

SLOVANSKÝ SBORNÍK

statí

z oboru národopisu, kulturní historie a dějin literarního i společenského života.

„Poznejme se!“

1886.

(Ročník V.)

Redaktor:

EDVARD JELÍNEK.

V PRAZE.

Tiskem a nákladem J. Otty.

1886.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 1.

Ves v Polesí.

Ze vzpomínek o Polesí, Volyni a Litvě.*)

Napsal a illustroval J. I. Kraszewski.

Bývalý stav vesničanů v provinciích ruskopolských výmluvně líčí Grądzki. Twardowski ve „Vojně domácí“, kdy jest řeč o vzpourách ukrajinských, ano i cizozemec Beauplan. Spisovatel díla o „Reformacyi obyczajów polskich“ takto píše o velikém utlačení vesničanů na Rusi: „Naši předkové učinili na snėmích statuty, aby poddaní jak duchovních tak i světských pánů nepracovali než jednou v témdni. A který by pán učinil násilí poddané, anebo všecky poddané k tomu měl, aby odpovídali za jeho skutky, tedy celá ves mohla opustiti toho pána a přestěhovati se ku pánu jinému. Z toho patrno, že záleží na republice, abychom nerozkazovali našim poddaným jako nevolníkům, leč jako pomocníkům prací našich... protož veliká je toho potřeba, aby republika v to vhlédala příkladem jiných národův, aby páni poddaných svých, jak se jim líbí, nezabíjeli, neloupili z majetku jejich, jejž mají, aniž jim grunty, které sobě připraví, odnímali, aniž je také násilně těžkými pracemi obtěžovali jako němý dobytek, ale s nimi jako s lidmi lidsky zacházeli atd.“

Kromě toho klada za příklad cizí země, moudrý reformator radil, aby místo roboty vybíral se jediné poplatek.

Nelze zapříti, že nedostatek péče o stav v zemi tak zasloužilý, tak ctihodný, nedostatek zákonů jej chránících, stal se zárodkem mnohého neštěstí pozdějšího.

Již Jan Kazimír jakoby ve věští předtuše odevzdávaje zemi svou pod ochranu Matky Boží, vyslovil ze hloubi srdce dojatého, že všecko neštěstí je trestem za utrpení lidu, i učinil slib, že bude na dále brániti všemu obtěžování a utiskování. Leč bylo napsáno, že v tom směru nedovedeme ničeho vykonati; všickni uznávali potřebu, ale každý couval před osobní obětí. Toto vyděděni z práv nejčetnější, nejpracovitější a nejpoctivější třídy společenské krutě se dalo cítiti v časech pozdějších.

*) Srovn. „Slov. sborník“ 1883., str. 15., 67., 124.

Legalní postavení lidu jak v Polesí tak na Rusi bylo zajisté nejnešťastnější; živobytí ovšem nebylo tak bídné, tak smutné, jak nám bývá líčeno. Lidskosť pánů nahrazovala právo, a většina poddaných tvořila s rodinou pánů jakoby jedinou rodinu tisícerými svazky spojenou. Ačkoli nebylo zákona nařizujícího bratrské zacházení s lidem, možná směle říci, že většina chovala se k němu bratrsky; ale kdež není výjimek? A kdež výjimky nevynikají nade všecko? Dnes podle nich z větší části posuzujeme minulosť snad příliš přísně.

Pochybuji. že i na Rusi bývalo mnohem hůře; leč zde různosť plemen přispívala ku vzájemnému vzdalování se i k nechuti. Budiž jakkoli, všeobecně však připisuje se útiskům prvá příčina bouří kozáckých, jež přivábily všechen lid za sebou a stály tolik slz, tolik krve. Spisovatelé polští rádi a souhlasně uznávají, že ves-

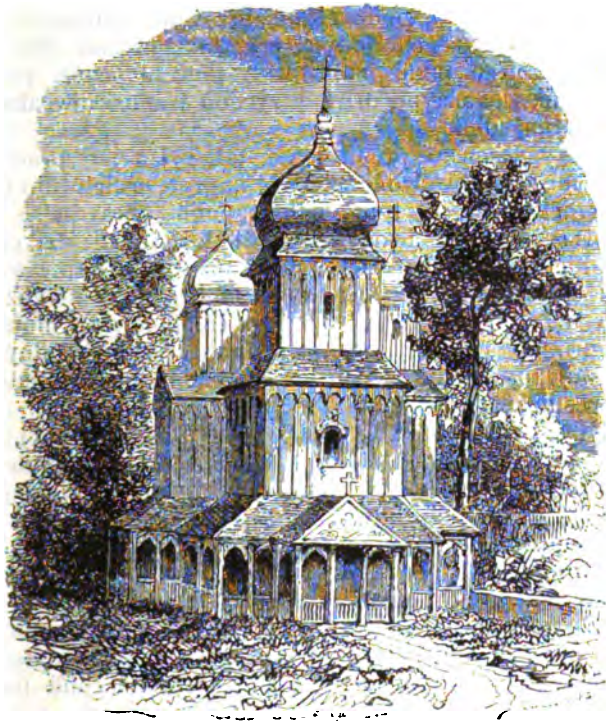

ničan přetížen byl nejrůznějšími daněmi, poplatky, činžemi, dávkami, robotou; musil vydržovati vojáka, ano i od narozenců a ženících se dávali statkáři po „dydku“ — šesti groších. Ve mnohých podobných případech zachoval se obyčej nošení dárků do dvora téměř do poslední doby: černé slepice, plátna, koláčů, kusů masa atd.

Platy peněžité a jiné dávky — přes zápověď synod diecesalních — měli na mnohých místech židé v nájmu, a ti zajisté krutě jich vymáhali na ubohých vesničanech. Proto také krutě nad nimi se pomstili rolníci ukrajinští za času bouří pozdějších, a kdo ví, nezhynulo-li v těch sečích více židů nežli křesťanů. Žid, historik těch smutných časů, počítá na tisíce padlé mečem, ohněm, a všelikými způsoby smrti. Spisovatel Reformace píše o těchto nájmech takto: „V Rusku naopak všechen nájem židům dán do rukou, privilegované svobody některým byly zrušeny, ustanovena každoroční daň z hovězího dobytka (kterou dříve vybírali jenom za deset let, potom v sedmi, později v pěti, pak ve třech letech, až konečně počali ji vybírati každoročně) na jejich domácí po-

třebu; nikomu nedovoleno vyráběti pivo, kořalku a medovinu; vymyslili sobě desátek z lovu lišek, ryb, ptactva a divoké zvěři, odnímali půdu i chalupy, a dobře ještě, že s chudých lidí nedřeli kůži.“

Dáme-li tomu, že tak bylo, jak spisovatel nám líčí, máme ještě jednu poznámku na svalení té viny s beder svých. Polští páni málo bydlili na statcích svých v Ukrajině a na Rusi; statky byly tedy obyčejně pronajaty anebo spravovány tak zvanými gu-

bernatory. Tito lidé, žádostiví obohacení, beze srdce, bez citu a lítosti byli zajisté prvou příčinou a nástrojem útisku. Ostatně budí podivení, že staré inventáře polské vykazují nejen malý počet polí vzdělaných, ale i příjmy značně menší nežli ze statků nynějších; kam se tedy obracela ta robota tak těžká i ty poplatky tak veliké, které nynějším zmenšeným se nevyrovnají?

Jsou to otázky, jež těžko zodpovídati; vyznejme tedy upřímně, že přes ta podání, jaká zůstavili spisovatelé polští o bývalém živobytí vesničanů na Rusi, přece ho neznáme hlouběji, nýbrž máme o něm pojem toliko povrchní. Těch smutných bouří kozáckých a povstání lidu bylo však příčinou spíše neuznání a nevážení silně rozvinuté národnosti, která se již nedávala přeměniti, odstrčení

a ponížení země, kterážto podmaněna a nepřisvojena ve staré nenávisti plemen nalézala ustavičné příčiny jitření.

V novějších dobách počato již s mnohými změnami spravedlivými. mnohé nadužívání bylo dobrovolně zrušeno, a namnoze přestalo i vybírání poplatků různého druhu, které zvláště na Polesí tížily vesničany. Ovšem pravda, že v jiných vesničkách kromě třídenní roboty, veřejných prací pro obec, nucené práce, hlídky, stráže, bezplatné práce v lese, konopě, pleti v zahradách, výroby plátna, bílení atd., skládáno ještě několikazlatové činže, dáváno hřiby, jahody, med, chmel, ořechy a desátek ze včel. Bylo těžko stačiti tomu všemu na poli několikajitrovém, zapraviti poplatek, odíti se, uvarovati se chudoby a jakž takž přežiti. Na mnohých statcích také ještě páni, mající vždy potřebí peněz, pronajímali židům chasníky ku plavbě dříví, k výrobě trámů, děvčata a hochy do továren na sukno.

Poleský vesničan přes to vše tak byl a jest pracovitý, tak měl rozličné způsoby vydělávání, že naproti proletářům francouzským. anglickým, a což teprv irským, mohl opravdu se zváti pánem. Spíše z návyku a obyčeje nežli z nutnosti jest chaloupka jeho neúhledna, oděv nečistý, pokrm prostý, ač hojný a posilňující. Ten chléb, na nějž Němec anebo Francouz nemůže pohleděti, aby nepocítil ošklivosti a hrůzy, chléb černy z mouky hrubě semleté, přikyslý a chutný, nemohl by nahrazen býti žádným jiným. Slanina, mléko, kroupy, zemčata se zeleninou jsou látky k pokrmům vesničana poleského i volyňského.

Kdyby mohl častěji míti maso, ničeho by se mu nedostávalo, a on by neměnil ani s nejvybranější kuchyní; ale i takto, kde jsou na blízku městečka, pořádnější hospodáři mívají jednou nebo dvakráte v témdni hovězí maso. Oděv také čistotou, ano i jistým vkusem značně vyniká nad šat Francouzův a Irčanů. Není tam tak chudého člověka, jenž by neměl na zimu kožichu, aspoň dvou svrchníkův a teplého oděvu. Budova vesnická, jakkoli neúhledná, jest přece uvnitř mnohem lepší těch vlhkých a blátem prosáklých příbytků zemních, v nichžto se chvěje nešťastné obyvatelstvo irské. Nízká, začazená chalupa bez podlahy jest vesničanu poleskému milá i pohodlna, poněvadž jí přivyknul. V zimě jest u něho tepleji nežli ve mnohých našich domech na pohled pořádných, a nemá-li lepší chalupy, je tím opravdu sám poněkud vinen, ježto nikde není nedostatek látky.

Chování lidu v tom kraji je dosti vlídné; jen v opilství časem se pohašteří, povadí a potlukou, ale v povaze jejich není nevázanosti ani krutosti. Život jest pln práce, a zkaženosť ženštin, ačkoli ne řídkou, třeba připsati spíše jakési lhostejnosti nežli letoře anebo zlému hluboko vkořenělému.

Náklonnosť mateřská, manželská nejlépe se jeví v neštěstí. Poslyšte. když někoho odvádějí na vojnu! Jaký to pláč, jaká to zoufalosť patrná, jaké lkání ze hloubi duše! Nejdivnější jest, že ženštiny v těch vážných chvílích smutku, místo aby mluvice plakaly, ustavičně plačtivě zpívají, jakoby mimovolně. Jdouce za vo-

zem ubohého chasnika, utírají slzy a jednostejně, smutným zpěvem jej provázejí až do městečka. Takým způsobem zajisté se zrodila prvá píseň na světě, z úst plynouc se slzami.

Nedivme se, jestliže bedlivěji zkoumajíce příčiny té náklonnosti, tesknoty a žalu toho, shledáme, že se zakládají na hmotných potřebách! Může-li býti jinak u lidu tak chudého, ještě tak nevzdělaného? Oni ženíce se, také nehledí na nic jiného, leč aby jejich nastávající byla dobrou hospodyní a z chalupy zámožné; ale bude-li láhev známého nektaru uvázána červeným šátečkem čili nic — na tom nemnoho jim záleží.

Svatby byly již tolikráte popsány, že neuznáváme toho potřebu, abychom je tu opět líčili; jsouť s malými místními změnami podobny svatbám v provinciích ruských. Vdané ženštiny v některých vesničkách nosí všedního dne jen bílé šátky tak jako děvčata; liší se dlouhými černými nebo bledými vrkoči visícími pod těmi šátky. (Dokončení.)

Jiří Križanić, patriarcha slavistiky.

Podává prof. J. Perwolf.

Chrvaté vynikali ode dávna živým vědomím slovanským, a jím jsou proniknuti a nadšeni mnozí spisovatelé, ať učenci nebo básníci, na př. Červa (Tubero), Orbini, Gundulić, Palmotić, Gjorgjić a j. Ale u nižádného spisovatele jihoslovanského starších dob slovanské vědomí nejeví se tak mocně, jako u Jiřího Križaniće [naroz. r. 1617., zemř. na konci 17. stol.]. *)

Jiří Križanić pocházel ze staré šlechtické rodiny chrvatské, osedlé v záhřebské županii v Rybnice a nazývající se, na rozdíl od jiných Križanićův, Nebljušskými (od Nebljuchy); studoval v Záhřebě, ve Vídni, v Bologni a Římě, theologii, právo, jazyky, mezi jinými také řecký a církevní slověnský; zvláště zajímal se unií církví latinské a řecké, a také přirozeným svým jazykem chrvatským, jeho opravením a očištěním. Přebývaje v Římě, kdež také vysvěcen na kněžství (r. 1642.), seznámil se s ruskými unitskými kněžími, kteří tehdy s Chrvatem Levakovićem „opravovali“ slověnský jazyk v chrvatskoglagolských církevních knihách, t. j. předělávali jej na ruský. Križanić horlivě se zabýval jazykem církevně slověnským čili, jak jej nazýval, ruským, pomýšleje již tehdáž na jeho „opravení“ podle svého náhledu, a vůbec seznamoval se s Rusí; takéť pohlížel i na unii obou církví jinak, rozuměje tím úplnou jich jednotu s vyloučením všelikého panování i poddání, a považuje hádky mezi Římany a Řeky v církvi křesťanské více

*) O Križanići psali Kukuljević (Književnici u Hrvatah), Bezsenov (Katol. svjaščennik J. K.), Markevič (J. K. i jego liter dějatelnosť), Solovjev a Kostomarov (v Historii Ruska) a j. Srovn. též rozpravu K. Jirečka v „Lumíru“ 1874. Bezsenov chystá vydání všech děl Križaniće.

za hádky politické; seznalť byl i Řeky z blízka, pobyv sám v Cařihradě, i přesvědčil se o jich nepřátelském smýšlení proti Slovanům, kterým onen církevní rozkol také nejvíce škodil. Hlubokými studiemi theologickými, historickými a filologickými, zasahujícími do všeho Slovanstva, velice se šířil duchovný obzor Križaniće. Horlivý slovanský patriota hleděl již ne na jediné Chrvaty, Jihoslovany; před ním jevilo se již celé Slovanstvo, rozervané i rozrývané domácími i cizími nepříznivci, od cizinců porobené i haněné; před ním jevil se největší národ a stát slovanský, Rus', mocná sice, ale jinak hrubá, nevzdělaná a za ostatní Evropou zdlouhavě se vlekoucí. Tuto Rus' chtěl Križanić poznati, jí sloužiti a tím i všemu Slovanstvu, a sice na poli literarním, v oboru osvěty a vědy, čehož bylo tehdy tak potřebí Slovanstvu vůbec a Rusi zvláště.

Když Križanić pojal takové myšlénky, na počátku druhé polovice XVII. století, slovanský východ — jediná část Slovanstva zachovavší sobě politickou samostatnosť — byl zmítán krutými bouřemi. Polsko, někdy nejmocnější říše slovanská, bylo ve velikém nebezpečenství; to nebylo již Polsko Sigmundův a Štěpána Bátora: vnitřní rozbroje i zevnitřní nepřátelé byli je dovedli na kraj záhuby. Na místo této již klesající říše slovanské vstupuje jiná zmáhající se slovanská říše: Rus!

Križanić byl již r. 1657. v Moskvě co missionář katolictví; bezpochyby nedařilo se mu valně v tomto povolání, a když podruhé odebíral se do Moskvy, měl již na mysli ne katolické missionářství, ale něco zcela jiného. Přebývaje ve Vídni, bydlel v témž hostinci, kde bydlelo ruské poselstvo. Ke konci r. 1658. odebral se skrze Uhry na Červenou Rus'; ve Lvově pobyl několik měsíců, studuje tu Polsko, jeho jazyk a literaturu. V měsíci únoru r. 1659. vypravil se ze Lvova na Malou Rus', zmítanou tehdejšími kozáckými vojnami, i klonící se znova na stranu Polska; tu pobyl půldruha léta, dobře seznav poměry maloruské. Križanić přísně odsuzoval tehdejší nechuť Čerkasů (t. j. Malorusů) proti carství ruskému, rozdmychovanou Poláky, vlastním i řeckým duchovenstvem. „Čerkasi, ačkoli vyznávají víru pravoslavnou, mají přece mravy a obyčeje zvířecí; oni sobě vzali do hlavy a vydávají to za čirou pravdu, že žíti pod tím přeslavným carstvím ruským jest žíti v nejhorším otroctví, zajetí a robotě, i hůře nad turecké tyranství, hůře nad službu faraonův i egyptskou robotu." Ale Čerkasům jest nevyhnutelně potřebí, aby úzce přilnuli k ruskému carství; neboť zůstanou-li spojeni s Polskem, budou musiti vždycky bojovati s Moskvou, s ruským pravoslavným carstvím jednoho rodu i jedné víry, „a to z té příčiny, jelikož mezi Lechy a mezi Moskvou na věky nemožno naditi se stálého smíření, a tak naše vojna na věky skončiti se nemůže. Ale tomu Turci, Tataři a Lechové budou se veseliti: neboť takovým způsobem náš ruský národ všechen zhyne, a těm řečeným nepřátelům v otroctví upadne." „Čerkasi jsouce spojeni s Poláky, budou povždy pod panstvím polského krále z cizího rodu· neboť nijakým způsobem není možno,

aby tam v Polsku kraloval Lech nebo jiný našeho slovanského národu člověk.“ *)

Z Malé Rusi odejel Križanić r. 1660. do Moskvy. „Příčiny, ze kterých jsem já nezištný sem pod křídla Tvé milosti žití přišel. i dílo, jež mám na mysli, známy činím Tvému Veličenství se vší pokorou,“ dí Križanić v přípise jednoho díla caru Alexějovi. „Nejprvé spozoroval jsem ještě ve svém mládí, že jazyk náš slovanský jinými jazyky velmi zle jest poskvrněn, zmaten, převrácen a málem do konce zahuben. Pročež vždycky jsem byl ochoten k tomu, aby jazyk byl jaksi vzdělán a k nějaké dokonalosti přiveden; abychom měli dobrou grammatiku a slovník, mohli pravidelně psáti a mluviti, i měli hojnosť slov, kolik jest jich potřebí k projevení myšlének ve všelikém rozmlouvání při obecných národních důležitostech. Podruhé spozoroval jsem, že slovanský národ dělí se na šest oddílů, na oddíl ruský, leský (polský), český, bulharský, srbský a chrvatský. Všechny tyto oddíly měly někdy domácí krále nebo vládce; a dnes jediný ruský oddíl z boží milosti žije pod Tebou carem a pánem svého jazyka, a ostatní všichni Slované jsou poddáni cizím národům. A při tom i jiné zlo spolu chodí, že totiž jsou toliko někteří a oddílní letopisci u Rusů, Lechův i Čechův, a o veškerém národě hodných a potřebných historií nebo pamětí a starých vypravování nikde ještě nebylo viděti. A Němci nepřestávají vymýšleti a každý rok novými knihami vypisovati ostudné klevety a lži o veškerém našem národě, nejvíce o ruském oddíle, závidíce národu carství a slávy dané od Boha. Já tudíž nehodný žádal jsem sobě viděti sepsanou o celém národě takovou historii, v níž byla by pokořena i překonána německá závisť se všemi klevetami i škaredými nadávkami. Nemaje u sebe dostatečně prostředků ke psaní takových knih, přišel jsem k Tvému carskému Veličenství, poníženě prosit platu potřebného k dokonání takového díla, které bych rád chtěl vykonati Bohu i Tobě. care, ke cti a všemu národu k mnohému užitku i potěšení. Třetí příčina mého příchodu byla tato. Čítal jsem v rozličných knihách a v obyčejných rozmluvách jsem slýchal vypravování o příbězích a poměrech tohoto přeslavného Tvého carství. Posly odtud do jiných zemí vypravené některé jsem sám viděl, a o některých mně vypravováno. Z toho, což jsem seznal, uvážil jsem i pomyslil, že některé věci, jež znáti jest velmi potřebno, nejsou ještě v tomto carství známy i pochopeny; jmenovitě a nejvíce mnohonásobné chytrosti, jimiž jiní národové obyčejně mámí nás Slovany, a zvláště, jak podvádějí a napalují každodenně toto přeslavné carství. Pročež abych mohl takové chytráctví a podvody z části objeviti, dal jsem si mnoho práce, a v těchto knihách sepsal jsem, což jsem prospěšným býti soudil. Nejsemť poběhlíkem a tulákem, jakž někteří mě nezaslouženě nazvali. Neboť přišel jsem k jedinému na světě

*) Viz obě rozpravy Križaniće: „Putno opisanje od Levova do Moskvy“, a „Besida ko Cirkasom“ (vyd. v moskev. „Čteních“ 1876, III.); rozpravy psány jsou latinkou, jazykem ruskoslověnským, s přímësí chrvatštiny a ne bez vlivu maloruštiny.

panovníku svého národu a jazyka, přišel jsem ke svému národu i do vlastní otčiny. Přišel jsem na takové místo na kterém jediném mohou býti užitečny a plodny moje díla a práce, a na kterém jediném může býti oceněno i prodáno moje zboží, totiž grammatika, slovníky a jiné překlady knih na jazyk slovanský. Nikde jinde na světě nemohl jsem doufati, aby tyto moje práce s nějakou milostí byly přijaty. Spíše tedy v jakémkoli jiném díle světa mohl jsem býti tulákem a cizincem, nežli v tomto carství." *)

Križanić chtěl tudíž na Rusi pracovati o vzdělání slovanského jazyka sepsáním dobré grammatiky a slovníka, a všeslovanské historii, jakož i šířiti na Rusi potřebné a tam scházející vědomosti, a zvláště objasniti nepřátelské záměry cizozemců proti ruskému carství: cíl, který zdařil se horlivému tomu Slovanu jenom neúplně, a sice z příčin na něm nezávislých.

Križanić, muž vysoce vzdělaný a osvícený, nehodil se do tehdejší Rusi moskevské, která teprve začínala se probírati z dlouhověkých duchovných mrákot **) On byl latinským knězem, ale ne odpůrcem jiné víry: praví, že není „tako tverd Latinik", aby nepřijal pravoslaví; také, ačkoli nikdy nepřestal býti „Chrvatem", přece na Rusi raději sebe nazýval „Srbem" (Serbljanin), jménem národu pravoslavného na Rusi více známého. On vůbec nepřičítal veliké důležitosti zevnitřním formám, obřadům a písmenům, což tehdy v Moskvě mělo náramný význam mezi pravoslavnými a vznikajícími právě staroobřadnými rozkolníky: vždyť mnichům soloveckého kláštera bylo strašno i pomysliti, že podle nových církevních knih mají vyslovovati třislabičné Iisus místo posavadního dvouslabičného Isus. Križanić nazval příčiny tehdejšího rozkolu v církvi ruské přímo hloupými, a podotýká, že jest nehodné, dělají-li z takových malicherných příčin církevní roztržku, horší-li se z grammatických pobloudení a ruší-li duchovnou lásku. On káral rozličné zlořády v tehdejším ruském životě společenském, státním a církevním. rozličné pověry rozšířené na Rusi pod pláštíkem víry. Pohlížeje na Řeky ne tak se stanoviska církevního, jako spíše s národního, vyhlašoval je za nepřátele Slovanstva i zle si na ně vyjížděl; to ovšem nemohlo býti po chuti tehdejší Rusi, která viděla v Řecích a v řecké církvi svoje učitele. Takéť Rusové, pravoslavní i staroobřadní, pohlíželi na Križaniće s podezřením a s nedůvěrou, i co na cizozemce byť i mluvícího po slovansku, i co na „nekřtěného, ale oblévaného latinského kacíře", a ovšem nechtěli jeho přijati za svého učitele; oni vůbec nemohli ani porozuměti humanným myšlénkám osvíceného soukmenovce, jenž na každém kroku narážel na množství předsudků tehdejší Rusi. Vše to bylo příčinou, že Križanić pobyv v Moskvě sotva několik měsíců, vyslán na počátku roku 1661. ve vyhnanství do Sibiře, kde pobyl plných 15 let. Zde, odloučen od vzdělaného světa i od

*) V dílech Politika i De providentia Dei, o nichž v. níže.

**) O stavě tehdejší moskevské Rusi srovn. rozpravy A. Pypina: Moskovskaja starina v časopise Věstnik Evropy 1885.

vědeckých pomůcek, žije uprostřed lidí hrubých, horlivý Slovan přece neklesá myslí, nestává se nevěrným svému přesvědčení. V Sibiři, v Tobolsku, zabývá se dále, pokud možno, historií slovanskou vůbec a ruskou zvláště, zde píše znamenitá díla, filologická, historickopolitická, theologickopolemická, jazykem latinským a slovanským, t. j. upravenou jím směsí jazyka ruskoslověnského a chrvatského, což píše azbukou (cyrillicí) i abecedou (latinkou). Z jeho děl. sepsaných ve vyhnanství, nejdůležitější jsou Grammatika a Politika, o nichž tu šířeji promluvíme, pokud totiž v nich jeví se slovanské smýšlení nebo myšlénky, týkající se všeho Slovanstva.*)

V Grammatice ruského jazyka podává Križanić grammatiku svého idealného literarného jazyka všeslovanského, jak jej byl upravil na základě tehdejšího ruskoslověnského a chrvatského, přemýšlev o tom více než dvacet let; tento svůj nový jazyk nazývá „ruským“, kterýžto ovšem nesrovnává se s obyčejným ruským „písmem“. Jakož prý v řeckém jazyku jsou rozličná nářečí (otminy — změny), attické, dorské a obecné, jímž rozuměli všichni Řekové, tak i Križanić doufá, že i jeho „ruskému“ jazyku porozumějí všechna pokolení a nářečí „ruského“ národu, t. j. sami Rusové (Rusjani), Slovinci (t. j. Jihoslované), Lechové i Čechové; pročež zvolil prý jakýsi obecný jazyk, aby všichni jemu rozuměli; cizozemštiny v něm nižádné není, a formy zvoleny jsou prý takové, které jsou všem společné nebo mnohým nářečím obyčejné. Tento jazyk, jehož grammatiku Križanić sepsal, a „kterým knihy píšeme a boží službu konáme“, nazývá se prý mylně slovanským a měl by se v pravdě zváti ruským. „Šestero někdy bylo království, ba podnes šestero jest národův, a šest slavnějších nářečí v našem národě, totiž Rusové, Lechové, Čechové, Bulhaři, Srbové a Chrvaté; tito tři poslední společným jménem zovou se Slovinci a Zadunajci. Mezi všemi těmi národními oddíly nejstarším a počátkem všech ostatních jest prý národ a jméno ruské; a to jediné bylo známo starým řeckým a římským spisovatelům, i čte se ve starých knihách napsáno. A ostatní ta všechna pokolení, jakož jsou z Rusů pošla, tak zajisté i jména jejich jsou prý mladší od ruského jména, a nemohla býti známa starým spisovatelům. Za časů císaře Mauricia nejprve Slovinci přešli za Dunaj, a zjevili se v zemích římského království (tak), ve kterých i doposud přebývají. Tedy zprvu zvali se tito jediným jménem Slovinci, a po

*) Grammatično izkazanje ob ruskom jeziku (sps. r. 1666.) vydáno Bodjanským v moskev. časopise „Čtenija“ 1848., I., 1859., IV. (srovn. též Rád jugoslav. akademije XVI.); psáno jest azbukou. Politika čili Razgovory ob vladatelstvu (sps. r 1663.—1664. jazykem latinským i slovanským, vydána necelá od Bezsonova): Russkoje gosudarstvo v połovině XVII. v. (Moskva 1859.—1860.); jelikož jest psána abecedou, měli ji na Rusi za českou, polskou i uherskou. Některé myšlénky, obsažené v Politice, vyskytují se také v jiném díle Križaniće rázu theologickopolitického De providentia Dei (sp. 1666.—1667., úryvky vydal Bezsonov 1860.). O theologických rozpravách Križaniće (O sv. kreščenju, Obličenje na Solovečskuju čelobitnu, 1668.—1669.) tu pomlčíme.

nějakém čase zaujavše obšírné země, rozdělili se na tři království, a ode svých vojvod nazváni byli Bulhaři, Srbové a Chrvaté. Ale jiné větve ruského národu vyšedše od východu na západ, osedli po té straně Dunaje v rozličných zemích, i založili leské a moravské čili české království. Jelikož Slovinci bez přestání s Řeky a s Římany bojovali, a nemálo jejich zemí dobyli, proto u posledních Řeků slovinské jméno stalo se více známým, nežli všeobecné všeho národu ruské jméno; a to jest příčina výše řečeného omylu, že Řekové ve svých knihách připomínají častěji slovinské jméno, a že naši letopisci pomyslili, jakoby náš národ začal se od Slovincův, i jakoby Rusové, Lechové a Čechové odonud byli sem přišli. Ale zatím jediné ruské pokolení a jméno jest známo starým spisovatelům, a ono přebývá v odvěké své otčině, na Rusi, a ostatní větve všechny z Rusi pošly, i zjevily se co noví hosté v zemich, ve kterých nyní přebývají. A proto, když chceme všeobecným jménem objati a rozuměti všech našich šestero pokolení a všech šest nářečí, nesluší se zváti je novým jménem slovinským, alebrž prastarým a kmenovým jménem ruským. I tak ruské nářečí není plodem slovinského nářečí, ale slovinské, české i leśské nářečí jsou prý ruského jazyka haluze. Ale zvláště ten jazyk, kterým píšeme knihy, není a nemůže v pravdě nazývati se slovinský, nýbrž ruský knižný čili starý jazyk. Nejprve, praví Križanić, proto, že toto nářečí jest ostatních pěti nebo šesti kořen, a proto bezpochyby zrodilo se u nejstaršího pokolení, u Rusů. Podruhé proto, že ten knižný jazyk mnohem podobnější jest dnešnímu ruskému obecnému nářečí, nežli kterémukoli slovinskému; vezmeme-li kterýkoli list církevních knih, všude najdeme desetkráte více míst, ve kterých knihy různí se od slovinské řeči, nežli takových míst, ve které by se různila od ruského obecného hovoru. A proto desetkráte více shodují se knihy s ruským obecným, nežli se slovinským hovorem." *) (Pokračování.)

Vznik a rozvoj rusínského divadla.

Podává František Řehoř.

Počátky prvých divadelních představení rusínských v Haliči sáhají do konce let čtyřicátých, asi současně s obrozením národní

*) Križanić užívá tu slova „slovinský" ve smysle církevního „slověnského" jazyka, a potom ve smysle chrvatskosrbského jazyka, jenž obyčejně slul tehdy slovinským. O „ruském" jazyku co pravém prý „slověnském" jazyku psali již dávno před Križanićem na Rusi i v poledních Slovanech. (Srovnej naši rozpravu ve varšavském Methodějském Sborníku 1885.) Uvodíme tu na ukázku jazyka v tomto díle Križanićе něco z jeho rozumování v původním znění: „Šestero bo nikogda bjaše kraljestvo, i daže do dneska šestero jest ljudstvo, i šest jezičnich slavnijich otmin v našem narodu, rekše Rusjani, Lechi, Čechi, Bolgari, Serbljani i Chervati, i ovi troji poslidnji občim sebi jmenom zovut se Slovinci i Zadunajci. Izmedžu vsich pak tich narodnich predilov najstarije, i ostalnim vsim začalno jest ljudstvo i ime rusko."

literatury. Byly to tehdáž vlastně jen improvisované dialogy charakterní, jako na př. rozmluva chlopa se židem, obchodníka s chlopem v trhu a p., jichž původ hledati dlužno v řeckokatolickém učelišti duchovním ve Lvově. R. 1839. neb 1840. byl rektorem řečeného semináře kněz Řehoř Jachymovič, toho času snad nejúčinnější muž v národním probouzení haličské Rusi. Z téhož semináře vyšli Šaškěvič a Vahilevič, Holovackij, Mohilnickij, Kozanovič, Moch, Ustjanovič a více jiných vzácných jmen, zapsaných zlatým písmem v historii národního vzkříšení. Bylo mezi nimi i několik talentů hereckých, zkoušejících se na prknech seminarního zátiší a obmezovaných v nadání tom příslušnými faktory s přísností v pravdě klášterní. V oboru těchto dialogů charakterních vynikli zvláště Moch, Kašubińskij a Tvardyjevič; jich příležitostná představení oživovala celý seminář a poskytovala látku k rozmluvám na celé týdny. Však nevinné tyto výstupy byly proti mysli předchůdci Jachymovičovu, rektoru Tylichovskému, který kde jen mohl, hleděl divadelní náklonnosti alumnů překážeti. Teprve za rektorování doktora theologie a filosofie Jachymoviče nastaly lepší časy. Nejen že nebránil alumnům v takových hrách, než nabádal je pořádati řádná představení divadelní. Jelikož obcovací řeč v semináři byla tehdy polština, hrány v řeči té, až tu napadlo někomu, sehráti venkovskou svatbu rusínskou se všemi obřady a původními písněmi. Představení provázeno s případnými obrazy, zdařilo se a zůstavilo v alumnech trvalý dojem, ač bylo pouze zkouškou a to ne poslední. Bohužel, že rektorování Jachymoviče trvalo jen krátce, po dvou letech povolán byl k vyšší hodnosti duchovní; s ním odešel svobodnější onen duch ze semináře a staré zásady, jako pronásledování za kouření z dýmky a přestrojování se alumnů byly na denním pořádku.

Následky krátkého rektorování Jachymovičova byly však pro literaturu vůbec a divadlo zvlášť blahodárné. Jeden z nejvřelejších účastníků divadla, Rudolf Moch, když opustil seminář stal se vesnickým knězem, napsal a vydal r. 1848. prvý pokus rusínské frašky pod jménem „Sprava v seli Klekotyni“.

Kus tento nemůže se nazvati úplně prací dramatickou, pravidelně zbudovanou a pro jeviště určenou: jest to spíše dialogovaná historie jednoho dne v haličské vsi rusínské za času roboty. Práce ta postrádá přiměřeného rozdělení, výjev celý odehrává se v krčmě, ale jest dosti živý, má velmi plynný a případný dialog, líčíc pravdivě náhledy a utrpení veského lidu v době té. Četné postavy venkovanek, vojta, židův a drábů, vystupují ovšem s jednotvárností někdy až unavující, za to reelně pravdivě. Dodati sluší, že jest verš jadrný, plný prostonárodních obratů, plynný a vypracovaný. Neznámo, byl-li kus ten uveden kdy na prkna, však s některými změnami mohl by se ještě dnes provozovati.

Druhý odchovanec seminářského divadla, Celestyn Skomorovskij, v tu dobu přeložil ruskou tragoedii Chomjakovu „Jermak“, kteráž následujícího roku 1849. byla vytištěna. Třetí práce dra-

matická „Kozak i ochotnyk“ od Aitaleviče vyšla téhož roku. Není-li překladem z frančiny, jistě dle francouzského kusu jest napodobena. Časopis Pčoła uveřejnil pak roku 1849. překlad Molierové frašky „George Daudin“, přizpůsobenou duchu rusínskému obecně známým později knězem Naumovičem, pod titulem „Hryć Maznycia“. Mezi jednotlivé akty vložil Naumovič vlastní lyrickodramatická intermezza. Z uvedených prací jeviště nespatřila žádná.

Prvé divadelní představení rusínské dávalo se roku 1848. v Kolomyi. Hrála se „Natalka Poltavská“ od Kotlarevského, a přítomné obecenstvo složeno ze samých „popův a chłopů“, jak s pohrdou tenkráte nepřející strana se vyslovovala, zasypávalo herce potleskem po každé scéně, a když kus sehrán, mocí přálo si viděti auktora jeho, nevědouc, že několik let jest mrtev. Když ani vysvětlování některých osob v hledišti nespomáhalo a vyvolávání auktora trvalo dále, vstoupil na jeviště herec, chtěje obecenstvo vyvésti z klamu. Než obecenstvo nedalo mu přijiti k slovu a hold patřící vlastně nebožtíku Kotlarevskému dostal se herci.

V letech padesátých vinou částečně úřední reakce, částečně samými organisatory, národní život haličské Rusi utichl. Časopis „Zorja hałycka“ vydávána od roku 1848.—1859., již od r. 1850. zbočila z národního programmu, přinášejíc práce nadmíru jalové. O divadlo vůbec nikdo nedbal. Jedinou cennější prací z tohoto času jest fraška „Pjanycia“ Vasila Kovalského, dnešního zemského a říšského poslance. Pracována jest na shakespearovském motivu o přenešení pijáka v příkopě spavšího do panského domu, kdež poznati mu bylo život dosud úplně cizí. O pěkné této práci též neví se, byla-li kdy provozována.

Příval ukrajinofilských idei na haličskou Rus a neméně současné udělení konstituce vzpružilo národní život Rusínů ze sna. R. 1862. utvořil se ve Lvově spolek „Ruska Besida“ za předsednictví maršálkova náměstka Ławrovského, s prvotním programmem pořádati deklamatorní večery, bály a společenské zábavy. Již na jedné z prvých schůzí Ławrovskij vytasil se s projektem založiti rusínské divadlo Jeho návrh přijat se zápalem. Ławrovskij zaopatřil úřední povolení pořádati sbírky po celé zemi ve prospěch nového rusínského divadla a sám složil nemalou částku k budoucímu divadelnímu fondu, zůstavšího pod opatrováním „R. besidy“, dále vymohl u společnosti „Národního Domu“ bezplatný sál, v němž zřízeno prvé rusínské jeviště. Ze Žitomíře povolán na Halič sběhlý umělec dramatický, Emil Bačiňskij, jemuž svěřen dohled a režie nového divadla. On a jeho paní, rovněž nadaná umělkyně dramatická, byli s počátku jedinými herci z povolání, berouce k výpomoci členy „R. besidy“, převážně akademiky lvovské university.

Přípravy „Ruské besidy“ pokročily již tak daleko, že mohla podati žádosť k místodržitelství o povolení stálého rusínského divadla. Místodržitelství žádosti nevyhovělo, jelikož prý podobné svolení uděleno býti může jen se schválením samého císaře. „R. besida“ vidouc plány své zmařeny, podala novou žádosť

o koncessi pořádati v neurčitých lhůtách čtyřicet představení. Povolení došlo s podmínkou, že z hrubého příjmu každé hry zaplatiti se musí 10% lvovskému divadlu německému na základě privileje téhož.

Posléze dáváno prvé rusínské představení ve Lvově r. 1864. Tenkráte sjelo se z celé země mnoho vynikajících vlastenců do Lvova. Divadlo zahájeno prologem, načež sehrána „Marusia", melodramat založený na pověsti Kvitky-Osnovjanenka téhož názvu.

Společnosť Bačiňského hrála několik měsíců ve Lvově, načež kočovala po zemi, zajevši nejprve do Stanislavova, Kolomyje a Černovic. Repertoir její byl chudý, zejména obsahoval práce některých spisovatelův ukrajinských, jako „Natalku" Kotlarevského, „Svataňe na Hončarivci" od Kvitky, „Nazar Stodola" Ševčenky, dále několik frašek se zpěvy, nedávno povstalých na haličské půdě, jako na př. „Pidhirjane" od kněze Hulaševiče, k nimž hudbu složil Verbickij.

K rusínskému divadlu přilnul mezitím celou duší Pavel Svij, známý v polské literatuře pod jménem Pavla Stachurského a jehož vlastní jméno bylo Pavel Święcicki. Jsa ukrajinským emigrantem a toho času gymnasijním ředitelem ve Lvově, miloval vroucně Ukrajinu a jako muž vysokého vzdělání dokonale vládnul mluvou ukrajinského lidu, znaje jeho obyčeje i historii. Pro rusínské jeviště podruhé přepracoval Molierovu frašku George Daudin pod titulem „Havryło Bambuła", zdramatisoval Ševčenkovu „Kateřinu" a jal se překládati v podolském nářečí „Hamleta".

Rusínské divadlo, ač v plénkách teprve, stávalo se pomalu střediskem prací mladších i starších spisovatelů dramatických. Mimo Pavla Svije byli to hlavně Ksenofont Klimkovič a Ostap Levickij; prvý uveřejňoval překlady ruských dramat Kvitkových ve své „Čitalni", jako „Šelmenko najmyt" a „Šelmenko vołosnyj pysar". Druhý přeložil výborně několik dramat německých. Ze starých skladatelů jmenovati sluší kněze Věřbického a Ławrovského, jichž pěkné kusy osnované na národních motivech těší se oblibě podnes. Hulaševič mimo Pidhirjan napsal drama „Selski plenipotenty" (týká se sporů servitutních), jež neudrželo se na jevišti.

V divadelní společnosti našlo se vždy několik vzdělaných a nadaných herců, kteří starali se nedostatky repertoiru doplňovati překlady. Budiž z nich připomenut Stečiňskij, Gembickij a Natorskij. Tímto způsobem uvedeny na jeviště „Revizor" a „Żenyťba" od Gogola, „Naši selane" od Sardoua a j. v.

Mělo-li se učiniti zadost hudebním požadavkům obecenstva, nezbývalo než předělávati také opery cizí na melodramata. Tak předvedena rusínskému obecenstvu Moniuškova „Halka" a Vebrova „Preciosa". Hlavní směr divadla stanovily pořád jen kusy, jichž látka čerpána ze života lidu, s překlady pak hledělo se zůstávati co možná na této domácí půdě, proto cizí dramata a frašky poměrům těmto se uzpůsobovaly. Tak povstalo melodrama Ukrainci, Bajki a t. p., jichž hlavní účinek spočívá v hudbě, v kro-

jich a typech národních. Třeba doložiti, že dramata polského skladatele Kořeňovského, jakož jsou brány ze života lidu, velké těšily se na rusínském jevišti oblibě. Rusínským šatem oděni byli zejména jeho Karpaccy górale v přepracování Mikolaje Ustjanoviče pod názvem „Verchovynci", dále téhož autora „Żydzi a ciganie" a jiné jeho kusy domohly se na rusínské scéně značné popularity.

Společnosť Bačiňského kočovala od r. 1864—1867. po rusínské Haliči, dávajíc představení ve všech téměř čelnějších místech jejich. Bačiňskému přibývalo nových zdatných sil a hmotně dařilo se společnosti také dobře. Však nedbalostí a špatným zacházením s herci, Bačiňskij společnosť svou přivedl takořka na mizinu.

Za takých okolností zajela jesení r. 1867. do Kamence Podolského. Haličská Rus zůstala po jeho odchodu bez divadla. Když v březnu r. 1869. Mołenckij, člen společnosti Bačiňského, vrátil se do Haliče a sestaviv divadelní sbor nový prvých úspěchů dobýval v Přemyšli, uzavřel smlouvu s „Ruskou besidou", jejíž pomocí společnosť byl sestavil. Dle smlouvy zavázal se dávati každého roku na podzim několik představení ve Lvově.

Před tím ještě, hlavně přičiněním místomaršálka Ławrovského, zemský sněm povolil rusínskému divadlu stálou roční subvenci 4000 zl. Když pak Mołenckij r. 1869. přibyl hráti do Lvova, stalo se intrygami, ze zemský výbor utvořil dozorčí komitét nad divadlem rusínským. Komitét ten nenalezl ničeho, co by opravňovalo osočování, a podal o stavu a členech rusínského divadla zprávu uspokojivou, načež byl zrušen.

R 1871. vrátila se z Ruska společnosť Bačiňského a počala objížděti větší i menší městečka, dávajíc představení v polském i národním jazyce, ano praktický Bačinskij zajížděl i do sousedních polských okresů na západě, zápoliv se společností Mołenckého. Bačinskij podnes kočuje po zemi; hlavní podporou jsou mu jeho choť a komik Gembicki, rodem Polák.

Haličská Rus měla tedy dvě kočující společnosti divadelní. Společnosť Mołenckého vytrvale zápolila s Bačiňským, leč po několika letech následkem choroby ředitele přišla na mizinu, čímž za své vzala i smlouva uzavřená s „Ruskou besidou". Toho použiv Bačinskij uzavřel s „Ruskou besidou" smlouvu sám, užívaje podpory zemské, jako zástupce rusínského divadla. Společnosť Mołenckého ustavivši se pod ředitelstvím paní Romanovičové, odjela do Ruska. Ale smlouva Bačiňského s „Besidou" netrvala dlouho, neboť vrátivši se paní Romanovičové táž „Besida" svěřila zorganisování nové společnosti, vznesši na ni úřad ředitelský, který tato energická a zasloužilá žena k všeobecné spokojenosti několik let zastávala. Když se byla provdala, tu vzdala se své divadelní činnosti i se svou sestrou a řediteli stali se členové společnosti Biberovič a Hryňevěckij, kteří úřad ten posud zastávají. Společnosť jejich může porovnati se s nejlepšími toho druhu společnostmi, jaké kdy na Haliči působily. Hryňevěckij, muž vy-

soce vzdělaný, jest režisérem. Jeho přičiněním každý kus bývá důkladně nastudován a pečlivě sehrán, což s pochvalou oceňuje i lvovský polský tisk, jenž v posledním čase nikdy již nevystupoval proti žádné rusínské společnosti divadelní a divadlu vůbec. Dekorace, ač ne četné a vzorné, pro malé jeviště a venkovské divadelní obecenstvo úplně stačí Šatna vykazuje obleky zvláště národní velmi dobré a věrné. Mluva jest čistá a protříbená. Zásluhy tyto uznal i zemský sněm, zvýšiv r. 1884. stálou dotaci o 1000 zl.

Repertoir divadelní s ohledem na chudobu co do množství a jakosti rusínské literatury knižné, možno nazvati bohatým. Prvé místo zaujímají v něm původní dramata historická, jmenovitě „Oleh“ a „Jaropołk“ od Kornela Ustjanoviče. „Fed'ko Ostrožskij“ kněze Ogonovského a „Nastusia“ kněze Ilnického. Prvé dva kusy vyznačují se zvláštní silou dikce a vhodnou stavbou dramatickou. Bukovinského poety a skladatele Isidora Vorobkěviče, známého v rusínské literatuře pod pseudonymem Daniła Młakij provozují se frašky prostonárodní se zpěvy. Největší snad oblibě těší se jeho hry: „Hnat Prybłuda“ a „Uboha Marta“; méně před kritikou obstál „Pan Mandator“. V jednoaktových jeho operetkách „Janos Interhazy“ a „Zołotyj mops“ podává současné obrázky ze života různobarvé intelligence bukovinské.

Na tomto poli pracuje též se zdarem Mydlovskij, kdysi zdatný herec, nyní soudní adjunkt; jeho prostonárodní melodrama „Kapral Tymko“ s hudbou mladého skladatele kněze Viktora Matinka náleží k nejzdařilejším pracím čerpaných ze života lidu. Opera „Ołesia“, k níž hudbu složil a libretto napsal kněz Bažaňskij, byla obecenstvem dost chladně přijata. Polohistorickým dramatem jest „Dovbuš“, práce předního básníka a novellisty bukovinského, Jiřího Fedkoviče. Látku k ní čerpal Fedkovič ze života huculských hajdamáků v předešlém století. Ač některé její osoby jsou nepřirozené, přece bývá přijata pokaždé s nadšením. Novější drama téhož autora jest „Strylanyj chrest“. Látka nejnovějších tří frašek Cegliňského vydaných r. 1883. a 1884. čerpána jest ze života městského, úřednického, posud dosti cizího rusínské společnosti. Látka všech tří frašek jest dosti všední, charaktery nevynikají. Tyto vady zakrývají živý dialog, vtip a množství zábavných situací. Také dekorace nemálo úspěchu pomáhá. Za to hodí se nadmíru pro obecenstvo s ne velkým požadavkem aesthetickým, odhalující zásadní posměch některých menších vad společenských. Cegliński stane se bezpochyby rusínskému divadlu silou nad jiné povolanou, zvláště jelikož svěřen mu jest jako členu „Ruské besidy“ divadelní referát.

Z novějších ruských dramat hrála se v překladě několikráte Ostrovského „Bouře“, než dostalo se jí pokaždé chladného přijetí. Gogolův „Revizor“ pokaždé triumfuje.

Mnohem více polských prací dramatických udržuje se na rusínském divadle. Mimo prací Kořeňovského zasluhují zmínky „Sedláci aristokrati“ od Anczyce. Z polských kusů společenských udržují se na rusínské scéně Baluckého „Gęsi i gąski“ a „Grube ryby“.

Tonka, matka bulharských povstalců.

Napsal Z. Stojanov.*)

I.

(Vychování mladé Tonky. — Povstalecké hnutí za Rakovského (1862.). — Bulharská legie. - Tři bratří. — Matčino podněcování. — Výbuch. — Hlava Štěpána Míšy. — Exekuce v Ruščuku. — Noční návštěva. — Turecké výzvědy. — Syn Anděl. — Malá sestra vyzvědačkou. — Turecký soud; podplatnosť — Matka návštěvou ve vězení.)

Myslím, že nebude nezajímavo čtenářům, seznámím-li je částečně se životem této bulharské matky, která veliké účastenství měla v našich národních přípravách za naše osvobození. Význam i vážnosť báby Tonky je tím větší, že, pokud víme, byla snad jedinou ženou v bulharském národě, která nejvíce pomohla v povstaleckých hnutích.

Bába Tonka Tichovica Obretenová, matka Nikoly Obretenova, který stál v čele povstaleckých prací v Ruščuku, narodila se r. 1812. z prostých ovčárských rodičů ve vesnici Červen, blíže Ruščuku. Podle tehdejších ponětí a zvyků — protože nebylo ještě v modě posýlati i dívek do učiliště — rodičové její starali se pouze o to, aby z ní byla dobrá i pilná hospodyně. Byla jedinou dcerou matčinou, i rodičové její, byvše poměrně dosti bohati, opustili vesnici Červen i přestěhovali se do Ruščuku. O druhých povinnostech, jakými byla zavázána na příklad sobě, svým rodičům, Bohu i svým bližním nebo vlasti vůbec, nebyla tak šťastna, aby zaslechla od někoho, jenž by jí mluvil o tom způsobem poučení; a tak jí ostalo pouze to, co byla slyšela i zapamatovala si z hovoru starých lidí. Její matka byla dosti rozumná žena a často jí říkávala, by hleděla se odnaučit ostýchati se před hostmi, jak toho požaduje bulharský obyčej, poněvadž se neví, jestli se neprovdá do bohatého domu, kde by byla nucena vítati velké pány a kde hosti nejsou řídkostí.

I skutečně její rodiče měli pravdu v tom. Roku 1831. bába Tonka se provdala za Ticho Obretenova, který jmín byl toho času v Ruščuku za jednoho z prvních obchodníků. S ním prožila v lásce více nežli čtyřicet roků a porodila sedm dětí, z nichžto bylo pět — chlapců a dvě — dívky. Poněvadž pak její manžel byl jedním z těch lidí, kteří účastnili se různých pokusů v pospolitých řízeních, buď s Turky nebo s Bulhary, jak se tehdy častěji stávalo buď veřejně anebo tajně, a sice podle okolností: to bába Tonka ještě za mladých let se naučila ctíti i vážiti si tajemství, což i později svým dětem vštěpovala.

Okolo roku 1862., když bulharský spisovatel i povstalec Rakovský počal mysliti o osvobození své vlasti a po jeho příkladu počaly se organisovati tu i tam vlastenecké čety v Rumunsku i v Srbsku, tato blahorodá a pouze málo lidem do-

*) Viz „Zápisky o bulharských povstáních" roku 1870.—1876. Plovdivo r. 1884.

stupná myšlénka, donesla se záhy i k ušim již ustaralé ženy. Všechny bujaré a patriotické duše, toho času v Rušćuku se nalézající, našly tehdy útulku v domě báby Tonky, kdež i její dva synové, Anděl a Petr Obretenovi, se cvičili ve zbraních a připravovali se, aby súčastnili se ve vlasteneckých četách, které měly vpadnouti do Bulharska z Rumunska i Srbska. Dříve nežli by však vpadnuly tyto čety do Bulharska, utvořila se v Bělehradě bulharská legie s povolením srbské vlády. Do této čety byl vyslán i Petr Obretenov, jeden ze synů báby Tonky, maje povolení své matky a soudruhův, aby se naučil vojenskému řádu, jemuž by po svém návratu i své soudruhy přiučil Téhož roku i starší syn Anděl, zároveň se Štěpánem Mišou, jemuž přezděli „pop“, procestovali celé Bulharsko a Thrakii, chtějíce se seznámiti s různými místy své vlasti, spatřiti utrpení bratrů svých, roznítiti pokud jim bylo možno myšlénku svobody mezi svými rodnými, i poznati vůbec ducha i stav národa.

Roku 1868. povedlo se Hadži Dimitrovu a Štěpánu Karadžovu, jak známo, sebrati v Rumunsku okolo 124 junáků, kteří byli odhodláni odebrati se počátkem června do Bulharska. Když tato zvěsť došla do Rušćuku, rozumí se pouze do chalupy báby Tonky, která byla již povědoma v povstaleckém táboru, tehdy oba její synové zároveň se svými soudruhy nacházeli se ještě téže noci na valašském břehu Dunaje. Toho času nacházel se sám Štěpán Karadža v městečku Ďurděvu, zároveň se svými zbrojenci. Po dvou dnech i sama bába Tonka odešla do Ďurděva, aby naposled uviděla své dva syny i potěšila se vůbec pohledem na bulharské junáky. Aby nepřišla s prázdnem, což podle bulharského obyčeje není dobře, vzala s sebou několik kytic a jeden „bilnik“ (velkou láhev) s rakijí, jížto všechny pohostila vlastní rukou, přejíc jim zároveň mnoho zdaru na Balkaně. Rozumí se, že přítomnosť staré té ženy, přišlé z Turecka v takovém vážném okamžiku, i její slova, dodaly smělosti a naděje všem zápasníkům za svobodu, kteří jakmile viděli, že jejich úmysl se cení i od starých žen, myslili, že tak děje se ještě ve větším rozměru i v Turecku.

Pak se vrátila bába Tonka do Rušćuku, stála celý den na dunajském břehu (protože její obydlí je blízko Dunaje) a hleděla pozorně na blížící se parníky i koráby, zdali by nepoznala někoho z čety Hadži Dimitrovy, neb aspoň naposled se svými syny se viděla. kteří, jak přirozeno, pošlou své „s bohem“ lůnu, v němž se zrodili i kde zanechávají starou matku. Ale vše nadarmo! Minulo několik dní. mnozí přestali již hleděti ku tichému, bílému Dunaji. Avšak zvědavosť, nepokoj i mateřská láska nepřestaly; na duši jí to tížilo, sen mijel od ní i nějaké temné předtuchy nepřály jí klidu. Není to žert, když dva synové, dva mladí sokolové odcházejí proti střelám. Noční dobou vycházela častokráte ven na dvůr i sedala mezi hustými stromy v zahradě, kdež naslouchala po několik hodin, zdali neuslyší nějakého hluku v městě, protože když byla v Ďurděvu, jeden z povstalců jí řekl, až půjdou do Bulharska, že nejprve zastaví se v Rušćuku a v její chalupě,

že pozvednou prapor... Dnem obcházela město, nejvíce kolem konaku (pašův dvorec), zdali by nespozorovala nějakého hnutí i příprav mezi Turky. Avšak ani tyto opatrné výzvědy báby Tonky nevedly k úspěchu, poněvadž každý si hleděl své práce a nikdo nechtěl věděti o pádu říše turecké. Arnautští četníci (zaptijové), kteří jsou nejlepším měřítkem obecného pokoje, pokračovali ve svém lenivém loudání okolo příbytku pašova i kroutili si svoje kníry. Bylo ještě pozdě.

Neminulo však mnoho času a i v Ruščuku dostali zprávu, že blízko u vesnice Vardin vylezli z jednoho kajiku (člunu) neznámí lidé s praporem i trubkou, ozbrojeni od paty do hlavy, kteří porubali pohraniční stráž i dali se cestou do vnitra k Trnovu. Tato zpráva roznesla se bleskem nejen po městech, kde měli telegrafické dráty, nýbrž i po nejnepatrnějších místech v Bulharsku. Vláda, jako každá jiná, poslala vojsko i zaptije pronásledovat znepokojenců, o kterých se pomalu vědělo všude, že jsou to Bulhaři. Turecké obyvatelstvo spílalo i vstávalo proti pokojné ráji; bulharští mladíci počali se sbírati ve skupiny i tajně se zápalem pojednávali i mluvili o sudbě junáků. Boháči pak (čorbadžii) se rozezlili, svolali několik mimořádných schůzí v obcích, počali zacházeti přísně i despoticky s mládeží a vzhledem ke vládě stali se uctivými a úslužnými. Jedním slovem povstání bylo všeobecné. Pouze malá menšina — a ti se mohli na prsty spočítati — znali chod věcí a stav čety.

Jak známo, tato četa byla brzo pobita a většina junáků padla na válečném poli. Jen menší část dostala se vládě do rukou. Do Ruščuku byla zanesena nejprve hlava Štěpána Míšy, druha synů báby Tonky. Turci poznali hned či je to hlava, poznala ji i bába Tonka a na konec poznala ji i jeho matka. Tato poslední, nevědouc, kam se poděl její syn, a neznajíc pravý význam podniku, proč stal se obětí, a s druhé strany vědouc, že její syn od několika let dlel stále u báby Tonky, s pláčem a stenem odešla k ní, pobouřivši celou mapalu (předměstí) a počala pustošiti bábinu chalupu, klnouc přitom jejím synům, ano i ji samou zasypávajíc hanlivými a neslušnými slovy, protože prý se svými kouzly očarovala její dítě a přiměla je na křivou cestu. Později bába Tonka slyšela podobná slova i od druhých matek, jichžto synové byli podobně svedeni na „křivou cestu".

Minulo ještě několik dní a v Ruščuku pokračovali s donášením okrvavených povstaleckých hlav; dovedli i několik junáků z Hadži Dimitrovy čety, raněných i svázaných řetězy. Počali jich věšeti na ruščuckých ulicích. Bába Tonka poznala mnohého z nich, avšak ničeho nemohla se dověděti o svých dvou synech. Koho se ptáti? Zaptijské roty a svalnatí turečtí pochopové neušetřili nikoho z těch, kteří by se osmělili, nejen přiblížiti se k odsouzeným obětem, nýbrž i pouze, kdo by se na ně očima podíval, nemluvě o kadunách (tur ženách), jichžto fanatism v podobných případech není menší nežli u jejich mužů. Byla by bývala tisíckráte raději slyšela, aby byli rozsápáni od balkanských orlů, nežli

aby je viděla v Ruščuku za živa chyceny. I byla proto odedávna připravena vzdorovati všemu.

Jednou pozdě večer, kdy chtěla se již odebrati k lůžku, pohroužena v hluboké myšlénky a starosti, uslyšela ze dvora hluk a cinkání šavlí od lidí, kteřiž se byli přiblížili ke vratům. I tlukou, aby jim otevřela. Hlavou báby Tonky přeletělo tisíc zlých myšlének. Tak na př. si představila, aby s pouhým otevřením nespatřila hlavy svých synů, napichnuté na bodácích, nebo aby neshledla své syny svázané, jak je vedou a podobně. Avšak obavy takové utlumila v sobě a chladnokrevně, bez nejmenšího zmatku, otevírala vrata. Před ní stál ruščucký Taboragasa s několika mutefiši a zaptiji.

„A to vy jste byli s efendim? A já se uplašila, aby to nebyli nějací neznámí,“ zvolala radostně a usměvavě, jakoby byla viděla nějaké staré známé opět po dlouhém čase. — „Jen sedněte, prosím,“ pokračovala; „pro vás, tak vzácné hosti, můj dům je vždy dokořán otevřen. Myslím, že mi odpustíte, že dnešního večera jsem trochu v nepořádku, a nebudete se horšit, když bych se dotknula nějakým nemastným — neslaným slovem.“

Taboragasa byl popleten takovýmto přivítáním; jakkoli se namáhal zachovati svoji úřední vážnosť i přísnosť, nemohl se přece zdržeti smíchu, když bába Tonka dala se do vypravování rozličných anekdot a povídek, jakými se Turci častují. Pomalounku Turčinu zmizela myšlénka, proč vlastně došel na noční návštěvu, která podle vší pravdy, měla býti vlastně prohledáváním bábina bytu. Taboragasa spokojil se pouze otázkou, kolik měla synů, zdali bydleli u ní, či snad v některém jiném městě, i kde se nyní nalézaji.

Po odchodu tohoto úředníka, ačkoli nic zvláštního se nepřihodilo, neznamenala přece tato noční návštěva nic dobrého. Bába Tonka ulehla sice, avšak nemohla po celou noc oči zamhouřiti. Druhého pak dne po celém městě se povídalo, že mezi ostatními povstalci, které přivedli do Trnova, nacházeli se i synové báby Tonky, kteří měli býti co nejdříve posláni do Ruščuku, aby je oběsili před vraty jejich rodného domu.

Po několika dnech dovedli do Ruščuku od Trnova celý jeden řetěz junáků, mezi nimiž byl i starší syn Anděl, ale mladšího, Petra, zde nebylo. Všichni skorem byli raněni a nepřevlečeni z krvavých šatů. O všech těch podrobnostech byla zpravena od své malé dcery, kterou každého dne posýlala na výzvědy na trnovskou silnici. Minulo ještě několik dní a nešťastná matka ani z domu ven nevyšla; zaslechla pouze, že jejího syna zároveň s ostatními povstalci každého dne vodili před valiho (sudí) a v krátce, že ho oběsí, jak aspoň zvědavé ženy z téhož předměstí povídaly. Konečně byla nucena vyjíti. Která matka také by zůstala zavřena doma, aby neviděla, jak věsí jejího syna? S jedné strany to a s druhé zvědavosť, aby zvěděla, co se stalo s druhým jejím synem, pudilo ji, aby zašla do ruščucké věznice prosit o povolení u náčelníka vězení, aby směla se viděti s vězni, které právě dovedli

*

z Trnova. Jelikož bylo řídkostí onoho času, aby někdo měl styk s carskými nepřátely, které každý přezíral, náčelník nemálo se podivil smělému kroku slabé ženy, i bez odpovědi na její otázku poručil zaptijům, aby ji vyhnali ven. Avšak bába Tonka nezoufala; přišla podruhé, potřetí; a po každé tytéž nadávky a spílání. Jeden desátník dovolil si též dáti jí několik ran dřínovou holí, protože byla známa, že měla ne jednoho, nýbrž dva syny, kteřížto opovážili se střileti na carská vojska.

Bába Tonka nebyla z těch, kteří neznali slabou stránku tureckých úředníků. Sebrala tedy různé dary a peníze, které měla připraveny pro tetu Nouzi, a počavši tak u nejvyššího, skončila u nejnižšího strážníka ve vězení. Následkem toho jí bylo dovoleno viděti se osobně se synem i s druhými jeho přátely. Zaptijové i druzí hlídači nakupivše se kolem ní, aby viděli, jak matka syna k srdci přivine, jenž byl připraven pro šibenici, byli přinuceni vzhlednouti jeden na druhého a učiniti si zcela zvláštní ponětí o staré ženě. Na místě zoufalého pláče a hojných slz, počala při samém shledání posmívati se nejen synovi, nýbrž i jeho druhům.

„Ať vám jde k duhu to vaše bulharské carství," prohodila turecky. „Řekněte mi přece, kdo z vás chtěl býti bulharským králem, kdo pašou a tak dále, až byste vyhnali Turky?"

Potom se obrátila ku svému synu, jehož se ptala, jestli byl spitý, když ho obelstili, aby se dal na křivou cestu, a proč se nezeptal napřed své matky, aby mu řekla, že turecké carstvo je blahoslaveno od Boha a že Bulhaři jsou odsouzeni věčně býti rájí tureckého carství. Rozumí se, že toho často bylo potřebí tak mluviti. Přítomní tam Turci zajásali „mašalla*) babo" i poklepali bábě na ramena.

Od té chvíle žalářní dvéře byly bábě přístupny, a ona denně chodila tam, nosíc jídla a šaty nejen svému synu, nýbrž i jeho druhům, ano i několika tureckým vězňům, jichžto moc byla neobmezena a od nichž mnoho záviselo štěstí nebo neštěstí povstaleckých vězňů

Co se týče mladšího syna báby Tonky, Petra Obretenova, nebylo pravda, že ho dovedli živého do Trnova. Ten padnul na válečném poli hned ve druhé bitce, kterou svedla četa Hadži Dimitrova okolo Sivlijeva. Jen jeho hlava byla donešena do Trnova.

(Pokračování.)

*) Mašalla, tur. značí tolik jako „bravo"

O životě, spisech a literarním významu Ivana Andrějeviče Krylova.

Napsal H. Mejsnar.

V listě, r. 1834. poslaném Jakubu Tolstému do Paříže, píše M. Greč: „Mezi činnými básníky našimi Krylov a Puškin mají místo první. Jako bajkář první je v Evropě Krylov, ostatní znamenití jeho předchůdci proti němu jsou jako děti, on vedle nich muž; oni jsou prostoduši a vábni, on hluboký a pronikavý. Plné dostane se jemu slávy tenkrát, až ruský jazyk a jeho literatura předmětem budou studií Evropanů . . ." Ani u nás nebyl Krylov ještě náležitě oceněn. Pohříchu! za našeho literarního rozvoje a rostoucího národního uvědomění ani jsme téměř o něj nezavadili; jen Josef Kolář vydal deset bajek jeho k praktickému cvičení v ruštině, a Alois Durdík převedl několik bajek a uveřejnil v starším Lumíru. Svrchovaně tudíž je na čase, bychom i my poznali genia bratrského národa, a tvory jeho ducha svého způsobu mistrnými obohatili i rozum svůj, ušlechtili vkus, a své národní slovanské vědomí zvýšili a zmocnili. Vždyť nás dávno předešli jiní národové evropští, zejména spanilomyslní Francouzi, kteří již r. 1823. vydali 89 bajek I. Krylova s rytinami, a r. 1852. vydali všechny jeho bajky ve svém jazyce; ano důvtipní Poláci přese všecku politickou nesrovnalosť neváhali již r. 1851. ve Vilně vytisknouti si bajky Ivana Andréjeviče svým převodem.

Ivan Krylov narodil se roku 1768., dne 2. měsíce února, v Moskvě. Otec jeho, Ondřej Prochorovič, byl armenským důstojníkem, jemuž z povolání často bylo se stěhovati, s nímž pak i rodina všecky svízele cest, všecky nepříjemnosti změn životných zakoušela. Matku Marii Aleksejevnu měl velmi pečlivou — prostou sice ženu, beze všeho školního vzdělání, ale rozumnou od přírody a vysokých ctností plnou, jež po ní zdědil syn. Z mládí Krylov, zavřen jsa více do sebe, nehnal se do učení. Matka všemi způsoby k učení ho lákala, ano za hodinu, proseděl-li celou na učení, i několik kopejek mu dávala, za něž si on kupoval potřeby nutné, i na šatstvo si dával. V domě gubernatora Tverského učil se francouzsky; ale ledabylo, jen mechanicky, ač mu matka za čtení a trpělivosť platívala, a laskavě připomínala, by vždy na úlohách do slovníku se díval a chyby opravoval, budíc v něm chuť ku čtení a vědění, jež pak při něm i zůstala. Pak pracuje smyslem rozuměl i psal francouzsky, ač neměl cviku mluviti volně. R. 1781. zemřel otec jako magistrátní úředník v Tveri a syn převzal po něm dědictví — kufr knih, pro něho vzácnějších a vydatnějších, než haldy losův a kuponů! Knihy ho vábily; bral napořád a četl bez rozboru, zvláště dramata si oblíbiv. Po smrti otcově bylo doma hůře; matka byla bez pense, beze jmění; duševní schopnosti synovy se rozvíjely pomalu, ale patrně. Nevědouce si rady, matka dala ho k úřadu v čtrnáctém věku jeho života. Mladý opisovač kancelářský dostal

se rok po smrti otcově k tverskému magistratu, kde byl sloužil jeho otec. Jako čtrnáctiletý hoch vyletěl Krylov spod ochranných křídel své dobré matky, sám a sám jsa, svoboden. Osud nepřál mu v dětství, nedal mu prostředků k náležitým postupným pokrokům ve školách, v literatuře a společnosti; on sám časem teprv nabyl, čeho třeba občanu a spisovateli. Do světa postaven takový hoch závisí na společnosti soudruhův a známých, jimiž jest obklopen; tu rozvíjejí se a dozrávají jeho vlastnosti, lepší se neb horší jeho mravnosť, a povaha nabírá ostrých záhybů, jež sotva kdy možno s osoby vyhladiti. První semena mravnosti, zasetá láskou něžné matky, hluboko v něm utkvěla, vášeň k učení a vzdělávání sebe čtením, ranné péro spisovatelské zachránilo ho od špatné společnosti a kluzkých cest života. — Ale nouze tlačila vdovu, že chtěla prositi za pensi a odebrati se do Petrohradu. Co přivezl s sebou patnáctiletý Krylov do hlavního města? Chudobu a touhu po činnosti a vědomostech, v mladé duši nevědomky chovaje rysy a výraz kořenného ruského života. Ač záhy do vyšší společnosti vešel, přece již poznal zblízka život národní, vzdělávaje se jeho duchem a citem, a osvojiv si jazyk čistě národní, mluvě a mysle z dětinství nikoli po vzorech cizích. I zachoval v duši své tyto ranní dojmy čistě a věrně. Čítaje pilně v knihách zděděných, napsal, maje 15 let věku svého, po vzoru staré ruské opery, operu „Kofejnica", za niž dostal od knihkupce Breitkopfa 60 rublů. Nevzav peněz vzal si za ně knihy francouzské, hlavně Racinea, Molièra, Boileaua. Prvním oblíbil si hrdiny řecké a římské, a druzí rozvili jeho satyrický talent, který v něm měl vrch. Maje let 17 napsal tragedii „Kleopatra". Seznámiv se a sdruživ s genialným ruským hercem Dmitrevským, s nímž na návštěvách pojídal oblíbená ruská jídla, veselil se a pospal po obědě, dal mu čísti Kleopatru, a bral u něho pak takřka první kurs slovesnosti, na němž příklady chyb na každé pravidlo tvorby dramatické vybírány byly z jeho tragoedie. A tolik vyskytlo se chyb, že cítil, že by snáze napsal novou než opravil starou, jak radil upřímně Dmitrevský. Ze starého Řecka oblíbil si látku k tragoedii „Filomela" maje let osmnáct, ale i ta byla bez umělecké pravdy, bez barvy místa a času. „Psal jsem, hovoříval, co mi napadlo, jen byl-li papír a inkoust," a možno říci, že by byl i v tragoedii došel dokonalosti, kdyby ho šťastná hvězda nebyla vedla na cestu pravou přímou, kde si utrhl květ nesmrtelnosti. Dostal místo v účetní komoře s ročním platem 25 rublu! Matka mu umřela r. 1788. Dvacet let stár jsa stal se pánem svých osudů. Měl známostí již mnoho, ale nikde nevydržel dlouho, stále, bez úspěchu v službě, žena se vždy po novostech. Naučil se rýsovati, hráti na housle, hrával v přátelských kvartettech prvních virtuosů, ano i malíři slýchali s důvěrou a vážností jeho soud. Vášeň k divadlu doplnila jeho praktické vzdělání. Dostal se pak do služeb Jejího Veličenstva, ale nevydržel; po dvou letech odešel, chtěje býti samostatným a do roku 1801. zůstal bez služby, pracuje pro noviny. Mladý člověk, cítící vrozenou potřebu v duševních pracích a mající v sobě schopy k vyplnění vábných podniků, těžko

vydržel seděti za nudnými kancelářskými papíry v tu dobu, když cařice Kateřina II. nadchnuvši Rusko zbudila v něm nový život a poesii. V roce 1783. směl na Rusi soukromník míti tiskárnu. I spojil se Krylov s Rachmanovým r. 1789., zařídili tiskárnu a vydávali noviny „Pošta duchů". Tam listy uveřejňoval Krylov, mladík jedenadvacítiletý, vyrostlý v provincii, bez soustavného formalného vzdělání, bez obyčejných školních vědomostí. Překvapovala rozmanitosť jeho předmětů, podivná smělosť, s jakou pronásledoval bičem satyry, ironií říznou, hlubokou, vtipnou a trefnou stavy nejdráždivější. V básních ovšem otrocky se poddávaje vzorům, vypůjčoval si známé výrazy, hledal ozdoby, obraty, a tónem psal nepřirozeným, ale v próse na nikom nezávisel, jazyk byl pravidelný, silný, lehký, plný nových myšlének. Novinami těmito chtěje vlastenecky působiti k utvrzení otcovských mravů, k statečnosti u vychování a k lásce jazyka, tehdy velmi tísněného francouzským ve vyšších kruzích, psal na př. v listu „Zora" nadepsaném takto: „Neprošel ještě ani věk, co obyvatelé naši vychovávali děti své sami, o tom jen mluvíce, by byly čestnými lidmi, chrabrými na vojně a ve změnách štěstí pevnými. K tomu pomáhaly nezřídka příklady samých otců, kteří vždy hleděli děti své míti při sobě. Tehdy lidé naši, ač nebyli krasomluvci, mluvili pravdy jadrné a zdravé. Nyní pak, když přešly časy barbarské, nemůže prý býti nikdo dobrým občanem, kdo neumí tancovati, vrtěti sebou, hovořiti francouzsky a žvatlati celý den. K takovému vychování třeba bylo Francouzů. Rodiče ničeho nelitují, aby učinili děti příjemnými ve velkém světě, a proto učí děti se klaněti, fintiti, držeti nóbl a mluviti cizím jazykem. Peníze prý mohou nahraditi důstojenství a napraviti nedostatky, a učitelé učí měniti peníze na švihácťví a společenské titěrnosti." Byl hluboce proniknut přesvědčením, co mravného zla nadělá se v říši a zemi lživým pojmem vychování, a jakou měrou zadržují se úspěchy společenského vzdělání tím, že dává se přednosť jazyku cizímu. (Viz bajky: Sedlák a zmije, Vychování lva, Soudek.) Za rok pak vydával jiné noviny „Zritel", pravě v úvodě, „by porok, představovaný ve vší hnusnosti, vnukal odpor, a ctnosť, vyličovaná ve vší kráse, vábila čtenáře." Pak s Klušiným vydával „Sanktepeterburgský Merkur", kde hleděl zdokonalovati obsah a sbližovati se s potřebami obecenstva. Tak posuzuje komoedii Klušina „Smích a hoře" praví, „že strannická a nemírná chvála rozněžuje a oslabuje dary, břitká hana a výsměch je vrhá v zoufalosť a dusí v samém počátku; nestranné posouzení očišťuje vkus a ukazujíc jednou rukou na poklesky, druhou věnčí přednosti. Takový soud nedusí a neoslepuje samolibosti, ale zůstavuje ji na tom stupni, jehož je potřebí k roznícení schopnosti." (Viz bajku: Osel a slepice.) Nechal zase žurnálů, ale divadlo ho vábiti nepřestávalo, zvláště oddal se skládání komoedií v próse, jako jsou: Bláznivá rodina, Nezbedové, Spisovatel v předsíni, Trumf. Od r. 1795.—1801. jako by byl zmizel Krylov. Pustiv se do víru lásky mnoho času a obětí jí přinesl, náruživě hrál v karty, až car Alexandr Petrovič dověděv se o tom pravil: „Není mi líto peněz, které prohraje Krylov, ale bude

mi líto, prohraje li talent svůj." Vstoupil do služby v Rize, ale na třetí rok opustil ji a šel s knížetem Galicinym na statek v saratovské gubernii poznat života venkovského velmože a učil jeho děti. Vraceje se do Petrohradu 1805. ke svým přátelům a pracím, zastavil se v Moskvě, a sblížil se s Dmitrievým, Karamzinym, Žukovským a j. toho času slynoucími slávou spisovatelskou muži. Za příležitosti převedl dvě bajky Lafontaineovy „Dub a rákos" a „Vybíravá nevěsta". Když je byl přečetl Dmitriev, pravil k němu tato významná slova, přemlouvaje budoucího svého soupeře, aby nenechal toho druhu poesie, který mu přinese slávu, „to je opravdový váš druh, konečně jste jej našel!" I převedl Krylov ještě dvě bajky z Lafontainea, jež uveřejnil Dmitriev v moskevském Zriteli — a tak 39 let před smrtí, r. 1805. postaven byl osudem na cestu — k nesmrtelnosti. Přijev do Petrohradu oddal se zase vášni své k divadlu. Dvě komoedie „Modní krám" a „Úkol dcerám" vyrážely silný hněv na slepé stranictví Francouzům a jich jazyku. Život v provincii zbouřil jeho žluč, tam neduhy stoličného města ukazují se hnusněji. Co zde směšno, hloupo, tam jako v skřiveném zrcadle skřiveno a nesnesiteno; pod záštitou panující mody není ostychu, není bolu z posměchu. R. 1808. šel v službu k mincovně; bajky objevovaly se v Dramatickém věstníku, plody to poesie, kterými se upokojily i požadavky literarní kritiky i naděje národního citu; vlastenecké snažení po samostatnosti poesie vidělo v nich základy své epochy. Dostal se do společnosti vzdělaných rodin hrabat Stroganova a Olenina, kde kvetly a zrály všecky znamenitosti vkusu, náležející věku Alexandra I. Přišla důkladná s ním změna; svých dřívějších prací, citoval-li mu kdo něco ze spisů jeho, ani nechtěl poznávati, říkaje, že psal co mu do hlavy skočilo, hlouposti, hříčky! Jako by se byl teprv narodil pro Rus ve svém roce 40. V ten čas poznal svůj cíl, napjav všecku poetickou činnost na jeden druh: na prahu starosti zamilovala si ho gracie s moudrostí, a nic nepsal bez jich vůle. R. 1808. vyšlo první vydání bajek, počtem 23. Byl to slavný rok v ruské literatuře! Již prošel bouřlivou polovici života, byl připraven lety, učením i zkušenostmi života, by podal pravdy v jich svaté čistotě, a dal lidskému pokolení neomylně užitečné rady. Žukovský ve „Věstníku Evropy" umístil krásný rozbor jeho bajek; Chemnicer a Dmitriev učinili bajku již příjemným čtením a zamilovaným, určivše její sloh. Vše přálo našemu bajkopisci. Krylov prvními bajkami v krátký čas zdvihl tento druh na stupeň nejvyšší a sláva jeho s každou rostla bajkou.

Od prvního vydání bajek do vstoupení v službu v knihovně carské prošla čtyři léta, 1808.—1812. Dřívější vášnivý milovník divadla nešel po deset let v chrám Thaliin. Držel se kruhu nejlepších spisovatelů, kteří plně cenili jeho talent, jako Deržavin, Žukovský a j.

V domě pěvce Felice r. 1810. sestavila se beseda milovníků ruského slova; tam scházeli se všichni literáti, milovníci a ochránci nauk, v domě Deržavinově byla velkolepá síň pro tyto schůze měsíčné. Tam byly čteny poprvé hexametry Gnědičovy, zde poprvé

čteny Karamzinovy dějiny, Žukovského práce básnické; tam čítal Krylov bajky své. Každého měsíce byla vydána knížka, v níž vše bylo tištěno, co čteno bylo a schváleno v besedě. Krylov ovšem v učených pojednáních a zasedáních nenacházel mnoho podnětu a vábnosti svého genia, ano někdy jej čtení dlouhé učené nudilo. Tak jednou po dlouhém takovém čtení přečetl bajku „Kubova jícha“, jež se k přítomné chvíli výborně hodila. Deklamoval znamenitě, nenuceně, přirozeně a hudebně přednášel, opíraje se lehce hlasem na akcentech smyslu a naivně pronášeje zakončení.

Carská knihovna otevřena byla r. 1812. Tam dosazeni byli známí literáti, tam Krylov a Breitkopf se sešli, staří známí. Z doby té začal nový Krylovu život, tichý, spokojený, jednotvárný, téměř nehybný. Do r. 1841. nezměnil služby, ani literarního zaměstnání, ani bytu. Den otevření knihovny byl oslaven veřejným shromážděním a čtením nových prací; Krylov četl své „Potápěče“. Jméno i talent jeho staly se již národními. V první rok služby v bibliothece dal mu car Alexander kromě platu 1500 rublů roční pense, po osmi letech ta milost se zdvojila, r. 1834. carem Mikolášem ztrojnásobila. Stoupaje v činech a hodnostech r. 1830. dostal čin státního rady, obdařen byv dříve řády sv. Vladimíra a sv. Anny. Druhé vydání bajek v 5 knihách vyšlo roku 1816., pak r. 1825. v 7 knihách s obrázky; od r. 1830.—1840. vydány v různých formatech bajky knihkupcem Smirdiným, obrázky k vydání r. 1834. dělal Sapožnikov. O vydání z r. 1830. napsal red. Severních Květů Delvig toto: „Jsou lidé, kteří buď po rozpočtech zdravého rozumu, nebo po oekonomii samé přírody později jiných oddávají se rozkošem života, za to pak jsou tyto rozkoše trvalejší, smysly jich zachovají všecku živosť, city všecku svěžesť mladosti v taká leta, kdy jiní žijí již ze vzpomínek. Totéž možno říci o talentech, a hledě k nim přirozeně o nevyrovnatelném Krylovu. Talent jeho rozvil se u věku zralého mužství a za těch dob bez přítrže šel od úspěchu k úspěchu. Vybraný jím druh spisů velmi svědčil tomu pozdnímu rozvoji: bajka žádá poesie rozumu, rozmyslnosti ve tvoření, promyšlenosti cíle, pravdomluvnosti, hluboké pravdy v upotřebeních, zkrátka celosti a plnosti obou částí, výmyslu i mravných vývodů. V letech, kdy vášně přestávají znepokojovati nás, v dobu zkušeností a srovnávání, člověk jasněji vidí chyby a nedostatky lidské, plněji je postihá, a věrněji podává ve svých poučných vypravováních. Tak jest náš půvabný učitel Krylov; divně v sobě spojil mladosť poetického daru s usedlými radami rozvážné zkušenosti. Divíš se a kocháš se verši svěžím životem kypícími a mládím kvetoucími a zároveň poučkami rozumu, dávno známého se životem a ze zkušenosti znajícího jeho převraty. Všechny bajky svědčí o šťavnaté zralosti talentu básníkova. Vydavatel Smirdin zaslouží dík Rusů, že tuto opravdu ruskou knihu, čtení po srdci každému, staral se učiniti čtením po kapse každého.“

(Pokračování.)

Perunova slavnosť v Rhodopách.

Píše J. A. Voráček.

Těžko dnes pochopiti význam, jaký se kdysi oddával jednomu z hlavních bohův u starých Slovanů. Přece však podle zachovaných úlomkův u všech skoro potomků matky Slávy, lze se domýšleti, že v Pantheonu slovanském, byl Perun uctíván, jako snad málo který jiný, protože slabé odstíny staroslovanských slavností, témuž bohu patřících, mohly se i přes pohromy a bouře věků, uchovati v pamětech potomků slovanských pradědů. Nejsou to sice nějaké velkolepé památky původních slavností, ale odstínem jejich zůstaly přece.

Podle dosavadního učení, mohlo by se mysliti, že Perun uctíval se jenom u severních Slovanů, jak tomu některé jazyky nasvědčovati se zdají, jako na př.: slovácké Peron, Parom, Param, polské Piorun, litev. Perkunas (*k* je parakliticky vsuté jako v litev. arklas, arkls; oralo, rádlo: auksas i ausas atd.), lot. Pehrkons, staropruské Perkunos, mordv. Porquini, ruské Perun atd., kdežto u jižních Slovanů s tímto jménem se nepotkáváme. Na místě Peruna nalézáme prostě opsané „Grmna boga“, nebo jeho křesťanského nástupce sv. Iliju (Eliáše). Existenci Peruna u severních Slovanů dokazují i národní spílání, jako: „Hrom tě zab'“, „Hrom do toho, do tebe“; slov. „Paromava strela v tja!“, rusínské „Bodaj tebe Perun ubiv“, běloruské „Kab' cebe Perun tresnuv“ atd. Jsou i písně, ve kterých se jméno téhož boha vzpomíná. Na př.:

Za oných časóv
za starých bohóv
za boha Paroma,
nesmiela žiadná
byť postělkyňa atd.

Zajímavějším ještě je litevský popěvek, který podle *uEn* v „Náučném slovníku“ zní takto:

Perkunas diewâitis!
nemuzsk zemiâytis:
bet musz Gudu,
keip szuniu rudu.

(Perune, bože, nebij do Žmudína, leč bij do Gothina, co do prašivého.)

Historicky doložiti lze Peruna pouze u Rusů, kteří podle Pojsdevského Sborníku (Archiv für Slav. Phil. IV., 422.) „вѣруютъ в Перуна и в Хорса, ї в Мокошь і в Сина, ї в Рьгла“. Podobně i Procopius poznamenal o Rusech, že uctívají boha jediného, působitele hromu. „I ve smlouvách uzavřených v X. věku mezi Rusy a Řeky byzantinskými, Řekové a Rusové již pokřtěni přísahají u Boha evangelia, pohanští Rusové u Peruna i u Velesa, boha stád: Аще ли же кто отъ князь или отъ людій рускыхъ ли хрестьянъ, или нехрестьянъ, преступитъ се, еже есть писано на харатьи сей, будетъ

достоенъ оружьемь умрети, и да будетъ клятъ отъ Богга и отъ **Перуна**, яко преступи свою клятбу. Tato smlouva sepsána asi r. 945., o jiné pak čteme: Аще ли отъ тѣхъ самыхъ преже реченыхъ не съхранимъ, азъ же и со мною и подо мною, да имѣмъ клятбу от Бога въ егоже вѣруемъ въ **Перуна** и въ Волоса скотья бога, и да будемъ колоти яко золото, и своимъ оружьем да усѣчени будемъ. Listiny zachovaly se nám v tak řeč. letop. Nestorově. Socha Perunova v Kyjevě byla zničena r. 988. na rozkaz knížete Vladimíra, když byl tento obrácen na křesťanství. (L. Leger: O slov. myth., „Slov. sborník" r. 1883., č. 9. str. 441.) Podobně jako v Kyjevě měl Perun svou sochu v Novgorodě nad jezerem Ilmenským. Sochy byly dřevěné, hlava stříbrná a vousy zlaté; v ruce měly ohnivý kámen v podobě hromu; oheň z dubového dříví nesměl uhasnouti u sochy.

V Polsce na hoře nad řekou Niewjaskou, byl též pálen věčný oheň Perunovi, až král polský, Vladimír, zrušil tento obyčej. Bělorusové*) vyobrazovali Peruna s lukem v pravé a v levé ruce s toulem šípů. I domnívali se, že kdykoli se popudí nepravostmi lidskými, že jezdí po nebi (vysvětlení bouře) a metá šípy ohnivé. Prostý lid v Čechách nerad užívá slova hrom. Místo „hrom udeřil", říkají starověrci „padla boží střela". (Podobně i slovo „čert" neradi vyslovují, opisujíce je zájmeny „ten" neb „on" a jinak.) Rusové též místo „молнія" upotřebují „стрѣла громовая" (Dal) a maloruská píseň začíná:

> Oj vdarila strilka z vysokoho neba.
> Kohož ona vbila? — vdovinoho syna

a na severu vyprávějí v posmrtných pláčích:

> Strěla Božja tut vdrug da razletělasja.
> (E. V. Barsov: Pričitanija.)

Slovanské jazyky vůbec záhy asi počali směšovati nebo rozčleňovati působnosť Perunovu, užívajíce k vyjádření nebeských zjevů buď slova „grom" (hrom, litev. grumena, skr. bhrama (praskavý oheň), řecké χρόμος, χρεμίζω βροντή, bulh. grьmъ, srb. grom, slovác. hrom, polab. grâm, pol. grom atd.), buď „молнія" (č. mluno, starosrb. mlъnija, srb. munja, hornolož. milina, polab. mâuňa), nebo „blesk" (bulh. blěskъ, blъskъ, rus. bleskъ, chorv. blisk, luž, błysk, pol. błysk) aneb i „перунъ" (fulgur, fulmen, starobulh. пероунъ, slovác. parom, hornolož. pjerun, kašub. pjorun, pol. piorun, piorunek), kterěžto poslední odpovídá vendickému pardžanja, značícímu „mračno, bůh deště a hromu". Toto poslední s praslovanským původem „fulmen" mohlo, jak A. Budilovič podotýká, lehko uskutečniti přechod ke známému mythologickému zosobnění Peruna.

Vrátíme-li se nyní k prvotním pojmům staroslovanského náboženství, můžeme připočísti Peruna k nebeským bohům čili Svarožicům (Svarog, t. j. nebe a pak i zosobnělý vládce nebe a jeho

*) Náučný slovník, str. 276. a/b i 277. a.

choť Matka Syrá Země), mezi nimiž první byl „Солнце-царь, сынъ Свароговъ, еже есть Дажь-богъ“ (P. Sb. P. Letop. II., 5.). Narození Dažboha slavilo se později pod jménem Koleda [Коляда, Колада, Kolęda atd]*) Nebeským bratrem Dažbohovým je — Perun, neboť on mezi světelnými zjevy otce Svaroga, jako mocný blesk a hrom, je zajisté zraku nejpřístupnější a nejdůležitější. O jeho dalších bratrech a sestrách, jakými mohli býti ještě ostatní světelné zjevy a hvězdy, prozatím pomlčíme.

O vlastnostech Perunových, čili o tom, jak se lidem svými účinky jevil, možno souditi třeba jen z toho, co v českém lidu až dosud se v pamětech uchovalo. Český lid totiž činí rozdíl mezi údary hromu, které mohou býti buď škodné nebo neškodné. Pokud se pamatuji, je prý devět hromů. Některý bije pouze a neškodí, jiný působí zkázně a jiný opět pálí a způsobuje požár. Oheň udeřením hromu vzniklý hasiti se nesmí, nejen že to není nic platno, nýbrž i proto, že by člověk chtěl působiti proti vyšší moci, totiž proti Boží moci. Proto jestli udeří do stavení a vzplane oheň, nemá se hasiti. Při každém zablesknutí lid křižuje se a odříkává: „Pánbůh s námi, Panenka Maria nad námi“. Kdo běží, zůstává státi pojednou, aby „do něho neuhodilo“. Na prahu státi se nesmí. Při zablesknutí nesmí též nikdo státi u oken. Proti udeření chrání uhel uchovaný od bílé soboty pod lemězem ve střeše. Mraky rozhání hlas zvonu a mořské škeble. Jsou ještě vesnice, které na počátku bouře zvoní a vytrubují proti mrakům. Někde též zaříkávají mračna. Pamatuji se u nás na jednoho starce, o němž pevně věřili, že pokud bude živ, že v té vesnici nepotluče, protože zná dobře z knihy zaříkávat. Jsou-li mraky děsné, scházejí se v každém stavení ku modlitbám,**) při rozžaté svíci, nazvané Hromnicí, uchované od Hromnic Nálada venkovanů při bouři je posvátná, a vládne poděšení jako nikdy jindy. Běda tomu, kdo by se odvážil nějakého úsměšku!

Tolik vidělo se mi předeslati, co známo u nás i odjinud. U Jihoslovanů, jak vysvitne dále, zachovaly se i oběti, které mají účel, aby podle potřeby naklonily si božství ku své pomoci. Přibližme se k věci. U Jihoslovanů dosud nezná se že by žilo v lidu slovo Perun v prvém svém významu. U nich na místo Peruna vzpomíná se všude sv. Ilija, jako bůh (svatý) deště i hromu. Srbské a bulharské písně i národní podání jsou skorem doslovně na týchž základech zbudovány. Pro lepší důkaz uvedeme zde aspoň několik úlomků z bulharských písní. Poznamenání hodna je násle-

*) Viz článek: Koleda, čili Koleda-bog

**) Na severu Ruska venkované podle písně:

„So čista polja krestjana ubiralis;
vo svoich domach ony da sochraňalis;
s etoj strasti krestjana z perepólochu,
zatopljali svěšči do vosku do jarova,
tut mohli ony Boga ot želanica,
ony klaňalis vo matušku syru zemlju.

(Barsov: Pričitanija sev. kr. 247.)

dující píseň ze sbírky Miladinovců: Čtyři andělé, a sice sv. Ilija, sv. Nikola (Mikuláš), sv. Jovan (Jan) a sv. Petr rozdělují pozemské statky (blago) a k nim se slzami v očích i v „krásné, zlaté, svaté tváři“ přijdou dvě sestry sv. Marja i sv. Magdalina, neosmělujíce se promluviti. Sv. Ilija optá se jich:

Proč roníte slzy po své tváři,
po svém krásném, zlatém, svatém líci?
Zdali věříte vy v jedno božství?
Zdali jste vy rodu křesťanského?
Magda tají, Marja netají však:
„Bratře milý, starý, svatý Iljo!
Od boha nám všechno v světě dobro;
všechna muka z rodu křesťanského.
V Lehenské jsme zemi byli, žili,
bůh ať tresce Lehenské křesťany!
Mezi starým, novým — rozdíl žádný
neslaví ni světců v roční době,
nesvětí ni Petku, ni Neděli.
Na svatou Neděli metou,
tvář ji zaprášili;
na svatou Neděli pekou,
zrak jí vypálili.
Otce mají jako dítě — blázna,
starou matku nohou odkopují,
sestry mají jako pracovnice,
bratra mají jako nepřítele,
svoji snachu jako prvou lásku;
kmotra na křtu nìčí rozepřemi
zvolivše si k tomu křivé soudce.

Sv. Ilija vyslechne jejich žalobu a praví jim, aby počkaly, dokud si andělové nerozdělí práce (blago) mezi sebou, přislibuje, že si vyprosí od boha (нашь христосъ), aby mu připadly klíče od nebe, aby mohl zamknouti mlhy a oblaky na tři roky, tak že by slunce nesvítilo, vítr nefoukal a žádné úrody nebylo. Andělé skutečně si práci rozdělili, a sv. Ilijovi, cože mu připadlo?

„Připadly mu letní blesky, hromy,
aby měl je, aby vládl jimi,
křesťané by před ním strachy měli.“

Jakmile obdržel tuto pravomoc, zavíral mlhy i mraky, tak že tři roky nepršelo. Avšak Lehenští křesťané přece k bohu se neobrátili, osedlali si koně a chtěli se vystěhovati. Tehdy, jak píseň dí:

„Rozpukla se černá země,
propadají koně do kolenou.“

Ještě však neobrátili na pravou víru. Teprve když bůh seslal sedmdesát nemocí a většina lidí vymřela,

„tehdy teprv Bohu oddali se,
slavili teď světce v celém roce,
měli v úctě Neděli i Petku.
Otce mají jako svoje srdce;
matku mají jako svoji duši;
sestry mají jako pravou ruku;

svoje bratry jako pravé oko;
svoji snachu jako pravou sestru;
kmotra na křtu jednoho jak Boha.
Kdyžtě tak se byli opravili,
ve chrám chodí Bohu modliti se,
ažtě tehdy déšť se zase vrátil,
co zaseli, vše se urodilo,
rodilo se obilí i víno.
Od andělů píseň pozůstala,
by se pěla, by se vyprávěla.“ (Mil, str. 28.)

Píseň tato, o jejíž velkém stáří není pochyby, zní jako poslední epopeja vymírajícího pohanství. Názory pohanské vpleteny do křesťanských. Plným právem mohli bychom ji vřaditi do Rukopisu Kralodvorského; ona svou krásnou formou i obsahem po boku státi může zejména onomu místu, kde Záboj naříká na cicince-křesťany, vedravší se do vlasti, aby rozkrušili staré bohy. Ano i ten desítislabičný verš souhlasí aspoň s počátkem Záboje. Co se kratších a nepravidelných veršů v Záboji týče, dovoluji si upozorniti na poslední dvě řádky bulharské písně. Tam výslovně stojí, že píseň ostala „by se pěla, by se vyprávěla.“

Slovo „pěti“ značí v bulharštině mimo „cantare“ také „narrare“ a „recitare“ vůbec. Uvedu příklad. Venkovan rhodopský, podávaje mi písmo od svého syna, prosil mne „да ми кажеть, какво книга-та пѣе“, totiž, abych mu přečetl, co to písmo (list) povídá. Církevní zpěv a čtení nazývá se všady „пѣние“. — Podobná i skorem táž píseň nalézá se ještě na str. 61. Prvá píseň zapsána je v makedonské Strumnici a druhá ve thráckém Panagjurišti. Dialektické znaky jsou zřejmy. Jinou ještě píseň, do téhož oddílu spadající, zapsal v Kjustendilu prof. Kačanovskyj. Zmíním se ještě později o jejím významu. Podivno pouze, že v žádné z těchto písní neděje se zmínka o nějakých obětech, přinášených od lidí sv. Ilijovi, aby si ho naklonili. To pak je mi tím více podivno, protože oběti toho druhu skutečně u Bulharův (a snad i u Srbů) v národě se uchovaly. Jisto však, že křesťanství velice působilo k odstranění slavností, které, nehledě, že je konali již křesťané křesťanskému svatému, v samých základech přece jen pohanskými zůstávaly, tak že není těžko vyčísti z nich kultus starého Peruna, boha hromu a deště u severních Slovanův a Litvanův.

Uvedená již píseň výslovně připisuje sv. Ilijovi „hromy a blesky“, aby „křesťané (!) před ním strachy měli“. Jak viděti, národní poeta nevyzul se zcela ze starých pohanských názorů. Avšak o nějaké oběti, mimo modlitbu, v písních ani zmínky. Proto nemálo mne podivilo, že když před rokem, a to právě na Ilijův den, setkal jsem se cestou z Plovdiva do Nového Sela, s jedním uhlířem (Кюмирджия) ze rhodopské vesnice Javorova, an chvátal a popoháněl svého mula stále, aby, jak později se přiznal, dorazil ještě v čas do svého domova, kde celá ves prý hoduje a je shromážděna na vrchu sv. Ilija, jemuž toho dne býka, nebo krávu obětují. Zvědavosť má dostoupila vrchole, když ukazoval prstem na nejvyšší vrch v okolí, kde právě prý se lidé scházejí. Bylo již okolo

čtvrté hodiny odpoledne. Mul byl již umořen a cesta ještě daleká, tak že za nedlouho bylo viděti na tváři uhlířově, že je vše marno, aby přišel v čas na vršek, ačkoli rád bych byl jel s ním. Přestal popoháněti mula a počali jsme rozhovor o sv. Ilijovi. Teprve v Novém Sele slezl jsem u svých přátel, přislíbiv dříve rukou dáním svému průvodci, že napřesrok jistě dostavím se na ten den do Javorova. A tak minul celý rok. Těšil jsem se opravdu na tuto rhodopskou slavnosť, a súčastnil se nálady, jaká toho dne panuje mezi venkovany. Čím více blížil se Ilijův den, tím více rostla touhá má. Představoval jsem si již v duchu celou tu společnosť, která, nejsouc si toho vědoma, přináší oběť vlastně staroslovanskému — Perunu. Stalo se mi, že právě v poslední týden byl jsem nucen vrátiti se proti své vůli z rumelskotureckých hranic u Čepelare. Učinil jsem však tak rád, a moji přátelé, pan Š. a pan N., učinili vše možné, abych se ještě v čas mohl vrátiti do Javorova. (Pokračování.)

Z poesie slovanské.

Ty v horách rodných...

Napsal Vład. hrabě Tarnowski. Z polského přel. Fr. Kvapil.

Ty v horách rodných, v zátiší tom tichém
jsi vyrostla jak v úhoře květ štěstí,
neznalas ani po jménu, co hříchem,
tvá mysl nešla světů nad rozcestí.

Klín měkký matky, slovo otce vlídné,
hlas zvonku vísky tvé, když v šeru hasne,
květ polní v ústraní, — to žití klidné
svět bylo tužeb tvých, tvé duše jasné!

V tom kruhu útulném tys kvetla, milá
jak víla úsměvu, jak zoře zlatá!
Tvá ruka pomocí vždy chudých byla,
když k nuzným chatrčím jich bída chvátá.

V tvé oči zář svou nebe ukrylo si,
tvou mysl Tvůrce divem zjasnil máje:
tvá mladosť byla jak svit ranní rosy,
jež slunce zvěstujíc již duhou hraje.

Leč tajný stesk, snad touha, která skrytě
jak jarní noc tvých očí blankyt ztměla,
v mou duši sedla, a má hlava, dítě,
na prsa klesla němá, zkamenělá.

Co v tobě uzřel jsem, co přesnil, tuší
jen zraněné to srdce moje mladé,
já s tebou setkal se, a v teskné duši
zní hymny jen a pláč a touhy všade.

Ty — přeběda — ten svět jsi stroskotala!
Květ klidu na čele tvém hyne zvadlý!
Má duše bolestí se bláznem stala
a ty — ty smutná — jsi již anděl padlý!

Tak čista příliš, démonem bys byla,
zlomenou peruť vlečeš od anděla,
a duše klid, v němž chvíle štěstí zbyla,
jak listí s růže — odletěl ti s čela!

Můj lide!

Napsal **Handrij Zejlěř**. Z lužičtiny přel. **Adolf Černý**.

Já věčně zeleným bych skráně Tvoje
chtěl věncem, lide můj, Ti ovinouti
a Tobě dát bych chtěl já pozdřimnouti
pod zlatým křídlem štěstí, země moje.

Mne kolébala zlatá ruka Tvoje,
Tvé luhy těšily na trudné pouti —
chci, lide, k své Tě hrudi přivinouti
za všecku lásku, námahy Tvé, znoje...

Proč nevděčný syn otců domy ničí,
na bílou hlavu jejich posměch hází,
proč bez účasti v rodný kraj svůj zírá? —

Moc lásky nechť svůj prapor vztyčí,
ať lid můj úsměvem svým doprovází
na cestě ku hvězdám — ať neumírá!...

(Kolem r. 1830.)

Dopisy Jiřího Daničiće W. Maciejewskému.*)

1.

U Zagrebu 16/11 1868.

Gospodine!

Trebalo bi davno da sam Vam odgovorio na poštovano pismo Vaše od 23/7. Čekao sam da dodju knjige, o kojima pisaste da ste ih poslali, pa da Vam i na njima zahvalim. Ali knjige još ne dodjoše, pa mislim da Vas već dužo ne smijem ostavljati bez odgovora, a u jedno Vas molim da mi oprostite što to tek sada činim.

Recensiju Vašu o Šemberinoj knjizi primilo smo i zahvalni smo Vam na njoj. Primivši je poslali smo je redakciji „Pozora“, te je izašla prevedena u tom listu.

*) Přechováváme z pozůstalosti vynikajících osob různých národů slovanských ještě množství zajímavých dopisů, kteréž nyní hodláme pravidelně v původním textu uveřejňovati, čímž poskytnuta bude ct. čtenářstvu vedle obsahu literarně důležitého též příležitost pročítati dopisy téměř ve všech řečích slovanských. Dopisy tyto pocházejí vesměs od předních učenců, spisovatelův a vlastenců slovanských. Red.

Naša bi akademija s radošću i velikom zahvalnošću primila što biste joj poslali od svojega blaga književnoga da štampa. Mi znamo toliko poljski da bismo lako mogli prevesti, samo bih molio da bude čisto i razgovijetno napisano, da se može lako pročitati.

Želeci Vam svako dobro ostajem

s dubokim poštovanjem

Gj. Daničić.

2.

U Zagrebu 9/6 1869.

Mnogopoštovani gospodine!

Poštovano pismo Vaše od 1 ov. m. i članak „Pogląd na prawodawstwa Słowian" primio sam, i uzimam slobodu zahvaliti Vam u imě jugoslavenske akademije uvjeravajući Vas da ona za čast drži što će i Vaš dragocjeni trud izaći u njezinim knjigama.

Rad VI poslao sam Vam mjeseca marta, a aprila Monumenta historica I; danas ili sjutra poslaću Vam Rad VII i Floru hrvatsku.

S dubokim poštovanjem

Gj. Daničić.

3.

U Zagrebu 24/12 1869.

Mnogopoštovani gospodine!

Ovih dana poslasmo dosašnjim knjižarskim putem Rad IX i 50 eks. Vaše rasprave na pose stampanih. Nadam se da ste davno primili i Rad VIII i Starine i Floru.

Nagrada za Vašu raspravu odrediće se ovih dana; ali ja ne znam kako bismo Vam je poslali. Molim Vas, javiti mi kojim bi se putem to moglo učiniti.*)

Iz tajnikova izvještaja stampanoga u Radu IX vidjećete s kakovom je radošću akademija primila Vašu raspravu, a ja se usudjujem kazati da se ona nada da ćete skoru učiniti joj čast i drugom raspravom.

Žaleći Vam dobro zdravlje

ostajem s osobitmi poštovanjem

Gj. Daničić.

4.

U Zagrebu 27 marta 1871.

Mnogopoštovani gospodine!

Imao sam čast primiti Vaše poštovano pismo od 12 ov. m., a juče mi dodje i Vaša rasprava: „Polišci czyli Polanie głównie się przez rolnictwo do cywilizowania zachodniej Europy przyczynili", koja će se štampati u Radu kad dodje na nju red kronologički. Ja se usudjujem izjaviti Vam zahvalnost jugoslovenske akademije i uvjeriti Vas da ona drži za čast što može priobćiti svijetu što god iz Vašega pera.

Nadam se da ste već primili ili ćete skoro primiti i ove knjige, koje smo Vam poslali: Rad VIII, Listine II, Stari pisci II, Službe sv. Cirila a Met.

Želeci Vam dobro zdravlje, ostajem s dubokim poštovanjem

Váš pokorni sluga

Gj. Daničić.

*) Na dopisu tomto nalézá se polský připisek: NB. P. Maciejewski pisał, że nie chce nagrody. — Nicméně byla mu zaslána. Red.

Příspěvky k dějinám slovanským.

Podává František Dvorský.

K instrukci, kterouž dal král Ferdinand I. poslům do Polsky. Ve Vídni 1556., 20. listopadu. MS. souč. v arch. g. č.

Post scripta: Již sme instrukcí i jiné příležící listy vypraviti byli ráčili a Vám odeslati chtěli a v tom jest nám z království Uherského psaní latinské, kteréhož Vám výpis slovo od slova posíláme, přinešeno, z něhož vyrozumíte, že králová Izabella sněm neboližto rakoš na den sv. Kateřiny rozepsala a města i jiné věrné poddané naše na týž rakoš obsílá: a protož když poselství své při J. L. králi polském díti budete, poroučíme Vám milostivě, abyste tolikéž při jiném o takovém rozepsání rákoše před J. L. králem polským, jakž toho potřebu poznáte, zmínku učinili a to J. L. předložili, že J. L. tomu, jakožto král rozumný dobře a snadně rozuměti muože, k čemu se to chýliti chce.

Též zprávy nás docházejí, že by nyní minulých časův nějaké veliké různice a nevole mezi obyvateli aneb stavy království Polského s jedné a hochmistrem v Liflandu povstaly, tak že jsou i do pole vojensky proti sobě vytáhli a nějakú bitvu spolu míti měli: protož Vám milostivě poroučíme, abyste se na to podtaji vyptali, kterak jest se to zběhlo, a jestli co toho, jakž sme spraveni, i také co sice jiného nového v Polště a v těch stranách slyšeti; a což tak tiše a důvěrně přezvíte, o tom nám o všem hned, neprodlévaje, psaním svým oznamte; na tom nám vděčnou libosť ukážete.

Léta 1739. dne 7. ledna zaslán byl z kanceláře císařské list místodržícím v království Českém, hejtmanu markrabství Moravského, knížetství Slezského a hrabství Kladského s oznámením, že (vedle doslechu) bratr známého Josefa Rákóczyho (po téhož úmrtí) z Francouzska, kdež dosavade se zdržoval, uprchl, aby opět Turku v „nekřesťanském“ jeho počínání byl pomocníkem: za kterouž příčinou nařizuje se na místě a jménem J. M C., aby jmenovaný Rákóczy, kdekoliv by v Čechách, na Moravě, v Slezsku nebo v hrabství Kladském postižen býti mohl, zatčen byl. Zároveň připomíná se, že není nemožné, aby slavný Orlík, rodem kozák, jenž svrchu jmenovaného Rákóczyho ke všem podnikáním navozuje a všech pohraničných krajin polských, valašských i tatarských velice dobře jest povědom, jej na cestě do Uher doprovázel, pročež i na něho aby pilný pozor dán byl. Poněvadž však zpráva o uprchnutí Rákóczyho úplně věrohodně nebyla zaručena, napomenouti se mají úřadové, zvláště poštovní úřad, aby všechna opatření v příčině zatčení potaji, beze všeho hluku učiněna byla a tudíž k zbytečnému mluvení příčina dána nebyla.

(Opis v arch. býv. spoj. kanc. ve V.)

Léta 1576 dne 27. října nařizuje císař Rudolf II komoře české, aby Krištofu Šelendorfovi, hejtmanu v Kladsku, povoleny byly útraty na vyživení tam uvězněných Polákův (z rozkazu císaře Maximiliána), kteříž pro Bátoryho municí, pušky skupovali a lid mladý verbovali, dále, aby zjednáni a zaplaceni byli dva jezdci, kteříž by Jana Kavaverského až ku hranicím polským doprovázeli, aby psaní a jiné věci, kteréž sebou vezl, v zemích Rakouských nezanechal, ale do Polsky je donesl. Zároveň s ním (Kavaverským) mají uvězněni Poláci býti propuštěni.

A l. 1577. dne 2. července vydán mandát císařský, kterýmž se oznamovalo: „Zpráva nás dochází, že by nějaký mladý Laski, Polák, podtaji v království Českém sem tam projížděti a rejtary i lid pěší pro Bátoryho verbovati měl, pročež aby ihned, kdež by postižen byl, obstaven a zadržán.“

(MS. v arch. č. g.)

Arcibiskup pražský Antonín purkmistru a radě města Nymburka: „Teď k Vám naschvále posla odsíláme, oznamujíce, že konečně příštích dnů kardinál biskup Jacinthi z Polska sem do Prahy jedouc tudy k Vám na Lym-

bark pojede, a jakož nepochybujem, že tu u Vás se zastavovati neb noclehem ležeti bude. Protož Vás následující žádáme, že nám hned bez meškání, jakžby se k Vám které chvíle nebo hodiny zahodil, ztížně po poslu našem, dnem i nocí, na náš náklad do domu našeho arcibiskupského věděti a znáti dejte, tak abychom o tom vědouce, věděli se v tom jak dále spraviti. A my se Vám toho zase volností naší odměniti chceme. Dán v Praze v domě našem arcibiskupském v neděli po sv. Ondřeji (2. prosince) 1565.

(V arch. česk. mus.)

Republika babínská.

Črta z kulturní historie polské.

Napsal F. A. Hora.

V jednom z ročníku „Slov. sborníku" podali jsme ct. čtenářstvu obrázek spolku Šubravcův, jemuž co do tendence byla zajisté vzorem mnohem starší společnosť, v kulturní historii polské dobře známá jménem Republiky babínské. O vzniku a zásadách této společnosti psal nejprve Stanislav Sarnicki;[1]) jiných zpráv o ní lze se dočísti v četných jejích protokolech, jichžto část až do roku 1831. byla uložena v bohaté knihovně v Puławech,[2]) v tomto „čarovném zátiší" knížat Czartoryských. Ze Sarnického čerpali pak později Mikuláš Chwałkowski[3]) a Hartknoch.[4]) Kromě těch psali o Rep. bab. X. Szaniawski,[5]) Kaz. Wójcicki,[6]) hrabě Tarnowski[7]) a j.

Nedaleko Lublína na cestě ke Krakovu jest posud rozsáhlá ves Babin, jež v XVI. věku celá náležela Stanislavu Pszonkovi, erbu Janina, sudímu lubelskému; v XVIII. věku byla dědičnou v rodu Tarłowských, později pak rozdělena v několik podílů různým majetníkům. Pszonka, proslulý vzděláním, vtipem a jměním, založil zde Republiku babínskou, t. j. společnosť skládající se z vybraných osob vážených a žerty milujících. Mezi nimi byl zvláště Petr Kassovius čili Kaszowski (sudí lubelský a několikráte poslanec na sněmu), s nímžto Pszonka byl spojen nejužším přátelstvím. Tito dva muži, vynikající ušlechtilými vlastnostmi duševními a příjemným zevnějškem, byli vůbec tak milováni a váženi, že hody a svatby, jimž oni neobcovali, byly pokládány za smutné, nešťastné a nepodařené. Nejpřednější osobnosti v zemi vítaly oba hodnostáře v domech svých s otevřenou náručí, těšíce se z přítomnosti hostí tak proslulých.

V Babině tedy sjížděli se přátelé a pěstitelé pravého a zdravého humoru k nenuceným zábavám, a zde též jako v residenci po příkladě republiky polské volila sobě společnosť tato krále, senát, vojvody, kastelány, starosty, hetmany, kancléře, kněžské

---

[1]) Annales z r. 1587., str. 395. V lipském vyd. sv. II., str. 1215. [2]) Vz. „Slov. sb." z r. 1883., str. 85. [3]) Singularia quaedam Polonica. [4]) Respublica Polonica. [5]) Vz. Pamiętnik Warszawski r. 1818. Nr. 3. Čerpal zvláště z protokolů svrchu podotknutých. [6]) Przysłowia, sv. 2. [7]) Rzeczpospolita Babińska p. St. Tarnowskiego. Przegląd Polski 1882. N. 191.

a jiné hodnostáře. Na počátku rozdělili se důvěrní přátelé Pszonkovi o tyto hodnosti zvláště potřebné k zařízení Republiky. Pszonka sám byl purkrabím a Kaszowski kancléřem.

V rozdávání těch úřadů, jichžto počet byl neomezený, Republika si vedla velmi štědře; každý její příslušník musil přijati nějaký úřad, při jehož udílení bedlivě prohlédáno zvláště k moralním vadám osob a ku přepjatostem, které by se nesrovnávaly s vlastnostmi, jichž takový úřad ve státu skutečně vyžaduje. Republika babínská rozdávala se všelikou formalitou nově jmenovaným úředníkům a hodnostářům patenty, privileje a diplomy psané a voskovou pečetí opatřené.

Jestliže někdo rozprávěl mnoho o věcech vyšších, jemu nepříslušných, Republika jmenovala jej arcipastýřem svým anebo vůbec velikým pánem. Kdo mnoho povídal o politice, stal se senatorem anebo podobným hodnostářem; kdo se vyznamenával prostořekostí, vyprávěním věcí k víře nepodobných, byl jmenován řečníkem anebo kancléřem babínským. Jestliže někdo se vychloubal svou odvahou, anebo nevčas a na nepravém místě obšírně líčil své činy vojenské, stal se hetmanem anebo pasován byl na rytířství. Osoby, jež mluvily rozvláčně, se zápalem, mysliveckou latinou o sokolech, psech, koních a jiných zvířatech, aneb o různých způsobech hospodářství, byly jmenovány ptáčníky, lovčími, podkoními, starosty babínskými. Kdo buď u tabule anebo v zábavě s nevčasnou horlivostí, bez náležité vážnosti aneb nepřiměřeně mluvil o náboženství, toho nazváno kazatelem aneb inkvisitorem babínským.

Žerty Babinianů rozšířily se tak, že málokdo byl v senátě, duchovenstvu a na dvoře královském, jenž by nebyl jmenován úředníkem babínským. Společnosť čítala mnoho vojevůdců, kapitánů, rytmistrův, infantů španělských, maršálkův, ano i agentů, buřičův a větroplachů babínských. Z protokolů jejich z r. 1613. vysvítá, že T o m á š Z a m o j s k i, starosta knyszyňský, po svém otci slavné paměti hetmanu a kancléři korunním stal se t o t u m f a k e m babínským. tudíž i slavný otec jeho byl úředníkem, t. j. totumfakem té Republiky. Ve protokolech těch jest dokonce zmínka též o c h a r l a t a n u babínském.

Babiniané byli vesměs tak výteční znalci lidí, že žádný psycholog nebyl s to tak důkladně rozeznávati náklonnosti lidí, žádný moralista vyložiti tak jasně vady a zvyky jejich, žádný fysiognomik tak pravdivě vylíčiti charakter člověka z jeho řeči, postavy, pohybů, posunků, chůze a všelikých známek zevnějších, jako vážení členové rep. babínské. Jestliže si někdo málo známý přál, aby se stal členem společnosti, hodnostáři váhajíce s přijetím jeho konali o něm porady, vyptávali se naň, a konečně požadovali, aby kandidát podal patrné důkazy své způsobilosti. Bylo mu pak veřejně řečniti, aby tak společnosť poznala, má-li uchazeč vlastnosti potřebné v úřadě, jenž mu měl býti svěřen. Ušťipkář, pomlouvač, jenž si nevážil cizí slávy anebo křivdil jiným, nebyl přijat. Příjemný vtip, neškodné žerty, veselou mysl jevící se slovem i po-

suňkem pokládáno za zvláštní přednosti a zásluhy kandidatovy. Při rozdávání úřadů, často i nepřítomným aneb takovým osobám, jež nechtěly něco podobného přijati, volila společnosť ze středu svého znamenité muže, kteří vážně a s úctou přijímali úlohu, aby se slavnostními obřady odevzdali diplomy členům na důkaz, že byli jmenováni hodnostáři v Rep. babínské. Osoby chytré rády přijímaly úřady, pokládajíce si za česť, že mohou býti členy této společnosti. Jestliže však některý nově ustanovený úředník se durdil, nechtěje přijati hodnosť jemu nabízenou, společnosť o něm rozšířila tolik povídek a žertů jeho se týkajících, že konečně uznal za dobré raději se poddati vládě babínské.

Společnosť se scházela v místnosti zvané giełdou, což znamená tolik jako Gilde, bursu, v polštině však také vřavu, hlučnou zábavu osob četně shromážděných.

Sigmund August, král šlechetný, vtipný a veselý, velmi rád slýchával vyprávěti o Rep. babínské. Jednou se tázal několika tamějších úředníků, mají-li v Babíně také krále. Purkrabí Pszonka, nejvtipnější z nich, odpověděl rychle: „Uchovej bože, abychom za živobytí tvého, nejjasnější pane, mysliti měli na volbu jiného pro nás krále. Panuj, ó pane, v Polsce i v Republice babínské.“ Král pln laskavosti nejen nebyl uražen tou odpovědí, leč i srdečně se jí zasmál.

Babinianė žertem také se chlubívali, že mají privileje stvrzené od králů, císařův, ano i od papežů. V častých schůzích svých nejen že se bavili způsobem příjemným a ducha zostřujícím, ale žerty babínské, obyčejně velmi vtipné, také znenáhla a hravě přispívaly k opravě mravů věku tehdejšího. Bylyť namířeny proti vadám a pošetilostem lidským, a věru nejeden člen té společnosti vyléčen byl ze svých slabostí, pro kteréž právě tam nabyl určitého úřadu. Vlivem Rep. babínské šířily se také mezi mladším pokolením střídmosť, skromnosť, zdvořilosť a upřímnosť, vesměs vlastnosti, jež jsou základem opravdu příjemného života společenského.

Stanislav Pszonka, zakladatel společnosti babínské, zemřel ku konci panování Sigmunda Augusta (mezi r. 1560—1570.). Ale nástupci jeho spravovali Rep. babínskou úplně ve smyslu původním. Jeden z nich, Adam Pszonka, nejprve korouhevní chelmský, pak podkomoří lubelský, proslavil se nejen učeností, leč i hrdinskými skutky ve válkách. V Republice babínské byl též purkrabím, a kdykoli nemohl konati povinnosti s úřadem tím spojené, zastávala jej manželka jeho Eva, rozená Lasorká.

Po smrti Sigmunda Augusta roku 1572. změnily se značně poměry v Polsce. Bezkráloví a později volba krále byla příčinou roztržek a znepokojení. Není tudíž divu, že duch času takového jevil se i v Rep. babínské. Členové její chtěli ještě býti vtipnými, leč dobrý vtip se jim jen zřídka zdařil, jakož patrno z protokolů této společnosti od roku 1601.—1677. V rukopise tom, psaném prosou i veršem, čteme namnoze již jen stručné zprávy, kdo a

kdy byl jmenován úředníkem babínským, a ze kterých příčin té osobě byl nějaký úřad svěřen.

Dokladem toho podáváme zde některé ukázky z protokolů babínských:

Anno Domini 1604. die 24. Maii. Pan Valerian Trepka stal se doktorem babínským z té příčiny, že radí vypiti v největší horečce několik mírek malvazí; praví, že tak vyléčil otce svého.

An. Dmni. 1606. Pan Stanislav Korciński stal se úředníkem babínským z této příčiny: Pravil, že v Římě jeden kostel nedostavěný stojí více nežli padesátkrát stotisíc millionův a ještě nebude dostavěn ani do dne soudného. Tentýž pravil, že ve Vlasku neporážejí telat než čtyřletých. To uvažujíc správa babínská udělila jemu úřad pokladníka, jakož i referenta v záležitostech cizozemských.

An. Dmni. 1617. 4 Novembr. Pan Mikuláš Stradomski pravil, že habrové dřevo dlouho máčené promění se ve křemen, a můžeme pak z něho oheň vykřesati, kdykoli nám libo; ježto ohně vždy potřebí, zvláště také v alchymii, dán tomu pánu úřad chemika babínského.

An. Dmni. 1664. die 23. Junii. Pan Stanislav Ciołek Drzewicki, stolník a poslanec vojevodstva lubelského, jsa v Babíně po ranním snídaní, když p. podkomoří lubelský a purkrabí babínský kázal připraviti oběd toho dne před sv. Janem Křtitelem, pravil, že není třeba v Babíně ryby loviti, nýbrž jen sádky ryb na dvoře zapáliti, začež Republika babínská jmenuje jej svým kuchařem.

Přestávajíce na těch několika ukázkách, podotýkáme k závěrku, že v babínských protokolech shledáváme vlastnoruční podpisy proslulých mužů z nejpřednějších rodin šlechtických, jakož jsou: Zamojští, Tarnowští, Potočtí, Ossolińští, Myszkowští a j. Kromě těch čteme mezi Babiniany jména „miodopłynnego pisoryma“ Jana Kochanowského, Reje z Nagłowic, Ondřeje Trzecieského, Paprockého, Sępa čili Starzyńského a mnohých jiných slavných spisovatelů polských.

Republika babínská udržela se po celý čas panování Štěpána Bátoryho, Sigmunda III., Vladislava IV., Jana Kazimíra a Michala Wiszniowieckého; zanikla v době bouřlivé, nepříznivé zábavám osob tak vynikajících, jakými byli členové společnosti babínské, ale památka její zůstává v lidu polském zvláště ve přísloví: „Musiał to w Babinie słyszeć“, jak Polák se vyslovuje o věci k víře nepodobné.

Prvé padesátiletí ruské archaeografické kommisse.

V tomto roce (1885.) slavilo se 50tileté trvání a blahodárné působení archaeografické kommisse ruské jednoho z oněch ústavů, které značně přispěly ku rozkvětu hlavně vědy historické.

Hlavní zásluhu o povstání archaeografické kommisse mají dva slavní v historii ruské osvěty mužové; byl to Karamzin, jehož historie podnítila na Rusi vědychtivost a horlivost v historickém studiu, byl to i hrabě N. P. Rum-

jancev, jehož mecenášství povzbudilo ku hledání a uveřejňování ohromného počtu historických památek. Pracovníci na poli ruské historie měli v XVIII. stol. práci velmi namáhavou. Letopisů vydáno bylo málo, a k tomu nedosti správně; kritický rozbor jejich učiněný Schlözerem vydán byl teprve na začátku tohoto století. Akta officialní pak se tiskla ovšem též v malém počtu, hlavně v „Dřevní ruské bibliothece". Novikova. Sbíral je sice horlivě Miller, avšak neuveřejnil jich, tak že Karamzin, píše své dílo, byl nucen užívati rukopisů v bibliothekách a archivech, z nichž jediný toliko moskevský „archiv cizí koleje" měl obšírné popisy pořízené Millerem, Stritterem a Bantyšem-Kamenským. Pramenův svých použil Karamzin s velikou kritičností, napsal výtečné dílo a v poznámkách k němu uveřejnil mnoho úryvků z nevydaných dosud památek. Spis Karamzinův ukázal, jak bohatý material jest ještě neprozkoumaným, i způsobil, že uznána potřeba, uveřejniti listiny skryté v bibliothekách a archivech.

Péčí štědrého Rumjanceva se stalo, že počala vycházeti r. 1813. sbírka státních listin a smluv připravena zprvu pod hlavním dozorem N. N. Bantyše-Kamenského, později A. F. Malinowského pracemi K. F. Kalajdoviče a P. M. Strojeva. Zároveň sbíral hrabě Rumjancev staré rukopisy, a k tomu konci, jakož i, aby probadali staré monastýrské bibliotheky, posýlal znalce dřevní literatury do různých míst ruských. Způsobem takovým vznikla v nadaném mladém učenci P. M. Strojevu myšlénka, aby se zřídila společnosť, která by se starala, by staré památky se probadaly a staly známými. Již r. 1823. měl pamětihodnou řeč ve „společnosti historie a starožitností ruských při moskevské universitě" o „nejvhodnějších prostředcích k objevení památek vlastenecké historie a o nejúspěšnějším způsobu jich zpracování". Navrhoval, že by se měly prohledati monastýrské knihovny a archivy, a k tomu konci aby se zřídila učená expedice po Rusi, která by rukopisy prozkoumala a popsala. Strojev předložil i plán archaeografického cestování, avšak „společnosť historie a starožitností" nemajíc prostředků, nemohla podobného podniku uskutečniti, uložila tedy Strojevu, aby učinil pouze zkušební projížďku do Novgoroda ku prohledání Sofijské bibliotheky. — Za pět let (r. 1828.) obnovil Strojev svou prosbu, obrátil se s ní však již na cís. akademii věd, která po návrhu svého praesidenta, S. S. Uvarova, vypravila archaeografickou expedici do severní a střední Rusi. Na dokonání té cesty počítala asi sedm let, a na cestovní výlohy ustanovila z vlastních prostředků po 10.000 r. každoročně. Vůdcem expedice vyvolen Strojev.

Návrhy akademie byly potvrzeny samým cařem Mikulášem Pavlovičem 14. července r. 1828., a v březnu následujícího roku vyjel Strojev se dvěma pomocníky na cestu. Na pouti své setkávala se expedice s četnými obtížemi, někde znesnadňován jí přístup ku památkám starým, jinde páleny tyto docela, aby jich expedice nedostala. Přese všechny překážky, podařilo se neohroženému vůdci za pomocí J. J. Berednikova (který byl r 1830. Strojevu k ruce přidán), že práce korunována velikým úspěchem. Během skoro šesti let (od r. 1829.—1834.) procestovala expedice čtrnáct gubernií severní a z části i střední Rusi a prohlédla v nich pozorně asi 200 bibliothek a archivů monastýrských, kostelních a soudních úřadů. Veškery výlohy obnášely 54.000 rublů. Výsledky, jichž se Strojev dodělal, přednesl akademii. Předložil jí: 1. sbírku asi 3000 historických a právnických aktů, 2. katalog rukopisův a starotištěných knih, chovaných v monastýrských bibliothekách.

Druhá práce (katalog) byla Strojevu vrácena ke konečnému zpracování, avšak sbírka aktů měla se vytisknouti. Proto navrhl hr. S. S. Uvarov, tehdy již ministr národní osvěty, aby byla zřízena zvláštní kommisse, která by vedla při vydávání těch aktů dozor. V říjnu r. 1834. podána tedy o tom císaři zpráva, který 24. prosince téhož roku pravidla kommisse potvrdil. Kommisse podřízena ministru, a na výlohy její určen ponejprv kapitál 40.000 rublův, utvořený ze summy, obětované nebožtíkem hr. Rumjancevým v disposici akademie náuk na vydávání letopisů. S počátku utvořena kommisse pod předsednictvím knížete P. A. Siřinského-Šichmatova ze členů: K. S. Serbinoviče, P. M Strojeva, N. G. Ustrjalova a J. J. Berednikova; brzy připojeny ještě tři osoby: V. D. Komovskij, A. A. Krajevskij a S. M. Strojev. Činnosť kommise v první dobu svého trvání zahájena vydáním historických a právnických aktův sebraných expedicí. Prvé vyšly r. 1836. ve čtyřech dílech, druhé r. 1838. v jednom díle.

Když se seznala důležitosť kommisse, byla r. 1837. zreformována a nazvána archaeografickou. Kruh činnosti i prostředky její byly rozšířeny a určeny jí ony prameny vlastenské historie, které měla vydati. Pravidla ta zůstala až do nynější doby s nepatrnými doplňky v platnosti. (Dokončení.)

Trpké zklamání.

Obrázek z Moravy.

Napsal šohaj Fab. Martinec.*)

I.

V jižní části naší milé Moravěnky leží malá vesnička, Kontrbovec zvaná, tuze málo známá. Leží na svahu od severozápadu k jihovýchodu, a jeden z pramenů říčky Stupavy béře svůj počátek v samém lůně Kontrbovce, uprostřed na dědině.

Jest večer, pastýř dohání stáda, hospodáři a pacholci jedou z oračky, dívky spěchají otvírat dobytku.

Také Pepka Máčalová vyšla otevřít svým stračenám. Ale dnes jakoby se byly proti ní spikly, živou mocí nechtěly jít do vrat; skákaly a funěly, a Pepka je mohla rozsekat, domů jít nechtěly.

„Pepko, co mně dáš, pomožu ti ich nahnat,“ ozval se posměšný hlas Antoša Kuřilového, který vykukoval přes sousední vrata.

„Děkuju ti, já si ich naženu sama,“ odsekla Pepka.

„Zas se bojíš,“ Antoš na to, „protože Francek ide? No ba, aspoň se trochu pozlobí, až uvidí, že ti pomáhám.“

A nemeškaje Antoš vyběhl ze vrat, zavolal hezky z ostra na krávu proti němu stojící. Co šlak nechtěl? Ta se ho ulekla, obrátila se a vyhodila. Milý Antoš, jenž stál u samé krávy, dostal ránu do prsou, že se ihned převalil „hore značky“, jak se říká.

„To je hanba. Antošu, dyž se tak převalíš pod nijakú ranú, co s tebe bude zejtra za voják,“ smál se Francek Skúpilův, jenž se právě přiblížil a na něhož ostatně Antoš byl prve Pepku upozornil.

„On chtěl udělat šikovného, a tak dostal!“ smála se také Pepka.

Francek s Pepkou měli se rádi, čímž Antoš oba a zvláště Francka vždycky škádlil, tak že Francek až se domníval, že Antoš má „na ni taky zuby“, jak říkával strýc Osička.

„No, Antošu, si napraven na zejtřek?“ pokračoval v hovoru Francek, co zatím Pepka zavřela vrata za kravami.

„No, enom ty se připrav, aji tobě se to može stat,“ odpovídal Antoš.

Měl býti totiž odvod a Francek ze žárlivosti myslil, že Antoše jistojistě odvedou k vojsku.

„Tomáš Michnův má snad první číslo,“ smála se Pepka, jež už byla zatím krávy i do chléva nahnala, „to bude kabrňák.“

Tomáš byl sotva metr vysoký, mrzáček.

*) Obrázek tento zdařilý napsal venkovský šohaj, i doufáme, že pro svou lidovou neporušenosť a pro původ svůj vítán bude laskavým čtenářstvem. Dostali jsme jej prostřednictvím spisovatele p. J. Herbena, jenž maličko jej upravil. (Pozn. red.)

„Esli teho neodvedú, tož žádného," řekl Antoš, odcházeje domů.

„Co zas mělas s tím Antošem," mračil se Francek, když zůstali sami dva.

„Co já za to možu, že mně šel pomáhat," vymlouvala se Pepka; „byla bych sama ráda, dyby ho zejtra odvedli, abys už ty mně dal radši pokoj."

„To se mu aji stane," mínil Francek.

„Nech enom aji tobě ne, to by mě tuze neradovalo."

„Mě taky ne, lebo bych moc ztratil."

Pepka se sebevědomě usmála, neboť věděla, že tím moc míní ji samu.

Stáli spolu dlouho na dvorečku. Co si povídali, kdož ví. Ale když se rozcházeli rozechvěni, bylo slyšeti:

„Tak s Bohem, dobrú noc a zejtra vyhlídej, jak Antoš pojede vymašlený s cedulú za klobúkem."

„Dobrú noc, Pánbůh dej, a Pánbůh dej aji temu Antošovi zejtra," přála zlomyslně Pepka a šla domů.

Francek se díval se zalíbením za ní. Když byla za vrátky, rozmýšlel se chvíli, zasmál se a začal po cestě pozpěvovati:

„Oj neodváděj, šak neodvedeš,
oj bude vojna, ty na ňu půjdeš,
ty na ňu půjdeš, ty na ňu mosíš,
ty mně mú milú zanechat mosíš..."

Tento Francek nebyl rozený v dědině Kontrbovci, nýbrž v sousední dědince, Vajce zvané; záhy však osiřel a matka jeho měla kromě něho ještě dvé menší děti. Její sestra však, tetička Franckova, neměla dětí žádných, a proto se uradila se svým mužem, aby si vzali Francka nejstaršího k sobě jako za svého. Tak se dostal Francek do Kontrbovce, a když dospěl, seznámil se v hody s Pepkou, která se mu zalíbila. Když jí svou lásku vyjevil, byla i ona srozuměna. Staří Máčalovi, když se to dověděli, také neodporovali. A tak Francek s Pepkou se vídali každý večer po práci, když byly dlouhé noci. Ale i v létě byl Francek u Máčalův aspoň ve středu, v sobotu a v neděli. V tyto dny se totiž chodí za děvčaty. Jen to nejvíce ho trápilo, že ten Antoš Kúřilův „tak nad Pepku omdlívá", jak říkal.

Když třeba šla do kostela a Antoš vedle něho klečel, šeptal mu: „Francku, tá tvoja Pepka, to je ozdoba kontrbovských panen." Stála-li mezi děvčaty u muziky, šeptal třeba zas: „Tá tvoja Pepka, jak májové kvítí", při tom obyčejně ještě si mlaskl jazykem. A podobných věcí věděl Antoš více. Jak se mu příležitosť naskytla, vždycky něco Franckovi řekl, což si tento vykládal tak, že je Antoš do ní k zbláznění zamilován. A proto by byl nejradši, kdyby se odtud už Antoš vyklidil, kdyby ho vzali na vojnu.

K tomu se nyní naskytla již blízká příležitosť. Již zítra jelo se k odvodu do Břeclavy, a Francek, ačkoliv šel také sám k odvodu, s radostí očekával, že Antoše vezmou k vojsku. Pepce taktéž již se to zmrzelo, že jí Francek vždycky Antoše vyčítá, a mimo to Francka opravdu milovala. Vědělo se o její lásce v celém Kontrbovci. Věrné děvče to bylo. Nu, den zejtřejší měl rozhodnouti!

II.

Druhého dne scházeli se chlapci u radnice, kdež na ně čekal vůz, co je měl do města dovézti. Francek, když šel okolo Máčalových zahrádek, zpíval si:

„Už je ráno, už je ve dne,
staň má milá, vyprovoď mě,
tam na tú cestičku, na tú hráz,
pospěš moja milá, už je čas."

Duši za to může každý dát, že Pepka odněkud naň pokúkovala a dlouho vyhlídala, až půjde okolo, ale neukázala se.

A Francek pospíchal k radnici, kdež ostatní už čekali. „Vesele, Antošu!" rozkřikl se, hned jak mezi ně přišel a ho uviděl.

„Já su dycky veselý!" řekl tento.

„Však dnes nebudeš," myslil si Francek, ale neříkal nic. Až když byli u města a vjížděli do Břeclavy, povídal mu: „Antošu, mně se dnes v noci zdálo, že tě odvedli a já sem ti mosel všecky kosárky dát, to mě mrzelo!"

„To je pěkná naděj," prohodil Antoš s jakýmsi nuceným úsměvem.

Mezi chasou je takový obyčej, že odvedeným musejí dáti všecky své kosárky, jež nosí za kloboukem. Je to úcta a vyznamenání pro ty, kteří byli odvedeni. Neodvedení jedou z města bez kosárků.

Když přijeli do města, už na ně čekala kommisse. A což! Francka odvedli, Antoše neodvedli. Tomáš Michnův se Antoše ptal, co mu říkali.

„Co? Untauglich, škrach," řekl Antoš.

„Untauglich, škrach? Mně taky tak," Tomáš na to; při tom přikývl hlavou, rozložil ruce, jako asi velebný pán na kazatelně, když chce něco důrazně stvrdit, a dodal: „To znamená: tak dobrý až na rok."

Zatím v Kontrbovci očekávali s největší dychtivostí, kdy chlapci od odvodu přijedou. Pepka už viděla Antošovi šavli po boku. Tu se rozlehne: „Rekruti jedú! Rekruti jedú!" a slova ta měla takový účinek, jako v jihoslovanských obcích: „Turci jdou!" Co mělo nohy, utíkalo k silnici Pepku pálila země pod nohama. I vzala putynky a šla jako pro vodu k silnici. Když jezdili kontrbovští rekruti od odvodu, zpívali a zpívají obyčejně jenom ti, kteří jsou odvedeni. Ostatní chasa sedí na vozích tiše. Pepku to zamrzelo, neboť nezpíval nikdo. Nebyl tedy odveden nikdo, ani ten protivný Antoš. A tam na žebřině sedí Francek za kloboukem maje jakousi cedulku. Antoš seděl na předu, podíval se na Pepku jaksi vítězoslavně a byl rozesmátý jako v hody.

„Francku, Pepka je u studně, bere vodu," šeptali ostatní chlapci smutnému Franckovi.

Kočí práskl do koní, Francek se vzpřímil na voze a obrátiv se v naznačenou stranu, a mávaje nad hlavou kloboukem, zanotoval tak tesklivě, že snad všichni kamarádi byli dojati:

„Bylo nás, bylo nás,
bratránku, jedenást,
a včil nás odvedli
všeckých na jeden ráz.

Odvedli, odvedli,
vlasy ostříhali,
moje vlasy černé
do vody hodili.

Plyňte vlasy, plyňte
kolem do kolečka,
aby vás viděla
moja frajirečka.

Moja frajirečka,
ona vodu bere,
ona se podívá,
co to po ní jede.

Jedú vlasy, jedú
mojího milýho:
snad mně ho odvedli
pro Boha živýho?"

Víc Pepka neslyšela. Hlava se jí zatočila, nohy jí klesly, v uších jí znělo: „Snad mně ho odvedli pro Boha živýho." Nechala putynky s vodou u studně stát, utekla do kravárny, lehla strace v bok a hořce plakala. Dlouho plakala. Až se vyplakala, vyšla se podívat, koho odvedli víc.

Tu přichází Antoš a volá z daleka: „No, Pepko, nepláčeš?"

„Měla bych taky zač," řekla přetvářeně Pepka, jakoby se nic nebylo stalo. Ale ještě se všecka chvěla.

„Vidíš, mě neodvedli a Francka ano," škádlil ji Antoš.

„Tebe by byli odvedli, ale by s tebú mohl ořechy rážat," odsekla Pepka. Tak se říká dlouhým lidem.

„Ty bys mohla rovně mlčet, jsi beztak hotová věž ze slonových kostí, celá Vagsmonka," zlobil ji Antoš, narážeje na ošklivou židovku Wachsmundku v Kontrbovci.

Když večer Francek k Máčalům přišel, zaťukal tiše na dvéře a stará tetka Máčalka vyšla otevřít: „Bože Francku, už si tu dlúho u dveří? Dlúho si tu? No pojď dál!" vítala ho upřímně. Vešel do jízby.

Starý Máčal seděl slavnostně za stolem a kouřil. Rád by byl co nejpřátelštěji Francka uvítal, a proto řekl: „No vítám tě, Francku, tož odvedli tě?" Řekl to hodně měkkým hlasem.

„No odvedli," Francek na to.

„Já kůřím," zase Máčal, „ze sváteční šrůfečky," při tom ukazoval svoji porculánku. „Ty, stará, podej Franckovi fajfku, ať si zapálí."

To všechno mělo znamenat, že chce Francka nějak poctit a vyznamenat. Tak chudá byla zásoba jeho zdvořilostí.

Francek si zapálil, vykouřil a poděkovav odcházel. Pepka vyšla za ním na dvůr. Když byli sami, řekl jí Francek hlasem dosti tvrdým: „Ach včíl se už jistě s tím Antošem skamarádíte, když já tu nebudu."

„Ani vidět ho nechcu," rozkřikla se Pepka.

„Šak vy se ofúkáte," již mírnějším, ale ještě vyčítavým hlasem podezříval Francek.

„Ale díír!" řekla Pepka s takovým výrazem odporu, že Francek o její věrnosti už nepochyboval. To všechno stačilo místo zaříkání a zaklínání.

„Ten si něco myslí, dyž na sebe ty hadry navleče," pokračovala Pepka, aby přetrhla zamlknutí, jež nastalo na chvíli.

Těmi hadry Pepka mínila Antošovy žluté koženky, jež Antoš jediný ještě po starosvětsku mezi chasou nosil.

„Pepinko," začal Francek lichotivě, „počkej na mě, co budu na vojně tři roky; ty jsi krásná, já nejsú škaredej, to budem mívat krásny děti."

*

Pepinka se trochu styděla při jeho upřímnosti.

„Až dondu," vykládal Francek dál, „prodám ve Vajce dům, žid z města dával tam jednomu devět tisíc; kdybych já dostal devět tisíc, tady si kúpím za šest tisíc čtvrtlán a ty taky něco dostaneš; snad nám nebude zle."

„Tak slibuju," řekla Pepka vroucně. Tak Franckovi slíbila, že bude čekat.

Pepka i Francek byli trpce zklamáni odvodem. On nosí dvojí sukno, ona na něho čeká věrně. Ani k muzice nechodí, aby Francek o ní neměl strachu nebo starostí, kdyby mu to některý kamarád psal. Až se Francek vrátí, potom nastane jiná povídka. Tato je u konce.

Několik slov o zásluhách slovinského duchovenstva o slovinskou literaturu.

Napsal Jan Lego.

Týž význam, jaký má duchovenstvo naše v rozvoji národnosti české v tomto století, tentýž význam jeví i slovinské duchovenstvo u všelikém rozvoji národních věcí na Slovinsku.

Ku konci minulého a na začátku nynějšího století měli poměry slovinské s českými mnohou podobnosť. Avšak na naší straně bylo přece jen více výhod a mezi nimi několik velmi znamenitých, jako na př. větší mohutnosť národa, proslavená minulosť, hotový, vybroušený jazyk spisovní, jejž poznati jen třeba bylo, účinek kralodvorského rukopisu, větší počet vůbec a vedle toho i značný zástup na slovo braných učenců (jako Pelzel, Dobrovský, Jungmann, Palacký, Šafařík) i vlasteneckých mužů z národní šlechty (jako Kinští, Šternbergové, Kolovratové, Chotkové, Černínové, Lobkovicové, arcibiskup Chlumčanský a biskup Hurdálek), kteřížto vesměs česť a slávu tohoto království za svou věc a svatou povinnosť sobě ukládali. Bylit to samí velikáni, jedni duchem, druzí snahou a obětovností. Jinak bylo tehdáž na Slovinsku. Tam probouzel se národ nečetný a na území svém jako poloostrov mořem tří neslovanských národností obklíčený, jehož předkové někdy to širé prostranství od břehů isterskobenáteckého zálivu na sever až po Dunaj, pak z polovice dnešního Tyrolska na východ až hluboko do rovin nynějšího Uherska — tehdejší Pannonie — obývali. Prostranství toto obývá nyní dvanáct millionů lidí; národ však sám čítá 1,340.000 duší, při tom ještě na osm zemí roztrhán jest, kdež všude, až na Krajinsko, živlu cizímu podléhá, čímž v rozvoji národnosti své tak ochromen jest, že mu naprosto nelze všechny síly své v jednotu a celek uvésti. Také dějiny tohoto lidu jsou jen elegií dlouhých čtrnácti set let, do nichž nikdy čistý paprsek slunce štěstí nezamihl, ale jemuž stále bylo krutě zápasiti. Oproti národu stál Hun, Tatar, Maďar, Vlach i Němec. Teprve r. 1848. zjevuje se spojité jméno „Slovénec" a dle něho též pojmenování „slovenski jezik"

vyniká officielně, ačkoli jméno „Slovenija", jimž Slovinci svou národní celistvosť i na území své, třeba jen akademicky, přenésti chtěli, nebylo úředně uznáno, a proto také Kozlerova ethnografická mapa, která hranice národnosti slovinské vyznačovala, byla v době absolutismu zabavena, až r. 1861. nová vláda její plotnu zase vydala.

Za takových okolností ujalo se blahodárné činnosti slovinské duchovenstvo. Vědomo sobě, že z národa vyšlo, národu se navrátilo a ku blahu národa pracovati že úkolem jeho jest, přilnulo k němu láskou v činu i snažení, na poli literatury pak potud, pokud tomu duch doby přál. Neboť s politickou kleslostí národa stála na stejně nízkém stupni též jeho národní kultura a tedy i jeho literatura. Z té příčiny byla slovinská literatura od Truberovy doby, t. j. z polovice XVI. století, až 20 let před koncem minulého století hlavně náboženskou, a vyjmeme-li dvě nebo tři mluvničky, dva svazky Pohlínových spísanic a Edlingovy školní knihy, obmezovala se na překlady sv. písma, na některé homiletické věci, na modlitby, kostelní písně a podobné. Teprve ke konci minulého století počínaly se jeviti nesmělé pokusy v literatuře moderní, v nichžto nejšťastnějším byl už Vodnik. Tu vzešlo konečně slunce XIX. století, budíc národy k nové činnosti, a svoboda, chráníc každému jeho národnosť, stala se také heslem všechněch. Toho jitra národů procitli záhy též Slovinci, a sice hlavně směrem literarním. Cesty politické byly ještě naprosto nemožné! I přihlásilo se ihned mnoho nadšených pracovníků, jmenovitě v národním duchovenstvě.

V tu dobu dostavil se i vynikající muž, jenž jako vtělený genius národa v čelo horlivých pracovníku na roli národní se postavil, z nesnází je vysvobodil a na pravou cestu uvedl. Takovým geniem byl národu slovinskému baron Sigmund Zois, pravý a jediný to opak každého jiného šlechtice na Slovinsku. Baron Sigmund Zois spojoval v sobě veškeré vlastnosti ducha i srdce v té výši, jež člověka pravou ozdobou člověčenstva činí. On byl znamenitým učencem v rozličných vědách, právě tak v mathematice, jako v přírodovědě a jako v linguistice. Jakožto přírodozpytec byl právě tak jako náš Kašpar hrabě Šternberg proslavený. V linguistice nebyl snad jen dilettantem, nýbrž skutečným filologem, a se zvláštní oblibou pěstoval filologii slovanskou, tak že na př. glagolici hbitě četl, a poněvadž slovanské jazyky dobře znal, lišil se tím valně od svého vrstevníka v přírodozpytu, Kašpara hraběte Šternberga. On shromažďoval okolo sebe v Lublani všecky vědecké síly, a v jeho salonech projednávaly se věci vesměs akademické ceny, tak že jeho společnosť tvořila ohnisko, v němž přemnohé krásné myšlénky se rodily a odtud jako skvělé paprsky do nejširších kruhů slovinské společnosti se rozbíhaly. On poutal k sobě všecky mladé, nadějné muže, byl jim otcovským rádcem, laskavým povzbuzovatelem a ve hmotných potřebách ochotným a štědrým dobrodincem. Mezi těmi, kdož mu nejblíže stáli, byl Kopitar, jakožto jeho sekretář, Vodnik, první to a pravý básník slovinský, jenž baronu Zoisovi k mnohým díkům zavázán byl, a Ravnikar, klassický překladatel sv. písma, jenž později biskupem v Terstu se stal.

Baron Zois, vida v duchovenstvu slovinském nejzpůsobilejší apoštolstvo vzdělanosti a buditelstvo národnosti obracel k němu nejpilnější zření. Protož také každý nadaný a své národnosti milovný mladý kněz, jenž pozornost barona Zoise k sobě obrátil, byl si jeho mocné přímluvy na rozhodujícím místě jist. Tím také netěžko si vysvětliti, odkud se vzalo najednou tolik sil. přispívajících do Novic, když Bleiweis tento list r. 1843. založil. Takto šířil se blahodějný ruch po vlastech slovinského národa, i posilňoval v práci národní i jednotlivé, mimo Krajinsko současně pracující starší síly z duchovenstva.

Byli to tehdáž, mimo jiné, hlavně tito zasloužilejší mužové: Farář Urban Jarnik, jenž účinkoval v Korutansku; Valentin Stanič, kanovník a vrchní dozorce nad školami v Goricku, farář Modrinjak, farář Ondřej Gutmann, děkan Petr Danjko, kanovník a vrchní dozorce nad školami Jiří Alič, kteří účinkovali v Dolním Štýrsku. — V práci, kterou baron Zois — ať tak dím — theoreticky započal, pokračoval prakticky veliký syn národa slovinského, biskup Antonín Martin Slomšek. Byl to pravý apoštol národa svého v plném významu toho slova, jehož život také není nic jiného, nežli nepřetržená řada skutkův, plných požehnání. On zasáhl do všech oborů potřeb jádra svého lidu, a to vždycky rukou šťastnou. Už jakožto spiritual semináře celoveckého pobádal bohoslovce ku překládání spisů pro mládež, jež pak sám opravoval a do tisku dával. On spisoval a dával svým nákladem tisknouti knihy rozmanitého obsahu ku vzdělávání odrostlejší mládeže a působil ku vzdělání lidu vším úsilím jakožto vrchní dozorce škol, pak jakožto opat celejský a konečně od r. 1846.—1862. jakožto biskup mariborský. Jako biskup získal si také tu zásluhu, že vyměniv německou část někdejší labudské diecése za slovinskou část, tuto k mariborské diecési přivtělil a přesídliv se z Labudska do Mariboru z dvojjazyčné diecése pouhou slovinskou učinil. Pod jeho záštitou založen též veledůležitý spolek družstva sv. Mohora. Ctihodný tento muž vynikal hloubkou a bohatstvím myšlének i formou jazyka, psal čistě a plynně v jeho duchu. Jakožto kazatel jest i našemu duchovenstvu dobře znám, a už k vůli jeho kázání učí se naši mladší duchovní slovinskému jazyku. Jeho sebraných spisů vyšly dosud čtyři svazky.

Z ostatních slovinských duchovních, kteří si hlavních zásluh o slovinskou literaturu buď podporou, buď literarní činností vydobyli, jmenuji na prvním místě oba lublaňské biskupy: Wolfa a Pogačara. Biskup Wolf věnoval 10.000 zl. na vydání německoslovinského slovníku, jenž r. 1860. ve dvou silných svazcích vyšel, biskup Pogačar pak 15.000 zl. na vydání ještě objemnějšího slovinskoněmeckého slovníku, jejž prof. Pleteršník snad již letošního roku dohotoví. V Lublani zvláště horlivě působil kněz Fr. S. Metelko, jakožto prof. slovinského jazyka na býv. tamním lyceu, vydav r. 1825. výbornou mluvnici „Lehrgebäude der slovenischen Sprache“ dle soustavy Dobrovského. Dále připomínám velezasloužilého slavistu Matěje Majara, býv. faráře v zilské dolině, pak učeného badatele v dějepisu a jazykozpytu slovinském, Martina Trstenjáka, fa-

ráře v Starém Trgu v Dolním Štýrsku, genialního Oroslava Cáfa, beneficiata nedaleko Mariboru, muže obšírných a hlubokých vědomostí, jenž vyhlídnut byl za nástupce Schleichera na vídeňské universitě, pak Ondřeje Einspielera, býv. katechetu na realce v Celovci, jenž duší jest národního živlu slovinského v Korutanech, Slovenskega prijatelja rediguje a Družstvo sv. Mohora spravuje. Toto družstvo čítá nyní téměř 30.000 členů, což jest více než 2% veškerého národa. Za roční příspěvek 1 zl. dostává člen tohoto družstva ročně 6 knih úhrnem o 72 arších, z nichž dvě knihy bývají obsahu náboženského, 4 pak obsahu poučného. Tímto družstvem rozšířila se v národu vysokou měrou chuť ke čtení a s ní také vzdělání ducha a srdce; neboť od roku jeho založení, t. 1852., rozesláno jest do konce minulého roku mezi slovinský lid přes půl šesta millionu exemplarů, o čež má zásluhu výhradně duchovenstvo. — Matice Slovenska v Lublani, kteráž hlavně ke vědě přihlíží čítá nyní 1456 členů, mezi nimiž jest 544 duchovních, t. j. 40%!

Jsouť ovšem i nechvalné výjimky. Vedle horlivých národovců, jakými jsou někteří biskupové a takměř veškeří nižší duchovní na Slovinsku, ukázati lze též k netečným, ba až i zpátečnickým členům kapitol, tak že mnohý nižší kněz pro svou vlasteneckou horlivosť mnoho nepříjemného od ordinariatu zakoušeti jest nucen, neujme-li se ho takový biskup, jakými byli Slomšek a Pogačar. Biskup Pogačar na př. neváhal účinně hájiti velenadaného a nyní nejlepšího básníka Šimona Gregorčiče proti nájezdům z řad kanovníkův a jich vrstevníků, když mu atheismus, pantheismus a j. v básních jeho vytýkali.

K závěrku této stručné črty zbývá mně jen podotknouti ještě, že duchovenstvo slovinské, o němž jsme se tuto rozepsali, smýšlení slovanské vždy krásně projevuje. Zejména k národnosti české a jeho literatuře chová náklonnosť upřímnou i vřelou, což nejlépe vysvítá z čilého šíření se známostí jazyka našeho, jmenovitě v mladším duchovenstvu slovinském.

Rozhledy v literatuře a umění.

Dr. Piotr Chmielowski. Autorki polskie wieku XIXo. Studyum literacko-obyczajowe. Dzieło ozdobione 6 portretami. Wydawnictwo spółki nakładowej warszawskiéj. Warszawa 1885., str. 541.

Ačkoli i v Polsce vymezeno bylo temným předsudkem stanovisko žen u veřejnosti, přece nelze popírati, že právě v Polsce záhy ozývali se hlasové, kteří vážně se ujímali příslušného jim stejného práva a uznávání všech schopností, jakými žena důstojně se staví vedle muže a jeho veřejného snažení. Již mistr Ondřej Glaber z Kobylina přeloživ „Problemata Aristotelis" (1535.) v předmluvě tohoto díla znamenitě protestoval proti „obyčeji zdržování vědy z daleka od paní". V jeho vývodech — praví p. Chmielowski — jsou zjevny vedle vlastního rozumování učeného muže též sledy mínění současných žen, „že mužové hlavně ze závisti nepřejí sobě, aby ženy náukami se zaměstnávaly". — „Abowiem," praví, „wiedzą to dobrze z nauki Arystotelesa filozofa, powiadającego, iż ludzie subtilnego ciała, sprawniejszego bywają rozumu nad insze ... Bacząc tedy mężowie składność płci panieńskiéj, iż jest bardzo sub-

tilna, a rozum ich ku nauce i wyrozumieniu wszelkiéj rzeczy ostry a prędki więcej niż otroczy; przeto oni, bojąc się swéj sławy utracić, aby białegłowy rozumem ich nie przechodziły, chcąc wiele umieć, bronią im czytania pisma głębokiego, chyba modlitew a paciorków..." O 30 let později zmohl se Górnicki ve svém „Dworzaninu" na statečné tvrzení, že ženám náleží to samé vzdělání, jako mužům, ano chtěl i „aby były doktorkami i prawniczkami". Tak připravovala se půda budoucnosti zajisté velice zdárně, čehož zjevné stopy spatřujeme již v každém budoucím zpruženém hnutí duchovního života v Polsce. Čím větší jevil se ruch, tím více počala do popředí vstupovati účasť polských žen. Nebyla sice ještě veřejna (kromě jednotlivých případův), ale uvnitř života počala již vykonávati rozhodný vliv. Zejména v poslední čtvrti XVIII. století vrhly se polské paní se značným zápalem na vědy přírodní, ano i na agronomii, oekonomii atd. Mužové, jako Krasicki, Czartoryski, Kołłątaj, Krajewski a j. horlili pro ženskou otázku.

Tu když na počátku našeho století rozvoj domácí literatury a duševní práce vůbec osvěženými silami novověku vybujel. nemohl nestrhnouti do svého proudu také účasť polských paní a dívek, kteréž od těch čas neustoupily již z vynikajícího stanoviska veřejné práce.

Dr. Chmielowski, jeden z nejopravdovějších spisovatelů polských, zvolil si vděčnou zajisté látku vylíčiti význam a činnosť polských spisovatelek tohoto století. Již r. 1821. vydal J. Sowiński knížku o učených Polkách (životopisy 56 spisovatelek), také H. Skimbrowicz a dr. K. Estreicher psali o témž předmětu po různu, leč přítomná kniha p. Chmielowského asi poprvé nám poskytuje rozhled po literarní a společenské činnosti žen polských v míře a formě tak obsáhlé. Dílo dra. Chmielowského jest sbírkou statí a studií tknoucích se jednotlivých spisovatelek polských. Přes to však, jak z povahy předmětu vyplývá, poskytuje se čtenáři rozhled netoliko po jednotlivostech, ale i po celku. Ct. spisovatel líčí životy jmenovitě těchto spisovatelek: Marie z Czartoryských kněžny Wirtemberské (spisovatelky prvního polského románu Malwina), Klementiny z Taňských-Hofmanové, Alžběty z hr. Krasińských-Jaraczewské, „Entuzyaski", Narc. Żmichowské. I z Molińských-Wojkowské, Eleonory z Gagatkiewiczů-Ziemięcké a Evy z Wendorfů-Felińské (matky Pauliny Felińské). Většina těchto jmen jest zajisté i čtenářstvu našemu s dostatek známa. Ostatně nepochybujeme, že se nám i příště nejednou naskytne příležitosť odvolávati se k záslužné práci dra. Chmielowského.

E. J.

La Bulgarie. Par Louis Leger, professeur au college de France. Paris, Léopold Corf 1885.

O Legerovi čtenáři „Sborníku" dostávají zprávy velmi časté, tak že netřeba jeho sympathického působení pro Slovanstvo teprve šíře líčiti. Právě těchto dnů vydál o Bulharsku knihu, která jest ovšem publikací časovou, ale zakládá se na zevrubných studiích. Leger jednal o Jihoslovanech již loni v knize „La Slave le Danube et le Balkan", které se ve spise letošním hojně dovolává, a nyní, když obecná pozornosť v Evropě obrátila se k Bulharům náhlým samovolným spojením Rumelie s knížectvím, vydal zvláštní studie o Bulharech, připojiv k nim se zřetelem k událostem nejnovějším článek o obou posavadních zemích bulharských a pozoruhodnou předmluvu, jednající o situaci balkánské.

Studie Legrovy tenkráte se týkají literarního obrození bulharského, stavu Bulharska za času, kdy vidinský paša Pasvan Oglu vládl mezi Dunají a Balkanem (podle memoirů biskupa Sofroniho), současné literatury bulharské a Bulharů macedonských. Nemáme-li však referát učiniti obšírným. můžeme věnovati bližší pozornosť jen částem, týkajícím se politické situace Bulharů. V předmluvě (datované 15. listopadu t. r.) p Leger přičítá berlínskému kongresu hlavní odpovědnosť za mravní zmatek, o němž svědčí nynější chování Srbska. Vykládá, kterak Bulhaři uznávali Srby za starší bratry a předchůdce své, milujíce je, ano vážíce si jich, a kterak by bez onoho kongresu Srbové, Bulhaři a Řekové byli se rozdělili o území klidně podle jeho obyvatelstva, kongres však, otevřev Rakousku cestu do Bosny a Hercegoviny, že donutil Srby, hledati náhrady způsobem nepřirozeným.

Odpor srbský ovšem plynul aspoň z části spiše z politiky dynastické a vládní, než ze skutečného, přirozeného přání národa, ale úsudku Legerovu nelze proto upříti vnitřní pravdivosti. Rovněž tak jest hleděti k závěrku studie o obou zemích bulharských, řkoucí, že „bulharská revoluce daleka jest toho, porušiti mír balkanského polouostrova, poněvadž naopak jej utvrzuje“. Smysl těchto slov zůstane pravdivým, třeba by z porážky srbské vznikla přímo i válka evropská; neboť — jak dobře Leger vykládá — v nepřirozeném roztržení bulharského národa vězelo stálé nebezpečí, kterému jen spojením může nastati konec, ovšem již způsobem mnohem méně mírným a humannim, než Leger mínil uprostřed listopadu. Spisovatel v předmluvě své Bulharům s důrazem přičítá všechny vlastnosti národa poctivého, pracovitého, mírumilovného a přes všelikou nezkušenosť, pochopitelnou při lidu tak dlouho v porobě udržovacím, v podstatě i politického,“ a zavíraje předmluvu varuje Evropu, řka, že „zdržovati kroky národa křesťanského, postupujícího k pokroku a svobodě, bylo by dopouštěti se těžké chyby a připravovati do budoucna dlouhý řetěz zmatkův a převratův.“

O poměrech Bulharů k jiným národům Leger zajímavě se vyslovuje na dvou místech, zejména Francouzům pak vykazuje velké povolání v Bulharsku. Zavírá článek o nynější bulharské literatuře úvahou o úkolu francouzského ducha mezi Bulhary a o postavení francouzského živlu na celém polouostrově, a o vlivu francouzském, na literaturu, jejž měří Vazovovou a Veliškovou Chrestomatií, vykazující znamenitou část překladům z frantštiny, a končí slovy: „Německo prý se pokouší proklestiti si cestu až do Soluně; ve všech těchto krajinách bezpečně najde již Francii usedlou bez ozbrojení, pouze mírným šířením jejího jazyka a jejích myšlének.“ *V. Z.*

Летопис Матице српске. Уређује А. Хаџић. Књ. 141.—143. У Новоме Саду. 1885.

Z obsahu těchto tří knih zvláště vytknouti sluší následující: Prof. Dj. Magarašević v široce založené rozpravě „Djura Daničić, srpski književnik“ probírá ve čtyřech částech veškerou literarní činnosť nesmrtelného Daničiće, srovnávaje ji důkladně se stavem filologie srbské a slovanské vůbec před Daničićem, čímž nabýváme velmi podrobného a dokonalého obrazu o učeném badání výtečníka toho. Na konec vylíčen jeho život v páté části rozpravy, která doplňuje vhodně známý slavnostní spis prof. Stojana Novakoviće „Ђуро Даничић“ atd., vydaný ve Vídni 1878. (zvl. otisk ze „Srbské Zory“ 1878., svazek 1.—3). — Současný básník srbský Dragutin J. Ilijć v literarněhistorické črtě „Бранко Радичевић“ charakterisuje Radičeviće co básníka a člověka, podávaje obsažný přehled básnické jeho činnosti a zprávy o původu jeho s mužské strany, které dosud v životopisech jeho se nenalézají. — Prof. A. Sandić podává v rozpravě „Диплома властелинска и родословъ породице Стратимировића-Кулпинскихъ“ bohatý material k historii slavn. srbského rodu šlechtického Stratimirovićů-Kulpinských, který třemi repraesentanty vynikl v historii národa srbského: Bogićem Vućkovićem při pokusu, aby Bosna a Hercegovina r. 1737.—39. ze své vůle připojila se k Rakousku; pravnukem jeho Štěpánem Stratimirovićem, metropolitou srbským r. 1790.—1836.; a konečně potomkem téže větve, generalem Djordjem Stratimirovićem za povstání r. 1848.—49. — Jakýsi Siniša přispěl důkladnou a kritickou studií historickou „Порекло Стевана Немање и прве године његове владе“ k původu Štěpána Nemanji, jeho životu a boji za sjednocení Srbska, kteráž rozprava obsahuje mnoho v dějepisech dosud neuváženého. — Interessantně a živě psána jest rozprava J. Miodragoviće „Култура и Српство у културној борби“, v níž uvažuje pisatel o kultuře vůbec a srbské zvláště, jakož i úloze Srbů v kulturním zápasu na balkanském poloostrově. Při tom oceňuje německý „Drang nach Osten“, tichý boj a nebezpečné pronikání Němců na Balkan, jež má za účel nadvládu nad balkanskými národy zprvu na oekonomickém, kulturním a konečně i politickém poli. Všeobecně vyvinuje následky kulturní přemoci jednoho národa nad druhým a přecházeje konečně na poměry srbské, varuje svůj národ před hrozícím bytu jeho nebezpečím. — Vladimír Krasić podává příspěvkem k dějinám srbské církve „Опис манастира Орацковице“, důkladný popis tohoto

znamenitého pravoslavného kláštera ve Slavonii, popisuje a uvádí veškeré psané památky v něm chované, starožitné zápisy, listiny a pod. — Důležita jest sbírka prostonárodních her, dosud na světlo nevydaných, snesená M. Medićem „Неке народне игре, до сада непокупљене или друкчије описане“, jež zajímava jest národopisci i filologu. — Připomínáme ještě rozpravy „O správě a dozoru školy“ od M. Neškoviće, oinologickou studii „Srěmské víno“ od M. Petroviće, rozpravu „Nynější stav a budoucnosť elektřiny“ od A. M. Matiće, dále překlad Nikoly V. Djoriće Racinovy „Fedry“, báseň dr. J. Ilijće „Poslednji dani“, Bojislavův zpěv „Lada“ a konečně národní pohádku „Dítě a hříbě“ zaznamenanou v Srěmu M. A. Jovanovićem. — Hlídka literarní vykazuje důležité zprávy; M. Ban podává velepříznivou kritiku spisů J. Ristićových: „Србија и Порта после бомбардања Београда 1862.—1867“ a „Србија и српски покрет у Угарској 1848. do 1849.“, charakterisuje Ristiće co výtečného diplomata a duchaplného historika, který byv hlavním faktorem oněch událostí podává své memoiry, které jsou jedinými svého druhu v literatuře srbské, a v nichž nakreslen jest genialni rukou velkolepý obraz slavného knížete Michala. Rozpravu druhou doplňuje Ban interessantním dodatkem, dosud úplně historikům neznámým, o diplomatickém vlivu státu srbského na ruch jižního Slovanstva v Rakousku za oné doby, což z vlastní zkušenosti zaznamenal. — Milan Savić oceňuje básně Milorada P. Šapčanina „Žubori i vibori“, z nichž vytýká zvláště epický zpěv „Nevesta Lutice Bogdana“, který prý jest jednou z nejkrásnějších epických básní z celé literatury srbské. Tolikéž chválí I. sv. básní Dragutina J. Ilijce jako znamenitého lyrika, z jehož sbírky vyniká zvláště cyklus „Melodie“, vesnické idyllické písně „U tišini“ a j. — Vzpomenuto i dvou zemřelých literátů srbských: dra. Milána Djordjeviće, jenž v Praze r. 1869. povýšen na doktora filosofie a jako spisovatel i politik dobyl si v krátkém životě svém značných zásluh; pak Emila Čakry, jenž vynikal jako journalista, cestopisec a publicista vůbec.

Povšimnutí hodna jest recense o „bibliografii srbské a chrvatské literatury za r. 1883.,“ snesené a vydané Drag. Posnikovićem v 57. a 59. knize „Glasniku“ srbského učeného družstva, z níž se dovídáme, že od r. 1877. do dneška nikdo o srbskochrvatský knihopis se nepostaral. Statistické výv̀ody z roční bibliografie té abstrahované jsou velmi zajímavy. Celkem vyšlo r. 1883. 708 děl, a sice cyrilicí 496 čísel (z nich 52 časopisů), latinkou 213 (z nich 33 novin), cyrilicí i latinkou dvé časopisů. Do r. 1877. obětavě a svědomitě pečoval o srbskochrvatskou bibliografii prof. Stojan Novaković, byv správcem „Národní biblioteky“ v Bělehradě, která s uznáníhodnou horlivostí v nejnovější době opatřuje bez výminky veškeré srbské i chrvatské knihy současně vycházející, čímž jiné veřejné bibliotheky na jihu slovanském v Záhřebě, Novém Sadě atd. honositi se mohou. — Nyní slibuje pan Posniković vydati v „Glasniku“ dodatečně též veškerý knihopis srbský i chrvatský od r. 1877.—1882., čímž zajisté přátelům jihoslovanského písemnictví nemálo se zavděčí.

Josef Kouble.

Jméno Jos. Dobrovského ode dávna má na Rusi veliký význam. Již r. 1825. bylo přeloženo od Mich. Pogodina dílo Dobrovského o bratřích soluňských, a sice dle přání a na rozkaz říšského kancléře hr. N. P. Rumjancova. (Кириллъ и Меѳодій, словенскіе первоучители Историко-критическое изслѣдованіе. Москва 1825. 4°, str. 152.) V novější době znova ožila tato láska k „otci slavistiky“. R. 1882. prof. Kočubinský sdělil dle vypravování našeho nezapomenutelného A. Marka několik velezajímavých zpráv ze života J. Dobrovského a zároveň vyslovil podivení nad tím, že v písemnictví českém není důstojného životopisu ani Dobrovského ani jeho žáka, Šafaříka. (Viz článek „Въ краю еретиковъ“ v časopise „Историческій Вѣстникъ“. Svazek IX., str. 364.) Oproti tomu třeba však podotknouti, že druhá mezera byla aspoň částečně již r. 1881. vyplněna, a sice rozpravou V. Brandla ve „Světozoru“ (č. 1.—26.); i můžeme se zajisté nadíti, že tento článek vzroste časem pod mistrným pérem Brandlovým u větší knihu, která bude důstojným pomníkem slávy našeho velikého Šafaříka. První mezera pak zahrazena od téhož V. Brandla vydáním výtečného spisu o Dobrovském. Ale i literatura ruská nezůstala pozadu: skoro současně s Brandlovým životopisem vyšel v Kazani

o Dobrovském spis Snĕgireva, o němžto svého času v těchto listech bylo pojednáno (1884. Leden, str. 53.). Nyní pak s potěšením zvěstujeme všem přátelům slavistiky, že právě od petrohradského akademika V. Jagiće byl vydán ohromný svazek, obsahující dopisy Dobrovského a Kopitara, s tímto názvem: „Письма Добровскаго и Копитара въ повременномъ порадкѣ. Трудъ орд. акад. В. Ягича. Съ портретомъ и двумя снимками автографовъ.“ V Petrohradě 1885. str. CVII. a 745. Zaznamenáváme zatím jen to, že v této knize jest hojnosť důležitých dát, týkajících se jak J. Dobrovského, tak zvláště prvních dějin slavistiky; tato dáta pak po pěkném úvodě Jagićově nabývají ještě více zajímavosti. Ku knize, která byla vydána nákladem císařské akademie věd, přidána podobizna Dobrovského. Podobizna tato jest shotovena dle tužkou kresleného obrazu, nalézajícího se nyní v ruském oddělení akademické knihovny a pocházejícího od umělce Kiprenského, který jej nakreslil r. 1823. v Marianských lázních. *L. Škorpil.*

Bohumila Lindeho korrespondence. Ve výroční zprávě gymnasia sv. Jana v Krakově za r. 1885 podává prof. dr. K. Petelenz sbírku dopisů psaných slavnému lexikografovi B. Lindemu. Korrespondence tato nalézá se v rukopisných sbírkách Jagiellonské bibliotheky v Krakově. První dopis. datovaný z Celovce r. 1803. zaslal kanovník Japel, k závěrku nalézá se zajímavý dopis Purkyňův z r. 1846. Pokračování této pozoruhodné korrespondence, v němž uveřejněny budou též přípisy otce slovanské filologie, J. Dobrovského, dojde uveřejnění v příští výroční zprávě jmenované školy. *J. B.*

Prof. F. Miklosich vydal právě pomocí V. Nikolského, St. Slovakoviće, A. Matzenauera a A. Brücknera: Краткій словарь шести славянскихъ языковъ (русскаго съ церковнославянскымъ, болгарского, сербскаго, чешскаго и полскаго) а такте французскій и нѣмецкій — по порученію его императорскаго высочества принца Петра Георіевича Олденбурскаго составленный подъ редакціею профессора Ф. Миклошича. Dictionaire abrégé de six langues slaves (russe, vieux-slave, bulgare, serbe, tschèque et polonais) ainsi que français et allemand par le professeur F. Miklosich. С.-Сетербургъ-Москва и Вѣна 1885. *J. R.*

Slavie, liter. a řečnický spolek v Praze. (Činnosť v měsíci listop. 1885.) Spolkovou činnosť zahájil letos p. Lego, horlivý pěstitel vzájemnosti československé přednáškou „O ruchu v literatuře slovinské“. Po té následovala řada přednášek vlastních členů spolkových, z nichž sluší vytknouti: „Teofil Lenartowicz a jeho Kosciusko“, aesthetické ocenění (předn. Kubín); O Vlčkově „Elišce Přemyslovně“ (koll. Krecar); „O Jiřím Jakšići“ (koll. Nesý); „Jak se jeví víly u Srbů“ dle básní Sigf. Kappra (předn. Dolejšek). Výbor Slavie nespouštěl se zřetele, že spolek náš vedle literarního jest i spolkem řečnickým, a dobře uváživ, že nelze stránku řečnickou ve spolku našem zanedbávati, uvedl v debattu dvě otázky. První rozhovor: „O programmu Slavie“ rozpředl koll. Pover; druhý: „O důležitosti a potřebě studia jazyků slov.“ zahájil koll. Kubín. Podotknuto budiž též, že Slavie zamýšlí vydati „Slovinský sborník“, do něhož přislíbili příspěvky přední spisovatelé čeští. Sborník bude vydán ve prospěch „Divadelního družstva lublaňského“. *Jan Vlček* t. č. zapisovatel.

Bibliografie.

Trójniki. Zběrka powědančkow wot Jana Radyserba. Budyšin. Z nakładom Maćicy Serbskeje 1885. — Ćichi pjatk. Podał J. Křižan, kapłan w Hodžiju.

Dzieła Józefa Szujskiego. Wydanie zbiorowe. Serya III. Tom I. Pisma Polityczne. Kraków 1885. — Vistule, Visla, Weichsel. V. dr. J. Hanusz. Berlin 1885. Wykład postępowania cywilnego rzymskiego w zarysie historycznym przez dr. W. Miklaszewskiego. Warszawa 1885. — Dr. Fr. Kasparek: Udział Polaków w uprawie prawa międzynarodowego. Lwów 1885. — Teodor Jeske-Choiński: Pozytywizm warszawski i jego główni przedstawiciele. Warszawa 1885. — Wiktor Czajewski: Historya literatury czeskiej od czasów odrodzenia do chwili bieżącej. Warszawa 1886. (str. 358). — Bułgarya, jej przeszłość dziejowa i jej obecne narodowe i religijne odrodzenie, napisał ks. Józef Hołubowicz. Kraków 1885. — Stosunki Polski z Soborem bazylejskim. Dyser-

tacya doktorska. Warszawa 1885. — Wspomnienia szkolne Leonarda Sowińskiego. Warszawa 1885. — Żyd ministrem króla Zygmunta. Szkic historyczny przez J. Wolfa. 1885. — Kobieta w poezji polskiéj. Głosy poetów o kobiecie zebrane przez autora „Antologji polskiej“, z illustr. E. M. Andriollego. Warszawa. — Adam Mickiewicz, zarys biograficzno-literacki, skreślił Piotr Chmielowski. Warszawa 1885.

Гротъ Я. К. Филологическія разысканія. Томъ I. Матеріалы для словаря, граматики и исторіи русскаго языка. III Изд. С.-Петербургъ 1885. — Яковленко: Неразъясненный вопросъ въ древныхъ сказаніяхъ слав. первоуч. съ хозарскими евреями. Кіевъ 1885. — Преображенскій С.: Къ вопросу о литературныхъ бесѣдахъ. Варшава 1885. — Поповъ: Систематическій указатель статей, помѣщенныхъ въ разныхъ періодическихъ изданіяхъ съ 1883. г. по 1884. С.-Петерб. 1885. — Сеиповъ Г. В: Тяжелая память прошлаго. Разсказы изъ дѣлъ тайной канцелярій и другихъ архивовъ. С.-Петербургъ 1885. — Латкинъ В. Н.: Земскіе соборы древней Руси, ихъ исторія і организація сравнительно съ западно-европейскими представительными учрежденіями. Истор.-юридическое изслѣд. С.-Петерб 1885. — Романовичъ II. П.: Фонетика русскаго и древне-церковно-слав. языка. С-Петербургъ 1885. — Саліасъ, граф.: Поэтъ-намѣстникъ. 1785.—1788. С.-Петерб. 1885. — Шверубовичъ А. И.: Вратья Кукольники. Очеркъ ихъ жизни: Біографія, служебно-литературная дѣятельность и хроника соврем. событій. Вильна 1885.

Kukuljević Ivan: Primanje hrvatskih spisa u Budimpešti god. 1849.—1851. Zagreb 1885. — Kako Ugarska izpunjuje ugovor sklopljen medju hrvatskim i narodom živećim u Ugarskoj i Erdelju (Preštampano iz „Pozora“). Zagreb 1885. Dubrovnik. Zabavnik štionice Dubrovačke. Uredjuje kanonik dr. Jovan Stojanović. Zadar 1885. Svezka I.

Целокупна дела Светозара Марковића. Книга II (o ženské otázce). Нови Сад 1885. — Српска књижевност прве половине XIV-ог века. Нап. Милан С. Буричић. У Београду 1885. — Српска народна епопеја. Два јавна предавања М. С. Буичића. У Београду 1885. — Разни путеви приповетка М. Савића. Наградила Мат. српска. Нови Сад 1885. — Подвала. Комедија у 5 чинова. Написао М. Б. Глишић (Наград. Мат. српска. Нови Сад 1885.

Zur rumänisch-ungarischen Streitfrage. Skizzen zur ältesten Geschichte der Rumänen, Ungarn und Slaven. Leipzig 1886. Duncker u. Humblot. S mapou IX. stol. východní Evropy a vyobraz. Novgorodu z r. 1186. (Obsahuje: I. Das rumänische Volksthum. II. Osteuropa im IX. Jahrhundert und die Wanderung der Ungarn. 1. Die Ethnographie Osteuropas im IX. Jahrhundert. 2. Die altslavische Wehrkraft zu Lande und zu Wasser. a) Die altslavischen Burgen. b) Die altslavische Handels- nnd Kriegsflotte. 3. Die Wanderung der Ungarn. III. Des Anonymus Belac Wahrheit und Dichtung.) (Pokračování.)

Co připravují slovanští spisovatelé.

Ludvík Dębicki pracuje na dějinách Pulav, druhdy sídla Czartoryských a památného ohniska duševního života polského (viz Slov. Sbor. 1883 str. 85.). — František Dvorský dal do tisku: Zuzana Černinová. Dopisy české šlechtičny z polovice XVII. stol. — B. Marjan má pohotově Jednotný slovník slovanský differenční (naproti bulharštině, polštině, ruštině, slovenčině a srbskochrvatštině). — V Petrohradě bude krátce vydán Sborník: „Noví básníci“, jenž obsahovati má sbírku básní mladšího odrostu ruské poesie (Goleniščeva, Kutuzova, Merežkovského, Minského, Slučevského, Fruga, Fofanova a j.). — Primus Sobotka pracuje na díle: Živočišstvo v národním podání slovanském.

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: Edvard Jelínek. — Tiskem a nákladem knihtiskárny J. Otty v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 2.

Jiří Križanić, patriarcha slavistiky.

Podává prof. J. Perwolf.

(Pokračování.)

„Ostatní neruští Slované," rozumuje dále Križanić, „kteří dostali se pod panství cizozemců, Němcův, Uhrů, Vlachův a Turků," pokazili sobě jazyk. Neboť není-li v národě ani spisovatelův, ani královských příkazův, ani národního zřízení nebo zákonodárství ve vlastním jazyku, tam jazyk nutně se kazí a hyne. Ale kde jest svoje království a národní zákonodárství ve svém jazyku zřízeno, tam jazyk stává se hojnějším a ode dne ke dni více uhlazeným." U Bulharů není čeho hledati: jestiť tam jazyk tak utracen, že zbývá sotva stopa; u Lechů jest polovice slov přimíšena z jiných jazyků; v českých knihách jest jazyk sice čistější než leský, ale jest přece nemálo zakalen; Srbové a Chrvati tak utratili svou dědovskou řeč, že vyjma o věcech domácích nemohou o ničem jiném hovořiti; ba oni hovoří všemi jazyky, a nehovoří ničeho: jestiť u nich první slovo ruské, druhé uherské, třetí německé, čtvrté turecké, páté řecké nebo vlaské nebo albanské.*) Ale přes tuto cizí, lexikalnou přímės, formalná stránka jazyka zachovala se čistá prý mezi Chrvaty po řece Kupě okolo Dubovce, Ozle a Rybnika, t. j. v otčině Križaniće, kamž zachránilo se staré chrvatské a srbské zemanstvo. Križanić také nejvíce porovnává tento svůj přirozený jazyk s ruskoslověnským, a, jak již podotčeno, sestavil na základě jich obou svůj idealný jazyk všeslovanský čili „ruský". Co se týče jazyka „běloruského", t. j. tehdejšího spisovného jazyka polskolitevské Rusi (Rusínův), ten prý jest pokažen ještě více nežli chrvatský a leský, a sice cizími slovy i obraty, vzatými z latiny, z němčiny a z polštiny; Bělorusové (t. j. Rusíni vůbec) následujíce prý ve všem příkladu Lechů, pokazili si jazyk dle pokaženého polského, a v kyjevských knihách jest plno takových zkaženin, jichž nelze čísti bez největší ošklivosti. Ale i ruský

*) Podotýkáme, že Križanićovi byla „slovinská" (t. j. chrvatskosrbská) literatura, květší v Dalmacii, hlavně v Dubrovníku, úplně neznáma. Přehnané a nespravedlivé stesky Križanićo na hrubosť prý a zkázu slovanských nářečí vyskytují se také v jeho Politice

jazyk není prázden cizích živlů, přijatých z řečtiny, latiny, němčiny; a Meletij Smotrický ve své slověnské grammatice dopustil se mnohých bludů, následuje vzorů řeckých a latinských. Z té příčiny Križanić již více než od dvaceti let přemýšlel o „opravení“ jazyka a záměr ten provedl v této své grammatice.

Co do písma, Križanić považuje mnohá písmena azbuky za zbytečná, a vymyťuje je z ní: mezi jiným také *y*, jelikož jeho neznají Jihoslované a Čechové, ba i Rusové (!); je-li prý nějaký rozdíl mezi *i* a *y*, jest velmi malý a nepotřebný; *y* mají prý jen Lechové, a po nich Bělorusové, jakož vůbec oni mají zvuky zvláštní, jichž ostatní Slované neznají, na př. nosovky *ą* (monkon) a *ę* (benden); ъ jest zbytečné a dopouští leda tam, kde zaměňuje hlásku, na př. *kъ*, *vъ*, *sъ* = *ko*, *vo*, *so*; ь změkčuje předcházející souhlásku: *kralь*, *konь*, a někdy zaměňuje *j* (jotu), kterou Križanić zavedl do azbuky, píše, jako později Vuk Karadžić, *ja*, *je*, *ju*, místo obvyklých historických spřežek ꙗ (я), ѥ, ю. Hlásku ѣ (ě) vyslovují Slované rozličně: *e*, *je*, *i*, *ja* (telo, tjelo, tilo, tjalo, t. j. polské ciało); sám Križanić, podle způsobu chrvatského, všude píše *i* (lito). Co do souhlásek, tu *r* jest v některých nářečích, českém a srbsko-chrvatském, samohláskou: smrt, Srbin, Chrvat; ale Srbi a Chrvati vyslovují též *ar* i *er* (Sarbin, Chervat), což všechno jest dobré; Rusové mají *er* nebo *or*: verba, gorlo, Serbin, Chorvat; Lechové rozličně: drva (! t. j. drzewa), grmot (t. j. grzmot), barzo (t. j. bardzo), Chrvat možno prý tu psáti ъ, což může každý Slovan; vyslovovati podle svého způsobu, tedy smъrt, Chъrvat, Sъrbin; ale přece lépe jest psáti *er*, jak také Križanić veskrze píše. Také *lъ* Slované vyslovují rozličně, Rusové pravidelně *ol* (volk), Chrvati *u* (vuk). Lechové rozličně (vilk, velna, dlug, Bolgarin, blocha!); o tvrdém ruskopolském *ł* Križanić neví. *G* vyslovují správně Rusové, Lechové, Chrvati, Srbi, kdežto Bělorusové a Čechové pozbyli pravého zvuku a vyslovují *h* (hlava); toho následují i někteří Rusové, majíce za krásné takové prý selské, bludné a přehanebné vyslovování. Mezi *ch* a *h* Križanić co pravý jižní Slovan nedělá rozdílu; Lechové prý vyslovují obojí jednostejně *ch*, a Rusové (!), Srbi, Chrvati zase jako *h*; pročež dlužno (v azbuce) všude psáti *ch*: chvala, chetman, Chispanin. Písmě щ vyslovují Rusové *šč* (ščuka), Srbi *ť* (noť) nebo *št* (plašt), Chrvati *č* (noč); správná výslovnosť jest chrvatská, *č*, a ne *šč*, *št*, *ť*, pročež prý mohlo by se i písmě щ vypustiti, a všude psáti jen *č*; své jméno píše Крижанищ, což tedy třeba čísti spíše Križanič, nežli Križanić, jak obyčejně se píše. Skupeninu *žd* (meždu) má Križanić za nepravidelnou, vzniklou prý vlivem řeckým; jiní Slované mají *dj*, *dž*, *ž*, *j*, ale pravidelné jest *dž*: gradžanin, medžu, tudžij.

V skloňování a časování Križanić drží se hlavně forem církevněslověnských, ale přibírá také chrvatské. Mnohé formy, obvyklé v rozličných slovanských nářečích, šmahem odsuzuje co „převrácené, pokažené, hanebné, selské“. Takovým jest prý genitiv a vokativ na *-u* (času, člověku místo: časa, člověče) v polštině; dativ *-ovi*, *evi*, jež mají Chrvati za selský. Nominativ plur. *-e*, *-je*

(prijatele, bratje) místo pravidelného prý -*i* jest zcela pokažený a hanebný. Koncovka genit. plur. -*ov*, -*ev* (rabov, vračev) jest jediná pravidelná, jak prý ji užívají Chrvati, zvláště šlechta dbající o čistotu řeči; ostatní koncovky (ot prorok, pastirej, christjan, srbské -*a*: od brata) jsou zkaženiny i nehodny následování; Rusové a Lechové matou genitiv a akkusativ (Turkov, Turki), čehož není v chrvatštině. Instrumental plur. muž. na -*mi* (perstmi) jest lepší než na -*i* (persti); ale zcela nepravidelná jest koncovka -*ami*, které užívají Lechové a Bělorusi; u nich obojích Němci a Židé náš jazyk pokazili hanebně. U jmen ženských genit. sing. má býti všude -*i* (ot ribi, ot riči); jižní Slované mají -*e*, a Lechové -*i* (ribi), -*e* (duše); instrum. sing. -*oju*, -*eju*, kdežto Chrvati, Srbi a Lechové mají -*om* (ribom, s čímž zmátl i polské: rybą). Duál nepřináší prý žádného užitku, jen zmatek, a chrvatští šlechtici mají jej za selský, sprostý; lépe jest užívati plurálu. Jména mužská s ženskou koncovkou (velmoža, mužčina, voznica, pijanica, poturica) jsou prý selská, sprostá, nesnesitelný blud; třeba psáti: voznik, pijanec, poturčenec. Pravidelny jsou formy Rusin i Rusjanin, Slovinec, Serbin i Serbelj, Chervat, Čech, Lech, ale ne Rusak, Rosin, Slovjanin, Slavenec, Serbenin; ženská pravidelná jsou Rusinja, Lechinja, Čechinja, Serbinja, Chervatica, Bolgarka, Slovinka. Nomin. plur. adjektiv u Lechů: polsci, všistci, jsou pokaženy, a taktéž forma zemstii (místo: zemski) jest „stranščina iliti leščina" (cizozemština nebo polština); adjektiva knež, člověč jsou prý selská, a dobré jsou jen koncovky -*ov*, -*ev*.

V časování uvodí se formy ruské i chrvatské (imaju — imam, spim — splju); chrvatské (i srbské) a ruské (imat ću — budu imal, ne však: budu imati, což prý jest zkaženina vzatá z němčiny); rusky: sjim (sjem), sjil, sjidaju, a chrvatsky: zjim, zjil, zjidam, a po selsku a po lesku: snim, snidam; příčestí: imal, a jen Srbi mají imao; jestli někteří Chrvati hovoří: imav, jest to selská výslovnosť; příčestí passiv. praes.: ljubim, vedom, spasajem, jsou prý vymýšlená dle řeckého, a mezi lidem neslýchaná, leda prý u Rusů: vidom, a u Lechův: znakom (! t. j. místo znajomy), čehož však nezná čistý slovinský jazyk. Formy: vozdvizam, pucam (místo: vozdvigam, pukam), govarival, sprašival (místo: govarjal) jsou prý selské, pokažené, hanebné atd. Z předložek *niz*- (nizveržem není slovinská, nýbrž od překladatelů vymyšlena; *vi*- (t. j. *vy*-) mají Rusové, Lechové a Čechové, ale pravidelně jest *iz*-, jak mají Slovinci. Přestáváme na těch příkladech, které dostatečně objasňují způsob, jak Križanić rozumuje ve své grammatice.

Přízvuk (vlak, zavlak) jest důležitou známkou slovanských nářečí, jakož se také mluví: zavlačit po rusku ili po serbsku. Slovinci mají čtyři přízvuky, vysoký (prâvda, gospodâr), dlouhý glāva, glubīna), rychlý (brát, právíti, t. j akut), a „jednaký" (t. j. gravis) tam, kde není oněch tří. Križanić také celou grammatiku akcentoval, a znalci jihoslovanských nářečí ať posoudí, pokud srovnává se akcent jazyka grammatiky s chváleným nářečím Chrvatů

přebývajících okolo Bihče, Dubovce, Ozle a Rybníka. Križanić maje přízvuk tohoto chrvatského nářečí za správný a původní ve slovanské řeči vůbec, vyhlašuje ovšem leský přízvuk (na předposlední slabice) za pokažený z němčiny; ruský přízvuk jest zmaten někdy z leského někdy z řeckého; Srbové shodují se v akcentech s Chrvaty, jenom že v dlouhém protahují hlas až přespříliš. Obšírně mluví Križanić o kažení jazyka, míchaje tu však pravdu se svými výmysly. Nejprve brojí proti kmetščině, t. j. sprosté selské (kmetcí) řeči, jakéž užívají kmeti (sedláci), a ne šlechta, na př. južika místo plemennik, klevret m. podružnik, lobzati m. celovati, glagolati a molviti m. govoriti. Jiná zkáza jazyka jest bezjaščina, na př. paguba místo poguba, vižd m. vidi; takový způsob mluvení jmenují Chrvati bezjackým podle Bezjakův (okolo Záhřebu), kteří hovoří převráceně. Stranščina jest zavádění a užívání cizích (stranných) slov; Križanić uvodí mnoho slov, přijatých prý z cizích jazykův, ale počíná si tu často zábavně: z uherského prý vzali Slované na př. slova baran (místo brav), tovariš (m. podružnik); z tureckého a tatarského: asaul (poručnik), batko (otec), glaz (oko), kozak (lechkij konjanik), mejdan (polje); z německého: ataman (glavar), bukvi (knjigi), polk (ljudstvo), upovanje, ufanje (nadijanje), nebo jak Dalmatinci z vlaska mluví: upovanca, ufanca; z latinského: agnec (bravec), grad (tuča), lug (dubrava), luna (misec), spina (chrebet), utroba (vnutrina); z řeckého: elej (maslo drivno), idol (balvan), korabelj (ladja), mzda (plača), nine (sada). Mají-li Slované svá vlastní slova, netřeba užívati cizích; kterých však nemají nebo která vešla již v užívání, ta možno zůstaviti, na př. řecká: patriarch, archiepiskop, monastir; latinská (!): brada, večer, veper, volja, kobila, ogonj, mati, oko, dva, tri a jiná slova, která má Križanić za latinská na rovni se slovy oltar, vino, lev, ocet a j.; ale podotýká přece, že není známo, vzali-li je Slované od Latiníkův, nebo tito od Slovanův, a dobře hádá, že to jsou asi starodávná slova vlastní oběma jazykům.*)

Brojo proti cizozemštině i proti obezjanstvu (opičení) podle řečtiny, míchá opět pravdu s výmysly. On jest práv, kárá-li neskloňování cizích slov (David, cheruvim, koncilium), užívání prosté negace místo pravidelné v slovanštině dvojnásobné, zájmen *můj*, *tvůj jeho* místo slovanského *svůj*; právem kárá otrocké a chybné překlady z řeckého, jako na př. *ὀρθοδοξος* — pravoslaven místo pravoveren, *δόξα* znamená nejen slávu, ale i mysl, rozum, i není jedno: pravá víra, pravá sláva; kárá překládaná složená slova, na př. vselennaja (z řeck. *οἰκουμένη*) místo ves' svět, blagovolni, dolgoterpěliv atd. Také naříká na Řeky, že „naše jméno Slovinec (Slovan) kazí na Stlavos, Stlavinos, Sklavos, Sklavinos, i na naši národní hanbu nazývají každého nevolného chlapa, i na

*) V „Politice“ žádá Križanić, aby i z vojenské terminologie vymýtěna byla všechna cizí slova, aby místo cizích jmen osobních užívalo se výhradně slovanských nebo aspoň vedle řeckých, aby ruský panovník nenazýval se cizím slovem car, nýbrž slovanským (prý) a starším a poctivějším král atd.

lodích přikovaného vězně naším národním jménem sklavos". Ale s druhé strany Križanić ve své diktatorské domýšlivosti vyhlašuje za opičení po řečtině mnohé formy a rčení, jež se mu nelíbí, na př. dativus absolutus, subst. bogat místo bogatec, ruské obecné: ja chodil m. chodil sem, pomístná jména: streča (m. sriča), strebro (m. srebro), mnogo (m. vnogo), casa (m. čaša), jazik (m. narod), pismja (m. slovo, čertina) a j.; formy; pověm, poučitsja (m. povidat choču, budet se učil), reče (m. rekel jest, rekao jest, on rekel, on rekl, jak mluví vůbec Slované) atd.

V oddíle o nářečích Križanić sebral v jedno, což byl o nich pověděl na mnohých místech grammatiky, i rozumuje o tom, v čem se různí nářečí slovanského jazyka, zvláště ruské (t. j. rusko-slověnské, písemné), chrvátské a srbské. Kde Rusové říkají: věter, otec, ogonj, lakot, mají Chrvati a Srbi: vitar, otac, oganj, lakat; rus. glavi, glavě, knezi, ljudej, vratěch atd. — chrv. glave, glavi, kneze, ljudij, vratich; rus. malij, malaja, maloje — chrv. mali, mala, malo; rus. velikogo (velikago) — chrv. velikoga; rus. imaju, imajem — chrv. imam, imamo atd. Dále vyčítá, v čem se různí chrvatské nářečí od srbského a v čem se shoduje s ruským; tam kde Rusové a Chrvati mají: pepel, pisal, bratov, drugi (plur.), vlachi, težaki, velikich — mají Srbové: pepeo, pisao, brata (genit. plur.), druzi, vlasi, težaci, velicěch; chrvatské tilo, vera — jest srbsky tielo (tijelo), viera atd. Z té příčiny — soudí Križanić — zdá se chrvatské nářečí pěknějším od ostatních, rovněž jako i v řeckých nářečích attické nářečí cení se býti pěknějším od ostatních čtyř nářečí, od jonského, aeolského, dorského a obecného, tím, že nemiluje mnohých dvojhlásek nebo hlásek vedle sebe stojících (t. j. srbské tijelo, psané: tělo), nýbrž spíše miluje skrácenou a ostrou výslovnosť (tilo, telo), jako prý u Řeků φιλέω, φιλέεις, i attické φιλῶ, φιλεῖς. Nejhůře pochodilo u jihoslovanského filologa nářečí leské a běloruské, na něž v grammatice sypou se nelítostné výčitky a potupy; ba běloruská řeč nemá se ani nazývati nářečím, ale spíše odrůdou leského nářečí nebo prostě zkaženinou, a leské nářečí tak jest od jazyka německého a jiných zmateno, že prý již málo zachovává v sobě podobu slovanského jazyka. Bělorusi ohavně vyslovují *g* jako *ch* (t. j. *h*): hod místo god; zmateně a chybně píší *y* místo *i*: maly místo mali; *li, ni, le, ne* místo *lji, nji, lje, nje* (krali, koni m. kralji, konji); po lesku *é* m. *o*: dobrě m. dobro; genit. domu m. doma; lestinou jsou formy: jesmi, bim místo: jesmo, bich, koncovka *-izna* m. *-ina* (trutizna), *-ostj* m. *-ost* (milostj), *-sci* m. *ski* (poljsci). Bělorusi mají prý také na předposlední slabice přízvuk, což jest pokaženo i převráceno, mají mnoho polských slov, která zavádějí se i do ruského jazyka atd.

Tyto ukázky stačí, abychom sobě učinili ponětí o této grammatice jihoslovanského filologa. Križanić chtěl sepsati grammatiku ne pozůstávajícího jazyka nebo nářečí slovanského, ale jakéhosi idealného jazyka všeslovanského čili ruského, jemuž by rozuměli všichni Slované. K tomu cíli vybíral ze slovanských nářečí, hlavně však ze slověnského církevního tehdejší ruské recense a z chrvatsko-

srbského rozličná slova i pravidla, jak se mu právě zdálo; zaujalť stanovisko čistě libovolné, subjektivné, ale ne vědecké: co se mu nelíbilo, to zavrhuje co bludné, zkažené, hrubé, ohavné, selské, cizozemské atd., i vymýtá ze své takto libovolně upravené grammatiky. Ze všech slovanských nářečí nejvýše staví svoje chrvatskosrbské, jmenovitě v koutě okolo Bihče, Dubovce, Ozle a Rybnika, své nejbližší otčině; nářečí to jest mu ve slovanštině tím, co attické v řečtině, a ono také, vedle ruskoslověnského, jest hlavním základem jeho nového všeslovanského „ruského" jazyka, naraženého na chrvatskoruské kopyto. Nejníže staví polštinu a běloruštinu, kteréžto nářečí má za nejvíce pokažená. Križanić přihlíží tedy k rozličným slovanským nářečím, k ruskoslověnskému (spisovnému i obecnému ruskému), chrvatskosrbskému, polskému, běloruskému, zřídka k českému i k slovenskému (korutanskému), a nikdy k bulharskému; jeho grammatika jest tudíž také trochu srovnavací, pokud totiž možno tak se vyjádřiti o filologickém díle XVII. století. Vědeckou srovnavací grammatikou díla toho ovšem nazvati nelze, i bylo by také podivno, aby od oněch dob, dávno před Leibnizem, očekávalo se něco podobného, bylo by nemístno, aby dílo to rozbíralo se přísně kriticky se stanoviska souvěkého jazykozpytu. Grammatika Križaniće má velmi mnoho chyb, ale také mnoho trefných myšlének; ale způsob, jakým provedl myšlénku o jazyku všeslovanském, jest zcela pochybený: podobnou míchaninou slovanských nářečí nelze zajisté účelu toho dosíci. Ale zvláště vytýkati to grammatikovi XVII. století jest zbytečno, uváží-li se, že ještě po dvou stoletích do nedávna bavili se takovými hračkami, i domnívali se, že možno smícháním slovanských nářečí utvořiti všeslovanský jazyk.*) Jiné dílo, jež úzce souviselo s grammatikou, t. j. slovník všeslovanský, měl Križanić sice na mysli, ale ve vyhnanství vykonati jeho nemohl.

(Pokračování.)

Ves v Polesí.

Ze vzpomínek o Polesí, Volyni a Litvě.

Napsal a illustroval J. I. Kraszewski.

(Dokončení.)

Oděv ve větší části Polesí skládá se z bělavého kabátce s kapsami u boků, z bot anebo střevíců lýkových, košile zapjaté lesklým knoflíkem, červeného pásu, ze zástěry a kousku barevného sukna, jenž jsa zastrčen za pás visí na předu a nazývá se naviskou anebo zapaskou. Leč tak málo mají zřetel k úhlednosti oděvu, že když nedostává se sukna sivého, ženštiny i mužští přidávají kusy hnědé na svrchník, nehledíce na to, kam se hodí,

*) Srovn rozpravu Kulakovského ve varšavském Methodějském Sborníku (1885.).

a tak často nejdivněji takové osoby vyhlížejí ve svrchníku ze sukna napolo sivého a napolo hnědého. Ženštinám na krku visí medaillon anebo křížek mosazný a několik šňůr koralů. Dále na Volyni a v Ukrajině nosí ženštiny pravé koraly broušené a medaillony zlaté; ale tam jest lid mnohem bohatší

V Polesí jsem zřídka vídal holené hlavy, zato často dlouhé brady na lidech starších. Čapka bývá soukenná, na způsob tak zvané konfederatky, obšitá barevnými šňůrkami, na zimu vysoká, beránčí.

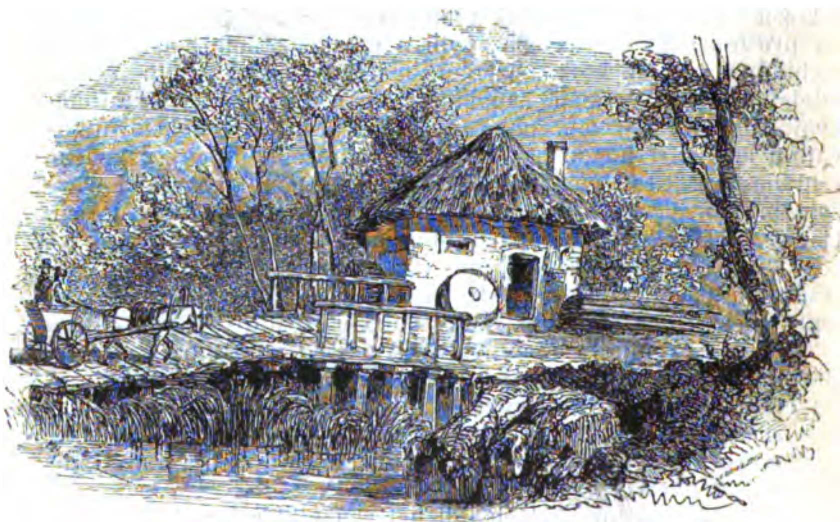
Slaměných klobouků není mnoho, a to jen u mladších anebo chudších. Nevyhnutelnou částí oděvu vesničana Poleského jest kožený pás posázený mosaznými knoflíky; s něho visí kožený pytlík, v němžto vždycky musí býti hubka, křesadlo, křemen a několik grošů bedlivě v uzlíček svázaných. S pytlíku visí na řemínku v kožené pochvičce malý nůž a hned při něm kus železného drátu na prošťouchání dýmky. Bez pytlíku na tabák nehne se Polesák z chalupy ani na krok, bez ohně a dýmky nemůže žíti. Všude, kdekoli co dělá na poli, zapaluje si oheň, a dýmčičky s kraťounkým troubelkem, zeleně polévané anebo dřevěné se železným kováním ani z úst nepouští. Tabák hrubě nožem krájený ustavičně v ní hasne, ale on jen neustále zapaluje. Ano vídal jsem i staré ženštiny, any sedíce u kamen se vřetenem, měly dýmky v ústech. Ostrý, štiplavý, ošklivý zápach toho doma rostlého narkotika k ničemu nelze přirovnati; kdo mu není zvyklý, těžce jej snese. Polesák má u sebe tabákové listy v balíčkách, a teprve dle potřeby nakrájí si jich nožem tolik, kolik nacpati lze do dýmky.

Vesničan poleský anebo volyňský přišed s prosbou do dvora, dle starého obyčeje před pánem padá na tvář, czołem bije; na cestě pozdravuje: sława Bohu! anebo pomahaj Boh! Jest sice nemluvný, ale k cizím upřímný; oslovíme-li jej, rád se rozhovoří, aby jen mohl mluviti o pánech, správcích a o své bídě. V tom jest nevyčerpatelný.

Prostým rozumem těch lidí netřeba nikterak pohrdati; někdy pod zdánlivou hlouposti skrývá se chytrosť neobyčejná. Tančí snad pouze na svatbách, často zpívají, zvláště v létě při pracích. Nejobyčejnější tanec jest jakýmsi druhem valčíku: tanečník obejme svou tanečnici jen jednou rukou a pár za párem točí se v kole. Zpěvy lidu jsou dvojího druhu, smutné a plačtivé delší, anebo veselé (často nestoudné) dvouveršové. V žalostných zde dumách třeba hledati poesie, neboť ty jsou opravdu nadšené. Jaký v nich silný cit, jaké obrazy neočekávané, jaká barva pravdy! Patrno, že jich ze srdce vydobylo utrpení, jako křik, jako nářek, jako slzy. — Ty zpěvy dětí zdejších lesů líčí nejlépe stav vesničanů; leč kdo by z nich souditi chtěl o zkaženosti a rozpustilosti, pokládal by je za mnohem horší nežli jsou skutečně. Veselé popěvky, časem dosti vtipné, jsou kratinké na způsob krakoviakův, a jako tyto bývají při tanci zpívány mužskými. Z veselejších budí pozornosť zejména ty, v nichžto dívky naříkají na své zaprodání, loučí se s chatou rodnou, oplakávají mladosť, jež nikdy se nevrátí.

I jim je ten věk pln kouzel — a ony jej také po celý život oplakávají. Kdo by neželel, kdo by neoplakával naděje?

Že v Polesí, zejména k Volyni, písně lidu jsou pozoruhodny též co do stránky hudební, tomu zajisté nikdo, jenž je slyšel, nebude odporovati. Jsou trochu jednotvárné, nejčastěji z tonů minorových. Časem neočekávanými frasemi překvapují, dojímají, budí pohnutí. Kdo je slyšel za tichého večera zpívané, ozývající se v lese, rozcházející se po rose, nemohl nepocítiti jich teskného výrazu. Často, když pastoušek jdoucí za dobytkem čistým hlasem zpíval v dálce jednu z těch smutných melodií odvěkých, zastavoval jsem se, abych jej déle slyšel, neboť v tom zpěvu bylo něco tak velebného, že ucho, když již rozplynul v povětří, ještě dlouho si

ho žádalo, ač by hudebník nadarmo se namáhal, aby si tu melodii pamatoval a někdy ji opakoval. Prostý ten zpěv potřeboval celé „mise en scène“, kteráž mu tovaryšila: háje, stáda, pastouška, tichého večera, lahodného vání větru a — snad i mé nálady v posluchači.

Množství pověstí koluje tu mezi lidem; majíť pramen a většinou i charakter týž jako jiné pověsti slovanské, malé odchylky vztahují se k místům. Často v nich vystupují jakási divná zvířata, jimžto lety a bláta poleská mají býti útočištěm. Různé druhy hadů hrají v nich neobyčejnou úlohu, a přičítaná jim v těch bajkách činnosť připomínají česť v dávných časech jim vzdávanou, snad z Litvy sem přešlou. Nalezne-li někdo v zimě hada v chalupě, pod trestem největšího neštěstí nesmí jej zabiti; nejvýše smí jej vyhoditi. Je v tom stopa bývalé hostinnosti, kterou posunují až ku přijímání ohně s jistým obřadem.

Byl jsem kdysi svědkem požáru ve vsi; nikdo nechtěl pomáhati. Rozhněván, uleknut prosil i nutil jsem ku pomoci, jižto

se všickni vyhýbali, v koutech se schovávajíce. Ano nechtěli ani dávati vědra a háky. Co to bylo? Inu, nechtěli se protiviti a při-

jali jej jako hostě, tak že ženy vystavily naproti vratům díže a na stolech pokrytých ubrusy chléb a sůl, vítajíce tak přibylého. Všickni stáli se založenýma rukama, patříce na oheň za stoly, jakoby ukazovali, že jej přijímají ochotně a hostinně. Ale když i to i pomoc vynucená na mladších chlapících byla marna, baba čarodějka podjala se brániti dalšímu šíření se požáru. Svlekši se až do jediné spodnice, s rozpuštěnými vlasy vyšla mručíc jakési nesrozumitelné zaklínání a třikráte oběhla okolo požáru. Na štěstí byl oheň, díky našemu úsilí, obmezen, a čarodějka to zajisté přičítala svému zaklínání, jakož i vystaveným stolům se chlebem a solí.

Časté požáry v Polesí bývají následkem velmi neopatrného zacházení s ohněm. Dostačí, povíme-li, že za soumraku mlátice ve stodolách naplněných slamou, neváhají svítiti sobě loučí; na pecích suší len, a na prvý posluch o dobytčím moru kouřidlo neustále vydává dým před každou chalupou. Zvyklí jsouce ohni, nevidí nebezpečenství.

Vesnice poleské jsou většinou zbudovány ve dlouhé řadě jednostejné, kteráž má časem několik ramen různě rozložených nad rybníkem, potůčkem anebo blátem. Dřevěná kopule starého kostela strmí nad černými jejich střechami mezi stromy, kteréž ji otírají — místy vyčnívají jeřáby studnic a žerdi bližších stohů. Dokola černým pásem prostírají se borové lesy, houštiny olšové, březové a lískové. Prostředkem vesnice jest blativá ulice a krčma více neb méně špinavá a nakloněná Chalupy jsou stavěny z borových trámů s mechem, ne ve sloupy, ale na ozub (zámky), obyčejně nízké, o jednom okénku na ulici se slaměnou rohožkou, kteráž je také okenicí. Střecha se skládá ze draní anebo slámy, na kolnách z drchanky aneb rákosu. Vrata do dvora vedou i do dveří chalupy, obyčejně na dvůr obrácených. Chlévy všeho druhu a stodoly spojeny jsouce s chalupou, tvoří tak zvané obejście — hospodářství. Viděl jsem staré budovy toho druhu, v nichžto dvorek čtvercový byl obklíčen kolnami a chlévy, a chalupa stála v pozadí. Hospodář mohl pode střechou obejíti celé své hospodářství, ale první jiskra ničila mu také celý jeho majetek.

Slovenští osadníci ve Srěmu, v Bačce a Banátě.

Podává **Ladislav Alin.**

Jako odjinud, tak i ze Slovenska lidé z krajů méně žírných stěhovali se tam, kde jim kynula lepší budoucnosť. Podnes vystěhovalecký ruch u Slováků neustal, jak zřejmo z houfného stěhování se slovenského lidu do Ameriky. Mimo to mnoho Slováků opouští svoje dědiny jen proto, aby si opatřili výživy a výdělku, majíce pevný úmysl, vrátiti se opět do své domoviny. S toho stanoviska hledíme na drátaře, jichž je po celém snad světě; k nim druží se slovenští podomní obchodníci a obchodnice se svými „šikničkami“, prodavačkami krajek (čipek) a

zboží plátenického, jichž je značný počet po celém Srbsku, Bosně, Rumunsku a Bulharsku. Všichni tito, jakož i prodavači dřevěných kuchyňských náčiní vracejí se na zimu s výdělkem domů. Rolníci a řemeslníci jsou pro svou vlasť z velké části ztraceni. Tyto řádky hodláme věnovati osadníkům slovenským v jižních krajích koruny svatoštěpánské, zejména v srbském Srěmu, kde Slováci nacházejí se ve větších skupinách.

Záleží nám na Slovácích, ať jsou kdekoliv, ať obývají nebetyčné Tatry, ať plochou rovinu uherskou, úrodnou Bačku a Banát, ať okolí velekrásné Frušky, vinorodý Srěm. Těmto posledním chceme věnovati tyto řádky.

Osad slovenských menších i větších je v Srěmu hojnosť. Rozumíme-li však osadou obyvatelstvo, které samo o sobě jest s to, aby tvořilo samostatnou obec, církevní neb politické společenstvo, máme v Srému jen tři osady slovenské: Starou Pazovu, Bingulu s Erdevíkem a Boljevce.

Jak jednotlivé osady vznikly, povíme ihned.

Stará Pazova, při uherské státní dráze, 28 kilometrů od Zemuně na severozápad vzdálená, má 4682 obyv., mezi nimi *3626* Slováků, 872 Srbů, 60 Němců katolických, 100 Chrvatů a 24 Židů. Slováci jsou zde vesměs evangelíky augsburského vyznání. Podle těchto číslic mají zde Slováci rozhodnou převahu, a není divu, že i většinu v obecním zastupitelstvě. Roku 1770. professor na srbském gymnasiu, jménem Jan Bohn, Slovák augsburského vyznání, vymohl si u císařovny Marie Teresie dovolení, aby směl v Srěmu usadit pilný slovenský lid. Na výběr mu dány tři pustiny: Pazovo, Tapavica a Kemendin. Bohn vybral Pazovo, chtěje k stávající dědině srbské čítající 6—800 duší připojit novou slovenskou. V květnu r. 1770. přitáhl asi s 200 rodinami, které s sebou hned přivedly faráře, před tím bulkesského, Sámuela Španagela. Lid tento nepřišel přímo ze Slovenska, nýbrž přímo z Bačky, větším dílem ze Selenče, a až dosud jedna ulice v Staré Pazově jmenuje se selenčskou. Roku 1771. zase nový houf přišel a v něm asi 50 rodin maďarských, které během asi 40 roků úplně se poslovenčily, jen jejich maďarská jména dosud svědčí o této metamorfose.

Hned, jak si založili nový domov, pomýšleli zbožní Slováci o potřebě kostela, k němuž také téhož roku položeny byly základy. Stavba kostela trvala plných devět let a byla dohotovena roku 1780., avšak bez věže.

V letech 1786.—1787. i věž byla vystavěna.

Slováci pazovští nepochybně pocházejí ze stolice zvoleňské a turčanské. Na své pouti do jižních krajů nejdříve osadili dědiny: Ďarmaď, Süd, Domoň a Kis Körös, potom putovali ještě více na jih do Bačky a usadili se jmenovitě v Selenči (Bácsújfalu), kde jen několik let se zdrželi, až řečený Bohn je přiměl, aby se odtud vystěhovali do Srěmu.

Církev tedy staropazovská začíná od května r. 1770. Má nyní už devátého faráře, a sice z vlastenecké rodiny Hurbanů, k níž náleží i básník Hurban-Vajanský. Od založení těchto osad působilo zde 21 učitelů; poslední tři konají službu současně. Od r. 1770. do r. 1861. Slováci zdejší měli jen jednu třídu s jedním učitelem; od r. 1861.—

*

1876., dvě třídy s dvěma učiteli; od roku 1876. do nynějška více tříd; tři se slovenskou a jednu s chrvatskou vyučovací řečí.

Boljevce na Sávě (23 kilometrů od Zemuně jihozápadně) jest převážně srbská vesnice. Počet slovenských evangelíků páčí se na 442 duše (proti 738 srbským). Roku 1847. vystěhovalo se asi 30 rodin ze Staré Pazovy na Boljevce a založili tam „filii" k Staré Pazově příslušnou. Z tohoto původně staropazovského roje jen málo rodin se zachovalo, a mají převahu oni osadníci, kteří během času z Banátu sem se přistěhovali. Boljevská slovenská osada má svou školu a svého učitele. Škola slouží zároveň za modlitebnu. První učitel byl povolán r. 1858. a nyní tam vyučuje již čtvrtý učitel, jenž je zároveň levitou, jménem K. Babylon. Má velikou záslubu, poněvadž v lidu slovenském vzbuzuje chuť k četbě, tak že v Boljevcích v mnohé rolnické chatě nalezneme mimo bibli i některý slovenský časopis.

Kromě těchto dvou osad obývají Slováci i více srbských dědin a udržují svou národnosť církevní příslušností k filialce boljevské, a tím zároveň k hlavní církvi staropazovské. Takovéto malé osady v okolí Boljevcí jsou: Dobanovce, 28 duší slovenských (mezi 1600 srbskými), Kupinovo, 35 duší slovenských (mezi 1200 srbskými). Okolo Staré Pazovy takových roztroušenin není.

Mluvili jsme dosud jen o Slovácích srěmských, vyznání evangelického, i jest nám tudíž všimnouti si též srěmskoslovenských katolíkův. Osady tyto nemají žádného působivého středu k udržení své národnosti a rychle se pochrvatšťují, ne sice násilím, ale způsobem přirozeným. Veliká osada slovenských katolíků byla v Slankameně; posavad jich tam jest asi 1000 duší; jedna celá ulice je dosud docela slovenská, avšak v celku převaha chrvatského živlu jeví se nad míru zřejmě. Slovenské děti jen chrvatsky mezi sebou hovoří, a děti těchto budou míti leda jen na svých jménech rodinných upomínku prvotního původu. Tito novoslankamenští Slováci pocházejí z větší části ze stolice prešpurské. V Nových Bánovcích jest asi dvacet pochrvatštělých slovenských rodin, a též ony, jež dosud za slovenské lze pokládati, rozplynou se jako jarní sníh. Dlouhého trvání budou míti jen slovenské osady evangelické. O katolických slovenských již nyní statistika mlčí; i o vesnicích a městech, kde dosud přebývají dosti značné katoličtí Slováci, jako v Novém Slankameně, dočítáme se, že tam jsou „Chrvaté (Šokci), Srbové a jiné národnosti".

V západním Srěmě nacházíme jen v Bingule a Erdeviku (dvě vesnice 2 kilometry od sebe vzdálené) v církevní sbor konsolidované Slováky evang. augspurského vyznání. V obou dědinách bydlí dohromady 843 Slováků vedle 2500 srbských a chrvatských osadníkův. Osadili se tu r. 1858. a jest to tedy jedna z nejmladších slovenských srěmských osad. Dříve Bingula s Erdevikem tvořila „filii" příslušnou k Palance v Bačce, ale od roku 1864. tvoří samostatnou církevní obec. Fara a modlitebna je v Bingule; každé z obou míst má pro sebe školu s jedním učitelem.

Okolo Binguly jsou ještě následující slovenské osady evangelické: Ljuba 88 duší (proti 126 srbským a ? chrvatským), Šíd 81 (proti ? chrvatským a 3226 srbským), Vizić 53 (proti ? chrvatským), Gregůrevce 56

(proti 1248 srbským), Bačince 22 duší, Strošince 37, Kuzmin 50, Neštin 140 duší. Celkem žije v Erdeviku, Bingulo a okolí 1370 Slováků evangelíků.

Malá „filie" k církvi staropazovské jest v Mitrovici; čítá asi 130 příslušníků, mezi nimi 70 duší slovenských a 60 evangelíků německých. Tam jsou Slováci většinou nádenníci, biroši, sluhové atd.

V Illoku jest malá filie příslušná k Bačské Palance a čítající 230 slovenských duší evang. se školou a jedním učitelem. Zde větším dílem zabývají se Slováci vinohradařstvím.

Všech Slováků v Srěmě, bez katolíků, možno napočítati 5700.

V jazyku Slováci srěmští, zvláště starší osadníci, podstoupili mnoho změn. Poněvadž nepřišli sem rovně ze Slovenska, ale dlouhý čas v jižním Uhersku prodlévali, nabrali do své řeči mnoho maďarských slov; v Srěmu účinkovala na ně nemálo srbština, tak že Slováku ze Slovenska nejen že podivnou zdá se býti zdejší slovenčina, ale jí mnohdy ani nerozumí. Jinak má řeč každé slovenské osady jiný ráz podle toho, odkud původně její osadníci pocházejí. Staré sídlo Pazovanů jest Zvolen a Turec, Slováků bingulských Bačka a Nitranská stolice, Boljevčanů Banát; odkud se přistěhovali do Banátu, neví se zcela určitě.

Zaměstnání Slováků srěmských jest hlavně rolnictví. Nádennictvím živí se nedávno přišlí osadníci v okolí Mitrovice, Binguly a Illoku. Dobře se daří rolníkům v Bingule, v Staré Pazové, částečně i v Boljevcích, leč těmto posledním překáží nemálo poloha na Sávě, která povodněmi často hubí práci rolníkovu.

Kroj srěmských Slováků je dvojí. Novější osadníci nosí kroj, v jakém sem přišli, a kroj starších jest jaksi smíšeninou slovenského a maďarského. Lze asi říci: zimní oděv je slovenský, a letní, jmenovitě sváteční, je maďarský. Onen skládá se z vlněné huňky bílé, vlněných kalhot (nohavic) krpcí řemeny stažených, a čepice (čapica). Tento skládá se z vesty, široké košile, širokých gatí, vysokých bot a z okrouhlého malého klobúčíku se zakroucenou stříškou. Na ženském kroji není nic zvláštního, za to jsou ale Slovenky zvláště staropazovské pověstné svou krásou; vůbec jest srěmský slovenský lid pěkný a zdravý.

Povahu krotkou a dobrotivou Slováci srěmští z velké části si podrželi, zvláště porovnáváme-li je se Srby. S horními Slováky nemožno je srovnávati. V mnohém opustili svoje staré slovenské obyčeje, a přijali na se mnohé srbské vlastnosti dobré i špatné. Zdejší Slováci jsou bezohlednější, materialističtější, ačkoliv přece řečenou povahu krotkou a dobrotivou úplně nezapřeli. Zpěvnosť, pravou vlastnosť každého Slováka, si uchovali, kdežto srěmští němečtí osadníci při veselí jen skomolené srbské písně zpívají, Slováci zpívají jen slovensky. Zpívají rádi, ale z krásných zpěvů slovenských znají jen zbytky. Melodií mají málo a texty si dělají sami. Obsah téměř všech zpěvů je lokalní, poesie v nich málo, a pozoruhodno je to, že původci těchto písní jsou z většiny děvčata.

Zvláště nadějné budoucnosti Slováci srěmští nemohou vyžadovati. Jedno jest jisto, že dokud mají svou víru, kostel, faru a služby slovenské — nevzdají se své národnosti. Slováci srěmští jsou národně uvědomělí; svůj jazyk a víru si nezadají; naučiliť se této uvědomělosti

od Srbů. Želeti jest jen, že se málo vzdělávají; mimo církevní knihy čtou pramálo, než doufáme, že slovenským učitelům a farářům podaří se vznítiti v tomto lidu lásku ke čtení, jako se to již částečně podařilo boljeveckému učiteli p. Babylonovi. Jinak Slováci srěmští zdejšímu původnímu obyvatelstvu slovanskému prokázali velikou službu, že se usadili na místech, která by jinak zalidnili osadníci němečtí, a že tato místa vytrvale drží.

Větším počtem než ve Srěmu Slováci zastoupeni jsou v Banátě a Bačce. Též zde má evangelická víra převahu. V těchto dvou krajinách můžeme s potěšením zaznamenati, že i katolíci zůstávají Slováky. Ne že by banátští a bačští Slováci byli probudilejší srěmských, ale proto, že zde i katolíci nejvíce přicházejí ve styk s pravoslavnými, s nimiž se nemohou amalgamovat. Jen tam hrozí jich národnosti nebezpečí, kde se stýkají s Bunjevci (dle jedněch: srbští katolíci, dle druhých: Chrvaté), s Maďary neb Němci. Pokud jsou okolnosti známy, může se říci, že cestou přirozenou banátští a bačští Slováci nesnadno ztratí svou národnosť, avšak maďarisační stroj pracuje neustále, a co se nepodaří samo sebou, může se podařiti jinak. Než i tohoto apparátu příliš se nelekáme, neb máme statistické maďarské doklady, jak špatně se mu daří dílo odnárodňovací, zvláště tam, kde potísněný lid žije ve větším množství pohromadě. Tato poslední okolnosť jest též prospěchem banátských a zvláště bačských Slováků.

V Bačce jsou následující slovenské osady:

1.	Selenča	1519	Slováků	evang.	a 1400	slov.	duší	katolických.	
2.	Bajša	1093	„	„	a Srbů	480	duší.		
3.	Hložany	2387	„	„	„	359	„		
4.	Kysáč	3361	„	„	„	305	„		
5.	Kulpin	1052	„	„	„	1159	„	Němců?	
6.	Laliť	1124	„	„	„	1039	„	—	
7.	Palanka	643	„	„	„	3226	„	Němců?	
8.	Petrovec	6666	„	„	—	—	—	—	
9.	Pivnica	2628	„	„	a Srbů	1836,	Němců?	Maďarů?	
10.	Silbaš	803	„	„	„	2018	duší.		
11.	Nový Sad	920	„	„	—	—	—		

Tedy všech slovenských evangelíků čítá Bačka 24.076 a jak zřejmo, vystupují všude ve větším počtu. Kolik tam je katolíků, nebylo nyní možno zjistiti.

V Banátě jsou tyto evangelické slovenské osady:

1.	Kovačica (Antalfalva)	3526	duší
2.	Aradác	2118	„
3.	Veliký Bečkerek	520	„
4.	Butyin	300	„
5.	Ferdinandsberg	200	„
6.	Hajdušica (Istvánfalva)	960	„
7.	Veliká Kikinda	120	„
8.	Padina (Lajosfalva, Ludwigsdorf)	4178	„
9.	Šandorf	586	„
10.	Temešvár	200	„

Všech banátských slovenských evangelíků je 12.708 duší; katolíků málo. Jinak o Slovácích v Banátě a Bačce nelze jiného říci než to, co praveno bylo o Slovácích srěmských. Ve všem jsou si stejní a příbuzní.

V Zemuni, 1885.

Z nové poesie polské.

Překládá Fr. Kvapil.

Vład. hrabě Tarnowski.

Modlitba.

Má modlitba — toť širé lidstvo kolem,
na velkém kříži zásluh stenající:
mé srdce každým jeho trpí bolem,
a jeho slza po mé splývá líci.
Leč v hloubi duše cítím vždy a stále
cíl jeho snů i pokrok — a jdu dále!

Má modlitba — toť drahá vlasť je moje,
ten gigant, za blud lidstva který strádá:
mne každá mučí jizva toho boje,
a její syn, jsem hrd, čím víc jich vkládá.
Leč za to vzkříšení mne její sílí,
jež všecky tmy a mraky rozeptýlí!

Má modlitba — toť každý člověk všade,
jenž s neštěstím i s sebou v boj se dává:
každého slza v má se víčka vkrade,
jak z jitra rosy květů slza žhavá,
když s hory, modlíc se, duch k slunci zírá
a pluje v ocean pak všehomíra!

Adam Asnyk.*)

Mladým.

Hledejtež pravdy jasného vždy žáru!
Hledejtež nových, neodkrytých cest!
S tím každým krokem v taje žití, zmaru,
se šíří lidský duch v říš nových tvarů
a Bůh sám větším vždy jest!

Ač střesete květ pestrobarvých mythů,
ač rozptýlíte legend zlatý mrak,
ač strhnete mhu bájí se blankytu,
nebude chybět lidem rajských citů,
leč dále sáhne jich zrak.

Epocha každá vlastní své má cíle,
snů nedbá včerejších, ty prchly k tmám —
pochodeň vědy neste v duši čilé
a nový berte podíl věků v díle,
dnů příštích zvedněte chrám!

*) Výbor básní Adama Asnyka v českém překladu vyjde v těchto dnech nákladem J. R. Vilímka.

Neberte dávných svatyň v pýšo svoji,
ač lepší máte vzbudovat a vznést:
hle, na nich ještě svatý žár se rojí
a láska lidská na stráži tam stojí,
i vy jste dlužni jim čest!

S tím světem, ktorý do temna již pádí,
i s duhou idealných snů a krás
pravdivá moudrosť ať vám k shodě radí —
i vaše hvězdy, vítězové mladí,
též ve tmách pohasnou zas!

Tonka, matka bulharských povstalců.

Napsal Z. Stojanov.

(Pokračování.)

II.

(Turecký soud. — Opuštěné hroby. — Lebka Štěpána Karadžiho. — Soukromý komitet ruščucký. — Tajné sklepení — Syn Jiří, Nikola a Tanas — Dcera Petrana. — Arsenal. — Za Dunajem.)

Po uplynutí jednoho měsíce zmenšil ruščucký turecký soud trest osmi povstalců, jižto byli: Anděl Obretenov z Ruščuku, Dončo Stojanov ze Zagóry, Sava Kančeb z Trnova, Marin Nejkov ze Svištova, Todor Simeonov z Orěchova, Kristo Minkov z Kazanlyku, Ivan Pejev z Kazanlyku a Božil Dimitrov z Komanova. „Smaleni“ záleželo v tom, aby na místě šibenice, byli odsouzeni k doživotnímu žaláři v Saint-Jean d'Arkasse, pevnosti to, kam byli také ihned posláni. Bába ráda se postarala podle svých sil, aby zaopatřila trpící na tuto cestu nějakými penězi i druhými potřebami. Takovým způsobem obětovala bába Tonka oba své syny, dva mladé sokoly, v prvém bulharském povstání, ve kterém nemálo se proslavil bulharský národ.

Jak je známo, nebylo od r. 1868.—1870. v Bulharsku nijakého hnutí, všude spalo. Toho času byla bába Tonka ve špatném položení. Její muž, obchodník i společník jednoho z ruščuckých čorbadžijů, umřel za noc, když se byl vrátil onemocněn od svého společníka, s nímž byl právě účty přehlížel. Byl otráven od svého spoluobchodníka za tím záměrem, aby zmocniti se mohl nemovitých jeho statků, osvojiv si dříve všechny obchodnické knihy.

Při tom všem bába Tonka nezapomněla na své povstalce, oběšené v Ruščuku, jako na příklad Štěpán Karadža, kteří byli rozstříleni na dunajském parníku „Germania“, a jiní ještě z čety Hadži Dimitra. Tito poslední byli pochováni za městem na bulharském hrobišti bez přítomnosti kněze i beze všech křesťanských obřadů. To právě znepokojovalo bábu Tonku, a to tím více, protože hrobové junáků zarostli buřanem a byli zapomenuti během několika let, tak že nezbylo nijakého znamení po nich a nikdo se o ně nestaral.

Tu jednou z rána, v sobotu, dokud nebylo živé duše na hřbitově, bába Tonka černě oblečena a s motyčkou v ruce, očistila hroby od divoké trávy a zasadila na jejich hrobech různé kvítí, keře a zapálila svíčičky. Hrobníci, oba starci, záhy to zpozorovali. Rozumí se, že i tito jako každý člověk, z pouhé zvědavosti, žádali zvěděti, kdo by byla ona žena, a co ji pudí na hroby hajduků, přezíraných i opuštěných od každého. Avšak jejich uvažování nezašlo daleko, protože objevilo se pro ně cosi lákavějšího. Byla to černá láhev, naplněná mokem, kterou jim bába Tonka podala a kterou oni ze zvědavosti obrátili dnem vzhůru, až se jim v očích slzy zaleskly. Ještě pak více jimi pohnulo to, když bába jim řekla, aby, až jim vyschne v hrdle, dali se vynajíti v její chalupě, kde vína i vodky s dostatek. Není pochybnosti, že po této příhodě obadva ruščučtí hrobníci stáli pod komandem báby Tonky a nejen že nemísili se do bábina ozdobování hrobů bulharských patriotů, nýbrž i na starosť si vzali zapalování svíček a nadzor nad týmiž hroby.

Podobnými prostředky dovedla bába Tonka i to, že i jeden kněz, jménem pop Christo, mnohokráte pročetl modlitby za oběšené.

Neminulo mnoho času i nade všemi hroby zjevily se krásenské bílé kameny, na nichžto bylo nadepsáno jméno každého junáka, rok i cíl, zač umřel. Tyto kamenv byly objednány od báby Tonky u jednoho Bulhara ve vesnici Krásen, jemuž dala jeden revolver po jednom povstalci, kterého utvrdila v myšlénce, že také jeho cíl zaslouží chvály zde i na onom světě.

Rozumí se, že kdyby tento nevinný čin báby Tonky byl znám turecké vládě, byla by to velkým trestem pykala. Mimo to od dávna měla tato stará patriotka na mysli, aby vykopala hlavu Štěpána Karadži, avšak jednak zdálo se jí to ještě brzo, a jinak nebyla prosta stávajících pověr, a proto čekala, až by vypršela zákonitá křesťanská cesta, která záhy se jí naskytla. Ve městské nemocnici umřel jeden chudý, vzdálený Bulhar, o čemž bába Tonka se dozvěděla dříve než mu šli hrob kopat. Právě se nacházela za tou příčinou na hřbitově, a jakmile došli hrobníci, aby hrob kopali, nevědouce ještě kde, pro kterouž příčinu jeden druhého se dotazoval, bába Tonka použila té příležitosti i poukázala na hrob Karadžův. Sladkými slovy a jinak dovedla, že mohla si osvojiti hlavu Karadžovu, aniž by to zpozorovali.

Takovými maličkostmi zanímávala se do r. 1871., protože půda na něco vážnějšího nebyla připravena. Vše to, co bylo řečeno, svědčí, jak velice vážila si všech bulharských povstalců, kteří toho času všude byli zlehčováni.

Avšak vraťme se k věci a nechme mluviti skutky! Jak již dříve jsem podotknul, diakon Vasil Levský od dávna si přál zosnovati spolek v některém podunajském městě, a zejména v Ruščuku, což mělo značně ulehčiti přenos zbraní i jiných potřeb z Rumunska. Jeho myšlénka uskutečnila se až tehdy, kdy Anděl Kânčev dospěl

sestaviti ruščucký „Soukromý komitet“, jehož první zasedání odbývalo se v domě báby Tonky.

Ti, kteří viděli a zasedali v této schůzi, vypravují, že bába Tonka toho večera byla nesmírně šťastna. Často přicházela ku mladým vlastencům, aby poslechla, co si povídají, a pobádala jich ve svatém jejich předsevzetí, vycházela ven, aby viděla kolem hradby, zdali nikdo neposlouchá, a po celou noc očí nezavřela. Na místo sklesłosti, ženské zoufalosti a zármutku po svých dvou synech, z nichž jeden byl rozsekán na Sivlienských polích a druhý dlouho již tlel v Akkijské pevnosti, radovala se i veselila, když viděla, že „sémě nepadlo na prázdno“.

Ano, bába Tonka byla zvláštní žena. Od nynějška súčastnila se zjevně v národních hnutích zároveň se všemi zbylými syny a dcerami, kteří, jak dále vysvitne, rozdělili si mezi sebou, k jaké práci se kdo nejlépe hodil a jaké nejlépe by mohl vyhověti.

Poněvadž nově sestavený povstalecký spolek uvědomil bábu Tonku, že do jejího domu různé věci se donesou, nad nimiž zvláštního dohledu třeba, proto přihotovila zvláštní místo v domě, o němž pouze domácí směli věděti. K tomu vybrala pokojík ve své prosté chalupě a pod deskami dala vykopati sklep, vymazaný a připravený jako světnička, kde mimo jiné věci, jako zbraně a knihy, mohlo se směstnati pohodlně i několik lidí.

Příprava této skrýše děla se noční dobou od domácích, kteří jeden po druhém vlízali a vyhazovali prsť, dávajíce zároveň pozor, aby tomu nepřišel nějaký cizí člověk na stopu.

Druhou povinností báby Tonky bylo nakloniti si několik rumunských lodařů, pomocí nichž mohlo by se přeplaviti to i ono z Rumunska do Bulharska. I v tom, díky mnoha okolnostem, se jí poštěstilo. Nejvíce ovšem pomohly plné sudy vína nejen u Rumunů, v jichž čele se nacházel nějaký Bulhar, jménem Dimitr, nýbrž i u jistého Anatolce, který byl strojníkem tureckého parníčku „Sejre“ a přítelem Aliho Efendi, nejkrutšího pronásledovatele všech povstalců.

Od této chvíle stalo se obydlí báby Tonky skrýší povstalců a ona sama jejich matkou. Jako napřed, kdy Hadži Dimitrova četa se osnovala, tak i nyní byl poslán nejmladší její syn Jiří (Georgi) Obretenov do Oděsy, aby pokračoval ve vojenském učilišti, a se připravil k budoucímu povstání; mladší syn Nikola stal se apoštolem povstání a třetí Tanas byl nucen ostati doma, aby obstaral to i ono, aby přijímal lodníky a bral od nich cokoliv by přinesli. Nejstarší dcera Petrana, mimo to, že vedla mnoho povstaleckých prací, přece kdy kázala nezbytná potřeba chodila s listy do Trnova i do Rumunska. Z jejích rukou vyšlo několik bulharských praporů r. 1875.—76.

Nehledě k tomu, že všichni apoštolové nacházeli útulku u báby Tonky, nenechala bez pomoci i jiné pracovníky, které z pouhého podezření turecká vláda zavírala. Strážníci vězeňští ničeho jí neříkali, protože už ji znali a dostávali od ní všelijaké dárky. Všem zaptijím byla známa pod jménem „Kodža komita“ (tur. veliká

povstalkyně), a ženy z předměstí jí říkaly „čaroda“, protože si nemohly objasniti, proč dochází k ní do domu tolik lidí. Myslili, že zná čarovati a vykládati, což právě každého z nich tam táhne.

Na podzim r. 1875., když vybuchlo Staro-Zahorské povstání, po celém Bulharsku hotovilo se také všeobecné povstání, které však z různých příčin se nezdařilo. V domě báby Tonky se pracovalo skutečně jako v arsenále. Její syn Georgi, byv o tom zpraven, opustil vojenské učiliště v Oděse a ocitnul se v Ruščuku, odkud záhy zase odešel do Trnova, kde měla sestaviti se největší četa.

Avšak toto povstání nemohlo se uskutečniti jediné v Staré Zagoře, v Šumenu a v Červené Vodě (u Ruščuku), kde sebralo se v čety pouze několik mladíků Turci záhy dali o sobě věděti, vzavše co nejpřísnější opatření, z čehož vysvítá, že dvůr báby Tonky měl nejdříve pocítiti jejich šlehů. I skutečně v domě tom rychle se vykonala policejní přehlídka, avšak díky postranním vrátkům, jimiž syn její Nikola s jinými svými soudruhy mohli uprchnouti. Také skrýše pod podlahou byla výhodou, neboť policie, ačkoli tam mnoho věcí uschováno bylo, nemohla nalézti zhola ničeho. Nikolovi podařilo se skrýti v domě Karamichajlova, úředníka při ruském vyslanectvě v Ruščuku a spoluúčastníka komitetu. Po několika dnech zmizel z města a ničeho se o něm nevědělo.

Podobně i mladší syn báby Tonky, Georgi, o němž podotknuto, že odešel do Trnova, ztratil se, neznámo kde; ztratila se dcera, Petrana, která taktéž měla příčinu krýti se před vládou, poněvadž shotovila bajrak (prapor) povstalecké četě. Bába Tonka ostala opětně sama. Můžete si představiti její stav, když čtyři její synové stali se již obětí za jednu i touže myšlénku. Několikráte přišli od policie se jí ptát, kam odešli její synové, avšak ona věděla co mluviti a takovýmto způsobem obelstila úředníka, že všeliké podezření, „že i matka je účastnicí“, zaniklo.

„Po útěku Nikolově,“ vypráví bába Tonka, „celý jeden měsíc obcházeli zaptije můj dvůr, kryli se v trávě a hlídali celou noc. Nejvíce jsem se bála ne o sebe, ale o ně, aby se nezmýlili a nevrátili se snad noční dobou.“

Více nežli měsíc neměla bába Tonka zcela žádných zpráv o svých synech, což ji nemálo znepokojovalo. Jednoho dne po polední, když jak obyčejně stála na určitém místě dunajského břehu, spatřila několik lidí na rumunské straně na písčině, ani si dávají nějaké znaky a konečně začali tančiti choro. Bába Tonka rozhlednouc se dalekohledem, poznala, že mezi skupinou na písčině jsou všichni její známí, ano i její dva synové — Nikola i Petr, kteří máváním bílých šátků pozdravovali svou matku přes zamúcené vlny Dunaje. Po několika dnech obdržela zprávu od svých synů, v níž jí oznamovali, jakým způsobem utekli z tureckého vězení Jeden z nich psal, že se oblekl za uhliře a tak že mohl minouti turecké stráže a dostati se na německý parník; a druhý vypravoval, že celých dvacet dní se skýtal pěšky, nežli přišel na srbskou hranici. (Dokončení.)

*

O životě, spisech a literarním významu Ivana Andřějeviče Krylova.

Napsal H. Mejsnar.

(Pokračování.)

Družné měl styky s osobami vynikajícími, literarními i vládními. Přátelsky žil s Gnědičem, ať byl tento pravý opak jeho; bydleli v jednom domě. Krylov byl rozumu praktického, dalekovidného, srdce zkušeného, ale ochlazeného, povahy do sebe zavřené, život vedl neúpravný, způsobů byl prostých, prázdných vší světskosti; Karamzinu nepřál, že nadržoval cizině, zvláště Angličanům, a jazyk míchal cizími živly. Žukovskému přál bratrsky, rád u něho pobýval, a jednou, na důkaz, jak znal jeho cenu, hledaje papírek na doutník v jeho bytu pravil, významně zažertovav: Tady za každý papírek jest odpovídati před potomstvem! Doma a v obcování byl dobrosrdečný, hovorný, ale upřímně sdílný jen k svým známým; všem přál štěstí a dobra, ale nebylo v něm horoucích vznětů, by je pořídil svému bližnímu, jsa spíše muž rozpočtů, chladného rozumu, než hnutí srdečných snad z lásky k pokoji, z lenosti. Byl silných nervů, velké tlouštky; jsa bez svazků rodinných neznal starostí rodinných ani povinností, ani utrpení, ani radostí, neznal bídy a nouze v druhé polovici svého života, vedl život neženatý, klidný, šťastný; při vší filosofii rozumu a darech byl člověk jako jiný, prudký až vystředně, mstíval se za uraženou samolibosť; s mírnými mírně, ale s hádavými vcházel v smělý boj se zbraní svou — satirou. Vytýkána mu chladnosť egoismu — však třeba čísti jen bajku „Dva holubi" a znáti něžný svazek s Oleninými. Doma miloval pohodlí, umíuivý byl, někdy až výstřední; za veliké peníze nakoupil nářadí, stromů, květin do bytu, rozestavil vše pěkně slušně a nechal po chvíli vše zajíti; nepřítelem byl rukaviček, koupal se v listopadu, lékům nepřál, a cítil-li churavosť nebo nudu, čítal špatné romány, a to ho pozdravilo; v létě svlékl se do košile a bavil se harmonií, postavil se k oknu, a nedbaje lidí ani kostymu svého nedbalého, myslí i srdcem unesen oddával se opojení melodických nápěvů; častoval holuby a vrabce, házel svítivými kuličkami jako Indián. Jedlík byl veliký, žaludek měl právě bohatýrský, ať jídal v anglickém klubu nebo na hostinách císařských, při nichž mu sama carová majestátnou rukou svou nakládala, znajíc jeho žaludek. Kdysi opozdil se přijíti na makarony u hraběte Puškina. Trest, jaký mu za to určen, statečně vydržel. Snědl vše, co mu na místě jeho u stolu naložili, doloživ, že by hotov byl znova se proviniti. Na večeři jednou se ho ptali, dobře li je večeřeti. Odpověděl, nakládaje si pořádnou porci sterledi: přestanu večeřeti v ten den, kdy přestanu obědvati. Odcházel od oběda, kde se dělaly vtipy a epigrammy na osoby. Řekli prý by, byl tam také Krylov, souhlasil s nimi; raději dále od zla! K jazykům měl zvláštní schopnosti. Znal francouzsky, německy, vlasky, anglicky; k latinskému jazyku měl nechuť; ale za to maje šedesátku na zádech, učil se

řecky, čítal originály řecké takřka bez slovníku, srovnávaje bibli řeckou se slovanským překladem; s Ezopem vstával i lehal, uče se od něho. Skoupil plný sbor řeckých klassiků a přečetl všecky; za dvě léta naučil se dobře řecky, aniž kdo o tom věděl. Jednou u hraběte Olenina na besedě, Gnědič, překladatel Iliady Homérovy, přiznal se, že jednomu místu dobře nerozumí. Krylov mu je dobře vyložil, a Gnědič strnuv rozevřel mu Iliadu a Krylov překládal. Překvapen padl před ním na kolena, objímal a líbal ho Gnědič, a u vytržení své plamenné duše měl ho k tomu, by převedl rusky Odysseji; ale Krylov neměl k tomu trpělivosti, necítě žádné lásky k tomu; našel se sice úryvek překladu Odysseje, ale hexametry mu dělaly obtíže; sám říkal „nemohu nic svésti s tím Goliášem". Pak k řeckým klassikům, poznav je, ochladěl. Jednou chtěje vytáhnouti si Ezopa, nenašel ho, jakož i jiných; služka jeho vytahovala pohodlně klassiky — zpod postele a podtápěla jimi. Nestaral se o čistotu a pořádek v bytu svém; ráno dlouho spal, kouřil doutníky ze špičky, jezdil k císařským hostinám v starém munduru, ztratil i vestu zpod fraku, když jel na hostinu, a jedl za deset bez obalu. V anglickém klubu, kde pravidelně jídal na svém místě, statkář kýsi vypravoval o velikosti ryby. Krylov, když délku ryby naznačuje · statkář rozpřáhl se po celém stole, zvolal: Počkejte, odsednu, abych propustil vaši rybu. Rád si prohlížel tovary v krámech; i zvali jej kramáři do krámů; dal si všecko ukázati, pochválil, a když kramáře hodně navnadil a spotil, pravil: Máte hezké zboží; půjdu se také jinam podívati. V krámě, byv na ustřicích, zapomněl peněz, aby zaplatil, a nebylo kdo by za něj ručil. I pravil kramář: I vás zná celý svět! Jiný zase, když kupoval u něho notový papír, a peněz nemaje při sobě, pravil: Bydlím naproti, pošlete si pro peníze: vzal mu papír řka: Jak možno znáti každého! Vypůjčil si vzácnou knihu a polil ji kávou. Naliv na to vody vytíral a rozedřel. Na obědě u carové jedl Krylov notně. Kapnist mu pravil: Krylove, jíš za deset, carová na tebe hledí, chce tě pohostiti. — A což jestliže nepohostí? a jedl dále. Ke své slávě nebyl necitelen. Sotva který spisovatel měl za života tolik příjemnosti jako Krylov, sotva čí samolibosť byla tak hejčkána, on živý kochal se nesmrtelností. Kritika sotva se ho dotýkala, plno všudy chvály, pozdravův upřímných až někdy směšných a nehezkých. Otcové i matky na ulicích, potkávajíce se s ním, ukazovali ho dětem; v domech, kde býval, přibíhaly děti a říkaly mu z paměti bajky jeho tak mile a naivně, až slzel, na ulicích známí, neznámí smekali před ním. Nerad si s kým dopisoval, maje obtíže při nejmenším přípise, sotva v životě 76letém třicet dopisů psal; v listě jednom píše upřímně o sobě, že má mnoho slabostí a vad, ale nevděk že nevnikl v duši jeho; v jednom nazývá Petrohrad krasavicí fintivou, ale zívající. Nejvíce přilnul k osvícené a velkodušné rodině hrab. Olenina, tam třicet let pobýval; zvláště vtělená dobrota byla matka rodiny, jež ho nazývala Krylyško! a pod křídlem jejím rád spočíval, a pln citu a vděčnosti řekl jí jednou, až přijde jeho čas, že u nohou jejích chce zemříti A skutečně, když ho stihl

nával krve podruhé, dovlekl se nemocen do jejího domu. I císařová ho blahosklonně mateřsky ošetřovala v Pavlovské residenci, a z vděčnosti jí napsal krásnou bajku „Chrpa". I cizina uznávala důstojnosť talentu Krylovova. Bajky překládány byly do cizích jazykův, ale nikde taková pocta mu nebyla vzdána jako r. 1823. v Paříži v domě hrab. Orlova, kde se vzácná společnosť scházela. Hraběnka učinila společnosť pozornu na Krylova a navrhla převésti ho do frančiny. I spojilo se 56 talentův, aby zmohlo jeden. A tak v domě Orlovych otevřen jako turnaj poetický a převedeno 89 bájek a vydáno s rytinami. Ale ruská prostota a svéráznosť nešla pánům Francouzům k duhu. Na př. vévoda Bassano v bajce „Dukát" místo 38 veršů napsal 69, hrabě Duval v „Trojženci" napsal dvacet veršů, aby převedl první dva Krylovovy (Какой-то грѣховодникъ женился отъ живой жены еще на двухъ — Kýs člověk prostopášný se při ženě své ještě na dvou oženil). Nepoměrně vyšší došel pocty bajkář ve vlasti své. Roku 1831. dal car Mikuláš na nový rok následníku mezi jinými dary poprsí Krylovovo! Co tu cítilo asi srdce básníkovo? V tom daru vysloveno vše, i láska i úloha i pocta! Za života svého kytky květin dostával od cařice Aleksandry Feodorovny. R. 1838. 2. února bylo Krylovu 70 let. I slaveno velkolepé jeho jubileum s dovolením carovým. Na 300 hostí vynikajících sešlo se, Olenin, Žukovský, kníže Vjazemský, hrabě Uvarov, kníže Odojevský, Pletněv, Karlhof a j. a j., v sále Dvorjanského sobrania k obědu. Dojeli pro Krylova; na slovo Pletněvovo pravil Krylov, že je tomu rád, ale aby nic zbytečného nedělali, že je jako mnohý plavec, kterému se proto nic nepřihodilo na moři, že se daleko nepustil do moře. Car mu poslal vlastnoruční přípis, jejž četl ministr hr. Uvarov, „za výborné úspěchy literarní a dlouholetou práci znamenitou a ušlechtilý ryze ruský cit ve spisech, jež staly se národními, činím vás kavalírem řádu sv. Stanislava II. třídy". Proti němu, an seděl v čele, stál stůl s poprsím, ozdobeným květinami a s knihami, na galeriích byly dámy. Zahráli „Bože, carja chrani!" (slova od Žukovského); potom ministr pověděl na zdraví Krylova: „Nechať jeho literarní dráha, vždy národní po svém duchu, vždy čistá po mravném směru, příkladem je vzrůstajících talentů, pobídkou přítomných, radostnou vzpomínkou potomstvu". Po jeho slovech zapěl pěvec Petrov na příležitostná slova knížete Vjazemského, z nichž zde stůj několik veršů: „Potomstvu náš poet narodnyj svoje potomstvo ukrěpil, jizba jeho dětmi bogata, a děti slavnyja rebjata, a děti vsě umny v otca. Mudrec igrivyj i glubokij, prostoserdečnoje ditja, i dočkam on daval uroki, i tatjušek učil šutja, isskustvom lovkago obmana gdě i kolnet iz pod pera, tam Petr kivajet na Ivana, Ivan kivajet na Petra. Gdě nužno, on navésť umějeť svoje volšebnoje stěklo, i v zerkatě jeho jasnějet surovoj stiny čelo; ves mír v rukách u čaroděja, vsě tvari daň jemu nesut, po dudkě našego Orfeja vsě zvěri pljašut i pojut. Zabavoj on ljudej ispravil, smetaje s nich porokov pyľ, on basňami sebja proslavil, i slava eta — naša byľ; i ne zabudut etoj byli, poka po rusky govorjat, jeje davno my zatverdili, jeje i vnuki zatverdjat". Pak pro-

mluvil Vasil Andrějevič Žukovsky: „Děkujeme za sebe, za ty tak mnohé šťastné chvilky prožité s naším geniem, za jinochy minulého, přítomného i budoucího pokolení kteří s vaším jménem začali a budou začínati milovati vlastenecký jazyk, pojímati krásu a seznamovati se s čistou rozkoší života; za ruský národ, jemuž jste v bajkách tak věrně vyslovil jeho rozum a tak vábně dal tolik hlubokých poučení". Ministr Bludov předčítal báseň příležitostnou V. Benediktova. Kníže Odojevský: „Učil jsem se čísti z vašich bajek; byli jsme ještě v kolébce, když díla vaše stala se již drahým majetkem Rusi a předmětem podivu cizozemců. Jsou plody znamenité, ale dostupné jen tomu onomu věku, větší menší vzdělanosti; nemnoho těch, které jsou blízky člověku ve všech letech, ve všech poměrech života. Vaše verše ve všech končinách naší velkolepé otčiny šeptá dítě, opakuje muž, vzpomíná stařec; je pronáší prostý člověk jako zásady skutečné moudrosti, jim učí se literát jako vzorům bystroduché poesie, krásy a pravdy". Ctěn a pozdravován, radostným pokřikem ohlušován vstal Krylov a šel pod kůr. Ztad sypaly dámy na něj květy a vavřínové věnce. Ověnčený bělovlasý stařec pocítil v tu chvíli sladké a plné opojení slávy a po líci jeho slzy tekly radosti. Vzav jeden věnec vavřínový, rozdal z něho lístky na památku. S té chvíle určen jsa nesmrtelnosti nenapsal již ničeho, se službou opustil i dům carské knihovny, bydlel sám na Vasilejském ostrově. Nejlepší přátelé byli v hrobě, léta a tučnosť ho tížila srdce osirotělo, býval zarmoucen. Jak měl silný žaludek, a smával se, když někdo naříkal na pokažený žaludek, tak sám maje let 76, pokazil si jej, a maje ve zvyku allegorisovati bajkou, vyprávěl o své nemoci, kterak sedlák naložil velký náklad sušené ryby, mysle, že to hubená herka uveze. Tak bylo s ním, myslil, že snese kaši s protřenými jeřábky, politou máslem. Ulehl a přijal tiše poslední útěchu víry. Před smrtí chtěl s postele v křeslo, ale zvolal: Těžko mi, a na posteli brzo pravil slabym, přerývaným hlasem: Pane, odpusť mi hříchy, a hluboce vzdychnuv vypustil duši, ráno ve čtvrť na osm, 9. listopadu r. 1844., maje 76 let, 9 měsíců, 7 dní věku svého. Doprovodili tělo v chrám sv. Izáka a pohřbili na hřbitově Aleksandrovské lavry. Car dal 9000 rublů na pohřeb ze své kapsy; první hodnostáři říše nesli rakev, obraz jeho medaillonu byl místo erbu, studenti nesli baldachýn a řády. Hlavu jeho zdobil vavřínový věnec, kterým byl ověnčen v den jubilejní. Než zavřeli rakev, ministr národní osvěty vložil do ní medaillii raženou na poctu jeho 2. února 1838. Pohřben byl podle Gnědiče, nedaleko Karamzina; na hrobě prostý nápis: Blaženi — čistí srdcem. Druhý den po pohřbu dostalo se více než tisíci osob v Petrohradě po výtisku bajek, které začal tisknouti r. 1843. za vlastního dozoru, ale neposlal ještě do světa. V černé obálce rozeslány byly knihy se slovy otištěnými na prvním listě: „Dar, na památku Ivana Andrějeviče. Po jeho přání. Petrohrad r. 1844., 9. listopadu, $^1/_2$8 ráno". Chtěje se zavděčiti osobám, účastnivším se jeho jubilejní slavnosti, sám již nedovedl provésti dar. Přání srdce jeho vykonavatel poslední vůle krásně vyplnil, věren jeho myšlénce. Všech bajek v tomto

vydání je 197, z těch dle vlastního přiznání Krylova je 30 obsahem vypůjčených, a 167 náleží jemu po výroku a slohu. Vypůjčoval sem tam výmysly jako Lafontaine na př. z Ezopa, Bidpaje, Fedra a jinde; ale co vypůjčil, to oblekl v ruské originalní formy v celku i jednotlivostech; ale převody ho neuspokojily, cítil vlastní sílu, mohutnosť hlubokého rozumu ruského, a šel sám svou cestou, a tu začala i jeho sláva i sláva ruské slovesnosti. Zajímavo, pravý cíl života jeho objevil se mu v Moskvě, v středisku ruského národního života. Bajka se zalíbila ruským spisovatelům; sám Deržavin, Žukovský, Batjuškov, Tredjakovský, Sumarokov, Chemnicer, Dmitriev, tito dva vynikající jeho předchůdci bajkáři psali bajky, úspěch Krylova vyzval nekonečný počet bajkářů; bajka, díky Krylovu, stala se organem národnosti i po duchu i jazyku. Jazyk bajek je národního věrný ohlas, zjemnělý a očištěný zkušeným vkusem. Učil se mu 40 let, mísil se v tlupy lidu, na vsech navštěvuje večery, přástky a táčky, v městech rynky a trhy, přislouchal k rozmluvám národa, aby poznal lépe byt a mrav jeho, neostýchal se zajíti v místa, kde v minuty veselí bouřlivě si vede, aneb tiše se vylévá ochmelená duše obratného ruského národa. A jak pečlivé pracoval, piloval, zdokonaloval, sloh, spojení slov, tok verše zkoumal uchem a vkusem nejjemnějším. Byl neuprosným samokritikem; někdy desetkrát po sobě předělával jednu a touže bajku, zvláště mučil se bajkou „Dub a rákos". Přepisoval čistě každou sám na zvláštním lístku. Podstatou svou i formou zajisté svědčí bajka vlastnostem národního ducha. Ruský lid má praktický smysl, prostoduchý ostrovtip, rád se vyjadřuje úslovími a příslovími. Krylov po svém nadání satirickém hledav dlouho přímějšího a zřejmého výrazu, poznal jej ve formě bajky, kde možno spojiti umělecký dar s hluboce satirickým rozumem. Není bajka Krylovova slovesnou hračkou, ale v pravdě hlubokého obsahu, pro paedagoga pravý poklad nejen na odkrývání tajemství jazyka, než i opatření zdravé stravy rozumu. Co do satirického obsahu dělí se bajky na dva díly: jedny se týkají lidských nedostatků vůbec, druhé hlavně zvláštnosti ruské společnosti, jak se jeví během historie neb koření v národním duchu a povaze, na př. nemoc staré ruské společnosti — vziatočničestvo — úplatnictví, nač bije bajka: „Liška, mající peří na zobáku". Historické podněty stvořily bajku na př. „Štika a kocour", narážející na nešťastnou událosť při Berezině admirála Čičagova; „Orel a pavouk", narážející na pád Speranského; „Vlk v psinci" — Napoleon na Rusi; „Oboz" — omluvení kunktatora Kutuzova a j.

Možno odloučiti bajky celou skupinou, které spolu by učinily obraz současné Rusi. Není forma všude bajková. Příběhy z prostonárodního života vzaté jsou a slují byli. Zvláštního života dodává bajkám i bylem dramatická forma. Krylov naplnil myšlénkami svými hlavy a srdce millionů lidí, vkořenil se v jich duše, a zůstal na věky v jich rozumu a paměti. O něm lze opakovati, co staří povídali o Homéru: „On každému, i mladíku, i muži, i starci tolik dá, co kdo vzíti může." (Dokončení.)

Perunova slavnosť v Rhodopách.

Píše J. A. Voráček.

(Pokračování.)

Ves Javorovo leží asi pět hodin jižně od Plovdiva, a sice mezi Stanimakou a Novým Selem. Obyvatelstvo je do jednoho bulharské. Vesnice je dosti úhledná, ležíc až pod nejvyšším vrchem, který dosud sv. Ilija sluje. Mají pěkně vystavěnou dvoutřídní školu a kostel, který v žádné takřka bulharské vesnici neschází. Obyvatelé živí se částečně polařstvím a vinařstvím, částečně dobytkářstvím a chudší pálením dřevěného uhlí. Jazyk je silně promísen turečtinou.

Přišel jsem ještě ve svatvečer před sv. Ilijou, abych seznal zdali se konají nějaké přípravy pro druhý den. Záhy však jsem se přesvědčil, ovšem pokud mi bylo možno, že není rozdílu nálady v obecenstvu, leda snad jako před jinými svátky. Bydlil jsem v metochu (farní hostinec a statek) a měl jsem příležitosť poznati, že mimo mne a jednu rodinu z Plovdiva, nikdo více z přespolních nebyl přítomen. Ve vsi věděli všichni proč a zač jsem přišel. Vrtěli nad tím hlavou, co vlastně chci, a některým to lichotilo, že se o ně interessuju. Pop i učitel, které poznával jsem již předtím, postarali se již mezi obecenstvem, aby rozhlásili, že jsem vlastně přišel „abych to sepsal". Vyzvěděv od hostinského plán na zejtří, ulehnul jsem záhy, abych ráno raníčko se probudil.

Okolo páté hodiny z rána hostinský sám mne probudil, abych, jestli chci, šel do kostela, neboť liturgie (mše) počne prý hnedle. Šel jsem, abych viděl, zdali bude co k poznamenání. Po skončené mši měl, vlastně četl, pop Kovačev exhortu, v níž uvedl několik příkladů z bible o kacířích a konec zněl: „A vy, pravoslavní křesťané, co vy děláte". Více snad říci se neodvážil, protože, jak mi vyprávěl, od svého obřadu za nijakou cenu upustiti nechtějí a není autority, která by je přesvědčila o opaku. Říkají: „Naši dědové činili tak a neškodilo jim to, nám to také neuškodí."

Vyšli jsme z kostela. Lidé se rozešli a pouze muži zůstali před kostelem. Ptám se, jaký kurban vlastně zakolí, neboť do té chvíle, nevěděl jsem, jestli zakolí býka nebo berany. Záhy však jsem zpozoroval, že jsou dvě partie. Jedni chtěli čtyři nebo pět beranů, jiní opět krávu. Nastalo smlouvání se (pazarenie). Ten dokazoval to, jiný ono. Konečně z čista jasna rozlehlo se silné plesknutí rukou. To značilo, že kurban je spazaren. Přistoupím blíže a dovídám se od kmeta, že koupil tříletou jalovici. Kupní cena dosahovala 320 grošů (1 gr. = 8 kr.). Tím druhá strana, hlasující pro skopce, byla poražena. Nemyslím, že byli pro skopce z náboženské lhostejnosti, nýbrž proto, že 1. jsou lacinější, a 2. že skopové maso v Bulharsku každý raději jí nežli hovězí. Poznamenávám to proto, abych upozornil na to, že za starodávna snad častěji kolili hovězí dobytek na ten den.

Kmet ještě „počerpil“ (počastoval) obě strany rakijí a veškeren spor utichl. Za nedlouho po tom přišel hostinský oznámit, že už vedou jalovici na zabití. Na otázku, kde ji zakolí, odvětilo několik hlasů najednou: „E, tam gorě na baira (vrchu).“ Při tom několika rozmachy rukou naznačili mi směr tak drasticky, že by to ani podle nejlepšího kompasu lépe určiti se nemohlo. Vyskočím na mula a polehtav jej svýma dlouhýma nohama, zaměřil jsem uličkou směrem západním ode vsi.

Bylo to v sobotu dne 20. července, čili po našem dne 1. srpna. Bylo osm hodin z rána. Napřed vedli jalůvku a za ní na mulech vezli čtyři kotly měděné (kazany). Mimo to ve dvou bečvách naložena potřebná voda. Jedouce kolem chalup, byli jsme všichni vydáni v šanc zvědavým zrakům bab a žen, vybíhajících před vrata. Já zejména byl jsem jim nápadným. Ano jedna z těch padesáti- až šedesátiletých krásek hlasitě se durdila, ulehčujíc si slovy: „Kakvo iska toz čeljak tuka? Ďavol da go zeme!“ Z toho komplimentu vyrozuměl jsem, že bábě není a nebylo to dvakráte milo, že „takový člověk“ vtírá se k jejich staré slavnosti. Za to však její kollegině u druhých vrat učinila zadost mé zvědavosti, pokřižujíc se a volajíc za průvodem: „Svety Ilja da ny je na pomosť. Do večer-ta da imame dežď.“ Sotva to dořekla, zaznamenal jsem ta slova věrně ve svém zápisníku. Význam jejich jest zřejmý. Podotknu pouze, že skutečně přes měsíc již nepršelo, a že zejména kukuřice podeschla neustálým vedrem. O něco později nežli za čtvrt hodiny přiblížili jsme se skrze slabý dubový lesík ku temenu vrchu, kde stávala dříve kaplička sv. Ilija. Na samém vrcholu nalézá se pouze několik na polo nebo docela uschlých dubů. Jenom na svahu tvoří se malý dubový hájek. Vrch sám je jedním z nejvyšších okolí, vyčnívaje jako odnož Rhodopy do plovdivské roviny. Vyhlídka z něho je rozkošná. Na sever tratí se v šeru Střední hora a za ní starý Balkan, čili Stará Planina. Uprostřed bělá se Plovdivo s okolními vesnicemi. Na východ ztápí se zrak v nekonečnu. Na severozápad viděti Tatar-Pasardžik a Rylské hory. Pohled skutečně velebný a povznášející. V celém okolí není význačnějšího místa pro světce, jakým sv. Ilija. Zde „na vrše skály“, porostlé menšími doubky, vyhlednuto místo „zanieti oběť bohóm svým spásám“. Muži postáli chvíli, složili kotly i bečvy s vodou a jeden mezitím rovnal kameny pro ohniště a jiný opět odsekával suché klesty a suky na oheň, neboť dříví s sebou nepřivezli. Prohlížel jsem si mezitím ubohé zvíře. Nebylo nijak ozdobeno, ba ani ty růžky nebyly pozlaceny, jak snad jindy to bývalo. Stála tak tiše, rychle oddychujíc, poněvadž stezka do vrchu velmi příkrá jest, a ničeho netušíc, odháněla ocasem dotírající na ni mouchy. Den byl krásný, parný a nebe nad hlavami čistě modré. Nikde ani mráčku... Paprsky ranního slunce odrážely se o kamení i jiné předměty. Načervenalá srsť připomněla mi maní slova Kralodvorského rukopisu „srsť červená po niej sě skněše“. V tom však nastal pro ni osudný okamžik. Muži svázali jí nohy, podrazili, natáhli krk a kurbandžia (obřad-

nik, obětník) sejmuv kalpak (čepici) a s ním i všichni přítomní, pokřižoval se a se slovy: „Svetý Ilija da ny je na pomošt", dal se do práce. Neměl však srdce k tomu, a proto i ruka se mu třásla. Povídali „če mu je těžka râka-ta", t. j. že má těžkou ruku. A skutečně, jak byl kurbandžia sám předpověděl podle svého řezu, jalůvka dlouho a dlouho zápasila se smrtí. Stahovali ji takřka živou, vtipkujíce jeden druhého. Aby se maso o zemi neumazalo, položili kravku na hřbet, obloživše ji napřed velkými kameny po stranách. Nejprve odřízli hlavu i s koží Někteří navrhovali, aby ji dali jako „bakšiš" (dar) popu. Jiní však byli proti tomu, dokládajíce, že prý pop je seljanin jako jiní Stáhnuvše kůži, sekali maso kus po kuse, počínajíce od hlavy. Odříznuté kýty a kusy zavěšovali na stromech. Nejposléze vyňali střeva a knihy se žaludkem. Dršťky a střeva zůstávají podarkem operujících lidí. Okolnosť tato upomíná silně na Homérské oběti. I tam v pozdějších časech lepší vnitřnosti připadly obětníkům. Některé kusy posýlány též přátelům a známým. Při větších obětech častován byl celý národ.

Rozsekavše takto celou oběť, počali rozřezávati maso na malé kousky a házeli je do kotlů. Vaří pouze maso a droby. Slezinu (spina), poněvadž byla rozříznuta, zahodili. Střeva a dršťky poslali vyprat a pak je mezi sebou rozdělili. Kůži dali stranou. Ta se prodá a stržené peníze odrazí se od kupní ceny. Nastalo vaření. Čtyři velké kotly postaveny na ohniště, udělané z kamenů, a právě chtěli zapálit. Nikdo však neměl sirek. Přechvátnul jsem se a dal jim sirky. Okolnosť tato byla mi však ihned nápadnou. Co by si byli počali bez sirek? Byli by si zajisté pomohli, jako i v jiných případech, kdy třeba připraviti tak zvaný „divъ ogьnь", t j. ze dřeva nebo z kamene vyluzený. Litoval jsem toho ihned, že byl jsem tak ochoten. Muži bez rozmýšlení udělali oheň a přikládali pod kotly. Od desíti hodin dopoledne až do tří po poledni vřelo to v kotlech, a muži dlouhými oklesky vrtěli masem v kotlech a dolívali vyvařenou vodu. Po celou tu dobu nebylo nic zvláštního pozorovati. Slunce pražilo, oheň praskal, a dým otáčeje se hned na tu, hned na onu stranu, vyrušoval nás z ležaté posice kolem ohně. Nyní vlastně měl jsem příležitosť dáti se do hovoru s přítomnými muži. Mimo několik dětí a kozaře, který na blízku kozy pásl, nikdo nebyl přítomen. Zvláště o ženách nikde ani pohádky. Mezi jiným vyprávěl mi Atanas Primov, že ještě před čtyřiceti lety kolili až deset skopců (ovenъ) a vypálili několik ok prachu. Jeden skopec stál tehdy 15 grošů, jedno kozle 5 grošů a hovězí kus 30 grošů Lidé prý scházeli se na vršek ihned z rána. Z ostatních rozprávek nebylo nic důležitějšího.

Okolo 3. hodiny odpoledne poslali hocha, aby zpravil vesničany, že kurban bude pomalu hotov („da izvěsti seljani-tě, če kurbanat se svr'šva"). A skutečně za nedlouho bylo slyšeti, že „klikačât je udaril klepaloto", znamení to pro všechny vesničany, aby se sešli.

Mezitím než počali se jeviti první zvědavci cestou od vesnice k doubravě, pokračoval jsem u vyptávání kuchařů, kteří byli se mnou již velmi intimní a sdílní. Od nich dozvěděl jsem se, že podobný kurban připravují také na sv. Spase, kdy chodí v processí s korouhvemi a ikonami, obcházejíce všechny trosky starých kapliček (čerkva). Od jiného jsem zase zvěděl, kterak před všemi svědky vypravoval, že před rokem ubil hrom na témž místě třicet ovec i s ovčákem. Při tom ukazoval pravicí na místo asi deset metrů dole pod námi. K tomu dodal, že padne-li člověk při udeření hromu na znak, totiž obličejem vzhůru, není mu pomoci, padne-li však obličejem k zemi — je zachráněn. Něco podobného vyskytá se i v Čechách. Tam totiž při každém zablesknutí obracejí se zády v tu stranu, odkud blesk přichází. Zejména stojí-li někdo u okna, obrací se obličejem do světnice.

V Bulharsku panuje vůbec obyčej padati při zablýsknutí tváří k zemi a křižovati se. Zajímavo je, že nezapaluje se svíce ve světnici. Před hromem chrání temno a tma. Stojí-li náhodou u okna, obracejí se do vnitř a zakrývají si oči. Bleskem zabitý bývá pochován řádně na hřbitově. Sebevrazi nikoliv! V Litvě padali lidé v čas bouřky na kolena a bili čelem o zemi. Hromem zabitý stal se svatým.

V severním Rusku podle písně

„Zatopljali svěšči da vosku jarova
Tut molili ony Boga ot želanica,
Ony klaňalis vo matušku syru zemlju“. (Barsov, 247.)

Podle písně na str. 249. radí sousedky ženě bleskem ubitého, aby prodala co může a dala náčelníkům, jestli nechce, aby dochtoři, to slavní lékaři, neřezali mrtvého těla a pochovali „tělesa (mrtvolu) vo matuškě syroj zemlje“, protože prý

„duša grěšnaja pošla bez pokanja,
Tělesa ego ležat bez pominanja,
Nepridajut da jich ko matuškě syroj zemlje“.

Podle toho bleskem zabitý býval snad pochován v nesvěcené zemi, toho však mohli býti příčinou pouze „dochturá da slavny lěkari“, kteří, jak o nich Barsov poznamenal, „za starých dob nebyli od toho, aby nesáhli rukou v kapsu sedláků“. (Pričitanja sěvernago kraja, I. Moskva r. 1872., str. XXIX.)

O půl páté přišlo asi deset dívek a žen i dětí s kotlíky (bakarče) v ruce.

Okolo tří čtvrtí na pět bylo již na vrchu plno žen a mužů s dětmi. Ženy nosí na hlavě bílou nebo barevnou plenu a na břiše vykládaný kovový opasek; dívky hlavu očepenou kvítím a hoši kytky za kalpaky. Děti z dlouhé chvíle začaly házeti a strefovati se do dubů. Muži okolo ohniště s klackem v ruce okřikovali je slovy: „Za tuj-li dodochte?“ (Proto-li jste přišli?)

Mezitím co „plápoláše oběť,

blížíše sě voj
k úvalu, i z úvala vzhóru v dúbravu“,

podobně jako vojíni ve staročeské básni. Báby přicházely a „krstily se“, pozdravujíce přítomné s „dobr den, svéty Ilija na pomošt“. S nimi přišel i kostelník s kaditelnicí, s kropáčem vody a se svíčkami. O šesté hodině počal vodosvět na způsob našeho požehnání.

(Dokončení.)

Dopisy Samuela Lindeho Purkyňovi.*)

1.

Varšava, 4. února 1839.

Vidíte, ctihodný příteli, jak pravdivá jsou přece stará přísloví, na příklad, že netušené přichází z nenadání. Hádejte, kdo jest doručitelem tohoto listu? Jest to pan Pogodin, nás všech a zejména našeho Šafaříka přítel o němž Jste se ve Svém posledním štědrovečerním listě, mně tak milém, s jakousi trpkostí [?]**) zmínil, a sice ne docela bez práva. Nepozoroval jsem ničeho, naopak, přilnul jsem k tomuto statnému muži se srdcem důvěry plným. Odevzdal jsem mu pro Vás tři svazky Puškina, neboť více jsem nemohl sehnati, také o ceně nedověděl jsem se. S naším knihkupeckým spojením dosud je bída. Slíbeného ruskopolského slovníka není ještě ani jediný arch hotov.

Ach, jak rád byl bych svědkem vašich slovanských besed s naším Pogodinem! Škoda jen, že hodlá jen tak krátkou dobu prodlévati v milé Vratislavi. Věnoval zde trochu pozornosti mé srovnavací ruskopolské práci; snad se vůči Vám o ní vyjádří. Mně samému pověděl mnoho lichotivého, avšak kdo ví, jak se k Vám vysloví. Dejte mně hodně brzy zprávu o Sobě, o svých dítkách, o našich slezských a českých přátelích Kéž jsou zprávy tyto potěšitelné! Mně se daří bohužel opět dosti špatně. Marianské zřídlo nepomohlo, od nového roku trpím velice často.. Moje dítky jsou Bohu díky dosti statečny; moje Anneta, Vaše veliká zbožňovatelka, řídí výborně mé převeliké hospodářství a všemožně mne zbavuje všelikých starostí a strastí. Toto děvče bude hodně pilné a vážné. Můžeme asi oba z plného přesvědčení říci: Blaze tomu, kdo dožije se radosti na svých dítkách. Bůh je zachovejž nám i Vám. Veliké ztráty jest mi očekávati každé chvíle; můj osmdesátiletý bratr, superintendant v Gdansku, jest smrtelně nemocen. Dosti na tentokráte, zármutek a bolesť přeplňují mne.

V radosti i žalosti

Váš

S. Linde.

J. Bl. p.

Dru M. Purkyňovi,

král. professoru fysiologie, členu mnohých akademií

ve

Vratislavi.

2.

Varšava, 15. prosince 1839.

Můj vzácný, milený příteli!

Svatosvatě předsevzal jsem sobě neobtěžovati Vás nečitelnou pisaninou dříve, než by Puškinova záležitosť vyřízena nebyla... Opět se blíží štědrý večer, jehož jste loni se statečným Emanuelem a dumavým Karlem tak znamenitě zažil; nezbývá tedy než gratulovati, a sice tak, aby letos bylo ještě lépe než roku předešlého, a netoliko pro tento rok, ale i pro mnohá mnohá léta příští...

---

*) Laskavě sdělil tajemník p. A. Šimek.

**) Toto slovo jest nedosti zřetelně čitelné.

Avšak nyní několik slov o jedné staré novotině, kteráž Vám snad poněkud známa bude již z novin. Předešlý měsíc zjevil se jako s nebe spadlý mezi námi ruský ministr osvěty a státní tajný rada hrabě Uvarov. Má maličkosť byla od tohoto výtečného muže přede všemi se zvláštním vyznamenáním přijata. K mému prostodušnému (naivnímu) nářku a stesku, že nyní můj polský slovník převýtečným Jungmannovým Československým slovníkem jest úplně zatemněn a do pozadí postaven, uměl mne hrabě Uvarov tak krásně chlácholiti, že přejal dokonale mé srdce. Pak jednalo se o Slovanech, jmenovitě o statečných Češích, mezi nimiž Šafařík prima donnou jest, pak mluveno o Jungmannovi, Hankovi atd. Našeho přítele Purkyně musil jsem mu velmi důkladně popsati, jeho způsob studování, slovančení, našeho řemesla provádění zpovídati, což mu také nedávno přítelíček Pogodin sdělil. Patrno ze všeho, jaké váhy jest u něho Pogodin. Bůh požehnej! Naše školnictvo a vychovatelstvo má nyní k vůli shodě více ruskému býti přizpůsobeno. Ruský ministr osvěty jest tedy nyní také naším ministrem. Naše gymnasia mají míti směr více filologický a rusifikace má býti prováděna jako zvláštní řemeslo.. Povstane tak více souladu, jednoty a jednoduchosti, ale předvídám svými zraky také nejednu kolisu. Leč to se musí časem podati.

Přítelíček Jungmann způsobil mně se svým tak krásně, tak znamenitě a tak vzorně ukončeným dílem pravé dobrodiní; každý den povznáší mne. Jest to můj slovanský kodex. Jak znamenitě jest vybaven, vně i zevně, na těle i na duši; jaký to vzor netoliko pro slovanskou lexikografii, ale i pro lexikografii vůbec. Který z žijících jazyků může se čím podobným vykázati?...

Buďte tak laskav a připomeňte mne mým vratislavským, slezským a českým přátelům, kterým nejsem úplně lhostejný.

Váš

S. Linde.

Prvé padesátiletí ruské archaeografické kommisse.

(Dokončení.)

Kommissi uloženo vydávati následující prameny vlastenské historie: 1. Spisy tvořící slovanskoruskou literaturu, zvláště historického obsahu, totiž letopisy, chronografy, rodopisné knihy, pověsti a jiné rukopisy v bezprostředním svazku s historií stojící; 2. akta státoprávní, jako: listiny, statuty, instrukce, soudní akta, vyšetřování a jiné dokumenty objasňující zákonodárství, správu a soudnictví, rovněž rodové, titulní a pozemkové knihy, denníky vyslanecké a p. Při tom nemá řada vydávaných kommissí dokumentův sáhati přes r. 1700. Mimo to kommissi uloženo zabývání se ruskou numismatikou a r. 1839. jí poručeno i vydávati historické dokumenty v cizích jazycích, vztahující se k ruské historii.

Od svého zreformování r 1837. až na naši dobu jeví se činnosť archaeografické kommisse ve dvou směrech; jednak objevovala a přiváděla se známosť nové, nebo dosud neprobadané prameny historie, jednak vydávala historické materialy.

Dříve ještě než vytištěny byly akty sebrané archaeografickou expedicí, uložila kommisse Berednikovu prohlednouti cís. veřejnou bibliotheku, rumjancovské museum a bibliotheky akademie věd a Eremitažní. Po vydání aktův expedice prohledávala kommisse opět archivy a bibliotheky těch gubernií, které nebyly navštíveny expedicí, tak nabyly zase značného počtu aktův, mezi jiným z hornoturského a jakutského archivu. Za pobytu svého v Moskvě vypisoval Strojev stále z archivů dokumenty. Ostatní členové konali podobné v Petrohradě, Moskvě a j. Tak prohlížel J. Grigorovič litevskou metriku, Matvějev pracoval v archivech astrachaňské gubernie, P. J. Melnikov v Nižním Novgorodu; kníže M. A. Obolenskij v moskevském archivu ministerstva vnějších záležitostí; tamtéž a v moskevském archivu ministerstva spravedlnosti pracovali N. V. Kalačov, N. J. Kostomarov, A. J. Timofejev a G. F. Karpov. Ve švédských archivech badal professor helsingforské university, Solovjev, a ukořistil tu bohaté

materialy z oné smutné doby, když ty dokumenty byly vyvezeny Švédy z Novgoroda. Ze Švédska dostala též kommisse r. 1840. rukopis spisu Řehoře Kotošichina o Rusi na počátku XVII. stol.

Kromě ohromného množství sebraných materialů věnovala kommisse také péči podrobným palaeografickým pracím, posvěceným popsání rozličných rukopisných sbírek, jako jsou katalogy rukopisné bibliotheky vygoleksinské a kazaňské university. Mimo to vydala obšírný katalog jí samé náležejících rukopisův.

Působíc tímto způsobem ku zdaru národních dějin, byla kommisse se všech stran podporována i hmotně i poskytováním starých dokumentův a rukopisův. I mimoruský učenec Zubrický poslal jí západoruské akty a J. F. Golovackij uhrovlašské a multanské listiny. Kommissi se též dostalo značné sbírky dokumentův cizojazyčných, objasňujících poměr papežské stolice ku ruské říši, vybraných z vatikánského archivu a j. italských bibliothek A. J. Turgeněvým. Nedávno teprve dostala kommisse též mnohé věci z benátských archivův od prof. T. J. Uspenského a z Čech sbírku zajímavých listin jezuitů, žijících v Moskvě na konci XVII. věku a na počátku XVIII.

Historické materialy, mající povahu officialní a pocházející z nejrůznějších dob a nejrůznějších míst ruských, tvoří onen obšírný oddíl vydaných děl kommisse, který nese jméno akty n. dokumenty. Počínajíc r. 1838. vydala kommisse: pět dílův aktů, vztahujících se ku historii jižní a západní Rusi; akty ruskolivonské; listiny, týkající se styků severozápadní Rusi s Rigou a hansejskými městy; dokumenty, objasňující historii západoruského kraje a jeho poměru k Rusku a Polsku; denník lublinského sněmu r. 1569.; tři díly aktův historických, vybraných z cizích archivův a bibliothek; tři díly aktův objasňujících právnický život staré Rusi; novgorodské pozemkové knihy; pozemkové knihy země ižorské; listy starých hosudařů XVI. a XVII. stol.; vychody (= poplatky tatarským chanům) hosudařův. K témuž oddílu děl vydaných kommissí vztahuje se i většina svazků rovněž od ní vydávané historické bibliotheky, kde jsou umístěny památky ruského církevního zákonodarství, památky západoruské polemické literatury a akty iverského monastýra. Druhý oddíl historických památek neméně důležitý tvoří letopisy, jež začala kommisse vydávati r. 1841. a vydává dosud. Veliká obtíž při vydávání jich způsobila, že prvé svazky „Úplné sbírky letopisův“ nebyly prosty citelných vad. Rozhodla se tedy kommisse vydati nejstarší letopisy ve zcela novém zpracování textu dle požadavku přísné historické a filologické kritiky. Mimo to vydavši podruhé tři nejstarší sepsání letopisů dle synodalního (sepsání) prostředkem fotolithografie, poskytla kommisse vhodnou pomůcku ku palaeografickým a linguistickým badáním. Ve sbírce letopisů vydány byly některé dříve nevytištěné, jako letopis ipatjevský a gustynský, novgorodský dvakrát, třikrát a čtyřikrát, pskovský, tverský letopisný sborník a letopisný zlomek z dob Ivana Hrozného, známý pod jménem alexandroněvského letopisu. Připravená nyní vydání letopisného sborníka, zvaného letopisem Abrahamkovým, a letopisů sibiřských budou též obsahovati památky většinou netištěné. Mimo akty a letopisy vydala kommisse archaeografická též jiné plody slovanskoruské písemnosti. V čele jich stojí Miněji Četiji, sebrané v XVI. stol. novgorodským arcibiskupem Makarijem. Sborník ten poskytuje nejdůležitější material ku historii vzdělanosti a duchovní osvěty staré Rusi. K témuž oddílu vydaných prací patří také: Cestopis do sv. země igumena Daniela na počátku XII. stol., připravený do tisku bývalým předsedou kommisse A. S. Norovým, dále zajímavý cestopis novgorodského arcibiskupa Antonia do Cařihradu na konci XII. stol. a spis podjačího Řehoře Kotošichina o stavu Ruska za caře Alekséje Michajloviče (byl vydán již třikrát). Ale tím není ještě vyčerpána činnost kommisse; vydalať i spisy cizinců o Rusku. V originale byly vytištěny spisy psané o smutné době moskevské říše Němcem Konradem Busšovým, Švédem P. Petrejem a Hollanďany J Massou a Gerkmanem; tyto vydány též v ruském překladě. — Mimo tyto věci postarala se kommisse i o to, aby se mohlo pohodlně užívati památek jí vydaných. Sepsala tedy ukazatele jmen k aktům historickým a doplňkům k nim, k aktům právnickým a ku prvým osmi svazkům „Plné sbírky letopisův“ a j.

Velmi důležitou pomůckou je též práce člena kommisse Kunika: Srovnávací chronologické tabulky, sloužící za pomůcku při kritickém rozboru a srovnávání ruské historie s byzantskou.

Do celé té dlouhé řady děl kommisse pojí se periodické „letopisy“ jejich prací, sborník to, v němž mimo protokolly kommisse a originaly některých památek umísťují členové učená pojednání, učené výklady památek vydaných kommissí. — Mimo všechny uvedené spisy vydala kommisse v pěti sešitech sbírku ruských památných peněz z XVIII a XIX. stol., a medailliony na památku vojenských událostí r. 1812., 1813, 1814. a 1815, nalezené hrabětem F. P. Tolstým. Taková byla činnosť kommisse archaeografické, ovšem jen v hlavních rysech načrtaná, činnosť tak důležitá, že se ani dosti oceniti nemůže. Vedena jsouc svými bývalými praesidenty, knížetem Pl. Al. Širinským-Šachmatovým, A. S. Norovým a Pl. Al. Muchanovým, získala za členy nejpřednější učence, kteří pracovali pak ku jejímu zdaru.

Z prvých mučeníků.

(Z památního spisu chrvatského „Slava preporoditeljem“.)

Napsal **Ksaver Šandor-Gjalski.**

S věže starého kostela soumrakem rozléhá se „Anděl Páně“ a přilétá doznívajíc do mé tmavé již jizby. Blahou, andělskou melodií plují ke mně po tichém vzduchu zvukové oni — a já nevím, jak a proč — že ten zvučící kov budí cosi v duši mé, dotýkají se jakési tajné struny, kteráž nejasně, tklivě se zachvěje a hlavu mou ve stín zahalují daleké obrazy — vzpomínky — tužby! Ano — teď mi jest vše jasno. Ej, vidím jej, jakoby zde přede mnou stál — náš slavný, náš dobrý soused Mirko Uglješić. Ano — ano — tak i za oné osudné chvíle života jeho zvon vyzváněl!

Poprvé našel jsem jej u veselé společnosti našeho faráře Štefice. Jedním rázem získal si mne svým poctivým, dobrým lícem, pýchou téměř sálajícím, když nám zvonivým slovem vykládal o zámyslech Gajových, předčítal nám básně svých druhův illyrských, přednášel z Gundulićova „Osmana“ nebo slohy ze „Slávy dcery“ překládal. Ihned porozuměl jen málokdo, ale všichni byli nadšeni, povzneseni, hrdi a šťastni a cítili, že onen ohnivý mladík mluví o něčem velikém, velebném a slavném. Ba i magnificus Tomica R..., neuprositelný nepřítel Gajův, nemohl nevyznati, že v tom nižádné pošetilosti není, a když posléze pozdě do noci zahlaholila „Još Hrvatska ni propala“ ... až se zelené okenice a začazené trámy staré kurie od bouře hlasů našich otřásly, — tehdy magnificus vyvaloval oči, div že mu nevypadly.

Od toho dne stali jsme se druhy nerozlučitelnými a jediný předmět naší zábavy byl rozhovor o vlasti a slávě její. Když byl propověděl latinskou sentenci: „Dulce est pro patria...“ řekl to hlasem tak posvátným, vážným a pravdivým, že ani chvilku nemohl jsi pochybovati o upřímnosti oné věty; když zazpíval: „Jezika dar dade nam bog“, chvěl se mu mocně hlas láskou k mateřštině; každou, sebe drobnější píseň v „Danici ilyrské“ pozdravoval vděčně a vesele, a k nižádnému zjevu v literatuře nebyl lhostejným, ze všeho čerpal sílu a duši pojil novými nadějemi. Osvíceností a umem svým překročil všechny mezníky poli-

tické, rodové a víry se týkající a duchem pluje po nepřehledném prostoru mluvy, slovanské mluvy, všude hledal a nacházel bratry. Vše, co národ svého měl, téměř zbožňoval a surku s červenými portami a stříbrnými knoflíky nosil nikoliv z nadutosti jako z vnitřní potřeby, pro kterouž příčinu také jméno své Imbro změnil v Miroslava a syna pojmenoval místo Štěpánem Krunoslavem. Oh — kolikerou láskou — jakým, nikdy snad nebývalým nadšením šířil své myšlénky ve své společnosti! Měl také záhy k sobě silný zástup stejně smýšlejících — leč také záhy narazil s neshodou na stavy kolem sebe. K velikému neštěstí byl jeho důvěrník baron L... hlavním vůdcem protivné strany. Zápas prudký strhl se hned v prvé době a u vášnivém tom víření duševním pohnal baron Ugliešiće zodpovídat se. Process tím skončen, že Mirkovi prodali rodný dědičný krov a ubožáku bylo opustiti dům svých otců. Jakkoliv těžká byla tato rána, přece ji snesl, neb láska k národní věci povznášela mu a sokolila duši. „Buďsi — ale srdce a duše mi neprodali!“ zvolal s uslzenýma očima scházeje se schodů starého domu a padaje do náručí uplakané ženy, která na něho přede vraty u vozu na cestu již připraveného s dítkami čekala. Hocha povznesl, políbil na červené líčko a kázal mu opakovati Mihanovićovu sloku: „Liepa naša domovina!“ Od nynějška neposkytovala mu zvláštního přístřeší — ale přece zvala jej světice do všech svých koutů, do všech svých luhů!

Byl pak ve službě županijské. Restaurace vypadla pro něho i pro Illyry dobře — ale velikým županem učinili barona L.

Ugliešić neustával, aby budil národní vědomí. I potom radil a mluvil jako dosud — šířil illyrské písně, prodával illyrské almanachy, roznášel „Illyrskou Dennici“, Vukotinovićovy povídky a Bogovićovy plody poetické.

Supremus comes předvolal jej proto „ad audiendum verbum“, kdež mu odcházejícímu bezohledně pravil: „Dignatur dominatio vestra vzíti si ad notam — ještě jednou něco takového — a suspense jest na krku. Mějme se na pozoru, amice!“

Ugliešiće to nezaleklo. Vždyť služby své neporušil — co by mu tedy mohl kdo učiniti! — Leč opět pozvání k Jeho Jasnosti. Když k večeru odcházel z županova domu, čekal jsem na něho již u dveří. Zvonili klekání. Ugliešić sňal klobouk, pokřižoval se a zašeptal: „Vezmi je, největší mučeníku, do své ochrany, — já jsem se již rozhodl!“ — a bled a vzrušen padl mi na prsa. Byl beze služby.

Chtěli na něm, aby dopustil se zrady proti svým stejnověrcům ve smýšlení, a když s hnusem odvrátil se od žádajících — vyhnali jej z chleba. Nyní neměl již nic — ale zabránil nebezpečný nápad na národní věc.

Bída doléhala na něho se všech stran. Byli dnové, kdy nic teplého nemohl dáti ubožákům dětem do úst, bylo mnoho neděl v zimě, kdy na krb ani polínka nepřiložil. Pýcha nedovolovala mu, by přijal pomoc od někoho a láska k vlasti zachránila jej, že zavrhl hanebné nabídky utiskovatelů svých. Duch veškerému neštěstí tomu nepodlehl, ale tělo těžce se roznemohlo, bez naděje se roznemohlo.

Poslední večer — bylo již z jara — seděl jsem u lože jeho. Sirá žena, žalem a zoufalostí zlomena, bědovala potichu v koutku, děti ne-

tušíce ovšem ničeho, vesele si hrály a běhaly po jizbě. On těžko dýchal, čelo znojem z bolesti zabaleno a smutně šeptali mu bledí rtové: „Co bude z těchto — co bude z těchto malých!"

Zvony zazvonily klekání. Zdálo mi se, jakoby nikdy větší útěcha z nich v plných zvucích se nelila; také umírající Mirko poněkud se utišil.

„Jedné věci jsem přece dosáhl," začal pojednou, „ukázal jsem, jak pravý člověk má zůstávati věren svým náhledům a připraven na vše. Nechť mladí lidé se na mně zhlídnou! Pak budeme šťastni!"

V okamžiku tom synek Slavko ze hry zazpíval: „Oj, Illyři ještě žijí!" Mladý svěží hlásek zahlaholil do výše zvonivě, jasně, cherubínsky, nemocnému rozjasnila se bolestná tvář a pohlížeje k dítěti zrakem plným lásky, spokojenosti, hrdosti, lehce naklonil hlavu na podušku a za líbezného zvonění dětské písně — na věky usnul.

Přel. *Jan Hudec.*

Listí.

Črty Frana Mažuraniće.

Vlaštovka.

The smallest worm will turn, being trodden on;
and doves will peck, in safeguard oft heir brood.
Shakespeare, Third part of King Henry VI.

Když se na jaře r. 1883. vrátily do Celovce vlaštovky, našly na budově spořitelny ve svém hnízdě vrabce. Lupič se nijak nedal vyhnati z hnízda.

Vlaštovky odletěly. Za krátký čas se jich vrátilo celé hejno, každá z nich nesla v zobáku po kousku bláta. Před očima lidu zalepily vrabce v odňatém hnízdu.

Viděl jsem hnízdo to v celovském museu. Vrabci vyčnívá z hnízda jen zobák — — chtělť jej ve smrtelném zápasu proklovati — — — Tak činí vlaštovky na Slovensku — pomyslil jsem si, patře na to hnízdo — ale co činí bratří Slovinci, když je někdo o příbytek oloupí? — — Totéž, co i Chrvati: donesou lupiči ještě náruč slámy, aby ležel na měkkém!

Sníh.

Nevinnosť prý jest perla, proto ji ocet
každodenního života tak snadno rozpustí.
Jan Neruda.

Padá sníh. Dívka stojí u okna, jsouc zamyšlena, a hledí ven — — Jest doma sama. Otec odešel za prací, a matky již dávno není. Jen anděl strážce stojí u ní.

Ostříhej jí, anděle! O samotě pokoušel satan i syna božího, o samotě svedl ďábel prvou ženu — — Ostříhej, anděle, toho krásného poupěte!

A jak jest krásná. Jako Vesna, čekající ve křišťálovém paláci, až mine zima.

Patře na ten snivý pohled a ta ústa, řekneš: dívka! Pohledna však na to jasné čelo a nevinnou tvář, řekl bys: dítě! Ale krásné, okouzlující dítě!

Jest zamyšlena, ani se nehýbe. Chvilkami vzdychne. Ústa se sevrou ku sladkému úsměvu, jako když očekávají prvý polibek...

Snad také myslí na onoho jonáka, který jí od nějaké doby nejde z hlavy. I dnes jej viděla, když se loučila s otcem.

Co pak jí řekl? — „Ale jak vám bude dnes večer nudno, až budete doma sama!"

Avšak jí nudno není. Vždyť myslí na něho! — — Dříve sotva na ni pohleděl. A jaký div! On jest synem bohatého šlechtice, a ona? Dítětem jeho zahradníka! — Avšak jak jest k ní od nějaké doby laskavým! — — — Vzdychla.

Anděl strážce vzdychl také.

Zatemnilo se. Sníh přestal padati. Dvůr jest pokryt čistým, netknutým sněhem. Čí noha jej prvá potřísní?

Hle, mladík jde zrovna přes dvůr do zahradníkova příbytku. Ústa mu pohrávají ďábelským smíchem.

Mladík vstoupil do světnice k dívce — — „On to je!" — —

Anděl strážce odletěl ze světnice, plakaje — —

A dívčí duše jest jako čistý netknutý sníh.

Vrabec.

O prošlih jednom snivah danoih...
Vraz.

Na jaře 1875. stříleli v Praze z děl. Znamení, že se led na Vltavě prolomil.

Vody přibývá, bude povodeň!

Ohromné kry ledu naráží na mostové sloupy, že se ti most pod nohama třese.

Před každým sloupem utvořila se pravá ledová hráz — z ledových ker, které se onde nakupily, bránice tím, aby led nevrážel přímo do mostu.

Most jest pln diváků.

Najednou nastal podivný šum: „Koukej, koukej!" *

Lid se tlačí k okraji mostu.

Co je?

Na jedné z ledových ker, které se u sloupu nakupily, — jest viděti vrabce.

Ubožák jest mokrý a napolo zmrzlý. Poskočil, chce se zdvihnouti, aby odletěl, — ale nemůže! Stále padá nazpět na ledovou půdu.

„Chudáček!" *

„Armer Teufel!" slyšíš, jak ho litují v obou zemských jazycích, — co se v Čechách zřídka komu stane.

* Slova ta jsou v chrvatském originálu česky.

Ubohý ptáček hnul srdcem všech. Všichni se o něho bojí. Vysvobodí-li se pak chudáček? Nespadne-li do vody? Nestrhne-li ho s sebou nová kra ledu?

Ale jak jej vysvoboditi?

„Pro pána boha, koukej!" *

„Ist denn der Mensch wahnsinnig?"

A skutečně! — Hle! nějaký smělec odrazil člun od kraje — — Prvá kra ledu ho zdrtí — — — Diváci ani nedýchají — — — Obratně se vyhýbá ledu a pluje ku vrabci. Šťastně ho dosáhl a šťastně se vrátil.

Lid křičí radostí.

— — — Jak jsou lidé dobrého srdce, pomyslil jsem si — patře na ty radostné, jasné tváře, v nichž se — jaksi — duše zrcadlila.

— — — V tom zrcadle viděl jsem celý svět nevinný, tichý a šťastný.

— — — Jaký div! Byl jsem ještě mlád, velmi mlád! — — —

Přeložil *K. Kadlec.*

Ruský sbor pěvecký,

vedený p. Dimitrem Slavjanským Agreněvem, jenž má nemalé zásluhy o rozšíření originalních, typických národních zpěvů ruských, na své letošní velké umělecké cestě střední a západní Evropou zastavil se v prvních dnech nového roku také v městě našem a svými pěti produkcemi na jevišti Národního divadla dodělal se úspěchu neobyčejného. Tento úspěch národní hudby těší nás hlavně z té příčiny, že nejširší kruhy obecenstva naší Prahy tak zjevně a nelíčeně k ní přilnuly, a z nadšení, jímž přijaty byly zvláštní ty melodie ruského lidu, lze právem souditi, že zvuk slovanské hudby v lidu našem nabývá stále větší půdy, že ve zvuku tom vězí neodolatelná síla.

Ovšem na velké massy lidu činí také již zevnější vyzdobení sboru pana Slavjanského velký dojem, jakož i to, že překvapuje posluchačstvo oblíbenou jeho významnou písní, u nás tedy národní hymnou „Kde domov můj" a jinde hymnami dotyčných národů. Prvnější stránku, totiž volbu nádherných, originalně vyzdobených kostumů ruských, úplně schvalujeme, poněvadž zjev ten znamenitě souhlasí s celým typem národních těch písní ruských, však nemůžeme se shodnouti s předzpěvováním těch neruských písní, jež v tom čistě ruském obrazu aspoň na náš cit vždy působí jako nemilá dissonance. Také cizokrajné ty melodie ruským hlasům velmi málo slušely, zněly trhaně a bez výrazu, zkrátka rázem tu mizelo ono kouzlo, jež vždy tak působivě zářilo se sboru při intonování vlastní národní ruské melodie. Písně ryze národní melodie ruské jsou velezajímavou specialitou sboru p. Slavjanského, jiných ať umělec ten vážený nedbá; hlavně ať se varuje takových, jež s duchem slovanské hudby vůbec nemají nic společného.

Našemu obecenstvu nejvíce se líbily písně veselého rythmu a z těch zejména „Kalinka, moje malinka" a „Po ulici junák jde", které jsem dle sluchu zachytil a v úpravě klavírní uveřejnil u zdejšího nakladatele hudebnin Em. Starého. Myslím, že mi p. Slavjanský mou smělosť odpustí. *V. J. Novotný.*

Přípisek. Litovati jest srdečně, že pohostinné výstupy tohoto sboru ruských zpěváků staly se podnětem velice nemilého nedorozumění s Poláky, čehož nevlídné ozvěny vyskytly se také v těchto dnech v některých časopisech polských. Vědouce, že jen dokonalý zasvěcenec neblahých poměrů přivede si vše na pravou míru a že několika slovy nelze objasniti stanovisko obapolné, podotýkáme toliko, že českému nadšení dán byl výklad nedosti správný. Co v projevech českých spatřovali přítomní svědci polští, nespatřovalo nikterak obecenstvo české, kteréž vítalo dobrodušně v povšechném smyslu

zvuky ruského lidu a nic více. O jakémsi *vědomém*, nemilém dotýkání se Poláků nemůže býti ani řeči, zejména pokud nařčení adressuje se povšechným slovem „Czesi“. Namítaných rozdílů v jednotlivostech, dotčených v korrespondencích, zdola) u nás prohloubati málo kdo a podstata polská širšímu obecenstvu známá není. Co se týče spravedlivé výtky, že psáno bylo v novinách, jakoby zpívány byly *všechny* slovanské hymny, kdežto polská hymna na programmu se nenalézala a zpívána nebyla (není to p. Slavjanskému jako příslušníku ruskému dovoleno), z čehož citelně dotčení Poláci vyvozují, jakoby vyloučeni byli z rodiny slovanské a úmyslně ignorováni, buďiž podotknuto, že se stalo tak bohdá jen nedopatřením, v proudu žurnalistického chvatu, což ovšem mělo býti vlídně objasněno, tím spíše, jelikož přímé vybídnutí samo naléhalo. Takt!

K tomu došla nás zpráva, že týž sbor ruských zpěváků p. Slavjanského zpíval na koncertu v Němcích, na cestě ze slovanské Prahy do Paříže „Wacht am Rhein“.

Pltníci Vislanští.

Podává Ferdinand Menčík.

Zajímavou figurkou v krajích povislanských jsou pltníci neb flisi (flisy), kteří oživují Vislu a její přítoky po celý téměř rok vyjma čas, kdy řeka jest zamrzlá. Právě jako naši plťaři Vltavští, dopravují na vorech do krajin přímořských nejen dříví buď v kládách neb rozřezané, ale i sůl a jiné zboží, avšak liší se od našich svým humorem. Sotva z jara řeky ledu jsou sproštěny, opouštějí robotníci tito chatky své, ve kterých za zimy nečinně trávili, a vydávají se na cesty své, jež ne tak jsou zcela bez nebezpečenství; ale činí to s radostí prozpěvujíce sobě:

O jak ja ci pójdę,
do Krakova w górę
oj pojmę ja pojmę
Krakowianką którę;
a jak powrócę
na Mazóry na dól
pociągnie mi babisko
to pluzysko jak wól.

Mají dvoje jméno: flisy jsou nazváni ti, jichžto rodiny již od nepamětných dob zanášeli se pltnictvím, orylové (orele), kteří jen na nějaký čas přidružují se k lidem těmto, svobodný život milujícím. Tvoří zvláštní cech; jednotlivé tlupy jsou pod svým starším, a jejich všecky obyčeje a způsoby jsou zcela zvláštní. I přijímání do družstva tohoto odbývá se svým vlastním způsobem, jako u každého jiného řemesla. Wincenty Pol ve svých Obrazech życia i natury (II. 293.) a Kolberg Lud (VI. 522.) vypisují, co mladému flisovi, jehož frycem nazývají, na ten čas jest zakusiti. Mladý junák požehnán byv od matky a duchovního, chápe se vesla a vstupuje na vor; jest to pro něho „první voda“, a starší flis, zvaný cvik neb starý šipr (Schieber) hledí rozličnými strašidly a báchorkami k tomu, aby přivykl na vodě. Ptají se ho, jak se vykoupí od strašidla, a jak se u vodníka vyprosti, až ho bude chytati do vodních zámkův a paláců; chudák činí všecko,

aby se vykoupil, dává jim svou misku s hrachem, ano i skleničku pálenky, jen aby měl pokoj, a přece ho zlobí, že ho prodají při ústí Narvy Litvanům, a i potom když přibližují se dále, každý ho polévá vodou ze své boty! A k tomu vypravují mu pověsť, proč se Visla na dvě ramena dělí. Byla jednou kněžna, nazývala se Vandola. Na její dvůr přišel bratr se sestrou a prosili za nějakou službu; on jmenoval se Bug, sestra Narev. Vedlo se jim u dvora dobře. Ale Narev stala se pyšnou a chtěla býti hezčí než sama kněžna. Šly tedy na soud k hoře, pod níž najednou zůstaly státi. Hora vyřkla, že paní jest hezčí než služebná panna! Tím jsouc Narev uražena a velmi výrokem rozhněvána, dala se stranou a jmenuje se Nogat; Vandola pak šla svou cestou do moře. Místo soudu nazváno Hněvem. Ještě před Toruní musí celovati dřevěnou bábu, to jest kus dřeva nahoře v podobu hlavy přikrojený. Utrpení mladého fryce končí se teprve v Toruni neb Gdansku, kde jest obyčejně cíl jejich. Tam rozpustí cihlu ve vodě, namažou jí bradu jeho holou, holí ho kouskem ze starého vesla a konečně hodí ho do Visly, aby se pořádně vykoupal. Potom je teprve musí vyčastovati a jest přijat do počestného cechu. Pltníci, jichž život na vodě často jest ohrožen, jsou národek velmi pobožný; na březích stávají často kapličky sv. Barbory, jich to patronky, a tu vždycky přistanou ku břehu, a pomodlí se k ní prosíce za šťastnou smrť a zazvoní tam na zvonek sv. Warwarki. Pokaždé, když slyší zvoniti k denní modlitbě, smeknou své maděrky a modlí se nábožně, a večer při klekání, když podtrhováním zvonečka vzpomíná se dušiček, konají modlitbičky za duše věrných zemřelých, kteří ve Visle utonuli i za dušičky, které odnikud pomoci nemají. Večer obyčejně někde u břehu přistanou, rozdělají oheň buď na vorech aneb na břehu, sednou kolem ohně, zapálí své dýmky a povídají a zpívají při průvodu na housle, které nikdy neschází:

Flisackowa żona
siedzi sobie doma
a flisacek neboraczek
robi na chłeb jak robaczek
płynie do Torunia.

Flisackowie z nieba
dajcież nam tez chleba.
Dawnoście tu niebywali
chlebaście nam niedawali
teraz tez bywajcie,
chleba nam dawajcie.

Dokonavše pouť a prodavše neb odevzdavše zboží, nakupují rozličných dárků, jako korálů jantarových a různobarevných šátků pro domácí a milenky, a vydávají se pěšky na zpáteční cestu. Na plecích mají lýčené neb plátěné kabelky s potravou a jdou vesele, čas sobě ukracujíce hrou na své skřipky. A přijdouce domů, sotva že dary odevzdali a v hospodě svým kmotrům přihody své vypověděli a se dověděli, co doma nového se stalo, neohřívají

se dlouho za pecí, ale opět znovu na výpravu se vydávají. Krásně jest vylíčen jejich život od Šebest. Klonovicze v jeho básni „Flis". O nich zmiňuje se i Daniel Krman, který r. 1709. Polskem ubíral se do Ruska ke králi švédskému Karlovi XII., chtěje u něho vyprositi pomoci stavům protestantským na Slovensku. Ve svém cestopisu uvádí flisáckou písničku; jest to jedna z nejstarších zmínek o národních písních. I on plul na vorech až do Varšavy, a při té příležitosti uslyšel od chlapcův a dívek na břehu zpívajících nejednu hezkou písničku, a uvádí následující, která tedy zachovala se až do časů nynějších:

Flisackowé milí
dawno ste doma nebyli;
my Boha bedjeme prosili
bistje se zdrawi do domu vracili.
Fliszkowe z nebe
dajce nam chleba:
jesli niedacie, to potoniecie.

A ty mila swenta Barborko
wynieś ich, kdie je melko.
Fliszowa žena
sedi sobie doma,
flisar naboraček
grebje co krobaček.

Příspěvky k dějinám slovanským.

Podává **František Dvorský.**

Léta 1583. dne 19. prosince píše kněz Martin, opat Břevnovský na Broumově, arcibiskupu pražskému Martinovi: „Při tom V. kn. M. oznamuji, jakž sem z Prahy domův na Broumov přijel, paní Trepková z Polsky, sestřenice má ke mně přijela a teď po svátcích vánočních zase do Polsky jeti se strojí, V. knížecí M. bratr Jiřík s ní do Polsky vypraviti se míní, však bez vědomí a povolení V. kn. M. jeho propustiti nemíním, protož bylaliby V. kn. M. v tom vůle, aby se do Polsky Jiřík vypravil, že račíte psaní učiniti panu Janu Plazovi ze Mstičova a panu Janu Trepkovi, aby na něj laskavi byli. Bude moci při panu Janu Plazovi rok nebo půl druhého pobýti, něčemu dobrému se přicvičiti, tak že potom V. kníž. M. k poctivosti a k potěšení bude moci býti. Jaká vůle V. kn. M. v tom býti račí, psaním V. kn. M. mně oznámiti račíte, jestli V. kn. M. račí jemu co odeslati, to při vůli V. kn. M. buď. Při tom V. kn. M. odsílám list, který mi pan Jan Trepka po manželce své odeslal, co mi strany Jiříka píše, že ho pan Jan Plazák (sic!) ke dvoru svému přijíti chce." ɔc

---

A r. 1589., 5. srpna: „O mimochodníky (koně) jakž mi psáti račíte, soukeníci Broumovští a z Nejrodu k svatému Stanislavu příštímu svátku pojedou se sukny do Krakova, jestli kterého mimochodníka dobrého přivedou, jakož jsem s nimi o to mluvil, aby přivedli, chci jej rád V. kn. M. odeslati." ɔc

Rozhledy v literatuře a umění.

Малоруско-нїмецкій словар, уложив Евгений Желеховский. (Ruthenisch-deutsches Wörterbuch, verfasst von Eugen Želechowski. Львів 1885. I. str. 589., II. 593.—840.

Již tomu tři léta, co učinili jsme ve „Slov. sborníku“ zmínku o novém slovníku jazyka maloruského (srovn. r. 1882.). Měli jsme tenkráte před sebou sotva několik archů, z kterých bylo však možno souditi o celku tohoto výborného díla. Uprostřed namáhavého zaměstnání učitelského a pak dlouhé i těžké choroby nepřestával spisovatel pokračovati u vydávání své práce, až posléz stihla jej nelítostná smrť při ukončení prvního svazku. Před rokem zesnul tichý a zasloužilý pracovník, zůstaviv po sobě pomník, kterýž povždy sloužiti bude ku cti jména jeho. Poněvadž zesnulý Želechovský zůstavil i II. díl svého trudu úplně již ukončený, obral se dalším vydáváním přítel zesnulého, p. Nědzělský, tak že nyní máme před sebou 53 archů tohoto díla. Část tato obsahuje slovník po písmenu r, schází tudíž ještě jen čtvrtina slovníka.

Každá stránka této pěkné práce svědčí, jak pečlivě sbíral autor jazykový material nejen z literatury, ale i z úst lidu. Bylo by ovšem možno ledacos ještě přidati, ale mělo by to více značení pro grammatiku, než pro slovník. Tak na př. vedle берда (wer da!) slyšel jsem v okruží Kolomii бердивни́к (strážník). U Čeremeše mluví se бурéтка (zemák) vedle бури́тка, дзюбенька a дзьевббенька vedle дзьобенька, бóрдян vedle бердàн (výraz perskoturecký), кèлеф vedle кéлеп, лiтря (žebřík) vedle лïтра, гóрботка a óбортка vedle óбгортка, острівьèнка s jistou odchylkou významu vedle острівяни́ця atd. Že jazyk maloruský není chudší velkoruského, o tom možná se přesvědčiti srovnáváním kteréhokoli slovníka ruského se slovníkem Želechovského. Srovnejme na př. nejnovější šestijazykový slovník Miklosičův (Dictionnaire de six langues slaves, St. Petersbourg, Moscou, Vienne 1885.), v kterémž jazyk ruský čelní a hlavní zaujímá místo, a porovnejme na př. písmem p (rus. п). Písmena tato obsahuje u Miklosiče 107 sloupců, u Želechovského však dvakráte tolik, 388 sloupců. Ještě větší rozdíl jeví se v podrobnostech. Na místě sedmi výrazů ruských: пава, павильонъ, павлинъ, павозокъ, паголенокъ, пагуба, пагубный, máme okolo 40 výrazů maloruských: пáбороди, пáбородник, нáборонок, пáва, пáвечерниця, пáвза, пáвзе, пáвзине, павзина, павзувáти, павидло, пáвни, павичка, пáвис, пáвиски, пáвиця, пáвич, пáвій, пáвір, павíте, павкотíти, павлáк, пáвлик, павлин, пáвляний, павлинець, Павлó, павник, пáводь, пáволока пáворочка, пáву́з, паву́к, павутина, паву́н, паву́р, павучáти, пáвхати, павучки, пáвчик. Jestliže i uvážíme, že Miklosič nevyužitkoval dialektologii, tož lze souditi, že ani v tom případě nebyl by slovník velikoruský bohatší maloruského.

Fonetický pravopis Želechovského přesvědčí, zdá se, již každého, že maloruštinu nelze foneticky identifikovati s velkoruštinou. Jestliže odchylně znějí na př. výrazy: пивніч, північний, рідбій, підгірний od velkoruského полночь, полуночный, подбой, подгорный! Již české: půlnoc, půlnoční, podboj, podhorní, jakož i polské: północ, północny, podbój, podgórny, více se přibližují svým zněním k výrazům velkoruským, nežli k maloruským. To samé jeví se při výrazech: піп, піт, піст, плід, рів, ріг, рій, рік, ріт atd., kterýmž odpovídá ruské попъ, потъ, постъ, ровъ, рогъ, родъ ... české pop, pot, půst, plod atd.

Srovnejme ještě піврік, rus. полгода (půl roku), півсьвіт (půl světa), rus. полусьвѣтъ, підбігáти, rus. подбѣгать (podbíhati), піддільный, rus. поддѣлный (padělaný), піч, rus. печь (pec), пісóк, rus. песóкъ (písek), пінá, rus. пѣна (pěna), пісня, rus. пѣснь (píseň), після, rus. послѣ, пóпів, rus. пепелъ (popel) a mnoho jiných podobných výrazů, i spatříme, že fakta taková poskytují jazyku rázu úplně odchylného.

Tímto jazykem mluví přes 15 millionů lidí, kteří stýkají se s rozmanitými příbuznými i cizími národy, není tedy s podivením, že nalézá se v něm také mnoho výrazů cizích. Od východu přijali Malorusové množství výrazů tureckých a tatarských (бумага, димка, казан, курень, легінь, могорич, неня, нанашко, пайка, рубатка, саламаха, чайка atd.), od západu pak sloučením s Polskem (od XIV. stol.) nemálo výrazů všeobecně evropských, jakož i pol-

ských, jako пазь (paż), пец (piec) vedle піч, пенд (pęd), пензель (štětka), пентонiжка, плентати ся, рендзувáти (rzędzić, zrzędzić), пiбулка, пулярес, розквитати, розквитлий atd. Zřídka dotýká se autor výrazů přisvojených. Tak na příklad vedle бесáги (Doppelsack) podává v záv. lat. bisaccium vedle вакàр, lat. vacca. Rozumí se, že Rusíni nepřijali těchto výrazů z latiny; slyšel jsem jich v Haliči u Čeremeše, dostaly se tam tedy patrně z rumunštiny (bisak, vъkar). Taktéž na př. пáзити (dbáti, pilnować) více jest sblížené významem svým k rumunskému pъзi (hlídati) než k velkorus. пазить (žlabkovati). Mezi huculským lidem slyšel jsem slovo ризинташка (Reisetasche), na Pokutí корупмати; výrazů těchto nenalézám ve „Slovníku". Vyjádření „на рахманьский великдень" znamená: ad calendas graecas, Рахманин nemá nic společného s „bramanami", jest to slovo arabskoturecké rahman (lítostivý, Erbarmer).

Takových dodatkův, oprav a doplňků dalo by se učiniti ještě nemálo; avšak snadněji jest doplňovati hotové, než vše sám učiniti. Protož i těžko jest vymáhati od sil jednoho člověka více, než učinil zesnulý Želechovský. Budoucí maloruský Linde, Jungmann, Dal neb Daničić bude míti práci již usnadněnou, neboť kniha Želechovského poslouží výborně jako podklad. Již dnes jest hlavním zřídlem vědomostí o jazyku maloruském i hledíme proto vstříc ukončení díla tohoto s velikou netrpělivostí. Dr. *Jan Hanuš.*

Z akademických publikací polských.

Kdežto u nás pěstování vědecké literatury potkává se neustále s překážkami jedva přemožitelnými, kdežto naše akademie — král. Česká Společnost Náuk — ač nejstarší toho druhu ústav v Rakousku, pro nedostatek hmotných prostředků nemůže rozvinouti činnosť náležitou: Poláci rakouští statně v těchto věcech kráčejí vpřed. Královská akademie náuková vydává rok co rok sborníky a díla nákladná, jimiž mezi národy evropskými a zvláště slovanskými vždy četnějšího dobývá si uznání.

„Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału historiczno-filozoficznego" dostoupily r. 1885. ku svazku XVIII., kterýžto v sobě zavírá tři práce právněhistorického od Piekosińského, Kasparka a Maurycého a pak stať historickou „Drugi napad Tatarów na Polskę", od Ulanowského. Pojednání toto a právně historická stať Piekosińského „O sądach wyższych prawa niemieckiego w Polsce wieków średnich" také pro naše odborné kruhy nejsou bez zajímavosti a důležitosti.

Vedle „Rozpraw" založen při akademii krakovské roku 1878. zvláštní „Archiv do dziejów literatury i oświaty w Polsce", jehožto účelem jest vydávati prameny a materiál pro kulturní a literární dějiny polské. V čele „Archivu" stojí zvláštní od akademie zvolená kommisse; předsedou jest prof. Stanisław Tarnowski, sekretářem Władisław Wisłocki. — Archivu vyšly dosud tři hrubé svazky (1878., 1882., 1884.) zavírající v sobě čtrnácte publikací pramenů důležitých pro účele svrchu označené. Zvláštní zajímavosti mají z nich statuta university krakovské, staré zprávy ku dějinám školství, krásné literatury a divadla polského; velmi důležitý jest též popis rukopisů kapituly krakovské.

Ku konci prvních dvou dílů přidána jest znamenitá bibliografie (od Wisłockého) všech domácích i zahraničných prací k dějinám osvěty a literatury polské. Takového něco slušelo by také našemu Athenaeu. Velmi záslužnou jest sice Urbánkova bibliografie k jednotlivým číslům Athenaea přidávaná; ale co vedle knih a publikací samostatných doma i za hranicemi vytiskne se důležitých článků o zemích koruny české, které zůstávají ukryty a nedostižny, poněvadž se o nich téměř nikde nedozví. Poláci jsou v tomto směru desetkráte lépe opatřeni; ovšem oni mají vědecký ústav, kterýž na rozsáhlé práce toho druhu může poskytnouti nákladu, čehož u nás naprosto se nedostává! Ale na konec my, porovnávajíce se s ostatními národy rakouskými, nesmíme zůstati při planých nářcích, nýbrž přikročiti také konečně s největší rozhodností k tomu, aby se v těch všech věcech stala u nás náprava.

Poláci haličtí mohou nám v tom býti skvělým vzorem, jak dovedli si získati peněz pro kulturní své potřeby a jak nyní peněz těch výtečným způsobem využívají! — Každý nově vyšlý svazek publikací královské akademie jest toho dokladem nejzřejmějším! *A. R.*

Râd jugosl. akad. znanosti i umjetnosti. Knj. LXXI. Razredi filologičko-historički i filosofičko juridički VIII. U Zagrebu 1884. str. 236.

Dr. P. Matković v líčení cest po balkanském poloostrově v XVI. věku dospěl k cestopisu proslulého diplomata a humanisty, dalmatského rodáka Ant. Vrančiće (Verantius) z r. 1553. (str. 1—60.). Nebylo tehdy muže, kterého by byl mohl Ferdinand do Cařihradu k portě vyslati za příčinou ujednání míru, nad osvíceného Vrančiće. Podnět cesty i život tohoto neobyčejného státníka co znamenitého na svou dobu učence v oboru geografie a ethnografie obšírně vylíčen. Osvětleny i ostatní spisy jeho, jmenovitě výtečný geogr. popis Sedmihradska, přemnohé listy a dialog mezi ním i bratrem jeho Michalem. kterýž vlastní cestopis znamenitě doplňuje. Tento má nesmírnou cenu vědeckou, a zvláště důležito je, že V. dle vlastního přiznání znal dobře jazyk lidu pravě, že „znade osim madjarskoga jezika i ilirski (tím mínil se chrvatský, ale také vůbec slovanský jazyk), a potonji mu je prirodjeni materinski jezik", z něhož prý mnoho vypůjčili si Maďaři i Vlaši! — Tím mohl V. dokonaleji popsati nežli předchůdcové jeho tuto za oné doby neobyčejnou a řídkou cestu rozuměje úplně domácímu jazyku. Cestopis ten poprvé Matkovićem důkladně probrán a po zásluze oceněn, neboť náleží mezi nejznamenitější po balkanském poloostrově z onoho věku.

Dr. F. Maretić pokračuje v rozpravě: „Nový příspěvek k historii akcentuace chrv. čili srb." (str. 61.—144.; viz Sl. sb. III., 560.). Probadav rýmy u starých básníků chrv., pokud tyto akademie vydala, a přesvědčiv se, že jsou spolehlivým materialem, na jehož základě možno utvořiti si obraz tehdejší chrv. akcentuace, ježto jmenovitě někteří staří básníci bedlivi byli čistoty a hladkosti rýmů a veršů, přináší v druhé části práce své alfabeticky uspořádané doklady; „novým příspěvkem" nazval ji vzhledem k stejnojmenné rozpravě Daničićově „Prilog za istoriju akcent. hrv. ili srp." (Râd, XX. str. 150.).

Prof. Luka Zore v rozpravě „Material k seznání eroikomického dubrovnického básnictví" (str. 145.—174.) vyličuje, že i v tomto druhu básnictví zrcadlí se shlížení se Dubrovčanů v básnických plodech italských, i dokazuje to zevrubným srovnáváním italských i slovanských příkladů. Eroikomický způsob básnictví, jenž objevuje se v Dubrovníce koncem XVI. neb počátkem XVII. věku, slavnostně vyličuje směšné předměty, buď velebným eroickým hávem zahaluje směšné věci neb odívaje v směšné roucho předměty vážné. Obojí tento způsob splynul v Dubrovníku v pěknou jednolitou formu. Spisovatel stopuje vývoj této formy a vyhledává po vlaské literatuře analogie a parallely k dotyčným básním dubrov. poetů, kteří dle badání jeho v tomto směru slepě následovali svých italských vzorů. Zprvu básnictví toto pěstováno jazykem úmyslně pokaženým a promíseným, později pravidelným sice, avšak obsah jeho býval kluzký a nemravný, odporný pravému účelu literatury. V dalším vývoji a zušlechtění tohoto způsobu vedou si Dubrovčané úplně dle vlaských vzorů, tak že možno říci, že eroikomická báseň u Dubrovčanů není samorostlým, než z italských luhů přesazeným květem; toliko odvětví básnictví toho zvané „Maškarata" (básně recitované v maškarách), které se vyvinulo, když od allegorického roucha upuštěno a ráz opravdovosti básni dodán, a jež repraesentuje se básní „Dervišata", rozvinuli Dubrovčané zcela samostatně bez skutečného italského vzoru, ač zárodek jeho v italské literatuře kořen svůj má. Čubranićova Jedjupka a báseň „Dervišata" dostatečným je toho svědectvím, že Dubrovčané v té příčině daleko vynikli nad italské vzory.

Josef Kouble.

Časopis Maćicy Serbskeje 1885. Letnik XXXVIII. Zešiwk 1. a 2. Red. Michał Hórnik. Str. 224. Budyšin.

Letošní ročník Časopisu lužickosrbské Matice přinésti měl dokončení důkladné statistiky Mukovy, nemohlo se však státi jak slíbeno jednak pro rozsáhlosť materialu a obtíž, jej shledávati (když vše nutno shromažďovati ne z knih nebo statistických výkazů vládních, nýbrž namnoze z vlastní zkušenosti neb pomocí přátel srbské věci v těch kterých krajích usazených) jinak pro churavosť, kterou autor byl stižen. Přes to vše podána v seš. I. na

str. 1.—120. další část velezáslužného díla p. Mukova „Statistika hornjołužiskich Serbow pruskeho kralewstwa". V úvodě vysvětluje spisovatel, z jakých příčin nepodává vylíčení stavu všech Srbův hornolužických najednou, nýbrž pouze Hornolužičanů v části pruské Lužice Horní obývajících, kdežto vylíčení stavu Srbů v saské Horní Lužici na další dobu ponechává. Hlavní příčinou jest rozsáhlosť materialu, který se spisovateli o Horních Srbech pod rukama nahromadil, což z přirovnání této části statistiky Srbův k části již lonského roku vydané (o Dolnolužičanech) patrno jest. Přítomná část vyznačuje se proti předešlé ještě detailnějším, bohatším provedením, přehlednějším urovnáním materialu atd. Napřed v přehledné tabulce udána čísla, značící počet Srbův (i Němcův) v jednotlivých osadách v letech 1880. a 1884 V následující tabulce přirovnávány výsledky starších sčítání Srbův okresu Wojerowského (Hoyerswerda) z let 1840., 1860., 1883. (z tohoto roku dle dvojích pramenů). Po té je zajímavá tabulka, přirovnávající počty Srbů v pruské Horní Lužici (ve všech třech krajích: Wojerowském, Rózborském i Zhořelském) dle sčítání (vládních) z let 1843., 1849., 1858., 1861., 1880. a dle vlastního sčítání z l. 1884. Čísla jsou zajímava: kdežto měla pruská Horní Lužice obyvatelů rodu lužickosrbského r. 1843. jen 30.401, měla jich r. 1849. již 31.635, r. 1858. pak 32.258, r. 1861. 32.334, r. 1880. zase jen 31.780, r. 1884. pak (dle vlastních badání dra. Muky) 37.303. Přičteme-li číslo toto k číslu 75.910, jež udává počet Dolnolužičanů, pozorujeme, že v Prusku jest 113.213 obyvatelstva lužického (s vynětím asi 500 Dolnolužičanů, kteří v Texasu a v Australii usazeni jsou). Spisovatel pak podává statistiku stavů (zaměstnání), po většině to hospodářskou statistiku, i statistiku církevní, načež přistupuje k podrobnému líčení stavu pruských Hornolužičanův, postupuje ode vsi ke vsi. Z líčení toho poznává čtenář, jakých nespravedlivostí, přímo ubíjení dopouští se na ubohých Srbech pruská vláda ve škole i církvi. A nejen o tom, než i o mnohých rozených Srbech učitelích a knězích se dovídáme, kteří, zapomenuvše svého původu, počínají si buď obojetně, buď hůře než Němci sami, nepracujíce pro národ svůj ani v těch těsných mezích, jaké vláda Srbům povoluje! Což je to už naší kletbou, že, dosáhnuvše vyšších postavení, zapomínáme na svůj lid a odcizujeme se jemu, pracujíce slepě nepřátelům do rukou? Někdo mi namítne, že snad nemístně se rozčiluji. Prosím! Mladý jeden farář (vypravuje dr. Arn. Muka na str. 118.), rodem Srb, pravil jednou: „Konám povinnosti svého stavu, ale Srbstvo podporovati nebudu, toť hloupost!" atd. Kdož při takých příkladech chladným zůstane?... Bohudík, že takovéto smutné výjimky nejsou příliš četné, máť sesterská Lužice i hojnosť kněží a učitelů, kteří, zachváceni jsouce podobným zápalem pro věc národní, jako první křisitelé naši, všude a všemožným způsobem ve prospěch vlasti své a lidu svého působí. — Seznamy rodinných jmen pruských Hornolužičanů, které p. spisovatel v tomto oddíle práce svojí uvádí, budou vítaným materialem filologům, zprávy pak o národním kroji i zvycích jednotlivých osad přijdou zajisté velmi vhod každému ethnologu. — Zprávu o záslužném díle páně Mukově zavírám plnou chválou, jakéž jediné dílo to zasluhuje. Bohdá, že příští rok potěšíme se poslední částí díla jeho, o Lužičanech v Sasku, ku kteréž připojena bude veliká ethnografická mapa obou Lužic, důkladná, jaká se na základě tak pečlivého badání dá očekávati.

Druhý sešit právě ukončeného ročníku má dlouhý článek filologa lužického, prof. dra. Fiula: „Wo wšelakich słowach serbskeje biblije". Ve článku tom podává výklad některých archaistických slov, jež K. A. Jenč, spolupracovník, při novém vydání hornolužické bible, ze starého vydání téže vybral. K výkladu zastaralého výrazu „k dźěću" (dźěć = tkáti = weben) přidávám, že v řeči našeho lidu (zvl. v Podkrkonoší) slyší se rčení: „To je nadělané plátno" ve smyslu „dobře utkané". Ostatně podrobný rozbor pečlivě sestaveného a obšírného toho článku (zaujímáť str. 125. až 177.) náležel by listu odbornému.

Velmi zajímavou jest p. Hórnikova „Rozprawa wo domje Maćicy Serbskeje", kterou na str. 220.—221. podává a k níž připojen jest obraz „Maćičneho domu". (Rozprava ta otištěna jest z „Časopisu" i v posledním čísle IV. roč. „Łužice".) Čtenáři „Slovanského sborníku" znají vznik myšlénky o založení domu tohoto jakož i první kroky, které k uskutečnění idee té

*

učiněny byly, i strádání a nesnáze, jaké Matici pro myšlénku tu snášeti bylo. Zvlášť kritické bylo postavení Matice r. 1881., kdy Bašmakov, jemuž 6000 zl. dlužna byla, do konkursu přišel. Vždyť jeho věřitelé mohli dům matiční i s přilehlým pozemkem a sbírkami matičními prodati!... Zvěčnělý Smoler postaral se o to, že Matici snížena byla povinnost na 4500 zl. Ale ani to nebylo jí možno odvésti. Tu pomohl — Polák p. Vilém Bogusławski, postarav se o snížení dluhu na 2000 zl. Vyplacení jich pak umožnilo „Dobročinné tovaryšstvo v Petrohradě", kteréž dotyčnou summu Matici na 8 léta bez úroků půjčilo. Od té doby nastává obrat v záležitosti Matičního domu k lepšímu za pečlivé správy p. Mütterleina. Potřebí však ještě mnoho, mnoho podpory, po které spisovatel rozpravy volá, po níž voláme i my!

Druhý sešit má ještě tyto příspěvky p. P. Mich. Hórnika: „Dodawk k přisłowam a prajidmam". z rukopisu Kř. B. Junghänela „Prěnja ćišćana zběrka serbskich ludowych pěsni" (míní se tu sbírečka Čelakovského, vlastně Kucharského, uveřejněná zároveň s českým překladem v Časopise českého musea r. 1830. na str. 380. a sled.), pak „Nabožne spěwy z luda". Mimo to čtou se tu básně M. Kósyka (Dolnolužičana), Radyserba (vlastně Wjely) a překlad srbské písně (ze sbírky Wuka Stefanoviće Karadžiće) „Krala Wukašinowa žeńtwa" (= Svatba krále Vukašína) od Wjelana. *Adolf Černý.*

Charakterystyka kraniologiczna ludności galicyjskiéj. Seryja II.

Slovutný kraniolog dr. J. Kopernicki uveřejnil v IX. díle „Zbioru wiad. Komisyi antropolog. Akad. Umiej w Krakowie" (1885.) bádání svoje kraniologická z Haliče, vzhledem k Polákům, Malorusům a Židům. V částech rozpadá se spis jeho ve tři odstavce: A) Charakteristika hlavy i tváře, B) Budova hlavy a tváře v podrobnostech a konečně C) Dodavek (obsahuje charakteristiku hlavy a tváře ženštin těchže kmenův). Vše je opatřeno přehlednými tabulkami. Z rozměrův veškerých částí lebek, které neunavný badatel pracně vyšetřil, jeví se býti velezajímavým zásadní poměr různoměrných lebek vůbec, z něhož vysvítá, že kratkovatý tvar v Haliči převládá. Pro zajímavost předmětu jako i pro důležitosť jeho kraniologickou uvedeme pouze výtah ze zásadního poměru rozměrného.

Z prozkoumaných 1214 lebek polských, 313 maloruských a 100 židovských jeví se býti v procentech: a) výrazně dlouholebých polských 1·6, rusínských 1·4 a židovských 10, a podloužných pol. 6, rus. 5·1, žid. 6; b) středolebých pol. 20, rus. 16, žid. 23; c) krátkovatých pol. 39·1, rus. 40, žid. 42 a krátkolebých pol. 32·3, rus. 36, žid. 19 atd. — Kromě toho obsahuje spis dra. Kopernického mnoho vzutých názorů na rozličné obyvatele hor, rovin, nížin a pod. v Haliči, čímž úplnosť studia bohatě se dovršuje. *Břet. Jelínek.*

Z potulek po Slovensku. Píše Rudolf Pokorný. Díl II. V Praze. Nákladem spisovatelovým r. 1885.

Všechnu chválu o tomto spise, pokud se I. dílu týkala, můžeme vším právem opakovati doslovně o díle druhém, o něco menším sice, ale za to, jak se nám zdá, ucelenějším. Je to Baedecker o milém našem Slovensku, nevyhnutelný průvodce každého upřímného Čecha, jenž se do Tater vydá. Spisovatel potulkuje se předně po Liptově a Spiši. Cestou tou nás baví různořečím, provádí nás po městech Růžomberku, Liptově, Sv. Mikuláši, vábí nás k velebným krásám přírodním; neboť spolu s ním s utajeným dechem sestupujeme do jeskyně děmanovské jako rádi kochali jsme se v nádherném údolí děmanovském. A při těchto potulkách, kolik času zbývá, spisovatel vypravuje jako spolehlivý průvodce o Makovickém, o tajeplném básníku Královi, o Čajákovi a j. Pokorný píše feuilletonisticky a prostě. Je viděti, že do Slovenska je zamilován. A proto netřeba slovům jeho žádných příkras. Potom ukazuje nám cestu Gemerem a Malým Houtem. V Gemerské stolici leží Tisovec a Chyžné. V mysli české obě jména ta zajisté utkvěla od lonské návštěvy Tomášikovy v matičce Praze. Malý Hout je rodný kraj Šafaříkův. Přes Zvolen, Těkov a Velký Hout kráčíme se spisovatelem do Oravy, ve které se mu zvláště zalíbilo. V Oravě končí naše vlastenecká pouť, která začala Nitranskem v I. díle.

My tím spíše můžeme vyslovovati radosť ze spisu p. Pokorného, když sami Slováci projevují nejupřímnější nad ním potěšení. „Jak vidno, dílo objemné“ — psali oni — „a co do obsahu resultát velmi pilných studií spisovatelových. On zabral se na Slovensko s láskou nevšední, prostudoval naše písemnictvo, cestoval a zkoumal. Jen tak mohl podati takýto obraz našeho života, tolik dat nasbírati ethnografických, biografických a topografických. Mnohá jeho udání jsou nová a zajímavá. Na každý případ vědomosti o našem národě rozšíří se Pokorného dobrou knihou. O bohatosti nasnášeného materiálu svědčí věcný slovníček k dílu přiložený, který je na 29 stranách po dvou sloupcích. V obou dílech Potulek hovoří se téměř o všem, co se týká slovenského života, kraje, slovenských snah a utrpení. Pokorný prokázal nám knihou svou velmi dobrou úsluhu.“ Kniha tato je zajisté obohacením českého písemnictví, spisovatel se čtenářstvu zavděčil. *Jan Herben.*

O Pawle z Krosna i Janie z Wiślicy, napisał dr. Bronisław Kruczkiewicz, docent Universytetu Krakowskiego.

Skvělou dobu polské literatury v XVI. věku, kteráž byla národní, ač se zakládala na starožitném klassicismu, předcházelo písemnictví v jazyku latinském. Nejprve užíváno latiny neklassické, středověké, ale literatura ještě nerozkvétala na každém poli květy krásnými; ale když do Polsky se dostal směr humanistický a s důkladnou znalostí starožitného světa také vzorný jazyk latinský, počali spisovatelé v tomto klassickém, vybroušeném jazyku psáti díla, kteráž jsou ozdobou polské literatury. Známoť, že dokonce ještě Kochanowski psal nejprve latinsky, následuje básníků římských a řeckých; řada těch latiníků polských končí se pak Sarbiewským, jehožto činnosť spadá již do prvé polovice XVII. věku (1595.—1640.). Z latinských básníků, kteří předcházeli dobu Kochanowského, byli nejznamenitější: Ondřej Krzycki, Jan Dantyszek a Klement Janicki kromě mnohých jiných. Poněvadž ta latinsko-polská poesie má skutečně pro Polsku velikou důležitosť jako květ humanismu vybujelý na nivách polských, a starší vydání těch básníkův jsou nejen velmi vzácná, leč i ne vždy správná, usnesla se Akademie věd v Krakově na tom, že vydá jich sbírku pod titulem: „Corpus vetustissimorum poëtarum Poloniae latinorum usque ad Joannem Cochanovium.“ Bude to zajisté sbírka velmi vzácná, a ježto vydání spočívá v rukou nejlepších, lze se nadíti, že bude dokonalé. Dr. Bronislav Kruczkiewicz, docent university krakovské, vydávaje v této sbírce poesie Pavla z Krosna a Jana z Wiślice, staral se podati co nejvíce zpráv zevrubných, jež týkají se života těchto básníků. Výsledek svého hledání, kteréž vyžadovalo mnoho času, uveřejnil právě ve XII. svazku Rozprav filolog. odboru akademie věd pod titulem: „O Pawle z Krosna i Janie z Wiślicy“. Přese všecky nesnáze, s nimiž badatel zajisté setkával se při každém kroku, podařilo se p. Kruczkiewiczovi sebrati značné množství nových zpráv o těchto dvou básnících polskolatinských, zvláště o Pavlu z Krosna. Dr. Kruczkiewicz sebrav, co bylo možná, ze zpráv týkajících se života těch básníků rozbírá také literarní jejich pozůstalosť. Pavel z Krosna vyniká vnitřní cenou svých plodů nad Jana z Wiślice, jenž co do formy neměl vždycky štěstí. *J. B.*

La Presse Italienne à propos de la mise en liberté provisoire de J. I. Kraszewski et son arriveé à Milan. Roma 1886.

Nejpřednější časopisy italské jako: Tribuna, Fanfulla, Capitan Fracassa, Popolo Romano, Pungolo, La Stampa, Il Secolo, Movimento atd. přinášejí celé články o zatímném propuštění Kraszewského na svobodu. Rozepisujíce se nadšeně o neobyčejné literarní činnosti tohoto nejpřednějšího spisovatele polského a jeho sympathiích s Italií, vřelými slovy jej vítají na své půdě domácí, přejíce mu žádoucího zotavení v mírném podnebí italském a ubezpečujíce jej o upřímné soustrasti svých čtenářů v jeho trpkém postavení. Kraszewski přebývá nyní v San Remo Sdílíme zajisté ve svrchované míře vše to, čím klassická Italie osvědčuje tak krásným způsobem své sympathie vůči nestoru spisovatelů polských!

Русскій филологическій вѣстникъ. Vychází redakcí A. J. Smirnova (universitního professora ve Varšavě). 1885. 1., 2. a 3. sv. (7. ročník).

„Ruský filologický věstník“ vychází čtyřikráte do roka v sešitech od 10 do 15 archův. Kromě linguistických uveřejňují se v něm také články týkající se národní poesie a starých literatur slovanských, hlavně ruské. Ke každému číslu jest pak mimo to přidáno několik archův Paedagogického oddílu. Již pouhý obsah 3 čísel, která dosud ze 7. ročníku vyšla, svědčí nám o bohatosti a obsažnosti časopisu. Uvedeme tu články tam uveřejněné. Ve 1. čísle jest na předním místě Cestopis (chození) archimandrity Grefeňja, vydaný J. J. Gorožanským. Pod čarou jest celá řada poznámek spisovatelových, svědčících o veliké znalosti staroruské cestopisné literatury; odvolávář se spisovatel na cestopis Zosimův, Barského, Norova, igum. Daniela, Ignatia, Trifona Korobejnikova a j. — Pěkný jest příspěvek L. N. Majkova: Ještě několik bylin a písní ze Žaoněží. Tyto výtvory básnické národního ducha doplňují dřívější sbírky. Spisovatel je obdržel od K. M. Petrova, inspektora národních škol v Oloněcké gub., který je sám dostal od učitelův, sebravších je v lidu. Z několika bylin a písní těch zajímá nás nejvíce poslední, psaná ve prose: Podání o Husovi bohatýru. Vypravuje se o něm jako o náramném siláku, který 40 loupežníků zabil. — Těm, kdož se obírají národní poesií, doporučujeme obšírnou studii „Velikoruské byliny kijevského cyklu“. Řada I. Bohatýři periody předtatarské (článek tento jest pokračování z lonského ročníku). Řada II. Bohatýři tatarské periody, ze kterých jest nám nejznámější Ilja Muromec. Řada III. Bohatýři moskevské periody (Slavík Budimírovič, Tugarin-Zmijevič a j.). Studie tato pochází z péra M. J. Chalanského. Spisovatel se neshoduje s míněním A. N. Veselovského a jiných, že se mohou všechny byliny kijevského (též vladimírským zvaného) cyklu jmenovati „jihoruskými“, rovněž nepodobá se mu mínění N. J. Kostomarova, že byliny ty jsou výlučným plodem ruského severu. — Nad jiné vyniká článek znamenitého linguisty A. A. Potebni: Obzor poetických motivův koled a štědrovek. (Opět pokračování z minulého roku.) Spisovatel srovnává písně všech Slovanův; dokazuje mezi jiným podobnosť mnohých koled a písní obžinkových. — Velmi zajímavým příspěvkem jest též článek S. N. Brajlovského: O smrti a posmrtném trvání dle pohřebních žalozpěvů severního kraje. (Pokus studia ruské pohřební písně.) V úvodu článku toho praví autor, že přítomný spis jest pouhou částí zamýšlené jím práce — studovati pohřební žalozpěvy všech slovanských plemen. Překrásné jsou též „Běloruské písně vsi Berezovce, novogrodského újezdu, minské gub.“ — Mezi výhradně filologické články patří studie R. F. Brandta: „O jaťových a iotových slovesech“, dále příspěvek A. J. Sobolevského: „K otázce o ruském počátečním o = c. slov. ѥ“. Spisovatel podává více příkladů (vzatých ze spisu „Lautsystem der griechischen Vulgärsprache von K. Foy 1879.“ a j.). Ku své dřívější (z r. 1882.) stati Fil. věst., kde starořecké ε přešlo ve samé řečtině v ο. Týž spisovatel vyslovuje ve příspěvku: „Slovanské slovo tisíc“, domněnku, že Germáni si vypůjčili slovo to od nás. — Učená jest studie V. A. Bogorodického (opět pokračování z předešlého roku) „Kurs grammatiky ruského jazyka“. — Pestrá jest kritická a bibliografická částť. Probírají se tu jak jednotlivé práce, jako maloruskoněmecký slovník Eugenia Želechovského, knihy o ruském pravopisu J. K. Grota a P. Krásnohorského, tak i rozličné časopisy, tak na př. „Periodický list bulharského kniževního spolku ve Srědci“, slov. „Kres“, české „Listy filologické a paedagogické“, české „Athenaeum“ a j. od P. K(ulakovského). — Četné jsou také v každém čísle bibliografické zprávy. — V Paedagogickém oddílu jsou články: „Methoda písemních prací v ruském jazyku na nižších třídách gymnasií“ (V. Istomina), „O vyučování ruskému jazyku na Kazaňské tatarské učitelské škole“ (V. A. Bogorodického), „O literarních besedách na středních ústavech ruských“ (od S. Preobraženského), práce to z Paedag. oddílu nejlepší. — Konečně sluší se zmíniti i o tom, že „Ruský filolog. věstník“ uvádí některými články ve skutečnosť myšlénku, aby se vymýtilo ze psaní ъ. Články A. Potebni, M. Chalanského, R. Brandta a K. Šejkovského jsou na př. psány veskrze bez ъ. *K. Kadlec.*

Družba sv. Mohora v Celovci slaví letos pětadvacátou ročnici založení svého. Vším právem těší a honosí se Slovinci touto literarní družinou. Jest to nejkrásnější pomník a nejplodnější odkaz nezapomenutelného vlastence biskupa Ant Slomšeka. Z tohoto živého zdroje prýští se již čtvrt věku stále nová a svěží síla, která nevelíký národ slovinský ustavičně okřepčuje, osvěcuje a v obranném boji proti nepřátelům utvrzuje. Jest věru zjevem imposantním, když národ čítající pouze 1,200.000 duší, a to národ rozdělený v sedmi zemích politicky roztrhaných, národ odevšad ubíjený, vykazuje literarní podnik s téměř 30 000 údy. Tento imposantní zjev rozčílil vloni korutanské Slovanohlty v té míře, že na sněmu v Celovci pokusili se, ovšem marně, zničiti Družbu sv. Mohora. Odpovědí k podvratnému tomuto pokusu jest radostný vzrůst členstva Družby roku 1885. o 1088 hlav. Čítáť letos Družba 29.590 údů. Příjmů měla t. r. 30.607 zl 49 kr. (každý úd platí ročně 1 zl. příspěvku); výdajů 30.402 zl. 77 kr., tak že zbylo 204 zl. 72 kr. Základní matice dosáhla summy 16.941 zl. 79 kr. a rozmnožila se letos o 357 zl Na rok 1885. vydány tyto knihy: 1. Življenje Marije in sv. Jožefa IV. snopič; 2. Sveta brata Ciril in Metod, slovanska apostola (sepsal veterán spisovatelů slovinských Matěj Majar Ziljski); 3. Zgodovina sv. katoliške cerkve, II. zv. (sepsal dr. Ivan Križanič); 4. Slovenski pravnik, III. snopič (sepsal dr. Ivan Tavčar); 5. Slovenske večernice, 39. zvezek (s pěknou povídkou „Dora“ od Pavl. Pajkové); 6. Koledar za leto 1886. Výbor Družby vypisuje na budoucí rok cenu 110 zl. na šest krátkých původních povídek a cenu 140 zl. na čtyři spisy poučné z oboru hospodářství, zdravotnictví, právnictví, nánk přírodních, cestopisu a životopisectví. Přejeme snaživé Družbě dalšího rozkvětu, ku zdaru bratrského národa slovinského. *F. Ekert.*

V Sarajevu počal vycházeti nový srbský illustrovaný časopis Босанска вила, redakcí Božidara Nikašinoviče. První číslo obsahuje vedle podobizny metropol. S. Kosanoviće pestrý výběr článků z oboru poesie, belletrie a poučení. Ze spolupracovníků jmenujeme: Zmaje, J. Jovanoviče, Sávu Kosanoviće, D. Nikolajeviće, M. Dorděviće, M. Živkoviće, Milanova, Jovanoviće a j. Předplatné obnáší 5 zl. se zásylkou.

Překlady: Hraběnka Lucie Stadnická uveřejnila během min. roku následující překlady z češtiny: Rozptylené kapitoly Šmilovského (v časopise „Romans i powieść“ a „Gazeta Lubelska“), Zapis od Svat. Čecha („Gazeta Lubelska“), Pod Dobeninem od V. Řezníčka („Gazeta Lubelska“), Mandát posel. od Ed. Jelínka („Kronika Rodzinna varš.“). — Rumelia wschodna. Podług dra. Konst. J. Jirečka. Przez Zenona Przesmyckiego. Ateneum (varšavské) 1885. seš. 11. a 12. — Medju dva svieta. Božićna pripoviest od Jos. M. Hovorke, preveo M. Z. Vienac (záhřebský) 1885. č. 52. — Róża. Arabeska Jarosława Vrchlickiego. Z czeskiego przeł. Miriam. Bluszcz (varšavský) 1885. N. 50. — Česko kazalište u Pragu. Nap Edv. Jelínek. Vienac (záhřebský) 1885. str. 554.

Londýnské „Athenaeum“ přineslo v čísle ze dne 2. ledna 1886. přehledy výroční literatur evropských. Co týče se literatur slovanských, přehled literatury české podal František Bačkovský, přehled polské Adam Belcikowski a přehled ruské Nicholas Storojenko. Jiné literatury slovanské nejsou tu zastoupeny.

Slavia. literarní a řečnický spolek v Praze. (Výkaz činnosti za měsíc prosinec 1885.) Z přednášek dlužno vytknouti: „Čert v národních podáních slovanských“ (koll. Pátek) a referát o slavnostním listě „Slava preporoditeljem“ (koll. Pover). Slavia vystoupila letos opětně před veřejnosť, a to se Slovanským večerem dne 2. prosince 1885., jehož programm byl ryze slovanský. *Jan Vlček*, t. č. zapisovatel.

Statistika V království Srbském bylo minulého roku 1,859.060 obyvatelů; 1407 občin, 3160 vesnic, 66 měst. Církví bylo 527, klášterů 59. Národních škol pro chlapce bylo 689, pro dívky 91; učitelův a professorů 8?6, učitelek 295. Školy navštěvovalo 42.575 chlapcův a 7831 dívek.

Bibliografie.

Galerya współczesnych znakomitości, wysławionych v polityce, naukach, literaturze i sztuce. Z 33 portretami. Warszawa 1885. str. 240. (Tamtéž životopis a podobizna dra. F. L. Riegra, K. Světlé, V. Brožíka.) — Kraszewski J. I. Powieści historyczne XXIII. Bajbuza. (Časy Sigmunda III) Kraków 1885. — Zestawienie bibliograficzno-porównawcze utworów Adama Mickiewicza. Ułożył M. Stankiewicz. Kraków 1885. — Repertorium czynności galicyskiego sejmu krajowego od r. 1861.—1883. Zebrał Wl. hr. Koziebrodzki. Lwów 1885. (str. 410). Szkice literackie. Stef. Chłędowskiéj. Lwów i Warszawa. 2 tomy. 1885. — Piśmiemictwo polskie ostatnich lat 20. w oświetleniu Piotra Chmielowskiego. II wyd. Warszawa 1885. — Mapa poglądowa królestwa Polskiego. Przez Jadwigę z Zakrzewskich Wójcicką. Warszawa 1885. (Mapa tato znázorňuje království polské v příčině ethnografické, historické, rolnické, lesnické, hornické, průmyslové, kommunikační, pěstování domácí zvířeny, rybolovství, železnic, cest a hydrografie.) Cena 15 rublů.

Сказанія русскаго народа, собранныя И. П. Сахаровымъ. С.-Петербургъ 1885. — М. Козловскій, Изслѣдованіе о языкѣ Остромирова Евангелія. С.-Петербургъ 1885. — Балугьянскій М. А., Статъ секретарь, сенаторъ, тайный совѣтникъ. Біографичь. очеркъ. С.-Петерб. 1882. (Tato kniha byla vytištěna již r. 1882., ale byla odevzdána veřejnosti teprv nyní, po smrti spisovatete P. J. Baranova) — Бороздинъ К. А., Закавказскія воспоминанія. (1854.—1861.) С.-Петербургъ 1885. — Бѣловъ Н., Слова для музыки. Ялта 1885. — Лонгиновъ А. В., Червенскіе города. Историч. очеркъ въ связи съ этнографіей и топографіей Червенной Руси. Варшава 885. — Лонгиновъ А. В., Исторія славяно-болгарская. Люблинъ 1885. — Пынинъ А. Н., Общественное движеніе въ Россіи при Александрѣ I. Изд. II. С.-Петербургъ 1885.

Drevna priča (Stara bašů), historijska pripovjedka iz IX. vieka. Napisao je J. I Kraszewski, na hrvatski preveo Ivan Gostiša. Zagreb 1885.

Полаженик, Божични дар српској деци од Браца-Радована. У Нов. Саду 1886.

Občna zgodovina. Spisal J. Jesenko. II. V Ljubljani 1886. — Leopold Volkmer, veseli pesnik slovenskich goric. 1741. - 1816. Objavil in zal. dr. J. Pajek. V Mariboru 1885.

Материали за животописане-то на братя Х. Миладинови Димитрия и Константина. Изп. К. А. Шапкаревъ. Пловдивъ.

Co připravují slovanští spisovatelé.

Slečna V. Z. Kościałkowská, dobře známá našemu čtenářstvu, pracuje o anthologii z české literatury belletristické. — V Petrohradě dána jest do tisku kniha: „Записки о моей жизни Н. И. Греча". — Tamtéž vyjde: „Старый Петербургъ. М. И. Пыляева" (dílo bohatě illustrované). — Srbský spisovatel D. Jevrić dal do tisku knihu: „Српски Цар Стеван Душан и Балканско полоуострово у XIV. веку. (V Janceni) — Dovídáme se, že známý překladatel z češtiny p. Z. Przesmycki (Miriam) ve Varšavě chystá uveřejniti v polském rouše několik básní Svat. Čecha, zejména Hanumana, Evropu, Ve stínu lípy, Dagmar a Petrklíč.

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: Edvard Jelínek. — Tiskem a nákladem knihtiskárny J. Otty v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 3.

Kněžna Łowická.

List ze života společenského, národního i dvorního.

I.

(Úvod. — Veliký kníže Konstantin Pavlovič. — Jeho povaha a život. — Car Aleksandr I. — Veliký kníže ve Varšavě. — Rodina Brončů-Grudzińských. — Pan maršálek. — Matka. — Dcery Johanka, Josefka a Antonie. — Polská Jeanetta. — Její vychování a mládí. — Dva dopisy z dětských let. — První setkání Jeanetty s carevičem. — Zálety. — Vytrvalosť knížete a jeho ušlechtilé sebezapření. — Petrohradské překážky. — Podmínky. — Sňatek. — Vzpomínka paní Hofmanové-Taňské.)

Minulosti vždy spravedlivější potomnosť sama odčiňuje mnohé předsudky. Zejména ryzí ušlechtilosti, jejíž působnosť spočívá vždy více v úkrytu, než na veřejném kolbišti světodějných události, dlouho bývá čekati na pravé měřítko mínění. V divokém štvaní všedního toku života ztrácí se útlosť ušlechtilosti a teprv pozdější čas vynáší z kalu a bahna perly, kterýchž údělem bylo zanikati a nevynikati. Potomnosť, jako soudce nestranný a nestržený již do proudu povrchních vod, ovšem snáze může dostihnouti správného stanoviska, a to tím spíše, ježto jí nezůstává tajno, co současnosti zahalují nezřídka neproniknutelné mlhy. Někdy sežloutlý lístek obsahu zcela soukromého rázem převrací náhled, uměle tvořený od osob třetí, čtvrté i páté řady. Klep, marnivosť, zlá vůle, vášeň, z větru vzatá informace propadá se vlastní svou ničemností a základem nového názoru stává se ode všech nevlastních příměsků očištěná skutečnosť.

Okolnosti takové projevují se jmenovitě u osob, jejichžto životy vůči veřejnosti vymykaly se z prosté všednosti, jsouce zároveň spoutány a stisněny vzhledy na vše strany, čímž jevily se ve veřejném dějišti v podobě spíše maskované, nežli otevřené a věrné, ve své vnitřní podstatě.

Těchto několik všeobecných slov vidělo se nám předeslati, chtícím promluviti o kněžně Łowické, o nížto všeobecné mínění do poslední doby valně se rozcházelo a teprve v nejnovějším čase ve prospěch osoby její poněkud se ustálilo. Pramenů ku sledování života kněžny Łowické dostává se nepoměrně málo, a ačkoli vynikající tato dáma stála po celou řadu let uprostřed čilé a vy-

vinuté společnosti, přece ztratila se z ní téměř jen jako pouhé bolestné vzdechnutí, jen málo povšimnuté.

Opírajíce se o vlastní dopisy hraběnčiny*) a čerpajíce pokud možná také z jiných pramenů, zejména z pamětníků polských a několika tradic, hodláme rozvinouti před zrakem laskavých čtenářův obraz dámy zajímavé netoliko svým tragickým osudem, ale i poměrem, v jakém se ocitla ve společnosti, z níž vyšla a od níž ji sběh okolností téměř úplně odloučil. Ostatně nabývá život kněžny Łowické značné zajímavosti tím, že vpadá právě do pohnutých časů polského povstání z r. 1831. a že osoba její v blízkém byla styku s panujícím dvorem ruským. Život kněžny Łowické podává vůbec vzácnou příležitosť vniknouti poněkud do poměrů ruskopolských.

Nebude nám tentokráte ovšem možno líčiti působení polské dámy se stanoviska vlasteneckého, z něhož kněžna Łowická, dříve prostě panna Grudzińská zvaná, již postavením svým jaksi se vymyká; připadáť nám spíše zjeviti Polku, kterážto stala se ženou carova bratra, oprávněného pretendenta ruského trůnu a pozdějšího náčelníka velikého knížete Konstantina. Samo s věcí jest, že vypravování naše uváděti bude čtenáře ze zátiší kněžnina přes ohromné propasti také do vřavy povstání a do salonů petrohradského dvora, jimž varšavská Jeanetta stejně byla blízka.

Dříve však, než přistoupíme k osobě Jeanetty, budiž podotknuto několik všeobecných slov o velikém knížeti Konstantinu, jenž stane se nerozlučnou částí našeho vypravování.

Také o velikém knížeti lze říci, že o něm úsudek rozchází se velice a že těžko jest si učiniti dokonalé ponětí o muži, jenž povahou svou i současníkům byl namnoze hádankou. Zjev to plný protiv a nejasností; vše, co o něm zlého v pamětích zachováno, lze popříti právě tak těžko, jak nemožno odmítati uznání dobrých stránek probleskujících v životě jeho nejjasněji a nejkrásněji ve svazku jeho s pannou Grudzińskou.

Současník Barzykowski**) praví o velikém knížeti asi toto:

Konstantin byl druhým synem Pavlovým, bratrem cara Aleksandra I., i dostalo se mu stejně pečlivého vychování, ač símě neujalo se tak, jako u Aleksandra. Za panování Pavla neměli synové účasti v politických záležitostech, neboť Pavel vládnul sám a synům vykázána byla přiměřená stanoviska při vojišti. Za Suvarova býval Konstantin účastníkem velkých vojenských pochodův, ale nevynikal ctnostmi bohatýra. Byl spíše náruživým vojákem ve stránce zevní, miloval vášnivě „mustruňky“, a anekdota praví, že byl nepřítelem válek proto, poněvadž kazí vojákům — uniformy. Knoflík nedobře přišitý, kopyto špatně začerněné, vous příliš dlouhý — to stačilo, aby bylo příčinou neštěstí generála,

*) Z Korespondencyi księżnej Łowickiéj Przegląd Polski 1882. sešit VIII. a IX.

**) Historya powstania listopadowego. Spisana przez Stanisława Barzykowského. Do druku przygotował Aěr. Poznań, tom I. V. 1883.—1874 T. I., str. 82., 83.

důstojníka i prostého vojáka. Jinak byl bystrý, důvtipný, vynikal vzácnou pracovitostí a byl přístupný některým dobrým citům. Dobrým byl synem a manželem i milujícím bratrem, vedle toho však vášnivcem a výstředníkem.

V tomto úsudku souhlasí v zásadě také jiní dějepisci, z nichž dokládáme se jen ještě několika slovy Mochnackého: „Konstantin měl dobré srdce, souhlasí s tím všickni, kteří jej znali".*) Klademe na ta slova zvláštní důraz.

V Petrohradě nepožíval Konstantin mnoho lásky a on sám zanevřel záhy k domovu tak, že nic jej k lůnu netáhlo a on raději prodléval později uprostřed lidu mu cizího.

Aleksandr vstoupiv na trůn, přál si, aby také bratr jeho Konstantin měl účasť ve věcech vládních. Leč chování tohoto v Petrohradě nepřálo takovým úmyslům nikterak, neboť den co den ozývali se prý proti němu stížnosti všelikého způsobu, což také v zásadě nikterak se neshodovalo s úmysly cara Aleksandra, kterýž chtěl vládnouti mírně a lahodně. Praví se, že Konstantinova prudkosť jen překážela. Za takových okolností uznal Aleksandr za potřebné vzdáliti Konstantina z Petrohradu, prvotně snad jen na čas, aby první léta svého mládí prožil kdesi stranou, a tam, aby trochu se ustálil a dozrál.

Takovým způsobem dostal se veliký kníže do Polska, kde za ujal přední stanovisko v zemi. Již před tím stýkal se Konstantin s Poláky, poprvé tušíme v Paříži, i choval k nim, zejména ve Varšavě zajisté více náklonnosti, nežli k vlastnímu svému národu. Okolnosť tato vysvětluje se také tím, že Konstantin mohl býti ve Varšavě vším, kdežto v Petrohradě nebyl vlastně ničím. Rovněž Aleksandr spatřoval jej ve Varšavě na svém místě jako bezpečného strážce svých zájmův a zajisté ne nadarmo jmenuje jej Schnitzler „velkým mistrem policie svatého přiměří".**)

Pokud se týče vlastních poměrů rodinných velikého knížete, budiž podotknuto, že prvně ženat byl s kněžnou Sasko-Koburskou, která však od něho se vzdálila, nemohouc snášeti jeho povahy; když pak přibyl do Varšavy, oblíbil si souložnici, jakousi Francouzku, s níž měl syna, ale nebyl jí dlouho věrným, znechutiv si velice rozháranosti takových poměrů.***)

Odtud počíná se nová perioda v životě velikého knížete. Neobyčejně jasné kmity počínají pronikati jeho soukromý život, kteréž ovšem v neslýchaném jsou opaku se vším, co veřejnosť jeho jevila. Tu a tam padá na tvář velikého knížete skutečně krásný paprsek; jeví se nám v podobě jiné, než přivykli jsme jej viděti a skutky jeho vážiti. Projevují se nepochopitelné protivy, nelogika, anachronism, skoro převrácení psychologických zásad.

*) Powstanie narodu polskiego w r. 1830. i 1831. Przez M. Mochnackiego. III. wyd. Berlin 1863. Tom I., str. 146.

**) La Pologne et la Russie. Paris 1831.

***) Barzykowski I., str. 84., 85., 86. Mochnacki I. 147. a j., Lelewel: Dzieje polskie od r. 1795, str. 39. a j.

V tu dobu žila ve Varšavě podivná rodina Brońců čili Grudzińských. Mravní cena její, pokud se týče rodičů, byla velice nuzná a představuje věru přemálo utěšených stránek. Za to však tím více vynikají dcery, ježto podivuhodným způsobem téměř nic společného neměly se svým roditelským domem. Pan Broniec byl dvorním maršálkem ještě z časů saského krále a car Aleksandr ponechal mu tuto hodnosť. Tento pan Broniec, jehož se nám bude v průběhu vypravování několikráte dotýkati, měl za ženu „rozvodku“, z prvního manželství paní Grudzińskou. Tak dostaly se na svět tři sestry matky Grudzińské, z nichž jedna, Johanka, jest hlavním předmětem našeho vypravování.

Jdouce nyní hlavně a z části i doslovně ve sledech jmenovaných již korrespondencí a poznámek k nim přičiněných,*) obracíme především zření k něžnému věku panny Jeanetty.

Přes pravdivosť přísloví, že jablko daleko nepadá od jabloně, těžko sobě představiti větší rozdíly těch, jež jeví se mezi paní Brońcovou a její dceruškami z prvního manželství, Johankou, Josefkou a Antonínou. Jak byla paní Brońcová obmezená, špatně vychovaná, nízkého ducha a názoru, tak vynikaly dcerušky její půvabem, ctností, pravou zbožností křesťanskou a výtečnou sběhlostí ve věcech společenských. Jejich zjevení se vyvolalo ve Varšavě všeobecný obdiv. Nepochopeno, jak mohla tak obyčejná paní, jako Brońcová, vychovati tak znamenité dcery. Vysvětlují to ovšem nyní zprávy o vlivu, jakému tři sestry bezprostředně více podléhaly, nežli vlivu vlastní matky. „Dobrý ton a pečlivé vychování,“ čte se v jednom rukopisném pamětníku, „jaké udílela Tekla z Bielinských-Łubieńská svým dětem, tak byly známy ve Varšavě, že paní Grudzińská (pozdější Brońcová) přiváděla k ní každodenně své tři dcerušky. Přijížděly pravidelně o 7. hodině z rána, prodlévaly do 4. hod. odpoledne, a mladší dcera domácí, Paulina Łubieńská, mnoho času věnovala vzdělání těchto slečen, jsouc téměř stejného s nimi stáří.“ Tato Paulina Lubieńská, pozdější paní Morawská, uvedla slečny Grudzińské do nejlepší společnosti varšavské a postarala se o to, aby všady byly dobře přijaty. Brzy pak staly se slečny Grudzińské ozdobou salonů varšavských, a to tím spíše, ježto se jich ujaly ještě jiné vynikající paní „Řečipospolité“. Z nich sluší jmenovati zejména vojvodinu Małachowskou, ženu dvorního maršálka, kastelánovou Małachowskou z domu Stadnických a generálovou Pacovou (dceru paní Małachowské), které vždy v blízkém styku byly se slečnami Grudzińských. Kromě toho dostalo se dítkám v osobě Angličanky Miss Collinsové výtečné vychovatelky, což vše je jaksi chránilo od nákazy hrozící z nejbližšího okolí. Přízeň vynikajících a vzácných lidí nedala dítkám utonouti v nectnostech je obklopujících. V domě panstva Brońců panoval dokonalý nelad rodinný. Nejdříve vlekla se záležitosť rozvodu s panem Grudzińským, kterýž hlavně z příčin náboženských dlouho svoliti nechtěl. Rozumí se, že z toho pry-

*) Przegląd Polski 1882. VIII, str. 159., IX, str. 424. Spisovatel N.

štily jen domácí nepokoje, kvasy a hněvy, otravující mladá léta nevinných děvčat. Konečně podala matka ruky své panu Broňcovi, velkému maršálku dvoru království kongressového, jenž rychle promarniv vlastní a ženy své peníze, neuměl vystačovati se svými důchody jinak ohromnými.

Pan Broniec byl dle mínění současníků především dvořanem, který pro marnosť a živobytí nad stav, ničil a mařil značné jmění. Bylť on zbožňovatelem gastronomie, a ti, kteří pamatují dosud báječně rychle ztrácející se majetek a důchod páně maršálkův, vypravují, že v pravém smyslu slova „projedl vše, co měl".

Jeden z tehdejších „rýmotvorců" zvěčnil v rýmovaném listu zásady povahy páně Broňcovy; dostačí zajisté připomenouti jen závěrečný úlomek věnovaný panu Broňcovi:

Szczęśliwy, kto dostatnim opatrzony bytem,
Smak i strawny żołądek łączy z apetytem,
Choć w dzisiejszem zdarzeniu nie bez trwogi żyje —
Niech jé i pije.

Co do mnie, ufam szczęściu i jestem spokojny,
Choć na chwilę odwrócił twarz swoją bóg wojny,
Niech tylko dobrze trawię, tak piję i jadam
Jak Broniec Adam.

Není tedy divu, že dluhy rostly jako houby po dešti a že celá domácnosť upadala čím dále, tím více do nesnází a neladu. Nezřídka prý utíkaly se sestry k ministru Feliksu Łubieńskému, doprošujíce se u něho zastání proti dotěrným věřitelům, jakoby měl ministr k tomu právo. Vše tonulo ve propasti finančního úpadku, i peníze, které p. Grudziński posýlal pro učitele a na vychování dcerušek. Dívky ocitovaly se nezřídka ve velikém nedostatku, ničeho nebylo možná dostati na úvěr, tím méně věcí nezbytných ku veřejnému vystupování, k němuž byly donucovány. Vypráví se, že sestry zastiženy byly z rána při správě střevíčků, v nichžto z večera měly tančiti u příležitosti prvních plesů varšavských. Vše to bylo ve městě pověstno, odsuzováno a jako zlý příklad jmenováno, pan Broniec málo se však o to staral, jedl a pil, tak jak máti stejně málo pečujíc o urovnání poměrů, strojila se, bavila a processovala.

Za takových okolností dorůstaly jako lilie tři sestry. Památka jejich podnes vrhá jasné paprsky do lůna tehdejší společnosti polské.

Úděl jejich osudu byl velice rozličný. Nejmladší z nich vyspěla na vzor polské paní, snášející požehnání do jednoho z nejidealnějších dvorů šlechty, na nivě velkopolské". Provdavši se za generála Chłapowského, vynikajícího muže té doby, sdílela s ním neohroženě vlasti posvěcený život nejryzejší oddanosti a družnosti. Sestra její Josefa, provdaná za hr. Gutakowského, slynula pro své nevyslovitelné půvaby ducha i těla; vynikala líbezností nade družky své, a obdivovatelé její vidouce ji tančiti, vždy opakovali: „Ou s'étonne de lui voir des pieds, car elle devrait finis par un nuage".

Nejstarší z nich, Johanka, nevynikala sice nad sestry své krásou, ale za to dobrota srdce byla první její předností. Snad by ani nebývala obracela po sobě zvláštní pozornosť, kdyby ji nestavělo do popředí to, co Francouzové nazývají grâce. Vedle toho sladkosť v řeči, pohledu a ve všem obcování, jakož i jakási trpělivá lahoda — to byly hlavní známky Johanky Grudzińské. Niemcewicz, jenž ve svých zápiskách vše trpce hanil a odsuzoval, nevzpomíná Johanky ani jediným křivým slovem. Čteme tam toto (z r. 1819.). „Slečna ta, ze starého a vzácného rodu, byla prostředního vzrůstu; tvář její nebylo možná nazvati velmi pěknou: bělosť a příjemnosť byly celou její vynikající vlastností; nepřekvapovala vtipem, ale dojímala sladkostí, a v tom neměla sobě rovné“.

Z nejněžnějšího věku Johančina zachovalo se několik dopisův, jejichž obsah tkne se ovšem věcí více neb méně všedních; přes to hodláme z nich podati alespoň dva úryvky, z nichž také probleskuje ušlechtilá mysl dívky do veřejného života ještě nevstouplé. K tomu jest dodati, že Johanka nedlela se svými sestrami stále ve Varšavě, ale že občas zajížděla na venek, a sice i na dobu delší. Byly to asi nejšťastnější její okamžiky.

Roku 1813., kdy se dítky uchýlily před válečnou bouří do Velkopolska, píše Johanka takto: „Maminka odjela do Poznaně a my jsme poprvé zůstaly samy (na vsi). Cítíme stále lépe, že nám je ku štěstí nezbytně potřebí, abychom byly pospolu, v životě společném a jednotě srdečné. Čas zde máme úplně rozdělený tak jako ve Varšavě. Přes celé ráno jest každá z nás zaměstnána něčím jiným (mimochodem podotýkám, že mám svůj vlastní pokoj, jen pro sebe; pochopuješ jaké to štěstí!). Po obědě čteme společně, večer chodíme na procházku. Dni minou jednotvárně a tak nepozorovaně, jako život. Máme veliké tajemství. Zde za stavením jest stará zahrada obklopená vodou, plná vysokých stromův, ale zanedbaná úplně. Chopily jsme se tedy práce, abychom zahradu do příjezdu matky své zřídily. Každá má svůj rýč, své hrábě, zahradník nám pomáhá. Již jsou stezky vytknuty, květiny vysázeny, vše velmi krásné. Vidím již, jak se maminka potěší, cítím, jak mne přitiskne k srdci. Jaká to sladká naděje!“

Pravým opakem tohoto selankového dopisu, leč svým způsobem stejně rozmilým jest přípis jiný, pocházející z r. 1816., když Johanka byla již „dámou“ na jakémsi plesu varšavském.

„Ode tří dní,“ píše 8. srpna 1816., „žiji v samých slavnostech a radovánkách. Moje sestřenice zasnoubila se s panem Dzierżanowským, a poněvadž není přítomna matka, vystupuji sama v úloze sestry a přijímám všechny možné honory a komplimenty. Dnes přijíždí celá svatební družba — přes 30 osob — k nám na čtyři dni... Jaké to čtyři dni nudů, chtěla jsem říci radostí, příjemností, slavností a hluku, každý den jinde, dále o míli, o půl míle, o tři čtvrti míle od nás. Při té příležitosti byla jsem poprvé na veských radovánkách a na sňatku. Zajímavá to věc... Ale nejkomičtější jsou mládenci, kteří spatřujíce sňatek, ale ne svůj,

přisouvají se každý ku své slečně a předstihují se v něžnosti. A jsou-li kdy nemotorní, směšní a nesnesitelní, tož nejvíce když se snaží o závod býti něžnými a zdvořilými... Smiluj se, určí-li moje nešťastná hvězda, že matka Tvá list tento přečte, popros ji ode mne, aby se nehněvala, neboť vím z přesvědčení o své a z pověsti též o Tvé matce, že maminky nemají rády, když panny považují mládence za nesnesitelné."

Z jiného listu, psaného téhož roku, vyjímáme tato pozoruhodná slova: „Jest mi tak nesmírně bolestno hleděti na utrpení jiných, třebas i lidí lhostejných, že nevím odkud vezmu odvahy, jestliže mně někdy bude trpěti — ačkoli každým dnem se přesvědčuji, že Bůh dává každému tolik síly, kolik je mu potřebí. Maminka na příklad při všech starostech, nepokoji a těžkostech má se co nejlépe. Ale já bych to tak neuměla. Klid, stejnost, pravidelnost života — to je moje blouznění a mé heslo. Bez toho nemohla bych býti šťastnou!"

Daleko by nás vedlo, kdybychom se ještě déle zastavovali při útlém mládí slečny Johanky, jejíž pozdější věk beztoho dosti nám podá příležitosti vniknouti do hlubin ušlechtilého srdce jejího.

Čas, z něhož pocházejí úryvky dopisů výše položených, velmi jest blízký prvních styků nejstarší slečny Grudzińské s carevičem Konstantinem. Nelze s určitostí říci, kdy carevič příští družku života svého poprvé spatřil, a při jaké se to stalo příležitosti, tolik však je jisto, že sňatek sám byl pro varšavské kruhy společenské velikým překvapením. Stalo se to zcela znenadání, ač mluveno o tom tu a tam v salonech, zajisté jen velice zdaleka. Niemczewicz praví ve svých pamětnících, že veliký kníže Konstantin poznal Johanku poprvé r. 1818. na dvorním plesu, pořádaném ku cti carevny. Přilnul prý k ní nepřekonatelnou náklonností hned po prvním setkání. Okouzlila jej okamžitě nevýslovným půvabem při tanci; ti, kteří pamatují Johanku Grudzińskou na plesech za časů knížectví varšavského a království kongressového, vzpomínají dosud, že uměla z „Gawota" stvořiti skutečnou báseň přirozené gracie a nádhery pohybů. Rád též naslouchal velký kníže plynné rozmluvě anglické slečny Johanky s Faushawem, ve kteréž spatřoval krásu nevyrovnatelnou. Jest však po mínění všeobecnějším pravděpodobné, že veliký kníže Konstantin stýkal se s Johankou již před tím v salonech varšavských, zejména v domě dvorního maršálka. O zmíněném plesu zachovala se následující vzpomínka: Když se zástup zvědavých lidí dral k oknům paláce (v Łazeńkách), vydal rozhněvaný veliký kníže rozkaz, aby zástupy byly rozehnány.

„Proč je vzdalovati? Vždyť se mačkají, aby spatřili matku Vaší Císařské Milosti, ils sont là pour admirer votre mère..." ozvala se vlídně slečna Jeanetta.

„Slečno, vy jste vždy andělem!" zvolal Konstantin a odvolal daný již rozkaz.

Od té chvíle začal veliký kníže bývati téměř každodenním hostem za prahem dvorního maršálka. Brzy potom netajil již

lásku svou ani slečně, ani rodině,*) a za nedlouho též všelicos mluveno již o tom po Varšavě. Příbuzenstvo Jeanettino hledělo, jak ze všeho vysvítá, na milostný zápal velikého knížete velmi nedůvěřivě. Zejména sestry nerady dívaly se na časté návštěvy carského hostě, a také pan Broniec projevoval mnoho váhavosti v té příčině. Jediná paní Broňcová, podléhajíc patrně osobním tužbám a nadějím, přála ženichu neobmezeně.

Zálety velikého knížete trvaly celá tři léta!

Nemáme dosti určitých zpráv, jaké bylo citové smýšlení půvabu plné Jeanetty v prvních dobách styku jejího s velikým knížetem. Není však pochybnosti, že náklonnosť její k němu vyvinula se teprv časem a že byla zajisté valně povzbuzena vytrvalou a opravdovou oddaností knížete, jakož i tou okolností, že doma nikterak se nemohla cítiti šťastnou. Snad bylo v dívce trochu marnivosti a lásky sebe samé — ale jak vysoko uměla se Jeanetta povznésti na stanovisko vzácné, ušlechtilé ženy, uzříme níže. Snad také vlastenecké zájmy vedly Jeanettu ke kroku rozhodnému — ač nemáme toho zřejmých důkazů. Buď jak buď, tolik jest jisto, že vytrvalosť a horoucnosť knížete přibližovaly ji každým dnem víc a více k uskutečnění vřelých tužeb knížete.

Jeanetta neodmítla jeho ruky, dala svolení, že chce státi se družkou jeho života.

Není asi těžko pochopiti, že milostným úmyslům velikého knížete kladly se na překážku mnohé obtíže a zajisté nejednu trpkou chvíli bylo mu zakusiti, než dospěl k cíli svých tužeb. Konstantinova láska byla hluboká a vřelá — byl hotov vzdáti se všeho a vykoupiti si ruky polské dívky i za cenu nejdražší. A tu právě proniká nejjasnější paprsek života bratra cara Aleksandra! Odebral se do Petrohradu a domáhal se tam svolení, aby za ženu mohl pojati slečnu Grudzińskou. Barzykowski a jiní praví, že kladeny mu v Petrohradě po delším odporu následující podmínky: 1. aby se zřekl trůnu, 2. žena jeho nebude náležeti k rodině císařské, 3. děti nebudou míti práv posloupnosti. Konstantin odhodlal se, vzdáti se pro milenou ženu koruny, ale dlouho váhal přistoupiti k podmínkám ostatním. Ale Jeanetta přišla nastávajícímu svému choti sama vstříc, řkouc láskyplně: „Já žádných titulů nechci a nepotřebuji, dosti mám Tebe.“ **)

---

*) O prvním setkání slečny Grudzińské s velikým knížetem kolují také některé pověsti povahy anekdot. Stalo se na př prý tak jednoho dne při vojenské přehlídce na Saském náměstí. V okamžiku, kdy velký kníže prohlížel šiky svých vojáků, vjel proti všemu nadání a řádu na prostranství toto jakýs povoz. Velký kníže, podrážděn touto nepříslušností, prudkým skokem svého koně hnal se k povozu. Spatřil v něm však dívku tak líbeznou a milou, že hněvem vzplanulá tvář jeho rázem se změnila. Salutoval dvorně a kázal svým šikům rozstoupiti se, aby neznámá dáma volně mohla projeti Byla to Jeanetta Grudzińská a první její setkání s velikým knížetem. Totéž vypravuje se v povídce „Cesarzewicz Konstanty i Joanna Grudzińska czyli Jakubini polscy.“ Przez Jana Czyńskiego. Lipsk 1876., str. 9—11.

**) Barzykowski, I. str. 87.

Mezitím vyjednával carevič také s panem Grudzińským, od něhož se mu skutečně dostalo dne 9. května 1820. písemného svolení.

Po dvou nedělích odbýván k nemalému překvapení celé Varšavy sňatek slečny Grudzińské s velikým knížetem. Bylo to dne 24. května 1820. Svatební obřad konán v zámku, a sice způsobem soukromým, nejdříve v ruské, pak v katolické kapli. Z rodiny byl přítomen otčím a matka nevěstina, obě její sestry, švagr plukovník Gutakowski, téměř celý štáb a jen několik osob civilních. Téhož dne přesídlila se nevěsta do Brühlova paláce, kdež přebýval velký kníže, a od toho okamžiku všady po jeho boku se zjevovala. Vizme však, co o tom vypráví ve svých Pamětnících jemnocitná paní Klementina z Tańských-Hofmanová:

„Velký kníže Konstantin Pavlovič, bratr a nástupce Imperatora, oženil se 24. května t. r. (1820.) se slečnou Grudzińskou. Od několika let mluveno o tom, že se do ní zamiloval, a kdokoli jej poněkud znal, snadno mohl se toho domysliti; zlí lidé rozličné věci vyprávěli o této slečně. Sňatek napravil vše a přesvědčil o její ctnosti. Dlouho nechtěl tomu nikdo dáti víry; sama jsem náležela k nim, ale musily jsme uvěřiti vlastním očím... Slečna Grudzińská přesídlila hned po sňatku ke knížeti, a odtud jest viděti je vždy pospolu v divadle i na procházkách.

Podivuhodno jest skutečně, že císař a matka udělili svolení; vypráví se, že velký kníže, přebývaje posledně v Petrohradě, po tři dni se jim vlekl se slzami v očích u noh, pokud neobdržel svolení. Dosud Jeanetta (tak ji u nás všickni nazývají) nemá žádného titulu. Když konala dámám, o překot tisnící se k ní v prvních dnech manželství, návštěvy na vzájem, všady ji ohlašováno jako ženu velikého knížete. Vypráví se, že jí císař s příjezdem na sněm udělí přiměřený titul.*) Celá tato historie jest posud předmětem všechněch rozmluv. Mnoho osob Jeanettě závidí — přiznám se, že ji spíše lituji." **)

Tak překročila Jeanetta práh nového života. Příští dráhu kněžny Łowické vystlal osud bolestným trním. (Pokračování.)

Jiří Križanić, patriarcha slavistiky.

Podává prof. J. Perwolf.

(Pokračování.)

V Sibiři zabýval se Križanić také ruskou historií, i sestavil zde, v Tobolsku, r. 1662. zkrácený svod ruských letopisův od nejstarších dob po r. 1652.; letopis ten psán jest obyčejným tehdy ruským jazykem letopisův, ale latinkou. Tamtéž sepsal Križanić

*) Stalo se, dostala titul kněžny Łowické.

**) Pamiętniki Klementiny z Tańskich Hoffmanowej. Berlin 1849. Tom I, str 74.

latinsky Relatio de Sibiria, čehož užil Witsen ve svém hollandském díle o severní a východní „Tartarii" (1692.); taktéž sepsal krátkou rozpravu o obchodě s Čínou, kterážto rozprava stala se známou v Moskvě, a byla příčinou, že vypraveno do Číny poselství.*)

Ruské a vůbec slovanské historie dotýká se Križanić častěji i v druhém svém hlavním díle, v Politice. On odsuzuje mnohé tehdy rozšířené názory a nazývá je směšnými báchorkami, jako na př. odvozování Slovanův od „Skythův", t. j. prý od Tatarův a Turků, pověstný „majestát" Alexandra macedonského slovanským knížatům, jímž udílí všech zemí mezi moři chvalinským a varjažským (baltickým): nemohlť zajisté udíleti zemí, kterých neměl a ve kterých nikdy nepanoval; ruskoslovanský národ bydlí v těchto svých zemích od starodávna, od času rozmnožení jazyků, pocházeje prý od praotce Slovena. Onen majestát vymyslil nedávno jakýsi český letopisec, dle něhož prý Alexandr daroval Illyrům zemi mezi Dunajem a Bílým mořem; místo obou těchto hranic napsal ruský letopisec svá moře chvalinské a varjažské. Avšak Illyrové nebyli Slované; tito teprve po osmi stoletích po Alexandrovi z Rusi hnuli se za Dunaj a zaujali Illyrii čili odtud zemi slovanskou, otčinu Bulharů, Srbův a Chrvatů. Báchorkou jest Križaniči též tak zvané povolání Varjagů, t. j. prý Litvanů, skrze Novgorodce podle rady Gostomysla; nemohliť Novgorodci býti tak hloupí, aby prosili od Varjagů tři knížat; spíše Novgorodci dobyli těchto svých zemí na Varjazích-Litvanech, a rušti knížata ženili se s dcerami pobitých varjažských knížat; později, za Vladimíra sv. začali tvrditi, že on pochází po meči od knížat ruských a po přeslici od varjažských. Co se týče odvozování ruského knížecího rodu od císaře Augusta, jest to hloupá a hrubá lež, a car Ivan mohl prý dobře přestati na pradědu Slovenovi, a nehledati slávy ve lživých, směšných a oplivaných báchorkách. Takéť Ivan nedobře se zachoval, opovrhnuv starodávným (prý) slovanským jménem král, a přijav cizí titul car, čehož cizozemci ani nevykládají skrze císař; dobře by bylo, aby „slovanské, starší a poctivější" král na Rusi se obnovilo. Nic nemůže býti záhubnějším národu a říši — rozumuje Križanić — jako když lidé opovrhují svými dobrými mravy, zákony, řády a jazykem, je opouštějí a přijímají cizí mravy a jazyky, a snaží se přetvořiti se v jiný národ. Knížata našeho národu, Bulhaři, Srbi a Chrvati, když začali opovrhovati svými mravy a jazykem, a nazvali se despoty, archonty, hercegy a cary: tu zahynuly všechny jejich dobré obyčeje, politický život i sláva, a brzy potlačen tam i národ. To budiž výstrahou i Rusům.

Dílo Politika připsal Križanić caru Alexěji, jemuž tu vykládá výše dotčené příčiny svého příchodu na Rus'. Významný

*) Rukopis letopisu chová se v bibliothece synodalné typografie v Moskvě, opis v bibliothece Ossolinských ve Lvově; dva rukopisy vypsání Sibiře (z roku 1680. a 1681.) v cís. petrohrad. veřejné bibliothece. Witsen nazývá Križaniće Fridrichem a mnichem polským. O rozpravě „O kitajskom Torgu" v. Novoje Vremja 1884., 22. června.

jest epigraf tohoto díla: „Pro patrocinio gentis communis. Volo exigere omnes alienigenos tribunos et officiales militares; suscipio vero omnes Boristenitas, Polonos, Lituanos, Sarbos et quoscunque gentis sclavinicae viros militares, quicunque volunt mihi militare. (Na obranu společného národu. Chci vyhnati všechny cizozemce plukovníky a důstojníky, ale přijímám všechny Podněpřany, Poláky, Litvany, Srby i jakékoli vojíny slovanského národu, kteří mně chtí válčiti.)“ V díle tom Križanić obšírně rozumuje o národním hospodářství, o materialném blahobytě i o jeho prostředcích, obchodě, průmysle, orbě, řemesle atd., o tom, jak bídně vše to provádí se na Rusi, a jak by se to mohlo povznésti, o vládní formě, o způsobě vladaření, o rozličných stavech, o vojenství, o národních obyčejích atd., vůbec líčí onen smutný a mračný materialný i duchovný stav, v jakém nacházela se tehdejší Rus', líčí jej ne co chladný cizí pozorovatel, ale pln lítosti jako vřelý patriot, i vroucně sobě žádá změny k lepšímu; on se domnívá, že tu může ruský samovládce mnoho sám ze své vůle změniti, že může zasáhati i do národního bytu i do všelijakých maličkostí, oděvů, vousův atd., zrovna jako to potom skutečně dělal car Petr. Všech těchto věcí, jinak velmi zajímavých, tu pomíjíme, a obrátíme se k oněm částem Politiky, které týkají se všeobecného stavu celého Slovanstva.

„Mnohokráte přemýšlím o těžkém položení národu našeho slovanského, v němž se počítá šest kmenů, Rusi, Leši, Češi, Bulhaři, Srbi a Chrvati; a uvažuji, jak jsme ponižováni ode všech národů, z nichž jedni nás zuřivě urážejí, jiní námi nadutě pohrdají; jiní nás vyjídají a požírají náš blahobyt před našima očima, a — což jest nejvíce urážlivé — nám nadávají a se posmívají, nás nenávidí a nazývají barbary, a spíše počítají mezi dobytek nežli mezi lidi.“ *) Nejsouť zajisté Slované odsouzeni nebo zrovna předurčeni k nevzdělanosti, jak by chtěli světu namluviti jich nepřátelé; mohouť i Slované učiti se jako jiní národové, zvláště nyní, kde Bůh ve svém milosrdenství a ve své štědrosti vyzdvihl na Rusi říši slovanskou na slávu i moc, jakéž za minulých dob v našem jazyku nikdy nebylo. Slované ovšem jsou ještě pozadu za ostatními vzdělanými národy, jsou u porovnání s nimi hrubí a neumělí, ale barbaři přece nejsou; cizinci přehánějí skutečné vady a nedostatky Slovanův, a kde jich není, vymýšlejí je a nestydatě lhou; píšíce o národě ruském nebo o jakémkoli slovanském, píší ne historii, nýbrž štiplavou hloupou píseň. Skutečné vady Slovanů jsou lenosť, hrubosť a nevzdělanosť u porovnání s jinými evropskými národy, pijáctví a marnotratnosť, ukrutnosť k poddaným, krajnosť vládní formy. Velikou vadou Slovanů jest nemírné honění se po cizáctví, podajnosť cizincům i proti vlast-

*) Križanić uvodí několik hanlivých pořekadel cizozemcův o Slovanech. Řekové nazývají otroka — sklavem, t. j. Slovanem, Bulhara — ne člověkem, a tak i Uhři Slováka; Francouzům jest Polák — medvěd, Vlachům — hlupák, Němcům — zloděj; Němci mají také pořekadlo: Die Ungarn und Krabaten haben einander lieb, wann der Böhm zu ihnen kommt, da sind drei rechte Dieb.

*

nim bratřím. „A my ve své hlouposti dáváme se mámiti, za jiné bojujeme a cizí vojny činíme svými; mezi sebou se nenávidíme, sobě nevražíme na smrť, bratr bratra vyhání beze vší potřeby a příčiny; cizincům vše věříme, s nimi přátelství a smlouvy zachováváme, a sami sebe a svého národu se stydíme a odříkáme. My bez rozvahy jdeme za cizinci a moříme se mezi sebou bez počtu a bez konce.“ Povolnosť a láska Slovanů k cizozemcům a ke všeliké cizozemštině přesahuje všechny meze.

Križanić nezavrhuje šmahem všeho cizího, jelikož dobré věci dlužno přijímati odkudkoli, ale podotýká, že cizozemci i pod záminkou, že přinášejí věci dobré, hledí Slovany všelijak odříti; pročež třeba jen opatrně užívati jich služeb, zvláště vojenských; Slované však, západní a jižní, mají býti postaveni na roveň s Rusy.

Největšími nepřáteli všeho Slovanstva jsou Němci a Řekové; ze všech rozmanitých ran i škod, jež Němci Slovanům přinášejí, jsou tři hlavní: kacířství, rozkoš, kažení monarchie, jak učinili Polákům v míře svrchované. Vášnivě brojí Križanić proti Němcům, připomínaje tu ve mnohém Dalimila a písemnosti z dob husitských. na př.: Manifest Pražanův z roku 1420., Sebrání z kronik českých r. 1437. a j. „Cizozemci nás vytiskli z celých zemí, z Moravy, z Pomoří, ze Slez, z Prus; v Čechách již málo co slovanského zbývá po městech, a u Poláků jsou všechna města plna cizozemců. Když cizozemští kupci a řemeslníci v nějakém městě tak se rozplodí a rozmnoží, že mají dostatečnou moc, tu naše lidi z měst vyhánějí nebo pobíjejí, město opevní, i stanou se samovládci, pány na naši hanbu i škodu. Tak jsou učinili v Gdansku, v Toruni, v Rize a v jiných městech; všude nás zahnali od moře, i od velikých splavných řek do širého pole země orati. My jsme jich chlapy, zemi pro ně vzděláváme, i vojny v jich prospěch vedeme, aby oni seděli bez díla ve městech, v kamenných domech, hodovali a nás nazývali sviněmi, psy a osly. Oni svým psím kousáním a trýzněním dohnali množství našich Slovanů, mezi nimi pomíchaně bydlících, až k zoufalství, tak že se stydí svého jazyka i rodu, a mnozí skrývají svůj původ a vydávají se za lidi jiného národu. Dobyvše panství v Uhrách, Čechách, Polsku a Litvě (t. j. švédská dynastie), hněvají se, vztekem skřípají a pukají, že nemohli ještě pod svou moc dostati i carství ruského, jež povždy jediný Bůh zachránil od přelítého nepřítele.

Aby nepřátele Slovany rozdvojovali, sejí mezi námi neustále vnitřní různice. Dlužnoť pomysliti, že my, Rusové s Poláky jsme lidé jednoho jazyka a synové jednoho otce; a pro tuto říši nemůže býti většího štěstí, jako kdyby byla mezi námi bratrská svornosť. Ale ďábel, který závidí lidskému pokolení všelikého dobra, nabádá ty dva národy, aby vším snažením i všemi silami povždy překáželi naší svornosti a hleděli vzbuditi v nás věčné spory, nenávisť a vojny; oběma zajisté velice užitečna jest naše nesvornosť. Věděť Řekové, že, kdybychom byli svorni, brzy bychom seznali jich podvody, oni by nemohli více požívati z Rusi oněch užitků, kterých posud požívali. Věděť Němci, zvláště Švédi, že, kdyby byla mezi námi

svornosť, nemohli by snadno podržeti, což byli Polákům vyrvali: kdyby však Poláci vedli s námi vojnu, tu Švédi doufají, že loupež podrží a uloupí ještě více. Jiní Němci, kteří píší se římskými císaři, ode mnoha věkův usilují zmocniti se polského království; ale vidí, že svého záměru nemohou vykonati, kdyby Poláci žili s námi ve svaté lásce. Pročež tito hrdopyšní, nadutí, směšní, planí páni všeho světa, i naši posměvači posýlají k nám posly a přetvařují se býti našimi přáteli. A všemi těmito svými poselstvími neměli nic jiného na mysli, neusilovali o nic jiného, než aby rozsévali mezi námi různice." *) Križanić také nenávidí Němců náramně, líčí jich charakter nejčernějšími barvami, a dí, že dlužno před nimi utíkati.

Neméně horlí Križanić proti Řekům, kteří taktéž pohrdají Slovany a převrátili jich národní jméno v potupný význam otroka (sklava). Řekové jsouce prý původci církevního rozkolu, jsou příčinou, že „nyní i jindy nesmírně prolévala se krev mezi námi a našimi bratřími Poláky, že posud v Polště nevládne někdo z rodu našich nejjasnějších carů". Řekové snaží se všemožně dostati do rukou srbský patriarchát, oni vadí prý Rusy a Poláky (což ovšem spíše platí o „Římanech"), nazývají Bulhary ne-lidmi, Slovany vůbec barbary a sklavy, a potloukajíce se na Rusi, všelijak vydírají ruský národ pod zástěrou náboženství. Neobyčejně střízlivě soudí Križanić, katolický kněz, o rozštěpení křesťanské církve na východní a západní, které svými následky ukázalo se býti tak osudným zejména Slovanům. „Hloupě jedná, kdož se míchá do cizích sporů, ze kterých jemu nemůže vzejíti užitek. Co jest výše nás, to se nás netýče. Rozdvojení se stalo ze žárlení dvou národů z příčiny vrchmocí světského i církevního, římského císařství a papežství. Nechť zápasí ti, jimž jest ta moc Bohem dána, totiž Římané a Řekové. A nám, Slovanům, není ona moc dána, ani možná, ani potřebná. Bylo by bláhové a hloupé o tom mysliti, aby nám mělo do rukou se dostati buď římské císařství, buď vrchní moc v církvi. My Slované i Rusové jsme daleko od toho. Není ani pěkné, ani radno, honiti se za nedostižitelnými a nemožnými věcmi. My na věky nezmocníme se ani onoho císařství, ani papežství. Nechť bude římské císařství, daremné a Ježíšem Kristem zrušené, kde chce Nechť bude církevní přednosť v Římě nebo v Cařihradě. Nezápasme a nežárleme pro cizí spor, z něhož nám prospěch vzejíti nemůže; ale raději po přátelsku vyslyšme obě dvě strany a hleďme je smířiti. Nejsme povinni brániti cizí moci. My jsme přijali od Řeků, Poláci od Římanů svatou víru a zákony církevní; ty věci jsme povinni chovati a brániti; a nemusíme brániti moci, ani podporovati klevet řeckých nebo římských. Jestli patriarcha a papež se hádají a škubou a za brady tahají za přednosť: my pro přednosť nemusíme dělati různice, ani zastupovati ty, kteří činí různici. Spíše jsme povinni smiřo-

*) Obracíme zvláštní pozornosť na tento trefný soud Križaniće vzhledem ke sporu ruskopolskému.

vati Řeky s Římany. Neboť od našeho národu, od Bulharů, povstala jedna z hlavních příčin různice: za příčinou Bulharů nejprve jsou učili Řekové proklínati Římany. Jestli náš národ byl příčinou zla, zdá se býti slušným, aby byl též příčinou dobra". (Dokončení.)

O životě, spisech a literarním významu Ivana Andrějeviče Krylova.

Napsal H. Mejsnar.

(Dokončení.)

Jsou lidé, kteří ho zovou jen básníkem pro děti. Ovšem ze žádných spisů děti nevezmou tolik prospěchu, ale myslící člověk vyčerpá z něho ještě více. Jeť moudrosť dostupna všem věkům, ale v hlubině své pojata býti může jen rozumem zralým; ano mnohé bajky jsou nedostupny dětem; čím více vnikáš v jich smysl, tím více rozvírá se objem jich a síla. Na příklad rozebeř bajky „Potok" (Krylovu zvlášť milou), „Liška-dobračka" a jiné. To co tvoří nejpodstatnější hodnotu spisů Krylovových, nemůže pozbyti ceny své od změny vkusu, jazyka a potřeb časových. On vždy bude v modě, poněvadž úspěch jeho nikdy nezávisel na ní. On výše stojí svého druhu, dokázav že místo nekrášlí člověka, ale člověk místo, a slovo bajkář s obyčejným smyslem je málo čestno pro něho. Bajky jeho živý a věrný jsou obraz ruského rozumu s jeho důvtipností, pozorovavostí, prostosrdečným šelmovstvím, s hravostí a hlubokomyslností. Všecky věky, všecky stavy, několik pokolení se s ním seznámilo, těsně zblížilo, s dětství do starosti, vrstvy nejvzdělanější a nejnižší, kam nevnikne kouzlo umění; ale kde přirozená chápavosť jest, tam hlas pravdy a zdravého smyslu, oblečený v slovo životvorné, vždy je pochopitelným a vábným; on znám i těm, jež neznají písma; znajíť ho z doslechu, z ústního podání a přisvojili si bajky jako pokladnici přísloví. Spisy jeho šly a jdou z ruky v ruku, z rodu v rod v nesčetných vydáních, hlásajících slávu jeho nejdálnějším pokolením, pokud stane srdce ruského, ozvoucího se na zvuk rodného jazyka! Každý je na Rusi zná z paměti; staly se opravdovou potřebou národní. Nelze si mysliti něco idealně dokonalejšího, tón neodvislý, barvitý, výrazný ve všech odstínech a barvách, ostrý, jistý; vývody a závěry mají sílu neodolatelnou, epigrammatickou, jež každého odzbrojuje. Sloh lehký, plynný, čistý, vždy případný a příjemný; vypravuje volně, prostodušně, tu velkolepě, tu něžně, tu baví směšným výrazem a obratem. I praví o něm Gogol, že žádný z básníků neuměl učiniti myšlénku tak zřetelnou, přístupnou jako Krylov; vše tu malebno, ať představuje přírodu vábnou, nebo hroznou, nebo špinavou, do nejmenších odstínů rozmluvy podává vlastnosti jako živé. A věru velké je umění v tom, allegorii, jíž jest bajka, dáti všecku sílu pravdy,

očarovati jí. Bajky jeho, nehledě k poetickým krásám a rázovitosti národní, zůstanou vždy pokrmem myslícího a zvědavého ducha, kterémukoli patří národu a věku. Od mladosti pronikalo ho zdravé přesvědčení o svatosti povinnosti, o vysokém významu občanské poctivosti, a hluboká nenávisť ke všemu, co snižuje důstojnosť člověčí; pronásledoval kdekoliv zištnosť, licoměrnosť, chlubnosť, pochlebenství, klam, po celý život hleděl občanstvo svým slovem prosvěcovati a uváděti na cestu pravdy, povinnosti a cti. Od mládí zřekl se všech lakadel ctižádosti, zisku a marnivosti, vážil si nade vše duševního blaha a s ohněm vrhal se do učení. Jsa přesvědčení samostatného a ostrého, nedal se uchvátiti ani současnými svody ani jednostranným směrem, je kazatelem přísného pořádku, spravedlnosti, zákonité moci; vady, zlořády, úskoky, hlouposti našly v něm neúprosného žalobníka. Vlastním přemýšlením položil si základy náboženství, filosofie a politiky, s nichž nesvedl jej ani materialismus, ani cynismus, ani liberalismus. Bojoval proti výstřednostem, dobře znaje, jak blízko jest od nich do bídy, tepal bičem satiry i v nejchoulostivějších případech i lidi silné a nebezpečné. Slovem, knihy jeho bajek tvoří osnovu pravd všelidských, občanských, rodinných a každého člověka, kudy životem by chodil, nejlepší obrazárna charakterů věrných výrazem i šatem i krojem do posledních drobností. Byť sebe více mravopisny a mravoučny byly plody jeho, nestačily by na nesmrtelnosť; k tomu třeba bylo přistoupiti aesthetické kráse a výrazu ducha národního. Krylov člověk měl nedokonalosti v životě soukromém jako každý jiný, ale ten člověk v jeho bajkách je vysoký mudrc, plný pravidel cti a ctnosti, pronásledovatel vší lži a nízkosti, ochránce vědy a myšlénky proti nevědomosti a hlouposti, učitel a dobrodinec současníkův a potomkův. Kéž zlaté genialní jeho myšlénky vlijí se i v národ náš, a přejdouce v přísloví a nálezy rozumového soudu stanou se jeho věčným duševným majetkem!

Historie literarní zaznamenala jako prvního bajkáře Sumarokova, jenž se narodil r. 1718. Byl neunavný povídálek, hrubý, pestrý, formalný. R. 1744. narodil se Chemnicer, prostý, lehký, úsečný, jako staří moralisté, příjemný. R. 1760. narodil se Dmitrev, jenž ustoupil prvenství Krylovu v tvorbě, barvách a národním rázu, podav mu vzorec půvabu uměleckosti, vkusu a bystrosti rozumu.

Deržavin napsal o Krylovu: Ezop, vida Chemnicera, Dmitreva, Krylova, poslednímu řekl: Tys jemný, rozumný (Ты тонокъ и уменъ).

V Polární Hvězdě napsal Bestužev: I. Krylov povznesl bajku k originalně klassické vyši. Nemožno dáti lepší prostoduchosti vypravování, větší národnosti jazyku, více citelnosti mravouce. Je podoben Lafontaineu, ale má svůj zvláštní charakter. Plán bajek jest originalní, jazyk povýšené prostonárodní nářečí, nenapodobitelné ve svém způsobě; přidáme-li k tomu výmysl, pečeť genia, tvrdíme, že je Krylov první originalní ruský bajkář. I bajky Dmitreva jsou půvabny, ale nejsou národně rusky; čistota slohu jest jich hlavní hodnota, sloh jeho jest jazyk vzdělaného světského člo-

věka; sloh Krylovův vyráží prostoduchost a s tím důvtipnost ruského národa; to je ruský rozum, národní ruský jazyk ušlechtěný filosofií a světskými způsoby, obsah jeho básní představuje gallerii ruských mravů ve způsobě vznešené historické malby, náležející ruské národní škole. V Synu Otečestva z r. 1829. napsal někdo: Krylov je baječník — baječný strom, kterým bylo třeba silně zatřásti, by padaly s něho plody; jinak oddával se neapolské rozkošné lenosti pod 60" severní šířky. M. Greč z r. 1834. napsal o něm: Před jeho zraky je plná pokladnice života, z které vybírá stále nové myšlénky a s nimi novou poesii. Opravdový básník je právě takový dějepisec jako historik, ten má přísnou soustavu v rozvržení událostí, onen navrhuje skupiny, nestaraje se o jich souvislosť. Krylov do všesvětové knihovny položil tvoření o své vlasti s překvapujícím pragmatismem zpracované. V Zvězdočkě z r. 1844. napsala dáma, osobně znající Krylova: Jakýsi čaroděj, jak praví podání, klíč k tajemství, jak zalíbiti se, v kouzelnou skříni skryl; jeho jen najíti může nadání. Krylov náš prostě sáhl — a našel. Jiný kdosi napsal o něm: Byl sám akademií, a všecky akademie světa nemohou pochlubiti se tak činným vlivem na rozumové, mravné, občanské, ano i náboženské vzdělání lidstva, jaký způsobil nepozorovaně, ale na všech místech stále genialný spisovatel. Krylov byl veliký jako překladatel, neboť své převody výše postavil krásných originalů slavného Lafontainea; veliký jako napodobitel, neboť překonal vzory, ale nejvýše stojí, když samostatně čerpá myšlénky z přírody, ze skutečného světa, tu je hlubokomyslný filosof, věrný přítel přírody, před nímž rozvírá ona svá tajemství, tu je poeta v myšlénkách, obrazech, formách jazyka i ve spojení zvuků. V „Bibliografických zápiskách“ z r. 1861. čteme „Vidění na březích Léty od Batjuškova“: O div divoucí! Krylov, zapomenuv pozemského hoře, šel obědovat přímo v ráj. Stín jeho zašel k Minou, a stěžoval si, že ho smrť vzala zrovna od oběda, že by hotov byl zkusiti vína a pekelných pirohů, že ho znají, že je Krylov. — Všecko zajásalo! I ptal se ho Minos: A cos dělal? — — Na konec stůj zde citát z „Dramatického věstníka“ z r. 1808. o Krylovu. „Rozhovor obecenstva s časem“.

Obecenstvo.

Jak, čase, tak jsi mohl prchnouť okamžitě?
Tak tiše šel jsi včera, tiše, málo hbitě. —

Čas.

Mně Krylov křídla dal,
když bajky své byl tobě předčítal...

Bohdan Zaleski.

Návštěva u Bohdana Zaleského.

Napsal Edvard Jelínek.

„Náš Bohdan stokráte je naším Bohdanem, neboť on jest duchem našeho ducha, kostí a krví naší země, z jeho písní vane šum našich lesů, jedlí a sosen, z jeho písní vyznívají vlny řek našich, čtveračivé úsměvy rusalek a hrobové steny hetmanů našich, stepní dumky černobrvých dívčin a skvostným balsamem vznáší se ve vzduchu vůně lučin a květin našich. Bohdan není všemocným orlem poesie, jako Adam Mickiewicz, ale skromným, vděkuplným její slavíčkem, ba slavíčkem půvabným, libozvučným... Ze zrna, kteréž on vrhnul na naši nivu, nevyrostly sice ohromné, duby, ani cedry Libana, ani storamenné palmy, spíše jemné kvítky, stolistky, fialky, nezabudky, konvalinky..."

Slova tato napsala polská ruka před několika lety k podobizně „pana Bohdana", i zřejmo ze srdečné i vřelé ozvěny jejich, jak blízce přilnul ukrajinský slavík k srdcím polským.

Také nám Čechům není tento pěvec cizím: již před více než čtyřiceti lety snažili se Rittersberg, Čelakovský a j., seznamovati české obecenstvo s mladým tehdáž básníkem bratrského národa překládajíce a uveřejňujíce se zvláštní zálibou dumy jeho porůznu v časopisech českých. Záhy stalo se jméno Zaleského srdečně oblibeným ve všech kruzích současných přátel slovanské poesie a dávná jakási tradice zachovala netoliko sympathii v minulosti roznícenou, ale zvýšila ji i v dobách novějších, kdy mladší pokolení čím dále, tím lépe pociťovalo, že téměř každým dnem vzdaluje se nezvratně od času i lidí po nichžto zůstala jasná, hvězdnatá zář, vidná daleko a nezatemněná ani přesilením novověku. Také Bohdan Zaleski vyšel ze zástupu nejslavnější družiny polských pěvcův a stál nejblíže nesmrtelné trojice, Mickiewicze, Słowackého a Krasińského. Všickni stáli při sobě, patřili k sobě a potomstvo hledí k nim, jako k jednolitému celku, kterýž utvořil společně, každý svou váhou a samočinností, periodu slavnou svou krásou, ušlechtilostí a velebností.

Z památné této družiny zůstal mezi námi téměř jediný Bohdan Zaleski.

Řekli jsme, že „patřili k sobě". I v tom jest Bohdan Zaleski společný s družinou svou, že údělem osudu jest mu tráviti, po příkladu téměř všech jeho čelních soudruhů, život ve vzdálené cizině. „Rozprchnuvše se po světě, stali se bouřemi zmítaným listím". Ty, kdož nejvřeleji lnuli k rodné zemi a každý dech v nadšení jí posvěcovali, odtrhl sběh okolností daleko od vlasti a zanesl ku prahům nového domova. Také „pan Bohdan" usadil se daleko od kolébky své, ne pod tichou střechou šlechtického dvorku, ne v ovzduší stepnaté poetické Ukrajiny, nejužší vlasti básníkovy, nýbrž předaleko za horním Dněprem a Vislou, tam, kde teskným srdcem jest mu vzdechnouti:

Ach, rady nevíš sobě, kozáče —
což u nás jinak, jinak, jináče!

Ó Bože, Bože, slzy k Tobě řinu:
až umru, dejž mi v nebi Ukrajinu! —

Tak přihodila se vzácná příležitosť na vzdáleném západě, téměř v samém středu volné Francie, pokloniti se „ukrajinskému slavíkovi", jehožto zpěvy a dumy i nás učily vřele milovati, co nejdražší a nejmilejší jest jemu samému. Tož dospěvše do Paříže, spatřili jsme v této příležitosti splnění jedné z nejvřelejších tužeb, a Paříž sama stala se nám tím milejší, vděčnější — — —

Ctihodný kmet Bohdan Zaleski přebývá ve vísce Villepreux. Netřeba snad ani dokládati, že k vůli takovým návštěvám neváhal by člověk zbočiti úmyslně až někam do Normandie nebo Provençalska, nad to do vzdálenosti sotva několika kilometrů za pařížské mraveniště, z něhož rádo se alespoň občas uniká. Pouť stává se pak tím příjemnější, čím více se dostává cizinci přátelské ochoty, jíž se nám tentokráte ve svrchované míře dostalo laskavostí rodiny pana Vladislava Mickiewicze, syna nesmrtelného tvůrce „Pana Tadeáše". Byla to právě nejvhodnější společnosť k návštěvě ukrajinského slavíka.

Krátce po polednách vyjíždí vlak z nádraží montparnasského směrem k Versaillím. Poláci často jezdí po této trati a také naši laskaví společníci polští nespatřovali po cestě nic nového. Pan Vladislav, dost málomluvný, jen zřídka se ozýval, za to obveselovala cestu mladší dceruška jeho, vnučka Adama Mickiewicze, kteráž, ač spíše jest již dcerou volné Francie a uprostřed jejího života byla vychována, přec jemnou tváří i vším chováním svým přemile připomíná dívky šlechtických dvorků litevských Tak se nám zdálo, že bychom v ní poznali Polku i bez mluvení.

Když se vlak vymotal ze zastaveného obvodu Paříže a zelených mezer mezi budovami přibývalo, jevil se poznenáhla rozhled po krajině. Nic zvláštního. Z této strany ani Versailles při vší své velkoleposti nepřekvapuje. Oko sotva dostřehne zadní terassy zámecké, ostatek skrývá se za šumnými korunami plnolistých stromů. Vlak letí dále po rovině a v několika okamžicích zastavuje u cíle naší cesty. Stanice pranepatrná, nepřipomíná již ničím, ale ničím světovou Paříž. Tak, jako bychom se vzdálili od tepny evropské civilisace ne na několik, ale na sta kilometrů.

A podivno, snad právě tato okolnosť činí ovzduší Villepreuxské dvojnásob milým. Čím více hořečnosti a nervosního trhání tam, tím světější klid zde. Náhlý přechod ze světového města do zátiší ještě světovější přírody činí dojem neodolatelný. Paříž nepůsobí cizinsky a chladně, všemu snáze přivykáme než kdekoli jinde, ale přicházíme-li z Paříže do Villepreuxu, pociťujeme teprv náležitě rozdílnosť. Rozhled po obou stranách cesty, vedoucí z nádraží do vísky, při každém kroku připomíná rodné strany. To jest právě světovosť přírody a zde zejména! Celá partie až k St. Germainu en Laye připomíná přes tu chvíli dobře nám známé partie z Čech, Moravy i Polsky.

•

Tichou cestou, za nádraží zkroucenou, obklopeni po obou stranách poli, kráčíme k Villepreuxu tak, jako chodíme cestami našeho venkova. Na souvrati pěkně vykvetlou květinu bez obav porušení městského řádu utrhneme a komu nejlíp sluší — podarujeme.

Zatím dospěli jsme do vísky. Trvalo to od stanice asi 20 minut. Polák řekl by „tak sobě". Dost nepravidelně roztroušená stavení nekryjí sice doškové střechy, ale neprozrazují také ničím sousedství Paříže. Pes zaštěkne, zaleze pak zase domů, dítě se přebatolí kam chce a za nenádherným plotem všelicos se ozývá.

„Zde bydlí pan Bohdan!" upozornil mne náhle pan Vladislav a vnučka Mickiewiczova předešla nás již o několik kroků. Stavení, k němuž laskavý průvodce pokynul, vznáší se do druhého patra, má malé nádvoří a po straně pěknou zahradu. Dříve však, než jsme se náležitě mohli rozhlednouti, obrátil všechnu naši pozornost po sobě stařec, zjevivší se z nenadání proti nám. Kmet to sivovlasý, nevysokého vzrůstu, přimhouřeného zraku. Šedivý vous sahal mu až po pás a dodával starci výraz proroka. Na hlavě měl aksamítovou čapku, v ruce trochu polních květin...

Byl to pan Bohdan!

Tělo samo se schýlí k pokloně, ruka sama sejme klobouk...

Hned pak potom uvítal nás kmet srdečností a upřímností nepřekonatelnou, a uvedl do salonu ve přízemí.

Překročivše práh tohoto domu, ocítili jsme se rázem v ovzduší polském. Tak nám bylo, jako bychom zavítali pod krov litevského dvorku, kdež rozveselí se s příchodem hostě každá tvář, projevujíc zřejmě, že nevyhasla ještě odvěká tradice: „Hosť do domu, Bůh do domu." Jen vlašský komín, v němžto přítulně praskaly a svítily oharky, trochu připomínal jiné kraje, ač druhdy i v Polsce rádi se tak zařizovali. Za to však vše ostatní mile jen staré známosti osvěžovalo. Tu na stěně hned Mickiewicz, opodál Kościuszko a jiní bohatýři polské minulosti. Knihy a časopisy, noty a jiné věci rovněž zřejmě mluvily, kde jsme. Také nábytek a ostatní zřízení, ne výstředně moderní, ale pohodlné a milé, připomínalo útulné zátiší zachované rázem všemožně domácím.

Pan Bohdan — tak dovolujeme si i my jmenovati ukrajinského slavíka — bydlí u dra. Okienczyce, zetě svého, kterýž ovdověv před několika lety, podruhé se oženil. Po dceři zůstala vnučka Bohdanka, dívka nyní čtrnáctiletá a zajisté největší útěcha staříčkého básníka. Také druhé manželství zeťovo rozmnožilo rodinu Okienczyců, a tak proniká dům, v němžto tráví pan Bohdan léta nejctihodnějšího stáří, život dosti četné požehnané rodiny.

Při velice pokročilém stáří zachoval Bohdan Zaleski vzácnou svěžesť sil a čilosť skutečně hodnou podivu. Ani se nezdá, že osmdesátý a čtvrtý rok přemetnul jeho bedra, na nichžto statečně nesl po celý svůj život tolikeré zkušení. Dosud zajíždí v létě i v zimě do Paříže, navštěvuje známé a súčastňuje se i jinak života tamní kolonie polské. Paměť zachoval dosud výbornou a rozpřádaje rozmluvu, udržuje ji stále v proudu. Při tom rád si mávne rukou,

tak po kozácku, a zjevným důrazem zachovalé ještě síly barví slova i myšlénky své. Vzpomíná neunavnou a líbeznou sdílností dávné minulosti, mluví o starých přátelích, o mládí ve vlasti prožitém, o božské své Ukrajině, o kozácích, o slycích svých z dávných let — jen nerad zabíhá ku vlastní osobě, o níž nejraději mlčí, leda že si zasteskne, že dokonalá slabosť zraku již od řady let povzbavuje jej možnosti všeliké práce. Ani psáti, ani čísti nemůže. Přes to ví stále o všem, co se děje ve světě, zejména ve vlasti. Citelný tento nedostatek nahrazuje mu poněkud šetrná péče, jakou jej obklopuje Bohdanka a rodina doktora Okienczyce. Vše důležitější předčítají mu z časopisův a knih neb mu vyprávějí.

Hned po prvních slovech naší rozmluvy zabočil stařičký básník k věcem českým, jimž již ve mládí svém mnoho vřelé věnoval pozornosti. Známo, že sám přeložil do polštiny „Růži“ a že stopoval živě ruch českého znovuzrození. Z řeči vysvítalo, že mu nebyly tajny ani nejnovější pokroky českých snah a zejména o Národním divadle a nové poesii české, alespoň v některých její částech dobře byl zpraven. Přebývaje často v Paříži stýkal se také osobně s vynikajícími osobami českého národa, z nichžto připomínal zvláště Palackého a dra. Riegra. Sdělil s námi v té příčině historickou episodku, kterouž již k vůli charakteristice nesmrtelného otce vlasti nehodláme zamlčeti.

„Roku 1867. byli Palacký a dr. Rieger v Paříži,“ děl ctihodný kmet, „a my jsme se rádi s nimi stýkali. Tehdáž chystala se u vás v Čechách pouť k moskevské výstavě jíž účastnili se také Palacký a Rieger. Odjeli tam přímo z Paříže. Ale udála se tentokráte v naší přítomnosti episodka, kterou zejména já si dobře zapamatoval. To bylo tak: Krátce před svým odjezdem byli mezi námi; byla také přítomna jedna česká dáma, velice blízká Palackému. Tato vzácná dáma vpravujíc se do našeho položení zrazovala Palackému a dru. Riegerovi, aby do Moskvy nejezdili a naléhala, aby raději zůstali. Rozmluva trvala dosti dlouho, ale Palacký stál důrazně na svém, odmítaje naléhání české dámy tonem stále umírněným a klidným. Konečně však jej vytrvalé naléhání do té míry rozmrzelo, že se nevrle obrátil a bez obalu krátce odpověděl: „E, dlouhé vlasy, krátký rozum!‘ . . Vidím podnes rozhorlenou tvář vašeho přísného učence a slyším jeho slova . . .“

Výrok Palackého citoval pan Bohdan v původním znění, po česku — tak utkvěla ta slova v paměti stařičkého básníka!

Zmínili jsme se již, že Zaleski nerad mluví o sobě, o své činnosti básnické. Děje se tak zajisté jen ze skromnosti, vlastní všem pravým „vítězům“. Skromnosť tato vine se jako zlatá nitka po celou jeho řeč a kde jen mohl, unikal básník tomu, přeskakuje vždy k osobám jiným, nejraději ke druhům svým z dob filaretských, a z těch první místo v srdci jeho zaujímá přední pěvec polský, Adam Mickiewicz, s nímžto žil v Paříži v nejbližším styku přátelském. Známo, že pan Bohdan náležel ke hloučku Mickie-

wiczových přátel, kteří r. 1834. v jeho bytě, v ulici Saint Nicolas, první vyslechli nehynoucí slávy epos „Pan Tadeáš".

Mani vyklouzla nám v průběhu rozmluvy otázka, kdy naposled byl „lyrník" ve vlasti.

Tu zálesklo se páně Bohdanovo překrásné, hluboké oko safírové a on zamlknul. Teprve po chvíli mávnuv rukou, vzdechnul: „To dávno, dávno... a chtělo by se ještě zavítati k rodným prahům... chtělo... ale rozprchla se moje družina a s těmi mladšími se již neznáme..."

Zadumán sklopil hlavu.

„Odpusťte," ozvali jsme se, „znáte se.... znají vás všickni, dumky a písně vaše s rozkoší a vděčností odkazuje vždy starší pokolení novému. I na Litvě i na Ukrajině, tam všady, kde žije srdce vaše, měl jsem potěšení slyšeti vaše zpěvy... Deklamuje, čte a zná je celá Polska! Také u nás..."

Líbezně se usmál a přesmeknul hovor v jinou stranu.

Mezitím sešla se v saloně téměř celá rodina. V osobě hospodáře, dra. Okienczyce, spatřuje host hned v prvním okamžiku muže bodrého, srdečného, nehledajícího ve světě ničeho nade štěstí své rodiny a vlasti. Tvář upřímná, chování otevřené a milé, toť nejkrásnější uvítání, jakým přichází vstříc. Rovněž hospodyně. Dítek je několik. Z nich Bohdanka uprostřed menšího děctva rozvíjí se a dospívá jako růže na záhoně dobře hleděném a opatrovaném. Malý hošík statný jest jezdec na dřevěném koni a slečna sestra ještě s pannami velké má starosti. Tož veselo jest a staričký pan Bohdan rád dítky vine k sobě, vyslýchaje nevyčerpatelný tok jejich dětské, polské mluvy.

Tu zdá se věru již, že nad námi se klene střecha neporušeného šlechtického dvoru na Litvě.

Po čaji, když venku úplně se již vyjasnilo, odebrala se celá společnosť do zahrady. Není to nádherný park, ale osvěžující zeleni a stromů listnatých tam tolik, kolik bývá v Polsce. Bohdanka rozběhla se po záhonech a uvila Mickiewiczově vnučce, s kterou jest nejlepší přítelkyní, z nejkrásnějších svých květin hezkou kytici. Dítky popěvovaly.

Pan Bohdan pohlednul k jasnému slunci, vdýchal osvěžující vzduch a vůni lesův i květin, a těšil se ze života jej obklopujícího.

Tak setrvali jsme ještě chvíli.

Ale poznenáhla přiblížil se okamžik našeho rozloučení.

S vřelým, hluboce procítěným přáním, aby Hospodin prodloužil ukrajinskému slavíku dni klidného žití ještě po mnohá, mnohá léta, opouštěli jsme milé jeho zátiší. Provodil nás se srdečným pozdravem české zemi a drahocenným projevem přátelství, jež hluboce vštěpili jsme sobě do vděkuplné paměti.

„Dlouhá léta, dlouhá léta!" šeptali jsme a téměř za každým krokem obraceli jsme zpět hledy své k visce Villepreaux.

Poznenáhla, zmizelo zrakům i zátiší páně Bohdanovo i ves celá. —

Po hodině pojala nás opět do lůna svého horečná Paříž. Přímo z nádraží odjeli jsme do „polské čtvrti“ v Batignollech k prof. Gaszttowtovi, i u nás dobře známému. V hostinném jeho domě sešla se ten večer společnosť milá i vzácná. Z Čechů přítomen byl také umělec náš, Antonín Chittussi. Rozmluva rozpředla se sama a dotýkala se zblízka též ukrajinského slavíka. Jako o závod pověděl o něm každý vřelé slovo, prodchnuté projevem nelíčené lásky, úcty a oddanosti. Vždyť znali jej všickni, ctihodný lyrník již od tolika let jest prvním uprostřed polské emigrace ve Francii a neschází dosud při žádném jejím podniku. Vědí, že jest téměř posledním paprskem neblednoucího světla slávy a nesmrtelnosti epochy Mickiewiczovy!

Při vyslovení jeho jména uklonila šedivou hlavu přítomná jedna dáma, jejížto zjev mimo vůli líbezností svou poutala k sobě pozornosť.

Byla to paní Nabielaková, rozená Francouzka, vzorná družka života předního belvederčika, jenž v památné noci listopadové r. 1831. s družinou osmnácti soudruhů při samém vzniku povstání vpadl do paláce Velikého knížete Konstantina. Pocházíť dáma tato ze zasloužené Francii rodiny; bratr její dodělal se vynikajícího stanoviska viceadmirala francouzského loďstva. Také Nabielak, zesnulý r. 1883., strádal vyhnanecký život vedle pana Bohdana a horoval činně pro věci českopolské, čehož trvalé stopy zůstavil též v literatuře. Ovdovělá pak manželka, kterážto záhy přiučila se dokonale polštině, zůstala věrna ideálům svého chotě, a i po jeho smrti nepřestává plna horoucí lásky kráčeti ve šlépějích jeho misí.

Tiché sklonění hlavy této ctihodné dámy bylo tedy jen krásným doplněním vznešené harmonie neskonalé úcty, lásky a oddanosti, jakouž obklopují synové a dcery všech polských vlastí staříckého svého lyrníka, pana Bohdana!

Perunova slavnosť v Rhodopách.

Píše J. A. Voráček.

(Dokončení.)

Tento obřad zavedl teprve nynější pop Kovačev, protože, jak se mi sám přiznal, chtěl dodati celé slavnosti církevního, pravoslavného rázu. Před ním, asi před třemi, čtyřmi lety, vykonávali vesničané celý obřad sami a budou bezpochyby, až pop odejde, vykonávati jej i dále.

Po „vodosvětu“ rozestavily ženy a děti kotlíky do dvou řad, a kuchaři, nebo vlastně obřadníci, nalévali sběračkou do každého kotlíku rovnou měrou. Každý dílek sestával ze silné polévky a několika kousků masa v ní. Polévka byla prostě osolena, bez zeleniny a jiné příchuti. Někteří odcházeli přímo domů s kotlíky v rukou a jiní zasedli na temeni vrchu i počali besedovati, ma-

jíce s sebou ve velkých „baklicích“ víno neb i rakiji a různá pečiva na způsob našich hnětynek. Všichni seděli à la Turka, se skříženýma nohama. Divili se nemálo, že na místo jejich pohodlného sezení, ulehl jsem prostě na břicho, neboť během víceletého pobytu zde, k tomu jsem to ještě nepřivedl, abych dovedl skřížiti nohy a seděti jako na pohovce. Byl jsem hostem vesnické elity, mezi níž zasedali pop s popadií, daskal s daskalicí, kmet, kehaja (pomocník představeného a polní hlídač), žandarm a jiní. Okloumal jsem se ze začátku, ale později rozhostilo se mezi všemi opravdové veselí. Všechny historky a žerty odedávna ve vsi kolující vplétány do hovoru, jen „aby bylo veselo“. Každý před sebou měl již jídla s dostatek, neboť mnozí již z domova se zásobili. Nepostačil jsem takřka děkovati. Hnětynka za hnětynkou, baklice vína za baklicí atd. Toť se rozumí, že odřeknouti se nesmí nikomu. Ani opravdu také jsem toho dne nikoho ani nejmenším uraziti nechtěl. Měl jsem radosť ze sváteční nálady a vůbec z toho, že mohl jsem se súčastniti nelíčené slavnosti na posvátném temeni vrchu, kde před časy obětováno bylo samému bohu hromu a deště, staroslovanskému Perunovi. Nebýti popa na místě, nebyl bych se snad udržel, přinésti přípitek samému Perunovi. Takto z toho sešlo. Venkované jistě nebyli by mně zazlili. Věděli, že jsem „dobr čeljak“. Vyprávěl jsem již tomu i onomu, všelicos o starých Slovanech, jakož i o prvotním významu této oběti. Divili se nemálo. Jisto však, že budoucně tak lehko nikoho neuposlechnou, aby svého starého obyčeje zanechali. Soudím tak zejména z toho, poněvadž ihned začali se durditi na okolní své sousedy, kteří zanechali již tohoto krásného zvyku, který nikomu neškodí.

Neseděli jsme dlouho a choro počalo. Dívky svátečně oblečeny začaly samy, pějíce při tom. Záhy však i hoši súčastnili se národního toho tance. Zejména dívky tančily výtečně. Takovou pravidelnosť v pohybu nohou nikde jsem ještě nezpozoroval. K vůli úplnosti, přikládám v originale píseň, kterou dívky pěly, otvírajíce choro. Zaznamenal jsem jenom následující:

„Što si zamr'knala (opozdila se), Gano,
s rataji (sluhy) na niva?
Snope-li si brala
ili kupny vila?“
„„Ne sěm snope brala
neto kupny vila,
pr'sten sem zagubila
ta go sem tr'sila.
Majka ja (jí) rekla:
L'ži, kolko l'žeš,*)
majka, nedej l'ži;
majka-ta poznava,
po bjalo-to lice,
po černi-tě oči,
po tenka-ta snaga (postava, vzrůst)““ atd

*) Vyslov dvojslabičně.

Celé veselí trvalo na dvě hodiny. Blížil se večer. Někteří počali odcházeti a pomalu tratil se jeden za druhým. V krátké době pak měli se všichni k odchodu. Nemoha více očekávati, rozloučil jsem se srdečně se všemi, a posadiv se opětně na mula, ubíral jsem se směrem k Novému Selu přes kopce a strže...

Ilijův den však doposud nevyšel mi z hlavy. Pokud vím, slavnosť ku poctě sv. Ilija, nepřímo Peruna, je v Rhodopách, silně ve zvyku. Mnohé vesnice od Rhodopy až k Dospatu a ještě dále ku srbským hranicím, dosud ještě přinášejí oběti na ten den. Nejbližší, asi půl hodiny vzdálená od Javorova ves, je Pannaja s řeckým obyvatelstvem. Podobně i ve vzdálenějším Novém Sele kolili kurban toho dne u kapličky sv. Ilija. Tentokráte však, jak mi sdělil pan Šourek, jehož poprosil jsem, aby tam se podíval, konali prostě vodosvět. Na západ dále ve vsi Sotyru přinášejí oběť na ten den posavad. Podobně i ve vzdálenějších vesnicích.

Povšimnutí hodno jest i to, že v každé skorem rhodopské vesnici nalézá se zbořeniště, obyčejně na nejvyšším vrchu, kapličky sv. Ilija. V okolí Rhodopy, kde již po několik let prázdniny jsem trávil, uvedu kostelík sv. Ilija na vrchu mezi klášterem Moldavskou svatou Petkou a Stanimakou, zříceniny v Javorově, u Dobré Louky (Lâka), v Pannaji, u sv. Petky (na cestě do Čepelare), v Novém Sele, v Sotyře atd. Podle toho viděti, že kultus tento velice byl rozvětven, tak že již jen z toho souditi můžeme na někdejší veliký význam Perunovy ideje na balkanském poloostrově. Připoznáme-li dále identičnosť sv. Ilija s pohanským Perunem, čili lépe řečeno, s pohanským bohem hromu a deště, vyslovujeme tím zároveň myšlénku, že kultus Perunův zasáhal i k jižním Slovanům. Jedná se pouze o jméno. Vlastnosti však jsou, pokud známe, tytéž. Rakovský ve svém Pokazalci slibuje, že se zmíní o kultu Perunově u Bulharův, ale nepřišel k tomu. Pochybuji, ač ne úplně, že by se bylo jméno Perun zachovalo u Bulharů. Posud ani nejmenší stopy o něm jsem neshledal. Vyskýtá se pouze slovo perunnika (Iris germanica), ale slovo to, jak někteří tvrdí, nesouvisí s Perunem. Podobně má se i s pásmem hor Perin-dagh čili Perin-Planina.

Nemohu zatajiti ještě jednu okolnosť. V Litvě totiž blíže města Ragnitu ukazovali ještě před lety Perunův obětní kámen, který prý on sám tam postavil, a pod ním byla zakopána zlatá miska a stříbrný pluh, na znamení, že Perun byl dárcem úrody zemské. Když byli lidé zlí, trestal je suchem a neúrodou. S tím souvisí, myslím, i následující bulharská píseň z okolí Kjustendilu: Ognjana Maria procházela se po Lehenském poli. Potká ji brat sv. Ilija, zároveň s bratem Georgim, a takto ji osloví:

Dobra srěšta, presveta Maria!
— Dal Bog dobró, brat svety Ilije.
— Kâde č' ideš Ognjana Maria?
Progovori Ognjana Maria:
„E, ty-ze-ka, brat, svety Ilije!

„Če si idem pri milnogo Boga,
da mi dade kljůči i katanci (závory),
da zaključim nebo i pa zemňa,
devet godin kapka dóžda*) nema,
da si puknet zemňa devet laty,
da propadne ralo sos volove“ atd.

Kačanov. Čís. 45. str. 117.

Z toho vidno, že Perun bulharský byl rovněž dárcem úrody zemské, jako litevský Perkunas. Když lidé dobři jsou, sesýlá úrodu a vlahý déšť na vyprahlou zemi, a když, jak píseň vypráví, „syn otce za otce, dcera matku za matku, bratr sestru svou za sestru nepovažují“, tehdy „po devět let“ nepadne ni kapka deště, země puká a rádlo i s voly propadá. Tím podobá se latinskému Joviši (Jupiter pluvius).

Jako boha úrody opěvují hromovníka Iliju i maloruské koledy, tak zvané ščedrivky, jako na př.:

„Chodit Ilja
na Vasilja (nový rok),
nosit pugu
žitanuju;
de zamachne
žito roste,
žito, pšenica
Usjaka pašnica“ atd.

Zbývá mi ještě jedna poznámka. Ve článku „Slovanský týden“ hleděl jsem obhájiti myšlénku, že i Slované kdysi nazývali dni v týdnu podle svých bohů. Zde přiložím ještě název čtvrtku „Perendan“, podle Schleichera Perŭndån (Polab. Spr. 189.), totiž Perunův den, podobně jako lat. Dies Jovis (fr. jeudi), star. h. něm. Donar, starosask. Thunar, něm. Donarstag, angl. Thursday atd. Dle toho známe tedy aspoň jedno božství v staroslovanském týdnu. Můžeme z toho souditi též o někdejším významu Perunově.

Slivno, 15. října 1885.

Slovinské spisovatelky.

Podává **Jos. Kouble.**

Z novějších evropských literatur vykazuje se nejčilejším ruchem žen, jak známo, francouzská, po níž hned následuje písemnictví anglické. Také u sousedů našich, Němců, vyvinula se dosti znamenitá literatura žen a na severu Evropy nalézáme ve Švédsku, Dánsku, Nizozemsku výtečné spisovatelky, zaujímající vynikající místo v literaturách svých národů. Ve Španělsku teprv v tomto století proniká výtečná novellistka, a v Italii zjevuje se nám zároveň s Petrarkou, Dantem a Ariostem statný počet učených žen a básnířek, většinou vznešeného původu. Zpo-

*) Dóžda, myslím, že je přeslechnutí na místo pravidelného dožd, nebo dežd a da, čili jak národ mluví: doš (dož), da nema.

mínajíce takto letem literarní svět ženský evropských národů, zvědavě se tážeme, jaká jest literarní činnosť žen slovanských, žen onoho národa, jenž počtem, rozlehlostí zděděných vlastí svých, čistě lidskými přednostmi a láskou ku zpěvu obdivuhodnou nade všecky národy světa vyniká?

Kdybychom měli dolíčiti, proč dcery slovanské, ženám jiných národů kulturních duševními i mravními přednostmi v ničem neustupující, tak pozdě vkročily do velebného chrámu vědy a umění, a jmenovitě proč teprve v našem století hojněji vstupují na kolbiště literarní — musili bychom stopovati celý rozvoj kulturních i politických dějin slovanských, abychom vnitřních příčin zjevu toho se dopídili. Literatury slovanské krásně počaly se rozvíjeti, dokud Slovanům popřáno bylo těšiti se z blahodárného míru, dokud nedotkla se jich ničivá ruka nepřátel a nevraživého osudu. Na severu a jihu slovanském vykvétaly nejkrásnější květy ducha lidského, rozšiřujíce vedle prostých však nevyrovnatelně krásných kvítků lidové poesie, svěží, blahodechou vůni, opojující nevýslovným kouzlem idyllický, s přírodou těsně spojený život plemen slovanských... Byly tu u kmenů slovanských šťastně soustředěni všichni činitelé, aby u národa duševně tak obdařeného tvůrčí duch jeho projevil se uměleckými skladbami neskonalé krásy, nesmrtelné ceny. Praví-li se vůbec o básnících, že se liší od jiných smrtelníků hlavně tím, že se jim podařilo zachovati si prvobytnou přirozenosť lidskou, jakousi dětinnou mysl, která proudem žití a osudů neztrácí bujaré svěžesti a agilnosti mladého věku: tož zajisté nijediný národ na světě nezůstal v povaze a podstatě své tak přirozeným, nižádnému nebyla okolní příroda v té míře pěstounkou, jako právě Slovanům. Láska k přírodě, a z ní plodící se blahosť i čistolidskosť, skromnosť smísena s dětinným bolem označuje nejvýrazněji veškeren jejich duševní rozvoj, avšak moment tento byl jednou z nejhlavnějších příčin jejich státním pohromám. Utěšeně kvetoucí literatury jejich, které tak krásnými plody uroditi slibovaly po úžasných ranách a neblahých osudech politických jako mrazivým vichrem ovanuty svadly a téměř zanikly. Teprve, když dlouho tlumená národní síla slovanská opět procitla, když násilně zlomený duch slovanský vzchopil se opět z propasti bezvědomí k důstojnému životu, vzkřísily se přirozeně také ony výtvory, kterými se uvědomělý duch osvědčuje: písemnictví národní. Velikolepý onen moment v dějinách národů slovanských, který jsme „znovuzrozením“ nazývati uvykli, jest nám, nynějšímu pokolení, ještě velmi blízký. U nás Čechů teprve na sklonku XVIII. věku prolomila idea národnosti žárem svým ledové kry, tísnící ducha národního, a u Jihoslovanů ještě mnozí žijí a živými jsou svědky onoho šťastného obratu na jihu slovanském, kdy synové jeho s celým žárem jižní krve své přilnuli k osvobozující idei národnosti. Na slovanská plemena veškerý svět dorážel, útočil, hnětl je a ubíjel. A jmenovitě na jižní Slovanstvo dorážel zuřivou silou a prudkostí Turek i Saracen, Němec i Vlach, Španěl i Francouz, Řek, Tatar i Maďar: tolikými živly trpěla vlasť jejich, duše však přece nevypustila. Než ovšem tak žalostný stav musil nepříznivě působiti v rozvoj národního ducha, jehož přirozený pokrok byl násilně takřka až do nejnovější doby zdržován. Tím také vysvětlujeme si částečně onen úkaz,

proč ženy slovanské oproti jiným národům později veřejného života účastnými se stávají.

Nuže, kterak ozvaly se ženy v obrozeném životě slovanském, jak zazvučely struny srdce jejich u velebném koncertu národů světa?

Netřeba ani dokládati, že v družině žen slovanských v popředí kráčejí nadšené Polky, horlivě pomáhajíce v šlechetných snahách mužům. V Polsce již v XVII. věku spátřujeme básnířku, v XVIII. stol. spisovatelku divadel, a když Mickieviczem nový život v literatuře polské nastal, vznikla celá řada polských spisovatelek románův i novell, později zjevily se básnířky, autorky poučných i filosofických spisů, ba lze říci, že nyní ženě polské není takřka žádný obor literarní cizím. — V tak dlouho jařmeném Rusku zjevily se ženy teprve v novější době na literarním poli, a sice opět nejvíce v románu a v novelle; u nás pak, ve vlasti Boženy Němcové, jak bylo a jak jest v té příčině, jakými skvosty obohacena literatura naše pérem ženským, toho nám doličovati netřeba.

Než my jsme si obrali za hlavní úlohu vylíčiti, jak účastnily se ženy slovinské literarního ruchu svého národa.

Rozhlížejíce se vůbec po světě jihoslovanském, jmenovitě po literatuře chrvatské, srbské a slovinské, zajisté zvědavi jsme seznati, čím ženy onoho národa, jenž lidovými zpěvy svými proslul celou Evropou, přispěly jmenovitě k vrcholu slovesného umění — k poesii? Však ku podivu! Při také hojnosti lyrických, z něžného srdce ženského vytrysklých písní národních, jichž počet jen k hvězdám nebeským přirovnávati můžeme; při tak hojné, umělé básnické literatuře, která zvláště na březích jaderského moře již v XV., XVI. a XVII. věku ku skvělé výši se povznesla, hle, nalézáme jen poskrovnu ženských duchů, již výtvory svými k osvětě národa přispívaly, ač právě pro svou řídkosť tím více budí náš interess. Tážeme-li se po původu tohoto nedostatku žen v literatuře Jihoslovanů vůbec, snadno jej seznáme z dějin jejich a rozvoje života národního. Žena u Jihoslovanů za starších dob neměla nijakého podílu ve veřejném životě, ona s prestolu domácího života nesestupovala nikdy, jsouc strážným andělem rodinného krbu a pilnou opatrovatelkou hospodářství snahou mužovou nashromážděného. Žena neopouštěla domov, a mužové chtíce vyššího vzdělání nabyti, musili putovati do ciziny, aby obohacovali ducha svého věděním i uměním, ježto domácí půda neposkytovala jim k tomu příležitosti v té míře, jako jiným šťastnějším národům. Úzký zůstal tudíž kruh vzdělání ženy, žijící jen tichému domácímu životu, a nenalezší ni příležitosti, ni času, aby síly ducha svého též vědě a umění posvětiti mohla. Ve veřejném životě nenalezl ponuku ženský duch, aby se, odchováván jsa beztoho jen skromnými zbytky kulturních vymožeností, mohl projeviti ve své svěží a tvořivé síle. Kromě toho nesmíme zapomenouti na trudnou okolnosť v dějinách národního a literarního života jedné části Jihoslovanů — totiž Chrvatův a Slovinců — okolnosť, která jim přinesla mnoho pohrom a nenahraditelné škody, nesmíme zapomenouti na úmorné působení onoho řádu, jenž i nám Čechům byl zdrojem nesčíslných neštěstí. V XVI. věku, právě když zářivé slunce věd a umění začalo ohřívati i kraje jihoslovanské, hle, celé hordy tmářů rozlétly se po vlastech jejich, zmocnily se veškerých školních ústavů, literatury, ano i domá-

ciho vychování, šířice všude latinské světoobčanství a vytiskujíce starodávného ducha slovanského docela i z rodinného života. Mnohý smutný zjev v literatuře i duševním životě Chrvatův i Slovinců můžeme si vysvětliti jen z úmorného působení jezovitismu. Od té doby, co Jezovité ve slavném Dubrovníku vždy větší převahy nabývali, klesá i znenáhla sláva chrvatské Musy v těch proslulých slovanských Athenách, a plody literarní ztrácejí vždy více svou jadrnosť, svou sílu, zvrhujíce se v duchaprázdné asketické rozjímání.

Tento proud, zjevivší se právě v době, kdy vzdělanosť počala pronikati do širších kruhů, pustoše svobodný národní rozvoj a šíře buď latinism, neb italianism, neb germanism, odvracoval ovšem také ženy od všestrannějšího a hlubšího vzdělání, a tedy též od literarní činnosti, když pak přece nějaké vzácné péro ženy se objevilo, hned bylo lze rozeznati, pod čí ochranou stojí.

Prvá žena na jihu slovanském, o níž se ví, že mateřským svým jazykem chrvatským básnila, byla slavná Dubrovčanka Cvieta Zuzorićová, která žila před 300 lety a dobyla si slavného jména „Aspasie slovanské". Družkami jejími byly Mára Gundulićová, Margita Menčetićová a později kněžna Jelena Ohmučevićová (ku konci XVI. v.). Věk XVII. přinesl Chrvatům vznešenou ženu Kateřinu Zrinskou, a století osmnácté má poměrně nejvíce chrvatských spisovatelek, z nichž zvláště vynikají Anica Boškovićová, Lukrecija Bogašinovićová a Marija Dimitrićová. Všecky spadají v dubrovnickou dobu chrvatské literatury, pějíce didaktické, tendenční básně všeobecného obsahu. Subjektivných citů lyrických, jako je láska, není v jejich básních. Tím také se ony, jakož i ostatní básnířky a spisovatelky doby té, jako Srećka Fantastićová, Barbara Vragovićová a Magdalena Nadaždy — přísně různí od oněch, které připadají XIX. věku. Kdežto u básnířek minulého věku spatřuje se vychování jezovitské, nadšení duše pro náboženské a mravní ideje, nikde pak není ani stopy ni po vlastenectví, ni po ženské lásce, tož se právě obětovná láska k domovině a ušlechtilá láska ku vzoru svému objevují jako hlavní dvě ideje v básních chrvatských i jiných jihoslovanských básnířek XIX. věku.

Z toho viděti lze, jak duch doby od času národního znovuzrození i ženské společnosti Jihoslovanů zcela jiný idealný svět otevřel, nežli jakého užívati mohla dívka a žena v minulém věku, ve věku mrtvé mdloby národní.

Krásným toho dokladem jest skvělá hvězda v literatuře chrvatské za doby jejího znovuzrození — Dragojla Jarnevićová, jíž zajisté právem přisuzujeme prvenství mezi všemi ostatními, a důstojná družka její Dalmatka Anica Vidovićová, velmi plodná básnířka. Zmínky hodny jsou též: Juliana Gajová, Jagoda Brlićová, Krunoslava Horvatová, Laura Slaburová a j., nehledě k oněm, které v přítomné době činnými jsou.*) U Srbů nalézáme teprve v XIX. století spisovatelky, mezi nimiž zvláště vyniká Milica Stojadinovićová, která vydala

*) O chrvatských spisovatelkách psal Alois Tomić (Vienac 1873. str. 121.) na základě příspěvků Ivana Kukuljeviće Sakcinského a Augusta Šenoy, s čímž srovnej stať Ferd. Menčíka „Chorvatské spisovatelky", uveřejněné ve „Světozoru" 1876. (str. 578. nn.).

r. 1852.—1854. své básně s názvem „U Fruškoj gori“; pak **Sofija Stefanovićová** ze Somboru, jež písně své uveřejňované v „Danici“ vydala souborně s titulem: „Raviojla“, a konečně **Danica Raškovićová** známá svou epickou básní „Slavopoj petdesetgodišnjoj svetkovini“.

Rozhlédnuvše se takto kvapně po ostatním světě jihoslovanském, vracíme se k ženám slovinským, které tolikéž jako sestry jejich srbské, počínají se zjevovati na literarním poli teprve v naší době.

Dějiny nového slovinského písemnictví počínají se teprve reformací, jejíž stoupenci řečí národní zjednávali novému učení průchodu, šířice tím zároveň osvětu v lidu. Avšak památný onen rozkvět slovinské literatury protestantstvím vzbuzený, jenž k nejkrásnějším nadějím opravňoval, netrval dlouho. Reakce v první polovici XVII. století zadala Slovincům podobnou ránu, jako Čechům bělohorská bitva a následky její. Slovinská literatura odtud až po nynější století skládala se téměř ze samých náboženských a církevních spisů, kteréž zmrtvení literatury trvalo celé dva věky, až opět nová doba přinesla nové probuzení a s ním nové naděje. Nescházelo sice výtečných duchů v zemi domácí, avšak jazyk národní byl tak zanedbán, že němectví úplně dostalo vrch, a němčina stala se obcovacím i literarním jazykem všech vzdělaných tříd. Sedmnáctý věk zastal národnosť slovinskou v nevýslovné bídě, a sebevědomí národní čím dál, tím hlouběji klesalo tou měrou, že zapomenuto úplně i na jasnější minulosť.

Teprve ku konci XVIII. století po 250leté černé době v životě slovinského národa, povstalo několik mužů, které historie literatury s úctou zaznamenává; avšak činnosť jejich obdivuhodná v národě samém, posud neprobuzeném, nedobyla sobě kýženého ohlasu: byly to zářivé meteory, osvítivší jen na okamžik slovinské nebe, avšak trvalého světla nerozžehly. Tak slavný Vodnik ovoce své činnosti nespatřil, a za francouzské vlády (1810.—1813.) po krátké době tří let rázem přetrženo protežování slovinštiny a němčině vyhrazeno jediné právo existence. Tak zůstalo až do prostřed našeho století, kdy podařilo se nesmrtelnému organisátoru slovinskému Janezu Bleiweisovi dobyti literatuře slovinské nového životu v nezkaženém lidu, a bezpečného, širokého základu ve všech vrstvách národních. Nejčilejší pak ruch národní nastal u Slovinců po r. 1860., jevící se zvláště intensivní činností literarní ve všech téměř oborech umění i vědy, a mohutnou snahou po sjednocení politickém všech zlomků národních, roztříštěných po různých zemích — v jedinou politickou individualitu, kteráž touha nutným je výsledkem Bleiweisovy vítězně provedené literarní jednoty Slovinců.

Uvážíme-li tudíž neblahé osudy písemnictví národního Slovinců, nebudeme se zajisté také diviti, že do nejnovější doby u nich ženy v literatuře se neobjevují.

Již sice v letech padesátých našeho století počínají se tu i tam vyskytovati některé horlivé vlastenky, jimž kypící jaro národního života vtisklo do rukou i nadšené péro, aby projevily něžné city rozvlněného nitra. Avšak skutečných spisovatelek dostalo se Slovincům teprve v nejnovější době, a sice takých, že se jimi právem honositi mohou. A kdyby i nebyli veskrze spokojeni s dosavadním výrazem ženstva ve své literatuře, tož zajisté chovají pevnou naději, že dokonalejší ná-

rodní vychování v budoucnosti poskytne s dostatek příležitosti slovinské dívce i slovinské ženě, aby vynesla veškerou krásu srdce svého před svět. Již samy ty ženské vzory, jimiž se dosud Slovinci vykazují, a které skvělými perlami ducha i srdce svého písemnictví slovinské ozdobily, jsou zajisté mocným a neodolatelným kouzlem umným děvám slovinským, povzbuzujícím je ku každé přednosti, šlechetné lásce a vlastenectví.

Prvá Slovinka, která se zjevila na literarním poli slovinském, byla **Františka Hausmanová**, dcera novocelského statkáře († 1853.), která již r. 1848. v „Celských Novinách" (č. 18) ohlásila se něžnou písní, a později r. 1849. v časopisu „Slovenija" (č. 2.) opěvala „hvězdu Chrvatů", t. j. vojevůdce a bana chrvatského Jelačiće, jehož ženský svět jihoslovanský tenkráte přímo zbožňoval. Pamětihodno jest zajisté, že právě v té době, kdy plamen národního sebevědomí nejživěji vzplápolal, kdy nastalo hnutí takové, že mu nynější pokolení Jihoslovanů ani rozuměti nemůže, spěchaly v nadšenou družinu vlastenců slovinských i ženy, které jindy veřejného života úplně se stranily, žijíce pouze tichým penatům.

Však byla to doba poetická, doba nejkrásnějších snů mladistvého věku národního, přístupného nejvznešenějším ideálům, prosyceného nejposvátnějším žárem a vroucností takovou, že nemohla zůstati bez blahého vlivu na něžnou mysl žen a dívek. Nejevil se sice vliv ten literarními výtvory, avšak jinou rozmanitou činností vlasteneckou, která i pozdějším generacím zůstane věčně krásným vzorem. Toliko skromné básnické kvítky neb drobné prosaické články nalézáme po slovinských listech i časopisech, a ušlechtilé pisatelky jejich s vrozenou sobě skromností tají ostýchavě svá jména, jako ony libodeché violky hlavinky své ve stinném skrývají houští. Jsou to vlastenky: **Aloisie Oblaková** (A. O.) z Lublaně, čtrnáctiletá „**Ljudmila**" (J. L. G . . . . . ková) z Ptuje a **Lavoslava Krsniková**, přispívající vesměs do „Slovinské Včely" r. 1851., o nichž vypravuje Radoslav Razlag ve své „Zoře" (r. 1852. 165.). Dále spatřujeme v posledně jmenovaném časopisu **Milicu Ž.** (r. 1853., 58.), jež v písni „Želja za otroškimi lětmi" roztouženě zpomíná blažených let dětských, vděčně pamatujíc něžné péče své matky: „U rajskom okrôgu me mati rodila, med cvětjem pomladnim zvěsto odgojila, Slovenka me blaga za narod in dom". U. **Vičičová** v „Slovenském Glasniku" r. 1864. (str. 3.) opěvuje v písni „Ljuba pomlad" — milostnou vesnu; **Klára R.** znajíc slabou stránku družek svých píše „Ódu na kávu" (Novice 1864., 10.); **Majarčičová** (ibd. 25.) podává báseň „Miroslavu odgovor"; **Josipina Trnogorská** (ibd. 31.) obětuje píseň díků laskavé tetě Anně: „Na dan sv. Ane 1864. svoji predobri tetiki hvaležno zapela"; **Ivanka K.**, Lublaňanka (ibd. 1865., 24., 31.), zapěla písně „Svoji domovini" a „Pozdrav", pak v „Glasniku" (1865. 7.) podala báseň „Minljivo" (pomíjejícno); **Ljubnikov**á z Gorenska (Novice 1864., 25.) posýlá v próse „Otevřené psaní vysokoctěné vlastence Lujze Pesjakové" . . . jména blíže udána nejsou, a také nebude jich nikdy literarní historik zpytovati.

Stydlivé kvítky ty brzy se zavírají, aby nikdy více se nerozvily, až teprve v našich dnech v číle rostoucím sadě slovinské literatury několik poupat rozvilo se v nejkrásnější libovonné růže. (Dokončení.)

Tonka, matka bulharských povstalců.

Napsal Z. Stojanov.

(Dokončení.)

III.

(Nové poměry — Vracení emigrantů. — Klamání. — Bědy r. 1864. — Synové v Akkarské pevnosti. — Po svatoštěpánském míru. — Návrat. — Uvítání. — Závěrek.)

Povstání r. 1875. stalo se v měsíci září, a sice na 16.—18. t. m., a do konce měsíce října ruščucké vězení bylo naplněno mladými Bulhary, zapletenými do tohoto povstání. Nejvíce bylo jich z šumenské čety. Touže dobou nacházelo se v rumunském městečku Ďurděvu okolo 15—20 duší emigrantů. Všichni byli holí i bosi a jedva že se jim podařilo utéci z turecké moci. Mezi těmito posledními byli: Stojan Stambulov, Panajot Volov, Georgi Apostolov, Stojan Zajmov, Christo Karaminkov, Ivan Hadži Dimitrov, Hilarion Dragostinov, dva synové báby Tonky i druzí. Bábě Tonce otevřelo se nyní veliké hlediště ku práci. Bylť jí třeba pomoci i vystěhovalcům v Ďurděvu, i vězňům v ruščuckém vězení. Avšak její prostředky byly již vyčerpány, tak že nebyla s to učiniti zadost povstaleckým požadavkům, aniž by se obešla bez cizího důobtu.
Časové nebyli již tací, jako roku 1868., když přecházela četa Hadži Dimitrova. To, co se odsuzovalo tenkráte, nad čím každý takřka rozvážlivý Bulhar plival, nyní, po sedmi letech, počalo nacházeti ctitelův i následovníků mezi čestným junáctvem. Za tou příčinou bába Tonka chodila od krámu do krámu, rozumí se ovšem, že jen po známých přátelích, aby sbírala pomoci ode všech pro ruščucké vězně i pro vystěhovalce v Ďurděvu. Tím stala se ještě známější mezi Turky jako „kodža komita", avšak dovedla toho, že i nyní zůstavili ji na svobodě, mohouc se viděti s každým. Často docházela i do Ďurděva ku hochům, aby jim zanesla to i ono, i aby jim vyměnila košile, které právala v Russe a vyspravivši je, posýlala jich nazpátek.

Poněvadž emigranti ustavili vrátiti se opět do Bulharska, byla tedy za tím účelem vypravena pošta mezi Ruščukem a Ďurděvem pro psaní i jiné potřeby. Každého večera přenocovalo u báby Tonky několik rumunských loďkářů, které byla ubohá nucena vyčastovati krmí i pitím. Loďkáři pochopili dobře význam své misse a proto také nebyli zrovna skromni, nespokojujíce se tím, co se jim předkládalo. Často až do rána pili i veselili se a bába Tonka jim posluhovala z úcty, ne sice k nim, avšak z úcty pro svatou věc, které sloužili.

Toho času přistěhoval se do domu báby Tonky jeden z tureckých předáků, zároveň se svým četným haremem. Byl naschvál poslán, aby dával pozor, co se děje v bytu staré té ženy. Minulo Narození Páně a vystěhovalci z Ďurděva počali přecházeti přes Dunaj do Bulharska. Většina z nich, t. j. všichni, kteří přešli přes Ruščuk, byli nuceni zastaviti se u báby Tonky a sice v růz-

ných potřebách. Jedné noci zastavili se tam i sám „vojvoda“ Stojil, Georgi Ikonomov a Christo Karaminkov. Nežli se jim mohl najíti vůz do Trnova, byli nuceni proseděti celý den v podzemní světničce, což nebylo málo nebezpečno, protože Turci žili v tomtéž dvoře. Aby však všeho podezření se vyvarovala, utekla se bába Tonka ke lsti. Vzala dvě skla do rukou a počala tančiti po dvoře, což v té době stalo se nejednou. Zvětřilé „kadâny“ (turecké paní) vyšly se podívat zároveň se svými muži a nemalé z toho měly veselí. Bylyť přesvědčeny, že se bába podnapila. avšak neznaly, jaký žár plápolal téže chvíle v její hlavě, když v tomtéž čase tři apoštolové národa, které turecká vláda i pod zemí hledala, hotovili se vyjíti každému nebezpečí vstříc s nataženými revolvery v ruce.

Třeba i to vám říci, že bába Tonka je veselé a žertovné povahy. Okolnosti ji naučily i té zásadě, že, ví-li a zná-li si člověk rady, mnoho a mnoho může vytěžiti z prostodušných Turků, kteří nepřestali ještě míti úctu před opilými a-před blázny, ať si té neb oné národnosti.*) Potkal-li ji náhodou některý četník, který ji ještě neznal, a nadával i vyhrožoval jí, že jí připraví oprátku, protože má čtyři syny „komity“ (povstalce), ona se mu chlubila, že bude míti brzo veselku a že mu koupí žluté boty ze svatby.

Rozumí se, že takový vládní člověk nemohl pochopiti, jaká to je vlastně žena, a porovnával starou šedesátiletou stařenu i žluté boty a naposled se zasmál.

„Tyhle ti moji synové nejsou z dobrého kořene,“ říkala bába Tonka obyčejně před aristokraty; „avšak až se provdám, budu hleděti, abych nerodila více carských ‚dušmanů‘ (tur. nepřátel).“

Jako 1868, tak i 1876. rok byl nešťastný pro bábu Tonku. Synové její, stavši se hlasatelé povstání, a sice Nikola ve Vraščanském okruhu a Georgi v Slivensku. Tento poslední byl ubit od Turkův osmého května u vesnice Nejkovo, a jeho hlavu zanesli do Slivna s psaním v ústech.**) Nikola byl chycen živ a doveden do Ruščuku ještě s mnoha jinými junáky. Pak poslali ho do věčného vězení; avšak jeho odesýlání nebylo již tak chladným jako 1868. roku, kdy nesměla se bába Tonka ukázati na ulici pro kritiky hloupého, veřejného mínění. Nyní doprovázelo ji na sto mužů, žen a dívek s kyticemi v rukou, jimiž obsypávaly odsouzené junáky. Bába Tonka kráčela hrdě za synem, volajíc hlasitě, že má již čtyři syny v hrobě, dva totiž mrtvé a dva položivé. Avšak kdyby prý měla ještě čtyři syny i tehdy jí nebylo do pláče, že nosí prapor.

*) Takový případ vyprávěl mi i jeden z mých žáků, Makedonec rodem, o jednom anglickém geologovi, jehož jména neznal, že chtěli jej Turci ubiti, avšak poněvadž jen po skalách lezl a kameny sbíral, které i v jeho kapsách našli, propustili jej s přiměřenou úctou a dobrosrdečností, považujíce jej za blázna, neboť podle jejich rozumu člověk zdravých smyslů toho by nečinil.

**) Turci učinili tak naschvál, aby dodali významu povstalce. List vůbec měl značiti, že to není nějaký obyčejný „komita“, nýbrž učený, který je chodil zapisovat. Když odcházel Georgi z Ďurděva, bába Tonka upotřebila všech svých sil, aby ho odvrátila od jeho povolání, protože zůstávala již sama.

Po šesti měsících se dozvěděla, že oba její synové, Anděl i Nikola, ocitli se v Akkarské pevnosti. To vzbudilo v ní neočekávanou radosť, třeba byla zůstala nyní samotna, jako kukačka beze všech prostředků k živobytí.

Po svatoštěpánské smlouvě mezi Ruskem a Tureckem r. 1878., oba synové báby Tonky byli propuštěni z doživotního vězení. Nejprve Nikola a pak Anděl, kterému turecká vláda odřekla zprvu svobody, rovněž jako všem těm, kteří byli z Hadži Dimitrovy čety, počtem sedm duší, protože prý tato četa nebyla politického, nýbrž loupežnického rázu (!).

Když bába Tonka se dozvěděla, že i starší syn dostal se do Varny, nemohla po celou noc, ať již radostí, nebo zármutkem, oka zamhouřiti. Nikdy jsem ji neviděl v takovém stavu. Jakmile pověděla nám onu zprávu, a sice, kdy jsme právě spali, skřižila ruce za zády a šla přes široký dvůr ku břehu Dunaje, vzdychala, štkala, sama s sebou rozprávěla a pak zase vcházela domů, připravovala to i ono k uvítání, a konečně dala se do pláče.

Druhého dne, s kyticí v ruce a doprovázena celým zástupem, vyšla k uvítání svého syna; při všem domlouvání od účastníkův, aby svlékla černé šaty, které byla před desíti lety oblékla, neučinila po jejich vůli. Na ruščucké stanici, kdež mělo všech sedm heroů z Hadži Dimitrovy čety vystupovati, shromáždilo se mnoho lidu různých národností, nejvíce jen proto, aby viděli, jak přivítá ubohá matka svého syna po desíti letech, který jakoby se z onoho světa vracel. Všichni přítomní byli poraženi chladností výtečné té ženy. Zbytečně neslzela. Když spatřila smutný stav svého syna, oblečeného do arabských šatů s fesem na hlavě, sešedivělého od muk a žalářování — ona se smíchem a s veselou ho přivítala, volajíc už zdaleka: „Poznala jsem ho oslíka; sestárnul více než já!“ . . .

Všichni soudruzi syna báby Tonky sešli se do jejího domu a zůstali tam po tři dni, aniž by vyšli za město, protože arabské šaty bezděčně by byly vynutily smích i v duši nejbědnějšího žebráka. Čtvrtého dne časně z rána přijel rumunský parníček Dorabansului od Ďurděva a když se přiblížil k bábině obydlí, počala kapela, nalézající se ve vnitř, hráti Hadži Dimitrův pochod. Jaké to bylo udivení všech, když kapela otevřela dvéře u báby Tončina dvora a vstoupila dovnitř, kde pokračovala ve hraní téhož pochodu. Před hudbou kráčelo mnoho osob s černými čapkami. Byli to známí zesnulého Hadži Karadžiho a přátelé sedmi mučeníků s Ivanem Stojanovem v čele. Bába Tonka nemohla si dlouho vysvětliti, co to vše znamená, pojednou se jí však vše objasnilo, spatříc Ivana Stojanova, čili, jak mu říká, „Vanka“. Po chvíli odběhla a otevřela truhlu, ze které vytáhla hlavu Karadžovu, a všem ji ukázala. Obraz ten byl, ne-li dojímavý, tedy aspoň truchlivý. Hudba zahrála smuteční pochod a přátelé s černými čapkami a v arabských šatech se objali jako bratři. Mimo to Ivan Stojanov vtiskl každému ze sedmi mučeníků po pěti napoleondorech do ruky, za něž mohli si nakoupiti potřebných šatův a ode-

jíti každý do svého místa. Asi po půl hodině bába Tonka hrála v čele choro na dvoře, jako by byla mladou nevěstou.

Bába Tonka žije i do dneška, zapomenuta a opuštěna ode všech, zároveň se svými dvěma syny, vrátivšími se z vězení, pronásledovanými každým dnem od policie, která je každou chvíli volá, a obstoupenými špehouny. A jako za doby turecké vláda nedovoluje jim nijakých podniků, poněvadž prý nebyli dobronadějní! *) Bohatství této stařeny spočívá pouze v minulosti a ve vzpomínkách. Všem, kdo ji poctí návštěvou, vypravuje o zašlých utrpeních. Honosí se zejména hlavou Karadžovou, kterou chová ve truhle uzamčenu.

Přeložil z bulh. *J. A. Voráček.*

Statistika lužických Srbů.

Počet lužických Srbův udává se rozličně a známo jest, že právě úřední statistika ode dávna Slovanům nikterak nenadržovala. V Sasku počítají se sice „Srbové" („Wenden"), ale sbératelé popisních listin nedbají všady žádoucí pečlivosti, nevyplňujíce mnohdy příslušné rubriky tak, jak by náleželo. Říkají: „však vy umíte dobře německy!" a rubrika „Wenden" zůstává nevyplněnou. V Prusku již dávno přestali při sčítání obraceti úřední pozornosť k „Neněmcům".

Tím záslužnější jest práce, kteréž se ujal neunavný dr. Muka, redaktor „Łužice" a professor na gymnasiu v Saské Kamenici. Zjistilť on vlastní pílí a pomocí některých kněží a učitelů spolehlivý počet Srbů v letech 1880.—1884. Přehled Dolnolužičanů uveřejnil již dříve (Časop. Maćicy Serbskeje 1884.), též Hornolužičanů v Prusku (Č. M. S. 1885.), a právě odevzdal do tisku statistiku Hornolužičanů v Sasku,**) z čehož se svolením pana spisovatele podávám několik následujících výsledků.

Lužičanů, užívajících slovanské (srbské, t. j. lužické) řeči, vykazují nejnovější výpočty:

A. Vnitř srbské vlasti:

1. v saské Horní Lužici	56.354	duší
2. v pruské Horní Lužici	37.303	„
3. v Dolní Lužici (zúplna pruské)	72.410	„
Tedy celkem	166.067	duší.

B. Mimo srbskou vlasť bylo nejméně

a) Hornolužičanů:	1. v Sasku	3402
	2. v Prusku	1000
	3. v cizině, hlavně v Americe (v Texasu) a v Australii	3000
	Tedy celkem	7402

*) Psáno r. 1882.

**) Vyjde v Časop. Mać. Serb. 1886.

b) Dolnolužičanů bylo:	1. v Prusku asi	3000
	2. v cizině	500
	Tedy celkem .	3500

Tím neodchylůje se od pravdy, udává-li se počet:

Hornolužičanů na	100.059 duší,
Dolnolužičanů na	75.910 „
Všech Srbů lužických na .	175.969 duší*)

Kromě toho umí v Horní a zejména v Dolní Lužici mnoho lidí srbsky, ale tito vydávají se za Němce neb Poloněmce, čím ovšem národu srbskému v Lužici nikterak neprospívají, spíše škodí. Počet těchto Srbů udává dr. Muka takto:

v Horní Lužici saské	4712
v Horní Lužici pruské	3531
Celkem . . .	9856

Farnosti, kostely a vesnice srbské v Lužici rozděluje dr. Muka takto: 1. Saská Horní Lužice má 33 farností, 37 kostelů, 410 vesnic, 4 města: 2. pruská Horní Lužice 30 farností. 31 kostelů, 161 vesnic, 3 města: 3. Dolní Lužice 42 farností, 62 kostelů, 192 vesnic, 7 měst. V celku jest tedy v srbské vlasti 105 farností, 130 kostelů, 763 vesnic a 14 měst.

Přestáváme na tomto krátkém výtahu. Vse ostatní otázky zodpoví v podrobnostech práce páně Mukova, k níž tímto obracíme již nyní zření laskavých čtenářů.

Budyšín. *Michal Hórnik.*

Vae victis!

Ve „Slovanském sborníku“ bylo již obšírněji pojednáno, jakým způsobem stíhá velkoříšská germanisace těžce pronásledované Poznaňsko (1883., str. 263., 306.). Nejnovějším dodatkem k tomuto žalozpěvu o málo potěšitelných vymoženostech osvíceného století jest prohlášení železného kancléře Bismarcka, učiněné v těchto dnech v Berlíně.

Lidskosť se zhrozila.

Humanita pláče nad výsledky slavné „kultury“ německé, na kteréž nezbylo ovsem než pouhé — jméno, nevlastní a zneužité.

Jsouce přesvědčeni, že také našemu čtenářstvu s dostatek jsou známy z denních listů jedovaté střely berlínské, neváháme při této příležitosti podati několik případných komentářů, čerpaných z pramenů officielních, snad méně známých a právě nyní velice hodných uvážení.

Na doklad veliké rozšafnosti, jakou proniklá je idea velkoněmeckého státníka, stůjtež zde následující úryvky z pruských slibů královských a smluv mezinárodních. K vůli přesnosti zachováme hlavní odstavce v původním znění.

*) Asi polovice Srbů lužických obývá ve vesnicích, kteréž mají ⁹/₁₀ srbského obyvatelstva.

Okupační patent *Bedřicha II.* ze dne 13. září 1772. (první dělení Polsky!) obsahuje následující zajištění cti:

„Nos contra spondemus et promittimus, omnes et singulos in suis possessionibus et juribus, tam in ecclesiasticis quam saecularibus, praesertim Romano-Catholica Religioni addictos, in libero religionis suae cultu et exercitio tueri et manutenere, et generatim totam provinciam ita regere, ut recte sentientes incolae, felices et contenti esse queant, nec ulla unquam causa poenitentiae ex hac mutatione eos subitura sit."

Také vídeňský kongress, v němž i Prusko zaručilo „ochranu a udržení polské národnosti" (3. května r. 1815.) v art. III. 1. c. slovně takto se zavazuje:

„Les Polonais sujets respectifs des hautes parties contractantes, obtiendrons des institutions qui assurent la conservations de leur nationalité, d'aprés les formes d'existence politique, que chacun des gouvernements auxquels ils appartiennent jugera convenable de leur accorder."

Dále nalézáme v art. I. dne 9. června r. 1815. vydaného a slavně také Pruskem ztvrzeného acte final du Congrès de Vienne následující pasus:

Les Polonais sujets respectifs de la Russie, de l'Autriche et de la Prusse obtiendrons une répréseutation et des institutions nationales, réglées d'après le mode d'existence politique, que chacun des gouvernements auxquils ils appartiennent jugera utile et convenable de leur accorder."

Téměř současně, a sice 15. května r. 1815. proslovil král Bedřich Vilém III. „Aufruf", uveřejněný ve sbírce zákonů sub pag. 47., z kteréhož slovně vyjímáme:

„Auch Ihr (Polen) habt ein Vaterland und mit ihm einen Beweis Meiner Hochachtung für Eure Anhänglichkeit an dasselbe erhalten. Ihr werdet Meiner Monarchie einverleibt, ohne Eure Nationalität verleugnen zu dürfen. Eure Sprache soll neben der Deutschen in allen öffentlichen Versammlungen gebraucht werden."

To vše se týká Poznaňska.

Když pak dne 3. srpna r. 1813. dělo se v Poznani holdování za příčinou přivtělení polských provincií k Prusku, promluvil zástupce králův jménem majestátu slavně takto:

„Eure geschichtliche Vergangenheit hat Euch den Stempel individueller Eigenart aufgedrückt. Diese Eigenart Euch zu erhalten, indem Ihr sie dem neuen politischen Dasein anpasset, kann allein Euer Wunsch sein. Die Euch kennzeichnenden Merkmale beruhen auf Eurer Sprache, Euren Gewohnheiten und Euren Sitten. Diese Eure Eigenthümlichkeiten sollen Euch verbleiben, weil sie ein Erbe Eurer Väter sind!

Král pruský Bedřich Vilém IV. vydal dne 6. srpna r. *1841.* (!) „nejvyšší Provincial-Landtags-Abschied", v němž slovně čteme:

„Der Polnischen Nationalität ist durch die Wiener Traktate und den Zuruf vom 15. Mai 1815. Berücksichtigung und Schutz verheissen. Die rühmliche Liebe jedes Volkes zu seiner Sprache, seiner

Literatur, seinen geschichtlichen Erinnerungen, auch in den Polen zu achten und zu schützen, war der Vorsatz der Vollzieher der Wiener Traktate und auch unter Unserer Regierung soll ihr Würdigung und Schutz zu Theil werden"... Friedrich Wilhelm IV.

A nyní?

Vae victis! J.

Dopisy Petra Dubrovského Purkyňovi. *)

Varšava, 1839 g.

Milostivyj Gosudar!

Izvinite čto ja rješajus bezpokoiť Vas moim pismom i prosiť ob učastii w moich literaturnych predprijatijach.

G. professor Kucharskij poznakomil menja s slovjanskimi narěčami, kotorymi postojanno prodolžaju zanimatsja. Teper ja načal pisať istoričeskoje obozrjenie novějšej literatury slavjanskich narodow. Sdělajtě odolženě ukažitě mně istočniki novějšoj češskoj literatury, sobstvenno s 1872 g. — Uvědomljaju Vas ješče o slědujuščem mojem literaturnom predprijatij. V nastupajuščem 1840 g. ja naměren izdavať v Varšavě russkij žurnal, kotoryi sojediňal by v sebě trudy všech slavjanskich učonych našich soplemennikov. Dla togo ja priglašaju slavjanskich učonych sodějstvovať mně i prisylať inogda svoi stati, kotorye ja budu perevodit po russki i pečatať v svojem žurnalě. Varšavskije literatory g. g. Linde, Maciejowski, Kucharski i dr. uže soglasili byť moimi sotrudnikami. O russkich ja ně somněbajus. G. Pogodin nědavno proježaja čerez Varšavu takže oběščal pomogať mně. Pozvoltě že, milostivyi gosudar, naděјatsa, čto i Vy izjavitě svoje učastie v izdanij mojego žurnala.

Iměju česť byť s glubočajšim uvaženiem

Váš vsěpokornějšij sluga

Dubrovskij.

23 Jula 1843 g. Waršawa.

Dostopočtennyj i neocěnennyj soplemennik!

Waše pismo priwelo menja w newyrazimuju radosť. — Duševno błahodarju Was za prigotowlenije statej dla Dennicy: ona gorditsja i oživajet, što snowa Waše imia budet ukrašať jejo. Očeň by było k stati, jestliby Wy potrudilis prisłať mně otrywok iz Wašeho razsuždenija o wseslowjanskoj azbukě, tolko w takom rodě, w kakom napisan i tot otrywok, kotoryj pomě̌ščen w Dennicě 1842 g. — Otnositelno wwedenija meždu Russkimi latinskaho pisma — ja dołžen byť ostorožen. — Otrywki iz Kraledworskoj Rukopisi i statiju o Kašubach budu ždať z bolšim netěrpěnijem. — Prošu zaswidětelstwowať moje głubočajšeje počtenije G. Smolerju, ja očeň sětuju, čto do sich por ně połučaju ot něho izwěstij i těch statej, kotoryja on peredał v Lipsk kakomy to knihoprodawcu.

Posyłaju Wam prekrasnuju i očeň zaměčatelnuju w polskoj literaturě poemu Kaszewskaho: Mindowie i literaturnyj sbornik w 2 častjach Kuban.

Daj Boh, čtoby Wy byli zdorowy i błahopołučnyj. Ostajuś duševno Wam predannyj i mnogo Was uvažajuščij

Waš istinnyj počitatel

Dubrowskij.

P. S. H. Linde Wam klaňajetsja.

Adressa: Wielmożnemu Purkinjemu, Doktorowi i professorowi Uniwersytetu w Wrocłowiu.

*) Laskavě sdelil tajemník p. A. Šimek.

Varšava (bez datum).

Milostivyj Gosudar!

Vaše pismo, predannoje mně g. Maciejowskim, dostavilo mně veličajšeje udovolstvije i ja čuvstvitelno blagodarju Vas čto Vy meňa im udostoili...
Ja těper privožu k koncu moj sbornik pod nazvaniem „Starina i novosti Slovian". On sostavit odnu bolšuju knigu i buďet izdan v město predpolagajemago mnoju žurnala... Vot stati naznačennyje dlja mojego sbornika: 1. Serbskija narodnija predanija o Vampirach. 2. Polskija narodnya predanyja. 3. Različije meždu jazykami nyněšným cerkovno-slovjanskim i serbskim (iz Dennice V. Karadžića). 4 Strojeně slov. jazyka (s českago — soč. Kollara). 5. Guculi. 6. Vospominanija (Kraszewskago). 7. Narodnyja pěsni v istoričeskom otnošenij (g. Maciejowskago). 8. Obzor českoj literatury za 1839 g. — K etomu izdaniju takže priložena budet muzyka někotorych češskich narod. pěseň
Cěl moja — znakomiť Russkich, skolko vozmožno, s literaturoju zapadmych soplemennikov.
Těper obraščajus k Vam s mojej všepokornějšej prosboju ně ostavtě ukrasiť moj Sbornik Vašim Iměnem i prišlitě mně choť čto — nibud o Slovjanščině... Vam vsěpokornějšij sluga

Dubrovskij.

P. S. Moj adress: Dubrovskomu, učitelju Varšavskoj gubernskoj gimnasii.

Z denníku jednoho z nejnovějších básníků srbských.

Z Abukazema.*)

1. května.

Dnes vyšly v časopisu moje tři milostné básně. Redaktor mne v poznámce nazývá svým „mladým přítelem" a předpovídá mi velikou budoucnosť; proto mu napíšu hnedle dnes ještě pět neb šest básní pro časopis.

6. května.

Co toho na nás chtějí ti naši professoři! Jeden nám uložil, abychom mu písemně odpověděli na otázku: Jaký jest rozdíl mezi dramatickým, epickým a lyrickým básnictvím? Kdo pak se bude zase s těmi hloupostmi zabývati! Věru, já se tím mučiti nebudu, ani mařiti čas. Kolik básní mohu za ten čas napsati!

12. května.

Omladina chce pořádati besedu; i prosila mne, abych napsal prolog ve verších.

Hned ku práci!

Především, jako obyčejně, abychom si udělali rýmy, tedy: květ — svět, rej — znej, rodu — svobodu, brvy — krvi, beseda — nesedá, hvízdá — hnízda, puká — ruka, nedá — hledá, bije — vije — pije — lije — šije — myje — kyje — tyje — nyje — ryje — rada — voda — padá — lada — záda — tramtarádadada! Půjde to již velmi krásně. A za počátek vezmu oněch šestnáct veršů, které jsem počal dříve psáti, abych mluvil na hrobě svého přítele, když byl tento nemocen, avšak jichž jsem později nemohl užiti, neboť se nemocný náhodou opět uzdravil.

*) Ognjanović, red „Javora" srbského.

20. května.

Dnes vyšla v časopisu moje báseň, kterou jsem napsal na počest svému kollegovi, básníku N. N. Zajisté, že bude míti tolik zdvořilosti, aby i mně podobně odpověděl.

1. června.

Počasí jest deštivé, člověk nemůže jíti ani na procházku. Sednu a namočím péro, abych napsal báseň; ale dlouho jsem si nemohl vzpomenouti o čem. Ale nač to? Jest potřebí jen psáti s chutí, báseň z toho již nějak dopadne, jak jsem se již přesvědčil. Poslal jsem ji do tisku.

15. června.

Za krátkou dobu se skončí školní rok. Aspoň bude možno člověku od práce trochu se zotaviti, a co nejhlavnějšího — psáti básně.

20. června.

Opět professor s jeho úlohami! Nyní zase žádá, abychom mu písemně odpověděli na otázky: Co jest idea, morálka, tendence a obsah v nějaké práci; co jest tragoedie a komoedie; co jest tragický moment, co jest peripeteia, co katastrofa, a mnoho jiných takých hloupostí, co jsem nikdy neslyšel, ani nepotřebuji. Básnický duch můj, který nechce býti otrokem, žádá svobodu, zdaž jej mám tedy vázati řetězem učení — mučení? Hahaha!

31. července.

Zkoušek jsem nesložil, ale co se mne týče, budu čekati na podzim; snad se potom někdo najde a složí ji za mne v Šaryšském Potoku.

21. srpna.

Dosud ještě nevyšla v časopisu báseň mého kollegy N. N. mně věnovaná. Kdybych to byl věděl, nebyl bych psal ani jemu žádné!

Ze srbštiny přel. *K. Kadlec.*

Svěží rovy.

T. Gajdek, M. Čajkovský (Sadyk-paša), J. Subotić, I. S. Aksakov.

Dne 13. ledna 1886. zemřel v Záhřebě *Tomáš Gajdek*, kanovník záhřebský a dlouholetý předseda družstva sv.-Jeronymského. Tomáš Gajdek narodil se dne 20. prosince 1809. v Záhřebě, kdež také školy národní, gymnasijní i filosofii vystudovav, do semináře vstoupil. V dobách těch bylo právě v Chrvatsku nejvíce čilo, jelikož vší mocí bylo se Chrvatům opírati proti nátlakům vlády maďarské. Byla to doba všeobecného rozruchu, doba probuzení národního, doba vzkříšení. Tomáš Gajdek postavil se také do řady prvních pracovníků, do řady Gajových věrných druhův a bojovníků. Získal pak si tu Gajdek největších zásluh hlavně v oboru školství. Jako kaplan v Selích a později jako farář ve veliké Erpeniji vší mocí zasazoval se o zřízení školy, a když úřadové k žádosti té mu svoliti nechtěli, vlastní péčí na obou těchto místech školu otevřel, sám dítky potřebami školními zaopatřoval ba z počátku sám i učitelem škol těchto býti musil. Blaho lidu bylo mu při tom všem účelem jediným, a o tom nepřestal pracovati ani potom, když za kanovníka záhřebského vyvolen a rektorem semináře ustanoven byl. Jestiť on jedním ze

zakladatelův onoho družstva sv.-Jeronymského, jež od r. 1868. tak blahodárně mezi lidem působí, a byl také pro tu všeobecně známou lásku a náklonnosť svou k lidu venkovskému, mezi nímž 30 let byl pracoval (od svého vysvěcení 1832.—1862.), za předsedu družstva toho zvolen. Na místě tom obtížném setrval Gajdek až do své smrti, a získal si o celé družstvo to zásluh nesmírných, jsa družstva toho pravou duší, neúnavným podporovatelem v každém směru. Jen přičinění, píli a péči jeho má věru družstvo děkovati za stkvělý rozkvět svůj. — Gajdek byl pravý kněz a pravý, upřímný Chrvat. Povaha jeho byla ryzí, nezištná, duše šlechetná, láskou dýšící, srdce vřelé, upřímné a dobrotivé. Řeči, které míval při schůzích spolkových, prodchnuty byly vesměs nezměrnou láskou k lidu a péčí o lepší jeho budoucnosť. Byl to muž lidu, muž srdce a citu. Jím ztratil národ chrvatský jednoho z nejstarších pracovníkův a křisitelův, lid ztratil v něm dobrodince, kněžstvo otce a družstvo sv.-Jeronymské nezapomenutelného předsedu. Pochován byl dne 15. ledna na ústředním hřbitově záhřebském za velikého účastenství všech vrstev národu. *J. Tumpach.*

V noci ze dne 17. na 18. ledna zastřelil se na svém statku v Borkách, Osterského újezdu v Černigovské gub. na Rusi, spisovatel *Michal Čajkovský* (Sadyk-paša). Skonal však teprve odpoledne dne 18. v 5 hodin odpoledne v těžkých mukách. Příčina smrti není dobře známa.

Michal Čajkovský narodil se r. 1808 na otcovském panství Gatežinci nedaleko Berdičeva. Prvního vzdělání dostalo se mu v občanské škole Berdičevské, načež se vzdělával v slavném toho času Křemeneckém lyceu. Čajkovský se oženil roku 1830. s dcerou polského magnáta Karla Rožyckého a potom vstoupil jako důstojník do služby polského pluku, kterému velel sám Rožycki. Tento pluk bojoval r. 1831 proti Rusům, tak že, když povstání bylo potlačeno, Čajkovský byl nucen prchnouti do Francie, kde počal psáti své romány a novelly z polského a ukrajinského života. R. 1840 navštívil Čajkovský Italii a žil po nějaký čas též v Římě. R. 1841. Čajkovský stal se diplomatickým agentem francouzské vlády v Cařihradě, a zároveň agentem knížete Čartoryjského. Jsa nadaným člověkem krátce obrátil na se všeobecnou pozornosť, i brzy dobyl si skvělého postavení u Porty. Vláda Sultánova Medžida-paše několikráte svěřila mu důležitá poslání. Tak navštívil a prohlédl osady zaporožských kozáků, kteří se přestěhovali do Turecka po zrušení Siče; zároveň Porta mu poručila organisaci svých nepravidelných vojsk, načež Čajkovský podal vládě několik návrhů v příčině reorganisace celého vojska. Počátkem r. 1850. ruská vláda usilovně žádala od Porty, aby Čajkovský byl vyslán z Cařihradu, poněvadž tajně pracoval proti Rusku. Příčinu nacházelo Rusko v tom, že Čajkovský pomáhal uprchlíkům z uherského povstání.

R. 1851. stal se Čajkovský mohamedánem i obdržel jméno a titul Mohammed-Sadyk-effendi, a zároveň povýšen na pašu i stal se „mirimiran", t. j. velitelem tureckých kozáků (kteří jsou usedlí v Dobrudži). V Krymské válce 1853—56 Sadyk-paša účinkoval, stál na čele kozáckých vojsk v dunajské armádě, při čemž v mnohých bitkách dokázal svou statečnosť. Pevnosti Silistrii, obložené Rusy, Čajkovský dodal špíži, načež organisoval legii z ruských emigrantův a Poláků. Když Rusové odstoupili z Multanska a Valašska, Čajkovský byl naznačen gubernátorem v Bukurešti a velitelem tureckých vojsk, stojících na hranicích Besarabie. Po vojně povolán Sadyk-paša ku dvoru sultánovu a r. 1870 byl poslán, aby potlačil vzbouření Bulharů K jeho cti budiž doloženo, že příkaz ten vyplnil velmi *lidsky*. R. 1873. vrátil se Čajkovský do Ruska, byl amnestován, stal se pravoslavným, a ruská vláda vykázala mu pensi. Ačkoli mu bylo dovoleno bydliti v Kyjevě, raději se uchýlil do venkovského zátiší v Černigovskou gub, kde i život svůj dokonal. Poslední léta svého života Čajkovský úplně se oddal spisovatelství. On vydal touto dobou své vzpomínky, povídky a novelly, avšak již ruským jazykem, které se tiskly v Ruském Věstníku, Kijevljanině, Moskevských Vědomostech a jinde. Hlavní jeho spisy jsou: Powieści Kozackie, Paříž 1837.; Wernyhora, Paříž 1838.; Kirdžali, Paříž 1841.; Ukrainki, Berlín 1841.; Hetman Ukrainy, Berlín 1841.; Stefan Czarniecki, Paříž 1842; Dziwne życie Polaków i Polek, Bolgarya, Nemolaka. Z posledních jeho spisův upozorňujeme ještě na jeho „Vospominanija"

(Vzpomínky) a „Turecké anekdoty“. Mnohé z jeho spisů přeloženy byly do francštiny, němčiny i angličiny. Českým čtenářům Čajkovský jest také dobře znám z mnohých překladů. Čajkovský, ačkoliv byl již 78letý stařec, mohl ještě dlouho žíti, neb byl pevného zdraví. Střední postavy, plný v těle, Čajkovský nosil krátce střižený plnovous a vlasy. Odíval se na polo po evropsku, na polo po turecku. Poslední čas nestýkal se s nikým, jen občas přijížděl do m. Kozelce, aby co čestný smírčí soudce měl podíl na mírových sjezdech (smírčích soudců).*)

V Kijevě. *F. Jareš.*

Dne 28. ledna t. r. zemřel v Zemuni muž o národ srbský všestranně zasloužilý: *Jovan Subotić*, spisovatel to veleplodný a politický bojovník neunavný. Subotić narodil se dne 11. února roku 1817. v dědině Dobrinci ve Srěmsku, kdež byl otec jeho pravoslavným knězem. Vystudovav gymnasium v Karlovci a filosofii v Segedině, odebral se na právnickou fakultu do Pešti, kdež také r. 1836. na doktora filosofie a r. 1840. na doktora práv povýšen byl. Roku 1848. zastupoval již v zimním semestru na téže universitní fakultě professora římského práva. Bouřlivá doba roku tohoto strhla ovšem ve svůj vír i nadšeného Subotiće. Bylť v březnu roku toho zvolen za předsedu sjezdu srbských národovců, kteří se do Pešti sjeli, aby se tam na svých požadavcích usjednotili, ano zvolen jimi též, aby jakožto zástupce Srbův odebral se ku slovanskému sjezdu do Prahy, kdež také tajemníkem srbského oddělení byv ustanoven, bombardování Prahy přečkal. Když pak r. 1860. říjnovým diplomem v Rakousku ústava byla obnovena, byl Subotić zase mezi prvními, kteří jako nadšení národovci vystupovali, a maje býti roku následujícího županem srěmským ustanoven, činil vládě podmínky takové, že tato nemohouc na ně přistoupiti, od jmenování toho upustila. R. 1862. byl pak jedním ze septemvirátu záhřebského a zvolen též za poslance do sněmu, kdež vždy co nejvíce o svorné působení Srbův a Chrvatů se přičiňoval. Když však se roku 1867. na mezinárodní výstavu do Moskvy odebral, byl nucen mandátu svého se vzdáti, a po jeho návratu nedovoleno mu ani advokacii v Osieku vykonávati, tak že mu bylo do Nového Sadu se přesídliti, odkudž pak se v poslední době odebral do Zemuně, kdež také dne 28. ledna svůj život dokonal. — Subotić byl zdatným a vytrvalým pracovníkem nejenom na poli politickém, kde vždy na straně práva stál a neunavně pracoval, hlavně o svornosť mezi oběma bratrskými národy, Srby a Chrvaty, se zasazuje, nýbrž i na poli literarním, ba na tomto poli zaujímá jedno z nejpřednějších míst. Činnosť jeho literarní datuje pak se hned z r. 1834., kdy vyšly v „Srbském letopise“ tři jeho písně: „Blažený život“, „Život venkovský“ a „Rozchod“. Od doby té pak napsal toho veršem i prosou, zábavného i poučného plno, po dvakráte za práce své i ceny dosáhnuv „Maticí srbskou“ vypsané, a to za epickou báseň svou „Kralj Dečanski“ a podruhé za veliké dílo své „Gramatika srpská“, jež však — bohužel — až posud chována pouze — v rukopise. V r. 1837. vydala „Matice srb.“ sbírku jeho písní pod názvem „Lira“, r. 1838. vyšla epická jeho píseň „O potopě Pešti“ a r. 1843. nová sbírka básní „Bosilje“, jakož i „Nauka o srbském básnictví“. Byv r. 1842. ustanoven redaktorem „Srbského letopisu“ redigoval časopis ten až do r. 1847. a později znovu od r. 1850.- 53., naplňuje většinou svazky jeho jenom pracemi svými. Později vydával ještě politický list „Národ“, který se po tři léta udržel proti Miletičovu „Praporu“. — Velikých zásluh získal si Subotić též o divadlo; neboť nejenom že mnohá dramata pro ně byl napsal, jako: Vojvoda Vladislav, Nemanja, Zvonimir, Kraljica Jakinta atd., nýbrž i sám nejprve za pobytu svého v Záhřebě divadlo řídil a později v Novém Sadě předsedou družstva národního divadla byl. — Roku 1857. až do roku 1873. počal pak Subotić vydávati veškery práce ducha svého souborně, vydav je v devíti svazcích. Svazky ty obsahují kromě zmíněných již lyrických písní, dramat a „Krále Dečanského“ i četné jiné písně epické a lyrické, jakož i četné prology a epilogy (San na javi, Krst i kruna, Domovina na saboru,

*) Vůči [illegible] Čajkovský renegatem a udavačem, proto stihlo jej všeob[illegible]

Apoteoza Jelačića atd.) a četné povídky (Crni Mijajlo, Hudožnica, Kraljevski sastanak u Višegradu a Krstonosci). -- Toť asi krátký nástin bohaté činnosti Subotićovy, jež tímto ovšem nikterak není vyčerpána; ale i z toho zajisté patrny veliké jeho zásluhy, jakých si ve příčině té více než padesátiletou činnosti svou o národ svůj získal. Literatura srbská ztratila v něm jednoho z nejlepších pracovníkův a národ obránce a zastánce svých práv.

Y. A. Mutov.

V **Moskvě** zemřel dne 8. února t. r. předák ruských slavjanofilů *Ivan Aksakov*. Očekávajíce z Moskvy od osoby povolané i dobře zasvěcené zprávy důkladnější o životě a působení zesnulého slavjanofila, přestáváme prozatím na této zvěsti.

Rozhledy v literatuře a umění.

Porwana z klasztoru. Kartka z dziejów obyczajowych Polski XVII. wieku przez Jerzego Mycielskiego, dr. fil., docenta historyi polskiéj przy uniwers. Jagiell atd. W Krakowie 1886. str. 220.

Pověstné násilí, jehož se dopustil v první čtvrti XVII. století dobrodružný šlechtic polský Alexandr Koniecpolski, zbadal důkladností neobyčejnou prof. Jiří Mycielski a vydal nyní výsledek svého pátrání v knize svrchu nadepsané. Vášnivé násilnictví Koniecpolského, kteréž svého času nemalou způsobilo „sensaci" a v živých tradicích podnes se zachovalo, spracováno jest v knize prof. Mycielského tušíme poprvé způsobem vědeckým a tak obšírným. Autor zahloubal se do svého studia důkladností vší chvály hodnou a jestliže přes to zůstávají mlhami zastřeny mnohé závažné momenty pověstného „gwałtu", spočívá toho příčina zajisté jen na prostém nedostatku jasnějších a hlubších pramenů. Přes to podařilo se ctěnému spisovateli načrtnouti velice živými barvami kulturní obraz dávno již zaniklého života, za nějž mu budou vděčni všickni, kdo seznámiti se hodlají s vnitřními pružinami společenské minulosti polské. Spisovatel knihu svou případně nazval „lístkem z dějin obyčejových". A samo již s věcí jest, že spisovateli bylo sáhnouti do času — kterýž odsuzuje se sám.

Neutěšená postava Koniecpolského byla dítkem své doby a co za ní se skrývá, padá jako stín na časy souvěké. Tehdáž již zřejmě vystupovaly stopy mravní choroby, kteréž tak nešťastně podemlely další řádný rozvoj polské říše.

Spisovatel rozdělil své dílo na VII oddílů. V prvním podává velice zajímavou exposici, líčí čas dějiště a stojí na stanovisku historika, který nestržen vlasteneckými ohledy odkrývá hříchy zbloudilých předků.

Druhý a třetí oddíl (29.—93.) věnován jest vylíčení dvou starých rodů polských (jehož nejmladší ratolistky jsou podkladem vypravování), totiž šlechtických rodin Koniecpolských a Dembińských. Obě tyto rodiny dosti vynikající místo zajímaly v polské šlechtě a přiznily se navzájem. Alexandr Koniecpolski trávil mladá léta u německého knížete v Heidelbergu, ale dle všeho špatně jej tam vychovali, tolik alespoň jisto, že dozrál pak na dobrodruha, urvalce a vášnivce, jakých málo. Mladý Alexandr chtěl za ženu pojmouti Žofii Dembińskou, šlechtičnu jemnou a krásnou, ale úmysl tento — ač rodiče nevěsty se sňatkem souhlasili — uskutečnil jen z části, a sice jen pomocí násilí před tím neslýchaného a hnusného.

Panna Žofie Dembińská neměla k dobrodružnému panu Alexandru náklonnosť a přese domluvy a naléhání vlastních příbuzných odhodlala se vstoupiti do kláštera. Dříve však, než klášterní prahy mohla překročiti, byla oddána proti své vůli panu Alexandru Koniecpolskému, který ji již úplně považoval za svou ženu. Mezitím jednala Žofie Dembińská prostřednictvím kardinala Bellarmina v Římě, aby mohla vstoupiti do kláštera Bernardinek (sv.

*

Anežky) na předměstí Stradomském v Krakově. Čtvrtý oddíl práce p. Mycielského líčí pobyt Žofie Dembińské v — klášteře, kamž se po mnohých svízelích se svou sestrou skutečně dostala a takovým způsobem před „mužem“ svým skryla. Mnoho otázek v té příčině zůstává nezodpověděno — spisovateli nedostávalo se potřebných historických pramenů.

Za to vzácným příspěvkem kulturně historickým jest líčení tehdejšího Krakova (str. 96.) a života klášterního Domněnka, jakoby Dembińská za šerými zděmi kláštera nalezla bezpečný útulek, ukázala se záhy planou. Aleksandr Koniecpolski, podporován patrně s mnohých stran, domáhal se usilovně vrácení ženy. S počátku užíval prostředků mírných, ale když shledal nezdar všech domluv, umyslil se na rozhodném činu, který vyplašil netoliko celý klášter, ale i vše vůkolí z posvátného klidu. Udála se historie neslýchaná — jí jest věnován oddíl pátý: „Porwanie“. Stalo se to v noci ze dne 16. dubna roku 1612. Smečka ozbrojenců plížila se temným Krakovem ke klášteru, měli „nabite rusznice, szablę, miecze, czekany, szpady“. Byli to pochopové, v jejichž čele kráčel sám Koniecpolski. Brzy pak udeřili na klášter, vnikli násilně uvnitř a za pekelného hlomozu a děsného poplachu zmocnili se po dlouhém marném hledání obou sester Dembińských, kteréž se v celách skryly a všemožně bránily. Mnišky zoufaly nad zneuctěním svého posvátného útulku. Smečka ozbrojenců, zmocnivši se posléze obou paní, vyvlekla je z kláštera, načež opět vše vůkolí kleslo v hrobové ticho. Koniecpolski byl opět pánem své ženy.

Tak zpupný čin nemohl zajisté zůstati bez trestu světské i církevní moci. Sám biskup krakovský, Tylicki, a později také sněm hnali před půhon vášnivého pána. Poskvrněný klášter a veřejné mínění domáhaly se processu (oddíl VII.), v němž pan Koniecpolski postaven byl před právo. On sám se vyhýbal soudu všemožně, prodlužoval jednání, ale neunikl mu. Mezitím přebýval dobrodružný násilník (r. 1613.) ve Veluni a ubohá Žofie donucením byla mu ženou. Z manželství toho přišel na svět syn Jan, ale brzy potom čistá její duše po strastiplném zápasu na zemi uletěla do říše věčného smíru.

Biskup Tylicki svolal 2. dubna radu kněžskou a po důkladném uvážení všech hnusných okolností prohlásil v známé formě tuto kletbu: Boga wszechmogącego mocą, Apostolów śś. Piotra i Pawla, y Kościoła ś. powszechnego y naszą zwierchnością. Wyklęty jest Aleksandr Koniecpolski ze wszystkimi iako wyższej. Przeklęty niechay będzie w domu y na dworze, przeklęty w Mieście y na roli, przeklęty niechay będzie siedząc, stojąc, iedząc, piiąc, robiąc y spiąc. Przeklęty niechay będzie tak, iż w nim zdrowego członku nie będzie, od wierzchu głowy aż do stopy nożney. Niechay wypłyną wnętrzności iego, a ciało iego niech robactwo roztoczy. Niechay będzie przeklęty z Ananiaszem y z Zaphirą. niechay będzie przekłęty z Judaszem zdraycą, niechay będzie przeklęty z Abironem y z Dathanem, których ziemia żywo pożarła. Niechay będzie przekłety z Kainem mężobóycą, niechay mieszkanie iego będzie spustoszone, niechay będzie wymazany z ksiąg żywiących, i z sprawedliwemi, niechay nie będzie pisany, i pamiątka iego na wieki niechay zginie. Niechay na ostatnim sądzie przekłąty będzie z Dyablem y z Anyoły iego, y na wieki niechay zginie, ieśli się nie upamięta“.

Dne 18. března roku 1615. odbýván pak soud sněmovní, který neméně přísně odsoudil dobrodružného násilníka. Král a celý senát uznal vinu obžalovaného i prohlásil, že propadá trestu „infamii i proskrypcyi z ziem królestwa Polskiego“.

Takový jest v hlavních rysech obsah pozoruhodné historicko-kulturní práce p. Mycielského,*) k níž se po možnosti ještě vrátíme. Násilný Koniecpolski a politování hodná Žofie Dembińská mimo vůli připomínají osudy Halszky z Oztrogu, podobné společenské drama polské, jehož smutný konec odehrál se v Jaroměři v Čechách.

Spisovateli náleží za toto dílo srdečný dík a uznání. *E. J.*

---

*) Práce Mycielského vyšla před tím také ve výborném krakovském měsíčníku „Przegląd Polski“ 1885.

A. A. Потебня: Объясненія малорусскихъ и сродныхъ народныхъ пѣсень. — Zvláštní otisk z „Ruského filologického věstníku“. Varšava 1883. 8°, 268. Дополненія VIII. [Výklady maloruských národních písní]. *)

Spisovatel důležitého spisu tohoto, professor university charkovské A. A. Potebňa, ze současných učenců slovanských nejbystřejší a nejduchaplnější znatel prostonárodní poesie, ve stati své: Рецензія „Нар. п. Галицкой и Угор. Руси, собр. Я. Ѳ. Головацкаго“, Зап. Имп. Ак. Н. XXXVII., II. Отчет о 21 присужд. наград. Гр. Уварова, též ve zvláštním otisku vyšlé, jejíž jedna část může považována býti za vhodnou předmluvu k svrchu nadepsanému spisu, přislíbil, že poetické obrazy v národních písních maloruských ve zvláštní vědecké rozpravě methodou komparativní se zřetelem k ostatním slov. písním národním, jakož i k jiným příbuzným, rozebéře. Úkol to zajisté, hledě k maloruské poesii, která, jak známo, nade všecky slovanské nezměrným bohatstvím básnických obrazův a symboliky národní mnohdy nám již temné, oplývá, ohromný, ano nedozírný, vyžadující veliké píle, bystrého ducha a zároveň ohromně mnoho času. Z té příčiny není také divu, že u nás, jakož i u Polákův a Jihoslovanů posud nikdo tuto stránku a zároveň hlavní podstatu poesie prostonárodní nezvolil si za předmět důkladnějšího, specielního badání. U nás jmenovitě jen letmo takřka dotkl se oboru toho L. Štúr ve známém svém spisu o národních písních a pověstech slovanských, a též v jiných rozpravách časopiseckých u nás, neb i samostatných spisech jen jako mimochodem obrazy poetické se vzpomínají. (Viz práce Sobotkovy, Dunovského a mimo jiné Bratránkovu studii „Das mährische Volkslied“, Oesterr. Revue III.) Celkem dlužno říci, že se národní poesii dostalo u nás více nadšených obdivovatelů než střízlivých badatelů, čímž ovšem nemíníme ujímati ceny oněm rozpravám, které zajisté zvláštní úkol svůj dobře vyplnily, budíce lásku k národní poesii vůbec. Než i se širšího aesthetického stanoviska daleko ještě nejsou písně naše s náležitou důkladností prozkoumány, a co se týká básnických obrazů, ty dosud, jak řečeno, jen sporadického povšimnutí doznaly, ač i píseň česká a jmenovitě moravská hojným jich počtem, nevšední krásou a rozmanitostí vyniká.

V příčině té nesouhlasíme s tvrzením předního aesthetika našeho, že okres básnických obrazů v písni české jest velmi úzký, čili jinými slovy, že lidová poesie naše nevyniká zvláštním bohatstvím poetických obrazů. **) — O formě poetických obrazů v národním básnictví, zvláště slovanském, pokud zakládají se na metafoře (a jen takové jimi vlastně jsou), podal výtečnou rozpravu dr. Gebauer (Fil. listy 1874. Srovn. též „o začátcích, v jakých si libují nár. písně, zvláště slovanské. Ibd. 1875.), v níž však ovšem pojednáno toliko o formě čili schematu uměleckých forem básnických obrazů bez ohledu k obsahu, či k myšlénkám jimi zpodobených. Prof. Gebauer, shromáždiv sobě s mravenčí pílí ohromné množství dokladů z indoevropské, jmenovitě pak slovanské poesie k vědeckému rozboru a objasnění obsahové stránky básnických forem, ustal od další práce, naznačiv pouze jedním příkladem další pochod vědecké studie, a vyloživ velmi poučně, jakým způsobem technika básnických obrazů klesá a se kazí. Tolikéž prof. Jagić již před 24 lety zajímaje se tímto předmětem (srovn. „Pabirci po cvieću našega narodnoga pjesničtva“ programm záhřeb. gymn. z r. 1861.) přestal dle vlastního doznání na shromážděných kollektaneích. — O formě básnických obrazů (figurách, tropech atd.) v srbsko-chrvatské národní poesii podal rozsáhlý spis prof. L. Zima: „Figure u našem nar. pjesničtvu“, vydaný r. 1880. akademií jihoslovanskou, jejž po desítileté práci s takým úspěchem dokonal, že není posud spisu podobného v jiných slovanských literaturách. Kdežto však, hledě ku historii a genesi lidových písní, vzácné a důkladné spisy podali u Jihoslovanů Miklošič, Jagić, Novakovič a Pavić, na druhé straně k probrání obsahu metaforických obrazů učiněny jen skromné počátky. (Srovn. rozpravy J. Jurkoviće: „O metafori našega jezika“,

*) Kniha tato došla teprv nedávno a tím se referat opozďuje.

**) Pisatel tohoto referátu chová od minulého roku v rukopisu obšírný spis, jednající podrobně a soustavně o obsahu básnických obrazů v národní poesii československé, na základě sbírek Erbenovy a Sušilovy.

Râd XXXI., O narodnom komusu," ibd. IX. a j.) Zdali neb pokud sem zasahuje spis dra. Lazy Kostiće „Osnova lepote s osobitim obzirom na srpske narodne pesme", poctěný cenou Matice srbské, neumíme pověděti, neměvše díla toho v rukou. Poněkud zaběhla na to pole rozprava mladého učence chrvatského, dra. T. Maretiće: „Studije iz pučkoga vjerovanja i pričanja u Hrvatâ i Srbâ" Râd 1882 LX., 117.—202.; LXII, 1.—44., jenž tolikéž již narazil na symboliku národní ve své posud málo povšimnuté rozpravě: „O hrvatskoj zagonetci" (tištěné v programmu gymn. požežského za r. 1880—81.).

(Dokončení.)

Z życia Słowieńców. Napisal dr. J. Leciejewski. Otisk z polské „Niwy". 1885.

Mladý tento učenec polský trvaje déle mezi Slovinci, přilnul k tomuto nečetnému sice, avšak vzácnému národu, jenž po věky vzpírá se návalům germanisace, a podává v nevelkém sešitu jasný obraz všech poměrů národního života pobratimců jihoslovanských. Vytknuv oblasť jazyka slovinského i leposť krajin, kde slova jeho zní, líčí povahu Slovinců skrz na skrz slovanskou, chválí jich pohostinství, lásku k rodnému jazyku, nábožnou mysl i způsobilosť k hudbě, a uvádí některé svérázné črty z patriarchalního života lidu. Ve druhé stati šíří se spisovatel o socialním životě slovinských vesničanův i měšťanův a chválí zejména poměrně vysoký stupeň vzdělanosti a národní sebevědomosti lidu sedlského. Stať třetí podává přehled slovinského písemnictví a spisovatel věští mu krásnou budoucnosť. V oddílu čtvrtém načrtán jest obraz politických poměrů slovinských. Ač Slovinci nemají vlastní samostatné historie, jsou přece doklady, že v pradávných dobách těšili se zvláštnímu slovanskému zřízení politickému. Spisovatel uvádí obřad, jímž bývali ještě v XVI. století nastolováni vévodové korutanští. O nejnovější době zmiňuje se spisovatel velmi optimisticky. Slovinci mají na říšské radě čtrnáct zástupců, od nichž očekává národ, že vyplní úkoly sobě svěřené. Celý spisek prodchnut jest láskou k národu slovinskému a vyniká znalostí látky, jasným slohem a přehledným uspořádáním.

Fr. Ekert.

Spomenik slovanske uzajemnosti. Spisal in založil Anton Trstenjak. V Ljubljani, Narodna Tiskarna 1886. Str. XII. a 276.

V číslech 18—21 loňského „Slovana" vylíčil redaktor Ant. Trstenjak utěšenou pouť Slovincův a Chrvatů do Prahy a na Velehrad, a propletl cestopis ten vřelými úvahami o vzájemnosti slovanské. Stati ty sebral spisovatel a připojiv k nim stručné životopisy a podobizny 39 slovinských, chrvatských i českých dělníků na národa roli dědičné i obraz posvátného Velehradu, podává nám takto půvabný celek v knize naskrze slovanské. V I. oddílu líčí s velikým nadšením pouť, kterou s rodáky svými konal do Zlaté slovanské Prahy, podává všecky řeči konané za tou příčinou ve Vídni, v Brně, na nádražích českých i v Praze, líčí převeliké dojmy, jež na poutníky činila Praha i celý národ náš, a nabádá nadšenými slovy k následování čilého našeho ruchu národního. Oddíl II., věnovaný památce sv. Methoděje, popisuje Velehrad i Kroměříž a končí statí o slovanské vzájemnosti, v níž spisovatel vybízí krajanů svých, aby učili se jazykům slovanským, a mluví nadšeně o slíbené pouti Čechů do Lublaně. „Bude to poprvé v dějinách, že národ český zavítá se slovanským poselstvím na jih. Před oltářem lásky ku vlasti a vzájemnosti slovanské očekáváme drahých bratří Čechů. Na shledanou v bílé Lublani!" V oddílu III., posvěceném třístoleté památce smrti zakladatele písemnictví slovinského Primože Trubara čteme životopisy třinácti spisovatelů slovinských, z nichž obšírněji vylíčeni jsou Trubar (1502.—1586.), Janez Bleiweis (1808.—1881.) a Fran Erjavec (* 1834.). Oddíl IV. věnován jest oslavě padesáté ročnice obrodu chrvatské literatury a obsahuje životy devíti spisovatelů z doby illirské. Oddíl V., posvěcený „pamätce utvrzení vroucího bratrství s druhými bratry Čechy v zlaté matičce Praze r. 1885.", podává stručné životopisy sedmnácti spisovatelův a umělců českých. Dřevorytiny dodávají knize té nemalé ozdoby. Titulní list honosí se původní rytinou slovinského umělce Jurije Šubice. Spisovatel, vřelý pěstitel vzájemnosti slovanské a nadšený ctitel Čechů, zamýšlí „Spomenik" i budoucně vydávati, dojde-li tato kniha odbytu.

Fr. Ekert.

Życie dworskie Kochanowskiego (Przyczynek do biografii poety.) Napisał Stanisław Windakiewicz. Kraków 1886.

Pod tímto titulem uveřejnil prvotně v říjnovém čísle Przeglądu polského mladý spisovatel Stanislav Windakiewicz, odchovanec Jagiellonské university, důležitý příspěvek k životopisu Jana Kochanowského, kterýž od jistého času stal se v Polsce předmětem velmi horlivé pozornosti. P. Windakiewicz uveřejnil již dříve ve varšavských „Pracích filologických“ velice důležitou práci, založenou na archivních studiích, totiž: „Nieznane szczegóły o rodzinie Kochanowskiego“. I výše uvedená práce založena jest na materiále čerpaném jmenovitě z městských knih krakovských, tudíž cenným jest vědě příspěvkem Spisovatel přestává na vylíčení života slavného Jana z Černolesí v letech 1562. a 1563., potud ovšem důkladném, pokud tomu dovolují zprávy v pramenech, jež podařilo se mu sebrati. V občasí tom setkáváme se s Kochanowským nejprve krátký čas u dvora krakovského biskupa Padniewského, kde mu čas mezi učenými muži, humanitně vysoce vzdělanými, příjemně ubíhal; po té vstupuje básník do služby Jana Firleje, vévody bełzkého a později lubelského, korunního maršálka, kde mu uprostřed jiného sice okolí, ale vždy přece dosti příjemně plyne život, třeba že nenalezl tu v pravdě toho, po čem toužil jeho poetický genius.

P Windakiewicz rozpravou touto obohatil literaturu o Kochanowském; nyní vyhledává tento mladý a snaživý spisovatel v Bologni a Padově nových pramenů k polské literatuře věku XVI. Spisovatel znám jest také našemu čtenářstvu z cenného příspěvku uveřejněného v lonském „Slov. Sborníku“.

J. B.

– – –

Činnost císařské veřejné bibliotheky v Petrohradě. V minulém roce vydala správa císařské veřejné bibliotheky v Petrohradě výkaz své činnosti za rok 1883.*) V tomto roce přibyly knihovně následující vážnější sbírky: 1. Soubor rukopisů koupených od Porfiria, jež tento nashromáždil během 18 let za svého pobytu v rozličných krajinách východu. Rukopisy ty zakoupeny byly za 15.000 rublů. 2. Část sbírky rukopisů Kibalčiča, kteroužto sbírku dostala knihovna od malířské akademie. 3. Soubor církevně slovanských rukopisných evangelií z XV.—XVII. věku, jež daroval bibliothece archimandrita Amfilochij. 4. Soubor listin v tureckém jazyce, týkajících se Krymského poloostrova a darovaných od Th. Keppena. Do sbírek autografů přibylo zejména několik zajímavých zápisek císařovny Anny Joanovny. Tištěných knih, brožur a j. přibylo knihovně celkem 21.523, rukopisů s autografy 753, rytin a fotografií 1461, map a plánů 320 a konečně not 461. Zajímavo jest pozorovati přibylé množství knih z rozličných úřadů censorských, abychom poznali poměr literarní produkce v Rusku. Nejvíce knih dostalo se ovšem z censorského úřadu petrohradského, celkem 3396 spisů. Na druhém místě stojí Moskva, odkud přibylo 1175 spisů. Varšava zaujímá třetí místo (770 spisů), Kijev páté (414, Oděsa deváté (189 spisů). Co se týče spisův obsahu církevního, stojí na prvním místě Moskva, odkud přibylo 397 prací toho oboru. Návštěva knihovny v r. 1883. byla následující: vstupenek ke studiím v knihovně vydáno bylo 12.337 a čítárnu společnou navštívilo 121.896 osob. V čítárně bylo v oběhu 297.932 svazkův a 108.920 čísel časopisův a novin, na kteréž se poptávka toho roku více než zdvojnásobila. Co se týče poptávky na jednotlivé spisy, byly polské spisy hned za ruskými. Největší návštěva bibliotheky byla v měsíci říjnu, kdy navštívilo ji 15.486 osob a nejmenší v červenci (1429). *K. Š.*

Nový občanský zákon pro Černou Horu potvrdil v těchto dnech kníže Nikola. Tento zákonník sestavil věhlasný jihoslovanský právník Bogišić (rodák dubrovnický a prof. při universitě Oděsské), kterýž na základě národních obyčejů černohorských přizpůsobil právo občanské duchu národnímu. Kodex Bogišičův vyjde také v řeči ruské a francouzské. Při té příležitosti budiž mimochodem podotknuto, že též na Rusi pracuje zvláštní komise o „novém graždanském uložení“.

*) Obšírnější článek o této knihovně viz „Slov. Sbor.“, rok I., 1882.

Překlady. Idylla Obrazek poetyczny Jarosława Vrchlickiego. Przłoż. Wiktor Gomulicki. Kurjer Warszawski 1886. No. 13. a 14. Drobne povesti. Češki spisal Sv. Čech. Poslovenil S. S. I. Endymion. Slovan (lublaňský). 1886, č. 1.

Bibliografie.

Зимній дворецъ. Опись предметамъ имѣющимъ преимущественно художественное значеніе. С.-Петерб. 1885 — Свѣдѣнія о Мишаряхъ. Протоіерея Е. А. Малова. Этнографическій очеркъ. Казань 1885. — Успѣхи русскои литературы въ западной Европѣ за послѣднее время. Составилъ П. Черняевъ. Казань 1885. — Смерть Лермонтова. Драма въ 3 дѣйствахъ. Въ Одессѣ 1885. — Новый самоучитель татарскаго языка. Составилъ учитель Салиховъ Казань 1885. — Путеводитель къ славянскимъ минеральнымъ водамъ. Сост. М. С. Шляпошниковъ и А. В. Мандрикинъ, подъ ред врача К. М. Санжаревскаво. Харьковъ 1885.

Холуй. Эпизодъ изъ историческо-бытовой русской жизни первой половины XVIII. стол Н. И Костомарова. С.-Петербургъ 1885.

Исторія Украины за часôвъ Петра Великого и Катерины II. Выд. товар. „Просвѣта". У Львовѣ 1886.

Materyały do słownika łacińsko-polskiego średniowiecznéj łaciny i starożytności polskich. Zebrał dr. W. Lebiński. Poznań 1885. — Synody prowincyalne, oraz czynności niektórych funkcyonaryuszów apostolskich w Polsce do r. 1367. przez dra. Tadeusza Gromnickiego - Jana Lama „Dzieła". Tom I. Lwów 1885. Pamiętnik fizyograficzny. Tom V. Meteorologja i hydrografija, geologja z chemją, botanika i zoologja, antropologja, miscelanea.) Warszawa 1885. — Encyklopaedya wychowawcza. T. IV. Zesz. I. Warszawa 1886. — Ostoja: Szkice i obrazki. Petersburg 1885 — Maryla i jej stosunek do Mickiewicza, przez Wład. Bełza. Lwów 1886. — Krok daléj, powieść przez Edwarda Lubowskiego, 3 tomy. Warszawa 1885. — Donkiszot żydowski, szkic z literatury żargonowej żydowskiej przez Klemensa Junoszę Warszawa 1885 — Zapiski herbowe z dawnych ksiąg ziemskich przechowanych w archiwach radomskich i warszawskich, zebrał K. Potkański. Krakow 1885.

Letopis Matice slovenske za l. 1885. Uredil Fr. Levec. V Lubljani 1886. (Ref. příště.) — Spomenica tisočletnice Metodowe smrti. Spisal dr. Fr. Kos. Založila in na svetlo dala Matica Slovenska. V Ljubljani 1886.

Priručni riječnik sveobćega znanja ili mala hrvatska enciklopedija Obradjuju dr. Jovan Zech i Josip Mencin. Osiek 1885.

Tri riječi Hercegovca Zabilježio dr. Friedrich Krauss. U Mostaru 1885. Tisak i naklada dor F. Miličevića, str. 42.

Pandžić Huso i Pavečić Luka pobra Pjesan naših muhamedovaca. Zabilježio dr. Friedrich L. Krauss. U Mostaru 1885. Tiskom i nakladom Franje Miličevića, str. 36.

Gudalo, srbský hudební měsíčník začal vydávati Milan Petrović. Při každém čísle bude vycházeti příloha. Předplatné bez přílohy 2 zl. na rok, s přílohou 8 zl. 80 kr. List ten chce činiti svazek mezi jednotlivými rozrůzněnými pěveckými spolky srbskými, a slibuje všímati si v první řadě hudebních výtvorů srbských i chrvatských. Gudalo jest prvním listem toho druhu v Srbsku.

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: **na čtvrť roku** 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: **Edvard Jelínek.** — Tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 4.

Jiří Križanić, patriarcha slavistiky.

Podává prof. J. Perwolf.

(Dokončení.)

Co se týče zevnitřní ruské politiky, tu radí Križanić, aby Rus' nešířila se neustále na sever a na východ, ale aby obrátila hlavní zřetel na jih, na krymské Tatary, toto nebezpečné hnízdo loupežníkův, kteří odvlékají na sta tisíc ruského lidu, mužských i ženských, do otroctví, pustoší celou jižní Rus', která pro strach tatarský nemůže býti vzdělávána, a náramně překážejí i škodí ruskému obchodu s Tureckem. „Na všech vojenských korábech tureckých není téměř viděti ani jiných veslařů, kromě lidí ruského původu; ve městech po celém Řecku, v Palestině, Syrii, Anatolii a v Egyptě, po celém Turecku, jest tolik ruských zajatých, že ptávají se našich: Zbyli na Rusi ještě nějací lidé?“ Dravé Tatary dlužno zničiti, a sice s pomocí sourodých Poláků, bohatý a úrodný Krym kolonisovati Rusy, Poláky a vůbec všemi Slovany, také jinými národy kromě Němců; Tatary, kteří by nepřijali křesťanství, vyhnati a carskou stolici přenésti do Perekopu. Toť bude první přípravou k většímu ještě dílu, k vojně s Tureckem a k osvobození jižních Slovanů: vždyť mezi Turky jest rozšířeno proroctví, že zahynou od severních, rusých národů, tedy Rusů, Poláků a vůbec Slovanů. Dílo to jest na ten čas ještě nemožno, ale třeba se k němu připravovati a ohlížeti po spojencích, jimiž budou i sousedé i sami křesťanští národové v Turecku; všeho toho jest potřebí, „aby konečně někdy slovanský národ byl osvobozen od jařma tureckého“. Ruský car, samovládce, má k tomu dostatečně moci, jakož vůbec Križanić silnou monarchii na Rusi má za veliké dobrodiní; avšak spolu žádá, aby ruský car zavedl opravy ve správě, soudnictví a udělil svému národu jistých svobod; tím si získá i náklonnosť jiných sousedních národů, kteří milerádi stanou se jeho poddanými. Kdyby Slované lépe byli sobě vědomi svých sil a schopností, kdyby staří slovanští panovníci byli znali sílu svého národu a užili jí proti jiným národům, jak se náleželo, mohli by konati zázraky.

Križanić podává krátký obzor slovanské historie, chtěje ukázati pád a záhubu jižních a západních Slovanův i zmohutnění Rusi. „Za císařů Mauricia, Toky a Justiniana vyšli naši předkové z Rusi za Dunaj, i zaujali zemè bulharskou, srbskou a chrvatskou. Ne svou silou, ale božím posláním: na pomstu římských a řeckých hříchů zmocnili se oněch zemí. Ale nižádného dobrého řádu nezachovávali a svornosti mezi sebou neměli, a proto brzy dobytého panství pozbyli a jiným národům pod moc upadli. Druhý díl slovanského národu přebýval okolo německého moře, v Pomoří, Polsku, Slezsku, v Čechách a na Moravě. Ale i ti z veliké své nesvornosti i z obcování a sňatků s Němci upadli v moc německou a v hanebnou porobu, i poněmčili se, tak že nyní nejsou ani Slované ani Němci. A potom odehnali nás Němci z pomořských, pruských a livonských měst, i od celého onoho nyní německého a dříve slovanského moře. Potom za příčinou svých rozmnožených hříchů byli jsme náramně potrestáni hromadnou pohromou od divokého národu. Tataři totiž země ruskou a polskou lítě spustošili, ohromili a dlouho trápili a ještě poněkud trápí. Tím jest národ ukrutně ztrápen a skličen. Potom přišel čas, aby i tatarské hříchy poněkud byly potrestány a jich nadutosť s části byla oslabena, aby totiž nevykořenili do konce národu ruského a polského. I tehdy dal Bůh štěstí knížeti Dimitrijovi Ivanoviči Donskému, a potom caru Ivanu Vasiljeviči, že vytiskli Tatary z Rusi, z Kazaně, Astrachaně a Sibiře. Tak tedy z boží milosti opět jsme se rozšířili. Ale právě za onoho času, když jsme se roztáhli k východu, skrčili jsme se od západu: neboť nás Němci odehnali, ne silou, ale lstí, ode všeho břehu varjažského (baltického) moře a od velmi přihodných a potřebných přístavův. O zemích pomořské, slezské, české a moravské, a o přímořských městech, o Hamburku, Lubeku, Gdansku, Rize a o jiných tamějších, která někdy dávno byla slovanská, zdá se nám, že jest marné a daremné, abychom myslili o dobývání oněch zemí. Slušíť znamenati, že velmi zřídka se stává, aby se nějaký národ opět navrátil k oněm zemím, kterých byl někdy pozbyl, zvláště když jsou silnému nepříteli do rukou se dostaly. Tudíž i nám Slovanům jest radno, zavrci myšlénky o zemích a o přístavích varjažského moře. A naproti tomu tento čas zdá se býti příhodným, abychom se s boží pomocí šířili k Černému moři a k jeho břehům a přístavům mnohem výhodnějším a potřebnějším od varjažských. Národ, který za Dunaj odešel, již ztratil svůj jazyk; zadunajští Slované, Bulhaři, Srbi a Chrvati, již dávno ztratili ne špatné království, ale i všechnu sílu i jazyk i všechen rozum, tak že již i nerozumějí, co jest česť a vážnosť, a nemyslí o ní; a sami od sebe nikterak nemohou si pomoci, ale zevnitřní síly jest jim potřebí, aby mohli opět na nohy povstati, a mezi národy se postaviti. Ty, ó care, nemůžeš-li jim za nynějších těžkých časů k dokonalé opravě pomoci, ani onoho království k prvému bytí přivésti a ustrojiti, můžeš aspoň jazyk slovanský v knihách opraviti a osvítiti, a příhodnými rozumnými knihami oněm lidem oči otevříti, aby začali poznávati

česť a pomýšleti o svém povstání Potom i Čechové a posléze nedávno i Lechové v jednostejnou se Zadunajci bídu jsou upadli, to jest, že jsou království i sílu i jazyk ztratili. Neboť ačkoli Lechové se chvástají klamným stínem království a rozpustilými svými svobodami, přece světu jest známo, že Lechové nijak ze své bídy a hanby sami sobě pomoci nemohou, ale zevnitřní pomoci jest jim potřebí, aby se na nohy postavili a dřívější cti nabyli. Tuto pomoc, opravu a národní osvícení, Ty, care, s pomocí boží, můžeš Lechům snadně učiniti." *)

Križanić nepřestává po celou dobu svého vyhnanství přemýšleti o budoucnosti Rusi i všeho Slovanstva; churavě i nuzuje se, on svými neobyčejnými vědomostmi jest raden i pomocen ruskému poslu Ivanu Spathariovi, odebírajícímu se do Číny, i často ukazuje na ohromné výhody ruského obchodu s východem; on ještě ve své závěti, psané v Tobolsku r. 1675., odkazuje své „filosofské promysly" (myšlénky) — „světlému, slavnému ruskému národu, všechno Bohu na slávu a vám na prospěch!" Križanić lekal se pořáde a všude, i v Sibiři, úspěchův úhlavních nepřátel Slovanstva, a své obavy vyslovil ještě krátce před osvobozením ze Sibiře, v listě k careviči Feodoru (Litterae pro liberatione, 1675.). „Nižádný národ pod sluncem nesnáší od cizáků tolik klevet, nadávek, han, škod, jako národ ruský a polský, ve svém domově a pod svým králem. Nepřátelé nejen vojnou, ale všelikou lstí shrabují každé království, kde lidé jsou méně prozřetelní a nedosti se vystříhají od jich přepadení a povodně. Neboť oni válčí pod prapory svých králů, nebo ve službě cizích králů, nebo jménem obchodu probíhají celý svět, pc suchu i po moři, i v cizích zemích vydržují své obchodní zástupce, nebo bydlí stále jménem poslů rádi u jiných králů, nebo provozují umění lékařské nebo jakékoli jiné, nebo stávají se tlumočníky, nebo přijímají náboženství jiných národův, aby tím dosáhli výsad národu a stali se šlechtici, patricii a konečně knížaty. Když tedy Němci mají tolik rozmanitých způsobův a příčin, aby přicházeli do cizích zemí a a bydlili v nich, stalo se, že v rozličných královstvích němečtí otroci velice se rozmnožili, a když uzřeli, že jich jest v nějakém městě dosti mnoho, a naskytla se jim příležitosť, tu brzy ono město shrábli pro sebe... Někdy i pod jménem svatého vojska nebo křižáků s počátku tiše se vkrádají, potom však zrádně a ukrutně cizí země uchvacují a staré obyvatele vyháněji nebo za-

*) Uvádíme tu na ukázku několik vět z tohoto díla Križaniće v původním znění: „A narod, kij je za Dunaj zašel, uže je svoj jazyk zgubil; zadunajski Slovency, Bolgary, Serby i Chervaty, uže davno jesuť zgubili ne licho kralestvo, no i silu vsju, i jazyk, i ves' razum, tako da uže i ne razumějut, čto jesť česť ili precěnba, i ne dumajut o nej, i sami ot sebe nikako sja mogut pomoč, no izvonska sila jim jesť potrebna, da běchu mogli opjať na nogi povstať, i v čislo narodov sja postaviť... Potom togo i Čechi, a najposlě da nedavno i Ljachi v jedinakovo okajanstvo so Zadunajci jesuť upali: to jesť, ježe suť kralevstvo i silu i jazyk i razum zgubili." Jazyk Politiky, ačkoli není obvyklý tehdy písemný jazyk východní Rusi, jest mu přece bližší, nežli jazyk grammatiky.

*

bijejí nebo z řad šlechty vyvrhují ke vzdělávání polí. Tak udělali v Prusích a v Livonech, a málo scházelo, i byli by celé Polsko udělali německým. Kam spěje Rus' — Russia quo spectat?*)

Takové politické myšlénky hlásal Križanić na Rusi. Ony byly zajisté známy též u dvora carského; aspoň Politika nacházela se v bibliothéce obou carův, Alexěje i Feodora, a tu seznámil se s ní asi také car Petr. Není ovšem svědectví přímých, že by Petr byl znal Politiku; ale veškera činnosť tohoto cara zrovna jakoby prýštila se z „politických myšlének“ Križaniće, začínajíc od usilovného šíření osvěty na Rusi i povolávání jiných Slovanů do ruské služby, a končíc příkazy o bradách a šatech. Križanić výtečně znal poměry tehdejšího Slovanstva, bolestně cítil jeho materialnou i duchovnou bídu, vřele sobě žádal jeho osvícení, povznešení a vybavení z cizozemského panství a vlivu. Jeho nemírné vyjížďky proti nepřátelům Slovanstva, Němcům, možno omluviti jeho horoucím slovanským patriotismem, ačkoli s druhé strany nemohl neviděti, že právě tito cizinci jediné mohli býti prostředníky šíření osvěty a vzdělanosti mezi hluboce pokleslým Slovanstvem vůbec a na Rusi zvláště; takéť Petr Veliký, nenacházeje mezi Slovany způsobilých lidí s dostatek, musil užiti cizozemců, zvláště Němců. Jedinou spásu kleslého Slovanstva vidí Križanić v ruském národě i státě, jejž chce míti osvíceným, vzdělaným a mocným, aby potom mohl poskytnouti pomoci ostatnímu Slovanstvu. Mnohé myšlénky Križaniće jsou velmi smělé, přímo překvapující, v XVII. století neočekávané. Zvláštním řízením osudu jsou díla tohoto patriarchy slavistiky a panslavismu objevena teprve za našich dob, kde Slovanstvo myšlénkám Križaniće může mnohem lépe porozuměti, nežli před dvěma stoletími.**) Takéť za posledních dob Slované vždy více všímají si myšlének svého slavného rodáka, jenž předstihl svůj věk celými dvěma stoletími. Križanić jest neobyčejně sympathická osoba a právem požívá veliké obliby u všech stran mezi Slovany.

O dalších osudech Križaniće po jeho návratu ze Sibiře do Moskvy víme posud velmi málo. Bezsonov nedávno v nahodilé zprávě tvrdí, že Križanić pozbyv naděje v činnosť ruského cara ve smysle svých myšlének, obrátil se k druhému tehdejšímu slovanskému bohatýru, k polskému králi Janu Sobieskému, podal jemu své dílo, a provázel jej pod Vídeň a zde co kněz poskytoval útěchy raněným a umírajícím slovanským vojínům.***)

---

*) List ten (koncept Križaniće) chová se nyní v Českém Museu, kamž jej daroval Bezsonov. O závěti Križaniće v. Novoje Vremja 1884., 22. června.

**) První zprávu o Križanićově grammatice a o jeho rozpravě proti Solovčanům podal Kalajdovič v díle Joann exarch bolgarskij (1824., str. 120). Politika objevena teprve r. 1857.

***) V časopise Novoje Vremja 1882., 18. dubna.

Rozmluvy s hrab. L. N. Tolstým.*)

Podává Vogezskij.

I.

Před několika měsíci naskytla se mi příležitosť často se scházeti a rozmlouvati s hrabětem Lvem Nikolajevičem Tolstým. Představoval jsem si velikého románopisce za jakousi zvláštní, nedostižitelnou bytosť a pojednou jsem uviděl před sebou muže prostě oblečeného, laskavého, shovívavého, ku podivu klidného, zkrátka — dobrého a příjemného.

Užil jsem této vhodné příležitosti a vyptával se Lva Nikolajeviče na všecko, co se mně v jeho posledních spisech**) zdálo důležitějším a ne dosti zřejmým. Ničemu jsem nevěřil na slovo, nýbrž podroboval vše kritickému soudu, i musím se vyznati, že mi často bylo bráti útočiště k sofismům, chtěl-li jsem obhájiti své důvody. Po obvyklých slovích, kterými se začínají rozmluvy, odhodlal jsem se předložiti hraběti otázku, proč se jal s takovou horlivostí znova přehlížeti učení Kristovo, když přece toto učení dávno již je vyšetřeno a k vysvětlení jeho napsány folianty důkladných a zevrubných spisů. Jsa vychován v přísných pravidlech křesťanských, nechápal jsem, jak je to možná, aby někdo věnoval celou řadu let novému prozkoumání evangelia, jehožto pravdy jsem vssál do sebe s mlékem mateřským, tak že se staly druhou mou přirozeností. Tyto pravdy nemohly býti pro mne novými, já je znal a byl přesvědčen, že je znám tak, jak se patří.

Dříve nežli hr. Tolstoj odpověděl na mé další otázky, zeptal se, znám-li jeho života, a když jsem odvětil, že ne, vypravoval mně v krátkých slovích svůj životopis. Tento životopis měl mně objasniti jeho názory za padesáte let a ukázati, proč se v něm, dřívějším nihilistovi a atheistě, stala rozhodná změna ku prospěchu učení Kristova. Případ tento je velmi poučný. Nejeden veliký duch po dlouhém kolotání a mnohých pochybnostech skláněl se ku pravdám božského mistra, a ten průběh, který měly myšlénky v duši Lva Nikolajeviče působením obkličujících ho poměrů, nemůže býti pro žádného myslitele bez významu.

Sděluji přibližně to, co jsem uslyšel o životě a pochybnostech hraběte Tolstého.

„Někdy vám," počal Lev Nikolajevič, „podrobně vylíčím dějiny svého života, v nichžto je obsaženo mnoho i dojímavého i poučného, dějiny mého mládí za deset let po odchodu z university. Nikdy jsem nevěřil do opravdy, než měl pouze důvěru k tomu, čemu mě učili, a k tomu, co vyznávali přede mnou starší. Ale důvěra tato byla příliš kolísavá. Věřil jsem i v Boha, čili lépe řečeno, nezapíral jsem Boha, nezapíral Krista, leč v čem záleželo jeho učení, nemohl bych pověděti. Jediná moje víra za toho času byla víra v zdokonalování sebe. Hleděl jsem se

*) S dovolením hr. Tolstého uveř. Petř. Недѣля 1885. N. 44. a n.

**) Upozorňujeme na překlad v Rusku zapovězeného spisu: „Worin besteht mein Glaube?" Eine Studie von Leo Tolstoi. V Lipsku 1885., spolu na řadu článků M. Ostroumova: „Нашц новие философи и богословы" v charkovském časopise „Вѣра и разумъ". Říjnový sešit a nn. 1885.

zdokonaliti na duši i na těle; učil jsem se všemu, k čemu se jen naskytovala příležitost a možnost. Staral jsem se zdokonaliti svou vůli: sestavoval jsem si pravidla, kterými jsem se snažil spravovati. Všelikým zaměstnáním cvičil jsem svou sílu a obratnost, a rozličným odříkáním přiučoval sebe k trpělivosti a vytrvalosti. Z celé své duše přál jsem si býti dokonalým; byl jsem však mlád, oslepen vášněmi, a hledaje dobro, cítil jsem, že jsem sám, úplně sám.

„Což pak jste nemohl najíti mezi svými přátely a známými člověka, jenž by vám porozuměl?“

„Pokaždé, kdykoliv jsem chtěl vysloviti to, v čem záležely mé nejupřímnější tužby, že totižto chci býti mravně dokonalým, potkával jsem se s úsměšky a opovržením, ale jakmile jsem se oddával hnusným vášním, obsypávali mne pochvalou a povzbuzovali mě. Ctižádost, vládychtivost, lakota, chlipnost, hněv, pýcha, msta požívaly úcty. Poušťěje uzdu těmto vášním, cítil jsem, že jsou spokojeni mnou a že se podobám dospělému člověku. Nemohu si vzpomenouti na tato léta bez ošklivosti, hrůzy a bolesti srdce.

Tak jsem žil deset let. V tu dobu počal jsem psáti. Jsa dvacíti šesti let, přijel jsem po válce do Petrohradu a seznámil se blíže se spisovateli. Přijali mne jako svého, i sotva jsem se porozhlédl, když už názory o životě vlastní stavu těch lidí, s kterými jsem se seznámil, byly mnou přisvojeny a docela ve mně vyhladily dřívější pokusy státi se lepším. Názory těchto mužů, mých společníků ve spisovatelství zakládaly se v tom, že život vůbec jde ku předu při nepřetržitém vývoji a že v tomto rozvoji hlavní podíl máme my, lidé myšlénky, a z lidí myšlénky hlavní vliv přináleží nám, umělcům, básníkům... Tak jsem žil, oddávaje se této zpozdilosti, ještě šest let až do svatby. Pobyt v západní Evropě a moje seznámení se s tamějšími předními a učenými muži utvrdilo mne ještě více v oné víře ve zdokonalení se vůbec, ku které jsem se přiznával, protože jsem touž víru shledal i u nich. Víra tato označovala by se slovem ‚pokrok‘.

„Vy tedy popíráte pokrok?“

„Nikoli. nepopírám ho. Avšak on nedával odpovědi na mé otázky životní. Tehda se mi ještě zdálo, že slovem ‚pokrok‘ se cosi vyjadřuje. Nepochopoval jsem ještě, co, trápě se jako každý člověk otázkami, jak bych lépe žíti měl a odpovídaje: Žiju-li ve shodě s pokrokem, jednám jako člověk, jedoucí na lodičce, který uchvácen vlnami a větrem na otázku: ‚Kam třeba zamířiti?‘ odpověděl by: ‚Vlny nás kamsi unášejí.‘“

„Vždyť přece pokrok má určitý cíl, třebas by i nezávisel úplně na lidské vůli. Pokrok dle mého mínění jest zdokonalování se lidstva, snaha dosáhnouti štěstí pro všecky vůbec a pro jednotlivce zvlášť.“

Lev Nikolajevič ukázal mně ke štěstí některých národů, kteří nekráčejí ku předu v nynějším smyslu tohoto slova a uvedl za příklad nepravého pokroku popravu, kterou viděl v Paříži.

„Za mého pobytu v Paříži pohled na popravu mně ukázal, jak nejistá je moje pověra v pokrok. Když jsem uviděl, jak se hlava oddělila od trupu, a obé v témž okamžení zarachotilo ve truhle, pochopil jsem — nikoli rozumem, ale veškerou bytostí — že nižádné theorie o rozumnosti lidské a o pokroku nemohou ospravedlniti tohoto skutku a že,

kdyby i všickni lidé na světě byli toho mínění, že to je nutné, já bych věděl, že to není nutné, že je to zlé a že takto soudcem toho, co je dobré a nutné, není to, co lidé mluví a činí, a také ne pokrok, nýbrž já se svým srdcem."

Zdálo se mi, že jsem porozuměl hraběti. V skutku, je-li posledním cílem pokroku lidské štěstí, nelze ospravedlniti jménem jeho celou řadu násilí, páchaného nad osobností lidskou. Pakli cílem pokroku není štěstí lidské, co tedy jím jest? Pokrok znamená postupování ku předu; ale kam? Vždyť chudoba a nadvláda kapitálu nade vši pochybnosť jsou výtvory nynějšího pokroku. Vypověděl jsem své myšlénky hraběti.

„Navrátiv se z ciziny," pokračoval on, „oddal jsem se spisovatelství a ohlušoval v duši veškeré otázky o významu jak mého, tak i všech života. Tak ubíhali dnové; avšak před pěti lety počal jsem zakoušeti cosi velmi podivného; přicházívaly na mne s počátku chvíle rozpaků, pochybností, řeknu zastávky života, jako bych nevěděl, jak mám žíti, co dělati, i pozbýval jsem rovnováhy a upadal v zoufalosť. Tyto zastávky proudu životního označovaly se vždycky stejnými otázkami: ‚K čemu? Dobře, ale co potom?' S počátku se mi zdálo, že to jsou zbytečné a nemístné otázky. Myslil jsem, že vše toto je známo a, pustím-li se do jejich rozřešení, že mne to nebude státi mnoho práce, že nemám nyní kdy zaměstnávati se touto věcí, ale až budu chtíti, že najdu odpověď. Otázky zdály se mi zcela bláhovými, jednoduchými, dětinskými. Leč jakmile jsem o ně jen zavadil a se pokusil o jejich rozřešení, hnedle jsem se přesvědčil, poprvé o tom, že to nejsou dětinské a hloupé otázky, nýbrž nade všecko důležité a hluboké záhady životní a, podruhé o tom, že, ať si přemýšlím, jak chci, nejsem s to, abych je rozřešil."

Nevytrhoval jsem hraběte a naslouchal jeho slovům.

„Dávno již," pokračoval hrabě, „je známa bajka o poutníkovi, kterého na poušti zastihlo dravé zvíře. Hledaje útočiště před dravcem, poutník vskočí do prázdné studně, vidí však na jejím dně draka s rozevřenou tlamou, chystající se jej pohltiti. Ubohý, boje se vylézti, uchytí se za větve vyrůstajícího ze skuliny studně divokého keře a drží se na něm. Ruce jeho slábnou, a on cítí, že brzo mu bude vrhnouti se v záhubu, která ho očekává z obou stran; avšak přece se drží a vidí dvě myši, jednu černou, druhou bílou, any stejně obcházejíce osu keřovou, na které visí, jí ohlodávají. Poutník to vidí a ví, že neodvratně zahyne; avšak dokud visí, hledá kolem sebe a nalézá na listech keře kapky medové, hledí je dostati jazykem a líže je. Tak i já se držím větví života, věda, že najisto mne očekává drak smrti, aby mne roztrhal, a já nemohu pochopiti, proč jsem se octl v takových mukách. I já se snažím občerstviti se tím medem, který mně byl dříve za pochoutku, ale ten med mne již netěší. Vidím před sebou pouze jedno — nevyhnutelného draka a myši, i nejsem s to, abych odvrátil od nich své zraky."

„Vás se tedy zmocnil strach smrti?"

„Naopak, život pozbyl pro mne svého půvabu. Dokavad jsem nežil samostatně, ale cizí život mne unášel na svých vlnách, dokud jsem věřil, že život má význam, ač nemohu určitě pověděti, jaký — veškeré

projevy života v básnictví i v umění naplňovaly mě radostí; mně bylo veselo, kdykoli jsem mohl viděti život v tomto zrcátku umění; když jsem však počal pátrati po smyslu života, když se ve mně ozvala potřeba žíti samostatně, toto zrcátko stalo se pro mne buďto nepotřebným, zbytečným a směšným anebo trapným. Věděl-li jsem, že život je nesmyslný a hrozný, hra v zrcátku nemohla mne těšiti. Nižádná sladkost medu nemohla mně býti sladkou, viděl-li jsem draka a myši, ohlodávající mou podporu..."

Poslouchaje hraběte, nerozumněl jsem mu přece úplně, i zdálo se mi, že strach smrti v něm vzbuzoval tesklivé myšlénky; ještě jsem si nemohl vysvětliti, v jakém poměru by byl smysl života k smrti. Ale najednou jsem si představil jasně smrť, přivádějící na zmar všelikou bytosť, smrť, kterou se končí veškeren život, veškeren rozvoj. I předložil jsem si bezděky otázku Lva Nikolajeviče? „Jaký pak je cíl života? Nežiju přece za tím účelem, abych se stal obětí smrti? Leč dovršuje-li smrť dříve nebo později každé bytí, tedy posledním cílem veškerého bytí je smrť. Je-li pak cílem mého života smrť, tož čím dříve já umru, tím lépe." Napřed jsem uhodl myšlénku hraběte. On pokračoval:

„Kdybych prostě pochopil, že život nemá smyslu, mohl bych to spokojeně věděti, mohl bych znáti, že takový jest můj úděl. Nemohl jsem se však tím uspokojiti. Kdybych byl jako člověk žijící v lese, ze kterého dle jeho přesvědčení není vyváznutí, mohl bych býti živ; avšak byl jsem jako člověk zabloudilý v lese, jejž obstoupila hrůza z toho, že zabloudil; v rozčílení vrhá se tento člověk brzo sem, brzo tam, hledaje pravou cestu, ví, že se s každým krokem více vzdaluje od cíle — a nemůže se zbaviti nepokoje. Právě v tom záležela veškerá hrůza. Proto tedy, abych se sprostil této hrůzy, chtěl jsem se zavražditi. Cítil jsem hrůzu z toho, co mne očekává, věděl, že tato hrůza je hroznější nad samo postavení, ve kterém jsem se nacházel, ale nemohl jsem trpělivě dočekati konce. Přes všecko přesvědčující rozjímání, že tak jako tak pukne srdce nebo se něco ve mně roztrhne a vše se končí, nemohl jsem trpělivě čekati na konec. Strach tmy byl příliš veliký, i chtěl jsem se co nejdříve zbaviti od něho provazem nebo kulkou..."

Vyslechnuv poslední slova hraběte, nemohl jsem se přece ubrániti myšlénce, že značný podíl v jeho zoufalství měl právě strach smrti, strach neznámé budoucnosti, nemluvě ani o pojmu života, prázdného všeho účelu. Vzpomněl jsem si na mínění jednoho mladíka, který po přečtení „Zpovědi" Lva Nikolajeviče přišel k závěrku, že spisovatel je člověk, který za svého mládí mnoho nahřešil a ku konci svého života se bál ohně pekelného. Však mladíka nenapadlo to, že člověk bojící se muk pekelných, nikterak nespěchá k nim, touže co nejdříve dovršiti svou pozemskou pouť. Pokrytec nemůže se nebáti smrti a předmětem a cílem jeho modliteb je prodloužení života na tomto i na onom světě. Samovraždy může se odvážiti pouze takový člověk, jenž pozbyl důvěry v sebe, člověk zoufající, jenž necítí pevné půdy pod nohama a hledá konec svému trapnému živobytí. Také já jsem s počátku neobracel zřetel na tyto věci. Tenkráte nebylo mně ještě známo to, co mně pověděl hrabě Tolstoj.

„Má otázka," pokračoval, „ta, co mne po padesáti letech přivedla na myšlénku spáchati samovraždu, byla zcela jednoduchá otázka, která spočívá v duši každého člověka, jak nerozumného dítěte, tak i moudrého starce, otázka, bez níž život není možným, jak jsem se ve skutečnosti přesvědčil. Otázka záleží v tom: ‚Jaký výsledek vyplyne z toho, co činím dnes, co učiním zítra, co vyplyne z celého mého života?‘ Jinými slovy otázka bude zníti takto: ‚Proč pak žiju, proč se kojím nadějí a přáním, proč pracuji?‘ Ještě jináče možná vyjádřiti otázku takto: ‚Jest v mém životě takový smysl, který by nepřišel na zmar nevyhnutelnou, očekávající mne smrtí?‘"

„Však těmito otázkami," přerušil jsem slova hraběte, „nemůže se, jak pravíte, mučiti každý člověk — ano i dítě. U většiny člověčenstva otázky životní rozřešují se náboženstvím, a jenom někteří zvláštní lidé pokoušejí se o to, aby vědou vysvětlili význam našeho žití. Vždyť je to táž záhada, která tísnila Fausta a přinutila jej v stáří začíti život svůj znova. Arciť on ničeho nedosáhl a ničeho se nedověděl. Však za našich dob možná již mnoho nalézti ve vědě, poněvadž od středověku věda učinila veliký pokrok. Zajisté jste se obrátil ke vědě, pokoušeje se s její pomocí rozhodnouti trápící vás záhady?" (Pokračování.)

Kolo illyrské.

Od Jana Hudce.

Když Gaj v letech 1835. stanul v čele nové literatury chrvatské, přidala se k němu a doplňovala jej celá řada spisovatelův a zejména básníků. Bylo to „kolo illyrské". Podavše si rukou ku vzájemné činnosti, utvořili opravdový kruh kolem svého vůdce. Kruh illyrský obsáhl všechny chrvatské země a rozšířiti se snažil i do Srbska a mezi Slovince. Řada ta četných a četných pracovníků kráčela ku předu jako mohutný šik, jenž zachycoval prsoma i střely politickým jedem kalené a chránil od mrazu a bouří mladistvý onen puk národního ruchu a života, jehož teplé slunko dosud neohřálo. Mužové ti pomáhali buditi národ, zbudili jej a ukázali mu ve snách budoucnosť, jakou má před sebou po nesčíslných svízelích a staleté otupělosti, a dali mu do rukou prostředky, jimiž cílů svých by jistě dosáhli. U mnohých talent nahrazován byl nadšením, mnozí pod břemenem poklesli na cestě, ale všichni měli přede zraky jediný posvátný účel: osvítiti národ. Budiž požehnána památka jejich. Až bude dostavena budova národní samostatnosti chrvatské, tak jak si ji národ v zákonech po prvých králích zachoval, mužové ti budou oněmi balvany, na nichž spočine veškerá síla a krása onoho věku. Větší časť mužů těch pokrývá prach nezasloužené nevšímavosti, u mnohých nezná se než holé jméno. Ví se jen, že Gaj stal se zakladatelem literarního a částečně i politického obrození, ale za čí pomoci, na to se rádo zapomíná. Proto věnována jim zde krátká vzpomínka.

Dr. Ljudevit Gaj. O Gaji dlužno přede všemi ostatními se zmíniti, poněvadž on byl středem onoho kruhu illyrského, jak

svrchu řečeno. Ačkoli všecky myšlénky a snahy nezrodily se mu ve vlastní hlavě, má přece tu zásluhu, že jich dovedl prakticky využitkovati a takové prostředky na rozšířenou jich hledati, jež byly nejsnazší. Gaj sám mnoho nepsal, nýbrž všemu dával jen směr. Měl v rukou největší téměř moc, co se dotýče řízení veřejného i politického. Ze spisů jeho uvádějí se „Krátká osnova chrv.-slov. pravopisu“, „Dějiny staré Illyrie“, jež tiskem nevyšly, jen úryvky z nich uveřejňovány v „Danici“. Snaží se v nich dokázati, že staří Illyrové byli Slovany. Dále článek „Banologia, anebo o chrvat. banech“. Ještě jako student složil německý spisek „Zámky krapinské“. Pro Chrvaty založil politický časopis „Noviny chrvatské“ a zábavný list „Dennice chrvatská, slavonská a dalmatská“, kterážto se stala střediskem vzrůstajícího spisovatelstva. Gaj měl hojné vědomosti, ale nedostávalo se mu střízlivé soudnosti. Postaviv posléze Jelačiće v čelo bouřlivého ruchu let 1848.—49., sám ustupuje navždy do pozadí; a vynaloživ jmění své k účelům národním, zachraňuje rodinu tím, že se zaprodává do rukou Bachových. Zemřel roku 1872. u věku 63 let. Gaj pokoušel se také v básnění. Nebyl sice básníkem, ale napsal písně, v nichž jsou místy duchaplné myšlénky, bujný cit. Písně jeho „Još Hrvatska ni propala“, „Doletiše ptice kukavice“ a „Hajda bratjo, hajd junaci“ přešly jakožto davorije (válečné písně) za burných dob illyrských v ústa lidu a znárodnělé udržely se v něm až podnes.

„Još Hrvatska ni propala“, nyní tak nazývaná, byla napsána na hymnus Chrvatů proti Francouzům r. 1813. a slove původně: „Horvatov szloga y zjedinenye za szvojega vszelyublyenoga czeszara y kralya Franyu I. proti Franczuzom vu letu 1813.“ (dle starého pravopisu). Píseň ta jest asi takého významu u Chrvatů, jako u nás „Hej Slované“. Gaj uveřejnil ji v 5. čísle „Danice horvatzke“ atd. na začátku r. 1835. Při představení něm. kusu „Die Magdalenen-Grotte bei Ogulin“ v záhřebském divadle (kdež se tehdy německy hrálo a jen výjimkou některý chrvatský kus se prodral) byla zpívána na jevišti zpěvákem Schveigertem a ve zvláštních otiscích lidu a shromážděným podělována. Literarní ceny, jak i náš slovanský hymnus, nemá valné, ale tradice, význam a služby, jaké prokázala, daly jí znak posvěcení. Nápěv její jest znám a píseň sama u českých vlasteneckých studentů dosti rozšířena. Gaj napsal jí dvanáct sloh, ale v chrvatských zpěvnících (pjesmaricích) tiskne se jich jen devět prvých. Ony tři poslední jsou chvalozpěvem císaře Františka I. Uvádíme z hymnu toho aspoň význačnější slohy v originale se slovným překladem:

Još Hrvatska ni propala, dok mi živimo; visoko se bude stala, kad ju zbudimo; ak je dugo tvrdo spala, jača hoće bit, ak je sada u snu mala, će se prostranit.	Ještě Chrvatsko nezhynulo, dokud my žijeme; vysoko se povznese, když je vzbudíme; jestliže dlouho tvrdě spalo, bude silnějším, je-li nyní ve spánku malé, rozprostraní se.

Jednoč čuje svoje sine
glasno pjevati,
složne glase u visine
tako dizati:
„Braća danas kolo vodi,
danak svetkuje,
Hrvatska se preporodi,
sin se raduje!“

Konečně slyší syny svoje
hlasitě zpívati,
svorné hlasy vzhůru
takto povznášeti:
„Bratří dnes kolo vedou,
svátek světí,
Chrvatsko se obrodilo,
syn se raduje!“

U kolu su svi Hrvati
stare države:
stare Slave vjerni brati
z Like Krbave,
Kranjci, Štajer, Gorotanci
i Slavonija,
Bosna, Srbi, Istrianci,
ter Dalmacija.

V kole jsou všichni Chrvaté
staré državy:
staré Slávy věrní bratří
z Liky, Krbavy,
Krajinci, Štyran, Korutanci
i Slavonie,
Bosna, Srbi, Istrianci
i Dalmacie.

Svi Hrvati se rukuju
i spoznavaju,
istinski se zagrljuju,
rieč si davaju.
Neka znadu svieta puci
njihov novi vez;
hvalit će ih i unuci,
njihov narod ves.

Všichni Chrvaté podávají si rukou
a poznávají se,
opravdově se objímají
a slovo si dávají.
Nechť znají světa národové
jejich nový svazek;
chváliti budou je i vnuci,
jejich národ všechen.

Básní, jež následuje, Gaj zpersonifikoval sebe a národní vzkříšení:

Obrození.

Žal jen zpívá junák na planině,
vzdychá sobě ve tmách na pustině;
jeho dvory
jsou jen bory
u lesnaté hory —
a na loži
z trní, hloží
pokaždé mdlé údy složí.

Slyšeť nemohli ho sokolíci,
v dvory letěli s ním zlatostkvící;
a tam víly
jemu síly
rajské propůjčily —
pouta klatá
rozbít chvátá,
rodu vzešla hvězda zlatá.

Ostatní dvě davorije „Doletiše ptice kukavice“ a „Hajda bratjo, hajd junaci“ opět byly poprvé zpívány v divadle záhřebském v říjnu r. 1835. při kusu „Das schwarze Kreutz auf Medvedgrad“. Napřed zpíval „Obrození“ zpěvák Leser, ostatní pak dvě zanotily sbory.

I.

Přiletěli ptáci, kukavice,
vzrostlo býlí, bují víc a více
Vzhůru ženci! pokosme tu
jedovatou trávu!
Domovinu, když ne v květu,
zachováme zdrávu!

Ptáci kukavice — naši vrazi,
jako býlí — cizí mrav se plazí,
ženci — jarý Chrvat každý,
syni staré Slávy;
pro svůj národ, pro vlasť navždy
kladli svoje hlavy.

II.

Vzhůru, bratří, v před junáci,
statní jezdci i pěšáci!
Brusme šavle, dlouhé kosy,
nechť se zlobě na strach nosí!

Kdo nám v pouta domov svírá,
pod kosou nechť hyne, zmírá,
kdo nám ničí svatá práva,
padniž také jeho hlava!

Když se vloudí zvěř k nám divá,
neuteče od nás živá,
a cizácké lité zmiji
bosou nohou zdupem' šíji!

Za každou slohou přidán refrain:

Vzhůru, bratří, každý rád
stav se pro vlasť v pevný řad!

Veškery písně tyto mají svou historickou důležitosť a cenu. Za illyrského kvasení rozléhal se hlas jejich a ještě mnoha jiných davoriji, nejen po ulicích záhřebských, nýbrž i po všech městech a vsích uvědomělého Chrvatska. S pousmáním pohledneme na některou tu chudou písničku, podivíme se její prostotě... ba mnohý ji snad nevrle odhodí. Ale tehdy nebylo potřebí erotických, filosofických světobolných nářků, jež valná časť moderní poesie jen vylhává, nýbrž nehledaných, srozumitelných slov povzbuzujících, když vlasti hrozilo smrtelné nebezpečí se všech stran. — Gaj nenapsal více básní, jen ještě asi dvě příležitostné.

Stanko Vraz (1810.—1851.). Prvý to pravý básník veliké Illyrie a jediný z Nechrvatů, již zůstali myšlénce illyrské věrni až do smrti Heslo, jež si na prapor činnosti své napsal, bylo: „Vse za domovino", a nikdy také od něho neodstoupil. Vlastní jméno Vrazovo bylo Jakub Frass, kteréž si změnil na ono druhé, Stanko Vraz, když poprvé navštívil Chrvaty. Jakožto kritik podepisoval se Rešetar (od rešetati, prosévati). Rodiště jeho jest neobyčejně krásný kraj cerovský v jižním Štýrsku. Rodem byl Slovinec. Ze svých prvých učitelů nejvíce pamatoval na Krempla,

zasloužilého dějepisce slovinského Štýrska, na faráře Mihovila Jaklina, ujce svého, na kněze básníka Cvetka a na prvého poetu rodného kraje svého, Modrinjaka. Byliť všichni druhové a dědicové vlasteneckých myšlének Vodnikových, a všichni buď radou, buď příkladem utvrzovali duši jinochovu ve šlechetnosti. Když umřel Modrinjak r. 1827., německý úředník sepisuje pozůstalosť jeho, na kousky roztrhal nalezené básně nebožtíkovy, jenž byl znám jakožto upřímný národovec. Čin onen tak rozhořčil mladého gymnasistu (bylť Vraz právě na gymnasiu mariborském), že se zapřisáhl státi slovem i životem ku své nešťastné vlasti, zvláště když přečetl Modrinjakovu báseň, náhodou u bratra jeho zachráněnou „Zadnji človek je na sveti, ki svoj rod za nič drži". Překlad celé zní:

Poslední je člověk v světě,
jenž svým rodem pohrdá;
když byl vyrosť z mléka matky,
jež pro syna život, statky
ráda každá v oběť dá:
má pro ni jen slova zlá.
Jak Jidáši klňte jemu,
nechť je psům tam potravou!
nechť nechodí k bratru svému,
když byl zaprodal řeč svou.

Ve zmínce této stručně vylíčíme jen smýšlení a jednání jeho pokud se dotýče užší vlasti, illyrismu a Slovanstva vůbec.*) Nemalou také zásluhu o Vrazovo upřímné smýšlení vlastenecké měl ujec Jaklin, jenž pěstoval Vodnikovu myšlénku starého illyrství a schvaloval novou Gajovu. Vraz píše mu, když mu byl věnoval knihu svých básní „Gusle i tambura": „Víš, jak Tě ctím. Co mám činiti, abych jen důstojně dal na jevo obdiv svůj k Tobě, jakožto nejstaršímu repraesentantu ducha slovinského v zemi naší? Ty Jsi práhl po světlých dnech národa Svého. Tys byl druhem jinochům, jichž srdce bilo za věc domorodou, jichž ústa zpívala písně i za nejnebezpečnějších okolností života, písně plny velikých posvátných tužeb, tak jako ptactvo pěje, když sníh ještě kryje hory doly, ale doba nedaleké vesny blíž a blíže proniká. — Leč zazněly trouby válečné, smrtonosná děla zahřměla a v hluku tom zanikl hlas vašich smírných slov. A když hlomoz válečný umlkl, lid náš obestřela peruť míru, leč lid to tolikerými trudy a žertvami umořený, lid zavírající srdce svá každému hlasu, jenž by jej rozněcoval. Ale národové slovanští odpočavše si, přece vzpružili se a ejhle, jsou již na bojišti čestnějším, na cestě spasnější. Co jste Vy tušili, to my nyní vidíme, když květ se již rozvíjí, a Bůh dá, že děti naše požívati budou již plodův. Opět rozléhá se hlas písní našich po domácích luzích a horách a neodolatelnou silou razí si cestu na prostranné pole veřejnosti."

R. 1833. Vraz přišel do Hradce Štýrského studovat filosofii a potom práva na vysokých školách. Byl zapsán po několik let,

*) Delší životopis jeho uveřejnil r. 1882. J Kouble ve zvláštním spisku u J. Otty vyšlém a časopis „Ruch", ročník III., kdež se o ostatních biograf. datech dočísti lze.

ale nedostalo se mu doktorského klobouku jako druhu jeho Prešernovi; nedokončil studií svých. Bylť již přišel na vysoké školy u zralém věku, v němž druzí je již ukončují. Bylť přišel již s rozvinutým, zvláštním a originalním životem a zůstal pro svůj věk jen spisovatelem. Za svých studií Vraz žil velmi skrovně. Ačkoliv byl z domu dosti podporován, přece jeden rok nejedl než suchý chléb. Ku skromnosti té nutkala jej mocná touha po slovanských knihách. Dobrovolně utrhoval si od úst, aby připravil si stravy duševní. Než ještě odebral se do Hradce, již dříve seznamoval se s písemnictvím a národní poesii slovanských i jiných národův a nebyl z těch posléze, jimž rozum a učenosť jsou tržným zbožím, již čtou knihy v cizích jazycích, cizí dějiny oslavují, by pak vlasť jejich byla obyčejně srdce dále, než kraje arabské a babylonské. Seznamuje se s vynikajícími krajany a jinými Slovany, tušíval jaksi, jak přátelům svým sděloval, že jest jeho povoláním jednotiti vzdálené kraje, rozloučená srdce a rozdílné náhledy pro společnou vlasť. Po několika nezdarech se slovinskými podniky literarními a potom tím, že idea Gajova šiř a šíře se rozletovala po slovanském světě, Vraz ustával ve své literarní činnosti slovinské a začíná horliti pro illyrismus. Mocným podnětem k tomu byla také dvojí návštěva v Chrvatech. Od roku 1838. Vraz přilnul úplně k Illyrům a na dobro přesídlil se do Chrvatska. Kdo znali všechen jeho život, nemohli mu vytýkati zrady na své užší vlasti. Bylť Vraz tak nadšen myšlénkou pro jednu a společnou domovinu, že ani malý stín domorodého separatismu nezatemňoval mu vytknutého cíle. Když se byl dříve úmysl jeho ustálil, Vraz psal druhu svému Prešernovi a jednomu z největších odpůrců nového hnutí. Když mu byl domluvil, proč ještě váhá a nehledí s jinými jak nejspíše prozkoumati skladbu slovinštiny, aby řeč ta nebyla hádankou, ani jim, ani jiným vzdělaným Slovanům, praví: „Domníval jsem se, že se přidáš k mým náhledům, a doufal jsem, že tak slovinská literatura bude živořiti ještě několik let. Ale poněvadž se tak nestalo, ustoupil jsem již s onoho nevděčného pole, jež jsem po pět let marně vzdělával. Přidal jsem se k nadšeným mladým Illyrům a nemíním již nikdy se od nich odtrhnouti. Se Slovinskem jsem již u konce od poslední cesty své (do Chrvat).“ Častého příkoří dostávalo se proto Vrazovi od Prešerna. Napsal o něm kromě jiného v epigrammě svém: „Žádostivosť za penězi vleče spisovatele jinam... Vraz, úskok slovinský.“ Vraz rád cestoval, buď sbíraje národní písně, neb roznášeje v torbě knihy, pomáhaje zároveň svou energií, kde bylo v liknavosti potřebí. Pro to pro vše měl veliké nepříjemnosti s policií, že dělá propagandu panslavismu.

Roku 1842. s Rakovcem a Vukotinovićem začal vydávati vědeckozábavné „Kolo“. „Kolem“, jak Vraz sám napsal, měla se idea illyrská pojiti s ideou rozumného, přirozeného (literarního) všeslovanství, povznésti literatura chrvatská a přiblížiti se vkusu a duchu ostatních bratří slovanských, kteří evropské vzdělanosti bližší jsou.

(Pokračování.)

Kněžna Łowická.

List ze života společenského, národního i dvorního.

(Pokračování.)

II.

(První rok. — Závislosť. — Favoritka. — Syn Pavel. — Kněžnina korrespondence. — Oddanosť. — Rodinné nesnáze a obavy. — Matčina nešetrnosť. — Pobyt na venkově a ve Varšavě. — Tlumené stesky. — Chłapowski. — Jmeniny. — K charakteristice matky. — Život v Belvedeře. — Kněžna a společnosť varšavská. — Psychologické protivy. — Dopisy velikého knížete. — Láska. — Styky s petrohradským dvorem. — Car Aleksandr I, přítel Poláků. — Na vojenských cvičeních. — Kněžna v lázních. — Návrat do vlasti. — Schůzka sester. — Něžná péče velikého knížete o ženu. — Umrtí cara Aleksandra I. — Rok 1830. — Masopust. — Před nocí listopadovou.)

List panį Tańské-Hofmanové zdá se nám býti dosti spolehlivou ozvěnou současného mínění, kteréž zajisté vrcholilo v tom, že příštímu štěstí kněžny Łowické nepřidávalo se mnoho důvěry. Vyznívá z něho zlá předtucha, a ačkoli v širší společnosti varšavské snad nejedna dáma hleděla na „povýšení" Jeanetty okem alespoň poněkud závistivým, přece většina provázela i v širších kruzích oblíbenou dívku s upřímným zármutkem ke stupním oltáře.

Všeobecně má se za to, že první rok manželství byl nejtěžší zkouškou dívce nezkušené, vržené do proudu poměrů před tím netušených. Po prvních dojmech nového svého položení, uprostřed ohromných změn a nesmírné lásky vřele jí oddaného manžela z carského rodu, upadla v melancholii hraničící téměř s tichým šílenstvím. K vyvinutí tak žalostného stavu bylo dosti příčin — mravních i hmotných. Její poměry rodinné — jak níže zvláště poznamenáme — nemálo ztrpčovaly stav něžné dívky, jejížto život i tak zkalen byl tajenými ranami ušlechtilého srdce. Jeanetta vychována byla sice způsobem kosmopolitickým a nehledáme v ní také příliš mnoho vznětu vlasteneckého, ale nelze pochybovati, že také jí bolestně dotýkaly se bědy a osudy, kteréžto za vrchní moci velikého knížete Konstantina stíhaly vlasť a zejména její společnosť, s níž měla Jeanetta přece tolik společného a blízkého. Není vyloučena úplně domněnka, že Jeanetta ve sňatku s velikým knížetem doufala domoci se jakéhosi vlivu na osud svých sourodákův, a tak-li, pak zajisté přebolestně se jí dotkla zkušenosť, že nikomu ničím nemůže posloužiti. Velký kníže hned s počátku zakázal jí míchati se do věcí veřejných, anebo přimlouvati se za osoby potřebující jeho milosti. V té příčině postačí připomenouti následující historicky zaručenou scenu. Stalo se nedlouho po sňatku, že paní Morawská, kteráž ode dávna byla ve přátelském styku s Jeanettou, přimlouvala se u ní, tehdy již manželky velikého knížete, za jakéhos nešťastníka. Přímluvu odeslala paní Morawská své přítelkyni písemně, ale dlouho se jí nedostávalo žádné odpovědi. Za to povolán byl ke kněžně Łowické (tak již jmenovati můžeme Jeanettu) bratr paní Morawské, známý generál Tomáš Lubieński. Náhodou byl on toho dne

jediným hostem u novomanželův, ale kněžna neměla příležitosti o samotě promluviti s generálem. Mezitím však vyvolán byl velký kníže. Toho okamžiku užila kněžna; vzlykajíc vrhla se ku generálu Lubieńskému, řkouc: „Povězte sestře, že nic nemohu činiti a mluviti; nesmím se do ničeho míchati." Generál znaje popudlivou povahu velikého knížete chvěl se strachem, aby kníže v témž okamžiku se nevrátil a nevyptával po příčině ženiných slz.

Jednou jen koloval po Varšavě kněžnin hlasitější výrok, jenž také jinak svědčí o její duševní účasti se životem jí obklopujícím. Bylo to právě v čase zatýkání a politického stíhání. „Těžko jest mysliti na radovánky," ozvala se tehdáž kněžna, „když není domu, kterýž by nebyl dotknutým a neželel osudu příbuzného nebo přítele."

Za takových okolností teprve poznenáhla přivykala kněžna svému položení. i sluší jí zajisté ku veliké cti, že bohatýrskou odhodlaností přemáhala vše, co ušlechtilé srdce její rozrývalo. Zapomínala mnohé. snášela tiše nejedno příkoří, z nichžto zajisté nejbolestnější bylo, že zároveň s manželem svým po nějaký čas navštěvovati musila dřívější jeho favoritku, jakousi Francouzku, známou pod německým jménem Friedrichsové, kteráž officielně bydlila v paláci Brühlově. Syn Friedrichsové, hrabě Pavel Alexandrovič (tak titulován), vychováván byl při knížeti. Když se stala Jeanetta chotí velikého knížete, přijala malého Pavelka za svého a pečovala oň péčí i vřelostí skutečně mateřskou, čehož četně důkazů zachováno též v jejích listech.

Vzácnými ctnostmi ryzí ženskosti poutala Jeanetta velikého knížete k sobě láskou den ode dne hlubší a — krásnější. Čím více ji poznával, tím více se jí stával osobně povolným, citlivějším, klidnějším a mírnějším. Sám ji nazýval andělem dobroty.

Vše to ostatně krystaluje nám v podrobnostech kněžnina korrespondence, z nížto neváháme již postupně podati alespoň tolik. kolik se nám zdá býti potřebí ku poznání života a povahy netoliko Jeanetty, ale i osob jí nejblíže stojících. Pokud možná neopomineme přidati k dopisům přiměřené doplňky neb vysvětlivky. Listy tyto psány jsou ve třech jazycích; sestrám psala kněžna Łowická francouzsky a anglicky, matce největším dílem polsky. Rozumí se samo sebou, že na obsah listů těchto jest hleděti s jakousi rozvahou a že nelze v nich spatřovati dokonale věrný obraz kněžniny duše, neboť — jak jsme již dříve napověděli — nebylo možná vše svěřovati nejisté korrespondenci.

Nedlouho po svém sňatku psala kněžna své sestře Antonii toto: „Antolko moje milá! Očekávám netrpělivě zprávy od Vás, o cestě Vaší... Pamatuj, že jsi mně slíbila sdíleti co nejvíce podrobností, kteréž se mne dotýkají nyní tak jako před tím. Nezměnilo se nic mezi mnou a tebou..." O týden později píše kněžna: „Obdržela jsem oba Tvé dopisy, kteréž mne nesmírně potěšily. Jsem ráda, že se Ti slunečník líbil... Krásna byla výroční slavnosť přísahy (vojenské). Jela jsem tam sama v povoze.

Můžeš sobě představiti mou osobu a strach, když mně bylo klaněti se na pravo i na levo, a posléze sedati vedle knížete náměstka (Zajęczka). Paní mne ujišťují, že jsem nevyhlížela zmatenou, tím lépe, ale srdce mně bilo mocně a cítila jsem se nejistou na nohou... Byla jsem v Bloni a Łoviči (při vojenských cvičeních). V neděli odjíždí můj manžel na Volyň, a já dva týhodny přebývati budu v Novém městě. Veliký kníže obává se, abych takovým cestováním se neschvátila, a já předvídám, že by jej tato obava zdržovala ve spěchu, v jakém hodlá cestu konati, nechci ho tedy ani prositi, aby mne vzal s sebou. Osmnácte dní potrvá naše rozloučení... Očekávám netrpělivě Tvé dopisy. Co ty tam stále děláš?... Velký kníže jest velmi spokojen s vojskem, ležení jsou jako vymalovaná. Jezdím s ním každý večer do táboru. Není slavnější chvíle nad večerní modlitbu... Slíbila jsem Ti zpravovati Tě i o všech drobnostech. Tož po čas vojenské přehlídky v Łoviči odebrala jsem se do kostela právě v okamžiku, kdy jsem se domnívala, že se vymknu nepozorovaně. Ale mezitím čekalo na mne již křeslo a koberec v jedné kapli. Domyslíš se, že jsem tam vůbec ani neusedla, dosti bylo cti nohou dotknouti se koberce. Kdybys věděla, jaká to strašná zkouška kráčeti takto uprostřed řad důstojníků, připravených na přijetí Jeho Císařské Milosti a zvědavě hledících na zjev, jejž veliký kníže si zvolil! Turno mne osvobodil, neboť zavedl mne přímo do komnat pro mne připravených. Ale na vše zapomínám, jen když veliký kníže vchází vždy stejně dobrotiv a laskav... Již jsem učinila téměř všechny návštěvy, tak že nyní mám více času pro sebe. Byla jsem též již u kastelánové Polaniecké. Buď zdráva, my dear, dear love. Kéž bys Ty někdy mohla býti tak šťastna jak já se cítím, neboť takového jak On nemůže býti na světě. Adieu! Vyzvi matku, aby listy mé zamykala. Nejlépe ať je spálí, nač je schovávati? Já tak špatně píši po polsku."

Z listu tohoto vychází zajisté již zřejmě na jevo vedle veliké oddanosti velikého knížete ke své ženě též obava, jakou chovala kněžna vůči matce své, kteráž ji svými malichernostmi stále do nesnází a starostí připravovala. Paní Broňcová téměř ode dne sňatku nehezky zneužívala domnělého vlivu své dcery a ztrpčovala jí tak nesmírně život sevřený nedostřežnou spoustou ohledů, kteréž ovšem v listech dosti jasně ze stínů vystupují. Ubohá kněžna byla nucena stále prováděti politiku proti matce, chlácholiti ji a zdržovati. Cítila dobře, že nepříslušno manžela osobními záležitostmi (hmotnými) obtěžovati. Ostatně zdá se, že sám veliký kníže projevoval v té příčině mnoho shovívavosti, ano i účinnosti. Kněžna praví se býti nesmírně šťastnou. Není pochybnosti, že v té chvíli bylo tomu tak, pokud se týkalo nejužšího poměru osobního knížete vroucně milujícího ku kněžně, jemuž psaná tato slova alespoň nahodile mohla býti přístupna, což věděla také kněžna, píšíc dopisy své sestrám a jiným přátelům. Kněžna dobře uvažovala důležitosť psaného slova a unikala všem možným nepříjemnostem neb nedorozuměním.

Z jiného listu k sestře, rovněž v té době a z Nového města psaného, vyjímáme toto: „Ne, dušičko má, nestala jsem se lhostejnou k ničemu, co jsem druhdy znala a milovala. Uprostřed mnohých vad té jsem alespoň neměla nikdy a žádná dřívější známosť nyní cizou se mně nestane... Maminka píše: ‚Přijeď do Varšavy v mé záležitosti‘ (hmotné). Jest z toho patrno, že nespatřuje věci z blízka. Dovolím sobě s ní sděliti: nejdříve, že nepojedu do Varšavy beze svolení velikého knížete, a pak, že jakkoli nejsem známa a nepozorovanou chtěla bych zůstati, přece nemohu uniknouti pozornosti pošt. Všady čekají officielně představení pošt. Musím s sebou bráti všechno služebnictvo, jež mně dal veliký kníže, což hned tvoří karavanu. Vědí, kdo přejíždí, kam a proč. Nejsem to již já, ale žena velikého knížete, kteráž by ráda, aby jen on o ní věděl, ale není možná. Leč maminka rozkazuje ‚přijeď do Varšavy!‘ Ne, nehnu se nikdy bez svolení muže svého. Znepokojuje mne myšlénka, že si s maminkou nerozumíme, že jí vyhověti nemohu... Piš mnoho a miluj vždy svou sestru a přítelkyni. Veliký kníže píše v jednom ze svých listův: Embrasse Antoinette! Jaké to štěstí pro tebe, že to činí jen listovně.“

K matčině charakteristice i dceřině slouží také následující sdělení kněžnino: „Maminka mne zpravila o velikém zármutku, jenž ji stihl. Psíček její, Titynka, zdechl. Celý její list věnován jest Titynce; vypravuje o jejím pohřbu a prosí mne, abych se jí postarala o novou Titynku, tamté podobnou — kteráž by měla velké oči, dlouhý ohon atd. Chagrin, consolation, compensation. Vynasnažím se všemožně, abych mamince vyhověla, nicméně se však těším, že ta katastrofa s Titynkou udála se v mé nepřítomnosti.“

Po té přesídlila kněžna brzy do Varšavy, čímž vznikla v korrespondenci malá mezera. Za to objasňuje nám list, psaný sestřenici kněžnině a přítelkyni z dětských let, Anděle z Kołaczkowských Kryżanowské, nejednu stránku duševní rozháranosti, ve předešlých listech zřejmě tajenou. Bolesť a zármutek vyznívá téměř z každého slova.

„Belveder, 3. srpna 1821.

„Drahá má Andělo, dobrá, milená sestro! Nezačínám omluvami, jichžto naše obapolná přízeň nepotřebuje, ale vypověděním, že přežila jsem tento první nešťastný rok svého manželského života uprostřed nového položení, útrap, změny losu, zármutků neodlučných od toho, co se dělo v zemi, jakož i při podrážděnosti neb rozháranosti nervů, že jsem ani vlastní matce nic pověděti neuměla. Vystačí to, aby Vám objasněno bylo mé mlčení. Nyní však, kdy síly mravní i tělesné poznenáhla zase se vracejí, užívám jich především k tomu, abych vyslovila mé drahé Anděle, jak ji miluji... Byt můj, le chez moi, jest hezký, jsou zde všechny příjemnosti a výhody nejznamenitějšího života. Ale sotva od několika dní pozoruji to. Dosud vše zdálo se mně býti ponu-

rým a hluchým, aneb odpuzovalo mne též nadbytkem nesnesitelným. Tak dalece jest pravda, že když oči duše jsou zamknuty, zrak těla nic nespatřuje jasně. Mnoho. velmi mnoho přetrpěla jsem. Zdá se mi, že celé mé živobytí dohromady nepřipravilo mně tolik bolesti, co tento jediný rok, zvaný medovým, jenž by spíše rokem hořkosti jmenován býti měl, cette année gu' on dit devoir être de miel, et que j'appelle plaisamment mais avec raison de fiel. Ale to vše již minulo, není mně ještě úplně dobře, ale mnohem lépe. Velký klid mne uzdravil. Po nějakém čase možná teprv navzájem se poznati, což před sňatkem jest nemožné, jak to samy nejlépe víte. Třeba tedy navzájem se snášeti, odpouštěti sobě a posléz jeden druhému vyhoví. Toho tedy i já se domnívám, ano užívám již i dní šťastných. Vaše přátelství a zachování jeho ozdobí ještě život můj, potěší srdce tak, že blahořečiti budu i minulým měsícům.

Moje nejdražší, vyrozumíš zajisté předobře, dodám-li, že list tento jest také pro Tvou matku, ale pro nikoho více. Pište mně — to přispěje k mému úplnému uzdravení. Pište mi o svých mužích, o svých domech, o svých dětech, vše se mne dotýká, vždy jsem tatáž a miluji Vás tak, jako když jsem přebývala v nezapomenutelném Vojnově. Adieu, adieu!

Jeannette P. de Łowicz.

Tento list zajisté již s dostatek objasňuje smutné položení kněžnino. Záslona poznenáhla spadá. Zvláštních poznámek potřebí není.

Po krátkém čase ozývá se zase dcera k matce způsobem následujícím: „Smutno jest mi slyšeti o všech nepříjemných událostech, kteréž se Vám, matinko, ve Sladově sběhly. Boha vždy prosím za Vás. Tolik již učinil Pán Bůh pro Vás... Veliký kníže odjel, dnes se vrací, ale smutek zůstane u nás, neboť Pavelek od včerejška onemocněl...“ Jak vřele sdílela kněžna los svých sester, vysvítá z dopisu psaného v červnu roku 1821., v němžto srdečně se přimlouvá u matky za Chłapowského, ženicha mladší sestry: „Milená maminko, což stále jsi ještě proti Chłapowskému? Není ve světě dokonalosti, ale zdá se mně skutečně, že mezi mládeží, řekla bych mezi všemi muži, jež znám, o žádném lepšího nemám ponětí... Zajisté i on má své vady, ale stokráte více ctností... Má maminko, piš mně často, ale odpusť, jestliže prosím, abys nepsala způsobem příliš rozčilujícím...“

Dne 5. srpna t. r.:

„Pověz mi, maminko, jak se daří Tvým záležitostem (hmotným), ale pravdivě, ne tak ‚po swojemu‘. Prosím za odpuštění za slova ‚po swojemu‘; ani nevím, jak mi to z péra vyklouzlo...“

Patrno z toho opět, že matka ráda přeháněla a že stále dceru znepokojovala svými processy a nepořádky.

„Chtěla jsem,“ píše kněžna 27. srpna roku 1821., „poslati Vám, nejmilejší matinko, ku jmeninám svou podobiznu, jak Jste sobě přála, na koni a v amazonce, ale podobizna nebyla v určitý

den hotova... Přikládám tedy zelený šál. Snad se Vám bude zdáti nedosti pěkným ale té barvy byl jediný... Přes nejlepší vůli, abych Ti zaslati mohla to nejlepší, co na této zemi jest, nemohla jsem lépe učiniti, neboť důchod můj, ačkoli velice jest značný, nevystačuje vždy na výdaje. Přijmi tedy ten šál, drahá maminko, jaký jest, s dobrým srdcem a s dobrou intencí. Pro Antolku přikládám knížku! To jest teprve present!"

A skutečně, kněžna ocitovala se nejednou v peněžitých nesnázích.

„Co do přání velikého knížete a slov Tvých, že nikdy šťastným nebyl, dovol mi pověděti, že to úplně na něm záleží. On mohl již býti velmi šťasten a může se šťastným státi; nebyl-li dosud šťasten — jeho to vina. Dobře to nyní cítí, a to ve mně budí naději, že, dovolí-li Bůh, šťastným bude."

I z těchto slov vychází výmluvný paprsek, jenž osvětluje nám vnitřní položení kněžnino.

Skoro z téhož času pochází řada lístků, jež byla psala kněžna Łowická matce své z Belvederu varšavského. Vysvítá z nich opět neuhasínající cit sesterský a rodinný vůbec. Jmenovitě matce snažila se kněžna každou chvíli projevovati něžnosť své oddanosti, vzpomínajíc na ni se vším a při každé příležitosti. Posýlá matce nejlepší ovoce, jaké belvederské sady zrodily, a zve ji k obědu, při čem však zvláště na to klade důraz, že veliký kníže nerad čeká a že miluje „akuratnosť". Paní Broňcová totiž vždy se opozďovala dle obyčeje tehdejších dam elegantních a bezohledně podmiňovala čekání, z čehož dceři vznikala nepochybně nejedna nepříjemnosť.

Jinde píše kněžna: „Zítra udeřením desáté hodiny sloužena bude mše svatá v mé kapli. Potěší mne Tvá přítomnosť, ale předem podotýkám, že nemůže čekati ani kněz, ani veliký kníže, který hned potom snídá. Nejvýše mohu půlhodinné opozdění pro Tebe, maminko, vyjednati. Tedy o $^1/_2$11. počne bohoslužba. Nebude mou vinou, jestliže se maminka opozdí. Sluha, který tento list dodá, vezme s sebou hodinky, aby sobě maminka mohla podle nich zregulovati hodinky své."

Jinak naskytla se ovšem alespoň občas příležitosť zapomínati na trpkosti života, a kněžna ráda i o takových okamžicích podávala zprávy. Tak píše na př. sestře Antonii dne 22. února 1822.

„Jest již půst, ale přes to máme vždy zábavy, ovšem velmi nevinné a dobročinné. Uspořádáno zde divadelní představení, v němžto představovány živé obrazy, šarády, dětský ples atd. Včera vystoupila slečna Parysová velmi hezky v úloze panoše, popěvujíc polsky. Máš-li historické zpěvy Niemcewiczovy, pohledni na str. 18. (Duma o Konst. Ostrogském). Neobávej se o Parysovou, plášť ji zahaloval celou, splývalť až k zemi. Starcem byl sám Niemcewicz. Pohledni dále na str. 371. (Duma o Štěpánu Potockém). To byla Zoška Ossolińská, lépe vypravena nežli na obrázku. Slečna Zaleská zpívala za kulisami. Asi třicet hošíkův a děvčat vystupovalo v představení..."

Tu přichází téměř mimo vůli otázka na mysl, jaké stanovisko zaujímala asi kněžna Łowická ve společenském životě vždy čilé Varšavy. Soudě z tradic a z pamětníků, zdá se, že nejedna ze současných dám varšavských více ve veřejnosti o sobě nechala znáti, nežli skutečně první z nich! Kněžna Łowická již sama o sobě byla povahy tiché a kromě toho těžkosť položení činila ji velice závislou ve věcech společenských. Nicméně s velikým taktem a citem ryze ušlechtilým zachovávala kněžna všechny své styky ze dřívějších let, činila návštěvy všem, ale vše se zřejmým příznakem zachování dobré vůle.

Zvláštního povšimnutí zasluhuje poměr paní Brońcové, matky kněžniny, k velikému knížeti Konstantinovi. Carův bratr dopisoval ženině matce při každé důležitější příležitosti, a forma těchto dopisů vyniká neobyčejnou oddaností vzorného zetě; spatřujeme v nich novou protivu ve psychologické stránce velikého knížete. Dopisy jeho psány jsou výbornou frančtinou, písmem ne sice příliš zřetelným, ale elegantním a svědčí o nepopíratelně pečlivém vychování, jakož i o upřímné a nezměnné lásce k ženě. Dne 17. května 1822. piše veliký kníže matce své „Jeanetty“:

„Madame!

Měl jsem potěšení obdržeti list, v němžto mne vyznamenáváte vzpomínkou u příležitosti mých narozenin. Račte přijati mé poděkování a ujištění, že jsem velice povděčen za tento důvod Vaší laskavosti. Dobrotivě zaslaná kasetka s krásnou kresbou jest překvapení, kteréž mne naplňuje nejhlubší vděčností. Kresba uvádí mne zpět do období, kdy jsem pod ochranným křídlem Vaším ustálil svou budoucnosť a ve kteréž neocenitelná má žena počínala mne již činiti šťastným. Náklonnosť moje k ní stále roste, ona jest příčinou mého štěstí, a jediným účelem mým jest, snažiti se, aby i ona stejně šťastna a spokojena byla. Díky Bohu, její zdraví jest výborné a tak zůstává vždy tou milou a půvabu plnou Jeanetkou, jakou Jste druhdy znala... Přijměte laskavě ještě jednou poděkování za list a dárek, jakož i výraz úcty a náklonnosti.

Zůstávám vždy upřímně oddaným

Konstantinem.“

Ještě jeden list velikého knížete:

„Madame!

Budiž mně dovoleno složiti Vám svá blahopřání ku jmeninám. Buďte zdráva, šťastna a spokojena — to jest, čeho Vám z hlubin srdce přeji... Jest mi ještě poděkovati Vám za list Váš zaslaný mně z Berlína. Těší mne nevýslovně zpráva, že jsou Vaše záležitosti vyřízeny a že Jste se zbavila dřívějších starostí. Děkuji také za doutníky laskavě mně poslané, vzpomínkou na mne zdvojnásobila se jejich cena.

Co do mne, díky naší milé a nejlepší Jeanetce, nepřestávám užívati domácího štěstí, o jakém jsem jen blouzniti mohl. Cítím se doma šťasten a prosím jen každodenně Boha, aby mně do smrti tento stav zachoval. Díky Bohu, zdraví ženino jest dobré... Buďte jista mou vděčností a oddaností.

Konstantin."

Vracíme se opět ku kněžně. Jak velice povznešena byla nade všechnu marnosť toho světa, vysvítá z těchto slov: „Rozveselila jsi mne," píše přítelkyni, „podškrtnutím výrazu paní kněžna. Zní to skutečně podivně, dokud tomu člověk nepřivyknul. Já jsem tomu již tak přivykla, že mi to tak zní, jako dřívější panna Jeanetta, a necením sobě jednoho výše nade druhé. Doufám, že mi věříš... Kníže Trubeckij, ubírající se s rodinou do Karlových Varův a Italie, ještě zde dlí. Veliký kníže Michal odjíždí ve středu. Nepřítomnosti jeho budu postrádati, těch ostatních pánů ne. Tolik jsem se musila každodenně strojiti, tolik mluviti s každým o ničem, že již unavena jsem tělesně i duševně. Potřebuji klidu, Car je n'en peux plus.*)

Rozumí se samo sebou, že kněžna jsouc manželkou carova bratra, nezřídka byla v blízkém styku s petrohradským dvorem, o jehož vynikajících členech často činí zmínku ve svých dopisech. Zvláště charakteristické jest, co píše kněžna o caru Aleksandru I. Vladař tento získal si i ve Varšavě důvěry širších kruhův, a zejména kněžna Łowická to byla, kterážto srdečně k němu přilnula, zpomínajíc naň vždy slovy nadšené vděčnosti a libeznosti. „Nám se zdá," praví doslovně vydavatel dopisů kněžniných, p. N., „že ze všech cizích mocnářův Aleksandr byl snad jediným, kterýž upřímně chtěl dobro Polsky a miloval Poláky; jestliže nemohl jim dáti vše a vrátiti najednou, bylo to vinou spíše položeni a osob, kteréž jej obklopovaly, než jeho samého." Vizme, jak se kněžna vyjadřuje o carovi:

„Císař byl tedy zde a již odjel. Ptáš se, jak jsem jej shledala. Nuže, pravdivé štěstí, že zde byl a že jsem jej poznala. Dokonalý člověk! Vždy, vždy dokonalý! Nevědí, co mluví ti, kteří tvrdí, že v něm není pravdy. Jest v něm i pravda i dobrota v celém významu tohoto slova. Získal si též celou mou vděčnosť a též celou mou oddanosť. Císař vyptával se též na Tebe, Antolko, i na štěstí Tvé. Vypravovala jsem mu také o Tvém muži způsobem, kterýž by Tě byl uspokojil... A nyní s vámi sdělím, co jsme zde činili. Byla přehlídka, dvě vojenská cvičení, vše šlo v největším pořádku. Pak následovaly vojenské odměny, udílení pomoci potřebnějším atd. Císař přicházel k nám každého dne na oběd i večer, s výjimkou jediného dne, kdy zas on nás chtěl míti u sebe..."

O velikém knížeti Michalu praví: „Milý to a dobrý mladík. Ducalité à part."

---

*) Byl tehdáž ve Varšavě vojenský sjezd.

Vracíme se opět k rodinným poměrům, kteréž patrně čím dále tím více ztrpčovaly kněžnin život. Matka její byla ženou skutečně bezohlednou, za to však dcera podivuhodnou silou zachovávala stanovisko taktu a důstojnosti. Píše r. 1823. toto:

„Matka chtěla, abychom císaře prosili o pensi 5000 tolarů ročně pro ni jako matku mou. Býti matkou mou neudílí žádného práva, ani zásluh, neboť nejsem ničím jiným, nežli ženou svého muže. Byla jsem dokonale nešťastnou následky vyplývajícími z této proposice učiněné Konstantinovi. Takové věci nenapomáhají mému štěstí, far, far from it."

Přes to vše zachovávala kněžna i nyní ještě k celé rodině city nejněžnější a hleděla do budoucnosti s nezměněnou důvěrou a láskou. Píšeť sestře: „Nezřídka hledím do budoucnosti; pojď, pohledni do ní zároveň se mnou. Spatřujeme starou maminku, Antolku, při ní synka Staška a jeho sestřičky. Vcházejí šedivé tetky, Josefka a Jeanetta (míní sebe). Shrbený věkem Desidery (manžel Antolčin) podává jim chvějící se rámě a představuje jim ne děti své, ale... nevěstu synovu... Adieu, adieu! dušičko moje!"

Ke tklivosti těchto slov netřeba poznámek.

Z Břeště, kam kněžna provázela svého chotě na vojenská cvičení, což ostatně velmi často se opakovalo, píše takto: „Obě armády, polská i ruská, přátelsky se stýkají pod jedním vůdcem; Polák stojí v čele gardy, Rus v čele linie. Kéž by všude, netoliko ve vojsku přijíti mohlo ku shodě. Litevský sbor vyjímá se stkvostně. Mně zde bylo dobře a mile... Nepopisuji Ti Břeště, o němžto víš tolik, co já, když jsem sem přijela. Chtíc poněkud se obeznámiti s dávným městem, odebrala jsem se ke knížeti Adamu Czartoryskému... Bohužel! losu všech míst našich dočítati se, dohledati a dohleděti se třeba v minulosti..."

Mezitím ztrácí se nitka korrespondence jinak dosti pravidelné. Příčinou toho byla nepochybně kněžnina choroba, kteráž i velikého knížete již po delší čas znepokojovala. Tu náhle spatřujeme kněžnu v Emži, kamž na radu lékařů do lázní byla poslána.

Věrný a pečlivý manžel sám podával zprávy o průběhu choroby paní Broňcové, a hned první jeho list (2. srpna 1824.) vyslovuje naději, že Jeanettě brzy zase se vrátí zdraví. A skutečně kněžna zotavovala se rychle, tak že v určený čas zase nazpět mohli cestu nastoupiti.

O pobytu ve Frankfurtě píše kněžna toto: „Všady přicházíme k trhům, což zvyšuje ruch obchodních měst. Přes to však ničeho nekupujeme, neboť cesta, léčení a doktoři tolik stojí, že, chceme-li dosíci účelu, nelze valně si všímati bronzů, hedvábův atd."

Návrat do vlasti poskytoval dávno touženou příležitosť uskutečniti rodinný sjezd, jenž po dlouhém čase jmenovitě sestry měl opět spolu sblížiti. Schůzka tato odbývala se v Kališi, k čemuž též veliký kníže rád své svolení udělil. Není sice zachováno nic bližšího o setkání se milujících sester, ale tolik jest jisto, že okamžiky tyto k nejšťastnějším v životě kněžny lze přičísti. Ostatně souvisí s pobytem v Kališi vzpomínka generála Chłapowského, kteráž —

zakládá-li se na skutečnosti — libezně dotvrzuje horoucí lásku velikého knížete. Jednoho dne, když Chłapowski (manžel kněžniny sestry) záhy z rána vstal, nemálo se podivil, potkav na chodbě samého velikého knížete, jenž v županu nesa sporé břemeno dříví, tiše se kradl ke dveřím své manželky. Byv otázán, odpověděl, že sám dělá oheň v kamnech, a sice z obavy, aby nemotorný sluha povykem před časem neprobudil jeho choť.

Dopisy, pocházející z následující zimy, neobsahují nic zvláštního, proplétány jsouce jen podrobnostmi ušlechtilého srdce a zprávami o stále vadnoucím zdraví. Kněžna přebývala téměř výhradně v Belvederu, vycházela z něho jen zřídka a přijímala jen málokdy návštěvy. Zároveň však jde na jevo, že dobrotivost a pečlivost velikého knížete vůči ženě čím dále tím více srdce její proň rozněcovala. Není pochybnosti, že v tomto čase nejedna ostrá hrana jejich manželského života již nadobro byla odstraněna a že vzájemné porozumění den ode dne rostlo. Také bratrství a jemnost cara Aleksandra, jakož i přízeň celé rodiny císařské (jmenovitě velikého knížete Michala, velikých kněžen Anny a Marie) nemálo přispěly k ukonejšení rozrušených citů důstojné paní.

Úmrtí lahodného cara Aleksandra působilo hluboce na vše politické i společenské ústrojí v Rusku i v Polsce. Zejména v duši kněžny Łowické spatřuje se zármutek hluboký a upřímný. Zdá se, jakoby všickni předvídali následky nevlídných zásad cara Mikuláše. Mimochodem budiž podotknuto, že zpráva o úmrtí milovaného panovníka se opozdila, neboť podivuhodnou náhodou oba zvláštní kurýři, poslaní do Varšavy se smutnou zprávou, zemřeli na cestě. Velký kníže Konstantin obdržev první zprávu o úmrtí bratrově, zemdlel, pak rozplakal se a zamknuv se ve svém paláci, dlouho s nikým neobcoval. I Varšava jinak vždy veselá, ztichla tak, jak bývá před bouří. Jak bolestně se vše to dotklo kněžny, vysvítá z její listu ze dne 1. února 1826.: „Ztratila jsem přítele, lépe řečeno toho, kterýž mně byl zároveň otcem, bratrem, přítelem v plném významu toho slova. Nic nevyplní mezery této, leda jen Bůh, u jehož šlepějí myšlénkami hledám drahého svého císaře, těšíc se, že již tam v lůně Věčného užívá klidu, jakého svět poskytnouti nemůže. Vzpomínáš v posledním svém listě dobrých intencí císařových, kteréž ne vždy mohl uskutečniti; odpovídám Ti na to, že jestli komu, tož jemu jest Evropa povinna díkem za mír posledních desíti let. Vím, že sobě v té záležitosti neporozumíme, má drahá Antolko...“ O téže věci píše matce: „Jsme oba zdrávi, ale štěstí uhaslo nám na zemi od okamžiku ztráty, jaká nás stihla...“

Zatím nastala jakási změna mezi sestrami, kteréž ovšem velice od sebe různá zajímaly stanoviska ve své společnosti. Jeanetta vpravujíc se a přivykajíc poměrům svého obklopení, a lnouc nad to oddaností a láskou dobré ženy k velikému knížeti, odchylovati se musila v názorech od svých sester, zejména od paní Chłapowské, jejíž manžel tak vynikající místo zaujímal v bouřných letech polského povstání. A právě nyní kvasilo již ve všech útrobách

společnosti polské. Z toho vznikala přirozená nejistota, snad i nedůvěra, vzájemné nerozumění. Situace stávala se dvojnásob trapnou. Vše, co zmítalo a nadšeným zápalem naplňovalo mladší sestry, odmítala nebo tlumila v sobě Jeanetta. Proto přichází v listech tak často zmínka, že „sobě nerozumíme".

Nemohlo ani jinak býti — dějiště samo vyoralo propasti. Vlastenecké hnutí spělo k rozhodnému okamžiku. Korrespondence kněžnina obsahuje od těch čas méně všeobecně zajímavých stránek, nastávají v ní dosti značné mezery, kteréž vysvětlují se také častými chorobami trpce zkoušené paní. Jen tu a tam dotýká se osudů politických, ale slabý hlas zaniká. Také rodinné všednosti vyplňují sežloutlé lístky a jsou jen trvalým důkazem, že nepřestávala nikdy cítiti vřele s rodinou Ale vzájemný styk a poměr stěžoval se každým okamžikem víc a více. R. 1829. byla kněžna opět nucena odebrati se do Emže a odtamtud píše sestře: „Nevím, jak dlouho se zde ještě zdržíme, ale poněvadž se zima přibližuje, za nedlouho nám bude opustiti hory a vrátiti se k našim rovinám chladným, ale drahým, neboť jsou naše."

Vracejíc se pak do vlasti, setkala se naposled v Kališi se svou sestrou. Tklivou radostí líčí toto poslední setkání.

Brzy na to vítá památný rok 1830. slovy: „Kéž v roce tomto vůle boží splňuje se na nás i námi beze všeho zlého! To jest přání, kteréž mám pro sebe i Tebe, pro svého i Tvého muže, pro Tvé dítky..."

Ještě dne 12. března 1830. píše kněžna do Kališe: „Slyšela Jsi zajisté již o slávě letošního karnevalu velice oživeného ostatně ve všech našich městech. Následek to zajisté klidu, největšího dobra v zemi..."

Jaká to ironie osudu!

Kněžna sama ztrávila karneval dosti tiše; vycházela z Belvederu jen zřídka, nejdůležitější plesy navštěvovala jen k vůli zachování dobrého tonu. „Ostatek dní trávila jsem doma se svým mužem".

Mezitím přivlekla se ponurá noc listopadová. Lehla na Varšavu téměř nepozorovaně. Vypuklo povstání. Plamen vyšlehnul skoro za dveřmi kněžny Łowické. Bylo údělem osudu. aby právě ona zaslechla první výkřik povstalců a první třesk zbraní!

Událosť stihla palác belvederský docela nepřipraveně. Ani veliký kníže, ani kněžna neměli tušení o přípravách a skutcích „listopadové noci", jejíž hlavní dějiště propuklo a děsnou rychlostí stalo se právě ve zdech obývaných kněžnou. Vylíčíme sběh těchto netušených okolností ve stati příští. (Dokončení.)

„Przez twe swiąte z martwych wstanie".

(Staropolská píseň posvátná, v pražském rukopise nalezená.)

Pojednává K. Konrád.

Vzácné literarní poklady chová v sobě bohatá kapitolní knihovna u sv. Víta v Praze, jež přes mnohé a těžké bouře vždy věrná kapitola pečlivě dochovala věku našemu, jak zvláště dějepiscům našim dobře známo. Svědčí o tom nejedno unicum rukopisné i tištěné. K nim náleží také, pokud známo, nejstarší notovaná melodie polské písně „Przez twe swiąte z martwych wstanie", jež náleží k nejstarším posvátným písním polským. Byla teprve v nejnovější době objevena neúmorným badatelem p. Ad. Paterou v rukopisné knížce malého formátu 4°, číslo B. 5. (1) na listě 51. a. Přední listy rukopisu obsahují glossovaný text knihy Přísloví („Incipit liber proverbiorum"), zadní glossovaný text knihy „Kazatel" (Incip. lib. Ecclesiastes"). Mezi oběma texty na prvé prázdné straně psána řečená píseň týmž písmem jako „Liber Ecclesiastes", však jinou rukou. Byv o ní zpraven a o ní dožádán dp. drem. Surzyńským z Poznaně, vyhledal jsem ji laskavou pomocí vdp. kanovníka a bibliothékáře, dra. Kl. Borového. I byl jsem nemálo překvapen, shledav, že mám před sebou nejstarší notovaný nápěv řečené písně, jehož marně jsem hledal v knihovnách krakovských. Pochází buď ze středu, neb nejdéle z druhé polovice XV. věku dle písma a notace; však pravopis jeho jest rozhodně starší, ten, jímžto psávalo se v XIV. a na počátku XV. věku. Písař tedy patrně opsal tu píseň z předlohy této doby. Nález tento pak důležit jest proto, že se jím potvrzují dosavadní domněnky a tradice o této písni, jak jsme je shrnuli ve svém pojednání o posvátné písni polské.*) I nabývá proto nemalé důležitosti pro staropolskou hymnologii a literaturu.

Praví o ní X. H. Juszyński ve svém „Dikcionarzi poetow polskich" (r. 1820. tom. II.): „Taž sama piesń jest w księgach kościelnych, zwanych Processionale, i była w Agendzie Mikolaia Trąby".**) A pravopis našeho rukopisu právě do té doby náleží. Tudíž ovšem mohl Juszyński o té písni dále říci, že již „přes čtyři sta let v polských kostelích se zpívá"; neboť byla-li na počátku věku XV. již v notách psána, k čemuž jinému, než k zpívání? V ten čas tedy již se zpívala. Proto pojal ji také Przeworszczyk do svého kancionálu z r. 1435. A citoval-li Juszyński

*) Ve sborníku král. české společnosti náuk r. 1885.

**) M. Trąba, arcibiskup hnězdenský, byl jedním z nejznamenitějších repraesentantův obecné církve za času kostnického sněmu. Když jednalo se zde o volbu nového papeže, dán byl značný počet hlasů též jemu; však nepřijal jich, řka: „Si ego papa, Krakovia Roma". Zemřel r. 1422. (Viz: „Encyklop. powszechna", Warszawa, 1821. tom 25. str. 515.). — Sowiński pak o něm dokládá ve svém životopisném slovníku „Les Musiciens polonais et slaves" na str. 544.: „Tromba Nic. a fait réunir les chants religieux, écrits en vieux polonais dans les premiers siècles de la chrètienté". — Viz tu zprávu i u Wiszniewského v Histor. liter. pol. VI. 414.

text této písně z Przeworszczyka správně, pak jest tím zjevnější, že text našeho rukopisu pochází ze starší, poněvadž jednodušší předlohy, nežli text Przeworszczykův. Vizme a suďme. Přepíšeme-li notové písmo staré mensury XV. věku, jež jeví se v našem rukopise, notami moderními, a opíšeme-li text s pravopisem originalu, jeví se nám píseň rukopisu B. 5. (1) takto:

Przeſ twe ſwÿanthe z martwÿ wſthanÿe bozÿ ſſÿnv

odpuſczÿſ nam naſche zgrzeſchenÿe thÿ ÿes then swyath

ſſam ſlawÿl zÿwotheſ naſſ naprawÿl ſzmÿer-

czÿſ wÿeczneÿ naſſ zbawÿl ſwąſ mocz zgÿawÿł.

V této transskripci dokládáme: „Original má veskrze ÿ *) a dlouhé ſ, vyjma jediné kulaté s ve slově „swyath'. To svědčí o stáří předlohy písařovy, jak jsme udali. Nosové ą označuje čarou přes a (ą), ve slově ſwÿanthe na zbyt i přidaným n; š píše důsledně ſch a s několikrát dvojí (ſſ); t z pravidla píše s přídechem h (th). Také nejstarší rukopis „Bogorodzice" z r. 1407. píše przebith, pobith, místo ž klade z; slovo „martwÿ" stojí chybně místo martwÿch; tvrdé ł označuje toliko v slově „zgyawÿł" čarou přes l (ł).

Dle toho zdá se, jakoby tu píseň byl ze staré předlohy XIV. věku opsal německý písař. — Písmo jest gothické. Vzhledem k notovému písmu znamenáme ty notové známky, jimiž psali hudební mistři již prvé školy nizozemské kolem roku 1370. (○ ◊ ▭) a jimiž pak dlouho ještě psaly se melodie až do XVII. století. Noty našeho rukopisu jeví na sobě hrubší tvary doby nejstarší.

Však nejsou v něm noty a slova tak pravidelně psána, jak v naší transskripci se jeví. V originale jsou noty těsně psány vedle sebe toliko na dvou řádcích kratších tak, že text až do slova „ſſam" byl písař nucen položiti na třikrát pod sebe, a k druhému řádku notovému od slova „ſlawÿl" na dvakrát. Zdá se tedy ta píseň toliko na kvap do rukopisu býti vepsána. Pro snazší čtení nápěvu rozdělili a přidělili jsme k sobě ty noty a ta slova, jež k sobě náležejí.

*) Pamatujme, že puntíčkované ÿ jeví se již v našem „Mastičkáři".

Srovnáme-li nyní text našeho rukopisu k onomu, jejž cituje Juszyński z Przeworszczyka,*) shledáme tyto rozdíly v textu:

Juszyński má:	Rukopis B 5. (1):
twoie,	twe;
z martwich,	z martwÿ
Tyżeś,	thÿ yeſ;
dzień,	swyath;
wsławił,	ſlawÿl;
smierći,	ſmÿerczyſ;
Pan Bóg swoie moc ziawił,	ſwąſ mocz zgÿawÿł;
dvě alleluja,	žádné.

Přirovnáme-li pak k oběma těmto textům ten, jejž Mioduszewski ve svém zpěvníku z r. 1838. podává,**) dospíváme snadno k poznání, že text našeho rukopisu jest nejstarší, bezpochyby též původní, poněvadž původní předloha jeho z doby vzniku pochází. To znamená i na nápěvu.

Porovnáme-li nápěv našeho rukopisu s nápěvem Mioduszewského, bije do očí, že máme v prvém original před sebou. Dle Mioduszewského zní takto:***)

„Przez twoie swietę z martwych powstanie Boży Synu!
odpuściż nam nasze zgrzeszenie: wierzymy, żeś z martwych powstał,
żywoteś nasz naprawił, śmierci wiecznej nas zbawił,
swoją swiętą moc zjawił."

Ač oba nápěvy hlavními frasami melodickými se shodují, přece jeví se podstatný rozdíl mezi nimi v rhythmickém ladu a

*) Juszyński (l. c.) podává text takto:
Przez twoie swięte z martwych wstanie
Boży Synu! odpuścisz nam nasze zgrzeszenie. Alleluja!
Tyżes ten dzień sam wsławił,
Żiwoteś nasz naprawił,
Śmierći wieczney nas zbawił,
Pan Bóg swoie moc ziawił. Halleluja.

**) Na str. 128.: Viz jej níže. (Více o ní viz v pojedn. „Posv. píseň polská" l. c. na str. 23. sl.)

***) Viz: „Posv. píseň polská" atd. str. 23.

skladu. Náš původní nápěv jeví na sobě ještě ráz obecného tvoření chorálných melodií, jak jsme jej shledali také na nejstarším nápěvu „Bogarodzice" sv. Vojtěcha z r. 1407.*) Však nápěv Mioduszewského jeví na sobě již ráz specificky polské tvorby, polského ducha, jak jsme jinde (l. c.) dovodili. Frygická tonina tu i tam, však melodický a rhythmický háv této jest bohatější, figurovanější, oné jednodušší, jadrnější a důstojnější, ač jako onen nápěv vystupuje též mocným vzruchem mysli až na oktávu základního tónu *e*, však vážnějším krokem. To vše svědčí bezpečně o starobylosti a řekl bych i původnosti našeho rukopisného nápěvu, jak shledali jsme při svých badáních též na jiných písních povšechně. —

V tom pak utvrdíme se ještě více, porovnáme-li pravopis originalu této písně s pravopisem nejstaršího známého opisu „Bogarodzice" z roku 1407., jenž obsahuje se na zadní desce rukopisu jagellonské knihovny v Krakově čís. 1619. Mám před sebou věrné snímky originalů obou těchto písní, vlastnoručně zhotovené. Nápěv „Bogarodzice" psán starším notovým písmem neumovým, jímžto psávalo se v XIII. a XIV. věku, však pravopis textu náleží již do XV. století. Rukopis naší písně velikonoční jeví na sobě naopak pravopis XIV. a notové písmo XV. století. Text její má veskrz dvojpuntikované *ÿ* za *i*, však „Bogarodzica" z r. 1407. již často krátké *i* a po řídku *y*, jen jednou puntíkované *ÿ*. A těmito výsledky badatelskými tuším, že potvrzují se naše udání, že opsal někdo píseň „P r z e z t w e s w i ą n t e" do rukopisu B. 5. (1) z předlohy, pocházející z druhé polovice XIV. století. Snad byla tedy složena buď od opata Witowského, nerozlučného druha krále Vladislava Lokýtka, neb od poznaňského biskupa XIV. věku S t a n. C i o l k a, o nichžto dí Juszyński v předmluvě svého „D y k c i o n a r z e p o e t ó w p o l s k i c h" (1819.), že skládali polské písně posvátné, neb od Mik. Trąby, jejž nazývá Sovinski (l. c.) též „básníkem". Pak bychom si také snadno vysvětlili, p r o č j i p ř i j a l d o s v é a g e n d y.

Tím ovšem ztvrzuje se, co jsme z rozboru této písně pouze na základě nápěvu Mioduszewského v řečeném pojednání poznali a usoudili, neznajíce ještě tohoto rukopisného nápěvu starého. Již tenkráte pravili jsme: „Tento rozbor nápěvu svědčí, že tato melodie jest velmi stará a skladatel její že byl mistr." **) Nyní, poznavše původní, mnohem starší a ryze choralní tvar té melodie, utvrzujeme se v úsudku tomto plnější měrou a bezpečně. — A praví-li Juszyński o této písni:***) „Następująca zaś pieśń wielkonoczna pozostała w pierwiastkowości swoiey, i tęż samę przez 400 lat bez najmnieyszey odmiany spiewa pospólstwo w naszych kościolach": víme nyní, do jaké míry tento výrok platí. Literar-

*) V pojedn. „Posv. píseň polská" l. c. str. 35.
**) „Posv. písni pol." (l. c.) str. 24.
***) L. c.

ním dějepiscům polským bude tedy na příště i tuto velkonoční píseň přijímati do rozboru „polske poezie kościelnej".*)

Jak oblíbena byla tato píseň, o tom svědčí také ta okolnosť, že dvorský hudebník polského krále Zykmunta III. sedmnáctého věku, Wincent Liliusz užil melodie této písně za thema ke skladbě svého „Sanctus", v jedné čtyřhlasné mši **) Základní thema tohoto „Sanctus" jest původní nápěv naší rukopisné písně „Przez twę swiąnte". Zpívala se tedy ta píseň v XVII věku ještě dle původního nápěvu.

* * *

Pohnuti výsledkem badání o této z nejstarších písní polských vzácné památce, nelze nám neopětovati též na tomto místě domněnku, žeť i v jiných knihovnách, archivech, museích atd. bude skrývati se ještě nejedna podobná památka staropolských písní, jichžto krásu a cenu na jiném místě jsme vylíčili a dokázali. ***) Podařilo se již nejednu z prachu zapomenutí vynésti na světlo. Stojí tedy za to, by také na dále přesné, pravé nápěvy a texty těchto písní byly vyhledávány, kriticky ohledány a na veřejnosť podány, aby platnosti pozbyl stesk Mioduszewského: „Máme w prawdzie w niektórych książkach dochowane piesni dawne, ale ztrudna natrafiamy, ktoby ich prawdziwe i pierwotne znał melodye." †)

Slovinské spisovatelky.

Podává Jos. Kouble.

(Dokončení.)

Že dívky a ženy slovinské zvlášť pamětlivy jsou zlaté mládeže své, která bohužel tak záhy v nanejvýš nepříznivých poměrech národních jazyku svému a vlasti se cizí, toho důkazem jsou hojné články z per ženských básnického i prosaického obsahu, které zdobí ušlechtilý dárek mládeži slovinské, rozkošný časopis „Vrtec" (zahrádka). Než stůjtež tu i jména oněch spanilomyslných Slovinek, věnujících se úloze tak krásné, útlým srdcím mládeže vštěpovati první lásku k otčině. Jsou to vlastenky Barbka Höchtlová, Katarina Groserová, Meta Puklová, Matilda Tomšićová, Anna Križmanová, Eliza Steinmetzová, Gabriela Gallová, Leopoldina Krsniková, Antonija F., Roza Kósová a Josipina Miklavčićová.

Než i chvályhodná činnosť těchto vzorných žen a dívek nemá ovšem jinak pro literaturu slovinskou významu, ač přece obdivu svého

---

*) Ani dr. Mikol. Bobowski nepojal jí do svého kritického rozboru: „Polska poezia kościelna od nejdawniejszych czasów aż do wieku XVI." (Odbitka z „Przeglądu katolickiego"). Warszawa 1885. Zmínil se zde o ní, však kriticky nerozebral jí, jako jiné písně staré.

**) Viz o tom v časopise „Muzyka kośc." 1885. str. 91.

***) Ve zprávách o zasedání královské české společnosti náuk" r. 1885.

†) V „przedmówie" jeho zpěvníku z r. 1838.

odepříti nemůžeme, že v národě počtem tak nepatrném zjevuje se tolik horlivých, obětavých dělnic, které síly umu svého posvěcují účelu tak vznešenému.

Také v umění výtvarném objevila se u Slovinců na začátku XIX. stol. malířka Alojzija Mar. Petričová, a nejvíce povzbuzoval ženy slovinské k pěstování umění proslulý malíř slovinský Matěj Langus († 1855), z jehož školy vyšly výtečné žákyně: Josipina Strusová, Amalija Oblaková, Terezija Lipičová a jiné.*)

V poesii však a krásné literatuře s pýchou mohou Slovinci ukázati na vznešený trojlístek svých výtečných básnířek a spisovatelek, Josipiny Turnogradské, Lujzy Pesjakové a Pavlíny Pajkové.

Žel, že prvá z nich, jež jako hvězda dennice zazářila na zachmuřeném nebi slovinském, v nejkrásnějším mladistvém jasu znenadání shasla, zůstavivši po sobě nehynoucí paměť, dokud tlouci budou srdce opuštěných Slovinců.

Josipina Turnogradská jest zjevem tak neobyčejným a památným, že zajisté se zavděčíme laskavým čtenářům, seznámíme-li je blíže s během mladého a mnohočinného života jejího.

Pod vysokým Storžičem blíže starobylého Tříhlavu ve městě Turnu krásné gorenské krajiny, která tak mnohé znamenité Slovince zrodila, spatřila světlo světa též naše Josipina 9. července 1833. Po rodném městě svém přijala básnické jméno „Turnogradská", jež každému Slovinci zaznívá libým, kouzelným zvukem.

Vynikajíc již v útlém mládí vzácným bystroduchem a neobyčejnou něhou srdce, vychována byla pečlivou mateří, statkářkou Marií Urbančičovou ve svém rodném zátiší, a ve školách prospívala již tak obdivuhodně, že osvojila si hned z mládí mnoho znalostí v přírodovědě, historii, zeměpisu, mathematice i geometrii, a později vynikala neobyčejnou znalostí literatur slovanských i cizích, seznámivši se i s klassickými plody římskými a řeckými, jejichž jazykům, jakož i všechněm slovanským úplně rozuměla. Horlivě pěstujíc studium klassických děl literarních staré i nové doby, zajímala se i jinými obory, které zvláště ducha ženského vysoce šlechtí, jmenovitě uměním hudebním, a tu osvědčila se za své doby co výtečná umělkyně na klavír.

Hle, jak snadno by jiná dívka, jež povznesla se tak vysoce a s takým vzletem nad všední život a na výsluní evropské osvěty se ohřála — jak snadno by opustila domácí úhor a přilnula k žírným a šťastnějším luhům cizím! Však ušlechtilé, živé srdce Josipiny mladistvým žárem milovalo rodnou vlasť i rodný jazyk, a tak vidíme ji jako prorokyni lepších dnů slovinského národa a pravou Slávy dceru drahocenné dary ducha i srdce svého skládati na obětník vlastního národa. S pýchou hleděli Slovinci na ten krásný květ, vypučelý na rodné půdě, jenž kraje slovinské osvěžoval mladistvou, blahou vůní a oslňujícím jasem jej ozařoval. Horlivý vlastenec slovinský, dr. Razlag, chvále duševní i tělesné přednosti neobyčejné dívky té, dochoval nám i některé črty bytosti její, řka: Vzrůstu je vysokého, jak mladá jedle, štíhlá a

*) Srovn. rozpravu Petra Radiče: „Umételjnost in umételjna obrtnost Slovencev". Letopis Matice slovenske, 1880.

étherická jak pohorská víla — duchaplné tváře, pravý vzor slovinského typu, zářivých modrých očí, zlatolesklých bohatých vlasů; duše jemnocitné, povahy blahé a vzorné... čarovná dívka mezi dcerami slovanskými! Hluboké, bystré oko pohledu otevřeného a líbezného, běloskvoucí jasné čelo prozrazovalo ti mžikem bujné, křišťálné vlny vnitřního duševního života a ony nebeské, idealní výšiny, k nimž jasný duch její orlími perutěmi se vznášel. Při vší nádheře duševní i tělesné byla povahy skromné, líbezné a vážné, obcování a mravů šlechtických i rozmilých.

K jak krásnému a šťastnému životu pozemskému spěla tato vzorná, milostná panna, seznavši se s mužem, rodákem, důstojným ducha i srdce jejího — horlivým národovcem a básníkem slovinským drem. Lovrem Tomanem, s nímž vstoupivši v něžný svazek manželský, ve kterém dvé duší sobě příbuzných harmonicky splynulo, hleděla vstříc po boku mladého chotě svého nejutěšenějšímu a nejpoetičtějšímu jaru lidského života. Duch dvacítileté ženy té s ještě mohutnějším vzletem se povznesl a zazářil neobyčejným leskem v slovinském písemnictví. Avšak jako královné květin, růži, souzeni jen krátcí dnové, tak i Josipina v nejluznějším rozkvětu svadla již za prvého jara svého vzorného života. Roznemohši se horečkou k žalosti národa svého, jenž ji jak bytosť nadpozemskou zbožňoval, a na velikou ztrátu písemnictví slovinského, jež právě počalo se utěšeně rozvíjeti — shasla navždy 1. června r. 1854. v 21. roce svého života. Hrob její na hřbitově v Štýrském Hradci, kde s chotěm svým, drem. Lovrem Tomanem, krátkému štěstí se těšila, zdobí krásný pomník, v jehož mramorovém hranolu stkví se významný nápis: „Kdo duchem žije, neumírá!“

Jen krátkou dobu tři let účastnila se literarního ruchu, a přece dobyla si zásluh takových, že z paměti národa svého nikdy nevymizí. Již co 18letá dívka objevila se s krásnou povídkou ve „Slovinské Včele“, překvapivši redaktora jejího, Antonína Janežiče, jak svou osobou, tak ušlechtilým obsahem svého rukopisu, jejž provázela listem, vysvětlujícím podnět jejího přístupu v družinu slovinských spisovatelův, a znějícím takto: „Vážený pane! Slávy den líbezně se zastkvěl. Synové její spěchají, by každý jí svůj dárek přinesl, každý jí touží dle sil svých prokázati, že jest jejím důstojným synem. A proč by také její dcerky rovněž takých tužeb nechovaly? — Ta myšlénka je příčinou, že i já pokusila se v drahém mateřském jazyku něco napsati, že jsem se osmělila jednu povídku ze sbírky své na bílý den poslati a vás prositi, byste ji ve svou pilnou „Včelu“ přijal... Josipina Turnogradská nechť je moje jméno, an „Turnski grad“ je rodištěm mým... Přijměte poručení upřímné Slovinky Josipiny Urbančićové. Na Turnu, 11. ledna 1851.“

Rozradostněný redaktor odpověděl na lístek dívky nadšeně v časopisu svém: „Blahomyslné slečně J. Turnogradské! Výtečnou prací slavíte vstup svůj do kruhů našich spisovatelů. Vytrvejte na cestě tak krásně nastoupené. Buďte hvězdou, vůdkyní a stkvělým vzorem našim drahým dcerám slovinským.“

A vskutku, mladistvá spisovatelka probuzena úsvitem národního znovuzrození nepodala efemerní výron rozbouřeného nitra, než stkvělý počátek celé řady vynikajících plodů, jsouc věrnou tajemnému vnuknutí

šlechetného srdce svého, jež ji mocně pudilo, aby na dráze zdárně nastoupené vytrvale působila. Žel, že většina jejích plodů zůstala v rukopise a jen menší část uveřejněna byla ve slovinských listech. Ještě bohatší a nevyčerpatelnější byl však zajisté onen myšlénkový poklad, byly oné vznešené ideje, jež duchaplná dívka vzala s sebou neuprosný, přeraný hrob!

V Janežičově „Slovin. Včele“, vydávané v Celovci, uveřejněny novelly a povídky její: „Nedolžnost i sila“, „Musa izdajnik“, „Slavjanski mučenik“, „Zvestobo do smrti“ a „Svatoboj puščavnik“; ostatní pak vydány v almanaších „Zory“: „Boris“ (1852.). „Tvrdislav“ a „Rožmanova Lènčica“ (1853.). Po smrti její pak vydána r. 1859. v známém Vodníkově památníku „Vodnikov spomenik“ povídka její „Marula“.

Kromě těchto tištěných spisů napsala Josipina ještě asi dvacet belletristických prací, dle úsudku znalců vesměs výborných, které však bohužel dodnes nespatřily denního světla, jsouce toliko dle názvů známy, a to jen z menší části, jako „Vilica“, „Svobodoželjna Slavjanka“, „Rodoljub“, „Sudba Bretislavova“, „Spitignjev i vdova“, „Nikola Zrinji“. „Sprava“, „Moč vesti“, kteréž významné názvy choť její v popisu literarní pozůstalosti Turnogradské uvádí, dokládaje, že kromě toho zůstavila ještě daleko více povídek, jedva počatých, neb jen v hlavních konturách načrtnutých. Vysoce nadaným duchem svým vedena byla k zpracování též vyšších úkolů belletrie, měvši v úmyslu podati celý cyklus povídek s názvem „Zrcadlo srdce“, majících za účel podati psychologickou kresbu srdce lidského a vylíčiti onen věčný, nikdy nedobojovaný zápas mezi ctností a zlobou. Však i z toho zůstala jen kostra.

Z poesie její vyniká nevšední cenou báseň „Zmiraj krasna je narava“ (Slov. Včela 1852.), jež je znamenitým dokladem, jak žena srdcem svým dovede se hluboko ponořiti v krásy přírody a s jakým vzletem a neobyčejnou živostí umí dojmy své vylíčiti. Mezi prosaickými spisy připomíná Toman zvláště stať její „Metrika prosy“, o níž praví: „Každý podiviti se musí práci této. Že zvěčnělá spisovatelka prosou tak úměrnou psala, jako málokterý spisovatel, o tom svědčí každá řádka jejích povídek; že pak onu vlastnosť, metricky psáti, kteráž je s důsledností myšlének úzce spojita a duchu vrozena býti musí, také v návodech, pravidlech a důkazech, a sice tak důsledně, promyšleně, mistrně a jednoduše vytknutých, vyjádřila — to musí i nejodbornějšího znalce překvapiti a obdivem naplniti!“

Z jiných prosaických prací uvádí stati její: „Na hrobě Prešernově“, „Graecia — Slava“, „O kipich Velesovskih“, „Hoja iz Predvora na Turn“, „Pusti grad“, „Jesen“, „Donava“ (o svatbě císařově) atd. Také z toho oboru zůstavila mnoho počatých spisů, mezi jiným též tragoedii „Vilica“, jejíž předmět totožným jest s uvedenou již stejnojmennou povídkou a jejíž počátek tušiti dává o vzácné výtečnosti obsahu.

Vynikající místo mezi literarními plody Josipininými zaujímají konečně — její soukromé listy. Pravil-li Göthe, že mnohý, jehož ani jména neznáme, ve svých listech více výtečného zanechal, než daleko proslulí spisovatelé — platí to plnou měrou o Josipině Turnogradské, i kdyby nebyla nic jiného než jediné listy psala. Ni řádky, ni slova ona nenapsala bez hluboké úvahy a promyšlení; a uvážíme-li, že v dopisech

svých, zasýlaných přátelům i přítelkyním blízkým i vzdáleným v cizích krajích, zpytovala všecky poměry člověka, rozjímajíc o nejvyšších ideách, o Bohu, svobodě, lásce, o vlasti, historii národů, přírodě, o vědách i uměních, uvážíme-li, že takých dopisů vzrostlo na více set, snadno si pomyslíme, jaké drahokamy, jaké poklady duchovního zlata a stkvělých perel z nevyčerpatelné pokladnice ducha jejího v dopisech těch uloženy jsou.

Pravili jsme, že Turnogradská i hudební umění s láskou pěstovala, vynikajíc jmenovitě co výtečná pianistka. I ten moment jest významný; slovesné umění nemůže do té míry nejjemnější záchvěvy duše zobraziti jako hudba, a tak vidíme i Josipinu něžné srdce její vlévati do hudebních výtvorů, v nichž opět skvěle zrcadlí se krásná duše její. Žel, že i z těchto jen některé nám dochovány. Jeden nápěv její „Občutki" (Pocity) zdomácněl Slovincům, a i ostatní jsou výtečny: „Tri rožice" a „Napitnica". Delší dobu zajímala se skladbou opery „Črtomir i Bogomila", z níž mnohé zpěvy přátelé znali, které však chovány byvše jen v paměti skladatelčině, nikdy napsány nebyly. Obzvláště výtečným byl solový zpěv Črtomíra, když tento svým vojákům před útokem na nepřítele připíjí „na Slávu i vlasť", a pak zvučný sbor chrabrých vojínů. Nevýslovně libým a významným jest dále solový zpěv rybáře, jenž z rána po ztracené bitvě vesluje zarmoucen po hladině bochyňského jezera, zpívaje: „Plavaj, plavaj prosta ribica, vjela boš se v mrežica" atd. — Z hudebnin jejích, jež v největší části se životem jejím na věky dozněly, nebyvše napsány, zachovány pouze tyto: „Rodoljubica", „Zoranka" (polka) a „Milotinke" (Gorenské krasavice), které vesměs vynikají ušlechtilostí a originalitou.

Dr. Lovro Toman dlouho upravoval a chystal k tisku pozůstalosť průvodkyně svého života, chtěje vydati veškeré spisy její spolu se životopisem a podobiznou; konečně však i on vyrván byl neuprosnou smrtí z řad Slovinců, a šlechetný úmysl jeho dodnes čeká svého vyplnění: trpký to a častý osud malých národů slovanských!

Než ačkoliv se touha Slovinců, aby památka prvé jejich „dcery národa" důstojně oslavena byla, dosud nevyplnila, přece krásný, ač krátký, však činuplný život ženy té vtiskl se hluboko v srdce národa slovinského, v němž duch její věčně žije. Té pak zasloužené cti již za života se jí dostalo, že krásné výtvory ducha jejího vzbudily nadšený ohlas i v dalekém severu slovanském, pod nebetyčnými Tatrami i na ledné Něvě. Výtečný Slovák, M. J. Hurban, s pochvalou referuje ve svých „Slovenských Pohľadech" (1851. sv. 4.) o povídce její „Slavjanski mučenik", v níž vylíčena je žalostná smrť mladého Slováka Vitka Šulka, a praví ku konci: „Vyslovujeme svou hlubokou poklonu, plnou díkův a úcty k ušlechtilé dámě, která tam v dáli rozmilou vzpomínku věnovala z milostného svého srdce bratru od severu Tatranského — umučeného pro věrnosť k panovníku, pro lásku k jeho národu, k nešťastné matce Slávě!" — A ruský časopis „Sěvernaja Pčela" v Petrohradě (1852. č. 66.) rovněž nadšeně velebí vlasteneckou mysl „molodoj děvušky", která napsala povídku z ruských dějin „Boris", pronášeje ku konci významný úsudek o Turnogradské: „Eto javljenije rědkoje v tom kraji!"

Tak hle šlechetná dcera národa slovinského počtem tak nepatrného, krásného jména si dobyla nejen v skromném kruhu domácím, než i v dalekém a širém světě slovanském se proslavila, jsouc krásným a živým toho dokladem, že cenné duševní výtvory i nejmenších národů slovanských jsou pospolitým pokladem všeho Slovanstva! Byl to zajisté stkvělý triumf mladistvé ženy, která během krátké doby tří let takých vavřínů si dobyla!

Kolik však krásných myšlének a ideí nevyslovených, které v tajemném vroucím moři jejích citů plápolaly, pochováno na věky v tichém hrobě jejím!"

Dr. L. Toman, konče svou zprávu o pozůstalosti ženy své, projevuje bolestně žal národa nad nenahraditelnou její ztrátou: „Snad nebylo bytosti a zajisté ne dívky pod sluncem, kterou by bylo nebe tolikými dary obmyslilo, která by byla Boha tak pojímala, tolik vědomostí ve vědách i uměních si osvojila, která by byla ve všem tak dokonalá již v útlém mládí jako ona, jíž není více mezi námi! Na ní se ku podivu vyplnila slova výtečného myslitele, že člověk, jemuž genius v srdci žije a kypí, musí se v samotě a odloučenosti od světa zúplna rozvinouti a všecky poměry lidské dokonale seznati... A jestliže se musí každý diviti, že byla ona tak mlčenliva, mohu říci, že mlčela, ježto byla při své neobyčejné dokonalosti nevýslovně skromna a ponížena, toužíc jen potichu vždy výš a výše k svým vznešeným ideálům.

Stála jak růžinka jarní, prokvetlá líbezně, rozlévajíc vůkol libodechou vůni a všude šíříc útěchu i radosť tajemným kouzlem — však znenadání zaburácel děsný vichr, rázem zničil ten půvab poupat bezčetných a zlomil nelítostně růži celou..."

Žalem zalkal celý národ slovinský, posýlaje nezapomenutelnému miláčku svému ústy pěvce svého Stritara poslední projev citů svých:

Aj, nejkrasší, jejž Vesna probudila,
Tu kvítek rděl se v luční družině;
Již v první jara tajné hodině
Dar božských vděků jemu vykouzlila

Však s nebes mrazná bouře zavířila,
Plod krásný marně kynul dědině...
Ach, něžné číško skleslo květině,
A niva širá žalem zakvílila.

Tak za Tebou nám drahá Josipina!
Ach! příliš záhy, kvítku rozmilý,
Lká žalostně Tvá domovina.

Však dokud slovinského bude syna,
Tvá hvězda nám se v západ neschýlí;
Nechť kosti Tvoje lehká kryje hlína!

A jako její planoucí hvězda září vždy jasným leskem, tak i onen nadšený oheň, jenž plápolal v ňadrech obdivuhodné té andělské bytosti ženské, neshasl životem jejím, než šířil se blahonosně v něžných srdcích slovinských žen a dívek, jimž v duševním životě a kulturním zápase národa jejich připadá zajisté úloha veliká a nesnadná, tím však záslužnější a vznešenější.

Minulo právě deset let po úmrtí Josipiny Turnogradské, a hle, na Parnassu slovinském zjevila se r. 1864. výtečná básnířka a duchaplná spisovatelka Lujiza Pesjaková. kterou vhodně kdosi prozval u nás slovinskou Krásnohorskou. Není takřka listu, ni časopisu slovinského, v němž bychom zvučného jména jejího neshledali, a publikace literarních spolků slovinských co rok ozdobeny bývají vynikajícími plody básnickými i belletristickými výtečného jejího péra. L. Pesjaková, dcera horlivého vlastence slovinského, dra. Chrobata, narodila se v Lublani, žijíc stále v tomto jediném národním středisku veškeré Slovenie a neunavně pěstujíc krásné písemnictví slovinské. Básnické plody její, novelly i povídky roztroušeny jsou po nejrůznějších listech slovinských, jako v časopisech „Novice“, „Glasnik“, „Zora“, „Besednik“, „Zvon“, „Kres“, „Vrtec“ a j., dále v publikacích „Družby Mohorské“, „Matice slovinské“ a „Dramatického družstva“. Nelze nám bohužel blíže uvažovati obsah plodů těch z příčin u nás na snadě jsoucích, připomínáme však aspoň názvy některých spisů prosaických, jako: „Dva slavca“, „V Draždanih“, „V gozdu“, „V Karlovci“, z dramatických plodů pak „Na Koprivniku“, dramat. prizor 1872., „Gorenski slavček“ operetta 1871., „Svitoslav Zajček“ 1865. atd. — Také literaturu cestopisnou, u Slovinců dosti chudou. obohatila rozkošnými reminiscencemi z krásné Italie „Popotni spomini“ (Zvon 1884.).

Neméně krásné pověsti dobyla si druhá ze žijících básnířek a spisovatelek slovinských — paní Pavlína Pajková, rozená Doljaková, Goričanka, jež sice daleko od své vlasti žije v sesterské zemi moravské, avšak i z tohoto dalekého severu slovanského duchem zalétá nadšeně k jihu, k milované otčině své. Již r. 1878. o sobě vydala své básnické plody „Pesni“, dále byla pilnou spolupracovnicí slovinské „Zory“, a zvláště vyniká básněmi, novellami a belletristickými příspěvky, jež uveřejňuje v celoveckém „Kresu“. Jmenujeme tu novelly její „Roka in srce“, „Blagodejna zvezdica“ (přeložena v „Zlaté Praze“ r. 1884.), „Mačeha“, „Očetov tovariš“ a j.

Než i tyto dva krásné zjevy v literatuře slovinské nejsou osamotněly, a není také divu, že vzory tak ušlechtilé probuzují nyní v ženském světě slovinském čilejší ruch a horlivou lásku k domácímu písemnictví, které jest Slovincům jedinou útěchou, pýchou a jediným národním majetkem.

Bohdá z čilého ruchu toho vzejde Slovincům v nejbližší budoucnosti, k níž s důvěrou a nadějí hledíme, nejedna stkvělá hvězda!

Dopisy Františka Palackého J. E. Purkyňovi. *)

I.

W Praze, 22. zářj 1833.

Před několika dni nawrátiw se z cest swých archivarských, nemeškám déle ohlásiti se k Wám, milý pane, a obnowiti swazek ten přátelský, genžto létos laskawostj Wašj ke mně na celý čas žiwota mého uwit gest.

*) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

Přál bych sobě z té duše, aby nám brzy dáno bylo spolu obcovati, netoliko dopisowánjm, ale milou přítomnostj Wašj, gegjžto požjwánj letošnj mně wždy utěšenau památku působiti bude.

Gsemť zagisté, což nerád o sobě wyznáwám, ne tak pilný dopisowatel, gako wěrný, ochotný a srdečný přjtel; wšak naděgi se, že i w této přjčině laskawostj swau se mně propůgčowati budete, nehledjce na časté psanj, ale raděgi na pramen gegich. Litowal sem, že mi nebylo zastihnauti žádného z těch pánů, genž odsud nedáwno k Wám ke sgezdu tomu Wratislawskému zageli, an bych gim byl mohl aspoň něco pro Wás swěřiti, což nynj teprw zdlauhawau cestau knihkupeckau k Wám se dostati může. A wšak podle ugišťowánj mne od Kronbergra zde došlého, poslánj naše k Wám již na cestě gest. Z toho, co we Kroku tištěno nagdete, uwidjte pane, že wýtečný Jerusalem Wáš nemá přjčiny ostýchati se sběhu s přeloženjm Žákowým. Pro mne aspoň Tasso w raušc hexamétrickém, a owšem we formách mjchaných, ohyzdný gest.

Naděgi se, že podle úmluwy mezi námi učiněné pošlete mi po někom z Pražanů onen zpěw Tassůw sljbený, měliste chwjli ku přepsánj geho pro přjprawy ke sgezdu pánů přjrodozpytců. Kollárowu „Sláwy Dceru“ nowé wydánj, také Wám po Kronbergrowi posjlám, a daufám, že wýborný plod tento, gakkoli newhodnými nowotami zakalený, mile k Wám zawjtá. Kljče nebeského pro dobrau máti Waši geště sem wyhledati nemohl, a wšak gistě se přičinjm, abych gi w tom poslaužil, budeli gen možná doptati se něgakého exempláře. Ani panu prof. Fritzowi sem geště programmů Wašich neodewzdal, neměw geště kdy ho nawštjwiti.

W oboru české literatury nic se nynj nedělá, o čemž byste zprávy giž neměl. Jungmann létos dohotowj w rkp. slownjk swůg weliký, ze kteréhož se my wšickni teprw přesné a prawé češtině učiti budeme. Také weliké potěšenj působj mi Šafařjkowo skaumánj w negstaršj historii Slowanů, we kterémž on tak sobě počjná, že bez chlauby a owšem bez nadsazowánj řjci se může, že spisem geho nowá epocha w této wětwi nauk historických nastane. Co Šafařjk náš dřjwe po německu psal, bylo tak řjkage práce gen učňowá. I wyznám Wám, milý přjteli že se zwláštnjm „ukonstantowániem“ na to patřjm, an giž hrdj Němci sami od našinců budau se učiti. Netagjm se, že mi při tom i Waši páni weleučenj, gežto se nám tak řjkage gen z utrpnosti obdiwugj, na mysli gsau. Račte wšak gim na potkánj wždy mé čestné služby wzkázati, gmenowitě pp. Wachlerowi, Štenzlowi, Gauppowi, Schönowi, Menzlowi, Hofmannowi; gáť zagisté wždy záslnhy gegich wšeliké upřjmě ctjm, i laskawost gegich mně prokázanou wděčně sobě připomjnám.

Gá doma nynj pokračugi we studiech swých obyčegných. Nabylť sem opět létos zwláště w Třeboni pokladů wážných pro historii naši; a wšak geště wždy nebylo mi lze wyčerpati wše co tam důležitého. Domácj mogi nynj chwála bohu hezky zdráwi gsau, a manželka má Wám a Wašim poručena býti žádá; Šafařjkowa wšak rodina, i on sám, tytýž postonáwagj, snad až se nánic akklimatisugj. Prosjm, že račjte srdečné pozdrawenj a služby mé wzkázati laskawé panj manželce Swé, i panj matce Swé, gichžto přjzeň mně we Wratislawi praukázanou gá sobě často připomjnám; daufám také, že Emanuelek Wáš zdárně na zdrawj prospjwá. Měgtež se dobře a spomjneyte laskawě na

swého upřjmného přjtele

Fr. Palackého.

II.

W Praze, 18. března 1837.

Milý přjteli!

Celé poslánj Waše obdržel sem řádně, a Wám za ně, zwláště pak za pomoc pro p. Šaf. poslanau, srdečně děkugi. Prosjm gen, když budaucně geště mi měnu gakaukoli poslati račjte, abyste gi dřjwe od sebe na mne girirowati dáti neopominul, gelikož toho tak obyčeg a práwo měnné wlastně wyhledáwá,

a gá na měnu pauze gen Wám swědčjcj u p. Lämla w Praze gen ze zwláštnj a osobnj přjzně penjze dostáwám, gelikož tam za poctiwého muže wážen gsem. Oznamuji pak Wám, že giž pozeytřj (20. března) wydati se mám odsud na cestu do Řjma, do vatikanského archivu, k wyhledánj tamějšjch pramenů k historii české. Chceteli mne tam psanjm potěšiti, račtež ge adressowati aneb „al pallazo di Venezia", anebo „al café Greco". Pobudu tam až do druhé polowice měsjce června, a wrátjm se, dáli Bůh, ze Wlach w měsjci srpnu do wlasti. Redakcj zatjm odewzdal sem p. Jungmannowi, i Waše pogednánj, kteréhož sem pohřjchu, pro náramný daw pracj mých před odgezdem potřebných, geště ani přečjsti nemohl To, co ste mi o Lešenských pokladech k historii a literatuře české oznámil, gest nad mjru důležité a pro mne zwláště zagjmawé Až se bohdá z Wlach nawrátjm, šjře Wám o té wěci psáti budu. Byloli to náhodou, žeste mi o p. Gauppowi a Stenzlowi, gak asi se gim historie má neljbj, žádné zmjnky neučinil?

Dne 20. března, giž téměř odgjžděge, porаučjm se do Wašj lásky Wáš

Palacký.

III.

W Praze, 26. července 1839.

Milý přjteli!

Posjlám Wám mé historie české, druhého djlu, 4 exempláře: geden, na lepšjm papjru, pro Wás; ostatnj gsau pro Slezskau wlast. Společnost, gežto mě swým audem učinila, pro p. Stenzla i Gauppa, gimžto wšem prosjm, že ge s uctiwým odemne poraučenjm dodati ráčjte. Abych gjm přitom psal, nemohu a nestačjm pro wšeliké práce, gimiž odewšad zasypán gsem; mimo to dopisowánj mé, gakkoli se ho štjtjm a w něm se lenjm, předce mi wždy wjce času ugjmá, nežli za slušné pokládám.

Nebude Wám neznámo, že sem celau minulau zimu w Italii s rodinau swau ztráwil; poslali nás tam lékaři, aby manželka má krutosti zimy české snad nepodlehla.

Bawili sme se neywjce w Řjmě, potom w Neapoli. Gá sem tenkráte nemnoho tam pracowal pro historii, neměw k tomu od stawůw poručenj, t. peněz, bez nichž se tam nic nepořjdj. Tjm pilněgi studowali sme tamějšj poklady starožitnostj a krásoumy Synek můg, ač mimo wůli mau, stal se hotowým antiquarem a Kunstkennerem, t. g. giž obrazy některých mistrůw sám poznáwal, k nemalému podiwenj tamějšjch kustodůw a ciceronůw. Gá při těchto studiich pamatowal sem na swé aumysly krasowědné, Wám neneznámé, k nimž se i nawrátiti hodlám, gak mile gen té neypilněgšj práce při historii se sprostjm. Nynj má rodina we Františkowých láznjch se nacházj, gá pak neywjce času tráwjm prohljženjm archivu našj kapituly Pražské; musjm zagisté užiti přjležitosti, pořjdku se wracugjcj. K dalšjmu spisowánj historie přikročiti mjnjm teprw na podzim. Mezitjm neunawný we pronásledowánj mém Kopitar chce mi geště zawaliti nowau práci, welehmotným na mého krále Otakara II. autokem; slyšjm, že k tomu pomoc sbjrá u wšech protiwnjkůw mých, Meinerta, Knolla, Wolného i Bočka. Gá wšak se o to nehrubě starám, wěda dobře, že čjm wjce ti páni w historii tohoto krále skaumati budau, tjm se wjce o prawdě mé přeswědčj; čjm pak méně, tjm snáze bude gich odbyti Literarnjch nowin z Prahy neumjm Wám podáwati; tušjm, že gich nenj mnoho. Slownjk páně Jungmannůw se giž dotiskuge; za 10 dnj bude prý wše skončeno.

On sám na přjštj školnj rok zwolen gest za Rectora Uniwersity Pražské, kteréžto důstogenstwj nynj práwě po bratru swém Antonjnowi nastaupj. Dr. Amerling koupil sobě zahradu w Praze, kdež preparandům školnjm naučenj přjrodopisná zdarma poskytuge, také w řemeslnických školách nedělnjch, gežto zarazila Gednota průmyslowá, wyučuje po česku. — Amerling gest nemalá náděge naše.

Šafařjk geště wždy censurau se mořj, kyžby gi brzy sproštěn byl.

Ohledem na Časopis připomenauti sem Wám chtěl, že obecný lid w Buděgowsku Waše „železnodráhy" giž dáwno zprosta „železnicemi" nazýwá, a

to dobře; škoda, že Šaf. jakožto redaktor toho nešetřil. Ohlaste se k nám brzy, milý přjteli! Až já Wám zaſe pſáti budu, tušjm, že bude mi lze oznámiti Wám něco dobrého, o čemž před čaſem geště mluwiti nellušj.

Buďte zdráw a pamatugte laſkawě na

Wašeho

P(alackého).

Sr. Wohlgeboren

Herrn Johann Purkinje,
öff. ord. Profeſor an der Univerſität
in

Breſlau.

(Nebſt einem Pack Bücher.)

Ivan Aksakov.

Zamluvenou obšírnější stať o I. Aksakovu z péra ruského hodláme uveřejniti později (jakmile nás dojde), nyní podáváme uvážení hodnou vzpomínku z petrohradského „Kraje“. Buďtež vyslechnuty různé strany:

Rod Aksakových byl starý, šlechtický, ze zemské šlechty v Závolží; v XIX. věku usadiv se v Moskvě, vynikal schopnostmi spisovatelskými. Otec Ivanův, Sergěj Aksakov, napsal ze svých zpomínek cenné paměťníky pod názvem „Rodinná kronika“; bratr Konstantin byl v ruské literatuře jedním ze hlavních vůdců tak zvané školy slovanofilské, kteráž jsouc proti poevropštění Ruska Petrem V. a z celých dějin národa vyjímajíc pouze zvláštní národní živel, doufala, že celé Slovanstvo sloučí pod tímto jmenovatelem. Tyto zásady byly rodinným podáním; po Konstantinovi byl nejhorlivějším jich šiřitelem Ivan Aksakov, nar. r. 1823 Vychován byv ve škole právnické v Petrohradě, zastával velmi krátký čas civilní úřad, načež mu geografická společnosť uložila, aby studoval obchod na jižních trzích výročních. R. 1853. a 1854. nasbíral takto látku k velmi důležité monografii; na to sloužil ve vojště za času krimské války, ale od r. 1858., opustiv tuto službu, oddal se pouze literatuře, k čemuž mu nescházelo ani času ani značných prostředků, ježto byl člověk velmi zámožný.

Žádné jeho dílo nenese známky plodu uměleckého; nebyl to také duch pružný. všestranně a vědecky vzdělaný — všecky schopnosti absorboval horlivý, ale velmi subjektivní patriotism, jemuž to však dodávalo mnoho ceny, že měl ke službám horoucí a upřímné přesvědčení. Aksakov povždy jsa vážný, nikdy neironisující, nikdy nezapadaje ve hloubky filosofického myšlení, ježto mu stačilo tradicionalní credo národní a pravoslavné — Aksakov ve svých myšlénkách nevycházel za hranice otázek praktických, ale byl jen politikem a publicistou ultranárodní směru v otázkách politiky vnitřní i zevnější. Politika ta byla extremní; o ní často bylo lze říci jako ve známém aphorismu: „plus catholique que le pape, plus legitimiste qu'un Bourbon“.

V ideách svých byl Aksakov skoro vždycky v opposici, skoro všecky jeho spisy končily se tím, že je musil z nařízení censury zničiti; ale patriot měl své privileje a mohl vysloviti mnohem více věcí, a to směleji, nežli kdokoli jiný za týchže podmínek. Byl čas, kdy v poměrech národností ruské a polské Aksakov měl náklonnosť k politice smíru. Michal Grabowski za pobytu svého v Petrohradě r. 1860. jezdil do Moskvy, kde býval v redakci Aksakova časopisu „Děň“ vlídně vítán, a tam také přijímali jeho články o Slovanstvu. Ale po povstání r. 1863. promluvil již jen probuzený a rozvášněný cit patriotický; Aksakovův pohled na Slovanstvo ustálil a zkrystaloval se ve způsobě theorií o protivnosti plemen: románskogermanského na základě latinském (protestantism byl pokládán jen za odlomek katolicismu) a slovanského na základě východním. V této theorii nebylo již místa pro ty větve slovanské, kteréž přijaly svou kulturu ze západu, ne z Cařihradu, a nemohly ji již přeměniti. Od toho času stal se Aksakov, zvláště za hranicemi, typem tak zvaného panslavisty.

S Čechy a Jihoslovany měl časté styky, přičinil se také velice o sjezd slovanský v Moskvě r. 1867., jehož účelem, jak později se ukázalo, nebylo ani tak dorozumění se Slovanů vespolek, jako spíše manifestace rakouských Slovanů proti Maďarům v Rakousko-Uhersku. Aksakovův organ „Moskva“ byl zastaven a od toho času Aksakov působil trochu v události jiným způsobem, zejména jako předseda v moskevském slovanském spolku dobročinném. S celou energií duševní, a té měl nemálo, vystoupil pro východní válku srbskobulharskou, ale po smlouvě berlínské roku 1878. prohlásil se v řeči, kterouž měl ve schůzi komitétu, tak rozhodně proti politice této smlouvy, háje zásady míru svatoštěpánského, že musil ustoupiti se svého postavení a nějaký čas stráviti ve vesnici na svých statcích. Události, kteréžto se sběhly roku minulého na poloostrově balkanském, dokazují, že Aksakov předvídal mnoho věcí budoucích.

Novou činnosť vydavatelskou a literarní rozvinul Aksakov již za nové vlády jako vydavatel moskevského týdenníku „Rus“, jímžto se nejčinněji zaměstnával až do té chvíle, když jej náhle dne 27. ledna zachvátila smrť následkem aneurysmu. Týdenník „Rus“ nepřál velmi Polákům, zvláště v korrespondencích; ale od počátku r. 1885. nastala v té příčině jakási změna, a v otázce pruského vypovídání vyšla celá řada článků, v nichž energicky bojováno proti násilí, jež tímto vypovídáním bylo učiněno citům lidskosti.

S úmrtím Aksakovým mizí poslední zbytek bývalé slovanofilské školy v prvotním jejím tvaru; umlknul hlas, jenž málo koho pohnul k činu, ale byl bedlivě slýchán, hlas velmi nezávislý, v té příčině tvoří se po Aksakovu v ruské publicistice prázdnota, kterouž tak snadno nelze vyplniti.

Žlutá růže.

Povídka od **Jana Zacharjasiewicze**.

Přeložil *F. A. Hora.*

Rada Pafnucius dočkal se konečně výslužby. Bylo mu rozloučiti se se stolem, u něhož byl strávil čtyřicet let. Kollegové a podřízení uctivše jej banketem, plakali, když se s nimi loučil.

Byl to poctivý člověk ten pan rada Pafnucius. Všickni jej měli rádi, milovali jej. Kollegové jej zvali na whist. Měl mnoho veselých anekdot, jimiž bavil společnosť. Dámám vždycky prokazoval hledanou zdvořilosť, a často jim nabízel své služby, bylo-li třeba pozdě v noci některou provoditi domů.

Byl slušného vzrůstu, hubený a svadlý jako sušená hruška.

Nosil zlaté brejle a vysoké límečky, dosahující až k ušim.

Nebyl ženat. Ani nejdůvěrnější jeho přátelé nevěděli ničeho z historie srdce jeho. Neměl žádných vášní, nebyl ani sběratelem starého porculánu ani známek poštovních.

Měl jen jednu slabosť — vášnivou zálibu ve žlutých růžích.

Skoro v každém ročním počasí stály u něho v okně žluté růže. V malé zahrádce nebylo kromě žlutých růží žádných jiných květin. Pan rada odbíral časopis, věnovaný výhradně žlutým růžím, a těšil se jako děcko, kdykoli mu zahraničný zahradník poslal nějakou novou odrůdu oblíbených květin, kteráž voněla jako čaj. Ano i v kanceláři na psacím stole stály květníky se žlutými růžemi.

Všecka vášnivosť jeho života soustředila se v těch květinách. Podřízení jemu úředníci využili mnohdy této vášně. Poctivý rada, jenž nikdy nepřijal uplacení, nechal se nejednou podmazati žlutými růžemi v ky-

ticích anebo květináčích. Cítil, že chybuje, ukládal si zato různé tresty, ale — růže přijímal.

Nazývali jej jako mnoho jiných „podivínem".

Rada Pafnucius měl kromě žlutorůžové vášně také rheuma v levé ruce. Dostal je ve službě, ježto celých čtyřicet let byl seděl u okna. Nechtěje přerušiti službu, léčil se mastí a lihem, důkladné vyléčení odkládaje do času své výslužby. Pak teprve chtěl odjeti do zahraničných lázní a tam se zbaviti toho nemilého nájemníka v kostech svých.

Nastala chvíle toužebně očekávaná. Oči se mu slzami zalily, když se loučil s oblíbenými svými růžemi žlutými na okně a v zahrádce; přátelé jej obdařili kyticemi ze žlutých růží, a neuprosná pára již jej unášela do světa dalekého.

Cestovní soudruzi, vidouce v jeho očích slzy a slyšíce těžké vzdechy jeho, byli přesvědčeni, že šedý stařec opouští aspoň několik dětí svých a několik vnuků ... ale on zatím opouštěl jen své růže!

Parní stroj konečně se zastavil, a rada Pafnucius byl u cíle své cesty.

Opatrně sebrav uvadlé růže, pokynul posluhovi.

„Milý příteli," pravil, „rád bych dostal byt, při němž by v zahrádce byly žluté růže."

Posluha, přeměřiv pana radu od paty ku hlavě, zabručel něco a pokynul drožkáři. Když pak Pafnucius i se žlutými růžemi umístěn byl ve drožce, sám usednul vedle vaku na kozlík.

Za několik minut zastavila se drožka před malým domkem, stojícím v zahrádce. Pod okny kvetly žluté růže.

Rada Pafnucius rychle vyskočiv, spěchal přímo k růžím. Každou prohlížel a vyslovil její jméno, jakoby vítal dobré známé. Vraceje se k domku, spatřil mezi záslonami svraštělou tvář stařeny, kteráž jej měřila zrakem nevlídným. V síni potkal hospodyni.

„Rád bych se zde ubytoval," pravil, „ale za tou podmínkou, aby ty žluté růže pouze mně náležely. Bez mé vůle a mého vědomí nesmí je nikdo trhati."

Hospodyně se usmála jaksi s podivením.

„Patrně," odpověděla, „mají Poláci rádi žluté růže. Tutéž výjimku učinila paní, kteráž bydlí po pravé straně."

„Má-li se věc takto, nemohu zde přebývati. Buďte zdráva!"

Němkyně nechtějíc pozbyti naděje, počala mu přimlouvati, že možná tu záležitosť urovnati, stařenka že za příčinou nemoci zřídka vychází do zahrady, ano že dokonce brzy se vrátí domů.

Důvody tyto nebyly sice mocné, ale vůně a krása oblíbených růží mluvily panu radovi k srdci tak, že konečně nechal se přesvědčiti a najal byt po levé straně domku.

Ještě téhož dne vyšla stařenka o dvou holích do zahrady; dala si vynésti křeslo a usedla pod svým oknem.

Totéž učinil rada na druhé straně.

S počátku nestalo se nic zajímavého. Oba však po oku hleděli na sebe. V pohledech těch bylo viděti záměry nepřátelské. Obě strany patrně čekaly, která z nich dříve začne.

Očekávání prvních výstřelů vzbudilo ve stařence netrpělivosť. Povstala. Totéž učinil rada. Stařenka přistoupivši ku keři, sáhla po kvetoucí větvičce.

„Doufám,“ zvolal rada znepokojený, „že neráčíte tu růži utrhnouti!“

„Byla by to ukrutnosť,“ odpověděla stařenka přívětivě se usmívajíc, „kdybych tak spanilé zjevy předčasně zbavila života!“

S pohnutím pohleděl rada na sousedku. Před chvílí ještě krutý nepřítel nevyhlížel nyní tak strašně. Byla to žena, kteréžto již skoro sedmdesátka uhodila na záda, tlustá, vzrůstu malého. Bílý čepec pokrýval sněhobílé vlasy pečlivě zkadeřené. Na plné její tváři jevil se úsměv dobrosrdečný.

Panu radovi se zdálo, že s takovým nepřítelem lze uzavříti modus vivendi. V nejhorším případě by mohl býti vlk syt a koza celá.

„Jste-li takového mínění,“ odpověděl již v lepší míře, „můžeme svorně spolu žíti. Spřízněné myšlénky sbližují lidi i tam, kde se zdá, že zájmy jejich se křižují.“

„A kde by, ctěný pane, zájmy naše mohly se křižovati?“ tázala se stařenka.

Rada ukázal na růžové keře.

„Květinu tu jsem si oblíbil již v nejútlejším svém mládí, a dnes na sklonku žití svého ještě více ji miluji. Cítím bolesť, kdykoli nějaká ruka se vrhá na ni, jako na přítele celého žití mého.“

Stařenka odpověděla, že si tu květinu oblíbila též ode chvíle, kdy se cítila velmi šťastnou, a nyní těšíc se žádoucímu štěstí má tu květinu ráda jako nejmilejší vzpomínku.

Srdce páně radovo bilo živěji. Stařenka s námahou se přivlekši, podala mu ručku, jížto rada se chopil pravicí.

Sousedé uzavřeli spolu srdečnou allianci na ochranu žlutých růží proti všeliké cizí invasi.

Tak minulo čtrnácte dní. Mezi spojenci panovala přízeň a svornosť veliká. Z rána sbíral rada housenky na růžích, počítal nová poupata, stařenka pak přišedši před polednem, trhala s keřů svadlé listí. Oba hosté přáli si při tom dobrého dne, rozmlouvali o růžích a nových poupatech, až došlo na rheuma, jakož i asthma, z nichž jedno trápilo radu, toto pak stařenku. Ano i kuru konali ve stejných hodinách, pili vodu z jediného pramene a koupali se na téže chodbě. Po kuře vyjížděli do lesíka v jediné drožce, a kdo je viděl, byl přesvědčen, že jsou manželé.

Možná, že rada Pafnucius míval podobné přílady. Poslouchaje stařenku, hleděl se zálibou v její sivé oči, čtverácky přimhouřené, a často se mu zachtělo načechrati si vlasy, jen kdyby byl nějaké měl. Také míval jistý příjemný pocit, že někdo v malém domku naň čeká, když po hydropathické operaci se vracel domů.

A v tom domku skutečně naň čekala ctěná sousedka. Opírajíc se o dvé holí, hleděla netrpělivě do dlouhého stromořadí, vedoucího k léčitelně. Veselý úsměv zahrál na její plné tváři, když na dalekém obzoru objevila se vysoká, hubená postava radova s pravou rukou pozdviženou. Hned nato stařenka pokud možná nejrychleji se vrátila do pokoje, aby připravila čaj a prohledla zákusky na stole rozložené.

(Dokončení.)

Rozhledy v literatuře a umění.

A. A. Потебня: Объясненія малорусскихъ и сродныхъ народныхъ пѣсень. — Zvláštní otisk z „Ruského filologického věstníku“. Varšava 1888. 8°, 268. Дополненія VIII. (Výklady maloruských národních písní.) (Dokončení.)

Ze všech tuto jmenovaných spisovatelů tuším nejdůrazněji ukázal Maretić, že k vysvětlení a rozboru metaforických obrazův i k aesthetickému jich ocenění nestačí pouze symboliku národní zkoumati z písní, než i z ostatní tradicionalní literatury, jmenovitě z obyčejů, pověr a obřadů prostonárodních. Ano teprve tyto dopřávají nám mnohdy domakati se jádra zdánlivě temných obrazů v písních. Povážiti d'užno, že mnohé starobylé názory jsou nynějšímu pokolení naprosto cizí, ano nepochopitelné, a tak mnohé obrazy v písni byly by nám hádankou, kdybychom se neuchýlili ku starobylým obyčejům a pověrám, které nám žádoucí světlo na starobylé národní názory vrhají.

Také v díle prof. Potebni neběží o formalnou stránku výrazu metaforického, nýbrž jde jedině o zevrubný výklad a ztlumočení obsahu básnických obrazů, v kteréž příčině Potebnja shora uvedený slib svůj z veliké části vyplnil. Zajímavo jest, jaké methody užil Potebnja k spracování svého díla, čili jak roztřídil básnické obrazy v symbolice národní. Při vysvětlování obsahu jde především o to, obrazy podle jejich podobnosti vnitřní čili obsažné spojitosti jejich spořádati, což již samo sebou jest úkolem velice namáhavým, avšak velevděčným, neboť jedině tímto způsobem dochází bujně vyvinutý národní symbolismus překvapujícího světla a přehlednosti. Potebnja vycházeje ze všeobecné zásady, že ku spojení obrazu s významem jeho slouží představa, t. j. vzatý z obrazu příznak, odvozuje odtud dvě hlavní kategorie poetických obrazů. Víme, že žádné slovo pojem, jejž vyslovuje, úplně nevyjadřuje, nýbrž jen charakteristický attribut jeho, při čemž byl vždy jenom onen attribut volen, který podobnému názoru a poznání nejcharakterističtějším býti se zdátl a ježto z pravidla ku představě náleží více attributů (rysů), jak při různých úvahách dle různodobého pojetí brzo jeden, brzo druhý z oněch attribuů, k slovnému vyznačení veškerého pojmu případnějším se zdál, tož jest přirozeno, že pro týž pojem neb představu více obrazů existovati může. Z toho následuje: a) že obrazy, rozmanité dle sloučení svých příznaků, mohou býti téměř totožnými dle představ (aneb dle hledisek, ze kterých se uvažují) a dle významů svých. To jsou obrazy synonymické neb řekli bychom, s y n o n y m a m e t a f o r, která stejnou představu, avšak vždy po jiných znacích neb attributech vyrážejí; b) že jeden a týž obraz může míti rozmanité, druhdy přímo disparatní významy dle toho, jak z něho mohou býti abstrahovány rozmanité představy, čili jinými slovy: obraz může býti uvažován a srovnáván s předmětem s tolika hledisek, kolik jest v něm příznaků.

Z těchto praemissí vyvozuje Potebnja methodologické pravidlo: při vyšetřování, jak roztříditi čili určiti klassifikaci symbolů, vésti si jest netoliko dle obrazů samých (na př. rozmanité zjevy a úkazy přírodní, slunce, měsíc a hvězdy, říše živočišstva, rostlinstva atd.), kterouž methodu bychom zevnější nazvali, nýbrž též dle představ v jich vniterné neb obsahové spojitosti, t. j. dle parallelných řad představ (methoda vnitřní). — Prvé methody výhradně užil N. J. Kostomarov, jenž u Rusů badáním na tomto poli položil základ svou rozpravou „O historickém významu rus. nár. poesie“. Charkov 1843, pod jejímž vlivem napsal Potebnja své dílo: „O některých symbolech v slovanské národní poesii“. Charkov 1860., str. 151. (Srovn. též Kostomarovu rozpravu: Istorič. znač. juž. russ. pěs. tvorč. Beseda 1872., IV., na př. roza, ruta, mjata, barvinok atd.)

Potebnja naproti tomu nyní drží se toliko methody druhé, která ovšem jedině vědecky oprávněna býti může. Porovnávacím rozborem pak a duchaplným seřaděním a srovnáním parallelných dokladů dospívá prof. Potebnja k určitým, pevným resultátům, hledě k významu dotyčných básnických obrazů. Zvláště připomenutí hodno že střízlivá interpretace jeho jest celkem rázu slovného bezprostředně a přirozeně plynouc z povahy obrazů samých, kdežto vytýkání mythologických momentů při analysi obrazů mnohdy do pozadí ustupuje, ač i těmto dopřává autor místy práva. — Nemůžeme nastíniti obsah ce-

lého spisu, ačkoliv jsme si učinili z výkladů Potebnjových zevrubný výtah, který by však zaujal mnoho místa. Postačí zajisté, upozornili-li jsme dotyčné kruhy na jádro tohoto přebohatého spisu, což bylo naším hlavním účelem, jakož i vyčtení literatury předmětu toho, pokud nám povědoma jest. Komu by o to šlo, seznati blíže obsah P—a díla, odkazujeme jej na oznámení Jagićovo v Archivě pro slov. fil 1885., svazek 2, kdež obsah spisu šířeji je naznačen, ač nikoliv úplně Potebnja dílem svým podal nově důkaz, že poesie slovanská oplývá největším bohatstvím básnických elementů, ačkoliv jen jistou část básnických, metaforických obrazů, které za konstitutivní elementy slovanského ducha národního pokládáme, do úvahy vzal omeziv se jmenovitě metrickým rozměrem písní, jenž ovšem v úzké jest spojitosti s obsahem písně. Přes to však jest spis P—ův přebohatý, žel též poněkud nepřehledný, ač dodaný ukazatel v mnohém jest nám bezpečným průvodcem v krásném a mnoho nového obsahujícím i vší pozornosti hodném spisu Potebnjově. — Podobným způsobem daly by se vykořistiti i jiné skupiny metaforických obrazův a badání právě v tomto okresu otevírá se ještě širé pole. *J. Kouble.*

Polština v horní stolici Oravské. Napsal J. Polívka. (Listy paedagické a filologické. XII., str. 463.—471.)

Spisovatel navštívil a jazykozpytně vyličil severní část oravského hrabství v Uhrách, osídlenou polským obyvatelstvem v počtu 27.000 duší, v kterémž čísle nalézá se též hrstka Slováků. Z místních knih kostelních vypsal spisovatel několik set rodových jmen tamního obyvatelstva, kteréž jsou z větší části polská: Z nich zajímavy jsou zvláště jména tak zvaná metronymická čili pocházející od jména matky (srovn. Archiv f. Slav. Philologie V., 112.—116.); typem mezi nim jest Wdowiak; jiná jsou: Boženiak, Jadwidzak (zní zajisté Jadwidžak), Jadwidžar, Katrak, Katruszak (zní zajisté Katrusiak), Mareniak, Orszulak, Zoszak (zní z. Zosiak), od Božena, Jadwiga, Katarzyna, Marja, Urszula, Zofja. Ta i jiná jména, spisovatelem uvedená, nalézají se také v jiných krajinách polských. Ale v práci p. Polívkově nalézají se jména odjinud mně neznámá a zajímavá, na př. Odumorek (cf. Posthumus), Martauz (martalous, staropol. ludokrajca), Žigmon (Sigmund) a j. v. „Mluva obyvatelů (vylíčeného okolí) jest co do svého základu ryze polská, a sice dosti blízká podřečí zakopanskému“ praví spisovatel a dodává, že spatřuje se na ní silný vliv slováčtiny. „Lid není si nikterak vědom své polské národnosti,“ dí dále spisovatel, „ano, když se mu o tom vypráví, popírá toho rozhodně.“ Dále opisuje p. P. dopodrobna znamení řeči těchto uherských Poláků, kteří ač nikdy nenáleželi k Polsce, přece zachovali jazyk svůj téměř beze vší zkázy. Jak jsme již pověděli, nerůzní se tato mluva valně od nářečí zakopanského [opsaného důkladně pp. Kryńským a Kosińským v Rozpravě fil. Akad. Krak., díl X.],*) tím leda, že svědčí též k značnému vlivu slováčtiny. Ku konci podává autor jednu pověsť z úst lidu, aby poznáno bylo dle tohoto příkladu jmenované nářečí.

Práce p. Polívkova jest vítaným příspěvkem v oboru dialektologických studií polských a slovanských vůbec, tím spíše, ježto dotýká se krajiny dosud vědecky nevykořistěné Vyznačuje se zevrubností a vědeckou důkladností, jako práce pocházející z péra nadaného jazykozpytce. *J. Karłowicz.*

Seoske bajke i bajalice. Crtice od Nikole Tordinca. U Djakovu 1885., str. 136.

Nikola Tordinac, popularní spisovatel chrvatský vydal ve svazku tomto jedenáct črt z vesnického života, črty to, jež nejenom po stránce zábavné, nýbrž i po stránce vědecké povšimnutí a úvahy zasluhují. Tím, že črty tyto, dříve ve „Vienci“ a „Pozoru“ uveřejněné, vydal autor pohromadě, nemálo čtenářstvu se zavděčil. Jako všechny práce Tordincovy mají i tyto vždy za substrát kus opravdového života venkovského, jmenovitě pak obyčeje, zvyky a pověry jeho, líčíce vše tak opravdově a přirozeně, slohem lehkým, průzrač-

*) V. „Slov. sborn.“ 1884., str. 225. a j.

ným a plastickým, že osoby té které črty jako živy před námi stojí. Pro tuto stránku črt Tordincových, že nic smýšleného v sobě nechovají, nýbrž na skutečnosti založeny jsouce, zachované zvyky veského lidu v rouše zábavném nám podávají, jsou črty tyto i pro ty důležity, kdo studiu národopisnému se oddávají. Zvláště povšimnutí ve příčině této zasluhuje črta „Tale budaline ili čanš u narodnoj pjesmi", kdež veškera činnost tohoto nezbytného a hlavního činitele při všech jihoslovanských svatbách jakož i jeho vlastnosti, ústroj atd., pěkně líčeny jsou, a na Talovi, hrdinovi to čaušovském písní národních, ukazovány, k čemuž četných užito z národních těch písní dokladův. — Co týče se pak črt dalších, tu — stránky zábavné se nechceme dotýkati — z črty první: „Nekopano, nekovano blago" (poklad), dovídáme se o pověře po celém Slovanstvu rozšířené, že komu na sv. Jana o půl noci, kdy kapradí uzraje a opadává, sémě za opánek padne, ten poklad nalezne. ba i řeči ptáků porozumí — Črta druhá „Vatra" (Oheň) sděluje se s námi o pověru, jak možno žháře vypátrati tím tajemným způsobem, že vezme se jednoduše sítko, položí na prst a říkají se zaříkávající slova: „Nuže, síto vševědoucí, semper de semper, všichni svatí i světice boží; rci mi pravdu, sv. Petře a Pavle, zda mi vypálil N."; pohne-li se síto při vysloveném jméně toho neb onoho, je týž dle mínění lidu žhářem. — V črtě třetí „Vukodlak", dovídáme se o způsobu, jak lze lehkým způsobem zbaviti se vlkodlaka, v nějž se člověk bezbožný po smrti promění, aby i potom ještě lidi znepokojoval: Dostačiť useknouti trojhranný hlohový kůl, jíti za bílého dne na hřbitov, hrob rozkopati, otevříti rakev, prohnati vlkodlaku prsa kolem tím — a vlkodlak vícekráte se nezjeví.

Jiná črta „Baklje (hořící dračky) u predvečerje polonočnice" poučuje nás opět o starém, již z dob pohanských pocházejícím zvyku, že na štědrý den z večera pastýři i pastýřky ze svých salaší společně se vracejíce, hořící dračky do výše metají, pod padajícími podbíhají, druh s druží, k níž lásku pocítil. se dohánějí, popěvky různé, jež jim samoděk ze srdcí tryskají, při tom prozpěvujíce. — „Blagoslov kuća o sv. tri kralja" povídá nám o mravu křesťanském, jenž i u nás do nedávna ještě panoval a jenž v Chrvatsku posud, jenom že s některými svými zvláštnostmi, se zachovává. — V obrázku „Ružini griesi" (hříchy) o kouzlech dovídáme se, jakým přiučí stará čarodějnice Manda mladou nevěstu, jež neberouc si juna, rodiči jí vybraného z lásky, k této na radu přišla, aby zvěděla, jak by se muže nemilovaného zbýti mohla a matkou dítek jeho nikdy státi se nemusila. — Všechny tyto uvedené črty kromě poučení i zábavu poskytnou, psány jsouce slohem jasným a lehkým. Obsahu pak po výtce jen zábavného jsou velmi pěkné vesnické obrázky, jako: „Crkvenjak" (Kostelník), „Pismo" (Psaní), „Selska ludjakinja" (Šílená venkovanka) a „Crkveni god" (Chrámová pouť), tak že všechny tyto sebrané črty co nejvřelejšího zasluhují doporučení. *Jindř. Apol. Mutov.*

Записки Императорскаго Новороссійскаго Университета. Одесса. Díl 43. Stran 596.

Zápisky císařské novoruské university v Oděsse dospěly ku čtyřicátému třetímu dílu, jenž vydán jest redakcí známého prof. A. A. Kočubinského, a obsahuje pět vědeckých statí, zasahujících do oboru věd právních, chemie, dějepisu, fysiky a mathematiky. Jmenujeme zde několik důležitých příspěvků. Mimořádný prof. V. N. Palauzov podal v obšírném článku (186 str.) své srovnavací výzkumy ku „stanovení otázek porotcům dle ruského práva", řád. prof. V. M. Petrijev „Materialy k otázce vyměřování síly chemického příbuzenství" (k pojednání přiloženy čtyři listy nákresův) a řád. prof. Th. J. Uspenskij otiskl v tomto díle Zápisek „Návod cara Ivana Vasiljeviče Hrozného knížeti Jeleckému a soudruhům", kterýžto návod má ruským dějepiscům, jakožto pramen, dáti poněkud světla ku porozumění, jakou diplomatickou úlohu hrál Possevin. Nejrozsáhlejší ze všech statí jest pojednání (280 str.) kandidata oděsské university G. De-Metce „Nástin anomalné disperse světla v účincích i theorii od vzniku otázky až po naše dni". Pojednání toto bylo sepsáno na themu fakulty a dostalo se mu vyznamenání zlatou medalií. K textu přidáno 42 obrazy a pět listů nákresů. Závěrečnou statí čtyřicátého třetího dílu Zápisek jest pojednání soukrom. doc. D. N. Ovsjaniko-Kulikowského „K otázce o ‚býku'

v náboženském představování starého Východu". Mimo uvedené vědecké články přidáno jest k tomuto dílu Zápisek novoruské university v Oděsse svědectví prof. Th. N. Švedova a N. A. Umova o spisech, jež došly na themu fakulty, a z nichž, jakž jsme podotkli, pojednání akademika G. De-Metce bylo poctěno zlatou medalií. *K. Štěp*

Полное собраніе сочиненій князя П. А. Вяземскаго.

Úplné vydání spisů knížete P. A. Vjazemského dospělo letos k dílu desátému, jímž vydání toto jest ukončeno. Spisy P. A. Vjazemského mohou slouti právem „histoire anecdotique" nynějšího věku. Verše jeho jsou na Rusi populární a jeho monografie obsahují veliké množství materiálu jak z historie literatury tak z národního života XIX. věku. Vjazemský znal mnoho vynikajících osob, stýkal a dopisoval si s nimi, proto též svědectví jeho o nich jest tím více zajímavé a závažné. Jmenovitě „Stará zápisní knížka", zabírající tři díly úplného vydání spisů Vjazemského, jest velmi zajímava v tomto ohledu, neboť obsahuje velmi mnoho anekdot, charakteristik, dojmů, úsudkův a historických i biografických podrobností. Obsahem závěrečného dílu desátého jest zmíněná již „Zápisní knížka" od r. 1853 až do r. 1878, abecední seznam vlastních jmen a překlad románu Benjamina Konstana pod názvem „Adolf". Překlad tento, jenž přidán jest k desátému dílu jako příloha, vztahuje se ještě k roku 1829, a věnován jest Puškinu. Mimo to díl tento ozdoben jest pěkně provedenou podobiznou spisovatelovou. *K. Štěp.*

Letopis Matice Slovenske za leto 1885. Uredil Fr. Levec. Založila in na svetlo izdala Matica Slovenska. V Ljubljani 1885., str. 496.

I tento ročník prvé slovinské revue svědčí výmluvně o úsilné snaze, aby Matičný Letopis stal se vědeckým střediskem literarní družiny slovinské a aby rozpravami jeho důstojně byl repraesentován především slovinský národ sám, jak to instituci tak ryze národní, jakou je Matice Lublaňská, také plnou měrou přísluší.

Řadu příspěvků, naskrze velecenných, zahajuje dr. J. Vošnjak zevrubnou rozpravou z oboru národohospodářského „Socialný problém a stav rolnický" (str. 1.—93.), hledě ovšem především k poměrům slovinským, čímž nabývá spis jeho zvláštní důležitosti. Probrav všestranně dotyčný předmět, rozvinuje myšlénky své o nápravě socialných zmatkův a přisuzuje v budoucnosti — nejčetnějšímu na světě národu slovanskému čestný a důležitý úkol v řešení této palčivé světové otázky. — Vzácným a pozoruhodným příspěvkem k folkloristice slovinské jsou oba články zesn. Frant. Remce „Svatební obyčeje na Gorensku" (str. 94.—110.) a D. M. Obaloviče „Svatební obyčeje v okolí Terstském" (str. 110.—116.). Dosavadní literatura předmětu toho je u Slovinců dosti skromna; vyjímaje nepatrný spisek Lovra Stepišnika (v Mariboru 1884.) a příslušnou část posud netištěného díla prof. Valjavce, lze jmenovati jen několik statí, uveřejněných v „Novicích". Popis Remcův skytá mnohé zajímavé podrobnosti, jakož i tomu zřetelně nasvědčuje, že svatební obyčeje Slovinců nejsou ještě duchem německým tak prosákly, jak se to s jisté strany tvrdilo.

Svatební obyčeje v okolí terstském, jak nám je velmi půvabně vyličuje Obalovič, byly ještě v obyčeji asi před 25 lety a poskytovaly některé charakteristické zvláštnosti jinde Slovincům neznámé; nyní se však starobylé obyčeje ty působením italského živlu již opouštějí a také malebný národní kroj mizí spolu s národní ryzostí vůčihledě. — Zvláštní zmínky hodna jest široce založená studie zasloužilého již slovin. spisovatele, J. Navrátila, ředitele u nejvyššího soudního dvoru ve Vídni, která zajisté je plodem mnoholeté práce: „Slovinské národní báje a pověry přirovnané jiným slovanským a neslovanským" (str. 117.—183.). Podán teprve počátek, ale již z tohoto souditi lze, že jest to prvý zajisté pokus methodou srovnavací a systematicky uspořádati a vědecky vyložiti všecky prostonárodní báje a pověry, jak se vzhledem k oněm národa slovinského u ostatních slovanských a též jiných národů příbuzných objevují. Specificky slovinské pověry a báje jsou z velké části sebrány po všech slovinských krajích spisovatelem samým neb prostřednictvím přátel jeho, kromě

toho dokládáno se ústní literatury, jmenovitě písní, a pak ovšem veškeré literatury o pověrách různých národů. Počátek rozpravy tvoří „víra v osud“ a pověry na ní se zakládající. Tím přichází spisovatel k „osudným dobám“ (jednotlivým dnům v týdnu), načež sleduje úvaha o týdnu a jeho dnech, při čemž dotýkáno se i Voráčkova příspěvku v našem „Sborníku“ uveřejněného (1884., 565. nn.). Nato následují výklady o šťastných a nešťastných denních dobách (dotyčně hodinách), šťastných a nešťastných dnech v měsíci a roce, o „dvanácterých nocích“ neb „svatých večerech“, o štědrém večeru a době vánoční, jejíž rozmanité pověry, zvláště u Jihoslovanů nadmíru bohaté, s velikou pílí jsou sneseny a vyloženy. Na pokračování záslužné práce této čekáme zvědavě.

Ivan Vrhovec vykládá po archivalných pramenech „topografii Lublaně a dějiny městského zastupitelství lublaňského v minulých stoletích“ (str. 184.—270.). Spisovatel vyličuje dopodrobna vznik a povlovný vzrůst Lublaně, načež provádí nás Lublaní, jakou byla před sto lety, líče její památky stavitelské, umělecké a historické vůbec. Vylíčení osudův a právomoci „Mestného zastopu“ lublaňského, jenž repraesentoval privilegovanou třídu měšťanskou proti šlechtě, ukončuje znamenitou tuto historickou a kulturní monografii o Lublani.

Ivan Tomšič sděluje ze zápisků zesn. Jakoba Peharce „Pamětihodné příběhy v Tržišti na Gorensku z francouzské doby“ (str. 271.—287.). Zesnulý učitel J. Peharec zaznamenával si se zálibou události v Tržišti za francouzské okkupace v Kraňsku sběhlé, a zápisky jeho poskytují mnoho velmi interessantních pamětí, které zvláště kulturnímu historikovi nejsou bezcenny. Počínají příchodem Francouzů r. 1797. do Tržiště a končí odchodem jich z Kraňska (1813.).

Zasloužilý historik slovinský prof. Simon Rutar v rozpravě „Jakou důležitosť mají Pavla Dijakona knihy ‚De gestis Langobardorum‘ pro starší dějiny Slovinců?“ (str. 288.—331.) vylíčiv život a literarní význam tohoto za své doby vynikajícího dějepisce († 799.), kriticky tříbí dotčené historické dílo jeho, které ovšem zprávami svými o Slovincích a vůbec Jihoslovanech má jen relativnou cenu. Za pomoci historické kritiky a po uvážení veškerých jiných pramenů dějinných dospívá pisatel ku skvělým resultatům badání svého o tom, jak vážným a důležitým faktorem byli Slovinci v historii oné doby.

Konečně Josef Apih, prof. v Novém Jičíně na Moravě, podává zevrubné pojednání o „Žigovi Herbersteinovi“ se zvláštním ohledem k Slovanstvu (str. 332. až 370.). Ž. H., pýcha rakouských státníkův a diplomatů v XVI. věku, ač Němec, rozený v Kraňsku, zaujímá znamenité místo v dějinách Slovanstva hlavně jakožto „druhý objevitel Ruska“, z jehož spisů západní svět po celá století čerpal své vědění o východním Slovanstvu. Vylíčiv jeho život, vytýká lásku jeho k slovanštině a vede parallelu mezi ním a Križanićem, který o 100 let později putoval na Rus. H. učil se slovinštině horlivě od mladosti, začež mu již tehdáž snášeti bylo mnoho příkoří, sám pak rád tím jazykem mluvil, říkaje, že mu velmi mnoho prospívala slověnština (lingua slavonica), „quae cum ruthenica et moscovitica lingua eadem est“. Sleduje na to obšírný rozbor zvláště spisů, které se týkají Ruska a východní Evropy vůbec, při čemž vyličují se jmenovitě zajímavé kulturní obrázky a příběhy z ruské pouti Herbersteinovy.

(Dokončení.)

Bibliografie.

Bossakiewicz Alexander: Rys oświaty i funduszów edukacyjnych w Polsce. Kraków 1886. — Buszczyński Stefan: Duch światła, wieszczba z dziejów. Kraków 1886. — Duchiński Kijowianin: Drugi mój 25letni jubileusz, niektóre szczegóły z pierwszego z r. 1860., moje żywioły krytyczne jako drogi mego tryumfu, z mojego życia w Kijowie i z dzieciństwa, pierwsze lata tułacze. Paryž 1885. — Dzierzbicki C.: Zbior wyroków senatu departementu kasacyjnego cyw. z lat 1877.—82., zapadłych w sprawach z sądów królestwa polskiego, zebrał —. Radom 1885. (titul a předmluva polská, text ruský). — Kopernicki Iz., dr.: O etnografii i etnologii, ich przedmiot, rozwoj i znaczenie naukowe. Warszawa 1885. (Otisk z Encyklop. wychow.). — Piekosiński Fr., dr.: Prawa, prywileje i statuta miasta Krakowa. 1507.—1795

Kraków 1885. (s XXII. 625.—1204.). — Struwe Henryk: Estetyka barw. Warszawa 1886. — Tadeusz Korzon: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta. Tom IV. I. Kraków 1885

Н. Страховъ. Критическія статьи объ И. С. Тургеневѣ и Л. Н. Толстомъ (1862.—1885.) Ст.-Петербургъ 1885. — Дневникъ Ольги Николаевны. Кн. В. П. Мещерскаго. Т. I. С.-Петербургъ 1885. — Тѣни прошлаго. Разказы о былыхъ дѣлахъ. И. Н. Захарьина (Якунина). С.-Петербургъ 1885 — Воспоминанія о Спасо-Бородинскомъ монастирѣ и его окрестностяхъ. К. А. Борисова. Москва 1885. — Сборникъ статей, разъясняющихъ польское дѣло по отношенію къ Западной Россіи, составилъ и издалъ С. Молковичъ. Вилъно 1886.

Литевaтурный Сборникъ, издаваемый галицкорусскою Матицею подъ редаксіею Богдана А. Дѣдицкаго 1885. Вып. I—III. (Pokračování.)

V Záhřebě začal letos vydávati Ivan Krajač nový veliký illustrovaný chrvatský list „*Balkan*“, jejž rediguje Ivan Kokotović. Spolupracovníky jsou: E. Barčić, dr. Marijan Derenčin, Desiderius, Jos. Draženović, Fran Folnegović, Aug. Harambašić, dr. Hinko Hinković, Jovan Hranilović, Nikola Kokotović a j. Dosud vyšly čtyři svazky. List vychází dvakráte za měsíc.

Ruský literarní historik a bibliograf Popov vydal soustavný přehled článků uveřejněných ve dvanácti předních časopisech od r. 1830.—1884.

Komitet konkursu dramatycznego imienia „Wojciecha Boguslawskiego“ v sezení 23. února l. r. přistoupil ku přisuzování odměn. Pro značný počet cenných kusů ustanovil komitét mimo dvě odměny, původně oznámené, ještě odměnu třetí. — Cena první přiznána jednohlasně kusu: „Albert wójt Krakowski“, drama v 5 jedn. od Stanisława Kozlowského. Cenu druhou obdržela hra „Minowski“, veselohra ve 4 jedn. od Tadeusza Zaremby (pseudonym), cenu třetí: „Obsaczony“, veselohra v 5 jedn. od Edwarda Lubowského.

Les origines de l'unité des frères bohêmes. Par E. Denis, professeur à la faculté des lettres de Grenoble. Angers 1885. Znamenitý tento Francouz podal nám ve jmenované knize opět jednu výbornou práci, založenou vesměs na původních pramenech. Studie jeho sahá až ku r. 1526.

Jan Žižka, the modern Hannibal, nazývá se rozprava, kterou A. H. Wratislaw, farář manorbierský ve Walesu, vydal v anglikánském círk. měsíčníku „The Churchman“, vycházejícím v Londýně Jak spisovatel v závěrečné poznámce sám oznamuje, jest to výtah ze knihy prof. V. V. Tomka o slavném vůdci táborském. Toliko s počátku jest samostatná úvaha, kterou se odůvodňuje epitheton novověkého Hannibala, dané v nadpise Žižkovi.

Překlady: Przeklęta dola epigonów. Arabeska Jarosława Vrchlickiego, przeł. z czesk. Miriam. Kraj (petrohradský). 1886. N. 7. — Dziesięć minut. Nowela kolejowa Jana Liera. Przeł. Z. P(rzesmycki). Kraj. 1886. N. 8.

Pan dr. *Karlowicz,* přebývající delší čas v Praze, počal uveřejňovati v petrohradském „Kraji“ Listy z Prahy, v nichž mluví o poměrech českoněmeckých způsobem, který zavdal u nás podnět k nevoli přirozené a jasné. Promluvíme o těchto listech zvláště a objasníme okolnosti. Zároveň podotýkáme, že obhájíme slušné stanovisko české v „Kraji“ samém, a doufáme, že nám tento petrohradský časopis, jako dřívějšímu svému spolupracovníku a dopisovateli, popřeje místa k výkladu věcnému. Čekáme jen na pokračování dotyčných listů. Ta věc se vyrovná. *E. J.*

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: **Edvard Jelínek.** — Tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 5.

Ruský mužik.

Črta z národního života ruského.

Napsal Čeněk Hernov.

Mužik je pojem relativní. Je to vždy to nejnižší v místě. Na venkově sedlák, ve městech nádenník, dělník. Nosí dlouhý kabát ve svátek, a červenou, páskem připjatou košili, visící zevně přes kalhoty, nohavice do vysokých bot — jsou-li jaké — vlasy se zálibou střižené podle rendlíku, ve všední den.

Chladný Angličan, cestovatel Otto Wahl, praví:

„Mužík, nebo-li prostý člověk, je obyčejně přívětivé, bezstarostné stvoření, prosté všeho vědění z knih, pověrečné a devotně loyalní. Pro pokolení za pokolením jeho předků tvořila církev oporu proti každému cizímu nátlaku a útočiště v době nouze a bídy; proto cítí mužík pro své náboženství vděčnosť a lásku, jako žádný druhý národ pro svoje. Jinak zanechalo u něho pohanství, jež ještě před tisíci lety v celé zemi vládlo, vliv mocný, který na jeho víře silně spolupracoval, ba tak silný, že je to mnohdy zcela nemožno, hranice mezi starým pohanstvím a novým křesťanstvím nalézti. Právě tak těžké ovšem bývá, o dobrých a zlých vlastnostech mužíkova rozmaru rozhodnouti; určiti, kde přestává trpělivá oddanosť a začíná umíněnosť, kde jeho veselosť v protivné rozpustilství přechází atd.

Ale po celé živobytí zůstává mu jistá dětinská vlastnosť; každou maličkostí potěšen a pobaven, a zřídka vážného přemýšlení schopen, potácí se ku hrobu, snad nikdy vyšším dojmem nedotknut, nikdy se o osobní důstojnosť a volnosť nestaraje. Má-li býti šťastným, musí sice přátelsky, ale pevně býti veden; zřídka se cítí spokojeným, necítí-li moc uzdy nad sebou. To jsou přední tahy mužíka ve městech i na venkově, jen že na něho vliv měst škodlivě působí."

Z toho vidíte, že mužík nemá žádného určitého zaměstnání, že sídlí v městě i na venkově; zkrátka: obecný lid, jak praví Wahl. Ono množství, jež tvoří základ každého národa, a ač mu

toho názvu vyšší stavy ruské přiřknouti nechtí: ruský národ. Budoucnosť ruského národa, ruského státu.

Neobávejte se, že jeho kožich zapáchá, neodvracejte se od něho proto, že celý zapáchá juchtou; přikročte blíže, a poznejte ho, — za poznání stojí. Nesmíte ovšem hleděti na něho jen z okna svého hôtelu, ze saní, na nichž se proháníte ulicemi Moskvy: musíte vstoupiti s ním do jeho továrny, pozorovati a poslouchati jej, když pracuje; stopovati jej do jeho obydlí a neštítiti se zasednouti s ním do některého přeplněného, parami a zápachem přesyceného „traktiru“, v němž zapíjí strasti svého jednoduchého života; musíte přidružiti se k němu za bujného guljání, doprovázeti ho na Děviči a do Sakolníků. Ovšem, musíte to učiniti opatrně, nechcete-li se vydati výsměškům vzdělaných svých známostí ruských, ba vlastních demokratických českých krajanů...

Základní ráz povahy mužíkovy je dobrota srdce, ona měkkosť povahy, jež je znakem všech slovanských plemen, a která, byť úsilím potlačená nebo nátlakem věkův a poměrův utlumená, prokmitne vždy zas v okamžiku nestřeženém. Dobrota srdce, z níž vytryskují všechny ty dobré vlastnosti: pohostinnosť, láska k vlasti a rodnému jazyku, vroucí víra, vznět pro každou věc dobrou, jež tak charakterisují ruský národ. S touto vlastností jde zároveň báječná bezstarostnosť mužikova, tím horší, že poměry jeho jsou beztoho smutné a tímto nestaráním se o zítřek ještě se zhoršují. U mužika je neznám rozpočet do budoucnosti, tím co má a může přijíti, nikdy hlavy si netýrá. S největší lehkovážností utrácí veškeré zásoby, aby snad již druhého dne třel bídu; pokud však má, přemýšlením a filosofováním si veselosť nekazí.

Poměry městských mužiků nejsou nikterak utěšené. Mzda jejich v továrně obnáší 6—10 rublů měsíčně, 12 rublů dostává již starý, spolehlivý pracovník. Divíte se, že může s touto nepatrnou částkou žíti, ještě více se musíte však diviti, když vidíte, jak po výplatě značnou část svého pakatýlku v traktiru, ve společnosti stejně veselých druhů, za ohlušujícího bujného rozmaru utrácí.

S těží se odhodláte, připomenouti mu zítřek.

„A, zítra? Bída bude, baťuško, bída. Co dělat? Byla, jest a bude až do skonání světa. My to nepředěláme.“

A pije dál, čaj, vodku, vše za sebou, je zase jednou do chuti bujně veselý, je zase jednou dle svých názorů „člověkem“...

A zítra skutečně třeba se nenají, zítra svou celodenní práci zakousne houskou a zapije čaškou čaje. Ale nezareptá, bude klidně žíti a pracovati dál až do „prázdníku“, do neděle, kde bude opět „člověkem“, bude-li moci. Podivuhodno je přitom, že jeho tělo vydrží toto namáhání při tak špatné obsluze.

„S mužiky je to zvláštní,“ pravil mi jednou můj přítel, ředitel továrny v okolí Moskvy; „nestůňou nikdy, nepolehávají; ale ulehnuvše jednou, jsou ztraceni, padají jako hniličky.“

Zvyk každonedělní opičky datuje prý se z doby Ivana III., který chtěje pití lihovin učiniti přítrž, krčmy jen v nedělní době

otevříti dovolil; nařízení, jehož mužíci každé neděle k ukájení svých týden zadržených chutí použili, kterýž zvyk se až na naše doby, byť zákaz carský zrušen, udržel.

Pohled na napilého mužíka není nikterak odporný, spíše směšný a veselý. Hádky a pranice z opice neuzříš, ovšem bujnou veselosť; rozpustilosti, jež neurážejí, ale přivádějí život do pohybu. Jdou obyčejně tři, čtyři, vedouce se za ruce a objímajíce se okolo krku; zpívají, hulákají, tropí taškářství; bouří, guljaji... Vzpomínáte na Lermontova. „Mám rád mužíky, kdy za neděle bouří"... Ano, zdá se, tu rozpoutává se veškerá jejich krotká energie, a běda tomu, kdo přijde jim do rány a nevyhne se... Zobjímají jej, zhubičkují jako bratra. Toť také rozdíl opilého Němce a opilého Slovana; první se pere, rve, druhý objímá lidi a prolévá — slzy potěchy. U Němců neobejde se jedna muzyka bez rozbitých hlav a polámaných kostí, u Rusů bez nerozumných střeštěností, jež nikomu neškodí. Zbývá tu otázka: která ta veselosť je lepší, a druhá: jak daleko jsme se my již odchýlili od slovanského svého původu a přiblížili k Němcům.

To ovšem zapírati nelze: opilý mužík nezná mezí, jemu to hárá v žilách, v mase, v kostech. Tančí-li, činí to s takou vytrvalostí a důkladností, jakoby si chtěl duši z těla vytančit; z ničehož nic dá se do běhu a běží, běží, až hlava hoří a nohy se pletou; za poslední kopejku dá se voziti po ulicích moskevských za zpěvu, lomozu, hýkání soudruhů, čím rychleji, tím lépe. Anebo pije dále, dále, až klesne v traktíru nebo na ulici, kde je musí gardovoj sbírati a odnésti, aby jich nikdo nepřejel. Divili jste se zajisté, když jsem vypravoval, jak malou odměnu béře mužík za svou práci; jak, ptáte se, vždyť cizinci tak štědře jsou tam placeni?

Ano, toť pravda; ale když ptal jsem se svých známých po příčině toho zjevu, řekli mi, že práce mužíkova za více nestojí, či lépe řečeno, že on se více než za těch pár grošů namáhati nechce. Ty stačí prý mu na živobytí, na zaguljání, a kdyby měl více za větší práci, vyšly by také, a jemu by nezbylo tak jako tak nic. Nač se tedy dříti?... Snad je něco pravdy v tom šibeničném humoru, v té beránkové oddanosti do osudu, ale vám, jako Slovanu, stahuje srdce, mrazí v kostech: neboť tento zjev je hlavní příčinou slabosti Ruska na poli průmyslu, proto tyjí z něho cizinci, aniž je nejmenší vyhlídka, že v brzku bude lépe.

Ruský mužík je nadaný, dovede vše; ale nesamostatný, nestálý, musí být veden. Poněvadž toto vedení, tato péče namnoze schází, vidíme celé důležité odbory, které by výtečně zastati mohli domácí, v rukou a v obsazení cizinců... a jakých cizinců... kteří neznají než Rus vykořisťovat a smát se všemu, co ruské a slovanské. Rusku schází intelligence, vlastní intelligence, neboť ta směs domácích i cizích, jež tvoří vzdělanou třídu, je příliš nepatrná na tak velký národ, o její duševní hloubce ani nemluvě.

Vzdělání mužíkovo, vyjma to, jehož život a zkušenosť poskytuje, není žádné; sotva stý umí číst nebo psát. Není to snad nedostatkem nadání, ale nedostatkem škol a jich návštěvy. Měl

*

jsem k obsluze mužíka, dobráka Ivana. Chlap jako hora, hbitý, obratný, ale nevědomý, ač všechno vypravování poslouchal se zálibou. Vytýkal jsem mu, že neumí čísti.

„Tak, pane, tak,“ přisvědčil mi; „neposýlali mne do školy, ničeho neumím.“

„Nuže, uč sę!“

„Jsem starý na to, starý.“

„Kolik je ti let?“

„Třicet, gospodine, třicet.“

Chtěl jsem mu připomenouti moudrosť, kterou do nás ve druhé gymnasialní třídě vtloukali, a která začíná slovy: Cato, sedmdesát let stár... ale mlčel jsem. Koupil jsem slabikář a učil jsem ho. Chápal ku podivu rychle. Za malou dobu četl den co den jako každý báryn svůj „Moskovskyj Listok“, a dnes sžírá ho jistě už moderní nemoc vzdělaných lidí — nemoc novinářská. Toto samoučení je asi příčinou, že v Moskvě není čtoucí mužík právě řídkostí, a že už se mnozí znají v tomto umění, ačkoli z těch, kteří právě přišli z venku, nenalezl jsem ani jednoho čtoucího.

Charakteristickou známkou nejen mužíka, ale každého i vzdělaného Rusa jeho nábožnosť, již přičítám, jak jsem se již zmínil, hlavně jejich vlastní církvi. Neboť pocit a přesvědčení, že rozkvět neb úpadek vlastní církve má do jisté míry za následek i prospěch neb škodu národa; dále vědomí, že tato církev, spojená tisícerými svazky s životem národa, byla pro ruskou říši i ruský lid stokráte jedinou, poslední jeho spásou: to vše musí zajisté přispívati ke vzpružení ducha náboženského.

Mám za to, že je co litovati toho zjevu u nás, zjevu i jeho příčiny; neboť znamená a znamenati musí ochuzení lidské duše o jeden krásný, vznešený cit.

Nábožnosť, která přechází u obyčejného mužíka až v pověru, má v sobě na první pohled mnoho theatralní nádhery a vnějších formalností. První, co vám z těchto formalit do oka padne, je okázalé klanění se a křižování před každým chrámem, kaplí i svatým obrazem — okázalé snad jenom pro vás, pro cizince, nicméně divné a překvapující. Pochybuji, že toto klanění má hlubší význam, mám za to, že při všech těchto pohybech rukou a těla duše zůstává chladnou, netečnou; nicméně nelze je přičísti na vrub oné formalní pobožnosti, která zakrývá u nás tak často pravou zbožnosť, ano i víru; vidíte ze všeho, že výkon děje se z přesvědčení náboženského, které je zkaleno všedností zvyku. S tímto křižováním a klaněním potkáte se všude. Sednete na saně a izvóščík kloní se před každým svatým obrazem, kaplí, chrámem, monastýrem, co je jich v ulici — a je jich v každé ulici několik — a nejen to, on projeciruje všechny blízké svaté obrazy, kaple, chrámy a monastýry do směru své cesty a klaní se opět, konečně na rohu každého pereuloku, s nímž se ulice jeho křižuje, pokloní se všem takovýmto památkám. Jdete po ulici s přítelem, a váš spoludruh kloní se také tak jako dříve

izvóščík, a to ne jednou, ale dva-, tři- i vícekráte za sebou, podle jakési stupnice, již svaté obrazy v Moskvě mají, a v níž prý jeden je obdařen dokonce třiciti poklonami. Vstoupí-li kdo do krámu, pokloní se obrazu; učiní-li kdo návštěvu, neopomine vzdáti tuto česť v příčném úhlu visícímu ikonu. Sednete konečně na železnici, do plného vagonu výletníků, a když veškeré nutné křiky i lomozy urovnány, a vlak má se hnouti, udělají všichni zbožně kříž a ukloní se. Ba, jeden přítel můj, sládek v Moskvě, vypravoval mi následující dosti rozmarnou, ale charakteristickou událosť. Ve sklepě pivovaru ztrácely se mosazné pípy od velkých sudů. z nichž přetočeno pivo, byly uraženy a prodány bezpochyby železníkovi. Podezření padlo na zaměstnané ve sklepě mužíky. Aby se přesvědčili, nechal se sládek ještě se dvěma v místnosti zavříti. Netrvalo to dlouho, zloděj se dostavil; byl to, jak se domýšleli, jeden z pracovníků. Zloděj stanul po opatrné chůzi u sudů, rozhlédl se kolem — pokřižoval se a vyrážel pípy.

Víra v ochrannou moc božskou a snad dávný zvyk byly tak mocny, že se mužík dovolával pomoci boží i v tomto ne právě bohulibém počínání. Než třeba přiznati: nejen podobný druh „pracovníků", ale všichni, kdož něco konají, pokřižují se dříve, než započnou. Totéž činí při jídle a pití, tak že nic snad nepřijde na tělo nebo do těla pravoslavného Rusa, nad čím by se byl důkladně „nepokrestil". A toto „krestění" dodává ruskému životu zvláštního, nám nezvyklého rázu, který se vám líbí, přivyknete-li jen trochu. (Dokončení.)

Kněžna Łowická.

List ze života společenského, národního i dvorního.

(Dokončení.)

III.

(Povstání polské — Veliký kníže Konstantin ve věcech politických. — Varšava. — Výbuch. — Přepadnutí Belvederu. — Vypsání noci listopadové. — Zmaření podniku uniknutí velikého knížete. — Kněžna při vyjednávání s prozatímní vládou. — Věrnosť a oddanosť její. — Pobyt ve vsi Wierzbově a nedostatky. — Cestou do Petrohradu. — Opuštění vlasti. — Úmrtí velikého knížete ve Vitebsku. — Vdovství. — Denníček. — Úryvky z posledních dopisů. — V Carském selu. — Styk s rodinou císařskou. — Choroba. — Slova na rozloučenou. — Vzpomínky kněžny Lubomirské. — Předtucha. — Výroční den listopadové noci. — Závěrek.)

Vybočovalo by z rámce našeho vypravování a vedlo by nás příliš daleko, kdybychom zevrubněji rozpisovati se chtěli o pohnutkách polského povstání z r. 1830. a 1831. Patří to jinam, i dotýkáme se té věci jen mimochodem, pokud jest v bezprostředním spojení s vypravováním o kněžně Łowické. Veliký kníže Konstantin, jako carevič a náměstek království polského zaujímal zajisté uprostřed politických okolností toho času v Polsce ne-li nejpřednější, tedy alespoň jedno z nejdůležitějších stanovisk, kteréž mělo rozhodující vliv na přetváření a dospívání všeobecných

poměrů. Na otázku, jakým byl choť kněžny Łowické ve smyslu politickém a jaké stanovisko zaujímal naproti společnosti polské, kterážto svěřena byla jeho vrchnosti a v jejímž lůně před jeho očima téměř netušeně vypuklo povstání tak velikých rozměrů — na tuto otázku odpovídáme slovy českého „Slovníka Náučného" zříkajíce se vlastních dodatků. Ostatně bylo pověděno několik slov o povaze a zásadách velikého knížete hned na počátku této stati, čímž to i ono se doplňuje. V „Náučném Slovníku" čteme: Konstantin stal se vrchním velitelem neorganisovaného vojska polského s velikými privileji, kteréž učinily jej skutečným místokrálem Polska, kdežto Zajęczek byl civilním náměstníkem... Konstantin rád se vzdal trůnu, považuje sebe sama za neschopna ku vládě; tuto neschopnosť dokázal ovšem už v záležitostech polských. Než brzo nastaly v Polsku nepořádky: privileje nového království byly porušeny, svoboda tisku vždy více obmezována, tajná policie a špehounství systematicky zaváděno, svobodné spolčování se zamezovalo a i nejvznešenější důstojníci, kteří byli sobě vavřínů dobyli pod prapory Kościuszka, Dąbrovského a Napoleona, svrhováni jsou s důstojenství svého od Konstantina drzým způsobem. I vojsko své trýznil Konstantin zbytečným cvičením a podivínskou kázní: chtěje aby bylo nejcvičenější na světě, odcizil si jeho přízeň, až i sám lid počal reptati proti němu... Stav se ještě neodvislejším pod novou vládou (Mikuláše), popudil na sebe lid ještě více neustálým pronásledováním domněle spiklých, a hlavním jeho zaměstnáním byly porady s policií, jež míval den co den ve 4 hodiny ráno. Polsko bylo úplně připraveno k revoluci, když r. 1830. první plameny vyšlehly v Paříži a Bruselu..." *)

Za takových okolností připravovalo se povstání. Jitření a kvašení pronikalo široké kruhy a na srdci měl asi každý, co hlasitě vysloviti nebylo možno. Varšava sama, ač byla tepnou národního vzrušení, neprozrazovala se ničím. Dnové před samým výbuchem byli klidnější a tišší dnův jiných. Několik hodin stačilo, aby vzplanuly jiskry utlumené... Mauric Mochnacki, jeden z nejpřednějších účastníků povstání, líčí výbuch a vpád do Belvederu, kde právě kněžna Łowická s manželem svým, velikým knížetem Konstantinem přebývala, takto:

K večeru dne 29. listopadu r. 1830., když se blížil umluvený čas činnosti, odebrali se spiklenci, kterým poručeno započetí ruchu přepadnutím Belvederu, po dvou nebo po třech rozličnými cestami do lesíka łazienkovského, jedni s ukrytou zbraní palnou, druzí beze zbraně, poněvadž všichni domýšleli se, že dostanou karabiny ze školy podchoronžích. Celý ten den bylo nebe zachmuřeno. V Łazienkách měli se sejíti tito bojovní mladíci po pravé a levé straně pomníku krále Jana a sice půl hodiny před určenou lhůtou. Mělo jich býti všech čtyřicet; ale rozličné okolnosti počet tento o polovičku zmenšily.

---

*) Slovník Náučný. Redaktor dr. Frant. Lad. Rieger. Spoluredaktor J. Malý. Díl IV. V Praze 1865. Str. 800.

Za heslo společné a současné činnosti měl sloužiti požár pivovaru na Solci, o čem všichni byli v předvečer zpraveni. Teprve po tomto znamení z jihu Varšavy doporučoval plán zapřísáhnutých podpálení dřevěných stavení na protější straně: v blízkosti kasáren volyňské gardy... Tento plán dobře byl promyšlen, uvážen důkladně a soudě z většiny polských sil, snadno bylo jej vykonati. Ale zlý los málem vše nezmařil při samém vzniku. Šly-li hodiny łazienkovské spěšněji městských, aneb jestli dva podchoronží, kteří vysláni byli k založení požáru v Solci, příliš rychle chtěli dosti učiniti své povinnosti, nepovědomo, tolik však jest jisto, že heslo ku společné činnosti příliš záhy a nedostatečně bylo dáno, to jest nezdařilo se v čase umluveném. Oheň na Solci zablysknul půl hodiny před šestou a shasl o šesté... Oheň se vzňal s velikou těžkostí a k tomu ještě mnohem dříve, nežli všickni účastníci belvederského oddílu mohli přibyti k Łazienkám. Tato okolnosť je ovšem pomátla a přiváděla na rozličné domysly... Nabielak a Goszczyński (oba později známí spisovatelé. druhý z nich pěvec Zámku Kaniowského) nejprve spozorovali předčasný oheň a v Łazienkách shromáždila se teprve částka z těch. kteří se měli dostaviti. V témž okamžiku vzniknul poplach v nedalekých kasárnách. V okamžiku povstal vůkol nesmírný ruch. Poslové na koni i pěší přebíhali lesík ve všech směrech, z Belvederu do kasáren a naopak: přibývalo světel mezi dveřmi, zvoněno na hlídkách. Za časů careviče Konstantina bylo hasičstvo dobře zřízeno... Z hrsti přišlých akademiků sotva několik zůstalo uprostřed tohoto zmatku. Naposled se i tito rozprášili na vše strany. aby nepadli do rukou vojákův a policistů. Tento poplach trval v Łazienkách přes půl hodiny.

Předčasný a slabý požár v pivovaře uhašen beze všech obtíží. Tato okolnosť, ačkoli nepatrna, byla příčinou všech zlých následků, jakéž nevyhnutelně vzniknouti musily z nedostatku současné činnosti na tak obšírném dějišti...

Nicméně utichlo po jakési chvíli zase vše v Łazienkách. Rozptýlené oddíly znova se počaly shromažďovati. Spiklenci vystupujíce z úkrytů za stromovím, doptávali se navzájem na svá jména, ale co dále činiti při tak skrovném počtu a po vyplašení nepřitele — nevěděl nikdo. Po krátké poradě usnesli se „belvederčíci", aby Nabielak šel na výzvědy do nedaleké školy podchoronžích. Šel, ale brzy vrátil se s nepořízenou... Minula trapná hodina plna vzájemných obav. Chybný signal měl vzrušiti celé město a nyní zela vstříc jen čirá nejistota. Nevěděli o sobě, co se ve které části města dělo, zejména ve škole podchoronžích, na kterou tolik spoléháno. Nabielak a Goszczyński vypravili se přese vše nebezpečí ještě jednou na výzvědy — ale marně. Vracejíce se potkali teprve Wysockého, jenž přicházel z města s několika soudruhy. Wysocki se odebral se dvěma druhy do školy a od toho okamžiku nový duch vzpružil odhodlanou družinu. Ze školy dostalo se všem potřebných zbraní. a když Nabielak a Goszczyński sčítali zbrojnou sílu určenou ku vpádu do palace velikého kní-

žete — napočítali osmnáct mladíků. Rozdělili se ihned na dva oddíly, z nichžto první pod vůdcovstvím Trzaskowského měl poručeno vniknouti do Belvederu hlavní branou, kdežto druhý oddíl, lidé poněkud slabší, měl obsaditi zámek se strany zadní. Vše pak šlo nesmírně rychle.

Oddíl Trzaskowského prudce vraziv hlavní branou do zámku, vniknul hlučně a s pokřikem na chodby. Několik osob tam se nalézajících prchlo ihned a zavřelo prostřední dvéře. Tu jeden z družiny udeřil hlavní do dveří a pomocí ostatních je vypáčil. Vrhli se dále...

Kol vůkol ticho! V celém paláci nestavěl se jim nikdo na odpor. Vyběhli do prvého patra, vylamovali dvéře jedny po druhých, přebíhali z komnaty do komnaty — nikde živé duše. Za ohromného povyku vše převraceli, co k stopám velikého knížete svědčilo — leč osoby jeho nenašli. V předsínce audienčního sálu skrýval se za polootevřenými dveřmi vysoký jakýs muž. Poznali v něm Lubowidzkého, starostova náměstka města Varšavy. Proklán bodáky padl k zemi. — Careviče Konstantina stihlo povstání při spánku. Na první pokřik budil jej komorník Kochanowski. Veliký kníže rozespalý vyskočiv z lůžka prchnul do kabinetu, z něhož tajné schody vedly do levého pavillonu kněžny Łowické. Stalo se to v okamžiku, kdy družina vnikla i do zmíněného kabinetu. U kněžny odehrála se pak scena zoufalého okamžiku. Dvorní dámy byly již shromážděny, když carevič vběhnul do komnaty kněžny, hledaje tam úkrytu. Kněžna poručila všem pokleknouti kolem velikého knížete a modliti se na hlas. Byla si jista, že takto nestihne chotě jejího žádné neštěstí.*) Veliký kníže ztratil ducha, zbledl a chvěl se. Ještě po hodině, když sedal na koně, chvěl se jako list... Družina splenivši dolní i hořejší byty kromě pavillonu kněžny Łowické a nenalézajíc tam, koho hledala, vyřítila se pak chvatně jako vítr ze zámku. Při východu padl ještě generál Gendre, první rádce velikého knížete. Družina zůstavivši po sobě takové stopy v Belvederu, namířila nyní rychlým krokem stranou botanické zahrady k mostu krále Sobieského. Tam se spojili s četami, kteréžto zbrojně mezitím již vystoupily ze školy podchoronžích. Sotva se vzdálili o několik set kroků od paláce, zaduněl dusot koňský na cestě k Łazienkám. Byli to kyrysníci poslaní careviči na pomoc. V této chvíli věděli již všickni, že prodlení jen několika minut bylo by je vrhlo jisté smrti vstříc. Ani jediný nevyšel by snad živ z paláce belvederského. — Tolik dle vypravování Mochnackého.**)

Líčení ostatního sběhu polského povstání nenáleží již do rámce našeho vypravování, i vracíme se tedy opět k soukromí

*) Barzykowski praví: Spiklenci vrhli se do ložnice, nalezli tam však jen prázdné lůžko. Vyrážeii dvéře, přebíhali v největším chvatu po salonech, komnatách i chodbách, ale ušetřili při tom apartementu kněžny Łowické, jako ženy.

**) Powstanie narodu polskiego w r. 1830. i 1831 przez Maurycego Mochnackiego. Wyd. III. Berlin-Poznań 1863. Tom II, str. 99.—106.

kněžny Łowické, kteráž hned po vypuknutí varšavských bouří přítulný zámek v Łazienkách s chotěm svým na kvap opustivši, do Wierzbna se uchýlila.

Veliký kníže prodléval se svou chotí ještě nějaký čas poblíže zbouřené Varšavy a měl vyjednávající styk s některými vynikajícími osobami polskými (hr. Zamoyski), než nastoupil osudnou svou cestu do Petrohradu. Kněžna dala při této příležitosti mnoho duševní síly na jevo a neopouštěla chotě svého v ničem, ano, vždy zjevně při něm stojíc, mísila se i poněkud do politických záležitostí, opírajíc se vlastní osobou všemu, co shledávala za nemožné pro svého manžela. Úmluvy mezi velikým knížetem a prozatímní vládou polskou konaly se ve Wierzbně, v nepatrném domku zahradnickém, kdež také kněžna bydlila. Chatrný byt skládal se ze dvou světniček. Všem úmluvám byla kněžna přítomna.

Nedostává se zpráv, dle nichžto by se mohl sestaviti spojitý náčrtek trpkých dnů bezprostředně následujících po osudné noci listopadové. Opět jsou to jen listy kněžniny, kteréž vrhají trochu světla na podrobnosti jejího utrpení a zápasu. Dne 18. ledna r. 1831 psala matce: „Milená maminko, píšu Ti, aniž bych měla jistoty, že list tento dojde do Tvých rukou. Ale souží mne myšlénka, že se pro mne znepokojuješ. Můj muž jest bohudíky zdráv, nesléžá téměř s koně a má dobrou naději, opíranou na čistém svědomí a šlechetném jednání (une conduite clémente) . . . Pošli nám laskavě své mateřské požehnání, poslouží životu tomuto i onomu, jestliže se již nemáme spatřiti.“ V ostatním obsahu listu žádá kněžna matku svou, aby pověděla sluhovi Michalovi, by jí přinesl její prádlo a některé denní potřeby, „neboť nemám ničeho, kromě toho, co jsem měla na sobě toho smutného dne“. V téže době připadaly jmeniny pana Broňce. Ani ve krutém svém položení nezapomněla na svátek rodinný a připomíná v listě se zármutkem, že ku srdečnému přání žádného dárku přidati nemůže: „má nynější chudoba pozbavila mne všech prostředků, neboť co jsem měla, odevzdala jsem milenému svému muži, který z Belvederu nic nevzal s sebou.“ Několik dní později zemřel pan Broniec a sám veliký kníže spěchal vysloviti soustrasť nade ztrátou touto. Srdečný svůj list, psaný kněžnině matce končí těmito slovy: „Kéž Bůh zachová Vás uprostřed této bolestné zkoušky! Račte zachovati v paměti své toho, kterýž se cítí býti šťastným manželem anděla, jehož Jste mu dala za ženu.“ Následující dopisy, pocházející již z cesty do Petrohradu, kteroužto kněžna nastoupila se svým chotěm, obsahují množství důkazů jemnocitu a nezměrné ušlechtilosti. Probleskuje jimi často také stesk na nedostatek a zejména na — uhasínající zdraví. Buďtež zde podány alespoň dva úryvky:

„Děkuji Ti, matinko, za péči ve příčině zásylky mých věcí... Poručila jsem dopsati hr. Janu Łubienskému, kterýž patrně měl vše zapečetiti v Belvederu, že se ničeho nedomáhám a že o nic nežádám . . . Švadlena poslala mi trochu prádla, prozatím to postačí. Zaručila se, že to ohlásila, komu bylo potřebí.“

„Sebrala jsem sedm lístkův ode svých lidí (služebných) jejich ženám, zůstaveným ve Varšavě. Odesýlajíc tyto dopisy své pradleně Polsterové, kteráž bydlila v Brühlově paláci, hned ve bráně na pravo, mohu býti jista, že ona je rozdělí a roznese. Ó, tak ráda bych posloužila svému služebnictvu.“

Tragedie rodinná dostupuje svého vrcholu. Dvě sestry odděluje dějinná propasť, jíž sotva jiná toho způsobu se vyrovná. Jeanetta ustupuje při boku carova bratra k severu právě v okamžiku, kdy druhá sestra, generálová Chłapowská, loučí se se svým manželem, opouštějícím tichý krb rodinný, ženu i děti, aby na poli války bojoval za volnosť a válčil proti těm, v jichžto středu dlí milená sestra ženy jeho. Nedostřežná bolesť rozrývá ušlechtilé srdce, zármutek proniká do hlubin — ale není ani odvolání, ani dovolání. Sudba osudu razí sběhům cestu sama dál a dál — až do konce. Vřava válečná a zoufalý zápas uchvátil již celou Polsku, kdy veliký kníže Konstantin přibyl se svou chotí do Vitebska. Půl cesty do Petrohradu, plné namáhání a svízelů měli již za sebou! Tu veliký kníže náhle ochuravěl a po několikahodinné nemoci vypustil ducha. Zemřel ve 53. roce svého života.

Jeanetta ovdověla. Velikou věrnosť a oddanosť, jakou po celý život v míře tak ušlechtilé osvědčovala přes nejtrudnější poměry choti svému, zachovala i po jeho smrti. Tklivým toho dokladem jest malý zápisník, v němžto kněžna ode dne úmrtí svého manžela zapisovala nejstručnějšími slovy postup své další cesty. Denník ten začíná dnem 26. června 1831: „Vitebsk. Neděle. Poslední s ním procházka.“ Druhý den, 27. červen, vyznamenán jest pouhým křížem. Pak čte se 3. července: „První týden po neštěstí.“ Příští pondělek: „Oktáv neštěstí.“ Dne 9. července: „Navštívila jsem jej a pocelovala truhlu.“ Dne 15. července podotýká, že poslala carovi prosbu, aby směla mužovy pozůstatky provázeti do Petrohradu. Dne 16. t. m.: „Kněz mi řekl: buď naší Esterou.“ Mezitím došlo svolení a již 29. července zaznamenala: „Opouštíme Vitebsk.“ Dne 2. srpna stanul průvod ve Velkých Lukách, odkud kněžna poprvé zase psala své matce. Vyjímáme z tohoto dopisu několik řádků:

„Velké Luky 2. srpna r. 1831.

Nejdražší maminko!

Dcera Tvá jest velmi nešťastna. Ztratila toho, jenž ji připoutal k životu, jímž nyní sama kráčeti má, bez muže, opatrovníka a přítele svého. Ó matko, nikdo nepochopí, jaký zármutek pocítila jsem při tomto rozloučení . . . Začíná se srpen, dne 15. jsou Tvoje jmeniny. Za šťastnějších dní začala jsem v Belvederu vyšívati pracičku, kterouž jsem se chtěla Tobě připamatovati. Snad sobě připomínáš, že jsem se tou prací zaměstnávala jistého dne, když jsi u nás byla na obědě. Pak jsme vyšli na terasu, můj muž kouřil, p. Neselrod předčítal... Služka má sebrala tuto práci v čase našeho smutného odchodu z Polsky, byla tedy se mnou při všech bědách. Ve Vitebsku kázala jsem z toho učiniti

podušku, abys se ráčila opírati o mou práci. Snad tobě nebude lhostejný tento důvod dbalosti mé uprostřed tolika mravních útrpení a strastí... Blankyt atlasu bude Ti snad pohnutkou, že pohledneš k nebi, do něhož, doufám, povolal Bůh mého muže, a černé obruby jsou již barvou mojí na zemi, dokud zlíbí se Pánu mne tu zůstaviti. Skládám tedy tento dar u nohou Tvých zároveň s přáním, láskou a vděčností... Již od 7. března byla jsem chorobna a vlekla jsem se s těžkostí...“

Podepsáno

Jeanette Psse de Łowicz.

Vraťme se nyní opět ke kněžnině zápisníku:

4. srpna (tedy opět na cestě). Bogdanovskaja, ves Filosofova. Tělo pod mým oknem.

6. srpna. Porchov. Tělo pod mým oknem.

12. srpna. Gačina. Po obědě setkání se s carem a nástupcem trůnu.

13. srpna. Idem.

14. srpna. Idem. Našla jsem poslední vůli sepsanou v měsíci po našem sňatku.

15. srpna. Jmeniny mé matky. Návštěva kněžny Galicynové, rozené Kutuzové.

25. srpna. Opouštím Gačinu, jedu s tělem do Krásného Sela... Jela jsem Petrohradem na noc do Zelagína, kdež jsem se setkala s p. Černiševem a kdež mne přijal p. Jaroslav Potocki. Car přibyl tam o půl osmé, setrval půl hodiny. Nazejtří provodí car Konstantinovy pozůstatky na pevnosť.

27. srpna. Byla jsem na mši svaté v pevnosti, v malém úkrytu, jaký mi připravili vedle hrobu, v němž položen bude můj muž. Dnes jest druhý měsíc od smrti mého nejmilejšího muže.

29. srpna. Pohřeb mého dobrého, nejlepšího muže.

31. srpna. Přijela jsem večer do Carského Sela. Viděla jsem se s carem.

1. září V Carském Selu. Jsem chora.

Odtud opakuje téměř každý den krátký přípisek, že je chora. Malade, malade!

V polovici následujícího měsíce chvějící se rukou napsala: „Stále jsem chora. V noci ze 13. na 14. přijala jsem poslední svátosť.“

Posledek sil svých užila dobrá Jeanetta ještě k několika krátkým dopisům matce a sestře. Jsou to již jen slova na rozloučenou, trhaná, bolestná. Kněžna nepozbývala sice všech nadějí, ale ponurá předtucha svírala ji zajisté. K tomu sluší dodati, že dle všeho došla kněžna co nejpečlivějšího a nejšetrnějšího přijetí ve kruzích petrohradského dvora, kterýžto zachoval k paní tolikerým neštěstím stížené všechnu úctu. Považována byla obecně za člena císařské rodiny a jednotliví její členové přicházeli ji velmi srdečně vstříc, čehož milý důkaz spatřujeme opět v dopisech. Sám veliký kníže Michal, který býval v lepších časech

návštěvou ve Varšavě, psal matce kněžnině mimo jiné následujícím srdečným tonem: „... nevím jaké má kněžna nyní záměry, ale každým způsobem mohu Vám zaručiti, že i císař i my chováme ku tvé dceři náklonnosť příslušnou sestře, ze srdce i duše upřímně milené.“

Ve zmíněných již lístcích na rozloučenou píše kněžna matce dne 27. září olůvkem: „Žiju, ale jsem velice chora, velice seslábla, tak že bez pomoci ani na lůžku obrátiti se nemohu.“ Dne 8. listopadu: „Žiju, milená maminko, ale nevím skutečně jakým způsobem.“ Konečně 10 listopadu poslala ještě list své vroucně milované sestře, v němžto krásně praví, že „spatřovala zásadu náboženství ve vykonávání povinností“ a že ráda přijímá pohostinství v lůně jí milené rodiny císařské, aby jí nebylo odstoupiti ode hrobu, v němžto „složila jsem všechny své pocity pozemské“.

Jinak dostává se nám ještě o průběhu choroby uhasinajícího již života kněžny Łowické poněkud zpráv též z jiných dopisů, na př z listu kněžny Doroty Lubomirské, kterážto psala z Petrohradu toho času toto: „Kněžna Łowická nalézá se mezi životem a smrtí ... Smutně končí svou pozemní pouť uprostřed ctí a velikostí, neboť zacházejí s ní úplně jako s Velikou kněžnou. A přec jest osamocena, a není žádné ruky spřízněné, která by jí zatlačila oči.“

Dospíváme k závěrku tohoto vypravování. Přese všechnu péči a přese všechny snahy, jak rodiny císařské, tak lékařů, nebylo již možno prodloužiti dni života bouřemi a strachem skolotané Polky. Plamínek, živený jen skrovně a nuzně již dohoříval. Sama kněžna předpovídala k posledku, že nepřežije výročního dne povstání, a sama tvrdila, že dne 29. listopadu vypustí ducha. Marné byly výmluvy, marně poručil car Mikuláš ku potřebě kněžnině předělati příruční kalendářík, aby sklamala vlastní svou zlověstnou předtuchu.

Stalo se!

Kněžna Łowická zemřela dne 29. listopadu 1831; počala umírati v hodině povstaleckého vpádu do Belvederu.

Pochována byla v katolickém kostele, kterýž vystavěti dal car Aleksandr I. v Carském Selu. Dvorní smutek trval dva týdny.

Brzy pak na to ohlásily varšavské časopisy v části úředních zpráv kněžnin nekrolog těmito slovy.

Dne 29. listopadu umřela v Carském Selu manželka J. C. M. bl. p. careviče Konstantina Pavloviče, Johana, dcera Antonína, kněžna Łowická (roz. hr. Grudzińská), po dlouhé nemoci, kteráž již od několika let ničila postupně její zdraví. Duše její plná ctností, skolotaná pocity bolestného žalu a vřelého zármutku po úmrtí nejdražšího manžela, přenesla se do lůna věčnosti. Zármutek příbuzných, slzy chudých, blahořečení všechněch, kdož ji znali, předcházejí ji ke trůnu Nejvyššího jako kadidlo nejčištší oběti.“ —

Země se uzavřela. V carskoselských stromořadích zaúpělo. Hvězdy mizely ve chmurách.

To jest vše, co našli jsme o něžném kvítku, jenž dorůstal v plném půvabu jménem skromné Jeanetty v lůně Varšavy, a zmíral již jako kněžna Łowická v carských palácích poblíže břehů chladné Něvy. *E. J.*

Kolo illyrské.

Od Jana Hudce.

(Pokračování.)

R. 1845. splnilo se dávné přání Vrazovo navštíviti Prahu. Příčina cesty té byla dvojí: aby vyhnul se maďarské censuře a mohl tu vydati nový svazek básní svých a pak aby se přimluvil u kompetentních instancí o místo illyrského jazyka při akademii záhřebské. Místa toho však nedostal, nýbrž Babukić. Vraz, aby se mu nějaké náhrady dostalo, jmenován byl tajemníkem nedávno založené Matice illyrské. Nadešel r. 1848 - 49. Když všichni byli strženi do politického víru, ani Vraz nevzdaloval se ho a sledoval jej s plnou účastí duševní. Přijal tudíž rád pozvání Erbenovo na kongress pražský. Ale třetího dne bouře pražské musil úprkem utíkati zanechav tu crvenkapu i šavli. Přišed do Záhřebu, chopil se také zbraně proti Maďarům. Dal se k národní gardě. Ale přímý nezdar snah illyrských a nad to doléhající těžká choroba prsní (úbytě) ztrpčovaly mu poslední dobu života. Za živobytí neviděl ovoce námahy své, proto zarmoucen umíral. Básnické práce jeho jsou: čtyři díly Djulabií, básničky to na způsob krakovjáků. Proplétá se jimi láska k milence, láska to hluboká, ale smutná, potom láska k užší i širší vlasti a ku všemu Slovanstvu. Djulabie byly pravou manou pro omladinu mužskou i ženskou. Ani dnešního dne nepozbyly své přitažlivosti. Dále Glasi iz dubrave Žeravinske (balady a romance) a Gusle i Tambura (básně lyrické, překlady a básnické povídky). Matice illyrská vydala svým nákladem úplné jeho spisy v pateru dílech a před pěti lety táž Matice Chrvatská — když se tak místo illyrské nazvala, výbor jeho básní. Publikace Vrazovy byly kdysi v Čechách velmi četně odbírány, když jednotlivě vycházely (některé práce jeho tištěny i v Praze). A nebylo divu! vždyť Vraz korrespondoval a znám byl se všemi téměř representanty tehdejšího života a literatury české. Uvedeme jen některá jména: byli to zejména Frant. Lad. Čelakovský, P. J. Šafařík, Jan Kollár, Karel Jar. Erben, Moric Fialka, Al. Vojt. Šembera, Karel Zap, dr. Václav Staněk, dr. Josef Frič, Václav Hanka, Frant. Palacký a j. Českou literaturu a český jazyk v řeči i písmě znal důkladně. Některé ukázky stůjtež tu z vlasteneckých jeho Djulabií. Prvý díl jich jest všechen posvěcen lásce. V druhém díle teprve druhý význačný moment v nesčetných dvojslohách těch, moment patriotismu vystupuje do popředí a doplňuje krásu celku. Básník prodlévaje

ve Štyrském Hradci nemůže odolati smutným vzpomínkám na slovanskou minulosť toho města, nyní poněmčeného. Pěje:

„Dobrý den,“ leč nikdo
tomu nerozumí.
„Pánbůh pomáhej ti —“
tupě každý čumí.

Vím, o vím, proč hořce
pláče Sláva máti —
města nevěrna jsou,
syni renegáti.

Oj ty město zpupné,
stav již běh tak vratký,
a zpět vrať mi všechny
synky jedné matky!

Nebo bez nich, zdá se,
že jsi krásná hlava,
v niž ni myšlénečka
jedna není zdráva.

(12.—13. II. díl.)

Z Hradce básník ubírá se na jih do svého venkovského rodiště, do svého rodného útulku a kreslí nám dvojí obraz jeho: v prvém žaluje družným ptákům, bílým břízám, štíhlým topolům svou žalosť a bolesť srdce, kdežto v druhém podána jest vlastenecká oda na slovinské Štyrsko.

Od 53.—98. dvojslohy básník rozvinuje před námi obraz tento v procítěné odě. S kopce Jerusalema (místo blíž rodiště Vrazova) zírá na ony hory, jež lemují slovinskou část Štyrska a dělí je od krajů bohužel již poněmčených. Ode vrahů tam

duše slávských dětí
v kolébce hned rvána,
dřív než přišli pěvci
slovanského rána.

Na jihu však spojují je s bratry Chrvaty ku společné obraně od násilí cizáckého. Čarokrásný obraz rodiště svého ukončuje slovy, že to jest ráj od přírody, jejž Bůh uštědřil Slovinci za ztracený ráj zlaté svobody. Potom básník zastavuje se u několika míst v duševním i politickém boji znamenitějších a vzpomněv si na bitvu s Maďary u slovinského Chlumu, předvádí si na mysl minulosť Slovanstva. Třikráte byl svět krví slovanskou vykoupen a za to nevděčně zdvihá ruce na ubohou Slávu:

Oj nevděčný světe,
robe omámený,
třikráte*) slovanskou
krví vykoupený!

Jak na Boha stejně
zvedáš ruce klaté,
abys blátem třísnil
tváře Slávy svaté.

Marny však ty trudy
tisícerých rukou!
Přijde Gjurgjev danak
s hroznou pro vás mukou.

Bědná pro vás matka
po krvavém hloží
s křížem nepoklesne,
až jej na vrch složí.

Tehdy s nebe šlehne
slunko v zlaté záři,
zář ta rozleje se
ztýranou jí tváři.

Krví potřísněný
klesne oltář země,
Bohu pak a Slávě
chrámy vznesou témě.

(82.—84. II. díl.)

*) Básník míní zde 1. pobití Tatarův u Olomouce od Jaroslava ze Šternberka, 2. Zachránění Vídně a západu pod Sobieským, 3. porážku Napoleonovu u Lipska hlavně pomocí Slovanů.

Potom hledě na murské údolí, básník vypisuje, co národu jeho bylo trpěti od divokých hord hunských, avarských, maďarských, tureckých a v nedávné době, když ocel nelidského Turka byla zlomena pomocí slovanskou, jak zase Maďar za pomoc prokázanou sápe se na nejdražší poklad každého národu, na jazyk. Líčení to se ponenáhlu stupňuje, až na konec vyšlehne šlechetným hněvem na vrahy ty přímo vyzývajícím:

Slyšte trouby zvučné:
Vzhůru na kůň, vzhůru
pouta lámat s rukou,
s hrudí lednou kůru!

Ve prach sešlapeme
lité šiky vrahů —
nevetrou se již nám
chýžek slávských k prahu!
(97. II. díl.)

Třetí díl Djulabií ukončen jest třemi většími samostatnými celky. Prvý z nich jest dojemná óda na Illyrii. Básník líčí opět utrpení její (kdykoliv označuje širší vlasť svou slovy „matka", „Sláva", pokaždé mívá básník na mysli rozsáhlou Illyrii), ale nadejde doba, kdy přijme staroslovanský vladařský znak svůj, lípový věnec a vlásti bude člověčenstvu v míru a slávě. Zajisté všelidský to úkol Slovanstva!

Kolik jen, o kolik,
svatá moje máti,
cizího zla, hoře
v útrobách tě schvátí!

Jak raněna juna,
nad nímž vrány krouží,
čekajíce až mu
hrdlo bolesť zouží.

Co jsi, bědná země,
zřela od svých synů
— kletba buď jim těžká —
zradných, podlých činů!

Napřed v cizí náruč
prchli v cizí dáli,
a když vrátili se,
hruď tvou rozeklali.

Zbyla však ti víra,
hvězda v temnu černém,
ta ti bude svítiť
v žalu bezeměrném.

Provázeť tě bude,
těšiť, podpírati,
až se opět sláva
i svoboda vrátí.

* * *

Kolik let již, řeko,
se břehu tě vítám,
v prošlé věky hledím,
naše strasti čítám.

Za mnohé již dary
děkuje svět Bohu,
chudá však vlasť naše
za věnec jen z hlohu.

V šarlatě a zlatě
vrah si její kráčí,
ona — zůstavena
v těžkostech a pláči.

Ale stav i slzy
v hoři, v žalu tuhém,
třeba's bědna, nikdo
neviže tě dluhem!

Na hlavě máš věnec
lípového květu
a ruce tak čisté,
jak dech dětských retů.

Vrah tvůj zářnou zdobu
korun velké ceny —
ale ruce krví
čistou potřísněny.

Přijde Gjurgjev danak,
nebe otevře se,
hlaholem trub zlatých
zvuk se dolů snese.

Potom dosti korun
nabídne se tobě,
ty však lípový jen
vínek vezmeš sobě.

Nebude pak v světě
hnusných válek víru,
ty dáš lidstvu vládu
lidskosti a míru.

(Mezi 79.—97. III. díl.)

Dvojslohy 114.—116. vzpomínají dvou hrobů na území slovinském a to mladého pastýře, Poláka Korytka, sběratele národních písní slovinských, a potom hrobu mohutného orla, jenž v letu obepjal všechny slovanské krajiny, Valentina Vodnika.

Leť mé duše dítko,
písni tenkokřídlá,
tam kde hvězda velká
s výše právě vzhlídla.

Pod ní pastýře tam
mohylečka sírá,
a na ní již tleje
opuštěná lýra.

Polož na hrob věnec
lípového květu
a na každý lístek
napiš zlatou větu:

„Kdo i den jen bránil
řečí, mečem Slávu,
každému ozdobí
hrdý vavřín hlavu.“

A ten věnec nes pak
dále na mohylu,
tam kde uzříš v slzách,
v pláči slávskou vílu;

Mohutného orla
dřímou tamo kosti,
jenž svět objal slávský
ve své mohutnosti.

(114.—116. III. díl.)

Ostatní pak dvojslohy tohoto dílu vyličují nám vznik a vzrůst myšlénky illyrské. Svobodný ruch francouzský vzbudil rodáky básníkovy k novému životu, objevil se Vodnik se svou „Illyrií oživenou“, ale reakce, mrazivý severík, ledovým dechem zničila útlý kvítek svobody. Vodnikovi druzi pomírají, Vodnik sám v chudobě skonává, jediný jen muž ve slovinském Štyrsku neklesá duchem, Mihovil Jaklin. Leč na jihu v Chrvatech idea illyrská opět se obrozuje, všechen národ mocně se zachvívá a osvěta až se rozšíří, vstane lid z hrobu jako Marko a Zrinský. Napřed však potřebí jest připravovati se na dobu onu duševní prací; nikdo nesmí duchem klesati v dlouhých přípravách, aniž lidskými nadějemi se těšiti.

Horký dníček vzchází,
v krev se rosa tvoří,
dělový hrom hučí
jak když svět se boří.

Ejhle, bratři, dcera
nebeského rodu!
Vizte vraceti se
blaho i svobodu!

Myšlének meč zlatý,
duch přetne svá pouta,
by spěl v domovině
do každého kouta.

Jako včely ze sna
probudí dech jara,
tak i v našich luzích
žitím všechno vzhárá.

Před dům vyběhne pak
veliký i malý,
volný jako motýl
nesoucí se dálí.

V dolinách i horách
ozve se zvuk sladký,
sílu lejeráznou
do srdcí i chatky.

Nad všecky se vznesl,
křídla přemohutná,
pod nebe náš orel
přervat léta smutná.

Ale chladný sever
jako dav zlých duchů
rozvál zpěvné ptactvo,
zavál sladkou tuchu.

Jak to ptáče, v hnízdo
když mu lehnou sněhy,
zmlklé sedí s okem
plným žalné něhy:

tak nám zhynul prorok
svaté vzájemnosti —
ve hrob vložili s ním
naději i kosti.

Jenom ty jsi zůstal
u vichřici hrubé,
ty náš Mihovile,
věkoletý dube!

Když však přiletěl zas
teplý větřík z jihu,
zabušila srdce,
střásla smrtnou tíhu.

Na slovanském nebi
sto hvězd zamihlo se,
sto slavíků pěje
v lesích v jarní rose.

Vstane nám, ej, Marko,
vyčkav pravou dobu,
povstane i Zrinský
se svým vojskem z hrobu.

Posvátný meč v rukou,
od rodu si k rodu
půjdou, nesouce nám
víru i svobodu.

Ale bratři, pozor
na onen den bílý,
ať vás neschvátí sen
ve smrtelnou chvíli.

Shromažďujte olej
pro své lampy za dne,
neb nevzejde jitro
z trojí noci chladné.

Pokosí mráz v poli
motýla i včelu,
již při prvém slunku
opouštějí celu.

Nebuďte vy tudíž
jak ten motýl, včela;
každý třpyt je zmámí,
smrť pak dáví těla.

Není každá jiskra
sluneční žár sletlý,
není každá záře
již i dníček světlý.

Ale až se sluncem
rozhřeje dno hrobu,
vězte, že to jaro,
vizte svoji dobu!

(Mezi 117.—127. III. díl.)

Čtvrtý a poslední díl Djulabií skládá se ze dvou celků, z nichž druhý obírá se opět vlasteneckými dojmy. Báseň tato napsána jest asi za burných let 1848.—1849. a smiřlivě dokončuje rozvoj vlasteneckých citů Vrazových v rozsáhlých Djulabiích. Zde objevuje se již trpká satira proti různým křiklounům novinářským a pisálkům cizozemským, kladouc úplatnou podlosť jejich a nízkosť v pravé světlo.

Prázdné hlasné trouby
cizinského stolu,
husy teutonských
sterých kapitolů!

Proč tak skřehocete,
jako v bahnech žáby,
proč tak blabolíte
jako spité báby?

Darmo vaše křiky,
hněvy, kletba hrozná,
kdo vám v duši pozří,
hanbu v ní jen pozná.

On, jenž neodvrací
od národů tváře,
neslyší psy štěkať,
ni výť novináře.

Střely, jež v své pýše
šlete v naše těla,
odskočí nám s hrudí
do vašeho čela.

A řetězy, které
metáte nám na šíj',
skujem' v klíče chrámu
svoboděnky naší.

Na slabšího bratra
kdo své pěsti vloží,
padne pod soud nebes,
i pod ruce boží.

Kdo pod jařmo kleté
bratrovu šíj metne,
po věky neuzří
dny svobody květné.

Všichni národové
vespolek jsou bratři,
na něž jedno nebe,
i jeden Bůh patří.

A jak jedno slunce
vychází nade všemi,
tak buď jedno právo
nad národy v zemi!
(14.—18 IV. díl.)

Vraz byl prvý lyrik chrvatský své doby a nejslavnější dílo básnické, kterým proslul, jsou právě Djulabie. Jest jich celkem 368 dvojsloh, z nichž mnohé a mnohé se opakují. III. a IV. díl jejich byl vydán až po smrti básníkově. Život svůj všechen posvětil písemnictví a službě pro vlasť. (Pokračování.)

Z nové sbírky „Slivnica“.

Od J. Vazova. Z bulharštiny přeložil J. Voráček.

Vracejícím se vojínům.

Z radosti teď pozaplač si,
milá máti moje,
a vy, dívky, věnce vijte
rekům přišlým z boje.

Slyšte novou píseň moji:
Zora slavně vstává,
po všem světě roznesla se,
ta bulharská sláva.

Rozneslo se naše jméno,
národ opět živý,
z mrtvých vstala naše země,
tak že svět se diví.

Vyletnuli junákové
z pobalkánských strání,
vlasť i česť by zachránili,
aby padli za ni.

Přes Balkany přeletěli
v sněhu přespávali,
přes hory a přes hranice
s písní*) minávali.

Rachot děl a pušek jeky
k smíchu připadaly,
jedno místo a hned druhé
s „hurrá“**) dobývali.

Kdeže, máti, div byl taký?
V světě někdo zná-li,
aby takřka děti spraly
statné generály?***)

Naši prostí zahradníci
sudbě na odvetu:
roznesli nám naši slávu
do dvou širých světů.

„Statní lvové“ — o Bulharech
teď se dočítáme —
Dejte, bratři, chrabré ruce,
ať je zulíbáme.

Vaše čelo zkrvaveno,
prapor prostřílený,
dejte k ústům přitisknouti
vavřín docílený.

*) Jak známo, Bulhaři přešli hranice směrem k Pirotu za zvuku národní hymny „Šumi Marica“...

**) Útoku s pokřikem „hurrá“ připisují Bulhaři v této válce veliké značení.

***) Bulharští důstojníci byli většinou kapitány (hétmany) a těm svěřeny byly celé oddíly vojsk. Generála vůbec v bulharské armádě nebylo a ještě není. Francouzský dopisovatel časopisu „Temps“ nazývá proto tuto válku: „La guerre des capitains contre les généraux“.

Naše jméno spasili jste,
s ním i rodnou zemi,
slávu naši pozvedli jste
v nebeské až lemy.

Svoboda se rozepěla,
ku svátku nás zove...
Rozkvetly nám na Balkanech
háje vavřínové — —

Nuže, dívky, vijte věnce,
pozaplač si máti;
světu divno, jaktě mohla
vlasť nám z hrobu vstáti!

Ne, já nechci radosť krvelačnou...

Ne, já nechci radosť krvelačnou...
vítězné ty laury přišly draze;
každý ples mi v srdci chmurou mračnou,
tak že ránu nožem snésti snáze.

Kolik slz-tě každá píseň stojí!
Každý zápal okeanem zloby,
který v cizí hrudi soptí, brojí — —
Každý vavřín — triumf nade hroby.

Ne, já nechci radosť nedoumnou,
naše krev to, kterou lejem v tísni...
Ach, jak pěti píseň smavou, šumnou?
Tam kde pláč, tam pěvec se svou písní.

Vám snad divným ten hluk ve zápolu
a ta sláva ve junácké touze,
avšak hroby, slzy matek v bolu
dovede znát, cítit pěvec pouze.

V okopu.

Konec boji krvavému,
ustoupil den noci tmám — —
Srb i Bulhar v umírání
ve příkopu leží tam.

Druh zde druhu smrtnou zbraní
smrtnou podal odpověď;
síly slábnou — záhy oba
opustí již tento svět.

„Milý brate,“ vzdychnul Srbin —
„tak mi zdá se, že tě znám —
Já jsem Jovo, buď mi vítán,
znov se vidět Bůh dal nám.“

„„Líto mi tě, nešťastníče,
Bůh buď otcem dětem tvým.““
— „Díky, brate... Paměť slábne...
Kdo jsi? Rci mi, ať to vím.

Kde jsme spolu viděli se?“
— „„Alexinský*) boj to byl — —
Turků krev tam cedili jsme.““
„Petko? Tys to tam se bil?

*) Město Alexinac v Srbsku bylo svědkem krvavých bojů, v nichž Bulhaři pomáhali Srbům r. 1876. v srbskoturecké válce.

Odpusť... odpusť... Dobře pomním;
nebýt tebe, hnil jsem již...
máť má často za tvé zdraví
prosby slala v hvězdnou výš..."

„„Díky, Jovo... netřeba víc...
tys mi splatil — eh, ký div!
Jako dravci sbili jsme se,
Bůh nám budiž milostiv.

S bohem, Jovo — umírám již —
Oheň! žíznim! jaký žár!"" —
„Tu máš vody dvě, tři kapky,
pij — i já už cítím zmar."

„„S bohem, Jovo... na shledanou...
smrť na blízku cítím vát — —""
„Petko, Petko! — já jdu s tebou —
vedle sebe budem spát."

Setmělo se... Bojné pole
pokrylo se noční mhou — —
Pod příkrovem chladné mlhy
oba jsou již mrtvolou!

Nechlubme se příliš laury svými.

Nechlubme se příliš laury svými,
na nás čeká ještě trpký osud;
čas je začít s věcmi rozhodnými,
sudba naše neskončena posud.

Smrť, ni hroby, ani kruté seči
nedávají pravý život lidu.
Sláva těm, kdo chrabro řinčí meči,
sláva, kdo v před umem kráčí v klidu.

Sláva všem, kdo na národa roli
sémě ducha skromně v půdu sejí;
sláva všem, kdo prací jakoukoli
náš lid k výši, k blahu povznášejí!!

Z dějin osvěty na Litvě.

Napsal A. H. Kirkor.*)

První tiskárna na Litvě založena byla ve Vilně r. 1520. péčí purkmistra Babiče, kde Skoryno z Połocka tiskl svůj ruský

*) V „Живописная Россія". T. III. (Литовское Полѣсье. С.-Петербургъ 1882.) Stať tato psána jest ovšem se zřením na tiskové poměry ruské. Jinak srovn. Vilenská mládež. Črta z dějin od Edv. Jelínka. Lumír 1879., str. 356.; Vilno, obraz z cest od Edv. Jelínka, Akadem. Listy 1878., str. 81.—105.; Adam Mickiewicz v Rusku, napsal Edv. Jelínek, Lumír 1878., str. 86.; Na Litvě ticho! Napsal J. Pravda, Slov. sborník 1883., str. 566.; Šlechta na Litvě. Napsala W. Z. Kościałkowska, Slov. sborník 1884., str. 12. atd.

překlad latinské vulgaty. Tiskárna ta trvala do druhé polovice XVII. věku, stavši se majetkem rodiny Mamoničů. V ní vytištěn byl redakcí Lva Sapiehy slavný Statut litevský. Z biblí jiného vyznání, poprvé tištěných po polsku jmenujeme bibli evangelicko-reformovanou, nákladem knížete Mikołaje Radziwiłła Černého vydanou ve Břešti litevském r. 1563., arianskou, vydanou v Nesvěži r. 1570. V litevském jazyku tištěna ve Královci r. 1590., v jazyku Lotyšův ještě dříve, totiž r. 1587. v Rize. První polská tiskárna založena byla ve Vilně r. 1576.; v XVII. věku počet jich vzrostl již na sedmnáct. V XVI. věku zakládány též první tiskárny i na jiných místech Litvy péčí a nákladem tehdejších magnátů. Mikołaj Radziwiłł Černý založil ve Břešti litevském tiskárnu (r. 1558). k účelům reformačním. (Tato darována jsouc synem jeho kardinalem Jiřím jesuitům, stala se první tiskárnou jesuitské akademie.) Chodkiewicz tiskl slovansky v Zabłudově, v gub. grodenské (r. 1568.). Tiskárna byla též v Supraśle při klášteře OO. Basileánů. V Evii, v gub. vilenské, založil tiskárnu kníže Bohdan Ogiński (r. 1611.). Konečně byly tiskárny v Derečíně (v gub. grod., založena od Sapiehy r. 1585.), v Kejdanech (v gub. kovenské, založ. knížetem Janem Radziwiłłem r. 1611.), v Sejnech (založena Jak. Marevičem r 1603.), v Ošmiani, Knyšíně a Slonímě (vydržovaná v. lit. hejtmanem Ogińským), a v Grodně založena tiskárna r. 1777. litevským pokladníkem Tyzenhauzem. Shledáváme tedy, že od počátku XVI. do konce XVIII. věku byly tiskárny ve čtrnácti místech i toť mluví dosti příznivě na důkaz tehdejšího stavu osvěty na Litvě.

První školy zakládány byly při klášterech. Ve Vilně vznikly současně se stavbou kostelů při kathedrále a kostele sv. Jana Kromě těchto děkují za počátek svůj péči Radziwiłła Černého a Ryšavého, jakož i jiných pánů přejících reformaci, školy ve Vilně, v Biržích (v gub. kovenské), ve Břešti litevském, Semětyčích a Zabłudově (v gub. grodenské), v Šídlově a Kejdanech (v gub. kovenské). Vilenská a biržanská škola měly titul gymnasií. Za takého stavu věcí přibyli do Vilna jesuité, založili tam r. 1569. svou kolej, kteráž jsouc později rozšiřována a reformována vzrostla na ústav prvého řádu, na školu znamenitou, proměněna byvši v universitu. Z počátku byl jesuitům boj nesnadný. Děti nejprvnějších pánů vychovávány byly totiž v gymnasiu kalvínském. Leč, kdy za času strašné nákazy morové r. 1571. Lukáš a Vincenc Krassovští, Stanislav Mělecký a Jiří Bosko, příslušící ke koleji, zhynuli u loží osob nákazou postižených, konajíce poslední služby duchovní, tu jesuité získali si sympathie. Nedlouho potom přibyl do Vilna Petr Skarga s celou silou svého talentu, slávy a moci. Působíce všichni spolu dobyli si pevného stanoviska navrácením Horia, Chodkiewičův a všech synů Radziwiłła Černého; jich podporou jsouce pak posilněni snažili se dosíci privileje na změnu koleje v akademii; dosáhli ho od Štěpána Bátoryho 7. července r. 1578., a následkem toho akademie na roveň postavená s akademií krakovskou nabyla práva udíleti učené

stupně bakaláře, magistra, licenciáta a doktora svobodných věd theologie a filosofie.

Následujícího roku navštívil Bátory Vilno a dal jesuitům druhý privilej, jímžto potvrdil prvý. Privilej byl již napsán i podepsán, bylo jen třeba opatřiti jej pečetí. Ale veliká pečeť byla v rukou kancléře Mik. Radziwiłła Ryšavého, kalvína, menší měl pak vicekancléř Eustach Wołłowič, křesťan pravoslavný. Oba nechtěli přiložiti pečetí. Tehdy pravil Bátory k Wołłowičovi: „Vydej mi pečeť, přiložím ji sám; ty pak jí již neuvidíš.“ Wołłowič přiložil tedy pečeť.

Kol téhož roku založeny byly úsilím jesuitů dva duchovní semináře, na něž pamatovali odkazy svými papežové Řehoř XIII. a pak Sixtus V. Jeden z těchto seminářů, založený péčí Possevina, určen byl později pouze pro pravoslavné. Prvním rektorem akademie byl Petr Skarga, kterýž úřad ten zastával čtyři léta a zároveň jmenován byl rektorem nově založeného kollegia v Połocku.

Na počátku XVII. věku bylo na vilenské akademii 6 professorů theologie, 5 prof. filosofie, 4 kanonického práva, 7 poetiky a retoriky, 1 hebrejského jazyka, dohromady 23. Krom jazyka latinského, řeckého a hebrejského vykládány též připravujícím se k missionářství na východě jazyky východní, zvláště arabský. Do akademie této přijímáni byli bohatí i chudí bez rozdílu, všichni bezplatně.

Uvedeme zde, několik slovutných professorů. Kazimír Sarbiewský (1593.—1640.) byl znamenitý básník, samým papežem Urbanem VIII. osobně věncem poctěný, což tenkráte za nejvyšší vyznamenání pokládáno. Na rozkaz téhož papeže byly některé jeho hymny vytištěny v breviáři. Nejlepší plody jeho přeložil z latiny do polštiny Syrokomla. Vojtěch Vjuk Kojalovicz, Žmuďan (nar. v Kovně r. 1609., zemř. ve Vilně r. 1677.). Jeho dílem jest Historia Lithuana a mnoho jiných, mezi nimi některá po polsku psaná. Konst. Szyrwid, autor grammatiky jazyka litevského a slovníku polskolatinskolitevského. Bedřich Barczcz, Polák, autor mnoha spisů polemických. Z pozdějších byl professor theologie Mazur, vyznamenav se přeložen do Říma. Tam byli též professory dávní učitelé Zikmunda III.; Blecki, Grodziński a j.

Krom akademie měli jesuité ve Vilně čtyři a později pět kolejí, v jiných městech litevských osm. Vilenská akademie měla znamenitou bibliotéku, která vznikla ze vzácné bibliotéky Zikmunda Augusta, odkázané závětí akademii, a z jiných biblioték týmže způsobem; byly to knihovny biskupů: Protasievicze, Wołłowicze (1630.), Mikuláše Paca (1619.), pak znamenitá knihovna kancléře Lva Sapiehy z Rážan o 3000 svazků. Literatura této doby přestávala větším dílem na vášnivých bojích mezi zástupci různých vyznání víry; odtud oplývá též mnohými spisy rázu polemického, jež ostatně ani hloubkou myšlének, ani příliš velikou vzdělanosti se nevyznačují.

Od dob Vladislava IV. počíná sláva akademie chýliti se k úpadku. Vycházíť na jevo nedostatek lidí bystřejších, čímž vědecké snahy přecházejí v mrtvou šablonu, rodí se makaronismy. pamflety, dedikace chvalořečí různým magnátům, i P. Ježíši; tohoto nazývají v nich jasně velmožným, jsou slovem rozličné výstřednosti, jazyk kazící. K tomu pak velmi citelným se stával nedostatek výkladů přírodních věd, mediciny a právnictví. Zásluha o obnovu pokroku přísluší řádu piaristů s knězem Konarským v čele. (Kon. narodil se r. 1700., zemř. r. 1773.) Školy řízené v jeho směru a s jeho působením získaly si uznání a přinesly i znamenitý prospěch. V nich mohls najíti zevrubné výklady fysiky a mathematiky; a spisovatelé, jako Naruszewicz, Krasicki, Kopczyński vrátili jazyku jeho původní ryzosť, připravujíce pozdější skvělý rozkvět literatury. Z jiných členů, činně pomáhajících Konarskému, chceme ještě uvésti znamenitého autora „Polskolitevského kodiku diplomatického", Matěje Dogiela.

Mimo jesuity a piaristy měly též jiné řády své školy, které šířily osvětu v okolním kraji; ženské řády, jmenovitě Basiliánky a jeptišky řádu Navštívení Panny Marie, s úspěchem zabývaly se výchovou ženských. Papežská bulla z r. 1773., jíž Klement XIV. zrušil řád jesuitský, měla v zápětí i konec jesuitské akademie, která se statky příslušícími k řádu přešla ve správu zvláštní kommisse vychovávací; kommisse ta se ustavila na sněmě r. 1775. dle návrhu Joachima Chreptowiče. V uskutečňování záměrů kommisse této činně se účastnili Hugo Kołłątaj a Tadyáš Czacki, svého času proslulí mužové. Sekretářem kommisse byl Karel, otec Joachima Lelewela.

Vilenská akademie byla změněna ve hlavní školu velkoknížetství litevského; ve správě své měla všechny vědecké ústavy v zemi. Rektorem jejím jmenován r. 1789. bývalý jesuita Martin Odlanicki Poczobut (nar. v gub. grodenské), mathematik a astronom, těšící se z evropské pověsti. Díky dlužno vzdáti jen jemu a bedlivému Chreptowičovi, že škola v tak krátkém čase rozkvetši. získala si obecnou důvěru jakož i čestné místo v počtu vyšších ústavův evropských. Poczobutovou péčí stavěla se místo astronomického observatoria, založeného již r. 1753. kněžnou Alžbětou Puzyninou z Ogińských, nová budova z fondu vykázaného kommissí vychovávací, a nové toto observatorium udržováno bylo neustále; když pak universita ve Vilně byla zavřena, odevzdáno bylo ve správu cís. petrohradské akademii věd. (Před několika lety shořelo na prach.)

K akademii vilenské připojen byl též oddíl lékařský, založený dříve spolu s ústavem porodnickým ve Grodně, odkud zároveň s prof. Gilibertem přeložen byl do Vilna. Nově zpracovaný řád hlavní školy potvrzen byl cářem Pavlem I.; toho času počali při ní působiti znamenití učenci: Ondřej Śniadecki, botanik Jundziłł, při nově pak založené kathedře krásných umění Szmuglewicz. Dne 4. dubna r. 1803. změnil cář Alexandr I. školu tuto v universitu o čtyřech fakultách: fysicko-mathematické, lé-

kařské, moralno-politické (s theologií) a literarní (s krásnými uměními). Mnohé kathedry svěřovány byly cizincům; když byl rektorem Strojnowski (1797.—1806.), založil lékař Petr Frank kliniku, syn jeho pak Josef spolu s Ondřejem Śniadeckým položili ve Vilně základ přísné vědě lékařské.

Perioda rektorství Jana Śniadeckého (1807.—1814.) vyznačuje se přesnou vědeckostí a praktičností, při čemž universita značně se zdokonalila. Perioda tato podstatně se liší od následující, kdy rektorovali Malewski a Twardowski (1815.—1825.). Byla to doba poesie a citu, které se staly vládnoucím směrem, podmanivše si nejen Litvu, nýbrž i království polské a všecky země, kde jen zazníval hovor polský. Posledním rektorem byl Václav Pelikán, ale již nevolený, nýbrž jmenovaný vyššími úřady.

Pokud škola i universita trvaly, přednášeli v nich mnozí mužové zasloužilí a učení. František Narwojń byl professorem vyšší mathematiky, Jan Bedřich Niszkowski byl prvním znamenitým operateurem a professorem chirurgie, Bojanus přednášel anatomii, Lebenwein zakladatel anatomického musea, vykládal srovnávací anatomii a zvěrolékařství, Becu (nar. ve Grodně), professor fysiologie, zabit byl bleskem ve vlastním obydlí. Smrt ta, již Mickiewicz ve svých „Dziadech" vylíčil jako trest za souhlas s Novosilcovou činností (ostatně to nebyla pravda), byla příčinou nepřátelství mezi Mickiewiczem a Słowackým, jehož otčim byl Becu. Otec Julia Słowackého Eusebius zastával kathedru literatury po Filipovi Golańském, kterýž ten předmět prvý přednášel polsky. Po smrti E. Słowackého stal se professorem „poesie a výmluvnosti polské, jakož i srovnávací grammatiky" Leon Borowski, který byl skutečným učitelem Mickiewiczovým. Byltě zjevným jeho ctitelem již tenkráte, kdy většina professorů se Śniadeckým v čele pokládala jej za polobláznivého.

Na medicinské fakultě jsou kromě Petra a Josefa Franků a Ondřeje Śniadeckého, výše jmenovaných, velmi dobře známí Konst. Porcyganko, professor chirurgie, Adolf Abicht, prof. pathologie, Adam Bielkiewicz, anatom, Serverin Gałęzowski, dvorní chirurg brasilského císaře, později v Paříži známý. Veliké slávě a vážnosti těšil se na universitě této Grodeck (nar. ve Gdańsku r. 1804.), prof. starých jazyků a literatury, učený muž, přítel Lelewela, na nějž i jistý vliv měl.

Pokud trvala hlavní škola, přednášel všeobecnou historii kněz z řádu missionářů Tomáš Hussarzewski. Když pak r. 1807. zemřel, kathedra historie zůstala uprázdněna. Potřebu přesných přednášek historických dobře cítil kníže Adam Czartoryski, kurator vědeckého oboru. Proto Jan Śniadecki povolal z jeho iniciativy na kathedru tuto Joachima Lelewela, kterýž již prvým svým výkladem mohutný způsobil dojem. Jeho přednáškám počaly obcovati veliké zástupy; tu však nepohodnutí se Śniadeckým ze protivného tábora jakož i návrh, aby se ujal varšavské kathedry, přiměly jej, že Vilno opustil. Po něm přednášel historii Żegota Onacewicz, ale po čtyřech letech vrátil se Lelewel znova.

Byl uvítán s radostí První přednáška určena na den 9. ledna r. 1822. Lelewel s rektorem Malewským vešli do auditoria, a tu objevilo se tolik obecenstva, že prostora síně nestačila ani desetině. Rektor zvolil tedy větší síň, ale obecenstvo neústupně domáhalo se síně, kde konaly se universitní akty, takže rektor přinucen byl povoliti. Ale i v této síni směstnala se stěží částka posluchačů; v počtu jich byl též učitel při kovenském gymnasiu a bývalý Lelewelův žák, Adam Mickiewicz. Den na to celé město četlo nadšené jeho verše o Lelewelovi. Přednášky Lelewelovy neustále byly jaksi podivuhodnou zvláštností, ač předmět sám nebyl vábivý, ba spíše suchý. Ale posluchači viděli a chápali, že v historické literatuře nastal veliký převrat, že mají před sebou hlubokého myslitele, nové názory a nestrannou historickou kritiku lidí i skutkův jejich.

S Ignácem Daniłowiczem, professorem historie práva (zemřel později na pomatení smyslů), jakož i s pravoslavným kanovníkem, známým archeografem Michalem Bobrowským, dal se Lelewel do zkoumání statutů wiślického a mazovského, a potom spolu s nimi jal se konati přípravy k vydání litevského statutu ve třech jazycích: běloruském, ruském a polském. Třetí muž, kterýž obcoval s Lelewelem, byl prof. filosofie Gołuchowski. Na konferencích fakult vždy ve všem se srovnávali. Na jedné z takových schůzí usilovně snažili se rektor Twardowski a všemohoucí tehdy již Pelikán, aby za děkana filosofické fakulty zvolen byl prof. Jan Znosko, který však netěšil se veliké vážnosti. Tu Lelewel jal se s přátely proti tomu odpor klásti, a Znosko propadl. Ta okolnosť byla však pokládána za neposlušnosť, a všichni, t. j. Lelewel, Daniłowicz, Bobrowski, Gołuchowski, byli svých katheder zbaveni Týž osud zastihl též adjunkta a bibliothekáře Kątryma, jemuž i přístup do Vilna byl zapověděn.

Odstranění professorů těchto z university způsobilo trpký dojem. Znosko jmenován jest děkanem, a na místo Lelewelovo dán Pavel Kukolnik, bratr básníka Nestora. Oposice proti Znoskovi byla jediné záminkou k zapuzení znamenitých professorův universitních. Dáloť se to tehdy, když ujednáván tajný spolek filaretův, a tudy všichni oblíbenci filaretův pokládáni za nebezpečné.

(Dokončení.)

Rozmluvy s hrab. L. N. Tolstým.

Podává Vogezskij.

(Pokračování.)

„Hledal jsem odpověď v lidském vědění. I shledal jsem jako jiní, že vzhledem k této otázce veškeré vědění lidské se dělí takořka na dvé protivné polokoule, na jejichžto opačných koncích se nalézají dva poly, jeden záporný, druhý kladný; však na žádném z nich nenajdete odpovědi na otázky životní. Jedna řada vědění takřka neuznává této

otázky, ale zato jasně a zevrubně odpovídá na své, samostatně předložené otázky; je to řada věd empirických a na jejím konci stojí matematika. Druhá řada vědění uznává otázku, ale neodpovídá na ni: je to řada věd spekulativních a na krajní její točce nalézá se metafysika. Hledal jsem ve všech vědách, a nejen že jsem nenašel, ale přišel k tomu přesvědčení, že všickni, kteří hledali, zrovna tak jako já ve vědě pranic nenašli. I nejen že nenašli, nýbrž zřejmě vyznali, že právě to, co mne přivádělo v zoufalství, jest bezsmyslnosť našeho bytí. Hledal jsem všude a dílem tím, že jsem ztrávil svůj život v učení, dílem že pro své styky s učeným světem jsem měl přístup k učencům všech rozmanitých odvětví lidského vědění, s ochotou odhalujícím mně všecky své vědomosti nejenom ve spisech, ale i v rozmluvách, poznal jsem všecko, co odpovídá na otázku životní věda. Do té doby přestával jsem na těch padělaných odpovědích, které poskytuje věda. V oboru empirickém říkal jsem k sobě: ‚Všecko se rozvíjí, rozlišuje, kráčí ku zdokonalení, i jsou zákony, kterými se spravuje tento běh. Tys částí celku. Poznáš-li, pokud je to možná, celek a bude-li ti zřejmým zákon rozvoje, poznáš také své místo v tomto celku jakož i sama sebe.‘ Rostl jsem, rozvíjel se a cítě v sobě tento zrůst, přirozeně jsem byl přesvědčen, že právě toto jest zákon všehomíra, v němžto také naleznu rozřešení záhad mého žití.“

„A nenalezl jste jich?“ otázal jsem se. — „Zavrhl jste mínění Františka Bacona o marném hledání posledních příčin? Jej nade všecku pochybnosť trápily tytéž otázky, které soužily vás, ale jeho duch nebyl s to, aby se trápil a zůstával na témž místě. Rozhodl se pro totéž jako vy, že totižto život je les, a člověk zabloudilý v lese. Netřeba se vrhati na všecky strany, nýbrž pátrati krok za krokem po cestě nebo docela na ni nemysleti. Nutno seznamovati se induktivně s okolím a možná, že cíl životní někdy bude nalezen.“

„Dlouho jsem nemohl uvěřiti tomu, že věda nic jiného neodpovídá na otázku životní než to, co odpovídá,“ pokračoval Lev Nikolajevič. „Dlouho se mně zdálo, kdykoliv jsem blíže přihlížel k vážnému a opravdovému tonu, s jakým věda pronáší svá tvrzení, nemající nic společného se záhadami lidského žití, že něčemu nerozumím. Dlouho jsem se strachem vzhlížel ke vědě, i zdálo se mi, že nesrovnalosť mezi odpovědí a mými otázkami nevyplývá z nedostatečnosti věd, nýbrž z mé nevědomosti; leč nebyla to věc žertovná, ani ne kratochvíle, ale otázka veškerého mého života, i nabyl jsem chtěj nechtěj přesvědčení, že moje otázky jsou oprávněné otázky, sloužící za základ každého vědění, a že nejsem vinen já se svými otázkami, nýbrž věda, osobující si právo odpovídati na tyto otázky. Nastala doba, kdy zrůst můj vzal konec, kdy jsem zpozoroval, že se nerozvíjím, ale naopak že se sesychám, že mé svaly slábnou, zuby vypadávají, i poznal jsem, že zákon rozvoje a zdokonalování sebe nejenom ničeho nevysvětluje, ale že takového zákona nikdy nebylo a býti nemohlo, a že jsem pokládal za zákon to, co jsem shledal v sobě v jistou dobu mého žití. Snažil jsem se zevrubněji určiti tento zákon; bylo mně zřejmo, že nemůže býti zákonů nekonečného rozvoje; bylo patrno, že říci: ‚V nekonečné prostoře a čase všecko se rozvíjí, zdokonaluje, skládá (усложеняется), rozlišuje,‘ značí

asi tolik, jako neříci zhola nic. Všecka tato slova jsou bez významu, neboť v nekonečnosti není slov: složený, jednoduchý, dřívější, poslední, lepší, horší. Hlavní pak věcí je to, že má osobní otázka: ‚Co jsem já se svými tužbami?‘ zůstávala docela bez odpovědi. I já jsem porozuměl, že vědění toto je velmi zajímavé a vábivé, že se však přesnosť a určitosť tohoto vědění má opačně k jich použití v záhadách životních: čím více se ono snaží rozhodnouti otázky životní, tím více pozbývají tyto určitosti a zajímavosti.“

„Odpusťte, Lve Nikolajeviči: mluvíte o vědách experimentalních; avšak lidé dávno hledají vysvětlení záhad životních ve filosofii, nikoli pouze v abstraktní, nýbrž ve zdravé filosofii, která je založena na známosti všech věcí a jejich povahy. Ostatně nejnovější filosofové odříkají se od záhad konečných. Zato však staří myslitelé a také mnozí, poměrně blízcí k naší době, věnovali celý svůj život vyšetření cílů našeho bytí.“

„Ano, spekulativní věda — pouze v tom případě věda ukazuje velikosť lidského ducha, když odstraňuje otázky o posloupnosti příčinných úkazů a vyšetřuje člověka pouze vzhledem k poslední a závěrečné příčině. Věda tato určitě činí otázku: ‚Co jsem já a co je vesmír?‘ ‚K jakému účelu jsem já, k čemu je vesmír?‘ Od těch pak dob, co existuje věda, odpovídá vždycky stejně. Ať si filosof jmenuje myšlénku, substanci, ducha čili vůli jsoucností a podstatou života, jejž pozorují v sobě i ve všem, co jest, filosof dává vždy jednu a touž odpověď: že tato jsoucnosť jest a že já jsem táž jsoucnosť (сущность); leč proč ona existuje, on neví a neodpoví, alespoň je-li důkladný myslitel.“

Při těchto slovích hraběte jsem se přesvědčil, že nařknutí jeho v neznalosti filosofie jest úplně bezpodstatné. Je to u nás již takový obyčej, že považujeme básníka, umělce za člověka nezpůsobilého vniknouti hlouběji v důležité otázky. Dle našeho mínění může on porozuměti citům jiného, ale sám cítiti nemůže. Proto někteří popírají v umělci každé vlastní silou dobyté vědění a cit, nepovažujíce ho za způsobilého k vědeckému myšlení. Dříve bylo rozšířeno alespoň to mínění, že básníkovi jest vědomě učiti lidstvo, nyní i toto mínění vyšlo z mody. „Věcí umělce-básníka jest znovu vytvořiti a jako v zrcadle nám představiti obklíčující nás ‚život“, hlásají rationalisté našeho věku, „ale mysliti jest věcí učencovou; nyní nás poučují a dávají nám směr filosofové, političtí ekonomové.“ Na základě takových mínění nejeden z našich krajanů popíral v hr. Tolstém každé známosti vědecké, zbavoval jej práva zanášeti se záhadami metafysickými. Za poslední pak doby počali docela tvrditi, že Lev Nikolajevič, jakoby k potvrzení výše zmíněné theorie, popírá bez výminky každou vědu. A hle, tento muž pojednou praví, že Platon, Spinoza, Schopenhauer ho neuspokojili, a tvrdí, že jejich učením nelze vysvětliti smysl našeho žití. Dle jeho mínění není filosofie nic jiného nežli veverka v kotouči, vracející se ustavičně k témuž místu, odkud se započal její běh. Výrok tento zdá se býti smělým těm lidem, kteří hledí na filosofii jako na vědu, která existuje pro vědu (наука для науки) — nic více. Avšak věda slouží životu, nikoli život vědě.

Hrabě Tolstoj pokračoval:

„Tážu se, za jakým účelem jest toto bytí? Jaký výsledek vyplyne z toho, že ono jest a bude? Filosofie nejen že neodpovídá, ale sama pouze se na to ptá. A jest-li to je opravdová filosofie, veškerá její práce záleží pouze v tom, aby jasně a určitě vyřkla tuto otázku. I jest-li se přísně bude držeti svého úkolu, nemůže odvětiti jiným způsobem na otázku: ‚Co jsem já a co jest vesmír?‘ nežli všecko a nic; na otázku pak: ‚K čemu?‘ — ‚Nevím‘. Takto, ať si obracím spekulativní otázky filosofie jakkoliv, nedostanu nic, co by bylo podobno k odpovědi — ne snad proto, že jako v určitém, experimentalním oboru odpověď nenáleží k mé otázce, nýbrž proto, že zde, ačkoli veškerá duševní péče směřuje právě k této otázce, není žádné odpovědi, a místo odpovědi dostáváme touž otázku, jenže v složitější podobě.“

Poslouchaje poslední slova nebyl jsem s to, bych něco namítl. ‚Vždyť positivisté odkládají co možná nejdále otázku o konečných cílech, zatemňující jasné myšlení lidské,‘ pomyslil jsem si. Jsem-li člověk věřící, cíl života mého jest určen náboženstvím; pro křesťana cílem a nadějí jest věčné bytí; pro nekřesťana, na př. buddhistu, cílem jest nebytí. Otázka je rozhodnuta. Pak-li jsem však myslitel, pak-li neuznávám náboženství, může-liž filosofie v jejím nynějším stavu dáti odpověď na otázku o cíli životním, když právě tuto otázku pečlivě vymítá ze svého oboru? V okamžik nerozumného zoufalství bezděky zachytím se za náboženství, budu celý svůj život pracovati spolu s metafysiky o úloze svého bytí, ale nebudu míti tolik sil, abych, přidav se k učení positivistů, zůstal viseti ve vzduchu, nemaje půdy pod nohama. Nač pak mám jíti, nevím-li, kam půjdu, a jest-li i ti, s nimiž se potkávám, toho nevědí? Vědění podporuje mne v chůzi, živí mě, odívá, není však příhodné k ukázání cesty. Z dalších slov hraběte jsem srozuměl, že on bojoval proti spekulativní vědě, existující k vůli vědě.

„Spekulativní stránka vědění,“ pokračoval Lev Nikolajevič, „když se přesně přidržuje svých zásad a přímo odpovídá na otázku, všude a za všech dob odpovídá a odpovídala stejně: svět jest cosi nekonečného a nepochopitelného. Život lidský jest nevyzpytatelná část tohoto nevyzpytatelného celku. Nemluvím o kompromissu mezi spekulativními a empirickými vědami, ze kterých se skládá veškerá přítěž tak nazvaných juridických, politických a historických polověd. V tyto vědy uvádějí se opět týmž způsobem nepravidelně pojmy rozvoje a zdokonalování se s tím toliko rozdílem, že se tam jedná o rozvoj všeho, zde pak o rozvoj lidského života. Nepravidelnosť je tu táž: rozvoj, zdokonalení se v nekonečnosti nemůže míti ni cíle ni směru a vzhledem k mé otázce nic nepraví. Však tam, kde spekulativní vědění je přesné, totiž v opravdové filosofii, nikoli v té, kterou nazývá Schopenhauer filosofií professorskou, sloužící pouze k tomu, aby všecky zjevy skutečnosti byly rozděleny dle nových filosofických rubrik a pojmenovány novými názvy, — tam, kde filosof nepouští se zřetele hlavní otázky, odpověď bude vždycky táž, odpověď, vyřknutá Sokratem, Schopenhauerem, Šalomounem, Buddhou: ‚Přibližujeme se k pravdě pouze tolik, kolik se od ní vzdalujeme.‘“ (Pokračování.)

Slované v literatuře staroněmecké do roku 1500.

Podává dr. **Arnošt Kraus.** *)

Zmínky o jazyku, výrobcích, zvycích a vlivu Slovanů.

1.

Hartmann von Ouwe (r. 1190.—1205.). Erec (1192.?)
(ed. Haupt).

1987 diu geville wâren grâ,
daz niemen anderswâ
dehein bezzer mohte hân
ze Riuzen noch ze Pôlân.

(Kožešiny byly šedivé; lepších nemohl nikdo jinde míti, ani v Rusku a Polsku.)

2.

Wolfram von Eschenbach. Parzival (r. 1205.—15.)
(ed. Lachmann).

Treverezent vypravuje Parzivalovi o svých dobrodružstvích; klál ve všech dílech světa, mezi jiným:

496, 15 und dô ich für den Rôhas
durch âventiure gestrichen was,
dâ kom ein werdiu windisch diet
ûz durch tjoste gegenbiet.

(a když jsem přijel k vrchu Rohatci, hledaje rytířský boj, vyjel ctný slovinský lid, aby mi nabídl klání).

Slovinci dle této zmínky a jiných, jež hned uvedeme, znali první ze všech Slovanů klání a mrav rytířský vůbec.

3.

Uolrich von Lichtenstein. Vrouwen dienest (r. 1255.)
(ed. Lachmann).

Štyrský rytíř a velmož Ulrich Lichtenšteinský podnikl ku cti své dámy dobrodružnou cestu od moře až do Čech. Byl přestrojen za královou Venuši a klál každodenně s rytíři, kteří si toho přáli: každému, který zlomil na něm oštěp, aniž byl svržen s koně, dal zlatý prsten. Jede také skrze Korutany; u Tor (Vrat) očekává jej kníže se svým rytířstvem:

*) Podávajíce tuto zajímavou ukázku z obšírnější práce dra. A. Krause, doufáme, že tyto drobotiny historicko-kulturní z literatury staroněmecké vhod přijdou badatelům i pozorovatelům dávné minulosti slovanské. Nejedno z těchto zrnek zasluhuje povšimnutí. V jiných částech probírá dr. Kraus též dějinné motivy a j., netoliko z pramenů něm. poesie, ale i staronordických Sag. Podotýkáme, že v závorkách nalézají se letopočty spisovatelů, kdy žili a působili, a (pokud možná) překlady původních staroněmeckých textů.

192, 17 der fürste und die gesellen sîn
mich hiezen willekomen sîn.
ir gruoz was gegen mir alsus
‚buge was primi gralva Venus.‘

(Kníže a společníci jeho přivítali mne; takto zněl jejich pozdrav ke mně:)

Jednou jest mu ohlášeno, že se chce potýkati s ním slovinská žena; jest to ovšem také přestrojený rytíř:

218, 29 ez hete der hôchgemuote man
seht, eine gôdehsen an,
daz ist ein windisch wîbes cleit.

(Muž hrdé mysli měl na sobě gôdehse (?), to je slovinský ženský šat.)

Také v Čechách je rytířstvo již známo; jede až za Tyji a nápadno je, že neznamená žádného českého rčení jako před tím slovinského:

287, 11 dâ ruoft vil maneger ‚herâ her!‘

(Tu mnohý volal: „Semo, sem [oštěpy].“) Rytířů se sešlo ke stu; mezi nimiž jmenováni jsou: Dieterich von Dobrach (Dobrá) 472, 27. a Zlâwat (Slavata) von Valkenstein 473, 5.

4.

Wernher der Gartenaere. Meier Helmbrecht (1236.—1250.) (ed. Lambl. Erzähl. und Schwänke III.)

Selský synek Helmbrecht chce býti pánem a proto odejde z domova na hrad loupežného rytíře, odkud se vrátí domů na krátkou návštěvu; všickni jej vřele vítají, ale on odpovídá čeledi sasky, sestře latinsky.

726 zem vater sprach er ‚dêû sal‘;
zuo der muoter sprach er sâ
bêheimisch ‚dobraytrâ‘.
si sâhen beide einander an
beidiu daz wîp und der man.
diu hûsfrowe sprach ‚her wirt,
wir sîn der sinne gar verirt:
er ist niht unser beider Kint
er ist ein Bêheim oder ein Wint‘.

(K otci řekl: „dieu vous salue“, k matce řekl česky: „dobra jitra“. Podívali se na sebe muž a žena; hospodyně pravila: „Pane, my jsme se zmýlili, to není naše dítě, to je nějaký Čech nebo Slovinec.“)

Zajímavý jest již tvar pozdravu; rukopisy píší de braytra a do braytra; obě slova byla dle toho vyslovována za jedno, a měla koncovku *a*, která jest dle německého zvyku dloužena. Ze staré literatury jest dost často doložen tvar dobro jitro, který Šembera, podezřívaje pravosť „Mastičkáře“, považoval za nesprávný,

jak ukázal Gebauer („Listy filologické“ VII. 90.—121.; Passional 366., Hrad. Ruk. 112., *b.*, Mastičkář 229.); zde zdá se bezpečně doložen tvar starši, genitivní. Ve mnohem pozdějším rukopise Seifrida Helblinga shledáváme tvar ‚tobroytra‘, povstalý snad smísením obou starých tvarů.

5.

Heinrich von Meissen nazvaný Frauenlob (1278.—1318.)
(ed. Ettmüller).

135, 13 In Kernden ritterschaft ich sach

(V Korutanech viděl jsem boje rytířské.)

6.

Boppe (r. 1270.—1287.)
(ed. Hagen, Minnesänger).

25, 13 der Bêheim und der Pôlân, der
windischen hêrren gâb ich selten mâle

(Dary Čechův a Poláků, pánů slovanských, zřídka znamenávám.)

7.

Seifrid Helbling (1289.—99.)
(ed. Karajan.).

Jako činil mladý Helmbrecht, tak se vůbec, zvláště v Rakousku mísila slova saská (vlaemen) a také česká do řeči. Na zlozvyk ten naráží básník didaktický z konce století, posmívaje se takové řeči:

XIV., 20 der Bêheim sît uns nicht vergie,
daz wir iehen müezen
unser vriunde grüezen
‚tobroytra‘ des morgens.
dâ was niht ane borgens,
wir kunden unser lachen
grôz bêheimisch machen.
ich sag iu, dem was alsô:
‚huersyna so eso eso‘.
dô was unser lachen ouz
‚witaipan, popomouz‘.

(Čech pak neprominul nám, že jsme musili říkati, pozdravujíce své přátely, dobrojtra z rána, s tím nám nebylo čekati; dovedli jsme znamenitě svůj smích učiniti českým, pravím vám, zněl takto: huersyna so eso eso (??), tu byl už smíchu našeho konec; vítaj, pan! bóhpomoz.)

Druhé české rčení nedovedu vysvětliti, snad je to napodobení znění češtiny. Ve třetím rčení je p a n vokativ, a bóhpomoz jest skomoleno k vůli rýmu. Karajan vykládá i slovo n a p i s ch e l (XV., 432.) za napodobení českého „napij se“ (?).

8.

Tentýž.

Jak česká, tak i slovinská slova vnikla prý do němčiny:

XIV., 44 taepischiu maere
kunne wir sagen dâ nâch
ûz der Kerendenaere sprâch,
ze Kreine sîn wir des gebeten,
daz wir windischen treten
nâch der blaterpfîfen.

(Dovedeme říkati nemotorné věty z řeči Korutanů; v Krajině jsme zváni, abychom po slovinsku tančili dle dud.)

Zdali zde rozdíl mezi řečí Korutanův a slovinskou značí snad opravdu nějaký rozdíl dialektický, nemohu uhodnouti.

9.

Tentýž.

Mimo výrazy a rčení i zvyky a módy české vnikly do Rakous, mimo to polský účes, totiž ostříhání vlasů, jež Rakušané nosili dlouhé. Seifrid brojí proti těm novotám; pochváliv starý zvyk:

I., 502 sîn hâr er schône wahsen lie
dar in rehter lenge

(nechal si růsti vlasy v pravé míře), praví na jiném místě:

III., 225 waz wil dû, Pôlân hôchbeschorn?
den Ungern waere daz vil zorn,
der ir langem hâre erkür
die hôhen pôlânischen schür.

(Co chceš, Poláku, ostříhaný? Uhři by se velmi hněvali, kdyby někdo vymyslil na jejich dlouhý vlas ostříhání polské.)

Ale Rakušané nechávají si to líbiti a tak se vyskytují předivné národnosti:

III., 338 von Bruk bürtic ein Pôlân

a III., 347 ein Bêheim von sant Pölten.

10.

Tentýž.

VIII., 736 die Bêheim tragent ir gewant,
als site ist in Beheimlant,
die Sahsen und die Pôlân
tragent ouch gewant an
dâ bî man si erkennet
nâch ir lande nennet — —

(Češi nosí oděv, jak jest zvyk v Čechách: Sasi a Poláci nosí též oděv, podle něhož je poznáme a jmenujeme dle jich zemí), ale Rakušané:

VIII., 783 sie tragent nâch der Bêheim sit
gewant dâ si mêrent mit
der Bêheim schar unbillîch.
und sint doch von Osterrîch;
ich wolte, swer in Osterlant
trüeg nâch Bêheim sit gewant,
swes in vrâgte ein biderb man,
daz er spraech ‚nie roszmie, pan',
und mit sînem munde
niht anders reden kunde.
und swer in dem lande snite
gewant nach der Pôlâne site
daz dem sîn hâr waere geschorn
hôch ûf vür die ôrn,
daz solt im nimer wahsen.

(Nosí šaty dle zvyků Čechů, čímž množí počet Čechů neprávem, ač jsou Rakušané. Chtěl bych, aby každý, kdo v Rakousku by nosil oděv dle českého kroje, po čemkoli hodný muž by se ho ptal, řekl ‚nie roszmie, pan', a nemohl svými ústy nic jiného říci. A kdo by v zemi se šatil dle kroje polského, tomu aby vlasy byly až nad ušima vysoko ostříhány a aby mu již nevyrostly.)

11.

Tentýž.

Seifrid přirovnává Rakousko vinoplodné ostatním zemím:

III., 234 schaefîn kürsen für den vrôst
koment uns von Tsechen.
die lâz ouch bier zechen
mit sant den Merhaeren.
wînes sie enbaeren,
dêswâr si vil gelîch,
ân durch daz liebe Osterrîch.

(Ovčí kožichy proti mrazu dostáváme z Čech; ti ať také pijí pivo i s Moravany [jako Bavoři]; neměli by vína, kdyby ho nedostávali z drahého Rakouska.)

Slovo Tsechen znám jen z jednoho ještě místa v téže sbírce satir; zase se tam vyskýtá ve spojení s Moravany:

VIII., 1084 Czechen und Merhaeren.

12.

Ein buoch von guoter spîse (XIV. století)
(ed. Pfeiffer).

K dobré pověsti slovanské kuchyně méně svědčí č. 63. v knize kuchařské nahoře uvedené „bêhemmische erweiz", ale jinak nalézáme přece několik stop. Gîselitze (kyselice) v Meieru Helmbrechtovi 473. jest jídlem selským; ještě mnohem později jest známa co „geisslutz". — V povídce „Der geäffte pfaffe", otištěné ve v. d. Hagen „Gesammtabenteuer", peče si selka potaji bochnici:

96 dar zuo buoch si zehant
eine bochniz wîz alsam der snê

(K tomu si ihned upekla bochnici bílou jako sníh.)

Chytrý čeledín se vrátí se sedlákem s pole a při chatrné snídani vypravuje, že kdysi hodil za vlkem kámen, velký jako ta bochnice:

— — — ‚ein stein
wan als diu bochenz diu dort stât.' —

Přepracování této povídky, které stojí v témž rukopise, píše na tomto druhém místě der masanze.

13.

Liederbuch der Clara Hätzlerin (1471.)
(ed. Haltaus.)

Pro čestné svědectví, které vydává kráse českých žen, nesmíme zde vynechati priamuli vepsanou na první list sbírky Hätzlerky, která zní:

Ain haubt von Bêhmerlant
zwai weize ärmlein von Pravant
ain brust von Swâben her
von Kernten zwai tüttlein ragend als ain sper
ain pauch von Österreich
der waer slecht und gleich
ain a — von Pôlân
— — — — — — — — — — —
und zwai füezlein von dem Rein
daz möcht ain schoene fraw gesein.

Dopisy Františka Palackého J. E. Purkyňovi. *)

IV.

Milý přjteli! W Praze, 22. února 1840.

Aneb sem Wám wloni owšem nepsal, aneb aspoň přjležjcj ceduli Wám poslati zameškal. Ulekl sem se, našed gi tyto dni mezi notulemi swými, an sem se domnjwal, že giž dáwno w rukau swých gi máte. Gakkoli tomu gest, neb gá se giž nepamatugi, — wždy prosjm a doufám, že mi w tom showjwati budete. Gsemť wjce, než kdy gindy, pracemi obsypán, takže w dopisowánj na wše strany dlužnjkem zůstáwati musjm. Mámť, mimo mnohé menšj práce, čtwery wětšj djla před sebau, genž geště létos na swětlo wygiti musegj. Chceteli o nich wěděti, gsau to 1. nowý díl mé historie w německém gazyku (poslal-li sem Wám giž druhý, wloni wyšlý? račte mne o tom zpraviti); 2. prwnj djl téže historie w českém gazyku; 3. prwnj djl českého archiwu, čili zbjrky památněgšjch listin a psanj českých z XV. stoletj rč. 4. dáwno sljbené pogednánj kritické o neystaršjch památkách českého gazyka, w němž nynj spolu s přjtelem Šafařjkem pracugeme, a genž asi we přjštjm měsjci Mági Wám bohdá do rukau se dostane. Nadto uwaleno gest na mne sekretárstwj zdeyšj učené společnosti, gednatelstwj matice etc. To Wám slaužiž poněkud za omluwu.

Daufám, že duše Waše neodcizila se geště wlasti a národu swého, ačkoli duch Wáš naukám wůbec a tudjž swětu celému obětowal se. My zde, čjm wjce cit národnj u nás (wšak gen wjce u chudých lidj a u mládeže) se zmáhá, tjm wjce cjtjme potřebu sil wětšjch, nežli kterými posud wládneme.

*) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

Ztráta neb. knjžete Kinského i hrab. Kašp. Šternberka nedá se tak brzy oželiti; k nim připogila se nyní také Klam-Martinicowa. Byli to páni znamenitého wplywu, gegž tytýž i ku prospěchu národnosti našj wynakládali. Mezera zwláště Šternberkem učiněná nedá se doplniti. Mladšj šlechtici ku př. hrabata Thunowé, nedáwagj než dobré naděge do budaucnosti. Při Matici zgewilo se na lonský rok prwnj, a to silné deficit, asi 800 zl. stř. Také pro p. Šafařjka, gehož sme w loni s měsjčných 40ti na 30 zl. ssaditi museli, potřebná summa již těžce se scházj, ano wšickni dosawadnj podporowatelé buďto umjragj, buď w horliwosti swé ochabugj. Krušno bude gemu geště wjce strhnauti, an za censorowánj swé ročně gen 400 zl. stř. platu dostáwá. Počali sme byli i Čelakowského nápodobnými zbjrkami podporowati: ale ty tak špatně se scházegj, že brzy budeme museti owšem přestati. Dobrý ten muž, genž již od několika let důkladnou etymologii gazykůw slowanských (zwláště českého) hotowj, onemocněl před 14 dni a negsme bez starosti o něho. Geho „růže stolistá" k tisku již přihotowená, gest znamenitý plod poetický. Ostatně co w Praze wycházj, o tom bezpochyby Wy již z Kwětů zpráwu máte. Postarám se tyto dni, aby Kronbergrowci Wám poslali, cokoli pro Wás hodného zdáti se bude. Gmenowitě „Promyslný posel" Amerlingůw nám zde dobře se ljbj, a daufám, že pomůže znamenitě buditi lásku k naukám přjrodným i technickým w národu. Amerling i gakožto učitel w nedělnjch hodinách pro řemeslníky od Gednoty průmyslowé zřjzený dosti široký wplyw do národu wyge wuge. K geho žádosti scházeli sme se někteřj spisowatelé a gazykozpytci u p. Šafařjka k rewisj české terminologie chemické rd. p. Preslem nawržené, při čemž některá chybná slowa odstraněna i ginými nahrazena gsau. Druhý swazeček onoho Promyslného Posla již oprawenau terminologij psán jest. Musegnjk létos menšjm počtem archůw wycházeti bude, nežli posawad, abychom Matičino deficit dřjwe nahraditi mohli. Až se Matice zmůže, počneme nákladem gegjm wydáwati djla potřebná w rozličných seriech a dle určitého plánu. Gá sem pp. Stawům nawrhnul, aby na mjstě sochy, kterauž nebožtjkowi cjs Františkowi I. na nábřežj Wltawském postawiti umyslili, raděgi postawili tam weliké stawenj pode gménem Francisceum, w němž by wšickni pod Františkem wzniklj ústawowé, zwláště Museum, akademie, konserwatorium rč. slušné mjsto nacházeli. Gedná se nynj o tom; stane-li se, newjm. Bogj se páni, že gim z Wjdně powoleno nebude, náklad na to potřebný mezi sebau swoliti a po dominiech rozepsati. Takž sem Wám i několik nowin napsal, k nimž gen geště přidáwám, že manželka má nynj geště dosti dobře na zdrawj se má, děti pak owšem zdráwy gsau. Dowjm-li se brzy také o Wás a o Wašich? S Bohem! Wáš wždy ochotný slauha

P. m. p.

Adressa:

Sr. Wohlgeboren

Herrn Johann Purkinje,

Dr. u. Professor an der Universität

in

Breslau.

Uvnitř psaní nalézá se přiložený lístek tohoto obsahu:

Prag, den 30. July 1839.

P. T. Sr. Wohlgeboren

Herrn Dr. u. Professor v. Purkinje

in

Breslau.

Die uns heute durch H. v. Palacky gütigst übergebenen 60 fl. Cm. haben wir Ihrer werthen Rechnung fr. 1838 ergebenst dankend gutgeschrieben.

Eure Wohlgeboren hochachtungsvoll ergebene

Kronberger & Rziwnatz.

Petrohradský Kraj.

Pod dojmem článku „Jak se o nás píše“ (Národní Listy 1886 č. 77) učinili jsme v předešlém svazku Slovanského Sborníku zmínku o dopisu dra. Karłowicze, uveřejněném v Petrohradském Kraji. Věc ta způsobila u nás mnoho rozčilení i těšíme se nyní, že obšírnou „Kapitolu slovanskou“ v té příčině do tohoto čísla Slov. Sbor. již připravenou — s to jsme prozatím odložiti. Podotýkáme jen toto.

Po bedlivém srovnání originálu dra. Karłowicze se článkem „Jak se o nás píše“, nalezli jsme několik neshod. Pisatel článku „Jak se o nás píše“ učinil výtah ne valně svědomitý, podal jen výtržky a vůbec dal celku tvářnost jakéž originál ve přesném smyslu nemá. Tak vyrozumíváme ze článku „Jak se o nás píše“, jako by dr. Karłowicz byl sám tvrdil, že Němci nemíní se učiti „vesnickému jazyku českému, jazyku to několika millionů napolo poněmčených Slovanů, jazyku tříd méně vzdělaných, ubohému v literatuře, bez významu ve světě a nesrozumitelnému za hranicemi Čech.“ *)

Ale ve skutečnosti není tomu tak, neboť dr. Karłowicz mluvě o projektu Plenerově, předesýlá zřetelně ku slovům výše citovaným slova: „Niemcy powiadaja,“ t. j. Němci povídají. Nelze tedy slova tato klásti do úst dru Karłowiczovi, nýbrž třeba je míti toliko za poukázání k tomu, co si Němci myslí. Také mínění o spisovateli samém bylo veskrz nesprávné.

Litujeme srdečně, že za takových okolností jest nám těžko odmítati nemilé nařknutí polské, že dotčený článek český psán byl tak, aby „budil v českém obecenstvě nechuť k Polákům vůbec, a aby mohlo se o Polácích a Polákům říci něco nepříjemného“ (viz polské časop.).

Tím ovšem nikterak nesouhlasíme s náhledy dra. Karłowicze v záležitosti neblahého sporu česko-německého a nerozdílnosti království českého, jakož vůbec s formou prvního jeho listu, kterýž také nás nemile se dojal, a ohražujeme se proti takovému psaní o našich poměrech vůbec. Trváme na tom, že proti některým názorům tam vysloveným (vzniklým zajisté bez zlé vůle, z ponětí, kteréž my máme za nesprávné i nemožné a jehož původ spatřujeme v nedosti prohloubané známosti zemských poměrů v Čechách) podáme rozhodné věcné námitky tam, kde budou na místě a věci na prospěch. Jedná se jen o vyložení stanoviska českého, tak jak v něm jsme, žijeme a zápasíme.

Především však budiž popřáno každému domluviti, čeho domáhati se má každý právo. Nespatřujeme také hned v různosti náhledu nepřátelství Bůh ví jaké.

Ostatně dr. Karłowicz sám ohražuje se proti nařknutí osoby, po našem náhledu velice nevčasném, i osvědčuje své stanovisko vůči Čechům v novém svém dopise z Prahy (Kraj 1886, č. 12) takto:

„*Jak niepospolity mam szacunek dla Czechów* (praví doslovně dr. Karłowicz), *jak wysoko cenię bohaterską ich inteligencyę, pracowitość, gościnność, cnoty domowe; o tem nikt wątpić nie będzie, gdy powiem bez ogródek, że uważam ich za najpierwszy naród słowianski pod względem cywilizacyi, kultury i moralności, za przykład dla nas i dla innych Słowian pod każdym względem, za najpiękniejszy wzór społeczeństwa demokratycznego i postępowego.*“ „Ale czyż z tąd wynika, iż mam teraźniejszą ich politykę uważać za nieposzlakowaną i bezbłędną... *Myślałem*, iż wypowiadając zapatrywanie moje bez ogródek, tak jak się mówi do prawdziwego przyjaciela, dam dowód szczerego przywiązania mojego dla narodu, który *jak swój miłuję.*“

Ostatek jinde.

Tak obhajuje se dr. Karłowicz a tato jeho slova jsou nám jen pobudkou ke klidné, rozšafné polemice, která neschvácena tendencí — neroztrhne, nerozbije, nepodmele, nepoštve, ale bohdá sblíží a vyjasní názor lidí poctivých.

Přes to však i při této příležitosti, po tolikerých nevýslovně trpkých dojmech a zkušenostech, nuceni jsme prositi již snažně každého, kdož nám a věci upřímně je nakloněn, aby v záležitostech tak citlivých a choulostivých,

---

*) Vykládalo se to vůbec tak.

zejména v našich pohnutých dobách, psal vždy s velikou opatrností a rozvahou. Není to thema lehké, ta nejznamenitější theorie snadno vede k omylům, neboť zdánlivě lehce se soudí a radí, ale těžce, velmi těžce se žije! I nejbystřejšímu cizinci skryto zůstává mnoho zárodků vnitřního života. Zájem dobré věci žádá také všeobecně a vůbec, aby neholdovalo se příliš v systematickém pachtění se za věcmi záhadnými, přitemnělými. Což jsou u nás a u nich jen samé stíny, opravdové neb domnělé?!

Za to prosíme v zájmu věci také proto, poněvadž jsou vůbec lidé, kteří žádostivě číhají, aby nehezky vykořistili namanulé motivy způsobem, pro nějž hoří.

Věc trpí, prospěchu nemá nikdo.

Na širším pak obecenstvu je, aby nedalo se ledabyle strhnouti k bezuzdné nevoli neb opaku nevole, jako stádo — papoušků.

Edv. Jelínek

Žlutá růže.

Povídka od **Jana Zacharjasiewicze.**

Přeložil *F. A. Hora.*

(Dokončení.)

Jednoho dne se stalo, že rada nepřišel v obyčejnou dobu. Nadarmo stála stařenka celou hodinu u dveří. Různé předtuchy počaly ji trápiti. Co se s ním stalo? Snad ochuravěl? Či snad nalezl nějakou příjemnou společnosť?

Vrátila se do pokoje. Ze samovaru pěkně vystupovala pára, šunka byla úhledně nakrájena, sýr vydával vůni opojnou, housky posypané mákem, oblíbená lahůdka páně radova, byly čerstvounké!... Nikoli, nemohl zapomenouti, že to všecko je proň připraveno... nemohl si zajisté ani na chvilku pomysliti, že by čaj v léčitelně mohl lépe chutnati!

A nemýlila se. Rada ublácený a upachtěný konečně vstoupil do pokoje. Líce jeho jen hořela. Ani nesmeknul, ježto ruce jeho nebyly prázdny. V jedné držel ohromný květník s rozkvetlými žlutými růžemi, ve druhé podobný s poupaty.

„Neobyčejná kořisť, paní sousedko!“ zvolal na prahu, „ejhle Maréchal Niel, a ta druhá jest Gloire de Dijon!“

Stařenka vyslechnuvši romantickou historii těch dvou květníkův a pozorně ohledavši květy, nalila čaje.

Rada byl v lepší míře než obyčejně; mluvil mnoho a usmíval se v patrném uspokojení. Sousedka také se rozehřála a sladčeji se usmívala. Krátká starosť o ctěného souseda podráždivši její nervy způsobila, že subtilná slovíčka váženého rady vždy více jí dojímala.

Rozmluva byla čím dále tím důvěrnější.

„Povězte mi, rozmilý pane rado,“ ozvala se po druhé sklence čaje, „ode které chvíle aneb události datuje se vaše záliba ve žlutých růžích. Není možná, aby taková vášeň neměla zajímavého počátku... Já od nejmladších let měla ráda žluté růže, neboť jsem byla... brunetka.“

Zasmušile podíval se rada na sousedku. Zdálo se mu, že náhle sáhnul někdo zločinnou rukou po jeho skrytém pokladě — po jeho tajemství.

Čelo jeho čím dále tím více se mračilo, v očích počaly se jeviti zlověstné blesky. Nastala chvíle, kdy chtěl vstáti, převrátiti křeslo a utéci od ženy, kterážto chladnou rukou chtěla se dotknouti tajemství jeho života...

Za chvíli změkly ostré tahy v jeho obličeji, oči se sladce smály. Rada s pohnutím vzdychnul, jakoby v duchu hleděl na nejsladší své vzpomínky.

„Máte pravdu, ctěná paní sousedko," odpověděl hlasem rozechvělým, „že každá neobyčejná vášeň anebo podivínství má svůj pramen, jenž po celý život nevyschne. Vidím jej často před očima duše své, ano hledím naň i tenkráte, kdy svět nejméně se toho do mne naděje!"

Nastala pausa. Sousedka jí nerušila, ač nemalá zvědavosť vyhlížela z její tváře.

Za nějakou chvíli vážného mlčení počal rada vypravěti:

„Je tomu padesát let. Byl jsem ještě mlád, dokončiv tehdáž právě studia práv. V srdci mém se budil cit lásky, ale neznal jsem nikoho, komu bych to srdce někdy byl měl oddati. Ve snách vídal jsem různé postavy etherické, leč na zemi jsem nespatřil té, kteráž by se jim byla podobala."

Stařenka se pohodlněji usadila ve křesle, vidouc, že lze očekávati jakousi zajímavou historii.

„Jednoho dne jsem šel do veřejné zahrady, kde hrála hudba. Bylo to ku konci května. V zahradě jsem spatřil mnoho cizích tváří. Byli to z větší části hosté spěchající do lázní zahraničných. Dlouho jsem chodil v zahradě, pohlížeje na malebné šaty našich touristek. Náhle pocítil jsem dojem, že někdo na mne hledí. Obrátiv se v tu stranu, odkud elektrický ten proud vychází, uzřel jsem — mladou dívčinu. Měla tvář svěží, okrouhlou, veliké modré oči a husté kadeře černých vlasů. Držela v ruce žlutou růži..."

Rada se zamlčel a vzdychnul.

„Stál jsem nějaký čas jak omámený. Nemohl jsem jíti ani vpřed, aniž couvnouti; oči neznámé dívky přikuly mě k zemi. Cítil jsem na své tváři ty jasné zřítelnice, ano zdálo se mi dokonce, že mne pálí jako paprsky sluneční umělým sklem soustředěné!"

„Zamiloval jste se, pane sousede, jedinou ranou!" zvolala sousedka smějíc se.

„V té chvíli nevěděl jsem ničeho o sobě. Zdálo se mi, že jsem přestal býti sám sebou, že jsem se stal na věky otrokem!"

„Můj bože!"

„Byl bych tak stál do večera, kdyby náhodou nebyla se uprázdnila stolice za mnou. Mechanicky sklesl jsem na ni, neodvraceje očí od neznámé, na jejížto tváři pohrával jakýsi úsměv nevýslovný. Trvalo to dosti dlouho. Hudba hrála, přestávala, a já hleděl ustavičně na dívku!"

„Totě velmi zajímavé!"

„Dojem, jemuž jsem se oddával, zajímal společnosť neznámé dívčiny. Sestávala ze starší dámy a dvou mladších slečinek, nepochybně mladších sestřiček. Postřehl jsem nepokojný ruch mezi nimi. Jedna z mladších štěbetala něco té starší se žlutou růží. Ta pokrčivši ramenoma pohleděla na růži. Stařena se na to dívala dobrosrdečně se usmívajíc."

Pafnucius učiniv přestávku máchnul rukou před očima, jako by rozháněl mlhu zastírající mu tuto zpomínku.

„Pohyby ty a úryvkové rozmluvy sester opakovaly se několikráte. Patrně se týkaly mne. Byly příčinou divného snění mého. Zdálo se mi, že ta dívka se žlutou růží jest jednou z těch etherických postav, jež tak často jsem vídal ve snách. Daemonické její pohledy mocně mne vábily; byly jaksi odpovědí na tajené touhy duše mé...“

„Jak hezky to vypravujete, pane sousede!“

„Po nějakém čase proud navštěvovatelů zahrady zaslonil mi neznámou. Neviděl jsem, co se tam toho času stalo; již jsem počal býti nepokojný, leč náhle spatřil jsem před sebou malou dívčinku se žlutou růží. Podavši mně s okouzlujícím úsměvem růži, zmizela. Byla to nejmladší její sestřička.“

Stařenka povstala trochu z křesla, očekávajíc jaksi nepokojně ostatní slova radova. Pafnucius nějakou chvíli mlčel; na tváři jeho jevilo se pohnutí.

„Nevím,“ pokračoval pak tichým hlasem, „nevím, jak dlouho jsem tam ještě seděl drže tu růži v ruce. Snil jsem bděje, nikoho před sebou nevidě a hudby neslyše! Byl to nejšťastnější moment žití mého — žlutá růže, kterou mi přinesla malá sestřička neznámé dívky, byla jasnou odpovědí na všecky sny srdce mého!“

Stařenka podepřevši hlavu oběma rukama, zadívala se v uzardělou tvář radovu.

„Když uplynul proud navštěvovatelů zahrady,“ pokračoval Pafnucius smutně, „podíval jsem se na protější lavici, ale neznámé dívky tam již nebylo! Vyskočiv prošel jsem celou zahradu, ale nikde jsem jí nepotkal; zůstala mi jen žlutá růže, závdavek srdce jejího!“

Nevýslovný úsměv pohrával ústy stařičké sousedky. Sivé její oči zablyštěly světlem jasnějším.

„A co jste učinil s tou růží?“ otázala se za chvíli.

„Schoval jsem ji jako spis drahocenný a mám ji posud. Té, která ten spis vložila do rukou mých, podnes jsem nenalezl. Nevím, jak se nazývá, odkud přišla a kam se poděla!“

„A myslil jste ustavičně na ni?“

„Každoročně v době lázeňské chodil jsem na místech veřejných, pátraje po neznámé. Snil jsem o ní, a v bezesných nocích se mi zdávalo, že ji vidím před sebou, že hledí na mne, že drží v ruce žlutou růži.“

Stařenka mlčky se dívala na radu, jako by čekala na dokončení té historie.

„Minula léta,“ pokračoval rada, „neznámá se žlutou růží přebývala v srdci mém. Časem počala blednouti její tvář, oči zvolna hasly jako na fotografii, zůstala jen žlutá růže jako symbol jediného štěstí mého, které přede mnou zablesklo a — zmizelo!“

„A věřil jste, pane rado, že ona rovněž vás měla na mysli?“

„Věřil jsem a posud věřím; vždyť by jinak nebyla mi mladší svou sestřičkou poslala žlutou růži. Naším neštěstím bylo, že jsme se nikdy více neshledali.“

„A zpomínce té jste věnoval celé své žití?“

„Ano, ctěná paní sousedko, té zpomínce jsem zůstal věren a věnoval jsem jí celé žití. Žlutá růže se stala mou milenkou!“

Stařenka hleděla na souseda nějakou chvíli s jakýmsi pocitem nevýslovným. Zdálo se, že v ní bojuje smích se slzami.

„Nepoznal byste ji," tázala se za chvíli, „kdybyste ji spatřil nyní po padesáti letech?"

Rada pokrčil ramenoma.

„Já sama byla tou neznámou!" zvolala stařenka, podávajíc mu ruku.

Rada se zachvěl: tvář jeho polila se krví, oči měl vytřeštěné.

V této chvíli zajel kočár před domem. Stařenka pohleděla skrze okno a vykřikla.

Do pokoje vstoupil svěží stařeček bělovlasý. Za ním kráčela ženština prostředního věku, vedouc dvé chlapečků. Konečně vstoupil prošedivělý muž nesoucí rozličné škatule.

„Měli jste přijeti až zítra," zvolala stařenka objímajíc starého pána.

„Chtěli jsme babičku překvapiti, jak pravil dědeček," odpověděl jeden z chlapečků.

Nastalo vítání. Rada ustoupil v pozadí. Zdálo se mu, že bděje sní, že to, co předę chvíli slyšel, a to, co nyní vidí, jest pouhý sen!...

Na tvář stařenčinu vrátil se dřívější veselý úsměv. Políbivši vnuky přistoupila k muži svému a vrátila se s ním k radovi.

Pafnucius ještě tu stál jak otupělý. Celou minulosť jeho, počínajíc prvním sněním, jemužto zůstal věren, zaujala náhle neznámá posud skutečnosť, kteráž nyní jevila se před ním!...

„Pamatuješ se," tázala se stařenka muže svého, „na onu událosť se žlutou růží, když jsme se na cestě do lázní zahraničných zastavili ve Krakově? Je tomu padesáte let, jak by utal!"

Stařeček hleděl na ženu i radu, ale nemohl se již upamatovati.

„Zpomeň si jen na ten výstup," pokračovala usmívajíc se, „pro nějžto hněvals se na mne, pokud jsem tě neodprosila nejkrásnější žlutou růží ze své zahrádky!"

„Jaký výstup? Na nic se nepamatuji."

„Když ve Střelecké zahradě malá Bronislava, vzavši mi z ruky růži, odnesla ji neznámému mladému člověku..."

„Jenž tak pronikavě na tě pohlížel... Ah, teď se již pamatuji!... Smály jste se mu celých čtrnácte dní!"

„Můj drahý —"

„Poněvadž na tebe tak zevloval, nazývalas jej vždy panem Zevlounem. A což ten pan Zevloun?"

Stařenka přistupujíc k radovi přerušila řeč mužovu slovy:

„Pan rada Pafnucius!"

Stařeček se podíval na radu s jakýmsi podivením, ježto výstupu tomu nerozuměl. Za chvíli však podal Pafnuciovi ruku a z nedostatku slov zasmál se svým hlasem zdravým a hřmotným.

Rada také neměl slov v zásobě; zabručel tedy něco o potřebě odpočinku pocestným, poklonil se a odešel.

Nespal celou noc. Na úsvitě vstáv, vyházel všecky žluté růže z okna a vzkázal hospodyni, že se vystěhuje. Za hodinu již ho nebylo v malém, žlutém domku.

Ubohý rada Pafnucius!

Ó stepní husle...

Duma **Bohdana Zaleského.** Přeložil **Fr. Kvapil.**

stepní husle! (drum, drum, drum, drum,)
v rozlehlém chóru vlastenských dum
vám biju v struny — sám vždy s tou písní:
v lup větrů pějte žal, co nás tísní!

O husle! vždy jsme sestra a brat —
tak smím vás od let dětských již zvát,
vždy oba sami, smutni a spolu
zde v poušti lkáme písněmi bolu.

Co v srdci zkvetlo, o čem duch snil,
myšlénka dražších, zašlých už chvil
kde se jen staví — teskná neb jará
ať s dumkou, šumkou, na rtech již hárá.

V mé rodné zemi — ach tam, ó tam,
mé husle, blaze bylo by nám:
zas věští Bojan, hetmanů davy
by pro nás, pro ni žili věk slávy.

Kosť z kostí otců — Slovan a Lech,
Slované, Leši jako v mých snech,
jak v notě mé a písně mé v slovu
zas bratři rovní byli by znovu.

Hoch, jenž v boj teskní dumkou a v dál,
dívka, jež dumkou tiší svůj žal,
po písni druh, jenž s mohyl tam zvoní,
bratrsky hlas k nám sdruží a skloní.

Zvuk šumky s polí jako roj včel
by z úlu v úl pak šuměl a zněl,
a stále nová za četou četa
by ssála krásu květů a léta.

Teď musím, cizí kde zve mě zem,
svým věštím mlčky strádati snem:
mne slávských davů potlesk jen bodne,
nic netěší mne bez Polsky rodné!

A jestli někdy zpívám v těch dnech,
jen zkouším, v ňadru posud-li dech,
a jako dřív zdaž lehký a čistý
zahraje větru stepního svisty.

Kéž bych co nejdřiv, kéž bych tu, ach!
směl s nohou cizí setřásti prach:
já Bojan mladší bych jak ten sivý
rodákům z duše rajské pěl divy.

O stepní husle! (drum, drum, drum, drum,)
v rozlehlém chóru vlastenských dum
vám biju v struny — sám vždy s tou písní:
v lup větrů pějte žal, co nás tísní!

Josef Bohdan Zaleski.

Dne 31. března t. r. zesnul ukrajinský slavík, polský lyrník Bohdan Zaleski. Ztráty této nad jiné citlivě želí netoliko Polska, ale i celý svět slovanský. Odešel poslední z plejady Mickiewiczovy, velký pěvec vlasti Památka jeho potrvá s národem.

„Daj mu, Boże, Ukrainę w nebie!“

„Slovanský sborník“ podal v letošním ročníku, sv. 3. „Vzpomínku na Bohdana Zaleského“, k níž laskavé čtenáře odkazujeme.

Z Paříže došlo nás toto úmrtní návěští:

Vous êtes prié d'assister aux Convoi, Service et Enterrement de

Monsieur JOSEPH-BOHDAN ZALESKI

Ancien Nonce à la Diète de Pologne
Lieutenant dans l'ancienne armée Polonaise
Officier de l'Ordre Virtuti Militari
Président honoraire de l'Association Polonaise des Imposés volontaires
Membre du Conseil d'Administration de l'École Polonaise

décédé à Villepreux (Seine-et-Oise), le 31 Mars 1886, dans sa 85e année, qui se feront à Paris, le vendredi 2 avril, à l'Église Polonaise de l'Assomption, 263, rue St-Honoré, à midi précis.

L'inhumation aura lieu au cimetière Montmartre

On se réunira à l'Église

De Profundis.

Oslava nehynoucí památky Bohdana Zaleského v Praze. Péčí našeho Akademického čtenářského spolku a čilého liter. řečnického spolku „Slavia“ uspořádán byl již dne 8. dubna v sále Měšťanské Besedy Večer Zaleského, kterýž proniknut duchem čisté a ničím nekalené vzájemnosti slovanské vydařil se velmi pěkně. Česť a vřelé uznání nadšenému dorostu české intelligence, kteráž tímto projevem opět dokázala, jak neposkvrněným a posvátným zápalem lne ke všemu, co vznešené a krásné. Nemohouce obšírně rozepsati

se o programové části večera, podotýkáme jen stručně, že skládal se vesměs z čísel zdařilých a věci důstojných. Po starostově vřelém zahájení schůze přednesl slavnostní řeč Rudolf Pokorný, překladatel básní ukrajinského slavíka, v níž případnými slovy složil hold slavnému pěvci bratrského národa. Pak zapěla slečna Leona Seylerová, pražská žačka, se svrchovaným úspěchem několik polských písní, náš Slukov recitoval výborně několik básní oslavencových, načež p. Lamač v části zpěvné a p. Srógl přednesem dvou čísel houslových umělecký požitek dovršili. Všem ochotným spoluúčinkujícím dostalo se bouřného potlesku. Po programu prosloveno bylo několik řečí a přípitků myšlénkám krásným a lidem zasloužilým. Dr. Karłowicz připil přítomným bratřím Slovákům a Bulharům. Společenský pak zpěv veskrz národních písní udržoval shromážděné v harmonii milé a vždy žádoucí.

Večer ten byl vůbec krásným projevem naší mladé intelligence, skupené ve spolku Akademickém a „Slavii." Také veškeré časopisectvo české projevilo se při této příležitosti jednohlasně. „Zlatá Praha" přinesla právě nejnovější podobiznu a životopis polského lyrníka.

P. A. Lavrovskij.

Dne 12. března t. r. ztratila slovanská věda na Rusi jednoho ze předních svých repraesentantů, národ náš pak jednoho z nečetných svých přátel v cizině; zemřelť Petr Aleksějevič Lavrovskij. — Zesnulý nar. se dne 31. března r. 1827. ve tverské gubernii. Vzdělání nabyl ve petrohradském hlavním paedagogickém ústavu, odkud vyšel r. 1851., osvojiv si důkladnou znalosť jazyků slovanských. Ihned byl jmenován po slavném slavistovi Srezněvském docentem slovanských jazyků na universitě charkovské, kdež setrval sice jen rok, avšak působil nadmíru blahodárně. R. 1852. stal se magistrem slovanské literatury v Petrohradě, a rok na to doktorem slovanskoruské filologie, načež stal se mimořádným, r. 1857. pak řádným professorem. R. 1860. vyslán byl ruskou vládou na cestu, jíž máme děkovati, že se s námi seznámil a Čechy si velice oblíbil, o čemž svědčí četné spisy, nás se týkající („Zpráva o nynějších poměrech Čechův", 1860.; „Zpomínky na Hanku a Šafaříka", 1861.; „Čechové a Amur", 1861.; „Úpadek Čech v XVII. věku", 1863. a 1868.; „Cesta po vnitřních Čechách, na jaře r. 1860.; r. 1860. napsal do Časopisu Čes. Musea článek „O stavu slavistiky na Rusi"). Dne 11. srpna 1869. povolán byl Lavrovský za rektora nově zřízené university varšavské, kdež pobyl až do r. 1875. Na to byl jmenován kuratorem školního okruhu orenburského a pak oděsského, až posléze r. 1885. se odebral na odpočinek. Literární práce jeho, jichž se počítá na 60, začínají se od r. 1852., kdy napsal článek „O remešském evangeliu". Z vynikajících prací nebožtíkových zasluhují kromě jmenovaných větší pozornosti tyto: „Výzkumy o mythických názorech Slovanův", „Původní význam v názvech příbuzenství u Slovanů", „Svazky někdejší Rusi se slovanským světem", „Cyrill a Methoděj jako pravoslavní hlasatelé u Slovanův", „Byli-li Cyrill a Methoděj Slovany či Řeky", „Slovník ruskochrvatský", „Slovník srbského jazyka", „O zvláštnostech tvoření slov ve starém jazyku ruském", „O zvláštnostech starého jazyka polského", „Zvláštnosti jazyka maloruského", „O jazyku severoruských letopisův", „O Lomonosovu", „Ethnografický obraz Kašubův" a j. Spisy jeho spadají do oboru filologie, literatury, historie, starožitností a ethnografie. — Lavrovský byl dopisujícím členem petrohradské akademie, spolku ruské literatury v Moskvě, členem jihoslovanské akademie atd. — Trvalá mu budiž česť a paměť!

K. Kadlec.

Rozhledy v literatuře a umění.

Zuzana Černínova z Harasova. Dopisy české šlechtičny z polovice 17. století. Vydal František Dvorský. V Praze nákladem Ed. Valečky. 1886 str. 335

Pan Dvorský obohatil národní naše písemnictví již nejednou knihou — neoceněnou a nepovšimnutou dosti. O nejnovější jeho publikaci pravíme hned předem, že litujeme srdečně, není-li nám možno rozepsati se o ní tak obšírně, aby obsah i duch její drahocenný vešel do srdcí všech našich čtenářů. V české literatuře nemáme nic podobného a také v jiných literaturách bylo by pohledati. Souhrn dopisů Zuzany Černínové z Harasova, jakož i historický úvod o rodině Černínů, najmě o paní Zuzaně, z péra Fr. Dvorského odkrývá nám obraz české dámy ze šlechtické rodiny polovice sedmnáctého století, kterýž velkolepým zadostučiněním jest za tupení, jehož se minulosti naší tak často ve všech směrech dostává. Jsme srdečně povděčni panu Dvorskému, že zachoval nám i potomstvu našemu obraz i památku znamenité ženy české, dámy i šlechtičny, kteráž všemi ctnostmi svými stkví se před námi jako zjev vzorné paní netoliko v příčině společenské, ale i národní. Pročítajíce dopisy urozené paní Zuzany Černínové, této vzácné ratolesti neuvadlého ještě rodu českého, a uvažujíce, že dopisy její pocházejí z časů, kdy na národ český chmura bědy již dávno lehla, jmuti jsme v srdci vřelou její láskou k vlasti i jazyku, jakož i vší její ušlechtilostí, kteráž sama téměř z každého listu paní Zuzany skvěle mluví. Hrdě můžeme poukázati k tomu, že t a k o v á byla dáma česká, že t a k cítila, myslila a milovala paní česká.

Češka tato ryzí, nezanešená ještě do proudu a vlivu drahé „kultury", v dopisech svých sama ukazuje, jak vypadala česká rodina šlechtická, jaký byl vnitřní, mravní, citový, ethický podklad života paní našich. Mysl zbožná, duch přejemný a názor praktické hospodyně spojuje se zde v harmonický celek krásy věru řídké. Jinde, na místě volnějším, poukážeme k podrobnostem, k perlám vzácné řídkosti, v knize této tak štědře nahromaděným. Podotýkáme již jen, že i ve stránce jazykové jsou dopisy paní Černínové vzácným pokladem literárním. Jeť to téměř jediná památka skvostné řeči národní v Čechách té doby. *E. J.*

Полный народный пѣсенникъ. Составилъ Николай Лопатинъ. Съ рисунками графа Ѳ. Л. Соллогуба. Москва. (Str. 226. + VIII.)

Vedle pedagogické kommisse, jež vydává na statisíce výtisků národního čtení, vedle Petrohradského Komitetu Gramotnosti a Moskevské společnosti pro rozšiřování užitečných knih existuje ještě v Moskvě při císařském hospodářském spolku zvláštní Komitet Gramotnosti, jehož péčí jest též vydávati knihy pro lid. A jedním z posledních takovýchto vydání Komitetu jest shora uvedený Úplný národní zpěvník, jejž sestavil Mikuláš Lopatin Na Rusi rovněž počínají bujeti pouliční písně, jež vyskytují se v rozličných bezcenných zpěvnících, vydávaných nesvědomitými a mnohdy ani písma neznalými sběrateli, a proto tím více jest pozoruhodným tento národní zpěvník, jenž stejně co do obsahu i co do zevnější úpravy vypraven jest svědomitě a pečlivě a jejž zdobí velmi pěkné obrázky poprvé zde na veřejnosť vystupujícího hraběte Th. L. Sollogubu. Celkem zpěvník tento obsahuje 226 písní národních, jež rozpadají se na devět oddělení; první oddělení skládá se z písní panenských (49), druhé z ženských (17), třetí z mužských (26), čtvrté z rekrutských (3), páté z vojenských (41), šesté ze svadebních (23), sedmé ze sborových (11), osmé z podmísečných (7) a konečně deváté z písní ruských básníků (41). V tomto posledním oddíle umístěny jsou plody Merzljakova, Cyganova, Dělviga, Kolcova, Puškina a Lermontova. Závěrkou obsahuje Úplný národní zpěvník píseň z opery „Život za caře" a ruskou hymnu dle slov Žukovského. *K. Štěp.*

Bugarske pjesme. Preveo August Harambašić, Zagreb 1886. (str. 92).

Chrvatský básník Harambašić, jehož „Ružmarinke" a „Slobodarske" jeden každý jistě s největší četl zálibou, a jehož „Idylly" v letošním „Vienci"

uveřejňované zvláštní lahodou vynikají, vydal v rouše chrvatském junácké a milostné písně bratrského národa bulharského, věnovav je na důkaz úcty hlavnímu zastánci duševního spojení všech Jihoslovanů, Erasmu Barčićovi Všech písní přeložených jest 40, z nichž 29 jest junáckých a vlasteneckých, ostatních 11 pak písní milostných, jimž předesláno nejprve věnování a poslání básníkovo. Vybrány pak jsou ve sbírce této básnické plody všech vynikajících pěvců bulharských: Slavejkova, Boteva. Stambolova, Miševa, Karavelova, Ivanova a Vazova. Písně všechny šťastně jsou voleny, a nesnadno věru říci, která z nich nejlepší nazvána býti může, neboť ve všech jeví se ten zvláštní, Jihoslovanům a Bulharům in specie vlastní tón, který srdce čtenářovo brzy k pláči, brzy k nadšení uchvátiti musí. Nejvíce přece zamlouvají však se písně následující: „Davosija“ od Slavejkova na str. 13., „O vješanju Vasilja Levskoga“ od Boteva na str. 21., Stambolův „Guslar“ na str. 25. a téhož „Písně“ na str. 35., dále píseň Miševova „Šumi Vardar“ na str. 31., „Boj u Šipky“ od Ivanova a „Tăžete se, kde je zora“ od Vazova, ačkoli, jak řečeno, i písně ostatní své krásy mají. — Úprava celé knihy jest velice pěkná a cena velice levná (60 kr.). Připojena též velice zdařilá podobizna Barčićova. *Jindř. Apol. Mutov.*

O imionach własnych polskich miejsc i ludzi. Przez Jana Karłowicza. Warszawa 1885. str. 60.

Autor obral si za vděčné thema objasniti vlastní jména polská míst a lidí, a dospěl ve své studii zajisté k výsledkům velice vítaným. V té věci badáno ve slovanské literatuře poměrně málo, tím vítanější jest svědomitá práce p. Karłowicze, kteráž i badatelům jiných národů slovanských výtečným se státi může vodítkem. Po prvé objasňuje několik set rodových a místních jmen polských, ukazuje, jak se jména tato vyvíjela a jak historicky se přetvařovala. Všech vlastních jmen polských (rodových i místních) počítá p. Karłowicz asi sto tisíc, bylo tedy nad síly jednotlivce propracovati ohromnosť materiálu úplně, ale i za to, co podal (probíraje hlavně zajímavá jména t. zv. křestní) vděčnosť mu náleží. Jda v sledech Miklosiče řídil se jeho zásadami a vyplnil tak alespoň poněkud mezeru, kterouž vyplniti jest ještě ostatním literaturám slovanským, čímž jediné dospěje se k celkovému názoru o slovanských jmenech vlastních vůbec. Zvláště ceníme v studii p. Karłowicze, že věnoval mnoho péče srovnávání, zejména s jazykem českým, čímž ostatně práci svou učinil také nám důležitou a užitečnou. Z polských pramenů nejvíce mu sloužily: Zinbergův Skorowidz Królestwa Pol., Słownik gieograficzny a díla Baudouina de Courtenaya a K. Stadnického. Z českých probral zejména Tomka Dějiny Prahy V. (díl rejstříkový), práci Hulakovského (Č. česk. Musea 1860.), Brandlovo Glossarium a j. Kromě toho užil též pramenů ruských, litevských a německých.

Co do křestních jmen praví, že jsou v polštině čtverého původu: slovanského, hebrejského, řeckořímského a germanského (Bolesław, Łukasz, Ambroży, Marcely, Fryderik). — Práci této nemálo k praktické potřebě přispívá zvláštní rejstřík, bez kterého by se neměla žádná podobná práce vydávati Upozorňujíce těmito stručnými slovy příslušné naše odborníky na studii p. Karłowicze, vyslovujeme jen ještě, že svědčí o důkladnosti, jakou vynikají jen práce ceny vědecké a trvalé. *E. J.*

Dr. Jan Hanusz: O dobie litewsko-słowiańskiej w stosunku do prajęzyka indoeuropejskiego. Odbitka z tomu XI Rozprav filol. Akademji krakowskiej. Kraków 1885. str. 24.

Od časů Schleicherových ustálilo se mezi jazykozpytci mínění, že některé z jazyků indoevropských jsou spolu příbuznější, zejména jazyky germanské s litevskoslovanskými. Skupinu tuto nazval Schleicher slovanskoněmeckou čili severní, a bližší příbuzenství jazyků, z nichžto se skládá, určil a popsal v I. sv. svých „Beiträge,“ jakož i ve zvláštní brošuře, přeložené z rukopisu do ruštiny a uveřejněné v Petrohradě s názvem „Kratkij očerk doistoričeskoj žizni ševerovostočnago otděla indogermanskih jazykov“ r. 1865. str. 64.

Nějaký čas nebylo pochybováno o pravdivosti jeho mínění; ale konečně sebralo se proti němu mnoho námitek, jež byly vysloveny zvláště od učenců, jako: Leskien, Delbrück a Brugmann. Neupírali úzké souvislosti jazyků slovanských s litevskými, ale podkopali theorii bližšího jich příbuzenství s germanskými. „Nabylo vrchu přesvědčení,“ dí p. Hanusz, „že jazyky litevsko-slovanské nikterak nejsou bližší germanským nežli indoiranským anebo dokonce řeckým nářečím,“ ježto bylo pozorováno, že množství známek společných v tak zvané „skupině severní“ není zvláště veliké, takové jako jest na př. ve skupině slovanskolitevské anebo indoiranské.

P. Hanusz ve své rozpravě odůvodňuje a příklady dovozuje zvláštní blízkosť jazyků slovanských a litevských, probíraje pořadem jich zvukosloví, morfologii a etymologii, aby ukázal, že byla kdysi společná doba litevsko-slovanská. „Kdyby jazyky germanské,“ dí na str. 17, „měly aspoň polovici týchže novotvarův, bylo by nám pokládati je za bližší jazykům litevskoslovanským nežli jiným indoevropským... Jeden aneb několik těch zjevů mohlo snadno vzniknouti na půdě germanské pravě tak nezávisle, jako na půdě italské aneb armenské.“

Druhá otázka, kterou spisovatel sobě dává jako úlohu, zní: Kterak by bylo možná určitěji označiti čas, kdy Litvané a Slované ještě mluvili jediným jazykem? Na to odpovídá na str. 17. až do konce rozpravy. Jazyková shoda slovanskolitevská stávala patrně jen v době předhistorické; stopy její jsou skrovné a nejisté. Spisovatel to ukazuje na Herodotových názvech Neurův a Budinů, vypravuje přitom mínění Fierlingerovo, což ostatně p. H. zevrubněji a se zdarem vykonal ve varšavských „Pracích filologických“ (I., str 168.—180.) a v „Zeitschrift für vergl. Sprachforschung“ (XXVIII., str. 210.—214.).

Nejzajímavější a nové pole badání otvírající jest poslední část rozpravy p. H. (ode str. 21.). Známo, že plemena uhrofinská od tisíců let se stýkala se Slovany, Litvany a Germany; stopy těch styků zachovaly se ve slovnících a v živé mluvě plemen těchto, a co je nejdůležitější — některá slova slovanská i litevská shledáváme tam ve způsobě velmi starožitném, a to tak dalece, že jest možná míti za to, jako by ta slova pocházela z doby předslovanské a předlitevské, čili z doby slovanskolitevské Spisovatel podává několik příkladů takových, ať tak dím, skamenělin jazykových a posléz končí (na str. 24.): „Dle všeho toho třeba souditi, že praotci Uhro-Finů stýkali se již s praotci Litvanův i Slovanů; že to však bylo ještě před počátím naší ery, možná skoro na jisto tvrditi na základě sestavení s fakty jinými.“

V Praze, 1. března 1886. *Jan Karłowicz.*

Záhady dějepisné. Rozluštuje Fr. V. Sasinek. Seš. 1. Historickoetymologické pokusy. Nákl. Fr. A. Urbánka 1886 str. 36.

Spisovatel předsevzal sobě objasniti starožitná jména slovanská, v jejichž pojímání vyskytuje se dosud velmi mnoho různých náhledů. Ve svazku právě vyšlém pojednává p. Fr. V. Sasinek zejména o těchto slovech: Don, Labe, Čech, Quadové, Beleknegini, Vltava, Lech, Visla, Rhenus, Hercynský les, Venetal, Sclavini, Antes, Sarmatae, Bílé Horvatsko, Syrmium, Serbi, Magyar, Vojtěch, Germania. -- Věcné ocenění této práce odporučujeme odborníkům. Také my se k ní ještě vrátíme. Podotýkáme jen, že o slovu Visla vydány byly v poslední době některé uvážení hodné studie polské (v. Prace filologiczne Warszawa 1885). Jinak citujeme poznámku p. Sasinkovu na str. 18.: „Češi velmi chybně píší Tatry místo Karpaty. Karpaty jest celé pohoří, Tatry jen vrchy mezi župou Liptovskou a Polskem. Je-li v poesii pars (Tatry) pro toto (Karpaty), nesmí to býti ani v zeměpise ani v dějepise.“

Poezje Adama Mickiewicza. Wydanie zupełne w 4 tomach. Lwów, księgarnia Polska 1886 str. 403, 302, 314, 310.

Stýskáno si spravedlivě na to, že díla nejznamenitějšího básníka polského, nesmrtelného Adama Mickiewicze pro drahotu svou vůbec nejsou rozšířena tak, jak by zasluhovala a jak by bylo přirozeno. A zajisté, mnohý postrádal tohoto drahocenného pokladu polského písemnictví, na kterém téměř

do poslední doby vydělával nejvydatněji nakladatel — německý v Lipsku (Brockhaus). Také pařížské vydání Mickiewiczových děl nebylo všem kruhům přístupné. Teprv nyní vyšlo první národní vydání pěvce Pana Tadeáše v úpravě slušné a ceně nejširším kruhům přístupné. Cena čtyř svazků, obsahujících Pana Tadeáše, Dziady, Grażynu, Konrada Wallenroda, Krymské sonety, ballady a romance, jakož i všechny ostatní básně drobnější, obnáší 1 zl. 60 kr.! Vydání toto je nepochybně v každé stránce správnější a dokonalejší vydání lipského. Odporučujeme tedy lvovské vydání všem, kdož poříditi si nemohou edice pařížské, vydávané rodinou básníkovou. (Obsahuje také „Dějiny literatur slovanských, korrespondence" a j.). Mickiewiczovy básně chyběti by neměly v žádné knihovně rázu slovanského. *J.*

Letopis Matice Slovenske za leto 1885. Uredil Fr. Levec. Založila in na svetlo izdala Matica Slovenska. V Ljubljani 1885., str. 496. (Dokončení.)

„Bibliografie slovinská", pořádaná co rok Ivanem Tomšičem, vykazuje za rok 1884. celkem 177 čísel, z nichž jest 35 časopisův a periodických publikací; liter. spolky (Matice slovin., Dramatické družstvo, Družba sv. Mohora a j.) vydaly celkem patnáct různých publikací a spisů. Krásná literatura má vykázaných 27 čísel, z nichž sedm náleží však zcela jinam a k nimž přičísti opět dlužno tré čísel jinde jmenovaných. Školská literatura má šestnáct čísel, školních zpráv je jedenáct, náboženských a církevních knih je třicet, různých menších publikací, kalendářů atd. 32, hudebnin a hudby se týkajících spisů devět. — Věříme, že knihopis je úplný, avšak uspořádán je ku podivu nesoustavně; nezáleží tak na tom, kdo knihu vydal, nýbrž co kniha obsahuje! Jest věru s podivením, že bibliografie — věc takřka mechanická a beze všech obtíží vykonatelná, jmenovitě u Jihoslovanův a bohužel též u nás Čechů je vskutku pravou popelkou! Co se pak literatury slovinské týče, jest tato rozsahem svým tak skrovna, že bibliograf její mohl by velmi snadno v roční rozvaze své též připojiti názvy veškerých rozprav v časopisech vědeckých, poučných i belletristických uveřejněné, jak to dělají v jistém směru a do jisté míry Němci, Francouzi i Angličané, v novější době i Rusové, čímž velikou úsluhu prokazují známosti své literatury. — Valná část publikací v bibliografii slovinské je takého druhu, že literarního historika nezajímají, a důležité, mnohdy znamenité rozpravy z časopisů se v bibliografii neuvádějí, nebyvše pak zvláště otištěny, po letech upadají v zapomenutí tak sice, že ani literarní historik v pozdějších dobách o nich ničeho se nedoví. A to jest také vedle nedostatečných knihoven slovinských (které jsou vesměs v rukou Němců) hlavní příčinou, proč nemáme dosud dokonalých a zevrubných dějin slovinského písemnictví, jak makavými toho svědky jsou mimo jiné spisy Macunův, Pypinův i nejnovější Kleinmayerův! Doufáme, že Matice odkoupivši rukopis G. Križnikův „Slovenska bibliografija od 1832.—1867. leta", se přičiní, aby po případě v onom směru doplněn byl, a tak i Neslovincům obraz o veškeré duševní činnosti Slovinců podán býti mohl.

R. 1884. ukončila Matice slovinská prvé dvacetiletí svého trvání, a za tou příčinou líčí spolkový tajemník Eugen Lah stručně dějiny a literarní působení tohoto prvého slovinského literarního závodu. Koncem r. 1864. měla Matice okolo 500 členů, r. 1872. téměř 2000. R. 1884. obnášel počet členů 1457. Jmění měla koncem r. 1864. 7700 zl., a koncem r. 1884. i s nemovitostmi okolo 62.000 zl. — Na venek je Matice ve spojení s nejdůležitějšími (celkem třiceti) učenými ústavy slovanskými, v Čechách pak zaměňuje spisy své s deviti českými korporacemi, a sice od r. 1866. s „Maticí českou", „Besedou uměleckou" a „Spolkem právnickým", vesměs v Praze, s „Maticí moravskou v Brně" (od r. 1869.), prvým „Spolkem Gabelsbergerských stenografů v Praze" (od r. 1870.), pak od roku 1884. s „Král. českou společností náuk", spolky českých filologův, architektův a inženýrův a konečně „Jednotou českých mathematiků", vesměs v Praze. *Josef Kouble.*

Ruský spisovatel Šolkovič vydal ve Vilně *Sborník statí* týkajících se otázky rusko-polské. Jsou to namnoze již známé rozpravy spisovatelů: Samarina, Hilferdinga, Palackého, Riegra, Proudhona, Kojaloviče, Katkova a j.

Asnykovy básně překladem Fr. Kvapila a nákladem J. R. Vilímka vyšly v těchto dnech. Pro nedostatek místa byli jsme nuceni odložiti obšírnější referat do svazku příštího.

Dovídáme se, že synové zesnulého Bohdana Zaleského vydají úplné souborné vydání básní ukrajinského slavíka. V pozůstalosti nalezeny byly ještě některé práce neotištěné.

Vid Vuletić-Vukasović oznámil z Korčuly, že vydá nákladem knihkupectví Karla Pretnera v Dubrovníku knihu: „Smajl agić Meho, píseň našich Muhamedanův", kterou na příkaz anthropologického spolku vídeňského napsal dr. Bedř. S. Kraus. Jak praví Vukasović, jest to nejdelší (má asi 2150 veršův) a i obsahem nejkrásnější píseň, kterou se může vykázati srbská národní literatura.

Slovinský časopis „*Kres*" přeměnil se letos ve vědecký čtvrtletník na způsob našeho „Musejníka". Hlavními spolupracovníky budou: Dr. Řehoř Krek, Davorin Trstenjak a dr. Sket.

Bajky J. Krylova, jehož život a působení obšírně vylíčil H. Mejsner ve Sborníku slov., vyjdou v těchto dnech nákladem H. Wiesnera. Stať výše podotknutá bude tvořiti doslov celého vydání.

Pan Alfons Parczewski, spisovatel polský a vřelý mecenáš Srbů lužických, měl dne 18. a 19. března t. r. v Poznani (ve velkém sále polského bazaru) přednášku p. n. „Początki odrodzenia czeskiego", k níž sešlo se velmi četné obecenstvo netoliko z Poznaně samé, ale i z vůkolí. Pan Parczewski studoval dějiny českého znovuzrození již delší čas, navštívil několikráte Čechy i jde jeden hlas, že přednáška jeho vynikala vzácnou důkladností — Ku cti p. Parczewského uspořádán druhého dne banket, při němž kníže Zdislav Czartoryski pronesl přípitek „Kochajmy się!"

Varšavská Biesada literacka uveřejnila z péra Bronislava Grabowského vřelé vzpomínky na návštěvu českého Národního divadla p. n.: „Pielgrzymka do złotego domu". Svěží vypravování známého přítele našeho, kterýž již tolik vykonal ve prospěch poznání Čechů v Polsce, vyniká netoliko znalostí věcí a poměrů českých, ale i vřelou sympathií. Práce tato vyjde také zvláště. Promluvíme potom o ní obšírněji.

Výkaz činnosti liter. a řečnického spolku „Slavia" za měsíce leden, únor a březen. Mimo slavnostní přednášku p. Zákrejsa: „O literárním jubileu Václava Vlčka" byla řada zajímavých přednášek, z nichž zejména vytknouti sluší přednášku p. dr. Píče: „O Slovanech v Uhrách". Jinak přednášeli: Kol. Hrstka: „Několik obrázků z lékařství prostonárodního u horalů jihoslovanských". Kol. Teige: „O nejstarších českých rodech vévodských". Kol. Soukup: „Zdali stavěli staří Slované ze dřeva nebo z kamene". Kol. Traeger: „O národních pohádkách". Kol. Kadlec: „O vzájemnosti slovanské za posledních dob". Kol. Štěpánek: „O vzájemnosti českoruské zvl. za posledních let" (2). Kromě toho předneseno bylo několik referátů a čteny některé slovanské básně.

Jan Vlček, jednatel.

Překlady: Teresa Manfredi. Nowella Juliusza Zeyera. Z czeskiego przełożył Miriam. Ateneum (varšavské) 1886 III. — Приморска зора. Приповиjетка Отокара Мокрога. Съ чешког превео Никола Шумона. Босанска Вила (sarajevská) 1886 č. 4. — Ziemia ofiary. Z pieśni Jana Nerudy. Przekład Melanii Parczewskiéj. Dziennik Poznańsk 1886 N. 25. — Pomysł malarza, humoreska Świętopełka Czecha. Przeł. Miriam. Kraj. 1886. N. II. — (Bibliografii slovanskou přineseme příště.)

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: **Edvard Jelínek.** — Tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 6.

O národní písni polabských Bodrcův.

Napsal Hanuš Máchal.

Ke vzácným zbytkům, jež se nám z řeči vyhynulých Slovanů polabských zachovaly, patří mezi jinými památkami obsahu nejvíce náboženského také žertovná píseň národní Lüneburských Slovanů, kteří byli haluzí velikého kmene Bodrcův. Zaznamenal ji Chr. Hennig von Jessen, kazatel ve Wustrowě nedaleko Lüchova († r. 1719.) a připojil ji i s notami k rukopisnému dílu svému „Vocabularium Venedicum", jež se v král. hannoverské knihovně nalézá. Mimo to podal o ní také zprávu prof. J. J. Eccardovi, který ji ve spise svém „Historia Studii Etymologici linguae Germanicae hactenus impensi, ubi scriptores plerique recensentur atd.; occedunt et quaedam de lingua Venedorum in Germania habitantium. Hannoverae 1711.8 " s některými jen změnami otiskl Po té byla už častěji tiskem vydána ve sbornících památek řeči polab. Slovanů od Hilferdinga str. 38., Pfula (Čas. Mać. Serb. r. 1863 str. 103 a dle Eccarda str. 113 sq.), v Pjesničkách Łuž. Serbow od Hawpta I. 229 atd.

Herder přeložil ji znovu do němčiny a Goethe volně ji zpracovav užil ji za konec své zpěvohry „die Fischerin". Také Čelakovský ji vydal ve sbírce národních písní slovanských.

Poněvadž jest to jediný zbytek národní poesie polab. Slovanů, v mnohém ohledu zajímavý, nebude snad na škodu, promluvím-li o něm poněkud obšírněji. Původní text, k němuž přidávám český překlad, zní ve fonetickém přepise*) takto:

1.	1.
Kátű měs [1]) njěnka [2]) bait?	„Kdo má nevěstou být?"
— Tëlka [3]) mës njěnka bait! —	„„Sova má nevěstou být!""

*) Prameny cituji dle Schleicherovy „Laut- und Formenlehre der polabischen Sprache". — Celý kroužek na *a* nahražujeme polovičatým kroužkem pro nedostatek této litery.

[1]) Překládá se v písni „soll", jest však impf. [2]) Slovo to psáno u Leib. neênka, u Plat nencka a souvisí se slc. ňaňa teta, ňaňo tatik, rus. njanuška kojná, srovn. uher. néne starší sestra. [3]) Ecc. má teêlka, têlka; Pful myslí, že znělo pův. kilka a přirovnává luž. kiwkać (sowa kiwka) a kawka. Myslím, že povstalo z něm. Dohle, střhn. talle, sthn. tâhala.

Tëlka rícė
Vāpak kā naimó kā dvëmó:
Joz jis vílk'ä grësna zéna,
Nemüg [4]) njénka bait,
Joz nemüg njénka bait.

2.

Kātü mës zantik [5]) bait?
— Strézik mës zantik bait!
Strézik rícė
Vāpak kā naimó kā dvëmó:
Joz jis vil'kä mólý k'arl, [6])
Nemüg zantik bait,
Joz nemüg zantik bait.

3.

Kātü mës treuvnik [7]) bait?
— Vórno mës treuvnik bait!
Vórno rícė
Vāpak kā naimó kā dvëmó:
Joz jis vílk'ä córný k'arl,
Nemüg treuvnik bait,
Joz nemüg treuvnik bait.

4.

Kātü mës k'euch'ór bait?
Vāucka [8]) mës k'euch'ór bait!
Vāucka rícė
Vāpak kā naimó kā dvëmó:
Joz jis vílk'ä gléupý [9]) k'arl,
Nemüg k'euch'ór bait,
Joz nemüg k'euch'ór bait.

5.

Kātü mës šenkir bait?
— Zojanc mës šenkir bait!
Zojanc rícė
Vapak kā naimó ka dvëmó:
Joz jis vílk'ä dralý [10]) k'arl,
Nemüg šenkir bait,
Joz nemüg šenkir bait.

6.

Kātü mës spelman bait?
— Büt'an [11]) mës spelman bait!
Büt'an rícė
Vāpak kā naimó kā dvëmó:
Joz jis vílk'ä dāng'ürāt,
Nemüg spelman bait,
Joz nemüg spelman bait.

Sova řekla
Zase k nim ke dvěma:
„Já jsem velmi hříšná žena,
Nemohu nevěstou být,
Já nemohu nevěstou být."

2.

„Kdo pak má ženich být?"
„„Střízlík má ženich být!""
Střízlík řekl
Zase k nim ke dvěma:
„Já jsem velmi malý chlapík,
Nemohu ženich být,
Já nemohu ženich být."

3.

„Kdo pak má družbou být?"
„„Vrána má družbou být!""
Vrána řekla
Zase k nim ke dvěma:
„Já jsem velmi černý chlapík,
Nemohu družbou být,
Já nemohu družbou být."

4.

„Kdo pak má kuchař být!"
„„Vlček má kuchař být?""
Vlček řekl
Zase k nim ke dvěma:
„Já jsem velmi mladý chlapík,
Nemohu kuchař být,
Já nemohu kuchař být."

5.

„Kdo pak má šenkýř být?"
„„Zajíc má šenkýř být!""
Zajíc řekl
Zase k nim ke dvěma:
„Já jsem velmi hbitý chlapík,
Nemohu šenkýř být,
Já nemohu šenkýř být."

6.

„Kdo pak má hudec být?"
„„Bočan (čáp) má hudec být!""
Bočan řekl
Zase k nim ke dvěma:
„Já mám velmi dlouhý zoban,
Nemohu hudec být,
Já nemohu hudec být."

---

[4]) Aor. jednod. přeložen „ich kann nicht", srovn. müg „können" J., jose müg „ich kann" J. Praes.; význam aor. tohoto povstal asi analogií něm „mag", srovn. Schleicher str. 268.—269. [5]) Psáno též v jiných památkách santek J. P. dem. od ssankt, sankt J. P. stsl. zętь. [6]) J. P. S. tjârl, Pf. D. tschariol jest něm. Kerl. [7]) J. P. dreywenik, srovn. dreywoje P., dreywója J., er traut; z něm. trauen. [8]) J. wuetzka, P. wûtzka, Pf. D. wutska je dem. od wauck M., wuhk S. [9]) J. P. gleipe, stsl. glupъ znamená v polab. mladý vlivem něm. tump, jež v střhn. značí nejen „dumm", ale i „unerfahren, jung". Srovn. Schleicher 19. [10]) Dněm. drall, jež „silný, hbitý, čilý" znamená. [11]) Pf. bütchan, Ecc. bûtgan, M. bnûtjen, D. büchan, srovn. p. bocian, hl. boćon, dl. bošon, bošan, č. bočan = čáp černý, slc. bokán.

7.	7.
Kātü mēs daiskó [14]) bait? — Laiska mēs daiskó bait! Laiska ríce Vāpak kā naimó kā dvëmó: Rüzplästaitė [15]) müjan paizón, [16]) Bóndė vāsa daiskó, Bóndė vāsa daiskó!	„Kdo pak má stolem být?" „„Liška má stolem být!"" Liška řekla Zase k nim ke dvěma: „Rozplácejte si můj zadek, Bude vaším stolem, Bude vaším stolem!"

Zajímava je též poznámka Hennigova, kterou k přednesu písně této připojil. Po slovech liščiných začali prý všichni, co jich kolem stolu sedělo, pěstmi hlučně a živě na stůl tlouci, zakončujíce tím způsobem celou píseň. Mimo to poznamenává ještě, že píseň tato, měla-li zpívána býti pravidelně, rozděliti se musila mezi tři osoby. Prvá z nich tázala se na př.: Kātü mēs njénka bait? Druhá odpovídala: Tëlka mēs njénka bait! Následující slova: „Tëlka ríce vāpak kā naimó kā dvëmó" zpívaly všechny tři osoby; aby zpěv byl ladný a harmonický, zpíval jeden mezi discantem a basem prostředkující hlas. Slova „Joz jis vílk'ā grēsna zéna, nemüg njénka bait" zpívala osoba třetí. Poslední pak verš zanotovali všichni tři zpěváci společně.

Píseň tato nabývá ještě také proto zajímavosti, že lze k ní uvésti četné analogie z národní poesie slovanské. V české písni „Svatba dudkova" jmenuje se ženichem dudek, nevěstou sojka, družbou zlatohlavý strnad, družičkou křepelka; radostný skřivan zval na svatbu, krkavec je oddával, jestřáb stál za svědka, havran byl za kuchaře, slavík dělal muziku, švitorná straka ustílala nevěstinu postel (srv. Erben str. 346). V týž obor písní patří také „Svatba vlkova" ve sbírce Erbenově str. 347.

Polská píseň o svatbě dudkově zní:

Ożenił się dudek w lesie,
Na ramieniu żonkę niesie,
Wszystkie ptaszky pozwoływał,
Ino sowy nie zawołał.
A sowa się dowiedziała,
Na wesele pojechała;
Siadła sobie tam na łożku,
Kazala grać po francuzku. —
Wziąwszy dudek sowę v taniec,
Ułomał jéj wielki palec
„A ty dudku opętańcze,
Porwałeś mi wszystkie palce!"
— „Gdybym nie miał w domu gości,
Porwał bym ci wszystkie kości."

Żegota Pauli, str. 178. č. 5., srovn. též Wójcicki II. 373.

---

[14]) Povstalo asi ze sthn. tisc, disc, nyní Tisch. [15]) Přeloženo „schlagt von einander", srovn. rus. rasplastatь. [16]) Ec. wapeis; paizon je acc. sg. od paiza srovn. nsl. pizda vulva, č. pízda, říť, pr. peizda podex, stsl pьzděti, č. bzdíti. Wapeis jest téhož kmene.

O svatbě stehlíkově pěje píseň rusínská (dle polského originalu):

A szcygeł dumaje,
hromadu zberaje,
szo ne maje z kim meszkaty,
ženyty sia maje.

Poswataw synyciu,
wrobłewu sestryciu,
charoszoju, prybranoju,
potisznuju ptyciu.

Szoso rano ustaje,
porady zberaje,
worbeł z snihurcem
konyki sidłaje.

Sokit buw za družbu,
jastrib za piddružbu,
starostoju oreł,
pidstarosto' žurawel.

Soroka śurtyłka,
swacha perepyłka,
husak kracze, łebid' skacze,
prybrana muzyka.

Czorny kruk upyw sia,
na wisilu byw sia,
poczaw bujku z czornohusom.
czornohus wtomyw sia

Zažuryw sia szcygeł,
ta staw, ta dumaje,
oženyw sia, utratyw sia,
ta žinki ne maje.

Solowij mu každe,
každe rozmawlaje:
Szukaj jeji na kropywi,
tam wona sidaje.

Zažuryw sia szcygeł
po samí kolina,
szukajuczy na synyciu
dobroho polina.

A sowula tańciowała,
aż sia utomyła,
ne chotiła medu pyty,
braby sia napyła.

W. z Oleska, str. 475. č. 367.

V delší lužické písni opěvuje se svatba straky s krkavcem. Krahujec byl řezníkem, čáp číšníkem, vrabec kuchařem, sova slonkou, žluva, kavka a žaludnice družkami, kulík a špaček svaty, vlaštovice hrála na housle, konopka na flétnu, skřivánek na klarinet a střízlík na dudy. Hostmi byl kos, křepelka, volavka, káně, čížek, sykorka atd. (Pjesnički I. 256.)

Podobné ještě písně nalézají se v sbornících národ. písní od Sacharova, Iliće, v Čelakovského písních litevských. Narbutt v Hist. Nar. Lit. I. 155. podává vyňatek z podobné písně litevské. Dle ní sedlala kvíčala koně, bobr byl kočím, zajíc běhounem. slavík zpěvákem, straka pořádala tanec, vlk hrál na dudy. medvěd štípal dříví, havran nosil vodu, vlaštovice byla majerkou, veverka prostírala na stůl a liška seděla při nevěstě (srv. Zbiór wiadomósci atd. III. [III.] 221.).

Prof. Gebauer klade všechny písně tohoto druhu pro jejich obsah do okresu bájí zvířeckých a pokládá je za plod domácí československý, poněvadž je ve všech úplnějších sbírkách slovanských nalézáme.

Ruský mužík.

Črta z národního života ruského.

Napsal Čeněk Hornov.

(Pokračování.)

Nábožnosť obecného i vzdělaného Rusa je tak hluboká, že o ni roztříští se všechny pokusy nivelisujícího proudu protinábo-ženského, jenž vane ze západu na ruskou říši; a také ona ohromná protiva, jaká je mezi duchem domorodého obyvatelstva a duchem na Rus přesazeného a štěpovaného vzdělání podle cizího vzorku, byla a je prý hlavní příčinou, že vzdělání na Rusi mezi obecným lidem tak málo se šíří, a mezi intelligencí na scestí přivádí. Lid nedůvěřuje cizímu proudu, v němž tuší cosi nepřátelského, a mladá intelligence, uvrhnuvši se jemu v náručí a přetrhavši s minulem všecky svazky, stává se nespokojenou, revoluční.

„Mluví se tolik o vzdělání a vychování ženské mládeže", psal loni na jaře Katkov. „Rusko věnovalo tomuto předmětu všemožnou péči. Máme celé množství ústavů pro dívky vzorně zařízených. A co z těchto ústavů vychází? Polovina nihilistek, hlav nespokojených za každou cenu, něco ženštin lehkých pro vyšší stavy a něco oněch fádních, nedívčích, neženských gouvernantek, jež vídáme v našich domech a o nichž nevíte, kdo je více ubohý: ony či ti, kdo se s nimi stýkati, kdo se jimi vychovávati musejí." To bylo řečeno o ženských; ale platí to mutatis mutandis o mužské mládeži studijní rovněž. Příliš veliký rozpor, jaký panuje mezi tím, co přednáší se na svobodných stolicích universitních, a těmi theoriemi, jimiž proniknuty a vedeny jsou stát a církev ruská, musí vésti k těm neblahým výsledkům, nad nimiž trne Evropa.

Zbožnosť a víra lidu ruského jsou, jak jsme viděli, obrovské; je to zbožnosť až asketická, víra, jež hory přenáší. Nicméně stanou se v nich samých případy, jež nutí k smíchu, stejně i více veselé než onen se zbožným zlodějem pip. Uvedu jen jednu ze skutečných událostí, které mne potkaly, které by zněly anekdoticky, kdybych je vypravoval, nač ostatně zde ani místa není.

Jedním z nejpřísnějších ustanovení pravoslavné církve jsou posty, které se zachovávají do krajnosti, zejména velký půst před paschou, před svátky velikonočními. Neznám zpaměti seznam všech potravin, které se nesmějí požívati, utkvělo mi pouze v paměti, že dovoleny jsou všeho všudy houby, zelí a nemastná moučná jídla, při nichž nesmí býti použito ani vejce, ani mléka k zadělání; tedy skorem nic. Půst ohromně krutý, a také vypadají po něm všichni Rusové jako seschlé šindele. V tomto postu chodí pravoslavní ke zpovědi, aby se káli za spáchané hříchy, a je přirozeno, že zejména před vykonáním zpovědi přísně zachovávají ustanovení náboženská. Sváděl jsem několikráte naše služebné duchy, pravověrnou Mášu, její mladší neteř Pášu a dobráckého Ivana různými lahůdkami ke „hříchu", ale marně.

„Nělza, gospodin, jeto grěch,“ zněla stereotypní odpověď. Dobrá, myslím si, když hřích, tak hřích; nač kaliti jejich čisté svědomí.

Ale po nějakém čase zpozoruji, že mlsná Páša není již tak zcela neustupnou v této příčině; a když jsem celé tajemství počal se smíchem vytahovati z neruské kuchařky, dozvěděl jsem se různých deliktů proti příkazům přísného postu. Člověk mívá různé zábavy na světě. Já těšil se v tomto okamžiku na to, jak budu moci zdrtiti mladou hříšnici i starou její tetu vlastními jejich zbraněmi. Vzal jsem si Pášu na zkoušku. Ale jaké bylo mé překvapení, když mi zaražena, ale přece s pocitem neviny pravila:

„Ó, já jsem již byla u zpovědi, mladý pane; pop všecko odpustil.“

Tak, tohle je hezký vynález, byla má první myšlénka. Drží půst týden, pak se pěkně vyzpovídá, domluvy popovy snáší a potom může celý půst labužnicky hřešit!

„A co Máša?“

„Máša... Máša... ta neví o ničem; neřekněte jí ničeho, prosím vás, báryn.“

Avšak — pověděl jsem přece! Máša notně jí domluvila a já rozjímal pak o prospěšnosti kajícího navrácení.

Ale sotva jsem tyto pěkné myšlénky v hlavě dopředl, zavrzly dvéře a vyplakaná Páša vstoupila opět do mého pokoje a pravila tlumeným hlasem, aby ji někdo neslyšel:

„Ó, báryn, nemohu to snést, abych vám nepověděla pravdu. Máša byla také u zpovědi a také jí jako já. Bojí se jen, abyste se jí nesmál a ostatní taktéž, a proto nosím všecko já do naší komnaty, pro mne i pro ni.“

„A Ivan?“

„Dělá to jako my.“

Možná, že byla situace velmi málo směšna, ale já nemohl jsem se udržeti déle a dal se do hlasitého smíchu.

Mám za to, že tento případ, s nímž jsem se náhodou setkal, patří k řídkým, velice řídkým výjimkám. A přes to, že věc vypadá velice směšně a na zbožnosť lidu divné světlo vrhá, musím říci, že nedotekl se ani dost málo zbožné víry osob, jichž se týče; neboť zejména stará Máša byla žena až pověrečně nábožná. Spíše snad připadá věc na vrub jiné, nepěkné vlastnosti ruského lidu, určité lstivosti, která se míchá s dobrotou srdce u Rusa tak podivuhodně, že marně tápáte po vysvětlení té záhady; lstivosti, která využitkuje každého člověka, který se dá — a pop není v očích lidu ničím více než člověkem. Hluboká pobožnosť hraničí u všech méně vzdělaných lidí s pověrou; tak je i u ruského mužíka. Těžko říci, co je v něm hluboce vkořeněno: pravé pravoslavné náboženství či celá spousta až z pohanské doby pošlých pověr; to, co hlásá se mu v kostele a ve škole, či to, co dědí již ve stém snad pokolení u krbu otcovského, z vypravování děda a báby. Zdá se vám, že zavedením křesťanství nevymizelo v sarmatské rovině staré náboženství; kde dříve panovalo pohanství,

žije nyní vedle sebe křesťanství a pohanství; toto podřízené, ale přece znatelné, v křesťanském rouše, ale s celou svou poesií oživené přírody, zosobněných živlů.

Ruské lesy, pole i řeky jsou dnes jako před tisíci lety přeplněny bytostmi nadpřirozenými, ruská příroda obcuje dnes jako dříve mateřsky se slovanským obyvatelstvem. Tak je tomu na venkově, tak je i v městech, ač v těchto staré báje a bajky méně jsou vyvinuty. Vypráví-li venkovský mužík o rusalkách, vílách, vlkodlacích, má městský jeho druh své pověsti a pověry o „damovoji". skřítcích a běsech; konečně ikony bogorodice, jež visí v každém domě v příčném koutě síně, silně připomínají i svou polohou i obvyklou poklonou při každém vejití a vyjití na staré bůžky slovanské, o nichž již v Záboji pěno: „pokloní se bohům". A stěhuje-li se Rus, neopomine nikdy přenésti nejdříve rodinný ikon, chléb a sůl; ikonek zavěsí do kouta proti dveřím. chléb i sůl obětuje domácímu duchu „damovoji" a všem dobrým skřítkům, jež prosí o ochranu.

Druhou vlastnosť, jež vedle pobožnosti charakterisuje ruského mužíka, nazval Wahl „devotní loyalností", bezmeznou, nerozumující oddaností, jakou chová ruský lid k svému caru, a možno dodati: ke své říši, vlasti.

Baťuška gosudar, „samodržce vši Rusi", jak se officielně nazývá, je v srdcích mužíkův a v mínění lidu božstvem na zemi sestouplým, jež třeba milovati; není to bázeň, jež jej k caru poutá. ale stará, dědičná, tradicionelní láska.

Car, který je od času Petra Velkého náčelníkem moci světské i duchovní, je lidu bytostí nade vše povýšenou; jako ten dobrý Pánbůh v pohádce. On nemůže mýliti se, nemůže chtíti něco proti blahu svaté říše ruské, a stane-li se co, zejména v záležitostech církevních, co pravoslavným Rusům nejde pod vousy, pak z toho není nikdy obviňován baťuška gosudar, ale jeho rádci, v tomto případě náčelník svaté synody. Mezi carem a národem je dosud úplně zachován poměr rodinný, jaký panuje mezi otcem a dětmi; neobmezená důvěra a oddanosť, chcete-li, také slepá poslušnosť k němu proniká zdola nahoru všecky vrstvy ruského národa zákonem aerostatickým: tratí se směrem vzhůru řadou geometrickou.

Slovanské vědomí v našem smyslu u mužíka není žádné; nalezneme sice nápis „slovanský" dosti často po ulicích moskevských, ba můžete tu i čísti „slavjanskija meblirovanyja komnaty", ale kdybyste se optali někoho, co je slovanské, nedostali byste mimo opětovné krčení ramen nic podstatného za odpověď.

„Kakoj vy zemljak? — Jaký jste krajan?" ptá se vás mužík, zpozorovav z vašeho cizího přízvuku, že nejste „nastojašči" Rus.

„Já Čech."

„A —?"

„Já Čech," opakujete ještě jednou.

„A — Němec?"

„Nět, já Čech."

„Da, da, já ponimaju; vy Němec."

Ustanete od dalšího, marného vysvětlování.

Ale nejen tato „lidová“, i vyšší třídy na Rusi, na př. úřadnická a kupecká, nemají o existenci našeho interessantního národku (jak nás západ jmenovává) ani tušení. Tatáž konversace, kterou jste prodělali s mužíkem, opakuje se i tu. Jen že vy odvážite se k další rozmluvě a uvedete ostýchavě:

„Já Slavjanin, gospodin, já Čech.“

„A Slavjanin,“ rozsvítí se mu v hlavě; „jeto drugoje dělo — to je něco jiného.“

Ale nechce vám zase věřiti, že jste jako Slovan — katolíkem, neboť to jsou dle jejich pojmů věci neslučitelné. Slované jsou dle mínění obecného lidu v první řadě Rusi, zvláště Rusi minulých dob; v druhé řadě oni potomci národů slovanských, kteří mají pravoslavnou víru, tedy zejména Bulhaři, Srbové.

Pátráte-li dále a vyptáváte se po těchto záležitostech, dojdete jako skoro u všeho — ku dveřím kostela, kterýž je dosud jediným pramenem vědomostí obecného lidu. Tu tedy bylo by třeba reformovati v první řadě — věc těžká, tuze těžká. Nemožná.

Za nedostatek slovanského vědomí mají Rusové velice vyvinuté vědomí a hrdosť národní. Je to přirozeno u národa, jenž svůj majestát si udržeti dovedl, u lidu, jehož myšlénka národnostní nikdy nebyla utlačována, ale vtělena v samu formu státní vždycky buzena a pěstována. Není však toto národní vědomí, o kterém mluvím, nic umělého, nic vypěstovaného, vychováním do lidu vniklého, jako u nás, ale prýští se mocně a neodolatelně i z prsou osob kulturou v tom smyslu netknutých. Rusovo: „já rúskij“ nezadá hrdostí pověstnému historickému: civis romanus sum. Rus je vlastencem obětavým, aniž by měl vědomí, že přijde do novin, aniž by čekal, že chvála jeho bude roztrubována do všech končin vlasti. Tuto horoucí nezištnou lásku k vlasti, jíž není si sám vědom a o níž nevede dlouhé učené rozhovory, vssál každý mužík do sebe s mlékem matčiným, s prvními zvuky rodné mluvy, s prvními náukami národní církve; tento idealní cit je živen vedle pyšného vědomí státní myšlénky ruské i znalostí slavného života, bohatýrských činů předků, znalostí, jíž najdete u každého mužíka, byť neuměl čísti ani psáti. Každý zná „své staré cary“ i pověsti o nich zpaměti. Proseděl jsem mnohdy celé hodiny mezi mužiky a poslouchal jich vypravování o Igoru a Olze, o Vladimíru svatém a jeho recích, o Solovém razbojníku; o caru Dimitriji Donském a bojích s Tatary, o Ivanu Vasiljeviči Hrozném; o dobytí Kazaně, carstva Krimského, o vojnách s Turky. Obdivoval jsem se jejich paměti, s jakou podrželi u sebe i nepatrné podrobnosti této více legendární než opravdové historie, i vřelému tónu a účasti, jíž jevili dětským téměř způsobem nad vypravovaným.

Výsledek této neobmezené lásky k otčině je znám z dějin. Rusové navzdor všem neobyčejně krutým protivenstvím svůj stát udrželi, co všichni ostatní Slované klesli do poroby cizáctva; nejjasněji pak zazářila nekonečná jejich obětavosť v plamenech osudného roku 1812., kdy neváhali zničiti ani svůj nejmilejší sen, idol svého srdce, matičku Moskvu. — (Dokončení.)

Večernice na Rusi.

Obrázek dle přírody.

Napsala Lucina hraběnka Stadnická.

Niemirov, v březnu 1886.

Je strašná, bouřlivá noc prosincová. Vichr duje a ječí žalostně, prudce zdvihá od země oblaky sněhu čerstvě napadlého, a zmítaje jimi na vše strany, rychle před sebou je žene a u plotů, v záhybech ulic tvoří z nich valy vysoké, měkké a kypré, zasypává cesty, zatarasuje dvéře lidských příbytků, zaslání okénka chaloupek, jichžto nízké střechy vyhlížejí už jen jako bílé hříbky porůznu stojící na prostranství jednotvárném, nekonečném. Ve vsi ustal všechen ruch, jakoby tam máku nasel. Rodiny vesnické kupí se okolo krbů, v nichž u plápolavého ohníku hospodyně vaří večeři.

Řádění vichru budí neveselou mysl v pověrčivých vesničanech.

„Zajisté se někdo oběsil," šeptají bázlivé kmotřinky, nábožně se žehnajíce při každém hlasitějším zavytí zuřivého větru; „nepochybně zkazil křesťanskou svou duši, a zlý duch ji nyní táhne do pekla."

Mužští přisvědčují, skormouceně kývajíce hlavami; zpomínají totiž na oběšence, proměněného v „létavce", jenž vysvobodiv se záhy z pekla, nepochybně počne znepokojovati hříšné lidi, ježto démonickým přioděn kouzlem za světla měsíčního másti bude hlavu dívkám rozespalým... Konečně jednotlivě počínají hasnouti světélka, jež posud skrze drobné tabulky oken vyhlížela jako hvězdičky mlhou zahalené; potěšitel sen sestupuje na upracované a jako dobrá matka béře je v teplé, měkké objetí.

Tiše, stěží otvírají se po dlouhé chvíli dvéře jedné chaty, zaváté velikou, leč kyprou ještě kupou sněhu: na prahu stojí štíhlá dívka sivooká... Bázlivě se ohlíží; udivená, leč i zvědavá očka neobyčejně se rozevírají, opálená a upracovaná, ale drobná ruka trochu se chvěje, tisknouc něco skrytého pod šátkem přehozeným na ramena.

Je to snad milenka „létavcova", kterážto vábena světlem měsíčným chce vyběhnouti, aby se vrhla v náruči strašného milence? — Tiše zavrzly dvéře druhé, a na práh blízké sousední chaty vystoupila také dívčí postava, ale smělejší, mnohem odhodlanější.

„Tys to, Maryjko?" táže se první hlasem temným.

„A tos ty, Jaryno?"

„Tiše! Matinky by slyšely..."

„Ej, neuslyší, spí jako zabité..."

„Půjdeme?" táže se první jaksi váhavě.

„A proč ne?" netrpělivě zní odpověď.

„Ale co řeknou matinky?" ptá se bledovlasá Jaryna hlasem nejistým.

„Nebyly snad také mladé?" šepce hlas smělý.

„Inu ovšem, ale je to přec jen chyba neposlouchati jich; ony vždy dobře radí.“

„Těm starým je teď dobře seděti v chatě, a vyprávějí samy, že ve svém mládí — jako děvčata chodily také na večírky a zajisté hochy milovaly; nu což?“

„Inu budiž, ale když v jejich mládí byli nepochybně lidé jinší a lepší, a nebylo hanba choditi na večírky — ale teď...“

„Co teď, moje holubičky?“ ozval se náhle za nimi veselý hlas jinocha jako dub statného. „Co teď? Je-li pak vám teď zle na světě? Milujeme vás, a možná, že lépe nežli ti staří dědové milovali vaše babky, — hle, v neděli pošlu k tobě, Jarynko, zezulko, námluvce — uvidíš — a na světě, obyčejně jako na světě, jsou lidé zlí i dobří. — A pro Bůh! Děje se na večírku něco zlého? Není přece hřích, že se zasmějeme, pobavíme; což tam není staré Pyłypychy, která vás hlídá jako kvočna kuřata? Nu, nestůjte tu nadarmo, sice pomrznete; uslyší-li nás někdo z domu, oj bude hore,*) a do Harpyniny chaty je dobrý kus cesty. Tam již je hromada našich chlapců i děvčat, i Hanka molodyca, i Dmytro a Ilnyč, přišel i truhlářský chasník Jakub, aby se aspoň podíval na ubohou Hanku, kteráž nesmí ani se hnouti, oj nemůže pokochati svého chlapce; jen vy tam ještě scházíte.“

A bez ceremonie popadnuv dívky v pasu táhl je do vesnice.

Nejednou bylo jim broditi se ve sněhu až po kolena, nejednou také brzy jedna brzy druhá dívka v žertu strčena silným ramenem mladého průvodce upadla nenadále na bilou, měkkou závěj jako na prachovou peřinu; ale smějíce se a pokřikujíce: „Ach padku mij!“**) — rychle vstávaly a přes to, že vichr zuřil, rázně si razily cestu.

Na druhém konci vesničky stála prostranná chalupa rekrutky***) Olany. Z okének zářilo již zdaleka jasné světlo; ode dveří záhy byl sníh odhrabán, a ve světnici bylo plno a hlučno. Malá naftová lampička, několik stearinových svěc zastrčených do svícnů ve spěchu zhotovených z buráku osvětlovalo na lavicích malebně skupené hromádky hbitých jinochův a mladých ženštin, z větší části velmi hezkých.

Oděv těch dívčin byl krásný, fantastický. Sukně různých barev, opásané pasem jiskravým, košile sněhobílé, řasnaté, rozmanitě vyšívané, u krku ozdobené množstvím červených koralův a barvených bůstek, jichžto skelný lesk však hasl při blesku oči, zářících zpod brv černých, přímých, hedvábných — šatily je po královsku a dodávaly jim tvářnosti jakýchsi mythických Rusalek anebo odalisek.

Světnice byla veliká; na stěnách visely lesklé pánvice jakož i obrazy svatých ve slohu byzantském, po straně stálo lůžko postlané haldou peřin pestře vyšívaných, a nad ním visela žerď plná

---

*) Zle.
**) Výkřik obecného lidu, značící asi: „Ach, běda mně!“
***) Žena vojáka ve službě.

široko vyšívaných ručníků. Okolo té světnice, naplněné vůní máty, bazalky a mnohého jiného koření, svěcených na den bratří Makabejských a zastrčených ve velikých svazcích za obrazy, stály široké lavice a u nich na nohách skřižovaných dlouhý stůl, nyní pokrytý bílou skaterkou*) s rohy ze tkaniny barvené. Na stole dle obyčeje slovanského ležel nikdy tam nescházející veliký bochník žitného chleba s ostrým nožem do něho zabodnutým a se hrudou soli pro hosti.

„Prosíme na chléb a sůl!“ to jsou v chatě zdejšího vesničana první slova na uvítanou, načež: „Čím chata bohata, tím ráda...“

Na ohništi plane veliký oheň, a u něho hbitě se točí dvě nebo tři molodyce černooké, švarné, usměvavé, veselé. Nevšímají si toho, že jsou již lavice plny hostí, hlasitě hovořících a žertujících; vyhrnuvše až po lokty rukávy svých vyšívaných košil, připravují pro ně večeři ze sbírky potravin, jež hosté byli přinesli. Žádná ze přítomných ženštin totiž nepřišla s prázdnýma rukama; jedna poskytla zabitou a oškubanou již slepici druhá tlustou husu, jiná půl kopy ano i více vajec, tato kus slaniny anebo mísu mouky, a ochotné ženy paří, škvaří, vaří, pekou pirohy, trou česnek; pára vystupuje z hrnců, slanina syčí a prská na ohni, ale vůně toho všeho ani trochu neuráží čich shromážděných hostí, naopak — každý se záhy těší tou předchutí výborné večeře.

Jsou-li konečně pokrmy připraveny a do kamen (pecí) vloženy, aby nevychladly, počíná se všeobecná zábava s prací spojená. Hospodyně rozdává přeslice s předivem těm ženštinám, kteréžto si jich nepřinesly, a stará badačka Pylypycha počíná vypráběti pohádky. Jsou to pohádky již tisíckráte slýchané, ale vždy stejně zajímavé: o čapce „newydymce“, v nížto člověk zažije příhody nejrozmanitější, a to vždy bezpečně, ježto ho nikdo nevidí; o sedmimílových botách, kteréž v jediném okamžiku přenášejí šťastného jich majetníka „na kraj světa“: o pokladech zakopaných loupežníky, o zakletých penězích, jež nočního času hoří modravým plamenem, a jichžto hlídá „nečistá síla“; o Černomorci, jenž zanechav doma mladé ženy, vydal se na Černé moře, aby hledal pokladů. Plavil se po něm sedm let, sedm měsícův a sedm dní, a žena věrně naň čekala. Když konečně se měl vrátiti z té dlouhé cesty, žena vyšedši uvítat jej na břehu, spatřila jej, an vystupuje z lodi, vede za sebou sedm koní se zlatými sedly a na tom osmém sám sedí. Černomorec vidí také ženu, ale ještě jednou chce napojiti koně v moři, až od hory kamenité černé mračno přiletuje, drobný deštík nakropuje, voda náhle přibývá, Černomorce zalévá. Běží žena, zprávu dává, lid na pomoc přivolává, ale než jej přivolala, voda muže jí sebrala. Plyne, plyne tam za vodou, žena se stala sirotou; plyne dále tam řekami, žena zůstala s dítkami; plyne, plyne bystřinkými, oj zůstala s malinkými...

*) Ubrus.

Ze dramatického akcentu přechází hlas Pyłypyšin v tón žalostný; stařena lomíc rukama kostnatýma, potřásá šedou hlavou, vzdychá úpěnlivě, a celé auditorium stejným citem je prodchnuto.

„Lépe umříti nežli nešťastně žiti! Je-li pravda, Hanko, srdce moje?“ ozývá se z kouta pod obrazem energický, ač přitlumený hlas, jenž čím dále tím více se snižuje, mění se v šepot vášnivý, jen jedinému uchu slyšitelný. „Oj, proč nás rozloučili, na věky zničili? Proč mi tebe nedali? Proč, proč?“....

„Takový již náš osud nevlídný, nešťastný,“ hlasem tichým, s resignací odpovídá švarná molodyca, černooká brunetka. „Ej, Jakube, ani nevíš, jak to těžko žíti s nelubem;*) tys aspoň svoboden jako ten pták, ale já jsem ve dne v noci otrokyní! Oj, kdyby věděl, že jsem zde, ubil by mne jako psa; vykradla jsem se jako zloděj, abych na tebe alespoň pohleděla, na chvilinku alespoň zapomněla na svůj zlý osud — ale kdyby se tak náhle vrátil domů! Oj běda mně! Proč jsem nebyla takovou jako jiná děvčata, jimžto žerty a zábavy našich chlapců jsou milé a příjemné! Ale mně nešťastné zachtělo se lásky panské! Když jsem sloužila ve dvoře a pohleděla druhdy na svou paní, jak ji náš mladý pán nosí na rukou, v oči jí hledí a snaží se, aby uhodnul každou její myšlénku, kleči před ní celé hodiny a smetá prach pod jejíma nohama, myslila jsem si: kéž by někdo alespoň týden tak mě miloval, potom — byť bych i zemřela. A jako jindy jdu do krčmy, a Sáva, jenž za mnou již tehdáž běhal, strčí mne v bok, anebo škubne za ruku a našim způsobem obejme okolo krku — tehdy mráz po mně jde, a já bych raději se položila do hrobu, jen aby toho nebylo. Tys mne jinak měl rád, ale tys šlechtic, syn truhlářův, otcové nedovolili, a hle, já jsem nešťastna na celý věk! Oj běda mně!“

Tichý jich šepot nebylo ani slyšeti v rozmluvě vždy živější. Pyłypycha unavená umlkla, děvčata zpívala nyní ve sboru; na vřetenech jejich přibývalo vždy více příze, svíce v horku se rozplývaly a vždy patrněji se menšily. Náhle třikráte se ozvalo v síni kokrhání kohoutovo zvučné, pronikavé. Hospodyně povstavše od přediva, přiskočily k misníku u kamen stojícímu, na němžto byly řadou rozestaveny čisté, polévané mísy, lesknoucí se jako sklo. Hbité molodyce chopivše se mis počaly je rychle rozestavovati na stole. Vůně baršče smíšeného se slaninou, balabušků s česnekem a škvarky, pirohů se zelím, jakož i pečeného masa rozšířila se po světnici. Chlapci vytahovali pod lavicemi láhve kořalky a medu, jež byli přinesli, a počala se hojná hostina. Hospodyně berouce maso do rukou krájely je nožem na malé kousky do společné mísy, z nížto každý si bral prsty, ježto lžicemi jedli jen baršč a vidliček se zde posud neužívá.

Nastaly hlučné hody, ozvaly se opět žerty, vtipy, smích, a mezi tím bylo slyšeti hospodyně upřímně pobízející: „Jezte! pijte! prosíme!“

*) Nelub = člověk nemilovaný.

V koutě pod obrazem v polotemnu, na celý svět boží zapomínajíce, ustavičně spolu šeptali oba zamilovaní: „Srdečko, holubičko! můj sokole jasný!“

„Čas již domů, čas — pozdrželi nás!“ zvučně se ozval hlas mladý a svěží. Krásná, štíhlá molodyca nachových rtův a černých očí, planoucích v plné, bílé tváři postaví se uprostřed světnice, způsobně si opře ruce o boky a prozpěvuje hlasem zvučným:

I šumyt, i hude, dribnyj doščik ide,
a chtož mene moloduju taj do domu zavede?

Na vyzvání toto rychle odpovídá rázný veselý sbor hlasů mužských:

Obizvav sja kozak na solodkim medu,
hulaj! hulaj čarnobrova, ja do domu zavedu!

A resolutní molodyca prozpěvuje opět:

Ne vedyž ty mene, oj prošuž ja tebe,
bo lychoho muža maju, bude byty dobre znaju!

Ale při zpěvu posledního verše zazněl v jejím hlase místo strachu jasný tón sarkastický. — Krásná molodyca černobrvá zasmála se hlasitě, jaksi pohrdlivě.

„Oj pravda!“ prohodila jízlivě, „můj — byť bych mu i klíny na hlavě tesala, neřekne mi špatného slova. Ale je-li čas, tedy čas,“ dodala rozhodně.

„Buďte s Bohem!“ ozývá se ve hromadě povstávající.

„Buďte zdrávi! Prosíme na podruhé,“ upřímně odpovídá Olana.

Mužští hledali čapek, ženštiny zavazovaly hlavy barvenými vlněnými šátky; hlučně, spěšně počali všickni vycházeti z chaty. Nějaký čas šli pospolu žertujíce a ještě se smějíce; ale každou chvíli ubýval někdo ze společnosti, mizel cestou brzy za vraty chalup podél ní stojících, brzy v zákoutí menší uličky. Jen krásná molodyca, jež první pobízela k návratu, šla ještě stále pevným a rychlým krokem, jsouc obklíčena rojem mladých ctitelů, k nimžto se často obracela, blýskajíc černýma očima a smějíc se ústy červenými. Konečně se přiblížila k veliké chatě stojící na návrší opodál ode mlýna. Dvéře chaty právě se otevřely, a na práh vystoupil člověk již nemladý, hubený a vysoký.

Krásná molodyca se zastavila, a obrátivši se k soudruhům za ní jdoucím, počala zpívati hlasem plným smíchu uštěpačného, vyzývavého:

Na bik chłopci, na bik chłopa,
bo čort muža nese;
jak pobačit, ščo ja s vami,
jeho trašča*) zatrase.

Chlapci přizvukovali jí hlasitým smíchem, a ona pevným krokem přestoupila přelézku, kteráž její dům oddělovala od ulice.

*) **Trašča** = zimnice.

Člověk stojící na prahu smutně svěsil hlavu.

„Proč tak pozdě, Mařanko? Děcko již celou hodinu pláče."

„A k čemus ty?" směle odpověděla ženština; „upadly ti snad ruce, či není dosti mléka v hrnečku? Kolíbej, já chci spáti!"

Bouchla dveřmi a zastrčila závoru.

Na ulici zůstali již jen dva lidé; jdouce nemluvili spolu, jen snih jim pod nohama skřípal smutně, jednotvárně. Po půlnoci vichr byl se utišil, a měsíc v úplňku plynul nyní nad nimi, chladně, bez lítosti hledě na jejich líce umdlená. Nedaleko chaty krásné Mařanky se zastavili a pohleděli sobě v oči s výrazem bolestné, beznadějné odhodlanosti.

„Již nebude jinak, Hanko, mé srdečko," ozval se jinoch hlasem tichým; „zajisté nám již tak souzeno — třeba se rozloučiti. Žijíce zde v jedné vsi, nevydržíme bez sebe, on to uvidí; snad již dnes vrátil se z města s tím transportem — bude se těšiti z tvého trápení, já bych jej mohl usmrtiti a duše naše zahubiti. Zezulko má, ubožátko! Z rána, na úsvitě půjdu do Jampola, kde verbují proti Turkům; snad pán Bůh dá, že mne první kulka nemine, potom na mne zapomeneš, a snáze ti bude žíti na tom světě. Buď zdráva!"

Nachýliv se objal ji, přivinul k srdci a na ústech jejích zůstavil vřelé políbení. Potom skočiv do poboční uličky, zniknul jako jelen stihaný.

Ona mu nevrátila políbení; se svislýma rukama tu stála jako zkamenělá, beze slz, beze vzdechu, na smrť bledá pozdvihla jen smutných očí a s tichou stížností upřela je na stříbrnou tvář chladného měsíce. Náhle přivalil se černý mrak, jenž zaslonil jasnou lunu; nastala tma děsná — ženština zoufale, křečovitě stiskla sobě hlavu.

„Toť můj osud!" zašeptala zbledlými ústy a znikla v černé síni blízkého domu.

Z dějin osvěty na Litvě.

Napsal A. H. Kirkor.

(Dokončení.)

Již r. 1819. z jara utvořili si studující spolek „Promienistych". Zakladateli jeho byli: Tomáš Zan, Fr. Malewski (rektorův syn) a Jan Czeczot. Hlavním účelem stanovil si spolek: šířiti zálibu ve vědě a národnosti, moralnosť, vzájemné bratrství a pomoc v každé nehodě. „Promieniści" scházeli se ku poradám, chodili spolem na procházku, nejvíce do vsi Pacovské hory, kde zpívali, předčítali své plody a rozprávěli. Spolek trval již dvě léta, ale, ačkoli nazýván byl tajným, přece jsoucnosť jeho a všechno působení nikoho nebylo tajno. I generalní gubernator Rymskij-Korsakow o něm věděl. A nejspíše na jeho rozkaz rektor Malewski, zvěděv adressu domu, kde konány schůze spolkové, do-

stavil se k sedění v polovici máje r. 1821. a rozkázal, aby spolek ihned se rozešel a nikdy již se nescházel. Zan a všichni přítomní skládali pak slib poslušenství.

Spolek „Promienistých" byl skutečně rozpuštěn, ale místo něho utvořil se jiný, opravdově již tajný s názvem filaretů (milovníků ctnosti). Současně utvořil se též oddíl spolkový s názvem filomatů. Zakladatelem i předsedou spolku stal se týž Tomáš Zan. Hlavními členy byli: Adam Mickiewicz, Jos. Ježowski, Jan Czeczot, Fr. Malewski, Adam Suzin, Jos. Kowalewski, Ant. Edv. Odyniec, Jan Wiernikowski. Spolek byl tím způsobem organisován, že o vlastních jeho účelech věděli jediné výborové. Ostatní pokládali spolek doslovně za vědecké zaměstnání, zálibu ve mravnosti, bratrské pomáhání. O tom pak, co byla podstata spolku, co vlastní snahy, nevěděli kromě hlavních vyvolenců ani údové spolku, ani rodina, ani nejbližší přátelé. Organisace byla pevná. Neprávem pokládají někteří filarety a filomaty za dvě zvláštní družstva, byltě to jeden spolek. Filomaty nazývali se hlavní činitelé, kteří starali se o poskytování prostředků chudým studujícím a za úkol měli vyhledávati jim práce, kteří zabývali se buzením záliby ve vědě, v polské literatuře, v polské národnosti. Ve skutečnosti pak byli filomaté vůdci nejen ke zjevným ale i k tajným základním cílům spolku. Byli to lidé silné vůle, jichžto tajemství nebyla uhodnuta. Jundziłł, který neměl rád filaretů, všemožně se snažil vyzvěděti pravdu od bývalých filaretů, kteříž jej znali a s ním se stýkali, leč dověděl se jen, že o ničem nevědí, kdežto filomaté vědí o všem. Jen v poesii Ad. Mickiewicze a jeho školy probleskují tu a tam ohnivé snahy filomatů. Do spolku filaretů vstupovali netoliko studující, ale i osoby požívající důvěry, měšťané, advokáti, učitelé, literáti. Duší spolku byl Kazimír Kątrym, kterýž, jak se zdá, k němu nenáležel.

R. 1823. sběhla se událosť, jejížto následky záhubně působily v osud university. Gymnasialní žáci napsali v V. třídě na tabuli křídou: Ať žije konstituce 3. května. Nápis ten nebyl po několik hodin smazán. Zavedeno vyšetřování; vinníci a s nimi i rektor university Twardowski, gymnasialní prefekt Jos. Skoczkowski a dva učitelé byli zavřeni. Když pak 7. července přibyl do Vilna senator Novosilcov, rektor, prefekt a učitelé z rozkazu jeho jsou sproštěni vazby, ale vinní žáci a s nimi i dozorce V. třídy Kaj. Maksiewicz odvedeni k vojsku. Kurator kníže Czartoryski sestavil pak zvláštní kommissi z professorů Łobojky (uč. ruské literatury), Bojana (uč. zvěrolékařství) a Kłągiewicza (uč. theologie), již účelem vytknul pátrati, zda nejsou při universitě nějaké tajné spolky. Kommisse nabyla toho přesvědčení, že od toho času, kdy rozpuštěn spolek „Promienistych", žádný jiný se neutvořil. O filaretech a filomatech nebylo ani slechu.

Zatím policie ve Swisłoči přišla na stopu nějakému tajnému spolku. Vyšetřování hned samým Novosilcovem zavedené trvalo od listopadu r. 1823. do dubna r. 1824.; když bylo skončeno, protokoll o výsledcích vyšetřování podán byl senatorem Novosil-

covem caři Alexandrovi I. Ten přikázal hraběti Arakčejevovi, ministru Šiškovovi a Novosilcovu zkoumati ještě protokoll a vydati pak poslední výrok. Soud jejich potvrzen byl 14. srpna r. 1824. Dle něho byl původce spolku, Tomáš Zan, odsouzen k ročnímu vězení a k nucenému pobytu v Orenburku. Jan Czeczot a Adam Suzin potrestáni šestiměsíčním vězením a odesláni do vnitř Ruska; někteří z ostatních odesláni do středních gubernií carstva, jiní dáni v policejní dozor. Knězi Lwowiczovi (o němž píše Mickiewicz v Dziadech) a Brodowiczovi zakázány přednášky, oba pak dáni pod dozor církevní moci. Kowalewski, Kułakowski a Wernikowski, kteří projevili přání učiti se východním jazykům, posláni jsou do Kazaně. Mickiewicz a Ježowski odjeli do Petrohradu, odtud do Moskvy, ku konci pak do Krimu a do Oděssy. Mickiewicz přebývaje tu od 24. října r. 1824. až do července r. 1829., učinil přátelství s Puškinem a seznámil se se všemi ruskými literáty. Z cesty na Krim vznikly jeho znamenité „Sonety Krymskie". V Oděsse jal se psáti Konrada Wallenroda, kterého, navrátiv se do Moskvy a Petrohradu, dokončil a dal do tisku r. 1829 V červenci téhož roku odjel za hranice a již se nevrátil. Tenkráte byl do Petrohradu poslán také jeden ze hlavních vůdců filaretských, Fr. Malewski, syn rektorův. Tento usadil se trvale v Petrohradě, kdež i zemřel, dosáhnuv před tím hodnosti tajného státního rady. Z jiných vynikajících osob přislušeli ke spolku a potrestáni jsou: známý historik Mik. Malinowski, Alexandr Mickiewicz, Adamův bratr, později professor při universitě v Kijevě a Charkově, Dominik Chodźko, Ignác Domejko, pozdější rektor university v Chili a president universitní rady v St. Jago.

Jundziłł zaznamenal ve svých memoirech 123 filaretů, z nichž dnes na živě jest jen jeden: J. Domejko. Zan byl v Orenburku vězněn rok, potom počal dávati soukromě hodiny, mezi jinými i v domě generala Nieratova, kterýž jej představil generalnímu gubernatoru Perovskému; tento velice si jej oblíbil a vida jeho velikou zálibu ve vědách přírodních, vybídl jej, aby zkoumal orenburskou zemi po stránce geologické a botanické. Návrh ten vykonal Zan dokonale. R. 1837. dostal péčí Perovského dovolení vrátiti se na Litvu, kde také zemřel, jsa stár 61 let, roku 1855.

Z rozsudku tuto podaného lze viděti, že politické přečiny filaretů na jevo nevyšly. Patrno bylo jen jedno — snaha po rozvoji a šíření národnosti. Již velikosť trestu, vyměřeného hlavním vinníkům, důkazem jest, že provinění jejich nebyla příliš veliká. Ale následky těchto smutných událostí rozhodný měly vliv na další osudy university. Téhož času jmenován byl kuratorem místo Czartoryského Novosilcov a rektorem Václav Pelikán, nikoli pak již volbou, ale vládou. Za tohoto posledního rektorství ráz života universitního velmi se změnil. Z vychovanců university této stalo se 36 professory při témž ústavě (celkem jich bylo 47), jiní zaujali vysoká místa v jiných universitách, jako na př. Sękowski, Mianowski, Muchliński, Iwanowski v Petrohradě, Siewruk v Moskvě, Kowalewski v Kazani a potom ve Varšavě, Al. Chodźko a

Adam Mickiewicz v Paříži, Alexandr Mickiewicz a Walicki v Charkově, Domejko v Chili, Pietraszewski v Berlíně — nemluvíme-li o Kijevě a Varšavě. Uvážíme-li pak ještě, že všichni okolní advokáti slynuli vzdělaností, a výmluvností a že tento ústav paedagogický každým rokem propouštěl zkušené a dobře vycvičené učitele, gymnasialní i jiné: nemožno upříti, že hlavní škola i universita byly po celý čas své 50leté činnosti skutečnými šiřitelkami osvěty a vlastenectví v zemi.

Poněvadž někteří chovanci účastnili se r. 1831. povstání, universita mocí rozkazu zavřena jest 1. května r 1832. Značná částka sbírek převezena do kijevské a charkovské university, některé zůstaly při medicinské akademii. Dvě fakulty, medicinská a filosofická necháný ve Vilně a přeměněny v akademii medicinsko-chirurgickou a ve školu duchovní. Valná část škol zavřena spolu se zrušením 190 klášterů (1832.)

Presidentem akademie medicinskochirurgické stal se Tomáš Kuczkowski. bývalý vrchní vojenský lékař velikého knížete Konstantina (byl svědkem jeho smrti ve Vitebsku). Členy jejími stali se všichni professoři medicinské fakulty. Přednášelo se rusky a latině. Jazyk ruský zaveden pak i na jiných ústavech, vůbec jím vykládány všecky předměty kromě náboženství. Polština. dřívější řeč vyučovací, později úplně odstraněna. Akademie medicinsko-chirurgická zavřena jest r 1841. Po dobu devíti let svého trvání vzdělala kolem 300 vojenských a 500 privatních lékařů.

Dne 1. července r. 1833 otevřena jest ve Vilně duchovní akademie římskokatolická, utvořená z vyšší duchovní školy katolické a pravoslavné. neboli z bývalé theologické fakulty při universitě. Prvním jejím rektorem stal se infulovaný prelát ołycký Alois Osiński (autor polského slovníku, historie biskupské a jiných obšírných děl dosud netištěných). Po něm stal se rektorem professor při bývalé universitě, prelát Ant. Fijałkowski. V srpnu r. 1842. byla duchovní akademie přestěhována s celým svým ústrojím do Petrohradu, kde rektorem jejím stal se známý polský spisovatel a později biskup Ignác Hołowiński. Od těch dob nemá Litva žádného vyššího ústavu vědeckého.

Zámek Rapperswyl.

Črta ze švýcarských cest.

Od Edvarda Jelínka.

Ocitnul jsem se v jedné z nejlíbeznějších krajinek volného, šťastného Švýcarska, téměř při samém rozhraní tří kantonů, na břehu curyšského jezera, jehož tiché vody stříbrným svým svitem rozlévaly se přede mnou v tisícerých paprscích skvostuplné nádhery jarního slunce. Ještě nezdřímly ve mně hluboké dojmy vzniklé v Kostnici a Basileji; posvátná mohyla Husova a památka českého po-

selství Prokopa Velikého všady ještě tlumily dojmy nové... méně účinné. Žádný obr velehorstva alpského nevypne se nad chudý kámen Husův a Jeronymův, a oslepující bělost zasněžených štítů ledovců nezastíní jasný paprsek české slávy šlehající světovými dějinami z lůna sborové Basileje...

Vzduchem proniklo hvizdnutí, a nevelký, ale elegantní parník rychle se vzdaloval od curyšského nábřeží. Oko sice rádo těšilo se z nových obrazův, ale duše mimo vůli zůstávala v objetí vlastenecké dumy, kterouž nerozptýlilo cele ani mohutné pásmo hor, zahrazující jezero a vystupující z ranních mlh vždy zřetelněji, jasněji a mohutněji. Tak trvala jízda asi hodinu. Teprv za nepatrnou stanicí Kählhofem vzrušil účinnější zjev mysl alespoň poněkud k jinému rozjímání.

Znenáhla vystupovaly z tichých vod šedé zdi a věže starého jakéhosi zámku. Kdyby jej neobklopovala hrstka bílých budov a přívětivá vížka kostelní, s níž tak často rozlévá se po jezerní hladině idyllický hlas stříbrozvukého zvonku, činil by dojem zajisté pochmurný, jejž by snad ještě přitemňovali alpští obři zatarasující z dálky jeho pozadí. Jasnosti a veselosti dodává tomuto obrázku velmi bujná zeleň deroucí se až k výšinám šedivého zámku, jakož i odlesk čistých jezerních vod.

Toť Rapperswyl!

A dříve než bylo možná naditi se, ubíral jsem se z přístaviště přímo do zámku. Cesta šla do vrchu, z počátku mezi uličkami městečka, pak podél šedivých zdí podhradí... Zabočiv dvakráte nebo třikráte, ocitnul jsem se po několika minutách před branou, tak starou a vážnou, jako celý zámek.

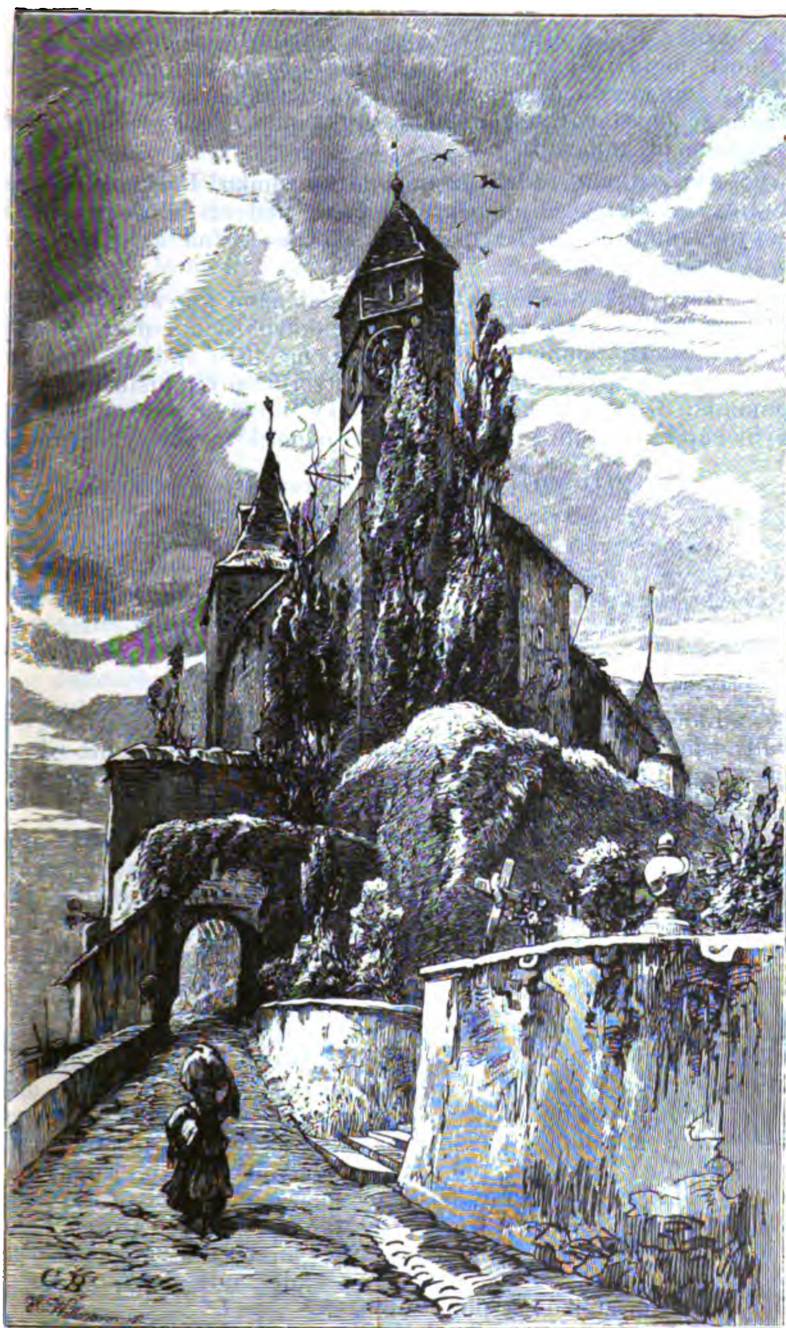
Poutník pohlížeje před sebe mimo vůli zastavuje své kroky.

„Muzeum hystoryczne Polskie"

hlásá zlaté písmo na mramorové desce, již střeží neklamné podoby Kazimíra Velikého a Hedviky, uměle tesané v kameni.

Tážete se, jaký sběh okolností poskytnul na břehu švýcarského jezera, na půdě volné Helvecie, tak vzdálené od vlasti, příbytek, útulek a schraniště dějinným památkám jednoho z nejušlechtilejších plemen slovanských?!

Hrabě Vladislav Plater, jehož rodina tolikerým vlasteneckým skutkem v dějinách polské vlasti pronikla, jest zakladatelem národního polského musea v Rapperswylu. Nespatřivše dosti záruky pro zachování národních památek v lůně vlasti, uchýlili se Poláci na cizí půdu, aby na ní shromáždili a přechovali vše, co srdci polskému je drahé a co cizinu s to je přesvědčiti o civilisačním významu a historickém právu druhdy mocné říše polské. Švýcarsko samo vlasteneckému tomu podniku ochotně šlo vstříc, poskytnuvši mu netoliko bezpečnosť hostinnosti, ale i usnadnivši přechování národních památek polských propůjčením rozsáhlého a krásně položeného starožitného zámku Rapperswylského na jezeře curyšském. Hlavní pak péči hrab. Vl. Platera a obětovností mnohých vlastenců nahromadilo se brzy tolik památek polských,

Zámek Rapperswyl.

že národní tento ústav již r. 1870. slavnostně byv otevřen, veřejnosti mohl býti odevzdán. Od té doby pak doplňovány jsou sbírky tou měrou a správa jejich konána tak svědomitě a uvědoměle, že navštěvovatele netoliko překvapují, ale i představy jeho netušeně překonávají.

Ale vstupme raději již do vnitřku zámku. Překročivše práh brány, ocitujeme se na nepravidelném nádvoří obklopeném vysokými zdmi, po nichž malebně se vine věčná zeleň břečťanu a divokého vína.

Hned pak v několika krocích před námi pne se pomník posvěcený památce stoleté války za nepodlehlosť a volnosť Polsky. Vysoký železný sloup nese zeměkouli, na nížto spočívá bílý orel k letu na východ křídla rozpínající. Čtverhranný podstavec tohoto pomníku ozdoben také polskými znaky, opatřen jest čtverojazyčným nápisem (francouzsky, latinsky, německy a polsky), jenž zní:

Nieśmiertelny geniusz Polski
po stuletniéj walce
niepokonany jeszcze
przemocą
wzywa
na wolnéj ziemi Helwecyi
boskiéj i ludzkiéj
sprawiedliwości.

Lidé, kterým bylo v životě pro sebe nebo pro jiné „vzývati“ spravedlnosti lidské, zadumají se při čtení těchto slov a jaksi pod tíhou přetrpkých sklamání vzdychnou mimo vůli „Vae victis!“

Kolem nás všady je ticho a pusto. Zvonec zavěšený u dveří šikmo proti pomníku sám vybízí k trhnutí. Zvuk rozléhá se již po chladných chodbách a v okamžiku otevírají se brány .. Elegantním schodištěm vstupujeme do prvního patra. Tam při vchodu vítají poutníka polské znaky a prapory polských vojsk s nápisy:

„Za waszą i naszą wołność“.

Leč dříve ještě, nežli náležitě jsme se rozhledli, vstříc přichází nám stařičký muž, v jehožto přívětivé tváři, zdobené šedinami a konfederatkou, poznáváme opatrovníka a správce těchto míst, pana Radomińského. Celý život jeho posvěcen jest vlasteneckému ošetřování národních památek polských, zde nahromaděných a v pořádku zřídka tak znamenitém přechovávaných. Každý krok učiněný sbírkami rapperswylského musea mile nás přesvědčuje, že zde vládne ruka, již vede a povzbuzuje spíše vroucí láska, než cokoli jiného... Tato okolnosť zasluhuje tím většího uznání, že rozsáhlé sbírky v tak vzorném pořádku udržuje muž jediný, bez jiných úředníkův a pomocníků.

Díky libezné ochotě pana Radomińského podnikáme procházku musejními sály a komnatami. Každé místečko příhodně je

využitkováno a na každém zjevuje se nám neklamné svědectví o skvělé minulosti národa polského.

Hned první obrací po sobě pozornosť znamenitá sbírka numismatická, jsoucí sama o sobě výmluvným obrazem brzkého rozvoje civilisace polské, jejího průmyslu, svazkův obchodních i státních. Sbírka seřaděná chronologickým způsobem začíná desátým stoletím a obsahuje 2000 kusů. Tam spatřiti lze též papírové peníze polské z let 1793. a 1831, jakož i poukázky národní půjčky z r. 1863. K tomuto oddělení náleží zajímavá sbírka pečetí polských králů, knížat, biskupův a měst. Zároveň druží se v nádherném hlavním sále sbírka mečů vynikajících mužů polských, jako krále Stanislava Augusta, Josefa Poniatowského, Chodžky a j. Meč pocházející dle podání z rodiny Tarnowských (ze XVI. stol.) vyzdoben je nápisem: „Pro Deo et patria"

Polské válečnictví připomínají i jiné zbraně, zejména ulánské bambitky z časů Napoleonských, halapartny a j.

Neobyčejnou bohatostí a tklivostí vynikají památky po národním bohatýru a bojovníku za volnosť dvou světů, Tadyáši Kościuszkovi. Střeží je samo bronzové poprsí nesmrtelného vlastence, opatřené případným nadpisem: „Nie walczył tylko za wolność i prawa człowieka". Zvláště vzpomenuto budiž alespoň lůžko, na němžto Kościuszko zemřel (1817.), a květinový košík, kterýž mu solurské dámy ku jmeninám podaly na důkaz vděčnosti za jeho dobročinné skutky i ve Švýcarsku konané. Košík tento opatřen jest tímto nápisem:

La valeur et la modestie,
Forment le bouquet de sa vie.
Et les autres fleurs
Sont le Tribut de nos coeurs.

Kromě toho připomínají polského bohatýra vlastní jeho práce řezbářské, šachy a j. Po stěnách rozvěšeny aneb na zvláštních podstavcích položeny jsou památky veskrz národní a vlastenecké, jmenovitě medailony vynikajících osob (Czarnieckých, Rejtanů, Koperníků, Lelewelů, Mickiewiczů), prapory, žerdi válečné (též z povstání r. 1849.), staropolské pasy słucké a Pashalia, zbraně a j. Prapor polských dam v Paříži, shotovený na památku unie Litvy s Polskou, stkví se nad ostatními a nápis jeho hlásá heslo: wolni s wolnymi. V témže saloně vyložena jsou na stolech fotografická alba, plná národních typů polských, vlasteneckých děl polských a jiných památností.

Ale zvláště dojemný pohled skytají stěny mezi okny... nejblíže při světle. V jednom z nich spatřujeme za sklem v rámci pečlivě urovnané šedivé vlasy nejpřednějších vlastencův a výtečníků polských: Adama Mickiewicze, Chopina, generála Kniaziewicze, Kościuszky, Niemcewicze, Goszczyńského, Klaudiny Potocké a mnoha, mnoha jiných.

Oko zarosilo se mimo vůli, neboť mysl v okamžiku zpět zaletla k dojmům a vzpomínkám do prsou vdechnutým při kolébkách

i při mohylách těchto lidi. Ohromné prostranství od litevského Novohrádku až ke hřbitůvku v Montmorency pronikl zrak duše jako vidmo.

V jiném okně překvapuje vzácná a umělecká sbírka kameí, do nichž jemně jsou řezány téměř úplné dějiny Polsky, od časů Piastových až do výjevů sibiřských, počtem 271. Představují netoliko výjevy z dějin, ale i podobizny vynikajících osob, králů, všech hetmanův a mnohých bojovníků z r. 1831. Je to dar hraběnky Jindřišky Dzieduszycké-Capelli z Florencie, vzácné příznivkyně musea. Sotva lze jinde něco podobného postřehnouti.

Ve světlosti protější uloženy jsou třísky z rakví polských králů...

Leč vstupme již do jiných komnat, neméně zajímavých a bohatých. Tu zasluhuje přede vším pozornosti několik skříní, v nichžto se přechovávají nyní již velice řídké stejnokroje „bývalých vojsk polských", kroje vyslanců polských, fez Mickiewiczův atp.

Zvláštní oddělení věnováno jest polským věcem předhistorickým, jakož i národnímu průmyslu a hospodářství. Neschází klas polských rolí, žito, len, příze, výrobky dřevěné, kroje lidu, modely veských chat, pluh polský a selský vůz! Vše doplněno názornými obrazy činí celek velice utěšený a poučný.

V jiném sále umístěna jest g a l l e r i e o b r a z ů, neveliká sice, ale zajímavá svým národním rázem a několika cennými uměleckými děly (Rubens). Také velikou zajímavostí vyniká sbírka polských medaillí, ražených při rozličných příležitostech, jakož i neobyčejně bohatá sbírka r y t i n, v níž nejznamenitější je skupina prací Jeremiáše Falka, Gdančanina, evropské slávy umělce ze XVII. století, jenž hrdě se podpisoval na svých pracích „P o l o n u s". Všech rytin čítá se přes 3000.

Z památek sochařských trvalý dojem zůstavuje v návštěvovateli podoba umírajícího vyhnance sibiřského, práce i našemu obecenstvu známého b á s n í k a polského Teofila Lenartowicze. Básník-sochař uměl té němé tváři dáti výraz tak hluboký, že čte se v ní více než ve mnohé knize. Není návštěvovatele, jenž by při pohledu na práci Lenartowiczovu — nesmeknul.

Po různu pak je tu ještě množství památností, kteréžto zajisté rozšířením místností musejních systematicky budou rozloženy.

Zbývá ještě připomenouti některá jiná zařízení rapperswylského musea. Při sbírkách je zvláštní polská knihovna o 40.000 svazcích a chronologicky sestavená sbírka rukopisů ve 1200 dílech, obsahující množství akt historických. Část korrespondenci slavných mužů rozvěšena je po stěnách. Ve zvláštní čítárně a pracovně vyloženo je téměř půl sta současných časopisů polských.

Rapperswyl navštěvuje ročně v průměru 2500 osob, což zajisté ve svrchované míře svědčí o jeho úspěšnosti co do šíření vědomostí o polském národě v cizině. Museum jest majetkem n á r o d a a mělo již v lůně svém mnoho obětovných příznivců. Vedle zakladatele hr. Vl. Platera nejskvěleji osvědčil mu přízeň svou šlechetný Krystin Ostrowski, básník, vojín a vyhnanec, odkázav

zvláštnímu odboru musea 400.000 franků; jiný odbor pojištěn jest kapitálem 180.000 franků.

V té a jiné příčině vznikl sice v posledním čase spor, ale nelze pochybovati, že záhy bude odstraněn, a to tím spíše, ježto za šedými zdmi rapperswylského zámku každý Polák má právo spatřovati svatý zájem národní.

Genius vlasti střeží a chrání ho!

Když pak přehlednuvše všechny památky a vrátivše se do hlavního sálu pod korouhve a žerdi bojovných vojsk polských, rozmlouvali jsme ještě nemalou chvíli s laskavým a neunavným opatrovníkem těchto míst o věcech polských i českých, tu náhle proniknul chodbami zvuk zvonce.

Nový navštěvovatel!

I poděkovav již vřele a vděčně panu Radomińskému za prokázanou dobrotu a ochotu, rozloučil jsem se s ním srdečně.

Na prahu setkal jsem se s novým navštěvovatelem polského musea — poznal jsem v něm proti všemu nadání krajana — Moravana.

Po několika okamžicích uhostila mne skvostně rozkošná terassa hotelu Belle-vue, při samém břehu jezera. Ale již valil se parníkový dým po vodní hladině a za nedlouho volal lodní signal k další cestě. Setrval jsem pak na palubě hledě zpět k vážným zdím starožitného zámku a přál si vřele, aby četní čeští navštěvovatelé Alp neopomínali na svých švýcarských potulkách překročiti také tiché prahy polského musea na romantické výšině utěšeného Rapperswylu.

Je to partie velice vděčná a krásná!

Kolo illyrské.

Od Jana Hudce.

(Pokračování.)

Hrabě Janko Drašković Trakošćanský (1770.—1856.) jest rodák záhřebský. Je to prvý velmož chrvatský, jenž přidal se ke hnutí illyrskému. O národ získal si zásluh nesmírných a nesmrtelných. Jinochem jsa, studoval práva. Potom oddal se vojenství. Jakožto vysoký důstojník bojoval pod Loudonem proti Turkům a posléze proti Napoleonu. R. 1817. stal se c. k. komořím. Vzpomínkami života svého stoje vysoko nad mladými vlastenci, rodem vynikaje nad soukmenovce, obohacen zkušenostmi mnohaletého pobytu v Paříži mezi diplomaty a světovými autoritami, snadno mohl docíliti, aby hlas jeho stával se rozhodujícím v záležitostech a poměrech skličované vlasti. Když Maďaři roznícení myšlénkou o slavné budoucnosti, výslovně žádali na králi, aby jazyk maďarský jediný byl ve školách a úřadech obecným po všech zemích koruny svatoštěpánské, tedy i v Chrvatsku, jemuž nepřikládali jiného postavení státního proti Uhrám, nežli že jsou

to prostě maďarské županije, poslanci chrvatští hráli neustále smutnou roli obhájců jazyka latinského, bojíce se, by nebyl zaveden maďarský. Ráznější, svobodnější hlavy mezi nimi nebylo, kteráž by odvetu dávala citlivějším způsobem na chvástavosť maďarskou, než pouhou appellací k dávným právům. Tu jako na zavolanou zjevila se brošura Draškovićova Rozmluva pánům poslancům,*) prvá to psána domácím jazykem a to štokavštinou. Je to úkaz pozoruhodný, svědčící o neobyčejné zkušenosti a důmyslu a tím záslužnější, an Záhřeb dosud byl kajkavským. Drašković jakoby byl prorockým duchem předvídal, v čem záležeti musí literarní spása jeho vlasti. Spisek tento jest dvojím způsobem důležit: prvé, že jsou to rozohňující a vůdčí slova k domorodým poslancům, a potom, že jest psán novým jazykem. V předmluvě praví spisovatel: „Volím k rozpravě své jazyk náš přeje si dokázati, že máme jazyk národní, jímž lze vyjádřiti vše, čeho srdce i rozum si žádá. Zvolil jsem si nářečí toto, v literatuře starodávné obyčejné a plnější. Přiložená tabulka nasvědčuje, že jest i nejběžnějším u Slavo-Chrvatů, jakožto národa našich království. Jeť zajisté také nejpravější, poněvadž jím stejně mluví Slavoňan, krajinský Chrvat, Přímořan, Pokupan, Dalmat, Bosňan, Černohorec a ti Chrvaté, kteříž se Wasser-Kroaten nazývají a po zemi maďarské rozptýleni jsou...“ Potom obrací se k poslancům samým: „Vám, pánové moji, příštím vyslancům na sněmě chrvatském, uštědřena jsou tato slova lásky a naděje. Vy, které Chrvatsko a království Slavonské na zákonitý sněm náš pošlou, vy budete míti moc dle starých výsad našich a institucí uherských jménem Dalmacie, Chrvatska a Slavonie úradky své k obecnému dobru přiváděti a prospěch dětem zachovati, neb aspoň křivdu odvraceti od přemilé naší domoviny — Vás tedy, filosofy a příští zákonodárce, k nimž příliš mluviti netřeba, jakožto milované bratry své od srdce a zřetelně touto stručnou rozpravou upozorňuji na ona nebezpečí, která z některých ustanovení uherských a z jiných nezákonností, veškeré říše se týkajících, vycházejí. Poněvadž za toto troji království po zákoně sjednocené státi budete, proto zapřisáhám vás, abyste dobře toho dbali, že za všechen národ bez rozdílu vyznání neb rodu zde i na velikém sněmě uherském mluviti i jednati budete; připomeňte si, že ukázati máte, že jste z národu jednoho, jehož ctnosti, chrabrosť a neohroženosť od věků trvají. Je-li hoden některý národ, aby zasloužil si důstojné důvěry a slávy, je to zajisté náš pro svou věrnosť, oddanosť v utrpení. Vy znáte přirozenou povahu, potřeby a obyčeje svých okresů, vidíte um nynějšího zemana a umíte posouditi, co zákonu jest příhodno. Pamatujte, že jest nyní nejpilnější potřebou osvěcovati rozum národa, by poznal, čím byl, a posoudil, co umí, a aby láskou k domovině byl osvícen. — Doufejte, že se opět Dal-

*) Brošura ta vyšla v Karlovci r. 1832. a titul její zní: Dissertacija iliti razgovor darovan gospodi poklisarom zakonskim i budućem zakonotvorcem kraljevinah naših za buduću dietu Ugarsku odaslanem, držan po jednom starom domorodcu kraljevinah ovih.

macie, jakož dříve s námi spojí, načež budeme národem, jedné krve, jehož bude pak přes dva milliony. Časem vrátiti se může snad i Bosna v náruč naši. Jaké to stkvělé vyhlídky pro národ náš! A jako každému srdci volno jest doufati a každému jazyku prositi, tak by po přelaskavé dobrotivosti našich králů též ona část mohla se spojiti s námi, kteráž dnešního dne slove Illyrie (země slovinské), v níž mluví se nářečím našemu příbuzným. Nelze pochybovati, že by takovéto království illyrské majíc čtyři a půl millionu obyvatelstva, jménu svému česť, ústavě sílu, koruně užitek na věčné časy připravilo a těžiště proti Maďarům s úspěchem na stranu naši posunulo. — Vracejíce se k našim sporům s Maďary rádi uznáváme, že každému národu přináleží právo a svoboda mluviti svým vlastním jazykem, psáti a ve spisech tisknouti, by mu každý domorodec v každé veřejné záležitosti rozuměl, a aby o každém předmětu literarním bylo lze jím pojednati. Národ, jenž toho nemá, nemá morální domoviny, neboť jazyk jest duševním pojidlem zemí a národů. Maďaři slavně pro sebe vykonali svou povinnosť, ale z toho nenásleduje, že jim volno jest vnucovati jazyk maďarský jinému spojenskému národu, jenž mluví svým vlastním, starým jazykem; neb smlouva spojenská tomu se příčí. Maďaři by rádi zavedli jazyk svůj do úřadův a škol. I my povinni jsme říditi se krásným příkladem Maďarův a uznati po našem domnění zásluhnosť jejich počínání. Ukažme, že i my máme svůj vlastní jazyk, způsobilý a hodný všelikého zušlechtění, přijměmež jej za všeobecný jazyk svůj, usilujmež zaváděti jej do vědy, jak právě Maďaři učinili: věřte mi, tím odpovíme nejlépe na usurpatorský požadavek, aby jazyk jejich u nás byl zaveden. Z toho vyplývá, abychom nejvyšší moc politickou, své královské náměstnictví, od krále si vyžádali, jak jsme je již dříve mívali, abychom se o sesílení jeho postarali i peněžními obětmi; ustanovmež zároveň, aby zemský tento úřad a županije naše vyřizovaly všecky veřejné záležitosti jazykem tím. Budiž k tomu potřebí obětí sebe větších, obětí těch nesmí se štítiti žádný syn vlasti, jenž i život svůj povinen jest pro ni položiti, zvláště když pomyslí, jaký užitek tím uchystáme našim dětem a našim mladším přátelům."

Úvod tento v malé knížce podobá se více manifestu za nejposvátnějších okamžiků národa, než předmluvě nějaké. A byl to také manifest, jakého do tehdejška nedožili se současníci šlechetného hraběte. Ode dob císaře Josefa II., kdy maďarský jazyk směleji a směleji vrážel do hradeb chrvatských jako klín jedem kalený, nikdo nepromluvil na obranu domácí mluvy slova tak rozhodného, aby tím začat byl zápas nejen proti cizáctvu čudskému, nýbrž aby také prolomena byla čínská zeď latiny, hrudi zemanstva chrvatského dusící.

R. 1832. Drašković zvolen byl za poslance na veliký sněm uherskochrvatský, aby sám ústy svými hájil, zač bojoval pérem. Záhy po své „Rozmluvě" dal také tisknouti německou brošuru Sollen wir Magyaren werden? O jejím obsahu každý hned

poučí se z nadpisu. Vůbec genialni politik a velmož ten vše upravoval a přizpůsoboval, aby Chrvaté na snèmích společných neohroženě zasazovali se o jazyk mateřský a práva zemská, vycházejíce z té zásady, že trojjedno království chrvatskoslavonsko-dalmatské jsou zeměmi konfederovanými, kteréž s Maďary mají raditi se o dobru obecném, ale zároveň svými vlastními právy a výsadami se spravovati. Zasazoval se také, aby Rjeka, kterou Marie Terezie bezprostředně spojila s mateřskou zemí, byla vrácena Chrvatům a úřad banský aby rozšířil se i na Hranici.

Tak hrabě Drašković upravoval Chrvatům cestu do sněmů společných a do veřejného života. Politickou otázku stanovil na této hlavní větě: „Království trojjedno jest konfederováno; s Maďary jako s bratry raditi se má o širší, politické vlasti, ale co se dotýče užší, mějž před očima zvláštní svá práva."

Drašković jakožto dobrý znatel všech nedostatkův a běd své ubohé domoviny vedle politiky měl pilný zřetel i ku společenskému životu. Věděl, jak mateřský jazyk víc a více klesá — muži „vzdělaní" křísili a mučili mrtvý jazyk bývalé velříše římské, a ženy a slečny v domácnostech i ve veřejnosti vtěsnávaly svůj plný zvuk a krásný měkký hlas do šablonovité, vyschlé uniformy onoho samospasitelného jazyka, jenž Slovanům jen kletbu, hanbu a smrť duševní přinesl. Genialní velmož chrvatský viděl rozevírající se propasť, trpce zplakal nad zvrhlým pokolením a ve svrchovanou dobu jako nějaký obr překlenul děsnou hloubku onu. Zatřásl základy liché vzdělanosti a cizácký materiál řítil se dolů v hloubku. Spisek jeho „Ein Wort an Illyriens hochherzige Töchter über die ältere Geschichte und Regeneration ihres Vaterlandes", v Záhřebě r. 1838. vyšlý, učinil pravý rozruch. Ženy a dívky získány pro národní věc. Vyličuje slávu, starobylosť, velikosť Illyrův a nový obrod — také on se domníval, že staří Illyrové byli Slované — Drašković píše v předmluvě:*)

„Dějepis všech časů potvrzuje tu pravdu, že vzdělanosť každého národu dle vyššího aneb nižšího stupně, na němž úcta k mateřskému jazyku a k paním stojí, nejlépe lze posouditi, a že přízeň těchto je nejmocnější pružinou všeho lidského konání, bez nížto se nic velikého nedaří; blaze tedy národu, pro jehožto zájmy také paní zahořívají.

Odkud ale to pochází, že právě naše velikodušné paní země té, v níž první světlo života spatřily, národního jazyka svého až posud tak málo sobě váží? Viny toho kromě nás mužů nikdo jiný nenese. Uvedením jazyka latinského do všech řízení a dikasterialních záležitostí ve veškeré skoro Illyrii zůstavili jsme láji náš mateřský jazyk. a krásná pleť musila tuto skromně u cesty kvetoucí fialku — mluvu mateřskou — minouti, jsouc takořka přinucena v cizích literaturách duševní potravu hledati, ana vlasť naše bohužel buď málo co takového anebo zhola nic neposkytala.

---

*) Brošuru tu přeložil do češtiny r. 1845. dr. Čejka pod názvem „Starší dějepis a nejnovější literarní obnova národu illyrského".

Tímto, moje nejdražší, stalo se, že ačkoli cizinu výborně znáte, přece ledva víte, z jakého národu jste vlastně pošly; ano již jen pouhému jménu Illyrie musily jste se podiviti, ačkoliv nejen v klassických spisech z dávnověkosti, nýbrž i v letopisech všech věků, ba i v našich zákonnících pod tímto názvem všichni Jihoslované bez výjimky se vyrozumívají. Jak ale mohlo jinak býti, když skoro všecky svrchu řečené prameny psány jsou řeči vám od jakživa nepřístupnou, totiž latinskou?

Díky Bohu, že se konečně opona roztrhla, a pravda tvář svou nám objevovati počíná! V nynějším osvíceném věku, kde veškera Evropa za svou povinnosť uznává, blahodějné výsledky vzdělanosti co možná k největší povšechnosti přivésti, nemohla ani u nás láska k jazyku mateřskému mocněji neprocitnouti, anať sama dobrotivá vláda naše neopominula povzbuditi nás tím, že nám k vydávání národních novin illyrských a k založení tiskárny nejmilostivější povolení uděliti ráčila. I musíme skutečně vyznati, že rozšiřováním nejvzdělanějšího z illyrských nářečí, totiž dubrovnického, v němž se znamenitá díla zachovala, již teď o založení všeobecného spisovného jazyka, bez něhož pravé národní osvěty ani pomysliti nelze, s čilou pilností se pracuje.

Není pochybnosti, že toto snažení nejkrásnějšími výsledky odměněno býti musí, poněvadž máme na blízku zjevné příklady nepochybného zdaru podobných podnikův a k tomu u národů, jižto z dávnověkosti buďto nic, anebo mnoho méně nežli my, čerpati mohli, a poněvadž se na první pohled přesvědčiti můžeme, že naše jednotlivá podnářečí mnoho méně od sebe se liší, než, abych zkrátka řekl, u národů kmene na př. germanského. Komu libo, ať srovná nářečí tyrolské se saským, rakouské s nizoněmeckým, a zajisté vyzná, že je mezi nimi nesmírně velký rozdíl; přece však mají všickni tito národové jeden německý literarní jazyk.

Tím způsobem přijali velice rozdílní od sebe Benátčané, Longobardové, Neapolitáni, Římané a j. podle pěkného vzoru toskánského nářečí jeden obecný spisovný jazyk, jejžto bez ohledu na krajinná jména čistonárodně italským nazvali.

Proč by se tedy jazykové nesrovnalosti Chrvatů, Krajincův a Srbů, které vlastně ani za nářečí považovati nesmíme, jednomu všeobecnému illyrskému spisovnému jazyku podříditi nedaly? O zdaru věru pochybovati nelze, jen když vy, paní naše, národní věci všemocného účastenství neodepřete, o čemž zajisté nikdo z nás, komu vaše všeho velkého a krásného schopné srdce známo, pochybovati nebude, jakmile se vám předmět ten v pravém světle okáže.

K tomu cíli jsem si umyslil seznámiti vás ve stručném nákresu se starým dějepisem a s nejnovější literarní obnovou naší vlasti, a tak povstala tato brošura, jižto vám s nejvroucnější úctou věnuji. Poznáte z ní, že naši předkové s nejslavnějšími starověkými národy o palmu slávy zápasili, že cizinci jazyk národu našeho tak za krásný a lahodný, jako jsou vnadné dcery jeho, pokládají, a že se nám nikoli, jak se mnozí v čas lethargie do-

mnívali, literatury nedostává, nýbrž naopak že máme literarní poklady převeliké důležitosti. Čehož nám ještě potřeba, abychom spanilejších duší k našemu cíli získali? Ne, ne, déle nepochybuji! Až listy tyto přečtete, vím, že k národní věci s onou svatou vroucností přilnete, která je výhradným vlastnictvím vašich jemnocitných srdcí; vy zajisté v nejvznešenějším citu — lásce k vlasti — nezůstanete státi za velikodušnými paními, jiných vzdělaných národův, ale činem světu dokážete, že jste hodné dcery nejstaršího kmene národu toho, který jméno své má od Slávy."

Téhož roku Drašković dal základ ku „Čtenářskému spolku illyrskému", z něhož zrodily se i Matice illyrská, museum, divadlo, hospodářský spolek atd., samá to družstva a ústavy pro život národní veledůležitá. Kromě toho byl nejštědřejším podporovatelem illyrských umělců. V době, když každý, kdo psáti uměl, skládal verše, i Drašković vzal do ruky lyru a ohlásil se hned v prvých dvou ročnících „Danice". Verše jeho, zvláště „Mladeži ilirskoj", kteréž vlasteneckým ohněm jen srší, vyplnily svou úlohu. Pocházely od nejpřednějšího velmože chrvatského a byly znamenitým příkladem pro vlažné spoludruhy a mladší odrost. Drašković byl rodák záhřebský (narodil se r. 1770.). Studoval práva, ale v burných dobách tehdejších raději se uchopil meče. Bojoval pod Loudonem proti Turkům a jakožto plukovník proti Napoleonu. Posléze zvolen byl za poslance na společný říšský i domácí sněm. R. 1852. stal se tajným radou. Drašković, jenž vůbec znám byl pode jménem „hrabě Janko", znal dobře všecky slovanské i romanské řeči.

Blahoplodný a požehnaný život svůj dokonal r. 1856. na cestě k Radgonji ve Štyrsku a pochován byl ve Ptuji. — Z rodu tohoto za hnutí illyrského proslula ještě dvě jména: hrabat Ivana Nep. a Alexandra Draškovićův. Ivan Nep Drašković, synovec svrchu dotčeného Janka Draškoviće, na věčné časy zapsal památku svou do mysli národu chrvatského jakožto přeštědrý mecaen a pravý lidumil. Umiraje v závěti zůstavil summu 10.000 zl. Matici illyrské jakožto základní kapitál pro ceny poučných spisů, 10.000 zl. na stipendia pro chudé žactvo a j. Druhé ze jmen těch, Alexandra Draškovice, přibito na sloup národní potupy a kolem něho černá se rámec odrodilství. Byl vůdcem strany maďaronské v Chrvatsku, kteráž na úkor vlasti nadržovala Maďarům a přikazovala učiti se jazyku onoho „svobodomyslného" a „kulturního" národu, v žilách jehož víří již přes polovici odnárodněné krve slovenské a chrvatskosrbské.

Při této příležitosti stručně dotýkáme se záslužné činnosti ostatní vyšší šlechty chrvatské, která přichvátala pod prapor Gajův. Jsou to zejména: Baron Franjo Kulmer (bojoval statečně kromě jiného v národním povstání pod Jelačićem); baron Dragojlo Kušlan (zdatný obhájce národních práv a jazyka na sněmích r. 1847. a 1848. Dále vydával časopis „Prijatelj puka" a „Slavenski jug"); hrabě Josef Jelačić, známý vlastenecký ban chrvatský; hrabě Albert Eug. Laval Nugent (ohnivý pod-

porovatel illyrských snah): hrabě Jiří Oršić (kanovník a velmi uvědomělý aristokrat); baron Mirko Ožegović (kanovník a posléze biskup duvanjský, vřelý přítel národní osvěty a národních snah); baron Metel Ožegović (synovec předešlého, smělý zápasník za chrvatská práva proti Maďarům na sněmích společných i záhřebských v l. 1842.—43. a 1847.); kníže Medo Pucić (Dubrovčan a horlitel pro svornosť srbskochrvatskou); hraběnka Edödyová, provdaná Rubido (nadaná zpěvačka a vlastenka. Roku 1846. poprvé zpívala Ljubici v opeře Lisinského „Ljubav i zloba"); baron Ambrož Vranicani (mecaen a přítel literatury); baron Nikola Vranicani (bratr Ambrožův, svědomitý vlastenec a spisovatel drobnějších článků v Danici illyrské); baron Peharnik (pokusil se v Danici také o vlastenecké verše) a někteří jiní ještě. (Dokončení.)

Rozmluvy s hrab. L. N. Tolstým.

Podává Vogezskij.

(Pokračování.)

Má rozmluva s hrabětem nabývala vždy víc a více zajímavosti. Pochopoval jsem už částečně, proč bylo Lvu Nikolajeviči zakončiti své pochybnosti křesťanstvím; ale mne zajímal postup jeho myšlení, i přál jsem si jej prozpytovati.

„Věda tedy nerozřešila vašich záhad," optal jsem se, když hrabě přestal mluviti; „leč jak pak jste je rozluštil?"

„Nenaleznuv rozřešení ve vědě, počal jsem je hledati v životě doufaje, že je najdu ve svých bližních; i jal jsem se pozorovati takové lidi, jako jsem já, jak žijí vůkol mne a jak se zachovávají k té otázce, která mne přivedla k zoufalství. Shledal jsem, že lidé mého stavu čtyřmi způsoby vycházejí z toho hrozného postavení, v němžto jsem se nalézal. Prvý způsob jest způsob nevědomosti. Záleží v tom, abychom neznali, nechápali toho, že život jest zlo a nesmysl. K této třídě patří z většího dílu ženy a docela mladí nebo velmi tupí lidé, kteří ještě neporozuměli té životní otázce, která vznikla v duši Schopenhauerově, Šalomounově a Buddově. Druhý způsob je způsob epikurismu".

„Co pak jmenujete epikurismem? Po mém mínění epikurism lidí vašeho stavu není pouhý epikurism, pečující jenom o udržení rovnováhy ve vlastním organismu. Myslím, že panský epikurism jest něco nepravidelného..."

„Zakládá se na tom, že člověk, znaje beznadějnosť života, užívá všech výhod, kterých mu poskytuje svět. Tak udržuje možnosť žití většina lidí našeho stavu. Poměry, ve kterých žijí, způsobují, že v jejich životě je více blaha nežli zla, mravní pak zabednělosť pomáhá jim zapomínati, že výhodné postavení jejich závisí na pouhé náhodě. To, že někteří z těchto lidí tvrdí, že tuposť jejich mysli a obrazotvornosti jest filosofie, které říkají positivní, nevylučuje po mém soudě těchto

lidí z řady oněch, kteří, aby neviděli otázky, líží med indické bajky. Třetí cesta je cesta síly a energie.“

„A v čem záleží tato cesta?“

„V tom, že člověk pochopiv, že žití jest zlo a nesmysl, přivádí je na zmar. Tak jednají neobyčejní, silní a důsledni lidé. Lidí pak našeho stavu, kteří tak jednají, přibývá vždy víc a více. Viděl jsem, že to je nejdůstojnější způsob vyváznutí, a chtěl jsem tak jednati.“

„Proč jste tedy nezvolil této cesty? Což pak nejste dosti silný a důsledný?“

„Že jsem se nezavraždil, toho příčinou byla jakási předtucha, že snad mé myšlénky a vývody nejsou správné. Neopouštěla mě nejasná pochybnosť o pravdivosti mého uvažování. Kdyby nebylo života, nebylo by také mého rozumu: je tedy rozum synem života. Život je všecko. Rozum je plodem jeho a tento rozum zamítá samo žití. Cítil jsem, že zde není vše v pořádku. Život jest nesmyslné zlo — o tom není pochybnosti, pravil jsem k sobě. Avšak já jsem žil, žiju dosavad, a i lidstvo žilo a žije. Jak se to dá vysvětliti? Proč pak žije, může-li nežíti? Veškeré lidstvo nepochybuje o významu života. V skutku, z těch dávných, dalekých dob, co existuje svět a pokud sahá naše známosť, lidé žili znajíce myšlénku o marnosti života, která přede mnou otevřela bezvýznamnosť jeho, a přece žili, vidouce v životě jakýsi smysl.“

„Jak jste tedy vyvázl z těchto odporů, jaký čtvrtý způsob jste nalezl?“

„Čtvrtý způsob je způsob slabosti. Záleží v tom, že člověk, chápaje zlo a bezúčelnosť života, nepřestává živořiti, ačkoli ví napřed, že z takového života nic nebude. Jest to slabosť, neboť vím-li o něčem lepším a je to v mé moci, proč nedávám tomu přednosť před horším? Nyní poznávám, že, jest-li jsem nespáchal samovraždy, příčinou toho bylo neurčité tušení o nesprávnosti mých myšlének. Ačkoliv se mně zdál zcela přesvědčujícím a nade vši pochybnosť postaveným chod myšlének mých i myšlének lidí jiných, které v nás vzbudily přesvědčení o malichernosti života, přece v duši mé zůstalo neurčité pochybování o nepravidelnosti mého rozvažování. Vývod rozumu přivedl mě k poznání, že život jest bez významu — můj život se zastavil a já jsem chtěl zničiti sebe. Když jsem se však ohlídl na lidi, na veškeré lidstvo, viděl jsem, že lidé žijí a tvrdí, že znají smysl života. Jak jiným, tak i mně smysl života poskytovala víra. Když jsem se porozhlédl dále, po lidech jiných zemí, po současných mně i předchozích, uviděl jsem totéž. Všude, kdekoli je život, jenom víra dává nám možnosť, abychom žili, a hlavní obrysy jsou všude jedny a tytéž.“

„Vy jste se tedy odhodlal věřiti t. j. dospěl jste k tomu místu, se kterého vám bylo možná vypraviti se na výzvědy o znepokojujících vás otázkách? Víra vám tedy dala náležitou odpověď?“

„Ano. Ať si dává víra odpověď komukoliv a jakkoliv, každá odpověď víry přidává konečnému bytí člověka význam nekonečnosti, nepřicházející na zmar utrpením a nedostatkem. Víra jest síla života. Žije-li někdo, zajisté v něco věří. Kdyby nevěřil, že k vůli něčemu třeba žíti, nežil by. Pochopil jsem, že moje stanovisko, podobně jako Schopenhauerovo a Šalomounovo, přes všechnu naši moudrosť jest

hloupé: jsmeť přesvědčeni, že život je zlo a přece žijeme. Není pochyby, že to je hloupé; však je-li život nesmyslný, já pak miluji všecko rozumné, potřebí zničiti život, aby nebylo, kdo by jej zavrhoval. Znamenal jsem, že se všecko naše přemítání točí v kouzelném kruhu jako zubaté kolo, nezachycující se za zuby kola vedlejšího. Ať si přemítáme sebe líp a sebe víc, nemůžeme dostati odpovědi na otázku; vždycky bude 0 = 0, a proto naše cesta je dle všeho mylná. Počal jsem chápati, že v odpovědéch dávaných vírou spočívá přehluboká moudrosť lidská, že jsem neměl práva zamítati je na základě rozumu a že pouze tyto hlavní odpovědi odpovídají na otázky životní."

„A vy jste uvěřil?"

„Jal jsem se zkoumati rozličné víry, nejvíce však křesťanství — i dle knih i dle živých lidí, které jsem viděl vůkol sebe. Obrátil jsem se především k věřícím lidem svého stavu, vyptával se jich na to, jak věří a v čem nalézají smysl lidského žití. Ale čím více, čím podrobněji mně vykládali svou víru, tím určitěji jsem viděl jejich zbloudení, tím více jsem se vzdával naděje, že bych v jejich víře mohl najíti vysvětlení významu životního."

Poslouchaje řeč hraběte, počínal jsem pod sebou ztráceti půdu. Zdáloť se mi, že hnedle pochopím jej a že jsem uhodl výsledek jeho pochybností — a hle, on pojednou znova se uchyluje od naznačené cesty. Na mou otázku, vyřknutou v tento smysl, hrabě pokračoval:

„Mne odráželo to, že život těchto lidí byl týž, jako můj, s tím toliko rozdílem, že neodpovídal týmž zásadám, ku kterým se přiznával. Pouze takové skutky, které by dosvědčovaly, že v jejich životě jest smysl, a sice takový, při kterémž strašná mně nouze, nemoc, smrť nejsou jim strašné, jenom takové skutky mohly by mne přesvědčiti. I viděl jsem, že víra těchto lidí není ta víra, které jsem se domáhal. Aby veškeré pokolení lidské mohlo žíti, aby mohlo pokračovati ve svém životě přidávajíc mu smysl, musí býti tyto myriady lidí proniknuty jiným, opravdovým poznáním víry. I počal jsem se seznamovati s věřícími z chudé, prosté, nevzdělané třídy lidí, s poutníky, mnichy, sedláky . . ."

„Jakou pak odpověď jste obdržel a jaký smysl života jste shledal ve středu těchto lidí?"

„Smysl, je-li možná naznačiti jej slovy, byl tento: Každý člověk přišel na tento svět dle vůle Boží. Bůh pak stvořil jej tak, že může každý přivésti svou duši buďto ke spasení nebo k zatracení. Úkolem člověka, pokud je živ, jest — přivésti duši svou ku spáse; abychom pak dostihli tohoto cíle, jest nám žíti dle vůle Boží, jest nám odříkati se všech radostí, jichžto nám poskytuje život, jest nám pracovati, pokořiti se, trpěti a býti shovívavými. Bůh jest život. On jest to, bez čeho se stává život nemožným. Znáti Boha a žíti jest totéž. Hle, čemu jsem se naučil od lidu. Veškeren život věřících našeho stavu jest na odpor jejich víře, ale veškeren život lidí věřících a pracujících jest potvrzením toho významu života, který podává znalosť víry. Přihlížel jsem k životu a víře těch lidí a čím blíže jsem přihlížel, tím více se utvrzovalo ve mně přesvědčení, že víra jejich je jim nevyhnutelně potřebna a že kromě ní nic jiného nepřidává životu smyslu a nečiní ho možným. Kdežto jsem viděl, že v naší společnosti trávívají veškeren

život v zahálce, v radovánkách a v nespokojenosti s životem, pozoroval jsem, že lid až do poslední chvíle jest zaměstnán těžkou prací a že je spokojen svým životem. I viděl jsem ne dva, tři nebo deset, ale sta, tisíce, milliony takových lidí, kteří porozuměli smyslu života a dovedli žít i umírat. Všichni pak bez konce rozmanití povahou, nadáním, vzdělaností, postavením, všickni jednostejně, zcela jinak nežli já ve své nevědomosti, porozuměli významu života a smrti, bez reptání se lopotili, snášeli bídu a psotu, žili a umírali, vidouce v tom nikoliv marnosť, nýbrž blaho. Proto jsem si zamiloval tyto lidi. Čím více jsem vnikal v jejich život, totižto v život lidí živých a zesnulých, o kterých jsem četl a slyšel, tím více jsem je miloval a tím snadnějším se mi zdálo mé žití. Všecko jednání lidí bohatých, učených, jejich rozumování, vědy a umění ukázaly se mně v novém světle. Pochopil jsem, že hledati smysl v těchto věcech je věcí nemožnou. Život všeho pracujícího lidu, všeho člověčenstva objevil se mně v náležitém významu. Chápal jsem, že tento význam jest sám život, a že smysl daný tomuto životu jest pravda, i přivinul jsem se k němu. Poznal jsem, že jsem se ocitl na bezcestí ne tak proto, že jsem nepravidelně myslil, jako proto, že jsem špatně žil." *)

Družstvo S. Jeronyma v Záhřebě.

I povrchnému pozorovateli současného písemnictví Chrvatů zajisté neujde onen utěšený úkaz, že veškerá činnosť literarní u nich velmi prakticky je zorganisována a na pevných základech založena. Tak literatura vědecká má pevnou oporu v jihoslovanské akademii, jež jest takřka regulatorem vší vědecké činnosti Chrvatů. Kromě toho některé specielní odbory vědecké, jako právnictví, lékařství, archaeologie, paedagogie, technické vědy atd. mají své zvláštní orgány, vydávané dotyčnými vědeckými spolky. Tím zabezpečen je zdárný pokrok a vývoj jednotlivých věd. Než literatura má všem vrstvám národním prospívati a dbáti potřeb i širších kruhů intelligentních a konečně nesmí zapomínati též nižších tříd a prostého lidu. I v této příčině postaráno jest u Chrvatů mezi jinými liter. jednotami jmenovitě „Maticí", jakož i soukromými nakladateli, a čtenářstvu nejširšímu výtečné služby prokazuje literarní družstvo svatojeronymské, o němž a jeho dosavadní působnosti v oboru písemnictví populárního chceme laskavému čtenáři podati zprávu.

Spolek ten má za účel šířiti osvětu mezi prostým, jmenovitě selským lidem vydáváním populárně psaných knih, jeho materielní blahobyt rozšiřováním praktických vědomostí pozdvihovati a ducha jeho mravně zušlechťovati — na základě křesťanském. Co taký nemá ovšem tento spolek sám o sobě specielně pro nás obzvláštní důležitosti, než některé publikace jeho jsou tak vynikající ceny a obsahem svým nám tak se zamlouvají, že neváháme, majíce na zřeteli úlohu „Slov. sbor-

*) Redakce časopisu „Недѣля" (č. 46) sděluje, že za příčinou zákonů o tisku, v Rusku platných, byla nucena mnoho vynechati z této první hlavy „rozmluv".

níku", i o něm šířeji promluviti, a zejména o jeho výhodné organisaci, která i pro nás je velmi poučna.

Podnět ku vzniku toho spolku dala známá okolnosť, že selský stav u Chrvatů oproti jiným národům z velké části daleko je v osvětě pozadu. Platí to jmenovitě o některých krajích, ku př. Istrii, Přímoří a Dalmacii. Tuto jmenovitě byl prostému lidu po dlouhou dobu, ano do nedávna jedinou čítanou knihou slavný Kačićův „Razgovor" a jedinou literaturou — národní píseň! V Slavonii takým šťastným mužem byl Relković. Tradicionální literatura a jmenovitě národní písně, pověsti a přísloví ovšem zdárně plnily svůj ethický a vzdělavatelský úkol. Než moderní doba klade daleko větší požadavky, a tu bylo třeba chopiti se s ráznosti propagandy k šíření národní osvěty i v oněch vrstvách, které byly sice nejzanedbanější, avšak proto přece zůstaly nejdůležitějším podkladem národního celku.

Důležitosť takového liter. spolku uznána zvláště tehdy, když u blízkých Slovinců podobným družstvem sv. Mohora docíleno znamenitých a neočekávaných úspěchů; získányť blahodárným působením jeho celé nové vrstvy v národě slovinském, které druhdy v ruchu národním zcela passivně se chovaly.*)

Hledě ku zvláštnímu směru družstva prozváno toto jménem sv. Jeronyma, narozeného na půdě Chrvatské,**) a za účel mu vytknuto vydávati populární knihy rázu poučného vzhledem ku zvláštním potřebám a k zaměstnání prostého lidu, všeobecně vzdělavatelného, nábožného a belletristického. Správu spolku toho vzalo do svých rukou duchovenstvo, a spolek sám počal svou činnosť r. 1868. Protektorem je Záhřebský arcibiskup, předsedou byl nepřetržitě zasloužilý kan. Tomáš Gajdek až do své nedávné smrti, a devítičlenný výbor z členů duchovních i světských spravuje činnosť spolkovou. Členů jsou čtyři kategorie: zakládající, kteří jednou na vždy zaplatí 50 zl., členové I. třídy platí 20 zl. na vždy, členové II. třídy 10 zl. a členové III. třídy 5 zl. na jednou na celý život. Členů ročně přispívajících, jako to při podobných spolcích bývá — není, a to, jak uvidíme, k velikému prospěchu družstva. Výbor totiž uváživ dosavadní zkušenosti přesvědčil se, že by trvání

*) Slovinský liter. spolek ten „Družba sv. Mohorja" (Hermagoras), založený v Celovci již r. 1851 hlavním přičiněním A. Slomška a zreorganisovaný r. 1859 zásluhou A. Janežče, čítal r. 1884 celkem 28.502 členy, počet to ohromný, jímž žádný jiný lit. spolek jihoslovanský vůbec honositi se nemůže. Každoročně vydává po šesti knihách, jichž náklad uhražuje se z ročních příspěvků, které loni obnášely as 31.000 zl Fond základní obnáší přes 17.000 zl. Knih tištěno bylo r. 1884 celkem 29.000 výtisků. Vydáno bylo dosud přes 120 knih různého obsahu.

**) Sv. Jeronym (či Jerolim = Hieronymus), otec církevní, nar. 346 v bývalém Stridoně u vzniku řeky Krky do Dalmacie. Jméno sv. Jerolima přivádí se ve spojení se starobylým Illyry, a tudíž Chrvaty a Srby. Známa je papežská odpověď z 13. stol. (Theiner, monum. č. 98. str. 78.), kde je již identifikován sv. Jerolim (Ilir) s později přišlými Slovany, t. j. Chrvaty a Srby. A není pochyby, že právě slavné jméno Jerolimovo nejhlavnějším je původem, že se mínění o Slovanství Illyrů později takou měrou rozšířilo a pevný kořen zapustilo. Proto se též neustále vedly spory o vlasti Jerolima, jenž nejen v církevním, než i v národním smyslu stal se pýchou „illyrského" národa, tak že se kolem jeho jména otáčela bádání nejvýtečnějších domácích duchů, právě tak, jako se probuzený duch Slovanstva se zálibou baví působností sv Cyrilla a Methoda.

spolku nebylo na vždy zajištěno, kdyby se působnost jeho opírala o roční příspěvky členů. Leckdo prvým rokem přistoupí, pak opomine platiti příspěvky a konečně vystoupí ze spolku. Kromě toho je sbírání příspěvků mezi selským, venkovským lidem věcí velmi obtížnou, a zároveň se předvídalo, že spolek od chrvatských venkovanů nebude ihned tou měrou podporován, aby zdárně prospívati mohl. Pročež volen onen způsob, jenž spolku ihned položil bezpečný základ. Členům zakládajícím a prvé třídy vydává se po čtvero výtiscích všech publikací, členům II. třídy po dvou; tito pak členové vesměs se zavazují, rozdati spisy ty mezi prostý lid. Takového moudrého zařízení tušíme ještě žádný liter. spolek u nás nemá. —

Brzo po zařízení družstva toho objevila se agitace proti náboženskému jeho směru, jež vrcholila v úmyslu, zaraziti jiný literarní podnik bez přídechu církevního. Avšak tu zabezpečena budoucnosť spolku velikými dary peněžnými hodnostářů církevních, z nichž na př. biskup Strossmayer daroval 2000 zl., kardinal Haulik slíbil po 300 zl. ročně p., seňský biskup Mirko Ožegović po 50 zl. atd. R. 1868 měl spolek 98 členů zapsaných, a kapitál obnášel již 4000 zl. Předseda T. Gajdek na svůj náklad shromáždil populárně psaných jinojazyčných knih k pomůcce spisovatelům, vlastenečtí biskupové Dobrila a Vitezić odporučovali spolek po Istrii a Kvarnerských ostrovech, po Vojenské Hranici pak odporučovalo jej lidu samo vojenské velitelství, v němž tehdy mnoho platil hlas chrvatského plukovníka a slavného básníka Ivana Trnského. — Členové hojně přistupovali, avšak lid venkovský velmi poskrovnu. Již druhým rokem po založení spolku ztratil tento dva veliké dobrodince své, Mirka Ožegoviće a Juria Haulika. Kromě toho opět činěny útoky na družstvo z té příčiny, že je příliš „popovské", než přes tyto různé překážky vzrůstal stále počet členů, a množilo se hojnými dary spolkové jmění. Z dobrodinců, kteří darovali větší obnosy, zmiňujeme se o značnějších, aby i u nás bylo známo, jaké v Chrvatsku každý vlastenecký podnik doznává podpory. Kardinál Jurij Haulik ve své závěti odkázal 1300 zl.; nástupce jeho Josef Mihalović zajistil spolku každoročně po 300 zl.; neznámý dobrodinec posýlal mu po více let za sebou po 100 zl. a kromě toho nashromáždil za 100 zl. knih, jež pak rozdělil mezi lid. Kněz Šimon Balenović odkázal 100 zl., biskup Strossmayer přenechal spolku r. 1873 všecky své diety, jež dostával co člen kralevinské deputace, což vyneslo 2440 zl., opat Tumpić odkázal mu 1000 zl., baron Ludvík Vranicani daroval mu 200 zl., kanovník Kalabar odkázal 1000 zl., farář Dragutin Herceg odkázal mu ve své závěti polovinu všeho svého jmění, což vyneslo několik tisíc zl., kanovník Belobrk odkázal 1000 zl., ranhojič Filić 200 zl. a obchodník Ant. Jakić 500 zl. Kromě toho dostává se družstvu každoročně menších legátů.

Po příkladu vojenského velitelství také chrvatská zemská vláda a místodržitelství dalmatské odporučily družstvo Jeronymské obecním školským úřadům, chrvatští biskupové pak horlivě ho připomínají ve svých pastýřských listech.

Od r. 1875 počala Chrvatská zemská vláda Jeronymskému družstvu poskytovati pravidelnou roční podporu 200 zl., až zemský sněm

r. 1877 obnos ten zvýšil na 1000 zl. Podobně vede si i vojenské velitelství, jež mu dává podpory v hotovosti, aneb shromažďujíc tisíce výtisků spolkových publikací rozděluje je mezi lid v bývalé vojenské Hranici. Když spolkový redaktor prof. C. Rubetić podal návrh, aby se přičinliví žáci za ony peníze, jež by obvyklé odměny jejich stály, raději zapsali mezi členy družstva, tu dva nejvyšší církevní hodnostáři v Chrvatsku, arcibisk. Jos. Mihalović a ďakovský vladyka J. J. Strossmayer schválili návrh tento; prvý dovolil, aby se v každé faře z církevních peněz smělo každoročně po jednom pilném žáku zapsati mezi Jeronymské členy, a druhý nakázal, aby se touž cestou nashromáždilo ročně po 10 zl. knih, které by se rozdělily mezi školskou mládež. —

Takovým způsobem družstvo Jeronymské rok od roku prospívalo netušenou měrou. Kdežto při začátku svém r. 1868 mělo 98 členů a 4000 zl. jmění, již po desíti letech r. 1878 bylo členů 4131 a jmění přes 52.000 zl. Nyní pak do konce r. 1884 bylo zapsáno 6537 členů! Zajisté počet to na malý národ Chrvatský a poměrně krátké trvání družstva dosti znamenitý, a zvláště ten úkaz je utěšený, že s takou rychlostí rok od roku počet členstva značně stoupá. Přes to však vlastencům Chrvatským zdá se býti i tento počet ještě skromným vzhledem k úloze družstva, které proniknouti má do nejnižších a nejchudších vrstev národních, a vzhledem k nepatrnému doživotnímu příspěvku 5 zl., který se jednou pro vždy platí, a proto stále ještě přemítají, jakým způsobem a jakými prostředky by se dospěti mohlo ještě k zdárnějším výsledkům, ježto hlavní kontingent národa Chrvatského tvoří právě lid selský a dělnický. Proto letošního roku tištěn bude úplný seznam všech členů družstva, z něhož nejlépe bude poznáno, v kterých stavech a kterých krajích vlastí Chrvatských třeba družstvu dobývati půdy a získati nových členů. Noví členové přistupují nyní nejvíce z Dalmacie, Přímoří a Istrie, zjev to, z něhož se Chrvati velice radují. — Spolkové jmění obnášelo koncem r. 1883 — 84.389 zl. a koncem r. 1884 již 90.354 zlatých!

Uvážíme-li, že členové vesměs jsou dosmrtní, jichž počet se nemůže vlastně umenšiti, pochopíme, jak o budoucnosť spolku jest postaráno.

Než přes to, jak praveno, někteří poukazujíce jmenovitě na to, že slovinské družstvo sv. Mohora má daleko více členů, žádali, aby také roční členové po příkladu slovin. spolku do stanov pojati byli, načež r. 1871 uzavřeno, že ročním členem může se státi ten, kdo na rok platí 50 kr. Ohlásilo se na to přes 2000 takových členů, většinou studentů a žáků; avšak družstvo mělo z toho materielní škodu i musilo roční příspěvek zvýšiti na 1 zl. Na to zase odstoupili skoro všichni roční členové, z nichž zbylo jen as 300. Zkušenosť tato ukázala, že ustanovení dosmrtných členů je poměrům Chrvatským nejpřiměřenější.

Z počátku, dokud hlavní úlohou bylo, spolek uvésti v život, psali vlastenečtí spisovatelé příspěvky své do spolkových publikací — zadarmo. Když však ukázala se potřeba větších děl, musilo se pomýšleti také na honorář. R. 1873 předseda Gajdek dobře prohodil, že právě tak směšno je žádati od spisovatelů, aby zadarmo psali, jako by bylo pošetilé nutiti tiskaře, aby knihy zadarmo tiskli. Na to uzavřeno, aby

*

se založil zvláštní fond, z něhož by placen býti mohl spisovatelům pravidelný honorář; ihned docházely k tomu účelu dobrovolné příspěvky. Tehdejší ban Ivan Mažuranić dal 50 zl., generální velitel baron Mollinary 100 zl., baron Nikola Vranicani 200 zl., conte Buratti 50 zl., Záhřebská opatrovna 50 zl, baron Ludvík Vranicani 100 zl. atd. Antonín Jakić, i jinými vlasteneckými dary a odkazy proslulý záhřebský kupec, odkázal 500 zl. co zvláštní fond, a záhy zemřelý posluchač práv, i v Praze známý, ohnivý a šlechetný jinoch Dušan Kotur, odkázal k tomu účelu 2500 zl. R. 1880 obnášel dotyčný fond k honorování spisovatelů již okolo 7000 zl., Koturův fond 3381 zl. a Jakićův 545 zl., takže toho roku obnášel kapitál pro honoráře as 10.600 zl., který nyní po pěti letech ovšem valně se rozmnožil.

Tímto seznámivše čtenářstvo se zařízením družstva a jeho materielními prostředky přecházíme nyní k věci hlavní, totiž k jeho literarní působnosti. Úplně dle obsahu probrati všecky dosavadní publikace, aneb aspoň ty, které pro nás zajímavy jsou, bohužel nemůžeme, nemajíce jich; učiníme však tehdy, až — jak se nadějeme — slavná správa Jeronymského družstva po příkladu „Matice Chrvatské“ a „Jihosl. akademie“ redakci tohoto listu ve jménu slovanské literarní vzájemnosti dosavadní nákladem svým vydané knihy dle možnosti laskavě zašle.

První spis, který družstvo vydalo, byl kalendář s letopisem roku 1869. Na to od r. 1870 až do r. 1885 každým rokem vydává se výtečně redigovaný illustrovaný kalendář „Danica“, vynikající výbornými články populárními, zábavnými a poučnými. Roku 1884 tištěno bylo 25.000 výtisků (o 2000 více než r. 1883) tohoto kalendáře, jenž je u lidu tak oblíben, že ve dvou měsících bývá náklad rozebrán, což zajisté o výtečném uspořádání svědčí, jakož i o té okolnosti, že se mu konečně podařilo vytisknouti z chudého venkova ony všelijak slátané, tak zvané „Zagrebačke šostare“, které nejvíce zaplavovaly skromné chaty. Do „Danice“ přispívají nejlepší spisovatelé Chrvatští, jakož v letošním ročníku zpozorovali jsme historika Radoslava Lopašicé, hygienickými rozpravami chvalně známého dr. A. Lobmayera a mn. j. I belletrie zastoupena prvými jmény. Vyličovati obsah všech šestnácti dosud vyšlých ročníků — ovšem nám nelze.

Dosud vydalo družstvo Jeronymské 56 knih, které rozděliti můžeme na tyto obory:

1. Spisy poučné. Z těchto největší cenu má pro nás znamenitý spis známého historika Věkoslava Klaiće: „Opis zemalja, u kojih obitavaju Hrvati“, vyšlý ve třech obsažných svazcích, I. roku 1880, II. r. 1881 a III. r. 1883. Jest to dílo, k jehož pochvale nemůžeme nalézti dosti slov, a které vřele odporoučujeme každému, kdo by se zeměmi a národem Chrvatským na základě nejnovějších výzkumů seznámiti se chtěl. Vyniká dílo to, jsouc se vzornou pílí sepsané, jak neobyčejnou důkladností a spolehlivostí, tak výtečným, přehledným uspořádáním materiálu při formě veskrze bezvadné, áno mistrné. Máme po ruce právě druhý svazek, v němž popsána je pouze Dalmacie; a můžeme říci, že v knize té je skoro polovina staré chrv. historie: politické, kulturní i literarní; neníť skoro místečka neb ostrůvku, o němž by tu nebylo dějinných črt. Zader, Dubrovník, Splět atd. popisují se tu

velice obšírně, jich vznik, rozvoj, úprava i historický význam. Není také divu, že tu sneseno tolik historického materiálu; jeť Dalmacie kolébkou národa Chrvatského, a každé místo v ní má svůj historický význam. — Ostatní spisy poučné odbyti musíme jen bibliografickým výčtem. Zvláštního povšimnutí zasluhují prostonárodní „Dějiny Chrvatska" od S. Balenoviće r. 1870, výtečné spisy prof. dr. Lobmayera: „Domácí opatrování nemocných" r. 1882 (s obrazy) a „Prvá pomoc nemocnému" r. 1883 (s obrazy); pak populární spis „Živočichové naši i cizí" od známého přírodopisce M. Kišpatiće; dva díly (s obr.) roku 1871, 1872; třetí díl r. 1880 od Šebišanoviće. „Přírodní zákony", tři díly r. 1873, 1875 a 1876 (s obrazy) od osvědčeného v oboru tom Bohuslava Šulka. „Teplo a jeho úkazy" od Jiří Kralje r. 1871. Konečně spisy zušlechťující: „Práce člověka povinnosť i dobrodiní" roku 1870 od výtečného stylisty Ivana Fiamina, spisy „Křesťanská manželka" od Pauliće r. 1884, „O vychování", od Filipašiće, „Mladá matka" dle F. Kodyma r. 1872, spis proti opilství „Pijanac" z češtiny dle Štelziga, „Večerní rozmluvy o víře" od Simončiće 1879 a životopis biskupa Jurja Dobrily, dobrodince Istrie, od C. Rubetiće r. 1882.

2. Spisy hospodářské. V oboru tom vydány spisy, které vesměs chváleny byly publicistikou chrvatskou i srbskou. Milan Kučenjak sepsal „Včelařství" r. 1877 a „Chov dobytka" r. 1879; Fr. Kuralt „Vinařství" r. 1882 a „Ovocnictví" r. 1884; Pajo Krömpler „Zelinářství" r. 1878, Stražimir „Rolnictví" r. 1880, a Ondř. Hajdinak „Domácí drůbežnictví". Veškeré tyto spisy ozdobeny jsou hojnými illustracemi.

3. Spisy zábavné. Z těchto jmenujeme Ivana Trnského povídku „Učitelj Dobrašin" 1871, Petra Bučara: „Vesnické povídky" 1875, od Stražimira: „Mijat Briguša" 1878 (s obrazy) a „povídky z chrvatské minulosti" od Ferkici 1879. — Minulého roku vypsalo družstvo konkurs na sepsání prostonárodních povídek z dějin chrvatských, a napřed již vyznačuje spisovatelům nejvýraznější momenty z bohaté historie chrvatské politické i kulturní (celkem 25 nejdůležitějších a velezajímavých dějinných událostí), jež mají sloužiti za substrát belletristických prací. Směr jejich má býti takový, aby prostý lid zajímavým a účinným způsobem poučen byl o šťastných i černých dnech, jež prožiti musili jeho předkové, aby z nich čerpati mohl poučení i potěchu pro budoucnosť svou. Belletristické plody ty mají býti psány zcela objektivně, a spisovatel má se varovati všeho, čím by mohl uraziti jiná křesťanská vyznání. K tomu dovolujeme si připomenouti, že na př. v Bosně a Hercegovině „Matice Chrv.", jež rázem si tam dobyla půdy, ztratila mnoho členů — slovanských Mohamedánů — proto, že tito v některých spisech Matičných dočetli se proti víře své surových urážek. V té příčině všem Slovanům musí vždy před očima tanouti heslo: „brat je mio, koje vjere bio!"

Tím podali jsme stručný přehled literarní činnosti družstva Jeronymského, jež zajisté při obezřetné správě a při tak rozsáhlém účastenství, z jakého se v kruzích, jemuž určeno je, těší, bezpečně hledí krásné budoucnosti vstříc a velkých zásluh si dobude jednak o duševní povznešení a uvědomění chrvatského lidu, jednak i o materielní blahobyt jeho, bez něhož v nynější době žádného duševního pokroku býti nemůže.

J. K.

Pěstouni Gogolovi. *)

Svoboda slova udělená ruské literatuře v prvé polovici minulé vlády dovolila jí, aby se probrala ze dlouhého spánku doby předešlé, a pohnula ji zároveň na dráhy nové, posud zakázané. Znenáhla počínají se jeviti pamětníky, zpomínky, kteréž objasňovaly a veřejnosti podávaly nejedno kancelářské „tajemství“, posud tak bedlivě střežené; kromě toho byly vydávány po tu dobu neznámé listiny, akta atd., látky, kteréž opět byly příčinou kritických studií, rozprav a náčrtků dob minulých. K nejzajímavějším náležejí všeliká díla, pojednávající o bývalé censuře v Rusku a o rozmanitých fazích jejích, a to tím spíše, ježto více nebo méně známy jsou potíže, které kdysi každému spisovateli bylo překonávati.

V rysech z dějin censury v Rusku, zevrubném díle A. Skabičevského, kteréž vycházely v „Otěčestvěnných zapiskách“, shledáváme mnoho podrobností posud neznámých. Nejzajímavější jsou zprávy o jednom z nejpopulárnějších spisovatelů ruských — o Gogolovi.

Nejvíce utrpěl Gogol ze příčiny dvou svých arciděl: „Revisora“ a „Mrtvých duší“. Revisor teprve následkem nejvyššího rozkazu mohl býti představen v divadle, když totiž císař Mikuláš jej sám byl přečetl a představení jeho dovolil. Mrtvé duše, předložené výboru censurnímu v Moskvě r. 1841, nahnaly mu strachu panického. Gogol dal svůj rukopis prohlednouti nejprve censorovi S., jenž za dva dni oznámil spisovateli, že dílo neobsahuje nic takového, co by mohlo vzbuditi pozornost censury i nejpřísnější. Ale z ničeho nic S. změnil své mínění a předložil rukopis výboru, jak oznamuje Gogol příteli svému Pletněvovi listem ze dne 7. ledna r. 1842. Tehdejší předseda výboru G. slyše název „Mrtvé duše“, zvolal hlasem starého Římana: „Ne, k tomu nikdy nesvolím! Duše jest nesmrtelna, mrtvých duší nemůže býti; spisovatel se staví proti nesmrtelnosti.“ Když pak po mnohém úsilí vysvětlili nedůvtipnému předsedovi, že tu jde o revisi duší, nastal ještě větší hluk, a předseda i členové výboru volali, že spisovatel se staví proti poddanství. Sám S. pozoruje, že záležitost postoupila příliš daleko, počal vykládati, že to plod nejnevinnější, neobsahující nižádných škodlivých myšlének. Nic platno. „Předsevzetí Čičikova je trestu hodné!“ volali všickni. „Ale spisovatel nikterak nedokazuje nevinu jeho,“ podotknul S. — „Ano, neomlouvá ho, ale vyličil jej, a nyní jiní počnou ho následovati a budou kupovati mrtvé duše.“

Takové byly úsudky, leč úsudky censorů, mužů starých, přežilých, majících již pouze několik let do výslužby. A co říkali censoři „Evropané“ t. j. mladí lidé, kteří před nedávnem se vrátili z ciziny? „Mluvte si, co chcete, ale cena, kterou dává Čičikov,“ pravil jeden z nich, p. K., „cena půltřetího stříbrného rublu, dávaná za duši, pobuřuje. Cit lidský ozývá se proti tomu, ač ovšem ta cena se dává za pouhé jméno, napsané na papíře; ale v každém případě to jméno jest — duší, lidskou duší, která žila, stávala; k tomu ani ve Francii, ani v Anglii, nikde nelze svoliti. Vždyť potom žádný cizozemec k nám nepřijede.“ — To byla tedy hlavní mínění, která zabránila vydání rukopisu v Moskvě.

Po mnohém a mnohém úsilí r. 1849. dovoleno konečně v Petrohradě tisknouti rukopis, když byl prošel censurou Nikitenka, jenž učinil v něm mnoho změn, oprav a nemálo také vyškrtnul. Hned prvá oprava týkala se názvu. Místo „Mrtvé duše, poëma od Gogola“ napsal censor: „Příhody Čičikovy, čili Mrtvé duše, poëma od Gogola“. Z celého množství změn v textu podáváme tu jen několik takových příkladů, jež nejlépe charakterisují dobu i censora. Tak na př. ku větám: „po obědě u Sobakěviče usednuv na křeslo, přistoupil Čičikov ku věci, a počav z daleka, upozorňoval hostitele, jenž lehce naklonil hlavu, na přehlední duše, které skončivše život vezdejší počítány jsou do času nové revise na rovni se živými,“ přidal censor: „ačkoli za to i novorozené nejsou pojaty do zádušních seznamů“. Dodatek tento se posud tiskne ve všech vydáních. Kromě toho místo: „on (policejní úředník) jest u vás divotvorem,“ a „policejní úředník

*) Rusové oslavují právě padesátileté jubileum „Revisora“.

byl skutečné jednou i po druhé divotvorem" napsal censor „podivuhodný člověk"... „Rusi! Rusi! Vidím tě ze své nesmírné, překrásné dálky; vidím vše bídné, rozházené a nepříjemné v tobě"... nahradil censor frasí: „chudou přírodu v tobě"... „Nerozumný žadatel hluboce se kloní proklínaje, co hrdlo stačí, nový pořádek, pronásledování, podplacování!!!" napsal spisovatel, ale censor opravil: „nové obyčeje, ušlechtilejší jednání úředníků;" aneb — spisovatel dí: „státní rada dle ruského obyčeje počal z nouze píti," a censor opravil: „státní rada nemohl vzdorovati určení a zhynul někde v samotě..."

Dojmy, způsobené „Mrtvými dušemi" a „Revisorem" na tehdejší svět administrační, byly časem zajisté oslabeny, zvláště následkem směru myšlének Gogolových na sklonku života tohoto spisovatele, t. j. za příčinou toho přímého konservatismu, jejž projevil v „Dopisech přátelům". Ale nic nemohlo reakcionářům vyvrátiti mínění, že Gogol jest nejškodlivějším spisovatelem. Ani po jeho smrti nepřestalo pronásledování. Censorové dostali rozkaz od Musin-Puškina předsedy hlavního výboru a spolu kuratora vědeckého obvodu petrohradského, aby co nejpřísněji censurovali všecko, co se píše o Gogolovi, a konečně bylo úplně zapověděno mluviti o něm, tak že místo jeho jména počali spisovatelé užívati v tisku výrazů: „známý spisovatel". (Zpomínka kn. D. Oboleňského.)

J. Turgeněva, jenž toho času za příčinou úmrtí Gogolova napsal několik vřelých listů, vydaných pak tiskem v Moskvě, nazval Musin-Puškin v rapportu vládě „buntovščikem" (buřičem), čehož následkem Turgeněv byl uvězněn, a snad by jej byli poslali na Sibiř, kdyby se nebyl těšil protekci dcer kommissařových, vřelých ctitelek jeho talentu. Turgeněv stráviv několik týdnů v bytu kommissařově poslán byl z Petrohradu do svého statku. Nejpřísnější strážce bezpečnosti myšlének by nynějšího času neváhal umístiti ten článek Turgeněvův ve výpisech pro mládež jako vzor posmrtného panegyriku.

Za takové rozhořčenosti censury nemohli přátelé a příbuzní zemřelého pomýšleti na vydání jeho spisů jinak nežli za vydatnou protekcí. Po mnohém úsilí podařilo se jim konečně ku straně Gogolově nakloniti V. K. Konstantyho, ministra osvěty Norova, Dubelta a jiné rozhodující muže, kteří svou přítomností ve schůzi komitétu zlomili posléz odpor Musin-Puškinův a získali povolení k vydání spisů Gogolových, zejména „Mrtvých duší".

Dopisy Františka Palackého J. E. Purkyňovi.*)

V.

W Praze 18. Nov. 1841.

Milý přjteli!

Waše zpráwa o zbytcjch pjſemných po Komenſkém a Bratřjch w Lešně i potěšila i zbauřila náſ; potěšila, že ſte toho tolik tam geště našel; a zbauřila, že gak prawjte, o kaupi gegich ani mluwy nenj. Awšak dokládáte ſám, že tušim do Angličan prodány býti magj; i geſt odpor w řeči Wašj. Mluwilo ſe o té wěci i u našeho Muſeum, i we král. Společnoſti Nauk. Konec toho widjte we přjležjtcjm wěřicjm liſtu na tři ſta tolarůw Rinſkých, gež u Krügermanna we Wratiſlawi, pokud potřebj bude, wyzdwihnauti, a za ně tolik oněch zbytkůw nakaupiti máte, kolik budete moci Račtež, proſjm, odwážiti ſe té práce pro obecné naše dobré, a zabrati ſe ſám opět do Lešna, i ztržiti tam toho, kolik a co bude lze, dle wlaſtnjho uznánj ſwého; máte w tom moc diſkrecionárnj, a to od Čeſkého Muſeum, gehož gménem Wám toto pjši.

Přeſwědčjte ſe ſám, co autografy Komenſkého gſau; o ty předně ſtůgte, a předewšjm pak o čeſkau Didactica magna; potom dále, cokoli doſtanete, gen když to Bohemicum geſt. Ceny my Wám napřed uſtanowowati nemůžeme; ſpoléháme na Wáſ, že wšecko ſlušné bude, (neprawjm „laciné").

*) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

Také u p. Kačera kupugte, geſtli možná. Kdyby pak nebylo lze něco důležitého w originalu doſtati, degte to přepſati na ty ſamé penjze. Gen náſ brzy zprawte důkladněgi o ſtawu wěcj. Widjte, že uſtawowé naši w tom dobrého ducha nabyli, a ochotni gſau, i wjce geště učiniti, kdyžby toho potřeba byla. Tato profba gde k Wám, gakožto k čeſtnému audu našeho Muſeum; odpowěd ſwau tedy také k němu napište — německy.

Po Kronbergrowi poſlal ſem Wám negen knihy Wámi u mne nechané, ale i ſwazky archivu čeſkého pro Wáſ i pro p Roepella, gehož ode mne pozdrawiti račte; pak dwa exempláry nowého djlu mé hiſtorie Čeſké, geden pro Wáſ, druhý pro Společnoſt Waši Slezſkau (für vaterl. Cultur u.) gegimžto audem gſem. Daufám, že ſte to giž wše obdržel.

Pro weliký náwal pracj dneſ Wám wjce pſáti nemohu — než opětowanau proſbu o ty Komeniana Nepochybugj, že Waše wlaſtnj horliwoſt neopomine w tom zjſkati ſobě nowau záſluhu.

Wáš ſrdečný přjtel

Palacký v. r.*)

VI.

W Praze dne 8. Febr. 1842.

Milý přjteli!

Wčera teprw došlo mne Waše pſanj ode dne 31. m. m. i ſ rukopiſy Komeniowými, kteréž ſem gá radoſtně uwjtal, až pak dalšj zpráwa Waše, že to má býti owoce Tantalowo, radoſt nemálo zmjrnila. Mluwil ſem hned ſ našjm preſidentem hrab. Noſticem, a doſtal od něho úſtně plnomocenſtwj, abyſte mohl za wšecky ty pjſemnoſti, které ſte nám gmenowal, pospolu wzaté, dwě ſtě tolarůw podati; ſnad že to poſtačj k oblomenj upýpawých panákůw, kteřj, prodawše za 300 tol. ſwůg neywětšj poklad, nynj ſ pozůſtalými drobty teprw ſe oštjdagj. Kdyžby pak urputně na ſwém ſtáli, nezbude giného, než wypůgčiti ty poklady k opſánj pro Muſeum, a hleděti aſpoň některé autographon abychom w originálu zjſkali. Wždyť pak ti páni tušjm ani newědj, co Wám půgčili! i nebudauť, za dobrý penjz, maličkoſti pohřešowati. Kdyby ſlowa gegich prawdau byla, muſeli bychom ſobě horliwoſti gegich, ač trochu zpozdile, ſlušně wážiti: ale wýſtraha Waše, že by to rádi do Angličan prodali, gináče nám ſi počjnati welj.

Poſlaný Wám duwěrčj liſt, tušjm, brzy platnoſt ſwau ztratj, gelikož gen na třjměſjčnau lhůtu dán geſt. Protož radjm, abyſte 200 tolarůw naň wyzdwihl neprodleně, a newydáteli gich auplně, podržte oſtatek u ſebe, až do dalšj o tom diſpoſicj. Tušjm potřebj bude, abyſte ſám do Lešna zagel, třebaſ na naše autraty. My wždy rukopiſy ty přepſati dáme, i geſtliže originály ſe nám doſtanau, protože k wydánj tiſkem přepiſůw bude potřebj. Myſljm, že by negen čtenářſtwu našemu, ale i podnikateli proſpěšné bylo, wydati wšecky Komeniowy ſpiſy původnj poſpolu w několika djlech (arci gen čeſké), gelikož ſe gich w publikum nedoſtáwá; odbytu budau mjti ſ doſtatek. Toby i Wratiſlawſký některý knihkupec bezpečně podniknauti mohl, když byſte Wy a Čelakowſký nad tiſkem bděli. U náſ, to wjte, newyšlyby než cenſurau oſtřjhané; když ale u Wáſ wygdau, zde aſpoň „tranſeat" tušjm obdržj.

Awšak rokowánj o tom geště k čaſu ſwému odložiti můžeme.

Pozdrawugi Wáſ i gménem přátel naších, ſrdečně, a naděgi ſe, že brzy utěšenými nowinami obweſeljte

ſwého upřjmného přjtele

P(alackého) v. r.

VII.

W Praze, 18. Mart. 1842.

Milý přjteli!

Dle žádoſti Wašj poſjlám Wám wšecky nám doſawád půgčené Comeniana nazpět; gak nerád, Wy i bez mého ljčenj předſtawiti ſobě moci budete.

*) Dopisy tyto adressovány jsou vesměs: Sr. Wohlgeboren H. J. E. Purkinje, Prof. etc., in Breslau.

Petr Alekséjevič Lavrovskij.

Nekrolog viz „Slovanský sborník“ 1886, číslo 5., strana 239.

Přepſali ſme rukopiſy tyto wšecky, kromě didaktiky, která tuze weliká geſt, než aby který z našich přepiſowačůw tak brzy ſ nj hotow býti mohl. Račtež tedy co neydřjwe — ſnad o ſwátcjch těchto welikonočnjch, — zabrati ſe ku pánům těm do Lešna, a zgednati nám, geſtli ne wšecko, aſpoň mnoho; a geſtli ne mnoho, aſpoň gedinau tuto didaktiku, za kterauž i gedinau, když nelze bude ginak, třebaſ 100 tolarůw, i wjce podati můžete; na nj nám zagiſté negwjce záležj a ſice gen na originálu. Co nebudau chtjt prodat, wypůgčete pro náſ k opiſu, a pošlete nám; wrátjme wšecko řádně, gen didaktiku rádi bychom w originálu podrželi; a budau-li oni žádati, i čiſtý opiſ gegj od náſ nádawkem nad kupnj cenu obdržj. Čeſký text tento pſán geſt pro Čechy; gim k žádné potřebě nebude, protože text latinſký téže wěci, giž od Komenſkého wydaný, gim přjſtupněgšj geſt.

Přál bych, abyſte nám brzy konečnau o této wěci zpráwu dáti mohl; chciť zagiſté, co gednatel muſejnj, giž we neyprw přjštjm generálnjm poſezenj Společnoſti o nj zpráwu dáti; toto pak poſezenj w druhé polowici přjštjho měſjce dubna konati ſe bude.

Čelakowſký odgezd ſwůg do Wratiſlawi tušjm k neurčitému čaſu odložil, protože powolánj geho k Wám ještě od krále ſtwrzeno a podepſáno nenj.

Hrabě Klebelſberg, genž nynj w Praze za přjčinau barona Hildtprandta (pomalu ſe lepšjcjho) mešká, prawil mi, že o Wáſ ſe hrab. Kolowratem geště gednati nemohl, gelikož tento pro dlauhotrwalau těžkau nemoc manželky ſwé nynj k gednánj o takowých wěcech negemný a neſchopný geſt; pſanj geho i Waše nynj prý ztratilo i zapomenulo by ſe, a potřebj geſt dočekati chwjle přjhodněgšj. Nynj práwě docházj mne zpráwa, že hraběnka Kolowratowa konečně předwčerejškem, dne 16. b m. ſkonala, a knjže Auguſt Longin Lobkowic, preſident montaniſtické komory, na ſmrt ležj.

Kdy tedy ta přjhodněgšj chwjle naſtane, ga geště newjm.

Spiſ hraběte Thuna zde w Čechách welikau ſenſacj půſobj, a wšak u germanomanůw i nemalý odpor zakušuge.

Až ſe dowjm konce gednánj Wašeho ſ Lešenſkými, dohotowj ſe bohdá w tiſku dwoge pogednánj mé, kteréžto pak i Wám, i giným Wratiſlawſkým pánům poſlati neopomenu.

Wáš upřjmný přjtel

Palacký v r.

A. L. Djuvernua.

Ještě neoželel ruský vědecký svět ztráty Petra Al. Lavrovského, když tu nemilosrdná smrť zamávla zhoubným svým oružím, aby pokosila nadějný život neméně znamenitého učence Aleksandra Lvoviče Djuvernua, professora moskevské university. — Smrť jeho (28. března) překvapila zajisté každého jeho ctitele, a sice tím více, že se jí v takovém věku nikdo nenadál; čítalť zesnulý teprve 47 let. — Studia svá dokončil Aleksandr Lvović r. 1861. na historickofilologické fakultě moskevské university, byv zapsán dříve na fakultě právnické. Z počátku zabýval se historií, později pak linguistikou, a zaujímal přední místo mezi všemi posluchači. Již za universitních studií napsal několik prací jako (1859.—1860.) Rozbor 1. seš. žurnálu Lazarusa „Zeitschrift für Völkerpsychologie“, Rozbor filologických dat ve článku N. Kostomarova o původu Rusi. (Práce ta se mu později hodila, když napsal vlastní pozoruhodnou studii o původu Varjaho-Rusův.) Později zabýval se Djuvernua pilně též sanskritem a arabštinou. R. 1865. byl kommandován za hranice, kdež setrval do jara 1867. V době té žil také delší čas v naší Praze. — Po návratu z ciziny předložil historickofilologické fakultě svou magisterskou dissertaci: O historickém navrstvení ve slovanské tvorbě slov (M. 1867.), na jejímž základě povýšen na jaře na magistra a na podzim se stal docentem srovnavacího jazykozpytu indoevropských jazyků na moskevské universitě. Počátkem

r. 1869 přešel na stolici slovanských nářečí a setrval na ní až do smrti (tedy po celých 17 let.) — Ze prací jeho jmenujeme: O původu Varjaho Rusů (dokazoval tu myšlénku potvrzenou později Thomsonem, že Varjaho-Rusové byli skandinavského původu), Jiří Poděbradský, volený král českého národa (vytištěno v Univ. zprávách 1868.), Tübingské akty slovanského tisku ve Virtembersku (tamtéž; v pojednání tomto byly poprvé rozebrány velmi zajímavé akty XVI. věku, týkající se Primože Trubera, slovinského překladatele Nového Zákona). Praktická rukověť ku naučení se nářečí staroslovanskému, polskému a českému, České čtení (chrestomatie z české literatury, namnoze dle rukopisů pražské university), podobně i Čtení polské, srbské a círk. slovanské, Archaeografický obzor části Sborníku Svatoslavova z r. 1073. vydané Spolkem historie a starožitností atd. Nejznamenitějším spisem jeho však sliboval býti Bulharský slovník, jehož loni vyšel první sešit a který by zasluhoval, aby z jeho pozůstalosti byl vydáván dále. *K. K.*

Rozhledy v literatuře a umění.

Dialektologie moravská. První díl. Nářečí slovenské, dolské, valašské a lašské. Sepsal František Bartoš. V Brně, nákladem Matice Moravské 1886., str. IV. a 365

Máme před sebou dílo vzácné, ceny značné. Odborný náš časopis ve věcech filologických rozepíše se o něm zajisté obšírně, na nás jest jen obrátiti k němu zření badatelů řeči slovanské vůbec, kteří v této práci znamenitě osvědčeného prof. Bartoše naleznou alespoň část toho, čeho dosud v písemnictví českém postrádali. Dialektologie česká ležela do posledního času v plenkách, ale prof. Bartoš učinil rázem konec chudobě, která ode dne ke dni byla citlivější. A sáhnul také k prameni netoliko velmi málo známému, ale i nad jiné bohatému a zajímavému, z něhož vynesl plno ryzího materialu potřebného všem, kdož ušlechťovati dovedou národní řeč českou. Není bezpečnějšího a rozumnějšího prostředku k očišťování řeči od všelikých kazů nad vzory takové — nedělané uměle, ale vynikající z lůna lidu, na jehož mluvu nedotírala staletá záplava nevlastních živlů. V prvním svazku moravské dialektologie rozebírá prof. Bartoš nářečí slovenské, dolské, valašské a lašské, z nichž každé v několikero různořečí se rozvětvuje. Přední zřetel bral spisovatel, jak také sám praví, k zákonům hláskovým, jakož i tvaroslovným, k nimž připojena jest společná nauka o tvoření slov, skladba, slovník abecední a první polovice slovníku věcného. Na konec přidány jsou příklady (z nich několik pravopisem fonetickým).

Druhý díl obsahovati bude nářečí hanácké, horácké a české. Samo sebou se rozumí, že kniha p. Bartošova také psychologům skytá mnoho zajímavého.

Prací touto zasloužil se literatuře české ctěný spisovatel, jakož i Matice Moravská v míře svrchované. *J.*

Zbiór wiadomości do antropologii krajowéj. wydawany staraniem komisyi antropologicznéj akademii umiejętności w Krakowie, tom VIII., str. 99. + 12. + 325.; tom IX., str. 14. + 92. + 302., Kraków 1884. i 1885., z mapami i rycinami.

Od vydání prvého svazku této sbírky r. 1877. dostávali jsme každoročně jeden a víme, že brzy vyjde svazek X. Nechtíce ve „Sborníku" příliš mnoho místa vyplniti uváděním obsahu prvních sedmi svazků, přestaneme na krátké zmínce o dvou posledních, ubezpečujíce čtenáře, že svazky předešlé vynikají stejnými přednostmi a obsahem podobným jak ostatní.

Každý svazek této sbírky skládá se ze tří částí; první jest věnována archaeologii, druhá fysické anthropologii, třetí pak sbírce látky ethnografické: písní, pověstí a t. p věcí národních, jakož i popisům nářečí polských. Plán celé sbírky nezahrnuje ostatně jen národ polský, ale obsahuje též anthropologii a ethnografii jiných národův, usazených ve hranicích bývalé říše polské;

*

shledáváme tedy ve sbírce popisy a národní plody Litvanů, Bělorusův a Ukrajinců.

V archaeologické části dvou posledních svazků čteme o badání v jeskyních okolí Ojcowa (ve kraji Olkuském), jak známo, velmi zajímavých z příčin geologických i archaeologických, jakož i zprávy archaeologické z Ukrajiny a východní Haliče, kteréž podalo pět spisovatelů.

Část ryze anthropologickou vyplňují dvě práce: trvání života ve Křešovicích (u Krakova) a fysická charakteristika obyvatelstva haličského, pokračování výzkumův uveřejněných v I. svazku sbírky.

Ethnografická část jest nejbohatší ve vzácném tom díle. Ukrajině věnována je největší část ve dvou svazcích posledních. V VIII. shledáme bohatou a velezajímavou sbírku písní, pověstí atd., sebraných dvěma spolupracovníky; ve sv. IX. jsou pohádky, sebrané paní Moszyńskou, kteráž již dříve látkou ukrajinskou obohatila I. a V. sv. této sbírky. Kromě toho obsahuje VIII. sv. písně velkopolské, otisknuté z rukopisu po Jos. Lipińském, jenž r. 1842. uveřejnil „Piosnki ludu wielkopolskiego", pak ethnografický popis jedné vesnice mazurské od paní Ulanowské.

Svazek IX. obsahuje kromě dříve uvedených příspěvkův ukrajinských: ethnografické poznámky z okolí Pińczowa (Kielecké), hádanky z Lubelského a od ct. Cincialy národní písně z okolí Těšína, známé ze zmínky ve „Sborníku" r. 1885. str. 596.

Látka podaná příspěvky prve uvedenými dodává nesmírnou zásobu badatelům národních tradicí k zajímavému přirovnání Pohádka ukrajinská (IX. od 117.) „Pro cará Iljona" jest jeden z četných variantů legendy o hrdém knížeti Jovinjanu, tak zdařile oděné v poetické roucho Longfellowem v balladě „King Robert of Sicily".*) Pohádka „Pro sestrů ubytu" (tamtéž ode str. 113.) je zajímavým variantem pověsti známé všem Slovanům o krásné sestře, kteráž byla zavražděna dvěma staršími ošklivými. Na str. 55. čteme něco podobného o soudu Parisovu. Na str. 89.—94. shledáváme pohádku, kteráž mnohými rysy připomíná tak zvané nejstarší tradice egyptské o dvou bratřích atd.

Pro české čtenáře dodávám, že poslední písně IX. svazku jsou v míchaném nářečí moravskopolském.

V Praze. *Jan Karłowicz.*

Славяне, ихъ взаимныя отношенія и связи. Сочиненіе Іосифа Первольфа. Томъ I. Очеркъ исторіи Славянъ до XVIII. вѣка. Варшава 1886., str. IX. a 208.

Ctěný spisovatel, řádný professor cís. ruské university ve Varšavě, pracuje již od mnohých let na zbadání vzájemných styků národů slovanských. V časopisech českých i ruských uveřejňuje různé články povahy historické a kulturní, kteréž nalezly zajisté také u nás vždy dosti ochotného i vděčného čtenářstva. Thema prof. Perwolfa jest samo o sobě velice zajímavé a dotýká se důležitě téměř všech národů slovanských. První, tušíme, samostatná práce jeho v tom oboru „Славянская взаимность съ древнѣйшихъ временъ до XVIII. в. (Petrohrad 1874.) předstihnuta jest nyní dílem všestranně důkladnějším a obšírnějším, jehož první svazek, právě vydaný, obsahuje toliko čtvrtou část celku. Tento první svazek p. Perwolfova díla obsahuje náčrt dějin Slovanů do XVIII. století a rozděluje se na XI. hlavních kapitol.

Již v předmluvě poukazuje prof. Perwolf k tomu, že historickým faktem stala se rozdílnosť plemen jednotlivých národů slovanských, vzniklá, vypěstěná a podpíraná vždy vlastním jazykem a literaturou, vlastními dějinami i tradicemi, snahami a ideami. Historie a praktický život nezná již slovanského národa, nýbrž jen národů slovanského původu, Lechů (Poláků), Čechů, Chrvatů, Srbů, Bulharů, Rusů. Slova tato, jasná a logická, ohromný a rozhodující mají význam pro luštění vzájemně politických věcí slovanských. Z tohoto „faktum historického" jde, že lešství, češství, rusství atd. je podstatou

*) Srovn. H. Varnhagen: Ein indisches Märchen, Berlin 1882., téhož: Longfellows Tales, Berlin 1884.; Atheneum (varšavské) 1883. II. 95.—103.; polskou versi v Kolbergově „Lud", Krakowskie, IV., 102.—108.

nynějšího faktického Slovanstva a že bez těchto individualit, tak zřetelně již vyvinutých, Slovanstva býti nemůže. Vychází z toho také logicky, že jakékoli brojení, seslabování neb svírání těchto vyvinutých i oprávněných individualit jest jen na škodu nynějšího faktického Slovanstva, jehož společné zájmy soustřeďují se v jednotlivostech. Hlubší pojetí tohoto zákona a respektování jeho významu navzájem odčiní bohdá přechmaty páchané na životních otázkách „Lechů, Čechů, Rusů“ atd.

Účelem knihy prof. Perwolfa jest podati hlavně obraz vzájemných poměrů slovanských národů, na kolik se jeví v literatuře a v životě praktickém, politickém i kulturním, a sice od časů nejdávnějších do novějších. V první stati mluví ctěný spisovatel o nejstarších dějinách Slovanů, v druhé o Slovanech baltických a polabských, v třetí o Češích, ve čtvrté o Polácích, v páté o Slovencích, pak o Chrvatech, Srbech, Bulharech, Slovanech v Uhersku a Rumunsku, a o Rusech. Nejobšírnější stať (XI.) jedná o bytu Slovanů i jest čtenářstvu našeho „Slovanského sborníku“, kdež před tím česky byla uveřejněna,*) zajisté dobře známa. V ruském vydání jest stať tato některými dodatky poněkud rozšířena

Jsme přesvědčeni, že záslužná práce prof. Perwolfa platně rozšíří vědomí o věcech slovanských na Rusi a jest si také přáti, aby i v jiných zemích slovanských došla zaslouženého povšimnutí. Formou svou vyniká dílo p. Perwolfovo všeobecnou přístupností.

Ponechávajíce sobě rozbor jednotlivostí k příležitosti pozdější, podotýkáme již jen, že druhý díl p. Perwolfova díla obsahovati bude studie o vědomí plemenné jednoty Slovanů v literatuře, třetí o vzájemných stycích slovanských národů, čtvrtý o znovuzrození Slovanů a rozvoji slovanské ideje v čase posledního století. Těšíme se na vydání celého i ukončeného díla, tím spíše, jelikož teprv pak náležitě bude možno postihnouti ct. spisovatele v jeho výrodech. K práci této, tak blízce nás se týkající, vrátíme se rádi zajisté ještě několikráte. *J.*

Adam Asnyk: Poesie Autorisovaný překlad Františka Kvapila. S podobiznou básníkovou. (Nová bibliotéka spisů veršem i prosou. č. 12). V Praze 1886. Str. 145.

Překladatel Krasińského, Frant. Kvapil, obdařil nás novou soubornou sbírkou z poesie polské i dokázal opět, že umí sáhnouti k tomu, co jest nejhodnější a nejvděčnější. Kvapil liší se charakteristicky od jiných překladatelů tím, že jde za určitým cílem a že nepřekládá šmahem vše, co na literarní trh přichází Toto jeho kritické stanovisko lze jen schvalovati, neboť jest na prospěch netoliko literatuře české, ale i polské Tím pak, že předsevzal sobě seznámiti širší kruhy české s duchem nejpřednějšího z žijících básníků polských, učinil skutek záslužný a pěkný.

Z poesií Asnykových dýše k nám hlavně melancholie. To jest základní ton jeho básnické povahy, který mu v písemnictví polském zabezpečuje vlastní místo a jeho všecky práce obestírá zvláštním, originalním kouzlem. Se zádumčivým úsměvem na rtech dívá se Asnyk na boje a zápasy člověčenstva. Někdy ozve se z jeho strun žalobný výkřik, jindy bolestná resignace, jen zřídka probleskne nadšená, jásavá důvěra v budoucnosť. Leč i tu znáti jistý přídech smutku, který vlastního štěstí nehledá, jemuž ku spokojenosti stačí blaženosť jiných. Tím dochází v Asnykovi básník i myslitel míru, jímžto hlavně poslednější písně jeho jsou prodchnuty.

Asnyk je hlavně lyrikem — v tom oboru byl nejšťastnější. Lyrik to čistý, ryzí, myšlének křišťálově průsvitných. Vždy ukazuje cestu k idealu, horuje pro vše, co je krásné, šlechetné a veliké. Vedle lyriky prosté stejně často u něho se ozývá kontemplativní. Ideje, za které lidstvo válčí v naší době, zanechaly ve výtvorech Asnykových hluboké stopy. Jde vždy ku předu, ale bludičkami okamžitých úspěchů nedá se sváděti, spíše častěji pozvedá hlasu výstražného a horlivce nerozvážné varuje. V cyklech „Z alba písní“ a „Mosaika“ nacházíme k tomu překrásné doklady. Kouzelnou náladou jímají

*) Staroslovanské řády a obyčeje. Píše prof. Josef Perwolf. „Slovanský sborník“ 1884. a 1885

nás Astry, smutek ovívá nás z básně „Těm, kteří smutni“. Resignace plná míru dýše z básně „Vy naříkáte“, víra v budoucnost z písní „Moc dala jsem ti“, „Hledejtež pravdy“ a j. Báseň XIX. věku vyniká hloubkou, neméně zpěv „Kdož pravdu ctíte“, vlastenecké rozhorčení burácí v „Apostrofě“.

Deskriptivní poesie nalezla v Asnykovi rovněž mistra. Jeho básně toho druhu mají lesk a lahodu akvarel. Několika rysy dovede vykouzliti před námi krajinu stápějící se v červánky západu nebo v brillianty ranní rosy. Náležející sem cyklus „V Tatrách“ skvělým toho jest dokladem. K akkordům již uvedeným druží se ještě jiný a lze říci, že poesii Asnykovu nejskvěleji karakterisující. Míníme jeho antické motivy, které nalézáme ve „Freskách starožitných“. Zde je Asnyk nejhlubší a individualita jeho se v nich jeví nejrázovitěji. On svojí subjektivností takřka proniká antické tvary a dává jim profil nový, neočekávaný. Neznáme tak snadno básně, která by takým vzletem a myšlénkovou perspektivou se honosila, jako je na př. „Torsu Psychy od Praxitela“. Rovněž „Z egyptského ritualu mrtvých“ a „Lykofron k Fatum“ oslňují hloubkou filosofickou a velkolepým pojetím. Jsou to poetické skvosty nevšední ceny. Také „Pigmalion“, „Ašera“, „Memnon“ a j. byly by ozdobou každého velkého básníka. Zcela moderně vyznívá „Julian Apostata“, jedna z nejmohutnějších prací této knihy. Při ní (a také jinde) volil básník epickou formu, aby svojí myšlénce dodal ostřejšího reliefu. „Tajemné božstvo“, „Dva andělé“, „Duhová báj“, „Pohádka“ i „Myrty“ jsou romance plné originalnosti a kouzla.

Neváháme říci, že Asnyk náleží k největším současným básníkům světovým. Vnitřní cena jeho prací činí jej hlavou souvěké polské poesie. Nikdo mu tam není roveň ani silou, ani harmonií básnických inspirací.

Co do překladu zbývá nám podotknouti, že Fr. Kvapil znám jest také našemu čtenářstvu ze zdařilých převodů co nejlépe. Několik básní Asnykových podal Fr. Kvapil před tím též ve „Slovanském sborníku“. Proniknul polského mistra cele. Ostatně Kvapil je již odchovancem času, kdy forma českého verše dostoupila k vrcholku krásy. A pročítajíce Kvapilův překlad Asnykových básní, vydaných právě v úpravě velmi sličné, jsme oprávněni říci o něm se Žukowským: „pánův vzkaz vyřídil nám správně a hezky“. Za to dík a uznání! *R.*

Исторія родовъ русскаго дворянства. Составилъ П. Н. Петровъ. Томъ I. С.-Петербургъ 1886. Stran VII + 400.

Skvostná tato kniha, jež jest ozdobena celkem 167 obrazy představujícími většinou erby šlechtické i zemské a říšskou pečeť jakož i říšský prapor, rozdělena jest na čtyři části. V první jest obsažen rod Rurikův a to jak knížata rodová tak i pocházející od nich dvořané, druhá obsahuje čelnější ruské panstvo z jiných rodů, třetí dvořanstvo podělené od panovníků ruských tituly knížat a hrabat a konečně čtvrtý oddíl obsahuje ruské dvořanstvo netitulované. K tomuto prvnímu dílu, jenž vydán jest na velikém formátě, přiložen jest abecední seznam příjmení a 32 rodoslovné tabulky. Celkem tento díl obsahuje 339 názvů a jest velmi důležitým příspěvkem pro literaturu historickou, neboť jest v něm velmi mnoho historického materialu a svědectví, jež nabývají v mnohém ohledu zajímavosti. Odtud možná čerpati zprávy o každém rodě šlechtickém (ruském) od samého vzniku. Tak na př. dovídáme se odtud, že hodnosť knížecí zavedl na Rusi Petr I. a prvním knížetem byl jmenován Alexandr Danilovič Menšikov. Na prvního hraběte povýšen Boris Petrovič Šeremetov. Spisovatel této knihy P. N. Petrov, jenž jest čestným členem císařské akademie umění a skutečným členem císařské archaeologické společnosti, vysvětluje se zde též název „vyjezžij (vystěhovalý) iz Prus“. Dle jeho mínění tento výraz neznamená vystěhovalce z Pruska, ale ukazuje na původ z Novgorodu, kde byla jedna ulice nazvaná pruská. Obyvatelé její sluli pořáde Prusy a poněvadž byli ustavičně v oposici proti aristokratické části sněmu, byli nuceni velmi často stěhovati se do Moskvy. *K. Štěp.*

Периодическо списание на блгарского книжевно дружество въ Срѣдецъ. Ред. Т. Пѣевъ. Книжка XVII. Срѣдецъ 1885.

Obsahuje: Material pro geologii a mineralogii v Bulharsku od J. N. Zlatorského, Bulharsko-řecký církevní spor od R. Vitelova, Příspěvek k starodáv-

nému bulh. zákonodárstvu. Dále obsahuje národní vypravování „Razkaz na jedna babička", seps. Veselin a nové příspěvky ke sbírce národních bulh. písní a dum (S. Vacov a Ofejkov). K závěrku nalézá se vedle praktického knihopisu literarní návěští A. Teodorova o „Bulharsko-ruském časopisu", kterýž redakcí V. V. Šarkova, počátkem r. 1886. má vycházeti v Sofii. V prospektu tohoto nového časopisu je vytknuto vzájemné se poznávání Rusův a Bulharů ve věcech literarních, politických, historických, etnografických, statistických, národohospodářských atd. Litujeme, že nás nedošlo dosud ani jediné číslo tohoto časopisu.

Rad jugoslavenske akademije znamosti i umjetnosti. Knjiga LXXVII. Razredi filologičko-historički a filosofičko-juridički. U Zagrebu 1885., str. 228.

Vedle pokračování filologické rozpravy M. Valjavce, o kteréž již promluveno bylo, obsahuje svazek tento důležitou stať Nadka Nodila: „Religija Srbâ i Hrvatâ, na glavnoj osnovi pjesama priča i govora narodnog", v níž spisovatel rozebírá podstatu náboženskou u starých Srbů a Chrvatů. Dobře považuje spisovatel náboženské zárodky u Srbů a Chrvatů za společné i dokládá se logickou průpovědí: „Srbi svi i svuda" a „Hrvati svi i svuda". Studie p. Nodilova, jejíž první část nadepsána jest Sutvid i Vida, skytá zajímavý rozhled po slovanském starověku vůbec a odkrývá mnoho mythologických záhad. Práce tato odporučuje se všem badatelům slovanského starověku. Až bude ukončena, vrátíme se k ní dle možnosti. — Druhý nad míru zajímavý příspěvek tohoto svazku akademického Radu obsahuje životopisnou studii Armina Paviće „Djuro Daničić" († 17. listop. 1882). Jest to jedna z nejdůkladnějších zpráv o působení a významu znamenitého jihoslovanského učence. Tamtéž obšírně jest promluveno též o Karadzičovi. K závěrků připojeny jsou zprávy o schůzích Záhřebské učené společnosti. *R.*

Litevské črty.

Nákladem J Otty v Praze vyšel právě nový svazek Salonní bibliothcky: „Litevské črty". Napsal Edvard Jelínek. Obsah: Pan Ščensný, V palaciku a dvorku, Žerď vojska polského, Sluha paní maršálkové, Kontuš pana Krištofa, Při bílém mazuru, V šlepějích náhody, Pro Tyldu, Vlk, Na panství Něsvěžském, Malá Kaška, Almužna, Černý koník (200 str.)

Ze života bulharského, zajímavé črty dle vlastní zkušenosti a kronika války srbskobulharské dle hodnověrných pramenů podává Ivan Belov. S četnými původními illustracemi a mapami. (Sbírka časových listův atd.) Pořádá Josef Kachník. V Olomouci, nákladem R. Prombergra 1885., str. 140.

Knížka tato náleží k časovým publikacím, bez nichž neobejde se žádná válka, žádná sensace. V první části líčí spisovatel vnitřní poměry bulharské, v druhé státní převrat v jižním Bulharsku a válku srbskobulharskou a v třetím episody zpravodaje z bojiště. Vypravování Belovo vyhovuje časovým požadavkům obecenstva, kteréž nalezne v jeho knížce snůšku zpráv o událostech nedávno vzplanulých i utlumených. Obrázky a mapky doplňují text vhodně

- -

Vazov. O nové sbírce bulharských básní „Slivnica" od J. Vazova došel nás tento úsudek: „Básník povznesl se na objektivní stanovisko; činí zřejmý rozdíl mezi srbským národem a vládnoucí stranou politickou. Těžce nese válečnou „vzájemnosť slovanských bratří", vzpomíná starých přátelských styků mezi Bulhary a Srby, spatřuje chybu na straně Srbův, ale vinu připisuje hlavně falešným a hrdým „učencům". Několik ukázek z této nejnovější poesie bulharské v českém překladě podal již v předešlém svazku „Slovanského sborníku" p. J. Voráček.

Velice zajímavou knihou překvapen bude brzy literarní i politický svět. *Michal Czajkowski* zanechal obšírné memoiry dobrodružného života svého, jež

co nejdříve budou vydány. Nejzajímavější, jak se zjišťuje, jsou části týkající se styků Czajkowského s úředními politickými osobnostmi evropskými.

V Londýně vyšel právě anglický překlad *Pana Tadeáše*: Master Thaddeus, or the last Foray in Lithuania, by Adam Mickiewicz. Translat from the original by Maud Ashurst Biggs, with a preface by W. R. Morfill, and notes of the translator and Edmund S. Naganowski. (London, Trübner et Comp.) Překlad ten chválí se všeobecně.

V Novém Sadě vychází od 1. dubna nový časopis „*Ženský svět*". Vydávají jej novosadské Srbkyně.

Bibliografie.

Z czasów saskich spraw wewnętrznych, polityki i wojny. Przez Kazimierza Jarochowskiego. Poznań 1886. (str. 544.) — Ludwik Nabielak. Opowieść historyczna przez W. Zawadzkiego. Lwów 1886 — Adam Bełcikowski: Ze studyów nad literaturą polską. Wydanie pamiątkowe ku uczczeniu 25letniej działalności literackiej autora. Z życiorysem, skreślonym przez dra. Chmielowskiego. Warszawa 1886. — Szkice i obrazki Ostoi. Nakladem redakcyi „Kraju". Petersburg 1886. — Jan Zacharyasiewicz: W dole i na wyżynach. Nowele i powiastki. Warszava 1886. — Iwonicz i jego okolice, opisał Wład. Bełza Z 6 widokami. Lwów 1885. — Duch światła. Wieszczba z dziéjów, przez Stef. Buszczyńskiego. W Krakowie 1886. — Posłannictwo Słowian i odrębność Rusi. Przez Stef. Buszczyńskiego. Kraków 1886. — Listy Zygmunta Krasińskiego do Stanisława Małachowskiego. Kraków 1885.

Біографическій лексиконъ русскихъ композиторовъ и музыкальныхъ дѣятелей. Соч. А. Рубецъ. С.-Петербургъ 886. — Бѣлорусскій Сборникъ. Том I. Губернія могилевская. Кіевъ 1886. (Obsahuje hlavně písně, přísloví a hádanky!) — Незабвенной памяти графа А. С. Уварова. Москва 1885. — П. Бахтинъ: Проектъ новой системи азбуки и ореографій. Кіевъ 1886. — Великій князь Георгій Мыхаиловичъ: Описаніе и изображеніе нѣкоторыхъ рѣдкихъ монетъ моего собранія. Спб. 1886 — Благово: Разсказы бабушки. Изъ воспоминаній пяти поколѣній, записанные и собранные ея внукомъ. — Законодательство и нравы въ Россіи XVIII. вѣка. В. Гольцева. Спб. 1886. — Сборникъ Стихотвореній И. С Аксакова. — Повѣсти и разсказы П. Гнѣдича. С.-Петербургъ 1886.

Kirurgijske crtice iz bugarsko-srbskoga rata od dra. V. Subotića. U Zagrebu 1886. — Jana Amosa Komenskoga Informatorijum za školu materinsku. S českoga originala preveo Mařík V Zaboj. Zagreb 1886. — Martić Grgo Fra, Pravedni Josip, sin Jakova patriarcha. Spjevao pop Petar Vuletić Kasteljanin U Djakovu 1886. — Vjenčić Milovan. Posvećuje mili mu narod, napisao prof. Josip Riboli. U Zadru. — Trideset godišnja povjest knjiiževnoga družtva redovničke mladeži bosanske.

Раванися. Један поглед у народну прошлост. Од М. П. Шапчанина. У Београду 1886. — Љубомир у Јелисиуму или Светозар и Драгиња. Роман Милована Видаковића. К нга I.—III. У Новоме Саду 1886. — Исторично критичка црта о Викентију Јовановићу, правосл. митропол. Београдскомъ и Карловачкомъ (1731.—1737.). Нап. Д. Руварац. У Земуну 1886.
(Pokračování.)

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: Edvard Jelínek. — Tiskem a nákladem knihtiskárny J. Otty v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 7.

Umění našeho lidu.

Náčrtek

od Jana Herbena.

I.

Umění na vsi má takový význam jako v naší společnosti. Je potřebou i rozkoší. Národopis učí, že dovednosť umělecká a nadání umělecké u všech surových národů přírodních nad jiné nadání předčí.

Učí-li dějiny, že bohatství je podmínkou rozvoje a rozkvětu uměleckého v národech, nauka ta i pro národy přírodní platí. V jistém smyslu zajisté většina národů přírodních je bohata. Jak to? Denní starosť hněte divocha tak málo, že největší čásť dne i života věru může věnovati zábavě. Umění je mu zábavou. Náčiní, zbraně, obydlí vyzdobuje si velmi pohodlně, pro rozkoš očí.

Táž věda shledala, že v národech přírodních budívá se nejdříve smysl stavitelský, ovšem pokud stavitelství je divochům věcí potřebnou. Za stavitelstvím že kráčejí prvopočátky sochařství nebo plastiky Malířství vyvinuje se nejpozději ze svých družek.

O malířství hlásala se do nedávna chybná nauka, která tuším, zpozdění to chtěla vysvětlovati. Myslilo se na základě chudého označování barev u národů přírodních, že národové ti mají zakrslý smysl pro barvy. U mnohých pro černo a modro shledán na př. jediný název. Ale zkušenosť ta zvrácena, jak přirozeno. Život věru právě ve stavu přirozeném vyžaduje bystřejších smyslů nežli život národů vzdělaných. Vzmáhá-li se vzdělanosť, smysly se otupují. Vždyť i zvířectvo vládne smysly daleko jemnějšími nežli člověk. Nedostatek jejž jsme uvedli, byl nedostatek jazykový. Avšak i týž národ přírodní, ač měl jeden název pro dvě barvy, rozeznával zajisté barvu modrou od černé, jinak by ji vedle sebe nebyl položil na jedné řezbě, v jedné a téže komposici.

Milou zábavou jest každému a milým studiem býti může odborníku zablouditi na naši ves, českou, moravskou i slovenskou, a shledávati prvky umění, v němž vyslovena jediná snaha: okrášliti své neveselé živobytí.

Tu na vsi není umění ještě výkvětem duševní, zjemněné síly šťastného národa, nýbrž v pravdě jen horoucí snahou proměniti všednosť ve svátečnosť. Zušlechtění forem, hledání vyššího významu nad všedními trudy a tvořivá snaha, které v umění našem hrají velikou úlohu, jsou na vsi pouhými jen prvky a zárodky. Vše to vyjadřujeme prostým názvem nadání národního. Je to tajemný pud jako ten, jenž vnukává vlaštovkám stavěti hnízda tak dokonalá, včelám rovnati plásty a bourcům tkáti tak jemné pavučiny hedbávné, jak by toho umělecká ruka a důvtip nedovedly.

Venkovan provází uměním celý svůj život.

II.

Tužbu po formě, kráse a ozdobě uzříš, jakmile noha tvá do vsi vstupuje, především v říši umění výtvarného. Pravda, architektura nemůže povstati v lidu. Jaké jsou ty mocné základy výtvarného umění? Lid stavěl pro svou potřebu, pro hospodářstvo: aby měl kam hlavu klidně položiti s rodinou a čeledí, aby statek ukryl před dešti a mrazy. Avšak žádný lid nezapomněl vyzdobiti si svůj stánek, svědka svých radostí, tužeb i žalů. Povaha půdy rozhodovala pak o způsobu výzdoby, povaha lidu o ceně a kráse její. Turek v obydlí svém dává přednosť vodě před vzduchem, ozdobuje své síně cypřišem a mřížemi. Ves německá v Čechách nemívá návsí, tohoto „forum romanum" našich živých a čilých vesniček. Návsi nebývá, ale tím více zajímavých koutův a útulných cípů, jindy jsou domy zhola roztroušeny a sad má převahu nad stezkami a uličkami. Uvnitř domu nelze mluviti ani tak o čistotě jako o pořádku při stísněnosti a náplni, kterou stav, kolovrat třeba i soustruh řemeslný způsobují. Ovšem jest i v německých obcích veliký rozdíl. Co Šumavan obtěžkává nízké střechy a vodu po korytech svádí do žlabu před dům nebo stáj jako v Alpách, trousí se po úbočí údolů Krkonošských celá hejna obílených bud, z nichž každá vyrostla, kde právě mohla. Nejúpravnější obydlí a nejpokročilejší lid shledáváme na severu Čech, nejpůvodnější je vše v Chebsku; obydlí jsou tu napořád trámy rozdělena na pole, nezřídka titěrná svou symmetrií s velikým krucifixem v průčelí; podle něho kromě obrazů Marianských bývá celá pestrá výstava svatých a patronů v řezbě i ploše. — Ale celkem zůstane rázem obce německé vždy jistá volnosť a rozptýlenosť, neřku-li rozházenosť, již nezaviňuje vždy půda sama, ale působí, tuším, přirozená lidu náklonnosť... A kdyby již ten luh a sad ve vsi, aneb háj a lesina na blízku neprozrazovaly, jakého původu jest německá ves, ukazují zhusta samy názvy obcí, končíce slovem -grün, -reuth, -rod, -schlag, že vznikly na paloucích a z pasek lesních...

Není to zjev významný?

Česká ves také není jednotna, i ji bylo by třeba rozděliti na pohorskou a středočeskou čili celkem na jižní a severní Obec středočeskou lze vystaviti za typ české vsi vůbec...

(V. Krupka). Netřeba podrobně českým čtenářům české vsi líčiti. Naše obrázkové časopisy v poslední dobu ochotněji všímají si starých lidových památek stavitelských. Nicméně onen kruh umělecký, jenž si druhdy vzal za úkol, zachrániti české vesnice pro umění po celých Čechách, neměl by přestávati na těchto ukázkách. — Středem obce a života je na návsi v dědinách českých, kolem něhož kupí se domy a druží sousedsky k sobě.

V tom liší se stavební plán vesnic moravských od českých, že většinou jsou bez návsi. Proto ani samo slovo „náves" všude nemá na Moravě domácího práva. V tom moravská ves je vlastní sestrou ovšem české, že vznikla také na polích a z polí. Jinak nejobecnější její ráz je ten: dvě řady domů, uprostřed nich jako mezi břehy široká prašná cesta. K domům přiléhají zahrady čili humna, na jichž konci táhne se zase řetěz stodol. Jednotvárnosť odstraňují chalupy, jež při obou koncích podélné ulice rozvětvily se v křivolaké nepravidelné uličky a mezírky.

Horské vesnice v pohoří českomoravském podobny jsou českým, nejposlednější jsou slovácké vesnice na Dolňácích a aristokracii repraesentují vesnice hanácké. Hanácká vesnice! — píše O. Bystřina — mnohým, kdo jste dosud neměli příležitosti ji spatřit, tane jistě na mysli skromná řada tichých, útulných chalup se střechami dochovými, s dvěma okénky jako dlaně, s přívětivým žudrem přede dveřmi a s pazderovým návratím... A před každou buď vysoký topol, nebo trouchnivá stará hruška, uprostřed vsi pak neveliká louže s množstvím štěbetavých housat a řadou nízkých vrb. Dále nízká krčma poblíž ní, zvoucí v svůj klín chumáčem hoblin a velmi neumělým štítem, na němž sotva rozeznati holbu s pěnivým, přetékajícím pivem a úzkohrdlou láhvičkou, i ten jakýsi strašný pravopis... Dávné minulosti patří již tyto vaše představy — toť bývalá naše starosvětská Haná... Tiché, útulné chaloupky ustoupily vysokým, nádherným domům; louže dávno vysušeny, topoly a hruše odstraněny, aby vyhlídky nebraly, na místě bídné krčmy pyšní se ve vsi nejméně pět výstavných, vším pohodlím opatřených hostinců.

V nedávné době tuším vesnice moravské až na malé výjimky měly základní ráz týž a lišily se ne tak uměním stavitelským jako architekturou dle ducha uměleckého jednotlivých kmenů moravských. Tak jako se lišil kroj a vyšívání krajin, tak rozdílnou podobu a jiný půvab mělo upravování starých výklenků před vchody do domů (žudr), vikýře, komíny a řezby na trámech. Ten dojem činí na cestovatele dosud přechod z krajiny hanácké do romantičtějších vesnic slováckých. Dobromyslný ethnograf i tu vypátrá počátky stavitelské naší individuality, je-li u nás jaká, cestovatel aspoň ocení tu snahu po zušlechtění, zlepšení a výzdobě. Pohleďme ještě jen na dřevěné domky v Horní Oravě, jak čistě tesány, správně pouklädány jsou klády, z nichž pozůstávají hlavní stěny. Front domu jest okrášlen řezbami, nad širokou čelusťou, též protkanou symmetricky rozloženými, cifrovaně vykrojenými okénky, pne se štíhlý vikýř. V dol-

ních krajích slovenských, kde stavějí z cihel, které nejsou tak podajny — ženy starají se s děvčaty o okrasy domu. Jak šumně umějí pestrými barvami obroubiti okénka!...

Tolik tuším bude i povrchnímu potulkáři patrno, že i stavitelské naše umění má v umění lidovém nějaký podklad. Pro národopisného sběratele bude ornamentika novým příspěvkem k poznání povahy kmenové nebo národní. Všeobecně pak týž ethnograf asi vycítí, co mluví z toho rozdílu vsí slovanských od germanských a romanských? Naše nejstarší vsi české, jak učí věda, byly roztroušeny a nepravidelny. Každý obyvatel vystavěl dům svůj na svém poli. Dům býval otevřen, přes dvůr vedla cesta dále do vsi. Znám vsi takové dosud. Břestek u Velehradu překvapuje touto starobylostí. Německé vsi cizích osadníků u nás začaly se stavěti na malém, stísněném prostranství, jež příchozí buď koupili nebo jim od majetníků vykázáno bylo A jich domy byly uzavřeny dle přísloví germanského: „Můj dům je můj hrad".

III.

Umění výtvarné tím není ve vsi vyčerpáno. Naopak! Umění se stavitelstvím příbuzná hrají větší úlohu, totiž malování, vyšívání, řezby, posýpání žlutým pískem před okny a mezi zahrádkami, rýsování a j.

Malování ozdobuje příbytek. Jako ženy a dívčence na dolních krajinách slovenských pestře ozdobují okénka, barevnou pruhovanou obrovnávkou obkličují dům při zemi na ulici i v síni, tak slovenská děvčata moravská ozdobují kde jaký otvor malbami, arabeskami a fantasiemi přebujnými.

Náš lid ani si nemohl představiti domu nemalovaného a proto písně oplývají doklady:

„Vdova dům buduje,
kolem ho cifruje." (Suš. 144.)

A jinde děvče si stýská a zpomíná svého milého zaměstnání:

„Budú za mnú plakat
užičky, taléřky,
že už včil nemajú
takové maléřky." (Suš. 672.)

Píseň ta je dokladem, že naši předkové mívali malované lžice a talíře (nejspíše dřevěné), jako posud prý užívají mužici ruští. Ba náš lid ani si nedovedl c. k. aerarní kasárnu jinak než malovanou představiti, neboť prý:

„U Dunaja u Prešpurka
je kasárňa nová,
je od spodu až do vrchu
malovaná celá." (Bartoš.)

Zdá se, že po malování lidovém v Čechách málo zbylo stop. Bohatší bylo vyšívání české. Ornament a bohatá ozdoba kro-

jových českých památek ukazuje docela samostatný ráz český. Nenajdeš snad již nikde živého proudu, ba ani Musea nezachránila bohaté sklizně tohoto uměleckého prostonárodního odvětví, jen drobty.

Vyšívání plachet, košil, podušek v prešpurské stolici patří mezi zřídkavé, vysoko umělecké produkty domácího průmyslu. Roku 1883. budilo vyšívání slovenské obdiv na trnavské výstavě. Fantasie, vkus, vzorky upomínají prý na perské koberce — a všude lze zbadati styl týž, svou samostatnou národní povahu. Znalci vyslovovali se s obdivem o nich.

Nejbohatší a nejbedlivěji také střeženo jest vyšívání moravských Valachů, Slovákův a Hanákův. Otvírá se přičiněním olomouckého spolku zrakům našim netušený a neznámý poklad umění lidového, poklad nejdokonalejší techniky a krásy, z něhož prý na základě zákonů aesthetického vývoje může se zroditi renaissance moderního umění a zlatá doba vyšívacího průmyslu. Tak vysoko povzneslo se umění naše z pouhých prvopočátků uměleckého instinktu.

Odborník pak, dvorní rada v. Falk, takto napsal o výstavě moravských ukázek v rakouském Museum:

„Zvláště hojně jest Morava zastoupena a nejen hojně, nýbrž i zvláštními krásami... Tyto práce, co do jemnosti nejkrásnější, byly dosud skoro neznámy. Náležejí zanikajícím krojům a musejí se z truhel starých lidí vytahovati. Umírající pokolení béře je s sebou do hrobu a mladí jich více neshotovují. Pozorujeme-li tyto výšivky a spojené s nimi krajky, tážeme se v obdivu, kterak může těžká ruka selky, která přes celý den na poli pracuje, při skrovném světle, jež v zimě drobnými okénky vniká do jizby, kterak může tyto práce příjemného, nade vše jemného způsobu shotoviti, jež by nejcvičenějším rukám dámským ke cti sloužily?

Než co více, odkud béře se ta plnost a původnost oněch vzorků, které skoro klassickými nazvati se mohou a jež jsou docela ornamentalní ve svém způsobu, jež jsou stejné povahy a přece rozdílny? A to vše: cit pro barvy, kresby, provedení jak výšivek tak i krajek jedině ženám hanáckým, valašským a slováckým náleží! Není u nich žádného kreslíře, žádné učírny, žádné školy, vše je zcela vlastní, samo vynalezeno a vlastnoručně sděláno.

My se své strany můžeme jen přijíti, viděti, obdivovati a učiti se a pro své umění využitkovávati. Tak se to i stává. Jak jemně se vyjímají tyto výšivky žlutým a černým hedvábem na bílém poli, jak dovedně a správně je vše uspořádáno, jak okrasa uzavřená i stlačená, tak i otevřená a květinová!“

Ani nevěděla dívka, k jaké cti přijde, když jí maměnka napomínala:

„Vyšívaj ty, vyšívaj,
šohajovi ručník,
vyšívaj ho, vyšívaj
drobnými kvítečky!“ (Suš. 283.)

Poklad rodinný se chrání z otců na děti. Umění se dědí se statkem.

Ano i v chudobných krajích nacházíme tu snahu uměleckou. Valach, odloučený i od skromné vesnické civilisace, od lidské společnosti, celé léto jsa odkázán na společnosť jedlí, ovec a horského ptactva, nejen že obíjí svůj opasek, svoje gajdence a píská si dojemné písně na fujaře, on krášlí kresbami i svůj čerpák na vodu, svou valašku zdobí řezbami, na kterých zbadáš týž styl jako na bohaté košile šuhajově od Trnavy. Slovenští prostonárodní řemeslníci umějí řezati krásné věci v dřevě, starých hrnčířův slovenských práci bude ještě nyní obdivovat, kdo má smysl pro formu. Viděl jsem — dí Vajanský — prastaré džbány, dědictví po pradědech, které mě překvapily svojí vásovou, ušlechtilou formou, upomínající na nádoby řecké. Na starých mísách, též ušlechtile formovaných, shledáš modravé neb i barnavé vzorky, fantastickou zvěř, divně opeřené ptactvo, arabesky a okrasy. Že jen umělecky naladěná fantasie mohla je vytvořiti, netrpí žádné pochyby.

IV.

Nové studium našeho vesnického umění vedlo badatele k netušeným objevům. Slovutný náš archaeolog dr. Wankel shledal prý na vykopaných starožitnostech, na nádobách jmenovitě, tytéž ozdoby a týž styl, který na krojích moravských posud jest obvyklý. Tím ona keltomanie, na kterou staři již naříkali, vzala by dokona za své.

Kroj národní je tak výronem tvůrčího ducha lidového jako národní píseň se svou melodií, jako pohádky a hry, jako zvyky a přísloví. I jest ku podivu, jak pozdě přistoupilo se ku sbírání památek krojových.

Kroj arci podlehne tuším neuprosné štělce časové, jež ho setře, aniž vzdělané třídy mohly zužitkovati ho, jako svět umělců dále budoval na písni a národním ornamentě. Naše dějiny od nepaměti zapisovaly výtky předkům našim, kteří měnili kroj napořád, „kam vítr — tam plášť". Lid venkovský však asi tak pohlížel na škorně šlechty jako venkované ruští ve „Vzteklém Jirkovi" (přeložil P. Durdík):

„Asi za půl léta začal hospodařiti (ve Voskresensku) nový statkář, muž nebožčin; i on přijel jen na krátko. Nebožku nazval hloupou ženštinou, slíbil, že nové řády zavede — ztratil na procházce jakousi podivnou hračku — z ruky zelenou rukavičku — a odejel. O Jirkovi nikdo se mu nezmínil a Vlasa nebylo. Jen hoši a holky na vždy vyprávěly si o nalezené hračce, nemohouce se dovtípiti, k čemu ta hračka byla — říkali, že to bude snad mašinka na chytání blech."

Nyní zachovali kroj svůj nejryzeji jen moravští Slováci. Nevím, zdali kroj Chodů českých dosud ve své ryzosti zachován.

(Dokončení.)

Z poesie slovanské.

Chtěl býti holoubkem.

Napsal Handrij Zejleŕ. Přeložil z luž. Adolf Černý.

Šel jinoch ráno přes horu,
jíž pláštíkem byl černý les,
mu nad hlavu se nahoru
holoubek mnohý šedý vznes'.

„Jak rád bych lehká křídla měl,“
les hocha slyšel povzdychnout'.
„Což k milence bych odletěl
a opustil svou nudnou pouť.

K ní na okénko posedět
bych přilétával každý den,
vnitř, do světničky zaletět,
jí s víček plašit zrádný sen

A při okénku při světlém
by ona vždy mne čekala
a jako teď, kdy v horách jsem,
by o mne se víc nebála

Já tiše vždy bych přiletěl
v komůrku svojí milenky
a, holoubek, bych odletěl
až s rudou září jitřenky...“

1829.

Ruský mužík.

Črta z národního života ruského.

Napsal Čeněk Hornov.

(Dokončení.)

Viděli jsme mužíka v životě veřejném, na ulici, abych tak řekl; věnujme trochu pozoru také jeho žití domácímu.

Mužikova rodina... rodina moskevského mužíka... toť, přiznávám se, kapitola dosti trudná k napsání. Je-li život mužíka samotného, až na řídké výbuchy šibeničního jeho rozmaru, neveselý, jaké že může býti žití rodinné než plno strádání a bídy, strádání nekonečného, jež pro nepamatování na zítřek nikdy nepřestává. bídy. která netlačí s plnou krutostí jediné proto, že jsou jí lidé zvykli. že otupěli? Několik jasnějších dní o svatbě, tolik světlých chvil, mnoholikráte se udá výplata, a jeden jasný paprsek každé neděle — to jsou, summárně vzato, pěkné dni mužíkovy rodiny, ostatek temno, nouze, čím dále tím hůře, že ke snesení toho je právě třeba ruského mužíka, onu velikosť v trpění, jakou nám v dějinách i přítomnosti ruský lid tak imponuje. Ba, sotva že přešlo bouřlivé svatební veselí, o němž scházeti nesmí ničeho

a na něž vydáno snad to poslední, co mladí dva blázinkové zvali svým, nastává již dlouhá, jednotvárná kapitola, o níž jsme se právě zmínili, tím krutější, čím více přibývá časem krků ku živení, a těch pravidelně přibývá opět tím více, čím jsou poměry smutnější... osudný circulus vitae!...

Vychází-li domácnosť mužická navzdor tomu poměrně dosti dobře, je to jen následkem úžasně malých požadavků životních a snášelivostí hor kavkazských větší, jakou jeden člen manželstva oproti druhému projevuje. Neboť mužík neopomine ženat užívati těchže rozkoší, kterým holdoval za svobodna, a jež už známe, traktírných zábav, na které praskne mnohdy všecko, co po delší dobu nalopoceno; žena užívá zároveň s ním, pokud to jde, a když to nejde — sama; vždyť co do záletnosti ženě ruské málo která se vyrovná. Jen stačí-li příjmy denní na nepostrádatelný nápoj národní, na čaj, pak zasednou si zase rozvaděné a v zápalu zápasu třeba si vybivší strany ku středu ruské říše (jak jej kdosi dosti vtipně nazval), ku samovaru a srkají v sladkém požitku ruský nektar tak dlouho, až prázdné břicho lesklého stolního potentáta žádné horké vody k opětnému propaření zeleného listí propustiti nechce; mohou-li si manžel se ženuškou, anebo aspoň tato zapáliti ještě cigarettu, pak neschází nic ku doplnění laciného štěstí.

Muž jest pánem domácnosti, ale ne takým, jak si to u nás často představujeme; žena zakusí ve zlém rozpoložení jeho mysli pravda jeho pěstí, někdy až příliš citelně, ale vedle toho ponechána jí volnosť tak značná, jak toho s představou nějaké otrokyně nikterak srovnati nelze. Ostatně známo, že Slované ode dávna, kdy u jiných, chloubou kultury překypujících národů žena nebyla ničím více než užitečným domácím zvířetem, že Slované již tehda přiznávali ženě veškerá práva lidská. Pokud se tedy u nás slýchá a píše o špatném postavení manželek mužikův a o zlém nakládání těchto s oněmi, padá to více na účet povahy a chvilkového rozpoložení dotyčného jednotlivce nežli snad všeobecného pravidla; neníť se také v poměrech, v nichž žijí tyto třídy, lecjakýms výstřednostem diviti.

Výchově dětí nemůže se za takových okolností věnovati žádná zvláštní péče, a návštěva školy s jejich strany zůstává stále ještě výjimkou. Tím stává se, že vzdělání pokračuje sotva znatelným krokem, že synové vstupují cele do šlepějí svých otců, praotců, dědů, pradědů, že ohromná třída lidí, o níž mluvíme, k duševnímu obohacení ruského národa — ač nadaná — pranic nepřispívá. Vzpomeňme sobě, čím je na př. nám veský náš lid, jak téměř on sám dal národu našemu jeho duševní obrození, kolik je mezi prvními muži našimi „chaloupkářů“, a oceníme snadno ohromnou ztrátu, jež Rusku, Slovanstvu, lidstvu plyne z nynějšího postavení ruského lidu. Za nynějšího postavení nevyšinou se děti nejnižší ruské třídy k postavení vyššímu, nadaní jednotlivci netvoří tu most mezi těmi, ze kterých pošli, a těmi, jimž by svým nadáním náleželi; následkem toho zeje mezi vyššími, majetnými třídami a — dle naší západní fraseologie — tímto proletariátem ohromná pro-

pasť, která je nyní již citelna, ale na jejíž překlenutí nikdo nepomýšlí.

Hoši mužičtí zaujímají po čase totéž místo, jež vyplňovali dříve jejich rodičové, stávají se továrními dělníky, raznoščiky, izvoščiky nebo podobnými ryze moskevskými „hodnostáři"; děvušky... děvušky... víte, zase taková trudná kapitola, jak jsem byl s hora řekl. Stávají se šičkami, pracují ve „švejnoj masterskoj" — šicí dílně, jejíž majitelka je najímá od rodičů za peníz hanebně nízký, aby jich mladých sil využitkovala krajní měrou, aby je vyssála, tělo i zdraví jim zničila, ani najísti se nedala... Ne malou skizzu, ale román by bylo lze napsati o strádání těchto nevinných duší, román s hrozným koncem, až neestetickým... Lze nazvati jediným slovem položení této třídy moskevské mládeže... slovem: otroctví... Co divu, že tolik děvušek vybavuje se z tohoto postavení způsobem tak politování hodným, že prchají odtud, aby se dostaly... na místa hanby, která jsou v jejich očích jistě spásou, vysvobozením?... Péro se zdráhá, črtati dále tyto stíny našeho obrázku.

Rodinný poměr rodičův a dětí zachoval se až dosud na Rusi v oné patriarchalní prostotě, jaká už u nás dávno zmizela Děti patří k rodině až do smrti otce a jsou povinni své rodiče nejen poslouchati, ale i živiti, byť sami byli třeba ženatí a rodinou obdaření. Beze svolení rodičů nesmí se dítko od nich vzdáliti a, vzdálivši se, musí je podporovati. Za svého pobytu v Moskvě četl jsem o jednom processu před palatou o této záležitosti. Venkovské děvče odebralo se, když matka svolila, do Moskvy, a posílalo odtud měsíční podporu své roditelce. Starucha, oddaná pití lihovin, žádala podporu větší a větší, a když dcera více platiti nechtěla, žádala matka o soudní zakročení, a soud — přinutil dívku, aby se odebrala do své děrevni „k výživě matce". Že případ tento není ojedinělý, lze tvrditi bez obavy: vždyť většina moskevských mužiků pochází z venkova, odkudž se na čas nebo navždy do města odebrali; matuška Moskva je tímtéž hrozným, vše pohlcujícím netvorem velkoměstským, jako Petrohrad, Paříž a u nás Vídeň, obrem, který se živí a roste na úkor venkova, jehož síly do sebe vstřebává.

Většina mužiků továrních jsou ptáci stěhovaví; přicházejí do Moskvy podzimem, když venkovské zaměstnání jich více neváže, a odcházejí odtud, aby se chopili opět polních prací a pomáhali rodinné domácnosti, když hřející sluníčko počne svou hlavičku vystrkovati výš a výše nad obzor. Na jaře, týden před Velikonocemi, vidíme při procházce boulevardy poblíž některého nádraží moskevského houfy statných, silných postav v beraních nebo medvědích kožiších, s ranci na zádech, ubírati se na vokzál té které dráhy a tudy domů — jako hejna vlaštovek, když na zimu od nás se stěhují; vidíme mladíky, vracející se k rodičům, mladé muže, spěchající k svým rodinám, tu i tam muže se ženou, stařečka již, a tak dále. Mnoho jich zůstává ovšem také v Moskvě, každý rok zbude jich tu několik; zanechají doma rodiče, rodinu,

mnozí i děti anebo — mladou ženušku. V tom případě béře pak věc na sebe často vesele nebo smutně románovou tvářnosť. Vyptával jsem se jednoho mužíka, který žil ve staré stolici déle již nežli osm roků, na jeho rodinu. Zvěděl jsem, že patří k nejposlednějšímu, mnou uvedenému druhu.

„A jaká je tvá ženuška, mladá?"

„Da, sudar, mladá."

„Nu a jak, tento, krásná?"

Mužík se hrdě zachechtal. „Krasavice, baryn, krasavice."

Usmál jsem se. Mužické krasavice bývají opravdu hezké.

„Nu a co... když přijdeš domů po tolika letech... nebudeš míti doma rodinu?"

Rozesmál se na plné kolo.

„Nestává se to?"

„Stává."

„Nu a co ty tomu řekneš?"

„Je to ničevó, baryn" — to nic nedělá, pane — „sa vsěm ničevó" — zhola nic — odvětil tak zcela po mužicku. „Budeme pracovati dále, aspoň rukou dosti bude ku práci." To je asi také hlavní důvod podobné resignace.

Ostatně jsem se nedivil příliš jeho shovívavosti, mělť jí sám co nejvíce potřebí; žil s nějakou Sášou či Mášou, jak se u nich každá druhá ženština jmenuje.

Mužíci milují zpěv a hudbu, a ač tato záliba více passivním posloucháním než aktivním vyniknutím lidu ruského na nějaký oblíbený nástroj se jeví, neschází neumělý zpěv a ještě chudší hudba nikde, kde několik se jich sejde, a nedělní zábavy na Děvičím poli, pění chorovodův a jiné jich rozmarné kousky neobejdou se bez nich. O kterém místě si hoši nebo děvušky řeknou: „tam charašo pějut" — tam krásně pějí — tam zajisté není nikdy nedostatek „národu", zpívajícího všemi silami zároveň, až v uších brní, zkrátka: krásně. Z nástrojů v nynější době ohromné oblibě se těší a jméno národní zasluhuje — tahací harmonika, jejíž obrovské rozšíření je však právě v opačném poměru s virtuositou, s jakou ji „umělci" ovládati dovedou.

Zbývá mi na konec promluviti ještě o jedné krásné, snad nejkrásnější vlastnosti ruského lidu obecného, o staře pověstném slovanském a dosud pověstném ruském pohostinství. O něm samém bylo by lze psáti celou kapitolu. Jeť to zjev v životě národů vůbec tak krásný a milý, že nelze najíti lepšího kriteria dobroty srdce některého národa nad úctu k hosti, šetrnosť k cizinci, nad pohostinství. Kolikrát krasnější musí však býti tato výtečná vlastnosť u té třídy lidí, jež sama v nejtrudnějších poměrech žije, jež si to, co hosti ochotně obětuje, od úst utrhuje, za to sama strádá? A mezi takové přímo do první řady patří ruský mužík, který ukazuje pohostinstvím až přílišným své nejzlatější srdce, nejlepší koutek své duše. Na základě této jediné vlastnosti možno otázati se těch, kteří se v cizině, zejména u nás v Rakousku o ruský lid tak

drzácky nevědomě otírají: může to býti, aby nebyl dobrým lid, jenž je tak pohostinný? — —

Nazval jsem pohostinnosť ruského mužika přílišnou; jest jí vzhledem ku nepatrným jeho prostředkům, vzhledem k celému jeho způsobu života, přesvědčil jsem se sám o tom osobně několikráte. Host-li v domě, podá se mu vše, co nejlepšího domácnosť má, ba — poněvadž toho u chudého mužíka nemnoho — vše, co vůbec opatřiti lze. Několik jídel, kolikero zákusek, více druhů nápojů — zkrátka hostina, která nás až překvapuje, a jejíž možnosť v té chudé chatě nelze nám ani pochopiti. Aby uctil svého hostě, prodá neb zastaví mužík svou nejmilejší věc, všeho se odřekne, hosti nic nesmí scházeti; a neplatí pak žádná výmluva, třeba jísti a píti, třeba nám bylo divno u srdce nad tím, jak to vše, co předloženo jest, pořízeno bylo.

„A — což jsem Němec?“ řekne s výčitkou mužík, kdybyste ho na nenutnosť takových výloh upozornili. A nutí, nutí dále, že nám mimoděk přijde na paměť známá Krylovova „Děmijanova polévka“.

Poznali jsme nyní pěkné i špatné vlastnosti moskevského mužíka, které jsou více méně společné všemu ruskému lidu. Sestrojíme-li z nich celkový obraz, musí každý nepředpojatý říci, že světlé rysy této kresby mají převahu, a že na mnohých, mnohých stínech mají spoluúčastenství i jiní činitelé, že tedy odstranění jich nezávisí na ruském lidu samém. Chci se jen dotknouti ještě jedné věci, o níž jsem již částečně promluvil; je to smutná materielní stránka jejich postavení a heroická trpělivosť, s jakou všecky své trudy snášejí. Za těchto poměrů by jinde třídy, jejich postavení zaujímající otřásali státem; mužíci ruští jsou naopak největší oporou veleříše ruské, největší hrází proti všem snahám podvratným. Vidíme, jak chovají se u nás, v Německu a nejnověji v Belgii třídy dělnické — ať oprávněně nebo neoprávněně — a poměry jejich jsou ještě daleko lepší poměrů ruského mužíka. Kdyby nebylo žádné jiné vlastnosti, tato velkosť v trpění, jež jediné umožňuje existenci ruské velmoci, stačila by, abychom přiznali ruskému mužíku přijmí největšího vlastence, který se sám všeho odříká, aby své vlasti škodu nezpůsobil

Lublaň a okolí.*)

Podal B. Popelka.

Čím je Praha Čechu, Záhřeb Chrvatovi, tím je Lublaň Slovincům jak kraňským, tak i korutanským a jistou měrou zajisté i štyrským, t. j. srdcem, z něhož se proudí život do ostatního těla národního. Jako jest ústrojí člověčímu potřeba zdravého srdce, tak jest i národu třeba uvědomělého zdravého, hlavního města. Hlavní

*) Viz „Vienac“ r 1883. čl. „Po koju iz kranjske“.

město a samospráva zemská jsou předními podmínkami existence toho či onoho národa; město pak lze pokládati za měřítko jeho osvěty, samosprávu a způsob, jakým se jeví a provádí za měřítko jeho svobody. Těžko je národu, kterému se jedné z těchto podmínek neb i dokonce obou nedostává. Smutný toho příklad vidíme na rodných bratřích našich Slovácích, kteří nemají svého velikého města, o něž by se v nerovném svém zápase s výbojným maďarstvím mohli opírati, jako my se opíráme o zlatou svoji matičku Prahu. A za netušený rozvoj národního života a národní osvěty, jejž nyní zříme v Chrvatsku, sluší Chrvatům děkovati především svému hlavnímu městu Záhřebu. Co se týká Slovinců, tu nastal obrat k lepšímu teprve za doby nejnovější a z toho se netěší ještě Slovinci všichni, nýbrž pouze část jich, Slovinci kraňští čili krajinští. Jeť sice na Slovinsku dosti měst, ale téměř všechna jsou v rukou jich nepřátel národních, vyjma téměř jedinou bílou Lublaň.

Lublaň má nyní kolem 26.000 obyvatelův a jest téměř ryze slovinským městem, neboť oněch několik set skutečných Němců nepadá tu příliš na váhu, aspoň nyní, kdy je správa městská v rukou národní strany slovinské. Že přese všechnu ohromnou svoji většinu Slovinci nemohli v Lublani dostati správu městskou do svých rukou, toho příčinou a vinou byla vláda, jejíž německý jazyk stal se vlivem jejím zároveň jazykem lublaňské intelligence a dostal se téměř do všech rodin úřadnických. Ale i tak ohromná většina obyvatelstva mluvila obyčejně pouze slovinsky. Ba i ti, kdož se na veřejnosti stavěli, jakoby byli Němci, mluvili s člověkem německy neznajícím velmi dobře slovinsky a tak mluvili i doma s čeledí a dětmi svými. Nechť jsi vešel do kteréhokoliv krámu neb závodu průmyslového, neb i konečně do kteréhokoliv hostince, všude mluvili s tebou slovinsky, ač jestliže jsi nezačal sám napřed mluviti německy.

Vzácností lublaňskou lze nazvati, že v předměstích zachoval se dosud národní kroj, jmenovitě ženy zachovaly jej lépe, nežli je tomu na venkově. Jakož pak jsou Lublaňané dobrými Slovinci, tak jsou i dobrými křesťany. V pěti farních kostelích se každou neděli třikrát káže zbožnému lidu, jímž bývají po každé všechny chrámy naplněny jak u nás při slavných službách božích na výroční svátky. Německé bývá v celé Lublani kázání pouze jedno, a to prý bývá, jak tvrdí Slovinci, jen poskrovnu navštěvováno. Významno jest, že celovská jednota sv. Mochora, podobná našim „dědictvům“ cyrillomethodějskému a svatojanskému, má v Lublani na 1000 členů.

Již to, co jsme uvedli, svědčí s dostatek o tom, že národ slovinský neutone tak brzy ve vlnách germanisace silně naň dorážejících, nýbrž naopak že povstane a zároveň s nejbližší svou bratří ve Štyrsku a v Korutanech zaujme důstojné místo mezi ostatními osvícenými národy, bude-li pečlivě a obezřele veden. Že i Slovinci dnes v národním ohledu prospívají, že národní uvědomělosť zapouští mezi lidem slovinským kořeny stále hlouběji,

známo jest i povrchnímu čtenáři novin. Postačí tu uvésti — nehledíc ku Slovincům kraňským vůbec a lublaňským zvláště — aspoň jeden příklad. Korutanští Slovinci byli až dosud na říšské radě zastupováni napořád jenom německými poslanci a neměli při dosavadním volebním řádě ani naděje, že by se tak brzy zmohli na svého poslance a hle — nescházelo mnoho a již by ho byli měli letos Že ho nemají, stalo se jenom náhodou — tak aspoň tvrdil „Slovenec“, jemuž nemáme proč nedůvěřovati — že totiž pro veliké závěje a metelice sněhové, které trvaly od vánoc až přes polovici ledna, voliči slovinští v Podklošteru a Medborovnicích nedostavili se k volbě volitelův a tak Němci zase dostali vrch, o nějž užuž trnuli. Tak místo národního kandidáta P. Einspielera zvolen (při náhradné volbě) německý liberál Ghon.

Kraňská zemská vláda, která má v Lublani sídlo, ničeho nečiní ku zvelebení a povznesení národní osvěty a ještě by i to dobře bylo, kdyby tu a tam nepracovala ve smyslu národní osvětě slovinské protivném. Úřední jazyk jest u všech veřejných úřadů německý a německé jsou i všechny střední školy. Slovinské parallelky, které byly za nynější „smiřovací“ vlády při gymnasiu lublaňském zřízeny, mohou býti sice jakousi útěchou pro budoucnosť, ale existence jejich závisí od stálosti nynějšího směru, jímž se béře té doby politika vídeňská, a mohly by býti opět zavřeny, kdyby zase — več arciť doufati nechceme — nastal obrat k horšímu.

Nejbezpečnější zárukou slovinského jazyka na veřejnosti jsou zemský sněm kraňský a městské zastupitelstvo lublaňské, které všude, pokud jich kompetence sahá, zavedly slovinštinu jakožto jazyk úřední. Kdyby však nepřízní zlého osudu se stalo, že by se tu Němci opět dostali k veslu, není pochyby, že by zase prohlásili němčinu za jazyk úřední, jako se to už stalo. Dejž Bůh nynějším národním většinám života co nejdelšího, aby se už nikdy nevrátily někdejší trpké zkoušky národa slovinského!

Ku zvelebování slovinského jazyka, ku povznesení národní uvědomělosti a národní osvěty je v Lublani pěkný počet zábavných i literarních spolků. Jest tam „Národní čtenářský spolek“ s odborem pěveckým, tělocvičná jednota „Sokol“, „Slovinská matice“, „Dramatičný spolek“, „Hudební matice“ a „Spolek pro vystavění důstojného národního domu v Lublani“, jenž, jak známo, zařídil ve prospěch domu toho věcnou loterii, jejíž losy byly hojně kupovány také u nás. Vlastenci lublaňští dobře soudí, že takovýmto soustředěním spolků v hlavním městě sesílí život národní, jenž rozštěpováním sil na mnoho stran poněkud byl oslábl. Povážíme-li, že je v Lublani také značný počet spolků německých a že se v jistých kruzích s nevolí pohlíží na jakýkoliv, i nejmenší ruch národní, pochopíme, že slovinské spolky neprospívají tak, jak sobě jich zakladatelé přejí. Mimo četné jiné překážky padá tu však nejvíce na váhu nedostatek potřebných prostředků peněžních.

Matice slovinská má sice slušný kapitál, ale za to churaví nedostatkem členstva a měla by ho ještě méně, kdyby nebylo

vlastenců, kteří ve prospěch její agitují. Pomýšlí se však na její obrození a horlivě se o ně pracuje. Na literarních plodech společnosti této viděti už také skutečně za posledních let patrný pokrok. K rozvoji dramatického spolku a hudební matice třeba mimo větší hmotné prostředky ještě i jiných podmínek, kterých jim Lublaň zatím poskytnouti nemůže. Slovinci i Slovinky mají sice zvučná hrdla a milozvuké jich písně zaznívají i v sousedním Chrvatsku, a s oblibou je zpívají i české jednoty pěvecké, ale kdo by z toho soudil, že by z té příčiny zdárně prospíval jak pěvecký odbor lublaňského čtenářského spolku tak i hudební matice, klamal by se. Přese všechny chvály hodné snahy obou právě jmenovaných družstev slovenské hudební umění za posledních dvacet let valně se nezvelebilo. A není také divu. Zemský hudební ústav ocitl se v rukou německých, slovinský spolek sv. Cecilie vytkl si za úkol pěstovati a zvelebovati výhradně zpěv církevní, a kromě toho není v Lublani ani národní opery ani stálého orchestru.

Zmínivše se o spolcích. které v srdci slovinském pracují ku povznesení ruchu národního, pokládáme za potřebno promluviti několik slov také o periodické literatuře hlavního města, v němž vycházejí skoro všecky důležitější slovinské časopisy. Kromě politického denníku „Slovenski narod“ slouží výhradně politice i konservativní „Slovenec“, kdežto hospodářský týdenník „Novice“ pěstuje politiku jenom jako mimochodem. „Ljubljanski Zvon“ přináší kromě zábavných i vědeckopoučné články, „Slovan“ náleží k časopisům literarněpoučným; „Danica“ je týdenník církevní, „Crkveni glosbenik“ (církevní hudebník) je organem jednoty sv. Cecilie, „Cvetje“ (Kvítí) organem bratrstva sv. Františka, „Slovenska bčela“ organem spolku včelařského, „Vrtec“ (Zahrádka) je list pro děti, „Učiteljski tovarš“ ku zvelebování obecného školství, „Slovenski pravnik“ rozpráví o právnických otázkách a „Brencelj“ je list humoristický. V jednom městě 12 časopisů. jichž existence všech je zabezpečena, je nejlepším důkazem národní probudilosti bratří našich Slovinců a chloubou Lublaně. Poněvadž se podle krásné literatury cenívá obyčejně pokrok literarní toho kterého národa, mohou sobě Slovinci gratulovati, ježto Ljubljanski Zvon počítá kromě 80 spolupracovníkův na 2000 odběratelů. Jedno i druhé je důkazem vnitřní ceny listu, jímž by se mohl i každý jiný národ chlubiti.

Shrneme-li všechno, co dosud bylo o Lublani a Slovincích stručně řečeno, v jedno, uvidíme, že můžeme s klidnou myslí pohlížeti na budoucnosť národa slovinského.

Lublaň jest z nejstarších měst v říši rakouské. Již za časů římských byla Lublaň — jmenovala se tehdy Emona — důležitým místem obchodním a stanicí vojenskou Za středověku byla přes slovanské své jméno a slovanské svoje obyvatelstvo městem německým. S císařstvím německým pojily ji záležitosti politické a poněkud i obchodní, průmyslové a kulturní vůbec. Tento svazek

byl také příčinou, že v XVI. stol. v Lublani luteránství tak rychle zapustilo kořeny. Náboženský tento ruch však byl s užitkem literatuře slovinské. Reformátoři totiž položili pevný základ k národní literatuře, k niž potom přilnouti musili i protireformátoři, chtíce, aby se jim práce dařila. Protireformací a náboženskými válkami v Německu vedenými byl značně seslaben německý vliv v krajinách slovinských. Ale politická konstellace rakouských zemí nebyla ani tehdy podle toho, aby Lublaň byla mohla vyniknouti jako národní město slovinské ba když zrušením tvrze a starých nákladných budov pozbývala tvářnosti středověké, objevil se v ní jiný cizí vliv, totiž vlašský, což bylo přirozeným následkem vítězství katolictva nad protestantstvem. Vlašský tento vliv objevil se nejprv ve stavitelství. Nejdříve Jezovité přestavěli a zvětšili starý chrám augustinský, který je podnes krásnou ozdobou města. Jmenovitě sluší vytknouti mramorové oltáře se sochami uměle vyřezávanými. Brzy potom si Augustinci nákladem pobožných mecenátů zbudovali nový chrám, nynější františkánský, v němž (kolem roku 1850.) slovinský umělec Langus zvěčnil jméno své překrásnými malbami, na něž navštěvovatele Lublaně upozorňujeme. Ve chrámě tom stojí veliký mramorový oltář prostřed chrámu, za oltářem je zbudována lauretánská kaple, v níž jsou malby představující Trsat a chrvatské poutníky v národním kroji. V polovici XVII. věku (1652.) vystavěl si hrabě V. Auersperg veliký palác ve slohu vlaském, který se jmenuje obyčejně „knížecím dvorem". Tato největší budova v Lublani podnes za to stojí, aby si ji člověk prohledl, ačkoliv neslouží původnímu svému účelu a dílem nedbalostí, dílem přestavováním, aby se hodila k různým potřebám, pozbyla někdejšího lesku svého, z něhož zachovaly se pouze malby a krásné chodby se sloupovím. Druhdy však tu býval život docela jiný. Všelikou rozkoš, jíž sobě srdce panské mohlo přáti, nalezlo v těchto prostorách. Kromě čarokrásné taneční síně, uměleckých sbírek a bohaté knihovny bylo v prostorách těch také upraveno překrásné domácí divadlo, v němž se roku 1660. hrála první vlaská opera. Za palácem byla prostranná zahrada s vodomety, umělými jeskyněmi, střelnicí a jinými věcmi k zábavě určenými.

Plodem vlaského vlivu byla i společnosť pro vědu a umění, již na způsob tehdejších vlaských akademií ku konci XVII. věku založili odchovaní v Italii bohoslovci, právníci a lékaři lublaňští. Ze společnosti této, jejímž zbytkem můžeme považovati dnešní hudební ústav, vyšla i myšlénka, aby se starý gothický kathedralní chrám zbořil a na místě něho vystavěl nový, jenž také skutečně v letech 1699.—1703. ve slohu vlaském byl postaven. Jest to veliký chrám v podobě kříže s vysokou kopulí a malbami na stropě od Vlacha Quaglie. Z prací řezbářských byli v chrámě tomto dva krásní cherubové na oltáři svátosti oltářní, kteří však za doby francouzské okupace byli odvezeni do Paříže. Z památek historických je ve stoličním chrámě drahocenné mešní roucho shotovené z roucha Hasana paše, jež v bitvě u Sisku (1593.) ukořistil

hrabě Auersperg. Každého roku v den té bitvy (22. června) slouží se v tomto rouše mše sv. na oltáři sv. Acháce.

Do počátku XVIII. století nabyl vlaský vliv úplné převahy v Lublani, kde co chvíli vznikaly nové památníky vlaského umění. Roku 1714. dal si německý řád od benátských stavitelů vystavěti nynější svůj chrám, a roku 1726. byl nákladem pobožného lublaňského patricia Šelenburga postaven klášterní chrám Uršulinek, který svojí výškou vyniká nade všechny ostatní chrámy lublaňské. Absida se zakončuje kopulí, pod níž stojí velekrásný oltář z afrického mramoru. Obrazy, které jsou na oltářích a na stěnách, pocházejí všechny ze štětce dovedných slovinských jeptišek. Vlaskému vlivu podlehla i městská radnice, která svou starou gothickou tvářnosť zaměnila za moderní; známky gothiky však se přece nedaly všechny smazati.

Na náměstí před radnicí pozorujeme kamennou studni s obeliskem a krásnými allegorickými sochami. I to je ovocem tehdejšího (1750.) proudu, mistrovské dílo slavného vlaského sochaře Frant. Robby, jenž nabyl v Lublani práva měšťanského a potom provedl ještě některé menší práce. Lublaň se nám na první pohled zdá starým městem, ale z důležitějších budov není skoro žádná, která by nebyla vynikla teprv v novější době. Ba i chrám sv. Petra, nejstarší, má vzezření novější.

Také za nynější doby okrašluje se Lublaň novými památníky stavitelskými, ač celkem neprospívá tak jako na př. Záhřeb, nebo kterékoliv jiné větší město v naší říši. Skoro ze samých příspěvků zbudovali pobožní Slovinci (1854.) v trnovském předměstí krásný farní chrám ve slohu byzantinskorománském a před několika málo lety dalo se do stavby nového gothického chrámu bratrstvo sv. Vincence.

O okrášlení města nemalých zásluh dobyla si také první kraňská spořitelna. Ústav tento je rázu humanního. V čele mu stojí bezplatné doživotní direktorium, které se samo doplňuje. Z vkladů platí kraňská spořitelna 4%, a z půjček hypotekárních béře $4\frac{1}{2}$—5%, ba v novější době učiněno bylo chvályhodné usnesení, aby malorolníci z půjček do 300 zl. neplatili více nežli 4%. Pro chudého rolníka je to velikým dobrodiním. Z výnosu se uhražují správní útraty, udílejí se podpory a stipendia a ostatek přikládá se k reservnímu fondu, který během 50 let zrostl na více než million zlatých. Z tohoto fondu postavena překrásná reálka, která stojí kolem půl millionu zl., zbudovala se krásná nová spořitelna a na památku sňatku korunního prince vystaví se Rudolfinum, v němž bude umístěno zemské museum a příští obrazárna. Všeho toho, co zemi nestálo ani krejcar, by nebylo, kdyby spořitelna byla založena bývala na akcie. (Pokračování.)

Příspěvky k dějinám slovanským.

Podává František Dvorský.

Zdeněk Lev z Rožmitála Jindřichovi z Riesenburku o správách z Polska, o chystaném sjezdu krále českého s polským.

Službu svú oc. Muoj milý pane švakře! Ještě nemám žádného po našem odjezdu z Uher psaní a nevím, čím se to prodlévá, než včera přinesena mi psaní od pana vajvody Krakovského z Petrkovského sněmu a tomu jsem vyrozuměl, že král Polský J. M. k tomu jest nachýlen, při čemž také náš úmysl jest, což se krále J. M. pána našeho a tohoto království dobrého dotýče i také svobod a práv našich, aby v své váze to státi mohlo, jakž spravedlivé býti má a šíře Vám to potom, dá-li pán Buoh, oznámiti chci, neb se naději, že buohdá brzo některý den na Blatné budu. A což se dotýče sjezdu J. Mti králuov, o tom mi ještě nic jistého pan vajvoda nepsal, než tomu jsem porozuměl, že král Polský J. M. k tomu jest sjezdu nachýlen, jestliže se uprázdniti bude moci, a za to mám, že v Petrkově ještě se sněm drží a páni Litevští že jsú žádostivi krále, aby mezi ně přijeti ráčil, a v zemi Pruské že jsú obce ve městech s konšely v ruoznici o víru a že bez přítomnosti krále J. M. s těžkem se to snadně srovná. I to máte ten řád té nové lutrovské aneb lotrovské nevěry. A pán Buoh všemohúcí rač dáti můj milý pane švakře šťastně se shledati a ve zdraví. V sobotu dne sv. Fabiana a Šebestiana 1526.

A t. l. dne 21. ledna oznamoval týž knížeti Karlovi Münsterberskému: „Co se dotýče sjezdu J. M. králův ještě nevím, kterak se to sejde, neb mi psáno, že jest ještě pan Trepka v Petrkově na odpověď čekal, jakož snad pan vajvoda V. M. šíře píše. Pak, buď sjezd neb nebuď, tehdy my od svých práv a svobod pustiti nemůžeme, jakož té naděje jsem, že Jich M. nám toho přejí, než rád bych proto tomu sjezdu, co by se s menší těžkostí zjednati mohlo. Než-li tomu jsem také srozuměl, což se sněmu obecného tohoto království dotýče, že se králi Polskému J. M. za slušné zdá, aby zde (v Praze) držán byl.

(MS. v arch. Třeboň.)

Léta 1538. dne 20. června oznamuje král Polský Zikmund listem v Krakově daným Joštovi z Rožmberka a na Krumlově, že k žádosti jeho, aby mohl sobě v Polště jistý počet lidu lehce ozbrojeného naverbovati, svoleno býti nemůže, poněvadž sněmy bylo zakázáno, aby žádný z obyvatelův království Polského v cizí služby vojenské se nevydával a poněvadž také Polska sama lidu proti nepříteli potřebovati bude.

(V arch. Třeboň.)

L. 1562. dne 20. května oznámeno z kanceláře královské: Jakož sobě Ondřej Dimidovec z Vilna ztížnosť do poddaných slovutného Mikuláše Skalského z Dubu, písaře soudu komorního, strany nějaké ztráty klade a J. M. C. poníženě v tom za spravedlivé opatření

prosí: J. M. C. jemu tuto odpověď dávati ráčí, že J. M. C. v té veci od téhož Mikuláše Skalského zprávu vzíti ráčil, kteráž v sobě obsahuje, že týž Ondřej Dimidovec chovaje se lehkomyslně takové ztráty sám příčina jest; avšak nicméně, poněvadž se dotčený Mikuláš Skalský k tomu poddává, jestliže týž Ondřej Dimidovec kterého poddaného jeho bude z té ztráty neb z čehožkoli jiného viniti bude chtíti, že mu chce od nich nebo od něho za spravedlivé učiniti. (Archiv č. m.)

L. 1584 dne 17. prosince přimlouvají se purkmistr a rada města Rokycan k radě města Lvova (senatui reipublicae Leopolensis in Russia), aby Aug. Vladecius, stavitel a měšťan Rokycanský, mohl sobě zůstalé jmění po nebožtíku otci svém, spolusousedu Lvovském, bez překážky vyzvednouti a brzy opět do Rokycan se navrátiti. (Arch. města Rokycan.)

Bratr Bonifacius dává M. Zelenkovi průvodní list, aby z pouště Hory pokoje v knížectví Litevském do vlasti své, do Čech, navrátiti se mohl.

Bratr Bonifacius Michael Ravenenský, svato-svatého písma doktor, řádu poustevnického svatého Romualda Kamaldulenského v království Polském a velkého vojvodství Litevského komisař a vikář jenerální oc. Tobě v Kristu duchovnímu bratru Matějovi Jakubovi Zelenkovi, řádu našeho Kamaldulenského skutečně přivtělenému, rozenému Čechu, vlasti Milivské v kraji Pražském, zdraví a požehnání otcovské v Pánu. Veřejně ke všem Bůh řekl: Svatí buďte nebo já svatý jsem, a tak chrámové boží jsme, aby pak to veřejnější bylo, by osvícení a velicí, že to toliko slovy řečeno bylo, opravdově věřili, na jiném místě řekl: „Nechte maličkých ke mně jíti;“ zajisté maličký jsi a v sprostnosti vychován, v níž jsi až posavad chodil, nicméně ku konci, k němuž všickni stvořeni jsme, vždycky s velikou žádostí jsi hleděl vedením vnitřním pravého světla, kteréž osvěcuje každého člověka přicházejícího na tento svět; odkudž také od mnoha let samotnosť v vlasti tvé české k svatému Janu Křtiteli pod Skalou v oděvu svatého Ivana, předřečeného království Českého patrona a poustevníka, jsi ctil bez jistého pravidla neb regule a nařízení, jakožto nejpřednějšího ku konci přijití, v němžto k nám a k duším našim pán Bůh mluviti ráčí. Aby pak v nějaký blud život tvůj uveden nebyl, což se snadně v duchu chodícím zvláště pak sprostějším přihází, utekl jsi se k důstojně velebnému a v Kristu pánu duchovnímu P. pateru Janovi Křtiteli od svaté Marie Majdalenské toho času v klášteře pouště Hory Stříbrné řádu našeho Kamaldulenského převoru, jemuž jsi žádosť svou a povolání své vyjevil, tu na poušti živu býti a vedle své nejvyšší, ač velmi mdlé, možnosti našeho svatého otce Romalda následovati pod regulí svatého otce Benedikta, a také po dobrém examenu hábit náš poustevnický Kamaldulenský sobě udělený v chrámu Páně kláštera našeho a pouště Hory Stříbrné jsi přijal s snešením a dovolením velebných a v Kristu pánu důstojných pánův paterův a fraterův předřečeného kláštera našeho,

od nichž také obyčejným způsobem propůjčen jest tobě byl jeden rok na probě v noviciatu, jakžto v našich ustanoveních se spatřuje, při čemž také i professí učiniti tobě dovolena byla. Když pak potom mateř tvoje, stratíce manžela svého, svých ostatních přátel a příbuzných zbavena v vlasti své České jsoucí do největší chudoby v starosti své jest přišla, dovolení s náležitým vysvědčením od důstojného a velebného předřečeného Pana pátera Jana Křtitele, převora Hory Stříbrné kláštera našeho, jsi požádal i za tu milost prosil, aby z provincie naší Polské do tvé vlasti České odejíti a svou mateř věkem sešlou a nedostatečnou živiti mohl a tu v Čechách nějakého místa na poušti k obývání sobě hledal k dokonání života v přemyšlování duchovním, v oděvu neb sukni bílé spodní tobě od téhož sv. řádu našeho kamaldulenského udělené, svrchní pak oděv sv. Ivana poustevníka nejprvnějšího povolání tvého patrona tobě nositi dovolen byl: v čemž týž velebný svrchu doložený p. páter s velebným konventem naším, ani abys ten svrchupsaný oděv svatého Ivana navrch nositi ani té našeho sv. řádu Kamaldulenského bílé spodní sukně neb tuniky (když jsi již od J. Excel. p. p. Norberta sv. římské říše hraběte z Šternberka v zámku Bechyňském z jeho křesťanské lásky a dobrotivosti místo k obývání svému sobě vyžádal) odjíti, odporen nebyl a netoliko to, ale také s náležitým tobě uděleným vysvědčením, vidouce, že by při kapli sv. Jiří v jmenovaném zámku Bechyňském takové pohodlné místečko k obývání a k vykonávání duchovních přemyšlování pohodlné bylo, propustil, abys tu na témž panství svůj život poustevnický a služby boží horlivě vykonával. — Pročež tebe všem v Kristu věřícím zvláště pak tvým patronům a dobrodincům komendirujeme poníženě prosíce, aby tobě z lásky křesťanské přáli, otcovskou a bratrskou láskou tebe darujíce přijali, za kteroužto křesťanskou tobě prokázanou lásku a dobročinnosť my dle ustanovení aneb regule naší povinni jsme všem našeho řádu dobrého přejícím ne těmito časnými věcmi, neb to řádu našemu nepřísluší, ale věčnými, z udělených božských nám darův a milostí bratrskou duchovní láskou vespolek se milujíce, odsluhovati. Pro důvěření pak k tomuto listu pečeť větší řádu našeho a shromáždění jsme přitiskli a se podepsali. Dáno na poušti Hory pokoje v Velikém vajvodství neb knížectví Litevském dne 3. měsíce Augusti 1683.

Zikmund hrabě Kolonič, biskup Vídeňský, schvaluje a stvrzuje nadací, kterouž byl učinil hrabě František Josef Černín z Chuděnic při kapli svatých Václava a Jana Nepomuckého při břehu Dunaje v Leopoldově ve Vídni vystavěné a za veřejnou vyhlášené, aby v ní každodenně čtena byla mše svatá, v neděli pak a svátky pro potěchu národa českého kázání českým jazykem aby odbývána byla.

Nadace (kteráž na věčné časy trvati měla, sice by rušitelé její před přísným soudem Hospodinovým v soudný den zodpovídati se musili) z německého na český jazyk převedena zní: „Já František Josef svaté římské říše hrabě, vladař domu Hradeckého a Chuděnického atd. známo činím tímto listem přede všemi a vyznávám za

sebe, dědice i potomky své, jakož vysoce důstojný a vysoce urozený pán a pan Zikmund z boží milosti arcibiskup Vídeňský, svaté římské říše kníže a hrabě Kolonič, k žádosti mé kapli od někdy otce mého Heřmana Jakuba hraběte Černína z Chuděnic v zahradě při břehu Dunaje v Leopoldově ve Vídni dobře vystavěnou a dvěma oltáři sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého vyzdobenou a vížkou se zvonem opatřenou posvětil, za veřejnou prohlásil, k tomu svolil, aby v ní každodenně jedna nebo více mší slouženo a v každou neděli a svátek ráno pro potěchu národa českého kázání českým jazykem držáno bylo s tou však výminkou, aby v kapli té žádné „actus parochiales“ odbývány, příspěvky sbírány nebyly a aby zápisem stvrzeno bylo, že kaple ta všelijakými aparamenty a jinými náležitými potřebami vždy opatřena bude: i slibuji, zavazuji se, své dědice i budoucí, že nejen ustanovenému té kaple beneficiatu mimo příslušné stálé obydlí na vychování jeho 325 zl. ročně ve čtvrtletních lhůtách odváděti, ale kapli na stavení opatrovati a všelikými aparamenty, světlem, vínem opatřovati budu. Za kterouž příčinou činím nadací 8500 zl. na uhražení výdajů a zajišťuji ji vším svým jměním „in genere“, zvláště ale v gruntovních knihách vídeňských jako v zástavu zapisuji jmenovanou zahradu v Leopoldově se vším příslušenstvím; vymiňuji si však, že takovou fundací i na jiném zboží zjistiti mohu. ɔc. Dán ve Vídni dne 17. prosince léta 1722.

Kolo illyrské.

Od Jana Hudce.

(Dokončení.)

Vjekoslav Babukić (1812.—1875.). Čím byl Daničić Vukovi, tím byl asi také Babukić Gajovi, háje pravopis jeho proti četným útokům a vysvětluje jej čtenářstvu Danice. Činnosť jeho byla ohromná; možno říci o něm, že byl pravou rukou Gajovou. R. 1830. přišel do Záhřebu do druhého roku filosofie a rok ten byl pro něho veledůležit. Poznav se v hlavní stolici trojjedné kraleviny se mnohými nadanými jinochy, kteříž byli nadšeni myšlénkou slovanskou a illyrskou, přidal se i Babukić k nim a od té doby stával se ponenáhlu z nejrozhodnějších a nejčinnějších pracovníkův a šiřitelů literatury a ideje illyrské. Za neúnavné píle prostudoval díla tehdejších slovanských velikánů českých: Dobrovského, Kollára a Šafaříka, zapomínaje při tom na svůj budoucí chléb, na své povolání. Přátelé radili mu, aby se uchýlil do theologie, ale živá touha, by zůstal pořád na blízku Gaje, vedla Babukiće jinam. Dal se zapsati na práva, bídně vyživuje se opisováním a kondicemi. Co pak se vědomostí dotýče, znal již z mlada dobře minulosť Slovanův a Illyrů; kromě toho byl také z těch nemnohých vyvolenců, kteří uměli pravý jazyk chrvatský. Po veškerých deset let od založení Danice stál mezi předáky duševního ruchu, přispívaje do časopisu onoho jak moha. Nejhlavnějším

však trudem jeho bylo, by rodáky své naučil novému pravopisu a nové mluvnici. V druhém ročníku Danice začala vycházeti mluvnice jeho „Osnova slovnice slavjanske narečja ilirskoga“ (č. 10.—15.). O díle tomto pracoval čtyři léta maje před očima mluvnice staroslovanské, české, polské, ruské, slovinské a j. Dílem tímto Babukić povznesl se na přední místo nových učencův illyrských. R. 1836. složil právnickou zkoušku a stal se suplentem uherského práva na akademii.

R. 1838. založen byl illyrský čtenářský spolek a Babukić jakožto tajemník byl jeho živou duší po osm let. Se Stankem Vrazem rozesýlal illyrské knihy do všech koutů slovanských. V Praze prodával mu je Šafařík, Hanka a Erben, v Pešti Kollár, v Požuni Ljud. Štúr, v Lipsku dr. Jordán, v Chrvatsku, Dalmacii a Slovinsku nesčetní Chrvaté a Slovinci. R. 1845. rozprodal sám přes 1200 illyrských knih. Roku 1842. stal se tajemníkem Matice illyrské a po třech letech professorem jazyka a literatury chrvatské na záhřebské akademii. Konkursu o stolici tu súčastnili se kromě jiných oba Mažuranićové, Topalović a Stanko Vraz. Na akademii působil po čtyři léta šťasten ve středu svých přemnohých posluchačův a ctitelů.

Roku 1850. však hvězda slávy i štěstí Babukićova začala hasnouti. Tehdy zrušena byla stolice staré filosofie na akademii a Babukić musil jako učitel na gymnasium. To však nebylo ještě takovým neštěstím, jaké teprve na něho čekalo. Bán Jelačić nařídil mu, by sestavil pro školy velikou mluvnici, slíbiv mu za arch po šedesáti zlatých. Babukić dal se do práce, dokončil mluvnici a vydal ji svým nákladem. Leč ministerstvo vídeňské neschválilo ji — že prý jest zastaralá a nesprávna. Rána ta schvátila Babukiće duševně i hmotně. A když mu ještě zděděný stateček v rodné Požeze vyhořel, byl zničen do čista. Po dvacet let potom živořil vzpomínaje si jako na zlaté sny na doby jinošství a svých ideálů. Téměř zapomenut zemřel ten, jenž prvý učil rodáky správnému pravopisu a mluvnici, jenž první učil je správnému mateřskému jazyku. Na poli mluvnice illyrské před Babukićem i po něm působili také Ig. Al. Brlić (Grammatik der ilyrischen Sprache, Budín 1833.; od r. 1836.—55. vydával „Občinski ilirski kalendar“, potom sbíral obyčeje slavonské a přeložil Kralodvorský rukopis); Jos. Drobnić („Ilirsko-njemački-talianski riečnik sa osnovom gramatike ilirske“ od Vj. Babukića, ve Vídni 1849.); Lavoslav Firholzer („Hrvatsko-slavonska slovnica za početnike“, ve Varaždíně 1847. a 1851.); Rudolf Fröhlich („Ilirsko-njemački i njemačko-ilirski rukoslovnik“, ve Vídni 1839.; „Mali Ilir“, ve Vídni 1840.; „Riečnik ilirskoga i njemačkoga jezika“, ve Vídni 1853.; „Theoretisch-praktische Grammatik der ilyrischen Sprache“, ve Vídni 1850.); Antun Mažuranić („Temelji ilirskoga i latinskoga jezika“ 1839.; „Slovnica hrvatska I.“ 1859.); dr. Matija Smodek (přednášel na záhřebské akademii r. 1831.—40. chrvatský jazyk); dr. Jakub Užarević (s Iv. Mažuranićem vy-

dal r. 1842. „Njemačko-ilirski slovar"); Fr. J. Volarić (Ilirska slovnica" 1852.).

Stanko Vraz, hrabě Janko Drašković a Vjekoslav Babukić vedle Gaje byli úhelnými kameny myšlénky illyrské, proto podána o nich zmínka obšírnější.

Do světa uvedl Gajovu Danici r. 1835. básní svoji „Danicza" Dragutin Rakovac (1813.—1854.). Káže národu chrvatskému, by s dennicí procitl a pracoval, svorným krokem kráčel, aby mu pak nezhynulo, co bylo jeho od starodávna. Báseň ta psána ovšem ještě kajkavsky. Rakovac neuveřejňoval mnoho básní a neměl také básnického posvěcení, jakož valná část tehdejších příležitostných veršovců: Vukotinoviće, Mihanoviće, Zdenčaje, Rusana, Tordinca a j. Veršovci tito podobají se ve přemnohé příčině „básníkům" našim z dob prvého probuzení, kdy se šmahem všechno chválilo a všemu důležitosť přidělovala, co napsalo se v mateřském jazyku. Památka však Rakovcova v literatuře nevymizí. Také jeho davorija (válečná píseň) „Hajdmo napred" přešla v ústa národu. Básnické ceny však postrádá. Každá sloha začíná a končí se tímto dvojverším:

„Hajdmo braćo, mi napreda,
vječni zakon zapovieda!" *)

Zmínky zasluhují také milostné písně jeho „Sila lásky" a „Vlasy mojí milé". Jinak byl Rakovac upřímný vlastenec-Illyr a zásluhy jeho o národní probuzení jsou nemalé. Pln obětavosti a beze vší sobeckosti věnoval své síly národu. Když r. 1841. ustavil se „Hospodářský spolek", Rakovac byl v něm prvým tajemníkem a redigoval také hospodářský měsíčník spolku toho po osm let. R. 1842. s Vrazem a Vukotinovićem jal se vydávati známý časopis již „Kolo". Aby se mysl lidu vytříbila a národní vědomí rozšířilo, napsal téhož roku populární „Mali katekizam za velike ljude". R. 1846. vydal tři svazky „Predavanja za seljaka" (Přednášky pro sedláky), od r. 1847.—50. vydával „Koledar za puk" (Kalendář pro lid). Konečně jemu a ctihodnému starci Vinku Sabljarovi mohou Chrvaté děkovati, že mají dosti zajímavé národní museum. Zejména Sabljar zůstavil mu soukromé sbírky své starožitnické a povzbudil tak i jiné, by ho následovali. Rakovac byl prvním kustodem musejním a po smrti jeho uvázal se v hodnosť tu vřelý přítel jeho, dotčený již Sabljar.

Ivan Mažuranić, druhý ze stoupenců Gajových, vyjmeme-li Babukiće, kteříž ohlásili se v Danici básní. Povolání věnoval se právnickému a v důstojnostech tak postupoval, že od roku 1873.—1880. byl i bánem chrvatským. Narodil se r. 1813. v Novém v chrv. Přímoří a nyní žije v Záhřebě. V dobách illyrských stával mezi prvými v zápase proti Maďarům a r. 1848. napsal také duchaplnou a vlasteneckou apologii domorodých práv a tužeb „Hrvati Magjarom". Největší slávy však získal si básní „Smrt

*) „Vzhůru bratři, ku předu jen,
věčný zákon rozkazuje!"

Smail Age Čengića", kteráž vyšla v almanachu „Iskra" r. 1846. Básní tou stanul v čelo epických básníků domácích. Čengic Aga a Horský věnec jsou nejznamenitější epopeje jihoslovanské. Mnoho básní lyrických Ivan Mažuranić uveřejnil v Danicích; doutnala v nich ovšem ta i ona poetická jiskra, ale básně ty přece nedojímaly, jsouce na moderní věk psány buď rozměrem antickým, buď obsahujíce mnoho živlu řečnického. Základ ku své slávě literarní, jež právě vrcholí v Čengići, položil si doplniv 14. a 15. ztracený zpěv z Gundulićova Osmana, když jej Matice illyrská chtěla vydati a r. 1844. také vydala.*) S bratrem Antonínem sestavili také slovníček, jenž vysvětloval neznámější slova v Osmanu a jenž vytištěn byl zároveň s Osmanem. Ivan Mažuranić jest z nejvzdělanějších mužů jihoslovanských. V literatuře chrvatské známi jsou celkem tři bratři Mažuranićové. Kromě dotčených již básníka Ivana i filologa a lit. historika Antonína vystoupil na veřejnosť ještě Matija Mažuranić, vydav r. 1842. pěkný příspěvek k historii a geografii bosenské „Pogled u Bosnu" (do češtiny přeložil V. D. Lambl).

Ljudevit Farkaš-Vukotinović, šlechtic, byl v dobách illyrských z nejplodnějších spisovatelů. Činným byl ještě dříve, než Danica byla založena. Do Danice podal mnoho básní a zejména milostných. Škoda, že cena prací jeho literarních na poli poesie, dramatiky a novellistiky daleko nedosahuje počtu napsaných věcí. S větším úspěchem Vukotinović zabýval se hospodářstvím a přírodopisem. Stal se r. 1867. pravým členem jihoslov. akademie a napsal s drem. Schlosserem veliké dílo „Flora Croatica". Potom ustrojoval terminologii hospodářskou.

Narodil se r. 1813. v Záhřebě; oddal se právům a zastával vysoké hodnosti. R. 1841. byl velikým sudím, r. 1847. poslancem na chrvat. sněm, od r. 1861.—1868. velikým županem križevským. Nyní žije v Záhřebě na odpočinku. Vědecká činnosť jeho náleží již dobám poillyrským. Pro národní život a jazyk přinesl veliké oběti.

Pavel Stoós**) (1806.—1862.) jest z nadanějších básníků doby illyrské a neprávem na něho zapomíná se v pozdějších letech. Stoós jest již poeta pravý, citem, vřelostí a něhou elegickou dojímající. Z počátku psal kajkavsky. Vrchol básní jeho jest dojemná elegie „Kip Domovine" (Obraz vlasti), napsaná již r. 1831. a uveřejněná v Danici roku 1835. V bouřlivém roce 1848 dal se strhnouti opravným ruchem, co se dotýče kněžstva. Upozornil tím na sebe všecky kruhy kněžské, ale také u vyšší instance tím si uškodil. Proto nebyl dlouho jmenován kanovníkem záhřebským, jak si toho přál, až teprve rok před smrtí. Povahy byl lidumilné jakožto kněz, o čemž nasvědčují mnohé příležitostné verše jeho, jež složil, jakoby zakázkou, na smrť vysokých osob anebo na po-

*) Obšírnější životopis s ukázkami a rozborem básní vyjde na místě jiném.

**) Pod básněmi tištěno jméno jeho původně Stóosz, Stoós; jiní zase píší jej Stoos nebo Štóos.

děkování jim za něco. Byla to pravá epidemie poklonkářská v poesii, kteráž v ostatek také u nás, jakož i v jiných literaturách dosti dlouho bujela. K tomu přece poesie není!

Matija Topalović (1812.—1862.) přistoupil do kruhu Gajova prvý ze Slavonců. Byl kněz biskupství djakovského a zemřel v hodnosti římského kanovníka. Danici podporoval velmi horlivě. Roku 1842. vydal v Oseku svazek básní svých „Odziv rodoljubnog srdca", „Tamburaši", národní písně po Slavoniji skupené, r. 1849. „Misli rodoljubne c. kr. austr. vojsci" a j. Z básní velmi krásná jest zejména „Bog i molitva", pravá to elegie a vzor básně nábožné.

Menšího významu jakožto pomahači Gajovi jsou kanovník Juraj Tordinac (psal verše do Danice); šlechtic Ant. Mihanović (předchůdce Gajův, jenž chtěl již r. 1818. vydávati „Oglasnik ilirski". Po všechen život byl ve službě diplomatické jakožto gubern. tajemník a konsul v několika východních městech. Žil od r. 1796.—1861. Památku jména svého však pojistil si navždy básní „Liepa naša domovino!" k níž Lichteneger složil nápěv. Báseň ta ovšem nenáleží ku všedním výtvorům podobného druhu, ale významu nabyla jako valná část illyrských davorií a básní vlasteneckých pouze znárodněním. Národ a mládež neměla tehdy jiných lepších textův a slov, proto přijímala. co jí bylo podáváno); opat a kanovník Jos. Marić (psal verše do Danice); kněz Drag. Seljan (geograf a liter. historik doby illyrské. Napsal „Početak, napredak i vriednost literature ilirske", v Záhřebě 1840. a potom kromě jiného r. 1883. I. díl „Zemljopisa pokrajina ilirskih"); Dragoila Jarnevićova (psala verše, dramata a dobré novelly posléze); šlechtic Fr. Žigrović-Pretočki (psal verše, dramata a vlastenecké brošury, jako německou „Über das Verhältniss Croatiens zu Ungarn", v Lipsku 1846. a j.); Ognjoslav Utješenović Ostrožinski (vydal sbírku básní r. 1845. „Vila Ostrožinska", z níž známa jest pěkná báseň „Jeka od Balkana"; činnosť jeho náleží již více dobám pozdějším).

Šlechticové a básníci Petr Preradović a Ivan Trnski jenom začátkem náležejí illyrismu. Preradović vystoupil zrovna jako hotový básník, kdežto Trnski psal z počátku věci prostřední.

Tomo Blažek, politický básník doby illyrské. Básně vydal mu pobratim Niemčić a měl dosti opletání s censurou, než vyšly u veřejnosť. Blažek mnoho nepěl, ale některé z písní jeho zasluhují uznání.

Ivan Kukuljević-Sakcinski. Literarní činnosť tohoto ctihodného starce jest podivuhodna a úžas vzbuzující. Ačkoliv i básně jeho: „Slavjanke" r. 1848., obsahem politické a plny vlasteneckého ohně a hněvu a některé práce dramatické pojistily mu jméno, tož hlavní činnosť jeho na poli literarní historie a dějin zapsala památku jeho zlatými písmeny. Již v rodině jeho žila láska k památkám chrvatské minulosti. Mnohými monografiemi snažil se osvětliti tmu chrvatské minulosti. Cestoval v rozličných dobách po všech vlastech svého národa, aby nejen život jeho a

obyčeje seznal, nýbrž aby starožitné památky, pokud možno, od záhuby uchoval. Druhý směr této činnosti byl politickohistorický. Kukuljević nejvice přispěl, že založena jest „Společnosť pro dějepis" a organ její „Arkiv za jugoslavensku povjestnicu". Bohatou činnosť jeho rozvrhnouti lze tudíž ve čtvero směrů: 1. směr básnický (básně, dramata, novelly), 2. historickoliterarní, 3. historickopolitický, 4. směr vztahující se k historii umění.

Dr. Dimitrija Demeter (1811.—1872.) byl z nejduchaplnějších přivrženců Gajových. Pocházel z rodiny řecké, kteráž se přestěhovala z Macedonie do Chrvat. Redigoval po několik let „Danici", almanach „Iskru". V „Kole" r. 1842. napsal krásnou báseň „Grobničko polje". Psal také povídky, dramata a libretta: „Ljubav i zloba" a „Porin". Hlavní zásluha jeho jest, že věnoval život i jmění své dramatickému umění chrvatskému. Od něho jest také poetická a ohnivá davorija „Prosto zrakom ptica leti" (Volně vzduchem pták si letí).

Šlechtic Ant. Niemčić (1813.—1849.) není pouze básníkem příležitostným, nýbrž dle svého vzdělání a nadání básníkem pravým. S pobratimem Blažkem stál ku Gaji hned z počátku. Znal také cizí literatury. V životě veřejném a zápasu netlačil se do popředí, ale byl všude, kde ho bylo třeba. Za restaurace r. 1845. byl také na Markově náměstí a jedva že ušel kulkám Hallerových vojáků. Byl poctivec od hlavy do paty a povolnosti chrvatské nijak nemohl pochopiti. Pro nešťastnou lásku odešel posléze do Italie hledat duši úlevy. Přátelství a pobratimství velmi dbal. Niemčić jest lyrik a nejlepší z básní jeho jsou „Turice", v nichž veškerým žárem opravdové duše opěvá nešťastnou lásku svou. Ve mnohé příčině podobají se Vrazovým Djulabium. Předčasná smrť zachvátila jej prostřed nadějného života.

Mirko Bogović, nadaný básník chrvatský; vydal básně „Ljubice" r. 1844., potom „Smilje i kovilje" r. 1847., politické „Domorodni glasi" r. 1848. Oddal se výhradně literatuře. Psal také dramata (Frankopan, Matija Gubec) a historické povídky.

Dr. Bogoslav Šulek, rodem Slovák, jest jedním z nejhorlivějších spisovatelů, kteří vytrvali. Přišed do Záhřebu byl nějaký čas v tiskárně Gajově, jemuž nejen v tiskových, nýbrž i v literarních záležitostech pomáhal. Dlouhá léta redigoval Danici. R. 1844. napsal brošuru: „Što namjeravaju Iliri". Znepřáteliv se s Gajem, redigoval r. 1848. a 1849. opposiční list „Slavenski Jug" a r. 1851. „Jugoslavenske novine". Později žil jakožto soukromý spisovatel v Záhřebě. R. 1855.—60. vyšel ve dvou svazcích jeho „Njemačko-hrvatski rječnik". Potom pracoval v oboru botaniky a hospodářství. Vypsal také ústavu chrvatskou „Ugarskohrvatski ustav". On byl prvý žurnalista chrvatský; přesnosť jazykovou spojoval se srozumitelností. Narodil se r. 1816.

Fran Kurelac (1810.—1874.) přítel a druh Gajův, znamenitý jazykozpytec, znalec chrvatského jazyka a povzbuzovatel národního uvědomění proti Maďarům. Napsal zejména „Recimo

koju", „Flumenensia", „Odgovor na one magjarske hartije, što je tužna Rothova vojska poniela", „Kako da sklanjamo imena?" a j.

Šlechtic Albert Ognjan Štriga pěvec divadla záhřebského, byl zvláštním zjevem za hnutí illyrského. Nová idea národnostní tak jej zaujala, že nedával si pokoje dnem ani noci, přemýšleje, jak by národní věci pomohl. Často se svými druhy obcházel záhřebské ulice, nadšení vlévaje měšťanům davorijemi illyrskými. Spřáteliv se s Lisinským pohnul jej, aby napsal chrvatskou operu „Ljubav i zloba". Cestoval s druhy po Chrvatsku, Slavonii, Banátě, Srbsku, Rusku, všude šíře známosť hudebního světa chrvatského. Zpíval také v Praze na stavovském divadle. Jeho úsilí lze hlavně děkovati, že r. 1869. oživla opět chrvatská opera. Narodil se r. 1821.

Ivan Krizmanić, opat (1766.—1852.), slavný mecen illyrských literátův a podporovatel Gajův, Vrazův, Lisinského a j.

Vatroslav Lisinski (1819.—1854.) jest nejznamenitější skladatel hudební za dob illyrských. Složil nápěvy k písním „Prosto zrakom ptica leti", „Dusi, koji rod svoj ljube", „Oj talasi", „U ilirsko kolo mili" a j., kteréž hýbaly pak vším národem. Prvá chrvatská opera jím složená zpívala se v Záhřebě r. 1846. od ochotníků, mezi nimiž byli Sidonija Rubido a Štriga. Od r. 1847.—1850. byl v Praze na konservatoři pod Kittlem a Pičem.

Šlechtic Ferdo Livadić (Wiesner) (1798.—1879.) byl druhým Tyrteem rozruchu illyrského. Od něho pocházejí nápěvy ku přemnohým vlasteneckým písním a davorím. Nejlepší tlumočník jich byl opět Štriga.

Ferdo Rusan (1810.—1879.), třetí skladatel nápěvů k písním a davorijím chrvatským. Zemřel úplně hluch. Psal sám písně a skládal k nim nápěvy. Od něho pocházejí nápěvy k davorijím „Složno, složno braćo mila", „Nosim zdravu mišicu" (svaly) a přemnohé jiné. Ku těmto třem lze připočísti ještě skladatele a citeristu Ivana Padovce. R. 1848. oslepl a prožil dlouhá léta v neštěstí a bídě až do r. 1875.

Hřivnou svojí k illyrismu přispěla i Dalmacie i Bosna. Tam dlužno jmenovati Pucića, Kazaliho, bratry Kaznačiće, Bana a j. a tuto namnoze mnichy františkánské Jukiće, Martiće, Nediće a j.

Něco o bohu Velesu.

Podává Č. Zíbrt.

O slovanském bohu Velesu vedle jiných napsali vědecky důkladné články Řeh. Krek, Arch. für slav. Phil., I. 134.—151., a Jos. Jireček, Č. Č. Mus., 1875., 405.—416., kdež sebráno hojně dokladů spolehlivých a objasněn význam tohoto božstva starých Slovanů. České zprávy o Velesu jsou čtyři: v Mater Verborum, v Tkadlečku, v latinsko-českých kázáních kněze litoměřického z roku 1471. (v univ. knih. pražské

sub IIF3) a v Rešelově Syrachu. P. Josef Jireček uvádí na zmíněném místě slova Rešelova: „Takž budeš potom to (že's tak zle koupil, t. j. zlou ženu vzal) teprva litovati a s takovou neodbytnou koupí sobě postyskovati, a vinšoval by sobě a ženě své zlé toho přál, aby divokou husí byla a někam k Velesu za moře zaletěla a věčně se domův nenavrátila.“ (Č. Č. Mus., l. c. str. 408.) Na základě těchto slov tvrdí (str. 415): „Z Rešelovy zprávy viděti, že si Čechové za XVI. věku Velesa myslili jakožto bytosť, ana v zámoří přebývá, kam se na podzim stěhují divoké husy.“ — Nemálo byl jsem překvapen pročítaje českou postillu Mart. Philadelpha Zámrského (z r. 1590.) slovy: „Při mnohých hned brzo po svadbě se stává: on sobě vinšuje, ženě pak své přeje, aby divokou husí byla a někam k velesu pryč na moře zaletěla a věčně se domů nevracela“ (str. 135.). Zde tedy přichází jméno Veles v známých posud českých památkách po páté. Ovšem že Zámrský opsal toto místo téměř doslovně z Rešelova Syracha (roku 1561. ponejprv vydaného) neudav toho po straně, ačkoli jinak vede si velmi bedlivě při citování dokladů. Byl bych se rád dopátral, odkud čerpal Rešel názor svůj, že by Veles „v zámoří přebýval, kam se na podzim stěhují divoké husy“. Náhodou čtu original, z něhož Rešel místy doslovně, místy volně překládal, totiž Kašpara Huberina „Spiegel der Haußücht, Jesus Syrach genandt, sambt einer kürtzen Aüszlegüng“, Norimberk, 1554. Na str. HhV píše o zlé ženě: . . . ünd woltest das ein solch böß weyb wer ein ganß, ünd Flüge über Meer, ünd keme nimmermehr heim.“ Rešel překládaje slova táto přidal do věty „Flüge über Meer“ „někam k Velesu“. Dle zprávy Tkadlečkovy a dle oněch kázání stotožňováno jméno Veles (v pokleslém již významu) se zmekem, čertem (Tkadl.), ďáblem (kázání uvedená). Tím snad byl Rešel sveden překládaje ona slova německá, že přidal „k velesu“ rozuměje tím, aby zlá žena šla někam k ďasu, čertu, ďáblu. Možná že při tom také narážel na jakýsi zvláštní význam Velesa, jako bytosti bájeslovně důležité, „v zámoří přebývající, kam se na podzim stěhují divoké husy“ (Č. Č. Mus., l. c. 415.), ale po přečtení originalu něm., kde Kašp. Huberin prostě a jednoduše praví, že muž si přeje, aby zlá žena „wer ein ganß, ünd Flüge über Meer“, možno též tvrditi, co výše pověděno, že totiž k oněm slovům německým přidal Rešel zmínku o Velesu beze vší zúmyslné narážky na jakýsi zvláštní význam téhož boha.

Z ruské vědecké literatury.

Píše Lad. Škorpil.

(Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія. С.-Петербургъ 1885. Dvanáct knih = části 237 —242. Redaktor L. Majkov.)

Časopis tento, který vychází již šesté desítiletí, jest zajisté jedním z předních publikací ruských, a kdo chce stopovati rozvoj vědeckého písemnictví na Rusi, najde k tomu zde nejvhodnější příležitosť a pomůcku. List tento vychází měsíčně ve velkých svazcích, z nichžto vždy dva a dva tvoří jednu část. Z předu se uve-

řejňují ministerská nařízení, pak následují rozpravy. Nemenší pozornosti než oddíl druhý zasluhuje „Kritika a bibliografie", kde se více méně podrobně oceňují vědecké spisy nejenom ruské a vůbec slovanské, ale i cizí. Čtvrtý oddíl věnován paedagogice, pátý pak, „Současné letopisy", zaznamenává veškeré důležitější zjevy v životě vědeckém, jako jsou sjezdy, činnosť učených společností, zprávy o universitách a j. V posledním oddíle pilně se pěstuje klassická filologie. Časem bývá připojena ku konci knihy příloha. Tak byla vytištěna v tomto ročníku část studie N. A. Ljubimova o Descartovi, tak k VI. knize přidána řeč prof. Nadlera: „O panování cáře Alexandra II." Ze všech odstavců chceme si zde všimnouti jenom té části, kde se tisknou rozpravy, a sděliti stručně, pokud je to možno, obsah aneb alespoň předmět jednotlivých statí.

A. J. Kirpičnikov: „Co víme hodnověrného o zosobněných božstvích slovanských?" (Kn. IX.). Rozprava obsahuje výklad a kritiku známých míst z Prokopia, Ditmara, Adama Bremského, Saxona Grammatika a j., kde se činí zmínka o bozích slovanských. Místy polemisuje spisovatel s Famincynem, o jehožto spise pojednal vloni na tomto místě dr. Polívka (Slov. Sborn. 1885., str. 331. a 389.).

V kn. IV. uveřejnil známý dějepisec bulharský M. S. Drinov zajímavý článek: „Nová církevněslovanská památka se zmínkou o slovanských apoštolích". Podává se nám dosud nevydané svědectví o bratřích soluňských, jakož i o čtyřech pokračovatelích svatého jejich díla: „Klimentu, Sávě, Gorazdu a Naumu; nová památka nevyniká sice obsáhlostí, zahrnuje však v sobě některá nová data. Nemenší pozornosti zasluhuje i výklad této památky; upozorňujeme na př. na výklad slova ‚Velický'. Dle slov Šafaříkových (Spisy III., 174.) povýšil cář Simeon Klimenta na biskupství Velické, kteréžto ve přední Macedonii, v krajině Dragovičů, tam kde nyní říčka Velica od hory Velice vedle soujmenné vsi do Strumice teče, ležící, místo starodávného biskupství Tiberiopolského zaujalo." Golubinský nazývá Klimenta Bělickým. Avšak Drinov při vysvětlení slova nové památky „Klimentu, učeniku jego jepiskopu velikije Moravi", vyslovuje a dokazuje domnění, že slova řeckých rukopisů (ἐπίσκοπος) Βελίτζας čili Βελίκας jsou zbytkem slova „Veliké" (t. j. Moravy). Slova rukopisu řeckého, že Tiberiopolis je tolik, co Velica, vyvracejí se svědectvím starší památky, kde se výslovně praví, že Tiberiopolis se jmenuje po slovansku Strumici.

O článku Petra Lavrovského: „Byl-li svatý Cyrill Soluňský biskupem?" učinili jsme zmínku již vloni. (Slov. Sborn. 1885., str. 446.)

V. G. Vasiljevský: „Obnovení patriarchátu bulharského za cáře Jana Asěna II. l. 1235.". (Kn. III. a IV.) Článek tento má za účel vylíčiti a novými fakty osvětliti dobu, kdy samostatnosť církve Trnovské byla uznána i od východních patriarchů. Rozprava nabývá zvláštní důležitosti tím, že tu použito nevydaných ještě listin

z řeckého rukopisného sborníku XIII. nebo XIV. stol., který přináležel kdysi klášteru sv. Kateřiny na hoře Sinajské a nyní se nalézá v císařské veřejné knihovně petrohradské. Spisovatel slibuje seznámiti v jedné z budoucích svých statí obecenstvo s obsahem právě dotčeného sborníku, nyní pak obrací hlavní zřetel k listině s nápisem: „K cáři (πρὸς τὸν βασιλέα), a vyslovuje na základě obsahu domněnku, že slovem „cář" nemíní se tu nikdo jiný než Jan Asěn II. (1218.—1241.).

V kn. VII. uveřejnil professor oděsské university, Th. J. Uspenskij, dokončení rozpravy z oboru byzantského a jihoslovanského práva s názvem: „Sledy gruntovních knih v Byzantii". Zvláštní pozornosti zasluhuje hlava poslední, kde se vysvětluje a určuje význam některých terminů právnických a kde se mluví o organisaci pozemků, udělovaných takovým rodinám, které byly v čas války povinny posýlati jistý počet branců k vojsku. Upozorňujeme také na zajímavou zprávu, sestavenou dle starobulharské pozemkové knihy, kterou vydal spisovatel r. 1883. v Oděsse (Матеріалы для исторіи землевладѣнія въ XIV. вѣкѣ) a týkající se území soluňského: „Již po době značného vzrůstu řeckého živlu v Thrakii a Makedonii, po rozmanitých prostředcích, užitých císaři Komneny k vytlačení Slovanů z pobřežných zemí od moře egejského, v polovici XIV. století nalézáme v nejjižnějším koutě Chalkidiky, v sousedství s Athoským poloostrovem šest dědin, z nichžto čtyři mají beze sporu slovanská jména: Gradec, Lužьca čili Lužьsko, Kamenica a Konьdogrica" (str. 2. a 3.).

Zvláště pilným spolupracovníkem dotčeného časopisu jest odjinud dobře známy A. N. Veselovský, jenž vynikl svými důkladnými studiemi srovnavacími v oboru národních pohádek, legend a písní. Z jeho péra pocházejí čtyři články, a sice: „Ondřej Kretský v legendě o krvosmilníku a pověsť o apoštolovi Ondřejovi" (kn. VI.); „Lednové rusalie a gothské hry v Byzantii" (kn. IX.); „Dvě poznámky k otázce o pramenech srbské Alexandreidy" (kn. X.) a „Drobné poznámky k bylinám" (t. j. národním písním epickým, v kn. XII.). Třetí článek jest dodatek k obšírné rozpravě: „K otázce o pramenech srbské Alexandreidy", která vyšla v témž časopise r. 1884. V první „poznámce" jedná spisovatel o pověstech týkajících se narození Alexandrova a čerpá hlavně látku ze známé sbírky Verkovičovy, kterou spolu s Geitlerem a jinými uznává za úplně pravou. Druhá čásť článku věnována otázce o záhadném národě „Chanelius, Kanelieъ, Chanané-Kynokefalové atd.", jichžto jméno se vyskytá v památkách starofrancouzské a provençalské poesie, jakož i v památkách řeckých a slovanských. Ze čtyř dotčených statí zasluhuje obzvláštní zmínky druhá. Zprvu uvádí spisovatel stará svědectví o tom, jak a kde se slavívaly národní svátky řečené „Rusalia" čili „Rozalia", které se dosud zachovaly v Albanii a v albanských osadách v Kalabrii, pak v Rumunsku, Srbsku, u Slovinců a Rusů. Název rusalií byl dosud přenášen obyčejně na svátky letničné: tak na př. církevněslov. „на роусалию" = εἰς τὴν ἁγίαν πεντηκοστήν; rum. rusale, rusáli = pentecôte. (Srovn. Šafaří-

kovy spisy III., str. 85. a n., Jirečkovy Dějiny nár. bulh., str. 82). Jen pořídku vyskytovaly se zprávy, že rusalie byly slaveny také o vánocích, a právě touto výminečností stávaly se pochybnými. Nyní však pochybnosť tato úplně mizí, poněvadž v jižní Makedonii byl objeven velmi zajímavý obřad, konaný o vánocích a označovaný starobylým názvem „rusalií". Zásluha tohoto nálezu přináleží K. Šapkarevu, jenž vydal r. 1884. v Plovdivě bulharský spis s názvem: „Rusalie, starobylý a velmi zajímavý obyčej bulharský, zachovaný podnes v jižní Makedonii". Veselovský uvádí u výtahu popis právě dotčeného obyčeje a přirovnává jej ku „gothské hře" byzantského dvorního ceremonielu, o nížto se zmiňuje Konstantin Porfyrorodný.

P. A. Rovinský: „Poměr Černé Hory k Rusku za doby vladyk" (kn. VI.). Spisovatel kreslí na základě nových, dosud nevydaných listin postavení, jaké zaujímala Černá Hora k říši ruské, spolu pak dějiny, jak z několika kmenů, kterých si kdysi málokdo všímal, utvořila se ta malá říše bohatýrů, která tolikráte dovedla vzbuditi k sobě úctu celé Evropy. Ačkoli se Rusko několikráte, jako na př. za Kateřiny II. a Alexandra I., odvrátilo od Černohorců, přece se vladykové nespustili pevného přesvědčení, že jim nelze očekávati spásy od nejbližších sousedů, nýbrž od té říše, která jest obydlena národem též víry a téhož původu. Jak Černohorci na tento poměr hleděli a zajisté i nyní hledí, vysvítá nejlépe ze slov, vzatých spisovatelem našeho článku z odpovědi nejsvětější synodě (z počátku tohoto století): „My, lid černohorský a brdský, nestojíme v poddanství říše ruské, nýbrž v její moralní ochraně. Prokazujeme-li tedy ruskému dvoru oddanosť, věrnosť a horlivosť, činíme tak pouze pro stejnou víru a původ. I budoucně a na věčné časy chceme zachovati touž horlivosť k ruskému dvoru, vyjímajíc arci ten případ, kdyby samo Rusko nás od sebe odpudilo, čehož my však nikdy neočekáváme. My, lid černohorský a brdský, pokud na Rusi trvati bude pravoslaví, zůstaneme na věky věrnými a upřímnými k Rusku, leč s tou podmínkou, že nikterak nehodláme vstoupiti v poddanství Ruska, v němžto se nalézají národové obývající v něm." Rovinský končí svou zajímavou rozpravu rokem 1830., dokládaje, že další dějiny této otázky mohou býti napsány teprve tehdy, až budou dostupny dějepisci listiny z doby cís. Mikuláše I. a Alexandra II.

V kn. II. uveřejněna rozprava slovutného znalce slovanského práva, V. V. Bogišiče: „O jednoduché rodině vesnické u Srbův a u Chrvatů". Spisovatel rozeznává u tohoto národa čtyři druhy rodiny, a sice: 1. tak zvanou „zadrugu", t. j. vesnickou společnosť rodinnou, skládající se z několika bratří, bratranců a vzdálenějších příbuzných s jejich manželkami a dětmi, mají-li jaké; 2. prostou rodinu selskou, sestávající obyčejně pouze z muže, ženy a jejich dítek (tento druh jest mezi filology a právníky znám pode jménem „инокосна" [příd. jm.] čili „инокоштина"); 3. rodinu městskou, která se v podstatě neliší od rodiny veškerých měst evropských, a 4. rodinu moslemskou. V článku svrchu dotčeném obrácen

hlavní zřetel na druhý způsob a dokázáno, že prostá rodina vesnická nemá nic společného s rodinou městskou, jak se učenci dosud domnívali, vidouce v ní pravý opak tak zvané „zadrugy“, ale že „zadruga“ i „inokoština“ spočívají na témže základě a jsou jen dvě rozličné fase téhož zjevu. Dále sdílí Bogišić, že on i mnozí jiní pozorovali v jihoslovanských zemích, že lid neužívá slova „zadruga“, ale že říká prvnímu druhu: „кућа“ (familia); s tímto významem vyskytuje se slovo toto již ve XIV. stol. v zákonníku Dušanově) „задружна“, druhému pak „кућа инокосна“.

S. P. Timofejev: „Pověsti o kulikovské bitvě“. (Kn. VIII. a IX.) Je to historickoliterarní studie o ústních, rukopisných a tištěných památkách, jednajících o krvavé bitvě, v nížto r. 1380. zvítězili Rusové nad Mamajem. Činí se zmínka také o Erbenově vydání slova o výpravě Igorově a Zadonštiny a vytýká se vydavateli, že se příliš držel vysvětlivek J. Srezněvského. V poznámce uvádí se případný příklad na důkaz tohoto tvrzení.

S. N. Seredonin: „Anglické zprávy o Rusku ve druhé polovici XVI. století“. (Kn. XII.) Pro dějiny Ruska od r. 1533. do r. 1591. mají velikou důležitosť zprávy tehdejších anglických kupcův a cestovatelů po Rusi, a sice takovou, že se mohl Bodjanský, arciť cum grano salis, vyjádřiti, že 4. hlava X. sv. Karamzinových dějin není nic jiného nežli překlad anglického spisovatele Fletchera. Angličané poprvé vstoupili na ruskou půdu r. 1553. u ústí severní Driny; cář Ivan Vasiljevič dověděv se o jejich příchodu, velice se zaradoval a laskavě přijal kapitána a mužstvo cizí lodi. Naskytlať se mu takto příležitosť učiniti spolek a nabyti styku se západní Evropou, která se svou sběhlostí ve válečnictví mu byla tak potřebnou v zápase s nejbližšími sousedy. Okolní říše řevnivě stopovaly styky moskevského cáře se západem a nepropouštěly svým územím cizinců, kteří hodlali vstoupiti do služeb ruských. Lze tedy pochopiti spokojenosť a radosť Ivana Hrozného, když se dověděl, že Angličané vynašli cestu do Ruska, na které nikdo nemohl překážeti jeho stykům se západní Evropou. Proto obdařil anglické kupce rozsáhlými privilejemi a otevřel cestu mnohým kupcům do Ruska. Jeden z následků toho bylo to, že se objevila celá řada spisovatelů, kteří hleděli své krajany seznámiti s ruskou zemí, s její obyvateli, náboženstvím, obchodem atd. Spisovatel výše dotčené rozpravy podrobuje všecky tyto spisy důkladné kritice a ukazuje, pokud každý z nich zasluhuje víry. Zvláštní zřetel obrácen arciť na nejdůležitější dva muže a jich spisy: „Travels of Horsey“ a „Of the Russe Common Wealth“, pocházející z péra Fletcherova. Podotýkáme, že v článku možná najíti veškerou literaturu, nesoucí se k tomuto předmětu.

A. S. Lappo-Danilevský: „Cizozemci v Rusku za panování Michaila Fjodoroviče“. (Kn. IX.) Rozprava je rozdělena na čtyři odstavce. V prvním jde řeč o tom, jací cizinci a za jakými účely přijížděli do Ruska za cáře Michaila (1613.—1645.). Byli to hlavně Angličané a Holanďané, kteří co kupci, válečníci, řemeslníci a lékaři dílem sami, dílem na vyzvání cářovo do Ruska přijížděli.

Ve druhém odstavci jedná se o cestách, po nichžto se cizinci sjížděli do moskevského cářství: jedni putovali přes Archangelsk, jiní přes Narvu a Novgorod, jiní přes Vilno a Smolensk (této cesty užívala pouze cizí poselstva; za války pak s Polskem v prvé polovici XVII. stol. jízda těmito místy skorem úplně přestala), jiní zase, najmě Řekové, Valaši a Srbové přes Voroněž. V hlavě třetí mluví se o právech a povinnostech cizinců, ve čtvrté pak o veřejném mínění jaké se v ten čas utvořilo na Rusi v příčině cizinců, jakož i o prospěchu a škodě, jaké z tohoto četného přicházení plynuly.

V. P. Naumenko: „Chronografy (kroniky) jihoruské redakce". (Kn. V.) Literarní historikové ruští nejednou ukazovali na ten zvláštní zjev, že se v Malorusku zachoval tak nepatrný počet chronografů, mezi tím co ve Velkorusku jich nalezeno více nežli sto. Proto také nebylo dosud na jisto postaveno, zdali v Malorusku vznikly kroniky zvláštní redakce. Kromě známých čtyř chronografů jihoruských popisuje spisovatel ještě pátý rukopis, jejž si zaopatřil z jedné privátní knihovny, a ukazuje, že i v Malorusku samostatně vznikly kroniky. Ku konci rozpravy vysvětluje spisovatel, proč se zachovalo tak málo rukopisů, dokládaje se slov polského spisovatele Jaroševiče (Obraz Litwy pod względem jéj cywilizacyi. Wilno 1844., str. 107. a 108.) o řádění jezuitů, kteří pálili a ničili veliké knihy a rukopisy; zároveň pak vyslovuje naději, že se podaří ještě najíti chronografy, maloruským jazykem psané.

J. A. Šljapkin: „K dějinám polemiky mezi moskevskými a maloruskými učenci ku konci XVII. století". (Kn. X.) Vliv Polsky na sousední Malorusko jevil se v nejednom případě: jazyk. hudba a umění vůbec, taktéž i církev poskytují celou řadu případných dokladů. Spisovatel svrchu dotčené rozpravy vybral si za úkol polemiku, která se rozpředla v druhé polovici XVII. stol. v příčině otázky o tom okamžiku mše, kdy se mění chléb a víno v tělo a krev Kristovo. Maloruští učenci hájili mínění, kterého se přidržuje západní církev. Spor se skončil vítězstvím mocnějších protivníků moskevských.

J. V. Barsov: „O vlivu apokryfů na církevní obřady a malbu". (Kn. XII.) Spisovatel uvádí některé malby a církevní písně a vysvětluje je apokryfickými spisy prvních století křesťanských.

M. A. Ljubovič: Albrecht, vévoda pruský, a reformace v Polsku". (Kn. VIII.) Jak už z názvu vysvitá, jedná se v této rozpravě o šíření učení Luterova mezi Poláky, kteří se na počátku nechovali na odpor reformaci. Hlavním ochráncem této propagandy byl Albrecht pruský, který se snažil zprvu zbraní vyzouti se z lenní povinnosti a závislosti na Polsce, po porážce však se rozhodl šířiti nad Vislou učení Luterovo, k němužto se i sám přiznával, a takto si získati mezi polskými pány přívržence, kteří by mu dopomohli svrci se sebe nepohodlné jho. Za tímto účelem utvořena celá protestantská literatura polská, proto založena roku 1544. v Královci protestantská universita, kde mnozí Poláci

nalézali laskavé přijetí a hojnou podporu ke vzdělání; dvůr pruský byl dokořán otevřen všem, kdo v sousedních říších pro protestantism zakoušeli příkoří a utrpení. Bratří čeští našli útočiště v Prusku. Za čtyřicet let pracoval Albrecht o této úloze, ale dospěl hlavně přičiněním kardinála Hosia k tomu přesvědčení, že všecko jeho namáhání je marné. Poněvadž se v tomto článku nejednou mluví o bratřích českých, doporučujeme jej našim čtenářům, podotýkajíce, že je to první podrobnější práce o tomto předmětu a že spisovatel užil při svém badání nevydaných listin, nalézajících se v archivu královeckém. Dovolíme si uvésti jeden výňatek: „Poláci-protestanti pochopovali úplně prospěch polských překladů církevních knih, které se skládaly v Prusku, a chovali se k té věci přátelsky... Velká část těchto knih byla vytištěna v Královci od Čecha Alexandra, který byl zprvu tiskařem v Litomyšli a po vydání králem Ferdinandem I. r. 1548. ediktu proti bratřím českým odešel se mnoha jinými do Pruska. Roku 1554. mezi jiným vydal překlad českého kancionalu*) čili sborníku duchovních písní a v dedikaci této knihy králi Zikmundovi II. Augustovi vysvětloval pohnutky, které ho k tomu přiměly, následovně: „Po vytištění polského překladu Nového Zákona, uchystaného Seklucianem, někteří nábožní lidé a křesťanští pánové žádali ode mne, abych horlivě pokračoval u vydávání podobných knih, přispívajících k uspořádání církve, a aby se takovým způsobem slovo Boží ještě více šířilo a rozkvétalo mezi národem polským..." Překlad z češtiny byl obstarán Valentinem Brozovským.

Zcela nezávisle na předešlé rozpravě vznikl článek N. J. Karějeva, nesoucí se k témuž předmětu: „Otázka o náboženské reformaci XVI. století v Rzeczi pospolité v polském dějepisectví". (Kn. XI.) Spisovatel stopuje a oceňuje stanovisko dějepisců polských, z něhož tito jednali o šíření učení Luterova v Polsku. Zaznamenává, že je to pro vědu velikým pokrokem, že mezi Poláky v příčině zmíněné otázky nabývá vždy více platnosti známé heslo: sine ira et studio, že počínají stejně uznávati dobré stránky učení nepřátelského katolicismu. V článku tomto možná najíti seznam a ocenění spisů polských, ruských, německých a j., které si vybraly za účel vylíčení náboženského hnutí mezi Poláky v XVI. století. Činí se zmínka o Tomkově článku: „Snahy domu rakouského o nabytí koruny polské v XVI. stol." (Č. Č. M. 1851.) a o Perwolfově stati: „Čechové a Poláci v XV. a XVI. stol." (Osvěta 1873.)

J. K. Grot: „Sprengporten, švédský vystěhovalec za Kateřiny II.". (Kn. I. a V.) Spisovatel seznamuje nás s pracemi nejnovějších dějepisců finských o pověstném Sprengportenovi a živými barvami líčí počátek války Švédů s Rusy (roku 1788.), jakož

*) Z názvu kancionalu, který jest úplně uveden na str. 185. v 2. pozn., dá se souditi, že dotčený Alexandr nebyl nikdo jiný, než A. Aujezdský, o němžto se činí zmínka v Jungmannově historii II. vyd. str. 62. pod čís. 48. Na posledním listu polské knihy jsou vytištěna tato slova: „Roku... MDLIIII wydrukowan a dokonan iest tento cantional... przez mię Alexandra z Augezda a Zwolenic, impressora z Litomyśla z wielką pracą..."

i snahy Finů odděliti se od nadvlády švédské a utvořiti samostatné území pod ochranou říše ruské. Článek není dosud ukončen.

Ku konci uvedeme ještě tři články, které jsou vytištěny v druhém odstavci: Th. D. Baťuškov: „Saga o Finnbogovi Silném". (Kn. II. a VII.), N. M. Blagověščenský: „Sedmá satira Juvenalova" (kn. I.) a V. A. Žukovský: „O postavení Parsů čili Hebrů v Persii" (kn. I.).

Srbské učené družstvo v Bělehradě.

(Извештај управе српскога ученог друштва о књижевном раду и новчаном стању у години 1886.)

Jako my máme svou Král. učenou společnosť, mají Srbové svoje Srbské učené družstvo, jehož úkolem jest, aby vzdělávalo jazyk a povznášelo vědu, jazykem srbským pěstovanou. Právě vydalo družstvo toto svou zprávu o literarní činnosti a finančním stavu za minulý rok. Ze zprávy se dovídáme, že družstvo vydalo r. 1885. šest knih Glasnika, organu to svého, (čís. 61.—66.) ve 144 arších; při tom však podotknuto, že, ačkoli pro nastalou loni válku nebyla doba pro literaturu příznivou, dostalo se družstvu přece tolik prací, že šest jich musilo odložiti na příští rok. Většího rozboru knih těch „Izveštaj" nepodává, za to však přináší krátké dějiny družstva. — Srbské učené družstvo bylo založeno již koncem r. 1841. (tenkráte ovšem nazývalo se: Družstvo srbské slovesnosti), avšak pro nepokojné poměry srbské počalo svůj organ „Glasnik" vydávati teprve r. 1847. Celá činnosť spolková mimo onu přechodnou může se rozděliti na dvě periody, a sice od r. 1847. do r. 1866 a od r. 1877.—1886. V prvé periodě není tolik spisovatelů jako ve druhé, pracuje se jen o jazyku a historii srbské, politické i literarní; teprve na sklonku pěstují se vědy přírodní a jiné. Státní podpory dostávalo družstvo tenkráte na rok 1200 denárů, a Glasniku vycházela ročně vždy jedna kniha (r. 1848., 1850. a 1864. nevyšla žádná, avšak r. 1862., 1863. a 1866. za to dvě knihy). — Ve druhé periodě pěstují se rozličné vědy i umění (jsou totiž při družstvu čtyři odbory: přírodovědecký, filosofický, historický a umělecký), spisovatelův jest mnohem více, a podpora státní se zvětšila na 12.284 denárů. Druhou periodu možno opět rozděliti na 3 doby: V prvé, 7leté (od 1867.—1873.), vyšlo 23 knih „Glasnika", ve druhé, 9leté (od 1874.—1882.) vyšlo 21 knih, ve třetí pak, 3leté (od roku 1883.—1885.) vyšlo 19 knih, tak že průměrně přijde šest knih na rok. Z číslic těch nejlépe viděti, že družstvo utěšeně zkvétá, mohouc za 3 léta vydati tolik, co dříve za 7 nebo 9 let. — Pro obmezenosť místa nelze nám vypočítávati dle jména všechny spisovatele, kteří v učeném družstvu pracovali, podotkneme jen, že v prvé době bylo jich 46, ve druhé 45, ve třetí pak 68 (z českých spolupracovníků jmenujeme K. J. Jirečka a Edv. Jelínka). — Ve druhé své části podává „Izveštaj" seznam prací svých členů za minulý rok ve všech 4 odborech, z nichž uvedeme pouze některé. Z odboru filosoficko-filologického zasluhují pozor-

nosti práce Lj. Stojanovićovy (o některých starých rukopisech a sbornících srbských), A. Vasiljevićovy „Psychologické zvláštnosti srbs. národa" a j., z odboru historického práce metropolity Savy Kosanoviće (týkající se archaeologie a dějin Bosny), Marka Dragoviće (Materialy ku historii Černé Hory), dra. Jovana Ristiće (Zevnější poměry Srbska. Pád oligarchie, 1856.—1858.) a j. Odbor tento jednal též o cestě Vitkoviće do Uherska ku prozkoumání pramenů, týkajících se srbské historie, jakož i o archaeologicko-ethnografické cestě prof. Risty Kovačiće po Baru a jižní Italii. V odboru bylo také navrženo, aby byla vláda požádána za podporu na prozkoumání pramenův pro srbskou historii ve vatikanském archivu, který jest nyní přístupným. Podobně i z odboru pro umění vyšly pozoruhodné práce z péra Vida Vuletiće-Vukasoviće (Některé zvláštnosti o kultuře jižních Slovanů), dra. Milana Jovaniće, M. Valtroviće a D. S. Milutinoviće. V odboru pro umění konaly se plány pro pomníky Dositeji Obradovići, Vuku Karadžići a J. Daničići.

Všechny čtyři odbory se na tom usnesly, aby byl konán v Bělehradě sjezd (kongress) jihoslovanských spisovatelů. Rovněž byl složen program pro 50. ročnici literarní činnosti řádných členů Maletiće a Bana, prvou to slavnosť toho druhu v Srbsku. Za správní dobu utrpělo družstvo citelnou ztrátu smrtí několika svých členů; zemřeliť kromě Viktora Huga P. Jovanović, dr. Jovan Subotić a J. S. Aksakov, jejichž životopisy Izveštaj podává. — Příjmů mělo družstvo lonského roku 17.188·86 den. (z toho připadá na státní podporu 15.283·80 den.), vydalo však 17.268·95 den., tedy o 80·09 den. více než přijalo. — Končíme trefnými slovy Izveštaje: „Při poměrně velikém počtu srbských spisovatelů s obou stran Sávy i Dunaje, při jejich činnosti ve všech oborech vědy a umění, při jejich nadání, vědomostech a citu pro jazyk, při jich vlasteneckém vědomí a pracovitosti, mohli by Srbové zaujati ve vědě a umění nejpřednější místo mezi jižními Slovany, kdyby v jich osvětové práci bylo trochu více plánu, materielní podpory, svornosti a sdružování se, aby svoje rozstrkané literarní fondy a jednotlivé literarní spolky shromažďovali pod mocné křídlo srbské akademie pro vědu a umění a tak spojeni aby počali pracovati plnou silou. Srbský národ zasluhuje úplně, aby jeho intelligence o té idei trochu se zamyslila, aby ji pěstovala a aby ji hleděla co nejdříve uskutečniti."

K. Kadlec.

Stanko Vraz vld. p. far. J. Roštlapilovi. *)

Bog Vaſ ſprimi, dragi v' duhi ſlavenſkem brate!

Ne zhudte ſe, kaj Vaſ liſtek is rok besimenitih doſegne in is krajov, odkud, kak Vaſh in moj uzhitelj (Bog mu daj Mosesove leta!!) pravi, — neposláno — geště nikoho to ke Sláwě, — ač gim dáwno mjsta přichystáno. — ne zhudte se, kaj i v' teh rajſkih puſhzhah ſlavenſkih glaſov (ak ravno ſlabih!) zhuti, in nehajte mi sameriti — ah ne bote mi ne, ker mi ſerze pravi,

*) Za laskavé sdělení tohoto zajímavého listu znamenitého básníka děkujeme panu archiváři města Prahy, dru. J. Emlerovi, kterýž jej obdržel pro Museum české od vld. p. P. Roštlapila.

kaj ſva oba ſina jedine matere, brata v' duhi, naſha shivota in shile ſoſtatki jednega mosga in jedne kervi.

Na ſprehaji ſem vzhera ſrel vaſhega prijatelja g. Petra s' nekim Dalmatinzom vred, kterega ſem she dolg zhaſ posnal. Sh-njim neke beſede govorivſhi o naſhega odzeſtovanja, ſi taki je Vaſh prijatelj sgolzhal, kaj naſkorema odhajal bo proti ſevru, t. i. na Zheſko. Kak na vſakega Slavena rad po njegovem narezhji (— na kelko mi je snano) sgolzhim, ſim taki na njega po mojem zheſkem sgolzhal — al vſtrit mojej vzhaki ſem svedil is njegovih uſt, de mu je narodna ſlovesnoſt jako prijeta. — Po gorlivih rezhih vgodiva na časopis museum českého, na zheſke ſpiſatelje, na Čelakowskega, Kollara in po njem na Vaſſ.

Ker mi je pravil, kaj ſte Vi naj bersh moj verſtnik (ὁμήλικος), ſem nakanil Vam itaki in s' prepolnega ſerze mojo prefilno naklonoſt do Vaſ piſati; al sdaj ſe mi od radoſti miſli tak po glavi pletejo, de nevem kaj bi Vam roka moja trepezha nasnamila, kaj bi Vam bilo naj drashe in prijatneshe.

Dobro snam, blasheni Zheſhe! de Vi zheſtitelj in uzhenez Kollarov ne ſamo s' Zhehmi ſmilenje mate, kda je nesgoda obide, ter ſe vſakim ſlavenſkega imena bratom, kda ſe njim sle pripeti, tak bote i ſmilenje meli s' naſhim vbogim Slovenſkim narodom v' Stajari, kterega narezhje ſhe je prezej zhi.to. al ga doſdaj njegovi ſpiſatelji oſkrunjavali ſo. Naſhe mladenzi ſo po nemſhkem sredjeni, — in tak na pol Nemzi. Malo naſ je, ki ſmo ſe nemzhini odtergali. — Vlaſtenſke miſli in vnetnoſte beſede do narodnoſti je pri naſ v dolnem Stajari blasenje. — Spiſatelji ſamo abezede smiſhlavajo, v' vlaſtnem narezhji nizheſar s' vun nekih po nemſhkem ſkopizhenih (k. kopito) molitev ne piſhejo, kaj njih malokda ſelanez rasumi. Severnih Slav. jesikov, brez kterih pomozhi saſtonj na ispaſenje zhekamo, ſe ſkoro noben ne vuzhi. „She bi Vam lahko vezh tak shaloſtnih obraskov ſtatka na hih Slovenzov piſati mel, ali neham vaſhega zhutlivega ſerza sh' njimi trapiti. Miſlé, de u vaſhem knishſtvi malo zhe ne nobene Slovenſke al Hrovatſke knishize najti nebo, Vam te drobtinize naſhe ſlabe slovesnosti, in neke peſmizhke Horvatſkih pevzov pridenem, s' tem raj, de menim, de Vam bo prijeta mojega brata Gaja vlaſtenſka peſem, kteri Vam v' 456 znělki Sl. Dc. pridrushen ſtoji.

Oſudek Zhelakovſkega o naſhe zhbelize, ſte, dobro snam, v časop. m. česk. zhteli; tam ſo i neke Preſhernovih peſem preloshene, lahko je tak originalu priravnate. Rad bi Vam i pervi in drugi svesek poſlal, al, bogushal! njuj nemam, in u Gradzi njuj taki ne dobiti; tedaj proſim to sa dobro vseti, kaj ſem sdaj premogel. — Htel ſem v' Dunej mojih prijatlov obiſkavat, ali nedvorliva polizija mi je ne htela mojega zeſtovnega piſma v' Dunej prepiſati; in po takem je moje veſelje ſkaljeno in she dolgo gojena nadaja prezh, ſe tam s nekimi vlaſtenzi drugih slav. narezhej siti, — in, ako bi mogozhe bilo, v' Peſht k' nogam naſhega proroka romariti. Sklenem moje neſporedjeno piſanje s' pobratinskô proſhnjô mojo dersnoſt ne sa sle vſeti (sic, in zhe mi dovolite, proſiti Vaſ sa odpiſek. — Bog Vaſ ſpremi na radoſt Vaſhega sveſtega brata

J. Stanovita Frasa
Slovenza.

Moj adreſ je:

N. N. uzhenzu modrosnanſtva drugega leta. — Stanujem v' Murvorstadt, Mariahilfviertel Nro 510. 1. Stock. Piſal v' Gradzi, na den ſv. Hyneka 1834.

Polští hosté v Národním divadle.

Sesterská Polska tou dobou honosí se dramatickými silami pěveckými, z nichž mnohé k sobě dovedly upoutati pozornosť celého světa hudebního. Pí. Sembrich-Kochańskou, jež se těší nejzvučnější pověsti ze všech a jež právě v těchto dnech celý Berlín udržuje v permanentním nadšení svými pohostinskými hrami v Krollově divadle, dosud jsme bohužel u nás nepoznali; z ostatních známých jmen před rokem jsme u nás měli slč. Hermanovou.

jejiž v pravdě znamenitou specialitou byla Bizetova „Carmen“; s hrdinným tenorem p. Mierzwińským jsme se právě rozloučili po trojím vystoupení v Národním divadle a nyní dokonce nás pí. Tereza Arklová ze Lvova svým stříbrozvukým hlasem a pozoruhodným uměním tak okouzlila, že jsme si ji zde připoutali ve svazek operního personalu našeho.

P. Mierzwiński zpíval u nás své nejoblíbenější partie: Arnolda z Rossiniho „Viléma Tella“, Manrica ve Verdiově „Troubadouru“ a Raoula v Meyerbeerových „Hugenotech“. Jest to velký, pravý hrdinný tenor s barytonově plnými tony ve střední poloze a při tom s tóny fenomenálně zářivými v poloze nejvyšší až k pověstnému cis!

Bohužel neměli jsme z jeho výkonů požitek celý, nezkalený; náš ctěný host byl totiž stižen silným chrapotem a byl již na to připraven, že pro tentokrát své pohostinské hry u nás odloží a vrátí se k nám až později při dokonalé vládě nad svým orgánem. Zatím však po čtyřech dnech odpočinku chrapot povolil tou měrou, že se p. Mierzwiński odhodlal k vystoupení.

Stopy chrapotu však zcela nezmizely a jevily svůj patrný vliv v nevolném tvoření mezza voce, v nepřirozeném tisnění tónů střední polohy a následkem toho v pravidelném distonování — a přes vše to p. Mierzwińskému přece se podařilo proniknouti vítězně a uchvátiti veškeré posluchačstvo k nadšenému obdivu, ovšem pouze v jistých místech a sice takových, jež smělým obloukem fráse melodické se pnou k nejvyšší poloze tenorové, jížto vládne polský pěvec s tak neslýchanou silou a neobyčejnou vytrvalostí, že v ohledu tom v přítomné době málo najde soků.

Takové skvělé momenty měl při „Vilému Tellu“ v prvním dvojzpěvu s originálním podáním místa „O Mathildo“ a zvláště ve velkolepém trojzpěvu ve scéně lesní; v „Troubadouru“ zvítězil hlavně strettou do C-dur, jíž musil opakovati a v „Hugenotech“, v nichž byl poměrně nejlépe disponován, pronikl efektním zakončením první své romance, pak ve scéně souboje a hlavně ve velkém milostném dvojzpěvu s Valentinou. Obecenstvo jásalo polskému pěvci vstříc, zasypávalo jej kvítím a skvostnými věnci.

Zároveň s ním téhož večera vystoupila poprvé v partii Valentiny u nás pí. Arklová ze lvovské opery. Vystoupila bez všech předchozích reklam, úplně neznáma; tím větší bylo překvapení naše, když jsme ve velkém dvojzpěvu s Marcelem shledali v ní sílu vzácného hlasu lehké výšky, sílu pokročilé rontiny v pěveckém i hereckém ohledu, temperament ohnivý, zjev ve všem sympathický. Partii tu zpívala českým jazykem zcela správně ve výslovnosti i akcentuaci, čímž příznivý dojem byl ještě nemálo zvýšen.

Druhým výstupem v „Aidě“ a třetím v Gounodově „Faustu“ v partii Markétky rychle získanou přízeň ještě stupňovala, tak že ředitelstvo s ní vešlo ve vyjednávání, jež se zdařilo. Národní divadlo naše jest bohatší o novou skvělou ozdobu.

V. J. Novotný.

Román v devíti dopisech.

Napsal F. M. Dostojevskij.

Z ruského přeložil *K. Štěpánek.*

I.

(Petr Ivanyč Ivanu Petroviči.)

Velectěný pane a nejdrahocennější příteli Ivane Petroviči!

Již tomu třetí den, co, abych tak řekl, honím se za vámi, můj nejdrahocennější příteli, maje s vámi promluviti o velmi nutné záležitosti, a nikde vás nenalézám. Moje žena včera za naší návštěvy u Semena Aleksejiče velmi vhodně ztropila si z vás vtip, řkouc, že se z vás s Taťánou Petrovnou vyloupl párek neposedů. Ještě nejsou tři měsíce,

co jste ženati, a již nedbáte o domácí své Penaty. Všichni jsme se smáli velice — ovšem že z úplné vroucí náklonnosti k vám — ale mimo vtipy, můj nejdražší, způsobil jste mi starosti. Semen Aleksejič mně praví, nejste-li v klubu Sjednoceného Spolku na plese.

Zanechám ženu u manželky Semena Aleksejiče, sám pak letím do Sjednoceného Spolku. K smíchu a k pláči! Představte si můj stav: jdu do plesu — a sám, bez ženy! Ivan Andrejić, setkav se se mnou v bytě vrátného a spatřiv mne samotného, neprodleně vyvodil z toho závěrek (zlomyslník!) o neobyčejné mé náklonnosti k tanečním společnostem a vezma mne pod paží, byl by mne chtěl vléci do taneční síně, řka, že mu jest ve Sjednoceném Spolku těsno, že mladičká duše nemá kde se rozehřáti a že od patchouly s resedou hlava se mu rozbolela. Nenalézám ani vás ani Taťány Petrovny. Ivan Andrejič ubezpečuje a zapřisáhá se, že jste zajisté v Aleksandrinském divadle na „Hoři z rozumu“. Letím do Aleksandrinského divadla, ani tam nejste. — Dnes ráno myslil jsem vás nalézti u Čistoganova — ale chyba lávky! Čistoganov posýlá mne k Perepalkinům — rovněž tak. Jedním slovem unondal jsem se docela; suďte, jaké jsem měl starosti! Nyní vám píši (jiného nezbývá)! Moje záležitosť není nikterak literní (vy mi rozumíte), lépe by bylo mezi čtyřma očima; je velmi nutno dorozuměti se s vámi, a to co možná nejdříve a proto zvu vás k sobě dnes na čaj a na večerní besedu spolu s Taťánou. Moje Anna Michajlovna bude nanejvýš potěšena vaší návštěvou. Jistě se mi, jak se říká, až do hrobu zavděčíte. Právě mne napadá, můj nejdražší příteli — když to došlo ku psaní, tedy vše se hrne na řádek — vidím se nucena již nyní obtěžovati vás, ano i vyčítati vám, velectěný příteli můj, jeden na pohled velmi malý úskok, kterým jste si se mnou zle zažertoval. Vy jste zlomyslník, nesvědomitý člověk! Okolo polovice minulého měsíce uvedete do mého domu jistého svého známého, totiž Eugena Nikolajiče, podporujete jej přátelským a mně ovšem nejposvátnějším odporučením svým; raduji se z náhody, přijímám mladíka s otevřenou náručí a zároveň tím dávám hlavu do kličky. Klička, neklička, ale vylouplo se, čemu říkáme pěkný kousek. Objasniti to nyní nemám času, a pérem není to příhodné, ale jenom mám k vám nejponíženější prosbu, škodolibý druhu a příteli, není-li vám možná nějakým způsobem, tak trochu delikatně, v závorkách, do ouška a nepozorovaně pošeptati vašemu mladíku, že v hlavním městě je více domů než náš. Nemohu si pomoci, příteli! Prosím vás na kolenou, jak říká náš přítel Simoněvič. Až se uvidíme, vše vám vypovím. Nemluvím v tom smyslu, že mladík nedbal na příklad na zevnějšek, nebo že duševními vlastnostmi aneb v něčem jiném zůstal pozadu. Naopak, on je až dosti příjemný a milý; avšak jen posečkejte, uvidíme se. Zatím však, jestli že se s ním setkáte, tedy mu to pošeptejte, pro Boha, můj velectěný. Já bych sám to učinil, ale znáte ten můj karakter: nemohu ani tolik. Vy pak jste jej odporučil. Ostatně večer v každém případě zevrubněji se dorozumíme. A nyní na shledanou! Zůstávám atd.

P. S. Maličký mi již asi týden postonává a s každým dnem hůř a hůře. Stůně k zoubkům; vylízají mu. Žena pořád jej chová a rmoutí se, ubožák! Přijeďte! Jistě nás potěšíte, nejdražší příteli můj.

II.

(Ivan Petrovič Petru Ivanyči.)

Velectěný pane Petře Ivanyči!

Dostanu včera váš list, čtu jej a jsem na rozpacích. Hledáte mne Bůh ví v jakých místech a já prostě byl doma. Do deseti hodin očekával jsem Ivana Ivanyče Tolokonova. Ihned pak beru ženu, najmu drožkáře, odjedu a navštívím vás v době okolo půl sedmé. Vy doma nejste, ale uvítá nás vaše manželka. Čekám vás do půl jedenácte; déle není možná. Beru ženu, odjedu, najmu drožkáře, zavezu ji domů a sám odeberu se k Perepalkinům, domnívaje se, nesetkám-li se s vámi tam, ale opět se zmýlím v rozpočtě. Přijedu domů, celou noc nespím, celou noc jsem v nepokoji, ráno dojíždím k vám třikráte, v devět, v deset a v jedenáct hodin a třikrát odcházím, najímám drožkáře a opět mne zanecháváte s nosem.

Při ctení vašeho dopisu podivil jsem se. Píšete o Eugenu Nikolajiči, žádáte pošeptati mu a nepřipomínáte proč. Chválím opatrnosť, ale listina a listina je rozdíl, a já potřebných listin ženě na papillotky nedávám. Jsem v pochybnosti konečně, v jakém smyslu jste mi to všecko ráčil napsati. Ostatně, jestli že to tak dopadlo, proč tedy mne mícháte do té věci? Já svůj nos nestrčím do všelijakých věcí. Mohl jste sám mu odříci; vidím jenom, že musím se s vámi dorozuměti co možná krátce, rozhodně, a k tomu též lhůta prochází. Jsem stísněn a nevím, co si počnu, nebudete-li dbáti smluv. Mám na krku cestu, cesta něco stojí a tu ještě žena reptá: ušij jí svrchník podle modního vkusu. Co se pak týká Eugena Nikolajiče, spěchám vám připomenouti: učinil jsem včera, nemaře času, konečně poptávky za své návštěvy u Pavla Semenyče Perepalkina. Má vlastních 500 duší v Jaroslavské gubernii a od babičky je naděje, že dostane do 300 duší na statku u Moskvy. Kolik má na penězích, nevím, ale myslím, že to musíte lépe věděti. Konečně prosím vás, abyste mi naznačil místo schůzky. Potkal jste včera Ivana Andrejiče a píšete, že vám sdělil, že jsem v Aleksandrinském divadle se ženou. Já však píši, že on lže, a tím více nelze mu dávati víry v podobných věcech, poněvadž, není tomu déle než tři dni, ošálil svoji babičku o osm set rublů v assignacích. Zatím mám česť zůstati atd.

P. S. Moje žena obtěžkala; k tomu je též lekavá a časem pociťuje melancholii. Do divadelních představení někdy uvádějí střelbu a uměle strojí připravovaný hrom. Proto tedy obávaje se polekati ženu, do divadel ji nevodím. Sám pak divadelních představení nejsem veliký milovník.

III.

(Petr Ivanyč Ivanu Petrovičí.)

Nejdražší příteli můj, Ivane Petroviči!

Odpusťte, odpusťte, tisíckrát prosím za odpuštění a pospíchám se ospravedlnit. Včera v šest hodin a to právě touž dobou, když jsme s opravdovým srdečným účastenstvím na vás vzpomínali, přiletěl schvální

posel od strýčka Štěpána Aleksejiče se zprávou, že s tetičkou je zle. Obávaje se polekati ženu, neřeknu jí ani slova a předstírám vedlejší nutnou záležitost a jedu do domu tetiččina. Najdu ji sotva živou. Právě v pět hodin ranila ji mrtvice, již po třetí ve dvou letech. Karel Fedoryč, medik jejich domu, sdělil, že možná nevydrží ani jednu noc. Považte můj stav, nejdrahocennější můj příteli: Celou noc na nohách, v starostech a hoři! Sotva bylo ráno, vyčerpav své síly a jsa utrápen tělesním i duševním vysílením, uložil jsem se u nich na pohovce, zapomněl říci, aby mne v čas probudili, a probudil jsem se o půl dvanácté. Tetičce je lépe. Jedu k ženě; ubohá, trápila se, očekávajíc mne. Hodil jsem do sebe kousek něčeho, obejmul chlapečka, upokojil ženu a odebral jsem se k vám. Nebyl jste doma. Nacházím u vás Eugena Nikolajiče. Odeberu se domů, chopím se péra a nyní vám píši. Nereptejte a nezlobte se na mne, upřímný můj příteli. Bijte, srazte hlavu s ramen, avšak nezbavujte mne své náklonnosti. Od vaší manželky zvěděl jsem, že večer budete u Slavjanových. Budu tam jistě. S největší netrpělivostí vás očekávám. Nyní zůstávám atd.

P. S. Náš maličký přivádí nás do skutečného zoufalství. Karel Fedoryč předepsal mu rebarborku. Vzdychá, včera nikoho nepoznával. Dnes však počal poznávati a žvatlá ustavičně papa, mama, bu... Žena je celé dopoledne v slzách.

IV.

(Ivan Petrovič Petru Ivanyči.)

Velectěný pane můj, Petře Ivanyči!

Píši vám u vás, ve vašem pokoji, na vašem psacím stole a dříve, než jsem se chopil péra, očekával jsem vás více než půltřetí hodiny. Nyní dovolte však, abych vám přímo řekl, Petře Ivanyči, své otevřené mínění ohledně této ošklivé okolnosti. Z vašeho posledního dopisu uzavírám pro sebe, že vás očekávají u Slavjanových, vyzýváte mne tam, dostavím se, sedím pět hodin, ale vás tam nebylo. Snad mám podle vás lidem býti na posměch? Račte dovolit, ctěný pane... Navštívím vás ráno, maje naději zastati vás doma a nechtěje napodobiti takové způsoby některých podvodných osob, které hledají lidi Bůh ví po jakých místech, když možná zastati je doma v každé příhodně volené době. Doma nebylo po vás ani potuchy. Nevím, co zdržuje mne nyní vypověděti vám všecku ostrou pravdu. Řeknu jenom to, že jak se zdá, vidím vás na zpáteční cestě ohledně vašich známých úmluv. A nyní toliko, uváživ celou věc, nemohu se nepřiznati, že rozhodně divím se zchytralému směru vašeho rozumu. Nyní vidím jasně, že svůj nepřátelský záměr choval jste od dávných dob. Za důkaz pak takové mé domněnky slouží to, že jste ještě minulé neděle skoro nepromijitelným způsobem zmocnil se onoho dopisu na jméno mé adresovaného, v němž jste sám vyložil — ačkoliv i dosti temně a nesouhlasně — úmluvy naše, pokud se týká velmi známé vám okolnosti. Bojíte se dokladův, ničíte je a máte mne za blázna. Avšak já nedovolím, aby mne někdo měl za blázna, neboť za takového mne dosud nikdo neměl a všichni, co se týká této okolnosti, z dobré stránky na mne pohlíželi. Otvírám

očí. Chcete mne zmásti, zatemňujete mne Eugenem Nikolajičem a když já s nepochopeným mnou dosud dopisem vaším od sedmého tohoto měsíce hledám dorozuměti se s vámi, naznačujete mi lživé schůzky a sám se ukrýváte. Nemyslíte snad, ctěný pane, že nejsem s to všechno zpozorovati? Slibujete dáti mi odměnu za velmi dobře vám známé služby ohledně odporučení rozličných osob a zatím — neznámo, jakým způsobem — zařídíte to tak, že sám ode mne peníze béřete beze směnek ve značných obnosech, jako stalo se ne déle než minulé neděle. Nyní však vezma peníze skrýváte se a ještě odříkáte se mé služby prokázané vám ohledně Eugena Nikolajiče. Možná, že počítáte na můj brzký odjezd do Simbirsku a myslíte, že nebudeme moci do té doby s vámi skoncovati. Avšak sděluji vám slavně a dokládaje se při tom svého čestného slova, že dojde-li k tomu, budu schválně hotov ještě celé dva měsíce žíti v Petrohradě, ale věci své se domohu, cíle dostihnu a vás vyhledám. I my umíme také časem působiti hrotem. Ku konci pak vám sděluji, že nedohodnete-li se dnes se mnou uspokojivě, nejprve listem a potom osobně, mezi čtyřma očima, a nevyložíte ve svém dopise znova všechny hlavnější smlouvy, jež se mezi námi staly, a neobjasníte konečně své zámysly ohledně Eugena Nikolajiče, tedy budu nucen utéci se k opatřením vám velmi nemilým, ano i mně samému odporným.

Dovolte zůstati atd.

V.

(Petr Ivanyč Ivanu Petroviči, 11. listopadu.)

Nejmilejší velevážený příteli můj, Ivane Petroviči!

Do hlubiny duše své byl jsem zarmoucen vaším dopisem. A nestyděl jsi se, drahý ale nespravedlivý příteli můj, jednati tak s nejlepším svým příznivcem. Pospíšiti si, neobjasniti celou záležitost a konečně dotknouti se mne takovým urážlivým podezříváním?! — Avšak pospíchám odpovídat na vaše obvinění. — Nezastal jste mne Ivane Petroviči včera proto, že jsem náhle a zcela neočekávaně povolán byl k loži umírající. Tetička Eufemie Nikolajevna skonala včera o jedenácté hodině. Všeobecným přáním příbuzných byl jsem vybrán za pořadatele veškeré plačtivé a žalostné ceremonie. Práce bylo tolik, že jsem ani dnes dopoledne neměl času shledati se s vámi, ani zpraviti vás aspoň řádkem dopisu. Lituji srdečně nedorozumění, jež se mezi námi stalo. Moje slova o Eugenu Nikolajiči, pronesená mnou žertovně a mimochodem, bral jste docela naopak a věci samé dal jste hluboce mne urážející smysl. Zmiňujete se o penězích a líčíte svůj o ně nepokoj. Avšak beze zdráhání jsem hotov vyhověti všem vašim přáním a požadavkům, ačkoliv zde mimochodem nemohu vám neuvésti na paměť, že peníze, 350 rublů stř., vyzvedl jsem u vás minulé neděle na známých smlouvách, ale ne ve způsobě půjčky. V tomto případě beze vší pochybnosti byla by směnka. Nepouštím se do objasnění ostatních bodů, vyložených ve vašem dopise. Vidím, že je to nedorozumění. Vidím v tom vaši obyčejnou ukvapenost, rozohněnost a přímost. Vím, že vaše velikodušnost a otevřený karakter váš nedopustí, aby zůstala ve vašem srdci

pochybnost, a že konečně sám nabídnete první mně svoji ruku. Zmýlil jste se, Ivane Petroviči, co nejvíce jste se zmýlil.

Nehledě na to, že váš dopis tak hluboce mne poranil, já první a ještě dnes byl bych hotov vás navštíviti s polovicí, avšak jsem v takových starostech od samého včerejšího dne, že nyní jsem docela jako zabitý a sotva stojím na nohách. K dovršení mých trampot žena ulehla na lože; obávám se vážné nemoci. Co se pak týče maličkého, tedy je mu chvála Bohu trochu lépe. Avšak odkládám péro... práce mne volají a jest jich celá halda.

Dovolte, nejdražší příteli můj, zůstati atd.

VI.

(Ivan Petrovič Petru Ivanyči, 14. listopadu.)

Můj ctěný pane, Petře Ivanyči!

Čekal jsem tři dni, snažil se užiti jich s prospěchem, — zatím uznávaje, že uctivost a slušnost jsou první ozdobou každého člověka, od nejposlednějšího dopisu svého ze dne desátého t. m. neuváděl jsem vám na paměť sebe ani slovem ani skutkem dílem proto, abych popřál vám vykonati spokojeně vaši křesťanskou povinnost ohledně tetičky vaší, dílem pak proto, že pro některé kombinace a výzkumy o známé záležitosti potřeboval jsem času. Nyní však pospíchám s vámi posledně a rozhodným způsobem se dorozumět.

Přiznávám se vám otevřeně, že při čtení prvních dvou dopisů našich vážně jsem myslil, že nechápete, co chci; proto tedy nejvíce jsem vyhledával schůzky a dohodnutí se mezi čtyřma očima, obával se péra a obviňoval se z nejasnosti ve způsobu vyjadřování svých myšlének na papíře. Je vám známo, že vychování a obyčejů uhlazených nemám a lichozvučné šviháctví je mi cizí, poněvadž z trpké zkušenosti jsem poznal konečně, jak klamný bývá někdy zevnějšek a že pod květinami někdy ukrývá se zmije. Avšak vy jste mi rozuměl; neodpovídal jste mi tak, jak se patří, protože z věrolomnosti své duše záhy jste se odhodlal změniti své čestné slovo a stávající mezi námi přátelské styky. Dokázal jste to pak zcela hnusným chováním svým ohledně mne v poslední době, chováním záhubným pro můj interess, čehož jsem neočekával a čemu jsem nikterak do nynějšího okamžiku věřiti nechtěl; neboť jsa poután hned z počátku naší známosti rozumnými vašimi způsoby, jemností vašeho jednání, znalostí věcí a výhodami, jež měly mně kynouti ze spolku s vámi, měl jsem za to, že našel jsem jistého druha, přítele a příznivce. Nyní však jasně jsem poznal, že jest mnoho lidí, kteří pod lstivým a skvělým zevnějškem skrývají jed ve svém srdci, kteří užívají svého rozumu na obelstění bližního, na nepromijitelný podvod, a proto bojí se péra a papíru a zároveň s tím užívají slohu svého ne ku prospěchu bližního a vlasti, ale k uspání a k omámení rozsudku těch, kdo vešli s nimi do rozličných styků a smluv. Věrolomnost vaši, můj ctěný pane, ohledně mne možná jasně viděti z následujícího.

Předně, když jsem vám vylíčil v jasných a zevrubných výrazech listu svého, můj velectěný pane, svůj stav a zároveň s tím tázal se vás

v prvním dopise svém, co chcete vyrozumívati některými výrazy a záměry svými, obzvláště však ohledně Eugena Nikolajiče, tedy jste se staral zamlčeti to a pobouřiv mne jednou podezříváním a pochybnostmi, stranil jste se spokojeně věci. Potom ztropiv se mnou takové věci, jichž ani vhodným slovem nazvati nelze, počal jste psáti, že jste rozhořčen. Jak to ráčíte pojmenovati, ctěný pane? Potom, když každý okamžik byl pro mne drahým a když jste mne přinutil honiti se za vámi na prostranství celého hlavního města, psal jste mně pod rouškou přátelství dopisy, v nichž schválně zamlčuje hlavní, mluvil jste o docela vedlejších věcech, zvláště o nemocech své, v každém případě mnou vážené manželky a o tom, že vašemu chlapečku dali rebarboru a' že pak po tomto případě vylezl mu zoubek. Všecko připomínal jste v každém dopise svém s hnusnou a urážlivou pro mne pravidelností. Ovšem, ochotně přisvědčuji, že utrpení vlastního dítěte hněte duši otcovu, ale proč to připomínáte tehdy, když mělo se jednati o něčem zcela jiném, nutnějším a zajímavějším? Já mlčel a trpěl; nyní však, když lhůta prošla, viděl jsem se nucena dohodnouti se. Konečně několikráte mne oklamav lživým označením schůzky, přiměl jste mne hráti, jak patrno, úlohu vašeho blázna a šaška, což jsem nikdy neměl v úmyslu. Pak též pozvav mne předběžně k sobě a jak se patří mne oklamav, dáváte mně věděti, že jste byl povolán k nemocné tetičce své, jež byla raněna mrtvicí právě v pět hodin, a sdělujete to takovýmto způsobem i zde s hanebnou určitostí. Ku svému štěstí, můj ctěný pane, za ty tři dni měl jsem času učiniti poptávky a dověděti se z nich, že tetičku vaši ranila mrtvice již večer před osmi dny, nedlouho před půlnocí. Z toho případu vidím, že zneužil jste svatosti rodinných poměrů na zklamání docela vedlejších lidí. Konečně v posledním svém dopise zmiňujete se též o smrti své příbuzné, jako by se byla přihodila právě v tutéž dobu, když jsem byl nucen navštíviti vás k poradě o známých záležitostech. Ale zde hnusnost rozpočtův a výmyslů vašich předčí i všecku pravděpodobnost, neboť podle spolehlivějších dotazův, ku kterým za příčinou velmi šťastné pro mne příhody nabyl jsem času se utéci a to právě vhod a v čas, seznal jsem, že tetička vaše dokonala právě celých čtyřiadvacet hodin po bezbožně vámi v dopise vašem pro její skonání ustanovené době. Neukončil bych, kdybych vypočítával všecky známky, dle nichž jsem seznal o vaší ke mně věrolomnosti. Dosti jest i toho pro nestranného pozorovatele, že v každém svém dopise jmenujete mne svým upřímným přítelem a nazýváte roztomilými jmény, což jste nedělal dle mého rozumu k ničemu jinému, než s tím úmyslem, abyste uspal moje svědomí.

Přistoupím nyní ku hlavnímu ohledně mne podvodu a věrolomnosti, jež zakládá se hlavně v ustavičném zatajování v poslední době všeho toho, co týká se společného našeho interessu, bezbožném zmocnění se dopisu, v němž — ačkoliv temně a mně ne docela srozumitelně — vyjádřil jste naše oboustranné smlouvy a souhlas, v barbarsky násilném vydlužení si 350 rublů stř. beze směnky, jež jste vypůjčil ode mne, jako byste měl býti se mnou podílníkem, a konečně ve hnusné pomluvě na společného známého našeho Eugena Nikolajiče. Jasně vidím nyní, že se vám chtělo dokázati mně, že od něho, abych tak řekl, jako od kozla není ani mléka ani srsti a že on sám není ani to ani ono,

ani ryba ani maso, co jste mu též vytkl za chybu ve svém dopise od šestého tohoto měsíce. Já však znám Eugena Nikolajiče jako skromného a mravného jinocha, čímž obzvláště může vzbuditi, vyhledati a zasloužiti úctu ve světě. Známo mně též, že jste každého večera v průběhu celých dvou neděl kladl do své kapsy po několika desítkách a někdy až do sta rublů stříbra, maje bank za Eugena Nikolajiče a zastupuje jej. Nyní však všecko zapíráte a nejen že nezdá se vám poděkovati mně za péči, ale i přisvojil jste si nenavratně vlastní mé peníze, sveda mne předběžně tím, jako by vám patřilo býti podílníkem se mnou, a obelstiv mne rozličnými výhodami, jež měly připadnouti k mému podílu. A přisvojiv si nyní způsobem nejnezákonnějším moje i Eugena Nikolajeviče peníze, vyhýbáte se poděkovati mi, upotřebujete k tomu pomluvu, kterouž jste též nerozvážně očernil v mých očích toho, jehož jsem vlastní péčí a úsilím dovedl do vašeho domu. Sám pak naopak, podle sdělení přátel, dosud jen jen se s ním lížete a vydáváte všemu světu za nejprvnějšího svého druha, nehledě na to, že ve světě není tak zpozdilého hlupáka, jenž by na poprvé neuhodl, k čemu chýlí se všecky vaše úmysly a co zejména znamenají ve skutečnosti vlídné a přátelské styky vaše. Já tedy řeknu, že znamenají podvod, věrolomnosť, zapomenutí slušnosti a práv lidských, jsou protivné Bohu a v každém ohledu mrzké. Stavím sebe za příklad a za důkaz. Čím jsem vás urazil a proč jste se mnou takovým bezbožným způsobem jednal?

Končím dopis. Já se vyjádřil. Nyní uzavírám: jestliže, ctěný pane můj, v nejkratší po obdržení tohoto dopisu době úplně mně nenavrátíte můj vám daný obnos 350 rublů stř. a podruhé všecky dále dle vašeho slibu patřící mně obnosy, tedy uchopím se všemožných prostředků, abych přinutil vás ku zaplacení třebas i veřejným násilím, za druhé ochrany zákona a konečně sděluji vám, že mám v moci leckjaká svědectví, jež, zůstávajíce v rukou vašeho nejponíženějšího sluhy a příznivce, mohou zničiti a poskvrniti vaše jméno v očích celého světa.

Dovolte zůstati atd.

VII.

(Petr Ivanyč, Ivanu Petrovičovi, 15. listopadu.)

Ivane Petroviči!

Obdržev váš hrubiánský dopis a zároveň s tím podivné poslání, chtěl jsem jej v prvním okamžiku roztrhati na kousky — avšak uschoval jsem jej pro řídkosť. Ostatně srdečně želím nedorozumění a nepříjemností našich. Nechtěl jsem vám ani odpovídati: Avšak káže nutnosť. Zejména těmito řádky sděliti vám nutno, že viděti vás v mém domě bude mi velmi nepříjemno, rovněž i mé ženě: má slabé zdraví a zápach dehtu jí škodí. Má žena odesýlá s díky vaší manželce knížku, jež zůstala u nás — Don Quichotta. Co pak týká se vašich kaloší, jako by zapomenutých u nás v čas poslední návštěvy, tedy s politováním vám dávám vědomosť, že jich nikde nenašli. Dosud je hledají; avšak nenajdou-li je docela, tedy vám koupím nové.

Ostatně mám česť zůstati atd.

VIII.

Šestnáctého listopadu Petr Ivanyč obdržel místní poštou na své jméno dva dopisy. Otvíraje první paklík, vyndal lístek pečlivě složený na bledě růžovém papíře. Ruka jeho ženy. Adresován je Eugenu Nikolajiči, datum 2. listopadu. V paklíku nic víc se nenalézalo.

Petr Ivanyč čte:

Milý Eugene! Včera nikterak nebylo možná. Muž byl doma celý večer. Zítra však přijeď jistě právě v jedenáct. V půl jedenácté muž odejde a vrátí se o půl noci. Zlobila jsem se celou noc. Děkuji za poslání zpráv a korrespondence. Jaká kupa papíru! Skutečně ona vše to popsala? Ostatně má sloh. Děkuji ti, vidím, že miluješ mne. Nezlob se na včerejší a přijď zítra, pro Boha. A.

Petr Ivanyč rozpečetil druhý dopis.

Petře Ivanyči!

Má noha by bez toho nikdy nebyla ve vašem domě; nadarmo jste ráčil papír zbytečně čmárati.

Budoucí neděle odjedu do Simbirska; nejdražším a nejmilejším přítelem zůstane vám Eugen Nikolajič. Přeji zdaru a o kaloše buďte bez starostí.

IX.

Sedmnáctého listopadu Ivan Petrovič obdržel místní poštou na své jméno dva dopisy. Otvíraje první paklík, vyndal lístek zběžně a v rychlosti napsaný. Písmo jeho ženy. Adresován je Eugenu Nikolajiči, datum 4. srpna. V paklíku nic víc se nenalézalo. Ivan Petrovič čte:

S Bohem, s Bohem Eugene Nikolajiči! Odplať vám Bůh i za to! Buďte šťasten, mne však čeká krutý osud; strašné! Kdyby nebylo tetičky, já bych se vám tak svěřila. Nesmějte se ani mně ani tetičce. Zítra nás oddají. Tetička je ráda, že našel se dobrý člověk a béře bez věna. Já poprvé pozorněji naň pohleděla dnes. Zdá se, že je to takový dobrák. Na mne naléhají. S Bohem, s Bohem... můj holoubku!! Vzpomeňte si na mne někdy; já na vás nikdy nezapomenu. S Bohem! Podepíši též tento poslední jako svůj první... pamatujete?

Taťána.

Ve druhém dopise bylo následující:

Ivane Petroviči!

Zítra obdržíte nové kaloše; nepřivykl jsem nic vytahovati z cizích kapes; rovněž nemiluji sbírati po ulicích všelijaké hadříky.

Eugen Nikolajič odjede co nejdříve do Simbirska za svými záležitostmi a žádal mne, abych postaral se o spolucestovatele: nechtěl byste?

Rozhledy v literatuře a umění.

Дешевая Библіотека. С.-Петербургъ, изданіе А. С. Суворина.

Княжна Тараканова, историческій романъ. Уманская рѣзня, историческая повѣсть. Сочиненія Г. П. Данилевскаго. С.-Петербургъ, 1886. Str. 442. Cena 1 rubl 50 kop.

Suvorinova Laciná knihovna vychází v nevelikých svazečkách po 15—20 kopejkách a tvoří již nyní dosti velikou sbírku lepších plodů literarních, jež vybírány jsou jak ze spisovatelů starších tak novějších a mezi nimiž popřáno též místa spisům literatur cizích Ze starších spisů vedle jiných vydána v této knihovně Gribojedova veselohra „Gore ot uma", Fon-Vizinův „Nědorosl", historie Karamzinova, plody Marlinského a historické pověsti Kukolnikovy, kteréžto dva poslední spisy během času staly se bibliografickou zvláštností. V nejposlednějších čtyřech svazečkách této knihovny, jež nabývá čím dál, tím více obliby a rozšířenosti, byly vydány dvě práce G. P. Danilevského a sice „Istoričeskije razkazy" a „Ukrajinskija skazki", kteréžto poslednější uveřejněny zde již v šestém vydání, dále pověsť od Kochanovské „Poslě oběda v gostach" a J. Bogdanoviče veršovaná pověsť „Dušeňka". Cena všech čtyřech svazečků, obsahujících 342 stran, jest 70 kopejek.

Mimo již uvedené dva spisky vydal G. P. Danilevský, známý z některých překladů též u nás romanopisec ruský, v tomto roce o sobě historický román „Kněžna Tarakanova" a historickou pověsť „Umanskaja rězňa", kteréžto obě práce mají do sebe ráz ostatních historických prací tohoto vynikajícího spisovatele. Román „Kněžna Tarakanova", budící zvláštní pozornosť, jest rozdělen na dvě části. První část podána jest ve formě denníku, psaného poručíkem ruského loďstva, Koncovým, který byl účastníkem a svědkem oněch událostí, líčí polapení kněžny Tarakanovy, jež vydávajíc se za dceru carevny Alžběty, činí si právo na trůn a kterouž hrabě Orlov podvodně líčenou svojí láskou zavleče do připravovaných osidel. Druhá část líčí další osudy zajaté kněžny a její smrť, které po mnohých útrapách konečně podlehla v pevnosti brzy po porodu syna nazvaného podle otce Orlova Česmenským. Před smrtí při zpovědi setrvává kněžna na svém tvrzení, že jest dcerou Alžbětinou z tajného sňatku carevny s Razumovským. Román tento jest psán velmi poutavě a touto vlastností honosí se i druhá historická pověsť „Umanskaja rězňa" neb, jak jinak ji nazval Danilevský, „Poslednije Zaporožcy". *K. Štěp.*

Maryla i jej stosunek do Mickiewicza. Szkic literacko-biograficzny przez Wl. Bełzę. Lwów 1886., str. 70.

„Mickiewiczova literatura", kteráž den ke dni netušeně roste, obohacena byla novou knížkou o první milence slovanského arcibásníka. Známý lvovský spisovatel a překladatel Hálkových „Večerních písní", p. Vladislav Belza, podává v této ntěšené publikaci sympathický obraz litevské dívky, kteráž roznítivši srdce Mickiewiczovo v nejpoetičtějším období jeho života, populárním se stala zjevem téměř v celé Polsce. Sám Mickiewicz zvěčnil jméno její nejedním veršem milostného nadšení a horování, i obestřel ji tak září, kterou vděčné potomstvo spatřuje nyní jasněji a zřetelněji, než současníci. Mickiewiczova první milenka, Maryla Wereszczakova, zesnula téměř úplně pozapomenuta před více než 20 lety, tehdáž ani jediný časopis nevěnoval jí pohrobní vzpomínky. Teprv nyní, kdy snáší se s uznání hodnou péčí vše, co tkne se života nesmrtelného Adama, našla i Maryla pečlivého biografa, který vylíčil nám milostný její poměr netoliko na základě dat historických, dosti pracně sebraných, ale i způsobem velmi sympathickým.

Ovšem, zasloužila si toho dívka, o níž Mickiewicz vzpomíná: „Ach, tak, tak ją kochałem!"

Maryla Wereszczakova pocházela ze zámožné rodiny, jejíž statky rozkládaly se kolem Tuchanovic na Litvě. Obývali tam přítulný dvorec šlechtický, pověstný svou hostinností i spořádaností. Mickiewicz zavítal pod krov tohoto dvoru jednoho letního večera r. 1818. a sice ve společnosti druha svého To-

máše Zana, filareta. V tu chvíli nikdo nebyl ve dvoře. Mickiewicz nahlednul do „dívčí komnaty“ a spatřil tam:

— — — — — — — — — — — fortepiano,
Na niem nuty i książki, wszystko porzucono
Niedbale i bezładnie; nieporządek miły!
Niestare były rączki, co je tak rzuciły.
Tuż i sukienka biała, świeżo z kółka zdjęta
Do ubrania, na krzesła poręczy rozpięta.
A na oknach donice z pachnącejmi ziołki:
Geranium, lewkonia, astry i fijołki...

A byl tehdáž pan Adam idealně vznětlivý, jak sám dí:

Młody, cnotliwy, nie śmiały,
Obce dlań były wyrazy miłosne,
choć czuł miłosne zapały!...

A zamiloval se... vřele, horoucně, jako básník

O luba! zginąłem w niebie
kiedym raz pierwszy pocałował ciebie. (Dziady.)

Také Maryla, Litvinka neobyčejně sličná, líbezná a duchaplná nebyla k Adamovi lhostejna; naopak „romans“ utěšeně se rozvíjel na tichých cestičkách a v besídkách zalehlého šlechtického dvorce.

Přes to zamilování Mickiewiczowo nebylo šťastné a nevedlo jej ke stupním oltáře. Záhy zjevil se na milostné pláni protegovaný panic hrabě Vavřinec Puttkamer, hoch zámožný, velmi slušný, z nedalekého sousedství. Přáli mu zejména rodičové, dívce namlouvali, přemlouvali ji... Sám Mickiewicz, zřídka jen zavítavší do Tuchanovic, poznenáhla ustupoval. Roku 1821. zasnoubila se Maryla s panem Vavřincem.

Toť suchá kostra poutavého vypravování p. Vl. Bełzy, protkaného množstvím krásných motivů a episod. Knížka vyzdobena jest nad to několika případnými obrázky, jmenovitě podobiznou sličné Maryly, pohledem na jezero Świteź, dvůr i rodnou osadu první Mickiewiczovy milenky.

Při té příležitosti dodáváme, že právě v těchto dnech založili Poláci ve Lvově po příkladu společnosti Shakespearovské v Anglii a Goethovské v Německu zvláštní spolek jména Ad. Mickiewicze, jenž za úkol si obral sbírati a spořádati vše, co přispívá k poznání života i tvoření velikého pěvce litevského. Řádným členem spolku může býti jen ten, kdož znám jest jako badatel Mickiewiczova života. Spolek započal již svou činnosť a mezi předními lvovskými členy (řádnými) nalézáme jmenovitě dra. Małeckého, Tretiaka, Pawłowicze, Siemieńského, Bełzu, Czerwieńského, dra. Zippera, dra. Pilata, Konarského a j. *J.*

„Slovanstva ve svých zpěvech“ vyšel prací neunavného Ludv. Kuby sešit 20. a 21. obsahující písně velkoruské (překládá J. V. Bohuslav) Tento dvojsešit obsahuje 40 velmi krásných velkoruských písní. Těšíme se srdečně, že publikace tato vychází pravidelně a že dochází náležité podpory i v širších kruzích obecenstva. Mimochodem podotýkáme, že pan L. Kuba navštívil právě Lužici, kdež ve vsích sebral množství nových národních nápěvů. Gratulujeme k úspěchům tak utěšeným.

V Krakově počala vycházeti *„Gazeta rybacka“*.

Jindřich Łukaszewicz chystá do tisku obšírný *„Słownik litewsko-polski“*.

Bibliografie.

Estreicher Karol: Gwiazda spadająca (životopis Terezy z Damsů Markowské). Kraków 1886. — T. Czesław Lukawski: Obrazki z Karpat (v tisku?).— Korespondencya poufna eks-agenta dyplomatycznego z damą dworu (1813.—1819.) przez Baudouin de Courtenay. — K. Obrębowicz: Krótki zarys budownictwa wiejskiego. — Hilary Nussbaum: Jakób Izraelewicz. Szkic powieściowy z życia żydów. Warszawa 1886. Józef Bliziński: Szach i mat. Komedya w 4 aktach. Warszawa 1886. — Sejm Czteroletni. Napis. X. Waleryan Kalinka. Tomu II. cz. II Lwów 1886. — Monumenta musicae sacrae in Polonia. Poznań 1885. — Filip Kucharzewski: Filip de Girard i jego prace w Francyi i Polsce.

Характеръ отношеній Россіи къ православному Востоку въ XVI. и XVII. в. Н. Каптерева. Москва 1885. — Стихотворенія С. А. Андреевскаго. 1878.—1885. С.-Петербургъ 1886. — Очерк юридическаго быта Мордвы. В. Майнова. С.-Петербургъ 1885. — Бураковскій С.: „Ревизоръ" Н. В. Гоголя. 1836.—1886. Новгородъ 1886. — Гоголь, Н. В. Ревизоръ. Комедія въ пяти дѣйствіяхъ. Первоначальный сценическій текстъ, извлеченный изъ рукописей Н. Тихонравовымъ. Москва 1886.—Дювернуа А.: Словарь болгарскаго языка II. Москва 1886.

Подробный конспектъ исторіи русской словесности. С.—Петербургъ 1886. — Губскій Б.: Московскія трущобы. Романическая хроника. Москва 1886. — Порфирьев И.: Исторія русской словесности. Часть I. Древній періодъ. Казань 1886.

Sliepac Tomo, izvorna pripoviest, napisao Stjepan Širola. U Bakru 1886.— Gjorgjević-Prizrenac M.: Četiri božićnje pripovetke (Polažajnik, Preporodjena, Iz inata, Božićnja ikona). U Zagrebu 1886. — Glasnik hrvatskoga naravoslovnoga društva. Uredjuje S. Brusina. Godina I. Zagreb.

Псалтир словенски ради вежбања у црквено-словенском читању намењен народним основним школама. Сложио Миша Нешковић. — Старинар српског археолошког друштва. Год. III.

Listárna redakce.

K několika dotazům odpovídáme, že nové vydání Mickiewiczových básní, oznámené na str. 242. „Slovanského Sborníka", stojí skutečně jen 1 zl. 60 kr. (čtyři svazky), ovšem bez poštovného v knihkupectvích haličských. Vyšší cena týká se jiných vydání. — Ct. p. Fr. Z. v P. V příštím svazku uveřejniti nemůžeme. Jsou na řadě příspěvky jiné, které došly dříve. Poznenáhla dojde na vše. — Ct. p. K. V. v L. Srdečné díky.

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: na čtvrt roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: **Edvard Jelínek.** — Tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 8.

Písně o svatbě boha slunce s krásnou dívkou.

Příspěvek ke sporu o pravosti Verkovičovy „Vedy"

Od J. A. Voráčka.

Srovnávaje shodná místa ve spisech Rakovského s Verkovičem nalezl jsem mimo jiné věci i píseň „Slъnčova ženitba sъ chubava Grozdanka", umístěnou v prvním oddílu Pokazalce (str. 127—129). Dlouho však nemohl jsem se přesvědčiti o její pravosti. Na výletu, který jsem naschvál podniknul do Kotle a jeho okolí nabyl jsem sice přesvědčení o písních v Pokazalci se nalézajících, že jsou pravé, avšak o právě dotčené písni ničeho jsem neslyšel. Obsah písně té, podle Rakovského, je následující: Slávce narodi se velmi krásné děvče, které nazvala Grozdanka „da mu e grъzno ime tó". Grozdanka rostla, až vyrostla v dorostlou pannu. Slunce nikdy jí nespatřilo. Jedenkráte vyšla si do oteckých sadů a rodných dvorů a tam ji slunce uvidí. Slunce nad její krásou tři dny nezacházelo, tak že to i matce boha Slunce podivným připadalo, kde Slunce prodlévá. Když se Slunce vrátilo, matka vyzvídá a přeptává se:

> **„Matčino milé Sluníčko!**
> **Kde jsi mi, Slunko, meškalo,**
> **večeře až vystydla,**
> **večeře — kráva jalová**
> **a devět pecí se chlebem!"**

Sluníčko na to vypráví, že zahledlo „na dolné zemi, na světě" krásnou dívku, kterou jest-li nedostane, že nebude tak jasně svítit, jak svítívalo, a vyzývá matku. aby odešla „pri Boga" i zeptala se, jest-li si ji může živou vzíti. Dědo „Gospod" (a ne Bogъ) odpovídá takto:

> **„Staruško, matko Slunčeva,**
> **může to být i přísluší.**
> **Spustíme zlaté houpačky**
> **nad rodné dvory Grozdanky**
> **na slavný den, na Gergjov-den,**
> **by malí, velcí spěchali**
> **na zdraví své se pohoupat.**

Nejposléz půjde Grozdanka,
do sítí sobě zasedne,
do sítí též se pohoupat.
My potom chytnem houpačky,
vzhůru ji k sobě zvedneme."

Jak řekl bůh, tak se i stalo. Malí velcí přišli se houpat a naposled i Grozdanka. Jakmile však usedla na houpačku, spustily se černe mlhy a zvedly ji i s houpačkou (люлка). Matka pláče a volá za svojí dcerou, dávajíc jí radu, aby devět měsíců nemluvila,*) protože devět měsíců ji matka kojila. Grozdanka podle rady matčiny nemluví (gověla, vlastně „postí se") na otce, ni na svou novou matku, ani na svou prvou lásku Slunîčka. Nad tím se Slunečko trápí, protože prý je Grozdanka něma, i chce se oženiti s druhou. Svatba skutečně se stane a Grozdanka byla kmotrou (kumica), která měla nové manžely oddávat a novou nevěstu závojem zastřít. Při tom závoj (bulo) se vzňal a nová nevěsta vytýká Grozdance, že ona sama závoj zapálila. Grozdanka se zasměje a povídá nevěstě:

„Já nejsem toho příčina,
že ‚bulo' tobě shořelo,
nejsem ni němou němačkou,
nejsem ni slepou slepačkou!"

Přitom vypraví, že dělala se němou po devět měsíců podle rady matčiny. Když to uslyšelo Slunečko i jeho matka, vrátili druhou nevěstu i oddali Grozdanku se Sluncem. Takovým způsobem píseň se šťastně končí. Píseň tato, jak již podotknuto, nalézá se v Pokazalci a byla vydána r. 1859. v Oděse. Rakovský diví se jejímu hlubokému obsahu, hledá její původ opětně v indické mythologii a slibuje, že k ní připojí svým časem filologické poznámky. Avšak to se nestalo. Roku 1875 vydal francouzský konsul Dozon podobnou píseň ve svém sborníku „Chansons populaires Bulgares" str. 17. Přepis té písně učinil prý P. R. Slavejkov. Není však udáno, kde byla sebrána. Nemajíce na ten čas Dozonova sborníku po ruce, obrátíme se raději k jinému variantu téže písně, sebrané a vydané r. 1876. v „Periodičesko spisanie na bъlgarskoto knižovno družestvo" (Brajla, god. I., kn. XII. str. 153—157) professorem M. Drinovem. O této písni lze se vší jistotou tvrditi, že je prava. Professor M. Drinov, rozený Bulhar a bývalý knížecí ministr bulharský, zapsal ji v Panagurišti, kde ji slyšel od několika žen a nejlépe i nejúplněji od báby Vasilie Jovčovice. Jak sám sběratel podotýká, přepis jeho písně „je něco úplnější nežli přepis Slavejkův, i je zejména proto zajímavý, že udává i druhé jméno vrácené nevěsty Slunečka," která se na-

*) Rakovský na str. 126. připomíná, že za stara nevěsta nosila po celých devět měsíců bulo (závoj), totiž až porodila. V té době „gověla", totiž nemluvila na tchána, ani na tchyni. Tento obřad ještě prý se zachovává na mnohých bulharských místech. Někde prý ani na kmotru a kmotra nemluví. Podobně prý ani na ženicha nepromluví, dokud jí tento neodpustí za prvý večer a neobdaří ji nějakým darem, který nevěsta opatruje pak po celý život.

zývala „chubava Dena Denica“. U porovnání s písní Rakovského jsou však i jiné odchylky. Tak ihned na počátku je rozdíl ve jménech. Na místě Grozdanky máme tu Marii, do které se zamilovalo Slunce. Marija kryje se i nevychází, aby ji Slunce nezahledlo. Avšak Mariina matka-macecha (bez jména), vykoupavši své „mâžko detence“ a rozvěsivši vyprané plénky, posýlá nevlastní svou dceru, aby je sebrala, protože se objevilo mračno i začalo poprchávat. Dcera poslechne, vyjde a Slunce spatřivši ji tři dny stálo a hřálo, až všechny dívky i kvítí na luzích popálilo (izpogori malki momi). Slunečkova matka radí nyní, oslovic svého syna: „Synku můj, jasné Slunečko, dosti si stálo, dosti si hřálo,“ atd. i dodává; „až bude slavný Velik-den, | slavnější ještě Gergjov-den, spusti pak dolů houpačky, | houpačky křivou na vrbu, | ať chodí dívky, ženy též | i černobrvé nevěsty (mladé paničky) | v houpačkách sebe pohoupat. | Až ale přijde Marija, | i ta ať vsedne v houpačku, | v houpačce ať se pohoupá — | A ty pak zvedni houpačky.“ Slunce uposlechne a když přijde „Velik-den i ještě slavnější Gergjov-den“, spustí houpačky a dívka Marija na radu matčinu chvátá s druhými se pohoupat. „Jakmile ale vsedne, | sám Pámbů (Gospod) zvedne houpačky.“ Za odcházející dcerou volá nyní matka-macecha: Dceruško, dcerko Marije, slyš, co já chci ti připomnít: | až ty mi budeš, Marije | na krásných dvorech Slunečka, | na tchána nemluv, na tchyni; | nepromluv devět celých let. | Na svého družbu (dever) Ognêna, | i na něj nemluv do čtyr let, do čtyr let a ještě půl; na všechny potom ostatní | po roce, ještě po půlce.“ Marija poslechne a na nikoho nepromluví. Avšak Slunce nesnese toho ani rok a půl i zasnoubí se s Denou Denicí. Marija má je oddávat a stát sestrou Slunečkovou. Při obřadu (oddavkách) drží Marie hořící svíce a nepromluví ani tehdy, kdy svíčky dohořely i do prstů jí pálily. Teprve když se jí nová nevěsta vysmívá, začne mluviti a vypráví, proč po celou tu dobu nepromluvila, spravujíc se podle rady své matky. Jakmile uslyší ženich její slova, poprosí boha a slibuje, že „nechce Denu-Denici“. Opuštěná Dena odchází a prosí boha, aby ji učinil laštovkou, aby mohla letět — vyletět ze dvorů Slunčevých. Slunce spatřivši krásné ptáče, odřeže mu střední péra na zádech, tak že, jak bába Jovčovica vysvětlila, od té doby vlaštovčin ocas podobá se nůžkám, protože Slunce vystřihlo jí střední péra. Od té doby také, jak píseň končí, se zná a vypráví, že to ptáče bylo opuštěnou nevěstou Slunce.

Podle krátkého toho obsahu viděti, že píseň Rakovského je totožna s písní Drinova, ač nacházejí se dosti vážné odchylky. Celkem však se doplňují. Pouze konec silně se rozchází, protože v písni Rakovského metamorfosa s vlaštovkou úplně chybí. To však můžeme ihned zde poznamenati, že písní p. Drinova dostalo se nám skutečného potvrzení o slovech Rakovského, který již před tím poznamenal, že až dosud na některých místech zachoval se obyčej „nemluviti“ (da govêje) nejen na tchána a na

tchyni, nýbrž i na ostatní příbuzné. O stránce formalní promluvíme později.

Podívejme se nyní do Verkovičovy Vedy Slovanů. V prvém oddílu, vydaném v Bělehradě r. 1874., nalézá se rozvláčná píseň „Sonceva ženitba so moma Vâlkana", která, jak již p. M. Drinov poznamenal, „velmi málo se naší podobá, i vidí se, že je zosnována, neb aspoň přemistrována od některého upřílišněného bulharského vlastence". Z toho důvodu i my zůstavíme tuto píseň prozatím bez vnímání. Všimněme si raději druhé, kterou vydal nedávno zesnulý professor Záhřebské university Dr. L. Geitler, a to již roku 1878. ve svých Poetických tradicích Tráků i Bulharů. Vydání to přichází tím více vhod, protože ve druhém svazku Verkovičovy Vedy o ní pražádné zmínky není. Pomácká tato píseň, vyskytující se dosud ve Verkovičových rukopisech, nadepsána je „Dcera Bagenského krále proměněná v laštovku" (Дъщеря-та на Багенскый краль прѣобарната на ластовицѫ). Obsah její celkem podobá se písni Rakovského a konec opětně spíše podoben je písni páně Drinově. Mnohé verše opsány jsou takřka z Rakovského. Forma, jak většinou u Verkoviče, je nepravidelná i nesouměrná. Delší i kratší verše zdají se upomínati místy na prosaické vypravování. Nářečí je ryze pomácké. Výkladu při ní není. Interpunkce pochází od Dra. L. Geitlera. Délka i epická rozvláčnosť převyšuje všecky ostatní písně téhož cyklu. Pro úplnosť a možnosť srovnání sloužiž následující výňatek: Bagenský král se zamiluje do Judy samovily, která mu porodí děvče krásné „jak by s nebe spadlo". Matka divíc se, jaké jí jméno dáti, pojménuje ji Adilenka i nepustí jí z domu, protože by Slunce se do ní zamilovalo. Adilenka roste, až vyroste v dospělou pannu. Slunce jí dosud nezahledlo, avšak ona ztrácí již trpělivosť i prosí svou matku, že chce si vyjít na dvory, porozchodit se i spatřit, co je na zemi. Matka zbraňuje jí, aby nevycházela, protože prý Slunce je prvním jejím nepřítelem, že se zamiluje do ní a pak že ji odnese na nebe. D c e r a n e p o s l e c h n e s v é m a t k y, odejde na otecké sady porozhodit se po oteckých dvořích. Prochází se tři dny a tři noci, a právě když chce odejíti k matce, zahledne ji Slunce. Tři dny a tři noci plápolalo i nezacházelo, až je povolala vlastní jeho matka do paláce, kde se ho vyptává, proč tak dlouho nepřišlo, tak že vystydla i večeře, sestávající z j a l o v é k r á v y a d e v ě t p e c í c h l e b a, dar to od krále Harapina, který jej poslal, protože se mu narodilo „mâžku dete". Slunce zpovídá se své matce, že vidělo krásnou dívku v bagenské zemi a jest-li ji nedostane, „že nechce více zářit na nebi, jak dosud zářilo". Posýlá pak matku „pri Boga" optat se, zda-li je možno vzíti ji za ženu. Matka odejde i ptá se boha, jak jí syn uložil. Dejne-bog (Vyšni-bog) odpovídá, že to může být, i radí, až bude Kolen-den (Koledov-den), aby spustili s nebe na zem zlatou houpačku, a až konečně i dívka Adilenka přijde se pohoupat v ní, pak aby ji zvedli na nebe. Jak Pánbů (Gospod) řekl, tak i stalo se. Jakmile vsedla Adilenka do houpačky, spustily

se tmavé oblaky (magli) a drobná rosa zarosila, tichý větérek zafoukal a houpačka se zvedla na horu. Za odlétající dívkou volá vlastní matka: „Adilenko milá mamina, devět roků si tkala tenké dary, devět měsíců třeba „govèti", na prvou lásku nepromluviti, kletbu ti přísahám při matčině prsu, kterým jsem tě tři roky kojila." Jak matka řekla, dcera zaslechla, že má devět roků „hověti", devět roků nepromluviti. Nad tím se Slunci „želba naželi", že jeho láska (milá) je „němá němica", a proto si zalíbí druhou, která by nebyla „němou němicí". Adilenka je kmotrou (kumica) při nové svatbě. Při oddavkách zapálí se závoj (bulo) a nevěsta (bulka) ji osloví:

„Adilenko, mladá kumice,
když jsi němá němačka,
nejsi přec slepá slepačka,
ty jsi mi závoj spálila."

Adilenka se zasmála i odpovídá jí, že není němou ani slepou, ale že podle rady matčiny devět měsíců nepromluvila. Jak to uslyšelo jasné Slunce i jeho stará matka, vrátili zpět novou bulku (nevěstu), aby mohla zůstati Adilenka. Avšak ta nedala se usmířiti, prosíc boha, aby ji učinil ptáčetem, aby mohla létati na nebi i na zemi, protože se jí Slunce vysmálo, že byla němou. Gospod (a ne Dejne-bog) ji vyslyšel i proměnil ji v černou laštovičku. Popřávši Slunci zdraví odlétá, a Slunce ji odprošuje, avšak ona neposlouchá. Právě když ji chtělo Slunce uchopiti za kštici, ona stává se laštovkou. „Od té chvíle vlaštovice ostala, a píseň také ostala, by se pěla." (Dokončení.)

O školách křemeneckých.

List z dějin polské osvěty.*)

Napsal Josef Dunin Karwicki.

Kdož neslyšel o Křemenci či spíše o slavných školách křemeneckých, jež existovaly v prvé polovici tohoto století? Byl to nejpřednější vědecký ústav, z něhožto skoro celé pokolení, kteréž nás předcházelo, bralo blahodárné světlo vědy. Pracovali v něm výteční a poctiví lidé, pocházející ze středu obyvatelů volyňských, se sebezapřením, s obětivostí, zvláště pak s takou láskou ke studující mládeži, jaké dnes již nikde neshledáváme. Jména nesmrtelného Tadeáše Czackého, Filipa Platera, pak Jana Wyležyňského a představeného Drzewieckého úzce jsou spojena se zpomínkami na Křemenec. Všickni tito výteční muži byli Volyňané, leč je samé, jakož i celý sbor professorský, ano i celou společnosť, kteráž tak stkvěle nějaký čas se bavila v Křemenci, oživovala jedna mysl, jeden duch; všickni zde stále anebo dočasně přebý-

*) Viz „Szkice obyczajowe i historyczne".

vající měli před sebou vytknutý jediný cíl, od něhož nikdy neodbočili. Cílem tím bylo zdárné vychování mládeže pod vlastním dozorem a směrem, jenž se vždy shodoval s úmyslem představenstva školního. Mládež nevzdalujíc se skoro ani z domu, žijíc žitím rodinným, pod dozorem početných matek sdílejíc zábavy a poněkud i vědy se sestrami a nejbližšími příbuznými, uzavírala poměry kollegialní s těmi, s nimiž je později osud pojil na další dráze života. A jinoši dokončivše studia na nejpřednějším ústavu vědeckém, necítili se cizí v zemi, jejíž občany stávali se dle práva i rodu svého. Kollegialní cit byl zde skutečně znamenitě rozvinut; ještě dnes, setkáme-li se náhodou se dvěma bývalými Křemenčany, a bohužel ubývá jich čím dále tím více, milo jest patřiti, jak srdečně oba se vítají, jak si zpomínají na žerty, jež spolu tropili, na společné zábavy v domech svých příbuzných, aneb na výklady professorův, jichžto tehdejší Křemenec měl počet značný. Slovem — vyplývá z toho přesvědčení, že všickni tam byli svoji, že tvořili jedinou velikou rodinu, leč oživenou city nejkrásnějšími a nejšlechetnějšími.

Křemenec měl tedy v počátcích tohoto století dobu slávy nepopíratelné a zasloužené. Přes půvabnou polohu, ježto město leží ve hluboké dolině, obklíčeno všude vysokými horami, z nichžto hora královny Bony, skoro visící nade městem, se zříceninami zámku a naproti hora Čertova nejvíce vynikají, tvoříce totiž část pásma hor medoborských, jež od břehů řekv Smotriče na Podolí táhnou se směrem severozápadním až na Volyň, přecházejí zde hranici rakouskou a pohořím, táhnoucím se v Haliči v okolí Podhorce a Oleska, spojují se s výběžky Karpat; — přes čarokrásnou tedy polohu, jíž sama příroda dodává tolik krásy, ježto rostlinstvo všude jest bujné, pahorky pokryty jsou stromy a zahradami ovocnými, říčka Irva nedaleko ode města vlévá se do řeky Ikvy u královského mostu, mládeži dobře známého z pěkných procházek; přes to vše činí Křemenec nyní dojem nejsmutnější. Dnes jest to jedno z nejnepatrnějších krajských měst na Volyni; přebývají zde jen chudí židé, zabývající se drobným obchodem a podloudnictvím, k čemuž je velmi vábí blízkost hranice rakouské a nevyhnutelná vláda krajská, sestávající z korunních úřadníků. Je zde sice posádkou štáb jednoho pluku dragounského a v bývalých budovách policejních jest umístěn seminář pro alumny církve východní; leč to nikterak neoživuje město, kteréž nemá skoro žádného stálého obchodu přes to, že tu nyní žije 11629 obyvatelů.

Ale jest to přec jedna z nejstarších osad na Volyni. Někteří spisovatelé tvrdí, že stávala již v dobách předhistorických; byla to tak zvaná s t a c e k ř e m e n n á, a odtud jaksi pochází název města. Není naší úlohou vyšetřiti pravdivost národního toho podání, o kteréž ovšem mnoho vážených historiků se opíralo. Podle našeho zdání mohl býti Křemenec pojmenován dle množství křemene, jež se nalézá na polích jej obkličujících. Dříve, když vojsko užívalo zbraní s křesacím kamenem, kvetla zde vyroba křemínků čili pazourků, kteréž byly v sudech rozváženy do různých skladův

intendantských v celém císařství. Nyní však sám sebou klesl i tento průmysl. Ve XIV. století jsou již určité zprávy o Křemenci. Kazimír Veliký, podmaniv Rus, odevzdal jej r. 1340. Jiřímu Narymuntovići, knížeti litevskému; r. 1366. byl postoupen Polsce a r. 1382. vrácen opět Litvě. Vladislav Jagiello odevzdal jej z počátku bratru svému Dimitru Korybutovi a po jeho smrti Swidrygiellovi, jenž tu r. 1418 vydržel dlouhé obležení Witoldem, velikým knížetem litevským. Stává dokonce podání, zajisté skoro historické, že Witold zajav ustavičně se bouřícího Swidrygiella, zavedl jej do tuhého vězení v zámku křemeneckém, kde proseděl $8^1/_2$ roku; teprve Theodor, kníže ostrožský, zmocniv se lstí zámku toho, vysvobodil Swidrygiella z té dlouhé nevole. Roku 1536. odevzdal Sigmund I. zámek křemenecký manželce své Boně; leč pochybujeme, že nynější zříceniny na hoře zámecké pocházejí z té doby, ježto se nám zdají býti mnohem starší. Národní podání pokřtilo je však jménem zámku královny Bony, a tak potrvaly do našich časů. Roku 1648. dobyli kozáci Křemence a vydrancovali jej, a od toho času počíná se skutečný úpadek města. Bylo zde zámecké starostvo, kteréžto se skládalo z města a sedmnácti vesnic okolních. R. 1771 byl zámeckým starostou křemeneckým Josef kníže Sanguzsko, dvorský maršálek velikého knížete litevského; platil z něho kwarty 7798 zl. p. 28 gr. a hyberny 405 zl. p. 24 gr.

Po této stručné zmínce historické poslyšme, co pro Křemenec učinil Tadyáš Czacki, kterýž povznesl město z toho zapomenutí a stavu úpadku, v němž je zastihnul počátek XIX. století. Není nikterak naším úmyslem psáti životopis toho znamenitého muže, jenž úplně zasvětil život svůj dobru obecnému, zvláště pak vychování mládeže. Byla by to úloha přesahující naše síly; ostatně mnoho mužů zasloužilých na roli vlastenecké literatury vzdalo mu hold náležitý. Jediné na důkaz, že Volyň má plné právo jím se chlubiti, povíme, že byl synem Felixa Šťastného, starosty novohradského, znamenitého státníka polského, jenž zemřel r. 1790. ve Brusilově na statcích svých kyjevských. Tadyáš narodil se r. 1765. na statcích otcovských v Porycku na Volyni a umřel bohužel záhy v Dubně r. 1813. Rodiště, celý život věnovaný službě veřejné a místo úmrtí náleží tedy bez odporu Volyni. Pomíjejíce jeho první vychování nejprve ve Gdansku a později v Porycku, v domě otcovském péčí zkušených učitelův, jež vybral učený otec jeho, — pomíjejíce jeho učené práce o uspořádání korunních archivů, vykonané s Albertrandim a Naruszewiczem, práce jeho v různých kommissích, v nichžto byl členem činným a neunavným, jeho studie v bibliothece Zaluských, jichž ovocem bylo nesmrtelné dílo jeho o právech litevských a polských, a mnoho jiných známých chvalně v polské literatuře, — nedotýkajíce se tedy nikterak jeho zásluh literarních, chceme zde mluviti jen o tom, co učinil pro školy křemenecké a pro mládež tří polských provincí.

Navrátiv se do Porycka r. 1803. po událostech v zemi, byl brzy na to vyzván tehdáž panujícím císařem Alexandrem I., aby společně s knížetem Adamem Czartoryským obnovil universitu

vilenskou. Tenkráte byl jmenován školním dozorcem v gubernii volyňské, podolské a kyjevské, čím se stal přirozeným pěstounem školní mládeže polské. Cítě, že Vilno je příliš vzdáleno, umínil sobě, založiti vyšší vzorný ústav vědecký, a byl dosti šťasten, že návrh jeho, mající známku vroucí lásky ku mládeži, nabyl nejvyššího potvrzení císařského dne 29. července r. 1805. To tedy je skutečné datum narozenin křemenecké školy, chvalně známé a slavné v dějinách osvěty národní. S neunavnou horlivostí zabýval se Tadyáš Czacki sbíráním základního jmění pro budoucí ústav vědecký, k čemuž jemu znamenitě pomohlo utvoření vyšší kommisse vychovávací, kterouž vláda ustanovila jeho péčí za příčinou revindikace tajných anebo sporných fondův jesuitských, jež byly určeny pro veřejné vychování. Rozumí se, že sám se stal prvým předsedou této kommisse, kterážto sestávajíc ještě ze tří kommissařů čili poslanců, zvolených z občanstva usedlého a váženého, rozhodovala v záležitostech jí příslušných bez appellace. Tajemníkem kommisse vychovávací byl Bilski, později Rudzki a pokladníkem Kruczkowski. Po smrti Tadyáše Czackého stal se předsedou kníže Dimitr Czetwertyński, a po něm r. 1826. Felix Czacki, synovec Tadyášův a syn bratra jeho Michala, velkokorunního číšníka, narozeného z Beaty Potocké, dcery pana Ignáce, paní vysoce vzdělané. Leč Tadyáš Czacki nespokojil se s fondy pozůstalými po Jesuitech, tak zvanými vychovávacími; zvětšil je četnými sbírkami, o kteréž se staral neunavně. Četné úpisy, váznoucí na statcích těch tří gubernií a přenesené později (r. 1833.) na universitu sv. Vladimíra v Kyjevě, jsou toho nejlepším dokladem. Nadání tak rozsáhlého vědeckého ústavu, jenž se skládal ze čtyř gymnasijních tříd a tří kursů dvouletých, kde vyšší vědy byly vykládány způsobem universitním, — stvoření (skoro z ničeho) četných a později tak bohatých sbírek vědeckých a kabinetů, zvláště pak zabezpečení trvalé existence tohoto ústavu veskrze vzorného bylo jedinou myšlénkou, jediným cílem toho muže hodného a šlechetného. Seslabil vlastní majetek, zanedbal rodinné záležitosti vlastnické, konal často dlouhé a nákladné cesty do hlavního města, kde nejednou bylo mu přemáhati veliké překážky; všecko to však snášel, nade vším zvítězil, až měl potěchu viděti konečně milené své dítě, t. j. lyceum křemenecké, v tom stavu rozkvětu a stkvělosti, v němž je znali vrstevníci a jehož nám záviděly provincie sousední.

Hlavní jeho snahou bylo vybrati kruh učených a ctihodných professorů, kteří by milovali své povolání. Za tou příčinou nešetřil ani práce, ani úsilí; proto také Křemenec mohl se jimi honositi. Prefekt Antonín Jarkowski byl skutečně otcem studující mládeže; přísný jsa, leč nikoli do krajnosti, uměl sobě získati lásku těch, kteříž jeho vedením se zde vzdělávali.

Slavný tento humanista, rodilý ze Krakovska, jako bývalý professor latiny měl zvyk dávati polským slovům zakončení na um; říkával tedy mládeži: k o c h a n k u m, což podnes je proslaveno v podáních křemeneckých. Dovoloval studentům choditi do veřejných zábav a plesův u občanů, kam také býval zván, ježto všickni

si ho upřímně a vysoce vážili; ale na těch zábavách pilně dohlížel, aby mládež slušně se chovala. Netrpěl zábav a pitek studentských, hanil jim kouření z dýmek, — doutníky a cigaretky totiž nebyly tehdáž ještě známy, — v Křemenci tudíž nebylo těch knajp studentskych, kde mládež obyčejně se oddává obžerství. Jen zřídka dovolili sobě starší studující ze třetího kursu potajmo sejíti se k důvěrné rozmluvě a zakouřiti si z dýmky při sklence lehkého punše; ale starý prefekt Jarkowski, jenž někdy náhodou je zastihl při té zábavě, s níž, jak se samo rozumí, pilně se tajili, nazýval vždy samovar na punš: perpetuum mobile. Studenti chodíce za město na procházku, schovávali dýmky v rukávech; ale když potkali prefekta, nebylo lze pozdraviti jej, což bývalo příčinou rozličných žertovných výstupův, jež staří Křemenčané sobě podnes vypravují. Když konečně starý Jarkowski šel na odpočinek, stal se prefektem Bokszczanin, leč ten si nikdy nezískal popularity svého předchůdce.

Pavel, vlastní bratr prefekta Jarkowského, byl od samého založení školy, t. j. od r. 1805. až do jejího zrušení r. 1832., knihovníkem lycea; později vykládal všeobecnou grammatiku a bibliografii. R. 1834. odešel za křemeneckou bibliothekou do Kyjeva, kde jako universitní knihovník zemřel r. 1835. Literaturu řeckou vykládal Michal Jurkowski, známý filolog polský, bývalý professor jazyka řeckého na gymnasiu krakovském, a literaturu latinskou i polskou až do r. 1824., t. j. odjezdu svého do Vilna, prelát Alois Osiński, expiarista, infulát ołycký, později rektor římsko-katolické duchovní akademie vilenské a suffragán dioecese łucké. Byl to muž velezasloužilý na poli domácí literatury, zvláště pak velmi pracovitý; pozůstavil po sobě mnoho vědeckých spisův, a dle některých zpráv 102 svazky rukopisů! Jediná dvě díla: Slovník spisovatelů polských a Slovník jazyka polského obsahují 14 velikých svazků. Byl to professor milovaný studující mládeží; nikdy a nikomu neškodil u správy škol a byl blažen u zkoušek, vida, že jinoch ve školním roce pilně pracoval. Byla to postava ku podivu originalní; majíc tvář náramně rozumnou a oči bystré, byla shrbena, skloněna, skoro na dvé zlomena. Po skončených lekcích professor Osiński rád rozmlouval s dorůstající mládeží, kteráž jej také hromadně na chodbách obkličovala. Opíral se, či spíše sedal na své tlusté holi, kteráž jej všude provázela, a pak pokaždé se sypaly rozumné žerty a vtipy nepočetné. Zdálo se, že staroušek mládne mezi mladíky, s nimiž každodenně se bavil nějakou půlhodinku. Měl ovšem také své slabé stránky, neboť kdož jich nemá na tomto světě? A to byly nároky na příjemný hlas a pěknou hru na housle. Kromě toho vyžadoval, aby jej vždy nazývali prelátem. Hochům, kteříž jaksi nerozuměli, co značí ten titul, vysvětloval, „že prelát jest jako plukovník, a plukovníkovi neříkáme: pane důstojníku, nýbrž pane plukovníku.“ Starší, chtějíce jej uvésti v dobrou míru, říkali mu často: „Ale, pane preláte, včera jste krásně zpíval při mši svaté; všecky dámy v kostele to pozorovaly a byly k slzám pohnuty.“ — „Jak mi Bůh

milý, pozorujete?" (obyčejná jeho průpovídka) „to může skutečně býti," huhňavě odpovídal potěšený professor čtveráckému jinochu. Žerty toho druhu neměly konce.

Tyto rozmluvy se studenty na chodbách rozhlásily se v celém městě; mládež upřímně milující svého professora čekávala na jeho východ z posluchárny, a obcujíc s ním nabývala jemnosti a zručnosti v obecné řeči polské, ježto Osiński jako klassik pilně bděl nad ryzostí mateřského jazyka a žádnému studujícímu neprominul ani nejmenšího poklesku jazykového. Vážnější osoby, kteréž nenáležely ke studující mládeži, počaly později obcovati těm rozmluvám s prelátem, jenž byl celou křemeneckou společností upřímně vážen a milován. V Římě dokonce byl mu zhotoven diplom jako rytíři zlaté ostruhy, a deputace skládající se z dam a domácích občanů slavnostním způsobem při jeho přednášce o literatuře latinské ve třetím kursu podala mu tento diplom na důkaz, že sv. Otec uznává jeho zásluhy na poli domácí literatury. Osiński k slzám pohnut pravil, že není hoden tohoto vyznamenání; ale bylo patrno, že mu způsobilo radost skutečnou a neklamnou. Později často opakoval: „Jak mi Bůh milý, pozorujete? I v Římě vědí o mých skromných pracích."

Po něm nastoupil na místo učitele latinské literatury Maxmilian Jakubowicz, vychovanec vilenský a později professor university kyjevské a moskevské, na místo učitele literatury polské pak proslulý Alois Feliński, spisovatel dramata „Barbara Radziwiłłówna," nar. v Łucku na Volyni r. 1791. Po skončených studiích na školách piaristských v Dąbrownici na Polesí vzdělával se ve Varšavě vedením Tadyáše Czackého, jemuž měl za všecko děkovati. Z té doby pozůstaly verše, kteréž líčí jeho neskonalou vděčnost k učiteli:

„Czacki, którego czułe nademną staranie
Nikdy zgładzone z serca mego nie zostanie,
A ktorégo zasługi i cnotę niezłomną
Wdzięczni Polacy zawsze z uwielbieniem wspomną;
Czacki, co chęcią sławy zagrzany szlachetną,
Na usługach krajowych młodość pędził świetną,
Przykładem mi do pracy dodawał ochoty,
Kierował moje kroki do nauk i cnoty!"

Nezcela za půl druhého roku po náhlé smrti Felińského nastoupil na jeho místo Josef Korzeniowski, známý polsky romanopisec, jenž po zrušení lycea křemeneckého přestoupil na universitu kyjevskou a vykládal tam do r. 1838. literaturu polskou, dějiny starověku a římských starožitností. Mathematice učil ve Křemenci nejprve J. Czech, známý spisovatel díla: Euklidových počátků geometrie knih osmero, a na to vyšší mathematice v kursech professor Wyżewski, algebře a geometrii Řehoř Hreczyna. Přírodní vědy a chemii vykládal Zienowicz, fysiku Jenc a Abłamowicz, jazyk a literaturu ruskou Alexandrowski, všeobecné dějiny Josef Uldyński, jenž přestoupil na tu kathedru z gymnasia podolského ve Winnici a byl do posledních časův jediným předsta-

vitelem dávného sboru professorského, ježto všemi vážen a milován zemřel ve Křemenci teprv r. 1863. Botanice a zoologii učil znamenitý Besser, známý ze vzácných děl o floře polských krajin; byl později do r. 1837., t. j. do výslužby, professorem botaniky v Kyjevě, načež vrátil se do mileného Křemence, kde zemřel r. 1842., hledě na zničení botanické zahrady, kterouž byl vypěstoval. Ve výkladech mu pomáhal neméně na tom poli zasloužilý adjunkt jeho, Antonín Andrzejowski, jenž na místě professora nieżyńského lycea, knížete Bezborodka, dočekal se výslužby r. 1839. On také kromě četných děl vědeckých vydal ve Vilně r. 1861. Ramoty Starego Detiuka o Wołyniu, dílo totiž, jež velmi dobré světlo vrhá na společnosť polskou na počátku XIX. století, ačkoli můžeme mu vytknouti, že podal mnoho nepravých podrobností, opíraje se doslovně o vyprávění osob špatně zpravovaných.

(Pokračování.)

O vlivu češtiny na jazyk polský ve knížectví těšínském.

Napsal dr. Jan Bystroň.

Ve článku „K jazykové a národnostní otázce ve Slezsku“, otisknutém ve IV. seš. Slov. sborn (r. 1884.) vyjádřil jsem mínění, že důkladné vylíčení ethnografických poměrů ve Slezsku bylo by vědě velmi vítáno. Slezsko, hraničící bezprostředně s ethnografickým prostranstvím českým, bylo zajisté podrobeno vlivu jazyka českého — a nestranný průvod vlivu toho zdál se mi vždy úlohou důležitou i zajímavou. Známo totiž, že ve světě vědeckém není posud shody v mínění o vzájemném poměru jazyků. Bývalo rozšířeno zdání, kteréžto mnozí posud sdílejí, že možná s jistou přesností vytknouti hranice mezi dvěma sousedními jazyky, že mezi nima není přechodu, ale že jednotlivé větší skupiny jazykové se rozdělují na menší tak, jako strom rozrostává ve větve a větvičky (theorie rodokmenová). Mnozí jsou jiného zdání. Jan Schmidt, původce tak zvané theorie vlnění, tvrdí, že přechod jednoho jazyka do druhého koná se prostředně a nepoznale, že tedy mezi sousedními jazyky, kteréž patrně se liší, třeba přijati menší nářečí, tvořící jaksi posuvný pomost z jednoho jazyka ke druhému. Podle této theorie bylo by lze nadíti se takového přechodného nářečí polsko-českého, vztažně česko-polského v západní části knížectví těšínského, a vztažně v severo-východním koutě Moravy, přechodného nářečí polsko-slovenského v jižní části knížectví těšínského a vztažně na severu Slovenska atd.

Otázka ta mne tak zajímala, že pocházeje skoro ze hranic moravsko-slezských a jinak nepříliš daleko od hranic slovenských, umínil jsem si přesvědčiti se sám o vzájemném poměru těch jazyků. Odebral jsem se tedy minulého roku do slovenského městečka Čácy, jak známo vzdáleného sotva dvě míle od hranice slezské a ethnografického prostranství polského. Domníval

*

jsem se, že v jazyku v okolí čáckém naleznu snad tak zjevné stopy polštiny, že bude možná toto nářečí pokládati jaksi za přechodné z jazyka polského ku slovenskému. Chce-li někdo v této příčině podati rozhodný úsudek, nelze mu zajisté spoléhati na první dojmy, ale třeba, aby důkladně a všestranně poznal nářečí, jež chce jaksi klassifikovati. Neměl jsem bohužel příležitosti k takovému důkladnému poznání nářečí z okolí čáckého: ale soudě dle prvého dojmu a dle skrovných zápisků písní a pověstí národních mohu vysloviti zdání, že tam nemůže býti ani řeči o přechodném nářečí, nýbrž nářečí čácké že jest rozhodně slovenské, na něž nářečí polské, k severu s ním hraničící, mělo dosti nepatrný vliv, jejž by slušelo teprv zevrubně dokázati.

Pan dr. Polívka podobně v hořejší části oravské stolice hledal takového přechodného nářečí polsko-slovenského či slovensko-polského, ale — jak o tom píše v Listech filologických (a paedagogických) XII. 463. — hledal ho nadarmo, neboť přechodného nářečí nenalezl; ale zato se přesvědčil, že v několika vesnicích této hořejší části oravské stolice zachovalo se poměrně dosti dobře nářečí polské vedle sousedních nářečí slovenských.

Ku článku mému prve citovanému podotkla redakce Slov. sborn., „že se vůbec nedá ustanoviti pevná pohraniční čára mezi jednotlivými nářečími (čili jazyky) slovanskými, naopak nelze neviděti, jak znenáhla přechází jedno nářečí ve druhé, tak u nás (v Čechách) čeština v polštinu ve Slezsku, slovenština v Uhrách rovněž jednak v polštinu, jednak v maloruštinu“ atd. Já též v onom článku (str. 178) mluvím o přechodném nářečí polsko-českém čili česko-polském na západním konci knížectví těšínského, a dr. A. Cinciała ve předmluvě ku svým „Pieśni ludu śląskiego“ (Krakov 1885.) rovněž se zmiňuje o přechodných nářečích v okolí měst Frydku a Ostravy.

Vzhledem k tomu, co podává dr. Polívka, že totiž nenalezl přechodního nářečí slovensko-polského, kteréž by dle theorie mělo býti v hořejší části stolice oravské, jakož i že já — ovšem soudě dle prvého dojmu — také nenalezl jsem takového přechodného nářečí na severu ethnografického prostranství slovenského, bylo by však vším právem možná tázati se, může-li býti řeč o přechodném nářečí polsko-českém čili česko-polském ve knížectví těšínském, aneb eventualně v severo-východním koutě moravském. Patrno, že na otázku tuto nelze odpověděti jinak nežli s hlediště přesně vědeckého bez nejmenších vzhledů vedlejších.

Ve knížectví těšínském jsou lidé, kteří nevěří, že by nářečí frydecko-ostravské mělo býti české; naopak jsou tací, kterýmžto se zdá, že nářečí lidu, ne-li v celém knížectví těšínském, tedy aspoň v jeho západní polovici jsou patrně česká. Polemika holými slovy s jedněmi i se druhými nikterak by neprospěla, aniž by vedla k nějakému výsledku. Třeba tedy především podati zvláštnosti těch nářečí pohraničných, a na tomto základě pak bude možná již učiniti úsudek více neb méně určitý.

Dle skrovných sil svých snažil jsem se ve své rozpravě „O mowie polskiéj w dorzeczu Stonawki i Łucyny w księstwie Cieszyńskim“ (uveřejněné ve XII. sv. rozpraw Wydź. filol. Akademii Umiejętn. w Krakowie) vyličiti zvláštnosti jednoho z nářečí polských nejvíce na západ posunutých. Poněvadž mi šlo pokud možná o všestranné představení jazykových známek toho nářečí, bylo mi patrně prohlédati také k tomu, jaký vliv naň měla sousední nářečí moravská. Možná, že dokazuje tento vliv český, nevytknul jsem všech, i nejdrobnějších jeho zjevův, ale že v mé práci na každém kroku lze setkati se s připuštěním tohoto vlivu, což by někomu, jenž ku všemu chce přikládati měřítko politicko-patriotické, mohlo se zdáti příliš velikou koncessí jazyku českému — o tom snadno se lze přesvědčiti. Vzhledem k tomu velmi jsem se podivil mínění, jež recensent této skromné práce uveřejněné v Opavském Týdenníku (XVII. č. 5., str. 3.), že totiž „český vplyv v knize páně Bystroňově velmi macešsky jest odbyt“ — což, jak možná souditi ze slov téhož recensenta, stalo se následkem politických tendencí spisovatelových. Neboť recensent má spisovatele v podezření snad takové tendence, ježto píše: „Proto též marným jest počínání těch, kteří by nám rádi dokázali, že polské dialekty na Těšínsku jsou polštější než polština sama; mají ony v sobě tolik české látky, že žádné ignorování nedovede ji zakrýti. Přiznáním, že ten onen tvar, to ono slovo jest české, nepočešti se ani jedna dědina; jakož zase umlčováním češtiny zajisté ani jedna obec nepřestoupí od jazyka českého k polskému.“ — Nemínim tu ovšem vyvraceti učiněnou mně výčitku tendencí politických a „vědecké předpojatosti“, aniž dokazovati, že vliv český na nářečí, o němž jsem chtěl pojednati, neodbyl jsem způsobem macešským, neboť bych recensenta nepochybně tak jako tak nepřesvědčil, a nestranný kritik může sám o tom si utvořiti úsudek. Místo toho rád bych se tu obrátil ku všem těm, kteříž by nějakým způsobem se mohli přičiniti o zevrubnější poznání nářečí pohraničných na Moravě a ve Slezsku, aby tak učinili. Čím více příspěvků, tím lépe a nestranněji bude konečně možná něco říci o vzájemném poměru jazyků na těchto zajímavých hranicích. Mnoho světla vrhne na otázku tuto nepochybně práce tak znamenitého znalce nářečí moravských a slezských, jakým jest p. prof. Fr. Bartoš. Ve své Moravsko-slezské dialektologii, která tuším co nejdříve vyjde tiskem,*) povšimne prý si spisovatel též národních nářečí v Těšínsku. Kromě toho dovídám se soukromě, že různořečím frydeckým zabývá se p. J. Kubitius, učitel ve Frydku, a snad ještě někdo se přidruží.

Zatím nebude snad na škodu zde trochu promluviti o vlivu českého jazyka na polská nářečí ve knížectví těšínském, byť jen

*) Dialektologie již vyšla. Jest to dílo skutečně velmi důležité pro poznání národních nářečí v západní části Těšínska. Opíraje se o ni zamýšlím zabývati se taktéž studií o nářečí ostravsko-frydeckém. J. B.

proto, aby někdo jiný nabyl chuti k podání doplňků, ukáže-li se jich potřeba. Učiním to zvláště na základě své dialektologické práce, o níž jsem se prve zmínil, a doplním někde článek tento látkou již dávno sebranou.

O cestách, jimiž ten vliv se dostával na ethnografické prostranství polské v Těšínsku, byla řeč již ve článku: „K jazykové a národnostní otázce ve Slezsku;" zde tedy můžeme přímo přikročiti k sestavení jednotlivých jeho zjevů.

Z fonologie: Přirovnáme-li slezské tvary, jako: dá*v*e*j*, kr*e*j, špiv*e*j — v́it*e*j, voł*e*jmy, úćek*e*jmy, spočiv*e*jmy, — *d*e*j*će, stáv*e*ćje atd. k českým: dej, spočivej atd., mohli bychom z toho souditi, že toto *e*, jemuž v těchto tvarech odpovídá ve spisovném jazyku polském *a*, vzniklo vlivem jazyka českého; uvážíme-li však, že tytéž tvary shledáváme jednak v různých jiných nářečích polských, a jednak v jazyku českém bylo v týchže tvarech kdysi také *a*, řekneme snad, že v jazyku českém i polském nezávisle na sobě působily v té příčině rovné zákony jazykové, že jen v jazyku českém bylo toto působení mnohem silnější nežli v jazyku polském, v němžto dotklo pouze nářečí, aniž porušilo jazyk spisovný. Jinak již budeme pohlížeti na takové tvary slezské jako: *nej*lepši, *nej*m'eňši atd., kteréž, pomineme-li délku koncového i a šetříme-li akcentu, znějí úplně jako české: nejlepší, nejmenší a j. Tu totiž očekávali bychom jako známku superlativu: ná-, kteréžto skutečně se vyskytuje v jazyku staropolském, podnes pak nejvíce v nářečích; že však ve slezských nářečích nepřichází ná-, nýbrž *nej*-, to možná přičísti vlivu českému.

Nemoha se zde pouštěti do podrobností podotknu zde jen, že jsem ochoten uznati vliv český ku př. na slovo jegła — pol. igła, č. jehla; že tvary slezské: p*osłech*, p*osłešny* (ob. posłóchać, pol. posłuchać) třeba sestaviti z česk.: poslech, poslechnouti; že slezské tvary mo*j*igo, tvo*j*igo, svo*j*igo a taktéž v'elk'igo atd. bylo by možná vysvětliti jako vzniklé následkem působení analogie tvarův jako náměstkový novotvar jej*i*go, česk. jej*í*ho atp.

Že z češtiny jsou vzata slova: bł*a*na (pol. błona, česk. blána), hł*a*vny (pol. główny, česk. hlavní), chł*a*p ob. chłop, chł*a*piec; mładen'iec (pol. młodzieniec, česk. mládenec); vłada, sładek; vłaga: oškrab'iny; krapka, pavłač; opraty; zdravaš — v nichžto podle zákonů fonetiky polské má býti *o* a v čestině *a*, podávám v §. 34. 2. Je to nepochybný vliv český, jehož nikdo neupře, byť i obracel pozornosť na to, že i ve spisovném jazyku polském jsou tvary s *a*: *Władysław* místo stpl. *Włodźisław*, neboť i *Władysław* vzniklo vlivem jazyka českého.

Jestliže v polském nářečí v Těšínsku místo tak zvaného temného čili čárkovaného *á*, znějícího skoro jak *o* a vztažně jak *ó*, jeví se někdy čisté *a* — což bývá velmi často zvláště v písních národních — tož by bylo možná viděti v tom jednak vliv spisovného jazyka polského, v němž — jak známo — není již dávného temného *á*, aneb i vliv jazyka českého. Tak na př. tvar *kołaće* aneb *skáče* v písni:

Čérvene p'ivo, b'iłe kołače;
Jak to hersk'i dżev'če při muzyce skače —

jimžto v obyčejné, prosté mluvě odpovídají tvary *koláče* (kołoče), *skáče* (skoče), bylo by možná pokládati za vzniklé vlivem spisovného jazyka polského, v němž jsou: *kołače*, *skače* úplně tak jako ve zvratce prve citované. Ale tomu není tak; naopak dlužno tvary tyto pokládati za české, poněvadž se vyskytují v písních, kteréž byly jednoduše z moravských krajin přeneseny do Slezska.

Charakteristické jsou v jazyku polském nosovky, kterýmiž jazyk ten se liší ode všech jiných živých jazyků slovanských (vyjímaje jisté nepatrné zbytky v pohoří rhodopském). Tudíž je velmi zajímavo ukázati, jak se v té příčině věc má v nářečích slezských. Prof. L. Malinowski věnoval otázce té zevrubnou a důkladnou rozpravu „*Studyja śląskie*“ (Rozpr. Akad. Umiej. W. fil. T. IX.); žádoucím by bylo ještě zvláště prozkoumati nářečí ze západního konce knížectví těšínského, nářečí frydecké a ostravské, zejména pak na základě látky co nejhojněji a nejvšestranněji sebrané odpověděti na tyto dvě otázky:

1. Zdali v těch nářečích (frydeckém a ostravském) ve případech, kdy v jazyku polském jest nosovka *ą* aneb *ę*, vyskytují se také tyto samohlásky aneb nějaké zvuky s nimi sblížené, na př. iñ, uñ, eñ, oñ atd.!

2. Eventualně: Jaké samohlásky v těch nářečích odpovídají nosovkám v jazyku polském, zdali tytéž, jaké jsou v češtině v jejím historickém rozvoji, aneb zdali snad jiné?

Vím z vlastní zkušenosti, že ad 1. jeví se v nářečí frydeckém a ostravském (aspoň v některých krajinách) přechodné jakési zvuky na př. *in* v *pinć*, pol. *p'ęć*, česk. pět, ad 2. že přecházejí v těch nářečích částečně jiné reflexe nosovek nežli v jazyku českém. Tyto poznámky snad povzbudí někoho, jenž lépe zná ta nářečí, k zevrubnému sestavení látky týkající se té otázky, což by bylo velmi žádoucí.

V nářečí laském*), jehož rozboru jsem věnoval svou studii dialektologickou, vyskytují se nosovky ve své plnotě, což kromě mnohých jiných charakteristických zvláštností toho nářečí bylo příčinou, že je přičteno k nářečím určitě polským. Přes to však nelze upříti, že v dosti četných případech, kde bychom se nadáli nosovky, není této samohlásky v nářečí laském. Dlužno to v jistých případech přičítati jakési, ať tak dím, nedbalosti obecného jazyka vůbec, v jiných případech pak vlivu jazyka českého.

O tomto vlivu češtiny jest zevrubná zmínka v §. 57., kde jsou podána slova tato: svaty (pol. śv'ęty) ve rčení svaty duch m*a*sopust a m*a*sář ob. m'ęso, hov*a*do ob. ov'ęźi řetázek, t*á*hnóć, na sp*á*dź (česk. zpátky) ob p'ęta; pořad — číslovky od 11—40: jeden*á*ct,... p*a*tnást, dev*a*tnást, dvac*e*t, třicet atd. (pol. jedenaść z jeden na dźeśęće... p'ętnaśćé, dżev'ętnaśce, dvadźeśća

*) Hranice jeho podávám určitěji ve své práci na str. 1. 2.

třidźeści atd.) — pozdravení: pochvalen *budź* (pol. bądź, česk. buď); na mu dušu (pol. mą duszę, česk. mou dušu [i]), puknóc. (pol. pąknąć), fusy (pol. vąsy, česk. vousy), *hóśle* (pol. gęśl). Netroufám si tvrditi, že tu byly podány všecky příklady sem náležející; byly-li některé vynechány nestalo se tak zajisté z příčin politicko-národních, leč jednoduše následkem potíže v sebrání všeho, co se vztahuje k některému zjevu zvláštnímu.

Jako vůbec v národních písních, jež pocházejí beze změny z krajin moravských, mnohem více jest čechismů nežli v jazyku obyčejném (Přir. §. 90. — pozn. dra. Cinciały v Písních str. 109. 100. — a můj článek ve Slov. sborn. l. c. str. 177.), tak především ten český vliv se jeví nedostatkem nosovek buď úplným, aneb alespoň částečným. A to by zasluhovalo zvláštního povšimnutí a objasnění, kterak píseň původně česká znenáhla se měnila v ústech lidu polského, přizpůsobujíc se ku hláskovým zákonům polským. (Dokončení.)

Z Jalty do Simferopolu.

Z cest Josefa Kořenského.

O překrásní vy břehové Tauridy,
jak skvíte se, když možná vidět vás
z korábu, v svitu jitřenné Cipridy,
jak já vás nejprv spatřil v ranní čas.
Já spatřil vás jak ve svatebním lesku:
na modrém nebi, hořícím jak v blesku,
se hrdě vaše hory tyčily.
A přede mnou se mírně šířily
tu vísky, les a dolina tam dlouhá,
leč Tatarův kde chýše dřímaly,
jaké to žáry mě tam pojaly,
jaká to tesknost, jaká divná touha!

Puškinův: Eugen Oněgin.

„Pozdravujte milé krajany v Čechách!“

Těmi slovy opouštěl mě můj hostitel. Pocházeje z Falknova, usazen jest již po mnohá léta v Jaltě jako mnozí jiní němečtí rodáci, kteří vystěhovavše se z vlasti, usadili se trvale na Krymu.

První kolonisté němečtí požívali tu zvláštních výhod. Každému dostalo se po šedesáti desetinách (neboli asi po 55 hektarech) pozemků, kteréž po dnes nerozdílně přecházejí dědictvím od pokolení na pokolení nebo se celistvě odprodávají a pronajímají.

Němečtí osadníci krymští, stavše se poddanými říše ruské, osvojili si jazyk domácí, ale proto přece nezapomínají své mateřštiny.

Nejeden vystěhovalec, jenž chud přišel na starobylou půdu tauridskou, rozhojnil statky své a dětem svým k lepšímu blahobytu pomohl. Mnohé hostince na Krymu náležejí potomkům někdejších německých kolonistů.

Takovým jest i majitel „hôtelu krymského" v Jaltě, kde ubytovati se můžeš ještě nejlevněji, bera ovšem za vděk skrovnou světničkou. Ale i za ni zaplatiti jest asi dva rubly, jakkoli hôtel leží v poboční uličce. K tomu všemu spokojiti se musíš s vyhlídkou do těsného nádvoří.

Zvoliti za obyt hôtel „Rossia" při moři, kde sotva laciněji lze přenocovati než za pět rublů a více, nedovoloval náš měšec, vyčerpaný bez toho již až na dno ve krajích thráckých a maloasijských.

Vydřidušství na Krymu stalo se teď pověstným. Ne nadarmo přezdívají Krymu hladový ráj. S vyvalenýma očima díváme se na prodavače žádajícího za obyčejnou housku tři až čtyři kopejky, za jablko asi pět kopějek. V hôtelu pak počítají si dokonce za chléb patnáct kopějek!

Při tom všem člověk cítí se v Jaltě brzy unaven. Nejsou to plné života lázně trouvillské nebo brightonské, dokonce pak vypadá Jalta po maloměstsku u srovnání se světovými lázněmi ostendskými, poskytujíc příliš málo rozptylení, tak že prodlením dvou dní okusiti lze všech půvabů krymského Trouvillu, jakož Rusové rádi nazývají Jaltu.

Z rána opouštěl jsem někdejší byzanckou osadu Galitu, učiniv cílem svým Aluštu a potom Simferopol.

Od nějaké doby vyjíždějí z Jalty do Simferopolu pohodlné omnibusy o prvé a druhé třídě, vykonávajíce tuto cestu asi za 12 hodin.

Též užiti lze poštovní kolesky za mírný poplatek. Pár koníků tryskem cválá po výborné silnici jihokrymské, vedoucí ze Sevastopolu do Balaklavy (odbočkou), do Baidar, potom stále závratnými výšinami a divočinami skalními podél břehů černomořských do Kikineisu, Alupky, Oriandy, Livadie, Jalty, Massandry, jež opouštějíc v Aluště pobřeží, vine se širokým údolím a přes úbočí strmého Čadyrdaghu do Simferopolu.

Ale i v kolesce ruské nesedíme jako v peřinách. Uvykli jsme sice všelikým útrapám na cestách, ale na kolesce krymské popadali jsme sotva ducha. Nemocný mohl by si na ní odbyti poslední hodinku Ó jak zpomínal jsem na zádumčivé a svěží kraje norské, kde lehkou kariolou projížděl jsem se po horách i dolinách jako na velocipedu!

Nicméně děkoval jsem v duchu jasnému původci poštovního spojení po přímořském jihu krymském, knížeti Michalu Semenoviči Voroncovi, jenž, založiv znamenitou silnici na srázném úbočí krymských jail, otevřel člověčenstvu pohled do velikolepé přírody, nevídané krásy a netušené velebnosti.

Rovněž i omnibus jako letem ujíždí v malebném kraji. Čtyři koně, zapřažení vedle sebe, neustávají ve trysku nechť s vrchu nebo do vrchu.

Zasedl jsem v popředí vozu, kde vykázána jsou tři místa prvé třídy, chtěje nabažiti se úchvatných půvabů a skvělé scenerie při březích krymského Pontu.

Zazněla trubka, rozezvučela se celým městem, a vůz ujížděl jako o závod do příkré stráně. Konduktér, jenž provází cestující, nepřestává troubiti v každém záhybu. Všecko vyhýbá se již z daleka jako nějakému rychlíku.

Za nedlouho vyměňují se koně za jiné, a opět co nejrychleji spějeme k cíli. Vozka pobádá spřežení k ohnivému běhu bez biče, pouhou oprati, přátelským slovem, bez bičování, bez týrání. Jsme na východě, v zemi národa jenž s dobrým ořem dělí se o přátelství, jsouce si na vzájem milými druhy. A jako laskav jest jezdec ke svému oři, tak zase oř ovládati se nechává jezdcem jako oddané dítě. Živosť a oheň neopouštějí tatarského koně ani v pozdním věku, mizíce teprve smrtí jeho. Surového nakládání tatarský koník nikdy nepocítí, a přece jako vítr pádí po stepních pláních, úvalech a dolinách.

Po straně levé trčí vysoko do jasného ovzduší holé stěny jurských vápenců, trosky jejich kupí se v divoké rozvaliny a shluky, mezi nimi pak vypínají se kmeny lahodných pinií s tmavými korunami, tvoříce ve strmých výšinách pohorské háje a lesy.

Cesta vroubena jest zádumčivými cypřišemi, košaté koruny ořešáků zastiňují vyprahlou půdu, a olivy v zahradách povznášejí se nad ohnivou révou, dozrávajíce v chutné olivky, jež nám cestou nabízejí se naložené k občerstvení.

Vedle sadů olivových kvete tabák na rozsáhlých polích. Listí jeho suší se ve blízkých chatrčích na tyčkách nebo rozvěšuje se na napjatých provázcích, ponechávajíc se účinku palčivého slunce.

Po pravé straně boky horské příkře nachylují se k moři, v propastech a údolích jejich kmitají se osamělá stavení, villy a dědiny tatarské s drobnými chaloupkami, jejichž vodorovné střechy zdají se splývati se zemí. Hluboko v úvalech všudy pnou se keře révové, zelená se lupení tabákové nebo štěpnice, a olivové sady pečlivého docházejí ošetřování.

Na březích a v moři samém spočívají ohromné balvany jako příšerné nestvůry, jichž těla vlnobití rozbouřeného Pontu příliš často rozrývá, ohlodává a nově utváří.

Brzy vzíráme v horské divočiny, brzy zase obracíme zrak v širou pláň mořskou, jež v dáli spojuje se s blankytem nebes, tonouc v jasném azuru. Klidná hladina moře zářila odleskem ranního slunce, které skvěle osvěcovalo daleké břehy zátoky Feodosijské, vroubící moře v malebném polokruhu. Jediný koráb bělal se na hladině, ubíraje se ke břehům kavkazským

Víc a více ocitujeme se v závratných výšinách pobřežních jail krymských, a mohutněji jeví se přímořské panorama s věncem nachového horstva.

Tam v zátoce v dáli asi sto kilometrů starobylá Kaffa (tur. Kefé) neboli Theodosie, pozdější Feodosie (t. j. dar boží) se skrývá, bývalá to obilnice klassického Řecka. Tam Miletští již pět set let před Kristem vdechli kraji nový život, a starotaurická Ardauda, město zasvěcené sedmi bohům, povznesla se přičinli-

vostí k obživlé slávě, dospěvši svého výkvětu za doby kupčivých Janovanů čtrnáctého věku. Ne nadarmo nazývala se tehdy Küčük Stambul t. j. Malý Stambul (Cařihrad). Teď ovšem, když Turci opustili poplenéné ty kraje, Feodosie stala se skrovným městem, pozbyvši svého četného obyvatelstva (za Janovanů asi 150 000, nyní ani ne 9000).

Od moře vítr vanul a mírnil teplý den. Celí blaženi požíváme radostí krásného jitra, ssajíce do sebe svěží vzduch krymského jihu.

Cestou potkáváme Tatary na koních. Otec zasedl na buclatého vraníka i se synkem, jenž již za útlého mládí zvyká jízdě na koni, sedě na něm jako přirostlý a maje za obuv něžné střevíčky z červeného safiánu a na hlavě s milou tváří obvyklou chalpu, nízkou beranici.

Při cestě táboří Cikáni, putujíce světem, jako by souzeno jim bylo nenalézati nikde poklidu a spokojení.

Tam u prostřed stepi potkal jsem
nad ostatky starých stanův
vozíky vetché kočovných Cikánův,
těch dětí tiché, mírné svobody.
Však ubohé vy děti přírody!
i mezi vámi štěstí není,
a pod roztrhanými stany
váš spánek není prost všech utrpení,
a třebas došli v nejkrytější strany,
ni v pouštích není od běd vyproštění. Puškin: Cikáni.

Pohorská silnice vine se hadovitě ve žlebech, úvalech a po stráních, otvírajíc pohled do nitra skalních útrob. Geologické profily které vytvořeny byly silničními zářezy, ukazují zřejmě k povaze horské skladby jihokrymské. Vrstvy skalní, prvotně vodorovně usazené, jeví se v profilech divoce zohýbaných a přelámaných. Tu v okolí vřelo to kdysi v podzemním nitru, ohněrodé skály vynořily se z pokrají břehů černomořských, vyzdvihly těžký příkrov a násilně prodraly se jím do výše jakožto ohromné kupy vulkanického kamení. Tu bylo středisko velikolepé errupce, jíž vznikly na pobřeží krymského Pontu hory porfýrové a zelenokamenové, černající se z daleka jako mořské příšery. Vítr, mráz, lijavec a palčivé slunce nezdolně rušily povrch jejich a čas vtiskl jim vrásky stáří a pomíjejicnosti. Zvětraly, zčernaly, rozpadávajíce se v úrodnou prsť, na níž teď křoviska místy bujejí, zakrývajíce dávnou minulosť vyvřelého kamení.

Tu pod námi hluboko při březích mořských vyčnívá ohněrodý ten velikán, Aju dagh, vysoký přes 600 metrů, jehož Puškin zpomíná slovy:

Ves cit se budí, chví se duše,
když poutník rána spanilého
v horách po břehu velebném
přijíždí sem, a komoň ruče kluše.
A zelenající se vláha
tu před ním šumí v lesku malebném
kol příkrých srázů Aju dagha.

A kolem černavé té hory několik jiných ale menších gigantů utápí se ve vlnobití. Vzešly rovněž ze žhavého lůna podzemního, kupíce se jako mláďata kolem hrozné nestvůry horské, přirovnávané k obrovskému medvědu s ratolestmi svého rodu. Odtud jméno vulkanické té hory. Znamenáť aju nebo turecké ajy medvěda a dagh vrch, horu, tedy Medvědí horu.

K Aju daghu přiléhá tatarská víska Gursuf nebo též Ursuf, pojmenovaná nepochybně dle latinského ursus (medvěd), za starověku Kriu metopon nazývaná. Když Turci byli pány na Krymu, tehdy nejkrásnější květy spanilých dívek čerkeských vyvážely se do Gursufu, a vnady jejich draze platily se na krymském tržišti, odkudž zásobovaly se haremy moslimských velmožů a sultánů.

Teď vládne v Gursufu klid jako v každé dědině krymských Tatarů.

Rozkošně leží Gursuf na úpatí horském! Malé chaloupky tatarské jako něžná hnízda slepeny jsou z bláta a kaménků. Jedna za druhou stupňovitě se zvedá, vodorovné střechy jejich splývají v jedno s horskou strání, skrývajíce se pod mohutnými ořešáky. Soulad a pořádek již z venčí se obráží, neřku-li v nitru útulného domečku, kde dýše všecko čistotou a lahodou.

Asi za hodinu zastavil omnibus u studánky, kde vozka koně napojil a nápravy vozové, valně ohřaté, ochladil.

Hlouček tatarských dětí provozoval tu své hry a zábavy. Drobní Tataříci rádi přijímali skrovné dárky, ale neobtěžují nikdy cizince dotěravostí a žebrotou.

Zastavujeme u proslulého sadu botanického, v Nikitě, kde ušlechtilé štěpy a révy všech druhů a všech krajů zkušebně se pěstují rukou dovednou. Znamenitý sad nikitský založil botanik Steven, jenž již na počátku našeho století o to usiloval, aby ve krajích ruských, prázdných vší vegetace, stromoví se pěstovalo ve školkách a vysazovalo se po okolí. Brzy na to svěřeno mu bylo založiti takový sad na Krymu, z něhož blahodárný prospěch vzešel celé jižní Rusi.

Steven šťastně dílo počal a botanický sad zvelebil znamenitě prodlením desítiletého svého působení. Povolán byv do Petrohradu, by radil, co učiniti pro zvelebení ovocnářství na Rusi, prospěl nevšedními zkušenostmi celé říši radou i skutkem.

V sadě nikitském bují stromoví všech pasů, v něm žloutne se ovoce oranžův a citroníků, tam cedry libánské velebně rozkládají své haluze vedle brasilských araukarií, laplatských mahonií, amerických agav, chilských eskallonií a j. Ale olivám nechce se tu dobře dařiti přes všecku péči, tak jako neprospívají ani na protějších březích černomořských v Malé Asii. Neočekávané mrazy dubnové zhoubně působí v choulostivém těle oliv, které potom snadno berou za své. Také chladné noci jarní poškozují mladé výhonky a ratolesti olivové.

Vedle tuhých mrazů řádívají tu také kruté vichřice, vyvracejíce z kořene nejstatnější kmeny a odnášejíce divokým vírem půdu i balvany.

Hrozné vichřice a orkány, jimiž kraje černomořské bývají stíhány, zajisté byly příčinou, že v dávných dobách slulo Černé moře Pontos axenos t. j. nehostinné, k živelným jeho nepohodám pojily se odstrašující pověsti o ukrutných Lajstrýgonech v zemi Kymmrů, kde podle Homéra

kimmerských zemanů byl národ a město
obhalených mrakavou a mlhou, jichž nikdy a nikdy
slunce jasotřpytné neshliží se svými paprsky.

Ke břehům těm Odysseus s loďstvem přirazil a vyslal z lodi tři plavce vyzvědače. Ale tu Lajstrýgoni vrhli se na posly a loďstvo, vyřítil se jarý Antifatér vládce, jenž „choť měl jak kopce vrchol vysokou" a

chvatně lapiv z poslanstva si jednoho připravil oběd,
ti dva potom překotem pádíce ke loďstvu přinikli.
Avšak onen městem strhl poplach, i postřehujíce
kráčeli velmocní Laystrýgoni se strany různé,
bezčetní, to mužům nepodobní, nébrž hrozitánům.
Se strání skalnatých jsou balvany tíhu se mužskou
házeli, náhle lomoz hrozný na korábech udál se
od drcených to mužův jako troskotaných ze korábův,
jak ryby je vpichujíce na hostinu nesli je truchlou.

Načež Odysseus vynikl ze skal výstrmných na moře širé.

Teprve když osady řecké počaly zakládati se v Tauridě, jméno axenos zaměněno jest za euxeinos, t. j. hostinné.

Na stanici Ai Danil, vzdálené od Jalty 11 verst, vyměněni byli koně. a s nimi i nový vozka zasedá na kozlík omnibusu. Konduktér však doprovodí cestující až do Simferopolu. Pochází z rodičů německých, kteří z Kurska vystěhovali se do Tiflisu. Jazyk svých rodičů téměř již zapomněl, uměje pouze několik běžných frásí.

Osada Ai Danil má své jméno od horského hřbetu, jenž tu vyniká od centralních jail k moři. Slovo Ai, pocházejíc z řeckého hagios, znamená na česko svatý. Byzančtí Řekové rádi nazývali předhoří jménem nějakého svatého, byť tam ani kostel nebo kaplička nestávala. Předhoří mezi Jaltou a Alupkou sluje rovněž Ai Todoro, t. j. svatý Theodor.

Za Ai Danilem máme tatarskou dědinu Gursuf i přímořské balvany stále před očima a zřetelně rozeznáváme kamenné trosky někdejších sídel Řeků, Vlachů, Gothů, Římanů, Turků, Tatarů a jiných národů, kteří vystřídali se na březích krymských od nejstarších časů až po doby nynější.

Druhou poštovní stanicí mezi Jaltou a Aluštou jest Bjuk-Lambat t. j. Velký Lambat (tur. böjük = veliký), vzdálený od Jalty asi 28 verst. Bjuk Lambat jest dědinou veskrz tatarskou, ležící pod rozvalinami skalními. Tabákové listí sušilo se v každé chaloupce.

Z Velkého Lambatu do Alušty jest něco více než 13 verst. Brzy za Lambatem sklání se silnice níž a níže, vinouc se mezi chlumnatými stráněmi, porostlými duby, babykami, hlohy, jasany, planými hruškami a j. Odtud zříti lze ještě krymské břehy, choboty a předhoří, zvláště Meganup, při němž leží starobylá osada kupecká Sudak. (Pokračování.)

Umění našeho lidu.

Náčrtek od Jana Herbena

(Dokončení.)

V.

V duši člověkově vězí mocná snaha vypravovati jiným tajemství srdce svého, kus duševní historie. Je to hluboce zakořenělý pud v bytosti lidské, jenž mysl nesnesitelně tíží a tísní. Dejte tísni té slovo, dejte jí hlas a tíseň ta ztlumočí se ostatnímu světu v tom slově, v tom tonu. A potom je člověku blaženěji, lehčeji, volněji: jeť „sdělená radosť dvojí radosť a sdělený žal žalu půl". Tento vnitřní duševní pud stvořil poesii a hudbu.

Poesie ve slovech vložená tlumočí myšlénky, touhy a sny lidu. Poznáte z nich povahu, strasti a ideály lidu, t. j. vybásněný svět, do něhož lid touží se povznésti z lopot denních. Povahu a strasti poznáš v písních, jimiž se baví, plesá, rmoutí; ideály složil v báchorkách, pohádkách, pověrách, které se povznášejí nad řády tohoto světa.

V poesii zjevila se prohlubeň slovanských citův a plamenná duše našeho lidu! Poesie českého lidu náleží k nejkrásnějším výronům básnické duše lidské. Čtveračivé písně české, jemné písně moravské a dumná elegie kmene slovenského jsou naší chloubou. Na nich budou se odkájeti pokolení mnohá ještě a obrozovati svět umělecký, neboť z nich dýše pravý cit a ne citlivůstkářství. Z dravé, hluboké cítění, elegický závoj i ryčný ples lidu zní z písní. Slovo je názorné, výraz mohutný, duch ohlasem přírody.

Poslechněte si píseň českou (Erben 188):

Ty hvězdičko malá,
kdybys lásku znala
a měla srdíčko,
má zlatá hvězdičko,
jiskry bys plakala!

Jaký mistr básnický mluví z těchto překrásných veršův! A zase vezměte píseň moravskou s něžným nádechem a prostotou:

Pod našema oknama
rozmarýn rozkvítá,
chodívá k nám šuhajek,
ode mňa ho pýtá.

Nepýtaj ho ode mňa,
ode mňa od samej,
lež ho pýtaj od otce
od mamičky mojej.

Já mám takých rodičů,
co mia rádi majú,
přindi si k nám šuhajku,
oni mia ti dajú.

Kdo dojemněji a čistěji vylíčí něžný poměr dcerky k rodičům, kteří ji vychovali, kdo důvěru k matičce? „Takové písně — tuto skládalo děvče — vytryskují jenom ze srdce nejčistšího a očišťují zase srdce lidská ze všední smyslnosti“ (F. Bartoš).

A co mluví z modlitby roztrpčeného chuďasa slovenského, když zpívá:

„Bože muoj, otče muoj
z vysokého něba,
keď si mi dau zuby,
dajže mi aj chleba?“

Obrazy a přirovnání naší lidové poesie jsou nehledané, věrné a často překvapující svou vhodností a silou. Zvláště zajímavé jsou obrazy z přírody lid obkličující, které dávají nám znáti blízký styk s matičkou přírodou Jazyk v našich písních je čistý, zvučný jako hudba, verš obratný a křepký jako tanec.

Básnický vtip lidu zasáhl však i do říší přístupných králům poesie. Oděl v básnické roucho i myšlénky básnické aristokracie a nejjemnější duchaplnosti. Právem se řeklo: „Nám pěje lid.“

Hle, slavný německý básník Jindřich Heine má ve svém cestopise z Mnichova do Janova překrásnou jednu reflexi. Pohlíží na les a raduje se z něho. Ale dole v roklinách alpských vidí skácené staré, hrdé, mohutné jedle, jež věk byl schvátil a vítr skácel do propasti. Básníka zmocňuje se soustrasť s nimi a zároveň litosť, že snad ještě dojdou posměchu. Místo to zní asi v tato slova: „V noci pak vylezou ze skalních děr potměšilí kulichové a sýčkové a budou se jim posmívati: Hleďte, vy silné jedle, myslívaly jste, že se můžete měřiti s horami a s vrchy, a zatím nyní ležíte zlomeny dole a vrchy čnějí dosud nad vámi neotřeseny. Orlovi, jenž v tu chvíli trůní na své oblíbené skále v samotě a slyší takový výsměch, jest při tom zajisté teskno a soustrastně. Ani on neví, jak hluboko mu jednou bude ustláno. — Spoluzvířata jeho a lidé věří, že orel neumí zpívati; neboť nevědí, že orel zpívá jen tehdy, když jest od nich vzdálen. Z hrdosti nechce býti slyšen leč od slunce. A má pravdu. Mohlo by tu dole někomu z jeho příbuzenstva pernatého připadnouti, aby jeho zpěv recensoval.

Zkusil jsem sám (básník), jak takové kritiky znívají. Kvočna postaví se na jednu nohu a kdáče, že pěvec nemá pravé míry mysli; krocan hudruje, že mu chybí pravá opravdovosť; holub vrká, že nerozumí lásce; husa štěbetá, že není vědecký; kapoun syptí, že není s dostatek plodný. Jen slavík nepřidává se ke kritikům.

Ten nestará se o spolusvět, jen ohnivá růže jest jeho jedinou myšlénkou a jedinou písní — —“

Ono jedno místo z reflexe je rozkošně podobno motivu lidové naší písně. Táž duchaplná myšlénka u básníkův obou:

„Vyletěl sokol na zelený bor
a sobě zazpíval, až se háj rozlíhal“.

(Suš. 755.)

A v jiné variantě:

„Vyletěl orel hore nad oblaky,
zazpíval on nade všecky ptáky,
a jak on si vesele zazpíval,
tak se ten hlas po hájich ozýval.“

Jaký to básnický přepych u lidu!

VI.

A zvláště hudba, hlahol povznáší duši lidskou v jiné světy, očišťuje ji od všedních lopot a hlíny. Milujeme všichni onu hudbu čarovnou, jež brzy povznáší celou naši bytosť na jakési světlé, božské výsluní, brzy rozmarně s námi laškuje, vlní v nás jemné struny srdce a zase v nepochopitelné tísni ponořuje nás v hlubiny neznámé, jakobychom klesali do propasti — obraz lidského života!

Snad nikde jako u Čechův ona snaha — vypráveti tajemství srdce svého hudbou — nenalezla takové síly a hloubky. Národ muzikantů! V našich melodiích slyšíš všechny hlasy přírody: řvaní divokých šelem, jasný hlas ptačí, šelest drobného listí a jemný van večerního větérku, šplounání vln jezerních, rachot hromu, zuření vichřice, hukot krupobití, let plamene zhoubného po krovech, hlahol zvonův i tlukot lidského srdce. Bohatství a poklad zvuků neobsáhlý, jaký ani říše umělých hudebníků jiným národům nedovedla zbudovati.

Nejbohatší melodičností vynikají písně slovenské. „Dobrú noc, má milá“ je serenáda, kterou pěje šohaj pod okny své krasavice. Začínajíc ticho, polohlasem uprostřed mění se melodie ta ve výraznou, silnou mluvu a ku konci opět tichne jako modlitba nebo prosba: Nech sa ti snívajú sladké sny. Hudebně aeolický to lad.

Také aeolického rázu je „Pošiel milý, pošiel prečka“. Jak o ní mluví světový kritik? „Je pozoruhodná prý jak v melodickém, tak rhythmickém ohledě. Začíná se tonikou, povýší se na tercii a spouští se na svižnou kvintu; tyto čtyři (první) takty zpívají se dosti pomalu a tiše, následující čtyři takty však strměji a melodie mění svůj charakter. Dále po dvou taktech zpívá se v rychlém zdvižení, melodie opět tichne a potom končí se ještě bystřejším zdvihem. Tento nepokojný charakter písně objasňuje se samým jejím obsahem: v ní se zvláštní obrazností národního jazyka mladá děvuška žaluje si, že milý odnesl klíč od jejího srdce.

Ale šohaj vymlouvá se, že to učinil proto, poněvadž věděl, že ona nikdy nebude jemu náležet. Proto jí odňal pokoj. Tak vidíme tu celé malinké drama ze života lidu, vyslovené zvuky. Velmi krásná a charakteristická je přestávka v druhém taktě na sekundě; neméně krásný je přízvuk na druhém čase třetího taktu" (v petrohradských Izvěstich).

A dle téhož kritika „mezi slovenskými písněmi vyskytla se jedna melodie, která přenáší fantasii na východ, do krajů žhoucího slunce a náruživé lásky. V Persii, v Indii, u Arabův, u starých židův frygický lad nepochybně měl velikou úlohu. Je to jeden z originálnějších a nejvíce se různících od nynější stupnice ladův. V tomto ladě zpívá se graciosní píseň „Ej, klinček, klinček, fijalôčka". Melodie jest originální: začínajíc na vrchní tonice, řádem oddělných period spouští se do nižší toniky . ."

Na písních našich prostonárodních odkojily se již řady hudebníkův světových, domácích i cizích.

Na našich luzích hudebních cizí zlodějská ruka natrhala mnoho hudebních květin a podloudně udávala je za své.

Divadelní umění v prostonárodní říši umělecké přestalo na pouhých pokusech a prvcích. Mám na mysli vánoční hry valašské a příležitostné dramatické hry vůbec, jež se v Čechách i na Moravě před časy provozovaly. O hrách velkonočních poučil nás Hanuš, o jiných Fejfalík, vydav sbírku moravskou, kdež Tři králové na příklad (báseň je z Rosic) jsou skoro úplným divadlem s celou řadou osob v kostumech, děj částečně provázen hudbou. Vystupují tu: prorok, Kašpar, Melichar, Balthasar; Valenta, Kmoch, Mikeš a Kuba (pastýři), anděl, Maria, Josef, dva trabanti, Herodes, dva písmáci (učenci), smrť, židovka a tři čerti. Zjevy tyto representují naše „divadelní operní umění moderní".

V koledách valašských vystupují osoby biblické, jež přítomny byly narození Páně, a nejvíce zastoupen je lid pastýřský — Valaši sami. Narozením Páně byl zajisté stav pastýřský oslaven. Dialog i děj vyvinul se dosti složitě. Jsou-li německé pašiové hry Amerganšské lidového původu, naskytuje se zajímavá obdoba k nim našich lidových her. Na Valaších rozkošné idylky, oslavující událosť jásavou, při níž radoval se celý svět, duch německý volil utrpení a smrť, při níž pukaly skály a opona chrámová roztrhla se na dvě půle.

VII.

K umění, jehož si také všimnouti chceme, patří umění života. Ethika dle našich názorů filosofických je částí aesthetiky. Vězíť zdroj mravnosti v zálibě nebo v nelibosti, která se pojí k lidskému chtění a konání.

Ethika našeho lidu uložena je v mudrosloví jeho čili v příslovích a pořekadlech. Poklad ten jest ohromný. Mravní zásady a praktická filosofie přísloví našich jsou tak bohata jako poesie samy. —

Matka ukládala dítko do kolébky nebo věšela na kolebač a říkala mu:

„Pán Ježíš buď mi v hlavách,
panna Maria v nohách,
andělíčkové boží
po všech všudy stranách.“ (Erben.)

Jak na obraznosť dětskou, když se otvírati a chápati začala, musilo působiti takové matčino slovo, dovedeme si málo dnes představiti.

Dětské hry jako „Na žebráka“, „Na paní Růžovou“ a j. končívají často závěrem ne-li mravním, tedy aspoň závěrem zkušenosti, jenž má bystřiti rozum. Taktéž říkačky dětské napomínaly děti ku štědrosti, dobrotě, šlechetnosti.

„Pitám, pitám, žádám,
pod poličku skládám.
Kdo mi dá,
tomu Pán Bůh požehná“ atd.
(E. Peck, valašské.)

Mravní úsudek tříbil se na báchorkách a pohádečkách dětských. Pro věk dospělejší vypravovaly se jiné zase pohádky. Vzor dětské je tato známá: „O kohoutkovi a slepičce“.

„Kohoutek a slepička vyšli si spolu do obory na oříšky. Kohout řekl: „Co kdo z nás najde, bude oběma na polovic.“ „Tak dobře!“ odpověděla slepička; hrabala, hrabala a vyhrabala jadýrko a upřímně se o ně s kohoutkem rozdělila. Potom vyhrabal kohoutek také jádro, ale byl lakomý, chtěl je čerstvě sám pohltit, aby slepička nevěděla, a jádro mu uvázlo v krku. „Běž honem, slepičko, přines vody, sic umru...“

Potom se vypravují úzkosti a nesnáze dobré slepičky, než jí studánka vody dala, a z ducha pohádky jistě i srdečku dětskému se vštěpuje výstraha: „Nebuď ošemetný a nepřejný!“

Když se pěly písně nebo říkaly pohádky o lidech ve stromy a zvířata zakletých, lid lnul ke zvířatům a stromům více od malička, neboť jako děti věřily tomu a do smrti šetrnosť jim zůstala. Nebylo potřebí spolků na ochranu zvěře.

A tak vyrůstala mládež v kázni otcovského domu i celé vesnice. Mládež rostla pod očima všech dospělých. Jak pěkně a moudře velebí svého milého divka pro jeho vzorné chování (Sušil 328):

„Kdyby tě, synečku,
z kameňa tesali,
tak ťa nevytešů,
jak ťa vychovali!“

Mudrosloví našeho lidu jest jednou z nejkrásnějších praktických filosofií. Ono obsahuje veškeru přírodu, nebe i zemi, poměry lidské a všechny příhody životní. Vše, co lid myslí a cítí, več věří a doufá, čeho se bojí a hrozí, vše shrnul ve své filosofii,

kteráž byla laciná a z pokolení šla lehce na pokolení, neboť se jí učilo na ulici, na vsi.

Rozmanitosť názoru, proměnlivé štěstí na př. vyjadřoval poválivou sentencí: Boj se dobrých lidí, zdravých pokrmů a velkého štěstí. (Dobří lidé byli svědkové, zlé pověsti! kdykoli chrániti měli poddaného před pánem. Zdravý pokrm radí se nemocnému a „velké štěstí!“ říká se, když někdo spadna zlomil si třeba jen ruku. Velké štěstí to zajisté, neboť si mohl zlomiti vaz.) Štěstí nocleby mění. — Zřídka jsou štěstí a rozum pohromadě. — Štěstí, sklo a led, rozsype se hned.

Příkladem vtipu jsou hry slovní: Lepší Tomáš (moravsky také Tumáš), nežli Adam. Napřed Sobkovi, potom Tobkovi. Musil je větší pán nežli Nechtěl. Ženich z Drážďan a ne z Berouna.

Satira, ironie, sarkasmus měly v našem lidu břitké ostří: Když se oslu dobře daří, jde na led tancovat. Nové koště dobře mete. Lékaři, pomoz si sám. Mají se rádi jak pes a kočka.

Náš lid mnoho zachoval i ze svých historických pověstí, na nichž se vzdělával dílem pro poučení dílem pro výstrahu potomkům. Z takových pověstí starých je krásný obraz svornosti, znázorněný pruty Svatoplukovými.

Ironické slovo jako „okřídlené slovo“ utkvělo v paměti lidu: „Vyhrál jako Kec (Goetz) u Jankova“ (1645.), „Pořídil jako sedláci u Chlumce“ (1775.).

VIII.

Jaký jest původ umění lidového a vlastně umění vůbec? Nalezneme dobrou odpověď v drobounké knižečce Miroslava Tyrše, v níž obsažena jest jeho zahajovací přednáška o dějinách umění výtvarných.

Jak daleko zpět v minulosť člověčenstva se hroužíme, vždy potkáváme se v ní s uměním do jisté míry vyvinutým, ba z části již hotovým. Na prahu dějin nejstarší říše světa stojí sfinx, stojí pyramidy. Ba před počátkem dějin veškerých, v hrůzných temnotách doby praehistorické, v jeskyních, v nichž prvotní člověk hledal útočiště proti větru, dešti a šelmám pralesů, nalézáme již předměty skulptované a překvapujícími kresbami pokryté, zbraně uměle ozdobené a šperky, jimiž diví pralidé se zdobili.

Tak setkáváme se již v nedozírné minulosti s citem uměleckým, jenž počíná všude snahou ozdobiti své tělo, obydlí, náčiní a zbraně, ba i věčně klidné byty mrtvých plní ozdobnými předměty. Člověk, který ještě zákonů a stálých zařízení společenských nemá a nezná, má již své umění.

Kde máme širší podklad onoho prvotního pudu uměleckého hledat, jenž právě tam počíná, kde nad hrubou potřebu se povznášíme a jistým formám před jinými přednosť dáváme?

1. Vědy přírodní a především anthropologie nám dí, že pudy ty sluší vřaditi pod jeden obecnější zákon, jenž jest zákon ameliorace, zákon, dle něhož každá bytosť ústrojná snaží se

všechny okolnosti potřebám co nejvíce přizpůsobiti a stav svůj co nejvíce zlepšiti. Již bylina hledá, kde jí živněji. Z těsna a temna tíhne strom všude ke světlu a vzduchu a kloní vyrůstaje peň i větve tam, kde obé nejhojněji v ústrety mu kyne. A též zvíře vyhledává nejvýhodnějších podmínek existence pro sebe a pro potomstvo své. Člověk pak nemá pouze potřebu vzrůstu a potravy, on jest smyslně jemněji organisován, on jest vyšším vnitřním životem nadán a onen nevyhladitelný „pud k lepšímu", pud ozdobiti si živobytí projevil se v takové míře, že dal základ umění a uměnám — Musám a Bohyním — o nichž se bájilo, že jsou původu božského.

2. Náš lid český projevil pak takové nadání, vkus a jemný smysl na všech polích umění, že odvětví ta vysoko povznesla se nad pouhý zákon amelioraee. Prostá naše procházka po vsi poučila nás, že lid náš zplodil z duše své ty písně něžné a ty nápěvy tklivé, kterými se posud kořime my i cizina. Lid náš zachoval svou sílu, svou svéráznosť tím, že se hradil před cizinou ve svůj kroj a již od oka chtěl rozeznávati své od cizích. S národním krojem a jeho ozdobami vynořila se v dobách nejhorších i láska k řeči mateřské; lid rolnický nevzdával se jí, když u stavů vyšších vytržena byla z kroniky živých. Lid náš jmenovitě mudroslovím svým zbudoval si takovou filosofii v pohádkách, pověstech a bájích, že vychovával pokolení zdravá a že nám vychoval i naše výtečníky v době všeobecné bezbarvé kosmopolitisující mizerie. Proto vytryskla z duše básníka posvěceného píseň vděčnosti tak vroucí:

„Chaloupky naše, buďte požehnány!"

3. Je-li ve všech odvětvích našeho vesnického umění tolik síly, bohatosti, krásy a svéráznosti, kolik v prostonárodním básnictví, tolik kouzla, lahody a něhy, kolik v melodiích lidových, pak věru s vděkem může se umění naše vraceti k tomuto zřídlu a občerstvovati se při něm, když bude blednouti pod štětkou vše nivellisující doby. Aspoň horovali nám cizinci o renaissanci uměleckého vyšívání, kteréžto proroctví vyprýštilo při pohledu na poklady našeho národního umění.

Lublaň a okolí.

Podal B. Popelka.

(Pokračování.)

Když jsme se již zmínili o rozvoji hlavního města slovinského, sluší se také dotknouti kráňské stavební společnosti. Tato akciová společnosť koupila před několika roky v Lublani nejkrásnější stavební místa a jala se na nich stavěti nový díl města. Poněvadž však vystavěných domů nemohla tak rychle prodati, jak si myslila, upustila od tohoto plánu a pojala úmysl vystavěti kol krás-

ných procházek celou řadu útulných malých domků se zahradami, každý pro jednu rodinu.

V Lublani je také zemské divadlo, podobné záhřebskému, ale o něco menší. V něm se v zimě hrávají od kočujících společností německé kusy a občas i nějaký slovinský od slovinského dramatičného družstva. Krásnou budovu s vhodnými místnostmi má kasino, které by se mohlo státi středištěm lublaňského společenského života, kdyby ta společnosť nebyla německá a kdyby nebyla v neustálém odporu se slovinským čtenářským spolkem.

Pěknou ozdobou Lublaně jsou veřejné procházky (sady), které činí pobyt v městě tom velmi příjemným. Proto není ani s podivením, že mnoho Trščanů v něm tráví letní čas. V samém městě je procházkový sad „Hvězda“, v němž se stinné cesty křižují na způsob hvězdy a který je svou polohou jediným místem, kde se za různých dob denních prochází lublaňský svět. Uprostřed sadu je poprsí generála Radeckého od Fernkorna. Druhou a každým způsobem nejkrásnější procházkou, jíž by se honositi mohla i Vídeň, je stromořadí Latermannovo. Stromořadí toto spojuje město s letohrádkem nazvaným Tivoli a lesíkem, jímž vedou úhledné cestičky do Růžníka půl hodiny odtud vzdáleného. Krásnou tuto procházku založili Francouzi (1809 do 1812) a vysušili už i bařinu, která dělila město od zmíněného lesíka, když musili zase opustiti „Illyriji“ právě vzkříšenou. Úmysl jejich byl proveden od rakouského gubernatora Latermanna. Příroda a člověk proměnili Tivoli v pravý lublaňský ráj. Tu se v létě vše hemží, jak nejdrobnějšími dětmi tak i šedovlasými starci, kteří si buď hoví pod stinným dubem nebo se posilňují před švýcarnou, jejíž hospodyně se postarala, aby mohla vyhověti přáním svých různých hostí. Mnohý snad se podiví, an uvidí na místě ohraženém kvítím před letohrádkem opět pomník Radeckého z litého železa, představující slavného generála v přirozené velikosti. Lublaň, kde se přes 25 let s nevalným úspěchem sbíraly peníze na pomník prvnímu lepšímu básníku slovinskému, Val. Vodníkovi, postavila za tu dobu dva pomníky jednomu generálu! To však je pouhá náhoda. Když totiž byli „otcové“ města Lublaně objednali pomník stojící ve Hvězdě, daroval jim kdosi onen druhý pomník, jejž prý koupil na výstavě v Londýně. Tehdejší starosta dal vpravdě velkomyslný dar tento z příčin nepochopitelných zavříti do sklepa na radnici, až jej po mnoho letech z nezaslouženého vězení vysvobodili moudřejší otcové a určili proň místo, kde nyní stojí.

Nebudeme toho zajisté litovati, jestliže se z Tivoli vydáme zeleným hájem do proslulého „Růžníka“. Zvláštní zeměpisnou známkou okolí lublaňského jest, že se z veliké náplavné roviny na způsob ostrovů zdvihají menší větší chlumy. Takový chlum se také vleče od Tivoli do Růžníka. Na místě, které se druhdy jmenovalo „na Rožnách“, vystavěn byl v polovici minulého věku milý kosteliček Matky boží, do něhož pobožní Lublaňané, aby spojili „utile dulci“, chodí na pouť i na procházku. Pod brdem,

jako v nějakém horském kotle, stojí domek zvoníkův obklopený dílem ovocnými stromovím, dílem lipami a jinými stinnými stromy. Důmyslný Slovinec poznal hned šťastnou polohu svého domku a jal se lidem procházkou chodícím vařiti kávu. Tak stal se ze zvoníka kavárník a domek jeho „pod Rožnami" nejmilejším cílem krásné i slabé pleti lublaňské, jež staré slovinské jméno přetvořila v „Rosenbach", až zase za novější národní doby Rosenbach překřtěn na „Růžnik". Růžníku podnes náleží první mezi místy výletními, jichž v okolí vzniklo několik a zvoníkově rodině působí nemilou konkurenci. V létě tu možno od časného rána do pozdního večera stále pozorovati, jak se obecenstvo střídá a mění. Nejprve přicházejí od kostelíčka poutníci, pobožní to lidé z nižších stavů, kteří se po vykonané pobožnosti málo kdy vracejí do města, aby se u zvoníka neposilnili sladičkou kávou. Po šesté hodině pak spěchají domů, aby dospěli zavčas do práce. Po nich přicházejí úředníci, kupci, sami mužští, a to každého dne titíž, a baví se, až i je povinnosť zavolá do města. Nějaký vysloužilý důstojník a tu a tam některá starší paní jsou potom dopoledne jediní řidčí hosté zvoníkovi. Tím bujnější však se pod Růžníkem rozvije život po poledni. Ještě neminula třetí hodina a již přicházejí cestou z lesa celé zástupy ženských a děti a za hodinu je všech 25 a více stolů kolem domku zvoníkova obsazeno a nevyprázdní se do večera. Ale neprávem by soudil, kdo by myslil, že se tu boží den ubíjí v zahálce. Nikoliv, nýbrž každý ženský host má s sebou jakous takous „ruční práci".

Tento Růžník je něco, čeho jiná města nemívají. Místo abys seděl v uzavřených zdech, sedíš celé odpoledne na zdravém, čistém vzduchu, vidíš mnoho lidí, bavíš se, dovídáš se různých novinek, srkáš nejsladší kávu, děti tvé skáčou bez nebezpečenství po zelené trávě a za všechno to neplatíš po zlatkách, nýbrž po groších. Není na škodu růžnickému zvoníku ani na škodu lublaňského obecenstva, že se za jeho chvályhodným příkladem tu a tam mezi Tivolím a Růžníkem usadili i jiní podnikaví jednotlivci, poněvadž zvoník samojediný by nemohl vyhověti rostoucím potřebám a množícímu se obyvatelstvu. Na vrchu u samého kostelíčka postavil si jiný slovinský venkovan zrovna takovou „kavárnu", z níž se ti otvírá překrásná vyhlídka na celou rovinu lublaňskou, a když se po hřebeni horském ubíráš nazpět k Tivoli, můžeš jasně rozeznávati jednotlivé vrcholky korutansko-kráňských Alp od štyrských hranic až do Triglava, jehož zasněžené vrcholky se divokrásně lesknou v záři zapadajícího slunce.

Nedopustíme se žádné chyby, vystoupíme-li i na druhý vrch čili na tak zvaný „hrad," někdejší to lublaňskou tvrz a nynější zemskou káznici pro mužské. Cesta je sice trochu příkrá, ale námaha se ti nahoře nahražuje překrásnou vyhlídkou netoliko po blízkém, nýbrž i po vzdáleném okolí hlavního města kráňského Zrovna pod námi rozprostírá se celá Lublaň, jež v polokruhu objímá vrch, na němž stojíme. Zřetelně možno rozeznati každou ulici a učiniti sobě zevrubný obraz města. Řeka Lublanice pro-

téká město právě prostředkem a dělí je na východní starší a západní novější díl. Na jihu prostírá se dvě čtverečné míle veliká baňna, která je příčinou oněch hustých mhel, které na podzim zahalují město a otravují vzduch. Již Valvasor*) se zmiňuje o tomto zlu a podává plán, jak by tento močál mohl býti vysušen. Avšak teprve za císaře Františka I. byl podle plánu toho vykopán příkop, jímž přebytek vody odtéká za městským vrchem do dolního toku Lublanice, kde je spád její značnější. Tím se předešlo i častým zátopám, kterým obyvatelstvo lublaňské bylo za starších dob vydáno v šanc. U vysušování se pokračuje podnes, a většina močálu jest už přetvořena v plodonosnou půdu a za posledních let močál proslaven ještě i tím, že v něm nalezeny byly zbytky staveb kolových tak zvaných, a sice nedaleko vesnice Iga, zrovna na břehu bývalého jezera lublaňského.

Mnoho z vykopaných věcí uschováno jest v zemském museu, v němž opatruje se mimo bohatou sbírku přírodopisnou i hojnosť zajímavých starožitností, a z té příčiny stojí za to, aby si je člověk prohledl. V archaeologickém oddíle je veliká dřevěná deska, na níž je vypuklou řezbou zobrazena bitva u Sisku (1593.). Ze sbírek přírodopisných nejzajímavější je nerostopisná, někdejší to majetek známého čtenářům tohoto listu slovinského mecenáta barona Zoisa. V též budově, ve velikém to druhdy klášteře františkánském, v níž umístěno jest gymnasium a průpravna, jest i veliká knihovna počítající asi 50.000 svazků a mnoho vzácných slovanských rukopisů. Ač není v Lublani university ani jiného vyššího ústavu, jest knihovna přece každý den v určitou dobu otevřena a každému vzdělanému člověku přístupna. V čele knihovny stojí c. k. knihovník s důstojností a platem universitního professora, jemuž přidělen jest příruči, který postaven jest na roveň gymnasijnímu učiteli. Za této příležitosti nebude snad zbytečno zmíniti se také o tom, že je v Lublani už dávno botanická zahrada pěkně upravená se stálým zahradníkem. Ředitelem zahrady té bývá obyčejně odborný professor gymnasijní za slušnou náhradu, týž jest však povinen přednášeti v létě dvakrát týdně o botanice v zahradě samé.

Z uvedených drobností možno poznati, že Lublaň byla povždy důležitým kulturním střediskem na slovanském jihu, a že se v té příčině za dřívějších dob činilo více nežli dnes, neboť tehdy nebylo ani při jednom podniku promyšlených záměrů germanisatorských, pro které dnes mnohý jinak chvályhodný ústav nemůže prospívati tak, jak by jinak mohl.

Chrvatům Lublaň nebyla nikdy městem cizím. Dokud nebylo železnic, hemžívalo se na trzích lublaňských všechno chrvatskými torbami. Ještě by se as našel mnohý hraničářský důstojník, jenž prvního svého vychování vojenského požíval na někdejším

*) Jan Vikhart baron Valvasor (1641—1693) slovinský učenec. Psal však latinsky a německy. Památno je dílo jeho „Ehre des Herzogthums Krain“.

vojenském paedagogiu lublaňském. Ostatně je v Lublani dosud dosti chrvatských jinochů, kteří se vzdělávají na Machrově soukromém ústavě obchodnickém. Nechť se proti ústavu tomu mluví, co mluví, tolik je jisto, že bude vždy dobře navštěvován, dokud nebude lepšího neb aspoň podobného v Chrvatsku. Avšak netoliko z Chrvatska a ze Slavonie, nýbrž i z Bosny a Hercegoviny, ba až z Bělehradu docházejí do Lublaně synkové obchodníkův, by si tam za dvě léta osvojili tolik odborného vzdělání, kolik jest jim ho při obchodě nevyhnutelně potřebí.

Se stanoviska sociálního jeví se nám Lublaň městem výhradně demokratickým, a nechybil mnoho a zajisté nikoho neurazil onen Němec, který v jistém listě vídeňském nazval Lublaň městem selským. Většina obyvatelstva náleží k tak zvanému střednímu a nižšímu stavu. Starých patricijských rodin v Lublani není, jakož tam není ani vyšších úředníkův a vyšších důstojníkův. Šlechta kráňská žije napořád buď ve Št. Hradci nebo ve Vídni. Všecka lublaňská intelligence pochází bezprostředně z lůna lidu. Následek toho jest, že v Lublani není onoho velkopanského lesku, jenž i nižší stavy svádí k nemírným rozkošem a marnotratnosti v životě vezdejším, že je tam více výrobníků nežli konsumentův, že lid je šetrný a živobytí laciné.

Poněvadž je tam mnoho a to laciných sil pracovních a poněvadž je národ slovinský vůbec nadaný, pilný a průmyslný, mohla by míti Lublaň jako město průmyslné velikou budoucnosť. Již nyní je maloprůmysl i velkoprůmysl dosti rozvit. Papírna lublaňská a zvonolijna má dobrou pověsť i za hranicemi. V Chrvatsku užívá se hlavně lublaňského papíru a nový ďakovský chrám se honosí harmonickými zvony z lublaňské zvonolijny. Pivovar bratří Kozlerů lze nazvati továrnou první třídy; v Kráňsku vytiskl skoro všechnu cizí konkurrenci. Laciné síly pracovní přiměly stát k tomu, že v Lublani zřídil továrnu na tabák. Znamenita jest i přádelna bavlny a pěkně prospívá i továrna na sukno a ostatní menší továrny. Zajímavo jest, že v Lublani není židů a jsou-li tam přece jací, jest jich zajisté tak málo, že se přítomnosť jejich v městě necítí.

Podle prvního dojmu, jejž Lublaň na cizince činí, soudil by, že je to město klidné, ne příliš čilé a mnohem menší, nežli je ve skutečnosti. Příčina zjevu toho je ta, že v Lublani není průmysl a obchod nikde soustředěn, že je tam poměrně méně vojska a úřednictva nežli v hlavním městě kterékoliv jiné země a že tam není žádné vysoké školy. A to jsou právě živlové, kteří jinde veřejná místa oživují.

Prohlednuvše sobě Lublaň a seznámivše se tam se vším, což důležitějšího, podnikneme pouť po bližším i vzdálenějším okolí lublaňském.

Drahou korunního prince Rudolfa čili, jak lid praví, „gorenskou železnicí“ jedeme nejkrásnějšími kraji kráňskými. Dráhu tuto můžeme jistou měrou pokládati za „danajský dar“, jejž Slovinci dostali za to, že hlasovali pro dualismus.

Majíc bohatá ložiska železné rudy a silné potoky a řeky horní Kráňsko (Gorensko) slynulo dosti znamenitým průmyslem železářským a za dřívějších časů vytěžilo i pěkný peníz vývozem železa do horní a střední Italie, jmenovitě do Romaně. Jižní drahou však zaťata kráňskému průmyslu železářskému smrtelná rána a kráňští majitelé hamrů padali druh za druhem. Nebožtík slovinský vlastenec a politický vůdce Slovinců dr. Lovro Toman poznal, že by jenom přiměřená železná dráha mohla krajanům jeho pomoci opět k dřívějšímu blahobytu a v tom smyslu také na říšské radě neúmorně pracoval a dožil se toho, ač ne dlouho před svou smrtí, že tento šlechetný záměr jeho byl uskutečněn.

Dráha se sice dosud valně nevypláci, ale blahobyt národní se pomocí její přece rok co rok vzmáhá. Mnoho stanic a veliké zatáčky dávají svědectví o tom, že dráha byla stavěna, aby se jí pomohlo pracovitému a průmyslnému obyvatelstvu z nezasloužené chudoby. Oko naše těká bez ustání po obrazích krásné hornaté krajiny každým okamžikem se střídajících, po bílých domech a útulných místech a byli bychom rádi, kdybychom se mohli na každém na chvíli zastaviti. Pod samou Lublaní spatříme nejprve pod bujně zeleným návrším ves Šišku*), spojenou s městem Latermannovými procházkami. Šiščané jsou zámožní rolníci, kteří každou plodinu hospodářskou dobře prodají v sousedním městě, a jakož jsou známi svým osvědčeným vlastenectvím, tak jsou zdravé dcery jejich proslulé svojí krásou.

Šiška s dobrými svými hostinci a stinnými zahradami jest od jakživa Mekkou obyvatelstva lublaňského, jímž se v neděli ve vsi všechno hemživá. V dějinách ruchu národního Šiška je známa i tím, že se tam roku 1758. narodil první čelní básník slovinský, Valentín Vodnik, jak nám to hlásá pamětní deska na rodném jeho domě zasazená. Zámožní Lublaňané v Šišce mají své letohrádky.

Jako Šiška tak i jiné okolní vesnice vynikají dosti značnou zámožností, k níž jim ovšem napomáhá nejvíce blízké hlavní město. Největší je Sv. Vít za první železniční stanicí Vižmarjem.

(Pokračování.)

Dopisy Václava Hanky J. E. Purkyňovi.**)

I.

Drahý Přjteli!

Pan Kucharský, gehož sem gako zběhlého slowozpytce seznal, odewzdal mi Waše milé psanjčko, na kteréž, gakož i na giné cedulíčky Waše swau odezwu činím. Wčera byly též Waše spisy totiž O zraku druhý djl a Programmu Panu Blumenbachowi skrze Calvowské knihkupectwj w Museum odwedeny, začež we gménu téhož Ustawu djky wzdáwám. — Přálbych srdečně rád abyste

*) Srov. Slovanský Sborník 1883., str. 312.
**) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

toho štěstj dosáhl a Wratislaw zněmčenau opět seslowanštil, aneb aspoň pro ducha Sláwy schopněgšj Wrátil; snadby se předce na Předky upamatowati dali. Kohokoli mně sem pošlete, wždy naň polsky gadać začnu, a neumjli, zdwořilau a opatrnau kapitolu mu dáwám, že z kmene slowanského pochodj; což mi geště žádný odepřjti nemohl, ale wždy stydliwostj se zarděl a dále co mluwit newěděl.

Pan Professor Büsching, gehož uctiwě pozdrawugu, požádal mne o přepis Rpisu Klary Hetzlerowé, kterýž nynj až na Kolacinirowanj hotow gest. Gá sem mu as před 4mi nedělmi o tom psal, nedostáwám ale žádné odpowědi od něho, tedy račte tak milostiw býti s njm o to promluviti, zdaž psanj moge obdržel čili nic. Kdyby ho byl neobdržel, tedy mu račte vyřjditi, že Wýbor Musegnj Přepis učiniti dowolil, a poněwadž P. Dundr práwě prázden, očekáwage dosazenj na školu, w to se uwázati chtěl, dal sem mu to zhotowiti — gest toho 178 archů we fol. a regstřjků dwa archy, smlawil sem s njm po 5 k. w střjbře od archu, neboť mi žádný lewněgi psáti nechtěl. Račte mu to tedy powědjti, a geho knihy, kteréž do Museum poslati chtěl, že sme posawad neobdrželi. Aby mi tedy buďto sám (při čemž Wy mi ljstek přiložjte) aneb po Wás odpowěď udělil, gakau přjležitostj bych to poslati mohl.

Moge Žena Wás upřjmně pozdrawuge, a slyšela od P. Kucharského, že prý Korn tak krásné modljcj knjžky polské má, že by se ráda polsky P. Bohu modlila, že gi snad spjše uslyšj než w skaciřelém českém gazyku, načež bez toho swatý Wogtěch klatbu wydal a polský požehnal.

Gabych zas rád měl dzieła Jana Kochanowskiego, mohlbych Wám za to něco v ceně českého poslati.

Nový časopis: Poutnjk Slowanský počal wycházeti, měgte se dobře.

Wáš

Wáclaw.

Dne 12. unora 1826.

Adressa:

(pl. tit.) Herrn, Herrn

Jan Ev. Purkynie,

Doctor an der Universität u. k. Professor der Medicin

Wohlgeboren

zu

Breslau.

II.

Drahý Přjteli!

Po Panu medicinalnjm Radowi Prof Ottě poslal sem s Wašjm nápisem rukopis staroměstských básnj Panu Prof. Büschingowi, abyste tak dobrotiw býti ráčil, gemu geg odewzdal a penjze přigal. P. Büsching mne sice odkázal na knihkupectwj „Härtel & Breitkopf“, odtamtud sem wšak dostal odpowěd, že P Prof tam wjce nic požadowánj nemá, kteranžto odpowěd sem Wám po P. Prof. Bentkowském poslal. Gest toho takowá částka weliká, že mi w tom penjze wězj, kterýchž potřebugu.

Pan Bibliothekář Hofmann má fragmenty českého passionalu, gemu mnoho na tom záležeti nebude a my w Museum takowé zlomky schraňugem, snadby nebylo nesnadno geg k tomu přiwesti, aby to darowal, bude za to w časopisu ohlášen a djky obdržj.

Tak dlauho o sobě nic slyšeti nedáwáte, aniž snad wjce po českých liternjch wěcech bažjte. „Krok“ opět obnowenými silami wycházeti počjná, a Museum wydáwá časopis německy měsjčně a česky čtwrtletně; což nic z toho wěděti nechcete?

Pan hrabě Berchtold, kterýž právě tu wedle mne sedj, Wás pozdrawuge, a napomjná, abyste na nás nezapomjnal, ježto na Wás zagisté častěji zpomináme než Wy na nás.

Měgte se na wšem dobře a deyte mi co neydřjwe zprávu o wěcech, o něž Wás wýše žádám,

Wáš nezměnitedlný

Wáclaw (Hanka) v. r.

Na Hradčanech, 8. února 1827.

Sr. Wohlgeboren

Hrn. Hrn. Johann Purkynie,

Dr. M. u. Professor an der königl. Universität etc. etc.

in

Breslau in Schlesien.

Boj na Kosově.

Napsal Václav Marek.

Pod názvem „Narodne pjesme o boju na Kosovu god. 1389." vydala r. 1877. jihoslovanská akademie věd a umění zajímavé dílo prof. Arm. Paviće, pokus to z národních písní srbských a chrvatských, pokud se k boji na Kosově vztahují, sestaviti jednotný celek. Není to však celek takový, jakým jest na př. Ilias proti jednotlivým písním, z nichž povstala, tedy něco nového, novou a to poslední fasi u vývoji národního pěvectví znamenajícího, nýbrž celek, jaký dle mínění Pavićova hned po události samé o ní celé povstal, ale během času pro svou větší délku, než písně národní mívají, na částky se rozpadl a nyní jen v jednotlivých písních i v pouhých zlomcích existuje. Jest to rekonstrukce staré písně.

Proti hypothesi této vystoupil St. Novaković a v kritické studii uveřejněné v Jagićově Archivu 1879. III. sv. snaží se dokázati, že Pavićovo mínění a tak i celá práce jeho jest pochybena na pravdě se nezakládajíc. Jedním z hlavních důvodů, jež Novaković proti Pavićovi uvádí, jest příliš velká rozmanitost obsahu jeho písně, jaká v jiných písních národních se neshledává.

Ostatně pamatuje-li se nyní v celku píseň o ženitbě Maxima Črnojeviće o 1126 verších, ba dokonce i píseň mohamedánská o Smailagići Mehovi o více než 2100 verších, proč by píseň o události v dějinách srbských nejdůležitější v dobách minulých, kdy básnictví národní více kvetlo než nyní, byla se rozpadla, nemohouc snad v celku býti pamatována, ač nebyla by delší bývala než 1500 veršův?

Avšak ať již základní myšlénka Pavićova jest dobra či pochybena, tolik uznává sám Novaković, že spracování samo, pojímá-li se jako moderní literarně-aesthetická kombinace, má cenu nepopíratelnou a že před pokusem d'Avrilovým i jeho mnohé má přednosti.*)

---

*) D'Avril totiž i Novaković, jakož i Kapper, Bezsonov a Medo Pučić snažili se z písní zachovaných o boji Kosovském sestrojiti jednotnou novou epopeji. D'Avrilův francouzský pokus považuje Novaković za nejzdařilejší; jeho pak práce vyšla r. 1871. a do r. 1877. vydána byla čtyřikráte.

Dělí pak se dílo Pavićovo na dvě části; prvou tvoří kriticko-historické pojednání o všech známých písních kosovských, druhou pak vlastní poetická rekonstrukce. Mezery obsahové mezi písněmi se vyskytující vyplnil Pavić prosou, fakty to čerpanými z rozmanitých pramenů historických; dialekty rozličných písní převedl na obyčejnou řeč spisovnou, metrum pak nechal, jaké písně mají, a tak vedle obyčejného desaterce vyskytuje se tam i verš patnáctislabičný s obměnami.

Ve stati následující podává se výtah z rekonstruované písně s některými místy charakteristickými buď od Koláře (v Lazaricích) nebo od pisatele této stati přeloženými.

I.

Car Murat vpadl na Kosovo a caru Lazarovi poslal do Kruševce list:

„Oj, Lazare, hlavo srbské země!
Nebývalo, aniž může býti:
jedna země a dva hospodáři,
jedna ráje*) dvojí harač**) platí;
carovati oba nemůžeme,
proto pošli klíče mi a harač,
zlaté klíče ode všech tvých hradův,
celý harač za všech sedm rokův;
jestliže mi poslati to nechceš,
nuže, přijdi na Kosovo pole,
šavlemi ať zemi rozdělíme!“ [Kolář.]***)

Lazar obdržel list právě při hostině, kterou dával svým vévodům; tak byli tam Branković Vuk, jakož i druhý zeť Lazarův, totiž Miloš Obilić, dále Ivan Kosančić, Toplica Milan, pak devět bratří carice Milice, statní to Jugovićové, i s otcem svým Jug-Bogdanem, ban Strahinić, Music Štěpán a jiní.

A když Lazar dostal drobné psaní,
psaní četl, hrozné slzy ronil. (Kolář.)

I sdělil s vévodami, co mu sultan píše, a žádal jich o radu. Vuk Branković radil, aby se vzdali. Návrh ten všichni rozhořčeně zamítli. Lazar myslil, aby se hned vytrhlo do boje a všichni s nadšením souh'asili. I Miloš souhlasil v zásadě, s opovržením odmítaje radu Vukovu, ale radil k rozvaze. Car ať napřed požádá Murata o strpení, až by vyslechl radu svého panstva. Žádosť tu Muratovi ať zanesou Ivan Kosančić a Toplica Milan a při tom ať prohlednou, jak silno jest turecké vojsko. Vévodové přítomní ať se rozejdou a seberou co možná nejvíce vojska, pak ať do určitého dne do Kruševce se dostaví, aby společně na Kosovo vytrhli. Dále ať se pošle i k uherskému králi o pomoc; bosenský král

---

*) ráje: tak Turci nazývají křesťany.
**) harač: turecké slovo, daň, poplatek.
***) Kde jsem měl po ruce překlad Kolářův, použil jsem ho. Jinde překládal jsem sám.

Tvrtko, u něhož jest právě i ban Ivan, pak Záhumec Radić a Lečanin Baoš ať se požádají, by přitáhli přímo na Kosovo.

Tato rada Milošova Lazarovi se zalíbila, i ustanovil, aby do soboty před Vítem všichni se shromáždili s vojsky v Kruševci, odtud pak že v neděli vytáhnou na Kosovo a tam ve čtvrtek s oněmi třemi vojsky se sejdou.

„Kdo nepřijde k boji na Kosovo,
bohdejž by mu nic se nerodilo,
ani bílá na rovině pšence,
ani vinná na pahorku réva!“ (Kolář.)

Tak se všichni zaklnuli a rozešli se. Jen ban Strahinić nemohl domů, ježto statek jeho byl na Kosově, kde již Turci byli; i zůstal u svého tchána Jug-Bogdana. Lazar se svými zeti Vukem a Milošem také odjedou do knížecích dvorů. Oknem dívají se na ně, ani se blíží, ženy jejich a carice Milice si libuje, jak to Lazaru mezi zeti hezky sluší. Ale žena Vukova pohaní Miloše a když žena jeho se ho zastane, tu rozhorlená žena Vukova udeří ji na ruměnné bílé líce a diamantem v prstenu do krve ji raní. Milošova odejde do zahrady pod zelený pomeranč a tam předouc hrozné slzy prolévá a černou krev otírá. V tom přijeli muži; Miloš dověděv se od ženy své, co se stalo, velice se zarmoutil i uchopil Vuka za junácké štíhlé hrdlo, o zemi jím mrštil a nohou dva zuby mu vyrazil, — stěží ho Lazar uprosil, by od sváru upustil.

II.

Ban Strahinic, meškající u tchána svého Jug-Bogdana, obdržel jednoho jitra list z Baňsky, své to domoviny, v němž mu matka klne, že si hoví u tchána, co zatím car turecký vpadl na Kosovo. Vůdce jeho

„Vlah Alija na Baňsku udeřil
a Baňsku ti, synu, v bídu uved',
živým ohněm celou ji popálil,
základní též kameny rozházel,
věrné sluhy tvé rozehnal všecky,
starou matku tvoji v bídu uved'
koněm kosti vetché jí rozlámal,
věrnou milku tvoji zotročil si,
odvedl ji na Kosovo pole,
líbá tvoji milku pode stanem,
a já, synu, kvílím v spáleništi,
a ty víno piješ ve Kruševci!
Zlem ti víno konečně se stalo!“

Zpráva tato bana ovšem zarmoutila i sdělil s tchánem, jenž zármutek na něm pozoroval a po příčině se ho tázal, všecko a žádal ho, aby mu dal devět synů svých, že by s nimi vypravil se na Kosovo, hledat milky své, jejich to sestry; a aby otec beze starosti byl o ně, chce je přestrojiti za janičary a sám stavěti se jejich delibašou. Ale Jug-Bogdan nechce o tom slyšeti:

„Strahiň-bane, ty můj zeti milý!
Poznal jsem dnes, rozumu že nemáš
žádaje si devět mojich synů,
abys syny vedl na Kosovo,
na Kosovo, by je kláli Turci.
Nemluv dále, ty můj zeti milý,
nedám synů vésti na Kosovo,
bych už dcery nikdy neuviděl...“

Tak nový bol zmocnil se srdce banova; ihned osedlá si bělouše, vyhoupne se naň a

pohlíží pak na svých devět svatů,
a svatové hledí na zemi černou...
Když se pije víno a rakije,*)
tu se všichni junáctvím honosí,
honosí se zetí, bohem klnou:
„Milejší's nám, Strahinići bane,
nežli všecka naše carevina.“
Ale pohleď na tu bídu v nouzi!
Ban dnes ani přítelíčka nemá:
Není snadno na Kosovo jeti.
Vidí ban to, že mu druha není,
Sám se pustí polem Kruševeckým.

Ohlíží se ještě, jestli se snad svatové nerozmyslí, ale nadarmo; v tom si vzpomene na svého chrta Karamana, který jest mu milejší než dobrý bělouš, zavolá naň a Karaman se přižene za pánem, jenž se zase rozveselí.

Přijel na Kosovo a hledal Vlah-Aliju, ale nemohl ho najíti. Konečně u řeky Sitnice nalezl stan zelený; na něm bylo zlaté jablko, před ním pak bujný vraník ku kopí přivázaný. Ihned připadlo banovi na mysl, že to stan Vlah-Alijův, a již vezme kopí s ramena a otvírá bránu stanu. Ale nebyl tam jeho nepřítel, než byl tam starý derviš a statně víno popíjel, až po oči byl pitím krvav. Jak spatřil bana, přivítal ho jménem jeho, což bana zarazilo. Stavěl se sice tureckým bojovníkem, ale derviš se mu vysmál, podotýkaje, že by ho poznal mezi vším carským vojskem, i jeho bělouše i jeho chrta. Na to mu připomíná, jak ho jednou banovi panduři jali a on do vězení ho uvrhl a v něm plných 9 let držel; jak konečně si ho dal předvésti a tázal se ho, mohl-li by se vykoupiti? Vězeň mu odvětil, že má doma tolik statku, aby se vykoupil, i Bohem se zaříkal, že se s výkupným vrátí, jen aby ho propustil. Ban tak učinil, ale vězeň vrátiv se domů, nalezl dvůr svůj morem vyhubený a zboží od Turků vyloupené. Tu se ovšem do vězení nevrátil, nýbrž odešel k sultanu a ten do vojska ho přijal. I myslil derviš, že ban přijel, aby výkupné na něm vymáhal. Tu i ban poznal svého vězně, odpustil mu dluh, pobratřil se s ním a poprosil ho, aby mu ukázal nepřítele jeho a Turkům by ho nezrazoval. Derviš vzpomínaje si na mírné vězení, v jakém ho ban byl držel, slíbil mu sice, že ho nezradí, by i polovici tureckého vojska potřel, a o Vlah-Alijovi mu oznámil, že na vysoké planině

*) rakije = kořalka, pálenka.

golečské bílý stan rozepjal; ale přece ho varoval a radil mu, aby se Turkům s Kosova vyhnul, by pošetile nezahynul. Než ban rady té neuposlechl a na konec ještě požádal derviše, by mu pověděl, kde je brod přes vodu Sitnici. A derviš mu odpoví:

„Strahin-bane, ty sokole sivý,
tvému koni a junáctvu tvému
všude brody, kde jen dojdeš vody.“

I přebrodil ban vodu a dostal se na golečskou planinu ku stanu Vlah-Alije jenž, ač již slunce Kosovo ohřívalo — vyspával. Ban se na něho obořil, Turčín ihned na koně skočil a proti banu k boji se postavil. Ten vrhl na něho kopí, ale Alija rukou je zachytil a bana pohrdlivě odbyl:

„Však já jsemtě silný Vlah-Alija,
jenž strach nemá z cara ni z vezíra,
a co car má vojska z říše svojí,
zdá se mi to všecko carské vojsko
jako v trávě zelené mravenci.“

A hned sám metl kopí na bana, ale Bůh pomohl tomuto; kůň jeho dobře vycvičený padl na kolena a kopí přeletělo. Na to chopili se bojovníci buzdovanů.*) Alija vyrazil sice bana ze sedla a srazil jej koni na uši, ale Bůh opět banovi pomohl, a kůň pána svého opět do sedla vhodil. Než ani ban s Alijou nic buzdovanem nepořídil. A tak polámavše buzdovany, vytasili břitké šavle. Turčín máchnul a ban v půli mu šavli přerazil, ale ani tak nedovedl ho přemoci; i zahodili kusy šavlí a za bílá hrdla se chopivše do poledne po planině sebou mýkali. V tom vzpomněl si ban na s ého chrta, zavolal naň, ten se přihnal a na Turka se obořil; tu i sám se vzchopil, napjal Turčínu hrdlo a do něho se mu zakousl; a tak ho usmrtil jako vlk jehně. Hned na to vyvedl ze stanu milku svou, posadil ji za sebe na koně a šťastně Turkům uniknuv, dostal se do Kruševce k tchánu, kde byl mile přivítán.

Po malu je takových junáků,
jakým býval statný ban Strahinić.

(Dokončení.)

Sudička.

Slovinsky napsal Janko Kersnik.

Nahoře v lese v temném zátiší pod velikou skalou, tam vám je krásně. Kolem do kola stojí mnoho starých stromů. dubův a smrků, několik hrdých jedlí, a na skále usídlil se tlustý vráskovatý buk. Tam býval časem podivný hovor, zvláště na večer, když chladný vítr táhl větvemi; chodil jsem tam poslouchat a smával jsem se hranatým vtipům obstárlého, zimomřivého dubu, který kosmatou omšenou větví po-

*) Buzdovan: okovaná palice.

koušel se hladiti štíhlou jedlici vedle sebe. Kývala se sem i tam, a sklonila-li se lehce na stranu, zachřestělo to nahoře v dubové, na polo suché větvi; slyšels, jakoby chromý stařec zastenal bolestmi, načež ostatní družinou kolem táhlo šumění, škodolibému smíchu podobné. Ano, ano, smáli se vrásčitému, zamilovanému starci, a ten jim potom drsnými vtipy odpovídal. Ano i tlustý buk na skále tvářil se při tom usmívavě, ačkoli závisť a žárlivosť odnímala mu dobrý rozmar.

„Na tebe se musím vrhnouti, bychť i zahynul, ty svatoušku," zasyčel buk, pohroziv jedli: „O jen počkej, až skočím se skály, rozškrábu ti tvou hladkou kůži a také trochu vlasů ti vytrhám, ty lichotivá hrdopyško!"

A stál opravdu jaksi hrozivě na skále To bude drcení, až se bude váleti dolů; šťastna bude jedle, ztratí-li jen málo kůže a několik větví.

Avšak buk stojí pevně přirostlý na skále, jedli není třeba starati se o jeho hněv. Proto také klidně vymknula se z objetí dubu: jen vzhůru, vzhůru zatoužila.

Blíže ní ze skalní rozsedliny vyhnalo lískové křoví. Skoro po zemi se plazilo, jen několik tenkých proutků vyhánělo vzhůru.

Jeden mezi nimi byl zvláště silný a dlouhý, takže malí sousedé stali se pozornými.

„To bude něco zvláštního," pravil rudý keř, který rostl na kořeni buku. „Proč pak my nemůžeme tak vysoko?" A zlostně vryl se ještě více v kořen matčin.

„Bude, bude!" přikývla blízká trpasličí borovice; ubožák byla zkřivená a zakrsalá, plazila se skoro po zemi. „To bude něco zvláštního," potvrdila a chtěla předpovídati, jak to staří lidé dělávají.

„Co asi bude?! ozvala se s druhé strany s opovržlivým posměchem stará dřínka. „Mnohého jsem již viděla růsti a růsti a snažiti se vzhůru, a ze země přece jen nemohl. Tehdá teprve, když ho posekali! A pak ještě ten ubohý trpaslík, — co bude to vzdychavé ubožátko? Děti jím budou strašiti."

„Znamenitým se stane!" odvětila borovice a chtěla silně se rozhoupati. Avšak byla příliš nehybnou.

Stará dřínka se opovržlivě smála. — Přišlo druhé jaro a s ním veliká noc. Vesnický pastýř dělal dětem „košťata",*) aby je nesly na květnou neděli do kostela, i šel do lesa hledat a řezat drobných proutků.

Také tam pod skálu přišel; a zvědavě, zcela ustrašeny hleděly na něho stromy. Dřínka u vědomí svého tvrdého života tvářila se velmi zlobně, borovice však téměř se postrašila. Pastýř nosil v ruce ostrý nůž.

Ano i veliká, hrdá jedle za okamžik stala se pozornou. A hle, pastýř vybral si onen pěkný, štíhlý lískový proutek a odřízl jej. Borovice tiše zavzdychala, dřínka smála se ještě dále, i ustými temnými větvemi táhlo něco jako hluboký, tichý vzdech, avšak jen na okamžik, potom pak královna stromů vznášela opět hrdě svůj vršek nad nízkými sousedy.

* * *

*) t. j. z kočiček, jívových proutků, tak jak se i u nás na venkově děje.

Koporcův Jirka dokonal právě čtyřicátý rok, když mu otec umřel; to byla u veškerém dosavadním jeho životě nejvážnější a nejvýznamnější událost kromě oné, kdy se byl, stár sotva dvacet let súčastnil nešťastné rvačky v hribovské vsi.

Tehdáž ho na několik měsíců zavřeli, neboť jeden z jeho soků odnesl si rozbitou lebku — avšak posléze přece se jen uzdravil. Když se Jirka vrátil z vězení domů, vzal jeho otec těžký, silný cep do rukou a po svém způsobu syna potrestal; stloukl ho, že ubohý Jirka po tři dny v kozelci na seně ležel a stenal. Potom šel opět otci pomáhat při práci; bylo to zrovna o žních.

S otcem však dlouho, dlouho nemluvili, ačkoli byli sami v domě a skorem ustavičně pohromadě. Matka Jirkova byla již dávno pod zemí, bratra ni sestry neměl; stará hospodyně, bydlící u Koporce, obstarávala nejnutnější hospodářství.

Jirka potom jen zřídka kam do vsi chodil; hochův a rvačky se nebál, avšak starého svého otce, a byl přece zajisté silák, že se ani tří nelekl.

Jedenkráte přišla Jirkovi do hlavy nová myšlénka, i nosil ji dlouho, dlouho v srdci a již i skoro na jazyku; posléze ji přece vybavil. Byl stár tehdáž okolo třiceti, a otec jeho téměř šedesát let.

Bylo to v zimě, před ostatky.

Starý zalezl po večeři na pec a lehl na kožich, a Jirka seděl v koutě za stolem a zapaloval si dýmku.

„Lazarovic šli dnes na námluvy," pravil a spolkl silně tabákového dýmu.

Starý neodpověděl.

„Čtyři sta bude míti, pak jednoho bulíka, toho mouratého," pokračuje syn po krátkém mlčení.

„Lazar je bude asi zdlouha počítati," ozval se nyní otec a obrátil se na svém loži.

„Povídají, že jí strýc přidá!"

„Bude-li hloupý."

Nastalo opět mlčení a Jirkův tabák přes stálé zapalování nechtěl hořeti.

„Otče!" řek' mladý za okamžik a opřel si oba lokte o stůl.

„Co?"

„Já bych řekl — nějaká tři nebo čtyři sta by se také dostala."

Starý ani nemukl.

„Chalupa je dobrá, pole není špatné, a něco dobytka máme. Plavka na druhý měsíc se otelí."

„To bude pro řezníka," praví Koporec a zhluboka zazívá. Věděl, kam míří syn.

„Otče", pokračoval Jirka a odvaha jeho stále rostla; „já bych řekl, že by bylo také dobře pro všecko, kdybych se... oženil!"

Posledního slova sám se ulekl; sehnul se pod lavici a vyklepával svoji dýmku.

Starý na peci se ani nehnul a tak opět nějakou dobu mlčeli.

„To smrkoví stáhneš zejtra s kopce!" řekl potom Koporec a obrátil se ku stěně.

Jirka sfoukl světlo a odešel do chléva. Od toho večera s otcem o ženitbě více nehovořili.

Nyní pak zemřel starý a zanechal Jirkovi statek — malý sice, avšak přece nezadlužený a dobře obdělaný.

Za tři měsíce po otcově smrti se Jirka vskutku oženil; byl stár čtyřicet let, nevěsta pak měla třicet let a čtyři sta zlatých věna. Stará hospodyně Voršila zůstala v domě.

Tři léta nebylo zvláštní události v životě Jirkově; po třech letech však dostal synka, a ježto se narodil o hodě vánočním, pokřtili ho jménem Štěpán.

To byl divný den pro otce; sám nevěděl, je-li vesel nebo ne; avšak vesel byl, jako nikdy. Nařídil čeledínovi — neboť nyní měl již čeledína — aby vypil sklenici vína v krčmě na jeho řád, a večer šel sám do krčmy, co se sice zřídka kdy přiházelo. A tam zaplatil za víno. Vracel se pozdě domů — vesel i starostliv zároveň; kráčel těžce po sněhu.

Tam v liščím lese se mu něco podivného přihodilo.

Musil na okamžik se zaraziti, neboť před sebou zrovna tam, kde byl zahledl málo před tím vysoké, košaté a sněhem pokryté křoví, viděl vysokou bílou ženu; hrůza ho obešla.

„Sudička! To je sudička!“ šeptal těžkým jazykem i zdálo se mu, že ona odpovídá: „Ano, já jsem Sudička! Věz, Jirko; tvůj syn — ten bude znamenitým mužem a, až zemře, sám císař půjde na jeho pohřeb.“

Jirka ustrnul, avšak potom tápal dále a druhého dne vzbudil se s těžkou hlavou doma ve chlévě na čeledínově posteli.

Z počátku nevěděl, snilo-li se mu jen o Sudičkách, aneb co? Vzpomněl si na vysoké, borové, sněhem pokryté křoví, které se v okamžiku bylo proměnilo ve vysokou bílou ženu — Sudičku; přemýšlel sem i tam, až na konec uvěřil, že bude jeho Štěpán ještě zvláštním znamenitým mužem.

„Studovati musí!“ pravil sám k sobě, „rozumí se, že ‚na pána‘; co pak, kdyby byl ještě biskupem?“

Hlava mu šla skoro kolem — buď radostí aneb od včerejšího pití.

Během týdne objevil se u Koporcových vesnický slouha Omahnež. Byl zároveň také ‚advokátem‘ a čarodějníkem; uzdravoval lidi i dobytek a předpovídal; časem také zloděje honil.

S dlouhou palicí v ruce vkročil do Koporcovy chalupy: palici držel dvě pídě pod hořejškem a vysoko ji zdvihal a daleko před sebe postavil.

„Nu, Jirko, copak je s tvým synem?“ řekl mocně a hodil prázdný pytel na lavici před pec.

„Je zdráv!“ odpověděl otec.

V tom vstoupila matka s dítětem.

„Pravda, jest,“ pokračoval Omahnež a jen na okamžik hleděl na dítě. „Ale dobře ho opatruj! Nařež vrbových prutův a vlož mu je do kolébky. Z vrby se čert šklebí a chrání před nepřítelem.“

„Již jsem mu dala pod podhlavnici babí hněv!“ dí matka starostlivě.

„Tím se neuzdraví, ani nenají, což je přece první potřeba,“ odvětil Omahnež pohrdlivě.

Jirka netroufal si slovíčka prohoditi.

„Bude živ?“ tázal se po nějaké chvíli plachým hlasem, když všickni mlčeli.

„Ukaž kluka!“ velí Omahnež.

Ohledal dítě a zvláště ruce, čelo a uši. Potom sedl opět na lavici a nikdo z rodičů netroufal si dále se ho tázati.

„Máš trochu tabáku?“ přerušil po chvíli ticho Omahnež a vytáhnul dýmku.

Jirka mu jej rychle nabídnul.

„Jen buď vesel, Jirko; ten kluk vyrovná se všem co jich je ve vsi a osadě.“

Netřeba se zmiňovati, že se téhož dne Omahnežovi dobře vedlo u Koporcových; a když odcházel, nesl ještě několik přehršli mouky a kus másla v pytli.

Z malého Štěpána stal se vskutku silný hoch. Když poněkud odrostl, otec Jirka nezapomněv Sudičky ani Omahnežova prorokování, dal chlapce do města do školy.

Co mohl, platil na něho; vína si nepřál a matka si utrhovala, co mohla, aby posýlala do města za Štěpánem.

Avšak tento nenaplňoval, čeho se nadívali otec i matka do něho. Za málo let musil zůstati doma; se školou to více nešlo.

Jirka se nezlobil na syna, neboť pevné naděje své ještě nepozbyl.

„Však on ho ještě císař oslaví!“ říkal časem svým sám sobě a jedenkráte ve slabé chvíli také sousedu toto své přesvědčení sdělil.

Ve vsi si tropili žerty a smáli se tomu Koporcově domýšlení, avšak jeho to nermoutilo.

Štěpán uměl čísti a psáti, i německy se byl naučil; v blízkém městysi bylo několik úřadův, a tam vypravil Jirka svého syna za písaře.

„Uvidíš, Jirko, z tvého kluka ještě něco bude,“ říkal Omahnež vícekrát, a Jirka mu v radosti přikyvoval.

„Co je stromem zrozeno, drží se stromu; těžká země sama z radlice padá.“ pokračoval starý slouha.

Věděl, že nemluví zadarmo.

Pár let opět minulo, a lidé ve vsi nehleděli již tak s úsměškem na syna Koporcova. Písař při úřadě je někdy znamenitou osobou.

Tu Štěpán dokončil dvacátý rok a byl odveden k vojsku.

Matka plakala a bědovala, otec však hrdě chodil kolem.

„Snadno ukážeš, co znáš a víš!“ řekl synu a dal odcházejícímu poslední dva tolary, které byl léta a léta schovával pro zvláštní příležitosť. A když hoch zmizel za úvozem, sedl si Jirka bezděky na špalek před chlévem a zaťal pěsti; zřel před sebe nahoru vzhůru proti jasnému podzimnímu nebi, avšak neviděl ani modrého nebe, ani před sebou holých, jen na jednotlivých větvích ještě sežloutlé listí nesoucích jabloní; vše bylo jako v mlze. Večer seděli se ženou dlouho, dlouho u bílého, javorového stolu; málo hovořili. Teprve, když se pomodlili a ubírali k odpočinku, ozval se Jirka skoro vesele: „Jen mlč, náš Štěpán bude ještě něčím. Nevíš-li, co povídala Sudička o císaři?“

— — — — — — — — — — — — — — — —

Bylo to několik měsíců později, na jaře — ve Vídni.

Z vojenské nemocnice kráčel malý zástup vojínův a hudba před nimi; za nimi pak jel umrlčí vůz. Pohřbívali prostého vojáka, a kromě jediného důstojníka, jenž šel za vozem, a kromě malé hrstky vojákův nebylo v průvodu nikoho.

A když zahnuli z těsné ulice na prostranství, jel mimo dvorní kočár. Vznešený muž, vojensky oblečen seděl v něm. Když shledl pohřební průvod, kázal kočímu zastaviti; sám pak vystoupil z vozu a po vojensku pozdravil průvod.

Byl to císař, jenž pozdravoval svého mrtvého vojáka.

O, Sudičko — Sudičko!

— — — — — — — — — — — — — —

O týden později zvěděli u Koporců, že Štěpán zemřel na horečku.

„Sám císař mu salutoval," psal kamarád Štěpánův, jenž oznamoval zprávu tu v domácí ves.

Co vám mám ještě vypravovati jak matka plakala?!

Co vám mám vypravovati o Jirkovi? Neplakal — avšak jaká jest bolesť toho, jenž nemůže si uleviti pláčem!

„Sudičko! Sudičko!" vzdychal a stiskal pěsti.

Sestarali — Jirka a jeho žena; jsou slábi a churavi, více než by musili býti dle svých let. Schovanku vzali si do domu, a o příštím masopustě snad ji vdají na své hospodářství. Sami vyhradí si výminek — doma sice, avšak přece jen při cizích lidech. Přel. *Ognjislav.*

Aleksandr Nikolajevič Ostrovskij.

Veliké ztráty utrpěl letos národ ruský smrtí nelítostnou jsa navštíven. K obětím dřívějším nejnověji přidružila se ne méně žalostná: Aleksandr Nikolajevič Ostrovskij nežije více, vypustiv ducha dne 2. (14) června t. r. Zbyl tu téměř sám ze všech svých vrstevníků, básníků čtyřicátých let. A jako tito předstihli všechny pozdější románopisce a belletristy, vynikl Ostrovskij nade všemi dramatiky současné literatury ruské. Bylť to zdravý jeho realismus, úplné osvojení si řeči, originalnosť myšlénky a při všem tom obzvláštní rozmanitosť látky, které mu vydobyly žezlo a posadily jej na prestol ruského básnictví dramatického. Vším právem možno říci, že by bez něho byli Rusové daleko ještě pozadu zůstali se svým dramatem. Dramatu národního, jak mu mnozí přičítají, sice nestvořil, nebyloť ani možným v tomto smyslu něčeho epochalnějšího vytvořiti v literatuře, která se mohla vykázati plody takovými, jako jest „Gore ot uma" a „Revisor", avšak byl-li Gribojedov nebo Gogol otcem ruské dramatiky, byl Ostrovskij jediným jejich dědicem, rozmnoživším jmění otcovské a zachránivším je před zkázou synů mrhačů.

Není ovšem každá práce jeho ceny nehynoucí, což jest zcela přirozeno při veliké plodnosti spisovatelově, avšak tolik klassických plodův, jako Ostrovskij, nevytvořil žádný ze současných dramatikův ruských. Ztráta jeho jest tedy tím bolestnější pro dramatiku ruskou, ježto se marně ohlížíme v řadách spisovatelských po důstojném nástupci a náhradníku A. N. Ostrovského.

Aleksandr Nikolajevič Ostrovskij narodil se v Moskvě dne 30. března (dle našeho p. 11. dubna) r. 1823. Již záhy ztratil matku a byl tak odkázán na sebe sama, neboť otec nemohl se pro svoje zaměstnání mimo dům s hochem zabývati Po ukončení studií na prvním moskevském gymnasiu vstoupil Ostrov-

Aleksandr Nikolajevič Ostrovskij.

skij na právnickou fakultu ve svém rodném městě. Studií však nedokončil, nepohodnuv se s jedním professorem, i stal se registratorem moskevského obchodního soudu, odkud rovněž brzo vystoupil. Rozhodl se, že bude psáti ruská dramata. Literarně vystoupil poprvé na veřejnosť r. 1847. vydav „Semejnyja kartiny“, napsané již roku 1846. Povzbuzen příznivým přijetím kritiky, uveřejnil téhož roku mnohem pokročilejší práce „Sceny iz zamoskvoréckoj žizni“ a „Očerky zamoskvoréčja“. Jsou to obrázky ze života moskevských kupců, oné zvláštní a zajímavé třídy ruského obyvatelstva, ze které berou své látky nyní mnozí belletristé ruští. Úspěch obou prací přiměl spisovatele k tomu, aby sahal i dále pro své látky do oněch sfér, a předvedl ruskému divákn celou řadu zajímavých figurek Tak za tři léta (r. 1850.) obohatil ruskou literaturu 5aktovou veselohrou „Svoji ljudi sočtemsja“, která jej rázem postavila po bok čelnějším básníkům ruským.

Jako kdysi „Revisor“ otevřel ruskému obecenstvu a zvláště činovníkům oči a ukázal jim v celé nahotě bureaukratický organismus ruský, odhalila tato veselohra Ostrovského temné stránky ruské třídy kupecké, aby se poznalo její kramářské a darebácké jednání. Zápasiště bylo opanováno, kus za kusem hrnuly se z péra šťastného autora. Vedlo by nás daleko, kdybychom měli uváděti všechny plody Ostrovského, vyjmenujeme tedy jen nejlepší. R. 1852. vyšla v Moskvitjanině „Bědnaja nevěsta“, r. 1853. pak „Ne v svoji sani ne sadisj“ a hned roku 1854. „Bědnost ne porok“. Prvý z kusů těch byl přijat kritikou dosti chladně, za to však druhé dva získaly mu opět přízeň dřívější. Klassickou prací jest také „Dochodnoje město“ (v „Ruské besedě“ 1857.), v níž tepe nemilosrdně činovníky. Nejznamenitější práce své vydal Ostrovskij r. 1859. Jesti to veselohra „Vospitannica“ a drama „Groza“, o niž se praví, že jest to nejlepší drama v současné literatuře. Z novějších prací uvádíme jen „Ne vse kotu masljannica“ a „Bezpridannica“.

Od r. 1862. začal pěstovati Ostrovskij nový druh dramat, dramata historická, jež sám nazývá dramatickými kronikami. Jsou to jeho práce slabší, psané sice ve krásných verších, pozadu jsouce však v jiném ohledu za ostatními dramaty, čerpanými ze života současného. Názvy jejich jsou: „Kuzjma Zacharjič Minin Suchoruk“, „Vojevoda ili son na Volgě“ (1865.), „Dmitrij Samozvanec i Vasilij Šujskij“, „Tušino“ a „Vasilisa Melentjeva“ (r. 1868.)

Mimo tuto činnosť původní přeložil Ostrovskij některé věci ze Shakespeara a některých francouzských a italských dramatiků, avšak práce tyto (zvláště překlady dramat francouzských a italských) nestojí na výši prací jeho původních. — Spisy A. N. Ostrovského vydány třikráte: poprvé hr. G. A. Kušelevým Bezborodko (r. 1859.), podruhé Kožančikovým (1868.—70.), r. 1874. pak vyšlo vydání třetí pod titulem „Sobranije sočinenij A. N. Ostrovskago“ (8 sv.).

Roku 1872. slavil Ostrovskij 25letou ročnici dramatické své činnosti, při kteréžto příležitosti básník lichotivě vyznamenán petrohradským Sborem umělců. Za veliké zásluhy jeho dostávalo se Ostrovskému zvláště za posledních dob všeobecného uznání ve všech vzdělaných vrstvách národa ruského, kusy jeho staly se populárními v té míře, že je zná všecky každý vzdělaný Rus. Nejzřejmějším důkazem však té vážnosti, důvěry a přízně národa ruského jest, že byl spisovatel lonského roku jmenován direktorem moskevského divadla, z kteréžto hodnosti se však bohužel dlouho netěšil. Zemřel na svém statku v Kostromské gubernii, kamž se byl za příčinou napravení chatrného zdraví svého krátce před smrtí svou byl uchýlil. Pochován pak s velikou okázalostí. Věčná buďiž česť jeho památce!

Rozhledy v literatuře a umění.

Ludwik Nabielak. Opowieść historyczna przez Władysława Zawadzkiego. Lwów 1886., str. 202.

Nabielak — typická postava posledních desítiletí polských! Hned v nejmladších letech spatřujeme jej v čele národního ruchu se zbraní v ruce, jako bojovníka neohroženého, nadšeného a smělého, pak jako pracovníka tichého a neunavného, vždy a každou chvíli hotového sloužiti vlasti se všemi svými

silami, do posledního dechu. Boj v otčině a strádání v emigraci uprostřed mužného snažení na poli práce literarní i občanské — toť úděl života, jenž tím sympathičtěji se nám jeví, čím hlouběji do jeho základů vnikáme. Jméno Nabielakovo vyznívalo v posledních desítiletích nezřídka, vždy tam, kde mluveno o událostech památných a pracích platných — ale důkladnějších zpráv o něm dostávalo se nám velmi málo. Teprv nyní dostává se nám knihou Zawadzkého biografie obšírnější, kteráž i jinak zasluhuje povšimnutí jako obsažný pramen ku poznání polských poměrů nedávné minulosti. Doporučujeme čtení takových biografií co nejvřeleji všem, kdož hlouběji přejí si vniknouti do života polského.

Ludvík Nabielak narodil se r. 1804. v Glohově, v Haliči, studoval gymnasium v Řešově, načež do roku 1826. byl posluchačem university Lvovské. Již v tomto čase věnoval se Nabielak studiím literarním a stal se záhy duší „Spolku přátel Slovanstva“. Chovaje obzvláštní zálibu k staré literatuře slovanské přeložil a v Haliczaninu (Chledowského) uveřejnil polský překlad Rukopisu Kralodvorského, později Výpravu Igorovu a staré písně srbské. Mezitím docházely z Varšavy zprávy o probuzené činnosti národní. V květnu r. 1830 zavítal Nabielak do Varšavy i vstoupil ihned do redakce „Dziennika powszechného“. Ale nedlouho trvala klidná práce: vypuklo povstání a Nabielak sám náležel k nejpřednějším účastníkům přepadnutí Belvederu (29. listopadu 1830.). *) Krátce po tom byl Nabielak nucen nastoupiti trnitou pouť emigračního života. Pobyv krátký čas v Haliči uchýlil se přes Uhersko a Švýcarsko do Francie, kdež záhy se stal jedním z nejúčinnějších členů tehdáž značné a čilé emigrace polské. Rozvinul činnosť literarní i politickou, udržoval styk s vynikajícími vlastenci, pomáhal národní věci seč byl. Nejbližší literarní styk udržoval s A. Bielowským a B. Zaleským, jejichž dopisy, v knize Zawadzkého uveřejněné vrhají nad míru zajímavé světlo na období Nabielakovo V letech 1839—1843. věnoval se studiím hornickým, aby zajistil si budoucnosť, ale vrátil se později opět k pracím literarním. V ten čas (r. 1842.) seznámil se ve Ville d'Avray s příští svou chotí, se slečnou Žofií Conradovou, dcerou francouzského generala, padlého ve Španělsku. **) Dáma tato, ač cizího původu, stala se nejlepší družkou jeho života, a on sám pověděl o ní, že ona jediná mohla mu Polku nahraditi — Rok 1848 povolal Nabielaka do Haliče, odkudž však opět brzy se vrátil do Paříže. Sběh osudu zmítal pak ještě emigračním jeho životem po řadu let: spatřujeme jej ve Švýcarsku, v Alžírsku, ve Španělsku. Po roce 1863. téměř stále přebýval v Paříži a pracoval neunavně na sbírání historického materialu k dějinám polským. Z prací jeho tiskem vydaných připomínáme jen díla: „Konfederacya Barska“ (Paříž 1835.), „O poetach polskich w XVII. w.“, „Životopis Branického“ a j Po různu v časopisech a sbornících uveřejnil množství článkův a rozprav vědeckých

Rukopisů zůstavil 40 svazků; jsou to vesměs cenné výpisy z archivů jmenovitě francouzských.

Nabielak zemřel r. 1883. a pohřben byl na pařížském hřbitově Père Lachaise. Na křížové desce nalézá se tento nápis:

Major Ludwik Nabielak
Belwederczyk
Wygnaniec z roku 1831.
„Do ostatka służył wiernie Bogu i ojczyznie“.

Sám o sobě pravil: „Přese podivně neklidné živobytí počítám se k lidem šťastným. Bůh byl ke mně štědrým a laskavým; neboť neučinil mne ctižádostivým, ale nejednou dal mi příležitosť býti užitečným.“

Těmi slovy končí také Nabielakův životopisec p. V. Zawadzki a podotýká zajisté případně, že „v nich spočívá tresť belvedercíkova dlouhého a pracovitého života“. *J.*

Zabytki z Wystawy wieku XVII. 41 tabulek s polským textem.

Na oslavu jubilea osvobození Vídně uspořádána byla r. 1884. v Krakově výstava památek po králi Sobieském. Výstava tato, jejíž uspořádání svěřeno

*) Viz „Slovanský sborník“ 1886., str. 202.
**) Viz „Slovanský sborník“ 1886., str. 123.

hlavně pánům: prof. Lepkowskému, prof. Łuszczkiewiczovi, hr. Cieszkowskému, hr. Mycielskému, dru. Sokolowskému, Umińskému a Teodoru Ziemięckému, setkala se s úspěchem neobyčejně skvělým Pořadatelům podařilo se nahromaditi množství drahocenných uměleckých památek, připomínajících čas králebohatýra. Celkem vystaveno 1500 předmětů Na trvalou památku této znamenité výstavy vydáno bylo nádherné album reprodukcí, kteréž jako dílo umělecké vřele doporučujeme zejména knihovnám. Skvostný výtisk „Zabytek z Wystawy wieku XVII." stojí 16 zl a lze objednati v Národním Museum v Krakově.

Průvodce po klenotně kathedrály krakovské na Vavelu. Napsal kněz Hynek Polkowský, podkustos při kathedrále. V Praze 1885. (Prodává se v Krakově.)

Upozorňujeme na tuto českou knížečku, vydanou zvláště pro české navštěvovatele Vavelské svatyně. Průvodce to přehledný a při vší stručnosti úplný, tím milejší, čím živěji připomíná ctihodného pisatele, který zajisté všem účastníkům krakovské pouti r. 1884. utkvěl ve vděčné paměti, jako příznivec náš neunavný a nadšený na Vavelu, v městě i v Bielanech. Zároveň podotýkáme, že ctihodný kněz Polkowski vydal též Obrázkové dílo o klenotně kathedrální v Krakově, o kterémž též ve „Slov. sborníku" byla svého času zpráva podána. *J.*

Pierwsza polsko-ruska wystawa archaeologiczna we Lwowie. Skreślil T. Nieczuja-Ziemięcki. Krakow 1885, str. 20.

U příležitosti loňského sjezdu archaeologů ve Lvově uspořádána byla první polsko-ruská výstava starožitnická se zvláštním vzhledem k památkám uměleckým Hlavní péčí mecenáše hrab. Vojtěcha Dzieduszyckého a ředitele L. Wierzbického dospěla tato první polsko-rusínská výstava v Haliči k úspěchu velice potěšitelnému. Přese značné mezery, jaké jevila, poskytla navštěvovatelům příležitosť seznámiti se alespoň poněkud památnostmi rozptýlenými dosud po různu Zejména umělecké památky rusínské došly na této výstavě platnosti. Spisek pana Nieczuje-Ziemięckého poukazuje k předmětům zvláště pozoruhodným I jinak byla lvovská výstava milým projevem vzájemného styku dvou kmenů slovanských, kteréž obývajíce jednu vlasť, tolik mají sobě blizkého a vzájemného. Jen schvalovati lze zásadu iniciatorů lvovského sjezdu, že umění této vlasti jest společným vlastnictvím a že společně má se badati. „Rusín ozdoboval kapli vavelskou a množství církví i monastýrů budovali polští Jagiellonové-Ostrogští, Sobieští, Szeptyčtí." *J.*

V Kijevě dotiskují se právě „Dějiny literatury české", kteréž sepsal pan Stepovič.

P. *J. F. Gaisler* ve Varšavě chová v rukopise dílo: „Rys dziejów czeskich, poprzedzony rzutem oka na Słowiańszczyznę pogańską. Skreślił według źródeł J. F. Gaisler."

P. Stanislav Belza vydal ve Varšavě spisek: „W obronie opuszczonych", v němž ct. spisovatel poukazuje k osudu opuštěných dítek vrhnutých předčasně do proudu výdělkového života. Spisovatel odkrývá temné stránky společenského ústrojí a zhoubné jeho následky. Doporučujeme rozpravu p. Belzovu, proniklou duchem logiky i humanity, všem lidumilům

---

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.**

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 9.

Neznámá.

Črta ze života Zygmunta Krasińského.

Napsal **František Kvapil**.

Byla odněkud z Volyně, Polka, provdaná. Povahou nervosní a náruživá, vynikala nad svoje okolí neobyčejnými přednostmi ducha i srdce. Šlechtil ji hluboký cit, nabyla vzdělání vysoce pečlivého a honosila se vytříbeným, jemným uměleckým vkusem. Žila v poměrech obyčejných, ale spořádaných a šťastných. Manžel její byl dobrák, zámožný, bohatý šlechtic polský, a choť svoji zbožňoval. Měla i děti, které náruživě milovala. Zdálo se, že je stvořena k tomu, aby vedla klidný, bezstarostný život polské venkovské šlechtičny, která nikdy nepoznala nedostatku. strádání, hoře. Všichni ji ctili, v kruzích aristokratických požívala obecné vážnosti. Den po dni míjel před ní v idylickém, mírně zvlněném tempu, přinášeje s sebou řadu obvyklých příhod, někdy starostí, jindy radostí, při nichž duše se nezachvěje, srdce nezabolí.

Ale šťastnou se necítila. — Nevěděla sama, co by jí scházelo. Dostalo se jí všeho, po čem zatoužila, nižádné libůstky nemusila si odepříti. A přec tísnil ji zhusta jakýsi neurčitý, nevysvětlitelný stesk. Vloudil se jí samoděk pod dlouhé, hedbávné řasy snivých očí, závojem nevystihlých tuch obestíral jí mysl, nepokojil srdce. Krásnou, zajímavou hlavu skláněla mnohdy zadumána a jako unavena do bílých loktů, nořic se v melancholické myšlénky. Hleděla se rozptýliti, zaměstnati, vymýšlela si nejrůznější práce a drobné zábavy, aby zapudila prázdnotu, kterou čím dále, tím zjevněji pociťovala v duši. Žíznila po mocných, vzrušujících dojmech a žila smavou, příjemnou idylku. Marně se bránila, marně hleděla přehlušiti vnitřní svoji nespokojenosť. Domnívali se, že je nemocna a radili, aby odjela do cizozemských lázní, aby cestovala.

Uposlechla. Bylo to nedlouho před rokem 1834., když nejspíše v Italii setkala se se Zygmuntem Krasińským.

Také potomního básníka „Irydiona“ a „Nebožské komedie“ byl zahnal osud do vyhnanství dobrovolného. Osud trpký a nezasloužený, skutečné drama, které stihlo jej náhle, nepředvídaně

že má potřebí sestry, ba více nežli sestry i nežli milenky — srdce, které by pochopovalo tajemné hlubiny genialního ducha, hvězdy, která by v každé chvíli, z každého soumraku i v závrati nejtemnějších společenských bouří a převratův ukazovala výš k zářícím idealům. Tehda právě vytvořil Krasiński svoji „Nebožskou komedii", ono podivuhodné socialní drama s křesťanským reliefem, jemuž podobného v poesii světové bychom nadarmo hledali.

Avšak jestliže chvíle štěstí podobají se podzimnímu listí, které nejmenší větřík roznáší do širého světa, u Krasińského nedělo se jinak. Milenka jeho musila z Italie odjeti. Krasiński zůstal sám, a jen přátelé Danielewicz a Jaroszyński, kteří nevzdalovali se od jeho boku, byli s to, zoufalému, nespokojenému srdci jeho poskytnouti útěchy. Život plný obav a neklidu nastával oběma milencům. Aby na kratičký okamžik buď v Ostende nebo v Terstu se shledali, musili projížděti půl Evropy a loučili se opět s myšlénkou, že snad již nikdy se neuvidí. Po jednom z takých rozloučení píše básník svému příteli: „Zastal jsem ji dvojnásobně tak mne milující jako dříve. V životě svém dojista již takových šťastných dní více nedoznám. Snad bude ti milé zvěděti, že ten, který Tě miluje, dostal se do ráje a z ráje tobě píše." Bohužel ony rajské okamžiky bývaly trpce zaslouženy. „Obě dvě ty povahy," podotýká Jan Gnatowski, „vyšší v každém ohledu nežli obklopující je společnosť, delikátní, umělecké a šlechetné, pociťovati musily s dvojnásobnou silou vše, co moralně zlého a podle světa nepravého bylo v jich poměru; každá chvíle rozkoše a milostného opojení musila býti zakoupena dlouhým a těžkým utrpením..."

Dostavily se nepříjemnosti i jiného druhu. Roku 1835. list milenky Krasińského jemu zaslaný na poště dostal se náhodou v ruce dobrodruha téhož rodového jména, který hanebným způsobem ho zneužil. Psaní otevřel, seznal obsah, četl jej lidem, chlubil se, jakoby pro něho byl psán, a lidé — na předním místě ovšem sourodáci — vskutku začali již jméno neblahé ženy strhovati v kal nízkých klevet a mrzkého osočování. Té doby shledal se s ní Krasiński v Išlu — v jakých okolnostech, o tom nejlépe nám svědectví podává list, poslaný příteli jeho hraběti Lvu Sołtanovi z Terstu: „Nalezl jsem ji ve stavu nejhroznějším — a nebeský můj ráj pryskl rázem. Polky, paní G... i ostatní byly v Išlu. Není pomluv, není potupy a zloby, kterou by tu moji ubohou nenapojily. Zvláště ta G... slepená ze žluči a kalu, vyčouhlá, podobná kostlivci, zoufající nad uprchlými vnadami, vzteklá, že někdo jiný je krásný a milovaný, pod maskou přátelství plná nenávisti a podlosti, lhářka, utrhačná a přec řečnící ve jménu ctnosti! Dni tam strávené byly mi peklem. Večer teprv jsem si oddechl, když všichni usnuli: v onom saloně na věky památném, uprostřed keřů hortensií, při polosvětle lamp, při blesku její slzami naplněných očí. Tam celá její duše tak šlechetná a dobrá v slzy roztavovala se přede mnou, tam umučenou proto, že miluje, jsem si zamiloval ještě více nežli předtím... Nikdy jsem nemiloval, ne-

věděl jsem, co je láska; teprv dnes, sestoupiv s nebes do pekel, jsem to poznal. Teprv dnes chodím po vysmahlé dlažbě města (Terstu) a chtěl bych se položit a na ní zasnouti, tak mne trýzní každá chvíle bez Ní. Jestliže byly jaké bludy, Bůh je nám odpustí. Trudno tolik zápasit jak ona a tolik milovat i ctít jak já."

(Dokončení).

Písně o svatbě boha slunce s krásnou dívkou.

Příspěvek ke sporu o pravosti Verkovičovy „Vedy".

Od J. A. Voráčka.

(Dokončení.)

Majíce nyní obsah všech tří písní před očima, můžeme přikročiti ku vlastnímu srovnání. Vytkneme především, v čem a jak se která od sebe liší. Tak hned předem jest se zastaviti při jménu dívky. V písni Rakovského nazývá se Grozdankou*) „да и е грозно име то". Patrně národní etymologie, či jak jináče možno nazvati „velmi krásné děvče" hrozným, nebo-li strašným, po případě snad i škaredým? K tomu připomenouti sluší, že vlastní matka tak je nazvala! Proč by tak činila, aby své dítě, které krásou vyniká, „hrozným" nazvala. Patrně bylo by v tom viděti nelásku matčinu k dítěti. A skutečně! V písni Drinova, o níž předpokládáme a věříme, že je co nejúplněji a nejvěrněji zapsána, dovídáme se snad pravou příčinu, proč mohla matka nazvati dceru svou „hroznou". Píseň praví otevřeně:

„Marii matka-macecha
Marii matka nevěři."

Jinými slovy: Matka macecha zove svou nevlastní dceru „hroznou", poněvadž jako nevlastní matka závidí jí její krásu. Avšak zvláštnosť je, že právě u Drinova nalézá se jméno dívky zcela nahodile, kde by přece Grozdanka (Hrozná) bylo na místě, neb aspoň lehko vysvětlitelno. Podobně je i s Verkovičovou Adilenkou.

O tomto jménu podotýká již Geitler (str. 51.), že je „moderní, jež se však mezi Pomáky vyskytá". Možno tedy souditi, že jména Marija i Adilenka dostala se teprve později do písně, kdy již původní jméno z paměti vymizelo. Druhá zvláštnosť týče se matky děvčete. U Rakovského nazývá se Slavka, u Drinova nikterak a u Verkoviče naposled, byla to Juda-Samovila. Otcem dívky podle Verkoviče byl Bagenský král. Ve druhých dvou písních jméno otce se nevzpomíná.

---

*) Srovn. u Vuka Karadžiče písně 14., 15. i 30., kn. druhá. Dále pak studii dra. Ign. Henrychovského: Bjelbóg oder die identische Form und Bedeutung des altslav. und des alttestamentlichen Weltschöpfers. Original-Etymologien der indogermanisch-christlichen und der hebräisch-alttestamentlichen Hauptgottesnamen. Erster Essay. Ostrovo 1884.

Neméně zvláštním zůstává poměr matky k dceři ve všech třech písních. V písni Rakovského nedostává se dceři nijakého poučení od matky, aby se střežila před Sluncem. Dívka prostě vyjde si do sadův a Slunce tam ji zahledne. U Drinova matka nejen že dcery nepoučí, nýbrž i naschvál ji posýlá sebrat plének, které byly venku rozvěšeny, aby uschly, a to právě, když okáže se tmavý mrak a počne rosit. Dívka poslechne, sebírá pleny a Slunce ji při tom zahledne. U Verkoviče však Juda-Samovila nedovoluje dceři (я изимъ ни хи дава), aby vyšla z domu, jináče že se zamiluje do ní jasné slunce. Juda jedná tedy jako pravá matka a tou také skutečně je. Hledíce k této okolnosti, nemůžeme zůstaviti bez vnímání, že ve dvou ostatních písních matky zdají se býti hned z počátku macechami, tak že Marija i Grozdanka přicházejí nevědomky do neštěstí. Jináče však jest u Verkoviče. Tam dívka Adilenka přes zákaz matčin chce vyjíti na dvory, aby se porozchodila a viděla, co je na zemi. Matka opětně jako pravá, vlastní matka dává jí následující poučení:

„Seď mi, děvče, nevycházej,
Slunce tvým je hlavním nepřítelem,
láskou k tobě vzplane,
na nebe tě vezme.
Jediná si matky dcera,
ostavíš mne samu o samotě,
samu jako kukavici."

Avšak dcera matčiny zápovědi neuposlechne a tři dny, tři noci bloudí po otcovských sadech jakoby naschvál. Slunce spatřilo ji, právě když chtěla vrátiti se k matce. Z toho viděti, že trest sobě zasloužila svévolnou neposlušností. Tento moment je proto důležit, že ku konci opětně se opakuje, tak že píseň má i jiné zakončení nežli ve druhých dvou písních.

O zamilovaném Slunci všechny písně se shodují, že „tři dny a tři noci plálo, plálo a nezacházelo", mezitím co ho vlastní matka čeká s večeří, sestávající z jedné jalůvky a sedmi pecí kvašeného chleba. U Drinova se o večeři zmínka nečiní. Když se konečně vrátí Slunce do paláce (seraje), matka mu domlouvá a vyptává se podle Rakovského takto:

„Matčino milé Slunečko,
kde pak jsi, Slunko, prodlelo?"

U Verkoviče vyskytují se tytéž verše. U Drinova však, jakoby matka již věděla o lásce svého syna, praví mu, že již dosti prodlévalo a hrálo, a dává mu radu, aby, až bude Velik-den a slavnější ještě Gergjov-den, pomocí spuštěné houpačky uneslo svou milenku. U Rakovského a Verkoviče Slunce na otázku matčinu, kde dlelo, vypravuje co vidělo i prosí matku, aby zašla „pri Boga" a zeptala se, jestli možno živou dívku za ženu dostati. Píseň Drinova, zdá se, jakoby na tomto místě chvátala, nemajíc epického klidu, tak že nám připadá, že na tomto místě není úplná. Podobně schází v ní odpověď, kterou obdržela Slunečkova matka

od Boha na otázku, jestli možno, aby Slunce oženilo se za zemskou dívku. Gospod (u Verkoviče Dejne-bog) odpovídá, že je to možno i vhodno. Přitom sám teprve určuje den, kdy bůh Slunce může dívku na nebe odnésti. To vše, jak již praveno, radí v písni Drinově matka Sluněčkova sama, čímž vypadly takřka nejpoetičtější verše, obsahující rozmluvu mezi matkou a Sluncem. Matka jako starostlivá žena o své dítě ptá se svého synáčka:

„Matčino milé Sluněčko,
Kde pak jsi, Slunko, meškalo?“

I syn jako pravý junák veský netají se před matkou, naopak ještě chlubí se:

„Kdybys ty, máti, věděla,
jakou jsem pannu vidělo,
na dolné zemi, na světě!
Jestli tu sobě nevezmu,
nebudu více zářiti
jako jsem dosud zářilo!“

(Rak. Pok., str. 127.)

Verše ty jsou ryze národní. Umělý pěvec stěží by dovedl vložiti do několika slov tolik citu a národního ducha. U Verkoviče opakují se tatáž slova s některými pouze rhythmickými nepravidelnostmi.

Přicházíme nyní ku hlavnímu momentu v naší písni, totiž k únosu dívky. Doba ve dvou písních určena je „na slavný den, na Velik-den, slavnější ještě Gergjov-den“. U Verkoviče však nalézáme „Kolen-den“. Béřeme-li Kolen-den za Koledu, to ovšem by se doba neshodovala. Pokud jsem sám viděl a se přesvědčil, je skutečně na balkanském poloostrově zvyk u žen a dívek houpati se na příhodném místě (Turkyně v Plovdivě na př. vycházejí z města ven do blízkého vrbového háječku u dráhy) a doba skutečně připadá na Velikonoční svátky i na svatého Jiří. O tom není pochyby. Proč ale podezřelý odevšad Verkovič, který mohl obě dříve zpomenuté písně míti před očima, má opětně svou zvláštnosť, která na první pohled zdá se býti absurdní? V té věci, myslím, kdyby si Verkovič nebyl jist, nemohl by se toho odvážiti. Spíše něco jiného třeba si připomenouti! Koleda, jak Afanasjev ve svých „Poet. vozr. Slavjan na prirodu“ vylíčil, byla vlastně dvojí: zimní a letní. Podle Hanuše (Kalendář, str. 186.) pak užívalo se na jihu slova koleda na místo letního slunovratu. Tím posunuli bychom dobu Koledy na 23. června. Nyní však je otázka, jestli na př. v Makedonii a zejména Pomáci na ten den (Kolen-den) skutečně takový obyčej mají? V každém však případě je zajímavo, že bůh Slunce (snad sám Koleda, kterého považujeme za slunečního boha) naznačuje ku svému zasnoubení Koledův den, či zkráceně Kolen-den! Pokud to se nezjistí, nelze pronésti platného soudu. Neméně zajímavý je způsob, jak byla dívka unesena. U Drinova matka-macecha radí dceři, aby se šla se svými družkami pohoupat, a jakmile dívka vsedne do houpačky, „Gospod

izdigna (vyzvedne) ljulila". U Rakovského „snesly se zlaté houpačky nad Grozdančiny dvory", a malí i velcí šli se pohoupat „na zdraví". Naposled přijde Grozdanka. Sama její matka ji houpá. Avšak najednou spustily se černé mraky a houpačky (ljulki) se zvedly. Matka pláče a naříká, dávajíc známou radu dívce Ne tak u Verkoviče. Mythologická síla objevuje se i nyní. Slunečkova stará matka udělala si zlatou houpačku (ljulka) a spustila ji na zemi. Houpačka odešla na dívčiny dvory, kam přicházejí malí i velcí se pohoupat „za zdrave". Dcera pak žádá matku, aby ji pohoupala na své i matčino zdraví, poněvadž prý matka pro své stáří nemůže se posadit do houpačky. Jakmile však usedla, houpačka se vznesla.

Pozastavme se nyní nad radou matčinou své odlétající dcerušce. U Rakovského radí matka Grozdance, aby „gověla" devět měsíců, totiž aby nepromluvila devět měsíců na otce ženichova, ani na matku, ba ani na svého milého. Totéž radí Adilenčina matka u Verkoviče. Jináče však je u Drinova. Tam radí matka Marii, by nepromluvila nejen na otce, na matku a na ženicha, nýbrž i na „devera" (družbu) a na „každého jiného", rozumí se z příbuzenstva. Dle toho můžeme věřiti úplně Rakovského poznámce, v níž praví, že bývalo v obyčeji, aby nevěsta chodila devět měsíců pod závojem a „gověla", dokud by neporodila. U Verkoviče však o příbuzenstvu není ani zmínky, tak že kdybychom odjinud toho neznali, od něho bychom se významu nedopátrali. Tato okolnosť při známé obšírnosti a mnohdy i rozvláčnosti Ved zasluhuje povšimnutí.

Předstíraná němota dívky je příčinou rozvodu. Ženich (Slunce) vybere si jinou nevěstu. Jméno její Dena-Denica uvádí pouze Drinov. Při nové svatbě je stará nevěsta kmotrou, majíc na práci dáti závoj nové nevěstě a držeti zapálenou voskovici. Vše hotoví se ke konci, ale najednou nastává v písni obrat. Neznámým způsobem se zapálí závoj nevěstin, která ve zlosti spílá své předchůdkyni, že když je němá, není přec slepá. Ostří těchto slov vyloudí úsměv prvé nevěsty a ta počne mluviti. Ženich udiven nad tím, vrací svou druhou milenku rodičům a přijímá opět první svou lásku. Zde zdálo by se, že píseň končí, poněvadž dospěla ke skutečnému rozřešení. U Rakovského skutečně také píseň je zde u konce. Jináče u Verkoviče a Drinova. V písni Drinově zklamaná Dena-Denica prosí vyšního boha, aby ji učinil nějakým ptencem (pilence). Gospod promění ji ve laštovici. U Verkoviče však neposlušná své matky Adilenka, jak jsme svrchu poukázali, nedá se usmířiti ženichovými slovy a prosí boha Dejne, aby ji učinil ptáčetem, by mohla létati na zemi i na nebi, protože se jí Slunce posmívalo pro její němotu. Zde tedy obě písně se rozcházejí. Jest však otázka, který motiv je lepší a přirozenější. Píseň Drinova usmiřuje nás úplně. Trpící, uražená dívka Marije dochází spravedlivé odplaty tím, že právě při nových oddavkách ženich vrací zpět Mariinu sokyni, která žalem a studem chce raději býti ptáčetem, které by stále připomínalo světu, že to byla Slunečkova nevěsta, kterou ono mladou od oddavek zapudilo. Jinými slovy:

zahanbené děvče chce nositi smutek, protože nemůže snésti pohany, která stala se mu tím, že je ženich nechce. Chce raději býti ptáčetem a nositi smutkové roucho jako „černá“ vlaštovice. Černá barva od dávna značí žal a smutek. Tak je to u Drinova. U Verkoviče však stává se první nevěsta Adilenka vlaštovkou. Příčinou toho udává píseň posmívání se ženichovo, že nevěsta je němou. A toť právě casus divortionis. Nevěsta ve své citlivosti nemůže více žíti s tím, který ji do nejhlubšího nitra urazil. Jest tedy možným i tento případ, kde první nevěsta ustupuje druhé a raději nosí věčný smutek, jsouc proměněna v černou vlaštovku. Co se týče metamorfosy s vlaštovkou, ve slovanském bájesloví není to žádnou zvláštností. Národní písně i pohádky znají více případů. Nám zde více o to běží, proč Verkovičova píseň končí jináče nežli Drinova. Co mysliti o tom? Je to svévolnosť, nebo přece jen pravda pravdoucí? Pověděl jsem již dříve, co o tom soudím. Vidím v tom spíše neodvislou jistotu Verkovičovu, neb i jeho sběratele. Jináče dá se očekávati, že by v případě falsifikace byl přizpůsobil věrněji svůj text ku jiným známým!

Celkový úsudek o všech těchto písních je asi tento:

Všechny tři písně látkou spadají do doby pohanské, postupem času však přijaly na se některé znaky, které o křesťanství svědčí. Takovým znakem vidí se mi slovo „Gospod“ proti vyskytujícímu se „Bog“ nebo Verkovičovu „Dejne“, dále svatební obřady, jako držeti svíci, přiodívati závojem, býti kmotrou atd. Avšak tyto obřady mohou býti pohanské rovněž jako křesťanské, podobně jako slova „svekra“ i „svekъrva“ atd.

Celá báje zdá se býti původu indoevropského a je známa, ač trochu pozměněna, i v jiných mythologiích. V latinském a řeckém bájesloví spřízněna je s bájí o Proserpině (Proserpina *Περσεφόνη*, *Περσεφόνεια*, *Περσέφασσα*), která byla dcerou Dia i Demetry (Od. XI., 217.). Mladou tuto krásku unesl bůh Hádes (Pluto), když se byla procházela na nivách nysejských. Matka nevědouc o tom, hledala svou dceru devět dní a devět nocí, těkajíc z místa na místo, až konečně Helios (bůh Slunce), který vše vidí, pověděl o jejím únosu. O báji sanskritské, jak Rakovský o ní zmíniti se přislibuje, na ten čas pomlčíme. Zde budiž připomenuto ještě to, že mythologové vidí v báji o Proserpině personifikaci jarního vzrůstu v přírodě, jako kvítí, obilí a vůbec všeho rostlinstva, které země (Demeter) rodí, a které na jaře i v létě bují zelená se, ale v zimě hyne, t. j. vrací se do temného lůna země, odkud svůj počátek vzalo. Jináče však jest v našich písních. Zde na místo Háda odnáší dívku bůh slunečního světla, tak že základně od sebe se liší. Či by dívka v našich písních podobně jako Persefone dlela dvě třetiny roku na světě u své matky podle rozkazu Dia, přinášejíc s sebou počátkem jara všechno kvítí na zemi (*ἄνοδος*), a na podzim, kdy země pustá, vracela se k svému choti do podsvětí [*κάθοδος*?] *) Vysvětlení toho ponecháváme ji-

*) Srovn. L. T. Saska: Mythologie Řeků a Římanů, str. 115.

ným. Připomeneme pouze, že slunečnice (květina) nazývá se bulharsky „slnčeva lubovnica".

O stáří této báje můžeme částečně souditi podle vlaštovky, o níž Picté se domýšli, že byla známá již praarijcům (I., 483.), a Jakub Grimm ve své německé mythologii podotýká, že vlaštovka byla posvátným ptákem a předzvěstem jara.

Přejděme nyní k Verkovičovi. Faktum je, že taková píseň existuje. Nejprve sebral ji Rakovský nejspíše v okolí Kotla. Že píseň Rakovského je pravá, dosvědčují M. Drinov a P. Slavejkov, kteří uveřejnili variant téže písně, sebrané na jiném místě Bulharska Možno tedy, aby se nalezl i jiný variant. Ten se nalézá skutečně u Verkoviče, ačkoli dosud od něho vydán nebyl. Variace, jak z hořejšího bylo viděti, je dosti značná, a píseň Verkovičova mimo nářečí má i mythologickou důležitosť. Co se času sebrání týče, je Verkovič poslední na řadě, tak že mohl se dopíditi všech dřívějších vydání téže písně. Co se formy básnické týče, připadá na některých místech, jakoby Verkovič byl skutečně měl text Rakovského po ruce.

Některé verše jsou doslovně v obou. Za to však konec jiný jest nežli u Drinova; u Rakovského o metamorfose dívky ve vlaštovku ani slovem není zaváděno. Byl by snad Verkovič doplnil druhou čásť z vydání Drinova? Proč by však nepodal aspoň obsah týž, jak je u Drinova? Či chtěl míti něco zvláštního, něco svého, jako v celé Vedě? Pak by ale musil se obávati každého, kdo srovná jeho píseň s Rakovským nebo s Drinovem, poněvadž neshoda mezi ním a ostatními není právě malicherna. Byl by se tedy vydával svévolně v nebezpečí býti postižen při podvodu při svých přílepkách. K tomu však, myslím, že by nebyl propůjčil svou mnoholetou a nebezpečnou práci za svého pobytu v Serezu, aby prostou jednou písní uvrhl na sebe podezření i méně učených lidí. Ostatně přídavky Verkovičovy písně nejsou s to dodati větší ceny písni o svatbě Slunce s krásnou dívkou. Okázal by se tedy pouhým zkrucovatelem národních písní a ničím více. Věřím raději, že Verkovič sebral a podal píseň tak, jak mu přišla do rukou, ať si ji zkroutil kdo nebo ne. Případy takové, kde národní písně třebas i u jednoho národa v několika variantech se vyskytují, nejsou-li četny, nalézají se přece. Kdyby tedy podařilo se zjistiti v Rhodopách variant Verkovičovy písně, neb aspoň jí podobný, mohli bychom si učiniti bližší pojem také o jeho Vedě. Dokud tak se nestane, budou všechny důkazy pro i proti pravosti Vedy planým, více méně učeným rozumováním.

Sliven.

Z poesie slovanské.

Večer.

Napsal A. Harambašić. Přel. z chrv. L. Tesař.

Celá země voní dechem květu
dobrotou jak dívčí ňadro z hloubi,
blahý klid nastává všemu světu
a jas nebe s klidem tím se snoubí.
Pahorky, kamž slunce zapadalo,
zroubily již rudých mráčků spletě...
Chvíle čarná, strvej ještě málo,
moje srdce tolik miluje tě!

Klesá večer jak holubí křídla,
jako znaven rychle nějak padá;
moje duma nad uspaná sídla
krouží světem jako víla mladá.
A v tom letu oko moje mhliví,
teskno dusné srdce mladé kruší,
chvíli holub, chvíli sokol sivý,
odlétám tak ku své zlaté duši

Ó má sladká odkojenko štěstí,
co ty činíš v tomto čase ticha?
Však ty nevíš, že mé srdce jesti
gondolou jen, pod níž vlna dýchá...
Pouze pro tě chvěje se a tísní,
pro tvé štěstí v krůpěje slz taje,
vždyť by samo, uvěř mojí písni,
přineslo mi věčnou rozkoš ráje!

Moje tužby, zlatokřídlí ptáci,
letem plachým k tobě šly se skrýti,
každá v píseň u tebe se ztrácí,
by tvé srdce mohly vydobyti.
Necítíš však ty jich přítomnosti,
nevzruší tě svojím drsným hlasem,
tys jen dítě, netušící dosti,
jak tě rád mám, pro tě hyna časem!

Láska má jak tento večer chová
něhu, toužná jsouc a s vírou blaha,
vroucí jak modlitba andělova,
smířlivá jak nevinnosť a drahá.
Projde večer, mrak zemi zhalí všude,
všechen svět zasteskni žalem spolu:
tak i s láskou tvojí, věř mi, bude,
dáš ji druhu, lepšímu — byť v bolu...!

Projde večer lichotný a blahý,
temno celý obal země skryje;
klesnou rázem idealní snahy
mojí duše i mé poesie!
Co chtít mohu v této dvojí noci,
kde již večer v takou touhu padne?
Co můž' svět, kde láska nemá moci,
co můž' život, kterým peklo vládne?

Z Jalty do Simferopolu.

Z cest Josefa Kořenského.

(Pokračování.)

Povaha pobřežního horstva krymského jiná jest v polovici západní a jiná v polovici východní. Sami Tataři krymští různí od sebe ty půle. Hraničním bodem jest asi Gursuf, kde prý hradby stávaly za starověku proti vpádu se strany východní a odkudž Skytové přišli po jediné tehdejší (i nynější) cestě na krymský jih, aby si podmanili Kimmry, kteří v horách vyhledávali bezpečnosti před mocnějším nepřítelem.

Za našeho letopočtu zvláště byzantští Řekové osazovali břehy krymské. Ale když Janované převahy nabyli v polovici východní, podmaňujíce si město za městem, ustupovali Řekové se zbytky osadníků gotských na západ, kde klidně žili v poddanství chánů tatarských až do té doby, co Turci zmocnili se Krymu za sultana Mahomeda II. roku 1475. Tu pobořeny byly hrady a pevnosti a lid přinucován přijímati islam za svou víru.

S islamem šířil se na Krymu také jazyk tureckých Osmanů. Památka po něm zachovala se podnes ve jménech řek, potoků, vrchů, dědin, které shodují se s řečí, mluvenou podnes v Cařihradě mezi Turky, ale neshodují se s nářečím tatarským, mluveným na severovýchodě krymském a kolem kaspického moře. Ve spisovné řeči turecké označují se na příklad tekoucí vody slovem sú (voda) spojovaným s příslušným adjektivem. Takové pojmenování mají též potoky a říčky západokrymské, jako na příklad Sóuksú (studená voda), kdežto východně užívá se obyčejně místo sú usen, jakož slýchá se též ve krajích zakavkazských a při kaspickém jezeře. Veliký sluje v turečtině böjük, na západě bijuk nebo bjuk, v tatarštině severovýchodních krajů kavkazských a na východě jižního Krymu ulu. V těchto krajích sluje ves aul (dvojslabičné), v oněch köi.

Alušta leží ve hlubokém údolí při samém břehu, upomínajíc nemálo na Jaltu, jíž velmi se podobá svojí polohou. Silnice rovněž sklání se tu od Bjuk-Lambatu k moři jako od Alupky a Oriandy do Jalty. Jako Jalta rovněž i Alušta vystavena jest při břehu mořském, splývajíc na úpatí svém téměř s hladinou Pontu. Ale údolí, v němž Alušta se rozkládá, jest široké a táhlé, kdežto terrain lázeňské Jalty spíše podobá se širokému žlebu skalní propasti. Protož silnice, vedoucí z Alušty do Simferopolu, mohla býti provedena bez velikých obtíží.

Staří Řekové nevyužitkovali výhodné polohy Alušty, ba ani se jí z těch dob nepřipomíná. Za to Byzanťané poznali důležitosť kraje, opevnivše jí za Justiniána hradbami.

Ale jen málo památek zbylo z někdejšího opevnění. Všeho všudy stojí tu ještě zříceniny dvou věží, z nichž jedna učiněna jest přístupnou. Po několika málo schodech dostupujeme jejího cimbuří a přehlížíme tatarskou dědinu na všecky strany. Ostatní

rozvaliny zmizely. Tataři odnášeli kus za kusem a slepovali z nich své chýže. Jest prý přece rozumnější, říká Tatar, vystavěti ze starých ssutin přístřeší pro člověka, nežli ponechávati vetché a neprospěšné trosky mrazu a lijavci ke zničení.

Do Alušty přibyli jsme po pětihodinné jízdě. Na stanici pod verandou byl již oběd uchystán. „Traktyrčík" nabízel předem obligátní polévku se zeleninou, potom jídlo masité a za dessert talíř výborných hroznů vinných.

V každém obratu a v každém slově prozrazoval se v traktyrčíku potomek rozptyleného kmene židovského, o němž již dávno neplatí slova básníkova:

> Divoký holub má nad hnízdem strop,
> svůj pelech liška — Israel jen hrob!

Zaslechna, kterak traktyrčík úlisně promlouvá k jednomu hosti německy, otazuji se ho, kde se tomu naučil. Načež traktyrčík chlubně dal mi v odpověď: „Žid a nebude uměti německy!"

Dobrý nocleh, či lépe řečeno, čistá ložnice potěšuje pocestného na východě rovněž tak jako čerstvý pramen žíznivého. Protož, chtěje zdržeti se den v okolí Alušty, toužil jsem po tom, aby mi nebylo opouštěti lože za noci a vyhledávati klidnějšího spánku opět někde pod košatým ořešákem jako před tím v tatarské osadě Mischor, kam vypudila mě krvežízná posádka staré pohovky.

Traktyrčík aluštský dokládal se slovem i bohem, že u něho na stanici vše čisto jest a že budu míti pokojnou noc. Ale sotva že položil jsem cestovní svůj raneček na pohovku, povlečenou červeným aksamitem, vzrušila se cizopasná neřesť k čilosti a běhu ze všech záhybův a skulin již za dne. Za noci marně bys sypal hašty z perského prášku proti nájezdům nočních krvežíznivců.

Nezbývalo než ohlížeti se po lepším noclehu někde jinde v tatarské vsi, kde kromě poštovní stanice jsou ještě dva hostince hodny doporučení. V několika minutách vykládám ve druhé hospodě výzkumné své apparáty i s geologickým kladivem a spokojeně chystám se do vsi a okolí, kde Mickiewicz prodléval, opěvaje dědinu ve znělce „Ałuszta w dzień":

> Już góra z piersi mgliste otrząsa chylaty,
> rannym szumi namazem niwa złotokłosa,
> kłania się las, i sypie z majowego włosa,
> jak z różańca chalifów, rubin i granaty.
>
> Łąka w kwiatach, nad łąką latające kwiaty
> motyle różnofarbne, niby tęczy kosa,
> baldakimem z brylantów okryły niebiosa;
> daléj sarańcza ciągnie swój całun skrzydlaty.
>
> A kędy w wodach skała przegląda się łysa,
> wre morze, i odparte z nowym szturmem pędzi;
> w jego sznurach gra światło jak w oczach tygrysa,
>
> sroższą zwiastując burzę dla ziemskiéj krawędzi;
> a na głębini fala lekko się kołysa,
> i kąpią się w niéj floty i ztada łabędzi.

Alušta jest tatarská dědina, mající asi 120 domků se 700 obyvateli. Některé výstavnější budovy náležejí Rusům nebo poruštěným kolonistům německým. Úhlednější domky a skrovné dače (villy) jsou při pobřeží mořském, kde postaveno jest několik prostých koupelen pro nemnohé ty hosti, kteří přicházejí za léta do Alušty, by užívali mořských lázní, vyhýbajíce se drahé Jaltě. Ale je-li v Jaltě zábavy po skrovnu, je pro hostě v Aluště chvíle ještě trudnější. I to širé moře jeví se tu opuštěné, ani jediná skořepina mořských měkkýšů nepovaluje se na březích, a zřídka ukáže se na něm rybářský člun nebo koráb na dálném obzoru. Básníkova slova „i kąpią się w niéj floty i stada łabędzi — a koupou se v ní lodi, stáda labutí“ nehodí se na břehy smutné Alušty.

Pobřeží vroubeno jest silnicí, pod níž vlny mořské hučí, rozrývajíce mírně valounkovité mělčiny. Ostré hrany valounků ztěžují koupání jako v Alupce, Jaltě a vůbec při krymském Pontu, pročež ubírajíce se do mořské koupele, neopomínáme navlékati ochranné střevíce.

Při silnici lelkuje několik Tatarů, potom hlouček bosých dětí s obarvenými vlasy a nehty a s fezy na hlavách. Někteří opírají se o sloupy silniční, natřené zpola bíle, zpola červeně. Toť celá pobřežní stafáž lázeňské Alušty.

Místy vypínají se při silnici vlaské topole, místy kolem domků rostou ajlanty a akácie.

Víska aluštská rozkládá se dílem na svahu, dílem na návrší. Tatarské chaty přiléhají buď jednou stranou k úbočí výšiny, nebo přístupny jsou se všech stran, pojíce se v nevelikých vzdálenostech v úzké a křivolaké uličky. Každá chata má malý dvoreček obehnaný plotem, všecky pak chaloupky, stmelené z kamení, dubového dřeva a hlíny, opatřeny jsou vodorovnými střechami. Střechy ty jsou terrassami, užívanými po způsobu národů asijských k sušení ovoce, tabáku, prádla. Na střechách zasedává se v letní podvečer ke přátelskému hovoru, tam přijímají se návštěvy, na střechách děti hrávají si jako u nás na ulicích, se střech vyhlížejí tatarské dívky a ženy na svatební a jiné průvody, zahalujíce si obličej ve dlouhý závoj otočený kolem hlavy a zvaný m e h r e m e nebo m a r a m a.

Procházím úzkými ulicemi, vystupuji se střechy na střechu, octuji se brzy mezi balvany, brzy na dvorečku, nebo v uličce slepé, kde cesta se zavírá. Opět vylézám na nízkou střechu a rozhlížím se po bezpečné stezce v tom spletitém labyrintu tatarské vísky.

Vyžaduji si také dovolení vstoupiti do vnitř tatarské chaty. ale žena obrací se ode mne tváří a nevrle oznamuje, že muž její prodlévá na vinici.

Hlásím se v chaloupce druhé.

„Assán! Assán!“ volá žena v chatrči vedlejší, a Assán objevil se na dvorečku, uváděje mě jakožto vzácného hostě do stínu svého zápraží, kdež oba usadíme se na koberci, majíce nohy křížem.

Assán hospodář přívětivě nabízí mi cigaretu, a mžikem přinášeji se dva kofliky černé kávy uvařené po tatarsku. Oba přikusujeme k ní ždibec cukru.

Zatím dostavily se děti hospodářovy a udiveně prohlížejí cizince. Otec představuje mi všecky ratolesti rodu svého. Emrali, Salé, Ramis, Amét, Sũin byla jejich jména. Divky mají vlasy spletené asi ve dvacet nebo třicet cůpků, některé fez, pošitý všelikými penízky a lesklými cetkami, oblečeny jsouce jako chlapci v široké spodky. Oči všech plály radostí, když odcházeli, odnášejíce si obrázky všeho druhu a zářicí bronzovým zlatem a stříbrem, jimiž rázem získal jsem si přízně a lásky celého domu.

Tatarský můj hostitel pěstuje hlavně víno a tabák jako jiní jeho sousedé, prodávaje pud tabáku po 15, 20 až 30 rublech.

Kde jaké bidlo v domku, všudy visí na něm pletence cibule a česneku. Česnek a cibuli vychvaluje Tatar do nebe. Moslimové vědí s jistotou, že česnek chrání je před morem a před zhoubnými účinky větrných bouří, jakkoli vzešel ze šlepěje pravé nohy ďáblovy, když tento poprvé doteknul se země. Cibule vypučela prý ze šlepěje levé jeho nohy.

Vcházím s hospodářem Assánem do domku. Všecko dýše pořádkem a vzornou čistotou. Již statečný rytíř Krištof Harant z Polžic chválí Tatary ve své Cestě do země svaté a Egypta, dávaje o nich svědectví, že jsou lidé „regimentu (řádu) dobrého a jiných dobrých věcí na lidi náležejících".

V kuchyni visí nevyhnutelný kotel, pod ním plápolá mírný plamének, a v kotle to praská a syčí. Připravuje se právě oblíbený pilaf k večeři. Kolem povaluje se několik dřevěných lžic, a na stěně visí menší a větší nádoby plechové.

Ve spižírně jest zásoba kukuřice, ve velikém sudě uschováno jest kyselé mléko, k němuž Tatar rád přikusuje chléb s cibulí. Na rohožkách nasypáno jest sušeného ovoce, zvláště planých jablek, hrušek, dřínek. V koutku uchystána jest hromádka vinného listí a trochu zeleniny ke přípravě chutné sarmy. Sarma jest pravou pochoutkou tatarskou jako u Turků dolma. Rozsekané maso zaobaluje se do vinného listu, zelí nebo okurek a peče se s rýží v tuku neb v oleji.

Čičirbörek jsou koláče z mouky a rozsekaného masa a pečené v ovčí kůži. Zamilovanému tomu jídlu tatarskému říkají Osmani také tatarbörek, t. j. tatarské koláče.

Za delikátní krmě platí u Tatarů zavařenina ze švestek, hroznů a broskví, pekméz, a podobná helva, jakož i rahatholkum (doslovně: lahoda jícnu), u Turků rahatlukum.

V síni přijímací rozprostřeny jsou koberce na hliněné podlaze, ke stěnám přiléhají nizounké divany a na stropě rozvěšeny jsou malé čalouny, vyšívané pestře rukou domácí. Světlo vniká do chaloupky malými okénky.

Domácí hosť odkládá obuv v předsíni, přicházeje návštěvou v přijímací síň tatarského domkáře a potom v harem.

Větší dcerka hospodáře Assána, sličná Anifé, zaměstnána jest vyšíváním dlouhého závoje, utkaného z jemné vlny. Červené a modré arabesky ozdobují pouze konce závoje. Milá tvář mladé Tatarky upomíná na typ řecký, jenž nápadně se jeví zvláště mezi Tatary krymskými. Živůtek kyprého těla tatarské té dívčiny vyšňořen jest lesklým dracounem, féz pošit jest několika zlatými penízky, a přemnohé copánky, zbarvené na rezavo, splývají po šíji a na prsou. Sedí na divanu, oblečena jsouc v široké šalvary. Nehty a dlaně červenají se hennou, jakož jest obyčejem u moslimů.

Henna (alkana) pocházejíc z kořene a listí keře řečeného Lawsonia inermis a pěstovaného v Africe, Malé Asii a Indii, chrání moslimy před zlým pohledem nevěřících.

Moslim napouští hennou nejenom své vlasy, vousy, nehty, dlaně a šlapadla na nohách, ale též koně a velbloudy pro větší slávu. Perský šach, meškaje v zemích evropských návštěvou, vyjížděl si rád na arabském bělouši, jehož břicho a ohon omalovány byly červeně.

A jako nehty, dlaně a rty spanilé Anifé rděly se hennou, tak zase obočí černala se jako uhel, jsouce natřena koholem, ličidlem, připravovaným ze surmy a koptu.

Nerad loučím se se sličnou Anifé, opouštěje útulný harem hospodáře Assána, jenž zve mě ještě na střechu své čistotné chaloupky. Odtud naposled uvidím něžné střevíčky safiánové, jež tak pěkně sluší půvabné Anifé. Vyšla v patách za námi na nádvoří, jakoby pochlubiti se chtěla ušlechtilou svojí postavou, a s úsměvem milostným zmizela opět v nitru tatarské chaty.

(Dokončení.)

O školách křemeneckých.

List z dějin polské osvěty.

Napsal Josef Dunin Karwicki.

(Pokračování.)

Kromě toho vidíme ještě ve sboru křemeneckých professorů: Michala Choňského, dra. filosofie na akademii vilenské a spisovatele četných děl učených, jenž vykládal přirozené právo a politické hospodářství od r. 1806.—1831.; Mdra. Karla Kaczkowského, pozdějšího lékaře generalního štábu, jenž maje rozsáhlou praxi ve městě a závodě s lékaři: Majewským, Mathiasem a Sedelmeirem, nastoupil r. 1823. na místo učitele všeobecného zdravotnictví, odkud byl r. 1829. povolán za professora therapie na universitu varšavskou. Novější jazyky také nebyly zanedbány na školách křemeneckých; Lefort a Gerlache učili jazyku francouzskému, Kołpaczkiewicz a Michalski německému a Mikulski anglickému. Soukromě učil jazyku anglickému Macdonald a francouzskému

Verdoyen, jenž později se stal knězem a ze sbírek vystavěl za Basiliany nemocnici pro chudé.

Tadyáš Czacki velmi dbal o to, aby mládež vychovávaná ve Křemenci kromě výkladu věd přesných měla také příležitost rozvíjeti všeliké vlohy společenské. Vyhledával na všech stranách dobrých učitelův, jakými byli: Stanislav Grabowski, jenž učil hře na piano, Lanzi na housle, Pitschmann byl velmi dobrý malíř podobizen a Klembowski kreslíř vůbec, Francouz Russel, šermíř, súčastnil se pod Washingtonem války americké ve sboru francouzském, o čem ustavičně při vyučování vyprávěl. Paní Volangesová, učednice slavného Daporta z Paříže, učila tanci v domech soukromých. U královského mostu na Ikvé v čarokrásné poloze byla zřízena plovárna. Professor Olszański učil jízdě na koni, vydržoval jízdárnu a více nežli 50 velmi dobrých jezdeckých koní na pronajímání bohatším jinochům, kteří nejednou dávali představení velmi hezky sestavených karrousselů. Tyto se konaly pod dozorem p. chefa Drzewieckého, bývalého legionáře, místního krajského maršálka, jenž dbal o blahobyt a úpravnost města, které skoro na novo ze základů se stavělo. On také horlivě podniknul sbírku na dlažbu ve Křemenci, doporučuje všem to děcko v kolébce, jež potřebuje péče všemožné. Hrabě Karel Mniszech z Wiszniewce, jenž nenáviděl Křemenec za příčinou neznámou, leč jak sám říkal, pro demokratické ideje, kteréž tam dle jeho mínění panovaly, ač se mu to jen zdálo, odpovídal na to s vlastní jemu uštěpačností: „Milý pane, nevychováte to dítě; marné úsilí, vždyť má ve hlavě bláto.“ Bláta bylo ve Křemenci ležícím v dolině ovšem tolik, že povozy vázly na ulicích, a často bylo třeba vynášeti z nich dámy jedoucí do zábavy. Ale přes to vše jaké to byly zábavy! Podíváme-li se na nynější Křemenec, nemůžeme tomu dobře uvěřiti.

Lyceum mělo velmi četnou a bohatou bibliotheku, kteráž po zrušení škol převezena byla se všemi jinými sbírkami do Kyjeva. Obsahovala drahá a vzácná vydání, pocházející ze královské bibliotheky a ozdobená erby a podpisem Stanislava Augusta. Spravoval ji knihovník Pavel Jarkowski, jemužto přidělena byla velmi vzácná numismatická sbírka, sestávající jednak ze sbírky královské, jednak z darů Czackého a osob soukromých. Numismatickou sbírku spořádal Rudzki, sekretář kommisse vychovávací.

Správcem kabinetu fysikalního byl prof. Jenc, chemického laboratoria pak, jakož i kabinetu mineralogického prof. Zienowicz. Se školami spojen byl konvikt na úplné vychování dvanácti geometrův, jejž řídil prof. Hreczyna, a stravovna dra. Lerneta. Prof. Besser měl v botanické zahradě sbírku rostlin a hmyzu z jihozápadních gubernií císařství; obsahovala více nežli 12000 exemplářův jeho péčí a prací sebraných. Honosil se tou sbírkou a rád ji ukazoval cizím osobám. Zahrada v tom utěšeném stavu svědčící o neunavné péči tak znamenitého botanika, jakým byl Besser, měla ostatně prostranné skleníky, a zvláště krásnou sbírku palem, jakou každá zahrada hlavního města byla by se mohla honositi.

Czacki a jeho nástupci v dozorství nešetřili tedy výdajů na zvelebení ústavu křemeneckého, jenž ostatně měl značné jmění upsané na statcích v našich provinciích. Zdi bývalé koleje jezovitské znamenitě se hodily k umístění škol, sbírek, kabinetův a na byty četných professorů. V nádherném kostele dříve jezovitském, jejž byl založil kn. Janusz Wiśniowiecki, kastelán krakovský, r. 1731., sloužíval slavnou mši prelát Osiński a později, po odchodu jeho do Vilna, kanovník Kulikowski. Každodenně bývala mše pro studenty, a v neděli jakož i o svátcích míval slavný řečník, kapucín P. Prokop, kázání či spíše výklad své nauky pro mládež.

Školní rok se končil vždy slavností na den sv. Petra a Pavla dne 29. června. Studující se vyznamenávali řečněním a deklamováním, professoři předčítali své vědecké rozpravy. Tadyáš Czacki a jeho nástupci, předsedajíce při těchto slavnostech, sami rozdávali stříbrné a zlaté medalie, akcessity a pochvalné diplomy vynikajícím studentům, kteříž je přijímali u přítomnosti celého obyvatelstva, zvláště pak rodičů, sester a mladších bratří, jimižto tím způsobem dodáváno chuti ku studiím. Nejedna slza matčina zrosila zde čelo mladého laureata a zůstavila nesmazatelné sledy v dalších kolejích jeho žití; nejeden povzdech vznášel se k nebesům s prosbou, aby syn anebo vnuk veřejně byl vyvolán při slavnosti, a nemálo zde bylo hlasitých projevů radosti studující mládeže samé, když po slavném Te Deum laudamus byla propouštěna domů na prázdniny, při čem jinoši obyčejně zpívali: „Te Deum laudamus, domů hajdamus.“

Celá společnosť křemenecká živě se zabývala s tím, co tak živě se týkalo studující mládeže. Doba zkoušek, odjezd i příjezd z prázdnin — byly doby všem horečné; otázka, kdo ze třetího kursu dostane zlatou medalii a kdo stříbrnou, rozvášnila celou společnosť, k nížto náleželo mnoho sester, sestřenic a zvláště matek. Otázka ta brána do opravdy, velmi vážně, jako dnes na př. parlamentární otázky v nějaké říši konstituční; tvořily se strany pro i contra, leč dlužno přiznati, že uznání zásluh, vydané školním představenstvem, bylo vždy a při všech závěrečných slavnostech vítáno s radostí a potleskem, což bylo nejlepším důkazem jeho spravedlivosti. Všichni žijíce zde žitím studentským vřelé měli účastenství v tom, co se týkalo mládeže; dle našeho mínění bylo to skutečně jednou z nejkrásnějších známek vychování křemeneckého, že jinoch maje příležitosť kořistiti z vědy dokonale vykládané, žil jaksi žitím rodinným a nebyl v nebezpečenství, že se zkazí, jak se snadno mohlo státi ve víru města velikého. Dospělé osoby ze společnosti účastnily se také zábav mládeže, když hrála míčem; společné byly májové výjezdy do Podlisiec, procházky na horu královny Bony, ku slavné Raczkowské na kávu, na Čertovu horu na pirohy a kuřata k Mińczuczce, na královský most vystavěný pro krále Stanislava Augusta r. 1787., když jel z Waszniowce do Kaniowa. Tam bývaly obyčejně pikniky, kteréž pro dámy uspořádala dospělá mládež, jež před lety již dokončivši studia, sjížděla

se sem z různých stran Polsky; ale všech těch zábav účastnili se studenti z vyšších ročníků, provázejíce dámy na koních vlastních anebo najatých v jízdárně prof. Olszaňského.

Dlužno tu také podotknouti, že tehdejší společnosť křemenecká byla četná a vybraná. Sjížděly se sem celé rodiny na zimu, zdržely se do prázdnin a obyčejně pak pozdě na podzim se vracely. Uzavřelo se tu mnoho sňatků z různých stran polských; masopust býval neobyčejně stkvělý; společnosť bavila se velmi vesele v domech soukromých, kde se scházel obyčejně důvěrný kroužek, jako na příklad v úterý vždy u paní Cecilie z Platerův Ożarowské, každou sobotu u generala Rzyszczewského, ve středu u pp. Adamových Orłowských, ve čtvrtek u knížat M. Sapiehův, u paní starostky Gadomské, u paní Ludv. Giżycké, roz. Sobańské, u kněžny J. Czetwertyńské, roz. Chołoniewské, a ve mnohých domech jiných. Hosté tančili mnoho a s chutí mnohem větší nežli nyní; v soukromých těch tanečních zábavách hrával obyčejně slavný houslista Kaczkowski ze Lvova, asi taký jako nyní známý Lewandowski ve Varšavě, s průvodem violy a basy. V modě byly ještě solové tance, jako na př. gavotta, dobře vybraný pár tančil nejednou solo v mazuru; ano i nynější contredanse, v němžto tančící skoro jen chodí a to nejčastěji bez taktu, musil býti tehdáž tančen se zachováním všelikých kroků a obratů. Rovněž byl tančen angléz, nyní již neznámý. Mezi studenty, kteří se učili tanci u proslulé paní Volangesové, vynikali: Titus Sarnecki, Ant. Pruszyński, Jos. Rzyszczewski a Ignác Orłowski; mezi salonovou mládeží, která přijížděla do Křemence na masopust za příčinou zábavy anebo vyhledání přiměřených partií, ježto Křemenec tehdáž nazván malou Paříží, jmenovati lze: Konst. Bernatowicze, Witosławského z Podolu, Karla Chodkiewicze, Konst. Ożarowského, Michala Wielhorského, knížete Vladislava Sanguszka, Karla Kossowského, Jos. i Heřmana Potocké, Tadyáše Walewského, kníž. Karla Jabłonowského, Kazimíra Dunin-Karwického, Vladisl. Esterhazyho, Jarosl. Potockého, Václ. Rzewuského (Emira), Daniele Mężeńského a mnoho, mnoho jiných, jichžto zpomínkou zabývati se nemůžeme. Sláva zábav křemeneckých vábila i hosti z dalekých krajin vlasti. Na plesech bývalo viděti důstojníky dávného vojska polského, jako na př. Přemysla Potockého, syna Antonínova, Mečislava Chodkiewicze, plukovníky Kamińského, Błędowského a Martina Tarnowského, ano i hosti zakordonové, t. j. Haličany; z těchto připomínáme: Jana Stadnického, Jindřicha Fredra, Karla Krasického, Ignáce Komorowského a j. Uvádíme taktéž Bukowského, bývalého důstojníka rakouského, jenž tu přebýval s chotí, roz. Chołoniewskou, maje uherský titul Nagy Michel dle statků svých v jakémsi komitátě. Nosíval uniformu husarskou hojně vyšívanou, byl velmi dobrým jezdcem, a mladí studenti houfně za ním běhali, kdykoli se ukázal na ulici.

Konečně i Volyň posýlala nemalý zástup mládeže bažící po tanci a zábavě vůbec. Byli to většinou dávní vychovanci škol zdejších, kteří při každé příležitosti rádi se vraceli do Křemence milovaného. Starý praefekt Jarkowski a prelát Osiński chovali se k nim,

jakoby skutečně chodili ještě do školy. Prelát je připouštěl i ku svým oblíbeným hovorům se studenty na chodbách, úplně zapomínaje, že jimi již nejsou. Dokazujc to dle našeho mínění, čím byla zdejší společnosť a jaký duch ji oživoval: školy a společnosť tvořily zde celek jediný. Za naší doby toho již nikde neshledáme, leda v malých městech universitních v Německu, v Jeně, Giessenu a j.; leč tam vládne duch buršácký, pitky a časté souboje, o nichžto ve Křemenci bohudík nebylo nikdy slyšeti. Z počtu dospělé mládeže, kterážto vstoupila již ve kruh obyvatelstva, jmenujeme: Jana Tarnowského z Horochowa, Viktora Czackého, syna Tadyášova, Jana Stępkowského z Łabuně, vnuka známého velitele vojenského, a Celestina Zakaszewského, kteřížto dva byli nazýváni Orestem a Pyladem pro přízeň, již byli sloučeni, Edvarda Potrykowského, nedávno zemřelého ve Varšavě, Adama Chołoniewského, Leona i Xavera Sapiehy.

Kdo sobě zaznamenává takové zpomínky na Křemenec a dobře zná polské provincie, tomu mimovolně tlačí se do péra myšlénky smutné, velmi smutné. Jak málo osob námi zde uvedených posud žije! Nevíme, zdali by jich alespoň dvacet dostavilo se na zavolání — tak strašně řádila neuprositelná smrť v řadách starých Křemenčanů, zvláště v několika letech posledních. Taktéž děje se i se studenty, kteří v tehdejší době ještě navštěvujíce školy, v ústavu věčně památném, stvořeném prací neunavného Tadyáše Czackého, vzdělávali se k životu občanskému. Vyjmenujeme dva Zamojské, Zdislava i Jana, syny Ordinatovy, tři Lubomirské z Rowného, Kazimíra, Vladislava, jakož i Adama ze Krakowce v Haliči, dva Przezdziecké, Alexandra, muže ve vlastenecké literatuře velice zasloužilého, a Mečislava, Orłowské: Ignáce Alexandra z Jarmolinec, Michala a Antonína z Czajczynec, Świejkowské: Vladimíra a Leona, Rzyszczewské: Leona i Josefa, Jełowické: Edvarda, Adolfa a Josefa, Nykové: Karla a Polydora, Ledóchowské: Jana a Romualda, Pruszyńské: Mečislava a Bronislava, Januara Sulatyckého, Mečislava Komara, Arnošta Rzewuského, Joachima Piegłowského a mnoho, mnoho jiných, jež bychom zde zbytečně jmenovali, a kteří nám v té chvíli nepřicházejí na paměť. Ale z celé řady tehdáž mladých a na život se usmívajících studentů škol křemeneckých, hledících na budoucnosť skrze prisma mládí a štěstí, sotva pět neb šest zůstalo mezi námi, nemluvíme-li již o osobách dříve vyjmenovaných. Jedni zemřeli mezi námi, jiní zahynuli na poli slávy, jiní zase šli hledat smrti ve vyhnanství, a osud těch byl nejsmutnější, neboť oni v tesknotě k ničemu nepřirovnatelné obraceli zraky k milenému Křemenci, jenž jako nižší ústav vědecký byť i nevychoval takové kontingenty znamenitých lidí jako universita vilenská, přece byl oživen jediným duchem a dal zemi nemálo znamenitých občanův a činných spisovatelů, z nichžto připomínáme jen Josefa Korzeniowského, Słowackého, Sierocińského, Chlebowského, Štěpána Witwického, Sienkiewicze, Olizarowského, Felińského a Zakrzewského, jichžto jména přicházejí nám právě na paměť. Uveřejňovali ve mládí plody ducha svého v „Rozmanitostech lvovských“, v „Pa-

mětníku vědeckém", „Pamětníku varšavském", ve „Wandě", „Včelce polské" a j. tehdejších časopisech literarních. Polská literatura nebyla tehdáž ještě tak bohata jako nyní. Literarní ruch počal teprve se oživovati. Romantism činil své první kroky, a bylo mu bojovati se všcvládnoucí školou klassickou, kteroužto representovali zasloužilí spisovatelé z doby Stanislavovy. Literarní pokusy mladých Křemenčanů jsou tedy dvojnásob vzácné. (Dokončení.)

Boj na Kosově.

Napsal Václav Marek.

(Dokončení.)

III.

Za jitra zbudil Musić Štěpán milku svou a vyzval ji, aby se podívala, jest-li už ráno, zvučí-li buben před dvory Lazarovými a shromažďují-li se tam již páni, podotýkaje, že pod kletbou jest mu dostaviti se k boji na Kosovo. Milka poslechla a brzo přinesla zprávu, že páni již se shromažďují. I vstal Štěpán sám a opět poslal milku, aby mu vzbudila sluhu Vaistinu, by koně a čeho jest potřebí, připravil, neb Štěpán nechce za ostatními býti. Tu milka počne ho srážeti s úmyslu jeho:

„Neodjížděj na Kosovo pole,
neb jsem bídná viděla sen smutný;
jak holubů hejno přeletělo
podle dvora našeho panského,
odletěli na Kosovo rovné,
do tábora Muratova padli,
a kde padli, už se nepozdvihli;
a to, bratře, vaše je znamení,
jest se báti, byste nezhynuli."

Ale Štěpán nechce cara zraditi, i připomíná milce kletbu, kterou Lazar všecky zavázal k účastenství. Tu šla milka Vaistiny vzbudit; ten vstal, osedlal dva koně, vynesl hedvábný prapor, na němž bylo dvanáct zlatých křížův, a zašel k pánovi na čardak.*) Ten se již připravoval a připíjel na šťastnou cestu a svatý kříž. Pak vsedli na koně a vyjeli.

Před dvory Lazarovými bylo již mnoho uherských pánů. Carice Milice skvostně oděná vítala je:

„Dobré jitro budiž vám, krásné uherské vy panstvo!
Krásno je tě pohleděti na ty ušlechtilé pány,
jakoby je jediný den matka jedna porodila!"

A Miloš jí odvětil:

Nadívej se, Milice, ještě na ty krásné pány,
na všecky ty krásné pány i své braty Jugoviće,
Bůh ví, udá-li se ti kdy spatřiti je ještě jednou!"

*) čardak: stavení, obývané v hořejší části. Kolář.

Milice porozuměla, slzy polily její ruměnné bílé líce a ona takto k Milošovi promluvila:

„Této noci, milý zeti, velmi trudný sen jsem měla,
jak mi hvězdy padaly s nebe na tu černou zemi,
to padati budou hlavy toho panstva uherského,
světlý měsíc na nebi že se chmurou zatáh' celý,
to se líce zatemní slavného knížete Lázy,*)
a že jasné nebe náhle na čtvero se rozpuknulo,
to zas pukne bolem smutné srdce Miličino
pro ty pány uherské i pro bratry Jugoviće.“

Tu Milice zarmoucená požádala Miloše, by se přimluvil u Lazara, aby jí jednoho z Jugovićů doma zanechal, aby snad celý rod nevyhynul. Ale Miloš nechce se přimluviti, vždyť jest ona ženou Lazarovou. I šla tedy sama k Lazarovi a přednesla mu žádosť svou a to ráda by, aby Boško jí byl doma zanechán. Lazar svolil; jen má Milice, až zítra vojsko potáhne, na Boška si počkati, od Lazara ho pozdraviti a pohnouti ho, aby doma zůstal. Milice tedy z jitra čekala. První jel Musić Štěpán s 12.000 muži, dále jiní a jiní s oddíly vždy silnějšími, posléze Jug Bogdan s devíti syny. jako devíti sokoly. První z nich Boško. I obrátí se k němu Milice, pozdraví ho od Lazara a vyřídí mu i jeho svolení, aby u ní zůstal. Ale Boško odpoví:

„Vrať se, sestro, do své bílé věže,
neboť já ti tady nezůstanu,
ani z ruky nedám prapor s křížem,
byť car celý Kruševec mi dával.
Družina by o mně povídala:
„Hle bázlivce, Boška Jugoviće!
Vždyť on nesmí jíti na Kosovo
za kříž svatý krev svou prolívati
a za víru svoji umírati.“
Pak bod' koně a jel branou dále. (Kolář.)

Milice bez sebe klesla na studený kámen. Tu jel sám Lazar se dvěma zeti svýma Vukem a Milošem. Spatřil Milici, slzy mu pokropily tvář, i nařídil sluhovi Golubanovi, sprošťuje ho závaznosti na Kosovo táhnouti, aby kněžnu odnesl a při ní zůstal. Sluhovi slzy líce polily, odnesl paní do bílé věže,

nemohl však srdci odolati,
aby nešel k boji na Kosovo,
navrátil se rychle k svému koni,
vyskočil naň a jel na Kosovo. (Kolář.)

Celkem táhlo na Kosovo 388.000 bojovníků.

IV.

Vesele přijeli na Kosovo a rozbili tábor. Tamtéž již dříve se dostavili Vlatko Kranić a chrvatský ban Ivan s 20.000 Bosňákův. Ale nepřišel Záhumec Radić a o Lećaninu Baošovi došla

*) Láza = Lazar.

zpráva, že s vojskem čeká na hranicích své země a obmýšlí zradu. Proto se Lazar velice zarmoutil, i vyjel si se zeti svými stranou na pahorek vyhlížet, nepřijíždí-li Radić. V tom přijedou z tureckého tábora Ivan Kosančić a Milan Toplica s odpovědí Muratovou. Miloš k nim zajede a vyptává se Ivana o síle vojska tureckého. Ivan mu odpoví:

„... Turci mají mnoho vojska:
Kdybychom my v sůl se proměnili,
nelze Turkům oběd osoliti..." (Kolář.)

Celé Kosovo jest jimi pokryto.

„Kůň u koně, junák u junáka,
bojných kopí jako černá hora,
prapory jak oblaky tam vlají,
bílých stanův jako kupy sněhu;
kdyby s nebe přívalem déšť spadl,
kapka by se na zemi nedostala,
leč na dobré junáky a koně."

Vyslechnuv zprávu tu, zaklíná Miloš Ivana, aby tak to knížeti nepovídal, nebo starosť by se ho zmocnila a vojsko by se polekalo, nýbrž žádá ho, aby mu řekl, že mají sice Turci vojska celkem dosti, ale že snadno jest je přemoci, poněvadž málo jest mezi nimi opravdových bojovníkův a i ti jsou nemocí stíženi rovněž jako jejich koně. — Mezitím Vuk Lazarovi vytýkal, že by byl lépe udělal, kdyby se byl poddal, nyní že sultan přece toho dosáhne a nad to i Baoše a Radiće jeho zemí odmění za to, že nepřišli proti němu bojovat. I vzbuzoval v něm podezření proti nenáviděnému Milošovi, že vše to je asi práce jeho, že po podobné odměně touží; beztoho se právě nyní asi s pobratimy umlouvá. Po té Ivan a Milan sdělují ve stanu Lazarově Muratovu odpověď: Murat bude do dne Vítova dopoledne čekati na určité rozhodnutí Lazarovo. Miloš radí k boji, i kdyby Radić a Baoša nepřišli, a všichni s ním souhlasí. Pak se vévodové rozejdou, jen Vuk s Lazarem ve stanu zůstanou.

V.

Za jitra den před sv. Vítem dával Lazar všemu vojsku přijímati u překrásného kostela Samodrežského. Poslední pobratimové Miloš, Kosancić Ivan a Toplica Milan. Odcházejíce spatřili tito dívku kosovskou, i dal jí Miloš plášť svůj, aby po něm na něho si vzpomněla a za něho se modlila, by zdráv z tábora se vrátil, a slíbil jí, že ji pak nevěstou učiní pobratimu Milanovi a sám při svatbě jí svědkem bude. Kosančić Ivan dal jí zlatý prsten z ruky, by na něho vzpomínala a za něho se modlila a taktéž jí slíbil, že ji učiní nevěstou Milanovou a že jí družbou bude. Konečně Toplica Milan dal jí zlatou spouku a slíbil jí, že si ji vezme za věrnou milku.

Večer na to hostil Lazar panstvo srbské. Při hostině pozdvihl zlatý pohár vína a takto promluvil:

„Komu bych měl připit tuto čiši?
Kdybych ji měl po staršinstvu připit,
připil bych ji Jug-Bogdanu starci;
kdybych ji měl po hodnosti připit,
připil bych ji Vuku Brankovići;
kdybych ji měl podle lásky připit,
připil bych ji devíti svým švakrům,
devíti svým švakrům Jugovićům;
kdybych ji měl podle krásy připit,
připil bych ji Ivě Kosančići;
kdybych ji měl podle výšky připit,
připil bych ji Toplici Milanu;
kdybych ji měl připit po hrdinství,
připil bych ji Miloš-Obilići.
Nikomu ji také připit nechci,
než na zdraví Miloš-Obiliće.
Zdráv buď Miloš, věrný i nevěrný!
Nejprv věrný, později nevěrný!
Zejtra chceš mne zradit na Kosově,
k sultanu chceš zběhnout tureckému:
zdráv mi buď a přípitek můj vypij!
Víno vypij, pohár si nech darem!“ (Kolář.)

Miloš poděkoval za přípitek i za pohár, ale nařknutí zrady od sebe odmítá a na Vuka je svrhuje, a aby nevinu svou dokázal, doloží:

„Zejtra bude den svatého Vída,
uvidíme na Kosově poli,
kdo je věrný a kdo bude zrádcem.
Dokládám se velikého Boha,
že chci jíti zejtra na Kosovo,
že chci zabit cara tureckého,
že mu nohou na hrdlo chci vstoupit.

A vrátí-li se zdráv z boje, chce se na Vukovi pomstiti. Hned pak se vyptá Kosančiće a Toplice, kde je stan Muratův, a ač mu onen pošetilosť záměru jeho vytýká — ježto stan carův je právě ve středu tureckého vojska — on ve svém zámyslu jen se utvrdí a odjede přes pole rovná jako hvězda přes jasné nebe, a za ním oba pobratimové Kosančić i Toplica.

VI.

Když přijel Miloš před stan Muratův, Turci hned ho u cara ohlásili, a ten si jej dal předvésti, i tázal se ho, zda přišel o vojsku vyzvídat? Miloš odpověděl:

„Já jsem odtrhl se od vojska Lazara cara
i přišel jsem na pomoc tobě caru přeslavnému.“

Tu car mu připomene, že pak jest jeho povinností, caru se pokloniti a pravé koleno mu políbiti. Miloš se tedy sehne, v tom však handžar zlatý vytáhne, cara jím probodne a pak na něho šlápne. Potom jedním skokem vyskočí ze stanu, druhým se vyhoupne na koně a již pádí po Kosově. Za ním zdvihlo se všecko vojsko turecké. On statně se bránil, i když pobratimové mu padli;

ale tu hlas z oblak vyzval Turky, aby koni jeho štíty a šavle pod nohy metli. To Turci učiní, kůň se potkne a oni Milošovi pravou nohu utnou. Když se Miloš spatřil bez junácké nohy pravé, chopil kopí a tím se podpíral a zase statně Turkům se bráně, dovolával se pomoci.

„Kde jsi, kníže Lazare, ať tě vidí bůh veliký!
Pomožiž mi, tcháne můj, nyní nebo pak už nikdy!
Turky jsem ti k Sitnici, prudké řece, všecky sehnal:
něco jsem jich tam pohubil, a něco se potopilo.“

To vše dobře slyšel nevěrný Vuk, a místo pomoci Miloše mstivým výsměchem odbyl. I Lazar to uslyšel, a strach se ho zmocnil, není-li Miloš ve veliké bídě. Sebral se tedy s vojskem, a v tom již Turci na ně udeřili. Prvý útok odrazil Vlatko Kranić a ban Ivan s bosenským vojskem; i srbské vojsko do boje se dalo.

„Tu by Lazar byl přemohl Turky,
Bůh potresci Vuka Brankoviće!
On jest zradil tchána na Kosově,
on jest zradil tchána na Kosově,
i odvedl dvanáct tisíc mužů,
vojínů to vesměs obrněných.“

Turci vrazili do mezery tím povstalé a odloučili tak vojsko bosenské od vojska Lazarova. Tu nastalo strašné klání a rubání. Musić Štepán tři paše pobil a když se čtvrtým se počal bíti, padl sám i se sluhou Vaistinou a s 12 000 mužů. Konjica Ivko zahynul při pátém pašovi s 13.000 m. Živko od Omolja padl při šestém s 15.000 m. Kučainac Ivo šest jich pobil, ale při sedmém podlehl sám se 16.000 m. Tu do boje uvedl vojsko starý Jug Bogdan s devíti syny. Přede všemi jel Boško s praporem křížovým. Statně se drželi, ruce do ramen měli krvavy a meče do rukojetí zeleny; sedm pašů pobili a když s osmým počali se bíti, sami všichni zahynuli i se vším vojskem — žádný nechtěl bratra zraditi; nejdéle se držel Boško, jenž Turky po Kosově proháněl jako sokol holuby. Potom padli statní hrdinové Petr Braničevac, Srdja Zlopogledja a Nemanjić, osm pašů pobivše. Kde po kolena krev proudila, tam zahynul ban Strahinić, dobrý to junák: jak jednou šavlí břitkou máchnul, dvacet hlav uťal. Posléze zavedl do boje sám car Lazar vojsko 70.000 mužů, ale

„nedá na se podívati Turkům,
jak by mohl bitvou pobit Turky!“*) (Kolář.)

Měl však neštěstí; v nejprudším boji spadl s koně. Lid jeho vida koně samého, soudil, že kníže již padl; i ztratil srdce. Turci tím litěji doráželi a všecko vojsko Lazarovo pobili. Vlatko Kranić, již dříve zpozorovav, že zradou Vukovou vše jest ztraceno, opustil bojiště.

Lazara zatím Turci jali a zároveň s Milošem dovedli je k carovi, jenž ještě na živě byl. Ten promluvil ku svým pašům a vezírům:

*) Turci před vojskem Lazarovým prchali a nestáli k bitvě.

„Jakmile se duše má s tělem na dobro rozloučí,
hlavu ihned utněte slavnému Lazaru caru,
taktéž hlavu utněte mi Miloši Kobilovići,
a potom mě pochovejte na Kosově rovném poli:
pod nohy mi položte slavného Lazara cara
a Miloše Kobiloviće na moji na pravou ruku.“

To uslyšev Miloš takto k sultanu promluvil:

„Zdali pak tě mohu zač, světlý care, požádati?
Nedávej mne položit' na tvoji na pravou ruku,
ale dej mne Miloše položit pod nohy pod tvoje,
mého tchána Lazara na tvoji na pravou ruku.
Jako jsem mu úslužně se za života vždy dvořival,
nechať se jemu dvořím i ve mateři černé zemi.“

Murat žádosti jeho vyhověl. A když Lazar slova zeťova slyšel, slzy mu polily bílé jeho líce, a on s Milošem takto se rozloučil:

„Ach, blažená matka tvoje, která jest tě porodila!
Tebou jsem se vždy honosil mezi bratřími i pány;
a prokleta byla matka, která Vuka porodila!
Ten mi hanbu velikou především učinil panstvem,
ten mi zradu hanebnou na Kosově jest učinil!“

V tom Murat duši vypustil, Turci Lazaru i Milošovi hlavy uťali, Lazara pochovali vedle cara po pravici, Miloše pak pod nohy světlého cara.

VII.

Dívka Kosovská za časného jitra v neděli odebrala se na Kosovo. Na zádech nesla chléb, v rukou pak dvě konvice, v jedné vodu, v druhé víno. Koho našla na bojišti ještě živa, vymyla mu vodou rány, vínem pak a chlebem ho posilnila. Tak učinila i Pavlu Orlovići, mladému praporečníku, těžce raněnému. Když se posilnil, tázal se jí Orlović, koho na bojišti hledá? I vypravuje mu ona, jak po přijímání před bojem setkala se s třemi hrdiny Milošem, Kosančićem a Toplicou, kteří jí jisté sliby učinili; těch hledá. Nato Orlović jí řekl, že všichni tři v nejkrutší seči padli; kde oni leží, že nejvíce jest nakupeno kopí a krev tam tekla koním po střemeny, ba až po udidla a junákům po pasy.

Jak ty řeči dívka uslyšela,
polily jí slzy bílé líce;
naříkala hořce bílým hrdlem:
„Běda, běda! zlý mi souzen osud!
Kdybych sáhla na zelený javor,
zelený by uschl od mé ruky!“ (Kolář)

Potom potkala dívka ta, jež nesla i bílý hedvábný klobouk skvostně ozdobený, vojvodu Radiće Záhumce se silným vojskem. Ten chtěje poznati, komu klobouk ten patříval, otáže se jí, kde byla a odkud jej má? Dívka s ním sdělí, že šla časně ráno s matkou na vodu na Sitnici, ale že ji našli zakalenu a plnu junákův i koní;

ten klobouk pak že vytáhla z vody mladšímu bratru a sobě pro krásné péro. Radić vzal ten klobouk a hned poznal, čí jest, i

Prolil slzy po své panské tváři,
udeřil se po kolenu rukou,
čistý šarlat na kolenu pukl,
zlatá sponka na pravém rukávu:
„Těžko jest mi, ach, pro Boha mého!
Na mou hlavu kletba padla strašná
od Lazara, knížete slavného."

Nato vrátil klobouk dívce a dal jí na upomínku tři dukáty, pak vrazil si ostrý nůž do srdce. Vojsko jeho čestně ho pohřbilo a vrátilo se do své otčiny.

VIII.

Carice Milice prochází se s dcerami Marou a Vukosavou. Přijede k nim vojvoda Vladeta na koni uříceném. I táže se ho Milice, zda přijíždí z Kosova pole? zda viděl tam knížete Lazara? Vladeta jí odvětí, že Lazar asi v boji zahynul, ježto koně jeho Turci po Kosově honili. Tu zaplakala Milice i tázala se dále na bratry své Jugoviće i na otce Jug-Bogdana. Vladeta jí odpověděl:

„Já jsem projel po Kosově poli,
viděl jsem tam devět Jugovićův,
desátého Jug-Bogdana starce:
oni měli na Kosově poli
po ramena zkrvácené ruce,
po rukojeť zkrvácené meče;
ale ruce jim již umdlévaly,
sekajíce po Kosově Turky." (Kolář.)

Konečně otázala se Milice na své zetě Miloše a Vuka. A Vladeta jí sdělil:

„Já jsem projel po Kosově poli,
viděl jsem tam Miloš-Obiliće;
on stál statně na Kosově poli,
na bojovné opíral se kopí;
ale kopí se mu přelomilo,
pak se davem hrnuli naň Turci;
nyní, myslím, že už také zhynul.
Neviděl jsem tam však Brankoviće,
bohdej by ho nevidělo slunce!
Neb on zradil na Kosově cara,
hospodára mého, jako tvého." (Kolář.)

Milice kvílíc odešla do svého dvora bílého.

Za jitra přiletěli dva havrani a usadili se na věži dvoru Lazarova. Uslyšela je Milice i otázala se jich, zdali přiletěli od Kosova? zda vojska se srazila a které zvítězilo? Havrani jí odpověděli, že vojska se srazila, a oba carové že zahynuli; z Turků že něco málo zbylo a ze Srbů i co zbylo na živě, vše že jest zraněno a zkrváceno. V tom přijel sluha Milutin,

„pravou ruku drží levou rukou,
sedmnáct ran kryje jeho tělo,
a kůň jeho celý krví zbrocen." (Kolář.)

I poprosil (carice), aby mu s koně pomohla, vodou studenou jej umyla i vínem červeným napojila. Což když ona učinila, odpovídal jí Milutin na otázky její o osudu hrdin jí nejdražších. Všichni padli na Kosově, Lazar a Miloš byli zajati a usmrceni.

„Miloš zabil cara Amurata
a pak ještě dvanáct tisíc Turkův.
Sláva matce, jež ho porodila!
Zůstavil si paměť v rodě srbském,
jež se bude povídat a zpívat,
dokud bude Kosova a lidí.
Neptej však se na kletého Vuka;
kletba mu i tomu, kdo ho zrodil!
Kletba jeho kolenu i jménu!“ (Kolář.)

A když byla Milice smutné zprávy srozuměla,
ach, tu jí se od žalosti živé srdce rozpuknulo (Marek.)

IX.

Letěli jsou dva havrani černí
od Kosova pole širokého,
zkrvavené nohy po kolena
a krvavé zobce až do očí,
letěli jsou, při tom povídali:
„Již jsou tomu dvě neděle celé,
nenašli jsme dřeva ni kamena,
bychom mohli odpočinout' málo.“ (Marek.)

Na dvoře Jugovićův se usadili. Vyšla matka Jugovićův a otázala se jich, letí-li náhodou z Kosova, zda Lazar Amurata přemohl, a brzo-li synové její domů přijedou? Dověděla se, že všichni zahynuli bráníce Lazara:

Jugovićka když to uslyšela,
ona byla srdce junáckého,
ani slzy s tváře neuroní:
„Bohu chvála buďiž za dar jeho!“ (Marek.)

I zavolala sluhu Luku, aby osedlal dva koně, jednoho jí, druhého sobě. To uslyšely nevěsty její i přišly, každá dítě nesouc, ku tchyni, kvílíce jako zmije lité. Tchyně je těšila klamem, že dostala od synů list, že jsou zdrávi a veseli a vyzývají ji, aby pro ně na Kosovo přijela, by je tak přátelé snáze propustili. Napomenuvši je pak, aby vnoučata opatrovaly i celý dvůr, odjela. Dojela Kosova a tam celé dva dni převracela koně i junáky, ale synů najíti nemohla. U zeleného háje spatřila devět vraných koní, u těch devět bílých chrtův a za těmi devět sokolův. Také ti hledají svých pánův, ale marně. Koně poznali matku svých jezdcův i přihnali se k ní. Poznala je, ale ani tu slzy neuronila. V tom havrani jí oznámí, že synové její mrtví leží za hájem. Tam je najde, všecky pozná, objímá a slzami omývá:

„Děti moje! Devět Jugovićů,
zhynuli jste mladí na Kosově;
já netruchlím, moje děti drahé,
já netruchlím, že jste zahynuli,
od nepřátel hájíce své země,
plémě svoje tím ste oslavili!“ (Marek.)

A když je oplakala, řadem je pohřbila a hroby křovím ozdobila. Pak se obrátila ku svému dvoru a koně i chrti i sokolové za ní.

Když to devět nevěst uvidělo,
zakvílely jako zmije líté,
krutě klnou janičarům Turkům,
více ještě nevěrnému Vuku,
neboť zradil cara na Kosově. (Marek.)

Jugovićka je těší:

„Buďte moudry, mé nevěsty drahé!
Bohu chvála budiž za dar jeho,
však za mlada nezrodila jsem je,
by leželi na peřince měkké,
než by země hájili od vrahův.
Neplačte mi, moje dcery drahé,
jeřábi-li nám jsou odletěli,
zůstali nám ptáčci jeřábkové,
plémě naše přece nevyhyne,
naše dvory přece nám nezpustnou." (Marek.)

O vlivu češtiny na jazyk polský ve knížectví těšínském.

Napsal dr. **Jan Bystroň.**

(Dokončení.)

Dr. Cinciała ve své sbírce „Pieśni ludu śląskiego" podává 44 písně v nářečí moravském (str. 109.). Nevíme, jsou-li věrné napsány, ačkoli z celosti sbírky možná souditi, že jsou dosti přesně podány. V těchto písních máme tedy skutečnou mosaiku zvláštností českých i polských, čehož dokladem buďtež následující drobné ukázky:

Ten *Cieszyński* **kosteliczek,**
W *około* **je ozerny les,**
Jeszcze se *podziwam,* **jeszcze se zohlidam,**
Gdzie mój **miły je***dzie* **dnes.**
Oh! je*dzie* **on,** je*dzie,* je*dzie,*
Na tym brannym koniczku,
On sobie przypina
Na *lewy* **bok szabliczku***) **atd.**

Co do nosovek mohli bychom ze sbírky dra. Cinciały z díla „Pieśni w dyalekcie morawskim" uvésti veliký počet slov, v nichž, jako v čš., nosovek není. Přestaneme tu pouze na některých příkladech:

zoh*l*idam (pol. oglądam) 359. 1.;**) szablicz*ku* (pol. szabelką) 359. 2.; wojn*u* (pol. wojnę) 359. 5.; wz*a*ci (pol. wziąć) 359. 5.; wz*a*li (pol. wzięli) 359. 5; bud*u* (pol. będę) 360. 5.; prochask*u* (pol. przechadzkę) 360. 5.; zabł*u*dził (pol. zabłądził) 365. 3. atd.

*) Ležatým písmem = polsk., tučným písmem = česk.
**) První číslo označnje píseň, druhé sloku.

Třeba si tu také připomenouti, že často není nosovek ani v písních jinak úplně polských, na př.:

Róża — ech já róża,
Powiel ni mam muża;
Jak bedę mieć muże,
Spadną ze mnie ruże.

Není pochybnosti, že tato píseň byla původně česká, vztažně moravská; zněla asi takto:

Růže jsem já, růže,
pokud nemám muže;
jak budu míť muže,
spadnou se mne růže.

V ústech polského zpěváka mohla se všecka slova úplně přiměřiti k fonetice jeho nářečí, vyjímaje koncová slova, v nichžto rým překážel úplnému zpolštění textu původně českého; róża i róże v 1. a 4. v. měly vliv na zachování tvarů muża, muże ve 2. a 3. v. místo očekávaných polských: męża, męże.

Taktéž máme na př.:

Pszeniczki ech zasiáł
Nie bedę ji żyć (pol. żąć);
Piwkach sobie nalál,
Nie bedę go pić. (40. 2.)

Anebo:

Pán Bóg dał, Pán Bóg wzał. (53. 8.)

Zde by byl na místě vlastně dialektický tvar: wzón, jehož za příčinou rýmu s dał nemohlo být užito. Jiné podobné příklady:

Kto wie kan ja za rok budu
Kan budu mić prochasku,
Jak ja ciebie niedostanu
Malowany obrasku. (360. 5.)

Já se bedę jeździł na brannym koniczku,
A ty bedziesz wodzić syna za rączyczku. (131. 9.)

Zde máme ve slově *rączyczku* v prvé slabice (rą-) nosovku, v poslední (-ku) za příčinou rýmu jí není, poněvadž jest nemožna. Mohla tedy v ústech polských změniti se všecka slova původně česká v polská, ale koncové -*u* v rączyczku, mající tvořiti rým ku koniczku, opřelo se tomu zpolštění.

Více se nemůžeme zastaviti u těch písní, v nichžto někdy pozorujeme tak veliký boj živlu českého se živlem polským. Písně původu moravského, přicházejíce do krajiny polské, bývají nějaký čas zpívány skoro beze změny; znenáhla však počínaji působiti polské zákony hlasové, dobývají jedné české posice po druhé, až konečně stanou před nedobytnou tvrzí, před poslední stopou, brání-li jí rým. Časem i tato obranná tvrz může se státi dobytnou, nahodí-li se zpívajícímu příhodné slovo, kteréž by se rýmovalo se slovem polským, postaveným na místo slova českého v tom posledním českém refugiu ve verši.

Mluvíce pořadem o **přízvuku**, vidíme toho potřebu podotknouti, že nejen v nářečí lasském, ale vůbec ve všech nářečích těšínských panuje přízvuk **polský**; známoť dokonce, že přízvuk tento sahá i za hranice slezské do severovýchodní části Moravy a do některých krajin slovenských (srovn. Ferd. Jokla: O přízvuku slovanském, zvláště českém. Listy filol. XII. 462. a Fr. Bartoše: Kapitola z prostonárodní geografie a ethnografie moravské, str. 31.).

Naproti tomu nemůže snad býti řeč o vlivu českého přízvuku na nářeči polská v Těšínsku. Slušelo by tu však pozorovati snad důkladněji zachování přízvuku v ústech mladšího pokolení, kteréž ve škole české patrně navykají českému způsobu akcentování. Mám za to, že vliv český v té příčině, je-li vůbec, nejeví se příliš silně. V každém případě však bylo by snad záhodno i tomu věnovati pozornosť.

Přecházeje nyní k vylíčení vlivu českého na polská nářečí v Těšínsku, upozorňuji především na hlavní rozdíly mezi českým a polským konsonantismem. Jsou to tyto:

1. Polskému *dz*, stsl. жд, žd — odpovídá české *z*: m'*edza* — meze; naro*dz*on — naro*z*en; no*dz*e — no*z*e atd.

2. Polskému *g*, stslv. г, *g*, odpovídá české *h*: Bóg — Bůh; noga — noha; gonić — honiti a j. v.

3. V polštině se měkčí souhlásky před prvotnými *e*, *i*, *ę* = stslv. ѧ, jakož i před *o*, vzniklým z *e*, a *ą* vzniklým z *ę* = ѧ; v češtině však toho změkčení není. Na př. n'es'eš: neseš; b'ereš: bereš; v'edźeš: vedeš; pięta: pátá; śv'ęta: svátky atd.

4. V polštině není souhlásek českých *ť*, *ď*, jimž odpovídá v polštině *ć* = *tś*, *dź*.

Na základě těchto rozdílů bude třeba přiznati se, že nářečí lasské ve hranicích mnou podaných (pořičí Stonavky a Łuciny) sluší přičísti k nářečím **polským**; jinak ovšem se jeví v té příčině nářečí frydecké a ostravské. Pokud je sám znám, vím, že v těchto nářečích co do souhlásek **převládají** ty jazykové známky, na jichžto základě by třeba bylo přičísti je k **českým**, ač tu není úplné jednolitosti. V každém případě by slušelo i k této věci bedlivě prohlédati; kdyby byla věrně a přesně sebrána látka z okolí Frydku a Ostravy, bylo by možná rozhodnouti, zdali dle uvedených prve hlavních rozdílů mezi jazykem polským a českým nářečí frydecká by měla býti přičtena k polským anebo k českým.

Co však se týče nářečí lasského, ano i jiných, beze vší pochyby polských nářečí těšínských, nelze zatajiti jistého vlivu českého. Nežli ten vliv zevrubně dokážeme, hned zprvu zde podotkneme, že nejen v nářečí frydeckém a ostravském, leč i v jistých nářečích moravských místo *ď*, *ť* vystupují jako v **polštině** souhlásky *dź* a *ć*. Vzhledem k tomu nebude řeč o vlivu češtiny na polská nářečí v Těšínsku co do fonetických zvláštností, podaných prve sub 4. **Naopak** bylo by možná za pravdu dáti, že to *ć*, *dź* do nářečí frydeckého, ostravského a do některých moravských dostalo se vlivem jazyka **polského**, ač ne nevyhnu-

telně, a to z příčin, na něž redakce „Slov. sborn." náležitě upozornila (III. 175.) v poznámce (**) ku článku mému.

Co se týče čechismů v těch nářečích těšínských, jež na základě fonetických zvláštností určitě ku polským třeba přičísti, tudíž také v nářečí lasském, sluší tu především uvésti řadu slov, v nichžto přichází české *h* místo polského *g*. Náležejí sem slova tato: hrom (pol. grom), hrůza (pol zgroza), hrubý (pol. gruby); zhrubka (grubość); táhnóć (pol. ciągnąć); honem (prędko); hubka (gąbka); hóśle (pol. bylo by gęśle); hłavn'e (pol. główn'e); list mohovitný; hovado; mnoho; holka. — Jesti tudíž slov, v nichžto místo polského *g* přichází české *h*, dosti značný počet v nářečí lasském, a možná, že by bylo lze ještě jej zvětšiti.

V nářečí lasském vystupuje konsekventně souhlásková skupina *dz*, kde v češtině přichází samotné *z*, jako na př. miedza, urodzony a j. v. Jedinou výjimkou v té příčině je snad slovo cuzy, jehožto se často užívá vedle slova cudzy, neboť slovo zvučeć (pol. dźwięczeć) jest patrně beze změny přeneseno z češtiny, nepochybně také zvon (pol. dzwon), ačkoli též ve staropolských památkách shledáváme tvar zvon. Bylo by zajímavo, na základě důkladné látky vylíčiti zevrubným způsobem, jak daleko na západ v Těšínsku vystupuje polská skupina *dz*, a zdali časem, byť i sporadicky, nesetkáváme se s ní v nářečích moravských a v nářečí frydecko-ostravském.

Co se týče měkčení souhlásek před prvotným *e* (strsl. є) a takovým *e*, které zastupuje staroslov. ѧ, jakož i před reflexemi staroslov. ѣ, tož měkčení toto jest bezpochyby velmi přesně provedeno v nářečí lasském, ano do jistého stupně (což by opět vyžadovalo zvláštního vyšetření) i v nářečí frydecko-ostravském. V nářečí lasském jsou však jisté, ostatně nečetné výjimky. Ve slovech prać, brać neměkčí se *r* v *ř* před samohláskou *e* a na konci slov. Máme tedy v nářečí lasském tvary: pieresz, bieresz; pier, bier místo obecných polských pierzesz, bierzesz; pier, bier. Neměkčí se též *r* ve slově oreł (pol. orzeł); *n* se nezměkčilo ve slově nadennik z češtiny přijatém, kteréžto slovo by dle polské fonetiky znělo nadziennik; *t* se neměkčí rovněž ve slovech beze změny z češtiny vzatých; kupitel, učitel, kazatel a kazatelnica, pak ve slovech táhnóć (čes. táhnouti, pol. ciągnąć), řetázek; *p* se nezměkčilo v *p'* ve slově patnást (české patnáct, polské piętnaście); *m* se nezměkčilo v: masař, masopust; *v* ve svaty, ob. święty; hovado, ob. owięzi (čes. hovězí). — To by byly hlavní kategorie vlivu češtiny na polštinu v nářečí lasském. Neupírám, že tímto látka není úplně vyčerpána, i kojím se nadějí, že v jednotlivých krajinách Těšínska jsou lidé, jimž otázka tato nebude úplně lhostejna, a kteří důkladně budou badati, jak v Těšínsku se jeví působení češtiny na polštinu.

Abych tu ještě se zmínil o flexi, podotýkám stručně, že ohýbání v nářečí lasském má nepopiratelně charakter polský, ač opět nelze upříti, že jsou jisté novotvary, kteréž nepochybně vznikly následkem vlivu češtiny. Tak možná poznati vliv tento

na vznik tvarů podstatných, jako: kázani (kazanie), zbawieni (zbawienie) a j. v., ač ne nevyhnutelně, ježto tu lze koncové *i* (čes. *í*) vysvětliti též jako výsledek kontrakce z prvotního -ije. Jistá podstatná na *-stvo* přestoupila k deklinaci na -ije; máme tedy v nářečí lasském bogactv'i m. bogactvo, gospodarstv'i m. gospodarstvo atd. Zde třeba v každém případě míti zřetel k analogickému zjevu v češtině.

V nářečí lasském končí se podstatná středního rodu na -ije, jako szczęście, ziele, ubranie a j. (laská: szczęści, zieli, ubrani atd.) v instr. sing. na -im právě tak jako v češtině, kdy ve spisovné polštině jest koncovka -em. Dám za pravdu, že tvary tyto vznikly vlivem sousední češtiny, ač i ve staropolštině byly velmi rozšířeny.

V deklinaci jmen přídavných jest v nářečí lasském gen. i dat. zakončen v -e jako v češtině (-é): dobre, piekne atd. (čes. dobré, pěkné), kdy v obecném jazyku polském máme koncovku -ėj. Velice jest pravděpodobno, že tvary tyto vznikly vlivem českým, ale i tu netřeba zapomínati, že podobné tvary se vyskytují také v jazyku staropolském.

V nářečí lasském přichází kromě náměstek, vlastních taktéž jazyku obecnému náměstková formace jeji, jeja, jeji. skloňující se podle deklinace jmen přídavných. Tvar tento koná ve větě tutéž funkci jako česká: její, jejího atd. a beze vší pochyby vlivem českým se dostal do polských nářečí v Těšínsku. Ostatně je tato forma taktéž utvořena jako německá přivlastňovací náměstka ženská ihr, ihre, ihr od gen. osobni (od sie): ihr, na př. ihr Bruder, její bratr; ihres Bruders, jejího bratra atd.

Ze tvarů konjugačních zasluhuje povšimnutí 1. os. praes. časoslov IV. třídy (zakončených v infin. v -ić), na př. nosić (nositi), wodzić (voditi), sadzić (saditi), radzić (raditi), skoczyć (skočiti) atp. Vlastní koncovkou polskou je tu -ę (strsl. ѫ); v nářečí lasském přichází však koncovka -im, totiž: nośim, wodźim, sadźim, radźim, skoczym atd. (obyč. polské tvary: noszę, wodzę, sadzę, radzę, skoczę), jako v češtině: nosím, vodím, sadím, radím, skočím. Jako v češtině tak i v nářečí lasském působila tu analogie dalších koncovek: nośiš, nośi, nośimi, a analogie 1. os. časoslov bezesponových. České nosím, nosíš, jak vím, víš. Známo, že 1. os. sing. praes. i v jiných jazycích slovanských, na př. ve slovenštině a srbštině jest utvořena dle analogie časoslov bezsponových. Tak také lasské tvary nośim, wodźim, radźim atd., ač úplně se shodují s českými: nosím, vodím atd., mohly by být též samostatnými novotvary analogickými. Připouštím však, že dle pravděpodobnosti vznikly vlivem jazyka českého.

Konče tyto poznámky, obracím se opět ku všem přátelům jazyka národního vůbec a nářečí slezských zvlášť, aby ráčili sbírati jazykovou látku z krajin, kde živel český se stýká s polským. Teprv na základě velmi zevrubné látky bylo by možná zcela důkladným způsobem vylíčiti vzájemný vliv těchto sousedních jazyků.*)

*) K předmětu tomuto vrátíme se ještě. Red.

Lublaň a okolí.

Podal B. Popelka.

(Pokračování.)

Ve Sv. Vítě farařoval po půl století na slovo braný „illyrský“ vlastenec Blažej Potočnik. Tento vzácný člověk napsal první větší slovinskou mluvnici pro školní potřebu, redigoval do své smrti i v sousedním Chrvatsku známou „Kranjskou pratiku“, byl pilným spolupracovníkem „Novic“ a složil tu i tam dobrou báseň, již opatřil sám i nápěvem. Nejznámější jeho písní je „Pridi gorenc“. Svým farníkům byl Potočnik pravým otcem v každé příčině.

Na druhé straně spatříme nový zjev. Zrovna pod námi blyští se ve světle slunečním pěnivé vlny bystrotoké Sávy, a hned za protějším bujným břehem zdvihá se prostřed širokého pole vysoká hora člunu podobná, porostlá krásným zeleným lesem, a na vrcholu jejím bělá se kostel Matky boží, od něhož se i hora zove „Š. Marijina gora“ čili zkráceně „Šmarna gora“.

Staří Slovinci rádi stavívali chrámy na nejvyšších vrcholech horských, kde již i samo místo vzdálené a povýšené nad světským lomozem a křikem lidským pobádá k pobožnosti. Proto podnes vidíme po slovinských horách všude plno kostelův a kaplí. Chrám na Šmarné hoře slušel by i každému městu, jak co do velikosti, tak i co do krásy. Strop ozdoben jest malbami známého slovinského umělce Langusa. Netoliko pobožní Lublaňané, nýbrž i přátelé přírody rádi vylézají na Šmarnou horu, s níž se oku otvírá přerozkošná vyhlídka na vše strany světa.

U stanice „Med vodami“ (Mezi vodami) vlévá se do Sávy řeka Sora a tu se nám naskytá příležitosť pozorovati, jak alpské řeky oplývají vodou, již možno s užitkem používati k účelům průmyslovým. Že se tak opravdu děje, svědčí papírna, kterou jsme spatřili nedaleko železnice v Goričanech. Kus cesty za papírnou bělají se letní příbytky lublaňských biskupův a sousední hory nám hlásají, že jsme se už značně přiblížili ke krajům horským, ač se trať železniční ještě nějaký čas vine po sorském poli.

Krásný krajinský obraz objeví se nám na západě. Vidíme povětší zelenou horu, pod ní na strmém chlumci starý prostranný zámek někdejších feudálních pánův a pod zámkem městečko Lóka opásané řekou Sorou a Poljančicí, které přicházejíce ze dvou protějších údolí, stékají se v jednu jedinou Soru.

Lóka bývala za starých časů majetkem německých biskupů brixenských (odtud německý název Bischofslack), a činí na nás podnes dojem německého města. Jako je původní sloh chrámů gothický, tak jsou i domy stavěny po způsobu německém a německá jsou i přemnohá jména rodinná, která svědčí o německém původu pradědů dnešních slovinských obyvatelů lóckých. V Lóce je Uršulinský klášter s vychovávacím ústavem ženským, do něhož nejvíce řecké a terstské rodiny posýlají dcery své na vychování.

Za novější doby stalo se toto místo oblíbeným letním bytem Tršćanův a proto bývá tam v létě živo jako v nějakých lázních.

Jedouce od Lóky jsme za krátký čas opět na Sávě. Z oné strany řeky bělá se v rozkošné poloze v dosti značné výši město Krajn (vysl. Kraň, od něho název země), za středověku středisko Kráňska. Gothické chrámy připomínají nám i tu vliv německý, ale to Kráňanům nevadí, aby se neprohlašovali za první vlastence v zemi. Nemáme v úmyslu jim toho upírati, vědouce, že z Kráně pošlo již mnoho statečných mužů, jako nebožtík dr. Bleiweis, básník Jenko a jiní, a potom že tam poslední dny své trávil a skonal i slavný básník Preširen a tam byl i pohřben. Neopomineme zajisté navštíviti hrob jeho, do něhož sklesl tak záhy.

Z oné strany Sávy viděti vysokou horu sv. Jošta, opět jedno z četných poutnických míst pobožných Slovinců. Toho Slovincům nikdo neupře, že si za pouti své vybrali místa tak krásná, že se ani největší bezbožník nezdráhá navštíviti jich, má-li jen trochu srdce a rozumu pro krásy přírodní. Za sv. Joštem zužuje se země mezi vysokými horami, které uzavírají pravou gorenskou dolinu až ku hranicím korutanským. Tolik krásných a různých výjevův a obrazů, co jich každým mžikem spatřuje oko naše hned tu, hned tam, mohlo by důstojně vylíčiti pouze péro onoho velikého pěvce, jenž se v tom božím ráji sám narodil. Bujné zelené lesy, vysoké stráně, milo hrčící potoky, šumící pěnivé vodopády, čistý vzduch a zdravá voda, dobré cesty a stezky, útulné vesnice, čilý a poctivý lid: vše to spojilo se tu v pravý ráj, v němž musí člověku býti dobře na těle i na duchu. Od Kráně do Trbiže mohli bychom kdekoliv zůstati a tam léto příjemně tráviti.

Od Kráně vede nás železnice překrásným krajem tím podél samé Sávy, brzy po břehu u samé řeky, brzy rákosím a proraženými vrchy ku stanici Lesce, kde, chceme-li k Bledskému jezeru, musíme vystoupiti a za nepatrnou náhradu si opatříme povoz před nádražím stojící, jenž doprаví nás, kamkoli nám libo.

Stoupajíce s vysočiny k sávskému mostu, podivíme se, jaké koryto si během času vyhloubila Sáva, jež hluboko pod námi hučí. Oč jsme s této strany sestoupili, o to zase musíme na oné straně do vrchu. Cesta se kroutí temným jedlím až na vrch vysočiny. Popožeňme koně a za malou chvilku se ocitneme před rozkošným jezírkem, z něhož jako drahokam se vynořuje ostrov, o němž básníci vybásnili nadšené písně. Jsme na Bledském jezeru. Staneme. Srdce naše zachvěje se pocity příliš různými, než abychom mohli v prvním okamžiku náležitě postřehnouti, co všecko vidí oči naše.

Známo jest, kterak se Alpy liší od jiných evropských hor i nepočetnými horskými jezery. Takovým je i jezero Bledské, které, jakkoliv náleží mezi jezera nejmenší, přece pro svoje krásy přírodní zaujímá jedno z prvních míst. V tom jsou všichni cestovatelé za jedno. Bledské jezero činí dojem na nás, jakoby se neselilo. Směrem k Sávě jest otevřeno, na ostatních stranách však je obklopují různé homole horské, vysoké i nízké. Z prvu řadí

*

se kol jezera pahorky s lesy listnatými, za nimi se vypínají vrchy s černými, jehličnatými lesy a nad těmi strmí do výše k nebi holé hory, jimž vévodí všem Triglav s temenem zasněženým. Ruka lidská mnoho přispěla k tomu, aby přírodní krásy Bledského jezera tím více vynikly. Bujně zelený pahorek, který se vleče podél severního pobřeží, spadá směrem východním k jezeru sráznou skalou, na níž strmí středověký hrad vystavěný od biskupů brixenských, někdejších feudálních pánů těchto končin kraňských. Pod samým brdem stojí u jezera farní chrám, za ním derou se domky Bledské vsi, podél břehu pak od východu k jihu bělají se četné letohrady s útulnými sady. Praporky na letohradech vztyčené svědčí o tom, že vlastníci krásných těch vill buď nejsou, nebo nechtějí býti z toho národa, v němž si je pro léto zbudovali za pobyt; jen tu a tam vlaje i slovinská trikolora, jakoby volajíc, že se Slovinci přece nedají odstrčiti z nejkrásnějšího kraje, který jim dal Bůh. Hotelů je sice na Bledském jezeře pansky upravených a drahých jako v nějakých světových lázních, ale cestovatel tu najde i hostince skromnější, po měšťansku zařízené. My se dlouho nerozmýšlíme; víme, kam se obrátili. Slovan spěchá do hotelu Petronova, který je útulkem slovanských navštěvovatelů jezera Bledského. Před domem podél jezera založen jest malý park, v němž zřízena besídka s chrvatským praporem. To prý je chrvatská čítárna.

Jsa prost všelikých starostí o potřeby vezdejší výletník myslí pouze na to, jak by se bavil, jak by si křepil zdraví a bystřil duši, jinými slovy, jak by si duševně i tělesně odpočinul po celoroční námaze a nashromáždil sobě sil ku práci příští. Toho všeho lze na jezeře Bledském dosíci. Ku krátkým i dlouhým procházkám není nikde lepšího a většího výběru, ať po cestách rovných, ať po temenech třeba i nejvyšších hor. V jezeře možno se koupati ve vodě 20—24 stupňové, možno plovati nebo svaly své tužiti veslováním. Vzduch je čistý a zdravý, strava dobrá, společnosť vždycky veselá. Kdo nemá dosti na tom, nechť tam ani nechodí. Na Bledě by se zajisté nudil každý, kdo by prahnul po skvělých plesech, po hlučné hudbě, po milostných pletkách a jiných podobných zábavách, jaké „páni podle módy“ přenášejí z města do lázní. Jako příroda jest i život na Bledském jezeře a v ostatním horním Kraňsku (Gorensku) zdravý a nezkažený. Chce-li si mládež zahráti, má tu klavír, chce-li kdo poslouchati koncerty, nechť sobě zazpívá sám. V pravdě tomu také tak bývá.

První touhou naší bylo dáti se po jezeře převésti na ostrov Matky boží, o němž někteří Slovinci tvrdí, že byl za pohanských dob zasvěcen slovanské bohyni Živě. I v nás — praví *S.* v popisu svém hned na počátku tohoto článku citovaném — vzbudil se nějaký neobyčejný, tajeplný, skoro pobožný cit, když jsme za soumraku vstoupili na malý onen pahorek, který se tak mile vynořuje z jezera, a prostřed zeleného lesíka stanuli před chrámem bohorodičky. Všude bylo ticho, odnikud nebylo slyšeti lidského hlasu, kolem nás šustělo listí, od jezera donesl se k uchu našemu

zášplun vody, a v tom zavzněl na vížce zvonek ku klekání. Bezděky si člověk vzpomene na řeckou Dodonu a snadno se domyslí, že se tu již i staří Slovinci klaněli své bohyni, kde i křesťanšti potomkové jejich hledají léku a útěchy mdlé duši své.

Tma již pokryla zemi a my ještě nemohli se odloučiti od svatyně, kde se nám obraznosť plnila tolikerými rozmanitými vidinami. Na klenbě nebeské rozžehly se hvězdy a nad horami vyšel měsíc. Sedli jsme do člunu a odrazili k břehu. Srdce naše rozplývalo se klidnou radostí a oči naše těkaly po okolí, jež měsíčná záře přioděla rouchem tak čarovným. V tom rozlehla se nočním tichem pobožná píseň, jakoby oslavovala Hospodina, že takovou krásou obdařil pozemský náš byt. Zaměřili jsme, odkud milozvuční hlasové přicházeli k uším našim, a tu spatřili jsme na břehu mezi košatými lipami starou sešlou kapličku a před ní zástup poutníků, kteří přišli, aby na zítřejší den Panny Marie odpravili křesťanskou pobožnosť na ostrově Matky boží.

Pobyt na Bledském jezeře sloužil nám den ze dne více. Duch náš se rozbystřil, tělo posilnilo a my jen litovali toho, že nám čas tak rychle uplynul. Každý den přinášel nové požitky, na každé procházce obeznámili jsme se s novými krásami horskými. Nesnadno bylo by popsati vše, čeho tu člověk zažije, a ještě nesnadněji pérem načrtati různotvarné ony scény, z nichž každá by sama o sobě poskytla dosti zábavy štětci malířskému. Bys chodil každý den třeba jenom podél jezera, nalezneš každý den něco nového. I na starý hrad by člověk vylezl a opět vylezl, aby se nabažil rozkošné vyhlídky.

Kdo prodlí na Bledu pouze několik dní, ten nemá kdy, aby obešel celé okolí, ale půl dne by mohl přece obětovati na procházku k Radolnskému „lesu" čili vodopádu. Údolí řeky Radolny utvořilo tu jez, přes nějž voda padá s horního koryta svého do dolního. Zjev ten je tím krásnější, že řeka Radolna oplývá vždy vodou a že je vodopád obklopen bujným zeleným lesíkem. Ku pohodlí bledských hostí spojila kňáňská průmyslová společnosť oba břehy řeky Radolny zrovna před lesíkem visutým železným mostem, s něhož lze docela pohodlně pozorovati, jak se voda pění, rozprašuje, a došli-li jsme v pravý čas, kdy se paprsky sluneční koupají v stříbrobílé této koupeli, viděti, jak se nad vodopádem vzepjala různobarvá duha. (Dokončení.)

Dopisy Václava Hanky J. E. Purkyňovi. *)

III.

Drahý Přjteli!

Wáš list obalen w listu P. Kucharského sem obdržel, a penjze dle poukázanj Wašeho sobě u Calve wyzdwihl; bylo wšeho 34 zl. mince.

Zde Wám posílám 1 a 2hý swazek Musegnjho časopisu a 2hý swazek 2ho djlu Kroka

*) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

Nowého newjm co Wám psáti mám, že se P. Kucharský s počátku tohoto měsjce wrátil; chtěl mi opět list Wám přiložiti, ale s Čelakowským do Klokot k Táboru wyběhl.

To Wám snad geště powědomo nebude, že w Petrowě, Moskwě, Charkowě a Kazani stolice wšeslowanské Literatury zřjzeny budau, a že mne od ministerstwa pozwáno, zdabych nechtěl takowau přigjti a kde mi se ljbiti bude. Přislibugj mi titul Dwornjho Rady a do pěti tisjc rublů ročnjho platu s tau wýhodau, že Professoři na wysokých školách w řád ruského šlechtictwa náležegj.

Jungmann, Preslowé, Berchtold, Horčička a moge Žena Wás pozdrawngeme, račte se na wšem dobře a šťastně mjti.

W Praze, na bjlau sobotu 1827.

Wáš upřjmný

Wáclaw m. p.

IV.

Drahý Přjteli!

Dodawatel ljstku tohoto gest P. Dutkiewicz z Krakowa, Slowan spanilomyslný, gejž Wám poručena mjti prosjm, on se wracj z láznj domů.

Poukázal sem k Wám též p. Balugynskému, Sekretáři Geho Milosti Cjsaře wšeruského, račte gim gakožto Slowanům památky starobylé naše laskawě ukázati. Tureckau nynégšj wálkau usnuly na nėgaký čas kathedry wšeslowanské.

Zde Wám posjlám 5 prawopisů a brošurku o témž, kterážto trinfugje wětšj djl (aspoň wšecky smyslné lidi) k analogickému psanj naklonila, a časopisem pro katholické duchowenstwo, kterémuž (gsauc od Pražské konsistoře tištěna) předchůdcem byla, latinské pjsmo nad neohrabané šwabské po Čechách upowšechnj.

Slowanskau a českau Grammatiku, gakož i Kollarowu Slawy Dceru a co wjce zbude, po Panu Mildherowi doufám obdržjte, nebo gá to sám kaupjm a on to zaplatj a Wám odešle, též 1 a 2hý swazek Musegnjka 1828 Wám geště chybugjcj.

Že choti swau česky učjte, welmi mně těšj a posjlám gj pjsně. Buďte zdráw a měgte se nawšem dobře a šťastně. Žena moge Wás pozdrawuge,

Wáš upřjmný

Wáclaw Wáceslawic m. p.

Na Hradčanech, 17. srpna 1828

V.

Drahý Přjteli!

Ljsteček Wáš bez dáty a bez nápisu teprw wčera sem obdržel. Zastawil sem se u Pana Presla a strany zrostlináře tolik sem se dowěděl, že geště exempláře skollacinowané nemá, že mi nic gistého powěděti nemůže, a že Wám sám odepjše. Pro Waši Choti uchystané mám diwadelnj kusy Klicperowy a čekám, abyste mi psal co máte posud Musegnjho Časopisu a co Wám geště chybj, tedy Wám to pošlu. Pište též gakau přjležitostj, zdaž po Calve či po Wašem winaři, gehož posud neznám. Nezapomeňte prosjm, zeptati se pana Bibl. Hofmanna v. Fallersleben, gestli můg list as před 10. nedělj ho došel, žádné odpowědi od něho nedostáwám a rádbych welmi měl zpráwu o prwnjm wydánj Statutu synodalia Wratislawensia bibliografickou, a gestliby geště něgaký list z nich měl, aby mi geg přepustiti ráčil, a nebude-li možná dostati originalu, tedy aby tak laskaw byl a ten Otčenáš a Zdráwas aby mi dal facsimilowati welmi mu wděčen za to budu. Obětowal sem mu dáti německý Passional Nornberský u Kobergera 1488 s pěknými řezbami, newjm ale, gestli oň stogj; pak sem mu dal zpráwu o Palinpsestech Sternberských s německými glossami, snad ty mu whod budau? Račte mu to přednesti a abych ty zpráwy dostal, péči mjti, nebo mi na tom welmi záležj. Též segdete-li se s Panem

Prof. Ganppem pozdrawte geg ode mne a na práwa posud žádného nakladatele nagjti nemohu.

Hrabě Sternberg byl přes sto dnj welmi nebezpečně nemocen, tak že sme oň giž welmi w strachu byli, nynj ale chwála Bohu zas se zbjrá.

Že ste Dutkiewiče a zwlášť Balugynského nepoznal, welmi mi gest ljto. Jungmann pilně pracuge na Slownjku a od Winařického Wám přiložjm přeloženého Virgilia. Měgte se dobře a přigměte uctiwé pozdrawenj od mé Ženy. Schaffariks Abkunft der Slawen snad budete mjti.

W Praze, 20. pros. 1828.

Wáš upřjmný

Wáclaw m. p.

Císařská akademie nauk v Petrohradě r. 1885.

Dne 29. prosince m. r. (dle našeho počtu 10. ledna r. 1886.) konala ruská akademie nauk ve velkém konferenčním sále svém slavnou výroční schůzi, k níž se dostavily četné vysoce postavené osoby, jako metropolita kyjevský Platon, moskevský Joannikij, ministři: nár. osvěty J. D. Deljanov, vnějších záležitostí N. K. Giers atd.

Schůze byla zahájena za předsednictví vicepresidenta akademie V. J. Bunjakovského Na kathedru vystoupil stálý sekretář akademie nauk K. S. Veselovskij a četl zprávu fysickomathematického a historickofilologického oddílu akademie nauk za r. 1885. Akademik A. N. Veselovskij četl na to zprávu oddílu ruského jazyka a slovesnosti Posléze promluvil L. J. Šrenk o uspořádání akademií expedice na novosibiřské ostrovy a do prijanského kraje.

Uvedeme krátký obsah zprávy K S. Veselovského o histor. filologickém oddílu a zprávy A. N. Veselovského

V oboru historickofilologickém byly loni vydány akademií znamenité spisy, objasňující vlastenskou historii. Spadá sem hlavně vydání zpráv a výroků senátu za panování Petra Velikého a zpráv i výroků, učiněných v moskevské bojarské dumě, v rozličných úřadech a ústavech staré Rusi. Vydávání zpráv těch bylo myšlénkou zemřelého loni N. V. Kalačova, který celou věc řídil. Akademie slibuje pokračovati ve směru, počatém Kalačovým, při vydávání těch památek.

Památná epocha panování Kateřiny II. — připojení Krymu ku říši ruské — našla svého historika v osobě N. F. Dubrovina, který vydává nákladem akademie dokumenty z rozličných archivů, jednající o připojení Krymu ku Rusi. Massa listin oněch, určená původně na dva díly, vzrostla na čtyři, z nichž dva prvé již vytištěny.

Spis našeho učence dra. Řežábka (red. „Zeměp. sborn.") o Jiřím II., posledním knížeti Malé Rusi, jsa pro svou znamenitosť připraven ku vydání ruským jazykem v „Zápiskách" akademie, vyvolal nové spisy ruských učenců; tak připojil Linničenko ku spisu Řežábkově doplňky a akademik A. A. Kunik sestavil přehled pramenů ku historii posledních Rurikovců na Červené Rusi, při čemž věnoval zvláštní pozornosť vypravování litevských letopisův o zahynutí posledních potomků Daniela Romanoviče, knížat Vladimíra, Ondřeje a Lva Jurjevičův. — Hrabě Dmitrij Andrejevič Tolstoj sestavil na základě dokumentův akademického archivu nárysy historie gymnasia a university, existujících při akademii v XVIII. věku. Jasný ten obraz jmenovaných škol přináší mezi jiným mnohé příspěvky ku vylíčení tehdejšího života a mravův a dává poznati, jaký pokrok učinilo školství ruské za 100 let. — Člen spolku E. A. Volter, který zná dobře hovory inflantských Lotyšů, vitebské gub. a pohraničných Litevců memelského okruhu v Prusku, jsa kommandován ministrem nár. osvěty na dvě léta za hranice, aby se naučil litevským nářečím, zabýval se studiem starých litevských knih XVI. v., poskytujících zcela nový materiál ku historii litev. grammatiky. Ve vilenské veřejné knihovně podařilo se mu najíti bezmála jediný exemplář málo známé knihy, vydaný totiž 1595.

Nikolajem Daukšejou Katechismus. Kniha ta jest důležita proto, že není psána pruskolitevským jazykem, nýbrž žmudskolitevským (nářečím teljševského újezdu kovenské gub.). Spis ten vydán v „Zápiskách“. — Studiem plemen iranské skupiny zabývá se mladý akademik Zaleman, který napsal studii o jazyku Jagnaubův, jednoho z iranských plemen Pamira, tak zvaných horních Tadžikův. — Oddělením ruského jazyka a slovesnosti vydán J. K. Grotův spis „Pravopis ruský“, který za několik měsíců dočkal se čtvera vydání. Akademie se chystá ještě vydati veliký slovník ruského jazyka, který se od ní stále očekává. — Akademik A. F. Byčkov přikročil minulého roku ku tištění prvního dílu psaní a listův cís. Petra Velikého. Díl ten počíná se úryvky z učebních sešitů císařových a končí se r. 1701. - Z nařízení akademie napsal též A. F. Byčkov rozbor práce R. V. Zotova, ucházejícího se o cenu hr. Uvarova spisem: „Ku historii černigovského knížectví. O černigovských knížatech po lubeckém Synodiku a o černig. knížatech v tatarské době“. Mimo to se tiskne pod dozorem téhož akademika „Bělorusky sborník“ neunavného badatele v oboru národního (lidového) básnictví a nár. obyčejův — P. V. Šejna. — Po myšlénce presidenta akademie, hr. Dmitrije Andrejeviče Tolstého, přistoupeno ku vydávání „Materialů ku historii akademie nauk“, vybraných z archivu akad. kanceláře. Za redaktora zvolen Suchomlinov. Podnik ten jest důležitý proto, že jest zároveň historií rus. vzdělání v XVIII. věku. Prvá část materialů, sebraných M. J. Suchomlinovým, nyní vydaný, objímá periodu od r. 1716. do r. 1730. Jiným veledůležitým podnikem (a to pro všechny Slovany) jest vydávání korrespondence Dobrovského a Kopitara, pořízené akademikem Jagičem, se připojením několika listů Dobrovského ku známému polskému lexikografu Lindeum, Dobrovského a Kopitara ku ruskému archaeologu Köppenu. Kromě mnoha jiných spisovatelů jinoslovanských z času obrození slovanských literatur vystupují tu kolem Dobrovského a Kopitara i mužové naši, jako Zlobický, Hromádko, Pelcl, Posselt, Puchmajer, Nejedlý, Tomsa, Tham, Hanka, Jungmann, Palacký, Čelakovský a Šafařík. Z Rusův účastnili se hnutí slovanského tenkráte jenom nečetní mužové, jako Šiškov a Köppen, kteří dlívali v Praze a ve Vídni. S jinými jako Rumjancevým, metropolitou Evgeniem, Vostokovým a Kalajdovičem, udržovány byly jenom písemní styky. Podobiznu Dobrovského má sbírka oněch dopisů děkovati setkání se knížete Lobanova s Dobrovským v Marianských Lázních roku 1823. — Řeč, kterou měl J. V. Jagič při oslavě Cyrillomethodějské, vyšla v „Zápiskách“ akademie pod záhlavím: „Otázka o svatém Cyrillu a Methoději ve slovanské filologii“. — Akademik A. N. Veselovskij vydal své „Materialy a studia ku historii románu a povídky.“ Prvý díl obsahuje řeckobyzantskou periodu. Spisovatel si všímal hlavně památek, vyskytujících se ve staroslovanských překladech. Druhý díl bude věnován málo známým povídkám ruským XVI. v. a vyšetření jich pramenů. — Zpráva o oddílu ruského jazyka a slovesnosti končí vřelou vzpomínkou na velenadaného a veledůležitého člena spolku — Nikolaje Ivanoviče Kostomarova, který loni po dlouhé nemoci zemřel. — Nezmínili jsme se o všech podnicích a vydáních ruské akademie nauk za minulý rok, avšak i z tohoto přestručného přehledu lze poznati ohromnou činnosť akademie nauk ve prospěch ruské osvěty.

Karel Kadlec.

„Národ sobě!“ v ruské censuře.

Nebude asi nezajímavo zvěděti čtenářstvu našemu, co ruská censura shledala v obsahu známé české publikace „Národ sobě!“, vydané ve prospěch Národního divadla v Praze, za nebezpečné (pro čtenářstvo v Rusku), t. j. co zamazala a „nepropustila“.

Majíce před sebou původní úřední škrty, shledáváme, že:

1. Z příspěvku dra. *Fr. L. Riegra* ruská censura škrtla toto:

... česť a svoboda... Podobně jest i s národy: čeká-li který vždy jen povzbuzení a příkladu jiných, nebude než jich nohsledou; pak-li dopustí, aby zaň jednali jiní, stane se jich sluhou. V soutěži národů na dějišti světovém

nedoufejmež ničeho od přízně jiných, aniž od náhody. Nám Čechům štěstí nikdy nepřálo, a dílo české přízní nikdy nezrálo. V tisíciletém boji trvá národ náš, ježto vůkol nás zahynuly celé světy Slovanů. Náš národ stojí tím, že se sám neopustil... tím jsme nikoli milostí vlád neb přízní sousedů.. naše mladá a navzdor nepřízni i útokům sousedů stále rostoucí síla politická... Pakliže jsme posud nedobyli zpět celého dědictví otců našich, síla naše, jež se tuží bojem a prací, zaručuje nám konečný zdar. Není-li posud veliké, co jsme dokázali, jest to aspoň naše. Jen neustávejme činiti a tvořiti a odvaha naše nezůstávej nikdy za silou naší.

2. Z příspěvku *Jakuba Arbesa* škrtnuto:

Jsme sice, jak běžná fráse dí, „národ holubičí"; ale vydejte dnes heslo, aby každý z nás kamenoval, koho uzná za hodna — a jedním dnem ukamenujeme si nejlepší hlavy své.

3. Z příspěvku *Josefa Forta* škrtnuto:

Bída že pověkým jest člověčenstva údělem? Nevěřím. Bída rodí se z ekonomických chorob a pramenem těchto jest zvrhlosť v ústrojí politickém: jarmo. Však tíže jarma stojí v přímém poměru k lidské slabosti — popatři jen na tisícerý rozvoj člověčenstva a viz, kterak vzrůstem duševní a hospodářské síly jeho politické okovy na všech stranách se uvolňují! Lidstvo dorůstá; ve věku jinošském sotva mu na skrocení tahouna stačila paže, dnes už spjata jest železným pruhem k službám jeho celá zeměkoule. Až národové prostředkem ekonomického rozvoje dospějou v muže, zařídí si dle přirozených potřeb svých i domácnosť politickou: jarmo padne. Červánky doby té už na obzoru vystupují. Rozvoj ekonomický zdrtí pouta otroctví politického a pramen bídy bude vysušen. Nuže, do práce!"

Jan Lam.

Dne 3. srpna b. r. zesnul ve Lvově jeden z nejpopulárnějších spisovatelův a žurnalistů polských, Jan Lam. Jmenovitě v Haliči, kdež soustředěna byla jeho práce literarní, proniknul Lamův talent v míře svrchované. Tam dotýkala se jeho působnosť zblízka téměř všech kruhů společnosti, kteráž zejména k jeho časovým plodům jevila napjetí neobyčejné.

Jan Lam narodil se roku 1838. v Stanislavově, konal studie gymnasijní v Bučači a dovršil vzdělání své na vysokých školách lvovských, kdež stal se r. 1855. posluchačem práv. Roku 1859. byl jako vojín účastníkem vlaského tažení. Vrátiv se do vlasti, věnoval se soukromému učitelství, v kterémž čase sepsal prvotinu svou „Zawichost", báseň historickou, uveřejněnou záhy, leč proti jeho vůli. Příznivý úspěch tohoto prvního pokusu uvedl Lama do literatury, na jejímž kolbišti setrval jako pracovník vydatný a nadaný do posledního svého dechu.

Lam stal se zprvu spolupracovníkem humoristického časopisu „Kużnia" a „Dziennika literackého", v němž uveřejnil známou svou povídku „Pan komisarz wojenny", načež vstoupil do redakce „Gazety Narodové", řízené Josefem Dobrzańským. Teprv radou a péčí Dobrzańského vyvinulo se Lamovo nadání náležitě; Dobrzański vůbec vynikal vzácnou znalostí lidí a uměl spolupracovníkům svým určovati směr, na němž pak bezpečně prospívali. Tím zasloužil se Dobrzański také o Lama. Psalť on pak téměř po 17 let týdenní feuilletony (v Gazetě a Dzienniku), kteréž budily čilou pozornosť v celé Haliči. Vynikaly znamenitým humorem, jenž slučoval se nezřídka s citelným ostřím satirika a jízlivce. Jako výborný znalec místních poměrů přetřásal časové záležitosti tak obratně, že zastínil všechny současné „kronikáře".

S nemenším úspěchem setkaly se také jeho povídky, z nichž zejména vynikly „Panna Emilija“ (Wielki świat Capowie), „Koroniarz w Galicyi“ a „Głowy do pozłoty“. V některých z nich kreslil Lam také typy české, pravidelně však ve světle nepříznivém. Lam vůbec nenáležel k přátelům Čechův a nechuť tato pryštila zajisté z kalného zdroje, kterému vznik dali tak zvaní čeští úředníci Bachovy éry v Haliči. Hlubšího ponětí Lam o Češích neměl. Nestálé živobytí valně podemlelo Lamovo zdraví, takže v posledních letech úžasnou hrůzou za své bralo. Přes to pracoval téměř do poslední chvíle, zasýlaje „kroniky“, korrespondence, feuilletony, ano i rozpravy historické netoliko časopisům lvovským, ale i varšavským a j. (Gazeta Polska, Kurjer Warsz.). Úmrtím Jana Lama stíhá žurnalistiku a literaturu polskou rána velice citelná.

K závěrku budiž podotknuto, že Lam byl synem Němce. Matka Polka vštěpila však do srdce jeho horoucí lásku k národu a tu osvědčoval Lam po celý svůj život vytrvale a účinně, dle nejlepšího svého přesvědčení a mínění.

Rozhledy v literatuře a umění.

Revue française de l'étranger et des colonies. Première année. Tome II. et III. No. 10—15. Directeur: Édouard Marbeau. Paris, 1885—1886. Imprimerie Chaix, rue Bergère. 20.

V Paříži vychází již několik vážných periodických publikací, v kterých zprávy o slovanském světě nalézají přijetí vždy ochotného. K jedné z nich v loni měli jsme příležitosť poukázati, a sice k „Revue universelle“, vydávané od Julia Lerminy a Ladislava Mickiewicze, kde články, týkající se záležitostí slovanských, zabírají skorem polovici veškerého materialu. Mezi Francouzi čím dál tím více vystupuje jednotlivců, jižto studium slovanských jazyků, historie, ethnografie, umění a literatur učinili takřka povoláním svého života. Snad netřeba připomínati v té příčině L. Legera, Anatola Leroy-Baulieua, Denisa, Alfreda Rambauda, Ernesta Dupuy, Melchiora de Vogué a jiné, jejichž záslužné práce povšechného došly ocenění. Mnozí z nich nespokojili se však pouhým učeným badáním, leč sami, aby z vlastního názoru seznali poměry národů slovanských, cestovali do jich zemí. Výsledky těchto pouti byly utěšené. Jim děkovati jest, že snahy, utrpení, tužby Slovanstva dobývají si znenáhla sympatií francouzského obecenstva nejširších kruhů a porozumění, jakého při dřívějších kusých a namnoze nesprávných vědomostech o něm nalézti nemohly.

K předním průkopníkům slovanské myšlénky ve Francii náleží též Édouard Marbeau, redaktor měsíčníku „Revu française“. Již v prvním díle tohoto pozoruhodného časopisu podal několik zajímavých statí o Rusku týkajících se hlavně provincií západních. V dalších svazcích uveřejňuje rovněž řadu článků o slovanských záležitostech, psaných objektivně a s náležitou znalostí věci. Ve stati „Provinces Baltiques“ pojednává Marbeau o Kurlandsku, Livonsku a Estonsku. R. 1883. cestoval těmi krajinami, chtěje seznati socialní a národnostní jejich poměry, hlavně pokud se týče národního rozvoje Livonců a Estonců. V úvodě zmiňuje se o poměru Velkorusů k ostatním západním národnostem Ruska, k Polákům, Němcům a Židům, načež k vlastnímu předmětu přechází. Líčí nenáhlý rozvoj národnosti livonské i útisky se strany zbohatlých německých baronů a uvádí příčiny, proč živel livonský, ač v zemi je u veliké většině, posud byl takřka pouhým odstrčeným parobkem. Vyslání senátora Manasseina do baltických provincií, jemuž ruská vláda uložila, aby vyšetřil a prostudoval situaci mezi německou šlechtou a livonským lidem, dalo obrat posavadní ruské politice v baltických provinciích. Přestalo znenáhla bývalé hýčkání živlu germánského a většině obyvatelstva poskytnuto prostředků, jimiž by platně mohlo hájiti své existence. Snaha petrohradských politických kruhů se ovšem nese hlavně k poruštění těchto krajů. Carský úkaz, dle něhož při smíšeném manželství děti musí býti pravoslavné, je-li pravoslavným jeden z manželů, škodí stejnou měrou jak Němcům, tak Eston

cům a Livoncům, poněvadž jsou ti i oni luteráni. Avšak již zlomením moci baronů německých odlehčí se Livoncům nemálo. Agrarní reforma vyprosťuje selský lid z dřívější nehodné odvislosti a zavedení ruské úřadní řeči ve správě vojenské a vnitřní zbavuje jich bezprostředního vlivu germanisace. Autor uvádí, že dle novějších výpočtů žije v baltických provinciích ruských vedle 1,272.300 Estonců a Livonců celkem toliko 108,000 Němců, pak 97,000 židů, 72,000 Rusů a 34 000 Litvanů a Poláků. Příčiny, proč Němci byli živlem vládnoucím, hledá především ve výhodném jejich postavení hmotném, velkostatky, obchod a průmysl měli úplně ve svých rukou. Taktéž vysoká učiliště, polytechnika v Rigě a universita v Dorpatu, byla německá, mimo to tvořili Němci vespolek uzavřenou, výborně disciplinovanou kastu, a ze šlechty německé dosáhli mnozí vynikajícího postavení v Petrohradě jakožto hodnostáři vojenští i civilní. Měli tudíž na vládní kruhy bezprostřední působení a své výhodné situace používali vždy k upevnění a zabezpečení svých privilegií. Avšak každá nespravedlnosť na světě konečně k pádu se nachýlí Estonci i Livonci vzmužili se k novému životu. Jejich jest budoucnosť, ač posud nemají valně ani hmotných prostředků a kromě krásných prostonárodních zpěvů ani literatury. Marbeau zde podává taktéž analogické srovnání Livonců s Irčany, Čechy a Malorusy. O Češích vyjadřuje se následovně: „Quant aux Tchèques, qui étaient catholiques comme les dominateurs allemands, comme ils n'avaient été étouffés que depuis deux siécles et en pleine civilisation, ils avaient su conserver du temps de leur splendeur une littérature, qu'il était possible d'exhumer et une grande tradicion historique qui les signalaient á la sympathie des autres nations.“ Již z těchto několika slov možno seznati, že v redaktoru „Revue française“ máme upřímného a vřelého přítele —

V další stati „Le roi Hérode et le prince de Bismarck“ dává Marbeau náležitou odpravu brutalním pruským opatřením na vyhlazení poznaňských Poláků, která po věčné doby zůstanou skvrnou našeho věku jakožto neslýchané a neomluvitelné u národa, který při každé příležitosti svou vyšší (sic) kulturou se chlubí, barbarství. Vraceje se v díle III. ještě jednou k témuž předmětu apostrofuje autor velmi vhodně ruské slavjanofily: „Et vous, Russes de Saint-Pétersbourg et de Moscou, quand donc vous rappellerez-vous que les peuples de la Warthe et de la Vistule sont vos frères et que c'est l'avantgarde du slavisme qui est en danger!“ —

O Bulharsku, kteréž nyní svými politickými zápletkami všeobecnou pozornosť k sobě obrací, podává Marbeau dva články. První, „Vieux souvenirs“, zahrnuje v sobě stručný přehled dějin národa bulharského, hlavně pokud se týče záležitostí církevních, a vypisuje dosti obšírně okolnosti, za kterých národní znovuzrození bulharské se dálo. Autor cestoval Bulharskem r. 1879. několik dní před nastolením knížete Alexandra. Podává věrnou charakteristiku bulharského lidu, zmiňuje se o chudých církvích jeho a po uvedení nejnutnějších dat z bulharské historie vyličuje zápas národa s řeckou hierarchií. Tvrdí na základě nezvratných dat historických, že řečtí popové, zvaní fanarioty, byli horšími nepřátely a utlačovateli Bulharů nežli sami Turci. Když tito zamýšleli dopřáti Bulharům alespoň v ohledu náboženském větší samosprávy, Řekové vždy tomu bránili, držíce lid bulharský v otrockém podruží. Jak násilných a barbarských skutků neostýchali se dopouštěti, jen to budiž dokladem, že když při opravě metropolitního chrámu v Trnově nalezlo se více nežli pět set vzácných starobylých rukopisů bulharských, obsahujících řídké historické a kulturní dokumenty, kázal je patriarcha Hilarion Krétský spáliti, vymlouvaje se, že prý jsou načichlé kacířstvím Podobných inkvisičních zločinů stalo se několik. Při vypravování o počátcích národního obrození uvádí autor zásluhy Jury Venelina, Neofita a jeho následovníků, bratří Miladinovců i Verkoviče. Co do snah o církevní autonomii vypisuje Marbeau důkladně celý historický její proces, počínaje velikými vlastenci Hilarionem z Macariopolis a Auxentiem z Dyrrhachia Oba za své šlechetné a vlastenecké počínání byli cařibradským patriarchem Joachimem vyobcováni z církve a na jeho zakročení rovněž vypovězeni, onen do Malé Asie, tento do Thessalie. Avšak veškeré násilí nebylo nic platno. Poněvadž Porta nadržovala Řekům, šířily se mezi Bulhary ideje revoluční. Boháči bulharští, žijící hlavně jakožto dobrovolná emigrace v Rusku a v Rumunsku, předstihovali se navzájem ve

skvělých peněžních obětích k národním účelům. Zakládány školy, mládež odesýlána na studie do cizích universit, vydávány revoluční časopisy. Porta vidouc vzmáhající se ruch mezi Bulhary chtěla si je získati ústupky, oktrojujíc jim pravoslavnou církev autonomní. Avšak bylo již pozdě. Opak rovněž nic nevydal, a turecký Muravěv, Midhat-Paša, byl spíše příčinou, že obecná nevole tím mohutněji propukla. Nastala pak za nedlouho válka rusko-turecká a výsledky její jsou známy.

V druhém článku svém o Bulharsku líčí Marbeau cestovní svoje dojmy z r. 1879, při čemž hlavní pozornosť věnuje bulharské Planině, Sistovu, Sevlievu a Plevnu, podávaje všude hojnosť zajímavých podrobností. — Nejzajímavějším však příspěvkem Marbeauovým do „Revue française“ jest stať „Aksakov le slavophile. Sa profession de foi.“ Vypisuje tu svoje setkání se s Aksakovem v Moskvě r. 1883., při němž ruský tento publicista o nejrůznějších slovanských záležitostech s ním se rozhovořil. Máme tu celou, a jak ze všeho patrno, autenticky věrnou konfessi Aksakova. Nebudeme opětovati jeho výklady o vzniku a zásadách ruských slavjanofilů, u nichž pravoslaví více platí nežli národnosti, o ruském lidu, o nenáviděných západnících, o církvi pravoslavné, demokracii, časopise „Rus“ a jiných doktrinách jeho strany, která chlubně na prapor si napsala heslo: „Le peuple est notre maître, nous sommes ses apprentis.“ Uvedeme pouze výrok Aksakova o nás Češích, který na jeho zásady i životní snahy vrhá světlo nad jiné intensivní: „Cette conception antipapiste, démocratique et autonome, conforme aux idées de la Russie slave, n'est restée intacte que chez le Slave orthodoxe. Chez lui l'esprit slave s'est conservé dans sa plénitude; tandis que les Slaves, qui sont devenus catholiques comme les Polonais et les Tchèques, ont perdu par là une des notions essentielles du slavisme. La dernière lutte entre ces deux tendances a été la protestation hussite en Bohême contre le papisme; en perdant la tradition hussite, les Tchèques ont vu s'altérer chez eux le génie slave. Aussi le patriotisme tchèque a-t-il bien plus le caractère politique (!) que le caractère national slave. C'est encore par ce même fait que les Tchèques, qui sont pourtant plus près de nous par la race que ne le sont les Bulgares, en sont bien plus loin par l'esprit. Par l'influence de la religion catholique les Tchèques sont un rameau détaché du tronc de la grande famille slave. Ce sont moins des Slaves que des Allemands(!!) qui écrivent en tchèque.“ K tomuto konfusnímu výroku Aksakova dodává Marbeau: „J'en demande pardon aux Tchèques et à M. Rieger en particulier; je sens qu'il doit être douloureux, pour des gens qui ont lutté contre les Allemands comme l'ont fait les Tchèques, de s'entendre dire „qu'ils sont moins des Slaves que des Allemands qui écrivent en tchèque“. Mais, reproduisant fidèlement l'entretien de M. Aksakov, mons devoir est de ne rien omettre et d'enregistrer, sans commentaires, ses déclarations. Que les Tchèques néanmoins se rassurent, en Occident nous les tenons pour des Slaves bon teint.“ Které z obou mínění jest pravé, zdali ono ruského vynikajícího slavjanofila nebo to zde pařížského publicisty, věru netřeba blíže podotýkati. Vidělo se nám však nutným doslova obé citovati z té příčiny, že u nás, nepovědomo z jakých důvodů, hleděno ještě do nedávna všemožně k tomu, aby slavjanofilské snahy Aksakova a jmenovitě jeho poměr k nám byly vystavovány ve světle co nejrůžovějším. —

Z ostatních statí o Slovanstvu zasluhuje zmínky článek „Une restauration religieuse en Serbie“, jejž napsal baron d' Avril. Autor pojednává o principech, na nichž se zakládá vzájemný poměr panovníků a církve pravoslavné, při čemž dochází k axiomatu, že imperium sine patriarcha non staret. Probrav otázku, co rozumí se církevní autonomií ve smyslu východních křesťanů, vysvětluje důslednosti, které vznikly z principu svrchu uvedeného. Na to podává baron d' Avril stručný náčrt historický srbské církve za středověku počínaje císařem Herakliem a dochází až k dobám novějším, kdy zřízeno srbské samostatné království. Uvádí důležitější fermany Vysoké Porty, týkající se církevních záležitostí a rovněž dekret cařibranského patriarchy Joachima, jímž autonomie srbské církve pravoslavné utvrzena a slavně prohlášena. Článek vyhýbá se všem přebytečným podrobnostem, psán jest stručně, ale hlavní treść podává a kladeným požadavkům vyhovuje. — Taktéž cestovní

črty A. Rivièra: „Slovènes et Croates. — Impressions de voyage“, vyhovují plně svému účelu. Jsou psány zručně, elegantně, postihují známky charakteru národního velmi dobře a čtenáři skytají zaživné a příjemné lektury. Pouze objevující se tu německé transskripce, jako: Laybach, Agram, Pragerhof a jiné (i jim podobné, ač zřídka, v některých článcích Marbeauových) nemile dojímají. Bylo by v skutku žádoucno, aby francouzská zeměpisná věda zbavila se konečně tu i tam ještě zakořenělého germánského nátěru. — Z drobnějších článků budiž ještě vzpomenuto následujících: „Bosnie: Voeux pour l'annexion. Le Métropolitain serbe. Par Douchau.“ — „Les Douze (Provinces baltiques).“ — „Expulsion des Polonais du sol prussien.“ — La presse en Serbie“. — „Mesures contre les Polonais. — Voyages du général Prejevalský.“ —
Mimo to přináší „Revue française“ referáty o spisech: „En Bulgarie et en Roumélie“ par Jean Erdic; „La Bulgarie,“ par Louis Léger; „Au Canada. Au Russie,“ par De Molinari, a studie, essaye, zprávy nejrozmanitější z ostatních částí Evropy, jakož i z Asie, Afriky, Ameriky i Australie. Je to měsíčník v každé příčině zajímavý a výborně redigovaný. —

Fr. Kvapil.

Нѣкои дѣлѣжкы върху археологическитѣ и историческитѣ изслѣдованиа въ Тракия, отъ Вл. и Кар. Шкорпилъ. Пловдивъ 1885. (vlastně 1886.) str. 103.

Není snad literatury slovanské, v níž by Čechové, čeští spisovatelé a učenci, nezůstavovali přímé stopy své činnosti. Jest to zřejmý důkaz, že máme smysl pro zblížení a věcné pěstování vzájemnosti, vymykající se z pouhých frásí. Bylo by zajímavou studií, kdyby podjal se někdo vylíčiti, na kolik pracovali a pracují Čechové v ostatních literaturách slovanských. Pozoruhodné látky skytá se k tomu již dosti i vrhla by nepochybně velmi příznivé světlo na kulturní stránku našeho života. Nejčileji a nejdůležitěji v té příčině zastoupeni jsme na jihu slovanském. Z novějších pracovníků jmenujeme jen dra. Konst. Jirečka, jehož literarní činnosť v Bulharsku a Srbsku zajisté dobře jest známa. Řadu takových pracovníků rozmnožili také bratří Škorpilové, jichž svrchu nadepsané dílo dnes jen oznamujeme, ponechávajíce odbornějšímu znalci věcné ocenění. Připomínáme jen, že bratří Škorpilové uveřejnili ve „Slovanském sborníku“ (1884.) článek „Pohraničný val v jižním Bulharsku“, kterýž k témuž předmětu se nese a částečně již seznamuje české čtenářstvo s obsahem řečeného spisu bulharského.

Свѣтъ и тѣни русской словесности. Сочиненіе Н. А. Воскресенскаго. С.-Петербургъ 1886., str. 219.

Knihou „Světlo a stíny ruské slovesnosti“ obohatil N. A. Voskresenskij značně ruskou literaturu, ukázav na zastaralé a na německé aesthetice spočívající názory ruských professorů slovesnosti. Ve knize jest tolik zdravých a užitečných myšlének, že bychom musili rozboru jejímu několik stránek věnovati, chtějíce jen z části obsah její podati. Spisovatel jest nespokojen s dosavadním způsobem přednášení ruské slovesnosti a historie literatury na ruských středních školách a vytýká učitelům, že jen oni, a nikoli žáci, jsou příčinou malého úspěchu a malé obliby předmětu toho u žáků. Již to jest velikou chybou, že Rusové ani nemají pořádné učebnice ruské slovesnosti, ve které by byli probráni i spisovatelé začavší svou literarní činnosť před 20—30 lety. Pro nedostatek učebnic přednášejí pak professoři slovesnosť i historii literatury podle svých vlastních zápisek, podle svých subjektivních názorů, jež jsou ovšem velice různy a často i sobě odporny, tak že žáci ztrácejí ku předmětu chuť. Charakteristickým jest také, že za posledního desítiletí neobjevil se na literarní areně ruské ani jeden mladý, začínající spisovatel, který by obrátil na se pozornosť technikou provedení nebo originalním jazykem. — Před stinnými stránkami vyučování slovesnosti uvádí autor též přednosti nynějšího vyučování, jež záležejí hlavně v tom, že slovesnosť jest prosta vší seminářské scholastiky a pedantismu, který trval v Rusku až do čtyřicátých let, ačkoli Žukovský seznámil již obecenstvo se vzornými spisy literatur západních, Gribojedov napsal svého „Revisora“ a Puškin se stal již popularním.

Další zásluhou nynějšího programmu vyučovacího jest životnosť jeho a zavedení historické methody. Životnosť ona datuje se též od čtyřicátých let, kdy následkem vlivu Bělinského vystoupil Galachov (r. 1844.) se svou chrestomathií a popřál v ní místa nejen starým spisovatelům (jako Lomonosovu, Cheraskovu, Karamzinu a j.), nýbrž i nové škole básnické (naturalní), založené Gogolem Dle nynějšího programmu slovesnosti vzdělali se všichni lepší spisovatelé, následující hned za Gogolem, jako Avdějev, Gončarov, Grigorovič, Dostojevskij, Družinin, Někrasov, Pisemskij, Turgeněv a j.; jest tedy tím divnějším zjevem, že na nynější generaci vliv téhož vyučovacího programmu neúčinkuje téměř nic. Zjev ten vykládá spisovatel stinnými stránkami nynějšího vyučování. Již základní pojem slovesnosti: co jest slovesnosť? bývá špatně definován. Slovesnosť (ne tedy poesie) se totiž pojímá jako umění; dlužno tedy žákům vysvětliti, čím se liší umění od vědy. I vykládá se jim: Věda jest prostudování daného předmětu, t. j. vyhledání myšlénky v hotových již formách, kdežto umění — schopnosť vytvořiti nové zjevy, totiž formy dosud neexistující, avšak úplně odpovídající myšlénce ku jejímu provedení. Následkem takovýchto výkladů nechápe žák, kterak může býti prostudování jednotlivých druhův a tvarů slova (slovesnosť) uměním, je-li totéž prostudování rozličných zjevův elektrických vědou atd. Zkrátka, žák místo jasného pojmu nabude pojmu zmateného. Druhým stínem jest učení, že účelem umělce jest, aby forma jím vytvořená co možná nejkrásněji vyjadřovala jeho myšlénku; „on se málo stará, komu a jaký užitek přinese jeho výtvor“. A poněvadž slovesnosť jest umění, vyplývá z toho, že básník může tvořiti též bez ohledu na to, prospěje-li lidstvu, čili nic. Jiným stínem jest špatný názor o významu slovesnosti a krásných umění. Slovesnosti vyhražuje se prvé místo mezi všemi druhy umění, jelikož jen síla slova jest s to, by vyjádřila totéž, čeho může dosáhnouti sochařství, malířství i hudba. Paedagogové zapomínají, že všechna umění jsou si vespolek rovna, a že výtvory jednotlivých umění nemohou býti vespolek dle hodnoty srovnávány, jsouce veličinami různorodými. Toto jejich učení povstalo jen názorem německého pedantismu, usilujícího za každou cenu uzavříti všechny možné věci do rubrik a škatulek. A následkem toho jest opět zmatení pojmu u žáků. (Dokončení.)

Ставропигійске Брацтво Успеньске у Львовѣ, его заснованє, дѣяльнôсть и значенє церковно-народнє. Написавъ Олександеръ Барвѣньскій.

Lvovský Stauropigický Institut slavil letošního roku 300. ročnici svého založení. I vydal při té příležitosti Aleks. Barvěňskij pod výše uvedeným náslovem krátké dějiny tohoto církevně-národního spolku, který má neocenitelné zásluhy o rozvoj a udržení se rusínské národnosti v Haliči. Celá brožurka jest rozdělena na tři díly, z nichž prvý nám líčí vnitřní stav rusínské církve do polovice XVI. stol., druhý pak vznik a činnosť Stauropigického bratrstva při chrámu Nanebevzetí Panny Marie ve Lvově, třetí konečně význam a zásluhy tohoto spolku.

Nejprve nám autor popisuje přechod od starého zřízení církevního, kdy lid, jako ve prvých dobách církve, se účastnil volby svého duchovenstva, ku zřízení novému, dle něhož králové sami zadávali církevní úřady. Tím se stávalo, že úřady se dostávaly druhdy do rukou sluhů nehodných a tak nastala veliká zkáza mezi samými duchovními. I vzchopili se ze středu měšťanského mnozí uvědomělí muži ve prospěch ruské církve a zachránili ji před záhubou. Zachoval se totiž dosud přece v některých městech jako ve Lvově a Vilně starý obyčej, že lid účastnil se volby svých duchovních pastýřů. Při mnohých kostelích povstala tak zvaná bratrstva, která o to dbala, by dosazováni byli jen řádní duchovní, starala se o pohřby svých členův, o výživu chudých, o potřeby církevní a rozhodovala spory mezi členy. Z počátku bylo takových bratrstev málo, ode druhé polovice XVI století vzrostl však jich počet velice. Nejčelnější postavení zaujímalo mezi všemi bratrstvo lvovské, povstavši bezpochyby brzy po založení Lvova (1250.), v nynější podobě však teprve 300 let staré. Roku 1585. přijel totiž do Lvova antiochijský patriarcha Joachim, maje mimo jiné záležitosti rozkaz od patriarchy cařihradského, by vyšetřil stav ruské církve pod polskou vládou. Toho použili měšťané a předložili patri-

archovi Joachimu přepracované stanovy bratrstva. Patriarcha je netoliko potvrdil, nýbrž i obdařil spolek bohatými výsadami. Z hojných práv bratrstva slnší vytknouti i ono, že mohlo pořádati způsob života a mravy svých členů, jakož i jiných bratrstev, ba i duchovních. Bratří volili si sami své starešiny a měli svůj zvláštní soud, který mohl i z církve vyloučiti. Na sněmy posýlalo bratrstvo dva poslance, kteří zasedali mezi vyšším duchovenstvem. Pomocí biskupa Gedeona Balabana koupilo po smrti knihtiskaře Ivana Fedorova zastavenou jeho tiskárnu, začalo stavěti chrám a školu a tak rozšiřovalo osvětu v Haliči. Roku 1588. přijel do Lvova cařihradský patriarcha Jeremija a potvrdil práva propůjčená bratrstvu, ba rozšířil je ještě, tak že jen bratrstvo lvovské mělo právo vydržovati ve Lvově slovanskořeckou školu. Roku 1593. vyňal docela spolek ten z moci biskupa lvovského a metropolity kijevského a podřídil jej bezprostředně cařihradskému patriarchatu. Na znamení té nezávislosti obdrželo bratrstvo trojramenný kříž a název Stauropigie. Vliv a význam Stauropigie, která založila několik nových bratrstev, rostl značně. Do spolku toho dávali se lidé urození, jako Konstantin Ostrožskij, vévoda kijevský, Michajlo Višněvěcký, Kirilo Rožiňský, knížata Zbaraští, Zaslavští a j. I multanští a valašští hospodáři bývali členy bratrstva. Jsouc podporována tak vysoce postavenými muži, konala Stauropigie spolu s jinými bratrstvy sněmy, na nichž se jednalo o zlořádech a nápravě církve. Brzy však počaly býti nepohodlnými veliké výsady Stauropigie ruským vladykům (biskupům) a lvovskému magistratu. Nejproslulejším odpůrcem bratrstva byl biskup Gedeon Balaban, který se však s ním později smířil. Předmětem sporů byla mezi jiným i církevní unie, které bratrstvo všemožně odporovalo, až ji konečně r. 1708. samo přijalo. Téhož roku podrobil papež Kliment X. Stauropigii své bezprostřední moci. Císař Josef II. dal r. 1788. členům bratrstva název starešin a otců rus. národa. — V poslední části své brožury vypisuje spisovatel zásluhy a význam Stauropig. bratrstva pro osvětu rusínského národa, pro utvrzení otcovské víry a národnosti. Založivši chrám, domy pro své členy, školu, tiskárnu a jiné ústavy, činně se účastnivši sněmu varšavského, na němž hájilo práv rusínského národa, bylo východiskem osvěty haličské a štěpnicí, v níž vypěstovány síly spisovatelů rusínských. Zvláště veliký význam měla stauropigická škola v oné době, kdy polská vláda málo se o Rusíny starala a zakládala v Polsku jen školy pro děti šlechtické. Škola Stauropigie pěstovala hlavně jazyk slovanský (církevní) a národní; nazývala se obyčejně „školou nauk řeckého, slovanského, ruského, latinského a polského písma“. Když pak založil kijevský metropolita Petr Mohila v Kijevě vyšší školu (později slavnou akademii), povolal na ni mnohé učitele ze školy lvovské. Neméně proslavila se též stauropigická tiskárna, založená prvým ruským knihtiskařem Ivanem Fedorovým (zemřel 1583.). Požívala zajímavých osudů, jsouc od Fedora zastavena židu Isr. Jakuboviči, později pak vykoupena bratrstvem za 1500 zl. Měla stálé spory s jinými tiskárnami a zejména pak s litevským tiskařem Michajlem Slezkou. Za tři století vydala asi 300.000 církevních a naučných knih. V poslední době přejala Stauropigie od ředitelstva ve Vídni prodej a vydávání školních knih, tak že od té doby má výhradní právo tisknouti rusínské knihy pro národní školy haličské. *K. Kadlec.*

Spis przedmiotów zawartych w 80 tomach „Przeglądu Polskiego“ od 1. Lipca 1866. r. do 1. Czerwca 1886. r. Sestawił Jarosław Pieniążek. (Příloha k 241. svazku Przeglądu Polského.) Kraków 1886., str. 62.

Naskytla se nám již několikráte příležitosť obrátiti zření ku cenným pracím uveřejněným v krakovském měsíčníku „Przeglądu Polském“, jenž zejména v posledních letech nemálo se zvelebil a důstojně po bok se postavil varšavským měsíčníkům „Ateneu“ a „Bibliotéce Warszawské“. V časopisech těchto složili polští spisovatelé již tolik důležitých příspěvků, že neobejde se bez nich žádný literarní historik. Je to literatura v literatuře. Právě vydaný rejstřík 80 dílů čili 240 svazků krakovského Przeglądu Polského zajisté nejlepším jest obrazem záslužné činnosti tohoto časopisu. Téměř půltřetího sta spisovatelů soustředilo se zde během 20 let, i nalézáme v jejich řadách také nejzvučnější jména polské vědy. Obsah Przeglądu založen byl od samého

počátku na základech velice širokých, pojímal látky různorodé, ovšem s hlavním zřením ku věcem domácím, což učinilo jej dvojnásob bohatým pramenem rozličných vědomostí o Polsce minulé a současné. Vzhledem k varšavským měsíčníkům má Przegląd Polski tu přednosť, že není sevřen okolnostmi censury a že uveřejňovati může příspěvky v Rusku nepřipuštěné. Tak uveřejnil Przegląd již celou řadu příspěvků povahy pamětníkové, kteréž znamenité světlo vrhají na nedávnou minulosť polskou. K jednotlivým statím, v 80 dílech P. P. dosud uveřejněným, zvláště poukazovati není nám možno, podotýkáme jen. že někteří přispívatelé vynikli neobyčejnou povšechností a vytrvalostí. Z nich přední místo zaujímá hrabě St. Tarnowski. — Rozumí se, že Przegląd Pol. obracel zření také k záležitostem slovanským. Důležité jsou věcné příspěvky týkající se Ruska. O Češích nalézáme tam několik obšírnějších prací, jmenovitě Gasztowtův článek o Vrchlickém, Lipnického (Puffke) o Rozděchovi, Jeřábkovi a j Kromě toho přispíval do Przeglądu též jeden český spisovatel, z jehož obšírnějších příspěvků připomínáme stať „Idea słowiańska w Czechach“. — V posledním čase pěstuje Przegląd velmi bohatou a věcnou hlídku literarní. Ku konci podotýkame, že redaktorem P. P. jest prof. dr. Jiří Mycielski, známý také našemu čtenářstvu. — Přejeme novému dvacetiletí krakovského Przeglądu mnoho zdaru ku prospěchu polské literatury a vědy. *J.*

Vojna polsko-ruská r. 1831. zove se kniha vydaná právě v Petrohradě a sepsaná plukovníkem hlavního ruského štábu p. Puzyrevským.

Spis ten obsahuje důkladné i podrobné líčení památných událostí r. 1831., jednoho z nejzajímavějších období politické romantiky „porozborové Polsky“. Ačkoli dílo p. Puzyrevského nedostalo se ještě do rukou našich, přece s potěšením přinášíme o něm zprávu, tím spíše, jelikož i z polských úvah vyzvídáme, že kniha Puzyrevského sepsána jest duchem věci veskrz důstojným, čehož bohužel nelze vytknouti na všech publikacích toho způsobu, ni v polské, ni v ruské literatuře. Plukovník Puzyrevskij postavil se patrně na stanovisko klidného pozorovatele, který uchvátiti se nedal žádnou vášní, ale na vše strany zůstal soudcem spravedlivým. Tento ruský autor ví o velkých ctnostech polské společnosti, unesen jest obětovností šlechty a zápalem národu; vedle toho neobyčejnou shovívavostí mluví o polských vadách. Spisovatel užil množství dosud neznámých pramenů, jako jsou „Žurnál vojenské činnosti (ruské)“, „Memoire historique et militaire sur la guerre de Pologne en 1831“ Prędzyńského, „Korrespondence caře Mikuláše s Dybičem,“ „Vzpomínky V. Davydova (tisknou se teprv nyní v Ruské starině), vzpomínky ruských účastníků v polském povstání, uložené v archivu hlav. rus. štábu a j. Polská kritika rozepíše se o tomto díle zajisté obšírně, nyní již chválí zejména mistrovské líčení třech epických episod oné války: bitvy u Ostrolenky, pochod Dąbrowského a dobytí Varšavy.

„Autor nikde nerouhá se šavli, která do posledního záblesku bránila vlasť!“ praví jeden z posuzovatelů polských (Stb. v Gaz. Nar.).

K důležité knize této se ještě vrátíme i podotýkáme jen, že překládá se také již na jazyk polský. *J.*

„Adam Mickiewicz a Alexander Serg. Puškin“ zove se zdařilá literarní úvaha Em. Faita připojená k 21. výroční zprávě o obecním gymnasii realním v Praze (1886.).

Mickiewiczův „Pan Tadeáš“ vyšel nyní v Madridě také v překladě španělském: „Tadeo Soplica o ultimo proceso in Lituania“. Překlad v prose pochází z péra p. Medina

---

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr.. na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. 1886 Číslo 10.

Polka mezi Češkami.

Zpominka na Honoratu Wiśniowských-Zapovou.

Z pamětí Sofie Podlipské.

Sláva českých žen byla shasla se slávou a s životem českého národa.

Doby husitské, kde každá selka znala nejen čísti, ale bibli vykládala, byly dávno minuly.

Minulyť časy reformace, kde ženy byly s nadšením mučedlnicemi za idey náboženské a v rodinách pevně udržovaly víru přijatou s hlubokým přesvědčením, kde duch český ryze a důsledně vládl.

Přešlyť ty velké pašije, kde v cizině se rozlily proudy exulantův s jejich hrdinskými ženami, jejichž oběti, úsilí, vytrvalosť bohužel se zdály marnými; neb nejšlechetnější tyto rodiny duchem vysoce nadané utonuly v moři ciziny, jež kořistila pro svou vzdělanosť z nadání těchto českých potomkův.

Ve vlasti bylo pusto. Ale české ženy byly tu ještě.

Velkou zásluhou pana Fr. Dvorského byla nám jedna z nich objevena. Zuzana Černinová představuje zajisté až podnes typ české matky, energické, obezřetné, pevné i laskavé, výtečné hospodyně, jež vedle domácích starostí zachovává čilého ducha a interess pro události veřejné, která dovede říditi jak dcery tak syny ve všech okolnostech života neb moudře jim raditi.

Jen že vidíme spolu, jak plamen českého vědomí, v Zuzaně Černince ještě tak vřelý a zářící, od pokolení na pokolení uhasíná.

Germanisace mocně vítězí. Dětem dostává se německého vychování. S ním překročil národ český práh osmnáctého století.

Komenský patřil v latinském ovšem překladě Němcům, Holanďanům, Švédům, a z jeho školy vycházeli Pestalozzi, Diesterweg, Fröbel, Salzmann...

Českou mládež zatím odchovávali Jezovité, vštěpujíce ji němčinu.

Balbín, Pešina z Čechorodu a jiní vlastenci byli stkvělými výjimkami. Bylo zajisté i více vlastenců mezi kněžstvem, jejichž jména zůstala neznáma.

Leč výsledek tohoto vychováni objevuje nám v polovině osmnáctého století národnosť českou zničenou ve kruzích vyšších.

Míza českého národa sbíhala se v srdci prostého lidu. Ale tam zachovala se v úžasné síle. Odtamtud vynořila se téměř veškerá intelligence českého národa v tomto století.

Byli to synové českých matek, nevzdělaných sice, v nichžto však jádro národa bylo uchováno. Bylyť neuvědomělé, ale ušlechtilá snaha, láska ku vzdělání, touhy člověčenstva dřímaly v ňadrech těch prostých, pracovitých žen a tak dělo se, že jim nebyly žádné oběti těžké, aby dostaly syny své na studie.

Jeť známo, že není v celé Evropě národa krom českého, aby se hrnulo tolik studujících na školy z tříd selských a dělnických.

Jakmile ukazuje hoch trochu schopnosti k liternímu vyučování, již ujímá se ho celá rodina, aby jen mohl studovati.

Tato čilosť ducha zvláště u českých matek z lidu byla snad nejhlavnějším činitelem našeho národního probuzení.

Neb tu přicházeli jinochové na půdu vzdělání svého věku, kteří měli v krvi českou mluvu, jimž nebylo možno vyrvati sobě z ňader českého ducha a kteří posléze tak se probudili, že tomu nechtěli.

Bylať tu vůle národa znovu obrozená, zúrodněná.

Takové cesty má příroda ku zachování toho, co žíti má. Byť záhuba již zastihla tepající ten život a krev mu zastavila, dech udusila, příroda zahloubí jeho símě do hlubin země anebo obdaří je perutěmi, a život ten, který tu má trvati, klíčí buď z hlubin zapomenutí, anebo chytá se na holé, nepřístupné skále a je tu zas na jevišti dějův a zápasů.

Za minulého desítiletí vede se sice nářek, že jest nyní již vadou, dává-li se tak velké množství jinochů na studie. Ale tato otázka patří už jinam.

My vidíme nyní jen, jak české matky, a sice ty nejprostší, spoluúčinkovaly k novému obratu a vzletu našeho žití národního.

Elita, jmenovitě šlechta česká, byla již v polovině XVIII. věku zcela odnárodněna. Že nikdo nečetl českou knihu, toho jest důkazem seznam literarní v těchto letech, kde pranic nevycházelo krom českých kázání a pohřebních řečí.

Uprostřed seznamu toho jednotvárně truchlivého vyskakuje jako svěží pramének uprostřed pouště Hübnerův „Slowář Czeský, to gest: Slowa některá Czeská, jak od Latinářůw tak od Němcůw wypůgčená, zase naprawená a obrácená, k uzjwánj Milownjkůw Czeské Rzeči... K dostání w Praze, u Jana Wáclawa Helma, w domě za Swatém Gilgj v Zlaté A. B. C. řečeném, 1716.

Tyto opravy jazyka českého podobají se prvnímu blabolení dítěte. Ale jak je to dojímavé, že čteme o milovnících české řeči, a jak jest nám, shledáváme-li se s vroucím citem vlasteneckým v předmluvě k tomu slováři. Nicméně jest viděti právě v tom, v jaké zapomenutí a neváżnosť krásný náš jazyk rodný již byl klesl.

Malý ten slovář nepomohl mu prozatím pranic. Dílo záhuby kráčelo celým věkem ruku v ruce s utlačováním a vydíráním lidu, jež se dělo ve všech zemích.

Avšak u nás byl ještě rozdíl ten, že ubohý robotami a daněmi stížený lid byl dvakráte tupen, za jedno pro ten nízký rod, za druhé že byl český.

Ti, kteří se nad něj vypínali a z něho těžili, jeho sílu vyssávali, libovali si všude v tom, že se od něho lišili, tvrdíce, že mají jinou krev v žilách, že jsou vznešenějšími hned od narození a před narozením. U nás lišili se hlavně jazykem. Čech byl tedy vytlačen z řady vzdělanců̊v a v inferiorní raçu svržen.

Úřadnictvo a vojsko pojilo se k šlechtě. Professorstvo bylo kněžské. Kantoři byli ubozí a jejich žáci ještě nešťastnějšími.

Vznešené dámy neměly pražádného citu pro lid český. Nicméně vyskytují se přece mezi nimi příklady dobročinnosti, jaká jest ženskému pohlaví vrozená, a takové dobré šlechetné duše nevěděly sice proč, ale promluvily rády po česku k těm trpícím Čechům, jimž trochu té bídy ulevovaly.

Měšťanstvo, živnostníci, obchodnictvo vzkvétalo. Byly to rodiny starého původu, jež drželi živnosti a od pokolení na pokolení je dědily. V těch zajisté trvalo dlouho staré vlastenectví. Dcery bývaly dávány do klášterů na vychování.

Tam učily se vesměs německy. Leč jakmile vystoupily z kláštera, vracely se v domácnosť posud českou. Matka, babička, snad prababička, byly ráznými Češkami, vesměs výbornými hospodyněmi, umělými kuchařkami, ráznými a spolu též něžnými matkami.

Takové typy českých žen zachovala nám tradice, posud se opakují, pamatujeme je také sami. Těm bylo přece nejvolněji, jestliže mluvily česky. Jakmile dceruška z kláštera se vrátila, kde bývala v celém zaopatření dva neb tři roky, honila ji matinka do kuchyně. Ačkoli ji dala matka jako slečnu vychovati, říkalo se potom: „Počkej, teď z tebe tu frajlinku zas vyženu. Který pak muž by si tě vzal, kdybys chtěla jen francouzsky parlirovat a kdybys nedovedla čeládce dobře po česku poroučet.“ Proti němčině neozval se právě odpor, ale mluvila-li slečinka z kláštera více po německu, než bylo nutno, bylo to čeládce směšné.

Také jí to neprošlo u babičky, u starých tet neb strýců. Nevěděliť ani dost málo, že se tu jedná o otázku národnostní. Jednaloť se jim o princip proti zpanštělosti, kterého střední stav velice hájil, zachovávaje si pýchu svoji měšťanskou.

Tak byla v těchto poměrech věc česká zaměněna či stotožněna s principem demokratickým.

Dívky tyto měšťanské, v klášteře odchované, vyvinovaly se pak dále dle povah svých. Některým protivil se jakživ mrav a jazyk český a byly šťastny, jestliže se dostaly za úřadníky neb důstojníky. V tom postavení staly se přívrženkyněmi germanisace, pronásledovaly český živel, ale trpěly přece, nevědouce samy proč, aby děti jejich nejprve česky žvatlaly.

*

Jestliže se dostaly dívky s takovýmto směrem přece za české živnostníky, byly nuceny mluviti celý den po česku s chasou, se zákazníky, s veškerým okolím mezi českým lidem. Nebylo jinak možno, než že zapomněly německy. Ale ty vedly děti zuřivě k přiučování se němčině. Synové musili státi se úřadníky, dcery vdáti se do této vznešené třídy.

Jiné dívky byly tu pak ještě, které cítily v sobě povolání zůstati věrnými krbu domácímu a poměrům měšťanským. Ty pochopily úkol rázné činnosti a vrhly se po matkách a babičkách.

Duch, či démon času působil však, že bylo těchto posledních čím dále tím více pořídku. Tak odnárodňovaly se nám pozvolna též ženy rodu měšťanského.

Přes to všecko nevymíraly úplně ty rozšafné, pravé české hospodyňky.

Jen ta vada vystupovala časem na jevo, že tyto hospodyňky příliš jednostrannými se stávaly, že zabřídaly ve prose života, že je nic nezajímalo, než ta měchačka, že byly sice Češkami, ale to hlavně proto, že se vůbec nerady učily, že se obmezovaly na společnosť čeládky, že neměly smyslu pro nic jiného, než co jim bylo vrozeno.

Naopak ty nadanější propadaly zase zpanštělosti jako ty prostší obmezenosti. Ty vtipnější staly se Němkyněmi a neměly kusa povahy, ani srdce. Ty prostší byly dobré, ale neuvědomělé.

Tak rozdělila dvojí národnosť náš ženský svět a ušlechtilosť, pevnosť povahy padla při tom dělení z části pod stůl.

Tak měly se věci ještě za Josefa II., když ten vladař provedl revoluci poměrů společenských shora.

Tehdáž bylo literarní probuzení našeho jazyka již v živém proudu.

Josefova centralisace a germanisace rozproudila se proti němu. Z toho utvořil se však vír, který strhl s sebou staletou malátnosť a nečinnosť. Čím ublížilo poněmčování ve školách, to zhojil toleranční patent, který byl klíčem k pokladům schovaných českých knih, tak že vyšla najednou na světlo stkvělá část české literatury XVI. a XVII. věku.

Ta byla zde náhle a stála v šiku s probuzenci. Majitelé oněch knih šířili je, četli je znova, ssáli z nich nový život.

Ale germanisace českých žen ve středních třídách proudila dále, přes to všecko nezastavena posud hnutím probouzejícího se jazyka. Mezi šlechtou interessovala se pouze tu i tam některá dáma o Dobrovského, neb jiného českého učence. Její příklad však zůstával osamělý.

Po všeobecné té revoluci mysli, stavů, poměrů, kterou v Rakousku Josef II. provedl, změnily se valně měšťanské a z části selské poměry.

V těchto posledních uvolnil toleranční patent rovněž jak zrušení nevolnictví.

Nebylo také dědiny, aby neměli aspoň jednoho studovaného syna, jenž se objevoval o prázdninách či jindy také na návštěvu a přispíval k probouzení se myslí.

Tento syn byl matčinou pýchou, idealem sester. Rády sahaly k nějaké té české knížce, kterou jim přinesl. Neb tyto ženy nebyly nikdy odnárodněny. Ty vrhaly se ideji české takořka v náruči, kdyby jinak ne, tož z lásky mateřské.

Ale v měšťanských kruzích dál se tehdy jiný převrat. Kdežto až dotud měštky se lišily ve všem rozhodně od stavu panského, začal tento rozdíl mizeti.

Jmenovitě ženský kroj byl odznakem tohoto dělení kastovního.

Dámy, totiž šlechtičny a po nich ženy vyšších úřadníkův a důstojníků, nosily dlouhé šaty, vlečky, tak zvané salupy, totiž šály, jak nyní říkáme, plaidy, klobouky, péra na nich a závoje. Měštkám příslušely krátké sukně, fěrtoušky i v parádním obleku, kabátky a čepečky.

Z toho rozdílu začaly se ženy emancipovati v měšťanských kruzích. Pozvolna blížil se jejich oblek kroji modernímu. Ale s modou byl přijímán spolu též německý duch. A dále to šlo tím směrem na počátku našeho století. České dívky stávaly se šmahem Němkyněmi, tvořily německou domácnosť, kladly základy německé společnosti přes hlavy našich Jungmannů, Šafaříkův a Palackých.

V roce třináctém po hrozné bitvě u Lipska, kde bída raněného vojska do nebe o pomoc volala, ujaly se německé, jmenovitě židovské pražské dámy povinné dobročinnosti.

Ty vařily na Velkém náměstí hladovým polévky, ošetřovaly nemocné, raněné a pracovaly na ně.

Českých žen nebylo tehdy žádných. Jinak byly by musily státi v šiku největší povinnosti žen, kterou jest ulevování bídě.

Národ český křísil se, jazyk jeho vstával z mrtvých v plné síle a kráse svých forem, stará literatura oživovala, nová tvořila se.

Ale českých žen tehdy nebylo.

Nicméně právě tehdáž rodily se první, nyní již staré vlastenky, z nichžto tu i tam posud některá žije a s tlukoucím srdcem sleduje běh věcí ku konci tohoto století, jehožto zoře ji vzbudila.

A ty pocházely většinou z rodů měšťanských.

Z rodu rovněž měšťanského na Vyšehradě narodila se první uvědomělá Češka Marie Antonie Pedalová Dobrovlastka.

V životopisné studii, tištěné v kalendáříku Tetínu, nákladem F. Urbánka, sebrala pisatelka tohoto článečku data a látku k vylíčení tohoto blahodárného žití, té vzácné povahy, tohoto ženského znamenitého nadání.

Marie Antonie vstoupila r. 1805. do kláštera Alžbětinek. Později proslavila se co spisovatelka česká povídkami a modlitbičkami plnými vroucího citu a vážné zkušenosti, nabyté za dlouholeté služby u nemocných. Tyto spisky byly hledány a čteny tak, že šly čtenářkám z ruky do ruky. Bylyť tu přichystány pro první

ty české vlastenky, které náhle se hlásily k novému vzletu českého národa.

Jmenuji je pouze z paměti, jak jsem je dílem znala, dílem o nich slýchala. Byly to sestry Němečkové, Jungmannové, slečny Zelinkové, slečna Hlavsová, potomkyně starého rodu měšťanského, slečny Brádkovy a více jiných.

Paní Bohunka Pichlová, rozená Svobodová, také náleží mezi tyto nejstarší vlastenky. Bylať po Marii Antonii druhou spisovatelkou českou. S ní dlužno jmenovati Dobromilu Rettigovou. Několika básněmi zavděčila se také Amalie Meissnerová, roz. Aubková. Tento seznam nečiní nároky na úplnosť. Vyžadoval by studie, k níž bohdá někdy přikročíme.

Zde buďiž toliko nastíněno první hnutí ženské v letech dvacátých a třicátých.

Byly to rodiny mlynářské, pekařské, sladovnické a z jiných živností vedle professorských, z nichžto vyšly první tyto uvědomělé ženy. Tyto rodiny byly v sobě zachovaly uvědomělosť národní a nebyly nikdy nadobro odnárodněny. K těm náležela též rodina Natalova, kde paní a dívky záhy se hlásily k české věci a v jejichžto domě bylo střediště vlastenců.

Sestry Raisovy vynikaly spanilým duchem, vlastenectvím a výtečnou povahou. Byly napotom provdány za JUDra. Josefa Friče, za MDra. Staňka a nejmladší, vysoce nadaná, známá co Antonie Raiská, stala se, jak známo, chotí Fr. Lad. Čelakovského.

Tyto dámy a jejich družky účastnily se vřele hnutí literárního, byly nadšeny pro věc, rozuměly hlubokému významu jejímu, věřily v budoucnosť českého národa, nelekaly se žádných obtíží.

Bylyť ovšem v malé menšině proti davům jiných žen a dívek, jež byly zachváceny posud proudem germanisačním a s ním pohodlně pluly. Jejich srdce postrádalo největšího pokladu, jímžto je cit vlastenecký. Žily, milovaly a vychovávaly děti bez něho. Ale poměry naše tím trpěly. Nebylo povah, nebylo ráznosti, ani síly národní.

Té bylo třeba teprv se dodělati a nabyti ji ve dlouhých zápasech

Tak věci se měly, když po namáhavé cestě s churavým děckem ze Lvova do Prahy zavítala mladinká paní, Polka, dcera národa uvědomělého, hrdinského, ve svém neštěstí nepřemoženého.

Byla to Honorata z Wiśniowských Zapová jež se byla provdala za Čecha upřímného, za učence a spisovatele vysoce zasloužilého. Pro něj opustila náruživě milovanou vlasť Polskou a přinášela vlasti jeho české vstříc vskutku nadšenou sympathii.

(Dokončení)

V době rusalek.

Rusínská črta národopisná.

Napsal František Řehoř.

Křesťanství, šířivši víru svou mezi pohanskými Slovany východu, nemohlo rázem vymítiti staleté obyčeje a obřady jejich, buď už z přímého odporu, na jaký naráželo, buď hlasatelé slova božího viděli větší prospěch církve když aspoň některé modloslužebné obřady ponechají a přiodějí je rouchem křesťanské nauky. Čas a systematické postupování církve pravda setřely ráz pohanských obřadů, ale nesmazaly s nich pohanskou známku úplně. Takovou pečeti starodávných, dřevných dob po dnešni den mnohé, do nedávna ještě záhadné obyčeje haličských Rusínův a Malorusů vůbec se honosí. Díky badatelům mythologie víme už mnoho, a mnoho čeká ještě na rozřešení, abychom si mohli utvořiti obraz, po jakém toužíme, obraz pospolitého žití starých Slovanů. Pěstováním srovnávací mythologie slovanské stále jasnějším bude náš obraz v společném někdy zrcadle, v němž budeme také dobře viděti, jak daleko postoupili jsme už na rozcestí, že čas vrátiti se na křižovatku, na níž zase můžeme býti mocnými a odkud lze si raziti cestu opět novou, vyměřenou dle vlastních potřeb a společného prospěchu.

* * *

Jednou ze slavností se známkou pohanskou jsou na haličské Rusi svátky svatodušní, soščestvě śvjatoho Ducha, jinak svátky zelenými nebo rusalnými zvané. Přívlastek zelený mají ještě jiné dny téhož významu vítání bohyně jara symbolicky zosobněné v zeleném stromu. Celý týden před sv. Duchem sluje na Malé Rusi „zelenaja nedilja“ a čtvrtek v tomto týdnu „zelenyj deň“, jinak „semik“, t. j. sedmý po velikonocích Ze svatodušních zábav praktikovaných v různých stranách slovanského světa zřejmě viděti pozůstatky pohanské modloslužby, an v tyto dny slaven svátek bohyně jara v dívčí podobu případně ubranou. V sobotu, předcházející „Rusalčyn Vełykdeň“, jak obyčejně svátky svatodušní se zovou, rusínský hospodář všecky budovy ověšuje zelenými, krátkými větevkami javoru nebo lípy. Tato dekorace bývá zvláště na obydlí tak provedena, že haluzky zastrkány jsou v slaměném okapu střechy právě nad okénkami a dveřmi, ale nečiním z toho pravidlo, neboť vidíval jsem okap celé chaty ač ne právě symmetrický větevkami dekorován. Zdali se za rámečky oken zelené haluze z venčí zastrkují nebo jinak připevňují, už se nepamatuji. Myslím však, že užívá se pouhých listů se stopkami. Ve vsích na Pokuti, a Jasenov Polný uvedu hned za příklad, větevkami akátu nebo bezu zdobí okna na kříž. Myslíme-li si okno co čtverec a spojíme-li dva a dva protilehlé jeho vrcholy přímkou, z rohu do rohu, obdržíme onen kříž, jehož průsek leží ve středu okenního čtverce,

právě v průseku obou, kolmého a vodorovného, strany čtverce na polovic a okno na čtyři tabulky dělících rámečků.

V krajinách bezlesých užívá se k omájení budov větve vrbové.

Časně ráno v neděli svatodušní dvorská čeleď přede dveřmi pánova obydlí ustaví dvouřadovou kolonu, obyčejně březovou, jak vídáme u nás o Božím Těle při oltářích pod širým nebem, a cestu mezi ní postele zeleným „lepechem" (Arctium Lappa č. Lappa major). Touže rostlinou a „tatarským zilem" (Acorus Calamus L., puškvorec lékařský) postýlá se zem v rusínské světnici, aby rusalky ve svém týdnu nezaletly do chaty a domácích na smrť neulehtaly. Mimo to kouty a obrazy ve světnici ověsí se touže zelení, jakou omájena jest chata z venčí.

Týden po svatodušních svátcích sluje rusalčin. V tento čas přebývají na zemi rusalky, vcházejí do lidských obydlí a ve svévoli své činí lidu mnohé nepříjemnosti.

Název rusalek odvozuje se od rusa, jak prvotní Slované jmenovali řeku, jiní berou jej z kmene ras, ros, zachovaného v slově rosa a všecky obřady v česť těmto vodním vílám konané slují rusalie a rusadla.

V zelený čtvrtek děvčata a jinoši na Malé Rusi chodí do lesův a hájů, kde panny „zavivajut" věnce, zpívají a tančí okolo stromů, různé hry při tom provozujíce. Po slunce západu upletené věnce věší na větve stromové, by jim Rusalky přály štěstí a nadháněly milovníky. Přitom ulamují březové pruty a hotoví z nich kruhy, přes něž děvčata s chlapci líbají se. V pondělí svatodušní, v tak zvaný „Troicyn deň", nastupuje těchto věnců „rozvijaňa" tím, že snímají se se stromův a rozloží po zemi. Zůstal-li věnec do té doby svěžím, předpovídá se dlouhý život a šťastné manželství, ze svadlého blízká smrť. Potom každá panna a mládenec dají si věnce na hlavy, v nich baví se a vzájemně uctívají. Také házejí je do řek a potoků rusalkám a kandidát ženitby musí vytáhnouti věnec z vody a dáti jej té, již za ženu chce míti. Že se obřad tento provádí na haličské Rusi podobně a ne-li všude, aspoň v okolí Obertyna, kde lid schází se v některý den, jejž sám určuje, slaviti v tomto městě svátek Nejek; jinak by tyto Nejky na svých vycházkách vše zhanobily. Bližšího o tom není známo, snad — dokládá pisatel této zprávy — činí se tak na oslavu pokutských rusalek.

Dle jiného podání rusalky žijí od jarního roztání sněhu až do Trojcyna dne v řekách a od tohoto dne až do Petrovky na zemi, hlavně na stromech, od čehož v některých stranách neděli před prvým pondělkem Petrova postu nazývají „rusalnym zahovjiňem" a pondělek tento „rusalnym provožeňem".

Základ mythičných zjevů rusalek dlužno hledati v jarní bouři, v šumu plynoucího potoka a ve svištění větru. Fantasie prvního Slovana náchylná k pověrčivé zázračnosti v těchto všech zvucích slyšela nadpřirozené písně, taneční hluk, šplíchání vody a p., přičítajíc vše bytostem více vzdušným, lehkým a krásným. V nich obrazil si lid spanilou v plném vývinu vesnu, jsou mu proto ru-

salky děvy báječné krásy, plné vnad, s dlouhým plavým vlasem, dle jiného podání zeleným, jejž rozčesují si sedíce na stromech. Mají modré oči a při míhání se vzduchem zůstavují za sebou teplý, jarní vánek. Rusalky vyvinuly se ze zjevu mračen, jež v postavě ženské se zosobňovala. Byvše prvotně obyvatelkami povětrných vod, přešly v dalším rozvoji do vod pozemských a při náchylnosti Slovana vyplňovati všechen vesmír tvory živými, týž zalidnil jimi háje, luka a lesy.

Ruský letopisec Nestor praví o slavnostech rusaliích, že shromažďovaly ke hrám tlumy lidu, jemuž hrála hudba a za jejíž zvuků dály se zábavy, pilo se, a v podoby hlavně zvířecí že lid při tom se přestrojoval. Toto přestrojování mělo symbolisovati dešťová mračna v různých a měnících se podobách na obloze. V sen zakletí a v původním po čas zimy bezživotí byvší duchové jarním teplem probouzejí se k životu naplňujíce vesmír. Hlavní jich činnosť soustřeďuje se v týdnu po svatodušních svátcích. Tehdy lid boje se jich, v řece se nekoupe, netleská v dlaně, nespravuje pláty, brány nehotoví a jiných vystříhá se prací, jen aby si rusalky nepohněval, poněvadž podrážděné rády se mstí, zejména na skotu, činíce, aby kráva vrhla tele s křivou hlavou nebo s křivýma nohama. V týdnu rusalek děvčata a jinoši přinášejí na břeh chléb, sýr, máslo a jiné pokrmy rusalkám, házejí jim do vody všelijaké klocy v domnění, že se v to ustrojí. Poznáváme z toho, že rusínská mládež k rusalkám chová se sympathicky, ač by je měla nenáviděti. neboť rusalky vystupujíce na zem mají se k ní nepřátelsky, stávají se vrahy mládencův a dívek. Svými vnadami a tancem při bledém světle měsíčném vábí k sobě lehkomyslné jinochy, jež objímají, líbají a v rozkošech lásky s nimi tonouce, naposled vrhají se v chladné vod hlubiny a připravivše je v bezvědomí zanášejí je do svých skleněných paláců vodních, kde je na zeleném lůžku na smrť ulehtají. Z takového jinocha stává se „utoplenyk“ nebo „topelnyk“. Má kadeřavý vlas, jezdí na veliké rybě v kroužícím víru vodním a v noci baví se s rusalkami. Ruce má železné, studené jak led a pod vodu vtáhne každého, kdo ve víru onom se koupá.

Děvčata v tomto týdnu jsou od rusalek také pronásledována, honí se za nimi až do polí, po lukách a chytivše některou, zanášejí ji do houštiny, kde ji ulehtají. Chce-li se před nápadem rusalek uchrániti, má při sobě nositi mátu, pelyněk a „Ocymum basylicum“. Vůni těchto rostlin rusalky cítiti nemohou; proto táží se napadeného děvčete „petruška, či polyň“, a když jim ukáže jednu z vytčených bylin, rusalka okamžitě uteče. Také má býti na rusalky zaříkávání, ale to se mi najíti nikde nepodařilo. „Slyš mne, krásná dívko,“ praví rusalka k napadenému děvčeti, „dám ti tři hádanky, uhodneš-li je, pustím tě domů, neuhodneš-li, vezmu tě s sebou. Co roste bez kořene? Co běží bez opratí? Co kvete bez květu?“ Kámen, voda a kapradí. Děvče — dokládá podání — hádanky neuhodlo a proto je rusalka k smrti ulehtala.

(Dokončení.)

Lublaň a okolí.

Podal B. Popelka.

(Dokončení.)

Než se rozloučíme s Bledem, předsevzali jsme si navštíviti Bohiňské jezero a Savici, toto opěvované tolik od básníků slovinských prameniště řeky Sávy. Právě se rozbřeskovalo, když dali jsme se na pochod bohiňským údolím, jež se mezi vysokými horami vine od Bledského až k Bohiňskému jezeru.

Pod skaliskem, jež lid vhodně pojmenoval „Babím zubem“, údolí se docela zužuje a pravděpodobno jest, že v těchto kráňských Thermopylách staří Slovinci nejdéle vytrvali v boji za víru a svobodu, jak to pěje Preširen ve svém „Krstu pri Savici“. Nějaký neobyčejný, ale nikterak nepříjemný pocit zmocňuje se člověka v tomto kraji se všech stran uzavřeném, z něhož vyjíti můžeš pouze tudy, kudy jsi přišel. Obklopují nás vysoké hory, ale jsou porostly hustým jedlím a zdají se nám útulnými. Vsi jsou řídky, ale není v nich divochů, jakých bychom se musili lekati, nýbrž nacházíme v nich pouze dobromyslné lidi, kteří laskavě vítají vzácné sobě hosti. Není v nich bohatství, ale ani chudoby, tiché štěstí zavládá v tomto zapomenutém kraji. Člověk bezděky zvolá: Toť národ, jemuž zlatá doba ještě neminula!

Jeli jsme pět dobrých hodin a jízda v této boží zahradě nebyla nám ještě obtížnou, když se tu náhle objevilo před námi jezero Bohiňské. Tu končí cesta. Hory se rozstoupily tak, že obemykají jezero, ale kolmo se spouštějí do hrozných hlubin jeho, a kdo nemá srdce, ten se nebude dívati na vílí ony hrady, kde Sáva v dětinské svojí rozpustilosti poskakuje a se raduje z mladého života svého.

Mladý rybář, svižný hoch, že radosť naň hleděti, znalecky se uchopil vesla a odrazil s námi. Jezero bylo klidno a čisto a jako v nejčistším zrcadle obrazily se v něm sousední hory s každou maličkostí i sebe nepatrnější, kterou lze ve vodě pozorovati právě tak zřetelně jako ve vzduchu. Slunce stálo již vysoko na nebi a kolem nás přece ticho jako v hrobě, jako v hluché době noční. To je něco, co člověka dojímá nepříjemně. Bohiňské jezero je asi třikrát toliké co jezero Bledské, ale na břehu nikde památky po nějakém životě, nikde známky po nějaké osadě lidské a náhodou nebylo toho dne viděti nikde ani lovce ani pastýře. Jen skromný kostelíček v zeleném háji svědčil nám, že tu a tam i sem docházejí lidé, by se pomodlili Hospodinu na místě, jež neporušila ještě ruka lidská!

Prostřed jezera lodník zastavil, pustil vesla a ze vší síly zahvízdal a hle — hvizd se ti ozval od sedmi hor. A když jsme i my zakřikli nějaké jméno, sedmkrát se nám ozvalo. Tak nám ubíhal čas, dokud jsme se nedostali na druhý kraj jezera. Tam je cesta dobře ušlapaná a není tu žádných nesnází, jichž by nemohl překonati i člověk nejslabší. Bujná vegetace, pastviska, tu

a tam některá pastýřská „koliba“ a holé skály čím dále tím častěji se objevující, dávají nám svědectví, že jsme „na horách“. Čím dál tím zřetelněji dorážel do uší našich temný hukot padající vody, nejbezpečnější to znamení, že se blížíme k žádanému cíli. Urychlili jsme kroky a když jsme vylezli ještě kousek do vrchu, ejhle! — ocitli jsme se před čarokrásným zjevem, kterým tvůrce ozdobil dílo svoje.

Bílá co sníh a studená co led padá Savice se srázné skály do hluboké propasti, kterou sobě během času vyhloubila v kamenné půdě. Bystrá voda se na tvrdých skaliskách pění a stříká daleko od sebe nejdrobnější déšť, který ani tebe neušetří, aby tě posilnil požehnáním svojím, bys nepozbýval mysli bráně svou otčinu. Mladou svoji skotačivosť Savica provází takovým hlukem, že musí kolem ni umlknouti každý jiný hlas; proto jen mlč a div se, a máš i čemu se diviti. Zlaté slunce právě upřelo paprsky svoje v toto zákoutí vody a kamene a celá Savica pokryla se stříbrným práškem, nepočetné perly zaleskly se ve slujích a náhle objevilo se tolik duh, kolikerým směrem se rozstřikuje deštík. To je kouzelná kolébka Sávy, která se v dalším toku svém jmenuje Sávou bohiňskou, až se pod Bledským jezerem spojí se svou bliženkou, Savou podkoreňskou, v jednu velikou a silnou řeku Sávu.

K Savici utekl se druhdy slovinský vojevůdce Črtimír, nemoha odolati déle přesile německé; pouze nesouzená mu Bogomila, bývalá kněžka bledské Živy, nalezla ho v tomto úkrytě a přiměla ho k tomu, aby se dal pokřtíti čistou vodou Savičinou. Toť předmět vzpomenutého již „Křestu při Savici“.

Těžko nám bylo rozloučiti se s tímto krajem, kde víly přebývají, ale půldne již minulo, a cesta na Bled je daleka. V bohiňské Bystřici jsme si odpočinuli. Istrianská Chrvatka nám tam posloužila dobrým jídlem a chrvatským vínem.

Nežli jsme odešli z Bystřice, prohledli jsme sobě tamní železárnu či hamry, které jsou největší a nejstarší v Kráňsku. Něco nového, čeho by člověk nespatřil i v jiných železárnách, marně bychom tam sice hledali, ale zajímavo jest hleděti, jak se tvrdé železo proměňuje ve žhoucí tekutinu.

Za novějších dob se v bohiňském údolí značně povznesl ještě jiný průmysl, t. j. výroba sýra. Bohiňci jako praví horalé už dříve zabývali se tímto odvětvím průmyslovým, ale aby mohli konkurrovati s jinými zeměmi, vydržuje jim zemský výbor kráňský kočujícího učitele, rodem Švýcara, který přebývá v Bystřici a když je potřeba, chodí po bohiňských sýrařích a je poučuje, jak mají pracovati. Bohiňský sýr požívá nyní v obchodě dobré pověsti, prodává se však pod cizím jménem sýra grojského a nikoliv pod svým jménem domácím.

Čas pobytu našeho na venkově chýlil se ku konci, ale než jsme se vrátili do města, rozhodli jsme se ztráviti ještě některý den v Poljčách, které za poslední doby mají také chvalnou pověsť jako příjemné letní bydlo. Rozloučili jsme se tedy s Bledským jezerem s pevným úmyslem, že za první příležitosti opět je na-

vštívíme, a vydali se na cestu k Poljčám. Asi po půl hodině jsme dospěli do Lesců. Překročivše dráhu železnou zabočili jsme od nádraží přímo do vsi. Železnicemi se ledacos změnilo, značně se změnily a zvelebily i Lesce, ale obrovská stinná lípa prostřed vesnice vydává nám svědectví, že jsme ve staré osadě slovinské. Byl všední den, a tak nebylo pod lipou žádné schůzky, jako bývá v neděli a ve svátek; za to si pod ní hrály městské děti, které tu byly na léto.

Poloha Lesců není zrovna nejkrásnější, neboť vesnice prostírá se na rovině o žádnou horu se neopírajíc; v příčině zdravotnické však prý je toto místo z dobrých nejlepší, jak tvrdil starý kráňský lékař. V Lescích jsou hostince a byty docela dobře zařízené.

Vyšedše z Lesců byli jsme asi po čtvrť hodině v Poljčách. Kdyby se byl kdo před dvacíti lety na Poljče tázal, sotva by se byl kdo našel, jenž by o nich byl věděl, a kdyby byl věděl, byl by se divil, co člověk v té maličké vesničce chce. Dnes je tomu jinak. Nejsou sice Poljče ani teď větší, ale jsou rozhlášeny pro svůj letní hôtel, jejž vlastník tak pohodlně zařídil, že tam nyní jezdí mnoho lidí na letní byt

Poljče stojí na svahu hory sv Petra, za níž se vypíná do výše 2233 metrů vrch Stol. Ponebí je ostré, poloha vyšší než poloha Bledského jezera a příhodna hlavně z té příčiny, že se nachází tak říkajíc uprostřed veškerých krásnějších a nedalekých vycházek. Hôtel je tak upraven, že se v něm může ubytovati na sto osob. Vnitřní zařízení jest jednoduché, ale čisté. Hostinec opatřen bývá povždy dobrými jídly a nápoji. Povozy jsou každou chvíli k disposici, a kdo chce, může se tu i koupati buď ve studené nebo v teplé vodě. Hôtel je spíše rázu soukromého; hosté docházívají každý rok tíž a jsou už dávno spolu spřáteleni. Mívají z toho velikou radosť, když se koncem srpna všichni sejdou. O zábavu starají se hosté sami, buď pořádajíce výlety, buď zpěvem nebo hrou na klavír, což nezřídka končívá malým plesem. Více než třetina hostí bývají děti a mládež poněkud odrostlejší, která značně oživuje letní osadu v Poljčách. Krom toho nemine dne, aby tam nezavítali hosté buď z Bleda nebo z jiných okolních míst, kteří se na výletech svých stavují v Poljčách velmi rádi. Ceny hôtelní jsou dosti mírny.

Kráčejíce příjemnou stezkou pod brdem dojdeme za malých deset minut do Begunů, povětší to vesnice s poštou, obecním a farním úřadem a se školou. I tam nalezneme dosti značný počet obyvatelů městských, kteří se ubytují buď v menších hostincích neb u vesničanů samých. Begunci jako všichni Gorenci jsou lidé průmyslní a mnozí z nich zabývají se mimo polní hospodářství i průmyslem. Nejdůležitější je průmysl soukenický. Tamní soukenné továrny jsou opatřeny novějšími stroji a vyrábějí zboží, které se valně neliší od zboží vídeňského, ač jsou ceny jeho mnohem nižší.

Beguny bývaly druhdy majetkem zlopověstné v Kráňsku a v Chrvatsku rodiny Kacijanerovy. Na konci dědiny, právě při vchodu do soutěsky, kterou jde cesta do uzavřených končin karavanských,

vyčnívají dnes ještě docela patrné trosky prostranného zámku mocných těchto pánů feudálních. Po někdejších vlastnících jmenují se trosky tyto německy Katzenstein, lid však je zná pouze buď jménem Starý hrad nebo Bílý kámen, podle skály totiž, na které byl hrad vystavěn. Pozorujíce tyto pomníky smutné minulosti, vmyslili jsme se v dobu slavené tolik od některých lidí romantiky. Zdálo se nám, že se na vysoké oné věži prochází stráž a že slyšíme hlas její trouby. Z oken jako bychom slyšeli rozpustilý křik a lomoz rozkošnického panstva a oním zamřižovaným otvorem jakoby k našim uším doznívaly hrozné zvuky nešťastných obětí panské pýchy. — Vzpamatovali jsme se. Byl to pouhý sen. Uplynulo již přes dvě stě let, co se opuštěné tyto zdi znenáhla boří. Páni si vystavěli nový zámek na rovině před dědinou, ale dnes tu není ani toho; prostranný zámek přetvořen v ženskou trestnici pro země slovinské a pro Dalmacii. Pěkná to „vzájemnosť" chrvatsko-slovinská.

Hodinu cesty od Poljči zdvihá se prostřed rovného pole nepatrný pahorek, na kterém stojí starý kostelík s malou vížkou. Vše je tak prosté, tak jednoduché, že by si člověk prostějšího kostelíčka v našich zemích ani nepomyslil. A přece nás tento starý chrámek dojímá více, nežli mnohý krásně vypravený kostel městský, poněvadž pěknému tomu kraji sluší jako básníku pěkná myšlénka. Hned za pahorkem skrývá se v ovocném stromoví vesnice Vrba, rodiště nejznamenitějšího básníka slovinského, Františka Preširna. Sešli jsme tedy od kostelíčka do vsi a již na prvním domě četli jsme na zazděné mramorové desce, že se tam r. 1800. narodil básník Preširen. Jest to prostý slovinský domek s malými okny a dochovou střechou. Stanuli jsme. Svatým nám bylo místo, kde se národu tak povrhovanému narodil pěvec tak slavný, že se nesmrtelným jeho výtvorům klanějí i sami nepřátelé jeho. Zahloubali jsme se do všelijakých myšlének; bol a zármutek básníkův zmocnil se i našich útrob a smutni vrátili jsme se domů

Z Vrby podniknut výlet na Kamennou Gorici Rovnou cestou kráčejíce dospěli jsme za nějakou čtvrť hodiny do starého knížského města Radovljice, jehož největší znamenitosť je asi ta, že má 664 obyvatelů. Jest tam také dosti slušný gothický chrám, který je zevnitř obnoven, ale obnovení to svědčí, jak dobré jest svěřovati věci takové zkušeným odborníkům. Zmínky zasluhuje ještě zámek hrab. Thurna s krásným parkem, který je obecenstvu za každé doby přístupným.

Z Radovljice je překrásný pohled na Sávu, již s krásnou okolní krajinou sledovati možno až k jezeru Bledskému.

Na další cestě mění se krajina co chvíli, až se konečně zrakům našim objeví celé gorenské údolí. Kamenná Gorice není ovšem nic zvláštního. Vše, co tam viděti, svědčí o bídě obyvatelstva. Památná však je tím, že se tam narodil slavný slovinský malíř Mat. Langus a dr. Lovro Toman, kde byl podle přání svého i pochován, jak o tom svědčí pomník nedaleko dveří chrámových. Kéž sešle Bůh Slovincům takových mužů více!

Rozmluvy s hrab. L. N. Tolstým.

Podává V. Vogezskij.

(Druhá řada.)

II.

Z rozmluv s hrabětem Tolstým o náboženských otázkách nabyl jsem úplného přesvědčení, že on dokonce není sektář ani pokrytec a také ne formalista-scholastik u věcech víry, jak o něm soudí většina našich vzdělanců. Víra, jakožto smysl života, jest nerozlučitelna s bytostí člověka a nemůže mu býti zevně vnucena — toť jedna z hlavních zásad hraběte Tolstého. Jeho žádnou měrou nelze nazvati metafysikem v užším, vlastním smyslu toho slova. Naopak, ve svých úvahách on neustále se snažil přejíti k vezdejším a nevyhnutelným otázkám životním. Z dávnověkých filosofů líbí se mu Sokrates, Zeno, na díle Plato, tedy ti myslitelové, kteří ve svých spisech měli na zřeteli především mravní stránku lidstva, ethiku. Nikde však učení o pozemském štěstí a blaženosti lidské není vysvětleno tak jasné a tak mohutně, jako ve slovích Spasitelových, a hrabě Tolstoj se přesvědčil, že učení Kristovo jest ze všech nejvyšší a nejdokonalejší. Lev Nikolajevič myslí, že mínění mnohých, že život lidský jest zlo, má původ svůj v tom, že člověk nevykonává, čeho na něm vyžaduje jeho přirozenosť. Přesycený, nečinný život působí na organism, na duševní činnost člověka, převracuje jeho soud o světě vůkolním, skrývá všecko, cožkoli jest opravdu dobré, a nevyhnutelně v něm vzbuzuje myšlénku, že život jest zlo, z něhožto se třeba vyzouti. Zkrátka, zlo životní vyplývá z nepravidelnosti a nepřirozenosti stavu toho nešťastného člověka, který uznává toto zlo. Případnými příklady vysvětloval hrabě svou myšlénku, mluvě takto:

„Poznal jsem, že, chci-li porozuměti smyslu života, jest mi především dosíci toho, aby život nebyl prázden veškerého významu, a pak teprve musím jej pochopiti rozumem. Dovtípil jsem se, proč jsem tak dlouho chodil okolo tak zřejmé pravdy, že totižto, chce-li někdo přemýšleti a mluviti o životě člověčenstva, dlužno přemýšleti a mluviti o životě člověčenstva, nikoli však pouze o životě parasitů života. Pravda tato vždycky byla pravdou, jako dvakrát dva jsou čtyři, ale já jsem jí neuznával, protože přijav za pravdu, že dva násobeno dvěma se rovná čtyřem, právě tím jsem musil uznati, že nejsem dokonalý. Mníti se pak dokonalým bylo pro mne důležitějším a přednějším nežli $2 \times 2 = 4$. Nyní se mně vše stalo zřejmým. Kdyby kat, který ztrávil veškeren svůj život v mučírně a na popravišti, nebo notný piják nebo blázen, sedící celý svůj věk ve tmavé, špinavé komůrce a domnívající se, že zahyne, jakmile z ní vykročí — kdyby se sám sebe otázal: „Co jest život? — patrně nemohl by na tuto otázku obdržeti jiné odpovědi než tu, že život jest svrchované zlo; bláznova pak odpověď byla by úplně správna, však pouze pro něho.“

„Za našich časů,“ podotkl jsem, „s těžkem by se dali najíti úplní atheisté. Každý uznává první počátek všeho a málo kdo bude upírati,

že život všehomíra se vyvíjí dle něčí vůle a že kdosi tímto životem veškerého světa a životem naším vykonává svou jakousi práci.“

„Zajisté,“ dosvědčil hrabě; „ale chceme-li míti naději, že porozumíme této vůli, jest nám především plně poddati se jí a konati to, čeho na nás žádají. Nebudu-li pak činiti, čehož ode mne žádají, nepochopím také nikdy toho, co chtějí ode mne a, toť se ví, ještě méně, čeho vyžadují od nás všech a od celého světa. Kdyby otrhaného, hladového žebráka nalezli na křižovatce, přivedli v kryté místo pěkně zařízeného závodu, dali mu najíst a napít i přikázali, aby pohyboval nahoru i dolů jakýmsi bidlem, bude patrno, že žebrák musí dříve hýbati bidlem nežli bude s to, aby pochopil, proč byl přiveden, proč zdvihá toto bidlo, dobře-li je zařízen tento závod. Bude-li hýbati bidlem, uvidí, že toto bidlo přivádí v pohyb pumpu, že z pumpy jde voda, že se voda rozlívá po záhonech; potom jej odvedou od pumpy a dají mu novou práci; on bude sbírati ovoce a, přecházeje od nižší práce k vyšší, vždy víc a více bude chápati zařízení celého závodu a, maje v něm účastenství, nikdy si nebude lámati hlavy nad otázkou, proč je tam a za jisté nikterak nebude činiti předhůzek hospodáři.“

Po těchto slovích hrabě, připadnuv na svou starou myšlénku, pokračoval:

„Vždyť nehanějí hospodáře ti, kteří činí jeho vůli — lidé prostí, pracovití, neučení, ti, které my považujeme za hovada; my pak mudrci neodříkáme se stolu hospodářova, ale nekonáme, čehož od nás žádá hospodář, a místo abychom se přičinili se pracovali, sesedli jsme se do kola a mudrujeme: „Proč bychom měli hýbati bidlem? Vždyť jsou to hlouposti a nesmysl.“ Hle, takovým způsobem nám konečně vlezlo do hlavy, že hospodář není rozumný nebo dokonce, že ani není žádného hospodáře, a že jenom my máme rozum; jenom se nám zdá, že nejsme k ničemu a že bychom se měli nějak sami sebe sprostiti.“

Hrabě po dlouhých trapných pochybnostech přišel ku přesvědčení, že rozum lidský má jisté, určité meze, že však induktivně můžeme alespoň poněkud vniknouti v obkličující nás tajemství. V té věci hrabě částečně se shoduje s positivisty, ale v jeho názoru světovém je viděti širší rozhled a méně suchopárnosti. Ba opravdu, nám Rusům methoda Baconova nikdy se nemůže zdáti zúplna neomylnou již z té příčiny, že jako z milionu lidí není dvou docela stejných, tak i z milionu pokusů nelze najíti dvou mathematicky zevrubných pozorování. Proto vědění naše zajisté není spolehlivé, nýbrž podmíněné. Pouze rozbližujíce se vůkol sebe a všecko přibližně uvažujíce, budeme s to, abychom se dopídili pravdy, která taktéž s našeho lidského stanoviska je podmíněna. Totéž řekl mi také hrabě Tolstoj, obrátiv svůj zřetel k nejbližšímu okolí, k bidlu u pumpy, jinak — k lidskému žití.

„To, že jsem poznal chybu rozumového vědění,“ pravil hrabě, „pomohlo mně osvoboditi se od příjemného, ale daremného mudrování. Přesvědčení, že znalosť pravdy možná najíti pouze životem, povzbudilo mne vzíti v pochybnosť pravidelnosť mého života; zachránilo mě však jen to, že jsem se dovedl vyrvati ze své výminečnosti a že, spatřiv život prostého lidu, jsem pochopil, že právě toto jest opravdový život. Viděl jsem, že, chci-li porozuměti životu a jeho významu, jest

mi vésti skutečný život, ale ne život parasita, a že přisvědčuje tomu významu, který mu dává opravdové lidstvo, musím se spřáteliti s tímto životem a ohledati pravosť jeho..."

Takto jsem ze slov Lva Nikolajeviče srozuměl, že veškeré jeho myšlénky jsou nyní obráceny na život, na poměry lidské, a že nejvroucnějším jeho přáním je to, aby úplně byla vykořeněna a zničena křivda, zlo, lež násilí atd.

Jako ku potvrzení všeho, co bylo řečeno, vypravoval mně hrabě svůj sen, obsahující v přehledném souboru vše, co vzrušilo jeho srdce a rozum za několik let trapné duševní práce. Hrabě si zapsal tento sen, mně pak se podařilo nejenom slyšeti jej, nýbrž i opsati v té podobě, v jaké je přidán k jednomu ze spisů slovutného tvůrce: „Vojny a míru."

„Tento sen," pravil hrabě, „představil mně stručně vše to, co jsem přetrpěl a vylíčil, a proto se domnívám, že těm, kteří mně porozuměli, vypravování toto obnoví, vysvětlí a shrne v jeden celek vše, co bylo dříve tak obšírně vyloženo. Sen záležel v tomto: Zdá se mi, že ležím na posteli a že mi není ani zle ani dobře. Ležím na zádech. Avšak ve mně vzniká myšlénka, dobře-li se mi to leží; i zdá se mi, že nohám něco vadí: buď je postel krátká nebo nerovná — slovem něco vadí. Pohybuju nohama a zároveň počínám přemýšleti, jak a na čem to ležím, což mně do té chvíle nepřišlo na mysl. Co tak prohlížím svou postel, vidím, že ležím na pletených provazových popruhách, přivázaných k pelestem postele. Chodidla leží na jednom takovém popruhu, lýtka na druhém — zkrátka, nohám se to špatně leží. Připadá mně, že se tyto popruhy mohou popostrčiti a začínám nohama odstrkovati krajní popruh; myslím, že mi tak bude pohodlněji. Avšak pošinul jsem jej příliš daleko, chci ho dostati nohama, ale při tom hnutí vyklouzne pode mnou druhý popruh a nohy svěšují se dolů. Snažím se veškerým tělem přijíti do předešlé polohy, jsa pevně přesvědčen, že toho hnedle docílím, ale při tomto novém pohybu vysmekují a pošupují se pode mnou ještě jiné popruhy, i vidím, že začíná býti zle: celá dolní část těla klesá a visí, nohy nedosahují do země. Držím se pouze vrchní částkou zad a počíná mně býti nejenom nevolně, ale i jaksi úzko. Teprve v tento okamžik se ptám sama sebe na to, co mne dříve nenapadlo. Táži se, kde a na čem to ležím? Počínám se rozhlížeti a nejdříve se dívám dolů, tam, kam se sklonilo mé tělo a kam zajisté za malou chvíli upadnu. Hledím dolů a nevěřím svým očím. Nalézám se ve výšce, kterou nelze přirovnati k nejvyšší věži nebo k ohromné hoře, ale ve výšce, jaké jsem si nikdy ani představiti nemohl. Nemohu ani pochopiti, vidím-li něco tam dole, v té bezedné propasti, nade kterou se vznáším a kam počínám klesati. Srdce se mi svírá a po mně jde hrůza. Strašno podívati se dolů. Cítím, že budu-li tam hleděti, v tu chvíli sjedu s posledního popruhu a zahynu. Nedívám se, ale od toho je mi ještě hůře, protože přemýšlím o tom, co se se mnou stane, až se svezu s posledního popruhu. I znamenám, že hrůzou ztrácím poslední podporu a pomalu sjíždím po zádech vždy níže a níže. Ještě okamžik — a bude po mně veta. V tuto chvíli přišlo mi na mysl: „To nemůže býti pravdou. Je to za-

jisté pouhý sen: procitni." Chci se probrati ze spaní — nemohu. Co mám dělati? co si mám počíti? ptám se sama sebe a hledím vzhůru. Tam nahoře jest také propasť. Vzhlížím k této propasti nebeské a snažím se zapomenouti na propasť pode mnou — a skutečně na ni zapomínám. Nekonečnosť pode mnou odpuzuje mne a děsí, nekonečnosť nade mnou mne k sobě vábí a utvrzuje. Visím zrovna tak, jako dříve nad propastí na posledních popruhách, které se pode mnou ještě nevysmekly, vím, že visím, ale pohlížím jenom vzhůru — a strach můj mizí. Jak to už bývá ve snách, jakýsi hlas mně šeptá: ‚Všimni si toho! To je to!' I hledím pořád a pořád do nekonečné výše a cítím, že se upokojuji; pamatuji si dobře vše, co bylo, a připomínám si, jak se to všecko sběhlo, jak jsem ševelil nohama, jak jsem zůstal viseti, jak jsem se zhrozil a sprostil hrůzy tím, že jsem počal hleděti nahoru. I táži se: ‚Dobrá, ale nyní co si mám počíti? vždyť visím, jako prve!' Rozhlížím se a celým tělem svým znamenám ten bod podpory, o který se opírám. Nabývám přesvědčení, že již nevisím a neklesám, ale pevně se držím. Ptám se, jak se držím. Hmatám kolem sebe, ohlížím se a vidím, že pode mnou, zrovna pode středem mého těla, jest jeden popruh a že, dívaje se nahoru, spočívám na něm ve velmi bezpečné rovnováze, že mne tento popruh držel i dříve. V tuto chvíli, jak to bývá ve spaní, představuje se mi onen mechanism, který mne drží, zcela přirozeným, pochopitelným a nepochybným, ačkoli ve skutečnosti nemá žádného smyslu. I ve snách se divím, že jsem mu dříve neporozuměl; vychází na jevo, že v hlavách u mé postele stojí sloup a že pevnosť toho sloupu je nade vši pochybnosť postavena přes to přese všecko, že není; na čem by tento sloup mohl státi. Dále je k sloupu přivázán jaksi podivně a zároveň prostě provaz se smyčkou a, leží-li kdo v ní prostředkem těla a dívá-li se vzhůru, nemůže býti o pádu ani řeči. Všecko to bylo mně zřejmo, i byl jsem rád a spokojen. Zdálo se mi pak, jakoby mně kdosi řekl: ‚Dej si tedy pozor, nezapomeň!' Potom jsem se probudil."

Takový byl sen hraběte Tolstého, a zajisté většina jej pochopí stejným způsobem. Já mu rozumím takto: Nekonečnosť dolů a hrůza před upadnutím jest záporná filosofie, neodolatelně vlekoucí hraběte k smrti, která je zcela odporná živé bytosti s nezkaženým organismem. Patření na bezkonečnosť v opačném směru jest život bez názorů Schopenhauerových, jinými slovy — víra v život a v učení o životě Spasitelově. Třebas neměl sloup, na němžto je připevněna smyčka a popruhy, zdánlivě žádného základu, on zachovává člověka k životu, a na tom jest dosti. Spravedlivý život, t. j. život plný snažení, bez urážky a násilí, poskytuje člověku sebevědomí a důvěru v život, v udržování jeho. Potřeba rozeznávati život od existence. Život jest souhrn těch neb oněch projevů lidské nebo jiné činnosti, existence pak čili bytí samo v sobě je prosto všeliké činnosti aktivní. Kámen existuje, ale nežije. Hrabě Tolstoj hledí rozděliti život na pravidelný i nepravidelný.

„Opravdu," vysvětloval mně, „ptačí život záleží v tom, že pták lítá, hledá si pokrm, dělá hnízdo; když vidím, že to vše pták dělá, raduji se nad jeho radostí. Život kozy, zajíce, vlka zakládá se na tom, že se živí, rozmnožují, pečují o svá mláďata; a když to tak

konají, vzniká ve mně pevné přesvědčení, že jsou šťastni a žití jejich že jest rozumné. Co pak má činiti člověk? Jemu podobně jako zvířatům náleží pečovati o živobytí s tím pouze rozdílem, že on zahyne, staraje se o ně sám — jemu jest dobývati ho nejenom pro sebe, ale pro všechny. I když tak jedná, v duši jeho vzniká pevné vědomí, že je šťasten, a že jeho život je rozumný."

Počal jsem rozuměti hraběti a musel mu v nejednom ohledu dáti za pravdu. Vskutku, on nečinil násilí mému přesvědčení a mé vůli. Pravil: „Ty věříš v něco — věř, já nemám práva ničiti tvou víru a vnucovati ti jinou. Avšak přál bych si, aby to, co se mi v lidských poměrech zdá býti nejlepším, bylo uznáno i tebou i všemi, kteří mne vyslechnou. Touto pak nejlepší věcí, jak jsem se přesvědčil, není asketism, jak se domnívají mnozí neznalí mého smýšlení, nýbrž pokud možná úplný duševní a materialní blahobyt člověka, zakládající se na jeho osobní práci, nikoli na škodě bližního." Vzpomněl jsem si při těchto slovích na veškeré ty předhůzky, které se sypaly na hlavu hraběte, když naše obecenstvo poprvé se dovědělo, že hrabě Tolstoj nepíše jen romány, ale hlásá ethické pravdy, vysvětluje poměry lidské, zanáší se otázkami o práci a jistině atd. Přišla mi na mysl slova Lva Nikolajeviče k jednomu z jeho přátel v onu dobu trpkých pro jeho citlivou duši výčitek, ano i úšklebků. (Pokračování.)

Neznámá.

Črta ze života Zygmunta Krasińského.

Napsal František Kvapil.

(Dokončení.)

Lze poznati z tohoto úryvku, že jej psal netoliko vášnivý milenec, ale především také snílek, který tuto číši bolestných dojmů pil s nedočkavostí a snad i s mimovolnou, bezděčnou zálibou. Jinak bylo na její straně. Tam jevil se život v celé tragické příkrosti s důslednostmi, jimž nebylo možná se vyhnouti. Co dělo se v té důvěřivé, srdci vše obětující ženě, ocenil Krasiński teprve o tři léta později, když v římské Kampanii psal dojímavé, srdcervé verše, jež klade v její ústa:

„Vše pro tebe již ztratila jsem v žití!
Já opustila pro tebe své děti,
ač Bůh mi kázal věčně u nich dlíti —
v jich nyní stranu moje duše letí!
Kde jejich kolébka, kde smavá líčka?
Kdo rusé jejich vlásky splétá, hýčká?
Ač nadšený tvůj hlas mi pomoc věstí,
přec tolik nevzníti v mém srdci štěstí,
co sen jich němý, vzdech, jejž duše vyčká!
Viz! Já též mohla čista být a svata,
teď kletba věčná za mým krokem chvátá!
Mým dětem otec neodpoví, plaše
když zeptají se: „Kde jest matka naše?"
Tak trpce, zimno mi a temně v duši —
leč myslívám, že hořký pláč můj vzruší

andělů srdce... Chvíle smrti siná
však odbila a muka moje střeží.
Bol zmírání se v ňadra má již vtíná,
a boží prst již na čele mi leží.
Zdaž ty, mne milovav, zde opuštěnou
též zradíš mne? Tu, již jsi nezval ženou,
a která víc ti byla nežli žena,
milenka, sestra — nad všeliká jména,
jež lidé kdy jen svaté lásce dali —
vždyť lidé lásky nikdy nepoznali.
Já lásku znám — jež mukou pekla mrazí,
když slza v oku vyplakaném schází!
Dej mi svou ruku! Ať vím, že jsi při mně —
tys velký, krásný, máš zrak archanděla,
když marná pýcha nehyzdí ti čela
a pravdy svit jen září s něho v hymně!
Dej mi svou ruku — slyš! Zde, přeji sobě,
u římských trosek pochováš mne v hrobě,
jejž pahorků lem ovíjeti bude
a krýti břečtan, hlohu květy rudé...
A v bílý kámen vryješ na ruinu
pak prosbu k Bohu, pod cypřiši v stínu
ten kámen za mou by se modlil vinu!"

Hluboká melancholie zmocnila se její duše. Nebyla s to, žíti dále v podobné nejistotě, vydána za kořisť klevetivé chásce nejrůznějšího druhu. Chtěla rázem vše ukončiti, překaziti, aby jinými byla obviněna a potupena. Nezbylo než učiniti krok rozhodný. Jakého byl způsobu, sděluje s přítelem opět Krasiński v jednom ze svých listů:

„Ona za deset dní odjede. Já ihned potom. Co jsem vytrpěl, o tom nemáš ponětí. Jak jsem byl šťasten, taktéž zřídka kdo býti může. Ale to štěstí je onoho druhu, které zabíjí spíše než aby sil přidávalo. Co mi nejmilejšího z toho všeho zůstalo, jest představa, že šlechetnější ženy na světě není, a přesvědčení, že takového srdce marně bych již v životě hledal. Ah! co mi život otravuje, je to, že ona si umínila vrátiti se domů. Muž ví všecko. Ona mu sama vše psala. Ví tudíž, co ji čeká. Ale pokládá za povinnosť odvésti mužovi děti a trpět. Vidí v tom jakýsi způsob pokání. Ale nebude míti sil a zemře... Již teď několikráte za den omdlévá, bledá jak mrtvola, neb rozpálená jako v horečce. Ale krásná vždy a sladká, andělsky sladká! Lidé to nazývají poblouzením, kněži hrozí za to peklem, ale což jestli to poblouzení již samo v sobě peklo svoje zavírá? Jestliže květ tím samým, že se na chvíli rozvinul, musí schnout a umírat? Bídný to svět, v němž jediné štěstí nazvali zločinem a bídná společnosť, která, aby se udržela, musí lháti... Za několik dní skončí se moje mladosť, vesna života mého. Začne se druhá polovice existence: rozum, jak lidé říkají, rozšafnosť! Což u některých znamená podlosť, u některých hlupstvo, a zřídka u kterých ctnosť..."

Nelze než obdivovati se přímosti a šlechetné, žádné oběti se neštítící povaze družky Krasińského, která za svoje provinění v očích světa tak trudnou uložila sobě expiaci. Za tu lásku, jež přinášela jí čím dál více hoře než radostí, které však nemohla

a nechtěla se vzdáti, volila podstoupiti již na té zemi očistec nejtrpčích strastí. Sama před svým manželem se obžalovala. Jaký život ji očekával? S jakým pocitem mohla přivinouti k srdci své děti, jaké myšlénky bude v ní buditi pohled na ty malé, rozkošné rusé hlavičky? Vše stane se jí odříkáním, trestem nejbolestnějším. Jen u žen římských v nejdávnějším starověku nalezneme tolik energie, tolik pevné nezvratné vůle. Již tímto činem očistila se před každým soudem budoucnosti.

Jinak bylo u Krasińského. Čím výš milenka jeho stanula v ohledu morálním, tím více vlastní jeho osobnosť ustoupila v pozadí. Všecky ty neblahé okolnosti doléhaly na něho ovšem velmi těžce. Ale přes to, že chápal i oceňoval dosah skutku, jejž vykonati si předsevzala, nepocítil plně hluboké jeho tragiky. Obsah jeho listů z té doby oplývá sarkasmem, nespokojeností, ale také vyzírá z něho jistá choutka své žití dramatisovati. Jest v tom dojista cosi patheticky divadelního, když píše: „V těchto dnech lós mojí duše se rozhodne. Buď vznítím v ní jiskru, nebo všecky síly sebrav stvořím sobě ideálně nějakou bytosť, kterou bych miloval, a dám jí tvar, neb konečně se přesvědčím, že jsem hlupákem na věky a rozkážu sobě udělati maličký sarkofag ze želvoviny s nápisem dne, v kterém jsem se s ní rozloučil, a vespod bude: „Den smrti mého rozumu.“ Ale co budu dělati potom? Či svině budu pást, či stříhati ovce, či na bubeníka se vycvičím, aneb, jako můj ujec, založím továrnu na hrnce? Tolik cest přede mnou a já váhám? Ne, — ne. Zřídím sobě spodky à la général Alexandre i dlouhý plášť a budu z něho sypati žemle vídeňským lazarům. Anebo... ožením se, usadím se v Římě, kachny z Haliče uvedu do Coliseum a budu přepisovati elegie své ženy nad nimi.“

Není zde němého, těžkého žalu, té bolestné odhodlanosti, která hroty svoje zapouštěla do duše oné, jež pravila: „I já jsem mohla čista být a svata...“

Podrobných zpráv o tom, jaký vedla život milenka Krasińského, když „odvedla manželu svému děti svoje“, nemáme. Ten celý svět nekonečného morálního utrpení zahalen před námi neprostupnou rouškou. Jen v listech Krasińského nalézáme řídké, ale vždy smutné toho sledy. V letech 1836 i 1837 trvá vše beze změny a přes mnohé nesnáze několikráte bylo jim možno se setkati. Avšak ponenáhlu vkrádá se v jejich lásku nový, rozrušující živel. Ve slovech básníkových, když o své milence vzpomíná, znáti začasté jakýsi tlumený hněv, jakousi lítosť nadevším, co se mezi nimi událo. Zdá se, že básník s letorou svojí živou, nestálou, vždy nových dojmů vyžadující, přes všechno umíněné přemáhání se v passivní své úloze nemohl najíti blaha, o němž blouznil. V jeho lásce vedle vroucího srdečného citu též zhusta důležitou roli měla obraznosť. A není divu. Tužby mládí ozývaly se v něm mohutně, lačnil po svěží nespoutané radosti, po úsměvu a štěstí — místo něho však odkrýval v duši své jenom vzpomínky zažitého příkoří.

A budoucnosť? Ta byla úplně beznadějná.

Nelze popříti, básník náš chladl zvolna, ale nepřetržitě. Milenka jeho dojista zasloužila vášně hlubší a vytrvalejší. Vždyť také ona více ztrácela. Krasiński, což plně sluší uznati, nepoddával se této mimovolné únavě bez odporu. Ještě r. 1837. psal příteli po opětném s ní setkání se: „Viděl jsem ji po tři dni; co z toho vidění zůstalo v mém srdci, ostatku mého života bude druhem: soužení, smutek, oddanosť... Řeknu ti, že bys ji nepoznal: hoře i choroba tak ji přetvořily. Tím dražší je pro mne. Její oči z blankytných v temné přihaslé se změnily. Krása lící zůstala, ale mrtvá, ustrnulá, a v duši nic, kromě stálého žalu, stálých muk a lásky ke mně. Chci přestat o tom mluviti a nemohu."

Z několika těchto slov vyzírá plasticky zlomený, neblahý život milenky Krasińského. Je to tvář Nioby, tragicky stažená maska hrdinek Euripidových. Zapadlé, hasnoucí její oko více nám zjevuje, nežli proud nářků nejvýmluvnějších. Nicméně zůstala krásnou — zbožňování hodnou. Krasiński však jediný výslední dojem si podržel, ten totiž, že pro budoucnosť mu nezbývá nežli soužení a hoře. Teprve na konec ještě dodal: oddanosť. Ale buď jak buď, byl si vědom toho, co činiti mu velí česť a také ve zkoušce ohněm, která pro něho hned v zápětí se připravovala, zůstal vítězem.

Generál Krasiński, otec Zygmuntův, pokládal synův milostný poměr za pouhou mladickou avanturu Z počátku si ho valně ani nevšímal. Teprve když se stával známějším a v kruzích aristokratických budil pozornosť, umínil si všemu rázem učiniti konec. Starý voják, povahy despotické, přivyklý u svého syna k bezvýminečné poslušnosti, hřešící nejednou na jeho oddanou a ku každé oběti ochotnou lásku, nad to ještě plný ctižádosti a snův o synově kariéře, měl za to, že stačí pouhý rozkaz, aby mu všecko jinošské blouznění vyšumělo z hlavy. Rozhodl se starým polským obyčejem syna oženiti, neboť to dle šlechtických tradic bývalo nejlepším receptem proti přechmatům mladého mozku. Sám, v nejmenším na něho se neohlížeje, vybral Zygmuntovi nevěstu.

Avšak zmýlil se. Odpor byl mnohem tužší nežli se nadál. Krasiński odmítl návrhy otcovy určitě a rozhodně. Zmiňuje se o této záležitosti, podotýká však, ne bez tajného stesku, že dívka byla „krásná jako anděl. sličné podstaty", že všecko v ní připovídalo dobrou ženu, „i směr ducha, i přirozenosť, i vychování". Nebyla to slova lásky vášnivé a plným plamenem vybuchující, leč spíše cit pouhé chladné povinnosti, rozpak ozvavšího se svědomí, když 6. května 1837. psal z Vídně hraběti Sołtanovi: „Buď mým soudcem — víš, jak velice jsem milovat tam tu a znáš všecky koleje s ní prošlé. Ona zahrnula veškerou moji minulosť, ale v ní není pro mne žádné budoucnosti. To jsem věděl vždycky; ona to cítila rovněž jako já. Ale pro ni jsem já vším, ač daleký, ač ničím codenním, praktickým nedotýkající se její okolí; vším, neboť jsem ji před lidmi i před vlastním její svědomím pozbavil pokoje, vyhnal ji morálně z domácích prahů, neboť mi ona všecko obětovala a dnes jest nešťastnou, bez dří-

vější oddanosti k životu, jemuž byla přivykla, bez dřívější spokojenosti srdce i rozumu... Nyní jedinou její úlevou, potěchou jest myšlénka, že jsem ji nepodvedl, ale že jsem ji miloval; myšlénka, že se obětovala pro někoho, jemuž hodno bylo oběť tu přinésti. Kdybych s jinou se oženil, probodl bych ji srdce na věky. Nepochopila by nikdy, že možno pojmouti ženu jinou a jí zůstati přítelem, bratrem a milovati ji srdcem, vděčností. Kdybych se oženil, připadalo by jí, že ztratila dobrou pověsť a snad i spasení své duše pro hříčku měnlivého člověka..."

Toto vyznání, jak ze všech okolností souditi můžeme, upřímné podává nám hlubokou i věrnou perspektivu v duševní stav obou milenců.

Milenka Krasińského, posvětivši svůj život velké a vášnivé, byť scestné svojí lásce, mimo ni nemá jiné myšlénky, jiného štěstí na zemi. Od počátku až ke konci jeví se touž šlechetnou, hrdinsky trpící ženou, která dovede pro toho, k němuž přilnula na věky, nésti každé břímě i každou útrapu. V něm soustředila veškerou poesii, všecko blaho svého života a nemyslí na jiné. Silou, která ji podpírá, aby nad stroskotaným mírem své duše nezoufala, jest přesvědčení, že ji Krasiński neoklamal. Nečiní mu výčitek, vše, co následuje, přijímá s resignací. Ale básník-psycholog dobře uhodl, že jí k tomu nevyhnutelně potřebí mravní opory — jeho neproměnlivé stálosti. Tím hůře, že sám pro odmítnutí nevěsty otcem vnucované nemá jiného motivu. V srdci svém nenašel žádného něžnějšího výrazu, nežli to, že ji miloval (a snad již nemiluje!) a kdyby se oženil, že by se domnívala, že pohřbila svoji dobrou pověsť i spasení své duše pro člověka vrtkavého. Věda, že by ji takový čin jeho zdrtil, odřekl se manželství a jeho radostí. Avšak v jakém tonu o všem píše! Při každém slově znáti, že ho již poměr ten unavuje a tíží nesnesitelně. Praví otevřeně, že v ní pro něho není žádné budoucnosti. Což dříve o tom nevěděl? Nemohl-liž hned z počátku, když ji strhl ve svou žádostivou náruč, si představiti, k jakým koncům důsledně dojde? Rád by jí byl pojednou toliko přítelem a bratrem, chtěl by za ty předešlé dni opojivého štěstí odpláceti — vděčností. Sám dojista netušil, píše uvedený list hraběti Sołtanovi, jak záhy vykouřilo se mu ze srdce dřívější nadšení, jak chudou a nestálou byla jeho láska! Lze si ovšem psychologicky vysvětliti, ač nikoliv zcela omluviti jeho ochladnutí přirozenou reakcí, která musila nastati při nenáhlém vystřízlivění. Čím dále, tím patrněji však vysvitá, že tu, která pro něho vše ztratila, nemiloval tak, jak zasluhovala. Bylať hodna lásky největší, nejobětavější. Ale láska Krasińského kotvila více ve fantasii, více po vzrušujících dojmech, nežli v srdci. Nové důkazy toho nalézáme hned v zápětí v další jeho korrespondenci.

Na zprávu, že se má s milenkou opět setkati, zmocňuje se ho jakási obava. Stěžuje si, že ho trýzní stálými přechody od vášnivých výbuchů k mrazivé obojetnosti, že láska nestojí za nic, že toliko přátelství změnám nepodléhá. Zdá se tudíž, že družka

jeho prozírala jej naskrz, že tušila, co se děje v jeho duši. Předvídala s neomylným bystrozrakem milující ženy, že ho k ní poutá už jenom povinnosť, nic více... Povinnosť! Mimoděk napadla nám scéna z „Nebožské komedie", jejíž hrdinka Marie, má mnohé rysy, výrazně upomínající na neblahou milenku Krasińského. Skorem věštecky nakreslil tam básník toto místo:

„Muž.
Vím, že jsem povinen tě milovat.

Žena.
Dobil jsi mne tím jediným: ‚Jsem povinen'. — Ach! raději dodej a řekni: ‚Nemiluji'! Alespoň budu již věděti všecko — všecko!"

Nicméně Krasiński přes všechen vnitřní odpor hleděl si namluviti, že láska jeho neochabla. Píšeť ještě roku 1838.: „Nemilovati ji není v mé moci. Čím slabší, čím smutnější, čím více ztrácí krásu dřívější, tím mocněji lne k ní moje srdce... Celý den minul mi s ní jako sen, plný tesknoty. Časem, když se zamyslí a hledí Bůh ví kam, a sní Bůh ví o čem, řekl bys, že počíná lethargie temného šílenství. Tehda se mi srdce krájí, tehda ruce jí celuji s prosbou, aby promluvila, a cítím v duši slzy, ač jich nemám v oku. A za dva dni ji musím zůstaviti samu, samu na světě..." Ale v témž listě k hrab. Sołtanovi ze dne 19. května 1838. dodává hned v zápětí: „Ó Adame! neblahý ten, kdož s naivností děcka, s blouzněním o šlechetnosti sáhl na cizí práva, ženu od muže odtrhl, matku od dětí... Já jsem to učinil, mysle šílený, že na této cestě poesie a vesna; nyní hluboko jsem ponížen před sebou a ona před světem... Buď co buď, ty ani na ni, ani na mne nehodíš kamenem."

K těmto slovům již netřeba vysvětlení.

Téhož roku ještě mělo se vyplniti, čeho se milenka Krasińského obávala. Zygmunt k naléhavé žádosti otcově přijel do dědičného sídla Krasińských Opinogóry a tu užito všech prostředků, proseb i hrozeb, výčitek i rozkazův, aby básník přerušil s ní veškeré styky. Generál Krasiński snažil se s veškerou energií svého ducha, aby syna vyprostil z obtížné a trapné situace, která již oběma stranám byla zdrojem toliko neustálých strastí. Tenkráte s výsledkem se neminul. „Po třech nedělích nic při mně nemoha vymoci", píše v té příčině básník, „otec k ní (na Volyň) se odebral a prosil ji o to samé. Pochopíš opět, že tak, jak já svoliti jsem nemohl, nemohla ona nesvoliti. Otec můj se vrátil přivážeje mi několik slov od ní, psaných chvějící se rukou, v kterých praví, že musila shodnouti se s tím, aby naposled těch několik slov ke mně napsala."

Od těch časů dovídal se Krasiński o milence pouze prostřednictvím některých přátel, a to ještě velmi zřídka. Nesblížili se již nikdy. Básník dosti dlouho litoval nebohé a trpce si vyčítal, že stal se příčinou těžkého její osudu. Avšak rovněž z plné

duše si oddechl. Bylo mu, jakoby veliký balvan spadl s jeho hrudi. Opravdu lze se diviti, že tak brzy a navždy zapomněl na tu, s kterouž „přebyl tolik kolejí“. Cítil se volným, ač ještě v prsou ozýval se chvílemi trpký stesk. Vnitřní spokojenost, tiš jakási u něho nastoupila. Postavu milenčinu zvěčnil o něco později v „Nedokončeném poematu“ jakožto ženu Rahogy a již po celém tom dramatu nebylo v jeho životě ani sledu.

Odjel do Italie, napájel duši pohledem na arcidíla umění pohanského i křesťanského, kochal se v čarovné jižní přírodě, dýchal z plných ňader lahodu a půvab ledovci stříbřených hor a citrýnových i pomerančových hájů. Vyjasnilo se mu v srdci i v hlavě a nedlouho na to spatřujeme ho u stop hraběnky Delfiny Potocké, druhé hlavní hrdinky jeho temně zachmuřeného života.

A „Neznámá“? Vrátila se k dětem a k mužovi, jemuž dříve již všecko byla se šlechetnou otevřeností vyznala, a žila vzpomínkami na svou lásku a na nevěrného básníka, jehož listy chovala jako posvátný amulet na svém srdci.

Hlubokostí citu, poslední velikou obětí, kterou na vždy Krasińského se odřekla, oddaností až k smrti i dobrovolným krutým pokáním září její bílá postava v dějinách básníkova srdce jakožto světlý, nikým nezatmělý vzor ryzího ženského charakteru. Delfina, k níž Krasiński zahořel láskou stálejší a vděčnější, nikterak se jí po bok stavěti nemůže.

Maria Magdalena!

Mnoho milovala, mnoho jí bude odpuštěno.

Z Jalty do Simferopolu.

Z cest Josefa Kořenského.

(Dokončení.)

Jako Turci tak i krymští Tataři mají příbytek rozdělený v síň přijímací a harem. Ale kromě jedné ženy zřídka který Tatar mívá dvě nebo tři. Tataři vedouce život střídmý, vynikají tělesnou konstrukcí nad příbuzné Turky. Jakkoli vyznávají islam a žijí podle koranu, jest mnohoženství mezi nimi zjevem ojedinělým, zachovávajíce se dle tureckého přísloví: „Bir eji šeráb ve bir güzel kary iki datli zehir dir — dobré víno a krásná žena jsou dva sladké jedy“. Turek ovšem přidržuje se druhého a prvého ne zřídka přes to vše, že veliký prorok nazval „opojující šťávu vína matkou všech neřestí“.

Na střeše hospodáře Assána suší se na několika rohožkách červené plody dřínu kúzil, potom vlaské ořechy, které Tatar rád pěstuje kolem svého stavení.

Hortikultura krymská, o níž tu onde tolik pěkného se vypravuje, jest vpravdě velmi bídná a zanedbaná. Mimo ořešáky

málo který hospodář vysazuje si jiné stromoví ovocné, a ovocnářství poskrovnu jen velmožové si hledí. Statkáři krymští odchovávají hlavně brav, jemuž stepní kraje a horská pastviska (jaily) zvláště tu svědčí.

Hostitel vypravuje mi, že má v hospodářství svém asi padesát ovec, potom dva buvoly a dva koně. Tatarský buvol poskytuje mu rovněž mléka, hustého, ale v malém množství. Assán má též pěknou vinnici v údolí aluštském, potom neveliké pole, jež zdělává tak primitivně jako jeho praotcové. Naříká si na častá sucha. Bývalé vodovody, jež sbírávaly skrovné vody na horách, zanikly, a umělé zavodňování, jehož chánové krymští byli kdysi velmi dbali, nelze teď prováděti.

Jiní hospodáři z Alušty a okolí mívají stáda bravu o několika stech a tisících kusů. Asi dva tisíce ovec tvoří otar, stádo, jehož náčelníkem jest ataman, to jest starešina. Po něm co do hodnosti přijde kašibar, pomocník (tatarské kaš = při, bar = pomocník) jako na pustách uherských juhasz (ovčák) s podřízeným bojtárem.

Jakmile roztají sněhy na blízkých výšinách a horách, a svahy jejich zazelenají se svěžím traviskem, tu vyhání se všecken brav v pohorské kraje, pásávaje se po celé léto zvláště na jailách nejvyššího velikána krymského, na Čadyrdaghu.

Pohorští ovčáci, čoban, tvoří mezi tatarským lidem zvláštní kastu, odívajíce se do ovčí kůže. Spodky, kabát, čepici, vše sami připravují si na sebe způsobem nejprostším, upomínajíce na první pastýře z časů biblických. Pouze obuv zhotoven jest z kůže buvolí.

Pohorští ovčáci neslouží pánu svému za plat, nýbrž dostávají v odměnu ovce. Na horách krátí si dlouhou chvíli kurají, pastýřskou flétnou, na niž pískají melancholické jednotvárné nápěvy. Stádo a věrní jejich psi jsou jedinými a vděčnými posluchači.

Slunce schylovalo se za hory, když slézal jsem se střechy hospodáře Assána. Přátelství zapili jsme notnou douškou jazmy, nakyslého mléka ovčího. Jazma a čardeng, odvar zakyslé šťávy ovocné s vodou, bývá obyčejný nápoj občerstvující za parných dní tak jako mezi Turky šerbet a choschâf.

Domácnost Tatarův aluštských, gursuffských, baidarských, kikineisských, mischorských a jiných, jejichž dědiny leží při krymské silnici, přístupnější jest nežli domácnost Tatarů baghčisarajských, kde rodina tráví život mezi čtyřmi zdmi, obklopenými k tomu všemu vysokými hradbami, mezi nimiž broskve, fiky a granátová jablka zrají.

Domky Tatarů baghčisarajských jsou výstavnější, často o jednom poschodí, se šikmými střechami a kryté trvanlivými prejzy, kdežto chatrče aluštských moslimů mají pouze přízemek a vodorovné střechy, uprostřed nichž nízký komín vyčnívá. Aluštský hospodář Assán cenil svůj domek na 400 rublů.

Aluštští Tataři mají také svou školu, mekteb, v níž tatarský molla zasvěcuje několik tatarských klučinů v tajnosti koranu.

Nechtěl jsem ani věřiti, když hošík, jenž nabídl se mi zavésti mě do tatarské školy, ukazoval mi chatrč podobnou chlívku se slovy „mekteb". Překročil jsem práh, ohýbaje se co nejvice, bych nenarazil na nízký trámec. Světlo vnikalo do sedničky malým okénkem. Skla byla v něm již dávno vytlučena. Podlaha hliněná. U stropu několik bidel a na bidlech tabákové listí. Na zemi spočívalo několik prken, podepřených na koncích kamenem. Tak vypadají školní lavice tatarské. Před nimi rozprostřeno bylo několik cárů. Kolik cárů, tolik pilných školáků. Cár nebo hadr slouží za koberec. Na cáry školáci zasedají a odříkávají koran. Rozumí se, že každý a všickni nahlas, co hrdlo stačí. Čím větší hluk, tím větší chuť do učení a tím spokojenější molla, který krotívá rozpustilce dlouhým prutem, nepodobným dlouhému prutu udicovému, by tím spíše zasáhnouti mohl třebas nejzadnějšího neposedu Jeť tatarský molla příliš pohodlný, než aby schválně vstával se své kathedry.

Podivná jest tatarská ta kathedra. Říká se jí po tatarsku tošek nebo tüšek, polštář, ale vlastně to bývá bídný slamník, na nějž tatarský pan učitel zasedá, maje nohy křížem.

V aluštské škole bylo již dávno po vyučování. Za to jinde v tatarských dědinách bylo dosti příležitosti býti přítomnu vyučování. Vstoupiv do školy, žádám mollu za dovolení. Příchod cizinců nevyruší z pořádku ani školáky, ani mollu. Molla sedí na tošku jako přimražen, a bujná mládež „říká" tím horlivěji. Molla vrtí hlavou, znamení, že svoluje. Při tom pokynul rukou a trochu poklonil se. Z místa se nehýbaje, pokračoval ve své práci a prohledával rukáv své kazajky. Vykasal rukáv levý, a ničeho nepopadnuv, obracel rukáv pravý, až konečně podařilo se mu krvežíznivce polapiti. Zabit pak byl ještě v tu chvíli. a mezitím odříkávali žáci koran. Jinému sotva naučí se ve škole, zapomínajíce v brzku i to, čemu naučili se ze čtení.

Nemnoho Tatarů krymských umí čísti. V literním vzdělání hynou víc a více. Za to Tataři kazaňští překonávají své pokrevence, umějíce skoro všickni čísti.

Bohatý Ismail Mirza, chtěje šířiti lepší vzdělání mezi tatarským lidem krymským, zařídil v Baghčisaraji tiskárnu, v níž vydávají se tatarské noviny Terdcüman (jako tur. terdšuman), t. j. tlumočník. Též vydává tatarský Zalnaméh, t. j. almanach.

Tatarština krymská jest pouhé nářečí turecké, jemuž v Cařihradě dobře rozumějí, jenom že zní měkčeji, majíc přízvuk na vokálu poslední slabiky, na příklad: toprách (země), tur. toprak, kunéš (slunce), tur. güneš, babá neboli atá (otec), chüs (dívka), tur. kys, chardáš (bratr), tur. kardaš, bachčá (zahrada), tur. baghče, otmék (chléb), tur. ekmek, chán (krev), tur. kan, vachüt (čas), tur. vakyt atd.

Zvláště jemně znějí slova z úst mladých Tatarek, jejichž jména bývají nejčastěji: Anifé, Asisé, Chatydžé, Zainéb, Aliké, Gulzúm a j.

Mnohá slova, vyskytující se ve krymské tatarštině, jsou původu řeckého, tak jako řecké typy Tatarů krymských ukazují ke smíšenému plemeni mongolskému s krví řeckou.

Tatarskou grammatiku se cvičením konversačním a s výkladem ruským koupiti lze v Oděse a ve krymských městech za rubl. Má název: Самоучитель турко-татарскаго и новогреческаго языковъ отъ В. Кондараки.

Za tmy vracím se z procházky po tatarské Aluště do svého příbytku.

Już góry poczerniały, w dolinach noc głucha,
źródła szemrzą, jak przez sen, na łożu z hławatów,
powietrze tchnące wonią, tą muzyką kwiatów,
mówi do serca głosem tajemnym dla ucha.

Ranným jitrem bloudím opět po okolí aluštském, v jehož údolí samá jest vinice. Pěstuje se v nich réva druhu všelikého: uherská, španělská, rýnská, francouzská vedle révy krymské. Ale vína rýnská a bordeauxská stávají se tu těžkými nebo příliš sladkými.

Vinařství krymské dočeká se skvělejší budoucnosti, až ujmou se třídění vína velkoobchodníci po příkladě firem bordeauxských, které vysýlají své agenty do sklepů vinařských, aby víno okoušeli, kupovali, třídili, ukládali a dle potřeby mísili. Takovou procedurou získala si nejlepší pověsti margaux, lafite a jiná vína francouzská. Tím vzešly by i lepší časy malým vinařům krymským, kteří nejsou s to věnovati svému produktu tolik péče a pozornosti, prodávajíce výrobky své za peníz laciný.

Nejznámějším vínem jest ovšem krymské víno ze sklepů dědiců Voroncových. Přednosť dává se červenému vínu krymskému.

Poslední dobou vyváží se krymské víno do Bordeauxu, odkudž po náležitém pokřtění posýlá se do světa jakožto drahé víno francouzské.

Údolí aluštské jest z oněch míst krymských, kde rozmáhají se druhdy malarické nemoci jako ve krajích kavkazských, kdež intermitentní zimnice často končívají smrtí.

Druhým zimničním místem na Krymu jest údolí nikermanské u Sevastopolu, čehož původ hledati snad v bahniskách Černé říčky, vylévající se do zátoky sevastopolské.

Že však v okolí aluštském močály a bahniska nejsou, dlužno hledati příčinu malarií v jiných činitelích posud nepoznaných. Naopak okolí aluštské bývá za léta příliš vyprahlé postrádajíc potřebné vody a vláhy. Vedro za léta stává se každým týdnem palčivějším, stonky stepních travin a křoviskovitého burjanu (chebdí) vůčihledě usychají, a za krátko vichřice jimi zmítá po stepní pláni jako v pampách amerických. Jarem zelenají se všecky stepní kraje krymské, poupata rozvíjejí se v plný květ, větrové vanoucí od moře kolébají vysoké traviny, a všecken stepní kraj vlní se, jako bychom „zapluli na prostor suchého oceánu“. Tím travnatým mořem spěje člověk k cíli:

Vůz v zelenosť se noří a jak loď se brodí
luk šumných vlnami, jež moře květův plodí.
(Mickiewicz: Stepi akermanské.)

Jakmile však vzejde palčivé slunce letní, tu krymské pláně stepní podobají se pustině, prázdné vší vegetace. Řidké deště urychlují zánik travin, jež před krátkou dobou bujely ve svěží síle, a v pozdních měsících horského léta jen poskrovnu srážky vodní ovlažují kraj, takže v této době vykazuje se jich pouze 100—150 millimetrů. Věru pouhé to krůpěje naproti 14.200 mm. v hymalajském Čerapunči!

V těch úpalech letních obloha stkví se nejčistším azurem, ale na podzim nabývá barvy mléčné, a zapadající slunce krvavě sklání se za hory jako podobně v Arabii a Sahaře.

Měsícem zářím dostavují se dnové chladnější a blíží se počátek nové vegetace podzimní, jež vlhčejším počasím vyráží, by kraje na krátko ještě se zazelenaly.

V říjnu pršívá již velmi mnoho, stepní půda napájí se vlahou do syta, stávajíc se tak měkkou, že těžko lze ji proniknouti, načež v listopadu bouře a hrozné orkány řádívají vedle potomních vánic sněhových (vjuga), provázených čirou tmou, v níž i roztroušené mohyly mizejí očím zbloudilého: nigdzie drogi ni kurhanu!

Z Alušty do Simferopolu počítá se asi 48 verst. Dostaneme se tam párem bystrých koní a po kolesce bez per za 3 rubly a 34 kopějky.

Před námi v samých oblacích zakrývá se téměř nejvyššího velikána krymského. Toť Čadyrdagh, „stěžeň krymského člunu". Omšená hlava jeho smáčela se včera po celý den v parnatém ovzduší, ale dnes rozptylují se mlhy, a cò nevidět, ukáže se celé obrovské tělo jeho.

Silnice vine se výš a výše ve mnohonásobných oklikách, příkře dostupuje vysokých boků příšerného Čadyrdaghu, porostlého na úpatí vonnými bukovinami, habřím a lískovým ořeším. Nejvyšší jeho pláň jest holá, a úbočí plná výmolů. Hřeben Čadyrdaghu jako obrysy sfingy jest utvářen a na sto námořských mil ukazuje se plavcům černomořským.

Na horských paloucích bukového lesa pasou se stáda buvolův a ovec, a v pravo pod skalami ukrývá se mezi balvany malá osada tatarská.

S temen a hřbetů horských výšin vyhlížejí pastevci ve hluboká údolí. Za horkých měsíců uchylují se s bravem a skotem do hor a opustí pastviska když zima se blíží, táhnouce opět stepí, kde zatím druhé pupeny obživlých travin vyrážejí.

Z výšin čadyrdaghských naposled objeví se nám širošírá pláň Černého moře, a projíždějíce horským krajem vzácných půvabů spějeme letmo stínem staletých buků ve hluboký úval, v němž poštovní stanice Tavšanbazar (tur. tavšan = zajíc) o samotě stojí, obklopena jsouc kolkolem lesem vysokým. Cesta úvalem čadyrdaghským náleží k nejblaženějšímu putování po Krymu.

V úzkém tom průsmyku stávala prý před časy železná brána, demirkapu (tur. demir = železo, kapu = dvéře, brána), kteréž slovo označuje často pouhý průsmyk bez jakéhokoli opevnění branou, jakož shledává se vůbec v celém orientě, zvláště v severních zemích maloasijských až ke kaspickému moři. V Persii užívají na místě slova demirkapu derbend.

Správce poštovní stanice tavšanbazarské neměl pro občerstvení nic jiného kromě bílé kořalky, za jejíž pohárek dal si zaplatiti 10 kopějek, tedy dle našich peněz asi 13 krejcarů! Hostinská síň vyzdobena byla mnohými růžky srnčími. Srnčí a zvěř červená žije v lesích čadyrdaghských v hojnosti. Vlci ovšem nejsou tu hostmi řídkými a pro houštiny nelze se jich zbaviti snadno.

Třeba podotknouti, že tur. čadyr znamená stan a dagh horu, vrch. V dobách klassických slul Čadyrdagh Mons trapezus.

Na Čadyrdaghu pramení se říčka Salgir a spojivši se s prameny jinými teče k Simferopolu a dále stepí krymskou na východ, splývajíc s přítokem řečeným Karasú, aby společně vylévaly se do moře azovského. Salgir jest největší řeka na poloostrově krymském, ale po osmihodinné cestě u Simferopolu mívá za léta tak málo vody, že řečiště její přejíti lze snadno suchou nohou.

Pochopujeme, že básníku krymských znělek milejší byly kraje „drahé rodné Litvy“:

Litwo! piały mi wdzięczniéj twe szumiące lasy,
niż słowiki Bajdaru, Salhiry dziewice. Mickiewicz.

V Tavšanbazaru vyměníme unavené bělouše za rychlonohé ryzky, a tryskem uhání povoz v široké údolí, kde leží opět tatarská dědina a zároveň poštovní stanice Mahmut Sultan, vzdálená od Tavšanbazaru 15 verst a od Simferopolu 14 verst Na té cestě několikráte přebrodíme se Salgirem, minouce tatarské samoty a osady, jejichž domky přikryty jsou slamou nebo prejzy, majíce střechy šikmé, ne pak vodorovné jako chaty Tatarů alušiských.

Daleko široko po nějakém lese ani památky. Osadníci tohoto kraje, majíce nouzi o dříví, sbírají pečlivě každý kravský výkal, sušíce je na plotech a střechách svých chatrčí a topíce jimi rovněž tak jako rodní bratři jejich na stepech kirgizských a jako Arab na poušti.

V Mahmut Sultanu postavili si Tataři pěknou džamii se štíhlým minaretem a obklopenou několika topoli, vlaskými ořešáky, košatými vrbami, lindami, ale po pěstování ovoce ještě nezatoužili.

Jednotvárnou krajinou ujížděje přibyl jsem do Simferopolu, jehož předměstí oznamovalo se již zdaleka veselejší tvářností. V kotlině, nad níž Simferopol rozkládá se na skalnaté pláni, zelenala se aleje vysokých topolů a v sadech dozrávalo ovoce.

Za nedlouho zastavuje povoz před výborným „hôtelem petersburgským“. Volně oddychuje si člověk v elegantním saloně Stainerově po dlouhé jízdě na drkotavé kolesce, a spokojenosť a mír

vrací se poutníku, když uvádí se do čisté a vkusně upravené „komnaty“ hostinské, zařízené po velkoměstsku. Jeť Simferopol největším městem krymským po Kerči (23.000), maje nyní přes 20.000 obyvatelů. Po Simferopolu jest nejlidnatější Sevastopol (14.000 obyv.), potom Karasúbazár (12.000), Baghčisaraj (přes 10.000), Feodosie (asi 8500), Eupatorie (přes 8000), Perekop (4500), Jalta (přes 2000).

Simferopol jest hlavním městem taurické gubernie zaujímající kromě poloostrova Kerčského a Jenikaléského celý Krym až po Dněpr a po západní kraje při moři azovském. Celé to území bylo někdy panstvím chanů, kteří v „Malém Tatarsku“ prožili poslední léta svého vladaření. Když pak roku 1783. tatarský chanát krymský připadl Rusku, tu mnozí obyvatelé jeho opustili svou tatarskou vlasť, uchylujíce se k Čerkesům, kteří prve uznávali vrchní panství Tatarů nad sebou, nebo vystěhovali se do Besarabie a po válkách krymských také do Bulharska. Po přivtělení chanátu krymského k Rusku zbyla v zemi sotva třetina dřívějšího obyvatelstva.

Podnes jest gubernie krymská jen málo obydlena. Majíc v rozloze 63.553 km², tedy více než Čechy (51.955 km²), čítá ani ne million obyvatelstva. Vypadá tudíž na 1 km² 15 obyvatelů, v Čechách 111, v Rakousku 61.

Simferopol slul za tatarského panství Ak Medžed (tur. a tatar. ak = bílý). Krymští Tataři posud jej tak nazývají. Rusové přijali název řeckého původu Symferopolis, což dle jedněch znači užitečné, dle jiných dvojité město.

Za prvých dob tatarských sídlel tu majordomus, sultankalga (jako arab. khalif, náměstek), kdežto chan tatarský měl sídlo v Baghčisaraji. Sultankalga býval předním pánem po chanu, jehož zastupoval, kdykoli chan churavěl nebo vzdálen-li byl svého chanátu. Sultankalga připojoval pečeť ke všem důležitým nařízením tatarského chana, maje velikou moc a působnosť v poddaném lidu.

Poslední z chanů Malého Tatarska byl Sahin Girej, jejž Rusové dosadili na trůn v podmaněném Krymu, by vládl jako chan, pocházeje ze slavného rodu samého Džingis chana. Ale Sahin Girej, nechtěje déle snášeti svízele mezi svým lidem, zřekl se panování. Spíše z nutnosti než z dobré vůle předán jest Krym Kateřině II., která znenáhla podmaňovala si tatarský národ.

Sahin Girej neměl pokoje ve své zemi a opustil ji, vystěhovav se do Cařihradu. Ale přijat byl jako někdejší poplatné kníže nemilostivě a vypovězen na ostrov Rhodus. Za nedlouho poslána mu byla v milosti hedbávná oprátka, jíž on sobě život vzal.

Soupeř Sahinův, Selim Girej chan, utekl se z Krymu a s ním též mnozí velmoži, kteří usadili se mezi Čerkesy, brojíce neustále proti panství ruskému.

Syn Selima Gireje, vzdálen jsa veřejného života, pojal za choť Angličanku, nechávaje vychovávati své dítky u víře protestantské.

Podivný jest osud národa, jenž postrachem býval všeho křesťanstva. Poslední potomek tatarských chanů opouští víru svých praotcův a béře sobě křesťanku za manželku!

V Simferopolu žije podnes asi čtvrtina mohamedánů, většinu tvoří Rusové. Židů jest o málo méně než mohamedánů, ostatní jsou karaité (karaim), protestanti, katolíci a j., přebývajíce všickni asi ve 2000 domech.

Tataři přebývají ve staré čtvrti, nazývané posud Ak Medžed. Tatarská tato čtvrť jest obrazem východního života. Tu Asie, tam Evropa. V tatarské čtvrti simferopolské stojí bouda vedle boudy, krám vedle krámu, řezník vedle řezníka a zápach z vyvěšených skopců šíří se celým tatarským městem, v němž koupiti lze tatarské výrobky všeho druhu; pěkná vyšívání, prostěradla, koberce, zboží safianové a jiné. Jinde prodávají se sušené ryby, zboží koloniální, ovoce, cibule, česnek, sýr, máslo, chléb. Řemeslníci tatarští pracují tu před očima pozorovatele, majíce dílnu v samém krámě. Ale hlučno tu nebývá. Prodavač nikoho nevábí, nikdo zboží svého nevychvaluje. Mlčky se kupuje, mlčky se prodává. Ještě nejspíše rozlehne se občas volání prodavače vody. Procházím se křivolakými uličkami, mezi nimiž zaleskne se tu onde třpytivý půlměsíc na minaretu moslimských medžid, kterých jest v Simferopolu osm, a vracím se do čtvrti ruské, vynikající výstavnými budovami moderního rázu. V širokých ulicích města kotouče prachu zvedají se již za malého větru, tak že rádi vyhledáváme opět útulného svého hôtelu, chtějíce zotaviti se k novému zítřejšímu putování po Simferopolu, kde dle Strabona stávala v dávných dobách troje opevnění: Palakion, Neapol a Chavon. Starobylý nápis, odkrytý roku 1827., zřejmě udává jméno krále Skylura a syna jeho Palakiona.

O školách křemeneckých.

List z dějin polské osvěty.

Napsal Josef Dunin Karwicki.

(Dokončení.)

Z toho tudíž patrno, že mládež velmi dobře se učila a oživena byla duchem nejlepším; leč rodiny, kteréžto stále přebývaly ve Křemenci, aneb osoby, jež sem přijížděly, přivábeny byvše věhlasem tak stkvělé společnosti, protegujíce vědu a literaturu, přece neméně znamenitě se bavily nejen v domech soukromých, příliš malých pro četnější společnosti, leč i ve schůzích, jež protegoval zvláště Drzewiecki, tehdejší krajský maršálek, tudíž zcela přirozeně domácí hospodář. Schůze tyto bývaly ve veliké dřevěné budově, po níž není dnes již ani stopy; místnosti v ní nebyly sice elegantní, měly skrovně nábytku, přes to vše při vojenské hudbě výborně se tu společnosť bavila až do rána bílého. Povozy vázly ve blátě na ulicích úplně neosvětlených. Nejednou bylo třeba vynésti dámy na zádech z povozu, a přece veselosti nikterak neubývalo, ježto všickni zde se znali, všickni se tu cítili mezi svými, a nebylo těch

koterií, kteréž nyní rozdělují společnosť v nejmenším městečku krajském.

Kdo chce míti pojem o tom, čím byla tehdejší společnosť křemenecká, a proč Křemenec sám skoro až do r. 1830. nazýván byl malou Paříží, nechť poslechne byť jen zběžné vylíčení osob a rodin, jež tu stále skoro celou zimu trávily. Bude to jakýsi pohled na společnosť volyňskou před více nežli 60 lety. Který čtenář náš zná tu provincii, jež tak stkvěle všude jest representována a mezi osedlým svým obyvatelstvem má tolik rodin historicky znamenitých, ten se žalem se přesvědčí, kolik rodin od toho času kleslo, ano některé z nich skoro úplně zanikly.

Vidíme tedy v tom veselém křemeneckém kaleidoskopu, jenž skoro každou zimu se měnil, některé rodiny stále zde přebývající a sotva na prázdniny se studenty na ves vyjíždějící. Z těch můžeme uvésti: paní Czackou, roz. Dębińskou, starostku novogrodskou. Úmyslně jmenujeme ji samotnou, ježto její muž, p. Tadyáš Czacki, jako školní dozorce tří rozsáhlých provincií ustavičně objížděl vědecké ústavy, hustě po zemi rozeseté, a za příčinou záležitostí kommisse vychovávací konal časté cesty do Vilna i do hlavního města. Ve Křemenci byl tedy jako hostem; ale ctěná jeho manželka, paní starostka novogrodská, přebývala zde stále až do smrti. Druhá byla rodina Felixa Czackého, synovce Tadyášova, majetníka Siedlec ve kraji vladimírském a později předsedy kommisse vychovávací. Tři rodiny knížat Sapiehů, Františka, Pavla a Mikuláše, u nichžto přebývali synovci Leon a Xaver, jenž později se oženil se Sobańskou, dcerou Jeronymovou. Manželky generalů Michala Wielhorského a Krištofa Dunina-Karwického, jediná dcera po posledním kancléři velkokorunním, Jakubu Małachowském, s překrásnou tehdáž dcerou, pannou Annou (zemř. v červnu r. 1881.) a všeobecně váženou manželkou Tadyáše Walewského, jakož i se synem Kazimírem, jenž sotva absolvovav školy křemenecké, občanstvem byl zvolen za člena kommisse vychovávací. General Gabriel Rzyszczewski s manželkou, syny a dcerami, ježto on po Drzewieckém stal se maršálkem křemeneckým. Za příčinou společnosti své sestry, paní generalové, byla tu hostem také kněžna Jindřiška Teresa Lubomirská s malými tehdáž dětmi a dospívající dcerou princeznou Izou, později kněžnou, chotí Vladislava Sanguszka, kdežto obě sestry byly dcery knížete litevského, majetníka knížectví koreckého.

Přebývali zde také stále: dva Malinowští, Jakub, oženěný se Świejkowskou, a Josef oženěný s Poletyłłownou, primo voto kněžnou Ponińskou, která ve školách zdejších vychovávala své syny, mladá knížata Ponińská z prvního manželství; kněžna Radziwiłłowá ze Szpanowa, manželka Michalova, s dětmi; hraběnka Chołoniewská z Chołoniowa s dcerami a synem Adamem; Adam Świejkowski z Kołodna s manželkou, dcerami a synem Vladimírem, jenž tu končil studia, a jehožto předčasně zemřelého r. 1871. všickni na Volyni jsme hluboce želeli, ježto to byl jeden z našich nejčinnějších maršálků gubernialních a kromě toho člověk neobyčejně

poctivý, rozšafný a zcela oddaný blahu obecnému. On skutečně s pěkné strany pojal úřad, jímž jej obyvatelstvo ještě mladého vyznamenalo; byl totiž pravým ochráncem vdov i sirotků celé provincie. Takovýchto zásad nabyl ve školách křemeneckých. S pravým pohnutím hleděli jsme na vážnosť a úctu, jakou prokazoval šedivému otci svému, panu Adamovi. Byla to vůbec jedna z krásných vlastností vychovanců křemeneckých.

Ale nejen Volyňané přijížděli na zimní pobyt do Křemence; i sousední Podol a Ukrajina měly tu též nemálo repraesentantů, z nichžto jmenujeme: Adama Orłowského z Jarmolinec s rodinou, paní starostku Gadomskou s dcerami; Zaleskou, choť Matěje Zaleského, a Sarneckou, matku Titovu; Grabianky, paní Giżyckou, roz. Sobańskou, choť Ludvíka Giżyckého; Rościszewské s dcerou, pozdější chotí Petra Mężeńského; Isidora a Gotharda Sobańského; Malczewské z Tarnorudy, jichžto syn Pius se zde vzdělával. Nemluvíme již ani o dvou rodinách jakoby srostlých se Křemencem, t. j. pana Dzewieckého se synem Karlem a paní generálové Cecilie Ożarowské, roz. Platerové, o nížto již dříve jsme se zmínili, a kteráž, věrna tradici, do samé smrti nepřebývala v sousední dědičné Horynce, leč zůstávala raději ve Křemenci, kde ctihodná i bohabojná ta stařenka snad žila ve zpomínkách na řadu let, jež byla šťastně prožila. Ona též do posledních časů byla žijící tradicí dávného Křemence; všickni ji zde navštěvovali, ježto celá naše provincie vysoce si jí vážila. Umřela ve Křemenci, proživši skoro 90 let; byla až do smrti ošetřována dvěma dcerama svýma, Marií a Celestinou. Třetí, Josefa, byla zasnoubena s hrab. Gustavem Olizarem, známým v literatuře polské: tento bývalý chovanec škol křemeneckých stal se ve 24. roce věku svého maršálkem gubernie kyjevské.

Není tedy divu, že ve městečku, byť malém a dnes bohužel tak kleslém, leč tehdáž se společností tak vybranou, výborně se dařily zábavy soukromé i veřejné. Starý praefekt Jarkowski, jak jsme již pověděli, nezabraňoval starším studentům účastniti se zábav těchto; naopak pobádal je k tomu, věda, že tím nabývají světské uhlazenosti, a že taková zábava čas po čase pilnému jinochu ve vědě nikterak neškodí. Sám také z povinnosti chodě do zábav, bedlivý míval dozor nad mládeží studující.

Časem bývaly také koncerty. Známí umělci spěchali, aby tu sbírali zasloužené vavříny, ostatně dosti hojně placené, ježto osoby zde přebývající byly zámožny a uměleckých zábav žádostivy. Víme, že se tu zdržoval proslulý polský houslista Lipiński; pí. Szymanowská dávala koncerty na piano, a slavná Catalani r. 1818. vzbudila ve Křemenci nadšení svým zpěvem a zůstavila tu pověsť velmi chvalnou. Jedna z ulic špinavého nyní městečka má posud její jméno jako v upomínku na bývalou dobu lesku, bohužel již uplynulou.

V postě scházela se společnosť v domech soukromých, kdež ochotníci hrávali divadlo aneb sestavovali živé obrazy historické; leč v největší modě byly hry duševní, skládání různých rýmů, z nichžto jiná osoba měla složiti slušné verše o čtyřech řádkách.

Nazývá se to podnes „les bouts-rimés", leč zřídka kde hosté se tím baví.

Studenti žili velmi lacině. Bylo by možná na prstech vypočítati rodiče, kteří za syny své platili professorům po 100 dukátů za byt a stravu. V obyčejných bytech brali od chlapce ročně 500—600 zl. p. Studenti nosili předepsanou uniformu: pláště a fraky granátové s červenými výpustky a modrými „lampasy". Byl to laciný oděv, jímžto bohatší jinoch šlechtický nelišil se nikterak od chlapce chudšího.

Všickni studenti křemenečtí byli pospolu neobyčejně solidarní, kollegialní duch byl vysoce rozvinut; každý sobě pokládal za moralní povinnosť, po tichu varovati svého kollegu, kdyby tento chtěl vykonati něco neslušného. Pedelové byli ustanoveni teprve v poslední době, za časů praefekta Bokszczanina. Dříve nebyla uznávána jich potřeba, ježto pilné oko mileného praefekta Jarkowského s duchem nesmrtelného zakladatele škol, Tadyáše Czackého, bdělo nad Křemencem a studující mládeží.

Školy zdejší byly tedy více nežli 25 let ohniskem, okolo něhož se slučoval celý život intellektualní, nejen Volyně, ale i dvou sousedních guberníí. Mladí lidé, kteří vycházeli ze škol zdejších, chtějíce se všestranně vzdělati aneb oddati se nějakému zvláštnímu oboru, buď právnickému anebo lékařskému, přestupovali obyčejně na universitu vilenskou; ale občanští synové ze zdejších tří guberníí a jiní zámožnější ze sousedních provincií přestávali na tom, že absolvovali lyceum křemenecké, kde nabyli vzdělání humanitně encyklopaedického, přiměřeného pojmům a potřebám první čtvrti nynějšího století. Zdejší školy měly právem dobrou pověsť, protože tu vědy byly dokonale vykládány znamenitými professory, kteréž jsme částečně uvedli, ale zvláště za příčinou poctivé, moralní, ať tak díme originalní tendence, kteroužto zdejší vychovanci lišili se od jiných. Slovem, školy tyto byly v modě. Zahraniční obyvatelé z knížectví varšavského a pozdějšího království polského posýlali sem syny své na studia. Jediná Litva, majíc blíže do Vilna, slabě byla ve Křemenci zastoupena, ačkoli vlastně jeden duch poctivý a občanský oživoval ty dva vědecké ústavy prvého řádu: směr v obou byl skutečně jednostejný, vštěpovaný dvěma srdečnými přátely a kollegy na tom čestném poli práce, t. j. knížetem Adamem Czartoryským a Tadyášem Czackým, jimž, jak jsme již podotkli, ještě r. 1803. svěřen byl směr vychování polské mládeže v těch provinciích.

Nemáme tu nikterak na mysli zmenšovati zásluhy university vilenské; vzdělalať tolik znamenitých lidí a vydala spasitelné světlo zdravé vědy celému tehdejšímu pokolení, a co ještě více — probudila oblibu v domácí literatuře v tehdejší společnosti. Leč díme směle, že křemenecké lyceum bylo v každé příčině její mladší sestrou, ne-li tak vyvinutou, jako starší, ale rovně poctivou, rovně váženou, a taktéž pochopující vysokou úlohu, kterouž jí uložil nesmrtelný zakladatel a organisator její, Tadyáš Czacki. Jeho nástupci, Filip Plater, Jan Wyleżyński a později Kazimír Moniuszko, po-

volaný z Vilna, zastávajíce velmi důležitý úřad dozorců škol zdejších tří gubernií, řídili se vždy duchem, jejž jim ctihodný předchůdce byl vykázal; leč třeba vydati pravdě svědectví, že celé společenstvo náležitě jim v tom bylo nápomocno. Nikdy nebylo hluché při kterémkoli vyzvání, ale štědrou rukou podávalo oběti k zachování stkvělého stavu vědeckého ústavu, v němžto synové i nejbližší příbuzní tak důkladně byli vychováváni. Taktéž zasluhuje povšimnutí, že odtud nevycházeli nedověrci, atheisté, jací opouštějí nynější školy jako positivisté, realisté, darwinisté, konečně socialisté a nihilisté. Neudál se tu ani jeden případ samovraždy, jakých bývá nyní mnoho mezi studenty, ano i gymnasisty; nebylo tu ani soubojů, ne proto, že ve Křemenci byly přísně zapovězeny — neboť kdež by byly dovoleny aneb alespoň trpěny! — ale proto, že zdejší mládež nehrála úlohu lidí dospělých, uražených i nejmenším slovem, jež představený aneb jen kollega vysloví — a zvláště za tou příčinou, že náboženské ideje hluboko byly zakořeněny, že všickni veřejně a společně obcovali výkonům náboženským, že každodenně všecka studující mládež na ranní mši studentské vysýlala vřelé prosby k bohu, aby požehnal vědám, — že vyučování v každé třídě počínalo se modlitbou, kterouž vynikající student, jménem auditor, hlasitě odříkával. Mládež závodila o toto vyznamenání, a největším trestem bylo, jestliže praefekt někomu odňal tuto přednosť, obyčejně po celý rok zachovávanou. Kazatel P. Prokop ve svých nedělních pěkných a zajímavých kázáních, prelát Osiński a později kanovník Kulikowski vedli mládež k moralnosti; každý student byl povinen dvakrát za rok se zpovídati, a zpověď tato nebyla nikterak prázdnou formalností. Ostatně panoval tu život rodinný. Nejen školní představenstvo, leč i osoby ze společnosti znaly každého studenta; všickni v tom malém městečku byli tedy pod kontrolou veřejného mínění, nikterak shovívavého co do chování se a moralnosti.

Odtud vyvíjel se poměr divný, dnes již nepochopitelný, ale skutečně skoro pohnutlivý. Mládež milovala školy křemenecké, milovala své školní představené a ctihodné své professory. Pocházelo to odtud, že i první vychovanci křemenečtí, kteříž ukončivše studia stali se zdejšími obyvateli, nepřestali svou milovanou Alma Mater opravdově ctíti a milovati. Z kruhu jejich byli obyčejně voleni deputovaní čili členové vychovávací kommisse, a byl to úřad čestný, všeobecně vážený. Mnozí z nich tedy ukončivše studia, pořadem a z úřadní povinnosti přebývali ve Křemenci, jemužto se stali pravou ozdobou, kterážto srdečným poutem spojovala školy se společností.

Není tedy divu, že zpráva o zrušení škol křemeneckých a o převezení knihovny, kabinetův a vědeckých sbírek na universitu sv. Vladimíra, která tehdáž v Kyjevě měla býti zřízena, jako hromem působila na zdejší obecenstvo. Od toho času město, tvořivši dosud ohnisko sjezdův a zábav obyvatelstva těch tří provincií, počalo rychle kloniti se k úpadku, až konečně ocitlo se ve stavu, v němž je nyní vidíme.

Ještě několikráte tu však na chvíli zablyštělo žití společenské; poprvé r. 1835., když general Kreutz, velitel IV. činného sboru

armádního, měl ve Křemenci svůj hlavní stan. General Lüders, pozdější velitel druhé armády za času války krymské a na to na krátký čas jmenovaný na místo náměstníka ve Varšavě, byl chefem štábu IV. sboru. Pobočníkem při veliteli sboru byl markýz Paulucci, na nějž ještě mnozí na Volyni vděčně zpomínají. Kromě toho byl velící general obklíčen stkvělým kruhem velmi dobře vychovaných důstojníků, kteří se sbližovali s místním obyvatelstvem, účastnili se jeho zábav, zejména stkvělých plesů, kde se společnost velmi příjemně bavila.

Když pak roku 1847. následkem vojenské přehlídky u Łucka císař Mikuláš I. vydal rozkaz, jejž tehdejší general-gubernator Bibikow přesně vykonal, aby totiž mládež obyvatelů zdejších provincií povinně vstupovala do služby vojenské s právem „junkrů", ale se vzhledem ku vědeckým stupňům z university, a když za příčinou očekávané války uherské IV. divise lehké jízdy byla rozložena na Volyni blíže hranic rakouských, množství mládeže vstoupilo do řad pluků jezdeckých. Štáb divise pod velením generaladjutanta Zassa byl ubytován ve Křemenci a při něm pluk pavlogrodských husarů následníka trůnu, jemuž velel nejprve general Ejnanten a později general Michal Paszkowski. Jiné pluky této divise byly rozloženy na blízku, zejména pak: iziumští husaři pod velením generala Poradowského ve Višňovci, olwiopolští huláni pod plukovníkem Kazlaninowem v Radziwiłłově a huláni wozniesenští pod generalem Loewenhagenem v Horochově. Tehdáž skutečně nastala Křemenci na několik let (do r. 1849.) nová stkvělá doba: zdálo se skoro, že se vrátily dávné, veselé časy, když tu ještě lyceum existovalo. Jen místo studentů bylo všude ve společnosti viděti švarné, mladé husary a hulány, syny zdejších obyvatelů, kteří podrobujíce se duchu času, vyvolanému novým nařízením, hrnuli se do řad vojenských, kde nalezli nejsrdečnější přijetí, nejlepší pro sebe společnost, zvláště pak u vůdců zasloužené uznání za vzorné konání služby vojenské. Kollegialní duch byl velice rozvinut mezi tou mládeží, kteráž výborně pochopila cit pro česť, horlivě, skoro se zálibou oddávala se vojenským cvičením, přesně plnila někdy i nepříjemné povinnosti jezdeckých reglement, a těch několik let, strávených ve službě s výbornými kollegy, bylo pro ni školou znamenitou. Z vojínů těchto měla IV. divise lehké jízdy nejlepší důstojníky, muže uhlazené, pěkně vychované, kromě toho výborné jezdce, čím se Poláci vždy vyznamenávali; nemálo k tomu přispívali také dobré vlastnosti jezdeckých koní. Každý otec se staral o pěkného koně pro syna svého; jako zámožní lidé mohli vyhověti své fantasii, vědouce při tom velmi dobře, že to jest nejlepším doporučením kavaleristy, zvláště tehdáž za panování císaře Mikuláše, kdy tolik bylo dbáno o sílu, krásu a výběr koní.

Množství rodin, majících syny v řadách divise zde rozložené, přesídlilo znovu do Křemence. Bavily se výborně, pořádaly plesy, vycházky, zábavy, ohňostroje. Tenkráte uspořádali důstojníci u paty zámecké hory hojně osvětlené stkvělý společenský „večírek" pro dámy a na památku postavili na zříceninách staré pevnosti

kamenný kříž, jenž posud připomíná tu krátkou a efemerní stkvělost města. Křemenec aspoň na krátký čas opět se stal ohniskem, k němužto spěchal každý, kdo se chtěl dobře pobaviti a příjemně stráviti čas v milé společnosti. General Zass a jiní generalové, jakož i vyšší důstojníci pod jeho velením, dávali první příklad k těm zábavám a k tomu slučování, kteréž u nich bylo upřímně míněné, ježto každý z těch pánů pokládal si za česť býti přijatým v rodinách domácích. Ano toho času bylo uzavřeno na Volyni také několik svazků manželských, což bylo příčinou nových zábav a svatebních hodů ve vsích, kdež, jak se samo rozumí, důstojníci jako příbuzní anebo přátelé byli mezi účastníky. Asi po dvacíti letech rozmlouvali jsme náhodou s generaly a jinými vysokými hodnostáři, kteří tehdáž byli mladými důstojníky v té divisi; s nadšením zpomínajíce posud na ty doby křemenecké, ubezpečují, že později nikdy se jim již nepodařilo tak dobře, zvláště tak nenucené se baviti.

Jaké budou příští osudy Křemence — nevíme; leč zajisté již nikdy neoživne k tomu životu, jaký se soustředil ve dvou dobách tohoto století.

Dopisy Václava Hanky J. E. Purkyňovi. *)

VI.

Weledrabý Přjteli!

Zde Wám posjlám žalostný ljstek o smrti Mistra swého, gehož sem po 18te let pilně nawštěwowal, a naposledy geště 22. zářj až do Berauna doprowodil.

Prosjm, račte přiložené listy, podobného obsahu na poštu dáti, aby se to přátele w Pánu zesnulého dowěděli. Wratislawským geho známým sám o tom powězte.

Gsem té naděge, že ste knihy žádané giž obdržel, ale odpowědi z strany té Incunabule Statuta synodalia Wratislawensia, ani Wy, ani Pan Hoffmann nic mi wěděti nedáwáte, prosjm, nezapomjnegte na to, gábych to welmi rád auplně wěděl.

Moge Žena Wás pozdrawuge, wyřiďte též moge poručenj Swogj a zůstawegte přjtelem swému

Wáclawowi m. p.

V Praze, 19. led. 1829.

VII.

Drahý Přjteli!

Co ste Wy we Wratislawi meškali, hledal sem gá, a wjte, že sw. Ewangelium nelže, když prawj: kdo hledá, nalezne. Také i gá sem nalezl bljzko, čeho sem zdaleka dlauho očekáwal.

W Klementinské i w Kapitulnj sem nalezl celé pěkně zachowané Kodices statut synodalnjch Wrat. a facsimile giž pěkné hotowo mám; za těch deset tolarů, daufám, geště w některém klášteře, až gen teplo bude, geště třetj Kodex pro sebe kaupiti.

Pročež račte, gestli se dělati facsimile počalo, práci zastawiti, a Panu Hoffmannowi mne srdečně poručena učiniti, aby na mne se slowanskými frag-

*) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

menty, byť i dosti chatrny byly nezapomjnal. Welmi mne těšilo, když mně geho cedulićku hrabě Vitalino dal Verme odewzdal.

Též Panu Gauppu moge srdečné pozdrawenj, a že mám naděgi, že učená společnost česká moge stará práwa na swůj náklad wydá.

O té peněžité záležitosti se starati budu. Pospjchám, abych pošty nezmeškal. Moge poručenj Wašj Choti, moge Žena Wás též pozdrawnge.

Wáš upřjmný

Wáclaw m. p.

V Praze, dne 1. února 1829.

Chci wydati Dobrowského Correspondencj.

VIII.

Drahý přjteli!

Dodawatel listu toho gest ubohý Hišpan u něhož sem se před 7mi lety Kastilské wýslownosti učil, gest kněz, a poněwadž mimo geště latinu žádnému ginému gazyku se naučiti nemůže, gest to s njm wšudy těžko, ubjrá se tedy přes Poznánj a Hnězdno k Wilně, kdež spokogeněgši žiwnost nagjti hodlá.

U Mildnera sem byl, a on že mně w pondělj penjze přinese sljbil, wšak giž od té doby dobře dwanáctý pondělj odplynul, a kde nic, tu nic. Gá také nemage nic w ruce, ku placenj ho nutiti nemohu. U Calvůw prý nic nenj. a že Wám sami psáti budau, co s tjm činiti magj.

Žádalbych, aby se žičenj Waše w metempsychosi wyplnila, a že ste památku geho we Wratislawských nowinách obnowili, welice nás těšj.

Posjlage Wám některé maličkosti, žádám, abyste mi wěrně přepsali to Viarze w bogu, Otčenáš a Zdráwas z onoho Rpsu.

U nás se strhla weliká wálka strany Prawopisu a gestli Bulletiny tištěné žádáte, tedy pište, w poslednjm gsau i praeliminaria mjru obsažena.

Pánům Hofmannowi a Gauppowi račte mne uctiwě poraučeti. Moge Žena, P. Prof. Jungmann, Winařický a Čelakowský Wás pozdrawugj. Wašj Choti uctiwé uklony prosjm.

Wáš upřjmný

Wáclaw m. p.

W Praze, 4. máje 1829.

IX.

Drahý přjteli!

Předewšjm přigměte djky za obstaránj listu mého, a za sdělenj se pjsně staré o Šewcjch, takowé wěci gsau wzácnějšj nežli nábožné, poněwadž nás takowými pobožnj předkowé naši méně obmyslili. Práwě teprw ty dni sem obdržel Panem Hoffmannem mi poslané wěci, bůh wj, kde se potulowaly. Račte Panu Hoffmannowi srdečné poděkowánj wyřjditi pokudž ho list můg se starým ném. Passionalem a Glossami našeho i Šternberských Rpsů nedogde. Za zpráwu o Mikulaji Kozlowi že mu wšickni wděčni budem, wypiska se do Musegnjka wměstná, ale gá nejsem toho mjněnj, že on ty české pjsně skládal: držel bych ge za staršj, gež on do manualu swého s proměnau forem w řeči přigal. Panna syna porodila nacházj se w neystaršjch bratrských kancionáljch, ostatnj gsau mi nepowědomy. Krnowia gest Krnovia, t. g. Krňow (Karnovia), z toho pošlo na otázku: co ge to za město? ge Krňow w německém uchu Jägrndorf. Prosjm, račte mi též tu pjseň wypsati: „Chcy na pannu žalowat" a gestli gich wjce, byť by i hýřiwá byla.

Členstwj, daufám, že obdržjte, škoda, že ste se dřjw o tom nezmjnil. wčera bylo sezenj powšechné, Bandtkie gest též zwolen.

Za ty dwa zlaté můžete mi něco poslati, gá geště dlauho dost w Praze zůstanu, daufám. Preslowi to wyřjdjm, moge žena Wás uctiwě pozdrawnge a gá se dám Choti Wašj porančeti. Zde Wám posjlám ze předmluwy ku Grammatice mé. Buďte zdráw a zachowej Wás Bůh!

Wáš

Wáclaw m. p.

Na Hradčanech, 4. dubna 1830.

Adressa:

Sr. Wohlgeboren

Herrn Herrn Johann Purkinje,
Professor an der Universität

zu

(pl. tit.) Breslau.

X.

Drahý přjteli!

Těšil jsem se, že nás w letošnjch prázdninách nawštjwjte, ale již odplynuly a wy ste nepřijeli. Gak pak to wyhljžj s tjm rukopisem u onoho antiquáře? zagjce w pytli ge těžko kupowati Co byste Wy geg u přjkladu cenil, začby mohl státi? Gá pochybugu, že by tam něco posud neznámého bylo, poněwadž wydánjm starých letopisů od učené Společnosti wšecko se bylo sebralo. To ge potřeba tomu člowěku powědjti, že to Opus ineditum nenj, ano ukázati mu w tištěném několik artikulů, srownáwaje s rukopisem, byť by i jazyku nerozuměl, wždyť to přece pochopj. Horčička a moje Žena Wás pozdrawugj.

Wáš upřjmný Wáclaw m. p.

W Praze, 10. řjgna 1830

Adresa:

Purkinie

we

Wratislawi.

Spolek Prosvěta ve Lvově.

Ze zprávy výboru Prosvěty dovídáme se, že výbor (v jehož čele stojí již po 8 let neunavný dr. Om. Ogonovskij, prof. univer.) věnoval svou činnosť především nejdůležitějšímu účelu spolku, totiž vydávání knih popularních. Tak vyšly r. 1885: 1. Žitě sv. Evstachija od J. Barvěňského; 2. Rodina Morozovičev od V. Tyroviče; 3. Pro napady Tatarski od R. Z.; 4. Drôbna ptica gospodarska a veliki groše od J. Barvěňského; 5. Kaljendar na r. 1886; 6. Polubotok i Kaljniševskij. Nejvíce mezi knížkami vyniká kalendář, jehož redakci vedl V. Lukič. Mimo zmíněné publikace pořídila Prosvěta lonského roku nové vydání „Koljadek i ščedrôvek“ Os. Feďkoviče a zakoupila od prof. Om. Partyckého značný náklad „Opovědaň Marka Vovčka“, jež za sníženou cenu prodává. Publikace vydávané spolkem rozšiřuje jednak členstvo jednak národní čítárny, jichž jest po celé východní Haliči velký počet. (Lonského roku na př. vstoupilo za členy Prosvěty 94 čítáren.) V poslední době přibylo jich tolik, že výbor spolku musil uspořádati již 3. vydání stanov pro členy těchto čítáren. Práce utvořivšího se ve spolku „komitetu pro čítárny“ se zmenšily, jelikož úkol centrálního komitetu převzaly jednotlivé „komitety pro čítárny“, založené po krajích a osvědčivší se lépe. Zvláště horlivou činnosť rozvily komitety při filialkách spolku ve Tarnopoli a Stanislavově.

Neméně věnoval výbor pozornosť i druhému účelu spolku, totiž materialnímu podporování literarních podnikův, spisovatelův a školní

mládeže. Tak vydáno 50 zl. jako příspěvek ku vydání národních písní „Kobzar", 50 zl. autorovi „Malého katechismu hudby" a „Malého zpěvníku", 150 zl. na vydání „Ruské historické biblioteky" a jiné podpory školní mládeži, pro niž jsou ve správě spolkové též 3 stipendia: Frant. Fronce, T. Ševčenka a Vitošiňské. Dle finanční tabulky přiložené ku zprávě obnášelo jmění spolkové koncem r. 1885. 40.687 zl. 79 kr. Zajímava jest také zpráva oekonoma, z níž viděti, kolik exemplářův které knihy Prosvěta vydala, kolik jich dáno do skladu spolku a kolik jich dosud zbývá nerozebraných. (Nejvyšší počet exemplářů jedné knihy jest 12.000.) *K.*

Příspěvky k dějinám slovanským.

Zprávy o výpravě arciknížete Maximiliana do království Polského, když někteří stavové téhož království po smrti jich krále volili jiného za svého krále, jak jest týž arcikníže s svým lidem válečným byl poražen a sám zajat spolu s mnohými svými officíry a služebníky, jak jest císař Rudolf strany vysvobození jeho při dvoře svém radu držal a na čem zavřeno bylo. 1587—8. (Archiv Jindř.-Hrad.)

V Polště stavové strany volení krále spor měli, někteří z nich Zikmunda, prince Švédů, někteří pak arcikníže Maximiliana za krále chtěli, pročež s obou stran lid zverbovali. A poněvadž Maximilian pro blízkost, a že přes moře jemu plaviti se potřebí nebylo, do Polska spíše přijel, ležení své před městem Krakovem zarazil a vyslané své do téhož města, aby jeho korunovali a slib jemu učinili vypravil, Krakovští pak (kteří s Švédou drželi) žádným způsobem se k tomu rozuměti nechtěli. A vypravivše Krakovští vyslané své k Zikmundovi i také do Švédů, aby jím co nejspíše k pomoci přispěl, tíž vyslaní brzy se zase zpátkem navrátili, že Švéda dříveji přijeti nemohl a již do Danciku se dostal, tak jakž brzy potom u Petriioneru (sic!) ležení své zarazil. Poněvadž pak v ležení Maximilianovém rána morová hrubě procházela, z té příčiny se odtud vyzdvihl a s competitory svými tu věc bitvou vynésti jim naproti táhl, když ale na cestě srozuměl, že Švéda jest mnohem silnější, do 30.000 při sobě mužův má, a ještě každodenně jemu více lidu přibývá, předsevzetí své změnil, a se zase k Krakovu, chtíce se o to snažiti takové město dosáhnouti. Však nadarmo obrátil, dosáhnouc Vielusa následoval jeho královský kanclíř s dvanácti tisíci lidu válečného. Což když se v ležení Maximilianovém rozhlásilo, takový strach způsobilo, že jsou se ihned 22. Januarii z Polště vyzdvihli a do jednoho města Byčiny na Slezských hranicích ležícího obrátili, kdež jim kanclíř královský tolikéž následoval. Načež arcikníže 24. Januarii s resolucí s nepřítolem bitvu svésti do pole táhl. Byla pak nedaleko Byčiny jedna dlouhá, však ouzká hráze, kterou dosti pracně dá se na koních jeti i pěším jíti. Tu poradil Melchar z Redern u válečných věcech dobře zkušený nejvyšší, aby se táž hráze některým lidem a střelbou osadila a nepříteli pas zabránil. Však taková rada Polákům v ležení Maximiliana knížete líbiti se nechtěla, pročež byli proti tomu.

Potom když lid válečný kancléře již na díle přes tu hráz byl, radil dotčený z Redern, aby se na nepřítele šlo a s ním se potýkalo, však Poláci žádným způsobem nechtěli. Velký kancléř dostal čas a příležitost bez překážky přes tu hráz přejíti a svůj lid v řad k bitvě přivésti a postaviti. Tu ihned z počátku spravoval a řídil své při sobě mající Uhry, kteréžto od Polákův, obzvláště od J. M. arciknížecích rejtarův zle přivítáni a na utíkání obráceni byli; když ale jich nejvyšší aneb jeneral polní silným houfem na ně dotíral, tu teprva rejtaři arciknížecí na utíkání se obrátiti musili a mnoho jich zůstalo, takže z obou stran do 6000 lidí padlo. Zámojský to místo tak silné oblehl, že Maximilianus se víceji držeti nemohl, nýbrž 25. dne měsíce Januarii Polákovi se poddati musel. Velký kancléř přijal arciknížе s náležitým respektem a reverencí, nechal jej na svém voze seděti, a vezl jej přes to místo na kterém bitva byla s sebou do Polska na zámek Krasnoslav, kdež dobře chován byl. — Město Byčina od velkého kancléře splundrováno bylo.

Když tehdy dotčené zajetí J. M. arciknížete se rozhlásila, hrabě Khevenhüller (kterýž z počátku tu radostnou novinu strany elekcí císařovně, arciknížecí paní mateři v známost uvedl) podobně tu zarmoucenou v známost uvésti musel, což ta pobožná a svatá paní s takovou trpělivostí a rozumem přijíti ráčila, že jest k podivení bylo; a v tom jejím největším zármutku hrabě Khevenhüllera z Madridu do Chiarria vypravila, který jemu hraběti Khevenhüllerovi, aby se s Don Christovalem de Mora a Don Juan Iliages co by dáleji činiti bylo, poradil, kteřížto zavřeli, aby se těch od krále k té válce uvolených dvakráte sto tisíc dukátův nerevocirovalo, item, aby Don Vespasianus Gonzaga v extraordinární legací k císaři byl vypraven, kdež aby strany vysvobození arciknížete Maximiliana jednati mohl; k papeži, velikému knížeti Florentskému, k kardinalům aby k takovému vysvobození všelijaké fedruňky činili, psaní poslána byla. Mnozí knížata a páni takovou neštastnou příhodu arciknížete Maximiliana vysoce cítili.

Papež potom Hypolita Aldobrandina (který potom léta 1592. papežem učiněn byl), aby mezi Zikmundem Švédským, který již poněkud poses v tom království Polském vzal a korunován byl, a domem rakouským pokoj, a s arciknížetem Maximilianem, aby svobodně to království renuncíroval, traktiroval, za nuntiusa vypravil; v trvajícím vězení Maximiliana Čechové Poláky, že jsou proti pokoji do Slezska, kteréž k království Českému připojeno jest, nepřátelským způsobem vpadli, v něm svého přítele arciknížе Maximiliana obválčili a z něho zajatého jej odvezli, hrubě obžalovali a proti tomu protestirovali.

S arciknížetem Maximilianem někteří z jeho komorníkův totiž Jiří Erazim, pán z Lichtenštejna, nejvyšší štolmistr, František Khevenhüller, Jan Friedrich Hoffmann, Jan Jakub Löbl a N. Žerotín zajati byli. Povídá se, že jest se císař Rudolfus ňákého Škota, kdo králem v Polšti bude, dotazoval, který J. M. odpověděl: „Deus“; a když jemu, že by se dobře vědělo, že pán Bůh králem nade všemi krály jest, replicirováno bylo, on na to pravil, aby se to slovo Deus naopak četlo, tehdy že se pravé jméno krále polského najde; a jak se takové slovo nazpátek četlo, tehdy jméno Sued z toho vynalezeno bylo.

Když tehdy kníže Gonzaga s španělským extraordinarním poselstvím do Vídně přijel, pan Adam z Ditrichštejna jej k sobě do svého domu vzal, vzáctně traktiroval, a s sebou do Prahy přivezl, kdež císař všechny v Němcích tehdáž se nacházející arciknížata, totiž Ferdinanda z Tyrolu, Karla, Arnošta a Matyáše, jakož také české, moravské a slezské stavy, kterak by polské věci akomodirovány a arciknlže Maximilian vysvobozen býti mohl, traktirovati a se společně o to uraditi, k sobě sepsal; kteří společně s španělským a burguntským ambassatorem se tam najíti dali. Directorium takového shromáždění císař na arciknlže Ferdinanda vznesl, který s výš dotčenými arciknížaty napřed pod baldachynem po pravé ruce oba extraordinarní španělský a burgundský vyslaný, a po nich čeští officírové zemští, po levé ruce biskup z Rábu, uherský kanclíř a vyslaní z Moravy a Slezska seděli. Císařské tajné rady při tom proto neassistirovaly, poněvadž J. M. C. to všechno v jich přítomnosti referirováno bylo.

V traktírování tomto řád byl zachován: předně mluvil uherský kanclíř, po něm čeští, moravští a slezští officirové zemští, potom ti dva poslové španělský a burgundský a k posledu arciknížata. Čeští, moravští a slezští officirové zemští, tehdáž byl purkrabí pražským pan Vilém z Rožmberka, nejvyšší hofmistr pan Jiří z Lobkovic, nejvyšší komorník zemský pan Jan z Valštejna, nejvyšší sudí zemský pan Jiří z Martinic, nejvyšší kanclíř pan Adam z Hradce, nejvyšší písař pan Michal Španovský. Z Moravy biskup Holomoucký, téhož markrabství hejtman; z Slezska kníže z Münsterberku, pan Hendrych z Kurcbachu, pan z Brumnic a Janovic.

V tom sjezdu všelijaké diškursy a zdání procházely, a mnozí na to šli, aby se vysvobození arciknížete mocně a kvaltem vyhledávalo, a ten domu rakouskému od Poláků učiněný despekt něčím vymstěn byl. Vespasiano Gonzaga pak byl jiní a této opinie: totiž válku bez slušných příčin začíti, pochází od spravedlivého smělého srdce, nebo že rason má se za každého času za práci a nebezpečenství, která z toho pochází, přetrhnouti a začátek i konec takovým způsobem učiniti, víceji content nežli victoria spůsobí. Po uvažování tehdy toho nachází, Sigismundus princ Švédský v possessí Polského království, kdež milován a aestimírován jest, na své straně velikého kanclíře Jana Zamojského má, který tolikéž pro svůj vzáctný rod, ouřad, krevně spříznėných a přátelův; pro valor, rozum a dobrý kredit velmi vznešený, zároveň milován a u veliké vzáctnosti jest, z druhé strany stojí interesse autoritety vzáctného domu Rakouského vysvobození arciknížete Maximiliana a k koruně mající právo; pročež tehdy má se víceji na success nežli na začátek a následující škody a na prostředky takové předcházeti, patřiti, má se tehdy konsiderírovati, jakou mocí, prostředky a formou taková válka by se mohla vésti. Poněvadž peněz není, náhled jeho jest, dobrovolné traktací nežli nejistým zbraním se podrobiti. Kterěžto votum také císař, arciknížata a tajné rady přijali a k jednání dobrovolnému taženo bylo. Mezitím pak císař zajatého knížete consolírovati vypravil Maximiliana z Ditrichštejna nejvyššího císařského hofmistra k J. M. arciknížecí, kterého Poláci připustili a zdvořile traktírovali.

Chrvatský hosť Národního divadla.

Přední náš ústav umělecký projevil již několikráte snahu poskytnouti obecenstvu příležitosť seznamovati jej s uměleckými vymoženostmi pobratimých národů. Tak bylo nám zaznamenati již řadu zdařilých v tom směru pokusů, kteréž Národnímu divadlu vždy jen ku cti sloužily a zřejmým jsou důkazem, že u nás skutečně mnoho je dobré vůle postihnouti zásady slovanského idealu.

Čím větší jsou obtíže, tím většího zasluhují uznání úspěchy. K zobecnělým pohostinným hrám v opeře přidružily se v novější době také pohostinné výstupy dramatických umělkyň, z nichž zejména polská tragédka sl. Deryngová zasloužilý u nás slavila triumf.

Nyní s potěšením zapisujeme pohostinné vystoupení předního člena záhřebského divadla — paní Marie Růžičkové-Strozzi, kteráž právě v těchto dnech hrála na jevišti Národního divadla a sice ve Fedoře, Majiteli hutí, Romeu a Mageloně (Eva z Losu).

Úspěch chrvatské umělkyně uspokojil zajisté ve svrchované míře všechna očekávání vzdělaného našeho obecenstva a zvýšil u nás na prospěch věci pověsť záhřebského divadla. V první tragédce chrvatské poznali jsme umělkyni dokonalou a výbornou. Hra její jest elegantní, svědčí o intelligenci i o vzácném vkusu uměleckém a nemá nic společného se šablonou německé divadelní hry. Talent paní Růžičkové schyluje se spíše ku klassické půdě Italie a Francie. Neváháme vysloviti pochlebně, že ctěný chrvatský hosť připomíná slavnou tragédku polskou paní Modrzejewskou, jmenovitě v projevech vřelosti. Rozumí se, že přednosti první záhřebské umělkyně k plné platnosti došly hlavně u těch, kdož postihnouti mohli také řeč.

Podotýkám již jen, že paní Marie Růžičková, provd. markýzka di Strozzi, narodila se na Moravě v Litovli, z otce hudebníka, kterýž, dokud byla dceruška jeho ještě útlým dítkem, přesídlil na stálo do Záhřeba. Záhy pak stala se ozdobou a první podporou jediného téměř uměleckého ústavu v probudilé stolici bratří Chrvatů. *E. J.*

Literarní Sborník Matice Haličskoruské.

„Literarní Sborník", vydávaný redakcí B. Dědického jest publikací nejstaršího literarně-osvětového spolku rusínského „Halickoruské Matice", založené již r. 1848. Publikaci tuto vydává Matice od r. 1854., ač ne stále pod označeným titulem; jmenovalť se Sborník nejprve Haličským historickým Sb., později Naukovým, nyní pak Literarním. Čtvrtý svazek posl. ročníku přináší tři znamenité práce od předních spisovatelů rusínských. Slovutný archaeolog a historik Petruševič podává ve krátkém článku „Bývalé radovecké biskupství v Bukovině" original a vysvětlení ztvrzující listiny biskupství radoveckého, vydané Štěpánem, vévodou multanským, r. 1490. Kdo ví, jak úzce souvisela až do r. 1539. v náboženském ohledu pravoslavná Halič s Multanskem, ten pochopí cenu podobných prací Petruševičových,

v nichž jest specialistou. Mají spisy jeho toho druhu veliký význam pro kulturní svazky mezi Jihorusy a Multanskem, které trvaly téměř až do konce XVIII. stol., kdy rumunská církev zavrhla staroslovanský jazyk bohoslužebný a zavedla rumunský. Značný počet listin, týkajících se oněch svazků, nalézá se nyní ve sučavském monastýru v Bukovině, kamž byly zavezeny od mnichů po zrušení maňavskoskitského stauropigialního monastýra v Haliči. Vůbec Rumuni mají ve svých archivech mnoho listin slovanských, které by mohly objasniti jak jihoruskou historii, tak i základy dějin Multanska a Valašska. Dle slov Petruševičových však „jest dosud uzavřeno před veřejností nejdůležitější zřídlo ku prostudování rumunské historie, poskytované místními listinami a historickými akty, ku jejichž sebrání a uveřejnění byla zřízena za knížete Alexandra Kusy archaeografická kommisse“, a to proto, že špatně pochopené rumunské vlastenectví se bojí, aby z památek těch nevyšel na jevo vliv slovanské civilisace na Rumuny.

Dále přináší „Literarní Sborník“ řeč rusínského archaeologa a professora lvovské university, dra. Js. Šaraněviče o starožitnických výzkumech u města Haliče a Lvova, kdež dle methody Rotha von Schreckensteina, totiž na základě historicko-topograficko-statistických zpráv starých listin a dokumentův, našel pravá místa, kde stával Halič, starobylá stolice údělných knížat ruských, a Lvov, rovněž sídlo staroknížecí. K řeči Šaraněvičově jest připojen seznam archaeologických předmětův, nalezených na místě starého Haliče i okolí jeho a vyložených lonského roku na výstavě v polytechnice lvovské.

Velezáslužnou prací jest též pokračování článku B. A. Dědického „Materialy ku bibliografii a historii slovesnosti halickoruské“, v němž vypočítává autor spisy Antonína Petruševiče, vyšlé od r. 1847. v časopisech rusínských kromě „Sborníku“ matičního a „Vremenníkův“ Stauropigie. (Publikace Petruševičovy vydané v těchto 2 časopisech byly Dědickým uvedeny ve prvých třech svazcích „Literarního Sborníku“ za r. 1885.) Spisův a článkův těch napočítal Dědický 77. Spadají pak do archaeologie, mythologie, literarní historie a kritiky, historie vůbec, theologie a linguistiky. Petruševič patří také mezi ony cizince, kteří se zajímali našimi rukopisy. Byl ovšem jich protivníkem.

Těšíme se srdečně ze činnosti, kterou Rusíni rozvinuli a kterou se pokusíme v některém ze příštích čísel „Slov. Sbor.“ podrobněji rozebrati, majíce před sebou „Letopis vespolné práce a síly Rusínův rakouských“, vydaný lonského roku horlivým Aleks. Barvěňským. Zdar Rusínům! *K.*

Rozhledy v literatuře a umění.

Pamiętnik Akademii Umiejętności w Krakowie. Wydziały: filologiczny i historiczno-filologiczny. Tom piąty. W Krakowie 1886. Velká osmerka, str. 240.

Také tento nový objemný svazek znamenitých publikací krakovské Akademie Nauk vyniká bohatostí obsahu. Nalézáme tu zajímavé studie dra. Tadeáše Wojciechowského „O Kaźmierzu Mnichu“ a „O życiu i pismach Wincentego z Kielc“, dále stať Jakuba Caro: „Jan Ostroróg“ (příspěvek k dějinám

politické literatury z XV. věku, pro dějiny umění důležité pojednání dra. Jana B. Antoniewicze: „O średniowiecznych źródłach do rzeźb znajdujących się na szkatułce z kości słoniowej w skarbcu kathedry na Wawelu“, k němuž připojeny jsou vyobrazení, a posléz Adama Rzążewského důkladnou studii o zlatém věku Dubrovníku V stati této podává spisovatel velmi přehledný obraz dubrovnické slávy; probírá dějiny politické i literarní téměř od samého založení „slovanských Athén“. Práci svou rozdělil spisovatel takto: Dějiny Dubrovníka od založení až do ustálení převahy Benátské, Dubrovník pod vrchností Benátskou (do r. 1358.), Dubrovník v časech Uherských (do r. 1526.) a v časech Tureckých, Právnictví a vnitřní zřízení Dubrovníka, obyvatelstvo a jeho rozdělení, dějiny literatury. K monografiím o starém Dubrovníku druží se práce tato velmi důstojně, jako studie samostatná, založená na pramenech nejvážnějších. Jest to, tušíme, první toho způsobu obšírnější monografie o Dubrovníku v literatuře polské i dovolujeme si u té příležitosti vysloviti přání, aby podobné práce podjal se někdo záhy také u nás, nejspíše dr. K. Jireček. Jest to thema nad jiné zajímavé a vděčné. Starší české práce o Dubrovníku (jsouť větším dílem jen úryvky) bylo by nyní možno značně rozšířiti a doplniti, čímž poskytnut by byl čtenářstvu českému nádherný obraz znamenité kultury slavné republiky Dubrovnické — Athén slovanských.

Štatistika mjesta i žiteljstva Bosne i Hercegovine po popisu naroda od 1. maja 1885. (Ortschafts- und Bevölkerungs-Statistik von Bosnien und der Hercegovina.) Službeno izdanje. Sarajevo 1886 Zemaljska štamparija. Str. 362. a tabulky a karty.

Z tohoto úředního díla vyjímáme následující důležitá dáta: Dle popisu ze dne 1. května 1885. čítá Bosna a Hercegovina 1,336.091 obyv. (proti 1,158.440 dle popisu z r. 1879.). Z počtu tohoto jest:

Mohamedanů	492.710
pravoslavných	571.250
katolíků	265.788
židů	5 805
jiných vyznání	538

Vzrůst obyvatelstva od r. 1879. do 1885. jeví se o $15^1/_3$ % větší, což však hlavně přičísti náleží důkladnějšímu sčítání z r. 1885. Begův a Agů čítá Bosna a Hercegovina 8162.

Z čelnějších měst připadá na Sarajevo 26 268 obyv. (15 787 mohamedanů, 4131 pravoslavných, 3326 katolíků, 2618 židů, 106 jiných vyznání), Mostar 12.655, Baňjaluka 11.357, Travnik 5.933 atd.

Vedle přehledných tabulek přidány jsou k dílu zajímavé mapy, z nichž první znázorňuje obyvatelstvo dle náboženství, druhá poměr všeobecné obytelnosti, třetí rozdělení dle stavu selského a kmetského. *J.*

Wskazówki do zbierania właściwości ludowych. Napisał Roman Zawiliński. Kraków 1886.

Polská literatura může se již chlubiti značným bohatstvím spisův ethnografických a příspěvků ku poznání lidu, jeho názorů, myšlének, písní, podání, obyčejův atd. Známy jsou zejména znamenité sbírky Oskara Kolberga a jiných na tomto poli pracovníků. Krakovská Akademie nauk vydává každý rok objemný svazek ethnografických příspěvků z různých stran Polsky, Rusi i Litvy. Četné jsou též práce posvěcené polské dialektologii, pocházející většinou od žáků zasloužilého prof. L. Malinowského. Také spisovatel „Wskazowek do zbierania właściwości ludowych“, p. Roman Zawiliński, náleží do školy prof. Malinowského i znám jest již z nejedné platné práce z oboru polského jazykozpytu. Nyní touží p. Zawiliński povzbuditi kruhy co nejširší k účasti ve sbírání a hromadění ethnografických, jakož i linguistických pramenů. Návod p. Zawilińského jest všestranný a velice usnadní sběratelům úlohu, neboť obrací zření na vše, co povšimnutí zasluhuje. Nelze pochybovati, že Wskazówki, kteréž prostřednictvím časopisu Szkoły dostaly se jmenovitě do rukou haličských učitelů, neminou se s cílem a že budou na prospěch stálého doplňování a sbírání ethnografického a linguistického materialu. Dr. *J. Bystroň.*

Извѣстія С.-Петербургскаго Славянскаго Благотворительнаго общества. Г. 1885.

Druhý tento ročník Zpráv petrohradského slovanského spolku dobročinného obsahuje hojně statí, řečí a zvěstí po původu slavnosti tisícileté památky úmrtí sv. Methoda, kterážto slavnosť na Rusi stala se všeobecným národním svátkem. Petrohradský slovanský spolek jsa pilným činitelem při této oslavě, všímal si též bedlivě slavnostního ruchu v ostatních důležitějších městech ruských a proto, kdo chce poněkud učiniti si představu o způsobu a rozměrech slavnosti konaných dne 6. dubna 1885. po celé Rusi, nalezne v tomto ročníku Zpráv hojnosť materialu.

Z důležitějších statí v té věci jmenujeme řeč J. Paljmova „O historickém významu nynějšího Velehradu“, řeči pronesené při slavnostním zasedání slovanského spolku dne 7. dubna, jako řeč prof. Bestuževa-Rjumina, prof. Lamanského „Cyrillo-Methodějská idea“, prof. M. O. Kojaloviče „Několik dat z literarní historie Panonských životopisů sv. Cyrilla a Methoděje a církevně slovanského písma“, prof O. Millera „Po velikém dni“ a mimo to dvě příležitostné básně od M. Rozengeima a K. Slučevského. Některé z těchto řečí nesou známku polemiky. Osudy sv. bratří slovanských vylíčil zde stručně M. Sokolov v řeči, kterou četl při slavnostním shromáždění v historicko-filologickém institutě knížete Bezborodka v Něžíně. Vedle toho vyplňují obsah Zpráv slovanského spolku obšírné popisy slavností, konaných dne 6. dubna v Petrohradě, řeči a zdravice pronesené za tou příčinou, jakož i došlé telegramy, popis slavností v Moskvě, Kijevě, Něžíně a Oděse, kde promluvil slavnostní řeč prof. F. J. Uspenskij a mimo to referát o slovanské slavnosti ve Varšavě za příčinou příjezdu slovanských hostí, kteří vraceli se z Petrohradu, při které příležitosti promluvili delší řeči mimo jiné universitní rektor N. A. Lavrovskij, prof. P. A. Kulakovskij a prof. Perwolf. Referáty o průběhu slavností zahraničných a o některých pracích literarních i hudebních, vydaných za příčinou tisíciletého jubilea, jsou vhodným doplňkem k celistvému obrazu. Z dalšího obsahu dlužno uvésti více méně polemické články N. Danilevského „Vladimír Solovjev o pravosláví a katolicismu“ a článek A. Kiréjeva „Sblížení Slovanův“. S veřejným životem ostatního Slovanstva seznamovala redakce čtenáře svého listu v rubrice „Zvěsti ze slovanských zemí“, kterážto rubrika jest sestavena dle zpráv denních listův a přidělena pravidelně ku každému číslu. Zvěsti ty čerpány jsouce z rozmanitých oborů, týkají se hlavně současných událostí veřejného života. Některým kmenům slovanským věnovány jsou zvláštní úvahy a delší stati, jakož i o důležitějších událostech u jednotlivých kmenů uveřejněny jsou též v tomto ročníku četné korrespondence. Z dalších statí třeba uvésti stať „Slovan na parlamentárním bojišti“, v níž Dmitrij Nikoljskij líčí politickou činnosť dra. Desančiče, použiv jako pramene knihy „Све досадање беседе дра. Мих. Полита-Десанчића са повесничким цртама из српске политичне борбе од год. 1861.—1883. Нови Сад, 1883. V korrespondenci shledáváme dopisy z Bělehradu, z Nitry, z Uher, z Prahy atd. Čechům mimo tyto dopisy z Prahy. obsahující zprávy o příjezdu Tomašíkově za příčinou jubilea písně „Hej Slované“, o některých našich spolcích a literarních podnicích, věnováno jest několik delších článkův. Tak p. Štěpovič pokračuje ve svém cestopise po Čechách článkem nazvaným „Z cesty do Čech,“ podávaje v tomto ročníku Zpráv popis Rudolfina, Vyšehradu, Kutné Hory, Poděbrad, při čemž ovšem nikde neopomíjí přičiniti poznámky historické. Ku konci zmiňuje se o stavbě našeho nového Musea a líčí bohaté musejní sbírky. Pan N. Potašev přispěl cestopisnou črtou „Z Prahy do Vídně“, v níž zmiňuje se o městu Táboru, Budějovicích, o biskupu Jirsíkovi a o Pošumavské jednotě. K seznání našich poměrů ve mnohém ohledě přispívá též stať „K postavení Čechů v Rakousku“, pocházející z péra Čecha a uveřejněná pod šifrou J. Č. Pojednává vedle všeobecné úvahy o germanisaci, národním antagonismu a o politickém i parlamentárním boji. O poměrech Čechův amerických jedná zajímavý článek Wagnerův „Čechové v Americe“, kde podán celkový obraz o veřejném životě našich krajanův. Aby byl vyčerpán pestrý obsah tohoto ročníku Zpráv, dlužno zmíniti se ještě o překladě stati PhDra. Karla Abela, jednající „O možnosti všeslovanského literarního jazyka“, kde pronešeny mnohé myšlénky o této v přítomnosti nerozluštitelné otázce. Článek „K biografii Juzia Venelina“

jest důležitým příspěvkem k životopisu tohoto bojovníka za svobodu bulharskou na půdě vědecké, hlavně proto, že přináší jeho dopisy k A. Bělugovu, jež zde veřejnosti podává L. Mačejovič. Krátké nekrology věnovány jsou čilým pracovníkům v oboru slavistiky Jiřímu Semenoviči Anněnkovu a Lavoslavu Geitlerovi. Každé číslo Zpráv slovanského spolku obsahuje rubriku „Slovanské zvěsti bibliografické", ve které jsou podány recense rozličných spisů ze slovanských literatur. Z české literatury jsou v tomto ročníku uveřejněny Anněnkův posudek o knize dra. Lenza „Učení Petra Chelčického o eucharistii", dále posudky o brožurách vydaných za příčinou slavnosti Sv.-Methodějské, Štěpovičova recense o sborníku L. Kuby „Slovanstvo ve svých zpěvech" a téhož recense o Zeyerovu dramatě „Sulamit". K závěrku podotýkáme, že při čísle desátém přešla redakce Zpráv do rukou pp. K. N. Bestuževa-Rjumina a P. G. Morávka. *K. Štěp.*

Свѣтъ и тѣни русской словесности. Сочиненіе Н. А. Воскресенскаго. С.-Петербургъ 1886., str. 219. (Dokončení.)

Nemalým stínem jest též špatný názor o tvarech a druzích poesie a významu prosy v literatuře, vzatý za doby renaissance se mnohým jiným ballastem od starých Řeků a Římanův. Některé tvary poesie, zavedené Aristotelem, nyní již zastaraly, a v tom způsobu, jak je pojímá učební theorie, již neexistují. Professoři sami mají velmi chaotický pojem o nich. Ba i dělení poesie na 3 druhy: na lyrickou, epickou a dramatickou nedá se přesně provésti. Za příklad uvádí autor „Mrtvé duše" Gogolovy, jež někteří mohou pokládati za epopeu, jiní za roman, jiní za lyrické poema atd. Význam prosy též se špatně pojímá. Přehlíží se, že ony doby, kdy zaujímala podřízené místo, již minuly a že následkem zjevné převahy vědy nad poesií a uměním „již blízko jest doba, kdy jména básníkův a umělcův zcela ustoupí své místo mužům vědy jakožto hlavním původcům lidského pokroku. Jména básníkův zaznívají již řidčeji a řidčeji, kdežto jména učenců nabývají vždy větší a větší známosti." Jednou ze zásluh našeho století jest také ona, že věda a umění staly se za naší doby totožnými, že se spojily s poesií, majíce všechny za předmět výhradně svět skutečný. — Na konci 6. kapitoly spisu svého praví autor, že „panující nyní theorie slovesnosti, definující slovesnosť jakožto umění a dopřávající tomuto převahu nad spisy prosaickými pranic neodpovídá obzoru vědy naší doby a nijak nevyhovuje požadavkům všedního života čili lépe řečeno praxi současné literatury a nemůže proto sloužiti s úspěchem vzdělání mládeže".

Ve posledních dvou kapitolách svého spisu pojednává Voskresenskij o nedostatcích, vyskytujících se ve přednášení literarní historie. Literatuře se prý vyučuje jako v nějakých duchovních seminářích, a ve Galachově chrestomatii, která se dočkala během 40 let již 20 vydání, jest velmi málo ukázek ze spisovatelů doby nové, kdežto mnohým starým spisovatelům a spisům, nemajícím jiné ceny než snad filologickou, archaeologickou nebo historickou věnuje se místa mnoho. Když pak žák vidí, jak mnoho času se popřává rozličným nechutným cestopisům, theologickým řečnickým plodům a j. věcem, pozbývá i té špetky vážnosti, kterou ku literatuře dosud choval. Nedostatečným jest rozdělení nové periody ruské literatury na 5 období, z nichž celá tři Petra Vel., Lomonosova a Kateřiny II.), zahrnující více než jedno století, jsou věnována rozboru plodů směru pseudoklassického či lépe řečeno napodobeninám francouzského pseudoklassicismu. Pátým obdobím, obdobím Puškina a Gogola, literatura končí. Říká se sice, že názor o nových spisovatelích se ještě neustálil, avšak činnosť mnohých z nich se již zakončila a jest také kritikou a obecenstvem náležitě oceněna, tak že se o spisovatelích těch ve školách již přednášeti může. — Na konci knihy své praví autor, že lepší výsledek ve vyučování literatuře jest jen tehdy možným, bude-li zavedena radikální reorganisace toho předmětu, a slibuje, že se pokusí ve příštím spisu svém postihnouti současné požadavky obecenstva od literatury a základy, na nichž třeba stavěti vyučování vlastenecké slovesnosti. Celá kniha od počátku do konce vzbuzuje živý interess a bylo by zajisté její studium prospěšné i našim esthetikům, jichž pohříchu máme málo. *— dl —*

Шест приповедака Л. К. Лазаревића. Београд 1886., str. 215.

S dychtivostí sáhli jsme po knize jmenované, a věru že nás od počátku až do konce zajímala jako málo která druhá. Šest krásných povídek, pravých perel poesie, podal tu mladý novellista srbský dr. Laza K. Lazarević národu svému, aby se postavil po bok předním básníkům domácím Ljubišovi, Milićevićovi, Glišićovi, Jakšićovi a Miloradu P. Sapčaninu, kterému přítomnou sbírku věnoval. Jako jiní novellisté srbští obral si i on prostý lid za předmět svrchovaně uměleckých svých povídek, které vynikají zdravým, nenadsazeným realismem, skvělou dikcí básnickou, lehkým humorem a, co nejvíce ceníme, psychologickou hloubkou Psychologický bystrozrak básníkův proniká až do nejtajnějších záhybův duše lidské a zastavuje se nejraději na pozorování rozličných nálad a zvláštností duševních. Co se této vlastnosti týče, vynikají z celé sbírky nejvíce dvě povídky, směrem a poněkud i obsahem sobě dosti podobné. Jest to „Prvi put s ocem na jutrenje“ a „Na bunaru“. Prvá předvádí nám mistrovsky srbskou rodinu, jejíž otec, zaveden byv špatnými přátely, málo dbá o svou živnosť, až konečně se obrátí, dojat byv andělskou dobrotou manželčinou, a praví synovi: „Synu, vstaň, a půjdeme do kostela“. Povaha podivínského otce jest vylíčena znamenitě Druhá povídka „Na bunaru“ (U studně) rozvinuje opět před námi život v širší srbské rodině — zádruze, v níž panuje vzorný pořádek a disciplina, až na nového člena jejího Anoku, která se do zadrugy vdala a pro svou neposlušnosť brzy na se uvalila hněv starešiny. Vidouc však, že by nic nepořídila, lituje svého chování a jde ku starému djedovi prosit ho za odpuštění Povídka končí krásnou scenou u studně, kde Anoka polévá vodou všechny členy rodiny. — Přítomná kniha jest prvou sbírkou povídek dra. Lazy K. Lazarevića, které byly dosud roztroušeny po rozličných časopisech a tak málo komu přístupny. Spisovatel vystoupil poprvé na literarní kolbiště svou povídkou „Školska ikona“, která byla r. 1880 vytištěna v dubrovnickém „Slovinci“, později pak ve „Srbadiji“, kde vyšla také jiná Lazarevićova povídka „Prvi put s ocem na jutrenje“, poprvé vytištěná r 1880. v „Srbské Zoři“ a později mimo „Srbadiju znova otištěna i v „Sokolu“. Ostatní čtyři povídky „U dobri čas hajduci!“ „Na bunaru“, „Verter“ a „Sve će to narod pozlatiti“ vyšly r. 1881 a 1882 v Otadžbině. Několik jich bylo přeloženo již do němčiny, jedna pak („Na bunaru“) i do frančiny, a sice r. 1885. v Revue de Belgique. *K.*

Záhřebská Akademie Nauk vydala právě literarní sborník ku oslavě padesátiletého jubilea hrvatské literatury: U proslavu petdesetgodišnjice preporoda hrv. knjige god 1885 O knize této, obsahující výborné příspěvky předních učenců chrvatských, rozepíšeme se příště obšírněji.

Slovenské povstanie z roku 1848.-1849. zove se knížka vydaná právě v Trnavě nákladem spisovatelovým, jenž skrývá se pod jménem Očitého svědka. Spisek tento má ráz polemický vzhledem k životopisné rozpravě dra. Josefa Mil Hurbana o Lud. Šturovi (Slov. Pohľady 1885), v němž vůdce Slováků také obšírně se dotýká dějin slovenského povstání z r. 1848—1849.

V nejnovějším svazku (20. 1886.) pařížské *Revue française de l'étranger et des colonies* (viz Slov. sborník 1886, str. 430) uveřejnil francouzský spisovatel pan C. Courrière překlad dvou statí p. n „Deux patriotes Bulgares I. Louben Karavélof II. Botev“ od J. A. Voráčka. Obě tyto práce přinesl prvotně náš Slovanský sborník (1885).

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: na čtvrt roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: Edvard Jelínek. — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny J. Otty v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 11.

Čenstochova.

Z cest dra. Josefa Štolby.

Připsáno spanilomyslným manželům Marii a Bronislavu Grabowským v Čenstochově.

I.

Konám první svůj výlet do kraje slovanského. Vábí mne poznati život polský, a toužím, abych poznal, jak Rus má se k Polákovi.

Vlak zastavuje v předposlední rakouské stanici v Trzebini. Seděli jsme od rána ve vagoně a protož úpravné restauraci zdaří se snadno přiměti nás k tomu, abychom odbyli večeři ještě na rakouské půdě.

Sklepník, mluvící polsky, rusky, francouzsky a německy, přináší výbornou šunku a dobré pivo a my požívajíce těchto vynikajících darů božích s náležitou chutí, rozhlížíme se po společnosti, která chystá se s námi do ruské říše.

Není veliká. Hrstka Poláků, několik Rusů a Rusek vracejících se z cest po Evropě, jeden Francouz, několik Němců a houfec židů. Společnost tato jest rozložena kolem stolů a posilňuje se jako my na svou další pouť.

Pojednou vchází vysoký starý žid v černý kaftan zahalený, s dlouhým jak mléko bílým vousem, s bystrýma očima a čilý jako mladík. Rozhlíží se a již vážným krokem spěchá k nám.

„Pánové potřebují rublů?“ táže se a pravice, vnořivši se v hlubokou kapsu kaftanu, vrací se po chvíli s balíkem bankovek ruských všech druhů. Jest jich jistě za 2—3000 rublů.

„Zač rubl?“ táže se soudruh.

„Za 124.“

Byla to cena nižší, nežli za kterou vyměnili jsme ruble v Praze.

„Jak dlouho již dává pán za 124?“

„K čemu třeba to pánu věděti? Chce-li pán, zde jsou, ne-li, s Bohem!“

Chvíli čekal žid a když uslyšel rozhodné ne, obrátil se klidně k sousedům našim.

Tento žid penězoměnec jest na rakouských hranicích první znamení blížící se Rusi. Po léta již očekává každý vlak v Trzebini, přejíždí s ním do Granice, kdež nabízí cestujícím peníze rakouské, uložené v druhé kapse dlouhého kaftanu, a vrací se s nimi zase, aby nejbližšího vlaku stejně opět použil. Každý, kdo v posledních letech Trzebiní do Ruska a odtamtud zpět se bral, povšimnul si zajisté figury této, která, ačkoliv židovských takových penězoměnců v pohraničních stanicích s obou stran dosti, zjevem i klidem svým přede všemi ostatními poutá pozornosť.

Za nedlouho vsedáme za úplného již šera opět do vlaku a brzy na to jsme v rozsáhlém nádraží poslední stanice rakouské: Ščakowy. Plných 18 minut nechávají nás tu státi, jakoby chtěli nám popřáti času, abychom důkladně rozloučili se s rakouskými doutníky, jichž dobrotu teprv v cizině poznáváme. Konečně stroj zapískne a již ubíháme děsnou písečnou pouští dále. Ještě jednou přesvědčíme se, máme-li pas, ruským konsulatem ve Vídni řádně vidovaný, v kapse, neboť on jest jediným klíčem do ruské říše, a pak napnutě hledíme z vagonu, kdy objeví se konečně půda říše ruské. Několik minut nic, nežli světle žlutý písek, jenž panujícím soumrakem vítězně proráží, konečně zaleskne se říčka dělící Rakousko od ruského Polska, stroj zapískne opětně, vlak uvolní rychlosť a vjíždí na most, v jehož středu vítá nás první ruský bodák, hájící přechod neoprávněným chodcům.

Několik okamžiků ještě a vjíždíme do velikého nádraží. Jest pusté. Jen v popředí řada četníků as deset kroků vždy od sebe vzdálených a v pozadí několik zvědavých celníků, kteří v duchu hrabou se již v našich zavazadlech.

Staneme, ale dvéře vagonů se neotevírají. Četníci, statné to postavy v tmavomodrém stejnokroji s vysokými botami, s černým řemením, s červenými šňůrami a se šavlí po levém a s revolverem po pravém boku, jako ostříži hlídají dvířka, aby z nich nikdo nevystoupil, a po dosti dlouhém čekání vstupuje do kupé četník a odjímá každému pas. Započal s prvním vagonem a nikdo nemůže uklouznouti, neboť jde od cestujícího k cestujícímu a kdo pasem není opatřen, toho pošlou s bezpečným průvodem zpět.

Nyní teprv otvírají se malá dvířka vedoucí do velikého Ruska. Rozumí se, že cesta další vede jen přes celnici.

Veliká, špatně osvětlená místnosť, do níž zřízenci v modrých bluzách vlekou celé barrikády beden a kufrů, na kteréž vrhají se celníci ihned jako hladoví supi na kýženou kořisť! Malé vaky je nevábí valně, avšak na ohromné ty kufry a koše dam, vracejících se z lázní, padají jako kobylky na šťavnaté role. Přihrádka za přihrádkou opouští útroby kufrů a beden, a zasvěcujíc diváka v nejtajnější podstatu dámské toiletty, stává se kořistí pátravých rukou celníků. Děsné podívání, jak krásně urovnané prádlo, šaty a bezčetné jiné drobotiny mění se v chaos, jenž pořádku milovného majitele mohl by přivésti v zoufalství. Avšak klidně hledí dámy na nešetrné počínání si celníků. Uvyklyť tomu a vědí, že jinak to nemůže býti.

Konečně zdařilo se také nám dopracovati se celníka, jenž dosti slušným způsobem pohrouživ ruce své do vnitra nevelkých našich zavazadel, známkou kontrolní je opatřil, načež odevzdavše je péči nosiče nádražního, spěchali jsme do restaurace.

První restaurace ruská. Rozsáhlá, slušná místnost na sloupech, v pozadí buffet a na něm neúřední znak Ruska: obrovský samovar.

Zastávka na hranicích trvala skorem hodinu, doba to, jež zajisté opravňovala k tomu, abychom pokusili se, nahlédnouti do útrob první ruské kuchyně. Avšak jak vzpomínali jsme rakouské šunky v Trzebini! Zalili jsme něco, co pocházelo patrně z hovězího Metusaléma, sklenicí dosti špatného piva, napravili žaludek šálkem výborné herbaty, jak Poláci čaj nazývají (herba the), a již zvali nás ku vstoupení do vlaku.

Světlemodří zřízenci rakouských drah zmizeli a konduktéři v ruském kroji otvírali dvéře vagonů. Zavalité postavy v tmavém dlouhém kabátě, červeným koženým pasem přepásaném, s širokými kalhotami do vysokých bot, s placatou bílou čepicí na hlavě a s krátkým zabijákem v koženém pouzdru po pravém boku na způsob anglických policemenů. Když vše vstoupilo, uzavřeli dvéře a četníci napnuli opět svou pozornosť. Po chvíli objevil se četník, jenž nám byl pasy odejmul, s velikými deskami v náručí a provázen konduktérem obcházel jedno kupé za druhým. Každý cestující musil říci své jméno, on vyňal z pasů podle začátečních písmen sestavených dotyčný pas, doručil ho majiteli a opustil kupé, jež konduktér ihned na klíč uzavřel, aby nikdo více přistoupiti nemohl.

Když zdlouhavá procedura tato byla odbyta, zapískl stroj a konečně vlak ubíhal s námi po vytoužené půdě polské.

Byla chladná tmavá noc. Krajina, pokud bylo lze pozorovati, plochá, spoře porostlá a na každé stanici houf židů v dlouhých kaftanech.

Jen vševědoucí Bůh ví, co ti židé na stanicích v Polsku činí. Nechť jedeš ve dne nebo v noci, v každou hodinu nalezneš jich tam několik, kteří na vlak jakoby čekali, avšak klidně zase dále ho jeti nechají.

Stanice se svou židovskou stafáží míjela za stanicí a konečně o půl jedné v noci dorazili jsme do Čenstochovy, kdež očekával nás přes pokročilou hodinu noční i u nás dobře známý spisovatel polský a vzácný přítel Čechů: prof. Bronislav Grabovský s jiným ještě přítelem.

Přivítavše nás co nejsrdečněji uvedli nás do elegantního hostince, jemuž málo rovných v samé Praze.

II.

Hotel anglický v Čenstochově, jehož majitel pan Fux přes nepolské své jméno jest dokonalým Polákem, slouží Čenstochově opravdu ku cti. Pokoje jsou co nejelegantněji a nejpohodlněji upraveny, na zdech není jiných obrazů nežli z dějin polských, ob-

sluha velice správná a ceny mírné. Toť jsou vlastnosti, které zasluhují, aby mu věnována byla vděčná vzpomínka.

Krásné ráno a šťastná náhoda usmívaly se na nás v Čenstochově. Bylať právě pouť a několik tisíc poutníků ze všech konců Polsky dostavilo se, aby hledalo u Matky Boží útěchy a posily. Protož spěchali jsme, abychom záhy dostali se na Jasnou Horu, na níž trůní klášter Paulánský, každoroční to cíl tisíců nábožných poutníků, mezi nimiž často i množství Moravanů.

Čenstochova, jež dle posledního sčítání lidu chová 15.522 obyvatel, sestává z dvou částí: ze staré Čenstochovy a z Čenstochovky. Stará Čenstochova, ležící na západ od Jasné Hory, jest místem obchodním, v němž odbývají se pravidelně veliké trhy, a tudíž úplně v rukou židů, jichž počet tvoří plnou třetinu celého obyvatelstva. Domky jsou v těchto místech jednoduché, zanedbané, nečisté, ulice široké a špatně dlážděné a jedinou jich ozdobou houfy starých a mladých židů, židovek a žíďat, na nichž patrno, že Polsko jest jejich zemí zaslíbenou.

Čenstochovka, rozkládající se na samém úpatí Jasné Hory, podobá se co do zevnějšku staré Čenstochově až na to, že židů tu nepoměrně méně. Zde hostinec na hostinci, starající se o tělesné potřeby poutníků a od kláštera až téměř do středu jejího táhne se řada bud, naplněných především obrazy Matky Boží Čenstochovské ve všech velikostech, pak obrazy jiných svatých, mezi nimiž i náš sv. Jan Nepomucký velmi četně se vyskýtá, nalézaje v Polsku mnoho ctitelů, pak soškami svatých, růženci, modlitebními knihami a podobnými památkami, bez nichž žádný poutník neopouští město.

A spojení obou těchto míst, totiž Staré Čenstochovy s Čenstochovkou, zprostředkuje nejkrásnější třída, ulice Panny Marie, ohromně široká a 2 kilom. dlouhá se čtyřmi řadami starých košatých kaštanů, táhnoucí se od náměstí Staré Čenstochovy až k patě Jasné Hory. Toť hlavní tepna města. Zde jsou nejpěknější domky vesměs kamenné, z valné většiny balkony opatřené, zde jsou nejdůležitější budovy, jako radnice nevalně pěkná, gymnasium a hezoučká, malá církev ruská, a tudy táhnou s vlajícími prapory zástupy poutníků za nábožného zpěvu ku klášteru.

Avšak v noci poletuje ulicí touto divné ptactvo, jež by ruská policie v ní trpěti neměla. Několik židovských faktorů potlouká se tu do nejpozdnějších hodin a věší se na paty chodců, nabízejíc se co nejochotněji za vůdce k dámám, jež nemívají ve zvyku odmítati návštěvy cizích pánů.

Posnídavše rychle u cukráře, neboť v Polsku obyčejně kavárna jest přívěskem krámů cukrářských, brali jsme se třídou touto ku klášteru. Překrásná alej, založená r. 1825. za úřadování měšťanosty Gąsiorowského, končí v rozsáhlý park, jímž záhy dostoupili jsme holého svahu volného návrší, Jasné Hory, na jehož temeni klášter se vypíná. Jest to veliký soubor budov, z něhož vyniká krásná štíhlá věž kostela Panny Marie, menší vížka krásné práce

na střeše sedící a budova klášterní jako pevnost vypadající, což vše obehnáno příkopy a baštami.

Avšak dlouho nemůžeme pozorovati krásný ten obraz. Neboť okolo nás hemží se tisíce poutníků tváří ryze slovanských, v nejrozmanitějších národních krojích, kteří nedají nám dlouho na jednom místě postáti. Nejvíce jich ze Sandomířska a z vnitřních krajů Polsky. Ženy mají okolo boků modré sukně zástěrám podobné s bělavými proužky, stejné zástěry splývají od krku dolů a na hlavě cosi jako turban — ty jsou ze Sandomířska. Jiné zdobí stejný šat červený — ty jsou z nitra. Muži mají modré kazajky s červenými rukávy a s červenými pasy, červené, modře pruhované šaravary do vysokých bot, jiní bílé, opět jiní modré dlouhé kabáty — zkrátka krojů tu, co do střihu velice podobných, avšak co do barev tak rozdílných, že až přechází zrak.

A jaký všude život! Na všech stranách plno žebráků, po celý den s odkrytými hlavami palčivému slunci vydaných a chroplavými hlasy usilovně almužny se domáhajících, mezi nimi malé. patrně improvisované krámky s nápoji, sem tam skupinky zpěváků zpívajících nábožné písně, a středem valí se dva proudy, jeden směřující ku klášteru, druhý ho opouštěje.

Udiveni se rozhlížíme. Věčný tu šum a neumdlévající hluk, avšak nikde rušivý smích neb rozpustilé pokřikování.

Tisíce lidí tu, avšak tisíce ty proniknuty jsou takovou vážností, takovou nábožností, že patrno, nejen že hledají, ale že skutečně i nalézají tu plné duševní útěchy.

Přibyli jsme dosti časně, ale přece již potkáváme některá procesí, jež vykonavše pouť svou, vracejí se k domovu. A pěkný tu zvyk zachován. Každý takový oddíl poutníků provází kněz z kláštera až k rozhraní jeho, kdež vypíná se socha svatého uprostřed několika stromů, zde vystoupí na stupně pomníku a loučí se s poutníky, dávaje jim na cestu ještě dobrá naučení.

Takové oddělení kráčí proti nám. Napřed šest statných jonáků nese pestré prapory, za nimi ženské nesou obraz Bohorodičky křiklavě malovaný, pak kráčí mladý kněz jiskrného zraku v rochetě a za ním valí se poutníci. U sochy zastavili. Kněz vystoupil na stupně a jako zázrakem stalo se utišení, že daleko bylo slyšeti hlas jeho, když mluviti k nim započal. Mluvil prostě, avšak tak dojemně, že záhy hlasitý pláč, vždy náhle sborem propukající, přerušoval na chvíli jeho slova. Pak za ohlušujícího pláče skončil, lid dral se, aby políbil ruce, roucho jeho a po chvíli za nábožného zpěvu bral se k domovu, kdežto kněz sám spěchal do kláštera, aby v nejbližším okamžiku snad zase vrátil se s novým zástupem.

Zvolna kráčíme ku klášteru. (Dokončení.)

Rozmluvy s hrab. L. N. Tolstým.

Podává V. Vegezskij.

(Pokračování.)

„Nastává jiná otázka, bezděky vyplývající z mých slov,“ mluvil hrabě. „‚Kázati umíte výborně, Lve Nikolajeviči, ale plníte-li pak to, co hlásáte?‘ Tato otázka je zcela přirozená, vždycky mně ji činí a vždycky mně vítězoslavně zatykají ústa. ‚Hlásáte, ale jak pak sám žijete?‘ Skutečně, mohu rozumovati výtečně a býti upřímným, ale nikdo mně nikdy neuvěří, pokud bude viděti, že zůstávám v paláci a utrácím za den tolik, kolik by stačilo chudé rodině na celý rok. Proto tedy odpovídám, že nehlásám a také nemohu hlásati, ačkoli si toho přeju všemi silami své duše. Hlásati mohu jenom svými skutky, ale skutky mé jsou zlé. To, co mluvím, není kázání, já si pouze přeju najíti smysl života na tomto světě.“

Často říkají hraběti: jestliže nalézáte, že vně plnění učení křesťanského není rozumného života a milujete-li tento rozumný život, proč pak neplníte přikázání?

Odpověď hraběte zní: „Jsem vinen a zasluhuji opovržení za to, že neplním; ale při tom ani ne tak k ospravedlnění, jako spíše k vysvětlení mé nedůslednosti pravím: podívejte se na můj dřívější život a na život nynější i uvidíte, že se snažím plniti. Arciť nevykonal jsem ani $^1/_{80000}$ a jsem v tomto ohledu vinen, avšak nevykonal jsem ne proto, že bych nechtěl, ale proto, že jsem nedovedl. Naučte mne, jak se vymotati ze sítě pokušení, která mne zachvátila, pomozte — a já vykonám; však i bez pomoci doufám, že vyplním. Obviňujte mne, jako to činím sám, ale obviňujte jenom m n e, nikoli však tu cestu, po které kráčím a kterou ukazuji těm, kdo se mě ptají, kde po mém mínění je cesta. Znám-li cestu domů a jdu po ní opilý, potáceje se brzo na levo, brzo na pravo, zdali pak kdo řekne, že je nepravá ta cesta, po které kráčím? Je-li nepravá — ukažte mi jinou; pakli bloudím a vrávorám, pomozte mi, podporujte mne na té cestě a neplečte mě, neradujte se, nevolejte jako u vytržení: „Hle, podívejte se na něho, povídá, že jde domů, a zatím sám leze do močálu!“ Ano, neplesejte nad tím, nýbrž přispějte mi, přijďte mi na pomoc. Vždyť nejste zlí duchové z močálu, ale taktéž lidé, ubírající se k domovu. Vždyť jsem sám a vždyť přece si nemohu přáti, abych zabředl do bahna. Pomozte mi, mé srdce trne zoufalstvím nad tím, že jsme zbloudili, a co se takto strachuji všemi silami své duše, vy při každém novém poblouzení místo abyste mne politovali, strkáte mne a voláte jásajíce: ‚Vizte, zároveň s námi leze do bahna!‘“

„Hle, takový jest můj poměr k učení a plnění jeho. Všemožně se zasazuji, abych dle něho jednal, a nejednám-li, tož nejen že toho lituji, ale prosím o pomoc, abych mohl tak jednati, a s radostí vítám každého, kdo hledá cestu jako já, a naslouchám jeho slovům.“

III.

Hrabě Tolstoj s radostí vítá každého a ochotně mluví s každým, kdo může přispěti třebas i malým zrnkem k filosofii zákonů života nebo jest s to, aby ukázal nejbližší a nejsnadnější cestu k vyšetření těchto mravních zákonů životních. Hrabě jest pokaždé srdečně rád, kdykoli se mu namane kniha, v nížto se setkává s úryvky svých myšlének, protože je mu to důkazem, že jeho názory jsou již známy jednotlivcům a že tedy budoucně budou přístupny širším kruhům obecenstva. Za poslední doby bylo jej možná viděti s výtvory starověkých mudrců v ruce, an pozorně znova přečítá to, čím opovrhují mnozí a nač zapomínají, jakmile opouštějí lavice školní — systémy řeckých filosofů; těchto jiskřiček světla v pohanské temnotě, předchůdců učení křesťanského.

Komu se naskytla příležitosť prostudovati poslední spisy hraběte, kdo s ním rozprávěl a do opravdy přemýšlel a vnikal v nelíčená slova „Zpovědi“ a „V čem záleží má víra“,*) tomu nemohlo ujíti, že filosofické myšlení našeho belletristy se vyznamenává jakýmsi eklekticismem. A vskutku, v pokoře zlu, hlásané Heraklitem, přes všecku drsnosť a hrubosť názoru efesského myslitele spatřujeme zárodek dopodrobna vysvětlené zásady hraběte „Neodpírej zlému“.**) Snaha jeho skrze člověčenstvo poznati vše lidské silně připomíná Protagora s jeho školou, ačkoli poslední uznávaje za měřítko ne člověčenstvo, nýbrž člověka, upadl v touž chybu, ve které se po nějakou dobu nalézal i hrabě Tolstoj. Přejdeme-li dále k Sokratovi. Antisthenovi, Platonovi, Zenonovi a Epikurovi, nalezneme pozoruhodnou shodu myšlének spisovatele „Zpovědi“ s myšlénkami dotčených filosofů. Cokoli bylo dobrého, mravně dokonalého v učeních starého věku, všecko možná najíti ve slovích hraběte Tolstého, který, toť se rozumí, uspořádal a vyjádřil světové pravdy dle svého úkolu a povahy. Zdá se, jakoby on natáhl minulostí lidské myšlénky niť a na tuto nitku navlíkal jako perly důsledně, krok za krokem závěrky řeckých filosofů, očisťuje je od jalových škvárů, od zapletených fysických a politických doktrin. Jsa takto proniknut ethickou filosofií Řecka, béře se ku předu a řídě se nataženou nitkou, předělává pro sebe a svým způsobem positivism, uznává učení Spinozovo o počátku počátků, přisvědčuje zároveň s Hobbesem názoru o postoupení svých práv při živobytí společném ku prospěchu jiného a konečné dochází ku Kantovi a Fichtovi, jichžto ethické učení zdá se býti soustředěno ve spisech hraběte. Kdo tedy si chce učiniti přibližný pojem o ethických a náboženských zásadách hraběte Tolstého, může je najíti v Kantově „Náboženství“, v „Kritice čistého rozumu“ a ve Fichtově „Kritice veškerého zjevení“. Obzvláště Fichte je blízký hraběti Tolstému, ačkoli poslední pochopil svou úlohu šíře; umínil si obléci

*) Z tohoto místa vysvítá, že „Zpověď“ a „V čem záleží má víra“ jsou dva rozličné spisy, nikoli jeden a týž, jak by se dalo souditi ze slov p. P. Durdíkových v jeho zajímavém článku o Turgeněvovi (Slov. Sborn. 1885 str. 262). Omyl dá se snadno vysvětliti tím, že oba zmíněné spisy jsou v Rusku zakázány a že i z Rusů málo kdo měl dosud jasné ponětí o posledních dílech výtečného romanopisce. Pozn. překl.

**) Evang. sv. Matouše 5, 39. Pozn. překl.

základní pravidla ethiky ve stručnější, jednodušší, srozumitelnější formy, t. j. umyslil si podati obecenstvu ethickou filosofii v přehledné podobě bez hledaných terminův a nejasných výrazů. Hrabě, jak se mi zdá, hledí přizpůsobiti výsledky filosofie ku každodennímu životu tak, aby se staly majetkem každého a mohly sloužiti za základ v živobytí lidském. Hrabě uvážil v mysli své a promyslil znova všecko, co bylo promyšleno více než za tisíc let, sjednotil v sobě vše, co bylo vyřknuto dávno před ním, nyní pak jest mu uvésti všecko toto v soustavu, přepracovati a utvořiti své další theorie. Avšak hrabě Tolstoj dokonce není takový eklektik, jako Viktor Cousin, Royer-Collard a j. On nevrhá se od Kanta k Proklovi, od Prokla k Heglovi, nevykládá filosofů, ale béře (ano možná říci, n e v ě d o m k y béře) jejich myšlénky a navléká na svou nitku, vedoucí ke blahu lidstva. Myšlénky tyto jako kalné potůčky a říčky stékají se v jeho soustavu a tvoří klidné jezero, ve kterém kovy a jiná přímě se usazuje na dně, a voda se stává průzračnou a chutnou. Veškerá moudrost lidská mnohých století, všecky ethické pravdy, přispívající ku štěstí člověka, našly ohlas v učení Kristově a toto učení se stalo takořka východiskem a počátkem ethiky hraběte Tolstého. Poznal jsem, že usilování o pravdu on považuje za nejvyšší usilování a povinnosti vůči bližnímu — za hlavní povinnosti. Slýchal jsem už dříve, že hrabě klade zvláštní důraz na slova Kristova „neodpírej zlému“, nyní pak jsem se odhodlal požádati ho, aby mně vysvětlil tuto zásadu. „Hrabě chce asi vykládati slova božského učitele,“ pomyslil jsem si, „a sice způsobem pro mne zcela novým.“ Sdělil jsem svou myšlénku hraběti.

„Nechci vysvětlovati učení Kristova,“ odvětil mně, „nýbrž naopak, mým přáním bylo by z a p o v ě d ě t i, a b y h o n e v y k l á d a l i, protože všickni lidé, různí svou učeností a nadáním, moudří i hloupí, jsou stejni před Bohem, poněvadž všechněm jest přístupná Jeho pravda. Ano Kristus pravil, že nemoudrým zjeveno to, co skryto před moudrými. Všichni mohou a jsou povinni pochopiti to, co Kristus pravil ke všem millionům prostých a neučených lidí, kteří žijí a kteří žili...“

„Vy totiž chcete říci, že vše dobré, dokonalé, potřebné člověku musí a také může jím býti pochopeno? Souhlasím. Avšak na všechen způsob kdyby lidé plnili vše, co se rozumu zdá býti dobrým, nebylo by lidí nešťastných a také ne zlých. A přece jsou na světě i zlí i nešťastní lidé, ačkoliv jest jim pravda přístupná. Proč? Vy pravíte, že základ blahobytu a štěstí lidského záleží v tom, abychom neodpírali zlému; leč nebudu-li klásti odporu divochovi, který se chystá mne zavražditi, tož passivně a tudíž i proti všelikým zákonům mravnosti dopustím zlo. Může to býti?“

„Ku podivu! Za poslední doby míval jsem často příležitosť mluviti s nejrozmanitějšími lidmi o tomto zákoně, t. j. že nemáme odpírati zlému. Ačkoli zřídka, však přece setkával jsem se s lidmi, kteří se se mnou srovnávali. Leč dvě třídy lidí nikdy, ano i v zásadě nedopouštějí přímého porozumění tohoto zákona a horlivě dokazují, že jsme oprávněni odpírati zlému. Jsou to lidé dvou krajních polů: zuřiví konservatoři, považující své názory za jedině pravdivé, a atheisté-revolucionáři. Ani jedni, ani druzí nechtějí se zříci práva násilím protiviti se tomu,

co pokládají za zlé. I sebe rozumnější, vzdělanější z nich nikterak nechtějí pochopiti té jednoduché, zřejmé pravdy, že, připustíme-li, aby jeden člověk násilím protivil se tomu, co považuje za zlé, zrovna tak i jiný bude moci násilím odpírati tomu, co on sám pokládá za zlé."

„Dovolím si podotknouti, že nejsem ani zuřivý konservator aniž atheista-revolucionář."

„Ano, ale všickni nejrozmanitějšími způsoby rozumějí učení o pravdě, jenom zavrhují ten přímý, prostý smysl, který tato v sobě obsahuje. Založili jsme veškeren svůj život na těch základech, které odporují této pravdě, nechceme rozuměti učení pravdy v jeho prostém a přímém smyslu a namlouváme sobě a jiným, buďto že vyznáváme učení pravdy nebo že učení toto se nám nehodí. Zdálo by se, že prve nežli chceme vynésti svůj soud o učení pravdy, potřeba pochopiti, v čem ono záleží. Abychom pak mohli rozhodnouti, rozumno-li její učení čili nic, dlužno především uznati, že ona praví to, co praví."

„T. j. vy míníte, není třeba podřizovati pravdu našemu pravdy prázdnému životu, není třeba dle sofistů překrucovati pravdu sobě a jiným k libosti. Leč vzpomínám si na slova Pascalova: ‚Věříme v něco ne proto, že to je pravdivé, ale považujeme za pravdu to, co milujeme.' Nad to i Lewes praví: ‚Jenom neveliký počet filosofických hlav osvědčil se s dostatek schopným odloučiti se v duchu od praktických výsledků a soustřediti veškerou pozornosť na pouhé pravdě.' Errare humanum est..."

(Dokončení.)

Polka mezi Češkami.

Zpominka na Honoratu Wiśniowských-Zapovou.

Z pamětí Sofie Podlipské.

(Dokončení.)

Zapová vypravovala často o této dlouhé a trapné cestě poštou, kde jí dítě skoro umíralo a ona sama, bez služky a k tomu nezkušená, sobě rady nevěděla.

Bylať vychována v kruzích aristokratických. Základ jejího vzdělání byl znamenitý a bylo její radostí, touhou, povoláním v tomto vzdělání pokračovati.

Seznámivši se se svým chotěm učila se s ním nejen jazyku českému, ale též dějepisu a zeměpisu.

Byloť jí tuším šestnácte roků, když s ním svatbu slavila.

Dvacetiletá v r. 1845. ubírala se s ním do Prahy, kde nikoho neznala, opustivši příbuzné a přátely ve vlasti.

V Praze přišla v jiné poměry, bylo jí podrobiti se jiným mravům a zvykům. Nebylať zvyklá sama řiditi kuchyni, neznala se v ručních pracích. Ve Lvově měla k tomu nějakou služebnou v domě. V Praze vyžadovaly poměry manželovy, aby sama domácnosti se ujala a dostala služku zcela nevycvičenou. Očekávala opět rodinu, cítila se churavou a umírala touhou po vlasti.

Nicméně přemohla malicherné, ale trpké nesnáze a naučila se vařiti, šíti, plésti a málem hospodařiti, jako kdyby byla bývala odjakživa k tomu vedena. Stálo ji to však namáhání velké.

Byla brzo podruhé matkou, pak ztratila tuším dvě dítky za sebou úmrtím. Zápasila s velikými obtížemi a chorobami.

Nicméně nepozbyla svěžesti ducha a chuti k literarní činnosti. Libovala si v četbě polských básníků a spisech vědeckých. Našla i tolik času, že brala péro do ruky se šťastným výsledkem. Podalať do časopisův a almanachů pozoruhodné články národopisné.

V jejím domě shromažďoval se kruh českých literatův a všem bylo útulno pohostinstvím jejím. Dovedla vše tak úpravně uspořádati, hosti tak mile vítati, že srdce roztálo. Její hovor byl živý, poutavý, rozmarný, její způsob nenucený a okouzlující, vzdálen vší koketerie a rovněž tak šeredné protivy pedanterie. Vymaňovala se šťastně ze všeho, co ji skličovalo, a ukazovala se jakou byla od přírody.

Setkávala se ovšem také s paními a dívkami. Její milou přítelkyní stala se Bohunka Pichlová (Marie Čacká). Bylať uvedena k Hlavsovům, k Rittersbergovům, do domu paní Fričové a Staňkové. Krom toho seznámila se ještě jinde. Její pojmy o salonním životu a pohostinství byly však zcela jiné než naše. Bylo jí krušno měla-li zasednouti v kruhu dam, v kávové společnosti a plésti s nimi půl dne. Kromě v domech výše jmenovaných, kde shledala čilý ruch literarní, scházela se s jinými rodinami, kde dámy mezi sebou rokovaly jen o kuchyni a své toilettě. Tak dělo se jí tuším mezi příbuznými jejího manžela. Takové měšťáctví na ni tížilo. Podrobovala se tomu, pokud poměry jí to kázaly, ale obmezenost většiny tehdejších paní a dívek byla jí nesnesitelnou. Hříšnou zdála se jí houževnatost, kterou lpěly na předsudcích, a hněv její byl probuzen, vyšlo-li na jevo, že tyto dámy míní býti ve svém právu a že jí mají za zlé její snahy.

Stěžovalať si pak někdy, jak se cítila osamělá.

Ve svém saloně, velmi jednoduše ale se vzácným vkusem zařízeném, měla na prvním místě mramorové poprsí svého strýce, Teofila Wiśniowského, jenž byl ve Lvově r. 1846. popraven.

Ukázala nám je při první návštěvě, kterou jsem u ní s mou sestrou konala. Hlas chvěl se jí a slzy jí vytryskly z očí, když o něm mluvila. Nemohla obšírně o něm vypráveti pro pohnutí, čehož posud lituji.

Bylať rok v Praze, když ono nešťastné povstání bylo podniknuto, při němž Krakov přišel o svobodu druhdy na věčné časy zabezpečenou.

Tyto události zajisté přispívaly, aby byla ve smutek pohřížena v první době svého pobytu v Praze.

Ale roku 1848. pozdvihla hlavu jako mladý orel, jehož vítr vzbouzí na skalnaté poušti.

V národech se to hnulo a Zapová cítila v sobě víriti revoluční krev svých předků. Bylať z prvních, kteráť připjala k prsům

červenobílou kokardu. Sledovala události duchem lačným, rozuměla, cítila, plála. Byla pravou Polkou.

Nejskvělejším úkazem onoho hnutí svobody byl u nás slovanský sjezd v Praze, vládě zdál se nejnebezpečnějším.

Slovanští hosté ke sjezdu zavítávali do Prahy, jak Poláci, tak Rusíni, Rusové s Bakuninem v čele. Přijížděliť Jihoslované ze všech končin různých vlastí svých. Moravané se Slováky stáli nám Čechům co hostitelé po boku.

Nevím, uzří-li naše století ještě jednou sjíždění se všech členů slovanské velké rozrozené rodiny v takové nádheře, v tak nadějné náladě, v také plné svobodě, jak se dělo tehdáž před 11. červnem.

Přijíždějíce rozvíjeli různí kmenové své prapory. Členové sjezdu byli vesměs oděni v malebný národní kroj. Praha nabyla náhle jiné fysiognomie. Nebylať to více ta šosatá, copatá Praha předbřeznová, jež div neusínala klidem nevyrušeným. Náhle byl v ní probuzen život pravý.

Bylať Prahou slovanskou.

Z oken vlály trikolory, večer byla okna osvětlena. Kdo trochu mohl oblékal se ve slovanský kroj. Čamara povstala a k ní hodil se červený fez neb vydrovka či také nízký klobouk nazvaný demokrat.

Studující odívali se ve slovanský kroj. Pak byly rozličné sbory národní obrany. Pověstní svornostové měli šedé čamary a vydrovky. Kdo neměl slovanského kroje, ozdobil se aspoň kokardou. Tak proudilo a vířilo to v ulicích a hudba, zpěv, volání slávy doprovázelo davy, platilo jednotlivcům, nejvíce pak jedné velké idei.

U Zapů byly dvéře dokořán otevřeny slovanským hostům.

Mladá Polka byla ve svém rodném živlu a kdož byl více repraesentantem idey vzájemnosti slovanské než ona, jež nepřestávajíc býti Polkou celým srdcem zároveň Češkou se stávala, českou byla spisovatelkou, pro Češky pracovala a za ně myslila, až ji to sklátilo předčasně do hrobu?

Zajisté cítili to všickni, že byla geniem této myšlénky posud tak málo pochopené, tak pronásledované.

Večer před sjezdem tragicky přerušeným a rozptýleným byla dávána slovanská beseda na Žofíně.

České dámy usnesly se, že se objeví taktéž ve slovanském kroji, aby byly v souhlasu s pány.

Vesměs přišly české vlastenky v řasnatých sukních a kabátcích s vínky na hlavách.

Jejich řady byly valně rozmnoženy od minulého března. Nebyl to více jen malý hlouček.

Slečny Fastrovy vynikaly oblekem nádherným. Moje sestra a já byly jsme té besedě také přítomny taktéž ve kroji slovanském.

Tenkráte viděla jsem poprvé krásnou a půvabnou Honoratu z Wiśniowských-Zapovou. Byla jsem na ni upozorněna při mazuru, který začínala.

*

Byloť jí tehdáž 23 roků. Bylať v úplňku své neobyčejné krásy. Byla vysokého vzrůstu, velmi plného, což však nevadilo jejím harmonicky lahodným pohybům. Byla bílé perleťové pleti s nádechem ruměnným a černých lesklých vlasů co nejjednodušeji upravených. Její čelo bylo vyčnívající, mohutné, oči tmavočerné, sametové, s holubičím výrazem. Nos a ústa měla dokonalý útvar. Kolem úst hrál jí někdy čtveračivý úsměv, který byl tlumen zádumčivým výrazem očí. Brada svědčila o mužné odhodlanosti. Její bílé ruce byly velké a pevné, ale útvaru krásného. V chůzi i při tanci klonila se trochu stranou s gracií dokonalou.

Viděla jsem ji tedy tančiti mazura.

Byla v polském kroji z temného atlasu kožíškem premovaného, s konfederatkou stejné barvy na hlavě.

Tlačila jsem se blíže, abych ji viděla. Byla skromná, trochu zádumčiva té chvíle. Utrpení jejího národa tížilo na ni. Snad myslila právě na strýce Teofila. Vznášela, vlastně klouzala se lehkým labutím hnutím, aniž nohy ukázala, kolem tanečníka při elektrisující hudbě. Neviděla jsem jakživa nic tak čistě ženského, jak její zjev.

Tušim, že se brzo vrátila domů ze shromáždění, jehož byla perlou.

Bylať sobota před svátky svatodušními Odcházeli jsme za jasné vonné noci pěšky domů.

Slavíci pěli. Ale patrony a bodáky byly na nás již přichystány.

V pondělí svatodušní stala se známá srážka vojska s processím odcházejícím od slovanské mše, sloužené na Václavském náměstí. Téhož odpoledne vojsko střílelo. Lid stavěl barrikady. Sledoval zmatek, bombardování Prahy, prchání obyvatelstva.

Zapová byla s dvěma malýma dětma mezi uprchlíky. Spěchalať za svým chotěm do Kolína, kde pak nalezla bezpečí, nikoli však duševní klid. Toho bylo dlouho vzdáleno obyvatelstvo veškeré, až se dostavil s olověnou tíží.

Událostmi minulými byla Zapová vzrušena k duševní činnosti, k níž veškeré její nadání a ušlechtilost povahy by směřovala.

Přesvědčení vzmáhalo se v ní, že se má stavěti od základů, má-li býti stavba trvanlivа, že se má mýtiti od kořene, má-li se vzmoci a vybujeti nové, zdravé rostlinstvo.

Krom z Taňských-Hoffmannové, která jí byla vzorem, studovala jiné spisy vychovatelské. Přemýšlejíc o osudu národů, přišla na to, nač každý přijíti musí, že lepší obrat věcí záleží na ryzích povahách, že budoucnosť národní zabezpečuje vzdělanosť a duševní čilosť jeho. Dále soudila dávno uznaným řetězem závěrků, že lze jediné účinkovati vychovatelstvím a že je důležito vzdělati ženy a matky, aby byly schopny klásti dobrý základ ku zdárnému vývoji budoucích pokolení.

Kdo se vmyslí do této myšlénky, bývá jí vždy nadšen. Kdyby nikdy nedoufal v dobro a spásu lidstva, jakmile se vmyslí ve vývoj dětí, jest pln naděje. Tak nám to dala příroda do srdci.

Zapová byla dvakráte vlastenkou, co Polka i co Češka. Nosilať v srdci touhy dvou národů. Milovalať své děti nevýslovně a spolu měla na srdci vychování veškeré mládeže.

V Praze nebylo jediného českého ústavu, nebylo českého paedagogia. ani dívčí školy a tato Polka byla první, jež neohroženým hlasem vyslovila, jak jest toho třeba.

Nejen to. Jejím úsilím sestoupil se první český spolek ženský, „Spolek Slovanek", s účelem založení dívčího ústavu. Honorata Zapová byla jeho sekretářkou.

Moje sestra, ač velmi mladá ještě, byla taktéž jeho členem a seznámila se osobně se Zapovou.

Nesledovala jsem tehdáž dosti pozorně historii onoho spolku. Vím jen, že věci nešly tak, jak sobě výbor přál a vytknul.

Měla jsem z toho ten užitek, že jsem se dočkala milé návštěvy paní Zapové u nás, načež častěji jsem vídala tuto vzornou ženu.

Byla-li jsem jí často okouzlena pohledem z dáli, byla jsem dokonce zaujata její osobností bližším stykem.

Bylať to vskutku žena, na niž nelze zapomenouti. Mluvilať dokonale po česku s lehkým přízvukem polským, který byl hudbou v její slovech. Její zvučný mezzosopran měl sílu a lahodu. Slova plynula jí lehce ode rtů. Často řekla něco šelmovského. Mluvila-li vážně, byl v tom přízvuk něžný, přesvědčivý. Nedělala však paradu s ničím. Věci šly jí příliš od srdce.

Tehdy bydlila ještě proti Žofínu. V tom bytu vídala jsem ji často. Mělať tehdáž dvé dítek Zdislavu a Bohuslava. Pro ty žila hlavně. Mívala je vždycky kolem sebe K nám brávala je s sebou.

Spolek Slovanek, tuším, rozešel se. Zapové nezbývalo nic než pracovati sama pro sebe na svém životním úkolu, který byla sobě vytkla.

R. 1850. odhodlala se vydati se na návštěvu do Polska k rodičům a příbuzným, kam vzala ovšem děti s sebou.

Mám v živé paměti opětné s ní shledání po ročním její tam pobytu, když nás opět navštívila.

Ze Slavinky byla se stala za ten rok celá Polka. Byloť to roztomilé, kterak po polsku žvatlala! Za měsíc na to byla ovšem opět Češkou. Za nějaký čas narodila se malá Olga matce velmi podobná.

Bylo mi pak dopřáno velmi často k Zapovům docházeti. Čítala jsem se Zapovou polsky. Jednu zimu měla jsem k tomu ustanovený jistý den v týdnu.

Tehdáž bydlili Zapovic na Příkopech v domě vedle skladu páně Gottwaldova. Hodiny, jež jsem v tom domě strávila, zůstanou mi navždy nezapomenutelny. Kéž by je nekalila přebolestná upomínka na předčasnou smutnou smrt této svaté ženy!

Sedávaly jsme spolu v úzkém pokoji za hezkým psacím stolkem jejím, který stál před pohovkou.

Děti kolem nás přebíhaly. Moudrá Slavinka nás nerušila, přicházela se jen ptávat, co má teď dělati. Bohuslav míval někdy nějaké stížnosti, malá Olinka přicházela pomazlit se s maminkou.

Jakobych ještě viděla ty výjevy mateřské lásky, jakobych slyšela ty rozumné domluvy, ten sympathický hlas, jakobych viděla ten laskavý obličej, ten čtverácký úsměv, který platí Olince. Ó drahé děti, jak málo jste té matky užily! Avšak upomínka pouhá na matku takovou může vás navždy sílit a dodávati vám útěchy! Nepamatuji se, že by byla Zapová tenkráte churavěla. Leč před tím již v bytu proti Žofínu byla těžce nemocna.

Chvíli čítaly jsme spolu a dlouho hovořily jsme. Zapová pracovala již tehdáž o Nezabudkách a oddávala se vážným studiím. Pamatuji se mezi jiným, že jsem viděla u ní Humboldtův Kosmos v polském překladě. Sdílela se mnou, kterak mívá celý den rozdělen, jak se věnuje dětem, domácnosti, manželu, ručním pracím a pak literarní činnosti. Zvláště vzbudilo můj obdiv, když mi řekla, jak tráví nedělní dopoledne. Tu nekonala nepřijímala návštěv, nevyšla na procházku.

Do denníku zapisovala, co za týden vykonala, napsala, přečtla, ušila, upletla, co myslila, s kým mluvila, v čem chybila, o čemž rozjímala.

Jednou začala mi vypravovati o svém velkém plánu, zříditi polsko-český pensionat pro dívky.

Jaký to byl plán! Co vkládala do něho? Co mohlo z toho býti?

Mně zdálo se to vše z počátku až báječné a přiznávám se, že jsem si při sobě myslila, že to nedojde k uskutečnění, tím méně, ježto se přece zas ohlašovaly příznaky děsné její nemoci. Ale pro ni nebylo překážek, její ohnivý duch přemáhal pouta choroby. Toliko smrt sama nedala se přemoci.

Jelikož jsem se obírala učením se některým jazykům, povzbouzela mne, abych se podrobila veřejným zkouškám a výkonnou silou v jejím ústavě se stala.

Nikdy také nezapomenu přízvuk, jakým mi říkávala: „Tento ústav zřídím za věno svým dcerám!“

Jeť to srdcervoucí, že jí nebylo popřáno provésti úmysly tak šlechetné.

Konala nyní studie v oboru zřizování dívčích škol. Opatřovala si programmy, školní zprávy se všech stran Nemýlim-li se, korrespondovala s některými dámami polskými, jež jí také přispívaly radou a pomocí.

Tak došlo až k žádání o právo zřízení té školy. Ale tu byly obtíže. Nebraltě se zřetel na zásluhy dosavadní Honoraty Zapové, na její vzdělání, na postavení jejího chotě. Žádáno s drakonickou přísností, aby se podrobila zkouškám z paedagogiky a ručních prací a sice — v německém jazyku.

Ale Zapová neuměla německy. Jeť známo místo z Havlíčkova dopisu, když s ní v Polsku se seznámil, kde ji chválí že neumí německy.*)

Avšak co nyní naplat. Českých učitelek posud nebylo. Byl pouze německý kurs na Malé straně.

*) „Slov. Sborník“ 1881., str. 75.

Naše Polka, jedna z nejvzdělanějších žen své doby neuměla, německy, ale bez němčiny nemohla dosíci práva založiti a říditi český ústav.

A ona neuměla německy, do dvaceti let neuměla dělati ručních prací. krom nějakého snad vyšívání tapisserie.

Nuže? Co stalo se? Umínila si, že si vštípí z té němčiny to nejnutnější, že se také podrobí zkoušce z ručních prací. A k tomu měla domácnosť s dvěma studenty stravníky, tři malé děti, jež posud do školy nechodily, dopisovala Nezabudky. Měla své zamilované studie.

To vše dalo se srovnati energickou pílí. Jen tělesná choroba nechtěla ustoupiti, jako všecky jiné obtíže a překážky.

Já ustoupila jsem ovšem této činnosti.

Viděla jsem drahou Zapovou asi dva dni po skvěle odbytých zkouškách.

Zářila radostí, ale její manžel byl smuten. Bylať zachvácena svou nemocí. Ona toho nedbala.

Vypravovala mi, kterak odpovídala professoru, jenž ji zkoušel z paedagogiky a tyto odpovědi byly by zasluhovaly býti sepsány a zachovány.

Professor Zap, její manžel, byl přítomen a líčil mi úžas a dojetí zkoušejícího professora.

Povolení ku zřízení ústavu přišlo pak brzo.

Místnost pro ústav byla najata v Krakovské ulici a zařizována s horečnatou horlivostí.

Zapová nechtěla mezitím pořád věděti o ubývání své tělesné síly.

Před otevřením ústavu byla jsem v místnostech a byly mi ukázány všecky síně, ložnice atd.

Vše bylo krásně zařízeno, výtečné síly vyučovací získány. Žačky hrnuly se s důvěrou v tento ústav, který měl velkou budoucnost.

V den otevření ústavu nedala si vzíti chorá již paní a doprovodila žačky k Veni Sancte do chrámu Panny Marie Sněžné.

Navrátivši se domů musila však ulehnouti.

Nebylo více pomoci, nedalo se více zápasiti. Nejlepší, nejkrásnější snahy ženy ducha velkého byly zničeny a rodina osiřelá.

Byla to jedna z těch ran, jež nedopouštějí slova útěchy.

Viděla jsem andělskou tu ženu několik dní před její smrtí. Byla na smrt připravena, velkodušná. ač hluboce smutna. Nic sobě nestěžovala. Pravila jen: „Vím, že musím umříti.“ Její poslední slova však byla: „Jsem nějak ospalá, doufám, že budu dobře spát.“

Položila hlavu a poslední rána byla milosrdná. Usnula sladce na věky 4. ledna 1856. Její srdce tu zůstalo u těch milovaných dětí.

Byla jsem jejím chotěm vyzvána, abych napsala její nekrolog do „Lumíra“ a to byla první slova, jež jsem vyslala tiskem do veřejnosti.

Jak známo, byla Honorata Zapová pochována na hřbitově Proseckém po svém přání.

Ústav jí založený byl rozptýlen. Nebylo tu nikoho, jenž by ho byl mohl dále řiditi.

Professor Karel Vladislav Zap vešel později v druhý sňatek. Po jeho smrti pozůstaly tři dítky, jež měl s první chotí.

Nezabudky, pravé to nezabudky, byly vydány a svědčí o duchu a srdci spisovatelčině. V nich žije posud dále, co Zapová myslila a zakusila.

Darovalať Češkám vše, co měla a čím byla.

Byla by toužila činiti více, mnohem více.

Nicméně učinila mnoho, dala povzbuzení, naučení, velký příklad a patří mezi ty, na něž národ nepřestane zpomínati, s nimiž se honosí.

Její velebná památka podává však podnes ruku k vytoužené a žádoucí vzájemnosti slovanské.

V době rusalek.

Rusínská črta národopisná.

Napsal František Řehoř.

(Dokončení.)

Rusalky jsou trojího druhu: Mavky jinak Nedoljitky, tu a tam také Semiljitky zvané, potom rusalky Divy a rusalky Meluziny. Mavky jsou matkami utopené, nekřtěné děti, jež si lid představuje v podobě malých buclousků s rozpuštěným rusým vlasem a houpající se za svitu měsíčného světla na větvích vrb. Všemožně snaží se přilákati k sobě na blízku se procházející zamilovanou mládež, buď že napodobují pláč nemluvňat, tu zas smějí se a chechtají nebo tleskají dlaněma. Ať si děvče, ať si jinoch, jdou-li po svůdném jejich hlase, stávají se obětí Mavčina smrť v zápětí majícího lehtání. Obývají také lesy a stepi, berou na sebe podobu známých osob a míhají se chodcům před očima, čímž je omamují a v bezvědomí přivádějí. Obyčejně mění se v sličná, polonahá děvčata, dávají se do hovoru s mladými lidmi, laškují s každým, berou jej za ruce milkují se s ním, aby jej na konec zatáhli do vody a v ní jej utopily. Velmi často lze Mavky spatřiti v zeleném žitě, neboť chodí za bílého dne po obilí, vřískají a pláčí. Jedno děvče — vypráví lid — vyšlo v týdnu po sv. Duše vykopávat brambory. V poli bylo ticho a příjemno, z klenby modrých nebes sálaly žhavé paprsky na lid jako na mušky klidně pracující. Tekla okopávajíc, slyší v sousedově žitě plakati dítě Hned ustala v práci a když pohlédla k žitu, uviděla v něm hezkého klučinu, tak hezkého, že ani malíř hezčího vymalovati nedovede. Plakal a křičel, jakoby o něco prosil. Odhodivši motyku, běžela k dítěti, k němuž hovořila slovy plnými něžné lásky. Dítě po ní nepřestávalo sahati ručičkama a když je Tekla vzala na ruce a jala konejšiti, usmívalo se na ni, promlu-

vilo k ní několik slov, vzalo okolo krku a počalo ji dusiti. Děvče zkácelo se na zem. Chlapeček sedl si mu na prsa a tak dlouho je lehtal pod paží, až ztratilo paměť. V předvečer našli lidé Teklu na poli polomrtvou.

Také představuje si lid Mavky v podobě sedmiletých děvčátek, s jasnými, kadeřavými vlasy, v bílé spuštěné košilce. Na jejich potulkách lze prý často slyšeti je naříkati:

„uch, uch,
sołomjanyj duch!
mene maty porodyła,
nechreščenu*) położyła**) (nebo schoronyła)“.

Rusalky Divy povstávají z utopených děvčat a jsou báječně krásny. Mají sněhobílé líce s nádechem slabého ruměnce, jasnémodré oči, průhledné jak hladina Dněstru ve vybraný letní den. Vlasy dlouhé a rusé, kdežto pohyby těla jejich přirovnati lze k vodní vlnce, s níž si vánek pohrává. Za půvabným zjevem rusalky Divy jinoch nerozmýšlí se vrhnouti se do vodní hlubiny. Žijí na dně hlubokých jezer, rybníkův a řek, ano i v studánkách, ve skleněných palácích, jichž střecha jest z liliových květů, okna z jasné pěny a podlahy z červených korálů. Tyto Divy podobně jako Mavky vyřinují se z vody za jasných letních nocí, tleskají a hrají si mezi sebou, chytajíce se obyčejně za kořeny pobřežních vrb, nebo laškují s vodními vlnkami. Vylézají na břeh, aby natrhali si mohly květin a plésti věnce, jimiž si zdobí hlavu, načež se berou za ruce, zpívají a tančí. Unavivše se, nebo nasytivše se zábavy, léhají na zelený pažit a vyhřívají se v bledém světle měsíce, aby brzo kratochvíle zahájily na novo. Odtud bývá tráva při řekách nebo obilí při březích vydupáno a vyléháno. Nade vše milují zpěv a hudbu, nejednou odvažujíce se za melancholickými tony vesnického houslisty, nebo za zvukem dumné písně dívčiny pod samu chatu, v níž tančí-li mládež při hudbě, ony činí totéž na dvoře, lehce nepozorovaně. Přivábí-li k sobě mladého hudebníka, musí jim hráti a samy tančí a skáčí v přerozmanitých, vždy ale malebných obratech.

Rusalky Meluziny jsou půvabné obyvatelky velmi velikých řek a Černého moře. V kráse nezůstávají za Divami. Mají dlouhé, plavé vlasy, jednu ruku lidskou a druhou zaměněnou v ploutev rybí. Hoření část těla mají dívčí, dolení zaměněnou v rybí ocas. Skládají písně a libezně je zpívají. Rádi naslouchají jim Čumáci, kteří vrátivše se z obchodních cest, učí jim doma mládež. Tak krásné jsou to zpěvy. Národní píseň připsala jim původ polobožský. Námořním tureckým vojákům, kteří nemilujíce je, střílejí do nich z děl, Meluziny brání se zpěvem, jistou zbraní, jíž každého ošálí. Zpívajíc přiblíží se Meluzina k vojákovi, načež ho polkne.

Všecky rusalky podřízeny jsou jedné nejstarší, kterou poslouchají a již lid ve svých pověstech nazývá Diva, Divka, Divšina

*) nekřtěné, **) pochovala.

a Dana. Vlastní příjmí této vrchnoporučnice rusalek bude pravděpodobno Dana, poněvadž v národní písni, ano i v kolomyjce s jménem tímto velmi často potkáváme se. Jest dcerou velmi bohatého cara. Macecha utopila ji z bázně, aby ji někdy, až se vdá za bohatého careviče Ivana, z carského paláce nevyhnala. Lepostí svého těla vyrovná se rusalkám, jež jsme byli poznali. Vlasy má zlaté, oči jasné jako slunce a tělo bělejší liliového květu. Jednou za rok, v poledne na „rusalčyn vełykdeň", vystupuje z vody. V tomto okamžiku uhlídal ji jednou mladý syn carův, jehož panství rozkládalo se za sinou vodou: právě si česala vlasy a když ji chtěl jati, vrhla se do vody, v níž plovajíc půvabnými pohyby, svými vnadami jej do té míry dráždila, že týž skočil za ní do vody. Objavši jej hned na to, zatáhla ho do svých zlatých paláců. Od té doby milkuje se s ním na květnatém loži z barvínku a žije velmi šťastně. Druhé rusalky snáší jim každé noci množství různého kvítí, je konejší nebo baví tancem a kdykoliv Dana s carevičem sedá na zlatý, dvoukolový vozík, rusalky samy se do něho zapřáhají a vozí je po hladině vodní hlubokých vod až do měsíce.

Rusalný týden má své zvláštní písně časové, tak zvané písně rusalné. Lid zpívá je na procesí za zdar úrody zemské, jež vychází v tento čas do polí s korouhvemi, kříži a obrazy vesměs ověnčenými buď již doma ve vsi, buď dívky teprve pletou věnce na polní vycházce. Mimo příležitostné písně náboženské zvláště děvčata vyplňují písněmi rusalnými mezery mezi zpěvem náboženským, když trhajíce kvítí na věnce někde schválně zpozdí se a ztratí na chvíli hlavnímu procesí s očí. Obsah těchto písní, jevící představy církve křesťanské, starožitná podání i zmínky historické, svědčí o jich starobylosti. Vane z nich duch náboženskomravný, oddávání se do vůle boží a oslavování Boha. Hlavním předmětem a myšlénkou těchto písní, legendy připomínajících, zdá se býti prosba za požehnání ku vzrůstu vší bylině.

Z poesie slovanské.

Z básní **Tarasa Ševčenky**. Podává **R. Pokorný**.

Perebendja.

Perebendja starý, slepý —
kdo ho nezná z kraje?
Od vísky on k vísce chodí
a na kobzu hraje.
A kdo hraje, toho znají,
děkují mu všudy:
on je umí rozveselit,
ač má samé trudy.
Pode stromem ubohý kdes
dlívá ve dne, v noci;
nemá v světě nikde chaty;
v bídě, bez pomoci,

žije smutně, stará hlava,
bez přátel a druhů.
Sedne sobě, zazpívá si:
„Oj, nešum, ty luhu!“
Zazpívá si, zavzdychne si,
že je sirotinou,
pohubuje, posteskne si
pod zelení stinnou.
Takový je Perebendja
přeludný a bílý!
počne pěti o Čalohu,
„Hrdlička“ pak kvílí.
Děvčatům hrá na pastvině
„Vesňačky“ a „Hrice“,
a „Šinkarku“ hochům v krčmě,
až jim hoří líce;
ženatým zas o hostině,
tam, kde tchyně mají,
o topoli, o nevoli
a pak přidá „V háji...“
Na trhu hrá o Lazaru,
potom, byste znali,
žalně, vážně vypravuje,
jak Sič rozkotali.
Takový je Perebendja
přeludný a bílý!
Zazpívá on, zasměje se
a na konec kvílí.

Vítr věje, vítr vane,
hulá skrze kraje,
na mohyle kobzar sedí
a na kobzu hraje.
Kolem něho step jak moře
široké a siné
a mohyla za mohylou;
a tam — vše jen hyne.
Sivý vous a vlasy s čela
vítr rozevívá,
tu se stiší, tu naslouchá,
kterak kobzar zpívá,
jak se srdce směje, slepé oči lkají...
Naslouchá a duje...
Hlavu stařec skryl
na mohyle v stepi, tam se lidem tají,
aby vítr jeho smutek roznosil,
nepověděl lidem píseň — slovo boží.
Srdce mluví s Bohem, jemu počne pět,
slávu Hospodinu šeptá, hlavu složí,
a na mraku dumka jeho letí v svět.
Jako orel sivokřídlý výš a výše krouží,
o blankyt až bije mocnou perutí;
na slunci až spočne a zvědavě touží,
kde že přenocuje do procitnutí.
Moři naslouchá, co ono vypravuje;
proč tak němá, volá k hoře v dálavu.
A zas z pozemského smutku k nebi pluje,
neboť nemá koutku ani pro hlavu
ten, jenž všecko zná a všecko srdcem jímá,
co hovoří moře i kde slunce dřímá.

*

Jej však na tom světě nikde znáti nechtí!
Sám on mezi lidmi plá jak slunko jen.
Jeho lidé znají, neb on zemi šlechtí;
leč jak slyšeli by, kterak opuštěn
na mohyle pěje, s mořem hovoří,
slovu božskému by vysmáli se oni,
odehnali by ho, věštce, v příkoří:
„Ať se nad mořem tam," děli by, „kdes honí!..."

Dobře, věru, můj kobzare,
dobře, otče, robíš,
že zpívati, rozmlouvati
na mohylu chodíš!
Choď si tam jen, můj holoubku
smutný, neveselý;
pokud srdce bije, zpívej,
by tě neslyšeli...
Abys lidí nepopudil,
přisvědčuj jim, brate!
Skákej, vraže, jak pán káže:
časy budou zlaté!

Takový je Perebendja
přeludný a bílý,
zazpívá si vesele on
a na konec kvílí!

Z dějin společenského života v Polsce.

(Salon.)

Podává **Edvard Jelínek.**

... qu' une société, qui a un salon intelligent, c'est une société qui vit encore...

Villemain o saloně varšavském.

Družnosť je zákonem přírody, odlučování a samotářství chorobou. Potřebu vzájemného styku projevují jednostejně všechny vrstvy lidské společnosti. Lid dal vznik přítulným přástvám a jiným pravidelným schůzkám, intelligence vedena jsouc toutéž podstatou založila besedy za prahem domácím. Z nich vyvinul se později salon.

Jen životy polovičaté a rozhárané utvořily nový střed společenského života — hospodu. Druhdy sloužila hospoda jen za útulek cestujícím, okamžité náladě nebo potřebě. V zemích, kde dosud nevymřel smysl pro život rodinný, zaujímá hospoda stanovisko takové dosud; zejména ve vlastech slovanských, ve Francii a jinde nestala se ona ještě středem a druhým domovem společnosti.

Tam však, kde pohlcuje do svého jícnu massy, a sice způsobem pravidelným a obyčejovým, tam zhoubně ubírá vážnosti, důležitosti i vlivu rodinnému krbu. Společnosť spitá hospodskou dobrodružností, nepodléhající žádnému řádu rodinnému a zejména nekrocena ženskou jemností — zdivočí, zpustne a dostane alespoň

nátěr surovosti. Tolikéž působí na vývin a přetváření ctností: pružnosť společenská mění se v mameluctví, srdečná veselosť ve směs drsné rozpustilosti, tužba po ušlechtilé zábavě v tužbu po komediích a hloupostech, vtip v bezcitnou jízlivosť. Čím více do pozadí ustupuje takt, ohled, jemnosť a opravdivosť, tím úspěšněji tlačí se v popředí furiantství, domýšlivosť a egoismus. O ničícím vlivu na krásný smysl pro hostinnosť za takových okolností netřeba ani zvláště mluviti.

Těchto několik slov maní vymknulo se nám z péra chtějícím rozepsati se o společenském životě v Polsce, pokud se týká krbů domácích. Zasluhujeť jmenovitě u nás z mnohých příčin povšimnutí, jako tradicionalní zjev pobratimé společnosti, kteráž, ač mnohými byla stižena pohromami, přece zachovala rozsáhlou celistvosť ve smyslu národním. Tato celistvosť, t. j. zachování národního vědomí ve všech vrstvách společnosti, sílena jsouc dědičnými tradicemi vyznačila se v Polsce také při konstellaci moderního života společenského, jenž skytá zajisté vedle některých nejasných stránek též množství vlastností jasných, národu i vlasti užitečných.

Poukážeme především krátce k minulosti, kterouž případně vylíčil Petr Jaxa-Bykowski v jedné ze svých varšavských přednášek „o polské společnosti a její salonech v rozličných časech“.*) Z pramene tohoto čerpáme nejprv.

Družnosť, spočívající v povaze člověka, byla také hlavní známkou povahy Polákův; okrašlovaly ji zejména veselosť, lahodnosť, úcta ku stáři i slabší pleti — a nesmírná hostinnosť. Kromě toho vynikali staří Poláci přirozeným humorem a vtipem, čehož skvělé sledy zůstavili polští básníci předešlých věků, jako Rej, Kochanowski, Górnicki, Grochowski, Morsztyn a j. v.

Starý Polonus býval „rubašný“ a žoviální. Ve zbytcích staré mluvy polské pronikají stopy neobyčejné vzájemné zdvořilosti a úcty, na př. wasza miłość, miłościwy panie (jegomość, waszmość, waść), upadam do nóg, rączki całuję, do stóp się ścielę, submittuję się wmość panu dobrodziejowi atd. Již tyto znaky, ač jsou jen povahy zevní, projevují stopy patrné snahy uhlazeného chování.

Život jádra polské společnosti, šlechty, soustřeďoval se ode dávna ve dvorech. Magnati obývali nádherné paláce, někdy skvělejší královských residencí, ale i nejchudší šlechtic měl svůj dvůr, dvorek, v němž rozvíjel své vlastní, samostatné, namnoze úplně nezávislé hospodářství a „panství“. Možno tudíž tvrditi, že polský venkov podřizoval sobě společensky i život sídelních měst.

Tito obyvatelé magnatských palácův a šlechtických dvorkův, ač značně byli rozptýleni po celé zemi, přece mravně velmi blízce k sobě se svazovali. Vypěstili vzájemnou hostinnosť v míře tak veliké, jinde zřídka postižené, netoliko vlivem dobrého smyslu pro

*) Nasze towarzystwo i salony w rozmaitych epokach. Odczyt Piotra Jaxę-Bykowskiego.

ni, ale i z příčin prosté potřeby. Samo národní příslovnictví, toto neklamné mudrosloví každého lidu, přisvědčuje k tomu: „Gość w domu, Bóg w domu, Czapką papką i solą ludzie ludzi niewolą. Lepiéj gościa nie przyjmować niż go tudzież wyforować. Rzadkiemu gościowi popiołu na nogi.“ Při loučení se mluveno z pravidla: „Dziękujemy za już a prosimy o jeszcze“.

Kryský kancléř, jenžto žil v XVII. věku, praví, že „po vše časy každý polský šlechtic hostil u sebe, neb že sám byl hostem — ale ani jediný neseděl samotně doma.“

V každém polském dvoře toužili po hostech; hospodáři chodili od okna k oknu, vyzvídajíce „odkud jich Bůh hostem obdaří.“ Vznikla dokonce i zvláštní pragnostika v té příčině. Maskiewicz vypravuje o tom ve svých pamětnících. Jestliže hospodáři neb hospodyni svrbělo v uchu, jestliže straka řehotala kolem dvora, anebo jestliže kočka se lízala (a líže se zajisté často!) — vždy z toho staří hospodáři polští předvídali, že do dvoru zavítají hosté.

A jakmile host se blížil, všichni — hospodáři i služebnictvo — vyhrnuli se přede dvorec, aby vzdali hosti náležitou úctu. Vítajíce jej srdečně a uvádějíce jej za stůl mani podotkli i za prohnutým stolem: „czem chata bogata, tem rada.“

Pohostinnosť stala se záhy epidemií, byla to „slabosť národní“.

Ale nectili ve staré Polsce „rád viděného hostě“ jen jídlem a pitím. S dostatek také bylo postaráno o zábavu. Hráli mu na loutnu, pěkné povídali veršíky se zvratkou la la la, zvali k hudbě, tanci a cudné rozmluvě s pannami.

Zámožnější šlechticové měli své dvorní kapely k obveselování přišedších hostí, chudší šlechta uskromňovala se poskytováním kobzarů. Tím způsobem dostalo se do staré Polsky také množství jihoslovanských pěvců, kteří putujíce ode dvoru k dvoru pěli vděčně slýchané písně o pobití nekřesťanských Turků.

Hra v karty, která později tak zhoubně byla po celé Polsce rozšířena, vyloučena byla ze všech slušných domů. Ženy byly by pokládaly za hrubý společenský poklesek, kdyby se byla dala přednosť kartám před jich společností. O Aleksandru Lubomirském jest povědomo, že dvořanům svým přísně zakázal hru v karty, kteráž zobecněla v Polsce teprve za cizáckého kralování Sasů.

Do jaké míry obrácen byl v Polsce zřetel ku věcem společenským a k „dobrému i uhlazenému chování“, toho rovněž skvělým jest důkazem literatura. Připomínáme jen Górnického „Dworzanina“ a Reje z Naglowic „Żywot uczciwego człowieka“. Znameniti tito spisovatelé kladli společnosti své přísná pravidla společenská a knihy jejich jasným jsou obrazem tehdejších časův. Jak i jinak pracováno ve prospěch povznešení společenské mravnosti, toho nemenším důkazem jest památná „Republika babinská“, o níž v našem „Slovanském sborníku“ již obšírněji bylo promluveno.*) Szaniawski vypravuje, že „moudrá tato zábava tak

*) Republika babínská. Črta z kulturní historie polské. Napsal F. A. Hora. „Slovanský sborník“ 1886., str. 35.

se líbila Francouzům, že si založili dle jejího vzoru slavný régiment de la calotte (v XVIII. století).

Dokud Polska žila vlastní podstatou národní, neklesla i mravnosť její do hloubky, která stala se mohutné kdysi říši smrtonosnou propastí. Když však do Polsky dráti se jaly cizí obyčeje a cizí formy, za své braly úžasnou rychlostí národní prvky, kteréžto vzkřísila v sobě společnosť teprve v novém období svého znovuzrození, dobře nazvaném „vzkříšením v úpadku".

Tak jeví se i historie moderního salonu v Polsce. Dětská jeho léta poskytují badateli málo utěšeného.

Budiž nám dovoleno, připomenouti dříve, že první salon vůbec založila markrabina de Rambouilletová za panování Jindřicha IV., okolo r. 1600. Salon této duchaplné a vynikající dámy všeobecně byl nazván Hôtel de Rambouillet, i byl jaksi protiagitatorem současné rozpustilosti francouzského dvoru. V saloně této markrabiny soustřeďovalo se vše, co toho času ve Francii vzdělánim a dobrým mravem vynikalo. Již za Ludvíka XIII. jevil se vliv hôtelu Rambouilletové v míře svrchované a zůstavil ve společnosti nepopíratelně krásné stopy. Hodnými stoupenkyněmi své předchůdkyně byly v různých epochách sl. de Scudéry, kněžna Montausierová, sl. de Fenein, kněžna Orleanská, sl. Goeffrinová, znamenitá paní Staëlová a j. Mimochodem podotýkáme, že Goeffrinová byla v něžném styku se Stan. Augustem Poniatowským.

Nelze neuznati, že se Polska dlouho vzpírala cizím vlivům na vnitřní svůj život, který teprv za panování králů z rodu saského zaplavil zhoubně všechnu společnosť. Nové, tak zvané moderní formy valily se do říše, pohříchu většinou jen v podobě zmrzačené a pokažené. Ujímaly se spíše stránky špatné než dobré.

Král August II., ač Němec, opičil se vášnivě po Burbounech, nalézaje zálibu téměř výhradně v jejich marnivosti a rozpustilosti. On zavlékal cizozemštinu do Polsky, kde se šířila úžasnou rychlostí ode dvora na vše strany, tak že záhy přetvářila se společnosť k nepoznání. Za své bral starý obyčej, slovanská patriarchalnosť založená na rodinné mravnosti, a otevřenými vraty valil se vznět k dobrodružné hulance, kteráž za Augusta III. nabývala ještě větších rozměrů. Tento společenský úpadek vyvíjel se souměrně s politickým úpadkem říše. Salon — smí-li se tak nazývati tehdejší útulek společenský — málo měl společného s hôtelem Rambouilletové. Scházely mu především dámy, paní duchaplné, osvícené a samostatné, a to tím spíše, jelikož mužský svět zachvácen již byl dokonale dobrodružnými choutkami a v rukou svých třímal otěže. Žena polská v těchto časech s nemnohými výminkami zaujímala stanovisko pouhé Popelky a u veřejnosti nepronikala způsobem rozhodujícím. Ostatně neblahé časy saských králů znamenitě objasňuje pověstné pořekadlo: „Za króla Sasa jedz, pij a popuszczaj pasa." A kdosi trefně k tomu dodal: „Pil August, ale Polska była spita!" Zlořád velikých měst vkrádal se poznenáhla také na venkov do dvorů, hlavně asi přispěním takých velmožných pánů, jako byl něsvězský

vladař pan Karel Radziwill, zvaný Panie Kochanku, který nebyl sice přívržencem cizot, ale dobrodruhem nemalým.

Konečně dostal se na trůn Stanislav August Poniatowski, jenž vychován byv v cizině ujal se vlády za poměrů, které síla jeho nebyla s to již přemoci. Vladař tento měl zajisté mnoho dobré vůle, také mnoho dobrého učinil; zakládal školy, snažil se šířiti osvětu a křísiti zemdlelé údy veřejnosti. Stýkal se s učenci a básníky, pořádal pověstné čtvrtkové obědy, kteréžto shromažďovaly kolem královského stolu vynikající literaty varšavské, při čemž nejedna ušlechtilá myšlénka přišla na přetřes, ano i k uskutečnění. Tam vznikla též myšlénka Naruszewiczovy historie.

Ale hlouběji to nešlo!

I o učených obědech královských kolovaly všelijaké úsudky, z nichž epigram šambelana Kajetana Węgierského vyznívá dosti trpkou satirou:

„A uczone obiady? znasz to może imię,
Gdzie połova nie gada, a połova drzymie;
W których król wszystkie musi zastąpić ekspensa
Dowcipu, wiadomości i wina, i mięsa.

Také Ignác Krasicki, zavítavší r. 1768. do Varšavy, pořádal podobné schůze literarní ve svém paláci, tak zv. wieczory uczone, jimž obcovalo množství vynikajících osobností. Býval tam návštěvou též král. U Krasického bývalo sice více volnosti, než na zámku, společnosť nesvírala se přílišnou dvorní etyketou a bavila se dobře, nejen rozmluvami o učených věcech, ale i veselou zábavou, ale nápravě společnosti ani odtud nemohl ještě plynouti blahodějný zdroj.

Ohniska širších kruhů líčí Wl. Loziński těmito slovy: Tehdejší varšavské salony, jakož i všecken vznešenější ruch společenský neměly v sobě téměř ničeho polského. Jazyk polský byl skorem úplně vyloučen. Konversace i obyčeje byly francouzské. V řadách bohatýrův a bohatýrek salonního života nalézáme sice samá polská jména historická, ale kromě jmen nic v nich polského nebylo.“

A skutečně, všeobecně se holdovalo (ovšem že ne bez výminek) svévoli a demoralisaci Versaillu. V paláci „pod železnou střechou“ (pod Blachą) vládla paní de Vauban, francouzská emigrantka, dobrodružnice a milostnice knížete Josefa Poniatowského. Její vladaření zdá se býti hádankou, tolik však jisto jest, že nepovzneslo nikterak mravnosť cizáctvím již prosáklého okolí a že bylo povahy dvojsmyslné. „Starý papoušek“ (tak nazývána všeobecně paní de Vaubau) nezůstavil po sobě ani jediné vznešenější stopy.*)

Zevní lesk, forma, strojená elegance a nádhera nezvrátily všednosť a chabosť společenskou. V tehdejších salonech nenapravovaly se zkažené mravy, nebudil se cit k ušlechtilosti, vědě

*) K. W. Wójcicki: Warszawa i jej społeczność w początkach naszego stulecia. Warszawa 1875, str. 167.

a osvětě, ba ani dobročinnost nenalézala v nich své útočiště. Lidé přestihovali se jen v mámivé zábavě, prosté vší hlubší podstaty. Statky mizely jako v pohádkách, a nejzámožnější rodové magnatští upadali do dluhů.

Za takových okolností pociťoval zajisté každý střízlivý a vřelý vlastenec nutné potřeby důkladné nápravy. Již v čase, kdy Varšava a za ní částečně i venkov potácely se v šíleném víru společenského neladu, tu a tam probleskovaly jasnější paprsky věštící lepší budoucnosť. I tato společnosť měla ve svém jádru muže a dámy, kteří odhodlali se vzdorovati povšechnému proudu. Z počátku protivníci tito byli jenom výminkami, jichžto vliv nebyl okamžitě dosti vydatný, ale osvědčili posléz přece mravní svou sílu a stali se — vítězi. Nemohla bez ovoce zůstati ušlechtilá snaha byť jen hrstky osvícených dam a opravdových mužů.

Při samém počátku nového století jeví se již rozhodný obrat „v úpadku se křísící Polsky". Sám rok 1800 jakoby byl mezníkem nové epochy; na kolbiště vstupují lidé přísných zásad, vážní, ušlechtilí, horující pro osvětu, literaturu, vědu i umění. Agitace proti všelikému cizinství sílí váhu národního jazyka, názor o národnosti čistí se a ustaluje!

Především buďtež vzpomenuty Puławy, kde sídlila rodina knížat Czartoryských. V magnatském tomto sídle, ozářeném osvíceností znamenitých hospodářů, konaly se pravidelně skvělé schůzky, zábavy a plesy. Rozmluvy pronikal duch politiky, přísné vědy, vzletné poesie a vtip. Karpiński, Kniaźnin, Ignát a Stanislav Potocki, Czacki, Ossoliński, Woronicz a mnozí jiní častými zde byli hosty. Jindy i Staszyc, Niemcewicz, Feliński, Kozmian a j. shromažďovali se u knížete a o těchto hostech trefně pověděl jeden ze současných spisovatelů, že tvořili školu puławskou. Duchaplné dámy, květ ušlechtilosti, osvěžovaly společnosť. Kněžna Isabella Czartoryská a dcera její Marie byly vladařkami. Společnosti jejich posvětil didaktický básník francouzský Delille nejeden verš pochlebný.*)

Mezitím dočkala se také Varšava prvních salonův, jichžto význam záhy připomínal podstatu hôtelu Rambouilletové. Průběhem první čtvrti našeho století otevřelo se dokořán několik domů varšavských, v nichžto pochopen a pěstován byl již náležitě společenský styk národní intelligence

Prvenství patří osvícenému Mostowskému, kterýž jako státník a magnat udržoval dům svůj na vysokém stupni společenského vývoje ve smyslu moderním. U něho konaly se ministerské „recepcie" i úřední plesy. Vedle toho však shromažďoval Mostowski v salonech svých alespoň jednou týdně společnosť vědcův a literatů. Při „tenkém čaji", jak hospodář sám pravíval žertem, bavila se společnosť rozmluvami o vážných věcech nezřídka do rána.

*) Czartoryští v Puławech. „Slovanský sborník" 1883., str. 85.—89.

Aleksandr Chodkiewicz z Volyně, muž vysoce vzdělaný, taktéž dokořán otevřel dům svůj milovníkům věd a umění. Brojil neúprosně proti zavlékání frančtiny, a v jeho salonech platili pánové i dámy hřivny ve prospěch chudiny, jako pokuty za užívání cizí řeči v rozmluvách.

Rovněž Felix Lubiński, ministr spravedlnosti a věcí zahraničních (v čase knížectví varšavského), byl horlivým protektorem literatův a omladiny posvěcující se naukám. Jeho salon slynul staropolskou hostinností, a knihovna jeho měla povahu veřejnosti. Po r. 1815 přibylo ve Varšavě ještě několik salonů, z nichžto zvláštní zmínky zasluhují jmenovitě salony ministra knížete Lubeckého a generala V. Krasińského, kterýž obnovil v paláci svém čtvrtkové obědy krále Stanislava Augusta.

Leč netoliko přední a zámožní magnati, také šlechta prostřední a občanstvo vůbec jali se otevírati pohostinně své přítulky společnosti, kteráž jim byla nejbližší a nejpřiměřenější. Ze salonů těchto nevymizela dávná veselosť, bujela jak druhdy, ale byla již prosta zažehnané rozpustilosti. V domácnostech počal se usazovati duch ušlechtilý, proniklý zásadami vzdělané společnosti. Pamětníky tehdejších současníků připomínají již často vzorné útulky nadšení pro vše krásné a ušlechtilé. Kruh Mickiewiczův ve Vilně (kolem r. 1820) v domácnostech docházel již přátelského ocenění, povzbuzení a pohostění. V rodinách osvícených paní a mužů zazněly první improvisace nesmrtelného Mickiewicze.*)

(Dokončení.)

Literatura lužická po válce sedmileté.

Listek z dějin lužické literatury.

Napsal Adolf Černý.

Těžká doba třicetileté války převalila se ohromnou vlnou střední Evropou i zanechala po sobě spousty, z nichž některé dosud nejsou zahlazeny. My jsme zajisté z těch, kteří doposud smutné následky spoust oněch cítíme. Kdy zapomeneme Bílé Hory?... Válka třicetiletá v dějinách mnoho znamená — historik, pozoruje dobu po ní, nepoznává téměř Evropy předbělohorské. Co tu změn! Nechceme ovšem změn oněch vzpomínati — všimneme si pouze jediné, která v ohromném moři dějinném se ztrácí. Po válce třicetileté není více ani stopy po Srbech polabských (mezi Sálou a Labem)! Katastrofa ta ovšem byla dlouhé již věky připravována, ode dob reformace příchod její stále se uspěšoval — ale válka třicetiletá dílo dokonala... Moře Němectva rozlilo se i před bývalé území Srbů polabských — a Lužičané, t. j. potomci bývalých Milčanů (nynější Hornolužičané) a vlastních Lužičanů (nyn. Dolnolužičané), obliti byli vlnami jeho i na západě...

*) Vilenská mládež. Napsal Edv. Jelínek. „Lumír“ 1879., str. 356.

A ku podivu! Právě v ony kritické doby spadají první práce Lužičanů v literatuře, právě ony těžké časy tvoří první plodnou dobu v dějinách lužické literatury! Působilit po Jakubicovi, Mollerovi, Tarovi (Tharaeovi) a Worjechovi (Warichiovi), prvých lužicko-srbských spisovatelích století 16., ve století 17. a na počátku 18. Michal Brancl a slavněji ještě syn jeho Abraham Brancl (Frencel), Běrling (Birling), Ticin, Swětlik, Fabricius, Matej (Matthaei), Langa, Jan Böhmer, Wawer, Jokuš, Ast, Praetorius a j.

Jurij Mjeń (Möhn) pěje o nich v „rycéřském khěrluši“, jejž r. 1806. syn jeho Aug. Rudolf Theodor Mjeń vydal,*) takto:

„... Hlajće tych fromnych
pisarjow rynk: — prjeni su, Molerus, Martini, a Wawrich —
kaž prěuje pruhi, zernička, rano ćěmneje nocy
sćele; tak steji Frencel! wón šěri z mócneju lampu
poznaća swětło, — zaćěri přibójstwo. — Čuderlij, Krügaf,
Prätorius, Wawer, Ast, Mattheji, a Radca, ći horje
pomhaju połnemu ranju!...“

Je to s podivením — ale vysvětlitelno. Blízkosť nebezpečenství, dříve nebývalá, byla asi příčinou, že upřímní Srbové, jimž popřáno bylo vyšší vzdělanosti nabyti, počali se strachovati o národ svůj, se všech stran tísněný a všemožně utlačovaný. Jak ho záhuby uvarovati? Ve školách pro německosť jich bylo působení ve prospěch národnosti lužické nemožné. Nezbývalo nic jiného, leč využitkovati ve prospěch národní věci známé nábožnosti lužického lidu, to jest prostřednictvím náboženských spisů a spisků srbsky psaných udržovati v lidu vědomí, že srbská řeč jest jeho mateřštinou, kteréž hájiti a jí věrným zůstati do posledního dechu povinen jest. Jiní z těchto prvých zákopníků v boji o zachování existence národu lužickosrbského poskytovali intelligenci srbské možnosť, zdokonaliti se v jazyce rodném, kterýž za dob studijních při stálém němčení ve školách mohli snadno z části zapomenouti. Psalit grammatiky a slovníky lužické, jež zajisté přišly vhod i oněm poctivým knězím německým, kteří, chtíce s prospěchem mezi Srby působiti, rádi by se jejich jazyku přiučili. Konečně zakládali mezi sebou srbští studující theologie společenstva, v nichž by se v mateřské řeči své cvičili a tak k budoucímu povolání svému uprostřed milovaného lidu řádně připravili. Tak založeno právě před 170 lety, tedy roku 1716., šesti studujícími theologie na universitě lipské „Serbske prědařske (= kazatelské) towařstwo w Lipsku“, pozdější „Sorabicum“, o němž budeme míti příležitosť častěji se zmíniti.**) Studující srbští ve Wittenberce založili r. 1749. podobné „serbske prědařske towařstwo“.***) Oběma těmto spolkům měli tehdejší evan-

*) Ve knížce: „Serskeje Recžje Samoženje a Khwalbu w recžerskim Kyrlischu spjewasche Juri Möhn, duchowny w Neswadżidli. Porjedżi a wohnda A. T. R. Möhn, duchowny w Kotecach. W Budyschini s Monsowymi Pismikami 1806.“

**) Viz čl. „Srbske towařstwo Sorabikum w Lipsku“ v „Almanachu... serbskeje studowaceje młodosće“. Budyšin, 1884. Pak čl. „Serbskeje prědařske towařstwo w Lipsku“ od K. A. Jenče v Časop. Mać Serb. r 1867.

***) K. A. Jenč: „Serbske prědařske towařstwo we Wittenbergu.“ Časop. M. S. 1856—1857.

geličtí Srbové co děkovati, že vycházeli jim přece někteří kněží národního smýšlení, kteří se pak o ně jak živým, tak i psaným lužickým slovem starali. Katolíci měli podobný prospěšný ústav již od r. 1704. ve svém srbském semináři, založeném dvěma obětavými bratry, lužickými duchovními, v naší české Praze. Bratr Martin Šimon nedočkal se do založení srbského semináře či konviktu, zemřev prve jako senior kapitoly budyšínské. Druhý pak bratr, Jiří Šimon, kaplan u karmelitek v Praze, koupil r. 1704. kus zahrady nedaleko kamenného mostu na Malé straně i vystavěl tu dům, jenž 19. dubna 1706. na jméno kapitoly budyšínské do zemských desk zapsán byl. To byl počátek pražského semináře lužického, který proto, že uprostřed slovanského národa založen jest, velmi užitečným se katolickým Srbům ukazuje.*)

Toť jsou asi hlavní rysy, kterými možno charakterisovati stav lužické literatury a lužických nadějí v udržení se a znovuzrození malého zbytku Polabanů před válkou sedmiletou. Naděje věru pěkně mohly kvésti a kdyby nepřišla neočekávaná nějaká pohroma, byli by Srbové mohli záhy trhati ovoce skutečného znovuzrození, jež by se bylo pod sluncem příznivého osudu vyvinulo... Ale, žel! přišly mrazy a větry války sedmileté a choulostivé květy ještě před rozvitím zahubily a sněhem zavály... Pro malý národ, existenci svou napjetím všech sil hájící, jest válka nejhorším neštěstím, takovým, které může jej rázem podkopati a zahubiti — nebo aspoň dlouho bolavé rány jemu zasaditi. Takovými pohromami byly pro Srby lužické válka sedmiletá a pozdější války napoleonské. Obojí přerušily vždy na čas dílo probuzení lužických Srbův, ač pozdější, třeba divější, ne tak, jako válka sedmiletá, poněvadž nalezly Srby silnější, nežli byli v dobách, kdy přikvačila válka sedmiletá.

Sedmiletou vojnou bylo mnoho osad srbských, jako Bukecy (Hochkirch), Hrodźišćo (Gröditz), Kotecy (Kotitz), Poršicy (Purschwitz) a četně jiných, úplně ochuzeno, obyvatelstvo pak i jinak dlouho ještě trpělo drahotou, morem a jinými zly — tak že byla doba postupu písemnictví nejméně příznivá. Všecko vázlo: život ve společenstvech na podporu živlu srbského, vydávání knih a prodávání jich atd.

„Serbske prědařske towarstwo“ ve Wittenberce, tak užitečné, nedávno založené, rozpadlo se již r. 1760. Příčinou byla asi nouze, pro kterouž nemohli lužičtí Srbové synů svých na theologická studia do Wittenberka posýlati. Bez srbských studujících bylo ovšem tovaryšstvo nemožno — i zaniklo tak samo sebou. Kdyby bylo na vždy zajíti mělo, byla by to ovšem škoda pro postup idee národnostní mezi evangelickými Srby a pro literaturu těchže. Tam nejen cvičili se v lužickém kázání, čímž připravovali se na dobré duchovní pastýře svého lidu, tam i srbskou řeč studovali, tak že, vniknuvše v základy její, mohli oddati se dráze literarní a rozmno-

*) Bogusławski a Hórnik: Historija serbskeho naroda, str. 117. — Hórnik: Serbowka w Prazy wot l. 1846.—1871. (Časop. M. S. XXV., str. 29. až 50. — Čl. v „Almanachu ... młodosće“ a j.)

žovati tak dosud řídké řady spisovatelů lužicko-srbských. Odtud (jakož i ze druhých podobných společenstev) vycházející kněží starali se, aby rodiče studující syny své zase tam posýlali a tak nový duchovenský a snad i spisovatelský dorost srbský připravovati pomáhali.

Avšak wittenberské tovaryšstvo nezaniklo na vždy. Nastala pouze desítiletá pausa, kteráž ukončena r. 1770. opětným založením téhož tovaryšstva. Toho roku probudil je dne 8. října Samuel Bohuvěr Ponich se svými několika soudruhy k novému životu. Ponich (Pannach) narodil se 13. ledna 1748. v Německých Jeńkecích (Němske Jeńkecy, něm. Jänkendorf, v budyšínském hejtmanství) i byl dán otcem svým Petrem, ev. farářem v Malešicích, na studia do Budyšína, potom na půldruhého roku do Lipska a posléze do Wittenberka. Na probuzení zdejšího srbského společenstva nikdo po celých deset let ani nepomyslil, až Ponich. Ten přišel sem teprve v r. 1770., kdy právě byl dostavěn nový chrám wittenberský, jenž ve válce sedmileté vyhořel. Ponich, vzpomínaje na lipské tovaryšstvo, jež poznati měl za půldruha roku příležitosť, přišel na myšlénku, vzbuditi wittenberské „prědařske towařstwo“ zase k žádoucímu životu.*) To také učinil, zanítiv dříve pro svoji ideu srbské své spolustudenty a získav dovolení od probošta hradního chrámu, dra. Weikhmanna, jenž i předsednictví na se vzal. Tak užitečné ono tovaryšstvo znovu vzbuzeno a vlasteneckými zakladateli svými prospěchu národnosti lužické posvěceno bylo...

Zatím, co wittenberské srbské společenstvo po r. 1760. odpočívalo bez naděje na probuzení, prospívalo lipské. Uzavřelo přijímati příště i srbské studující jiných fakult, než theologické, jako mimořádné členy do svého středu. To by bylo mohlo tovaryšstvu a věci národní, najmě literatuře, jen k užitku býti — neboť nyní byli členové nuceni vzdělávati jazyk srbský nejen sestavováním kázání, nýbrž i spisováním věcí směrů jiných různých, čímž mnohostranněji mohli se v řeči mateřské zdokonaliti a tím ke všestrannějšímu její zpracování v literatuře se připraviti... Jen bohužel, že při pouhých přípravách zůstalo, které nepřinesly vskutku takého užitku, jaký přinésti mohly...

Prvý návrh k tomuto kroku dal 5. srpna 1764. tehdejší starší tovaryšstva, Jan Kocor z Budyšína. Podobný, ale určitěji formulovaný návrh zaslal v dopise ze dne 31. srpna téhož roku Mistr Jiří Körner, rodem Němec (nar. 1718. v Pölwicích u Cvikavy) a bývalý člen lipského tovaryšstva. V listě svém líčí, kterakým pokrokem by bylo, kdyby tovaryšstvo nelpělo na pouhém zpracovávání srbských kázání a jiných duchovních řečí, ale kdyby povšechně o zdokonalení srbské řeči pracovalo, čehož mohli by se i mimořádní členové, právníci, filologové atd., účastnými státi. Právníci mohli by pracovati o politických dějinách lužických, jazykozpytci zkoumati a zdokonalovati srbskou mluvnici a syntax, zabývati se

*) Laus. Monatschrift, 1798., str. 346.

studiemi literarně-historickými, sbíráním přísloví, národních písní atd. Toť přece širší a prospěšnější pole působnosti, než pouhé, úzkoprsé oddání se zájmům náboženským... To psal, prosím, duchovní. Nezapomněl ovšem ani zájmů jemu nejbližších, radilť ku překládání i skládání kostelních písní, „khěrlušů“, atd. — ale při tom zůstal rozumným přítelem pokroku všestranného, věda, že jednostrannosť všude škodí. Konečně navrhoval založení zvláštního „Letopisu“ spolkového, v němž by se tiskem uveřejňovaly a zachovávaly všeliké dobré, originalní práce členů tovaryšstva. „Letopis“ měl se tak státi sborníkem statí jazykozpytných, historických atd. a prvý jeho ročník vydán býti měl k padesátému výročí založení „towařstwa“, tedy r. 1766.

To byla věru energická slova, která Körner v několika listech lužickým Srbům lipské university o záležitostech jejich tovaryšstva psal.

Körner, jak z listů jeho patrno, chtěl lipské tovaryšstvo na srbskou učenou akademii přetvořiti, jež by se o zdokonalování srbské řeči starala, svou lužickou knihovnu, svůj časopis měla atd. Neposledním její úkolem mělo býti vydání úplného srbského slovníku, o němž Körner sám již dlouho pracoval a jejž nám v dvoudílném rukopise, nacházejícím se v knihovně zhořelecké společnosti náuk (Oberlaus. Gesellschaft der Wissenschaften in Görlitz), zůstavil.

Přirovnáme-li ideu Körnerovu k nynější Matici lužickosrbské, vidíme, že v této nalezly krásné záměry poctivého Němce po stu letech ztělesnění, uskutečnění.

Zdravé návrhy Körnerovy ovšem povzbuzovaly mladé členy lipského tovaryšstva k horlivé činnosti. Zajisté byli by rádi je viděli vyplněné i přičiňovali se o jich provedení. Ale vše nebylo tehdáž ještě možno. Musili se spokojiti s tím, že zavedli všestrannější cvičení ve zpracování slovesných děl. Že chtěli se i o svůj časopis postarati, dá se souditi z toho, že založili koncem r. 1766. prozatím rukopisný list s názvem „Lipske Nowizny a Schitkizny“, z něhož se snad měl časem tištěný letopis vyvinouti. Ale ani rukopisné tyto noviny nebyly dlouho vydávány — v knihovně Matice srbské nacházejí se alespoň pouze dvě čísla, ještě k tomu jen tehdejšími politickými zprávami vyplněná.

Ještě jeden muž vydobyl si o lipské tovaryšstvo pěkných zásluh — Mistr Jan Wencel z Dźěžnikec (Dźěžnikecy = Singwitz), jenž až do 19. února 1766. horlivým údem společenstva toho byl. On položil základ k budoucí spolkové knihovně „prědařského towařstwa“, zaslav mu dne 6. října 1766 sbírku vážných pro ně rukopisův a knih, v Lužici nashromážděných. Téhož roku připadlo padesáté výročí založení lipského kazatelského tovaryšstva, i sjednotil se Wencel s diakonem Janem Bedřichem Langou v Nesvačidle (Neschwitz) k vydání slavnostního spisu. Langa byl též kdysi členem tovaryšstva. Spojivše se tak, psali všem bývalým členům tohoto společenstva, aby je při vydání slavnostního spisu podporovali. To vše nedalo se však provésti tak rychle, jak oni si před-

stavovali a přáli, i přiblížil se jubilejní den 10. prosince 1766. dříve, než mohli býti s přípravami hotovi.

Ke dni tomu vydal starší tovaryšstva, Jan Kocor, šestnáctistránkovou knížku kvartového formatu s názvem „Kurzgefasste historische Nachricht von dem Anfange und Fortgange der jetzt lebenden Wendischen Gesellschaft in Leipzig“. Německá tato knížka obsahuje i srbský jubilejní zpěv Jiřího Raka a jest posvěcena starému příteli towaryšstva, Körnerovi. Knížka tato jen pro zajímavost, nikoli pro literarní důležitost tuto jest uvedena. Obsahujeť pouze stručné dějiny towarstwa bez jakýchkoli bližších zpráv o tehdejším stavu lužické literatury neb národního života i bez vylíčení vnitřního života spolkového, což bylo by pro historii lužického probuzení velezajímavo... k tomu jest spisek tento smutným úkazem doby, jsa vydán Srbem o srbském spolku — německy...

Důležitější spis jest „Philologisch-kritische Abhandlung von der Wendischen Sprache und ihrem Nutzen in den Wissenschaften v M. George Körner“, jenž téhož roku rovněž k jubileu tovaryšstva vyšel, 74 stran in 8° objímal a „sobustawom“ spolku věnován byl. Spisek ten vážný jest pro historii lužické literatury, poněvadž v něm nalézá se na konci zápis 71 hornolužických i dolnolužických knih, třeba na některych místech nesprávny. Jest psán s láskou k srbské řeči, což mohlo tehdejší Srby k vytrvalosti u vzdělávání téže pérem pobádati.

Padesátileté jubileum minulo a památkou na ně zůstalo ještě „Sserske Jubel-Prjedowanje (kázání) atd.“, které měl o dni slavnostním Jan Renč a jež tiskem vyšlo s předmluvou Jiřího Mjeňa, zajímavou zvláště zprávami o tehdejších školách v Lužici, na něž naříká Mjeň pro germanisační jich cíl.

Zůstala ještě jiná památka: čilejší život v tovaryšstvě. Nastalo korrespondování mezi tovaryšstvem a přátely jeho, zvláště Wenclem a Langou, kteří se zatím pilně starali o vydání obmyšleného dílka.

Sjednotili za tím účelem skoro všecky duchovní i kandidáty duchovenstva ze vší Lužice a sebrali přes 60 tolarů k vydání jubilejního spisu. Tento měl obsahovati netoliko podrobné dějiny lipského „towařstwa“ se životopisy všech jeho dosavadních „sobustawow“, ale i dějiny osudů všech hornolužických evangelických chrámů — vše věci důležité pro historii lužické literatury, lužického poněmčení a probuzení. Knihu takovou sestaviti měli Langa, Ponich, Šěrach a Wencel. Kniha ta, až dosud významu nepostrádající, vyšla skutečně již roku 1766. o 241 str. v 8° pod titulem „Kurzer Entwurf einer Oberlausitz-wendischen Kirchenhistorie, abgefasst von einigen Oberl. wendischen evangelischen Predigern. Budissin.“ Kniha posvěcena jest dle prvotního úmyslu srbskému tovaryšstvu v Lipsku od evangelického duchovenstva v Horní Lužici. Ponich sestavil sem historii lužických evangelických kostelů se zprávami o duchovních, kteří při nich od reformace působili. Zprávy ty jsou důležity pro posouzení poměru církve k národnosti lužické. Následující Šěrachovy dějiny srbského tovaryšstva lipského

i zprávy o jeho členech mohly býti authentické i podrobné proto, že měl Šěrach, jakožto syn zakladatele tohoto společenstva, důležité listiny atd. k sepsání podobného náčrtku po ruce. Konečně nachází se ve knize té soupis všech knih, v lužickém jazyce od r. 1574. tištěných (od Langy), počtem 75, kterýž, třeba bez chyb nebyl, rovněž jest zajímavým jako vše ostatní, co kniha obsahuje... Spis ten jest výmluvným svědkem vlastenectví tehdejších lužických kněží — ale i vhodnou illustrací poměrů tehdejší lužickosrbské literatury. Dílo tak eminentně národní vyšlo — německy. Jedině Rakova píseň, otištěná již při „Serbskem Jubel-Prjedowanju", jest v něm lužická. Proč spis ten nesepsán a nevydán srbsky? Snad měli sestavovatelé jeho v úmyslu vzbuditi jím zájem Nemců pro Srby neb aspoň vyložiti jim dobrá snažení srbská — snad vydán byl německy z obavy, že by... nebyl čten? Srbové četli dosud jen knihy náboženské, modlitby, sbírky kherlušů, kázání atd., i nebyli na knihy jiného obsahu zvykli. Ašak tu bylo dosti náboženského a lid by to jistě byl četl, spíše, než když německy vydáno bylo. A konečně, nežádali-li ani rozšíření v lidu aniž chtěli interessů německých dobyti, vydali-li knihu svoji pro učené Srby — mohli ji srbsky sepsati... Vydavatelům ani nepřipadlo, že by se co jiného v tehdejších poměrech srbsky vydati mohlo, než bible a nábožné zpěvníky.

Čilí vlastenci-duchovní Langa a Wencel nepřestali na tom, že sjednotili spolubratry své k vydání slavnostního spisu hezke důležitosti, což nemělo by konečně významu než pro vydání této knihy — oni přičinili se o zřízení jednoty širších cílů. Jednota ona uzavřena ještě v roce vydání právě odbytého spisu i sestávala ze dvanácti hornolužických duchovních. Byli to: Michal Bedřich Broda a Janaš, oba tehdáž při srbské „církvi" v Budyšíně, sekundarius Langa při kostele sv. Petra tamže, Jurij Mjeń, farář v Nesvačidle a Jan Bedřich Langa, jeden ze strůjců této jednoty, diakon též v Nesvačidle, archidiakon Hercog v Lubiji (Löbau), Jurij Janka, farář v Bukecích, Hodan Bohuchval Šěrach, farář v Budyšínku (klein-Bautzen), Wićaz w Hrodźišći (Gröditz), Arnošt Immanuel Boehmer, farář v Klětném (Klětno, n. Klitten), kand. theologie Jan Wencel v Budyšíně, druhý původce tohoto „zjenoćeństwa" a konečně často již připomenutý Körner. Slíbili si, že se každoročně jedenkrát sejdou k poradě o potřebách lipského tovaryšstva, jako o podporování chudších studentův, o rozmnožování knihovny spolkové atd. Z listu, který tehdejšímu prvnímu professoru lipské university, dru. Aug. Crusiovi, dne 26. ledna 1767.*) poslali, patrno jest, že chtěli podobně o Srby pečovati, jako to nyní katolické „Towařstwo ssw. Cyrilla a Methoda" a „Serbske lutherske knihowne towařstwo" činí. Oni chtěli podle znění dopisu toho 1. o náboženské zaopatření srbského lidu se starati; 2. Srby lacinými knihami zaopatřovati; 3. srbskou řeč brousiti a 4. lipské „towařswo" podporovati.

---

*) List odevzdala deputace studentů dne 6. února 1767.

Něco se v těchto směrech též vskutku pracovalo, towařstwo lipské podporovalo se hlavně knihami — ale to netrvalo dlouho a literatuře srbské skoro žádného podílu z prací těchto duchovních se nedostalo. R. 1770. zemřel původce tohoto svazku, Langa, druhý pak z původců, Wencel, přeložen byl do německého Wehrsdorfu — i rozpadnul se pak svazek duchovních sám, přestalo podporování a povzbuzování lipského tovaryšstva, čehož následek byl, že spolek tento r. 1773. zašel.*)

Ze všech dvanácti duchovních zasluhuje jediný vzpomínky jako lužický spisovatel, totiž Jurij Mjeń. Jeho srbské spisy jsou téměř osamělé v oné chudé době literatury evangelických Hornolužičanů po válce sedmileté. Od něho až do času Lubjenského se téměř nic v srbské řeči psaného u evang. Lužičanů neobjevilo. J. Mjeń narodil se 14. května 1727. v Hrubočicích a působil již před válkou sedmiletou v literatuře lužickosrbské, súčastniv se překládání Lutherovy domácí postilly, jež r. 1751. vyšla. R. 1760. vydal kajicné modlitby o mír, které se ještě dvakrát otiskly (1761. a 1769.?). Jak již na svém místě uvedeno, napsal k jubilejnímu kázání Renčovu předmluvu, v níž přede vším vystoupil jako horlitel pro vyčištění jazyka srbského od všelikých germanismů a jiných nepostí. Mimo to zůstala nám v tisku jeho dvě kázání: „Palaty šćěpowc, na kotrymž Haus Wjenk z Lubjenca 1772 pola Łahowa žiwy spaleny bu" (r. 1772. vydáno) a „Tón modlitwy dostojny Bóh w přihotowanju žnjów" (1773., 1863. we Wojerecích znovu vydáno). On jest jediný veršovec v literatuře srbské té doby. Mimo některé písně, z nichž jedna na počátku tohoto článku uvedena, přeložil i některé části Klopstockovy Messiady, aby dokázal, že jazyk lužický schopen jest i básnické myšlénky vyjádřiti.**)

Připomeneme-li ještě Hórčanského překlady dvou Schmolkových knížek zpovědních (z l. 1768), uvedli jsme vše, co v smutné oné době v srbském jazyce se strany evangelíků vyšlo... Byla to vskutku smutná doba. Lužičtí Srbové byli nejpotřebnějšími náboženskými knihami opatřeni i žádala nyní potřeba poučných, snad i čistě vědeckých spisů v jazyce domácím... Ale na to srbští vlastenci tehdejší ani nepomyslili (jak již jednou uvedeno bylo) a psali svoje články a knihy — německy nebo latinsky, ztrativše naději v další život národa svého. Takoví byli Ponich, Langa, Hórčanski a j. Zvláště poslední mnoho do německých časopisů o lužických thematech psal. Zdá se, že od něho pochází i památný, maličký sice, ale velezajímavý spisek, anonymně r. 1782. v Budyšíně vydaný: „Gedanken eines Oberlausitzer Wenden über das Schicksal seiner Nation." Vylicuje v něm dobré vlastnosti ubohého svého lidu, chválí krásu mateřského jazyka svého a dokazuje, jak se libozvučná ta řeč za spisovnou řeč hodí — avšak sám ji opouští, nevzdělává jí,

*) Teprve za pět let se zase k jakémus životu probudilo. Vzkřísil je student Jan Bedřich Mička z Kupoje, byv k tomu keltickým duchovním Bracou pobídnut.

**) Tento částečný překlad dal syn jeho Rudolf r. 1806. otisknouti.

cizím píše jazykem, nemaje naděje ve znovuzrození lidu svého... Podivný cit jímá nás čtoucí jeho „Gedanken", prosáklé vřelým vlastenectvím: když takovýto „wótčinc", jakým Hórčanski byl, který takto o lidu svém a řeči své psáti dovedl, nechoval více nadějí ve šťastnější budoucnost národa svého — jak smutně to asi tenkrát v Lužici vypadalo!...

Měli-li evangeličtí Hornolužičané v druhé polovici 18. věku málo spisovatelů, kteří by domácím jazykem psali,*) měli jich katolíci ještě méně. Tu pracoval téměř pouze jediný spisovatel**) — ale za to usilovně, tak že vším právem naši pozornost k sobě obrací. Je to P. Michal Jan Wałda, budyšínský kanovník. Pilný ten, poctivý pracovník narodil se v nevelké katolické vsi Čornecích (Čornecy, Tscharnitz, 2 hod. záp. od Budyšína) dne 8. září 1721. (dle khróśćických farních knih). Studoval v Čechách, nejdříve 6 let v Krumlově, potom 1 rok v Praze; pak, za příčinou pohnutých poměrů válečných, jeden rok v Olomouci, načež dokončil studia svá zase v Praze. Na kněžství vysvěcen byl r. 1748., načež r. 1750. jmenován druhým kaplanem při srbském kostele Panny Marie v Budyšíně, r. 1759. pak prvním. L. 1761. dostal se do Radworja (nejprve za administratora, od června téhož roku pak za faráře), kteréž místo tak si zamiloval, že před svojí smrtí, která ho r. 1794. dne 14. října v Budyšíně překvapila, vyslovil přání, aby v Radworju pochován byl. Tak odpočívá ve stínu zdi kostelní blíže vchodu na hřbitově radworském, uprostřed nejprobudilejší části milované vlasti své... Působení jeho v náboženské literatuře katolických Srbů bylo velmi užitečné, již tím, že takových spisů hezkou četu vydal a tím prakticky k udržení srbského ducha přispíval. Prvá z těchto jeho knížek vyšla r. 1765. Všech podobnych jeho knížek máme sedm, z nich pak největší jsou: „Jězusowa Winca" z l. 1768. a 1785., potom „Spěwawa Jězusowa Winca" z l. 1787. (dotištěna 1788.). Wałda vskutku věrně k dobru národa svého pracoval, podobně jako něco později Tecelin.***) Avšak zůstával bez mála osamělý...

Jenom ještě na jedno jméno vzpomínáme. Jméno to jest P. Jan Jurij Prokop Hančka. Muž ten vydal mimo jedné drobnosti a snad i jednoho zpěvu srbského knihu „Paczerske Knihi Duchowna Bróńerńa" r. 1765. Více v srbské řeči nevydal. V této knize užil zvláštního svého pravopisu, pro nějž musil všeliké nepříjemnosti snášeti, jak praví ve svém listě ze dne 17. května 1768. S druhé strany však byl za to ctěn, což dokazuje příležitostný spis (snad z r. 1771.?), v němž jej spisovatel „srbským Gottschedem" jme-

*) Mimo uvedené již byli to ještě Běmař (Böhmer), Hänig a Kapleř.

**) Jiný, kteréhož Jenč uvádí, totiž P. Tecelin Mèt, spadá literarním působením svým vlastně již do 19. věku, pročež ho tuto pomíjíme. Slov. Sbor. 1885., str. 640.

***) V radworských matrikách zemřelých stojí o něm: „...linguae sorabicae fuit promotor magnificus; varios enim libros hujus idiomatis typo edidit, inter quos facile liber hymnorum sorabicorum primatum tenebit ob versuum accuratam structionem..." A v budyšínském zápise duchovenstva: „Optime de gente sua sorabica meritus edendo plures libros valde utiles."

nuje. Na děkanství budyšínském chová se jeho rukopis „Gramatica serbicae linguae composita et conscripta a R. P. Procopio Hantschke, Lusata Radiborensi. 1768.“, v matiční knihovně pak „Appendix vocabularii pure sorabici“ (též okolo 1768.).*)

Tím můžeme pojednání svoje ukončiti. Podali jsme obrázek stavu literatury hornolužické v době těsně po válce sedmileté následující... Temné kontury... Počet vlastenců žalostně malý, počet srbských spisů rovněž tak. Společenstva, která byla pro dobro potlačovaného národa založena, nepůsobila buď bez mála zcela nic (wittenberské), buď málo (lipské). Vážnější spisy německy se psaly nebo latinsky, pouze knihy pro všední potřebu srbsky psány byly. Řeč pak v nich po většině špatná byla, germanismy jen jen se hemžící,**) pravopis pak zcela nerozumný, divoký, jenž k druhým řečem slovanským nehleděl. Každý spisovatel téměř svoji vlastní spisovnou řeč měl! Řeč pak kazila se víc a více, tak že ku konci minulého století v největším úpadku byla...

Temné obrysy — ale vedle jasnějších obrysů nynější literatury hornosrbské dávají nám ostře poznati rozdíl mezi literaturou nynější a před sto lety, pokrok od oněch časů k nynějším. Krok věru pěkný jest, takový, jakého by se tehdejší vlastenci, kteří sami očekávali v smutku konec národa srbského, nikdy nenadáli. V Lužici se tak veliké, potěšivé změny od těch dob staly, že může dobrým oněm Srbům, kteří tehdáž věrně působili, země vskutku lehká býti...

V Budyšíně, dne 13. srpna 1886.

Akademický sborník, vydaný na oslavu padesáté ročnice literarního obrodu v Chrvatsku.

(U proslavu petdesetgodišnjice prieporoda hrvatske knjige god. 1885. Vydala Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga LXXX. U Zagrebu 1886.)

Jak známo, slavili lonského roku bratří Chrvati padesátou ročnici svého literarního obrodu. Při příležitosti té vydali literarní památník na způsob našeho „Národ sobě“ pod názvem „Slava preporoditeljem“. Ježto však byla ona kniha věnována jen belletrii, odhodlala se jihoslov. akademie vydati jasný a úplný obraz činnosti vědecké Chrvatů za uplynulých 50 let. Všechny téměř vědy našly ve znamenitém jejím svrchu nadepsaném sborníku spisovatele, který by vylíčil jejich dějiny.

Po znamenité úvodní řeči předsedy akademie, Fr Račkého, následuje nejzajímavější pro nás článek prof. T. Smičiklasa „Obrana

*) H. Dučman: Pismowstwo katholskich Serbow. Bud. 1869.

**) To platí i o řeči spisovatelů, kteří sami pro opravu spisovného jazyka horlili, totiž o řeči spisů Mjeňových a Hančkových, to i o řeči Wałdově a j platí.

i razvitak hrvatske narodne ideje od 1790. do 1835.; godine". Zastavíme se u výtečného jeho článku trochu více již proto, že nám líčí povšechný obraz národního života chrvatského před obrodem literarním. Zmíněný akademik počal práci svou již od dob josefských. Reformy císaře Josefa nahnaly veliký strach chrvatské šlechtě. Strach potrval, i když reformy byly odvolány, a na místo nenáviděného dřívějšího bana povolán šlechetný hr. Ivan Erdödy. By se stará doba germanisace nevrátila, utíkají se Chrvati ku Maďarům. Chrvatský sněm nařizuje poslancům, aby na společném sněmu v Uhrách působili ku jednotě s Uhry co možná nejužší. Jakási maďaromanie zaplavila Chrvatsko, každý se strojil jen po maďarsku, ať muž, ať žena. Avšak neodměnili se dle toho Maďaři Chrvatům. Místo dříve obvyklého při sněmovních jednáních jazyka latinského vnucují jim jazyk svůj. Chrvati se brání a namítají, že jazyk latinský stal se konstitučním svým osmistyletým užíváním, oni (Chrvati) že nejsou poddanými, nýbrž spojenci Uherska, jazyk maďarský že není ještě jazykem vzdělaným, že jest v něm napsáno teprve několik překladův, originalní spisy pak žádné atd., avšak Maďaři zuří tím více. Následkem rázného vystoupení samého bana, podporovaného vlasteneckým biskupem Maks. Vrhovcem, jazyk maďarský nepřijat. Avšak již r. 1792 doráželi Maďaři opět, žádajíce, by se maďarský jazyk zavedl do úřadův. Chrvati se jeví již povolnějšími než dříve a dopouštějí, aby byl jazyk maďarský zaveden do škol jako mimořádný. Roku 1805. vzrůstá vlivem Napoleonovým opět troufalosť maďarská; chtějíť zavésti svůj jazyk do úřadův a škol celé koruny uherské, tentokráte však marně. V době té byl život vyšších chrvatských tříd náramně kosmopolitický. Pořádaly se samé zábavy, divadla a hostiny, ženy se honily za modou a mluvily jen německy. Starý duch chrvatský vymizel, cizota se všech stran se roztahovala v zemi. Na lid prostý pohlíželo se s hůry, národní idea ještě neexistovala. Obrat způsoben vlastně francouzskou vládou, vydávající v Zadru prvé chorvatské noviny „Kraljski Dalmatin". Na lublaňské akademii byl ustanoven za prvého professora „illyrského jazyka" abbé Serević. Ze kněží vynikal zvláště v té době biskup Vrhovac, který chtěl zavésti jediný chrvatský pravopis a v Záhřebě založiti slovanskou knihovnu. Vydal za tím účelem roku 1813. na své duchovní okružník, který se však minul s cílem. Pozoruhodným jest také hlas (ovšem marný) Antuna Mihanoviće ve knížce „Řeč Domovini od hasnovitosti pisanja na domorodnem jeziku", kde vystupuje ve prospěch jazyka mateřského proti zkostnatělé latině. Vědecká literatura ležela téměř hladem. Velmi špatně se vedlo také poesii, která sestávala téměř jen ze samých příležitostných, bezcenných básní. Lepší výminkou v poetické literatuře jest trojice dramatických básníkův, jest to T. Brezovački, T. Miklousic a J. Lovrenčić. Ostatně byly všechny literarní práce velmi slabé a takořka jen pokusy, tak že literatura nemohla býti zbraní, kterou by se byli mohli Chrvati brániti proti Maďarům. Doba 13letého absolutismu v Rakousku minula (1825), a Maďaři opět usilují, by se pojistili před germanisací, zavésti svůj jazyk do úřadův a škol nejen Uherska, nýbrž i Chrvatska. Chrvati protestují, konečně však přijímají maďarský jazyk jako obligátní do škol. — Právě v té době, kdy usnesl

se chrvatský sněm na přijetí maďarského jazyka, vyšlo malé dílko L. Gaja, potomního křisitele národa chrvatského, dosud ještě neznámého, „Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisaňa, u Budinu 1830.“ Knížka byla prodchutná duchem velikého apoštola slovanského znovazrození, duchem pěvce „Slávy dcery“. Bouřlivé zrovna nadšení způsobil Gaj svými ideami mezi mládeží chrvatskou Vlivem jeho se stalo zajisté, že mladý právník Ivan Derkes napsal toho roku malé, avšak pozoruhodné dílko „Genius Patriae super dormientibus suis filiis .... Zagrabiae. 1832.“, v němž hájí na základě historického a přirozeného práva mateřského svého jazyka. Ukazuje Chrvatům na ostatní národy slovanské, pěstující národní svůj jazyk; navrhuje, „aby se všechna podnářečí v Chrvatsku, Slavonii a Dalmacii spojila“. Programmu toho se také chrvatští Illyrové nikde nespustili. Myšlénku Derkosovu měl provésti prvý jeho druh dr. Matija Smodek, který studoval v Pešti a tu byl od Kollára vyzván, aby vyučoval záhřebskou mládež v mateřském jazyku.

Smodek tedy žádal professorský sbor záhř. akademie o dovolení, by směl přednášeti. Na podzim r. 1832. mu to povoleno. Na akademii bylo však mnoho Maďarův, kterým Smodkovy přednášky nebyly po chuti, i bouřili se proti tomu. Nepokoje urovnal konečně tehdejší professor filosofie, dr. Štěpán Mojzes, rodilý Slovák. Zastalť se vřele Smodka, tak že mohl ku veliké radosti Chrvatův konati své přednášky, jež navštěvovali nejen studenti, nýbrž i jiní vzdělanci.

Čemu učil Gaj theoreticky, to pokoušel se prakticky prováděti hr. Janko Draškovic, jeden z nejvzornějších vlastenců chrvatských. Jsa unaven vojenským zaměstnáním svým, vrátil se ku konci života do vlasti, by tím horlivěji pracoval o jejím blahu. Právě toho roku (1832.) měl se počíti veliký společný sněm, na němž by se konečně mělo dle moderních evropských pojmů zorganisovati Uhersko i Chrvatsko. Před tím sešel se sněm chrvatský, by dal svým poslancům instrukce na sněm společný. Hr. Drašković napsal za tou příležitostí znamenitou brožuru „Disertatia iliti razgovor, darovan poklisarom zakonskim . . .“, ve které poučuje poslance, jak by se měli na společném sněmu chovati. (Řeč ta jest v úplném znění přiložena ku článku prof. Smičiklasa.) Chrvatský sněm se usnesl na tom, aby poslanci chrvatští v tom případě, kdyby se jim dála křivda na sněmě požuňském, vystoupili ze sněmu. Chrvatsko že se bude o sebe starati samo.

Téhož roku 1832. podal mladý, právě dostudovavší právník Ljudevit Gaj uherské místodržitelské radě (consiliu) žádosť, aby mu dovolila vydávati v chrvat. jazyku časopis pod názvem „Danica Horvatska, Slavonska i Dalmatinska“. Rada poslala žádosť chrvatským županijím, aby vyjádřily své mínění. Ačkoli županije žádosť podporovaly, nechtěla rada nicméně dovoliti Gajovi vydávání novin. Činila mu všemožné překážky, žádajíc, aby dokázal schopnosť, že dovede takové noviny redigovati a že má potřebný kapitál ku jejich založení. Věc se táhla již celý rok. Nemoha se dočkati vyřízení jejího, obrátil se Gaj ku císaři, tak že po dlouhé době žádosti jeho vyhověno v dubnu r. 1834. Gaj se vrátil do Záhřeba, kde ho čekali přátelé s otevřenou náručí. Byl tehdy mladíkem 25letým, nevynikal nějakou obzvláštní genialností,

znal lépe německy než chrvatsky, ze kteréž řeči znal vlastně jen svoje rodné, záhorské nebo lépe krajinské nářečí. Dlouhý čas prý ani nedovedl rozlišovati č a ć. Avšak za to byl obdařen jinými schopnostmi jako žádný z jeho přátel. Nevýslovná ctižádost a slavomam podněcovaly jej nesmírně. Jeho mystickopoetický způsob hovoru dovedl unášeti veškeru mládež, která na něho pohlížela jako na vyvolence božího. Výmluvnosti jeho neodolal nikdo; přišel-li k němu někdo s duchem sklíčeným, dovedl jej posíliti a nadchnouti ku veliké hrdinnosti. Jenom organisatorskému jeho duchu má Chrvatsko děkovati, že jím bylo vzkříšeno k novému životu.

Po výtečném článku Smičiklasově podává sborník neméně cennou studii nejlepšího chrvatského literarního kritika prof. F. Markovice „O dru. Dimitriji Demetru kao dramatiku ilirske dobe". Dr. D. Demeter (1811.—1872.) byl brzy po literarním obrodu chrvatském hlavním repraesentantem básnictví dramatického. Ve svých dramatech (přepracoval mistrně Gledjevićovu Zorislavu a Š. Gundulićovu Sunčanicu) hlásal minulou slávu národa illyrského a šířil tak Gajovy ideje o Illyrstvu na jevišti. Ve studii této neustupuje dr. Marković co do důkladnosti, veliké znalosti věci a bystrosti kritické svým pracím ostatním.

Velmi zajímavým jest článek chrvatského „polyhistora" (jest totiž přírodopiscem, filosofem, historikem, filologem, právníkem a publicistou) dra. Bohuslava Šulka, rodilého Slováka, „Naš napredak u prirodnih znanostih za minulih 50 godinah". — Studium přírodopisu započalo se u Chrvatů teprve po zrušení řádu jesuitského r. 1773., když vydala cís. Marie Teresie pro školy zvláštní řád pod názvem „Ratio educationis totiusque rei literariae per regnum Hungariae et provincias eidem adnexas. Vindobonae 1777. Avšak dle jmenovaného učebního plánu byl pěstován přírodopis na nižších školách velmi slabě, na akademiích pak (měly 2 fakulty: filosofickou a právnickou) tak povrchně, že nebylo řeči ani o nějaké soustavě. Za okolností takových nemohl ovšem existovati chrvatský přírodopis. Prvé chrvatské dílo v tom oboru pochází teprve z r. 1850.; jest to „Naravopisje (přírodopis) za porabu gimnazialnih učionicach u Hrvatskoj i Slavoniji". A jako tento spis jsou i ostatní prvé přírodopisné knihy chrvatské školními učebnicemi. Roku 1850. začala totiž rakouská vláda upravovati školy na nových základech. a tu bylo třeba nových učebnic. Ježto jich Chrvati neměli, naléhala vláda na to, by se zavedly německé. Tomu se ban Jelačić opřel a sliboval spisovatelům za každou učebnici během půl roku, t. j. do nového školního roku, sepsanou dvojnásobný honorář (80 zl. za tištěný arch). Z jiných věd se přihlásili spisovatelé, avšak ze přírodopisu postrádajícího terminologie, nehlásil se nikdo. Prvé práce přírodopisné, tenkráte vydané jsou „Početno naravoslovje" (fysika) Josefa Partaše r. 1853. a B. Šulka „Biljarstvo", vytištěné roku 1856. Ze překladův byl prvý z češtiny, a sice J. Smetanova fysika (1854.). Když pak zavládl v Rakousku absolutismus, užíváno bylo ve středních školách knih německých. Teprve r. 1860. začaly se opět vědy přírodní silněji pěstovati, avšak v některém oboru nemají přece dosud Chrvati samostatných vědeckých knih, jako na př. o fysice. V chemii zůstali také

trochu pozadu. Bylať prvá jejich chemie vydána teprve r. 1872. (od Pavla Žuliće).

O přírodopisu jednají ještě 2 články a sice „Napredak mineralogie i geologije u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji od god. 1835. do god. 1885.“ od Gjura Pilara a velmi poučná rozprava „Zoologija i Hrvati“ od prof. S. Brusiny, předního chrvatského přírodopisce a redaktora časopisu „Glasnik hrvatskoga naravoslovnoga družtva“, který napsal mnoho spisů chrvatských, italských, francouzských a německých. Ku článku svému připojil Brusina též bibliografii zoologickou od roku 1842. do konce r. 1885.

S. Ljubić, nejlepší jihoslovanský archaeolog, napsal pro sborník „O napredku arkeologičke znanosti u našej hrvatskoj zemlji“. — Archaeologii pěstovali Chrvati již ve středověku, a sice nejvíce v Dalmacii, zemi ovšem jednak blízké starým římským památkám, jednak i na starožitnosti bohaté. Archaeologií se zabývali jak učenci, tak i někteří básníci, jako na př. Ivan Ivanišević (1608.), jeden z nejslavnějších chrvatských básníkův národních. Ba i vysoce postavené osoby, jako biskup Šimon Bega Zádřan († 1536.), onen, který r. 1531. založil ve Řece prvou národní tiskárnu ku tištění glagolských knih, pěstoval archaeologii a sbíral staré památky. V nynějším století datuje se počátek nové lepší doby pěstování archaeologie od r. 1834., kdy Gaj vyzýval v Danici své rodáky ku založení musea. Za krátko sešlo se tolik archaeologických a přírodopisných předmětův jakož i knih, že r. 1846. byl palác hr. K. Draškoviće věnován museu i knihovně pod jménem „národní dům“. Avšak odborníka přece hned Chrvati neměli. Ani r. 1850., když byl založen „Spolek pro jihoslovanské dějiny a starožitnosti“ a vydáván „Arkiv“ jakožto orgán spolkový, nepokročilo se valně vpřed. „Arkiv“ vycházel až do r. 1875., kdy zanikl XII. knihou; „Spolek“ se pak proměnil r. 1878. v „Chrvatský spolek archaeologický“. Od doby té pěstuje se a zkvétá archaeologická věda utěšeněji.

Ve článku „Pogled na istoriju naše gramatike i leksikografije od 1835. godine“ podává akademik Pero Budmani krátký, velmi přehledný však náčrt vnitřní historie literarního jazyka chrvatského, probíraje pravopis, výslovnosť, tvarosloví a bohatosť jazyka.

Poslední článek „Nacrt hrvatske historiografije od 1835. do 1885. godine“ pochází z péra předsedy akademie, veleučeného Fr. Račkého. Již jméno autora, který náleží nejen ku nejčelnějším učencům chrvatským, nýbrž i slovanským vůbec, ručí za cenu článku jeho. Práce jeho jest rozdělena na 3 díly dle jednotlivých období; prvé č. illyrské sahá od r. 1835. do 1850., druhé od 1850. do 1867. a poslední od roku 1867. — V době illyrské bylo velmi málo pro historii učiněno, nebylať doba k tomu příznivou. Nebylo spolku, který by určoval spisovatelům směr a který by vydával staré památky, skryté v archivech. Význam jednotlivých dějepisných prací jest však ten, že budily lásku k vlasti a posilovaly národ v boji za jeho práva. Teprve ve 2. období (1850.—67.) nastal obrat ve pěstování dějin tím, že byl založen svrchu zmíněný „Spolek pro dějiny a starožitnosti“. Spolek si vytkl dvojí úkol: jednak vydávati staré památky, jednak vzdělávati dějiny. Ku sbírání pramenů vysláni byli tedy J. Kukuljević r. 1851., 1854., 1856.

až 1857. a 1853.—4. M. Sabljar, aby prohlédali knihovny a archivy rozličných zemí. V „Arkivu“ vycházely mnohé prameny dějepisné; historie byla pěstována také v zábavných časopisech, jako týdenníku „Nevenu“ (1854.—58.), v zábavníku „Leptiru“ (2 ročníky 1859. a 1860.) a j. listech. Dějepisu byl také věnován nový časopis „Književnik“ (1864.—66., 3 knihy), určený pro jazyk, dějiny a přírodní vědy. „Književnik“ měl za úkol spojiti všechny domácí vědecké síly v jeden šik a byl tak předchůdcem „Radu“, který vydává nyní akademie, založená roku 1867. Akademií počala se nová epocha pro chrvatskou vědu a zvláště pak pro dějiny. Na poli historiografie dodělala se vůbec akademie úspěchu obrovského. Přední její zásluhou v tom směru jest vydávání historických pramenův. Prameny, jež vydala, dají se rozděliti na 3 hlavní skupiny, a sice: 1. na prameny ku politickým dějinám, 2. na prameny ku dějinám práva, 3. na prameny ku dějinám literarním. Památky druhu prvého jsou vydávány ve sborníku „Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium“ (16 knih, kromě sborníku vyšly ještě 2 knihy), památky druhého druhu ve sborníku „Monumenta historico-juridica“ (3 kn.) a konečně třetího druhu ve sborníku „Stari pisci hrvatski“ (14 knih). Mimo to obsahují i „Starine“, vydávané akademií, památky všech 3 oborův (17 knih). Konečně vydala akademie i památky historie jazyka a literatury (4 knihy). Neméně důležitým dílem jejím jest veliký historický akademický sborník, jehož dosud vyšlo 7 svazkův.

Kromě uveřejňování starých památek má akademie též tím veliký význam, že vydává znamenitý časopis „Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti“, který přináší práce nejpřednějších chrvatských učencův. Přítomná kniha jest již 80. svazkem „Radu“.

Šíře se o výtečném článku Račkého zmiňovati nemůžeme, podávát nejen vědeckou kritiku všech dějepisných prací chrvatských, nýbrž i bibliografii, která jest nad míru rozsáhlou.

Kdo pročte celý sborník, jehož obsah jsme jen s části podali, pozorně od počátku až do konce, přesvědčí se, že i malému národu může býti popřáno za pouhé půlstoletí vysoce se na kulturním poli povznésti a platně ku lidské vzdělanosti přispěti. „O patria salve lingua!“ *Karel Kadlec.*

Dopisy Václava Hanky J. E. Purkyňovi.*)

XI.

Drahý Přjteli!

Nenj to mau, wjte dobře, winau, že tak pozdě odpowěd dostáwáte. Pan Schulze nechaw u knihkupce list Wáš s druhým zpěwem Tassa u mne se nestawil, a tak to až do teďka ležeti zůstalo. Za Waši srdečnost w čas té zhaubné nemoci přigměte uctiwé djky; staw gegj Wám popisovati nebudu, neb to bezpochyby z novin Wám powědomo bude. Zle řádila w Praze, nynj giž utuchuge, a aspoň z našich známých žádného posud nezachwátila.

Těšj nás welice že zábawa Waše naše drahá mateřčina gest. Co se mne dotýče, mně se přeloženj Waše ljbj, ačkolibych přál, abyste wjce nezakon-

*) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

čených přjdawných gakož toho w češtině zhusta dosti, užjwal, polština ani, zwlášť gegj prosa na to choruge, a to mně na mysl dalo, že sem se domnjval, že ste snad Kochanowského Jerusalem při ruce měli, a ten že Wás wlastně w cizotu takowau wlaudil; nemage Kochanowského Jerusalema dal sem to mladému Jungmannowi k srownánj. on mi wšak prawj že to dle polského nenj, tedy nevjm gak to ge. Ale dal sem to též k přečtenj P. W. ten powjdá, že to nenj česky. Račte tedy co neywjce pozor dáti, aby wše hodně srozumitelno bylo, což nám zde odpornjci naši neywjce namjtagj. Tolik o duchownjm plodu Wašem. Nynj též o tělesném: Radugem se s Wámi že syna máte, kterýž započaté Waše namahánj Wašjm wedenjm dále doprowázeti bohda bude moci. Gen z něho Němečka nedopusťte býti, a nemáli býti Čechem, aspoň ať Polák gest, narozen gsa w dáwné Polsce t. w Slezku.

Hanba našim Stawům že ani o to názwoslowj technologické nedbagj — bndnli mjti přjležitost s Buquau promluwiti — bez obalu mu to powjm. Nynj geště naděgi mám že Matice snad w žiwot národa wplyw mjti bude. Rád uhljdám gaký to aučinek mjti bude u dwora co nynj k 40leté slawnosti panowánj tisknauti dala, a to tak přewýborně, že posud nic tak skwostně w celém cjsařstwj tištěno nebylo. Gsou to básně od 15ti rozličných Čechů.

Co druzj pracugj nenj mi zgewno krom Winařického, kterýž Bohuslawa Hasistejnského Ody překládá. Gá wydáwám nynj neydawněgšj vocabuláře a mám již 17 archů wytištěných. Daufám že to prospěge. Také chci wydati pro Čechy grammatiku a slownjček gazyka polského, aby se naši kratšj cestau, než my sme k tomu přišli, řeči té naučiti mohli. W tom chci bohdá pokračowati po nářečjch. Také nowé wydánj Slawjna obstaráwám, a dal sem pro to řezati litery latině chybugjcj: w Slowanském s tjm začnu nebo w českém kdybych začal, mnozjby mne kamenowali. Až gak se to ljbiti bude, uhljdám půgdeli to s biblj, aspoň nowý zákon a žaltář by toho zasluhowal, poněwadž ty neydáwněgšího přeloženj máme.

Gaký pak konkurs mjnj ten antiquář s tau chronikau udělati? Aby mu do Wratislawi se sběhli, to může geště sto let na to čekati. Račte mu ukázati wydánj Starých Letopisů českých, že to slowo od slowa wšecko giž tištěno gest, pročež že se mu žádný o to dráti nebude, moha to pohodlněgi w tištěném čjsti. Nemáteli wýtisku tedy Wám geg pošlu. Nynj dostanete calwowskau přjležitostj Grammatiku českau nowého wydánj a Pjsně. Račte mi zwlášť o tom připomenutj swé zdánj psáti.

Gauppa a Hoffmanna račte pozdrawiti, prwnjmu o wydánj slowanských práw od Prof Maciejowského Waršawě, a druhému o staroněmeckých werších, gež sem na desce našel, a kteréž mu k té grammatice přikládám, powěděti.

Poraučege se laskawé paměti Wašj od swé Ženy uctivé pozdrawenj wyřizugu a zůstáwám upřjmný

Wáclaw m. p.

W Praze 10. března 1832.

P. M. Mikuláš mi poslal křjž řádu sw. Wladimjra.

XII.

Drahý Přjteli!

Při přjležitosti opominauti nemohu abych Wám aspoň několik řádečků nepsal. Dodawatel ljstku toho gest Wám giž znám. Pan Woelffel kupec waršawský, gegž sem Wám giž předešle porančel. Bylbych Wám byl poslal některé nowě wyšlé práce swé, ale on tak lehko gede, že mi s sebou wzjti nemohl. Nedáwno mi psal P. Hoffmann a poslal ruský kalendář rps. od r. 1679, kterýž nic giného w sobě nezawjrá než co se na každý den modliti a zpjwati slušj. Lépe by byl udělal, kdyby byl P. Milde ten český rps. na ukázku poslal, z oněch několika řádků záwjrky nic giného sem se dozwěděti nemohl než že ge z 15ho wěku a ascetický ale známýli čili posud neznámý nevjm. Z strany druhého rpsu u Antiquáře mluvil sem s hrabětem našjm: Kdyby to byly něgaké skameněliny aneb sušené byliny, spjše by ge kaupiti dal, do toho ale weliké chuti nemá. Gest arci cena welmi odstrašugjcj; necháme tedy anti-

quáře ať se s njm těšj, až se potěšj, snad geg lewněgi dá, když widěti bude že žádných auroků nenosj. Poláci nám ho gistě nepřekaupj. Buďte zdráw a pamatugte na swého

Wáclawa m. p.

P. Tomášek wydal opět nowý swazek českých pjsnj. Pjsně polské i ruské ludu galicyiskiego snad máte?

W Praze 12. ledna 1833.

XIII.

Drahý Přjteli!

Zásilka Waše mne šťastně došla, list Wáš sem mohl geště Hraběti Sternbergowi ukázati newšak exempláře, neboť odpoledne pošta nic newydáwá, a pan hrabě časně ráno do Wjdně odgel; wšak požádal sem ho o byt geho we Wjdni že to za njm poštou pošlu, čemuž on powděčen byw sljbil, že co bude možného pro Wás i pro mne we Wjdni učiniti nezamešká; neboť gá také o professuru po neb. Negedlém konkurugi. Wčera tedy exempláře za hrabětem se hnaly, a wčera též wšecky po wšech stranách w Praze na swá určená mjsta roznešeny byly. Bohdegž Wás nám do Prahy nawrátily! Též psani knihkupce Hirta Házowcům odewzdáno. O zármutku Wašem sem se byl giž dřjwe dowěděl, a Wás politowal. Hoffmannowi Fallerslebenskému račte wyřjditi moge pozdrawenj. Rps Schlesisches Landrecht gest giž geho. Moje Žena Wás uctiwě pozdrawuge a gá zůstáwám Wáš

Wáclaw m. p.

W Praze 19. dubna 1835.

Příspěvky k dějinám slovanským.

Císař Matyáš dává 27 ze zajetí tureckého osvobozeným Moskvanům list průvodní, aby do vlasti své se navrátiti mohli. 1614, 4. února. V Českých Budějovicích.

Matyáš ꝯc urozeným ꝯc Milost naši císařskou. Věrní milí! Věděti Vám milostivě dáváme, že ukazovatelé listu tohoto Našeho odevřeného, jichžto v počtu dvaceti sedm osob jest, od mnoha let v zajetí ouhlavního nepřítele všeho křesťanstva Turka zůstávali, a času nedávno minulého skrze odnětí některých galejí tureckých, na kterýchž oni dnem i nocí násilně pracovati museli, od Jeho lásky krále Španělského z téhož zajetí Tureckého vysvobozeni jsou, nyní se pak zase do země Moskevské vlasti své navracují. Kdež aby všady po cestách sebou tím bezpečnější býti a svobody průchod míti mohli, Vám všem vůbec a jednomu každému zvláště, milostivě poroučeti ráčíme, abyste jim v tom žádné překážky nečinili, ani jiným činiti nedopouštěli, nýbrž všudy a na všelijakých místech svobodna propustíce, jim jakožto lidem nuzným láskou křesťanskou velijaký fedruňk prokázali.

Noviny z Polsky. 1587, 30. prosince.

Poněvadž J. M. Kr. pro veliké nečasy a sloty na hranice odtrhnouti musil, tak aby se J. M. víceji lidem válečným a jinými k tomu potřebami opatřiti a což nejspíšeji možné do pole zase vtrhnouti moci ráčil, v tom čase jest Šved (9. tohoto měsíce do Krakova přijel) a když

jest po několika dnech po příjezdu se svými do kostela založení blahoslavené panny Marie na tureckém koni jel a on pod ním drobet skákati počal, tehdy od uzdy hned pustil a oběma rukama se boku chytil a aby jej dokonce nesvrhl, musil jej štolmistr jeho pod ním za uzdu až k kostelu vésti, což se Polákům, že tak dobrý a spanilej rejtar jest, velmi líbilo, nebo že i prve když ještě na ces ě byl sobě stejskal, že větší nebezpečenství na koni jeti poznává, nežli aby se na moři plaviti měl.

Nyní pak mezi ním a Poláky veliké a nebezpečné nedorozumění nastává, nebo strany náboženství toho artikule ani strany země Liflandské přísahou ztvrditi nechce. Ty obě příčiny obracují hrubě ti přední páni, kteří při něm jsou, obzvláštně pak pánům Litvanům, kteří té víry nejsou, nemalé rozmyšlení to s sebou přinese. Tolikéž kanclíř s ním dobře spokojen není, nebo to, co mu prve připověděl, nyní mu nic držeti nechce; bude-li jen toliko moci, tehda mu jistě nějaký neforemný kousek kanclíř zase udělá, nebo se již na něj ostrými slovy domlouvati počal a tak mu mnoho na rozum dal, jestliže chce od nich zase domů k svému panu otci jeti, že za to nic nedbají, to že udělati dobře může.

Jeho M. král Maximilian ten ráčil poručiti městečko jedno Volyň obehnati, jest ta naděje že sou je na tu hodinu již vzali.

V Hřepini, 30. prosince.

Rozhledy v literatuře a umění.

Louis Leger: Nouvelles études slaves. Deuxième série. Paris. Ernest Leroux, éditeur (rue Bonaparte, 28) 1886.

Již vloni při vydání brožurky „Le monde slave au XIXe siècle“ měli jsme příležitost zmíniti se podrobněji o snahách a významu francouzského učence, který studiu slovanského světa celý svůj život zasvětil. Mr. Louis Leger jest v pařížské literarní společnosti zjev opravdu řídký. Je to muž úsilné a vytrvalé práce, spisovatel hlubokých a důkladných vědomostí, který své stati o dějinách, literaturách i současných poměrech Slovanstva opírá vždy na výsledcích vlastního positivního badání. Nechce oslňovati podobně jak na př. Tissot pozlátkem vtipných paradoksů, které přes všecku duchaplnosť Francouzům vrozenou nedovedou zakryti povrchnosť nazírání a nedostatek přesného studia. Má vždy na mysli cíl vyšší nežli pouhé renommée vtipného a roztomilého spisovatele, o němž boulevardní žurnály přinášejí řady vymyšlených anekdot. Leger je skutečný učenec a zamítá slávu tohoto druhu, ač od té doby, co mluviti a psáti o slovanských záležitostech jest v modní pařížské společnosti „chicem“, snadně dosažitelnou se stala. V přední řadě jde mu o pravdu a vědecky správné vylíčení skutečnosti. Odtud jeho práce nepozbývají důležitosti ani po letech a zůstanou vždycky k poznání slovanských poměrův a kulturních dějin cenným materialem. Legerových publikací jest již obsáhlá řada. Chceme uvésti jen ony, které dotýkají se našich českých poměrů. S politickými dějinami naší vlasti seznamuje Mr. Leger své sourodáky spisem „La Bohême historique“. O slovanských věrozvěstech jedná studie „Cyrille et Méthode. Étude historique sur la conversion des Slaves au christianisme“. V díle „Chants héroïques et Chansons populaires des Slaves de Bohême“ podává naše starověké bohatýrské zpěvy a výběr z poesie prostonárodní. Naše postavení v Rakousku vyličuje správně i sympathicky v publikaci „Histoire de l'Autriche-Hongrie“. Drobnější monografie českého života dávného i zprávy o poměrech souvěkých zahrnují obšírné jeho publikace „Le monde

Slave", „Études slaves" a „Nouvelles études slaves". Ve spise nejprv jmenovaném upozorniti dlužno v té příčině na stati „De Paris à Prague" a „Les origines du panslavisme". — „Études slaves" obsahují zajímavé články „Une page d'histoire contemporaine. La Bohême et l'Autriche en 1871." a „La Bohême et le Panslavisme".

První serie díla „Nouvelles études slaves" konečně podává výtečné monografie historické a životopisné „Jean Hus" a „L'historien national de la Bohême — François Palacky", pak interessantní stať „Quelques documents tchèques relatifs à Henri IV." Jsou to vesměs studie založené na původních českých pramenech a plně vystihující svého účelu.

V posléze vydané druhé serii knihy „Nouvelles études slaves" nalézáme nový důkaz Legerových vřelých a srdečných k nám sympathií. Vedle stati „Les Slaves au XIXe siècle", která není ničím jiným nežli studií „Le monde slave au XIXe siècle", kterouž Mr. Leger zahájil své přednášky o slovanských jazycích a literaturách v Collège de France, a o níž v červnovém sešitu „Slovanského sborníku" r. 1885. jsme přinesli posudek obšírnější, zaznamenáváme dvě práce nás bezprostředně se týkající: „Jean Zizka et les Hussites" a pak „Le roman rustique en Bohême". První z nich jest stručnou, avšak historicky věrně podanou charakteristikou našeho velikého reka. Mr. Leger užil k ní vedle dějin Palackého zejména výborné monografie Tomkovy, k níž sám v úvodě poukazuje a jejíž stručné, leč charakteristické ocenění podává. Připomenuv vedle jiných hlavní dílo našeho zasloužilého historika, „Dějepis města Prahy", a vytknuv v rozvoji historické vědy v Čechách jeho význam, dokládá, že Tomkova studie „Jan Žižka" zdá se oproti heroovi husitských bouří poněkud chladnou, což tím vysvětluje, že Tomek psal výhradně pro své soukmenovce a pololegendarní postavu Žižkovu chtěl očistiti ode všech historicky nestvrzených přívěsků. Jinak přiznává mu úplnou nestrannosť a methodu přísně vědeckou. Domnívá se toliko, že chtěl Tomek svým dílem jaksi reagovati proti tendencím některých sourodáků svých, jevícím se v přemrštěném nadšení pro hlavního činitele husitského dramatu. Obraz, který Mr. Leger o národním našem hrdinovi kreslí na základě Tomkovy publikace, jest jasný, určitý, nepostrádá žádných význačných a charakteristických rysů. S tím zároveň přesně, byť jen v hlavních tazích nastíněny české poměry za doby tehdejší vůbec. — Stať „Le roman rustique en Bohême" není ničím jiným leč obšírným, hlavní dějové pásmo plně absorbujícím výtahem „Vesnického románu" od Karoliny Světlé. Dalo by se snad uvažovati o tom, zda by lépe nebylo přeložiti román celý, jak jest, a v původní nerušené podobě jej předvésti francouzskému obecenstvu, asi tak, jak činí Dentu a jiní pařížští vydavatelé s romány Dostojevského, Turgeněva, Tolstého a jiných moderních ruských novellistů. Avšak Mr. Leger musil nejprv pro český román připraviti půdu, aniž by jej už byly předcházely všeobecné sympathie k národu našemu Proto nelze způsob jeho nazvati nevhodným, zvláště když vlastní jádro „Vesnického románu" tím ničeho neztrácí a vypuštěny poměrně vedlejší neb francouzskému čtenáři méně srozumitelné jeho stránky. V krátkém úvodě vzpomněl autor Georga Sanda a značné popularnosti, jíž se těší romány této spisovatelky v Čechách, především „Consuelo". Paní Kar. Světlou nazývá ženou velkého talentu i velkého srdce a prvním nyní českým romanopiscem, dokládaje, že soukmenovci o ní praví: „C'est notre George Sand" — Z ostatních článků rozsahem i důkladností první místo zabírá studie „Le Nihilisme et la Russie". Mr Leger snesl tu vše, co o původě, rozvoji, zmohutnění i významu nihilismu na Rusi zajímavého v původních pramenech ruských čerpati se dalo. Vyličuje počátek nihilismu, především snahy tajných aristokratických společností revolučních za cara Alexandra I., které při nastolení Mikulášově způsobily zřejmou vzpouru, i další neblahé pro účastníky toho následky. Zmiňuje se o tom, který vliv měla německá filosofie na myšlénkový rozvoj ruské intelligence, vypravuje o Hercenovi a působení jeho „Kolokolu" a vyličiv politické i společenské poměry v Rusku za cara Mikuláše, přechází k době Alexandra II. Reformy tohoto panovníka Mr. Leger náležitě oceniv, kreslí nihilismus a nihilisty, jak se jeví v románech ruských spisovatelů, především v Turgeněvových „Otcích a dětech" a v „Novu" i v románě Černyševského „Co dělat?" — Potom vyličiv události nejnovější i snahy a tužby nihilistů současných dle

vlastního jich orgánu ve Švýcařích vydávaného „Zemlja i volja“, popisuje na základě authentických pramenů i autopsie společenské poměry na Rusi. Heslem jeho jest staré „non datur saltus in natura“, jímž nejlépe objasniti se dá i jeho stanovisko v této vážné, avšak i nad míru choulostivé otázce. Neméně zajímavou je stať „Les écrivains français et la Russie“, která jest vítaným pendantem k Legerovu článku „Voyageurs anglais en Russie“ v publikaci jeho „Le monde Slave“ (str. 264.—296) uveřejněnému. Bystře projednává tu autor některá francouzská díla o Rusku, podařená oceňuje dle zásluhy, však taktéž nespoří zaslouženým šlehů povrchním a nekritickým. — K třistaleté památce Jana Kochanovského napsal Mr. Leger pěknou životopisnou a aesthetickou stať „Un jubilé littéraire en Pologne Jean Kochanowski“, v níž uvádí i překlady některých básní polského pěvce, ovšem prósou. Zajímavou studii Legerovu o slovanské mythologii (Esquisse sommaire de la mythologie slave) zná čtenářstvo „Slovanského sborníku“, pročež není třeba o ní blíže se zmiňovati.

V celku jest kniha Legerova skutečným obohacením francouzské naukové literatury, pokud Slovanstva se týče. Nelze si než gratulovati k tak svědomitému, slovanských poměrů znalému, horlivému i kritickému tlumočníku slovanských snah. Tím více si toho vážíme, že Mr. Leger vždy s obzvláštní sympathií dějin českých si všímal a v našich souvěkých tužbách i snahách vřelé účastenství bral. Svrchované uznání jeho ušlechtilé, vzácné činnosti jest malým toliko vděkem velkých a trvalých jeho zásluh.

Druhá serie Legerových „Nouvelles études slaves“ vnitřní cenou i významem nijak v pozadí nezůstává za jeho výbornými publikacemi dřívějšími.

Fr. Kvapil.

Святочные Разсказы Н. С Лѣскова. С.-Петербургъ 1886. (Stran 403. Cena 2 ruble 50 kop.)

Velmi úhledně vydaný svazek Vánočních povídek N. S. Leskova obsahuje celkem dvanáct povídek, jež byly napsány hlavně do novoročních čísel rozličných časopisův a z nichž některé nesou název „vánočních“ nikoli snad podle vnitřního obsahu, ale toliko podle zevnějších okolností, že byly o těchto svátcích, ať již z kruhu přátel, sedících ve příjemném útulku domácího krbu při čaji, nebo v železničním voze při autorově cestě ku přátelům, vyprávěny a spisovatelovým pérem dovedně zachyceny. Spisovatel v předmluvě sám praví, že jenom nemnohé z těchto povídek mají v sobě element čarovného nesmyslu nadpřirozeného a tajemného světa, ostatní pak že nezakládají se na něčem nadpřirozeném, ale vyplývají z vlastností ruského ducha a těch společenských zjevů, jež pro mnohé — a v tom čísle též pro samého autora — obsahují značnou část zvláštního a podivuhodného — N. S Leskov jest velmi nadaný spisovatel; jeho vypravování bývá z pravidla poutavé a vyznamenává se pozorovacím talentem jakož i humorem, dýšícím lehkou satirou. Jeho „Vánoční povídky“ honosí se všemi těmito vlastnostmi, k nimž druží se krásná, ušlechtilá mluva a nehledaná, umělecky zaokrouhlená forma, které u Leskova nelze podceňovati. „Vánoční povídky“ zahajuje „Žemčužnoje ožerelje“, kterážto povídka byla vypravována ve společnosti u jedné vzdělané rodiny, kde mluvilo se o literatuře. Stěžováno bylo totiž do toho, že, jak již Pisemský kdesi podotekl, krásné literatuře ubývá půdy od té doby, čím více šíří se civilisace a železnice. Někteří ze společnosti odpírali tomu a za příklad uváděli Dkenisa, jenž psal v zemi, kde velmi rychle se jezdí a přece jeho povídky jsou obsahuplné až na jeho vánoční povídky, jež prý strádají poněkud jednotvárností, čemuž nelze se diviti, poněvadž takový druh literatury, kde spisovatel cítí se nevolníkem, má velmi těsnou a ohraničenou formu. Žádá se totiž od vánoční povídky, aby přiměřena byla k událostem vánočního večera od Narození Páně do sv. tří králů, aby byla poněkud fantastičná, měla nějakou morálku, třeba jen ve způsobě vyvrácení některého předsudku a konečně, aby na jisto končila vesele. V životě bývá takových událostí málo a proto prý ve vánočních povídkách bývá strojenosť a jednotvárnosť. Jeden usedlý muž ve společnosti s tím nesouhlasil a na důkaz, že vánoční povídka ve své ohraničené formě může se též volně rozvíjeti, vypravoval skutečnou událosť, jež odpovídá

všem požadavkům vánoční povídky. Vypravování samo jest zajímavo svým podáním, obsahujíc dosti obyčejnou historii o tom, kterak mladý muž se známil se o vánocích s hezkou dceruškou bohatého otce, oženil se s ní a nedostal — věna. Otec dal dceři své před svatbou perlový náhrdelník — než i ten, jak se po svatbě ukázalo, byl falešný. Podobně bez věna provdal již před tím dvě dcery a vznikly z toho rodinné mrzutosti. Než mladí novomanželé mírným způsobem oblomili otce, jenž vida ve svém zeti muže řádného, dal dceři padesát tisíc věna a když mladý muž nechtěl jich přijati proto, že by se zdálo choulostivým, aby žena jeho dostala věno a sestry její nikoliv, přidal i těm po padesáti tisících. Nadsmyslná říše zastoupena v této povídce pověrou, že perly znamenají slzy pro nevěstu a proto všichni divili se otci, když dceři daroval perlový náhrdelník. — Povídka „Něrazměnnyj rubl" zakládá se na pověře, že čarovnými prostředky může člověk nabyti takového rublu, jenž ať se utratí kolikrátkoliv, vždy objeví se opět celý v kapse. Zajímavý jest „návod", kterak takový rubl možná získati. Jest totiž nutno vzíti bez nejmenší poskvrny černou kočku a nésti ji ve štědrovečerní noci na prodej na křižovatku čtyř cest, z nichž při tom jedna musí vésti na hřbitov. Zde jest nutno stanouti, stisknout kočku tak, aby zamňaučela a přimhouřiti oči. To vše musí se státi několik minut před půlnocí. V pravou půlnoc přijde někdo a bude kupovati kočku. Kupec bude dávati za ubohé zvířátko velmi mnoho peněz, ale prodavač nesmí chtít ani víc ani méně než stříbrný rubl. Kupec bude se smlouvati dále, ale když konečně dá rubl, musí prodavač schovati jej do kapsy a držeti jej v ruce, co možná rychle odejíti a neohlédnouti se. Utržený rubl jest nerozměnitelný. Povídka, zakládající se na této pověře, podána jest ve formě snu malého chlapce, jenž dostal takový rubl k Ježíšku od babičky a zbavil se ho tím, že místo věcí prospěšných koupil zbytečné. Na konec provedena jest myšlénka, že nerozměnitelný rubl znamená naše duševní síly a náš talent — Klidným vypravováním epickým se nese povídka „Zvěr", kde popsány jsou některé obyčeje při honbě na medvědy a líčena přítulnosť mladého Theraponta ku cvičenému a zkrotlému medvědu Sganarelu, kterážto přítulnosť vede Theraponta tak daleko, že když Sganarel počal objevovati povahu dravce a za tou příčinou byla naň uspořádána o Vánocích štvanice, Therapont v kritickém okamžení, kdy měl Sganarela střelnou ranou skoliti, nechal jej prchnouti, uvaliv tím na sebe hněv svého pána, přísného statkáře. Než za všeobecné nálady sváteční obměkčil se i přísný pán, jsa dojat láskou Therapontovou ku zvířeti a poměr jejich, jakožto pána a sluhy, změnil se v přátelství. — Velmi charakteristicky a typicky podány jsou povídky „Otbornoje zerno" a „Obman". Ve „Vybraném zrní" nakreslen jest podvodný šlechtic, kupec a mužík, z nichž v šibalství jeden druhého předstihuje a společným přičiněním nabývají všichni blahobytu na úkor cizí, německé pojišťovací společnosti. V povídce „Obman" vypravuje originalní vysloužilý vojín poutavý příběh o tom, kterak Rumuni jsou mnohem horší nežli židé. V povídce této, jakož i v humoristické črtě „Maleňkaja ošibka", jest značný příměsek humoru, jenž bezpochyby stal by se mnohým „bejlí proklepávajícím kritikům" kamenem úrazu. — „Prividěnie v inženěrnom zamkě" obsahuje líčení příšerného výjevu u rakve generala Lamnovského, z něhož za živa tropili si kadeti žerty, tak že je za to pronásledoval. Když stáli čtyři mladíci, kteří hlavně podrývali auktoritu generalovu, večer na stráži u mrtvoly, jeden z nich na důkaz, že se nebojí, zatahal nebožtíka za nos. V tom však rozlehly se v komnatě vzdechy a kolem zdí plížila se jako stín chorobná postava a blížila se k rakvi, kterou objala. Odvážlivec hrůzou upadl s katafalku. Později, když ostatní vojíni vrátili se od panychidy, která se právě konala, vysvětlilo se, že chorobné zjevení jest žena generálova, která pro churavosť vůbec nevycházela, tak že ji málo kdo znal, a nyní přišla rozloučit se s mrtvolou chotě. Z ostatních delších povídek dlužno ještě jmenovati povídku „Štopaljščik", dále „Židovskaja kuvyrkollegia" a „Duch gospoži Žanlis", jež jest psána z oboru „spiritismu" a vyznívá příliš drasticky a satiricky. Aby obsah knihy byl vyčerpán, zbývá jmenovati ještě dvě menší charakteristické drobnomalby „Staryj genyj" a „Putěšestvie s nigilistom", které jsou psány s jemným nádechem humoru, činícího vůbec větší část Vánočních povídek Leskova četbou poutavou a též méně sběhlým v ruštině přístupnou. *K. Štěpánek.*

Wiadomość o biblii litewskiéj drukowanéj v Londynie 1663. roku i o wrzekomym jéj tłómaczu Samuelu Bogusławie Chylińskim podał **Maurycy Stankiewicz**. Kraków 1886.

Bibliografové mnoho se zabývali litevskou biblí, tištěnou v Londýně r. 1663., jejížto překlad posud jednohlasně připisovali Samueli Bohuslavovi Chylińskému; tento totiž vyslán byl r. 1657. litevskými kalvinisty do ciziny, aby sbíral příspěvky, z nichžto se měla bible tisknouti a korrektury obstarávati. Chyliński odebral se nejprve do Holandska, potom do Belgie a odtamtud s odporučujícími listinami do Oxforda; stráviv tam v nedostatku dvě léta, získal konečně ode sboru učenců a vynikajících mužův Oxfordských vysvědčení, aby mohl sbírky příspěvků bez překážky předsevzíti. Takovouto legitimací jsa opatřen, vydal se Chyliński na cesty po Anglii, sbíral tři léta peníze, ale ku konci místo aby započal tisk bible, utratil nasbíranou summu. Jakmile doneslo se to na Litvu, vyslal kalvínský synod r. 1663. Jana Krištofa Kraińského, kazatele při dvoře Boh. Radziwiłła, muže učeného a ve starých i nových jazycích zběhlého, spolu s Mik. Minwidem, kand. theologie, aby tito sbírali příspěvky a bibli vytiskli. Kraiński dvakrát procestoval Anglii, sbíraje příspěvky, zatím co Minwid zaměstnán byl tiskem bible. Ale tisk z nedostatku nákladu musil býti zastaven, a tiskárna, jíž za práci ani zaplaceno nebylo, použila archů vytištěných až ku žalmu čtyřicátému nepochybně na makulaturu. Chyliński překladu nedokončil; později se jím zabývali na základě hotového již překladu celého písma sv. od Jana Bretkuna, litevského kazatele při chrámě ve Královci († 1602.), kníže Jiří Skrodzki a Senior Žmuďský, Jan Borzymowski, majíce překlad Žmuďského dokončiti.

Zprávy tyto, týkající se litevské bible z r. 1663., podává p. Stankiewicz (litevský Polák, bedlivý sběratel všelikých Lithuanic, který má již pěkné jich sbírky) na základě spisu Jos. Łukaszewicze: „Dzieje kościołów wyznania helweckiego w Litwie, 2 tomy. Poznań 1842.—1843.“ Jest to práce svědomitá a pilná, a proto jesti nám milou povinností vítati nového pracovníka na poli literatury litevské, jíž Poláci posud poměrně velmi málo se obírali.

Dr. *J. B. Bystroň.*

Rad Jugoslovenské Akademije znanosti i umjetnosti. Razgredi filologičko-historički i filosof.-juridički. Knjiga LXXIX., LXXXI. Zagreb 1886., str. 248, 240.

Znamenáme prozatím jen nové práce uveřejněné v těchto dvou svazcích: Jmena Slovjenin i Ilir u našem gostiucju u Rimu poslije 1453. g. od dra. Iv. Crnčića, Ivan, arcidjakon gorički, domaći pisac u XIV. vieku. Od Iv. Tkalčića. Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća. II. Crkva hrvatska. Od dra. Fr. Račkiho. Priorat vranski sa vitezi templari i hospitalci sv. Ivana u Hrvatskoj. Od Iv. Kukuljevića Sakcinskoga. O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba. Od dra. T. Maretića. Ostatak optativa u staroj slovenštini. Od M. Valjavce.

Malarstwo ruskie. Napsal Maryan Sokołowski. (Otisk z „Albumu wystawy archeologicznej polsko-ruskiéj“) Lwów 1886.

Lonský sjezd archaeologický ve Lvově dal podnět k oživení zájmu pro zanedbané badání starého umění na Rusi, kteréž upadlo téměř úplně v zapomenutí a lehce váženi. Nyní však jeví se, jako výsledek snah zmíněného sjezdu, že umění ruské t. j. rusínské, zejména malířství a architektura nikterak nezaujímá stanovisko podřízené, naopak, že také ono mělo čas skvělého rozvoje Nad to jeví se, že rusínské umění mělo v zemích polských své dějiny, své vlastní známky a že svého času odehrávalo i pěknou úlohu na kolbišti evropské civilisace.

Dva proudy civilisační stýkaly se a působily zde vydatně — západ i východ. Byl blahý čas, kdy oba tito živlové v míru šli za cílem vyšším, ale čas ten minul a zůstavil stopy své jen badatelům... Spisovatel svrchu nadepsané rozpravy zmiňuje se především o malířství byzantském, jeho zásadách i pravidlech, obrací zření k rozdílu pojímání umění na východě a na západě, načež odmítnuv domnění, jakoby byzantskou malbu stín mrtvoty zastíral, poukazuje k tomu, že i ona má dostatek života, půvabu, ano i svého

Rafaela. Po té přechází ct. spisovatel k charakteristice rusínského malířství, jehož matkou je sice byzantinism, ale vychováno bylo pod vlivem západu. Vliv ten jeví se v obsahu, thematě, formě, uměleckých motivech i v technice. Upjaté umění byzantské rozšiřuje se na půdě rusínské vlivem západu, tepna jeho života jinak bije, volněji a svobodněji, ale nepozbavuje se při tom svého prvku. Tvrzení toto dokládá spisovatel ukázkami rusínsko-polského malířství, na výstavě lvovské vyložených. Zmínili jsme se o chvalitebné a cenné práci p. Sokołowského toliko zběžně i obracíme již jen vřele pozornosť k ní našich odborníků a přátel slovanského umění. *P. P.*

Vereščaginova znamenitá výstava obrazů těší se v Praze všeobecné a zasloužené pozornosti. O obrazech slavného ruského mistra psáno ve „Slovanském sborníku“ obšírně již v ročn. I., kamž lask. čtenáře odkazujeme.

Bibliografie.

Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce, wydawane przez komisje do badań tego zakresu przez wydział filologicz. akad. umiej. v Krakowie powolaną: Tom IV-ty Liber diligentiarum z lat 1487—1563. Kraków 1886.

Kolberg O., Lud, jeho zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce. Serja XIX-ta, Kieleckie, część 2-ga. Kraków, 1886.

Konic H., Samorząd gminny w Królestwie Polskiem w porównaniu z innemi krajami europejskiemi.

Wolff J., Ród Gedymina. Dodatki i poprawki do dzieł Hr. K. Stadnickiego: „Synowie Gedymina“, „Olgierd i Kiejstut“ i „Bracia Władysława Jagiełły. Kraków 1886.

Bukowski Julian X., Dzieje Reformacyi w Polsce wejścia jej do Polski aż do jej upadku. Tom II. Kraków 1886.

K. Brodziński-Wiesław, sielanka. Wstęp krytyczny i życiorys autora sprawował Maryan Gawalewicz. Illustr. Juliusz Kossak. Warszawa 1886. — Błędy nasze w mowie i piśmie ku szkodzie języka polskiego popełnione, oraz prowincyonalizmy, zebrał A. Walicki. Wyd. III. Kraków-Warszawa 1886.

Очеркъ исторіи чешской литературы. Составилъ А. Степовичъ. Съ фотографическимъ снимкомъ съ Краледворской рукописи. Изд. Кіевскаго Слав. общества. Кіевъ 1886. (Referát příště.)

Бѣлорусскій Сборникъ Романова. Томъ I. Губ. Могилевская. Пѣсни, пословицы и загадки. Кіевъ 1886. — Сборникъ статей, напечат. въ разныхъ періодическіхъ узданіяхъ по случаю кончины И. С. Аксакова. Москва 1886.

Мураневичъ А., Русско-балканскій тороный вопросъ и нѣкоторыя полезныя для путешеств. свѣдѣнія. Москва 1886.

Круговая порука у Славянъ по древнымъ памятникамъ ихъ законодат. Ив. Совѣстіанскаго. Прага 1886.

Острожская типографія и ея изданія. Историческая монограѳскія А. К. Сѣлескаго. Въ 2 частяхъ. Почаевъ.

Mencin Josip, Bosna, geografsko-historički pregled. Preštampano iz „Male hrv. enciklopedije“. U Osieku 1886. — Gruber Dane, Nelepić, knez cetinski Povjestna rozprava. Zagreb 1886. — Miloš Obilić. Narodna pevanija. Odabrao i uredio Al. Sandić U Nov. Sadu 1886. — Jana Amosa Komenskoga Informatorium za školu mat. Prev Maršik. U Zagrebu 1886.

Мала поетика, практички удешена за школу и домаћу потребу нап. Др. Ст. Павловић. Нов. Сад 1886. — Света гора Атонска: Израдио А. Е митр. српски Михаил. У Новомъ Саду 1886.

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 12.

Izvóščík.

Z „Moskevských figurek“.

Od Čeňka Hornova.

Že je život moskevský ryze národního charakteru — o tom nelěžko se přesvědčiti.

Poznáme to, jakmile vstoupíme na půdu staré stolice, jak vystoupíme z „vokzálu“, nádraží Smolenského, kamž nás byl železniční vagon po třidenním a dvounočním cestování z Varšavy dopravil; neobyčejný ruch, jaký tu panuje, padne nám ihned do očí.

První, s kým se potkáte mimo železničního zřízence po celé Rusi, jakmile opustíte ochranná křídla a železné perutě Pegasa devatenáctého století, je neoriginelnější figurka ruského národa: izvóščik. Jako charakterisuje italské poměry líný lazzaroni, maďarské prohnaný cikán, polské dotěrný žid: tak vyznačuje Rusko, ruskou zemi a ruský národ izvóščík. Najdete jej všude, kam vámi jen osud vrtne, v poslední „děrevně“ vám nabízí své služby; zdá se věru, jakoby celý ruský národ izvóščikoval. Na Rusi nepřihodí se vám nikdy, abyste vystoupivše za noční doby ze železničního kupé, musí i stráviti do rána ano i déle svůj čas povalováním se v peřinách některého chrámu slovanské pohostinnosti, zíváním a ohlížením se po oblacích; — jak se to pro nedostatek povozů v našich vesnických, ba i maloměstských nádražích někdy stává. Na každé „stáncii“ najdete nejméně 2 nebo tři izvóščické povozy, které vám sice časem uvedou na mysl původní ideu všeho povoznictví, bodrou, důkladnou, trpělivou, ač zhýčkaným člověčenstvem zneuznanou káru, ale přece vyhovují vaší potřebě a dopraví vás k cíli vaší cesty.

Zvlášť velkou náklonnosť k izvóščikování zdají se míti Velkorusové, tento neposedlý, nestálý, všudypřítomný lid; kdekoli potkáte izvóščika, je to jistě Velkorus. A říká-li se vzhledem ke rtuťovosti povahy nejsilnější větve ruského národa, že každý pravý Velkorus musí vystřídati nejméně 20 zaměstnání nežli „zajde k otcům“, mohlo by se právem dodati: a jedno z nich musí být izvóščictví.

Nad jiné tíhnou izvóščíci, jak přirozeno, k větším městům, a nade vše, jak ještě přirozeněji, k matičce ruských měst Moskvě, jejíž ulicím dodávají zvláštního osoblivého rázu, a v níž zachovali si také svou národní osoblivost nejplněji. Hleďte ho, poníženého s jakousi grandezzou a jen do jisté míry, úslužného, Honzika hlupáka, který má za ušima, ruského Figara, vévodícího kozlíku! Dal by si, kdo by ho koupil! Potutela, učiněný potutela, ale srdce dobrácké při tom. Napálí vás, jak se mu dá, ale s pokorným úsměvem; doléhá na vás, abyste se „ráčili svést“, ale není dotěrný; žádá sumy až báječné, pozná-li, že jste „Němcem“, cizincem, ale svezete se nejlevněji na světě, umíte-li s ním jednat.

Na smolenský vokzál sjede se jich, jako na každý moskevský vokzál ku „pojezdu“ (vlaku) vždy několik set. Jste celí udiveni, vystoupíte-li z nádražní budovy a spatříte to, ne-li moře, aspoň jezero anebo pořádný rybník izvóščíků, kteří opustivše své krotké, třeba ve větší vzdálenosti stojící koně, nahrnuli se řadou ke vchodu a chodníku, aby vám každý se smeknutým kloboukem, mnohonásobnými poklonami, nejsladším usmíváním a řeči plnou chvály na všechno, co s ním souvisí, služby své nabídl.

„Vaše blahorodí! Velectěný pane! Račte se svést! Račte!“ křičí jeden přes druhého.

„Krásně vás svezu! Překrásně! A jakého pěkného koně mám! Kam ráčíte, vaše blahorodí? Kam poroučíte dovésti se?“ hučí a bzučí vám do uší se všech stran.

Jste na rozpacích, nevíte, pro koho se rozhodnouti; je jich okolo vás 10 - 20 a vy jedete třeba poprvé Rusí, neznáte jejich čtveráctví, nejste mocen jejich řeči, ba stěží že si pamatujete a neohrabaně vyslovíte jméno ulice, do níž chcete jeti. Na tuto neznalost řeči a poměrů také izvóščík u každého, komu kouká ze šosů cizina, počítá; vábí a láká jej tak dlouho, až cizinec odevzdá se do jeho ochrany; potom už náš čtverák ví, že cestující vyplatí raději tolik, mnoho-li žádáno, než by se tahal o kopejku, a žádáno bývá pak raději o rublík více než méně. Naučíte se aspoň, že na Rusi jako všude na východě třeba vše prve důkladně smluviti, řekněme po židovsku smluviti, poznáte, že první slovo, kterému se musí každý cizinec z ruštiny naučiti a nejvíce ho užívati, je slovo: Skolko? kolik?, a za ním hned že následují ruské základní číslovky, které jsou na štěstí tytéž jako v češtině anebo skoro tytéž. A toto naučení, toto poznání již za nějaký ten boží rubl stojí.

Jste-li však již starý kozák, víte-li, jak s izvóščíkem zatočiti, změní se ovšem scéna; přestanete hráti úlohu hloupého dobráka, stanete se do jisté míry pánem situace.

„Tam a tam,“ sdělujete izvóščíkovi; „skolko?“

„Tolik a tolik, baryň!“

Rozumí se, summa hezky natáhnutá. Následuje užití hlavního pravidla moudrosti života v ruské říši: podáte polovici anebo ještě méně.

„Nelze,“ zaříká se izvóščík, „nelze; je to málo, velmi málo.“

Jako znalec poměrů spustíte:

„Co? Ty zloději! Hned zde za rohem je to! Několik kroků!"

V tom, ne-li již dříve, křičí vám do uší několik izvóščíků nabídku o grivník (10 kopejek) menší. Pak zase o grivník. A zase.

Děláte jako byste se chtěli obrátiti k těmto lacinějším. „Váš" izvóščík sleví tedy také a domlouvá až dojemně.

„Velmi daleká cesta, pane, velmi daleká. A jaký krásný vůz mám, hleďte!"

Následuje slevování grivník po grivníku. Najednou vzkřikne někdo ze zástupu:

„Pažálstě! Račte!"

Totó zvolání působí jako píchnutí do vos. V tom okamžiku křičí všichni bez výminky:

„Račte si sednout! Sem, vaše blahorodí! Hezky vás svezu."

Sednete, jedete; méně pohodlně sice než ve výpravných fiakrech pražských, ale za to hodně lacino, a — co nejhlavnější — daleko rychleji.

Neboť Rus rád jezdí, ba na Rusi odnaučíte se choditi. Chce-li kdo na procházku, jede; jde-li kdo na návštěvu, jede; chce-li kdo nakoupiti sebe menší maličkosť, dojede si pro ni; ba pošlete-li služebného do města pro něco, musíte mu přidati ještě na izvóščika. Každý Rus miluje jízdu, ale jízdu rychlou, prudkou, chcete-li, nerozumnou; kdy vše mizí kolem vás v báječném letu, kdy vaše tváře líbá i mrská proud větru, a v širé tiché krajině ruské opojně rozléhá se zvonek na duze trojky.

„Jaké kouzelné, lákavé, unášející a půvabné je to slovo jízda!" praví Gogol. „A jak čarovná ona sama ta jízda... Jasný den, podzimní listí, chladný vzduch ... Rychle do cestovního pláště, čapku na uši a již pohodlně se těsnáte do kouta ..."

„Kterýže Rus nemiluje rychlou jízdu? Není-li jeho duši dáno pokřepčiti si, zaguljat, zvolati časem: Čert vezmi všecko! není-li jeho duši dáno milovat jízdu? Jak ji nemilovati, když slyšíte v ní cosi tak kouzelně krásného? Zdá se, že neznámá síla unesla vás na svá křídla, letíte sami a vše okolo vás letí: ulétují versty, letí vstříc kupci na svých kibitkách, letí s obou stran les s temnými skupinami jedlí a sosen, s hlukem seker a křikem vran; letí celá cesta nevědomo kam, v trativou dál; je cosi strašného v tom rychlém mizení: jen nebe nad hlavou, lehké mraky a pronikající měsíc zdají se býti nehybnými. Ech trojko, ptáče trojko! Kdo tebe vynalez'! Je vidět, že ty's jen u smělého národa mohla zroditi se — v té zemi, která nemiluje žertů, ale rovnou cestou rozkročila se v půl světa ..."

Z této obliby rychlé jízdy můžete souditi, že i jízda izvóščíků povznáší se nad pomalé, loudavé ku předu strkání nahnutých těl našich drožkářských kobyl; vskutku také vyvíjejí ty malé, dlouhosrstné, neúhledné „lošadě" izvóščické rychlosť obdivuhodnou.

Zvláštní rychlostí vynikají tak zvaní „licháči", lepší druh izvóščíků, s krásnymi, nádhernými hřebci, letícími jako blesk a s opravdovou elegancí. Věru, pokud se týče této elegance v chodu

a běhu, není lze viděti u nás něco podobného; v té věci mohli by choditi naši ořové k ruským ušlechtilým druhům do školy. Nezní-li to absurdně, přiznám se bez obalu, že jsem se těmto koním obdivoval. Způsob, jakým kladou své přední nohy ku kroku, je nenapodobitelný a nelze ho nazvati jinak, než nádherným: nejprve vyrazí se noha rovně ku předu, do polohy vodorovné, a pak z této kolmo k zemi; vše to s určitým vědomím vlastní krásy a s koketerií téměř ženskou. Při tom přijde k plné platnosti nezkrotná bujnosť koně a volnosť, jež mu vynecháním postraňků je poskytnuta; maję dvě tenké a elegantní voje připevněny pevně u samých prsou, kůň jakoby ztrácel své otrocké postavení a byl vládcem povozu.

Ještě velkolepější dojem než jednotlivý kůň skytá ruská trojka jež byla nejen mnou, ale všemi, kdo měli příležitosť ji se obdivovati, nazvána nádhernou. K prostřednímu koni, nad jehož hlavou vznáší se ušlechtilým obloukem „duga", jsou připřaženy po stranách dva jiné koně způsobem vějířovitým, t j. tak, že krky jich ohnuty na strany zevnější a hlavy mírně skloněny k zemi. Tímto způsobem jeví se býti nejvyšší částí těla ne hlava, ale plný, lesklý, bujný krk ořův, ohnutý, jak se zdá, jen k tomu, aby kypící tvary těla tvořily náležitý kontrast s tímto nehodným postavením ušlechtilého zvířete.

Abych tuto „koňskou" stať doplnil, dodávám, že tento druh temnočerných, velkých, silných koní jest domácího chovu, při němž hledí se ku křížení nejušlechtilejších raç, dále, že jsou to samí hřebci, bujní, kypící a navzdor tomu krotcí jako jehňata.

Jedete tedy s izvóščíkem — tam jsem laskavého čtenáře pro vedlejší reflexe zanechal, — a všimnete si blíže milého čipery i všeho, „což jeho jest", anebo aspoň má býti. Chatrný, často velmi chatrný kočár o stejných malých kolečkách má ke koncům přední nápravy připevněny dvě svižné, mírně ohnuté voje, upevněné koňovi u samých prsou, kde drží je pohromadě úvaz chomoutový a dřevěný oblouk, o němž jsem se již zmínil, duga. Z toho patrno, že u toho prototypu ruských drožek nikdy někdo vypadnouti nemůže, což je pro pasažera nemalou útěchou. Koně má izvóščík vždy jen jednoho; jinak bývá obyčejně národní trojka: dvoukoňových „karét" zřídka kdy uvidíš.

Ačkoli uniformování izvóščíků zavedeno není, mají tito vlastním zvykem a oblibou do jisté míry uniformu: dlouhý, široký modrý kabát, zapnutý až ke krku a převázaný u pasu červeným šátkem nebo stuhou; nízký, tvrdý plstěný klobouk, mající formu zkráceného cylindru; vlasy sčesané do zadu a zastřihnuté „do rendlíku"; a na krku řetízek, na němž visí mosazná tabulka „číslo", o němž nevíte mnohdy, visí-li „číslo" na izvóščíkovi, nebo izvóščík na čísle (mně se alespoň mnohokrát zdálo to druhé). Licháči nosí se právě tak, jak jsem byl popsal, jenom že s vybranou úpravou. Kočí karét a trojek mají hlavu pokrytu ne kloboukem, ale ruskou čapkou s barevným dnem jako u naší poděbradky, a u trojek při parádě ještě pestrý kabát.

U umělců prý bývá obyčejem, že je jich vlastní umění k větší pružnosti ducha přivádí; četl jsem aspoň o Paganinim, že se jeho matný, lhostejný obličej zaleskl, celé tělo jakoby oživlo, když chopil se housli; dle toho musil bych přiřknouti ruským izvóščíkům také jakési, byť i jen skryté umělectví.

Již „obyčejný" izvóščík je jakoby vyměněn, jakmile zasedne na kozlík: co ještě před chvíli v kole svých stejně čekajících druhů bavil se všemi věcmi, jež jsou s to sčeřit hladinu izvóščického obzoru duševního, je teď jakoby personifikací jízdy. Celá jeho pozornosť je věnována jen jí: křičení na ostatní soudruhy, již jako hejno ptáků prolétávají ulice a postranní ulice (pereuloky) moskevské, sladkému domlouvání koni, kterému se při každém vršičku přivedou hezky na mysl všechna dobrodiní, které mu poskytuje jeho pán, a stálému šlehání koncem oprati; neboť biče ruský izvóščík užívati má pod svou důstojností. Povozy hrčí jeden vedle druhého a každou chvíli je slyšeti odněkud:

„Beregis! — Vyhni se!"

A nadávání, nestalo-li se ihned po vůli, hulákání obou stran, jež by u nás vzbudilo shluk obecenstva, ale čehož si v Moskvě žádný nevšimne. Jedete dále nekonečnými ulicemi i pereuloky a posloucháte svého izvóščika.

„Jech! Jech! Stupaj skoreje! Utíkej rychleji! Utíkej! Víš, ovsa jsem ti ráno dal, žes ani nechtěl." — A napálí ho oprati. „Až dojedem, hezky si odpočineš, hlupáčku, proto si pospěš." A opět rána nebo dvě.

„Jech! Štó-ž? Co že ty? Každé staré báby se lekne, moloděc." Zase to několikrát zamlaskne na koňových zádech, izvóščík však domlouvá docela mírně:

„Něbojsa! Neboj se! Jech! Jech! Jech!"

A dále „rána na ránu jak blesk dopadá", až jste na místě. Potom poprosí izvóščík pěkně za přidání „na čajok", a když jste mu „pribavili", zmizí opět v tom moři domů, aby sháněl kde koho možná na svůj faeton a pár kopejek pro výživu do kapsy.

Postavení izvóščíků je velmi špatné, jako postavení nižších tříd na Rusi vůbec; ale proti ostatním mají se přece „pansky". Příčina jejich nepatrných výdělků je obrovská konkurrence, jež stlačuje ceny téměř na nullu; jeť izvoščíků ve staré stolici ruské neméně než 20.000, a když za nastalé zimy a napadlého sněhu sedláci celé střední Rusi jdou do Moskvy izvóščikovat — na 40.000! Že sebou při tomto čísle konkurrentů musí každý jednotlivec hezky mrsknout, aby postačil plniti kručící žaludek, rozumí se samo sebou; a že ona do světa rozkřikovaná zmrzlosť a ztuhlosť ruského národa je u nich illusorní, to jste též, tuším, z pověděného uhodli. Tak můžete v Moskvě projeti se za ceny tak nízké, jako nikde jinde, zejména v zimě. Jak podíval by se na vás asi náš drožkář, kdybyste mu nabízeli za kilometr jízdy — tedy asi obyčejnou cestu na nádraží — 10—20 kr.! A zde platíte tuto cenu; za hodinovou jízdu platí se 50—60 kopejek.

Navzdor tomu mají izvóščici u cizinců, kteří jednou na Rusi byli, špatnou pověsť pro příčiny, jež čtenář z vylíčeného uhodne, a každý naříká na nedostatek „pevné taxy", již zavésti přese všechny pokusy se nepodařilo; pokud má zkušenosť stačí, sděluji ochotně, že jsem v Moskvě platil za sebe a zavazadla z Prečistenky na Nikolajský vokzál — je to přes celou Moskvu, asi 7 kilometrů — 1 rubl 20 kopejek, v Berlíně však za tutéž osobu a zavazadla z Fridrichstrasse do Leipzigerstrasse — ani ne 2 kilometry cesty — 3 marky, tedy skoro totéž; a Berlín je pověstný svým taxovnictvím! — Následkem velkého počtu izvóščiků je těchto na všech ulicích vždycky plno; co u nás v nejživějších ulicích často nenalezneš povozu, není o takový v Moskvě ani v posledním pereuloku nikdy nouze. Hleďte je, na každém rohu vaší ulice je jich v kopci několik, hovořících, smějících se, provádějících žerty na žerty, a mimo to někteří po délce ulice projíždějí. Nárožní zase vyvedli nějaký kousek, neboť se řihají, až se za boky popadají, a mimojdoucí obecenstvo s nimi.

Z postranního pereuloku sem vrávorá nějaká baba; je „truňkem přemožena", jak říkávali naši předkové. Sotva ji izvóščíci zhlednou, mají plán pohotově; jeden z nich běží k ní a křičí co nejhlasitěji:

„Báryňa! Milostivá paní! Vaše milosť! Račte se svézt!"

„Milostivé paní" je asi tato nezvyklá pocta příliš paprikovaná, neboť spustí bez rozmýšlení:

„A ty darebáku! Lotrase jeden! Vrána ti oči vykliniž!"

Ten, jehož se tato silná titulatura týká, ani brvou nehne, ale ptá se s nejsladším úsměchem:

„Kam račte, milosti? Za grivník svezu, za dva altiny (6 kopejek)! Račte jen, račte! Za kopejku!"

A zároveň rozjedou se všichni izvóščíci, kteří na rohu stáli, směrem do pereuloku. Ohlušivý hukot kol je vždycky neklamnou známkou nějakého znamenitého zákazníka, a proto jedou na malý okamžik všichni izvóščíci ulice s pekelným rachotem za nimi, v naději nějakého počinku. A jejich rachotem zbouřeni opět izvóščíci křížících se pereuloků, tak že je celá „časť" na nohou. A ti všichni, smějíce se, nabízejíce svézti za kopejku, dobírají si opilou babiznu k nehorázné veselosti své vlastní a všech okolojdoucích.

Na Rusi jezdí každý, kdo není mužikem, proto také považují izvóščíci každého, kdo slušně oblečen a na ulici se ukáže, za vítanou kořisť, a málokdy jste nuceni zavolati si, chcete-li jeti: „Izvóščik! Pajdi suda! Pojď sem!" Obyčejně sjede se k vám, jak opustíte domovní kalitky (vrata), hned několik izvóščiků, nabízejících se vám k službám způsobem, jejž jsem byl shora vylíčil, načež nastane smlouvání a scény, jež laskavý čtenář také již z popisu zná.

Jinak je izvóščik dobrého srdce a má všecky vlastnosti pravého Rusa; na jeho vůz a zejména sáně může si sednout

mnoho-li se tam lidí vejde, neboť izvóščík nepočítá od osoby, ale od cesty; rovněž zavazadel můžete vzíti si tolik, mnoho-li chcete, a mnoho-li dovedete od spadnutí udržeti; takovým způsobem vidíte mnohdy 6—8 lidí vézti se tam, kde by si u nás sedli nejvýše 3, a jindy podobá se povoz izvóščíkův hromadě nakupeného, pohybujícího se zboží, jež s těží ovládá jediná osoba, spolu jedoucí.

Pravý život izvóščický i národní rozvine se v Moskvě teprve za zimy, tohoto „ruského léta". Druhý den po napadnutí prvního sněhu natáhne každý izvóščík beranici, vytáhne své sáně a již kmitají se po jakés takés sanici po ulicích tisíce malinkostí téměř miniaturních sáněk, a každý spěchá, aby této časové „novinky" co nejdříve užil. Sáně izvóščické připadají vám spíše jako hračka než jako věc vážná: trochu větší než dětské sáňky našich hochů, s malým jako dlaň sedátkem pro izvóščíka a zadním sedadlem pro vás; sedadlem, na němž se s těží dvě osoby stěsnají. A tento lehoučký povoz fičí po hladké půdě sněžné, vítr vás šlehá do tváře, mráz štípá jehlami na místa nepokrytá a pokrývá vaše vousy, vlasy, kabát šeďounkou jinovatkou; než přejedete dvě ulice, vypadáte i s izvóščíkem jako známé znázornění svatého Mikuláše, a nejkrásnější vraník je změněn v bělouše. Ech! Jen dále! Nemůžete než říci: jaká to krása!...

Asi za deset dní po početí sáňkové saisony objeví se v Moskvě přeletavé ptactvo venkovských izvóščíků; jsou to, jak jsem se již zmínil, sedláci střední Rusi, kteří jdou z nedostatku jiného zaměstnání vydělat si do Moskvy na jarní sej; mnozí jsou už staří kozáci v tom svém „vedlejším zaměstnání"; mnozí jsou už tu po dvacáté, po třicáté, ale mnoho je jich tu zcela nových, města neznalých, nedospělých, mnohému musíte naznačovat cestu, kterou se bráti má a na každé křižovatce ulic volati: „na pravo!" „na lěvo!" „prjamo!" A ubohý chlapec týrá rovněž ubohého koně klusem na druhý konec města, ku kteréž jízdě se zavázal, neznaje vzdálenosť, za 20, 30 kopejek.

Tak začíná život izvóščícký; každý rok uvízne v Moskvě několik těch mladých duší, aby se napájely falešnými přednostmi velkého města, které se jim zdají tak leskle zářící, a které vystřebávají jich nezkalenou spokojenosť, veskou prostotu. Představujete si v duchu příští osud mladého izvóščíka; vidíte jeho neustálé lopocení, pravou honbu po ulicích moskevských; mnoho starostí, málo požitků; vzpomínáte si, jak každé chvíle nalezen bývá za třeskutých mrazů na ulici zmrzlý izvóščík, čekající před palácem na konec zábavy, zmrzlý mezi tím, co se jeho panstvo uvnitř nejveseleji bavilo . . .

Izvóščík není na štěstí nakažen touto reflexivní filosofií, on přijímá život tak, jak je, bez hloubání, proč tak je a jak by býti mělo.

„Ech! Je to jedno, starostí všude dost; ber, vybírej, nic nevybereš," říkává

Jen protlouká-li se život snesitelně, a možno-li časem zaguljati si, vzkřiknouti po rusku: Čert vezmi všecko! a býti veselým, nevázaným nerozumou; pak vidíte bouřiti jej hrdě po pansku, jej, koně a druhy; opilí soudruhové nacpou se po pěti. šesti na sáňky, jeden jej drží na kozlíku okolo krku a hajdy po ulicích moskevských, v plném trysku, pokud dech stačí, za ohlušujícího hulákání a zpěvu . . .

Čert poberi vsjo! . . .

Z dějin společenského života v Polsce.

(Salon.)

Podává Edvard Jelínek.

(Dokončení.)

Blahodárný vliv počal se jeviti též na venkově, v tichých dvorech šlechtických, z nichžto zajisté nejeden záhy stal se středem snah vlasteneckých a mecenášských. Probouzela se záliba pro staré památky písemné i umělé. Zanedbané archivy nalezly pečlivé pořadatele, polská kniha — „bibliomany". Soukromých knihoven přibývalo den ode dne, čehož stkvělý doklad nalézáme v Radziszewského knize o polských knihovnách. Mnohý zaléhlý dvůr šlechtický brzy honositi se mohl knihovnou, která by i ve velkém městě obracelą po sobě pozornosť všech přátel osvěty a vzdělání.*)

Frančtina, která sice stále ještě nezanikala, nepůsobila již tak zhoubným vlivem. Spíše zdá se, že alespoň v jistém směru přispívala k širšímu rozhledu společnosti; neujímaly se již jen kazy. leč i prospěšné její prvky metající mohutné reflexe na vše strany světa. Společnosti, pochopující již mravnosť a horující za ideálem ušlechtilosti, nemohla jen škoditi řeč, kterou řešila se civilisace a v domovině jejíž slavilo se vítězství pokroku! —

Mluvili jsme dosud hlavně o životě v tak zvaném království, se zvláštním zřetelem k Varšavě. Budiž nám dovoleno obrátiti zření též k Haliči, kdež vyvíjela se společnosť uprostřed poměrů docela jiných. V prvních desítiletích našeho století nebylo v Haliči veřejného života. Systém byrokratický lehal jako upír na všechnu veřejnosť, a všechna činnosť soustřeďovala se — v úřadech. Administrace zemská děla se po německu, soudnictví svírala latina. Úřady zaplaveny byly cizinci, z nichž největší procento zaujali neblahé paměti tak zvaní „Čechové", kteří statně pomáhali Halič němčiti a přirozenou nenávisť k nám Čechům v nejširších kruzích polské společnosti v Haliči rozšiřovati (éra Bachova).

Za takových okolností nezbývalo než chrániti se za krbem rodinným. Jediné ohnisko domácí stalo se v Haliči vzdornou ba-

*) Wiadomość hist.-statystyczna o znak. bibliotekach atd. Przez Fr. Radziszewskiego. Kraków 1875.

štou, a sám život rodinný odehrál ohromnou úlohu v dějinách národnosti v Haliči. Nové pokolení vychovávalo se a vyrůstalo doma — tam, kam nezasahovaly otravující páry byrokraticko-německého systému.

Brzy dělo se pak, jako ve Varšavě. Několik domácností otevřelo dokořán dvéře své všem, kdož nadšeni byli pro zábavu ušlechtilou a věc národní.

V letech třicátých scházeli se všichni tehdejší spisovatelé lvovští, jakož i intelligence u Augusta Wysockého. On sám nebyl literátem z povolání, ale horoval pro písemnictví a umění. Žil ve přátelském styku s nejzasloužilejšími pracovníky na poli práce národní a také nemalé si získal zásluhy o všeobecný vývoj. Pokojíky jeho přeplněny byly knihami, rytinami, bronzovými odlitky. Literarní a umělecké novinky netoliko z trhu polského, ale i z Lipska, Paříže a Londýna vždy byly u Wysockého k nahlédnutí, a sice dříve než kdekoli jinde. Veliká a vzácná jeho knihovna měla ráz téměř veřejný. Mimochodem budiž podotknuto, že Wysocki vydal svým nákladem též některé spisy polské (na př. Spisy Severyna Goszczyńského).

Na schůzky u Wysockého při odpolední černé kávě, neb na večer. zpomíná každý účastník jejich s potěšením a vděčností. Byly příjemny a užitečny. Tam, ve kruhu lvovské intelligence vybrušovalo se mínění, objasňovaly se náhledy, uskutečňovala se nejedna myšlénka. Goszczyński, A. Bielowski, L. Siemieński, Václav z Oleska, Josef a Lešek Borkowski, J. Dzierzkowski, Fr. Smolka (předseda sněmovny), b. ministr Ziemiałkovski a mn. j. častými tam byli hosty. Když pak později ještě více oživil se haličský ruch literarní, vzpružil se také novými silami společenský život. Z domů v té příčině zvláště památných sluší vzpomenouti zejména salon maršálka Tadeáše Wasilewského, v němžto scházely se každý týden v určený den svět literarní a intelligence K vydatnému tomuto ohnisku vábila kromě výtečného hospodáře také duchaplná a vzdělaná dcera jeho Felicie.

Téhož času konaly se úterní večery u Kłodzińského, ředitele ústavu Ossolińských, kde vládly hlavně dámy, ač i zde jádrem zábavy nepřestávala býti literatura a umění. U Kłodzińského bavili se také čtením netištěných ještě prací současných vynikajících spisovatelů polských.

Mužské čtvrtky pořádal známý romanopisec Josef Dzierzkowski, jenž znamenitým svým vtipem udržoval společnosť v náladě vždy nejlepší.*)

Tolikéž Krakov, Poznaň a jiná větší města honosila se již svými společenskými středy nejušlechtilejšího rázu. Není možno jmenovati všecky domy, kteréžto záslužně působily pro povznešení společnosti vně vlastního života. Vedlo by nás to za rámec této rozpravy, a kromě toho nedostává se nám dostatečných zpráv o jednotlivostech zejména z té doby, kdy stal se řádný

*) Władysław Zawadzki: Literatura w Galicyi (1772.—1848.). Lwów 1878.

společenský život v rodinách a salonech známkou již více méně všeobecnou. Co do Poznaně vzpomínáme jen krásných časů, kdy slynuly hostinností nádherné salony kněžny náměstníkové z Potockých-Raczyńské a paní vojvodiny Działyńské. Bohužel, Poznań pozbavena byla během času těchto vzácných předností z příčin snadno pochopitelných.

Ale netoliko doma přišel k plné platnosti vyvinutý vkus pro dokonalý život vnější, také za hranicemi vlasti vyznačoval on velmi příznivě polskou společnosť — uprostřed živlů cizích. Polská společnosť rozešedši se v časech národních pohrom téměř po celém světě, zakládala všady útulky rodinné. Mnohé z nich obrátily po sobě i pozornosť ciziny a vynikly nad obyčejnou všednosť. Proslulý byl salon paní Świeczynové v Paříži, nazvaný prvním středem vybrané společnosti nad Sekvanou. Neméně vděčné vzpomínky zasluhuje salon hr. Tyszkiewiczové (Wąsowiczové), kam se dostavovaly osobnosti, jako: de Flahault, kn. Morny, de Freycinet, Philarte Chasles, markrabě de Blocqueville a j. v. Také v jiných velkých městech evropských vynikala polská společnosť representační svou silou. Jak z Odyńcových pamětí patrno, byl v letech třicátých v Římě polský salon na vrchu. Zejména Potočtí pořádali ve svém paláci Gregorio velkolepé rauty. Znameniti umělci a umělkyně bavili společnosť, v nížto přední místa zaujaly dámy polské, ač v nepoměrné byly menšině. Odyniec líče raut u Potockých, praví o osmdesátileté kněžně stolníkové Czartoryské: „Ona jest právě tou osou, okolo nižto se tak rád a četně shromažďoval květ zdejší (římské) aristokracie. Kněžna stolníková měla zde po mnohá léta dokořán otevřený dům, pohostinný a nádherný..."

O salonu jiné polské dámy, Salomeně Dobrzycké, usazené v Drážďanech, píše týž Odyniec takto: „... dům její již od několika let jest ohniskem drážďanských Poláků, a paní sama pěstounkou polské společnosti zdejší, zejména mládeže, kteráž tu (v Drážďanech) četně přebývá v mužských a ženských ústavech vychovávacích. Každou neděli a svátek scházejí se pravidelně u ní, aby nezapomínali na jazyk a domácí obyčeje; hra, tanec a volná zábava provádí se pod jejím pozorným okem mateřským..."

Leč vraťme se opět do Varšavy, kterou nyní stále jest považovati za střed a tepnu moderního ruchu polského.

V pátém a šestém desitiletí našeho století, tedy až k výbuchu nešťastného povstání, bujel salonní život stále. Varšavu pronikal život čilý a veselý, ruchu tohoto byly účastny vrstvy nejširší.

Pamětihodnými staly se zejména veliké zábavy pořádané r. 1853. u hr. Uruského, jehož choť (z rodiny Tyzenhausů) nemálo přispívala k jich svrchovanému úspěchu. Společnosť sama představovala živé obrazy, druh druha předstihoval v půvabu a líbeznosti. Hostí sezváno bylo do 400, mezi nimi též kníže Gorčakov. Ale se zábavou spojen byl též účel dobročinný: prodej „programmů" vynesl ve prospěch ústavu zanedbaných dětí 3555 zl.

Hudební večírky (pondělky) Cichockých staly se vzácným požitkem všech umělcův a milovníků hudby. Nejeden talent došel u Cichockých povšimnutí a povzbuzení ku příští dráze života. Totéž platí o hudebních večerech pořádaných u knížete Kazimíra Lubomirského a jinde.

Roku 1852. vzniklo též pořádání „čtvrtkových obědů" v kupecké resursi, jichžto hlavním účelem bylo: uctiti osoby o literaturu a umění zvláště zasloužilé. Tak uctěn Korzeniowski, Kraszewski a j. Ačkoli schůzky tyto neměly již ráz uzavřeně rodinný, přece nevymykaly se úplně z povahy soukromé. Vzpomíná na ně následující verš:

Te obiady Resursowe
Zakasują i Czwartkowe,
Które z czasów Stanisława,
Dotąd pomni aż Warszawa.

Společnosť literarní a ta, kteráž ráda se s ní přátelila a stýkala, nalézala nejhostinnější útulek v domě hr. Leona Łubieńského a manželů Luszczewských. Niedzielne poranki Łubieńského, ač skromných byly rozměrů, podobaly se přátelským schůzím pořádaným u Wysockého ve Lvově. Pondělní večery Luszczewských shromažďovaly vedle aristokracie i širší vrstvy učencův, umělců, průmyslníkův, ano i řemeslníků. Do pohostinného domu tohoto uváděni byli také všichni vynikající cizinci toho času do Varšavy zavitavší, čím zjednán jim byl zajisté příznivý náhled o současné společnosti polské.*)

V těch a jiných domácnostech varšavských nikdo nespatřil zelených stolků, vítala jen upřímná snaha povznésti se nad všední lhostejnosť ke věcem ušlechtilého podkladu. Dámy, zápolivší o vavřín společenské obratnosti, staly se důležitým živlem i nejvážnějších dýchánků.

Vedle výše jmenovaných dvou salonů bylo by lze vyjmenovati dlouhou řadu jmen, s nimiž v bezprostředním byl spojení tehdejší krásně vyvinutý život společenský ve Varšavě. Hrabě Ondřej Zamojski, baron Edv. Rastawiecki, Aleksandr Przezdziecki, pak zejména znamenité dámy, jako kněžna Teresa Jablonowská, Rosalie Rzewuská (z domu Lubomirských), kněžna M. Radziwillowá, L. Krasińská, L. Małachowská, Ossolińská, Chodkiewiczová, Potočtí, Łubieńští, Sobańská, Janina Czetwertyńská, K. Branicki a jiných více pořádaly v domácnostech svých přátelské dýchánky i od potomků vděčně vzpomínané. Ti všichni a zajisté ještě mnozí jiní přispěli ku pověsti polského salonu, k jeho povznešení a popularisování. Otevírajíce své domácnosti, pronikajíce je duchem hostinnosti, osvícené líbeznosti a vzdělanosti přiměly Villemaina k pochlebnému a charakteristickému výroku, že salony varšavské zaujímají hned druhé místo po salonech pařížských.

*) Pamiętniki Warszawy z r. 1853. Przez Karola Kucza. T. I. Warszawa 1854. —

*

Takový přirozený a zároveň účinlivě pěstovaný smysl pro společnost nemohl zůstati bez vlivu na nejširší kruhy a rozličné jeho projevy. Tím zobecněly v Polsce večírky, kteréž mnohdy přes nejskrovnější okolnosti vnější nepozbývají rázu salonu. Udržují, podněcují a platným činí jej hlavně polské ženy, vzdělané a vlastenecké polské paní a dívky, o jichžto neobyčejné způsobilosti v té příčině rozepsali jsme se obšírněji na jiném místě (Polské paní a dívky — „Slov. sborník" r. I. 1882.).

Spějeme k závěrku, v němžto shrnouti hodláme krátkými slovy ještě několik črt nynějšího salonu polského. Nedávno vydaná knížka „Towarzystwo Warszawskie. Listy do przyjaciółki" (Kraków 1886.) líčí velmi případně a zajímavě hlavní proudy a zásadní stanovisko současné polské společnosti se hlavním zřením ku Varšavě.

Od času povstání r. 1863. rozptýlila a rozprchla se všechna společnosť a způsob jejího života valně se přetvářil. Mizí duch staropolského salonu, důstojného při vší veselosti, a jeho místo počíná pronikati salon více kosmopolitický, což platí jmenovitě o salonech aristokratických a „finančních". Při všem tom nebylo by však správno domnívati se, že na př. i ve Varšavě není více domů, v nichžto nelnulo by se ku starým tradicím, ku zlaté zásadě: „Žíti sám a žíti nechati." Nelze neuznati, že Varšava jdouci ve šlepějích této zásady holduje duchu demokratickému více než kterékoli jiné město polské. Výlučnosť a privilegium nerozdělují tam tak, jak ve Lvově a Krakově. Každý dobře vychovaný člověk může státi se účastníkem salonního života.

Blahodějný vliv společenského života v rodinách postřehnouti lze netoliko v patrném ušlechťování, zjemňování a uhlazování lidských vlastností, ale i ve zjevném vývinu opravdového vkusu pro krásu a výhodu vnějších stránek života. Přepych a snaha „žíti nad svůj stav", to jsou sice nejasné stránky společenského života v Polsce a vyskytují se častěji, než by bylo si přáti; leč nelze popříti, že vedle nich vystupují stránky, o jichžto prospěšnosti pochybovati nelze. Jestliže i v tom směru stojí Varšava před ostatními městy polskými, děje se tak zajisté následkem větší bohatosti a zámožnosti.

Ve velké většině polských domácností pochopeno již, že salon není dostižen pouhým nádherným zřízením bytův a ukazováním drahých toilett. Právě před několika lety vznikla čilá agitace proti všelikému zbytečnému a vnějšímu přepychu, což mělo za následek, že pořádány večírky tak zvané vlněné, t. j. s toilettou co nejskrovnější. Týmže časem vzmohla se však všeobecná obliba ku vyzdobování příbytků vkusem, jenž vlastní bývá jen společnosti skutečně vzdělané a intelligentní. Starý umělý nábytek, gobeliny a majoliky zakryly křiklavé tretky. I nejskrovnější salonek touží ozdobiti stěny své ne jarmarečními dřevorytinami neb olejotisky, leč alespoň jediným původním obrazem některého z předních umělců domácích. Tím se stává, že mnohý salon polský skýtá i požitek umělecký. Polákům zakázali založiti ve Varšavě

národní museum, ale malých národních galerií a museí v soukromých bytech je v Polsce počet nemalý. Zbytečno by bylo podotýkati, že také kniha polská není tu hostem vzácným. Postřehnouti lze ji na každém stolku, na každém vhodném místě.

Polský venkov netoliko následuje v těchto dobrých stránkách hlavní města, ale namnoze je i předstihuje. Šlechtické salonky ve dvorech polských mají ještě tu přednosť, že vše v nich zachováno více neporušeně a nestrojeně. Proto není také mylné tvrzení, že nejpolštější salony varšavské náležejí „obyvatelům" usazujícím se na čas, jmenovitě v zimě, ve městě. Tam nejspíše postřehnouti lze přívětivý způsob dávného života, stopy srdečné a upřímné družnosti. Také líbeznosť dam a skutečné vzdělání jejich slaví v těchto salonech triumf. Zábava je nenucená, nálada vždy veselá a milá. Podněcuje ji hovor vážný i veselý, tanec i zpěv... vše, co činí příjemným a milým styk lidí ušlechtilých a vzdělaných.

Končíme tuto črtu, v níž ovšem nemohli jsme vyčerpati všechnu látku maní pod rukou rostoucí.

Budiž nám dovoleno vysloviti již jen mínění, že podmínkou zdaru právě líčeného života netoliko v Polsce, ale i jinde nepřestane nikdy býti vzdělanosť spojená s jistou měrou blahobytu. Stísněnosť hmotná neb duševní mameluctví překáží nepopiratelně přirozenému rozvoji společenského života jemnějšího způsobu — za takových okolností stává se jedněm břemenem a druhým nudnou, nepochopenou hrou. Jinak však jest jmenovitě intelligenci osvěžujícím zdrojem uprostřed životních zápasův a vděčným polem důležité a prospěšné činnosti. Tam, kde posvátný krb rodinný, založený na zásadách nejryzejší mravnosti a vyspělé zkušenosti, stává se vydatnou školou příštích pokolení — tam s odtuchou hleděti lze do budoucnosti.*)

Čenstochova.

Z cest dra. Josefa Štolby.

Připsáno spanilomyslným manželům Marii a Bronislavu Grabowským v Čenstochově.

(Dokončení.)

III.

Masivní brána, zvaná brána knížat Lubomirských, poněvadž ji jeden z nich r. 1723. postaviti dal, stojí tu jako pozůstatek z dávných dob, neboť ohrada od ní kolem kláštera se táhnoucí jakoby nepatřila k ní. Zdobí ji obraz Matky Boží Čenstochovské, nad níž socha sv. Michala se sochami sv. Pavla a Antonína s obou stran a nese nápis Sub tuum praesidium. Brána jest takořka oble-

*) Pro nedostatek místa byli jsme nuceni článek ten, původně co do materialu obšírnější, všemožně zkrátiti

žena žebráky, z nichž někteří s žebráky orientalskými směle závoditi by mohli.

Za branou Lubomirských jest první příkop, přes nějž vede zdvihací most. Pak následuje druhá brána s poprsím Stanislava Augusta, za ní brána třetí s obrazem Panny Marie, pak přes druhý příkop most druhý, jenž kdysi býval také zdvihací a konečně brána čtvrtá s obrazem, jak Vladislav odevzdává Pavlanům, jež byl z Uher povolal, obraz Bohorodičky v ochranu. Nyní teprve stojíme před vchodem do hlavního chrámu.

Vstup toliko branami dokazuje s dostatek, že klášter Jasnohorský nebyl pouhým klášterem, že býval také pevností, a jak z pozůstatků opevnění posud patrno, pevností opravdu značnou.

Založen byv Vladislavem Jagelonským domohl se záhy štědrostí králův a velmožů polských ohromného bohatství a takové pověsti, že přivábil roku 1432. i Husity, kteřížto, vydrancovavše klášter, unesli zázračný obraz, avšak, poškodivše jej dvěma seky v levo od hlavy, pohodili ho opět nedaleko Čenstochovy. Obavy před podobnými návštěvami přijměly mnichy k tomu, že počali pomýšleti na to, aby klášter opevnili, a tak obrany schopným jej učinili.

Roku 1500. započato s opevňováním tím a od doby té stal se klášter znenáhla pevností, jež prokázala vlasti služeb veledůležitých.

Opat byl z počátku také spolu vždy velitelem pevnostním a z opatů těchto nejvíce vynikl Klemens Kordecki, řeholním jménem Augustýn zvaný, jenž roku 1655. klášter, slabě jen opevněný, s pouhými 160 žoldnéři a 70 mnichy slavně obhájil proti 12.000 Švédů za vedení generala Möllera. Zdá se téměř nepochopitelno, jak taká hrstka lidí mohla po celý měsíc odolati vycvičené armádě, opatřené obléhacími děly. Což divu, že slavná obrana tato přičítána samé Bohorodičce?

Čenstochova zachránila tehda Polsku, neboť dokázala, že Švédové nejsou nepřemožitelni. Důvěra vrátila se do řad polských a nedlouho na to Polska byla prosta nepřátel.

Za skvělý onen čin bojovného opata postavili mu v klášteře r. 1859. slušný kovový pomník, jenž představuje statného hrdinu v kroji řeholním s křížem v ruce.

Obrana Kordeckého objevila, že Čenstochova jest bodem v strategickém ohledu důležitým. Následkem toho opevnění její rozšířena a rozmnožena, tak že novým útokům nepřátel, zejména Švédů r. 1704. slavně odolati mohla. Avšak po té štěstí se od ní odvrátilo. R. 1772. podlehla Rusům, r. 1793. Prušákům, r. 1806. Francouzům a r. 1813. Rusům. To byl „labutí“ její boj. Bašty její jsou pobořeny, sláva světská, sláva pevnosti vzala za své a zůstala jen sláva duchovní, sláva zázračného obrazu Bohorodičky, kteráž stále roste.

Letmo mihly se vzpomínky tyto mozkem probuzeny byvše pohledem na zbytky někdejších bašt, jež jsme právě byli minuli. Avšak klidu k vzpomínkám takovým není. Zástupy tlačící se ku předu dávají záhy zapomenouti minulosti a proudem zbožných

poutníků takořka unášeni, vstupujeme do kostela Nejsvětější Marie Panny.

Velikolepá, překrásně zdobená a malbami opatřená klenba spočívá na četných, mohutných sloupech, jež dělí hlavní loď od lodí postranních. Několik tisíc lidí nalezne zde snadno místa, a dnes jich tu již mnohem více, neboť s namáháním jen tlačíme se ku předu. Několikráte uleknuti staneme: tváří k zemi s roztaženýma rukama leží tu lidé v děsné té tlačenici a jako bez citu snášejí kopání a šlapání tlačících se davů. Máme za to, že lidé ti snad omdleli. Avšak záhy přesvědčujeme se, že to způsob u poutníků polských velmi rozšířený. Všude v chrámě, v kaplích, na chodbách, ano i na dvoře a před klášterem lidí, již vrhajíce se celým tělem na zem, modlí se s vroucností závidění hodnou, stenají, pláčí, litujíce hříchů svých a po dlouhé, dlouhé době teprv zdvihají se opět.

Chrám Panny Marie byl původně zbudován v slohu gotickém Vladislavem Jagelonským. Průběhem dob pozbyl sloh ten následkem přestaveb své původní ryzosti, až konečně po strašném požáru r. 1690. obnoven ve způsobě nynější.

Pěkný až do stropu sáhající hlavní oltář, představující na nebe vstoupení Panny Marie, upoutá na chvíli naše zraky, avšak pokud tlačenice tomu dovoluje, spěcháme do kaple, v níž zázračný obraz Bohorodičky. Na levo vede z chrámu několik schodů do kaple dosti prostranné, částečně gotické, částečně v slohu vlaském zbudované a co nejnádherněji vyzdobené, v jejímž pozadí vypíná se oltář se čtyrmi ebenovými sloupy a šesti stříbrnými anděly, mezi nimiž pod mocnou korunou obraz zázračný. Oltář vyzdoben jest co nejbohatěji a opatřen přečetnými drahocennými dary.

Obraz sám jest nevelký a představuje poprsí Panny Marie s Jezulátkem s obličeji pleti temné, jež ještě více ztemněla během dob.

Z obrazu hledí jen obě tváře, nad nimiž zlaté koruny s brillanty, poslané r. 1717. z Říma: vše ostatní pokryto jest zlatem a drahým kamením.

Obraz malovaný na dřevě cypřišovém jest patrně původu byzantinského a velice stár. Avšak to zbožnému lidu nestačí. Podání připisuje ho sv. Lukáši Evangelistovi a vypráví, že náležel sv. Heleně. Ruská knížata zmocnila se ho při nájezdech svých na Cařihrad a odnesla jej na zámek Bělský, odkudž Vladislav kníže Opolské jej vyzdvihnuv, r. 1382. do Čenstochovy, jež tenkráte sestávala z malé dřevěné kapličky, odnesl a zde v ochranu mnichům Pavlánům odevzdal, kteréž sem byl povolal z Uher.

Obraz odkryt jest jen v určité hodiny dopolední a odpolední, a s opravdovým pohnutím hledíme na něj. Po staletí millionům a millionům lidí poskytl opravdové útěchy — kolik zoufalců zachránil, kolik zločinců přivedl opět na dobrou cestu. S nezlomnou důvěrou hledí k němu každý Polák a kdo slyšel z polských úst slova: Matka Božská vždy dá útěchy, nezapomene nikdy vroucnosť a přesvědčivou sílu slov těch. A co se týče zločinců? — Nejeden

předmět z lupu a krádeží pocházející přichází v Čenstochové do rukou zpovědníků, aby doručili jej pravým jich majitelům.

Vyzdobení kaple jest jak již praveno důstojné. Malovaná okna, freska, obrazy představující vyjevy ze života Panny Marie, portrety dobrodinců kaple, drahocenné lampy a bezčetné jiné ozdoby, vše tvoří zázračnému obrazu důstojné okolí.

Největší znamenitosť, perlu Čenstochovskou jsme spatřili a, vzdavše jí svůj hold, kráčíme přeplněnými chodbami, v nichž plno poutníků na zemi roztažených, do kláštera. Veškeré prostory proniknuty jsou následkem ohromného návalu poutníků takovým puchem, že spěchajíce na lepší vzduch s politováním hledíme na mnichy Pavlány, kteřížto v bílých řízách svých dlouhé hodiny tráví ve zpovědnicích, velkými davy takořka obležených. Chodby vyzdobeny jsou obrazy rozličných kardinalův a opatů, mezi nimiž nejvíce arci zajímá podobizna statečného Kordeckého.

Klášter tvoří mohutný čtverec o dvou patrech s četnými ku latými vížkami, z facady vystupujícími, a vypadá sám jako pevnosť. Přiléhá těsně ku kostelu a chová mnohé místnosti pozornosti hodné.

Za zákristií rozsáhlá klenutá místnosť hostí poklad kostelní Vzácné tu památky, jež zajímají nejen drahocenností a uměleckým provedením, nýbrž i dárci svými. Zde monstrance s 2366 diamanty, 2309 jinými drahokamy a 214 perlami, pořízena na památku osvobození Čenstochovy od Švédů za panování Jana Kazimíra: zde stříbrný vysoký kříž a gotická monstrance, jež sám Zygmunt I. byl vyrobil; kalich Michala Korybuta; ebenový oltářík sv. Kazimíra, stříbrem vykládaný; červený starý orientalský ornát stříbrem a perlami bohatě vyšívaný, jenž přišel sem se zázračným obrazem Matky Božské ze zámku Bělského, dále drahocenny ornát, na němž vyšila královna Jadviga zlatem a perlami Krista, Pannu Marii a jiné světce; meče Štěpána Batoryho a Jana III. a mnohé jiné drahocenné předměty, jež rozliční králové, jako zejména Jan Soběski z kořisti válečné u Vídně nabyté, a mezi nimiž i králové pruští, pak pánové polští byli darovali.

Neméně zajímavá jest bohatá bibliothcka klášterní umístěná ve velikém klenutém sále a chovající také četné rukopisy a veškeré náboženské knihy, jež mniši Pavláni, kteří od r. 1693. do r. 1865. měli svou vlastní tiskárnu, za dobu tu byli vydali a v bezčetných exemplářích byli rozšířili.

Vstupujeme do refektáře, kdež dlouhé, dubové stoly jsou již pro mnichy přistrojeny. Ohromná místnosť s mocnou klenbou až skoro k zemi sáhající, avšak křiklavě pomalovanou, v níž nalézají se obrazy polskych králů! Nezdržujeme se dlouho a spěcháme ještě do sálu rytířského. Pod vysokou klenbou visí obrazy veškerých opatů kláštera, a mimo ně četných tu obrazů, představujících vyjevy z dějin jeho. Sál jest jednoduchý, avšak slušný.

Opouštíme klášterní místnosti a vycházíme na zadní dvůr, kdež nalézá se hluboká studna a budova, která sloužila kdysi za kasárna. Zde nemůžeme již potlačiti poznámku, že vše, co jsme

posud viděli, bylo sice kdys upraveno skvěle, že však nyní vše jaksi sešlé, zpustlé a spotřebované.

Hlavou povážlivě kroutíce nad příčinami toho, opouštíme klášter. Chvíli ještě procházíme se mezi boudami, v nichž četných kupců, pohlédneme ještě na obrovský obraz Matky Božské, na vnější zdi kaple vymalovaný a z daleka již viditelný, před nímž poutníci, jakmile ho spatří, s pláčem vrhají se na zem, a zaměříme pak ku kostelu sv. Barbory.

IV.

Na polední straně as čtvrť hodiny od Čenstochovy vypíná se kulatá věž s prostým kostelíkem sv. Barbory a s klenutou kapličkou, kdež nalézá se pramen, jemuž lid připisuje moc zázračnou. Při kostelíku tom býval klášter nyní opuštěný.

Kostel založen s klášterem r. 1637. a sloužil Švédům za dob obléhání jako hlavní stan. Z počátku stál o samotě Avšak když na úpatí Jasné Hory povstala Čenstochovka, obklopující klášter se tří stran, tu znenáhla přibývalo směrem ku kostelu sv. Barbory domkův, tak že kostel ten dnes spojen dlouhou ulicí s Čenstochovkou.

Kostel, věž i kaple jsou velice sešlé a nevábily by k návštěvě, kdyby s pramenem v kapličce nebyla spojena legenda.

Když Husité roku 1430. klášter Čenstochovský vydrancovali, odnesli také, jak již shora podotknuto, zázračný obraz Panny Marie. Avšak nedošli s ním daleko. V místech, kde stojí dnes kostel sv. Barbory, koně pojednou stanuli a živou mocí nechtěli dále. I rozhněvali se Husité a posekavše obraz zahodili jej, načež koně ihned opět vykročili. V tom okamžiku však strhla se bouře, a na místě, kam obraz dopadl vytryskl pramen, tentýž prý, jenž dnes kapličkou jest překlenut.

Vcházíme do kapličky. Uprostřed nalézá se studna s naplněným okovem a kolem ní stále poutníků, kteří naplňují si vodou láhvičky, kteří omývají si nemocné údy, ano i celé tělo. Kopule nad studnou zobrazuje způsobem prostým ve čtyrech odděleních legendu právě vylíčenou. První obraz představuje přepadení kláštera, druhý odvážení kořisti, třetí pohození obrazu, pod nímž vytryskuje ihned pramen, jejž anděl s oblak k zemi leje, a čtvrtý opětné jeho nalezení. Obrazy jsou malovány rukou ne valně umělou a Husité objevují se na nich v krojích — švédských.

Vyčerpali jsme veškeré znamenitosti Čenstochovy a vracíme se do města. Vše jest tu ryze polské, avšak nápisy nalézáme následkem úkazu všude nejdříve ruské a pak polské. Hovor neslyšíme nežli polský, avšak ruského vojska všude až nápadně mnoho. Jest již v letním obleku, v bílých plátěných kabátech a v bílých placatých čepicích a bílých, těch kabátů všude jen se hemží. Pojednou slyšíme pěkný zpěv. Pohlédneme v stranu, z které přichází: silný oddíl vojínů v úplné zbroji vrací se z cvičení a zpívá si cestou městem ve sboru. Pěkný nápěv a pěkný zpěv. Ale text ne vždy

pěkný. Téhož večera potkali jsme jiný oddíl, jenž zpíval píseň rázu velice povážlivého.

Tento sborový zpěv jest v ruském vojště velice obliben. Z Čenstochovy ubírali jsme se přímo do Varšavy a zde nejednou v hlavních ulicích setkali jsme se s oddíly vojska, hlučně si prozpěvujícími.

Ostatek dne strávili jsme v polské domácnosti. Pohostinnosť jest ve všech slovanských zemích domovem, avšak pohostinnosť polská vyniká snad nade všechnu ostatní. Ne nadarmo praví polské přísloví: host do domu, Bůh do domu. Vítají nás s takou srdečností, s takou vřelostí, jak vítáme jen rodné bratry. Jsme doma!

I rodáka nám představují. — Ve dvoře ozvaly se pojednou zvuky harfy a hostitelé již jsou u okna. Stojí tam hoch as 16letý a odpovídá k otázkám mu kladeným, že pochází z Jindřichova Hradce.

Musí hráti „Kde domov můj“ a „Hej Slovoné“. Pak odměňují jej skvěle a hledí na nás plni radosti, jsouce přesvědčeni, jak velice nás potěšili.

Kdyby znaly ty neblahé poměry harfenické, nebyli by bývali tak úslužni!

Zvou nás na „májovku“ na výlet do zelena.

Poblíž staré Čenstochovy jest pěkný lesík, před nímž hostinec nazvaný „Ostatni grosz“ = poslední groš. Když venkovan ve městě utratil skoro vše, co měl, zastaví na návratu ještě zde a nechá tu své poslední — odtud jeho jméno.

Četná společnosť pánův a dám vítá nás co nejsrdečněji. Rozložili jsme se ve stínu staletých stromů na měkký mech, bezčetné koše a bedny vychrlily báječné zásoby pokrmův a nápojův a za srdečných přípitkův a vešelého hovoru ubíhá hodina za hodinou.

To je májovka.

Při západu slunce vracíme se domů. Celá společnosť loučí se s námi, jako bychom byli z jedné rodiny a když o půlnoci béřeme se na dráhu, nemůžeme zabrániti, aby několik pánů dalo nám průvod svůj.

Za chvíli kynuli jsme vděčně na rozloučenou Čenstochovským svým přátelům, mezi nimiž zase náš neunavný Bronislav Grabowski!

Dopisy Václava Hanky J. E. Purkyňovi.*)

XIV.

Drahý Přjteli!

Zde Wám posjlám nowé wydání Rukopisu Kralodworského, daufám že se Wám ljbiti bude. Snad se předce dočkám, že ho někdy w polyglottě slovanské tisknauti moci budu. Literatura naše chwala Bohu předce se hýbá.

Na Wás se velmi často nazpomínáme, kdybyste byl zde, byl byste wůdcem oněch mladých, gešto se přjsnými wědomostmi a filosofij zanášegi.

---

*) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

Pan Prof. Jan Presl gest sice plnou wůlj a srdcem pro Wlast, ale škoda, že geho wychowánj německé býti musilo: co nám wenkowským přirozeně samo plyne, tomu on se pracně naučiti musj, a předce to wždy gaksi wadj.

Že gsme poslednj y (Prof. Negedlého) pochowali, snad Wám giž wědomo bude.

Gá bych se rád na geho mjsto dostal, wšak newjm gak to půgde.

Wyžibýna doplniti mi několik kusů sljbil, ale posud žádný přjpowědi swé nedostál geště. My držjme onen weliký žurnál „Biblioteka čtenija" wycházj 12 swazků po 30 aršjch na rok ze wšech wědomostj, a gsme s njm welmi spokogenj. Předce sem se dočkal, že na každý měsjc slowanského dosti čjsti mám, a wezmuli polské a srbské časopisy k tomu, sotwa wše přečjsti postačjm. Presl, Jungmann a Palacký wás pozdrawugj a moge žena uctiwé poraučenj skládá; pamatugte na swého horliwého ctitele a

upřjmného přjtele

Wáclawa (Hanku) m. p.

W Praze 3. unora 1835.

XV.

W Praze poslednjho pros. 1835

Drahý Přjteli!

Abych Wám nezůstal opět odpowěď dlužen, wědomost Wám dáwám, že sem gak Waše tak Maciejowského prosby a žádosti wyřjdil. Šafařjk se Wám uctiwě poraučj a s radostj přigme, gestli ho pozwau: sám ze swé strany ale se wjce ucházeti nebude. Bylby arci giž čas aby se někde aspoň takowau professurau začalo, sice to dobré mjněnj wšudy usne. Nedostatek toho studium neylépe cjtj učenj seweroněmečtj při swých pátránjch w staré historii swých wlastj. U nás toho potřebu geště nenahljžegj, ač by gim to weliký prospěch přinášeti mohlo; gá sem se wládě zdarma obětowal, gen abych malé mluwnice gednotných nářečj na swětlo poroditi mohl, nedostal sem ale žádné odpowědi. O encyklopedii našj ani slowa neslyšeti, snad později tjm s lepší chutj a s wytrwánjm uchopena bude.

Panu Hoffmannowi račte přiložený zlomek doručiti, wětšj kausek geště zde mám, a gestli ho to zanjmati bude, stogj mu k službám. Zdá se to býti historie německých rytířů a sice dle pjsma saudě, dosti stará.

Přiložený ljstek račte přjležitě panu Maciejowskému doprawiti. Práwě dnes máme pohřeb Norberta Waňka, dokonal ubohý na sauchotiny průdušnice. Předlonjm těmi doby mladý Jungmann a Linda, wloni pater Černý, Negedlý a Hybel a tak to gde geden po druhém. S Horčičkau gsem geště nemluwil, on gest s odchodem colloredské gallerie pořád mrzutěgšj a newrlegšj. Od swé ženy a od sestry uctiwé poraučénj, žehnaje Wás

zůstáwám wždy upřjmný Wáš

Wáclaw m. p.

XVI.

Drahý Přjteli!

Na Wáš milý ljstek od 22. čerwence společně na gednom papjře posjlám Wám odpowěď po mladém Doktoru panu Maliszewském, kterýž Wám též čtwrté wydánj mých pjsnj odewzdá gako co dárek za dar přeloženého Ohlasu česk. p. — Chtěl gsem též polský překlad naproti přiložiti, ale wjdeňská mi geg šeredně poškrábala. — Posjlám Wám některé v rukopise.

Mluwnici mau směle přeložiti připustiti můžete. gá zagisté na žádný zisk z nj nepočjtám, neboť sem to odhodlal a rozdal gen abych trochu polským grammatikům cestu ukázal. Za poslanau rozpráwku o Tatrách panu Zeusznerowi při příležitosti račte mu moge srdečné djky powědjti, gá sem w Musegnjku kratičký wýtah tisknauti dal.

Račte se na wšem dobře a šťastně mjti a w paměti zachowati swého

neyoddaněgšjho

Wáclawa (Hanku) m. p.

W Praze 16. řjgna 1840.

*

Z poesie slovanské.

Listopad.

Napsal **Handrij Zejlef.** Přeložil **Adolf Černý.**

Už lístečky, lupeny padají
u siptění jeseni dechu,
ty listy, jež v máji se zdvihají
po haluzích v nebeskou střechu.
Jich pohřebné zvony jsou vichory,
jim žalostné „božemje*)“ zvoní;
sníh obloha slzí již na hory,
sněť truchlivě k zemi se kloní.

Už lístečky, lupeny padají
a místečko hledají míra,
je větrové v náruči vítají,
je tráva a voda sbírá;
jich služba se končí a poslání
po hoři i radostech léta,
je vítr po rovině pohání
a k spánku je věčnému smetá.

Můj listopad, snové mně milení,
se jasněji přece mi světlí;
nechť spadnu a sprchám jak lupení,
ať neznámo tělo mé zetlí —
já smrtí jdu k novému životu,
v kraj s mladými, šumnými háji,
ne v beznaděj, v děsivou prázdnotu,
jdu smrtí vstříc věčnému máji.

Vy hynoucí, urvané listeny,
jež podzimek ve tvář mi metá,
teď spěte již, na vždycky pohřbeny,
vy zelená děťátka léta.
Jste tišily zbouřené myšlénky,
chlad horké jste hlavě mé daly,
mát země vás chovej, ó lísténky,
již abyste tichounce spaly . . .

Rozmluvy s hrab. L. N. Tolstým.

Podává **V. Vogezskij.**

(Dokončení.)

„Ano, také já jsem bloudil, ale pochopil jsem, odkud vzniklo mé poblouzení. Vzniklo z toho, že jsem se slovy přiznával ku pravdě, ale skutky ji zamítal. Thesis, že nemáme odpírati zlému, jest věta, slučující veškeré učení pravdy v jeden celek, avšak jenom tehdy, když není pouhým výrokem, ale jest pravidlem, závazným k plnění, když je zákonem. Jest ona jako klíč, otvírající všecko, ale jenom tehdy,

*) S Bohem.

když tento klíč je zastrčen do zámku. Vyhlásiti tuto větu za pouhý výrok, kterého nelze uskutečniti bez nadpřirozené síly, znamená tolik, co zničiti veškeré učení. Jakým pak, kromě nemožným, může se jeviti lidem to učení, z něhožto byla vytržena základní, všecko sjednocující věta? Ano, nevěřícím zdá se ono nesmyslným a také se nemůže jeviti v jiném světle. Postavit stroj, zatopit pod kotlem, pustit, ale nenavlíknout na kolo hlavního řemene — totéž bylo učiněno s učením pravdy, když počali učiti, že možno následovati učení pravdy neplníc věty v tom, že nemáme odpírati zlému."

„Dovolte, mně se přece zdá, že absolutní přiblížení ku pravdě je pro člověka věcí nemožnou. Dejme tomu, že vaše thesis je skutečně základem nejčistější mravnosti; nepopírám, ona je výborná; avšak možná-li pak ji uskutečniti za nynějších časů, kdy každý jest ochoten vlézti druhému na krk a jezdit' na něm? Já mohu věděti, že to neb ono pravidlo je dobré, ale nejsem s to, abych podle něho jednal, protože nikdo se jím neřídí."

Odporoval jsem hraběti nejistě, poněvadž on mluvil s jistotou člověka pevně přesvědčeného o pravdivosti svých slov, já pak napřed se bál, že podlehnu. Na mou obranu slabosti lidské odvětil takovým přirovnáním:

„Dejme tomu, že stavitel řekne majetníku domu: váš dům za nic nestojí, nutno jej docela přestavěti. Potom pak bude do podrobna vykládati, jakých je potřebí trámů, jak se mají řezat a tam položit. Majetník domu nevšimne si slov, že dům je špatný, a bude s líčenou úctou naslouchati slovům stavitelovým o dalších opatřeních a roztřídění pokojů v domě. Patrno, že všecky rady stavitelovy budou se zdáti nevhodnými a nemající úctu ke staviteli nazve tyto rady přímo hloupými. Totéž se děje zrovna tak i s učením pravdy."

„Leč proč bych neměl chovati se kriticky k našemu výrazu pravdy? Mohu přec souditi . . ."

„Ano, ale od lidí, soudících o jakémkoliv učení, můžeme žádati, aby posuzovali učení učitelovo tak, jak on sám jemu rozuměl. Držím se toho, co mluvil Kristus; on pak nepovažoval své učení za jakýsi vzdálený ideal lidstva, jehožto uskutečnění je nemožné. On pokládal své učení za takovou věc, která poskytne lidstvu spasení. O takovém učení nelze říci, že jest — přeludem, pouhým snem. Každé učení pravdy jest snem pro zabloudilé. Dospěli jsme k tomu, že jest mnoho lidí (i já byl jedním z nich), kteří praví, že učení toto jest nedostižitelné, protože není přizpůsobeno ku přirozenosti lidské. Nepřirozeno, namítají oni, povaze lidské nastavovati druhou tvář, udeří-li kdo v pravé líce, nepřirozeno pracovati ne pro sebe, ale pro druhého. Povaha člověka toho žádá, praví oni, abychom hájili sebe, svou bezpečnost, bezpečnost rodiny, majetek, jinými slovy, z povahy lidské jde, abychom bojovali za své bytí. Učený právník dokazuje vědecky, že nejsvětější povinností lidskou jest hájení svého práva, t. j. zápas."

„Avšak vy nemůžete upříti, že ve přirozeném, prvotním stavu lidstva „bellum omnium contra omnes" trvá a také dříve trvalo. Sám jste, nemýlím-li se, kdysi pravil, že zákon jest ustoupení svých práv

na propěch jiného, jinými slovy — obmezení chtíčů vlastního těla ku prospěchu zdravého bytí těla jiného."

„A o čem pak já mluvím? Nemluvím o tom, co jest anebo co bylo, nýbrž o tom, co by mělo býti. Mluvím o tom, že každý je povinen obmezovati své chtíče pro blaho bližního. Kdyby člověk žil sám, nebylo by také zákona, on mohl by se oddati svým choutkám a pro něho by nebylo zákona o poměru jeho k bližnímu. Avšak před námi jest zákon plný pravdy, ale my se ho nedržíme, nazýváme ho přeludem, smyšlénkou, básnickou fantasií. Odřekněte se na chvíli myšlénky, že to zařízení životní, které jest a které bylo zavedeno od lidí, jest nejlepším, svatým zařízením, a námitka, že učení pravdy se neshoduje s povahou člověka, ihned se obrátí proti vám, proti těm, kteří činí námitky tyto. Kdož pak bude spor vésti o to, že mučiti nebo zavražditi člověka, ano i trápiti psa, zabiti slepici a tele jest odporno přirozenosti lidské? Znám lidi, žijící rolnickou prací, kteří přestali jísti maso jediné proto, že jim samým bylo zabíjeti svá zvířata. Zatím pak veškeré zařízení našeho života je takové, že každého osobního štěstí se nám dostává utrpením lidí jiných, utrpením, které je na odpor přirozenosti lidské."

„Dobře; avšak dovolte mně nyní přednésti proti větě vámi vyslovené ještě jeden vývod. Vy činíte základem pravdy slova, že nemáme odpírati zlému, a zároveň si přejete nepodmíněného plnění tohoto pravidla. Avšak přisvědčíme-li takovému bezvýminečnému plnění, nevyhnutelně zabředneme v jakýsi orientální quietism, přispívající k rozkvětu tyranství, otroctví, vyděračství a vůbec všelikého zla podobného druhu. Po mém mínění v tomto pravidle se tají smysl, ničící samo pravidlo. Pravíte-li, že pod žádnou podmínkou a v žádném případě nemám odpírati zlému, zdali pak mám právo mluviti cokoli proti zlu vzhledem k tomu, že již svými slovy jdu proti zlu, odpírám mu a takto ruším pravdu? Haním-li zlo, činím-li dobře, chovám se na odpor zlému, hledím je vykořeniti, mezi tím co pravda hlásá: neodpírej zlému, t. j. podřizuj se mu, neusiluj o vykořenění jeho, ale dej mu rozšiřovati se svobodně, jinými slovy, neměj v něm účastenství, ale také nebuď mu na závadu. Zuří-li v tvém domě oheň, nehas ho, nalej naň vody a nenaříkej, nesvolávej lidí, ale dej pokojně hořeti tvému obydlí, domům bližních, jejich majetku a nechať tě ani nenapadne, že požár jest zlo, protože tímto ty zamýšlíš postaviti se mu na odpor. Odpusťte, ale já vidím cosi strašného v takovém stavu, připravujícím slabého o právo ochrany a poskytujícím silnému právo činiti násilí. Takové věci mohli hlásati rozliční Kalvínové, Grotiové, ale jak jste vy mohl vyhlásiti za základ absolutní pravdy jakési povzbuzování zla?"

Při posledních mých slovích na líci hraběte mihlo se cosi jako zármutek; jakoby ho to bylo zabolelo, že jsem takto porozuměl jeho názorům a dal jim tak hrozný smysl. Odpověď jeho zněla:

„Opět jste mně neporozuměl. Neodpírati zlému násilím není totéž co neodpírati zlému. Vaše slova jsou sofism a nepochopení mých výroků. Řeknu-li, dejme tomu: nesluší se hleděti na obnaženou ženštinu, může se mne nějaký milovník baletu optati: ‚A tonoucí ženu vytáhnouti z vody je dovoleno?‘ Anebo řekne: ‚A lékaři je dovoleno prohlídnouti

nemocnou ženštinu?' Opakuji ještě jednou: neodpírati zlému násilím není totéž co neodpírati zlému, nýbrž znamená: neodpírati zlému násilím. Zákon tento jest tak z míry věčný, že, je-li v životě historickém postup ku předu k odstranění zla, je za to děkovati pouze těm lidem, kteří tak porozuměli učení pravdy a kteří snášeli zlo, ale neodpírali mu násilím. Pokrok k dobru děje se nikoli mučiteli, alebrž mučedníky. Jako oheň nehasí ohně, tak i zlo nemůžete shasiti zlem. Pouze dobré, setkávajíc se se zlem a nenakaženo jím, vítězí nade zlem. Že tomu je tak, jest v duševním světě člověka také tak nezvratný zákon, jako je zákon Galileův, ano ještě nezvratnější, zřetelnější a úplnější. Lidé se mohou uchylovati od něho, tajiti ho před jinými, avšak postup lidstva ke blahu může se díti pouze touto cestou. Každý krok ku předu byl učiněn jediné ve jménu toho, že nemáme odpírati zlu. I přívrženec pravdy může s větší jistotou nežli Galilei při všech možných pohoršeních a výhrůžkách tvrditi: ‚A přece ne násilím, ale pouze dobrem vyhubíte zlo.' Děje-li pak se tento pokrok pomalu, je příčinou toho pouze to, že zřetelnosť, jednoduchosť, vhodnosť, nevyhnutelnosť a závaznosť učení pravdy jsou skryty od většiny lidstva. Rmoutí mne to, že vy, jenž tak jemně a dobře pochopujete mnohé v této zapletené a složité úvaze, hledíte dokázati, že nevyhnutelně potřebí obmeziti mé pravidlo, že totižto nemáme odpírati zlému. Marné by bylo dokazovati nevhodnosť veškerého obmezování této zásady. Bylo vyřknuto pouze to, že lidé pod vlivem utrpení z bolesti, příkoří a zla vůbec jsou náchylni k témuž, k čemu jsou náchylna zvířata — k odplatě tímtéž zlem. Řečeno bylo, že právě toto jest pohoršení, poblouzení. Nač bych o tom mluvil více? . . . Poohleďněte se jen ve své duši, není-li tam někde něco zbytečného, co vám překáží pochopiti věc jasnou a jednoduchou. Radím vám to proto, že činíte totéž, co často pozoruji. Člověk zůstává v domě, vystavěném bez olovnice a bez úhelníku, a když počal zkoumati zdi s olovnicí a s úhelníkem v rukou, pozoruje, že dům je křivý; ale aby to nemusil říci, dá se do geometrického počítání, dle kterého by vyšlo, že tupý neb ostrý úhel je pravý."

Zamyslil jsem se nad posledními slovy hraběte a poznal, že jsem neúplně pochopil vnitřní smysl věty „neodpírejte zlému"; i jal jsem se vyvraceti, co jsem sám vymyslil. Hrabě Tolstoj dí: „Neodpírati zlu násilím neznamená neodpírati zlu, nýbrž znamená neodpírati mu násilím." T. j. nevytloukej klín klínem; bije-li tě někdo, neodplácej mu tímtéž, ale hleď chovati se tak, abys i ty netrpěl zla, i tvůj protivník nezakoušel násilí jemu škodlivého. Vzpomněl jsem si na slova Fichtova: „Abys mohl zachovati svobodu rozumné bytosti, nečiň ničeho škodlivého tělu jiného, které jest podmínkou jeho činnosti." I počal jsem rozumovati takto: „Trpím-li zlo, má svoboda, jakožto rozumné bytosti, se obmezuje; nutím-li svého odpůrce trpěti zlo, obmezuje se svoboda mého odpůrce, i místo co bych zničil zlo násilnou obranou, dvojnásobně jsem je zvětšil. Dostanu-li od někoho ránu, vidím násilí, páchané na mně — zlo; odplaceje ranou, dvojnásobně rozmnožuju zlo; dostanu-li po druhé ránu a odpovím tímtéž, neničím zlo, ale jenom je zvětšuji úměrně s množícím se rozdrážděním. Takto je pravdou to, že nemáme odpírati zlu násilím? Zajisté pravdou, poněvadž tato zásada na uzdě

drží člověka a nedává zlu růsti, nýbrž je přetrhuje v samém počátku. Zajisté netřeba mně čtenáři vysvětlovati, že hrabě Tolstoj jakož i Fichte nemluví o abstraktním zlu, alebrž o zlu co rušení a obmezování práv lidských. Tak jsem i já pochopoval zlo, když jsem rozprávěl s hrabětem, i byl jsem nucen uznati oprávněnosť jeho tvrzení.

„Ano," pravil mně hrabě, když jsem se kál z dřívějšího příliš kvapného závěrku, „zatím pak učení a svobodní myslitelové neobmezují se smyslem pravdy a opravují ho. Říkají, že je to velmi vznešený výrok, avšak není prý možná upotřebiti ho v životě, neboť pravidlo, že nemáme odpírati zlému, ruší ten pořádek živobytí, který jsme si tak pěkně zavedli: tak mluví Renan, Strauss a všickni svobodomyslní vykladači. Avšak dostačí zachovati se k této pravdě pouze tak, jako se chováme k slovům kteréhokoli cizího člověka, který s námi mluví, totiž mysliti, že on mluví to, co on mluví, i budeme hnedle s to, abychom nezabředli do jakýchsi hlubokomyslných kombinací. Pravda hlásá: myslím, že způsob, jak se obezpečuje váš život, je velmi zpozdilý a špatný; nabízím vám docela jiný a sice tento . . . Zdálo by se, že dříve třeba pochopiti tato slova a teprve potom je opravovati. A právě k této věci se nikdo nechce odhodlati, poněvadž se napřed ustanovuje na tom, že život, který vedeme a který se ruší těmito slovy, jest svatý zákon lidský. Nepovažoval jsem náš život ani za dobrý ani za špatný a proto jsem porozuměl tomuto přikázání dříve nežli jiní. I když jsem porozuměl těmto slovům tak, jak tato byla vyřknuta, překvapila mne jejich pravdivosť, určitosť a zřetelnosť. Pravda dí: „Zlo hodláte vyhubiti zlem. Není to rozumné. Aby nebylo zla, nečiňte zla."

Spolková činnosť Rusínů rakouských.

(Лѣтопись суспôльнoй роботы и силы Русинôвъ австрийскихъ. Написавъ Олександеръ Барвѣнский. У Львовѣ 1885.)

Knižečka malá, ale obsažná. Ani půl sta stránek nemá, avšak „vespolná práce a síla Rusínův rakouských" vylíčena v ní zajisté velmi jasně a úplně, ač při tom velice stručně. Spisovatel její Alexander Barviňský, bratr zemřelého a velmi nadaného Vladimíra B., podal veřejnosti přítomnou knížkou stav rusínských spolkův a ústavů všeho druhu, které mají za účel podporovati rusínský národ jak v ohledu národním tak i literarním, jakož i kratinký přehled historie a stavu rusínské církve v říši rakouské. Na prvém místě uvedl ústavy, udržující rusínskou národnosť. Jest to: 1. Stauropigický ústav ve Lvově. 2. Rusínský Národní dům ve Lvově, 3. Národní dům v Kaluši, 4. Národní dům v Černovicích. O Staur. ústavě se na tomto místě zmiňovati nebudeme, jelikož již 9. č. Slov. Sb. o něm přineslo zprávu. Po Staur. Institutu jest nejdůležitějším ústavem „Národní dům" ve Lvově, založený na troskách shořelé university dobrovolnými dary Rusínův r. 1851. Účelem jeho jest vzdělávati rusínský jazyk, podporovati literarní činnosť, rozvíjeti vědy a umění a tak rozšiřovati osvětu a moralně povznášeti Rusíny. Ku dosažení toho účelu slouží knihovna s či-

tárnou, vědecké sbírky (museum, gallerie obrazův, kabinety), vědecký časopis, vydávaný pode jménem „Věstník Nár. domu“ (od r. 1883.), tiskárna, odměny a podpory pro spisovatele, dále bursa, v níž se žáci cvičí zpěvu církevnímu, a nadační fondy pro školní mládež a podporu ústavů pro rusínská děvčata. Protektorem „Nár. domu“ jest každý metropolita haličský. Knihovna „Nár. domu“ má 10.200 děl ve více než 20.000 sv., mezi těmi jsou po výtce práce rusínské a jiné slovanské. V burse jest vydržováno 28 chudých žáků nebo sirotkův. Z uložených fondů jest největším fond Michaela Kačkovského k účelům literarním, mající 55.477 zl. 06 kr., na cenných papírech pak 4360 zl. Počet členů v poslední zprávě udán nebyl; r. 1881. jich bylo jen 380. Předsedou správního výboru jest Julian Gerovský, adjunkt finanční prokuratury ve Lvově. Ostatní jmenované „Nár. domy“ v Kaluši, Sokalu a Kolomyji založeny jsou za podobným účelem, avšak dosud se ještě úplně neustanovily. „Nár. dům“ v Černovicích povstal z fondu, který k tomu účelu založila r. 1874. „Ruska besida“ černovická. Za deset let vzrostl fond na 2000 zl., a spolek „Národního domu“ ustanovil se r. 1884., maje za výbor 15 členův a dozorčí kommissi 5člennou. Předsedou je prof. real. školy Jeroftej Pihuljak. „Nár. dům“ černovický má poskytnouti místnost pro všechny tamější spolky rusínské, by se mohly zdárně vyvinovati; má je materielně podporovati, vydávati svůj časopis a založiti rusínskou bursu pro chudé děti.

Druhou třídu ústavů tvoří spolky vědecké a osvětové. Na prvém místě sluší uvésti „Haličskoruskou (rusínskou) Matici“ a spolek „Prosvita“, dále pak „Spolek Kačkovského“, „Rusínský spolek paedagogický“, všechny to spolky lvovské. Nejstarším spolkem literarně-osvětovým rakouských Rusínův jest „Haličsko-ruská Matice“, založená 1. června 1848. ve Lvově. Účelem jejím jest povznésti vzdělanost v rusínském národě vydáváním laciných knížek hlavně v rusínském jazyce, které by sloužily ku rozšíření užitečných vědomostí, upevnění víry a mravnosti a ku povznesení průmyslu a rolnictví. Stanovy spolku potvrdila vláda 8. února 1851., císař pak je schválil teprve 18. srpna 1861., čímž Matice byla nemálo ve své činnosti zdržena. Řeckokatolický metropolita lvovský bývá vždy protektorem Matice, má právo dohlížeti na činnosť její a vyhrazovati si schválení všech spolkem vydávaných knížek obsahu náboženského a předsedá na shromážděních spolkových. Výbor se skládá z 15 členův a 4 náhradníků, volených na 5 let. Předsedou jest Michael Malinovský, pensionovaný kněz lvovský. Výbor úřaduje v místnosti „Nár. domu“ ve Lvově. Ve prvých svých počátcích poskytovala „Hal. Matice“ veliké naděje, později však se její činnosť zvrhla. Nejcennější knihy, jež vydávala, byly vědecké, za to však knihy školní byly po výtce špatné, nejhorší pak byly knihy pro lid. Když nepomohlo ani r. 1862. vystoupení několika horlivých vlastencův, začal se St. Kačala s několika jinými Rusíny domáhati, aby Matice vydávala knihy pro lid jazykem srozumitelným všem Rusínům. Avšak snahy mladších vlastenců neprorazily, a Matice šla svým krokem dále. Teprve ve posledních čtyřech letech jest viděti trochu větší čilosť, ač knihy vydávané Maticí jsou stále psány jazykem přiblíženým ku církevnímu a ruskému (velkoruskému). Dle loňské zprávy měla Matice

320 členův. Za 37 let svého trvání vydala „Hal. Matice" 81 knih asi ve 150.000 exem. Od r. 1854. vydává vědecký časopis pode jménem „Sborník" (z počátku „Haličský historický", potom „Naukový" a konečně „Literarní Sborník"). Koncem r. 1877. zakoupila si Matice ve Lvove dům v ceně 17.000 zl.

Druhým spolkem vědeckým a osvětovým jest lvovská „Prosvita". Myšlénka jejího založení vznikla mezi lvovskou mládeží akademickou a sice (r. 1868.) v tu dobu, když Matice sešla se své dráhy, přestala totiž vydávati knihy pro lid jazykem lidu srozumitelným. Prosvita založena za tím účelem, aby vydávala knížky rusínské pro intelligenci, učebnice pro střední školy a zvláště knížky popularní pro měšťany a vesničany, aby zakládala čítárny a bursy pro chudou školní mládež, podporovala rusínské literáty, učitele národních škol a mládež stipendii a odměnami, by vydávala časopis, odpovídající účelům spolkovým a pořádala přednášky a hudební večery. Devítičlenného výboru předsedou jest již po 9 let velmi zasloužený rusínský učenec dr. Omeljan Ohonovský, universitní professor. Přese všechny překážky vzmáhá se spolek tento pro svůj zdravý směr co nejvíce. Ačkoli měl ve prvých dvou letech jen 160 členův, měl jich koncem r. 1884. kolem půl třetího tisíce, počítaje v to dosti veliký počet čítáren. (R. 1884. bylo 130 čítáren členy Prosvity.) Prosvita má 4 filiálky: v Tarnopoli, Stanislavově, Kolomyji a Zločově. Že Prosvita daleko předčí svou činností Hal. Matici, svědčí nejlépe počet knih, jí vydaných. Byloť do konce r. 1884. knížek pro lid vydáno 81, a sice ve více než 330.000 ex.; mimo to vytištěno 9 rozličných formulářův pro potřeby lidu, 18 učebnic pro střední školy, 15 brožur a menších spisův. Přes 3 roky vydáván také popularní časopis „Pismo z Prosvity". Prosvita spravuje též 3 nadační fondy, určené pro studující.

Třetím spolkem, spadajícím do této kategorie, jest „Spolek Michaela Kačkovského" ve Lvově. Povstal r. 1873. působením Naumoviče, který, vida chatrnou činnosť Matice, chtěl, aby byla zároveň s Prosvitou zrušena, a založen spolek nový pod názvem „Matice lidu". Prosvita, která čím dále tím více vzkvétala, nemohla přijati myšlénky, aby byla rozpuštěna, a Matice nepomýšlela právě tak na zrušení. Založil tedy r. 1875. Naumovič v Kolomyji nový spolek, který nazval „Spolek jména Kačkovského". R. 1876. byl spolek přenesen do Lvova. Úkolem jeho jest: šířiti vědu mezi rusínským lidem, lásku k otcovské víře a práci, šetrnosť a národní uvědomělosť; za tím účelem vydává pro rusínský lid poučné knížky menšího objemu, bohužel však že jazykem lidu namnoze nesrozumitelným. Do konce března r. 1885. vydal 102 knížečky asi v 500.000 ex. po 1—2 arších tisku. Předsedou 8členného výboru jest Bohdan Dědický, spisovatel a knihovník „Nár. domu" ve Lvově.

Přednějším spolkem jest také „Spolek jména Ševčenkova" ve Lvově, založený koncem r. 1873. snahou a příspěvky 33 Rusínův haličských, jakož i ukrajinských k tomu, aby vydával a podporoval vydávání knížek a časopisů literarně vědeckých pro intelligenci, svolával shromáždění učencův a literátův a pořádal přednášky, literarní večírky a p. Ku dosažení toho účelu má sloužiti vlastní tiskárna. Pětičlennému

výboru předsedá Izidor Hromnický, professor rusínského gymnasia ve Lvově. Spolek vydržoval časopis literarně vědecký „Pravda" a vydal vlastním nákladem literarní část XI. ročníku a ročník XIII., cennou práci dra Om. Ohonovského „Studien auf dem Gebiete der ruthenischen Sprache" a od r. 1885. vydává dále svým nákladem časopis „Zorja". Všech členův má spolek asi 40.

Ještě jeden spolek spadá do této kategorie. Jest to „Rusínský spolek paedagogický" ve Lvově, uvedený v život r. 1883., dbající o potreby národa na poli vychování veřejného i domácího na základě jazyka mateřského. Předsedou jest Vasil Ilnický, člen zemské školní rady a ředitel. rusínského gymnasia ve Lvově. R. 1884. měl spolek 420 členův a vydal vlastním nákladem 7 illustrovaných knížek pro děti, a sice péčí prof. Vladimíra Šucheviče.

Další kategorii tvoří spolky ku podporování spolkového a národního života. Barviňský jich uvádí deset, totiž: Prvý rusínský literárně dramatický spolek v Kolomyji, Prvý dram. spolek v Černovicích, spolky pod názvem „Ruska Besida" ve Lvově, Tarnopoli, Peremyšli a Samboru, Rusínské kasino ve Stryji, Čítárna v Kolomyji a „Ruska Besida" v Černovicích. Lvovská „Ruska Besida" byla založena r. 1861. snahou soudního rady Juliana Lavrovského a zasloužila se hlavně o zařízení prvého rusínského divadla (r. 1864.), jemuž sněm haličský povoluje 5000 zl. roční podpory. Předsedou výboru jest gymnasialní prof. a poslanec zemský J. Romančuk. — Černovická „Ruska Besida" byla uvedena v život r. 1869. působením V. Prodana a jiných vlastenců bukovinských. R. 1879. proměnila se v literarní spolek. Od té doby pečuje o rozvoj rusínské literatury v Bukovině, vydávajíc co rok kalendář, který přináší plody bukovinských spisovatelův. Od r. 1885. začala „Ruska Besida" vydávati „Bibliotéku pro mládež" (sešitky po 10 kr.). Spolek má ve svých místnostech čítárnu a knihovnu, čítající 1440 děl ve 2549 sv. Předsedou je prof. Pihuljak. — Jako další druh spolkův uvádí Barviňský spolky pro vědu a podporování rusínské mládeže akademické. Studující akademikové rusínští mají 3 spolky; největší jest lvovské „Akademično Bratstvo", dříve „Družnyj Lychvjar." Vídeňský spolek akademický sluje „Sič" (zal. r. 1875.), černovický pak „Sojuz" (zal. r. 1875.). Velikou důležitosť pro Rusíny mají také tak zv. „Čítárny", založené po vesnicích, městečkách a městech pro vesničany a měšťany jako „Ruske Besidy" pro intelligenci. Účelem jejich jest šířiti lásku ku četbě užitečných knih a tudíž i osvětu mezi vesničany a měšťany pomocí hovorův o tom, co bylo přečteno, jakož i pomocí výkladův a přednášek. Prvé „čítárny" povstaly v Haliči na počátku let 70tých, načež zakládání jich utuchlo, až v 80tých letech zase počaly růsti „jako houby po dešti". Největší zásluhu o založení čítáren měl komitét, zařízený Prosvitou ve Lvově za tím účelem. Všech čítáren bylo v Haliči založeno 481, v Bukovině pak 29.

Velikou pozornosť věnuje též autor ústavům a spolkům ku podporování a vzdělávání chudých rusínských žákův. Ústavy ty, podobné našim chlapeckým seminářům, slují „bursy"; jest jich 8.

Další kategorii ústavů tvoří spolky a ústavy ku podporování a vzdělávání rusínského ženského pohlaví. Celkem jest jich 5.

*

Řadu spolkův a ústavův uzavírá Dobročinný fond knížete Konstantina Konstantinoviče Ostrožského při kostele Narození Panny Marie v Tarnopoli a spolky hospodářské, průmyslové a obchodní, jichž jest šest.

V závěrku brožury jest „krátký přehled historie a stavu ruské církve v rakouskouherské říši". Jak známo, jsou rakouští Rusíni usazeni ve 3 zemích: v Haliči, Bukovině a Uhrách. Uherští Rusíni jsou při Rakousku již 300 let (od r. 1526), Rusíni haličtí 114 let (od r. 1772) a Rusíni bukovinští 111 let (od r. 1775). V Uhrách mají 2 biskupství: munkačevské se stolcem v Užhorodě a prjaševské se stolcem ve Prjaševě. V uherské Rusi vychází časopis „Karpat", vydávaný většinou jazykem maďarským, částečně pak směsí jazyka církevního, ruského a rusínského. Každý rok vychází tam též rusínský kalendář. Mimo to tisknou se rusínský knížky školní (pro školy národní), katechismy, liturgické a modlitební knížky buď v Pešti nebo Užhorodě. Rusínská církev řeckokatolická v Haliči a Bukovině má jednu archieparchii (metropoli), totiž lvovskou, a 2 eparchie (biskupství): přemyšlskou a stanislavskou. Bukovinští Rusíni řeckovýchodního obřadu, počtem 250.000 duší, podléhají řeckovýchodnímu metropolitovi v Černovicích.

Podali jsme z celé brožury jen to, co jsme pro nás pokládali za nejdůležitější. Při její četbě mile se nás dotkla ona nestrannosť, se kterou jest psána. Kdo zná jen trochu rusínské poměry a ví, jaká jest řevnivosť mezi stranou staro- a mladorusínskou, ten nám zajisté přisvědčí, přečta knihu, neboť spisovatel (ač náleží ku straně mladých) líčí docela objektivně činnosť spolkův strany protivné. *K. Kadlec.*

Příspěvky k dějinám slovanským.

Zdeněk Lev z Rožmitála Petrovi z Rožmberka o válečných přípravách krále polského proti Prusům.

V Sýčově, 1520, 24. října. Orig. v arch. Třeboň.

Také račte věděti, že zde v Slezsku i také v Horním a v Dolním Lužickém markrabství na hotové se mají, jakož tento pondělí minulý toto Slezsko měli jsú w Wratislavi sjezd a na tom zuostali, aby hned dva tisíce lidí hotových měli pro domácí potřebu, i také pro potřebu pokudžby byla wuole krále JMti pána našeho ku pomoci krále Polského JMti.

Neb přitáhlo jest z říšě ku pomoci mistru Pruskému proti králi Polskému JMti, jakž jest slyšeti, lancknechtuow dosti připrawných na 14 tisíc a jízdných také dobře strojných na 2 tisíce koní, kteří skrze markrabě Joachyma zemi upřímo do Polsky táhli. A jakž hlas pustěn, že jednoho městečka při pomezí w Polště ješto nějakými waly bylo obděláno, dobyli, a že s sebau drahně děl mají.

Než toho nevím, co to jest, že w tuto potřebu tohoto času odtáhlo drahně lidí z Moravy a z Slezska a někteří snad i z Čech od krále Polského, kteříž u JMti v službě byli, toho pak newím, protoli, že by se jim slúžiti nechtělo, čili že by se králi nelíbili. Než také slyšeti, že by JMt něco jiných lidí w službu přijal. Také to sem slyšel,

żeby něco lidí z Polsky blízko od pomezí do Wratislawě ujeli, snad chtějíce radši nowin poslúchati o té válce, nežliby měli sami v ní býti. Král Polský JMt také již leží polem asi okolo 28 mil odsud. A kterak slyšeti, že má již při sobě w poli lidí okolo 30 tisíc jízdných a pěších. A w tom počtu žeby mělo býti okolo 6 tisíc koní Taterůw. Také i toto slyšeti, že jest veřejně všecko swé králowstwí ku pomoci obeslal, aby k JMti tahli pod ztracením swých statkuow, a že množství lidí rozličné zběři k JMti jede a běží, a že jest ta naděje, že w malém času bude míti při sobě na 80 tisíc, a některým se zdá, i na 100 tisíc lidí. Než proto nekaždý w kyrysu bude; a jakžkoliwěk jest, JMKé dobrého bych přál a w tak welikém počtu proto za to mám, že drahně tisíc zbrojných a strojných lidí bude.

Nežli jakož sem k wám psaní z Žitawy učinil, mám za to, že sem také to byl napsal, že kníže Fridrich Lehnický počel jednati o pokoj mezi JMti králem Polským a mistrem Pruským; a to jistě wím, že jest u krále Polského JMti byl, a odtud že jest jel k mistru Pruskému konečně, než co jest zjednal, toho ještě newím oc . . .

Jak se to stalo?

Štědrovečerní vzpomínka.

Napsal **W. Skiba.**

Přeložil z polštiny *F. A. Hora.*

I.

„Tu máš lístek, na němž je všecko sepsáno; jdi, vyřiď všecky záležitosti, abych dlouho nečekala. Co koupíš, pošli mi hned poslem. Služka dnes nemá času . . . Sám však nechoď domů až k večeru, neboť bys tu jen překážel. Ale pamatuj, abys ve městě si nedopřál ani jídla, ani pití, ani ničeho, což jeho jest; neb nebudeš-li míti appetitu o štědrém večeru, celý rok ti na to nezapomenu! No, nyní jdi již, jdi, ježto chci za tebou zamknouti dvéře . . . Mám tolik práce na mysli, že nevím, kde mi hlava stojí, a ty jen váháš!“

„Již jdu, Karolinko, již jdu! . . . Buď zdráva!“

„Nech všeho loučení! Dnes není času!“

Mužíček obrátiv se ku dveřím, chopil se kliky, otevřel a již byl v síni, již uslyšel za sebou rachot klíče obracejícího se v zámku, — leč náhle klíč zaskřípnul ještě jednou, dvéře se otevřely, ukázala se v nich hlava paní manželky, pokrytá nejaesthetičtějším ranním čepečkem, a bylo slyšeti tato slova:

„A pomni, abys nic nezapomněl! A neřiď se vlastní hlavou; kup jen to, co jsem napsala, neboť ty vždycky si něco vymyslíš a kazíš tím vždycky mé plány!“

„Dobře, dobře, dušinko; buď zdráva!“

Dvéře tenkráte skutečně již se zavřely.

Manžel takto vypravený byl zajisté laskavým čtenářům, aspoň z vidění známý pan Valentin, jenž as o sv. Janě prodav svou vesničku

a koupiv si dům v Zelné ulici, usadil se ve městě za příčinou snadnějšího vychování sestera dítek, t. j. čtvera synův a dvou dcerusek. Čerstvá, zdravá, na vesnickém vzduchu opálená tvář páně Valentinova, přívětivá a obyčejně jasná, tvoří nápadný kontrast s obyčejnými fysiognomiemi městskými; proto máme za to, že postava jeho skoro každému bila v oči, tak že nám netřeba ji zevrubně opsati.

Pan Valentin sešed se schodův ještě ve vratech počal čísti ženin lístek, aby se rozhodl, ve kterém pořádku má vykonati kommisse jemu uložené.

Nebylo těch kommissí mnoho. Hospodyňská paní Valentinova v té příčině nepřetěžovala muže svého. Ale nerada kupovala ryby příliš záhy, ježto čerstvé jsou nejlepší, a snad i proto, že tržní cena klesá, jakmile většina kupujících jest zásobena. Víno a jiné nápoje obstarati se sluší mužovi, a zaplatiti cukráři za objednané vánočky — to přec nemá ženská na starosti. Pan Valentin měl tedy na lístku napsáno, mnoho-li má nakoupiti ryb, na jaká vína a jaké likéry domácí paní udílí sváteční povolení, a co třeba zaplatiti cukrářovi.

Cukrář byl na cestě nejbližší, k němu tedy pan Valentin přímo zamířil, úzkostlivě zachovávaje přikázání své manželky, aby nikde se nespletl.

Vstoupil do cukrárny, zaplatil, čím byl povinen, napil se alembíkovky, zajedl ji paštičkou a měl se k odchodu, nabyv jistoty, že vánočky bez odkladu budou odeslány. V tom okamžiku spatřil pána sedícího v koutě u stolku a pilně čtoucího noviny.

Byla to postava velmi neúhledná. Oděv těsně přiléhající, krátký, ošumělý, a co bylo nejdůležitější, zcela lehounký, ač byl venku mráz notný, nesvědčil nikterak o zámožnosti. Horší ještě známkou nepříliš příznivé situace hmotné byla tvář vyzáblá, zsinalá, ponurá, vous obvislý, vlasy v jakémsi neladě, ruce zimou skřehlé a zčervenalé. Patrně jakýsi ubožák, jenž vstoupil do cukrárny, jakoby se chtěl přebírati v časopisech, vlastně však za tou příčinou, aby se ohřál u kamen, vedle nichžto se umístil.

Pan Valentin patřil dosti dlouhou chvíli na tu neúhlednou figuru, jakoby nevěřil vlastním očím; konečně přistoupil ku stolku a zvolal hlasem srdečného soucitu:

„Rafaeli! tys to tedy skutečně?"

Čtenář novin pozdvihl hlavy a teprv nyní našel pana Valentina. Svadlá a zasmušilá jeho tvář na chvíli ožívla. Rafael povstal, pohnul sebou, jakoby chtěl panu Valentinovi padnouti do náručí; ale couvnul patrně, zdržen jakousi vzpomínkou, oživení okamžitě zase zniklo z jeho tváře, výkřik, jímžto chtěl uvítati přítele, nevyšel z úst jeho. Máchnul rukou, kterou již již podával, a odpověděl jen zkrátka:

„Ano, ten jsem!"

Ta němá hra fysiognomie, ten pohyb mimovolný náhle zadržený, ta patrná nesmělost, prozrazující ducha sklíčeného, pronikla pana Valentina ještě větším soucitem.

Objal neznámého, jehož dávno byl neviděl, k němuž jej patrně poutala vřelá sympathie, a políbiv jej v obě líce, tázal se srdečně, upřímně:

„A co se to s tebou stalo, můj drahý?"

„Bylo by třeba dlouho vyprávěti," odpověděl Rafael, opět máchnuv rukou; „jak vidíš . . ."

„Jsi tu pouze na chvíli?"

„Nikoli! . . . Jsem na zahálce."

„A najatý dvůr?"

„Všecko to tam! . . . Požár . . . kroupy . . . nemoci . . . s majetníkem dvoru . . ."

Několika těmi slovy Rafael vyprávěl historii panu Valentinovi až příliš srozumitelnou. Krvácelo mu srdce, patřícímu na neštěstím zničeného, jenž děje toho neštěstí líčil slovy tak lakonickými, leč trefnými.

„A žena . . . děti?"

„Jsou také na zahálce!"

„Z čeho žijete?"

Rafael pokrčil jen ramenoma. Slza uroněná z oka splynula mu po vousu obvislém.

„Eh, což," začal pan Valentin, vida, že je třeba potěšiti nešťastného, ačkoli mu to nešlo, ježto viděl, že jemu samému, kdyby byl v takovém položení, nepomohla by mnoho slova potěchy; „eh, věř mi, netřeba poddávati se neštěstí! S osudem, můj drahý, na ostro. A nám, šlechtě, nikdy netřeba skládati zbraň. Zle či dobře, hlavu vzhůru . . . toť nejlepší zásada, milý Rafaeli!"

„Držel jsem se jí, pokud jsem mohl," odpověděl Rafael smutně.

„Hle, setkavše se tak na štědrý den, přejme sobě šťastnějšího nového roku! Napiješ se koňaku?"

„Děkuji ti. Nebudu píti."

„Kýho ďasa! Již jest opravdu s tebou zle, ježto tebe ani na skleničku nelze přemluviti!"

„Ah! . . . Od toho času, kdy všecko to neštěstí na mne se svalilo, nejednou se mi jí zachtělo; ale té jediné ještě jsem se neoddal. Nebudu píti!"

Poslední slova Rafael vypravil ze sebe s rozhodností tak podivnou, horečnou, že pan Valentin déle nesměl naléhati.

„No, ale na štědrý večer přijdeš k nám?" pravil.

„Ne!"

„Nepřijmeš pozvání?"

„Snadno pochopíš . . . žena . . . děti . . ."

„Ovšem . . . dnešní večer každý stráví se svou rodinou . . ."

„Být o hladu . . . ."

„Cože? . . . tedy až tak zle se máte?"

„Eh, nikoli! . . ." dodal Rafael trpce, „přemnožuji trochu svou bídu . . . kousek chleba vždy ještě se nalezne, a to dostačí!"

Pan Valentin svraštil čelo.

„Poslyš, Rafaeli,“ pravil, „tak nemůže býti. Pověz mi, kde bydlíš, přijdu k tobě po svátcích ... Nějak se o tom poradíme, postavíme tě na nohy. Člověk v mužném věku, poctivý, pracovitý, dobrý hospodář měl by zahynouti? ... Ne, to nelze připustiti! Zatím ...

Pan Valentin sáhnul do tobolky rychleji a zručněji, než bylo zvykem jeho. V tobolce měl storublovou bankovku. Svinul ji úhledně v ruku, a tu ruku podal Rafaelovi ku stisknutí tak, aby papír zůstal ve dlani přítelově.

Ale Rafael couvnul, jakoby jej opařil; nebyl však uražen, zašeptal jen:

„Kterak bych oplatil?“

„Blázníš?“ zvolal pan Valentin skoro hněvivě, „zapomněls, žes byl šest let mým sousedem, a žes mi také nejednou prokázal službu přátelskou? Máš mne za lichváře? Budeš slibovati procenta, psáti směnku, hledati rukojmě? To by se mi líbilo! Pravím-li, že tě postavíme na nohy, tedy postavíme a basta! Proto také vím, že mi oplatíš. Nebuď tedy podivín a ber, a ne-li, bude konec našemu přátelství!“

Tato prostá slova byla tak srdečná, že zlomila hrdosť Rafaelovu.

„Kdyby bylo více takových jako ty,“ pravil nešťastník polohlasem. „snad bych uvěřil, že mi ještě bude pomoženo!“

Tvář jeho se vyjasnila, a on již neodmítnul ruky podané.

Za několik minut vyšel pan Valentin z cukrárny, jsa šťasten, svoboden, spokojen jako člověk, jenž vykonav, co pokládal za svatou povinnosť, cítí, že skutek jeho byl dobrý.

Lehce a svobodně šel k vinárně, kde měl vyříditi jinou kommissi.

Již chtěl vejíti, když mu přišlo na mysl, že je třeba přesvědčiti se, má-li peníze.

Podíval se do tobolky — a ustrnul.

V tobolce byl jediný papírový rubl, samotný jako poustevník.

Sáhnul do portmonky, kde míval drobné. Shledal v ní všeho všudy sotva několik zlatých.

Pan Valentin stál na ulici, nevěda, co počíti.

„To jsem si dal!“ pravil zticha, „jsem velmi žádostiv, odkud nyní vezmu na ryby?“

II.

Situace páně Valentinova byla horší, než na prvý pohled se zdálo. Nejjednodušší by bývalo jíti k ženě, kteráž měla zavřený malý balíček zástavních listův a malou jistinu v hotovosti, všecko jí pověděti a požádati o peníze. Ale právě proto, že to bylo nejjednodušší, pan Valentin jak obyčejně lidé dobrého srdce a velké energie ve slovích, ale velmi malé v činech, nemohl se k tomu odhodlati.

Paní Valentinová, kdyby neměla na mysli štědrý večer, ve volnější chvíli by snad byla vyslechla relaci muže svého a schválila jeho výdaj; ale bylo-li možná v tak slavných dnech s explikací zevrubnou přistoupiti k hospodyni, která náramně vážně strojí mandlovou polévku

a dohlíží na tření máku? Než by pan Valentin byl v polovici svého vypravění, žena by ho byla vypeskovala až milo; neměl tedy tolik odvahy, aby dobrovolně se vydával v takové nebezpečenství. Proto bylo třeba hledati jiného prostředku.

Nebylo snadno nalézti ten prostředek. Ryby a víno vzíti na dluh nebylo možná. Přebývaje teprv půl roku ve městě, pan Valentin nemohl učiniti známosti s kupci zvláště proto, že paní sama obstarávala všelikou koupi a pouze výjimkou na štědrý den dala se zastupovati mužem. Z téže příčiny bylo těžko hledati půjčky u některého známého, ježto pan Valentin měl vůbec ještě málo známých. Zůstávala však přece půjčka jako poslední remedium, proto pan Valentin zastavil se v duchu u všech, jež posud znal, a rozjímal, ke komu by se měl obrátiti.

Nešlo to jaksi. K tomu jíti nebylo rádno, tam ten by snad odřekl, třetího by zajisté nebylo doma.

Mrzut a nespokojen sám s sebou Valentin kráčel ulicemi, nemoha se k ničemu rozhodnouti.

Na cestě byl jakýsi obchůdek. Vstoupiv napil se alembíkovky, domnívaje se snad, že účinkem té lihoviny přijde na myšlénku, kteráž jej vyvede z nesnází.

A přišel skutečně.

„Že jsem dříve na to nepomyslil!“ vyčítal sobě samému; „plahočím se, váhám, lámu si hlavu, Karolinka je doma již netrpěliva, ježto má již potřebí ryb a vína, a tu jest věc nejjednodušší . . . jíti k Bučalskému. Bučalský mi zajisté půjčí . . . Bydlí daleko, až na konci Lešna, toť pravda, no no, ale pojedeme drožkou.“

Zavolal drožkáře a odjel.

Zastihnul jen paní Bučalskou, kteráž jej zadržela na oplatek. Nebylo mu lze vymluviti se, ač ku chvále jeho dlužno vyznati, že svatosvatě se vymlouval, čehož byl následek jen ten, že kromě času ztráveného při oplatku a víně uplynul zcela nepotřebně jistý čas okolky a zdráháním.

Paní Bučalské nemohl pan Valentin říci o peníze; vyptával se pouze, neví-li, kde jest její muž.

„Nevím určitě, milý pane,“ odpověděla paní Bučalská, „vypravila jsem jej na celý den.“

„Tak jako mne žena má,“ podotknul pan Valentin mimochodem.

„A nevím, kam se poděl,“ dodala upřímná hospodyně; „ale nejspíše odešel do ulice Mokotovské k náčelníku Pstruhovskému. Ti dva nemohou žíti bez sebe.“

Konečně se pan Valentin dostal z domu. Pohleděl na hodinky, a bylo mu, jakoby jej polil horkou vodou. Hodinky ukazovaly pět minut před jedenáctou!

„Jeď do Mokotovské ulice!“ křiknul na drožkáře čekajícího.

Cesta nebyla krátká, leč herka drožkářská ji zmohla.

U Pstruhovských otevřela mu služka.

„Je tu pan Bučalský?“ tázal se.

„Nevím, pěkně prosím; ale snad je tu, ježto máme několik hostí v saloně.“

Pan Valentin rychle shodil se sebe kožich a vešel.

Zastihnul paní Pstruhovskou ve společnosti jakéhosi starého vojína, jenž přišel se svým sestřencem, aby jí vyslovil přání. Pana Pstruhovského a pana Bučalského tu nebylo.

Neobešlo se i zde bez oplatku, přání, likéru, sledě a sklenky vína. Ale pan Valentin aspoň se dověděl, že pánové Pstruhovský a Bučalský posláni byvše z domu, aby nepřekáželi ve přípravách ku štědrému večeru, odešli zajisté do známé vinárny na divadelním náměstí.

Pan Valentin ustavičně na to pomýšlel, aby nemařil času; můžeme to dosvědčiti s čistým svědomím — leč nadarmo. Bylo třeba dosti učiniti požadavkům slušnosti a zdvořilosti, a opět uplynulo půl hodinky, snad i více.

Drožkář jej zavezl na divadelní náměstí. Ve vinárně naznačené paní Pstruhovskou zastihnul pan Valentin společnosť dosti četnou a trochu již podnapilou, a v ní jakéhosi známého.

Tázal se ho na pány, jichžto hledal.

„Okamžitě vám povím,“ odvece podnapilý známý, „ale především seznámím vás s těmito pány.“

„Odpusťte, milý pane . . . nemám času.“

„Co to, nemám času? Víte, dnes je štědrý večer . . . všickni máme dovolenou . . . Pánové — pan Valentin, ex — rolník — národovec, jakých jest málo — národovec s tělem i duší! Na jeho zdraví!“

Sklenky zařinčely, připíjeno panu Valentinovi. Bylo třeba vypiti a poděkovati. Počne-li se něco takového, prochází obyčejně všemi instancemi.

Pan Valentin pil, ježto musil. Nepil snad proto, aby pil, ale za tou příčinou, aby se dověděl, kde je Pstruhovský s Bučalským.

Po každé sklence svědomitě se tázal po nich, ale pokaždé někdo s ním počal hovořiti, a on se nemohl dočkati odpovědi.

Konečně po páté či šesté sklence, když pan Valentin měl již trochu ve hlavě, ozval se tak hlasitě, že jej bylo slyšeti přese všecku vřavu podnapilé společnosti.

„Povězte mi konečně, pánové, zda tu byli Pstruhovský a Bučalský. a kam odešli . . .“

„Pstruhovský? kdo je to?“ tázala se polovice společnosti.

A druhá polovice rovněž unisono se ozvala:

„Kdo jest Bučalský?“

Nejstřízlivější ze všech, pan Valentin porozuměl teprv, že jeho společníci ani vůbec neznali osob, jichž on hledal.

„Nevím, co bych tu déle měl činiti,“ pomyslil si.

Vytrativ se zticha vsedl strašně rozmrzelý do čekající drožky.

„Prosím, kam pojedeme?“ tázal se drožkář.

„Kam chceš! K samému ďáblu! Všecko mi jedno!“

Drožkář švihnuv koně zahnul z vlastní vůle „ku třem křížům“ a potom dále do stromořadí.

Snad by byl dojel až do Vilanova; ale pan Valentin cestou jinak se rozmyslil.

„Nenechám přece ženy a dětí bez ryb," pravil sobě samému, „ještě je čas. Teprve čtvrť na druhou. Zastavím hodinky, kožich, bude-li třeba, neboť ryby a víno míti musím!"

Kázal drožkářovi, aby se vrátil. Jel k nějaké zastavárně, ale dvéře její byly zavřeny. V ústavech toho druhu svátky již nastaly. Kázal tedy jeti na Nálevky, chtěje prvního žida, jejž potká, užiti za průvodce ku kterémukoli půjčovateli na zástavy. Teprv když přijel na místo a uzřel krámy uzavírané, přesvědčil se, že i ta poslední naděje jej zklamala.

Věren své zásadě, nepoddávati se neštěstí a držeti vždy hlavu vzhůru, ač jej černá pojímala zoufalosť, rázně křiknul na drožkáře: „Obrať!"

„Kam, prosím, pojedeme?"

„Do Lešna, snad se Bučalský již vrátil."

Jeli.

Když přijeli do Bělaňské ulice, bilo již půl třetí. Panu Valentinovi studený pot vyrážel na čele.

Náhle zasvitnul mu paprsek štěstí. Na chodníku kráčel Bučalský, vedoucí se s panem Pstruhovským.

Zastaviti drožku, vyskočiti a přiběhnouti k oběma známým bylo panu Valentinovi dílem jediného okamžiku.

„Bučalský, pomoz!" zvolal.

„Co je ti?" tázal se Bučalský v uleknutí.

„Hledám tebe celý den! Potřebuji peněz, půjč mi!"

„Mnoho-li potřebuješ?"

„Dvacet, třicet rublů — kolik dáš!"

„Tu máš padesát," pravil ochotný Bučalský.

„Díky tobě, neocenitelný Bučalský, vysvobodils mne!"

Objal jej spěšně, vskočil do drožky a jel pro ryby.

Tu naň čekala katastrofa ze všech nejstrašnější. Ani za Železnou branou, ani kde jinde ryb již nebylo. Nikdo z prodavačů nespoléhal na to, že kupovači by mohli přijíti ještě v tak pozdní hodině.

Pan Valentin skloniv hlavu zakabonil se ještě více než pan Rafael ráno v cukrárně.

Neměl odvahy jíti domů. V jisté chvíli chtěl se pustiti bez účelu do světa, odjeti vlakem, telegrafovati ženě z Loviče, že se mu náhle nahodil jakýsi obchod, a kdo ví, nebylo-li dokonce úmyslem jeho utopiti se ve Bzuře, kdyby nebyla zamrzlá.

Ale pocit povinnosti přemohl a zapudil ty zoufalé myšlénky.

„Buď jak buď, pojedu domů!" pravil sobě samému; „není možná, aby Karolinka v tom neštěstí sama sobě nějak nepomohla. Vždyť má takovou hlavu! — Ale co mi zazpívá! Co zazpívá!"

Nešťastný pan Valentin na smrť zapomněl, že maje peníze mohl smazati část své viny a nakoupiti aspoň vína. Nedivme se mu. Hlavní věc o štědrém večeru jsou ryby, a poněvadž nebylo ryb, mohl pamatovati na věci vedlejší? . . .

III.

Zazvoniv nesměle, jakoby nebyl v domě svém, pan Valentin s tlukoucím srdcem stál u dveří, jsa jist, že hned, jakmile se otevrou, spadne naň krupobití výčitek přísných a bolestných, leč bohužel zasloužených a spravedlivých.

Zatím dvéře se otevřely, a ačkoli je otevřela paní Karolina, ježto služební byli ještě zaměstnáni v kuchyni a jídelně, nevyšlo z jejích úst ani jediné slovo, jež by vyjadřovalo nespokojenosť.

Kdybychom řekli, že ta vlídnosť ženina naplňovala pana Valentina náramným podivením, velmi mylně bychom naznačili city, jež v něm se vzbudily.

Pan Valentin byl tou vlídností nejvýš poděšen.

„Zdržuje se, tají v sobě hněv,“ myslil si, „chce náhle vybuchnouti s celou silou! Ó, vezme si mne do prádla, jak říkáme! Jsem jist, že mi navrhne rozvod . . . snad již dokonce složila své věci k odjezdu!“

Nechtěje se ozvati, opatrně, na prstech, aby ženě nepletl se v cestu, vstoupil do salonu.

Tam především pokradmo přiblíživ se ku dveřím u komnaty, díval se do vnitřku.

Věci nebyly složeny, všecko bylo v nejlepším pořádku.

„Nepochopuji, co chce se mnou učiniti?“ pravil sobě samému.

Přiblížil se ku dveřím u jídelny. Na stole bylo prostřeno jako každoročně o štědrém večeru. Láhve vína byly symmetricky rozestaveny.

Odvážil se přijíti ke kuchyni. Vycházela tam odtud vůně ryb smažených.

„Ryby jsou tu, víno také máme,“ rozmlouval sám s sebou; „neřekl jsem, že má žena vždycky sobě umí dáti rady? . . . Co z toho,“ dodal smutně, „když to všecko sešrotuje se na mně. Jsem jist, že začne takto: ‚Vidíš, poradila jsem si bez tebe; proč bych tedy měla s tebou žíti? K čemu se mi hodíš na tom světě? . . .‘ Oj! bude mi horko, bude mi horko!“

Děti rozestavivše se u oken, číhaly na první hvězdu. Několik osob ze příbuzenstva, pozvaných k večeři, živě rozmlouvalo v saloně. Pan Valentin netroufal si promluviti ani k dětem ani ku příbuzným, obávaje se, aby neuslyšel něco strašného, ačkoli skutečně byl velmi zvědav dověděti se, zdali Karolina nesmírně se naň hněvá, aneb zdali mu krutou pomstu přísahala.

Konečně nejmladší z dětí, pětiletá Madlonka, ulovila první hvězdu a oznámila to urbi et orbi, t. j. salonu a kuchyni.

Všickni přihrnuvše se ku stolu, počali se podíleti oplatkem.

Pan Valentin lámaje bílý chléb se ženou, sotva byl s to, aby promluvil několik slov, ale pilně hleděl na její tvář a naslouchal hlasu jejímu.

Nepochopitelná věc! Ani ve tváři ani ve hlase nebylo sledu tlumeného hněvu.

To přesahovalo rozum páně Valentinův, leč dodávalo naděje ztrápenému.

„Stal se tu jakýsi div!“ pomyslil si, „snad všecko to se ještě vyjasní tak, že žádné bouře z toho nebude.“

Kdybychom mohli vniknouti v tajnější ještě myšlénky páně Valentinovy, snad bychom se dověděli domnění jeho, že nebe chtějíc mu odměniti za vykonaný dobrý skutek, učinilo div tento.

Štědrovečerní hody konaly se v obvyklém pořádku, nenuceně, vesele. Každý host nalezl pod svým ubrouskem zabalený dárek od domácí paní na památku. Pana Valentina také neminul ten důkaz přízně, a paní netrhla hněvivě rukou, když ji líbal, děkuje za dárek na památku.

Pokaždé, když byl nový pokrm podáván na stůl, pan Valentin nabýval více jistoty, že všecko dobře se skončí.

Bylo mu však souzeno přestáti ještě toho dne těžkou chvíli.

Když okolo půlnoci všickni odešli na odpočinek, paní Valentinová věrná zvyku manželek, náležejících k řádu kazatelskému, oslovila jej zvláštním druhem úvodního textu k homilii, kterou Němci nazvali „Gardinenpredigt“, Francouzi „Lermon de l'alcove“, my však bychom mohli ve překladě nazvati kázáním přístěnkovým.

„Že ty také vždycky,“ pravila Karolina, „řídíš se svou hlavou!“

„Oho!“ pomyslil si pan Valentin, „bouře se počíná“

„Vždycky říkáš, že je třeba spořiti, ale jakmile pocítíš peníze v rukou, rozhazuješ je,“ mluvila opět noční kazatelka; „koupils nejen víno dražší, nežli jsem nařídila, nýbrž i ryb více, než jsi měl napsáno, a ještě mi kupuješ jakési věci, kterých jsem si ani nepřála.“

Pan Valentin jednoduše zhloupěl. Nebyl jist, není-li všecko, co se stalo průběhem dne, pouhý sen, a nekonal li pod širým nebem něco jiného; byl přesvědčen, že nekupoval ničeho, a zatím jemu žena vyčítala, že nakoupil příliš mnoho.

„Věci . . . kterých jsi . . . sobě nepřála, dušinko?“ koktal nesměle, nevěda, co říci, aby neopatrnou odpovědí nepokazil příznivého obratu v té záležitosti.

„Zajisté! Vždyť jsem ti pravila, že mám pamlsky, a tys mi poslal čtyři libry mandlí ve slupkách, až čtyři libry! Tak drahé! Není ti líto peněz?“

„Vždyť se k něčemu hodí, uvidíš, dušinko.“

„Hodí se, hodí,“ pravila paní hněvivě, „několik domů také by se ještě slušelo, proč tedy nekupuješ? . . . Proč se mi pleteš do hospodářství? Chceš-li vládnouti v kuchyni a ve špižírně, přivaž si zástěru a . . .“

Pravidelný oddech byl znamením, že paní Valentinová usnula. Kázání tenkráte bylo krátké.

Pan Valentin však nemohl spáti. Pil dosti ve dne, potom při večeři, povzbuzen mírným rozřešením katastrofy, také si popřál nápoje; byl však střízliv, a přece nemohl zamhouřiti očí.

„Jak se to stalo? Jak se to stalo?“ opakoval.

Nadarmo si však lámal hlavu; nebyl s to rozřešiti hádanku.

Svátky uplynuly pokojně. Karolina se nehněvala. Pan Valentin znenáhla zvykal myšlénce, že jeho štědrovečerní příhody byly jen přeludem jeho fantasie horečně roznícené.

Ve středu odpoledne šel k Rafaelovi. Co tam s ním uradil, aby mu pomohl na nohy, nenáleží již k této povídce; ale něco zajisté učinil, neboť když člověk dobrého srdce podá pomocnou ruku člověku poctivému, Bůh požehná takovým snahám a nedopustí, aby byly zmařeny. Nám sluší míti na zřeteli jen ostatní průběh příhod páně Valentinových, jež posud úplně se neskončily.

Pan Valentin vrátiv se domů, zabral se jako každodenně do čtení „Kurýra varšavského".

Obyčejně míval se k té činnosti sám; čítal pak svědomitě politický přehled, úvodní články, poslední poštu a zprávy telegrafické. Ve průběhu čtení přisedla ku stolu žena, načež došlo na denní zprávy a feuilleton, z nichž úryvky, které zajímaly Karolinu, pan Valentin čítal hlasitě.

I tenkráte lektura se konala v obvyklém pořádku.

Probrav stereotypní, ale reporterskou stylistikou okrášlený opis štědrovečerní slavnosti vykonané ve městě, pan Valentin bez přestávky pokračoval ve čtení takto:

„Zprávy policejní. Dne 24. prosince bylo panu K. B., přebývajícímu v Zelné ulici, ukradeno 8 láhví vína, dvě láhví likéru, 12 liber štiky, 7 liber kapra, 6 liber línečka, tolikéž drobnějších ryb a 4 libry mandlí ve slupkách. Po zloději se pátrá."

„Jak? jak? ... Co že mu ukradli?" tázala se Karolinka s podivením.

„Celou štědrou večeři, ubožákovi!" odpověděl pan Valentin, jsa poněkud na rozpacích, ale snaže se zatajiti je; „představuji si, jak dobrá byla zajisté ta paní K. B. ..."

„Celou štědrou večeři, dobře tomu rozumím; ale kolik liber bylo toho? Čti ještě jednou," pravila Karolina.

Pan Valentin měl chuť opponovati; ale pochopiv hned, že by opposice byla marna, přečetl podruhé seznam potravin.

„Pomysli si!" zvolala Karolina nanejvýš užaslá, „toť od A do Z všecko, co tys nakoupil!"

„To ... totéž?" zajíkal se pan Valentin.

„Ovšem, totéž; vždyť jsem všecko převážila. Odkud bych věděla, žes koupil všeho více než bylo potřebí, poněvadž nikdy neposloucháš! ... I ty čtyři libry mandlí, které bůh ví jak ti přišly do hlavy, tak jako u nás!"

„No, ale u nás přece ničeho neukradli, není-li pravda, dušinko?"

„Ovšem že ne, ale totě zvláštní, že tam ukradli všecko totéž. Snad znáš toho pána z ulice Zelné a kupovali jste pospolu a stejné věci?"

„I to to, Karolinko! Jak mne před sebou vidíš, neznám v Zelné ulici ani živé duše."

„Totě zvláštní věc!"

Tím skončila se rozmluva. Pan Valentin si oddechl. Obával se již, aby žena nevehnala ho do těsna a on nebyl nucen vyznati všecko. Stalo se však jinak. Hádanka zůstala paní Valentinové nerozřešena, jen pan manžel sám si umínil, že ji rozřeší na svůj vrub.

Druhého dne přišed na policii, oslovil jaksi nesměle úřadníka, jenž měl denní službu:

„Prosím, nemohl bych se dověděti, jak bylo s těmi rybami ukradenými v Zelné ulici?"

„Velmi prostá věc," odpověděl úřadník, „ten pán sám je tím vinen. Nakoupil potravin štědrovečerních, a místo aby je dal odnésti veřejnému posluhovi, odevzdal je jakémusi člověku, jehož neznal. Ten ovšem odešed připravil večeři sobě samému. Ale my jej polapíme."

Pan Valentin vrtěl hlavou.

„Eh! račte dovoliti," pravil, „snad to nebyl ani tak špatný člověk."

„Mohl byste nám o tom podati nějakou zprávu?"

„To jest, skoro. Zdá se mi, že tomu tak bylo, jak se domýšlím."

„Račtež to tedy dáti do protokolu."

„Onen pán kázal věc odnésti do ulice Zelné; ten člověk však nedal pozor a zanesl to do ulice Zelené do téhož čísla, kde jest mé obydlí."

„A? . . . kterak jste to mohl přijati?"

„Nepřijal jsem ničeho, nýbrž moje žena."

„Milostpaní měla věděti . . ."

„Moje žena nevěděla ničeho, myslíc, že je to ode mne."

„Ale vrátiv se domů, měl jste vysvětliti . . ."

„Toť právě chyba, že já také nevěděl ničeho."

„Odpusťte, pane, tomu nikterak nerozumím; račte se o věci té pronésti určitěji."

Ubožák pan Valentin pověděl všecko. Zpovídal se raději policii nežli Karolině. Zamlčel jen tolik, že peníze, které měl s sebou, dal příteli svému v nouzi postavenému. Nechtěje, aby levice dověděla se, co činí pravice, vzal celou vinu na sebe a podotknul, že se zmotrchal s kollegy.

Úřadník se srdečně zasmál tomu vyprávění a zajisté ještě více, ač jen v duchu, prosbě, kterou pan Valentin svou řeč ukončil. Byl hotov zaplatiti a také hned zaplatil škodu, kterou měl onen pán ze Zelné ulice; prosil však navzájem o zachování nejhlubšího tajemství, aby paní Karolina časem neuslyšela o celé záležitosti.

Policie vždycky diskretní a shovívavá k nevinným slabostem lidským ubezpečila jej, že nemá se čeho obávati, a omyl, v němžto nebylo nic neslušného, nebude sdělen s nikým nepovolaným.

Pan Valentin s lehkým srdcem se vrátil domů, šťasten jsa, že se mu podařilo tak snadno vyklouznouti. Karolina posud ničeho se nedověděla o celé příhodě a zajisté se nedoví, neboť jak jsme viděli, sama nečítá novin, nýbrž užívá jen mužíčka za lektora; konečně kdykoli prosí pana Valentina o vyřízení nějaké kommisse, pokaždé dodává tonem napomínavým:

„Jen mi zase nekup něco nepotřebného jako ty mandle ku štědrému večeru! . . . Pochodíš vždy špatně, neuposlechneš-li mne, a odučiti se tomu nemůžeš!"

Ze styků československých.

Sděluje Al. Mattuška.

Vzácnou ochotou musejního knihovníka p. J. A. Vrťátka dostalo se mi k upotřebení dvou velmi zajímavých dopisů z první polovice našeho století, kteréž podávám na tomto místě jakožto příspěvek do dějin vzájemnosti dvou bratrských haluzí čechoslovanských.

První list pochází z roku 1837. a psán byl od Ant. Jar. Vrťátka důvěrnému příteli jeho Jaroslavu Pospíšilovi v době, kdy nalézal se p. Vrťátko s p. L. Riegrem na cestách po Rakousku, Uhrách a po té na Moravě. Zní pak takto:

„Drahý příteli!

Při mém odjezdu z Prahy jsem Vám sice slíbil, že z každého hlavního města jakési zprávy s Vámi sdíleti budu, nyní však tři neděle již uplynuly a já více znamenitých měst jsem spatřil, s mnohými drahými vlastenci se sešel, a přece teď teprve Vám píšu — píšu, avšak ještě žádných zpráv, kterých byste snad v příloze ku Květům umístiti mohl, Vám nepodávám. Nechci popis cesty své, jejž budoucně do jista vydám, napřed již jednotlivými výjimky trhati, a proto mějte strpení, až opět do Prahy milené zpět se vrátím, kdežto hned na úplném cestopise svém pracovati začnu.

Dne 24. srpna jsme dorazili do Peště. Kollár nás srdečně uvítal. Vašemu Almanachu byl velmi povděčen, neboť svůj prý někomu zapůjčil, takže se upamatovati nemůže komu, a proto dar Váš byl mu velevítán. Divno mi věru bylo, že i zde mnozí ještě o našich Květech ani nevěděli. Mnozí z vlastenců prešporských, jichž jsme v Pešti zastihli, sobě stěžovali, že v prešporských knihkupectvích ničehož dostati nelze. Mnohých kněh prý sobě zapsati dali, a ničehož se dočkati nemohou. V Romháni jsem se s Ludevitem Štúrem sešel, nejvýtečnější to jinoch, cokoliv jsem jich na své pouti dosavád seznal. Jeť hlavou společnosti prešporské. I ten podobnou stížnosť sobě vedl a vroucně mě žádal, abychom až do Prahy přijdu, s Vámi jakési rychlejší a jistější zaslání nově vyšlých kněh obstaral. Jmenovitě 12 výtisků literatury Michlovy žádal. Deklamovánek 12, Wallenroda 30; a až Přemyslovci vyjdou, nejméně 20. Peníze pak kněhkupectví Schweigrovým odešle. Jeť on nyní učitelem české řeči na Lyceum prešporském. Květy, kdekoliv jsme byli, náramně se líbí. I Štúr si jich dosti vynachváliti nemohl. Včela naopak. Tak i Kollár pravil. I Kollár něčím do Vesny přispěti se zavázal. Ve Štávnici všichni si stěžovali, že ačkoliv již asi pětkrát Květů sobě byli zamluvili, že jich přece dostati nemohou. Tak i s ostatními knihami.

Dnes dne 3. září jsme v Bystřici u pana Kuzmányho. Nějaké básně, Ódu na Lobkovice Vám zaslal atd. Zdali to již tištěno

ve Květech? Dá nám asi dvě romance velmi pěkné do Vesny, jichž mně byl předčítal. Jen je ještě poněkud opraviti míní. Stěžoval si na Včelu, noviny se mu ještě líbí.

V Pešti, což ve Květech oznámiti můžete, chystá se Almanach na rok 1838. „Zabavnik Ilyrski“ s všeslovanským přídavkem pod názvem „Sveslavjanski Slogonosac“. Budeť obsahovati 4 rytinky a mimo práce původní i překlady z češtiny, polštiny a ruštiny. Kdo aspoň půl archu tištěného redakci odešle, dostane 1 výtisk honor. Předplácí se na krásném velínu v pěkné vazbě se zlatou ořízkou 3 zl. stříbra. Na nejkrásnějším velínu v hedbávné obálce, se stříbrným kováním 18 zl. na stříbře. Pakliby někteří z pražských básníků přispěti chtěli nějakou básní, ale všeslovanskou: tedy nejdelší lhůta zásylky jest do konce listopadu. Redaktorem a vydavatelem tohoto almanachu jest jakýsi Emerik Fr. Sandor z Gyala. Jinoch vroucí, šlechtic velmi bohatý. Mluvil jsem s ním v Pešti.

P. Tupého vroucně líbám.

V Báňské Bystřici 3. září 1837.

Jaroslav Vrťátko.“

Druhý list psal Slovák Kroboň r. 1838 do Čech L. Riegrovi a Ant. Vrťátkovi, líčí pak v něm poměry národnostní a literarní na Slovensku:

Velectění Vlastenci!

Drazemilovaní Bratři!

Ještě dosud zaznívá v uších mojich ta liboplynná čeština, jež se z úst Vašich bratrských uprostřed mladých Slováků Levočskych prýštila. Památka Vaše v srdci mém uhasnout nemohla, to srdce mne mocně ponúkalo, abych Vám city své sdůvěřil, a vroucně Vás požádal, byste mne jakoukoli příležitostí aspoň některými listy potěšili. O zboru učenců řeči Československé Levočských, o naší první zkoušce z Mateřčiny slov šířiti nechci, an P. Bohuslav Nosák nyní do Květů o tom zprávu zaslali; však myslím, že Vám nebude nepříjemno slyšeti domnění mé o národnosti naší ve Slovensku.

Pokud má zkušenosť sahá, plápolem národnosti jsou jen někteří jednotlivci nadšeni. Prošel jsem ve prázdninách nynějších Liptovskou, Turčanskou, Trenčanskou, Oravskou stolici a všudy téměř ten jistý stav národnosti a literatury jsem nalezl. Naše bídná, nevzdělaná, dolůzrazená (!) pospolitosť nezná svobodněji cílit. — Majetnější jsou buď od mladosti Maďarčinou zaslepení, buď nehrubě vzděláni; a tito buď uslyší něco Slavsku, zřídka si toho všímají. Přece se najdou, však nad bílého havrana řidčeji, někteří šlechtici, hustěji kněži Ř. katoličtí, nejhustěji Evangeličtí, kteří někdy i při skvělejších vchůzkách mužně za řeč mateřskou

a za národ bojují. Značnější podnikání ve Slovensku Vám známa budou, taková tedy mlčením pomíjím. Jen ještě něco čitanikách Českých podotknu. Ať bez okolků dím, sedláci krom modliteb a náboženských zpěvů, krom Písma Svatého a snad Bruncvíka, Genoféfy sotvy více knih Českých poznají a v těchto také valně nečtou. Mezi měšťany a zemanstvem velmi zřídka se české knihy oblibují: druhá část nečítá ani tolik jako sedláci, vzdělanější čtou německy, někteří maďarsky a někteří, však jen měšťané a nižší třídy zemané leckdy — česky. Ten jest obecní soud Bohužel! knih českých, že největší část Slováků vychována jsouc v učilištích nenárodních a po vyšším vzdělání ducha netoužíc, na knihy přísně vědecké ani nepomyslí, na básně české pro zatmělý a nadutý sloh ani pohlédnout nechce, časopisy některé jestli si nadobudne, (!) pro tú jistou příčinu si téměř vždy zohavuje a zanechává, a sotvy do některých pro mládež psaných povídek a do — kalendáře nakoukne. Znám příklady městeček a jednotlivých mužů, jenž si Světozor, Pražské Noviny, a jiné knihy české zaopatřil, ale také velmi časne zrinovali.

Z jaké příčiny? „Ga kto by sa s tou Češtinou trápiu," odpoví omrzelý Slovák, hněvaje se na mnohá nepovědomá slova, na nadmutý sloh, na cizí spojování, na neslovenské skloňování, na pl. luka, oblaka m. luky, oblaky, na sing. naše duše, naší duši, m. -a, -e, na moje duše m. moga, na pl. znamenitější podnikání, na milování nevěrné atd., na imp. patřte m. patřite, zavřte m. zavřite (Sl. to čítá za-vr-te, pa-tr-te), na smrk m. smrek (Slovák mluví smrk tabáku do nosa), na osm, sedm, dska, na některá domácí nářadí, byliny a jiné věci, které Slovák jináče nazývá, na cizí slova, jako kšaft atd. A zajisté mám-li Vám upřímnou pravdu říci, i vedle mého i vedle mnohých učených mužů domnění, jak čeští tak slovenští spisovatelé posud velmi málo věci té šetří — Věřte mi bratři! — podejte Slovákům jen několik srozumitelných jim nábožných knih, povídek, v národním duchu složených básní, podejte jim prostonárodní zábavný i poučný časopis, obsahující básně, pojednání hosp., částky zeměpisné, a dějopravy Slawské i všeob. pojednání o pověře, přírodě, však jim to podejte tak, že velmi zřídka a to s připojeným významem Slovákům nepovědomá slova, užívati periodů dlouhých se vystříhati, toho co jsem Vám výše poznamenal, na kolik z Vaší strany možné se vystříhati bude, — věřte mi bratři! že se Slovensku snažením vlastenců za krátký čas čítací obecenstvo zdesateronásobní.

Ostatně Vám posýlám skrovnou selanku pro pospolitost slovens. pro časoměru a někt. slova, ne dosti srozumitelnou a pro druh básnictví jen vzdělanějším Slovákům zanímavou z mých prací ve prázdninách učiněných, kterou jestli se Vám bude zdát, do Květů, buď jinému časopisu zašlite. Uctivě Vás prosím bratři! byjste mi v prvním listu, který již v září v Levoči očekávati budu, čím nejvíce zpráv o národnosti, o řeči, o svém stavu, přináležejícím Vám titule, o Vašich okolnostech atd. zvláště pak osobný dověrný soud o mé selance zaslati ráčili.

Odpusťtež drazí bratři! upřímnému Slovákovi, jestli nejsa povědom stavu Vašeho, upřímně Vám psal a buďtež přesvědčeni o jeho vroucí lásce k Vám a celému národu.

Mějtež se blaze!

S Bohem!

Váš přítel a ctitel

Sam. Bohodar Kroboň.

V Střelnici Liptovské, 14. srpna 1838.

Rozhledy v literatuře a umění.

Wspomnienia z życia Maryi z ks. Czartoryskich ks. Wirtemberskiej. Przez Sewerynę Duchyńską. Warszawa 1886. str. 187.

V galerii nejznamenitějších paní a dívek polských jedno z nejčestnějších míst zaujímá kněžna Marie Wirtemberská z rodu knížat Czartoryských. V literatuře i ve společnosti proslavila se netoliko tvůrčím svým duchem, ale i cituplností neobyčejné spanilosti. Jako spisovatelka prvního polského románu pojistila si trvalou památku v dějinách národního písemnictví, jako vynikající dáma společnosti razila po celý svůj život cestu snahám ušlechtilým a vzorným. Tím více bylo litovati, že do poslední doby nedostávalo se téměř nižádných pramenů ku poznání vnitřního života této znamenité paní a jakkoli ani spisek výše jmenovaný nikterak nazvati nelze vyčerpaným životopisem, přece jsme za úryvek ctěné paní Sev. Duchyńské velmi povděčni. Odkrýváť nám mnohé stránky duševního života kněžny Marie, kterouž jsme dříve znali hlavně z kritických rozborů „Malviny" (Siemieński, Chmielowski). Knížka paní Duchyńské obsahuje vedle zpráv obecně známých snůšku velezajímavých dopisů pozůstalých po kněžně, a z nich právě čerpati lze přesvědčení, kteréž přešlo také tradicionelně z předešlého pokolení na nynější.

Kněžna Marie narodila se roku 1768 a dorůstala v znamenitém ovzduší Puławského sídla knížecí rodiny Czartoryských, kdež právě toho času soustřeďoval otec její, generál Adam Czartoryski, květ polské vzdělanosti. V těchto polských Athenách, jak Puławy obecně se nazývají,*) působila na mladičkou kněžnu Marii vedle jiných výtečných osob především matka její, dáma duchaplná a spanilomyslná, kteráž vedla ji ke všemu, co krásné a vznešené. Tu probudil se v dívce i jinak bohatě nadané záhy cit, jenž sám vedl ji k činům všednosť pronikajícím. Roku 1815. vyšel ve Varšavě z nenadání první polský román: „Malwina". Nový tento plod moderního písemnictví polského způsobil v celé společnosti sensaci a sám učený Jan Śniadecki překvapen novým zjevem literarním, „odvrátil dalekohled ode hvězd a chtivým okem sledoval zvláštní tento meteor." Spisovatelkou „Malwiny", jakkoli na knížce podepsána není, byla kněna Marie Czartoryská. — Přese příznivé okolnosti, uprostřed nichž se kněžna narodila, protkán byl život její mnohým zármutkem a nejedním neštěstím. Již sňatek s knížetem Wirtemberským, vyplývající hlavně z ohledů politických, pokosil květ štěstí spanilomyslné Polky. Čím osudnější bylo však manželství, tím něžnější cit posvátné lásky vyvinul se v kněžnině srdci k rodině, lidstvu a vlasti. Skvělým toho dokladem jsou dopisy, jež psala kněžna příbuzným. V nich líčí pisatelka zajímavě netoliko současný život varšavský a částečně též pařížský, kdež kněžna trávila emigrační život, ale odkrývá mimo vůli i srdce své v plné ušlechtilosti a kráse. Dočítáme se tklivě o příkladné dobročinnosti, o společenské účinnosti, rodinné lásce a nesmírném toužení vlasteneckém. Kněžna Marie žila sice v časech, kdy frančtina zaplavovala všechnu polskou společnosť, ale v listech svých přes tu chvíli naráží vlídně a jemně na „oblibu a krásu národní řeči". Horuje pro

*) Viz „Slov. sbornik" 1883. str. 85.

polský jazyk a s potěšením oznamuje matce, že vlastenci správnosť její výslovnosti obdivují. V životních pohromách nezoufala kněžna nikdy, naopak, vždy ještě tolik jí síly zbývalo, aby jiné k snášení osudů pobádala. Heslo její bylo: „Snášejme život a jděme dále! Wear life a way!“ Roku 1815, tedy ještě v mládí svém, přeje matce k novému roku: „Drahá maminko, buď dobré naděje . . . Tolik bylo zlého, tolik utrpení a běd v letech minulých, že není ani možné, aby v příštím roce nebylo alespoň trochu lépe . . “ Ale budoucnosť zachmuřila se ještě temnějšími mraky. Kněžna přežila povstání r. 1831., sdílela osudy emigračního života . . . Roku 1854. zachvátila ji smrť v Paříži. Podotýkáme již jen, že obšírnější monografie o kněžně Marii Wirtemberské z Czartoryských chystá se u nás do tisku. Tam bude život znamenité Polky vylíčen obšírněji. *J.*

Литературный Сборникъ издаваемый Галицко-Русскою Матицею. Ред. Богданъ А. Дѣдицкій. 1886 Выпускъ I., str. 128.

Ještě loňského roku vydávala „Haličskoruská Matice“ svůj „Literarní Sborník“ čtyřikráte do roka, letos však jej počala vydávati jen půlletně. Vydaný již prvý sešit letošního ročníku řadí se důstojně ku předešlým. Nejlepší rusínští učenci jsou zastoupeni. Slovutný rusínský učenec A. S. Petruševič podává úvod ku své práci o „Slovu o pluku Igorově“. Zabývá se totiž již několik let studiemi o této epické památce staroruského básnictví a vydá ve příštím sešitě „Lit. Sb.“ opravený její text, který může spočívati jen na správných domyslech, jelikož původní a jediný rukopis hr. Musina-Puškina shořel. Sotva vyšel tento úvod, vystoupil proti Petruševičovi v čas. „Dilo“ (č. 100. a 101.) jiný učenec rusínský, totiž Om Partycký. Podezřívá tu autora ze plagiatorství z jeho spisu „Temni mistća v Slovi o polku Ig.“ (Lvov, 1883.). Partycký drží se slov Petruševičových na str. 30. „Lit. Sb.“, kde tento vyslovuje domněnku, že spisovatel „Slova o pl. Ig.“ pocházel dle vší pravděpodobnosti z haličské Rusi, a myslí si, že na stejnou domněnku (která je vyslovena ve zmíněném jeho spise „Temni mistća . . .“) prvý přišel, což mu ovšem Petruševič, odpovídaje mu v časopise „Slovo“ (č. 98., 99.—100., 101. až 102.), popírá. Oba spisovatelé polemisují tu ještě o jiné věci, jako na př. o význam a původ slova Rus', které Petruševič odvozuje od slovanského kmene ryskati, rysiti, kdežto Partycký se drží výkladu spisovatelů německých. Při tom se můžeme zmíniti také o Petruševičově výkladu slova Ljach (Lech) a souvislosti jeho se slovesem lachać (vagari). Nám se tento výklad nezdá tak přirozeným a vhodným jako výklad jiných slovanských učenců, na př. Perwolfa, který slovo Lech srovnává se slovem lěcha, lícha, líha (Lechové = tedy Polané, obyvatelé rovin, podobně jako Drevljané, obyvatelé dřev, lesů, Podolané a j.).

Za cenným článkem Petruševičovým následuje od téhož autora kratičký překlad z polštiny; jest to zpráva o době a místu objevení kamenné modly Svatovítovy v řece Zbruči r. 1848.

Velmi zajímavá jest „Řeč dra. Isidora Šaraněviče, seniora Staurop. ústavu, za příčinou 300letého jubilea lvovské Stauropigie . . .“ Pomíjíme obsah článku, jelikož již „Sl. sb“ o onom ústavě pojednal, a podotýkáme jen, že se kniha Barviňského o Staurop. a řeč Šaraněvičova krásně doplňují.

Od N Kostomarova, zemřelého loni předního historika ruského, přináší „Lit. Sb.“ pojednání o knížeti Danilu Romanoviči haličském. Článek jest vyňat ze spisu „Ruská historie v biografiích jejích hlavních činitelů“. (Petrohrad, 1873.)

Dále přináší tento sešit pokračování „Materialův ku historii haličskoruské slovesnosti“, psaných Jakubem F. Holovackým. V nynější části vypravuje autor o svých cestách po pokarpatské Rusi a v Uhrách a líčí v ní strasti, jichž zakoušel mnohdy od úřadů nebo soukromých lidí, podezřívajících ho z nekalých zámyslův.

Mimo jmenované články přináší „Lit. Sb.“ počátek „Životopisu Tomáše Poljanského, ředitele gymn. v Přemyšli, část bibliografickou a archaeologickou (pocházející z péra dra. Is. Šaraněviče), k níž jest přidáno několik obrázkův.

—dl—

Федоръ Ивановичъ Тютчевъ. Біографическій очеркъ И. С. Аксакова. Москва 1886.

V Moskvě vyšla nedávno o sobě obšírná biografická studie o Fedoru Ivanoviči Ťutčevu z péra zesnulého I. S. Aksakova. Studie tato byla prvotně uveřejněna roku 1874. v časopise „Ruskij Archiv" a jest jedna z prvních nejobsáhlejších biografií nyní poněkud pozapomenutého básníka, věrného druha M. P. Pogodina a příznivce našeho Hanky. Podati úplnou biografii F. Ťutčeva jest velmi znesnadněno, poněvadž on sám nikdy nestaral se o to, aby potomkům dostala se o něm zvěsť, ba nezanechal ani seznamu svých statí a básní, jež toliko náhodou, působením cizím dostávaly se na veřejnosť. Práce ta stížena též tím, že Ťutčev více než dvacet dvě léta ztrávil v cizině, kde mnoho podrobností o jeho životě jest nenavratně ztraceno. Hlavním pramenem jsou jenom jeho zachované spisy, jež vrhají jasné světlo na jeho bohatý duševní život. Neveliká knížka básní — praví v úvodě Aksakov — několik statí k otázkám současné historie, básně, z nichž toliko nemnohým dostala se údělem všeobecná známosť, stati, které všecky byly psány francouzsky asi před dvaceti ano i třiceti lety, tiskly se kdesi za hranicemi a toliko nedávno spolu s překladem počaly se objevovati v jednom z našich časopisův ... Hle, to je vše, co může ruská bibliografie zaznamenati do svého úplného seznamu pod rubriku: „F. I. Ťutčev nar. r. 1803., zemřel r. 1873." Jméno jeho je málo známo nejen čtoucímu, ale i vzdělanému obecenstvu a přece těmto básním ještě z počátku let padesátých přidílí se ruskou kritikou místo ne-li v řadě zároveň s básněmi Puškinovými, a totéž jméno v průběhu celého čtvrtstoletí ve všech světských a literarních kruzích Moskvy a Petrohradu ctí a slaví se, znamenajíc o sobě: myšlénku, poesii a důvtip v tom nejskvělejším spojení. Aksakov při všem tom odporu, jaký jeví se mezi dřívější popularností Ťutčeva a nynějším jeho zapomenutím, staví jej nejen do řady hlubokých myslitelův a skutečných básníkův, ale i po bok nevelikému počtu buditelův a představitelův ruské národnosti, ačkoli všecek zjev F. Ťutčeva zevnějškem připomínal spíše cizí, vyšší a nikoli ruské vzdělání. A objasniti tento záhadný zjev od samého počátku, jak se rozvíjel, jest účelem biografie Aksakovy. — F. I. Ťutčev narodil se 23. listopadu r. 1803. ve vsi Onstugu v Orlovské gubernii a pocházel z rodu náležejícího ode dávna k ruské šlechtě. Rodinné podání vypravuje, že praotec rodu toho pocházel z Italie, kde prý dosud, zvláště ve Florencii mezi kupeckými rodinami, naskýtá se příjmení Dudgi. Spisovatel, vyličiv poměry rodinné, pojednává o mládí Fedora Ivanoviče, jemuž péčí rodičův po válce s Francouzi r. 1812. vybrán byl za učitele známý překladatel Virgilových „Georgic", Tassova „Osvobozeného Jerusaléma" a j. Semen Jegorovič Rajič. Jeho přičiněním záhy Ťutčev přilnul ku klassikům. R. 1818. vstoupil na universitu v Moskvě, kde seznámil se s Pogodinem. Ukončiv universitu, vstoupil r. 1822. do státní služby a ještě téhož roku odejel s hrabětem Ostermanem Tolstým do Mnichova. O pobytu jeho za hranicemi nelze dopátrati se podrobnějších zpráv životopisných. Byl několikráte poslán za státními záležitostmi do rozličných měst evropských, navštívil též po dvakráte Rus, až teprve v r. 1844. s druhou svou manželkou a s dětmi svými ubytoval se stále v Petrohradě, odkud každoročně jezdil do Moskvy a zřídka za hranice. V Petrohradě zaujal přední místo ve společnosti, jež podržel do své smrti. Byly mu otevřeny všecky dvéře paláců a aristokratických salonův i literarních příbytků. Roku 1854. objevil se ve veřejnosti prvý soubor jeho básní a to v časopise „Sovremennik". Soubor tento vyšel později, poněkud jsa doplněn, samostatně. Od té doby počítán byl Ťutčev, abychom tak řekli, oficielně mezi ruské básníky. Dříve byly verše jeho nepovšimnuty, až dostaly se z Mnichova náhodou do ruky Puškinovi, jenž poznal v nich skutečný talent a počal je uveřejňovati v „Sovremenniku" pod názvem „Básně poslané z Německa". Po smrti Puškinově uveřejňoval je dále Pletněv, než později přestaly se objevovati vůbec. Teprve Někrasov poukázal znova na básně uveřejněné pod písmeny F. Ť., ocenil je náležitě a vyslovil přání, aby byly vydány souborně. Básníkovi Ťutčevu bylo tehdy již 46 let. Tou dobou teprve přišlo do veřejnosti úplné jméno autorovo, jehož verše nedočkaly by se snad vůbec souborného vydání, kdyby nevyskytl se jiný muž. Ivan Sergějevič Turgeněv

seznámil se s Ťutčevem, sebral pokud možná jeho verše a uveřejnil je r. 1854. souborně. Básník sám při tom neměl účastenství.

Od té doby práce jeho objevovaly se častěji ve veřejnosti a byly hledány. R. 1857. stal se Ťutčev předsedou Petrohradského komitétu zahraniční censury. V hodnosti této setrval do své smrti, jež jej zastihla v Carském Sele dne 15. července r. 1873. To jsou hlavní rysy zevnějšího života F. Ťutčeva podle líčení Aksakova, jenž doznává, že vnější život básníkův není na životopisná data bohatým. Za to duševní jeho činnost skytá badateli mnoho zajímavého a proto hlavní těžiště studie Aksakovy jest ve vylíčení duševního života Ťutčeva. Spisovatel objasňuje všecky jeho poměry jak za hranicemi tak v Rusku na základě jeho statí a básní, tak že žádná důležitější črta v jeho činnosti nezůstává neobjasněna. Nelze zde dopodrobna stopovati se spisovatelem všecky záchvěvy ušlechtilé duše básníkovy a proto poukážeme jen na některé zajímavější kapitoly biografie Aksakovy, k nimž patří líčení poměru Ťutčeva k slavjanofilům a Chomjakovu, význam jeho v ruské poesii, v níž patřil k plejadě básníků Puškinských, charakteristika jeho básní s hojnými příklady a přirovnání k ostatním básníkům, nad které vynikal nejednou zvláštností a předností, jak ve volbě myšlénky tak ve smělé formě. Pozoruhodny jsou též jeho verše k ostatním Slovanům a zvláště k našemu Hankovi jakož i za příčinou slovanského sjezdu r. 1867. Vedle básnické činnosti zasluhuje povšimnutí jeho politická prosa, kdež shrnul Ťutčev v několika statích a dopisech závažné myšlénky o Rusku a Německu, o významu revoluce. o r. 1848., o Slovanech. o římské otázce a papeži a rovněž i o jiných otázkách týkajících se tehdejší doby. Po jeho smrti nalezl se v jeho papírech nedokončený spis „Rusko a Západ“ (La Russie et l'Occident), jenž měl obsahovati 9 kapitol hlavně o poměru Ruska k římské otázce, k Italii, k jednotě Německa, k Rakousku, k Napoleonu, k revoluci a j. Z nedokončeného rukopisu je zjevno, kterak Ťutčev ovládal hojným materialem vědomostí a jasným rozhledem. Objasniv Aksakov tento nedokončený rukopis přistupuje k vylíčení dojmův, jaké učinila na Ťutčeva válka r. 1855. na základě dopisů, pojednává o důležité poznámce jeho o censuře, o osvobození sedlákův a zmíniv se o všeobecném významu Ťutčeva, probírá jeho dopisy rodinné, z nichž jeví se otcem starostlivým. Poslední okamžiky života F. Ťutčeva a jeho tichá smrť jsou závěrkem záslužného spisu. Přílohy obsahují nekrolog jeho v časopise „Journal de St. Pétersbourg“ a chronologii jeho básní. *K. Štěpánek.*

Bibliografie.

Podlěčo. Lyriska pěseň H. Zejlerja do hudźby zestajana wot K. A. Kocora. Spěwane 29. sept 1886. w Budyšinje. Budyšin 1886.

Rzętkowski St. M, „Livia Quintilla“. Dramat w 1. akcie. Warszawa 1886.

Źródła dziejowe. Tom XIV i XV-ty. Pawiński A, Polska w XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Małopolska tom III-ci i IV ty. Warszawa 1886.

Balzer Oswald dr., Geneza Tribunału koronnego. Studium z dziejów sądownictwa polskiego XVI w. Warszawa 1886.

Ruský umělec *Garin* počne vydávati „Slovník malířů ruských“. Slovník tento bude illustrován.

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: Edvard Jelínek. — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny J. Otty v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

Rejstřík

jmen, míst a věcí V. ročníku „Slovanského sborníku“.*)

*) Tam, kde v jednom článku zmínka jest o jedné a té samé osobě neb věci několikráte, odkazujeme větším dílem jen jednou. Rovněž k vůli úspoře místa nenalézají se z pravidla v rejstříku odkazy celých článků při jmenování jednotlivých národností a t. d. Tak jest na př. literatura polská, ruská atd., školy, divadla a t. p., ne pod „Polsko“, „Rusko“, „Chrvatsko“, nýbrž pod „literatura“, „školy“, „divadla“ atd. Ostatně doplňuje se rejstřík vhodně obsahem.

N.

O.

P.

OBSAH.

Strana

SLOVANSKÝ SBORNÍK

statí

z oboru národopisu, kulturní historie a dějin literarního i společenského života.

„Poznejme se!

1887.

Ročník VI.

Redaktor:

EDVARD JELÍNEK.

V PRAZE.
Tiskem a nákladem J. Otty.
1887.

Na rozloučenou.

„Poznejme se!“

zhledem k nedostatečnému účastenství, jakož i z ohledů zdravotních psaného redaktora, shodli jsme se s p. nakladatelem zastaviti tímto svazkem další vydávání „Slovanského sborníku“.

Byv roku 1880. povolán za redaktora tehdáž založeného „Slovanského sborníku“, ujal jsem se práce se vší možnou horlivostí a upřímnou zálibou. Svědomité a úspěšné vedení tohoto časopisu považoval jsem za věc cti.

Nebudu šířiti se o obtížích, spojených s redakcí takového časopisu, nebudu mluviti o překážkách, jaké bylo překonávati. Byly namnoze značné.

Maje při vydávání „Slovanského sborníku“ především čtenářstvo české na zřeteli, nemohl jsem nevšímati si stavu slavistiky v české literatuře. V té příčině neváhal jsem podjati se úmorného sestavování bibliografie české, pokud se týče národů slovanských, abych seznal jasně případné mezery neb nedostatky v jednotlivostech i celku. Ruskou část této bibliografické rukojeti přijala do sbírek svých cís. veřejná bibliotéka v Petrohradě, polskou uveřejňuje pravidelně akademie nauk v Krakově a jihoslovanskou vytisklo ve svém Glasniku Učené družstvo srbské v Bělehradě. Kdo srovná tyto mé bibliografie (v rukopise několik tisíc lístků) s obsahem všech ročníků „Slovanského sborníku“, shledá laskavě, že redakce měla věcné vodítko při vybírání látky i rozsahu příspěvků. Jen proto zmínil jsem se o těchto bibliografiích.

Chtěje zjednati si k tomu alespoň poněkud oprávněného samostatného úsudku, podnikal jsem každý rok cesty do všech zemí slovanských. Vyhledával jsem přímé styky se všemi pobratimy, přístupen jsa každému poučení a sprošťuje se v praktickém řešení mnohých otázek všech předsudkův. Sledoval jsem také bedlivě všecken ruch a život slovanských národů, nepřestávaje na theoretických formulích, ale touže proniknouti podstaty společnosti, národů. Shledal jsem, jak daleko má ideal, vydávaný za skutečnosť, ke skutečnosti, shledal jsem, čím jsou rozličné theorie a tendence vzhledem ku praktickému vývoji věcí.

Uprostřed takových snah, provázených vždy nejlepší vůlí, vycházel „Slovanský sborník“ šest let. Idealem mým nebylo dělati povyk anebo štváti jedny proti druhým; toužil jsem vždy jen klidným výkladem přispěti k objasnění různých otázek. „Poznejme se!“ znělo heslo. Osobně zaujal jsem stanovisko nejméně vděčné, neboť stál jsem, když spravedlnosť kázala, při straně slabší, neohlížeje se na různé nálady, stál jsem na straně té, jížto obhájení nebo zastání považoval jsem za povinnosť vůbec a slovanskou zvláště. Zásadami lidskosti jsem nepohrdal, proto jinak na slovanské věci pohlížeti jsem nemohl a neuměl.

Není ovšem divu, že nebyl a nechtěl jsem snad býti dobře rozuměn v některých věcech naprosto všady, nechci se o tom rozepisovati, ale tajiti nemohu, že pro osamotnělé tendenční nelaskavosti smýšlení mé nekolísalo, výhrůžkami zmásti se nedalo a vytrvalo i příště vytrvá. Sedání na dvě lavičky neb dokonce sobecká obava a vymykání se všemu, co dost málo mohlo by způsobiti nepříjemnosť — to bylo mně neznámo. Pověděl jsem, co jsem uznal za dobré, zbylo-li ještě něco, najdu si i příště místo jinde.

Přidržoval jsem se k podstatám ušlechtilé myšlénky slovanské, té, která žádnou ratolesť lipy slovanské nezkracuje, nevylučuje a neodstrkuje, ale ve ctění stejných práv lidských i národních spatřuje blaho, sílu a prospěch celého Slovanstva. Šťasten jsem byl, když uveřejniti jsem mohl článek přispívající ku slávě a chvále kteréhokoli národa slovanského, zarmucovalo mne, když ke stinným bylo potřebí poukazovati stránkám. Ale lid

slovanský, ať náležel již kterékoli ratolesti, zůstával vždy nedotknut.

Zbývá mně nyní děkovati již vřele těm, kdož jakýmkoli způsobem „Slovanskému sborníku“ laskavou přízeň projevovali.

Díky srdečné vzdávám především ctěným a milým spolupracovníkům, rozptýleným netoliko po všem prostranství nesmírného Slovanstva, ale i v cizích zemích, jmenovitě ve Francii a v Anglii. Horlivá účinnosť jejich, důvěra i snaha vidna jest ve všech ročnících těchto knih. Žel Bohu, výraz vděčnosti posýlám také k mohylám R. Pokorného, dra. Tyrše a j. v lůně vlasti, dra. Hanusze v Paříži, A. H. Kirkora v Krakově a Vlčka na březích Černého moře. Jestliže „Slovanský sborník“ nazván bude někdy užitečným literarním podnikem — jich jediných to bude zásluhou. Tím více mne proto těší, že práce uveřejňované ve „Slovanském sborníku“ nezřídka sloužily za vážný pramen pracovníkům v literaturách jinoslovanských, francouzské a německé.

Děkuji časopisectvu domácímu i zahraničnému, kteréžto s laskavou shovívavostí ráčilo posuzovati podnik náš. Dík tento vzdávám jmenovitě také slavné redakci nejstaršího organu vlastenecké vědy v Čechách, „Časopisu Musea král. Českého“, sl. redakcím velkých našich denníků politických bez rozdílu stran, jakož i časopisům moravským.

Děkuji všem přízňivcům z kruhů čtenářstva za tolikeré projevy přátelské. Národ náš nevelký projevil poměrně sice dosti pozornosti k této publikaci rázu specialního, zvláště srovnávám li rozšíření „Slovanského sborníku“ s rozšířením podobných podniků v jiných zemích slovanských, avšak ku krytí neobyčejně značného nákladu, s vydáváním „Slov. sborníku“ spojeného, bylo by třeba dvakrát tolik odběratelů, nežli „Slov. sborník“ jich měl. Po celých šest let přinášel p. nakladatel oběti velikých, na dále však nelze od jednotlivce žádati, aby sám vydržoval podnik, jemuž podobné jinde celé společnosti vydržovati musí.

Tím větší dík jsem tudíž povinen vzdáti obětavému nakladateli panu Janu Ottovi v Praze, který list náš vydával se štědrostí a vytrvalosti nevšední. „Slovanský sborník“ nebyl podni-

kem obchodním, spíše jen slovanskou libůstkou vlasteneckého nakladatele. Ostatně neváhám vyznati, že by mně za jiných poměrů nakladatelských vedení „Slovanského sborníku" vůbec bývalo nemožným. Činím tedy jen zadost přední povinnosti, skládám-li panu Ottovi dík zvláště srdečný a upřímný.

Jsem u konce doslovu.

Jest pravda, že upřímné a opravdové snažení ve věcech slovanských naráží na trpkosti a obtíže rozličné, užil jsem jich dosyta, ale přes to trvám, že žádná trpkosť a nehoda nemůže býti tak veliká, aby mohla v srdci našem utlumiti vznět ku snahám rodící vznešené vědomí slovanského pobratimství a směřující ku dobru i blahu našemu, vašemu a jejich.

Proto do posledního dechu věrni zůstaneme praporu, jejžto vztyčili křisitelé našeho nejmilejšího národa a zmírajíce nepřestaneme doufati, že Hospodin, ne-li nám, tedy potomstvu popřeje spatřiti všechny ratolesti posvátné lípy slovanské v plném květu!

Slavný tento okamžik uspíší bohdá rozvoj rozumu a lidskosti.

Bůh žehnej českému národu!

Bůh žehnej všem národům slovanským!

V Praze zlaté a slovanské dne 15. prosince 1887.

Edvard Jelínek.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. — 1887 — Číslo 1.

Koleda čili Koleda-bog.

Slovanské vánoce.

Pohled do slovanského života.

Od J. A. Voráčka.

Slivno, 1886.

Doba zimního slunovratu dne 24. prosince nazývá se posud u Bulharů Koledou a je tím důležitější, že v krátce na to připadá i počátek nového roku. Podle dosavadních výzpytův a podle některých pověr a národních obyčejův až dosud zachovaných lze souditi, že tyto svátky jsou u Slovanů prastary, zrodivše se ještě za časů pohanských. Avšak již pouhé slovo „koleda“ způsobilo slovanským filologům tolik obtíží, že až do dneška náležitě rozjasněno není. Tak jedni berouce slovo „kolo“ za základ, význam chorovodu koledě přisouditi chtěli, jiní pak rozloživše slovo na dvě části „kol jedъ“ (kolem jedoucí), nebo „koljeda“ (kruhové hody, asi tolik co franc. table d'hôtes) přiměřený tím výklad hledali. Na Rusi pak i od „klády“ (koloda) je odvozovati chtěli, opírajíce se o rozšířený obyčej, že v tu dobu ohně na vrších zapalují. Jiní nemohouce slova toho vysvětliti, ze slovančiny utekli se k etymologii cizí, tvrdíce, že slovo to pochodí od lat. Calendae. Již zesnulý Jaromír Erben vyslovil se o této etymologii, praviv, že „jak se zdá, uhodili k pravdě nejblíže ti, kteří je s latinským Calendae srovnávali; neb jakož Calendae vždy otvírají měsíc, tak i koljada stojí na prahu nového roku; a má-li jaké skutečné bytnosti ve svatyni bohů slovanských, tedy nic více a nic méně není, nežli jiným jménem zastřená Morana-Zima a ruská Semargla čili Zmrzlá“. (Slov. sborník II., str. 111.) Co se etymologie týče, nevyslovil tedy, že by lat. Calendae slovanskou Koledou byly, nýbrž že pouze srovnati se mohou. Prozatím doložím se ještě historickým citátem ze spisovatele Dějin bulharských a sice tam, kde dr. Konst. Jireček opírá se o prof. Marina Drinova a píše následovně: „Římská okkupace Dakie nezůstala bez vlivu na Slovany sídlící v sousedství a snad i v zemi samé. Drinov poukázal především na slovanské koledy, svátek pohanský, jehož název

ze slovančiny vyložiti nelze. Vyskýtá se u Slovanův skoro u všech (starosl. kolęda, bulh. koleda, srb. koleda, kolenda, rus. koljada, pol. kolęda, čes. koleda). Původ má slovo to z lat. Calendae. Trullanské koncilium (r. 691.) křesťanům zapovědělo světiti vedle latinských Vot a Brumalií i koledy (καλάνδας), totiž oběti prvního dne každého měsíce, zvláště 1. januaria". (Děj. nár. bulh., str. 58.) Avšak tento kategorický výklad nemožno přijati bez poznámky, poněvadž nelze si mysliti, že by Slované, třeba i s Římany se byli stýkali, své slavnosti a, jak později vysvitne, i svého božství samovolně neb i na cizí vyzvání se vzdali. Toto myslím, že tanulo kritickému historikovi na mysli, když na téže stránce pokračuje slovy: „Snad na nějaký svátek staroslovanský jen přenešen název januarových kalend římských. Přijetí slova toho předpokládá bezprostřední styk Slovanů s Římany, styk před rozchodem Slovanů, před jejich příchodem na poloostrov balkanský, nepochybně v Dákii. Že by věrozvěstové křesťanští koledu byli roznesli, nikdo rozumný tvrditi nebude."

Vážné tyto námitky nelze obejíti tak zhola a sice ani tak ne, jak to učinil Miklosić, tvrdě, že slovo Koleda z řečtiny do slovančiny přešlo a sice v Pannonii.

Ponechajíce obě tyto theorie prozatím v reservě, a sice: latinskou odvozující jméno Calendae od calo -are, volám, svolávám, ohlašuji, kteréhožto slova užívalo se při ohlašování římských Non a Kalend každého měsíce s pahrbku Capitolinského, jakož i řeckou theorii, opírající se o sloveso καλέω s týmž významem: poukážeme k vůli orientování se ještě na jeden citát z Erazima Vocela, [1]) který zní takto: „Z důkladného zkoumání zvěčnělého Šafaříka jde na jevo, že do V., VI. a VII. stol. spadá stěhování se rozličných kmenů slovanských, t. j. Čechů, Lužičanů, Luticů, Bodrců, Korutanů, Srbů, Chrvatů, Dalmatincův a Slovanů bulharských z původní všeslovanské vlasti mezi Baltickým a Černým mořem do nových vlastí na západě a jihu se šířících, kde každý z těchto kmenů položil základy samostatného, historického i společenského života. Majíce na zřeteli poměry zeměpisné, politické a společenské v dobách dřevnějšího středověku panující, nebudeme váhati, přisvědčiti tomu, že za oněch, ba i za pozdějších dob užšího, na vědomí společného původu se zakládajícího spojení nebylo mezi Slovany ruskými a korutanskými, mezi Polany a Srby, mezi Čechy a Slovany illyrskými a bulharskými; ba víme, že stýkání se Čechů s nejbližšími jich sousedy slovanskými více v svárlivém dotýkání se, nežli v přátelské vzájemnosti záleželo." A o něco dále čteme: „Víme ze zkušenosti vlastní, s jakými obtížemi zápasiti jest při podniknutí takovém i za našeho věku, kde písmo, tisk, věda a urychlené cestování podniknutí taková nad míru znesnadňují. Poměry ty na mysli majíce nabýváme přesvědčení, že názvy pojmů a předmětů ve všech slovanských jazycích stejně znějící a se shodující byly vznikly u Slo-

---

[1]) Č. Č. M. 1864. IV., str. 355.

vanů již dříve, nežli tito z původní slovanské vlasti částky soukmenovců na východ a k jihu vyslali, aby co nová odvětví slovanská tam se usadili.“ S úsudkem tímto shoduje se podnes i srovnávající filologie slovanská, činíc ovšem výjimku se slovy za historické doby i s kulturou cizí přinesenými. To však nemůže platiti nikterak o obřadech církevních a státních, které takřka z duše toho neb onoho národu vyprýštily a sice v té době, kdy majoristický nátlak z historie vyčísti nelze. Teprve v době, kdy mírnými i terroristickými cestami cizí hegemonie v boji ustárlých národů, počala se šířiti, ať již z dynastických, nebo z kulturních důvodů, i na národy méně snad civilisované, jedině tenkráte ustoupil slabší národ cizímu násilí a počal se přizpůsobovati, po většině s přinucením, dominujícím snahám a reformám. Takovým způsobem nabyl zejména latinský a řecký jazyk u sousedních i vzdálenějších národů takové půdy, jaká se až do dneška při náboženských obřadech vyskytuje a sice na západě je to latina a na východě řečtina.

Přibereme-li k tomu současně i katolické náboženství, které zároveň s jazykem k Slovanům šlo, nepodivíme se nikterak, že domácí obřady a náboženství poznenáhla cizím se přizpůsobovaly a to tím více, čím doléhavěji zápovědi vyšších představených lid k tomu donucovaly. O zápovědi trullánského koncilu zmínka již učiněna.

Jakým způsobem obraceli se na víru srbští Slované, o tom podnes svědectví nám podává Zákonník cáře Štěpána Dušana, z něhož příkladem budiž následující výňatek: „И аще обрѣщеть се полувѣрець вьзмь христїанску, аще вьсхощеть, да крьстить се вь христїанство, аще ли некрьститъ се, да му се вьзметь жена и дѣтьца, и да дасть имь дѣль оть вьсего имѣнїа, а онь да отженеть се“ (čl. 8). „И кто се обрѣте еретигь живѣ сь христїаны, да се жежеть по образу, и прожененьть се. Кто ли га начнеть, и ть да жежеть се“ (čl 9.). „И люди, кое сь вльховствомь изьмають из гробовъ, та ихь сьжижуть, този село да платить вражду, кое този учинить, и аще будеть попь на то прищль, да му се вьзметь поповство“ (čl. 20.). „И кто прода христїанина вь иновѣрну бѣру, да му се рука отсѣче, и езыкь отрѣже [čl. 21.].[1])

Příkré tyto zákony slovanského cáře, nad něž zajisté jinde krutších bylo, utvrzují nás v poznání, že staroslovanské náboženství i se svými bohy a bůžky, obětmi a slavnostmi vůčihledě zanikati a dokonávati musilo, tak že ku podivu takřka, že až do dneška zachovaly se, ovšem pouhé jen stíny ze svatyně bohů slovanských, z nichž celý Pantheon kousek po kousku zbudovati, mnozí ještě truditi se budou.

Jiná však jest ještě obtíž, která brání slovanskému mythologovi rozhodovati na určito o zachovaných tradicích pohanských Slovanů, a sice to, že báje, pověry, zkazky, přísloví i jednotlivá jména slovanských božství jsou pomíseny a přizpůsobeny duchu a legendám křesťanským. Několik příkladů toho druhu vyčetl jsem

[1]) K. Šafařík: Památky, str. 30.—31.

již na jiném místě, poukázav zejména k maloruským písním, které pod vlivem pohanství, jehož dlouho zapomenouti se nemohlo, znají pro každý den jméno zvláštního svatého a světice s pohanskou gloriolou. Totéž vysvítá i z Makedonské legendy o dělení práce [úřadů][3]) mezi čtyři anděly, jichž národní jména jsou: „starъ světi Ilia“, „starъ světi Nikola“, „světi Jovan“ a „světi Peterъ“.

„Svatému Iliju (Eliáši) co mu připadlo?
Připadly mu letní bleskové,
aby měl je, aby jimi vládl,
křesťané by před ním strachy měli.
Světci Nikolovi, co mu připadlo?
Připadly mu vody a též brody,
připadly mu koráby na moři.
Svatému Jovanu, co mu připadlo?
Připadly mu kříže i ikony,
připadlo mu kumstvo, pobratimstvo,
a kdo pomoc toho světce hledá
třeba, aby v silný oheň stoupnul.
Svatému Petru, co mu připadlo?
Připadly mu od ráje klíčové,
aby otevřít i zavřít mohl“ atd.

(Mil., str. 27.) (Pokračování.)

Několik slov o jazyku litevském a jeho literatuře.

Napsal dr. Jan Hanusz.

Uplynulo 500 let od toho času, kdy litevský kníže Jagiełło přijel do Krakova, aby z rukou arcibiskupa Bodzanty přijal křest a z rukou národa dva jeho nejdražší klenoty: mladistvou královnu Hedviku a s ní korunu polskou. Důstojní manželé královští nesou světlo pravé víry na Litvu, a tím způsobem poslední národ pohanský v Evropě je získán křesťanstvu a civilisaci. Život pohanské dotud Litvy od toho času se úplně přetvořuje: neboť s věrou a civilisací mění se zároveň i zvyky a mravy, ano i jazyk — zvláště ve třídách vzdělaných. Jediné litevská ves, jež byla světlu civilisace méně přístupna nežli světlu víry, zachovala podnes ještě prastarý jazyk otců svých a s ním i některé zvyky a mravy svých předků pohanských. Touto podnes ještě žijící a nejstarožitnější památkou litevskou, jazykem, jenž posud v sobě kryje prastaré plody ducha litevského, chceme zde alespoň na chvíli zaměstnati ctěné čtenáře.

Jazyk litevský náleží rovněž jako jazyky slovanské k veliké rodině indoevropské. Rodinu tuto tvoří, jak již všeobecně známo, tyto skupiny jazykové: 1. indo-iranská čili arijská, 2. armenská, 3. litevsko-slovanská, 4. germanská, 5. keltická, 6. italsko-romanská, 7. řecká, 8. albanská. Všecky tyto skupiny jsou stejnorodé, vlastní sestry, kteréž nám více neb méně důkladně zacho-

---

[3]) V originale stojí staroslovanské „blago“ = jmění, zboží; zde však smysl vyžaduje jinou volbu slova.

valy rysy svého společného otce, jímžto byl prvotný jazyk indoevropský. Sester těchto však — jako jich otce — neznáme; nám je známo jen jejich četné potomstvo v jazycích, kteréž před námi vystupují v časech historických. A tak z jazyka českého, polského, staroslovanského a t. d. jen se domýšlíme, jaký byl jazyk praslovanský; podobným způsobem tvoříme si obraz též jiných předhistorických jazykův indoevropských, a konečně z podobnosti jich soudíme o znění a formách prajazyka indoevropského.

Jak již z toho rozdělení patrno, jest litevský jazyk indoevropský, a přec není jazykem slovanským. S jazykem lotyšským a pruským tvoří skupinu par excellence „litevskou", kteráž jen tím se liší od jiných indoevropských skupin jazykových, že jest poněkud bližší skupině slovanské nežli skupina germanská, řecká, indická a j. — jak to již předvídal otec grammatiků slovanských, náš veliký Dobrovský. Pochází to odtud, když národové indoevropští se rozdělili na různé skupiny, že předkové Slovanův a Litvanů žili ještě nějaký čas pospolu, mluvíce jediným, jakýmsi litevsko slovanským jazykem. Jaký byl tento jazyk, toho se můžeme jen domýšleti ze přirovnání jazyků slovanských k litevským, máme-li při tom také na zřeteli jiné jazyky indoevropské. Tímto způsobem snažili jsme se před nedávnem objasniti jisté množství zvukův a forem litevsko-slovanských.[1]) Z tohoto jazyka pak rozvinul se později jakýsi jazyk pra-slovanský a pra-litevský, a z těch pak teprv rozmanité jazyky slovanské a litevské, kteréžto nyní známe. Z toho vysvítá, že kmenům slovanským nejbližší jsou kmeny litevské, potom kmeny germanské, keltické, italské, řecké, armenské, iranské a indické — Uhři však, Turci, Čudové Číňané, Arabové, Židé a j. v. nenáležejí vůbec k našemu kmenu indoevropskému.

Litevská skupina obsahuje, jak řečeno, tři hlavní jazyky: litevský vlastní, lotyšský a pruský. Jazykem pruským mluvili staří Prušané, zvláště na pobřeží mezi Vislou a Němnem, ještě přede 200 lety. Od tohoto času již nikdo nemluví tím jazykem; jediné pak jeho stopy zůstaly nám ve třech katechismech ze XVI. věku a ve skrovném slovníku německo-pruském z počátku XV. století. První dva katechismy pocházejí z r. 1545., třetí však, luteránské encheiridion, z r. 1561. Památky tyto nově vydal Nesselmann;[2]) dříve již psal o nich Vater[3]) a po něm slavný Polák Sam. B. Linde.[4]) Představujíť pak staropruské nářečí Samlandu, kdežto slovník německo-pruský, psaný v Marienburku a obsahující jen 802 slova a to skoro jen substantiva, jest představitelem jazyka

[1]) O dobie litewsko-słowiańskiej w stosunku do prajęzyka indoeuropejskiego, napisał dr Jan Hanusz. W Krakowie. 1885.

[2]) Die Sprache der alten Preussen an ihren Ueberresten erläutert von Dr. G. H. F. Nesselmann. Berlin 1845

[3]) Die Sprache der alten Preussen, von Johann Sev. Vater. Braunschweig. 1821.

[4]) O języku dawnych Prusaków, przez Sam. Bog Lindego, w Warszawie. 1822.

pomezaňského. Vydal jej též Nesselmann[5]) a grammaticky jej vzdělal Pauli.[6]) Z písemných těchto památek možná nabyti jen slabého pojmu o jazyku pruském; psali je totiž švabachem Němci, kteříž, jak se zdá, neznali vůbec jazyka pruského, tedy nepochybně jen dle sluchu podle diktatu starých Prušanů. Pokud tudíž souditi lze z těchto textův, obsahoval pruský jazyk formy ještě starožitnější nežli vlastní jazyk litevský, ačkoli co do zvuků byl, jak se zdá, bližší kdysi jazyku lotyšskému, jenž ve příčině této má mnohem méně známek starožitných. Jiných stop zaniklého již jazyka pruského třeba hledati ve jménech osob a míst. Nesselmann[7]) jich sebral značné množství, ale této práce jeho třeba užívati velmi opatrně. Skoro úplně bez ceny jest podobná práce Piersonova.[8])

Jazykem lotyšským mluví podnes ještě více než million lidí, přebývajících skoro v celých Kuronech, v jižní části Livonska (t. zv. Inflanty pols.), v jihozápadní části gubernie vitebské a ve Prusku při zálivu kuronském. Lotyši sami se nazývají Latvīši anebo Latvi, obyvatelé při zálivu kuronském však Kúri. Nářečí jejich se dělí na horno-lotyšská, zaujímající východ a jihovýchod, a dolno-lotyšská, mezi nimiž vynikají na severozápadě nářečí tāmijská (Tāmeniki). Zbytek nářečí dolnolotyšských, jimiž mluví největší část obyvatelstva lotyšského, vydal též obecný lotyšský jazyk spisovný. Nejstarší památkou toho jazyka jest „Otčenáš“ Šimona Grunana[9]) z počátku XVI. věku, pak luteranský katechism[10]) z r. 1586. Slovníky a grammatiky jazyka tohoto máme již v prvé polovici XVII. věku,[11]) nyní jest nejlepší grammatika Bielensteinova[12]) a nejlepší slovník Ullmannův.[13]) Nářečí horno-lotyšské a vztažně livonské má co do stránky fonetické známky poněkud starožitnější nežli jiná nářečí lotyšská, proto je dokonce pokládáno za jisté nářečí přechodné z litevského jazyka do lotyšského. Ale jak dokazuje Bezzenberger,[14]) je to nářečí skutečně lotyšské, na něž jen litevský jazyk měl vliv nemalý. Nářečí livonské bylo v polovici

[5]) Ein deutsch-preussisches Vocabularium aus dem Anfange des XV. Jahrhunderts. Nach einer Elbinger Handschrift mit Erläuterungen herausg. v. G. H. F. Nesselmann. Königsberg. 1868

[6]) Preussische Studien (Kuhn, Beitr. zur vergl. Sprchfrsch. VI. 411 n. VII. 155 n).

[7]) Thesaurus linguae prussicae, von G. H F. Nesselmann. Berlin. 1873.

[8]) Altpreussischer Wörterschatz, von W. Pierson. Berlin. 1875.

[9]) Litauische und lettische Drucke des XVI. Jahrhunderts, herausg. von Ad. Bezzenberger. Heft 2. str. 45.—57. Grunau jej nesprávně podává jako „pruský“ Otčenáš.

[10]) Ibidem str. 1.—30., poprvé tisknutý „zu Königsperg. Anno 1586“.

[11]) Georg Mancelius: Lettus, Phraseologia lettica. Riga 1638. J. G. Rehehausen, Manuductio ad linguam letticam atd. Riga. 1644.

[12]) Die lettische Sprache nach ihren Lauten und Formen erklärend und vergleichend dargestellt von A Bielenstein. 2. Theile Berlin. 1863.—4

[13]) Lettisches Wörterbuch von Bischof Dr. C. Chr. Ullmann. I. II Riga 1872. 1880. (Srv. též Słownik polsko-łacińsko-łotewski, napisany przez X. Jana Kurmina. Wilno. 1858.)

[14]) Lettische Dialektstudien, von Ad. Bezzenberger. Göttingen. 1885.

XVIII. věku Jesuity povýšeno na hodnosť jazyka spisovného, nyní však od roku 1870. v Livonsku tak jako na Litvě není dovoleno uveřejňovati něco písmem latinským. Na jiných prostranstvích lotyšských, kde nářečí dolno-lotyšská vydala jazyk spisovný, užívají dotud převahou švabachu, tisknouc jím dosti značné množství knih. Jsou tam národní školy lotyšské, a ve středních školách převahou německých vyučuje se také jazyku lotyšskému, tak že lotyšská literatura může tam dosti pěkně se rozvíjeti. Z národní literatury zasluhují zvláště zmínky Sbírky Sprogisovy[15] a lotyšské společnosti literarní.[16] Ostatně mají Lotyši své příruční knihy rozmanitých odvětví vědy a nyní vydávají několik časopisů. Celý jich literarní ruch se soustřeďuje hlavně v Rize, kde vychází jeden list denní, „Baltijas vestenesis“ (Posel baltický) a sedm týdenníků, zejména: Majas vēsis (Domácí host), Balss (Hlas), a Tevija (Vlasť), list politicko-literarní, Arajs (Oráč) a Baltijas zemkůpis (Baltický vesničan), listy politicko-rolnické, Evangelists, týdenník církevní, a Rûta (Poklad), časopis illustrovaný, literarně-vědecký. Kromě toho vychází v Mitavě týdenník Latvēšn avizes (Lotyšské Noviny), snad nejstarší list lotyšský. v Lēpoje Latvētis (Lotyš), rovněž týdenník politicko-literarní a theologický, a v Moskvě měsíčník Austrums (Východ). Jistého času vycházely také Petrohradské Noviny (Peterburgas avizes), leč roku 1864. bylo zastaveno jich vydávání. Spisovatelé lotyšští, shromáždivše se přede dvěma lety v Rize, usnesli se nahraditi švabach písmem latinským, což také znenáhla se zavádí.

Vlastní jazyk lotyšský, o nějž nám tu hlavně běží, žije posud v ústech asi dvou millionů lidí na Litvě a Žmudi, jakož i v severní části Pruska východního. Celé prostranství jazyka litevského jest ve hranicích jdoucích těmito body: Połąga — Banske — Druja — Vilno — Jesziszki — Przełom — Przerośl — Goldapp — Darkehmen — záliv kurský. Ale města na tomto prostranství jsou většinou polská. tak že skoro jen ve vsích mluví lid litevsky. Na pruské Litvě jsou města převahou německá, všeho obyvatelstva pak, mluvícího zde litevsky, jest jen asi 150.000; zbytek ze dvou millionů připadá na polskou Litvu a Žmuď. Litva nazývá se litevsky Lëtuvà, Litvan Lëtùvininkas a litevský jazyk lëtuviškoji kalbà. Obyvatel dolní Litvy slove Żemaítis (žémas = nízký), a odtud tato část Litvy nazývá se Žmudí. Z nářečí litevských a žmuďských nejvíce od jiných se liší nářečí Kłajpedy (Němen, Memel) a okolí. kde skupiny hlásek *tj*, *dj* nepřecházejí v *cz*, *dž*, jako v jiných nářečích. na příklad jáutis (vůl), żodis (slovo), genit. jáutjô, żódjô. v jiných nářečích však jáuczô, żódżô. Vůbec pak třeba podotknouti, že nářečí litevská nejsou ještě náležitě prozkoumána, proto také není posud určitě známo, co třeba vzíti za základ jich rozdělení. Nářečí

[15]) Памятники латышскаго народнаго творчества собраны и изданы Иваномъ Спрогисомъ Вильна. 1868.

[16]) Lettische Volkslieder gesammelt und herausgegeben von der Lett.-liter.-Gesellschaft. Leipzig. 1875.

Kłajpedy nazývá se teď obyčejně dolno-litevským. V tomto nářečí psána jest nejstarší nám známá památka jazyka litevského, zejména katechism z roku 1547.[17]) Bývá sice zmínka o starším ještě textu litevském: Kelióne dusziôs in anan gyveniman (Cesta duše na onen svět) z r. 1533., ale posud ho neznáme určitěji. Spisovatelem nejstaršího katechismu litevského jest Mosvidius (vlastně Mažvyds, krátkozraký), probošt a archidiakon ragnický. Po krátké latinské předmluvě přicház: úvodní verš, jakož i krátký návod ku čtení a psaní. Celá druhá část katechismu jest rýmovaná; shledáváme tu mimo jiné: Schwenta dwase, musump ateik (Veni Creator Spiritus), Thiewe musu dąngnięsis (Otčenáš) ve 16ti slokách čtyřřádkových, žalm 102. a 50., Giesme ape berneli Jesu (píseň o děťátku Ježíšovi) atd.

Druhým nejstarším textem litevským jest Forma chrikstima (křestní formulář) z r. 1559.[18]) na konci s rýmovanou písní. Jazyk této památky poněkud se liší od jazyka v katechismu. Pak jest překlad luteranského „Encheiridonu, Catechismas mažas" (malý katechism), jako i „Euangelias bei Epistolas" s „historií o umučení a smrti pána našeho Ježíše Krista" (Historia apie Muka ir Smerti pona musu Jesaus Christaus), vydané ve Královci (Karalauczni) r. 1579.[19]) Spisovatelem těchto překladů byl Baltramiejus Willent, litev. kazatel ve Královci; po jeho smrti (r. 1587.) je vydal na novo Lazarus Sengstock r. 1612. — Nato Bretkenova Postila z roku 1591.[20]), Postilla Vilenská z r. 1600., Žaltář z r. 1625., Szyrwidovy Punktay sakimu (Punkty kázání) z r. 1629.[21]) a téhož Dictionarium trium linguarum, slovník polsko-latinsko-litevský, v několika vydáních z r. 1629., 1631., 1642., 1677., 1713., 1718. Ze všech těchto, jakož i z některých jiných starších textů litevských grammaticky již těžil Bezzenberger[22]) a částečně i Geitler.[23]) Ze starších textů litevských uvedeme ještě modlitební knihu (Kniga nobažnistes) z r. 1653. a Chylińského bibli, vydanou v Londýně r. 1660.

Aby měli čtenáři pojem o jazycích litevských, jak se nám jeví v textech nejstarších, podáme zde Otčenáš ze tří nejstarších katechismů kmene litevského:

---

[17]) Litauische und lettische Drucke des 16. Jahrhunderts, herausg. von Ad. Bezzenberger, 1. Heft. Göttingen. 1874. — Geitler L., Litauische Studien. Prag. 1875.

[18]) Litauische und lett. Drucke des 16. Jahrh., herausgeg. v. A. Bezzenberger, 2. Heft. str. 31.—43. Göttingen. 1875.

[19]) Ibidem, 3. Heft, herausgeg. von Fritz Bechtel. Göttingen. 1882.

[20]) L. Geitler, Bretkunova Litavska Postilla iz godine 1591. (Rad jugosl. akad. XL. 116—129.)

[21]) Litauische und lett. Drucke des 16. Jahrhd., 4. Heft, herausg. von Rich. Garbe. Göttingen. 1885.

[22]) Beiträge zur Geschichte der lit Sprache auf Grund lit. Texte des XVI. und XVII. Jahrhd. Göttingen 1877.

[23]) Beiträge zur litauischen Dialectologie. Wien. 1884.

Pruský (1545.):

Thawe nuson kas thu asse an dangon. Swintints wirst twais emmens. Per geis twais laeims. Twais quaits audasseisin na semmey key an dangon. Nusan deininan geittin dais numons schin deinan. Bha atwerpeis noumans nuson auschantins, kay mas atwerpimay nuson auschautnikamans. Bha ny wedais mans en perbandan. Sclait isrankeis mans assa wargan. Amen.

Litevský (1547.):

Tewe musu kuris essi dągusu. Schwęskiese wardas tawa. Ateik karaliste tawa. Buki tawa walia, kaip dągni, taip ir ſzemeie Dona musu wyssudiena dodi mumus nu. Iratleid mumus musu kaltibes, kaip mes atleidem musu kaltimus. Newed mus ingi pagundima. Bet gielbek mus nogi wysa pikta. Amen.

Lotyšský (1586.):

Muuſse thews exkan tho debbes; ſweetyttz thope tows waerdtcz; enakas mums touwe walsſtibe, tows praetcz noteke, ka exkan debbes, tha arridtczan wuerſſon ſemmes; muſze doniſke mayse dode mums ſchoden; vnde pammet mums muſſe parrade, ka mehs pammetam mussimas paradenekims; vnde nhe wedde mums exkan kaerdenaſchenne, beth atpesty mums no to loune. Amen.

Nepříliš jinak zní nynější Otčenáš Litvanův a Lotyšů; potomci starých Prusů však již po dvě století se modlí Otčenáš jen německy.

Litevská literatura psaná jest velmi nepatrna a má cenu skoro jen pro historii jazyka. Na pruské Litvě stalo se hornolitevské nářečí ve překladě bible[24]) jazykem spisovným, jímžto se píší knížečky a časopisy pro lid. Tímto jazykem také psal své poesie posud největší básník litevský, Christian Dûneláitis (1714.—1780). Narodil se ve vsi Lasdinelen (kraj Gąbińský), studoval ve Královci, a od r. 1743. až do smrti byl pastorem v Tolminkemen, kde míval kázání litevská a německá. Žije tiše a klidně zabýval se ve prázdných chvílích zahradnictvím, jakož i hudbou a poesií, skládaje veršíky litevské. Zůstalo nám po něm šest bajek zvířecích a větší poetický plod, opěvající na způsob Thomsonových „Seasons" čtvero ročních počasí (Metas) s úvodem nadepsaným: Prìčkaus pàsaka apė lëtùvišką svótbą (Vypravování Fricovo o litevské svatbě). Názvy jeho bajek jsou na př. Lápës ir gàndro česnis (Hody lišky a čápa), Szû didgàlvis (Pes velikohlavý), Vílks próvininks (Vlk právníkem), Aužûls gyrpelnýs (Chlubný dub) atd. Všecky tyto plody jsou psány hexametrem podle přízvuku. Nejprve je vydal částečně Rhesa (1818.), potom úplně Schleicher,[25]) a konečně Nesselmann.[26]) Donaleitis také snad složil mnoho kostelních písní a veršíkův obsahu náboženského, leč z těch se nám nic nezachovalo.

Více spisovatelů bylo na Litvě polské, ale ti nebyli s to, aby utvořili nějaký společný jazyk spisovný. Skoro každý z nich psal jiným nářečím: nyní však již nepíši žádným, ježto latinky

[24]) Bybelës, tai esti wissas szw. Rasztas seno ir naujo testamento atd. Berlín. 1865. — Naujasis Testamentas, perweizdétas ir pertaisytas Fr. Kurszaczio. Halle. 1865.

[25]) Christian Donaleitis, Litauische Dichtungen. Erste vollständige Ausgabe mit Glossar von A Schleicher. St. Petersburg. 1865.

[26]) Christian Donalitius, Litauische Dichtungen mit metrischer Übersetzung herausgeg. von Nesselmann. Königsberg, 1869.

jim užívati není dovoleno a graždankou psáti nechtějí. K litevským spisovatelům nejznámějším náležejí zde Dowkont, Iwiński a Wołonczewski, kteřížto psali jednak lehčí povídky pro lid, jednak důležitější spisy historické a přírodozpytné. Okolo nich je skupeno mnoho jmen jiných; tak na př. Strazdelis (Drozdowski) a Poszka (Paszkiewicz) psali poesie, Gužutis a Radžunas povídky, Lipsztas, Kurszaitis a jiní věci týkající se přírody Značná část literatury této jest přeložena z polštiny. Tak na př. Jucewicz vydal r. 1837. „Vyňatky z novějších básníků polských, přeložené do litevštiny", mezi nimiž shledáváme nejkrásnější litevské ballady Mickiewiczovy: Trzech Budrysów, Świtezianka atd.

Známou báseň Kraszewského „Witolorauda" přeložil pak do litevštiny Lietuwis (Poznaň, 1881.), Szyrwidovy „Punktay sakimu" (vz. výše) na novo vydal Montwid (Vilno 1845.). Slabikáře a grammatiky litevské psali zde Dowkont, Juszkiewicz, Juzumovicz, Kossakowski, Niezabitowski, Olechnowicz, a mnozí z nich pozůstavili po sobě také litevské slovníky většinou v rukopisech. Slovník Juszkiewiczův právě se tiskne v Petrohradě, v rukopisech jsou snad ještě slovníky: Mieżutowiczův, Iwińského, Paszkiewiczův, Staniewiczův, Brodowského, Niezabitowského, Milewského a j. Někteří z nich sbírali ostatně také národní písně. Mezi mladšími spisovateli litevskými velmi čestně vyniká Ant. Baranowski, nynější biskup kovenský. Znaje výborně různá nářečí litevská, píše již ode dávna vědeckou jich grammatiku, snaže se utvořiti jistý jazyk spisovný na základě svého mateřského nářečí, jímžto mluví lid v Onikštách (Anýkščei). Onť spisovatelem básně Anŷkszczũ szilẽlys (pustina Onikšt), napsané již r. 1859. a uveřejněné již L. Geitlerem (Litauische Studien, Prag, 1875.), kterouž nyní znovu vydal[27]) ve formě trochu rozšířené, a to dvojím pravopisem: přesně dialektickým a novo-spisovným. Co však pomůže nový pravopis, když na Litvě užívati ho není dovoleno!

(Dokončení.)

Jest Macedonie srbská či bulharská?

Studie B. Popelky.

Od nekrvavé revoluce plovdivské, jíž Východní Rumelie tak zvaná, vlastně jižní Bulharsko, prohlášena za sjednocenou s knížetstvím, s Bulharskem severním, zraky celé Evropy stále jsou obráceny na poloostrov Balkánský, kde, abychom užili běžné frase, událosť stíhá událosť. Každý pak, kdo si událostí těchto a byť jen povrchně všímá, jest zajisté pevně o tom přesvědčen, že nynější stav věcí na Balkáně nepotrvá dlouho a že se asi brzy do-

---

[27]) Ostlitauische Texte, herausgeg. v. Ant. Baranowski u. Hugo Weber. 1. Heft. Weimar, 1882.

žijeme podobného krvavého, na sta tisíc životů lidských pohltivšího boje, jako byl boj, který skončen byl mírem sanstefanským.

Turecko v Evropě už dohrává svou úlohu. Živoří-li dosud, nebylo-li dosud smeteno s povrchu Evropy, téže Evropy, která se ještě přede dvěma věky v základech svých chvěla před krvorudou září tureckého půlměsíce, jestliže panství musulmanské dosud nebylo zatlačeno zpět do končin těch, kde vzalo počátek, do Asie, stalo se to jenom proto, že mocnosti evropské nemohou se dohodnouti, jak se rozděliti o evropské a dílem snad i asijské a africké dědictví Mohamedovo. Nebýti toho, že by došlo k válce evropské, otázka východní byla, aspoň pokud se Balkánu týká, v podstatě své již rozřešena. Takto jsou velmoci evropské nuceny řešiti ji po částech.

Zatím však, co mocnosti evropské uvažují, jak by lze bylo nejsnáze roztíti ten uzel gordický, v nějž spleteny jsou požadavky a zájmy jejich na Balkáně, zatím co přemýšlejí, kdo stane se pánem v Cařihradě a čím bude musit vykoupiti panství toto, přičiňují se národové balkánští sami o to, aby se stali samostatnými, nezávislými pány v zemích, ve kterých obývají a které jim před pěti věky Turci odňali. A v této snaze hlavních národů balkánských, Srbů, Bulharů, Řeků a Albanců, spočívá nové nebezpečí zhoubné války, poněvadž každý z nich činí nároky na země, které dosud úpějí pod jařmem tureckým.

Takovou zemí jest především Macedonie, ta krásná země růží, ta úrodná část poloostrova Balkánského, z jejíhož hlavního města, ze Soluně, zasvitlo národům slovanským světlo vzdělanosti křesťanské a tedy evropské. Práv k zemi této se domáhají Řekové, ji sobí si Bulhaři a ji za dědictví po svých slavných Nemaničích prohlašují Srbové.

Pokud a zdali mají k Macedonii právo Řekové, zakládají-li právo své k ní na lakotě a hrabivosti předstírajíce, že v Macedonii bydlí tolik a tolik tisíc Hellenů, či snad dokonce i na historii, t. j. na tom, že část vlastního Řecka byla druhdy od Macedoňanů podmaněna, o této otázce nemíníme se šířiti jsouce přesvědčeni, až dojde k okamžiku, kdy se bude rozhodovati, komu země tato náležeti má, že Řekové budou s bezpodstatnými požadavky svými odmítnuti a odkázáni v příznivém případě na zemi ležící jižně od Kosturu a na Epir. Tím více však sluší všímati sobě požadavků, jež vzhledem k Macedonii činí Bulhaři a Srbové, dovozujíce jedni, že země tato jest bulharskou, druzí, že srbskou. Spor o to se vede netoliko v časopisectvu srbském a bulharském, při čemž doložiti dlužno, že zvláště srbské časopisectvo v té věci vynikalo před válkou urputností a příkrou neomaleností, nýbrž zavlečen i na tábory, aby lid se o tom vyslovil, komu země Macedonská patří. [1])

[1]) Byly doby, kdy netoliko Řekové, Srbové a dílem i Bulhaři pomýšleli na obnovení bývalých říší (Řekové byzantské, Srbové Dušanovy), nýbrž i Rumuni blouznice a píšíce o millionech svých soukmenovců za Dunajem a za Balkánem, o nichž nikdo jiný nevěděl. Srovn článek Jirečkův „Knížectví bulharské“ v Osvětě, 1878.

Neobyčejně čilým byl „macedonský“ tento ruch před válkou srbskobulharskou, jmenovitě v zimě r. 1884.—85. Ruch tento vyšel od Bulharů, kteří majíce na zřeteli útrapy a útisky, jichž zvláště v tu dobu zakoušeti bylo křesťanskému obyvatelstvu macedonskému, chtěli před světem ukázati, že Macedonie je země bulharská a žádali, by útiskům křesťanů macedonských byl učiněn konec přivtělením Macedonie k Bulharsku, jemuž byla mírem sanstefanským přiřknuta. Ruch tento způsobil v Srbsku nemalé rozčilení a nevoli, noviny srbské bouřily protestujíce proti „zrádnému, padoušskému“ počínání takovému. Aby pak protesty takové měly do sebe více váhy, svolávány na různých místech tábory lidu macedonského, pokud je usedlým v Srbsku, předkládány jim resoluce a mluveny na nich o Bulharech řeči, jakých bychom od intelligentních Srbů — a ti měli výhradně slovo — nikdy nebyli očekávali. Dávali tak na jevo svou „lásku“ k bratrskému, zpod jařma tureckého teprv nedávno vyproštěnému národu!

Jeden takový tábor lidu uspořádán byl 24. února (st. st.) 1885. v Bělehradě, a jak vypravují srbské prameny,[2]) účastnilo prý se ho kolem 5000 osob. Despot Bačović jej zahájil a měl také hned řeč o právech národa srbského k Macedonii. Připomněl, že v krajích macedonských, jmenovitě prý v nahijích (okresích) krivopalanské, štipské, veleské, kočanské, kratovské, strumické, tikveššké, prilipské, bitoljské, ochridské, lerinské, kičevské, gostivorské, tetovské, debarské — která přináleží k Albanii — kumanovské a skopejlské, které připadají k Starému Srbsku tak zvanému, většinou žijí Slované, o nichž (prý) možno s čistým svědomím říci, že jsou národnosti srbské. Pan Bačović domníval se tak dobře tvrditi jednak na základě jazyka, jednak vzhledem k národním písním a obyčejům a konečně na základě společných minulých dějin.

O jazyku v nahijích právě uvedených pan Bačović prohlásil se vší určitostí, že je srbský. V nahijích veleské na př. a prilipské, které leží prostřed srbské (sic) Macedonie, lidé prý se na potkání pozdravují vzájemně slovy: „Pomozi Bog“ — pomáhej Bůh. Bulhar však neříká Pomozi Bog, nýbrž Pomagal ti Bog, z čehož — dle p. Bačoviće — jde na jevo, že ten, kdo říká Pomozi, není Bulhar nýbrž Srb. Za další jazykové doklady p. Bačović uvedl verbalná adjektiva tvaru „pevajući“ (zpívající), „igrajeći“ (hrající), „trčajeći“ (utíkající) a j. slova, kde se vyskytuje buď hláska ћ (= ć) nebo ђ (= dj naše z) na př. kyћa (dům), meђa (meze) atd. Tvarů podobných bulharština nezná a Bulhar nemaje ani hlásek podobných v jazyku svém vyslovuje slova uvedeným podobná po svém způsobu, t. j. místo pevajući říká pevaješti, místo igrajeći igraješti, místo kuća (dům) kъšta, m. medja (meze) mežda atd. Rozdíl mezi tvary „pevajući“ a „pevaješti“ p. Bačović nazval škaredým („grdna razlika“) a dodal, že jest pádným dokladem pro prav-

---

[2]) Јавни зборови Србомаћедонаца и Старосрба о бугарским тежњама на Маћедонију“. V Bělehradě, 1885.

divosť tvrzení těch, kdož Macedonii pokládají za zemi srbskou, poněvadž řeč, jakou mluví lid v končinách těch, je nářečím srbským.

Pravdivosť tohoto tvrzení dokazují prý také národní obyčeje v Macedonii běžné, jako na př. „sláva“ tak zvaná čili „krsno ime“, obyčej to, jímž prý se Srbové liší ode všech slovanských národů.[3] „Žádný jiný — pravil p. Bačovič — ani bulharský národ nemá „slávy“, poněvadž je to jediné a výhradně obyčej srbský, proto se také může plným právem vzíti za pravdu, že kde je „sláva“, tam je Srbín.“

Vedle národních obyčejů jsou to také národní písně mezi lidem macedonským rozšířené, jež poukazují k tomu, že ten, kdo písně ty pěje a kdo je dochovává od pokolení do pokolení, je Srb. V písních těch vypisují se činy Marka Kralovice, Milana Toplice, Sekuly Ditěte, cara Lazara, Kosovky dívky Ivy Senjanina atd., tedy samých reků z dějin srbských. Poněvadž písně tyto žijí v ústech lidu macedonského, jmenovitě v těch okresích, které byly svrchu uvedeny, jde z toho, že Macedonie je zemí srbskou.

Konečně se p. Bačovič odvolával také na dějiny, které prý také učí, že Macedonie je částí zemí srbských. Kamkoliv se v Macedonii ohledneme, všude spatříme a nalezneme srbské památky, chrámy a kláštery, města a tvrze i dědiny, které mají srbská jména. Jmenujíť se podle králův a carů nebo podle jiných pánů srbských, neb i konečně tak, jak je sám lid nazval. Poohledneme-li se na př. kol Prilipu, uvidíme sílu chrámů a bývalých zámků Marka Kra-

[3]) „Krsno ime“ (a „slava“) je asi tolik, co u nás „jmeniny“. Stef. Vuk Karadžić popisuje „krsno (křestné) ime“ takto: Každý Srb má v roce jeden den, jejž slaví, a to se zove „krsno ime“ (blag dan, náš „svátek“). Hospodář se stará a připravuje celý rok, jak a čím oslaviti „krsno ime“ (jmeniny). Pod večer před krsným imenem vyjde někdo z domu na ves a pozve na krsno ime všechny vesničany, kteří téhož krsného imena neslaví. Před každým domem smekne čepici a počne obyčejně takto: „Boží dům i váš! Vzkazuje vás pozdraviti otec (nebo bratr), abyste večer přišli na číši rakije (pálenky), bychom si pobesedovali a trochu noci ukrátili. Co nám svatý Mikuláš (nebo jiný světec) přinese, s tím nebudeme skrbliti. Přijďte dozajista“. Když pozvaní přicházejí z večera do domu, mluvívají obyčejně takto: „Dobrý večer a šťastný svátek! Oslavuj ho ještě mnoho let ve zdraví a veselí.“ Někteří přinášejí i jablko a podávají hospodáři (domačinu) když mu „dávají dobrý večer“. Přátelé z jiných dědin chodívají i nezvaní, a potom všichni večeří, pijí, hovoří a zpívají do noci. Potom se rozejdou každý domů. Na odchodu praví hospodář každému: „Přijďte i zítra na číši rakije“. A tak je každý den zve od večeře na snídani a od snídaní na oběd. Přespolní však zůstávají pořád v domě. Před obědem nebo na oběd musí přijíti i pop, aby nakadil a požehnal „koljivo“ (uvařenou pšenici). V polovici oběda zapálí se svíce, přinesou kadidla a vína a povstanou ku „slávě“, t. j. modlí se k Bohu, jedí koljivo, pijí po řadě víno, pronášejíce přípitek „na slávu nebeskou, která může nám pomoci“. Hospodář potom rozlomí s popem (křestný) koláč, který musí býti z pšeničné mouky a pomalován poskurnjakem (t. j. znakem řecké hostie: ис. хр. ника). Čtvrtinu koláče dají popu, jednu hospodáři a ostatní dvě snědí sami. Lámajíce koláč pějí dva a dva: „Kdo pije víno na slávu boží, pomáhej mu Bože i slávo boží“ atd. Tak se slaví tři dni a teprv čtvrtého dne se hosté rozcházejí. I největší chudák musí oslaviti své krsno ime, byť byl i nucen prodati nějaké hovado nebo něco jiného z domu. Nejvíce slaví se svátek sv. Mikuláše, Ivana, Jiřího, den Archandělův a sice od kolena na koleno. Žena slaví krsno ime svého muže, i když je už mrtev, právě tak jakoby byl živ.

lovice, jenž v Prilipě žil a po porážce srbské na Kosově tam statečně bránil Srbstvo od násilníků tureckých. Poněkud dále je opět srbská starožitnosť, klášter Bohorodičky, jménem Treskovac, jejž založil srbský car Uroš, syn silného cara Dušana, jenž vládl od moře Jaderského do moře Černého a od Egejského moře do Karpat. A dále nad vesnicí Slepče je opět srbská památka, klášter sv. Jovana, a v pravo odtud, na řece Železničce, je klášter sv. Mikuláše, Toplica a na sta jiných klášterův a sídel bývalých srbských velmožův. A nehledíc ani k tomu, že Macedonie po 300 let náležela k říši srbské, i to prý svědčí, že je Macedonie srbskou, poněvadž prý i Turci praví, že Macedonii převzali od Srbů za krá e Vukašina a cara Lazara a nikoliv od Bulharů!

Jest prý ovšem pravda, že se živel srbský na veřejnosti nejeví tak, jak by si srbští vlastenci přáli, ba na mnohých místech stále slábne. Vinu toho prý nesou bulharští biskupové (vladikové) a učitelé, kteří (prý) se roztahují po celé Macedonii, ba až i po Starém Srbsku otvírajíce tam školy bulharské, vyučují žáky bulharsky a lidu prý namlouvají, že není srbským, nýbrž bulharským: srbské národní a historické památky ničí, srbských obyčejů si znevažují a je haní, slovem (prý) tříbí srbskou (sic) Macedonii a Staré Srbsko od srbských starožitností, památek a všeho, čím se liší Srb od jiných národů. Pan Bačović, rodem Macedonec, pokračoval pak v řeči své doslovně takto: „Ježto se jim (Bulharům) během minulých 20 let podařilo ošklivým rozsypáváním peněz ustanoviti své vladiky v místě kde kterém a učitele po všech městech, usmyslili sobě, že obalamutí i Evropu, jako že v Macedonii žije pouze bulharský národ, nepřipouštějíce, že leckde je i lid srbský a řecký, a v časopisech svých jali se šířiti zprávy, že Srbů a Řeků v Macedonii není. Po novinářském křiku — za kteroužto příčinou založili v Sofii list pod názvem „Makedonski Glas", jenž vychází v jazyku francouzském a bulharském — sešli se před měsícem v Sofii a usnesli se požádati telegraficky anglickou vládu, aby u evropských velmocí působila k tomu, by Macedonie uznána byla za provincii bulharskou a aby se jí na základě berlínské smlouvy dalo nějaké právo jako Východní Rumelii. Z toho tedy je zřejmo, že Bulhaři si umínili přivlastniti si Macedonii buď jak buď. My však, jsme-li vlastenci a lidé, nesmíme lhostejně přihlížeti k tomu, když se cizinec v našem domě roztahuje a světu balamutí, že je to jeho majetek, nýbrž třeba, bychom světu dokázali, že v Macedonii, zejména pak v okresích vypočtených, žijí Srbové. Nechceme tvrditi, že v Macedonii není ani Bulharů ani Řeků, nýbrž pravíme, aby se Bulhaři v Macedonii roztahovali jen dotud, pokud se prostírá živel jejich. I odvolávám se k vám, bratři, byste vyslovili svůj soud i vy, zda mají Bulhaři nějaké právo buď na základě jazykovém, buď na základě národních obyčejů, buď na základě „slávy" nebo dějin nebo čehokoliv jiného k tomu, aby agitovali za tím účelem, by zaujali celou Macedonii, až i Skoplje a Kumanovo? Na obranu a na uhájení svého jazyka, svých obyčejů, svých historických památek, slovem: své národnosti od ři-

záckých útoků my Srbomacedonci a Starosrbové pozvedáme hlasu svého a žádáme, aby se vynašel způsob a prostředek k uhájeni naši národnosti a na zdolání cizích nájezdů."

Důvody, které p. Bačovič pronesl na uhájení svého tvrzení, jsou na první pohled závažny a kdo blíže národnostních poměrů macedonských nezná, dal by mu zajisté za pravdu. Ale věc vypadne jinak, pohledneme li na ni sklem objektivnosti. O tom však níže. (Pokračování.)

Z poesie slovanské.

O! Quid solutis beatius curis!

Z Ign. Krasického přel. Lad. Arietto.

Co nad klid může krasšího být v světě,
když domku našeho štít o podletě
před sebou uhlídám a cesty po skončení
na lože své se vrhám v sladké snění?
O domku bílý, ty mé celé nebe:
je dobře v cizině, však nejlíp pobliž Tebe!

Motýl.

Báseň V. V. Kapnista. Z ruštiny přel. R. Pokorný.

Ale, jak vzhůru skřivan krouží,
sokol létá přes hory,
smělý orel křídla hrouží
v sluneční až obory.
Nad zem však se nepovznese,
s trávky jen na květný lán
motýlek se něžný třese,
zlatým pelem obtěžkán.

Tak i mně dal osud zpúrný
nízký úděl v světě jen:
v stěnách přeosudné urny
los můj leží utajen.
Byť se nepohnulo urnou
ani trochu od místa,
los můj mocí tajnou chmurnou
na dno padne dojista.

Budiž! Nechať na výšině
vichor duby vykláti:
větry bujné na dolině
nízkých vrb však neschvátí!
Osud-li i zde šíp strojí,
co nám zbude? Trpět snad.
Šťastný vždy se více bojí
nežli chuďas umírat!

Čínské město moskevské.

(„Kitaj gorod“.)

Cestovní črty.

Nakreslil Č. Hornov.

(Zprávy historické. — Čtvrť obchodní, gostinnyj dvor. — Ruský kupec, jeho povaha a život. — Ruské počítání. — Vlastenecký smysl moskevských kupců. — Červené náměstí. — Dni krvavé. — Instituce jazyků — Pomník Minina a Požarského. — Deska sv. Cyrilla a Methoděje. — Církev Vasilije Blaženého. — Ivan Hrozný a umělec. — Historické museum. — Kaplička iverská. — Obraz Matky Boží. — Stará legenda. — Duchovenstvo. — Nikolskaja. — Literarní kolportáže v průjezdech. — První ruská tiskárna a monastýr. — Slovanský bazar. — Dům Romanovců. — Za zdí hradební.)

Projdeme-li z Kremlu nejdůležitější jeho branou „Spaskými vorotami“ a mineme-li proslulé „Červené náměstí“, ocitneme se ve spoustě skladišť všeho druhu, středišti ruského kupectva, zajímavém „Čínském městě“ moskevském čili — Kitaj gorodu.

Když stal se Kreml postupem času malým, nemohl veškeré obyvatelstvo ve svých zdech více pojmouti a toto bylo nuceno hledati útočiště a obydlí před hradbami kremelskými — v předhradí, jak se to dělo u všech vzkvétajících měst a hradů. V tomto předhradí soustředil se hlavně kupecký živel a život celého města: vznikaly veliké krámy a sklady, vzrůstalo obyvatelstvo; i bojaři počali se tu usazovati. Na konci XV. století bylo již toto předhradí větší než Kreml sám a když po podrobení Novgorodu obchod mezi Evropou a Asií místo velkou touto republikou — Moskvou se ubíral a tak obchodní spojení se Švédskem, Polskou, Uhry a Tureckem se získalo, které říše měly vesměs v Moskvě své sklady: když vstoupila Moskva na druhé straně v čilé obchodní spojení s Tatarskem, Čínou, ba i Indií a vně ochranných hradeb kremelských vyvstalo pro cizí i domácí kupce ohromné tržiště a skladiště: „Gostinnyj dvor“, v němž uchovávalo se zboží všeho druhu ceny nezměrné: viděli se rušti caři nuceni starati se o bezpečnosť tohoto města a matka Ivana Hrozného Helena Glinská dala r. 1534 obklopiti „Kitaj gorod“ hradbami, aby je chránila před možným vpádem hord tatarských. Jméno „Čínského města“ značí lépe než dlouhé výklady, jací až kupci navštěvovali již tehda trhy moskevské, jaký měla Moskva význam obchodní již před čtyřmi sty lety.

Pak rozkročovala se Moskva dále, rostla, mohutněla víc a více, povstala nová města obrovským kruhem okolo stávajících se táhnoucí: Bjeloj gorod a Zemljanoj gorod; ale Čínské město uhájilo svou důležitosť i na dále, zachovalo zejména svůj význam obchodní.

A věru: ať kterákoli část Moskvy změnila svou podobu, zařízení, účel za kterým byla postavena, časem zcela nebo částečně: Kitaj gorod zůstal účelu svému věren úplně. Zřízen pod hradbami čilého hradu kremelského k ochraně a pěstování obchodu měl hned při svém počátku důležitost velikou. A když přibyly nové

větší děti do dřevěné rodiny nad řekou Moskvou, když obepjali ho mocným ramenem druzí bratřici, zmíněný Bjeloj a Zemljanoj gorod, zůstal náš prvoušek přece nejdůležitějším členem domu, mazánkem matčiným. Baťuška Kreml i matuška Moskva vinuli ho ke svému srdci a vyznamenávali jej o závod, a až dodnes má Kitaj gorod něco přede všemi ostatními částmi města: je podobně jako Kreml ovrouben pěknou starou zdí, udržovanou na paměť bývalých časů.

Kdežto Bjeloj i Zemljanoj gorod zbaveny svírajících je zdí a uvolněny rozebíhají se pryč do polí, tulí si tatíček Kreml svého prvorozeného těsně ke hrudi... Inu, zákmity první lásky!...

Kitaj gorod byl a zůstal středištěm moskevského obchodu a novější čas, který tak závistivým okem hledí na všecky výsady, nejen že neoloupil jej o tuto zvláštnosť, ale ještě ji učinil úplnější. A to ne, že by byl Kitaj gorod položen nějak zvlášť příznivě, na řece, u spojidel dopravních, v pobliží drah — nikterak; ale tak z přízně, umíněnosti ruské ku podivu.

Vskutku: málo je měst, či lépe řečeno částí měst, které by byly tak výlučně věnovány jedinému obchodu jako Kitaj gorod; londýnská City jediná snad může se mu vyrovnati a ani ne úplně. Kitaj gorod, komplex to 5 náměstí, 4 tříd a 11 ulic, o 2200 budovách, nemá ve svých hradbách ani jediného domu, který by nebyl zaujat sklady, krámy, kontorami, který by nebyl věnován obchodu úplně. Vyjímaje chrámy a kaple vše slouží tu Merkurovi o jeho vyznavačům — domy nájemní, příbytky lidské dávno byly odtud vytlačeny na čisto. Ba i byty boháčův a velmožů musily se vystěhovati, byly vypuzeny.

Chodíme ulicemi a nevidíme než obchod; chodíme a podivujeme se velkoleposti závodů v pravo i v levo, velkoleposti, jevící se ne ve výpravě, v zevnějšku, ale v rozloze a obsahu.

Nevysoké, ale rozsahem ohromné budovy prorvány jsou rovnoběžnými chodbami dvojího směru, které se křižují a umožňují tak projíti ku kterékoli části budovy. Chodby ty prorývají všechna patra, dosahují až ke stropu či spíše ku střeše budovy, která je na tomto místě sklem kryta, čímž potřebné světlo do vnitra vniká, a vyplněny jsou po obou stranách až ke stropu sklady zboží všeho druhu. Načkoli pomyslíme, nalezneme zde; od věcí, které svou cenou jsou přístupny jenom největším boháčům, až ku předmětům, jež potřebuje chuďas v každodenním životě.

Co nás na první pohled překvapuje, co bije do očí každému cizinci, je nesrovnalosť mezi jednoduchým, ba namnoze špinavým zevnějškem a nádherným obsahem těchto krámů. Kdo by zde souditi chtěl dle naší moderní zásady kupecké, že velký obchod musí míti též krásnou, ba nádhernou výpravu zevnější, musil by odvrátiti se ode všech zdejších závodů: v Kitaj gorodě leží statisíce, ba milliony pod chatrným stropem, v boudách na spadnutí.

* * *

Největší budovou obchodní v Kitaj gorodě jsou „gostinnyj dvor“ a „rjady“. Stará to obchodní zřízení ruská, jež potkáme všady, kde vede praktický a lstivý kupec ruský své obchody, v Petrohradě jako v Moskvě, v Nižném jako v Oděse... zařízeni, kterého u nás, na př. v Praze postrádáme a vystavěním pařížských „bazarů“ a „passáží“ nahraditi hodláme.

Představte si kolossa zaujímajícího prostoru, omezenou čtyřmi ulicemi, a druhého, jehož dělí dvě ulice na tři ohromné díly, a máte ponětí o velikosti moskevského gostinného dvora a moskevských rjadů.

A jaký život v nich panuje! Od rána do večera hemží se táhlé, temné chodby lidmi všeho druhu: kupujícími, kteří přicházejí houfně, aby si dali zboží vyložiti, aby je prohledli a koupili nebo nekoupili, což je též v modě a zhusta se činí; prodavači, kteří předstihují jeden druhého v chytrém smlouvání cen a vychvalování tovarů; dohazovači trhajícími se takřka o každého, kdo třeba jen nejmenším znamením na jevo dá, že by byl ochoten koupiti; konečně sty podomními prodavači, raznoščíky všeho druhu, kteří sem přicházejí, dílem aby zásobovali kupce a dohazovače potravinami, zejména nezbytným čajem, dílem aby vnucovali své zboží obecenstvu, které sem přijde. Všechněch je naděleno ve velkém: i kupujících, i kupců, i dohazovačů, i raznoščíků; považíme-li, že kupeckých krámů je tu celé město, nejen jeden vedle druhého ale i jeden nade druhým, pochopíme to.

Kupec sedí ve svém krámě a nehne se odtud po celý den: zde jí pro potřebu, pije pro občerstvení a nemá-li co dělati — pije a jí celý den. Gostinnyj dvor i rjady jsou představiteli pravého ruského obchodu, a kupci zdejší jsou (až na malé výminky v kroji) stejni, jako byli před několika sty lety, za velkoknížat. O knihy a dvojité účetnictví se mnoho nestarají; mnohý rozsáhlý závod, vyměňující ročně statisíce ve svých rukou, obstarává tyto své nutnosti kupecké pomocí znamének téměř hieroglyfických a chefové i majitelé podobných obchodů nevyznají se v umění, jemuž se u nás vyučuje v první třídě národních škol. Vejděme do gostinného dvora a vstupme do některého krámu.

Překvapení na překvapení. I ta neurovnanosť, i ta nesystematičnosť v roztřídění, i ona bezstarostnosť, s jakou jsou tu věci nejdražší vyvěšeny a vystaveny bez dozoru, překvapuje nás. Po celé „linii“ — jak zovou se chodby — roztahují se v ladném nepořádku bedny, balíky, obálky, každou chvíli zakopneme o některou. V každém rohu narazíme na dohazovače, kteří nás proudem slov téměř omamují a vše možné, nač jenom pomysliti lze, nabízejí; na každém druhém kroku potkáme raznoščíka, který nám čaj, pirogy, pomoranče, zákusky, jablka, arbusy, a nemá-li ničeho jiného, aspoň sirky nebo leštidlo na boty vnucuje. Vzpomeneme si živě na židovskou čtvrť pražskou: tatáž nečistota, neurovnanosť, týž život pouliční; totéž lákání kupujících, překřikování jeden druhého, týž způsob prodeje Jen s tím rozdílem, že by židé naši ještě dlouho do školy choditi musili, nežli by se ruskému kupci vyrovnali.

Vstoupíme do krámu, či vlastně ke krámu. Kupec sedí nebo kláti se za pultem, v jedné ruce čašku horkého čaje, ve druhé masnou pirogu.

Výběr ve krámu je velmi značný, a prodavači ochotni ukázati nám třeba celý sklad; jejich ochota v tom zdá se, že jde do nekonečna. V čem však vyznati se musíte, chcete-li koupiti sebe menší maličkosť v gostinném dvoru, je smlouvání, usilovné, cenu přímo vystřebávající smlouvání; nesmíme se rozpakovati podati na žádané třetinu nebo čtvrtinu ceny. Jako v naší páté čtvrti. První cena je velmi vysoka, načež následuje slevování tak náhlé, rapídni, že se neubráníme poprvé podivu. Grivník za grivníkem letí střemhlav dolů — až cena je podle našeho zdání, obyčejně za polovinu, někdy i pod polovinu žádané částky. A při tomto obchodu neomezuje se moralní působení na nás a přemlouvání nás pouze na osobu kupcovu: i dohazovač, který nás sem přivedl, raznoščíci, kteří okolo očumují, konečně každý, kdo je na blízku a ničeho na práci nemá, starají se všemi silami, aby se obchod uskutečnil; načež ovšem každý nejen zboží ale — a to hlavně — sebe vychvaluje a co nejdůrazněji na paměť uvádí, jak on se přičinil, aby gospodin tak krásný tovar dostal. Konec je — prosba „na čajok", a to jsi-li cizincem a poznají-li, že se nevyznáš — ode všech. Div že i ten kupec na čaj od nás nechce za to, že jsme od něho koupili! (Pokračování.)

Michal Hórnik.

Kus historie lužické práce.

Napsal A. Černý.

> „Njech (młodźi Serbja) znaja skutki prjedownikow a njech jich dźěło za serbski narod dale wjedu!"
>
> *M. Hórnik.*

Dne 7. září r. 1881. nebyl Michal Hórnik, tehdejší místopředseda Matice Srbské v Budyšíně, přítomen schůzi „předsydstwa" matičního; byla to snad jediná schůze za celý ten čas, pokud byl členem výboru tohoto důležitého společenstva, v níž chyběl. Schůze ta odbývána bez něho a bez jeho vědomí — mělo se v ní jednati o tom, kterak důstojným způsobem měla by Matice přispěti k oslavě jeho 25letého jubilea kněžského, jež připadnouti mělo na den 24. září téhož roku. Památné schůzi té obcovali Karel August Fiedleř, Jan Aug. Kapleř, Moric Mjeŕwa a dr. Arnošt Muka. Předseda, zvěčnělý patriota srbský Jan Arnošt Smoleř, tenkrát přítomen nebyl, poněvadž právě pobýval v Rusku, chtěje se tam přičiniti o dobytí větších zájmů, najmě podpor pro stísněné svoje spolubratry... Usnešeno, že má se jubilantovi zvláštní deputací projeviti přání všeho blaha od Matice Srbské i odevzdati list pamětní. Báseň pro tento list slíbil napsati Fiedleř, starý přítel oslavencův.

Jest věru dojemna láska a oddanosť k bělovlasému knězi, jaká z každého verše slavnostní básně muže v práci vlastenecké sestaralého dýše...

„Što jasni błyšć slěborny budyske hona,
što wótčinstwa khorhowje zmahuja so?
Što wjeselšo bija dżens wutrobow hroma
a wóčka so zybola radostnišo?
Što lubosć šat rjeńši woblekła je
a winje dżens wonješka dżakownosće?“

Těmi otázkami počíná Fiedleř a hned k nim odpovídá, že:

„... Čtwórtstotetk so hižom nětk wróća te časy,
hdżež Knjezowe stadło pasć spočinaše“

Michal Hórnik a co poćal je posilovati mannou věčnosti a nápojem z pramene života. Avšak:

„Ty winicu božu pak njehajiš jeno,“

připomíná básník,

„tež plahowaŕ čerstweho wótčinstwa Sy,
zo w Serbach klink lubozny. Twoje ma mjeno,
klink, po cyłym Słowjanstwje wokřewjacy.“

Zvuk milý, libezný má jméno Hórnikovo prý nejen po vší Lužici, ale i po všem slovanském světě. Proč?

„Haj za serbski narod a słowjanšćinu
Ty skutkuješ z wurjadnej horliwosću.“

Že pak nebyla slova tato pouze planými obraty básnickými, že mohla jíti z hloubi srdce každého Lužičana a Slovana, že vskutku Hórnik pracoval pro svoje milované, malé „Serbowstwo“ i pro veliké Slovanstvo s láskou a horlivostí zvláštní, mimořádnou, velikou, že tedy ne nadarmo jde jméno jeho po veškerém slovanském světě hlaholem, kterýž úctu vzbuzuje — pokusíme se dnes ukázati. Bude-li na některých místech mnoho lásky, nedomnívej se nikdo, že by to bylo na úkor pravdě. O mužích, podobných Hórnikovi, nelze ani jinak než s láskou psáti...

I.

(První mládí Hórnikovo. — Do Prahy. — »Serbowka«. — Původní básně Hórnikovy. — První jeho myšlénky o opravě pravopisu lužického. — Hórnikovy básnické překlady. — První článek v češtině. — St-rším »Serbowky«. — »Serbowka« za jeho starostenství. — Dopisy jiným stud spolkům a »Serbským Nowinám«. — Odchod z Prahy. — Láska Serbowce.)

Asi 3 hodiny cesty severozápadně od Budyšína leží uprostřed žírné, maloučko vlnité roviny, lemované polokruhem porůzných vrchů lužických, největší katolická srbská osada Khróšćice (Krostwitz) s farním kostelem, který již těžké doby třicetileté války přetrval. Sem přifařeno jest 33 lužických vsí asi se 4000 obyvateli. Mezi těmi dědinami jsou i Worklecy (Räckelwitz), ležící malou hodinku severozápadněji. Vesnice tato jest, jako všecky vsi farní

Michal Hórnik.

osady Khrósćanské, dosud ryze srbská, což jeví se zrakům pozorovatele i zevně, národním krojem katolických Lužičanů, který se v těchto vsích nejlépe zachoval. (I starší muži chodí srbsky „zdrasćeni“.) Naproti zámecké zahradě hrabat ze Stolberg-Stolbergů stojí malý, přívětivý domek — rodný domek Michala Hórnika. Zde narodil se dne 1. září r. 1833. ze srbských rodičů, zde naučil se své krásné mateřštině, kteréž pěstovatelem a zvelebovatelem stal se později nejpilnějším a nejšťastnějším, jíž věnoval pak všecky síly své, celý život svůj, kterou vždycky potom miloval láskou nejčistší... Zde navštěvoval i školu, která tu za jeho mládí (r. 1838.) zařízena byla. Škola v Lužici sice děti nikdy k zálibě v mateřštině a všem srbském nevedla, naopak přečasto úmyslně od toho je odváděla, ale na děti tak intensivně srbských vesnic, jako Worklecy jsou, germanisační činnosť školy asi velikého účinku neměla a nemá, když úplně srbské okolí zhoubné účinky její v zárodku již ničí a neškodnými činí. Děti němčují špatně ve škole, natož pak doma, kdež uslyší domácí své leda s cizincem německy hovořiti. Rostl tedy Hórnik v poměrech udržení jeho vědomí srbského dosti příznivých.

Ve třinácti letech, totiž na podzim r. 1846, dán rodiči svými na budyšínské gymnasium. Zde však zdržel se pouze rok, i nemohl súčastniti se činnosti srbského studentského spolku „Societas slavica Budissina“, založeného dne 25. února 1839. Mosakem Kłosopólským a za Hórnikových studií na budyšínském gymnasiu Arnoštem Bohuvěrem Sommerem vedeného.

Od roku 1847. studoval na malostranském gymnasiu v naší Praze. Pobyt v Praze jest pro budoucí jeho činnosť vlasteneckou a literarní předůležitým, tak jako pro všecky ostatní kněze a literáty jsou studia uprostřed sbratřených Čechů mnohem důležitější a národní věci srbské užitečnější, než studia v Lipsku a jinde v Německu. Měli a mají sice lužičtí studující na německých učelištích své spolky, v nichž mohou se v jazyce svém zdokonalovati a v lásce k němu upevňovati. Některé ze spolků těchto, zvláště lipské „Sorabicum“, nabyly sice v různých dobách přičiněním těchže studentů dosti značné důležitosti a slušného vlivu na postup národní idee v Lužici — ale žádnému z nich nemůžeme takovou vážnosť přičítati, jako právě spolku lužických studentů v Praze.

Proto nikdo mi zajisté nezazlí, jestliže k lepšímu porozumění vznik a účel i význam tohoto „towařstwa“ blíže vyložím.

Na počátku minulého věku umínili sobě dva lužičtí duchovní, Martin Šimon a bratr jeho Jiří, založiti jakýsi konvikt pro lužické studující vyznání katolického. Poněvadž pak myšlénka potkala se se souhlasem i skutečnými podporami jiných ještě Srbů, koupil Jiří r. 1704. pozemek v Praze, na němž i dům pro srbský seminář vystavěl. Že právě v našem středu lužický seminář zařízen, dá se vysvětliti asi tím, že jednak katoličtí Srbové dávno na theologická studia do Prahy jezdili, i že bratr Jiří v Praze jakožto kaplan Karmelitek usazen byl.

Studující Srbové katolického semináře tohoto hleděli se sice již na počátku přítomného století v mateřském jazyce svém po stránce grammatické i syntaktické zdokonalovati ve společných cvičeních, hlavně návodem Dobrovského a Hanky — neměli však do roku 1846. žádného vlastního svazku spolkového, jako měli ve století minulém srbští studující na universitě wittenberské, nebo jako měli téměř od času založení pražského semináře studenti lipští, či konečně od r. 1839. budyšínští gymnasisté. Teprve v říjnu 1846., kdy přípravné práce k založení „Matice Srbské" v plném byly proudu, spojilo se šest mladých studujících Srbů k založení domácího literarního tovaryšstva v lužickém semináři. Byli to: studující filologie Mikuláš Cyž a Mikuláš Jacsławk, gymnasisté Michal Haška, Jakub Wels a Jakub Wornař se stud. theol. Jakubem Bukem v čele. Tito mladí vlastenci sepsali si stanovy svých obmýšlených „týdenních shromáždění Srbů srbského semináře v Praze". To byl dlouhý název „zjenoćeństwa", jenž však brzy za kratší „Serbowka" vyměněn.

O důležitosti Serbowky vyslovuje se M. Hórnik ve článku „Serbowka w Prazy wot leta 1846.—1871." (Časop. Mać. Serb. 1872.) takto: „Mezi srbskými studentskými spolky měla a má i „Serbowka" v Praze pro naše mladé pokolení veliký význam. Její první přednosť záleží v tom, že shromažďuje akademiky i gymnasisty a bez přestávek trvá, zatím co spolky v Lipsku nebo v Budyšíně za příčinou nedostatku způsobilého vůdce nebo členů druhdy více let spí nebo spaly. Druhá prospěšná zvláštnosť pak jest, že ve slovanském kraji sídlí, kdež se její údové mimo v srbské i v jiných sesterských řečech snadněji zdokonalují a více povzbuzení k důstojné práci ve prospěch srbského písemnictví dostávají, nežli je to v německých místech možno."

Účelem „Serbowky" jest odbývání „zhromadźizen" ke zdokonalení v mateřském jazyce a ku probouzení lásky k národnosti. Shromáždění ta bývají jednou za týden, i vede je ze středu studentstva semináře zvolený „starši". Prvním starším byl Jakub Buk. Povinností staršího jest péče o to, jak mohlo by se srbské mluvnici nejsnáze naučiti, jakož i určovati, kdy má kdo srbský článek ku posouzení a rozboru odevzdati. Posudky pak těchto odvedených úkolů, jakož i deklamací atd., vůbec zprávy o všem, co se ve shromážděních dálo, mají se zapisovati do knihy, zvané „Dnjownik" (Denník), kterýž chovati a vésti má starší. Aby pak dobré práce literarní na zmar nepřišly, založena jiná kniha, „Kwětki", do níž měl spisovatel sám práci svoji, výborem za dobrou uznanou, vepsati. Ku konci roku sváží se obě knihy v jediný svazek, jemuž dán souborný titul „Serbowka. To jest kniha společných prací Srbů srbského semináře v Praze ke zdokonalení v mateřštině pod dohledem . . . a pod staršistwím . . ." Podle této knihy pak později i spolek sám jmenován.

Spolek měl vždy některého ze slavných Čechů svým protektorem. Od počátku trvání spolku až do své smrti byl jím Hanka,

před ním navštěvoval často Srby lužického semináře a radou jim při vzdělávání se v mateřštině napomáhal veliký Dobrovský.

Život svůj počala Serbowka ve školním roce 1846.—47. pod „staršistwimu“ zakladatele svého Jakuba Buka, jenž úřad ten podržel až do prázdnin r. 1849. V následujícím školním roce vedl Serbowku M. Cyž, načež v l. 1850.—52. M. Jacsławk.

(Pokračování.)

Běloruská národní píseň.

Úvahy z hudební cesty.

Napsal Ludvík Kuba.

Jestli možno vytýkati Rusům, že svojí hudbě prostonárodní do těch časův nevěnovali zasloužené pozornosti ve smyslu sběratelském i rozborném: — o písni běloruské platí to především. Dosud není jediného sborníku, věnovaného výhradně písni běloruské. Ubohé popelce bylo souzeno spokojiti se se 2—3 stranami, jež jí k závěrku některých — ač velmi řídkých — sbírek velkomyslně věnovány byly.

Souditi však z nedostatku literarních prací na nedostatek písní a snad dokonce na nehudebnosť lidu běloruského bylo by sice omluvitelné, ale naprosto pochybené. Netajím, že jsem i já takovým klamným závěrem křivdil prostonárodní Muse běloruské, a že jsem z bludu toho vyveden byl teprv osobní návštěvou, učiněnou v běloruskou ves.

Odešel jsem s jinými představami, než s jakými jsem přišel. Seznal jsem zde značnou hudebnosť i hudby milovnosť v lidu, pestré, starobylé a překrásné písně, úžasné množství nepovšimnutých a nesebraných dosud materialův a konečně i různé náhledy, jež o běloruské písni kolují a jichž třeba hned z kraje poněkud se dotknouti.

V Bílé Rusi, sousedící na jedné straně s Poláky a na druhé s Velko- a Malorusy, prostupují se do jisté míry živly různých těchto sousedův. Následkem toho tvrdívají Poláci, že běloruská píseň zpolštěla, kdežto Rusové pronášejí se podobně na svůj prospěch. Obě strany pak tvoří společný, souhlasný závěr: píseň běloruská ztratila původnosť, ryzosť a proto i marně očekává pozornosť, jaká věnována byla písním druhých Slovanův.

K tomu dodávám, že pronesené náhledy v prvé části své při vší zanedbanosti tohoto pole jsou do jisté míry důvodny, pravdivy, za to však závěr na nich založený naprosto jest chybný. Zcela naopak — tím pozoruhodnější a zajímavější jest pro ethnologa, sledovati, jak dva různé živly na vzájem cosi třetího prostupovaly, a pozorovati, jak se kříží, jak spolu zápasí a jaká směsice jest konečným výsledkem. Práce bude sice obtížnější, ale za to půvabnější a vděčnější, protože vzájemným stykem růz-

ných, opačných těchto proudův tím ostřeji jejich vlastnosti se objeví. A proto se páše veliký hřích proti vědě i umění prostonárodnímu, když ruská veřejnost dosud ničeho nečiní pro zachování těchto materialův.

S takovými a podobnými myšlénkami jsem opustil smolenskou ves, již událo se mi navštíviti a přihlížeje k prostonárodní hudbě, dost zevrubně seznati.

Neznámosť předmětu tohoto, vládnoucí nejen u nás, ale též v Rusi, svádí mne k domněnce, že snad bude některým jednotlivcům vhod, sdělím-li se s nimi o své zápisky, jež jsem přinesl z běloruské osady ve smolenské gubernii.

* * *

Prostonárodní hudby instrumentalní u Bělorusův téměř není. Sem tam vyskytuje se osamělý případ houslisty, jemuž skripok říkají a jenž přihlížejíc k hudební ethnografii mnoho neznačí. Zdá se, že sporadičtí tito houslisté přijali náklonnosť k svému nástroji od Polákův, avšak nikdy nemají toho významu, jako polský pravý skrzypek. — Časem navštíví běloruské kraje zbloudilá židovská kapela polská s cimbálem, někdy i polský dudák. Hudebního nástroje výhradně běloruského jsem nenašel, aniž se mi o podobném nějakých zpráv buď ústně nebo z knih dostalo. Pouze jeden nástroj zasluhuje pro své rozšíření a smutné své následky zmínky. Je to tak zvaná „tahací harmonika“, s níž se dnes po celé Rusi na venkově ustavičně poutník setkává. Okolnosti podobné mají zdrcující vliv na vše, co na půdě domácího prostonárodního umění hudebního vykvetlo, ba poškozují písně i po jejich textové stránce. Takovým nástrojem se jednak přináší cizí „kultura“ z měst, jednak se tím domácí písně kazí a porušují, jakmile se šťastný majitel nešťastného onoho nástroje pokouší písně reprodukovati

Čím chudší obraz skýtá Rus Bílá hledíc k hudbě nástrojové, tím bohatší a zajímavější jeví se ve svých písních. Staří jejich pamětníci sice vymírají a konečně i duch doby nové v temné své stránce počíná již zlým zubem svým na zpěvech národních poněkud hlodati, pilné však ruce sběratelské rozevírá se zde přes to vše bohatá a hojná žeň. Žel bohu, že dělníkův jest tak málo, skoro žádných!

Písně běloruské již ve svých textech a způsobech upotřebení jeví značnou rozmanitosť. V. N. Dobrovolský, jenž v poslední době bedlivě všímá si Bílé Rusi a chová již bohaté materialy, ač dosud toliko v rukopise, dělí písně běloruské na jarní, kupalské (svatojanské), petrovské, žatevné, obřadové, svatební, historické, razbojnické a dětské. K těm dlužno ještě připojiti písně taneční čili skakuchy a písně chorovodné, jež se při sborových tancích (chorovodech) zpívají.

Již prosté vyjmenování různých těchto druhů vede k seznání, v jak mocný, širý, košatý strom píseň běloruská se rozvětvila.
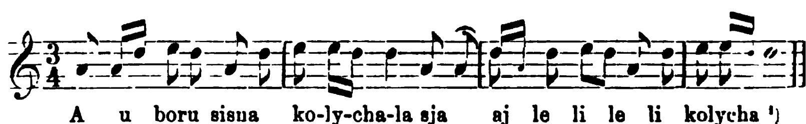
Vidno, že jiskra vrozeného umění v lidu nevzplanula jednostranně, ale že stačila šířkou svojí ukojiti aesthetické požadavky lidu, jehož duch dovedl sobě nejen klidnou chvíli sváteční, ale i těžký den robotný třpytným jiním poesie ozdobiti; vážné obřady pak též nezůstaly bez hlubokého ohlasu vnímavého nitra jako důležité staré příběhy, čehož všeho důkazy obsaženy jsou ve slovesných výtvorech běloruského lidu.

Ale to vše po mém náhledu nemůže nikoho překvapovati, ponévadž se zde jedná o lid — slovanský. Opaku bychom se musili diviti, kdyby totiž Bělorusové nejevili aesthetických potřeb a vedle toho schopností, potřeby tyto ukájeti.

Účel cesty mé byl hudební, ačkoliv jsem při zapisování písní zanášel vedle melodie i slova. Proto jsem také věnoval pozornosť více hudbě nežli textům.

Mezi nápěvy běloruskými vidíme kromě melodií n o v o d o b ý ch, namnoze překrásných, též zpěvy p r a s t a r é, sahající původem svým asi v dobu, oku historie na vždy utajenou.

Dokladem starobylosti jest ponejvíce obmezený rozsah tonův Příklad písně takové zde podávám:

O ladu čili tonině písně této byly by patrně marné spory. Celý nápěv složen toliko ze tří tonův: *a*, *d*, *e*, jež nepostačují k tomu, aby bylo lze určiti stupnici. Z toho tedy jasně jde, že nápěv povstal ještě v oněch dobách, kdy stupnice ve smyslu našem ještě nebylo.
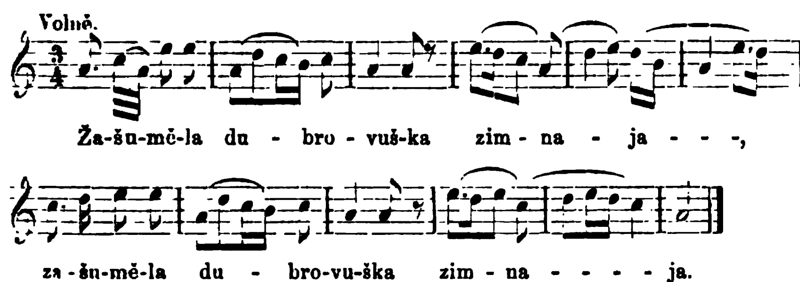
Dříve bylo zvykem, že se díval hudební svět na vše se stanoviska naší hudby, která se zakládá na dvou stupnicích, d u r a m o l. Na to se zapomínalo, že ony se vytvořily, to jest ustálily až teprv ve středověku. Proto vše, co nebylo lze měřiti touto měrou, bylo nedokonalé, špatné, barbarské atd. Ačkoliv staří národové neměli k volnému použití typografie jako my, nepracovali bez soustavy, ano měli své určité theorie, pravidla a zákony. Oni si zákonův své hudební tvořivosti nebyli právě tak vědomi, jako tvořící poeta, jemuž ani ve snu nenapadne, pátrati po zákonech svojí tvůrčí síly a svého nadání. Měli praxi i theorii, ale obé bylo spojeno a jejich vina spočívá toliko v tom, že se u nich nenašlo člověka, jenž by byl duchaplným způsobem pravidla ona vyabstrahoval, soustavně sepsal a nám, pohodlnému potomstvu zanechal.

---

[1]) Takovýmto způsobem — nedokončeným slovem — často písně běloruské končívají sice své sloky, ale vždy jen v těch případech, je-li dotyčné slovo opakováno a předcházelo-li znění úplné. Druhá sloka započne se bez ohledu na kusosť posledního slova.

Než stalo se naopak. Stojíme před věcí hotovou a nám zůstaveno, abychom dopátrali se, dle jaké osnovy stavba vykonána.

Pátrání to však vede mnohdy k výsledkům absurdním. Budiž na příklad podotknuto, že hudebník B., Rus, četl minulého roku o nápěvech běloruských v petrohradské zeměp. společnosti, kde se vyslovil, že základem jejich jest z pravidla stupnice aeolská.[2]) Já jsem však toho přesvědčení nenabyl. Buďto jsem se setkal s písněmi novodobými, jež po našem způsobu náležejí k jedné ze dvou našich stupnic, dur a mol, anebo jsem slyšel písně, jež se soustavě naší vymykaly, poněvadž byly starší než ona, a tyto antiquity disponovaly z části největší tak málo tony, že nelze ani sestaviti intervaly, charakterisující dotyčnou stupnici, o sestavení celé vůbec ani nemluvě. Nejčastěji se stýkáme s objemem pěti tonův a jest se upřímně diviti kráse, jakou dýší prostinké nápěvy. Jeden z takových uvádím jako příklad, dokládaje, že nejedna z melodií později uvedených by zde mohla býti umístěna, pročež na ně předem poukazuji.

Příkladů takových hojnosť veliká. Z uvedeného pak možno viděti nebezpečí, jakým může býti posuzovatel snadno sveden ke křivé domněnce, že to naše mol-tonina. Ukvapenosť však úsudku takového bude patrna. poukážu-li, že rovným právem bychom písni té mohli přisouditi toninu aeolickou (dle Glareana), která se od prvější liší sedmým stupněm. Avšak zde se nedostává dvou tonův ještě, aby se tato otázka rozhodnouti mohla.

Již okolnosť tato budí bezděky domněnku, že nápěv pochází z dob starších než obě jmenované stupnice a důvody následujícími vzroste slabé tušení v pevné přesvědčení.

Zkušený a vzdělaný hudebník ví, že písně novější vesměs na základě harmonie utvořeny byly a že rutinované oko pozná ihned, která harmonie ku které notě náleží. Zejména jsou charakteristické v tom ohledu závěry. Melodie sama udává v největší určitosti závěr, t. j. souzvuky, z nichž má býti sestaven.

A nyní pohleďme ještě jednou na poslední příklad a pozorujme, je-li možná, aby neznámý nám skladatel onoho nápěvu

[2]) Dle starého Glareanova pojmenování.

měl na zřeteli harmonisaci, t. j. harmonisaci našeho[3]) způsobu? Může-li se melodii té přiřknouti která harmonisace, pak je to pouze trojzvuk *a*, *c*, *e* pro celý nápěv kromě pátého taktu. Nejdůležitější pak místa, závěry period, budou s nezlomným odporem vzpírati se svěrací kazajce u nás obvyklých závěrkových souzvukův.

To vše toliko dokazuje, že nápěv není harmonický, t. j nepochází z doby, kdy všemocná harmonie počala rozpřádati neomezené panství své, nýbrž že pochází z dob hudby melodické, kdy se komponovaly nápěvy bez reflektování na akkordy, poněvadž nijakých nikdo neznal. A proto možno míti za to, že oba uvedené případy jsou starší tohoto tisíciletí a z obou že mnohem starší jest v každém případě nápěv prvý.

K dotvrzení toho přispějí ještě dvě okolnosti. Lid mnohé své písně harmonisuje druhým hlasem (ač-li tak lze při zvláštní povaze oněch dvojzpěvů mluviti) a zpívá často dvojzpěvy. O nich bude zvlášť pojednáno doleji, avšak okolnosti toho vyžadují, abych se jich ve dvou bodech na tomto místě dotknul. Na příklady samy však odkazuji čtoucího doleji.

Z dvojzpěvů těchto předně vysvítá, jak dalece harmonisace lidu srovnává se s naší a patrno též, vznikla-li dotyčná píseň v ovzduší naší hudby nebo už dříve. Jediný pohled na připojené doleji dvojzpěvné příklady stačí, abychom v otázce této nebyli na rozpacích a abychom poznali, jak chybné by bylo posuzovati melodie tyto se stanoviska, na jakém nynější hudba stojí.

A v dvojzpěvech těch viděti ještě cosi druhého. Ačkoliv vidíme pohybovati se dva hlasy, a ačkoliv oba svobodně a samostatně tekou v před, nezdají se pocitovati těsné břehy svého řečiště a s největší přísností zachovávají původní, v dávných a šerých dobách jim vytknutý rozměr pěti, někdy šesti tonův. A přísné šetření těchto mezí na úkor pohodlnosti pěvcův nemůže se podceňovati. V tom dlužno zříti památku z dob prastarých, jíž potomci věrně přenášejí tak, jak jim ji byli otcové odevzdali.

Zvláštní ráz těchto dvojzpěvů pak je tak výmluvným zastáncem jich dávného původu, že nelze sobě mysliti, aby se cosi podobného dnes utvořilo. Pouhé uchování a přenesení v doby naše mnoho vyžadovalo. Vyžadovalo velkou, ač neuvědomělou úctu pro vše, co po předcích zděděno, aby tento cit nedopouštěl žádných změn a porušení. Proto z neporušených nám zachovaných exemplárův též vysvítá, jak tuhým konservatismem pronikly jest běloruský lid.

Předvídám, že mi čtenář chystá těžkou výtku.

V posuzování starobylosti běloruských nápěvův počínal jsem si po většině záporně a dokazoval jsem jen, v jakých tóninách a stupnicích písně skládány nejsou a přece jsem nic positivního v náhradu nedal. Povinností mojí — snad se tak čtenář domýšlí — bylo, udati stručně a soustavně pravidla, dle nichž stará hudba

---

[3]) Doleji bude poukázáno, že lid má též harmonisaci, ale svoji, na zcela jiných základech spočívající.

slovanská zosnována byla a dle toho pak i posuzovati nápěvy, jako botanik určuje květiny dle svého klíče.

Žel bohu, že tak učiniti nemohu pro nečinnosť, jaká dosud v tomto oboru vládne. Zde panuje tma naprostá a jediný pokrok, jenž učiněn a o němž jsem se zmínil, jest ten, že uznáváme dosavadní nemožnosť určování starých zpěvův slovanských následkem nedostatku potřebné theorie a nenapínáme je na skřipec buď soustavy nynější nebo církevních tonin a pod., ač jsou i výjimky, že mnohý muzikus nezmohl se na takovouto kritickou reservu a tone ve starých předsudcích dále. (Pokračování.)

Zákonodárství a vnitřní zařízení Dubrovníka.[1])

Od **Adama Rządewského.**

Zákonodárství dubrovnické není ještě s dostatek prozkoumáno; práce taková zajisté velice je stížena tím, že větší část archivů vzala za své v čase zemětřesení a ze zachovalých zbytků jen něco málo vydáno bylo. Jednotlivých rysů ke zbudování celku hledati dlužno ve pracích historických[2]) a v Reutzových[3]) a Makuševových[4]) spisech, k tomu se vztahujících; zvláště práci Reutzovu možná nazvati znamenitou, ačkoli přece jest nutno opraviti a narovnati jeho příliš odvážné hypothesy, opírající se o analogii s jinými městy dalmatskými, na základě nových materialů sestavených záhřebskou akademií.

Otázka státní organisace dubrovnické republiky odbývá se obvyklou frasí, že vyvinula se dle vzoru benátské republiky. Však totě odpověď příliš povrchní a nikterak neuspokojující. Dalmacie celá jeví zajisté co do zákonodárného rozvoje velikou rozmanitosť. „V těch místech", praví R. Hube,[5]) „kde rozvinuly se zárodky vyššího vzdělání a vešly v užší styk se Vlachy, jako na př. ve všech větších městech, tam šířily se nezbytně pojmy římského práva. Ale naopak v menších obcích zachovala se všechna staroslovanská, rodinná a obecná zařízení, mající povahu selských zvyků."

[1]) Pamięt. Akad. Umiej. T. V. Złoty wiek literatury Dubrownika.

[2]) Appendini. Notiz. Stor. crit. kniha I., část II., odděl. VI. — Červa (Ludovici Cervarii Tuberonis „de rebus, quae temporibus ejus gestae sunt — Libri XI, apud Schwandtnerum. Scrip. rer. hungar T. II. p. 107.—381.). Majkov, Istor. Serbs. jazyka, str. 153.—169. — Zakoni i ustanove dalmatinskih gradovah. — Pravdanoša z r. 1851 a 1853. u Zadru.

[3]) Alex. v. Reutz, Verfassung und Rechtszustand der dalmatinischen Küstenstädte und Inseln im Mittelalter. — Aus ihren Munizipialstatuten entwickelt — ein Beitrag zur Kenntniss Slavischer Rechte. Dorpat 1871.

[4]) Makušev, Izsledovanija ob istoričeskich pamiatnikach Dubrovnika. Petěrsburg 1867.

[5]) R. Hube, O znaczeniu prawa rzymskiego i rzymsko-bizantyńskiego u narodów słowiańskich. Warszawa 1868., str. 32.

Osudy Dalmacie často se měnily. Jsouc na počátku pokryta řeckými osadami, přijímala vliv římských municipií. Později zabrána jesti Slovany, pomineme-li vpády Avarův a Celtův; v těchto časech pomalu již pozbývala svého prvotního rázu. Následkem těchto událostí obyvatelstvo její skládalo se z různorodých živlův, jež tvoříce směsici za různých dob historických ještě jako nesplynulé dobře se mohou rozeznati. Proto i zákonodárství dalmatské utvořilo se z prvkův, a některé z nich možná ještě dnes jako různorodé rozlišovati. Kdy v Dalmacii usadili se Slované, přednější města a mezi nimi zajisté nad jiné i Dubrovník zachovala římský ráz; soudíce pak dle historických událostí známých můžeme říci, že událo se poslovanštění veliké části v X. věku. Proto nelze připustiti, že by tento slovanský živel nebyl měl vlivu na státní organisaci republiky. Ovšem že politický základ měst dalmatských byl hlavně aristokratický, ale je tu také zřejmý demokratický zárodek obce svobodné a rovnoprávné, jenž tvoří konkretní podstatu společenské organisace Slovanů. Zajisté těžko shodnouti se o tom s Reutzem,[6]) jenž přicházeje ku krajnosti tvrdí, že v organisaci Benátek největší úlohu hrál živel slovanský: ale třeba přiznati, že ne pouze Benátky byly co do zákonodárství vzorem městům těmto. Naopak, ve mnohých statutech shledáváme výslovné ukázky zákonodárných sbírek celého národa, národních vící (narodne veče), o nichžto v republice sv. Marka není ani zmínky.

Tak na př. ve statutě ostrova Krčoly v redakci z r. 1305. nalézáme zprávu, že místní conte na žádosť lidu rozkázal spáliti dřívější zákony a vydal nové: confirmatum et corroboratum tam per parvum, quam per majus consilium, atque per laudem et consensum totius populi Brachiae.[7]) Aneb tento odstavec: In Christi nomine ... anno 1184.... in diebus illis fuit Ratco presbyter, et monachi, et servitores Sae ecclesiae Sti Joannis de Powglie, fuitque plebs Brachiae et Pharae...[8]) Aneb: „sešli se všickni dohromady jak duchovní tak i větští lidé“ (ovšem, že je tu řeč jen o představených), ale tito představení: „voleni byli právě k této potřebě samým lidem ze středu obyvatelů novgorodských“.[9]) Podobně ve statutě ostrova Krku: „prizvali jesmo k nam podknežina i otockih dobrih mužih z Krka“....[10]) Slova dobrih mužih nikterak nemohou znamenati šlechtu; tak totiž nazývaly se nižší stavy, jak již Reutz byl správně podotknul.[11]) Šlechta v listinách slovanských užívá obyčejně přídavného jména moguči.

---

[6]) Reutz, Verfass., p. 28. Poznámky.
[7]) Tamtéž, p. 22. Pozn.
[8]) Tamtéž, p. 28.
[9]) Statut vinodolský, jejž přel. W. A. Maciejowski. Historyja prawodawstw słowiańskich. Vyd. 3., sv. 5., p. 334—350. Original tohoto statutu vydán v Kole r. 1843.
[10]) Statut otoka Krka. Arkiv za povjestnicu jugoslovansku, sv. II., p. 281.—296.
[11]) Reutz, Verfass., p. 155.

Mohli bychom uvésti velmi mnoho podobných příkladův, ale jsou i takové případy, kde je přímo řeč o sněmích, v nichžto celý národ měl účastenství.[12]) Slované se tedy nepoddali četně v Dalmacii závazným zákonům před příchodem svým, ale naopak u vytvoření statutův a v organisaci státní silně vyráželi národní svou povahu. Že později vláda, na základě těchto zákonů zorganisovaná, přešla do rukou jediného stavu, toť příklad, jaký mezi národy slovanskými nepodává jediná Dalmacie. Na jakých však základech stala se změna taková, to snad nejlépe líčí následující národní píseň srbská:

U viječe nigde ne prymajte,
Za glavare take ne stavajte,
Več mečite vazda starenike,
Za glavare i vaše vičnike,
Koje če vas ljepo svitovati
I nauke prave kazivati...

Nebylo jinak možná, nežli že stav, v němžto osvěta nejvíce se rozšířila, jenž vynikal vyšším vzděláním a vládnul značným jměním, časem dostal se ku vládě, z níž učinil pak monopol. Zevnější nebezpečenství, obavy před Byzantiem, Benátky, Uhry a Turky, loupežné útoky almisanských a narentanských korsarů přály takovému směru; bylot nevyhnutelno, aby pro větší ráznost jak v obraně tak i ve správě vláda soustřeďovala se v rukou menšího počtu osob. Centralisovala se také a z celého národa přešla na ty, kdož první místo měli v radě pro věhlas, a vycvičeni jsouce v umění rytířském, neohroženě nepříteli čelili. Ovšem, že vesničané a obyvatelé různých horských zákoutí až do posledních časů zachovali své zákony patriarchalné a na zvyku založené; ale zákony těmi řídili se jen mezi sebou, neodvolávajíce se na ně ve styku s městy vládnoucími.

Dějiny dalmatských měst a zvláště Zadra podávají zprávy o mnohých pokusech revolučních, podniknutých, aby svržen byl despotismus šlechty.[13]) V Dubrovníku dočteme se jen o jediném takovém podniku. Vyplývá to z toho, že dubrovnická šlechta rekrutovala se z kupcův, obchodem zbohatnuvších, a obchod nebyl privilegiem jednoho stavu, jako v Benátkách, nýbrž každému obyvateli přístupným. Proto zástupy vládnoucí šlechty neustále rostly novými silami z lidu, a každý maje volný přístup ke zdroji bohatství a ku vládě, neměl příčiny nespokojenu býti se správou. Šlechta dubrovnická měla vlastní továrny, a na širé moře vysýlala vlastní koráby. Pracovníky v továrnách i lodním mužstvem byli její spoluobčané z lidu. Z těchto každému bylo možná výdělkem

[12]) Srovn. důkazy sebrané Reutzem, Verfass. p. 22.—24.
[13]) Dostačí uvésti zde charakteristické vypravování Ciccarelliho o revoluci na Lessině r. 1510 na str. 63 : „Nel anno 1510. il popolo di Lesina sollevato si sediciosamente contro quei nobili fece di essi specialmente ai sei di Febrajo une crudele Strage" — a v dodatcích na str. 70.: „Illius enim insulae plebs, auctore quodam ejusdem corporis sacerdote, adjunctis sibi agricultoribus, prima omnium Dalmatorum arma in optimates sumpsit."

se živiti a od stupně ke stupni pokračovati v hierarchii sluhův a klientův. Nepřálo-li mu štěstí a nemohl-li o své ujmě podniku se odvážiti, těšil se alespoň z toho, že stožár a vlajka jeho všude vážnosti i užitku si dobývají; pakli dopracoval se blahobytu a zabezpečil si život proti všem nehodám, neměl zajisté žádné pohnutky pomýšleti na revoluci. Ke šťastnému tomuto základu bez odporu nejvíce přičiňovalo to, že, kdežto v ostatních dalmatských městech živel aristokratický skládali většinou Vlaši, v Dubrovníku rodiny vlaského původu úplně se poslovanštily v nejslavnější době trvání republiky.[14])

Přejdeme k jednotlivostem:

V čele správy v republice dubrovnické stál rektor (rector, rettore), který v jiných městech Dalmacie nazýval se též prior, dux, doge, comes, conte, podesta nebo kněź. Brán byl z malé rady na rok, z počátku na tři léta. Později, jak dovídáme se z vypravování Červova, trvání rektora v úřadě súženo na pololetí.[15]) Vláda rektorova velmi byla omezena; byltř rektor toliko titulárním představitelem pravomocnosti senátu. Vlastně byl náčelníkem zemské administrace. Jeho povinností bylo, pozor míti na neporušenosť hranic republiky, sbírati důchody zemí k ní náležejících, spravovati důchody z cel a udržovati v pořádku cesty a budovy veřejné. Jemu byly též bezprostředně podřízeny všechny útulny, kláštery v republice. Rektor musil též bdíti nad správným užíváním měr a vah ve drobném obchodě a ustanovovati tarify cen potrav. Přijímal všeliké prosby a stížnosti, ze kterých méně důležité sám rozhodoval, závažné pak přednášel ve schůzích veliké rady. Pečoval též, aby plněny byly všechny rozkazy senátu.

Pravomocnosť jeho byla administrativní, soudní i policejní zároveň. K výpomoci směl si přibrati Vi-conta (vicecomes-viconte), kterýž jinde nazýval se též Secretarius, Cancellarius nebo Notarius. Rektor jmenoval též venkovské sudí Gastaldiony i hlasatele Praecony.

Důchod rektorův nebyl vždy a všude stejný. Největší služné bral, jak se zdá, rektor kotorský; dostávalť 1000 perperův a regalia piscium, liquorum et thaedae.[16]) K cestování poskyto-

---

[14]) Majkov. Istor. serbsk. jaz., str. 91. uvádí smlouvu Dubrovníka se Srbskem, z níž je patrno, že v obchodních poměrech Dubrovničané měli dokonce předností před Srby: и гдѣ стане доубровчанинь на станоу, ако боуде онь прьво сталь на ономзи станоу, да не Колкинь србинь стоити безь нѥгова хотѣнїа доклѣ он стои ондези.

[15]) Červa mluvě o zneužití úřadu, jehož dopustil se Damian Ginda, praví: „turba satellitum munitus, maximo senatum nobilitatemque opresserat terrore et haud quamquam semestri contentus magistratu, insito animo immodica dominandi cupidine continuare statuit imperium.“ Schwandtner. — Scriptor. rer. Hungaric. II., str. 192.

[16]) Thaeda, taeda, teda = louč, pochodeň. Tím rozuměly se poplatky svatební. Každý vstupující do stavu manželského musil dostati povolení od rektora a určitou sumu peněz odvésti. Srovn. Ducange, Glossarium latinit. medii aevi u náležitého písmena.

vány mu koně a z pokladnice vydržováni pomocník (socius), šest služebníků (domestici - domicelli - scutiferi) a kuchaři.[17])

Mimo rektora měla města dalmatská ještě jiné úředníky. V Dubrovníku byli pokladníci (vistiarii, comornici, tesorieri) počtem pět, vybíraní na dobu pěti let. Potom Consiglio dei prevedilori della republica, úředníci, jichž úkolem bylo bdíti, aby různí zřízenci vládní řádně konali své povinnosti, tedy spojená funkce obhájcův a strážců bezpečnosti. Byli dva až pět; ale úřad tento zřízen byl hodně již pozdě. Kromě toho byli úředníci, jichž úkol naznačuje dostatečně již název sám: il consiglio del arte, della lana doganieri (celní úředníci), officiali della sanita, del contrabando atd. Dějepisec dubrovnický, Matěj Ban,[18]) připomíná ještě počtáře (petorazložnici), kterých bylo pět. K úřadům těmto voleni byli buď ze šlechtického stavu (nobiles, mogući), nebo z měšťanstva (boni homines, dobri muži). Podle Appendiniho (l. c.) měli nešlechtici přístup k těmto úřadům: segretaria, cancellaria, notaria, tesorieria, dogana, annona (dozorce nad proviantem). Měšťané měli též právo najímati státní solnice (appolte publico del sale). Z toho lze viděti, že měšťanstvu svěřovány i důležité úřady, nehledíc k tomu, že udílení jim stavu šlechtického také často se dálo Mimo tyto úředníky byli vyslanci do cizích zemí (legati), jedni volení na delší dobu, druzí ad hoc jen k nahodilým, jednotlivým missím. Čestný tento úřad svěřován jen šlechtě; snaha co nejvhodněji representovati republiku v cizině dostatečnou jest omluvou této výjimky.

Vlastní vláda a správa celé republiky spočívala v rukou Veliké a malé rady. První byla orgánem zákonodárným, druhá výkonným. V listinách kyrillikou psaných veliká rada často se nazývá овщина (obština), ale mýlil by se, kdo by dle názvu toho soudil, že účastnil se jí celý národ, nikoli jen šlechta. Bylať to sice communitas, ale nikoli universitas. Ano dva pojmy tyto v jiných městech dalmatských se i vylučovaly; o universitas praví se, že není zástupkyní lidu, ale spíše semeništěm zlořádů (quia non sunt nuntii communitatis, sed seminatores scandalorum).

V Dubrovníku poměru toho, o němž jsme se zmínili, nebylo, a to bylo zajisté hlavním pramenem jeho moci. Nicméně obština značí tu šlechtu, jak zcela vysvítá také z privilegií Majkovem[19]) uvedených.

Veliká rada (Curia major, Gran consiglio, Consiglio maggiore) skládala se výlučně ze šlechty. Mladík, dospěv 20. roku, představen byl rektorovi, dokázal mu původ šlechtický nejméně ze dvou pokolení i přijat jest do rady. Někdy přijala veliká rada i měšťany, ale tehdy udílena jim zároveň nobilitace. Tak stalo se na př. r. 1667. po zemětřesení v Dubrovníku. Stará šlechta stranila se ovšem nové, jako vždy a všude bývá, a velmi zvolna s ní

[17]) Reutz, Verfass., str. 65.
[18]) Matko Ban, Zrcalo poviestnice Dubrovačke. Dubrovník 1851. Na str. 77.
[19]) Majkov, Istor. serbs. jaz., str. 162.—163.

se spřátelovala, ano v Dubrovníku vypuklo r. 1763. pro nedorozumění mezi starou a novou šlechtou i vojenské povstání, které několik dní trvalo.[20])

Veliká rada měla nejvyšší moc zákonodárnou: vládla republikou, upravovala a vydávala zákony, připouštěla k vyšším úřadům státním, sesazovala a volila senatory, vypovídala válku a uzavírala mír. Měla právo nad životem a smrtí poddaných, ustanovovala rektora a conty. Členové její scházeli se pravidelně každého měsíce, ve případech neobyčejných na každé požádání menší rady. Každou schůzi zvěstoval zvuk všech zvonů městských. Radě předdal vždy rektor. Řečník vystoupil na tribunu (ire ad ahrengeriam) a s ní mluvil ke shromáždění. Jak se zdá, užívalo se zprvu v poradách slovanského jazyka, neboť souditi to lze z ustanovení z r. 1473. „aby v řečích (in ahrengis) neužívalo se slovanského. nýbrž latinsko-ragusanského jazyka".[21])

Malá, menší rada (consiglio minore) přidělena byla rektoru v záležitostech státních, jsouc neustále při jeho osobě. Nejprve skládala se ze šesti, později jedenácti členů mimo rektora, a členové tito určováni byli z veliké rady. Malá rada vykonávala všechna nařízení veliké rady, vydávala privilegia, přikládala pečeti, uváděla do úřadův a rozhodovala v podaných žalobách.

Mezi hlavním orgánem vlády a malou radou byl Senát (Senato dei padri, consiglio dei pregati-pregiati, consilium rogatorum). Senát tento skládal se z počátku ze šesti, později deseti, čtyřiceti pěti, konečně ze šedesáti členů, mezi nimiž byl rektor i všichni členové malé rady. Právní obor této instance byl výkonný, do jisté míry i zákonodárný, ale ne v tak velikém rozsahu jako u veliké rady. Byla to vlastně kommisse z velikých hodnostářů, starcův a hlavní úlohou její byl dozor nad činností orgánů vládních. Senátu přislušely též záležitosti civilní a svrchovaná správa financí obecních; aby vzbuzena větší ostentace, senát sám smlouvy činil se sousedními státy a ustanovoval vyslance. Jemu bezprostředně podrobeno bylo též vojsko a pevnosť.

„Náš anděl strážce".

Vzpominka na hraběnku Klaudinu Potockou.

Napsal Edv. Jelínek.

(Doba mládí. — Sňatek — Selanka života. — Hraběnčiny dopisy. — Ve Varšavě v bouřných dobách. — Vlasť. — Zprávy z bojiště — Naděje a sklamání. — Hrabě Bernard. — Úpadek. — Útěk přes Toruň. — Emigrace v Drážďanech. — Obětavosť komitétu a hraběnčina zvláště. — Generál Bem. — Styk s básníky. — Stefan Garczyński a Adam Mickiewicz. — Cesta do Švýcarska a Italie. — Při lůžku básníkově — Poslední chvíle..)

Na nivě Velkopolské, ve přítulném dvorci v Konařevě[1]) roku 1808. přišlo na svět krásné dítko Klaudina, dceruška sena-

[20]) Engel, Geschichte d. Freist. Ragusa. Na str. 262.—266

[21]) Červa apud Schwandtnerum Script. rer. Hung. Na str. 87.

[1]) Dle jiných spisovatelů v Kórniku.

tora hraběte Xavera Działyńského. Ve šlechtickém zátiší, vzdáleném ode všech pohrom světa, chována láskyplně a střežena pečlivě před každým nebezpečím, jež ohrožuje mladý květ, dorůstala v půvabuplný zjev dívky, stejně bohatě nadaný jak krásou zevní, tak krásou srdce i duše. První léta mládí jejího uplynula jako krásný sen. Roku 1824., tedy v šestnáctém jaru svého rozkvětu zasnoubila se s hrabětem Bernardem Potockým, čímž dvě znamenité rodiny polské znovu osvěžily blízký styk přátelské přízně

Rodokmeny Działyńských i Potockých již tehdáž tradicionelně byly protkány mnohými skutky vlasteneckých snah, čehož památné stopy netěžko postřehnouti v letopisech národa polského.

První období sňatku, vyplývajícího zajisté z nejčistších a nejidealnějších pohnutek citových, jevilo se téměř kouzelnou selankou mládí, plnou neporušeného pelu šťastného života. Novomanželé hned po svatbě odjeli koňmo do rodinného svého dvoru ve Třebavě, kdež přebývali pod přítulnou střechou uprostřed jezera na zeleném ostrůvku. Hrabě Bernard, jakoby vlastnímu losu se divil, opakoval: l'homme le plus fou fait donc une chose raisonable, et la femme la plus sage fait une folie. A paní Klaudina, opojena blažeností, namítala: „Štěstí mé jest příliš veliké, než aby potrvalo v této míře." [1])

Byla to smutná předtucha...

Když šestý rok šťastného manželství Klaudiny Potocké uplynul, vypuklo 29. listopadu památné povstání ve Varšavě, Rázem byly přetrženy všechny nitky klidného života. Nesmírné rozčilení roznítilo celou polskou společnosť, a přes zápovědi pruského krále tisíce nadšených mladíkův a mužů spělo na bojiště. Provázely je polské dcery, ženy a matky. Mezi prvními, kteří poznaňské hranice neohroženě překročili, aby dostavili se tam, kam heslo národní věci je volalo, byl hr. Bernard Potocki se svou spanilou choti. Opustili rozkošné a kouzelné své zátiší, rozloučili se se vším, co jim drahé i milé bylo, a šli vstříc nesčetným bědám, utrpením... sklamáním.

Odtud vystupuje hraběnka Klaudina Potocká jako jedna z nejnadšenějších, nejobětivějších a nejkrásnějších dcer svého národa.

Nejspanileji jeví se nezapomenutelná Klaudina Potocká ve vlastních svých dopisech, jichž se nám dostal do rukou pohříchu počet velice skrovný. Cit jemný, srdce ušlechtilé a patriotismus horoucí, šlehající mohutným vzrušením z ňader ctnostiplné Polky, vyplývá téměř z každé řádky. Posvěcujíc celý život svůj vlasti, nenalézá za pojmem hlubokého patriotismu útěchy; v něm sbíhají se všechny její tužby i naděje, rozkoše i smutky. Zápal nadšené vlastenky harmonicky pojí se s bezmeznou a obětivou účinností, slova dotvrzují skutky!

Hrstka dopisů, šťastně nám zachovaná, odkrývá krásnou duši hraběnčinu v nejpamátnějších obdobích jejího života. První část

[1]) I zblízka i zdaleka. W Poznaniu 1881., str. 219.—239.

z nich psána jest mužově matce po většině z Varšavy r. 1830. a 1831., tedy právě v době, kdy Klaudina ocitla se téměř v samém středu povstaleckého ruchu nesúčastňujíc se sice hrůz válečných na bojištích, ale působíc lidumilně s nesmírným sebezapřením a s nasazením vlastního života v nemocnicích a všady tam, kde potřebí bylo ruky jemné a útěchyplné. Hraběnka stala se proslou, všem nehodám i nebezpečím se obětujíci opatrovatelkou v nemocnicích, kdež od lůžek strádajících neustupovala ni ve dne ni v noci. Strádajícím stírala slzy, zavazovala rány, nuzné opatřovala hmotně i duševně; horoucně k nadšení a činům povzbuzovala, ani vlastního muže nezdržovala v podniknutích sice nebezpečných, ale vlasti posvěcených. Druhá část dopisů pochází již z ciziny, najmě z Ženevy, kdež k bílému čelu jejímu schylovala se hlava předního pěvce slovanského, Adama Mickiewicze, a kdež opatrujíc při smrtelném lůžku dokonávajícího pěvce Garczyńského zasloužila si od nejznamenitějších mužů vlasti jména „našeho anděla“.

V duchu, jaký obě části této korrespondence provívá, jest ovšem veliký rozdíl. Když Polska vzplanuvši stala se dějištěm bouřných událostí roku 1831., také hraběnka Klaudina plna byla naději, které přese všechny hrůzy a bědy podněcovaly život její posilující útěchou. Proto vytryská z dopisů pocházejících z tohoto období zjevná pružnosť, potlačující jmenovitě v počátku zádumu a bolesť; ale dopisy z ciziny jsou již jen smutnou ozvěnou nesmírného osudu, do jakého presila se strany jedné a patriotismus do mythu roznícený se strany druhé uvrhnul polskou společnosť.

Leč přihledněme již k dopisům samým, k nimž připojíme také některé jiné zprávy, jmenovitě o působnosti hraběnčině ve Drážďanech, Ženevě a j.

„Dobrá maminko,“ píše Klaudina z Varšavy v lednu r. 1831.. „Bernard (její choť) užil tvého salonu pro Tertuliana Koczorowského, kterýž sobě dvakráte nohu zlámal. Ode včerejška tam leží Chtěla jsi, matičko, užitečnou býti raněným, nuže, tento jest ještě nešťastnější raněných. Zoufalství, že se nebude moci súčastniti dalšího pochodu, rozrývá jeho srdce . . . Bernard cvičí se dnes s ostatními poprvé . . . Slouží jako prostý voják (hrabě Potocki). nedostatek spaní a množství činné služby bylo sice příčinou, že zhubeněl, ale slouží mu to ku zdraví . . .“

Dne 31. ledna píše: „Koczorowski klaní se tobě, matinko; přijel sem včera na saních a stoupal po schodech opíraje se o hůl. Chtěl poděkovati za udělenou mu hostinnosť. Teprve čtyři týhodny minuly od úrazu, a on již chodí ve vojenském stejnokroji a „odpovídá na apel“. Ať žije Marcinkowski!“

Dne 10. ledna 1831.: „Syn tvůj, matinko, slouží jako prostý vojín ve švadroně ulánské, jíž velí kapitán Brzezański. Tento oddíl skládá se z květu naší mládeže a připojen jest ke druhému pluku jízdních střelců pod velením plukovníka K. Skarzyńského. Cvičí se z ostra každý den dvakráte a hledí s radostí i rozkoší vstříc první srážce. Nadšení jest tak všeobecné, že zdá se, jako-

by Bůh sám vše podněcoval. Jakž by On mohl připustiti k tak velkému zápalu tolika šlechetných srdcí, kdyby pak vše mělo býti zničeno zároveň s nadějemi?!

... Zde ve Varšavě není žádného ruchu, nic, nic marnivého. Každá rodina u vlastního ohniska kupí cupaninu. Slečinky chodí pěšky, všechny koně stáhnuli k armádě, služebnictvo válečně se cvičí. Jediná slečna K.... se sestřenicemi a paní Biał.... jsou výminkou ve Varšavském životě. Chodí do divadla, zpívají vlastenecké písně a tvrdí, že když vlasť je v nebezpečenství, je potřebí baviti její ochránce a nepřipustiti stísnějící myšlénce, že jsou to mužové, synové a bratří, ze kterých málo kdo se vrátí...“

V jiném dopise z téhož času je zmínka o perlách, které hraběnka Potocká, matka Bernardova, prodati hodlala ve prospěch potřeb válečných. Sám syn se tomu vzpírá, tvrdě, že „pak bude více běd a potřeb“, že tudíž třeba vše zachovati pro dobu pozdější. Také Klaudina v ten smysl se vyjadřuje.

Později vyznívá již z každého listu více a více smutku; tlumí jej sice nadšení, ale proniká zřejmě přece.

Všechny dopisy psány jsou ve spěchu a podobají se pouhým úryvkům.

„Ubohá maminko,“ čteme v dopisu ze dne 31. ledna, „jak vás sužují falešnými zprávami. Zde ve Varšavě vše je ticho. ... Dokud jde o spásu Polsky, nelekám se guillotiny. Vůdčí mysl u všech je stále tatáž, ale jest nás příliš málo, než aby nás obětovati chtěli jinak, než na strašných bojištích, kteráž na nás čekají...

... Máš pravdu, dobrá matinko, domlouvajíc mně, že nepíšu — méně odvahy, než času se mi nedostává. Neboť naši tak jsou blízko Varšavy, že jezdíme k nim téměř každý den, vracíme se v noci, načež opatřování potrav atd. zabírá ostatek času. Dnes píši ve šťastné chvíli; Bernard ráno přijel, den zde tráví, a já kořistím z jeho spánku, abych s Tebou sdělila, že jest u mne, zdráv a šťasten proto, že slyšel huk děl, že spatřil vítězně dobyté prapory... Nehnu se z Varšavy, dokud bude možná setkávati se s našinci a zejména dokud bude možná dodávati jim spíže. Jsme Rusy obklopeni, leč neztrácím důvěry v Boha. Hromadím tím horlivěji zásoby a očekávám kozáky, neboť oni jsou nám bližší nežli Francie, Anglie, ano i Rakousko... V XIX. věku záležitosť naše zhynouti nemůže. Kéž Bůh našich střeží!“

Brzy potom zuřila bitva u Grochova, ve kteréž účastenství měl také hraběnčin choť. Klaudina oznamuje matce, že syn její zdráv se vrátil z bojiště, a sdílí podrobnosti o bitvě. Tehdáž byl právě jmenován Skrzyniecki náčelním vůdcem. „... Zmocnili jsme se 30 děl a zajali 12.000 plenníků, velký počet munice atd. Plenníci, většinou Poláci, přestupují do našich řad. Náš hlavní tábor jest v Siennici, nepřítel stojí u Maciejowic. Ve velkonoční neděli zpíváno po službách Božích Te Deum... Vladislav Zamojski, náčelník štábu, hnal útokem v čele dvou švadron čtvrtého pluku ulánů dobyl tři prapory...“

Dne 21. dubna píše: „Máme zprávu o Bernardovi. Zdráv je, hlavní ležení je dotud v Bojmině. Julius Małachowski a Wilhorski, oba mnohoslibní a znamenití bohatýři, zahynuli. Tomáš nepřestávaje chváliti a milovati Bernarda, těší se, že jej má po svém boku. Dej nám Bůh rychlého konce, les forces manquent à tant d'angoisses."

Tak jak se sběh okolností horšil, tak i dopisy stejnou měrou stávají se tlumočníkem krutého položení: „Obdržela jsem Tvůj dopis plný tklivé o mne péče. Tak jsme nejisti zítřka o ty, kteří k nám patří, že vytýkala bych sobě, kdybych jim nyní cokoli měla odmítati. Proto také vydávám velmi mnoho... Po vojně uskrovníme se ve všem, jisti budeme brambory, píti čistou vodu a platiti dluhy své. Máš-li, matinko, ještě nějaké prostředky, tož lépe schovati je pro případ, kdyby těžká rána donutila Bernarda hledati pomoc za hranicemi... Ostatně slíbila jsi mně, matinko, že mne vezmeš k sobě, až nebudu míti z čeho žíti; tím již samo sebou zajistilas sobě moje nejlepší přání vzhledem ku tvému majetku, aneb alespoň lhostejnosť mou ku vlastnímu svému majetku."

A skutečně, hraběnka Potocká obětovala vše, co měla. Válka pohlcovala ohromné oběti.

Také u osudné Ostrolenky bojoval choť spanilomyslné Klaudiny: „Bernardova vojenská sláva stále roste, netoliko ve hlavním táboře se mu obdivují ale i všickni důstojníci přiznávají mu řídký smysl vojenský — mnoho chladné krve, činnosti a statečnosti... Ubohá matko, děkuj Bohu, který Ti jej zachoval, miluj všecky děti i naši nešťastnou vlasť..."

V červnu téhož roku sběh okolností roztrhl od sebe manžely. Neklid a obavy vůčihledě rostly, sledy toho spatřiti lze také v dopisech. „Zítra," píše hraběnka dne 14. června, „opouští nás můj muž a bratr. Skutečně, v nás spočívá cosi z přirozenosti chladného červa, on nous déchire en morceaux et nous vivons encore, vše se v nás trhá, ale přece žijeme. Bernard jest velmi povděčen za pomoc, jakou Jsi mu udělila. Odjíždějíc, zůstavím tu pro něj peněžitou zásobu. Buď, matinko, bez obavy, že neopominu žádný prostředek, aby nepocítil, že jsme všichni hmotně zničeni. Teprve po válce bude mu možná domysliti se toho..."

(Dokončení.)

– – –

Pokutí.

Příspěvek k slovanské vlastivědě.

Načrtl František Řehoř.

Není malebnějšího koutku v haličské Rusi nad Pokutí; svět o něm málo co ví, proto zastrčená ta krajinka jest jako stvořena zachovati svůj ethnografický ráz době příští. Zasteskne-li se nám v severních krajích Haliče nebo na Podolí, kde oko jednotvárnosti

zemé se unavuje, málo nalézajic obrazů, na nichž by se rádo spočinulo, na Pokutí, ač ráz země v mnohém od ostatní Haliče se neliši, přece již pohledem na lemující po jedné straně Karpaty, vysýlající četné potoky a řeky v úrodné nivy pokutské, vznikají v duši naší myšlénky velebnější, živené místními upomínkami historickými.

S názvem krajiny mnozí již dosti si hlav nalámali, ač poloha sama by dostatečně ospravedlňovala jméno od koutu, zákoutí, pokutí.

Jedno městečko zdejší, řekli bychom, že leží na konci krajiny při hranicích Bukoviny, zove se Kůty, a až po ně, t. j. po Kůty země dávné Polsky sahaly. Také podobnosť, ač Kůty co městys povstaly později než jméno krajiny, v níž doluje se — počítáme-li k ní též Karpaty — na kovy, však hlavně dobývá se sůl. Solné vary, zvané hutami, jsou zde největší. S tohoto stanoviska vycházejíce bylo by Pokutí krajinou blíže hutí, v níž se kutí, tedy při hutích, přikutí, pokutí.

V časech pohanských Slované ctili domácího bůžka jménem Pokuť, jejžto stavěli do kouta světnice. Upomínkou na oběti této modle zdají se býti ceremonie podnes zachovávané. Tak na př. na mnohých místech Malé Rusi při odbývání chautur nebo radaunic, t. j. posmrtné cti vzdávané zemřelým, hospodář hází při hostině prvou lžíci pokrmu do kouta, „v kut“ nebožtíkovi. O rusínské svatbě na Podlesí ženich se svatebčany přijíždí koňmo, a když se byl vzájemně přivítal, provádí nevěstu kolem stolu třikrát a po každé obchůzce oba klanějí se koutu. Měl ovšem býti kout zasvěcen domácímu bůžku Domovíkovi či Chovanci, ale dost možná, že právě na Pokutí bůžek ten slul Pokuť nebo že domácího bůžka rodinného stavěno v kout a od něho že krajina vzala jméno. Kout podnes u Rusínů veliké se těší pozornosti: do něho se věšejí nejlepší obrazy, o vánocích stavějí se do kouta na lávku obilné snopy a o Jordánu zakopává se v podlaze jeho láhvička se svěcenou vodou. V něm sídlí Bída, proto v koutě státi se nemá, aby se nevydupala. Vhodně praví Kirkor, že v zemi, jež daleko více zachovala názvů skal, hor, niv, úvozův atd. z dob pohanských, ale i památníky starodávné, z nichžto některé se uchovaly, jiné zase čas porušil, kdežto podání lidu ví o bůžkách Pokutí, jež pochovaly bažiny podnes rozsáhlých a za dávna nesmírných lesů zvaných „chorosna“, že v takové zemi, kde pohanství bylo tak mocné, mohl i název krajiny vzniknouti ze jména této modly, jíž snad všeobecná česť se prokazovala.

Hranice Pokutí přesně označiti nelze, a stanoví-li se jaké, nejsou ani administrační, ani ethnografické. Obyčejně čítají se k Pokutí nejjižnější okresy stanislavovský, horodenský, tlumačský, sňatyňský a kolomyjský. Pravda, Pokutí má přece svůj zvláštní ráz, jako své zvláštní jméno. Odděleno Dněstrem od zemí dávné Polsky a zasloněno Karpatami, bylo posledním jejím krajem, jakoby její koutem hluboko v jižní stranu pošinutým. Za dávna myslila se pod Pokutím celá zadněstranská země haličská a teprve v době

novější hranice jeho se poněkud ustálily. Rozhodně pak z Pokutí musí se vyloučiti pohoří Karpatské s Huculy a Bojky. Někteří ovšem ještě Halič a zemi pozakolomyjskou počítají k Pokutí.[1] Severní hranici jeho tvoří starožitný Tiras nebo Danastris, dnešní Dněstr, sevřený na horním svém toku dvěma pasy vysokých skalnatých výstřelků horských, jen místy se rozšiřujících, a vinoucí se dále různými půlkoly. V čase jarního rozvodnění následkem tání karpatského sněhu činí na pobřežích značné spousty, zaplavuje nízko položené vsi a niče mosty, což trvá několik dní. Když opadne, zůstalý náplav zmrví luka a pole, proto vypásají se na rozsáhlých lukách nadněstranských stáda volů, honěných na stanice železnic a dopravovaných na trhy do Osvětíma, Olomouce a Vídně. Hlavní trhy domácí odbývají se na ně v Žuravně, Vojnilově. Bolšovci a j., ač výnosný obchod ten mají v rukou převahou Židé a Arméni.

Zřídlo své má Dněstr výše vsi Volče na severním úpatí Karpat v horách Mědobože nebo Beškivoda, dle jiných zas pod horou zvanou Verchem rozłuckim na východním svahu pásma. na jehož západní straně prýští Sán. Volče otáčí dvěma ramenama Dnistrem a Žukotyncem a něco výše přijímá potok Dnistryk, jenž dříve považován byl za pramen Dněstru. Tok jeho v horách je prudký, dno má kamenité a plyna okolím otevřeným, bezlesím. nechová v sobě pstruhů. U Starého Města vplývá již do roviny a u Sambora pozbývá rázu horské řeky. U Hordyně přechází v rozlehlé bažinaté roviny a pod Kozačovkou a Okopami, kde se do něho vlévá Zbruč a kde dosahuje šířky 140°. opouští Halič. Délka jeho v Haliči má 60 zem. mil a největší hloubka 12'. Na horním toku svém zabírá vody z 293 větších a menších rybníků Na pravém břehu vlévají se do něho horské, bystré potoky, na levém volné přítoky polní, proto i rybí fauna těchto přítoků tak se různí, ano jsou některé ryby jen v těchto řekách výhradním domovem. Pravé přítoky jeho jsou: Žukotynec, Rypňanka, Jašenička, Tučanka, Potok u vsi Olšaník, Bystřice (s Tyšměnicí a Trudnicí) vlévající se u Teržakova a Stryj, jehožto zřídlo jest na Moničkové Polaně v poloninách blíže Kyžlova. Ústí se u vsi Meziřečí. Stryj jest největší řekou, jakou Dněstr na celém toku svém přibírá. Délka jeho činí 27 zem. mil a ouvodí jeho zabírá 16 □ mil. Zprvu plyne těsnou přervou až po Krušelnice při ústí Oporu a níže Rozhurčeho, proslulého skalami, vchází na rovinu. Spád má značný a proud bystrý. Stryj sám a horské jeho přítoky chovají pstruha a lipana.

Ve Stryji jest pro město založen rybářský spolek. Přítoky Stryje jsou: Žižava, Potok pod Boryní, Ilniček, Jablonka, Rybník, Opora (s Růžankou, Libohorou, Želenikou, Kamionkou, Stavčankou, Holovičankou a Orjavou). Jiné přítoky Dněstru jsou Berežnice. Svice, Sivka, Lomnice Lorkev, Bystřice a Tlumačik.

[1]) Viz o jeho hranici „Slov. sborník“ II., str. 397.

Svice pramení se v tak zvaném Širokém Bezkydu a plynouc mezi vysokými horami korytem, jež naplněno jest kamením, tvoří několik vodopádů. Karpaty opouští u Hošova a do Dněstru ústí se níže Žuravna. Délka její jest 14 zem. mil. Pro ni a pro Lomnici jest v Bolechově rybářský spolek. Přítoky její jsou: Sukel, Břaska, Tučanka, Dolina a Mizuně. Přítoky Lomnice[2]) jsou Čerlana, Ostrov, Turova, Čečva, Berežnice Durova, Pètros, Mołoda, Rudava. Při Bystřici Solotvinské[3]) mohu zmíniti se pouze o přítoku Voroně, přijímajícím Hrymbu, do níž opět vpadají Uňava, Valešnice a Rokytna.

Hlavní řeka pokutská jest Prut.[4]) Plyne nejprve jako horský 10° široký a 2' hluboký potok, jenž opustiv území horské, vine se širokou dolinou od Delatyna až po Kolomyji při podnožích Karpat. Svými oklikami dává krajině kouzelný ráz, jako na př. v Mikuliňcích u Sňatyňa. Pokutí probíhá v délce 25 zem. mil, jsa místy na 80° široký a 15' hluboký. Není snad krajiny malebnější nad jeho pravé pobřeží.

Ryba vlastní Prutu jest losos jezerní a jemu i Dněstru společné jsou rody: řízek a jeseter malý. Rusíni bydlící na vodní síti těchto dvou řek zovou různé druhy ryb dle okolí také různě, nebo pro týž druh několikero hned mají jmen, což platí zejména o kaprovitých.

Na horním toku Prutu vylamující se kámen na své dráze se otře a zakulatí na tak zvaný „ryň", drobný oblázek, jímž pokládají ulice pobřežních měst. Na další, volnější dráze okazuje se tento štěrk stále drobnějším, až konečně se mění v pouhý písek a námel, jenž usazuje se při březích činí půdu, s nížto se byl smísil, úrodnější.

Od Stanislavova k jihovýchodu prostírá se rozsáhlá nížina, se strany západní toliko temnou stěnou Karpat ohraničená. Žlutá barva hojně zde pěstované kukuřice a tabáku, zlatí pole a zahrady zdejší, dodávajíc celému okolí rázu jižního.

(Dokončení.)

Ruské umění a jeho zdroje.

Napsal F. Bulgakov.

Ruské umění s každým rokem hlasitěji a hlasitěji vydává svědectví o svých právech na národní samostatnost. Podle toho, jak uvedeny byly v obecnou známosť umělecké památky Ruska, všecky pochybnosti a popírání, pokud týkají se jejich samostatnosti, stávají se nemístnými. Ano i cizozemci s velikou pozorností počínají uznávati jejich originalnosť, jsoucnosť v nich národní tvůrčí síly, vlastní umělecké tvorby. S prospěchem užívajíce plodů ruských archeologův a novějších výzkumův uče-

[2]) O Lomnici viz „Slov. sborník" III., str. 352.
[3]) Tamtéž.
[4]) Tamtéž o něm i o jeho přítocích.

ných společností, francouzští, angličtí a němečtí specialisté, pokud týká se historie umění nebo zlepšení museí, pečují přivésti v systém nabytá data o uměleckých památkách ruské architektury, ruského způsobu života v jeho rozličných zjevech, o tvarech ruské ornamentiky a o předmětech ruského průmyslu. Takové snahy byly již korunovány faktickým úspěchem. Několika badatelům podařilo se určiti fase v rozvoji ruského umění, odkryti jeho zdroje, objasniti jeho význam, vnitřní hodnotu a obsah.

Prvním a nejvydatnějším z takových badatelů objevil se nedávno zesnulý Violet le Duc. Jeho dílo „Ruské umění“ přeloženo do ruštiny r. 1879. Od těch dob vykonáno nemálo nového v poznání minulosti ruského umění a rozumí se, že to, co vykonáno, neuniklo pozornosti cizinců. Za důkaz může sloužiti mezi jiným vydaná nedávno kniha Maskellova „Russian Art and Art objects in Russia“.

V této knize popularně a velmi podrobně při vší stručnosti vyložena jest historie ruského umění v XVIII. věku spolu s charakteristikou hlavních uměleckých sbírek, chránících se ve státních i soukromých museích v Rusku. Maskell sestavil svoji knihu za účelem, aby poskytl Kensingtonskému museu rukověť k seznámení se s všeobecným charakterem a historickým významem uměleckého bohatství Ruska. Avšak i ruští čtenáři naleznou v této rukověti mnoho zajímavého tím více, že v Rusku není tomu nic podobného co do přístupnosti, systematičnosti a praktičnosti výkladu.

Počátky ruského umění halí se beze vší pochyby ve mraku nepovědomosti. V úplném souhrnu nelze přece popírati v nich značného stupně vlivu východního. Zdroje tohoto vlivu byly velmi rozdílné. V památkách ruského umění možná znamenati stopy vlivu aegyptského a assyrského, perského a kytajského, indického, řeckého a maloasijského, byzantského a mongolského. Violet le Duc ve jmenovaném spise „Ruské Umění“ určil takový složený charakter ruského umění, jež složilo se z živlů přinesených z Východu. Osnova této směsi vlivů činí především tři hlavní živly — místní skythský, byzantský a mongolský. Na jejich díl náleží přičísti z devíti desetin vše, co přišlo do Ruska z Východu.

Je zde na místě připomenouti též, že ruský krajan, člen řádu Ježíšova J. M. Martynov, jenž vydal brožuru „L'Art russe“, věnovanou kritice díla „Violet de Duca“, vytrvale podporuje mínění, že Západ a Skandinavie zanechaly v ruském umění více vlivu, než obyčejně má se za to. Tento vliv, dle slov p. Martynova, napomáhal originalnosti a různotvárnosti v ruském umění, kdežto východní vliv působil ve smyslu opačném. Do vpádu tatarského Rusko vůbec nebylo cizím evropskému životu; ruské umění neslo na sobě zřejmé stopy západního vlivu a lišilo se jakousi samostatností. Tatarský vpád odřízl Východní Rusko od ostatní Evropy, než Rusko Západní (Novgorod a sousední s ním země) zůstalo svobodným od tohoto vpádu. V XV. věku moskevská říše připojila i tyto země, leč přes Polsko počal do Ruska opět pronikati vliv evropský. I od XVII. věku, epochy to svého způsobu znovuzrození ruského umění, západoevropský vliv se nepřerušoval, ale vzrůstal pořád víc a více.

Co se týká zjevné nadvlády v ruském umění byzantského živlu, tedy sluší nepouštěti se zřetele toho fakta, že Rusko samo čerpalo z týchž pramenů, ze kterých vyšlo byzantské umění. Rusko samo bylo ve stycích s krajním Východem, s Persií a Malou Asií. Marko Polo (r. 1272. a 1275.), Plano Karpini (r. 1245. a 1246.) a Rubrukvis (r. 1253.) vydávají o takovýchto stycích svědectví. Z tehdejších měst zůstaly na tuto dobu rozvaliny. Jsou zasypána pískem a historie jejich zjevuje se právě tak tajemnou jako pohřbených měst Jižní Ameriky. Jakým způsobem šířily se cizozemské vlivy na ruské umění, s určitostí ustanoviti nelze. Věrohodně jest jenom známo, že v Rusku přebývalo nemálo cizích pracovníkův a mistrův.

Ti přicházeli z Indie, z Persie, z Byzancie. Lombardští architekti stavěli kostely. Němci, Uhři, Francouzi a Angličané rovněž přicházeli do Ruska v hodnosti mistrův a umělcův. Tu, rozumí se samo sebou, nastával vzájemný vliv, vzájemné osvojení si přineseného slohu s místním, tuzemským. Národní charakter cizozemských umělců ve velmi krátké době mohl změniti a přizpůsobiti se k novým podmínkám. Takovým způsobem typ a živly umělecké tvorby mísily se vespolek, vzájemně se připodobňovaly a v resultatě přivlastňovaly si ten charakter, jejž není těžko rozeznati na příklad v Kremlovských sbírkách.

Dostačí jenom ohlednouti se na historickou minulost Ruska, abychom nabyli přesvědčení, že rozličná plemena, sídlící v ruské vlasti, zanechala stopy svých vlivů na umění a průmysl. Neustálý boj s rozličnými národy veskrze až do svržení mongolského jha, výbojné výpady samých našich předků na sousední země, nemohl neodraziti se v umění. Výbojní národové, usazující se na čas v Rusku, přinášeli do Ruska bohatou kořisť uloupenou po cestě v ostatních zemích. A vše to lze pozorovati v ruském umění.

V jedné periodě zachovává skoro primitivný charakter; ve druhé — viděti stopy vlivů pocházejících od styků se Skandinavií nebo Byzancií. Ve třetí periodě pociťuje se vliv perský a indický v takové síle, že se jím takořka zatemňují zvláštní, individualní rysy. Konečně vidíme, kterak ruskému umění hrozí nebezpečenství upadnouti pod vliv Západu následkem vždy víc a více množících se s ním stykův. Leč uprostřed všech těch nátěrů, nezřídka se proplétajících, přece převládá typ východní.

Skythské umění zajisté zabírá značnou část nejranější periody v historii ruského umění. V VI. věku Slované již zaujímají širé kraje Rusi; umění u nich jest v takovém stavu, jaký překročil již hranice prvních začátků. K této periodě vztahují se ornamenty a obrazy nalézající se v nesčetných kurhanech Ruska.

V VI. století objevují se Avarové; jejich panství šíří se bystře. Jsou již daleci od stavu barbarského a bohaté mohyly v Sibiři připisují se tomuto plemeni. Sama Byzancie vchází ve vyjednávání s jejich vůdcem a v VII. věku, jsouce v ustavičných stycích s východní říší ať nepřátelských nebo pokojných, usazují se poblíž Cařihradu, v Bulharsku, v Peloponnesu, v Bethanii, ano i v Syrii.

Okolo téže doby sever Ruska od Ladožského jezera do Permu byl osazen Finy rozličných pojmenování. Za nimi následovali Varjagové a počala perioda skandinavského vlivu.

V VII. věku byl vpád Chazarů, plemene Hunnů, jež vyšlo z kytajských hranic, a v VIII. věku — oni a Pečenězi, Alani a jiné hordy zaujaly břehy Černého moře a značnou část jižního Ruska.

Rusové nalézali se v ustavičném spojení s Byzancií od VII. do X. věku, kdy uvedení křesťanství ještě více upevnilo jejich styky. Té doby posýlala Byzancie do Ruska mnichy. Ti byli staviteli, umělci a mistry rozličného způsobu a ruští umělci ubírali se na učení do Cařihradu. Tato perioda ruského umění jest byzantská, přece však nikoli ve smyslu otrockého napodobení, ale podle ducha a podle osvojení si těch živlů, z nichž složilo se samo byzantské umění. Od těch dob tento vliv, sesilující se svazkem náboženským, zůstával převládajícím uprostřed rozličných vlivů v druhé řadě, jež přicházely z Východu.

Ve XII. věku — perioda mongolského vpádu — Rusko vládlo národním uměním. Dle svědectví cestovatelů té doby Tataři Zlaté hordy nutili ruské mistry pracovati zároveň s druhými bohaté ornamenty a ozdoby, jaké hojně se nalézaly v chánských dvorcích. Jeden ruský mistr zhotovil pro chána trůn ze slonové kosti, vykládaný drahokamy, kovovými a lepými ozdobami.

V této periodě též zrodilo se ruské umění. Národní tvůrčí síla slučovala v jeden společný celek různorodé živly umění, pronikající k nám do mongolského vpádu. Vyššího rozkvětu jednoty dostiblo ve druhé polovici XVI. věku a v první polovici XVII. věku, t. j. současně s jeho jednotou státní. Moskva počala tehdy posýlati výrobky svého provedení na rovni s Persií, Skandinavií, Polskem a Uhrami.

V církevní architektuře působily rovněž rozličné vlivy. V X. věku Byzancie posýlá své stavitele do Ruska, ve XII. přicházeli do Ruska architekti z Lombardie a zaváděli romanský živel; ve XIII. — mongolský vpád ve značném stupni přiměl Rusko spokojiti se s vlastními prostředky a později indo-tatarské vlivy vzbudily k životu více složitější a ozdobnější práci.

Bližší poznání uvedených vlivů přivádí k tomu závěru, že z různorodých živlů v Rusku složilo se zvláštní, originalní a národní umění. Tento originalní charakter, zcela nepodobný ni jednomu z rozličných živlů, z nichž se skládá, není těžko poznati. Jak poznamenal již Violet le Duc, Rusko bylo jednou z laboratoří, v níž umění, sebraná se všech stran z Evropy i z Asie, sloučila se vespolek a přepracovávala se na cosi středního mezi východním a západním slohem. Byzantský živel smísil se s perským, skandinavský — s mongolským, romanský — s turanským. Než v resultatě nevzniklo byzantské, ani indické, ani perské, ale to, jež možná nazvati „moskevským". Tento samorodý umělecký typ později ztrácí samostatnost a v XVIII. věku objevuje se blízké napodobení Západu. Takovýmto napodobujícím zůstávalo ruské umění i v nynějším století, pokud nezrodila se v něm v posledních třiceti letech samobytná, tvůrčí síla.[1])

[1]) Новь. 1885.

Příspěvky k dějinám slovanským.

Podává František Dvorský.

Kníže Karel z Minsterberka, Zdeněk Lev z Rožmitála a Břetislav Švihovský z Ryzmberka prosebně žádají krále polského Zikmunda, aby v příčině opatření mladého krále Ludvíka stavům českým na sněm psaní přímluvné učinil. *Z arch. Třeboň.*

Najjasnější králi a pane, pane náš najmilostivější. Služby naše povolně hotové s vinšováním štěstí, zdraví dlúhého a šťastného kralování Vaší královské Mti napřed jakožto pánu našemu najmilostivějšiemu vzkazujem Najmilostivější králi! Poněvadž z dopuštění Boha všemohúcího najjasnější knieže a pán, pan Vladislav, Uherský, Český oc král a markrabie Moravský oc, pán náš najmilostivější, z tohoto světa zšel a nám jakožto poddaným svým najjasnější knieže a pána, pana Ludvíka, Uherského, Českého oc krále a markrabí Moravského oc Jeho Mt pána našeho najmilostivějšieho na smrtedlné posteli také zvláštně poručiti a při tom to dále rozkázati ráčil, ač by nám toho potřeba kázala, abychom k Vaší královské Milosti o radu a pomoc útočiště měli. A protož my to V. král. Mti jakožto pánu našemu najmilostivějšímu společně oznamujeme se vší pilností prosíce, až by kdy k tomu přišlo a my V. král. Mti v té věci rady a pomoci potřebovali, že Vaše král. Milost krále Ludvíka Jeho Mt pána našeho najmilostivějšího i nás opúštěti neráčíte. A také by se nám za potřebné a užitečné zdálo, poněvadž brzo sněm obecní v království Českém držán býti má, abyste V. král. Mt nějaké mírné a slušné psaní ke všem třem stavuom panskému, rytieřskému a městskému učiniti ráčil, k tomu rozumu, aby podlé toho poručení krále Jeho Milosti, slavné paměti, jemuž pane Bože buď milostiv, krále Ludvíka Jeho Mt poručena měli a přátelsky se spolu snesúce podle té cedule, kterúž od Jeho Mti máme, Jeho Mti královské dobré a užitečné jednali, aby Jeho Mt opatřen byl tak, jakž jest Jeho král. Mt jim toho podle tejž cedule svěřil tu víru do nich majíce, že se k tomu tak skutečně přičiní, aby se V. král Mti a jiným přátelóm krále Ludvíka Jeho Mti v to vkládati nebylo potřebí. Jakož o V. král. Mti nepochybujeme, že V. král. Mt to lépe a užitečněji bude uměti jim rozkázati napsati, nežli my to V. král. Mti vypsati muožem. A při tom V. král. Mti prosíme, že nám toho psaní přípis poslati ráčíte, abychom se věděli k čemu přimlúvati. A teď také V. král. Mti psaní krále Jeho Mti slavné paměti, kteréž již najposléz V. král Mti učiniti rozkázati jest ráčil, posýláme. A s tím se V. král. Mti jakožto pánu našemu najmilostivějšiemu s našimi povolnými službami poroučíme. Datum Budae feria III. post dominicam Judica, anno domini 1516.

Dopisy Pavla Josefa Šafaříka J. E. Purkyňovi. [1])

I.

Nový Sad, 14. června 1830.

Velevážený pane!

Kustos cís. dvorní bibliotheky ve Vídni, pan Kopitar, byl tak laskav sděliti se mnou před nějakým časem, že Jste se, velevážený pane, v čase pobytu svého ve Vídni přátelsky zmínil, jakoby král. pruská universita v Berlíně, anebo spíše někteří její členové zamýšleli minulého roku mne za professora tamtéž povolati. Povolání toto bylo by prý také ještě nyní možné. Jelikož nemám štěstí znáti některého z berlínských pánů professorů, jest mi do jisté míry hádankou, jak se stalo, že universita ke mně — jmenovitě při tak značné vzdálenosti — zření své obrátila. K radě přátelsky mé osobě oddaného pana Kopitara obracím se tedy důvěrně k Vám s prosbou a dotazem v příčině objas-

---

[1]) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

nění záležitosti pro mne tak důležité. Která stolice prof. uprázdnila se vlastně a pro kterou mám býti povolán? Jest již obsazena? Jest v případě, že není ještě obsazena, naděje, že by volba na mne padla?

Přiznávám se, že by mně působiště na některé německé, jmenovitě pruské universitě nebylo proti mysli — i kdyby se to později uskutečniti mělo. Pan Kopitar Vám snad oznámil, že jsem byl povolán do Petrohradu, leč obávám se, že by drsné povětří severu zdraví mé manželky úplně zničilo, i jsem tudíž docela nerozhodnut. Prozatím zůstanu bezpochyby v Novém Sadě. S Německem má se věc docela jinak. Ponebí německému, kteréž z vlastní zkušenosti znám, dal bych i před naším přednosť.

Příležitostně, prosím snažně, vyslovte panu doktoru Wachlerovi mé nejuctivější poručení. Neměl jsem sice štěstí míti jej osobně za učitele, ale svými spisy stal se mně více než učitelem; stal se mně pravým duševním otcem.

V očekávání laskavé odpovědi

znamenám se v hluboké úctě

Pavel Jos. Šafařík, professor.

II.

W Praze, 21. Února 1839.

Welectěný Přjteli!

Před některým časem odewzdal mi p. prof. Presl Waše pogednánj o Železnodrahách s tjm poznamenánjm, abych ge w Musegnjm Časopisu wytisknauti dal, protože on nynj nic takowého newydáwá, kdežby brzo tištěno býti mohlo. Přigal gsem to s radostj, a prwnj polowice se giž tiskne we swazku I., druhá pak wyjde we swazku II. Nehněweyte se, že w poslednjm oddělenj, co sahá do politiky, téměř wšecko wypuštěno: nemohlo to ginač býti. Byloť mi buď nechati tisku, buď odhodlati se k tomu skrácenj. Zwolil gsem poslednj. mage za to. žebyste toho jinde tak snadno nemohl wytisknauti dáti, gimžby marná byla Waše na to wynaložená práce.

Michal Petrowič byl zde a narownali gsme swé spory přátelsky a tak dobře gak gen bylo možné. Nedorozuměnj bylo i s gedné i s druhé strany. Ostatně ani on, ani Bodjanský nedochápal se toho, což sobě každý maudrý myšliti může, a o čemž psáti bylo by mnoho, a proto nic se nepjše. — Politujte se Bohu! Seč nenj slepá wášeň, genž nikde horšj, nežli mezi přjbuznými, wypukne-li gednau. Onehdy prý stálo w negakém zahraničném pamfletu, že zde u nás prý několik spisowatelůw w poplatnosti Seweranůw pro gegich záměry pracugjcjch! — Šlechetnost a opatrnost Waše mi za to ručj, že co Michal Petrowič o pomoci k dalšjmu wydáwánj Starožitnostj a giných mnau chystaných spisůw Wám sdělil, zůstane u Wás. Nechtělbych, aby se zlj lidé i toho proti mně zmocnili. Nauky a wědy samy o sobě gsau mým cjlem; gim žiwot w tichosti a bez hluku zaswětiti negwraucněgšj žádost má.

Pište mi, pro Boha, aspoň několika slowy, komu penjze za Časopis 1838 a předplacenj na 1839 (cena toho roku zwýšena?), též honorář Wám náležegjcj odewzdati, aneb gak Wám poslati mám? Druhý Časopis, wnitřnjch záležitostj, gestli nepřišel, neobgednáwegte; tjmlépe, neboť zde nic s tjm počjti nelze, žádný do toho chuti nemá, sotwy nás t r é *ochotných* čtenářůw a platcůw, s p ř i n u c e n ý m i nelze dalekosáhati, a obáwám se, že i s gednjm Časopisem brzo uwázneme.

Důležitého a zaujmawého w literatuře našj téměř nic.

Dobře se měgte!

Wáš upřjmný přjtel a ctitel

Paw. Jos. Šafařjk.

Oslava Kukuljevića Sakcinského.

Dne 7. listop. t r. konali bratří Chrvati tichou sice, neokázalou, ale za to tím vřelejší slavnosť Ivan Kukuljević Sakcinski, jeden z nejstarších žijících spisovatelů chrvatských, vyplnil 70. rok velezáslužného svého života a 50 rok všestranné, úžasné téměř literarní činnosti. Byl chrvatským Tyrtajem v oněch dobách, kdy mladý národ Chrvatský potřeboval nadšení v bojích proti svému úhlavnímu nepříteli (napsal mimo jiné sbírku politických básní „Slavjanka"). byl dramatickým básníkem, sílícím národní vědomí svých krajanů (hrdinské jeho drama „Juran i Sofia", tištěné r. 1839., bylo provozováno jako prvý původní kus chrvatský na divadle záhřebském a siseckém), byl dějepiscem, který odhaloval národu obraz starých, slavných dob chrvatských, byl archaeologem a právníkem, zpytujícím stav kultury svých předkův, byl vynikajícím publicistou a obratným řečníkem, dovedším statně hájiti zájmy národa, byl literarním a kulturním historikem a bibliografem, vydavatelem plodů starých básnikův a j. Zkrátka činnosť jeho jest podivuhodna. Dobře podotkl kdysi náš Lumír, že Kukuljević dokázal již tolik, nač by bylo bývalo třeba celého spolku spisovatelův. A ještě nyní, jsa starcem věku valně pokročilého, pracuje stále, tak že každý rok vyjde od něho nějaké dílo nové. Není naším úkolem vyjmenovati snad všechny spisy Kukuljevićovy (bylo by jich příliš mnoho a pak podrobný jejich seznam může přinésti jen delší životopis, který bohdá později Sl sborník přinese), chceme se jen zmíniti poněkud o činnosti jeho politické a společenské. A kdyby byl Kukuljević nenapsal ani jediné knihy chrvatské, již ta okolnosť, že patří mezi prvé buditele chrvatské, mezi neohrožené zastánce práv národních, již ta dostačí, aby jméno jeho zlatým bylo napsáno písmem ve knize chrvatského kulturního života.

Kukuljević patří mezi ony muže, jejichž srdce se rozplamenilo v ohni „illyrismu". V letech 40. zasáhl mocně do díla spřízněných sobě duchův, jako byl Gaj, Vukotinović, Mažuranićové, Bogović, Trnski a j. (dva poslední jakož i Ivan Mažuranić žijí dosud) a vystupoval jmenovitě na chrvatském sněmu, kdež ohnivě řečnil (1843), aby se chrvatský jazyk zavedl na sněm i do úřadů místo latinského, což se stalo r. 1847. Velikou úlohu hrál také r. 1848., kdy byl zvolen na velkém březnovém sněmu kromě Gaje a Vraniczanyia do výboru, který vedl na čas správu Chrvatska. Úkolem výboru bylo, aby zvolil muže neohroženého, který by dovedl utišiti rozbouřené vřavy lidu a ochrániti Chrvatský národ. Svolal tedy 13 března r. 1848. památnou onu skupštinu, na níž zvolen vlivem mocného řečnického talentu Kukuljevićova baron Jelačić za Chrv. bana. Nevědouc si v tak bouřlivých dobách rady, usnesla se národní skupština poslati skvělou deputaci ke králi do Vídně Deputaci onu, skládající se z několika set osob, vedl mimo Gaje a Vraniczanyia opět Kukuljević. Žádosti a tužby národa chrv. byly sepsány ve 30. článcích. Ačkoli články všechny neschváleny, nebyla přece deputace zamítnuta, a banu Jelačićovi dovoleno svolati sněm Když pak nedocíleno s Maďary mírného narovnání, a Jelačić nucen byl tasiti meč, spadla opět veliká úloha na Ivana Kukuljeviće, který se odebral do Miláňa k Radeckému, odkud přinesl 100.000 zl. a 7000 pušek na podporu národa chrvatského, povstavšího v boj jako muž jeden. — Kukuljevićovi patří také největší zásluha o slovanský kongres r. 1848. v naší matičce Praze konaný. Onť to byl, který vyzýval všechny Slovany ve „Slavenském Jugu", aby se spojili v užší svazek proti návalům nepřátelským. Veliká zásluha Kukuljevićova spočívá též v tom, že založil r 1850. „Družtvo za jugoslavensku povjestnicu" a jeho orgán „Arkiv", který hlavně svými pracemi vyplňoval.

Význam výtečného tohoto Chrvata dovedl však také národ při jeho jubileu oceniti Vyslalť k němu dne 7. listop t. r. deputace četných spolkův chrvatských, jako Matice (jubilant jest jejím předsedou), Archaeolog spolku, (jehož předsedou rovněž jest), deputaci záhřeb. university, Právnického spolku, Jugoslavenské akademie, Spolku Svatojeronymského a j. K oněm projevům lásky a úcty, osvědčené jubilatu od bratří Chrvatův, posýláme i my svůj český pozdrav, volajíce velikému Jihoslovanu ze hloubi duše „Mnohá léta".

K. Kadlec.

Slovanští hosté Národního divadla.

Z Národního divadla Poslední dobu česká opera vešla v čilejší styk s pěveckým a hudebně výkonným světem polským. V pevném svazku s operou naší je pro celou tuto saisonu až do jara pí. Arklová, jež k nám přišla s jeviště lvovského a jedním rázem dobyla sobě vřelé sympathie všeho našeho obecenstva divadelního. Její zásluhou objevila se roztomilá melodiesní opera „Halka“ proslulého polského skladatele Moniuszka znova na jevišti Národního divadla a její skvělé, charakteristické interpretaci nesnadné úlohy titulní se podařilo všeobecný zájem pro dílo to u nás vzbuditi a pevnější než jindy místo na běžném repertoiru mu zabezpečiti. V téže opeře poznali jsme jejího kollegu od lvovského divadla p Florjanského v partii Jontka, jenž rovněž vzbudil všeobecnou zálibu svým lahodným tenorem, hlavně ve střední poloze jadrným a pro příští dobu ještě vývoje schopným i přednesem vřelým, nelíčeným. Pan Florjanski vrátí se k nám opět na pohostinské hry, jež, jak doufáme, pevnějším poutem spojí nadějného tohoto umělce s ústavem naším.

Večer slavnostního rázu nám byl připraven pohostinskou hrou proslavené polské koloraturní pěvkyně pí. Sembrichové-Kochaňské, jež jako Lucie v stejnojmenné opeře Donizettiho se osvědčila jako virtuosní pěvkyně prvního řádu. Úchvatnou silou a plným kouzlem působilo umění její teprve ve scéně šílené Lucie, kdežto v prvnějších scenách si pí. Sembrichová se svou úlohou spíše pohrávala, ba na první poslech byl sluch místy i překvapen mnohým zastřeným tonem hlavně v poloze střední. Avšak zde ve scéně šílenství jako v žárném ohnisku spojila všecky jasné paprsky svého velkého umění a budila nadšení v každé duši Zde dostupoval hlas její závratné výšky, kdež jest vlastní její domov a neobmezené království, zněl ryzím stříbrem, svítil jasným paprskem a ohněm přednesu mistrného rozněcoval mysl hluboce dojatou. Technická stránka jejího umění jest nad vše pomyšlení vybroušena, každý ton v těch mihotavých zvukořadech sedí pevně, určitě, že možno mluviti bez fráse o jistotě neomylné, jíž se obdivujeme tím více v našich časech, kdy v pěveckém pokolení nynějším dokonalé vybroušení technické stránky jest zjevem tak velice vzácným Herecká stránka v každém hnutí odpovídá situaci a pojí se v působivý celek se slovem, tonem zpívaným i akcentem orchestrálním, její pohyb jest přirozeně graciosní — slovem jest to pěvkyně dokonalého slohu elegantního. Skvostné kytice, věnce, bouřný potlesk — do plňují popis krásného toho večera. Ředitel Šubert získal vzácnou umělkyni pro příští saisonu na několik večerů.

Velkou sensaci též vyvolalo vystoupení „zázračného děcka“, devítiletého pianisty Josefa Hofmanna, syna Kazimíra Hofmanna, kapelníka ve Varšavě. Vystoupil na jevišti Národního divadla celkem ve čtyřech koncertech s neslýchaným úspěchem. Dům byl pokaždé vyprodán a obecenstvo bylo až k slzám dojato obdivuhodnými výkony tohoto opravdu fenomenalního talentu, při němž velice překvapuje nejen pokročilá, na to mládí skvěle vyvinutá technika, obratnosť a jistota, nýbrž i jistý rázovitý, skoro bych řekl samostatný přednes, jenž vydává nepopíratelné svědectví o zvláštním nadání hudebním. Tato citová stránka nejzřejměji vytryskovala z přednesu Chopinova As-dur valčíku. jehož dumavě toužebnou melodii přednesl ku podivu zralým pochopením. Z ostatních jeho programmů uvádím: Beethovenovy koncerty s orchestrem C-dur a C-moll, brillantní etudu od Paganiniho a Schumanna, „Píseň přástevní“ a „Rondo capricioso“ od Mendelssohna, variace od Haendla a Rameaua, velice nesnadnou Toccatu od Rubinsteina, některé drobotiny vlastní skladby, jež nejsou bez zajímavosti a hlavní jeho cheval de bataille „Polonézu“ od Webra a Liszta s orchestrem — kteréžto všecky skladby přednášel z paměti. Půjde-li rozvoj tohoto talentu dosavadním směrem, bude hráti důležitou úlohu ve světě hudebním. *V. J. Novotný.*

Rozhledy v literatuře a umění.

O języku Ormian polskich, napisał dr. Jan Hanusz, docent sanskrytu i gramatyki porównawczéj w uniwersytecie wiedeńskim.

Jazyk armenský náleží podobně jako jazykové slovanští ke skupině jazyků indoevropských, jak dokázal již Petermann ve své Grammatica linguae Armenicae (Berlín, 1837.). Poměrem jeho k jiným jazykům indoevropským zabývali se četní učenci jako: Windischmann (1846.), Bopp (1857.), Fr. Müller (1861.) a v nejnovější době Hübschmann. Dříve bylo rozšířeno mínění, že armenský jazyk tvoří zvláštní druh jazyků indoevropských, jsa jaksi přechodem ze skupiny indicko-iranské k litevsko-slovanské. Dr. Jan Hanusz ve svrchu podotknuté rozpravě podává hojný příspěvek ku poznání jednoho ze živých nářečí armenských, totiž nářečí Armeňanů polských, kteří přišli na Rus nejprve r. 1062. z armenského města Ani. utíkajíce před tureckými Seldžuky, pak za Kazimíra Velkého a Sigmunda III. Potomci jich jsou nyní z největší části bohatými majetníky statků v Haliči, Bukovině a Bessarabii, považují se za Poláky a ode dávna již zapomněli svého jazyka dřívějšího. Jen chudší, zabývající se obchodem, užívají nářečí armenského. Hlavní sídla těchto zbytkův armenských, užívajících ještě jazyka mateřského, jsou ve městech: Kuty v Haliči a Suczawa v Bukovině. Pan Hanusz za delšího pobytu svého v Kutách roku minulého sebral velmi hojně látky ku poznání nářečí polských Armeňanů, posud velmi málo známého ve světě učeném; látku tuto uveřejnil nyní v XI. sv. „Rozpraw wydziału filologicznego Akademii Umiejętności“ Je to velmi vzácný a vítaný příspěvek ku srovnávacímu jazykozpytu indoevropských jazykův, a dr. Hanusz, podjav se sbírání jazykové látky u pramene, získal si tím velikou zásluhu o vědu. dr. *J. Bystroň.*

Hrvatske narodne pjesme i pripoviedke iz Bosne. Sakupio i na sviet izdao Kamilo Blagajić. U Zagrebu 1886 str. 135.

Národní píseň — národni poklad. A tento poklad sebrati a národu zachovati — povinností. Tvořiť poklad ten perly ceny nehynoucí a granáty lesku nepomíjejícího, jichžto u nás Slovanů plno. K bohaté již literatuře jihoslovanských sbírek národních písní druží se nyní nová knížka Blagajićova. Kamilo Blagajić zdržuje se delší čas v Bosně, uměl příležitosti použiti a nasbíral hojnosť nové i zajímavé látky, z níž alespoň část podává veřejnosti ve knížce svrchu jmenované. Sběratel vyslýchal písně i pohádky od katolíků i mohamedanů, a dle stenografických záznamek podává tresť jich ve znění neporušeném. Všech písní jest 58, písní to erotického rázu, a zpívány jsou nejvíce po okolí Travnika, Dol. Tuzly a Žepčí, kdež jich sběratel většinou slyšel z úst velibega Hasanpašiće, Topaliće a Glavanoviće. Co se pohádek tkne, jest těchto 31, mezi nimiž vypravování o Nasredinovi hadžovi od velibega Hasanpašiće celý cyklus 15 pohádek tvoří. Jazyk jest zde velikou většinou nářečí i-kavského, ač i ie-kavské četně zastoupeno. Těšíme se na ostatek Blagajićových kořistí. *J. T.*

La mission du peuple serbe dans la question d'orient par Stojan Bochkowitch. Bruxelles 1886. Pag. 106.

Účelem této kritické studie vynikajícího učence srbského jest „dokázati, že příčinou pádu neodvislého státu srbského a dlouhého utrpení jeho nebyl nedostatek moralních předností“; spisovatel chce objasniti obecné mínění o národu svém a poukázati na politické a socialní schopnosti, jaké osvědčiti se mu podařilo jak v historii, tak v životě socialním. Aby praeposici tuto dokázal, odvolává se Boškovič ku historii. Po ruce mu leží důležitá historická studie: L'empereur E'tienne duchan et la Péninsule balkanique en XIX° siècle, (M. Émile de Borchgrave), kniha, jejíž účelem je vyplniti patrnou mezeru v historii národů balkanských; Boškovič shoduje se s kritickými názory Émila de Borchgrava, které v krátkém výtahu ve své knize podává: otázka východní

zaměstnávala několik století jak národy barbarské, tak mocnosti křesťanské. Třeba jen za doklad uvésti politiku XII. věku, XIII. a XIV. věku, jakož i XV. XVI., pak XVIII. a XIX.

Bedřich Barbarossa a Balduin, Dušan a Mahomed II., Soliman a Karel V., Jan Sobieský a Petr Veliký, Josef II. a Kateřina II., Napoleon a Alexandr I., lord Palmerston, Napoleon III. a císař Mikuláš, kníže Gorčakov a lord Beaconsfield — ti všichni se pokoušeli rozřešiti hrozný tento problém. A co při tom je nejpozoruhodnějšího — všichni se zmýlili, všichni zbytečně obětovali nejkrásnější léta svého života a krev nejlepších svých vojáků.

A ze všech těch seriosních a prakticky vymyšlených koncepcí pro rozřešení otázky východní – myšlénka vlády Dušanovy zdá se nám nejpozoruhodnější, poněvadž založena byla na positivní historické půdě a odpovídala právu, potřebám a tradicím národů východních a vyhovovala nejpřísnějším zájmům spravedlnosti a civilisace. Pod vůdcovstvím Srbska a ve spojení s Italií a Benátskem — spojiti proti asiatské invasi balkanské národy v jedno — to bylo myšlénkou Dušanovou. Proto sobě podmanil a podmaniti sobě hleděl národy sousední buď po dobrém nebo válkou a konečně i za byzantského vladaře se prohlásiti dal (1346). Dobyti hleděl i Byzance, poněvadž však k tomu potřeboval loďstva, hledal pomoci u Benátčanů. Bohužel náhlá smrť jeho a vladařská neschopnosť následníka jeho trůnu zničila započaté dílo (1355.). Myšlénka jeho však byla výtečná. Jeho plán svědčil o velkém důmyslu a značném politickém instinktu; „ale sporné musí býti mínění o prostředcích, jakých ku provedení svého díla užíval.“ Užil všeho: násilí, peněz, lsti a úkladu všeho druhu. Pronásledoval katolíky v Srbsku a lichotil se k papeži tím, že území nabízel katolíkům a že jim raziti dovolil své vlastní mince.“ Atd.

Národní zpěvy srbské plné jsou reminiscencí a tradicí na slavné jeho panování.

Ale vláda srbská nepřežila smrti svého zakladatele. Úpadek se blížil a po vpádu Turků nebylo už do něho daleko. Nadešla krvavá doba porážky na Kosovu – a říše srbská byla v ssutinách.

To všechno je správné, praví Boškovič. Ale falešný je důsledek Borchgrave-ův, jednající o povaze národa srbského, mínění, které by špatným bylo proroctvím budoucnosti tohoto národa. Temperament srbského kmene prý překážel rychlému pokroku civilisace.

Kdežto jiní národové dbali idealní stránky svých zájmů a přidržovali se čistě positivních snah, Srbové hleděli si jen svého vlastního prospěchu, považujíce jej za nejvyšší cíl činnosti lidské. V tom hledati dlužno příčinu jejich úpadku, praví Borchgrave: „Dušan sám nemůže býti ušetřen od výčitky této, jak jsme ji právě formulovali.“

Tedy národ srbský cizím je snahám idealním — posmívá se Boškovič Borchgrave-ovi a hned v následujících stránkách dokazuje opak toho. „Všichni národové balkanští a ti, kteří solidarní mají mínění o povznešeném stanovisku humanity a křesťanství, s plným přesvědčením říci mohou národu srbskému: „Ty jsi sobě zasloužil své civilisace.“ (Dokončení.)

Puławy (1762.—1830.). Monografia z życia towarzyskiego, politicznego i literackiego, na podstawie archiwum ks. Czartoryskich w Krakowie, opracowal Ludwik hr. Dębicki. Tom I. a II. Lwów 1886.

Polské Atheny, jak nazvali mnozí spisovatelé osvícenosti ozářené sídlo knížat Czartoryských v Pułavech, dočkaly se konečně obšírné monografie. Vděčná tradice přenášela sice s pokolení na pokolení mnoho krásných vzpomínek o velkolepém magnackém životě v Pułavech, ale tak, jak současní pamětníci odcházeli, tak mizel a nejasnějším se stával obraz památného ohniska. Hrab. Dębickému náleží upřímná vděčnosť za to, že ujal se pozapomenutých Puław, i hledíme nedočkavě vstříc vydání třetího svazku celého díla, abychom pak soubornou zprávu podati mohli ct. čtenářstvu o této pozoruhodné publikaci. Budeť ona zajisté bohatým pramenem ku poznání netoliko znamenité

rodiny Czartoryských, ale i současných proudů politických, kulturních a literarních, kteréž toho času právě v Puławech se sbíhaly a nemálo vlivem svým i zevně působily. Podotýkáme prozatím, že o Pulavech psáno bylo již v II. roč. našeho „Slov. sborníku“.

Очеркъ исторіи чешской литературы. Составилъ А. Степовичъ. Кіевъ 1886., str. 332.

Oznámili jsme již ct. čtenářům, že p. A. Stepovič vydal v Kijevě dějiny české literatury. K předběžné zprávě dodáváme nyní, že p. Stepovičovi sloužila za základ literatura Tieftrunkova, od níž co do směru jen na některých místech valněji se liší. Spisovatel však čerpal mimo to ještě z Nebeského, A. N. Pypina, z části též z Bačkovského a zajisté i z jiných drobnějších pramenů. Ostatně konal spisovatel též samostatné studie, jako na př. o směru nové literatury české. Samostatně pojednává také o literatuře jesuitské, Koniáši, starých rukopisech atd. Náhled spisovatelův vzhledem k některým našim básníkům a romanopiscům nové doby není nám možno sdíleti. Celkem vyslovuje se však o nás p. Stepovič pochvalně a kniha jeho povzbudí bohdá všímavost ruského obecenstva k českému písemnictví v míře přiměřené Již za to budiž spisovateli nelíčený dík. Obšírněji rozepíše se o p. Stepovičově knize odborník literarní historie české. *K.*

Записки Императорскаго Новороссійскаго Университета. Томъ 44. Одесса 1886. Str. 354.

Učinili jsme již svého času zmínku o „Zápiskách“ Novoruské university v Oděsse a nyní jest nám zaznamenati nový svazek těchto vydání, v nichž mnohým důležitým vědeckým pracím hojně místa popřáno. Ležící před námi poslední svazek obsahuje v části officialní zajímavá data o Novoruské universitě v Oděsse, část vědecká přináší několik důkladných statí z oboru věd právních, z fysiky, slovesnosti, mathematiky a psychologie; jmenovitě jsou to stati N. E. Čižova „Materialy k historii systemu práva (encyklopaedie práva)“, Prendelův článek „O elektrických výjevech v krystalech“, mathematický úkol Timčenkův „Určení temenního úhlu Proskovského chrámu na oděsské astronomické observatorii“, ku kteréž stati přiloženo jest 10 mathematických tabulek, a konečně stať Kolossovského „Tvoření bouřek na jihu Ruska“ (se čtyřmi mapkami). Interess širších kruhů vábí na sebe Markovičova stať „O ruských letopisech“, v níž autor podává kritické poznámky a rozbor letopisu kijevského a haličsko-volyňského. Rovněž pozornosti zasluhuje důkladná stať N. J. Grota „O duši ve svazku se současnými učeními o síle“, kde vedle jiných důležitých kapitol podává autor historický náčrtek učení o duši a kritické ocenění těchto učení a po všestranném objasnění přistupuje ku řešení dané otázky. Redakce tohoto svazku nalézala se v osvědčených rukou prof. A. Kočubinského. *K. Š.*

Bibliografie.

Edward Schirmer: Stanisław Chwalczewski i jego kronika. Lwów 1886. — Rys geografii król. Polskiego. Skreślił K. Krynicki. Warszawa 1887. (s mapou.) — St. J. Czarnowski: Postępy literatury peryodycznéj. Studyum z dziejów pracy, z mapą i tabel. statystycznemi. 1886. — T. T. Jež. Lat temu dwieście. Opowieść na tle dziejów Kroacyi. Warszawa 1886. — Aleksandr Rembowski: Historya prawa wieczysto-czynszowego v gub. póln. i połud -zachodnich. Warszawa 1886. — Bałucki Michał: O kawał ziemi. Powiść. Warszawa. 1886. — Stan. Błotnicki: Z dziejów teatru lwowskiego (1830.—1840.) Lwów 1886.

Русскіе писатели послѣ Гоголя. Чтенія, рѣчи и статьи О. Миллера. II. Изд. С.-Петерб. 1886. — Елисей Разбѣгаевъ. Романъ въ стихахъ Л. Гулака. С.-Петерб. 1886. — Современныи обычай и древній законъ, М. Ковалевскаго. Москва 1886. — Сочиненія Н. И. Пирогова. Т. I. С.-Петерб. 1886. —

*

Искренное слово. Сборник стихотворений разныхъ авторовъ. Москва 1886. — Новые люди. Повѣсть изъ жизни шестидесятыхъ годовъ. Д. Модровцева. С.-Петерб. 1886. — Историческое обозрѣніе Сибири. П. А. Словцова. Изд. И. М. Сибирякова. Спб. 1886.

Matice slovinská v Lublani vydala za r. 1886.: Letopis Matice Slovenske za l. 1886. Uredil Fr. Levec. — Ljubljanski měščanje v minulih stoletjih. Kulturhistorične študije zajete iz ljubljanskega mestnega archiva. Spisal Ivan Vrhovec — Zabawna knjižnica Mat. Slov. I. Zvezek: Koča za vasjo. Povest. Poljski spisal J. I. Kraszewski. Prel. L. Podgoriški. (Referáty o těchto knihách příště.)

Najodabranije narodne pesme uskočke i hajdučke. Izdanje M. Popovića u Novome Sadu 1887. — Mencin Josip: Bosna, geograf.-historički pregled. U Osieku 1886. — Gruber Dane: Nelepić, knez cetinski. Povjestna razprava. Zagreb 1886.

Слике из сеоског живота. Пише Јанко Веселиновић. У Шапцу 1886. — Невесинка У. Х. Пјесама. Спјевао Ф. Ј. Ковачевић. На Цетињу. — Света гора Атонска. Издадио А. Е. митроп. српски Михаил. У Н. Саду 1886. — Србинови записници. Зап. Србин Милош Градовачки.

Adam Honory Kirkor, neúnavný pracovník a badatel na poli vědecké literatury v Polsce i na Rusi, vřelý i účinný pěstitel vzájemnosti slovanské a přední spolupracovník našeho „Slov. sborníku“, zemřel dne 23. listopadu 1886. v Krakově. Obšírnější rozpravu o Kirkorově veliké činnosti a zásluze uveřejníme v příštích sešitech „Slov. sborníku“. — Budiž mu trvalá paměť i čest!

Ognisko Polskie v Praze oslavilo dne 13. prosince (v sále Žofínském) důstojným způsobem 300letý úmrtní den znamenitého polského krále Štěpána Batoryho. Po krátkém uvítání četně shromážděných hostí přednášel pan dr. Arkel o životě i zásluhách krále Batoryho, načež koncertní mistr p. Lachner a člen české opery p. Viktorin přednesli několik národních skladeb českých i polských. Po té přednesl p. E. polskou deklamaci a p. P. mile překvapil obecenstvo koncertním načrtnutím podoby oslavencovy a Krakusa. Animované obecenstvo zdrželo se do pozdních hodin a také mimo program rozvinula se zábava přiměřená. Zvláště budiž podotknuto, že této tiché, ale důstojné oslavy súčastnili se také kromě Čechů jiní Slované, jmenovitě bratří Slováci, Bulhaři a Srbové. Přípitky proniknuty byly veskrz duchem harmonie a přátelství. Kéž všechny slovanské besedy naplňuje duch takový! — Dovídáme se, že Ognisko polské pořádati bude nyní podobné večírky častěji. Přejeme jim co největšího účastenství!

Slavie, literární a řečnický spolek akademiků českých v Praze počal pořádati slovanské dychánky v sále na ostrově Žofínském. Podniknutí tomuto, provázenému tendencí ušlechtilou, přejeme také z té duše mnoho zdaru. Již první dychánek vydařil se k spokojenosti všech.

K celému nákladu tohoto sešitu připojen jest prospekt nakladatelství F. Tempského v Praze.

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrt roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: Edvard Jelínek. — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny J. Otty v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. -+- 1887 -+- Číslo 2.

Procházka Zadrem.

Vzpomínky Ot. Mokrého.

Sotva usedli jsme z večera v ozdobném jídelním salonku Messiny, počalo se venku moře povážlivě nepokojit; což bylo dvojnásob nepříjemné, jednak že kolísání vratké podlahy činilo dlouho zdržovaný požitek lodní kuchyně velmi pochybným, jednak že obestírala se vábná mořská hladina stále více neprůhledným závojem drobounké dešťové mlhy.

Pluli jsme totiž ztrmáceni a hladovi od samého již rána za skaboněné oblohy od Rjeky.

Když po dlouhé a nutné zastávce v Lussin piccolo zasvitlo v bohopusté mořské pláni slunko zase plným svým růžojasem, těšili jsme se již do opravdy na blahou chvilku poobědní siesty, kterou měla nám oslazovati čarovábná, až dotud postrádaná pohyblivá scenerie malebných břehů dalmatských Zatím!

Mrzut odnášel premovaný cameriére mísu za misou, ještě mrzutěji bořili jsme se my v kyprý polštář lodních pohovek a pohlíželi teskně oblým okénkem na mořskou hladinu, v níž krůpěje prudkého deště tvořily stále hustší kruhy až splynulo na konec vše v jedinou sprchu lijavce.

Nastala čirá tma prorývaná chvílemi fosforovým zážhem blesků a hněvný rachot hromu ozýval se v pustých pobřežních skalách šíleným lomozem.

Za zvuků obrovské té symfonie nebeských varhan dojeli jsme do pusté směsice ostrůvků a útesů skalních, jež pode jménem Scogli di Zara tvoří vchod do bezpečné oblasti zaderského přistavu.

Na palubě zdvihl se pekelný ruch a šum; řinčení těžkých lodních řetězů, skřipot lan navijených na kladky a jeřáby, svist plachet deštěm prosáklých, sípavý hlas kapitána řvoucího na kormidelníka stále své Stefanotirrarra... zmatené přecházení lodníků oděných jako tuleni ve žluté nepromokavé kožené haleny, vše to spojeno s neustávajícím reptáním rozhněvané oblohy činilo první dojem našeho přistání v Zadru v pravdě příšerným.

Špinavý fachino zmocnil se mých zavazadel a již rýsovaly se přede mnou v bledém přísvitu blikotavých přístavních svítilen mohutné kontury staroříinského vítězného oblouku ve bráně „Porta marina“, která zdvihá své obrovité boky přímo nad přístavištěm. Pak prošel jsem poslední stanici křížové cesty — dvoranu všetečné dogany a zahnul do sítě těsných uliček nesoucích po způsobu benátském název „calle“. Tu zaplála v blátivém jezírku dešťové kaluže dvě rudá světélka, plápolající nad průjezdem vysokého smutného domu se zabedněnými okenicemi. Bylo to průčelí hôtelu Vapore, kde složil jsem konečně po trudné pouti znavené údy k odpočinku.

Svrchovaná jednoduchosť všeho zařízení vnějšího i vnitřního — se silným přídechem východní nedbalosti — překvapila mne do opravdy; nemaje však mnoho chuti k filosofickým úvahám, usnul jsem brzy tvrdým spánkem. Sotva jsem procitl, pozdravovala mne do okna zdobná hlavice mramorového sloupu. rýsující se pod tmavomodrou slunnou oblohou v plné nádheře ušlechtilých antických tvarů, jež nedovedla ohlodati zhouba věků, ni bouře změn časových, ač snášely se často na starou tu hlavu.

Dle podání pochází vzácná tato troska staroříinské nádhery z bývalého chrámu Livie Augusty; za vlády benátské přizpůsoben sloup jednak nosiči okřídleného lva Markova a praporů slavnostních — jednak pranýři opatřenému těžkým železným řetězem a obojkem nákrčním ku spoutání zločinců

Dnes v usměvavém letním jitru poskytoval pohled veselejší. Skupina venkovanů rozložila se na jeho úpatí, vyčkávajíc tu hodinu raního trhu. Statné, tělnaté matrony v sukních přepásaných širokým pasem, posetým velikými kovovými knoflíky, s kulatými, ve špičku vybíhajícími čapkami, plnými zlacených třásní a cetek z lesklých penízků, v živůtkách se širokými rukávy řasnatých bílých košil a v těžkých botách: — mužové vysmahlých lící s červenými ploskými čapkami, v krátkých kabátcích se širokými řasnatými kalhotami, ve střevících a opánkách špičatého tvaru půlměsíce.

Pobaviv se pozorováním pestrého tohoto klubka, jež roztáčelo se jako kaleidoskopické stuhy přede mnou, nastoupil jsem pouť uličkami zaderskými.

Drobní živnostníci, pekaři a hokynáři otevírali své skrovné krámečky, v nichž podivoval jsem se fantastickým tvarům pečiva z bílé mouky, tu houskám podobným hlemýžďovým domkům násilně v sebe vraženým, tu šňůrám obrovských jakoby zkamenělých preclíků — tam zase vinným měchům ze surové kozlí kůže s hlavou i ušima, jež visely na hřbetech jako apokalyptické nestvůry. Jen tu i tam otevřela se výkladní skříň prostá zevní zdoby, naplněná jemnými zdobami filigranské práce, přizpůsobené exotickým svým tvarem vkusu východu; vše ostatní jevilo obyčejný ráz obchodní měst přístavních.

Na trhu zeleném vládla pestrá rozmanitosť. Řetkve a dýně, okurky a melouny rozměrů přímo báječných, chřest a artičoky

typré šťavnaté zeleni, vše to bujelo pychem a svěžestí kyprých barev, kárajíc ze lži smyšlénku o poušti krasovitých skal dalmatských.

Ani tu nezapíraly prodavačky všesvětový, živý svůj ráz; zajímavou postavou byl toliko zjev vysokého Dalmatince snědých zvětralých lící s kníry jak orlí peruť — věrný typ z gallerie postav Čermákovských Nabízel ke koupi bílé lilie. Do dnes vkrádá se mi na rty úsměv při vzpomínce na toho hrdinu guslarských rhapsodů, jak stál tam skroušeně drže v herkulických pažích odznak panické čistoty božího pěstouna.

Kráčel jsem dále úhlednými náměstíčky s malebnými budovami připomínajícími vesměs dávno shaslou slávu staré Jadery, oslněné druhdy záři starobenátského umění, jehož nejvábnějším výkvětem je dóm zaderský.

Budova ctihodného stáří, založená dle podání při čtvrté křižácké výpravě, již podnikli Benátčané sice ve zbožném nadšení za svatou věc křesťanstva, kterou však spojili zároveň s dobrodružným výbojem.

Dóm sv. Anastasia vystavěný r. 1285. dóžem Jindřichem Dandolo měl usmířiti rozhněvaného papeže a býti zároveň smírnou obětí za viny při obléhání Zadru spáchané. Vysokou lomenici chrámovou krášlí celá řada štíhlých sloupců, tvořících vábné průčelní výklenky, mezi nimiž umístěna směle vykroužená mohutná dvě okna nad něhyplným romanským portálem. Velebný vnitřek zdobí mramorové oltáře a mnohé cenné obrazy starých mistrů benátských.

Soudruh dómu — kollegiatní farní chrám sv. Šimona — sluje bájným pokladem svým na slovanském jihu jako chrám svatovitský. I zde vládne boží světec bohatstvím ceny nesmírné uloženým na hlavním oltáři v náhrobku z ryzího stříbra a zlata. Čtyři mohutní andělé ostřihající sarkofág byli prý původně také vyrobeni ze stříbra; v kruté tísni válečné zabavila je republika benátská a nahradila sochami bronzovými, k nimž poskytla látku ukořistěná děla turecká.

Zázračná moc ostatků sv. patrona zaderského uschovaných tu ve skřínce pod víkem stříbrné rakve osvědčila se nejednou v trudných okamžicích těžce zkoušeného města; pověsť o nich šířila se od úst k ústům a přivábila sem i královnu Neapolskou Johannu, jež za každou cenu získati chtěla aspoň částici převzácné relikvie.

Pověsť vypráví, že když nechtělo se jí to zdařiti přímou cestou slušné peněžité nabídky, sáhla ku lsti. Dala prý si otevříti schránku s ostatky a naklonivši se k nim ve zbožném pohnutí odcizila nepozorovaným pohybem prst z ruky světcovy. Když octla se však na moři, počaly se nenadále zdvihati klidné dosud vlny a nadešla bouře tak zuřivá, že koráb zmítán jako skořepina hrozil každým okamžikem se ztroskotati. Mužstvo lodní počalo se bouřiti, přičítajíc náhlou změnu jasné pohody přítomnosti velikého hříšnika či svatokrádce. Johanna, na niž upíraly

se mimoděk zuřivé zraky zmateného okolí, poznala svůj těžký poklesek a nepozorovaně zahodila do rozkypěných vln prst světcův, zdobivši jej ještě skvostným démantovým prstenem snubním

Podál kostela na náměstí sv. Simeona došel jsem k místu, kde tají se v hlubinách země rozsáhlý vodovod pěti proslulých zaderských cisteren, svádějících v obrovské své nádržky veškerou dešťovou vodu struh městských a nad to ještě vydatné prameny horské ze vzdálené osady M. Cerno.

I přes vzácnou důmyslnosť přeumělé té vodní stavby, ktera je s to soustřediti ve svých prostorách na 40.000 věder pitné vody, jeví se nedostatek chladivého občerstvení v měsících letních měrou až zoufalou

Zažil jsem toho vrchovatě prahna po osvěžujícím doušku jako poutník ve žhavých písčinách pouště. Svízel opravdu trapná, k níž přistupuje chatrná úprava nezvyklých jídel; s hrůzou připomínám zaderského oběda: toho nezáživného odvaru z luštin, rýže a zeleného hrášku, jejž pod jménem polévky vléval jsem do zmořeného žaludku, toho nečerstvého, v dusivém parnu téměř před zrakem se rozkládajícího masa a toho teplého kalného vína okořeněného nádechem syrových měchů, jak zřel jsem je před chvílí viseti v božsky naivní své přirozené prostotě.

Na odpoledne zvaly mne v hostinný stín obecné sady založené na východní baště městské pevnosti. Nádherná zahrada tonoucí ve svěžím přepychu domácího a cizokrajného rostlinstva, jež dýchalo ve výhni odpoledního vedra dechem sladké vůně, opájející veškeré smysly.

Usedl jsem v kiosku vyčnívajícím z tmavosiného loubí tamaryškových větvic. Číšník postavil předě mne sklenici chlazené třešňové vody, když objevil se u mého stolku starší pán sešlého zevnějšku v ošumělém, přirezavělém černém kabátě s opelichaným cylindrem.

Svadlá přižloutlá pleť obličeje, řídký prošedivělý vlas a bílé kníry pod zarudlým nosem, po němž stále sjížděly zaprášené brejle, vše to prozrazovalo na první pohled starého úředníka trávícího tu zbytek zaslouženého odpočinku.

Po vlídném pozdravu přisedl a zdvihnuv zprvu po způsobu svých německých krajanů stavidla zvědavých i všetečných dotazů, jal se mi v dlouhých učených výkladech vypráveti své pozorování a zkušenosti z dlouhého pobytu v městě zaderském

Rozumí se, že úsudek starého pána (pocházel odkudsi ze severních Čech, jak jsem se proti vůli dozvěděl i s ostatním bližším nationalem) nevypadl ve prospěch té „Poloasie“, jak se zálibou nazýval pohostinnou půdu dalmatskou, a zle vedlo se šťastným Vlachům i ubohým Morlakům.

„Považte si,“ pravil mi skončiv vzletný chvalozpěv na německý mrav, osvětu a — kuchyň německou: „ti barbaři zdejší neměli do nedávna ještě ani ponětí o pažitce („šnitlinku“). Toť přece hrozné a ve vzdělané Evropě přímo nemožné. Teprve před rokem počal zde kdosi pěstovati ušlechtilou tu zelinu, jež

byla tu zprvu tak vzácnou jako tulipány harlémské a nyní zvolna již klestí sobě cestu do vzdělaných kruhů zaderských."

Měřil jsem v duchu dosah nejnovější té obrovské vymoženosti německé osvěty na slovanském území a počínal jsem si při tom snad tak příliš svědomitě, že společník můj, vida, že jsem se docela zamlkl, opustil mne, neopominuv dáti mi na rozloučenou ještě dobrosrdečný pokyn, abych neobmeškal navštíviti večer hotel V. na nábřeží, kde scházejí se „signori tedeschi" a kde lze dostati zvláště výbornou roštěnou, posypanou smaragdovou strouhankou pažitky.

Měkká peruť letního večera sklánějící se na blyskotavé větve laurocerasu, odevála mi brzy se skaboněného čela dojem protivného tohoto setkání a rozechvěn kouzlem čarovné jižní nálady, sestoupil jsem pěšinami pokrytými drobounkým mořským pískem dolů k městu, jež osvíceno leskem rudých světel, skvělo se v mořské zátoce jako zářivý drahokam.

Z poesie slovanské.

Vyznání.

Báseň **Leonarda Sowińského**. Z polského přeložil **Fr. Kvapil.**

Sny andělské, dnů bez poskvrny vzdechy, touhy
a písně, vzplanuvší slz démanty již cele,
bouř zápasů, dum nádherný rej dlouhý,
i srdce gladiatorské a zkrvavělé — —
ach! Vše to jsem ti nesl, božství v luzném těle,
hvězd paní, ženo, sne pouhý!

Ty, vždy jen ty, jak na kameji staré v třpytě,
v mých kvetla's obrazech svým zjevem bílým, svatým...
Svět bez Tebe, jak nebe zahalené v sítě
chmur těžkých, byl jak noc, jak smrt, byl děsným, klatým...
Ó ty, pěn pláštěm skrytá tajemným a zlatým!
Vln modrých milenko, dítě!

Kde jsem tě potkal v říze vlající, pln vznětu,
s milostným, plným tuch, jak hrdličky dvě, lůnem,
to místo, kde jsi stála, bylo pro mne trůnem —
i klad' jsem u tvých nožek skráň jak v lože květů:
ač skála jím, ač vstal jsem zraněn, kde krok sunem,
bez víry, v studu, sklán v letu!

V čem sídlí onen vděk, jenž v zář svou halí tebe?
Zda hlas jej stříbrný v své jemné hudbě hostí,
neb zrady osidlo, či tkán tvé něhy v nebe?
Ne — ne! Tvé kouzlo není půvab zla, leč ctnosti!
Neb jasný duch jen v kráse obráží vždy sebe...
Ty's krásná — na tom již dosti!

Ač hojně mladých srdcí v náruči tvé zmírá,
ač mnohý loká jed s tvých úst a s bílé šíje —

ten vinen, v objetí kdo vášnivě tě svírá,
tvůj ušlechtilý prs kdo obtáčí jak zmije
a jedem nakaziv svou číš, jež cudnosť čirá,
sám sebe vraždí, když pije.

Nuž svěť mi, hvězdo sličná, svěť mi již v té době
své duše paprsky, vnad kouzly každým krokem!
Můj krásy ideal se objevil mi — v tobě...
Já tebe zbožňuji svou myslí, srdcem, okem,
ať v štěstí, v úpadku ať ducha přehlubokém,
a přestanu-li — — jen v hrobě!

Michal Hórnik.

Kus historie lužické práce.

Napsal A. Černý.

(Pokračování.)

Již roku 1849. objevilo se jméno Hórnikovo ve „Kwětkách“ mezi jmény studentů, pokoušejících se o vzdělání lužičtiny samostatnými pracemi literarními. Hórnik vystoupil původní písní srbskou, načež každý téměř rok některou původní báseň svoji do „Kvítků“ Srbovky vepsal. Některé z básní těch, téměř výlučně lyrických, dal Hórnik později v Smolerových „Serbských Nowinách“ a v „Měsačném Přidawku“ k těmže otisknouti, jiné zůstaly pouze v rukopisné „Serbowce“ uloženy. Jsou to tuším: „Sołobik (slavík) a maćeř“, „Honač (kohout) a łastojčka“, „Wóčcy“ (očka), „Potłóčene škorcy“ (špačkové), „Bratram“, „Předsłowo“ (k Serbowce) a „Róža-holičo“. Škoda, že i tyto básničky nejsou podány veřejnosti — jednak by toho mnohé z nich vskutku zasluhovaly, jednak bylo by to zajímavo ku posouzení směru mladého básníka. My zatím omezujeme se na pouhé vytčení básní těch tituli jich i obracíme se k uveřejněným básním Hórnikovým, abychom na těch ukázali způsob jeho tvoření v tomto oboru, kterýž po roce 1864. nadobro opustil, zahrnut jsa jinými naléhavými pracemi na poli národního probuzení. Předůležité okolnosti přinutily jej, že vyměnil básnické péro za energické péro filologa, historika i publicisty lužického...

Tištěných básní Hórnikových jest na počet devatenáct, počítaje v to i dva cykly epigramův (10). Poesie ty vyznačují se bezúhonnou formou rhythmickou, ryzím duchem národním (některé psány jsou přímo jako ohlasy národních písní), jemností pointy i celkového provedení - a rozumí se nejčistším jazykem. Básně „Kokulička“ (Tydźeńske Nowiny 1852. str. 158.), „Žarowanska rejwařka“ (Měsačny Přidawk 1858. str. 5.) a „Křižeř (ib. str. 13.) jsou vskutku podařené ohlasy národních písní lužických, jež pouze Zejlerovy ohlasy předstihují.

V jak ryze národním slohu stavěna jest „Kokulička“, jak dojemně prostými slovy k nám mluví, jak pěkně vyznívá! Není

ovšem vybroušeným drahokamenem básnickým, ale dává tušiti krásu poetických skvostů, jaké mohl mladý její pěvec později, až by větší jistoty péra nabyl, až by sebe sama našel, nám podati... Balladu tu neváháme k označení způsobu a směru tvoření mladistvého tehda Hórnika uvésti zde českému čtenářstvu v překladě:

Kukačka.

Kukačka v háj přiletěla,
v temném letí lese,
zakukala smutným hlasem,
jenž zlou pověsť nese.

Nedaleko pilné děvče
bujnou trávu kosí,
o milém si zpívá, ruce
kapkou máčí rosy.

Smutné kukavice hlasy
divné city budí,
děvčeti srp z ruky padá,
starosti je trudí...

„Přiletěl jsi“ — ptá se — „z dálky,
kterou mlha kryje,
kde můj milý kruté bitvy
za svobodu bije?

Nevíš, zdali bědná vojna
neskončena ranně,
zdali zdobí věnec slávy
miléného skráně?“

Na odvetu ptáče kuká,
smutnou píseň šíří,
vzletne nad les, ku bojišti
zlověstně pak míří...

Se slzami zase děvče
spěchá ku mateři.
S bázní, starostí máť v oku
vede slovo k dceři:

‚Osuš slzy, zjasni líce,
neplač pro milého,
věrného zas uzříš záhy,
bojem přeslavného.‘

„Tvoje dobrá slova žal můj
v radosť nepromění:
milý můj víc nepřijede,
dnes když doma není — —“

Na bílém tu koni jechá
jezdec od západu,
smutnou dívce pověsť nese
o milého pádu.

— Radoslava bratra srazil
  krvavý meč cizí,
padnul slavně se vzpomínkou
  na tvou lásku ryzí. —

Máť i soudruh těší dívku
  mnohým vlídným slovem —
ale ona tiše vece:
  „Mne též skryjte rovem...“

A když modrá očka hasnou,
  kukavice kuká,
a když nízký rov jí klenou,
  kukavice kuká...

Podobného obsahu jest i „Křižeř“, v němž i kukačka hraje touž roli věstitelky zármutku, jako v básni právě uvedené... Krásný jarní čas přikvapil a s ním velikonoce. S „Křižerjemi“ na khrósćanském hřbitově jel na vraníku „hólčik“ (mládenec, junák), i kývá mu libezně nejmladší ze všech děvčat dědiny.

Słyš! tu pódla na štomiku
zrudnje kuka kokula,

což však nemýlí mládence, jenž okřikuje kukačku:

„Njekukaj ty, ptačko, stajnje,
  mi wšak nichtó njewumrje...“

A za rok „běły sněžk již zasy taje“, jsou tu druhé „jutry“ (velikonoce), junák opět jede na hřbitov, ale místo pyšného kroje, místo pestrých stuh na klobouku — „wjaznicu ma žarwansku“ (= stuhu má smuteční).

Njewidźi již holčo wjacy,
  ale tu nad křižikom
kokulička lěta zasy
  ze styskniwym kukanjom...

Zrudny hólčik sylzy roni
  pomodli so za lubu;
kokuličcy wbohi hroni
  nětko žadosć hinašu:

„Kukaj dale, ptačko, kukaj
  nětko tež mi młodemu,
kukaj blizku smjerć mi, kukaj,
  zo so z lubej zjenoću!“

Báseň tato, podobná velice národním romancím lužickým, vyhovuje souměrnější stavbou, spádnějším postupem děje atd. ještě lépe požadavkům básnictví umělého, než předešlá, i zdá se býti nejlepší (alespoň společně s „Kokuličkou“) z básní mladých let Hórnikových. Trojici ohlasů národních písní doplňuje ballada, po národní pověsti složená, „Žarowanska rejwařka“. Děvčeti umřel dobrý otec, i žije v povinném smutku, zdržujíc se všeho veselí. Že pak nedovedla „dožarowati“ osm neděl „po kazni zastarskej“, ztrestána jest samým zlým duchem, jenž přijde s ní tančit...

Stróžiło pak so holičo,
  barbičku zhubiło,
padnyło nětk na wobličo,
  dušičku pušćiło.

Płakachu wšitke hóliča,
  hdyž wbohu hrjebachu;
wijachu wěncy holiča,
  swěruje ju želachu...

Z ostatních tištěných básní Hórnikových jest „Žonop“ (= hořčice) veršované zpracování známého biblického podobenství, zbývající pak básně jsou vesměs tendence vlastenecké. Jsou to: „Brancelej“ (Tydź. Now. 1852. str. 31.), „Njezapomnička na row Wjacsława Hanki“ (T. Now. 1861. str. 17.), „Serbam“ (Měs. Přid. 1859. str. 1.), „Swojim (Łužičan 1862. str. 1.). „K česći ss. Cyrilla a Methoda“ (Kath. Pos. 1864. str. 1.) a oba kroužky epigramů v „Měsačném Přidawku“ 1859., totiž „Kłoki“ (= šípy, 7 epigramů, str. 9.) a „Žahadła“ (3 epigr., str. 21).

Básnička „Brancelej“, na počesť Michala Brancela či Frencela (1628.—1706.), připomíná zásluhy tohoto vlastence a končí povzbuzením:

Starčo, najhódnišu česć ći dajmy,
  přikład twój njech wšitcy sćěhujmy,
k dobrom' skutkej mocy napinajmy,
  jako bratřa nětk so sjenoćmy!

Podobným povzbuzením k neunavné vlastenecké práci jsou i znělka „Serbam“ a básnička „Swojim“, obě jako úvodní básně časopisů Hórnikových. Z těch ku bližší charakteristice smýšlení auktorova uvádíme:

S v ý m.

Synové jsme Srbův ráje,
  Lužice jest heslem nám;
tu náš prapor mocněj' vlaje,
  nad ním nové zory plam.

Času úprk mocně škodil
  Srbům bídy ve poutech;
nyní novou lásku zplodil,
  vlastencům vzal se rtů vzdech.

Nuže, každý síly přidej,
  národ by moh' k světlu vstát,
Srba štěstí věrně hlídej,
  by moh' novou slávu znát.

Zdvihněm' paže ku přísaze,
  že svůj prapor hájit chcem' —
bychom zvítězili snáze,
  bůh nám bude ochrancem!

Význam podobně nadšených slok v tehdejších dobách nemá se podceňovati. Tu byl každý rozhodnější výraz vlastenectví s jásotem vitán — a konal dobré služby věci národní, povzbuzuje k další práci.

Hórnik neužíval básnického péra svého jen ku povzbuzování rodných bratří — on i přísně káral všeliké nešvary, které stavěly se v cestu klidnému rozvoji národnosti lužické, které činily úkol buditelský tím těžší, čím zakořenější byly. To učinil v rázných, časoměrných epigramech, z nichž některé zde stůjtež:

Dobra rada.

Njepróš, njenasadźuj sej do domu přemnoho cuzych;
bórzy wubija će z twojeje domowiny.

Poněmčerjam.

Mysliće wozbožomnić lud, němčinu łamaći wučo?
Z naryču wótcowskej rubiće poćciwosće.

Cuzolubcej.

K Serbam słušeći njechceš, dokelž mały su narod?
Dźěl su Słowjanstwa, naroda milionow.

Spěwarcy.

Přestań spěwaći, holičo, cuze hłosy a słowa,
serbska mi pěsnička wutrobu zajimuje!

Toť slova rázná, přísná, která dotekla se nejbolestnějších stránek srbskosti... Dobrota slovanská netuší nebezpečí, jaké jí vyvstává novým cizím, resp. německým osadníkem, jenž brzy počne se roztahovati na úkor Srbů a rozšiřuje nákazu germanisace všemožně — i varuje básník před přílišnou povolností takovou... Germanisatorům vytýká, že pod škraboškou náboženství a vzdělanosti vlastně ničí poctivosť lidu — znemravňují jej... Obrací se i k cizomilcům, číně směšnou jich zálibu ve všem německém...

(Pokračování.)

Čínské město moskevské.

(„Kitaj gorod“.)

Cestovní črty.

Nakreslil Č. Hornov.

(Pokračování.)

Neméně zajímavé než smlouvání je počítání a výplata peněz u ruských kupců. Koupíme za 3 ruble 50 kopejek a dáme pětirublovou bankovku. Čekáme na zpět. Kupec bankovku vezme, jde místo ke kase k vedlejšímu stolku, na kterém stojí malá „počítací mašina“, sečte na ní čísla koupených věcí, odečte součet od dané bankovky a zbytek nám vyplatí. Jsme plni obdivu, vidíme-li to poprvé; ale podruhé stane se nám to rovněž; a pak vždy. Až zvykneme. Nikde nepočítá se jinak než „mašinou“.

Tento počítací stroj je týž, jako jsou počítací stroje v prvních třídách našich národních škol: 10 drátů po 10 kuličkách, vše ve dřevěném rámku. Na tom se sečítá, odčítá a násobí.

Strojem počítá se ne snad jen v malých lavkách, ale i v obchodech první třídy, v závodech průmyslových, kontorách všeho druhu — pokud nejsou tyto závody úplně v rukou cizozemských. Ve větších kontorách je počítacích strojů celé množství a počne-li počet, není ničeho jiného slyšeti nežli klepání dřevěných kuliček, narážejících o sebe. Kontorčíci vyznají se v rychlém tom klapání tak dokonale, že každá těžší „matematická" úloha připomíná nám známou „prkénkovou arii" v operetě „Žádný muž a tolik děvčat".

Sečítání a odčítání ještě projde; mnohem těžší je násobení, kde maří a vylévá se pot lidský zbytečně.

Byl jsem jednou náhodou svědkem, když v kontoře jednoho závodu pivovarnického, jenž vaří na 800.000 ruských věder piva ročně, měla se sečísti zásoba piva ve sklepě. Úloha prajednoduchá, pro žáka III. třídy: sklepů 6, v každém 2 řady po 18 sudech, sud po 35 hektolitrech. Kontorčíci si sedli a počali klapati na svých „mašinách". Nemohl jsem se zdržeti a dal jsem se do hlasitého smíchu.

„Čemu se smějete?" ptal se mne ředitel kanceláře.

„Tomu počítání... To spočtu za desetinu času z paměti. Dvakrát třicet pět je sedmdesát, šestkrát sedmdesát..."

Znásobil jsem mu to na papíru. Divil se této rychlosti, jíž nevěřil, a kontorčíci se útrpně usmívali. Asi po půlhodinové práci byli hotovi sami. Jeden měl výsledek dobrý, ostatní falešný. Nové sčítání, nové křečovité klapání kuličkami, nová půlhodinová práce. Konečně připustili, že můj způsob je rychlejší, ale — dokládali — „ne tak spolehlivý, spíše oklame". Jednu výhodu „mašina" má, toho nelze popříti: při mechanické té práci se člověk příliš duševně nenamáhá.

A tak, jak jsem vylíčil, ve všech obchodech. Největší podiv a homerický smích u každého našince vzbudí a vzbuditi musí, když najde „počítací mašinu" také — v rakouském konsulátě.

* * *

Než vraťme se zpět k předmětu naší výpravy, ke Gostinnému dvoru. Kupci zdejší jsou zástupci onoho ryzího národního „kupečestva", jež tak výtečně vylíčil Havlíček ve svých „Obrázcích moskevských." Celý jejich život ztráven je na dvou místech: v Zamoskvarěčí, v tom věrném útulku všech pravých starých Rusů, kde přebývají, a v krámu G. dvora. Nechtějíce míti se žádnou novotou, se žádným západnictvím, ničeho společného a chráníce i zavírajíce se před veškerým „němectvím" až úzkostlivě, stali se a zůstávají repraesentanty staré společnosti ruské, pravého národního ruského života, který se u nich zachoval nejneporušeněji.

Figurky těchto kupců jsou dosti známy u nás. Představujíť oni onen naturalní, z ničeho povstavší, neučený ale praktický živel obchodní, který se i u nás tu a tam objevuje, ze ševce obchodníka dělá a nerozumným lidem o zbytečnosti odborného vzdělání kupeckého rozumovati dává. Čilý, vytrvalý, na všechny strany ohebný, neskrotně po zbohatnutí toužící a kopejku ždímající je ruský kupec, který se tak lehce od nějaké „lsti“, již bychom časem u nás třeba darebáctvím nazvali, odstrašiti nedá. Sám nevzdělaný netouží po nižádných zábavách duševních, ale prosedí vytrvale za pultem celý svůj život, pokud dýchati může, mnohdy i co mnohonásobný milionář.

Tato houževnatosť ruských kupců stala se příslovím i u nás známým. „Jeden žid za deset křesťanů, jeden Rus za deset židů,“ říká se. „Otevře-li žid obchod mezi dvěma křesťany, zavře jeden ze křesťanů krám; otevře-li Rus mezi dvěma židy, zavrou tito oba.“ Vlastnosť tato není ovšem výhradním majetkem jediné třídy kupecké, ale je více méně společnou všem Velkorusům, „rozeným obchodníkům“ a dá se vysvětliti z přírodních poměrů, na něž jsou tito odkázáni, z minulých útrap a svízelů, pod nimiž vyvinoval se národní charakter velkoruského lidu. Že pak při tak velkých bědách, jakými v dějinách obdařeni byli Rusové, charakter národa nezískává, je na bíledni; a tak nalézáme dnes sloučeny v duši jednoho a téhož Rusa slovanskou měkkosť a bezpříkladnou pohostinnosť s touhou po využitkování každého, kdo se jen dá.

Dle toho — řeknete všichni — je to, co ruští kupci provádějí, spíše velkolepé kramářství a židovství nežli pravý obchod, zbudovaný na poctivé solidnosti, bystrozrakém přehledu poměrů a rozmyslu duševním. Nechci odporovati naprosto, ale vyhovuje svému účelu, u nás pak je tomu ještě hůře. Neboť že náš poctivý solidní obchod nad prohnanou konkurrencí nevítězí, dosvědčují časté stesky jak z kruhů obchodních tak z obecenstva, a našim mladým obchodníkům by snad trochu této ruské obratnosti také neškodilo.

Než obchodníci ruští jsou — jak jsem již pravil — zcela na svém místě, a co je proti židovským penězohrabcům na neskonale vyšší stanovisko povznáší, je ona veliká láska k vlasti, již chová každý ve svých prsou a jíž je ochoten bez rozmýšlení obětovati všecko. Tato vlastnosť a pak všeobecná jejich ochota přispívati z nastřádaného jmění ku blahu svých spoluobčanů, zejména chudiny, staví kupečestvo ruské právem do II. třídy občanstva, hned za šlechtu.

Ruský kupec za pultem a týž člověk ve společenském a národním životě nejsou osoby tytéž. Za pultem spořivý na groš zakládá ve veřejném životě ústavy pro chudé, ohřívárny, kuchyně s obědy zdarma, sirotčince atd. Nejvíce vynikla láska jejich k rodné zemi v ohnivé zkoušce roku dvanáctého, kdy neváhalo kupectvo moskevské zapáliti své sklady a zničiti všecko své jmění k ochraně vlasti. Toť láska k domovině, před níž stojíme v ustrnutí, smekáme klobouk; tím více, že vrostlá je v srdce a vychází ze srdce

a neklíčí — jak často u nás — v donucujících článcích národních novin a v touze zaskvěti se jménem v sloupcích časopisů.

„A věřte mi," pravil mi přítel moskevský. když jsme o této věci rozmlouvali, „tato heroická obětavosť nevymizela do dnes. Ručím za to, že moskevské kupečestvo zapálí své sklady na novo, kdyby toho třeba bylo k ochraně Rossie."

Nelze než dodati: šťastný národ, který má také boháče!...

Založení Gostinného dvoru klade se ještě do dob knížat ruských. Bylo to ve dřevních časech místo, kde směli v určitých dnech cizí kupci své zboží vykládati a prodávati, když byli dříve caru povinný poplatek zaplatili Časem opanovali caři Gostinnyj dvor i trh moskevský tak, že veškeré zboží pouze jim prodávati se smělo, kteréž pak oni svými služebníky beze vší konkurrence dále rozprodávati dávali, — privilej, jenž zubem času také byl opět uhlodán.

Roku 1626, za Michajla Fedoroviče postaveny byly „rjady", za jeho nástupce nový Gostinný dvůr. Tento musil však r. 1789 znovu přestavěn býti.

* * *

Mezi Gostinným dvorem a Kremlem leží a ke Kitajgorodu přísluší veliké, prostranné „Červené náměstí" — „Krasnaja ploščaď."

Psáti historii Moskvy ba načrtnouti jen zmínku o ní a neuvésti, nemusit uvésti jméno tohoto náměstí je zhola nemožno. Ležíc u samých hradeb kremelských, spojeno se starým hradem carským dvěma branami bylo staré Moskvě tím, čím bývalo starému Římu „forum romanum", svobodné Praze náměstí Staroměstské: střediskem života veřejného, na němž odehrávaly aneb aspoň obrážely se veškeré události, jež myslemi pravověrných Rusů zmítaly.

Zde stýkala se vláda ruská s lidem, zde publikovány za víření bubnů její nařízení a oznamy; na tomto místě rozhodoval lid ruský o osudu carův a ještě vícekráte caři o osudu lidu. „Krasnaja ploščaď" bývala svědkem jak pohnutých scen nadšených mysli vlasteneckých tak i krvavých výjevů zápasu a poprav; ji ubíraly a ubírají se konečně také leskuplné průvody korunovační, na ní konají se skvělé slavnosti a pobožnosti církevní.

Ke Kremlu měla se Krasnaja ploščaď asi tak jako naše Staroměstské náměstí ke Hradčanům; tam byla vláda — tu lid; tam moc — tu vůle.

V nejstarších dobách. kdy ještě celá Moskva v nynějším Kremlu se skrývala, byla Krasnaja ploščaď místem kupeckým, tržištěm, na němž stýkali se cizozemští i jinoruští kupci se zdejšími, kde vyměňovány tovary a suroviny všeho druhu na vzájem. Ale když následkem rozsáhlého obchodu a vzrůstáním říše moskevské vystavěno pod hradbami celé nové město a toto opevněno, stala se Krasnaja ploščaď střediskem obyvatelstva městského, domácího, spojidlem starého Kremlu s novým jeho sousedem, kterýžto význam podržela až do XVIII. století.

Časem šířila se Moskva dál a dále, ale Krasnaja ploščaď dovedla uhájiti svoji reputace, zejména když Kreml stával se vždy více místem výhradně caru vyhrazeným, čímž veškeren širší život veřejný z něho vytlačen a na Červené náměstí přeložen. Tu byla Krasnaja ploščaď předsíní carského paláce.

Když nastaly Rusku krvavé dni vnitřních rozbrojů a půtek, bylo Červené náměstí skutečně červené; v této době největšího jeho významu tekla krev proudem po jeho sdupané půdě, krev vinníků i nevinných. Nejprudší bylo ovšem za ukrutného panování „hrozného cara“ Ivana Vasiljeviče. Tehda střídaly se tu výbuchy zoufalstvím šíleného a pověrou sfanatisovaného lidu s ukrutným řáděním carových gard a miláčků. Poprava následovala popravu, Moskva i říše vylévaly svou krev dle libovůle carských „opričniků“ na Červeném náměstí. „Lobnoje město“ — místo lebek — jak nazývá se dodnes ona část Červeného náměstí, na níž stávalo dříve popraviště, bylo tehda nejživějším místem stolice.

Jen jednou viděla Krasnaja ploščaď výjev dojemnější u prostřed hrůz, blesk, osvitivší na mžik temnotu krajiny, ovšem jen aby pak zavládlo temno tím hroznější: zoufalý lid vzbouřiv se a srotiv na jeho prostorách vnikl do Kremlu a vyvlekl odtud svého mučitele; právě na „lebném místě“ přinucen Ivan, aby odprosil lid a vyžádal si od něho odpuštění. Ten slíbil nápravu — a řádil později hůře nežli před tím.

Také za obsazení polského a v zápasech Lžidimitrijů o trůn byla Krasnaja ploščaď jevištěm děsných scen, ba tehda zdálo se, že je těžiště říše přeloženo z Kremlu na toto místo, neboť tu rozhodováno napořád o osudech země a jejích vládců. S povýšené tribuny, postavené na lebném místě, prohlášen r. 1605 domnělý potomek Ivana Hrozného dle mínění jedněch a prohnaný podvodník, „rastriga Griška“ dle soudu druhých, Dimitrij I. za cara vší Rusi; na ní vyřknuto o pět let později — jaká ironie osudu! — sesazení osvoboditele říše od tohoto Lžidimitrije, sesazení cara Vasilije Šujského.

Svědkem hrozného krveprolití, popravy v rozměrech obrovských byla Krasnaja ploščaď také r. 1698, kdy dal zde mladý Petr Alexejevič utratiti odbojné „strelice“ za úklady o jeho život strojené — ukrutný čin, který zdál se k upevnění říše a dalšímu rozvoji Ruska nutný.

Jedno z nejhnusnějších zařízení, které je spojeno se středověkými dějinami Červeného náměstí, byla instituce „jazyků“ — udavačů; zbytek to středověku, surového násilí, jímž vydáváno právo na pospas libovůli, nevinný do rukou zločince; hanba lidského pokolení, která se dochovala, bohužel, až do XVIII. stol. Jazykové nazývali se zločinci, kteří bývali zakukleni na Červené náměstí mezi shromážděný lid přiváděni, aby tu — jak se tvrdilo — své spoluvinníky nalezli a udali. Pouhé jméno jich naplňovalo každého postrachem a objevení se jich bylo znamením ku všeobecnému útěku. Na zvolání: Jazyk!... Jazyk!... opouštěl každý

své zaměstnání i obchody, aby se ukryl před slídivým zrakem nestoudného udavače a zachránil alespoň svůj život; neboť jazykové nespokojili se pouze skutečnými svými spoluvinníky, ale udávali za takové lidi zcela nevinné, kteří byli pro různé příčiny u dvora neb osob vliv majících neoblíbeni aneb někomu nepohodlni. Pokyn policejního úředníka, který provázel jazyka, naznačoval tomuto osoby k zatknutí vyhlednuté a stačil zničiti člověka nejpoctivějšího. Podařilo-li se policii zmocniti se koho, byl osud jeho již rozhodnut: udání jazyka dostačovalo, aby byl bez dalších svědků i nejváženější občan odsouzen. Později, zejména za bídáckého Birona, za kterého jazyctví nejbujnější vyhnalo květy, dosazeni dokonce v larvu jazyků policisté, ničemové jacíkoli, neboť hlavní věcí nebylo vykonávati spravedlnosť, ale popravovati anebo při nejmenším deportovati na Sibiř všechny, kdož projevili jakýmkoli způsobem nespokojenosť s řáděním milcecizáka.

Od druhé polovice XVIII. století prožívá Krasnaja ploščaď klidnější doby: instituce jazyků zrušena, hlučné oznamy carských rozkazů po vydání prvních ruských novin (r. 1756) přestaly, popraviště přeneseno jinam; „lobnoje město“ slouží za našich časů už jen ku pořádání klidných, leskupľných průvodů a slavností církevních. Pouze malá tribuna, stojící nedaleko pomníku Minina a Požarského naznačuje nám místo, kde vykrváceli druhdy tisícové. (Dokončení.)

Pokutí.

Příspěvek k slovanské vlastivědě.

Načrtl František Řehoř.

(Dokončení.)

O prvních obyvatelích Pokutí ví se jen tolik, že nade Dněstrem a Pontem v VII. stol. po Kr. seděli Tyverci a Uliči a byli dle zpráv letopisce prastarými osadníky této krajiny. Na horním Dněstru seděli Dulebové. Též Avaři tudy přešli přes Podolí a východní Halič, a někde u Dukli převalivše se přes Karpaty v Uhrách se usadili, a na nich po nějaký čas záviseli Dulebové. Za prastaré osadníky pokutské považují se Slované, jak památky zde nalezené dokazují. Herodot píše, že na zvěsť o nápadu Skythův mezi Dněstr a Dněpr vzbouřil se tamější lid, jenž s králi svými a staršími sebral se k veliké národní poradě. Králové radili válčiti a raději zahynouti, než trpěti nadvládu cizích pánů na zemi svých předkův, kdežto lid chtěl návalu tiše ujiti. V bitvě, která následkem těchto sporův o válku a mír povstala, králové se svou družinou prohráli a lid nasypal jim nade Dněstrem hroby, jež viděl Herodot. Skythové zaplavili zemi, hlavně mezi Dněstrem a Doncem, lid přijal jejich jméno i nadvládu a vzdělával dále pole. V podmaněném Skythy kraji bydleli Slované, a tam, kde Boh nej-

více se přibližuje Dněstru, seděli Alizané nebo Halizoni, lišící se jen tím ode Skythův, že pěstovali pšenici, proso, hrách, česnek a cibuli. Zda název ten nepodobá se jménu „Haličané"?

V okolích Dněstru bydleli Kallipidové, což opět upomíná na jméno Rusi — krásné čili červené. Z pověstí Herodotových víme, že Herkules byv nade Dněstrem tam na skále dvouloktovou stopu své nohy otiskl, již Herodot viděl. Pozdější Jornandes zná mezi mořem Černým a Baltickým, mezi Karpatami a Dněprem plemeno slovanské, jež považuje za prvotní obyvatele těchto krajin.

Nálezy archaeologické nepřipouštějí domněnku, jakoby zdejší krajina nejpozději se zalidnila, spíše lze míti za to, že osazování následkem neustálých vojen s Mongoly pomalu pokračovalo, a také nejstarší města pokutská, jako Hrlič a Sňatyň, sotva povstala dříve nežli v X. nebo v XI. století.

Další děje Pokutí, příchod Římanů, kočovnictví a nápady Pečenězův, Turkův, Berendejův. Tatarův, jež nemálo v těchto stranách zanechaly po sobě sledu, náležejí již historii.

Na Pokutí učinily se již vzácné nálezy archaeologické a na nové stále se přichází; jich nápadné množství jasně mluví pro pohanskou dobu zdejší krajiny a pro důkaz, že tato byla zalidněna již v době kamenné. Jsou to zejména výrobky z kamene, křemene a hlíny, jako mlaty, šípy, nože a sekerky, pak zbytky náspů na skalnatých výstupcích nad jeskyněmi. Mimo tyto objevily se na Pokutí výrobky z dob následních jako předměty ze železa ve Slobodce polní a z bronzu doplňujícími se soškami božstev pohanských. Ovšem nyní najisto nelze postaviti dobu, v níž se u Slovanů vytvořily představy mythologické s uctíváním rozmanitých božstev, ale soudíce ze zevnějšku nalezených sošek ukazujících na ruku nemistrnou, můžeme ji položiti v dobu od kamene hlazeného do obeznámení se s kovem.

Z jeskyň pamětihodny a prozkoumány jsou: jedna u Tryholovaté, východně Chociměře, druhá u vsi Isakově, třetí mezi vápennými lomy u Čortovce a čtvrtá v Žabokrnkách. Hradiště jsou blíže Chociměře, ve vsi Podverbcach, valy v Isakově nade Dněstrem a hroby zase blíže Žabokrnk, Čortovce, Horodenky. Obertýna, v Živačově, Podvysokém a jinde.

Pamětihodna jest skála mající jméno Divka. Leží při hradišti, ale není s ním nijak spojena. Blíže ní stál sloup obrovských rozměrův, jenž nazýval se Divka, kteréž jméno přešlo na sousední skálu. Jsou pamětníci, kteří dovedou ještě popsati rysy této dívky, ale dnes jest sloup již v tak smutných rozvalinách, že o nějaké ženské postavě s tváří mluviti více nelze. Sousední postranní skála, pod níž jest jeskyně, sluje od dob nepamětných Tryholovatka, upomínající na slovanského Tryhlava, jinak Praboha zvaného, jenž, jak známo, ctěn byl u Slovanů polabských, Pomořanův jako nejstarší pán nebe. země a vody. Ve Štětíně stála jeho socha, jejíž ústa a oči zlatými pasy byly pokryty. Byl-li zde Tryhlav. a Divka zde byla, jejíž jméno podobno Divě, matce zemi, man-

želce nebe bylo zde manželství. Otec-nebe a matka-země podnes u mnohých Slovanů užívány jsou jako největší kletba, a že matka-země totéž značí co Diva, dnes pochybnosti již nepodléhá. Byl-li zde Tryhlav, proč medle by podle něho nemohla státi manželka jeho Diva?

Jméno Živačeva připomínalo by na Živu nebo Sivu, bohyni blesku a paní léta, která zde mohla stávati. Chociměř, Živačev a Isakov se svatým hájem jsou prastaré slovanské osady pokutské.

R. 1767 nalezena byla u Dněstru při kopání příkopu v jakémsi rybníce. socha, jež představuje prý božstvo Lelu a Polela Modla tato stávala na křižovatce a lid, chtěl-li míti déšť, kladl ji na zem a žádaje si pohody, stavěl ji na pahrbek. Lid — píše Kolberg — považuje ji za bůžka a škrabe s ní k různým lékařským pověrám. Spářené božstvo toto představovati by mohlo Dažboha, boha slunce a manželku jeho Ladu, bohyni jara, úrody a opatrovnici žen. Obě ta božstva zachovala se v paměti téměř u všech Slovanův a u Rusínů přicházejí vždy v páru, jak to vidíme na př. v symbolickém obřadu svatojanském Ivana Kupala.[5] Figura, jaká se při té příležitosti ustrojuje, může představovati Dažboha, t. j. Ivana, kdežto chasníka přestrojeného za Kupala, který je vůdcem pějícím děvčatům a s nimiž figuru obchází, považovati lze za Ladu, jíž se v písních přezdívá často Marie, Marinečka. I běloruské a maloruské písně mluví při tomto obřadu o dvojici. Takový výklad svatojanského obřadu je také možný.

Zaokrouhlení hlav jest na modle posud znatelné, ale oči a jiné části obličeje již nepoznáme; toliko pohlaví lze lehce uhodnouti po údech hrubě označených. Lid nazývá tuto modlu „Kumy" (kmotři) a vypravuje o ní, že to kmotr a kmotra, kteří krátce po křtinách vracejíce se z církve do vsi vzdálené, cestou souložili, následkem čeho zaměnili se v kámen. Lid převracel též sochu s jedné strany na druhou, podle toho, chtěl-li míti déšť nebo počasí, a tehdy vyslovoval se „Kumy obernuty". Podobné podání o podobné babě, nalézající se na severní straně města Bučače blíže vsi Petlikovce u lesa, slyšel Kolberg také.

Za hlavní město Pokutí považuje se Kolomyje o níž zmiňuje se r. 1240. volyňský kronikář z příčiny její soli. V téže době stával tam prý hrad Volynin a na horním toku Stryje, tehdy k Pokutí počítaného, bylo Sinovodzko s klášterem Matky Boží, v němž kníže haličský Danilo vraceje se z Uher nocoval, ale spatřiv druhého dne z rána lid před Tatary prchající do Karpat, vrátil se do Uher o odtud spěchal do Polsky. O Židačově činí se zmínka ve XIV. stol., též a Drohobyči a Samboře. O vsi Zaviji nedaleko Kaluše koluje mezi lidem podání, jakoby ji byl založil haličský král Ondřej v letech 1231.—1234. Zmíněný volyňský kronikář při roku 1228. vypravuje, jak uherský král Ondřej knížetem haličským Danilem, jehož podporovali Poláci, od Haliče byl zahnán a přes Prut a Karpaty couval do Uher. Při r. 1235. kníže Rostislav

---

[5]) Obšírněji jsem o něm psal v č. 32. a 33. Zlaté Prahy. 1886.

z výpravy předsevzaté na Litvu se vrátil, dověděv se, že Halič podmanil si Danilo. Prchaje též do Uher, stíhán byl přívrženci Rostislavovými. Že na Pokutí různé potulovaly se hordy, jak ani jinak býti nemohlo v dobách tak bouřlivých, jakých v historii své Pokutí přečkalo, a že přemožený hledával obyčejně úkryt a bezpečí v blízkých horách, jest známo. Že však by z těchto hord četných plemen pošli Huculové, najisto dokázáno není.

Na polích kolomyjských r. 1485. složil hold Štěpán, hospodar Valachie a Multan, polsk. králi Kazimírovi Jagelončíku, na kterouž historickou upomínku postaven zde r. 1877 obelisk. Sem dála se též výprava Tarnovského, který Valachům odebral Gvožděc na hlavu je poraziv pod Obertýnem r. 1531. Porážku tu připomíná blízký potok, zvaný podnes potokem krvavým, an naplněn tehdy těly nepřátel, zbarvil se krví jejich na červeno. Jiné památné akty historické táhnou se ještě k Pokutí, zejména nápad Tatarův pod Kantemir pašou r. 1624. a obrana řízená Koněcpolským, o založení Stanislavova Potockými téhož roku; též pamětihodna jest krále polsk. Jana III. obrana Žuravna a Stanislavova proti Turkům.

V Kolomyji jako hlavním městě Pokutí soustřeďují se obchod a průmysl zdejší krajiny. Slavná v písních po ní pokřtěných, v kolomyjkách, odvozuje jméno své od colonia, t. j. osady římské, nebo od osady okolo Myja, t j. řeky. Jiní myslí, že vzala název od Chołm (chlum) a myja, pahorku nad řekou. nebo od Kolomana, krále haličského, jenž prý ji r. 1214. založil.

Lid hledá název její v potoku Kolomyjce, v níž od Zablotova přijíždějící vozka zablácené kolo zde myl. Dle jiného podání stával prý zde klášter nebo zámek, kterýž i se svým pánem se propadl do země, když tento pořádal ples v době velkého postu. Na této propadlině povstalo jezero posud stávající. Jedeme-li z Kolomyje do Kňažova, vidíme po levé ruce pahorek zvaný lysá hora, a o něco dále na níž Tataři sťali prý hlavu popovi. Na podnoží této hory propadla prý se zvonice a podnes prý na velikonoce a o svátcích svatodušních slyšeti lze podzemní zvonění. Za ní následují vrchy Spauza a Oseredok. Nedaleko prvé jest bažina zvaná jezerem kralevičovým, a zde dělí se Prut na dvě ramena. O ní jde pověra, že ukrývá v sobě poklady a každé noci se otevírá; za starých časů sloužila prý za úkryt hajdamákům. Pohrdlivé „Francouz z Kolomyje“ datuje se z roku 1815, když vojska spojenců vtáhla do Paříže. Tehdy mezi nimi byly i pluky haličské, jichž mužstvo na otázku, jak se jim Paříž líbí, odpovídalo, že lepší je Kolomyje. Leč důstojníci ochotně učili se frančině, a když se vrátili, nebylo v Kolomyji nouze o znalce francouzského jazyka. Že však mnozí jím vládli chatrně, odtud povstalo pohrdlivé ono pořekadlo. Četné a veliké vsi pokutské chovají dosti místních podání z minulosti; zvláště nápadným se jeví podání lidnaté vsi Čortovce, která složena jsouc ze tří částí, dolní, horní a rybničné, mívala prý za dávna dvanácte

církví, z nichžto do dnes jen dvě zůstaly. S tímto podáním potkáváme se na Pokutí častěji a z Podolí je známe také.

Jinými památnými místy na Pokutí jsou Sňatyň a Horodenka. Sňatyň, za času Polsky pohraniční tvrz vojenská, byl svědkem nešťastných polských výprav na Bukovinu a Multany. Městem byl již za krále Jana Albrechta, kterýžto polský král zde spočinul, když byl zradou v lesích Bukoviny ztratil květ tehdejší šlechty. Ze starých dob Rzeczypospolitéj starostvo sňatyňské č. zablotovské rozpadlo se později v části, jež přešly ve vlastnictví několika šlechtických rodin. V okolí Sňatyňa jakýsi žid po r. 1812. hrál nějaký čas roli knížete arakanského z Indie.

Horodenka, jako Sňatyň u hranice Bukoviny položená, jest po Stanislavově, Kolomyji a Sňatyně nejlidnatějším městem na Pokuti. Ležíc na pahorku honosí se kostelem a klášterem založeným kdysi proslulým Mikolajem Potockým, starostou Kaňovským. Na Pokuti jsou též rozvaliny několika starožitných hradů. Nejrozsáhlejší jsou z nich zříceniny nadněstranské v Haliči a Rakovci, potom nad Prutem v Černelici.

Běloruská národní píseň.

Úvahy z hudební cesty.

Napsal Ludvík Kuba.

(Pokračování.)

Hudební slovanská ethnologie jest dosud temná jeskyně a málo bylo dosud těch, již pokoušeli se vrhnouti tam žádoucí světlo. Pokusy pak učiněné vycházely se stanovisk nejrůznějších, ubíraly se nejrůznějšími cestami a též došly nejrůznějších výsledků někdy přímo polarně sobě odporujících. Na doklad toho uvedu dva články, o nichž přes to vše, že se nepodařilo tvrzení v nich obsažená uhájiti a že došly k opačným výsledkům, lze právem tvrditi, že to jsou nejlepší práce, jež v tomto směru se v písemnictví slovanském vyskytly. Jsou to články Sěrovův a Meljgunův, jimiž oběma měla býti rozřešena záhada písní toliko velkoruských. Pole tedy tak úzké a jaký byl resultát? Sěrov dokazuje, že píseň velkoruská nezná ani dur ani mol a proto nemůže modulovati. Meljgunov naopak vyvozuje, že písně velkoruské jsou zosnovány na naturelní dur a naturelní mol[4]) tonině. Než oba nevyspěli k podrobně vyhotovené a nezvratné theorii a Meljgunov sám na konci svého jinak výtečného článku prohlašuje otázku písně velkoruské za nerozřešenou.

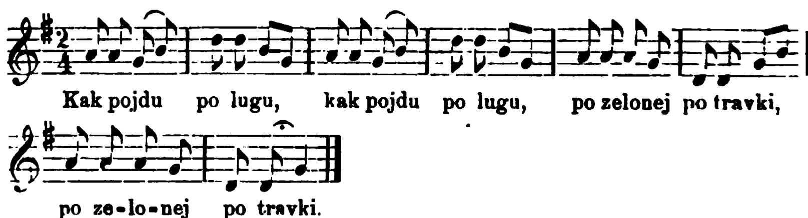
Jestli tedy ani tato část, píseň velkoruská, dosud nevyjasněna, možno sobě představiti, na jakém as stadiu vězí celek, totiž

[4]) Naturelní mol tonina jest u Meljgunova obyčejná mol s malou septimou. Toninu tuto sobě utvořil na základě mylného tvrzení prof. Oettingena, že každý ton má nejen své shorky, ale též své spodky.

analyse slovanských nápěvův vůbec. Dnes třeba býti spokojenu, lze-li odděliti písně z doby novější od písní prastarých. Tyto pak budou poskytovati příštím badatelům material ku pozorování, na jichž základě snad konečně vypátrají system našich pra otcův a dokážou tím, že i v tom ohledu měli nadání a poměrně velkou vzdělanosť.

O písni běloruské pak lze říci, že k důležitým těmto badáním podá hojnosť výtečných materialův a již touto větou, domnívám se, bylo dosti řečeno, abych vytknul její význam a aby sobě získala zasloužené, až dosud postrádané pozornosti.

O písních novodobých zdá se mi, netřeba mnoho šířiti se a postačí, uvedu-li jednu z nich jako příklad.

Národní česká píseň nenajde v nich cizích živlů, ba naopak, mnoho podoby. Veselé melodie ve dvoučtvrtních taktech daleko jsou bližší nám než na př. Polákům, postrádajíce Lachům nezbytné synkopy.

Konečně při tomto všeobecném hovoru o nápěvech běloruských nutno podotknouti, že se při zapisování jich často setkáme s melodiemi tu polskými, tu velkoruskými nebo maloruskými. Svých zvláštních na příklad mazurek Bělorusové nemají a každou píseň toho druhu nutno pokládati za zbloudilou ovci z polského stáda. Polského živlu v běloruských písních jsem mnoho nenašel, toliko ve starých obřadních písních, jichž původ sahá do dob dávných, zdály se mi býti některé podobnosti s týmž druhem písní polských, jež možno v arcidíle Kolbergově „Lud“ viděti. Živel velkoruský jeví se na některých nápěvech chorovodních a Malou Rus mi připomněl toliko zvláštní způsob dvojzpěvů, o jichž (běloruských a maloruských) vzájemné podobnosti bude doleji ještě mluveno.

Tím odbyty nápěvy. Podrobněji rozebrán bude při popise tance toliko nápěv běloruského chorovodu.

Zpěvnosť[5]) a zpěvumilovnosť lidu, na kolik možno souditi z vesnice mnou navštívené na celek, jest značná, s čímž ostatně jest v souhlasu vše, co dosud předesláno bylo.

O zpěvnosti měl jsem různé příležitosti přesvědčiti se.

[5]) Toto slovo se v přítomném článku kryje se slovem hudebnosť anebo hudební nadání; poněvadž se pak jeví u Bělorusů v zpěvem, užívám slova zpěvnosť.

Z mých zpěvaček, od nichž jsem písně zapisoval, nebylo jediné, o jejíž zpěvu bych mohl cosi jiného pronésti, než neskrácenou chválu. Intonace vždy správna a určita, tak že nebylo lze nikdy pochybovati o výšce toho kterého tonu.

Jestli jsem někdy s obtíží tu větší, tu menší, píseň zapisoval a byla-li vina na zpěvačce, pak příčina vězela toliko v rozvité dotčené vlastnosti lidu běloruského, v jeho hudebnosti: rád totiž mění v některých částech nápěv, pěje-li více sloh. Sběrateli pak nezbývá, než vlastnosť tu chváliti, ač věc sama do rozpaků jej přivádí. Chváliti proto, že tato měnivosť jest znakem hudební živosti, tvořivosti a že měnění ono děje se s reservou, jevící neobyčejný útlocit pro nápěv, jehož původní znění v hlavních rysech nesmí býti porušeno; přeměny týkají se tedy toliko stránky vedlejší, pouhých přízdob, jež nestačí zakryti original a nejsou nikterak nebezpečny, prozrazujíce se ihned svojí nestálostí. pomíjitelností. Že však chvalná vlastnosť tato sběrateli nejednu nesnáz způsobuje, jest patrno. Stane se, že špatně zaslechl určité místo a proto naslouchá připraven po druhé. Tu však slyší cosi zcela druhého, při čemž bývá nejhůře, že samým překvapením nestačil zachytiti ani druhý tvar. Možná, že se mu příhoda taková ještě bude opakovati a on bude poskytovati humoristický obrázek člověka, chytajícího větrem unášený klobouk. Pokaždé, když už vztahuje ruku, zavane vítr a klobouk odkutálí se dále.

Výborným znakem zpěvnosti lidu a spolu jeho konservativnosti jest po mém rozumu navyklosť, s jakou mi zpěvačky píseň vždy v určité a nezměnitelné výšce pěly. Píseň tedy nemá výšku relativní, ale ona, přišedši na svět, obdrží výšku absolutní, nezměnitelnou, tak jako člověk své jméno. Příkladem doložím a objasním.

Třináctileté děvče pělo mi s neobyčejnou lehkostí a ohebným hláskem určitou píseň, jejíž střední část však příliš hluboce se pohybovala, pročež děvče nemohlo ono místo zazpívati s tou jasností a zřetelností, abych mohl vše zapsati. Pomoc snadná — pomyslil jsem; zapěje celou píseň o ton výše a vše se vyrovná. Zapěl jsem tedy počáteční slova ve změněné výšce, žádaje dívčinu, aby tak píseň opakovala. Učinila to sice ochotně — ale ve výšce původní. Všechny moje další pokusy v té příčině vykonané zůstaly marny. V případě nejpříznivějším se mi podařilo vnutiti zpěvačce toliko prvý, druhý ton, jejž nikoliv bez jakéhosi vnitřního odporu přijala, ale už v nejbližším taktě bezděčně svezla se v koleje původní a pěla jako dříve.

Tento případ byl příliš zajímavým, než abych nebyl činil úmyslné pokusy u osob jiných, a hle, shledal jsem to skoro u všech svých zpěvaček. Jestli se mi výminečně podařilo nalézti osobu, jež dovedla pěti píseň ve výšce změněné, pak měla reprodukce tato vždy nesmazatelný ráz nepodařenosti a pěvkyně marně snažila se zakrýti nucenosť svého zpěvu.

Proto třeba zmíněnou okolnosť považovati za vlastnosť lidu běloruského, jež ale není jeho monopolem.

Domnívám se však, že tuto „topornosť a nehybnosť“ pěveckou nebude čtenář, jemuž se neudálo o tomto faktu dosud přemýšleti, přičítati Bělorusům k dobrým vlastnostem a že bude asi takto souditi: dobrému zpěvákovi má býti vše rovno, pěti ve výšce jakékoliv, pokud rozměr hlasu přirozené meze neklade.

To by však bylo zdání mylné. Pokusy ukázaly, že lidu jest přímo nemožno pěti ve výšce libovolné, třeba by jí i rozsah hlasu d opouštěl. Co z toho jde? Že se lid naučil nejen písni. toku me odickému, ale i stálé výšce; že si pěvci zapamatovali nejen nápěv, ale i jeho polohu a sice tak důkladně. že se obojc v jich hlavě sloučilo, "rostlo v jediný nerozdělitelný celek. u něhož obě časťky jsou stejně důležitý, stejně potřebny a nevyhnutelny a proto i nerozlučitelny. A to by se státi nemohlo, kdyby se lid nehonosil výbornou a jemnou hudební pamětí. A dle čeho možno si zapamatovati tak určitě výšku? Dle jemných a nepatrných rozdílův, jež dovede postřehnouti toliko sluch výtečný, tak zvaný „hudební“. Změna výšky má za následek i změnu v barvitosti zvuku, již sice při vzdálenějším transponování lze lehko uchu každému postihnouti, pocítiti však rozdíly ty při vzdálenostech nepatrných může toliko sluch výborný.

Jen u lidu těchto dvou vlastností, výborného sluchu a výtečné paměti, jest možný onen zjev, k čemuž se ovšem ještě pojí nevyhnutelný konservatismus, o nějž, jak už výše pověděno u Bělorušův není nouze.

Hudební nadání lidu jest tedy značné. ač nikoliv stejné. Osobám, jež v tomto ohledu druhé převyšují. se dostává v jich okolí zvláštního vyznamenání. Lid totiž nejraději a nejčastěji pěje ve sborech a ty mají své přirozené dirigenty, kteří k důstojenství tomu vyšinou se následkem svého nadání, bezděky a nepozorovaně. Nikdo nedovede vzpomenouti, kdy se tak stalo, ani sbor. ani dirigent.[6]) Poměry se tak poznenáhlu utvářely, poznenáhlu ale postupně, a pozornosť na se upoutala teprv hotová událosť. Takovýmto sice nezvaným, ale též nikoliv samozvaným vůdcům na duchu obdařeným se pak druzí méně nadaní bez odmluvy podřizují na prospěch celku.

Čtenář snad zpozoroval, že dosud mluveno bylo ponejvíce o zpěvačkách a to nikoliv bez příčiny. Počínaje hovořiti o zpěvumilovnosti, musím sděliti, že k oblasti její náležejí po větší míře jenom ženštiny.

Mužské pokolení z mládí nepostrádá ani nadání ani náchylnosti ku zpěvu, než obojí jest brzo zatlačeno navštěvováním „traktíru“, kde hra a vodka není ovšem žádnou vlahou pro nevyspělý ještě kel zpěvumilovnosti. Podobného následku dodělává se též zmíněný už nástroj „harmonika“, jenž mužské pokolení jednak učí zpěvu odvykati, jednak dusí a umrtvuje poznenáhlu

[6]) Ovšem nejeví se dirigentství toto příliš zevnějškem a na př. i počátek pění, jež začíná vždy samozpěvem, nepřipadá vždy vůdčí síle. Její vliv jest více moralní: udává, která píseň se bude pěti, vytýká zpěvačkám chyby, mladším jest učitelem atd.
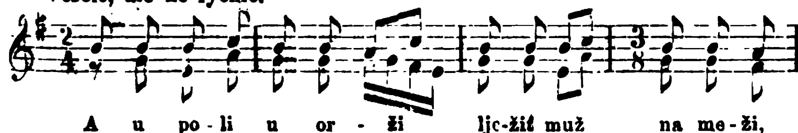
přirozené aesthetické hudební požadavky, jimž zajisté nejlépe vyhovuje píseň národní; vždyť tato potřeba ji k životu vyvolala.
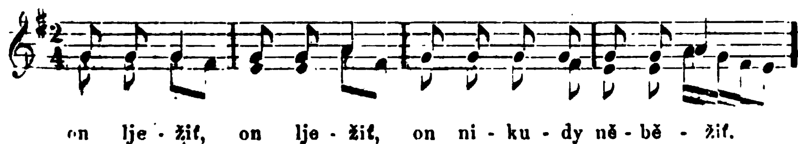
Dříve však bylo mezi muži jinak. Slyšel jsem vypravovati o přemnohém „starýkovi", jenž dávno sice již nežije, nicméně všem pamětníkům hluboko v paměti utkvěl svým zpěvem, bohatstvím písní a neskrotnou veselou povahou, jež nestrpěla v okolí svém žádného škarohlídství a smutku. Kde se taký „moloděc" objevil, tam bylo veselí, smíchu, zpěvů, tanců a chorovodů bez konce. Nyní však se taci nerodí, sdělili mi s politováním lidé s okolím dobře seznámení.

Vinu mužův snaží se odčiniti ženy a dívky. Možno je pokládati dnes za výhradní pěstitele běloruské národní písně.

Rozkošné obrázky poskytují běloruské role zejména v době žní, když míhají se červené sarafany pracujících ženštin v zlatém moři klasů, jež množství srpů rychle kosí, aby je čekající již vazačky v náruč pojaly a ve snop svázaly. Šat prostý a přec nadmíru lahodný. Sytě červené šátky, jimiž po zvláštním tuzemském způsobě jsou hlavy obvázány, a bílá košile se zajímavým vyšíváním na ramenou s dotčeným již sarafanem jest vše, čím odívá se žnečka v parné době letní. Při lopotné pak práci zdá se jí býti často i sarafan zbytečným! Když jsou hotovy, obleknou si opět sarafany a přisednou k přinesené polévce, již dřevěnými lžícemi s chutí pojídají, přikusujíce s udatenstvím hrubý černý chléb. Když byly vše zapily důkladným douškem vody, více než „odražené", zakončí práci i hostinu — zpěvem. Rozumí se, že při tom mají „tenor" zvláště dívky, neboť mnohým ženám staví se proti vůli překážky. Přišlyť za nimi ditky, přinesly různé zprávy o světobornych událostech, jež se za odpoledne doma sběhly, nebo přivedly s sebou malé robě, jež dosud jest na rozpacích, výhodnější-li chůze či prosté batolení a jež po denním trmácení rádo odpočine opět na ruce matčině. — Potom se tlupa zdvihne a pravé veselí teprv nastane. Dívky počnou pěti některou ze svých písní tanečních a za nedlouho celý houfec pohybuje se za jásavých zpěvů jakýmsi tanečním pochodem v před,[*]) pokud snad některým přílišné břímě nebo nesené robě nepřekáží.

Vesele, ale ne rychle.

*) Při tom dochází upotřebení tanec, obvyklý v chorovodech, jenž bude doleji poněkud naznačen a jehož způsob spočívá v tom, že tanečnice postupuje neustále v před.

Z počátku obyčejně jedna toliko dívka pěje, avšak v brzku celý sbor zvučných hrdel otřásá jasným letním vzduchem. Vše zapomíná na lopocení denní i krůpěje potu a oddává se cele veseli. jež jest postačující odměnou za palčivé mozoly. Návrat do vsi jest hlučný, slavný, při zpěvu, tleskání a za jarých výkřikův a bradatí manželové s úsměvem spokojeným vycházejí vstříc svým ženám.

Tanec a zpěv jsou ženskému pohlaví právě tak nevyhnutelny. jako tělu chléb a voda. Pravidelně takovéto „pěvecko-taneční“ zábavy bývají každou neděli (s výjimkou velkých svátkův) po poledni. Obojí pohlaví věkův nejrůznějších se po obědě pozvolna shromažďuje před „traktírem“ (hospodou). Muži zajdou dovnitř, zasednou k vodce a hrajou v karty, ženy před hospodou rozprávějí a děvčata laškují se svými hochy. Občas zajde si některá dovnitř, aby se poněkud u muže či bratra neb otce vodkou „občerstvila“. S tváří rozpálenou od vodky a veselých žertův a vtipův, jichž původem byla její přítomnosť uvnitř, vrací se opět ven, kde zábava stává se hlučnější a živější. Netřeba dlouho čekati a počne se obvyklá zábava, chorovod, sborový tanec, poskytující pestrý a v ohledech nejrůznějších zajímavý obraz. Sběratel textů naslouchá rozmarným slovům, sběratel nápěvův překvapující melodii a zvláštnímu způsobu zdejšího dvojpění, choreograf pozoruje zajímavé pohyby a kroky a všichni tři, dříve než byli s to učenou svoji zvědavosť ukojiti, zaujati jsou cele nenadálým pohledem vzrušujících dojmův, jež působí rozjařené tváře, pestré úbory, neodolatelný nápěv, rytmické tleskání, kouzlo taneční a nevystižitelný pro cizince zvláštní způsob výskání. Možno-li si to vše současně představiti a spojiti rámcem neskrotného a bujarého veselí, pak nebude nikdo diviti se, zapomenul-li divák, proč vlastně přišel a slepě-li se zahleděl na rej, jenž se mu přede zraky rozvinul. Chtěl toliko s povýšeného stanoviska kritického na vše popatřiti s ledovitou tváří a nepohnutou myslí, chtěl chladně pytevním nožíkem svým vše rozebrati, aby pak v poznámky své, co spatřil, správně zanesl, věrně a úplně, — ale šeredně se sklamal. Stržen s domnělé výše své nedotknutelnosti, ocitnuť se duchem svým uprostřed jásajícího víru, zapomněl na „důležitosť poslání svého“ a vzdal se bez podmínky vítězným dojmům, jež ho rázem zdolaly a ve vábném svém náručí zanesly v ony blahé sny, v nichž duše setřásá s perutí svých šedý prach denních trudův, starostí a útrap a zavane jimi v nerušené původní pestrosti v ovzduší jasném, svěžím a nezkaleném, jako jasná, svěží a nezkalená jest mysl jásajícího zde lidu! — Kdyby se mi nebylo událo uzříti a seznati více než chorovod, nebyl bych své cesty do běloruské osady litoval. Tento projev národního ducha, objevujícího současně tak různé své stránky, mne do té míry zaujal, že byl vlastně bezprostředným původcem této stati. Bylť jsem se rozhodnul podati o něm zprávu, k čemuž nezdálo se mi býti zbytečno předeslati něco všeobecného o nepěstovaném dosud thematu, o hudbě a zpěvu národním na Bělorusi vůbec. Povstalou z toho nesouměrnosť článku k vůli věci snad každý promine. (Pokračování.)

Několik slov o jazyku litevském a jeho literatuře.

Napsal dr. Jan Hanusz.

(Dokončení.)

Mnohem důležitější nežli psané jsou nepsané plody ducha litevského, mezi nimiž hlavní místo zaujímají dainà (národní píseň) a pásaka (povídka). Tato národní literatura, zachovávající se jen v ústním podání, podává nám často nejstarši duševní plody národa litevského. Jako v písních tak i v povídkách vyniká často pravá poesie lidu, žijícího uprostřed divů přírodních. Kultura zde ještě nezdržuje vzlet fantasie, proto také nám poslouchajícím tyto písně někdy se zdá, že slyšíme starožitné věštce vedské z kraje nad Indem. Ano i obsah jich někdy ku podivu jest blízký obsahu hymnů vedských. Alespoň v některých písních mythologických bylo by možná postříci dokonce prvotné pojmy indoevropské. Tak na př. o manželství měsíce se sluncem mluví píseň litevská tak jako Rigveda X. 85., patrně tedy Litvané i Indové mají ten pojem z prvotné kolébky indoevropské.

Celá ta píseň litevská zní:

Mė'nů Saulůżę vėdė pirmą pavasarė'li̧.	**Měsíc Slunečko pojal v první vesnince.**
Saulůżė anksti kė'lės, Mėnůżis atsiskýrė.	**Slunečko ráno vstalo, Měsíček se odloučil.**
Mė'nů vēns vaiksztinė'jo Auszrinę pamylė'jo.	**Měsíc samotný chodil, Jitřenku si oblíbil.**
Perkúns didei supýkęs ji̧ kárdu pérdalyjo.	**Perun velmi rozhněván mečem jej předělil.**
Ko Saulůżės atsiskýrei, Auszrinę pamylė'jei,	**Proč jsi od Slunce se odloučil a Jitřenku si oblíbil,**
Vēns naktý vaiksztinė'jei? szirdis pilnà smutnýbės.	**Sám v noci se toulals? Srdce (mé) plno smutku.**

V jiné takové písni jede Perun na svatbu Jitřenčinu a porazí u brány dub, jehožto krev postříká dceru slunce; opět v jiných tančí děti bohů pod javorem za světla měsíčního; Žemýna (bohyně země) radí dívčině, kde má zasaditi růži; bůh moře Bangputýs (nadýmající vlny) hněvá se na rybáře, že místo ryb vytáhli mu z moře dvé mořských telat atd. V těchto mythologických písních jest nejen obsah, leč i forma někdy prastarého, snad dokonce indoevropského původu. Jiné dainôs jsou převahou obsahu erotického. Bývají pravým obrazem duše mladých děvčat, kteráž je obyčejně zpívají. Především se vyznačují jistou delikatností a srdečností citu, jakož i skoro dětinským vžitím se v přírodu, jaké nyní zřídka shledáváme v národní poesii jiných národů. Proto také litevská dainà učinila ohromný

dojem již na Lessinga i Goetha, a polská poesie romantická taktéž za nemálo jí má děkovati. Vždyť veliký Mickiewicz narodil se a první léta mládí svého strávil na Litvě! Chtějíce přesvědčiti čtenáře o kráse těch veršíků, podáváme z nich kterékoli s doslovným překladem:

Po rûtu daržeļi,
vaikszczóje mergýtė,
sù žuviû szukėlėms
galvůžę szukávo.

Rûtu vainikėli,
rankůžė nesziója,
sávo jáuną bernůži,
kás dẽn minávója.

Rutás isz-skiņczau,
lelijės isz-lénkczau,
kàd tik sávo bernůži,
kás dẽn pamatýczau.

O neýr grażesniû
neí yr patogesniû,
kaíp tik máno bernůžis
báltas ir raudónas.

Po routě v zahrádce
chodila dívčina,
z rybek hřebínkem
hlavinku česala.

Routový věneček
na ručce nosila,
na svého mladého hocha
každodenně myslila.

Routu bych vytrhala,
lilije skřivila,
bych jen svého hocha
denně viděti mohla.

A není krásnějších,
ani zdvořilejších,
nežli ten můj chlapec
bílý a červený.

Veršíky toho druhu nám opět velmi připomínají národní poesii indskou, jak se nám jeví na př. ve sbírce čtyřveršů krále Hali (Sapta śatakam) ze III. věku po Kr. Na př. verš 650.:

„O něm řeč, kde noha stane,
jenom o něm jdou noviny,
je-li v té vsi — v mysl tane —
jeden hoch můj a jediný?“

aneb verš 498.:

„On jen její vidí líce,
a ona v něj oko hrouží;
nevábí je okolice,
jenom když jim štěstí slouží!“

Nezamýšlíme však činiti z toho ještě jiné závěrky, neboť jazyk srdce je všude týž; je to pravá všeobecně světová řeč, kterou žádné „volapüky“ a „pasilinguy“ nikdy nenahradí. Ačkoli by tedy v erotické poesii různých národů byla co největší shoda co do obsahu i formy, bylo by těžko souditi z toho něco o jejím prvotném původu. Jenom tu poznámku možná učiniti, že erotické písně litevské jsou podnes tak plny citu a pravé poesie, jaké byly bez pochyby tehdáž, když jim Jagiełło naslouchal anebo tisíc let před tím. V rozličných a nekonečných variantech opěvá se tu tesknota jinochova i dívčina, vzájemné sblížení dívky s jinochem, zlé jazyky a zatvrzelí rodiče, loučení s mládím atd. Celá příroda stává se důvěrnicí dvou milenců; dívka si stěžuje před routou, jinoch před svým koněm; stromy, květy, mraky, slunce a měsíc mají v jejich citech nejživější účastenství. Rozmlouvají s přírodou a rozumějí sobě vzájemně, proto také jazyk těch písní časem

značně se liší od jazyka obyčejného. Jisté množství starožitných tvarův, ustavičné zdrobňování slov, jakož i úzký svazek s melodií, bez nižto píseň jest nemožna, dodává tomu jazyku jakéhosi charakteru zvláštního, slavnějšího a vznešenějšího. Z toho všeho vidíme, že národní písně litevské jsou nejkrásnější lyrickou poesií v náladě skoro elegické.

Jinak jest s povídkami (pásakos). Zde totiž již skoro nevyhnutelně převládá živel epický. Jako písně tak i povídky jsou nejdůležitějším a spolu nejjistějším pramenem poznání staré mythologie litevské a tudíž dokonce též indoevropské. Repraesentovány jsou tu zvlášlě tři světy: nadpřirozený, lidský a zvířecko-rostlinný. Nadpřirozené postavy jako smákas (smok, drak), vélnias (ďábel), rágana (čarodějka) a t. p. jsou velmi blízké mythu. Litevský lid podnes věří ve velės, kteréž unášejí duši zemřelého, v jakéhosi daemona jménem aitvars a v jiné duchy, z nichž jedni dodávají peníze jako kauks a speruks, druzí všecko jiné jako pukys; ve vichru se jeví barzduks atd. — Z postav lidských bývají hrdinami povídek obyčejně bytosti slabé, tedy sirotci, děvčata, chudáci, hlupci atd. Mívají činiti s bytostmi silnějšími a zlými, obyčejně však vítězí nad nimi. — Co však se týče světa zvířecího a rostlinného, tož on mluví, myslí a cítí skoro taktéž jako člověk; rozdíl mezi ním a člověkem není tudíž ještě tak veliký. Podobný živel posloužil ve prastarých povídkách indských, jak známo, k utvoření literatury bajek, která z Indie rozešla se Araby a Řeky skoro po celém světě. Nejstarši sanskritská sbírka takových zvířecích bajek nazývá se Pančatantram, a výtahem z ní jest Hitôpadêša.

Přirovnávání povídek a bajek rozličných národův jest nyní nesmírně zajímavým zaměstnáním mnohých učenců, z čehož vysvitá že i litevské plody duševní, po sta i tisíce let přenášené ústní tradicí, jsou nejen jazykozpytcům, leč i mythologům, filosofům, psychologům a historikům neobyčejně cennou látkou, užije-li se jí způsobem kritickým. Proto také byly konány sbírky těch pokladův a nemálo jich také vydáno, a to nejvíce písně, méně pak povídek, přísloví, zaklínání a pověr národních. Učinili tak zejména: Rhesa,[28]) Staniewicz,[29]) Dowkont,[30]) Nesselmann,[31]) Schleicher,[32]) Fortunatov a Miller,[33]) Kolberg,[34]) bratři Juszkie-

[28]) Dainos oder lithauische Volkslieder, gesammelt, übersetzt... von L. J. Rhesa. Königsberg. 1825. Neue Aufl. von F. Kurschat. Berlin. 1843.

[29]) Daynas Żemaycziu, surynktas yr iszdûtas par Symona Stanewicze. Vilno. 1829

[30]) Daynes Żiamajtiû, pagał żôdiû dajnîniku îszraszytas. Petrohrad. 1846.

[31]) Littauische Volkslieder, gesammelt, kritisch bearbeitet und metrisch übersetzt von G. H. F. Nesselmann. Berlin. 1853.

[32]) Handbuch der litau. Sprache von A. Schleicher. II Lesebuch und Glossar. Prag. 1857.

[33]) Литовскія народныя пѣсни, собранныя Миллеромъ и Фортунатовымъ. Москва. 1878.

[34]) Pieśni ludu litewskiego (Zbiór wiadomości do antropologii krajowej tom III., str. 167.–230.).

*

wiczi,[35]) Leskien a Brugmann,[36]) Bezzenberger[37]) a někteří jiní.[38]) Ale zůstalo ještě mnoho skrytých pokladův, a dobývati jich — zvláště na Litvě polské — a světu vydati jest naší nejsvětější povinností.

Nejstarší litevskou grammatiku napsal Daniel Klein[39]) roku 1653., spisovatelé pozdějších grammatik pak jsou: Schultze 1678., Haack 1727., Sapphun 1730., Ostermeyer 1791., Ruhig-Mielcke 1800. a j. K nejstarším grammatikám „žmuďským" náleží „Universitas linguarum lithuanicarum" z r. 1737., dílo jakéhosi jezuity, vydané ve Vilně.[40]) Některé jiné spisovatele grammatik a slabikářů litevsko-žmuďských vyjmenovali jsme již dříve. Nynějším potřebám vědeckým vyhovuje nejlépe litevská grammatika Schleicherova,[41]) vedle nížto s prospěchem lze užívati bohaté látky, obsažené ve grammatice Kurschatově.[42]) Obě tato díla částečně se doplňují, ale nepodávají nám ještě dokonalé grammatiky jazyka litevského. Takováto kniha je totiž možna teprve po důkladném kritickém zbadání starších textův, jakož i nářečí litevských. V tomto směru již mnoho učinili Bezzenberger,[43]) Brugmann,[44]) Brückner,[45]) Leskien[46]) a j., leč snad ještě více zbývá učiniti. Nemálo také se těží pro vědeckou grammatiku litevskou ze srovnavacího zkoumání jiných jazykův indoevropských, tak že skoro v každém článečku, věnovaném grammatice srovnavací, nalézáme jakési vysvětlení i pro litevštinu. — O litevských nářečích vůbec psal mimo jiné Juszkiewicz[47]) litevsky; ostatně nalézáme o nich

---

[35]) Liétùviškos dájnos, užrašýtos par Antáną Juškevičę. St Petersburg. I. 1880., II. 1881., III. 1882. Liétùviškos svotbines dájnos, par A. J. St. Petersburg. 1883.

[36]) Litauische Volkslieder und Märchen, von A. Leskien u. K. Brugmann. Strassburg 1882.

[37]) Litauische Forschungen, von Ad. Bezzenberger. Göttingen. 1882.

[38]) Srovn.: Mittheilungen der litauischen literarischen Gesellschaft. Heft 1.—10. Heidelberg, 1880.—85., grammatiku Kurschatovu, L. Geitlera Lit. Studien a j. v.

[39]) Grammatica lithuanica 1653. Compendium lithuanico-germanicum 1654. Regiomonti.

[40]) Grammatica brevis linguae lithuanicae seu samogiticae... nunc reperta et iterum in lucem edita. Trumpas pamolumas kalbos lituwyszkos arba žemaytiszkos. Wilno. 1829.

[41]) Handbuch der litauischen Sprache von A. Schleicher. I. Grammatik. Prag. 1856.

[42]) Grammatik der littauischen Sprache von Dr. Fr. Kurschat. Halle. 1876

[43]) Beiträge zur Geschichte der litauischen Sprache auf Grund lit. Texte des XVI. u. des XVII. Jhrhdts. Göttingen. 1877. Litauische Forschungen. Göttingen. 1882. a četné články v jeho „Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen".

[44]) O nářečí godlewském ve knize „Litauische Volkslieder und Märchen von Leskien-Brugmann, str. 277.—329.

[45]) Zur Lehre von den sprachlichen Neubildungen im Litauischen (Arch. für slav. Phil. III. 233. n. IV. 1nn.) a četné články kritické v tomto časopise.

[46]) Die Declination im Slavisch-Litauischen und Germanischen. Leipzig 1876. — Der Ablaut der Wurzelsilben im Litauischen. Leipzig. 1884. a několik článků v Arch. für slav. Phil. III. IV.

[47]) Kalbos lëtuviszko lëžuvio ir lëtuviszkas statraszimas arba ortograpija. Petrohrad. 1861.

poznámky v některých grammatických spisech dříve jmenovaných. Velmi důležitý v té příčině je také jeden oddíl práce Karłowiczovy, o nížto později povíme něco více. Pro počátečníky v učení se jazyku litevskému není špatna krátká grammatika praktická: Lithauisches Elementarbuch von M. Voelkel (Heidelberg, 1879.).

K nejstarším slovníkům litevským kromě prací Szyrwidových již uvedených náležejí ještě slovníky: Haackův,[48]) a Ruhigův.[49]) Nyní se hlavně užívá nepříliš výhodného slovníku Nesselmannova[50]) a výhodnějšího, leč za to méně důkladného slovníku Kurschatova.[51]) Lepší bude nepochybně slovník Juszkiewiczův, jenž právě se tiskne. Také jsem již podotknul, že na Žmudi jest ještě mnoho lexikalních prací v rukopisech.

O vlivu jazyků slovanských na litevské napsal výbornou práci A. Brückner.[52]) Dokazuješ, že v litevském slovníku shledáváme již od nejdávnějších časů množství slov přisvojených z jazyka bělo- a maloruského, jakož i z polštiny. Slova přisvojená z němčiny jsou mnohem řidší a pozdějšího data; nejčastější jsou ještě na Litvě pruské. — Vliv jazyka litevského na polštinu jest velmi nepatrný a skoro jen místní; alespoň jest málo takových slov litevských, kteráž by přešla do obecné polštiny. Nedávno psal o tom Malinowski,[53]) o značnějším pak vlivu litevštiny na jazyky čudské psal Donner.[54])

V Polsce nemálo bylo psáno o jazyku litevském; beze vší pochyby jest však nejlepší práce J. Karłowicze,[55]), v nížto spisovatel nejen důkladně oceňuje práce svých předchůdců, leč podává mimo jiné také mnoho důležitých příspěvků k poznání nářeči, jakož i k bibliografii litevské. O jiných důležitějších pracích zmínili jsme se již dříve.

Nynější kultura, jak východní tak i západní, odsoudila dvoumillionový národ litevský aneb aspoň jazyk jeho na úplnou záhubu. Chtějice pak sebrati po něm ještě co možná nejvíce památek, utvořili před šesti lety Němci a poněmčilí Litvané v Tylži spolek, jenž horlivě sbírá všecko, co se týče filologie, historie a

---

[48]) Vocabularium lithuanico-germanicum et germanico-lithuanicum. Halle. 1730.

[49]) Litauisch-deutsches und deutsch-litauisches Wörterbuch. Königsberg. 1747. II. rozmnož. vyd. uspořádal Chr. G. Mielcke. Königsberg. 1800.

[50]) Wörterbuch der littauischen Sprache, von G. H. F. Nesselmann. Königsberg. 1851.

[51]) Wörterbuch der littauischen Sprache, von Fr. Kurschat. Halle a. d. S. I. Deutsch-littauisches Wörterbuch, 1868.—74. II. Littauisch-deutsches Wörterbuch, 1883. (posoudil Bezzenberger v Götting. Gel. Anz. 1885., str. 905.—948. Brückner v Arch. für slav. Phil. VIII. 304n., Hanusz v Ateneu, květen 1884.).

[52]) Lituslavische Studien. I. Die slav. Fremdwörter im Littauischen, von A. Brückner, Weimar, 1877.

[53]) Niektóre wyrazy polskie litewskiego pochodzenia, napisał Lucyjan Malinowski (Prace filologiczne I., str. 180n. Warszawa 1885.).

[54]) Über den Einfluss des Litauischen auf die finnischen Sprachen, von O. Donner. (Techmerův Internationale Zeitschr. für allg. Spr. I. 257n.)

[55]) O języku litewskim, napisal dr. Jan Karłowicz. (Rozprawy i sprawozd. Wydziału filol Akad. Um. II. 185.—376. Kraków. 1875.).

ethnografie litevské, a sbírky své uveřejňuje ve vlastním orgánu zvaném: Mittheilungen der litauischen literarischen Gesellschaft (posud 10 seš.). Jak dlouho tedy nynější Prusové ještě potřebují národa litevského, dovolují mu jakž tak dýchati, zvláště že již nikterak se nebojí jeho oživení. Proto také nezabraňují ještě vydávání knížeček a časopisků litevských (NB. švabachem), ustanovených pro lid, zvláště proto, že tiskopisy tyto šíří mezi ním patriotism pruský. Takových časopisků z části obsahu politického, z části náboženského vychází nyní deset na Litvě pruské, zejména 3 v Kłajpedě (Memel): Lëtùviszka Ceitunga, Pakajaus Paslas a Pasiuntinystės laiszkai (vychází již od r. 1832.); tři v Tylži: Auszrà (Zora), Tilžės keleivis (Poutník tylžský), Niamuno sargas (Strážce Němna); dva ve Prekulsu: Keleivis (Poutník), vydávaný od r. 1849. až 1880. nedávno zemřelým Kurschatem; Konservatyvu draugystės laiszkas (Časopis spolku konservativního); ve Královci pak: Lëtùviszkas polytiszkas laikrasztis (Litevský politický časopis) a Nusidavimai apë evangelijos praplatinimą (Události v rozšiřování evangelia). Skrovný kruh vzdělaných národovců litevských chtěl sice přede dvěma lety založiti spolek pro pěstování a zvelebení jazyka litevského, ale pruská policie nedovolila ani schůzi, v nížto ten spolek měl se utvořiti.

Ještě hůře děje se nyní na Litvě polské, kde skoro dvoumillionový národ litevský nemoha ve graždance poznati svůj jazyk, nechce ji ani viděti, a proto také nemůže nic po litevsku čísti aniž psáti. Tak tedy jazyk Jagiełłův, jenž po tolik století unie Litvy s Polskou mezi lidem úplně se zachoval, má tak zniknouti s povrchu zemského jako jazyk starých Prusův a Slovanů polabských. Doufejme však ve spravedlnosť božskou, neboť — fortuna variabilis, Deus mirabilis! Ukáže se bohdá ještě, že lid litevský má pravdu říkaje: Kàs bús kàs nebús, Lëtùvininks ne pražús (kdo bude, kdo nebude, Litvan nezahyne)! [56])

Jest Macedonie srbská či bulharská?

Studie B. Popelky.

(Pokračování.)

Po Bačoviči mluvilo ještě několik řečníků, načež byla za všeobecného nadšení schválena resoluce, jež zní:

„Srbové z Macedonie a Starého Srbska, usedlí v království Srbském, shromáždění na táboře lidu konaném dne 24. ún. 1885. v Bělehradě, poradili se o své národnosti v končinách těch a uváživše,

[56]) Račiž si lask. čtenář opraviti v tomto článku následující omyly tiskové: Na str. 6 má místo „Grunana“ býti *Grunaua*; na str. 7. místo „Latvěšu“ čti *Latvěšu*, a místo „Vlastní jazyk lotyšský“ má státi: „Vlastní jazyk *litevský*“. Na str. 8. čti správně „dąnguięsis“, na str 9. „dągui“. Na str. 8 má býti: *t. zv.* Chylinského bibli, tištěnou v Londýně r. *1663* (srovn. „Slovanský sborník“, ročník V., str. 531). Na str. 10. čti „*Trzech Budrysów*“.

že se od jistého času živě pracuje se strany jistých nezvaných lidí k tomu účelu, aby se srbský lid, který žije v Macedonii a Starém Srbsku, národnosti své odcizil;

že práce tato proti národnosti srbské namířená používá všemožných prostředků k dosažení svého cíle, i chrámu i školy i knihy; dále

že je postaveno nade vši pochybnost, že srbský živel zaujímá netoliko Staré Srbsko nýbrž ještě i Macedonii, že zejména zaujímá nahije krivopalanskou, veleskou, štipeljskou, kočanskou, kratovskou, strumickou, tikvešskou, prilipskou, bitoljskou, lerinskou, ochridskou, dibarskou, gostivarskou, kičevskou, tatovskou, skopeljskou, kumanovskou atd.:

tábor lidu uznal za nutno, by pozvedl hlasu svého na obranu své národnosti ve Starém Srbsku a v Macedonii a usnesl se, jak následuje:

1. ohražujíc srbskou národnost od cizích pretensí shromáždění nepopírá, nýbrž naopak konstatuje, hlasitě a otevřeně, že v jiných, tuto nevyjmenovaných krajích macedonských žije příbuzný s námi národ bulharský, jakož i že jsou v Macedonii kraje, v nichž většina připadá národnosti řecké.

2. Shromáždění apelluje na všechny Srby ve Starém Srbsku a v Macedonii, apelluje na jich srbský cit, aby kde kdo a jak může, budili a hájili srbskou národnost, srbský chrám, srbskou školu a srbskou knihu.

3. Shromáždění apelluje na vládu Jeho Veličenstva krále a prosí ji, aby ani ona neupírala vysoké své záštity utiskované národnosti srbské ve Starém Srbsku a v Macedonii cestou, jakou shledá za nejvhodnější.

4. Shromáždění apelluje na všechny osvícené syny společné matky Srbie, by i oni majíce na zřeteli společný původ a společnou slavnou minulost neopomíjeli osvědčovati svou vlasteneckou podporu srbské národnosti ve Starém Srbsku a v Macedonii, již ohrožují nesrbské nájezdy a agitace.

5. Shromáždění konstatuje potřebu toho, aby se veřejné mínění evropské uvědomovalo o pravém stavu věci ve Starém Srbsku a v Macedonii, a za tím účelem že je především naléhavá potřeba, aby se založil list, jenž by jazykem francouzským jakož i srbským objasňoval otázky o poměrech a národnostech v Macedonii a ve Starém Srbsku majíc zároveň pevnou důvěru, že i veřejné listy v království Srbském úkolu toho se chopí a budou jej podporovati, jakož ho dosud nespouštěly se zřetele. Aby pak se mohl tento list vydržovati a krom toho jiné potřeby, jichž by účel ten vyžadoval, se mohly uhražovati, shromáždění shledává, že jest nutno, aby se za tou příčinou ustanovil fond z dobrovolných příspěvků všech srbských vlastenců.

6. Shromáždění zvolilo ze sebe výbor, jemuž svěřuje starost a péči o vyplnění toho, o čem se usneslo, ukládajíc mu zároveň

i za povinnosť, aby poděkoval oněm státníkům a literátům domácím i cizím, kteří dokázali, že mají účastenství v osudu křesťanů macedonských a starosrbských, a podal jim zprávu, že tento tábor byl pořádán a jaké jsou jeho názory.

Mimo to schválen ještě návrh Panty Srečkoviče, jenž zní: Kdyby se mělo kdy rozhodovati o osudu Macedonie, budiž rozhodováno na základě etnografickém, poněvadž jiné řešení nepřinese míru.

Do výboru pro vydržování zmíněného v odstavci 5. listu zvoleni Bačovič, Panta Srečkovič, Miloš Milojevič, Kosta Šumenkovič a Steno Maksimovič.

Charakteristické pro smýšlení Srbů o Bulhařích byly telegramy, jež byly táboru bělehradskému zaslány. V jednom telegramu došlém z Niše se praví: „Bůh je s námi a právo je na naší straně! Rytířská pomoc našeho jasného hospodáře krále Milana Prvního, jeho chrabrého vojska a celého národa jest jista. Mravní pomoc velikého Severního strýce a ostatních vzdělaných národů jest nepochybna.“ V telegramu z Prokoplje se mluví o nelidském utiskování a tyranisování všeho, co se srbským jménem jmenuje, se strany „cizinců“, rozuměj Bulharů a t. d.

Celkem však sluší uznati, že tábor bělehradský byl umírněný. Mnohem vášnivěji mluvilo a jednalo se na druhém táboře, jenž konán byl brzy potom, a sice 3. března (st. st.) 1885 v Niši.

Již pozvání k tomuto táboru bylo vášnivo, jak zřejmo bude z věrného překladu.

„Nad obzorem Macedonie a Starého Srbska — praví se v něm — počínají se stahovati nějaké kalné a krvavé mraky a hrozí záhubou domům našim a domům našich bratří, kteří tam nyní sedí, a hrozí strašně: že utisknou naše srbské domy, že nám uhasí naši křestní svíci a koláč rozlomí. Hrozí nám, že odejmou nám naši pýchu, naše srbské jméno. Hrozí nám, že nesmíme už zpívati o Marku Kralovici ani oslavovati slávu Dušanovu. Hrozí nám, že nesmíme vzpominati smutného Kosova, pravice Obiličovy ani svatosti knížete Lazara. Hrozí nám tím, že chtí, abychom se od nynějška nezvali Srby a se nehonosili jménem srbským. Chtí, abychom zapomněli na Prizren a na carské dvory (paláce) v něm. Nutí nás, bychom pluli na svaté kosti silného Dušana, cara našeho, a do povětří abychom vrhli popel jeho, jenž v pokoji odpočívá ve chrámě sv. archanděla Michala na řece Bystřici.

Přáli by si, bychom nevzpomínali už chrámu mileševského, kde ležely kosti prvního osvěcovatele srbského sv. Sávy. Přáli by si, aby po celé Macedonii a Starém Srbsku nebylo srbského jména, „slávy“ a písma! Chtí nám pozavírati chrámy založené od našich králů a carů, chtí nám vše zničiti a vzíti, ba i to, čeho se nám ani Turci za těch pět set let nedotkli a krví nezbrotili. Ty kalné a krvavé mraky, jež se na nás valí — to jsou nějací hříšní lidé. Oni berou nám, nač nemají nijakého práva, ani národnostního ani historického.

Na nás je tedy, bratři z Macedonie a Starého Srbska, bychom pozvedli spravedlivého hlasu svého a dosvědčili před celým vzdělaným světem, že v těch zemích leží mučednické srbské kosti, kosti srbských junáků, kosti srbských vladařů Nemaničů a těch, kteří vládli ještě před nimi, že jsou tam pochovány kosti našich předků, otců, dědů a pradědů. Tam jsou kosti oněch praotců našich, kteří nás naučili mluviti srbským jazykem, slaviti srbskou „slávu", pěti srbské písně a cítiti, co cítí všechen národ srbský, dokud bude národem.

Vše, co jsme dosud řekli, jest pravda a pravda jest Bůh! Bůh nám také pomůže." Mnohem však vášnivější nežli toto pozvání k účastenství ve schůzi lidu v Niši je řeč, jež ke shromážděným promluvil archimandrita (arciopat) Sáva. Z té příčiny jednak, dílem pak i na doklad o výmluvnosti srbských pravoslavných kněží budiž zde podána řeč ta aspoň v podstatných kusech.

„Ušlechtilé shromáždění — počal archimandrita Sáva — drazí bratři a věrní druhové! Všem nám bez rozdílů je znám účel dnešního našeho shromáždění, pravím, že všem nám je stejně známo, že se jakési bohomrzké obludy k nám plíží a své pekelné drápy ostří, aby je do naší otčiny zaťaly a svrhly ji na věky do propasti. Proto nám je v tomto přetěžkém čase především třeba, abychom, byť i letmo, zrak svůj obrátili na minulosť naši, která nám zřejmě dokáže jakož i přátelům a nepřátelům našim, že my nejsme na balkanském poloostrově nějakou malou, nepatrnou kočující četou, že nejsme národem, jenž nemá historie a není znamenitého rodu a plemene, že nejsme pastorky bez otce a matky, že my nejsme strom bez hlubokého kořene, t. j. uvidíme, že my jsme občany ve Starém Srbsku a v Macedonii z velikého a slavného junáckého plemene srbského, a máme stkvělou svoji historickou minulosť.

Znamenitý jeden historiograf — Sáva ho jmenoval — badaje na poloostrově balkanském v středověku, jací národové se tam usadili a zachovali ještě ze starších věků, v rozpravě své dí, že již v třetím století, t. j. r. 292 po Kr., byly račské osady na pravém břehu dunajském, počtem asi 200.000 hlav. Od toho času uplynulo skoro již 1600 let. Dokonalé ustrojení národa srbského na poloostrově balkanském s vůdci a králi dokonáno jest v 7. věku. Od té doby pak uplynulo do dneška přes 12 set let.

Srbský národ zaujal tehdy na poloostrově balkanském nejznamenitější místa, v nichž po dnes žije, a sice po levém i po pravém břehu dunajském, podél moře Jaderského a od Istrie po řeku Bojuši; na jihovýchodě pak podél Egejského moře po řeku Marici, Isker a Vid (!) A na zmíněném prostranství tomto zvolil si hlavní města prostřed zemí srbských, v samém srdci poloostrova balkanského, na březích vardarském, drinském, limském a ibarsko-rašsko-dečevskositnickém. Srbský národ založil si tu velikou, mocnou a slavnou říši, upravil ji zákony, právem, obohatil ji městy, báněmi, svatyněmi a kláštery tak, že srbská říše dobyla sobě za

středověku nejen na východě nýbrž, jak i cizí spisovatelé praví, i v ostatní Evropě místa mezi nejznamenitějšími a nejmocnějšími státy doby té. A jmenovitě za slavné vlády Milutina, Dečanského a slavného, velikého a silného Dušana bylo jméno srbské na slovo bráno a ctěno u všech národů tehdejšího vzdělaného světa.

Vladařové srbští rozhodně působili na osud poloostrova balkanského a říše byzantská zachvěla se v základech svých pod mocnými jich ranami. Ba i západní císařství s úžasem očekávalo výsledek díla. Ale ku konci středověku, když zdvihly se a rozlily asijské vlny a stopily všechnu fysickou moc mocné říše srbské, nepřátelé se zaradovali, jakoby národ srbský byl konečně vymazán z řady jiných národů. Ale soudíc podle přítomnosti, všichni se v tom sklamali, neboť hle, co praví jeden dějepisec, který jsa Maďarem[4]) nyní v novější době zvláštníma očima na nás hledí: ‚Když nahledneme do dějin srbského plemene v době novější, upoutá naši pozornosť na se takový zjev, k němuž podobným nemohou se vykázati dějiny světové. Ono vytrvalo v dlouhém boji tak, že se tomu diviti musíme. Proto Srbové z minulosti své mohou čerpati víru ve svoji budoucnosť, a z té příčiny mají do sebe dějiny jejich obecný interess i pro jiné národy.‘ Hle, bratři, jaké krásné svědectví a silnou podporu mravní nám dávají i ti, kdož se s námi daleko rozcházejí.

Bůh nám pomohl a junácké štěstí národa srbského, že se po pětistyleté porobě osvobodila jedna část srbského národa na pravém břehu dunajském a sávském a ve dvou údolích moravských. Podobně se osvobodila i jiná část srbských zemí na Staré Zetě (t. j. Černohorci) po moře Jaderské. Ale zlé neštěstí se uvalilo zrovna na sám střed, na hlavní část zemí srbských v údolí limském, vardarském, drinském a ibarskorašském. Národ náš je tam zůstaven samému sobě a náhodě. A na veliký náš zármutek a žal a na potupu evropské civilisace slyšeti nyní jakési bezbožné a pekelné hlasy, dle nichž se strojí na zmučené tyto země smrtelný osud, aby je vrhl do nepaměti. Ale, drazí moji druhové, my všichni jednohlasně pravíme: nebude a nesmí tomu býti tak. Smrť oněm, kdož ukládají o život náš!

Jest nyní otázka, kde se mohla takováto hříšná myšlénka vzíti, když v této srbské zemi, v Macedonii a v Starém Srbsku, netoliko dějiny a současní živí svědkové nýbrž i mrtvé věci jasně hlásají, že je to od prvopočátku země srbská a že jiné národnosti tam nikdy nebylo a býti ani nemůže? A zda může nám někdo zemi tuto zaplaviti a to zde, kde se podnes nacházejí srbských carů stavby, hrady, města, srbské klášterv a svatyně, srbské drahocenné památníky a vzácné v jiných zemích starožitnosti? Zda zaplaví i tuto zemi, kde nic, co srbského, není porušeno, jako srbský jazyk, srbští světcové, srbské obyčeje a srbský kroj? Zda tam není naše země, kde jsou jak

---

[4]) Sáva myslí na B. Kallaye, který sepsal dějiny srbského národa.

nové tak i staré na pergameně psané srbské knihy, zde, kde o Srbsku svědčí každý břeh, každá cesta, každý z mramoru vystavěný most, každý vrch, na kterém stojí srbská svatyně, každé údolí a rovina, kde národ srbský žije kol 15 set let?"

Po té archimandrita Sáva vypočítával jednotlivá města, vesnice, kláštery, zbožné základy a jiné staré památky, jež jsou původu srbského a jež před celým světem hlásají, že půda, na které stojí, je půda srbská. Tak na př. Prizren, Pristina, Peč, Svatá Hora, Gusinje, Kičevo, Kumanovo, Křivá Palanka, Kočany, Kratovo, Veles, Dečany, Kruševo, Kostor, Voden, Negotin, Strumica, Štip, Prilip, Ochrida, Gostivar, Skoplje, Bitolj, Prespa atd.

(Pokračování.)

„Náš anděl strážce".

Vzpomínka na hraběnku Klaudinu Potockou.

Napsal Edv. Jelínek.

(Dokončení.)

Mezitím chýlilo se povstání ke konci, a z tisícerých nadějí jedna po druhé měnila se ve hrozné sklamání. Ale Klaudina věříc v budoucnosť netratila naděje do posledního okamžiku. Skvělým toho dokladem budiž tklivý její list ze dne 9. srpna r. 1831., psaný opět z Varšavy, kamž opět poznenáhla všechny nitky národního ruchu se sbíhaly:

„Dobrá matko, Bernard přichvátal sem předevčírem na několik hodin. Milo ti bude dověděti se, že ztrávili jsme celý den v Šimanově, kamž jsem jej vyprovodila. — S nevýslovně milým pocitem ocitli jsme se opět spolu ve tvém bytě. Ubohá maminko! Sejdeme se tam ještě někdy všichni? Jsme přede dnem rozhodné události. ukrutné nás očekávají ztráty, leč nevím, z jaké příčiny zachovala jsem dotud celou víru ze dní našeho zdaru. Zdá se mi stále, že Polska padnouti již nemůže. Tolik obětí, tolik posvěcení, tak nábožná naděje naplňující mysl všech — sklamána býti nemůže. — Nepřítel jest již u všech bran Varšavy — ale my ještě sníme o slávě, nepodlehlosti, národní svobodě a o štěstí. Přese vše, že hynou naši koulemi nepřátel a nemocemi, věřím v budoucnosť vlasti, mám naději, že všichni moji jejímu štěstí těšiti se budou. Jestliže nás Bůh tak dlouho udržeti ráčil, aby nás snad na konec zahubil — pak bude třeba odevzdati se vůli Jeho. Ale zoufati není volno — česť Polska byla uhájena, a tento list dějin našich, i kdyby měl býti poslední, zajisté znamenitější jest r. 1794., jenž zjednal nám podiv a soucit Evropy. Loučím se s tebou, drahá matko, piš nám... Brzy budeme odtrženi od celé Evropy. Listy ze Sibiře přátelům a příbuzným zasýlané docházejí, tolik alespoň máme útěchy... Tisknu k srdci Elišku (Radziwiłłovou); domluv jí, maminko, aby ušila praporec pro pluk poznaňský, který se vrátil s Dembińským..."

*

Jest to poslední hraběnčin dopis z času války. Brzy potom byla Varšava dobyta a polským bojovníkům nezbývalo, než spasiti se, každý jak mohl a uměl. Na jiném místě psali jsme o tom zevrubněji, zde jen podotýkáme, že také hraběnka Klaudina Potocká sdílela se svými nešťastnými rodáky všechny bědy a svízele emigračního života.

Již sám útěk za hranice spojen byl s převelikými obtížemi, ano i s nebezpečím života. V Prusku pronásledovány byly kompromitované osoby důsledností úžasnou. V tak neblahé tísni zjednala si hraběnka Klaudina průvodní list, jehož pomocí zachránila několik svých přátel a rodákův, jmenovitě hraběte V. Tyszkiewicze, hejtmana Taňského, hr. Vladimíra Potockého a j. Ti všichni šťastně se dostali přes Prusko jsouce přestrojeni za služebníky hrab. Klaudiny Potocké. Pomáhala jí v těchto nebezpečných předsevzetích dávná přítelkyně její sl. Sczaniecka, kteráž ji provázela za hranice v přestrojení komorné. V Toruni stalo se jednou, že policie chtěla zatknouti a uvězniti celý průvod hraběnčin, Klaudina zachránila jej však tím, že ručila zaň všemi svými statky. Máme jediný dopis hraběnčin z Toruně, psaný 29. září 1831. Zníť u výtahu takto: „Jsem v Toruni, odkud mne pustiti nechtí, ač mám průvodní list pruský i dopis bezpečnosti generála Witta. Umírám neklidem vzdálena jsouc od Tebe (matky) i Bernarda. A zde ničemu prospěšna býti nemohu. S mužem rozloučila jsem se dne 23. v Plocku, nevím nyní, kam jej povedou další úmysly. Na shledanou, matinko, abychom spolu vyplakati se mohli nad vlastí a těmi, kteří za ni zhynuli. Zde jest velmi dušno... Mám s sebou vojína, jemuž koule z děla utrhla obě ruce. Jmenuje se Ant. Gorec..."

Brzy potom došel hraběnky rozkaz, aby do 48 hodin opustila knížectví poznaňské. Nastal život emigračního strádání a toužení po vlasti. Leč nadšená Polka, odsouzená do vyhnanství, nastoupila plna odtuchy trním vysázenou cestu „tuláctva" a předem odmítala, jak psala, „pokořující amnestii", nechtíc v pochybnosť uvrci česť národní, nade vše váženou. Ostatně návrat stal se téměř naprosto nemožným.

Toho času prvním poněkud snesitelným útulkem všech polských nešťastníků staly se Drážďany, kamž uchylovali se polští vyhnanci v ohromných zástupech. Sasíci chovali se tehdáž k Polákům přátelsky a v jejich středu dostalo se jim zajisté mnohé útěchy. Nával všech prostředků zbavených Poláků — bojovníkův a rodin jejich byl tak veliký, že zřízení zvláštního komitetu vlasteneckých dam pro opatřování a podporování strádajících rodákův ukázalo se netoliko svrchovaně potřebným, ale i jedině blahodějným. V čele tohoto komitetu stála vedle spanilomyslné paní Dobrzycké a jiných znamenitých paní polských také hraběnka Klaudina. Věnovala ve prospěch rodáků vše, co jí ještě zbylo...

Píšeť hraběnka z Drážďan dne 31. prosince r. 1831. takto: „Je zde množství povstalců, kteří u večer se scházejí; je zde plno

našich lidí jednoho přesvědčení, dobré společnosti, paní milých i krásných, vesměs vypovězenci pronásledovaní a zničení. Na všecky útrapy zapomínají lehkostí skutečně bohatýrskou, vyplývající z radosti dokonalého obětování se pro vlast a z naděje, že tato vlasť opět se povznese. Naši ubožáci jsou zde ve strašném položení. Sbírkami sešla se sice hojnosť, ale vše to nestačí... Jak tedy žíti nad své důchody... Přiznávám se, že bych se styděla býti dnes bohatou, a stejně trpkou byla by mně výčitka, že nedost opatrně nakládám s majetkem."

Straszewicz připomíná dva krásné příklady bezměrné obětivosti spanilomyslné hraběnky. Jednoho dne svěřila jí ve Drážďanech jistá dáma, že potřebuje přepis jakéhosi obšírného aktu. Hraběnka předstírajíc, že zjednání přepisu obstará, podjímala se dnem i nocí práce přepisovatelské — aby skrovný výdělek věnovati mohla k ulevení bídy strádajících krajanů. Když v únoru r. 1832. general Bem přijel do Drážďan, zpravil výpomocný komitet o přežalostném stavu polských bojovníků. Hořce zaplakaly dámy komitetu, neboť nedostávalo se jim již peněz. Tu odhodlala se Klaudina Potocká sáhnouti k posledním svým skvostům a svrškům, jež v Prusku uchráněny jí byly před konfiskací. Vše zastavila v zájem a ponechala si jen oděv nejpotřebnější. Druhého dne odevzdala generalu Bemovi 40.000 zl.

Tož není divu, že Poláci již tehdy nazývali ji svým „andělem strážným" a že z vděčnosti věnovali jí zlatý náramek s tímto nápisem:

„Wdzięczni Polacy zgromadzeni w Dreznie 1832. R. 18. Marca."

Mezitím utišoval se život ve Drážďanech alespoň poněkud. Velká časť emigrantů rozprchla se na všechny strany světa, jmenovitě do Francie, hledajíc v cizích stranách výživy nebo působnosti sobě a vlasti dle nejlepšího přesvědčení svého prospěšné. Klaudina Potocká zůstala však v saském sídelním městě tak dlouho, dokud ji nebezpečná choroba nedonutila pod teplejším nebem hledati sesílení zdraví vážně ohroženého tolikerým rozčilením a přepjetím celého organismu. Pohříchu hned po povstání šla o zdraví jejím smutná zvěsť, ano ve Drážďanech počala již hraběnka chrliti krev. Ale ani tato pohroma neodvracovala znamenitou Polku od ušlechtilých snah, jimž věnovala život svůj. Nepřestávala býti „andělem strážcem". ba ani nezdržovala muže, jenž později neohroženě bojoval v Alžírsku a u Antverp.

Zdá se, jakoby sama sudba přikázala Klaudině Potocké krásu duše odhaliti ve všech stránkách života a různých jeho příhodách. Zaniknul třesk zbraní, minula doba válečná — a my spatřujeme Klaudinu jako vidmo neskonalého půvabu uprostřed vynikajících, ba předních básníků polských, kteří poznavše ji, schylují k ní svá čela. Mohutnou stala se útěchou těm, kteří v srdcích svých nejbolestněji pocítili neštěstí vlasti. Jakási velkolepá harmonie jeví se tu v bezprostředním myšlénkovém styku básníků-vlastenců se ženou vlastenkou. Dostihla největší horo-

vatele své vlasti a duše i srdce jejich splynula téměř v jedno. Spojovalo je mohutné pojetí Polsky!

Právě v čase pobytu hraběnky Klaudiny scházeli se ve Drážďanech také nejpřednější básníci polští. Jedni přebývali tam dobu delší, jiní dleli jen průjezdem. S nimi se všemi stýkala se hraběnka a nejednomu z nich stala se dobroditelkou, kterouž pak ve vzpomínkách i pamětnících vděčně připomínali. Z nich vzpomínáme zejména Stefana Garczyńského, Stefana Witwického Adama Mickiewicze a Edwarda Odyńce. Ke Garczyńskému, jak níže ještě vyložíme, přilnula Klaudina nejvřeleji. Kromě jmenovaných básníků přebývali toho času kratší dobu ve Drážďanech filaret Domeyko [3]), Wincenty Pol a Gorecki.

O tklivém poměru hr. Potocké ke Garczyńskému, pěvci Wacława, vypravuje A. E. Odyniec vřele ve svých Wspomnieniach z przeszłości (Warszawa 1884.), z kteréhož pramene vyjímáme alespoň nejdůležitější zprávy.

Když Garczyński zavítal r. 1832. do Drážďan, nejlepším mu tam byl přítelem jmenovaný již Odyniec, neunavný dvořan krásné pleti, soudruh Mickiewiczův na cestách a kollega ve tvoření literarním. Garczyński již tehdáž povážlivě churavěl a vzbuzoval soustrasť jemných lidí obklopujících jej. Do toho času padá také dokončení Wacława, jehož poslední verše právě ve Drážďanech Stefan dobásnil. Odyniec mnoho vyprávěl svému příteli o Klaudině, a ten zadumaně jej poslouchaje maní jednou pověděl: „Je-li taková, jak pravíš — tož bojím se jí.“

Tehdáž ovšem netušil ještě básník, že tato vzácná žena stane se za krátko nejněžnější jeho opatrovatelkou, kterážto s horoucí, vznešenou oddaností sledovati bude každý jeho dech. Přilnulať Klaudina ku Stefanovi, ještě dříve než jej lépe seznala, tak vřele a spanilomyslně, že nevýslovným kouzlem osladila poslední dni jeho života. Odyniec, jenž je také spolu seznámil, praví, že stanula po jeho boku jako anděl. Ona dověděvši se, že onemocněl po Mickiewiczově odjezdu ze Drážďan, sama k němu přišla s doktorem Hedenusem a od této chvíle nepřestávala jej ošetřovati. Když se pak na krátko opět poněkud uzdravil, otevřela mu hraběnka pohostinný svůj dům dokořán. Psalť Stefan Odyńcovi toto: „U Potocké bývám téměř každý druhý den, a při každé návštěvě objevuji některé nové její ctnosti. Veliká duše!“

Na zimu pak, když zdravotní stav Stefanův opět se zhoršil, najala proň Klaudina výhodnější a zdravější byt, v němž pořídila také pro sebe v koutku psací stolek. Přicházela k němu každý den a čtla nebo psala u svého stolku po celé hodiny, nerozmlouvajíc s básníkem, jemuž mluvení naprosto bylo zakázáno.

Není zajisté divu, že vlivem takové péče a citové oddanosti osvěžovala se alespoň chvílemi bledá tvář Stefanova, jenž každým okamžikem s větší úctou a láskou lnul ku „svému andělu

[3]) Žije dosud. Viz Slov. Sbor.

strážci", jak Klaudinu již stále slyšíme jmenovati. Také rozháraná duše jeho počala se utišovati...

Přes to vše zdraví Garczyńského podléhalo postupně nezvratnému rozkladu. Konečně bylo mu Hedenusem nařízeno, aby se odebral na jih. Poslední tento pokus také za krátko uskutečněn, ale tu opět stojí mu nejblíže paní Klaudina, kterážto chystajíc se již před tím na cestu do jižních krajin, odročila ji ke dni 21. května r. 1833., aby mohla na namáhavé pouti provázeti a opatrovati zmírajícího básníka. Cesta ze Drážďan do Strassburku trvala půltřetího téhodne, neboť stav pacientův stále nutil k zastávkám. Ve Strassburku očekával oba cestující již manžel paní Klaudiny, hrabě Bernard Potocki, načež v červnu odvezli oba manželé Garczyńského do Bexu ve Švýcarsku na léčení syrovátkou. Toho času spěchal do Bexu také Mickiewicz z Paříže.

O jeho příjezdu sděluje sama Klaudina toto: „Mickiewicz přijel do Bexu dne 8. července. Den i noc tráví u Stefana. Duši jeho v geniu prociťuji, s obdivem a se slzami hledím na něj. Větší jest nás všech srdcem, ctností i duší, tak jak jest geniem větším všech vyvolených..."

Téhož dne psal z Bexu Mickiewicz Domejkovi: „Smutné a rozrývající bylo naše shledání. Hledícímu na tvář Stefanovu, tak bledou a smutnou, chvělo se mi srdce. Cestou do Lausanny setkal jsem se na parníku s paní Potockou, kteráž jako anděl strážce udržuje duši Stefanovu. Žena tato důstojna jest lidskosti a může nadchnouti opět k víře ve ctnost a dobrotu na zemi. Zdá se, že má života jen na několik hodin, ale přes to nalézá vždy dosti sil ku sloužení jiným. Brzy odtud odjede a nevím věru, co se pak s námi stane..."

Pohříchu léčení v Bexu se nesetkalo se žádoucím výsledkem. Uprostřed ponurých předtuch převezl Mickiewicz ke konci července Stefana do Ženevy, načež v prvních dnech září nastoupili cestu do Italie. Paní Potocká navštěvovala chorého básníka všady.

Dne 17. září vidíme ji v Avignonu, u smrtelného lůžka neoželeného přítele. Tam zesnul Stefan Garczyński dne 20. září ve 29. roce pokoseného života. Poslední vzdechy jeho vyslechli Adam Mickiewicz a Klaudina Potocká. Setrvali u něho do posledního okamžiku...

Hraběnka psala 21. února r. 1834. ze Ženevy Odyńcovi tato tklivá slova: „Cítím a sdílím s Vámi, co o ztrátě Stefana mluvíte. Každý den více byl mým přítelem. Utrpení tělesné, tlumící velikou jeho duši, každodenně mne k němu přibližovalo... V posledních měsících života četl v mé duši, jakoby ve své vlastní duši. Uhodl nevyjádřené city každou bolesť, každý dojem. Takové ztráty nic mně nenahradí. A přece počítám za náhradu, že mně Bůh dovolil jej poznati, zasloužiti si jeho přátelství a nejednu těžkou osladiti mu chvíli. Dnes mimo vůli hledím do výsosti... za ním do výsosti, neboť teskno, chladno jest mi mezi lidmi... Sedmého září psal mi ještě, sedmnáctého vítal mne tak srdečně a citupllně! Pravil, že jest mu lehčeji při mně, že

na rukou mých chtěl by umírati... Přijel Mickiewicz... Dne dvacátého k ránu zesnul..."

Zbývá nám již málo dopověděti... Také hraběnčin blahodějný život chýlil se mezitím neúprosně ke konci a vylučoval všeliké lepší naděje do budoucnosti.

Do jaké míry šířila se mezi současníky krásná o ni pověsť, o tom svědčí zpráva, že sám slavný vypravovatel francouzský Balzac, zavítavší do Ženevy, toužil osobně poznati „tuto nad jiné výtečnou paní".

Jednoho dne navštívil ji Mickiewicz. Uvítala jej vlídně a promluvila vztahujíc k němu své vyhublé ruce, šeptem takto: „Vizte, milý příteli, co se se mnou stalo — kůže a kosti!"

„Nikoliv, milostivá hraběnko," odvětil velikán slovanské poesie, „kosti a duše!"

Toho času napsal Mickiewicz pod bezprostředním vlivem hr. Klaudiny památnou improvisaci Konrada v Dziadech.

O posledních dnech „našeho anděla strážce" nedostává se nám bohužel určitějších zpráv. Vyjímáme proto tím ochotněji několik slov z lístku, který náleží zajisté ku posledním, jež napsala ruka hraběnčina. Píšeť matce mužově toto: „Hodno žíti, jestliže si toho přeješ, matinko. Ujištění, že mne miluješ, jest mi rukojmím štěstí i blahoslavením. Držela jsem se dlouho, až konečně sil se nedostalo a pocítila jsem se zlomenou. Ale mám naději, že nyní se zotavím, abych pokračovala dále s odvahou a mužností. Bůh mi dovolí býti ještě užitečnou... Zdá se, že mi je nyní lépe, ale musím unikati pilně všemu, co mne rozněcuje, hlavně tedy životu světovému, salonnímu Vše, co se nazývá zábavou, činí na mne dojem zločinu a raní mne — mne, tak plnou ještě rozdírajících vzpomínek a obrazů. Nemám již sil usmívati se tomu, co mne uráží. Muž můj je zdráv i dobrotiv ke mně... Naději se, že Bůh dá mu šťastné stáří, o něž jiní pečovati budou, až mne nebude... Tisknu Tě k srdci, dobrá matko, piš mně často, každý tvůj citu plný list mne osvěžuje, a toho je mi právě potřebí.

Tvoje ubohá dcera

Klaudina.

Každá otázka, která se nám ještě chvěje na rtu a kterou žádostivě voláme za památkou „strážného anděla", zaniká smutně bez ozvěny.

Víme jen, že Klaudina zesnula tiše r. 1836. v Ženevě, a že předčasný skon zlomené lilie uspíšilo přebolestně procítěné strádání horoucně milované vlasti. Rozevřel se svěží rov. Jako bílá holubice uletěla duše její krásná k výsostem nebeským, k nimž, loučíc se na tomto světě se svými přátely, vztahovala tak často ruce své a volala šepotem:

Do widzenia! Na shledanou! Tam, tam!

Dopisy Pavla Josefa Šafaříka J. E. Purkyňovi. [1])

III.

W Praze, 5. Máge 1839.

Milý Přjteli!

Že Waše psanj ode d. 26. Ún. pořádně rukau mých došlo, o tom pochybnosti mjti nebudete, ačkoli gsem Wám posawad pro rozličné okolnosti psáti nemohl. I teď to činjm co neystručněgi, gen abych giž déle neodkládal.

Dne 7. Března odewzdal gsem Kronb. Webr. 8 tol. 27 gr. prusk. za Žurn. Min. Prosv. 1838. Honorár od Matice odewzdám cele, gak náhle druhá polowice Wašeho pogednánj se wytiskne, která teď wygde.

Zbýwagjcj swazky Žurn. 1838 račtež přjležitě sem zaslati: co se pokračowánj a giných časopisůw týče, budu Wám později strany té wěci psáti. Zdeť těžko swazky z rukau puštěné zase sebrati, a těžko též posjlati zpátky.

Asi dwa Sonetty od p. Kačera přišly sem skrze p. Klicperu: ostatnjch Wám odewzdaných nemám. Aniž wjm, bude-li možné wytisknauti to w Musegnjku, neboť poesiemi odewšad zasypán gsem, a prosaických pracj se mi nedostáwá! Básniček giž celé haldy u mne ležj — a mohlbych gimi čtyry ročnjky wyplniti.

Snad by se do Wčely hodilo, kteráž se zmáhá a na srdci mi ležj — gen že honorár neplatj. Awšak i Posp. a Glaser, gak slyšjm, gen slibugj a neplatj nikdy.

Strany kněh, aby Wám ge poslal, oznámil gsem Kr. & W. — Weber s koncem toh. měs. odegde do Pešti a zůstane knihkupectwj gen Kronbergrowy Wdowy.

S radostj gsem wyrozuměl, že o dobro literatury našj pečowati nepřestáwáte a gi nowými spisy obohatiti hodláte. Deyž Bůh zdrawj a požehnánj swého k tomu! Přjnosy Waše k Mus. Časop. mi wždy milé a wjtané budau.

Palackého Hist. čes. 2hý djl wyšel. Spisowatel na cestách, a čeká se koncem toh. měs. — Slownjku wyšel sw. 22., s swazkem 23tjm celé djlo se dokončj, asi w Červnu. Gá gsem mappu ethnografickou dal rytci, gemuž samému za pauhé wyrytj 300 zl. stř. platiti musjm Budau-li tři, bude to hezký penjz.

Měgtež se blaze!

Pav. Jos. Šafařík.

IV.

W Praze, 1840. 23. ledna.

Welectěný Přjteli!

Onehdy, když gsem Wás požádal, abyste se zasjlánjm Žurn. Min. pro osv. až do přjštjho psanj posečkal, měl gsem naděgi, že sám týž Časopis dostanu. Poněwadž se má naděge newyplnila, a páni spolučtenářowé mne neustále o ten časopis upomjnagj, prosjm Wás snažně, račtež nám co nejdřjwe několik swazků ročnjku 1839 poslati, a sice gen půgčkou, takže Wám ge po přečtenj zpátky zašleme, ostatně rádi přjplatkem k drženj geho přispjwagjce.

Newjm, poslal-li Wám p. Hanka zprawu o Rem. Ew. — a proto přikládám gi zde, s prosbau, byste krátký populárnj wýtah z nj do některého Wratislawského aneb pruského časopisu podati ráčil. Wěc to předůležitá. Učená společnost skrze Geho Exc. swého Praesidenta a Ministra ucházeti se bude, bychom rkp. ten na krátký čas sem ku přepsánj dostali.

Wyšlo zde několik dobrých spisůw (np Čelak. Ohlas pjsnj českých, pokračugjcj spis Wlastimil), o nichž se z Musegnjka a odginud dowjte. Též pořádný saustawný „Katalog knih českých" od 1770. do 1840., bez něhož by žádný milownjk literatury české býti neměl. Žádegte několik exemplářů do Wratislawi a rozšiřugte ten katalog. Cena lewná (16 kr. stř.)

[1]) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

P. Jungmann, ztrátau dcery Johanny skljčen, často postonáwá. — Ostatnj přátelé zdráwi.

Ethnograf. mappa giž se ryge od Merklasa, giž ge w pjsmě. Historická brzo půgde k němu do práce.

Съ богомъ!

Wáš upřjmný ctitel a přjtel

P. J. Šafařík m. p.

Svěží rovy polské.

(Valerian Kalinka, Václav Szymanowski, Kazimír Kantak.)

V nejnovějším čase zasáhla smrť nemilosrdně do řad polských pracovníků a bojovníků. Ještě nedozněla pohrobní vzpomínka nad rozevřeným hrobem Kirkorovým, a již opět jest nám oznámiti ztráty tří vynikajících synů pobratimého národa. Dne 15. prosince minulého roku zesnul ve Lvově Valerian Kalinka, muž učený a vlastenecký, spisovatel znamenitých děl „Sejm czteroletni“, „Ostatnie lata panowania Stanisława Augusta“, „Jaką była dawniéj Polska“, „Żywot Tyszkiewicza“ a mn. j. Veškery práce Kalinkovy přispěly k poznání dějin polského národa a odčinily vítězně mnohé falše — Dne 21. prosince odešel do říše klidu Václav Szymanowski, redaktor „Kurjera Warszawského“, básník a spisovatel neunavný. Časopis jeho vždy vřele ujímal se záležitostí českých a nemálo přispěl ku zblížení českopolskému v posledních letech. Z dramatických prací Szymanowského buďte vzpomenuty jeho dramata Salamon, Sędziwoj, Posag. — Dne 28. prosince minulého roku vyrván byl z kruhu nejstatečnějších bojovníků za národnosť v Poznaňsku Kazimír Kantak, dlouholetý poslanec pruského sněmu, ve vší organisaci národní bez přetržení činný téměř od r. 1848.

Jak o zásluhách Kirkorových, tak i o působení těchto pracovníků hodláme se ve „Slov. Sborn.“ rozepsati zvláště a obšírněji. Příležitosť poskytne se bohdá brzy.

Budiž jim česť a trvalá památka také mezi námi!

Matice Slovinská za r. 1886.

Nejmladší družkou Matic slovanských jest Matice Slovinská, která již od roku založení (1865) vydává svůj „Letopis“ a v posledních letech mimo to ještě nějakou knihu zábavnou nebo vědeckou. Prvé ročníky „Letopisu“. jí vydávaného, obsahovaly kromě prací vědeckých též zábavné. v posledním čase však stal se „Letopis“ časopisem vědeckým, což nelze než schvalovati Jestiť třeba, aby i vědecké síly národa slovinského měly nějaké středisko, kolem něhož by se kupily Že nejnovější dva ročníky „Letopisu“ uveřejnily jen vědecké práce, má zvláště v nynější době svou důležitosť, kdy se seznalo, že časopis přísně vědecký, jakým byl „Kres“, nemá dosti půdy mezi Slovinci. aby mohl konkurrovati s časopisem Matičným

Lonský ročník „Letopisu“ nestojí nijak za předešlým. Na prvém místě stojí článek Jos. Apiha, professora na novojičínském gymnasiu na Moravě. „Židovstvo“ (str. 1.—61.), který jest velmi peknou a cennou studií, založenou na četných pramenech. Po krátkém úvodu líčí autor židy v dějinném a věrovém ohledu. Zajímavo jest tu, co praví o šíření se židův po světě. Právě tam, kde bychom židy nejméně očekávali, — v Římě, stolici papežův, nacházíme jich nejvíce. Potřebovaliť jich papežové, jsouce v tísních finančních. Nejíž tak dobře vedlo se jim u druhých Romanův a Germanův Zato byli pravou metlou Slovanův. Kdekoli se židé více objevovali v dějinách, všude viděti jen jejich egoismus a chytráctví. Zásady volnosti, bratrství a tolerance rozsévali nejdříve židé Spinoza a Mendelssohn, aby z nich měl prospěch —

národ vyvolený. Když pak toho žid dosáhl, že ho křesťan postavil sobě na roveň, zůstal dnší i tělem, čím byl dříve.

Druhý oddíl téhož článku jedná o fysických a duševních vlastnostech židův Viděti z něho podivuhodnou schopnosť židovu, na kterékoli ponebí a země si zvyknouti. V tom jest žid pravým kosmopolitou. Když však přijde na to, aby se assimiloval s některým národem, zůstane přes to přece jen židem, a nikoli kosmopolitou. Ta okolnosť, že židé se nikdy nesměšovali s jinými národy, jest toho příčinou, že houževnatě udržují svůj typ Podoby jejich vytesané před 2600 lety assyrským umělcem jsou tytéž jako dnes. Židé jsou velikým neštěstím pro mnohé Slovany, hlavně Poláky a Rusíny. A také se v těch krajích množí židé daleko více než křesťané. Tak dokázáno statisticky, že v Haliči a Bukovině přibude za rok židův 3·3%, kdežto křesťanův jen 1·3%. Tolik prof. Apih.

Dalším článkem „Letopisu“ jest studie J. Navrátila „Slovenske narodne vraže in prazne vére, primérjane drugim slovanskim in neslovanskim“. (Strana 62.–106.) Dle našeho soudu jest to nejlepší příspěvek „Letopisu“. Studii svou, která jest pokračováním z ročníku minulého, založil spisovatel na rozsáhlých základech, neboť, jak udáno, jsou dosud vyšlé 2 části jen prvým dílem celého spisu V letošním ročníku podává spisovatel báje a pověry slovanské i neslovanské o štědrém dnu a vánocích, o koledách, o starém létě (posledním dnu v roce), novém létě (novém roce) a o třech králích. Od počátku až do konce svědčí článek o ohromné sečtelosti a o váze všech dat, která jsou vybrána z velikého množství přednějších knih a článků, spadajících v obor studie. —

Z péra Dra. Fr. Kosa, studujícího s oblibou staré dějiny slovanské, pochází článek „Ob osebnih imenih pri starih Slovencih“ (108. - 151.). Spisovatel si stěžnje, že Slovinci zapomněli na veliký počet staroslovanských osobních jmen a užívají nyní jen cizích. Závisí to prý na nich, aby opět jména slovinská se uvedla v oběh, a vypočítává jich 367, udávaje zároveň pramen, odkud je čerpá. Některá ze jmen oněch jsou opravdu krásna, se mnohými setkáváme se jako starými známými buď u nás neb u jiných Slovanův užívanými (Bojan, Borut, Bretislav, Dobrava, Dragomer, Gnevaš [Gniewosz], Gorazd, Pero, Premisl, Prodan [jméno, vyskytující se též u Srbův a Rusínův] a j.), některá však by nebyla žádným způsobem přílišnou ozdobou, jako na př. Debeloglav, Medved, Živina (dobytek) a j. Mezi slovanskými jmény uvádí se také Manjsvet, v závorce „Manswetus“, kteréž dle našeho mínění slovanským není. —

Čtvrtým článkem „Letopisu“ jest psychologická studie Dra. Fr. Lampea „Spomin“ (paměť, celých 58 stránek zaujímající (str. 152.—210.). Nemohouce článku posuzovati, ježto nenáleží do našeho oboru, podotýkáme jen, že sami nemáme ve své literatuře tak dlouhé studie o paměti. —

Ivan Tomšič podává pokračování slovinské bibliografie (a sice za r. 1885.), kterou počal vydávati v „Letopisu“ již před 17 roky (r. 1869.). Od doby té dospěl počet knih a publikací vydaných Slovinci čísla 2094. Za jmenovaný rok 1885. vyšlo u Slovincův celkem 159 čísel, z nichž připadá na časopisy 35, na díla spolková (Národní čítárny, Matice Slov., Družby sv. Mohora a j.) 13, na právnictví čís. 1, na zeměpis a dějepis 4, belletrii 18, na školní knihy 12, školní zprávy 11, na modlitební a duchovní knihy 28, na rozličná díla 42 a na musikalie 12. Neznalého literarních poměrů slovinských bude zajisté překvapovati na př. nepatrný počet knih belletristických, vydaných za celý rok. Uvážíme-li však, že mnoho prací jest obsaženo v četných časopisech (a bibliografie jich vykazuje silný počet — 35), nebudeme se tomu nikdy diviti

Z finančního stavu spolku, jejž „Letopis“ přináší, uvádíme, že celkem bylo za správní rok 51.138 zl 81 kr. příjmův a 8994 zl. 95 kr. vydajův.

Všech členův čítá Matice 1496 (největší počet z nich, totiž 762, připadá na biskupství lublaňské, na labudské pak 311; v zemích neslovinských jest 101 člen). Matice Slovinská si vyměňuje knihy se 26 spolky a ústavy cizími, z nichž jest 9 českých. Podotýkáme, že redakci „Letopisu“ znamenitě vede již od několika let zasloužený spisovatel slovinský Fr. Levec.

Kromě Letopisu“ vydala lonského roku Matice též překlad Kraszewského „Chaty za vsí“ a kulturně historický spis prof. Ivana Vrhovce, „Lju-

*

hledy roční činnosti svědectvím jsou práce a snahy vytrvalé. — A k těm nejčinnějším náleží také družstvo chrvat. akademiků vídeňských „Zvonimir“, jež před 4 lety po rozpuštění „Velebitu“ konstituováno. kteroužto činnosť svoji dokázalo opět nedávno vydaným zábavně-poučným almanahem svým. Nutno pak doznati, že zamlouvá se almanah tento jak obsahem, tak i formou a úpravou svojí. Obsah jeho tvoří čtverý druh prací: V prvém díle totiž podány dějiny nejenom družstva „Zvonimir“ samotného, nýbrž i dvou jiných bratrských a družných spolkův akademických, „Hrvatske“ totiž ve Hradci a pěveckého spolku „Hrvat. Lire“ v Záhřebě; v druhém díle pak obsaženy poetické příspěvky deseti mladých, nadějných akademiků chrvatských, třetí přináší příspěvky belletristické a čtvrtý konečně články vědecké.

Co týče se poesie, podal tuto nejlepší básně Ernest Jelušić, jehož popěvky „Istranom“ a „Spomen pjesma“ jsou ryzími, vroucími projevy srdce láskou vlasteneckou překypujícího, ku kterýmžto písním druží se ihned Palmenićovo „Proroctvo“ nadějí a útěchou budoucích lepších časů dýšící. Neméně zamlouvají se i Benešićovy národním duchem provanuté písně: „Curičica mala“ a „Pastir i guščarica“, Tomašićova píseň lásky: „Oh, da sam!“ a obě ballady Blagajićovy, z domácích dějin vzatá „Jelena“ a východní „Kaduna“. — Z prosaických článků belletristických ovšem líbí se nejvíce kratinké sice, ale významné črty Mažuranićovy „Iz Lišća“, jichž jedna časť ve Vienci uveřejněná též ve Slov. sbor. v překladu podána; tyto črty druží se k oněm zcela důstojně, jmenovitě ona: „Mlada gospoda“ a „Muke“. Humorem pak a ostrou satyrou vyniká delší jeho práce „I o grm i o trn!“ K Mažuranićovi druží pak se svou opravdu krásnou povídkou ze života akademického Velimir Deželić, jehož „Mijat“ s napjetím se čte a sleduje, ač zanechává tím svým tragickým, smutným ukončením mysl v rozruchu. Kromě prací těchto dvou spisovatelů nalézáme tuto ještě kratší příspěvky od Čačkoviće, Draženoviće, Juranoviće a Klotildy Kučerové, z nichž lepšími nazvati lze žertovnou črtu „Dva neženje“ a smuteční obrázek „U oči ‚cvietnice‘“ i „dušna dana“, ač i ty ostatní své krásy mají a půvab.

Konečně pak rázu vědeckého jsou dvě literarně-historické studie, a to Kovačićova: „Književni preporod Malorusa“ a Pliverićova: „Pamet i srdce“. Přednosť patří zajisté studii Pliveričově, v níž rozebrán pěkně a důmyslně Preradovićův sonet téhož názvu, ve kterémžto Preradović, jehož tuto autor studie chrvatským Goethem zove, rozum ku břehům mořským a srdce k moři přirovnávaje, poměr mezi oběma stanoviti se snaží. Pliverić podjal se tímto práce cenné a vděčné, rozbor a výklad sonetu toho podávaje, jakž by toho přemnohé ještě jiné písně tohoto předáka chrvatského zasluhovaly, jelikož až doposud ani jeden z pěvců chrvatských tak důmyslné, promyšlené a hluboké písně nezpíval. Také článek Kovačićův je ceny nemalé; slohem vzletným a spolu zajímavě píše, líčí nám Kovačić dějiny obrození literatury maloruské, zásluh Ševčenkových, Kostomarových a Kulišových vzpomínaje, drže se při tom hlavně Pypina a novějších publikací ruských. — Sborník ukončen pak nekrologem záhy zesnulého Antuna Ivanoviće, jehož některé práce, jako „Žu prikova pripoviest“ a potom práce literarně-historické, jakož i drobnější písně, z nichž i ve sborníku tomto několik jich na ukázku podáno, k nemalým zajisté opravňovaly nadějím. *Jos. Tumpach.*

La mission du peuple serbe dans la question d'orient par Stojan Bochkowitch. Bruxelles 1886. Pag. 106 (Dokončení.)

Král Lazar padaje na poli bitevním do rukou tureckých, mohl vším právem zvolati s Františkem I.: „Všechno je ztraceno pro česť!“ — A skutečně v annalech moderních národů nenajdete bitvy, kde by padli dva náčelníci nepřátelských vojsk v boji za slávu své vlasti. Ale jaký tu rozdíl mezi Amuratem, fanatickým podmaňovatelem a šiřitelem islamu, a mezi Lazarem, umírajícím pro svatou věc neodvislosti své země a civilisace evropské.

A tato sláva, tato skvělá památka, tato živá síla vědomí vlasteneckého udržela se po celou dobu všech generací a připomínala národu slavnou jeho minulosť a důvěru do duše mu vlévala v budoucnosť. Nuže, znáte nějaký vyšší

idealismus, než je tento úpadek říše srbské, který hoden je obdivu všech národů, starých i nových?

A jak to vypadalo po bitvě na Kosovu? Turci zaplavili Balkan! Německo i Italie začaly se už třásti strachem. Soliman přísahal, že prapor Prorokův vztyčí na kathedrale sv. Petra v Římě. Vítězné hordy Turků přirazily až k Vídni a mířily už ku Praze. Evropa s úzkostí hleděla záplavě asijských barbarů vstříc — a Srbsko, které bylo vždy na první ráně, neztrácelo mysli a i po svém úpadku vytrvalo ve své opposici a ve svém odboji, pod jinou toliko formou, nesnížilo se však nikdy pode jho zúplna; vždy bylo na nohou, kdykoliv se jednalo o pomoc některému z národů sousedních. K tomu Srbům dopomáhala vzpomínka na slavnou jejich minulosť, všechny jejich tradice a nesmrtelné příklady, naděje na svobodu a neodvislosť v časech budoucích. — V Uhrách, v Transsylvanii, ve Valašsku, v Bessarabii, v Dalmacii a na lodích benátských potkávali Turci v prvních vždy řadách legie, stráže, hajduky a dobrovolníky srbské. A když XVIII. a XIX. století věštilo novou éru obrození lidstva a emancipaci národů, byli to Srbové, kterými nový tento proud hnul nejdříve První revoluce překvapila Evropu, ba i Napoleona r. 1804.—1813. pod vůdcovstvím Karaďordovým.

Nové povstání propuklo r 1814. pod vůdcem Hadži-Prodanem. Povstání krvavě bylo potlačeno. A přece na kongressu ve Vídni, který svolán byl proti Napoleonovi a který pokoj zjednati měl celé Evropě, nižádné neposkytnuto útěchy národu srbskému; ani slyšeti nikdo tam nechtěl nářky našich vyslanců. Roku 1815. Miloš Obrenovič svolal znovu národ do zbraně, vyvolal druhou revoluci a podařilo se mu položiti základy nového Srbska a pojistiti mu autonomii úplnou, zaručenou nám pak v Adrianopoli smlouvou mezi Ruskem a Portou.

Nuže, není to důkazem národního idealismu srbského? Nezůstalo Srbsko věrno všem svým vlasteneckým tradicím není hodno ohledu a sympathie civilisovaných národů? A jak národ sám ve svých tradicích a v národní poesii rozuměl katastrofě národní na Kosovu — nechť si každý všimne zpěvů národních.

Revoluce se později opakovaly zas. Posledně to byli Bosňáci, kteří se vzepříti odvážili se zbraní v ruce usnešení kongressu berlínského.

I tu energicky hájili autonomii a národní neodvislosť. Národ srbský ostatně sám provázel okkupaci „pocitem prudkého rozhořčení mysli“.

A přece ještě ani na tom není dosti; M. de Laveleye dokonce v „Revue des deux Mondes“ projevil mínění, že by záhodno bylo v bezprostřední annexi uvésti i polovičku zemí srbských ku říši rakousko-uherské.

„Byli bychom nehodnými přízně a sympathií národů svobodomyslných, kdybychom připustili tento attentát na neodvislosť národa srbského“.

Kdybychom jinak jednali, musilo by nás stihnouti u nepřátel našich jen opovržení. Jediným možným prostředkem, odkliditi otázku východní, jest podporovati národ srbský v jeho vzdělání a protežovati snahu jeho nesoucí se ku založení ligy nebo konfederace národů balkanských, třebas i v allianci s Turky. Toto rozřešení problemu otázky východní, zdá se nám, odpovídati bude zájmům našeho národa i mocností evropských a zabezpečí pak vliv velkých států sousedních v ohledu civilisace; vliv Italie, Rakouska, Ruska a snad i Anglie. Tolik ct. spisovatel.

K brošurce přidán jest krátký rozbor povahy poesie národní, jejíž obsahem jsou jednak velké události slavné minulosti národa srbského, jednak život soukromý, láska, přátelství, rodinné záležitosti, spravedlnosť, humanita atd.

Ukázky z národní poesie srbské podány jsou v překladu, který obstaral M. Auguste Dozon.

Apotheotickou poslední kapitolu svého spisu zavírá Boškovič následující konklusí:

„Doufáme, že účastenství budeme bráti v politických událostech i těch nejdůležitějších, které rozhodnou o budoucí organisaci národů a států balkanských“. *V. M.*

Slovanské hudební zábavy.

Slovanské hudební zábavy pořádá občas s péčí chvályhodnou ve svém domě p. Ferda Náprstek s řadou ochotníků a ochotnic, již s velkým zájmem studují a provádějí hudbu slovanských národů, pokud jest nám zde v Praze přístupna. Hlavním obsahem programů jsou písně národní i salonní s průvodem klavíru, skladby klavírní a různé úpravy skladeb orchestralních pro klavír na čtyři ruce. S jakou péčí pan pořadatel si vede, poznati možná dle programu poslední Slovanské zábavy, v řadě již sedmnácté, která tentokráte výhradně byla věnována hudbě polské. Byli tu zastoupeni následující skladatelé bratrského národu polského: Chopin, Moniuszko, Zarzycki, Krzyžanowski, Kleczyński, Noskowski, Želeński, Lubomirski Janowski, Ogiński, Lipiński a Wieniawski. Vedle Chopinových skladeb největšímu úspěchu těšily se roztomilé operní vyňatky Moniuszkovy a sice ouvertura z „Halky", dvě zpěvná čísla z opery Flis" a dvojzpěv z opery „Verbum nobile"; všeobecnou pozornosť upoutaly: Zarzyckého „Ukolébavka" op. 6., Kleczyńského rázovitý „Mazurek" op. 11., Krzyžanowského „Capriccioso" op. 46. působivé techniky klavírní a Želeńského písně s průvodem piana zejména „Tesknota" op. 26. Z účinkujících jmenujeme: paní R. Jelínkovou-Doubkovou, pí. Luisu Čelakovskou, slečny: Johanu Pflanzerovou, Boženu Náprstkovou, Ludmilu Berrovou a pp. Ladislava Čelakovského, dra. Karla Šrámka a Hugona Rossiho. Známo, že již po léta zejména naše „Umělecká beseda" a koncerty „Akademického čtenářského spolku" seznamují veřejnosť naši s vynikajícími skladbami národů slovanských, i jest zajisté potěšitelno, že máme ve svém středu takové milovníky slovanské hudby, jimž se o to jedná, aby zvuk slovanský zapustil hlouběji své kořeny i v soukromých kruzích, v našich rodinách... *V. J. Novotný.*

Życie zove se nový týdenník varšavský, posvěcený výhradně krásné literatuře Právě vydané první číslo obsahuje vzletný poetický vstup od Miriama, dále povídku „Z popiołów" od T. Choińského, úryvek z nových básní Marie Konopnické „Imagina", studii dra. Petra Chmielowského „Historya poesie", překlad Legendy z Erinu od Julia Zeyera, stať „Współczesny realizm w Niemczech", rozbor dramatu „Larik" od J. Gadomského, M Guyana studii „Walka wiedzi ze sztuką, Martynowského ocenění dvou nových obrazů Matejkových a Siemiradzkého a současnou hlídku pod nápisem „Z życia". Zvláštní dodatek obsahuje překlady z cizích literatur: Jak sen (A J Barrili) a Prometeusz rozpętany (Percy Bysshe Shelley). Obsah to zajisté bohatý a krásný. Redakce Życia" spočívá v rukou Z. Przesmyckého (Miriama), známého také našemu obecenstvu. Vítáme tohoto polského Lumíra srdečně a odporučujeme vřele přátelům krásné literatury polské. Předplatné na celý rok obnáší poštou 8 rublů (Księgarnia T Paprockiego i S-ki Warszawa, Nowy Świat 41.)

Prof A. Budilovič vydal v Petrohradě „Обзоръ областей западнаго и южнаго Славянства со включеніемъ Червенорусскихъ, въ орогра. и гидрограф. отношеніяхъ". O práci této přineseme příště obšírnější referát.

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: Edvard Jelínek. — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny J. Otty v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. — 1887 — Číslo 3.

Z dějin Národního divadla ve Varšavě.

Ze zpomínek **K. Vl. Wójcického.**[1]

Budova národního divadla, jež řídil nejprve Vojtěch Bogusławski a po něm jeho zeť Ludvík Osiński, stávala na rohu ulice Fretovy a náměstí Krasińských. Vystavěl ji František Ryx. komorník Stanislava Augusta, r. 1779. dle plánu vlaského stavitele Bonaventury Solariho pomocí královskou a kněžny Alžběty Lubomirské. Ale v budově této ve druhém roce nastoupení tohoto krále na trůn nekonalo se přec první otevření divadla národního. U saské zahrady, kde jest nyní jízdárna, vystavěl August Silný divadlo, v němž nadešla ta slavnostní chvíle polského umění dramatického.

Nemohouce jen zběžně se jí dotknouti, povíme poněkud zevrubněji, co o slavnosti vypráděli pamětníci.

Veliký ruch nastal ve Varšavě dne 19. listopadu r. 1765. Na rozích ulic obracel zástup zvědavých obyvatelův oči své na veliké návěští, na němž tučnými literami bylo vytisknuto

„Divadelní návěští.

Herci polských komedií Jeho král. Milosti budou dne 19. listopadu provozovati Dotěry, komediji ve třech jednáních s velikými balety. Počátek bude o 6. hodině, a bude se platiti:

Za jeden lístek „do cirkulu“ devět tynfů.[2]
Za jeden lístek do prvého patra devět tynfů
Za jeden lístek do lože ve přízemí šest tynfů.
Za jeden lístek do přízemí sedm šestáků.[3]
Za jeden lístek do třetího patra pět šestáků.
Odpoledne budou se lístky prodávati v domě operním.

Zpráva o tom rychle se roznesla po celém městě. Byla to věc nová a neslýchaná: divadlo polské ve Varšavě a to za lístky

[1] V. „Warszawa i jej społeczność“.
[2] Dle Tad. Czackého měl tehdejší tynt cenu jednoho zl. polského o osmi groších.
[3] Stříbrná mince = 6 gr.

zaplacené! Za krále Augusta III. dávány byly v tomto divadle opery, ale dům býval prázdný, ač měl každý navštěvovatel vstup volný, neboť se nedostávalo těch, již by byli chtěli poslouchati zpěváky německé.

August III. rád býval v divadle, a každý se divil jeho trpělivosti, s jakouž od počátku až do konce poslouchával každou operu, byť i byla několikráte opakována. Několik dvořanů provázelo krále obyčejně do tohoto divadla; na prvém představení bývala tato hromádka četnější, ale na druhém a každém následujícím zmenšovala se tak, že nejednou byl August III. do divadla pouze doprovázen, a zůstalo tam s ním sotva několik dvořanů, konajících službu, kromě společnosti pánů zvláště pozvaných. Německé figle, jak obyčejně divadlo to nazýváno, nebyly s to, aby přivábily šlechtu anebo měšťany varšavské, kupců německých však bylo poskrovnu.

Stanislav August již v prvém roce svého nastoupení na trůn si umínil, že otevře stálé divadlo ve Varšavě, své residenci. Byly tedy vyhledávány mladé osoby, kteréž by bylo možná vzdělati k umění dramatickému. Konáno to naspěch, aby co nejrychleji bylo vyhověno vůli královské. Společnosť herecká tak spěšně sebraná nemohla ovšem vyhověti požadavkům umění; ale přece nalezl se tu neobyčejný komický talent v herci Świeżawském, jenž pak byl dlouhou dobu pravou ozdobou jeviště polského.

Král přemýšlel tehdáž, koho by z četné své družiny vybral, aby napsal divadelní kus k otevření divadla již zařízeného. Vyvolil si Jos. Bielawského, křídelního pobočníka vrchního vojenského velitele velkoknížectví litevského, jenž byl panovníku tomu znám ze drobných veršíků příležitostných.

Bielawski, poctěn jsa touto volbou a maje nařízeno, aby si pospíšil, podjal se práce s velikým zápalem a za několik dní napsal Dotěry.

Ačkoli cena lístků v tehdejších časech byla dosti vysoká, přece neslýchaná novota, účastenství dovolené, jak šlechtě tak měšťanům společné za poplatek, shromáždila četnou společnosť. Všecky lístky byly rozprodány, a jakmile nastal soumrak, celou hodinu před početím hry bylo divadlo v obležení. Osoby, mající lístky, stály v hustých zástupech u vchodů do divadla, větší množství pak na ulici očekávalo příchod králův a dvořanův.

Bylo již tma, když udeřením šesté hodiny na zámku z krakovské brány vyjelo na koních několik hajduků s rozžatými pochodněmi; za nimi před šestispřežným kočárem běželi dva běhouni ve střevících a punčochách — klobouky jejich ozdobené dlouhým peřím pštrosím, oděv pestrý a krátký velice bavil lid shromážděný na královském předměstí a v dalších ulicích. Běhouni rychle běžíce před kočárem, každou chvíli práskali malými bičíky.

Stanislav August, maje vlasy napudrované a hojně i vkusně skadeřené, vyhlížel z kočáru vlídně se usmívaje, a ukláněl se lidu, jenž hlasitě a srdečně provolával slávu králi. Všickni byli té blahé

naděje, že s jeho panováním nastanou opět dobré časy. Jsa mlád a Piast rodem, měl i čas před sebou i náklonnost celého národa. Otevření divadla polského bylo (jak se všem zdálo) připovědí skvělé budoucnosti celé zemi.

Královský kočár byl obklíčen jízdným oddílem královské gardy, a za nim táhla se dlouhá řada kočárů zvaných pánův, jakož i dvořanů. Provolávání slávy provázelo krále po celé cestě, u divadla pak bylo ještě hlučnější, neboť zde také zástup byl četnější.

Po schodech pokrytých koberci přišel Stanislav August do královské lože bohatě upravené; celé divadlo bylo skvěle osvětleno. Shromáždění vidouce krále povstali a pozdravili jej hlučným provoláváním; dámy nádherně oděné připojily své něžné hlasy, povívajíce s neobyčejným zápalem jednak šátky, jednak vějíři — vždyť viděly nejkrásnějšího muže nejušlechtilejšího vzrůstu. Kontušová šlechta, která tehdáž ještě převládala ve přízemí, podhodivši čapky vzhůru, zařinčela šavlemi. Řinkot zbraní v pevných rukách mísil se s radostným provoláváním. Stanislav August v plném půvabu mládí, damami, kteréž měly přístup ku dvoru, zvaný Apollinem, maje obličej rozzářený štěstím, nahnuv se z lože vlídně všem se ukláněl.

Na dané znamení počal orchestr hráti a provolávání utichlo. Opona se zdvihla, počala se hra. Jeviště představovalo Parnass, s něhožto zvolna sestoupila Thalia, musa divadelní, a přiblíživši se k loži královské, se hlubokou poklonou promluvila takto:

„Ja co od tylu wieków z łona wszystkich krajów
Wzdychałam do zniszczenia Sarmackich zwyczajów,
Przecież dotąd nie mogłam z dopuszczenia bogów
Wyśmiać mądrym widokiem tak grubych nałogów,
W których leżała Polska nie bez urągania,
Wyglądając twojego królu panowania.
Bo nie było, ktoby mi dał życie w Warszawie;
Tobie ten los zostawił honor Stanisławie,
Abyś idąc przykładem Wielkiego Ludwika,
Pozwolił mi tchnąć duchem polskiego języka.
Mnie, którą wiek osłabił i ujął rzeźwości
Odważam się po polsku uczyć w méj starości,
Aby tém dostateczniéj úmysł twój wspaniały,
Mądry królu, świat poznał z potomnością cały."

Po slovech těchto rozléhalo se hromové volání: Výborně! Každou chvíli podněcováno dvořany, komorníky a krásnými damami; neboť kontušovští ve přízemí uslyševše, že je tam řeč o sarmatských obyčejích, jež mají v posměch býti dány, počali bručeti a čím dále tím více se durdili. Hněv jejich teprv potom trochu se utišil, když opona spadla a orchestr opět zahrál zvučnou polonezu.

Komedije Bielawského všeobecně se líbila; nešetřeno potlesku, a hra se skončila s nejlepším výsledkem. Stejně radostné provolávání provázelo krále na zpáteční cestě až do samého hradu.

*

Po dlouhá léta zachovalo divadlo svůj původní zevnějšek: později jej upestřily četné krámy židovské tam, kde dříve bývala prostranná síň vchodová. Hlediště bylo též prostranné; tehdejší přátelé a navštěvovatelé divadla měli v něm dostatečné místo. Lože pohodlné byly ve přízemí, v prvém a druhém patře, jakož i na gallerii; křesel nebylo, ježto v celém přízemí byla jen místa ku stání po čtyřech zl. polských. Později tam postaveno několik lavic, a teprve v posledních letech zřízeno pouze několik řad křesel.

Ve přízemí a na posledním místě bývali vlastně vzdělaní navštěvovatelé a dobří posuzovatelé každého plodu dramatického, jenž objevil se na jevišti.

Poslední místo — p a r a d y z — zaujímali akademikové se školní mládeží. Ti všicknì pilně tam střehli oblíbeného místa Stanislava Staszice, státníka a spisov. polského, aby nikdo se neopovážil na ně usednouti. Ačkoli se přiházelo, že Staszic za příčinou pilného zaměstnání v ministerstvě vnitřních záležitostí nepřišel do divadla, přec jej prázdné místo vždy očekávalo.

Místnosti divadelní osvětleny byly voskovými svícemi; teprve později byly zařízeny žirandole s olejovými lampami.

Divadlo šířilo dobrý vkus, budilo lásku k literatuře dramatické a vůbec život literarní, neboť nejen že dalo podnět k novým plodům dramatickým, nýbrž vzbudilo i kritiku.

Ačkoli za prvou myšlénku stálého divadla děkovati jest králi Stanislavu Augustovi, jenž, jak jsme pověděli, tak okázale je byl otevřel, přece další jeho udržení a rozvoj odpovídající duchu času i současných událostí jest výhradně dílem V o j t ě c h a B o g u s ł a w s k é h o. Muž tento zasluhuje, aby mu byl postaven pomník před budovou divadel varšavských. Stanislav August podle dvora francouzského přál si ovšem dramatických představení; s tou myšlénkou se netajil, ano i dvorský básník Bielawski vyslovil ji ve svém proslovu — ale brzy na to svěřil celou záležitosť umění dramatického komorníku svému Ryxovi, a divadlo tak rychle by bývalo uzavřeno, jak rychle bylo otevřeno, kdyby se ho nebyl ujal Bogusławski.

Podáme zde některá data ze života tohoto muže tak činného a obětivého. Bogusławski se nar. r. 1760. ve vsi Glinně u Poznaně: vědeckého vzdělání nabyl ve šlechtickém konviktě piaristském ve Varšavě. Když ku konci svých studií konal zkoušku poslední, přítomný právě biskup Sołtyk, kníže severský, byl tak uspokojen všestrannou schopností mladého Bogusławského, že jej přijal do služby jako páže své. Brzy na to byl kníže-biskup nucen opustiti zemi, a Bogusławski vstoupil do pluku gardy litevské: leč když ho minul postup, jehož skutečně zasluhoval, rozhořčen nespravedlností opustil stav vojenský, aby se věnoval zemskému divadlu. Uveden tam podkomořím Wojnou v kvetoucím věku svém, vystoupil poprvé na jevišti varšavském r. 1778. v komedii „Fałszywe poufanie“, kterou sám byl přeložil. Dle prvého vystoupení jeho bylo lze souditi, že bude z něho umělec znamenitý. Mocný

jeho talent vždy více se rozvíjející počal působiti zvláště na zvelebení a zdokonalení divadla. Bogusławski první se ujav myšlénky uvésti operu polskou na jeviště, vložil z větší části písně do opery Frant. Bohomolca: „Nędza uszczęśliwiona", k nížto složil hudbu Matěj Kamiński, a provedl ji k neobyčejné spokojenosti obecenstva. Zakořeněný předsudek, že polské divadlo nemůže míti vlastní opery, šťastně a slavně tím způsobem byl vyvrácen. Na to přeloživ několik oper francouzských a italských, jako r. 1781. operu Sachiniho „Dla miłości zmyślone szaleństwo", dne 13. července r. 1780. vypravil operu s hudbou Pasielliho zvanou: Fraskatanka čili Dziewczyna zalotna. Byl to prvý příklad představení opery s velikými ariemi a sbory v jazyku polském. Ten den je zapsán trvalými literami ve kronice divadel polských, zejména v dějinách opery na jevišti polském.

Ale nejpochvalnější přijetí těchto snah Bogusławského nedostačovalo jeho záměrům: onť chtěl ještě na vyšším stupni viděti divadlo zemské a po dlouhém úsilí, po práci namáhavé koncem r. 1793. vypravil velikou operu, celou v recitativech, nazvanou Axur, král Ormus. Neobyčejné nadšení, s jakýmž obecenstvo přijalo tuto operu, zdvojnásobilo horlivosť Bogusławského a vzbudilo v něm zároveň myšlénku, aby utvořil operu polskou v rozměrech ještě větších. Proto brzy na to, totiž hned v následujícím r. 1794. uzřela Varšava na jevišti původní operu Bogusławského s hudbou Jana Stefaniho: Cud mniemany čili Krakowiacy i Górale. Hudba její je prostá a přec tak silně jímající srdce posluchačů. Proto také nejen studentská píseň, leč i mnoho jiných arií z té opery bylo zpíváno v celé zemi; proto také opera, podporovaná talentem Bogusławského, jenž zpíval úlohu studentovu, dočekala se za největších důkazův uspokojení obecenstva — stého a několikátého představení! Ale Bogusławski nebyl jen ve Varšavě znám jako znamenitý dramatický umělec a spisovatel; i Krakov, Lvov, Vilno, Grodno, Dubno, Poznaň, Gdánsko a mnohá jiná města, kam zavítal se svou společností, se zápalem opakovala potlesk varšavský a podporovala snahy Bogusławského. Od r. 1780. navštěvoval umělec ten pořadem tato města, odvážně bojoval s protivenstvím všelikého druhu a nejednou i s tajnou závistí, jen aby vzkřísil a ustálil v zemi hru polskou, která se již k úpadku počala chýliti. Smělým a otevřeným konáním konečně vzbudil pozornosť Stanislava Augusta, jenž mu nařídil, aby se svou společností se odebral do Grodna a otevřel tam divadlo za času sněmování r. 1784. Ukončiv určená představení navrátil se do Varšavy; nemoha zde však hráti za příčinou překážek jemu kladených, odjel se svými umělci do Vilna. Zde byl s radostí a úctou přijat osobami, kteréžto si vážily talentu, umění a obětivosti, a již také si umínil, že zde navždy zůstane, když r. 1790. rozkazem královským byl povolán do Varšavy, kde Stanislav August jeho společnosti udělil titul „národních umělcův" a Bogusławského poctil hodností „ředitele divadel královských".

(Pokračování.)

Ze života českého básníka.

Podává J. Arbes.

Laskavostí muže, který sice nikdy ve veřejnosti nevystupoval, ale za dob studentských před více nežli půl stoletím byl věrným soudruhem Máchovým, umožněno nám podati nové příspěvky k životopisu genialního básníka „Máje".

Pisatel zápisků, nyní již kmet 74letý, rodem z Benešova, seznámil se s Karlem Hynkem Máchou v posledním čtvrtletí roku 1831., když odbyv průpravná studia na německém gymnasiu v Benešově, zavítal do Prahy, by zde v studiích pokračoval. V „logice" bylo tehda zapsáno přes 300 posluchačů, kteří podle tehdejšího zvyku byli v kolleji rozsednuti v pořádku abecedním, tak že důvěrník náš — jenž si z důležitých příčin přeje, aby jméno jeho, jež počíná písmeny „Ma", zůstalo až do jeho smrti zatajeno — sedával vedle Máchy.

Jak známo, bylo tehdejší vyučování úplně německé a posluchači rozmlouvávali z větší části i mezi sebou po německu. Mácha však mluvil česky a smával se, když soudruh jeho, jenž byl přišel do Prahy skoro úplně poněmčilý a jazyka českého, své mateřštiny aspoň co do správnosti neznalý, chybně se vyjadřoval. „Zastyděl jsem se," píše náš důvěrník, a počal se cvičiti v češtině, z počátku sám, později návodem a přispěním Máchovým. „Zastyděl jsem se, že Čechem jsa byl jsem v jazyku mateřském tak neumělým.

Teprve nyní jsem poznával, jak krásným a lahodným jest jazyk český, teprve nyní jsem začal chápati, jak krásné byly české písně, které mi druhdy matička má zpívávala, a jak daleko zůstal jsem ve svém vzdělání za posluchači aspoň poměrně šťastnějšími, kteří byli, jako Hynek Mácha, studovali na gymnasiích pražských, ať již na akademickém gymnasiu staroměstském pod proslulým Josefem Jungmannem, nebo na novoměstském, jež absolvoval Mácha, kterýž byl již jako gymnasista ve styku s posluchači na gymnasiu akademickém navštěvuje české nedělní přednášky Jungmannovy, které odbývány po exhortě a na které později uvedl i mne.

Mácha uvedl mne i do své domácnosti. Otec jeho krupařil. Měl moučný krám v přízemí úzkého domku vedle ‚kamenného stolu' na nynějším Karlově náměstí. Do bytu chodilo se krámem a kuchyňkou, kterouž se přišlo do staveníčka uprostřed dvorku a sice do světnice, která bývala druhdy nejspíše pekárnou, o jediném obloukovitém okně. Světnička ta byla velmi tmavá; Hynek Mácha obýval ji sám, což bylo příčinou, že se u něho přátelé a známí častěji scházívali."

Dle zápisků našeho důvěrníka navštěvovali tehda Máchu nejčastěji následující mladíci: Hošek (zemřel jako lučebník v Petrohradě), Bonet (zemřel jako professor ve Lvově), Nus, kterýž měl ještě r. 1880 letohrádek před Strahovskou branou a zemřel jako generalní intendant, Karel Jaromír Erben, Náhlovský

(zemřel jako professor v Polsku), Kalina, kterýž byl později i vychovatelem v Srbsku, Havlík (zemřel jako c. k. soudce asi přede dvěma lety), Václav Štulc, nynější probošt vyšehradský, Eduard Hindl, ekonom (o němž se praví, že žije nyní v Praze), Antonín Strohbach, Karel Sabina, pak Kudrna, nyní lékař v Netolicích a otec doktorů Kudrnů v Praze, Josef Pokorný, jenž psával tehda rozličné básničky pro Krameriovo „Večerní vyražení", Václav Filípek a někdy i Franta Šumavský.

Byla to tudíž společnosť nad míru různá a netoliko co do povah, nýbrž i co do cílů; všechny však pojila jediná myšlénka: láska k vlasti a jazyku českému, tehdáž pastorkovi ve škole i v úřadě, ba i ve veřejném životě, kde všady pokládán za jazyk vzdělanců nedůstojný, kdežto němčina, byť sebe pitoměji drmolená, pokládána za znak „noblessy".

U Máchy nebavili se však mladíci tito hrou a podobným způsobem, nýbrž rozmluvami o všem, co může vzdělané mladíky zajímati. „Stýskávali jsme si," píše náš důvěrník, „na bídné zřízení školní, na špatné vychovávání lidu, jenž byl úplně zanedbáván, a všickni jsme se shodovali v tom, že jest především třeba, by všady, kde to vůbec jen možno, zřizovány byly české knihovny a pořádána byla česká divadelní představení. Každý z nás pokládal za svou povinnosť rozšiřovati všemožným způsobem české spisy.

Ti, kdož se zabývali písemnictvím, předčítali zde své pokusy buď veršem nebo prosou; Mácha obyčejně opravoval, co zdálo se mu býti chybným.

Jak jsme byli pro literaturu zaujati, toho důkazem jest okolnosť, že nemohli jsme se dočkati chvíle, až vyjdou redakcí Šumavského a Filípka ohlášené časopisy „Samo" a „Čech", v jichž vydávání uvázal se syn královéhradeckého knihkupce Hostivita Pospíšila, Jaroslav, jenž byl tehda útlý mladíček a měl krámeček českých knih v Liliové ulici vedle pivovaru „u štiky" na Starém městě.

Rozumí se samo sebou, že hovořívali jsme u Máchy nejčastěji o literatuře české a trudných poměrech českých, stýskajíce si, kterak živel německý českou národnosť dusí, a uvažovali také prostředky, kterýmiž by se to dalo odvrátiti.

Když kdysi přišel na přetřes i výrok Dobrovského, který se vzdával, jak známo, naděje v znovuvzkříšení národnosti české, vyjádřiv se, jak tehda ujišťováno, k Jungmannovi, že pokládá jazyk český za mrtvý, vyslovil i Mácha své mínění, jež mi aspoň co do smyslu utkvělo do dnešního dne v paměti.

‚Dobrovský,' pravil Mácha, ‚žije v kruzích šlechtických a jest prodchnut protislovanským duchem, jenž v nich vládne. Nechme jich a nebojme se kruhů odrodilých! Jen ať nepracují proti nám ‚s hůry'! Bude-li studentstvo mezi lidem pracovati ku probuzení ducha českého — překonáme odrodilce. Postaví-li se každý z nás dle možnosti ‚z dola' proti oněm ‚horám' a budeme-li pravými vlastenci — zvítězíme.'"

Slovanské kroje (kroj český).

Tím a podobným způsobem rozdmychován v úzkém kruhu přátel a známých Máchových zápal pro českou věc. A že právě v tom smyslu, jak bylo v kruhu Máchově uvažováno, později i mezi lidem působeno, toho důkazem jsou dva listy z roku 1832., jež nám byl důvěrník náš doručil. Vrhajíť nad míru intensivní světlo na tehdejší kulturní poměry v Čechách, tak že je níže reprodukujeme skoro v úplném znění.

První list jest z péra Josefa Pokorného, o němž již Karel Sabina ve svém životopisném nástinu o Máchovi z roku 1845. praví, že byl jedním z oněch tří přátel Máchových (Pokorný, Franěk a Beneš), kteří kromě Eduarda Hindla měli největší vliv na duševní rozvoj Máchův, poněvadž — jak do slova praví, „byli to rozervanci, z příčin důležitých s poměry svého života nespokojeni, mladíci, z nichžto každý byl by zasluhoval zvláštního povaho- a životopisce.“

Pokorného, o němž zde řeč, charakterisuje Sabina jako hlubokomyslného mladíka, jenž byl zahořel „pro svatou věc naší vlasti jsa pln vznešených záměrů“. Máchu a Pokorného „spojovalo jediné pouto: vlastenectví, jež bylo hlavním a jediným živlem bytosti Pokorného, kterýž vše ostatní pokládal za věc vedlejší, nepatrnou a malichernou, tak že právě toto vlastenectví jeho bylo v tehdejší době také zárodkem jeho výstřednosti.“

V jednom dopise Pokorného k Máchovi nalézají se tato slova:

„Bratře, srdce slovanské!

Ty dny obdržel jsem list Tvůj právě v ten čas, když jsem měl staroslavnou Prahu opustit a do otčiny se navrátiti... Bylоť mým a druhů mých záměrem vykonati pouť po vlastech ve krajinách, kde drahý hlahol vlastenecký se rozléhá a navštíviti bratry, jež se stejným duchem a horlivostí rozdílným způsobem blahu národnímu se oddávají a drahé dědictví otců svých usilovně zachrániti se snaží...

Než nejen nehody povětrné zdržely mne od předsevzetí, nýbrž i značnější choroba po celé dva týhodny z domu mi vyjíti bránila, později pak slabostí nemohl jsem se na vzdálenější pouť odebrati.

Což pak Tys dělal, jak ses bavil? Nač jsi myslil, zajisté mi známo, třeba ústa Tvá mi blahodatné zámysly v duši Tvé vzniklé nezjevila... Odpusť, že chlubné svědectví dávám o projevenéni účinku Tvé snahy; směle tuto vyznávám, že kdyby se ve vlasti polovice jinošstva v zápalu podobala Tobě, zajisté by oživený samolet brzy z rumů se vznesl“ — — —

Sabina připomíná, že „charaktery takové (jako byl Máchův přítel Pokorný), náležely mezi nejdůležitější v těchto dobách, neboť umírající a zacházející slunce národnosti naší vzkřísilo a vyjasnilo se pouze snažením takových pro svatou věc roznícených vlastenců,“ a končí: „Nelze nám pochybovati, že tato čistá i skvělá povaha vlastenecká na Máchu patrně působila a v čistém snažení národním jej sílila.“

Zajímavého mladíka toho charakterisuje důvěrník náš ve svých zápiskách v tento smysl: „Pokorný byl rodák benešovský a se mnou spřízněn; otec jeho byl pekařem a bratrancem mé babičky. Gymnasium absolvoval v Benešově. Byl postavy nápadně vysoké a štíhlé a vůbec sličného vzezření. Byl to veselý jinoch a takměř poeta natus. Již na gymnasiu obveseloval nás svými verši, však obsahu převahou šprýmovného. Verše své psal mateřštinou, ovšem jen mluvou obecnou, neboť pravopisu a gramatiky české jsme tehda neznali. Jako posluchač filosofie a sice ‚logiky' byl odveden k vojsku, ačkoli byl jinak těla slabého a dobrým vysvědčením z prvního běhu vykázati se mohl.

Když stál pod vojenskou mírou a byl v jazyku německém tázán, schází-li mu něco, odpověděl rozmarně jakousi českou průpovídkou. Já, kterýž jsem byl přítomen, ulekl jsem se, že bude pro tuto svou ‚prostořekosť' odveden. Obava moje nebyla bezdůvodna: byl skutečně odveden.

Když před svým odchodem ku svému pluku do Kutné Hory se mnou se loučil, byl nad míru smuten. Pravil, že jistě zahyne, a prosil, abych jej českým čtením zaopatřoval. Dal jsem mu na cestu některé české knihy, zejména Hankovo ‚Starobylé skládanie', což jej velmi těšilo. Jsa sirotkem ze zchudlé rodiny neměl hmotných prostředků, by si mohl i knihy kupovati.

Na vojně, jak mi později častěji psával, byl zhusta trestán pro sarkastické verše o vojenské supernaci, kterýmiž popisoval stěny, když někde na stráži stál."

Dne 2. července 1832. napsal Pokorný důvěrníku našemu list, z kterého vyjímáme:

„Velmi velikou radosť cítí srdce mé truchlivé — truchlivé proto, poněvadž u Vaší přítomnosti žíti mně nelze, Vy schovanci umění. Nyní já jsem syn Smrtoně; protož já nucen jsem všemu výhosť dáti, co jímavé, krásné, něžné srdci mému bylo.

Nyní své oudy třikrát denně cvičenkou vojenskou ocelím a to jest ručnicí dlouhou, tak že ráno od 5 až do 7, v poledne od 12 až do 1½, konečně od 4 až do 6 hodin ruce mé ručnice tíží. Místo péra ručnici, místo hlavy tělo, místo ‚pán' — ‚nováček'; místo ‚oni' — ty neb vy — to jest bolestné, krušné — při tom krvácí mé srdce outlé a citlivé. Však páni důstojníci mně neříkají ‚ty', ‚vy' neb ‚on'; všickni od desátníka až k setníkovi říkají mně ‚oni'. Také sprostí spoludruhové mně říkají ‚oni' a všickni zbrojnošové jsou na mne pyšni, neb říkají: ‚U našeho pluku máme mudrce'!

Však to mne nic netěší; jedině samota v hájích, kde svůj osud rozvažuji — — — —

Co se básní týče, vypracoval jsem jen jednu: ‚Spánek mé milenky.' Nemámť čas, bych mohl pracovat, neboť pořád ještě v své cvičence ležet musím — — —

Tu českou mluvnici mně odešli po tom muži, který Tobě psaní odevzdá. A několik řádků mně pošli, abych věděl, jak se máš. Tu báseň dej mému příteli Máchovi, aby ji opravil;

co na nic jest a hrubé, aby opiloval. Báseň tu jsem dělal v háji. Potom ji dej Krameriusovi, aby ji tisknul.

Potom mi také pošli ty exempláry, co jsou ty mé básně tištěny (Otčiny hlas a Na nový rok); neb ten muž se v Praze asi tři nebo pět dní zdrží. Tak se o to postarej, abys mi to odeslal.

Cestu svou Ti vypišu až po druhé — z Prahy až do Čáslavi — neb vím, že také času mnoho nemáš, zkoušky jsou přede dveřmi."

Potud úryvek z listu Pokorného z Kutné Hory zaslaného.

(Pokračování.)

Jest Macedonie srbská či bulharská?

Studie B. Popelky.

(Pokračování.)

„Konečně jest mi se ještě zmíniti," pokračoval potom, „o klášteru chilendarském na samém kraji jihovýchodní (řečník pravil severovýchodní!) Macedonie, oné nejstarší a nejproslulejší svatyni srbské, která je ozdobou a pýchou všeho pravoslaví, odkudž vyšel onen arcipastýř a světec, jenž jakožto syn královský posloužil národu srbskému, a možno říci, že položil základ srbské osvěty. Myslím na sv. Sávu a podle toho se může dojista říci, že nebýti Chilendára a zakladatele jeho, nebylo by na poloostrově balkanském pravoslavného Srba a krásných srbských jmen, jako Jovan, Radovan, Milovan, Milan, nýbrž by bylo slyšeti jména jiná, našemu srbskému uchu nemilá! Nyní teprve se naznává, že jsou velmi řídky věky, které rodí duchy tak prozíravé, jako byl první Nemanja a jeho svatý syn, kteří založili onu svatyni na samých hranicích, kam až zasahuje náš živel vůbec. Tam žije dnes kolem 300 svatých otců, kteří se modlí k Bohu za dlouhý život a stálé zdraví srbského krále, za národ srbský a všechen lid křesťanský. Tam se podnes chovají posvátné věci, literatura a jiné starožitnosti srbské. Tam na Svaté Hoře byli do nedávna srbští kaludjerové (mnichové) ještě v pěti jiných klášteřích. Klášter chilendárský má po celém poloostrově balkanském své metochy, jako i Dečany, své kazatele a zpovědníky, v Asii má, bychom tak řekli, filiálku, kde mnichům dovoleno vztyčovati i svůj prapor na budově chilendárské, podobně pak i v Cařihradě a v Soluni, kde jsou ještě i jiné srbské svatyně a kde je i hrob srbského vojvody Dojčina. Pod Solunl, na poloostrově Kasandřině, je hrob dcery cara Lazara, sultanky Milevy, která darovala nejdelší a nejkrásnější pole mezi Svatou Horou a Solunl všem svatohorským klášterům, ze kterýchžto polí se podnes živí netoliko 7000 svatohorských modlitebníků a poutníci, nýbrž značné množství plodin z nich se ještě i prodává.

Klášter chilendárský má ještě jeden sobě podřízený klášter sv. Jana Předchůdce, jehož Řekové jmenují Prodromos, dvě ho-

diny od Serezu. I to je zbožný základ cara Dušana a žije v něm dnes asi 20 modlitebníků. Car Dušan v diplomu svém ustanovil, že ohromný tento klášter má zůstati na věky pod Chilendárem, což se podnes zachovává.

To jsou, milí bratři a druhové, všechno naše země a v nich čistý, v ničem dosud neporušený národ náš. My jsme si ve všem bez rozdílu stejni, po krvi, po víře, po jazyku, po kroji a obyčejích, stejni s bratry svými v Šumadii,[5]) v Bosně, Hercegovině, Dalmacii, Zetě, ve Srému, v Bačce a v Banátě. Vidíte tedy, bratři, co hlásá všemu světu, čí jest ta země. A jestli dnes nějaký hříšník vztahuje drzou svoji ruku od severovýchodu, s Volho-Kamy, odkud pocházejí předkové Bulharů, od západu pak nějaký potomek Teutonů (Rakušané?), aby zaujali domovinu naši, zničili naši národnosť, pohubili naše svatyně a starožitnosti, hroby našich pradědů, carův a králův aby pošlapali a zotvírali: toho nás Bůh uchovej! To se nesmí státi, dokud bude jeden jediný Srb v zemi srbské.

My jsme v pravém Srbsku a v Macedonii každou píď pokropili krví a poseli ji srbskými kostmi bránice a hájice blahoslavené své domoviny. A právě nyní zase objevuje se jakási morová rána a nehledíc ani nejméně na naše práva chce nás pokryti mrakem, věčnou tmou!

Před šesti roky přednesli vaši zástupcové práva a požadavky naše berlínskému sjezdu a ten veliký evropský areopág zadal jim slavně slovo své, že učiní národu srbskému v Macedonii a Starém Srbsku po vůli. Máme se tedy znova dožadovati svých práv?"

Po slovech těchto zavzněl ze shromáždění hlas: Ano! My hotovi jsme za právo své položiti i život proti Bulharům a proti každé moci, jež by chtěla zaujímati země naše.

Ve smyslu Sávově mluvili i ostatní řečníci a schválena resoluce, jíž se konstatuje, že Macedonci a Starosrbové jsou částí národa srbského, a protestuje se proti záměrům bulharským vzhledem k Macedonii.

Telegramů došlo k táboru tomuto, jehož prý se súčastnilo na 3000 osob, většinou samých prý „Macedonců", veliká síla. Bulhaři se v nich nazývají cizinci a dušmany (telegram z Kruševce), dává se o nich výraz myšlénce, že právo a Bůh je na straně srbské (z Jagodiny), vyzývá se jimi shromáždění, aby zřetel svůj obrátilo ke školství a k literatuře, poněvadž školou a písemnictvím se nejvíce šíří národní uvědomělosť (z Bělehradu, kandidáti učitelští), vybízí se k práci k tomu směřující, aby srbská Macedonie byla co nejdříve spojena s matkou Srbií (z Kladova), Bulharům se vyčítá, že oni mají nejméně práva šlapati nohama právo srbské, poněvadž jsou Srbům dlužni za své osvobození (z Požehy) atd.

Třetí tábor konán byl 10. března (st. st.) ve **Vranji** za slabého poměrně účastenství lidu. Súčastniloť prý se ho pouze kolem 2000 osob. Jako na předešlých dvou táborech, tak i ve

[5]) T. j. nynější království srbské.

Vranji dokazováno z dějin, národních písní a obyčejů, z jazyka a z kroje, že Macedonie i Staré Srbsko jsou země srbské, k nimž tedy právo mají Srbové a nikoliv Bulhaři. Nebudeme tedy o táboře vranjském šířiti mnoho slov a dotkneme pouze, že jeden z řečníků (Kuzma Bačović) viděl na celém Balkaně jenom Srby, tak asi, jako někteří naši dějezpytcové vidí v celé Evropě pouze Slovany — a že shromáždění vyslovilo souhlas s kroky, jež učinili Řekové v Macedonii a v království proti agitacím bulharským, které jsou právě tak namířeny na srbskou národnosť jako na řeckou.

Za podobným účelem, t. j. aby se protestovalo proti nárokům bulharským na Macedonii a dokázalo, že Macedonie je zemí srbskou, konána 10. března (st. st.) v Bělehradě schůze akademického družstva „Pobratimstvo“, v níž bylo přítomno několik set osob. Obšírnou a v mnohé příčině velmi zajímavou přednášku měl ve schůzi té Svetislav Simić. Způsobem poněkud vědečtějším, nežli se stalo na táborech, Simić dokazoval, že nářečí, jímž mluví lid macedonský, je srbštině bližší nežli bulharštině, z čehož ovšem dovodil, že Macedonie — nehledíc ani k dějinám, je zemí srbskou. Z filologických důvodů Simičových buďtež uvedeny aspoň některé.

Starobulharské, čili jak Simić pravil, staroslovanské *a* vyskytuje prý se v bulharštině buď také jako *a*, ale jen ve slabikách přízvučných, nebo — v nepřízvučných slabikách — přechází v ъ, na př. kъšta (srb. kuća), kъtanъ m. katana (vojín) atd. Toho prý v nářečí macedonském není. Skupiny *tja* a *dja* jeví se nám v bulharštině jako *šta* a *žda*, v srbštině pak jako *ća* a *đa* čili srbským pravopisem ћa a ђa, na př. vraštam — vraćam (vracím), vežde — veđa atd. V Macedonii se skupina tja a dja vyslovuje po způsobě srbském. Také skupina *pt* a *kt* vyskytuje se v bulharštině jako *št* a *žd*, v srbštině však jako ћ a ђ (ć, ď).

Další důvody zakládají se většinou na tvaroslovných rozdílech mezi oběma těmito jazyky. Rozdíl takový se na př. jeví v nom. plur., kde bulharština užívá pro mužská i ženská substantiva přípony *i* (zъbi, kravi), srbština pak pro mužská *i*, pro ženská *e* (zubi, krave); adjektiva mají v bulharštině v plur. vesměs příponu *i*: dobri zъbi, dobri kravi, dobri lozija atd., v srbštině pak má adjektivum pro každý rod zvláštní koncovku.

V resoluci schválené akademická mládež srbská vyslovuje své přesvědčení, že otázku macedonskou lze spravedlivě řešiti pouze na základě národopisné pravdy a vědy, a prohlašuje, že se jen na tomto základě řešiti musí. A dále praví: Z té příčiny srbská akademická mládež apeluje na svědomí bulharského národa a jeho omladiny, aby i ona stojíc na základě vědy a práva pozvedla hlasu svého ku vzájemné shodě a měla dobře na zřeteli, že by každá jiná cesta vzájemným interessům jen škodila.

Tábory tyto nadělaly mnoho hluku, zvláště mezi Srby, ale praktický výsledek jejich nebyl tak říkajíc žádný. Pokud mi známo, nedošlo ani k založení onoho srbskofrancouzského listu, jehož potřeba na táboře bělehradském uznána, poněvadž se jednak ne-

sešly zavčas žádné příspěvky, později pak došlo k válce mezi Srby a Bulhary, k válce, již započali Srbové jenom ze závisti a nikoliv z důvodů spravedlivých, a jež skončila pro ně tak hanebně. Nám Čechům, pěstujícím ideál slovanské vzájemnosti, ona bratrovražedná válka se zdála nepřirozenou, my neznajíce pravého stavu věci a vědouce, jak nepřátelsky o Bulhařích smýšlí srbská intelligence, jsme nechápali, že vůbec mohlo dojíti k válce mezi dvěma kmeny slovanskými, jichž prospěch toho přece vyžaduje, aby žili spolu v přátelství nejpevnějším. A přece byli Srbové úspěchem, jehož domohli se Bulhaři sloučením obojího Bulharska, tak podrážděni, že neváhali, jak řečeno, ze závisti vypověděti jim válku. O podrážděnosti a nevraživosti jisté části obyvatelstva srbského proti Bulharům podávají aspoň částečný obraz tábory, jichž průběh byl svrchu stručně vylíčen a které se ještě konaly skoro půl roku před prohlášením unie obojího Bulharska. Jest to zajisté zjev podivný a povšimnutí hodný, když intelligentní Srbové navrhují a schvalují resoluce, jimiž prohlašují, že by neváhali spojiti se proti Bulharům, proti národu bratrskému, s úhlavními nepřátely balkanského Slovanstva, s Řeky, o nichž je všeobecně známo, že totéž provozují na Balkaně, co u nás němečtí nacionálové a ústaváci nebo i Maďaři, pořečťují, v poddanství své a závislosť od sebe uvádějí, kde koho mohou! A přece mají i Bulhaři právo k Macedonii, právo mnohem důvodnější nežli Srbové, právo zrovna výhradní.

Jest ovšem pravda, co zastavatelé srbských požadavků vzhledem k Macedonii řekli o vlastnostech, jimiž se národ srbský od bulharského liší, ale jest otázka, zda ony vlastnosti, jež udány byly za neklamný znak národnosti srbské, má obyvatelstvo macedonské také opravdu do sebe. A na tuto otázku lze dáti pouze odpověď takovou, že nemá.

Jsou sice v Macedonii lidé, kteří neříkají „mežda", nýbrž „medja" (meďa) nebo „igraješti" m. igrajeći, jsou tam lidé, kteří slaví „krsno ime" a „slavu", kteří opěvují hrdinské skutky srbských junáků národních, kteří tedy jsou Srbové, ale jest jich tak málo, že v ohromném, převahujícím počtě Bulharů skoro úplně zanikají. A z těchto jednotlivých, jen tu a tam po skrovně se vyskytujících případů odvozovati hned všeobecně, že Macedonie je srbská, poněvadž se tam srbsky mluví, jest chybou, kterou lze sice odpustiti agitatorům, všech prostředků, pravých i nepravých, k dosažení svého cíle užívajícím, která však před soudem střízlivé veřejnosti neobstojí.

V Macedonii jsou také — a toho tuším neupře nikdo — starožitnosti pocházející z doby, kdy tam byli pány Srbové, ale starožitnosti tyto samy sebou nemohou býti důkazem tam, kde neběží o dobu dávno minulou, nýbrž o přítomnosť.

(Pokračování

Čínské město moskevské.

(„Kitaj gorod".)

Cestovní črty.

Nakreslil Č. Hornov.

(Pokračování.)

Prohledněme si blíže Červené náměstí. Dlouhá, veliká prostora obdélníková ve výměře 15 korců, podobající se tvarem, velikostí i sklonem povrchu našemu Karlovu náměstí, ohraničená se dvou delších stran zubovitou zdí kremelskou a Gostinným dvorem s rjadami, s kratších pak novým historickým museem a památným chrámem Vasilije Blaženého — toť Krasnaja ploščaď. Volná, dlážděná prostora bez ozdobných sadů a oblíbených parků skýtá bez překážky rozhled na všechny strany, pokryta jsouc jen míhajícími se po ní povozy a lidmi, spěchajícími za svými obchodními záležitostmi.

U prostřed náměstí proti Spaským vorotam vypíná se jediná ozdoba náměstí, výše již zmíněný pomník obou osvoboditelů Ruska: měšťana Minina a knížete Požarského. Na žulovém podstavci vidíme dvě bronzové, v nadživotní velikosti vyvedené postavy obou vlastenců: plamenného, nadšením unášejícího Minina, jenž líčí výmluvnými slovy a ukazuje významným gestem sedícímu, sklíčenému knížeti Požarskému záhubu vlasti a k osvobození pobádá. Na stranách podstavce nalézají se basreliefy: „Občané Nižegorodští snášejí své poklady k osvobození Moskvy", „Útěk Poláků z Moskvy", a nápis: „měšťanu Mininu a knížeti Požarskému vděčná Rus." Zastavíme se déle u tohoto pomníku a nemůžeme se ubrániti povzdechu. Jsme nadšeni skutkem, jejž toto umělecké dílo představuje, skutkem osvobození národa z pod jarma cizího a přece mísí se v toto naše nadšení zvuky rušivé při vzpomínce, že neoslavuje památník ten jenom volné, velké Rusko, ale i zničení a porobu druhého slovanského národa, Poláků.

Nová ozdoba přibyti má Červenému náměstí dle loňského ustanovení dumy moskevské tím, že má býti zasazena do zdi kremelské velká, umělecky provedená deska ke cti slovanských bratří, apoštolů Cyrilla a Methoděje, představující rodinu veškerých slovanských národů pod korouhví těchto světců, jednotu to ovšem jenom v kovu a obraze, neboť ve skutečnosti... ve skutečnosti jednoty pod touto korouhví není... tu vyhlíží to docela jinak...

Nejzajímavější budovou na Červeném náměstí je chrám Vasilije Blaženého, jinak Pokrovský sobor nazvaný, který se těší zajisté největší pozornosti nejen každého zbožného, pravoslavného Rusa, ale i každého do Moskvy zavítavšího cizince.

Jest to bez odporu jedna z největších památností Moskvy Vše ostatní, co překvapuje nás nádherou, krásou, rozměry ve staré stolici, dá se anebo lépe řečeno dalo by se nahraditi, zři-

diti ještě jednou, vše to může býti dnes nebo zítra předčeno něčím jiným, více vynikajícím; ale vystavěti či lépe vysníti ještě jednou chrám Vasilije Blaženého nelze, naprosto nelze.

Řekl-li Viktor Hugo o chrámu Notre-Dame v Paříži, že jest to nejkrásnější a nejvelkolepější báseň středověku, lze o chrámu Vasilije Blaženého říci, že jest nejlepější zkazkou bojarské minulosti ruské.

Nevíme opravdu, čemu se na něm obdivovati více: zda fantastičnosti forem, bujnosti barev, či nevázanosti provedení. Všechno je nové, nevídané, překvapující.

Představte si spojení jedenácti kapliček různé výše a velikosti, každá jiné podoby a jiného tvaru v jediný celek, v jediný chrám, vše korunováno spoustou velkých, malých a ještě menších věžek s vybíhajícími cibulovitými a ananasovými kopulemi; spojení architektonicky harmonické, nikoli chaos. Ovšem nevyhovuje tento celek hlavnímu zákonu architektury — podřizovati vedlejší dekorativní myšlénky myšlénce hlavní — úplně; vedlejší myšlénky derou se do popředí na ujmu celku a každá tvoří sama o sobě částečně celek.

Vidíme všechny barvy v nejpestřejší směsi nalepeny na cibulovitých kopulích, jež mají každá nejen jiný tvar, ale i úplně jiné provedení a které střídají se k dovršení rozmanitosti se špičatými jehlancovitými věžicemi, jevícími na sobě tutéž různost v provedení jako jich družky cibulovité.

Neskrocená obrazotvornost stavitelova jako by si byla hnusila užiti myšlénky již jednou provedené, opakovati třeba jen nejmenší maličkost, která byla již zde. Proto činí na nás tento výkvět či výstřelek ruského stavitelství dojem zdrcující originality. Neunáší nás velikostí hlavní myšlénky, nemluví k nám velebnou mluvou, jakou hovoří k srdci našemu naše gotické chrámy, ale zaslepuje nás množstvím motivů úplně nových, vynalézavostí nikde se neobjevující.

Je to povídka ruská, v níž zapomínáme pro skvělé a zajímavé episody na hlavní děj; cizokrajná bájná bylina, vybujevší ku nebi s povrchu země, před níž zůstaneme jako před antickou tajemnou Sfingou státi v němém úžasu a podivu.

Veškeré podrobnější popisy vymykají se péru. Na štěstí je známa i v cizině z nesčetných vyobrazení a probíhá zároveň s obrovským zvonem „Carem kolokolem“ cirkusovou pouť všemi zeměpisnými a cestopisnými knihami celého světa.

Jméno stavitele Pokrovského soboru není známo; příčinou je asi obyčejný osud všech velkých lidí, které nechápe a neoceňuje současnost, vrstevníci. Mimo to počítati tu dlužno s okolností, že Pokrovský sobor vznikl v krvavé době Ivana Hrozného, kdy veškeré mysli od plodů uměleckých daleko byly odvráceny. Jen jedno zdá se býti jisto: že chrám Vasilije Blaženého pochází z ruky ruské, že stavitelem této památky je Rus.[1]) Okolnost tato

[1]) Má se za to, že i tato památka pochází z ruky italské. Red.

je tím potěšitelnější, že všechny ostatní památky kremelské: Uspenský, Blagoreščenský, Archangelský sobor, Spaskija vorota atd. pocházejí z ruky cizinců, Italů.

Pověst, podobná naší o slepém mládenci, vypravuje k vysvětlení záhady vzniku soboru a osoby stavitelovy, že chrám Vasilije Blaženého dal vystavěti Ivan Vasiljevič v dík za dobytí Kazaně r. 1554. A když pak šťastný stavitel dílo nejen ku spokojenosti, ale k obdivu všech vykonal, dostalo se mu od cara v odměnu otázky, zdali by ještě jeden podobný chrám vystavěti dovedl? Na kladnou odpověď umělcovu vypíchány mu z nařízení carova oči, aby nikdy více podobného díla mistrovského vykonati nemohl, a aby nikdo jiný mimo Moskvu a moskevské cary něčím podobným vychloubati se nemohl.

Nelze říci s jistotou, co na pověsti pravdivého. Možná, že stará pravda: velkosť že velkým mužům nejvíce škodí, je jedinou pravdou na ní. Poučnou kapitolkou o vděku lidském zůstane však vždycky.

Vnitřek stavby neskýtá ničeho zvláštního, až na podiv, jaký vzbuzuje kontrast téhož se zevnějškem; neboť jako je vnějšek nevšední, neobyčejný, tak je vnitřek všední, nepatrný: máme tu jedenáct malých, nízkých, temných kobek, nazvaných kaplemi — v jedné z nich nalézají se kosti sv. Vasilije Blaženého.

* * *

Protější stranu Červeného náměstí, čelem k Pokrovskému soboru hledící zaujímá nové historické museum a zajímavá ač nepatrná kaplička iverská.

Museum, ještě neotevřené, vyniká rozměry i provedením stavby; je to velká, pěkná budova v bohatém ač přeplněném ruském slohu, vystavěná nákladem 2 millionů rublů. Vadné je položení jeho, neboť je jenom s jedné strany úplně volné, tak že toliko s náměstí volný pohled skýtá.

Vedle musea nalézá se malá památná kaplička iverská, jejíž vážnosť a pověsť je v opačném přímo poměru s jejími rozměry. Malá budka ta je svátostí v očích každého pravoslavného Rusa, její pověsť dosahuje až do nejzazších konců rozsáhlé říše.

Nikdo neopomine, ať jde či jede okolo, pokloniti se jí hluboko a mnohokráte; každý pospíší si pokřižovati se před ní. Sta ba tisíce zbožných věřících obléhá ji při bohoslužbě a mnohokráte deset nalézá se jich v ní a u ní každé chvíle. Ba ani carové ruští nesmějí opominouti vzdáti jí hold, a kdykoli zavítá „samodržec vší Rusi“ do Moskvy, vede vždy první jeho cesta přímo do iverské kapličky, aby tam vykonána byla pobožnosť.

Kaple je neobyčejně bohata, neboť zbožnosť věřících otvírá jí nejen srdce, ale i kapsy a pokladny valného množství. Všecka ta nádhera, kterou jsme viděli v Kremlu a jeho soborech, nalézá se tu též. Leč toto bohatství netvoří hlavní poklad svatyně, všechen ten lesk nezjednal by jí úctu a vážnosť, jíž požívá, nikterak:

hlavní vzácnost její je obraz iverské či iberské Matky Boží, kopie zázračného obrazu, který se nade branou kláštera hory Athos nalézá, kopie, která prý rovněž jako original zázračnou mocí nadána jest.

O původním obraze vypravuje se následující legenda:

V devátém století, v době, když řádily ve východořímském císařství spory obrazoborců, žila nedaleko města Nikey zbožná vdova, mající u sebe obraz Bohorodičky. Bojíc se o něj a chtíc jej zachrániti před zničením a zhanobením, rozhodla se vrhnouti jej do moře. Pomodlivši se vroucně vykonala svůj úmysl.

Obraz zůstal vzpřímen státi nad vodou a mizel, mizel, až zmizel s očí překvapené vdovy.

Syn této vdovy utekl se později před pronásledováním obrazoborců do kláštera na hoře Athos a vypravoval tam mnichům též o přepodivném obraze své matky a o zázračném způsobu, jakým v moři zmizel. Brzy na to mnich zemřel. Uplynulo dvě stě let, v nichž uchovávalo se sdělení nikejského mnicha v ústech bratří, sdělujících si je od pokolení ku pokolení.

Tu bylo viděti jednoho dne na moři zářící ohnivý sloup, stojící nad plovoucím obrazem Mateře Boží. Mnichové vypravili hned loďku, aby přivezla zázračný obraz, ale tento se vzdaloval v témže poměru, v jakém se loďka k němu blížila. Druhého dne opakovalo se totéž, třetího také. Tu zjevila se večerem nejstaršímu z mnichů, bratru Gabrieli, Máť Boží ve snu a pravila jemu:

„Oznam opatu i bratřím, že jim chci dáti obraz svůj k ochraně a pomoci. Vkroč pak jen beze strachu bosou nohou na vlny a kráčej po nich k obrazu, který si vezmi."

Stařec učinil, jak mu bylo veleno. V průvodu processí a za hlaholu zvonů vkročil na vlny, které ho nesly, přiblížil se k obrazu, vzal jej a odnesl do kláštera. Po mnohém uctění umístěn obraz na oltář chrámový, ale druhého dne našli jej viseti nade branou klášterní. Mniši sňali jej odtud a dali jej opět na čestné místo na oltáři. Obraz zmizel zase a s tvrdohlavostí již dříve osvědčenou zaujal opětně místo nade branou. Totéž opakovalo se po třetí.

Tu zjevila se bratru Gabrieli Rodička Boží opětně a sdělila jemu, že si pro svůj obraz místo nade brankou vyvolila, kde ponechán býti má, a kde bude záštitou i ochranou klášteru proti všem nepřátelům. Od té doby visí onen zázračný obraz nade branou kláštera na hoře Athos. Obraz, nalézající se v iverské kapličce, je kopií tohoto zázračného originalu a byl přinesen do Moskvy r. 1648.; těší se tu asi takové oblibě, jaké se těšívala ve starověku ochranná palladia měst řeckých. Zázračná moc originalu rovněž naň přešla, a poněvadž zejména v nemocech osvědčuje sílu svou divotvornou, používá se ho od chorých trpících ku potěše a od správy kaple k pohodlnému výdělku. Za 20—30 rublů (ovšem i více) může si každý pravoslavný křesťan popřáti toho, aby na něho zářila nadpozemská moc iverské Matičky Boží po několik minut, a této příležitosti neopomíjí skutečně veliké

množstvi lidí použiti, tak že je milá, dobrá a trpělivá Matička stále na cestách za výdělkem, navštěvujíc pomocí zvláštní své ekypáže a příslušného služebnictva po nejrůznějších ulicích a pereulocích roztroušené nemocné boháče moskevské.

Od rána do večera není hodiny, v níž bychom nemohli potkati a nepotkali skutečně na ulicích bělokamenného města velkou, ohromnou archu úmluvy, starodávný ač nádherný kočár, v němž zapřaženo je čtvero spřežení, jehož kočí a pojezdní mají i za nejtužší zimy hlavy obnaženy a před nímž každý, kdo ho jen zdaleka zahlédne, smeká, se kloní, křižuje: toť zápůjční vůz Matky Boží iverské, jedoucí k nemocnému na zápůjčku se svatým obrazem.

„A nábožní věřící zatím?“ ptáte se. „Ti, kteří obklopují zatím malou kapličku na Červeném náměstí?“

Ó, o ty postarala se vynalézavá správa kaple způsobem velice originelním. Dala zhotoviti kopii obrazu iverského, kopii kopie, a tato druhá kopie zastupuje první, dokud je tato na cestách.

Praktické, není-liž pravda? (Dokončení.)

Michal Hórnik.

Kus historie lužické práce.

Napsal A. Černý.

(Pokračování.)

Všecky tyto básně nenapsal zajisté Hórnik v letech studentských, ale já promluvil jsem o této jeho činnosti souborně, nechtě daremně trhati celku, i pojal jsem k básním Hórnikovým z let studijních ihned také ostatní veršované práce jeho. Tím podal jsem jakýsi obrázek jeho původní produkce básnické, i obracím se k dalšímu líčení jeho působení v „Serbowce“.

Jacsławk, jenž byl starším „Serbowky“ ve školním roce 1851.—52., často churavěl, i zastupoval jej zprvu Wels. po odchodu pak jeho do Vratislavi Hórnik, tehdáž septiman. Tu počíná se objevovati sotva osmnáctiletý student jako hlava velice bystrá, pronikavá a energická, která usiluje vši moci o provedení toho, co za dobré uznala. Učilo se posud, jako v předešlém roce, mateřskému jazyku podle Pfulovy mluvnice, vydané ve druhém sešitě matičního „Časopisu“ pod názvem „Serbski pravopis z krótkim ryčničnym přehladom“. Ale Hórnik nedržel se pouze úzkostlivě knihy té, on přihlásil se již i se samostatnou prací z oboru grammatiky a orthografie srbské, totiž s návrhem na opravu pravopisu! Nezkušený studentík — a návrh na opravu pravopisu! — Nikoliv, Hórnik nebyl tak nezkušeným, jako mladým. Student ze sedmé třídy gymnasialní znal již všecka téměř nářečí slovanská, čehož dotkneme se níže. Již z toho dalo by se souditi o jeho sběhlosti ve filologii. Ještě lépe soudíme o tom z návrhu samého, jejž dne 15. května 1852. do „Dnjownika“ vepsal tak, jak jej v poslední „shromadźirně“ přednesl a

jak jej potom v delším listě J. Bukovi jakožto žádost podal. Návrh ten zní: „Dokud slovník anebo nějaký výbor jako pravopisná auktorita neplatí, mohu i já své náhledy pronésti a po svém dobrozdání psáti. Odchyluji pak se od dosavadního způsobu psaní v tom, že 1. nepíši po hrdelnicích žádného ,j'; 2. píši koncové ,-je', ,-ja', ,-jo' po měkkých souhláskách pravidelně bez ,j' (nikoli: daćje, hdźje, tŕjo, bratŕja); 3. vypouštím ,j' před měkkou souhláskou (nikoli: zajšoł, hinajši); 4. píši kořenové ,v' místo ,j' (czyrkeẃ, hłoẃčka); 5. nevypouštím ,d, t, k' před ,n' aniž jiné kořenové souhlásky před ,-ski,' ,-stwo' (nikoli: panu, ale: padnu, mužski); 6. píši všecka cizí vlastní jména v cizím pravopise (ne: Cycero); 7. přijímám jednoduché v za dvojité w."

Některé z návrhů těchto, zvláště první, podporoval Jakub Buk ve svém článku „Zynki našeje ryče" v Časopise 1850., načež stalo se ve věci té domluvení se Smoleřem a dr. Pfulem. Co ujednáno, oznámeno pak v matičním Časopise z r. 1852. ve čl. „Wozjaw, I. mjehke „e", „a" ha „o" a II. prawopis cuzych słowow z jich skłonjowanjom nastupajo" od dr. Pfula. Jím přijaty jsou a odůvodněny návrhy Hórnikovy 1., 2., 3. a 6.

„Tato pravidla, ve spolku s p. redaktorem Smoleřem a p. seminářským učitelem Bukem ustanovená, se těm, kteří „składny" (= analogický, soustavný) pravopis přijali, k laskavé pozornosti odporučují" — končí dr. Pful.

„A běda tomu, kdo by chtěl v ,składném' srbském pravopise ještě něco přeměniti" — připojuje redaktor Smoleř, nepomysliv ovšem, že snad někdy sám zapomene této klatby a o zdokonalení analogického pravopisu starati se bude. Ještě nyní jest dosti práce v oboru tom, neřkuli tehdáž... Ale Smoleř učinil poznámku tu jedině z lásky k věci. nechtě, aby někdo nepovolaný kazil, místo opravoval...

Tímto svým prvým návrhem na opravu divokého tehdáž pravopisu srbského nastoupil Hórnik dráhu, kteréž více neopustil a na níž dospěl k výsledkům takovým, že nyní jest bez odporu za nejlepšího filologa lužického považován.

Téhož roku ještě, kdy „namjet" svůj učinil, podal do „Serbowky" překlady nár. písní ze všech čelnějších slovanských totiž z češtiny, ruštiny, polštiny a jihoslovanštiny, čímž chtěl slovanskosť Serbowky zvětšiti, jak sám podotýká. Podobně v letech následujících zapisoval do „Kvítků" své překlady z jihoslovanských nářečí — i básní umělých — mezi jinými též Igora ze staroruského (r. 1857.), aby, jak sám praví, „tím ke studiu slovanských jazyků literatur a dějin povzbuzoval".

Při této příležitosti promluvíme o Hórnikových překladech z cizích poesií. Není to činnosť nepatrná, jednak proto že podal nám překladů těch dosti slušný počet. jinak pro jich korrektnosť. plynnosť, snahu, vystihnouti ráz originalu atd. Opět budeme hleděti hlavně ku pracím tištěným.

Studuje mnohé jazyky slovanské poznal i literatury nářečí těch a při svém jemném citu pro potřeby domácího písemnictví

postřehl ihned, kterak prospěšno ba potřebno by bylo ukázky plodů písemnictví sbratřených kmenů slovanských podávati. Vždyť tak by se opatřilo při nedostatku domácí produkce vybrané čtení lidu, jenž pečlivého vzdělání literaturou potřeboval, tak by se i lidu tomu ukázalo, že není osamocen v boji o jsoucnosť svoji, ale že má bratry silné, ba mocné, kteří při vysoké kultuře svoji zajisté ho v dobách kritických neopustí. Chtěl tak i rodné bratry své s ostatními bratřími slovanskými prostředkem dojemných, výmluvných slov nadšených poetů seznamovati a tak pěstování vzájemnosti s ostatními Slovany podporovati.

A jak obratně dovedl tlumočiti i vznešené idee a city velikých básníků polských i ruských nebo našich, i prostého přirozeně poetického ducha národních výplodů básnických! Jeho překlady národních písní jihosrbských ze sbírky Vuka Stef. Karadžiće jsou věru mistrné, vystihujíce originaly znamenitě jak co do formy tak co do ducha. Podobně krásné jsou i překlady jeho z Puškina, Kolcova, Deržavina, Krylova a z národní poesie ruské i polské, z Kollára, Čelakovského, Vocela, Douchy, Hanky a z národních písní českých.

Některé z překladů těch uveřejnil již za studentských dob v „Srbskych Nowinách“ — vždy pravopisem analogickým, nikdy v písmě kurrentním, což o všech tištěných básních (vyjma onu na počesť ss. Cyrilla a Methoděje) platí. Roku 1853. uveřejněn jeden sonet ze „Slávy dcery“, následujícího roku překlad národní písně ruské „Woči winowatej“ a jihosrbské nár. písně „Zrudna žeńtwa“, roku pak 1856., posledního roku studií, překlad „Zrudný són“ (Truchlivý sen) z ruštiny a „Swobodny sołobik“ z jihoslovanského.

Všech básnických překladů Hórnikových, počítaje v to i překlad z francouzského básníka Bouchera de Perthes „Mała prošeřka“, je něco ke třiceti.

Že Hórnik mohl býti překladatelem hlavně ze slovanských jazyků povolaným, dokazují jednak podařené překlady samy, jednak jeho důkladná znalosť všech téměř nářečí slovanských, taková, že mohl sám v dotyčných jazycích literarně působiti — již jako student. Do „Časopisu Musea království českého“ [1]) napsal r. 1856. článek rozměrů dosti slušných (str. 58.—80.). Článek ten, „Řeč a písemnictví lužických Srbů“, ukazuje nám především jeho obratnosť v češtině, pak důkladnou znalosť mateřštiny jeho jakož i tehdejší jeho filologické vzdělání vůbec, konečně jeho lásku k rodnému lidu a Slovanstvu... K tomu ubohému, trpce zkoušenému lidu, o němž náš Kollár napsal, co si Hórnik za jedno motto své stati zvolil:

Jak ve vlnách kdy tonou mořských dvě lodičky samotné,
už tak, dcerky! na vás Slávia teskno hledí.

Rovněž tak dojemně, jako tato slova našeho posvěceného pěvce, působí na mysl čtenářovu vstup článku mladého Lužičana: „Hlavní

[1]) Členem „Matice české“ byl již od r. 1851.

loď Polabanův nešťastným osudem v západním moři utonula, jen slabé rozbitiny po sobě zanechavši...“ A tyto rozbitiny dlouho nejevily známek života — zdálo se, že zaniknou podobně v onom zlověstném, nenasytném moři. Sami Slované hleděli „..na pozůstatky polabského kmene v Lužicích a předpovídali smrť svých opuštěných a téměř zapomenutých bratrův v době nejbližší. Ale nemají se ještě tak blízkého pohřbu obávati nyní, kdežto živobytí Srbův novým vzkříšením za posledních dvaceti let na několika století pojištěno jest...“ přidává mladý patriota s nadšeným zápalem a s jistotou přímo prorockou...

**Njepušćmy nadźiju rjanu,
zo so wróća złote časy,
zo narodnosć wukhowanu
mamy w serbskim kraju zasy,**

těchto důvěry plných slov Smoleřových užívá za druhé motto svojí práce. Z úvodu, jímž seznamuje čtenáře s několika spisy, které se až do té doby zabývaly Srby lužickými, vyjímáme slova, která ještě nyní, po třiceti letech jako časově přiměřená uvésti lze:

„Zasluhujeť tento statečný národek, tento slovanský mikrokosmos — jak se v mnohém ohledu jmenovati může — zajisté ještě bedlivější pozornosti jiných Slovanův, než jsme posud viděli a za našich časův vidíme.“

Podav pak obraz jazykových zvláštností měkké svojí mateřštiny, přistupuje k historii literarní, již přehledně sice, ale dosti podrobně a tak provádí, že čtenář pozoruje, s jakou láskou se asi ponořil ve studium dějin domácího písemnictví lužického, když tak jasný obraz jeho sestaviti mohl.

Jeho nevšední znalosť řeči i literatury srbské velice prospívala soudruhům jeho v „Serbowce“, kteří si jej po odchodu Jacsławkově (1852.) za svého „staršího“ (od založení Serbowky čtvrtého) vyvolili. Hórnik byl tehdáž v oktavě. Prvním činem jeho po volbě za starostu bylo zavedení trochu změněného, určitěji vymezeno, zlepšeného pravopisu v „Serbowce“ podle návrhu loni učiněného. Pravopis ten zachovával v „Dnjowniku“ i „Kwětkach“ důsledně a úplně, tak že i úzké *v* psal, nikoli *w* široké, jaké v lužickém pravopise až na naše dny zůstalo. Hórnikem navrhované jednoduché *v* prý se proto nepřijalo, že Srbové zvykli jsou čísti je jako německé *v*, tedy jako *f* — což se nám zdá příčinou pramalichernou. Byla by stačila jednoduchá poznámka v časopisech (která by se třeba po celý rok na počátku každého čísla tiskla), že *v* sluší jako německé *w* čísti — a bylo by po nesnázích. Ovšem není to změna naléhavá, veliké důležitosti, na níž snad by lpěl veškeren zdar literatury lužické — ale když se již jednou návrh k jejímu uskutečnění vyskytl, mohla se i ona přijati, jako se přijalo mnoho pronikavějších změn.

Ve školním roce 1852.—53. užíval Hórnik při vyučování mateřštině v týdenních schůzích opět Pfulova spisu výše uvedeného, kromě toho však podával i samostatné exkursy z oboru toho, na př. o „e“, o změkčovacím znaménku (lepší, hłubši, ni-

koli: lěpši, hłub'ši), o „wjetši a wjacy“, o chybném užívání pomocného verba „budu“ při slovesech jednodobých (nikoli budu pońć = půjdu) a j. Tím nabývaly tyto hodiny společného cvičení se v mateřštině zvláštního významu jak pro žáky Hórnikovy, tak pro něho samého. Žáci vedením bystrého svého učitele vnikali vždy lépe v taje milované lužičtiny, Hórnik pak nalézal neustále osten pobídky k dalším samostatným pracím v oboru tom

Ještě téhož roku počal svůj úkol apoštola vzájemnosti slovanské — hlavně však vzájemnosti s nejbližšími bratry, s Dolnolužičany. Četlyť se v sobotních hodinách mimo hornolužické i dolnolužické, české a polské spisy. Týž účel měly i jeho překlady ze slovanských literatur, které, jak jsme již na svém místě uvedli, do „Kwětků“ zanesl ještě se svými čtyřmi články, česky sepsanými.

Následujícího roku vstoupil Hórnik na universitu pražskou, rozhodnuv se pro stav duchovní, v němž nejlépe mohl ve prospěch národnosti své působiti. To pozoroval z celé dosavadní historie lužického probuzení: kdo vlastenecký spisovatel, to kněz. Bylo to pravidlo téměř bez výjimek neb aspoň s výjimkami nepatrnými. Při svých studiích theologických navštěvoval pilně i čtení o slovanské a srovnávací filologii. Blahodárný vliv těchto studií Hórnikových jevil se v mladé „Serbowce“: téhož roku učilo se lužické syntaxi podle mluvnice Jordanovy[2]) a studována staroslovanština. Hórnik pojednával o skloňování cizích jmen v srbštině atd. V pravopise učiněny některé ústupky ve smyslu Pfulova „Wozjawu“, aby nebyla jednota tříštěna. Pilnosť mladých lidí neustále pod přivětivým vlivem mladého bohoslovce rostla, tak že r. 1855.—56. odbýváno 33 „zhromadźizen“, kdežto předešlá léta jich někdy až jen 20 a méně držáno. Studována Čelakovského „Čtení o srovnávací mluvnici slovanské“, Miklosićova „Lautlehre...“, Hórnik přednášel ve schůzích a psal do „Serbowky“ pojednání o hlásce „ó“, o zachování lokalu na „-om“ atd., zkrátka, Serbowka přivedena za „staršinství“ Hórnikova na takový stupeň, jakého nedosáhla nikdy před tím a snad ani ne nikdy po té. (Pokračování.)

O cigánech na Těšínsku.

Z vlastních zkušeností napsal dr. Fr. Sláma.

Nejmenuje-li se těšínský cigán Bongelai, nazývá se zajisté Balaš aneb Buriansky. Tato tři jména rodinná panují výlučně v rodě cigánském na Těšínsku. Udá-li vám cigán, jejž v našem knížectví potkáte, jméno jiné, buď „cigání“ (lže) aneb není zde domovem, nýbrž buď v Opavsku, na Slovensku neb v pruském

[2]) Grammatik der wendisch-serbischen Sprache in der Oberlausitz. Im Systeme Dobrowský's abgefasst von J. P. Jordan. Prag 1841. (Str. 208.)

Slezsku. K nám tací cizí cigáni přicházejí jen na dva, tři dni a zas pak spěchají do svého domova.

Mylným je tudíž domnění, že cigán nemá domova Těšínskému cigánu je domovem celé naše knížectví, ovšem žádná chatrč, žádná víska. Jemu náleží všechna ta voda, jež v rybnících stojí neb v potůčkách a řekách plyne, všecken vzduch a mimo to všechno, na co cigán sáhne. Zde on je pánem. Náš cigán nazývá své soukmenovce z Opavska, z Uher a pruského Slezska cizáky — „cudzými cigány“. Cizince tyto, překročí-li hranice Těšínska, náš cigán nenávidí z příčin pochopitelných. Berou, co by o n, domorodec, mohl vzíti a uvádějí ho do nebezpečí, že úřady zbaví ho za cigány cizí na nějaký čas svobody drahé. Proto cigáni naši zhusta svědčí při soudech proti cizím, vyzrazujíce jich krádeže. Naši cigáni pouze berou. Cizí cigáni kradou.

Snad i cizí cigáni v domovině své mají podobné názory, než o těch nechceme psáti, neznajíce jich tak důkladně, poněvadž jen zřídka pohostinsky u nás na Těšínsku vystupují. Chceme jen krátce se stanoviska našich osmahlých zbožňovatelů zlaté svobody konstatovati, že cigánština cigánů cizích je trochu „překroucená“, že se však s nimi naši cigáné dobře dohodnou, běží-li jim o společné zájmy.[1])

Cigáni těšínští šetří vzorně rovnoprávnosti. Mezi sebou užívají jazyka svého vlastního, mimo to mluví ale pěkně slovansky. Zúmyslně vyhýbáme se slovu: polsky, neboť cigáni naši, potulujíce se po celém Těšínsku, užívají všech možných forem, polských i československých. V jedné slovanské větě cigánově ozývají se někdy zvláštnosti nářečí polského, moravského i slovenského, takže filolog slovanský, který beztoho má práci nesnadnou, studuje jednotlivá slovanská nářečí na Těšínsku, s cigánem těšínským nebyl by brzo hotov.

Značný jest rozdíl mezi cigánem uherským a slezským. I v Uhrách cigáni působí sice zmatenými svými pojmy o majetku spoluobčanům svým necigánským mnohé chvíle trpké; nicméně hudbou svou zaplašují jim chmury s čela a jako kouzelníci přivádějí zvuky svých vysokoladěných houslí těla lidská, mladá i stará, do náruživých pohybů při divokých čardaších. V Uhrách konají též — ač výminečně — služby jako dělníci a poslové, ba vedou obchod v koních a jako kováři v celých tlupách navštěvují cizí země. Cigánky uherské pak prospívají pověrčivému lidstvu aspoň výkladem karet a věcí budoucích vůbec zaříkáváním a ta-

---

[1]) Vědátor Miklosić tvrdí, že cigáni pošli ze severozápadní Indie, dále, že evropští cigáni zajisté po delší čas žili v Řecku aneb v zemi, v níž řečtina vládla, a sice před tím, než rozešli se po Evropě, poněvadž v nářečích cigánských nalézají se živly řecké. Miklosić pak dělí evropské cigány na tyto skupeniny: I. řečtí cigáni, II. rumunští, III. uherští, IV. moravsko-čeští, V němečtí, VI. polsko-litevští, VII. ruští, VIII. finští, IX. skandinavští, X. italští, XI. baskidští, XII. angličtí, XIII. španělští — a udává tedy počet nářečí cigánských v Evropě na 13 Nářečí českých cigánův je nejzachovalejší, pak maďarských a v třetí řadě rumunských Ostatní nářečí jsou zvrhlá.

jemným léčením dobytka. Cigáni těšínští však ku všemu tomu málo smyslu jeví. K hudbě nezdají se míti náklonnosti žádné, umění své a vtip obracejí výlučně jen skoro na převod vlastnictví věcí movitých.

Známoť, že cigán v krádeži je pravým mistrem. Krádež cigánská co do výkonu bývá dílo mistrovské. Kradou-li za dne, vynikají eskamotáží neobyčejnou, která nezřídka podporována bývá vtipným slovem, aby provedený právě převod vlastnický nebyl zpozorován. Větši krádeže v noci provedené málo kdy přijdou na jevo co do pachatelů a věcí ukradených. V hromádkách kamení, v lesích, na místech málo navštěvovaných ukrývají svou kořisť a aby nevzbudili na sebe podezření, nezjeví se po delší čas na místě krádeže. Jiní cigáni, zasvěceni byvše do místa úkrytu, později vyberou věci, vyměňují je za jiné s jinými zas cigány a daleko by nás vedlo, kdybychom všechny své zkušenosti v této příčině chtěli vypsati.

K r o j cigánek sestává z látek nejstrakatějších, nejoblíbenější je barva červená. Plášť cigánky bývá sešit z mnoha na sebe našitých látek a šátků. V zimě je ochranou před mrazy, v noci poduškou. Přikrývkou je jim modré nebe hvězdnaté. Korály a náušnicemi zdobí své tělo. Mužští libují si v modrých kabátech, úzkých nohavicích a vysokých botách. Na kabátech rádi mívají blýskavé knoflíky a na kloboucích pírka. Rodiče se o oblek svých dětí mnoho nestarají. Cigáňata obého pohlaví pobíhají za tlupou obyčejně polonahá a v nejútlejším již mládí pronásledují na silnicích chodce žebrotou, jíž se nelze ubrániti.

Do Slezska a Moravy cigáni nastěhovali se z Uher. Na Moravě byli cikáni už roku 1416., zajisté v tuž dobu neb již dříve ve Slezsku. Cigánština nemá výrazu pro „bydleti", nýbrž jen pro seděti a zůstati. „Me besawa (sedím), me ačava (zůstanu)."

Uherští cigáni mají velkou zálibu v koních, s nimiž přicházejí k nám do Těšínska na trhy dobytčí. Jakým způsobem jich nabývají, lehko uhádnouti. Potkav jednou u Jablunkova cigána těšínského, dal jsem se s ním do řeči. V tom klusá cigánský kůň po silnici. Stará cigánka v červených šatech sedí na něm. Bujná ňadra, mnohé koraly na krku, bičík v ruce, jímž koníka popohání.

Jako královna jede v čele své družiny. Cigáni povykující se svými cigánkami a cigáňaty ženou se za ní. Vracejí se z těšínského trhu do Uher Náš cigán nevšímavě na tyto cizince pohlíží. Žádný pozdrav nevyměněn. „Uhři" jakoby „nás" ani nebyli viděli. „Proč naši cigáni," tážu se svého osmahlého krajana, „nemají koně?" — „My jen chudí, prošim poníženě, nám koní netřeba. My máme dobré nohy, prošim poníženě." — „I vy byste mohli na trhy," namítám, ale cigán se usmál. „To tu u nás jináč než v Uhrách, prošim poníženě, ešče by cigána zebrali, že koňa ukrad, prošim poníženě, ale to cigarko — prošim poníženě" — a už uctivě žebrá.

Cigán měl pravdu, že mají dobré nohy. Na ty se spoléhají v odvážných svých podnicích. Přistihne-li je četník, rozběhnou se

na vše strany a četník chytne obyčejně starého cigána, který nese v ranci kuchyň cigánskou: hrnky plechové se lžicemi, a diví se sám, kde se tu tolik cigánů vzalo. On stará liška nezná rozumí se ani jednoho z uprchlíků, přišel jen náhodou k nim a v tom už oni utíkali...

„Už aby člověk nebyl cigánem!“ hněvají se cigáni často před soudcem na svůj osud. Jakmile četník cigána zhledne, už za ním, že se smyká, jakoby jiní lidé též nechodili po světě. Zákonu o tulácích z roku 1873 cigáni nijak nechtějí rozuměti. Kdyby se znali v „písmě“, zajisté by rozhodnými slovy bránili proti zákonodárství svou svobodu, jež křiklavě je utlačována. Ačkoliv stát k vůli nim nevydává na školy ani krejcaru, přece kamkoliv se mihnou, už je četník za nimi. Četníci, jak se rozumí, na cigány krádeže jen vymýšlejí a soudci slyšeti jest často slova cigánského nářku: „Jakoby iní ludě někradli než cigáni!“

O kráse mladých cigánek netřeba psáti. Je známá z románů a není přehnaná. V nynějším realistickém směru belletrie neuškodí však má poznámka, že v šatech mladých krásných cigánek četníci zhusta odkrývají kousek mýdla a hřebínek. Že cigánka horoucně miluje a není při tom sobecká, je taktéž známo. Ačkoliv naši cigáni před soudem nijakž netají se se svým náboženstvím katolickým, pro návštěvu obřadů církevních nemají smyslů a ku zpovědi svedla je zajisté nejednou naděje na almužnu, kterou jim snad bohatý kněz uštědří. Ostatně uvážíme-li názory cigánské o soukromém majetku, o ctnosti, o rodinném právu atd., není pochybnosti, že bychom musili se obdivovati trpělivosti onoho kněze, který by byl zpovědníkem cigána, chtějícího odhaliti veškeré hříšné záhyby svého srdce. Na výpočet všech hříchů, jichž cigán dopustil se ku příkladu jen za čtvrť roku, nestačil by zajisté ani den. Ačkoliv jsou vesměs katolíci, nezdá se, že by byli dobře poučeni o svátosti stavu manželského, neboť skoro výlučně žijou v divokém manželství, jemuž předchází sňatek, při němž těšínští cigáni zachovávají pouze jedinou formalitu. Celá tlupa sejde se totiž, aby oslavila sňatek novomanželů. Oslava tato sestává z masité hostiny — obyčejně v lese — bez stolů a židlic, z hrnků, do nichž staří sahají lžicemi a mladí dojídají zbytky prsty. Potom zavdávají si po několik dní tak důkladně kořalky, že z opilosti ani nevycházejí. V tomto stavu pak poskakují vesele a hned zas pláčou, pějí smutné melodie a rádi se též pohašteří ba i zbijou.

Kořalka a voda jsou jim nápoji nejmilejšími. Pivo a víno méně jim chutná. Kořalku pijou všicci, i starci, ženy a děti. V masitých jídlech si nevybírají. Chutná jim všechno, zvláště s příměskem cibule a česneku; zdechliny jim nejsou odporné, ovšem ale polévky, jichž ani darem nepřijmou. Za to cigáni i cigánky vidí se v ráji, mohou-li tabák žvýkat (bagó) a mnohý vyšetřovací soudce obměkčil cigána k objasňující výpovědi, darovav mu kousek doutníku.

Těšínští cigáni mají svého vajdu (vojvodu) ve Skočově. Hodnosť tato není sice státem, za to ale veškerým cigánstvem

těšinským uznána. Pohlavár tento cigánský neukládá svým poddaným, již zvolili ho za svého náčelníka, daně žádné. V dobách minulých možná, že měla hodnosť tato jakousi důležitosť. V Uhrách aspoň palatin jmenoval čtyři vojvody cigánské, kteří zvláště v dobách válečných hráli úlohu důležitou. Cigáni sice nebyli nikdy udatnými vojáky — jak všeobecně se tvrdí — jsouť příliš zbabělí, avšak zhotovovali muškety, dělové koule a jiné potřeby válečné. [2])

Hodnosť vajdova je dnes pouhým titulem, ač nevíme, zdali mu cigáni z dobré krádeže neodvádí desátek. V dobách dřívějších vajda soudil a smiřoval rozvaděné cigány. Nyní cigáni rozsoudí se sami, bez vajdy, pěstním právem a neobtěžují ani vajdu, ani státní úřady. Ku příkladu před nedávnem. je tomu asi šest týdnů, žárlivosť Jurka Burianského na jeho milenku Mariannu, taktéž Burianskou, dostoupila svého vrcholu. Jurek domníval se již míti dostatečné důkazy o nevěře své osmnáctileté choti (ovšem neměli kněze při oddavkách). Představme si ohnivou povahu cigána a pochopíme, že to byl prudký výstup! Konec konců byl, že Marianna Burianská a dřívější její tajný, nyní však už zjevný milenec chodí nyní s jinou cigánskou bandou. Rána na hlavě a na tváři pod okem se jí už zacelila, zrazenému pak Jurkovi bezpochyby též. totiž ta v srdci. (Dokončení.)

Koleda čili Koleda-bog.

Slovanské vánoce.

Pohled do slovanského života.

Od J. A. Voráčka.

(Pokračování.)

K téže theorii, že totiž stará božství slovanská postupem času s křesťanskými ponětími se zaměnila, hlásí se již mnozí literarní historikové, z nichž, k vůli lepšímu porozumění předešlého. doložím se pouze A. Galachova [1]) a sice na str. 7., kde, použiv výsledků Kalinského, praví: „S přijetím křesťanství, pohanství kleslo; avšak prvotní názor světa, prvotní zbožnění přírody ostalo v celé své síle. Staré idey a ponětí úsilně zaměnily se novými a po většině pouze svou formu změnily, roušku křesťanství při-

[2]) Uherský král Zikmund udělil r 1428. cigánům privilegium, že mohou volně navštěvovati města i vsi uherské. Poddaným svým rozkázal, aby cigány chránili. Též král Vladislav r. 1496. zajistil cigánskému vojvodovi Tomášovi Polgárovi, jehož tlupa měla 25 stanů, že v Uhrách jemu a jeho tlupě nesmí býti činěno žádné příkoří. Cigáni jako svědci před soudem přísahali v Uhrách podle této formule: Jákož Bůh krále Faraona v Červeném moři utopil, tak pohltiž cigána země. a cigán budiž proklet, nepoví-li pravdu; nepodaříž se mu žádná krádež, žádný obchod. Jeho kůň proměniž se při prvním podkování v osla a cigán sám nechť skončí na šibenici atd. (Viz Dr. Schwicker: Zigeuner in Ungarn 1883.) V Anglii dosud zachoval se titul cigánského krále

[1]) Исторія русской словесности. I. Санкт-Петербургъ, r. 1880.

jímaly, mezi tím však podstata jejich, jádro pod touto rouškou se ukrývající, ostávalo prvobytně-pohanským. Tak Perun postoupil své místo Iljovi-proroku, který ještě až do dnešních časů uchoval po sobě v lidu attributy pohanského boha-hromovníka: Volos (Veles) zaměnil se svatými ochránci dobytka — sv. Blasiem (Blažejem) a sv. Georgiem (Jiřím); skoro každému křesťanskému svatému národní názor světový přidal zvláštní vlastnosti, tlumoče po svém nechápající řecká i hebrejská jména křesťanského kalendáře. Takovým způsobem, dle národních pojetí, noví svatí jakoby jen zaměnili mezi sebou dřívější bohy. Tato „dvouvira", proti níž naše duchovenstvo nepřestalo obhajovati od samého počátku křesťanské nauky na Rusi, obrazila se ve slití starých, pohanských svátků s novými, křesťanskými: jako na př. Koljada — slavnosť obrození slunce — spojila se se svátkem narození Kristova, svátek Kupala — se dnem sv. Jana Křtitele atd."

Tím přiblížili jsme se ku vlastnímu bodu, kolem něhož celá doba od 24. do tří králů se otáčí, totiž ku staré kolední slavnosti na počesť novorozeného boha slunce Koledy, který je symbolem zimního slunovratu, kdy „slunce uprostřed zimy, v době její nejplnější vlády .povoračivajetъ na lěto', dni načínají přibývati a noci ubývati", čili jak česká přísloví praví: „Sv. Lucie — noci upije"; „Na nový rok — (den delší) o slepičí krok"; „Na tři krále — o hodinu dále".

Doba zimního slunovratu připadá podle národně křesťanského kalendáře na den sv „Spiridona-povorata" 12. prosince. Ku poctě obrozeného boha slunce slavili na Rusi, dle slov A. Garachova, předkové ten den, zapalujíce hranice po městech i po vesnicích. Zdali toho dne doposud někde tak činí, je mi nepovědomo. V Bulharsku teprve při letním slunovratu a sice 24. června na den sv. Jana Křtitele, na horách ohně zapalují. Totéž děje se i v západní Makedonii při albanskych hranicích. Tam, podle vypravování obstárlého dulgera-Makedonce, konají vesničané celé obřady, jak je „naši dědovci", vlastní to slova, světili. Důležitější se mi vidí to, že znají doposud i příčinu, totiž letní slunovrat, proč v ten den ohně na horách zapalují a dívky i hoši staré obyčeje po kraji opakují. Obyčeje ty pak, pokud jsem z ústního líčení vyrozuměti mohl, nápadně jsou podobny, ne-li totožny s oněmi, které u Verkoviče nás podivem a nedůvěrou naplňují. Potvrdí-li se skutečně, že obřady makedonských, na Albance sousedících Slovanů pravdivy jsou, o čemž více pochybovati příčiny nemám, docílí se aspoň částečného rozluštění vážné té otázky o pravdivosti „Vedy".

Protož marným snad nebude, zmíním-li se aspoň krátce o bulh. obyčejích a zvycích, jak posud se zachovaly, a srovnám-li je příležitě i s dochovanými obyčeji jiných, třeba vzdálenějších Slovanů.

Na mnohých místech počíná Koleda již na den sv. Ignata (20. prosince), od kteréhož dne počala prý matka boží bolestniti majíc poroditi Spasitele, čili jak píseň vypráví:

Rozbolestní boží matka,
Koladi — Koladile!
od Ignata do Kolada,[5])
Koladi — Koladile!
že porodí mlada boba,
Koladi — Koladiłe atd. (Čol., str 278/22)

Téhož dne večer zpívají se ještě i jiné koledni písně, jako na př.:

Stane — Níne,[6]) Gospodine (pane),
Tobě pě;em domakine (hospodáři),
Ty máš syna, Konstantina,
dej ho, dej ho, bán ať bude,
bán ať bude, cár ať bude atd. [Čol., str. 28.][7])

V balkanském sele Medveň (u Kotle) pobízejí se ženy a dívky toho dne ku práci asi těmi slovy: „Potruďme se, mari (všeobecné oslovení ženské), jako se Ta ubohá trudila, bychom dočkaly se s veselým srdcem (mysli) dne, kteréhožto zbavila se muk a porodila od boha jediného syna — Krista.“ Proto vstávají toho dne velmi záhy, rozdělají oheň a chopí se práce, při čemž si povídají: „Kdo dnes nám poví, co z nás bude v budoucím roce?“ To říkají proto, aby, kdyby se provdaly za nepracovitého a špatného člověka, nestaly se, jak tomu věří, jemu podobnými v budoucím roce. Malí hoši i dívky, neznajíce ještě národních obyčejů zplna, chodí již za rána od chalupy k chalupě, zvěstujíce „че св. Игнатий дошелъ и казва, че и дѣдо Колада щелъ на пять скоро да дойде въ нашето село“. (Že sv. Ignát přišel a povídal, že i *děd Kolada* je již na cestě a brzy že přijde do naší vesnice.) Dříve však nežli do dvora vejdou, zpívají a kokrhají na způsob kohouta nebo slepic, tak že daleko je slyšeti. Uslyšíc to hospodyně, vyjde s nádobou, v které se nalézají různé druhy plodin a posypávajíc koledující děti ječmenem, nebo sušeným ovocem, volá jako na slepice: „pi-pi-pi-pi! elati da vi nachraňa.“ (Pojďte, ať vás nakrmím.) Mezi posypáváním zazpívá jedno z dětí jako slepice nebo kohout. Hospodyně mimo to obdaří je několika parami a vyprovází je se slovy „da ste živi i zdravi, če ste ni posetili“, totiž „buďte živi a zdrávi, že jste nás poctili.“ Obyčej tento panuje i u Šopů.

Téhož dne očistí jedna z domácích ženských obilí, z něhož vaří se o svátcích tři večeře, a sice jedna na štědrý (bâdenъ) večer, druhá na Sylvestra a třetí na tři krále (bogojavlenie). Příprava obilí pozůstává v následujícím: Vezme se trochu teplé vody a poleje se jí pšenice v připravené nádobě, pak přesype se pšenice do druhé dřevěné nádoby, řečené čotura (= čutora) a počne se „gruchat“, což trvá tak dlouho, až neostane ni jedna šupina na zrnu.

[5]) Zachovávám zde naschvál formu originalu, protože genitiv s *a* poukazuje k mužské bytosti.
[6]) Obě tato slova stala se dnes osobními, naznačujíce původně imperativ „stań“ a částici časovou „nyní“.
[7]) Více koled bulh uveřejněno v bělehradském sborníku „Obênъ trudъ“.

V následujících dnech upravuje se a čistí „kášta“ a kolí prase pro blížící se svátky.

Dříve nežli přikročíme k narození boha Koledy, zmíníme se zejména o jedné věci, která dosti na váhu padá. Je to především trudný a s mukami spojený porod „mladého boha Koledy“, o němž píseň již dříve citovaná krátce praví, že boží matka mučila se čili trápila se od Ignatova dne až do Koledova dne. Jinými slovy: boží matka za velkých bolestí rodí pohanského boha Koledu, podle něhož pak i den nazývá se den Koledov den čili krátce Koleda. Duch v téže písni i přes křesťanská jména svatých, kteří se dále jmenují, je rovněž pohanský, což vysvitne nejlépe, položíme-li za křesťanský název „boží matka“ v jiných písních se vyskytující název „zlatá matka“, jak to zejména v pověstné Slovanské Vedě se vyskytuje. Abychom pak zároveň dozvěděli se i příčiny, proč „zlatá matka“ rodí boha Koledu, otevřme zmíněnou již knihu Slovanské Vedy a tam se dočteme, že tři bozi, a sice: Višnu-boga, Koleda-boga a Bela-boga, zasedli všichni tři pod strom čili drvo „Višne“ nazvané, aby se usnesli o zkáze lidí, z nichž zejména hoši a dívky u bílého Dunaje chodíce pro vodu, žerty tam tropili a proti bohu se prohřešili. Višnu-bog i Bel-bog se hněvají a chtějí hromem zničiti zemi, Koleda-bog však chce smír a vyslovuje přání následujícího obsahu:

„Ať mne zrodí Zlatá matka,
ať mne zrodí na té zemi,
na té zemi jako dítě,
malé dítě mlada boha;
ať si rostu, ať vyrostu,
abych učil mladé hochy,
mladé hochy, mladé děvy,
bych je učil Zlaté knize,
až pak zcela k umu přijdou,
až i na mne věřit budou.“

Zlatá Matka sejde na svět a tam v lese obtěžkala, sedíc pod stromem, kde dříve bozi seděli. Ji tam obsluhuje Živa-Juda samovila po devět až deset měsíců. Na vyzvání samovily, že již dosti seděla, sejde Zlatá Matka na pole, protože do města nesmí, a zapláče si, nevědouc kde má posaditi malé děcko. Táž víla odvede ji do jeskyně, kde v bolestech sama samička jako kukavice zaplakala, „чи хи е рожба злата“.

„Рожба си трае малу многу
малу многу три недѣли. V. Sl., str. 69.

Význam této legendy je dosti jasný. Zlatá Matka, tato všeoživující příroda a rodička sestupuje při zimním slunovratu, aby po dlouhých mukách porodila mladého boha Koledu, který nemůže nic jiného znamenati nežli jarotvornou sílu Slunce, které zápasíc dlouho se zimními nepohodami, vychází jako vítěz, čili „povoračivajetъ na lěto“. Jelikož pak mimo zimní slunovrat i letní se vyskytá, není tedy ani tak ku podivu, že v obojím čase národové slavili své koledni svátky. Jináče zůstává tento dualismus

posud nevysvětlený. Nějaký však rozdíl na jisto mezi oběma koledami prvotně býti musil. Podle Afanasjeva (Poetičeskija vozrěnija Slavjanъ) byl rozdíl takový asi jako mezi dobou zimní a letní, čili že prvá Koleda slavila se pod krovem (jako částečně posud) a druhá pod širým nebem (jako na př. u Makedonců, Dalmatincův atd.). Co se Zlaté Matky a jejího trudného porodu týče, stůjž zde výrok jednoho z prvých obhájců „Slovanské Vedy“ a sice prof. Geitlera, který již před šesti lety následovně se vyslovil: „Nad míru zajímava je postava Zlaté Matky (злата майка). Ona mi připomíná indickou Aditi. Zlatá Matka je kosmogonická postava, všemohoucí rodička, matka v zimním slunovratu novorozeného slunce, mladého boha Koledy (млада бога Коледа). Teď bychom byli teprv našli pravé vyložení slovanského božiće (mladého, malého boha); kterak se ten pojem pozvolna přenesl na Ježíška, lze stopovati skutečně jenom v těchto písních. Zde má Koleda matku. Někdy je Zlatá Matka jaksi nekonečnou přírodou, nekonečným prostorem světovým (panuje hvězdám, dle slov písní), někdy se pojímá všerodící země, bydlí na zemi, sestupuje však též s nebe na zem. Rodí jenom na zemi. Pracuje s nesmírnými obtížemi k porodu Koledy i za tak abnormalních okolností, že si mimoděk připomínáme abnormalní porod Indrův skrze indickou Aditi. (Jinak jsem nenalezl nijaké specialní shody, t. j. takové, která by ukazovala na podvodné přijímání indického mythu. Já bych nechtěl falsifikátoru ukřivditi.) Avšak přímo bych ji ztotožnil s hlavní bohyní všech thrackých národů, Kybelou. „Dobrá matka“, „matka bohů“ Kybele (rodička?), přímo matkou nazvaná vyniká v pantheonu thrackém právě tak, jako v těchto písních, na obou místech je ženskou rodící přírodou (Fligier, Balkanhalbinsel 12, 21, 22). Dle jednoho variantu, jejž Verković zanechal v Serezu, rodí Zlatá Matka i samého Vyšního boha. Jestli se tato důležitá okolnosť potvrdí — prozatím nemáme proč o tom pochybovati — seznáme pravou povahu rhodopského Višnu či Vyšního boha: to je od Bulharů přejatý i poslovaněný thracko-frygický Attis nejvyšší mužské božstvi, jež Kybela též porodila. (Poet. trad. Thraků i Bulh. str. 23.)

(Pokračování.)

Běloruská národní píseň.

Úvahy z hudební cesty.

Napsal Ludvík Kuba.

(Pokračování.)

Běloruský národní chorovod, čili jak lid skomoleně říká: korvod, jest sborový tanec dívčin, stojících v kruhu za sebou. Tancujíce, ubírají se v před a pohybují se tak neustále v kruhu.
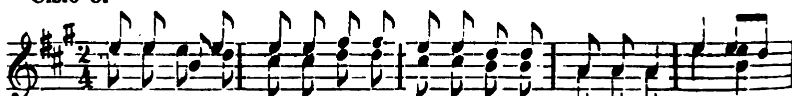
Tanec sprovázen jest toliko zpěvem, bez průvodu jakéhokoliv nástroje. Tomu odpovídá povaha celého tance. Kdo chorovod viděl, seznal, že by průvodem na nástroji byla kladena
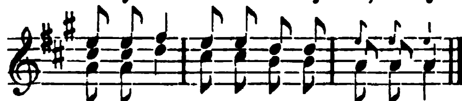
pouze překážka přirozenému rozvlnění tance, zábavy i veselí. Poněvadž se pak povždy na Bílé Rusi nástrojů hudebních nedostávalo, možno domnívati se, že povaha tato jest pouze následkem onoho nedostatku. Nechť si však domněnka tato jest pravou anebo naopak, tolik je jisto, že okolnosť ta měla blahodárné následky. Hudební část chorovodu neměla by nikdy tolik ceny, zajímavosti, jakož i opravdové krásy, kdyby průvod nástrojový byl překážel zpěvům rozvíjeti se po přirozených požadavcích srdce a rozjařeného ducha, po instinktivním uměleckém snažení lidu.

Píseň, jež se při chorovodě pěje, jest povždy dlouhá, z krátkých sloh složena. V tom připomíná chorovod velkoruský. U čtyřveršových sloh bývají z pravidla druhé dva verše pouhým refrainem, často ozdobeným běloruskou imitací známého velkoruského „ljušenki ljuli". Nejednou bývá zpíván skutečný text velkoruský s nátěrem běloruského dialektu.

Tresť textu bývá žertovna a jak lze předvídati, zabývá se nejraději věčným motivem lásky, ačkoliv doleji uvedený příklad ukazuje řídkou od zvyku toho výjimku. Děj bývá někdy nedosti zaokrouhlený, snad nikoliv vinou prostonárodní Musy, jako spíše nedbalého přenášení, tradice. Zajímavo jest, že někdy i vážné epické písni vnucen jest lehký háv baletní. Tak mi pěli známou velkoruskou píseň: „Kak po morju, morju sinavém, plyla lebeď (labuť) s lebeďatami", v níž se vypravuje dále, že objevivši se mladý sokol labuť i s mláďaty roztrhal a peří rozhodil po širém kraji. I přišla „krasna děvica, brala perja lebedinyja, klala v šlapu (klobouk) sobolinuju dlja (pro) matuški na podušečku, dlja baťuški na perinušku." Nápěv byl poněkud změněn a tempo zrychleno. Píseň pak následující, z jejíhož textu pro ušetření místa jen několik sloh v plném znění uvádím, slouží za příklad případu, kde sujetem není „láska":

Číslo 5.

Chyraša (pěkná) naša dyrjauna (ves),
toljko vulica hrizna (blátivá),
oj li, oj ljuli,
toljko vulica hrizna.

Chyraši naši ribjaty (děti, mládež),
toljko slavuška (pověsť) chuda (špatná),
oj li, oj ljuli,
toljko slavuška chuda.

Toljko slavuška chuda,
što jich vorami zovuť (že je zloději nazývají),
oj li atd.

Ni vori, ni pluty (šibali),
ni razbojnički,
oj li atd.

Ni razbojnički,
rybolovnički,
oj li atd.

Jany (oni) lavili rybuški na suchim bereham, vce (neustále) po ambaram (po skladištích), po kljetam (po spižírnách). A pojmali 'sitra (jesetera) u svajho djadjuški (strýce) Pitra: sivohrivyha kiňa (koně) kiňa vorinyha, vokruh (kolem) kovinyha. Vybiraj moj brat, kotorija lučšij (který lepší): bjari (beř) sivych, sivohrivých, i hňadych ne otstavljaj (nezanechávej). Ne zabuď i taho (toho), što (co) u kašicu kladuť; ja rukavy zavjažu, čaho uhodno, palažu (co bude vhod, vložíme).

Časem bývají texty chorovodů kusé, někdy opět slepené a následkem toho obsah nejasen. To však jest přirozené, poněvadž text písně postrádá při chorovodě vší důležitosti. Úloha jeho jest velice podřízena: jest pouze proto, aby bylo nač upevniti melodii, která jest vlastně duší, kdežto tanec tělem chorovodu. Nikomu při zpěvu nenapadne na zpívaná slova mysliti, pročež není divu, jestli nepodávají vždy pravidelně vyhraněné krystaly. Okolnosť tato však jim neubírá zajímavosti, ba spíše naopak vábí pozorovatele sledovati osudy různých a různě spojených zlomkův.

Důležitější textův jest nápěv, jemuž také se strany mojí více pozornosti bylo věnováno. Chtě načrtnouti třeba jen jednoduchými rysy jeho charakter, jsem nucen současně dotýkati se i choreografické stránky a vůbec celého uspořádání tance, poněvadž vše těsně k sobě přiléhá. Ale i v tom případě vím, že se mi nepodaří vzbuditi úplnou a zaokrouhlenou představu, poněvadž popis podává částku po částce jako urvané lupeny květu. Tou cestou podaří se snad vše s protokolární správností zaznamenati, ale dojem, jaký budí v pozorovateli obraz skutečný, v němž tolik různých živlův slito harmonicky jako v pyšné kytici sestavené z hojných květů jemnocitným zahradníkem —, ten dojem může způsobiti opět jen skutečnosť.

Nakupený před „traktirem" zástup brzy rozestoupí se na dvě části: tancechtivé dívčiny kupí se ve středu a diváci ustupují vzad tvoříce kolo. Tanečnice stojí v řadě bočné, hledíce sobě v týl a utvoří pozvolna pravidelný kruh. Počet jich není určitý, a začalo-li se příliš záhy, t. j. nejsou-li všechny dostatečně rozjařeny, bývá učiněn počátek toliko třemi, čtyřmi osobami. Později však i druhá děvčata zamění němé diváctví, nesrovnávající se s požadavky mladé, pěnící se krve, za veselý rej.

Tanečnice pohybují se v před a opisují dráhu kruhovou.

Každá sloha písně tvoří uzavřený choreografický celek, jenž se tolikrát opakuje, kolik sloh. Proto možno ustati v tanci kdykoliv; tím trpí toliko text a na ten nikdo neobrací zření.

Tanečnice, zahajující chorovod, chodí z prvu libovolným krokem v kruhu mlčky, beze zpěvu. Ale to dlouho netrvá. V brzku prozradí se ta, jejíž nedočkavost byla největší: počne pěti. Ostatní jí neponechají česť samozpěvu na dlouho a na nejdéle v druhém již taktě připojují se, buď každá zvlášť anebo všecky současně, ku zpěvu A v tom čase, než se rozezvučí hrdla všech, urovnají sobě i krok dle taktu melodie. Tak odbude se zpravidla prvá čtvrtina nápěvu.

Nápěv totiž rozpadává se zcela zřetelně na dvě poloviny a každá z těchto opět na dvě čtvrtiny; celkem tedy na čtyři částky, jež i v hudebním i tanečním ohledu mají své jisté rozdíly. Nejznačnější rozdíl jest mezi prvou a druhou polovinou. Prvá půla nápěvu pohybuje se z větší části v notách čtvrťových a druhá v osminových; je tedy melodie z počátku pohybu volnějšího a později se urychlí.

To vše jest v nejlepším souladu s tancem.

V prvé čtvrtině celé melodie urovnají sobě děvčata kroky dle taktu a připojují se ku zpěvu; v druhé čtvrtině jest vše uspořádáno, pročež zpěv zní mocněji a křepčeji a pohyby choreografické, podřízeny již přísnému taktu, konají se pravidelně a úsečně. Dojem tudíž na tancující i diváky se zmocňuje a stupňuje.

Druhá polovina jest vrcholem plesu a jásání, za kterýmž účelem užíváno všech možných prostředků. Jako se volný tok melodie urychlil užitím not osminových, tak i kroky taneční, z nichž v prvé části každý měl trvání půlové noty 𝅗𝅥, dvojnásob uspíšeny, tak že odpovídají ruchu not čtvrťových. Stane se to tímto způsobem. Z počátku (v prvé polovině) pohybují se tanečnice vpřed zcela prostými obyčejnými kroky volného ruchu, a rázu tanečního jim dodávají toliko zvláštním vděkuplným kolébáním těla, čímž ze zcela obyčejného chodu učiní pohyby opravdu choreografické. Urychlení pak v druhé polovině, čili zdvojnásobení kroků způsobí se poskočením, nebo lépe podnesením těla na každé noze. V prvé části se tedy přenášelo toliko těžiště s nohy na nohu, v druhé pak se kromě toho v téže době ještě na každé noze poskočí. Jindy se ruch taneční v této části ještě zvyšuje rychlým přešlapováním následujícího pořadu, rytmického útvaru a délky: pravá, levá, pravá = ♪ ♪ ♩ a pak opět naopak: levá, pravá, levá = ♪ ♪ ♩, o čemž jasné představy čtenář nabude, pokusí-li se pohyby ty způsobem naznačeným sám napodobiti.

Tak jde obojí ruku v ruce: tanec i zpěv. Vše se urychluje, přiostřuje a výraznějším činí. Tím roste rozdíl mezi mdlejší částí prvou a hbitější druhou, jež ku sesílení kontrastu sahá bez rozpaků po všech prostředcích, jež by jí k dosažení cíle pomoci mohly. Třeba ovšem říci, že jí do rukou pracuje často sám oddíl

prvý; neboť nejen že se melodie line obyčejně v dobách čtvrťových, ale často více not bývá legatem spojeno a pěno na slabiku jedinou, čímž se nabývá větší kulatosti a lahodnosti na rozdíl od křepké, ostré a nezkrotné části druhé. Nicméně chová však tato ještě jiné pomocné prostředky. Dívčiny poskakujíce ve zrychleném tempu, tleskají zdviženýma rukama a některé, aby kypícímu nitru poskytly úlevy, zprovázejí zpěv ostatních tanečnic rytmickým, pravidelným výskáním. Byl by to blud domnívati se, že tento prostředek dodává zábavě rázu neslušnosti anebo docela uličnictví. Výskání toto jest zcela jiného způsobu, než jaké u nás známe. Již jsem řekl, že ono se děje rytmicky pravidelně a k tomu ještě třeba dodati: na určitém toně, jímž se dvojzpěv doplňuje na plnozvučnou harmonii, lahodný trojzpěv. Výkon tento tedy nerovná se funkci tureckého bubnu či cimbalův u našich kapel, při nichž oněm nástrojům uloženo toliko rámus působiti a po případě učiněné chyby křidovati; on jest čistě hudebním jak ve svém účelu tak i ve skutečném provedení. Napodobení jeho jest velmi obtížné, ba lze říci, pro cizince nemožné. Ono však také vymyká se našim notovým značkám, jimiž se marně snažíme jej zachytiti a zapsati, jednak pro nestálosť, s jakou se objevuje, jednak pro zvláštní svoji povahu.

Přimyslíme-li si k tomu výraznou, hbitou melodii s ostře (na rychlé osminové noty) vyraženými slabikami, lze tušiti, jaký obraz, plný bujnosti a bezmezného veselí se tu smyslům jeví.

A ku zvýšení dojmů — lze říci — slouží i zakončení melodie. Někdy končí se ostrou úsečnou notou, jindy výsknutím, při čemž se hlas o oktavu výše vyhoupne, anebo konečně fermatem, t. j. poslední nota se neobyčejně prodlouží. Způsob poslední jest bez odporu nejlepší a působí kontrastem svým vůči rychlé melodii neodolatelně. Zdá se, jakoby se byla rázem bouře skončila a větry stišily, když při zavznění poslední táhlé noty tleskající ramena klesají a bujný rej ustává zaměněn tichým, libovolným, mdlým krokem. Zvuk tichne, až konečně zaniká, načež si vzkypělá ňadra dívčin hlubokým vzdechem uleví.

Potom kráčí tanečnice tiše, aby sobě odpočinuly, ale nikoliv dlouho. Nemohou na sobě nechati skvrnu podezření, jakoby již jediná sloha je zdolala, a dívčina, jejíž ctižádosť v tomto způsobě jest nejsilnější, již při čtvrtém, pátém kroku započne se slohou druhou. — A teď se vše opakuje, co popsáno bylo.

Ostatní pěvkyně, nechtíce býti zahanbeny, podchvátí při nejbližších notách melodii, urovnají různý svůj krok a tanec jest ve svém proudě. Lahodná melodie zavznívá ze zvučných hrdel a svižné postavy dívčí, přenášejíce se z nohy na nohu, nechávají tělu volně se kolébati na vlnách rytmu, při čemž pohybují se zvláštním půvabem rukama: v pravo, jestli levá noha vykročila, v levo, jestli tak učinila pravá. Zpěv se sesiluje, pohyby stále více urovnávají, živosti a ohně všady přibývá jakoby olej v plamen lil až posléze v polovině druhé poddává se vše kouzlu zpěvu a tance, vše jásá, pěje, tleská, výská, hopkuje a skáče jako ostré

šlehající a praskající plameny v rozežhavené výhni, a přemýšlející pozorovatel pociťuje, že pravý půvab tance v původní své neodolatelnosti a moci vytryskne toliko spojením dvou příbuzných a kdysi nerozlučitelných proudův: zpěvu i tance.

A opět na ráz — zavzněním tonu posledního — zaniká vše a tichne jakoby ledovým dechem umrtvené. Překvapující zjev mizí dříve, nežli udivený divák nabažil se vábného pohledu i originalního zpěvu. Zdá se mu, jakoby patřil na temnou oblohu, na jejíž černé půdě ještě před okamžikem rýsovala ohnivými črty svoji dráhu skvoucí prskavka, uhasnuvší dříve, než ji mohlo pachtící se oko na rychlém běhu zastihnouti.

K radosti však divákově zažehne rozjařený sbor po nedlouhé chvilce opět prskavku novou.

Tím co zde pověděno o chorovodě, není vše vyčerpáno. Ponechal jsem sobě, abych mohl pohodlněji konturu naznačiti, některé dodatky a těmi doleji kusý svůj náčrt doplním.

Také třeba říci, že, co zde řečeno, není pro všecky případy pravdivé. Tak už na př. melodie pod č. 5. uvedená jeví v povaze své značné odchylky. Bylatě totiž v řádcích předešlých vylíčena povaha typického chorovodu, jak mi ji bylo lze abstrahovati z několika viděných i slyšených případův. Takový typický nápěv zde vkládám, podotýkaje, že chorovody ostatní tu více, tu méně se snažily k němu se přiblížiti. Nápěv tento náleží též písni koledové.

Číslo 6.

Si - - - le - zeň [8]) moj, si - - - le - zeň moj, si-le-zeň moj siz [9]) da ka-sa-stoj, [10]) si-le-zeň moj siz da ka-sa-stoj!

Dodatky nutno připojiti ještě následující.
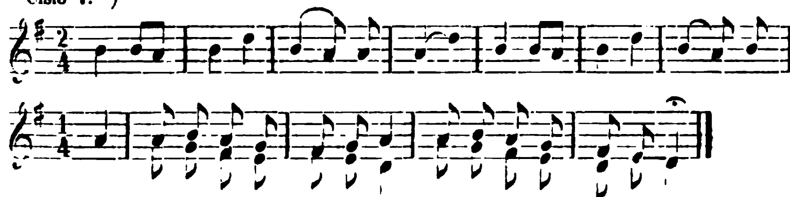
Předně hledíc k nápěvu. Takt jest vždy dvoučtvrtní dosti rychlého ruchu. Že však se zdá býti tanec z počátku volný, mdlý, toho příčinou jsou pozvolné kroky taneční, jež v prvé polovině nápěvu vyplňují dobu noty půlové čili celý takt.

Ze čtyř částí, v něž se melodie přirozeně rozpadává, jsou prvé dvě podobny a druhé dvě stejny; tyto pak v podloženém textu obsahují z pravidla refrain. Každá z těchto částí obsahuje obyčejně dva takty, řidčeji tři (jako uvedený příklad). Periodicita tedy bývá z větší části zosnována na sudém počtu taktův, méně pak na lichém. S osnovou smíšenou, t j. aby melodie obsahovala periody dvoj- i trojtaktové, jsem se nesetkal.

[8]) Kačer, [9]) sedni, [10]) kosatý, kučeravý.

Mluvě o metrice nápěvův, mám příležitosť poukázati na jednu nepravidelnosť, již se Bělorusové proti taktu dopouštějí. Ona se ovšem neomezuje na nápěvy chorovodní, ale u těchto, jakožto nápěvův tanečních svoje hrany nejostřeji prozrazuje. Vadu tu možno sledovati na příkladě 4. v taktě čtvrtém a u následující melodie v taktě osmém.

Číslo 7.[11])

V případě prvém zkrácen jest naznačený takt o dobu osminovou a v druhých dvou případech o celou čtvrť. Jest na biledni, že kdysi takty tyto byly úplné, buď že se takt doplnil příslušnou pomlčkou anebo — což jest pravděpodobnější — byla o dobu tuto prodloužena nota předchozí.

Pátráme-li po příčině takového zkracování taktu, uvede nás na stopu okolnosť, že všecky tři případy se týkají onoho místa, kde se melodie dělí v periody (buď pomlčkou anebo delší notou, představíme-li si dotyčný takt doplněný). A proto lze právem míti za to, že tyto metrické nepravidelnosti mají svůj kořen jednak ve snaze, aby melodie působila dojem větší celistvosti, jednak v nedočkavosti, což se nám ukáže býti tím pravděpodobnější, pomyslíme-li, že většina případův (zde jsem ovšem všechny uvésti nemohl) táhne se k písním tanečním, při nichž rozjaření dostupuje často míry veliké.

Čtenář se zajisté pozastavuje nad tou okolností, že odchylky takové jeví se z pravidla u písní tanečních, jelikož právě při takových písních musí dojíti ke kolisi mezi zpěvem a tancem, a jest žádostiv, jakého spor ten dojde rozřešení.

To jest zcela jednoduché. Ústa zpívají své (t. j. jak příklady uvedené ukazují), a nohy tančí též svoje, čehož následkem v části, jež následuje za kusým taktem, nespadají těžké a lehké doby tance a zpěvu vždy souhlasně v jeden okamžik, nýbrž se střídají: na těžkou dobu v nápěvu přijde lehká doba tanečního rytmu a naopak. Proto má melodie taková ve spojení s tancem ráz synkopovaného nápěvu.

Nevinná tato licence, již si běloruské pěvkyně dovolují, působí největší nepříjemnosti zapisovateli. Melodie, u nichž jsem tyto „kazy" našel, byly vesměs rázovité a při prvém slyšení domníval jsem se, že bude každá v okamžení zapsána. Tu však narazil jsem po několika taktech na suk, o němž mi zprvu tajno bylo, v čem vězí. Teprv když jsem počal prstem kývati jako sku-

[11]) Textu k této písni postrádám

tečný Mölzrův Metronom, poznal jsem, kde to bolí. Nesnáz tato nebyla by značná. kdyby se vesměs melodie tyto nelinuly rychle se rtů zpěvaček, následkem čehož ono místo, kde byla chyba, vždycky rychle sluchu uniklo. (Dokončení.

Neděle smrtelná.

Příspěvek k česko-polské mythologii.

Podává Č. Zíbrt.

Staré, prostonárodní zvyky zakrňují, hynou, ztrácejí se z paměti lidu našeho. Jako vadnou něžné, libodeché květy národní poesie, morovým dechem moderní civilisace jsouce otravovány, tak starodávné, památné obyčeje a obřady na dobro mizejí z lidu českého... Brzy již nastane doba, že pouze z knih dočte se Čech, že jeho předkové měli takové a takové zvyky, písně, pohádky! Na dotvrzenou slov svých uvádíme, že prastarý, z pohanské doby pošlý zvyk vynášeti v neděli smrtelnou (pátou postní) „smrt“, zachovává se již pořídku v krajích českých, ba místy po něm ani potuchy není.

Nebudeme se o tom šíře rozepisovati, ani význam tohoto zvyku vykládati. Učinil to s osvědčenou důkladností p. V. Brandl v Čas. Mat. Mor., 1876., str. 64.—72., kamž laskavé čtenáře odkazujeme. Chceme jen článkem svým podati příspěvek k mythologii české, kteráž, vymýtí-li se z ní celá řada strojených, obrazností vykouzlených domněnek, jest posud velmi chudičká. Proto tím více jsme se zaradovali, když jsme našli — ovšem jen maně — několik historicky zajištěných zpráv o tom, jak staří Čechové o smrtelné neděli měli podobný zvyk, jaký se posud v některých krajinách zachovává...

Církevní synoda r. 1366. vydala tento rozkaz: „De mortis imagine (de his, qui in media quadragesime portant mortem extra villam). Item quia in nonnulis civitatibus, oppidis et villis prava clericorum et laicorum inolevit abusio, qui in medio quadragesime imagines in figura mortis per civitatem cum rythmis et ludis superstitiosis ad flumen deferunt, ibi quoque ipsas imagines cum impetu submergunt, in eorum ignominiam asserentes, quod mors eis ultra nocere non debeat, tanquam ab ipsorum terminis sit consumata et totaliter exterminata: quare omnibus et singulis ecclesiarum parochialium rectoribus precipitur, quod, cum tales in suis plebibus resciverint, mox a divinis officiis tamdiu abstineant, donec dicti prevaricatores lusuoresque superstitiosi a domino archiepiscopo penitentiam recipiant pro excessibus condignam et salutarem, quorum absolutionem sibi reverendus pater specialiter reservat!“ [1])

Poznáváme z uvedených slov, že obřad, zde vylíčený, na vlas shoduje se s posavadním zvykem. Vynášeli z měst, vsí, osad „postavy na způsob smrti“ se zpěvy a pověrečnými prý hrami k řece; zde je

---

[1]) V rkp. univ. knih. pražské, sign. 6 B 21. Srv. Höfler, Prager Concil. 1862., str. 11.

potopovali a vysmívali se jim, že již jim smrt škoditi nemůže. Že byl to zvyk pohanský, neomylně potvrzuje to, že církev, chtíc na čisto vyhladiti pozůstatky obřadů pohanských, zakazovala věřícím takové a podobné obřady, v paměti lidu udržované...

Zvyk vynášení smrti byl hluboce zakořeněn. Svědčí tomu, že nedbali Čechové zákazu církevního a přece jen svou prováděli. Již r. 1384. nakázala opět synoda: „... Ne plebani ludos superstitiosos in plebibus suis admittant; specialiter, ne in medio quadragesimae extra portas urbis vel villae imaginem ad hoc factam, in modum mortis cum rythmis, sicut consuetudo prava in quibusdam locis inolevit, offerri permittant." [2])

Nemohouc po zlém vyrvati lidu staré pohanské zvyky, snažila se církev podkládati jich významu smysl křesťanský. Tak se dělo i s vynášením smrti. Zaznamenal to Veleslavín v Histor. Kalendáři: [3]) „Léta 865. v outerý po neděli družebné Mězek jinak Měčislav, kníže Polské. pokřtěn v Gnězně s mnohými pány Polskými a Slezskými a odvrhv pověry a modlářství pohanské, víru svatou křesťanskou přijal a toho dne rozkázal všecky modly a obrazy pohanské ztroskotati, do vody vmetati a množství lidu obecného pokřtíti. Na památku toho skutku ještě až podnes v Polště i v Slezích každého roku v neděli družebnou (sic!) děti mají obyčej modly a obrazy, obludám a příšerám podobné, na dlouhých žerdích aneb tyčích ven z města nositi, a do vody aneb do louže s žehráním uvrhouce, rychle zase do města běžeti. Čehož se snad do Čech něco potom dostalo v tom, že i děti naše v smrtnou neděli nosívají smrt z města a léto do města, [4]) ač tomu nejedni nerozumějí, odkud pošlo."

Nerozuměl však tomu Veleslavín sám, domnívaje se, že starodávný ten zvyk z Polska dostal se do Čech. Domněnka tato byla snad tehda rozšířena. Martin Zámrský, kazatel v Opavě, vykládá r. 1590. [5]) o smrtné neděli svým ovečkám, že „dominica iudica v jazyku a národu našem českém slove neděle smrtedlná z tohoto dvojího původu: Předně od památky smrti Spasitele, v neděli dnešní nábožně se obnovující. Za druhé přistoupila potom ještě i jiná příčina k uvedení v zvyklost dnešní neděli toho jména Smrtedlná, když před lety šesti sty (!) z Polsky do našich krajin... strašidla smrti do vody házení přineseno bylo. Čteme zajisté, kterak Měško XIII., kníže neb král polský, jsa pohan a maje s pannou Dambravkou, Boleslava, knížete českého, dcerou v manželství vstoupiti, prve na žádost panny pohanstvo opovrhl, a víru Kristovu přijav léta 963. v městě Gnizně jednoho dne spolu nejprve pokřtíti se dal a po křtu s nevěstou, pannou Dambravkou v slavném svadebním veselí oddán byl. Po vykonání pak svadby všem obyvatelům v Polště rozkázal pohanstvo opovrci, víru křesťanskou přijíti a na jistej den, jmenovitě VII. den měsíce (což se rovně v pátou neděli postní, kteráž již prve Judica se jmenovala, trefilo) všecky modly a obrazy pohanské z kostelův, z měst, ze vsí i z domův vyčistiti, ven vynésti, potlouci a

[2]) Rkp. univ. knih. pražské, sign. 3C5. Srv. Höfler, l. c., 32.
[3]) Vyd. 1590., str. 130., 131.
[4]) Zdá se, že to ohlas obřadné písně při vynášení smrti.
[5]) Postilla, 1590., 294., 295.

do vody vháezeti. Což jsou všickni lidé netoliko učinili, ale na památku nejprvnějšího v Polště křesťanstva začátku, též opovržení toho dne pohanstva, ano také z vděčnosti svého od věčné smrti usmrcením Jezu Krista vysvobození, každého potom roku, když ta neděle přišla, mládež v městech a ve vsech u velikém houfu se scházívala a udělavše modlu z dřeva, z slámy, z sena, hadry obvázanou, s křikem a zlořečeného pohanstva proklínáním, k loužím přibíhajíce do vod, jezer, řek i močidl to strašidlo, smrtí je nazejvajíce, házela, a kamením potopíce, zase úprkem domův běžela. Odkudž potom obyčej ten z Polska léta Páně 975. do Slezska, Moravy i do Čech se dostal, čehož posavad šlépěje zůstávají, zvláště ve vsech, kdež děti, nosíce na holi strašidlo udělané z dosku neb z hadru, že smrť zanášejí, praví." [6])

Po straně poznamenává Zámrský slova: „Miechou. Hist. Polon. et Cromerus", udávaje tím asi prameny, z nichž čerpal. Dobře-li soudíme, míuil tím spis Cromerův „Polonia, sive de situ, populis, moribus, magistratibus et republica regni Poloniae libri duo" 1578 a Math. a Miechowia, Chron. Polon. 1525.

Než Poláci sami nevěří takovémuto významu topení smrti o smrtelné neděli. Wójcicki Zar. Domowe, III. 277, 278 svádí původ tohoto tvrzení na kronikáře Bielského. „Marcin Bielski kronikarz mylnie wziął za pamiątkę topienia bałwanów za Mieczysława."

Zajímavým zjevem je, že r. 1617. Sim. Partlicius [7]) ve svém kalendáři na str. 91. po příkladu Veleslavínova Hist. Kal. l. c. téměř doslovně vysvětluje původ obřadu smrtné neděle dle zvyku polského, avšak na str. 88. praví: Neděle smrtedlná proto se jmenuje, že děti toho času ještě v mnohých krajinách smrť z města a ze vsí nosí, zpívajíce:

„Již nesem smrť ze vsi,
nové léto do vsi!
Vítej, léto líbezné,
obilíčko zelené! [8])

Píseň podobná zpívá se o smrtelné neděli podnes a podnes udržuje zbytek obřadů pohanských ku poctě božstva Morany.

Dopisy Pavla Josefa Šafaříka J. E. Purkyňovi. [1])

V.

W Praze, 18. Března 1840.

Milý Přjteli!

Odpowědj na wzácné psanj Waše ode dne 19. Února, oznamugi Wám předewšjm, že Spurný Růži tisknauti hotow gest, w ceně gakž zde přiloženo. Asi w té ceně by to i Házowci wytiskli. Podle toho si můžete wypočjtati, kolik by si za 700 nebo 800 ex. přišlo. Gá bych Wám radil, abyste wjce

[6]) Srv. Sb. Histor. 1886., 81., 82.
[7]) M. Sim. Partlicia, Kalendář každoroční hospodářský, 1617.
[8]) Tamže, str. 88. uvádí se podobný zvyk německý, „ale ten způsob prý v Němcích zachovávají Dominica Laetare."
[1]) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

než 700 tisknauti nedal, a snad by i 600 postačilo? Neylepšj české knihy se wjce nežli 600 neprodá. Do komissj byste mohl dáti Kronb.-Řiwnáči s 1/3 Rabatu. Gen probůh ne Špinkowi aneb ...., sice bude sera poenitentia. Ostatně spis ge takowý, že kdyby i we Wratislawi tištěn byl, zde se prodáwati muže, a netřeba to zde censurowati dáti. Owšem že by se zde lépe a spráwněgi, snad i laciněgi wytiskl.

Žurnálu Minist Oswěty 1839. prosjm pošlete co nejdřjwe několik swazkůw. Litugi, že ste toho neučinil, gešto sem Wás o to wýslowně prosil. Giných ročnjkův na ten čas posjlati netřeba, nebof gá teď ke čtenj jich přistaupiti nemohu. A budaucně uvidíme. Otečestv. Zápisky též neposjleyte. Welice se mýljte, gestli se domnjwáte, že u nás oprawdowá a stálá žádost takowýchto wěcj. Gest tu wřesku mnoho, až na zbyt, ale málo wlny. Od té doby, co ste Wy od nás odešel, i lepšj (společenský) duch se od nás odstěhowal.

Kronberger mě prawil, že Wám onehdy hodný baljk českých knih zaslal. Kde málo wychodj, odsaď s málem spokogen býti musjte. Wlastimil a a Dennice negsau časopisy. Gsau to knihy gako giné.

Některé knjžky, gichž hledám, gsem opět poznamenal, ale gen z paměti, nebof abych swau zbjrku znowa prošel a wšecko pořádně gako tehdáž poznamenáwal, k tomu giž nestačjm. Gest to smutné, že má prwnj Cedule u Wašeho antikwara takowý osud měla! Gá čekal knihy, a dostáwám zpráwu, že ani gen cedule nikde nenj!

Žurn Min. pro Osw. 1839. nám posjlegte půjčkau, gestli ste pro nás na ten rok neprenumerowal, a s rokem 1840. to učiňte gak chcete. My buď prenumerowati na zwláštnj exemplář pro nás, buď Wám zapůgčenj Wašeho platit hotowi gsme. Wolte si, co pro Wás lepšj.

Stulc nenj wjce w Praze, ge kaplanem w kragi. Na geho baljk dotazowati se zapomněl gsem.

Co se dotýče Smolara k čemu raditi mám newjm. Ze wšech stran ustawičné nařjkánj, že nic českého nikde dostati nelze! Mám podobných listůw nynj asi 10 přede mnou. Gá w té wěci giž wšecku naděgi mimo sebe sem pustil, a ani slowa, ani kroku wjce učiniti nechci Naše české knihkup.wj giného nezasluhuge, než aby se do děla wecpal a wystřelil za končiny swěta aby ho wjce nebylo. — Já při neglepší wůli ke wšemu nestačjm. Kdo wšecko dělá, naposledy s ničjm hotow býti nemůže. P. Smolarowi bych tedy radil, aby se k mladšjm zdegšjm Čechoslowanům, ku př Amerlingowi, Staňkowi a g. obrátil.

Přátelé wšickni zdráwi a pozdrawugj Wás srdečně. Dobře se měgte!

Wáš upřjmný přjtel a ctitel

P. J. Šafařjk m. p.

Císařská Akademie nauk v Petrohradě.

Důležitý to ústav ku podporování ruské vědy, jenž každého roku vykazuje se řadou skvělých činů v oboru svém. Císařská Akademie nauk v Petrohradě konala dne 30. prosince 1886. (11. ledna 1887.) slavnostní výroční zasedání. Po zahájení zasedání sekretář Veselovskij pročetl výroční zprávu fysicko-mathematického a historicko-filologického oddělení Akademie, zmíniv se z počátku o ztrátě několika členův Akademie. Pak přešel ku vylíčení nynější činnosti Akademie, z níž velmi dobrým výsledkem byla korunována podniknutá Akademií výprava ku prozkoumání krajního severu a nové Sibíře drem. Bungem. Dle telegramu, zaslaného Akademii, vrací se výprava zpět s bohatou vědeckou kořistí a s uskutečněním cíle cesty. Poprvé tedy podařilo se vědě proniknouti do těchto oddálených končin.

Dále zmínil se Veselovskij o činnosti pozorovacích stanic meteorologických, jež hlavně z nedostatku sil nemohly rozvinouti činnosť žádoucí.

V r. 1886. bylo první přisouzení cen presidenta Akademie D. Th. Tolstého. Spisů ucházejících se o ně došlo deset, z nichž poděleny byly cenou

tři. Mimo to byli poctěni zlatou medalií uznání Bobrovskij za historické prozkoumání o vojenském artikuli Petra Velikého a prof. Cvětajev za spis Inscriptiones italicae. Peněžitou odměnu dostal Naděždin za historii petrohradské duchovní semináře od r. 1809.—1886.

Zvláštní pocty dostalo se proslulému cestovateli po střední Asii N. M. Przevalskému, jenž po své čtvrté cestě do centralní Asie jest zaměstnán jejím popisem a nohystáním tohoto k tisku. Akademie oceňujíc veliké zásluhy jeho. dala raziti pro něj zvláštní zlatou medalii. kterou v tomto slavnostním zasedání byl obdařen. „Jsou jména," pravil ve své zprávě Veselovskij, „která pouhým zvukem svým vyvolávají představu o člověku, o jeho dílech. Takovým je jméno Przevalského. Na Rusi není ani jediného poněkud vzdělaného člověka, jenž by nevěděl, kdo to je Przevalský a co vykonal.

Všecky nedostatky, všecka nebezpečenství nemohla zadržeti jeho odvahu a energii, a on první z Evropanů pronikl do středu hornaté Asie a seznámil nás se stranami známými do-ud jen podle skoupých pramenů kytajských. Shromážděné jím sbírky obohatily museum Akademie."

Po těch slovech za hlučného potlesku odevzdal tajemník děkujícímu na všechny strany N. Przevalskému medalii, na jejíž jedné straně jest jeho poprsí a na druhé nápis: „Pervomu izslědovatělju prirody centraljnoj Aziji".

Po malé přestávce akademík A. O. Byčkov pročetl zprávu o pracích oddělení ruského jazyka a slovesnosti za r. 1886, z nichž hlavně dlužno uvésti, že Akademie přistoupila k úpravě materialů ku slovníku a k jeho druhému vydání. Konec zprávy byl věnován památce zesnulého člena Akademie, znamenitému dramatikovi A N. Ostrovskému, jehož jméno Rusové staví do jedné řady s Gogolem a Gribojedovem. A. O. Byčkov ve své zprávě vylíčil četné obtíže a nesnáze, jež pronásledovaly z počátku Ostrovského, jakož i konečný jeho úspěch a ocenění, podav ve krátkých rysech nejdůležitější charakterní známku jeho plodů.

Ku konci zasedání A P. Karpinskij podal obzor fysicko-geografických podmínek evropského Ruska v uplynulých geologických periodách a seznámil obecenstvo hlavně s dřívějším rozdělením souše a moře v Rusku, dodávaje svým slovům vysvětlení řadou map

K závěrku zasedání byla tajemníkem pročtena jména osob, jež Akademie jmenovala buď čestnými neb dopisujícími členy. *K. Š.*

Fran Erjavec.

Ve „Spomeniku slovanské uzajemnosti", loni vydaném, praví se, že Fran Erjavec a dr. Zarnik jediní jsou na živě z oněch velenadaných spisovatelů, kteří jako gymnasisté před více než 30 lety (r. 1854.—1855.) založili si studentský časopis „Vaje". Byli to V. Bril, Fran Erjavec, Simon Janko, Val. Mandlec, Ivan Tušek a Val. Zarnik. Bohužel dnes se to říci již nemůže. Ze dvojice jmenované ubyl, dne 13 ledna smrtí zachvácen Fran Erjavec, jeden z nejšlechetnějších a nejzáslužnějších synův Slovenie. Národ v něm ztrácí upřímného svého syna, literatura pak zasloužilého a vynikajícího spisovatele. Slynulť jako výtečný belletrista a přední přírodopisec.

Fran Erjavec narodil se 9. září 1834 v Lublani. Obecné školy a gymnasium navštěvoval v rodišti, roku 1855. pak se odebral spolu se Zarnikem, Stritarem a jinými na vídeňskou universitu, kde pobyl do r. 1859. Rok na to byl praefektem v Teresianu a od roku 1860. do 1870. professorem realky v Záhřebě. Roku 1871. na podzim opustil Záhřeb a odešel do Gorice, kdež byl professorem až do předčasné své smrti. Na literarní kolbiště vystoupil již jako student na gymnasiu, kdy psával spolu se zmíněnými svrchu drobty do „Vají". Prvým tištěným spisem Erjavce jest „Mravlja", uveřejněný v Janežičově „Koledě" r. 1857.

Když později počal Janežič v Celovci vydávati „Glasnik", byl Erjavec jedním z nejvítanějších jeho přispívatelů. V Glasniku vydány od Erjavce tyto práce: „Črtice iz življenja Šnakšnepskovskega" (spis humoristický), „Pot iz Ljubljane v Šiško" (práce rovněž humoristická, která tepe cestopisnou manii, panující tehdy mezi spisovateli), „Kako se je slinarju iz Golavca po svetu godilo", „Zamorjeni cvet" (povídka, kterou ulevil spisovatel své prvé, nešťastné však lásce) a jiné povídky jako krásná „Na stricovem domu", „Husarji na Polici", „Z gubljen mož" a j.

Podobně i družba sv. Mohora přinesla množství spisů Erjavcových, jmenovitě z oboru přírodopisu. Jsou to spisy „Huda brezna", „Živalstvo" (překlad z A. Pokorného). „Prirodopis živalstva s podobami", „Naše škodljive živali", „Domače in tuje živali"; „Ni vse zlato, kar se sveti" (povídka, již vydala právě loňského roku Družba sv Mohora)

Pro „Matici Slov." napsal Erjavec „Rudninoslovje", „Botaniku" a „Zoologiji" (obě poslední zpracované ze Schödlerova spisu „Kniha přírody") a výtečné dílo „Iz potne torbe", sbírku to- řídkých a zajímavých slov z lidu slovinského, na níž pracoval dlouhá léta konaje namáhavé cesty za účelem tím. Neocenitelná tato sbírka materialu pro filologii vycházela v několika ročnících Letopisu Matice.

Ve „Zvonu" vídeňském vyšly krásné jeho „Spomine s pota" a v „Lublaňském Zvonu" pak „Rake" a „Rastlinske svatbe".

Jednou z péčí Erjavcových bylo též, aby slovinské školy měly dostatek učebnic. Za tím účelem přeložil mnoho školních knih, mnoho jich pak přepracoval. Kromě zmíněného spisu „Prirodopis živalstva s podobami" sluší uvésti jeho překlad Voldřichovy „Somatologije" a „Prirodopis rudninstva ali mineralogija".

Vyjmenovanými pracemi není daleko ještě vyčerpána veliká řada spisů Erjavcových, vynikajících vesměs ryzím jazykem a aesthetickými přednostmi. Zvláště co do jazyka jsou spisy Erjavcovy vzorné; byltě znamenitým znalcem staré slovanštiny a nových jazyků slovanských, což mu zvláště prospělo při tvoření terminologie přírodovědecké. V této příčině zůstanou zásluhy jeho nesmrtelnými

Smrť jeho jest zvláště proto citelnou ranou pro Slovince, že muž tak šlechetný a vlastenec upřímný odešel právě tam, kde jsou Slovinci nejvíce ohrožováni, ve kraji gorickém.

Večen mu bodi spomin! *K. Kadlec.*

Rozhledy v literatuře a umění.

Strofy. Kraków 1886. Nakł. G. Gebethner i Spółka.

Drobná knížka se skromným titulem, kde o autoru dává tušiti pouhý nejasný monogram na první stránce. A přec to není snad nikdo jiný nežli básník „Titana" a „Ariona z Korintu", který z Květů r. 1866 a 1867. (v překladě Prima Sobotky) zůstal našemu literarnímu světu v dobré paměti, autor dojemné vlastenecké dumy „Hrsť země" (český překlad Fr. Kvapila v Lumíru 1877.). Již to by stačilo, abychom novou jeho publikaci vřele uvítali. První práce veršem, jež vydal r. 1866., měly skutečný orlí let, sílu výrazu, nevšední hloubku myšlénkovou. Dalo se po nich očekávati mnoho krásného, avšak básník byl nucen chopiti se praktických stránek života a mimo zdařilý překlad Heineovy „Knihy písní" vycházely od těch dob z jeho péra už jenom učené vědecké traktáty. Pravda, že i na tomto poli ho bylo potřebí a jeho právnické spisy došly úspěchu všestranného. Ale přec bylo litovati, že tak eminentní talent se odmlčel. „Strofy" jsou nám důkazem, že se neodmlčel na vždy. Je to kniha zajímavá v nejedné příčině a především pokud se týče autora samého. Jasně, výrazně zírá k nám z ní jeho básnická fysiognomie. Mladé sny minuly, život se ozval o svoje práva, s ním se dostavil skepticismus a pessimismus. „Strofy" záležejí po většině z drobných, dvou neb tříslokových básní. Ale z nich skoro každá se ostří ve hrot ironicky kalený,

každá má určitý cíl, kterým je bezpráví, hrubé násilí mocnějšího egoismus mass i jednotlivců, apathie k idealním potřebám ducha, bezcharakternosť Vše, čím současné poměry churaví, podrobil básník bystré kritice a šípy, které pouští do nich z básnického toulu, jsou plny zničujícího sarkasmu. Vybírati nejzdařilejší nepokládáme za nutné. Čtenář je najde hustě v celé knize a mezi nimi také několik svěžích lyrických perliček, z kterých dýše naděje a důvěra v budoucnosť. Snad jsou to ty nejkrásnější Z celku pak znáti všude duch zanícený pro právo a pravdu, mysl čistá, idealní, slovo mužné, které směle dovede se dívat skutečnosti v tvář. Básník neleká se říci vše tak, jak má na srdci, a byť to bylo trpké i bolestné... Kniha dělí se v cykly „Adagio", „Andante" a „Scherzo", z nichž každý je přiměřeně charakterisován Z první sbírky autorovy, vydané r. 1866., nalézáme tu vřaděny básně „Prometheus", „Hrsť země", „Děvče", „Pancerni" a „Za lednové noci . Přítel myšlénky řízně pointonované, úsečné formy a satirických šlehů přečte „Strofy" se zálibou vždy vzrůstající Dojem, který tyto na pohled laškovné sloky zanechávají, jest vážný a hluboký. -*a*—

Z językoznawstwa i literatury ludowej. Napisal Jan **Hanusz.** W Krakówie, 1887. Str. 26.

Nejnovější tato brožurka Jana Hanusze, docenta vídeňské university, jest, jak sám autor praví, tresti sborníku „Essays und Studien zur Sprachgeschichte und Volkskunde" (Berlin, 1885.), pocházejícího z péra Gust. Meyera, slovutného filologa, nyní professora sanskritu a srovnavací grammatiky ve Hradci. Celá brožurka jest vlastně snůškou velikého počtu cenných dat pro každého filologa a folkloristu. Ve prvé části vypočítává autor rozličné národy a nárůdky, některé již vyhynulé, některé dosud žijící, kteří náležejí ku kmeni indoevropskému, a jmenuje spisovatele, kteří se dotyčným národem nejvíce zabývají. Seznamuje nás se stranami mezi spisovateli, studujícími zbytky jazyka etruského (mámeť již přes 5000 etruských nápisův na hrobech a rozličných nástrojích). Jazyk etruský byl srovnáván se všemi možnými jazyky světa; avšak přísně vědecké práce o něm pocházejí teprve ze 70tých let (Corssen, W. Deecke, C. Pauli, Sophus Bugge). Že tvoří jazyk illyrský, resp. arnautský čili albanský také zvláštní haluzi jazykův indoevropských, dokázal zmíněný již Gustav Meyer. Stanovisko jazyka albanského mezi jazyky evropskými bylo proto těžko najíti, že jest v něm mnoho těch nejrůznějších živlův. Jedni (severní Albanci čili Gegové) užívají mnoho slov tureckých, druzí (jižní čili Toskové) pak množství slov řeckých. V Řecku samém jest na 200.000 Albanců, kteří mluví z pola řecky, v Italii pak a Sicilii na 100.000, kteří mají jazyk vlaštinou velice již pokažený. Hanusz jmenuje také hlavnější spisovatele albanské, jako Kristoforidita (přeložil Nový zákon), Girolama de Rada (básník vlašsko-albanský) a Nesima Beye (básník vlastní Albanie). Jinému národu indoevropského kmene, Řekům, věnuje autor též zmínku

Druhá část brožurky jedná o literatuře lidové čili tak zv. folkloru, jejž definoval J. de Villemory slovy: „Folklore comprend dans ses huit lettres les poésies populaires, les traditions, les contes, les légendes, les croyances, les usages, les superstitions, les devinettes, les proverbes, enfin tout ce qui concerne les nations: leur passé, leur vie, leurs opinions." Výrazu „folklore" bylo prý poprvé užito v Atheneu r. 1846., kdežto studium jeho sahá ovšem již do minulého století. Povstavši v Anglii, rozmohlo se studium folkloru zvláště u národův romanských. Ve Francii jsou na př. pro folklore určeny dvě publikace: „Les littératures populaires de toutes les nations" (Maisonneuve) a „Collection de chansons et de contes populaires" (Leroux); časopis toho směru nazývá se Mélusine Velký ruch folkloru nastal též ve Španělsku a Portugalech. Podobně i v Italii, kdež v tom oboru vyniká nejvíce Giuseppe Pitrè, vydávající spolu se Salom. Marinem časopis Archivio per lo studio delle tradizioni popolari. (Nejnověji vydal „Novelle popolari toscane".) V Německu se folklore pěstuje poměrně nejméně U Slovanův vykonáno v tom směru již dosti mnoho (jmenovitě u Srbův a Polákův) — Ku konci brožury praví autor, že ve folkloru sebráno celkem u všech národů hodně materialu, nyní že by jen bylo třeba, aby se látka ta šťastně zpracovala, k čemuž jest třeba důkladné znalosti starožitností.

Brožurka jest psána velmi jasně, tak že jí každý laik velmi snadno porozumí. Cena její spočívá, jak jsme již svrchu pravili, v sestavení ohromného počtu dat, jež by bylo neodborníku těžko pojednou sehnati. *K.*

Обзоръ областей западнаго и южнаго Славянства, со включеніемъ червонорусскихъ, въ орографическомъ и гидрографическомъ отношеніяхъ. Проф. А. Будиловича. С.-Петербургъ. 1886. Str. 120. + 23.

Známý slavista p. A. Budilovič, prof. varšavské university, vydal již několik zeměpisných nebo trochu aspoň do zeměpisu zasahujících prací o západním Slovanstvu. Přítomné jeho dílo jest napsáno již před 10 lety a mělo býti pouze I. částí velikého spisu o záp. a jižních Slovanech, který se měl skládati ze tří dílů, a to: 1. z geografického. 2. ethnografického, 3 statistického. Myšlénka napsati podobný spis vznikla v něm r. 1871., když Gilferding navrhoval, aby slovanský dobročinný spolek petrohradský vydal slovanskou ethnografii. Bohužel však ku 2. a 3. části zmíněné práce nedošlo. tak že spisovatel, uznávajc geografickou (hydro- a orografickou) část za dosti samostatnou, vydal ji nyní po 10 letech nákladem dobročinného spolku. Do spisu svého pojal všechny země obývané západními a jižními Slovany a pojednal nejdříve o všech horách, rovinách a nížinách, potom pak o mořských březích. řekách a jezerech. Práce jeho jest jakožto odborný spis velice vítanou, a to tím spíše, ježto díla podobného druhu posud úplně nevyhovovala. Autor uvádí sám ve předmluvě, že Geografický slovník" Holovackého obsahuje spíše názvy míst než hor a řek, „Slavjanskij Mir" Rittichův pak že jest věnován více archaeologii nežli topografii. A kdyby přítomná kniha prof. Budiloviče nebyla než pouhým seznamem slovanských názvů hor a řek, zasluhovala by. abychom si jí vážili, neboť to jí budiž ku cti, že jmen slovanských nekroutí jako mnohé podobné knihy zeměpisné (jmenovitě u Rusův a Poláků se to děje), nýbrž je uvádí zcela správně slovansky. Přišli jsme sice na slovo Bezděž, které v této podobě nezní slovanštěji nežli Bezdéz, avšak to jest maličkosť. *K. K*

Летопис Матице Српске. Уређује А Хаџић Књига 146. 1886 Свеска друга. У Новоме Саду 1886. Str. 155.

Druhé číslo „Letopisu" lonského roku vyrovná se svou cenou a pestrým obsahem číslům dřívějším. Ve prvém článku „Poslednji Brankovići u istoriji i u narodnom pevanju. 1456.—1502." seznamuje nás na základě historických listin a spisů jakož i básnictví národního Stojan Novaković, přední srbský dějepisec, filosof, filolog a archaeolog, s dějinami Srbska po smrti despoty Jiřího Brankoviče († 1456.). Objasňuje tu a odhaluje některé chyby, jichž se dopustili dřívější historikové. Po smrti Jiřího panoval málo přes rok nejmladší syn jeho Lazar, neboť dva starší synové Řehoř a Štěpán byli od sultana Murata oslepeni Velmi jasně líčí autor maďarský a turecký vliv v Srbsku po krátkém panování Lazarově. Despota srbský klesl již od dob Štěpána (syna Lazarova) téměř na pouhého bana království uherského, kde ve první polovici 15 století poroučel vlastně udatný Jan Hunyady, zvaný ve srbských písních Janko Sibinjanin. Mezi hlavní protivníky Hunyada patřil Oldřich Ciljský, příbuzný Jiřího Brankoviće. Hunyady, nepřítel Oldřichův, sice zemřel, avšak svak jeho Michael Szilagy (Svilojević) Oldřicha zavraždil. Svilojević stal se úhlavním nepřítelem srbských panovníkův. V Bosně té doby panoval Štěpán Tomaš, který usiloval o to, aby získal svému rodu vládu nad Srbskem. Za tím účelem umluvil ještě za života Lazarova sňatek svého syna Štěpána s dcerou Lazara a Jelice (Heleny Palaeologovny). Sňatek ten značil též přidržení se Srbska politiky maďarské, neboť v Bosně byl vliv maďarský velice utužen. V čas smrti Lazarovy (20. ledna st. p. 1458) byl zvolen v Uhrách za krále Matěj Hunyady (syn Jana H), za něhož vládl — bylot mu teprve 15 let — Szilagy, nepřítel Brankovićův. Srbsko spravoval tenkráte Michajlo Andělović (zvaný též Abogović), který byl za despoty Lazara velikým vévodou srbským. Muži onomu šlo hlavně o to, aby si naklonil Turky, jejichž pomocí chtěl se vyšvihnouti na despotský prestol. Srbsko se rozestoupilo na dvě

strany; jedna — v čele jejím byla vdova po Lazaru Jelena — se držela Uherska, druhá — Anděloviĉova — Turecka. Dne 31. března 1458. vpustil Anđelović do Smedereva srbské i Turecké vojsko, aby vykonal svůj plán, avšak národ se vzchopil a Turky vyhnal. Andělovič a turecká strana s ním byla ztracena. Jelena se stala nyní vládkyní Srbska, ovšem pod záštitou maďarskou, a vyjednávala opět s bosenským vládcem o sňatku své dcery s jeho synem Štěpánem. Pomocí uherskou stal se konečně tento panovníkem srbským — Dle počátku článku Novakovićova dá se souditi, že práce bude velmi dlouhá a obšírná. Chváliti ji netřeba, stačíť pouhé jméno autorovo. — Dr. Jovanović Batut podal počátek velmi cenného příspěvku pod názvem „Gradja za medicinsku terminologiju“. V úvodě praví, že pomýšlel z počátku na velmi rozsáhlou a důkladnou práci, později však že seznal, jaké obtíže by mu bylo překonávati, že se tedy spokojil s podáním pouhých počátků medicinské terminologie, jež nasbíral v lidu. Velice sluší při autoru chváliti, že některých málo mu srozumitelných výrazů nevysvětloval, aby tím mnohdy věci nezkazil, nýbrž že prostě si poznamenal slovo, jak je byl v lidu slyšel. Dosud vytištěna písmena A a B. Již z dosavadní ukázky viděti, jak bohatý jest srbský jazyk na synonyma (bolesť, rána = бола, боља, болест, бољезан, божезања, бољетица, бољка).

Prof. St Milovanov, jeden ze předních fysiků srbských, k nimž náležejí též Mojo Medić a Mita Petrović, pokračuje ve článku „Fizika u Srba“ (historii to pěstování fysiky u Srbův) a posuzuje spis Vuka Marinkovića „Načela fizike“.— Za těmito třemi články vědeckými následují tři příspěvky z belletrie. Nikola Gjorić, jeden z nejnadanějších básníkův mladého dorostu literarního, podává druhý děj histor. tragoedie „Vladislav, kralj ugarski“, již ovšem z pouhého úryvku těžko posuzovati. — Od Dragutina Ilijće, rovněž přednějšího z básníkův nejmladších, přináší „Letopis“ tři básně ze cyklu „Poslednji dani“. Bratří Ilijćové jsou ve srbské literatuře tři, a to Dragutin, Milutin a Vojislav. Všichni jsou lyrikové a pěstují s oblibou cizí motivy, tak zvanou poesii světovou. Dragutin a Milutin jsou též dramatiky; druhý ovšem tak nevyniká jako prvý. Vojislav pěstuje hlavně elegii. — Také z národní poesie přináší Letopis jeden příspěvek, a sice „Srpske narodne pripovijetke“, sebrané v horní Krajině Vladimírem Krasićem, jež referent Gjorgje Rajković nemohl dosti vynachváliti. — Velmi zajímavý a pro literarní historii důležitý jest poslední oddíl Letopisu, nadepsaný „Matica srpska“, v němž se nám líčí vždy roční činnosť Matice. Čtemeť tam mimo znamenité nekrology a kritiky spisův cenou Matiční poctěných jiné zajímavé literarní zprávy. *Karel Kadlec.*

Zenobius Drakuli. Domna Rosanda. Dramat historyczny v 5 aktach. Kraków. 1886.

Zdá se, že moda psáti tak zvaná dramata knihovní nejen u nás zjednala si průchod, ale i v cizině nalezla obliby. Domna Rossanda náleží bez odporu k této novověké odrůdě písemnictví, jež nejsouc ani románem pro svou formu, ani dramatem pro svůj novellistický obsah, slučuje v sobě přece příznaky obou. Úmysl básníka, skrytého za pseudonymem Zenobis Drakuli, nemohl býti ani jiný, uvážíme-li, že si ku svému jinak pozoruhodnému a nikoliv beze vzletu psanému dramatu volil sujet eminentně lyrický.

O ušlechtilou dcerku vladaře (hospodara) valašského Basila Lupula Rosandu uchází se několik ženichů a mezi nimi též syn kozáckého hetmana Bohdana Chmielnického Tymoszek, člověk divoký a surový, který byv odmítnut, přivede zástupy kozácké a oblehne sídlo Lupulovo Sočavu, aby vůli své násilím zjednal průchod. Lupul vida nezbytí podrobuje se na oko a přislibuje mu svou dceru v manželství, zatím ale odešle tuto k svému zeti knížeti Radziwiłłovi do Polska, sám pak odebere se do Cařihradu žádati Turky za pomoc. Tato cesta zůstane bez výsledku. Sultán totiž podněcován intrigami Lupulova nepřítele logofeta Štěpána Görgicze, který rovněž o Rosandu se ucházel, jemuž ale Lupul svou bývalou zapuzenou milenku, panovačnou Reginu Desku, za manželku vnutil, odepřel pomoc a Lupul vrací se s nepořízenou. Tím je osud Rosandin spečetěn; ačkoliv se zatím v Polsce o své ujmě zasnoubila

s vyvoleným srdce svého Petrem Potockým, stane se přece ženou nenáviděného Tymoszka a hyne konečně sama se otrávivši.

Nelze upříti, že tento žalostný konec ubohé dívky, která před vašima očima hyne beze vší viny, je plný dojemného smutku, ale tím ještě nestal se tragickým. Jestiť to konec uštvané laně, která nechápajíc, proč všichni ti lidé, co za ní se ženou ve svěřepém křiku a ryku, baží po jejím životě, vrhá se raději do propasti, nežli by skonala pod jejich oštěpem Leč okolnosť tato je pouze zásadní a není s to, aby zastínila mnohé a krásné přednosti díla, na něž upozorňujeme české obecenstvo. Zejména vroucnosť, která prochvívá tyto důstojné, vyšperkované verše, poetická vůně, která z nich vane, a záře, která z dikce sálá, zdařilá kresba povah a obratně upravená osnova děje, plného rozmanitých a pěkných podrobností, prozradí vám ihned pravého básníka. *Z.*

Černá Hora nalezla již řadu spisovatelů, kteří jí zasvětili svoje péro. Mezi nimi neposlední místo zaujímá známý cestovatel a znalec jižních Slovanů P. A Rovinskij, jenž několik let ztrávil na Černé Hoře a cestoval po Bosně, Hercegovině, Srbsku, Albanii a Macedonii, kde všude nasbíral hojnosť materialu. V počátku minulého roku vrátil se do Petrohradu, kde chystal se otisknouti své pozoruhodné práce a urovnati ohromnou zásobu svého materialu. Dle slov „Hlasu Černohorce“ vrátil se p. Rovinskij v prosinci minulého roku opět na Četyň, neboť se mu zdálo, že potřebuje ještě v něčem doplniti svůj bohatý material. Černohorci vítají rádi do svého středu „Pavla Rusa“ pod tím jménem jest znám Rovinskij v Černé Hoře) a každý, kdo všímá si Slovanstva s dychtivostí, očekává zajímavé výzkumy p. Rovinského ve veřejnosti. *K. Š.*

Jubileum „Filologických Zápisek“. Dne 31. prosince roku 1886. ukončil 25. rok svého trvání ruský časopis věnovaný vědě filologické a sice „Filologické Zápisky“, vycházející ve Voroněži pod redakcí A A. Chovanského. Jest to zajisté dlouhý život pro časopis vědecký a čistě specialní, jenž nad to nemá výhodné podmínky ku své existenci. F. Z byly prvním pokusem vydávati soukromou osobou časopis, věnovaný literatuře a jazykozpytu. Pokus ten se zdařil. Před tím byl v Rusku jenom „Žurnal minist. národní osvěty“, „Učennyja Izvěstija“ a „Zápisky“ různých universit. Přístup k těmto časopisům jest nesnadný všem mimo koryteje vědy. Před 7 lety teprve zesnulý professor varšavské university Kolosov počal vydávati „Ruský Filologický Věstnik“. Fil. Záp. daly tedy poprvé příležitosť skromným pracovníkům-učitelům vyměňovati myšlénky a úsudky z vlastní paedagogické zkušenosti Než i professoři hledali místa pro své stati v tomto časopise a z hlavních spolupracovníků těch dlužno jmenovati následující: Buslajeva, Veselovského, Grota, Karějeva, Kotljarevského, Kočubinského, Lavrovského, Makuševa, Šercla a j. Mimo to časopis přinášel překlady rozličných vynikajících spisů. Pro cizí učence jevil hlavně interess tím, že uveřejňoval hojně statí z oboru ruské filologie Zvláštní důležitosti jubileum toto nabývá z té příčiny, že vydavatelem jest dosud zakladatel tohoto časopisu A A. Chovanskij, jenž pokračuje v díle počatém z čisté lásky k vědě. — Ku dni jubilea dostalo se vydavateli-redaktoru zvláštního pozdravu od Akademie Nauk v Petrohradě a blahopřejného telegramu od V. J. Lamanského jménem filologické jednoty petrohradské university. *K. Š.*

Kwartalnik historyczny zove se nový časopis polský, vydávaný redakcí K. Liskeho ve Lvově. Právě vydaný první svazek (148 stran) vyniká bohatostí i zajímavostí obsahu. Vedle kritické studie F. Bostla „Orzechowski czy Górski“ obsahuje tento svazek téměř šedesát věcných úvah o novějších historických publikacích polských i zahraničných. K závěrku nalézá se bibliografie cizojaz. děl, zpráva o činnosti historického spolku ve Lvově a řeč proslovená drem. O. Balzerem na pohřbu znamenitého historika V. Kalinky. Kwartalnik historyczny jest orgánem lvovského Towarzystwa Historycznego, předplatné obnáší na rok 5 zl. — Mnoho zdaru!

Snotra zove se nový časopis chrvatský, vydávaný redakcí **Milana Grlovića** v Záhřebě. Obsah právě vydaného prvního svazku jest **pestrý a bohatý**, obsahujeť zejména následující příspěvky: Gjalského „Posliednja četiri gornjaka", Portret Mijakiće „Chercbez la femme", V. Marjanoviće báseň Istina. J. Tkalčiće Uvod u poviest grada Zagreba, professora O. Kučery Spektroskop i najznamenitiji mu obreti, Fr. Ciraka Englezki roman od god. 1880., hlídku literarní, uměleckou (divadelní) a j. V závěrku nalézá se pestrá směs rozličných zpráv ze světa vědeckého, literarního i uměleckého, jakož i velmi vítaný přehled bibliografický. Vítáme tento chrvatský měsíčník co nejvřeleji a doporučujeme všem přátelům jihoslovanské literatury. Předplatné obnáší na celý rok 5 zl. Později rozepíšeme se o tomto časopisu obšírněji.

Po několikaletém přerušení skonstituoval se v Praze opět **srbský** literarní spolek *„Šumadija"*, jehož předsedou jest mladý srbský básník **Radovan** Košutić, zde studující. Všech členů má spolek asi 20 (z těch asi 6 Čechův a Slovákův). „Šumadija" jest bez odporu nejčinnějším ze všech studentských spolků pražských. Na schůzích, jež mívá vždy za 14 dní, přednášeji vždy aspoň 2 neb 3 členové nějaké pojednání literarní a nějakou báseň. Velmi hezký byl večírek pořádaný na srbský „badnji dan" na počesť zemřelého v Praze nadaného srbského hudebníka Aksentije Maksimoviće. Téhož dne dopoledne vypravili se zdejší Srbové ke hrobu zvěčnělého na Olšany a zapěli tam některé z jeho skladeb, večer pak přednášel o něm p. Jovanović v místnostech „Šumadije". Mimo tohoto přednášel p. Ivanišević o vánocích na Černé Hoře a p. Isajlović báseň Zmajovu Přejeme „Šumadiji" mnoho zdaru.

Srbské učené družstvo se proměnilo v akademii, stojící pod protektorátem královým, která bude míti čtyři oddíly, a to přírodopisný, filosofický, společenský a umělecký. Řádných členův jest určeno na 25, z nichž jen 8 smí býti Nesrbův. Kromě toho bude čítati akademie 50 členův dopisujících. Řádní členové budou dostávati za svá studia 1500 den ročně. Literarní díla budou se vydávati ve „Glasu kralj. srp. akademije". Předsedu jmenuje král na tři léta. Členy si bude voliti akademie sama, prvé akademiky však jmenuje král.

O oslavě Puškinovy památky přinese „Slovanský sborník" obšírnější zprávy příště.

Prof. dr. J. L. Píč uveřejnil ve Zprávách král. české společnosti nauk vědeckou rozpravu: „Die Rumänischen Gesetze und ihr Nexus mit dem byzantischen und slavischen Recht". Obracíme zření všech odborníků k této cenné a zajímavé rozpravě.

Beseda učitelská, týdenník pro učitele a přátele školství národního v Čechách, vytkla si za chvalitebný úkol, seznamovati své čtenářstvo s jazyky slovanskými. (Také moravské časopisectvo tak již učinilo.) Za tou příčinou podává vřelý a neunavný pěstitel vzájemnosti česko-slovinské p. J. Lego k číslům nového ročníku zvláštní **přílohu**, stručný, ale velice případný a praktický návod ku poznání jazyka slovinského. Jest to práce velmi záslužná, za kterou vděčnosť náleží p. spisovateli. Také úvod jeho „Slovanský učitel" prodchnut jest duchem věci přiměřeným. S potěšením dovídáme se, že v kruzích českých učitelů a učitelek má nauka slovinského jazyka značný zástup přívrženců. Dík za to p Legovi Těšíme se, že po slovinčtině dojde též k ostatním jazykům slovanským.

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelinek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny J. Otty v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. — 1887 — Číslo 4.

Litevská ballada.

Napsal Julius Zeyer.

Stojí bříza s listy stříbrnými
za horami, ach, tak daleko —
laňka pod ní leží, hasnoucími
zraky hledá ještě sluníčko.
Za horami stojí dvorec bílý,
uvnitř mladá žena umírá,
jako rosa mizí její síly,
šeptajíc tak, k nebi pozírá:

„Dobrý bože, kéž se spánek schýlí
na hodinku jen na víčka má,
hledala by duše domek milý,
v kterém teskní po mně matka má!
Žežhulicí, duše uvolněna,
na návštěvu k ní by letěla,
zakukala ‚s Bohem!', spokojena
vrátila by pak se do těla.
Bože můj, pak smrť ať přijde pro mě,
doufám v nebe tvoje a v tvůj ráj,
tiše dřímat v úzkém budu domě,
nepláču, že mrazem skončen máj."

S povzdechem tak děla žena chorá,
oknem zřela toužně v širý kraj,
v poledni kde v zlatém modrá hora
tiše stála, tiše temný háj.
Chvílí tou z hor, hájem, plavým polem
spánek boží, snivý anděl šel,
tichounce se vánkem nesl dolem,
k bílému až dvorci libý spěl.

Květy nesklonily vonné hlavy
vzdušné jeho nohy dotknutím,
klasy, role háv ten žlutě žhavý,
hlesly ledva křídel vanutím.
Koně zapřažení v těžkém pluhu
nelekli se, kolem když se nes'
anděl spánku, žehnající luhu,
a na prahu starý, věrný pes
nezaštěkl, mátoha když k paní
vešla v síň co bílý paprslek,
choré zraky když jí kryla dlaní,
z které blahý věčně line lék.

Usínala žena, uvolněná
duše její křídel nabyla,
v žežhulici pestrou proměněna
letěla, kam byla toužila.

Proti domu u hřbitova stála
stará lípa, šumná, zelená,
shrbena ač, k nebi přec se smála,
letním sluncem čarně zmlazena.
Na tu lípu žežhulice sedla,
zakukala, ach, tak truchlivě,
v komůrce až máti stará zbledla,
za srdce se chytla tušivě.
Vyšel otec, vyšli bratři z chaty,
rozumět však ptáku nemohli,
vyšla posléz věrná, sivá máti,
poznala hned s pláčem žežhuli:

„Pestrý ptáku, dcero moje milá,
duše zlatá, z dáli přiletlas,
kdy se tělem vrátíš, růže bílá,
v rodný kraj, kde luzně vykvetlas?“

Zakukala bolně žežhulice:
„Matko, dvě znám slze plodných slov.
Jedno z nich zní krutě: ‚Nikdy více!‘
druhé: ‚S Bohem!‘ — To mi říci shov.
Nevyřknu to první, plné hoře.
Vrátím se — až kámen vydá květ,
vrátím se — až stromy vydá moře,
v plotě kůl až svěží vydá snět.
S bohem tedy, matko moje drahá,
ulož paměť moji v srdce skříň,
druhá moje matka, země vlahá,
přijme krásu moji věrně v klín!“

K oslavě památky A. S. Puškina.[1])

(1837—1887.)

I.

Oslava na Rusi.

Podává **K. Štěpánek.**

> **Ve trudných okamžicích těšil jsem se tím, že básník neumírá a že Puškin můj jest stále živ pro ty, kdo jako já jej milovali, a pro všechny, kteří dovedou jej vyhledávati — živého, v nesmrtelných jeho básních...**
>
> *Puščin*, přítel *Puškinův*.

„Tažělo dyšať, davit" zaševelily pobledlé rty, rychlé dýchání počalo se měniti ve zdlouhavější, ještě jeden slabý, sotva zpozorovatelný vzdech — a genialního básníka — Puškina nebylo více. Bylo ke třetí hodině odpolední dne 29. ledna 1837. r., kdy básník u přítomnosti několika svých přátel rozžehnal se s tímto světem. Zesnul tak tiše, že přítomní hned nezpozorovali jeho smrť. Ticho, které v komnatě zavládlo, zdálo se jim uspokojením. Asi po dvou minutách otázal se Žukovský, jak jest. Skončeno! pravil Dal a přátelé dlouho tu stáli mlčky, nepohnutě... Zatím vešla žena básníkova. se zoufalým nářkem uvrhla se k mrtvému tělu a zrakům přátel objevil se duši rozechvívající obraz...

Puškin mrtev! rozlehlo se po celém Petrohradě a v městě nastalo neobyčejné pohnutí. Lid hrnul se v davech k tělu básníkovu a zástupy z rána do večera obléhaly dům. Všechny třídy petrohradského obyvatelstva pokládaly jaksi za svou povinnosť vzdáti poctu tělu básníkovu... Jenom nepřátelé Puškinovi, kteří svými intrikami uchystali mu předčasný hrob, mohli jásati v duchu, avšak nikoli bez obavy do budoucnosti, neboť mohli tušiti dobře, kterak historie jejich jména zaznamenává... Oni mohli ještě vymoci, že tělo básníkovo v noci, tajně, bylo z Petrohradu vyvezeno, mohli i dále Puškina osočovati, ale věsti o básníku, jehož smrť probudila Petrohrad z dosavadní netečnosti, nemohli klásti meze. Záhy rozletla se po nivách ruských a naplnila zármutkem, ale i hrdostí, každé šlechetné srdce ruské...

Od té doby uplynulo padesát let a hle, památka Puškinova nepobledla, ale naopak — opět zazářila novým leskem, leskem slávy, jež věčně ozařovati bude jméno Puškinovo. Opět po padesáti letech Petrohrad a s ním čelnější města ruská závodila, aby vzdala hold svému předčasně v mohylu sklácenému miláčku, aby uctila jeho památku způsobem nejdůstojnějším. Nepřátelé básníkovi, kteří i po smrti Puškinově hleděli památku jeho poskvrniti, neměli více té moci,

---

[1]) Předpokládáme, že naše vzdělané čtenářstvo zná hlavní rysy života předního básníka ruského. Proto hodláme uctiti památku jeho uveřejněním několika statí povahy méně všeobecné. Na začátek klademe zprávu o současné oslavě. Red.

aby mohli zmařiti projevy ruského lidu, a tak oslava památky Puškinovy stala se opět skutečnou manifestací národní. Pocit žalu i jásotu ovládal nejširší vrstvy ruského národa v minulých dnech, žalu nad krutým osudem velikého genia a jásotu nad tím, že duševní plody tohoto genia po padesáti letech stávají se obecným majetkem ruského lidu. Oba tyto pocity, žalu i jásotu, došly skvělého výrazu 29. ledna t. r. v přečetných panychidách, jež se toho dne v čelnějších ruských kostelích za Puškina konaly, a ve slavnostních schůzích literarních, universitních a jiných korporací.

V Petrohradě, jenž byl před padesáti lety svědkem tragické smrti Puškinovy, dne 29. ledna t. r. od samého jitra konány byly panychidy za Puškina hlavně na místech, kde odpočívalo tělo básníkovo, než bylo vyneseno z Petrohradu, pak na domnělém místě osudného souboje, kde pod širým nebem bylo přítomno přes 1000 lidí, v učebních ústavech, v Alexandrovském lyceu, kde Puškin se vzdělával, jakož i v okolí Petrohradu. Lid hrnul se do kostelů, aby věnoval zbožnou upomínku básníku-člověku. Po ukončení panychid byla ve mnohých ústavech uspořádána čtení o Puškinu, o jeho životě a významu a přednášeny jeho básně. O podobném oslavení památky Puškinovy došly zvěsti z nesčíslných měst a míst celého Ruska.

Petrohradská universita posvětila památce Puškinově dva dny. Večer 28. ledna vědecko-literarní společnosť měla slavnostní schůzi za předsednictví O. Millera, jenž proslovil procítěnou řeč k oslavě Puškinově. Po něm D. S. Merežkovskij s láskou a péčí charakterisoval Puškina jakožto básníka-člověka a ku konci schůze Jelisějev podal referat o tragedii „Boris Godunov“ a pročetl báseň Lermontova „Na smrť Puškina“. Dne 29. ledna po panychidě v universitním chrámě ve velikém slavnostním sále university za přítomnosti vynikajících osobností docent Nezelenov pročetl řeč o významu poesie Puškinovy. Díky geniu Puškinovu ruská literatura nastoupila do té periody svého rozvoje, která učinila ruskou literaturu důstojnou nejenom samého Ruska. Nezelenov ukončil svoji řeč krátkou charakteristikou osoby básníkovy, vylíčiv jej jako člověka, jenž stál výše nad své vrstevníky, člověka „s něžnou lidskostí citu, čestně a svatě plnícího svoje poslání“.

Podobná slavnosť byla uspořádána v lyceu, kde Puškin byl vychován. Po panychidě, jež byla o jedné hodině v poledne, sešli se hosté i chovanci lycea v slavnostním sále, kde první promluvil akademik J. K. Grot „o lycejských básních Puškinových“. Důkladná a zajímavá jeho řeč byla bohata na četná biografická data z mladosti básníkovy, kteráž J. K. Grot oživil osobními vzpomínkami na epochu, jež následovala bezprostředně po Puškinovi a na druhy Puškinovy v lyceu, s nimiž J. K. Grot často se stýkal ve společnosti. Přednášející podal charakteristiku lycejského vychování a života v lyceu za Puškina. Vychování to nevyznamenávalo se zvláštním pořádkem ani důsledností: ústav byl příliš mlád a nemohl se ještě uspořádati. „Na místech nesedí, kdo chce, učí se a kdo chce — prochází se,“ psal o tehdejším lyceu Iljčevskij. Podle vyjádření Pletněva, professora lycea za doby Puškinovy, mladý básník vyznamenával se velikými schopnostmi, ač nebyl v pracích stejným. Zvláště dobře poznal starořecký svět a starou

mythologii. Dle mínění Grotova Puškin nebyl obdařen jen pamětí, ale i něčím vyšším již z mládí: byl obdařen genialní prozíravostí a bystrostí, která mu pomáhala z mladých let dobře poznávati lidi, pronikati lidskou bídu i poměry. Lycejské básně Puškinovy, dle slov Grotových, dělí se na dvě periody: první zabírá dobu od r. 1812.—1816., druhá od r. 1816. až do 17. června 1817. r., kdy byl propuštěn básník z ústavu. Básně první periody vyznamenávají se většinou veselým hravým tonem, dýší štěstím mladosti, radostí života; básně druhé periody — kdy básník poprvé vážně se zamiloval — nesou znak melancholie. Formou jeví se básně ty ve způsobě rozličných poslání, zvláště k oblíbeným druhům, nebo ve způsobě ballad, epigramů, epických básní nebo básní se slavnostním obsahem. Puškin, jenž nevynikal zdrželivostí a byl prudký, jízlivý, nebyl u druhů v oblibě, ač bylo v lyceu několik lidí, kteří i za stěnami lycea byli Puškinovými přátely, jako Dělvig, Puščin, Gorčakov a j. Všichni zůstali věrnými poetu i v životě i po smrti jeho až na knížete Gorčakova, jenž, jak známo, odřekl účastenství při budování pomníku svému genialnímu druhu. Potom přednášející podal přehled lycejských básní Puškinových v chronologickém pořádku, dodav, že všecky tyto básně mladého básníka dýší ušlechtilostí, vyznamenávají se vyššími city a že měly mocný vliv na tehdejší lycejskou mládež.

Po J. K. Grotovi mluvil J. N. Ždanov „o významu Puškinově v ruské literatuře“. Ždanov charakterisoval Puškina jako básníka podávajícího jednu ruku Žukovskému, Děržavinu a Karamzinu a druhou — Lermontovu. Rozkvět genialní tvůrčí síly Puškinovy byl současným s rozkvětem ruské myšlénky. Záhy však nastal obrat k horšímu, ale Puškin zůstal věren svým idealům společenským, ač dovedl oceniti vše dobré i u svých nepřátel. Puškin nikdy nebyl fanatikem. Proto byl a jest tak veliký jeho vliv.

Třetí řeč byla pronesena V. O. Gajevským „o vlivu lycea na tvorbu Puškinovu“ a byla doložena velikým počtem dosud neznámých a cenných dat biografických. Gajevskij zvláště líčil vliv professorů na Puškina a pak přešel k tomu, jaký dojem učinilo na básníka Carskoje Selo se svými dvorci a sady. Též se zmínil o vlivu básníka Baťuškova na lycejské básně Puškinovy, kterýžto vliv dosud není dosti oceněn. S Baťuškovem seznámil se Puškin ještě v lyceu jako s mnohými tehdejšími zástupci ruské poesie — s knížetem Vjazemským, Dmitrijevým a j.

Prvního února ve spolku přátel divadelního umění A. J. Nezelenov pročetl opět řeč o Puškinovi a sice provedl parallelu mezi tvorbou Puškina a jeho životem, vyhledávaje v životě básníkově objasnění i osvětlení těch či oněch pozoruhodných zjevů v básnické činnosti Puškinově. Puškin — pravil Nezelenov — to je náš Shakespeare nebo Byron; jeho plody byly vrcholem všeho krásného a skvoucího. Nikdo z básníků nemohl přenášeti se tak v cizí život, nemohl směřovati k těm světům, které zobrazoval Puškin ve svých plodech. Puškin zobrazoval jenom kladné zjevy života; zobrazovatelem záporných je Gogol. Rozsah obsahu, krásu formy, humor, něžnosť, h u m a n i t u — to vše spojilo v sobě nadání Puškinovo. Na to podal Nezelenov charakteristiku hlavnějších plodů Puškinových, srovnávaje je s plody jiných spisovatelů

jak domácích tak cizích. Řeč svoji zakončil přednášející podrobným líčením posledních dnů Puškina a jeho smrti. Puškin umřel v rozkvětě sil, ale přece mnoho jím vykonáno. Nejlépe uctíme památku Puškinovu, budeme-li poznávati jeho plody — ukončil Nezelenov svoji řeč.

Dne druhého února bylo výroční zasedání spolku pro podporu literátův a učencův, kde památce Puškinově byly věnovány některé řeči: První četl o Puškinovi Morozov, jenž vylíčil rozličná stanoviska kritiky k Puškinu. Zmínil se o Bělinském a Apollonu Grigorjevu, ukázal, že z počátku kritika oceňovala Puškina přede vším se stránky umělecké jako hlas „sladce pějícího ptáčete" a jen Apollon Grigorjev činil pokusy pohlížeti na spisy Puškinovy se stanoviska společenského a moralního. V šedesátých letech pokládali pořád básníka za pěvce umění a uprostřed všeobecného nevážení si starých bohů chovali se k Puškinovi odmítavě, jako ku zjevnému zástupci dřívější periody, od které doba tehdejší chtěla se odtrhnouti. Při vší jednostrannosti podobných náhledů udržovaly se spisy v obecenstvu až do toho obratu v mínění o Puškinu, jaký nastal k počátku let osmdesátých (okolo doby odhalení pomníku Puškinovi). Do těch dob pro pravé ocenění básníka nebyla ještě připravena půda. Ta byla teprve nyní, ve třetím pokolení, kdy Puškin pokládán jest nejen za umělce, ale i za společenského činitele.

Zajímavým bylo též čtení stati Pypinovy o textech vydání Puškinových, mezi jiným o hlavních překážkách, jaké naskytly se v polovici let padesátých při vydání Anněnkovu, o zvláštnostech nejnovějšího vydání literarního fondu a j. (Stať Pypinova jest již otištěna ve Věst. Europy.) Po ukončení přednášky přítomní na vyzvání předsedy vzdaly česť památce Puškinově povstáním. Zatím byl též vyplněn podpisy list s projektem Danilevského o zakoupení „Puškinského domu". kde básník zemřel.

Podobně některá divadla věnovala památce Puškinově slavnostní večery. Tak mimo jiné v Alexandrinském divadle 30. ledna ku poctě památky Puškinovy byly dávány z části úplné, z části v úryvcích některé dramatické práce Puškinovy. Představení zahájeno bylo básní Polonského přednesenou před ověnčeným poprsím Puškinovým u přítomnosti celého dramatického personalu na jevišti. (Pokračování.)

O cikánech na Těšínsku.

Z vlastních zkušeností napsal dr. Fr. Sláma.

(Dokončení.)

V podobných situacích bývá cigán brutálným a láska jeho mění se v neukrotitelnou zášť proti nevěrnici i zrádcovi... Celý však tábor cigánský zanevře na cigánku, která se zpronevěřila rodu svému. U těšinského soudu odehrál se před dvěma lety zajímavý výstup. K bližšímu porozumění podotýkám: Mladá cigánka Pavlina Burianská vynikající nevšedni krásou zaplála vřelou láskou k selskému jinochu, který opustiv ovdovělou svou matku.

odebral se k ideálu svého srdce do lesů. Cigáni však nechtěli trpěti tento bohaprázdný milostný svazek dvou mladých duší a osmahlá mladá cigánka putovala pak s bílým jinochem samojediná. A milovala ho tak vřele, že sama starala se o výživu pro oba, že potom „brala" nejen pro sebe, nýbrž i pro něho. Spanilá dcera zajímavého kmene cigánského vidouc pak jednou po silnici kráčeti ku městu poslici dědinskou, přiběhla k ní. Tázala se, zdali poslice neví o nějaké zdechlé svini, předmětu to sice málo aesthetickém, po němž však cigáni rádi se poptávají. Žena pak za chvilku na to, když už cigánka byla zmizela, zpozorovala, že v košíku chybí jí tobolka s penězi. Marně potom četníci sháněli se po pachatelce. Tu však objevil se u soudu mladý cigán, který prý tehdy z daleka pohlížel na výkon krádeže, a nabízel se pachatelku přivésti k soudu i s jejím galanem. Činil jen jednu podmínku: aby též bílý galan byl potrestán. A téhož dne ještě celá tlupa cigánská, pronikavě vřeštíc a milencům spílajíc, přivedla zamilovanou Pavlinu i s jejím galánem do rukou spravedlnosti. Nebyla prý to lehká práce, cigáni obstoupili les a pozvolna musili blížiti se k hříšným milencům, aby jim tito neunikli. Svět však oplývá nevděkem. Nikoli jen lapení milenci i celá tlupa mstitelů cti cigánské uvržena byla do vězení, poněvadž prý — jakž toho zákon z r. 1873 o tulácích žádá — nemohli se vykázati, kde stále přebývají, aneb že mají prostředky ku své výživě. — Dvě léta od toho času uplynula. Pavlina putuje ještě se svým milencem, několikrát už ji „nespravedlivě" zavřeli, že se poptávala po svini, ale přivedli ji vždy četníci, poněvadž cigáni nechtějíce se sami uvrhnouti do vězení, nestarají se už o ruku spravedlnosti, k níž pozbyli vší důvěry.

Podobné pletky milostné nejsou novinkou. Že odehrávaly se již v dobách dřívějších na Těšínsku, toho důkazem je barva bílá na tvářích mnohých našich cigánů...

O jménech rodinných jsme už promluvili. Tato jména cigáni užívají však jen vůči úřadům a necigánům. Sami mezi sebou nazývají se přezývkami. Znám ku příkladu tři Pavliny Burianské. Všechny čítají dvacet let a nápadně jsou si v kroji i v těle podobny. Cigáni nazývají je: jednu Kočka, druhou Prajzok (narážka na její známosť s pruským cigánem), třetí Bobo. Přezývky takové jsou však tajností cigánskou. Cigáni, táže-li se jich soudce neb orgán bezpečnosti po některém cigánovi, nechtějí si čtveráci nikdy vzpomenout, který by to mohl býti, a popíšou-li ho blíže, popsali zajisté nepravého a sice takového cigána, jemuž by přáli na nějaký čas pobyt v chládku. Rodiny Balaš, Burianský a Bongelai jsou tak rozvětveny, že mnohé téhož jména nemohou už ani odvodit své pokrevenství. Poněvadž pak při křtu cigáni milují jen několik patronů, ku př. Josefa, Jana, Jurka, Adama, Annu, Marii, Evu a Pavlinu, je zmatek tím větší, hledají-li úřady některého cigána.

Cigánky nosí své děti v plachtě na zádech. Jsou jim sice na potulkách obtížny, ale cigáni milují své děti dosti něžně, ač

Alexander Sergéjevič Puškin.

ubohé cigáně od svých rodičů v záchvatu vášně dostane někdy nelidský výprask. Nestálosť cigánova i tu se zračí. Po výprasku matka oplývá k dítěti zas takovou něžností, jakoby ho ve svém životě nebyla ani uhodila. Tak cigáni zvykají si už od mládí na výprask a neciti snad rány ani jako jiný smrtelník. Narodí-li se dítě v zimě, cigáni posadí je do sněhu a vykoupají v studené vodě. V létě-li se narodí, nechají dítě na žhavém slunci hřáti. Tak tuží svá mláďata proti zimě i vedru...

Vtip cigánský požívá nejlepší pověsti. Nechci článek tento anekdotami prodlužovati, poukazuje na pěknou sbírku anekdot cigánských, jež uveřejnil Rudolf Pokorný ve svých „Potulkách po Slovensku" strana 311--346. díl I.

Počet cigánů na Těšínsku nelze ani přibližně udati. Potulný jich život a úmyslné klamání úřadů jsou toho příčinou. Při posledním pak sčítání lidu hleděno hlavně k jazyku obcovacímu. Cigáni psáti neumějí, ale k vůli nim popíše se mnoho papíru, nejen pro vykonané krádeže, nýbrž i pro příslušnosť toho kterého cigána do některého svazku obecního. O cigána žádná obec nestojí. Jedna nadělila by ho rada druhé, což vysvětluje se tím, že obce domovské mají mnoho výloh za postrky a nemoci svých osmahlých členů obecních, kteří dávky neplatí a „doma" (v úředním smyslu) se vůbec nezdržují.[3])

Slovo cigániť znamená jak v slovenčině tak v slezských nářečích lháti, ocigániť někoho značí oklamati, cigánstvo je klam. Je-li cigán obžalován, vyvine se často podivná hra slov. „Ty cigániš!" volá soudce. „Já necigáním, já jen pravdu," ubezpečuje cigán. — Dva cigáni jsou obžalováni, že ukradli v noci v příbytku žida 100 doutníků, slaninu a 20 zlatých na hotovosti. První cigán na všechno se přiznal. Druhý přiznává se pouze na doutníky a slaninu a vyčítá prvnímu: „O ty peníze jsi mne ocigánil, nedals mi ani krejcaru!"

Jakkoliv mnozí cigáni těšínští skoro třetinu života svého tráví ve věznicích, přece je jich osud blaženějším než v stoletích minulých. Takž stávaly na hranicích slezských tabulky, na nichž malba nebyla sice velice podařená, ale vymalovanou šibenici, bič a jiné nepříjemné předměty každý na té malbě poznal. A aby nebylo pochybnosti, pro koho tato šibenice a jiné ty nepříjemné věci určeny jsou, byla na tabulce též cigánská rodina vymalována. Dekret z r. 1726. byl totiž přísný velice. Kázal cigány v zemi přistihnuté takto pohostiti: muže oběsiti, ženám a dětem levé uši uřezati. Tento dekret platil pro Moravu a Slezsko. V Čechách řezali cigánkám a cigáňatům pravé uši. Tehdy byly ovšem též lesy hustější, v nichž cigánům se bylo lze skrýti a policejní dohlídka na venkově nebyla tehdy skoro žádná.[4])

[3]) Domovské obce cigánů na Těšínsku jsou: Návsí u Jablunkova, Izdebné, Butovec, Lomná, Jablunkov, Skočov, Zablať a j.

[4]) Moravští stavové usnesli se r. 1538., aby cigáni ve 14 dnech byli ze země vypuzeni, což se bezpochyby nepodařilo, poněvadž tento zákon zemský v pozdějších desítiletích několikráte byl obnoven.

Ačkoliv řídké jsou případy, že by cigán spáchal vraždu, jest přece pro vrozenou mu náklonnosť k zlodějství obyvatelstvu v míře největší nebezpečný. Staré zákony v Slezsku a na Moravě proti cigánům byly ovšem nelidské. Nynější zákony jsou však příliš liberální. Trestními našimi zákony věje zásada polepšiti vinníka, avšak cigána trestem nepolepšíme. Pouštíme ho z věznice s vědomím, že ho tu stát za nedlouho zas bude stravovati. I zakládání škol pro cigánské děti neosvědčilo se. Kdyby stát náklady, jež věnuje ročně v trestnicích na tuláky, obětoval na robotárny, tak nejbezpečněji rozřešil by otázku cigánskou.

Jest Macedonie srbská či bulharská?

Studie B. Popelky.

(Pokračování.)

V Prusku, v Pomoří a v jiných krajích říše německé vyskytují se také slovanské starožitnosti, ba v Braniborech jsou dosud i osady slovanské,[6]) a přece nikomu ani ve snách nenapadne tvrditi, že země ty jsou slovanské. Ony jimi byly, ale bohužel už nejsou; nyní jsou to země německé.

Podobně se má věc i s Macedonií — o Starém Srbsku se nebudeme šířiti, ježto nikdo as nepochybuje o tom, že obyvatelstvo jeho jest na malé výminky výhradně srbské národnosti. — Dejme tomu, že celá Macedonie bývala druhdy srbskou, připusťme, že pravda jest, co vypravoval archimandrita Sáva a jiní řečníci o rozlehlosti říše srbské za doby jejího květu a slávy, ale tím jsme ještě nepřipustili, že Macedonie je srbskou nyní, a tím ještě nikterak není vyvráceno mínění těch, kdož hlásají, že Macedonie je zemí bulharskou. Na tomto faktu se tuším nezmění pranic úvahou, že je tu a tam, jako na př. na Svaté Hoře athonské a snad i ještě někde jinde, nějaký srbský klášter, poněvadž ojedinělý klášter v zemi rozlehlé není ještě důkazem, že by obyvatelstvo země té musilo býti podobné národnosti, ku které se hlásí členové kláštera toho. Mámeť doklady, že ani zemské nebo dokonce říšské zastupitelstvo nebývá vždy složením svým věrným co do národnosti obrazem země, kterou zastupuje, ne tak klášter. Obyvatelstvo moravské na př. je ze tří čtvrtin národnosti české, a na zemském sněmě moravském mají většinu, tedy rozhodující moc, Němci. Právě tak, ba ještě mnohem hůře má se věc ve Slezsku, kde jest obyvatelstvo německé proti Čechům a Polákům v rozhodné menšině, zemské zastupitelstvo však je skoro úplně německé. A přece by velmi chyboval, kdo by na základě německých těchto většin chtěl dovozovati, že obyvatelstvo mo-

[6]) Sděleno mi tak soukromě od osoby vysoce postavené, která v těch končinách byla. Ostatně i z jiných pramenů vidno, že jsou v Braniborech dosud slovanské osady.

ravské a slezské je převahou německé. Jinak by ovšem bylo, kdyby církev byla v Macedonii srbskou, t. j. kdyby se ve chrámech macedonských, když ne ve všech, tedy aspoň ve většině jich, užívalo jazyka srbského. ale toho není; církev macedonská, pravoslavná, je bulharská a — řecká.

Malou tuto odchylku od věci učinili jsme proto, abychom ukázali, jak vratky jsou důvody archimandrity Sávy a těch, kdož tvrdí, že Macedonie je zemí srbskou, poněvadž je tam několik srbských klášterů a poněvadž se tam nacházejí srbské starožitnosti.

Tvrzení své, že Macedonie není, pokud se národnosti týká, zemí srbskou, nýbrž bulharskou, že tedy se stanoviska národopisného právo k ní mají Bulhaři, opíráme o četná svědectví osob nestranných Macedonii proputovavších. Na počátku nynějšího století projezdil Macedonii Angličan, plukovník Leake a shledal, že nemají pravdu Řekové hlásajíce. že v Macedonii je všechno řecké, přesvědčiv se, že vedle Řeků jsou v zemi té usazeni také Bulhaři. Brzy potom putoval v končinách těch Francouz Pouqueville, který doznal, že jda z Řecka v rovině prostírající se jižně od města Kosturu čili Kastorie, vstoupil na půdu bulharskou. „Rozkošný obraz západní Macedonie, jejích hor, lesův a obyvatelův," praví K. Jireček,[7] „rozhaluje se v denníku německého botanika Grisebacha" (1841.). Angličanka miss Walkerová v krásném illustrovaném díle popsala cestu, kterou ve větší společnosti vykonala k jezerům macedonským. Ochridskému, Gjordžavskému a Kosturskému (1864.). I ona všude tam viděla Bulhary, podobně jako dámy Mackenzieová a Irbyová, jejichž popis cesty po slovanských zemích evropského Turecka (1867.) zasluhuje všelikého uznání. Rakouský konsul Hahn (1858. 1864.) propátral Albanii a Macedonii a podal podrobné popisy a seznamy osad se zprávami o jejich obyvatelstvu. Nejnověji německý přírodozpytec Rockstroh pěšky prochodil velikou část Macedonie a seznámil se s tamními Bulhary. Rozsah národnosti bulharské od Dunaje až po Soluň a Kostur naznačen je na národopisných mapách evropského Turecka od francouzského konsula Lejeana (1861.) a berlinského profesora Kieperta (1876.).

R. 1881. vydán v Lipsku od Velhagena a Klasinga obšírný příručný atlas, jejž zpracoval a hojným vysvětlujícím textem opatřil známý geograf Richard Andree. Na str. 64. nacházíme národopisnou mapku poloostrova balkanského. která, ač je pracována v rozměrech velmi malých (1 : 6,000.000), přece podává dosti podrobný obraz rozlehlosti živlu bulharského. Na východě je hranicí národnosti bulharské Černé moře, na severu Dunaj (v Bessarabii jsou Bulhaři hojným počtem usedli i na levém břehu dunajském), na západě běží hraniční čára mezi bulharskou a srbskou národností od Dunaje podél Timoku, jižně od Zajčaru se obrací k jihozápadu a pod ústím Moravice do Bulharské Moravy zatáčí se k jihu směrem k Niši. Celý kraj knjaževacký je

[7]) Knížectví bulharské. „Osvěta" r. 1878, str. 322.

označen tak, aby bylo patrno, že je tam obyvatelstvo smíšené, t. j. srbské a bulharské. Od Niše spěje podél Bulharské Moravy dále k jihu až k ústí řeky Jablonice, načež severně od Leskovce ohýbá se v oblouk vypnutý na západ, vrací se potom k východu až asi k Masurici, odtud pak zabočuje na západ, běží severně od města Vranje až k srbským hranicím, kde ji přerývá neširoký pruh, označující národnosť albanskou. U města Giljan obrací se k jihozápadu a běží rovnou téměř čarou přes Kalkandelu až po horské pásmo Dešat, načež zaměřuje zrovna k jihu k jezeru Ochridskému a od Storova ke Kosturu, načež ubírá se k východu, mine Soluň a Chalcidiku a v nepatrné vzdálenosti od moře Egejského spěje k Marici. Pobřeží Egejského moře je řecké.

Kdo naznačené toto rozhraní mezi národností bulharskou a ostatními národy balkanskými sleduje na mapě, shledá, že srbská (politicky) města Pirot, Bílá Palanka, Niš, Leskovac, Vranja a jiná menší města leží v obvodu bulharské národnosti. O nišském a pirotském okresu praví také F. Toula, že obydleny jsou Bulhary.[8])

V obvodu naznačujícím rozlehlosť národnosti bulharské jest však mnoho míst, která jsou zalidněna obyvatelstvem smíšeným, dílem albanským a bulharským (zvláště na západě), dílem i tureckým a bulharským. S tureckým obyvatelstvem (vedle bulharského) označena jsou města Pirot, Bílá Palanka, Niš, Leskovac, Vranja, Skoplje, Veles, Štiplje, Strumica, Kavador, Prilip, Bitolj atd. Že v některých těchto městech je tureckého obyvatelstva počet jenom nepatrný, nebudiž zvláště dokládáno. S albanským (vedle bulharského) obyvatelstvem označeno jest okolí giljanské, kumanovské, dílem i koratovské, kalkandelské, kostovské, kričevské, kruševské, ochridské, kosturské atd. Srbské je město Priština, Peč, Djakova, Prizren a jiná města ležící ve Starém Srbsku tak zvaném. Vedle Srbů však jsou tam také Albanci.

Jak důkladnou znalosť ethnografických poměrů macedonských mají oni Srbové, kteří Macedonii prohlašují za zemi srbskou, vysvětleno budiž aspoň jedním příkladem. V počtu míst a měst macedonských, která prý jsou srbská, uvedeno také město Kratovo. Konst. Jireček, tedy muž, který z našinců poměry bulharské a macedonské zná asi nejlépe, vypravuje,[9]) že toto město má kolem 7000 obyvatelů, z nichž asi polovice je Bulharů a polovice — Turků. O Srbech nikde ani zmínky. Kdyby tam jací byli, nebyl by zajisté opominul doložiti.

Již to, co dosud uvedeno, stačí asi, aby každý, kdo není předujat, byl přesvědčen o tom, že v Macedonii není Srbů. Budiž však přece dáno místa ještě jednomu svědectví, a sice svědectví Chrvata Frant. Kućiniče, jež čteme v záhřebském illustrovaném týdenníku „Vienci". Rozprava[10]) Kučiničova dotýká se národních.

---

[8]) „Bulgarisch, der Bewohnerschaft nach, sind auch die ganzen von Serbien neu erworbenen Bezirke des Piroter und Niser Kreises." Mittheilungen der k. und k. Geogr. Gesselschaft in Win 1882., str. 113.

[9]) Na makedonských hranicích. „Osvěta" 1886.

[10]) Makedonija Od Frana Kučinica „Vienac" 1882., str 640 atd.

osvětných a hospodářských poměrů macedonských. Vytýká s důrazem, že nesprávné bylo mínění těch, kdož do nedávna ještě ze vzdělaných Evropanů myslili, že v Macedonii není Bulharů a vůbec Slovanů, nýbrž jen Albanci a Řekové s jinými podřízenějšími ještě národky jako s Cikány, Cincary atd.[11]) Teprve když vypuklo v Macedonii povstání, nabývalo půdy v Evropě mínění jiné, správnější, t. j. že Bulhaři v Macedonii přece jenom jsou. Zmíniv pak se o stupni vzdělanosti v Macedonii F. Kučinič praví: „Obyvatelé macedonští jsou rozhodnou převahou ryzí Bulhaři, nechť si proti tomu kdo píše co píše a mluví co mluví. Nikdo jich odtud nevytlačí ani pérem ani jazykem. Krom Bulharů však jsou ještě v Macedonii Turci, Albanci, Řekové, Židé, Cincaři, („černí Vlachové čili Kuco-Vlachové-Rumuni) a Cikáni." Co pak se Turků tkne, praví o nich Kučinič, že jsou to dílem praví Osmané, dílem však poturčení Bulhaři, kteří z donucení přijali mohamedánskou víru v čas vpádů tureckých. Podobně Řekové jsou buď čistokrevní Helleni nebo zase pořečtěni Bulhaři."

Závažná svědectví dotvrzující bulharskosť arciť ještě nejsou vyčerpána, ale netřeba jich uváděti více, poněvadž by jimi nebylo pověděno nic nového a důležitějšího nežli co už bylo řečeno.[12])

Zbývá mi konečně promluviti ještě o jednom důvodu, jejž Srbové uvádějí na dotvrzení svých požadavků, o důvodu historickém. „Macedonie bývala druhdy částí říše srbské, v Macedonii sídleli srbští králové a carové, stavěli tam města, chrámy a kláštery, proto mají k ní Srbové právo i nyní." Toť asi nejvážnější ze všech důvodů, které se pro srbskosť Macedonie uváděly a uvádějí, a sluší hned předem doložiti, že je pravdivý, kdežto všechny ostatní se objevily býti lichými a bezpodstatnými. Nepřipadá mi tedy ani na mysl, abych jej vyvracel nebo seslaboval. Zůstavuje však ho v plné váze, pokusím se dáti odpověď na otázku, nemají-li snad i Bulhaři historické právo k Macedonii. Tuto otázku Srbové (a Řekové) rádi pouštějí se zřetele, poněvadž pravdivá na ni odpověď byla by jim nepohodlnou a nehodila by se k jich záměrům. Z dějin poloostrova balkanského vysvítá totiž zřejmě, že i Bulhaři, právě tak jako Srbové, mají k Macedonii právo historické a tož ještě starší nežli Srbové sami. Nuže vizme.

Jaký to byl národ, jenž původně v Macedonii obýval, zda Thrakové, jak se převážná většina národopisců a dějezpytců domnívá, či snad Slované, jak se někteří historikové-diletanti

---

[11]) Řekové ještě před málo lety tvrdili, že v Macedonii je vše řecké a nikoliv bulharské, což Angličané dali vyšetřiti svými konsuly. „Osvěta" 1878. str. 322.

[12]) Mimochodem budiž dotčeno, že i přístupné mně konversační slovníky, německé i české, neznají v Macedonii Srbů; starší dokonce neznají ani Bulharů. V „Real-Encyclopaedii", jež vyšla r. 1848. v Řezně, na př. čteme pod záhlavím „Macedonien": „Die Einwohner sind meistentheils Griechen und Nachkommen der ältesten Völkerschaften dieser Gegenden". J. Malého „Stručný všeobecný slovník věcný" (v Praze, 1879.) zná jenom Řeky, Bulhary, Cincary atd. jakožto obyvatele země té, nikoliv však Srby.

domýšlejí, nebudu zde rozhodovati. Jisto jest, že asi koncem V. století Bulhaři, jichž původní sídlo bylo za Volhou na Uralu a kteří náleželi k plemeni tureckému nebo, jak se nyní tvrdí, samojedskému,[13]) vtrhli do Thracie a srazili se tam s národem slovanským, jejž sobě sice podmanili, ale zároveň s ním splynuli, t. j. přijali jazyk národa podrobeného. Nežli uplynulo 250 let, stali se z nich Slované a pouze jméno podmanitelů t. j. Bulhaři, zbylo jakožto jediná upomínka na někdejší Bulhary uralské. Bulhaři počínali sobě výbojně a již v 7. věku měli mocnou říši. Tehdy válčili vítězně i s byzanckým (řeckým) císařem Konstantinem Pogonatem, jehož sobě r. 679 zavázali k ročnímu poplatku. Vůbec dlužno poznamenati, že dějiny říše bulharské od okamžiku, kdy ji ztroskotali Turci, jsou nepřetržitou řadou válek vedených s Byzantinci.

Až do polovice 8. století říše zdárně a šťastně prospívala. Potom však, když vymřel panující rod knížecí, udeřili na Bulhary Byzantinci pod Konstantinem Kopronymem (Necudou), porazili je a zničili politický jich význam skoro na dobro. Ale doba odvislosti netrvala příliš dlouho. Počátkem 9. století dobyli Bulhaři za krále Kruma ztracených zemí opět, obnovili říši bulharskou, zvětšili ji novými výboji a oblehli dokonce i Cařihrad. Křesťanství Bulhaři přijali za krále Bogorisa čili Borisa (844—888). Byzančtí a římští císařové byli už po delší dobu závodili v horlivosti o to, aby Bulhary na víru křesťanskou obrátili. Činili tak jednak z důvodů náboženských, jednak z příčin politických. Bulhaři bydlili mezi oběma těmito císařstvími a oba císařové zápolíce o vládu světovou pečovali o to, aby Bulhary získali na svou stranu, by jich potom jako spojenců mohli užíti jeden proti druhému. Řekové nepracovali z počátku bez úspěchu. Sestra krále Bogorisa dostala se totiž do zajetí řeckého a přestoupila v Cařihradě na křesťanství. Vrátivši se do vlasti přemluvila krále a nejpřednější velmože říšské, by učinili podobně. Po krátkém odporu následoval za příkladem královým celý národ a r. 864. byl od nějakého řeckého biskupa pokřtěn. Tak se dostali Bulhaři do blízkého, ale zároveň nebezpečného styku s Byzancem. Jako totiž západní císařové přinášeli polabským Slovanům s křesťanstvím zároveň porobu politickou, tak i císařové východní pomýšleli na to, kterak by pokřtěné Bulhary dostali pod svou moc. Nebezpečí však netrvalo dlouho. Král Bogoris poznav záměry řecké poslal k císaři Ludviku II. a k papeži Mikuláši I. posly se žádostí, aby vypravil k Bulharům biskupa, jenž by jim hlásal evangelium a utvrzoval je ve víře. Žádosti Bogorisově (Michalově) vyhověno. Řečtí kněží ze země vyhnáni a přátelství se západem zdálo se, že jest utvrzeno na dlouhé časy. Ale nebylo. V Cařihradě pracovali tím usilovněji o to, aby Bulhaři přivedeni byli v odvislost od císařství byzanckého, a známému Photiovi se podařilo docíliti toho, že se Bulhaři odvrátili od Říma a postavili se pod patri-

[13]) Hellwald, Kulturgeschichte II., str. 82.

archát cařihradský. Hlavní příčinou odpadnutí Bulharů od Říma byla obava, aby Němci, kteří právě v tu dobu připravili Moravu v neodvislosť politickou, neučinili podobně i Bulharům. Ale ani toto nové přátelství mezi Řeky a Bulhary netrvalo dlouho. Brzy potom došlo mezi nimi k novým bojům a zápasům, které trvaly po celé téměř 10. století. Okolnostmi jsouce nuceni Bulhaři opět vyhledávali přátelství papežova. R. 915. jal se Simeon, syn Bogorisův, po několikerém vítězství nad Řeky vyjednávati s Římem a výsledek vyjednávání byl jednak, že se Bulhaři podrobili Římu, na druhé straně pak zřízen v Preslavě patriarchát, v Ochridě a Bialogradě biskupství. Simeon dostal z rukou papeže Innocence I. královskou korunu, načež přijal název cara bulharského a samovládce řeckého. (Dokončení.)

Běloruská národní píseň.

Úvahy z hudební cesty.

Napsal Ludvík Kuba.

(Dokončení.)

Zbývá ještě zmíniti se o jedné vlastnosti zpěvu, jímž se chorovod běloruský doprovází. Třeba totiž sděliti, že lid v případech těchto nikdy nepěje holou melodii, nýbrž chory, v nichž se unisono z menší částky, z větší pak dvojpění vyskytuje, ba že bývá chor časem některou duchaplnou pěvkyní doplňován dokonce i na trojzpěv. Povaha pak všech hlasů jeví se svobodnými chody tak samostatnou, že vlastně o jakémsi „definitivním" nápěvu nemůže býti řeči. Jako příklady poslouží nám č., 4., 5., 6., 7., a následující 8.

Číslo 8.

Vesele.

Tu-ta Mar - ja, tu - ta Darja, rje-či ho - vo - ri -

li; oj li - - - li, rje-či ho - vo - ri - - - li.

Běloruský dvojzpěv počíná vždycky samozpěvem jediné dívčiny. To stalo se sice charakterní známkou, ale ona nemá žádných hlubokých kořenů, jež by snad v jakýchsi dalekých příčinách bylo třeba hledati. Příčina jest prostě ta, že veškerá produkce prostonárodní jest pouhé ochotnictví beze vší určité organisace a jakéhos vrchního řízení. Za takových okolností nemožno, aby celý chor počal současně pěti jako na povel poněvadž tako-

vého není. To jest odevzdáno náhodě: komu dříve napadne, ten začne. Kdo to bude, o to se nikdo nestará, poněvadž zkušenosť je naučila, že někdo přece začne. Kromě toho lid ví, že jest mnohem pohodlnější připojiti se, než počíti, a poněvadž jest všude na světě více lidí pohodlných, jest přirozeno že se vyskytne jedna pouze pěvkyně, jež zpěv započne. Stupeň horlivosti u druhých se objeví v tom, jak brzo či pozdě se připojí ku zpěvu. Z toho všeho však ještě neplyne, že počíná vždy táž osoba. Poněvadž to spočívá na okamžité chuti a poněvadž tato podléhá vlivům zevnějším, střídají se pěvkyně v zahajování zpěvu, což jest následek pouhé náhody.

Jakmile více pěvkyň v pění súčastněno, slyšíme, že zpěv rozeštípnul se ve dva proudy, jež obyčejně samostatně, ač ve vzájemném souladě se pohybují. Tu běží parallelně v terciích, onde spojí se po několik not v unisonu, pak se opět rozběhnou a změnivše nenadále směry, ženou se proti sobě, až se na jednou z tonův utkají v boj, ve kterém spodní hlas zvítězí a vznese se nad pokořeného kollegu. Někdy si zde po nějakou dobu pobude na kvintě a přemoženého nepřítele nechá pod sebou vrtěti, smykati, snad i poněkud skákati, těše se ze svého vítězství. Všecek rozpor však není opravdový a zvítěživší spodní hlas nikdy není tak zlomyslný, aby získané posice chtěl zneužívati. Když svou radosť stišil, snese se opět dolů a při poslední notě slaví oba hlasy na zadním toně ve svorném unisonu slavnosť smíření a spočinou tam, odkud oba vyšly.

Takovéto proplétání hlasův zvláště pěkně lze sledovati na č. 5. Samostatnosť jejich pak dokazují všecky uvedené příklady. Sleduje-li kdo jejich pohyby, pak sezná, že všecky „druhé hlasy" jsou vlastně variace, a zvláště přesvědčí se o tom ten, jemuž se událo písně od lidu zapisovati. V takovém případě se dobře objeví povaha této hudby. Seznal jsem při své práci, že lid všecky tyto varianty zná a pěje vždy, jaký mu libo, při čemž dovolí si též vzíti něco z té variace a opět něco z jiné. Mně přihodilo se, že jsem takovéto chorovodní písně zapisoval od staré zpěvačky; kontroluje pak zapsaný nápěv při pění chorovodu, viděl jsem, že v jednom místě souhlasí s hlasem vrchním, jinde pak s hlasem druhým. Kromě unisonových míst bylo mi pak vše měniti a doplňovati.

U nás lid též dovede zpívati dvojzpěvy, ale jaký to rozdíl na povrchu a uvnitř! U nás jest „definitivní" nápěv a k tomuto se přibírá „druhý hlas", při čemž na jeho vedení pražádný zřetel se nebéře, nýbrž jen na intervaly, jaké mu třeba utvořiti s nápěvem. Hlas ten nemá žádné samostatnosti, on jest toliko prostým harmonisačním prostředkem. Proto též není starého původu a postrádá vší váhy.

Zcela jiný případ naskýtá se nám ve dvojzpěvech běloruských. Zde nemožno mluviti o jakési „harmonisaci", poněvadž žádnému hlasu nelze podřízenou úlohu tuto přiřknouti. V běloruském dvojzpěvu jest viděti pouze s p o j o v á n í s a m o s t a t n ý c h

variací, z nichž každá jest lidu známa, a z nichž kteroukoliv může dívka sama pěti. Je možno u nás učiniti něco podobného s „druhým hlasem“? Jeho život jest závislý toliko na nápěvu, bez něhož nemůže existovati, avšak členy dvojzpěvu běloruského žijí samostatně a vyskytují se o samotě i společně.

Naše „sekundování“ vniklo v lid z hudby umělé, přinesené; ale odkud se to vše umění vzalo u Bělorusův? Zákoutí běloruské bylo příliš povždy ode všeho světa nevšímáno a jeho temné lesy nemohly sem nikdy nikoho vábiti. Hudbu orchestrální slyšeli jen ti Bělorusové, kteří kdysi byli vojáky a slušný církevní zpěv poznal jen ten, kdo byl ve větších městech a našel zvláštním řízením cerkev, mající dobrý sbor. Ale i kdyby orchestr a výborný pěvecký sbor byl v každé osadě, pak by se Bělorusové teprv nemohli naučiti svému podivuhodnému umění, poněvadž má ono živly zcela se různící od „naší“ západní hudby, poněvadž ono na zcela jiných základech zbudováno, poněvadž ono vykvetlo na domácí slovanské půdě, v oněch dobách, kdy jsme ještě ve své slovanské bytosti porušeni nebyli a jež nám bohužel zůstaly temnými. Na věci ty sluší tedy patřiti s opravdovým údivem jako na prastaré památky a mocné důkazy nepopíratelné vzdělanosti, jakou se staří Slované aspoň v tomto smyslu zajisté honosili.

Ve zvláštní svojí povaze jsou dvojzpěvy běloruské podobny k maloruským, na něž kromě toho ještě následující vlastnosti vzpomínají. Unisonem totiž počínají a unisonem končí; často i periody se tím způsobem uzavírají. Od pravidla toho vidíme na uvedených příkladech dvě odchylky, ale vesměs bezpodstatné. U č. 4. se unisonem nekončí toliko mezi slohami, avšak při poslední sloze spočinou oba hlasy na společném *a*. Ostatně možno se domýšleti, že se tak dělo i mezi slohami a že toliko neposednosť spodního hlasu způsobila výjimku od pravidla. Druhá odchylka vyskytuje se u č. 5. a nemá naprosto žádné váhy. Ony jemně vytisknuté tři *e* pěla toliko jediná dívčice, patrně tedy pouze následkem chvilkového rozmaru. Já je zapsal jako příklad záliby Bělorusův v zadržování kvinty. Za to nad míru výrazně dotyčné číslo jeví v taktě 4. i 8., že mu jde nade všechno o jednohlasný konec. Způsob závěru, jak na tomto čísle se jeví, jest pro maloruské i běloruské písně tak charakteristickým, že postačuje sám jediný tento znak k určení písně a kolísání může nastati jen v tom, je-li ona malo- či běloruská. Zvláštnosť závěru nekotví se v tom, že po tercii následuje unison, nýbrž to jest důležité, jak po ní následuje: oba hlasy klesnou na základní ton a sice spodní o sekundu a svrchní o kvartu.

Již v předu upozornil jsem čtenáře na malý rozsah tonův, jimiž běloruský dvojzpěv disponuje, řka zároveň, že okolnosť ta opět pouze dovozuje starý těchto dvoupění původ. Jen č. 7. vykazuje se neobyčejným rozsahem celé oktavy a také má na sobě znaky vzniku pozdějšího, což prozrazuje celým svým složením. Č. 4. a 5. disponují toliko šesti tony a v případě prvém každý hlas

zvláště pouze čtyřmi. Čísla 6. a 8. pak spokojují se s tony pěti. V druhém případě (č. 8.) snad bude másti čtenáře poslední takt, v němž jeden z altův sjíždí ve hbitých šestnáctkách až po gis, kterýmž tonem těsná úžina pěti tonův rozšiřuje se o jeden. Tato okolnosť však klesne pod niveau naší pozornosti, uvažíme-li, že toto gis jest pouhý melismat, a řeknu-li, že onu figuru zapěla jediná toliko pěvkyně, jejíž osamělosť však učinila mi věc tím zajímavější; proto jsem se nerozpakoval připojiti ozdůbku tu jako doklad vnitřní tvůrčí síly lidu.

Zmínil jsem se též, že v těchto prostonárodních skladbách běloruských objevují se kromě míst jednohlasných a dvojhlasných dokonce i třetím hlasem doplněné úplné harmonie. Takovým příkladem jest č. 5., u něhož upozorňuji (k vůli porozumění věci) mimo místa dvojzpěvná (v taktě 5. a 6.) na zajímavé proudění hlasův. Již při čtvrté osmině prvého taktu dovoluje svrchní hlas spodnímu se vznésti, což potrvá až do taktu čtvrtého, kdež končí se perioda unisonem. Totéž pak děje se v polovině druhé s malou změnou. Avšak trojhlasnosť melodie dostihuje též sbor i jinou cestou, zmíněným už zvláštním výskáním, jež však mi nebylo lze konservovati ve spirituse notových značek.

Vůbec zaznamenávání takového choru musí se díti rychle, poněvadž v každé následující sloze udává se tu větší, tu menší změna; a řádnému zapisovateli zajisté o to jde, pokud možná i tyto změny naznačiti. Mně zde není možno všecky své zásoby podati, avšak materialy ty budou časem svým vydány a interessentu přístupnými učiněny, na což upozorňuji.

Třeba totiž věděti, že všechny účastnice choru pokládají se plnoprávnými, účinkovati při zpěvu dle svého vnitřního popudu, dle své okamžité chuti a poněvadž jim stojí různé variace k volnému použití, mohou přání svému vyhověti. Jest pravdě podobno, že bývá tato snaha mnohdy tak bujna, že jim nepostačí ani známá variace a že ozdobují melodii po vnuknutí své vrozené umělecké jemnocitnosti. Pracuje tedy každý svobodně, nevázaně, volně — a přece pracují si navzájem do ruky: hlasy jejich jsou v nejlepším souladu! Z toho vysvítá, že jsou svojí hudbou, jejími živly a požadavky zcela proniknuty a že vše to jest jen dílo bezděčného a neuvědomělého úsilí, způsobeného vzrušenou náladou.

Zbývá mi ještě promluviti o jakosti zpěvu samého.

Tam kde se nepěstuje samozpěv a kde vláda ponechána pění sborovému, tam vždy směřuje vývin hlasu více ku síle a méně ku jemnosti. Výminku tvoří toliko maloruské chory dělnické, o nichž ve zvláštní stati pojednáno bude.

Běloruské pěvkyně však takovou výminku netvoří. Hlas je sice nad míru ohebný, poddajný a „lojalita" jeho nepřipouští nižádné nezákonitosti v podobě falešného tonu. Na druhé straně však pěvkyně rády by rázem posluchače zdolaly a domnívají se křivě, že se tak stane tím spíše, čím více se hrdlo namáhati bude. Ba vyskytnou se osoby, jež v nešťastném svém zápalu zapomenou na rozdíl mezi zpěvem a křikem. Přes to však pravdou zůstane,

že pění takového choru jest nad míru krásné, zvláště z určité vzdálenosti, když se některé neotesanůstky smyslům utají. Půvab toho pění vězí v překvapující určitosti, správnosti a jistotě, v jaké ton za tonem proudí, a kromě toho i v jednolitosti, řekněme: secvičenosti, s jakou účastnice navzájem pějí. Vedle takovýchto dobrých vlastností se jediná opačná: drsnosť, snadno promine, tím spíše, že drsné poměry, v jakých lid žije, nemohou míti ani jiného následku a zpěv onen vysvětlují a omlouvají.

Avšak ještě jsem nevyčerpal vši chválu, hlasu se týkající. Zpěvačky zdobí ob čas zpěv svůj některými zvláštnostmi, o jichž napodobení by se marně cizinec pokoušel. Je to vedle zmíněného již výskání zvláštní způsob, jímž se někdy melodie končí a jejž jsem si zúmyslně až k tomuto místu ponechal. Z poslední noty totiž, na níž hlasy spočinuly, aby nápěv zakončily, smekne se hlas as o terci níže a vzdálenosť tuto projede v glissandu toho druhu, jaké na houslích možno způsobiti Při tom pak se hlas současně seslabuje. Notová soustava naše marně po zvuku tom vztahuje klepeta svoje; vymkne se vždy jako úhoř z holé ruky.

Tím pověděl jsem vše, čeho ještě bylo třeba dodati k popisu hudby, jíž se chorovod doprovází, a zbývá jen ještě dotknouti se poněkud stránky choreografické. V tom však budu stručným a řeknu též upřímně, proč. Neznám totiž choreografického názvosloví, poněvadž mi nikdy ani nenapadlo na věc, jako jest balet, s vážnější, poučné stránky hleděti. Ostatně však předmět sám nepodává již mnoho látky a tak doufám, že vystačím se zásobou svých slov.

Veškery pohyby při tanci konají se tak, aby jednak nebyly překážkou při postupování drahou kruhovou v před, jednak aby postup sám podporovaly. O prvé volnější části tance — obávám se — učinil si čtenář mojí vinou představu asi nepříliš pochlebnou a proto dodávám, že nepostrádá půvabu ani pro diváka ani pro tancující. Volné kroky zdobí tanečnice tak, že jemně natočí se tělem v onu stranu, na kterou noha vykročila, při čemž se ruce na stranu opačnou, jakoby samy následkem pohybu těla, houpají. Připomíná to poněkud onu část naší „Besedy“, jež se tančí na píseň „Však nám tak nebude“ (ve IV. tuře ke konci), rozdíl je však značný v krocích, neboť zde jest takt $^3/_4$, v chorovodech vždy $^2/_4$. Takovýmto způsobem též doprovázejí se veselé žatevné písně, při jichž zvucích ubírají se veselé žnečky domů. Lze to nazvati tanečním pochodem. V tom ohledě byla výtečna jedna z mých zpěvaček, stařena skoro sedmdesátiletá, jež pějíc nápěvy taneční, neustále kolébala tělem i pažemi a z nutnosti onen taneční pochod toliko na místě vykonávala. Při tom se její svraštělá a jemným chmýřím ozdobená ústa „luzně“ usmívala a dojem neodolatelné komičnosti plodila, což mne sice ponoukalo k těžce tajenému smíchu, avšak nijak nepřekáželo, vzdáti stařenině taneční vytříbenosti a jemnocitnosti neobmezenou pochvalu. — O druhé, rychlejší části, o níž jsem se zmínil, že se při ní, kromě přenášení těla s nohy na nohu, činí ještě na každé noze poskok,

při čemž i zdvižené ruce tleskají, nutno ještě pověděti, že i pohyby tyto nekonají se tak přímočarně, jak o nich zde mluveno, ale že to vše jest zakulaceno, vysoustruhováno a vyhlazeno přirozeným jemnocitem tanečnic. A tyto okolnosti, jež těžko lze tupým pérem podati, činí vlastně z prostých, dřevěných pohybů tělocvičných elastické pohyby, spadající v oblasť choreografie. —

* * *

Jsme u dna.

Vše, co zde podáno, čerpáno bylo v jediné zejména běloruské vesnici D. ve smolenské gubernii a jí se též v plném znění týče. Nicméně však odvážil jsem se mluviti všeobecně o Bělorusi, domnívaje se, že takové věci, jako jest starobylosť nápěvův, hudební povaha lidu, způsob hudby, vlastnosti zpěvu, charakteristika dvojzpěvův, chorovod a pod. zajisté nejsou výhradným majetkem vesnice mnou navštívené; v takovýchto kardinalních otázkách možno bez odporu mluviti všeobecně, protože o jich rozluštění pracovati musila massa celé věky a nikoliv snad jednotlivec po několik hodin. Také třeba uvážiti, že poskytuje lid ruský zcela jiný obraz než lid náš. Jedeme-li na př. Moravou 3—4 hodiny vlakem, projedeme za krátkou dobu Slováky, Hanáky, Valachy, Lachy atd. Tolik ethnografických rozdílův v tak krátké době! S jakým však rozdílem setkáváme se u Rusův! V polovici Haliče, v Jaroslavi, vidíme prvý široký slamák rusínský, jenž nás provází dvanáct a více hodin, až za hranice Rakouska. Pak projíždíme Malou Rusí den a noc, a Chochol jako Chochol: vysoká baraní šapka a červeně přepásaná svita vítá nás všady. A tak i Velká a Bílá Rus poskytují v celku pohled jednolitý, krajové rozdíly jsou nepatrny a jen hlubokým znalcům přístupny. Z toho vysvítá, že lid vyvinoval se tam na celé ploše vždy stejně, a tento společný a všady rovnoměrný vývoj připustil jen málo odchylek, aspoň daleko ne v té míře, v jaké se u nás, t. j. na Moravě a Slovensku pestrosť ethnografická jeví. Na Moravě, jak na př. prof. Bartoš dokazuje, jest prý skoro v každé vesnici zvláštní dialekt![12]) A opravdu mají tam jednotlivé vesnice své různosti.

Toho u Bělorusů není; u nich jest celkem stejnosť a proto odvažuju se předpokládati, že pronešené zde věty aspoň z větší míry též o Bělorusi ostatní jsou platny a poskytují možnosť, učiniti si o tamní písni prostonárodní aspoň částečnou představu. Nedostatky pak práce této dlužno omluviti naprostou opuštěností tohoto pole.[13])

[12]) Lid a národ. Sepsal Fr. Bartoš.

[13]) K tomu dlužno též přičísti obtížnosti, s jakými lze cizinci z tak vzdálených krajů, jako jsou Čechy, získati vlastní na věc názor. Našinec nedisponuje takovými prostředky, jako ethnografické expedice, vysýlané od Petrohradské geograf. společnosti. Tím se také vysvětluje neprohloubenosť této stati co do podrobnosti a jednotlivosti, neboť k práci dokonalé, úplné a zevrubné nepostačuje krátký pobyt v jedné toliko osadě. Avšak skromné poměry českého poutníka nutí býti i za to osudu vděčným.

Jest opravdu nepochopitelno, že na Bílé Rusi v této příčině tak úžasně málo pracováno, ba téměř ničeho. A přece, jak z podaných zde fakt zřejmo, rozevírá se zde pro pilného sběratele pole nad míru hojné a bohaté. Je to úlohou domorodé intelligence. bohatých vzdělaných statkářův, aby se starali o zachování toho. co dosud ještě jest; nikoliv snad přímým působením, ale tím způsobem, aby domácím silám, jež by se toho uchopiti mohly. zjednávali svou pomocí příležitosť žíti ve středu lidu a zde materialy zapisovati. Smutná zkušenosť pak vzbuzuje domněnku, že takových sil buď není anebo že se jim nedostává dosti vůle.

Vystupují na prázdném obzoru obláčky a slibují potřebnou vláhu. Zmíněný z počátku V. N. Dobrovolský trudí se již po delší dobu pracemi tohoto způsobu a zeměpisná společnosť v Petrohradě slíbila hojné již materialy jeho vydati tiskem. Práce jeho zasluhují zvláštního ocenění. poněvadž se v nich nepomíjí nápěvů národních, jako se to musilo díti při jiných znamenitých ethnografických dílech ruských pro hudební neznalosť autorův. Vždyť národní píseň bez nápěvu podobá se staženému zajíci; a známo, že k poučení o zmíněném živočichovi spíše stačí vycpaná kůže nežli opak

Avšak jedinec na tak rozsáhlé prostranství nepostačuje. Třeba, aby se více pracovníkův našlo, tím spíše, že — třebas by byla Bílá Rus tichým zákoutím. přece den ke dni zachované dosud písně jednak se porušují, jednak zanikají. Nové totiž pokolení počíná se různiti od staršího, a zástupcové tohoto klesají jeden po druhém ve hrob a s nimi i mnohá pro ethnografii důležitá věc, slovesná neb hudební archaeologická památnosť, jež pro vědu tutéž cenu má jako vykopaná vzácná urna.

Třeba kvapiti tím více čím větší jest důležitosť běloruských napěvů. Ony, jak ukázáno bylo, přemnoho poslouží při badání o staré slovanské hudbě a jejím osnování a předstoupí tudíž jako svědkové staroslovanské kultury. Na nich bude lze sledovati stopy, jaké v nich zanechaly tři různé proudy: polský, velkoruský a maloruský, bude lze pátrati, jak živly tyto spolu zápasily, kam se kloní vítězství a kde tudíž jest převaha, jaké novotvary sloučením cizích živlův s domácími povstaly a jaké byly vlastnosti původních neporušených exemplářův.

To jest jenom stručně naznačená perspektiva, jakou slibuje opravdové badání. jež ovšem bude lze podniknouti jen tenkráte. až bude sneseno dostatečné množství materialův. A poněvadž toho dosud není, zůstávají slova tato bohužel toliko — zbožným přáním.

Ze života českého básníka.

Podává J. Arbes.

(Pokračování.)

Z odpovědi na tento list, datované v Praze dne 29. července 1832., vyjímáme na doklad, že Máchův přátelský kruh náležel mezi nejhorlivější proselyty vlastenectví, následující místa:

„Co se mne týče, oznamuji Tobě, že jsem v úzkých se svou budoucností; neb do bohosloví jsem nežádal: poněvadž by dozajista duševní dobro mé trpěti mohlo a při tom i časné. Já sobě takový stav chci vyvoliti, v němž bych jenom vlasti po tichu žil, když veřejně člověku to dovoleno není.

Viz — že spolek ku vzdělání našeho potlačeného jazyka dle nejmilostivějšího nařízení „matice česká" jmenovati se nesmí, nýbrž „české museum". A dá se předpověděti, že snad i ten spolek, Němcům a vrahům písek do očí házející poznenáhla dle ‚nejsvatějšího a nejmoudřejšího nařízení' přestane, jestliže tomu neunavná práce a pozornosť vlastenců nepředejde — — —

Bude Tobě snad znám smutný osud našich bratří Poláků, které i po Čechách sem tam rozprášené sbírají a nazpět Rusovi odvádějí. Poznáš každého. Hleď povzbuditi bratrské milosrdenství i u jiných; zasluhujíť, by se jich, nešťastníků, ujal každý, kdo jen může.

Hleď také dle přislíbení všudy účinkovati k dobrému naší řeči povzbuzováním možnějších k odbírání našich českých knih, obzvláště když máš známosť. Měj k tomu každého, když jsi jej dříve jak náleží zkoumal (aby nebyla tvá slova daremná). Nevyjeď ale hned s věcí ven; nýbrž představ, vychvaluj následky a jemnosť češtiny, ctihodnou snahu těch, kteří se v ní cvičí; shaň též chladnosť takového odrodilce, který oči má a viděti nechce — jak jiní vynikají atd. A teprve potom k věci samé, která se obyčejně již sama podá. A když to nejde, šetři aspoň jazyka; neboť komu není s hůry dáno, v apatyce nekoupí.

Snad je tam někdo, kdo by ‚Čecha' odbíral: holky, p. učitel, panny atd. Je k dostání za 14 kr. stříbra u Pospíšila.

„Snad by se také z těch pánů někdo na ‚matici' předplatil?"

Potud odpověď na list Pokorného.

Není nižádné pochybnosti, že Pokorný jednak „dle přislíbení", jednak po vyzvání přítele svého také i na dále tak se choval. Ale na dlouho mu to popřáno nebylo. Roku 1833. dotrpěl. „Byltě jako mnohý z nás," píše náš důvěrník, „trpěl pro vlastenecké smýšlení své; byl skoro mučenníkem. Zemřel hlavničkou."

* * *

Poznámka v listě našeho důvěrníka o Polácích týká se, jak pochopitelno, Poláků, kteří po potlačení revoluce polské roku 1831. (v září) do všech úhlů světa se rozprchli.

V zápiskách svých zmiňuje se důvěrník náš také o účastenství Máchy, čímž vysvětluje se zároveň připomenutá poznámka. Píšeť v tento smysl: „Studujícím na universitě pražské dostalo se krátce po potlačení revoluce polské vyzvání Poláků z vlasti své prchajících, v kterémž žádáno za podporu. Vyzvání to, sepsané v jazyku latinském, bylo adressováno na kollej filosofickou a dostalo se do rukou Máchových.

Mácha byl ihned ochoten učiniti pro nešťastné bratry Poláky vše, co bylo vůbec možno. ‚Jsouť bídněji na tom, nežli my,‘ pravil; ‚vždyť jsou nuceni i vlasť svou opustiti.‘

A hned jal se sháněti pomoc.

Vyzvání Poláků šlo mezi důvěry požívajícími kollegy z ruky do ruky. Co kdo mohl dáti, dal hned nebo to dal dopraviti do Máchova bytu. Šatstvo, prádlo, obuv, pokrm atd. dopravila pak Máchova matka do Karlína jednak do někdejší hospůdky zvané ‚myší díra‘, jednak do hostince ‚u města Štrasburku‘, kde zubožení, otrhaní a vyhladovělí uprchlíci, z větší části studující, čekali na výpomoc.

I Mácha se tam odebral a osloviv Poláky vřelou řečí rozdával mezi ně příspěvky peněžité. Také doporučující listy naše byly mezi ně rozděleny, by na svém útěku do Švýcar a Francie nalezli i v jižních Čechách bezpečného útulku.

Vše to dělo se, jak se samo sebou rozumí, tajně a nad míru rychle, tak že nikdo o tom nezvěděl dříve, až když už byli polští uprchlíci mimo policejní obvod pražský. Že se tak státi mohlo, vysvětluje se také tím, že byl Karlín v době té ještě malou osadou a podřízen toliko místní policii vrchnosti řádu křižovnického.“

V dalších zápiskách zmiňuje se důvěrník náš o velkém vlivu Máchově na kollegy: vypravujeť:

„Vliv Máchův byl tak mocný, že k němu i někteří Němci přilnuli a vlastenecké smýšlení jeho schvalovali. Takovému vlivu podlehl již připomenutý kollega Nus, jenž byl Němec a málo uměl česky, ale přece náležel do kruhu Máchových přátel. Podobně Máchův bezprostřední soused v kolleji, kollega Machačka, byl spíše Němcem nežli Čechem a po příkladu Máchy stal se národovcem. Machačka žije nyní v Praze jako kněz na odpočinku; bydlí v Podskalí v domě „u města Benešova“ a sloužívá fundační mše v chrámě sv. Ignacia. Machačka zůstal s Máchou ve spojení, i v době, když dlel Mácha v Litoměřicích.

Podobný, byť i slabší vliv měl Mácha v národním ohledu i na jistého Lisnera, jenž v kolleji sedával vedle Machačky. Lisner býval sice jen tichým pozorovatelem a já jej pokládal za Němce; ale když jsem se dověděl, že jako krajský komisař v Chrudimi snášel různá příkoří pro své vlastenecké smýšlení, podivil jsem se tomu a nemohu jinak, nežli souditi, že i on podlehl mocnému vlivu Máchovu. Později byl Lisner okresním hejtmanem v Hořovicích a žije teď na odpočinku jako titularní místodržitelský rada.

Není divu, že měl Mácha vliv i na mne. Roku 1832. pravil ke mně kdysi v kolleji: ‚Ty máš peníze — mnoho-li?‘ — Když jsem odpověděl, že peníze mám, ale na šatstvo a stravu, připomenul: ‚Ale ‚členem matice‘ české snad se přece státi můžeš? Chceš se předplatit?‘

Přisvědčil jsem a také jsem tak ihned učinil. Mácha doprovodil mne s několika kollegy k pokladníkovi ‚matice‘, kde jsem složil první splátku desíti zlatých ve stříbře.

Pokladníkem byl tehda doktor Svatopluk Pressl, jenž bydlel v Sirkové ulici. Přivítal nás přívětivě a vyslovil své potěšení nad tím, že jsem rodem z Benešova, kde byla sestra jeho provdána za lékárníka Petra.“

Vůbec nedal si Mácha ujíti nižádné příležitosti ku probouzení vědomí národního. Tak na příklad přinesl kdysi do kolleje Kollárovu „Slávy dceru“, z které uměl mnoho znělek na zpamět, kdežto jiné si vypsal a opisy ty mezi kollegy rozdal, by je dále opisovali a rozšiřovali.

* * *

„V červnu roku 1832. vyzval Mácha několik kollegů svých, aby podnikli společně výlet na pouť do romantického údolí sv. Ivana a zároveň aby si také prohledli památný Karlův Týn. Jelikož byly ještě přednášky, pochybovali jsme, že jest možno vykonati cestu tam a zpět v jediném prázdném dnu.

K návrhu Máchy vydali jsme se tudíž na cestu po odpolední přednášce (po páté hodině) a opustili Prahu Oujezdskou branou.

Bylo nás asi deset. Mácha nás ujišťoval, že zná postranní kratší cestu ku Karlovu Týnu a že tam na noc dorazíme. Z počátku šli jsme po silnici; později k vybídnutí Máchy po vozových cestách polních. Za několik hodin nadešel večer a v brzku nastala i temná noc. Vozová cesta, po které jsme kráčeli, ztratila se nám takměř před očima v polích. Neznajíce nyní ani směru, kterýmž bychom se měli dále bráti, smáli jsme se Máchově chlubivosti.

Mácha však se nedal mýliti. Uvázav si bílý kapesní šátek na záda, abychom i v temnu nočním poznali, kudy před námi kráčí, komandoval: ‚Jen za mnou, přátele! Za mnou!‘

Nezbylo nám nežli vůdce svého následovati. Já kráčel těsně za Máchou. Po chvíi i stihla nás nehoda: spadlit jsme oba do jakési rokle, ale neublížili jsme si. Vydrápavše se z rokle zaslechli jsme z dáli štěkot psů. Dali jsme se tudíž po štěkotu nemajíce ani tušení, do které obce se dostaneme.

Konečně jsme se octli v nějaké vesnici. Bylo již před půl nocí a v obci vše tvrdě spalo. Nechť jsme zaklepali na kterékoli stavení, nikde se nikdo neozval, leda že nás ostražitý pes svým štěkotem upozornil, že jsme hosté, kterých nikdo neočekává.

Náhoda však nám byla příznivа. Shledliť jsme z dáli blížící se k nám dvě mužské postavy. Když se k nám přiblížily, zvolala

jedna z nich: ‚Ajta, páni studenti!' a hned nám nabídla pohostinství.

Byltě to lesník se svým hajným. Uvedl nás do svého bytu a sice do prostranné síně, dal přinésti ku posilnění a občerstvení chléb, máslo, mléko, ba i pivo a sám si k nám přisednuv bavil se s námi a zpíval s námi i národní písně.

Lůžka pro tolik osob ovšem hostitel náš neměl a proto musili jsme vzíti za vděk s noclehem na slámě, kterou nám k vybídnutí lesníka hajný v téže světnici, v které jsme ‚hodovali', na zemi postlal.

Ovšem jsme se také dověděli, v které obci se nalézáme. Bylť to Budňany těsně pod Karlovým Týnem — Mácha tudíž se nevychloubal, nýbrž vedl nás cestou povědomou.

Časně ráno nás lesník posilnil dobrou snídaní k další cestě a doprovodil nás na Karlův Týn. Průvodčím a vykladačem v hradě byl nám však Mácha sám, tak že hradní průvodčí jen mlčky za námi kráčel.

Mácha znal každou památnost, ba každý koutek.

V známé kapli sv. Kříže, jejíž strop býval druhdy poset drahokamy, rozželeli jsme se nad zpustošením jejím. V klenbě zeleně natřené byly jen díry po vyloupaných drahokamech a jenom tu a tam třpytila se na klenbě zlatá hvězdička, ponechaná tam jaksi na posměch poroby národa.

Péro mé jest slabé vypsati trpce bolestné city, které nás opanovaly.

Smutně zapěli jsme zde staročeskou píseň ‚Hospodine pomiluj ny.'

Sotva píseň dozněla, vystoupil Mácha na dřevěnou pavláčku pod cimbuřím a zvolal: ‚Odtud stráž každou hodinu provolávala: ‚Dále od hradu, dále — ať se nestane neštěstí nenadále.' Po té jal se něco mluviti. Zaslechl jsem však jenom slova: ‚Slyš, vlasti milá' —

Mácha byl vyrušen. Hradní průvodčí zpozorovav totiž, že byl někdo z nás vstoupil na pavláčku, vyděšeně vykřiknul, aby se rychle vrátil, že jsou trámy ve zdi zpukřelé, že může se státi nějaké neštěstí.

Máchu však výkřik hradního průvodčího nezalekl. Klidně a volným krokem vrátil se s pavláčky a s úsměvem na tváři pravil: ‚Kdybych se zabil, spadnul bych vlastně s pavláčkou Karlovou.'

Prohlednuvše si všechny památnosti hradu, vydali jsme na další cestu ku sv. Ivanu, kam jsme po polednách dorazili. Především prohledli jsme si tam památnou jeskyni a odebrali se pak do hospody, kde však byla muzika a tolik lidí, že nedostalo se nám ničeho k posilnění kromě chleba. Vydali jsme se tudíž v brzku na cestu ku Praze a zpívali národní i jiné písně; nejčastěji pak polskou píseň ‚Nasz Skrzienicki, vojak dzialny, smiały,' které jsme se byli přiučili od polských uprchlíků a jejíž nápěv nás přímo okouzloval.

Nějaký čas zůstali jsme ještě všichni pohromadě. Později však někteří unavení zůstali pozadu a toliko Mácha a já kráčeli jsme statně dále, až jsme k večeru, ovšem unaveni, ztrmáceni a hladovi, dorazili na Smíchov a v hospodě „na knížecí“ se občerstvili.

Tím však nebylo dobrodružství naše u konce, ač nikdo z nás se nenadál, co bude následovati.

Za několik dní byli jsme totiž jeden po druhém obesláni na policii a podrobeni přísnému výslechu. Mne vyslýchal mladý policejní úřadník Mládek, jenž snad doposud žije v Praze jako policejní rada na odpočinku. Vyptával se mne na výlet do Karlova Týna: proč jsme tam šli společně, kdo nás vyzval a kdo byl naším vůdcem — kdo se výletu súčastnil, jaké písně jsme zpívali, co tropili atd.

Rozumí se, že odpovídal jsem na kladené otázky opatrně, by z odpovědí mých nedal se ukouti nožík ku pitvání našich srdcí. Pravil jsem, že nás nikdo nevybídnul, nýbrž že jsme se takřka jedním okamžikem shodli jíti na pouť k sv. Ivanu, že jsme na Karlově Týně zapěli píseň církevní a jinak že jsme zpívali jen písně národní.

Byl jsem propuštěn s výstražným napomenutím, abych se varoval spolčování.

Mácha byl mimo to volán i k direktoratu filosofické fakulty. Direktorem byl tehda velmistr křižovnický Köhler, kovaný Němec, který Máchu za trest obmyslil karcerem, čímž Mácha v očích všech kollegů svých ovšem jen získal.

V tu dobu stíhala policie, jak známo, každého, kdo zpíval národní písně, jako osobu v nejvyšší míře podezřelou, obzvláště pak studující, kteří zpívávali v Praze nejčastěji. Policie vnikala i do hospod, z nichž zazníval český zpěv, z kteréžto příčiny uchylovali jsme se na osamělá místa, bychom si mohli zapěti.

Jedním z takových míst byla seminářská zahrada pod Petřínem, kde pod záštitou kleriky zpívávány i písně nejsmělejší, když tam byli s námi někteří, s námi stejně smýšlející alumnové na procházce.

I v zahradě té byl s námi častěji Mácha a zpívával s námi

(Pokračování.)

Z dějin Národního divadla ve Varšavě.

Ze zpomínek K. Vl. Wójcického.

(Pokračování.)

Byla to chvíle rozhodná, chvíle, v nížto zemskému divadlu zasvitla hvězda příznivá; Bogusławski dobře to pochopiv vyjednal sobě výhradný privilej a podnikatelství divadel zemských. Ve třech následujících letech bylo péčí jeho znovu vystavěno divadlo sesutím již hrozící, a výborem divadelních kusův a umělců povznesl

Bogusławski divadelní hry na nejvyšší tehdáž stupeň dokonalosti. Král uznávaje jeho práci, péči a talent, podporoval vzácné ty snahy a vyznamenával jej rozličným způsobem, posýlaje mu pozvání na čtvrtky k hostinám, jichžto se účastnily osoby učené.

Stalo se jednou, že Bogusławski seděl u stolu vedle hrdého kastelána ***. Tento slyše krále laskavě mluvícího s umělcem a nazývajícího jej příjmením, myslil, že je to nějaký učený magnat anebo dvořenín královský. Chtěje mu tedy projeviti zdvořilosť, užil nejbližší přestávky v rozmluvě a řekl jemu:

„Jaká škoda, pane dobroději, že u nás v Polsce bývá taková konfuse co do příjmení!“

„Čemu, pane kasteláne, a komu to škodí?“ tázal se umělec.

„Inu vám samému, pane dobroději; ačkoli po prvé mám česť vás viděti a slyšeti vaše příjmení, a již mne to mrzí, že právě tak se jmenuje jakýsi kejklíř, jenž tam, pane dobroději, na divadle hraje, posmívá se a lidi k smíchu přivádí.“

„Já to jsem sám,“ horlivě odpověděl Bogusławski, „jenž časem představuje hrabata, časem kastelány — blázny, pane dobroději.“

To řka, napodobil úplně jeho hlas a hrdou tvářnosť.

Obrázek tento nám výborně představuje tehdejší časy a pojmy o umění dramatickém.

Nepokoje r. 1794. byly příčinou úpadku divadla varšavského; zničilyť mnoholetou práci a péči Bogusławského. Herci se rozprchli, a opuštěný ředitel sebrav svou divadelní knihovnu odjel do Krakova. Zde uslyšev, že herci polští se shromáždili ve Lvově, pospíšil za nimi, a učiniv smlouvu s podnikatelem německého divadla, zahájil představení polská. Když pak letního času r. 1796. divadlo počalo se utěšeně rozvíjeti, Bogusławski podporován štědrotou Kazimíra hrab. Rzewuského a obyvateli lvovskými, vystavěl krásný a prostranný amfiteatr v zahradě knížat Jabłonowských. Tato novota přivábila hojnosť obecenstva, kteréžto se hrnulo na představení, v týdnu několikráte opakované. Takovému skvělému výsledku v obou divadlech se těšil až do polovice r. 1799., když události nepříznivé divadlu polskému jej nutily, aby Lvov opustil. Ale pobyt Bogusławského v tomto městě nezůstal bez výsledků, neboť vzbudil dva činné spolupracovníky a spisovatele, totiž Jana Nep. Kamińského a Aloisa Żółkowského.

Navrátiv se do Varšavy, ujal se opět divadla, načež se svou společností odebral se do Poznaně a Kališe. V tomto městě vystavěl nové a prostranné divadlo, ano nabyl i desítiletého privileje k divadelním představením. Nemoha se tu však udržeti, po dlouhé potulce v různých městech se vrátil do Varšavy r. 1809., kde podav návrh na ustanovení vládního ředitelství divadelního a na založení školy dramatické, ku vyzvání krále saského a knížete varšavského, dostav od něho na čtyři léta privilej ku hrám divadelním počal opět pečovati o rozvoj divadla, ačkoli předvídal, že ústav tento bude postižen pohromou. Předtucha jeho se vyplnila; ustavičné přechody vojska rozličných národů r. 1812. a

1813. nedovolovaly obyvatelům varšavským pomýšleti na zábavy a divadlo.

Bogusławski nemaje žádné pomoci od vládního ředitelství ukončil představení dne 30. dubna r. 1814. a podnikatelství národního divadla odevzdal svému zeti Ludv. Osińskému.

Od toho času jsa vzdálen od hluku hlavního města užíval ve vysokém stáří toho pokoje, po němž ode dávna byl tolik toužil. Zabýval se nyní sbírkou, opravou, pořádáním a vydáním svých prací dramatických. Uveřejnil je také skutečně tiskem ve dvanácti svazcích [4]) Po šesti letech skonal v tom zátiší dne 23. července r. 1829.

Ač byl odevzdal ředitelství národního divadla zeti svému, neodřekl se přece divadla, nýbrž časem vystupoval na jevišti. Posledně vystoupil na rozloučenou s obecenstvem, kteréž jej vždy vyznamenávalo, dne 10. listopadu r. 1827. v úloze Bedřicha Velkého v komediji nazvané Koszyk wiśni.

Obecenstvo té doby umělo náležitě oceniti obětivosť a zásluhy Bogusławského. Dne 23. dubna 1803., když Varšava byla pruským městem provincionalním, přátelé divadla, shromáždění s umělci dramatickými, důstojně oslavili jeho jmeniny. Z rána uspořádali serenadu, a vyslovivše Bogusławskému přání, pozvali jej k hostině a představení divadelnímu v sálech paláce Radziwiłłowského (Paca v ulici Medové).

Ku představení tomu byly vydány bezplatné lístky přátelům dramatického umění a obyvatelům varšavským. Sehraná komedije — Aktorowie na Elizejskich polach — byla rozšířena přiměřenými písněmi od svého spisovatele L. A. Dmuszewského. Hudbu k tomu složil Jos. Elsner. Na plesu, jímžto slavnosť se končila, byla hostům rozdána podobizna Bogusławského, rytá Ligberem, se dvouverším L. Osińského:

„Krzywdzące głos ojczysty, marzenia umorzył:
Pisał, grał, i grających na czas późny stworzył.“

Prvý verš naznačoval nemalou zásluhu Bogusławského, že sám překládaje opery italské a s velikým nákladem pořádaje jich představení, přesvědčil nejen krajany ale i cizozemce, že Poláci mohou míti vlastní operu a obejdou se bez italských zpěváků draze placených.

Z posledních jeho úloh zmíním se o studentovi ve Krakoviacích a Horalech, jakož i o Starém Horácovi ve truchlohře Kornelově. Vysoká postava, ušlechtilá tvář opravdu římských rysů, výrazná, ač byl hlas již mdlý, činila veliký dojem na mladé posluchače, hledící na starce, jenž na tom jevišti tolik let byl věrně vytrval a tolik zásluh o ně byl si získal. Hlučný potlesk vítal jeho vystoupení, a byl to také hold zasloužený. A tehdáž byl potlesk velmi vzácný. Obecenstvo pozorně poslouchalo celý kus, neosmělujíc se žádným šumotem rušiti představení. Po skonče-

4) Ve Varšavě, r. 1820.—23.

ném kuse jediným vyvoláním a jediným potleskem vzdávalo obecenstvo díky umělcům. Když herec vystoupil na jeviště, také netleskáno, leda že se objevil po dlouhé nepřítomnosti, aneb že to byl šedivý Bogusławski.

Pod vedením jeho a později Ludv. Osińského sestavil se kruh výborných umělcův a umělkyň: Martin Szymanowski, Bonaventura Kudlicz, L. A. Dmuszewski, Ant. Zieliński, Werowski, Jastrzębski a později genialní Piasecki. Z dam: Jos. z Truskalawských, Ledóchowska, Nacewiczówna, Żółkowska (matka). Leontina Żuczkowska, Emilie Werowska. V komediji: Żółkowski, Zdanowicz, Nowakowski, Niwiński, Vojt. Szymanowski, Damse; Kurpińska, Ter. Palczewska znamenitě nadaná, Jankowska a Żółkowska (dcera), pozdější Kostecka. Velmi krátkou dobu hrál také velenadaný komik Górecki, jenž umřel v nejlepším věku. V opeře: Elenerowa, Dmuszewska, Zdanowiczowa, Szczurowska, Eleonora Stefaniová, Aszpergerowa, Wagnerowa, později Mejerowa, Gładkowska, Wołkow a Rywacka; ze zpěváků: Jan Szczurowski, jenž více než do 70 let zachoval silný a zvučný hlas (bas), Żyliński, Polkowski, Romanowski, Krzesiński, Valentin Kratzer, Aszperger.

V čele umělcův zaměstnaných v komediji stál miláček všeho obecenstva, Alois Żołkowski; o tomto muži, jenž vydatně působil na jevišti i na půdě doby tehdejší, třeba se zmíniti poněkud zevrubněji.

V Radošicích, malém dřevěném městečku na staré zemi krakovské, kteréžto se honosilo nejstarším zděným kostelem z počátku XI. věku, trval celou noc ze 17. na 18. listopad r. 1794. temný hluk; veliká záře osvěcovala okolí.

Bylo to chatrné ležení zbytků polského vojska, kteréž na úsvitě táhlo na západ města do vesničky Jakimowic. Ač víska tato jest jen půl míle vzdálena od Radošic, přec oddíly na pochodu nejednou se zastavily, neboť mrazivý vítr fičel jim do očí, brzy vznášeje hustý prach z písčitého okolí, brzy žena hustě padající sníh, jenž zasypával veškeré sledy silnice.

V polovici cesty všecky oddíly se musily zastaviti; nastala totiž taková chumelice, že již na několik kroků nebylo nic viděti. Přední oddíl zamířil do blízkého lesa a za ním ubíraly se ostatní; zde v hustém stromoví bylo lze volněji oddychnouti. Vanul vítr nepříjemný, bělounký snih vždy tlustší vrstvou pokrýval zemi. Na daný povel zastavily se všecky oddíly skoro uprostřed lesa tohoto; zde brzy nastala strašná i bolestná chvíle složení zbraní a rozchod nerozlučných posud soudruhů na vše strany světa.

Prapor z pluku generala Potockého, zmenšený bojem i námahou, sestával sotva z několika desítek mužů. Mezi těmito vynikal čilý, sedmnáctiletý jinoch okrouhlé tváři, vypuklých očí, vzrůstu prostředního. S myslí ku podivu veselou snášel potíže vojenské; v boji stál mužně, u ohně v táboře vtipem a humorem svým rozveseloval své spolubojovniky a nejednou je pohnul k srdečnému smíchu. Modrá uniforma se zelenými výložkami, spodky téže barvy se zeleným lemem, kulatý klobouk se stříškou a čer-

ným pérem, jezevčí torba a kožená tobolka na patrony na bílých řemenech, na rameně puška s bodákem — tak byl jinoch oděn a ozbrojen. Vyhlížel úhledně; dle volných jeho pohybů bylo lze souditi, že i nyní nejeví žádné únavy. Ale jeho obličej, jenž povždy jevil veselosť, jako jeho svěží ústa usměvavá, toho dne se zasmušil. Když vojenský oddíl se zastavil v lesním úbočí, ohně byly rozděláný, jinoch usednuv u jednoho, zahalil se pláštěm a sklonil hlavu na prsa.

„Nu jakž, Lojzíku!" zvolal vůdce oddílu, „i tys mrzut? Potěš nás přec alespoň trošku."

Jinoch takto oslovený pozdvihnuv velkých očí pohleděl na mluvícího, ale ani slovem neodpověděl. Zbledl, vyronil slzy, zakryl obličej a počal plakati. Vidouce to soudruzi jeho ztrnuli; úžas jejich byl tím větší, ježto nikdy neviděli jinocha toho tak pohnutého. Připomenuli si chvíli nynější, a jedni sloučili slzy své s jeho slzami, druzí v tiché zoufalosti lomili rukama.

Vichr šuměl zmítaje vrcholy starých jedlí, sosen a dubů. Náhle bylo z daleka slyšeti zvuk trub i bubnů. Všickni povstali; byla to hodina složení zbraní a rozchodu na čtyři strany světa. Mladý Alois na první povel vyskočil, a zlomiv bodák, hodil jej i s puškou, šavlí, tobolkou na patrony a kloboukem, z něhožto si zachoval jen péro, do vykopané jámy sněhem vystlané; z jezevčí torby vyňal čapku a vloživ ji na hlavu, odešel k ohni. Soudruzi jeho zachovali se podle jeho příkladu a hromadu zbraní zasypali zemí. Vyšedše na kraj lesa, mlčky se objali a slzíce odcházeli jednotlivě různými směry.

Jinoch tento byl Alois Gonzaga Żołkowski. Ubíral se do krajiny Nowogrodské, do svého rodiště. Měl před sebou cestu dlouhou a obtížnou, ale mládí a naděje, že uzří svůj skromný dvorek, v němžto byl kolébán, kde strávil nejmilejší léta dětinského věku, že uzří šedivé své rodiče, dodávala mu sil a občerstvení v námahách.

Za několik dní dostal se konečně ve kruté zimě do krajiny, po níž byl tak zatoužil. Z daleka poznal vesničku a dvorec stojící na návrší, ostíněný lipami, v létě tak zelenými, ale nyní tak smutnými bez listí. Přijížděje na selském vozíku, pobízel k jízdě co nejrychlejší, aby dříve byl doma. Projede malou vesničkou, seskočí u vrat dvorských, ale jak jest mu divno, že nevidí nikoho na nádvoří, a ve dvoře že jsou dvéře zavřeny. Nadarmo se netrpělivě dobývá dovnitř, nikdo mu neotvírá. Pojala ho jakási podivná hrůza; nemoha se udržeti na nohou, upadl na dubovou lavici na zápraží. Za hodnou chvíli starý domovník, dověděv se, že nějaký host přijel do dvora, přišel z nedaleké budovy hospodářské a poznav mladého pána, počal s pláčem líbati ruce jeho.

„Kde jsou rodiče?" tázal se Alois.

Stařec pohleděl naň smutně, potom ukazuje na blízký kostelík a hřbitov odpověděl:

„Tam — odpočívají oba!"

Mladý vojín padna na lavici hlasitě zaplakal. Stařec patřil naň pln soustrasti, a když Alois poněkud se upokojil, pravil:

„Čekali na vás, mladý pane, často se tázajíce: Co asi náš Alois dělá? Žije-li zdráv, či snad jest raněn, aneb — uchovejž Bůh! — je snad zabit? Na tu otázku všickni jsme hořce plakali, a hnedky jsme doma před křížem anebo v kostele se za vás modlili, až dobrý Bůh slzy naše osušil a potěšil srdce naše. Milostpán umřel dříve a brzy nato naše dobrá paní . . . a každý umíraje žehnal vám, mladý pane."

Ubohý sirotek poslouchal tato slova, maje zrak oslupělý; dlouho seděl na lavici beze hnutí až stařec vyňav klíč za pásem schovaný otevřel dvéře u zápraží a uvedl mladého pána svého do domu.

Alois rozhlížel se v domě; vše bylo v bývalém pořádku, i nábytek byl tentýž jako jindy. Ve světnicích bylo teplo, neboť nad domem bděl věrný sluha, jen vyhaslá polena ležela v krbu nedopálená. V ložnici rodičů na klekátku stál starý dřevěný kříž; jinoch stížený neštěstím padl před nim, a šedý stařec pokleknul vedle něho; onen s pláčem a modlitbou spojoval stížnosť sirotkovu, tento s uslzeným okem prosil Boha za štěstí pro sirotka opuštěného. Za několik dní se Alois dověděl, že brzy musí opustiti i tento útulek, jejž rodiče byli najali, a nájem se končil novým rokem. Vlastník dvorce převzal opět svůj majetek.

Když tak Alois přemýšlel o svém budoucím osudu, došel ho list od vlastního strýce, generala Żołkowského, jenž stále přebývaje ve Lvově, zval synovce svého k sobě. slibuje mu pomoc i péči všemožnou. Nebylo možná dlouho se rozmýšleti. Sebrav něco peněz pozůstalých po rodičích, dědictví, kteréž sotva mohlo stačiti na cestu do Lvova, a rozloučiv se s rodnými nivami, vsedl do selských saní a požehnán jsa křížkem od starého vrátného, hnul se do světa s blahou nadějí, že někdy opět spatří krajinu milovanou. Marná naděje! Osud jej zahnal v jiné strany, daleké a neznámé. Otevřel mu prostranné pole k ukázání talentu a dobytí slávy, o nížto posud nikdy se mu ani nezdálo.

(Dokončení.)

Michal Hórnik.

Kus historie lužické práce.

Napsal A. Černý.

(Pokračování.)

R. 1850. utvořil se ze srbských studentských spolků v Praze, Lipsku, Budyšíně a v Chotěbuzi širší spolek, zvaný „Serbska Lipa", jenž měl všecky srbské studující k společné práci vlastenecké pojiti. Avšak tento spolek spolků trval pouze léto, načež následkem nepříznivých zákonů zašel. Jenom dopisování mezi jednotlivými spolky těmi trvalo ještě dva roky. Dopisování ono mělo

svůj význam pro udržení horlivosti v tehdejším studentstvě pro svatou věc národní i súčastnil se ho také upřímný slovanomilec Hórnik, jehož dopisy byly z nejnadšenějších... Ale to minulo a my jen plníme úkol dějepisce, zaznamenávajíce to jako zajímavé faktum.

Když přestalo dopisování s ostatními tovaryšstvy srbských studentů, umínil si Hórnik působiti podobně dopisy — ale otevřenými, veřejnosti určenými. R. 1853. poprvé psal do Smolerových „Tydźeńských Nowin" zprávu o činnosti „Serbowky", jejíž starostou právě se stal. Z dopisu toho vybíráme, co se nám zdá býti pro směr jeho činnosti ve spolku tom charakteristickým: „... Kvitky s Denníkem tvoří nyní již sedm svazků a obsahují mnohé původní písně i překlady ze všech ostatních slovanských nářečí, národní pohádky a pověsti, pojednání atd. V týdenních schůzích, půldruhé hodiny trvajících, vykládají se mluvnice a pravopis se zřetelem k ostatním nářečím slovanským, čtou a opravují se články, při čemž se zvláště přihlíží k čistotě řeči a vyplenění germanismů; dále překládá se ve shromážděních z češtiny a polštiny, též přednáší se po možnosti o dějinách a literaturách slovanských. — Při tom mohou Srbové na gymnasiu českou, na universitě pak staroslovanskou, ruskou, polskou a jihoslovanskou řeč poznati..."

Toto byla jen osamělá zpráva o činnosti Srbů v Praze, avšak r. 1856. posýlal pravidelné dopisy „z Prahy" do téhož časopisu, jenž r. 1854. na „Serbske Nowiny" se přeměnil. První z dopisů těch vytištěn v č. 17. a počíná takto: „Poněvadž Praha již přes půldruha sta let v určitém duchovním svazku s Lužicí stojí, bylo by záhodno, aby „Serb. Now." stálého dopisovatele odtud měly... Vzhledem k připomenutému svazku umínil jsem si, že si budu od 1. dubna denník vésti a z něho každou druhou sobotu něco do „Srb. Now." podávati... Jelikož pak sobě jednotu Srbů v písemnictví z celé duše přeji, přidám v každém listě něco v novém pravopise, aby se tento konečně dokonale poznal a rozšířil." Také skutečně podává vždy polovici svého dopisu starým, polovici pak (hlavně zprávy literarní) pravopisem analogickým. Vždy pak ukazuje se upřímným vlastencem, jemuž dobro vlasti vždy na srdci leží. Tak dne 30. dubna, kdy zmiňuje se o počtu českých časopisů, píše: „My pak těšme se, že aspoň „Serbske Nowiny" a „Časopis Maćicy" máme. Zdali dolnolužický „Casnik" dosud vychází, nevíme; před několika lety viděli jsme jej též v hornosrbské vsi na západě. Vydává-li se, přejeme si srdečně, aby jej i hornolužičtí vlastenci odbírali a tak chudé dolnosrbské písemnictví podporovali." A jindy, 28. května, při zprávě o českém národním museu: „... Naději se, že někdy i v Budyšíně lužickosrbské museum en miniature s knihovnou nastane, kdež bude se někdy srbská práce, zkoumání malé vlasti chváliti a srbská řeč i historie studovati. O to měli by se Srbové po příkladě Čechů přičiňovati, pamětlivi jsouce výroku: Concordia res parvae crescunt! Ve jménu Božím!" Tak pokaždé ví nějakou

radu ku probuzení Srbů, nic světějšího na mysli nemaje, než právě probuzení ono a vždy a opět se k němu vraceje... Poslední svůj list ze dne 8. července pak končí slovy: „Dnes uzavřel prvý stálý dopisovatel svoje listy z Prahy Nalezli-li ctění čtenáři „Srb. N." tu a tam něco zajímavého a po jich zdání dobrého, jest záměr dopisovatelův dosažen Mým heslem, které tu místo podpisu připojuji, jsou slova srbského pěvce p. H. Zeileře:

A serbski duch a khwalba serbskoh' mjena
njech swěći so kaž słónce njebeske,
a lubosć k narodnosći zahorjena
njech płomjenja přeco wjetše dobudźe!"

Týmž vřelým citem a zápalem vlasteneckým prodchnuty jsou i řeči, které míval na počátku každého školního roku jako starosta „Serbowky" k její členům, svým spolustudentům. „Bylo by smutné," praví v jedné, „kdyby někdo, jenž chce vzdělancem slouti, svého národa se odřekl, o něj nedbal. Zajisté hanba by bylo, kdyby si mladý studující Srb... své mateřštiny nevšímal a v ní se nezdokonaloval. Není zapotřebí širokých důkazů, že jest před jinými jazyky dokonalosť v mateřštině nejpotřebnější a nejužitečnější. Nedopouštěj Bůh, aby ještě mezi námi nemnohými Srby odrodilci byli, kteří by práci věrných vlastenců překáželi a ji zdržovali! Když začneme již v mládí o duchovní blaho národa pečovati, budeme zajisté v pozdějších dobách, většími silami opatřeni jsouce, tím blahodárněji působiti!"

Všecko nezištné působení Hórnikovo v „Serbowce" neslo ovšem dobré ovoce. Horlivosť mladého srbofila a vůbec slavjanofila působila elementární silou na přístupná srdce mladých Lužičanů a ze řad těchto žáků Hórnikových v týdenních cvičeních „Serbowky" vyšli zdatní pracovníci na poli národní literatury, jako Handrij Dučman, Petr Dučman, Jurij Łusćanski, Jakub Nowak, Wawrich a j., kteří, pokud jsou na živě, dosud rádi vzpomínávají na léta v „Serbowce", plná mladistvé čilosti, kdy Hórnik byl jich vzorem. Citům lásky ke svému kollegovi a učiteli dali také všichni členové nelíčený výraz, když tento z jich středu odcházel. Hórnik dokončil svá studia koncem školního roku 1856, i chystal se opustiti Prahu. V poslední schůzi téhož roku rozloučili se s ním členové „Serbowky" tak, jako se dosud se žádným z dosavadních starostů svých neloučili. „Herrmann vystoupil a obrátil se jménem všech druhů k odcházejícímu starostovi, aby delší řeči děkoval za vedení spolku. Obsah této řeči navždy zůstane v mé paměti, zapsati však ji sám nemohu! — Konečně děkoval starosta Herrmannovi a všem druhům za lásku a pozornosť, kterouž mu všichni netoliko dnes, ale i po celou dobu jeho „staršiství" věnovali. On však plnil pouze svou povinnosť!" Tak končí Hórnik velice skromně svůj referat o této významné schůzi ve „Dnjowniku". Konec pak jeho „Božemje!" (= S Bohem!) v témže Denníku zní:

„... Dej Bůh, aby i Vaše láska k národu slovanskému se stále stupňovala a pomník Slovanstva v našich Lužicích zacho-

vávati pomáhala! To přeje svým srbským bratřím a soudruhům jich dosavadní starší a věčný přítel

Michał Hórnik."

Hórnik tedy se rozloučil a po prázdninách více se nevrátil. Do Denníku pak nástupce jeho, Jiří Wawrich z Miłoćic, zapsal: „Opět ztratil spolek náš jednoho z nejhodnějších členů svých. Pan Michal Hórnik, jenž byl od r. 1847 až do r. 1856 členem naší „Serbowky", navrátil se po krásně odbytých studiích do své vlasti, aby tam v působení, které zde tak čestně započal, pokračoval. Od r. 1852—56 byl starostou spolku našeho i zastával místo své věrně a pečlivě, způsobilosť svoji skvěle dokázav. Učil nás jazyk mateřský znáti a milovati, upozorňoval nás, kterak snažně měli bychom o jeho zdar pečovati, i roznècoval nás k tomu slovem i příkladem. Jistě jest každý z nás přesvědčen, jak velikých zásluh o tovaryšstvo naše si p. Hórnik i co člen i jako starosta jeho získal. Každý ročník „Serbowky" svědčí o tom. Jeho práce jsou ozdobou našich „Květků": tu nalézáš krásné původní písně, plné národního ducha, tam výborné překlady nejen ze všech slovanských nářečí, než i z jazyků románských, konečně vědecké články, kterými si nemalých zásluh o ustálení a zdokonalení pravopisu našeho vydobyl... Pan Hórnik byl nám milým přítelem a věrným, svědomitým členem spolku našeho. On zasloužil si svým horlivým a neunavným působením všecku česť, chválu a vděčnosť druhů a v „Serbowce" si postavil trvanlivý pomník, jenž bude jeho píli věrným Srbům i v pozdějších dobách hlásati. Ó, že tento drahý přítel déle nemohl mezi námi zůstati! Jak bychom se byli jeho návodem ještě zdokonalili!... Avšak jest na rozsáhlejší pole povolán!..."

Byl povolán na pole věru široké, jehož vzdělávání vypuzovalo všecky ostatní zájmy z mysli jeho — ale na svou „Serbowku" při vší námaze nikdy nezapomněl, pro ni měl vždycky nejen vzpomínku, ale i radu a po případě síly ku pomoci...

Po smrti Hankově nerozpakoval se Hórnik Karla Jaromíra Erbena písemně žádati, aby přijal protektorat nad „Serbowkou", což on i učinil, byv důvody Hórnikovými o prospěšnosti podobného protektoratu pro spolek ten přesvědčen. Podobně radil mladým Srbům pražským, aby si na místě zemřelého Erbena prof. Hattalu za protektora svolili, což rovněž se stalo.

Lásku vždy svěží zachoval své „Serbowce" až do těch šedin, nikdy nezapomněl na pěkná léta v ní prožitá, kdy vstupoval teprv na dráhu, kterouž dosud se ubírá. R. 1871., kdy připadla 25letá památka založení „Serbowky", mu „při wažnosći a dźěławosći towařstwa zdaše so přisprawne, jeho 25-lètny jubilej swěćić", a to v Budyšíně v čase studentských prázdnin. Sám vyjednal vše korrespondencí s tehdejšími členy „Serbowky" a pozval pak v „Katholském Posłe" všecky bývalé i jsoucí členy tovaryšstva toho na úterek 12. září do svého obydlí... Srdečná slavnosť ta dokončena a původce její, Michał Hórnik, napsal ve

svém referatu o ní do Lužičana na závěrku: „Zůstaňme dále sjednoceni v lásce k mateřské řeči a srbské národnosti, abychom mohli my neb naši nástupci půlstaleté výročí Serbowky s pokojným svědomím vzhledem k provedeným skutkům slaviti!...“

Toť asi skrovný obrázek činnosti Hórnikovy v „Serbowce“ a ve prospěch její. Že nebyla to činnosť nepatrná, nýbrž vskutku zvláštní, jakou málo kdy můžeme v oné době krátkého života lidského pozorovati — to, tuším, uzná každý milerád na základě fakt, která jsem o působnosti jeho v Praze uvedl. Ovšem pobádalo jej mocně k dílu takovému celé zvláštní okolí, ovzduší, v jakém mu bylo v Praze žíti — ovzduší docela rozdílné od toho, jaké život Lužičanů tížilo. Nebyly to sice právě nejskvělejší doby pro naši literarní minulosť, naopak doby až nazbyt trudné — ale svaté nadšení našich velikánů pro národní věc českou musilo za tehdejších trapných poměrů tím intensivněji působiti na vnímavou duši mladého Lužičana. Mohutní zjevové Šafaříka, Palackého, Kollára, Čelakovského a j., kteří právě duševním životem českým pohýbali, nezůstali zajisté beze vlivu na něho — stopovalť jejich dráhu k velebným cílům bedlivě, přilnul k nim s láskou, což patrno z jeho vzpomínek, Kollárovi, Čelakovskému i jiným zemřelým, v „Serbowce“ a později „Łužičanu“ a j. věnovaných.

Dalo by se ještě mnoho o „skutkowanju“ Hórnikově v srdci našeho života vypravovati, ale já přestávám na tom, co jsem dosud pověděl. Snad již to bude se zdáti obšírným — ale já poukazuji dílem k důležitosti doby té pro další tvoření Hórnikovo, jelikož můžeme již tenkrát počátky všech směrů jeho pozdější činnosti pozorovati, jednak omlouvám šířku této části svého článku tím, že jedná o době, kdy veliký Lužičan v našem středu žil a se připravvval k povolání svému u věci národního probuzení srbského, tedy o době pro nás zvláště zajímavé...[3])

(Pokračování.)

Čínské město moskevské.

(„Kitaj gorod“.)

Cestovní črty.

Nakreslil Č. Hornov.

(Dokončení.)

Nejznamenitější ulicí Kitajgorodu je živá „Nikolskaja“, proti dolejší bráně kremelské vybíhající.

Je to jedna z nejživějších, jedna z pěknějších, s troškem komfortu zařízených ulic moskevských. Pěkné krámy prodírají se

[3]) Za výpisky z řečí Hórnikových v „Serbowce“, jakož i za doklady z „Dnjownika“, týkající se Hórnikova odchodu z Prahy, povděčen jsem spisovateli lužickému, p. Jiřímu Libšovi, což tuto milerád připomínám.

tu i tam množstvím méně úhledných obchodních skladišť a ukazují, že si novější způsob obchodu i v Čínském městě, ač toto zůstává typem starého ruského kupectva, stále víc a více razí dráhu.

Rázovitou je Nikolskaja pro jednu zvláštnosť, již vyniká: nalezneme na ní největší část kolportérů ruské literatury, ruských knihkupců, a sice opět jen oněch starých ruských knihkupců, kteří pouze svého si hledí, ničeho cizího na skladě nemají a vlastně spíše antikváry než knihkupci by se nazvati měli.

Hleďme je. V každém — průjezdě sedí jeden, po obou stranách průjezdu připevněny až ku stropu přihrádky s knihami všeho druhu, všeho stáří, všech cen Najdeme všechno možné u tohoto antikváře — ničím jiným se opravdu dle našich pojmů nazvati nemůže — jenom ne pořádek. Vše leží páté přes deváté, zařaděno, jak to právě knihkupci přišlo pod ruku, tak že hledání některého díla je ne sice vždy příjemným, ale jistým a dosti dlouhým ubíjením času.

Procházka „knihkupectvím" skýtá za to mnoho příjemného do sebe. Projdeme průjezdem s obou stran a vykonali jsme nejen cestu několika deseti kroků ale i poučnou procházku a studii v ruské literatuře. V několika minutách učinili jsme přehlídku ruského vojska literarního i jeho generalů; na hřbetech knih seznámili jsme se (kdybychom jich dříve byli neznali) se jmény předních ruských románopisců a básníků, dále těch, kteří jsou právě v modě; seznali jsme krásnou prosu, literaturu poučnou vědeckou, jak to právě jde, ne sice úplně, ale ze značné části a máme naději, že svoje vědomosti v nejbližším průjezdě doplníme. Opravdu originelní „známosti z průjezdu", není-liž pravda? Ostatně třeba přiznati, že tato knihkupectví mají zásoby nad očekávání četné, díla mnohdy drahocenná a co hlavního vše laciné, ač-li umíme po rusku smlouvat Trvá to sice někdy až ukrutně nad potřebu dlouho, než najdeme ve čtvrtém nebo pátém průjezdě potřebnou věc, a nakoupili jsme mezi tím v různých těch knižných lávkách půl biblioteky, ale musíme si to pochváliti: kořisť stojí za to, je pěkná a laciná. Odcházíme z takové „knižné lávky" teprv po značné chvíli; jména Gogola, Turgeněva, Dostojevského, Bělinského, Grigoroviče, Tolstého a jiných kývají nám z přihrádek na rozloučenou.

Vedle této krásné a jiné „lidové" literatury zabývají se knihkupci, o nichž je právě řeč, také prodejem „lidových" obrázků, scen, které právě „táhnou" — uměleckých děl asi podobného druhu a rázu, jaká objevují se na rozích a ulicích našich venkovských měst o výročních trzích jejich. Najdeme tu znázorněnu celou politickou situaci evropskou křiklavými barvičkami, seřaděnými ne bez fatálního humoru jednou ve „Sjezd ve Skierněvicích", podruhé ve „Sjezd v Kroměříži"; nejnovější hroznou vraždu, spáchanou i s dotyčným zázračným nalezením vraha v N—ské gubernii (obojí na témže obrázku); národní pohádku o „Ivanušce

duračku" atd. Že nemalé davy lidu obklopují po celý den tyto výtvory a naplňují průjezd, netřeba připomínati.

Rovněž zajímavé upomínky historické poutají nás k Nikolské. Nalézáme tu slovutnou synodální tiskárnu, na témže místě postavenou, na němž Ivan Hrozný r. 1562. první tiskárnu ruskou zříditi kázal. Dále Zaikonospaský monastýr, jenž rovněž v dějinách ruské osvěty vynikající místo zaujímá, neboť v něm byla r. 1679. založena první vyšší škola ruská, jistý druh to akademie a předchůdce všech universit ruských — škola, jež byla dlouhý čas jediným útulkem a ohniskem vědy v rozsáhlé říši a národu ruskému dala Lomonosova.

Na Nikolské stojí také nádherný, nejen u nás ale po celé Evropě známý nejlepší hostinec „Slovanský bazar" s přepěkným, ovšem však také přebarevným koncertním sálem, v ruském slohu vyvedeným, v němž mezi jinými každoročně též několik českých hudebně-pěveckých a tanečních zábav se pořádá. Neméně krásně je zařízena nádherná, výši několika pater překvapující jídelna s malým rybníčkem uprostřed, odkud si každé chvíle rybu po libosti vyloviti a upraviti dát možno. Příjemné, příjemné večery se tu tráví, a každý, kdo na čas sebe kratší do Moskvy zavítá, odnese si s sebou vzpomínku na několik jich. Na gostinici té spatříme také na štítku podjezdu jediný český nápis v celé Moskvě, mezi šesti jinými slovanskými i „slovanský bazar".

Na Varvarce, jiné ulici Kitajgorodu, nalezneme jednu z nejzajímavějších historických památek Ruska: starý dům Romanovců, Romanových-bojarů, z nichž vyšel r. 1612 car Michajl Fedorovič, zakladatel nové dynastie ruské. Středně velký, massivní dům s ohromně tlustými zděmi i příčkami, který nás na první pohled přesvědčuje, že účel, za kterým byl vystavěn, byla bezpečnosť a nikoli pohodlí. Sloupce a ostatní ozdoby ve slohu staroruském, s obvyklým nadbytkem materialu, jak si v tom tehdejší těžkopádná architektura ruská oblibovala.

Dům je zachován v témže stavu, v jakém se nalézal, když Romanovi opustili jej, aby zasedli v Kremlu na uprázdněný prestol Rurikův: vše uschováno tu a sneseno sem, co táhne se k této době anebo k době nejblíže následující: k době carstva ruského do Petra Alexejeviče.

Dům tento v nynější úpravě sloužiti může za vzor bohatého domu šlechtického této doby. Úzké, nízké a temné chodby, tmavé točené schody, jednoduché ale pěkně vyřezávané dřevěné stěny a stropy, dubové židle a lavice, nádherné povlaky postelí a záclony, jež vynikají více bohatou látkou než vkusnou formou, konečně jako vzácnosti stříbrné a zlaté novotiny-drobnosti, zárodkové a apoštolové oněch, jichž vidíme nyní na sta ve výkladních skříních s modním zbožím, to vše nám podává jasný obraz o tom, jak žily bohaté rodiny ruské přede dvěma a třemi sty lety.

Prohlížíme vše se zájmem. Dětskou jizbu, v níž vidíme kolébky mladých světoobčanů-carů, šatečky, botičky, hračky všeho druhu, knihy, ve kterých se hláskovati učili, názorné pomůcky,

jichž užívali. Bojarskou síň, ve které seznáme vše, co muže-vojáka dřívějších časů zajímalo. Ložnici s celou útulnou její úpravou. Modlitebnici.

Na konec nelze nám jinak než povzdechnouti si a záviděti ruským románopiscům a malířům, kteří tu mají život svých předků takřka před sebou, kdežto my o životě svých čerpati musíme jenom ze snů, domyslů anebo kombinovati z pramenů . . .

* * *

Prošli jsme povrchně Kitajgorod. Ne sice pohodlnou, ale zajímavou procházku můžeme vykonati ještě podél zdi hradebních, ohraničujících Kitajgorod. Vše, co jsme již řekli, je také zde: špatné dláždění, špína a bláto, haraburdí všeho druhu. Ale ten život, jaký tu panuje! Kdežto všude jinde společnosť promíchána, řekněme v dobrém smyslu, lepšími vrstvami promíchána, zde lid moskevský, mužík moskevský úplným pánem.

Celá prostora téměř stále je nabita. Provisorní krámky a budky na spadnutí a v nich zboží všeho druhu, všech drobot a všechno téměř zadarmo. Nemá prý sice ani jediný kousek dobré svědomí a policii do očí nahlédnouti se mu nechce, ale těší se pozornosti valného množství, snad až příliš valného.

Obchod však neomezuje se jen na rozbité pevné stánky. Každý přítomný mužík koupil si několik věcí, jež offeruje dále, a tak nežli projdeme cestu desíti kroků, můžeme nakoupiti nejen vše na sebe, do sebe, pod sebe, ale i množství věcí, kterých jsme jak živi nepotřebovali, do smrti potřebovati nebudeme, a s nimiž bychom, koupivše si je, ani nevěděli co počíti. Tento dav prodavačů promísen je ještě nemalým počtem řemeslníků všeho druhu, nejspíše nediplomovaných, kteří se svými primitivními a na nejmenší míru uvedenými přenosnými nářadími a nástroji tu stojí, davy procházejí, práci nabízejí a obdrževši ji pracují.

Tu a tam postaveny jsou stoly, u nichž na nacvokovaných sedačkách sedí hosté, jimž z ohnivých očí a zanícených tváří září vše: humor, veselí, rozpustilosť, jen to ne, co bychom v jejich poloze života očekávali: stísněná trudnosť. Toť elementy toho života. Jak vyličiti život sám? Říci, že celé ty tisíce davu křičí jeden přes druhého, hádají se, zpívají, perou; naznačiti, že kroje jich „mísí se malebně do sebe“, jak říká se všude, kde jedná se o popis slavností národních? Slova, slova . . . Ale slova nejsou s to popsati ten kousek života u hradeb Kitajgorodu, „tolkušku“, z níž tak výtečné výjevy podal nám štětcem svým Makovskij, že zvábeni zůstaneme u nich státi. A toť pouhé části tohoto celku, toť pouhý obraz. Co říci o skutečnosti, co říci o celku?

„Tolkuška!“ se zanícením, a každý porozumí.

Koleda čili Koleda-bog.

Slovanské vánoce.

Pohled do slovanského života.

Od J. A. Voráčka.

(Pokračování.)

Druhá věc, která se mi vidí poznámky hodna, je nazvání „dědo Kolada“ a obyčej posypávati koledující dítky obilím a ovocem, při čemž kotlenská hospodyně, jak jsem již dříve uvedl, povolává na dítky, jako na slepice onomatopoeickými slůvky „pi-pi-pi-pi“. Co se prvního, totiž názvu „dědo“ týče, viděti patrný rozdíl mezi křesťanským Ježíškem a starým (každý rok přicházejícím) Koledou z časů pohanských. Tato okolnosť tím více zvyšuje pozornosť naši tím, že podle některých Verkovičových písní Koleda není opravdu děckem, nýbrž bohem, který každým rokem přichází na zemi „da si je leto-prolěto“ a přichází do lesa, kde sedá pod „Vyšním drvem“ nedaleko bílého kladence (studně) (str. 29.). Ve většině písní však nazývá se Koleda „božič“, „mladý bůh“, „malé dítě“ a „Koleda-bůh“, což přičísti sluší vlivu křesťanské legendy o narození Páně, s níž mistrně v dosti ladný celek spojeny jsou.

Zbývá nyní ještě poznámka, co znamená kokrhání dětí při koledě, jak to v balkanských vesnicích v obyčeji. Přímá odpověď je zde nejistá. Obyčej ten však bude velice starý. Jeden výklad mohl by býti asi toho rozumu: jako kohout oznamuje svým kuropěním blízkou zoru a jasný den, tak by snad i obyčej tento měl býti předzvěstí blížícího se jitra v roce, totiž jara, které přináší bůh slunce Koleda. Druhý význam svolávání a krmení slepic mohl by býti náboženský čili obětní. V domnínce této přisvědčovati se zdají verše, několikráte ve Vedě se opakující, v nichž vyzývá Juda samovila cara a vezíra, aby „kolil kurban (oběť)“ a „poslal mladého vojvodu nalovit drobného lovu, drobného lovu bílých ptáků, aby je stará matka přihotovit mohla na štědrý večer k večeři“. (str. 67.)

V tom případu byla by to oběť ohni přinášená, jak se zejména na Rusi vyskytuje. Tam dle Šafaříka ještě jako křesťané oběti bohům a bohyním pokládali „koláč, jim lámajíce, kohouty zařezávajíce a ohni se modlíce“.

Protož nebude nemístno připomenouti, že kohout dostal se do Evropy od Indů pomocí Peršanů asi v VI. stol. před Kr. a že „v náboženství Zoroastrově kohout, jakožto věštec jitra a tudíž i symbol světla i slunce, byl (jakož i pes) zvířetem posvátným. U dřevních Peršanů byl posvěcen Çraoši, který, jakožto nebeský strážce světa ohněm jsa probouzen budí pak i kohouta. (Justi, Handb. d. Zendspr. 306.) V Bundeheš-u (48., 14.) kohout (zároveň se psem) uvádí se jakožto nejdůležitější zvíře, poněvadž při jeho zpěvu prchají zlí duchové (daêva). (Č. Šercl: Z ob. jaz.

str. 45.) Podle toho podobá se pravdě, že i u Slovanů (jistě však u jihovýchodní části) měl kohout a jeho rodina význam náboženský, byv předzvěstem světla a tepla, kteréž přináší světu bůh zimního slunovratu — Koleda.

Podle toho dále značí tedy kokrhání balkanských koledníků — zvěstování blížícího se jara a tepla, v němž personifikován „dědo Kolada". Výklad tento shoduje se ku podivu i s dobou, která připadá na čtyři až pět dní před slavností Koledy. Zdali i na jiném místě u Slovanů, zejména Rusů obyčej tento se vyskýtá, po ten čas doložiti nemohu.

Pravé obřady kolední počínají všeobecně na štědrý večer (bâdenъ večerъ), kterýžto den také malou koledou sluje. Toho dne, totiž 24. prosince, obláčejí v každé rodině čisté prádlo a šaty, myjíce a čistíce se, aby byli dobře připraveni na radostný den božího narození. Hoši od rána chodí od domu k domu koledovat s metlou v ruce, která „koledarka" se nazývá. Všedše do domu šlehnou několikráte prutem o podlahu a zvěstují: „Bog sa rodi Koledo", začež pak dostává se jim odměnou kolence (preclík) a několik par.

Jakmile se setmí, koncentrují se všichni domácí pomalu do světnice a na ohništi zapálí se pařez nebo hodný kus dřeva, které sluje povšechně „bâdnikъ". Nesmí však uhasnouti po celou noc do rána, sice by v nastávajícím roce nebylo dobře v domě. Proto, aby se tak nestalo, ustanoven někdo z domácích, obyčejně děd nebo bába, aby střežili oheň až do rána.

„Да си ми трае ду рану
лу рану йоще ду зора".

Význam tohoto starého obyčeje zdá se již vybledlý z paměti národu, ne však docela. Písně rhodopských a makedonských Bulharů, jak je Verkovič ve své Vedě Slovanů uspořádal, znají se na více místech k tomuto starému obřadu národnímu a není potřeba, myslím, domýšleti se, že by právě na tomto místě falsifikovány byly. Nenucená motivace, proč třeba toho večera bdíti, vrcholí zejména v těchto verších:

„Майка си вечере готвила,
бадна вечере на трапеза;
Седнала майка на вечере,
Седналъ бабайку на йогнище,
та си йогань вали,
йогань вали, йогань пали,
та ми ичь не спле;
чи си чека Коледа,
да си седне на трапеза,
да вечере бадна вечере".

V případu však, že by oheň na ohništi z neopatrnosti před jitrem uhasnul, pak, jak Kotlenští soudí až posud, „цѣло да бade не добро въ тази кяща прѣзъ цѣлата година". A píseň ve Vedě vyslovuje zřejmě, že se Koleda bůh rozezlil a rozzlobil, že oheň caru uhasnul, shořel zlatý „kjutec" a jasný oheň neostanul.

(Str. 23.) „Kjutec", pro který dívka před západem do lesa spěchá, nazývá se „zlaten" a je to větev ulomená se stromu, pod kterým Koleda-bog si usedl. Jaký by to strom byl, pověditi nelze. Ve Vedě nazývá se „vyšni". Je to týž strom, pod kterým trojice bohů (trima boga) rokovala před narozením Koledy o zkáze světa a pod kterým i Zlatá Matka „zatrudnela". Stojí na vrchu a v celku upomíná na indické lignum vitae, řečené Lingama, jehož trojí kůra symbolem byla Bramy Višnu, i Šivy. Avšak bližší podobnosti mezi „vyšním drvem" a „lingamem" není.

Pozoruhodna je však ta okolnosť, že „badňak" čili „kjutec" [8]) je úlomek a částí „vyšního drva". Tím dopídili bychom se tedy konečně, co znamená u Čechů vánoční stromek, u Rusů „jolka" atd. U Bulharů však neznačí „kjutec" vánoční stromek, na který se ovoce a cukroví váže dětem; ti, jak již dříve praveno, znají se pouze k pálení badňaku.

Z toho vidno dále, že bulharský obyčej původnějším se zdá, nepozbyv dosud liturgického významu. Souvislosť pálení ohně a počínající se slavnosť novorozeného boha-Koledy je patrná.

Z ostatních koledních obyčejů bulharských sluší ještě zaznamenati spolnou večeři, nazvanou „bâdna večera". K večeři toho dne, poněvadž předepsán církevní půst, vaří si podle starého obyčeje obilí a pekou „presný" (čerstvý) chléb (pita), kterému se říká všeobecně „Bogovica" a prostonárodně „Buguvica". Přihotovivše stůl (sofra = nízký stolek, něco přes stopu vysoký), položí naň čerstvý chléb a podále postaví s nádobou vařené obilí. Obyčej tento panuje i na Rusi, zejména u Malorusů a jídlo to nazývá se „kutja". Do svařeného pokrmu vetknou pak svíčičku s basalkou (bosilekъ) a na tuto přivážou stříbrný peníz (bêla para). Druhou svíčičku přilepí na povrch u chleba. Mimo to složí ještě na stolek různé druhy ovoce, jako: ořechy, švestky, jablka, hrušky atd. Když přinesou polévku (čorba), všichni povstanou a podkuřují se kaditelnicí (kadilnica), s kterou hospodář (stopaninъ) nejprve stolek a pak všechny kouty (rogove) ve světnici podkouří. Pak vyjde ven a činí totéž ve chlévě u krav, u koní, ovcí a vůbec všude po celé „kâště". Navrátiv se do světnice, zasedne ke stolu a započnou jísti a nikdo nepovstane dříve, až všichni se najedí, proto že „nebylo by dobře". Když se byli všichni navečeřeli, seberou se zbytky a položí před obrazy svatých se slovy: „neka se nachrani i sv. Bogorica" (ať se nají i sv. Bohorodička). Při tom dlužno poznamenati, že při rozdávání štědrovky každý hledí, aby nalezl ve svém kuse přimísený peníz, který má ten význam, že kdo jej nalezne, šťastným bude toho roku. Pozoruhodným

---

[8]) Etymologie tohoto slova není zcela jasná. Dr. L. Geitler porovnal jej s litevským „koczú wákaras" od slova kótas" (= kmen, peň, kláda). Přitom vzpomíná, že nikde v slovanské mythologii nezove se badňak slovem upomínajícím na kódas, vyjmeme-li pšeničné jídlo štědrovečerní, které se nazývá u Rusů „kutja", u Poláků „kucia". Slovo toto bude však spíše původu tureckého, kde „kütuk", pobulharštěné „kjutukъ" a maced. kjutec (od kjutekь) značí pařez, pahýl, kláda. U Verkoviče značí však i větev.

dále jest i to, že pod stolem, na kterém nalézá se „bâdna večera“ rozestlána je sláma, s níž druhého dne obvazují stromy. aby budoucího roku hojně ovoce nesly. V Čechách, pokud vím, děje se ovazování stromů ještě na štědrý den z rána.*) Charakteristickým však zůstává, že na pohled nepatrný tento obyčej. udržel se u dvou větví slovanských nejvíce od sebe polohou vzdálených.

Druhá část štědrého večera vyplněna u všech Slovanů dosud obyčeji, kterými hledí každý uhodnouti svůj osud v budoucím roce. Dívky hádají o svém nastávajícím a za tou příčinou třesou na př. v Čechách bezem, provolávajíce při tom: „Třesu, třesu bez, pověz ty mně pes, kde můj milý u večeře dnes.“ Na které pak straně zaštěká pes, s té strany čeká ženicha. Jiný obyčej je ten, že dívky přehazují své střevíčky přes hlavu a jestli postaví se špičkou ku dveřím, tehdy půjde z domu, t. j. vdá se. Na Rusi pějí se tak zvané „podbljudnyje pěsni“, při nichž na př. každý vloží nějaký menší předmět na mísu (bljudo) a zakryvše ji, vyndávají po řadě opět každý svou věc z mísy a slova, která právě v tom okamžiku v písní zaznívají, vyplní se „скоро сбудется, не минуется“. Podobně i hoši mají své „hádání“. Hospodáři „hádají“ o budoucí úrodě a jaký druh obilí toho roku síti třeba. V Čechách je-li hodně šípku na trní ještě — urodí se pšenice. Mimo to uříznou dvě skývy a sice jednu od pečiva z pšeničné mouky a druhou od žitné. obě pak přivážou na dlouhý nůž po obou stranách a zabodnou do trámu ve stropu. Na které straně nože objeví se druhého dne rez, soudí dle toho o výhodnosti neb nevýhodnosti toho druhu obilí pro budoucí rok. Starci pak hádají o smrti, zdali toho roku umrou. Rozřízne se na př. jablko a tvoří-li jádra kříž, tedy jistě toho roku umrou.

V Bulharsku, pokud mi známo, mnohé z těchto obyčeju. pokud se udržely, konají se až na druhý „bâden večer“, t. j. před novým rokem (na Silvestra). Na čase však mnoho zde nesejde, protože tyto obřady, obyčeje a zejména hádání konají se až do tří králů (Bogojavlenie). Nejobyčejnější příklady štědrovečerních obyčejů jsou zejména tyto: Při lámání štědrovky dává otec i matka pozor, na čí straně bude větší polovice. Větší kus značí — delší život. Podobně, kdo nalezne zadělaný peníz v štědrovce, ten bude v budoucím roce šťasten. V rodinách rolnických vezme hospodář do hrsti od zavařené pšenky a metnuv ji do výše, praví při tom:

---

*) Verše. které při tom dítky vyvolávají, hledíce jedny druhé překřičeti, znějí v Pošumaví takto: „Ovazujte se, jablka, švestky, zítra bude mráz. posekáme vás. | Starýho žida (neb jiné jméno) na provaz a židovku (. . . na řetěz, | budou se tahat jako pes!“ Poslední slova vidí se, že jsou pozdějším přídavkem a satirického rázu. Vyhrožování stromům vysekáním vidí se mnohem zachovalejší v bulh. obyčeji, který se až posud v Tatar-Pazardžicku uchoval a který vrcholí v tom, že dva hoši, nebo muži přibliží se ke stromu, který nenesl ještě, nebo jen málo ovoce, a přistoupivše k němu, jeden nadzvedne sekeru k ráně se slovy: „Šte-li raždaš, ili šte te otseča?“ Při tom druhý, dav se do usedavého pláče, poukazuje na velký k témuž cíli přinesený koš a prosí: „Ostavi go, ta šte rodi, ta šte naplni toj koš.“

„Tóóó-lkoz visoka da ni bâde pšenicata.“ (Tak vysoko budiž pšenice.) Ostatní obyčeje, jak již podotknuto, konají se až před Novým rokem. (Dokončení.)

Dopisy Pavla Josefa Šafaříka J. E. Purkyňovi. [1])

V.

W Praze, 2. Máge 1840.

Welectěný Přjteli!

Dnes se obracugi s důležitou pro mne prosbau k Wašj lásce, uwěřen gsa, že dopustj-li gen okolnosti, žádosti mé nikoli neodepřete. Onehdy gsem dostal z Wittenberku přepis neystaršjho Žaltáře českého, t. insertinearnj wersj z latinského Rukopisu, genž sice teprve okolo r. 1300 wepsána gest, ale půwodem swým a podle gazyka giště do mnohem staršj doby padá. Poněwadž ale text Wittenberský welmi porauchán gest, musjm geg, dřjwe nežli geg wydám, s ginými starými Rukopisy porovnati. Máme zde sice dva staré Rukopisy, ale v těch gest přeloženj docela giné, pozděgšj. Z Dobrowského hist. Lit. wjm, že w Olešnici Žaltář český na Perg. od c. 1396. Pjšeť on:

„Ein Psalter auf Pergament in Fol. vom J. 1396 in der herzogl. Bibliothek zu Oels in Schlesien, der ehedem dem Poděbradischen Geschlechte in Böhmen angehörte, eine prächtige sehr schätzbare Handschrift.“ Dobrow. Gesch. d. böhm. Sprache u Liter. (1818.) S. 1814.

Bezpeče se Wašj přátelskau láskau a znage Waši horliwost o dobro milé máteřčiny našj osmělugi se prositi Wás, byste si neztjžil co neydřjwe wygeti do Olešnice, a přepsal pro mne na ukázku z onoho Žaltáře tři neystaršj Žalmy, t. 14. 69. 109.

Dobře učinjte, wezmete-li latinský Žaltář sebau, aneb aspoň počátek těchto tří Žalmů si doma poznamenáte, nebo w rkp. českých Žalmy čjsly znamenány negsau, a tudíž trudno gest hledati gich Uwidjme-li, že se Olešnický rkp. s Wittenb. srownáwá, t. k gedné familj aneb recensj náležj, teprwe potom o obstaránj přepisu celého Žaltáře prositi Wás budu.

Zbor českého Mus. mjnj wydáwati staročeskau, potom pak i nowočeskau Biblioteku. Prwnj djl staročeské (Wšehrd o Práwjch země české, dedikowán p. Jungm) giž gest w impressi (nákladem některých Wlastenců̊w, gako dar p. Jungm. a Matici přinessený). Můg Žaltář má též k Bibl. té gjti.

Die ält. Denk. d. böhm. Spr.: Lib. Gleich, Evang. Johann., Leitmeritzer Stiftungsbrief a Gloss. d. Mat. Verb. ode mne a Palack. giž se tisknau (6tý arch). Wšeho bude asi 25 archůw w 4°.

K čemu ste se odhodlal z ohledu Růže?

Žurn. M pro osv. nepřicházj.

Z Pařjže sme dostali dokonalé facs. podpisu Remešského.

Tam wýslowně stogj: psal gest! Svatý Prokop opat swu rukú

Strojew to zbryndal, neuměge glagolsky čjsti. Wygde o tom zde nowá zpráwa. — Přátelé zdráwi...

S Bohem!

Wáš upřjmný přjtel

P. J. Šafařjk v. r.

Čelak. wydal přeskwostnau sbjrku básnj: „Růže stolistá“.

[1]) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

Rozhledy v literatuře a umění.

La politique internationale. Par J. Novicow, précédé d'une introduction de M. Eugène Véron et accompagné d'une carte éthnographique de l'Europe. Paris 1886. Str. XXVIII. a 393.

Ku dlouhé řadě francouzských spisův, napsaných rodilými Rusy, druží se také jmenovaná kniha, kterou přibylo francouzské literatuře dílo ceny neobyčejné. Spisů podobného druhu a ceny jest vůbec málo ve všech literaturách evropských. — Dílo se dělí kromě předmluvy, již napsal Francouz M. Eugène Véron, na tři knihy pod názvy: L'organisme social, La lutte pour l'existence a La politique internationale. Vycházeje od základního pojmu, že veškera společnosť jest organismem, přistupuje ku líčení vývoje tohoto organismu, rozepisuje se o národnosti a státu a o jednotlivých rasách. Druhá kniha jedná o boji za existenci ve společnostech lidských a třetí pak o vlastní politice mezinárodní. Novikov jest tu hlasatelem nového učení. Dle jeho přesvědčení musí již přestati nynější politika, dle které jeden národ chce předstihnouti druhý pouze hmotnou silou či vlastně hrubým násilím. V budoucnosti musejí jednotlivé národy vespolek zápasiti pouze průmyslem, obchodem, osvětou, uměním a vědou. Jediné takový zápas jest důstojný národů civilisovaných. Dle výroku spisovatelova nebyla ještě Evropa nikdy tak nepokojnou jak nyní. Stálé války se jen vedou. „Šest millionů řídí jest dnes ve zbrani, a jistina, kterou pohltí tito za jediný rok, dostačila by k tomu, aby poskytla jen prostřední vzdělání všem dětem naší pevniny. Společnosti klesají všude pod touto tíhou zdrcující, která zdržuje způsobem tak citelným prospěch civilisace... Válka je stále zavěšena nad hlavami našimi jako meč Damoklův." — O některých státech na př se praví: „Německo jest dnes nejzávažnější moci v Evropě. Avšak pokud bude provozovati svou zastaralou a nespravedlivou politiku, bude naše pevnina břísti v marasmu a nynější nemoci. Jsouc dnes i ejzdravější v periodě své existence, používá Německo své síly k tomu, aby potlačovalo Slovany a Latiníky. Prvých nechce pokládati za rovné členy republiky evropské. Častuje je kulturou materialní; co se týče druhých (Latiníků) qualifikuje je jakožto demoralisované Vlachy a domnívá se býti povolaným obroditi je jako za epochy invasí barbarských mečem a ohněm. V Poznaňsku a Slezsku, v Elsasku a Lotrinsku udržuje pode jhem národy odbojné, jež odnárodňuje násilným způsobem absorpce... Rusko pak, aby potlačilo Polsko, dává se v područí politiky německé..."

Spis tento nespadá vlastně ani do slavistiky, avšak měli jsme za to, že se o něm sluší zmíniti jednak proto, že jest psán Slovanem, jednak i proto, že se v něm na mnohých místech nalézají časté narážky na Slovany, jmenovitě v části poslední, a při té příležitosti vyslovuje spisovatel své náhledy, jež jsou velice střízlivé. Véron pochválil spis Novikova tak, že by mu jiný ani větší pochvaly vzdáti nemohl. Praví, že látka každé jednotlivé kapitoly vyplnila by snadno celý svazek, celek pak že by náležel mezi díla, jež mají místo v historii humanity. — Ke konci jest připojena ještě mapa, která však příznivý dojem francouzské knihy kazí již svým nápisem „Ethnografische Übersicht von Europa nach den Volkssprachen". *K. Kadlec.*

Postępy literatury peryodycznej. Studyum z dziejów pracy, z mapą i ośmia tabelami statystycznemi. Nap. St. J. Czarnowski. Warszawa 1886., str. 66.

Práce to velice pilná a ve mnohé příčině zajímavá. Dovídáme se, že r. 1880 obnášel počet časopisů na celé zeměkouli 34.274, počet čísel tištěných (ročně) 10 589,499.448. Přispívatelů do těchto časopisů bylo okolo 200.000. Nejvíce časopisů má Evropa (19.557), pak Amerika (12.400). Co do řečí zaujímá první místo plémě anglo-germanské (anglické 16 500), druhé řecko-latinské, třetí slovanské (1107 časopisů). Ruských časopisů vychází asi 560, polských (r. 1884.) 230, českých téměř tolikéž. Výpočty tyto doplňují zajímavé statistické tabulky a časopisecká mapa. *R.*

Při jězoru. Wóbraz z přirody wot J. Čišinskeho za trojospěw z přewodom piana złožił Bjarnat Krawc. Budyšin. 1886. Op. 1. Płaćizna hr. 1 (1 marka).

Tři łužisko-serbske spěwy. Za jedyn hłós z přewodom piana złožił Bjarnat Krawc. Budyšin, 1886. Op. 2. Płaćizna: hr. 2 50.

Praskrovnou jest co do počtu tisknutých prací hudební literatura lužická; jesti v tom ohledu odleskem miniaturních tamních poměrů Avšak mám za to, že u národu tak malého, u národu pětatřicetkrát menšího než národ náš, znamená dosti, může-li se o hudební literatuře již mluviti. A u Lužičanů vším právem. Poněvadž se dosud vše, co v hudebním umění u Lužičanů vytvořeno. poutá skoro výhradně ku jménu zasloužilého a nadaného, leč stárnoucího již A. Kocora, jsou uvedené skladby se stanoviska kulturního pro národ lužický zjevem důležitým, neboť vystupuje jimi na veřejnosť nová pracovní síla, draždanský učitel Bjarnat Krawc, muž mladý, plný tužeb. snah a ušlechtilé vůle. Krawc jako skladatel není v Lužici neznámým. Roku loňského uspořádal v Budyšíně koncert, kde výhradně své skladby provozoval Nyní počíná je vydávati tiskem — ve prospěch Matičního domu srbského v Budyšíně. Z této příčiny jest věru doporučení hodno, aby i u nás skladby ty kupovány byly. Jsem pak toho náhledu, že ani vzhledem k vnitřní jejich ceně nebude nikdo koupě té litovati. Bylo by ovšem leccos pohnutkou k výtce, avšak sluší vzíti ohled na prvé vystoupení skladatelovo. To nejpodstatnější, co vytknuto býti zasluhuje, jest dle mého náhledu následující: skladatel málo studuje svou domácí národní hudbu. Skladby jeho nejsou svým rázem skutečně lužickými, a přece při skladbách tohoto druhu jest tolik krásných příležitostí vdechnouti jim ducha domácího, slovanského, je to tím snazší, že Lužičané mají svoji charakteristickou národní píseň i prostonárodní instrumentalní hudbu. Jen třeba hledati staré „herce“ srbské a studovati je! Budiž toto pouhý pokyn mladému snaživci, jemuž přejn, aby k jeho pracovitosti a píli se připojila i vytrvalosť — v těsných poměrech lužických vysoká to ctnosť! Pak se nemine skutečného zdaru, kterého jest mu přáti proto, že z úspěchů jeho bude těžiti v prvé řadě — národ lužický sám. Toho si je Krawc vědom. toto vědomí jej dosud povzbuzovalo. Bude-li se i na dále tímto kompasem řiditi, vyplní nejednu naději svých krajanů *Ludvík Kuba.*

Рождественная сказка Н. Щедрина.

Jako minulého roku v ruské literatuře největší pozornosť vzbudily vedle podivuhodné „Smrti Ivana Iljiče“ od hraběte L. Tolstého „Skazky“ a „Pestré listy“ od Ščedrina, tak rovněž z hojného počtu vánočních povídek, jež objevily se na stranách všech takořka ruských listů belletristických i denních. jímá zvláštním kouzlem a působí mocným dojmem „Vánoční skazka“ téhož vynikajícího satirika ruského N. Ščedrina, [1]) jenž zotaviv se po dlouhé nemoci, opět počal obohacovati ruskou literaturu svými vysoce uměleckými plody. Neváháme zmíniti se šíře o této nejnovější práci velice nadaného satirika, jenž uveřejnil tuto svoji poetickou a dojemnou skazku v „Ruských Vědomostech“ v č. 354. Skazka sama počíná reprodukcí „prekrasnějšej propovědi seljskago baťušky“, kteroužto „propověď“ v den Narození Páně učinil svým posluchačům venkovský kněz o Pravdě:

„Před mnoha stoletími“ — pravil — „v ťento samý ďen přišla na svět Pravda

Pravda je věčná Ona od věků s Kristem Lidumilem seděla na pravici Otce, spolu s Ním se vtělila a rozsvítila na zemi svoji pochodeň. Ona stála u podnoží Kříže a rozpínala se s Kristem; ona seděla ve způsobě světlého anděla u hrobu Jeho a viděla Jeho vzkříšení. A když Lidumil vznesl se na nebesa, tedy zůstavil na zemi Pravdu jako živé svědectví své nezměněné přízně k pokolení lidskému.

Od těch dob není koutku na zemi, do něhož by nepronikla Pravda a nenaplnila jej. Pravda vychovává naše svědomí, zahřívá naše srdce, oživuje

[1]) Viz „Slovanský sborník“, ročník II.

naši práci, ukazuje cíl, k němuž musí směřovati náš život. Zarmoucená srdce nalézají v ní jisté a vždy otevřené útočiště, ve kterém mohou upokojiti se a utěšiti se od nahodilého zmítání života."

Dále líčil kněz, že Pravda vždy vítězila, i když se zdálo, že podléhá. — „Ona jediná neměla časový charakter, jediná beze změny šla ku předu, prostírajíc nad světem křídla svoje a osvěcujíc jej věčným světlem svým. Domnělé vítězství lži rozsévalo se jako těžký sen, ale Pravda pokračovala ve své chůzi.

Spolu s pronásledovanými a poníženými Pravda vcházela v jeskyně a pronikala v horské úžlabiny. Ona vstupovala se světci na hranice a stála řadem s nimi před tváří mučitelů. Ona rozdmychovala v jejich duších posvátný plamen, odháněla od nich pomyšlení na malomyslnosť a zradu; učila je trpěti v radosti.

Marně služebníci otce lži doufali slaviti vítězství, vidouce toto vítězství v těch hmotných příznacích, které představovaly sebou popravu a smrť. Nejkrutější popravy byly slabými zlomiti Pravdu, ale naopak dodávaly jí větších přitažlivých sil. Při pohledu na tyto popravy zahořela prostá srdce a v nich Pravda nalezla novou blahodatnou půdu pro setbu. Hranice planuly a sžíraly těla světců, ale od plamenů těchto hranic zaplálo nesčíslné množství pochodní, podobně tomu jako za světlé jitřní od plamene jedné rozžaté svíce náhle osvěcuje se celý chrám tisíci svíček".

Konečně kněz objasnil svým posluchačům, v čem záleží Pravda:

„Především miluj Boha" — pravil — „a pak bližního jako sebe samého. Láska k bližnímu je krása a plesání života, ona oživuje všecky lidské podniky, dává smysl životu. Jenom ti lidé žijí úplný život, kteří planou láskou a sebezapřením; jenom ti jediní znají skutečné radosti života."

Stařec ukončil. Ze všech přítomných nejpozorněji naslouchal mu desítiletý vnímavý chlapec nebohaté statkářky. Slova starcova učinila naň hluboký dojem. Vrátil se domů a každému říkal, že nyní bude žíti podle Pravdy, že za Pravdu půjde v boj... Chůva mu pravila, že kostel je proto, aby se v něm spravedlivé věci slyšely, ale život že jde svou cestou Podobně řekl mu každý a dodávali i příklady, potvrzující jejich mínění. Chlapec se pomátl. Jen úryvkovitě pronášel: Kristus, Pravda, mučenníci...

Slabý organismus chlapcův neobstál a pod návalem tak silných pocitů se zlomil. Chlapec (Sereža) ulehl. Celou noc a celý den proležel v horečce. Nastávala agonie...

V osm hodin večer vyšel plný měsíc a poněvadž záclony v oknech omeškáním nebyly spuštěny, tedy na stěně tvořila se veliká světlá skvrna. Sereža pozdvihl se a natáhl k ní ruku.

„Mama!" — žvatlal — „hleď, celý bílý... to je Pravda... za Ním... k Němu..."

Upadl na podušku, dětsky vzlykl a zemřel.

Pravda zakmitla před ním a rázem napojila jeho bytosť blahem; ale neotužené srdce chlapcovo nevydrželo mocného návalu a puklo...

Toť osnova nové duchaplné „skazky" Ščedrinovy. *K. Štěpánek.*

Pisma Narcyzy Żmichowskiéj (Gabryelli), z życiorysem autorki skreślenym przez dra. Piotra Chmielowskiego; wydanie uskutecznione staraniem redakcyi Bluszczu. Warszawa 1885.—1886. Tom 1.—V.

Je to druhé (po 25 letech) vydání sebraných spisů znamenité spisovatelky polské, značně rozmnožené a doplněné.

Pro shodu česko-polskou. Několik úvah věcných a historických. Napsal J. V Praze 1887. V kommissi Fr. Řivnáče. Str. 45.

Spisovatel této knížky odpovídá hlavně k otázkám: 1. Mají-li Poláci příčiny stýskati si do Ruska a odvraceti se od něho? 2. Mají-li Poláci příčiny stýskati si do Čechů pro stanovisko, jakéž oni skutečně nebo domněle vůči Rusku a Polsku zaujali? Čtenář, který umí čísti mezi řádky, objasní si také občasnou „odstředivosť polskou". Zameziti tuto odstředivosť, nikomu ve Slo-

vanstvě prospěšnou a zejména nám Čechům škodlivou, toť přání spisovatelovo, jenž odhodlal se po tuhém zápasu rozepsati se o neblahých okolnostech tak, jak mu kázalo jeho vlastní přesvědčení. Podniknul tím práci velmi nemilou. Knížka tato stojí 40 kr.

Zanimave crtice i pripoviedke preštampane iz podlistka „Hrvatske“. U Zagrebu 1886., str. 93.

Zajímavé črty tyto týkají se hlavně otázek socialních i ukazují nám, že tyto poměry společenské jsou mutatis mutandis tam na jihu tytéž jako u nás na severu. Podávají pak nám črty tyto obrázky holé skutečnosti, jevíce tak ten veliký kontrast oproti idealům. Platí to hlavně o obrázku: „Poklade u Zagorju“, „Kolika roztika!“ „Kožar Marko“ a „Novi učitelj“, kdež venkovské, národní a rodinné poměry plasticky jsou vykresleny, a při jichž pročítání se nám zdá, že pouhou záměnou jmen nabyli bychom obrázků svých vlastních poměrů domácích. — Čtyři z nich jsou původní, tři pak přeložené, a to jeden z vlaštiny: „Učiteljica“ od D. Ciampoliho, dva pak z ruštiny: Gogolovy „Zápisky šilencovy“ a „Svječica“ hraběte Tolstého. *J. T.*

Žumberačke elegije. Spjevao Jovan Hranilović. Križevac, tisak i naklada Gustava Neuberga, 1886. Str. 51.

Platí-li o nějakých básních vůbec název elegie, platí to o malém tomto svazečku básní Hranilovićových nejspíše. Jest jich jen 12, a jsou všechny přetištěny z časopisu Vience (r. 1885.), avšak cena jejich jest bez odporu taková, že by mohly sloužiti za ozdobu každé literatuře. Někteří kritikové chrvatští uvítali básně ty s velikou pochvalou, jeden se docela vyslovil, že Hranilović jest nejlepším chrvatským lyrikem. Název „Žumberske elegije“ mohl by se snadno zaměniti na „Chrvatské elegije“, neboť v nich básník líčí nejen poctivý a bodrý lid žumberský, nýbrž vlastně celý národ chrvatský. Hornatá, chudá krajina žumberská, ležící na hranicích Krajiny a Chrvatska, jest jevištěm děje, vztahujícího se zároveň na celou Vojenskou Hranici, jejíž částí Žumberk býval. A onen poctivý, sympathický lid žumberský, v dějinách někdy tak slavný (jsouť Žumberčané potomky Uskokův), nyní však opuštěný, jest osou, kolem níž se vine celá sbírka básní. Všechny radosti i žalosti ubohého toho lidu dojímají nás tak jako osudy lidí nám nejbližších A což ti jejich kněží, ti učinění světci, kteří se ani za největších nepohod nešetří a se řídkým sebezapřením podnikají nebezpečnou cestu k nemocnému, aby mu jen skytli útěchy a zaopatřili jej svátostmi, oni kněží, kteří i při skrovném svém jmění pohostí člověka, jehož jakživi neviděli! Všechny ty postavy líčí Hranilović s takovou plastičností, že nám vše utkví v mysli. Verš všechněch 12 elegií jest velice uhlazený a nenucený. Celá sbírka proniknuta jest nejen vroucí láskou k národu chrvatskému, nýbrž i ku slovinskému, ve kterémž směru vyniká jmenovitě báseň šestá. — Znamenitě vyznívají v elegii verše básníkovy, ukazující na lepší budoucnosť národa:

Mom narodu nek neklonu, krila,
Kad bi tužan očajati htio,
Što još nije cilja dohvatio;
Svedj u srcu nada nek mu gori,
Da ga nagla sreća neobori.

Celkem možno říci, že sbírka těchto 12 elegií jest nejznamenitějším dosud plodem Hranilovićе a není-li tento nejlepším lyrikem chrvatským, patří zajisté ku nejpřednějším. *K. K.*

Rukověť konversace česko-polské. Sestavil F. A. Hora. (Podręcznik rozmów czesko-polskich.) V Praze 1887., str. 127.

Pilný a vždy velmi svědomitý překladatel z polštiny, F. A. Hora, zavděčí se právě vydanou Rukojetí konversace česko-polské zajisté všem, kdož touží hravým způsobem seznámiti se s polským jazykem. O složení i obsahu

této knížky netřeba mnoho psáti. Skladatel hleděl k nejlepším vzorům a krom toho rozšířil sbírku praktických rozmluv novými statěmi, kterých jinde postrádáme. V předmluvě čteme páně Horovo poděkování panu drn. J. Karłowiczovi, spisovateli v oboru polského jazykozpytu na slovo vzatému, jenž rukopis prohledl.

Přejeme si nyní již jen, aby brzy došlo také k vydání řádného slovníka polsko-českého, jehož potřeba jest velice citelna. Nedostatek takového díla zbytečně rozšiřuje u nás slovníky polsko-německé.

Slovanské hudební zábavy.

Velký slovanský koncert akademického čtenářského spolku v Praze. odbýván dne 6. března t. r. v Rudolfinum za spoluúčinkování mistra Antonína Dvořáka, pí. T. Arkelové, pp A. Vávry a J. Kličky, přispěl jako léta minulá zdárně ku poznání slovanské hudby. Na programu nalézaly se následující skladby: ouvertura k opeře „Harold" od Nápravníka, „Symfonické variace" od A. Dvořáka, duetto z opery „Jadviga" od Jareckého, „Svatební košile" od Kličky a fantasie „Bouře" od Čajkovského. Ponechávajíce hudebnímu odborníku vysloviti se o ceně jednotlivých skladeb, dovolujeme si jen zmíniti se, že bychom si byli právě v tomto roce přáli, aby nás velký slovanský koncert seznámil s nejdůležitější novinkou polského umění toho času: s „Konradem Wallenrodem" od Żeleńského.

Téhož dne odbývala se u pana *F. Náprstka slovanská zábava domácí*. Tak jak večer pořádaný v lednu byl věnován výhradně umění polskému (viz „Slov. sborník" 1887., str. 100.), tak zase tento večer seznamoval shromážděné obecenstvo výhradně s uměleckou tvorbou ruskou. Program velice pestře a pečlivě sestavený vykazoval skladby A. G. Rubinsteina, P. J. Čajkovského A. Gurileva (rozkošné písně maloruské), M. J. Glinky, A. J. Varlamova, N. J. Paškova, jakož i básnické plody Lermontova, Puškina a Turgeněva. U výkonání programu v části koncertní i deklamatorní projevily spanilomyslné dámy ušlechtilou horlivosť, zejména pí. Růžena Jelínková-Doubková (maloruské písně), pí. E. Bubeníčková-Šrámková (skladby Paškova a j.), pí. J. Brdlíková, pí. L. Čelakovská. A. Hrubá, a slečny Božena Náprstková, K. a J. Pflanzerové, M a L. Berrová, L. Tieftrunková, B. Brdlíková. Z pánů účinkovali pp. dr. P. Durdík, dr. K. Šrámek a L. Čelakovský. Dík všem, kdož přispěli ku zdaru této ušlechtilé zábavy. *J.*

Činnost literarně řečnického spolku „Slavia" za měsíc listopad a prosinec roku 1886. a za měsíc leden a únor roku 1887. Z celé řady přednášek, jež v období tomto na týdenních schůzích konány byly, sluší zejména vytknouti: „O vzájemnosti mezi Čechy a Jihoslovany" (koll. E. Špíra), „O Ivanu Kukuljeviči Sakcinském" (koll. K. Kadlec), „O životě a působení K. Škroupa" (koll. G. Ehmig), „O dějinách Židů slovanských" (koll. E. Špíra), „N. J. Novikov a ruští zednáři minulého věku" (koll. K. Kadlec) a konečně dvě přednášky koll. Jos. Teigeho: „J. J. Hanuš" a „O nejnovějším padělání české historie" Na veřejnosť vystoupil spolek „Slavia" . Slovanským večerem" dne 1. prosince 1886. a „Prvým slovanským dýchánkem" zachovávaje program vždy ryze slovanský. Ladislav Pokorný, t. č. jednatel.

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: na čtvrt roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 z. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: Edvard Jelínek. — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny J. Otty v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. — 1887 — Číslo 5.

O lásce k vlasti.

Petr Skarga (1536.—1612.), dvorní kazatel krále Sigmunda III., zvaný mužem apoštolským a řečníkem zlatoústým, byv povolán k slavnému zahájení sněmu, neohroženě mluvil v oči slavného shromáždění takto:

„Není ničeho pod sluncem trvalého; netoliko rodiny a rody, ale i království a veliké říše klesají a upadají — a národ s národem na zemi se vyměňuje. Leč nic není bez příčin, zejména ve věcech lidských, kteréž z rozumu a svobodné vůle pocházejí. Co rozumem, pílí a ctností povstalo, to nerozum, nedbalosť a nečinnosť lidská hubí. Jako těla naše buď chorobami zevními neb vnitřními umírají, tak i království mají své domácí choroby, jimiž za své berou...

Proč otčinu milovati, o její celosť pečovati a pro její zdraví všeho nasazovati nemáte? Ji milujíce, sami sebe milujete, jí nepřejíce, sami sebe zrazujete. Téměř všechny cesty k zamezení úpadku vlasti své zahradíte. Neboť jak dáte si rady s úpadkem, *když neshoda nic nenese dohromady, ale vše jen rozptyluje a rozličnými větry rozmetá*...

Tu přistoupí se strany nepřítel a chopě se vaší *neshody*, takto promluví: „Rozdělilo se srdce jejich — nyní zahynou." A okamžiku tak příznivého pro vaše zlo i ve svůj prospěch vykořistiti neopominou. Ten, jenž zlého vám přeje, čeká, aby tak se dělo, i jme se pak volati: „Euge, Euge! Nyní je pohltíme; noha se jim posunula — vymaniti se nám již nemohou... A tato *neshoda* uvrhne vás do nevole, ve kteréž volnosť vaše utone a v posměch se promění. Když tonoucího korábu nehledíme, když díry nezatíráme, když vody z něho nevyléváme, když pro jeho bezpečnosť vším, čím jsme, v pomoc nespějeme — *utone a my sami s ním zahyneme*...

Otčina dosud poskytuje nám slávu válečnou... Matka tato rodí vám mužné, moudré a statné hetmany, mocné i neustrašené rytířstvo, a *lid* takový, *že po něm i nepřátelé se ohlížejí.*

Co mám činiti s tebou, nešťastné království?...

Země a knížectví veliká, kteráž se s korunou sjednotila a v jedno tělo srostla — pro neshodu vaši rozpadnouti se musí... Budete jako osiřelá vdova, vy, kteří jste jinými národy vládli, a budete jen ku posměchu a rouhání nepřátelům svým.

Jazyk svůj i národ svůj pohubíte, zbytky národa tak starého a po světě široce rozkvetlého utratíte, a v národ cizí, jenž vás nenávidí, proměníte se. Budete netoliko bez pána krví své a bez výboru jeho, ale i bez vlasti a království svého, všady jen vyhnanci nuznými, pohrdanými, ubohými, budete tuláky, kopanými nohami tam, kde jste dříve byli ctěni a váženi...

Nadchni vás Pán Bůh velikou láskou ku bratřím svým i všem obyvatelům koruny této: abyste o ně upřímně, nic sobě netoužice, se radili, ale jen lidský prospěch na zřeteli měli. *Bože, sešli vám širokou a hlubokou lásku ku brati své i ku nejmilejší mateři své, vlasti svaté, abyste lidu svému šťastně sloužiti mohli Pro Ježíše Krista Pána našeho!"*

Z úvodní kapitoly díla »O úpadku a vzkříšení Polsky«. *E. J.*

Neděle prvá po veliké noci a rachmanský Veľykdeň.

Podává František Řehoř.

V neděli po svátcích velikonočních zašel jsem si do chaty rusínské, chtěje prázdnin v domácnosti užíti k vyzvědům hodicím se do mého krámu. V chatě zastal jsem jen povídavou a na soukromé poměry mé zvědavě se vyptávající ženu a už proto, abych si povídání s ní nezkazil, také na její otázky odpovídati jsem nucen byl. Že dnes jest neděle první po svátcích, na to jsem nemyslil právě dnes a jindy nepřikládal jí většího významu neděl ostatních. Že však hospodyně při zmínce o dnešku začala mi popisovati obřady, jak v církvi po sobě následují, to jest vsenočné, jitrní a merovaně, usedl jsem na lávku, hodlaje se muže jejího, který byl na mši, dočkati a podrobně se ho vyptati, co a jak v církvi se dálo. Dlouho jsem nečekal a co ještě přemítám, s jakou methodou mám na hospodáře uhoditi, otevrou se dvéře a s pozdravem „Chrystos voskres" na ústech týž dvorně, ale nenuceně se uklání, sáhnuv při tom do vestové kapsy, z níž vytáhl kousek bílého pečiva, na pohled podobného zbytku kupované housky velikosti asi jednoho krychlového palce Z kousku toho uštipl a podal ženě, která jej polkla, a podobně učinil jsem já se ždábkem, jehož se

mi i s otiskem jeho prstů od něho dostalo. Pochváliv tento obyčej, ptal jsem se blíže po něm a co mi hospodář pověděl, věrně zde poznamenávám, doufaje tímto zrnkem přispěti k osvětlení života haličsko-ruského lidu. Pásku, z níž tento kousek pochází — sděluje mi hospodář — peče na bílou sobotu doma kněz, sám ovšem ne, ale žena jeho, z mouky bílé a o něco menší pásky hospodářské, poněvadž ve vsi naší převážná většina farníkův hlásí se k ritu římskému. Na velkou neděli, když kněz světí své pokrmy v sakristii, světí zároveň tuto pásku, již odpoledne dají na prestol před carská vrata a zde vystavena jest po osm dní, t. j. do dnešní neděle. Lid líbá mimo kříž a obraz na prestolu také tuto pásku: Dnes ráno před obřady vsenočnými páska jest k líbání vystavena ještě celá a než se vsenočné načne, starší z církevního bratrstva zanese ji do sakristie, kde ji na kousky, jaký hospodář domů přinesl, pokrájí a na mísku dá.

Při potomním obřadu merovaní starší z bratrstva postaví se s mískou v levou branku carského přepažení a lidu beroucímu účasť na merovaní, jež jsem už jinde byl popsal, dává po kousku týmže způsobem, jak činí se svěcenou jívou o květné neděli, pozdravuje každého slovy „Chrystos voskres" v okamžiku, když mu kousek podává. Podarovaný odzdravuje se mu známým „voistyno voskres".

Po kousku „proski", jak sluje celý bochníček i tyto nakrájené kostky z něho, obdrží v církvi přítomní všichni, děti i staří. Za dávna pekly se prý malé „balabuski" snad o něco větší kostkových prosků, ale za to podělení byli jimi pouze ženy, mužové, starci a stařeny.

Zbytek prosku hospodář pečlivě zabalil do plátěného kloucku a schoval do truhly. Na přes rok před velikonocemi jej spálí, ale o lonském neví kam se mu podělo. V dnešní neděli také tak trochu se hoduje ze zbytků, vlastně přebytků pásky a masitých strav velikonočních.

* * *

V berdyčovském kalendáři připadá podolský jarmark v městečku Fulštýně na rachmanskij-Veľyk-deň, jehož určitého data Silvestr Hroza [1]) z kalendáře dopiditi se nemohl, však s ohledem na maloruské přísloví, tuším „na Jura-Ivana, na rachmanskij Veľykdeň" [2]) mohl by svátek tento připadnouti za měsíc po svátcích velikonočních. V kalendáři téhož vydání na rok 1853. pro jarmark fulštýnský na rachmanský Veľyk-deň udává se 3. máj. Novější badatelé, jako Omeljan Partyckyj, [3]) tvrdí určitě, že rachmanský den slaví se po celé Malé Rusi na samé „perepolovlennije prazdnika", ve středu dvacátého pátého dne po velikonocích. A. H. Kirkor [4])

[1]) Atheneum Kraszewskiego. Rok 1844.
[2]) Пословицѣ а поговорки Галицкои и Угорскои Руси. Петербургъ 1886.
[3]) Правда. Роч. I. Львôвъ 1867, 9., 10., 11.
[4]) Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału historyczno-filozoficznego akademii umiejętności. Kraków 1876.

zase udává den dvacátý po těchže svátcích pro krajinu haličské Rusi pokutskou, dokládaje, že za sebe větší mzdu dělnika v tomto dni najati nelze, an prý se bojí každý Rachmana Kdo tímto Rachmanem býti má, ani od lidí nejstarších také dověděti se nemohl.

V kalendáři rachmanský svátek není, církev o něm ničeho neví a věděti nechce, kdežto lid rachmanskému dni nerozumí a významně jej neslaví, maje o dni tom vědomosti plné mlhových tradic. Ze všeho, co níže doložíme, musíme Rachmana z éry historické naprosto vylončiti a držíce se mnohem správnějšího názoru o jeho baječném vzniku považovati jej za upomínku na časy pohanské.

Velmi zhusta potkáváme se po vší malé Rusi s obyčejem. házeti na velkou neděli skořápky ze svěcených vajec do tekoucí vody, případně veské struhy. Dle Antonína Petruševiče [5]) děje se tak místy už na bílou sobotu, když ženy pekou placky, nejspíše na Ukrajině, ale pochybuji, že by skořápky byly pak z vajec posvěcených. Ptáme-li se lidu, proč se tak děje, odpovídá nám ústy Hrihorije Ilkěviče, [6]) že skořápky do vody hozené plynou přes moře na východ do země „Rachmaniv na voschodi soncja“, a já k tomu hned dodávám, že lidu lhostejno jest, teče-li struha místo na východ na sever, ač všecky větší řeky ukrajinské východní mají tok. A to jest pozoruhodné! Lid hledá tyto Rachmany daleko na východě za černými moři. Jsou u Boha šťastni, velmi tvrdě se postí a pouze na své velikonoce jednou za rok jedí maso. Jejich svátek připadá v onen den, kdy skořápky vaječné k nim připlynou.

Rulikowski [7]) doplňuje Ilkěviče praví, že na Ukrajině mimo skořápky házejí do vody také kosti a zbytky svěcených masitých strav velikonočních, by plynuly do dalekého města Rachmana a oznámily v něm velikonoce.

Dle podání ukrajinského, jež Hroza byl zaznamenal, jsou národové křesťanští, kteří pro nesmírnou vzdálenosť od naší křesťanské společnosti dověditi se nemohou, kdy velikonoce slaviti mají: teprve připlynuvší z našich krajin vaječné skořápky jsou jim v příčině té spolehlivým kalendářem. A padnou velikonoce těchto vzdálených křesťanů na 20. až 25. den po zdejší velké neděli, to jest právě doba, jíž skořápky k proběhnutí cesty potřebují

V Podkarpatí stryjském a kolomyjském věří, že skořápky cestou ve vejce se promění, jež Rachmané jedí. [8])

Karpatští Huculové a Rusíni na Bukovině v rachmanský den od rána až do večera se postí, aby Bůh chránil jim dobytek před uštknutím od hadův a jiného neštěstí. Odtud povstalo asi při-

---

[5]) Обьщеруcкій Дневникъ церковныхъ, народныхъ, семейныхъ праздниковъ Львовъ 1886.

[6]) Приповѣдки и загадки. Вѣдень 1842.

[7]) Opisanie powiatu wasilkowskiego na Ukrainie.

[8]) Родимый Листокъ рокъ III. 4., 10.

slovi „postymo, jak Rachmane".[9]) Huculové dávají si na velkou neděli světiti v církvi tři pásky (velikonoční mazance). Jednu jedí po vzkříšení, druhou v první neděli po veliké noci a třetí reservují na velikonoc rachmanskou, připadající u nich ve středu před svatodušními svátky dle julianského kalendáře. Na rachmanský den po slunce západu, když prvá na nebi ukáže se hvězda, schází se rodina ve světnici. Hospodyně podá muži svému jedno vařené vejce a pásku na stůl položí. Maje podané vejce v ruce, otec postaví se do středu světnice a volá k sobě děti slovy: „pojďte sem, děti, budeme se tímto vejcem všichni děliti", načež někdo z domácích odpovídá „a jak že my všichni jedním vejcem můžeme se poděliti?" Ale otec hlasem povýšeným dí: „oj, když mohlo se jedním vejcem v tento veliký den dvanácte Rachmanynův podělit, jistě i pro nás jednoho dost bude." Domluviv, olupuje pomalu skořepinu a oloupané vejce klade na stůl na tolik částek je děle, kolik hlav přítomno. Potom podává po kousku členům rodiny a jen nejmladšímu dítěti dává kousky dva Když byl všecky podělil, sesbírá skořápky a jde se všemi dětmi na břeh potoku nebo struhy, kde za slov „vejce nezajde do Rachmanyna, ale skořápka zajde a zajde jistě" hází je do vody. Vrátivše se do chaty, jedí vyschlou pásku a jiná postní jídla.[10])

Z Petruševičova Dnevnika se dovídáme, že na Ukrajině Rachmanskyj Vełykdeň nazývají také Bilaja Sereda (bílá středa) a před slunce východem ulamují březové větevky, an býti prý mají účinným prostředkem proti vši pohromě a proti bolestem v kostech, poněvadž bříza na Pravu Seredu jest už na vrcholu svého rozvoje, své životní síly. (Dokončení.)

Jubilejní slavnosti literatury lékařské v Praze a v Krakově.

Slovanská vzájemnosť obmezuje se dosud většinou na zájmy povšechné a málo znamenati můžeme činů, jež by měly váhy praktického luštění této otázky, pro rozvin Slovanstva tak důležité. Tím radostněji pozdraviti musíme každý zjev, jenž znamená skutečný postup na této dráze, a proto obracíme pozornosť k událostem posledních dnův; v Praze i Krakově slavily spolky lékařské 25leté jubileum své a organů svých činnosti. V obou městech rozvinut potěšitelný obraz zmohutnění literatury vědecké i podán důkaz, že národ polský i český důstojně závodí s jinými o cíle všelidské. Duchovní rozvoj náš pojímá v sebe již veškeré zájmy a jde již svými cestami po dosažení pravdy, charakterisuje se jako rozvoj specificky slovanský. Vedle německé, francouzské a j. počítá svět již také s vědou slovanskou.

Tuto pravdu pociťují repraesentanti vědy slovanské a shlukují se, vyměňují si výplody ducha a seznamují se navzájem. Ba

[9]) Ještě jedno pořekadlo nalézá se ve sbírce Holovackého „seho by ždały až do rachmanskoho vełykodnja".

[10]) Rys historyczny o Huculach Napisał Sofron Witwicki. Lwów 1863

založen již v Paříži před rokem ústřední sborník „Archives de biologie Slave", jenž přináší práce autorů všech kmenů slovanských z oboru lékařství a přírodovědy, i hojné zprávy slovanských škol vysokých, institucí i spolků vědeckých.

Však bezprostřední vzájemnosť učených kruhů týká se dosud pouze Polákův a Čechů. Styky lékařův a přírodozpytců českých a polských datují se již od dob, kdy Purkyně působil ve Vratislavě a v přátelský styk vešel s nynějším praesidentem akademie krakovské prof. Majerem. Od dob těch vzájemnosť českopolska vždy mohutněla, patrného a slavného výrazu dosáhnuvši o velkých sjezdech lékařských v Krakově, Poznani a v Praze

Nově pak zpečetěno přátelství o jubilejních slavnostech letošních

Dne 25. ledna t. r. konala se slavnosť spolku českých lékařů; ze Slovanů se jí účastnili vedle lékařského spolku záhřebského toliko Poláci. Veškeré lékařské spolky polské v Haliči, v království i v Poznaňsku, universitv, akademie krakovská, veškeré lékařské žurnály polské i mnozí jednotlivci přihlásili se k slavnému večeru českému jako účastníci vřelí a nadšení.

Není místa, abychom veškerá ta osvědčení podali slovně; stůjž zde k označení alespoň doslovné znění velké adressy lékařů z Varšavy, Krakova, Vilna a Poznaně, která zní:

Do Braci Czechów ku uczczeniu 25letniego istnienia Towarzystwa i Czasopisu lekarzy czeskich.

Pro národy se zabezpečeným bytem politickým nestanoví obyčejně 25leté období epochy historické. Vznikání institucí buď vědeckých neb společenských náleží tam k zjevům obyčejným, jakožto důsledek přirozeného rozvoje civilisačního; ale tam, kde třeba stálého úsilí i železné práce celých pokolení, aby se byt získal, tam, kde zásadná, všeobecně lidská práva národ unguibus et rostro u nepřítele sobě vyvzdorovat musí, tam utvoření jakýchkolivěk institucí náleží k zjevům neobyčejným, epochalním a z mrtvých vstání národní značícím. Žádný snad tak není s to představiti sobě jako my Poláci, s jakými obtížemi jste bojovati musili, než jste utvořiti mohli svůj sp. l. i svůj Časopis, ježto i my, rovně s vámi, stále válku vedeme, bránice se od zádavy; žádné srdce nepociťuje toho hlouběji než polské, žádné nemůže tak pochopiti tu velkou radosť, jakou činí pohled obrození se bratrského národa českého i kvetoucích jeho institucí. Rok 1862. bude u vás zapsán písmem zlatým, neboť utvořil vám epochu sborové naukové práce, kterou zabezpečuje se život národů. I nám jest ten rok drahý a památný, neboť i na nás část slávy vaší splývá. A také i jinak pro nás tentýž rok 62. stanoví důležitý mezník, neboť téhož roku po dlouholetém panování germanského jazyka na Jagiellonské universitě zavzněl tamtéž jazyk polský a zároveň zaražen v jazyku mateřském list lékařský, Przegląd, který právě s vámi 25leté jubileum slavil. I Varšava by nebyla zůstala za Prahou a Krakovem, neboť vychovanci z Varšavské akademie chirurgicko-medicinské r. 1857. otevřené postanovili již tehdy vydá-

vati nové písmo lékařské a byli by svůj úmysl rovněž 1862. v skutek uvedli, kdyby krvavé chvíle, ve kterých celý kraj tonul, úmysl ten nebyly opozdily. Tím způsobem, jakoby jednou myslí r. 1862. oživeni, jakoby rázem ze snu probuzeni, byli bychom světili současně v Praze, Krakově i Varšavě čtvrtvěkové trvání našich orgánův vědeckých. Ne slepá to shoda ten objev současných potřeb, to současné pocitění práv nezadaných, i touha po vědě a světlu.

Vy, kteří po té dráze s takým úspěchem kráčíte, a kteří dnešní slavností neklamný důvod své neúmorné práce, i samodělnosti podáváte, přijmětež již i od nás z hloubi srdce plynoucí blahopřání k dalšímu rozvoji české nauky na slávu všech Slovanů.

Nechť česť a chvála české pokrývá jméno!

Sláva! Sláva! Sláva!

Lékaři polšti:

Varšava — Krakov — Vilno — Poznaň — Lvov.

Následují podpisy.

Dne 1. dubna slavil opět spolek lékařův krakovských 25leté jubileum organu svého „Przeglądu" lékařského. Došlé odtamtud zprávy vyznívají v nadšené účastenství Čechův a zaznamenáváme, že se k slavnosti polské do Krakova ohlásili: česká fakulta lékařská s děkanem prof. dr. Tomsou, spolek českých lékařů, spolek lékařů plzeňských, spolek lékařů píseckých, spolek lékařů klatovských, spolek lékařů královéhradeckých, spolek lékařů kroměřížských, lékařů olomouckých, ústav český pathologický, akad. spolek čtenářský, redakce Sborníku lékařského, Časopisu českých lékařů, Časopisu českého lékárnictva, Vesmíru, dále prof. Maixner, prof. Hlava, prof. Thomayer, prof. Janovský, prof. Reinsberg, prof. Horbaczewski a j.

Vedle toho vyslal spolek českých medíků deputaci s blahopřejnou adressou do Krakova.

V slavnostní valné hromadě byly české projevy provázeny bouří potlesku a voláním a při banketu vřelými slovy připíjeli přední repraesentanti vědy polské na vzájemnosť českopolskou i na zdar jednotlivých českých institucí. Vzácné to projevy, úvahy hodné, mohutné, které v dějinách vzájemnosti slovanské nezaniknou. Dr. *K. Chod.*

Jest Macedonie srbská či bulharská?

Studie B. Popelky.

(Dokončení.)

Tu pak nastává nejskvělejší doba v dějinách bulharských. Vítěznými boji rozšířeny hranice říšské na všechny strany. Valašsko, Sibiňsko a Banát nazývaly Simeona svým pánem, krom toho pak vztahovala se moc Simeonova i na kus Srbska až ke Drině, na Epirus, Macedonii, Thracii a Thessalonii. Říše bulharská opla-

kována vlnami trojího moře, Černého, Egejského a Jaderského. Dunaj, dříve řeka pohraniční, stala se řekou vnitrozemskou.

K nebývalé slávě dospěl však zvláště Preslav, hlavní město říšské. O nádheře a kráse jeho zmiňuje se exarcha Jan v předmluvě ke spisu svému Šestodnev. Nemůže se vynachváliti mramorových a kvádrových staveb, nádherných komnat a jich výzdoby malbami, řezbami, stříbrem a zlatem, skvostných rouch, jaká nosili carové a nejpřednější velmožové říšští. — Dnes nezbylo ze staré slávy ani památky. Na místě, kde stával Preslav, rozkládá se nyní chudé městečko Eski Stambul, několik mil jižně od Šumenu.

Za nástupce Simeonova, Petra, vedlo se Bulharům zle. Petr se zase přiklonil k Cařihradu, řecký císař Romanos Lezaken mu dal za manželku svou vnučku Irenu a dosáhl toho, že Petr nebyl už samovládcem řeckým, jak se tituloval otec jeho, nýbrž vasallem. S vládou Petrovou byla všeobecná nespokojenosť, která vedla ku vzpourám. Krom toho vpadli do země Maďaři a vnikli vítězně až k Cařihradu. Ze msty, že Bulhaři povolili Maďarům (za jiné příležitosti) volný průchod zemí svou, zavolal řecký císař Nikeforos proti Bulharům Rusy, kteří za knížete Svatoslava roku 967. Preslavu dobyli a krále Borisa II. zajali. Rusové pomýšleli už na to, že si zřídí v Preslavě stálou residenci, ale tu císař Zemiskes pokládaje ruské sousedství za nebezpečné pro říši svou, sebral proti Rusům pole, dobyl r. 971. Preslavu a Rusy rozptýlil. Král Boris přišel o korunu a Bulharsko přivtěleno k říši byzancké.

Po smrti Zemiskově dosáhli Bulhaři opět svobody, ale jenom na krátko. Stálé nepokoje vedly k nové válce s Řeky. Císař Basil, známý jménem Bulharovrah, porazil Bulhary a vítězství svého využitkoval měrou hroznou. As 15.000 zajatým Bulharům vypíchány oči a země uvedena pod jařmo byzancké. Činěny pokusy o nabytí svobody, ale marně. Teprve roku 1185 podařilo se Bulharům pomocí Plavců dobyti opět svobody a Asěn (také Hassan) stal se zakladatelem nové dynastie a nového rozkvětu říše. Z nástupců jeho vynikl hlavně Joanicius čili Kalojani netoliko tím, že říši značně rozšířil, nýbrž i tím, že poraziv Řeky, vrátil se opět k Římu. Biskup trnovský jmenován primasem bulharským a Joanicius dostal roku 1204. od papeže Innocence III. prostřednictvím kardinála Lva korunu královskou.

Brzy potom však Bulhaři odpadli od Říma opět. Příčinou toho bylo založení císařství „latinského“. Hrabě Balduin Flanderský zbudovav r. 1204. na troskách říše byzancké nové císařství, opominul vstoupiti s králem bulharským ve svazek přátelský, ba on pokládal Bulharsko za odpadlou provincii a panovníka jeho za uchvatitele. To rozhořčilo Kalojana. R. 1205. došlo k válce, jež skončila pro „latiníky“ nešťastně. Byli na hlavu poraženi a Balduin sám padl do zajetí. Kalojani nakládal zase s přemoženými tak ukrutně, takže nazván „Římanovrahem“. Svazek s Římem úplně přerušen, arcibiskup trnovský pak prohlášen za neodvislého patriarchu. Za Jana Asěna II. rozšířeny pak poněkud hranice

říšské, ale po jeho smrti nastal úplný rozklad. Nastaly pro Bulhary časy velmi smutné, jež trvaly až do polovice 14. století. Tehdy ještě jednou zastkvěla se Bulharům hvězda naděje, naposled.

Štěpán Dušan, král srbský, zasnoubil se tehdy se sestrou bulharského krále Alexandra Asěna, následkem čehož došlo ke spolku srbsko-bulharskému, zřízena samostatná srbsko-bulharská církev a utvořen srbský patriarchát v Trnově a v Ochridě. Ale hvězda naděje nesvítila Bulharům dlouho. Bulharský král Alexandr zapudil svou řádnou manželku a pojal za ženu židovku. Židé nabyli na dvoře bulharském velikého vlivu a požívali úcty jako bojaři. Že se blíží příval turecký, toho nedbal nikdo, ani král bulharský ani srbský. Brzy potom padlo Trnovo do rukou tureckých a říše bulharská vzala za své.[14])

Toť stručný náčrtek dějin bulharských, z něhož bude s dostatek zřejmo, že Bulhaři mají skutečně i historické právo k Macedonii. Majíce na zřeteli tuto okolnosť, jakož i pádné důvody ethnografické, které tu vlastně rozhodují, neváháme dáti na otázku, je-li Macedonie srbskou či bulharskou, odpovědi jiné, nežli že *Macedonie jest zemí bulharskou.*[15]) V tomto smyslu bude zajisté otázka macedonská, až dojde k jejímu řešení, také rozřešena a nadejdou asi časy, kdy veškeří Bulhaři na poloostrově balkanském zase budou sjednoceni pod jedním žezlem, pod jedním, bulharským panovníkem, jako bylo za cara Symeona. Srbsko tím nebude nikterak zkráceno v národních požadavcích svých, poněvadž nejsou vzhledem k Macedonii oprávněny. Přiřkne-li soud evropský Srbsku Staré Srbsko, Bulhaři nebudou zajisté ničeho proti tomu namítati; Staré Srbsko je opravdu na nepatrné výjimky zemí srbskou, jak po stránce ethnografické tak i po stránce historické, patří tedy Srbsku právem a bude mu také, až se dostaví okamžik dělení, beze vší pochyby přiřčeno.

Sluší ještě zabývati se otázkou: Kterak se tedy stalo, že vzdělaná Evropa tak dlouho nevěděla, že by v Macedonii byli Bulhaři, když obyvatelstvo macedonské je skoro vesměs, jak právě dokázáno, národnosti bulharské? Stalo se to přirozeně, poněvadž se všech stran pracováno k tomu, aby svět udržován byl v nevědomosti o tom, že v Macedonii Bulhaři jsou.

Jak se asi Bulharům vedlo, když přišedše o neodvislosť svou dostali se v moc tureckou, netřeba zvlášť připomínati. Vedlo se jim tak, jako všechněm podmaněným křesťanským národům velmi zle. Učiněno sice několikero pokusů střásti se sebe jho turecké, ale vše nadarmo. Konečně, během dlouhých a dlouhých dob, vyhynula v Bulhařích myšlénka, že by povstanouce mohli zase nabyti svobody; bojovní druhdy Bulhaři vžili a vpravili se v my-

[14]) Bulgarien und die Missionsthätigkeit der katholischen Kirche v časopise „Die katholischen Missionen", 1885.

[15]) Nářečí macedonské však není čisté nářečí bulharské. Dle Wagnera (bulh. mluvnice) „tvoří přechod do srbštiny a jest dosud nejméně prozkoumáno". Pokusy uvésti je do literatury zůstaly osamoceny.

šlénku, že jsou otroky tureckými. Ale nedosti na tom; oni upadli i v duchovní porobu. Sultan podřídil Bulhary pod řeckého patriarchu cařihradského a ten byl povolným nástrojem a poslušným otrokem sultanovým. Jest známo, že poměr řeckého duchovenstva k vrchnosti turecké byl ponižující, ale poměr Bulharů k ní byl ještě smutnější. Úlisností sobě vlastní Řekové dovedli toho, že postavení jejich bylo dosti snesitelno.

Bulharská biskupství zadávána výhradně jenom Řekům. Ti pak časem jakoby úplně byli zapomněli, že jsou duchovními hodnostáři. Úřadu svého zneužívali jen k potlačování a utiskování lidu a k vyssávání peněz na něm i na kněžstvu sobě podřízeném. Důstojenství biskupského dosahovali jenom za peníze, často za summy ohromně vysoké, a peníze jim zase vynésti měl jich úřad. Během času ani nebyli nazýváni biskupy, nýbrž despoty, jakoby řekl „pány", a byli despoty v našem slova smyslu. Při tom všem bývali biskupové velmi nevzdělaní a vší víry prázdni. Ještě nevědomější pak bylo kněžstvo nižší, ba bylo úmyslně udržováno od biskupů v nevědomosti. Kněžstvo pravoslavné (popové) stálo na tak nízkém stupni vzdělanosti, že nemohlo, kdyby i bylo chtělo, působiti na lid. Na vesnicích se lišili popové od ostatního velkého obyvatelstva pouze tím, že uměli čísti. Takto však se odívali a pracovali, orali a mlátili, jako ostatní lid. Ku svěcení na kněžství byl připuštěn každý, kdo dobře zaplatil, ať si byl kdo byl. Tak se stalo, že úřad kněžský snížen byl na stupeň pouhého řemesla, na stupeň výdělkářství.

Hned na počátku panství tureckého musil sobě patriarcha cařihradský důstojnosť svou od sultana koupiti a sice za slušný peníz. Roku 1573. obnášela již summa, kterou musil patriarcha sultanovi vyplatiti, 6000 dukátů; později však se tato summa zpateronásobnila. Vedle toho však byl patriarcha ještě povinen udělovati „dary" ministrům a milcům sultanovým. Když však byl potvrzen, patriarcha zase přičiňoval se o to, aby sobě nahradil, zač si důstojnosť svou koupil. Činil to tak, že biskupství sobě podřízená v pravém slova smyslu prodával. Každé biskupství mu z pravidla vynášelo kolem 4000 dukátů! Podobný obchod provozovali zase biskupové s podřízenými sobě farními úřady a církevními úřady v klášteřích. Jaké osobnosti se za takových okolností dostávaly k nejvyšším úřadům, jak takovéto „obsazování" míst působilo na lid nemilosrdně a bezohledně vyssávaný, člověk si ani nepomyslí. Vždyť biskupové přes to, že poplatek tak vysoký odváděli patriarchovi, žili ještě jako knížata, v nádheře a přepychu!

Církevní nadvlády své hleděli Řekové využitkovati kromě toho ještě také k tomu, aby uskutečnili zamilovaný svůj plán, aby totiž Bulhary úplně pořečtili. Řekové nezapomínali, že národ jejich míval druhdy císařský trůn v Cařihradě v rukou svých, a oddávali se naději, že se časové ti zase vrátí. Odtud jich snaha zjednati živlu řeckému na poloostrově balkanském rozhodnou převahu, hlavně ovšem pořečtěním Bulharů. Chtěli pořečťováním docíliti toho, co se byzanckým císařům nepodařilo zbraní. Aby

cíle svého dosáhli tím snáze, obsazována všechna důležitější místa jenom Řeky. Na stolce biskupské dosazováni jenom Řekové a řečtí biskupové vysvěcovali na kněžství jenom Řeky. Řečtina byla vyučovacím jazykem v jediném kněžském semináři, jejž vydržoval patriarcha. Mnozí kněží, ač měli působiti mezi lidem slovanským, jazyka slovanského vůbec byli neznalí. S řeckými duchovními dostávaly se mezi lid také řecké kostelní knihy; knihy slovanské byly odevšad vypuzovány. Slovanským jazykem konány služby Boží jenom na vesnicích a i odtud jazyk slovanský z chrámu čím dále tím více mizel.

Až do polovice předešlého století zachovala se ještě dvě bulharská arcibiskupství, jako na př. patriarchie v Ochridě. Roku 1747. padli však i tito zbytkové starobulharské církve úkladům řeckým za oběť. Roku toho byla obě arcibiskupství zároveň se srbským biskupstvím v Peći (Ipek) samostatnosti své zbavena a sloučena s patriarchátem cařihradským. Od okamžiku toho nabývali Řekové převahy čím dále tím větší. Jazykem vzdělaných tříd a jazykem života vědeckého stala se řečtina a na školách vyučováno jenom řecky. Konečný následek toho všeho byl, že neuměl skoro nikdo bulharsky čísti ani psáti, a kdo chtěl bulharsky psáti, používal k tomu písma řeckého, jež ovšem k naznačení všech bulharských zvuků nevystačovalo. I na školách vesnických — těch bylo však velmi málo — vyučováno řecky a děti nuceny tam učiti se katechismu jazykem, jemuž ani za mák nerozuměly. I slovanským světcům vypovězena od Řeků vojna; apoštolové slovanští, Cyrill a Methoděj, vyškrtnuti prostě z kalendáře. Knihy slovanské, kde jaké nalezeny, páleny, a biskupové řečtí se tím chlubili, když se jim podařilo vypátrati někde nějakou klášterní knihovnu slovanskou, že ji spálili. [16])

Že Bulhaři nepozbyli za takových okolností národního svého vědomí úplně, že v nich nebyly na dobro vyhlazeny vzpomínky na někdejší politickou samostatnosť a církevní neodvislosť od Cařihradu, že sobě zachovali onu svěžesť a sílu netoliko ducha nýbrž i těla, jakou při nich shledáváme, je opravdu pozoruhodno. Snad tím, že Bulhar veden jsa zrovna instinktivně snahou po sebezachování, jevil vždy proti všemu, co řeckého, největší odpor, a třeba řečtina byla do něho zrovna vtloukána, zapomínal ji, jakmile ze školy vystoupil. V tom Bulharům nemohli brániti ani Turci, kteří všemožně podporovali Řeky v jich záměrech protibulharských, dobře vědouce, že dovedou udržeti na uzdě pouze národ neuvědomělý. Jestliže Řekové pracovali o to, aby se Bulharům dostalo co nejméně vzdělání, pomáhali jim v tom Turci jsouce přesvědčeni, že by vzděláním probudila se v Bulharech pýcha a cit národní, což kdyby se stalo, že by panství jejich mezi Bulhary bylo na krátce. To, t. j. nedostatek vzdělání, jedna příčina, proč se nevědělo, že jsou v Macedonii Bulhaři. Částečná vina toho

[16]) Viz o tom více ve zmíněném už článku „Bulharien" atd., v časopise „Die kathol. Missionen" 1885.

*

však spočívá i na Bulharech samých. Evropanů, kteří Macedonii navštívili a prozkoumali, nebylo tak příliš mnoho. Většina z nich však nebyla znalá jazyka bulharského a tak odňala cizinci možnosť obcovati s lidem. Kromě toho však i Bulhaři nabyvše prodlením věků velmi smutných zkušeností nedůvěřovali a nedůvěřují každému cizinci, který k nim zavítá, majíce obavu, aby to nebyl nějaký tajný turecký vyslanec či vyzvědač nebo nějaký cizí špekulant? Z té příčiny ne každému povědí, co v ňadrech svých tají. Za takových okolností bylo Řekům ovšem snadno hlásati do světa, že v Macedonii jsou samí Řekové, a hlasu jejich dáváno víry tím ochotněji, čím větší byly sympathie, které Evropa k Řekům již pro klassickou jich minulosť měla a dosud má.

V době nejnovější však se věci poněkud změnily. Bulhaři stali se uvědomělými a kdežto jindy o nich psali cizinci, píší nyní a šíří vědomosti o sobě sami. Vzdělání si u nich dobývá půdy den ze dne širší; oč ho přibývá, o to, ne-li ještě o více, ubývá vlivu řeckého i v krajích, kde vedle Bulharů přebývají Řekové. Počet bulharských škol vzrůstá neustále a z chrámů mizí řečtina, ba velikou většinou již zmizela. Pro školu činí Bulhaři velmi mnoho, pro školu přinášejí oběti, jaké vídáme pouze u národů na vysokém stupni vzdělanosti stojících. Menší a chudší obce v Macedonii bývají v té příčině podporovány mravně i hmotně obcemi většími a bohatšími. V tom vyniká zvláště město Veles, jež Turci jmenují Kjuprili. Přese vši chudobu svých vlastních obyvatel město Veles podporuje města Sturmici, Geogeli, Tikneš a j. Aby dali synům svým vyššího a dokonalejšího vzdělání, nežli ho mohou dosíci na obyčejných školách domácích, posýlají je bohatší Bulhaři macedonští do ciziny, aby se tam na dobrých školách vzdělali. Ti pak, vrátivše se do své vlasti, působí blahodárně, pracujíce a šířice osvětu mezi lidem svým. Péče o školy a vzdělání odměňuje se tak nejzdárnějším ovocem.

Halič v číslech.

Dr. Tadeáš Rutowski vydal ve Lvově zajímavou publikaci p. n. „Rocznik statystyki Galicyi“ za r. 1886. (seš. I.), z níž vyjímáme následující data Haliče se dotýkající.

Prostranství Haliče obnáší 78.497 kilometrů a činí 26 procent veškerého prostranství Rakouska (bez Uher). Obyvatelstvo čítalo 31. prosince 1885: 6,253.311 obyv. Na 1 kilometr připadá 76 obyv. Dle popisu z r. 1880. obnášelo obyv. Haliče 5.958.907. V tomto počtu bylo katolíků římského obřadu 2.714.977 (45·5 %), „Unitů východního obřadu“ 2,510.408 (42 %), židů 686.596 (11·5 %) evangelíků 40.190 (0·7 %) atd.

Jazykově (dle obcovací řeči) bylo Poláků 3.058.400 (51 %), Rusínů 2.549.707 (43 %), Němců 324.336 [5·5 %]. [1])

[1]) T. j. 40.000 Němců skutečných a okolo 280.000 židů. Ostatní židé přihlásili se k polštině.

Haličtí Poláci mají dvě university: v Krakově a ve Lvově. Krakovská universita čítala ve školním roce 1885.—86. 109 učitelských sil a 1066 posluchačů (v 1. semestru). Náklad obnášel 367.670 zl.

Lvovská universita měla 61 sil učitelských a 1030 posluchačů. Náklad obnášel 177.200 zl.

V Krakově nejčetnější jest fakulta lékařská (přes 400 posluchačů), ve Lvově fakulta právnická (500—600 posl. Ve Lvově fakulty lékařské není).

Polytechnika ve Lvově (inženýrství, stavitelství, mechanika a technologie chemická) čítala 42 sil učitelských, 200 posluchačů. Náklad obnášel 96.250 zl.

Národnostní poměr ve třech haličských školách akademických jevil se r. 1883.—1884. v procentech takto:

	Poláci	Rusíni	Němci
Universita krakovská	97·3	2·0	0·5
Universita lvovská	64·6	25·0	0·1
Polytechnika lvovská	95·9	2·9	0·6

Na jiných universitách rakouských jest asi 600 posluchačů z Haliče.

Škol středních jest v Haliči 33 (27 gymnasií, 6 realek). Jedno gymnasium připadá na 3000 kilom. čtver. a na 220.000 obyvatelů. Gymnasia mají okolo 12.000, realky 1000 žáků.

Dle vyznání rozdělují se žáci středních škol takto:

Katolíků římského obřadu r. 1880 . . .	7180 = 63 %
„ „řeckého obřadu“	1939 = 17 %
Židů	2142 = 18 % (!)

Vzrůst počtu židů v haličských školách středních v desítiletí od r. 1875.—1884. obnáší 81 %.

Odborné školy v Haliči (r. 1884.) poskytují tento přehled:

Ústav	Počet	Počet učitelů	Frekvence
Seminářů učitelských	9	149	1155
Škol hospodářských (rolnické, lesnické atd.)	13	86	317
Akademie umění v Krakově . . .	1	12	105
Škol průmyslových	47	235	4666
Škol hudebních	7	31	662
Škol akušérských	2	2	64
Jiné odborné školy	42	491	2813

Lidových (hlavních) škol bylo v Haliči r. 1884. celkem 3387 ve 3855 obcích. Návštěva: 414.000 dětí. Školy vyžadují 1,696.998 zlatých nákladu, 2376 obcí nemá škol.

Škol lidových s polským jazykem jest 1212 = 45 %, s rusinským 1376 = 51 %, s německým 86 = 3 %.

Škol talmudických čili t. zv. chajderů, na kolik jsou úřadům známy, jest přes 1000 (!).

Zajímavé jsou zprávy dra. Rutowského ve příčině poměrů časopiseckých v Haliči. Na př.:

	Roku	Počet	Vzrůst u porovnání s rokem 1875
Časopisů polských	1875.	52	—
	1884.	102	96 %
Časopisů rusínských	1875.	8	—
	1884.	21	260 % (!)
Časopisů německých	1875.	2	—
	1884.	2	— (!)
Časop. hebrejských	1875.	6	—
	1884.	12	100 % (!)

Roku 1875. rozesláno časopisů 1,164.589 výtisků, roku 1884. 5,922.000.

Roku 1885. vytištěno v Haliči: časopisů polských 4,645.944 výtisků, což činilo 85 % všeho časopisectva v Haliči, rusínských 573.000 (10·6 %), německých 22.690 (0 39 %), hebrejských 193.740 výtisků (3·56 %).

Podle zaměstnání čítá se v Haliči obyvatelstva rolnického 4,419.636 (74 %), průmyslníků 456,502 (7·7 %), kupců 216.864 (3·6 %), úředníků všelikých kategorií 192.814 (3 %), majitelů domů a kapitalistů 99.302 (1·7 %). *J.*

Koleda čili Koleda-bog.

Slovanské vánoce

Pohled do slovanského života.

Od J. A. Voráčka.

(Dokončení.)

Majíce takto přehled obyčejův a obřadů štědrého večera, optáme se bezděky, což značí ona „bâdna pita“ (štědrovka) nazvaná „Bogovica“ a jak vysvětliti slova hospodářova, při podávání štědrovky a zbytků před obraz Bohorodičky: „neka se nachrani i sv. Bogorodica?“ Již pouhá ta slova utvrzují nás v domince, že to křesťanský obyčej není, aby se obrazům i jídlo předkládalo. Totéž tanulo na mysli i zvěčnělému Rakovskému, [10]) když nad slovem „bogovica“ se pozastavil, domýšleje se, že tato oběť (opakující se na druhý štědrý večer před Survaki, či Novým rokem) patří vlastně bohu Survovi čili Sivovi. Co se prvého, totiž obětování nějakému božstvu týče, přidávám se k témuž mínění, rozhodně však nesouhlasím, že by ta oběť bohu Sivovi přináležela. Předně nezdá se mi býti ženský rod ve slově „bogovica“ jen tak nahodilý a po druhé proto, že beru doslovně za národní

[10]) Bъlgarska starina, Bukurešt r. 1865., str. 31.

a všeobecnou větu „neka se nachrani i sv. Bogorodica“. Jsou známy sice metamorphosy pohanských bohů a světic v křesťanské svaté, ale příkladu, že by mužské božstvo ženským zaměněno bylo, toho posud jsem se nedočetl. Proto myslím, že v každém případě menší chyby se dopustíme, supponujeme-li místo sv. Bohorodičky — Koledovu matku, známou pod jménem Zlatá Matka. Tato záměna možnější byla tím, že i Zlatá Matka mohla se „bohorodičkou“ neb boží matkou (mrs. bžžja mati) v národu jmenovati.

O slovanskosti štědrovečerních obřadů svědčí mimo jiné i to, že vidíme při večeři otce, nebo nejstaršího v domě, jako „hlavu rodiny“, vykonávajícího slavnostní modlitby a obřady. Okolnosť tato vynikne tím více, když uvážíme, že obyčej tento skorem na vlas i na Malé Rusi se doposud uchoval, jak nás o tom následující úryvek koledy ze sbírky Holovackého poučiti může:

„Na svjatyj večer na večereňku,
Oj, daj bože!
Chodit hospodar sam po svitlici,
Stavit stolonki u tri rjadonki,
Klade obrusy vse šovkovii,
Klade skljanici vse zolotii
Klade tarilci vse sribernii,
Klade nožiki vse staljanii,
Prosit boženka na večereňku atd.

Prosba maloruského hospodáře dochází vyplnění a „boženko“ [= srb. božić; maked. božikь], [11]) který není nikdo jiný než mladý božič Koleda, při jehož příchodu do bytu hospodářova „v jedno vikonce svitit mu sonce“ a „svitle sonejko ta sam božejko“. Kdyby i jiného dokladu nebylo, můžeme na plno věřiti této maloruské koledě, poněvadž vyskýtá se u větve, která ze všech Slovanů nejryzejší upomínky a svědectví z časů dávnověkosti slovanské v plném lesku si uchovala, nehledě prozatím ani k tomu, že i počtem obyvatelstva, nad mnohé větve četnějším, k plné víře nás nabádá, neboť není jedno pro filologa ani pro mythologa, nalézá-li důkazů u dvou větví slovanských, počtem obyvatelstva značně od sebe se lišících. V takovém případu památky velkého národa větším jsou důkazem, nežli jednotlivá slova a obyčeje u národu menšího se vyskytující, který invasím cizí kultury dříve na pospas vydán bývá. „Proto při linguisticko-palaeontologických studiích většího pozoru zasluhují nářečí silná a rozprostraněná, nežli slabá a vymírající, třebas i poslední nezřídka ve svých útrobách oddělné archaismy hluboké dávnověkosti ukrývala.“ [12]) Totéž platí také o národních obyčejích a tradicích. Shoda mezi dvěma a více nářečími větším jest důkazem nežli snad zmínky isolárně se vyskytující. Avšak vraťme se k vlastní úloze. I tu povšimnutí hodný jest příjezd Koledy s nebe na zemi!

[11]) Kь rovná se ruskému č, srbskému ć, bulharskému щъ, českému c, jako na př. maked nokj = čes. noc atd.
[12]) A. Budilovič: Первобытные Славяне. Кіев 1878., str. XI.

V okolí Karlova (podle Kanitze a Čolakova) zpívají koledníci „Pochvalil sa dobar junak: snošti (včera) viďah na sedjanka, če (že) si ima dobra koňa, da (že) nadmine jasno sonce. O Koledo!“ A pomácká píseň vypráví o Koledovi:

„Jachnal si kone lestuvica,
lestuvica kone šestukrilca,
ta si forka katu pile (ptáče),
katu pile na visoku,
na visoku, na široku,
na široku i na dlegu,
dur da (nežli) kimněš o desnu joky
prošetal si sita (celá) zeme,
ut kraj zeme du kraj zeme,
ut kraj more du kraj more.“ (Veda, str. 4

V Čechách uchovala se tradice o Ježíškovi, že jezdí na krásném koníku se zlatými podkovkami a roznáší hodným dětem koledni dárky. Dítky, které byly nehodné, daří — kobyliškami. Za noc navštíví všechny dítky. Tak rychle jezdí.

Možno-li spojiti dřívější dvě zprávy s touto poslední, více již křesťanskou, přesně vymeziti nelze, prvé dvě však dosti jasně ukazují, že Koleda přijíždí koňmo a celou zemi v okamžiku přelétá, by přítomen byl na „bádna večere“ u každého, kdo mu „kjutec“ pálí. Tato báječná rychlost, s kterou Koleda celý svět objede v jednom dni a noci, sama zřetelně poukazuje ke Slunci, které podle národní tradice až dosud v lidu žijící také v jednom dnu celou zemi obejde („vychází — zapadá“). Epitheton „kone šestukrilca“ není nahodilé. Mimovolně vkrádá se přitom vzpomínka na spřežení a sluneční vůz Heliova syna Phaetonta, jak ho Ovid vylíčil!

Při této příležitosti dovolím si poukázati zejména k jednomu verši ve sbírce Miladinovců, který jako záhada do textu tam se dvakráte vloudil a sice na stránce 45. a 74. Verš ten zní následovně:

„Dojde *ko'a*, dojde lepo vreme.“

Vsuneme-li do slova „ko'a“ podle makedonského nářečí vypuštěné *l*, obdržíme srozumitelnější slovo „kola“. Tím však není ještě odhalen závoj zcela, třebas i číslo při slovese grammaticky shodovalo se se subjektem „kola“, které znamená „vůz“. Smysl vyžaduje cosi jiného a klíč k tomuto zámku nenajdeme jinače, než když malé *k* transskribujeme k vůli zřetelnosti velkým *K*. Na pohled smělého toho kroku lekati se netřeba, považíme-li, že strnulý tento tvar uchoval se v písních necítěn více národem, jak o tom na různých stranách přesvědčení jsem nabyl. Ano věřím, že i bratři Miladinovci v transskripci toho slova netušili a necítili hluboký význam jeho. Že pak pořekadlo toto starého jest původu a velice rozprostraněno bylo, o tom nejmenší pochyby nebude, uvážíme-li, že takřka mrtvé přece do našich dob se uchovalo. Podle mého mínění sluší tedy interpretovati tento verš slovy: „dojde Kola (= skr. Koleda), dojde lepo vreme (čas = (saison).“

Podle toho znamenalo by „Koleda“ svátek boha „Kola“, kterýž po slovansky mohl zníti „Kolin“ nebo „Kolen-dan = den“ a skráceně Koleda, [13]) podle analogie „Sirin-den“, „Pъrvin-den“, „Vitin-den“ atd. V tom pak utvrzuje nás domněnka slovutného jazykozpytce Geitlera, který již před šesti lety k téže myšlénce po jiné cestě dospěl, když praví: „Byl i polabský kmen Koledicû. Je-li to již s jistotou dokázáno, že Koleda vzniklo z latinského calendae? Snad znamená koleda původně kolo sluneční (kolада. řeck. χαλινδέω = váleti, koláceti). Dle těchto písní (Veda Slavjan) zove se „kolo“, t. j. tanec, který děvčata tančí při slavnosti letního slunovratu, „хору коледиту“ (= tanec koledni), tanec „kola“. Ano zdá se, jakoby se slovo „kola“ ve významu jihoslovanským jazykům vlastním pojilo s kolem slunečním, jemuž ta slavnost posvěcena. Za příklad, že jihoslovanské jazyky znají se k tomu, uvedu z novobulharštiny pouze národní výraz „ogneno kolelo“ na místo slunce (= soleil; v. Bogorov: Rečnik). Název tento odchyluje se zřejmě od indoevropského kořene jevícího se v sanskr. sûr, litev. saule, lat. sol, starobulh. слъньце, rusk. солнце, novobulh. слънце, slovinské solnce, české slunce, polské słońce, srb. сунце, něm. Sonne atd. Za to však pozoruhodna je snaha naznačití slovem kruhový tvar slunce jak tomu „kolelo“ zřejmě nasvědčuje. K tomu podotknu ještě, že v Čechách nazývá se drobné pečivo, mající tvar kruhový, „kolenec“ (= preclík). Týž druh „kolenců“ peče se o Koledě i v Bulharsku, jmenuje se však „kravaj“ nebo zdrobněle „kravajče“. Těmito „kravaji“ obdařují se kolednici a v každé kâště mají je přichystané. Pekaři pekou jich značné množství. V jinou dobu jich nepekou.

Dle toho vidí se kultus boha Koledy dosti zjevným i u Slovanů, kteří polohou i dějinami nejvíce od sebe vzdáleni jsou, jako u Čechů, Bulharů, Malorusů atd.

Nemalým podivem nás naplňuje, že u Srbů, kteří v přímém styku mohli býti s Řeky i Římany (ovšem v době pozdější), památky koledních písní nejskrovnější jsou, ačkoli i tam podle Vuka (Řeč. str. 321.) uchoval se popěvek, který hospodyně zpívají, aby jim krávy hodně dojily a mohly vykoupati malého boha a božiče. (Da okupam, koledo, malog boga, koledo, i božitja, koledo.) Okolnost tato, nesvědčí-li positivně proti latinské a řecké theorii o slově Koleda, tedy jistě ji nepodporuje.

Shrneme-li všechny zprávy o Koledě, nabudeme následujícího resultatu:

1. Všechny kmeny slovanské zachovaly si více nebo méně vzpomínku na božiče Koledu.

2. Nejvíce tradic uchovalo se u Malorusů, kteří zachovali si, jak se všeobecně uznává, nejčistší a nejryzejší vzpomínky a svědectví z doby praslovanské.

[13]) Srovn. franc. lundi = Lunae dies, mardi = Martis dies, mercredi = Mercurii dies atd. Dále slov. sreda, česk. středa.

3. Vyskýtá se svědectví Kyrilla Turovského, kazatele XII. věku, „že příště nebudou se jmenovati bohové živlů, ani slunce, ani měsic“.[14]) Dle toho bylo tedy slunce aspoň u některých Slovanů v uctívání.

4. Slovo „Koleda“ jest ryze národní a dle zákonů všech slovanských nářečí upraveno, ač etymologie jeho zaručena není.

5. Národní obyčeje a obřady v té době jsou rázu slovanského.

6. Koleda jest bohem slunce, jehož domnělým pohybem stávají se proměny v přírodě, známé pod jménem ročních období, dle nichž, jako staroitalský Janus, jest i bohem času a jako Janus nový rok otvírá a první měsíc po něm „Januarius“ až dosud se nazývá, tak podobně i slovanský Koleda ohlašuje svým příjezdem nový rok, jak tomu četná hádání a blahopřání nasvědčovati se zdají.

7. Doba nového roku spadá v zimní slunovrat, tedy v dobu, kdy skutečně slunce se obrozuje a „sestupuje na zemi“. Dále i jména slovanských měsíců, jak je J. Erben seřadil (Č. Č. M.) podle ročních saison jména svá mají.

8. Podle mnohých okolností zdá se personifikace boha slunce indoevropského původu a jelikož na všech místech jaro ve své obrozující se síle nepočíná stejně, podobá se pravdě, že i nový rok kolísal mezi zimním slunovratem a pravým počátkem jara až do 21. března, kterýžto den až dosud lid „prvým jarním dnem“ nazývá. V Čechách nazývá lid již 19. březen prvním jarním dnem. S tím shoduje se i lat. zpráva, „že za starších dob byl prvním měsícem roku březen, jehožto idy (idus) lid podobně slavil, jako se později slavily Kalendy Januaria; při tom projevoval jeden druhému přání, aby tento rok a ještě mnohá léta ve zdraví a štěstí mu popřáno bylo prožiti (ut annare perennareque commode liceat), z kterýchžto slov utvořilo se později Anna Perenna co jméno zvláštní bohyně, jejíž význam rozličně se udával (Macrob. sat. I., 12.; Ovid. Fast. III., 146., 528.).“ [15])

Podle všech těch a jiných ještě okolností lze míti za to, že Kolja nebo Koleda místo měl na Olympu slovanském. Zdali však u všech větví ctěn byl, po ten čas rozhodnouti nelze. Rozhodnouti nelze též, u které větve nejvíce se ctil. Jiná však jest otázka, jak srovnati vše s rukopisem, kde výslovně stojí „Солнце царь, сынъ Свароговъ, юже юстъ Дажьбогъ“. Měli bychom tedy pro jednoho boha dvě jména a sice Dažbog [deus dator], [16]) jenž byl synem nejvyššího boha a pána nebes Svaroga, a druhé Koleda, který nazývá se mladým bohem a je synem Zlaté Matky. O prvém známo, že stála jeho socha v Kyjevě, o druhém pak vypráví rhodopská píseň, že sestoupil „ѳъ гора ѳъ Белита“ a zasedá pod „vyšnim drvem“, kde mu i oběti kláli. Belita podle kommentáře Golagonova značí svatá „кадѣ-то само неоженети-те ходили, а другъ нѣкой не ходилъ“. (V. Sl. 215.) Či by snad Koleda byl cizím vlivem nahradil slovanského

[14]) Srovn. L. Leger: O slovanské mythologii. „Slov. sborn.“ II., str. 441.
[15]) Leo Fr. Saska: Mythologie Řeků a Římanů. 1867., str. 215.
[16]) Viz Jagićův článek v „Arch. für Sl. Ph.“ V. I.

Dažboga i s jeho kultem? Jaká by však byla toho příčina, aby pohanský Dažbog změnil se v rovněž pohanského Koledu. Či snad jiný byl mezi nimi rozdil a hranice? Otázky tyto neódpadnou ani tehdy, připustíme-li, že Koleda vzniklo z lat. Calendae. Latinské pořekadlo „ad Calendas graecas“ svědčí, že u Řeků prvý den v měsíci tak se nenazýval. Slovák řekl by „na sv. Vida, čo nebude nikda“. (Kollár, Zp. I., 4.)

Zbývá nám ještě zaznamenati, že u Velkorusů zachovala se tradice o mythickém bohu Ovseňu, který opěvá se na místo Koledy a podle něhož i písně „Ovseňovými“ slují. Jeho příjezd s novým rokem opěvá píseň takto:

„Mostoček mostili,
suknom ustilali,
gvozdmi ubivali.
Oj, Ovseň! Oj, Ovseň!

Komuž, komu jechať
po tomu mostočku? —
Jechať tam Ovseňu,
da novomu godu.
Oj, Ovseň! Oj, Ovseň!

Na čem jemu jechať?
Na sivěnkoj svinkě
Čem pogoňati?“
Živym porosenkom“ atd.

Tím doplnili jsme řadu slovanských slunečních božstev na tři, tak že máme nyní Dažboga, Koledu a Ovseňa. Avšak ani toto jméno nemůže nás vyvésti z temné mrákoty, nejsouc ještě etymologicky rozjasněno. Jedni vidí v kořenu toho slovo podobnosť se slovem „oves“, opírajíce se při tom o zvyk, který panuje při pění těchto písní, totiž ten, že prozpěvující rozhazují při tom přehoušle obilí v zrnech. Jiní stotožňují je se slovem „Jaseň“, t. j. jasný od sanskr. kořene ush- [ushas = záře]. Významem svým nebyl by než opět bohem slunečním. Zajímavo jest, že přijíždí na „sivěnkoj svinkě“. Podle jiných písní a obřadů obětovali k jeho poctě svini nebo prase. Jak dalece tento kultus rozšířen byl, vysvítá nejlépe z toho, že až posud panuje v Bulharsku obyčej zabíjeti krmené vepře na Koledu a zejména na druhý „bâdný večer“ neschází skorem v žádné zámožnější chalupě při večeři vepřový rosol (huspenina) nebo prasečí hlava. Tím dozvěděli jsme se i, co značí „zlaté prasátko“ běhající po stěně, jak v Čechách matky až doposud dětem, které se nechtějí postiti, hrozí, „že neuvidí večer zlaté prasátko“.

Z toho nejlépe vidno, jak slavný musil to býti svátek u všech Slovanů. Zdali však jednotným jménem svátky ty se nazývaly, určiti po ten čas nelze. Jisto však, že slavnosť tato ještě před rozchodem Slovanů známa byla a že různé názvy pro sluneční bohy teprve později vznikly.

Co se množství slunečních bohů týče, třebas bychom všech jich jmen ve slovanštině neznali, netřeba se pozastavovati příliš

nad tím, uvážíme-li, že i v mythologii jiných národů právě tato síla přírodní, podle různých svých výjevů, [16]) zavdala příčinu k četným personifikacím. U Indů vedle hlavních bohů Indra a Agni „nalézáme řadu bohů, jejichž vzájemná souvislosť jest jasnou okolností tou, že skoro vždy společně a ve vzájemném spojení jmenováni bývají, že jsou silami nebe a po nebi se nalézajících světlých těles.“

„K těmto bohům se řadí (nehledě k jiným) Savitar, Sûrya (Sûra, Svar, Sûr), Pûšan, Višnu. Tito všem s předešlými ještě spojeni jsou, avšak nevyskytují se v této podobě v Zendavestě. Všichni jsou postavami boha slunečního, který již ve starých časech se nazýval Âditya“ atd. [Č. Č. M. 1874., str. 308 ; Alf. Ludwig a Vsev. Miller: O zoroastr. božství Mithra.] [17])

Z dějin Národního divadla ve Varšavě.

Ze zpomínek K. Vl. Wójcického.

(Dokončení.)

Strýc jej přijal srdečně, a Alois oddychnul si po námahách vojenských a po cestě zimní. General staraje se o budoucnosť svého synovce, na němž postřehl neobyčejné schopnosti, vybral mu zaměstnání právnické jakožto nejvýnosnější a opatřil mu místo v kanceláři Jos. Dzierzkowského, advokata tehdáž proslulého

Přechod ze svobodného stavu vojína, plného zápalu, dojmův a nadějí, do tichého, pracovitého, bezbarevného života přikovaného ku stolu mezi folianty akt zaprášených nebyl mladému Żołkowskému snadnou úlohou, aniž přiměřeným jeho schopnosti a charakteru.

Advokat Jos. Dzierzkowski, přísný jeho představený, méně shovívavý věku mladistvému, proslulý nejen učeností, nýbrž i tloušťkou těla, neuměl jinak traktovati své podřízené, nežli bezohlednou přísností a ustavičnou prací.

Takovéto místo a zaměstnání nemohlo tedy Żołkowského ničím poutati, aby v něm setrval. On také skutečně si zošklivil práci, jížto se oddával jen z přinucení, přemýšleje, co by v budoucnosti měl počíti.

Když takto dumal, náhle se rozšířila zpráva, že do Lvova přijel Bogusławski, ředitel národního divadla ve Varšavě, jenž v lednu r. 1795. zdržoval se v hlavním městě království haličského a vladimiřského. S tou radostnou zprávou přišlo mu na mysl: „Kdybych se stal hercem!“ Ale zapudil tu myšlénku. Druhého dne se obnovila, a on ji počal více uvažovati, až konečně od něho ve dne v noci neodstupovala.

Bogusławski zatím nezahálel, ač se mu nedostávalo garderoby, zbraní, knihovny a vůbec přístrojů divadelních, kteréž mu

---

[16]) Tak na př.: „Zoroastrismus, podle prof. A. Ludwiga, rozeznával oheň zemský, tělesný, rostlinný, bleskový a nebeský.

[17]) V tomto článku vyskytlé chyby tiskové naznačíme příště.

Němci skoro dva měsíce zdržovali na celním úřadě; uspořádal představení opery „Fraskatanky". Żołkowski pospíšil do divadla, sdílel všeobecný zápal, súčastnil se potlesku a provolávání v četném posluchačstvu. Za nedlouho měla býti dávána opera „Axur";. náš kancelářský s tlukoucím srdcem očekával tu šťastnou hodinu. Nedivme se tomu; byltť vychován v zástěnku šlechtickém, skrovném, potom v táboře vojenském. Přišed do Lvova, navštěvoval časem polské divadlo řízené Morawským; ale společnost tato byla slabá, z méně schopných herců složená. Za to v „Axurovi" vystupovali umělci v celé zemi již chvalně známí. Zpěvačky: Jasińská, Rutkowská, Kossowská; tenoři: Kaczkowski, Nowicki, Rutkowski; basisté: Szczurowski, Każyński, Baranowski a jiní dávali rukojemství důkladných představení. Opera tato byla skutečně nade vše očekávání Żołkowského; náklonnosť jeho ku zaměstnání dramatickému stala se teď jediným předmětem jeho snění. Myšlénku tuto však tajil před svými důvěrnými známými, věda, jaké byly předsudky proti umělcům čili jak tehdáž je nazýváno: hercům. Do Lvova došla zpráva, že ve Varšavě, kde sídlil král Stanislav August, nechtěli zemřelého herce pochovati na hřbitově. Bogusławski, jenž býval účastníkem čtvrtkových obědův učenců v zámku, sotva byl s to vyjednati, že vlivem samého krále mrtvole zemřelého umělce neodepřeli hrobu v zemi posvěcené.

Ještě roku 1795. a následujícího vytrval Żołkowski ve práci těžké a mozolné. R. 1797. byl úmysl jeho nezvratný; jsa přesvědčen, že ani u strýce nedostane dovolení, tím méně u svého představeného, potají učinil skrovné přípravy, a tajně opustiv Lvov, konal cestu většinou pěšky, až posléze ve Varšavě stanul u cíle svého.

Město přestavši býti sídelním, poskytovalo pohled smutný. Královský zámek byl opuštěn, tichý, a tak i paláce magnátů. Bývalý hluk a život minul, ale divadlu se dařilo; obilí bylo drahé, odbyt snadný a dostatek peněz přiváděl šlechtu vesnickou do Varšavy, a ona také hlavně a jediné podporovala ještě bývalé hlavní město a zabezpečovala trvání národního jeviště.

Národní divadlo bylo tehdáž řízeno znamenitou umělkyní Truskulawskou. Żołkowski byv přijat do její společnosti divadelní, brzy získal takovou oblibu, že každým jeho vystoupením množil se počet jeho ctitelův. Jméno Żołkowského posud neznámé hledáno bylo obecenstvem na každém návěští divadelním; kdykoli vystoupil v některém kuse, divadelní místnosti byly přeplněny. V krátkém čase stal se miláčkem všech obyvatelů Varšavy a všech přátel národního divadla. Jakmile hlas jeho se ozval za kulisami, již nastal v obecenstvu hluk a smích veselý. Kollegové jeho prosili jej pokaždé, aby vystupoval, kdykoli bylo představení ve prospěch jejich, a dramatičtí spisovatelé snažili se pohnouti jej, aby přijal jakoukoli úlohu ve plodech jejich; neboť jako herci byli jisti, že bude divadlo naplněno, tak spisovatelé, že dílo jejich dobře bude přijato. Żołkowski totiž uměl věc bezvýznamnou povznésti a předmět suchý nadchnouti žitím a svěžestí.

Kromě hry na jevišti pracoval pro divadlo i pérem: dramatická literatura byla jím obohacena sedmdesáti čtyřmi kusy, mezi nimiž jsou původní: „Szarlatan", opera, „Świątynia nudów", komedie, a několik věcí příležitostných. V zemi se totiž děly změny neočekávané, a divadlo sloučené s ní jediným žitím věrně zrcadlilo události časové. Mnoho také překládal a napodobil, jako: „Wszystkowiedz", „Dwóch Sieciechów", „Pałac Lucypera", „Guwerner", „Mali protektorowie", „Kozieł", „Czaromysł", „Dwóch Piotrów", a všecka díla jeho byla dobře přijata, ježto spisovatel sám je nejednou podporoval mocným svým talentem. Humor, řízný vtip mimo divadlo, šlechetnosť charakteru, to vše dodávalo váhy talentu dramatickému. V dobách, kdy vlastenecká literatura dávala leda slabé známky života, ježto ji dusil hluk vojenský, v celé společnosti polské bylo živé slovo vším, zastupujíc knihy a časopisy.

V zemi kolovaly zprávy z bojišť, zvěstující vítězství anebo porážku; každá událosť se šířila touže cestou. Tehdejší časopisy zachovaly v sobě slabý odstín tohoto návalu zpráv, událostí, okamžitých příhod, anekdot brzy hrubých, brzy veselých, brzy plných pravého humoru. K těmto posledním náležely bez odporu tak zvané dowcipki Żołkowského. Na místa, kde umělci před otevřením divadla a po skončené hře se scházeli, tlačili se vždy obyvatelé varšavští a venkované, spisovatelé, vojáci, vzdělaní kupci a řemeslníci, aby spatřili toho umělce a slyšeli jej mluviti. A Żołkowski s plnou svobodou ducha svého, bez přípravy, jaksi mimovolně užíval každé příležitosti, aby vynikal vtipem; sypal anekdoty jako z rukávu, a přítomní hlasitě, srdečně se smáli vtipům velikého umělce. Každé žertovné slovo bylo druhého dne v celé Varšavě opakováno, časopisy roznášely jeho vtipy po zemi, šlechta v zapadlém Polesí, na Pokutí, ve Velkopolsce i Krakově znala odtud jméno Żołkowského, ačkoli muže toho na jevišti nikdy neviděla.

Několik let před svou smrtí v samé síle mužného věku počal Żołkowski cítiti vnitřní, velmi kruté bolesti. Spoléhaje příliš na své zdraví, mnoho si těch bolestí nevšímal, a jen úsměvem odbýval rady starostlivých přátel, aby pomýšlel na pomoc, pokud je čas. Jeviště bylo jeho živlem, od něhož nemohl se odvrátiti: mučen jsa bolestí, vystupoval vždy s tím vlídným obličejem, s tím volným humorem, tak že obecenstvo rozveselené jeho hrou a vtipem, nemohlo postřehnouti vnitřních muk, jaké zkoušel ve chvíli, když celé divadlo se otřásalo od smíchu a potlesku všeobecného. Żołkowski v tom zdaru, v tomto potlesku hledal úlevy a útěchy v bolestech; pochvala veřejná v něm přehlušovala tiché stenání, tiché vzdechy.

Ředitel tehdejšího divadla národního, Ludvík Osiński, staraje se, aby umělce tak znamenitého zachoval divadlu, usnadnil mu cestu do lázní zahraničných. Żołkowski předvídal blízkou smrť svou; odjel do slezských lázní, ale pomoci již nebylo. Navrátiv se vystoupil ještě dvakráte na jevišti, a v síle věku ukončil dni

života svého na počátku září r. 1822. Za šest let po jeho smrti byla vydána původní jeho opera „Szarlatan“ čili „Wskrzeszenie umarłych“ (Varšava 1828.). Je to libretto, k němužto složil hudbu Karel Kurpiński. K vydání tomu byla přidána velmi zdařilá podobizna umělcova se dvojverším:

Mistrzowskim w sztuce swojéj postępując torem,
Był rozkoszą słuchaczów a grających wzorem!

Příjem z prodeje tohoto spisku byl věnován na postavení pomníku Żołkowskému na hřbitově Powązkowském.

Pod stínem vrby, vyrostlé mezi žulovými kameny, na balvanu téhož druhu byl pak vyryt nápis: „Aloizy Gonzaga Żołkowski, artysta i autor dramatyczny, żył lat 45, umarł dnia 11. września 1822. roku.“

Smrť Żołkowského vzbudila nejen ve Varšavě, ale v celé zemi žal všeobecný; byla to totiž osobnosť tak vynikající a popularní, že kdokoli chce líčiti společnosť polskou z té doby (od r. 1800.—1822.), musí zevrubnější zpomínku tomuto umělci věnovati. A on také pozůstavil ve svých spisech, zvláště humoristických, nemálo výborných črt k líčení té společnosti.

Co do skutečného talentu humoristického byl Josef Zdanowicz bez odporu vyšším nežli Żołkowski, ačkoli neměl takové obliby v obecenstvu, aniž tak slavného jména. Jsa prostředního vzrůstu, skrovný, drobných rysů tváře, velice připomínal Kazimíra Brodzińského svým obličejem i melancholickým vzhledem. Jako dobrý znalec hudby a hudebník vystupoval i v opeře v úlohách charakterních a hlavně komických; ale hlavním jeho polem byla přece komedije. Postačí tu poukázati na úlohu Lisiewicze v „Geldhabovi“ od A. Fredra, anebo Wtorkiewicze v „Přátelích“ od téhož spisovatele. Organ měl slabý, ale přes to zvučný a výborně vycvičený k vyjádření každé myšlénky, každého pocitu.

V řadě vynikajících umělců nelze mlčením pominouti Nowakowského, pozdějšího ředitele divadla lvovského, jenž tak velmi se vyznamenal v kuse prostředního druhu nazvaném „Chłop milionowy“. Písně jeho: „miotły! miotełki!“ opakovaly se tisícerými ústy; z Varšavy jako ptáci po celé zemi se rozletěly rytiny Jana Lewického, na nichžto byl Nowakowski zobrazen v té úloze, jak shrben pod svými „miotełkami“ prozpěvuje rozličné sloky, jež byly pod ním lithografovány. Vystupoval na jevišti našem v několika komediích, ale nepoznali jsme ho v úlohách polonův, ježto Fredro tehdáž ještě nenapsal své Zemsty a nedal nám Cześnika plného života.

K umělcům v komedii náležel Aszperger, jenž v úlohách jemu vlastních mile býval přijat obecenstvem.

V opeře účinkovali tehdáž: Szczurowski, L. A. Dmuszewski, Wejnert, Zdanowicz, Żyliński, Kratzer, pěvkyně: Dmuszewska, Elsnerowa, Aszpergerowa, Mejerowa, Eleonora Stefaniowa, Rywacka, Gładkowska a Wołkowa, kteráž nebyla dlouho při divadle. Balet byl teprve v počátcích. Dne 3. srpna r. 1820. v prvém před-

stavení dáván byl balet od řed. baletního L. Ticryho, totiž Mars a Flora, s hudbou od K. Kurpińského. Obecenstvo sešlo se v četném počtu, aby spatřilo tuto novinku posud nevídanou na jevišti divadla národního. Zvláště byli všickni nadšeni pochodem ozbrojených zástupů Flořiných, t. j. malých děvčátek, táhnoucích děla, z nichžto na Marta a jeho soudruhy v plné zbroji střílela růžemi. Balet tento byl dáván často a vždy s velikým úspěchem.

K této části umění divadelního náleželi: Tiery, Pion Maurycy, přezvaný Moris, Anděla Polichnowska, Ant. Palczewska, Karol. Bizosowa, Ter. Palczewska, Julie Mierzyńska a Dąbrowska.

Polichnowska vystupovala nejdříve jako solistka; ku prvním tanečnicím náležela brzy Ant. Palczewska, její sestra Teresie však přešla ku herečkám dramatickým. Dąbrowska byla proslulá krásou; jméno Mierzyńské pak podnes se zachovalo ve spojení s mazurem, jenž maje vlastní melodiji byl touto tanečnicí tančen s nevýslovným kouzlem a vděkem.

Jako četný kruh nadaných umělců podporoval divadlo národní, tak nemenší jeho podporou byli dva ředitelé opery: Josef Elsner a Karel Kurpiński, zvláště tento, jenž skládal hudbu k operám na slova J. U. Niemcewicze, L. A. Dmuszewského, Żołkowského a j. v.

Jestliže herečky národního divadla mimo kruh svůj málo se účastnily společností, měli za to herci rozsáhlé poměry přátelské a široký kruh ctitelů mimo divadlo. Żołkowski, Kudlicz. Zdanowicz, Dmuszewski, Werowski, Wolski a jiní zacházeli s tehdejšími spisovateli. Kudlicz byl důvěrným přítelem Kazimíra Brodzińského, Żołkowski, Dmuszewski a Bogusławski sami byli spisovateli. Wolski, důkladný znalec jazyka francouzského, ode dávna psal francouzský slovník velikého rozměru.

Tento přátelský poměr herců ku spisovatelům velice prospíval národnímu jevišti; herci pomocí spisovatelů se seznamovali s průběhem a rozvojem literatury nejen domácí, leč i cizí, zvláště v oboru dramatickém — spisovatelé zase získali tím, že se seznamovali s jevištěm a jeho potřebami. Onino podávali myšlénky ku plodům dramatickým, tito je pak uskutečňovali. Taký svazek vidíme zvláště co do zvelebení opery na divadle národním. Kazimír Brodziński s Jos. Elsnerem, velmi nadaným ředitelem opery, pracovali o rhythmice jazyka polského a rozšíření nauky o podkládání veršů hudbě; v tom směru vydali společné dílo.*) Brodziński pak sám překládal libretta, taktéž Jan Kruszyński, člen společnosti přátel vědy, a j. v. Dominik Lisiecki s kruhem mladších básníků zkoušel překládati veršem francouzské komedije, jež byly hercům příliš těžké. Jak jedni, tak druzí nemajíce na mysli ani nejmenšího zisku, ježto divadlo neplatilo honorarův a tiskař dával celou odměnu několika výtisky; byli tudíž vedeni ryzí chutí

*) Prvá část jeho, nazvaná „O metryczności i rytmiczności języka polskiego“ vyšla ve Varšavě r. 1818

podporovati národní divadlo, poněvadž v tom viděli užitek plynoucí celému obecenstvu.

Osiński, přejav ředitelství národního divadla, seznamoval obecenstvo s výtečnými plody dramatické literatury francouzské, ale zároveň i s původními truchlohrami Aloisa Felińského, Frant. Wężyka. s komedijemi a dramaty J. U. Niemcewicze. Nynější kritikové vytýkají veliké chyby polským truchlohrám klassickým. General Sokolnicki vystoupil v Pamiętniku Warszavském se zvláštní kritikou, totiž veršem i prosou psanou, a v té právě vytýkal Ludv. Kropińskému, že ve své „Ludgardě" nepochopil dějin domácích. Nechceme hájiti těch truchloher, nýbrž povíme jen tolik, že svého času vzbudily takový zápal a nadšení, jako arcidíla nynější; ano obecenstvo umělo si snad více libovati v takových scenách, v nichž objevilo krásu, sílu anebo pravdu v rouše poetickém; učilo se jim na paměť a se zalibou je opakovalo. Ne tak často dbalo o vnější formu, jako spíše se spokojovalo s obsahem, jenž dotýkal se srdce i ducha společnosti té doby.

Nejlepší toho důkaz měli jsme ve truchlohře „Żołkiewski pod Cecorą" od Ignáce Humnického. Je to plod mnohem slabší dramat F. Wężyka a Felińského, ale na prvé představení byl orchestr vyprázdněn a jeho místo zaujalo obecenstvo divadelní.

Měli jsme mnoho veršovaných překladů komedijí, zvláště z francouzštiny. Moliére byl na jevišti varšavském často předváděn ve překladech F. S. Dmochowského a Fr. Kowalského, a Kudlicz v úloze Lakomce byl odměněn hromovým potleskem. Před námi samými již po roce 1830. vystoupil tento znamenitý umělec v téže úloze, spoléhaje na dřívější přízeň obecenstva, ale chladné přijetí jej přesvědčilo, že Moliére se již pro naše časy nehodí.

Konečně objevil se na našem jevišti Alex. Fredro se svými původními komedijemi. Nemalá jich řada byla představována v divadle národním: „Geldhab". „Cudzoziemszczyzna", „Mąż i żona", „Przyjaciele", „Damy i husarzy". „Zrzędność i przekora", „Pierwsza lepsza", „List" a „Panieńskie śluby". Nejvíce se z nich líbila jen „Cudzoziemszczyzna" a Dmuszewski v úloze Radosta Celkem přijímalo však obecenstvo práce Fredrovy dosti chladně.

Neznáme jiné příčiny této chladnosti kromě té, že Fredro líčil ještě příliš živé vzory a obrazy polské společnosti. V době, kdy tento spisovatel vystoupil, mladé hlavy již byly plny romantismu. Ballady a romány plné sentimentalnosti německé, a Werther Götheův (přeložený Kaz. Brodzińským) zastupovaly pastýřské povídky Florianovy a milostně-rytířské útvory paní de Genlis.

Ačkoli divadlo, řízené horlivým ctitelem literatury francouzské, nepředstavovalo původních komedijí jednoho z nejlepších spisovatelů dramatických, totiž Fr. Zabłockého, ani Drozdowského z konce 18. století, mimovolně, znenáhla počalo podléhati novým proudům, vanoucím ze Západu. Dramata romantického obsahu [6])

[6]) Schillerova „Panna Orleanská" a „Matka rodu Dobratyňských".

objevila se na jevišti národního divadla dříve, nežli romantická poesie se vyskytovala ve knihách.

Roku 1818. napsal Frant. Morawski ve prospěch Spolku dobročinnosti lyrickou scénu „Sen básníkův“, v nížto vystoupil básník drže v rukou básně Homerovy a Ossianovy, sám nevěda, komu by měl přiznati přednosť. Výstup tento učinil hluboký dojem na mladší generaci, kterážto si vzpomínala na Ossianovy básně, přeložené Krasickým, Kniaźninem, Tymienieckým. Počali jsme je pilně čísti, ježto jsme Homera dobře znali ještě ze škol, zvláště Iliadu ve zdařilém překladě od Fr. Dmochowského. Shledávali jsme u toho pěvce Kaledonie vždy nové krásy, a co je hlavní věc: on mluvil k srdci, a každý, jak dobře pravil Morawski, jeho citem byl dojat.

Nové červánky ranní počaly prosvitati na obzoru duševním.

Michal Hórnik.

Kus historie lužické práce

Napsal A. Černý.

(Pokračování.)

II.

(Návrat do vlasti. — V „Matici“. — Hlavní směry Hórnikovy vědecké činnosti. — Vývoj lužických pravopisů. — Hórnikovy práce v „Časopise“, směřující k opravě pravopisu. — Trojí směr jeho snah o sjednocení Srbů ve spisovném jazyce. — Literarně historické práce v „Časopise“. — Sběratel plodů národní poesie. — Redaktorem „Časopisu“. — Předsedou „Matice“. — Národním vůdcem.)

Hórnik navrátil se tedy do vlasti, aby se zde ujal díla, jež na něho čekalo. Dne 24. září 1856. vysvěcen byl na kněze i stal se katechetou a kaplanem při německém děkanském chrámu sv. Petra v Budyšíně, jímž byl až do r. 1861., pobyv pouze čtvrť léta jako pomocný kaplan v Šěrachově (Schirgiswalde) r. 1858. Okolnosť, že usazen vlastenec rázu Hórnikova trvale ve středu života lužického, v Budyšíně, sluší nazvati jen šťastnou pro národní zájmy srbské. Hórnik dostal se do svého živlu i jest od těch dob súčastněn každého sebe menšího hnutí ve prospěch lužického probuzení. Jméno nejen církevního, než i národního tohoto kněze vine se od té doby jako zlatá niť dějinami lužické literatury, lužického života národního.

Hórnik byl již od roku 1848. členem „Matice srbské“, tedy téměř od jejího založení (1847.), v Praze osvědčil se výborným vůdcem studujících tam Srbů, byl již po kolik let v živém spojení s prvními patrioty lužickými, Smoleřem, Bukem a Pfulem, účastniv se prvých kroků jejich na opravu pravopisu, ukázal celým svým dosavadním působením ryzí srdce vlastenecké, svými pak pracemi v „Časopise“ a v „Serbských Nowinách“ totéž — což divu, že, sotva se vrátil do vlasti a usazen v Budyšíně, zvolen byl za člena výboru matičního, jehož údem pak na vždy zůstal. Od r. 1857. působí nepřetržitě až na naše dny v důležitém „před-

sydstwě". Mužové výboru „Matice srbské" zasluhují, aby zlatým písmem vepsáni byli ve knihu dějin lužického probuzení — jeť Matice právě pro toto probuzení ústav dosahu ohromného a členové jejího předsednictví, tedy její vůdcové, jsou tudíž zároveň vůdci národního hnutí lužicko-srbského. Plnou měrou zasluhuje si trvalé a vděčné vzpomínky svého lidu Michal Hórnik pro své působení v předsednictví nejdůležitější instituce jeho — to dokazuje veškera zdatná činnosť jeho na poli tom, kterouž věrnými rysy nastíniti se pokusíme.

Nejskvělejším důkazem a pomníkem prací Hórnikových v Matici jest „Časopis" matiční s onou imposantní řadou článků, z jeho péra pochodících. V „Časopise" uložil Hórnik největší část výsledků svých bedlivých studií literarních, filologických i historických, v něm kotví největší část významu jeho v literatuře lužicko-srbské. Prohlížejme zelené ty sešitky ode chvíle, kdy první z nich r. 1848. vyšel, a žasněme nad neunavností píle „tichého genia lužických Srbův", jak můžeme vším právem stříbrovlasého kněze nazvati...

První článek, jejž v „Časopise" uveřejnil, byl vytištěn roku 1855. pod názvem „Hdźe mamy ó pisać?" i' týkal se, jak z názvu toho patrno, otázek grammatiky a orthografie srbské. Jím ukázal kritickou znalosť jazyka srbského, jakož i jiných slovanských nářečí (hlavně českého, ruského, polského) a cizích jazyků (německého, anglického, francouzského), i postavil se rázem v řady (ovšem řídké) nejpřednějších jazykozpytců lužických. Hlasu jeho bylo od té doby dbáno jako hlasu autority filologické. Článek ten vydal, jak patrno, v době studií universitních — po roce ukončil Hórnik studia i mohl více psáti. Již roku 1857. počíná uveřejňovati „Zastarske drobnički" (Historické drobnosti), v nichž podává zajímavé podrobnosti příspěvkem k historii hlavně kulturní, najmě literarní lužických Srbů. Určitěji jako literarní historik vystoupil roku příštího, 1858., počav psáti „Žiwjenjopisne listki" (Životopisné lístky), jimž toto v úvodě předeslal: „Poněvadž je tento ‚Časopis', jak se zdá, archivem literarní a kulturní historie lužických Srbův, sluší do něho i životopisy takových Srbů, kteří v našem písemnictví pracovali anebo jiným způsobem o ně zasloužilými se stali... Naše ‚Lístky' mají posvěceny býti zasloužilým dávným vlastencům a Srbům, kteří nejsou anebo nebyli v Matici. Tato gallerie bude pak obsahovati větší neb menší obrázky, pokud bude možno prameny vyslíditi." Počíná pak významně dvěma z prvních zákopníků národních idei ve slovanské Lužici: s Dolnolužičanem Janem Chojnanem a s Hornolužičanem Jakubem Ticinem. Příštího roku 1859. podal tré článků do „Časopisu", z nichž nyní pojmenujeme stať „Hieronym Megiser a jeho słownik".

Těmito články zahájil Hórnik všecky směry své činnosti vědecké. Článkem prvým vystupuje hlavně jako oprávce pravopisu, druhým a třetím jako historik, hlavně literarní, posledním jako slovnikář. Ze všech však vane a tedy všem jest jakýmsi spojo-

vacím tmelem snaha po opravě pravopisu a vůbec úpravě spisovného jazyka.

Článků, pojednávajících o pravopise srbském buď výhradně, buď příležitostně, jako mimochodem, napsal pak do „Časopisu" hezký počet. Jelikož pak tato jeho činnosť jest jaksi životním úkolem jeho a tedy pro vyznačení rázu jeho působnosti předůležita, bude tuto na místě obšírněji o ní pojednati a k lepšímu porozumění stručné dějiny vývoje lužického pravopisu předeslati.

Prvé knihy lužické od Dolnolužičanů Albina Mollera, Ondřeje (Handrija) Tharea a Hornolužičana Václava Worjecha (Warichia) nebyly psány vlastně žádným pravopisem, nýbrž různopisem v plném slova toho významu. Určitých pravidel jejich pravopisu nelze vytknouti, psalit často jedno a totéž slovo třeba na téže straně různým způsobem. Vůbec byl jejich způsob psaní podivný. Značilť na př. Moller hlásku „ž" spřežkou „ſſ", Worjech a Tharaeus tutéž hlásku znamenali „ſch". Jak již z těchto nepatrných příkladů patrno, vzaty jsou elementy prvních lužických způsobů psaní z němčiny — nikdo z prvých těch spisovatelů nepřihlížel, jak by přirozeno bylo, k ostatním slovanským řečem. Znamenitý krok ku předu pozorujeme ve druhém pravopise hornolužickém. Míním tu pravopis Michala Brancela, evangelického duchovního v Budestecích. Pravopis jeho byl prvý lužický pravopis analogický, sestavený na základě češtiny a polštiny, nikoliv na základě němčiny, jako pravopis Warichiův. M. Brancel byl první, jenž užíval znamének „*š, cž* a *dž*", který po příkladě jiných Slovanů psal c místo německého „ȝ", který psal *z* místo německého „ſ", *s* místo „ß" a jenž psal *č*. Pravopis jeho byl, možno tvrditi, na jeho dobu znamenitý, velice nynějšímu analogickému podobný. Téhož pravopisu užíval i syn jeho, učený Abraham Brancel či Frencel (pod kterýmž jménem známějším jest). Škoda, že první spisovatelé lužičtí tohoto pěkného pravopisu tak málo užívali, čehož příčinou bylo mimo jiné také asi to, že původce pravopisu toho, Michal Brancel, sám první jej opustil, přijav divoký pravopis Bierlingův. Zachariáš Bierling (Běrling), posléze evang. farář v Poršicích sestavil třetí pravopis hornolužických Srbův a podal jej veřejnosti ve spise „Didascalia seu orthographia Vandalica" (1689.). Knihou svojí zavlekl Běrling znovu německý způsob do lužického pravopisu — ale spolu přivedl do lužické literatury dvojakosť pravopisu, což jest nesmazatelnou vinou, neboť dvojakosť ona byla vždy písemnictví lužickému ke škodě, boje z ní povstalé rozvlňovaly klidnou hladinu literatury a zadržovaly postup její. Až do té doby psali všichni hornolužičti Srbové skoro týmž pravopisem. U katolíků podržel Brancelův pravopis Jakub Ticin, poslovanštiv jej ještě rázněji a grammaticky jej zdokonaliv knihou „Principia linguae Vendicae" (1679. v Praze). Jeho snahu po přizpůsobení pravopisu srbského ostatním pravopisům slovanským charakterisují nejlépe jeho slova: „Accedit, quod nostra (lingua) Soror sit Bohemicae, ut pote ex eadem Matre Slavica originem trahens, ac proinde congruum est, ut iisdem characteribus utatur!" — Od Běrlinga

vyvíjely se dva pravopisy hornolužické vedle sebe: katolický (= podjanski) a evangelický. Evangelický pravopis ještě více poněmčil Jiří Matej (nebo, jak sám se psal, Georgio Matthaei) v knize „Wendische Grammatica“ (1721.). Starým pravopisem katolickým psal Jurij Hawštyn Swětlik (1650.—1729.), jenž odchýlil se bohužel od jednoduchého pravopisu Ticinova. Psal na příklad *cz* místo „c“, *cż* místo Ticinova „č“ (nynějšího ć) atd. Pravopisu jeho užíval později Tecelin Mět, i nazývali někteří starý ten katolický pravopis Tecelinovým — ovšem mylně, neboť vlastně Světlikovým slouti má. Ku konci minulého století klesl tak hrozně obojí pravopis lužický jako nikdy. Nejsmutnějším příkladem takového bídného pravopisu a ještě bídnějšího jazyka lužického mohou býti tenkrát vydané planety srbské. V tak smutném stavu uzřelo lužickou literaturu XIX. století. Zásluhu o nový obrat k lepšímu mají mimo jiné hlavně Handrij Lubjenski a později H. Zejleř, kteří počali pravopis srbský všelikých nepeostí zbavovati a jej zlepšovati. Působení to nebylo však ještě tak rozhodné jako působení Jordana, Smoleře, Pfula, Buka a — Hórnika, které v letech čtyřicátých počalo.

Ve své obnovené „Serbské Jutničce“ (v druhé polovici roku 1842) praví J. P. Jordan v úvodním článku „Što abo kak“ (Co anebo kterak): „... Aby pak nám i obyčejný člověk rozuměl, vymyslili jsme pravopis, sestavený z katolického a evangelického, ale již i novému, docela opravenému pravopisu se přibližující, podobný, jako jest v nejnověji vydaných našich knihách, na př. v Jordanově srbské mluvnici, ve Smoleřových ‚Pěsničkách‘ atd. ...“ Jordan sestavil tedy se Smoleřem jakýsi přechodný pravopis, jehož v prvém půlletí své „Jutničky“ užíval a o němž se ve článku „Serbske prawjepisanje“ (Serbska Jutnička 1872., str. 8.) určitě vyjadřuje: „... Způsob psaní, ve Smoleřově ‚Malém Srbu‘ a ‚Serbských pěsničkách Wićazec Pětra‘ užívaný, jakož i onen, jejž ‚Jutnička‘ v zašlém půlročníku měla, v tento článek proto se nepojímá, poněvadž byl jen za tím účelem přijat, aby se jím lid ku poznání nové orthografie přiváděl...“

Ale tato nová orthografie byla dosud jednotná jediné v tom, že užívala latinky — jinač se dosti rozcházela, každý spisovatel měl vskutku vlastní pravopis. „... Tak píše Smoleř *je*, Jordan pak *ě* (rěka); Smoleř *zakončenje*, Jordan *zakončeńo* a pod.,“ poznamenává Jordan v onom článku dále.“ To jsou sice jen maličkosti a neznamenají mnoho. Ale i to je obtížno a čím větší nesnáze se novému pravopisu v cestu staví, tím jest žádoucnější, aby opravená orthografie pouze jedna byla. Proto jsme se my se Smoleřem po dlouhém dopisování dohodli, že budeme nyní tak psáti, by jeden ode druha se nelišil.“

„Jordan byl na pravé cestě k sjednocení Srbů v pravopise již tenkrát,“ praví M. Hórnik. — Jeho pravopis podoben jest ve všem téměř nynějšímu katolickému, odchyluje se od něho pouze označováním měkkosti čárkou též před vokaly. Byla to věru pro srbskou literaturu škoda, že ostatní spisovatelé téměř všichni vzdalo-

vali se jeho způsobu psaní, přidržujíce se houževnatě, konservativně starého špatného pravopisu. Jordan, rozmrzen různými nezdary (k nimž patřilo nepřijetí jeho pravopisu, založení „Tydzeńských Nowin“ proti „Jutničce“ a nutné konečně zaniknutí této), opustil Lužici a odebral se do Lipska, aby zde založil „Slavische Jahrbücher“ a později stolici slovanských literatur přijal. Po něm zůstal pracovníkem na poli opravení pravopisu Smoleř, k němuž se při založení Matice dr. Pful a Jak. Buk přidali. Jich prvým skutkem bylo, že počali tisknouti matiční „Časopis“ pravopisem analogickým po umluveném způsobu. Pravopis ten počal vykládati Smoleř hned v I. sešitě „Časopisu“ ve čl. „Serbski Abejcej“. Obšírně vyložen v seš. II. drem. Pfulem ve článku „Hornołužiski serbski prawopis z krótkim ryčničnym přehladom“, v jehož úvodě vzpomíná spisovatel na veliké zásluhy Jordanovy takto: „Do slovanské mluvnice a zvláště ve sloveso vrhl Čech Dobrovský první světlo, které u nás krajan náš dr. Jordan ve svých filologických spisech rozšiřuje, což zde vděčně připomínáme.“

Takovým pravopisem tištěn „Časopis“ po tři léta, ačkoli ne ke spokojenosti všechněch. Nebylo v něm zajisté vše dobré i přihlásil se brzo mladistvý M. Hórnik s návrhem na nové opravy v pravopise tom. O návrhu tom jsme již promluvili a také víme, jaký byl jeho následek.

Návrhy Hórnikovy z části přijaty a on nepřestal zanášeti se studiemi k dalším opravám. Roku 1855. vyšel vážný jeho článek, nahoře připomenutý, „Hdźe mamy ó pisać“ — vážný proto, že stanovení zvláštních pravidel pro užívání *ó* bylo skutečně potřebno, neboť v ohledu tom (podobně jako v mnohém jiném) dosud veliká různosť panovala. Důležitý článek ten rozšířil r. 1862. i na dolnolužičtinu statí „Wo *ó* w delnjoserbšćinje“. Mimo to, že stanoví vlastní pravidla o psaní *ó* v dolnolužičtině, odhaluje nový důkaz pro tvrzení, že dolnolužická řeč nejbližší jest kašubštině, bližší ještě než češtině, polštině, ba i než samé hornolužičtině

(Pokračování.)

K oslavě památky A. S. Puškina.

(1837—1887.)

I.

Oslava na Rusi.

Podává K. Štěpánek.

(Pokračování.)

V Moskvě rovněž mimo četné panychidy bylo věnováno památce Puškinově zvláštní slavnostní zasedání společnosti přátel ruské slovesnosti dne 1. února ve slavnostní síni university, kde přítomno bylo množství nejčelnějších osob a hojnosť obecenstva. Síň universitní ozdobena květinami a na stole bylo vyvýšeno poprsí básníkovo. V sousední

místnosti pak byla vystavena sbírka rukopisů Puškinových a vydání jeho spisů. Sbírka skládala se ze čtyř skříní. V první byl umístěn snímek zápisky Puškinovy k jeho bratru Lvu Sergějeviči, autografy Puškinových básní „Puščinu“ a „Kozák“ (z r. 1815.), „Moři“ (z r. 1824.) a óda „Volnosť“. Mimo to nalézaly se zde snímky z rukopisů Puškinových, vydaných P. V. Anněnkovým, a album Puškinské výstavy roku 1880. Ve druhé skříni byla rozličná vydání spisů Puškinových za jeho života se objevivších, všeho 35 knih; ve třetí bylo vystaveno několik čísel současných Puškinu časopisů s jeho plody a ve čtvrté byla umístěna novější vydání spisů Puškinových.

Zasedání bylo zahájeno předsedou N. S. Tichonravovem. Po zahájení oznámil předseda rozhodnutí společnosti, kterým prohlašuje se v tomto slavnostním zasedání čestným členem společnosti přátel ruské slovesnosti Pavel Vasiljevič Anněnkov, jenž před 30 lety učinil první pokus o obnovení Puškinského textu a jenž sestavil dosud cenné „Materialy k biografii A. S. Puškina“.

Po té L. J. Polivanovým byla pročtena stať „O mnohostranném interessu vědeckých výzkumů o Puškinovi“. L. J. Polivanov poukázav z počátku na to, že v nynější době, kdy uplynulo 50 let od smrti Puškinovy, stalo se možným vážné poznávání jeho plodův, učinil krátký náčrtek o rozvoji talentu genialního básníka v první periodě jeho činnosti. I v této periodě vyniká Puškin originalností své tvorby. Ani francouzské vychování, ani horlivá četba francouzských básníkův, ano ani ta okolnosť, že první své básně napsal Puškin ve francouzském jazyce, neuškodily mu, díky jeho tvůrčí síle. On sám poznával svoji sílu a též ve zralých letech pečoval poznávati cizí básníky. Jakýsi vliv těchto v první periodě jest však přece patrný. Vylíčil pak tedy L. J. Polivanov, jakým způsobem Puškin vymanil se z tohoto vlivu. Ještě zajímavějším a plodnějším je poznání Puškina ve druhé periodě jeho činnosti, kdy dostihl úplné samostatnosti. Ve svých plodech této periody obírá se básník celou řadou společenských otázek a jako genialní spisovatel obírá se jimi poprvé a řeší je originalně. Ku konci své řeči, aby snáze bylo pochopiti sílu a moc genia Puškinova, přirovnal jej L. J. Polivanov, k velikým básníkům západní Evropy. Puškin zemřel nejmladším z nich. Kdyby velicí spisovatelé západní Evropy odešli z jeviště v jeho letech — jména jejich nebyla by zaznamenána v historii literatury, poněvadž veliká část plodů, jež jim získaly slávu, byla jimi stvořena v tom věku, jehož Puškin nedostihl.

Po této řeči pročetl Venkstern báseň Puškinovu, jež byla nalezena v rukopisech císařské bibliotheky a poprvé jest otištěna letos ve vydání Literarního fondu. Báseň ta byla napsána r. 1820. dne 20. října.

Velmi zajímavou byla další stať „Náčrtek historie tištěného Puškinského textu“, kterou přečetl V. J. Jakuškin. Na počátku stati připomenul autor, že uplynutím 50 let od smrti Puškinovy staly se spisy jeho obecným majetkem, a projevil přání, aby padesátiletá lhůta posmrtního literarního majetku byla v zájmu národní osvěty zkrácena. Na to obrátil se ku hlavnímu účelu své přednášky. V historii tištěného Puškinského textu dlužno rozeznávati dvě periody: první od r. 1814., kdy poprvé objevila se v tisku báseň Puškinova, do smrti básníkovy a

druhou od jeho smrti do 29. ledna 1887. roku, kdy staly se spisy jeho obecným majetkem. Od tohoto okamžiku nastala perioda třetí. Třiasedmdesátiletá historie prvních dvou period jest zajímavá sama sebou, ale vážná též i proto, že musí dáti kriterium k novým vydáním. Puškinský text v prvních dobách mnoho strádal s jedné strany od tiskových chyb a s druhé od censury. První báseň Puškinova objevila se ve 13. čísle Věstníku Evropy z r. 1814. Na to v čase od 1814.—1819. tiskl Puškin dvoje básně v rozličných časopisech a v roce 1820. přistoupil k samostatnému vydání Ruslana a Ludmily. Vydání toho neukončil. Byl poslán na jih a během sedmi let všechna svoje vydání byl nucen řídíti prostřednictvím bratra a přátel. Následkem této okolnosti nemohl činiti v textu opravy a přátelé jeho neukazovali se vždy řádnými plniteli jeho přání. Nemálo uškodila textu Puškinovu i censura té doby, tak pěkně charakterisovaná samým Puškinem v jeho dvou posláních k censorům. Puškin ve svých listech často si na ni stěžuje. Myšlénka na censuru škodlivě působila na plody Puškinovy. On psal. nemysle na censuru a pak byl nucen měniti text souhlasně s podmínkami censury té doby. Někdy vůbec neodhodlal se dáti své básně do censury. Roku 1828. mladý panovník, chtěje osvoboditi jej od zbytečných potíží s censurou, rozhodl se sám censurovati jeho plody. Ale ani to nepomohlo. Panovník neměl dosti času, aby mohl sám censurovati jeho básně, a censorem jeho stával se hrabě Benkendorf; mimo to obecná censura nechtěla se zříci svého práva a nepřestávala zakazovati básně panovníkem propuštěné.

Ve druhé periodě historie Puškinského textu též se mu valně nepoštěstilo. První vydání, jež obstarali přátelé Puškinovi se Žukovským v čele, nebylo zdařilé; mnoho bylo vypuštěno, mnoho pokaženo. V r. 1855. bylo předsevzato vydání spisů Puškinových Anněnkovým. Text byl vydavatelem pověřen rukopisy, mnoho bylo učiněno doplňků a oprav, ale jak později se zjevilo, i to vydání neuniklo chybám. Potomní vydavatelé již nehleděli na rukopisy. Poslední vydání ve druhé periodě bylo bratří Salajevých r. 1882. pod redakcí Jefremova. Vydání to je tím pozoruhodno, že se v něm poprvé objevuje úplný soubor dopisů Puškinových. Podmínky censury v prvních letech druhé periody byly též nepříznivy textu Puškinovu. Než od r. 1857., kdy vyšel poslední díl Anněnkova vydání, počali Puškina postupně osvobozovati od zkažení, učiněného censurou. Ku konci své řeči učinil Jakuškin na základě podaného náčrtku dva požadavky, jimž musí dostáti nová vydání Puškina. Požadavky ty jsou — přesnost a úplnost. — Po malé přestávce, jež byla učiněna po řeči Jakuškinově, ujal se slova prof. V. O. Ključevskij, promluviti hodlaje „O Eugenu Onéginu a jeho předcích". Řečník počal osobními upomínkami. V novější době, pravil, těžko říci, čím byl tento román před 30 léty pro tehdejší mládež. Ona chovala se k němu jinak než vrstevníci Puškinovi, když byl předmětem kritiky s jedné a obdivu s druhé strany, jinak též nežli nyní, kdy román ten stal se předmětem historicko-literarních studií. Byla to pro tehdejší mládež první učebná kniha života. „Eugen Onégin" pro tehdejší mladé lidi byl obrazem, v němž líbilo se vše, ano i nedostatky, jako líbí se i nepravidelné rysy v milém, oblíbeném obličeji. Oni nekladli si otázku

kdo je, nesrovnávali ho s druhými lidmi; sama myšlénka o tom dostavila se později, když objevil se vliv dvou nových plodů literarních „Šlechtického hnízda“ a „Oblomova“. Tyto dva plody přiměly obrátiti se k rozboru Oněgina. Tu vyšlo na jevo, že Oněgin nebyl náhodou, neočekávanou chybou. On měl předky, kteří horlivě tvořili tu periodu, v níž žil. Při tom učinil V. O. Kljućevskij skvělou charakteristiku celé řady pokolení zástupců ruské šlechty, kteří podlehli vlivu západoevropské osvěty od polovice minulého století, a ukázal, jakým způsobem všechna ta práce osvěty zaměřila k postupnému osamocení těch lidí od ruské skutečnosti. Posledním článkem v této řadě byl i Oněgin.

Poslední řeč pročetl předseda N. S. Tichonravov. Ve své řeči („Puškin a Gogol“) objasnil, jaký vliv měl na Gogola Puškin, jenž bral velikou účasť ve velikém svém žáku z počátku jeho literarní činnosti, prokazuje mu svoji součinností pomoci i později. Puškin vůbec pokládal Gogola svým nejbližším stoupencem. Řeč svoji zakončil Tichonravov přáním, aby záhy byl postaven pomník Gogolův, což bylo by rovněž vzdání díků učiteli Gogola — Puškinu.

Všecky řeči byly uvítány nadšeným potleskem.

Ve Varšavě podobně mimo panychidy bylo věnováno památce Puškinově slavnostní zasedání dne 1. února. O jedné hodině odpolední ve slavnostní síni university za četného účastenství obecenstva rektor university Nikolaj Aleksejevič Lavrovskij přednesl promyšlenou řeč, jež obsahovala nové materialy charakterisující epochu i samého Puškina. V řeči této („Z rodiny a školy A. S. Puškina“) objasnil rektor neblahé podmínky pro vychování a vzdělání Puškina jak v rodině tak ve škole, chtěje dokázati, že svým bystrým poetickým rozvojem jest zavázán mimo nadání hlavně neunavné práci nad samým sebou, jíž napomáhaly vnější, nahodilé příznivé vlivy. Přehledu těchto posledních podmínek — literarnímu směru v rodině a škole uprostřed přátelské společnosti, známosti Puškinově s národní poesií ve vsi při prostřednictví chůvy, vlivu oživlého tehdejšího literarního ruchu a jeho zástupců, zvláště Karamzina a Žukovského — popřáno bylo hojně místa v řeči N. A. Lavrovského. Řeč svoji zakončil rektor charakteristikou zásluh Puškina o ruskou literaturu a životního významu jeho v poesii.

Po něm promluvil prof. A. J. Smirnov „O Puškinu jako básníku a společenském mysliteli“. Vyloživ krátce ustálené vzhledy na básně Puškinovy, na význam v jeho ruské literatuře, učinil řečník pokus prohlednouti společenské i politické náhledy Puškinovy. Ku konci pravil, že nový směr, jejž Puškin dal ruské literatuře, neobraničil se jen na literatuře. Puškin měl vliv i na rozvoj ruské myšlénky vůbec.

Závěreční řeč pronesl prof. Budilović, líče „Význam Puškina v historii literarních jazyků“. Určiv podmínky a hlavní typy literarních jazyků dle vzniku, charakteru a osudu, přešel řečník ku charakteristice ruského literarního jazyka v době staré, střední i nové a ocenil dary věnované mu Puškinem. Dotekl se též poměru k tomuto jazyku ukrajinských spisovatelů s jedné a západních panslavistů školy Štúrovy s druhé strany. (Dokončení.)

Příspěvky k dějinám slovanským.

Podává **František Dvorský.**

O ruském knížeti Janu Vasiljevovi. (Archiv Jindř.-Hrad.)

Leta Páně tisícího pětistého osmdesátého prvního Jan Basilius, veliké kníže moskevské jsa od Štěpána krále polského válkou nad míru obtížen, a vidouce ouskoky a předstírání svá u něho neplatná býti, tak že jej k zastavení té války nikterakž navésti nemůže, na jiné cesty a prostředky pomyslil, aby sobě nějak spomoci mohl.

Protož k papeži poselství a k císaři vypravil, jímžto sílu a moc svou proti Turku toho času válkou persianskou zaneprázdněnému offeriroval, pokudžby také oni proti tomu všeobecnému nepříteli se spolčiti a krále polského k tomu vésti chtěli, aby i on zanechaje válku Lifflantskou s nimi se jak pro zastavení krve křesťanské vylévání, tak také pro snadnější nad tím tyrannem a ouhlavním nepřítelem obdržení šťastného vítězství sjednotiti odporen nebyl.

Papež vyslav takové poselství, ačkoliv nepochyboval, že se to od knížete moskevského lstivě děje a přednáší; nicméně však chtíce povinnosť ouřadu svého v působení pokoje mezi knížaty křesťanskými na pozoru míti a zastati (neb i kníže z Moskavy křesťanem byl, ačkoliv se víry a náboženství řeckého tuze přidržoval.) Antonína Posseuina theologa z tovaryšstva Ježíšova moudrosti a pobožností velmi vznešeného a k jednání všech věcí chvály Boží a obecného dobrého se dotejkajících schopného a věrného (tak jakž jej sám papež v psaní svém vychváliti a pilnosť a práci jeho při vzáctných knížatech v důležitých věcech s prospěchem užíval) jak k králi polskému tak i k knížeti moskevskému vypravil, davše jemu k nim a k jiným psaní, pod datum patnáctého dne měsíce března leta přítomného, kteréž se v relací téhož Posseuina strany jednání a vyřízení jeho nacházejí, z kterýchžto psaní a relací se také spatřuje, kterak jest se týž Posseuinus nejprve jmenem papeže s Janem králem švédským, ačkoliv luteránem, však k víře katolické velmi náchylným shledal. Ale všecka jednání, jako kdy prve mezi králem polským a knížetem moskevským v příčině pokoje netoliko daremně, ale také obě strany proti sobě zuřivější učiněny byly, důtklivými psaními se vespolek dotejkajíce, až tak daleko přišli, že král Štěpán kníže z Moskovy na duell aneb rvačku vypobídl.

Týž král Stěpán brzy potom po třetí s velikým vojskem do země Lifflantské a ruské vpadl dobyv pevné město Ostrovia, Plescoviam pak vznešené město v Russích potokami skrze ně tekoucími na tři rozdělené a spravené, též všelijakými vojanskými věcmi zásobené, měvše při hotově sedm tisíc koní a padesáte tisíc pěchoty mimo obývatele a měšťany. Když se pak tím obležením protahovalo, mezitím ale Posseuinus po mnohých jízdách sem i tam k oběma knížatům, totiž k králi polskému a k knížeti moskevskému, jak skrze psaní v nepřítomnosti své, tak i oustně oboje strany pilně napomínaje tu věc tak daleko dovedl, že jest jisté místo k jednání pokoje jmenováno a poslové obou knížat při konci leta tohoto tam vypravení byli.

Počátek rozmlouvání a jednání v hospodě Posseuina třináctého dne měsíce prosince se stal, což na každý den až do dvadcátého pátého dne měsíce ledna leta následovalého trvalo. A tu po mnohých difficultacích a těžkostech prací a pilností téhož Posseuina pokoj aneb příměří na deset let učiněné a přisahou obou stran potvrzené bylo; kterýž Posseuinus jmenem a na místě papeže tolikéž ratificoval a schválil; artikule aneb vejminky toho příměří byly:

Předně; aby kníže moskevské celou zemi lifflantskou Polákům postoupil, král polský od obležení města Pleškovce upustil a zámky dobyté (mimo Velis k Moskově náležejícího) navrátil; nepojavše v tu smlouvu Jana krále švedského, protože žádného k té traktací na svém místě neposlal, však nicméně některá města v Lifflantu a Russie držel, z čehož potom mezi nimi nové roztržitosti povstaly. Kteréžto všecky věci, jak jsou se dály, v relací téhož patera Posseuina dokonale viděti jest.

Po tak zavřené smlouvy pokoje aneb příměří Posseuinus k upevnění toho všeho nejprve k knížeti moskevskému, potomně králi polskému sjel, kteřížto oba knížata posly své k Řehoři papeži za příčinou poděkování vypravili. Sám pak Posseuinus vyřídiv komissí a věci na sebe vložené podle žádosti srdce svého a z důstojnosti papeže velmi šťastně shledavše se na té cestě s císařem Rudolfem do Vlach se navrátil k papeži, od jehožto svatosti dle zasloužení svého s velikou poctivostí a pochvalou přivítán byl.

A tu Řehoř papež oběma knížatům skrze psaní své štěstí a pokoj stálý vinšujíce, kníže z Moskvy obzvláštně k přijímání víry a náboženství církve římské napomínal, kterémuž byl již předešle skrze Posseuina mezi jinými dary jeden exemplář odeslal všeobecného concilium aneb sněmu duchovního v městě Florentském držaného, od Řekův a od Isidora, biskupa ruského poddaného jeho podepsaného. Jednal sice Posseuinus s týmž knížetem o té věci víry se dotejkající začasté, nejvíce pak po zavření pokoje třmi obecně držanými disputacemi aneb rozmlouváním trojím, ukazujíce bludy Řekův a Russákův i také dostatečně na ně odpovídajíce; kteréžto rozmlouvání vůbec vytištěné s dostatečným vypisováním způsobů země moskovské obyčejův, mravův a náboženství obyvatelův, které se týž Posseuinus k řádu církve římské katolické obrátiti snažil.

Král Štěpán podobně též náboženství katolické zase v Lifflantu napraviti dal a mnohé užitečné věci nařídil, zvláště v městě Rigu v Lifflantu hlavném, v němž arcibiskupství od lutheránův potlačené a v knížectví obrácené zase k prvnějšímu způsobu a řádu katolickému přivedl, a patres tovaryšstva Ježíšova tam uvedl, však tak, že jsou predikantové lutheránští tolikéž bytnosť jměli; ale biskupství do Vendy, do jiného města Lifflantu s důstojností a vůlí papeže římského přeneseno bylo. Tak jakž tyto a jiné věci jak duchovné tak i světské správě země lifflantské náležející při jiných kronikářích zaznamenány jsou.

Jak jest pak sobě král polský z šťastného vedení svrchupsané války všech jmeno vznešené zejskal, tak zase knížeti moskovskému z důstojnosti jeho, kterouž prvé jměl, mnoho sešlo, čehož buď sešlosť věku jeho aneb nedostatek rozumu scházejícího příčinou byl, aneb že jest poddaným svým se nedůvěřoval, kteréž byl vždycky ukrutně traktiroval a mysl jich od sebe odvracel. Nicméně však se o něm povídalo, že jest učiněný pokoj s velikou radostí přijal, tak že jsouce již bázně, strachu a nebezpečenství osvobozený, ani na obecné ani domácí neřesti a zkázu se více ohlédával.

Mezi domácími pak žalostmi jeho největší byla syna jeho staršího, tolikéž Jana řečeného, vražda nad ním od otce vlastního leta tohoto spáchaná, kteréhožto mordu se příčiny rozdílné od kronikářův rozdílných kladou; někteří píší, že když se otec bohatstvím chlubil a vynášel, že by syn k němu říci jměl, že udatnosť a zmužilosť všeckny poklady převyšuje, kteroužto ozdobou okrášlený jsa ač mnoho chudší (ukázal na Štěpána krále polského) že jest jeho nicméně o větší díl království a země připravil. — Aneb že, když od otce díl vojska chtíce na Polaka udeřiti a s ním se bíti, neustupně žádal, tu že jest se otec na něho rozhněval, čekanem aneb železnou holí jej v hlavu udeřil, tak že od té rány po krátkých dnech umřel.

Ale jiní píší a daleko od poslední příčiny odstupují a mnohem podstatněji vypravují, totiž: když město Pleskovia obležené a celá krajina vpády a drancováním nepřátelským vyhubena byla, že jsou se někteří stavové a obyvatelé moskovští, byvše nad takovými neřestmi země pohnuti a divíce se váhavosti a nedbalosti knížete pána svého, pokusili jemu přednášeti, kterak by všickni k odvrácení tohoto obecného zlého a odolání nepříteli hotovi byli, však tak, aby jim staršího syna Jana k témuž tak velice potřebnému a poctivému předsevzetí jich za jenerála aneb nejvyššího vůdce vystavil. — Kníže takovými řečmi sebe z nedbalosti a lenivosti stíhaným býti domnívaje velmi se rozlítil, za to maje, že by se poddaní o bezhrdlí jeho pokoušeti chtěli, protož bez quardy a trabantův na rynk vyběhl, korunu mezi lid obecný povrhl a jinému ji dáti rozkázal, kterýžby nad nimi panovati a oni jemu poslušni býti uměli (nebo tomu na konec chtěl, aby všickni věřili, že jest se obzvláštně napomenutím Božím té války polské sprostil a v smlouvu pokoje vešel). — Lid obecný a obyvatelé měvše s ním utrpení ponížené prosili, aby

*

přijmouce korunu knížetem a pánem jich milostivým býti a zůstávati se nezpěčoval.

V tom se kníže k synu svému přítomnému obrátil, velmi tuze jemu domlouvaje a vinu dávaje, že jest takové pozdvižení lidu proti otci svému vzbudil. Syn ulekvše se té příkré řeči otcovské omluvna se činil, poníženě žádaje, aby mu dovolil, že se z toho domnění omylného vyvésti, očistiti a nevinu svou ukázati chce. I počnouce mluviti otec mu hned v řeč skočil a mlčeti poručil, chtíce jej jako od sebe postrčiti čekanem aneb holí železnou, na kterou se podpíral, syna v hlavu udeřil, tak že tu před otcem na zem upadl.

Z té příhody (dokládají též kronikáři) že otec z vztekloští a chtivosti hněvu k lítosti a slitování obrácen jsa, plačtivě lamentírovati a kvíleti počal, jednak potěšitelně k synu svému promlouvaje, jednak ležícího na zemi objímaje, jednak na své domácí a obecné neštěstí naříkajíce. Tu že jest veliký hřmot a strach v lidu povstal, měvše jeden každý mnohem větší lítosť utrpení nad knížecí nežli vlastní žalostí, vidouce otce jako z mysli vytrženého na zemi seděti ani pokrmu ani nápoje nepřijímajícího, ale vždycky jak ve dne tak i v noci tu nešťastnou příhodu synovu hořce oplakávajícího; až potom na pátý den mládenec smrtí z světa sešel.

Posseuinus ale, kterýž v tom času nedaleko od toho místa zůstával, příčinu té smrti takovou klade: Když kníže Jan Basilius za nějakou příčinu manželku syna svého těhotnou najprv pohlavkem a potom holí udeřil, tu že jest syn přiběhl, otci domlouval a tudy jej k většímu hněvu popudil. On pak syna touž holí aneb čekanem v hlavu k straně židovin uhodil a smrtelně zranil, tak že potom na pátý den umřel; a s velikou bolestí, naříkáním a zármutkem všeho lidu pochován byl, otec tělo mrtvé za marami vyprovázejíce.

Doložil také jinej author, že jest kníže otec obávaje se pro ten hroznej oučinek pokuty a trestání Božího, přes sedmdesát tisíc dukátův do země řecké k patriarchům konštantinopolskému a alexandrinskému, též k mnichům hrob Krista Pána ostříhajícím poslal, aby oni modlitby a mše svaté za duši syna jeho Pánu Bohu obětovali. A tudy že jest týž kníže Jan Basilius vlastním neštěstím mírnějším a k vyhledávání pokoje náchylnějším učiněn byl.

Znamenaje pak kníže sebe od poddaných svých málo váženého a potupeného, od nepřátelův pak vysmívaného býti, z melancholie a ouzkosti srdce v těžkou nemoc upadl, a leta po dokonalé válce druhého život svůj dokonal.

Však mezi tím nicméně podle starobylé navyklosti mnohé příklady zuřivosti a ukrutnosti své po sobě zanechal, kterouž nad těmi, ježto byli Palotiam a jiné zámky polskému králi odevzdali, provozoval.

Ze života českého básníka.

Podává J. **Arbes.**

(Pokračování.)

Jak známo, Mácha rád cestoval; vždy však pěšky. Největší rozkoší mu bylo navštěvovati staré hrady. Uměl také kreslit a na cestách svých měl vždycky knížku, do které si dělal náčrtky památných hradů, budov a zajímavých krajin.

U mého rodiště Benešova jest starý hrad Kožly zvaný. I vyzval jsem Máchu, by se odebral se mnou na posvícení do Benešova a při příležitosti té aby si také prohledl hrad Kožly. Mácha svolil a dne 15. července 1832. vydali jsme se na cestu do Benešova.

Čilejší národní ruch nastal v Benešově již roku 1831. hlavně přičiněním učitele na tamější hlavní škole Václava Medala, otce nyní v Praze žijícího Mdra. Medala. Medal byl horlivý národovec.

výborný paedagog a nad jiné znamenitý učitel hudby. On v Čechách snad první vyučoval mládež češtině dle analogie Jungmannovy.

Vedle Medala přispěli k ruchu tomu vydatně také někteří alumnové, rodáci benešovští, a sice duchaplný Antonín Wiesner, kterýž se vyznal v několika jazycích a byl později duchovním v pražské trestnici, a Wiesnerův soudruh Šmídinger, který byl původně důstojníkem, kvitoval a vstoupil v Praze do semináře. Ačkoliv rodem Němec přilnul ku věci české se zápalem a náležel, jak známo, později mezi nejhorlivější rozšiřovatele českých knih.

Wiesner byl také dobrým řečníkem a výborným deklamatorem.

Čtvrtým buditelem v Benešově byl lékárník Petr, rodilý Němec, z Plzeňska, kterýž patrně přičiněním své choti Anny (rozené Presslovy) přilnul k české národnosti a již roku 1830. společně s benešovským kontribučním Kanderálem zarazil v Benešově ochotnické divadlo, na kterémž hrávali hlavně studující, když přišli na prázdniny neb o svátcích z Prahy. Roku 1831. provozovali jsme na divadle tom několik her od Štěpánka a Klicpery — a když jsem roku 1832. zavítal s Máchou do Benešova, vyznamenal se na prknech ochotnického divadla našeho i on.

Přibyli jsme s Máchou do Benešova večer před posvícením a byli od mých rodičů srdečně uvítáni.

Mácha zůstal u nás. Ráno časně vstal a přál si hned viděti památnou starobylou zvonici a zříceniny někdejšího kláštera Minoritů, jenž byl za husitských válek pobořen. Rozumí se, že bylo přání Máchovu vyhověno bez odkladu. Mácha prolezl zříceniny i zvonici a přečetl všechny nápisy zvonů. Nemálo jej zajímal zvon-poledníček, jehož vnitřní strany, jichž se „srdce“ při zvonění dotýká, byly již tehda téměř vyšeptalé. Není také divu, neboť zvon ten byl ulit za dob krále Jana Lucemburského.

Mácha obkreslil si zvonici i zříceniny kláštera a žádal, aby byl veden na hrad Kožly. Avšak pro vzdálenosť hradu od města přemluvil jsem Máchu, aby návštěvu hradu odročil na jiný den, a v náhradu vodil jsem jej po městě ukazuje mu zvláštnosti a památnosti benešovské.

Posléze uvedl jsem jej i k vlasteneckému učiteli Medalovi, který nám zvěstoval, že ku představení ochotníků zvolen jest Štěpánkův „Čech a Němec“, ale zároveň vyslovil politování, že bude se musit hráti bez proslovu, poněvadž přítel Wiesner, jenž byl slíbil proslov vypracovati, teprve zítra do Benešova přibude a proslovu nezaslal.

Mácha ochotně se nabídnul, že vypracuje proslov sám a že jej také přednese. Nabídnutí jeho přijato s radostí.

Mácha zůstal ve školní světnici a pustil se do práce. Učitel Medal a já odebrali jsme se na zpívanou mši do kostela. Když pak jsme se asi po hodině do školy vrátili, byl Mácha s proslovem hotov.

Proslov byl veršován a obsah jeho přímo úchvatný. Líčenať v něm láska k jazyku mateřskému, kterýmž k nám mluvili z mládí rodičové; líčenať i tichá blaženosť Čecha vlasť svou milujícího a kárán každý, každý, kdo zúmyslně blaženosti takové se vymyká Divadlo líčeno jako posvátné místo určené ku poznání mravů, zvyků i povah lidských a především ku probouzení lásky k vlasti a jazyku po předcích zděděnému.

Lituji, že jsem si tehda Máchova proslovu neopsal. Učitel Medal si jej vyprosil, řka, že jej přepíše a zase vrátí. Učinil-li tak, nevím se již pamatovati a také nemohu udati, kam se proslov poděl.

Večer bylo divadlo v pravém slova smyslu přeplněno. Byloť tehda podobné ochotnické divadlo na venkově zábavou neobvyklou a posvícensky naladěným divákům pravou pochoutkou. Mnoho diváků sešlo a sjelo se i z okolí; ba i z Prahy bylo v divadle několik hostů.

Nemalé překvapení v diváctvu způsobilo, když na jevišti vystoupil Mácha, mladík v Benešově neznámý.

Byltě Mácha zjev sličný. Byl skoro velké, štíhlé postavy; měl podlouhlý obličej a rovný nos, vysoké čelo a černé vlasy, zpředu delší, vzadu krátce přistřižené a na stranu přičísnuté. Oči měl tmavomodré a výraz tváře zádumčivý. Pleť jeho byla snědá. V tu dobu ještě nenosil vousů; leč byl již zjev mužný a nad míru zajímavý.

Byltě to mladý, silný a rázný muž, v jehož tváři jevil se vnitřní bol. Nad čelistí pod pravým okem měl dosti značnou podlouhlou jízvu, o které mi vypravoval, že jako hoch vylezl kdysi na věži u sv. Petra na lopatku zvonu, odkud spadl a při tom se poranil.

Na prknech divadelních nebyl Mácha nováčkem. Vypomáhalť již dříve řediteli stavovského divadla Štěpánkovi jako ochotník při odpoledních hrách nedělních a svátečních, ovšem jen pod cizím jménem. Tím nabyl značné routiny a především vytříbil si paměť a osvojil přiměřenou chladnokrevnosť.

Paměti jeho podivil jsem se již před představením, kdy mne vyzval, abych se s ním odebral do zahrady, že chce proslov přednésti na zkoušku, já abych mu napovídal. Mnoho však jsem napovídati nemusil; Mácha uměl proslov takořka od slova k slovu. O zkoušce té některý verš také měnil a opravený verš opakoval: ale celek více opakovati nechtěl.

Vše, k čemu jsem byl právě poukázal, osvědčil Mácha hned po objevení se na prknech. Vystoupilť jako routinovaný, na prknech zdomácnělý herec. Chvíli klidně vyčkal, až se diváctvo úplně utišilo, po té rozhledl se po posluchačstvu, načež zvučným, sympatickým hlasem začal přednášeti. Já mu napovídal. Když však se napovídaných slov přísně nedržel a improvisoval, pomátl mne tou měrou, že jsem uvízl a přestal napovídati Mácha však nepozbyl chladnokrevnosti. Pohledl na mne, improvisoval několik veršů a pronesl pak s důrazem verš, který byl v rukopise. Tím

upozorněn na místo, odkud mám dále napovídati, začal jsem znova napovídati a Mácha dokončil pak proslov věrně podle napovídaných slov.

Dostalo se mu hlučné pochvaly. Veškeré diváctvo bylo rozjařeno, zvláště dámy, provdané i svobodné. Většina známých mne obklopila; každý chtěl věděti, kdo mladý a zajímavý umělec ten jest.

Po proslovu proveden kus „Čech a Němec", v kterémž jsem já měl hráti úlohu studenta. K žádosti mé převzal však úlohu tu v posledním okamžiku Mácha, který ji byl již dříve v stavovském divadle pražském několikrát hrál.

Představení bylo nadmíru zdařilé v celku i podrobnostech. Šmidinger, o němž jsem se již zmínil (tehda bohoslovec), hrál žida Aarona k uspokojení všech; dceru mlynářovu hrála Márinka Stechova, o které zmíním se ještě později.

Po představení byla taneční zábava; hudbu řídil učitel Medal. Máchovi věnována největší pozornosť; byltě zván, aby o „mladém posvícení" zase do Benešova zavítal.

Mácha nejsa milovníkem tance, jen ze zdvořilosti s některými dívkami několikráte se otočil, načež se bavil výhradně s Márinkou Stechovic.

Bylo to děvče sličné a půvabné. Čítajíc pilně české knihy mluvila správně česky, což Máchu obzvláště těšilo. Byla dcerou lesníka v Želetince.

Želetinka jest myslivna asi dvacet minut cesty od Benešova a asi hodinu cesty od řeky Sázavy vzdálená. Stojí na pokraji obory, vysokými ploty ohrazené, při zámku konopišťském — na západ od Benešova. Otevřená a lidu přístupná část obory té jest na výšině vysázený les, tak zvané „Šiberno", les to dosti rozsáhlý a cestami na způsob hvězdy tak rozdělený, že ze středu lesa viděti na všechny cesty, které v jisté vzdálenosti opět hvězdovitě se rozbíhají.

Každý cizinec, jenž do Benešova zavítá, les ten navštěvuje, obzvláště nyní, kdy jest na blízku železniční stanice a restaurace. Z Prahy podnikají tam nyní často výlety po dráze.

Druhého dne ráno po plesu vybízel jsem Máchu, by se šel se mnou podívat do „Šiberna". Mácha však odepřel. Pravil, že by se šel raději podívat na hrad Kožly; ale že si obě návštěvy ponechá, až zase se mnou do Benešova zavítá — nyní že se musí poděkovati Márince Stechovic v Želetince za zábavu, kterou mu byla připravila.

Šel na Želetinku sám a to bez odkladu. Vrátil se teprve po polednách, načež po obědě vsedli jsme do vozu a jeli nazpět ku Praze.

Mácha byl neobyčejně vesel a zpíval jen rozmarné písně. Když jsem mu připomenul, že se snad do Márinky zamiloval, pouze se usmál.

Mne trápily rozpaky. Matka moje totiž si přála, bych se přihlásil do semináře. I ptal jsem se Máchy na radu; on však

mi radil, abych se dal zapsati na fakultu právnickou. Já však rady jeho neposlechl a později jsem toho želel.

V Praze vedli jsme obvyklý život

Po nějakém čase mne Mácha navštívil a ukázal mi nové básně v rukopise; byly to „Pomněnky Zasázavské“, v nichž jest zmínka o Želetince. První báseň končí totiž slokou:

„Ano, zašly časy milé,
v nichž jsem bloudil v mladý den,
podle Želetinkû háje — —
v krátké noci -- krásný sen.“

Druhá báseň pak začíná slovy:

„Želetinky háje
modré stíny plodí — - -“

Později přinesl mi několikráte balíky knih pro Želetinskou Márinku, bych jí je odeslal po poslici, která mi z Benešova přinášela rozličné věci. Rozumí se, že jsem přání jeho vyhověl.

Více o tomto milostném poměru pověděti nedovedu, nežli že mi na sklonku roku 1833. benešovská poslice vypravovala, že dostává od Máchy zásylky knih pro Márinku do Želetinky.

Mácha byl v ohledu tom mlčeliv; ale kdysi mi přece ukázal vlastnoruční výkres zříceniny Koželské a nástin myslivny Želetinské. Dle toho byl Mácha v Benešově, vlastně na Kožlech a v myslivně Želetinské neb aspoň na jejím blízku beze mne.

Za nedlouho nadešly prázdniny. Mácha se vydal na cesty — myslím, že do Krkonošských hor. Nepamatuji se více, s kým tenkrát cestoval; ale myslím, že vykonal cestu tam i zpět pěšky s přítelem Hindlem. Já strávil prázdniny ve Vinoři.

* * *

Životní dráhy, jakož i náklonnosti naše se různily. Mácha zabýval se poesií, čítal pilně spisy Byronovy, uměl celé stance nazpaměť a některé básně také překládal do češtiny. Já zase, chtěje vyhověti přání matčinu a vstoupiti do semináře, čítal pilně knihy bohoslovecké, jež mi půjčoval pater Josef Wagenknecht, tehda kaplan při faře svatojindřišské.

S Máchou spojovaly mne však na dále studie. Studovalť jsme společně v bytu Máchově často pozdě do noci; někdy jsem u něho zůstal i přes noc Roztomilá jeho matka vařívala nám černou kávu, abychom neusnuli.

Přiznám se, že mne myšlénka odloučení se od Máchy často znepokojovala. Milovalť jsem jej z celé duše. Byltě to mladík jemnocitný a srdce předobrého. Tušil jsem, že dalšími různými studiemi svými jeden druhému poněkud se odcizíme, což mne naplňovalo zármutkem také proto, že byl Mácha vlastně mým učitelem v lásce k vlasti a národu

Ku charakteristice Máchově zmiňuji se zde ještě o jedné podrobnosti.

Kdysi byli jsme spolu na Vyšehradě. Unaven usedl jsem na jednu z klad, jež tam byly na hromadě složeny, kdežto Mácha vylezl, aniž bych byl čeho pozoroval, za mými zády na kládu nejvyšší a po chvíli zahouknul slova: „Praskni, struno!“ Obrátiv se spatřil jsem Máchu obráceného ku Praze a slyšel jej deklamovati, vlastně improvisovati ódu o slávě Vyšehradu. Byla to improvisace elegická. Mácha vyzýval mrtvé velikány, by z hrobů svých vstali a rozhledli se po vlasti, jejím utrpení a bídě...

Podobně dával často průchod citům svým náhle a nepředvídaně, když se nad trudným osudem vlasti rozesmutnil. Doma ve své sedničce zpívával ku kytaře jen písně smutné a zádumčivé a jenom když někdo začal pěti písně národní, byť i rozmarné, zazpíval si je i on.

Tímto způsobem žijíce odbyli jsme studia filosofická, v celku skoro bezstarostná, a dostali absolutoria. Máchovo absolutorium vynikalo nejlepší kvalifikací, ačkoliv se Mácha ku zkouškám přes příliš nenamáhal. Vzácné a skvělé jeho nadání usnadňovalo mu studium.

Vrátiv se před uplynutím prázdnin r. 1832. do Prahy, pospíšil jsem do Máchova bytu, ale Hynka jsem nestihl. Rodičové jeho mi zvěstovali, že jest doposud ještě na cestách, a matka starostlivě připomenula, že vůbec ani neví, kde právě mešká.

V tu dobu jsem se rozhodnul, že do semináře nevstoupím, nýbrž že budu se připravovati k auskultantské zkoušce pro gymnasium a zároveň že budu poslouchati volné některé přednášky. Dal jsem se tedy zapsati do vyšší mathematiky, kterou přednášel prof. Kulík, pak do druhého běhu frančiny a konečně do češtiny, kterou přednášel prof Nejedlý. Mimo to stal jsem se informatorem v domě Klenkově a vyučoval později dva jinochy hraběte Bourbona-Boussea, jenž bydlel na Hradčanech, latině; leč pouze po několik měsíců.

K Máchovi, když se vrátil z cest, docházel jsem i nyní jako dříve dosti často. Hovořívali jsme o svých studiích a já si stěžoval, že mi studium vyšší mathematiky nesvědčí a proto že snad o auskultantské zkoušce neobstojím. Mácha mne těšil řka, že mohu se dát příštího roku zapsati na universitu do práv; jej že právnická studia těší.

Kromě toho stýkal jsem se v tu dobu s Máchou též v přednáškách Nejedlého. Mácha však často vynechával. Jako nás všechny nevábily ani Máchu přednášky Nejedlého. Znaje výborně česky Mácha přednášky v češtině toho druhu, jako byly Nejedlého, vůbec ani navštěvovati nemusil. Raději poslouchal přednášky Müllerovy o esthetice.

V přednáškách Nejedlého Mácha někdy, ač zřídka kdy, si zažertoval. Tak nakreslil kdysi školáčka se sáčkem v podobě ypsilonu a napsal pod to slova: „Jak jde Nejedlý s ypsilonem na vandr.“

Výkres ten šel mezi posluchači z ruky do ruky a všickni se podařenému vtipu smáli — byloť před přednáškou. Když pak prof. Nejedlý vešel a vystoupil na kathedru, zbledl a na celém

těle se třesa zvolal: „Welcher Boesewicht hat mir diess hier unterlegt?“ Při tom zvedl do výše Máchovu karikaturu, načež ji roztrhal a hodil kusy na zemi.

Kdo Nejedlému karikaturu tu na kathedru položil, nemohu udati. Mácha tak učiniti nemohl; seděl od okamžiku, co byl výkres dohotovil, vedle mne a nehnul se s místa. (Dokončení.)

J. I. Kraszewski.

Nestor spisovatelů polského národa, titán činnosti stejně složité, jak ohromné, zesnul snem věčnosti dne 19. března t. r. v Ženevě.

Odešel muž velikých zásluh, pracovník neunavný a nadšený. Dokonal trnitou pouť života...

K polskému žalmu poji se také pohrobní stesk českého soucitu. Čím vyzněl polský žalm, pociťujeme také my:

„Z hrobu vybleskuje ohnivý sloup. Jako tělo zmizel Jsi, ale v paměti naší stanul Jsi jako duch s korunou zářící. Z duše Tvé vyplynula široká řeka nadšení. Péro Tvoje bylo prutem Mojžíšovým. Byl Jsi dubem rozlehlým, jenž před úpalem chránil nivu, a na jehož haluzích Boží ptactvo nesčetná hnízda stlalo. Byl Jsi dolem drahocenných klenotů. Byl Jsi horou obrostlou vinným keřem.

Kdybys nyní vzal do hrobu s sebou vše, čím jsme Tobě povinni, schudli bychom...

Miloval Jsi národ a štěstí jeho skutečné i vysněné. Kde Jsi nedostřehl světla — tam Jsi je rozsvěcoval, spousty ledové roztápěl Jsi. Chránil Jsi národ před hladem, mrazem i morem.

Smrť stlumila dohasínající plamen Tvého života dočasného, ale ozářila hlavy Tvé stín jasem pohrobní slávy. Jako pracovník neunavný — takový jediný byl Jsi mezi námi.

Bądź za to pochwalony!“

Také v zemích koruny svatého Václava buď za to chválen a slaven!

Hodlajíce o životě Kraszewského rozepsati se ve „Slov. sborn.“ obšírněji, podáváme dnes jen bibliografický rozhled prací uveřejněných v české literatuře o jeho působnosti, k němuž také připojujeme přehled překladů do češtiny.

Josef Ignác Kraszewski. Črta životopisná. Napsal Fr. L. V-ek. Lumír 1854., příloha k č. 1., 2., 3. — J. I. Kraszewski (s podobiznou). Napsal Em Vávra. Obrazy života 1862., str. 44, 52. — J. I. Kraszewski. Napsal? Poeт z Prahy 1866. — J. I. Kraszewski (s podobiznou.) Napsal? Květy 1867, č. 4 - Po slavnosti Kraszewského. Píše dr. J. Čelakovský. Národní Listy 1879., č. 245 249., 253. — K jubilejnímu dni J. I. Kraszewského. Napsal Jos. Holeček. Slovanské Listy 1879, str. 54, 55., 56. — J. I. Kraszewski. Napsal F. A. Hora Plzeňské Listy 1879., str. 20.—26. — Přednáška o zásluhách Kraszewského Vlasť 1879., č. 10., 11., 1880. č. 1., 2., 3., 4. — J. I. Kraszewski. Životopis.

napsal F. A. Hora. Kalendář Plzeňský na r. 1880. — Muž železného ducha na poli vědeckém Napsal Fr. L. Hovorka. Ruch 1879., 1. — J. I. Kraszewski, studie k padesátiletému jubileu. Napsal Fr. L. Hovorka. Květy 1879., str. 168, 286 — J. I. Kraszewski. Napsal Otakar Mokrý. Osvěta 1879., str. 353.—364. Slavnosť Kraszewského v Krakově. Napsal Sokolov. Ruch 1879., str. 88. — J. I. Kraszewski. Životopis. Napsal Fr. Svoboda. Naší mládeži 1880., str. 8. — Padesátiletá slavnosť jubilejní J. I. Kraszewského. Napsal J. J. Toužimský. Květy 1879, str. 622.—624. [1]) O slavnosti Kraszewského. Napsal Fr. Vysloužil. Akademické Listy 1879., str. 142. — Kraszewski doma. Napsal E. J. Národní Listy 1879, č. 21. — Návštěva u Kraszewského. Vzpomínka od Edv. Jelinka. Slov. sborník 1883., str. 514. — Kraszewski a Čechové. Pohrobní vzpomínka. Napsal Edv. Jelínek. Hlas Národa 1887., č. 82. a j.

Do češtiny byly přeloženy zejména následující práce Kraszewského:

Tataři na svatbě. Přel. P. M. Veselský. Vlastimil 1840. — Žebrákova hostina Přel Fr. L Rieger. Vlastimil 1840. — Vilím z Kabestana. Přel Fr. L. Rieger. Vlastimil 1840. — Martin Kaptar. Nástin dějepisný z XVI. věku. Přel. J. Podlipský. Vlastimil 1841. — Smrť rabbího Ben Davida Přel. Fr. L. R. Vlastimil 1841 — Život sirotkův. Přel. J. B. Liman. Květy 1842. — Mistr a žák. Přel. J. B. Liman. Květy 1842., č. 76. — Kníže Josef aneb jmeniny. Přel. J. V. Joachim. Zrcadlo života na východní Evropě. Praha 1843., I. str. 142.—176. — Faktor. (Obrazy z życia i podróży.) Přel. K. V. Zap. Zrcadlo života na východní Evropě. Praha 1843., II. str. 114.—119. — Dubenské kontrakty. (Obrazy z życia i podróży.) Přel. K. V. Zap. Zrcadlo života na východní Evropě. Praha 1843., II. str. 141.-158. — Kijev, staroslavná stolice Malé Rusi. (Z „Latarni czarnoksa.") Poutník 1846, str. 129. — Svět a básník. Dle druhého opraveného vydání. Přel. F. P. Volák. Praha 1852 — Kouzelná svítilna. Přel. Jos. Škrábek. Praha 1852.—1854. — Bledá dívka od Ostré brány. Přel Jan V. Gros. Lumír 1856, str. 531. — Cesta do městečka Přel. dr. Jurenka. — Lumír 1857., díl I. str. 290. — Dorobkovič. Obrázek ze života —dle. Přel. J. B. Lumír 1858., II. str. 1158. — Smrt blouznivce. Přel. J. Vávra. Obrazy života 1859., str. 223. — Kordecký. Historická povídka. Přel. F. L. Vorlíček. Praha 1861. — Mistr Twardowski. Povídka. Přel. Fr. L. Vorlíček. Praha 1862 — Ďábel. Povídka. Přeložil F. L. Vorlíček. Praha 1863. — (Boleslawita.) Policejní špehoun. Povídka Přeložil A. Kotík. Praha 1864. — Bezejmenná Povídka. Přeložil Fr. Sláma. Praha 1870., str 1—226. — Velký svět velikého města. Povídka. Přeložil Em. Vávra. Kalendář koruny české 1870., str. 17.—39. — Zbytky života. Povídka. Přeložil Alois Bydžovský. Vídeň 1872. — Na východě Povídka Přel. Ant. Hansgirg. Praha 1872. — Palác a dvorec. Přel. Hynek Horský. Našinec 1876. — Kadur. Turecká povídka. Přel. B. L. Našinec 1875. — Ostap Bondarczuk. Povídka. Přel Vilém Španhel. Praha 1876. — Jaryna Povídka Přel. Vilém Španhel. Praha 1876. — Muž z lidu. Povídka. Přel. Vilém Španhel. Praha 1876. — Děd a bába. Bajka. Přel. Bedřich Peška. Slovanská poezije. Brno. 1878., str. 369. — Kde je štěstí. Báseň. Přel. Fr. Chalupa. Světozor 1878., str. 374. — Slza v nebi. Povídka. Přel B. Vitinský. Koleda 1879., č. 11. a 12. — Žebrákova hostina. Povídka. Přeložil E. J. Podřipan 1879., č. 24. — O, anděle můj. Přel. J. H. Čáslavský. Koleda 1878., str. 516. — Chata za vsí. Povídka. Přel. Vilém Španhel. Praha 1879. — Vzkříšenci (Ressurecturi). Povídka. Přel. Edv. Bohdanecký. Brousek a Slovanské listy 1879. — O národních školách. Světozor 1879, str. 420. — Jaryna. Povídka. Přel. Lip. C. Frič. Ohlas od Nežárky 1879 — Polský aristokrat o vzájemnosti slovanské. (Hr. Xaver Korczak Branicki: Les nationalités slaves.) Koleda 1879, dodatek k č. 29. — Do památníku. Báseň. Přel. Fr. H. Čáslavský. Světozor 1879, str. 558. — Witolorauda. Báseň. Přel. Fr. Kvapil. Deklamováno v Roudnici na slavném večírku Kraszewského (1879.) — Černá perla.

[1]) O jubilejní oslavě Kraszewského v Čechách viz: Jubileusz Kraszewskiego w Czechach. Nap. Edw. Jelínek. Poznaň 1879. a Księga Pamiątkowa jub. J. I. Kraszewskiego. Kraków 1881., str. 237.—246.

Povídka. Přel. Vilém Španěl. Praha 1880. — Jermola. Povídka. Přel. Vojt. Pakosta. Zábavy večerní. Praha 1880. — Podivíni. Povídka. Přeložil Fr. L. Hovorka. Praha, Matice lidu 1880. Sv. V., VI. — O účelu románů (Okruszyny). Přel. F. A. Hora. Plzeňské Listy 1880. Č. 6., 7. — Advokát. (Typy i charaktery.) Přeložil F. A. Hora. Plzeňské Listy 1880. Č. 19. — Milujme se. Povídka. Přel. F., A. Hora. Plzeňské Listy 1880. Č. 26. — Sobieradzká. (Typy a charaktery.) Přel. F. A. Hora. Kalendář Plzeňský 1880. — Pán z pánů. Povídka. Přel. Edvard Bohdanecký. České Noviny 1830.—1881. — Před bouří. Obrazy z r. 1830. Přel. ?. Našinec 1880. — Dobrák. Povídka. Přel Fr. A. Hora. Koleda 1880. Č. 11. — Ulana. Povídka. Přel. C. Frič. Praha 1881. — Zádora. Povídka. Přel. C Frič. Světozor 1881, str. 163.—317. — U babičky. Povídka. Přel V. Pakosta. Zábavy večerní. Praha 1882. Čís. 4. — Vzkříšení bratří. Povídka. Přel. J. Konërza. Praha 1882. — Bez srdce. Povídka. Přel. V. Pok. Praha 1882. — Holota. Povídka. Přel. V. Španěl. Matice lidu. Praha 1882. — Spisy J. I. Kraszewského. Péčí „Koła polského" v Praze. S předmluvou o významu literarních prací J. I. Kraszewského od Edv. Jelínka. I. Z denníku starcova. Přel. Fr. Kvapil II. Typy a charaktery. Přel. F. A. Hora. Praha 1883. — Pińsk a Polesí pińské Napsal a illustroval —. Slovanský sborník 1883. — Záhuba pohanů na Litvě (Kunigas). Přel. J. Malý. Praha 1885. (S illustracemi Andriolliho). — Ves na Polesí. Ze vzpomínek o Polesí, Volyni a Litvě. Slovanský sborník 1886. — Jak se pan Pavel ženil a oženil. Přel. Jos. Tumpach. Praha 1885. — Drsňáci. Přel. J. Rejsek. Brno 1886. — Paměti Neznámého Přel. J. Tumpach. Brno 1886. a j.

Pohrobní památku Kraszewského uctil Pražský spolek polských akademiků večírkem pořádaným dne 1. dubna t. r. na Žofíně. Na programu této důstojné oslavy byla přednáška o zásluhách Nestora polských spisovatelův a skladby vážné povahy. Laskavě účinkovala slč. J. Kavalarová, člen Národního divadla. p. Ondříček, p. Lašek a salonní okteto. *E. J.*

Rozhledy v literatuře a umění.

Einleitung in die slavische Literaturgeschichte. Von Dr. G. Krek. Zweite völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage. Graz 1887.

Roku 1874. vydal professor slavistiky na universitě štyrsko-hradecké dr. Řehoř Krek úvod do slovanské literatury. Kniha ta byla přijata všude kritikou co nejpřízněji, se zaslouženou pochvalou, s radostí, že svědomitý a povolaný vědator podjal se práce, kterou osnoval náš P. Šafařík, chtěje vylíčiti staroslovanský duševní život. Všeobecným pochvalným úsudkem povzbuzen (jak nám dí v předmluvě), přepracoval a rozšířil původní dílo svoje (str. 336.), že se téměř třikráte původní objem zvětšil (str. 887.). Chceme kratince (pro omezenosť místa) promluviti o knize Krekově.

Jako v prvním vydání, tak dělí si i v tomto látku na dvě knihy. V první knize pojednává o nejdůležitějších zprávách o dávnověku slovanském, pokud dobral se jich z výzkumů srovnavacího jazykozpytu, čili jak sám říká, „linguistické palaeontologie", a z narážek starých spisovatelů. Dokázav důmyslnými důvody, že staří Slované náleželi ku čeledi arijské, líčí kulturní poměry její a tedy také příští větve slovanské (I. oddělení). Probírá pak posavadní názory o oddělení se větve litevsko-slovanské od ostatních. Vyšetřuje, jaký byl praslovanský, společný jazyk, a soudí, že Praslované sídlili mezi horním Donem a Dněprem a odtud na sever a jihozápad se rozšiřovali.

Oddali se životu rolnickému, jak svědčí tomu celá řada prastarých slov a názvů zvířat, potřebných při polním hospodářství, názvů nářadí, ku vzdělávání rolí nezbytných, celá řada jmen obilních, pokrmů, což všecko Krek důkladně dovozuje z linguistické palaeontologie. Měli stálá svá sídla. Žili patriarchalně, majíce v čele rodiny nejstaršího člena, jenž společné jmění spravoval, obětoval bohům, udržoval pořádek a rozděloval práci jednotlivým členům.

Naproti některým novějším domněnkám o mnohoženství starých Slovanů tvrdí Krek, že život rodinný byl mravný, že žili v monogamii. Všichni členové rodiny měli stejné právo; ženy nebyly v porobě, jak někteří dokazují. Řídíce se ustálenými zákony, na základě náboženství sosnovanými, provozovali vedle polního hospodářství některá potřebná řemesla. Stýkali se se sousedy, s nimiž vedly výměnný obchod. (II. oddělení.)

Původní kmen slovanský rozštěpil se na několik větví. Z linguistické palaeontologie přechází Krek ku dějepisným faktům a shrnuje stručně, avšak přehledně nejstarší historicky zajištěné zprávy o Slovanech. Velmi pěkně, se vzácnou svědomitostí líčí kulturní stav starých Slovanů, pokud se o nich zprávy u rozličných spisovatelů dochovaly. Všichni chválí slovanské pohostinství, zavítal-li host k nim, chválí laskavosť k zajatcům nepřátelským. Nakresliv život rodinný, probírá demokratické zřízení jejich obecní a státní. Byli mírumilovní a netoužili tedy po slávě válečné.

Již za dob nejstarších milovali zpěv a v písních uložili mnoho jinak nedochovaného materialu ku poznání života slovanského a zvláště ku poznání mythologie slovanské.

Nejvyšší bůh, vládce nebe i země byl Svarog, dle některých jakožto hromovládce Perun zvaný. Synové jeho byli Slunce či Daždbog a Oheň. — Krekovi podařilo se na základě nejnovějších badání sestrojiti spolehlivou, blouznivých přímětků prostou mythologii slovanskou, na niž dovolujeme si tuto zvláště upozorniti, kdož obírají se tím. Rozluštěním otázky písma staroslovanského končí tato stať (III. oddělení.).

V knize druhé pojednává o slovanské tradicionalní literatuře vzhledem ke kulturním dějinám, zvláště k mythologii. Tradicionalní literaturou nazývá Krek duševní plody, tradicí zachované. Zkoumá osobní jména staroslovanská, jména zvířat, rostlin, nerostů, probírá jména místní, jména měsíců a jiná, jež přecházela k národům jiným, jak podnes slovanské kmeny v cizích řečech neomylně dosvědčují.

Přistupuje pak ku mravům a zvykům, jež mnoho starožitného v sobě chovají. Jedná o báchorkách a pověstech, o příslovích, pověrách, zaříkadlech a hádankách a na konec rozhovořil se o slovanských národních zpěvankách. Již ze stručného náčrtku obsahu knihy Krekovy poznáváme, jakou cenu má. S mravenčí pilností a neunavnou svědomitostí podává Krek ze všech všudy starých až do nejnovějších, slovanských i cizích pramenů data filologická, historická, mythologická — a tím stává se vzorná skladba jeho *nevyhnutelnou knihou příruční*, jaké posud nebylo, a n e z b y t n o u p o m ů c k o u všem, kdokoli chtějí pracovati ve slavistice, ať již v oboru jakémkoli. Není tu material bez ladu a skladu rozházen, rozkouskován, než řádně, po methodě nové vědy seřaděn, přehledně sestaven a, co nejvíce váží, opatřen jest správnými odkazy ku pramenům. Proto s důvěrou každý může netoliko čerpati z knihy Krekovy, než i dále a snad v jiném směru prameny, zevrubně udanými, se obírati, jichž by jinak a jinde nebyl poznal, aspoň nejnovějších zcela nikde!

Pro nás Čechy má Krekův spis ještě jinou důležitosť. Čerpal ovšem ze spisů Jungmannových, Šafaříkových, Dobrovského, znal Tomka, Erbena, Vocela, Sušila, Hanuše, Křížka a jiné již v prvním vydání své knihy. Ve vydání druhém podal lichotivý důkaz, jak váží si vědecké práce české. Zná zajisté celou nejnovější literaturu naši a věru že zná ji důkladněji, než mnohý našinec. Charakteristickým zjevem jest, že cizina všímá si více a dovede oceniti práce české, než domácí za dobré uznávají.

Ctěný spisovatel často odvolává se k pramenům českým, zejména také k Časopisu Českého Musea a jiným odborným listům našim. Cenné práce Sobotkovy přese všechnu nevšímavosť domácí, oceněny jsou kromě jiných také od Kreka velmi příznivě. Dovolávátť se jeho „Rostlinstva“, jakož i jiných rozprav jeho velmi často. *Č. Zíbrt.*

Lišće. Crtice Frana Mažuranića. U Zagrebu 1887. U knjižarnici jugosl. akademije. Str. 80.

Již r. 1885. podali jsme čtenářstvu „Slov. sborn.“ několik ukázek pozoruhodných črt chrvatského spisovatele Fr. Mažuraniće. Črty tyto, uveřejňované

dříve porůznu v časopisech; vyšly nyní o sobě v knížečce svrchovaně utěšené. Lišće počítáme k nejzajímavějším publikacím nové literatury chrvatské Formou i vnitřní svou podstatou připomínají znamenité „Básně v prose“ nesmrtelného Turgeněva. Chrvatský spisovatel zachytil čtyřicet krásných myšlének. z nichž každá, zasazena do rámu kratičké, ale elegantní črty, vrhá vážné reflexe do života, jeho světla i stínů. Mažuranić vystupuje tu jako citový myslitel, který jemnou rukou sahati umí k věcem velikým a hlubokým. Dovolíme si podati ve „Slov. sborn.“ ještě několik ukázek těchto črt, čímž zajisté nejlépe doplníme a odůvodníme tuto zprávu. Přátelům chrvatské literatury doporučujeme „Lišće“ co nejvřeleji. *J.*

Duch stepi. Báseň Bohdana Zaleského. Přeložil Rudolf Pokorný. Nákladem překladatelovým. V Hustopeči 1887., str. 72.

Při českém vydání „Básní Bohdana Zaleského“ (v Poesii světové) slíbil p. Rud. Pokorný vydati dodatečně také „Ducha stepi“, největší báseň „Ukrajinského slavíka“. Obratný překladatel slovanských poetů, pan Pokorný, za vděčil se splněním tohoto slibu nemálo přátelům polské literatury. Právě „Duch stepi“ náleží k nejzajímavějším a nejpůvodnějším zjevům polské poesie, jakkoli i musa Zaleského nemá v tomto plodu své těžiště. „Duch stepi,“ praví Sowiński, „jest jaksi lyrickým eposem, ve kterém básník luští povahu i poslání Ukrajiny a celého Slovanstva Básník ocifuje budoucnosť V podrobnostech jest báseň tato vyzdobena vzácnými skvosty národní poesie slovanské. Překlad věnován jest „nedostižitelné tlumočnici Pana Tadeáše“, slečně Elišce Krásnohorské. Dodáváme již jen, že p. Pokorný přemohl obtíže překladatelské, jichžto poskytuje poesie Zaleského hojnosť, znamenitě Překlad čte se velmi pěkně. *J.*

Imiona własne polskich miejsc i ludzi od zatrudnień. Przez Jana Karlowicza. (Odbitka z Pamiętnika Fizyjograficznego. T. VI. za rok 1886 Warszawa 1887. Str. 31.

Brošura tato řadí se ku delší práci téhož autora pod názvem o „Imionach własnych polskich miejsc i ludzi“ a jest otištěna z Pamiętnika r. 1886. U nás napsal podobnou práci (Karlowicz se o ní též zmiňuje) V. Brandl v moravském Obzoru. Není, tuším, ani třeba podotýkati, že spisy podobné mají velkou cenu pro kulturního historika; lzeť z nich vyčísti, jakými řemesly se zabývali staří Poláci (a ostatně i jiní Slované, neboť spisovatel uvádí vždy jiná podobná jména slovanská) a jak žili. Ze mnohých jmen lze ovšem velmi snadno vyčísti původ, u mnohých pozná jej jen znalec. Který laik by na příklad tušil, že v polském Sołtyk a ruském Saltykov vězí německé Schultheiss, nebo že něm. Puttkammer pochází od podkomoří, podkomer? Velmi zajímavo jest, že turecké „čauš“, které přijali Jihoslované, vyskytuje se též u Poláků jak svědčí městečko Čausy na Bílé Rusi. Ke slovu Szaflarz (z něm. Schäfer Schäfler) dalo by se připojiti též české vlastní jméno Šajfler.

Ke konci celého spisku jest přidán abecední seznam všech jmen. *K.*

Маркіянъ Шашкевичь. Про его житє и письма написавъ Омелянъ Огоновскій. У Львовѣ 1886. Str. 103.

Pojednav krátce o životopisu tohoto zakladatele haličsko-rusínské literatury, rozepisuje se autor o jeho činnosti literarní, zmiňuje se o jeho zasluze o osvětu rodákův a o výsledku jeho blahodárné působnosti. Z prvé části spisku jest zajímavou zpráva o prvém rusínském almanachu haličském „Rusalce Dnistrové“. Chtěl totiž Šaškevič vydati knížku pod názvem „Zorja“ která by obsahovala kromě národních písní též básně umělé. Sám napsal pro sborník povídku „Olena“, Vahylevič pak a Holovacký přispěli také několika pracemi. Rukopis byl poslán vídeňskému censoru, Bart. Kopitarovi, který se vyslovil, že rusínsky nerozumí, a poslal „Zorju“ zpět do Lvova. Kněz Benedikt Levický, lvovský censor, nedovolil však knihy vytisknouti, nesouhlase s novotami ve pravopise jakož i s některými slovy a výrazy. Šaškevič po-

myšlel nicméně stále na vydání „Zory" a vida, že to v Haliči nemožno, použil prostřednictvím Holovackého, studovavšího v Pešti, pomoci Srba G. Petroviče jehož zásluhou vyšel v Pešti týž sborník s některými změnami pod názvem „Rusalka Dnistrová". Ale tisk stál 400 zl., kterých Šaškevič neměl. Na prosbu Holovackého zaplatil onen náklad N. Vereščinský, ředitel hlavní školy v Kolomyji. Ale ani tak nemohla se Rusalka všeobecně po Haliči rozšířiti. Z vytištěných 1000 exempl. poslal Petrovič r. 1837. Holovackému do Lvova 900, 100 pak do Vídně. Policie však exempl. Rusalky ve Lvově zabavila, tak že se jich jen málo dostalo mezi lid.

Původně počal Š. psáti polsky, teprve později rusínsky. Psal básně, překládal písmo sv. (evangelia), žalmy, pak některé památky básnictví staroslovanského, jako „Slovo o pluku Igorově", naše rukopisy Kralodvorský a Zelenohorský a srbské národní písně; sepsal též „Čítanku pro děti", historickou práci „O Záporožcích a jich Síči" atd.

V posledním oddílu spisku „Následky prací Šaškevičových" vypravuje spisovatel o protivných stranách (starých a mladých) mezi Rusíny. — Kniha jest psána pro lid. —*dl*—.

Slovan. Leposloven in političen list. Urednik Anton Trstenjak. III. leto, 1886. V Ljubljani. 388 str.

Bez odporu jedním z nejpozoruhodnějších časopisů slovanských jest tento belletristický a politický čtrnáctidenník, redigovaný co nejpečlivěji nadšeným Antonínem Trstenjakem. Programem jeho jest bojovati „za svaté tradice slovanských národův. Slovan byl dříve a bude vždy hlasatelem svornosti slovinské, šířil a bude šířiti slovinské vědomí mezi všemi třídami národa. A poněvadž slovinské vědomí nemůže býti, nemůže žíti bez slovanské uvědomělosti, jako uťatá větev od stromu nemůže již žíti, spojoval Slovince se Slovany, přibližoval Slovince ku Slovanům po příkladě Svatoplukových prutův, aby pomáhal sdružovati veliké kmeny slovanské, které někdy Bůh sdružil a nepřítel náš rozdružil, které však musí opět sdružiti slovanská kultura vůbec." (Tak se líčí program Slovana v pozvání na jeho předplatné.) V literárním směru jest úlohou Slovana, aby sblížil Slovince co možná nejvíce s Chrvaty a Srby, mezi kterýmiž třemi národy v poslední době velmi málo přátelství, ba mezi dvěma posledníma zjevné nevražení panuje. Co do obsahu, jest tento velice pestrý Kromě mnoha básní přináší časopis vždy několik původních prací z belletrie, a sice od přednějších spisovatelů, pak množství krátkých poučných článkův, několik delších životopisů, jakož i kratší politické úvahy. Velmi cennou rubrikou jest poslední, nazvaná „Pogled po slovanskem svetu", ve které se právě nejlépe zračí program Slovana. Uveřejňujíť se tu čerstvé novinky z celého slovanského světa (zvláště o nás Češích se činí větší zmínka); píše se tu o slovanských spolcích, ústavech, časopisech, knihách a literaturách vůbec, o předních činitelích ve Slovanstvu, o politických otázkách atd. Kdyby každý slovanský časopis pěstoval podobnou rubriku jako Slovan, znali by se zajisté Slované mnohem lépe než dosud. Mimo jmenované věci jest v každém čísle několik illustrací od slovanských umělcův. — V oboru belletrie jest v loňském ročníku nejlepší prací dějepisná novella „Janez Solnce" od dra. Ivana Tavčara, předního novellisty slovinského, který vyniká zvláště obratným stylem. (Počala vycházeti již r. 1885) Děj novelly sahá do dob císaře Leopolda I. a odehrává se v Krajině na hradě Turjaku a v okolí. Šlechtic Janez Solnce vezme si chudou dceru ranhojičovu, kterou mu však uloupí a na Turjak unese Jurij Ljudevit, vedoucí tu nezřízený život a stále se svými přátely, plukovnikem Aricagem a Simonovičem se opíjející. Janez Solnce chce svou ženu vysvoboditi, avšak jest od Aricaga a Jurije Ljudevita poraněn. Právě téhož dne vytáhne z Lublaně na lov císař Leopold se svým strýcem arcivévodou Vilémem a předními hodnostáři, jako ministrem Janem Vajkardem, hofmistrem Václavem Lobkovicem, Volkem Engelbrechtem a j. Všichni byli již unaveni. Císař rozkázal Lobkovicovi, aby jel na Turjak napřed a tu připravil vše pro družinu, by se mohla zotaviti. Na cestě k Turjaku doví se Lobkovic, že na hradě zle řádí Jurij Ljudevit, že jest nemanželským synem úhlavního jeho nepřítele Jana Vajkarda a že uloupil Janezu Solnci ženu Annu Rozinu Zprávy

ty přišly vhod Lobkovicovi, který se chtěl nepřítele svého Vajkarda zbaviti. I vylíčil tedy vše císaři. Zatím popíjí statně na Turjaku Jurij Ljudevit se svými druhy. Simonovič se chlubil rozličnými kousky ze svého života. Vypravoval jmenovitě, jak v Bihači plukovník učil důstojníky píti víno nalité do pistole, zatím co byl palec přidržen na kohoutku. Nalili si tedy všickni tři víno do pistolí. Popíjejí víc a více, když tu najednou na Turjak vrazí císař s družinou. Jurij Ljudevit se ulekne, kohoutek spustí, a zlosyn se válí ve vlastní krvi. Tak bídně sejde smrtí únosce ženy Solncovy. Novella končí se slavností v Lublani, při níž vysocí hodnostáři císaři holdují, Anna Rozina a Janez Solnce jsou předvedeni před císaře, který tomuto odpustí, že si vzal za choť ženu stavu nižšího. — Novella vyniká kromě veliké živosti a poutavosti znamenitým líčením povah. — Vedle této práce jsou bez odporu nejlepším článkem „Hrvaški spomini“ od J. Trdiny, rovněž výtečného stylisty. I tato práce počala vycházeti již r. 1885. a táhne se v nynějším ročníku Slovana (1887.). Spisovatel vypisuje své poutavé vzpomínky z let 1853.—1867., kdy žil ve Chrvatsku jako gymnasijní učitel. — Ze životopisů lonského roku ve Slovanu vyšlých jest nejdelším a nejlepším Raičův (v 10 číslech). — Zmíniti se sluší též o krátkých, avšak pěkných článcích poučných (jmenovitě vytknouti třeba literarně historické články Fekonjovy a j.). — Také několik překladů z češtiny přinesl lonský Slovan, a sice osm drobných povídek Svatopluka Čecha a poučný článek J. Lega „Charakteristika národa slovinského“ (4. číslo.).

Karel Kadlec.

Pohrobní vzpomínky. Ve Vršci zemřel v mladém ještě věku jeden z nejnadanějších spisovatelů srbských Laza Nančić, spolupracovník „Novosadské Zastavy“, „Javora“ a j. Nančić sepsal několik velmi zdařilých povídek, uveřejňoval po různu cenné kritiky a obrazy z národního života srbského. Srbské písemnictví ztrácí v něm pracovníka opravdového a nadšeného. Лака црна земља! — Rus ztratila v posledních dnech S. J. Nadsona, A. P. Borodina, F. A. Burdina a P. V. Anněnkova. Nedostatek místa nutí nás odložiti zprávu o těchto zasloužilých mužích do svazku příštího.

Akademie věd v Krakově přijala v dubnové své schůzi (odbor filol. tuto práci: Bibliografija dzieł, rozpraw i art. czeskich dotyczących rzeczy polskich. Część trzecia 1883.—1886. Zest. Edward Jelínek. Jest to třetí část polsko-české bibliografie, jejíž část první vydala Akademie r. 1879. a druhou r. 1884. Tato nová část obsahuje přes 300 listů.

V Novočerkassku počal vycházeti nový historicko-literarní měsíčník „*Don*“, jenž obral si za úkol pracovati v oboru historie donského kraje a hodlá sbírati místní historické a ethnografické prameny. V prvním sešitě praví redakce „Donu“, že naskytlo se jí často viděti hojně takových památek, jež obyčejně zanikají dříve než dostaly se do veřejnosti. Časopis mimo to hodlá si všímati i současných událostí v donském kraji. První číslo obsahuje stať Popovu „Vojenské činy donských kozáků“, článek Časonnikova „Donská archaeologie a ethnografie“, několik historických listin a pod. K textu budou přikládána vyobrazení.

V našem Národním divadle dávána v těchto dnech se značným úspěchem Palmova hra „Náš přítel Neklužev“ (překl. dra. Pavla Durdíka). Rozepíšeme se o ní u příležitosti obšírněji.

Ke str. 238.: Dne 18. dubna konány byly za Kraszewského smuteční bohoslužby v chrámu Páně u sv. Vojtěcha v Praze. Účastenství bylo velmi hojné.

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. — 1887 — Číslo 6.

Národní škola v Polsku.

Dějepisný náčrt Ferdinanda Menčíka.

Malý lístek chceme načrtnouti, pojednávající o školství polském, jemuž dostalo se již přehledného zpracování v díle J. Lukaszewicza: Historya szkoł w koronie i w wielkiem księstwie Litewskiem. Poznań. 1879. A právem-li se chlubíme, my Čechové, tím, že školství od nejdávnějších časů u nás co nejstarostlivěji pěstováno, může totéž o sobě stejným právem tvrditi bratrský soudruh náš polský, jenž až do časů nejnovějších skutkem snahu o zvelebení škol dotvrdil.

Jako všude, bylo to i v Polsku hlavně křesťanské náboženství, které položilo trvalejší základy, na nichž vypučeti měla nová vzdělanost. A nová víra, jak známo, přišla od západu ve stol. X., kdy Polsko uvedeno bylo v řadu křesťanských držav. S křesťanstvím pak přešly rozličné instituce do Polska, jmenovitě zřízení hierarchie (za pohanství i moc církevní byla v rukou panujícího knížete a otce čeledního); o církvi pak jest známo, že v jejích rukou bylo vychování věřících pomocí škol a tu zase ponejvíce úlohou řádů klášterních, zvláště řádu benediktinského. Církev sama starati se musila o to, aby netrpěla nedostatkem osob církevních přiměřeně vzdělaných, a dostalo se jí podobných jen zřízením škol, které s přispěním některých panovníků založila. Ale dokud škol neměla brala vhodné osoby z ciziny a sice z krajiny, ze které křesťanství do Polska se dostalo, totiž z Čech a z Němec. O šíření vzdělanosti první zásluha přičísti se musí řádu benediktinskému, který všude podle příkladu původního kláštera v Monte Cassino zakládal školy klášterní, v nichž děti i dospělejší vyučovány byly alespoň prvním začátkům umění literního; vedle něho i kanovnické řehole sv. Augustina zabývaly se vychováváním mládeže, kdežto ostatní spíše šířením křesťanstva a bohoslužbou se zanášely. Hleděly-li však řády tyto rozšířiti vzdělanost u nižších tříd, byly školy zařízené u jednotlivých kapitulních kostelů k tomu účelu, by z nich vycházelo duchovenstvo vzdělané tak, jak předpisy církevní toho požadovaly. Ale zdá se, že hned z počátku, jako později r. 1313., bylo nařízeno, by nikdo za učitele na po-

dobných školách nebyl ustanovován, kdo by neznal dobře polsky, tak aby mohl žákům o polském jazyku výklady činiti. Znenáhla zakládány i při farních kostelích, kde prostředky k tomu dostačovaly, školy farní, a to jmenovitě ve větších městech, kde vlivem německým obyvatelstvo v obec spořádanou a řízenou právem magdeburským v jednotu se spojilo; a poněvadž obyvatelstvo jich většinou z osadníků německých se skládalo, dosazováni i Němci za učitele, avšak vždy jen takoví, kteří polsky uměli. Správcové škol čili faráři měli ku podpoře kostelů svých a ku chvále boží školy spravovati, ale ku řízení jich neměli ustanovovati příslušníky národnosti německé, leč by tito dovedli spisovatele latinské vykládati polsky.

Ve školách farních byl zřetel obrácen k tomu, by žáci naučili se psáti a čísti; ale hlavně, by naučili se alespoň modlitbě Páně, pozdravení andělskému, vyznání apoštolskému, potřebným žalmům při zpěvu kostelním, ale všemu v jazyku latinském. Neboť jako jinde, tak snad i v Polsku nemodlil se lid věřící v kostele jazykem mateřským, nýbrž po latině; žáci měli tedy nejprve naučiti se z paměti latinským modlitbám, a aby je snáze pochopili, proto při vyučování jim překládány byly modlitby tyto na jazyk polský a k tomu jen sahala znalosť polského jazyka, jakou rektoři čili učitelé míti měli. A žáci osvědčili se již dosti zběhlými, když alespoň tyto hlavní modlitby do vlastní své řeči přeložiti uměli. Mezi nejstaršími zbytky literarními nalézáme tu a tam napsané tyto modlitby v řeči lidu, ale jen za tím účelem jsou v rukopisech napsány, by učitel neb kněz měl jakési vodítko, kterého by se držel, kdyby snad znalosť řeči ho opouštěla; častěji nacházíme je i tak napsány, že na první pohled poznáme cizince.[1] Mimochodem podotkneme, že dlouho i kázání samo v jazyku latinském se odbývalo; možná sice, že porůznu, ale církevní nařízení pozdější nás o tom poučují. Jak viděti, pěstována vlastně ve školách latina a sice na základě grammatických pravidel Donátových. Ostatně určitého učiva nebylo, sloužilo vše k účelu tomu, co mládež dobrým mravům přivykati naučilo. A byla to vedle známých Katonových veršů, na nichž mládež překladu cvičiti se musila, rozličná navedení, jimiž by mládež způsobnosti ve společnosti se naučila, tak zvaná „pravidla stolování“ a podobné. Že i písmo svaté, pokud totiž tehdy laikům čísti dovoleno bylo, v těchto školách mládeži se vštěpovalo, rozumí se samo sebou. V těchto školách dostávalo se vychování ovšem jen zámožnějším; neboť učitelé dostávali za práci svou náhradu peněžitou a od dětí školní plat, další jejich příjmy plynuly z pohřbů a dobrovolných darů; ale na klášterních školách dělo se učení zdarma, ačkoliv se dobročinnosti meze nekladly. Chudině a ženskému pohlaví však byla

[1]) Doklad z rukopisu 34. kláštera sv. Floriana v Horních Rakousích. Čteme tam na listu 228b.: Bachſe naſch gen ſy na niebeſſich boſſwiecie imwie, wirſſid gralobſtwie, wudgy wuele (t)wae, jacco f nebi tak y f ſemi, chlieb naesch fcisteschy dei nam dnaes, fodtpust nam naschy wingny, jacco my fodtpanstime swim wincuom, newbutgy nas we slie pocuschenie ale swabe nass bode sle(h)o.

škola nepřístupnou a jen tehdy dostalo se dceři nějakého velmože vzdělání vyššího, vstoupila-li do kláštera, kde opětně latinskému jazyku naučiti se musila. Změna však stala se již ve století XIV. a tu již mnohé z nich nabyly školního vzdělání ovšem způsobem soukromým, ač i na dále prý muži toho střehli, „by ženy se písmu neučily a knih, ve kterých by rozum svůj vycvičiti mohly, nečitaly."

O vyšších školách při hlavních chrámech a klášteřích, jež dělily se ve trivium a quadrivium, z nichž první určeny hlavně pro osoby do klášterů vstupující a druhé pro duchovenstvo světské, nechceme se šířiti, poněvadž to leží mimo náš úkol; jen podotknouti chceme, že všecky tyto školy byly v rukou duchovenstva, při vyšších z účelu již patrno, při školách pak farních faráři dohled svěřen byl a stát tehdy o vychování se nestaral.

Založení university v Krakově králem Kazimírem mělo pro Polsko tentýž blahodárný účinek jako založení vysokého učení pražského pro Čechy. Žáci vzdělaní na farních i kollegiatních školách (často přijati byli na universitu studenti čtrnáct let staří), ubírali se do Krakova, a odtud navraceli se jako bakaláři a mistři a hledali sobě zaměstnání na školách buď městských aneb vesnických tak hojně zakládaných, že lecjaká malá vesnička za této doby dobře zřízenou školou se honosila. A nejen domácí, i cizinci hrnuli se počátkem XV. století do Polska, a proto biskup haličský r. 1420. nakazoval správcům kostelů farních a těm, kteří rektora na škole ustanovovali, by na školách ustanovovali jen známé a z kacířství nepodezřelé osoby a jim nařídili, by nedovolovaly, by někdo příchozí buď z Čech neb odkudkoliv a jakékoli národnosti při škole setrvával. Mimo tyto veřejné školy stávalo škol privátních v domech šlechty neb bohatých měšťanů, jichž paedagogové neb učitelé podobně stáli pod dohledem církevním, a přihlíženo k tomu zvláště tehdy, když učení Lutherovo ve městech se šířilo, by děti od víry nesváděli a jim podezřelé knihy nečtli. Každý, kdo za učitele přijat byl, složil nejprve vyznání víry v ruce buď farářovy neb jeho vikáře, tu a tam i před magistratem, a dříve učiti mládež nesměl.

Biskupové sami toho času pečovali o to, by školy nové pilně se zakládaly a hlavně k tomu se hledělo nařízením r. 1561 vydaným,*) by hodnostáři duchovní, kterým povinností náleželo školy zakládati, postarali se o dobře placené mistry aneb bakaláře, jimž všecka pomoc k živobytí potřebná dostati se měla. Nedostačovaly-li někde prostředky k tomu, by nějaký mistr na škole vyučoval, měl býti alespoň bakalář a v nejhorším případě alespoň hodný a učený muž, který by mládež k dobrému řádu přidržoval a článkům víry, zbožným mravům a křesťanským ctnostem učil a příkladem nejlepším je předcházel. Na svých cestách visitačních poptávali se visitatorové, kde jaké nadaní školské jest a není-li odjato, a bylo jim uloženo, by přidržovali

*) Decretales summ. pontificum pro regno Poloniae 1883., sv. 3. 76.

jednotlivce k tomu, by povinnosti své ohledně školy plnili dílem porouchaná stavení školská opravujíce dílem učitele vydržujíce. Protestanti po městech polských se šířící zakládali školy pro svoji mládež, avšak tyto nemohly se z počátku udržeti, poněvadž jednak nebylo obyvatelstvo protestantské četné a pak, že synody katolické proti školám podobným příkře vystupovaly dílem z rozkazu královského je zavírajíce, dílem žádných nových nepovolujíce. A pak bylo zakázáno, aby kdo děti do protestantských škol posýlal, a každý farář měl udati svého katolického osadníka, jenž dítě své do podobných, obyčejně německých škol dal, u konsistoře; zákaz tento trval ještě ve století XVIII., a rodičům zakazováno posýlati děti své do škol podobných, jež za hranicemi byly. Podobně nedovoleno, by i kláštery zakládaly nové školy a zde vyučovaly, poněvadž tím brali škodu jen ti, kteří na farních školách vyučovali, a neměl žádný klášterník zastávati ani místo domácího učitele v rodině, ježto tím trpěli škodu mistři a ostatní, jimž vychovatelství obživy poskytovalo.[3]) Ani těm, kdož vysvěceni byli na kněžství, nebylo dovoleno učiti v nějakém domě soukromém, poněvadž tím opouštěl povinnosti své a dosahoval často jen službami podobnými většího obroku ne bez simonie: a též později (r. 1707.), kdo vyučovati chtěl nějakou ženštinu čísti, psáti, zpívati a hráti na nástroje, musil dovolení sobě vymoci.

Právo přijímati učitele náleželo faráři a magistratu dohromady; některému z nich samotnému právo toto nepříslušelo. Naopak nesměl učitel bez svolení farářova místa svého opustiti: odcházel-li, dostal od faráře vysvědčení a mohl jen tehdy při jiné škole býti ustanoven. Kdo proti ustanovení tomuto jednal, mohl potrestán býti pokutou až do 5 hřiven. Stávalo se totiž zhusta, že učitel neb kantor nepohodnuv se s farářem před velikými svátky, kdy v kostele jich bylo nutně třeba, místo své opustili a tím faráři nepříjemnosti působili; mohli býti již samým farářem platu svého zbaveni a konečně se jim dostalo od konsistoře napomenutí, aby povinnou úctu a poslušnosť ve všech slušných věcech faráři prokazovali. Jinak mohl učitel, byl-li svým bezprostředním představeným utiskován, žalovati u konsistoře.

Učení na školách pohybovalo se v podobných mezích, jako ve školách starších; bylť tedy jazyk latinský hlavním předmětem i na školách polských, což souviselo zajisté se vzděláním, jakého učitelé na universitě nabývali, kde veškerá snaha k tomu se chýlila, by klassickým tímto jazykem dobře mluviti dovedli. Ano na školách ve městech učeno i jazyku řeckému; že by také i na školách vesnických již v XVI. století, kdy teprve známosť řečtiny se šířila (v Praze teprve roku 1541. byl učitelem řečtiny Matouš Kollín z Chotěřiny), byla řečtina panovala, o tom pochybujeme. Proto přece z této doby poněkud více víme o tom, čemu se vlastně v nejnižších školách učilo.

[3]) L. c. 78

Nejmladší děti naučiti se měli modlitbu Páně, pozdravení andělské, Věřím, desatero božích přikázání a přikázání církevní, a sice měli každého týdně pilně tomu učeny býti, a spolu se učitelům nařizovalo, by je učil přisluhování u oltáře a způsobnosti. Větší žáci měli naučiti se ostatním článkům katechismu, dále grammatice a obecnému umění, tedy počtům, psaní a čtení podle toho, jak věku a nadání jejich bylo přiměřeno. Katechismus jemuž se učili později z Canisiova a r. 1607 z dílka kardinala Bellarmina (na protestantských školách užíváno katechismu sepsaného od španělského reformatora Valdesa, jenž roku 1540 v Královci v polském jazyku vydán), měli žáci vždy po nějakém čase veřejně v kostele odříkávati. Ostatně hledělo se k tomu, by děti naučily se ve škole býti nábožnými. K tomu konci měl v každé škole na stěně býti kříž aneb obraz nějakého svatého neb světice, před nimiž do školy ráno vcházejíce a večer domů se ubírajíce děti se modlily; mimo to měli je učitelé každého dne pustiti do kostela, ale jistě tak učiniti měli alespoň v neděli a ve svátek, by se tak žáci stali přístupnějšími slovu božímu. Před vyučováním i po skončeném učení měli se pomodliti nějakou modlitbu, bez níž, krom důležité příčiny nikdo ze školy puštěn býti neměl. Ke zpovědi a přijímání chodilo se nejméně jednou za měsíc; v týdnu jednou měl s nimi učitel procházeti články víry a je polsky vykládati, a měl uloženo, aby jim i evangelia a listy sv. Pavla v polský jazyk překládal, jakož i životy sv. Otců; dále čteny hymny kostelní, spisy Ciceronovy, Virgiliovy, Senekovy a i jiní církví schválení spisovatelé. Též ctění rodičky Boží nakázáno a modlení se růžence. Mimo literní umění měli žáci učiti se i zpěvu kostelnímu. V každé škole měla v sobotu ráno a odpoledne jedna hodina zpěvu se věnovati, jako se to dálo za starších časů, a vyučovati měl zvláštní učitel, pokud bylo možno, byl to nějaký dospělejší student, který potom posýlán na vysoké učení,[1]) ale obyčejně to činil rektor, který byl tedy zároveň i kantor. Tento měl pak i péči míti, by kostelní zpěv přiměřený službám božím se vykonával, a farář, jenž o povznešení zpěvu se nestaral, mohl tresty k tomu přidržován býti. Při těchto sobotních cvičeních učily se děti arithmetice a zpívati cisioján, čili uváděly sobě v paměť veršíky, dle nichž poznávaly se hlavní svátky v církevním roce přicházející.

Tohoto vzdělání školného dostati se mohlo i děvčatům, byli-li jejich rodiče tak starostliví; avšak ještě více posýlána děvčata do škol klášterních, kde u Dominikánek a jim podobných řádů nalezla podobného a sobě potřebného vzdělání; aneb konečně se vychování dělo skrze domácí učitele, kteří o to se přičinili, že dívky jim svěřené nezůstaly, alespoň co se týče latinské řeči, za mistry svými a mnohé zběhlosť svou v latině osvědčily nade všecku pochybnosť.

[1]) Podobně bylo v Čechách v XVI. století.

Ze škol polských měla každá kniha vzdálena býti, která dotýkala se nového učení Lutherova a jeho přívrženců; mimo to neměl učitel nikdy přistoupiti k výkladu knih neslušných a pohanských (v nižších školách se to beztoho nedělo), pojednávajících o bajkách falešných bohů se týkajících, z nichž plynulo nebezpečenství pro ducha mládeže. Ani písmo svaté dle tehdejších časů do veršů převáděné nenalezlo milosti před okem úřadů církevních

Jak dlouho děti do školy chodily, o tom nevíme: zajisté, že to záviselo od nadání jednotlivce, jak brzy se všemu, co učitel mu podati mohl, naučil, aneb dokud nepřestoupil na ústav vyšší. Ale z jedné školy do druhé přestupovati bez dovolení neb vysvědčení učitelova dovoleno nebylo; a mohli podobní poběhlíci z města býti vypovědění.

Hlavní dozor ku školám měl arciprýšť; mimo něj dohlíželi k nim faráři nejméně dvakráte do roka, jinak mohli za obmeškání povinnosti své pokáráni býti. Ale dohled byl neustále zostřován, takže farářům uloženo, by alespoň jednou za týden do škol se podívali a o prospěchu žáků se přesvědčili, a o nedostatcích jimi pozorovaných vyšším úřadům zprávy podali; též i úřady obecní měly se o stavu školy čas od času přesvědčovati. Konečně měli děkanové při visitacích odbývati visitaci školní a v žádném případě opomíjeti toho neměli; i na učitele, jenž ostatně přiměřeně oděn býti musil, a na jeho soukromý život dohlídka tato se vztahovala.

Katolické školy předčily hlavně svou učební osnovou školy protestantské, k nimž i školy českých bratří zde se zdržujících lze počítati; vždyť ještě roku 1602. leželo v moci farářů samých, aby ustanovili způsob, dle něhož mládež má učena býti.[5]) Jako onde, i tu hlavně na náboženství váha největší se přikládala, ale rozdělení učení bylo takové, že nečinilo u vyvinutí ducha žádných překážek. Kdežto u škol katolických nevidíme dobře rozdělení učiva, stalo se to na školách protestantských, které tak jako katolické školy městské i vesnické tvořily vlastně přípravny pro vysoké učení, dle ustanovených pravidel. Na vesnických školách, kde působil jen učitel jeden, dělo se vyučování asi jako na našich jednotřídních, a jen tam, kde bylo učitelů více, mohlo se učiti asi rozdělené ve třídy; a podobných tříd bylo na protestantských školách čtvero, a jen k službám božím do chrámu chodili žáci pohromadě. V nejnižší čtvrté třídě učeno čtení, psaní a katechismu, v následující počátkům latiny, ve druhé již latinské syntaxi ve spojení s překlady některých klassiků, kdežto v první třídě nejvyšší pěstováno hlavně řečnictví a žáci vedeni k tomu, by znenáhla latinsky psáti se naučili. Celkem jest to asi podobné rozdělení, jaké jesuité na svých kollejních školách zavedli.

I v pozdějších dobách zůstal směr vyučování na školách venkovských tentýž, jako dříve, s tou toliko výjimkou, že dosazováni učitelé vychovaní na školách řízených buď řádem jesuitským neb

[5]) Decret. III. 74.

později piaristy. Kdežto na školách vesnických, závislých od farářů neb úřadů obecních, učitel mající malý plat, byt a topivo, nucen byl zaopatření svého hledati ještě ve výdělkování o pohřbech, koledě a jiných případnostech, staral se pouze o to, aby naučil žáky poněkud psáti a čísti v modlitbách a zpěvnících a nevšímal si více, by naučil je počítati a jiným věcem užitečným, byly školy městské rozdělené obyčejně na dvě třídy, jednu počátečníků, druhou pokročilejších, sice lépe zařízeny, ale dbajíce příliš na stránku náboženskou a pak na řeč latinskou nepřispívaly valně, by vzdělání samo v nejširších kruzích se rozšířilo. A o pohlaví ženské dosud postaráno nebylo, a mnohé dívky, které na vychování do kláštera se ubíraly, leckdy odtamtud se nenavrátily více. Počet škol nezmenšil se ve století XVIII., spíše rozmnožil se školami, které od polských velmožů zařízeny byly. K tomu připočísti dlužno školy určené pro mládež řeckého obřadu a jiných vyznání. Bylť to asi stav, jaký panoval tehdy v každé zemi, až konečně objevilo se světlo, které určilo, jakým směrem vychování lidu obecného díti se má. Že pak školy, třebas takové, úkolu svému dostály, pozorovati se může z toho, že národ polský stejný krok držel v osvětě s ostatními národy podobně vychovávanými a honositi se může celou řadou výtečných mužů z těchto škol vyšlých. Neníť vadou, že byly školy takové, ale ke cti mu zajisté slouží, že měl nesčetný počet takových škol a že záhy důležitosť jich poznal a je rozšiřoval.

Hajduk Veljko Petrović.

Úryvek z dějin srbského povstání roku 1804.—1815.

Napsal Radovan Košutić. [1]

Když padlo carstvo na Kosovu, valilo se mračno za mračnem na srbské nebe, dokud nešlehl poslední blesk a nestroskotal slabý trůn panovníka ve Smederevě. Srbsko a celé carstvo Dušanovo mimo Černou Horu bylo podrobeno — Srb stal se rajou. Sveřepá síla turecká vše ničila. Národ nebyl jist ani vérou svou; chrámy byly znesvěceny, před oltářem jako v konírně krmili Turci své koně; kněz srbský vzal kříž a chopil se meče, utíkaje do hor a povzbuzuje národ k odporu; Srbu bylo hleděti na to, jak mu Turek odvádí malého syna, aby z něho udělal nejukrutněj-

[1] Viz: Vuk Karadžić, Danica, zabavnik na god. 1826. (str. 70.—94.), ve Vídni 1826.; Sima Milutinovič, Serbianka, v Lipště 1826., 4 díly; Prota Nenadović, Memoary, v Bělehradě 1867. roku; Milićević, Kneževina Srbija, v Bělehradě 1876; Kosta Nenadović, Život i dela Karađorđa, ve Vídni 1884., 2 díly; Ranke, Die serbische Revolution, Berlin 1844; jiná díla jednají méně o Veljkovi a jsou pouhé kopie těchto jmenovaných. Vuk, Ranke, Prota a Milićević jsou úplně spolehliví; dílo K. Nenadoviće je nekriticky sebraná látka pro dějiny srbského povstání; Milutinovićova Srbijanka má v sobě mnoho domyslů přibásněných. O životě, významu a charakteru Veljka Petroviće jako hajduka a reka promluvíme jindy.

šího nepřítele křesťanství — lítého janičara; jak mu krásnou dceru olupuje o vínek nevinnosti silný aga; Srb se mozolil, aby živil hada v zemi své; šlechta se poturčila, bývalých vůdců národ neměl.

Ale přece nebylo klidno.

Národu zůstal ještě meč v rukou a komu se křivda stala nepořídil ničeho slovy, nýbrž mečem a ohněm; lesnaté hory přijímaly udatné syny své, ano, jako ze země vyrůstaly čety hajduků srbských — živý to protest proti tyranii turecké; aby odporovaly a mstily násilí barbarské, hynuli hajduci jako rekové „za krst časný i slobodu zlatnu“.

Z hory, matky to svobody srbské, řítili se hajduci na Turky nedbajíce nic o život svůj, věděliť dobře, že jméno jejich věčně bude žíti, že píseň srbská ověnčí je nesmrtelnou slávou na guslích starého guslaře.

Píseň guslarova povzbuzovala lid, aby nezapomněl na slávu předků svých: každý se chtěl státi takým báječným rekem, jakým byl Miloš Obilić a Marko Kraljević; ona jim vtiskovala zbraň do rukou a klesající těšil a žehnal svatý kříž — umírali v naději, že přijdou lepší dnové, že z hrobu jejich vypučí květ pro daleké potomstvo.

Gusle slepého guslaře, puška chrabrých bojovníků, mstitelův to svobody, a kříž pravoslaví, to jsou tři světlí činitelé v dějinách porobenství srbského; ony jsou krásnou manifestací ducha národního; oni chránili národ, dokud nepřekypěl pohár přehořkých muk — dokud nezdvihlo se srbské povstání pod sivým sokolem hor šumadinských Karađorđěm roku 1804., aby Evropa v řadě bojů poznala junáky, jakými se ukázali Katić, Čarapić, Miloš Pocerać, Sinđelić a jiní vojvodové srbští, a hajduky, jakými byli: Stanoje Glavoš a Veljko Petrović.

* * *

Bělehrad padl...

Po tolikerém namáhání zavlála konečně srbská trikolora na zdích bílé labutě srbské, a za jásotu nadšeného vojska, chrabrých synů z veškerých stran Srbie, vešel Karađorđe na hrad.

Zdálo se, jakoby utrpení již bylo u konce a že pětistiletému mučedníku bude dopřáno klidného rozvoje, aby sesílil a odolati mohl svým nepřátelům.

Avšak nesvornosť srbská jinak chtěla a osud byl přehořký... Boj musil býti dále veden. Hranice Srbie nebyla zaokrouhlena, a národ teprve cítil se silným, když spatřil hrady ve svých rukou: před očima zazářila mu stará sláva, na guslích zachovaná, a ta vodila ho jako východní hvězda „onamo, onamo za brda ona!“

Po pádu Bělehradu a na počátku roku 1807. bylo Srbsko celkem svobodno, jen východní díl Crna Reka a krajiny kolem Timoku zůstaly pod mocí tureckou, a právě z Crné Reky byl hajduk Veljko.

Jak bylo udatnému reku, když viděl, ano celé Srbsko svobodně dýchá a jen po jeho zemi ještě zuří divoký Turek! I předstoupil před Karađordě a sovět [senat, radu][2]) a žádal, aby mu bylo dovoleno přejíti z paratinské nahie do Krivého Víru a vzbouřili Crnou Reku a vysvoboditi ji. Karađordě svolil; dal mu prach a zbraně, které zanechali Turci ve hradě, a povolení, aby mohl sebrati momky a beťary[3]) a bojovati s nimi na hranici proti Turkům.

Karađordě myslil, že Veljko ničeho nesvede, avšak ukázalo se jinak.

Veljko vzal, co potřeboval, a odešel do monastyra Ravanice; zde shromáždil za několik dní dosti bojovníků a s těmi vpadl do Crné Reky. Ačkoliv jeho družina byla malá, opovážil se přece Veljko k obléháni Oblehl sice kulu (věž) Osman-agy. syna Osmanbegova v Podgorci, a vyzval ho, aby se mu vzdal. Když nepřítel se vzpíral, dal Veljko přinésti mnoho slamou naplněných sudů, a když plamen pronikl až nahoru, beg se mu vzdal. Dal ho vyprovoditi do Vidina, vzal mu zbraň, koně, oblek a peníze; každému ze své čety dal po dukátu a ostatní peníze zaslal sovětu do Bělehradu.

Veljko pak ihned jmenoval praporečníky, buljubaše[4]) a jednoho bimbašu[5]) ve vojsku svém, a také ustanovil starešiny v Crné Rece, Baňsce a Svrljigu, ačkoliv v těch krajinách ještě panovali Turci.

Karađordě a sovět podivili se úspěchu Veljkovu a zařízení jeho schválili; vždyť v tu dobu, když jiní vojvodové brali peníze od sovětu, Veljko mu ještě zasýlal.

Po porážce bega v Podgorici prchli mnozí Turci buď do Vidina, aneb jiných opevněných měst.

Turkům nebylo panování Veljkovo v Crné Rece vhod a chtěli se ho zbaviti. Z Vidina přišlo turecké vojsko, aby napadlo Veljka v Krivém Víru. Avšak tento v noci se svými momky vkradl se do tábora tureckého a vzkřikl: „Ево Веља разби све!" (Zde je Veljko, rozbije všechno!) Stalo se, že všechny Turky přinutil k útěku.[6]) Od toho času stalo se jméno Veljkovo strašným pro Turky

Potom Veljko učinil náspy ve Vražogrnci, Zaječaru, Grljanu, Sumrakovcu a se svými momky jich sám hájil.

Tak se stal starešinou Crné Reky a zdržoval se nejvíc v Bani, bliž Aleksince.

* * *

---

[2]) O zařízení a působení senatu viz Ranke, Die serb. Rev., str. 166.—174.

[3]) V Srbsku za doby Karađorďovy jmenovali se beťary vojáci, kteří sem přišli z cizích zemí a bojovali za peníze. (Vukův Slovník, str. 23.) — Ranke tlumočí beťar a momak tak: Bekjaren, insofern sie von ihm (Veljko) besoldet waren, Momken, insofern sie ihm verpflichtet waren. (Die serb. R., str. 215.) — Momci byli tělochrana vévodů a jediná jízda v celé zemi; vesměs byly to dítky z dobrých rodin. (Víc o tom u Ranka, Die serb. R. 161.)

[4]) Dux turmae, centuris (V K. Sl., str. 49.).

[5]) Chiliarchus (V K. Sl., str. 26.).

[6]) Vuk: Danica za rok 1826, str. 76.

Boj za osvobození nabýval každým rokem větších rozměrův a r. 1809. dosáhl svého vrcholu. Karađorđovi donesena zpráva, že Rusové přejdou Dunaj a začnou operovati v Bulharsku. Rozkaz dán na všecky strany, aby se dosavadní hranice překročily. Národ kolem Driny a v Bosně vůbec jal se zdvihati, nadšeně vítal bratry své a z úst vládce Černohorcův, Petra I., zazněla krásná píseň, že vztyčen jest prapor Nemaničův, že Černá Hora z jihu a Srbsko se severu přijdou a ruce si podají na Kosovu [7])

Ale žádosti srbského lidu nebylo dopřáno uskutečnění.

Srbské vojsko začalo velmi skvěle a vítězně postupovati.

Kněz Sima Marković přešel přes Drinu a obléhal Bani a Bijelinu, Srebrnicu a Višegrad; Milenko pak, dobyv Brzu Palanku, bojoval u Kladova mezitím, co Karađorđe pobiv Turky na Suvodolu dobyl Senice, spojil se s Černohorci, prošed územím Drobňakův a Vasojevićův, a začal obléhati tvrz Nový Pazar.

Jak bylo slavnému reku, když stanul na půdě praotcovské, kolébce takořka srbské síly, v Nemaňově Rašce! Jen krok ještě, bude na Kosovu a vyplní závět kosovský!

Mezitím Turci prorazili hradby, které jim zabraňovaly vpád do moravského údolí, a po porážce Sinđelića na Čagaru přišli do Báně a oblehli Veljka.

Karađorđe musil zanechati obléhání Nového Pazaru a chvátati, aby Turkům zakročil cestu.

Vévodové na náspech nebyli svorni. Zatím co Sinđelić o život bojoval na Čagaru, nechtěl mu vrchní vůdce Miloje pomoci zaslati. Sinđelić se bránil, dokud mohl, a když náspy byly plny mrtvol tureckých, střelil do prachu a silným výbuchem hrsť Srbů s Turky vyletěla do povětří.

Když padl Sinđelić na Čagaru, ostatní vojsko uchýlilo se až k Dunaji.

Veljko byl obklíčen v Báni, které Turci několik neděl marně dobývali. Když se pak jednoho dne ukázalo srbské vojsko pod Mladenem Milovanićem a Vujicou, měl Veljko tolik odvahy, že se protloukl tureckým vojskem, domluvil se s vévody, jak udeřiti na Turky, aby Baňa byla zachráněna, ale, bohužel, věc se nepodařila.[8]) Veljko chtěl nyní udělati výpad a Báně zanechati. Senat mu ale přidal Živkoviće, vzdělaného kupce a potom poslance srbského, aby mu radil, když by tento chtěl nerozvážně uvésti celé vojsko v nebezpečí; Veljko by tam byl sice ukázal své hrdinství, ale vojsko by byl zahubil. V jedné ze předešlých půtek byli i Živković i Veljko raněni a když nyní měl se učiniti výpad, ptali se momci, co budou dělati se Živkovićem.

„Když může jíti, ať jde jako jiní, a když nemůže, srazte mu hlavu a vezměte ji s sebou, aby mu ji Turci neusekli.“

---

[7]) Ranke, Die serb. Rev., str. 194.
[8]) Vuk, Danica 1826., str 77.; K. Nenadović vypravuje, že Karađorđe sám přišel a vysvobodil Veljka (Karađorđe, II. díl, str. 738.); srovn. také Milutinoviće v Srbijance pod jménem „Bezsmrtnik“ (Serbianka, III. díl, str. 70.—73.).

Živković uslyšev tuto vážnou ironii Veljkovu, dal se do běhu a byl mezi prvými v boji.[9])

Veljko učinil výpad a opustiv Bani táhl s momky a beťary k Dunaji.

Srbové rychle ucítili nesvornosť svou a pád Sindělićův na Čagaru. Turci postupovali dál a dále a celá pravá strana Moravy byla v jejich rukou.

Na této cestě dělal jim Veljko se svými momky velkou škodu a menší voje turecké porážel.

Lid v Petce na ústí Moravy vypravuje si divné věci o tom, jak Veljko vloudil se do tureckého táboru, zvrátil stany, porubal několik hlav a zdráv vyšel ven.[10])

V srpnu toho roku přešli Rusové Dunaj; Turci musili proti nim táhnouti, a pravá strana Moravy byla svobodna.

Udatnému obránci Báně nebylo však ani nyní klidu popřáno.

Na skupštině (sněmu) roku 1810. na nový rok odbývané obžalovali Veljka sovětu někteří menší kmeti a buljukbaši, že zneuctil děvčata, a momci jeho že některým lidem násilně vzali dobytek a prodali, jakoby to bylo turecké jmění. Proto sovět vydal rozkaz, aby jej zavřeli do věže, ale nestalo se tak týž den. Veljko shromáždil své momky téhož dne večer a promluvil takto:

„Bratři, mínil jsem, že mě volají do Bělehradu, aby se zeptali, kolik ran jsem dostal, kolik momků mi zhynulo, kolik jich zůstalo nemocných, kolik granátů puklo mi nad hlavou, kolik koní padlo pode mnou a mám-li momkům čím zap atiti; a oni se ptají, kolik děvčat jsem zlíbal a zítra chtějí mne zavříti do vězení; nuž, pojďme odsud!“

Té noci vytáhl Veljko se svými vojáky z Bělehradu. Ve Smederevě se zastavil, aby popřál odpočinku koním, a řekl:

„Dosud jsem utíkal, ale nyní se již nebudu schvacovati; kdo se chce bíti a zemříti, ať jde za mnou.“[11])

Ze Smedereva odešel Veljko do Poreče k vévodovi Milenku Stojkovićovi, který mu dával pět set grošů měsíčně, bimbašům a buljubašům po dvou stech a po stu momkům jakož i jiným beťarům.

Roku 1810. přešli Rusové Timok a došli do srbské Krajiny. Veljko se hned sjednotil s hrabětem Orurkem a bojoval proti Turkům kolem Dunaje a Timoku. Tu dostal zlatý řád pro udatnosť od generala hraběte Kamenského. Toho roku v jeseni vedl Veljko ruské vojsko na Varvarin, vpadl do Baně, osvobodil ji od Turků a súčastnil se potom slavného boje na Varvarinu 6.—10. září. Turci pod Mechmed-Rušid-pašou byli docela pobiti a utekli se do Albanie. Tu byl Veljko poraněn v levou ruku. Toho roku dobyl někde v boji velmi krásné šavle, okované stříbrem a zlatem a okrášlené drahokamy; poslal ji po tehdejším veliteli ruského vojska darem hraběti Kamenskému, ale tento mu

---

[9]) **Vuk Danica 1826, str. 78.**
[10]) **Milićević, Kn. Srb., str. 1056.**
[11]) **Vuk, Danica 1826, str. 79.**

ji vrátil řka, že on není hoden takové šavle, nýbrž ten, kdo ji od Turků vybojoval — a dal mu ještě 200 dukátů. [12])

Když Veljko tolik dokázal, odpustil mu senat veškeré svévole, které dotud spáchal. Brzy na to, když ho Karađordě potřeboval, byl opět povýšen za vojvodu.

Stalo se to tak:

Karađordě chtěl konečně učiniti konec veškerým svévolím některých gospodářů [13]) a upevniti monarchickou sílu svou.

Na sněmu o novém roce 1811. konaném dovedl toho Karađordě předně: aby víc neveleli gospodáři menším vévodům, nýbrž vrchní vůdce (Karađordě) a senat; za druhé: aby se sovět transformoval, aby se totiž rozdělil na soudní oddělení a na ministerstva, a staří gospodáři aby musili přijati místo v ministerstvu. Kdo nechtěl, musil zemi opustiti. [14])

Sněm byl už u konce, když gospodáři přišli; čekali totiž na ruské vojsko, kterému bylo rozkázáno, aby obývalo v Bělehradě, a očerňujíce Karađordě u Rusů — říkali, že Karađordě chce držeti s Rakouskem — myslili, že s vojskem něco pořídí. Mnoho se spoléhali na hajduka Veljka.

Mezitím stala se už roztržka mezi samými gospodary; kromě Milenka, Petra Dobrňce a Veljka nezůstal nikdo, kdo by odporoval Karađorđovi. Veljko přivedl zástup 70 momků a beťarů, ale Karađordě dovedl ho na svou stranu převésti. Dal mu totiž peníze a vévodské důstojenství v Bani, pravil, že mu není nad něho milejší ani syn jeho prvorozený Aleksa, a aby Veljko dlouho neváhal, přinesl Tatar (stará pošta ve tureckých provinciích) na zapoceném koni vymyšlené psaní, že Turci vytrhli od Niše a hrozí Bani Karađordě mu pravil:

„Veljko, synu můj, jdi a zabraň tomu!“ a Veljko hned šel. zanechav pohlavárské roztržky a srbskou nesvornosť. [15])

Téhož roku pro obnovené žaloby buljubašův po rozkazu Karađorděva přestěhoval se Veljko s vévodským důstojenstvím do Krajiny, do místa Negotinu, na místo Miše Karazandžiće, který toho roku zemřel. [16])

---

[12]) Ibid., str. 80.

[13]) V rozpravě této přicházejí často jména, která náleži zde objasniti. Srbsko za Karađordě bylo rozděleno na nahie, nahie byly rozděleny na kněžiny (na příklad v šabacské nahii byly Mačva, Pocerina a Tavnova kněžiny); kněžiny pak byly rozděleny na srezy. Nad nahiemi veleli nahijšti knezové čili velicí vojvodové (gospodary), na př. Žakov Nenadović, Milenko Stojković, Petar Dobrňac a jiní; nad kněžinami veleli oborknezové čili vojvodové, na př. Stojan Čupić v Mačvě, Miloš Stojčević, v Pocerině, hajduk Veljko v krajině negotinské atd.; nad srezy veleli kapetani čili velicí buljubašové. (Vukův Slovnik. str. 70., 273.; viz také Milićevićův článek „Opština u Srbiji“ v „Godišnici Čupićově“, ročn. II. str. 182.—239.)

[14]) Viz o tom více u Ranka: Die serb. R., str. 213.—215.

[15]) Ibid., str. 216.; u Ranka je o této věci víc než u Vuka (Danica 1826., str. 80); takových případů je zde ještě několik. To znamená „aus serbischen Papieren und Mittheilungen“.

[16]) U Milićeviće nalézá se otištěn celý akt, kterým byl Veljko postaven za vojvodu krajiny negotinské. Viz Knež. Srb., str. 893.—895

Když přišel do Negotinu, byl Veljko velmi chud; kromě koně, zbraně a bohatýrského roucha neměl ničeho. Všecko, čeho dobyl, rozdělil mezi momky a beťary. Ale roku 1812. zbohatl.

Tak se stal Veljko velitelem Negotinu a ochranou Krajiny v nejzoufalejší době, ve které zdvihl se had turecký s největší silou, aby rozšlápl květ svobody srbské, vypučelý na krvavé půdě tisíců životů, i provedl srbský národ ještě jednou neslýchanými utrpeními — novou křížovou cestou. (Dokončení.)

Josef Fedkovič a jeho literarní význam pro rakouské Rusíny.*)

Napsal Karel B. Kadlec.

Proudu století XIX. neunikl ani poetický kout kozácké Ukrajiny. Idea národnostní přihlásila se ku svému právu. Kvitka-Osnovjaneňko, Kotljarevský, Hulak Artemovský vystoupili na obranu národa maloruského. Mich. Maksimovič, Lukaševič, kn. Čertělev a j. podali veřejnosti neporušené plody básnického ducha národního, a Pavlovský vydal r. 1818. i grammatiku této mluvy lidové. Ohlas proudu národního, ovšem daleký a sesláblý již, došel do Haliče jak z Ukrajiny tak i od jiných národův slovanských, zejména z Čech. Jako jinde sestoupil se i v Haliči úzký, avšak neohrožený kroužek nadějných mladíkův, apoštolův znovuzrození. Ze plejady hvězd těch zářily zvláště Markiana Šaškeviče (nar. 1811., zemřel 1843.), Ivana Vahyleviče (1811.—66) a Jakuba Holovackého. Výsledkem snah mladíků těchto byla „Rusalka Dnėstrová", prvý sborník poetický Rusínův haličských, skládající se z písní národních, jakož i umělých, vlastních plodů několika básníkův, které Šaškevič nazval „skladanja", a jež byly napodobeny dle písní národních. „Dnėstrová Rusalka" byla napsána, avšak nastávala otázka, kde ji dáti vytisknouti. Z počátku chtěli v Haliči, později pak ve Vilně, kde byl ruský seminář, avšak vlastní duchovní jejich toho nedovolili, nechtějíce, aby knihy byly psány jazykem „chłopským". Konečně musila býti vytištěna „Rusalka" r. 1837. v Pešti. Ale nastávala nová nesnáze. „Rusalka" se dostala do Haliče, avšak censor pro rusinský tisk ustanovený publikace té nepropustil, tak že po několik let ležela v archivu místodržitelstva haličského, než přišla opět do veřejnosti. A příčinou bylo jen to, že byla psána jazy-

---

*) Za pramen k této stati použili jsme hlavně „Передне слово про галицько-руське письменство Мих. Драгоманова", nalézající se ve sbírce povídek Fedkovićových, Dragomanovým r. 1876. vydaných. Mimo to sloužily nám tři feuilletony rusínského časopisu „Dilo", a sice: „Въ XXV-тû роковины литературной дѣяльности буковиньского кобзаря Осипа Федьковича" vyšlo 25 června, resp. 7. července 1886.), pak „Промова проф. унив. дра. С. Стоцкого въ ювилей Осипа Федьковича" (vyšlo 12., resp. 24. a 15., resp. 27. července), dále feuilleton „Nowe Reformy" z 9. července 1886 p. n. „Kartka z dziejów literatury maloruskiej. Napisal Wł. Ma****" a j.

kem chlopův a ne církevštinou, resp. makaronismem polsko-rusko-církevním.

Jazykem lidu rusínského bylo tenkráte opovrhováno i mezi samými Rusíny a hlavně mezi repraesentanty jeho intelligence, rusínskými popy. Polština byla v Haliči řečí panující, kterou mluvili páni a intelligence jak polská tak rusínská Jaká převrácenosť a neuvědomělosť byla mezi Rusíny, lze si představiti z toho, že ani lidu nekázali popové jeho jazykem rodným. Ba bylo to znamenitou událostí a velikým sebezapřením, když se Šaškevič s několika alumny semináře lvovského zavázal kázati výhradně rusínsky. Prvé kázání rusínské měl míti jakýsi Pleškevič. Vystoupil na kazatelnu, udělal kříž, vypověděl motiv evangelia z bible slovanské, avšak, když pohledl na intelligenci shromážděnou, nemohl ze sebe vypraviti ani jediného slova. Všecek jsa pomaten, vyňal si sešit a zajíkaje se, tlumočil své kázání po polsku, tak že je s obtíží skončil.

Pochopíme tedy, jaký význam měla „Rusalka Dněstrová", psána jsouc jazykem národním. Základ ku pěstování národní literatury položen byl dobrý, bylo třeba jen následovníkův oněch tří zakladatelů nového literarního života. Bohužel, doba však nebyla ještě příhodnou. Šaškevič i Vahylevič byli pronásledováni tak, že prvý byl stále přesazován ze špatného místa na horší, a druhý pak musil hledati útočiště v Uhrách, kde konečně přijal protestantismus, zanechav stavu duchovního. Všeliká ochota, kterou by byli jednotlivci jevili, odňata jim tímto odstrašujícím příkladem. Vyskytovali se sice sem tam někteří spisovatelé, jako Levický, Ustianovič, Mohylnický, Lisiněcký a j., avšak řeč, kterou psali, nebyla ryze národní, nýbrž monstrum nejrůzněji složené. Ostatně i obsah nebyl právě příliš poetickým, skládaje se po výtce z officialních panegyrik a od na počesť vysokých osob světských i duchovních. I nápisy básní jsou velmi kuriosními. Uvedeme na příklad nápis básně Levického „Stich vo česlj Jego Prevoschoditeljstvu Preosvjaščennějšomu Kyr Michailu Lěvickomu Mitropolitě Galickomu, Archiepiskopovi Ljvôvskomu, Biskupovi Kamenca Podôljskogo, Jego Imperatorskogo Veličestva dějstviteljnomu tajnomu Sovětnikovi, Doktorovi S. Bogoslovija i t. d vo deň Svjatogo Archistratiga Michaila dnja 8. Noemvrija 1838, jako vo deň Jego vysokogo tezoimenitstva, Josifom Lěvickim Parochom Školjskim Diecezii Peremyskoi u pôdnožija Jego Prestola s najbôljšim ušanovanjom sloŽenny. — V Peremyšli 1838. v 4°". Týž Josef Levický přeložil do maloruštiny i Schillerovu píseň o zvonu, avšak tak nešťastně, že vtipný jakýsi kritik vyjádřil se o něm i německém autoru: „Baťko Schiller zažuryvsja (zarmoutil se), ščo jeho dzvin ob Šklo (Josef Levický byl totiž ve vsi Šklo u Javorova proboštem) rozbyvsja." A podobně jako Levický psali i jiní básníci, tak že do r. 1848. rusínská Musa velmi bidně živořila.

S rokem 1848., ve kterém nastalo mezi všemi rakouskými národy větší vlnění, zaveden mocný převrat mezi Rusíny. Vláda rakouská začala vzhledem k Polákům ráda poznávati, že v Haliči žije

národ dosti četný, o němž dříve nevěděla, a národ ten že jest neuvědomělý, skládaje se téměř jen z vesničanů. Podporovala tedy rusinské popy, úředníky a spisovatele, kteří se v létě roku 1848. shromáždili ve Lvově a založili prvý rusínský spolek politický pod názvem „Hlavní ruská rada". Jménem celého národa prohlášeno ve spolku, že „Rusíni, ač společně s Poláky náležejí ku velikému kmeni slovanskému, přece mají rozdílnou od Poláků řeč, písmo, obyčeje, mravy, církevní obřady; že žijí v jedné z nejúrodnějších zemí Evropy, neboť bydlí nyní v jižním Rusku, v jihovýchodním Polsku (totiž v Cholmsku), v Haliči a severním Uhersku a mají dohromady 15 mill. duší". Za nedlouho pak psala znova „Hlavní ruská rada", že „Rusíni jsou zvláštním národem tak jako Rusové (Velkorusové), Češi, Chrvati, Bulhaři, Poláci a jiní slovanští národové". Roku 1848. založena též stolice rusínského jazyka na universitě lvovské, a Jakub Holovacký jmenován prvým professorem předmětu toho. Přednášky jeho měly ohromný vliv na nadšené mladíky, kteří se chutě pustili do četby ukrajinských básníkův: Kotljarevského (přeložil Aeneidu), Kvitky, Ševčenka a j., toho však nechápali, proč básníci tito píší jazykem lidu. Nevěděliť, že pravý básník lidu, který chce psáti s citem, musí psáti jen jazykem živým; myslili, že v Ukrajině jsou poměry takové jako v Haliči, že básníci píší jazykem lidu snad ze vzdoru, aby nepsali jazykem polským. Stalo se tenkráte takořka modou mluviti a psáti o lidu prostém, avšak když měli pokládati vesnický lid za národ rusínský, styděli se vyznati pravdu tu. Poláky sice nenáviděli, avšak hlásiti se za členy národa „chlopův", „černě" (luzy) a „chámův" přece nechtěli. Ba vůdcové nového hnutí ani dobře neznali mluvy lidu, vychováváni jsouce jen ve školách německých a polských. Poslyšme na př. slova Naumoviče, který se brzy stal jedním z vůdcův rusinských: „Neznal jsem našeho národa, neboť nikdy jsem nebyl na vsi, nikdy jsem neměl styku s lidmi (vesničany). Byl jsem vychován v popolštěném Rusku (?), pak jsem odešel do Lvova, vše ruské bylo ve mně jen jako temný cit." Jaký div tedy, že jazyk spisovatelů rusínských byl tak zkroucený a nepřirozený, že mu lid rozuměti ani nemohl. Pravý Babel, zmatek. Poláky býti nechtěli, za Rusiny se styděli, utekli se tedy mnozí ku Velkorusům a začali psáti jazykem velkoruským, v němž se již proslavila jména Grigoroviče, Turgeněva, Někrasova, Pisemského, Ostrovského a j. Avšak neznajíce prakticky jazyka velkoruského a nevědouce, že jmenovaní spisovatelé psali jazykem lidu, nebrali si jich za vzor, držíce se řeči Děržavina a Lomonosova. Chtějíce se vyhnouti Scylle, upadli v Charybdu, neboť kdyby byli psali ryzí polštinou, byli by jim rozuměli páni a třída vyšší, kdyby pak ryzí rusínštinou, byly by se spisy jejich hodily aspoň pro třídu vesnickou a měšťanskou. Převrácenosť názorů rusínské intelligence charakterisuje nejlépe hrdý výrok haličského spisovatele Denisa Zubryckého, z něhož zároveň vyzírá břitká satira na spisovatele samých těch slov. Praviť Zubrycký: „Jsou tu zatemnělí hanobitelé či spíše nevědomci, opovrhší všelikou vědou

jazyka vlastního (?), užívající nářečí cizího (!?), poslouchající jen prostonárodní hovor vlastních sluhův a dělníkův a přejíce si nyní, abychom psali svou historii provincialním nářečím haličské luzy „Podivný požadavek! Historie se píše pro vzdělanou a vzdělávající se třídu národa. Pro člověka prostého dostačuje modlitební kniha, katechismus a žaltář. Ani tyto věci (škoda, že to Zubrycký nedodal) nechtěli popové též dovoliti, by byly přeloženy do rusínštiny. Nejplodnější z tehdejších haličských spisovatelův, Bohdan Dědický, který jest znám nejvíce svou básní „Bujtur Vsevolod“, měl také jazyk velmi zmatený. Předvídaje neblahé následky zjevu toho, psal roku 1848. do Haliče Maksimovič: „Od svého (jazyka totiž) upustili, k velkoruskému se nepřidali, i plovou ve středu, velmi nepříznivém jejich poesii.“

Co panovala taková nejistota v jazyku mezi rusínskými spisovateli haličskými, dál se utěšený rozvoj literarní na sousední Ukrajině, kde ku spisovatelům dříve jmenovaným připojili se Kuliš, Ševčenko, Kostomarov, Marko Vovčok (paní Eugenie Markovičová), Storoženko, Nomi, Kucharenko a j. Věsť o ruchu ukrajinském dostala se i do Haliče, kamž docházely vzletné básně Ševčenkovy a petrohradský měsíčník „Osnova“, tištěný s polovice maloruským jazykem. Obrat nastal r. 1860., ve kterém zavedena konstituce a svoboda tisku a spolčování se. Nadšená mládež chápala se dychtivě knih přicházejících z Ukrajiny jakožto srozumitelnějších než knihy domácí, psané směsí jazykovou. Kromě časopisův, jež vydávali staří spisovatelé (j. „Hałyčanyn“, „Naukovyj Sbirnyk“, „Słovo“), začali mladí vydávati „Večornyci“, „Metu“, „Rusalku“, „Nynu“ a „Pravdu“, v nichž hlásali, že chtějí psáti jen pro národ a jazykem jen národu srozumitelným. Nazváni byli tedy „národovci“ a jelikož mluvili nadšeně o Ukrajině a kozácch, i „Ukrajinomily“ a „Kozakomily“.

V tu dobu vznikl v Rusku spor, má-li existovati pouze velkoruská literatura či může-li vedle ní obstáti i maloruská. Spor ten dostal se i do Haliče, kde se Rusíni rozdělili na tři tábory, z nichž jeden chtěl míti literaturu maloruskou, jaká pěstována u Ukrajincův Kvitkou, Ševčenkem a j., druhý pak výhradně literaturu rutenskou, totiž haličskou, a třetí dokonce literaturu velkoruskou. Hádky ty zuřily v Haliči nejvíce mezi r. 1860. a 1866. (Pokračování.)

Michal Hórnik.

Kus historie lužické práce

Napsal A. Černý.

(Pokračování.)

Hórnik studoval velice svědomitě a mnoho, dříve než s nějakým novým návrhem na opravu pravopisu neb mluvnice se vytasil. To patrno jest na př. z úvodu ke článku „Hieronym Me-

giser a jeho słownik", který zde uvádíme také proto, že z něho možno poznati, které směry svému filologickému působení vykázal. „Jelikož sám v tu chvíli při sjednocení Srbů v jedné spisovné řeči různým způsobem spolupracuji, není mi ještě možno do studia dějin srbského jazyka samých se pustiti, i spokojuji se zde tím, že jsem mladé filologické talenty na jednu velice zajímavou stránku jazykozpytu upozornil a jim v Megiseru jeden z vydatných pramenů k těmto studiím ukázal. Pro slovník pak chci ‚thesaurus'[1]) tím způsobem vybrakovati, že jeho slova nebo tvary do Pfulova slovníku (pokud není tištěn) zapisuji a leckteré slovo, jež krátkozrací kritikové za nesrbské (jinoslovanské) mají, srbským býti dokazuji."

Oddal se tedy dle tohoto vyznání hlavně myšlénce sjednocení hornolužických Srbů v jedné spisovné řeči, kteroužto myšlénku později ještě na dalekosáhlejší ideu o sjednocení s Dolnolužičany ve spisovném jazyce rozšířil.

Hezké pole působnosti v oboru tom nalezl v jazykozpytné sekci, založené při „Matici" 19. dubna 1854., jejíž údem od počátku byl. (Vždyť byl její mravním původcem!) Nebylo schůze, jíž by se byl činně nesúčastnil. Tak oznamuje se v „Měsačném Přidawku" č. 5. 1859.: „Ve čtvrtek po velikonocích sešel se jazykozpytný odbor... Hórnik předložil návrhy, týkající se některých jazykových forem, v nichž dosud v naší spisovné řeči jistota nevládla. Co se společně uzavřelo, uveřejní se v příštím sešitě Časopisu..." To se také skutečně stalo ve článku „Dorunauki w serbšćinje" (Č. M. S. 1860., str. 37.). „... Dvojí spisovná řeč a dvojí (nejméně!) pravopis nemohly zůstati," píše Hórnik mezi jiným. „Proto utvořili Jordan a Smoleŕ nový. Ale jak daleko od sebe ještě byli! R. 1844. sblížila se katolická strana s evangelickou — Pful s Jordanem vydali sešit srbsko-německého slovníku, ale ten uvázl. Na jaře roku 1847. založila se důležitá pro Srby ‚Matice', pravopis dra. Pfula se přijímá a prosebný list „Přećelam łužisko-serbskeje ryče a literatury" — též od katolíků podepsaný — je první věc v jednotné písemné řeči. V takové podobě vyšlo nyní devět sešitů ‚Časopisu' a něco jiných věcí. Avšak to a ono může se ještě vybrousiti a opraviti. Buk a Hórnik žádali vypuštění pismene *j* po měkkých souhláskách, Smoléŕ se připojil a Pful v jednotě s nimi vydal „Wozjaw"... To jest ono ‚mnoho', což se před založením naší sekce stalo.

Ačkoli členové odboru viděli, že žádných velkých změn více není potřebí, přece ještě všeliké různosti v maličkostech souhlasnou úmluvou vyrovnali. Proto se přijala i pravidla o „*ó*", která podepsaný v Časopise vyložil. O čem se odbor ještě usnesl (na příklad, že se v komparativě čárka změkčovací píše jen tehda, když je změkčení sluchu patrno: rjeńši, mjeńši, ale: lěpši, starši), neoznámilo se sice, ale zachovává se ve slovníku Pfulově."

[1]) „Thesaurus polyglottus, vel dictionarium multilingue ex quadringentis circiter tam veteris, quam novi (vel potius antiquis incogniti) orbis nationum linguis, dialectis, idiomatibus et idiotismis constans... Francofurti ad Moenum, sumptibus Authoris. MDCIII." — 2 díly v 8°, 832 a 751 str. Pozn. spis.

A dále píše: „... Třeba přece ještě leckteré různosti ve psaní slov a špatné tvorby odstraniti, jak se i v jiných živých řečech stává. Ježto každý Srb sám rozsouditi nedovede, které způsoby psaní a které tvary mají rozumný základ, nechať naše sekce to učiní a pravidla stanoví. Tuto podávám tři pracně nalezené věci, v nichž se mi jednota nevyhnutelnou zdá — třeba jsem věděl, že jsem tím nic „velkého“ ani nepočal, ani nedokonal.“

Na to stanoví pravidla: I. o užívání jotovací čárky, II. o tvorbách na -omny a -owny a III. o formách na -ač, -ak, -ař.

Podobných pojednání, která by přispívala ke zdokonalení analogického pravopisu, napsal Hórnik mnoho hlavně do Časopisu. Jmenujeme z nich: „Biblijske mjena w katholskich serbskich knihach“, „Wy z predikatom w zdwórliwej ryči“ atd. Zde sluší připomenouti i „Rjedźerja a porjedźerja“, v „Lužičanu“, rozmluvy „Ćibky a Mudroně“ v témže časopise, o čemž hodí se nám šíře promluviti při vypisování jeho činnosti v tomto a jiných listech.

Zásluhy jeho o analogický pravopis jsou veliké — ale ještě mnohem větší zásluhy má o sblížení starých dvou rukopisů, rceme lidových, totiž evangelického s katolickým. Zásluhy tyto proto jmenujeme většími, poněvadž vedou Lužičany ke skutečnému sjednocení v novém pravopise. Kdežto dříve byly hlavně dva pravopisy, byly od zavedení analogického vlastně pravopisy tři, poněvadž staré vedle nového zůstaly. To neušlo bystrozraku Hórnikovu, jenž záhy poznal, že třeba přičiňovati se o splynutí obou starých pravopisů v jeden, načež by se jen nahradila písma kurrentní latinskými — a Lužičané byli by u cíle: měli by jeden toliko pravopis. Věc tu přivedl k řeči v jazykozpytném odboru již roku 1859. (5. října) — ale nic určitého se nestalo. Musil se připravovati k samostatnému vystoupení v ohledu tom...

Jest konečně třetí směr snažení Hórnikova o sjednocení Srbů v pravopise — totiž snaha po sblížení s Dolnolužičany, na niž jsme již upozornili a již tuto znovu jen v zájmu přehlednosti uvádíme. V „Časopise“ nacházíme tyto články, mající za předmět jednotu pravopisu s Dolními Srby: 1868. „Delnjołužiska pokazka w nětčišim porjedźenym prawopisu“. — 1869. „Wudospołnjenje delnjołužiskeho prawopisa“. — R. 1880. zvláště důležitý článek „Wutworjenje našeje spisowneje rěče a jeje zbližénje z delnjoserbskej“. V úvodě předesýlá stručnou historii srbského pravopisu, načež mluví o návrzích, obsažených v Pfulově „Laut und Formenlehre...“

„Z historie slovanských literatur víme, že se všeliké oddíly Slovanů vědomě i nevědomky ve spisovné řeči rozešly a později zase úmyslně jeden druhému v ní se blížily,“ praví ve článku tom. „To vede nás k otázce, nemohly-li by se i dolní a horní srbština znovu přiblížiti, když si zajisté v dávných časích blíže stály. Kdyby se takové sblížení stalo, bylo by to prospěšnější, nežli vzpomínati toho, že jsme zbytky dvou částí polabských Slovanů: Milčanův a Lužičanů. Na rozdílnosť nesmí býti samými Srby váha kladena — ale na sblížení či sjednocení a na vzájemné

podporování! Snadno jest říci: Menší řiď se podle většího! Ale mezi bratry má míti láska převahu. Proto nesmíme a nemůžeme chtíti, aby dolní Srbové po hornosrbsku psali, aby tedy Budyšín chotěbuzské srbštině vládl, jako Paříž Francouzům (si licet parva componere magnis), ale horní Srb musí se právě tak o sblížení přičiňovati jako dolní."

Tato rozhodná slova zajisté s dostatek osvětlují jeho postavení v otázce sblížení obou bratrských kmenů — v otázce, kterou on sám prvý vyslovil a na přetřes přivedl. Myšlénka sblížení Srbů hornolužických s dolnolužickými v jednom jazyce spisovném jest jeho myšlénkou. Idea to zajisté krásná — ale i smělá a ve skutečnosti s velikými obtížemi spojená. Všecky obtíže provedení myšlénky té a konečný úsudek o možnosti uskutečnění toho můžeme shrnouti ve slova, která Hórnik sám o předmětě tom do našeho „Naučného Slovníku" napsal: „Sjednocení obou nářečí jest na ten čas nemožné, poněvadž není žádného společného politického neb společenského středu." Není tedy sjednocení ono tak snadné, jak by se na prvý pohled zdálo, nebo jako na př. polský historik lužických Srbův, Vilém Bogusławski, v knize „Rys dziejów serbołużyckich" (Petrohrad 1861., str. 320.) mínil, napsav: „Mieszkańcy górnych i dolnych Łużyc różnią się między sobą zwyczajem i mową, lecz różnice te są tak małe, że przy większem rozwinięciu życia towarzyskiego łatwo by się zetrzeć dały. Lasy mużakowskie i szerokie pasmo piasków, rzucone ręką natury między górnemi i dolnemi Łużycami, stanowiąc podział naturalny, przeszkadzają zbliżeniu się dwóch sąsiednich pobratymczych plemion."

Nesnadnosť ztělesnění krásné myšlénky neodstrašuje však uvědomělého apoštola lužické vzájemnosti — on se myšlénky své nespouští, nýbrž při každé příležitosti k ní se vrací a navrhuje, co mělo by se v její prospěch podniknouti... Vždyť by to nebyla událosť malé důležitosti pro udržení se lužických Srbů, kdyby idea tato v život vešla! Proto neustává pracovati a nevzdává se naděje, že někdy, třeba v neznámé budoucnosti, ponese myšlénka ta skutečné ovoce... Posledně vzpomenutý článek a stať v „Časopise" 1883. „Kóncowki -eho, -emu, -oho, -omu" mají rovněž jako jmenované práce k přiblížení budoucnosti té přispívati.

Než ponechme si zatím vylíčení reformatorských snah Hórnikových ve spisovné řeči srbské a vraťme se k jiným směrům jeho vědecké činnosti, pokud ony se jeví v „Časopise".

Jsou to hlavně jeho práce literarně-historické, na něž předem ukážeme. Tyto práce jeho jsou zvláštního rázu: on při svých studiích literarně-historických zůstal filologem, specialně dialektologem, a také látku ke studiím těm vždy takovou volil, aby ji mohl vykořistiti pro jazykozpyt slovanský, hlavně lužický A v tom jeho veliká zásluha. Co světla on tím vrhl v mluvnici, skladbu i v lužický slovník!

On píše o Megiserovi, aby vyčerpal jeho slovník pro moderní filologii srbskou. Podobnou snahu a zásluhu mají články:

„Tadej Pacak[5]) a jeho słownik" (1860.), „Biblijske mjena w katholskich serbskych knihach" (1865.), „Abrahamej Brancelej" (1866.), „Prawopis a ryč w katechismje z l. 1597." [1868.],[6]) „Rukopisna agenda z léta 1667." (1869.), „W kotrej podryči pisaše Tharaeus w lěće 1610.?" [též],[7]) „Knižka we žarowskej podryči" (1870.). „Ryč a prawopis Michała Frencela před runje 200 lětami" (též). „Martiniowe pokutne psalmy z l. 1627." (1871.), „Serbske słowa w Magdeburgskim rukopisu 12. lětstotka" [1875.],[8]) „Jan Chojnan, jeho rukopis a delnjoserbske słowa w nim" [1876.],[9]) „Delnjoserbske słowa z rukopisa Kř. W. Broniša" (též), „Rukopis Jakuba Ledźbora" (1877.), „Jakub Ticinus a jeho ryčnica z l. 1679." (1878.), „Delnjoserbski wótčenaš w knizy A. Bohoriča z l. 1584." (též), „Delnjoserbske słowa ze słownika H. Megisera" [též],[10]) „Hodźijski serbski rukopis ze spočatka 18. lětstotka" [1879.].[11])

---

[5]) Rodem Čech z Miletína.

[6]) Míní se tu katechismus Varichiův. Článek má velikou cenu pro dějiny srbské řeči.

[7]) Ve článku tom vyvrací chybu, jakoby byl Tharaeus psal mužakovským podřečím, kteráž se z prvního svazku sbírky „Destinata literaria et fragmenta lusatica" z l. 1738. (str. 809.) stále opisovala. Tvrdí, že Tharaeus nepsal mužakovštinou, nýbrž dolnolužičtinou a to storkovským, nyní vymřelým nářečím, kteréž tehdejší Srbové „sarska rěc" jmenovali.

[8]) Slova ta připomíná již Šafařík ve „Starožitnostech". Ku bližší charakteristice filologického přesvědčení Hórnikova uvádím ze článku toho slova: „Čím více jdeme ve zpytování našeho jazyka nazpět, tím více podobnosti nacházíme na širokém prostranství, jež kdysi Srbové obývali Ze známých památek jazykových možno dokázati, že byla řeč Srbů ve smysle Šafaříkově rozdílna od řeči Bodrců na jedné straně a od řeči Veletů (Luticů), kteří k Lechitům (Polákům) sluší, na straně druhé. Hlavními znaky lešské řeči jsou nosové zvuky (ą, ę nebo ѫ, ѧ), poněvadž g místo h jest i ve starosrbštině i staročeštině A tyto (nosové) zvuky byly Srbům již cizí, když vystupují v historii Tím nechci tvrditi, že by snad ještě ve starší periodě u Srbů nebyly..."

[9]) H. pročetl celý rukopis (vlastně opis rkpu toho drem. Herrmannem Lotzem učiněný) slovo po slově (782 str in quarto), vypsal, seřadil a vyložil, co se mu pro slavisty a Srby, obzvláště pro srbský slovník potřebným býti zdálo. Píše nejprve o Chojnanovi celkově, pak o jeho rukopise zvlášť, konečně vypisuje z toho rukopisu slova, jež se v jediném té doby dolnolužickém slovníku Zwahrově nenacházejí Vypsaných slov jest celý slovníček, obsahující kolem 800 čísel. Jaká to píle mravenčí!

[10]) Slov těch je přes 1000. Ku konci praví H.: „Tím je zase jedna památka dolní srbštiny veřejnosti podána. zajisté z konce XVI. století, třeba r. 1603. tištěna byla. Zaslouží tu býti, jako Frankův Hortus Lusatiae, v Časopise podobně obšírně zpracovaný. Nejstarší dolnosrbský rukopis „Nowy Zakoń Mikławša Jakubicy z l. 1548." máme vědecky rozebraný prof. A. Leskienem, jak známo, v Archivě für slavische Philologie, I. Band, str. 161.—249. Tam je celé evangelium sv. Marka správně otištěno. Zbývá mi ještě otištění glossáře z Jakubice, jejž jsem ze zápisků (zapisnych cedlkow), prof Leskienem laskavě mi půjčených, již sestavil... Konečně připravuji se k vydání většího dílu Wolfenbüttelského dolnosrbského rukopisu ze XVI. stol. (z poslední čtvrti?) pod jménem „Tehn psalter serbskej Rhětzy".

[11]) Zase rozebírá jazyk, pravopis a vypisuje asi 200 slov. „..Konečně přidávám ještě," praví, „že jest náš rukopis latinskými písmeny psán, na něž se diakritická znaménka nejlépe připisují. Novější Srbové též se přičiňují o všeobecné zavedení latinky, jen že to velice pomalu jde Čechové mají už dávno bible v novém, lepším pravopise .. Pro příklad Srbům otiskuji tuto některé české řádky ze starých a nynějších biblí..."

„Rukopis Jana B. Junghänela“ (1882.), „Katechismus Jakuba Ticina z l. 1685.“ (1883.), „Zacharius Bierling a jeho knížka z l. 1689.“ [12]) a jiné drobnější.

Mimo tyto články, v nichž interessy jazykozpytce nerozdvojně se slučují se zájmy literarního historika, napsal Hórnik pro „Časopis“ celou řadu článků jednak čistě filologických (ještě mimo ony, jež týkají se pravopisu srbského), jednak pouze dějin písemnictví srbského se dotýkajících.

K těmto patří četné nekrology a jiné životopisy, [13]) k oněm pak velice důležité stati, jako: „Ležownostne mjena w Serbach“ [1865.], [14]) „Futurum z *du*“ [1880.], [15]) „Prawe wurjekowanje podobnych zynkow“ (1882.), „Njeporjadne zesłabjenje někotrych sobuzynkow. Hdźe ma so naše *ě* za *ъ* pisać?“ [1883.] [16]) atd.

Všecky tyto právě vypsané směry jeho vědecké činnosti směřovaly vždy, jak patrno, ke zdokonalení, ustálení spisovného jazyka, hlavně ke zlepšení nového pravopisu, ke spojení pravopisů starých a ku přiblížení se jednotě pravopisné, konečně ku sblížení s Dolnolužičany v písemné řeči. Jest ještě celá legie jiných prací Hórnikových v „Časopise“, jichž nemožno těmto směrům přiděliti.

Máme tu na mysli hlavně uveřejňované jím národní písně, v Smoleřově sbírce netištěné, i ethnograficky zajímavé náčrtky. O doplnění Smoleřovy sbírky národních písní má velikou zásluhu. Jednak uveřejnil ze starších, rukopisných sbírek, co kritickému duchu jeho dobrým se zdálo, jednak podal i mnoho dosud vůbec nenapsaných písní lidu, hlavně nábožných.

---

[12]) Důležitý článek pro pravopis srbský, na nějž ještě upozorníme

[13]) Mikławš Jacsławk, Michał Buk, Mich Kokla, Jakub Pjech, Ernst Rychtař, Handrij Zejlěř, J. Wels, J. Cyž, Mich. Róla a j.

[14]) Též ve zvláštním otisku. To byla první tištěná sbírka místních jmen (polí, luk atd.) lužických. Obsahuje 642 hornolužická a 283 dolnolužická místní jména spolu s 15 názvy řečiště Sprévy. Již při té příležitosti poukazuje k tomu, že by zajímavo bylo sebrati srbská rodinná jména — což nyní Muka ve „Statistice“ učinil.

[15]) Ve článku tom opravuje chyby Miklosićovy „Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen,“ které se dopouští slovy: „Das futurum act. wird ausgedrückt .. *β)* mit dem praes des verbum ić (= hić, jíti): ja du widźeć. Dass dieses du nicht für budu stehe, geht wohl kaum daraus hervor, dass es mit ńe verbunden ńeńdu lautet.“ Hórnik proti tomu praví: „A priori může se souditi, že Srbové takovou zvláštnosť, od Slovanův odchylnou, nevytvořili, ale že je v tom zajisté pouze onen ničící vliv věčně sousední němčiny, i jinak v jich řeči patrný ... „Tvrzení své dokazuje a napomíná pak: „Vyhněme se raději užívání ‚budu‘ při finitivných (perfectivných) slovesech, což jest ohyzdný germanismus.“

[16]) Článek tento má velikou důležitosť jak pro věc lužické etymologie vůbec, tak pro posouzení Hórnikovy lásky k povolání tříbitele mateřského jazyka. „Nechať jest již u konce tento článek, tolik práce žádavší,“ praví. Chtěl jsem k různým, rozcházejícím se náhledům Časopisu, Łužice a Serbských Nowin též své slůvko přidati. Snad může posloužiti jako základ anebo návrh k zjednání kompromissu mezi všelikými stranami i náhledy a k důslednému uspořádání a vypulerování naší milé srbské řeči v Horní a Dolní Lužici! Lid by se spisovné řeči brzo naučil, kdybychom po jistých pravidlech a všickni stejně psali!“

Uveřejňuje r. 1862. v „Časopise“ první dva národní náboženské popěvky (= pokhěrluškaj), předesílá v úvodě: „Mezi národními písněmi sluší i „pokhěrluškům“ (legendám) čestné místo, poněvadž se v nich obráží jedna ze známých vlastností našeho lidu — nábožnosť... Tištěných je dosud asi 20 hornolužických i dolnolužických (ve Smoleřově slavné sbírce, Časopise a Lužičanu)...“ Na to podal do Časopisu sbírečky takovýchto písní l. 1864., 1866., 1868., 1869., 1884.

Abychom ocenili důležitosť této sběratelské činnosti Hórnikovy, užijme vlastních slov jeho, která ovšem pouze jako literarní historik tedy ze své literarní povinnosti napsal: „Po vydání vážné sbírky lidových písní Smoleřem v l. 1841. a 1843. neobjevil se dlouhá léta nějaký doplněk této sbírky. Kniha byla drahá a proto nenacházely se v srbském kraji než některé exempláře. Kdož knihy neměli, myslili, že jest v ní jistě vše, co v paměti lidu zůstalo. Smoleř sám pak měl jiná důležitá díla (v Lipště i v Budyšíně) a nemohl více od místa k místu cestovati a po písních se tázati.

Teprve od r. 1860. jsem já, některé dosud netištěné písně vypátrav, počal některé takové doplňky uveřejňovati, obzvláště v tomto časopise, pak i v „Lužičanu“ a „Katholském Poslu“. Později počali tak i jiní činiti, zvláště Jenč, H. Dučman, Róla a Muka...“ (Pokračování.)

Slovanský horovatel v Polsce.

Vzpomínka na A. H Kirkora.

(Úvod. — Data encyklopaedická. — Kirkorovo působení v o čině. — Poměry litevské a vilenské — Hrabě Tiszkiewicz. — Sdružování se se Slovany východními i západními. — Šlechta na Litvě první prosí za zrušení nevolnictví. — Adressa loyalnosti caru Alexandru II. — Láska k rodné zemi a snahy všeslovanské. — Slovník polsko-rusko-český. — Nakladatel kníže J Ogiński. — Účasť Čechů: Šafařík, Hanka, Zap a Rittersberg. — Kirkor v Petrohradě. — Založení denníku „Novoje Vremja“. — General Kaufmann. — Zásadní spor a boj. — Pohroma. — Process. — Úpadek — Kirkor v Krakově. — Práce a studie archaeologické. — Přednášky o literaturách slovanských. — Úsudky o Češích. — Kirkorovo účastenství v monumentalním ruském díle „Malov. Ros.“ (Petrohrad. — Ostatní práce ruské a polské. — Korrespondence — Vlastní vyjádření. — Kirkorova ruská vyznamenání — Osvěžení českých styků. — Slovanské horování. — Tužby. — Vzpomínky na ruského učence Kotlarevského. — Zmírající Kirkor uprostřed litevských bůžkův a popelnic. — Závěrek.)

Čtenářstvu našeho „Slovanského sborníku“ není jméno Kirkorovo neznámo Díky vzácné jeho účinnosti bylo nám popřáno zahájiti listy tyto příspěvkem trvalé ceny, čímž nás vynikající tento pracovník na poli vědy a vzájemnosti slovanské již před šesti lety zavázal k trvalé vděčnosti, kteráž později jen rostla a zvětšovala se.

Úmrtím Adama Honoryho Kirkora přestalo bíti a pracovati jedno z nejušlechtilejších srdcí slovanských. Pracovitý a plný dobré vůle život jeho, ač nepronikal spoustami současného urvalství, jeví půvabný obraz nepopíratelných zásluh a horoucího slovan-

ského snažení. Zdá se, že Kirkor byl příliš velikým praktikem a příliš upřímným přítelem národního slovanství, než aby zasloužil si povědomého demonstračního oslavování v okamžiku, kdy zasáhla jej smrť. Tím jediné lze vysvětliti sobě, že zvěsť o smrti Kirkorově prošla slovanským světem jen jako podzimní větřík po strništi. Památka jeho nebyla zneuctěna napřed přichystanými frasemi...

Kirkor byl slovanský pracovník v nejkrásnějším smyslu slova. U něho rozhodovala netoliko hlava, ale i cit. Celý jeho život, veliká, složitá jeho činnosť, vymykající se rozhodně ze všednosti, přese svrchovaně nepříznivé okolnosti proniká jasná tendence slovanská, ta čistá a ryzá, povznešená nad všechnu malichernosť i nevlídnosť.

Mám za to, že naše české smýšlení o Slovanstvu nejzpůsobilejší jest oceniti platněji Kirkorovo snažení. Proto nebudu přihlížeti v těchto řádcích kriticky k jeho pracím vědeckým, nýbrž spíše k povaze jeho složité působnosti. V době, kdy stiženi byli Poláci šarlatanským nařknutím, jakoby ani Slovany nebyli a jakoby rozuměti nechtěli „slovanskému sbližování a sbratřování", při čemž se ovšem potřebných rozdílů nečiní, zdá se býti poznání Kirkorovo působnosti nikterak neosamotnělé v Polsce, dosti poučné. Tolik mám za jisté, že lidé, kteří plýtvají úsudky o polském slovanství v toně tak nepříznivém, hodni by nebyli řemínky rozvázati u střevíců nedávno zesnulého Adama Honoryho Kirkora.

Načrtnu nejdříve několik dat životopisných. Adam Honory Kirkor narodil se r. 1818. ve Mstislavsku na Litvě, kdež nejdříve v mohylevském gymnasiu a později ve šlechtickém ústavě ve Vilně se vzdělával. Zvláštní zálibu projevil již v nejmladším věku ve starožitnictví, v němž také nejvíce pracoval a vyniknul. Rozkopal množství kurhanův, objevil, zbadal a popsal četná pohřebiště. Kromě množství drobnějších prací, uveřejněných a rozptýlených porůznu v časopisech, jmenovitě polských a ruských, uveřejnil zvláště zejména tato obsáhlejší díla: Istoričesko-statističeskija očerki vilenskoj gubernii (Vilno 1852.—53., dva díly), Čerty iz istorii i žyzni litovskago naroda (Vilno 1854.), Przechadzki po Wilnie (první vydání r. 1856), Odczyty o literaturze pobratymczych narodów Słowiańskich (Kraków 1873.) a j. v. Jeho redakcí nad to vyšlo několik sborníkův a časopisův, jako Radegast (Vilno 1843.), Pamiętniki umysłowe (Wilno 1845.—1846.), Teka Wileńska (1858.), Pismo zbiorowe Wileńskie (1859.—62.) a j. Po bouřných událostech r. 1863. odebral se Kirkor do Petrohradu, kde založil známý ruský denník Novoje Vremja. Přesídliv pak r. 1871. do Krakova pracoval horlivě při akademii věd, zejména pro odbor archaeologický, jehož byl předsedou.

Tato suchá data, vyjmutá z polských encyklopaedií, jsou jen chatrnou kostrou; k nim pojí se velice složitá činnosť, postižitelná jen prohloubáním soukromého života neunavného pracovníka. O Kirkorovi lze říci, že neustupoval s kolbiště práce do posledního svého dechu. Pracoval s velikým zápalem, s pravdivým za-

líbením, vždy s čistou tendencí dobré vůle prospěti věci blahodějné. Podněcován ušlechtilými touhami, neochaboval ani v okamžicích nejkrutějšího sběhu okolností, ale zachovával chuť k dobrým činům s vytrvalostí skutečně řídkou. Jeho neobyčejná čilosť osvědčila se skvěle netoliko v podnicích redaktorských, ale i v organisacích směru národního a vědeckého.

Sama Litva, kolébka a „vychovatelka" Kirkorova, nemálo přála rozvoji tohoto dobrého Slovana. V letech, kdy Kirkor vstupoval do života a překročoval prahy neunavné práce, planuly na Litvě ještě poslední záblesky staré slávy. Kirkor náležel právě k zástupu těch, kteří zář tu po listopadovém povstání zaniklou k nové světlosti přiváděli a udržovali. Zdálo se, jakoby Litva věrna starým tradicím, opět a opět majákovým jasem civilisace zářiti chtěla na východě. Sláva Mickiewiczovy epochy nemohla ovšem zaniknouti beze stop...

Jmenovitě ve Vilně, kdež Kirkor přebýval až do přesídlení svého do Petrohradu, rozvinula domácí intelligence činnosť stejně památnou jak významnou. Nebyl to ruch demonstrativní neb oposiční, jak někteří mermomocí rozšiřují, nýbrž osvětový a civilisační v nejkrásnějším smyslu toho slova. Troufám si říci, že tehdejší ruch na Litvě, jehož ohniskem bylo staré knížecí Vilno, prodchnut byl duchem, jenž velice utěšeně se přibližoval k vytouženému idealu slovanskému.

Vilno stalo se ohniskem a působištěm celé řady znamenitých, osvícených mužů. V čele stál učený hrabě Eustach Tyszkiewicz, zakladatel znamenitého Musea starožitností a archaeologické kommisse vilenské, maršálek borysovský a čestný kurator minského gymnasia, mecenáš věd a umění vůbec.

Nejhorlivějším pomocníkem Tyszkiewiczovým byl Kirkor, kterýž netoliko při museu netušeně zkvétajícím, ale také při archaeologické kommissi v téže době (1856.) založené, velikou rozvinul činnosť. Vědecká tato instituce stala se záhy nadějným pojítkem slovanským; neomezovala se jen na spolupůsobení takových mužů polských, jako Narbutt, Kraszewski, M. Malinowski, Jaroszewicz, A. Zdanowicz, M. Homolicki, A. Jocher, Adamowicz, W. A. Maciejowski, J. Łepkowski, J. Mayer, J. Kremer, A. Grabowski, A. Z. Helzel, hrabě Działyński, hrabě F. Wężyk, nýbrž zasahovala také daleko do Slovanstva na východ i na západ. Z ruských učenců rádi byli voláni k tomuto ohnisku polské práce zejména vzácný hrabě Uvarov, P. Saveljev, D. Polenov, A. Kunik, M. Korkunov. Stalo se tak hlavně péči Kirkorovou, kterýž současně zapřádal vřelé styky s předními vlastenci českými, jmenovitě se Šafaříkem, Hankou, K. V. Zapem a L. Rittersbergem, jichžto některé práce ve svých časopisech uveřejňoval. Nadto horlivě ujímal se Kirkor tou dobou myšlénky vydání polsko-rusko-českého slovníku, o čemž níže ještě bude zmínka.

Šlechta litevská, toto jádro intelligence v těchto krajích ruské říše, dávala podnět ku mnohým okázalým osvědčením povahy veskrz civilisační. Kupila se v zástup lidí pracovitých a nadšených.

Ať vzpomenu jen památného skutku, že to právě polská šlechta na Litvě byla, která před ostatními podala caru adressu ve příčině zrušení nevolnictví, což také vladař ruský r. 1858 veřejně vytknul a pochválil.

Život společenský, pěstovaný v neporušené čistotě, metal blahodějné reflexe na vše strany a byl v bezprostředním styku s ruchem literarním, vědeckým i uměleckým. Vždyť i libezné zvuky nejznamenitější polské opery „Halky" Moniuszkovy, zazněly poprvé ve Vilně. [1])

„Kirkor," čtu v jedné polské pohrobní vzpomínce (Dz. Pozn. 1886., č. 28.), „byl tehdáž nejpopularnější a velice vlivovou osobou na Litvě; bez něho nedělo se nic, jeho iniciativa a jeho účastenství zasahovaly do všelikých projevů života. Z těchto časů pocházejí také rytiny jeho podobizny, kteréž rozšiřovali po Litvě nejpřednější mužové. Kromě neunavnosti v práci a nesmírné zručnosti, jakož i výminečného nadání redaktorského byl to pravý typ litevského šlechtice, trochu drsně žertovný, leč záživný, se srdcem a dlaní vždy otevřenou, živá kronika tradic, anekdot, živý herbář litevský. Proto byl také rád vídaným, mileným a slýchaným jak v kruzích kollegů-literatů, tak ve dvorech panských i šlechtických, na odpustech i v kapitolu."

Kirkor náležel k těm, kterým běželo o to, udržeti dobrou vůli vlády a především vlídnosť cara Aleksandra II. za každou cenu. Byl rozhodným odpůrcem později vypuklého povstání, kteréž považoval za veliké neštěstí. Takovými pohnutkami veden, byl Kirkor předním účastníkem pověstné adressy, podané caru Aleksandru II. Vedle Kirkora také soudruh Mickiewiczův, Odyniec, jakož i Malinowski přičiňovali se o zdar adressy. Odyniec napsal na cara odu. S podivením jest, že na takové projevy zapomínají lidé účtující tak přísně bouřné události nešťastného r. 1863.

Po osudném tomto roce stal se Kirkorovi pobyt na milené Litvě naprosto nemožným. Dříve než poukáži k pohnutkám, které Kirkora — tehdáž již dekorovaného ruskými řády za zásluhy ve službách státních a člena mnohých vědeckých institucí za hranicemi — vedly do Petrohradu, aby všemožně tlumil rozbouřené živly a sloužil milené Litvě, budiž mně dovoleno podati tuto obsah dopisu, jímž Kirkor sám nejpřípadněji líčí lásku svou k Litvě, jakož i povahu tehdejších okolností. List tento pochází již z časů, kdy strádal uprostřed poměrů docela jiných, vzdálen Litvy i života, kterýž jej oblažoval a šťastným činil. Vyznívá dojemným vzdechem nade ztrátou nenahraditelných rozkoší.

Roku 1883. uveřejněn byl v našem „Slov. sborníku" nepatrný článek „Na Litvě ticho!" označený neznámým pseudonymem. Kirkor přečta tento článek, psal do Prahy z Krakova dne 28. října takto:

„Dnes došel mne 11. sešit ‚Slov. sborníku'.

[1]) Srovn. „Slov. sborník" 1883., str. 566.

Na Litvě ticho! Se slzou v oku děkuji za uveřejnění té práce pěkné nestranné a tak cenné pro vzájemnosť slovanskou. Tisknu vaši ruku se slzou v oku, z něhož nejedna splynula k tomuto poctivému vyznání o Litvě! Bůh zaplať! Buď autorem toho článku kdokoliv... Jestliže kdo jiný, tím lépe, neboť máme ještě druhého věrného bratra, který s uznáním o nás píše.

O, však ta poctivá, nejmilejší Litva není přivyklá přílišného nalézati uznání... Proto jest vlídný hlas od Vltavy tím milejší, tím dražší milené mé Litvě.

Pravím m é, neboť jakkoli každý Litvan má právo nazývati ji svojí, přec já v nynějších časech, od 49 let, většího si k tomu osobuji práva. Snad s přesadou nazvali v Petrohradě nedávno vydanou knížku Litvou Kirkorovskou; buď jak buď, já ji však miluji, já jsem jí život, práci, majetek... vše, vše posvětil... není-li tedy Litva m o j e?

Ó, děkuji vám! Tak mně dnes blaženě a dobře! Tak živě snuje se mi před očima tolik postav a událostí litevských...

Ve článku tomto je vzpomínka o Kościuszkovi. A co slavný Rejtan! Také Naruszewicz byl Litvanem... Vezměte do ruky kterýkoli slovník, kolik tam najdete proslavených lidí na poli války, v politice a vědě — Litvanů neb Rusínů... Kurjer Litewski, později Wileński vycházel od roku 1759.—1834. po polsku, od roku 1834.—1859. po polsku a po rusku, od r. 1860.—1865. já jsem jej vydával po polsku, jen část úřední, úkazy, byly po rusku, načež r. 1865. musil jsem časopis ten vydávati výhradně po rusku...

Jest také zmínka o slovníku rusko-polsko-českém. Ano, tak bylo skutečně. Rittersberg měl již mnoho zpracováno,[1]) také Zap sliboval přispívati. Vše to se u mne ve Vilně soustřeďovalo, přidružili se také Mikuláš Malinowski, Michal Homolicki, Michal Baliński, Ludvík Kondratowicz a jiní. Jednal jsem s kníž. J. Ogińským, který prohlásil, že přijme na se náklad, chtěl však ke slovníku tomuto dodati ještě část litevskou. Vše to bylo by se uskutečnilo tím snadněji, jelikož jsem r. 1859. založil vlastní velikou tiskárnu. Ale za tím hlavně smrť neoželeného Rittersberga zadržela vše. (Přidružilo se zhoubně také povstání.) Odkud věděli jste o tom v Praze?

Na Litvě ticho!

Rovněž ticho, hlucho a pusto bylo na Litvě po roce 1831. Tepna života národního bíti přestala. Ve školách nebylo již jazyka polského. Zachoval se toliko na kazatelnici a v divadle. Polské grammatice nikde neučeno. Tak bylo do r. 1856. A přece, co zrodilo se v této tišině? Kdo naučil po polsku Syrokomlu? A Pługa, Nowosielského, Padalicu, Krupowicze, Tomaszewicze, Sowińského, Filipowicze a tolik, tolik jiných...

Ano, t i c h o, ale z tohoto ticha přece vytryskal život, jenž vře, kypí a ovoce vydává. Když v celé zemi mluva polská nepěstována ve školách — vycházela díla vědecká, a jaká! V tom

[1]) Viz „Slov. sborník“ 1885, str 407.

čase vyšly dějiny Litvy a Vilna od Narbutta, Jarochowicze, Balińského, Bibliografie Jocherova, Slovník Mülerův, pracovali Trentowski, Zdanowicz, Tomaszewicz atd.

I nyní „Na Litvě ticho!“, pravda, ale nebojte se, neusnula Litva, neodumřela! Žije! Spí jen zdánlivě...

Jsme rozptýleni, pravda, daleko vzdáleni od Litvy, ale nikdo z nás nepřestal Litvu milovati... Nelze zlomiti ducha Litvanova. Postav jej na pranýř, moř hladem — ale on nezapře sebe, své individualnosti, své lásky k vlasti; uprostřed bídy a sudby ještě povznáší hlavu... Adam Honory Kirkor.“

K listu tomuto není třeba přičiňovati komentářů; svědčiť zajisté nejlépe sám, jaké nadšení a jaký zápal plál ve starcově srdci.

(Dokončení.)

K oslavě památky A. S. Puškina.

(1837—1887.)

I.

Oslava na Rusi.

Podává K. Štěpánek.

(Dokončení.)

Památku Puškinovu oslavila též kijevská universita sv. Vladimíra slavnostním zasedáním dne 29. ledna. V zasedání tomto prof. A. J. Sobolevskij přednesl řeč zasvěcenou hlavně významu Puškina v ruské literatuře a prof. N. P. Daškevič vylíčil poesii Puškinovu jakožto poesii světového významu. Večer v universitní budově měl slavnostní schůzi historický spolek letopisce Nestora, v níž člen Malinin pročetl řeč „O poesii Puškinově ve svazku s rozvojem ruské společnosti a literatury“. Téhož dne v divadlech kijevských byla slavnostní představení na počesť památky Puškinovy.

V Oděsse dne 29. ledna pořádal Slovanský spolek hudebně-literarní večer, který skvěle se vydařil. Prof. Kirpičnikov podal krátký životopis Puškinův a ku konci svého náčrtku přečetl list Žukovského, v němž vylíčeny jsou poslední dny básníkovy. Na to následovala ostatní čísla programu, sestaveného z plodů Puškinových.

Slavnostní akt Novoruské university oděsské byl dne 1. února. Prof. Někrasov ve krátké řeči charakterisoval dojem, jaký učinila smrť Puškinova na tehdejší společnosť, a ukázal na vliv Puškina při vzdělávání ruského jazyka národního. Prof. Kirpičnikov objasnil význam podmínek, při nichž vzdělával se Puškin. Byla to doba panství tak řečeného lži-klassicismu. Mimo to Puškin musil přežiti všecky literarní směry, které během půl věku podrývaly význam tohoto hliněného kolossa. Vyjíti z tohoto boje vítězem mohl jenom genius. Puškin, dle přesvědčení řečníkova, stal se evropským spisovatelem od těch dob, od nichž stal se ruským národním básníkem. Že nebyl básníkem tak řečené školy čistého umění a zástupcem jediné této zastaralé poetické školy, o tom

*

svědčí moskevský svátek v r. 1880. Kdyby Puškin byl takovým básníkem, bylo by odhalení jeho pomníku tichou akademickou slavností a nikoli ruským národním svátkem. I Evropa uznala Puškina. Jeho spisy počali překládati již od let dvacátých. Puškin je evropským básníkem nejen proto, že vzdělával svůj talent na evropské poesii, ale proto, že zůstávaje při tom národním básníkem, šel v popředí rozvoje společenské myšlénky. Nyní po půl století sláva Puškinova nepohasla, ale září jasněji než jindy; jeho jméno v těchto dnech slaví milliony.

K závěrku zasedání četl Markevič z rukopisu professora Jakovleva o vlivu jižní ruské přírody na plody Puškinovy a kterak vliv tento jeví se v jeho spisech. Ku konci stati autor pravil, že Oděssa zůstala za Kišiněvem, kde jest již postaven pomník Puškinu.

Stejného rázu slavnosti ku poctě památky Puškinovy byly konány, jak již podotknuto, ve všech čelnějších městech ruských a ve všech takořka středních i nižších ústavech učebních. Všude věnována vřelá upomínka prvnímu básníku ruskému a uvedeny na paměť vynikající jeho plody. I z nejodlehlejších míst Rusi doletla zvěsť, že i tam věnována Puškinu aspoň posmrtní truchlivá upomínka panychidou. Vedle těchto truchlivých i důstojných slavností, řečí a upomínek věnovaných Puškinu hleděno též uctiti památku jeho některými humanními skutky. Tak mezi jiným na Svatých Horách, v místě, kde jest Puškin pohřben, projektováno zříditi vzornou národní školu jména Puškinova a rozhodnuto zříditi v Petrohradě dvě bezplatné městské čítárny téhož jména. Ve výroční den úmrtí básníkova sešly se na tyto čítárny značné dary, tak že zařizující fond vzrostl přes 2000 rublů. Některá jiná města v tomto ohledu nezůstala pozadu.

Na několika místech též rozhodnuto postaviti pomníky nesmrtelnému básníkovi, aby tak byl rozmnožen počet pomníků dosavadních. Především zahájeny sbírky na pomník v Petrohradě, jenž bude zbudován na místě souboje Puškinova. V Kazani, kde Puškin zdržoval se několik dní v r. 1833., bude postaven jeho pomník v sadu, kde jest též pomník Děržavinův. V Oděsse položen již slavnostním způsobem základní kámen k fontanu s poprsím Puškinovým hlavně přičiněním Slovanského spolku. Fontan ten bude na místě, odkud jest překrásná vyhlídka na moře.

V uctění památky Puškinovy závodilo též důstojně ruské časopisectvo.[2]) Denní listy ve výroční den úmrtí básníkova vyšly většinou v černém rámci a byly v nich věnovány nejčelnější stati upomínce na Puškina. Stati ty protkanuty byly nelíčenou vřelostí a mnohé z nich vymykaly se z rámce časovosti, jsouce ve mnohém ohledě důležity pro další badání o Puškinu. K takovým rozhodně patří rovněž některé články v měsíčních žurnalech jako ve „Věstníku Evropy", v „Ruské Starině" a v „Ruském Archivu".

Ve „Věstníku Evropy" uveřejněna jest stať Viskovatého, „Lermontov na smrť Puškina", kde autor objasňuje okolnosti, jež vyzvaly v Lermontovu onen žalný cit, který projevil v proslulé básni. Některé

[2]) Také polský týdenník „Kraj" věnoval památce Puškinově zvláštní přílohu obsahující různé rozpravy a básně. Red.

obrázky jsou velmi zajímavy. Tak na př. výtka Krajevskému od ministra osvěty, v níž správce učebního okruhu, tlumočící slova ministra Uvarova, pravil: „K čemu ta publikace o Puškinovi? Co je to za černý rámek okolo zprávy o úmrtí člověka neúředního, nezaujímajícího žádné postavení ve státní službě! ... Jaké výrazy: ‚slunce poesie!‘ .... Prosím vás, proč taková čest?... Puškin skonal uprostřed svého velikého bojiště... Co je to za bojiště... Co pak snad byl Puškin plukovník, vojevůdce, ministr, státní muž?! Psáti veršíčky neznamená ještě procházeti veliká bojiště!...“ Taková byla slova hlavy ústavu, jenž měl specialním svým určením — národní osvětu. — Stať je věnována dále historii osudu, jenž stihl Lermontova nedlouho po jeho rázném protestu proti ubijcům Puškina. Přiložena jest k ní sama báseň na smrt Puškina v tom vidě, jak se zachovala ve vyšetřování, jež skončilo vyhnanstvím Lermontova na Kavkaz.

V „Ruské Starině“ vypravovány jsou zajímavé podrobnosti o prvním vyhnanství Puškinově na jihu pro několik jeho básní, hlavně pro „ódu na volnosť“. Dokladem otištěn zde dopis, obsahující instrukce Juzovu, k němuž byl Puškin poslán. V dopise tom jest básník světle charakterisován, tak že i toto „úřední“ svědectví bylo předpověděním budoucího významu velikého básníka.

„Ruský Archiv“ líčí hlavně podle nové, dosud úplně neotištěné básně Puškinovy jeho touhu po venkově a přináší některá charakteristická mínění o Puškinovi jeho vrstevníků, kteří jej dobře znali.

Všecky zprávy tyto jsou důležitými příspěvky k poznání poměrů z dob Puškinových.

K závěrku jest se nám zmíniti ještě o některých novějších vydáních spisů Puškinových. Jestliže již všecky upomínky na Puškina a veškery slavnosti konané po celé Rusi, v nichž měla účastenství nejen intelligence, ale i lid, mají vážný význam v literatuře — jsou ještě většího a dalekosáhlejšího významu ta četná vydání spisů básníkových, jež po dni 29. ledna se objevila, a ona touha obecenstva, opatřiti si spisy Puškinovy, která zjevila se při vydání nejpopularnějším. Míníme tím vydání A. S. Suvorina, které obecenstvo již během tří hodin s nevídaným chvatem rozebralo v počtu 6000 výtisků. Celý náklad tohoto vydání obsahující celkem 15.000 výtisků byl rozebrán v krátké době, tak že přikročeno k vydání druhému.

Vydání Suvorinovo skládá se z 10 dílů (cena 1 rubl 50 kopejek) a jest jedno z lepších. Obsahuje všecky básně Puškinovy s přílohou tří podobizen básníkových, podobizen jeho otce a matky a obrazu známého jeho pomníku v Moskvě. Mimo to přiloženy k němu krátký životopis, dva snímky z rukopisů a několik obrázků. Básně jsou roztříděny podle druhu a při každé udán rok, kdy byla psána. Tři díly poslední obsahují korrespondenci Puškinovu, časopisecké stati a první plody. Jest to vydání jak úpravné, tak lácí nejpopularnější.

Literarním požadavkům pak v každém ohledu odpovídá nejúplnější vydání „Spolku ku podpoře chudých literatův a učenců“, skládající se ze 7 dílů (cena 6 rublů). Jsou v něm otištěny některé původní texty, množství variantův a poznámek, jež objasňují tu či onu báseň. Pořádek jest chronologický, ale básně jsou rozděleny tak, že nejprve umístěna

lyrika, pak epos a drama (první tři díly). V ostatních uveřejněny pověsti v prose, historie Pugačevského vzbouření, časopisecké stati, dopisy atd. Rovněž objevilo se v tomto vydání šest básní Puškinových, dosud nikde netištěných. Životopis k vydání přiložen není.

Za těmito nejlepšími následuje hojný počet vydání jiných. K lepším z nich dlužno přičísti vydání V. Komarova pod redakcí Jefremova v 6 dílech (cena 3 ruble). Obsahem jest skoro tak úplné jako Suvorinovo. Pozoruhodno jest též vydání L. Polivanova v Moskvě „Komentirovannoje izdanije sočiněnij Puškina s objasněnijami jich, svodomotzyvov kritiky i biografijej poeta“, jehož vyšly dosud dva první díly (cena 2 ruble 50 kop.). Méně šťastné jest dvojí vydání Pavlenkova se statí A. Skabičevského. Jedno obsahuje v neúplnosti spisy Puškinovy v jednom díle (cena 1 rubl 50 kop.) a druhé jest věrný otisk prvního v osmi dílech a v téže ceně. Odděleně hodlá vydati spisy Puškinovy Komitét gramotnosti s obrázky pro lid, a moskevský spolek přátel ruské slovesnosti vydal též již některé spisy Puškinovy samostatně v levné ceně. Mimo to vyšel jeden díl básní Puškinových, vydaný Bartěněvým v Moskvě (cena 40 kop.). Některé redakce uživše příležitosti volného otiskování Puškina, hodlají spisy Puškinovy přikládati jako bezplatné premie ku svým listům.

Není pochyby, že není ještě úplně vyčerpán počet nových vydání spisů Puškinových, ale i toto svědčí o neobyčejné čilosti a jest patrným svědectvím, že spisy Puškinovy nabudou ohromné rozšířenosti.

K závěrku zbývá nám ještě zmíniti se o dvou publikacích, jež přímo vztahují se k památce Puškinově. Jest to „Puschkiniana“, bibliografický ukazatel statí o životě A. S. Puškina, o jeho spisech a plodech vyzvaných jimi v literatuře i umění. Knihu tuto sestavil známý bibliograf V. J. Mežov a jest v ní obsaženo vše nejdůležitější, co během 73 let objevilo se o Puškinu v ruské literatuře a v umění. (Cena 2 ruble.) Druhou publikací jest nedávno vyšlá velmi pěkná brožura zesnulého prof. V. V. Nikoljského pod záhlavím „Jidealy Puškina“. Některé Puškinské typy, jako typ Taťány, jsou v ní propracovány postupem rozvoje a s patrným talentem. Jiné publikace, jako knížka A. Saljnikova „A. S. Puškin v jego izrečenijach i charaktěristikach“ a pod., mají charakter časovosti. Podobné však časovosti vymyká se celý zjev Puškinův i oslava jeho památky po padesáti letech, kdy naplnila se slova Puškina, pějícího v hrdé předtuše již v 16. roce svého věku:

Uslyšat pěsň moju potomki
Sreď otdalennějších věkov,
I liry gordyje oblomki
Pereživut věnki ljstěcov.

Mat. Hosia „Kronika Mozkevská“.

Napsal Čeněk Zíbrt.

Naši předkové měli v době dosti staré již jaké také povědomí, že Čechové jsou větví mohutného kmene slovanského či, jak říkávali, „sarmatského“. O sousedních Polácích věděli po-

měrně nejvíce, a za to nejméně známi jim byli Rusové, o nichž kolovaly zprávy neurčité, jen smyšlenými báchorkami vyzdobené. Tím vítanější tedy byla kniha „Kronika Mozkevská", kterou přeložil z lat. spisu Al. Guagnina,[1]) „Vlacha, rodem z města Verony, a u Štěpána Bathora, krále polského, na zámku Vitebsku, při pomezí mozkevském nad pěším lidem hejtmana," — Matouš Hosius,[2]) „rodič z Vysokého Mejta", měšťan města Kolína Nemohl prý se ovšem Hosius „z vydání jejího na světlo těšiti a práce své užitku účasten býti". Vydal ji až po jeho smrti r. 1590. Ad. z Veleslavína a připsal purkmistru a radě města Kolína Nového nad Labem.

Guagnini napsal několik knih latinských[3]) o Polácích, Litvanech a národech velikému knížeti moskevskému poddaných. O těchto důkladně a široce pojednal ve zvláštní knize „Omnium regionum Moschoviae monarchae subiectarum, Tartarorumque campestrium, arcium, civitatum praecipuarum, morum, denique gentis, religionis et consuetudinis vitae, sufficiens et vera descriptio. Adiuncta praeterea gesta praecipua, tyrannisque ingens moderni monarchae Moschoviae Joannis Basiliadis superperpetrata, vera fide descripta".[4]) Tuto právě knihu přeložil Mat. Hozius pod názvem „Kronika Mozkevská. Vypsání předních zemí, krajin, národův, knížetství, měst, zámkův, řek a jezer, velikému knížeti Mozkevskému poddaných. O mravích, obyčejích, zvyklostech a náboženství národu Mozkevského. Též o neslýchaném tyranství

---

[1]) Al. Guagnini, nar. 1538. ve Veroně, dostal se již v mládí do Polska. V polských řadách bojoval v Livonii, v Moskvě a ve Valachii. Vláda svěřila mu pak obranu pohraničného města Vitebska. Zemřel v Krakově roku 1614. Naučný sl. — Všímal si Polákův i Rusův, Litvanův a sousedních národův a napsal několik knih historických i zeměpisných o nich. Zprávy jeho jsou tím vítanější, že psal vše to jako současný svědek a že zachoval ve spisech svých zajímavé zprávy kulturní o mravech a zvycích jmenovaných národů slovanských.

[2]) Mat. Hosius z Vysokého Mýta. studoval v Praze, kdež se r. 1577. stal bakalářem. Učiteloval v Kolíně, oženil se a usadil se tam. Přeložil spis, o němž jedná náš článeček, a poslal svému příteli Veleslavínovi „jak ku přehlédnutí a v češtině poopravení, tak k vytištění". Zemřel však r. 1589. a vydání se tedy nedočkal. Jir. Rnk. I, 257., Jgm. IV. 648. Roku 1786. vyšla kniha podruhé, ovšem zkrácená, péčí F. Procházky „Vejtah z kron. Moskevské". Důkladný životopis napsal prof. J. Vávra v H. Jirečkově „Vys. Mýto", dod. j—l.

[3]) Sarmatiae Europeae descriptio, quae regnum Poloniae, Lituaniam, Samogitiam, Russiam, Massoviam, Prussiam, Pomeraniam, Livoniam et Moscoviae, Tartariaeque partem complectitur, cui supplementi loco ea, quae gesta sunt superiori anno inter regem Poloniae et magnum ducem Moscoviae, adjecta sunt. Item Genealogia regum Polonorum Cracoviae 1578. Spirae 1581. Francoforti 1583. — Deductio et origo gentis Lithuanorum probabilis. — Rerum Polonicarum Tomi III. 1584. — Chorographia totius Poloniae, Lithuaniae, Livoniae et Prussiae. — Compendium chronicorum Poloniae secundum seriem et successiones omnium principum a Lecho I. duce usque ad regem Henricum Valesium. — Coronatio Henrici Valesii. Všecky jmenované skladby chová universitní knihovna pražská.

[4]) Viděli jsme vyd. z r. 1600. a český překlad srovnáváme s vydáním z r. 1841., „Historiae Ruthenicae scriptores exteri saeculi XVI.", I., 7.

Ivana Vasilovice, knížete Mozkevského“. K tomu přidal úryvek ze spisu „Rerum Moscovitarum Commentarii“ [5]) od Zigmunda z Herberšteina, legáta císaře Maximiliana I. a arciknížete Ferdinanda, totiž „Itinera in Moscoviam“ či, jak Hosius píše, „Dvojí cesta do Mozkvy, jedna z Vídně, druhá z Prahy“. Promluvíme zde o knize Hoziově, ne snad že bychom tím chtěli bratrům Polákům a Rusům něco nového pověděti — znajíť skladbu Guagninovu ode dávna — než rádi bychom tu jaksi na dobro vyčerpali zajímavý obsah, po staročesku vykládaný, a to tím spíše, že původní vydání (z r. 1590.) pro řídkosť exemplářů jest velmi vzácné a tedy málo přístupné těm, kdož by knihu Hoziovu chtěli poznati.

Již předmluva Veleslavínova chová cenné zprávy, pro Slovany vůbec i pro nás Čechy významné. „Vztahuje se knížka ta vůbec ke všechněm krajanům vlasti této České.“ Dovozuje to Veleslavín z následujícího: „Nebo poněvadž Mozkvané a Rusové pošli jsou z téhož národu Sarmatského, jako i my Čechové, a téhož jazyka, kteréhož my a jiní národové Slovanští, ač nemálo rozdílněji, jako i Poláci, Charvati, Slováci, Srbi etc. požívají, užitečné jest Čechům našim to znáti a věděti, jak daleko rozšířený jest národ jejich, a že ne v samých těchto krajinách toliko, mezi Černými lesy, a odtud k Uhrům a Polákům, ale i mnohem dále na východ slunce i půlnoci a od Lednatého moře, kteréž jest daleko za Mozkvou, až k moři prostředzemnímu a Adriatickému se vztahuje, takže téměř polovici dvou dílů světa Asiae a Europae obsáhl a naplnil. Nebo i při dvoře Tureckého císaře mezi předními dvořany obyčejný jest jazyk Slovanský a před časy u žoldána Egyptského a Mamaluků jeho v zvyklosti byl, jakž poznamenal Paulus Jouius v knížce své o národu Mozkevském.“ [6])

Dále vykládá, že doposud byli Moskvané neznámi v západních zemích. „Mozkvané pak za mnoho věků neznámi byli těmto našim krajinám, na díle pro dalekosť cesty a příkré zimy, kteréž v těch zemích jsou, na díle pak že nic slavného a vznešeného neučinili, čímž by se jiným dalekým národům oznámiti mohli.“ Přijali víru křesťanskou „podlé řádu náboženství řeckého“ ... První poznal prý zemi a poměry moskevské již řečený Zikmund z Herberšteina, „jakž to sám v knize své, kterouž o věcech Mozkevských obšírně sepsal a na světlo vydal, vypravuje. A od toho času, jakž mně se vidí, počali Mozkvané známější býti říši a jiným národům.“ Pražané viděli poprvé Moskvany r. 1576., kdy přijeli legáti od Ivana Vasilovice k císaři Maximilianovi II. „Před

[5]) Srovn. Hist. Ruth. script. saec. XVI., 1841., I. 1.

[6]) Spis ten zní: Pauli Jovii Novocomensis de legatione Basilii Magni principis Moscoviae ad Clementem VII. pontificem maximum liber. Srovn. vydání z r. 1841., Historiae Ruthenicae scriptores, I. 2. Dotčené místo čte se na str. 11.: „Moscoviae Illyrica lingua, Illyricisque literis utuntur, sicuti et Sclavi, Dalmatae, Bohemi, Poloni et Lithuani. Ea lingua omnium longe latissima esse perhibetur; nam Constatinopoli Ottomanorum in aula familiaris est, et nuper in Aegypto apud Memphiticum Sultanum et equites Mamalucos haud ingratis auribus audiebatur.“

tím časem nenacházím, aby kdy Mozkevské poselství v Čechách a v Praze bylo krom těch orátorův, kteříž s Zikmundem z Herberšteina léta 1527. po zahynutí krále Ludvíka do Prahy přijeli a 24. dne února korunování krále Ferdinanda slavné a svaté paměti na Hradě Pražském přítomni byli." Nyní prý bývají poselstva ke knížeti moskevskému častěji vypravena a tak známost zemí ruských stále se šíří. „Jakož pak i Antonius Possevinus Jesuita, legatem jsa od papeže Řehoře XIII. léta 1582. a jednaje o pokoj mezi Štefanem, králem polským s jedné, a Ivanem, knížetem Mozkevským s druhé strany, nemálo poznamenal o věcech Mozkevských, čehož jiní pominuli." [7]) Promluviv o „tyranství a k víře nepodobné ukrutnosti knížete Ivana" končí Veleslavín pobožným rozjímáním: „Znejmež tedy obzvláštní božskou milosť v tom, že nás před těmi národy, jako jsou Turci, Mozkvané a Tataři, dobrotivě chrániti ráčí: na něž i David svatý naříkal v žalmu 120., řka: ‚Běda mně, že pohostinu býti musím v Mesech a přebývati v s a l a š í c h Cedar,' to jest, jakž vykládaji, mezi Mozkvany a Araby. Nebo Mozkvané za starodávna bydleli v Kappadocii, kterážto krajina nedaleko byla od Syriae, a protož i známi býti mohli židům..."

Ze slov uvedených vysvítá, že i sám Veleslavín, ač zná několik spisův o Polácích a Moskvanech, přece jen měl nejasné ponětí o národech těchto, na tehdejší dobu příliš odlehlých a tudíž se smyšlenými báchorkami popisovaných. (Pokračování.)

Neděle prvá po veliké noci a rachmanský Velykdeň.

Podává František Řehoř.

(Dokončení.)

U Huculův jest podání o Rachmanech nejjasnější. Sofron Vitvickyj definuje jsoucnosť Rachmana z úst lidu asi následovně: Rachman jest ideal spanilosti a života pokojného. Cítí-li se kdo na cti uražen, neb na majetku zkrácen, nežádaje zadostučinění ani hmotné náhrady, křivdu na sobě spáchanou mlčením pomíjí, lid pronáší se o takovém člověku v přísloví „sese ne čelovik, ale jakyjś Rachomanyn".

Tak se posud rachmanská památka zachovává, tolik ví o ní lid. Všimněme si nyní, jak o věci té smýšlejí badatelé dávnověkosti slovansko-pohanské; tu ovšem musíme zajíti mimo hranice haličské Rusi, k několika jiným národům slovanským a teprve porovnáváním zachovaných posud zbytků obřadních, jinak též najisto neosvětlených, nakreslíme si obrázek kontury ne všude správné.

Tak na Volyni v okolí Cudnova rachmanský den nazývá se „Navskyj-velyk-deń" a připadá na pondělek po prvé neděli veliko-

[7]) V citované již sbírce „Historiae Ruthenicae", I., 19., str. 273. „De Moscovia". Tendenční, obšírný spis tento obsahuje pěkný příspěvek ke kulturním dějinám ruským.

noční. Pozoruhodné jest, že zdejší Bělorusové v týdnu po sv. Trojici světí památku Navské Trojice, v kterémž dni vši práce se zdržují z bázně, že by pracujícímu na ruce mrtvá kosť vyrostla, jež ruku zmrzačíc k práci neschopnou činí

V ohledu etymologickém a bajeslovném jméno toto jest velmi zajímavé. Navskyj odvozuje se od výrazu nav, tolik co mohyla, hrob, a dle Erbena i Kotlarevského značí místo, kde duše mrtvých přebývají. Slovem navije rozumělo se mrtvé tělo, odtud vše, co mrtvých se týče. sluje navskyj. Kotlarevský a s ním náš Hattala odvozují nav od prvku nu - plynouti, odpovídajícího řeckému neos a latinskému navis, to jest asi tolik, že příbytek mrtvých jest místem, kam plynouti, tíhnouti pozemčané mají. Přirozeně, že člověk pohan představoval si v mračnech moře nebeských vod a za ně že kladl asi místo, v něž přicházel člověk po smrti. — Bron. Grabowski [11]) poněkud věc tuto objasňuje příklady. Tak dle jedné srbské písně vezli ho tam dva bozi, kultem křesťanským zaměnění v Eliáše a Mikoláše. Na plavbu vodní upomíná tradicionelní forma rakve - člunu, a tyto představy nejeden zplodily myt, jako starověkého Charona a p. Polský kronikář Dlugosz zmiňuje se o bohu Nijovi, který prý byl strážcem pekla, tedy duší, jež zemský opustily byt. U Srbův jistý den sluje pobušeni ponedeljnik, poněvadž v něm pobušaju hroby, t. j. kladou na ně pokrmy, při čemž kněží se modlí za duše. Zvyk tento jistě starodávný podnes na haličské Rusi v době velikonoc se zachovává.

Ant. Nowosielski [12]) slovo navskij tlumočí ze sanskritu ze sylaby na = dýchati, žíti, od čeho i člověk zove se pak Nar, Naras, a poněkud nelogicky hned přichází k závěrku, že navskyj velykdeň jsou velikonoce blahoslavených duší v ráji.

V jižní Rusi, piše ruský ethnolog Afanasjev, házejí do vody skořápky z barvených vajec velikonočních, aby zanesly nebožtíkům radostnou zvěsť o z mrtvých vstání Páně. Tyto nebožtíky nazývá lid Navije a svátek sám navským nebo rusalným dnem.

Gregor Krek [13]) vysvětluje slova navski, nav, navè takto: Byla krajina oddělená od krajiny lidí živoucích velkou vodou. Kdo se chtěl do ní dostati, musil se tam po této vodě přeplaviti, nebo užiti mostu, jímž jest prý duha a mléčná dráha. Kuhn první dokázal, že duha a mléčná dráha byly cestami, kterými duše Indův putovaly do místa svého určení. U Slovinců — povídá dále Krek — duha sluje mavra, jméno, jež dávají také krávě černěstrakaté...

Aug. Dimitz v dějinách Krajiny výraz nav připisuje ráji, v němž bydlí bůh slunce, kde věčné trvá jaro a kam dostávají se duše po smrti.

Z podaných citátů jasno, že slovo nav u pohanských Slovanů týkalo se zemřelých, případně jejich duší, a že představy tyto udržely se u některých větví slovanských v nejasném a ku-

[11]) Tygodnik powszechny r. 1879., 18.
[12]) Lud ukraiński. Wilno 1857.
[13]) Einleitung in die slavische Literaturgeschichte Graz 1874.

sém podání, až na naše dny a že konečně navský veľykdeň a rachmanský veľykdeň společný mají význam a jen v pojmenování se liší. — Vraťme se k Rachmanům.

V sanskritu — píše Nowosielski — sylaba **ray** značí zářiti, jasniti, horkým býti a jest versí sylaby **ar**, jíž odpovídají hebrejská slova **or**, **ur**, značící světlosť. Či — píše dále — nebylo by možno odvoditi Rachmana ze sanskritského rahati, rahayati, tolik co opouští, zůstavuje? Jak vhodně můžeme potom domnívati se, že Rachmané byli bytostmi, jež odšedše, zde tělo zůstavily.

Polský slovník [14]) píše: **rachman** bylo jméno nebožtikův v pekle u pohanských Slovanů, rachmani jest tolik, co latinské manes. V Haliči hází lid (ruský) skořápky z písanek do struh, volaje: „Plyňte do země Rachmanův i tam bude svátek.“ Svátek ten sluje u lidu rachmanské velikonoce.

Kníže Czartoryski ve svém slovníku dává Rachmanům nátěr turecký. Přídavné jméno rachmanný zní přeloženo: ochočený, domácí, krotký a p. Sloveso orachmaniti zas ochočiti, pohladiti zvíře, koně a také člověka a jest původu arabského, an každý oddíl koranu v tomto jazyce psaného, počíná se větou „bimilaki Al rachman“ — ve jménu Boha laskavého. Béře-li mluvčí slova toho nadarmo, užívá ho v nepředloženém hovoru, na př. ve větě: Vašnosť tak orachmanina, nebo rachmanna, že hotova jísti z ruky. Dle výkladu téhož autora původ Rachmana musil býti nedobrý, zlý a jen když tato zlá vlastnosť buďsi obětí, darem nebo holdováním byla usmířena, bytosť sama stala se teprve Rachmaninem.

Více pravděpodobného světla vrhá na poslední hypothesu Łepkowski. [15]) Vejce od pradávných věků bylo symbolem dne a noci, života a smrti, přítomnosti a budoucnosti, síly tvůrčí a ničící. Křesťanské červené vejce velikonoční jest symbolem radosti, obrození, naděje. Rusín v to věřil, ale s mlékem matčiným ssál zároveň modloslužebné pověry, jež ve chvíli veselí a radosti všeobecné nutkaly ho nezapomínati na vraha světla, na onoho podzemního boha, který jsa pánem těl, byl obklopen mravenci, havrany a šakaly, kteráž havěť mu před očima mrtvoly ojídala a on zaměstnával se pochovávaje kosti zbylé. Manželka toho strašného pána byla Morana-smrť a děti její sen a dřímota. Netoliko v době pohanské, také v počátcích křesťanství a nyní ještě na mnohých místech Rusín bával a bojí se ustrašeně tohoto podzemního boha a proto snažil se usmířiti pána smrti, přinášeje mu oběť ze skořápek vaječných, jimiž dával se urachmaniti, usmířiti: tak udobřeného nazýváno pak Rachmanynem a odtud povstal i rachmanský veliký den.

Již význam jména upomíná na křesťanský počátek, kdy při zavádění nové víry neusilováno zvyky pohanské naprosto vyhladiti, jako spíše snažiti se obléci je v roucho křesťanské. [16])

[14]) Słownik języka polskiego Orgelbranda.
[15]) O tradycyach narodowych. Kraków 1861.
[16]) Kurjer warszawski. 1874, 136.

Afanasjev a s ním Partyckyj jinak hledí na rachmanský den Indické podání o království Jamy, v němž bydlí duše předkův, splynulo ve středověku s legendami o Bramínech. Krajina šťastných Bramínův, neznajících trudu a potřeb světských, leží pod samým východem slunce v poblíží čtyř rajských řek a panuje jí král. Podání to podobno tradici haličsko-ruské, že rod šťastných Rachmanův bydlí daleko na východ slunce za černými moři, vede žití svaté, postí se a jen ve svůj svátek, na rachmanský velykdeň, masa požívá, který slaví se tam, když vaječná skořápka na vodu zde hozena k nim připlyne přes široké moře se zvěstí o vzkříšeni Páně. Výraz rachmanný, v řeči posud užívaný, znači tolik co veselý, pohostinný — tichý, příjemný — tesknicí, umdlený, unavený. Viděti, že užívá se ho k označení dvou duševních protiv. nálad, dvou stavů života, přibližně řečeno činného a nečinného, případněji tedy, že dotýkal se prve asi jenom života a smrti. Byli tedy Rachmani vlastně Bramíni, šťastní obyvatelé ostrovů makarijských, o nichž podání došedši Slovanův, splynulo s bájemi o navijích, nebožtících, a v slově rachman soustředily se slovanskopohanské představy o duších zemřelých.

Partyckyj všecka zachovaná podání o Rachmanech odvozuje od indických Bramínův, anebo je s nimi porovnává, přicházeje takovým postupem k závěrkům, že Slované s Indy společnou v pravěcích tvořili větev, jak na příklad ze starých jmen Slovanů Venedi, Vinidi, Vjatici, Anti na blízkou příbuznosť obou čeledi ukazuje, dovolávaje se i mythologie, charakterů, pověr, obyčejů, obřadů a p. starých Indů. Nato stylisuje výsledky svých badání v odstavcích následujících:

Dle zachovaných podání, vůbec maloruských, Rachmané nejsou samostatným národem, než toliko jeho kastou; tak Huculové zmiňují se o dvanácti Rachmanech, Ilkěvič zase mluví o nich jako o lidech svatých. Indičtí Bramíni byli také pouhou částí národa a těšili se u lidu vysoké úctě.

Rachmani bydlí za Černými moři na východě a Bramíni za moři dvěma, za Černým a Kaspickým také na východě.

Postění se Rachmanův a že chrání dobytek před pohromou, také případně odpovídá postu Bramínův a úctě, jaké v Indii požívala zvěř, na př. kráva byla považována takřka za svatou.

Indové věřili, že svět povstal z vejce, světili na jaře dny, v nichž vejce podobnou hrálo úlohu, jakou u Slovanů v jarní dny velikonoční posud hraje. Házení vaječných skořápek do vody také upomíná na podobný starodávný obyčej indický.

Čas, jehož potřebují vaječné skořápky, aby doplynuly k Rachmanům, rovná se 20—25 dnům. Počítáme-li, že za den urazí 15 mil. tedy od velké neděle do rachmanského dne 400—500 mil. Prvá délka rovná se asi vzdálenosti z Kijeva do hor himalajských.

Ze života českého básníka.

Podává J. Arbes.

(Dokončení.)

Nastoupiv r. 1834. — z části také k radě Máchově — studia právnická měl jsem opět příležitosť scházeti se i v kolleji s Máchou častěji.

V tu dobu mi Mácha vypravoval, že s Filipkem a Tylem zřizují někde divadlo. Filipek bydlil v Truhlářské ulici v přízemí domu naproti budově, před kterouž jest po dnešní den podloubíčko. Byl jsem tam s Máchou několikrát a vždy jsem tam stihnul také Tyla, z čehož jsem soudil, že tam bydlí i Tyl. Jelikož však mne divadlo příliš nevábilo, přestal jsem tam později choditi.

Za nedlouho stal jsem se vychovatelem u barona Prokopa z Herbigů, někdejšího vlastníka velkostatku Malý Chotěšov, Jesva a Gensdorf, jenž bydlel v domě „říšské lékárny“ na staroměstském náměstí. Místa v domě Klenkově jsem se vzdal a pokračoval jen v studiích právnických. Přes to neměl jsem mnoho času a jenom Máchu, Šumavského a Tomíčka občas jsem navštěvoval.

Chodívaje s baronovými dítkami na procházku na nynější Karlovo náměstí, zastavoval jsem se vždy u rodičů Máchových a poznal něžnosť a outlocitnosť Máchovy matky, která dítky celovala a měla z toho radosť, že jí po česku odpovídaly.

Baron z Herbigů dovolil mi také půjčovati z knihovny své knihy kollegům mým a já mnoho knih zapůjčil i Máchovi.

Roku 1835. byl Mácha v třetím ročníku práv a já v druhém. Styky naše zůstaly beze změny.

V tu dobu zvěstoval mi učitel benešovský Václav Medal, že krajský úřad berounský (Benešov patřil tehda k úřadu tomu, jenž byl umístěn v Praze na Malé straně v ulici Senovážné) zakázal půjčovati knihy z knihovny, kterou jsme byli v Benešově pro lid založili a ku které byl kromě Jaroslava Pospíšila, Mdra. Staňka, Norberta Waňka, Svatopluka Pressla a mne i Mácha knihami přispěl. Později zákaz ten zrušen a nařízeno, že má býti knihovna ta školní a pod dozorem děkanovým.

Z rozkvětu knihovny benešovské měl Mácha nemalou radosť. Často říkával, že se tam podívá; ale pokud vím, více tam nepřišel — ani do Želetinky. O Stechovic Márince nikdy více jsme nemluvili.

Za to docházíval Mácha častěji nežli jindy do Truhlářské ulice, tvrdě, že chodí k Filipkovi. Když jsem jej zval, aby mne navštívil v domě barona z Herbigů, že tam mám zvláštní pokoj, odepřel, řka, že mezi Němce nepůjde. I nešel ke mně, ani když jsem jej ujistil, že baron Herbig jest mírné povahy a schvaluje snahy naše čelící ku vzdělání lidu a vůbec že o nás dobře smýšlí, obzvláště od té doby, kdy prof. Beer, jenž k němu častěji přicházel, vyslovil se, že jsou Češi dobří studenti.

Po půlletních zkouškách měl jsem nemalé potěšení z toho, když jsem se dověděl, že vyslovil se professorský sbor o Máchovi velice pochvalně jako o výtečném studentu.

Za nedlouho odebral se baron Herbig s rodinou svou do Vídně a zval mne, bych šel s ním a studoval ve Vídni medicinu. Mácha však mne z toho zradil, obzvláště když jsem mu pravil, že mne anatomie nevábí. Tak zůstal jsem i po odjezdu Herbigovy rodiny v Praze a bydlel ještě po několik týdnů v uprázdněném bytě baronově. A teprve nyní mne tam Mácha několikráte navštívil.

Později odstěhoval jsem se ku kollegovi Václavu Spaldákovi (jenž později zemřel v Písku jako státní návladní a bydlel tehda v Jindřišské ulici v nárožním domě jednopatrovém, na jehož místě stojí nyní dům, v němž jest Bigalského restaurace). I tam mne Mácha často navštěvoval a dostal od Spaldáka, horlivého to národovce, explikace.

V brzku po té stal jsem se učitelem jazyka francouzského v domě železníka Leopolda Warause, rozeného Němce z České Lípy, jenž bydlel na nynějším Václavském náměstí. Se starým Warausem navštěvoval jsem také občas pod večer společnosť Němců a Poloněmců, která se scházívala na baštách a kam chodíval i Gottlieb Haase, jenž tam vykládal noviny a politické své názory, ale doposud ještě se varoval mluviti proti Čechům, poněvadž byli jeho zákazníky. Já se ovšem rozhovorů těch neúčastnil, nýbrž jen naslouchával.

Kdysi vypravoval Waraus ve společnosti té, že dcery jeho nalezly moje pečetítko, na němž prý jest něco zvláštního a podivného vyryto a raděno mu, by si dal pečetítko to ukázati. I ukázal jsem mu je při stole a Waraus nemálo se podivil, ba skoro ulekl.

Nákres k pečetidlu zhotovil mi k vlastní mé žádosti Mácha. Nakreslil mi totiž náhrobek pod tisem smutečním a na náhrobku spícího českého lva dvouocasého. Rytec však provedl rytinu tím způsobem, že se zdálo, jakoby lev zdvihal hlavu. Když to Mácha spatřil, zasmál se řka: „Toť dobré omen, když i náš lev už vstává!“

Waraus ptal se mne na význam pečetítka. Pověděl jsem, že znamená naději na lepší doby Čech. Waraus připomenul, že to snad přece jen poněkud revoluční, a dodal, že by bylo zle, kdyby Češi povstali, že by bylo právě tak jako za dob husitských. Choť jeho však jej chlácholila řkouc, že by nyní Češi ničeho nesvedli, poněvadž jest jich jen malá hrstka.

Pečetítko mé přišlo však ještě jednou na přetřes ve společnosti na baštách. Gottlieb Haase vyslovil se, že mohu míti proň přece jen opletání, bych jím nepečetil. Ale já jím přece pečetil a nebyl nikdy nikým stihán.

Pečetítko to daroval jsem synu svému Václavu na památku.

O prázdninách roku 1835. vyzýval jsem Máchu, jenž v tu dobu pracoval již o svém „Máji“, aby se podíval se mnou zase do Benešova, že tam bude rád vidín, že se na něj všickni těší, že bude moci vystoupiti na divadle, aby si sám zvolil kus, který

by se měl provozovati. I Máchovi rodiče naň naléhali, by šel se mnou. Ale přes to vše, že jsem jej snažně prosil, nabízel náš povoz k jízdě a lákal nadějí, že navštívíme ve společnosti veselého Rubeše přes Vlašim horu Blaník, Mácha přece jen odepřel. Pravil, že pocestuje někam jinam (kam a s kým, nevím), že to již s někým ujednal.

Odejel jsem tedy do Benešova bez Máchy.

Na sklonku prázdnin zavítal jsem do Prahy a navštívil Máchovy rodiče jako obyčejně. Pravili mi, že vypravil se Hynek na cesty později, ale že jej už očekávají.

Když se Mácha za nedlouho vrátil, navštívil mne; ale nepamatuji se, co mi vypravoval, kde a s kým byl strávil prázdniny.

* * *

I v osudném pro Máchu roce 1836., když byl Mácha ve čtvrtém ročníku práv, navštěvoval mne v domě Warausově na Václavském náměstí „u zlatého beránka“ čís. 840., kde jsem měl zvláštní byt, a ukazoval mi plody své Muzy.

I v tomto roce scházívali jsme se jako v r. 1834. Leč v druhém pololetí setkal jsem se s Máchou mimo kollej zřídka kdy. Často nestihl jsem ho ani doma u rodičů.

Na sklonku druhého pololetí se mi vyznal, že půjde do praxe k advokátovi do Litoměřic. Bylo mi nápadno, že jest nad míru bledý a roztržitý. Matka jeho mne prosila, bych to Máchovi rozmluvil; pravila, že se toho obávají, poněvadž jest Hynek tak „odvážlivý“.

Učinil jsem po jejím přání a domlouval mu, by rodičů neopouštěl. Připomenul jsem mu, že když já byl ubytován v německé rodině, nechtěl mne vůbec ani navštíviti, a nyní že chce jít do Litoměřic mezi Němce, a upozornil, že jej, když jest tak výtečný právník (jak jej obzvláště prof. Heimrle veřejně byl vychvaloval), buď dr. Josef Frič nebo jiný advokát pražský milerád i za plat do praxe přijme.

Ale nebylo nic naplat.

Odpověděl, že má u advokáta v Litoměřicích vše vyjednáno, a proto že nemůže slovu nedostáti; obzvláště také proto, že dostane dobrý plat.

Nemaje o tehdejším milostném poměru ani potuchy, neznal jsem také pravou příčinu, pro kterou tak houževnatě prahl opustiti Prahu. Soudil jsem, že chce rodičům svým co možná brzo ulehčiti, poněvadž říkával, že „čím bude, chce se státi sám sebou“. Z té příčiny nebylo mi také nikterak nápadno, že prahl po rychlém zaopatření, zvláště když jsem uvážil, že tehda právníci při úřadech čekávali 15 i více roků, nežli se domohli postavení jen poněkud slušného.

Kdy a kde jsem Máchu naposledy viděl a s ním se rozloučil, více se nepamatuji.

Absolvovav právnická studia, odebral se Mácha bez odkladu do Litoměřic. já pak odejel na prázdniny do Benešova a strávil asi čtrnáct dní v Těchobuzích u Bolzana.

Vrátiv se po prázdninách do Prahy, navštívil jsem Máchovy rodiče, bych se poptal, jak se Hynkovi vede. Ctil jsem je velice a pokládal matku Máchovu pro její rozšafnosť za druhou svou matku. Nemohli mi však více pověděti, nežli že jim Hynek psal, že dostal se šťastně do Litoměřic a že jest dobře umístěn. Později jsem rodičů Máchových pro pilné práce navštíviti nemohl

Nastoupil jsem opět studia právnická a sice čtvrtý ročník.

V listopadu došla náhle do kolleje zpráva, že jest Mácha mrtev. Byla to pro nás všechny, kteří jsme jej znali a milovali, rána přímo ohromující.

Bez odkladu pospíšil jsem k Máchovým rodičům. Měli již zdrcující zprávu o neblahém osudu svého syna, ale pro zármutek ani mi nemohli vypravovat, co a jak se bylo sběhlo.

Všeobecně se vypravovalo, že Mácha pomáhal při požáru v Litoměřicích hasit a nastudiv se, že zemřel zánětem plic.

Od Máchových rodičů pospíšil jsem k pateru Wagenknechtovi, jenž si Máchy vážil. Nalezl jsem jej v slzách. Plakal, jakoby mu byl nejmilejší bratr zemřel a sám se nabídnul, že bude za Máchu sloužiti rekviem v chrámě sv. Ignacia, poněvadž Mácha druhdy na blízku chrámu toho bydlel

Chrám byl studujícími, přátely a známými Máchovými přeplněn. Byli přítomni i professoři fakulty právnické, Josef Jungmann a mnoho professorů i studujících z gymnasií.

Pohled na zdrcené rodiče Máchovy byl srdceryvný; žal a lítosť přítomných všeobecny.

Teprve po několika dnech mi Máchova matka pravila, že „vším tím neštěstím byla vinna — ‚ona‘;“ ... že „neměl Hynek chodit do Truhlářské ulice,“ že „jenom stud ‚pro ni‘ z Prahy jej vyháněl“ ...

To byla vlastní slova Máchovy matky, která sice připouštěla, že syn její ochuravěl následkem nastuzení při hašení, ale domnívala se, že nezemřel zánětem plic, nýbrž cholerou.

* * *

Rodiče Máchovi (otec nazýval se Antonín, matka Marie) byli skromní lidé a žili klidně z výtěžku krupařského obchodu. Měli ještě jednoho syna Michala, menšího a mladšího Hynka. Byl mlynářským a chodíval domů vždy jen v dny sváteční k obědu. Jak určitě vím, měl na jedné ruce čtyři prsty srostlé.

Máchův otec byl velký, silný muž a Hynek mu byl podoben. Byl tichý, málomluvný a mluvil pomalu. Byl pilným čtenářem starých knih.

Matka Máchova byla malé, jak se říká, „drobné postavy“, bílé pleti a měla světlemodré oči. Byla tichá, povážlivá, bystrého ducha, výmluvná a v dějinách českých podobně jako její manžel

obeznalá. Myslím, že neodchýlím se od pravdy, dodám-li, že lásku k otčině vštípila Hynkovi již v útlém mládí ona.

Karel Hynek Mácha byl mladík velmi milý a v každém ohledu střídmý. Maje doma úplné zaopatření, nechodil nikdy do hospody. Byl chování uhlazeného, přívětivého; pohyby jeho byly elegantní, mluva vážná. Ačkoli tvář jeho měla obyčejně výraz posmutnělý, ba často záduměivý, on přece rád se zasmál a často žert nějaký prohodil.

Obyčejně šatil se černě, vždy čistě a slušně. V zimě nosíval bělavý plášť, tak zvané „kolo" s červenou podšívkou (národní to barvy). V posledních dvou letech však jsem pláště toho na něm více neviděl. V době té nechal si růsti vousy a sice plnovous, jejž si přistřihoval.

Labužníkem nebyl, kvasů a hostin nemiloval. Druh krmě byl mu lhostejný a nejraději píval vodu. Na cestách svých nerad vcházel do krčem; spokojil se čerstvou vodou nebo mlékem.

Studentem byl velice svědomitým a o přednáškách pozorným. Psával si krátké poznámky, z kterých pak ku zkouškám bez velkého namáhání se připravoval. Jsa duševně bohatě nadán, studoval nad míru snadně a odbýval zkoušky s nejlepším prospěchem.

V jednání byl mužný a neohrožený. Různých projevů nevole a nespokojenosti k professorům přítelem nebyl a hněval se, když studující v logice bubnovali professoru Klarovi, který byl neoblíben a často nucen přestat přednášeti a odejíti.

Ve fysice byl nám na místě professora Lichtenfelse představen jako jeho nástupce mladý professor Exner, kterýž začal přednášeti bojácně, zdlouhavě mluvil a nedržel se starých explikac Lichtenfelsových (předepsané knihy nějaké nebylo), tak že se nevědělo, podle kterého autora bude zkoušeno.

Z té příčiny zmáhala se nespokojenost studujících proti Exnerovi v té míře, až i jemu kdysi bubnováno. Exner vstal a rozhlížeje se klidně po posluchačstvu, vyčkal, až se hluk utišil, načež pravil, že nechápe, proč jsou s ním posluchači nespokojeni, a vyzval nás, abychom vyslali některé ze svého středu k němu do bytu a pověděli, čeho si vlastně přejeme.

Na slova ta vstal z posluchačstva jediný Mácha. Pravil, aby mu bylo dovoleno pověděti, co jest příčinou nespokojenosti studujících, a přednesl pak věc.

Professor Exner odpověděl pro nás lichotivě. Pravil, že seznává, že příčinou nespokojenosti jest jenom snaha vědecká a tomu že vynasnaží se vyhověti. Již dříve nežli byl povolán za professora do Prahy, že prý slýchal o výtečné, snaživé mládeži české a proto prý s radostí nastoupil stolici v Praze. Dále připomenul, že sice hotových explikací pro nás nemá, ale že bude i nyní jako doposud přednášeti zvolna, aby si mohl každý přednášku jeho zaznamenati, a že nebude z jiného zkoušeti, nežli co přednese.

Tím jsme byli uspokojeni a vážili si professora toho tou měrou, že mu nikdy více nebubnováno.

Rozhodným vystoupením svým stal se Mácha, abych tak řekl, náčelníkem posluchačstva, kterým ostatně v jisté míře byl již v logice. Když totiž professor Lichtenfels pojednával kriticky o zásadách filosofických systemů, tehda známých, promluvil též o náboženstvích, ale o křesťanství se nezmínil. I vyvstal Mácha a požádal jej zdvořile, by vyslovil také svůj náhled o zásadě křesťanství.

Professor Lichtenfels odpověděl, že zásada křesťanství: láska k bohu a bližnímu nedá se posuzovati se stanoviska filosofické kritiky.

Z toho, co právě uvedeno, plyne, že byl Mácha netoliko buditelem v ohledu národním, nýbrž i vzorným snaživcem na poli vědeckém. Snaha jeho čelila především k tomu, by Češi ve všech oborech vynikli nad Němce — česť a sláva jména českého byla mu nade všecko.

Zlaté myšlénky ze spisů J. I. Kraszewského.

Člověk je stvořen k životu společenskému, a od časů křesťanství tvoří všickni národové jedon veliký celek; kdo se dobrovolně od něho odlučuje, aneb koho železná nutnosť z něho vyloučí, ten znenáhla umírá.

Mládí — toť květ života, věk dospělý jest jako zralé ovoce, stáří pak jest pěkná památka, před nížto třeba pokleknouti, abychom ji ctili jako relikvii.

Srdce všude a vždy činí divy, kamkoli pošle paprsek citu. Veliký to talisman; bez něho jest každá věc těžka, ale s ním není nebezpečenství.

Žádná báseň nemá takové ceny jako písnička, kterou zpívá lid na poli s průvodem větru, skřivánka, vůně jarní a slunce, a žádný román nemůže závoditi s jednoduchou pohádkou, vyprávěnou při louči na přástkách aneb ve večerních zábavách.

Život jest chorobou — lékem však práce

Kdo nemá ducha oběti a lásky, ani na poli vědeckém k ničemu nedojde. nic velikého nevykoná.

Život nejednou vyhlíží jasně a pěkně jak ovoce, kteréžto se rumění na větvi, ale vezmeš-li je do ruky, zpozoruješ, že je červivé...

Komu Prozřetelnosť dala vlastní roli, ten jest povinen stříci a šetřiti ji jak oka ve hlavě, aby jí nepozbyl, neboť ztratiti zemi jest velmi snadné, ale nabyti jí čím dále tím nesnadněji To dobře vědí ti, kteří naší země jsou tak žádostivi, že jsou hotovi ji dokonce přeplatiti, jen aby ji do rukou dostali.

Těžký jest ovšem celý život lidský, ale pro většinu lidí není těžší úlohy nade zbytek života, s nímžto nevědí, co počíti. Přijde chvíle, kdy se vše skončilo, málo k čemu se již cítíme schopni, málo čeho sobě žádáme, a ostatek končících se hodin stává se břemenem nesnesitelným.

Komu se lidé smějí ne proto, že je hloupý, leč proto, že jest jiný nežli ostatní aneb že všude vidí to, čeho druzí se nedopatří — ten má budoucnosť před sebou.

Ne každý mladý věkem je mlád srdcem; jsouť ubohá človíčiska zkažená vychováním tak, že hned ze plen vycházejí staří. Zvláště náš věk, jenž má vždy pilno, spoří času a spěchá v před, jakoby měl nejvznešenější cíl před sebou, tvrdošíjně se snaží, aby mladosť vymazal ze života.

Věda nám odhaluje **pravdu** světa, umění však **krásu** jeho; obě se spojují v jednotu, a jednotlivě vzaty nejsou úplné ale úlomné. Pravda, krása, dobro jsou články jediného celku.

Jakub Petrovič Polonský.

Jako každý národ má v poesii dobu svého zenitu, kterého jednou dosáhnuv, již více nedostihá, tak měli Rusové jenom jednou Lermontova; více jich nepřišlo Současná poesie ruská jest v úpadku. Příčiny jsou rozličné, mimo jiné zvláště ta okolnost, že v posledním 50letí se zmohla velice prosa, která nabyla nyni převahy v literatuře Přes to i nové pokolení vydalo znamenité básniky a z nich přední místo zaujímá Jakub Petrovič Polonský. Nevynikaje však zvláštní barvitostí, či lépe řečeno tendencí, ačkoliv má přece svůj vlastní ráz, byl Polonský ode mnohých kritiků ruských špatně pochopen. Jsa především lyrikem, holdoval stále ideám humanismu, krásy a pravdy. Nepřidav se na žádnou stranu, zdál se kritikům šedesátých let příliš mlhovitým. Někteří podali mu však skvělé zadostučinění, jako na př. Turgeněv a Strachov. Tento charakterisuje jej slovy: „Směr u Polonského existuje. Směr ten ovšem nemá v sobě nic ostrého, bijícího do očí, avšak existuje přece. Jest to — znamenitý směr, jehož nejlepším představitelem byl Granovský. Jest to kult všeho vysokého a překrásného, sloužení dobru a kráse, láska k osvětě a svobodě, nenávisť ke všemu násilí a tmám. Dle místa duševního rozvoje náleží Polonský Moskvě a moskevské universitě čtyřicátých let, a zůstává až do konce věren nejlepším snahám tehdejší skvělé epochy. V jeho verších setkáváte se neustále se vřelým slovem obráceným ku světlým ideálům, jimiž tehdy žila literatura, a které ve skutečnosti nikdy nemají v ní umírati. Láska k lidstvu, snaha po světle vědy, holdování čistému umění a duševní velikosti každého druhu — toť jsou stálé taby poesie J. P. Polonského Nebyl-li Polonský prvým hlasatelem idejí, byl vždy jejich věrným ctitelem.“

Jakub Petrovič Polonský narodil se 6. prosince 1820. ve Rjazani, kdež otec jeho sloužil u rjazanského gener. gubernatora Bolotova. V 10 letech ze mřela mu matka, a hoch dán na vychování k sestrám matčiným, neboť otec odejel za službou do Erivaně. V 11 letech vstoupil do gymnasia rjazanského, kdež horlivě se cvičil v básnictví. V 6. třídě byl již tak odvážným veršovcem, že se odvážil dáti nebožtíku carovi Alexandru II. svoje verše, za něž byl odměněn zlatými hodinkami. Dokončiv studia gymnasijní, vstoupil na právnickou fakultu v Moskvě, kde se zabýval ještě více literaturou. Dlouho mu to však popřáno nebylo. Onemocnělť otec a upadl v nouzi, tak že syn byl nucen vlastní silou se protloukati. A od té doby bylo mu téměř až do poslední doby stále zápasiti s nedostatky, tak že se opravdu diviti musíme tomu, co v básnictví vykonal. Roku 1844. dokončil studia gymnasijní a téhož roku vydal prvý svazek básní (32) pod n. „Gammy“, o níž se mezi jinými zvláště Bělinský dobře zmínil. Život jeho po universitních studiích byl velice pestrý, avšak stále bídný. Pobyv nějaký čas v Oděsse, odešel r. 1846 do Tiflisu, kde byl redaktorem officialního „Zakavkazského Věstníku“. Po několika letech žádal za propuštěnou, doufaje v Petrohradě najíti výživy. Klopotný život počal se však znova. Staršímu již muži bylo opět sháněti kondice a běhati po Petrohradě, aby si vyučováním vydělal kousek chleba. Zdraví jeho se porušilo tak, že mu bylo odejeti do mořských lázní v Helsingforsu, by se uzdravil. Vrátiv se do Petrohradu, živil se opět kondicemi. Zimu r. 1856. strávil ve Varšavě a po jaru r. 1857. odejel za hranice, do Německa a Švýcarska. Na vyzvání hr. Kušeleva-Bezborodka odebral se do Říma, kde se usadil v ulici Felice, v níž bydlel také Gogol. Ještě téhož jara opustil Řím, odebral se do jižní Italie a konečně do Paříže. Zde se seznámil v rodině ruského kněze s krásnou jeho dcerou, za jejíž ruku ihned požádal. Štěstí nepopřálo mu však dlouho s ní žíti; po půl druhém roce vyrvána mu neúprosnou smrtí. Navrátiv se do Petrohradu, byl po dvě léta redaktorem „Ruského Slova“. R. 1860. přinutilo jej opět porušené zdraví hledati pomoci v cizích lázních, kde prožil rok 1861. Vrátiv se zdráv do Petrohradu, oženil se roku 1866. podruhé. Nyní zastává místo v radě komitetu censury cizozemské.

Roku 1844. vydal Polonský, jak již praveno, prvou sbírku básní. Dvě léta na to následovala sbírka druhá pod n. „Stichotvorenija 1845. goda“. V Tiflisu vyšel r. 1849. třetí svazek pod n. „Sazandár“ (pěvec). r. 1851. pak čtvrtý svazek „Něskoljko stichotvorenij J. P. Polonskago“; r. 1852. dokončil histo-

rické drama v 5 jedn. „Daredžana Imeretinskaja", napsanou výhradně pro tiflisské divadlo. Kus byl však zapověděn a dovoleno jen otisknouti jej v Moskvitjanině. Roku 1855. vydal v Petrohradě pátou sbírku pod n. „Stichotvorenija J. P. Polonskago", která obsahovala básně ze předešlých čtyř vydání mimo několik básní slabších. Od konce r. 1860. vycházely básně jeho skoro ve všech petrohrad. žurnálech, jako: ve „Sovremenniku", „Vremeni", „Epoše", „Věstníku Jevropy", „Graždanině" a j. R. 1866 vydal svazek básní pod názvem „Ottiski", r. 1869. tři svazky básní, konečně jiné sbírky, jako „Snopy", „Ozimi", „Na zakatě".

Tím ovšem daleko není vyčerpána jeho činnosť; jestiť také povídkářem a dramatikem.

Polonský slavil minulého měsíce 50leté jubileum činnosti literarní, k němuž také my připojujeme přání „mnohých let". *l.*

Svěží rovy ruské.

(S. J. Nadson, A. P. Borodin, F. A. Burdin, P. V. Anněnkov, V. Samajlov.)

Dne 19. ledna (dle r. kal.) tohoto roku skonal v Jaltě po dlouhé chorobě mladý a nadaný básník ruský Semen Jakovlevič Nadson. Narodil se 14. prosince r. 1862. v Petrohradě a záhy bylo mu zakoušeti četné nehody nepříznivého osudu. Když bylo totiž chlapci dvě léta, zemřel mu otec a rodině, která zatím přesídlila do Kijeva, bylo zápasiti s nedostatkem. Vnímavý chlapec, jenž po otci zdědil vášnivou náklonnosť k hudbě, tak že za příznivějších okolností, jak sám říkával, byl by z něho najisto hudebník, viděl ve svých dětských letech málo veselých a šťastných dojmů, málo světlých, štěstím zářících obrazů. Z té příčiny bezpochyby chlapec již z mládí byl tak zádumčivým a veselá rozjařenosť propukávala u něho vždy jen jako okamžitý, skoro chorobný záchvat.

Jako u mnohých jiných básníků ruských, taktéž u Nadsona chůva — Maloruska — vzbudila lásku k rodným písním a národním pohádkám, legendám a pověstem o dobách minulých. Chůva vodívala jej zároveň s jeho mladou sestrou ku místním slepým „lyrníkům" a chlapec se zástupem lidu poslouchal staré ukrajinské zkazky a často jeho oko zrosilo se slzou. Chůva vodívala jej též poslouchat „dumy šedého Dněpru", šum a hukot jeho mohutných vln... A zajisté proto zesnulý básník miloval tak Ukrajinu a v celé Ukrajině nejvíce „starý Kijev".

Avšak nebylo mu souzeno zůstati dlouho na jihu. V devátém roce zemřela mu matka a příbuzní, kteří ujali se dětí, dali jej do petrohradského vojenského gymnasia. Mladý blouznílek však jevil čím dále tím větší nechuť k vojenské službě. Již v jedenáctém roce věku svého počal psáti verše a od těch dob spřádal smělé dumy o svém vyšším poslání. Na štěstí záhy nalezl rádce v osobě básníka A. N. Pleščejeva, jenž stal se mu druhým otcem. Po ukončení studií v gymnasiu toužil Nadson oddati se studiím universitním, avšak na doléhání strýce poručníka musil vstoupiti do Pavlovského vojenského učiliště. Zde roznemohl se na zápal plic a od těch dob chřadl jeho slabý organismus. Mladý básník se sice poněkud zotavil na Kavkaze, kam po nemoci se odebral, ale po návratu byl nucen opět vstoupiti do vojenského učiliště, jež ubíralo mu životních sil. Byly to pro básníka těžké doby!

V r. 1882. byl propuštěn z učiliště v hodnosti podporučíka. Avšak vojenská služba tak se mu protivila, že po dvou letech ji opustil a stal se tajemníkem redakce časopisu „Neděle". Bylo však již pozdě. Zdraví jeho bylo podkopáno: u mladého básníka počaly se jeviti známky souchotin. Na naléhavou radu lékařů a za hmotné pomoci Literarního fondu odjel Nadson na podzim r. 1884. za hranice, kde poněkud se zotavil. Avšak touha po milé vlasti hnala jej zpět a on vrátil se v srpnu 1885. r. do Petrohradu. Zde nezdržel se dlouho — zdraví jeho se zhoršilo a Nadson byl nucen odejeti na jih

a usadil se u Kijeva. Zde při pořádání druhého literarního večera ve prospěch Literarního fondu za ovace, kterou obecenstvo básníka poctilo, byl tento postižen chrlením krve a od té doby více se nepozdravil Uchýlil se na jižní břeh Krymu a usadil se v Jaltě, kde pracoval do poslední chvíle svého života. Nežli však vydechl duši, bylo mu snésti ještě několik trpkých výčitek a klevet od jeho druhdy literarních přátel...

Dne 5. února bylo tělo básníkovo přivezeno do Petrohradu a pohřbeno na Volkovém hřbitově. U rakve zesnulého bylo proneseno několik řečí a básní, posvěcených jeho památce.

Nadson jako básník těšil se veliké oblibě čtoucího obecenstva, čemuž nasvědčuje ta okolnosť, že za dobu necelých dvou roků rozešlo se čtvero vydání jeho básní. Během pětileté své činnosti stal se Nadson nejmilejším a nejsympathičtějším ze všech současných mladých básníků. Příčinou této obliby byla neobyčejná vroucnosť a oduševnělosť jeho verše. Touto vroucností vyznamenával se i v životě. S Nadsonem odešla ruské básnické literatuře skvělá naděje, jakých v nynější době beztoho nemá mnoho... (Dokončení.)

Rozhledy v literatuře a umění.

Јована Бошковића скупљени списи. У осам свезака. Свеска I. О српском језику. У Београду 1887. Str. 267.

Již dávno čekalo se v Srbsku na to, až budou vydána souborně znamenitá díla J. Boškoviće. Právě vyšel 1. svazek obsahující čtyři vesměs staré práce autorovy až na poslední (4.) „Iz nauke o jeziku", která byla uveřejněna teprve r. 1881. a 1882. ve Srbadiji. Články ty (kromě posledního) mají názvy: „Treba li književnici da uče svoj jezik (1.), „O nepotrebnim tudjim rečima u srpskom govoru" (2.) a „Knjaz ili knez" (3.). Prvý z nich vytištěn byl r. 1854., druhé dva r. 1856. Práce první a třetí jsou kratinké, delší a důležitější jest druhá a čtvrtá, jmenovitě tato poslední tvořící více než tři čtvrtiny celého svazku.

Ve článku o „nepotřebných cizích slovech v srbském hovoru" rozeznává spisovatel dva druhy těch slov, a sice turecká a ostatní jinojazyčná. Z tureckých se již mnoho zakořenilo, tak že jest těžko nyní je nahrazovati domácími. Jak se srbská řeč cizími slovy pokazila, viděti již z toho, že pro některý pojem vyskytují se dva, ba i více cizích výrazů. Pro slovo zahrada na př. jest slyšeti bašča, perivoj (περιβόλι), gjardin (il giardino, srbský výraz jest vrt, gradina); pro pila: turpija, lina (lima), šêga (Säge), šêgac (srb. pila) a p. Turecká slova jsou vypočítávána na celých dvanácti stranách. Ostatním slovům věnováno čtrnáct stran.

Zvláštním úkazem jest, že nejen my, ale i Srbové (ba tito ještě více než my) přijali množství slov německých (ovšem že spisovně se málo kterých užívá.) Jsou to skorem tytéž výrazy jako u nás, na př. mašlija (naše mašle), srb. zamka, šeput; pantljika (naše pentle), srb. trak; falta (fald), srb. bóra, sabor, nabor; froncne (Fransen), srb. rése (řasy) atd.

Zajímavé jest, že si Srbové vypůjčili některá slova z cizího jazyka, která si již dotyčný národ sám od nich neb aspoň od jiných Slovanů vzal. Tak na příklad povstalo něm. Jause ze slov. južina; a německou formu Jausen přijali opět Srbové do jazyka svého Podobně se to má s maďarským asztal, které rovněž tak přijali Srbové ve zkomolené formě ze slovansk. stol.

Ve článku třetím „Knjaz ili knez" dokazuje Bošković, že forma knjaz srbskou není, že povstala teprve za Miloše.

Práce čtvrtá „Iz nauke o jeziku" má největší cenu z celého svazku. Jestiť to jakýsi „brus" jazykový ve zmenšené formě. Probírají se tu jednotlivá slova a fráse a vytýká se, co na nich špatného. Viděti opět, že se u Srbů zahostilo mnoho germanismů. Dle něm. zweifeln na př. utvořeno dvojiti, ačkoli mají Srbové pro týž pojem dobré slovo, sumnjati se. Strašnou nestvůrou jest také „bez da" (z něm. „ohne dass"). Podobně daří se mezi Srby též slovům složeným po způsobu německém jako nadobudan, mirozov (Zapfenstreich),

celischodan (zweckmässig), prestolonaslednik (Thronfolger), pravovaljan (rechtsgiltig) atd.

Vychvalovati přítomnou knihu bylo by zbytečno, ježto, jak jsme se již zmínili, jest Bošković po zemřelém J. Daničićovi nejlepším znalcem srbštiny a mimo to i ostatních slovanských jazyků, ku kterým ve svých pracích stále přihlíží. *K. K.*

Antologie z ruské lyriky. Vybral a přeložil Rudolf Pokorný. V Praze 1887. Nákl. spisovatelovým. Seš. I., str. 32.

Překladatel Zaleského počal právě vydávati antologii z ruské lyriky. Promluvíme o této zajímavé a velice vítané publikaci, až více sešitů vyjde, obšírněji, dnes jen doporučujeme ji vřele a povzbuzujeme k hojnému odebírání. První sešit podává pěkné ukázky z Lomonosova, Sumarokova, Cheraskova, Fonvizina, V. P. Petrova, Bogdanoviče, Chemnicera a Deržavina. Překladatel p. Pokorný přidal k jednotlivým básním také stručná dáta životopisná, což zajisté velice přichází vhod. Překladatel praví v předmluvě: „Jsem nucen vydati též Antologii tuto nákladem svým; neboť nepodařilo se mi pro ni nalézti nakladatele-knihkupce.“ Okolnosť tato sama charakterisuje poměry a dosti podivně se nás dojímá vedle objevů jiných... Toužíme, aby tato publikace došla náležitého rozšíření. *J.*

Nowy Zakoń. Do hornjoserbšćiny po rjedźe Vulgaty přełožištaj Jurij Łusćanski a Michał Hórnik. Zešiwk I. Evangelii s. Mateja a s. Marka. Budyšin. Z pomocu towafstva ss. Cyrilla a Methodija. 1887. Str. XVI. a 80 velkého oktavu. Cena 1·50 mk.

S radostí chápu se dnes péra, poněvadž mohu podati zprávu o vážné literarní novince lužické. Novinka ta bude míti nejen literarní význam, ale i veliký význam národní. Je to nový, přidejme již napřed klassický, překlad písem svatých nového zákona do jazyka hornolužického, tištěný pravopisem analogickým a v důstojné úpravě.

První překlad Nového Zákona pro hornolužické katolíky pochází od Swětlika (Jurij Hawštyn Swětlik, Swótlik). Vydán jest nejspíše v Budyšině l. 1690. starým katolickým pravopisem hornolužickým, správněji řečeno pravopisem „Světlikovým“, lišícím se neprospěšně od jednoduššího pravopisu Ticinova. Swětlik přeložil i knihy starozákonní, ale překlad zůstal netištěn. Nejnověji počal r. 1862. Jakub Buk vydávati „Nowy zakoń našeho Knjeza Jězusa Khrystusa“ v dobré srbštině a pravopisem analogickým. Celé vydání mělo se skládati ze dvou dílů, jež by vycházely ve třiarchových sešitech. Avšak vyšel pouze prvý sešit tohoto vydání, které (dle slov překladatelových) mělo „nětčišemu stejišću... hornjołužiskeje ryče přisprawne być“, načež dílo zaniklo. Potom po celé čtvrtstoletí neučiněno pokusu o nové vydání dobrého překladu novým pravopisem (mluvíme stále o vydání pro katolíky). Ale pomýšleno na takové vydání bylo. Po vydání svých „Bibliskich stawiznow“ (1870.) umínil si p. Michal Hórnik přeložiti písmo svaté nového zákona do správného jazyka hornolužického, jakéhož překladu katoličtí kněží hornolužičtí bolestně postrádali. Byla ť řeč ve starších překladech tak špatná, nesrbská, germanismy a jinými jazykovými nešvary tak znetvořená, že jich někteří kněží raději neužívali a doslovný jich text vlastními slovy nahrazovali. Ale fysického času se nedostávalo — a tak nemohl Hórnik vykonati to, čeho si přál. Zatím překládal praeses srbského semináře v Praze, p. Jiří Łusćanski, skutečně Nový Zákon po Vulgatě, tak že mohl o lonských prázdninách již hotový překlad evangelií do Lužice přinésti. „Při úradě o vydání tohoto překladu navrhl jsem,“ praví M. Hórnik v předmluvě, „by se Nový Zákon vydal sice po řádu Vulgaty, nikoli však po slovesných formách Vulgaty, poněvadž se může naše srbská řeč v mnohém ohledu ještě více přiblížiti originalnímu textu řeckému než latina, na př. v časích, participiích aor. (προσελθών, accedens, přistupiwši. ἰδών, videns, wuhladawši), též v slovosledu atd.“ Nyní nastalo nové přehlížení překladu a přirovnávání k původnímu textu řeckému z prvu (o prázdninách) ve společných úradách obou překladatelů, později (po odjezdu p. Łusćanského

do Prahy) p. Hórnikem samým, jemuž p. Ł. „obstarání tohoto (t j. k originalu řeckému) přiblížení, znovu přehlednutí a konečnou redakci odevzdal“ a tím jej za spolupřekladatele požádal. Ještě před započetím tisku upozornil mne pan Hórnik na to, že si přiblížení k originalu myslí hlavně při slovese, této nejznamenitější části slovanské grammatiky vůbec A vskutku praví nám při čtení každá řádka, že o ní pracovala a ji pilovala ruka výborného znatele lužičiny a znamenitého filologa vůbec. Ještě intensivněji by všecky přednosti jazyka tohoto překladu vynikly z přirovnání k originalu, to nám však nebylo možno učiniti, i soudíme z přirovnání některých míst k originalu, podaných v „Předsłowu“ na obálce (tato předmluva jest vůbec filologicky velmi zajímava). Úhrnný soud náš o této práci, resp. o její stránce jazykové (neboť k jinému nemůže se úsudek náš při ní vztahovati), možno shrnouti v tato slova: přítomné dílo jest pro hornolužickou literaturu po stránce jazykové pravou, skvostnou kořistí — dík za ně nezištným překladatelům! — Ještě pro jinou příčinu uvítali jsme radostně toto dílo. Příčina jest více zevnější, v očích někoho snad i nepatrná — analogický pravopis. Analogický pravopis, pro nějž tolik bojů již podstoupeno, za nějž již zvěčnělý Smoleř horlivě bojoval, jenž si — ku podivu — jen krok za krokem půdy dobýval a jenž má ještě nyní tolik zaslepených nepřátel: tento analogický pravopis, jenž má všecky Srby vespolek i s ostatními Slovany literarně pojiti a od německých sousedů lišiti, ten pravopis odevzdán jest touto knihou do rukou lidu, aby se v něm konečně ujal a rozšířil. [1]) Nezvšeobecní-li evangeliem, biblí v lidu — nevím věru, jak jinak by zvšeobecněl. Proto přál bych Lužičanům, aby měli konečně i evangelický (lutherski) hornolužický a dolnolužický, jazykově dokonalý překlad v pravopisu analogickém. — Se strany katolické učiněn tu zase první krok, jako učiněn v letech šedesátých v opravě staré orthografie (v písmě kurrentním).

Toť význam díla literarní. V tom, že kniha tato stane se v rukou obecného lidu palladiem mateřského jazyka srbského, spočívá její význam národní.

Končím svůj referat přáním, aby i evangeličtí Hornolužičané a Dolnolužičané měli brzo takovýto překlad knihy, v Lužici pro udržení národnosti předůležité. *Adolf Černý.*

Графъ Л. Н. Толстой какъ художникъ и моралистъ. Критическій очеркъ барона Р. А. Дистерло.

Lev Tolstoj je v ruské literatuře zjev v každém případu nad míru zajímavý. Nepamatujeme se již, kde a kolikráte se hlásalo, že od něho ruská literatura nemůže ničeho více očekávati, a hle on přes to nepřestává býti v čele literarního ruchu. A jaký to mohutný a obsáhlý talent! Každý, jak umělec a dramatik, tak filosof a moralista, nalezne v jeho výtvorech hojně látky ku svému badání a ku vážnému přemýšlení. Není tudíž divu, že literarní činnosť hraběte L Tolstého skutečně jest stopována co nejpozorněji a že každý jeho nový plod vyvolává množství ohlasů Ovšem že ohlasy tyto nebývají stejného rázu a že hlavně směr filosofie hraběte L. Tolstého vyvolal s jedné strany opposici. Jak dalece je tato oprávněnou, zajisté doba budoucí objeví. Spis barona R. A. Disterla náleží k oněm, jež posuzují činnosť hraběte L. Tolstého s jeho vyšší stránky a souhlasí s jeho učením.

Spisovatel praví předem, aby čtenář nehledal v jeho knize podrobného rozboru a všestranného ocenění spisů hraběte L. N. Tolstého, neboť měl jen na zřeteli základní ideje ve tvorbě tohoto znamenitého spisovatele. Samo jméno hraběte L. N. Tolstého vyvolává ve čtenářstvu dvě představy, představu básnika, jenž vytvořil taková genialní díla jako je „Vojna a mír“ a „Anna Karenina“, a představu hlasatele a šiřitele mravní ideje. Z té příčiny podává spisovatel všeobecnou charakteristiku hraběte L. Tolstého jako umělce, podávaje zároveň kritický rozbor jeho nejlepších románův a pověstí, a pak jeho cha-

[1]) K prvnímu sešitu „Nového Zákona“ tohoto přidáno jest poučení o čtení srbského textu, latinkou tištěného. (Poučení tištěno kurrentem a pravopisem „Katholského Posła“.) Na základě pravopisu „Katolického Posla“, jemuž katoličtí Srbové již od počátku vycházení tohoto časopisu přivykli, podává se tu návod k novému pravopisu. Zajisté methoda, která povede k cíli!

rakteristiku jako myslitele a vykládá jeho ethické učení a význam jeho. Jak již podotknuto, spisovatel souhlasí s genialním umělcem a filosofem, jenž hluboce chápaje útrapy lidské a vyhledávaje odpověď na věčnou a všem lidem společnou otázku „jak třeba žíti a co činiti“, vypracoval zcela určitý ideal života. Naproti mnohým kritikům, kteří oddělují úplně od sebe uměleckou a filosofickou činnosť hraběte L. N Tolstého, vynášejíce jej jako umělce a tupíce jej jako filosofa, praví spisovatel, že mezi uměleckými a filosofickými plody hraběte Tolstého jest těsný svazek. Krok od objektivního poměru ku člověku, k oné subjektivní otázce o účelu života učinil Tolstoj již jako umělec. Každý, koho zajímá zjev Tolstého, přečte zajisté knihu R. A. Disterla s interessem a nabude z ní rozhledu o činnosti onoho velikána ruské literatury. *K. Š.*

Bazylika Litewska. Nap. A. H Kirkor. (Otisk z Przeglądu Powszechného.) Kraków 1886., str. 113.

Jest to téměř poslední práce neunavného horovatele slovanského, o jehož životě náš „Slov. sborník“ na jiném místě obšírnější zprávu podává. Spisovatel seznamuje čtenářstvo s přední svatyní vilenskou a líčí její dějiny, jakož i památky, z nichž nemalá část také uměleckým významem vyniká. Monografie Kirkorova, sepsaná dle pramenů hlavně dosud neznámých, bude zajisté také vítaným příspěvkem ku kulturním dějinám těchto krajin Najmě Vilno spatřujeme v Kirkorově líčení na vrcholu historické slávy.

Mazowsze, obraz etnograficzny. Nap Oskar Kolberg. Kraków 1885.—86 Díl I., str. 356. Díl II., str. 303.

Již několikráte psali jsme o Kolbergových ethnografických sbírkách. Dnes s potěšením oznamujeme nové dva svazky neunavného Kolberga, seznamující nás s národním živobytím velice zajímavé části Polsky. Také „Mazowsze“, po příkladu dřívějších částí (Sandoměř, Krakovsko, Kujavy, Poznaňsko, Pokutí atd.) líčí spisovatel snůškou cenného materialu, nasbíraného po většině v lůně samého lidu. Jmenovitě druhý svazek oplývá bohatstvím látky ceny trvalé: národními písněmi.

Jaromír Hrubý připomíná se českému čtenářstvu právě vydaným druhým svazkem sbírky rozprav. „Ze světa slovanského“. O publikaci této promluvíme ještě obšírněji.

Kwartalnik historyczny (lvovský) uveřejnil v II. svazku (str. 149.—384.) zajímavou studii o „Církevním malířství na Rusi“ (Sygma). Vedle toho obsahuje tento svazek hlídku po literatuře historické.

Slovník polsko český. S potěšením dovídáme se, že pražský knihkupec Storch uzavřel v těchto dnech s prof. Horou smlouvu o vydání Slovníka polsko-českého. Tato velice potřebná kniha vyjde za rok. Tedy konečně přestane rozšiřování polsko-německých slovníků v Čechách.

Večer Kraszewského uspořádal dne 30. dubna literarní spolek v Plzni. Vzdělané obecenstvo této přední bašty českého a tím i slovanského živlu na západě sešlo se v počtu okázalém a projevilo památce titana polské práce interess nevšední. V samé Praze máme podobných večerů povahy výhradně literarní a slovanské pořídku. Na programu nalézal se vedle přednášky o Kraszewském výtečný zpěv plzeňského Hlaholu. Úspěch této oslavy překvapil nás velmi mile.

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: **na čtvrť** roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., **poštou** 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek**. — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. — 1887 — Číslo 7.

Slunce v bájích slovanských.

Podává Hanuš Máchal.

Zjevy oblohy nebeské, k níž zraky lidské vždycky bezděky se obracejí, vzbudily záhy u národů prvotních živé a rozličné představy o bytostech vyšších. Velkolepým zajisté zjevem na obloze nebeské jest zlaté sluníčko, které vznešeně po nebeském blankytu pluje a svými jasnými paprsky zemi ozařuje, blaho a zdar po ní rozsévajíc. Což tedy divu, že rozliční národové ctili je jakožto velebnou bytosť božskou, jakožto dárce všeho dobra. To dálo se nejen za starověku, nýbrž děje se i za doby naší u národů na nižším stupni vzdělání. Abych jen několika příkladů se dotekl, ukáži na Indru, boha slunce u Indů, na Ra u Egypťanů, na Mithru u Peršanů, na Baala u Foiničanů, na Helia (později Foiba Apollona) u Řeků, na Paltara (Baldera) u Germanův atd. Z národů nižšího vzdělání ctí slunce jako boha zejména někteří kmenové indiánští (jako Peruané a Chibchové) a Mexičané.

V badání mythologickém byla kdysi doba, kdy se skoro všechny představy o bytostech vyšších u jednotlivých národů pohanských vykládaly pouze ze zjevů slunečních. Jak známo, byl původcem theorie této, jíž se solarní říká, slavný mytholog Max Müller. Ačkoliv se theorie tato ukázala býti příliš jednostrannou, hodí se přece velmi vhodně k výkladu velikého množství baječných představ a to proto, že ctění slunce v náboženský kult skoro všech národů pohanských pojato bylo.

Účelem toho článku jest vyložiti stručně, jaké úcty požívalo slunce v náboženských a baječných představách Slovanův.[1]) Že pak u některých Slovanů dle spolehlivých zpráv vyvinula se dokonalá modlosložba, u jiných zbožňovány byly toliko síly přírodní, pojednám nejprve o různých názvech modly boha slunce, po té o bájích, jež se o slunci od lidu slovanského vypravují.

[1]) O téže věci jednal Sreznevskij, „Ob obožanii solnca u drevnih Slavjan“ 1846.

I.

Jak známo, vyvinula se úplná a dokonalá modloslužba, pokud z historických zpráv dovoditi lze, pouze u Rusův a Polabských Slovanův.

V ruských památkách nazývá se bůh slunce Dažьbogъ. Jsoucnosť jeho dokázána je četnými citaty ze staroruských letopisů, na př. Solnce carь synъ Svarogovъ, eže estь Dažъbogъ.[1] Že byl bohem slunce, dosvědčuje se jinak i z písemních pramenů, které vždy řeck. ἥλιος Dažьbogъ překládají. Panoval prý po svém otci Svarohu: „i poslě (Svaroga) carstvova syn jego imenemъ Solnce, egožъ naričjutь Dažьbogъ.“ Nestor vypravuje, že měl svou sochu v Kyjevě. Ve staroruské básni o pluku Igorově nazývají se Rusové jeho vnuky.

Název jeho různě vykládán. Dříve se myslilo, že prvý člen souvisí ze sanskr. dagh, páliti; jest to však imperativ slovesa dáti (stsl. Dažь-bogъ). Podle toho vykládá se složenina Dažьbogъ jako „dej bohatství, gieb Reichthum“ (Krek), nebo „dispensator divitiarum“ (Miklosič), jako na př. kazisvět. Jagić volí na odpor výklad „deus dator“, tedy jako srb. plači-drug, socius doloris. Byl by to tedy bůh nazvaný dle jedné své vlastnosti, totiž jako bůh dárce, dobročinitel, poněvadž všechen zdar a úroda země světlem a teplem slunečních paprsků podmíněna se myslila. Dle mínění Jagićova byl to původně bůh Jihoslovanů, který zván byl u nich Dabog (místo Daj-bog); forma tato udržela se v národní pověsti srbské dosud, ale rozumí se jí tu ďábel „Dabog car na zemlji a Gospod Bog na nebesima“ (Srv. Jagić v Arch. f. slav. Phil. V. 1.—14.). Perwolf se domnívá, že byl nejen Slověnům bulharským a Rusům znám, nýbrž i Polákům, kteří mu říkali Dadzibog; název ten vyskytuje se totiž u Poláků jako jméno osobní Jinak to dokázati ne ze.

V ruských památkách vyskytuje se ještě jiný název slunečního boha, totiž Chorsъ (Chrъsъ), na př. mijaše bogy mnogy, Peruna i Chorsa, Dya i Trojana. Že byl bohem slunečním, toho dokladem jsou slova v písni o pluku Igorově, kdež se vypravuje, kterak kníže Všeslav při nočních svých potulkách předstihoval velikého Chrsa (t. j. slunce). Jmenuje se také mezi bohy, jichž modly dle Nestora veliký kníže Vladimír (r. 980.) v Kyjevě byl postavil: „Peruna drěvjana — — i Chorsa Daždьboga i Striboga i Semorьgla i Mokošь.“ Christoljubec vyčítaje táž jména má jen Chorsa, vynechav Dažьboga. Již Bodjanskij (Čten. Mosk. ist. obšč. 1846. č. 2.) tušil totožnosť Chorsa a Dažьboga, a mínění toto častěji opakováno (od Jirečka, Kreka a j.). Jagić mysli, že jihoslovanské jméno boha slunce Dažьbogъ rozšířilo se v písemních památkách ruských místo Chorsa a to asi proto, že glossatorům Dažьbogъ více slovansky zněl než Chorsъ.

---

[1]) Ostatní citaty viz v Arch. f. slav. Phil. V. 1.—14.

Původ jména toho jest temný. Preis (Žur. minist. nar. prosv. 29., 35.—36.) odvádí je z perského kor, kores, koreš, což i Bodjanskij schvaluje. Jiní (Hilьferdingъ a Jireček) uvádějí je ve spojení s kořenem krěs (č. křesati) = světlo; krěsiti = stkvěti; stsl. krěs, solstitium, srb. krijes, slov. kresi = svatojanské ohně. Se jménem jeho spojují též místní jména v Čechách, jako Krsy, Krsice, Krsov, Krsovice, a osobní jména česká: Krs, Chrs, Krsek, Krsic, Krsata a j., a srb. osobní jméno Chrs, jež se čte v Chrysobuli cara Štěpána Dušana z r. 1348. Těžko tomu přisvědčiti. Ještě směleji počíná si Famincyn (Božestva drev. Slavjanъ), který dokazuje úctu jeho i u Polabských Slovanů, v Dalmacii, Anglii a Norsku.

U Polabských Slovanův a u Rusů ctěno bylo slunce také pod jménem Svaražic, Svarožic. Dle zprávy Ditmara, biskupa Meziborského († 1018.), stáli na hradě Retře lutických Ratarů bohové, z nichž přední slul Zuarasici. Totéž potvrzuje se v listě sv. Bruna (ok. r. 1008.), kdež se připomíná Zuarasi vel diabolus jakožto zástupce božstva pohansko-slovanského. Snad ho lze doložiti i Knytlingasagou, v niž se čte Svaraviz (dříve se myslilo Svantaviz; viz Arch. f. slav. Phil. IV. 424.). Ve staroruských památkách často se Svarožic (Svarožič) jmenuje jako bůh ohně, ovšem ohně nebeského čili slunce.

Svarožic vykládá se jako syn Svarogův, který se považuje za nejvyššího boha nebes a za otce ostatních bohů, již se po něm Svarožici nazývají. Jedním z nich byl tedy už uvedený Dažьbogъ. Bytosť Svarogovu popírá však Jagić, tvrdě, že teprva v Rusku ke Svarožici, jenž dosvědčen je pro Polabské Slovany a jehož jméno také v Rusku (snad prostřednictvím kupců novgorodských) stalo se známým, od mnichů ruských přidělán také Svarog a tomuto jménu, znamenajícímu v glosse kroniky ipatijevské Hefaista, že rozuměno bylo od glossatora starorus. ve smysle svariť (skovati), svarščik [kovář].[3]) Důmyslná to sice hypothesa, ale vzbuzuje mnohé pochybnosti.

Zvláštní jest, že nedlouho potom, kdy se děje zmínka o Retranském Svarožici, dovídáme se od Adama Bremského († po r. 1076.) a Helmolda (ok. r. 1168.), že v Retře byl ctěn Radigast (Redigast). Vévodil prý ostatním bohům stojícím v jeho chrámě, do něhož hrnuli se všichni národové slovanští, chtějíce účastni býti jeho věšteb a slavností. Zdá se, že to byla jedna a táž bytosť se Svarožicem, totiž bůh slunce; jméno jeho změnilo se snad podle hradu Radegošče, kde stál jeho hlavní chrám. Tomu nasvědčuje též zpráva Adama Bremského. Jiného mínění jest Famincyn (op. cit. 184.) Jako Apollon řecký stal se i Radegast z boha slunečního bohem válečným, byl slunce rekovné proti běsům zimy bojující. Z místních jmen v Čechách, na Moravě a v Polsku soudí se, že byl i v uvedených zemích ctěn (srovn. Jireček v Čas. Mus. 1863., 151.; Slov. naučný). Na Moravě jest roz-

[3]) Archiv f. slav. Phil. IV. 412.—427.

šířena pověst, že nedaleko sv. Kříže na Radhošti jest zakopána socha Radhoště, která je celá ze zlata (Bayer v Čas. Mat. mor. VII. 95.). Pověst tato povstala asi později.

Avšak sláva Radigastova netrvala také u Polabských Slovanů dlouho; na jeho místo nastoupil vznešený Svantovit. Nejstarši zprávy o něm nacházejí se v listině cís. Friedricha Barbarossy z r. 1170., v kronice Helmoldově a v historii dánské Saxona Grammatika (1187.—1208.). Hlavní jeho chrám byl na ostrově Ráně v posvátném městě Arkoně. Jako bůh slunce byl Svantovit vševědoucí, proto měla modla jeho čtyři tváři, jimiž zřel ke čtyřem úhlům světa. Jeho věštby vynikaly jako kdysi Apollonovy pravdivostí svých výpovědí. Jako bohu slunce byl mu bílý kůň. symbol to boha slunečního, zvířetem posvátným. Byl nejen dárcem úrody zemské, nýbrž i bohem vítězným, jehož pomocí přemáhali Ránové své nepřátely.[4])

Jméno jeho též různě se vykládá. Obyčejně vysvětluje se z adj. svant = mocný, velký a subst. vit = světlo, tedy mocné světlo. Perwolf (Arch. f. sl. Ph. VIII. 161.) tlumočí je svantovit = validus victor nebo svatovit (jako mohovit, glasovit). Zvláštní mínění pronesl Krek, vysvětluje vit jako vítr, pak by byl Svantovit bohem vzduchu, což se méně zamlouvá.

O jeho úctě u jiných Slovanů není nic známo. Zajímavá jest toliko národní pověst z Krajinska. Svatovit byl prý pobratřenec Kurentův. Měl zázračného koně, na kterém se projížděl po jasném nebi sedmkráte semo tamo, dokud se nezapotil a veškerých starostí nepozbyl na sto let. Bydlil v nebeském domě, v němž hospodařily dlouhonohé věštice a zlatovlasé víly. Místo svěc svítily tam nebeské hvězdy a místo silnice byla bílá dráha. Kůň jeho měl za nápoj nejlepší víno a za obrok cukr a pšenici. Proto byl také velmi silen; když zařehtal, nebem se to rozléhalo, když zadupal, nebe se třáslo, a když běžel po bílé dráze, potáhlo se nebe hustým prachem.[5])

Ještě pod jinými jmény bylo ctěno slunce u různých větví Polabských Slovanů; ve Štětíně a ve Volyni to byl Triglav; u Havoljanů a ve Volegošči Jarovit (srv. Kotljarevskij, Skazan. объ Ottonè Bamb. Praga 1874.. 122.); Knytlingasaga připomíná na Ráně „pizamarra". což se vykládá Běsomar, t. j. běsobijce, slunce, jež hubí běsy zimní.

Také Veles (Volos), známý z památek českých a ruských, byl asi původně bohem slunečním (srovn. Sreznevskij v Žurn. min. nar. prosv. 41., 53.—54.). Pod jeho ochranou byl skot (srovn. stáda Heliova u Homera). Myslilo se asi, že slunce pase na obloze stáda nebeská.[6])

(Dokončení.)

[4]) Srovn. o jeho bohoslužbě článek Roytův v Čas. Mat. mor., r. 1875.

[5]) Erben, Vybrané báje, str. 17.

[6]) Srovn. o něm: Krek v Arch. f. sl. Phil I. 134; Jireček v Čas. Mus. 1875. 405.; k tomu poznámku ve „Slov. sborn." (V. 318.—19.).

Slovanský horovatel v Polsce.

Vzpominka na A. H. Kirkora.

(Dokončení.)

Neblahé povstání r. 1863. způsobilo ve věcech litevských velký převrat. Byla již zmínka, že pobyt ve vlasti stal se Kirkorovi téměř naprosto nemožným. Literarní práci sevřela neobyčejně přísná censura, tiskárna Kirkorova uzavřena. Po Muravěvu stal se ve Vilně gubernatorem Kaufmann, jehož vládu pocítil Kirkor tíže než jeho předchůdce. Pravil sám, že za Muravěva byl Muravěv jeden, kdežto za Kaufmanna bylo Kaufmannů celá řada. Za takových okolností přesídlil Kirkor do Petrohradu s dobře promyšleným plánem založiti tam ruský dennik, jenž by dle možnosti polské zájmy na Litvě obhajoval. K nesnadnému úkolu tomuto nebylo snad člověka nad Kirkora způsobilejšího, a to tím spíše, jelikož pověsť jeho nebyla ničím kompromitována. Tak povstal v Petrohradě denník „Novoje vremja", vycházející podnes. ovšem s tendencí valně změněnou. Kirkor, který také v petrohradských kruzích odehrával úlohu nemalou a který dovedl si zachovati přízeň i důvěru mnohých vynikajících Rusů, pracoval velmi účinně. Podařilo se mu, že docílil odvolání gubernatora Kaufmanna a udržoval věcnou polemiku s Katkovem, který v Moskevských vědomostech ostré zaujal stanovisko vůči existenční otázce Poláků na Litvě. Spor, jenž vzniknul mezi Kirkorem a Katkovem (s kterým si ostatně Kirkor před lety velmi přátelsky dopisoval), byl povahy veskrz zásadní. Katkov stál na stanovisku, že v zájmu Ruska nutno tlumiti živel polský na Litvě, kdežto Kirkor domáhal se, aby Polákům popřána byla možnosť existence také v této části říše ruské, dřívější části polské řeči pospolité. Lze určitě tvrditi, že Kirkorovi nikterak nešlo o výstřednosti a že dalek byl působnosti ve smyslu polonisování. Tomu nasvědčuje celá jeho minulosť. Jednalo se mu především o to, aby tento kout slovanského světa zachránil před ještě větším přiostřením neblahých okolností polsko-ruských, a jediným jeho požadavkem bylo, aby na Litvě Polák mohl zůstati Polákem. Ano i v pozdějších dobách nepochopoval Kirkor, proč by na Litvě nemohla docíliti se poměrná rovnováha mezi Poláky a Rusy, t. j., že by z dobrobytu jedněch vyplývalo zlo druhým. Nevěřil v nezbytnosť sporu a žádal, co možné i žádoucí bylo v zájmu obou stran. Nelze zamlčeti, že i v tom směru měl mezi vynikajícími Rusy nemalou řadu stoupenců.

Mezitím však netušená pohroma zvrátila všechny jeho úmysly. Odebrav se, tuším r. 1871. z Petrohradu do Varšavy, aby tam po namáhavé práci spočinul a uprostřed přátel se zotavil, svěřil vedení svého časopisu zástupcům nedosti spolehlivým a opatrným. Pro nevčasný článek, uveřejněný v Kirkorově nepřítomnosti, zastaveno vydání „Nového vremja" na 8 měsíců, což mělo za následek konkurs a úplný majetkový úpadek. O sběhu těchto okol-

ností doložíme se ještě níže vlastními slovy Kirkorovými, prozatím jen podotýkáme, že Kirkor, nemoha vrátiti se do Petrohradu, uchýlil se do Krakova, kde dožil posledních dnů svého neunavného života, znepokojovaného ovšem velmi trpce trojím domáháním se úřadů Petrohradských, aby Kirkor vydán byl zpět do Ruska. Proces tento vlekl se od mnoha let a obnoven byl také r. 1882.

„Adam Budrys“ — tak nazýván Kirkor od svých soudruhův — uvítán byl v městě Jagiellonů s otevřenou náručí. Siemieński, Kremer, W. Pol, Łepkowski a j. obstoupivše jej přátelsky, přijali ho do svého kruhu jako soudruha dávno osvědčeného.

Přes to, že bylo Kirkorovi na haličské půdě zápasiti s neutěšenými poměry, najmě s nedostatkem hmotným, přece zachovával pružnosť dávných let a rozvíjel i zde činnosť neobyčejně rozsáhlou. Jakkoli nejraději obíral se starožitnictvím slovanským, zbývalo mu přece ještě vedle odborného tohoto zaměstnání dosti času k výkonům povahy různé. Polskou i ruskou literaturu nepřestával zásobovati novými a novými pracemi archaeologickými, literarními, historickými i novinářskými. Byv zvolen za předsedu sekce vykopanin při akademii věd v Krakově, jakož i za delegata akademie předhistorických výzkumů pro celou Halič, působil v tom směru se zápalem téměř mladickým. Projížděje celou Halič, rozkopával staré hroby a mohyly, badal a povzbuzoval. Výsledky veliké části této vědecké činnosti složil v Rozpravách Krakovské Akademie. Výzkumy jeho o valu Trajanově, o nálezech Stryjských a j. obrátily po sobě také pozornosť učeného světa za hranicemi. Vedle toho založil v Krakově sborník „Na dziś“ a uveřejňoval v časopisech rozličné drobnější práce, označované pseudonymy Jan ze Śliwna a Sobarry.

Když v prvních letech sedmdesátých pořádány byly v Krakově při technicko-průmyslovém museu[3]) veřejné přednášky z různých oborů lidského vědění, ochotně vzal na se Kirkor krásný úkol vykládati o literatuře bratrských národů slovanských. S potěšením znamenáme, že v popularisování slovanské literatury prostředkem soustavných veřejných přednášek předešli Poláci a Krakov — pokud nám známo — ostatní svět slovanský. Kirkorovy přednášky, navštěvované hojně, prodchnuty byly duchem veskrze slovanským a přátelským. Kirkor vydal přednášky své, ovšem přiměřeně zpracované, také tiskem: O Literaturze pobratymczych narodów słowiańskich (Kraków 1874., str. 356.) a tam ve předmluvě sám objasňuje své stanovisko ohražuje se proti požadavkům přísné kritiky, jíž za daných okolností vyhověti nemohl. Jeho přednášky nejsou ve všech částech svých objevem vědeckým v přesném smyslu, ale nelze neuznati, že dosti činily důležité podmínce příštího rozvoje badání slovanských literatur v Polsce: šlehá z nich plamen povzbuzení! Kirkor shromažďuje material pro své přednášky neprohloubal prameny, ale po výtce zakládal

[3]) V. „Národní Listy“ 1880. č. 215.

své výpovědi na vlastním literarním vzdělání a na vlastních zkušenostech. Paměť, dí sám, byla hlavním podkladem. Nelze tudíž přihlížeti k jednotlivostem, nýbrž spíše k celku Nejhloub vniknul Kirkor ovšem do literatury maloruské a velkoruské, kterou znal důkladně, a proto také část tato vyniká trvalejší cenou nad části ostatní. Tam ve mnohých stránkách vyslovuje Kirkor náhled docela samostatný. Oddíl jednající o literatuře české přese všeliké nedostatky vzbuzuje v nás vděčnosť. Kirkor nevniknul hluboko do české literatury, ale pružiny její v nejedné stránce šťastně vycítil. Celý ten oddíl prodchnut jest vřelou náklonností k nám Čechům, což proneseno živým slovem nadšeného řečníka nemohlo zůstati bez dobrého účinku na posluchačstvo. Na str. 266. čteme ku př.: „Český národ povznesl se, svrhnul se sebe staleté jařmo ciziny a znovuzrozený novým národním počal žíti životem — neustupuje ani na chvíli od práv svých národních, jež mu přisoudily historie, pocítění vlastní důstojnosti a věkové tradice. Ó, zajisté, kdo miluje vlastní národnosť, ten nemůže zneuznávati velkých zásluh tohoto národa českého, jeho šlechetnosti a posvěcení."

Dobře vyložil proti zastaralým předsudkům dobu českých reformací, prohlašuje války husitské za válku podniknutou na obranu zájmů hlavně národních. Vzkřisitelé české národnosti připomněl Kirkor tímto vstupem:

„Jmenujeme zde se ctí a nadšením jména těch, kteří velikostí svého ducha, vzácností svých snah povstali jako z hrobu, první vztyčili prapor národní a všechny dni života svého, mnoho práce, bolu a strasti posvětili vzkříšení svých bratří."

Vidno, jakým duchem proniknuty byly Kirkorovy přednášky o literaturách pobratimých národů slovanských. Také v této práci (ač jí sám přisuzoval význam veskrz podřízený) jeví se Slovanem vřelým a upřímným. Cit jeho byl ke všem národům slovanským nakloněn stejně přátelsky. Po malicherných nechutích národnostních stop není!

Zatím pracoval neunavný Kirkor stále také ještě v jiných předsevzetích. Zvláště budiž vytknuto, že veliké a nesmírně významné účastenství měl v epochalním díle ruském „Живописная Россія", kteréž r. 1880. počal vydávati v Petrohradě ruský nakladatel Volf. Pro tuto publikaci zpracoval jmenovitě Litvu a Bílou Rus, obsaženou v III. svazku (Petrohrad 1882.) Objemný tento svazek obsahuje 500 stran velikého formátu, z nichž největší část (408 str.) pochází z péra Kirkorova. Nalézáme tu zejména popis nynějších gubernií: vilenské, grodenské, kovenské, minské, mohylevské a vitebské (Běloruské Polesí).

Pro totéž velké dílo zpracoval Kirkor také větší část o Království polském. Ale již pouhá zpráva o tom způsobila na nepřejné straně poplach, proti dobrému smýšlení ruských vědeckých autorit. Jednalo se jistým lidem o to, aby ve velké ruské publikaci nebylo psáno o Polácích a nejužší jich vlasti způsobem, jakým psal Kirkor v souhlase s ruskými autoritami. Slovem, do věci tlačila se politika, zbarvená zřejmě nechutí k Polákům.

V témže čase dopisoval Kirkor do „Dziennika Poznańského“ a „Gazety Warszawské“, jakož i do ruských denníků „Novosti“ a „Petersburskija Vědomosti“. Kirkorovými korrespondencemi probleskuje široký rozhled a podstatná znalosť věci v podrobnostech. Nedělal prázdné kombinace, nerozčiloval čtenářstvo své zbytečně, ale udržoval při faktech, čím svrchovaně dosti činil povinnostem dokonalého korrespondenta. Nemalá to zásluha, že na ohromném prostranství, v němžto rozšířeny jsou jmenované časopisy polské a ruské, působil duchem klidným, pobádaje vždy ku „všeobecné solidnosti“. Mimo to vynikaly Kirkorovy korrespondence ještě jednou předností: Kirkor uměl jako pravý mistr obcházeti ostří ruské censury. Obratnosť jeho v tom směru byla skutečně podivuhodna. Dotýkajícím se prací, uveřejněných v politických časopisech, mizejících v záplavě této denní literatury, nelze nám nevzpomenouti Kirkorových „Wspomnień Wileńskich“, uveřejňovaných v Dzienniku Poznańském asi r. 1884. Vzpomínky byly čteny na Litvě jako evangelium a šly z ruky do ruky.

Příští historik duševního i společenského života najde v nich zajisté nejedno vzácné zrno.

Rozumí se, že současně přispíval také drobnějšími příspěvky do rozličných publikací a sborníků povahy vědecké. Z těchto prací vzpomenuta budiž rozprava jeho o Akademii věd ve Krakově v Petrohradském „Slovanském Sborníku“ (1876.), jakož i četné drobné zprávy v „Przeglądu Powszechném“, pro nějž sepsal také studii o „Basilice Vilenské“.

O Rozpravách akademických, zejména o výsledcích archaeologického badání při krakovské akademii náuk, byla zmínka již výše.

Dodáváme v té příčině jen ještě, že ve věcech archaeologických pracoval Kirkor nepřetržitě, stále přičiňuje se platně o rozvoj zamilované své vědy. Iniciativa jeho vedla k novým podnikům a také při pořádání archaeologických sjezdů byl silou nad jiné vydatnou. Zvláště budiž vytknuto, že jmenovitě v posledních letech toužil uskutečniti archaeologickou mapu Haliče se zřetelem k sousedním zemím slovanským. Kirkorovi šlo hlavně o to, aby na této mapě důstojné stanovisko zaujaly také země koruny české. Proto rozpředla se čilá korrespondence, při čemž ovšem velice citelnou se ukázala mezera, jaká vznikla v Čechách úmrtím našeho Vocela. Přes nejlepší vůli nebylo tehdáž možná dostati pro Kirkora žádoucí data; jen za jediný okres bylo možná jich zjistiti. Neméně horlivě snažil se docilovati české účastenství při archaeologických sjezdech, jichžto společný význam pro veškeré Slovanstvo stále připomínal a odporučoval. Velikými myšlénkami zaměstnával se, jak z korrespondencí jeho vysvítá, ještě minulého roku, když přebývaje za hostinným prahem hraběte Vojtěcha Dzieduszyckého, spanilomyslného svého příznivce v Jezupolu, úplně se zahloubal do oblíbených svých studií

Přes to, že Kirkorovy styky s Litvou v čase jeho pobytu ve Krakově valně utuchly, přece stanovisko, jaké zaujímal v lůně

nejužší své otčiny, nerozpadlo se úplně. Když se v jubilejním roce Kraszewského sjelo tolik zástupců Litvy, „sestoupili se věrní Litvané jakoby v konfederaci a prut maršalský vložen do rukou Kirkorových“. Obstoupili jej jako starého přítele všichni. Tu ovšem nelze nepřipomenouti, že Kirkor byl od 40 let v blízkém styku přátelském s nedávno zesnulým Nestorem spisovatelů polských, jak také vysvítá z dedikace „Průvodce po Vilně: J. I. Kraszewskiemu w hołdzie najwyższej czci, uwielbienia i wdzięczności za czterdziestoletnią niezmienną życzliwość“.[4])

Nedlouho po tom znepokojen byl kmetský věk Kirkorův opětným dožadováním se petrohradských úřadů za jeho vydání. Podnět k tomu prý dal neblahý poplach v některých časopisech ruských, jakoby v čase poslední vojny balkánské ve vojsku tureckém sloužil major Kirkor, osoba prý totožná s A. H. Kirkorem, druhdy redaktor „Teky Wileńské“. Byl to ovšem veliký omyl a na věci nebylo ani jediného slova pravdy. Právě v tu dobu badal Kirkor tiše slovanské bůžky a rozkopával staroslovanské hroby v Haličském Podolí.

Buď jak buď, stalo se, že Kirkor žádán zpět do Ruska. Máme v rukou zajímavý akt samého Kirkora, kterým měla býti objasněna situace jeho vynikající jedné osobě. Datován jest ze dne 27. srpna 1882. z Krakova i přinášíme z něho alespoň nejdůležitější místa:

„A. H. Kirkor, císařský ruský dvorní rada, kavalír řádu sv. Stanislava II. třídy, sv. Anny III. třídy, majitel Vladimírského vyznamenání za neúhonnou službu; člen mimořádný Akademie náuk v Krakově, předseda sekcí vykopanin, delegat Akademie předhistorických badání pro Halič, místopředseda statistického komitétu ve Vilně, skutečný člen cís. ruského spolku geografického, člen spolků vědeckých, archaeologických a anthropologických v Paříži, v Mohuči, v Petrohradě, Moskvě, Oděse, Vilně, Ryze, Lvově, čestný člen cís. veřejné bibliotéky v Petrohradě a t. d.

Roku 1871. vydával v Petrohradě ruský časopis „Novoje Vremja“. Když byl ve Varšavě k vůli oddechu a zotavení, zastaveno vydávání časopisu na 8 měsíců z příčiny nevčasného článku uveřejněného nerozvážností jeho zástupců. Kirkor měl vlastní tiskárnu, za kterou nabízeno 20.000 rublů, za časopis dáváno 10.000 rublů; byl vlastníkem bibliotéky obsahující 25 000 svazků, velké sbírky rytin, archivu starých dokumentů, sbírek starožitností, obrazů, bronzův a t. d., tak že cena obnášela 40.000 rublů. Dluhů měl okolo 20.000 rublů. Když časopis zastaven, v nepřítomnosti redaktora byla náhlením kreditorů ustanovena dražba.

Prodej děl se pod cenou, každý chytil, co mohl, vše zničeno a zruinováno, a dluhy nezaplaceny — kdežto při systematickém provedení konkursu netoliko všechny dluhy byly

[4]) Slovanskou část krakovského díla o jubilejní slavnosti Kraszewského redigoval Kirkor.

by splaceny, ale i Kirkorovi bylo by ještě něco zůstalo. Očekávalo jej vězení v Petrohradě; ztratil nesmírně mnoho cenných věcí vědeckých, jež byl mozolně sbíral po celý svůj život. Chorý, zoufající odjel do Krakova.

Tam již před tím byl členem Tow. náuk Krakow. Od r. 1873. akademie každoročně deleguje jej k badání památek předhistorických... Daleký všeliké činnosti politické posvěcuje se výhradně vědám, snaží se a dokázati může, že od 12 let pobytu v Rakousku slouží jím horlivě na poli zvoleném. Zatím soud kommercijní v Petrohradě uznal jej vinným úpadku a žádal za odeslání Kirkora do Petrohradu. Záležitosť tato prošla všemi zdejšími soudními instancemi, a vrchní prokurator prohlásil, že nespatřuje v celé této záležitosti skutečného činu (istoty czynu). Uplynuly téměř dvě léta. Tu zjevuje se v soudech krakovských nové naléhání na vydání Kirkova......

Pro to Kirkor doprošuje se (błaga), aby mu, starci 63letému, dovoleno bylo kořistiti i na dále z hostinnosti dle místních zákonů, aby zbytek dnů svých, zajisté již nečetných, věnovati mohl vědě a práci, aby výsledky docílené ukládati směl, jak dosud, ve schráništi akademickém."

A. H. Kirkor.

K tomuto aktu dodáváme jen, že Kirkorovi bylo skutečně popřáno konec dnů svých dožiti ve Krakově...

Zbývá nyní zmíniti se ještě zvláště o Kirkorových stycích s Čechy, jejichž bezprostřednosť utuchla úmrtím K. V. Zapa, L. Rittersberga a Hanky, kterážto však znovu oživla a krásným jasem vřelé přízně vybleskla právě v posledních letech tohoto pracovitého a účinného života.

Nebude nám snad ve zlé vykládáno, jestliže nezatajíme, že tento obnovený styk soustřeďoval se hlavně v našem Slovanském Sborníku, jemuž byl Kirkor vřelým příznivcem od samého počátku. Pomoc Kirkorova byla velmi vydatna a nepřestávala jen na pracích v samém Sborníku Slovanském uveřejněných. Kirkor vždy byl přístupný a dobrá rada jeho ve věcech pochybných a vážných zároveň k plné přicházela platnosti

Rádi poukazujeme k jeho příspěvkům v časopise našem uveřejněným, jmenovitě k obšírnější rozpravě jeho o „Hrobech a mohylách předhistorických v Polsce, na Litvě a Ukrajině". Ku spolupracovnictví tomu vedlo jej nejryzejší vědomí slovanské, čistá, nezištná snaha pomáhati podniku, jenž jest věnován vzájemnému věcnému poznávání se bratří slovanských. Psalť na př. r. 1882. takto: „V letech 1857. a následujících vydával jsem Teku Wileńskou, jejímiž spolupracovníky byli též Aksakov a jiní ruští spisovatelé, z Čechů přispívali Hanka, Zap, nejvíce Rittersberg. Znamenitý byl náš plán: skupiti všechny živly duševního života Slovanů v jeden organický celek, aby civilisovaný člověk věděl, co který pobratimec vykonal a dělá. Za vytištění listu Lelevelova

zakázali mně vydávati Teku. Později nic v tom směru se nedělo. Teprv Petrohradský Sborník[5]) poskytnul něco, ale přestal vycházeti úplně.

Nyní Vy Čechové na této dráze zase začínáte. Povzneste hrdě hlavy, v očích ať se Vám zajiskří a orlím okem přehledněte všechnu brať slovanskou; poskytujte, poskytujte nám duševního pokrmu slovanského...

Prominte starci od kolébky milujícímu Slovanstvo a v něm jediné spatřujícímu naši spásu a velikou budoucnosť...

Na kolik mně skolotané zdraví a nával prací předsevzatých dovolí — pomáhati budu, potřebna-li bude moje rada neb úvaha, jen pište, prosím, vyptávejte se, prosím, vždy obracejte se ke mně jako ku bratru a příteli svému..."

Téhož roku psal k novému roku takto:

„Zítra Nový rok! Kéž by jednota, láska a bratrství ve Slovanstvě více byly procítěny, kéž by vše to zmohutnělo a ustálilo se. Kéž by jízvy se zahojily a spory ustaly — ach, kéž by skutečnosť a rozum na vrch se dostaly!"

Z listů Kirkorových bylo by zajisté možná vybrati ještě nejedno zlaté zrno, ale přestáváme zde na těchto skrovných ukázkách. Někdy později vrátí se k nim literarní historik a vynese z nich mnohý zajímavý obrázek slovanský.

Abychom však přec ještě vytknuli Kirkorovo neschvácené žádnou malicherností smýšlení slovanské na vše strany, budiž nám dovoleno podati zde jeho zprávu, sdělenou s námi ve příčině úmrtí Kotlarevského.

Psalť Kirkor 18. října toto: „V té chvíli došla mne bolestná zpráva o smrti Aleksandra Kotlarevského, professora slovanské filologie na universitě sv. Vladimíra v Kyjevě, o němž jsem také učinil zmínku ve své archaeologické rozpravě (O hrobech předhistorických a t. d.). Kotlarevskij miloval a celý život posvětil vědě slovanské; na celé Rusi nebylo nad něj hlubšího znatele slovanských věci.

Roku 1868. stal se magistrem a roku 1874. doktorem. Byl vězněn v petrohradských kasamatách přes půl roku, což navždy zdraví jeho zničilo. Po té byl uvolněn a za nevinného uznán, ale zabráněna mu karriera služební. Teprv r. 1868. poskytnuta mu katedra slov. jazykův a literatur v Dorpatě, načež r. 1874. v Kyjevě. Delší čas přebýval v Praze, kde památka jeho žije zajisté mezi slavisty.[6])

Nebožtík A. Kotlarevský netoliko jako učenec, ale i jako člověk, se srdcem, s myslí, celou silou velkých a šlechetných citů miloval Slovanstvo, dalek jsa všeliké nenávisti nebo předsudků vzhledem k tomu neb onomu plemeni. Každý Slovan byl jeho bratrem a celek Slovanstva v jeho pojetí tvořil jednu velkou otčinu, ve kterou

[5]) Vyšly tři svazky 1876.

[6]) Žije zajisté! Šlechetný tento Rus zůstavil po sobě mezi námi památku trvalého vděku. Spis.

věřil a pro kterou horoval. Slovanstvo ztratilo v něm muže velikého slovanského ducha."

Tak vyjadřoval se Polák o Rusovi. Není pochybnosti, že podobně vyslovil by se Kotlarevskij na vzájem o Polákovi.

* * *

Pisatel těchto řádků navštěvoval zesnulého Kirkora ve Krakově. Rád chodil k němu na Lubicz, do nenádherného jeho bytu, kdež při doutníku a sklence čaje rozpřádaly se samy vážné rozmluvy o věcech slovanských. Kirkor mnoho věděl, zkušenosti jeho byly bohaté a hovornosť sama štědrá. Tok rozmluv přecházel z předmětu na předmět, kterýžto znamenitě objasňoval veliké mlhy, zastírající vzájemné poměry slovanské. Ale ať dotkla se rozprávka čehokoli, vždy zachovával starý Kirkor imponující klid. Ani hořké reminiscence nepozbavovaly ho rovnováhy v náhledech i v úsudcích. Jen zřídka vyšlehla jiskra nevole a dělo se tak jen tehdy, kdy mluvil o překážkách shody všech Slovanů.

Tu nadšeně odlučoval pravdu ode lži, zlé od dobrého, a tvář jeho pronikal zase vlídný výraz, když proti neblahému polemicky stavěti mohl dobrodějné. On tak činiti mohl, neboť o věcech, o kterých mluvil, měl úsudek založený na rozsáhlých zkušenostech.

To nebyl Slovan pouhé theorie. Počítal tím, co bylo i jest možné, a neupadal v absurda zdržující přirozený rozvoj sbližování slovanských národů.

V dobu těchto našich návštěv byl Kirkor již chudým jen šlechticem, zápasícím nezřídka s nedostatkem. Leč i v neutěšených poměrech zachovával důstojenství, ano i humor pravého litevského kňaza, jehož předkové, jak žertovně mluvil, již v předhistorických časech byli bohatýry, ut figura docet: Kirkor v Balladyně.[7])

A byl to kdysi tam na Litvě, ano z části v Petrohradě velký pán a potentat uprostřed společnosti.

Naposled navštívili jsme jej v červnu minulého roku. Kirkor tehdáž již zmíral. Aneurysm uchvacoval jej neobyčejně prudce a pozbavoval chvílemi veliké možnosti rozmluvy. Přes to zdržoval návštěvy a po dávném obyčeji rozprávěl rád o Litvě a Slovanstvě. Ba, jakkoli předvídal nedalekou smrť, ještě nepozbýval jasné mysli a položertem sliboval, „že si půjdeme rozkopat staroslovanské kurhany".

V tu dobu pracoval již málo; toužil již jen „před odchodem" spořádati pozůstalosť svou, jmenovitě bohatou svou korrespondenci, kterou složil do rukou ctihodného kněze Załęského, redaktora „Przeglądu Powszechného". Inventář ten vykonal s velikou starostlivostí pečuje o to, aby ani jediný lístek se neztratil. Na srdci ulehčilo se mu valně, když vše dal do pořádku.

7) Dzien. Poznań. 1876. č. 273.

Závěrek poslední naší rozmluvy vyzněl velmi smutně. Kirkor s pokynem hlavy vyslechnul stesk do rozervanosti slovanských poměrů, do přeneutěšených okolností posledních let. Rozmluva dotýkala ze sporu rusko-polského, otázky bulharské, rozmíšek srbsko-chrvatských a z části též neustálenosti poměru česko-polského. Kirkor vzdychnuv dodal po chvíli: „Jsem starý, nad hrobem stojící, ale tak nehezky nezdálo se mně to nikdy. Žijeme uprostřed rozbouřených vášní, a za takových okolností těžko je pracovati... Nejčistší a nejsvětější vůle i snaha padá za oběť převaze kazimírů. Kdo v nitru zachovati touží klid a v šanc vydati se nechce dravosti, zběsilosti... tomu málem nezbývá, než aby ducha svého pohroužil do staroslovanských popelnic i bůžků... Vše ostatní je dráždivé... Proto lnu nyní více než kdy jindy k těm němým mohylám, popelnicím a bůžkům! K tomuto ovzduší šerého pravěku nedoráží hrozný nelad nevlídných vzdorův a zlob..."

To řka, obrátil „Adam Budrys" oči své ku stěnám a skříním svého nenádherného útulku. Plno tam bylo bůžků, popelnic a hrobových střepkův...

A uprostřed těchto litevských bůžků, popelnic a mohylných střepků tiše ducha svého vypustil Adam Honory Kirkor...

* * *

Zemřel dne 23. listopadu min. roku. Zpráva o úmrtí neunavného pracovníka polského a slovanského zarmoutila nás upřímně. Trpce pocítili jsme také, že nejeden slovanský časopis Kirkorovo úmrtí odbyl buď několikařádkovou lokálkou, kdesi mezi denními zprávami o závějích a velikých mrazích ve Slovanstvu, aneb že vůbec o něm zprávy nepodal. Místo, kteréžto slovanské vědomí věnovati mělo vřelé pohrobní památce Kirkorově, vyplnilo snadné nařknutí, jakoby Poláci ani Slovany nebyli...

A nebyl Kirkor ani osamotnělý, ani první, ani poslední!...

J.

Slované v národní pověsti německé.

Napsal dr. Arnošt Kraus. [1])

1. Čechové.

„Biterolf und Dietleip" jest báseň ze začátku třináctého století, která s volnějším použitím pověsti všeobecné vypravuje o osudech Biterolfa, jenž opouští zemi, ženu a syna, aby vyhledal mocného krále

[1]) Viz „Slovanský sborník" 1886., str. 225. Dodatek k článku prvnímu: Při Ulrichu Lichtensteinském mělo býti udáno, že ona výprava od moře až do Čech děla se roku 1227., čímž teprve nabývá zmínka významu kulturně-historického.

Etzla (Attilu), a o synu jeho Dietleipovi, který vyjíždí, aby otce svého nalezl. Dietleip pomáhá Etzlovi v bojích proti Prusům a Polákům, pak se vrací přítel jeho, markrabí Rüdeger:

Verš 1720. gâhende vil starke
ze Bêheim durch die marke,

velmi spěšně skrze Čechy do Rakous, země své. — Na cestě do zemi Hunů byl Dietleip potupen v Burgundech; Etzel chce mu pomoci k pomstě a vyšle Rüdegera, aby králům burgundským ohlásil válku. Mnohorozumný Hagen, rádce krále burgundského, radí, aby pozvali spřátelené krále a knížata zdánlivě ke slavnosti, ti by jim pak zajisté pomohli v boji, mezi nimi také:

5057. ,iuwer boten werden ouch gesant
ze Bêheim und in Beierlant,
ze Witzlân dem rîchen,
der kumet iu sicherlîchen
und Poytân von Wuscherât.
Die besten ritter, die er hât,
die bringet er iu an den Rîn.'

(Pošlete také posly do Čech a do Bavor, k Viclanovi mocnému, ten k Vám přijde jistě i s Pojtanem z Vyšehradu. Nejlepší své rytíře přivede vám k Rýnu.)

Slovo Witzlân podobá se nejvíce jménům Viclav, nebo Václav, tak že král v pověsti je nazván jménem patrona zemského. Král přijíždí opravdu s ostatními, a když se dozví, že se jedná o vážný boj, praví:

6524. ,ez waere iu frume und êre
haete ich ritter mêre
mit mir gefüeret in daz lant.
nu diu rede ist sô gewant
daz wir hie strîtes sulen pflegen:
ob wir niht kumen,' sprach der degen
,mit gleven und buckelaeren,
doch mügen wir setele laeren
mit flatschen wol snîdunden.
die tiefen verchwunden
sul wir mit swerten houwen hie.
jâ gestreit ich williclîcher nie,
beide ich und ouch die mîne.
Etzel und al die sîne
die habent vînde undr uns hie
er wolde mich des twingen ie
daz wir im waeren undertân,
ich und mîn bruoder Poytân.'

(Bylo by vám ku prospěchu a ku cti, kdybych byl přivedl více rytířů s sebou do země. Když se věc tak obrátila, že máme zde bojovati, ač nepřicházíme s oštěpy a štíty, přece můžeme vyprázdniti sedla meči ostrými, hluboké rány smrtelné budeme zde sekati meči. Vždyť jsem nikdy ochotněji nebojoval, ani moji poddaní. Etzel a jeho druzi mají nepřátely mezi námi; on mne vždy chtěl donutiti k tomu, abychom mu byli poddáni, já a bratr můj Pojtan.)

Etzlův man Rüdeger přiznává se k těmto snahám:

Verš 6543. Des erlachte Rüedegêr,
der edel marcgrâve hêr
‚mich naeme des untûre,
(ich bin guot nâchgebûre),
daz iuch ertwinge sîn gewalt.
wir lâzen,‘ sprach der helt balt
‚an iuch noch unversuochet niht
daz man iuch sô ledic siht
das swaeret dicke mir den muot,
als harte als ez den künec tuot.‘
Der antwurte im Wîtzlân
‚genuogiu swaere die ich hân,
diust iuwer schult, her Rüedegêr.‘
Dô sprach der marcgrâve hêr —
‚mîn habe ist des küneges guot.
al daz sîn gewalt dâ tuot,
des hilfe ich billîche.‘

(R. se usmál, ctný markrabí, a pravil: „Nehněval bych se, ač jsem dobrým sousedem, kdyby jeho síla Vás přemohla. Zkusíme se ještě někdy o Vás. Že Vás vidíme tak svobodného, to mi rmoutí mysl i králi.“ V. odvětil: „Mnohé nesnáze, které mám, jsou Vaší vinou, pane R.“ Markrabí pravil: „Co mám, jest majetkem králový́m; ke všemu, co jeho příkaz velí, dle práva pomáhám.“)

Tato místa jsou zajisté významná pro názor o moci a samostatnosti krále českého; další místa zajímají nás hlavně, že osvětlují způsob boje staročeského.

Starý Hildebrand rozděluje reky Etzlovy k boji, tu postaví naproti Vielanovi bratra Etzlova Bledu:

7634. sô sol Bloedelîn der recke
den küenen Witzlân bestân
und sînen bruoder Poytân.

Bl. má se potýkati s udatným V. a jeho bratrem P.

Než však přijde k boji, vyzvou Hunové Burgundy k turnaji, který má býti před hradem. Tu i V. vyšle sto reků za příkopy:

8442. dô sprach Witzlân der degen:
‚ich wil der mînen senden
der graben zuo den enden
hundert helde maere.
iu sol niht werden swaere,
ob si niht sper entüeren:
si sulnz mit flatschen rüeren
den helden ûf den renden.
jâ siht man von ir henden
durch zoume selten geslagen.
ûf haben unde nâch jagen
des kunnen si daz minnist,
si habent anders keinen list
wan dazs an guoten knehten
immer mugen ervehten.
dar an ist ir sin gewant,
der site ist in Bêheimlant.‘

(V. pravil: Chci poslati sto reků slavných na kraj příkopů. Nermoutiž vás, že nevládnou oštěpy, dokáží mnoho meči na štítech hrdinů. Vidíte od nich málokdy chytati za uzdy [po způsobu turnejním]; zdržovati a pouštěti znají nejméně, nemají jiného umění, než že dovedou přemoci dobré bojovníky. K tomu hledí; ten zvyk jest v Čechách.)

Důležita jest zde zmínka o neznalosti klání u Čechů; bez oštěpů, s meči, mohli se ovšem účastniti turnaje, nikoli však klání. Podobně předpokládá básník Biterolfa o všech východních národech, že klání neznali; dle času, ve kterém patrně báseň naše jest sepsána (za Přemysla I.) také opravdu tato rytířská hra v Čechách známa nebyla. Jinak patrně u Slovinců.

Po turnaji následuje boj, ve kterém Rüdeger poznává i české reky.

V. 9999. ,daz ist der Bêheim Witzlân
und ouch sîn bruoder Poytân.
daz wizzet, helde maere,
vil guote sturmaere
sint die helde ûz Bêheimlant,
dem si niht rehte sint bekant
der warte an jene lindenrîs
dar under si versuochent prîs.'

(Tam je Čech V. a jeho bratr P., vizte, rekové, znameniti bojovníci z české země; kdo je nezná dobře, hleď na snítky lipové pod nimiž hledají slávu.)

Bloedel opravdu zápasí s V. v nerozhodnutém boji.

10182. W. der maere
der hielt im hie begegene.
si bêde und ir degene
zuo einander wâren komen;
dâ wart schaden vil genomen
von flatschen die vil sêre sniten.

(Slavný V. očekával jej na koni; oni oba a družstvo jejich byli se srazili, a tu se stalo mnoho škody meči, které ostře sekaly.)

Král burgundský je obklíčen:

10706. dô hete der künec Witzlân
sînes wirtes angest vernomen,
mit al den sînen was er komen
die sie ze helfe mohten hân,
er und sîn bruoder Poytân,
si brâchen durch vil manige schar
si kômen sô krefticlichen dar,
daz sie der künic gerne sach.

(Tu král V. pozoroval nesnáze hostitele svého; se všemi svými přirazil ihned, koho jen měli k pomoci, on a jeho bratr P. prorazili mnohé řady a dostali se tam takou silou, že král je rád uviděl.)

Po boji následuje ještě boj o prapor, ku kterému s každé strany se má dostaviti jen po osmdesáti šesti mužích, všech z knížecího rodu. Gunther pochybuje, má-li jich tolik, ale upokojují ho:

V. 11714. W. sprach ,wir hân wol kraft
mit fürsten ouch alsô sie,
oder wir hân mêre hie.

ich sage in wen ich bringe dar
swie ez halt anders hie gevar,
die mit mir müezen ûz dem tor.
da ist Ladislau und Ratebor
Schirn unde Sytomer:
ez gefnorten künege nie her,
si entorsten wol gerîten in.
Stoyne muoz ouch dâ hin.
ich und mîn bruoder Poytân,
mit zwelven den unsern man
sô wern wir den hôhen muot.'

(V. pravil: Máme asi tolik knížat jako oni, ba více. Pravím Vám, koho já vedu s sebou, a kteří, ať se daří jak chce, musí se mnou před bránu. Tu jsou L. a R., Š. a S. — Králové nevedli nikdy takové vojsko, aby oni nesměli jeti v něm; St. musí také tam. Já a bratr můj P. s dvanácti svými many osvědčíme svou mysl.)

Král český vede zde dvanáct knížat s sebou; zajímava jsou jména jejich. Ke jménu Schirn bych poznamenal, že tak je nazván také v německém překladě Dalimila vůdce Pražanů, česky Styr nazvaný.

Čechové se vůbec tu osvědčili:

V. 12014. man sach bescheidenlîchen daz
daz Witzlân und die sîne
dem vogete von dem Rîne
stuonden williclîchen bî.

(Jasně bylo viděti, že V. a jeho druzi pánu Rýnskému ochotně pomáhali.)

Po boji společná hostina spojí přátely a nepřátely, žertují při jídle o přestálých nebezpečích — každý se přiznává, že mu v boji příliš veselo nebylo; také Witzlân tak činí ve v. 12722—32.

Jméno V. vyskytá se ještě několikráte v básních z národní pověsti, aniž by značilo tutéž osobu. Tak je nazván též otec Berhtungův v básni „Dieterichs Flucht".

471. sîn vater ist von Kriechenlant
und ist geheizen Witzlân.

Dále však existovala celá báseň „Dieterich und Wenezlân", z níž se jen zlomek zachoval. Wenezlân, ač je zde knížetem polským, je asi totožný s Witzlânem v „Biterolfu".

Wenezlân přitáhne dle zachovalých veršů ku hranici Etzlovy říše a Dětřich Veronský se svými reky jde Etzlovi ku pomoci. W. nazván obyčejně „der Bôlân", vojsko jeho také jednou ruským (slovanským).

475. doch ze jungest und ze leste
von Berne der nôtveste
den Bôlân trîben began
vaste durch der Riuzen her dan.

(přece na konec a rozhodně počal udatný Veroňan hnáti Polana skrze vojsko ruské.) (Dokončení.)

Mat. Hosia „Kronika Mozkevská".

Napsal Čeněk Zíbrt.

(Pokračování.)

V prvním dílu rozepisuje se Hosius o krajině moskevské a městě Moskvě. Moskva, „veliké a vší země Ruské bílé hlavní město", [8]) nazvána prý od řeky téhož jména, jež „v krajině rezanské s řekou, Occa řečenou, se spojuje". — Jest prý to město veliké, prostranné, „že žádnou jistou ohradou, zdí, valem, příkopem a baštami ohraditi se nemůže" [4]. [9]) Zahrady totiž a placové v jednom každém domě a široké ulice městu veliké prostrannosti a velikosti přidávají; nad to všelijací řemeslníci, kteříž s ohněm zacházejí, domy své široké za městem v dlouhém pořadí, mezi nimiž jsou pole a louky, mají (2). Ulice na některých místech šraňky aneb ploty [10]) z velikého dříví napříč položeného se přehrazují, při nichž branní a strážní až do začátku noci trvají a žádnému tam vjíti nedopouštějí. A jest to město velmi blatné a bahnité, že místy pro louže mostky a lávky zdělati musili: nyní (jakž slyším) se všech stran je ohrazují (4, 5). Kromě dvou velikých zámků („Kitajgrod" a „Bolsigrod") vystavěno tu mnoho kostelů, domů zemanských a panských „od kamene i od dřeva". Za řekou „Neglinnou na poli řečeném Nerbat, co by od zámku z kuše dostřeliti mohl", vystavěl l. 1565. Ivan Vasilovic, „t. j. Jan Basyliův syn", veliký hrad, nazvaný „Opriczna, t. j. soukromní přibytek", [11]) kde se svými drabanty a dvořany přebývá (5). Zmíněný Basilius vystavěl prý zase „pro své žoldnéře, drabanty a jiné přespolní lidi, totižto, Poláky, Němce a Litvany (kteříž od přirození rádi pijí), městečko řečené Nálevky, [12]) nazvav je od nalévání piva aneb jiného nápoje" (2).

Celní úředníci „ohledávají a šacují" všeliké zboží, jež přespolní kupci do Moskvy vezou. Dovážejí sem „sukna všelijaká a rozličných barev. Item hedvábí a věci hedvábné, zlatem anebo stříbrem protkávané a krumplované, drahé kamení, zlato nitkové a těm podobné jiné drahé kovy. Item pepř, šafrán, zázvor a jiná koření". (8) Kupci mívají prý tu znamenitý odbyt a pěkný výdělek. Z Moskvy vyvážejí „kůže rozličných zvířat a živočichů, item vosk a k tomu podobná zboží. Do Tatar z Moskvy koňská sedla, uzdy, šatstvo a roucha, řemení, zbroj pak a železo, nejinak než kradí, přinášejí: avšak nože, sekery, jehly, zrcadla, váčky a k těm podobné věci svobodno tam voziti". (9) Kupci moskevští i přespolní obmyslně a podvodně při kupectví „chytrosť chytrosti, lesť

---

[8]) Na posouzenou, jak si vedl Hosius při překladu, uvádíme místy original. — Urbs amplissima, caput et metropolis totius Russiae albae.

[9]) Čísla v závorce značí stránky.

[10]) Plateae trabibus transversim positis obstruuntur.

[11]) Seorsiva habitatio.

[12]) Oppidum Nelevki dictum, quod cognomen ab infundendis poculis habet.

lstí oklamávají" (10). Sobolové kůže „černého, dlúhého a hustého vlasu znamenají dospělosť a jsou nejdražší". V krajině Ustingské aneb Divnenské [13]) a „Petčorské" jsou nejlepší. Ze Švédska přivážejí kuny. „Popelice [14]) z mnohých míst tam v svazcích dodávají a mají jakási znamení okolo hlavy a ocasu, po němž poznány bývají, příhodného-li čili nepříhodného času jsou zbity. Bobrové pak a černé lišky také u veliké vážnosti u nich jsou". (11) Zima v krajině moskevské bývá tuhá a ukrutná, až se země puká a trhá. „Voda v povětří vylitá a slina z oust vyvržená, prve než na zem upadne, sstydne se a zledovatí a ovoce nesoucí stromové velikou tuhostí zimy jako by je popálil, v nic obráceni bývají." (12) Lidé na saních mrznou nebo od hladovitých medvědů, v zimě po vesnicích se potulujících, bývají sežráni. — Jindy však palčivým horkem a nesnesitelným vedrem vysychají jezera, řeky, prahnou louky, pole a obilí. To však trvá „obyčejně sedm dní toliko a déle nic" (12).

Ač krajina moskevská má zdravé povětří, přece bývají někdy obyvatelé trápeni nakažlivou nemocí, „kterúž my zimnicí horkou nazýváme, jejich pak jazykem jmenuje se ogniyová, [15]) jakoby řekl ohnivá, protože lidi jako oheň rozpaluje" (13).

V moskevské krajině koluje čtverá mince. Peníz moskevský, „obdloužní, k vejci nápodobný", slove „dzienga". Na jedné straně má „obraz člověka nahého na koni sedícího a kopím draka bodoucího", na druhé straně jméno velikého knížete vyraženo. Novogrodský peníz, „Novogrodka", s obrazem knížete a člověka k němu se skloňujícího, mince tverská a pleskovská obyčejny jsou mezi kupci tamními. Pro chudé dávají raziti peníze jen z mědi a jmenují ji pula Sotva prý sto let tomu, jak v Moskvě užívali mince stříbrné, bité. Dříve slévali kousky stříbra „bez rázu a textu, ztíží jednoho ruble. Rubel pak váží sto dengův Mozkevských". Záměnou kupovali si za domácí plodiny, výrobky to, čeho od jiných potřebovali (13—18).

Po krátké zmínce „o krajině Volodymiřské" (18, 19) líčeno město „Dolní Novogrod", u něhož stékají se „dvě znamenité řeky Volcha a Ocha" [16]) (19, 20), a trochu obšírněji promluveno o krajině „Rhezanské", nejúrodnější části knížectví moskevského, s městy „Korsyra", „Tulla", „Odiov" [17]) při vtoku řeky Uppy a Tully do Ochy, „Koluga" (20—25). Z Vorotínska (25) přicházíme ku pramenům řeky Dony a spisovatel tu dokazuje proti jiným, že vytéká z jezera, řečeného „Ivanovo Jezioro" (25—28). Ze stati o knížectví Severienském a Smolenském kromě jmen měst Novogrod Sievierský, Starodub, Potivola, [18]) Černigov a Bransko, Smolensko,

[13]) Dvinensi.
[14]) Hermellinorum pelliculae.
[15]) Hic morbus Ognjova, quasi ignitas dicitur.
[16]) ad Wolgae et Occae fluviorum confluxum.
[17]) Odojow castrum
[18]) Putivol arx et civitas

Drohobus,[19]) zámků Viezma zajímava jest zpráva o původu jména řeky Dnepr, od Latinníků nazývané Borysthenes. „Tato řeka od původu svého Dneperska (tak řečené vsi, u níž se započíná) Dneper vůbec od Mozkvanů, Litvanů, Poláků, Rusáků i od jiných všech půlnočních národů se jmenuje... Slovo také to Dnepr od Borystena se dělí. Ale mně se zdá, že tak řečená řeka Berezina (kteráž mimo Borisov zámek a mimo mnohé jiné teče a potom do Dnepru vpadá) tím jménem Borystenes od starodávna jmenována byla" (35, 36).

Popisuje knížectví „Ršovské" s městy Voloczk,[20]) Vielikie Luky, Toropec, rozepsal se Guagnini o řece Volze, jež z jezera Volho vychází a do moře Caspium (kteréž Rusové Chvalinské moře nazývají) vpadá" (37—40). Z knížectví Tverského (41) a Pškovského (41—43) přistupuje ku nejslavnějšímu knížectví Novogrodskému s městem Veliký Novgorod. Při té příležitosti vyklouzla mu z péra důležitá zmínka o Perunovi, jež často citována byla od starších i novějších badatelů. „V tom městě byla někdy nějaká modla, tak řečená Perun (idolum Perun), na tom místě, kdež nyní jest Perunský klášter (Perunski monastyr) od též modly nazvaný. Ta modla od Novogrodských nejinak než jako Bůh ctěna byla a měla formu neb způsob člověka, ohnivý kámen, podobný k hromu, v rukou držícího; neb to slovíčko Perun u Rusáků a Poláků znamená hroma. Ku poctivosti a k chvále té modly zapalován byl oheň z dubového dříví, kterýž ve dne i v noci hořel. Jestliže pak oheň ten, skrze nepilnosť služebníkův, kteří k té povinnosti byli nařízeni, uhasl, ti bez milosti na hrdle ztrestáni bývali" (45, 46).

Nesnadno tu rozhodovati, jak a pokud jest nám věřiti této zprávě. Jisto však, že z ničehož nic nemohl Guagnini tak psáti, kdyby jakých takých, třeba již zkomolených zbytků boha Peruna nebyl se doslechl.[21])

---

[19]) Drohobusch.

[20]) Voloczok.

[21]) Jak důvěřovali staří této zprávě, výmluvným svědectvím potvrzuje to, že vedle jiných již r. 1587. Sarnicki, Annales sive de origine et gestis Polonorum et Lituanorum, str. 1040. odvolává se: „Hunc deum fulminum Piorunum fuisse vocatum a veteribus Polonis, chronicarii nostri fere omnes scribunt, quem Piorunum a Moschis etiam nunc maxime fieri, coli et iugiter ei ignem accendi testis est Sigism. Herbersteinius et Guagnini de Moschovitis rebus." Na str. 1043. doslovně opsal z Guaguiniho svrchu česky přeložené místo: „Habebat autem formam hominis, lapidem ignitum manu tenentis, similem fulmini, nam Perun (Piorun, Peraun) Rutenis et Polonis fulmen significat. In huius laudem et honorem ignis ex quercubus, qui perpetuo die nocteque ardet, construebatur." — Také Středovský „Sacra Moraviae historia", 1710. pojednávaje o Perunovi, dovolává se téhož svědectví, jež souhlasí s jinými zprávami o božstvu Perunovi. Tak napsal Math. a Miechovia, z jehož důkladného spisu „De duabus Sarmatiis, Asiana et Europea et de contentis in eis. Cracoviae 1517." Guagnini velmi mnoho, jakož i jiní čerpali: „...aliquot diebus epulati, diis suis falsis, praecipue deo, lingua eorum appellato Perkuno, i. e., tonitru, ad focos quisque suos offerebat libamina." Viz Polon. historiae corpus, Basileae, 1582., 144. — Srv Prokopius. De bello gothico, 1663., I. 498. Naruszewicz „Hist. nar. pol", vyd. 1835., II.

Z krajiny řečené Vodzka (50) přicházíme do krajiny „Kornella“,[22]) kdež obyvatelé užívají svého zvláštního jazyka, do krajiny nazývané po řece stejnojmenné Dvina (52, 53), odtud do země „Ustyug“ (54), „Volochda“ [55],[23]) do „knížectví Bílého Jezera“[24]) (61, 62) s městy Kostromovgorod a Galicz, ubíráme se zemí Viathskou, městy Chylinova, Orlo, Kotelnice a Sloboda do krajiny Permia (62, 63), kdež prý ještě mnoho „modlářů zpohanělých, kteříž v lesích a pustinách, onde i onde bydlejí. V zimě na saních po sněhu se vozívají, zapřáhnouce psy neb bílé jeleny, kterýchž k tomu místo hovad jiných užívají. Pěší pak na kostech (jakž na mnoha místech po ruské zemi ten obyčej jest) velmi hladce po sněhu běží a říkají jim Nárty od nártů.[25]) Jsou pak deštičky jakési obdloužní na způsob podšvů,[26]) tří neb čtyř loktův zdélí, kteréžto na nohy obujíce a postrkujíce se bidlem na konci špičatě železem okovaným, velmi prudce se ženou, že žádný kůň i nejhbitější jich neuhoní; neb koni na překážku jest v běhu tvrdost a drsnatost sněhu, vrchové a jiné podobné těm věci. Kteří pak na nártech se vozí přes vrchy, pařezy i jámy snadně přejíždějí a tím způsobem všelijakou zvěř chytávají a šípy postřelují“ (65, 66)... Pustým krajem „Sibiorským“ (66) a zemí „Jugra aneb Juhra“ blížíme se ke hranicím panství Pečorského.

Charakteristický jest dodatek, že z krajiny Juhra vyšli někdy Uhři, donuceni velikou neúrodností, s vůdcem Attilou a Pannonii opanovali. „Pročež tím Mozkvané velmi se honosí, že někdy poddaní jejich (tak mluvíce) německé země, vlaské i řecké vyhubili a zplundrovali a že všemu světu hrozní a strašliví byli. Obyvatelé té země clo velikému knížeti Mozkevskému dávají a jednostejné řeči s Uhry užívají“. (67, 68)

V krajině Pečorské, kdež jsou vysoké, „nepřistupitedlné“ hory, nazývané „Ziemnoi Poias, to jest Pás země“, mají hojnost sobolů, bobrů, popelic, bílých medvědů, vlků, zajíců a podobných zvířat. Dle doslechu popisuje Guagnini neznámého prý živočicha, jemuž „Mozkvané Mors říkají“.[27]) Ze zubův jeho dělávají si Moskvané, Turci, Tataři „rukověti k dýkám a k nožům střenky“, i k šavlím drahocenným (68—73).

Velmi cenná, vzácná a u nás bohužel málo známá jest zmínka při popisu krajiny Obdorské, totiž „O modle řečené Zlatá Baba“ (74—76).

---

4 Rakowiecki, „Prawda ruska“, I. 23. Helmold, Chron. Slavorum, 1581., I. 68. Srv. u Litvanů Perkunas v Narbuttově knize „Dzieje star. nar. lit.“, 1835., I. 8. a násl. Podobně ve spisu Hartknochově „Alt u. neues Preußen“, 115, 116, 134. Hanuš, „Slav. Myth.“, 96, 258. Z nejnovějších badání dovolujeme si poukázati na výtečné dílo Krekovo, „Einl. in die slav. Literaturgeschichte“, 1887., s. v. Perun.

[22]) Corela provincia.

[23]) Vologda provincia.

[24]) Bieloosero.

[25]) Pedites autem in Nartis (quemadmodum in plurimis Russiae locis mos est) celeriter per nivem iter conficiunt.

[26]) Schází v lat. orig.

[27]) Popis i proměna jména „mors“ svědčí, že tu líčen *mrož lední*.

„V krajině té Obdorské při řece Obdě jest nějaká velmi stará modla z kamene vytesaná, kteréž Mozkvanové Zolota Baba, t. j. zlatá baba říkají.[28]) Jest pak vytesána ku podobenství staré ženy, držící nemluvňátko na lůnu a druhé nemluvně podle sebe mající, o němž praví, že by vnuk její býti mělo.[29]) Ten obraz od Obdorských, Juhrišků a Vohulišků a jiných okolních národů poctou na Boha příslušející se ctí, nejdražší a nejznamenitější kůže sobolové jemu obětují, spolu s jiných zvířat kožemi, také jeleny nejlepší k oběti mu dávají a bijí, a krví jejich ústa, oči i jiné oudy té modly pomazují. Vnitřní pak věci aneb droby obětníci neb kněží syrové jedí,[30]) a mezi obětováním kněz od modly raddu béře, co by obyvatelé činiti a kam se obrátiti měli. Ta pak modla (což ku podivení jest) radícím se a tážícím jisté odpovědi dává, i věci budoucí předpovídá. Také i to praví, že by na horách nedaleko od té modly měli nějací hlasové, řvání a jekot slyšáni bývati a že pozorně jako na troubu aneb na roh ustavičně zvuk vydávají. O tom jináč mysliti nemohu, než že nástrojové nějací od starodávna tam pozůstaveni jsou, aneb nějací žlábkové a průduchové od přirození tak způsobeni, kteřížto vánim větrů ustavičným zvuk a jekot neb hřmot vydávají."

Často citovaná zpráva tato byla rozmanitě vykládána a pochybováno o její mythologické důležitosti. Málo bychom ovšem věci prospěli, chtíce pravdu přisuzovati jednotlivým domněnkám, proto raději pod čarou uvádíme jakýsi přehled jejich.[31])

[28]) idolum, quod Moscovitis Zolota baba, i. e. aurea anus dicitur.

[29]) quem nepotem illius esse incolae dicunt.

[30]) Intestina autem cruda sacrificii devorant.

[31]) J. J. Hanuš věnoval této otázce dosti důkladnou, ač známým svým způsobem psanou úvahu v poj. král. č. spol. náuk v Praze, V., svazek 13., str. 31., 32. Toto místo uvádí Naruszewicz, l. c, II. 139.; Bandtkie, Dzieje nar. Pol, 118. Tkany, Mythol., 1827., II. 210. Dobrovský posuzuje bajesloví Kaissarovo (v. Kaissarov, Versuch einer slav. Mythol, 1804) ve Slavínu (1806., str. 403.), zamítá zprávu Guagniniho: „Je-li pak Zolotaja-Baba, jež se ctívala na břehu řeky Obi, vskutku bohyní slovanskou? Jestliže byl její obraz pozlacen a staré ženě podoben, nemohli skutečně křesťanští Rusové jinak než jmenovati ji zlatou bábou, i kdyby patřila jiným národům." — Hanuš namítá, že o pozlacení ani zmínky tu není, ba že tomu tvrzení odporuje ono natírání krví obětních zvířat. Uvádí dále místa (Erman's Archiv, VII. 177.; X. 376.; XIV. 517.; XIX. 63. a j.), z nichž patrno, že takové sochy „kamennyja baby" stávaly a stojí v krajích severních Kastorski dokládá se prostě slov G. (Načert. slov. mith. 1841, 139.); přiznává, že nesnadno to rozřešiti, pokud pravdiva tato zpráva. Potud Hanuš. — Buď již jak buď — tato zmínka zasluhuje bedlivého povšimnutí a zevrubného, kritického prozkoumání, jaká špetka pravdy vězí v těchto slovech. Jisto zatím jest, že počínajíc od nejstaršího spisovatele o zemích ruských, učeného Math. a Miechovia, každý téměř spisovatel starý i novější zmiňuje se o „zlaté bábě". Proto nabývá otázka tato zvláštní důležitosti a ceny. Bohdá ruští badatelé, majíce na snadě více pramenů, srovnají je mezi sebou a vyšetří, jaká to bohyně byla, zda slovanská či národa jiného, sousedního. — Jmenovaný již nejstarší autor M. a Miechovia píše o zlaté bábě (Polon. histor. corpus, Basileae, 1582., 149): „Accipiat quinto, quod post terram Viathca nuncupatam in Scythiam penetrando, iacet magnum idolum Zlotababa, quod interpretatum sonat, aurea anus seu vetula, quod gentes vicinae colunt et venerantur, nec aliquis in proximo gradiens aut feras agitando et in venatione sectando vacuus et sine oblatione

Obyvatelé krajiny „Kondora", kteří svého vlastního jazyka užívají a knížeti moskevskému dávají „tributu" rozličné kůže, „ctí obraz Zlaté Baby s Obdorskými a jemu se modlí". (77) Báječné věci vypravuje G. o obyvatelích lakomořských (77—80). Sám vyznává, že to „velmi nepodobné". Zemrou prý „každého roku 27. dne měsíce listopadu jako vlaštovice a žáby pro velikou ukrutnosť zimy, a potom z jara zase 24. dne dubna že okřívají a oživují." — U „Ledovatého Oceanu" žijí lidé divocí a nezvedení Loppi, stěhujíce se s místa na místo. Přebývají v boudách, krytých „kůrami z stromů aneb drnem". Užívají šatstva z koží „sobolových, popeličích, velrybových". — „Dělají sobě také i čepice i poctivice z koží jeleních." [32]) Mají svou zvláštní řeč. Zimního času „na nártích aneb lopatkách" po sněhu se vozí a obratně zvěř loví. Jsou pohostinní ke kupcům, jimž vyměňují kůže zvířecí „za laciné, hrubé a chlupaté sukno, též za sekery, jehly, lžíce, [33]) nože a nádobí picí, zrcadla a těm podobné věci". Vedle zmínky o středověkém Salamandru, jenž plodí se z ohně, metaného z vysokých hor, zasluhuje povšimnutí zpráva, že „za mořem ledovým... jest jakási krajina jménem Engroneland, jakoby řekl neznámá krajina" (80—84).

Národové „Ceremissi, Mordovotes a Vachines mezi Viatkou a Volochdou krajinami" přidržují se sekty Machometové, obírají se loupeží a lovem, „s čáry, kouzly a jinými pobořky a čertovými řemesly" [34]) (85, 86).

---

pertransit: quinimo si munus nobile deest, pellem aut saltem de veste extractum pilum in offertorium idolo proiicit et inclinando se cum reverentia pertransit." — Zpráva tato jest podkladem všechněm ostatním, jež tu podáme na srovnanou. Sigm. z Herbersteina, „Rerum Moscovitarum comment.", Vindobonae, 1549 ; Hist. Ruth script. saec. XVI., 1841., I. 56 : „Zlata baba i. e. aurea anus idolum est ad Obi ostia in provincia Obdora. in ulteriori ripa situm. Secundum Obi litora vicinisque circum fluminibus multa passim castra sita sunt, quorum domini omnes Principi Moscoviae (ut ferunt) subiiciuntur. Narrant, seu, ut verius dicam, fabulantur, hoc idolum auream anum statuam esse, in formam cuiusdam anus, quae filium in gremio teneat: atque ibi iam denuo alterum cerni infantem, quem eius nepotem esse aiunt. Praeterea instrumenta quaedam ibi posuisse, quae perpetuum sonum in modum tubarum edunt. Quod si ita est, equidem ventorum vehementi et perpetuo in ea instrumenta flatu fieri puto." — Jiné podání zapsal Adam Clemens, Anglorum navigatio ad Moscovitas, Hist. Ruth. script. 1841., I. 6., 12, 13.: „Tartarorum confinia tenent Moscovitae idololatrae. Percelebre est illis idolon, aurea vitula dictum. Si qua gravior calamitas gentem premit, veluti fames, bellum vel pestis, idolum suum statim consulunt, quod hoc modo faciunt: Coram simulacro prostrati, preces fundunt: mox tympanum in medio statuunt: hoc sorte lecti circumstant, argenteum bufonem tympano imponunt; dein bacillo concutitur tympanum. Ac cui circumiacentium accedit bufo, protinus interficitur. Statim nescio quibus idoli praestigiis vitae restitutus, malorum causas exponit. Itaque placato idoli numine, non ita multo post publica calamitate liberantur." — Přirovnáme-li slova „aurea vitula" ke zprávě Boxhorna (Naruszewicz, II., 139) o zlaté bábě, „Solota Baba — — est autem forma mulieris vetulae...", vysvitne totožnosť modly, Klementem popisované a G. Zlaté báby.

[32]) Pileis etiam et caligis ex cervinis pellibus confectis utuntur.

[33]) Pro coclearibus.

[34]) carminibus magicis exismisquorce maxime dediti sunt.

Posléze na východ od dolního Novogrodska bydlí národ, řečený Mordva, divoký, válečný, loupežný. Většina jich „zůstává v zpohanilé modloslužebnosti“. Ženy jejich za příčinou větší ozdoby a okrasy velmi řemeslně nehty své černou barvou malují a s odkrytou hlavou prostovlasé vždycky chodí (87, 88). (Dokončení.)

Hajduk Veljko Petrović.

Úryvek z dějin srbského povstání roku 1804.—1815.

Napsal Radovan Košutić.

(Dokončení.)

Dokud srbský národ takřka nepozorován velkým evropským areopagem bojoval proti tureckému carství, zaměstnával Evropu mohutný syn revoluce Napoleon. Mír v Tilsitu a Erfurtu byl už na konci roku 1810. pochován, dva obři se uchvátili, aby rozhodli, „na komu je carstvo“. Rusko musilo bojovati pro svou politickou existenci, sebrati veškeré síly své a snažiti se, aby na jihu nemělo nepřítele — mír s Tureckem za každou cenu. Mír ten zaplatil srbský národ velmi draze. Od roku 1810. bojovalo srbské vojsko ruku v ruce s ruským. Srbové sjednotili osud svůj s osudem bratrského národa. Když roku 1811. velký vezír Kuršid byl poražen a chtěl uzavříti příměří, odpověděl Karađorđe, že on sám pro sebe ničeho neudělá, nýbrž že se tomu podrobí, co udělají v Petrohradě a Cařihradě.[17] A přece jak macešsky postaralo se Rusko o Srby. Bukureštský mír roku 1812. hrůzou nás naplňuje. Co měli Srbové tehda a co jim bukureštský mír dal? Měli úplnou samostatnost a rozsáhlost země byla skorem taká, jakou jim berlínský kongres teprv přiřkl. Bukureštským mírem musili vydati veškeré tvrze — státi se rájou.

Pravda, že v míru odkazovalo nás Rusko na milost padišahovou, aby nám Porta dala nějaký stín samosprávy, jakou měly ostrovy na Archipelagu, aby Srbové mohli své vnitřní věci sami zařizovati, aby platili mírnou daň a sami ji sbírali, aby Porta všecko ve srozumění s národem dělala.[18]

Ale Turecko a milost!

Kdyby Srbům bylo neescházelo národoprávního a státního uznání od Evropy, a kdyby o bukureštský mír bývalo jednáno s některým kulturním státem — ovšem, že by mír platil.

Rusko dosáhlo žádoucího míru nechavši Turkům Moldavsko, Valachii a Srbsko.

Turecko vysvětlovalo si bukureštský mír tak, že národ srbský má vydati nejen tvrze, nýbrž také zbraň, že spahové a janičaři přijdou zase jako páni, a národ že jim musí robotovati a potom svým je živiti.[19])

---

[17]) Ranke: Die serb. R. str. 223.
[18]) Ibid. 228.
[19]) Ibid. 232.

Srbsko se chystalo na ukrutný boj, na smrť a na život.

Draze zaplatil národ několik roků klidného rozvoje po požarevackém míru (1719.—1737.), více ho stál svišťovský mír (1791.) a bukureštský nejvíce. Srbové ponecháváni vždy sobě. A berlínský kongres?

Srbové věděli, v jakém nebezpečí se nalézají.

Karađorđe vydal proklamaci k lidu, připomínaje, jak se národ postavil Turkům na odpor, když neměl nic, krom holé duše. A nyní má sedm hradův a 150 děl — za půl roku přijdou Rusové na pomoc.

Pravda, ale Karađorđe na sněmu 1811. roku zrušil moc gospodarů, kteří byli s vojskem, s menšími vojvodami a buljubaši srostli, které národ ctil jako sebe sama; a tak na Drině nebojoval Jakov Nenadović, nýbrž neschopný Sima Marković, na Deligradu nebyl Petar Dobrňac, nýbrž Mladen Milovanovič, člověk, který svou neschopností a chtivostí tolik zla Srbům způsobil, a na Timoku nebyl Milenko, nýbrž Veljko.[20])

Nebyl sice Milenko lepší rek než Veljko, ani pomyšlení; ale horský hajduk lépe se hodil pro horské průsmyky, odkud jako blesk vylétal na nepřítele, než do roviny.

„Oro gnězdo vrch tymora vije,
Jer mu stanka u ravnici nije...“

praví nesmrtelný básník srbský, vladyka Rade.

Ale kdyby jiní vojvodové bývali tak udatně bojovali, jako Veljko u Negotinu, nebylo by Srbsko roku 1813. padlo, a zvláště kdyby se byli obmezili na Šumadiji, jak chtěl Karađorđe; kdyby neztratili naděje ve prospěch a svorněji pracovali: přečkalo by bývalo Srbsko tu velkou krisi a Rusko bylo by se zeptalo Turecka, proč hřmí tu děla, šetří-li se tak bukureštské smlouvy?

* * *

Prvá turecká síla roku 1813. udeřila na Veljka. Karađorđe dobře věděl, že Veljko má málo vojska, a proto mu přidal ještě tři kněži z nahie požarevacké, aby s nimi bránil Krajinu proti Turkům.

Veljko nařídil, aby se národ stěhoval s jměním svým do hor· Turci pak chtěli pleniti a napadali bezbranný lid. První vyšli Turci paše Redžepa z Adakale, přešli v Ključ a u Kladova začali vražditi a odjímati národu jmění. Milutin, bratr Veljkův, napadl je, ale nemohl veškerého plenu vysvoboditi — jízda nehodila se do hor. Veljko přešel přes Timok, zůstavil něco pěchoty po horách a sám s jízdou dospěl do samého Vidina, odňal Turkům několik tisíc ovec, hrstku Turků pobil a navrátil se do Negotina. Až do brány hradu odvážil se Veljko na svém Kušli (koni); lid praví, že zabodl tam kopí své, aby se vědělo, kde byl Veljko.[21])

[20]) Ibid. 241.
[21]) Milićević: Knež. Srb. 897.

Mezitím přibližovali se Turci k Veljkovi víc a více. Prvé velké vojsko turecké vyčkal Veljko u vsi Bukovače a pobil je. Ale třetí den přišli Turci s děly a s veškerou výzbrojí. Bylo jich asi 15 neb 16.000, Veljko měl asi 300 neb 400 na koních a tolikéž „rumunských vojákův“.[22])

S největší udatností bojoval Veljko, ale marně. Byl nucen zavříti se do Negotina. To byla velká chyba, kterou Veljko spáchal. Kdyby byl nechal Turkům Negotin a pustil se do hor, platilo by těch několik set jako tisíce; Veljko by se stal nepřemožitelným.[23])

Té noci vypadl Veljko z Negotina, udeřil silně na Turky, avšak nemohl jich odehnati. Potom stále svým způsobem vycházel rubaje a strachu jim nadháněje, dokud neseslábl i Veljko i Turci. Veljko očekával pomoc od Karađorđe a sovětu, Turci od velkého vezíra.

Turkům přišla pomoc hned se tří stran; od Redžepa z Adakale, od rumunského knížete Karadžy, ano sám velký vezír Rušid paša přitáhl na pomoc, tak že bylo Turků kolem Negotina na 30.000.

Turci obkličili náspy negotinské a přibližovali se stále víc a více hradbám i náspům Veljkovým. Začala střelba z děl. Věže negotinské rozbity a i ta největší, kterou jmenovali „Baba-Finka“, poškozena úplně. Veljko byl nucen uchýliti se do sklepů.

Nastala chvíle nejosudnější. Pomoc nepřicházela odnikud, prachu se nedostávalo, nejvíce dělových kulí.

Veljko psal Mladenu Milovanovićovi, ministru vojenství, do Deligradu, aby mu poslal pomoc, a sovětu do Bělehradu, aby mu poslal střelivo.

„Když Pánbůh dá,“ psal sám, „a přetrpím tuto ránu, zeptám se vás na zimu, jak se brání carství (mínil totiž Veljko nový rok, kdy se konala vždycky skupština).“

Mladen pomoci neposýlal. Jednání nevedlo ke konci. Nepřátelé jásali.

Stará nesvornosť srbská, nevůle a nenávisť mezi vůdci ukázala se zde. Ona zahubila carstvo na Kosovu, ona zavinila veliké trýzně, ona usmrtila Sindělića a Veljka, potom Karađorđe a Michala.

Tane nám na mysli rozmluva mezi Karađorđem a Mladenem 1813. roku v Jagodině konaná.

---

[22]) Vuk, Danica 1826., str. 84.

[23]) „Zhynul li by Veljko, kdyby poslechli Karađorđě, aby se do Negotina nezavřel?“ (Memoary Prote Nenadovića, str. 277.) Charakteristická je rozmluva, kterou měl Veljko v této době s jedním svým přítelem (Vuk, Danica 1826., str. 81.—84). O ní promluvíme v druhém dílu této studie své. Upíráme jen to, co Milićević praví, že člověk, jenž mluvil s Veljkem, byl Vuk sám. (Knež. Srb., str. 897., sub. 2.) Zakládáme své tvrzení na této věci. Když přišla žádosť Veljkova senatu, aby mu zaslal munici, píše Vuk takto: „Z Bělehradu zaslali hned (pod vedením onoho přítele, který radil Veljkovi, aby se nezavíral do Negotina) jednu loď dělových koulí.“ (Danica 1826., str. 86.) A že Vuk byl ve svém věku kapitanem nějaké lodi, o tom nevíme.

Karađorđe totiž ustanovil s vévody, aby se zřídila záložní jízda; 6000 aby měl Petar Jokić s levé a 6000 Veljko s pravé strany Moravy; národ ať se odebéře do hor a defensivní boj ať se obmezí na Šumadii.

Mezitím přišel Mladen.

„A víš-li," vece Mladen, „jak jsme ustanovili v sovětu; poslali jste mne, abych prohledl náspy, a nyní děláte jinak."

„Vím," řekl Karađorđe, „a jestli udeří turecká síla a sevře obléhajíc vévody v náspích, kdo obhájí ten lid?"

„Ať bojují vojvodové."

„Ale udeří síla a sevře Veljka, sevře Gurgusovac a veškerá upevnění a národ zhyne".

„Ať zhyne," vece Mladen, „oddavky nemohou býti bez masa, a Veljko ať se bije, jemu pějí bulharské písně." [24])

Tak arciť mínil i nyní Mladen.

Střelivo nepřichází, pomoci rovněž a Turci naléhají!

Veljko neklesl duchem, doufal, že přece přijde pomoc, že hvězda štěstí, která ho doposavad provázela, nezhasne, že uvidí Srbsko ještě jednou svobodno a volno!

Dnem i nocí chodil po náspích, povzbuzoval všecky, aby nezoufali, napravoval, co za dne bylo zvaleno.

Vše, co bylo z olova v Negotinu, vzal Veljko, aby získal střelivo pro pušky své; mísy z cínu, lžíce, kadidelnice, svícny a jiné věci, vše bylo mu vítáno; a když i to nestačilo, plnil děla tolary, jen aby vzdorovati mohl Turkům.

„Jmenuj mi květ, který neuvadne, jmenuj mi junáka, na kterého hrob nečeká," pěje veliký srbský básník Zmaj-Jovan Jovanović.

Jednoho jitra v měsíci červenci [25]) (na konci) vyšel Veljko na „Malý násep". Tu jej spatřil Cincar Nastas Armaš (zrádce, který pod Veljkem bojoval a potom odešel k Turkům), upozornil turecké dělostřelce. Dobře mířená rána zahřměla. Veljko sotva mohl vykřiknouti: „Drž —" (Držte se, bratři!)

Veljko padl!

Momci přikryli mrtvolu travou a pochovali ji téhož večera tajíce smrť jeho.

Ale rychle pocítili všichni, že Veljko není mezi živými; vojsko z Negotina chtělo prchnouti. Bratr Veljkův Milutin držel se ještě pět dní a potom všichni odešli do Poreče.

* * *

[24]) Tuto rozmluvu zapsal Milićević dle vypravování Petra Jokiće, Karađorđova buljubaše (Knež. Srb., str. 203.). Tím vysvětluje Milićević uvedené místo z Memoarů Proty Nenadoviće, str. 277.; o závisti Mladenově proti Veljkovi viz: Vuk, Danica 1826. r., str. 86.; Ranke, str. 243.

[25]) Neví se jistě, kterého dne Veljko padl. Vuk-Karadžić píše, že to bylo některého z prvých dnů měsíce srpna, ráno (Danica, 1826. roku, str. 86.). Mezitím nalézá se v Protokolu Karađorđově, že 1. srpna už jmenován bratr Veljkův Milutin na místo Veljkovo za vojvodu. Viz také psaní Mladena Milovanovića na Milutina u Milićeviće (Knež. Srb, str. 907.).

Prvá největší ztráta byla smrť Veljkova; rychle přišla i katastrofa.

Símě neblahých duchů, jakými se ukázali Řekové: Rodofim Kin, Nádoba a metropolita Leontije,[26]) uzrálo. Karađordė ztratil mravní snahu: nezhynul, jak Veljko a Sinđelić, na hradbách „pro česť junáckou a zlatou svobodu“, nekorunoval srbské povstání mravní převahou. Komu patří sláva, kdo zvítězil, Peršané nebo Leonidas?

21. září[27]) téhož roku 1813. přešel Karađordě na rakouskou půdu a za ním vojvodové. Turci vešli bez odporu do Smedereva, Bělehradu a jiných tvrzí; ještě posádka v zákopech na Deligradu držela se šest týdnů a i ta se rozešla. Národ byl zůstaven milosti a nemilosti turecké.

Nová, krutá pohroma stihla srbský národ... Ale toto poslední porobenství netrvalo dlouho!

Co Skopljak-paša, bída a mor nezhubili, zdvihlo se r. 1815. před velikonocemi. Zdvihl se ten starý obr, aby pomstil Kosovo a muku pětistyletou, aby posvětil hrob Sinđelićův i Veljkův.

I vyplnil se sen, který Srb sníval tolik a tolik roků, vyplnil se aspoň poněkud...

Michal Hórnik.

Kus historie lužické práce.

Napsal A. Černý.

(Pokračování.)

Hlavní zásluha Hórnikova záleží tedy v tom, že mladším silám ukázal vděčné a užitečné pole činnosti, nemaje sám pro ostatní, ještě důležitější práce národní s dostatek času k rozsáhlejšímu samostatnému sbírání. Za to sluší mu všechen dík, neboť příkladem svým povzbudil velice plodné síly, jako jsou zvláště Muka a Jórdan, kteří oba celé nové sbírky dosud neotištěných národních písní vypátrali... Avšak ani to, co při všech ostatních, zajisté mnoho času a píle vyžadujících pracích nám podal (k čemuž i vydání Markusovy sbírky a j. počítáme), není nikterak nepatrné i můžeme směle tento jeho směr působnosti ostatním po bok postaviti...

Toť v hrubých obrysech literarní činnosť Hórnikova v „Časopise Maćicy Serbskeje“. Podal jsem obraz této činnosti jeho proto zvlášť, aby snadněji oceněna býti mohla veškera jeho literarní působnosť. Když tolik závažného podal do jediného časopisu, kolik napsal vůbec! Třeba se věru pokloniti takovému duchu, který při vší přesile různorodých prací pružnosti své nepozbývá

---

[26]) Působení těch tří Řeků, aby Srbsko r. 1813. padlo, pěkně vylíčil K. Nenadović: Život i dela Karađorđa II. sv., str. 65.—85

[27]) Veškerá data jsou dle starého kalendáře.

a v neztenčeném počtu nové a nové plody vytvořuje... Však také vrstevníci jeho plnou měrou uznávali a uznávají jeho neúmornou činnosť i odměňovali a odměňují jej vší láskou a důvěrou.

Založen-li nový odbor při Matici — zajisté jmenován i Hórnik do něho, spadal-li určením svým aspoň poněkud v obor jeho. Tak stal se Hórnik mimo v jazykozpytné i v historické (26. března 1856.) a belletristické (18. ledna 1858.) sekci členem, aby všude hřivnou svojí pomáhal.

I „Časopis", jemuž tolik lásky ukázal, svěřila Matice Hórnikovi. Ve schůzi matičního výboru dne 8. května 1868. čten dopis od Jakuba Buka, dosavadního redaktora „Časopisu", jímž z úřadu toho se děkuje. Buk byl již r. 1854. do Drážďan za kaplana dvorního chrámu a za progymnasia povolán, r. 1860. pak na ředitele tohoto ústavu povýšen — i bylo jistě redigování „Časopisu" z takové vzdálenosti s obtížemi nemalými spojeno. Také vskutku od r. 1854. redakci vlastně Hórnik za Buka vedl, což tento ve svém „Dosłowu" v „Časopise" r. 1867. dosvědčuje slovy: „Obzvláštní díky sluší panu kaplanovi Hórnikovi, jenž ‚Časopisu' mnoho práce věnoval." Že Hórnik ne špatně redaktora zastupoval, dokazují příslušné ročníky „Časopisu" — proto také neuveden výbor matiční poděkováním se Bukovým v pražádné rozpaky, v čí ruce veledůležitý úkol redaktora matičního orgánu složiti. Ještě v téže schůzi, v níž děkovací list Bukův čten, požádán Hórnik, by redakci „Časopisu" přijal, což on rád učinil. Stalť se mu podnik ten drahým, i nerozmýšlel se vedení jeho převzíti a síly své jeho rozkvětu věnovati. V jaké míře je prospěchu „Časopisu" obětoval, jest patrno z posledních osmnácti ročníků téhož, jež redigoval. Nejen že nejvážnější své práce v hojné míře do sešitů jeho ukládal: on i ve výboru k tomu působiti hleděl, aby se na „Časopis" pokud možno více obětovalo, i zvětšil jej tak téměř dvojnásob [17]) a tím zjednal důležitým pracím z oboru lužického dějezpytu, jazykozpytu a t. d. důstojné místo. Příkladem svým i slovem vychoval „Časopisu" a literatuře lužické vůbec zdatné pracovníky, jejichž práce ozdobami jsou listu jeho. On sám obstarával mnohé práce, které bývají jinde věcí četnějšího personalu redakčního: přepisoval články, obstarával korrekturu a t. d. — to vše při přetížení pracemi literarními a úředními, beze všech nároků na hmotnou odměnu. To vše po osmnáct let — v tom je, prosím, již veliký kus obětavosti...

Byl by mnoho vykonal pro Matici jen jako redaktor jejího „Časopisu" — on však vykonal pro ni ještě více. Ve výboru matičním byl od r. 1858. druhým, od r. 1861. prvním sekretářem, načež od r. 1873. do r 1882. místopředsedou. Místopředsedou zvolen na hlavním shromáždění Matice 16. dubna 1873. za nepřítomnosti předsedy Smoleře, jenž tehda právě v Rusku pobýval. Od těch dob mohl úsilnější činnosť v předsednictvě matičním

---

[17]) Ročník 1868. (první za jeho redakce) měl 128 str., ročník letošní má již 224 strany.

rozvinovati, poněvadž Smoleř často zaneprázdněn byl a schůzím obcovati nemohl. Tak r. 1881. opět dlel v Rusku, v době, kdy Matici nastávaly doby nejtěžší. Smoleř sám viděl, že se všech stran různorodými pracemi tak je stísněn, že nemožno mu v úřadě předsedy tak působiti, jak by si přál — i poslal ke hlavní „zhromadźizně“ matiční, odbývané v den 12. dubna 1882., list, jímž žádá, by si zhromadźizna jiného předsedu vyvolila, poněvadž on ještě déle v Rusku zdržeti se musí a Matice v přítomných dobách vůdce velmi má zapotřebí. Po přečtení tohoto listu zvolen za předsedu Michal Hórnik — Smoleř pak pro své zásluhy čestným předsedou jmenován. Od té chvíle spočívala tedy hlavní tíha vedení Matice na bedrech Hórnikových — tíha nemalá. Octla se Matice právě tenkrát v trudných poměrech se záležitostmi svého domu.

Vyličme napřed krátce poměry ty a další průběh věci až do nynějška slovy Hórnikovými: „...Peníze, které Matici („na „Maćičny dom“ [18]) r. 1879. pražská Živnostenská banka půjčila (8400 mark), byly již na podzim r. 1881. vypověděny. I musila je Matice 8. ledna 1882. vyplatiti. Na místo těchto 8400 mark nastoupili 8. listopadu 1883.: čalouník Mäusel se 4000 mk. a „Towařstvo Pomocy“ s 1300 mk.; Matice sama zaplatila ostatek... Strašné pro Matici časy pak dále trvaly; při všech podporách vznášel se nad ní Damoklův meč. R. 1881. upadl zámožný Bašmakov (jenž Matici v říjnu 1873. půjčil 6000 tol.) v konkurs. Veřitelé jeho byli by mohli náš pozemek i s domem a všemi sbírkami prodati! Členům ovšem by to neuškodilo, poněvadž je Matice spolek s obmezeným ručením, tak že každý člen jen odvedení ročního příspěvku slibuje. Ale pro Matici srbskou a pro Srby by to byla nesmírná škoda, kteréž ani vypisovati nechci... Smoleř... vymohl snížení matičního dluhu až na 4500 tol. místo 6000. Ale ani to nebylo možno nám odvésti! Tu... W. Bogusławski... přičinil se o snížení našeho dluhu až na 2000 tol. a vyplacení jich usnadnilo... „Dobročinné tovaryšstvo v Petrohradě“... Tím jest Matice z dlouholetých úzkostí vysvobozena!...“

Hórnik oddal se celou duší zájmům Matice, které byly a jsou zároveň zájmy celého národa srbského. Při každé příležitosti, doma i za hranicemi vlasti své, hleděl ve prospěch Matice a tedy lidu svého působiti. Mimo Matici samu a její dům je to hlavně důležité „Towařstvo Pomocy za studowacych Serbov“, jehož prospěchu síly své věnuje. Tovaryšstvo to založeno Maticí na písemný návrh Alfonse Parczewského. Dopis tohoto ctihodného příznivce lužických Srbův čten ve schůzi „předsydstwa“ 17. března i otištěn pak v „Srbských novinách“ 27. března 1880 ve článku „Dwaj namjetaj za Serbow“. Na to dne 19. května odbýváno ustavující shromáždění obmýšleného společenstva, jemuž předsedal Hórnik. Téhož roku ještě potwrzeno „Towařstwo Pomocy“ jako samostatný spolek. Ono má velikou důležitosť podobně, jako mateřský jeho

[18]) Viz článek „Matice srbská v Budyšíně“ ve „Slov. sborníku“ 1885.

spolek „Maćica Serbska". Proto i jemu Hórnik pozornosť velikou věnuje a jeho prospěch vždy na paměti má.

Stůjtež zde některé výňatky z dopisů jeho, které by jeho snahy o dobro důležitých zájmů srbských osvětlovaly.

„Já jsem si netroufal vystoupiti s prosbou před Čechy," píše do Čech dne 8. března 1882., „když mají tolik dávati oběti národních! Ale přece Vás je mnoho, nás málo! Naši též budou více dávati, když my ‚Slované' budeme jim moci dokázati, že nacházíme také u mocnějších bratří materialní pomoc. Srbové sami nemají ještě dosti důvěry v sebe."

A dne 20. května 1883. témuž příteli píše: „...Děkuju Vám, že se nás ujímáte, i doufám, že hlas Váš bude slyšán po všech Slovanech. Kdyby nás bylo více, pomohli bychom sobě sami tak jako Čechové. Bylo by to také čestnější pro nás, ačkoli také pravda, že jsme někteří také materialně mnoho obětovali!... Lid nám povídá: ‚Ukažte, co vám jiní Slované pomohli nebo pomáhají. Až se něco hodného stane, také my Srbové budeme dávati!' Mezi malými národy může býti jen málo národovců obětavých. — Smoleř, jak víte, koupil starý dům i pozemek pro Matici, která jej později musila převzíti roku 1873. nebo 74... — na dluh... Částka, kterou dostal od několika Rusů r. 1874. asi byla zaplacena. Mimo dary ty půjčil pan Bašmakov (viz Славянскiй Сборникъ) 6000 rublů. On velikomyslně nežádal úroky i tím způsobem mohli jsme udržeti aspoň tu posici v městě vnitřním, ale nový vhodný dům vystavěti jsme nemohli, když slibená z Rus další půjčka na amortisaci pro balkánskou vojnu i t. d. nepřišla! Tak se to dále vleklo s malým deficitem posud Konečně pustil se Smoleř ještě jednou do Ruska, měli jsme ostudu v německých novinách,[19]) ale pro Matici nebo dům nedostali jsme skoro nic. (Mezi Poláky sbíráno pro Tow. Pomocy.)... Výbor Matice bez Smoleře začal se ujímati té záležitosti domu po mnohém zoufalství znovu... Fond tedy na dům Matice nebo národní... jest nyní celkem 2000 marek. Ale s tím nemůžeme ještě ničeho začíti... Tím způsobem by se to dalo provésti, kdyby — 90milionové Slovanstvo 160tisícovému na př. polovičku nebo třetinu potřebné summy darovalo, asi 50 nebo 60.000 zlatých. To je mnoho žádáno, ale opět nemnoho, když by se celé Slovanstvo toho ubohého Lužičana ujalo... Za zkoušku to stojí! Bylo by to praktické dokázání slovanské lásky, bez romantismu, bez náboženského nadšení atd.... Kdyby (samé kdyby) se u všech větších slov. národů začalo, na př. divadelní představení na užitek domu Matice v Budyšíně neb podobné věci, nemohli by Němci říci, že je straší Rusové... Že v Čechách mají lásku k nám, vidíme často... Ale musilo by býti — všeobecnější. Kdyby zas u jiných Slovanů byla opravdová vůle nám pomoci, nezůstali by Čechové v zadu i při svých důležitých českých účelech..."

---

[19]) Tyto podezřívaly Srby z panslavistických rejdů a Smoleře označovaly jako ruského agitatora v Lužicích. Pozn. spis.

Podobně i v jiném dopise (ze dne 31. pros. 1883) dotýká se palčivé záležitosti matičního domu: „...V těchto dnech psal mi p. W. Bogusławski dobrou věsť, že Rusové, kteří mají žádati od naší Matice peníze..., chtějí nám snížiti summu dlužní na 3000 tolarův, které máme platiti v běhu 3 roků. Až smlouva mezi námi bude potvrzena, otisknu v Časopise stav věci a pak poprosíme nějakým způsobem Čechy, aby nám něco pomohli. Po ukončení té odplaty v Rusku budeme také zde sbírati úsilněji...“

A k otevření národního divadla psal do Prahy dne 18. list. 1883.: „...Máme s domem Matice ještě starosti! Nemůžeme ku předu, když dluh v Rusku učiněný... na domě dosud vězí, mezi tím, že cena domu v drahém čase po francouzské vojně Smoleřem... koupeného o mnoho spadla... Jednáme právě skrze Bogusławského se zástupcem věřitele Bašmakova... Až ta věc k dobrému se skončí, budeme míti více volnosti k připravení nové budovy potřebné. Potom... obrátíme se opět k mocnějším Slovanům, aby potom také náš lid měl důvěru větší k nám Matičníkům i také dával na tuto vážnou věc! Žel, že na našem německém severu lidé také jsou chladní k národním účelům! Rád bych, aby si vzali příklad na Češích; ale s tou vlastní silou u nás to nejde... Jsem žádostiv slyšeti nebo čísti, kdo z jiných slov. krajův v Praze bude. Kdyby byla příležitosť, mluvte s některými aby se sjednotili někteří západní Slované neb se všech stran i poradili se, bylo-li by na čase nám Srbům v Lužici, t. j. hlavně Matici pomáhati na nohy...“

Na to psal dne 11. února 1884. dru. Arn. Mukovi do Kamenice: „...Bogusławskemu smoj z Mütterleinom wjacy króć pisałoj a rady Bogusł wužiłoj prećiwo kreditoram Bašmakowa atd. Před někotrym časom sym Promemoria po naćisku Bugusł. na Благотворителнiй комитетъ pósłał a su tam dobre wuhlady za nás. Najnovše je, zo chce so kreditorstwo z 2000 tolarjemi spokojić. Smoleř drje chcyše jim 5000 dać. Za dwě njedźeli dostanjemy definitiwne wotmołwjevje a potom so hypotheka B. z hypot. knihow wumaže! To by derje było! Tute jutry budźemy drje lěpje móc wobstać!...“

Ale jistoty ve věci té neměl ještě v březnu 1884., kdy dne 28. psal do Prahy: „..Naše záležitosť v Petrohradě se posud vleče. V naději, že přičiněním Bogusławského k našemu, t. j. matičnímu prospěchu se skončí, začali jsme tu mezi Srby úsilněji sbírati. O tom bude jednáno ve valné hromadě ve středu po velikonocích...“

Z výňatků těchto patrno, jak upřímně věnoval se záležitostem ohrožené Matice, jak nebezpečí, jež jí hrozilo, celou mysl jeho ovládalo, jak hleděl všude získati jí sympathií a tím pomoci. Nižádného namáhání, nižádných překážek se nestrachoval — vše to bylo mu nepatrným u přirovnání k velikým ideám lužického vlastenectví. Malý nárůdek svůj objímá srdcem srdce svého právě tak, jako veliké Slovanstvo, jemu obětuje veškery nejlepší síly své. Jest věru cosi zvláště posvátného v lužickém patriotismu, jehož

význačným typem Hórnik jest. Veliká, tichá láska, beze vší chvástavosti — ale se živými skutky...

A velikosť vlastenectví jeho postavila jej v čelo všeho národního hnutí lužickosrbského — bez jeho vědomí, ba bez vědomí všech, kteří jej za svého vůdce uznávají, ale docela přirozeně... Hórnik vyvíjel se vedle Smolеře po třicet let ve práci národní, poslední léta života Smolеřova šel s ním ruku v ruce, ba ve mnohém jej předstihoval — i nebylo po smrti velikého Smolеře ani nejmenší pochybnosti, kdo by ohromnou ztrátu jeho nahradil. Kdož jiný, než ten, jenž v posledních dobách tvořil s ním jasné dvojhvězdí na obloze lužické práce vlastenecké? Kdož jiný, než ten, jenž po čtvrtstoletí již působil v nejdůležitější instituci národní? Než ten, jenž stejnou láskou objímal všecky Srby, ať dolnolužické či hornolužické, ať evangelíky či katolíky — třeba sám patřil k valné menšině národa, totiž ke katolickým Hornolužičanům? Než on, živý symbol jednoty všech Lužičanů — tichý genius jejich?... (Pokračování.)

Josef Feďkovič a jeho literarní význam pro rakouské Rusíny.

(Pokračování.)

Napsal K. B. Kadlec.

Podobná neuvědomělosť jako v Haliči, ba ještě větší, panovala před r. 1848. mezi Rusíny bukovinskými. Svítati tu počalo po r. 1848. Prvým plodem musy bukovinské byly Pěsni, psalmi i stichi Vasilia Ferlejeviča parocha v Tovtrách, jež byly napsány církevštinou, mající sem tam formy národní. Předmět byl též církevní.

R. 1851. zaveden byl do gymnasií jazyk rumunský a o rok později i ruský. Prvým jeho professorem na gymnasii byl Jakub Vorobkevič, a potom Hinc. Oba počínali od azbuky, neboť knih školních nebylo vůbec. Kdežto dříve hrálo náboženství hlavní roli, změnila jeho místo nyní národnosť. Čilejší ruch nastal mezi Rumuny a Rusíny. Příklad Rumunův, kteří si založili spolek Societatea, povzbudil i Rusíny, tak že r. 1867. povstala „Ruska Besida". Národní uvědomělosť počala se šířiti, avšak daleko zdlouhavěji nežli v Haliči. V 50tých a 60tých letech byli to jen jednotlivci, jako na př. Vasil Prodan, kteří pečovali o osvětu lidu, avšak jazyk spisů jejich byl také nešťastný jako Rusínův haličských. Práce se jim nedařila jednak pro tuto okolnosť, jednak pro veliký vliv, který měla i mezi Rusíny samými němčina. Mrtvé slovo Prodanovo, stojíc mimo praktickou potřebu životní, nemohlo roznítiti lid k uvědomění, nemohlo najíti útulku v rusínské chatě, jsou lidu cizím. Bylo třeba muže, který by byl nahlédl, že zpotvořený jazyk umělý se lidu předkládati nemůže, ořech takový že jest pro něj nerozluštitelným. A Mesiáš ten, který Bukovinu vy-

koupil, narodil se v Josefu Feďkoviči, slavivším r. 1885. 25leté jubileum své činnosti na literarním poli rusínském.

Obraz, který jsme ovšem velice nedostatečně o znovuzrození literatury haličských Rusínův podali, musili jsme čtenářům svým proto trochu obšírněji načrtnouti, aby tím lépe bylo porozuměno významu Josefa Feďkoviče pro rakouské Rusíny.

Literarní jeho vystoupení bylo velice včasným, neboť on to byl, který otevřel spisovatelům oči, ukázav jim na nevyčerpatelný zdroj poesie národní, lidové. Ovšem okolnosti byly v Bukovině příznivější než v Haliči, neboť byla tato prosta oněch zmatkův, které zmítaly Haličí uniatskou. Rusíni jsou tam pravoslavnými, Poláků, se kterými by byly mohly konflikty povstati, jest málo. Úřední řečí byla němčina, která jsouc přece jen řečí cizí, nemohla míti takého vlivu na rusínštinu jako v Haliči polština. Avšak všecky tyto okolnosti přály i jiným mužům, a přece nikdo se nestal Feďkovičem. Zásluha jeho tedy se tím o nic nezmenšuje. Talent, jakým jest Feďkovič, nepotřebuje, aby byl podporován okolnostmi, talent takový prorazí si cestu všude. Básník tento nebyl vychován v církevních seminářích, tak že mu jazyk i věda seminářská zůstaly cizími. Promluvil tedy k lidu jazykem jeho vlastním, jemu srozumitelným. Prvé jeho verše byly buď přebásněné písně národní nebo vzpomínky na matku a sestru, nebo líčily strasti stavu vojenského, hoře a bídu lidskou. „Ze všech jeho písní jest viděti," píše M. Dragomanov, „že to, co psal Feďkovič, nenutil ze sebe násilně, aby napsal nějaký verš, nýbrž že vše promyslil i přetrpěl celým srdcem svým pro sebe i pro blízké jemu lidi." On dobře pochopil, co to znamená psáti pro lid jazykem lidu. Mohl míti za vzor Děvického, známého pěvce Bujtura Vsevoloda, avšak, ačkoli si ho vážil, nešel přece v jeho šlepějích, vzav si za vzor překrásnou píseň národní, z níž vypučely jeho „burlácké fantasie".

Data jeho životopisná podáme hlavně z jeho autobiografie, kterou uveřejnil Dragomanov z listův psaných Feďkovičem haličskému spisovateli B. Dědickému.

„Narodil jsem se," praví tam básník o sobě, „r. 1834. v Bukovině, ve vsi Storonci (na řece Putylyvce) v t. zv. rusinsko-kimpolungském okresu mezi Huculy, kde moji rodiče měli hospodářství. Matka moje byla s počátka vdána za storoneckého faráře D., a ovdověvši vdala se za mého otce, přišedšího z Haliče. — Bylo nás pět dětí: dva bratři a tři sestry. Starší bratr Ivan, vrátiv se ze škol, byl doma při hospodářství, a zároveň i poslancem za náš okres. Starší i mladší sestra byly doma, prostřední byla vdána za faráře T. daleko od domova, kdež brzy zemřela. Tak jsme žili šťastně, až přišel osudný rok 1848/9., který naši rodinu učinil nešťastnou, a nás děti siroty do světa rozehnal. Moje obě sestry zemřely ze žalu a hoře nad starším bratrem. Kde se on nyní nachází, toho do dneška nevím, neboť, pochovav sestry, odešel jsem do naddunajských krajův výživy si hledat, a — neslyšel jsem více o domovu."

Jaké neštěstí rodinu stihlo a do světa vypudilo, z autobiografie se nedovídáme. Feďkovič se za hledáním své výživy dostal do Multanska, kde se šťastnou náhodou poznal s německým malířem R., který se ho ujal a tak si jej oblíbil, že jej vším úsilím nejen s německým jazykem i poesií seznámil, nýbrž i s jazykem a poesií španělskou. Básník o něm praví: „Celá duše toho velikého, nepochopitelného muže byla čistou, pravdivou poesií, kterouž nasytil i mou duši tak, že nyní ani všechny brány pekelné mně toho kouzelného pokladu vyrvati nemohou. Ó, milý Bože! Kdyby byl nepřišel onen tak nešťastný rok 1852., který mne k odvodu postavil, byl bych dnes zde v Sedmihradsku tak netrpěl mezi hrdými Maďary a nerozloučil se s ušlechtilým tím malířem i jeho krásnoduchou ženou, v jichž domě jsem příjemně a šťastně žil, věnovav se jen poesii a vědě."

O životě svém pokračuje dále: „Jak jsem prvé měsíce ve vojsku ztrávil, nebudu vypravěti; avšak znenáhla zvykl jsem si svému stavu, který pro mne též nebyl bez poesie. — Moje starší sestra znala náramně mnoho pohádek a písní rusínských (u nás doma se přirozeně jen rusínsky mluvilo), a ježto jsme se oba tolik měli rádi, dlel jsem u ní, jsa malým hošíkem, neustále, a všechněm písním a pohádkám jsem se naučil. Netušila zajisté tenkráte moje sestřička, že ony písně a pohádky mne před nejedním ublížením, před nejednou urážkou ochrání. Moji druhové, všichni bukovinští a čortkovští hoši, mne pro moje písně tak měli rádi, že by byli toho roztrhali, kdo by mi urážlivé slovo byl řekl. Zdávalo se, že těmi písněmi a pohádkami duše moji sestry jako blahý anděl strážce mou skráň před hořem chránila. Ještě dnes si vzpomínám těch krásných večerů, kdy pod kasárny za světlé luny mne bratři obsedli a já jim zpíval, až se nejednomu časem slzy po obličeji řinuly. Když jsem dozpíval, vypravoval jsem jim buď sestřiny pohádky nebo o svých cestách po Rumunsku, po Srbsku a Ukrajině. Avšak šťastné ty časy netrvaly dlouho, neboť mne brzy povýšili za závodčího, za desátníka, pak i za šikovatele a konečně r. 1859. i za důstojníka, neboť jsem takové štěstí či neštěstí od Boha měl, že mne nejen moji druhové, nýbrž i představení měli rádi."

Téhož r. 1859. vrátil se Feďkovič z Italie do rodné Bukoviny, a sice do Černovic, kde se seznámil s německým básníkem Neubauerem, professorem historie a německého jazyka na černovském gymnasii. Přečetl mu své německé básně, které psal již v Multansku. Německý básník oblíbil si Feďkoviče tak, že mu zjednal přístup do svého domu a o nadání jeho se vyslovil, že se může svou lyrikou měřiti s každým německým básníkem. V domě Neubauerově seznámil se Feďkovič s bukovinským vlastencem, Rusinem Kobyljaňským, který jej měl k tomu, aby, jsa Rusinem, psal rusínský. Feďkovič mu odpověděl, že slovanskou a zvláště rusínskou národní poesii vysoce cení, ačkoli rusínsky nepíše, a ukázal mu zároveň svůj denník z pochodu vojenského, kde byla i jedna ruská dumka pod názvem „Nocleh".

Básník o ní praví: „Tato dumka, zajisté beze vší poetické ceny, jest mojí prvou rusínskou básní, která se však Kobyljaňskému (který u mne často býval a kterému jsem nejednu národní píseň zpívati musil) tak líbila, že mne konečně žádal, abych mu napsal několik dumek do jeho „Slova na Slovo", což jsem já také učinil; při té příležitosti přeložil jsem i německou hymnu národní do prosté rusínštiny a, přidav k ní ještě několik zpěvánek mnou vytvořených, dal jsem to vše tisknouti a mezi své rusínské hochy vojáky rozdati, kterým jsem tolik šťastných chvil života svého povinen."

O dalším svém životě pokračuje takto: „Sotva jsem mohl písně tyto rozeslati, připadl (této zimy r. 1861.) na naši divisi pochod do Sedmihradska, kde jsem onemocněl a připoután jsa na lůžko, psal jsem všechny ty dumky, které jsem Vám (Dědickému) dosud posýlal. Nemohu Vám říci, které dny jsem ty dumy psal, vím jen, že prvou mou básní, kterou jsem tu psal, byla „Sonni mary".

„Na oči jsem již jako malý hoch nebyl zdravým. — Avšak když, slouže ve vojsku, s největší horlivostí jsem se pustil do četby knih a do vědy, a když k tomu přišel ještě i pochod a italská vedra, onemocněl jsem na oči tak, že jsem se musil r. 1863. obrátiti na vojenskou superarbitrační kommissi, načež jsem byl propuštěn domů s určením malé pense."

„Od vojska jsem přišel domů v postě r. 1863., i zastal jsem ještě stařičkou svou matku živou, avšak ve veliké bídě a nouzi. Téhož roku zvolily mne všecky huculské obce našeho okresu za poslance do servitutovské kommisse, r. 1866. naše obec (storonecká) za vojta, a r. 1867. jsem byl jmenován okresním školním inspektorem."

Vojtem (totiž starostou obce) byl 5 roků. Jakožto inspektor staral se Feďkovič velmi horlivě o rozkvět rusínského školství a napsal za tou příčinou i memorandum ku tehdejšímu ministru osvěty. Bohužel však rozličné intrigy přinutily jej, že se z inspektorství na konci června r. 1872. poděkoval a přestěhoval se do Lvova, kdež mu zaopatřili haličtí Rusíni úřad při literarním spolku Prosvitě. Čtrnácte „černých", jak sám praví, tu ztrávil měsíců a vrátil se, z okouzlení svého jsa vytržen, zpět pod rodnou střechu. Nemohla totiž poetická duše jeho uvyknouti bureaukratickému životu lvovských Rusínův. Práce ve Prosvitě, vyměřená od hodiny do hodiny, mořila básnického jeho ducha, který nemohl zapomenouti na svobodu huculských hor. Ačkoliv jej haličtí Rusíni milovali, cítil se přece mezi nimi cizím. Nejblaženější chvílí mu bylo, mohl-li se vyhnouti lidem a v ústraní někde hráti na lyru a při ní zpívati. Zatoužil po rodných krajích a usadil se, vrátiv se do nich, ve Putylově. Od doby té stal se lhostejným k literarnímu životu, a jen zřídka zapěla Musa jeho, až teprve r. 1882. a později, když založil v Černovicích časopis „Bukovinu", zazněla opět čarovná píseň její.

(Dokončení)

— — — — —

O volbě krále Zikmunda polského.

Diarium sub Rudolfo rege od Bydžovského Marka z Florentina.

Léta 1587. 20. dne měsíce máje, když bylo po smrti Štefana Batory krále polského, Stanislav Carnisovius, arcibiskup Gněsnenský, místodržící v království Polském, obeslal přednější z stavův do Varšavy a tu s nimi zůstal: předně, aby volili nového krále do 30 dne měsíce června, k kterémužto volení aby všickni ne skrze posly, ale jeden každý sám osobně se najíti dali: druhé, volení by ne jinde než v poli podle starobylého obyčeje aby se dálo; třetí, aby nový král jednomyslně a společně ode všech volený vůbec vyhlášen byl a kdož by tomu jakou překážku buď pro přízeň anebo nepřízeň, buď pro nějaké dary aneb jakoukoli vymyšlenou příčinou činiti chtěl, proti tomu, aby všickni vespolek nejináč než jako proti ouhlavnímu nepříteli vší země sobě pomáhali; čtvrté, co se dotejče náboženství, toho při té smlouvě králem Jindřichem učiněné a stvrzené, aby zanecháno bylo; páté, ta všecka zášti'a nevole, byly-li sou která mezi nimi až posavad, ta že se zdvihají, kazí a v nic obracují a tomu volení společnému překážky aby nečinili; šesté, cožkoli z komory královské po Zikmundovi a Jindřichovi králích pobráno jest, to aby zase navráceno bylo; sedmé, kancléř Jan Zamojský nejvyšší hejtmanství nad lidem válečným aby z sebe složil a jeho nějakému Herbordovi postoupil, jemuž poručeno, aby na pomezí zemském v Volhyni, Podolí a v Rusích se 3000 lidu zbrojného se položil a ty země v svém panování měl; osmé, aby králi mezi jinými artikuly při korunování i toho doloženo bylo, aby ta vejpověď strany vypovědění Kryštofa Zborovskýho z země byla zdvižena a v nic obrácena, tak aby on zase volně jako kdy prvé v zemi bydleti mohl. To vše podle zvůle Stanislava hraběte z Gorky a bratří Zborovských i jich se přidržejících na témž sněmě dobré vůle v nepřítomnosti jiných mnohých a zvláště biskupův a kancléře zavřeno jest.

Volení krále Zikmunda polského.

Téhož léta 30. dne června na sněm obecní do Varšavy k volení nového krále mnozí z pánův polských maje při sobě nemálo zbrojného lidu se vypravili. Mezi nimiž byl Jan Zamojský, kancléř, kterýž blízko od kola, kdež bylo k tomu jim místo ukázáno, v rovinách při řece Vistula řečené se jest položil. Že pak jeho za ouhlavního nepřítele Zborovští měli, proto že jest z rozkazu královského dal stíti málo před tím z rodu jich Samuele Zborovského, tomu chtěli, aby předně to mezi nimi v mír uvedeno bylo; druhé, aby o těch artikulích, kteří na předešlém sněmě na ublížení kancléře a jeho přidržejících se, jakž oni za to měli, zavříni sou, rozmluveno býti mohlo; třetí, aby Litvané, kteří z druhé strany řeky Vistuli se podál položili, mohli k volení tomu připojeni býti; potom také aby, což tak mezi krajinami a městy na nedorozumění bylo, to vše prvé nežli by k volení nového krále přistoupili, spokojeno bylo. Litvané pravili, že oni ne na vojnu, ale k svobodnému a pokojnému volení nového krále sou přijeli a protož prvé nežli by války a rozepře mezi nimi vzešlé spokojeny byly a těžkostí, kteréž sou na ně od jich Polákův vzloženy, zase zbaveni byli, ano i práva, svobody jich obnoveny a Livonia, Wolhinia a Podlassia krajiny, jakožto oudové velikého knížetství Litevského zase navráceny byly, do rady polské jíti nemohou. Nad to vejše i to sobě stěžovali, že kancléř litevský i jiní ouřadové velice skrze Poláky sou jim ztenčeni a sníženi a bez vědomí jich dva krále Jindřicha a Štefána že sou sobě volili i korunovali. Maršálka a knížetství Borusských hejtmana, legáty jménem království Polského do Říma odeslali rovně jako i předešlý sněm v Varšavě bez vědomí jich drželi.

Borušané sobě také stěžovali, že mnohým šlechticům a přidržejících se jich statkové pobráni sou, mnohými daněmi že se obtěžují a cla jak na vodách tak i na zemi se vybírají, ouřady a jiná povolání [. . . . .] [1]) ale sami

[1]) V hranatých závorkách vytečkovaná místa jsou v původním rukopise vyhnilá.

sobě osobuji, pře dosti [. . .]e, [. . . .] v krajině jich ale na snémich zemských sami o své ujmě bez nich vyslejchají a vejpovědi činí a práva jich sobě málo váží, mince dobré nebijí, společnosti Warměnské právo svobodného volení krále odnímaji; král dennemarský že lodi města Gdanského za příčinou neplacení dluhu od Polákův za sebou zdržuje. A nejvíce pak to sobě stěžovali, že obzvláštní přísahy králové polští zemi pruské nečiní podle jistého volení králův Kazimíra a Zikmunda jak na místě svém tak i na místě potomkův svých. Rygenští žádali, aby jim náboženství podle augšpurské konfessí zase osvobozeno bylo, že oni Jezuvitů nepotřebují, potom aby privilegia jich, vypustíc z nich to, což omylu příčina jest, jim znovu slovy vlastními a patrnými sepsána aby potvrzena byla, pevnosť, která jest na břehu řeky Duna řečené jim ke škodě vystavená, aby zase zbořena byla. A jiné krajiny tolikéž i města mnohé své těžkosti předkládajíce v tom zaopatření žádaly, kterýchžto všech [. .] sněmu toho k dalšímu uvážení po [. . .] a davši povolati vůbec mír a pokoj na zejtří vyslejchali rozličná poselství přespolních knížat a králův, z nichž přední bylo arciknížat rakouských Arnošta, Matiáše a Maximiliana, za něž se přimlouvali Hannibal z Kapue na místě papežském, Stanislav Pavlovský, biskup Holomoucký na místě císaře Rudolfa, bratra jich, Karel kníže Minstrberské na místě krále Hišpanského a s. říše kurfirštův legáti. Vilém od s. Klimenta na místě arciknížat rakouských, též i z Většího Polska Stanislav hrabě z Gorky a všechen rod Zborovských s nemalým počtem šlechticův té krajiny.

Po Zikmundově pak straně Jana III. krále švedského a Kateřiny Jagelloniky, synu byla teta jeho královna polská, kterážto s velikou snažností všech pánův předních, aby jeho sobě za krále zvolili, žádala, připomínajíc jim mnohá dobrodiní, kteráž sou z téhož rodu Jagellova až posavad přijímali, takže jemu a žádnému jinému spravedlivě to království náleží. Třetí byl Theodorus, veliké kníže Moskevské, kterýžto všecko panství své od pomezí Livonie až k moři Caspium řečenému ležící k království polskému připojiti připovídal, kteréžto jeho uvolování stavové z Litvy se vší ochotností sobě oblibo[va]li, nic méně však aby tomu měl zadosti učiniti, pochybovali. Čtvrtí byli ti, kteříž se přimlouvali, aby Piasta nebo někoho jiného z sebe za krále volili, jichžto zdání mnozí z předních pánův vychvalovali soudíce za nejlepší býti a nejpotřebnější věc, aby ten volen byl za krále, kterýžby jazyka, obyčejův a práva té země dobře povědom byl a vedle toho ji spravovati uměl, toho dokládajíce, že mnozí přespolní více pro svůj užitek nežli pro obecní dobré sou toho žádostivi, aby tím lépeji svým pomáhali a je obohacovali. A protož že není bezpečné s nimi se spolčovati, posilu bráti, ani jich do království uvozovati. Ano i to za nejtěžší a nejnesnesitedlnější věc pokládali, že při rozdávání ouřadův zemských více svého národu šetří nežli domácích, ku příkladu přivozujíce Štefana předešlého krále, jehož moc a síla tak se byla rozmohla, že jeho Uhrův takměř všecka země se bála. Ty a těm mnohé příčiny mnozí oblibujíce raději k tomu se přimlouvali, aby někoho z domácích sobě za krále volili. Potom na místě tureckého císaře Resirius baša napomínal Polákův, aby pamatujíc na přátelství všelijaká a dobrodiní jim od pána svého učiněná, raději podle svobod svých sobě volili, jednoho z synův bratra někdy Štefana Batory krále, jich vejvodu sedmihradského nežli koho jiného A tak všech těch poselství, přímluvy pořádně vyslyšány byly. Osmého dne když bylo při uvažování těch a takových žádostí a přímluv někteři z stavův pohodši se o něco mezi sebou, zarazili sobě v témž založení jiné Kolo, kteréž někteři černým jmenovali, k nimž přistoupili Palatinus Krakovský, Ondřej Tenšinský, Massověnský, Stanislav Critius Plocenský, Jiřík Zilenský, Kioviensky, Konstantin kníže Ostrovský a maršálek království Polského, Ondřej Opalinský rentmistr, Jan Dolscius, místokancléř Albrecht Baranovius a kancléř Jan Žamoitský a jiní někteří. Litvané také za řekou Visfalií své obzvláštní stany měli a v nich sami sněm drželi, kteří s kancléřem a maršálkem se scházeli, volili někteři Piasta, někteří Zikmunda, syna krále švedského za nej[. . . . .] královstvi býti soudili, za jedno že jest z rodu Jagellova předešlých králův pošel, druhé že postavy jest dosti způsobné a dobře polsky umí, potom též netoliko s okolními krajinami v přátelství vjíti, ale také mnohé dobré a těžké rozepře i ta nedorozumění, ač sou-li jaká mezi švedským králem a královstvím Polským spokojiti může, aniž kdo bude moci spravedlivě míti z okolních mocnějších

knížat se nad čím zastavovati a tomu překážky činiti, kteréžto jich dobré zdání a volení hned hraběti z Gorky a Zborovským spolu na sněmě obecním shromážděným v známost sou uvedli, žádajíce při tom i jich dobrého zdání, na kteroužto žádost jich nemoha ihned odpovědi dáti, odložili toho do většího počtu, aby se i oni dali k sněmu obecnímu najíti. (Pokračování.)

Dopisy Pavla Josefa Šafaříka J. E. Purkyňovi.[1]

W Praze, 31. Máge 1840.

Milý Přjteli!

Děkugi Wám srdečně za poslané Wýpisy ze Žaltáře Olesnického. Porownaw ge se Žaltářem Wittenberským shledal gsem s nemalau radostj, že přeloženj gedno a též gest, vygjmaje některé grammatické maličkosti, totiž změnu forem, gako učinil mjsto učiní (prax. 3 sg.) pomoz mjsto pomozi atd. Žaltář Olesnický tedy ten gediný gest, s njmž text Wittenberského Žaltáře srownán a podlé něhož mjsty i oprawen býti může. Bez takowéhoto srovnánj a opravenj nebude mi možné Witt. Žaltář wydati: neboť ten, kdo geg na počátku XIV. století přepisoval, měl nepochybně starý Rkp. před sebou, na mnohých mjstech chybně četl, tu i tam celé průpowědj, werše, anobrž celý 97 Žalm wynechal atd. atd.

Poněwadž ste se we swém psanj wygádřiti ráčil, že bude-li potřebno, Žaltář Olesnický na půgčku do Prahy zaopatřiti mi můžete, osmělugi se prositi Wás co neyuctiwěgi, byste se mi w tom propůgčil, a Žaltář ten, pokud možná co neydřjwe, asi na dwa Měsjce sobě wyprosil pak mi po poštovském wozu sem do Prahy ku porownánj aneb dle okolnostj i přepsánj odeslal. Budu ho ostřjhati gako swého oka: z mého pokoge ho nikam newydám, a daufám, že za Měsjc s celau pracj pohodlně hotow budu. Mám zde welmi zběhlého přepisowatele, p. Pečjrku. Mám-li Wám rewers na ten Rkp. poslati? Ostatně wjte, že i kdyby mne něco lidského potkalo, mé wěci w negwětšjm pořádku zůstanou, s má rodina za wydánj cizjch ručj. Gediné bych přál, abyste se zaslánjm nemeškal: neboť w létě to snáze se dělá, nežli na krátkých dnech w zimě.

Našich Staročeských Památek tiskne se 17tý arch, wšeho bude asi 30 archůw we 4°. Gak náhle budeme hotowi, pošlu Wám ex. takořka teplý, s prosbau, abyste se několika slowy o djlu tom někde we Wašich Časopisech zmjnil.

Od té doby, co gsem Vám psal, nic newyšlo u nás důležitého Tušjm gsem se byl zmjnil, že Čel. wydal „Růži stolistau , kteráž snad wšecko přewyšnge, co posawáde z péra geho bylo wyšlo.

W Čas. česk. Mus sw. II naleznete nowau zpráwu o Remešském ewangelium, gestliste geště nedostal z Pařjže pogednánj Jastrzebského se snjmkem. W tom podpisu stogj wýslowně: „psal jest swatý Prokop opat swau rukau“, nikoli „jesti Prokop otec“, gako to nedouk Strojew četl, genž teď w ruských Nowinách tak hanebně proti Hankowi se spauzj a naň se osupuge. S takowými . . . . hle prawda wšudy zápasiti musj!

Litug. srdečně, žeste nám Žurn. Min. Pr. neposlal, t. prwnj pololetj čili 6 sw., gešto ste to pohodlně na dwogi zásilku rozděliti mohl Čekáme na to netrpěliwě Oznamte nám spolu na krátce i Wýminky, s gakými nám to zasjláte, abychom pořádku zachowáwali.

Učená společnost prosila o půgčenj Rem. Ew. skrze G. Ex. swého Presidenta, Min , Hraběte Kolowrata. Posawad nemá odpowědi.

Winařický wydal „Perly poswátné zdáwnowěkosti dle Pyrkera“. Bylť nebezpečně nemocný: teď se má trochu líp. Ostatní přátelé, pokudž mi wědomo, zdráwi. Buďtež zdráw!

Wáš upřjmný ctitel a přjtel

Paw. Jos. Šafařjk, m. p.

[1]) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

Listí.

Črty **Frana Mažuraniće.** Přel. **K. K—c.**

Slovák.

Aspoň v tom nechť moudrost tvá mi svítí, kdo zde hřeší? či kdo křivdu tu dělá? či kdo tuto křivdu cítí?...

Jan Keller.

Poslyšte, co nám pan generál — za stolem — vypravoval.

„Byl jsem v Horním Uhersku posádkou. Často jsem viděl — jeda na koni přes most —, jak vesničané nosí něco do města na prodej, a jak jim nějaký kulhavý žid (který vybírá mýto) ty věci za polovinu ceny odebírá.

Leckterý se brání a nechce dáti, ale žid neustává, dokud nedá.

Jednou jsem viděl, jak ten darebák na nějakého vysokého vesničana naléhá a věci mu — zrovna násilím — béře.

Vesničan nechce dáti. Žid ho docela tluče!

„Člověče zlatý!“ pravil jsem vesničanu, „co pak se nestydíš, že tě žid mlátí, a ty jsi silnější než on?!“

Slovák na mne udiveně pohledl, na to si ještě nikdy nepomyslil, že by i *on* mohl někoho tlouci!

Chytil tedy žida za krk, hodil jím o zemi a tloukl ho. Byl by ho do smrti ubil, kdybych byl neřekl: „Dosti!“

„Ti Slováci jsou podivní lidé,“ ukončil náš generál. Ba, velmi podivní!...

Mladí páni.

Noblesse oblige...

Z besídky jest slyšeti smích a štěkot psův.

Mladí páni pojedli, žertují tedy a smějí se, popouzejíce dvě mladé dogy proti sobě: hodili jim doprostřed kosť, a psi se o ni tahají... Jsou nemotorni. Mladí páni pukají smíchem...

Dítě nějakých čtyř let podepřelo se u vchodu besídky a vyboulenýma očima si je prohlíží... Jest boso, bledo a roztrháno; hladovýma očima hltá zbytky jídla po stole.

Sluha přinese mísu jídla a položí ji přede psy. Jedí svorně, a dítě na ně dychtivě hledí. Závidí jim.

Carry dítě zpozoroval. „No, malý, pomohl bys jim jísti?“

Maličký přisvědčí hlavou, že ano.

„Nu, jez tedy!“ směje se mladý pán.

Dítě se třese a přistoupí blíže. Sehne se a sáhne malinkou bledou ručkou do mísy. Psi vrčí.

„Kousnou ho,“ řekne Freddy.

„Padesát zlatých, že ne!“ praví na to Šandor.

„Přijímám!“ souhlasí prvý.

Malý znova sáhne do mísy...

Šandor doufá, že vyhraje sázku. I Freddy doufá... A s jakou nevinnou napjatostí hledí na ten žert ti šlechtičtí páni!

Netup jich! Freddy daruje jistě dítěti, co vyhraje. ... Ah, jak dobrého srdce jsou ti šlechtičtí, mladí páni!

Bajda v osidlech.

Z „Ukrajinských dum".

Napsal E. J.

Mladý Bajda krutě nenáviděl panštinu a proto přešel k sičským kozákům, kteří sídlíce u vtoku Čertomlyka do Dněpru junácký život prováděli a slávu svému koši dělali.

Dobře tam bylo Bajdovi a on záhy se vpravil do zřízení volné kozácké družiny. Také v tomto koši platil řád vší ostatní záporožské Siči: atamanů-baťků poslouchali, sudí, písaře, obozné, choronží a pernačí volili, rádi se bili a všeličemu ve školách se učili. Jinak v míru „ščo zarobljali, to propivali a jak zahuljali, muziky najmali". K tomu z baruněk dýmali, tančili, výskali — ale ženy málo milovali. Neboť velká láska k ženám — nejkrutější jed sičské statečnosti a volnosti.

Líbilo se to Bajdovi, zbavenému panského koření a sloužení; dobře mu bylo hulati, zpívati a z baruněk dýmati.

Celá Sič se tehdáž nudila, mír déle trval než obyčejně. Ve žlábcích kozáckých mečů dávno vyschla bisurmanská krev. Mezi ženami kratochvílí nehledajíce, čas jen v krčmách ubíjeli.

Tu Bajda zastesknul jednoho dne z nenadání velmi horlivě po ženách. Ký div! Mlád byl a druhdy na dvoře hrdého pána míval kolem sebe plno žen. Tak sžírán nudami a nad to podněcován vzpomínkami mladých let, do opravdy zatoužil schylovati hlavu svou k ňadrům krásné ženy, hleděti do hlubokých její očí, slyšeti milostný šepot její slov a pocíťovati na rtu svém krvavý a rozechvěný ret její. Ó, chtěl zase ženu vřele milovati...

Tu tužbu na Siči nechválenou maní zjevil ve veselé chvíli a při plné číši svým druhům.

Oj! Jizbou zazněl pustý, ba téměř pohrdlivý chechtot všech soudruhů, kteří nic tak nesmýšlejíce zapomínali na kouzla ženských radovánek. V jejich duších dávno ta myšlénka odumřela a poslední jiskra rozbředlé milosti uhasínala v nich neklamně. Milovali ženy jen tak, jen tak...

Bajda zahanben vyšel ven, kamsi blíže ke stepi. Klnul sám své prostořekosti i umínil si, že již nikdy nebude horoucně přemýšleti o ženách, nýbrž že jda ve šlepějích svých pánů bratří, jen pro to horovati bude, jak sičskou slávu udatenstvím a bohatýrstvím zmocňovati a po světě rozšiřovati.

Ale Bajdova družina přísně soudila toto jeho odpadlické smýšlení a sborem se usnesla, že molodcův zánět vyhojí.

* * *

Když se k nové bitce chmury srážely, přivedli Bajdovi krásnou ženu. Byla jako omamující květ ze starých pohádek. I mláda byla i čarovna.

Bajda před tím jen slýchal vyprávěti, že takové jsou na světě ženy. Zjevila se mu jako čarovná báj neskonalého půvabu. Co kdy síčského do sebe vdechnul, tu nelásku k ženám a mužnou vzdorovitosť, mizelo v něm při pohledu na tu ženu krásnou. Do prsou zavěsily se mu jako úklad sítě milosti — sám nevěděl jak.

Ponechali je o samotě.

Marysa — tak se jmenovala krásná žena — pozvedla k němu bílé své rameno a vyslovila sladce jeho jméno. Zachvěl se dojmem nikdy před tím tak prudce nepocítěným. Neodolal, rozdrobila se vůle jeho.

Schýlil hlavu k ňadrům krásné ženy, ret svůj přitisknul k jasnému jejímu čelu, zlíbal ji — a líbal bez nasycení.

Zapomněl na družinu svou, na síčskou i vlastní slávu.

Ale což, když dlel v objetí ženy tak půvabné! Oči její svítily jako hvězdy na nebi, a tvář její planula ruměnem nepřekonatelné milosti. Nebylo vymanění z pout černobrvé Ukrajinky!

Zapomněl Bajda na vše, zapomněl...

* * *

Tu náhle zazněl poplach válečný. Síč do jednoho muže hnala se z kóše vstříc nenáviděnému nepříteli. Provázel bojovný chumáč třesk zbraní, víření bubnův i zpěv o bohatýrské slávě.

Ale Bajda, v osídlech zabředlý, nic o tom nevěděl. Nedorazil k němu ani jediný zvuk nadšené družiny. Čím více zněl třesk zbraní, víření bubnův a zpěv o bohatýrské slávě, tím vášnivěji tiskla Marysa Bajdu k sobě, tím horoucněji jej líbala a laskala. A také on tím hlouběji stápěl zrak svůj do její duše a vlasem jejím bohatým hrál si jako dítě. Tonul, utonul docela v rozkoši.

Teprv když čarovná Marysa, zmavena jsouc opojnou milostí, usnula v Bajdově náručí, vzpamatoval se zněnáhla molodec. Položil krásnou hlavu na měkkou podušku, zlíbal ji ještě na stokráte a pak ven vyšel pod hvězdy.

Tu teprve postřehnul a střízlivěl. Vše jej zaráželo.

Ba!

Mezitím co milkoval, kozácký koš se vyprázdnil. Lidé junáčtí dávno se srazili s hnusným nepřítelem.

Jako šílený běžel Bajda ku branám — ale nalezl je uzavřené. Bušil, zvedal závory, Hospodina prosil, ale marně. Jen z daleka zanášel větřík dozvuky znamenité srážky.

Ó hrůza nečestná!

Molodec Bajda zavřen byl v koši — se ženou slabou, chabou...

Zoufal Bajda.

Zoufal a do rána tisíc vzdechů hořkého pykání vyvzdychal.

* * *

Po čestné bitce slavně vracela se síčská brať ke koši svému u vtoku Čertomlyka do Dněpru.

Jaká to sláva!

Jaký to vítězný do koše vjezd! Jeli na slavných, pohaněným plenem vzatých koních. Každý hrdě nesl svou hřivnu i skvostný plen:

šavlí křivou, pozlacenou a drahokamy vysázenou. Všem zářil na hlavě věnec bohatýrské slávy.

Vraceli se jako velmožové obohaceni ctí i kořistí.

Jen jediný Bajda byl chud. Na prsa, druhdy hrdě vypnutá, což zbývalo mu než hlavu skláněti? Ni sláva, ni čest, ni kořisť nebyla mu údělem.

Zatím procitla také Marysa i dozvěděvši se o vítězném návratu statných junáků, spěla s družkami sypat kvítí na cestu bohatýrům. Bílé její rameno kynulo nyní všem, kdož novým skutkem proslavili Sič.

Tu zjevil se před ní Bajda z nenadání... Zaleknutá ustoupila.

Ó, žel, neviděla ho na koni slavném, se šavlí křivou, pozlacenou, drahokamy vysázenou, se září slávy na hlavě.

Viděla jej jen chudého, neproslaveného, vedle ostatních pokořeného. I bylo jí, jakoby ti ostatní všickni hodnější byli krásy její a milostného horování.

Proto pohled čarovné ženy smetnul se s tváře Bajdovy, odvrátil se a všecek utkvěl na bohatýrech. Za vděk jim nesla nejkrásnější úsměv a plnou hrstí sypala vítězům na cestu vonné kvítí.

Ani jediný z těch květů nespadnul a nesbloudil k chudému Bajdovi. — Také milostného úsměvu již nepostřehnul.

Krutě pocítil Bajda ve svém srdci hořkosť i zanevřel proti všemu, což jej připravilo o účasť ve velké cti a slávě.

* * *

Od těch časů Bajda již nikdy neupadal v sítě milosti, ale vždy mezi prvními byl u všem konání sičského řádu. Méně ženy miloval a v době míru raději hulal, zpíval a z harunék dýmal.

I dočkal se pak také on, že na slavném koni vjížděl se šavlí křivou, pozlacenou, drahokamy vysázenou, a že nad hlavou skvěl se mu vínek bohatýrské slávy.

A ženy nejkrásnější vonné kvítí mu sypaly...

Mihovio Pavlinović.

Buditel, který vzkřísil celý národ duševně mrtvých Chrvatů dalmatských ku životu národnímu, zesnul 18. května t. r. sám, aby se již neprobudili Mihovia Pavlinoviće, onoho neohroženého bojovníka za práva dalmatských Chrvatův, onoho ryzího charakteru, jakých jest pořídku v dějinách lidstva vůbec, onoho výtečného řečníka a vzorného vlastence, není již více. — Velice smutný byl stav Chrvatů v Dalmacii před r. 1860. Celá skoro země byla pohřížena ve mrákotách národní neuvědomělosti. Jen prostý lid mluvil jazykem chrvatským, kdežto panstvo užívalo výhradně vlaštiny. Že se nyní poměry valně změnily, že není již chrvatština z milosti trpěnou v Dalmacii popelkou, sluší přičítati hlavně zásluze Mih. Pavlinoviće, který svou neohrožeností vydobyl Chrvatům práv, jež jim byla odpírána.

Nar. se 28. ledna r. 1831. v Podgoře blízko Makarsky v Dalmacii. Vystudovav gymnasium, byl dosti důkladně vzdělán v literatuře latinské, řecké,

vlaské a francouzské, v dějinách a filosofii. Odtud odešel na ústav theologický do Zadru. kde se pilně učil chrvatsky a staroslovansky, četl národní písně a konečně se pustil i do němčiny, aby porozuměl Schillerovi a Kantovi. R. 1854. byl vysvěcen a stal se na krátkou dobu farářem ve Drašnici. Ježto si jej však v rodném kraji přáli míti za duchovního, žádal za faru v Podgoře, kdež setrval celých 15 let (1855.—1870.), a konal tu stále bohoslužby jazykem staroslovanským.

Již v dobách studentských skupil kolem sebe vlastenecké mladíky a podněcoval je k tomu, aby budili zanedbaný chrvatský národ. Avšak doba německého centralismu nesnesla takové působnosti, hlouček mladíků musil se rozejíti. Když pak říjnovým diplomem nastala lepší doba v Rakousku, počal Pavlinović působiti usilovněji. R. 1861. zvolen byl za poslance na zemský sněm dalmatský a jím zůstal i při následujících volbách. V seděních sněmovních počal prvý mluviti chrvatsky, jsa toho přesvědčení, bez jazyka že není pravého národa. Sněm dalmatský byl vlastně sněmem italským i co do jazyka jednacího i co do většiny poslanců. Aby dopomohl tedy svému národu ku právům jemu neupíratelným, vystupoval Pavlinović jako neústupný Chrvat a dokázal svými výtečnými řečmi, jak na sněmě tak i mezi národem, že již r. 1872. obdrželi ve sněmu většinu Chrvati. V ten čas bydlel již od r. 1870. v Zadru, kam se přestěhoval z Podgory pro slabé svoje zdraví. Zde přeměnil politický list strany národní „Nazionale“ v „Narodni List“.

R. 1873. byl zvolen na říškou radu do Vídně, kdež až do r. 1880. právě tak statně zastupoval práva církve i národa. R. 1885. byl zvolen po druhé, avšak druhá volba stála jej již život. Nastudiv se lonského roku ve Vídni, dostal zapálení plic, které sice přestál, avšak odnesl je souchotěmi, jimiž také minulého měsíce zemřel.

Nebojoval jen břitkým mečem své výmluvnosti, slynulť i jako spisovatel a horlivý pěstitel vzájemnosti jihoslovanské. Myšlénky svoje šířil ve sněmovně, v lidu i ve spisech. Nejznámějšími z jeho prací jsou „Pučki spisi“ a „Hrvatski razgovori“. R. 1871. vydal v Zadru překlad Smilesovy knihy „Selp-help“ pod n. „Radišu bog pomaže“, r. 1873. svoje „Pjesme i besjede“, r. 1875. sbírku „Različiti spisi“ a j. Poslední jeho prací byl životopis věrného jeho přítele Luky Botiće, který vydala „Matice Chrvatská“. Mimo to sebral mnoho národních písní pro „Matici Chrvatskou“ a pro akademický slovník pak 5000 slov. Význam jeho jako spisovatele není ovšem takový jako řečníka a buditele národního. Tím utrpěl národ ztrátu nenahraditelnou. Věčná mu budiž paměť!

K. K.

Kolonie české na Malé Rusi.

Pod tímto nápisem podává v Revue française de l'étranger et des colonies (v březnovém sešitě letošního roku) známý spisovatel francouzský, pan Edouard Marbeau, zajímavou zprávu o českých koloniích ve Volyni.

Dle jeho slov přišly na Rus z Rakouska r. 1863. prvé kolonie Čechů. 32 rodiny usadily se blízko sebe v čáře táhnoucí se z okresu dubenského (ve Volyni) k jihu do okresu baltského (v Podolí). Počet osadníků těch vzrostl značně od roku 1867., zejména ve Volyni. R. 1875. počítalo se již 2190 rodin českých v té zemi.

Vláda ruská vyznamenávala přistěhovalce zvláštní přízní, domnívajíc se, že budou tvořiti jakousi protiváhu proti živlu polskému jsoucímu tam u značném počtu. Prví osadníci náleželi vesměs ku sektářům příbuzným někdejším Husitům, jevícím velkou antipathii proti katolíkům; myslila si tedy vláda, že způsobí rozbroje mezi katolickými Poláky. Aby si Čechy naklonila, dávala jim rozličná privilegia, jako svobodu od daní a služby vojenské. R. 1876. čítali již Čechové ve Volyni 13.255 duší (2636 rodin), v Podolí pak 189 (42 rodiny). Střediska jejich ve Volyni byla města: Dubno, Ostroh, Rovno, Luck a Vladimirská.

Uplynulo několik let, vláda však viděla se sklamána ve svých nadějích. Jsouce střízliví, pracovití, o mnoho obratnější a vzdělanější než sedláci ruští

byli Čechové výtečnými osadníky. Nevšímali si ani Rusův ani Polákův, žili jen sobě. Společensky zaujímali postavení prostřední, Rusům jsouce vyššími, nižšími pak Polákům. Místo aby dělali mezi Poláky rozbroje, rozdělili se sami na dvě strany. Jedna chtěla míti církev českou, druhá pak přijala víru starokatolickou.

Vláda by si byla přála, aby splynuli se živlem ruským, avšak rozdíly víry, jazyka a života společenského mařily její záměr. Usnesla se proto 10 července 1870. rada ministerská na tom, aby Češi směli býti ruskými poddanými hned (jinak by se byla vyžadovala aspoň lhůta 5 let), a dovolila jim zaříditi osady dle vzoru vesnic ruských.

R. 1876 pokusila se vláda spojiti osadníky české s obcemi sedláků ruských. Češi se však tomu vzepřeli, nechtějíce býti spravováni nevzdělanými starosty ruskými

Odpadla tedy příčina, pro kterou Čechům dávány ruské výsady. Přízeň již přestala. Tak jsou čeští osadníci r. 1874 podrobeni službě vojenské. Opatření to ovšem způsobilo, že přírost jejich z ciziny se zastavil. Kteří pak jsou v zemi již usazeni, pokládáni jsou za cizince a brání se jim kupovati pozemky. Tolik pan E. Marbeau. *c.*

Svěží rovy ruské.

(S. J. Nadson, A. P. Borodin, F. A. Burdin, P. V. Anněnkov, V. Samajlov.)

(Pokračování.)

Rovněž velikou ztrátu utrpěla ruská věda a hlavně ruské hudební umění náhlým úmrtím professora medicinské akademie a znamenitého skladatele Alexandra Porfirjeviče Borodina dne 15. února. Zemřel v Petrohradě u přítomnosti četných přátel, kteří trávili u něho při zábavě poslední masopustní večer, byv raněn srdeční mrtvicí.

P. A. Borodin narodil se v Petrohradě dne 31. října 1834. r. Prvního vzdělání nabyl doma a v r. 1859. vstoupil do medicinsko-chirurgické akademie, kde zabýval se hlavně chemií. Po šesti letech ukončil studia a vstoupil do nemocnice, kde náhodou seznámil se s Musorgským, s nímž stali se přátely nerozlučnými, oceňujíce vespolek hudební svoje nadání. R. 1858. nabyl titule doktora, byv předtím asistentem v medicinsko-chirurgické akademii. S velikou oblibou pracoval v oboru chemie a na základě tohoto badání byl vládou poslán na některé university zahraničné, zejména v Německu, Francii a Italii. Po svém návratě r. 1864. byl jmenován professorem chemie při zmíněné akademii. Vědeckou činnosť samostatnou počal Borodin záhy, jak ukončil studia svá v akademii. Pracoval hlavně o některých specialních otázkách organické chemie a množství jeho výzkumů uveřejněno jest v ruských i cizích chemických listech. Výzkumy tyto získaly Borodinu dobré jméno ve vědeckém světě.

Větší těžiště a význam spočívá však v jeho činnosti skladatelské. Borodin byl obdařen mohutným tvůrčím talentem, jenž během několika let rozvil se široce v jeho skladbách.

Na jeho hudební směr a vzdělání měla veliký vliv jeho známosť s M. A. Balakirevým, jenž učil vždy své přátely nevěřiti na autority a na vše v hudbě hleděti samostatně. Ten rovněž jej seznámil s Hlinkou, Dargomyžským, Bethovenem, Schumanem, Lisztem a j. V pozdějších letech měl na Borodina veliký vliv Dargomyžskij a jeho hudební přátelé, jako Musorgskij a j.

Z jeho skladeb cení se hlavně první jeho symfonie (Es Dur), složená r. 1865.—67., romance „Spící kněžna“ a několik romancí a písní složených r. 1868., jako „Píseň o temném lese“, „Falešná nota“, „Mořská carevna“ a j. V r. 1870. složil romanci „Moře“, která jest pokládána za nejlepší z jeho romancí, tak že dle úsudku znalců nemá mnoho sobě rovných v hudební literatuře. Druhá jeho symfonie, složená r. 1870—75., cení se vysoce hlavně pro svoji poetickou sílu a pro svůj národní sloh. Veliká opera jeho „Kníže Igor“,

skládaná na obsah básně Slovo o pluku Igorově", zůstala nedokončenou, jakož i počatá třetí jeho symfonie. Avšak ukázky z této opery, mnohokráte provozované veřejně, opravňovaly naděje, že talent Borodinův, rozvíjející se v duchu Hlinky, Dargomyžského a Musorgského, vytvoří operu, stojící po boku „Ruslana a Ludmily". V posledních letech složil Borodin mimo několik menších skladeb kantatu pro orchestr „Střední Asie" a dva kvartety pro strunové nástroje.

Borodin získal zvučné jméno za hranicemi, ač ani u Rusů není ještě dosti oceněn. Pohřeb jeho však byl velikolepým projevem úcty k jeho zásluhám nejširších vrstev vzdělaného obecenstva petrohradského.

V Moskvě zemřel dne 23. února přítel Ostrovského a vynikající člen císařských divadel Fedor Alexejevič Burdin ve stáří 62 let. Zesnulý vzdělával se na gymnasiu v Moskvě a brzy po prvních zdařilých pokusech na jevišti Alexandrinského divadla v Petrohradě získal značnou oblibu a neobyčejný úspěch hlavně v dramatech A. N. Ostrovského, jenž obyčejně postupoval své práce k beneficím F. A. Burdina. Burdin byl též literarně činným, sleživ několik dramatických drobotin a rukověť scenického umění pod názvem „Azbuka dramatického umění". Hlavně však upoutal na sebe pozornosť svými vzpomínkami", z nichž uveřejnil poslední dobou úryvky v „Historickém Věstníku" a ve „Věstníku Evropy" (o Ostrovském). Vzpomínky tyto jsou ještě v rukopise a týkají se zajímavých zjevů dramatického umění ruského ještě za dob cara Mikuláše. (Dokončení.)

Rozhledy v literatuře a umění.

Stanisław Bełza. Adwokat Przysięgły. Wynagrodzenie za prowadzenie spraw. Warszawa, 1887. Str 1?8

Otázka, týkající se honoráře advokátského, jest ve všech zemích velice zajímavou, a to tím více, čím rozličnější panují v ní náhledy. Kdežto se na jedné straně tvrdí, že advokát se nemá s klienty umlouvati o honorář a sepisovati o něm smlouvy, že nemá, nezaplatí-li mu klient, domáhati se cestou soudní svého požadavku, hájí strana druhá úplně zištné stanovisko, dle kterého jest advokát až do nejposlednější důslednosti oprávněn dobývati si odměny za služby stranám poskytované. Soud polského právníka St. Belzy, spisovatele nadepsané knihy, jest nám v tom směru velice vítaným již proto, že jest to právník slovanský. Aby mohl otázku sobě vytčenou zodpověděti, líčí nám velmi jasně celý historický průběh advokátního zaměstnání od dob řeckých a římských až na nejnovější. Dle slov spisovatelových zachovala se nyní nezištnosť advokátů pouze ve Francii, a to jaksi tradicí z dob římských, kdy zakazováno bráti honorář. Všude jinde zvítězila zištnosť; někde zašla příliš daleko, jako ve staré Polsce, kde již v 17. věku všeobecně stěžováno si na vyděračství „patronův". Podobně i v Rusku. Velmi ostrou satirou vyznívají slova spisovatele rus. Eugenia Markova v jeho práci „Sofisti 19. věku". Vyjádřilť se tam takto: „Advokát jest cynikem z povahy věci i proto, že dbaje všeho, nedbá v podstatě ničeho, v nic nevěří, a proto jest hotov věřiti, v co kdo chce. Z vědy, náboženství, mravnosti těží tak jako herec z dekorace, jen pro veřejnosť; třeba-li, promluví slovy evangelia, třeba-li vystoupí s jízlivostí Voltairovou." — Ovšem uznati dlužno, že poměry, jaké co do advokatury panují ve Francii, nejsou příliš praktické. Neboť právě tak jako vykořisťují ve mnohých zemích advokáti své klienty, právě tak mohou zneužívati ve Francii klienti dobrodiní advokátů. Spisovatel řeší otázku sobě položenou tak, že stojí na stanovisku zištnosti, avšak modifikovaném jaksi zásadami mírnými. — Pokud mi známo, nemáme v naší literatuře spisu, jednajícího o otázce honoráře advokátského, poslouží tedy kniha i našim právníkům [1])

—l—

[1]) Knížku tuto překládá právě do italštiny advokát Begay v Turině. Redakce.

А. Степовичъ. Къ пятидесятилѣтней годовщинѣ смерти А. С. Пушкина. Kievъ 1887. Str. 48. 16°.

Autor knížečky, u nás dobře známý, sepsal několik „myšlének a poznámek, vzbuzených pamětihodným dnem 29. ledna 1887." Zmiňuje se o tvůrčím geniu Puškinově, o vydání jeho spisův, o jeho názoru ve slovanské otázce, o krásném básnickém typu jeho Tatjaně, o jeho — chůvě a o hudebních jeho tlumočnících. Dle slov autorových byl tvůrčí genius Puškinův tak mohutný, „že všechny důležitější typy ruské slovesnosti, složitější a zapletenější otázky a zjevy ruského života, ba i poetická themata — byla již zasáhnuta, připomenuta nebo propracována, druhdy jen prostě načrtnuta genialním básníkem; byla jim obsáhnuta tak úplně a hluboce, že na dlouho vytkla ruské literatuře směr a zrušila pro ni možnost zcela nových cest na neurčitou dobu..." Jednotliví hrdinové Turgeněva, Solloguba, Grigoroviče, Gončarova, Dostojevského a j. mají již své předchůdce u Puškina. — Přese vši výtečnosť básníkovu nebyla do letoška vydána díla Puškinova bezvadně a úplně. Věc může se napraviti jen pečlivým prostudováním rukopisů básníkových, chovaných v Rumjancovském museu v Moskvě. Autor viní ruskou Akademii nauk, že se nepostarala o souborné vydání spisů Puškinových. — Nemohouce se více rozepisovati o knížce, podotýkáme jen, že jest velmi pěknou rukovětí ke studiu Puškina. —dl—

Ze světa slovanského. Psal Jaromír Hrubý. Svazek II. V Praze, nákladem Bursíka a Kohouta. 1887. str. 193.

Na str. 163. „Slovanského sborníku" z r. 1885. oznámili jsme vydání prvního svazku této sbírky. Také druhý svazek obsahuje starší práce spisovatelovy, uveřejněné před tím porůznu v časopisech. V přítomném svazku nalézáme zejména následující rozpravy: Na pobřeží baltickém, V polské vsi (1. Ve vsi a za vsí. 2. Jak přišlo jaro do polské vesnice. 3. Obžinky v polské vesnici. 4. V Jastřembě. 5. Výlet za Odru.), Čechoslované ve Slezsku, Na jihočeských obžinkách, Na pastvě, Zvíkov a Orlík, V českém ráji, Dr. Janez Bleiweis a jeho „Novice" a Ljuben Stanislavovič Karavelov. Spisovatel poskytuje nám tedy ve své knížce dosti pestrosti i podotýkáme již jen, že některé z jeho prací založeny jsou na pečlivém studiu. To platí jmenovitě o stati: „Čechoslované ve Slezsku" a j. Knížku p. Hrubého vítáme a doporučujeme vřele.

Češka u dvora krále Zikmunda Starého. Krakovský měsíčník „Przegląd Polski" uveřejnil ve sv. 251. a 252. velice zajímavou studii „Z dworu Zygmunta Starego" z péra prof. K. Morawského. Čteme tam o Češce, zvané v městských knihách (kterých?) „die edle Frau Katrine Telniczerinn". Bylať ona v blízkém styku s králem polským Zikmundem Starým a zasnoubila se později se znamenitým Ondřejem Kościeleckým. Ctěný spisovatel praví, že tato znamenitá Češka je mlhavou postavou v historii. Snad bylo by možno dopátrati se u nás bližších zpráv o této české dámě. Doporučujeme věc tuto laskavé všímavosti vážených pracovníků na poli historickém.

Ryt. Ivan Trnski, známý básník a spisovatel chrvatský, slavil v neděli dne 1. května padesátileté jubileum své činnosti spisovatelské. Z té příčiny došlo ho blahopřejných listův a telegramů bez počtu. Zmínky zvláštní zasluhuje list biskupa Jiřího Strossmayera, jenž zní: „Milý můj příteli Ivane! Prvním květnem slavíte 50leté jubileum spisovatelské činnosti své! Žehnej Vám Bůh! Vaše literarní působení zůstane beze vší pochybnosti v národě našem věčným a památka slavného jména Vašeho nesmrtelnou. Co se mně v čarovných plodech Vašich zvláště líbí, jest, že každá myšlénka Vaše a slovo, jež jste za dobu 50 let pronesl, jsou čisty, vznešeny a v pravdě svaty, jimiž se srdce i vůle národa může v každé dobrotě otužiti, z prachu tohoto pozemského povznésti a k idealným božím výšinám vzletnouti. To je nejvznešenějším účelem každého na světě literata, to je obzvláštním úkolem každého literata zvlášť u nás. Možno říci, že jste v literarní činnosti své za dobu 50 let

na světlo denní vynesl čistou, šlechetnou a vznešenou duši svou, jíž se každý v národě klaní a jíž se podivuje. Přeji si ze všeho srdce, byste ještě dlouho žil a v práci své literarní pokračoval s útěchou, že jste šlechetnou duši svou i srdce, pokud je to člověku na tomto světě možno, přenesl v duši a srdce našich literatů a celého národa našeho. Díky Vám, ctný příteli můj, jménem všeho, co je národu a jeho budoucnosti čestným a svatým. Ostatek zůstávám s obzvláštní láskou a s obzvláštní úctou Vám duší i tělem věčně oddaným přítelem. Strossmayer, biskup. B. P.

Dva dvoutýdenníky pražské a jeden týdenník vídeňský uznaly za dobré příkře vystoupiti proti pisateli spisku „O shodě česko-polské". Poněvadž pisatel spisku „O shodě česko-polské" posuzuje útočení ne dle objemu, ale dle známé tendence, z níž vyšlo, přijímá spousty nevlídnosti, ponižování a zlehčování klidně na vědomí a uznává za nejlepší a nejpřiměřenější odpověď prostě mlčeti. Stačí mu bezpečné vědomí, že o věci samé učinil si každý soudný člověk úsudek beztoho sám.

Semenov o Litvě. Kladouce důraz na kulturní význam polského živlu na Litvě a přisuzujíce Polákům v t. zv. zabraných krajích alespoň poměrné oprávněnosti národnostní, při čemž jsme však výslovně podotýkali, že tím „ani zbla oprávněnosti neupíráme ni Bělorusům, ni Malorusům, Rusku vůbec", odvolávali jsme se na ruského učence Semenova ve „Sborníku Slovanském" a jinde. Vytknuto nám odvolání toto za bezcenné, jako bychom zneužívali velikých jmen v práci literarní povahy vážné. — Nuže, v monumentalní ruské publikaci „Живописная Россия", v díle třetím, opisujícím hlavně Litvu, čteme na str. 232. tato slova námi míněného Petra Petroviče Semenova: „Вообще говоря, продолжительное и отчасти славное историческое прошлое Литовской области, во время ея единенія съ Польшею, дало этой области такіе культурно-историческіе элементы и черты, которые не могли исчезнуть и сгладиться въ одно столѣтіе и не могутъ быть уничтожены исскуственно. Польское или ополяченное дворянство и даже мелкое шляхетство сь своимъ роднымъ языкомъ, находящимъ точку опоры въ богатой и дорогой каждому Поляку литературѣ, съ своею религіею и историческими преданіями, съ высокою для своего времени и достаточно самостоятельною культурою, не можетъ быть ни денаціонализировано, ни уничточено въ краѣ, ни даже вытѣснено изъ него, и надолго еще останется однимъ изъ важнѣйшихъ культурно-историческихъ и этнографическихъ элеменовъ области." [1]) — Dále náš náhled o polském živlu na Litvě atd. nevybočuje. Zbývalo by tedy prositi jen za odpuštění, že jsme se osmělili jíti v sledech Jeho Excellencí Petra Petroviče Semenova, místopředsedy císařského ruského geografického spolku v Petrohradě (jehož protektorem jest, pokud se pamatujeme, Jeho Veličenstvo car ruský a předsedou Jeho Výsosť veliký kníže Konstantin Nikolajevič), učence evropského jména, před nímž čelo schylujeme, a že vůbec máme pravidlem za přiměřenější sdíleti smýšlení takových vědeckých a slovanských autorit, než...

Pro nedostatek místa byli jsme opět nuceni jedno dokončení a část Rozhledů odložiti do čísla příštího.

---

[1]) Český překlad těchto slov podali jsme ve „Slov. sborníku" již roku 1883. na str. 214.

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: **na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.**

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. — 1887 — Číslo 8.

O zpěvích lidu chrvatského a jich stránce ethické.

Podává prof. Bedřich Vilém Spiess. [1]

I. „Národové indoevropští,“ praví Štúr, „vyslovují každý na svůj způsob to, co v sobě skrývá a čím zahořela duše jejich. Ind budovami chrámů ohromných, Peršan knihami svatými, Egypťan pyramidami, obelisky a ohromnými, tajemnými labyrinty, Řek v sochách překrásných, Romanové v malbě čarovné, Germanové v dojímavé hudbě; Slované ale vylili duši svou v pověstech, písních a zpěvích pohnutlivých.“ [2]) I dnes umí se u Chrvatů a Srbů každá událosť, jež v život národa zasahá, v písni opěvati; a co dnes jest, bývalo u míře ještě větší za dob minulých, kdy poesie lidu mívala hojnější prameny a přirozenější podmínky. Nyní bývají jenom historické události podlohou národního básnictví; druhdy však byly pověsti hlavním základem, na němž píseň národní spoléhala. Vyskytl-li se v lidu člověk básnickým duchem nadaný, sebral z různých pověstí látku a přioděv ji rouchem básnickým, pěl na veřejném místě, kdež valně lidu bylo.

Takto zpívaná píseň nepokládala se za jeho vlastnictví. Posluchači ihned přijali za své, co byli zpívati slyšeli, a jelikož píseň, jako dosavad, toliko ústně v národě se šířila, pozbývala ovšem čím dále tím více původního svého rázu. Co prvý pěvec zazpíval, nemohlo na prvý ráz v paměti utkvěti, a proto každý po svém doplňoval, cokoli mu z paměti vypadlo. Odtud pochodí, že jméno ni jednoho pěvce národního se nezná, jelikož kolik bylo posluchačů, tolik bylo i pěvců; a to je také příčinou, že jeden a týž předmět v mnohých písních rozličně se opěvá.

Tak si představujeme původ jednotlivých písní v národě. Takové písně nazýváme právě proto národními, že jsou plodem a výtvorem celého národa, předvádějíce nám jako v zrcadle počátek života, prvý stupeň a dětský způsob myšlení jeho.

Jakož nás historie poučuje, měl z počátku více méně každý národ zvláštní třídu pěvců, na př. Indové kučilavy, Řekové avidy

[1]) Dle „Pregledu hrvatské tradicionalne književnosti“, jejž Ivan Radetić, professor kr. gymnasia v Seni sepsal a tamže tiskem vydal.

[2]) Ludevít Štúr, O národních písních a pověstech plemen slovanských, v Praze 1853., str. 8.

a rhapsody, Germani bardy, Skandinavci skaldy, Anglové minstrely atd. Jich zaměstnáním bylo putovati po národě a zpívati jemu písně buď starší již známé, buď nově složené. Tak národní básnictví vždy více se šlechtilo a zdokonalovalo, až posléze nejvyššího rozkvětu dosáhlo. To stalo se tehda, když písně obsahu příbuzného v jeden celek se byly spojily a písmem ustálily. Takovými celky jsou epopeje, jako indická Mahabarata, řecká Iliada a Odyssea, německé Nibelungy atd.

Slované nemohou se nijakým eposem národním honositi. Epopeja národní vzniká tehda, když národ ze svého prvobytného stavu počíná přecházeti ve stav civilisace. U Řeků končí se hrdinsko-mythická doba válkou trojanskou, o niž se opírá bohatý epický kruh řeckých hrdin. Tak zvané stěhování národů jest německou bohatýrskou dobou a kolébkou německé bohatýrské pověsti. Nejznamenitější historické osoby, jako Ermanrich, král ostrogotský, Gundurich burgundský, Attila hunský, Theodorich a jiní, to jsou nosiči německých hrdinských zkazek.

U Slovanů má se však věc jinak. Nemajíť obecného národního eposu, v němž by se společný duch slovanský zrcadlil. Stěhování národů germanských vyznačuje se bojovností a rekovností, stěhování Hunů a Turků charakterisuje fanatická divokosť a snaha po zničení veškerého pokroku. U Slovanů oproti tomu prošlo stěhování pokojně. Nestěhovaliť se ni za dobrodružstvím, ni za výbojem, ale usazovali se v zemích, jichž byli jiní opustili; proto zachovala se germanská i hunská pověsť o stěhování národů, a nikoliv slovanská.

U Chrvatů pocházejí nejstarší písně junácké zajisté ze století XIV., ač se můžeme domnívati, že i předtím bývaly. Předpokládajíce, že každý zpěv vzniká hned po události, v něm opěvané, a že tato s historickou pravdou se shoduje, jakž dokladem toho jsou písně, jež srbské vzbouření opěvují,[1]) a že nejstarší chrvatské zpěvy ze XIV. věku kromě jmen skorem nic historického nemají: musíme přiznati, že národ chrvatský tolikéž před XIV. stol. mohl míti svou epiku; ona však potuchla, jelikož hrozná katastrofa turecká nejen hmotný než i duševní život chrvatského národa tak schvátila, že musil zapomenouti naprosto na své písně, jichž před XIV. stoletím míval. Která společná i obecná idea to as byla, jež u toho národa vytvořila podmínky epického věku i před invasí tureckou, toho nelze ovšem pověděti; víme tolik, že idea války proti obecnému nepříteli křesťanstva dala podnět epice národní, jež se ve XIV. věku u Chrvatů objevila

Potomní časové, doby bojů za život i existenci, mohli ovšem u jednotlivých národů slovanských zploditi národní bohatýrské písně. Čechové mají Rukopis Kralodvorský, zejména vznešený zpěv o Záboji a Slavoji, Rusové svého Igora Svatoslaviče, Kozáci překrásné své dumy a Chrvati převzácný poklad junáckých písní, jež daleko široko po národě se pějí.

---

[1]) Obsaženy jsou ve IV. svazku Vukovy sbírky.

Vuk Stefanović Karadžić byl prvý, jenž skvostné ty plody prostonárodní Musy chrvatské sbírati se jal a vedle srbských zpěvů ve čtyřech svazcích vydal, k nimž po smrti jeho ještě dva svazky se přidružily.

Po příkladu Vukovu jali se i jiní národovci sbírati a vydávati písně lidu; i vyšlo od těch dob do dneška tolik sbírek, že by přílišno bylo jich zde vytýkati. Té svědomitosti, obsáhlosti a výtečnosti, kterouž sbírka Vukova vyniká, dosud nižádná nedostihla. Nejlepší je, pokud víme, sbírka Luky Marjanoviće, vydaná v Záhřebě r. 1864. pod názvem „Hrvatske narodne pjesme, što se pjevaju u gornjoj hrvatskoj krajini i u turskoj Hrvatskoj.“ Marjanović obral si při sbírání písní Vuka za vzor, drže se přísně zdravých jeho zásad, a proto jsou i jeho písně velmi přesně a věrně podány.

Vuk ve své sbírce rozděluje písně v mužské a ženské.

Ženské písně jsou buď lyrické buď lyricko-epické. Zpívají se při všeliké příležitosti a to bez jakéhokoli nástroje hudebního. Týkají se vesměs rodinného a společenského života lidu chrvatského a předvádějí nám všecky jeho zábavy v dnech buď svátečních buď všedních. Jsou většinou krátké, ale obsahu jadrného a dosti významného. Zvláštní něžnosť, líbeznosť a krásu nalézáme v písních milostných. City v nich vyjádřeny bývají živě a pravdivě. Milostné poměry líčí se vesměs způsobem přirozeným beze všeho okolkování, jakož nadíti se jest do národu, z dětského věku ještě nevyšlého, při tom se slušností věru podivuhodnou.

Co se junáckých písní tkne, ty mají látku mnohem rozmanitější. Pějí o rodinném životě, o lásce rodinné a přátelské, o pobratimstvu i posestrimstvu, a mezi jiným také o únosu dívčím; avšak nejvíce o krevní pomstě a nepřátelství tureckém.

Zvláštním příznakem poesie národní lze pokládati personifikování živočichů i rostlin. Že Marko Králević zachránil sokola, jemuž se křídla v krvi, na Kosovu prolité, smočila a okorala tak, že nemohl poletovati; že junák zachrání havrana, mravenečka, rybu atd.; že děvče rozhovoří se s růží, s borovicí, s oblakem, s dennicí a p., vše to jeví něžný a ušlechtilý cit, jakož i jemnou mysl chrvatského lidu, jemuž veškerá příroda organická i neorganická zdá se býti oduševněna.

Mimo to oplývá jazyk národních písní bohatstvím látkovým i smyslným. Kůň, zbroj a příroda jsou stálými průvodci junákovými; — výrazy jejich v písních jsou ozdobeny nesčetnými epithety, metaforami a perifrasemi a činí jádro národní poesie.

Památná jsou slova Jakuba Grimma, jenž v „Göttinger gelehrte Anzeigen“ r. 1826. o těchto písních v tento smysl se vyjádřil: „Srbská (tudíž i chrvatská) poesie národní jest hodna obecné pozornosti. Od dob, co vznikly zpěvy Homerovy, nelze v celé Evropě vytknouti ni jediného zjevu, který by nám podobně jak ony mohl objasniti podstatu a původ eposu. My vidíme, kterak každá důležitá událosť až k dobám nejnovějším měnívá se v píseň, jež ústy pěvců po národě se šíří, ač z nich, kdo píseň byl složil,

nikdo nepoví. Ale ráz a nápěv (Ton und Weise) novějších písní posvěcuje se takořka nepřehlednou řadou zpěvů starších, jež pocházejí z dob ještě mythických. Vtrusování (vměsování) živlů strašidelných a pověrečných v motivy vznešené a poeticky mohutné shledáváme tolikéž v písních nejmladších. Ušlechtilosti jazyka i obsahu nepostrádáme nikdy; opakování epických přímětků (epithet), celých veršů a vět zdá se náležeti ku podstatě písní a přece není téměř písně, jež by jednotlivými novými rysy od jiných se nelišila. Těmto písním k vůli budeme se tuším — dokládá významně Grimm — učiti od nynějška slovančině."

Hrdinské národní zpěvy spadají ve čtyři periody.

V prvou periodu kladou se písně obsahu mythického; v nich má vrch obrazotvornosť a zbožňování sil přírodních.

Druhá perioda sahá od XII. do XIV. století. Všechny zpěvy z těchto dob opěvají buď slavný rod Nemanjićů, jenž vymřel Štěpánem Dušanem (1366.), buď onu tragickou katastrofu, jež se odehrála na Kosovu poli (1389.), kdež cár Lazar zahynul.

Třetí perioda mohla by se nazvati dobou romantické poesie. Tu se opěvají skutkové lásky a dobrodružení, jichž hajduci podnikali v boji s Turky. Mimo to pěje se s jedné strany o domácím a společenském životě, s druhé strany pak o násilí tureckých agů v Bosně a Hercegovině.

Čtvrtá perioda hrdinských písní spadá v novější dobu. Tu se opěvají buď činy Srbů pod Milošem vojvodou, buď boje Černohorců s Turky. Střediskem všeho hrdinského básnictva u Chrvatů jest hajdukování, mající historický podklad. Když Srbsko po bitvě na poli Kosovu pozbylo samostatnosti, nezbývalo národu než vésti drobnou válku, aby tak rozbil velikou moc. „Svatý kříž a zlatá svoboda", to byla hesla těchto drobných avšak mnohonásobných bojů s kletým Turčinem, za nichž se rozvila národní hrdinská píseň.

Hajdukování vzalo původ v Bosně, jež ku drobné válce nejlépe se hodila. Na hranicích dvou říší mohl tu nejlépe bujeti život hajducký Tyto hranice překročilo hajductvo uskocké a vyvodilo píseň epickou i tam, kdež se dosud nebyla pěstovala, zejména v Přímoří a Istrii. Zde jest hlavním hrdinou Ivo Senjanin, jako jest na východě Králević Marko; ano hajdukování přeneslo se přes hranice středního věku a přešlo i do nejnovějších dob. A jako hajdukování strhlo novější píseň ve svůj proud, tak ovanulo i starší píseň svým duchem a rázem. Tím rozhostila se v celém chrvatském básnictví národním jakási jednotvárnosť ve formě a typu, jež podobá se spíše ladné a mírné hladině Homerových písní, nežli epice národů germanských, dýšící hrdinským duchem středního věku. (Pokračování)

Slunce v bájích slovanských.

Podává **Hanuš Máchal.**

(Dokončení.)

II.

Z uvedeného vysvítá, jak různá a četná byla jména, jež se sochám boha slunce na Rusi a u jednotlivých kmenů Polabských Slovanů přikládala. Pokud jména tato také k jiným národům slovanským se dostala, těžko rozhodovati. nemámeť o tom positivních zpráv. Za to nalézáme v národních pohádkách a písních slovanských hojné stopy pocty slunce, ovšem nejvíce jen jako pouhé síly přírodní. Proti této úctě slunce dlouho ještě křesťanští spisovatelé horlili. Cyrill Turovský na př. velebě novou víru praví: „Uže bo narekutsja bogomъ stichia. ni solnce, ni ognь;" jiný horlitel dí: „Ne naricajte sobě boga ni vъ solnci, ni vъluně." [7])

V písni moravské nazývá se slunce bohem: „Svitaj, bože! svitaj, co by spěšej deň byl." V malorus. písni rovněž se praví k slunci: „Pomožъ, bože. čoloviku!" V písních slovenských a v pohádkách českých jmenuje se často boží slunko. Jak hojné jest u Slovanů zaklínání sluncem, vysvětluje Afanasjev. [8])

O původě slunce vypravuje zkazka ruská. Z počátku nebylo slunce. Když Bůh slunce ze záňadří vypustil, nastal po světě úžas. Baby vynesly řešeta, chtice si nabrati světla a vnésti je v chaty, aby si posvítily, neboť byly tehdy ještě chaty bez oken. Obrátily tedy řešeta ke slunci, nabraly hojně paprskův, ale když přišly do chaty, neměly ničeho. Boží sluněčko vznášelo se výš a výše, a začalo mocně pláti. Baby marnou prací a žárem slunečním se zapotivše, rozdurdily se tak, že počaly na slunce plivati. Bůh se nad tím rozhněval a proměnil je v kamení (Afan. I. 68).

Polská báje vypravuje, že chtěl také čert udělati slunce, ale nedovedl toho; protož ukradl u Boha kus slunce, z kterého se udělal měsíc (Zbiór II. 126). O tom, jak čert chtěl se zmocniti slunce, dovídáme se také z báje srbské! Ďábelský král nabodl si je na kopí a nosil na rameně. Když země Bohu žalovala, že celá sluncem shoří, poslal Bůh archanděla, by slunce ďáblovi odňal. Archanděl přidružil se tedy ke králi ďábelskému, ale ten byl opatrný. Jednou přišli k moři a chtěli se koupati; ďábel zarazil kopí se sluncem do země. Když se chvilku koupali, řekl archanděl: „Pohřižujme se, abychom viděli, kdo může hloub!" Archanděl se v skutku pohřížil, ale ďábel se bál o slunce. Proto naplil na zemi, z té sliny se udělala straka a měla mu slunce hlídati. Když se ďábel pohřížil, udělal archanděl nad mořem kříž, a na moři udělal se led na devět loket ztloušťí; potom uchopil slunce a utíkal s ním k Bohu. Straka začala křičeti, a

[7]) Afanasjev I. 66.
[8]) I. 66—67.

ďábel co nejrychleji se vynořil, ale že bylo moře ledem potaženo, nemohl ven a vrátil se na dno pro kámen, aby jím led protloukl. Když to vykonal, kročil již archanděl do nebe k Bohu; tu ho ďábel dostihl a ze spodu druhé nohy vyštípl mu veliký kus masa. Ale poněvadž archanděl slunce přece k Bohu donesl, poručil Bůh, aby u všech lidí na spodu obojí nohy udělal se jako malý důlek. A tak zůstalo až po dnešní den (Erben, Vybrané báje str. 3).

Dle víry Jihoslovanů rodí se slunce o vánocích; praví se totiž: „Pitali se kurjaka (vlka), kad je največa zima, a on odgovorio: Kad se sunce radja“ (Hanuš, Baj. Kal. 36). Odtud se vykládá, že měsíc prosinec jest měsíc prosinající, světla nabývající, proto že v něm slunce se prosévá, prosvitává (Čas. Mus. 1849. 157).

V písni srbské nazývá se jasné slunce dítětem Boha. „Jarko sunce, moje čedo drago!“, praví sám Bůh (Karadžić, Srp. pjes. I. 305). Dle české pohádky jest slunce synem Sudičky, věštkyně, která přede na zlaté přeslici zlatou koudel. O „slniečkové máteři“, která jasnooká stála, „v plamennom blysku“, dovídáme se z pohádky slovenské; dívka, která ji navštívila, dostala od ní zlatou prasličku (Škult. a Dobš. I. 56). Zmiňuje se o ní také ruské přísloví: „Dožidajsja Solncevej materi božьja suda“; znají ji též písně a pohádky Jihoslovanův.

Ženou slunce dle písní srbských jest Zora. Dvanáctero jeho synů kupí se kolem něho; jsou to rozličné hypostase v ročním běhu po 12 měsíců (Rad. jugosl. akad. 73). O svatbě jeho dovídáme se z písní bulharských, jež srovnal a vyložil Voráček [ve „Slov. sborn.“ r. V. 341—345; 393—399] [9]). O zamilovaném slunci se tu praví, že „tři dny a tři noci pálo, pálo a nezacházelo“. Nevěsta jeho nazývá se Grozdanka (u Rakovského), Marie (u Drinova), Adilenka (u Verkoviče); sokyně její jest Dena-Denice. Grozda (Grozdanka) vykládá se jako příroda milostnou touhou opojená (Rad. jug. akad. 73). Bulhaři nazývají také květinu slunečnici „slnčeva lubovnica“ (Slov. sborn. V. 398). V srb. písni se vypravuje, že se slunce ucházelo o sestru devíti bratří, ale mimo nejmladšího nechtěli mu ji dáti „jer je sunce ogněvito, sestru će ni izgoreti!“ Proto ji dali měsíci, jak prostřední radil (Srp. pjes. 154).

Jiný názor nalézáme u Rusův; dle jejich bájí představuje se slunce jako krásná dívka, na př. „krasnaja děvuška vъ okoško gljaditъ“ nebo „krasna děvica no nebu choditъ“, praví se v ruském přísloví Krásná dívka tato stává se ženou měsíce. O vánocích strojí se slunce ve sváteční oděv a jde v teplé kraje: 24. června vyjíždí ze své komnaty k svému choti měsíci a rozlévá po nebi nejjasnější záři. Na doklad toho uvádí Afanasjev některé písně na př. z černigovské gubernie:

Oj tamъ za lisomъ — za boromъ,
Za sinenьkimъ ezěromъ,
Tamъ Solnyčko igralo
Sъ Měsjacomъ razmovljalo atd. (Afan. I. 77.)

[9]) Srovn. též Wagner, Zpěvy thráckých Bulharů, str. 43 46.

V zimě prý se od sebe vzdalují a sejdou se až po jaru, pak si povídají o svém žití. Prvé dni sejití jejich působí mnohdy ošklivé dni; vůbec bývá ošklivě, když se hádají, pěkně, když se milují. V písních maloruských jmenuje se často měsíc hospodářem, slunce hospodyní a hvězdy jich dítkami:

Jasne sonce — to gospodynja,
Jesenъ misjacь — to gospodarъ,
Jasni zirki — to ëgo ditky. (Metlinski 342—343.)

V písni z tambovské gub. honosí se dívka:

Mně matuška — krasna Solnuška,
A batjuška — svetělъ Měsjacъ,
Bratcy u menja — časty Zvězduški,
A sestricy — bėly Zorjuški. (Afan. I. 80.)

Nicméně i v ruských zkazkách líčí se slunce jako car, který se zamiloval do krásné mořské paní. Když se Slunce-car vrátil na noc domů, vypravuje zkazka maloruská, ptala se ho matka: „Syne moj! ot čego ty prežde voschodil červonnymъ, a teperь voschodišь blědnymь?“ — „Ot togo, mati, ėto prežde pri mojemъ voschodě ja vstřečalъ prekrasnaju morskuju pani, i kakъ byvalo vzglanu na neje, takъ upokrasněju; a teperь ne vižu jeje na moré.“ Jinou pohádku podobného obsahu vypravuje Kostomarov. Ivas přišel do paláce slunce, který byl nad siným mořem. Tázal se slunce, proč se třikrát denně mění? Slunce odpovědělo, že jest v moři spanilá Anastasija. Když vychází ráno, stříkne na ně vodou, — tak že se zastydí a začervená se. V poledne slunce jsouc vysoko vidí na celý boží svět a jest veselo. Večer, když zachází, Anastasija opět je mořskou vodou postříká, až se začervená (Afanasjev II. 124).

O příbuzenském poměru měsíce se sluncem nenalézáme vůbec v názorech slovanských jednotné shody. Nejrozšířenější názor jest ještě ten, že slunce a měsíc byli bratří. Dle pověstí českých jsou Sluncepán, měsícpán a větropán bratří; větropán jim vévodí, věda vše, co těmto neznámo, poněvadž vše provívá (Hanuš Baj. Kal. 24). Podle toho jmenují se též v chorv. bájích: měsícova matka, sluncova matka a bura kobyla (větrova matka), která ví nejvíce (Erben, Vybr. báje str. 93). Totéž nalézáme v pověstech slovenských (Skult. a Dobš. I. 56). Jako bratři jmenují se slunce a měsíc v písni srbské (Srp. pjes. I. 305). V jiné (I. 157) nazývá se měsíc strýcem slunce. Dle chorvatské báje byli však vítr, měsíc a slunce švakři (Erben, Vybr. báje str. 90).

V srbských písních jmenuje se hvězda „preodnica“ (přechodnice, zvířetnice, jeho sestrou na př:

Devojka se suncu protivila:
„Jarko sunce, lepša sam od tebe,
I od tebe i od brata tvoga,
Od tvog brata, sjajnoga meseca,
Od sestrice zvezde preodnice,
Što preodi preko vedra neba,
Kao pastir pred belim ovcama.“

Jarko sunce Bogu tužbu dalo:
„Što ću, Bože, s prokletom devojkom?“
A Bog suncu tijo odgovara:
„Jarko sunce, moje čedo drago!
Buď veselo, nebudi ljutito,
Lasno ćemo s prokletom devojkom:
„Ti zasijaj, preplani joj lice.
A ja ću joj udu sreću dati,
Udu sreću, sve sitne devere,
Zlu svekrvu, a svekra goreta;
Setiće se, kom' protivila.“ (Srp. pjes. I. 305.)

O hezkých děvuškách se často říká: „Kano da je sunčeva sestra.“ — „Kan' da suncu kose plela a mjesecu dvore mela“ (Srp. pjes. I. 161). O sestře sluncově zpívá se tato píseň. Paša ucházel se o sličnou sestru sluncovu:

„Žute su joj noge do koljenah
A zlaćene ruke do ramenah,
Kosa joj je kita ibrišima“

Sebrav svaty odešel k ní. Ona mu odpověděla:

„Fala Bogu, čuda velikoga!
Da li je se paša pomamio?
Koga hoće da uzme za ljubu,
Da on uzme sunčevu sestricu,
Mjesečevu prvobratučedu,
Daničinu Bogom posestrimu!“

Vyňala tři zlatá jablka a hodila je vzhůru; hrnuli se svati lovit jablek, ale v tom udeřily tři blesky s nebe a zabily ženichy a svaty (Srp. pjes. I. 157). V jiné písni (I. 158) nazývá se dívka tato Bosiljka. V ruských písních nazývá se hvězda Zora sluncovou sestrou:

Zorja-lь, moja Zorinьka,
Zorja, solnceva sestrica (Afanasjev, I. 85)

V ruské zkázce (Rus. nár. poh. Afanasjev, přel. Vymazal str. 11.) přijímá sluncova sestra carovice a ošetřuje ho jako v čes. pohádce sluncova matka.

Slunce, vítr a mráz dle ruské báchorky byli soudruhové. Jednou šel nějaký mužík a potkal tři muže: slunce, vítr a mráz. Poklonil se jim, ale větru zvláště, proto se slunce rozhněvalo a chtělo ho spáliti. Tu slíbil vítr, že ho ovane vánkem studeným. Mráz chtěl však mužíka zamraziti, vítr zase slíbil, že ho teplým vánkem ovane (Afanasj. I. 312).

O tvářnosti slunce vypravuje nám česká pohádka. Slunce je ráno pacholátkem, v poledne mužem a večer starým dědem. Spí na klíně své matky a ráno místo stařečka probouzí se krásné zlatovlasé dítě, boží Slunečko. Zlatý jeho vlas hozený na zemi zazvoní jako struna (Tři zlaté vlasy Děda-Vševěda). Nazývá se Děd-Vševěd (Děd-Vševěd je můj syn, jasné Slunce). Ruské báje představují si je brzy jako krásnou děvušku, brzy jako sličného cára. Proč se ráno, v poledne a u večer v barvě mění, pověděno již. Slunce mládne, pokryto-li je bílými obláčky (Af. I. 188). Aby

nepozbylo lesku, koupá se slunce každých 24 hodin jakož i měsíc. Poláci pozorují o velikonocích pilně východ slunce, aby shledali, jak slunce z koupele vychází (Hanuš, Baj. Kal. 126).

O domově slunce dovídáme se toto. Uprostřed černého lesa za černým mořem prostírá se veliká zelená louka, plná krásného kvítí, a za ní stojí zlatý zámek; jest to zámek Děda-Vševěda a třpytí se jako žhavý. Večer přilétá do něho slunce za velikého větru oknem západním, ráno pak vylétá oknem východním. V jeho království je věčné léto, ptáci odtud přilétajíce přinášejí semena rostlinná. Dle slovenské pohádky bydlí slunce kdesi kraj světa; neboť když přišel šuhaj v tyto kraje, sedalo si před ním. Když přišel k slunci, právě si na lůně své mamičky oddychovalo (Hanuš, Baj. Kal. 8—9). Dle srbských bájí žije cár slunce ve slunečním cárstvě, sedí na zlatotkaném a purpurovém stolci a podle něho jsou dvě děvy, zora jitřní a večerní, sedm soudců (planet) a sedm hlasatelů. Rusové bájí, že vládne dvanáctero cárstvím; sám žije ve slunci a synové jeho ve hvězdách (Afan. I. 82). Poláci myslí, že se večer schová do nějakého neznámého moře velikého (Zbiór 2 126). Na východě prý se v černém moři umývá, na západě v bílém moři večeří a obědvá na mořském oku (Zbiór 3. 100). O jeho hradě hojné podávají nám zprávy slovanské koledy, jichž jest veliké množství. Slunce mnoho jí; v bulh. písni se praví o jeho večeři:

„večeře — kráva jalová
a devět pecí se chlebem“ (Slov. sborn. V. 341.)

Když přijde dle čes. pohádky na večer slunce hladové domů, mohlo by se snadno státi, že by i člověka upekl a snědl k večeři. Proto přiklopila sluncova matka Plaváčka kádí. Jinak je dobrá duše. Poněvadž celý den lítá po tom božím světě, ví vše, co se děje. Ví pomoc, aby tekla živá voda, aby jabloň nesla mladicí jablka a aby se přivozník zbavil své roboty. Pověděl také šuhajovi (ve sloven. pohádce), proč král na svoje staré dni oslepl. Jest velmi rychlé. Bulhaři vypravují o junáku, který se pyšnil, že má rychlejšího koně než slunce. To uslyšela sluncova sestra a pověděla to bratru. Ten vzkázal, že budou zápasiti; vyhraje-li junák, že dostane sestru jeho za ženu, jinak že dá koně svého slunci. Když se o to smluvili, junák lehl a spal; kůň ho vzbudil, když už bylo slunce na západě. Junák skočil na kůň, zavázal mu černé oči, aby do nich nenapadalo, a byl dříve na místě, než slunce zašlo; potkal je právě ve vratech [Afan. I. 615]. [10])

Poněvadž slunce poskytuje zdar a úrodu zemskou, proto bývá často vzýváno; zejména často zvláštními říkadly dětskými. V Čechách zpívají děti, vysvitne-li po delších prškách slunce:

Sviti, sviti sluníčko!
Dám ti zlaté jablíčko.
Bude-li to málo,
Dám ti panské stádo atd. Erben, str. 76.

[10]) Kůň junákův je symbolem větru, který jest rychlejší slunce.

Na Moravě:

Vyndi, vyndi slunko
Za makovo zrnko,
Nevyndeš-li, já vyndu,
Povedu tě k Závindu atd. Sušil, str. 723.

V Polsku:

Świéć, świéć słoneczko,
Dam ci jajeczko atd. Ž. Pauli, str. 32.

Na Rusi:

Solnuško — vědruško!
Vygljanь vъ okenečko;
Tvoi dětki plačutъ,
Estь — pitь prosjatъ. Afanas., I. 68.

Na hříšné lidi se slunce hněvá a nechce svítiti. Haličská píseň takto o tom pěje:

Ej skaržilo se světle Sonejko,
Světle Sonejko milomu Bogu:
„Ne budu, Bože, rano schodžati,
Rano schodžati, světъ osvěčati,
Bo zly gazdove ponastavali,
Vъ nedělju rano dъrva rubali,
A mi do lička treski pъrskali.“
— Světi, Sonejku, jakъ esь světilo!
Budu ja znati, jakъ ichъ karati
Na tamtim světě — na strašnimъ sudě.

Znovu žalovalo slunce:

Bo zli gazdyně ponastavali,
Vъ pjatnojku rano chusty zvarjali
A mi na lice zolu vylivali;

a zlé děvy:

Vъ nedělju rano kosu česali,
A mi do lička volosja metali. Afanas., I. 235.

V bulh. písních stěžuje si tak Děva Maria Iljovi hromovniku, v mor. Ježíšek své matce.

Něco podobného vypravuje se u Lužičanů. Muž jeden rozhazoval v neděli hnůj. Přišel k němu malý človíček a káral ho, že v neděli hnůj rozhazuje. Po té se ho tázal, kam chce, zda do slunce či do měsíce. Muž se rozmýšlel a boje se, že by mu bylo na slunci příliš parno, odpověděl, že do měsíce. Přišel tedy do měsíce a od té doby má měsíc obličej Jeho žena přišla do slunce, kdež byla spálena (Schulenburg, Wend. Volkssagen str. 58).

Zatmění slunce dle báje polské (Zbiór 2. 126) povstane, když čert ukradne Bohu něco žáru. U stsrb. zákonníku z r. 1262 čte se glossa: „Oblaky goneštei vlkodlaci naricajut se. Da jegda ubo pogibnet luna i sl'nce, glagoljut: vlkodlaci lunu izjedoše ili sl'nce“ (Jagić v Starinách VI. 83). Dle korutanských báji paprotnik, dle chorvatských perenovo cvetje (sunčec) rozkvétá, když slunce černého vlka ubíjí (Afan. I. 744. II. 376.).

Hojné jsou také věštby ze slunce. Kroutí-li se chléb po slunci, podaří se dle víry Rusů to, co si myslíme. Když dívky lužické vyprané prádlo chtějí bíliti, a slunce svítí nebo vysvitne,

říká se: „Twój frejař jo wěrny." Nesvítí-li slunce. jest ženich nevěren. Ruští kupci vodí koupený dobytek kolem sloupu po slunci, aby měli štěstí! Na svatbách ženich a nevěsta, jich rodiče a hosté vycházejí od stolu po slunci (Afan. I. 184).

Báji se též, že duše zemřelých zapadají se sluncem. V některých krajinách ruských pochovávají proto mrtvé až odpoledne se slunce západem. Kronikář Hájek vypravuje, že manželka knížete Nezamysla vedle tehdejšího obyčeje byla až po západu slunce pohřbena.

Jak známo, vykládají se také naše pohádky, v nichž se jedná o osvobození spanilé panny královské z moci zlého čaroděje sličným králevicem, na slunce; mladý králevic — jarní slunce osvobozuje pannu — živoucí přírodu z moci černokněžníka — zimy (srv. Erben v Perlách českých str. 335 - 6). V písních národních znamenati lze podobné stopy tohoto názoru, s tím však rozdílem, že zde místo slunce vystupuje sv. Jiří, někdy i sv. Jan i sv. Petr, ba i také květná neděle (Jireček v Čas. Mus. 1863 str. 159).

Ku poctě slunce odbývaly se u našich pohanských předků dvě hlavní slavnosti: o vánocích za slunobratu zimního a o sv. Janě Křt. za slunobratu letního. Obě slavnosti vylíčil Hanuš v Baj. Kalendáři.

Z tohoto stručného náčrtu jest patrno, jak hojné a bohaté byly baječné představy lidu slovanského o slunci.

Mat. Hosia „Kronika Mozkevská".

Napsal Čeněk Zíbrt.

(Dokončení.)

Popsav zemi, začíná spisovatel líčiti náboženské poměry. Krátce vykládá o začátcích křesťanství v zemi ruské, o hierarchické soustavě Biskupové užívají prý černého šatu hedvábného, „zvláště pak plášť černý, kterýž napřed má tři bílé prýmy, ku podobenství potůčků, nerovně tekoucích, vyšité, což vyznamenává, že z srdce jejich prejštiti se mají pramenové pravého učení" (94, 95). Ostatní kněží habitem a oděvem od lidí světských nic se nedělí, toliko že klobouk okrouhlý, černý, jímž pleše své přikrývají, nosí. Vlasů dlouhých až na ramena růsti nechávají, všickni holi, na něž se zpodpírají, při rukověti nakřivené mají, a říkají jim posoch.[35] (99, 110.) Mezi všemi svatými nejvíce slaví sv. Mikuláše a nejináč než jako Boha ctí. Nejpřednější kostely ve jménu jeho stavějí a o jeho mnohých divích a zázracích častokrát vypravují (101).

Mše aneb služby Boží konají se u nich jazykem slovanským (i písně některé řeckým jazykem druhdy se zpívají); epi-

[35]) ..baculos Posoch dictos gestant.

štoly a evangelium, aby tím lépe od lidu slyšány byly, uprostřed kostela, před kůrem pozorným hlasem příslojícímu lidu se čtou. Kazatelů žádných nemají, dosti býti pravice, když lid přítomen jest službám Božím a mši a slova evangelia a epištoly svaté od kněze jazykem svým čtená slyší (105, 106).

Kdyžkoliv se křižují, dělají to pravou rukou, a nejprve čelo, potom prsa, za tím pravou stranu prsou a naposledy levou na způsob kříže znamenávají a puňkty dělají (106).

Když nějaký znamenitý člověk umře, tehdy arcibiskup neb biskup napíše list k svatému Petrovi a podpíše se svou vlastní rukou a pečetí zapečetě, vloží tomu umrlému na prsa, chválu a svědectví jemu dávaje, že jest ctně a chvalitebně na světě živ byl. A aby snázeji při posledním soudu poznán býti mohl,... i jiní též se podpisují. „Mimo to hloupý lid sedlský při pohřbu rozličných a zbytečných ceremonií, řádů a obyčejův užívá. Pohřbové jejich sou v lesích a po polích, kteréž příkopy velikými navožují a zdmi ohražují a kříž na vrchu hrobu stavějí" [110, 111].[36])

Obšírně dovídáme se dále o postu ruském (112—115), o zpovědi (115—117), o „užívání velebné svátosti večeře Páně", jak „pod obojí způsobou" přijímají „kvašeného" chleba a vína s rozmanitými zase obřady (117—121).

Nyní uvádí nás Guagnini na staroruskou svadbu. „Tímto pak řádem mezi nevěstou a ženichem manželství se koná: Nejprve postaví stůl uprostřed kostela, přikryjí a jej i náležitě ozdobí, a když ženich a nevěsta do kostela vcházejí, kněz před nimi jda, své určité modlitby říká, potom za patriarchu svého, za arcibiskupa, biskupy a všecky duchovní, za pána svého a všecky urozené, i za lid obecní, jejich náboženství se přidržející obzvláštně kněz s kaplanem nahlas se modlí. To když se vykoná, ženich a nevěsta k stolu připravenému přistoupí a podle obyčeje toho národu na plátně rozestřeném obadva nohama stojí. Potom kněz podle nařízení ptá se jich, mají-li s kým jiným slib, čili nemají a proměně oboudvou prsteny, štůlou jim ruce sváže, zatím koruny dřevěné aneb z lípového dřeva udělané a vůkol malované, kteréž k té potřebě v kostele chovají, jednomu i druhému na hlavy vstaví, řka: ‚Položil jsi, pane, na hlavu jeho korunu z kamene drahého etc.‘, a říká evangelium o svadbě, kteráž se v Káni Galilejské stala. Naposledy podává jim k okušení chleba a vína posvěceného, potom štůlu ženich a nevěsta z jedné strany a kněz z druhé strany držíce, za knězem jdou," při čemž kněz modlí se zvláštní modlitbu.

Rozvedení manželů děje prý se u lidu sedlského „podle obyčeje pohanského, kterýž od starodávna zachovávají".[37]) Když znechutí se jeden druhému, vycházejí za ves na křižovatka, „kdež

[36]) Sepulturae eorum in silvis et agris, ubi tumulos aggrestis lapidibus muniunt.

[37]) More gentili antiquitus observato.

se tři cesty spolu sbíhají, berouce s sebou ručník,[38]) kterýžto rukama držíce obadva mezi sebou na poly roztrhují a každý svú polovici má a tudy domnívají se, že i manželství mezi nimi rozděleno jest: a muž ženě odloučené říkává: „Jdi ty tudy, já onady se poberu." (122—125.)

Další stať (126—134) věnována líčení „o tažení na vojnu". Kníže moskevské má prý mnoho vojáků vždy pohotově, ježto vede „časté a téměř ustavičné vojny s Litvany, Iflandy, Švédy aneb Tatary Překopskými aneb s Turky". Nevypravuje se ruské vojsko na vojnu tak nákladně a skvostně jako v západní Evropě. „Berou s sebou předně pytel opichaných krup neb jáhel,[39]) potom některý kus svinského masa a sůl v pytlíku. Pakli kdo možnější jest, tedy sůl smíšenou s pepřem mívá: a ty všecky pytlíky na jednoho koně přivazují. Mimo to jedenkaždý veze s sebou pánve a hrnce měděné aneb mosazné a truhly k sedlům přivazují; a když toho potřeba, oheň roznítí a hrubý hrnec vody k ohni přistaví, do něho jednu lžíci toliko jahel aneb krup vsypí a osolíce dobře vaří!" Kdo chce lépe a rozkošněji hodovati, přiloží do hrnce „maličký kus masa svinského". Také vozívají s sebou mouku z ovsa, velmi drobně semlenou, „kteréž některou lžičku do truhličky plechové vsypíce", vodou smíchají, rozdělají a tak požívají.

Užívati ručnic a děl naučili se Moskvané od poběhlých Vlachů, Němců, Litvanů, ač vedou si mnohdy přitom ještě neobratně a hbitostí sousedů bývají přemáháni. Vytáhnou-li do boje, jsou takto ozbrojeni. „Obláčejí se v pancíře dlouhé, a někdy do dvojitých; připínají náramky, kabáty a lebky[40]) na hlavách nosí." Vyzbrojí se toulem, plným „střel nebo šípů", lučištěm, vezmou sekery, dlouhé šavle, železné cepy neb koule, dlouhé nože, jichž užívají místo tulichů.[41]) Někteří, zvláště pěší mají také „oštipce".[42])

Jezdci mají „malé, řezané, nekované"[43]) koně, uzdy a řemení „lehýčké", podobně sedla mělká, a sedíce na koních skrčenýma nohama, zavěšují třmeny krátce. Ostruh málo bys našel, nejvíce popohánějí koně bičem.

Před bitvou zahlaholí vřesklavým zvukem četní trubači, „neostříhajíce žádné consonancí..."

Pěkné kulturní drobty roztroušeny jsou v oddělení „o obyčejích a mravích Moskvanův" (134—151).

Sedláci robotují šest dní svým pánům, sedmý den pracují sobě. Práce že jim není po chuti, leč je dříve páni „dobře vychmelí a ztlukou".[44]) Řemeslníci po klopotné, celodenní práci

[38]) mantili accepto.
[39]) millium sive pultes contritas...
[40]) Armantur loricis oblongis, aliquando duplicibus, armillis, toraceis, galeisque.
[41]) pharetra sagittis referta, arcus, securis, framea, caestus, cultelli oblongi.. pro pugionibus.
[42]) lanceis utuntur.
[43]) Equos parvos, castratos, soleis carentes habent.
[44]) nisi bene verberati.

Něco o kroji... Nosí oděv dlouhý. „
barvy obyčejně modré nebo bílé. Klol
hladké, tkané z vlny.[49]) Bot užívají čer
jim kolen nepřikryjí". Podešvy, na prst
leznými hřebíčky neb cvečkami".[50]) Vzneš
ku rozličným a proměnným hedvábím v
vané a je záponami, perlami, kamením
nými aneb mosaznými pozlacenými ozdo
Možnější páni kromě toho dávají si
zlaté kříže, drahým kamením vysázené, c
nebo mosazné a s velikou uctivostí je n
Každý stav a každé povolání má
hodný a přiměřený oděv. „Jiný oděv chu
dám a pánům velikým, jiný měšťanům,
sedlákům, podle jednoho každého povo
možnosti nařízen jest" (146—148).
Jedou-li zemané na hody, na svadbu
se pěkně přistrojiti a šatů nemají, vypůj
za ustanovený plat z bohatého skladu šatstv
Ze suchopárného, nezáživného třetího
se předkládá pravdivá zpráva o velikém
Velikého Knížete Mozkevského Jana Basil
kde si Guagnini tak trochu zaetymologiso
154.) celý titul Ivana Vasilovice, dodává:
zvláště Němci titulem císaře[51]) ctí, a ner
slovu cár[52]) (psáno Cžár) místo krále cí
pak slovo cár ruským jazykem krále a cárs
království vyznamenává, a tím jménem M
lem nazývají. Jiní pak Slováci, jako Po
tvané etc.,[53]) kteříž mají řeč od Rusův r
aneb korol a král.[54]) Tím pak jménem
toliko císař se rozumí; odkudž Rusové sa
cizí národy, an tím jménem císaře míní, i
sařem nazývati začali, domnívajíce se, důsto
nežli král, ačkoli rozum jeden jest. Ale
i světských knihách Ruských cár krále
znamenává" (154, 155).
Zajímava také zmínka na str. 156, p
slove „Král Bílý", že poddaní jeho „na vět
tech a kloboucích chodí".
Z následujících popisů cest Zigm. z l
jsou jména krajin, měst, hor, řek pro his

[48]) Vestibus oblongis absque plicis ad talos d
[49]) Pileos albos, spicatos, crustatosque ex lana
[50]) soleas in digitis paululum erectas claviculis
[51]) Imperatoris titulo.
[52]) deductionem verbi Czar Slavonicae lingua
[53]) Slavones utpote Poloni, Bohemi, Lithuani.
[54]) scilicet krol, alii Korol, et kral.

sotva stravu si vydělají. Kupci velikými daněmi a berněmi jsou týráni.

Ženy tráví život bídný a žalostivý. Považují za poctivou a šlechetnou jen tu, která doma zavřena jest, na veřejnosti se neukazujíc. Tak sedává doma, plátno dělá, „niti" přede, žádné moci nemá, všecku práci v domácnosti jako otrokyně prý robí. Ani do kostela nechodí a na dobrou vůli, na hody řídko smí se vydati. Zato někdy v létě ve svátek provozují zvláštní hry a kratochvíle. Seberou se i s dcerami, udělají kdesi na poli neb na louce „houpačku"[45]) z nějakého dřeva neb prkna, a tu vesele „dvě napřed a dvě s zádu sednouce, jednak nahoru, jednak dolů se vyzdvihují a houpají; aneb přivážíce provaz ke dřevům neb pařezům, jeden konec k jednomu, druhý k druhému, udělají kolebačku na způsob půl kola neb kruhu a vsednouce na ni zmítají sebou sem i tam. Potom některé jisté písničky[46]) zpívají, rukama i nohama pleskají a hlavou klátíce, tak se obveselují: aneb držíce se za ruce a podobným způsobem zpívajíce, okolo se točí a tancují. Zachovává se pak ten obyčej ode všech Rusáků vesměs za několik nedělí, nejvíce okolo památky sv. Petra a Pavla" (141, 142).

Takový obyčej mají ženy. Jinak „na jisté dny" každoročně hrají si mládenci, pacholata i mnozí muži ženatí. Jdou za město nebo za ves na prostranné a povýšené místo... „Tam nějakým syptěním a křikem [jakž obyčej toho národu jest][47]) dadouce sobě znamení, zbíhají se v hromadu a beze všech nástrojů zbrojných, z sucha rukama se potýkají, bijí, rvou a perou se v ruce, v nohy, v hlavu, v břicho, v lůno a kdo kde může, až častokráte odtud odpolu mrtví se navracují, nejedni také tam duše nechávají. Ten pak způsob takového potýkání praví, že by pro tu příčinu měl nařízen býti, aby se mládež učila bití, praní a všelijaké nesnadnosti a outoky snášeti a jim přivykati" (151. Srovn. 3, 4.).

Domy ruské jsou prý takto upraveny: Dvéře do nich a do jednotlivých pokojů dělají velmi nízké, až každý příchozí sehnouti a skloniti se musí. „V jednom každém obydlí aneb domě mají obrázky svatých, na tabulích malované, zvláště pak obraz sv. Mikuláše, umučení Krista Pána, obraz Panny Marie a sv. Petra — a těm velikou poctivosť činí. Když pak jeden druhého navštěvuje, vejde do domu, ne hned pána v něm pozdraví, ale klobouk sejma, ohlédá se s pilností na všecky strany, kde by obraz byl; kterýž spatře, s velikou uctivostí nakloně třikrát hlavy, křižuje se též třikrát, říkaje: ‚Jezu Kriste, Synu Boha živého, smiluj se nad námi.' A potom podadouce sobě rukou a pozdravujíce se vespolek, jeden druhého objímá a líbá a podle obyčeje vlasti jich hlavy často skloňují." Tak prý se hledí v uctivosti navzájem předstihnouti (144).

[45]) super quadam trabe duabus fines trabis occupantibus, alternatim sursum ac deorsum moventur, aut frequentius funem in medii circuli modum duobus stipitibus appendunt, desuperque insidentes, hinc et inde impulsae feruntur.

[46]) certis cantilenis

[47]) quibusdam sibilis et vociferationibus (secundum gentis morem).

Něco o kroji... Nosí oděv dlouhý. „až do kůtků bez faldů", [48]) barvy obyčejně modré nebo bílé. Klobouky mají bílé, špičaté, hladké, tkané z vlny. [49]) Bot užívají červených, krátkých, „kteréž jim kolen nepřikryjí". Podešvy, na prstech tlustší, přibíjejí „železnými hřebíčky neb cvečkami". [50]) Vznešenější nosí košile, u obojku rozličným a proměnným hedvábím vyšívané, i zlatem protkávané a je záponami, perlami, kamením drahým, kuličkami stříbrnými aneb mosaznými pozlacenými ozdobují.

Možnější páni kromě toho dávají si na hrdlo stříbrné aneb zlaté kříže, drahým kamením vysázené, obecný lid pouze železné nebo mosazné a s velikou uctivostí je nosí.

Každý stav a každé povolání má vymezený zvláštní, příhodný a přiměřený oděv. „Jiný oděv chudým zemanům, jiný raddám a pánům velikým, jiný měšťanům, jiný robotním lidem a sedlákům, podle jednoho každého povolání, slušnosti, stavu a možnosti nařízen jest" (146—148).

Jedou-li zemané na hody, na svadbu, nebo o svátcích chtějí se pěkně přistrojiti a šatů nemají, vypůjčují si nádherný oděv za ustanovený plat z bohatého skladu šatstva knížecího (148—150).

Ze suchopárného, nezáživného třetího dílu (152—287), „v němž se předkládá pravdivá zpráva o velikém a neslýchaném tyranství Velikého Knížete Mozkevského Jana Basiliada", uvádíme místo, kde si Guagnini tak trochu zaetymologisoval. Vyčítaje (str. 153, 154.) celý titul Ivana Vasilovice, dodává: „Nyní pak mnozí ho, zvláště Němci titulem císaře [51]) ctí, a nerozumějíce slovanskému slovu cár [52]) (psáno Czár) místo krále císařem ho jmenují. To pak slovo cár ruským jazykem krále a cárstvo (psáno Czarstvo) království vyznamenává, a tím jménem Moskvané kníže své králem nazývají. Jiní pak Slováci, jako Poláci, Čechové, Litvané etc., [53]) kteříž mají řeč od Rusův rozdílnější, říkají krol, aneb korol a král. [54]) Tím pak jménem cár za to mají, že sám toliko císař se rozumí; odkudž Rusové sami i Mozkvané, slyšíce cizí národy, an tím jménem císaře míní, i oni také kníže své císařem nazývati začali, domnívajíce se, důstojnější jméno býti cár nežli král, ačkoli rozum jeden jest. Ale ve všech duchovních i světských knihách Ruských cár krále, kesar císaře vyznamenává" (154, 155).

Zajímava také zmínka na str. 156, proč kníže Moskevské slove „Král Bílý", že poddaní jeho „na větším díle v bílých šatech a kloboucích chodí".

Z následujících popisů cest Zigm. z Herberšteina důležita jsou jména krajin, měst, hor, řek pro historickou mapu těch

[48]) Vestibus oblongis absque plicis ad talos demissis.
[49]) Pileos albos, spicatos, crustatosque ex lana coacta gestant.
[50]) soleas in digitis paululum erectas claviculis ferreis muniunt.
[51]) Imperatoris titulo.
[52]) deductionem verbi Czar Slavonicae linguae ignorantes.
[53]) Slavones utpote Poloni, Bohemi, Lithuani.
[54]) scilicet krol, alii Korol, et kral.

ska, rozdělením říše přestalo hlavní město býti ohniskem všech těch živlů, které byly umělou podstatou Varšavy.

Varšava klesala úžasně. od r. 1796. rovnala se jen městům „provincialním". Najmě v dobách pruských pustly paláce, dvory a nádherné zahrady, v nichž ještě nedávno bujel život plný vln a pestrých záblesků. Varšava podobala se schvácené a zmámené tanečnici.

Zatím stala se r. 1815. Varšava hlavním městem království polského a rozvoj její spočíval již na základech pravidelnějších. Rovnováha moderní konstellace přispíšila zvelebení města ve mnohých směrech. Bohatla obchodem i průmyslem, množila a šířila se na vše strany způsobem ne umělým, ale přirozeným.

Varšava stala se moderním městem v nejpřesnějším smyslu, ale ráz národní zachovala v neporušenosti pozoruhodné. Paříž je metropolí civilisace celého světa, ale ráz francouzský tím nikterak nebral za své.

Hned na první pohled činí Varšava dojem města velikého, elegantního, slovanského. Nejednou slýchal jsem mínění, že Varšava je malou Paříží; soud ten má zajisté velmi mnoho do sebe. Ne bohatstvím velkolepých památek, nýbrž životem svým a všemi jeho známkami přibližuje se Varšava k Paříži.

Kdybych měl přirovnávati Varšavu ke Krakovu, řekl bych, že Krakov je ctihodnou matronou, kterážto žije minulostí. Chodí ráda do kostela a okázalosť svou projevuje demonstrativně jen v okamžicích zvláště slavných nebo památných. Jinak tiše po domácku kutí a modlí se, trávíc život bohabojný a pracovitý. Když však zazní na Vavelu hlas starého Sigmunda, odívá se tato ctihodná matrona nádherným rouchem starého slohu: stkví se těžký aksamit, drahý brokát, stará práce zlatnická.

Tak Varšava nechodí. Jeť světovou dámou v nejlepších letech. Přestala býti dítětem, ale věk její nesetřel půvab mladistvého pelu. Honí se za modou, pikantně se nosí a ráda, nesmírně ráda je vesela. Veselosť je známkou dobrých lidí! Koketuje vějířem, a vlečka její šumí bez přestání. Je také dámou duchaplnou, nic neprozrazujíc šosáckého. Věrna zůstávajíc mnohým starým rodinným tradicím, jest při tom přístupna všemu pokroku.

A srdce — srdce má nejlepší! Bije rychle v proudu krve vřelé, horoucí. Podlehla již několikráte záchvatům citovým, heroicky vrhajíc se v zápas pro dítě své nejdražší: smýšlení vlastenecké. Že nepočítala vždy s klidem mathematickým, nebudiž jí předstíráno věčně...

Ale kdybyste přece nechtěli se usmířiti s jejími záchvaty, náležejícími ostatně minulosti, nezapomínejte na bolesti, které bylo jí snášeti; nechodila jen po růžích. Bělosť jejího vlastního těla potřísnila krev krutých zápasův. Umíte-li zrakem dobrého anatoma hleděti, najdete na jasné její tvářnosti jizvy ran ještě nezacelených. Ovšem, zakrývá je, ale to právě ku slávě její slouží, že útrapy přežité neskolotaly jí a nezničily. Jeť ona vtělenou resignací, jde nyní ve sledech hesla moudrosti: „snáší život a jde dále!"

O Varšavo! „Wear life a way!" Slyším tlukot srdce tvého. Ve tvém lůně jest mi jako při tepně polského národa. Z tebe nejmocněji vyciťuji i život tvůj i nejmilejší dítko tvé: vlasť!

Český Slovan, píšící o Varšavě, mimovolně naráží na nemilé rozpaky, neboť právě v tomto městě zarývají se do slovanského srdce bolestné neshody a nesrovnalosti neutěšených poměrů, pocítěné zde snad mocněji, než kdekoli jinde. Pocit ten nepřipisujte „polonofilství", nýbrž — slovanství. Chci tím odmítnouti nařknutí, vyplývající z toho, že jistí lidé mermomocí vykládají prostý projev dobré vůle k jedněm za projev nedobré vůle ke druhým.

Máme své mínění, poněvadž jiného míti nemůžeme, a sdílením jiného podnikali bychom úklad proti sobě samým. Kdyby pisatel o Varšavě měl celému světu vyhověti a zejména těm, kteří jej donucují své zcela jednoduché vypravování takovými praeludiemi opatřovati, nezbývalo by mu, než o Varšavě buď mlčeti, aneb líčiti ji jako hnízdo protiruských revolucí, metropoli židovstva, rejdiště té hrozné polské šlachty atd. atd.

Pohlížím na Varšavu se stanoviska venkoncem jiného a toužím pověděti, čím je, čím není a čím by býti mohla, při čemž ovšem hleděti budu jen na Varšavu nešilhaje okem ku věcem, které k ní nepatří.

Neuškodí snad za daných slovanských poměrů doložiti se hned předem míněním ruského spisovatele, a to tím spíše, jelikož opětně chci ukázati, že názory své o záležitostech polských a tím i o Varšavě velmi rád a pravidelně propouštím sítem ruským, jako živlem zajisté nejvíce „objektivním". A tu s nelíčenou důvěrností opakuji mínění ruského spisovatele p. Vl. Michněviče, kterýž ve své knížce „Варшава и Варшавяне", vytištěné roku 1881. v Petrohradě, napsal toto: „Více národního města, a chcete-li, více slovanského města, nežli je Varšava, nelze sobě představiti. Nejsem ani polonofilem, ani panslavistou, ale mně se zdá, že na člověka, který skutečně miluje Slovanstvo jako *takové*, bez hegemonických tendencí moskevského slavjanofilského názoru, který oddán jest jeho ideji a upřímně si přeje jeho slávy ve smyslu utvrzení samobytnosti vší slovanské rasy — na takového člověka Varšava musí učiniti dojem neobyčejně silný a hluboký" (str. 17.). V tom smyslu pokračuje ruský pozorovatel a dodává: „Ale to nechtí pochopiti ruští slavjanofilové čili lépe řečeno byzanťané jako pan V. L. a K., kteří... touží předělati všecky Slovany na jedno kopyto dle vlastního receptu a fasonu (str. 20.). Opakuji, že seznámivším se lépe s Varšavou nelze ji neuznati za jedno z nejjasnějších, nejmohutnějších a nejživotnějších ohnisk Slovanstva, díky zejména tomu, že Varšava je ve vysokém stupni městem národním (str. 21.)."

S takového stanoviska pohlížím na Varšavu také já, i dovoluji si jen k tomu poukázati, že právě mínění ruského spisovatele mohlo by mne — kdyby bylo potřebí — v mínění vlastním posilovati. Pan Michněvič udeřil zcela zřetelně na národnostní

stránku Varšavy, vytknul ji jasně a obhajuje ji. Proto žádný člověk není oprávněn spílati p. Michněvičovi, že chová se k „ruské myšlénce“ nepřátelsky, neb snad že chová se „neslovansky“. Nemám česť znáti p. M., ale dle všeho domnívám se, že je Rusem a ruským vlastencem od kosti a člověkem osvíceným. Neshoduje se s některou ruskou stranou (na kterou zjevně naráží), ale o nějakém protiruském stanovisku u něho nemůže býti ani řeči. Hádanka rozlušťuje se v tom, že zachovávaje své ruské stanovisko neprojevuje hegemonismus a absolutní předpojatosť vůči Polákům. Tím více nespravedlivo jest osočovati Slovana neruského původu, dejme tomu Čecha, z „nepřátelství“ k Rusům snad proto jen, že smýšlení jeho více se blíží k náhledům p. M. než k náhledům p. K. Nezapomínejme, že oba jsou Rusy!

Tolik na srozuměnou těm, kteří při každém vlídnějším slovu o národních právech a losech v Polsce spatřují hned stanovisko „protiruské“ neb málo „slovanské“. Pánové, nebojte se o slovanství a dobré smýšlení k Rusku u těch, kteří zachovávaji *slovanské stanovisko* netoliko k celému ostatnímu Slovanstvu, ale *také* k — Polsku!

Я — не полонофилъ и не панславистъ; я человѣкъ, который любитъ славянство, какъ такое, безъ гегемоническихъ тенденцій, преданъ его идеѣ и искренно желаетъ ея торжества, въ смыслѣ укрѣпленія самобытности всей славянской расы, во всѣхъ ея естественно-сложившихся видоизмѣненіяхъ. (Michněvič.)

Sprostivše se takto malého přívažku, na srdci našem spočívajícího, zveme již k nerušené procházce po Varšavě.

Varšava je téměř výhradně městem života a nejméně městem musejních skladišť a památností, kteréž prohlížeji se s katalogem v ruce podle čísel.

V tom smyslu je Varšava nepoměrně chudička, a kdož by se domníval, že tam najde vše, co skytají jiná velká města za sebe i za zemi, jejíž jsou ohniskem — mýlil by se. Poměry jsou takové, že Varšava plna je protiv, vyplývajících ze stavu nepřirozeného. Jest skoro víře nepodobno, že město tak veliké a čilé, čítající na 400.000 obyvatelů beze zřetelné míchaniny národností, tak málo může závoditi „památnostmi“ s jinými méně způsobilými a čilými městy střední Evropy. Marně sháníme se tam po přiměřených museích, veřejných institucích domorodého rázu, pomnících a jiných toho druhu projevech vlastního bytu. Chudoba tato přirozena jest jen za daných poměrů politických, kteréžto vtiskly na Varšavu pečeť téměř výstražnou. Teprve ve Varšavě pocítíme, jak ohromný význam má zemská samospráva ve státech skládajících se ze zemí, jež obývají různí národové. Velkolepé vymoženosti zemské samosprávy, která ve mnohých státech jednolitosť státního organismu nikterak neporušuje, ale naopak menší svou složitostí jen sílí, nedostává se Varšavě ve směru národním v míře dostatečné. Největšímu městu polskému popřáno jest rozvíjeti se jen soukromě, do žádných velkých podniků pouštěti se nemůže a drženo jsouc pevně v mezích podřízenosti

nesmí projevovati, k čemu je vlastní síly jeho pobádají jako těžiště a ohnisko polského království. —

Ve Varšavě padají do oka dva živlové, kteří od sebe jsou odloučeni jak oheň a voda. Přechodu, ani zdánlivého, není. Jest to organismus ruské vlády s centralisací v Petrohradě (vzdáleném od Varšavy 1050 verst) a polské soukromí, abych tak řekl, bez práva veřejnosti.

Vzájemný nepoměr obou těchto živlů vystupuje ostře vedle sebe, ale převaha „soukromého živlu bez práva veřejnosti" je tak veliká, že živel druhý odehrává úlohu dosti nevděčnou. Na každém kroku pociťujete, že Varšavu skličuje jakási nevlastní a nepřirozená theorie čili system nepřizpůsobený místním poměrům. Theorie tato nechytá se skutečného života, který plyne přes ni kolem úskalí.

Dotknul jsem se prve chudoby, která se činí ve Varšavě zjevnou, tím však nebudiž míněno, jakoby Varšava snad neimponovala svým rázem velkoměstským. Naopak, „soukromý živel bez práva veřejnosti" proniká tak mohutně přes upjatosť v jistých mezích, že i nejedno sídelní město mohlo by záviděti velkoměstský ráz prvnímu městu „privislanskago kraja". Projíždíme-li Varšavou, každou chvíli utkví zrak náš na mohutných budovách palácových, o nichžto zdá se nám na pohled, že nemohou býti ničím jiným, než nejspíše museemi, akademiemi a toho způsobu institucemi, aneb alespoň přítulky velkého historického významu. Tak smýšlejíce, v zásadě se skutečně nemýlíme, ale čas a neblahý jeho osud způsobily, že prvotní účel velké této části budov téměř úplně vzal za své. Vystěhovalo se a vyrazilo, co druhdy za těmito zděmi bylo domovem...

Královský zámek s mohutnou terrassou ku Praze obrácenou proměnil se v úřední residenci, pověstný palác „pod železnou střechou" je rejdištěm červů starých akt, slavný palác Brühlovský (druhdy také residence markrabího Wielopolského), stal se úřadem telegrafním. Krásný palác zrušeného polského spolku přátel věd stal se útulkem ruského gymnasia, v paláci litevských velmožů Radziwillů umístěny úřady gubernátorské v paláci Tarnowských — Banka diskontová, v paláci Paců (Wart Pac palaca i palac Paca!) — okružní soud, v palácí Prymasů — škola junkrů, v paláci Krasińských — soudní úřady, v paláci Mostovských — rovněž, v domě sněmovních maršálků — tuším pivovar. v části paláce arcibiskupského — censura atd.

Podivná věc, jsme přivykli spatřovati v cizině tak zvané úřední budovy ve slohu převážně kommissním — ve Varšavě po výtce jinak! Mnohé residenční město nemá úřady své v budovách zevně tak okázalých.

Jmenovali jsme několik vynikajících budov, podlehlých během času vytknutým změnám. Z jiných budov, které by Baedeker uznal asi za zvláště hodné vyjmenování, připomínáme vedle kostelů, university (ruské) a divadla soukromé paláce ordinací Zamoyských, dva paláce Potockých (hr. Augusta a hr. Stanislava),

Krasińských (s bohatou knihovnou), Uruských a několik jiných. Tím byli bychom z hruba hotovi se vším, co jednotlivě lze vytknouti, neboť několik velkolepých hotelů (Evropský a Brühlovský) a paláců millionových bankéřů (Kronenberga a Blocha) nelze počítati k budovám širšího interessu. Ostatně vrátíme se ještě k čelným jednotlivostem.

Ale vše to nezajišťovalo by Varšavě ráz velkoměstský a neimponovalo by tak, kdyby se k tomu nepřipojovala ještě ve znamenité míře vymoženosť soukromého rozvoje města samého. Tu již na váhu padá vydatně součinná a samobytná činnosť veliké massy civilisované společnosti, která dělá z Varšavy způsobem nejsoukromějším sídlo velkoměstské. Jeďte Novým Světem až k Ujazdovským aleím, s obou stran obstoupeným rozkošnými villami, nádhernou ulicí Maršálkovskou, hlučnou Senatorskou, zabočte do některé elegantní příčky, jako jest na př. Hoža, vstupte v pěkný slunečný den do Saské zahrady — a připomenete si v miniatuře některý bulvar pařížský a zahradu v sousedství Tuilerií. Nejen prosté zdivo v úhledných perspektivách a zeleň uměle pěstěná, ale hlavně život vše to obstupující přivede vás mimovolně k této připomínce. Schýlíte se ještě více k takovému mínění, překročíte-li prahy jinak němých domů; shledáte tam zobecnělý komfort velikých měst, počínající u schodiště až ku vnitřnímu zařízení bytů. (Mluvím ovšem o moderní části Varšavy.)

Rozhlednuvše se tak poněkud, nebudete již pochybovati, že ocitujete se v lůně společnosti, jejížto vnitřní podstata stačí na udržení mohutného proudu velkoměstského života, a jestliže snad postřehnete nějaké nedostatky, přičtete to na vrub ovzduší politické stísněnosti, která nedovoluje vždy rozvíjeti se volně ve všech směrech dle ponětí takového, jaké my máme o povolání velkých měst, poměru jich k zemi, národu a zejména o jeho manifestačních snahách kulturních, osvětových, národních.

Ve Varšavě vystřídá se rok s rokem a o Varšavě ve světě není téměř ani slyšeti. V ní nekonají se žádné zjevné okázalosti pronikající „životem bez práva veřejnosti", žádné sjezdy kromě „vlněných", žádné oslavy s prapory a hudbami kromě dní „galových", jen tak jednou za rok vystupuje Varšava korporativněji u břehu Visly kladouc na hladinu Vandiny vody staroslovanským řádem Wianky, neb súčastňujíc se nevinně processi o Božím těle, neméně nevinně koňských dostihů na Mokotovském poli a nejnevinněji „Fidlovačky" v Bělanech. A zemře-li tak ku příkladu Odyniec, soudruh Mickiewiczův, přibývá pohřbem den čtvrtý, jindy snad den pátý, šestý atd., který jednotlivé atomy velikého města k sobě sráží za jednou myšlénkou, modlitbou neb tužbou... Jinak plyne den za dnem beze všech veřejných osvědčení a okázalostí.

A přec... každý ten den všední, tak pilně střežený, aby ze své soukromé míry nevybočil, je malým dnem Paříže. Život i pod sítí vytryská a podobá se horečce skutečně velkého města — města milého, příjemného, jen a jen polského!

Abych byl spravedliv, nemohu ovšem zatajiti, že k okolnosti takové nemálo přispívá též neobyčejně výhodné geografické položení Varšavy v říši ruské. Kdyby byla Varšava zůstala Prusku, nevím, nevím, čím by dnes byla. Mám za štěstí, že nevlaje na zámku varšavském prapor pruský. Vytknu později zvláště, čím je Varšava Rusku povinna.

Co jsem výše pověděl o Varšavě, dotvrzuji ještě výrokem druhého ruského spisovatele, pana A. Miljukova, jenž ve své knižce „Лѣтнія поѣздки по Руссіи“ dí: „Nenajdete mnoho měst i za hranicemi, kde mohli byste zažiti tolik času příjemně, při nedostatku musei a gallerií, beze známých a společnosti, kořistíce takřka toliko z uličního života a nahodilých potkání a styků. V té příčině má Varšava málo soků“ (str. 239.).

K tomu dodávám prozatím jen, že Varšava má ve svém erbu — Sirenu! (Pokračování.)

Michal Hórnik.

Kus historie lužické práce.

Napsal A. Černý.

(Pokračování.)

III.

(Povstání belletristického odboru a „Měsačného přidawku“. — Péče o jednotnou řeč spisovnou zvláště o sblížení s Dolnolužičany. — Založení „Lužičana“. — Pěstování vzájemnosti slovanské vůbec a s Dolnolužičany zvlášť — Strážce jazyka. — Ráz „Lužičana“. — »Katholski Posol“. — Velká reforma pravopisu. — Nepřátelství pro nový pravopis. — Zatímným redaktorem „Serbských Nowin“ a „Serbského Hospodáře“ — Red. kalendářů. — Žurnalistou.)

Až do let čtyřicátých neměli Lužičané žádného časopisu, jenž by pěstoval belletrii. Jakýsi pokus v ohledu tom, jedno číslo prvního srbského časopisu vůbec s názvem „Měsacne pismo k rozvučenju a wokřewjenju“, vydané v srpnu r. 1790. Šěrachem a Jankou, potkal se ihned na počátku s nezdarem. Více než číslo prvé, jež obsahovalo kromě předmluvy, některých náboženských otázek a krátkého popisu křepelky i malou povídku, počátek větší povídky a některé hádanky, nevyšlo, poněvadž vydávání časopisu zakázáno. Dejkův „Serski Powedar a Kurier“ (vydávaný 1809. — 1812.) neměl zábavného programu. Od zahynutí „Kuriera“ nevycházel tiskem žádný list srbský až do r. 1842., kdy Jan Petr Jordan počal vydávati svoji „Jutrničku“ (Jutničku), jež byla s počátku obsahu úplně zábavného a teprve později si počala i časových událostí všímati. Tu poprvé mohli vystupovati srbští pracovníci v belletrii, kteří až dosud neměli listu, v němž by své plody veřejnosti podávali. „Jutnička“ Jordanova tištěna jest přechodným pravopisem v kurrentě a psána pro lid. Ve druhém půlleti, když založil Zejleř „Tydźeńsku Nowinu“ s podobným programem, jaký „Jutnička“ měla, změnil Jordan list svůj na časopis

učený, jakým jest jeho „Serbska Jutnička", ve druhém půlletí r. 1842. vydávaná. Té vyšly bohužel jen 2 sešity, v nichž mimo mnohé cenné práce vědecké vytištěn jest i překlad „Jaroslava" z Rukopisu Královédvorského. Z této „Serbské Jutničky", tištěné již pravopisem analogickým, byl by se jistě svým časem vyvinul pěkný list poučný i zábavný, o čemž není možno zde se rozepisovati. Nestalo se tak, čehož jen litovati nutno. Místo „Jutničky" zaujaly nyní úplně „Tydźeńske Nowiny", v nichž spojen úkol novin s úkolem časopisu zábavného — i časopisu strany evanjelické. Časem zvítězily věci časové nad belletrií i vyvinuly se z „Tydźeńských Nowin" skutečné noviny, které belletrii jen pro příchuť pěstovaly. Skutečný časopis čistě belletristického a poučného rázu tedy ani v nich nepovstal. Podobný soud platí i o nové „Jutničce", Kućankem r. 1848. jakožto „nowiné za podjanskich Serbow" (= noviny pro katolické Srby) založené, ač ona dosti z oboru belletrie podala a tím, že některé články počala latinkou tisknouti, časopisem pro uvědomělejší třídy státi se slibovala. Zašla však již r. 1850. a tak i naděje v ni kladené byly sklamány. „Serbski Nowinkar" (1848) a „Zernička" nepodávaly ničeho z krásného písemnictví: prvý věnován pouze politice a poučování lidu, druhá pak náboženství (evang.). Jakousi náhradou za ztrátu belletristických „Jutniček" byl od r. 1848. „Časopis Maćicy Serbskeje", jenž kromě věcí čistě vědeckých i básně podával a podává. Ale jenom kromě vědeckých prací a pak pouze básně, nikoli povídky atd.

Tento stav věcí pozoroval dobře Hórnik i umínil si založiti Lužičanům časopis, jenž by o rozkvět domácího krásného písemnictví se staral, což se mu vskutku podařilo. Tím stal se otcem všech pozdějších, i nejnovějších belletristických listů srbských.

V prvém čísle „Serbských Nowin" r. 1858., dne 2. ledna podává veřejnosti tento návrh: „Mnohý vzdělaný Srb by snad v naší literatuře působil, kdyby se plody jeho Musy v novém pravopise tiskly Pro takové Srby potřebujeme časopisu, jenž by, uprostřed mezi matičním ‚Časopisem' a ‚Srbskými Nowinami' stoje, aesthetickou zábavu poskytoval. Poněvadž se pak něco řádného jedině spojeným silám podaří, navrhuji důtklivě, aby se při Matici ještě belletristický nebo básnický (v nejširším slova toho smyslu) odbor založil... Orgánem tohoto odboru by byl 1. Časopis Maćicy, jenž podle programu... i poetické práce uveřejňuje, a 2. ‚*Měsačny Přidawk*', jakýž chce zatím pan Smoleř[20]) k ‚Serbským Nowinám' přidávati. Nuže, srbští básníci... od pramenů Lubaty až k ústí Matnice, od Nisy až za Halštrov, sestupme se v pevnější svazek, bychom se ctí dále obstáli. Zvláště pak prosím, aby pp. S(eileř) v Ł(axu), Pf(ul) a B(ux) v D(rážďanech)..."[21]) nejdéle za tyden svoje přistoupení

[20]) V poznámce praví k tomu Smoleř: „Milerád, jestliže spolupracovníci věrni zůstanou a navrhovatel podle slibu jako pomocník přistoupí."
[21]) Uvádí ještě několik spisovatelů.

k takové sekci ohlásili a za dvě neděle některé písně a snad již hotové povídky a novelly podepsanému do redakce S. Now. poslati si neobtěžovali, aby se mohlo prvé číslo ‚Měsačného přidawku‘ koncem ledna vydati. Mnoho štěstí k novému roku a k novému životu. V Budyšíně, 1. ledna 1858.

Horjanski.“

Z uvedeného tuto návrhu (a z poznámky Smolefovy) jest patrno, že Hórnik přednesl jej dříve ústně Smolefovi a s ním se umluvil, co podniknouti. Oboje co Hórnik si přál, se vyplnilo: belletristický odbor i „Měsačny Přidawk“ založeny. Prvé číslo tohoto vyšlo dne 23. ledna 1858, jakožto příloha k „Serbským Novinám“ i nese v čele tento úvod:

„Již dlouho toužili jsme po tom, bychom mohli Srbům něco více v novém pravopise podávati a tím ku sjednocení dvojí literatury přispěti. Ale mezi ctěnými čtenáři ‚S. N.‘ jsou dosud mnozí, kteří latinskému písmu ve mládí svém se nenaučili a nyní ve dnech stáří již při německém písmě raději zůstávají. Bychom pak přece naší touze i přání čtenářstva našeho vyhověli, založili jsme tento Měsačny Přidawk a zůstavili ‚Serb. Nowinám‘ dosavadní formu i obsah. Belletristický odbor při Matici bude naše úmysly podporovati a všeliké povídky a pověsti, původní i přeložené zpěvy a písně, jakož i rozhled po literaturách slovanských a umění poskytovati. Přejeme si upřímně, aby naši čtenáři pěknou zábavu nacházeli a naši spisovatelé mnoho příspěvků nám zasýlali.

Redakce.“

Od té doby vycházelo každého měsíce číslo „Měs. Přidawku“ o 4 str. in quarto po dva roky. V něm měli Lužičané první ryze belletristicko-poučný list, ale hned list skutečně pěkný, obsahu pečlivě vybraného, formálně dosti pěkného i jazykově dokonalého. „Měs. Přid.“ působí jednotností svou zvlášť na čtenáře; ovívá nás zvláštní duch při probírání se listy jeho. Prvé číslo otevřeno překladem ody „Bóh“ z Gabriela Deržavina, jejž učinil Michal Hórnik, podepsav se pseudonymem svým Horjanski. Následuje počátek povídky od Milčana (Wawrika), bajka z lidu „Hólčik wje z liškami“ od M. Hórnika a „Słowjanski rozhlad“ od téhož. V druhém čísle jest původní báseň od Hórnika „Žarowanska rejwařka“. V jiném (7.) čísle prvého ročníku jest článek „Čorna Hora“ od Hórnika, opět v jiném „Bludźicy“ (= Komety) od Rostoka a „Živjenje mejskeho bruka“ od téhož. Tyto články mohou býti charakteristikou programu „Měs. Přid.“ Podával podle toho časopis ten básně původní i přeložené, povídky, pomníky národní poesie (pohádky, báchorky, bajky, legendy), ve druhém ročníku i články poučné z různých oborů (zeměpisné, zvl. národopisné, přírodopisné atd.), pak v každém čísle rozhled po životě slovanském. Mnoho psal do Přidawku Hórnik sám pro nedostatek spolupracovníků. Prosívalť často v listárně jiné spisovatele srbské o spolupracovnictví v „Přidawku“, ale prosby nenosily užitku. I ostrého epigramu za pobudku užil:

Wuryč za někotrych
(Výmluva některých.)

Njewuričujće so, kiž sće wótčinu hajili mužnje:
„Kupich wnuknicn nětk, dyrbju ju wobhladować;“
spěwarjo! Serbowstwi kiž prjed sće spěwali sławu:
„Žonu vzał sebi sym, wona mje wotdžeržuje;“
ně! Njech kóždy mi radšo wuznaje z prawdu a swěru:
„Dyrbju lěnjeho pasć, zapředže hubu mi — pawk!“

Ale ani to neprospělo. V časopise čtou se stále táž nerůzná jména: Horjanski (Hórnik), H. Wólšinski (H. Dučman), M. Rostok, K. A. Fiedleř, Milčan (stud. theol. Wawrik z Miłoćic), Horisław (Mučink), J. Wjelan, B. Seileř a dr. Pful.

Vlastní list byl Hórnikovi ovšem vítaným prostředkem k šíření reformatorských názorů o pravopise. To již zevně a hlavně dokazoval tím, že tištěn byl pravopisem analogickým a písmem latinským. Článků samých, jež by se opravou pravopisu zabývaly, „Přidawk“ nemá — nebyloť pro ně místa. Ale různých narážek dosti nalezneme. Tak v čísle 2. r. 1859 přeje si, aby nalezl „Měsačny přidawk“ ještě více odběratelů zvláště mezi učiteli a kněžími, kteří by se měli starati pilně o to, „by staré dva pravopisy — nerozum a zpátečnictví — Srby opustily“. Jinde opět horlí (č. 3.): „... Nelpěme více na zastaralé zásadě: ‚Pro Srby je každá kniha dobrá, byť byla nekorrektná jako její předchůdcové.‘“ A na jiném místě (č. 4.): „... Vydavatelé nebo spisovatelé knih musí nyní něco více znáti, nežli němčinu, latinu, řečtinu nebo hebrejštinu! Se špatnými knihami se příště nespokojíme!“ Ke zprávě o maloruské jazykozpytné kommissi ve Lvově připojuje: „Tam (u Malorusů) rovněž taková nejistota panovala, ačkoli ne tak veliká, jako u nás; nyní filologové vše nejisté přísným pravidlům podřídili. V Lužici podobným způsobem pracuje jazykozpytná sekce Matice i zasluhuje, aby se srbské knihy jejími ustanoveními vskutku řídily anebo po možnosti jim se aspoň blížily! Fiat!“ Ve zprávě o schůzi této sekce dne 5 října 1859, v níž zapředl rozmluvu o opravě starých pravopisů, píše: „Ale jest nutno takové kroky učiniti, aby se všeobecné přijetí a užívání nového, jedině rozumného pravopisu rychleji uskutečniti mohlo.“

Obzvláště oblíbené svojí myšlénce, sblížení s Dolnolužičany, péči věnoval. Hned v čísle 5. prvého ročníku otiskl svůj epigram:

Delnjolužičanam.

Hajakow zaspanstwo drje prjed tež zajało běše,
Nětk smy wocućili spěšnišo pokročujo:
nas a skutkowanje než naše trjebaće zeznać,
dha tež postupiće, čestnišo wobstejiće.[1])

K němu učinil pod čarou poznámku: „Dosud nepozorujeme, že byste nás poznati chtěli, což mimo jiné toto dosvědčí: Zatím

[1]) Nás a činnosť naši Vám jen seznati nutno,
pak též rozvijete, směleji půjdete výš!

co naše ‚Serbske Nowiny‘ často již o Dolnolužičanech psaly, nenacházíme v ‚Casniku‘ za celý rok ni jediné vzpomínky na snahy Hornolužičanů, o nichž i cizozemské časopisy z dalekých stran zhusta rozpravy podávají, na př. ‚Pražské Noviny‘, ‚Lumír‘ v Praze, ba i sama ‚Russkaja Bjesěda‘ v Moskvě.“

Ob několik čísel podává jednu dolnolužickou báseň z ‚Casnika‘, aby právě hornolužické bratry své upozorňoval na jejich dolnolužické kmenovce. Báseň přepsal novým pravopisem a podle svých náhledů i návrhů hornolužickému nářečí přiblížil. Podobně uveřejnil ještě několik jiných básní dolnolužických ve svém časopise, aby ke pracím dolních Srbů poukazoval.

(Pokračování.)

Slované v národní pověsti německé.

Napsal dr. Arnošt Kraus.

(Dokončení.)

2. Poláci.

V básni „Biterolf a Dietleip“ jedná se též o bojích Hunů proti Polákům. Jejich vévoda nazván tu dvěma rozličnými jmény; ve v. 1231. čteme:

Hornboge, von Pôlân der herzoge,
der was in vancnüsse dâ.

(H., vévoda polský, byl tu [na dvoře Etzlově] v zajetí.)

Tohoto „Hornboge“, což jest patrně jméno slovanské, jako Viclan, znají také básně „Dietrichs Flucht“ a „Rabenschlacht“ jakožto přítele Dětřichova.

Flucht. 5904. kumt von Pôlân ûz der marke
Hornboge der maere.

(Z Polsky, ze země pohraničné přijde slavný Hornboge.)

Rabenschl. 46. Hornboge von Pôlân
sprach zem Bernaer
‚vünf tûsent recken ich hie hân,
daz sint allez degene maer
die wil ich‘ sprach der starke
‚in ze helfe vüern ûf roemisch marke.‘

(H. pravil k Veroňanu: Mám tu pět tisíc bojovníků, vesměs slavných reků, ty chci vésti vám na pomoc na hranici římskou.)

V boji pak velí třem zástupům:

Rab. 616. Hornboge volgten schoener schare drîe.

Na druhém místě v Biterolfu však jmenuje se kníže polský Herman, a vypravováno o něm:

3421. der künic ein ungetriuwen man
het, den vürsten ûz Pôlân,
dar schuof er sîne hervart.

(Král měl nevěrného mana, knížete polského; tam nařídil výpravu.)

Ale Poláci pomýšlejí na obranu:

3448. die Pôlân sazten sich ze wer.

Boj jest lítý:

3578. Biterolf der starke,
eine gazzen er durchsluoc
lanc unde wît genuoc
al durch der Pôlâne her,
swie vaste im waere ze wer
der herzoge Herman.

(B. silný prorazil si cestu dost dlouhou a širokou skrze celé vojsko Polanů, ač velmi silně se bránil vévoda H.)

V boji se setká Bit. s vlastním synem Dietleipem, ale nepoznají se:

3648. er kôs für einen Kriechen
den vil kindischen man:
dô kôs für einen Pôlân
der junge den alten.

(Považoval mladičkého muže za Řeka (roz. Slovana), mladý měl starého za Poláka.)

Slova „Kriechen" je zde užíváno ve smyslu „Slovan" jako často slova Riuze. Boj dopadl nešťastně pro Poláky:

3747. dô muoste ouch volgen mit im dan
der herzoge ûz Pôlân
wan er den sige dô hete vlorn.

(Tu musil jeti s ním také vévoda polský, neboť byl prohrál bitvu.)

Ale též ztráty vítězů jsou velké:

3767. ‚wol driu tûsent oder baz,
die ligent in dem bluote naz
die wir hiute hân verlorn
durch der küenen Riuzen zorn
und ouch von den Pôlân.'

(Tři tisíce nebo více leží v krvi, které jsme dnes ztratili hněvem udatných Rusů a také Poláky.)

Rusové ve spojení s Poláky vyskytají se zde jako ve „Wenezlanu."

Ani Poláci neznali turnajů; když se jedná o zmíněné vyzvání, praví Bloedel:

8275. ‚nu rîtâ edel Rüedegêr.
wir Hiunen sâhen dôch nie mêr
wie turnieren sî getân.
die Priuzen und die Pôlân
habent sîn selten iht gepflegen.'

(Jeď [vyzvat na turnaj], my Hunové neviděli jsme ještě nikdy, jak vypadá turnaj. Prusové a Poláci nepěstovali ho.)

3. Srbové lužičtí.

I o těch se zmiňuje Biterolf: Králové rýnští dle rady Hagenovy mají také zváti:

5053. und ouch diẹ wigande
dâ her von Ôsterlande
die ie nâch prîse wurben
die Durenge und die Surben.

(hrdiny ze zemí východních, kteří vždy toužili po slávě, Durinky a Srby.)

V boji pak:

10774. in strîte wurden vunden
die stolzen Mîssenaere:
von Surben helde maere.

(Tu bylo v boji zříti hrdé Míšňany, slavné reky srbské.)

O bojích proti Polabanům zmiňuje se báseň o králi Rotherovi. Tu praví Berchter ke králi:

474. ‚ich hete eilif sune hêrlîch;
der zwelfte hiez Helfricht
den santes du über Elve
mit vil grôzer menige.
dâ vôr er herverte
und manigen sturm herte,
dâ er die heidinen quelete
die sunder êwe leveten.
an gotes dienste wart er irslagen.‘

(Měl jsem jedenáct synů slavných, dvanáctý se nazýval H., toho poslal jsi za Labe s velkým počtem. Tam konal výpravy a tuhé boje bojoval, když dorážel na pohany, kteří žili bez víry. V službě Boží padl.)

Je patrně míněna křižácká výprava proti Srbům; zdali nějaká určitá výprava, snad z r. 1147, jak vydavatel básně, Rückert, myslí, nelze rozhodnouti.)

Když na konci této básně Rother poděluje své věrné lény — dává také země srbské:

4848. Plîsnin unde Surven
gaf hê zên grâven.

(Kraj Plisni a Srbsko dal deseti hrabatům.)

Ale R. rozdává i více:

4867. Dô heiz her ime gewinnin
den hêrren von Tengelingin.
unde gaf ime Ôsterîche,
her gaf ime wârlîche
Bêheim unde Pôlân
daz hê sich deste baz mohte begân.

(Tu dal zavolati pána z T. a dal mu Rakousy; dal mu opravdu Čechy a Polsku, aby tím lépe mohl žíti.)

4. Rusové a Lutici.

Jména Riuze, Rûze, jako Krieche, znamenají někdy Slovany vůbec:

Biter. 8052. er haete in alsô gerne
sam einen Riuzen erslagen.

(byl by ho zabil tak rád, jako Rusa.)

Rusové vystupují též na dvoře Attilově, aspoň dle „Nibelungů“:

Str. 1279. Von Riuzen und von Kriechen reit dâ manic man
den Poelân und den Vlâchen sach man swinde gân

— — — — — — — — — — —

1280. Von dem lande ze Kiewen reit dâ manic degen —

(Rusů a Řeků jezdil tu mnohý — rychle uháněli Poláci a Valaši — ze země kyjevské jel tu mnohý rek.)

Často vystupuje v pověstech německých král ruský Hartung nebo Hartnit; jest patrno, že patří k nejstarším a nejvlastnějším osobám této pověsti. To přimělo Müllenhoffa, aby ve své mythologické úvaze, kterou uveřejnil v Zeitschrift für deutsches Alterthum XII., přisoudil tato jména nejen kmenu germanskému (Vandalům, Nahanarvalům), než i odkryl v pověsti starý germanský mythos o dioskurech.

V představě Němců nastoupili Rusové a Slované vůbec na místo bývalých národů východogermanských, a tak z králů vandalských stali se králové ruští, a i když pověsť z Nogardu (Novgorod) byla přenesena dle podoby jména do Gardy v Horní Italii, i tu Hartnitovi (Ortnitovi) zůstal aspoň ruský strýc (místo otce) nazvaný Ilias, což jest snad jednou z nejstarších zmínek o Iljovi Muromci, národním hrdinovi ruském.

Pověsti o Hartungech ruských jsou sloučeny s pověstmi o Luticích (Vlcích), udatném národu polabském, který, původně Veletabi jsa nazván, od své lítosti jméno obdržel.

Písně o tomto kmenu, o němž již Notker v X. stol. se zmiňuje, nezachovaly se v původním znění; byl však v polovici třináctého století sepsán dle nich staronordický román „Thidrekssaga“ anebo dle královského repraesentanta toho národa „Vilcinadaga“ nazvaný. — Saga vypravuje asi následující příhody: Král Vilcinalandu Vilcinus zplodil s mořskou ženou dva syny, obry, Wade a Nordian jmenované — Wadův syn je Wieland, znamenitý kovář, synové Nordianovi jsou čtyři slavní obři. (Kap. 18.) Říše Vilcinova obsahuje Švédsko, Gotsko, Jutsko, Vindsko, — lid prý nazván dle něho Vilcinamen. Nespokojen se svým majetkem, vypravil se proti Polsce; tu protivil se mu král Hertnit se svým bratrem Hirdirem. Vilcinus zvítěziv dobyl Smolenska, Kyjeva, Plocka a táhl konečně na Novgorod (Holmgard nazvaný dle starého jména od jezera Ulmenského, jak vykládá Müllenhoff, jinak Nogard), kde Hirdir padl (kap. 45.). Učiněn mír a říše ruská stala se poplatnou Vilcinovi (kap. 46.). Když Vilcinus zemřel, tu ihned myslil Hertnit na pomstu, a vytáhl z Novgorodu proti Nordianovi (kap. 47.), jenž byl poražen a ustanoven jarlem Sjaellandu; jeho říši obdržel Hertnitův syn Osantrix (kap. 48.).

Tím se octneme na půdě, kde i německé básně jeví známosť národa lutického. — Král Osantrix, něm. Oserich, jest i jim dobře znám. Bratr Osantrixův, Waldemar (Vladimír), obdržel Rusko a Polsku; třetí syn Hertnitův, Iljas, stal se jarlem Řecka; patřila jim, praví saga, skoro celá východní strana světa (kap. 49.). — Osantrix pojal za manželku Odu, dceru krále hunského Meliasa, při čemž ovšem s Huny přišel v nepřátelství. Po smrti Meliasa nastoupil vládu Attila, který se ucházel o Erku, dceru Osantrixovu („Helche, Oseriches kint“ v německých bás-

ních), a dosáhl ruky její lstí Rüdegerovou; v bitvě byl Osantrix poražen; když došlo k novým bojům, pomáhal Attilovi též Dětřich Veronský; jeden z reků jeho, Wittich, byl od Osantrixe zajat, načež dva hrdinové šli ho vysvobodit; jeden z nich, za medvěda přestrojený, usmrtil krále Osantrixe (kap. 123.).

Ale přes toto vypravování přináší saga i jiné zprávy o Osantrixovi. Císař Ermenrich dle rady zlého Sibicha poslal svého syna do země jeho, aby žádal poplatky, ale jarl Osantrixův ve Vilcinaborgu zavraždil jej dle návodu zlého rádce, načež se vypravilo vojsko proti Osantrixovi a v bitvé u Brandeburku padl král rukou Wolfharta, hrdiny Dětřichova, a následoval ho syn jeho, Hertnit (kap. 270.). — O tomto ději zmiňuje se i německá báseň Dietrichs Flucht, ač jinde není vypravován po německu:

2455. ez gewan künic Ermrîch
einen sun, der hiez Fridrîch,
den er sît versande
hin ze der Wilze lande.
dar an man sîn untriuwe sach.

Waldemar ruský (t. Holmgardský) vpadl na to do říše Attilovy (kap. 272.), mezi Huny a Rusy byla svedena ukrutná bitva (kap. 273), ve které Attila byl poražen; zvítězil však později a zajal syna Waldemarova (276.), kterého později zabil Dětřich v souboji. Attila vpadl pak do Ruska a dlouho obléhal Plocko; v hrozné bitvě padl Waldemar rukou Dětřichovou, a Attila učinil jeho bratra Irona jarlem Ruska (291.)

Saga vypravuje pak ještě o bojích krále Hertnita, jehož manželka Ostacia byla velkou kouzelnicí, a sama v podobě draka bojovala,[2]) a dodává, že jest o Hertnitovi ještě velká saga.

O Hertnitovi lampartském, nahoře zmíněném, vypravuje báseň Ortnit; tento král jede na východ vybojovat si ženy, strýc jeho, Ilias ruský, jest jeho rádcem:

11. dô sprach von den Riuzen der künic Yljas,
wan er dâ nâch Ortnîden der tiwerste was.

Pět tisíc rytířů vede mu na pomoc a nese korouhev vojska; rozzloben ztrátou svého lidu, stane se nemilosrdným, obyčejně je nazván „der Riuze“.

Hertnita zná i dvorský básník, Konrad von Würzburg; vypravuje v „Engelhardu“ o turnaji, ve kterém jedné straně velel král škotský:

2690. von Riuzen künic Hertnît
geschicket was inz ander teil.

V „Dietrichs Flucht“ pomáhá Dětřichovi:

5906. iu kumt Hiuzolt von Priuzen
und Hertnît von Riuzen.

A v patnáctém století úvod k výtisku „Deutsches Heldenbuch“ zná „Künig Hartung auß rüssen lant“.

---

[2]) Pověsť připomíná poněkud vypravování o Strabovi u Dalimila.

O Rusech v jiném smyslu mluví někdy báseň Wolfdietrich:

D. VI., 1 dô reit Wolfdietorich umb daz mer hindan
biz er zen wilden Riuzen in die gegene kam
an dem vierzehenden âbent vür Büden ûf den plân.

(Tu obejel W. moře, až přišel k vzdáleným Rusům, před Vidin na rovinu, čtrnáctého večera.)

O oblíbenosti písní o Rusích a Luticích dává svědectví stesk básníka Marnera, který pěje:[3])

Singe ich den liuten mîniu liet,
sô wil der êrste daz
wie Dieterich von Berne schiet,
der ander, wâ künc Ruother saz.
der dritte wil der Riuzen sturm, der vierde von Eckardes nôt,
der vünfte wie Kriemhilt verriet.
dem sehsten taete baz
war komen sî der Wilzen diet.

(Zpívám-li lidem písně své, tu chce první tu, jak Dětřich uprchl z Verony, druhý, kde sídlel král Rother, třetí chce boj Rusů, čtvrtý o boji Eckardově, pátý, jak Krimhilt zradila [své bratry]; šestému by bylo příjemněji [slyšeti], kam se poděl národ Luticů.)

Zde přičítány pověsti o Rusích a Luticích, zvláště o pádu krále Osericha a zničení říše po jeho smrti, nejoblíbenějším básním německým z oboru pověsti národní. V tom, co Šafařík v Slov. Starožit. napsal více o Luticích v německé pověsti, kde nejen celý rod Wulfingů (Vlkovců) pojal za překlad jména Vlci, než i kmen Walsingů dle jediného čtení rukopisného ztotožňoval s historickými Lutici, nemohu prozatím tohoto velkého učence sledovati. Při nejmenším pěvci a romanopisci germanští při těchto vypravováních ani netušili, že básní o Slovanech.

5. Bulhaři.

Báseň „Wolfdietrich" zná Bulhary; vypravujeť o králi řeckém:

A. 2. Im dienten durch Kriechen der Bulgerîe walt

(Jemu sloužily lesy bulharské v Řecku.)

Naznačení Bulharska slovem „walt", „nemus Bulgarorum" jest i jinak dosti obvyklé, jako v „Herzog Ernst".

1845. durch den walt der Pulgerîen —

Ve „Wolfdietrichu" jest vévoda Bulharska Baltram (166, 190.), jediný, který se ujímá před soudem nevinného Berhtunga, svata svého.

6. Pomořané.

Biterolf 4021 der ervaht Etzeln sît ein lant
daz ist Pommorân genant.

(tento rek [Dietleip] vybojoval později pro Etzla zemi P. nazvanou.)

---

[3]) von der Hagen, Minnesänger II., 175.

7. Prusové.

Tento národ litevský považován v básních středověkých za slovanský. Boj Etzlův proti Prusům líčí „Biterolf". Nejdříve táhnou proti nim Rüdeger a Biterolf.

V. 1388. Sîner liute wênic was genesen
vor einer stat dâ man streit
als uns daz buoch hât geseit.
diu stat diu lac durch Priuzen lant:
si was Gamalî genant
vil türne hete se unz in daz mer.

(Jeho lidí málo zůstalo na živu před městém, kde bojovali; město leželo v Prusku a jmenovalo se G.; mělo mnoho věží až k moři.)

Jméno Gamalî zdá se býti vymýšleno; Biterolf a Rüdeger jsou zajati; tu král sám táhne proti Prusům a obléhá město po čtyři léta. Pak se poštěstí Biterolfovi, vykopati ze své věže chodbu až tam, kde spí král pruský, kterému uděluje básník slovanské jméno:

1473. Bodislau der künic hiez
daz in ie genesen liez
Biterolf. dâ er in vant,
dar umbe lie des heldes hant
den künec sînes tôdes vrî,
daz im lac beneben bî
daz aller schoenste windisch wîp
diu ie gewan den ir lîp.

(B. se nazýval král, že Bit. ho nechal na živu, když ho nalezl, to proto učinil, že vedle něho odpočívala nejkrásnější slovanská žena, která kdy přišla na svět.)

Byla prý tak krásná:

1647. an einem buoche hôrt ich lesen
daz neheiniu schoener waere
von windischer diete —

(Z knihy jsem slyšel předčítati, že žádná nebyla krásnější v slovanském lidu.)

Král pruský smířil se s Etzlem prostřednictvím Rüdegera, a musil pomáhati ve válce proti Polákům.

Jiného krále pruského Hinlzolt, poznali jsme vedle Rusa Hertnita jako pomocníka Dětřichova. Úvod „Heldenbuchu" zase dle „Růžové zahrady" vypravuje o obru Šrutanovi: „Schrûthan ein ryß dem waren die preüssen bisz an das mör vnderthan."

V básni „Virginal" pak čteme:

623. und waerens joch von Sahsen
oder von Priuzen her bekomen

(byť byli přišli ze Sas aneb z Pruska).

Jelikož Sasové byli pověstni svou lítostí, dle toho místa podobné pověsti Prusů se musíme domysliti.

Těmito „nevlastními" Slovany končíž naše sestavení.

Josef Fedkovič a jeho literarní význam pro rakouské Rusíny.

Napsal K. B. Kadlec.

(Dokončení.)

Od r. 1861. do 1867. psal Fedkovič neustále. Již r. 1862. vydal Bohdan Dědický prvou sbírku jeho básní a napsal k ní předmluvu, jakož i vytiskl autobiografii básníkovu. Sbírka ta, obsahující dumky, zpěvánky, ballady a pověsti, rozebrána ihned. Mnohé ze krásných těch písní líbily se tak, že je domácí hudebníci uvedli v hudbu a učinili je tak bezprostředním majetkem národa. Tichá resignace vane z oněch písní, z nichž nejvíce dojímají písně vojenské, prodchnuté hlubokým smutkem nad neštěstím stavu vojenského a nad ztrátou krásných hor huculských. Vida, že osud se změniti nedá, nalézá huculský vojín útěchu v národních písních, pláče touhou a posiliv se písní národní, kráčí na bojiště, jak mu velí povolání a osud. V daleké cizině vzpomíná si v noci na své příbuzné, na dobrou matičku, která mu píše, jak jest jí v horách zima, jak jí nemá kdo naštípati dříví, vzpomíná na bratry a sestry, jež tak miluje, a nemoha ve dne na ně mysliti, oddává se jim celou duší v noci nebo na stráži, kdy si může v samotě zaplakati. Ve dne by se ani neslušelo na huculského vojína, aby lkal po způsobu žen. „Pochod do Italie", „Nocleh" (prvá jeho báseň), „Ve Veroně", „Druhové", „Vidění ve snu" a j. básně líčí nešťastný stav huculského vojína velice mistrně a poeticky. Jaký div, že, přečet tyto písně, napsal ve své předmluvě k nim B. Dědický: „Ze středu rusínského národa, z rodiny bukovinských horalů, poetickou náladou ducha velice obdařených, zjevil se nám pěvec, samorostlý genius lidové poesie, který jako fenix na protějším konci Malé Rusi vyletěl z rodných hor, aby novým životem zazářil nad zbytky popela, v nichž nedávno složeny posvátné ostatky Tarasa Ševčenka."

V čas své vojenské služby seznámil se Fedkovič též blíže s Uhlandem a Schillerem a přeložil z nich některé básně. — Avšak básně nezpůsobily mu onu slávu, které nyní požívá. Srovnávalť Dědický Fedkoviče ve předmluvě ku sbírce jeho básní se Ševčenkem, čímž se stalo, že nadaný básník chtěl ospravedlniti výrok Dědického, počal Ševčenka studovati a zabral se do čarovné jeho poesie tak, že podlehl úplně dojmu onomu, a mnohé básně jeho pozdější byly téměř jen ohlasem písní Ševčenkových. Básně ty vydával pod pseudonymy Hucul Nevir nebo Juryj Horodenčuk. Tento ráz nese 2. a 3. svazek poesií Fedkovičových, vydaný Bilousem r. 1867. v Kolomyji. Jiné jeho básně, v nichž se jeví samostatnějším a originalnějším, jsou však plny jakéhosi mysticismu. Vycházely od r. 1862. v periodických listech, vydávaných Ukrajinomily, jako „Večornyci", „Nyva", „Meta" a „Pravda". Ve Večornycích vyšla též roku 1863. část nevytištěné dosud

básně „Novobrančyk". Jmenované časopisy přinesly též prvé povídky Feďkovičovy, a ty mu hlavně získaly a pojistily na dobro slávu literarní. V povídkách oněch líčí hlavně život Huculův, z nichž sám pochází, seznamuje nás s jejich mravy a obyčeji, jakož i všemi životními poměry tak podrobně, jasně a věrně, že vidíme všechny osoby jako živé před sebou. Ve předmluvě ke povídkám Feďkovičovým praví Dragomanov (který je spojil ve sbírku a r. 1876. vydal v Kyjevě pod názvem „Povisti Osypa Feďkovyča"), že v nich autor maluje život huculského sedláka tak znamenitě jako Turgeněv velikoruského, Kvitka a Marko-Vovčok ukrajinského, Auerbach německého a George Sand francouzského. Všechny jeho povídky jsou, jak jinak ani býti nemůže, samostatnými, originalními plody básníkovými, jakých nebylo ani dříve ani později v haličskorusínské literatuře. Co jim pak dodává zvláštní ceny, jest také řeč, kterou jsou psány. Kratinké slovo stačí často básníkovi, aby vzbudil ve čtenáři náladu žádoucí, jednoduchá otázka nebo poznámka odhalí nám zhusta duši osob jednajících. Jedno však bude západnímu Evropanu v povídkách Feďkovičových zajisté podivným. Míním onu přílišnou citlivosť a jakousi měkkosť, zkrátka převahu lyrického živlu ve povídkách básníkových. Již ta řeč, plná zdrobnělých slov, nezvyklých uchu západoevropskému, zdála by se snad titěrnou. Avšak všechny ty vlastnosti souvisejí velmi dobře s veškerou povahou Malorusův, jichž poetická, druhdy až sentimentalní povaha jest příliš známou, než aby se zvláštní ráz povídek Feďkovičových připisoval pouze jemu na vrub. A zvláště Huculové, figury jeho povídek, jsou jakožto málo vzdělaní lidé vesničtí dobře líčeni s povahou trpnou, kterou se ostatně vyznačují Malorusové všichni. Literatura rusínská jest vůbec literaturou utrpení, ať již utrpení schopného ještě energie (jako vidíme na Ševčenkovi, mstiteli křivd páchaných na Malorusech), ať utrpení malátného (jakým se zvláště vyznačují plody Osnovjaneňkovy). Onen ráz povídek Feďkovičových, který by se mnohým zdál výsledkem jakéhosi idealisování, jest vlastně čirým realismem, reprodukujícím jen to, co vskutku existuje. V tom se tedy výtka nějaká povídkám jeho činiti nemůže.

Sbírka povídek Feďkovičových vydaná Dragomanovým obsahuje jedenáct překrásných prací, jež by byly ozdobou i těch nejlepších literatur evropských. Ačkoli se těžko rozhodnouti, která by byla lepší, pokládáme přece za nejznamenitější „Beztalanne zakochanė" (Nešťastná láska), pak prvou „Ljuba-zhuba" a Striłećj. Všechny tři jednají o nešťastné lásce. Prvá, ze všech nejdelší, končí se smrtí dvou bratří, kteří se oba zamilovali do spanilé Kaliny, mladší však tajně, tak že se o jeho lásce ani nevědělo. Starší se s Kalinou ožení a vede si ji již domů. Mladší namíří a zastřelí bratra, jakož i sebe. Smrť mladšího (Vasila) zdrtí sestru básníkovu, která Vasila miluje, na dobro. Za nějaký čas umře i ona v náruči milujícího ji bratra. Povídka tato vyniká zvláště výtečným líčením života huculských mladíků, jmenovitě pak po-

pisem originální slavnosti huculské slavnosti „chrámův". Ve povídce „Strilećj" rozvádí spisovatel větu, že sňatek se vdovou nikdy není šťastným. Mají Huculové přísloví: „U vdovyci čary na polyci", a tomu věří tak, že zabraňují svým dětem bráti si vdovu za manželku. Podobnou látku má i „Pisnja molodecjka". — Beztalanne zakochaně jest pravou perlou celé sbírky; spojujíť se v ní všechny přednosti spisovatelovy, ač patří mezi povídky nejkratší. (Povídky Feďkovičovy jsou ostatně všechny krátké, některá nemá ani 3 stránky, nejdelší pak stránek 30.) Dikce básníkova jest tu náramně poetickou a obratnou, obsah velice úchvatným. Příroda hraje v povídce této velikou roli, téměř jako u Lermontova. Obsah: Stará Hrebenycha má hezkou dceru Olenu' do níž se zamiluje rovněž tak švarný „parubok" Todir Duhajův, ačkoli se milenci svou povahou dobře nesrovnávají. Láska jejich nebyla po chuti staré Hrebenyše, přátelící se s čarodějnicí Ciji a vdávající svou dceru za Uhrinčukova Mitru. „Todir jde nad Dněstr a hraje si na píšťalu. Hraje, a drobné slzy ho jen oblévají." Přijde domů a slyší, že u nich byla Olena zvát ho na svou veselku s Uhrinčukovým Mitrou. Ustrojil se hezky, poceloval matku a pozdraviv bratra, tušícího nějaké neštěstí, odešel. „Plyne Dněstr, tichý jako ten rusínský národ, široký jako jeho Dumka, hluboký jako jeho rány. S oné strany jest Halič, s této Bukovina. Večer byl tichý. Ve chreščatyckém monastýru zvonili na večerní služby boží, měsíc pomalu vycházel. Vyšel, zasvítil, zaleskl se, celou Bukovinu zlatem polil. Slavík pěl v luhu... Po vysokých a širokých Dněstrových březích rozprostřela se hedvábná tráva mladinká, a po ní chodí hoch krásný — překrásný, chodí a hraje na píšťalku. Byl to Todir. Hrál dlouho — napřed vesele, že to až srdce trhalo, na to pak zase smutně, bolestně. Na břehu stál bílý kámen; sedl si na ten kámen, položil klobouk a píšťalu vedle sebe na pažit, sklonil hlavu na ruce, zamyslil se. A z vesnice bylo slyšeti hudbu, která hrála u Oleny na veselce. — „Co jest ten svět, co jeho víra, co jeho láska, co jeho osud? Svět — Dněstrova vlna! víra — ten šum, který na kamení povstává; láska..." Nedořekl... Druhého dne našli jen klobouk na břize a píšťalu.

Přeložili jsme schválně úryvek z této Feďkovičovy povídky, by laskavý čtenář nejraději sám posoudil veliký talent spisovatelův. Velmi pěkná jest též povídka „Pobratim", o níž se však zmiňovati nebudeme, jelikož „Slov. sborník" přináší její překlad. Jiného druhu jest „Opryšok", psaný s jakýmsi nádechem humoru a vesele také se zakončující. V „Safatu Zinyči" a „Taljance" odehrává se děj mimo Bukovinu a sice v čas vojenského tažení. V každé povídce mohli bychom něco znamenitého vytknouti, hodlajíce však s některými z nich českého čtenáře seznámiti, odkazujeme jej raději na překlad oněch povídek.

O výtečnosti povídek Feďkovičových svědčí ostatně i to, že byly přeloženy do srbštiny a polštiny, jedna pak r. 1886 i do češtiny. „Opryšok" a „Beztalanne zakochaně" vyšly r. 1868 v srbském

časopise Vila, polské pak překlady vydány ve Kurjeru Lvovském a ve varšavských polských dennících. Do češtiny přeložená Vlaška vyšla v Nedělních Listech, příloze Hlasu Národa.

Feďkovič se pokusil i ve dramatické literatuře. Napsal totiž kolem r. 1870 původní tragoedii ve 5 dějích pod náslovem „Oleksa Dovbuš", kterou dovolilo lvovské místodržitelství provozovati teprve r. 1877, avšak s tou změnou, že v celém textě bude položeno místo „jesuita" — „dvorský sekretář" a místo „Ljach" — „pán", a mimo to vyškrtlo některé dialogy. Děj této tragoedie čerpán ze života huculských hajdamákův minulého století. Přes to, že jest drama ono slabším plodem Feďkovičovým, a vytýká se mu jakási nepřirozenosť osob v něm vystupujících, líbí se stále rusínskému obecenstvu. Kromě toho napsal drama „Strylanyj chrest" a přeložil volně ze Shakespeara: „Jak kozám rohy nasazují." V rukopise pak chová mnoho ještě nevydaných spisův, jako melodramata „Mazepa", „Kormanyč" a j.

Feďkovič náleží vůbec ku nejplodnějším spisovatelům rusínským, a jest jen litovati, že sám mnoho svých plodů zničil. Mnohé jeho práce ztratily se opět v rukou cizích; v rukopisech u cizích lidí se nacházejí ještě jeho básně „Novobrančyk" (čásť její vyšla r. 1863. v časopise „Večornyći") a „Lukijan Kobylycja.[*])

Archiv spolku Prosvita pak chová od Feďkoviče rukopis překladu Shakespearova Hamleta.

Jakožto zajímavosť uvádíme, že za svého pobytu při Prosvitě vydal Feďkovič 6 knížek pro lid, z nichž „Farmazony" jsou napsány s velikou routinou. R. 1882 dal pak v Černovicích vytisknouti sbírku německých básní lyrických pod titulem „Gedichte eines Uzulen", kterou vstoupil i mezi básníky německé.

Jak jsme svrchu pravili, upadl Feďkovič po svém návratu ze Lvova v úplnou téměř apathii a přestal psáti. Teprve po vydání svých německých básní a po založení politickoliterarního časopisu, jejž počal vydávati pod názvem „Bukovina", rozvinul opět čilejší život a bojuje nyní ve svém listě za právo utlačovaných svých rodáků bukovinských. Od doby té vyšlo opět několik jeho básní a povídka „Dnistrovi kručy" (strmé břehy).

Význam jeho pro rakouské Rusiny sluší hledati hlavně v tom, že on jim prvý ukázal, jakým by měli psáti jazykem, a zároveň je přesvědčil o tom, že rakoušti i rušti Rusíni jsou národ jeden; pro bukovinské pak Rusiny jest důležitým tím, že vydává časopis hájící zájmy bukovinských Rusínův a křísí zároveň své krajany k novému životu. Nepřejeme rakouským Rusínům nic více, než aby měli ne jednoho, nýbrž celou řadu takových Feďkovičův, a pak se jim povede lépe.

[*]) Právě při psaní tohoto článku dočtli jsme se v petrohradském „Kraji", že sborník vydaný Vasilem Lukičem ve prospěch poškozeného požárem stryjského kasina bude obsahovati mimo jiné práce rusínských spisovatelův i báseň Feďkovičovu „Lukijan Kobylycja".

Návštěva Jasné Poljany.

(Statek hraběte Lva N. Tolstého).

Napsal G. P. Danilevskij. (1885.) Přeložila Klára Špaciagrová.

Bylo to minulého podzimku. Počasí bylo teplé, tiché. Lehounké, bílé obláčky řídly a mizely nad zelenými chlumy, dolinami i žloutnoucími lesy krapivenského újezdu tulské gubernie. Slunce vycházelo. — Bylo poledne dne 22. září.

Rychlé vozy kurské dráhy nedojely do Tuly, ale zastavily se na dvě minuty u stanice Jásenky. Vystoupil jsem z vozu a přesedl do tarantasu.

Každý, komu drahým jest jméno nejmilovanějšího z ruských spisovatelů, tvůrce „Vojny i Míru“ i „Anny Kareniny“, pochopí. s jakými pocity jsem spěchal navštívit pána Jasné Poljany, byv k tomu cestou telegramem od něho poslaným vyzván.

Cizozemci, zvláště Angličané, se zvláštní láskou vítají zprávy a popisy bydlišť a domácností svých spisovatelů, umělců a různých u veřejnosti působících osob. V „Graphicu“ v „Illustrated London News“ i jiných časopisech ještě najdeš výtečné rytiny i opisy vesnických obydlí Tennysona, Dickensa, Gladstona a Waltera — Scotta, Col inse i jiných. Tam nejsou vyobrazeny pouhé „pracovny“, „přijímací pokoje“ a „jídelny“ vzácných synů Anglie, ale i místečka jich zamilovaných procházek, lavičky pod milými stromy, vyhlídky na pole a jiné. Musíme jen litovati, že naši umělci nezobrazili dosud ruské společnosti bydliště a majetky Gogola, Aksakových, Ostrovského, Chomjakova, Grigoroviče, Feta, L. N. Tolstého i druhých. To člověku tak mimochodem napadne při návštěvě Jasné Poljany.

Jeda do místa tohoto, nevolky jsem si vzpomněl i na tu okolnosť, na ty různé hlasy a sobě odporující povídačky, které poslední dobou vznikly o hr. L. N. Tolstém a nejen ve společnosti, ale i v tisku. Ještě nedávno, v létě r. 1884, vyšla ve prospěch literárního fondu korrespondence Turgeněvova — a tu všickni v rozpacích čtli úchvatné, dojímavé psaní. kteréž psáno bylo krátce před smrtí spisovatele „Šlechtického hnízda“ tužkou ke hraběti L. N. Tolstému. Umírající Turgeněv obracel se k tomuto (v červnu r. 1883 z Bougivalu) s tak záhadnými, posledními slovy:

„Milý a drahý Lve Nikolajeviči! příteli můj, vraťte se k činnosti literární!... Příteli můj, velký spisovateli ruské země, vyslyšte prosbu moji.“

Různé ty povídačky a úsudky o hraběti L. N. Tolstém vzrostly, jak známo, konečně i v samé legendy. Cizí časopisectvo a tisk vůbec chytil se toho všeho a šel ještě dále. V jednom sešitu známého pařížského časopisu „Le Livre“ (N. 70, 1885 str. 549) objevila se dokonce i tato strašidelná zvěsť pod záhlavím „Rusko“: „Tvrdí se, že se hrabě Lev Nikolajevič Tolstoj zbláznil, a že musí býti nyní stále střežen.“

Mezi jiným tvrdí mnozí, jakoby byl L. N. Tolstoj zahodil již péro spisovatelské, a jakoby se nyní úplně zabýval prací obuvnickou a krejčovskou atp. atp.

Nám Rusům není již podobné tvrzení o lidech „samostatných, o lidech silného rozumu, kteří již přestáli duševní zápas a boje", novinkou nebo vzácností. „Million soužení" Čackého končil známou scenou:

„Že pozbyl rozumu? – Vím, slyšel jsem, mám v mysli!
Jak bych to nevěděl? to příkladná věc byla...
Vzali jej, v žlutý dům a v okovy jej dali!
Ach Bože! Právě zde v té komnatě byl, zde...
Tak snad mu přec zas pouta sňali!"

Pamatuji se, že jsem jel pod vlivem podobných lživých pocitů jedenkráte s nebožtíkem O. M. Bodjanským na návštěvu ke Gogolovi. O tom však až po druhé. Musíme doufati, že ona známá ostrá episoda ruské kritiky vůči Gogolu v letech padesátých za příčinou jeho „Dopisování s přátely" bude jednou na novo přehlednuta i posouzena jinými, klidnějšími a méně vášnivými „přísežnými" kritikáři.

Ta dávná rozhlašování o Gogolu jakož i o Čaadajevu jsou ve skutečnosti touže tragikomikou Čackého.

Není divu, že se zlé ty předsudky dotkly i nynějšího, v pravém smyslu slova našeho ruského spisovatele.

* * *

Skotačiví, tlustí koníci, rachotíce rolničkami, uháněli s chlumu do chlumu, mezi strništi i svěžím ozimem, na kterém se pásly ovce i skot.

„Co jest to za vesničku?" — ptám se cestou kočího.

„Kočaki".

„Poměščíků?"

„Kupců."

„A tam v dáli, ta vesnice na návrší? Čí jest onen dům za lesem se zelenou střechou?"

„To jest Jasná Poljana... dům hraběte Lva Nikolajeviče." Tarantas, seběhna na silnici, jel širokou cestou dále.

* * *

Povím také několik slov o svém prvním setkání s hrabětem Lvem N. Tolstým. Seznámil jsem se s ním v Petrohradě koncem let padesátých v rodině jednoho známého sochaře. Tehda byl spisovatel „Sebastopolských povídek" mladým a statným důstojníkem, vrátivším se právě do Petrohradu. Jedna z jeho dobrých podobizen z té doby jest umístěna v známé skupině Levického, kdež s ním zároveň zobrazen jest: Turgeněv, Gončarov, Grigorovič, Ostrovskij a Dražinin. Jak se pamatuji, vešel tehda hrabě Tolstoj do salonu domácího pána, když se předčítal právě vyšlý

nový spis Hercenův. Postavil se tiše za křeslo čtoucího a dočekav konce čtení, začal nejprve zdrželivě, pak ale tak rozhořčeně a směle horliti proti Hercenovi i proti obdivovatelům jeho básní, mluvil tak vroucně a přesvědčivě, že jsem pak od doby této nikdy spisy Hercenovy v rodině této neshledal. Dlužno připomenouti, že tento úsudek byl dříve pronešen, než se ještě ruská společnosť (a konečně i Hercen sám) sama ve mnohém změnila z klamu vyvedla a již nevěřila tomu, čemu se dříve zrovna kořila.

A ještě jeden případ různého mínění L. Tolstého mi napadá — ve kterém se zase lišil od všech autorit tehdejšího času, a kdež se stal opět vítězem. To bylo asi před desíti lety.

Koncem let šedesátých, počal po částkách vycházeti v „Ruském Věstníku“ (později o sobě též vydán) znamenitý román hraběti L. N. Tolstého „Vojna a mír“. Brzy po tom objevil se ve „Vojenském Sborníku“ rozbor tohoto spisu z péra A. S. Norova pod záhlavím: „Vojna a mír, 1805.—12., se stanoviska historického a dle vzpomínek účastníka.“ Když jsem r. 1868 na podzim přijel do Petrohradu, navštívil jsem též v Pavlovsku A. S. Norova, u kteréhož jsem byl krátce před tím sekretářem. Pročetl mně svůj rozbor o románu hraběte L. N. Tolstého.

Já byl arciť unešen přednostmi románu a proto jen s hněvem jsem čtení naslouchal a hádal se s A. S. Norovým skoro za každou jeho poznámkou. Norov na mé odpovědi odvětil takto:

„Já sám byl též očitým svědkem borodínské vojny a také jsem viděl ty obrázky — tak nepravdivě zobrazené hrabětem Tolstým — a nikdo mne v opaku tvrzení mého přesvědčiti nedovede. Já, jakožto pozůstalý svědek „Vlastenské vojny“ nemohl jsem dočísti románu bez uražení svého citu slovanského, tohoto, který chce ještě slouti historickým.“

Na to jsem odpověděl Norovu, že nemusí právě očití svědci býti vždycky nejlepšími vypravěči, že ti, kteří po nich opisují, a třeba by to románopisci byli, mívají přístup k jiným všestranným a různým pramenům, a že ostatně umělecká pravda díla hraběte Tolstého dokonce nezávisí jenom na tom, stála-li ta či ona kolonna, v době spisovaného boje na pravo nebo na levo od plukovníka atd. atd.

Norov narážel hlavně na jedno místo v románu.

„Hrabě Tolstoj —“ pravil ke mně, „vypráví jak kníže Kutuzov, přijímaje v Carově-Zajimišči armádu, více se bavil čtením románu Genlisové: „Les chevaliers de Cygne“ než doklady generálního dozorce. A může-li člověk uvěřiti, že by Kutuzov, vida před sebou armádu Napoleonovu, a hotově se dáti se s ní do hrozného boje, měl času nejen na čtení romanu Genlisové, ale vůbec již jen naň pomyslit?“ (Pokračování.)

O volbě krále Zikmunda polského.

Diarium sub Rudolfo rege od Bydžovského Marka z Florentina.

(Pokračování.)

Arcibiskup pak čtyry osoby přednesl vůbec na sněmě pořádném, Piasta Moskvu, Rakušana a Šveda toto dokládaje, že by nerad chtěl s Němcem domův se navrátiti a když byl od hraběte z Gorky tázán, to že-li by pod jménem Němce mínil Švédu, odpověděl tak mi se vidí, že jest ten z polské krve pošlý [. . .] 4. dne měsíce srpna arcibiskup Gnesnenský a jiní biskupové (kromě Kyjovského) a páni přední, kteříž neměli k Maximilianovi žádné chuti zanechavše hraběte z Gorky a Zborovských do druhého kola anebo sněmu, kdež kancléř, maršálek a jiní přední senatorové byli, Šveda za krále volili a okolo poledne jej i vyhlásili. To slyše hrabě z Gorky, Zborovští a kteří se jich přidrželi, hned tomu odpor učinivše, sešli se, a tu společně také Maximiliana za krále vyvolili a ten dekret, jímž Kryštof Zborovský z země vypovědín byl, v nic obrátiti, kterémužto v nic obrácení toho dekretu ti kteří Švedu volili, hned sou psaním svým odpor vložili. Někteří pak z Litvy také nechtějíce míti Maximiliana volili Moskvu a hned na zajtří z počtu svého odeslali k Zborovským palatinům Trocenského Jana Lebovického a místokancléře Lva Zaffia jich napomínaje, aby na ten čas zanechali toho volení nového krále, že oni téhož chtějí žádati i při druhé straně aby také toho do jiného času a místa příležitějšího poodložili, vzláště poněvadž již tři sou králi vobráni, Šveda, Maximilian a Moskva a nebudou-li se potom moci přátelsky o to porovnati, ale losem, pomodlíž se pánu Bohu, aby v tom rozeznáni byli, kterýby z nich na království dosednouti měl. Ale takové jich předložení a napomenutí malou platnost neslo. Nebo ti kteříž v kole pořádném byli, již téměř k noci dne nakloňujícího se Maximiliana arcikníže Rakouské za krále skrze biskupa Kyjovského, Jakuba Woronieckýho vyhlásili a na zejtří v klášteře u Františkánů na předměstí Te Deum laudamus spívali, kdež i Ondřej Zborovský, maršálek dvorský po druhé při voltáři Maximiliana králem Polským vůbec vyhlásil a tu ihned Radzivil, kardinál mši jest sloužil Obojímu pak tomu vyhlášení králův větší díl Litvanův odpor vložili, pravíce je býti neprávní, nesluśné a nenáležité, více násilím a mocí nežli dobrovolným snešením na ublížení svobod jich učiněné, protož že oni k tomu přistoupiti nemohou, ale raději chtějí jiné nové míti a je všelikterak hájiti a brániti. Mezi tím kteříž Maximiliana za krále volili hned s oratory císaře Rudolfa a Filipa krále Hišpanského smlouvu a jisté vejminky spisovali, a jisté osoby, kteréžby takové jich snešení a vyhlášení Maximilianovi, arciknížeti Rakouskému v známost uvedli ano i té smlouvy a vejminek potvrzení od něho žádali, volili, jako Georgius Radzivil, cardinalis Vilnensis, Jacobus Voronický episcopus Kioviae, Sebastianus Borozanský decanus Gnesnensis, Stanislaus comes a Gurca, palatinus Posnaniensis, Nicolaus Radzivil dux et palatinus Novogardiae, Junipius dux in Ostnos et palatinus Volhiniae, Joannes Zborovský castellanus Gnesnensis, Alexander, dux Pruncesis dapifer magni ducatus Litvaniae, Michael Sapieha palatinus Podlachiae, Christof Komorofský, castellanus Osidianiensis, Adamus Czarnakovský cap. Pistrensis Andreas Castžeský de Lesno, Janusius Baronneský de Zboras, Franciscu, Maslonský notarius terrestris Vilnensis, Christophorus Bakulovský a někteří jiní z šlechticův. Připovídá dům Rakouský skrze legáty osmkrát sto tisíc zlatých dáti do komory království Polského, 200 tisíc hned po vyhlášení volení krále Maximiliana, aby jeho opatřeny býti mohly hranice, kdež Polsko s Turkem mezuje; druhých 2,0 tisíc po korunování jeho, ostatek pak vedle snešení jich společného. Druhé, smlouvy a příměří mezi královstvím Polským a císařem Tureckým předešle učiněné zdržeti i zase obnoviti má, jestliže by pak Turek proti týmž smlouvám zjevně válku zdvihnouti chtěl, tehdy aby maje od papeže i všeho domu Rakouského a přátel jeho pomoc, hned Polákům přítomen byl, a aby toho volení i Turek uleknouti a zhroziti se mohl, s papežem, císařem Španělem a s předními křesťanskými králi i se vší říší smlouvu učiní, aby kdyžby toho potřeba byla s Poláky a Litvany a jich přidržejícími se proti Turku se postavili a jemu odpírali přijmouce i Moskvu k sobě na

rálu Pavlu Stěpanoviči Nachimovu, N. F. Dubrovin o Alexeji Petroviči Jermolovu a J. K. Grot o Alexandru Sergějeviči Puškinu.

Ku konci zasedání byl zvolen členem výboru K. P. Pobědonoscev a dopisujícím členem společnosti archivář vídeňského dvorního archivu Ph. dr. Karel Schrauf.

Karel Štěpánek.

Svěží rovy ruské.

(S. J. Nadson, A. P. Borodin, F. A. Burdin, P. V. Anněnkov, V. Samojlov.)

Při nedávné oslavě památky Puškinovy bylo též často připomínáno jméno prvního kritického vydavatele jeho spisů, jméno Pavla Vasiljeviče Anněnkova. Známého tohoto veterána ruské literatury dnes již není více. Zesnul dne 8. března v Drážďanech jako stařec 74letý. Pavel Vasiljevič Anněnkov nenáležel sice v literatuře ruské ku hvězdám první velikosti, proto však nicméně činnosť jeho zachována bude v trvalé a vděčné paměti literarních leto pisů ruských. Narodil se r. 1813., nabyl prvního vzdělání v hornickém institutě a později poslouchal historicko-filologické přednášky v petrohradské universitě. R. 1833. vstoupil do kanceláře ministra financí. Z těch dob počal býti literarně činným a získal si v brzku známosti v literarních kruzích. Z počátku zkoušel se v belletristice, později přilnul ku kritice V konci let třicátých byl již druhem I. S. Turgeněva, vstoupil též do kroužku Bělinského a v r. 1840. odejel za hranice, odkud psal dopisy Bělinskému a přátelům Jeho stati a dopisy z počátku tiskly se v „Otěčestvenných zápiskách“. Později s kroužkem Bělinského přešel do listu „Sovremennik“, kam zasýlal své korrespondence z druhé cesty za hranice r. 1846.

Největší zásluhu získal si zesnulý vydáním spisů Puškinových, k němuž se odhodlal r. 1854.—1857. Právo k vydání zakoupil od dědiců Puškinových a poprvé pověřil text rukopisy. Pověření toto nepodařilo se mu sice úplně, censura též mnoho uškodila jeho vydání, avšak ve vydání Anněnkovu poprvé vystoupil veliký básník v celé síle, tak že toto vydání dosud nepozbylo své ceny. Mimo četné poznámky a pověření rukopisů Anněnkov prostudoval tvorbu Puškinovu takořka ode dne ke dni a plodem této práce byly „Materialy k biografii Puškinově“, jež vyšly pak zvláště. Bez těchto „Materialův“ dosud nemůže obejíti se nikdo, kdo zabývá se s Puškinem. Anněnkov ku svým studiím užil nejen tištěných pramenů o Puškinovi, ale i vzpomínek přátel a známých genialního básníka, jakož i četných soukromých jeho dopisů.

V letech pozdějších uveřejňoval Anněnkov cenné své stati v „Ruském Věstníku“ a ve „Věstníku Evropy“. Jmenujeme z nich jenom některé, jako „Význam uměleckých plodů pro obecenstvo“, „Šlechtické hnízdo, román Turgeněva“ a jiné četné historicko-literarní stati a vzpomínky ve Věstníku Evropy. Hlavně vzpomínky o Gogolovi a jeho charakteristika od Anněnkova nemají snad v ruské literatuře rovných. Zesnulý znal se s Gogolem v Petrohradě, později setkal se s ním v Římě v době, kdy Gogol ukončil první díl svých „Mrtvých duší“. Gogol sám diktoval mu po dlouhou dobu tento první díl, tak že Anněnkov při opisování měl příležitosť poznati originalní povahu Gogolovu. Vůbec četné jeho známosti s Turgeněvem, Gercenem, Bělinským, Ogarevem a j. přispěly mu značně při svědomitých a objektivních pracích v oboru literarní historie let čtyřicátých. Není pochyby, že jméno Anněnkova bude vždy vzpomínáno v historii ruské literatury s takovou pietou, s jakou on sám lnul k rodné literatuře a k její vynikajícím zástupcům!

Za těmito neunavnými pracovníky odešel nedávno do říše věčnosti stařičký a vynikající zástupce ruského scenického umění Vasilij Vasiljevič Samojlov. Skonal dne 28. března (9. dubna) t. r. v Petrohradě asi po dvouměsíční chorobě, jsa 74 let stár. Ačkoliv v posledním desítiletí zřídka vystupoval na jevišti, byl u obecenstva v dobré paměti a těšil se jeho přízni a sympathiím. jež hlavně byly mu projeveny při jeho padesátiletém uměleckém jubileu [1])

[1]) Viz „Slov. sborník“ r. 1884., str. 674.

r. 1884. a při slavném pohřbu, jehož se súčastnilo okolo tisíce osob. V. V. Samojlov byl živou upomínkou na dávný rozvoj ruského divadla a jméno jeho známo je po celém Rusku. Památka jeho zajisté bude trvale zachována v letopisech ruského divadelního umění. *K. Š.*[1])

Listí.

Črty Frana Mažuraniće. Přel. K. K—e.

Par distance.

Zdali pak jsi někdy viděl nějaký ples a neslyšel-lis hudby? Na příklad vis-à-vis s okna?

Jak hloupí se nám zdají tanečníci a tanečnice! Jak se otáčejí jako loutky! Směšné se nám zdá, když se ústa otvírají i zavírají, a my neslyšíme ani hlásku. Jak jest právě tak hloupým obličej, který se směje, a my nevíme, proč?

Nebo řekněme, jsi ve světnici.

Jak hloupým ti připadá smích, který ti — s ulice — do uší doniká!

Přistoupil jsi k oknu.

Vidíš dva vážné pány, jak po cestě rozmlouvají. Jak směšná se ti zdá ta jejich vážnosť!

Jeden otvírá a zavírá ústa dle taktu, mávaje rukama ve vzduchu. Druhý nastavil levé ucho a nábožně poslouchá. Nyní se mění úlohy.

Konečně se loučí, podávají si ruce, kloní se a dlouží obličej v milostný úsměv. Na to se obrátí a každý jde svou cestou.

Nejhloupějším jest onen přechod, který nyní vidíš v obličeji, jak se jmenovitě člověk nutí, aby byl vážným: oči hledí již zamračeně, obličej se však ještě usmívá.

Obyčejně se člověk v tom okamžiku ohlédne, zpozoroval-li jej někdo, že se, jda samoten, směje. Cítíť sám, jak pošetile vypadá.

— — — Ostatně jest nám vůbec vše více méně směšným, čeho neznáme příčiny.

Mnohým lidem jest i pláč národa směšným, neboť se dívají zdaleka. Vidí slzy a neznají příčiny.

Přistupte blíže, pánové, a smích vás přejde!

Dopisy Pavla Josefa Šafaříka J. E. Purkyňovi.[2])

Milý Přjteli! W Praze, 11. Srpna 1840.

Zásilku knih a připogené k nj psanj ode dne 22. Čerwence giž dáwno pořádně gsem dostal — a k Žaltáři hned přepisowače přistawil, tak že brzo mjti budu dokonalý přepis celku. Geště před uplynutím určené lhůty dostanete Rkp. s poděkowáním zpátky. Jestlibyste se na delšj čas z Wrat. někam wybral, račte mi to oznámiti, abych we Wašj nepřjtomnosti nic tam neposjlal.

[1]) V článku tomto stojí chybně Samajlov místo Samojlov.
[2]) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

Z ohledu r. knih (Žurn.) ginak si to budaucně zřjdjme, neboť ani, abyste nám swůj ex. sem posjlal, toho nigak požadowati nemůžeme. Že sem to dřjwe udělal, stalo se na Waše nabjdnutj.

Pogednánj přigjmáme s poděkowánjm: dwoge zůstane u mne pro Musegník — třetj (o nár. w Bal.) podám Wlastimilu.

Šillerowy Básně gsau zde dowolené a we Wjdni často tištěné: nenj tedy žádné pochybnosti, že i české přeloženj bez okolkůw se dowolj. Račte tedy jen k tisku přikročiti.

Od Čelakowského baljček s knihami leží u mne pro Wás, a pošlu Wám to, gakmjle do slibu nabudu.

O Elzev. wyd. hrubě nepečugte: wezměte z toho, kdy a co se Wám dobrého naskytne. Knížky ty počjnagj býti giž welmi řjdké.

Преńсъ z Petrohradu ge zde a učj se pilně česky. Ostatně u nás nic nowého, wygma, že, gak slyšim, několik mladých Slowanůw semo tam zatčeno, mezi nimi prý i Kampeljk a g, newj se proč, an wyšetřowánj nenj w konci.

Palacký tiskne Českého Archivu (listiny to w česk. Gaz.) sw. 1. (archůw 12. w 4tu. Wšehrda se tiskne 7mý nebo 8mý arch.

Dobře se měgte!

Wáš upřjmný přjtel

Paw. Jos. Šafařjk, m. p.

W Praze, 18. Března 1841.

Welectěný přjteli!

Oznamugi Wám na krátce, že gsem onehdy dostal od Geho Exc. pana Ministra Eichhorna psanj s otázkau, zdaliž bych a s gakými wýminkami uwolil se přigmauti pozwánj na učitelskau stolici Berljnskau. Učinil gsem uctiwé poděkowánj, s doloženjm hlawnjch důwodůw, proč se na ten čas ku přigetj toho auřadu odhodlati nemohu.

Při té přjležitosti gsem se osmělil pozornosť G. Ex. na pp.: Čelakowského a Cybulského obrátiti Mé mjněnj gak o wěci samé, tak též o p. Čelak. Wám dostatečně známo gest: pročež Wás snažně prosjm, abyste, odložiw na stranu wšecky partikulárnj interessy, a obrátiw zřetel gedině ku prospěchu wěci, společně s p. Gauppem a ginými, pozwánj Čel. do Berljna podporowal.

O Cybulském gsem se w onom psanj zwláště proto zmjnil, poněwadž mne o to žádal, a gá gsem ho zde w Praze hodného muže býti seznal. On by se zatjm snad lépe hodil za pomocnjka v seminarium. O giných mužech gsem se nezmínil, mage za to, že buď nepřigmau, buď djlem i k tomu způsobnj negsau. — Neškodilo by, kdybyste Čel. předběžně zprawil. gak se chowati a gaké wýminky uložiti má, gestliby pozwán byl. — Waše přeloženj Šillera gistě každému wlastenci přigde whod, i nepochybugi, že Waše chwalné snaženj we všech zdegšjch listech dle zásluh uznáno bude. Mluwil gsem giž s negedněmi z Našincůw o tom. Gá swého ex. geště nedostal gsem ani Čel.

Úctu swau wzkazuji p. Gauppowi.

Bůh Wám deg zdrawj!

Wáš upřjmný přjtel

Šafařjk, m. p.

Milý přjteli!

Wukovy Srbské písně předce tandem aliquando z Widně přišly. Dwa Ex. pro Wás odewzdám Kronberg. k zaslánj. — Cena se wyrowná z Wašeho u mne ležjcjho Honoráru, o čemž budaucně obšjrněgi a určitěgi, nebo teď nestačjm — potřebugete-li wjce, můžete mi to po mém návratu z Berljna oznámiti, nebo Wuk na mé požádánj cenu předplatnj ponechal nezměněnau až do wygitj celého djla.

O Wašem Šillerowi pochwalné zprávy giž wšude we našich listech. českých i německých, se čtou.

S Bohem!

Wáš upřjmný přjtel

P. J. Šafařík, m. p.

Rozhledy v literatuře a umění.

Stanisław Grudziński: Nowelle. Warszawa 1887.

Jméno Grudzińského není v Čechách neznámo. Jeho povídky překládali p. prof. Hora a p. Hudec pilně do češtiny. Posmrtní vydání povídek Grudzińského znova nám připomíná, jakou ztrátu utrpělo polské písemnictví odchodem mladého umělce. Zemřel v mladém věku, ale těch několik jeho knížek zůstalo jako stopa nevybledlého svitu Grudziński byl jedním z těch, praví trefně T. Choiński, jichž se špína nedotýká. Byl romantikem a básníkem vždy a všady. V povídkách Zam. śnieżna, Lala, Okno na poddaszu, Śnieznica, List bezimienny osvědčil své nadání umělecké, které rozvíjelo se rychleji, ale pokoseno bylo dříve, než dostoupiti mohlo k samému vrcholu tvořivosti. Těšíme se z vydání sebraných povídek Grudzińského. *r.*

Разсказы Н. В. Успенскаго. С.-Петербургъ 1886. (Str. 311. Cena 1 rubl.)

Ruská belletristická literatura může se vykázati hojným počtem spisů, čerpaných přímo ze. života ruského lidu. Kniha N. V. Uspenského rovněž náleží do této řady. Obsahuje celkem třináct povídek, z nichž mnohé jsou pouhými črtami Obsahem všechny dotýkají se přímo života ruského lidu a v tom hlavně spočívá jejich půvab. Vypravování je prosté, nelíčené, ale dojem zůstaví každá povídka trvalý. Jako v kaleidoskopu míhají se před vámi různé originalní postavy ruského venkova, zachycené několika význačnými rysy, tak že každá ihned utkví v paměti. A postavy tyto jsou plny života a pravdy. Spisovatel nepachtí se po spletitém ději a zauzlení, neshání se po laciných, šablonovitých effektech Neběží mu o to. U mnohých povídek prostá příhoda jest mu rámcem, v němž umisťuje toliko celou řadu zdařilých, příbuzných typů z venkovského ovzduší. Mnohdy se zdá na počátku povídky, že určitá osoba jest hrdinou děje, později však objeví se nová postava, kolem které rozpřádá se prosté pásmo děje dále, tak že první pozbývá již barvitosti. Je to vada? Možná Avšak při čtení toho nepozorujeme, jsme zaujati těmito postavami tak, že sledujeme jednu po druhé, propukáme ve smích nad jejich samorostlým humorem a cítíme s nimi každé hoře a utrpení, v němž ruský lid tak často podivuhodným způsobem objevuje svoji velikost. Mnohé z postav Uspenského připomínají na některé osoby Lva Tolstého. Ovšem nedostává se jim daleko té psychologické hloubky a propracovanosti, s jakou líčí své postavy tento genialní myslitel. Celkem povídky Uspenského jsou drobná, ale bohatá zrnka, jež každému, kdo chce seznámiti se hravým způsobem se životem ruského venkova, poslouží znamenitě. Vnímavý čtenář nalezne tu mnohé dobré i špatné stránky ruského lidu, mnohé výjevy strhnou jej v záchvat nelíčené veselosti, ale mnohé též vzbudí velmi vážné myšlénky...

Z delších povídek jakožto zvláště charakteristické a zajímavé jmenujeme „V sídle Trojickém“, „Ivanovskaja jarmarka , „Privaljnaja žízň“, „Original“ a j. Z drobnějších črt, z nichž mnohé jsou vzaty přímo z přírody, dlužno jmenovati hlavně „Chramovoj prazdnik“, Kresťanskij ablakat-, „Blinnja“ a „Dušespasitelnaja sdělka“. *K. Štěpánek.*

P. Ondřej Kačić Miošić.

Akademické knihkupectví L. Hartmana v Záhřebě upravilo nové vydání junáckých písní Kačićových. Výtečný tento epik staré básnické doby chrvatské narodil se r. 1690. v dalmatské vsi Bristu na Neretvě. Již za let chlapeckých dával na jevo rozum neobyčejně bystrý, a proto ho vzal strýc jeho, františkán P. Luka Tomašević, s sebou do kláštera Zaostrožského, by se tam vzdělával.

Mladý Kačić tam vynikal v každé příčině. Když mu bylo 16 let, vyslovil přání, že by se rád stal knězem. Rodiče a ostatní jeho dobrodinci se z toho ovšem těšili a poslali ho brzy do Budapešti, by se tam vycvičil v naukách filosofických a bohoslovných. Ondřejovi se však v Budíně mnoho nelíbilo a proto utekl zpět do Dalmacie. Přísný strýc jeho však poslal jej zase do Bu-

dína, kde Kačić dokončil studia svá s úspěchem výborným. Pln dobré vůle a učenosti vrátil se do své domoviny a stal se brzy učitelem filosofie v klášteře Makarském. Tam napsal vážné dílo „Elementa peripathetica juxta mentem doctoris Joannis Duns Scoti". Dílo to vytisknuto bylo v Benátkách r. 1752.

Z Makarské dostal se za učitele bohosloví do Šibeniku, kde mu již za několik let dali název „vrchního učitele" a sprostili zároveň dosavadní služby.

V jazyku chrvatském, či jak on praví, slovinském napsal nejprve překlad paterých knih Mojžíšových a některých proroků a vydal pod názvem „Korabljice", jež jsou dalmatským Chrvatům velmi dobře známy.

Z uložení stolice římské putoval jako apoštolský vyslanec po vší Dalmacii, Bosně a Hercegovině, hledaje dějepisné črty, rukopisy a jiné důležité historické věci. Plodem putování jeho bylo krásné dílo „Razgovor ugodni naroda slovinskoga".

Stav se quardianem založil u sv. Martina nad Bračem klášter na způsob klášterů vlaských. Vypravuje se, že Kačić nosil sám na vlastních bedrách kamení ku stavbě kláštera toho.

Po všechen život svůj byl skromný, pokorný a spokojený a nechtěl ani se vzíti úřad provinciála.

Roku 1760. prosil v Neretvě o obilí pro nějaké chudáky. Počasí bylo studené a deštivé, P. Ondřej nastydl a za několik dní potom zemřel v klášteře Zaostrožském.

Stateční Chrvati dalmatští postaví mu brzy velikolepý pomník. Mají za účelem tím nasbíráno již 15 000 zl.

Junácké písně Ondřeje Kačiće Miošiće, čili, jak on sám je nazval. „Razgovor ugodni naroda slovinskoga", jsou velmi zajímavy a každému Chrvatu, zvláště z oné strany Velebitu, tak milý, že sotva as by se našla chata, kde by se pilně nečetly. A kterak by ne, když Kačić pěje jako z duše pobožného lidu. Z písní jeho vane duch lásky k Bohu a národu, jenž po tolik let byl utiskován a jařmen od nelidskéko Turka. Básník sám praví, že skládaje dílo to, měl především na mysli česť a slávu boží, jemuž se má každé poctivé dílo posvětiti, dále pak to, aby „nynější i pozdější rytířové viděli jako v zrcadle chrabré boje a slavné hrdinské činy svých dědův a pradědův, a konečně za třetí i to, aby jména rytířův a slavných junákův na dlouho ještě byla zachována.

Kačić-Miošić opěvuje veliký počet chrabrých junákův slavné i smutné minulosti jižních Slovanův. Líčí tu nad idskou udatnosť Sibiňanin-Janka, jenž prokletému vrahu všeho křesťanstva připravil „tri sta jada" (tři sta svízelů), tu zase nešťastný osud cara Lazara na Kosově následkem zrady Vuka Brankoviće atd. Jedna píseň je lepší a zajímavější nežli druhá.

Kačić psal nářečím ikavským, jehož vůbec užívali dubrovničtí básníci a jímž mluví i prostý lid dalmatský a dílem i ve Slavonii. Obyčejný lid v Dalmacii nerad mluví nářečím ijekavským, poněvadž prý je to jazyk „vlaský", t. j. rozkolnický.

Nové vydání Kačićova „Razgovoru" je slično. Kniha má 863 stran, ozdobena je 38 obrazy a stojí jenom 1 zl. *B. P.*

Pan *Adolf Černý* přichystal k tisku „Lužické studie historické, literarně-historické a ethnografické" jakožto průpravu k větším spisům, jichž sepsání učinil si úkolem života. Každý sešit bude samostatným celkem, mimo to vždy několik dohromady utvoří svazek.

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: na čtvrt roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. — 1887 — Číslo 9.

Záhřeb.

Osvětová studie z cest od **K. Konráda.**

S radostným srdcem, s povýšenou myslí pohlížejí Jihoslované od let illyrského hnutí k Záhřebu jako k osvětové metropoli své, že v ní roznítil Lj. Gaj mocný žár národního nadšení, jenž za krátko bezděčně a neodolatelně uchvátil netoliko Chrvaty,[1]) nébrž i Srby a Slovince, ba i Bosňáky skrze tamější františkány. Tak položil Záhřeb nový, všestranný a trvalý základ k novému národnímu bytu, životu a vzdělání Jihoslovanů, jímž jediné mohou též oni prospívati sobě a všemu lidstvu jako živé a zdravé větve na jeho stromě. Iv. Milčetić vece (v Kroatische Revue 1886 str. 19.) o tomto illyrském hnutí, jehožto střediště̌m byl Záhřeb, výslovně takto: „Diese Idee erwarb der Stadt Agram die Priorität unter den südslawischen Städten (und es hat ihr dieselbe noch Niemand entrissen); się wurde der Centralpunkt alles Lebens im Süden, denn von Agram aus sprühten die Funken der illyrischen Begeisterung weit über die Grenzen Kroatiens. Slovenen, Serben, Slovaken und unsere blutsverwandten Brüder in der damaligen Türkei sahen lange Zeit in Agram ihr Mekka."

A právě tehdáž, kdy roznitil se v Záhřebě oheň hnutí národního, vzplanula s ním i rodná láska k ostatním Slovanům, zejména k Čechům.

„Pol Europe jest istina
I Azije još trećina":[2])

tak představovali sobě i mladí Illyrové, po příkladě Čechoslovanů, Slovanstvo jako jednotné, přemohutné těleso osmdesátimillionové. A tato myšlénka je vždy nad míru a nad pomyšlení lidské sílila v boji za zlatou domovinu. I nevyhasla podnes tato láska k slo-

[1]) K vůli konsekvenci píšeme Chrvat. Ct. p. spisovatel přeje si psáti Charvát, Charváty, což ovšem shodné jest se starou formou českou. Red.

[2]) Kroat. Revue, l c. — Proto napsal slavný president jihoslov. akademie, dr. Fr. Rački, ještě v r. 1885. do jubil. spisu „Slava preporoditeljem": „Pokret ilirski imade za hrvatski narod uz ostale osobito ovu zaslugu, što je hrvatsku ladju uveo u široko more slovjenske uzajamnosti, u kojem, tjerana větrovi sa kopna (= hnána... po pevnině), može se uzljuljati (zmítati), ali poginuti nemože." (Str. 16.) („Hnutí illyrské mělo... zvláště tu zásluhu" atd.)

vanským bratřím, a jako bilo, bije podnes srdce Záhřebanů zejména Čechům, jakž mile doznal i pisatel. Neplápolá ovšem již tím mladistvým ohněm illyrským, jako v letech třicátých a čtyřicátých, za to však zralou a plodnou prací, jež budí v nás velké naděje do budoucnosti. Slušno, bychom tedy také my k této metropoli jihoslovanské jednou z blízka v duchu přihledli a na jejím slunci mysl roznítili, srdce rozehřáli.

Povšechný rozhled po městě.

Malebně, jako nevěsta okrášlená muži svému, národu svému, rozkládá se metropole záhřebská v krásné a přeúrodné Posavině, asi půl hodiny od Savy, a na nejkrajnějším úbočí hor záhřebských, jež ohraničují tu krajinu na severu. Proto dělí se na Horní a Dolní město.

Kdo nám poví, kdy počátky Záhřebu vznikly? Dějiny o nich nevědí. Jako počátky naši Prahy, polského Krakova i ruského Kyjeva, halí se i počátky Záhřebu v nedozírné šero dávnověku, jež toliko matné zákmity osvětlují. První zpráva dějepisná, jež potomstvu se zachovala, jedná o založení záhřebského biskupství uherským králem sv. Ladislavem r. 1093. Základní listina toho biskupství, v níž tato zpráva se zavírá, vzpomíná Záhřebu již jako města. Ba byl tehdy již městem velikým a značným, jak dokládá Iv. Tkalčić.[3]) Počátky Záhřebu jest nám tedy zajisté položiti již do prvého tisíciletí letopočtu křesťanského. Praví se, že již ze IV. století pocházejí.[4]) — Že nedochovalo se nám zpráv o počátcích města, nebude nám divno, uvážíme-li, kolik a jak barbarských pohrom bylo Záhřebu zakoušeti od Tatarů, Mongolů a Turků. Tací nepřátelé neušetřili ničeho; vše poplenili a sežehli.

Založením biskupství stal se Záhřeb důležitým střediskem Chrvatů a Srbů, jakž objevilo se v pozdějších dějinách jejich. Tehdy slulo město Greč podle nejkrajnějšího výběžku pohoří záhřebského, na němž podnes stojí „Horní" město. Zdá se tedy, že počátky města sluší hledati v tomto „Horním" městě, od něhož na východ na druhém kopci vypíná se druhá část Horního města, Kaptol (od slova „capitulum") zvaná, město to biskupské. Obě části dělí potok Medveščák, na pohled nepatrný, však v čas dešťů silných velmi nebezpečný.

Dolní město rozkládá se pod Horním do značné délky na východ (Vlašská ulice) a na západ (Ilica, záhřebské „Příkopy"), a nyní též na jih k Savě. Patřím-li pak na celé těleso městské, připadá mi jako obr, jenž ramena svá rozepíná daleko na východ i na západ, jakoby chtěl objati a smířiti, co věky dlouhé od sebe loučily a odpuzovaly, opožděné řecké Slovanstvo východní se západní vzdělaností latinskou, jako ta monumentální katedrála

[3]) Ve spise: Prvostolna crkva zagrebačka", r. 1885. vyd. str. 2.
[4]) Iv. Tktalčić, l. c.

djakovarská, v níž velký mecenáš chrvatský, biskup Strossmajer, důmyslně spojil sloh byzantský s gotickým, řecký východ s latinským západem. Hlava pak toho obra městského jest Horní město s Kaptolem. Tamť i v pravdě sídlí veškero náčelnictvo městské, tam sídlívali pohlavárové měštští ode dávna, ba od počátku. Toť ta hlava Jovišova, v níž vytryskla Athena jihoslovanského věhlasu v plné mužné síle, v lesklé zbroji a s napřaženým kopím k statnému odrážení všech útoků nepřátelských. Z ní vytrysklo i tělo toho obra, nová to část Dolního města, jež nyní z onoho věhlasu mocně a rychle roste a na jih k Savě se šíří, poukazujíc, tam na jihu že rozkládá se mocné pole příštího povolání jejiho, jak svědčí dějiny.

Tato část města nemohla zmohutněti a rozvinouti se, dokud záhubné války turecké ji ohrožovaly. Za to počíná nyní tím rychleji vzkvétati a zejména na jih k Savě vždy dále se rozvinovati, jak jeví se oku pozorovatele zvláště ze sadů Strossmajerových na Horním městě. Čarokrásný jest odtud pohled na Dolní město a dále na žírnou posavskou dolinu, jež rozkládá se za městem daleko široko až k těm vápencovým, krajním výběžkům hor uskockých a karlovackých, jež ji na západě a na jihu jako věncem obrubují.

Ježto pak na východ a na sever se rozkládají krásné velké sady, tento „Tuškanac“, onen „Maximir“ či „Jurjevac“ zvaný,[5]) a dále na sever a západ vinice: zdá se, jakoby Záhřeb ležel v ráji, jak zejména se jeví z pohoří záhřebského.

Každá část města vyznačuje se zvláštním rázem. Horní město jest povýtce úřední, Dolní obchodní a Kaptol od duchovenstva katedrálného obydlen.

Rozhlédněme se nyní po každé části městské zvláště.

I. Horní město („Greč“).

Středištěm Horního města, kdysi Greč nazvaného, jest náměstí sv. Marka („Markov Trg“). Ověnčeno jest residencí ba novou, divadlem, sněmovnou a župním domem. Uprostřed náměstí stojí krásný farní kostel sv. Marka, jenž mosaikovou střechou svojí připomíná kostel sv. Štěpána ve Vídni. A skutečně obnovitel vídeňské katedrály Fr. Schmidt sdělal také plány k jeho obnovení po osudném zemětřesení r. 1880., jež mu způsobilo povážlivé trhliny a pukliny. Původně vystavěn byl tento hlavní chrám již ve XIV. století slohem gotickým. V témž slohu jest i nyní obnoven. Vnitřek jeho bohatě jest všecek polychromován, ba ornamentální polychromií až přeplněn. Však že polychromie světlá jest, není zádumčiva, nébrž příjemně jímá mysl a zrak navštěvovatele. Okna zdobena jsou bohatými a krásnými malbami na skle. Též

[5]) Tento překrásný park zove se tak podle Maxima Vrhovce, záhřebského biskupa, jenž jej založil, a podle kardinála arcibiskupa Jiřího (Juraj) Haulíka, jenž jej s velkým nákladem rozšířil a zvelebil.

oltáře, lavice a ostatní předměty jsou přesného slohu gotického, tak že vnitřek svatyně oku neméně lahodou se zamlouvá, než vnějšek její. Vnitřní práce pořízena podle nákresů pana Bollé, tuším vídeňského mistra a žáka Schmidtova, jemuž také obnova řeckosjednoceného kostela svěřena byla. I tato obnova děje se s velikým nákladem.[6])

Byla právě neděle, když vešli jsme do kostela sv. Marka. Kázal kterýsi kanovník. Když vyslechli jsme kazatele nějakou chvíli, jak podivil jsem se našemu společníku, kvardiánovi z Požegu, řkoucímu, že kazateli nerozumí, poněvadž mluví kajkavsky. Známoť, že kajkavština jest nářečím župy záhřebské, pročež také Gaj na počátku illyrského hnutí psal kajkavsky. Teprve za několik roků přijal štokavštinu za jazyk spisovný, ježto byla nejrozšířenějším, nejvyvinutějším a nejkrásnějším nářečím. Proto horšil se náš přítel na kazatele, že nemluví jazykem spisovným.

Uprostřed náměstí sv. Marka před kostelem jeví se oku našemu zvláštní památník, jenž připomíná smutnou událosť dějinnou. Jako v Čechách, v Německu, Polsku a jinde, stalo se i v Chrvatsku, že šlechta v XVI. století zmohutněvši, počala poddaný sobě lid utiskovati těžkými robotami a jinak tak dlouho, až konečně i ta pověstná trpělivosť selská došla. Nastalo vzbouření selské. Roku 1571. počali sedláci násilně domáhati se přirozených práv svých, ježto marně dovolávali se jich po zákoně na šlechtě zpupnělé. Rychle a prudce jak ten horský příval v Medveščáku rozšířil se jejich odboj nejen po Chrvatsku, nébrž i v sousední sourodné Krajině. Chrvatským vzbouřencům postavil se v čelo Gubeć, slovinským Eliáš. Oba prohlášeni byli od zbouřenců za „krále selské". Dvě léta řádili povstalci, plenice a hubíce zejména statky šlechtické, až konečně r. 1573. byli brannou moci přemoženi a povstání potlačeno. Oba „selští králové" byli jati a odpraveni. Gubec byl krutým způsobem odpraven v „Greči" na tom místě, kdež podnes památný kámen o tom svědčí.[7])

Na Horním městě shledáváme též velké budovy akademického, kdysi jesuitského gymnasia a vyšší reálky. K budově gymnasijné poji se kostel sv. Kateřiny na náměstí téhož jména. Vystavěli jej jesuité v XVII. století slohem svým. Vnitřek ozdoben četnými malbami na omítce, arabeskami a štukaturou. I tento kostel posledním zemětřesením mnoho trpěl, zvláště průčelná zeď jeho, jež z největší části se sřítila. Nyní jest již opraven. — Ředitel vyšší reálky, vysoce vzdělaný P. J. Torbar jest vřelým přítelem Čechů, v Praze dobře známý, jenž jazyka českého i v mluvě jest mocen. — Na severním konci Horního města docházíme k při-

[6]) Při této krásné, ač malé svatyni jest také řeckosjednocený seminář, jehož představeným jest na ten čas kněz latinský, že nedostává se schopné síly řeckoslovanské. Založen byl r. 1681. od tehdejšího řeckokatol. biskupa Pavla Zorčiće. Čítá ročně 30—40 chovanců. (Kroat. Revue 1886. IV, 236 sl.)

[7]) Slovník naučný, díl X. (1873.) na str. 216. a j. Viz též Sbor. Slov.

rodopisnému museu, jež chová v sobě zoologickou a mineralogicko-geologickou sbírku, vzorně spořádanou pro navštěvovatele i pro vědecká studia. Honosí se zvláště krásnou sbírkou měkkýšů („malakologička sbirka"). Na založení vlasteneckého musea v Záhřebě pomýšlel dr. Ljud. Gaj již r. 1829. I počali pak chrvatšti vlastenci od r. 1836. znenáhla sbírky zakládati, jež od r. 1846. uložily se do vlastního domu, „Narodni Dom" nazvaného. Účelem jeho jest, aby podalo dokonalý obraz starožitností, Fauny a Gaey trojjediného království a pokud možno i ostatních jihoslovanských zemí. Každé oddělení má svého ředitele, adjunkta, pomocníka a sluhu, zoologické oddělení také preparatéra. (Kroat. Revue 1886. IV. str. 238.-9.)

Kromě těchto ústavů hostí v sobě Horní město i hojně jiných škol, ústavů a zeměpanských úřadů (báňský septemvirat, župni soud, zemské finanční ředitelství a j.), pak též větší část panských domů chrvatské šlechty. Pro tu příčinu obydlen bývá tento díl města ponejvíce úředníky a šlechtou. O šlechtických domech ještě doložiti lze, že zbudovány jsou na bývalých hradebních zdech, z nichž už téměř nic se nedochovalo době naší, než brána „kamenita vrata" řečená, jež vede do Dolního města. — Bývalo Horní město, Greč, kdysi pevně ohrazeno. Když r. 1242. přihnali se divocí Tataři jako mrak kobylek i k Záhřebu, poplenili a spálili celé město. [8]) Když město ze zřícenin opět povstalo, kázal král Bela IV., aby Greč obehnán byl pevnou zdí a jinak opevněn, aby na příště proti nájezdům byl chráněn. Zároveň povýšil Greč na svobodné královské město, kdežto ostatní Záhřeb zůstati měl pod vládou biskupovou a kapitolní.[9]) V Greči pak sídlili slavonští (t. j. chrvatští) [10]) vojvodove tam, kde nyní jest „sad Strossmajerův". Po porážce Tatarů na „Grobničkom polji" r. 1242. počala i ostatní část Záhřebu obnovovati a šířiti se. I osedlo v Záhřebě tehdy zejména mnoho Vlachů tam, kde podnes jest ulice Vlašská (pod arcibiskupskou residencí). Tato ulice čítá se již k druhé části města, kteráž slove „Kaptol", t. j. kapitolní město.

II. Kaptol.

Tato druhá část Horního města, oddělená od prvé potokem Medvěščákem, rozkládá se dále na východ na širokém a prostranném hřbetě mírného kopce. Skládá se mimo Vlašskou ulici z rozsáhlé biskupské residence, jejíž dlouhé průčelí imposantně

[8]) Ivan Kukuljević-Sakcinski svědčí o tom v Kroat. Revue (1886. II. 96.) takto: „Dass Agram... von den Tataren mit unerhörter Barbarei zerstört, geplündert und seiner Einwohner entblösst wurde, ist aus einer gleichzeitigen Urkunde vom J. 1244 ersichtlich, mittelst welcher der Agramer Bischof Stefan II. den Einwohnern der Stadt und der wällischen Gasse (vicus Latinorum) einige alte Privilegien bestätigte." Ad....

[9]) Proto dí Kukuljević (l. c.), že Záhřeb skládal se tehdáž z Kaptolu, Nové vsi a Vlašské ulice.

[10]) Název „Slavonie" vztahoval se tehdáž i na nynější tři severní župy záhřebské až do Kupy.

vévodí nad Vlašskou ulicí, a z „Kaptolu", t. j. z prostranného náměstí, jež proto tak slove, že obroubeno jest s obou stran domy („kuriemi") kanovníků metropolitní kapitoly,[11]) jichž jest třicet založeno a obročím nadáno. Mezi nimi stojí také klášter františkánský, jehož kostel též mnoho trpěl zemětřesením r. 1880. Tu stojí také katolický seminář s krásnou kaplí novověkou. Bez mála uprostřed náměstí stojí teď na místě, kde stávala dříve marianská svatyně, vysoký sloup s překrásnou sochou Panny Marie, velikosti nadpřirozené. Jest to nejkrásnější ozdoba „Kaptolu", ulitá od mistra Fernkorna.

Ke Kaptolu bezprostředně pojí se předměstí „Nová ves" zvané, jež tvoří s Kaptolem vlastně jednu, náramně dlouhou třídu, při níž rozkládají se také obroči dvanácti prebendářů metropolitních. Původcem Nové vsi byla metropolitní kapitola. Octlať se nejednou v rozbroji se sousedy,[12]) proti nimž bylo třeba se hájiti. Aby tedy měla potřebný branný lid vždy pohotově, založila r. 1344. novou obec na tom místě, jež prve slulo „Lepa ves", a nazvali ji „Nova ves". Noví osadníci poděleni byli pozemky a rozličnými výsadami, což jich mnoho přivábilo. Potřeba stálého branného lidu objevila se zejména od konce XIII. století, kdy chýlila se stará lóza uherské dynastie Arpadovců k vymření. Proti poslednímu králi rodu toho, Ondřeji III., postavilo se královské svobodné město Greč a hojně jiných odpůrců. Biskup a kapitola zůstali věrně při Ondřeji, jenž je obmyslil nejednou výsadou. Strana protivná podporovala proti němu Karla Martella, syna královny sicilské, a po jeho ranné smrti (r. 1295.) Karla Roberta, jenž byl skutečně, hlavně pomocí tehdy mocných hrabat Šubičů v Záhřebě od arcibiskupa ostřihomského korunován. Když pak Ondřej r. 1301. zemřel a s ním rod Arpadovcův vymřel, zvolila jeho strana, nechtíc Karla Roberta uznati, českého krále Václava III. Z toho vzešel bohužel krvavý boj obou stran. I utkaly se voje jejich prudkou bitkou kolem dřevěného mostu, jenž vede z Greče přes potok Medveščák na Kaptol a nazván byl odtud „krvavým", jak slove podnes. Václav český, jehož strana byla tam poražena, ustoupil brzy na to, r. 1305., dobrovolně, načež jeho strana zvolila Ottu bavorského; však r. 1309. byl konečně přece Karel Robert ode všech uznán za krále, hlavně, přičiněním nového, znamenitého biskupa bl. Augustina Kažotiće, jenž byl přívržencem Karla Roberta.[13])

Přihledněme nyní k nejdůležitější části kapitolního města, k metropolitní residenci a katedrále. Residence jest neobyčejně

---

[11]) Odtud slovo „Kaptol".

[12]) Osedliť v obnoveném Horním Městě vedle Chrvatů též mnozí Vlaši, Němci a Maďaři, kteří měli také zástupce své v magistrátu, jakž ještě v městských protokolech 15. a 16. stol. se jeví. Kroat. Revue 1886. III. str. 137.)

[13]) Viz Křižkových „Synchron. dějin národů slovanských" str. 37. a „Slovník naučný" (I. vyd.) na str. 1133. v díle III. (Chrvatsko). Kéž by všecky jeho články byly dopadly tak důkladně a spolehlivě, jako články o Jihoslovanech! Jak velkou cenu by měl!

mohutná, rozsáhlá budova, jež s katedrálou a s četnými jinými budovami tvoří velký soubor, jenž představuje se nám jako nemalá pevnosť, ježto obehnán jest vskutku se všech stran do čtyř úhlů silnými zděmi a četnými kulatými a neobyčejně silnými věžemi a baštami. Tak mohutně ohrazen byl tento díl Kaptolu od roku 1513. na obranu proti Turkům, kteří již od roku 1469. přepadali Chrvatsko a nejednou až po Záhřeb je poplenili. Proti tak fanatické a surové moci, jakou byli prve Tataři a teď Turci, bylo třeba, by tato bašta křesťanské víry a vzdělanosti byla Jihoslovanům též mocně ochráněna. Proto veškeré budovy pevnosti biskupské i katedrála vynikají stavbou neobyčejně hmotitou. [14]) I bránil se branný lid biskupský v této pevnosti nejednou velmi statečně proti nepřátelům, a že odolati byl s to též velkým návalům nepřátelským, objevilo se zejména roku 1529., kdy Kaptol obléhán byl od císařského vojska Ferdinandova. Staloť se, že po osudné smrti Ludvíka II. u Mováče zvolen byl v Uhrách a v Chrvatsku proti Ferdinandovi Jan Zapolja. I nastal mezi nimi tuhý boj o trůn. Již pokořilo a poddalo se Ferdinandovi též král. svob. město Greč, ale Kaptol nikoliv. Biskup s kapitulou zůstali věrni Janu Zapoljovi. Proto jalo se vojsko Ferdinandovo obléhati opevněný Kaptol [15]) a dvůr biskupský. Avšak nelekla se toho posádka biskupská, nébrž statečně se bila i bránila, že obléhající vojsko po 53 dnech ustalo od obležení.

Vstoupíme-li z náměstí Jelačićova skrze Bakačevovu ulici k městu kapitolnímu, padne nám především do oka po pravé straně široko rozložené průčelí arcibiskupského paláce s kulatou věží v každém rohu a s terasovým výstupkem ve prostřed. Kolem biskupského dvora vine se prostranný sad, jenž před průčelím mění se v krásnou zahradu, jež poskytuje Záhřebanům libé procházky.

Vystoupivším až nahoru na náměstí kaptolské jeví se nám po pravici metropolitní kostel i s této strany pevně zahrazený silnou zdí s třemi kulatými věžemi, jež nyní chrání a zavírají v sobě převzácné poklady kulturní, archivy kapitolní a arcibiskupský. Tyto archivy a arcibiskupská knihovna, jež obsahuje přes 30.000 děl, chovají mnoho vzácných starých rukopisů, mezi nimiž též mnohá unica, jež hlavně k dějinám chrvatským se vztahují. I jest nám doložiti, že tam neleží ladem, jak svědčí četná dějepisná díla presidenta akademie, dra. Rački, spisy Kukuljevičovy a j., zvláště znamenitá „Poviest (dějepis) Hrvatska“ T. Smiči-

[14]) Pamatujme, žeť i naše nejstarší kostely podobaly se spíše silným tvrzím pro bezpečnosť proti nepřátelům, odkudž jejich název kostel z lat. castellum. Ba kostel na hradě Žumberce s tvrzí a popložným dvorem byl rovněž takovými hradbami a věžemi obehnán, jak podnes ještě viděti lze. Viz Sedláčkových „Hradů a zámků českých“ dílu III. seš. 14. str. 244.-5.

[15]) Kaptol opevnili kanovníci, obdrževše svolení od krále Matyáše, již r. 1473. proti Turkům. Opevnění „stolné církve“ započato bylo r. 1513. a dokonáno r. 1521. („Prvostolna crkva zagrebačka nekoč i sada.“ Nápis. Iv. Kr. Tkalčić. U Zagrebu 1885. Na str. 21)

klasa [16]) a „Monumenta historica episcopatus Zagrabiensis saeculi XII. a XIII." [17]) neúmorného církevního dějepisce Iv. Tkalčiće, o domácí dějiny církevní velezasloužilého. Od něho právě se dovídáme, že od r. 1093.—1225., t. j. do smrti biskupa Štěpána I. počalo to biskupství se rozvíjeti. Odtud pak nastal za Štěpána II. hlavní rozkvět jeho od r. 1225.—1247. Obmezilť a seslabil tento biskup vliv uherské hierarchie v Chrvatsku, zakládal po diecési své nové fary, založil kollegiátní kapitolu čazmanskou,[18]) obnovil požezskou. vyzdvihnul kláštery novým řeholím, mužským a ženským, a povznesl i blahobyt a vnější slávu záhřebské kapitoly.[19])

K arcibiskupské katedrále („prvostolna crkva") vede cesta skrze širokou a hlubokou bránu hradební, z niž přichází se na prostranné nádvoří kostelní. Zde teprve jeví se zraku našemu celé průčelí této nejpamátnější svatyně chrvatské, jež v pravdě jest Chrvatům tím, čím vavelská katedrála Polanům a svatovítská nám Čechům, nejdražší to památka dějinná a „najznamenitija najvelebnija gradjevina zagrebačka", jak dí právem „Vodja po Zagrebu".[20])

Když byl slabým Štěpánem II. královský kmen Držislaviců r. 1090. vymřel a sv. Ladislav uherský, jenž byl svakem předposledního krále Zvonimíra, za krále povolán a na chrvatský prestol královský v Záhřebě zasedl: chtěl, aby vedle nového krále sídlil též nový biskup. Proto založil v Záhřebě nové biskupství, jemuž přidělen byl za diecési panonský díl knínského biskupství. Avšak Ladislav nezůstavil nového biskupství při chrvatské hierarchii, k níž přirozeným řádem náleželo, nébrž přivtělil je k uherské. Však že duchovní správu osadníků záhřebského biskupství po tu dobu obstarávalo duchovenstvo knínského biskupství jazykem slovanským, dal jim za prvého biskupa také Slovana, Čecha, jménem Duch, aby neurazil náboženského citu jejich. Za duchovní pastýře pak přidělil Duchu kněžstvo šumedské a zaladské župy, t. j. těch krajin, kde od IX. století mile kvetla slovanská bohoslužba.[21])

Však že by Ladislav i tu znamenitou katedrálu byl založil, má Iv. Tkalčic[22]) za nemožné, přijímaje za to, že teprv nástupce jeho král Koloman, jenž roku 1102., smluviv s Chrvaty osobní unii, na Modrušském Poli byl korunován, počal ji stavěti tehdejším slohem romanským. Dostavěna a svěcena byla až r. 1217. Však nedočkala se ani půlstoletí své slávy. Roku 1242. poplenili a pobořili ji divochové asijští tak, že nebylo lze na obnovu její

---

[16]) Dva díly za 8 zl. 50 kr.
[17]) Dvě knihy za 3 zl. 50 kr.
[18]) Čazma leží na východ od Záhřeba.
[19]) Iv. Tkalčiće „Monumenta" (l. c.) I 57. a jeho „Sbor prebendara prvostolne crkve zagrebačke", 1884 str. 2.
[20]) Izd L. Woerl str. 11.
[21]) Iv. Tkalčiće „Prvostolna crkva zagrebačka" str. 2. a 3. (A téhož „Monumenta", l. c. vol. I. pag. 1.)
[22]) Ibid str. 3 a sl.

pomysliti.[23]) Teprve slavný a horlivý biskup Timotej, jenž na stolci biskupském seděl od r. 1264.—1287., počal ze ssutin vyzdvihovati novou katedrálu mistrným dílem gotickým na starých základech;[24]) však trvalo ještě dlouho, nežli byl celý kostel dokonán; stalo se tak teprve v třetím desítiletí XV. věku. Tři přední apsidy postavil biskup Timotej v XIII. stol., tři stejně vysoké lodi teprve biskup Eberhard (1397.—1419.). Boje i rozbroje domácí týž a týž překážely tomuto bohulibému dílu. A sotva byl hotov tento nejznamenitější pomník víry a slávy chrvatské, již mu novými pohromami hrozili noví barbarové, Turci a jiní nepřátelé zahraniční. Zejména když obléhán byl Kaptol španělským vojskem Ferdinandovým r. 1529., porouchány byly obě věže a západní průčelí. Později nemalé škody na něm způsobilo též několik požárů, zvláště r. 1624., kdy bleskem zapálen byl kostel. Přes 30.000 zlatých škody způsobil tento hrozný požár a národ chrvatský právě tenkráte byl válkami velmi ochuzen[25]) a brzy na to velkou neúrodou a hladem zmořen! A přece sešlo se spojenými silami brzy tolik pomoci zevšad, že mohl již r. 1632. býti dostavěn a posvěcen bosenským biskupem. Ale již r. 1646. stihla kostel nová pohroma, že bylo zase třeba nové nápravy. A proto byl tento „najslavniji spomenik“ chrvatského národa tolik záplatován, že konečně slavný biskup Strossmajer o něm vyznal, že byla sice „stolna církev“ někdy okrasou Zahřebu, „ale nynější její tvářnosť jest nám před vzdělaným světem na úkor“.[26])

Proto ustanovil se konečně arcibiskup Jos. Mihalovič roku 1878. na tom, vrátiti své prvostolné katedrále původní krásu její. A na tomto díle obnovy pracuje se podnes. Ale sotva počala tato obnova, a již opět hrozila jí nová rána velkého zemětřesení dne 9. listopadu r. 1880. Hrozně utrpěl jím také dóm. Hvězdnaté klenutí presbyteria se sesulo a zničilo též krásný gotický hlavní oltář, rozbilo velkou stříbrnou lampu a krásný velký lustr. varhany se pobořily, ba i massivní zvonice popukala. Celkem nadělalo zemětřesení dómu škody za více tisíc zlatých, ale objevilo na něm také vady a nedostatky, jichžto by ani nejostražitější oko stavitelovo nebylo mohlo vystihnouti. Však již povznesl se krásný dóm z úpadu svého poznovu do té míry, že vnitřek celého kostela již jest obnoven a stkví se překrásným gotickým dílem, jasně polychromovaným, jako nevěsta ženichu svému. Zvláště velebně jímá mysl navštěvovatelovu vysoko vyvýšené rozsáhlé presbyterium s novým velkým oltářem a s krásnými malbami v oknech.

---

[23]) Ještě v XV. věku toho bolestně vzpomínala záhřebská kapitola, králi Matyášovi řkouc: „Cum permittente Deo universa fere Hungaria oppressa fuisset per Tartaros, ecclesia haec Serenitatis Vestrae cum capitulo funditus fuit in cinerem versa.“ Iv. Tkalčić, l. c. 7. — Act Cap. ant. fasc. 2. nr. 39 — Viz také krit. monografii Kukuljevičovu: „Borba Hrvatah s Tatari i Mongoli.“

[24]) To asi svedlo některé k domněnce, že ze starého kostela zbylo romanské průčelí a portál.

[25]) Iv. Tkalčić, l. c. str. 24.

[26]) Tkalčić, l. c. 42.

A tento dojem mocně zvětšuje a doplňuje zvuk nového velkolepého stroje varhanového, jenž jednak jako hlas nebeský k tiché zbožnosti duše povznáší, jednak i mocně jako vlnobití mořské uchvacuje je a nevýslovnou radosť a jásot v nich budí, jakž bezděčně na sobě doznal i pisatel. Jsouť dílem varhanáře-umělce E. T. Valkera z Ludvigsburku, jenž je s 52 rejstříky pořídil roku 1855. za 26.000 zl. Škody zemětřesením způsobené napravil mistr Steinmayer z Oettingenu za 3000 zl.[27])

Osnovu celé opravy chrámové sdělal vídeňský vrchní stavební rada Fr. Schmidt a stavbu řídí architekt Heřm. Bollé. — Až bude i vnější obnova provedena, bude katedrála záhřebská náležeti k nejkrásnějším v celém Rakousku. K nejpamátnějším beztoho již nyní náleží, jsouc největším dějinným pomníkem národa chrvatského, s nímžto sdílela všecky žalostné i radostné příhody a osudy. Proto vysvědčil o ní Tkalčić (l. c. v předmluvě): „Narode hrvatski! ovaj spomenik prirastao Ti je na dušu a omilio Ti je kao nijedan, a predrag Ti je ne samo z toga, što je on svjedokom bio Tvojih sretnih i nesretnih danah, već što je i dielio s Tobom i dobro i zlo.“ K nejpamátnějším náleží také svými starožitnostmi a svou pokladnicí, v níž chová se mnoho drahocenných rouch, náčiní, knih a pokladů kostelních, zejména několik drahocenných relikviářů, monstrancí, kalichů a gobelinů. Nejstarší památkou jsou diptychové desky ze slonové kosti z XI. neb nejpozději z XII. věku. Také částečku jazyka našeho předního patrona sv. Jana Nepomuckého ve stříbrné, pozlacené monstrancí, obložené rubíny, přechovává pokladnice. Před obnovou stál v kostele též oltář sv. Jana Nepomuckého. (Pokračování.)

Z básní Bohdana Zaleského.

Podává R. Pokorný.

Vzdech po rodné vísce.

Darmo hlava se točí,
darmo duše má stýská:
daleko je, ach, s očí,
daleko je má víska!

Odkud mráčky se honí,
odkud větřík to vane?
Z nivy tam — hle, jak po ní
slunce krásněji plane!

Jako zašlé dni moje
kvete luzná i tichá;
čistější jsou tam zdroje,
vonnějʼ kvítek tam dýchá!

Poza dvorem tam v pravo
lesík divoký pučí,
po pažitu v něm smavo
potok běží a zvučí.

Hora pne se jím v levo
a kříž zlomený na ní,
a za křížem hle, dřevo,
na něm čápové ranní.

Jakže všecka ta země,
jako v zrcadlo vbitá,
vzchází v zpomínkách ke mně,
listím, měsícem svitá.

---

[27]) Tkalčić, l. c. 106—7.

Vidím nivy mé družné,
vůně květů jsou plny;
vidím jitro jak různé
v blankyt žene své vlny.

A zas žiju tak mladě,
jako večer i z jitra,
když jsem v bajné zřel vnadě
dívce do očí, nitra.

Tam, kde ručejík zvonil
hájek tichounce třísně,
když jsem motýla honil,
slýchal slavičí písně.

Aneb ruku vždy v ruce,
oko Zoryně v oku,
v sladké vzdychaje muce
dlíval po jejím boku.

Ještě žár jejích rtíků,
ať bdí duše či snívá,
ještě cítím a vzlyků
tlum se do srdce vrývá.

Ach, tak mile v tom znoji,
jako skřivánek ve snu
propěl, přesnil jsem svoji
nejkrásnější tam vesnu!

Kde ty minulé doby
dívčí svévolné lásky?
v tváři divoké zdoby,
mraky na čele, vrásky?

Strhal krásné čas clony,
rozdul snů mojich plamen,
a na srdce mi stony
tlačí jako ten kámen.

Všecko pouhé již snění —
ó proč srdce že plá mi,
když mu potěchy není,
ještě upomínkami?

Jako měsíc, och, svítí
od večera až ku dni,
tak mi věčně v noc žití
planou snové mi trudní!

Baš-Komita.

Obrázek z dob vzniku bulharského povstání od J. A. Voráčka.

Vedle Rakovského, Karavelova, Boteva a jiných, kteří ode dávna připravovali z ciziny povstání balkánských národů, sluší nejčestnější místo v bulharské historii nedávných let Vasilu Levskému. Čím byly všechny politické věstníky vzdělanějšímu obecenstvu, tím byl Levský pro nejnižší vrstvu národa, působiv živým slovem, dnes tu a zítra tam, dnes jako pop, zítra kupec a jindy zase s mečem v ruce jako hajduk, stále v jiném převleku, ale duchem stále týž jako organisator, povstalec a demonický bojovník za svobodu. Turci věděli, že je hlavou (baš) povstalců (komita).

Vasil Levský [1]) je rodák karlovský a narodil se roku 1837. z rodičů čistě bulharských. Otec jeho slul Ivan Kunčev a matka Gina Kara-Ivanovna. Levský měl ještě dva bratry Christa a Petra. Jmění nebylo veliké, tak že po smrti otcově zůstal Levský v dosti bídném položení a byl nucen jako děcko osmi neb devítileté choditi s matkou pro dříví do Balkánu. Mimo to chodil několik let do místní školy, kde, jak bylo tehdy v obyčeji, naučil se církevnímu čtení. Okolo čtrnáctého roku rozloučil se Levský s Karlovem a přišel ke svému ujci Hadži Vasilovi, archimandritu v Staré Záhoře. Tento používal jej jako svého služebníka a při tom posýlal jej i do bulharské školy, kde se naučil i církevnímu pění,

---

[1]) K této stati použito zejména knížky: Vasil Levský od Z. Stojanova. Plovdiv, r. 1884.

při čemž mu pomáhal pěkný, jasný hlas. Tam setrval Levský po tři léta, až konečně zase i se svým strýcem přesídlili se do Karlova. V Karlově počal se učiti krejčovině a při tom chodil ve svátek pět do karlovského kostela, začež dostalo se mu i několika grošů honoráře.

Později nutil ho strýc Vasil, aby se stal mnichem, či kalugerem, Levský však nechtěl; proto se všelijak vymlouval, vysloviv přání, aby jej strýc dal nejprve do nějakého semináře. Avšak strýc nechtěl míti z něho učeného popa, nýbrž prostě sluhu, který by mu sbíral almužny po vesnicích. Levský konečně svolil a oděl se ve špinavou flandu. Nesměl se však zmíniti o tom ani své matce, ani svým přátelům, aby snad ho nezradili od zbožného úmyslu. Svěcení čili „podstrigvanie" konalo se v sopotském monastýru na den sv. Kateřiny, 24. listopadu r. 1857., když bylo Levskému as devatenácte let. Klášterní jeho jméno bylo Ignát.

Kdo zná zdejší poměry, nepodiví se tomu, že tak lehce možno se státi popem. Poznal jsem sám, jak to jde rychle. Uvedu jeden případ. V rodopské vesnici Novo-Selo měli učitele a poněvadž nechtěli ho „spazarit" pro budoucí rok, odešel a po měsíci potkal jsem se s ním v Plovdivě již jako s popem. „Když mne tam nechtějí jako učitele, budu tam jako pop. Vynese to více."

Jako jahen, či diakon zakusil Levský nemálo příkoří od svého praktického „otce" Hadži Vasila, který, jakmile začalo jaro, chodil jako věrný sluha Páně po své osadě na církevní visity a při tom sebíral almužny od svých oveček. Vasil Levský nosil je na zádech a dlouho mlčel. Styděl se ještě a scházelo mu smělosti. Až tu pojednou ve vesnici Arapově došlo přece ku dlouho očekávanému výbuchu. Otec Hadži Vasil[2]) poručil svému diakonu Ignátu, aby svlekl kleriku a zabalil do ní seno pro koně, které dostali od jistého sedláka. Avšak to bylo diakonu již příliš. Obořil se a neposlechl, zvolav: „Ať se třeba svět propadne, strýčku, já se přece tolik neponížím ani jako člověk, ani jako jahen," vece mu Ignát. Přitom trhnul rukou a na místě růžence vytáhl revolver, který již od nějaké doby nosil pod klerikou.

Roku 1860. odešel Hadži Vasil opět do Jerusalema a zůstavil Levského doma, aby se živil zároveň s koněm, zakoupeným z vyprošených almužen. V nepřítomnosti svého představeného zůstával Levský ve své komůrce, obklopen svými přátely, kterým jal se vykládati své myšlénky o dobytí bulharské svobody. Myslí se, že v tu dobu Rakovský, navštíviv Karlovo, roznítil v něm první plameny horoucí touhy po svobodě. Roku 1861. vrátil se dědo Hadži Vasil z Jerusalema s prázdnou kapsou. Bylo třeba naplniti ji novými almužnami. Levský odřekl, že nepůjde prosit, a odešel ke své matce, kde zůstal až do jara r. 1862. V té době hlava Levského byla naplněna již nejrůznějšími plány. Život kalugerský protivil se mu, protivili se mu nevědomí občané a protivilo se

---

[2]) „Otec" je titul duchovní a „Hadži" se nazývají pouze ti, kteří putovali k Božímu hrobu do Palestiny.

mu vše robstvo, které viděl kolem sebe. Náhodou snad setkal se v Karlově s jakýmsi Ivanem, o němž Panajot Chitov vzpomíná, že toho roku objevil se ve Slivně a hlásal lidu, aby sáhl ke zbraním. Dle vší podobnosti objevil se i v Karlově. Levský smluvil se s ním a povzbuzen toužil od té doby po bílém Dunaji a Bukurešti, kde prý mnoho bratří ho očekává. Levský byl jako na trní, chtěl stůj co stůj z Karlova. Netajil se tím, avšak nevěřili mu. Sebrav několik set grošův od svých přátel a zaopatřiv se průvodním listem (teskere), vsednul jednoho večera, dne 3. března r. 1862., na koně svého strýce, ozbrojil se revolverem a pustil se letem k vesnici Dubeň. Tam se skryl u přítele Kotova a čekal zprávy, co tomu řekne strýc. Ten velice se hněval a přísahal pomstu „té bláznivé hlavě". Druhého dne dal se Levský cestou k Plovdivu, aby si dal podepsati průvodní list, a jakmile se mu to podařilo, namířil cestou k Tatar-Pasardžiku. As po pěti dnech dostal se do Niše, v nynějším Srbsku, kde připravovali se tou dobou k povstání proti Turkům. Bylo tam i jiných Bulharů dost a hlavou všech dobrovolníků byl Rakovský sám, kterýž vydával tam svůj list „Dunajská Labuť". A když jedenáctého května r. 1862. srazili se v Bělehradě srbští panduři s tureckou posádkou, súčastnili se i bulharšti dobrovolníci, seřaděni v četu, s Rakovským a vojvodou Iljou v čele dosti tuhého boje o bělehradskou pevnosť. Po obléhání, kdy všichni Bulhaři zůstali na holičkách a nadarmo žádali zbraní od srbské vlády, aby mohli prosekati se do vlasti, někteří odešli do Rumunska a někteří hleděli si zaopatřiti chléb prací. Také Levský pracoval jako tovaryš krejčovský několik měsíců v Bělehradě, aby se uživil. Později, jak se podobá, odešel do Bukurešti, aby zasvětil se cele svým myšlénkám — povstání. Avšak ani zde nenalezl dobrého přijetí od bulharských emigrantů — boháčů. Proto odebral se záhy nazpět do vlasti, aby působil z blízka na své krajany. Spisovatel Z. Stojanov opírá se tomu, že by byl býval Levský poslán od Ústředního výboru z Bukurešti. Vrátiv se do svého rodného místa, podržel jméno Ignát i řekl matce, aby mu připravovala mnišské šaty, nežli se o něm roznese, že se vrátil. Se svým strýcem dostal se do hádky, jakmile přišel. Levský neskrýval ničeho.

„Vydám tě Turkům," pozdravil ho ve svém hněvu.

„A já zase řeknu, že jsi mne poslal, abych povolal Moskovce (Rusy)," odpověděl mu Levský.

„A co jsi udělal se svými vlasy[3]) a šaty?" ptal se pop dále.

„Hodil jsem je do Dunaje," odvětil mu diakon, aniž by okem pohnul.

Od té chvíle Levský zůstal v Karlově, ale strýc, jak někteří tvrdí, prozradil jej turecké vládě, která ho zatkla a zavřela v Plovdivě. K hlavnímu přelíčení dostavil se i strýc Vasil, avšak na otázky soudců, kde se po celý čas jeho vnuk skrýval, odpověděl, že prý byl na učení v cizině. — Proto neodsoudili Levského.

[3]) Pravoslavní kněží nesmějí si stříhati vlasů a vousů.

V Plovdivě zdržel se Levský pouze několik dní, protože mezi tamějšími čorbadžiji nenalezl bezpochyby nijaké půdy ku svému budoucímu předsevzetí. Vrátiv se do Karlova, sloužil opět jako diakon v karlovském kostele. Ale mezi ním a tamějším obecenstvem nebylo vše v pořádku. Říkali a nadávali, že „jaktěživo nebude z něho člověk“, protože nemá žádné lásky k penězům. Proto popouzeli i strýce proti němu.

„Záhodno, abys odešel na nějaký čas do Rylského nebo do Chilandarského kláštera,“ radil mu strýc.

„Já si to ještě rozmyslím,“ odpovídal diakon a v duchu pomyslil si, že pověsí strýci kutnu na hřebík, čili že se „rozkalugerí“.

K tomu cíli zvolil si úmyslně slavnostní den po Vzkříšení r. 1863., kdy zbožné karlovské občanstvo bylo sebráno ve chrámu Svaté Bohorodice. Všem bylo divno, že diakon v ustanovenou dobu nezaujal ještě svého místa ve způsobě zpěváka. Obdivení dostoupilo vrcholu, když Levský v krátkých vlasech a v karlovském národním obleku zjevil se mezi obecenstvem. Všichni byli zdrceni. Sám pop byl nucen obrátiti se na několik minut od obecenstva při vykuřování s kaditelnicí. Levský však zůstal nevzrušen.

„Toho Bůh nestrpí, otevře nebesa a nasype na naše hlavy oheň a kamení,“ vykládali si starověrci.

„Nejdříve potrestá naše město, v němž se tento ďábel narodil,“ dokládali druzí a povzdychovali z hluboka.

Z toho viděti, jaký poplach způsobil Levský v Karlově. Nemohl tedy nikterak ostati ve svém domově. Dříve však nežli odešel, chtěl navštíviti tamějšího učitele ve škole, ale tento nepřipustil odpadlíka k sobě. Nezbývalo mu tedy nic jiného než rychle se vzdáliti. Odešel. Ale ne daleko. Pouze do vesnice Vojňagova, asi dvě hodiny od Karlova. Tam se uslovil jako daskal (učitel). Zde pobyl Levský po celý rok, nakupiv kolem sebe mnoho přátel. Petr Popov, který ho navštívil v té době, vypráví, že jeho světnička se nezavírala dnem ani nocí. Toho času také vyskytla se jedna četa hajduků na Kaloferském Balkánu. Jisto, že byl Levský s ní srozuměn, protože jí dodával, čeho bylo potřebí. Avšak to nezůsta o tajno turecké žandarmerii. Nezbývalo tedy opětně daskalu nic jiného, než aby se vzdálil, kde by o něm nevěděli. Levský se toho nelekal. Byltě člověk bez bázně a jeho smělosť téměř bajeslovná. Později vysvitne to nejlépe z jeho skutků.

Roku 1865. vidíme jej opět v Dobrudži ve vesnici Jenykjej (Nová ves), kde uslovil se opětně daskalem a zůstal zde 6 až 7 měsíců. Tam započal Levský svoji činnosť jako národní apoštol a záhy byl znám jako horlivý vlastenec. Do té doby spadá nájezd divokých a hrabivých Čerkesů, vypuzených z Ruska, do východní části Bulharska. Levský organisoval proti nim jednu četu a hleděl jim odpláceti rovné rovným. Mimo to působil slovem i skutkem, kamkoli zavítal. Znali jej všichni. Do dneška se vypravuje o kolech, na nichž cvičíval Levský venkovskou mládež

tělocviku, a s chloubou podotýkají vesničané o jednom místě, které přeskočil bývalý jejich daskal Vasil.

„To je lví skok,“ povídali o něm. Je tedy možno, že název Levský (lev-ský) pochodí buď od toho, nebo snad od podobného skutku v jeho životě, neboť dokud žil v Karlově, toho jména nebylo slyšeti. Možno také, že dal si toto jméno, aby přelstil turecké úřady. (Dokončení.)

Návštěva Jasné Poljany.

(Statek hraběte Lva N. Tolstého).

Napsal G. P. Danilevskij. (1885.) Přeložila Klára Špecingrová.

(Pokračování.)

A co by na tom bylo nemožného? ptám se já kriticky Norova. Možná, že to byl jen taký rozpočet se strany Kutuzova, aby svým zřejmým klidem vzmužil vojíny kolem stojící. Ano, člověku každému jest jaksi vrozeno, on má snahu, aby si, ať již čímkoliv, třeba čtením knihy, anebo nějakým zcela nepřípadným rozhovorem, utišil své rozrušené nervy, je-li toho třeba, aby se tímto, třeba jen zevnějším dojmem, aspoň na okamžik odstranil od těžké a osudné skutečnosti.

Poukázal jsem Norovu na příklady ze života velkých lidí, Cesara, Petra I., Alexandra Macedonského a j. Při tom jsem též podotknul, že se Alexandr Macedonský při perském pochodu neodtrhl od svého Homera, a mezi výpady a srážkami s asiatickými kočovníky dopisoval svým přátelům v Řecku, prose je v dopisech, by mu zaslali nějaká dramatická díla řecká. A konečně, poukazuje Norovu na poslední události z nejposlednějších dnů, prosil jsem ho, by si jen vzpomněl, že někteří odsouzenci k smrti vyžádají si, krátce před smrtí svojí, by směli pohovořiti s žalářníky, a s těmi pak hovoří o divadle a jiných novinkách anebo čtou náruživě práce svých zamilovaných poetů.

„Ano, to se všecko mohlo státi, můj milý, ale s jinými lidmi a v jiných časech —“ odpověděl na mé doklady Norov — „my se ve dvanáctém roce nepachtili za příhodami Cesara anebo hrdiny macedonského a tím méně za těmi šarlatánskými effekty, které prováděli v době francouzské revoluce odsouzenci guillotiny. Od Borodina, pod Borodinem i po něm, všickni, nevyjímaje Kutuzova — od prvního do posledního podporučíka, jakým i já byl, hořeli jedním velkým a svatým ohněm lásky ku své vlasti na vzdor hraběti Lvu Tolstému, a díval jsem se na svůj úkol, jako na něco posvátného. Nevím, jak by se byli druzi naši podívali na toho, kdo by byl tehda při povinnostech svých vzal zábavnou knihu do ruky, a to francouzskou a zvláště onu Genlisové.

A. S. Norov zemřel za dva měsíce po vydání své kritiky o románu hraběte Tolstého. Po jeho pohřbu, v lednu r. 1869.,

dostal jsem rozkaz, bych napsal pro jeden časopis nekrolog. A jak jsem se podivil, když jsem při shledávání různých pramenů pro nekrolog v rodině V. P. Polisanova, příbuzného nebožtíkova, náhodou spatřil malinkou knížku z knihovny Norovovy „Aventures de Roderik Random", 1784. (Dobrodružství Roderika Randoma) a na její vnitřní stránce četl jsem následující vlastnoruční nadpis A. S. Norova: Četl v Moskvě jako raněný a zajatý Francouzův v září r. 1812. (Lu à Moscou, blessé et fait prisonnier de guerre chez les Français, au mois de septembre, 1812.)"

To, co se událo podporučikovi dělostřelectva v září 1812, to bylo zapomenuto za čtyřicetšest let starým hodnostářem, v září 1868,, vyšlo z paměti, protože během času se mnoho smýšlení jeho pozměnilo. Nelze arciť tvrditi, že by byl Norov román o Roderiku Randomovi držel zrovna pod poduškou u Careva Zajmišca, kde Kutuzov četl román Genlisové. Nelze však také upírati, že by byl mohl Norov čísti román o Randomovi zrovna pod samým Borodiným, jak ho později jako raněný dočetl při dobytí Moskvy Francouzi v haličské nemocnici, z jejíž oken se díval, dle slov jeho vlastních, tak žádostivě a vroucně za odcházejícím z Moskvy Napoleonem. A o této okolnosti dopsal jsem také jedenkráte samému hraběti L. N. Tolstému.

Tarantas, minuv Jasnou Poljanu, obrátil se ke dvěma cihlovým věžím, na levo stojícím a vyjel do širokého stromořadí kadeřavých bříz. Na konci stromořadí bělalo se bydliště hraběte.

Dvoupatrový kamenný dům jasnopoljanský, ve kterém nyní hrabě L. N. Tolstoj po dobu 20 let skoro ustavičně žije (od r. 1861), jest přestavěn z jednoho křídla starého domu otcovského. Větší dům, kde se též r. 1828. narodil spisovatel „Vojny a Míru", byl autorem rozbořen. Místo, kde tento stál, nachází se po levé straně a nedaleko od obydlí nového. Nyní jest zarostlé lipami, a jen tu a tam najdeš zde zbytky kamenné z bývalých základů. Zde pod těmito lipami stojí prostě lavičky a stůl, kde se v době letní rodina hraběte schází k obědu i k čaji. Zvonek, kterýž jest zde upevněn k jednomu kmeni starého vazu, svolává obyčejně členy rodiny dohromady, pod lípy.

U tohoto vazu scházejí se také obyčejně i ostatní obyvatelé Jasné Poljany, chtějí-li si pohovořiti s hrabětem o svých domácích strastech a radostech. Sem on obyčejně vychází, zde s nimi hovoří, zde jim pomáhá slovem i skutkem. Ale ne všickni dovedou oceniti pozornosť a štědrosť hraběte. Nedaleko od svého dvorce asi před patnácti lety vysázel si hrabě háj mladých jedlí. Jedle se ujaly, vzrostly nad dvě lidské výšky a nemálo potěšovaly svého pěstitele — zahradníka. Nedávno vyšel si hrabě do polí, by se potěšil svými jedlemi — ale cítil se těžce zasmušilý: skoro desetina jeho jedliček byla vykácena i s kořeny a z lesa odvezena. Hněval se i na to, co se stalo — i na sebe. „Opětně se vrátil ten starý cit, hněv pro takovou ztrátu!" — pravil si, a když poznal, že tímto pachatelem byl jeden domácí zloděj, který jedle

tajně k vánocům z lesa do města odvezl, prosil jen za jedno — aby se o tom nedověděla hraběnka — jeho žena.

Tarantas zahnul k levému úhlu domu a zastavil u malého křídla, které vedlo právě do komnat přízemních. Ještě jsem nemohl vstoupiti do předpokoje — a již se dvéře otevírají a z hraběcí pracovny vychází na práh hrabě Lev Nikolajevič. Po prvním uvítání uvedl mne do svého pokoje.

Dávno jsem již hraběte neviděl, ale proto přece jsem ho okamžitě poznal — po těch živých a laskavých i zádumčivých očích, dle jeho silné a markantní postavy, tak umělecky vyobrazené na známém obraze J. N. Kramoského. Pamatuji se, jak se před osmi lety všickni návštěvovatelé výstavy pařížské v oddělení ruského malířství obdivovali této podobizně, kde jest hrabě L. M. Tolstoj vyobrazen v dlouhé, temnorusé bradě a v temné soukenné pracovní bluze. A takovou bradou a v podobné bluze spatřil jsem i já hraběte. Nyní jest hraběti 57 let, avšak nikdo mu nehádal tolik přese malé šediny, které se tu i tam na jeho krásné bradě objevují. Tvář hraběte jest svěží, jeho pohyb i chůze hbitá, hlas i řeč zní mladickým žárem.

Při vchodu do domu v Jasné Poljaně mimochodem vstupují na mysl známá místa z „Dětství“ i „Junáctví“ jeho pána: nebožka máti jeho, v tmavém nákrčníku, — jeho tehdejší a zde žijící učitel Karel Ivanovič s plácačkou na mouchy v ruce, — nádvorník Oska, klíčnice Natalie Savišna a její kufry s obrázky na vnitřních stranách vík, dědouš Nikolaj se ševcovským kopýtkem, učitelka hudby Mimi a divoký Gríša, jehož dojemné modlitbě jedenkráte děti tak udiveně a zvědavě z temné komory naslouchaly.

Hrabě mne provedl první části svého kabinetu za přehrádku, již tvoří police s knihami. Usadili jsme se u pracovního stolku — on na svém křesle, ve kterém obyčejně pracuje, — já na druhém, proti němu, za stůl; oba jsme si zapálili cigaretty a začali vyprávěti.

Popíšu nejprve a krátce kabinet hraběte.

Jest to světlý, vysoký a jednoduše uspořádaný pokoj asi 12 aršínů dlouhý a okolo 6 aršínů široký. Dvě velké police s knihami z lakované bílé břízy rozdělují tuto komnatu na dvě částky — jakoby na předpokoj i salonek, i na pracovnu hraběte. Okna i skleněné dveře vedou k vysokému zahradnímu, kamennými deskami pokrytému křídlu. Nářadí v obou polovicích jest velmi staré, očitě vidno, že ne po otcích, ale po dědech zděděné.

V přijímacím oddělení jest měkký, široký a dlouhý divan, pokrytý zelenou pokryvkou se zeleným saflánovým polštářem. Před pohovkou jest kulatý stůl s hromadou rozházených po něm knih, anglických, německých a francouzských. U stolu a podél stěn jest rozestaveno asi šest židlí. Na stojánku — opět knihy. Mezi oknem vedoucím do sadu a dveřmi stojí umyvadlo. V pravo u okna v úhlu pokoje stojí březový commode se zrcadlem. Nad ním visí jelení parohy, a přes ně položen jest ručník. Na zadních stěnách polic s knihami visí různé věci, — obleky, kosa na setkání

trávy, a kulatý měkký klobouk hraběte. V úhlu za stojánkem několik prostých ořezaných holí, se sukovatými rukojetmi, na procházku. Stěna nad pohovkou ověšena jest sbírkou rytin i fotografií, akvarelek, podobizen různých přátel a příbuzných hraběte — jeho ženy, otce, bratří, starší dcery a přátel. Mezi posledními nachází se též fotografická skupina Levického s podobiznami Grigoroviče, Ostrovského a j. a dále jednotlivé podobizny Schopenhauera, A. A. Feta, N. N. Strachova a jiných. Ve stěnném výklenku stojí poprsí nebožtíka bratra hraběte, Nikolaje. Na okně jest pohozeno ševcovské nářadí, — kopyta, kostky ořezané kůže a j.

V pracovně, za přihrádkou na pravo — u druhého okna vedoucího do zahrady stojí psací stůl hraběte, na levo — železná postel s postelí pro hosty. Řady březových polic se zasklenými dveřmi, které jsou v tuto část komnaty obráceny, jsou zastaveny shora až dolů starými i novými, cizími i ruskými spisy. Za pracovním křeslem hraběte ve velkém výklenku na stěně jsou police úplně otevřené s příručními knihami, ukazateli, slovníky, lexikony atd. atd. Zbývající police po stěnách rozestavené obsahují rovněž množství knih. Zde, dále ve výklencích nástěnních i v policích vidíš buď v starých či nových vazbách, nebo i nevázané spisy Spinozy, Voltaira, Götha, Schlegela, Rousseau-a a skoro všech ruských spisovatelů, taktéž Auerbacha, Shakespeara, Benjamin-Constanta, De Sismondi-ho, Jana Zlatoústého a jiných cizích i domácích, duchovních i světských spisovatelů a myslitelů. Životy svatých, „Četii Minei“, „Prology“, ruské překlady Mandelštamma „Patero knih“, hebrejské originaly Starého zákona, i texty „Evangelii“, „Světové názory talmudistů“ s německými, francouzskými a anglickými kommentáry, — jsou postaveny v řadách po boku pověstných ruských proroků, s ruskými i cizími, duchovně-mravními lacinými vydáními pro lid.[2]) (Pokračování.)

Varšava a její společnost.

(Pokračování.)

II.

Královské residence v Polsku. — Zámek varšavský. — Z jeho dějin dávnějších. — Zbytky „z polských časů“. — Vyhlídky z oken a terrassy: Sloup Sigmundův. Palác pod železnou střechou. Visla. — Tradice o počátku Varšavy. — Praga. — General-gubernatoři: Hrabě Berg, hrabě Kotzebue, general Albedyńskij. — Nynější hodnostář.

Polské residence královské podlehly během času převelikým změnám. Polští králové přejíždějíce z města do města a přebývajíce k vůli sněmům nezřídka mimo své hlavní sídlo, nasta-

²) Mezi posledními stojí v policích „Progress and poverty“ od H. George, „God and the Bible“ od M. Arnolda (1885); „Israel Sack“ (1882); „A discourse of matters, partaining to religion“ od T. Parkera (1875); „The twenty essays od R. Emersona (1877); „Literature & Dogma“ od M. Arnolda (1877) atp. a. j.

věli si zámků neobyčejné množství. Čím bídněji bydlil lid v nuzných chatrčích, tím nádherněji žil král a královští hodnostáři v četných palácích. Tyto stopy ztracené polské samostatnosti roztroušeny jsou po celé druhdy rozsáhlé a mocné říši, najíti jich lze nezřídka i na venkově, za městy, kdež koruna stavěla králům „letní příbytky".

Dnes činí všechny tyto královské příbytky dojem nad míru smutný. Nejsmutněji vyhlížel do posledního času staroslavný zámek krakovský, proměněný v kasárny a věnovaný teprv nedávno císařem rakouským prvotnímu svému účelu. Královský zámek v tribunalském Lublíně proměnil se v ohromnou příšernou věznici státní, roztomilý letní útulek posledního polského krále za litevským Grodnem je dnes idyllickým dvorem v nájmu počestného českého osadníka. A takový sběh osudu váže se ještě k jiným královským zámkům polským. Co však zámku varšavského se týče, ač také podlehl velkým změnám, přece ze všech činí dojem nejméně trpký a žalostný.

Natřeli ho sice barvou officielních budov ruských, tak skoro jako zimní palác v Petrohradě, leč alespoň zevně nečiní dojem spustošení. Ostatně také uvnitř alespoň několik komnat zachováno v přiměřené nádheře a pečlivosti.

Za našich časův je přístup do zámku samého valně znesnadněn, ale v dobách ..ých prvních návštěv ve Varšavě žil ještě starý Václav Szymanowski, jehož neobyčejné účinnosti jsem povinen vděčností, že popřáno mi bylo překročiti nejeden práh zataraseného koutu jeho rodného města. Téměř desátý již rok uplý..á, co mně pan Wacek prováděl bludištěm zámeckých chodeb, upozorňuje na nejposlednější zbytky „polských časů", při čemž ovšem musím objasniti, že Poláci nazývají polským časem dobu své národní samostatnosti. Pouť k těmto posledním zbytkům není veselá. Probíháme chodby větším dílem nepravidelné, na mnoze úzké, a kroky naše zaléhají v pustých prostorách. Života tam valně není, jen tu a tam u dveří nudí se na stráži voják.

Na nevysoké věži čte se letopočet 1622., tedy dějiny této budovy nesahají daleko. Za časů Mazoveckých knížat stál tam skrovný dřevěný „dvorec", jehožto stěny byly prostě zdobeny tureckými divany. Když pak králová Bona, tato mladá žena starého vladaře, Polsku na vždy opustila, sebrala, kde co bylo a zůstavila potomstvu volné — staveniště.

Král Sigmund III. první staveniště toto vykořistil a dal základ nynějšímu zámku, kterýž opravován také v pozdějších letech, najmě za Stanislava Augusta. Ve čtvercové budově vznikly poznenáhla nádherné sály, mramorový, plesový a rytířský. Stěny vyzdobili malíři Bacciarelli Plersch a j., a tak jak dvorní život právě kypěl, hromadily se zde všelikého druhu ozdoby a památky. Ale z těch věcí po dnešek nesmírně málo zde zůstalo — podivoval jsem se jim po většině v Petrohradě kam byly převeženy. Novější úprava několika komnat nevyniká již jemným

vkusem minulosti a liší se skutečně valně. Nebudu široce rozpisovati se o jednotlivých komnatách a sálech, v nichžto soustřeďuje se nyní život tak odchylný (znamenám jen ku př., že siň divadelní a koncertní přeměněna za Paskiewicze v pravoslavnou církev), a podotýkám jen mimochodem, že zbytky z „polských časů" jsou velmi nepatrné. Kromě nástěnných maleb a výtečné práce štukatérské obracejí po sobě pozornosť zbylé charakteristické svícny, starožitné hodiny a části nábytku z „polských časů". Na kamenných stěnách zeje několik podobizen, jichž němé tváře smutně pohlížejí ze širokých rámců. Rytířský sál vyzdoben jest krásnou podobiznou vlídného panovníka Alexandra I. v polském obleku vojenském, sál trůnní podobiznou cara Mikuláše, rovněž v generalském obleku polském.

Mani zastavíme se také před nádherným, rozsáhlým zrcadlem benátským. Kronika malých dvorních skandalů ve Varšavě vypravuje o něm nejednu historku. V něm shlížely se pověstné modré oči paní Grabowské. Také neméně pověstná nožka milostnice de Vauban, „řecký" nosík paní předkraječové Potocké, neobyčejně krásná ruka kněžny maršálkové Lubomirské, delikatní zjev kněžny Łowické (choti velikého knížete Konstantina) a j. v zrcadle tomto míhaly a odrážely se.

Procházejíce se zámkem mile jsme překvapeni zejména polskými orly, zachovanými tu a tam na stěnách. Překvapují nás tím příjemněji, čím častěji na jiných místech spatřujeme, že zásadně byly odstraněny. Vypravuje se, že polské orly na varšavském zámku vzal ve svou ochranu sám car Mikuláš, i nalézá se prý v aktech zámecké intendantury vlastnoruční připisek tohoto vladaře: „ostavit etu pticu" (nechat toho ptáka). „Díky tomu opatření ptica zůstala netoliko v budově samé, ale i na korouhvi věže, vysoko nad Varšavou i Pragou. Dojímala mne vždy sentimentalní útěcha, kterou Poláci projevují, že jim ponechán na zámecké věži ten jejich pták. Když jsem před několika lety přebýval ve Varšavě, zjevilo se z čista jasna na věži lešení dostupující již již k polskoj ptice. Trnuli jsme, aby ptáka na korouhvi nestihla pohroma. Ale ptica zůstala. Když pak lešení zas rozebírali (spravovali jen hodiny), sešla se nás hrstka lidí ve vinárně otce Petra (o němž také bude potřebí několik slov zvláště pověděti), při čem slavné intendantuře dostalo se přípitkového uznání.

Nejvděčnější pohled na zámek není se strany náměstí, nýbrž se strany Pragy, ve kteréžto části přistavěl král Stanislav pavillony s balkony a terrassami. Zámecká zahrada táhla se tehdáž až ku břehu Visly, a král sestupoval po terrassových stupních k samému břehu, odkud s veselou společností na krásných gondolích dojížděl do čarovných Lázenek. To vše není ještě tak dávno. Nyní jest zámecká zahrada odloučena od Visly nepřívětivou písčinou a vojenskými baráky a stájemi.

Zámecká okna poskytují s různých stran pohled do města i za břeh. Jako ve snu vystupují historické vzpomínky sloučené

s pamatnými budovami i místy, ježto se tuto před zrakem rozprostírají. Z oken obrácených k náměstí spatřujeme pěkný sloup krále Sigmunda. Králova socha vznáší se na hlazeném mramorovém sloupu o výšce 9 metrů a 598 millimetrů. Pomník tento připomíná lepší minulosť, a lid varšavský hledí k němu se zvláštní úctou. Socha představuje Sigmunda ve královském plášti, s korunou na hlavě a se zkřivenou šavlí v ruce. Varšavská tradice vypravuje, že v okamžicích pro národ významných socha dobrého krále se hýbe. Zvedá prý zkřivený meč a mává jím ve větru... *)

Z okna, ze kterého hledíme k soše krále Sigmunda, hleděl skrze monokl stařičký kníže Gorčakov na přípravný kvas posledního polského povstání. Tu nedaleko, takřka pod okny knížete Gorčakova, shlukl se lid, pěl písně a demonstroval. V zajímavých ruských zápiskách Bergových události tyto vylíčeny jsou obšírně.

Z okna obráceného více ke straně krakovského předměstí o povšimnutí volá neveliká sice, ale pověstná budova „pod železnou střechou“ (Palac pod blachą). Náleží poněkud k zámku, a v posledních letech volné Polsky přestěhoval se do ní častečně hluk a vír dvorního života Palác „pod železnou střechou“ byl velice oblíbeným útulkem bohatýrského, nešťastného knížete Poniatowského. Když státní budova Polsky již se řítila, — „pod železnou střechou“ bylo nejveseleji.

K. W. Wójcicki vypravuje, že v „palaciku pod Blachą“ vřely toho času bachanalie a že uprostřed hrobového ticha veselé ozývaly se tam ohlasy. Vyvolávalo to nevoli, jelikož nikdo hlouběji nenahlednul do srdce mladého knížete a nezkoumal, netoužil-li právě tímto způsobem utlumiti alespoň částečně neštěstí, v něž celá země upadala. Staří kontušovci reptali zejména na to, že v palaciku pod železnou střechou rej vedla francouzská milostnice Vaubanová, že v domácím divadle hráli po francouzsku a že i mluvou odcizovali se národu. Kníže a jeho družina plesali v zoufalém omámení a „rozumní“ plakali opodál.

Ale jednoho dne nastal obrat veliký. Kníže opustil přítulné kouty pod železnou střechou, dal výhost všeliké rozkoši a spěl k Lipsku na bojiště. Nevrátil se... osiřelý palác pustnul, život vymřel, světla uhasla.

Nejvděčnější rozhled získáme však, vystoupíme-li z královských komnat na dvě stě sáhů dlouhou terrassu.

Mlhami a září sluneční proniká především mohutný proud Visly, tato „Vandina voda“, jak ji nazývá znamenitý vlastenecký básník Klonowicz (1551.—1608.).

„Niech kto chce chwali Azyję urodną,
Niech chwali Egipt i Nilowę płodną
Socznicę: Polska ma dosyć owszaki
Choć w brzegach rzeki!“

pěje ctihodný Klonowicz ve svém „Flisu“, povzbuzuje nadšeně k holdu, jenž „Vandině vodě“ plnou náleží měrou. Však ty vlny,

*) Sloup ten právě důkladně opraven.

které zde předstihují se k moři, dříve vlažily skálu posvátného Vavelu. Visla sama jest u Varšavy dosti oživena; její hladinou probíhají čluny, parníky a prámy, jejichžto řidiči jako naši bodří Podskaláci, náležejí k nejsympatičtějším typům polského lidu. V ústech povislanských plavců, nazývaných v Polsce „Flisáci", a varšavských rybářů zachovala se nejedna tradice a stará pohádka. Podniknouti v jejich společnosti na prámu malý výlet je velice zajímavo.[3])

Dojem, jejž Visla sama o sobě s vyhlídky královské terrassy činí, zvýšen jest perspektivním pohledem na kolosalní železný most, jenž spojuje Varšavu s Pragou. Velkolepá tato stavba náleží k nejznamenitějším v Rusku. Ku Praze sejdeme zvláště, nyní jen podotýkám, že nad ní kralují pozlacené báně pravoslavné církve zastiňujíce téměř vše ostatní. Kdykoliv jsem šel neb jel kolem, vždy byla zavřena anebo bylo v ní prázdno. Zdá se, že to jest vůbec charakteristika pravoslavných církví na polském území. Za to jsou však budovány s velkým nákladem a drženy ve přívětivém pořádku. Také církev na Praze je taková, a kdo necestoval po Rusi, toho zajímati bude její sloh i úprava.

Za Pragou rozprostírá se daleká rovina, prostouplá rozsáhlými lesy. Oko zachytne snad v dálce několika verst bílé stěny Bělan, zabloudí též jinam, ale v zádumě odchyluje se vždy zase k historické Praze, jejíž půda krví prosáklá připomíná velkou řež, vedenou velkým generálem, ale malým člověkem . . .

Nemůžeme opustiti zdi Varšavského zámku, aniž bychom nevzpomenuli alespoň slovem osob, které zde sídlíce v rukou svých mají a řídí namnoze osudy tak zvaného carství polského. Do Berga byl zámek residencí „náměstků", po jeho smrti stal se jen sídlem general-gubernatorů, čili, jak se u nich též říká, „hlavních náčelníků země". Od r. 1863. vystřídali se čtyři náčelníci, a každá ta změna působila svým způsobem na poměry veškerého obyvatelstva této části říše ruské. Jakkoli postavení general-gubernatorů není úplně samostatné a závisí na mnohých vedlejších okolnostech, přece význam i vliv jejich jest tak veliký, že osobní jejich povaha i smýšlení rozhodným bývá činitelem ve

---

[3]) Tak vypravuje jedna z tradic o původu Varšavy toto: „Na břehu Visly u mostu žila před mnohými a mnohými lety chudobná žena Eva, kteráž očekávajíc Flisáky plavoucí vory, připravovala jim sytó a chutné pokrmy. Jakmile se plavci k tomu místu blížili, volali: „Vař (warż — vařiti) Eva!" Z toho stala se Varšava.

Jiná pobřežní tradice vypravuje: „Kdysi, kdysi obkličovaly Varšavu ohromné lesy a pouště. Král Kazimír rád v těchto místech prováděl lovectví. Tu stalo se jednou, že uchýlil se od své družiny a že dlouho, dlouho v námaze a o hladu bloudil, až posléz o půlnoci spatřil bídnou chatku, zapadlou v zemi, z níž vybleskovalo komínkové světélko. Dobrý polský král vstoupil do nuzné chaty i nalezl v ní matku, kteráž právě na svět přivedla blížence. Král držel je o křtu na svých rukou i nazval jednoho z nich Var, druhého Sava. Král obdaroval hojně matku a rodiče hospodářství založili na zemi, kterou jim král daroval. Usazovali se tam pak záhy též lidé jiní, množili se, a tak dáno bylo vzniklému městu jméno od blíženců: Varsava.

Mazurové dosud nazývají hlavní město na Visle Varsavou.

mnohých záležitostech veřejných. Nechci rozlušťovati, pokud je správna kdesi vyslovená domněnka, že Varšavský general-gubernator více může učiniti osudného než dobrého; ale tolik zdá se býti jisto, že jeho vliv jako jednotlivce je první a nejvydatnější v celé zemi. I ve případě, když vliv jeho slábne anebo zmenšuje se, jest to příčinou některé jeho slabé stránky. Ostatně samo se rozumí, že význam jeho závisí také na tom, jaké postavení zaujímá v Petrohradě. Charakteristiku posledních čtyř „velkovládců“ polského carství shrnouti lze v několika slovech; onať v tom smyslu důležita, že objasňuje poněkud periodu od roku 1863., která tvoří sama o sobě celek novějších dějin Poláků v Rusku.

Hrabě Berg byl voják staré Mikulášské školy, člověk vytrvalý a cele oddaný svému povolání. Přes to že věrně sloužil svému nejvyššímu pánu, nebyl ruským vlastencem nikdy, nýbrž zůstával do posledního svého dechu — Němcem. Tento Kurlandský šlechtic měl tak něco metternichovského do sebe, a celou svou povahou výborně se hodil k caru Mikulášovi. Za Berga dostoupila v polském království nejvyššího rozvoje otázka národohospodářská, za času jeho založeno několik důležitých institucí, jako Městský ústav kreditový, Banka obchodní, diskontová a j., ale vše to vycházelo spíše z tehdejšího proudu v Petrohradě, zejména zásluhou cara Alexandra II. a ministra financí Reutera. Za to však připisují Poláci hr. Bergovi za hlavní osobní zásluhu přispíšení a zničení všeliké autonomie v království polském. Zajímavo je, že muž ten byl také proti otázce selské. Vytknuto budiž, že hr. Berg nebyl v Rusku populární, k čemuž přispívalo tuším také jeho stanovisko k činovníkům. Držel je z daleka a ani se starými generaly se nebratřil. Konec jeho vlády nebyl oslaven vavřínem.

Po hr. Bergovi přišel hr. Pavel Kotzebue, předtím general-gubernator v Odèsse. Byltʼ on prvním „hlavním náčelníkem kraju“. Také hr. Kotzebue byl — Němec, protestant a mikulášský voják. V Polsku sloužil již po r. 1831 a stanovisko své nastoupil bez předsudkův. Činovníkům se nedal, držel je na uzdě ještě více než Berg a proti Apuchtinovi vystupoval rozhodně. V Němci tom působily pobudky spravedlnosti a poslušnosti. Dělal, jak zněl úkaz, posýlal na Sibiř, ale iniciativu v takových opatřeních nečinil. Chválí se, že dbal o dobrou pověsť v Petrohradě a hrd byl, že jeho péči svěřená země nebyla stihnuta morem anarchismu. V tom směru obhajoval „Starik“, jak činovníci hr. Kotzebua jmenovali, polskou společnosť a nedopouštěl osočovati ji v Petrohradě. V obcování byl pan vladař „hladký“, a to u Poláků nemálo znamená. Rád byl účinný, nikdy neklamal a choval se přímě. S Poláky nemluvil rusky, nýbrž francouzský a malichernostmi nedráždil. Choť hr. Kotzebua pocházela z rodiny Manteufflů a byla hrdou chladnou Němkou. K polským dámám chovala se zdvořile a vlídně, ale jako dobrodějka nezůstavila vzpomínku takovou, jako hr. Bergová (rodem Vlaška), která pro chudinu varšavskou nejeden vykonala dobrý skutek.

Když hr. Kotzebue opouštěl Varšavu, uchyluje se do soukromého života, hleděli Poláci nástupci jeho s velikou obavou vstříc. Přivykli jaksi k Starikovi a také on „zžil" se trochu s Poláky.

Obava ukázala se veskrze planou. Po hr. Kotzebuovi povolán do Varšavy hr. Albedyńskij, dřívější general-gubernator ve Vilně, muž, který dosáhl. co nepodařilo se před tím snad žádné ruské officielní osobě mezi Poláky v míře tak svrchované. General Albedyńskij byl mužem skutečně oblíbeným a sami Poláci nazývali jej člověkem poctivým. Přebýval jsem ve Varšavě za jeho vladaření a měl jsem česť býti s ním v malém styku. Dnes znamenitý muž tento již nežije, můžeme tedy volně o něm se vyjádřiti.

Kdo těžce nese nevraživosť rusko-polskou, a kdo tak nerád slýchá stálé a namnoze spravedlivé stesky Poláků do Rusů jako já, koho pálí ten neblahý poměr proto, že stínem zastírá jméno ruské, jež nejraději spatřili bychom v záři ničím nekalené, v jasu nejmravnějšího slovanství, ten schýlí k památce jeho čelo a posvětí mu v srdci svém pocit hluboké vděčnosti. Nemohu zatajiti, že Albedyńskij sílil mé slovanské smýšlení i důvěru v ně, nemohu zamlčeti, že uprostřed tolika trudných dojmů, vyplývajících z poměrů rusko-polských, zjev Albedyńského osvěžoval a živil krásný sen o poměrném alespoň vyrovnání té propasti, kterou nazýváme otázkou rusko-polskou. Dnes, kdy nad tímto ruským generalem vyrostla již mohyla, neváhám také vysloviti, že předčasné a náhlé úmrtí Albedyńského považuji za velikou pohromu a že reflexe její spatřuji i v otázce česko-polské.

General Albedyńskij přál Polákům a toužil odstraniti veliké příčiny jejich nespokojenosti, při čemž dával na jevo odvahu skutečně neobyčejnou. Dobrá jeho vůle narážela ovšem na překážky, ale není pochybnosti, že byl by uskutečnil nejeden šlechetný úmysl, kdyby jej v osudném okamžiku nebyla zasáhla smrť předčasná. U cara Alexandra II. požíval mnoho důvěry, a samo období petrohradské vlády za osvíceného Loris-Melikova bylo jeho náhledům velmi příznivé. General Albedyńskij byl muž charakteru, citu i srdce, více člověkem salonu než pole válečného. Na okolnosti pohlížel střízlivě, bez předsudku, a do Petrohradu vždy jezdil s ujišťováním, že s Poláky dojednati se lze po dobrém. Za úlevy přimlouval se stále, ještě krátce před smrtí cara Alexandra II., kterýž na schylku svého věku opět počal lepší mínění projevovati vůči Polákům. Hořkosť carova vzniklá přirozeně po osudném roce 1863, poznenáhla mizela (zajisté také vlivem kněžny Jurjevské, příznivkyně Albedyńského při dvoře), a sám Albedyńskij byl přesvědčen o tom úplně. Když stihla do Varšavy zpráva o úmrtí cara Alexandra, promluvil general k deputacím, přicházejícím na zámek s projevem zármutku, se slzami v očích a všecek zbledlý takto: „Messieurs! l' Empereur vous a aimé, c'est pour vous une grande pert, une perte enorme. Il vous a aimé, il a voulu du bien à ce pays . . ."

Tragickou smrť carovu brzy dostihla smrť Albedyńského. Zůstal na stanovisku svém také za vlády cara Alexandra III., ale nebylo mu, již popřáno působiti dlouho. Leč i v tomto období osvědčil zásadní nezvratnosť. Byv na jedné ministerské radě nařknut, jakoby „v jeho“ zemi hnízdilo opět revolucionářství, opřel se tomu důrazně zvolav „nět pravda“, kteroužto odvahu vykládají mu Poláci za velikou a blahopřejnou zásluhu.

Mluvě o generalu Albedyńském nemohu pomíjeti mlčením jeho choť, kněžnu Dolgorukou, spříznénou s kněžnou Jurjevskou. Ruská to dáma v nejkrásnějším smyslu toho slova, grande dame vychováním i srdcem. Sami Poláci rádi přiznávají, že kněžna Dolgoruká byla ženou vyššího stanoviska, plná šlechetných pobudek a krásného charakteru. Jakkoli znamenité dámě této nedovolovala neobyčejná krátkozrakosť súčastňovati se mnoho společenského života a ona nad to nejraději se věnovala své rodině, přece stýkala se s polskými damami navštěvujíc je a zachovávajíc všady vzácný takt a neponižujíc nikoho. Také generalgubernator súčastňoval se společenského života a ve předních salonech varšavských znamenité jeho vychování k plné přišlo platnosti a získalo mu i společensky mnoho osobních přátel. Vším tím stal se general Albedyńskij mezi Poláky skutečně oblíbeným a popularitu jeho nezmenšila ani ta okolnosť, že za jeho zády proti jeho vůli dělo se všelicos ve vrstvách menšího činovnictva, co v nikterakém nebylo souladu se zásadami a intencemi osvíceného „náčelníka kraju“. Ani možnosť ani energie jeho osobní nestačila, aby dost učinil všemu. Polákům stačilo vzhledem k jeho osobě přesvědčení, že choval ke všemu všudy dobrou vůli.

Přebýval jsem ve Varšavě v obdobích tří posledních „náčelníků“, i musím doznati, že za Albedyńského byl vzduch nejčistší. Tak se zdálo, jakoby se nebe vybíralo, po Varšavě chodilo se s lehčím srdcem a k zámku se dívalo se zrakem jasnějším.

Ale zemřel také Albedyńskij. Dva dni před smrtí došel ho z Petrohradu (u příležitosti korunovace) řád sv. Vladimíra I. třídy.

Při pohřbu demonstrovali Poláci způsobem netušeným. Nikdy před tím neměl žádný ruský hodnostář ve Varšavě pohřeb tak okázalý a slavný. Polské obecenstvo súčastňujíc se všeobecně a upřímně, kladlo na mohylu zesnulého generala četné věnce s významnými nápisy na stuhách, tlumočíc takto smýšlení své způsobem nejvýmluvnějším.

Ponechávám laskavým čtenářům, aby si z těchto okolností učinili závěrek sami a sběh věcí samých srovnávali.

Na místo generala Albedyńského povolán byl general Hurko, soudruh Skobelevův z války rusko-turecké. Rozpisovati se o tomto hodnostáři nebudu; podotýkám jen, že zavítav do Varšavy osvědčil veřejně nepřízeň svou k Němcům a prohlásil také, že „rusifikace není jeho úmyslem“. Pohříchu gen. Hurkovi nepodařilo se zachovati mezi Poláky tolik přízně, jako jeho předchůdce, jakkoli hleděli jeho vládě beze všeho předsudku vstříc. Dnes,

po několikaletém pobytu jeho ve Varšavě utvrdil se o něm úsudek jednomyslný v ten smysl, že Hurko je tělem i duší vojákem a že do jeho vlády vpletl se vliv celé „kamarilly". A v čele této nepopulární kamarilly nestojí prý nikdo jiný, než paní Marie Andrejevna Hurkova, choť jeho. O dámě této koluje zakořeněná již pověsť horlivé protektorky pravoslaví i rusifikace, což ji ovšem nikterak nečiní oblíbenou. Že za takových okolností hledí se také na osobu generálovu všelijak, — rozumí se samo sebou.

(Pokračování.)

O zpěvích lidu chrvatského a jich stránce ethické.

Podává prof. **Bedřich Vilém Spiess.**

(Pokračování.)

II. Obsah všech písní naznačiti, sotva by kdo dovedl. Všimneme si tudíž jen oné jeho stránky, po níž nejspíše možno poznati charakter národa chrvatského, stránky totiž ethické.

Dva jsou činitelé, kteří ethickou silou Chrvata v národních písních hýbají: obyčeje a pověrečné názory, mezi nimiž zvláště vyniká víra v osud, a ty dlužno objasniti, prve než ethickou stránku těchto písní na přetřes vezmeme.

Obyčeje nejsou plody umu, jako přísloví a písně, než obecná pravidla, vzniklá sama sebou buď z přirozené povahy pospolitého života, buď z vůle jednotlivých starostů v rodině, buď vlivem náboženství. Seznati obyčeje lidu chrvatského jest zajímavo. Jsoutě opravdu originalní, neboť drží v sobě živly prabytného života slovanského a na vzdor všem vlivům a všehubícímu zubu času buď málo buď nic se neproměnily.

Obecně řečeno, může kdekolivěk obyčej nějaký se zrušiti, mravnosť tím nikterak újmy netrpí. U národa chrvatského však jest vše svato a neporušitelno, cokoli obyčejem jest ustáleno, a naopak leccos se připouští, zakládá-li se na obyčeji, co by jinak každý zákon jakožto nemrav odsouditi musil. Obyčej na př. schvaluje činy pomsty a zvůle, jichž zákon křesťanský zapovídá; a hrozné vraždy, nad kterými srdce člověka hrůzou trne, vypravují se v chrvatských zpěvích zcela klidně a chladně.

Že to pravda, tomu na doklad uvedeme příklady z národních písní, z nichž patrno, že obyčej tak jako zákon nesmí se přestoupiti.

V knize I. v písni 437 [1]) bičují a proklínají krásná ústa dívčí šeredný obyčej, jenž v Sarajevu zavládl, slovy:

Sarajevo, ohněm nechť zahyneš!
neb zlý obyčej vzal v tobě původ,
švarní mládci že milují vdovy,
starší muži však děvušky lepé; —

---

[1]) Všecky příklady tuto uvedené citují se z Vukovy sbírky.

a v jiné písni téhož obsahu stojí místo slova obyčej slovo zákon.

Sarajevo, ohněm nechť zahyneš!
Neboť v tobě zlý vzal zákon původ,
muži že milují ženy vdovy,
avšak krásných dévic opouštějí.

Pokud dlužno při pozorování ethického života lidu chrvatského bráti ohled i na obyčeje, ukazuje píseň I. 51:

Navštiv, milý kmotře, nás, čas ti je,
dej nám koláč darem, zákon ti je,
jestli nám ho nedáš, hanba ti je.

Mimo to srovnej píseň (II. 4), v níž naznačeny jsou muky, jež v pekle trpí, kdož kmotra nepodaroval. Z toho patrno, že dle názoru chrvatského podarování kmotra jest věcí zákonně předepsanou, a že s hříchem, jestliže se opomine.

V knize II. 7 praví matka synu svému, žádajícímu ji, aby mu hrob nevěstin ukázala:

Já ti hrobu nesmím ukázati,
neb podivný u nás způsob (adet) zavlád';
jestli zasnoubená zemře dívka,
nepohřbí se nikdy v hrobě novém,
ale hodí se v to siné moře.

Ač slova ta v ústech matčiných jsou nesrdečna, ukazují, kterak lid pevně obyčeje třímá.

Obyčeje všecky připomenouti, vedlo by nás daleko. Obmezíme se na tři hlavní momenty v životě, které nejvíce originalnosti mají; jsou to obyčeje při narození, svatbě a pohřbu, pokud se ve zpěvích chrvatských obrážejí.

1. Při narození. O obyčejích při narození málo jesti zmínek v písních národních. Nejdůležitější akt je křest a při něm zaujímají kmotři (kumovi) zvláštní místo. „V Černé Hoře", praví Medaković, „drží se křestné kmotrovství jako krevné příbuzenství. Křestný kmotr platí u Černohorce tolik jakoby byl z téže krve, jakoby byl bratr."

Po křtu následuje vzájemné podarování, které — jakož ve svrchu vytčené písni praveno — nikterak nesmí býti opominuto.

Že se křtem spojeno jest křestné jméno („krstne ime"), dlužno zmíniti se nám o slavnosti, jež se při něm koná. Mimo církevní obřad hlavní jsou tu věci, jako při jiných slavnostech — hody v domě hospodářově. Na ty připravuje se hospodář někde po celý rok, a vystrojiti je musí nejen bohatý, než i každý chudý.

Vojvoda Todor naříká v žaláři (II. 21), že nemá, čím by „krstne ime" oslavil. Avšak aby tomu aspoň poněkud dosti učinil, prodá zlaté nože, jež jediné v žaláři má, i nakoupí chleba i vína, aby vězně počastoval pro boha i křestné jméno.

Při hostině zaujme každý místo dle hodnosti a stáří svého; toliko hospodář musí státi a hosty obsluhovati. Že s hříchem jest

tohoto pravidla nedbati, ukazuje píseň nadepsaná: „Kako se krstno ime služi“ (II. 20). Srbský cár Štěpán slaví své křestné jméno a sám posluhuje hostem. Dokud jim sloužil, stál mu archanděl na pravém rameni a hladil ho křídlem po obličeji; ale když jim dvořiti přestal a mezi hosty se usadil, rozhněval se archanděl, udeřil ho křídlem do obličeje a opustil cárův dvůr. I bylo potom velikých modliteb potřebí, než archanděl cáru hřích ten odpustil.

Každé hodování trvá aspoň tři dni a na mnohých místech tak dlouho, dokud víno v domě všecko nevypito.

Zbožného ducha lidu chrvatského charakterisuje i to, že při každé hostině mezi ostatními přípitky připíjí se také na slávu boží. (Srovnej II. 21.)

Samo sebou se rozumí, že kde mnoho se pije, příležitosť se dává k opilství. Cár Dušan (II. 28) chce v opilosti vlastní sestru za ženu si vzíti a zabiti sluhu, jenž mu v tom brání. Když pak vystřízlivěv poklesek svůj poznal, praví na omluvu svoji:

„Víno piti a neópiti se,
nebývalo, aniž může býti.“

2. Při svatbě. Ženitba jest jedna z největších slavností rodinných lidu chrvatského. Proto jest i veliká část písní svatbě věnována. Písně svatební velice jsou zajímavy. Čtenář na prvý takřka pohled sezná kontrast, jenž mezi nimi a obyčeji svatebními vládne. Kdežto symboly a obřady ukazují vesměs jakési podřízené a ponížené postavení ženy, jsou naopak písně plny něžnosti, dvornosti a ušlechtilosti, tak že člověk tomu přímo diviti se musí. Jinoch nesmí sám o dívku ucházeti se, o to musí postarati se otec rodiny, a není-li ho, buď matka, buď kdokoli z rodu. Jakmile dívka mu zaslíbena, jest povinností jinochovou, slíbiti dívce, že jí neopustí, a to sluje vjeritba (II. 94). Vjeritba odbývá se dlouho před svatbou, zhusta však bývají případy, že rodiče své dítky v útlém již věku zasnubují. Feti Begović (I. 745) vyžádal si u mateře Jagodu, děvušku sedmiletou; tolikéž král Ozinský (III. 34) píše Aliji Novlaninovi, že má dcerku na vdávání, ale že jest již od svého sedmého roku zasnoubena.

Kteraké bývají neblahé následky tohoto obyčeje, naznačeno též v národních písních.

Mezi jinými srovnej I. 311. Hluboký sníh leží na ulici. Dívka brodí se jím bosa, a za ní kráčí bratr, střevíce jí nesa. „Chladno-li ti v tvoje nohy, sestro?“ ptá se jí bratr starostlivý, ale sestra mu odpovídá, že jí není v nohou, ale v srdci chladno a to skrze matku, že ji provdala za nemilého.

Mnohem hroznější stav bývá, uzme-li se dívka násilím. Srovnej Ženitbu Todora od Stalaće (II.), Ženitbu Stojana Jankoviće (III.), Ženitbu Ive Seňjanina (III.) a j. Tu všude líčí se, kterak junák vyšel, aby si násilím odvedl dívku, nedbaje nijakého nebezpečí, sobě hrozícího.

Příčinou svatby uvádí se přátelství, jehož hospodář tímto prostředkem zjednati si přeje. V II. 32 praví cár Štěpán svému sluhovi Lazaru:

Pro tě hledám „gospodju“ děvušku,
a pro sebe dobrého přítele,
který mně by sedal u kolenou,
s kterým já bych sladké píval víno.

Na znamení vjeritby dává se prsten, jejž opět dlužno rozeznati od jablka, o němž v nár. písních se vypravuje, že svatebním je dárkem dívky (sv. II 32).

Mimo dávání jablka k prstenu (II. 87, III. 77, 79 atd.) bývá obyčejem kousnouti do jablka, aby se prý po zubech poznati mohlo, kdo kóho šálí.

Jakmile svatba se ustanovila, jest povinností ženichovou, aby své známé a přátele pozval na veselku, která s velikou slávou a hodováním se koná. Počet hostí není ovšem předepsán, ale z pravidla se jich co nejvíce pozve. Při ženitbě Maxima Cernojeviće bylo 2000 svatebčanů. Nejbližší příbuzný nebo přítel bývá obyčejně mládencem (djeverom). Jeho úkolem jest provázeti a opatrovati nevěstu, prve než tato vstoupí do domu ženichova. Mimo mládence mají mezi svatebčany i jiné důležitější osoby úkoly sobě vyměřené dle řádu a hodnosti své (II. 79, III. 78). Zvláštní pak místo zaujímá čauš (družba), jehož povinností je společnosť baviti a u veselosti udržovati. Když svatebčané byli všicci shromáždili se a obřady při oddavkách nezbytné se vykonaly, dostává každý po nějakém dárku (uzdarje), jehož mu na památku dlužno chovati (I. 48 a j.). „V Srbsku,“ praví Vuk, „svatebčané dařívají se v domě ženichově, avšak v Konavlju a celém horním Přímoří a v Černé hoře v domě nevěstině, což nalézáme také v písních národních.“

3. Při pohřbu. Jakkoli jsou obyčeje při svatbě obsahem i rozmanitostí svou zajímavy, nabývají zase obyčejové pohřební tím zajímavosti, že mnoho pohanských živlů v sobě drží a tím nejzřejměji původní onen ráz zachovaly, jenž Slovany právě charakterisuje.

Nedopustiti, aby mrtvolu klovali orlové a havrani (II. 53), než ji po zákonu i obyčeji pohřbiti, totě povinnosť, jež nejen vyplývá z pramene náboženského, než kořeny své má v srdci lidském. Proto všickni primitivní národové tuto povinnosť řádně a svědomitě konali. Že i chrvatský lid této povinnosti vždy svědomitě dbal, o tom není pochyby. Národní písně však málo kdy pohřebních obyčejů připomínají.

„To vyslovil a dušici pustil,“

je obyčejná frase, s kterou život junákův se končívá.

Jako nižádná vážnější událosť v rodině chrvatské beze zpěvu a hodu se neodbude, podobně bývá i při pohřbu, s tím jenom rozdílem, že tu vše ráz zármutku má, kdežto onde vše plno je veselí a radosti.

Prvé, co nám při tom v oči bije, je „naricanje mrtvačko“ (žalozpěvy) všude v Chrvatsku běžné. Jsou to buď jakési improvisace, buď stálé písně, počínající vesměs chválou nebožtíkovou a končící se tím, že nebožtík se žádá, aby pozdravoval všech oněch, kteří v tomto domě před ním byli zemřeli. Písně, jež za tou příležitostí zpívají se v Pastrovicích a Kastelích, podal Vuk v knize I. 89—97.[5])

Druhé, čeho nám připomenouti dlužno, jest tak zvané „mrtvačko gošćenje“ (pohřební hody), jež v Srbsku sluje daća a v Přímoří karmine. Tyto hody držívají se hned po pohřbu buď třetí buď sedmý den; někde držívají se i po roce na památku duše nebožtíkovy. Že tento obyčej z dob pohanských pochodí, nebude nikoho tajno, kdož obyčeje řecké a římské zná. Než odkud se do lidu dostal, těžko pověděti. Ví se, že pohané nebožtíkovi na hrob potravu dávali, domnívajíce se, že mrtvý v hrobu tím se občerství. I v Chrvatsku na některých místech mívají v obyčeji, z tabule, jíž v domě na oslavu nebožtíkovu byli vystrojili, jídla na hrob nositi a tam chudině rozdati. Ač katolická církev obyčeje toho nikdy neschvalovala, udržel se přec až do dneška.

O tomto obyčeji mluví se ve Vukově sbírce na dvou místech.

Ivo Senjanin (III. 26) mysle, že mu praporečník (barjakter) Komnen zahynul, svolal seňské junáky, kteří

by Komnenu duše pokoj dala,
pijí za Komnenovu za duši;
Bůh oslav Komnena bajaktera.

V písni 76. praví kníže Milutín, když svého švakra pohřbil:

Jezte, pijte, moji bratří drazí!
kněz Milutín strojí dvě veselí;
ten se žení, onen v hrob se klade.

III. Víra v osud. Osud je slepé a neodvratné určení všeho toho, co v tomto světě se sbíhá, zvláště pak štěstí neb neštěstí, bohem člověku od věků přisouzené. Neučený člověk, jenž toliko pojmouti dovede, co sám vidí a cítí, směšuje osud s boží prozřetelností a proto častokráte připisuje bohu, co svatosti a spravedlnosti jeho na odpor bývá. Samo sebou se rozumí, že víra v osud nesnáší se s učením křesťanským, neboť ruší svobodu lidskou a prozřetelnosť boží, jež světem vládne. Idea osudu je hluboko zakořeněna v lidu, a proto vyskytuje se tolik bájí o sudičkách (sudjenicah), které nejsou než personifikace osudu, takové as, s jakými se u Řeků a Římanů shledáváme.

Lid chrvatský domnívá se, že Bůh všeliké neštěstí od věků předustanovil a každému člověku přisoudil, jakou smrtí sejde, a toho že nemůže zniknouti, nechť dělá co dělá a nechť užívá

---

[5]) Obšírnější pojednání „o žalozpěvu na jihu slovanském“ s četným výborem zpěvů toho druhu podal dr. Siegfried Kapper ve Květech roč. 1866 čís. 45 a 46.

jakéhokoli prostředku. Tak vypravuje se, že kýsi cár měl dceru, o níž předpověděli, že uštknutím hadím zemře. Cár to uslyšev, kázal vystavěti palác sklenĕný, do něhož ni mravenec nemohl se dostati, neřku-li had; z něho dcery nikdy do pole nepustil. Když carevně nadešel den osudný, kypíc zdravím, žádala pojísti hroznů. Sluhové jí narychlo přinesou veliký hrozen, v němž byl ukryt malý hádek, jenž dívku uštkl a tak jí způsobil smrť souzenou.

Osudu dotýkají se písně na nesčetných místech, tak I. 450, Da mi hoće Mićo sudjen biti; — III. 21, Pa mi nebi od boga sudjeno; — IV. 28, Nema smrti bez sudnjega dana atd. atd.

Mimo to srovnej i ona místa, v nichž se mluví o knize, která prý vše obsahuje, cokoli bůh od věků byl ustanovil. V národních písních nahlédá do knih, kdo chce seznati, co a jak bude. Tyto knihy označují se z pravidla svými přímětky (epithety), ale nikde se nepraví, jaké knihy tím se mají rozuměti.

V II. 32 uvádějí se knihy staroslavné, do kterých starý Jug nahledna konec světa (posljednje vrieme) předpovídá:

Vidíte-li, drazí moji bratři!
vidíte-li, kterak kniha praví,
že nastanou poslední nám dnové,
že nebude ovoce ni pšenky,
ani květu ani včel na poli,
kmoch pohánět bude kmotra k soudu,
a brat bratra pozývať na souboj.

V II. 35 jmenují se knihy carostavné. Cár Lazar chce založiti skvělý chrám Ravenici, ale Miloš ho z toho zrazuje, řka, aby se podíval do knih, co praví; a knihy pověděly, že nastal čas, kdy Turci cárstvo přemohouce, je zničí. Pod týmž jménem vyskytují se knihy v 34. Když Uroš, syn Štěpánův, a tři bratři Mrňavčevici o srbské cárstvo se přeli, nevědouce, komu přísluší, tehda kralevič Marko v knihu nahlednul a vece: „Knjiga kaže, na Urošu cárstvo."

Vytknuvše takto hlavní ony činitele, kteří ethický život v národních písních rozhodují, přejdeme k pozorování oněch ethických stanovisk, s nichž nejsnáze bude nám přehlednouti, v jakém poměru člověk stojí oproti sobě a rodině atd. (Pokračování.)

Michal Hórnik.

Kus historie lužické práce.

Napsal A. Černý.

(Pokračování.)

Takovýmto způsobem staral se všemožně, aby ze svého časopisu učinil list pěkný a užitečný, začež dostalo se „Přidawku" zasloužené přízně, jak sám Hórnik připomíná: „Zvlášť potěšitelno jest, že náš „Přidawk" stále více čtenářů a přátel

nachází.“ Byl by mohl zajisté více prospívati, kdyby větší množství spolupracovníků měl, než vskutku bylo. „Ačkoli nás v tomto ročníku,“ poznamenává Smoleř ku konci prvého ročníku, „mimo našeho stálého spolupracovníka (t. j. Hórnika) pouze pp. Milčan, Wólčinski, Feidleř, Rostok a J. W(jela)n podporovali, nespouštíme se přece naděje v lepší budoucnosť...“ A na počátku druhého ročníku připomíná: „... Nadějeme se hojnějších příspěvků literarních, než vloni.“

Při všech těchto nedostatcích učinil však Hórnik z „Přidawku“ list, jakémuž musíme se podiviti, uvážíme-li, v které době on vyrostl. „Přidawk“ prozrazuje pevnou ruku redaktorovu, jistou v každém ohledu, bystrý soud jeho, schopnosť rozlišiti, co bylo by domácímu písemnictví nejpotřebnější atd. „Přidawkem“ upravil půdu samostatnému listu belletristickému v literatuře lužickosrbské, jaký se mu vskutku podařilo již r. 1860. zaraziti. V posledním čísle „Přidawku“ děkuje předem Smoleřovi, jenž „Měsačny přidawk“ k dobru písemnictví srbského vydával, potom i všem těm, kteří jej při redigování svými pracemi podporovali. Číslo to vyšlo v prosinci 1859. — a v červenci r. 1860. vytištěno již prvé číslo časopisu docela nového, jenž po návrhu Hórnikově pokřtěn „Łužičan“. Celý název jeho byl: „Łužičan. Časopis za wyššu zabawu a powučenje. Zamołwity (= odpovědný) wudawař J. E. Smoleř. Redaktor H. Hórnik.“

Jej otevřel Hórnik slovy, kteráž neváháme zde uvésti:

„Srbům a jich přátelům.

Nám není třeba mrtvých ze spánku buditi, ale živé při životě zachovati a dobře opatřiti. Ještě před 20 lety se mnozí domnívali, že není hodno pro srbský národ, tuto trosku polabského Slovanstva, pracovati. Péče o Srby, jakáž se chvály hodným způsobem ukazovati počala, zdála se ledakomu neprospěšnou. Ale nyní jest zcela jinak! Každý vskutku intelligentní ctí práce na poli vzdělání národa, zvláště když tentýž v sebe důvěřuje a tím sobě trvání na staletí pojišťuje. ... Srbské písemnictví se sice za našich dnů ledačíms obohatilo, ale velmi mnoho máme ještě na práci! Zvláště potěšitelným zjevem jest, že se čety oněch, kteří staré rozdvojení v pravopise zavrhují a nejraději společným jazykem spisovným píší, každým rokem rozmnožují. Poněvadž i my na této straně s přesvědčením stojíme, zdálo se nám založení časopisu, jenž jedné z četných potřeb odpomáhá a ve prospěch pokroku pracuje, dosti vážné a užitečné. Kdož jsi s námi, dokaž nyní, že jsi živ!

Náš Łužičan‘ hledá přátele nejen mezi Hornolužičany, ale i mezi Dolnolužičany, ba i po ostatním Slovanstvě. Všem předkládá svůj program, ačkoli ví, že nebude mu možno jej bez pomoci jiných v každém čísle provésti. Podáme zvláště básně všech druhův, též v dolnolužickém nářečí; povídky; pověsti, bajky, přísloví; historické články, zvláště o Lužici a Slovanstvě; články přírodopisné; slovanský rozhled v literatuře, vědě a umění; roz-

mluvy ‚Čibky a Mudroně‘ o srbskosti; opravce pravopisu (rjedžerja a porjedžerja) atd...“

„Łužičanu“ měl býti již dle tohoto provolání vtisknut ráz význačně slovanský, on měl pěstování zájmů slovanských (předem ovšem vlastních lužických) ve štítě svém: slíbilť podávati básně nejen v nářeči hornolužickém, jímž měl býti tištěn, nobrž i v dolnolužičině; pak historické články hlavně o Lužici a Slovanstvě, rozhledy po Slovanských literaturách, vědě a umění atd. Že také skutečně hleděl „Łužičan“ býti slovanským, dokazuje obsah jeho. Redaktor, maje vždy na mysli sblížení obou blízce příbuzných zbytků polabských Slovanů, Hornolužičanů s Dolnolužičany, hleděl vždy pro časopis svůj získati i dolnolužické spolupracovníky, zvláště pak otiskoval básně dolnolužické v původních jich znění. Tak získal pro I. ročník svého listu dvé, pro II. čtvero, pro III. šest, pro IV. tré básní dolnolužických. Věda pak, že seznamování Lužičanů se snahami a pracemi jiných větví slovanských může býti znamenitým paedagogickým prostředkem národního vychování lužického, sestavoval pro každé číslo velice pečlivě „Słowjanski rozhlad, t. j. krátké pověsti z literarního, vědeckého i uměleckého života ostatních Slovanův (Čechův, Polákův, Jihoslovanův, Rusův i Bulharův) a Neslovanův, když něco pro nás obzvláště důležitého vykonají“. Zprávy tyto vychovávaly nadšené ctitele všeho slovanského, ukázaly často na leckterou potřebu lužického života národního. Ještě jiným způsobem pěstoval vzájemnosť slovanskou a vychovával zároveň dobré vlastence: podával totiž životopisy velikých mužů a žen jinoslovanských, čehož před tím žádný z časopisů lužických nečinil. Jím napsány životopisy: Šafaříkův, Palackého, Hankův a j. On chtěl i, by se rodáci jeho učili jiným jazykům slovanským (o což se ostatně již v Praze za svého „staršiství“ přičiňoval), pročež podával v „Łužičanu“ návody ke snazšímu naučení se jazykům těm atd. Tak všemožným způsobem hleděl plamen slovanského vědomí ve svých bratřích rozdmychovati nejen v oněch ročnících, jež sám redigoval, ale i v ročnících příštích.

Při tom všem nepřestal býti strážcem přesnosti své mateřštiny, která dlouholetým zanedbáváním na počátku tohoto věku velice pokažena byla hlavně mnohými germanismy i jinými nešvary a ještě v letech, kdy „Łužičan“ vycházeti počal, měla purismu věru zapotřebí. „Časopis Maćicy“ vycházel jen dvakrát ročně a nebyl, bohužel, ani dosti rozšířen — i zdál se Hórnikovi dosti objemný (číslo o 16 str. větší osmerky) a měsíčně vycházející „Łužičan“ vhodným místem pro stálou rubriku, zabývající se opravami různých zakořeněných chyb ve spisovné lužičině. Rubriku tu otevřel skutečně již v prvém čísle, jak byl v předmluvě slíbil, pod názvem „Rjedžeŕ a porjedźeŕ“. Rjedžeŕ (= purista) měl zbavovati řeč cizích slov a rčení, která se v ní zahnízdila, a nahrazovati je ryze srbskými. Porjedžeŕ (= korrektor, opravce) pak měl uloženo opravovati chybnou tvorbu a pravopis srbských slov. „Łužičan“ podával „Rjedžerja a porjedźerja“ po

všechen čas svého trvání i získal si tak velikých zásluh o vytříbení spisovného jazyka lužickosrbského.

Ovšem hlavní částí programu „Łužičana“ byla belletrie — ale nebylo tolik spolupracovníků, aby časopis ten mohl podle přání redaktorova úkolu tomu hověti. Hórnik sám podával sem básně původní i překlady a národní písně, jež sám sebral.[23] Avšak básní neměl konečně tak citelný nedostatek — hůře bylo se zábavnou prosou. Původních povídek měl nedostatek téměř naprostý (v celém prvém ročníku nachází se jediná!). Tím nabyl „Łužičan“ rázu více časopisu, jenž si všímáv přední řadě historie slovanské, slovanských literatur a řečí, ethnografie slovanské — a teprve v řadě druhé belletrie. Nebylo to ovšem na újmu časopisu samého, ba naopak, dodalo mu to zvláštní ceny, jaké by nenabyl ledajakými původními slátaninami zábavnými — ale bylo to charakteristikou stavu tehdejší literatury lužickosrbské. V celé literatuře nebylo jediného novellisty z povolání!... I byl Hórnik nucen sahati ku překladům — a když ani překladatelů nebylo, sám povídky překládati. Při jednom takovém překladě („Předatý dom“ z polštiny) poznamenává pod čarou: „Prosíme snažně, kdyby někdo do této rubriky — povídky, obrazy atd. — psáti chtěl.“ To, tušíme, postačí k odůvodnění našeho tvrzení o stavu novellistické literatury lužické. „Łužičan“ musil si novellisty teprve vychovávati — a v tom jeho zásluha. Nyní již jest lužických povídkářů několik. Ovšem jest ještě temno v ohledu tom — ale počátek byl učiněn a konečně někdo přece ku světlu se propracuje...

„Łužičana“ vedl Hórnik čtyři léta při všech svých ostatních četných pracích. Víme, že dlouhá léta již obstarával redakci matičního Časopisu za Buka; krom toho od počátku r. 1863. redigoval časopis „Katholski Posoł“ (o čem níže) a mnohými pracemi svého povolání zanesen byl. Pro vše to vzdal se ku konci čtvrtého ročníku „Łužičana“ redakce jeho i odevzdal ji v ruce nezištného vydavatele téhož listu, Jana Arnošta Smoleře, což oznámil v posledním čísle IV. ročn. doslovem napsaným 15. prosince 1863.

Rok před tím, dne 13. prosince 1862., dozaloženo bylo v Budyšíně „Towařstwo swjateju Cyrilla a Methoda“, mající za účel vydávání dobrých knih a časopisu pro katolické tvorby. Předsedou jeho zvolen Kućank, jednatelem pak (pismawjedźerjem) a zároveň redaktorem časopisu Michal Hórnik — jenž jest vlastně zakladatelem tohoto společenstva, neboť podnět od něho vyšel a on i přípravné práce řídil. Po novém roce (1863) vyšlo prvé číslo časopisu s titulem „Katholski Posoł“. Tento list, poněvadž byl určen lidu, jenž analogickému pravopisu v latince

---

[23]) Když uveřejnil prvou z nich, „Sud Boži“ v 8. č. roč. 1801., připomenul: „Vizte v tom důkaz, že možno jest ještě ledacos dobrého najíti, což ve výborné sbírce národních písní našeho Smoléře není... Nemohli by se srbští studenti na prázdninách a zvláště páni učitelé často po srbských písních tázati a nám je... posýlati?... Nechať moje slova nezůstanou hlasem volajícího na poušti!“

dosud nakloněn nebyl, tištěn byl frakturou — ale ani ne dosavadním pravopisem katolických Srbů, aniž, jak přirozeno, pravopisem Srbů evangelických. Prvé číslo jeho vytištěno ihned ve pravopise novém, jaký již r. 1861. navrhl Michal Hórnik v „Łužičanu". Stalo se to článkem „Nowy prawopis we frakturje" (č. 3. str. 46.—48.). Hesla tohoto článku byla: „Sblížení — sjednocení!" a „Kdož nezapočne — nedokoná!"

„Ačkoli se v posledních dvaceti letech více v naší literatuře pracovalo," píše ve stati té, „přece jsme si sami velice škodili tím, že dosud ve dvou nářečích a pravopisech píšeme. Zatím, co jiní národové v tom se snadno a brzo sjednotili, neposlouchali Srbové hlasů po sjednocení... Nyní, když vše spěšněji se provádí, musíme se i my brzy v pravopise sjednotiti. To je moje ceterum censeo!"

Byli již sice Srbové sjednoceni v novém pravopise v latince, ale Hórnik dobře viděl, že toto sjednocení bylo pouze pro Srby vzdělané, že obyčejní Lužičané, kteří se ve škole jedině kurrentu naučili, neradi se učí tomuto způsobu psaní, že třeba jest mimo zdokonalování tohoto pravopisu ještě jinými cestami jednotě pravopisné se blížiti. Dávno již zabýval se myšlénkou, kterak oba lidové pravopisy ve fraktuře (katolický a evangelický) nejdříve sblížiti a pak sjednotiti, tak že by potom bylo lze lehčeji k jednotnému pravopisu v latince dospěti. On již l. 1859. v konferenci katolických učitelů v Budyšíně návrh ten (německy vypracovaný) pronesl. I byl dosti připraven, když vystoupil s hotovým návrhem „Nowy prawopis we frakturje".

A jak jednoduchým návrh ten byl!

„Pišme — evanjeličtí a katoličtí Srbové! — všickni v krásném a lehkém novém pravopise nejen v latince, ale i v tak zvaném německém písmě (fraktuře)."

Pravé Kolumbovo vejce! Jen trochu dobré vůle a ústupnosti — a dílo by se zajisté beze všech nesnází a překážek podařilo! K tomu ještě navrhovatel věc usnadňuje naznačením, jak by se provésti měla:

„Jelikož pak nechceme ni jediného lidu posud neznámého písmene vzíti, zachovejme evanjelické ‚cž' místo lat. ‚č', ‚óż' místo ‚ć', katolické ‚ě' (ě) místo evanjelického ‚je', dále evanjelické ‚kſch, hſch, tſ' místo katolického ‚kž, hž, tž (totiž místo kr, př, tř v novém pravopise).

Hórnik snaží se vyložiti, jak nemnoho novot jeho návrh žádá — a jak mnoho by prospělo uznání jeho. „Vždyť pak těm," praví, „kteří píší ... a čtou, bude zajisté užitečnější jeden pravopis dvojím písmem (latinským a kurrentním), než tři dosavadní pravopisy!" A energicky dodává: „... Já sám nebudu jinak psáti, nežli v novém pravopise s latinskými (jako jsem dosud činil) anebo německými písmeny"...

„Nuže, milí Srbové v Horní Lužici, zapřisahám vás, sjednoťte se v novém pravopise!" prosí, načež se obrací k Dolnolužičanům slovy: „Ale i Vám, milí Srbové v Dolní Lužici, cítím po-

třebu některá slova říci. Ačkoli je Vás po nejnovějších zprávách přes 76.000 duší, ačkoli byste tedy literarního spolku především zapotřebí měli, není přec takový mezi Vámi založen. Protož se mi zdá nejlepší radou býti: Přistupte ve větším počtu (20—50 duchovních a učitelů, kteří se o srbské písemnictví a vzdělání lidu interessují) k naší Matici a žádejte po velikonocích povolení dolnolužického odboru![24]) Když Vás větší počet bude, bude moci Matice srbská ráda každoročně též dolnolužickou knížku vydati... Poněvadž pak jest Vaše dobro jedině v přiblížení k nám možno, žádám důtklivě, abyste ve svém pravopise krok k lepšímu učinili!" — Návrhem na některé opravy dolnolužického pravopisu článek uzavírá.

V témž čísle na jiném místě ještě obracel se hlavně k Matici, aby ona v přední řadě o sjednocení Srbů ve spisovném jazyce se starala a nikoli aby špatným příkladem sama předcházela: „To je hanba, že M. S. v našem čase ještě dvojího starého pravopisu potřebuje.[25]) Nadějeme se, že vše to nezůstane hlasem volajícího na poušti, ale že při velikonoční shromadžizně M. S. pro naše náhledy, jedině k dobru M. S. a celého národa srbského směřující, se vysloví. Ku předu! — (Pokračování.)

K oslavě památky A. S. Puškina.

II.

Cikánka Táňa o Puškinu a Jazykovu.[1])

Napsal B. M. Markevič. — Z ruského podává K. Štěpánek.

V Moskvě v jedné z vedlejších ulic, Bronné, v úhlu nuzného dřevěného křídla tráví své dny 65letá nevysoká a hluchá stařenka s vlasy ještě ne zcela šedivými a s velikýma, černýma, neobyčejný lesk ještě zachovavšíma očima. U nohou této stařenky ležel kdysi zamilovaný básník Jazykov. Tuto stařenku on opěvoval nadšenými verši:

Gdě že ty,
Kak pocěluj nasiljnyj i mjatěžnyj,
Razguljnaja i čudo krasoty?...
Pridi! Těbja ulybkej zadušëvnoj,
Objatjami vostorga vstrěču ja,
Želannaja i dobraja moja,
Moj lučšij son, moj angel sladkopěvnyj,
Poezija moskovskago žitja!

Písně této stařenky přiváděly kdysi Puškina do historického vzlykotu... Ještě dosud nazývají ji dřívějším, druhdy znamenitým po

[24]) Hórnik navrhoval podle toho založení dolnolužického odboru téměř o dvacet let dříve, než to Parczewski učinil. Upřímná slova Hórnikova nenalezla však tenkrát ohlasu v Dolní Lužici.

[25]) Ve knížkách pro lid.

[1]) Stať tato byla psána v r. 1875. Cikánka Táňa zemřela dvě léta na to.

vší Moskvě jménem Táni. „Babička“ nebo prostě „bába“ dodávají k tomuto jménu nynější zpěvní ptáci cikánští, z nichž daleko ne všichni na ni se pamatují... Neumírá ostatně hlady, díky malé pensi, poskytované jí kněžnou Galicynovou — její jednoplemennicí...

Pisatel těchto řádků seznámil se s „bábou Táňou“ u jedné z obyvatelek toho domu, v němž ona žije. Stařenka, ačkoliv je úplně hluchá, je neobyčejně chápava, dovtipuje se nebo čte z pohybů rtů tázajícího se — v každém případě na opětovanou dvakrát nebo třikrát otázku, kterou sleduje s napjatou pozorností svých pronikajících očí, jaksi úryvkovitě, jakoby náramně se zaradovala, počíná náhle vypráběti, tvář oživuje se nad míru milým, dobrodušným úsměvem, a upomínky šťastné minulosti tekou již nevysychajícím proudem z uvadlých, vráščitých její úst.

„Bylo již pozdě, hodina dvanáctá, a všichni jsme se chystali ulehnouti ku spánku, když náhle k nám na vrata zatloukli — žili jsme tehda s Lukerií a Alexandrou a se strýcem mým Antonínem na Sadové ulici, v domě Čuchina. Lukerie běží ke mně, křičí: ‚Jdi, Táňo, hosté přijeli, chtějí poslouchati. Já jen že cop rozpletla a zavázala hlavu bílým šátkem. Tak jsem i vyskočila. A v sále u nás čtvero přijelo — tři známí (neboť náš sbor měli velmi rádi a mnoho k nám přijížděli), Golochvastov Alexandr Vojnovič, pan Protasěv a Naščokin Pavel Ivanovič — on byl velmi zamilován do Olgy, která též v našem sboru zpívala — a s ním ještě jeden, nevelikého vzrůstu, tlustých rtů a chundelatý takový... A jenom mne uviděl, div smíchem duši nevypustil; a zuby měl bílé, veliké, jen se blýskají. Ukazuje na mne pánům: ‚Kuchtík — křičí — kuchtík.‘ A já skutečně měla červený cicový šat a bílý šátek na hlavě, na pokos, jako kuchaři. Zasmála jsem se i já, jenom že se mně zdál býti velmi nehezký. I řekla jsem svým družkám po našemu, po cikánsku: ‚Dyka, dyka, na ne lačo, taki našeskeri!‘ To jest: ‚Hleď, hleď, jak nehezký, pravá opice!‘ Ty se daly do smíchu. Ale on doléhal: ‚Cos to povídala, cos to povídala?‘ — ‚Nic — pravím, — povídala jsem, že se mně smějete a mě kuchtíkem nazýváte.‘ Ale Pavel Ivanovič Naščokin mu povídá: ‚A hle, Puškine, poslechni, jak ten kuchtík zpívá.‘ A naši všichni tou dobou se připravili; celý totiž náš sbor nebyl veliký, všeho sedm lidí, jenom že hlasy byly výborné — strýc Antonín měl takový tenor, že jsem druhého takového již v životě více neslýchala. Romance jsme tehdy málo zpívali, pořád více ruské písně národní. Nebožka Stěša — bylo mně všeho 14 let, když umřela — když ta, bývalo, zazpívala ‚Nebušujtě, vy větry bujnyje‘ nebo ‚Ach, matuška, golova bolit‘ — bez slz jí nikdo poslouchati nemohl, ano též italská zpěvačka byla, Katalani, tedy i ta zaplakala. Přece však, když jsem já již počala zpívati, byly v módě složené romance. A hlavní jsem uměla: ‚Drug milyj, drug milyj, v daleka pospěši.‘ Jak jsem ji zazpívala, Puškin seskočil s lavice — on jak přijel, tak se umístil na lavici u kamen, poněvadž venku bylo chladno — a ke mně. Volá: ‚Ty moje potěšení, potěšení moje, odpusť, že jsem tě kuchtíkem nazval, tys neocenitelná rozkoš, ne kuchtík!‘

I počal od těch dob často k nám jezditi, ano i sám často do jížděl, a jak se mu uzdá, večer a též i ráno přijede. A pořád mnou samotnou se obírá, nutí zpívati a tak prostě žvatlati počne a zajíká se, směje se, po cikánsku se učí. A my všichni jsme četli, jak ve verších kočující cikány popsal. Já též mnoho pamatovala z paměti a jednou četla jsem mu odtud a povídám: ‚Jak jste to pěkně o naší sestře cikánce napsal.‘ A on opět do smíchu: ‚Já‘ — povídá — ‚na tebe novou báseň složím!‘ To pak bylo ráno o masopustě, a mráz opět krutý i on opět na lavici se umístil. ‚Je tu pěkně‘ — praví — ‚teplo, jenom že se chce jísti.‘ A já mu povídám: ‚Zde — pravím — na blízku je jeden hostinec, výborné bliny (lívance) tam pekou — chcete-li, pošlu pro bliny?‘ On z počátku si to ošklivil, zamračil se. ‚Hostinec,‘ praví, ‚je špína.‘ ‚Čisté, spolehněte se — pravím — sama bych je nejedla.‘ ‚Nu dobře, pošli‘ — vyňal dvě desítirublovky — a přikaž k tomu butylku šampaňského koupit.‘ Strýc se rozběhl, v minutě vše obstaral, přinesl bliny, butylku. Sběhly se družky a počal nás Puškin častovati; sedí na lavičce, na klíně má talíř s bliny — tak směšný, jí a chválí: ‚Nikde,‘ praví, ‚takových chutných blinů jsem nejedl.‘ Šampaňské rozlévá nám do sklenic... Právě tou dobou ve farním kostele k požehnání zazvonili. On, jak se vzchopil s lavičky, volá: ‚Ach ty potěšení moje, pro tebe jsem zapomněl, že mne žid věřitel očekává.‘ Uchopil klobouk a vyběhl jako šílený. A já počala se Olze vychloubati, že Puškin chce na mne báseň skládati. Ta počala býti závistivou: ‚Já,‘ praví, ‚řeknu Naščokinu, aby ho poprosil ne na tebe, ale jistě na mne napsati.‘ Naščokin fantil se tou dobou za ní, za Olgou. Byla hezká a zpívala druhý hlas čarokrásně. Jenom že v lásce se s ním neshodovala, proto že měla svůj ideál, gardového kozáka Orlova, velmi bohatého člověka; měla s ním chlapečka. Ale otec jeho, jak zvěděl, že žije s cikánkou, vymohl jej domů, na Don, z gardy ho přeložil. On odtud Olze truchlivá psaní psal a na synáčka po dvou tisících rublech každého roku jí posýlal, ale ujeti z Donu bál se otce. Položení Naščokina bylo velmi špatné a Puškin se mu posmíval: ‚Ty,‘ praví, ‚vezmi vážky, zavěs na ně dvě konve mléka a jdi ku své Olze pod okno: snad se nad tebou slituje.‘ Ale Naščokin mu vhodně na to odpověděl: ‚Tobě,‘ praví, ‚snadno se smáti, napíšeš dvacet veršů a tolikéž zlatých máš v ruce — ale jak je mně? Skutečně‘, praví, ‚zbývá jediné — navěsiti si konve na ramena.‘

Přece však se potom jaksi v rychlosti zlepšil a Olga rovněž, nedočkavši se Orlova, naklonila se k němu a odjela žíti s ním na Sadovou. Žili tam velmi dobře, v hojnosti, a Puškin jak jenom přijede do Moskvy, tak ustavičně u nich sedí a bratr jeho Lev Sergějevič, ten pořád u nich se též zastavoval na byt. Já často k nim chodila, oni mně všichni lichotili, mazlili se se mnou pro můj hlas — a já též smířlivá byla vždycky, urážeti mne nikdo jakoby se ani neodvažoval, nebylo proč!...“

„A ve kterých že letech se to vše dálo?“ otázali se stařenky.

„Nu hle, počítejte: mně nyní uplynulo 65 let a tehdy 20 bylo, bude to tedy před 45 lety, tak pravím?“

„Tak. Podle toho vypadá r. 1830?“

Zajisté že tak! Tehdy ještě brzo první cholera nastala, nedej Bože, jaká to byla doba! — strašno vzpomenouti! K zimě vše minulo, počali jsme opět zpívati a opět Puškin do Moskvy přijel — jenom že řidčeji počal k nám dojížděti do sboru. Přece však nezřídka vídala jsem ho jako dříve u Pavla Ivanoviče a Olgy. Stal se jako by tesklivým a ustavičně, jako dříve, znenadání vycení své velké, bílé zuby a náhle počne se chechtati. Ano i někdy prostě doleká, opravdu!...

Tu jsem zvěděla, že hodlá se oženit, s krasavicí, pravili, s Gončarovou. Nu dobře tak, pomyslila jsem, je to pán dobrý, laskavý, dej mu Bůh shodu a lásku. A nedoufala jsem ho do svadby viděti, poněvadž, jak pravili, pořád u nevěsty sedí, velmi je do ní zamilován.

(Dokončení.)

O volbě krále Zikmunda polského.

Diarium sub Rudolfo rege od Bydžovského Marka z Florentina.

(Pokračování.)

I. Aby věčné příměří bylo mezi Polským a Švédským královstvím a ta obě spolu proti nepřátelům svým aby sobě nápomocna byla. II. Po smrti Jana, Švédského krále, on jakožto syn jeho po něm to království aby ujal a prvorozenému synu svému jeho dochoval, a bylo-li by kdy toho potřebí, aby se do téhož království Švédského vypravil, tehdy s dovolením stavův království Polského a velikého knížectví Litevského aby to učiniti mohl. III. Díl Livonye, kterýž nyní v poddanosti Švédského krále zůstává, ten aby k druhé straně připojil a tak všecko zase ke koruně království Polského navrátil, kterémužto artykuli když se legáti ozvali pravíce o tom, že žádného poručení nemají a protož že toho o své ujmě přijíti nikoliv nemohou, tehdy Anna, královna Polská (zastavivši všecko své jmění), slíbila a zápis na sebe předním pánům učinila, že i ten artykul od krále voleného přijat bude. IV. Armádu s lidem válečným k užitku království Polského a Lithvy svým vlastním nákladem aby spravil. V. Děl a jiných válečných nástrojův jistý počet se vším dostatkem Polákům proti Novogordii, Pleskovu anebo Smolensku, když by toho potřeba byla, aby opatřil, a těch, kteráž při Vendě vzata jsou, při nich zanechal. VI. Summa 124 tisíce tolarův, kteroužto někdy Zikmund Augustus od Jana, Švédského krále, vypůjčil, též i věno a dědictví po otci a mateři, a což více nad to povinovati jest, království Polské a veliké knížectví Litevské, ano taky i jménem knížectví Barry a Rosanenského v království Neapolitánském, což by se koli našlo, to vše aby pasirováno bylo. VII. Zámkův pět dobře opatřených na pomezí království Polského podle dobrého zdání stavův téhož království vlastním nákladem vystavěti aby dal. VIII. Žádného přespolního lidu kromě svých dvořanův do království aby neuvozoval a těm zaplatě z své vlastní komory, jakž nejprve bude moci, odpuštění dal. IX. Kdyžby v správu království Švédského vešel, tehdy aby žádných rad z téhož království radám a potřebám království Polského nepřipouštěl. X. Při dvoře pro svou ochranou žádného jiného kromě Polákův a Litvanův aby neužíval. XI. Žádnému jinému mimo Poláky a Litvany vedle práva téhož království statků, důstojenství a summou žádného povolání aby nedával. XII. Žoldy vojákům v Livonii a Podolii od krále Štefana zadržalé a jiné outraty k obhájení pomezí a království Polského, až by se do Krakova vypravil, docela při korunování aby zaplatil. XIII. Nad smluvami a porovnáním mezi těmi, kteříž jsou rozdílného náboženství, netoliko jak se jest za času Jindřicha a Štefana stalo, ruku ochrannou držeti, ale také i přestupníky, kteříž by se tak podle práva nezachovali, skutečně trestati bude. XIII. Práva, svobody privilegia a ustanovení království Polského, též i artykule při korunován, krále Jindřicha nařízené a summou všecky jiné věci, které by k zachování

a rozmnožení jejich svobod a práv sloužily, a které se velebnosti královské při korunování předloží, aby stvrdil a nad nimi ruku držel. Kteřížby pak již voleného krále přes moře do království uvésti a po přísaze k korunování doprovoditi měli, vysláni jsou: castellanus Podlasienský, Martin Lisnovolský; kteřížby jeho potom v Gdansku přivítali, vobráni sou tito biskupové byli: Vladislavský, Jeronym Rozdražogoroský a Poznanenský i Přemyslienský, Albrecht Sbaranovský, téhož království místokancléř, palatinus Kalisienský a kastelláni Raveský, Radomiský a Sokazovienský a z jednoho každého palatinátu několik šlechticův.

Jan III., Švédský král, když o nesmírném volení Polákův devátého dne po vyhlášení Varšavě Zigmunda syna svého králem jich uslyšel, několik pořád dní maje nad tím nesjednocením jich velmi zarmoucenou a těžkou mysl, přemejšlel a sám to u sebe vše bedlivě uvažoval a poněkud i se rozpakoval, měl-li by syna svého, jehož má jedinkého a nejmilejšího, ušlechtilého, mnohými cnostmi ozdobeného a k království dosti způsobného, maje doma spokojené království, od sebe k ujití království Polského připustiti zvláště vida, co se v něm nyní děje a obávaje se, aby skrz takové jich nevole a různice mezi nimi nějaké i války nepovstaly a tudy aby i on v nemalé nebezpečenství nepřišel. Ano i na tom se nemálo zastavoval a Polákům za zlé měl, že tak nestydatě od něho žádati smějí: Předně, aby jim syna svého jedinkého za krále dal. Druhé, dluh dosti veliký spolu i s věnem a dědictvím po otci a mateři jemu po manželce jeho spravedlivě náležejícím jim prominul a odpustil. Nad to pak vejše i nemalého dílu Livonie zšíří 40 mil německých, kterýž on dosti pracně s nemalou péčí a starostí, ano i s nákladem velikým válečným během jako z oust velikého knížete Moskevského vytrhši dosáhl, aby postoupil a o něj tak lehce přišel. A protož za těmi příčinami na znamenité zmenšení a zlehčení království svého vlastního syna do Polsky odeslati se spečoval. A Zigmund také od takovýho volení přespolních chtěl raději nežli od nejmenšího dílu na zmenšení svého dědičného království upustiti. V tom právě v čas Ericus z Parre, místokancléř, kterýžto se vší bedlivostí, věrností a opatrností tu všecku věc v Polště jednal, z Gdanska přeplavivši se k králi přišel a o tom o všem, co se v Polště při tom volení dálo, jemu zprávu dokonalejší učinil. K tomu také i psaní Jana Zamojtského, kancléře království Polského, Zigmundovi dodal, jímž jemu v známosť uvozoval, kterak i Krakov město, i korunu i pečeť téhož království v svých rukou má a to vše k ruce jeho chová jeho napomínaje, aby zanechaje na straně strachu a váhavosti, což může nejdřívěji do království svého se najíti dal. Potom pak otec jsa přemožen poctivostí syna svého, radou mnohých rozumných lidí ano i obecním dobrým okolních království, tak že synu svému, přidavši mu k radě věrného, rozumného a opatrného Erica Sparra místokancléře a mnoho předních pánův a šlechticův se XXIIII lodími lidu válečného dopustil se až k Gdansku přeplaviti, však tak, aby prve z lodí nevycházel, leč by Poláci od toho artykule o postoupení dílu Livonye prve upustili, pakli by toho učiniti nechtěli, tehdy aby raději se zase domův navrátil. A tak Zigmund přeploul se k řece Vistuli a tu za osm dní pořád z lodí nevycházel, dokudž ta věc s legáty jeho na místě postavena nebyla. Potom v Olivě závazek obyčejnej králův Polských, prve však vůbec ohlásivši se, že k tomu artykuli o postoupení toho dílu Livonye, kterýž v moci otce jeho zůstává, nikoli přistoupiti nemůže, jest učinil. Nazejtří pak přeplaviv se k mostu přes řeku Motlavu u večer do města přijel a po dvou dnech listem svým smlouvy, kterůž legáti jeho na sněmu v Varšavě učinili, i závazek učiněný nepominuv i toho ohlášení strany dílu Livonye potvrdil. Což když se stalo, jemu ten dekret volení jeho v klášteře u Dominikánův s velikou slavností vydán jest, Kterýžto potom za devět dnův v Gdansku zůstav tu, ačkoli noviny o tažení Maximilianovým do Polska slyšel, nicméně však s Annou, sestrou svou, aby tetu svou navštívila, se jest desítého dne měsice října bral.

Mezi tím ti, kteřiž Krakov na místě v svém opatrování měli, učinili psaní k papeži, císaři Rudolfovi, kurfirštům svaté říše i k Maximilianovi v známosť jim uvozujíce, kterak Zigmund od mnohem většího počtu pánův předních a šlechtův jest náležitě volen, Maximilian pak od málo kolikasi a mezi těmi od některých, kteřiž z země vypověděni sou, vyhlášen jest. Protož

VÁCLAV ŠTULC

probošt na posvátném Vyšehradě, vlastenec a spisovatel český, první překladatel děl Mickiewiczových v Čechách.

*** 20. prosince 1814 † 9. srpna 1887.**

že žádají, aby na to myslili, což by mohlo k pokoji a svornosti netoliko toho království Polského, ale i všeho křesťanstva býti. Též i palatinus královský, Ondřej hrabě Densinius, kancléř a hejtman lidu válečného, Jan Zamojský a hejtman Krakovský, Mikuláš Zebridonius, jmenovitě psaní učinili k biskupu Vratislavskému, všeho Slezska přednímu hejtmanu, jeho napomínajíce, aby pamatoval na starožitné mezi okolními sousedy smlouvy a příměří, že oni také pokoje sou žádostivi; jestliže by pak kdo vtrhnouti chtěl do jich země, maje oumysl jim škoditi, se ohlašují, v tom že práva všech národův užívati chtějí a násilí svému se brániti. Nicméně však [...] Maximilian málo sobě vážíc takového jejich napomenutí s počátku října měsíce blíž Krakova s vojskem svým se položil tu předpovídaje, že jim chce privilegia i jiná obdarování stvrditi, do společného shromáždění Wislici psaní učinil, též i do Krakova k duchovním lidem, academii i senatorům města toho žádaje, aby od nich přijat byl. Ale ti všickni to za odpověď jemu dali, že oni Zigmunda za krále mají, kterýž již v zemí je-t a skrze Borussiam se k nim přibližuje a poněvadž sou jemu jednou slíbili, že toho již změniti nemohou. Zigmund dopravivši se již do Petrikova, tu psaní od Maximiliana toho času u Krakova ležícího přijal, jímž ho napomínal, aby ze země té zase se bral a jemu v království jeho nevkračoval, kteréhož on s pomocí pána Boha a křesťanských knížat obhajovati chce, jestliže by on jemu v tom jakou překážku činiti chtěl. Na to zase Zigmund odpověď dal, že on ne všetečně, ale náležitě od stavův toho království, kteříž sou ho v velikém počtu na sněmě v Varšavě za krále volili, sa povolán, do země jest přišel a nadějo se lepší právo k ní míti tím zavíraje: My ovšem s boží pomocí do Krakova k korunování přijeti oumysl máme, k čemuž nás láska a přízeň všeho lidu v [...] a prvé všecko jmění naše ano i život náš ve všelijaké nebezpečenství vydati hotovi sme, nežli bychom povolání božího, práce a usilování lidu sobě tak málo vážiti a království to opustiti chtěli.

Vaší pak jasnosti, jakž nejvejše může býti, žádáme, že jakž s velikým nebezpečenstvím v to místo uvedena jest, od těch lidí, kteříž více svého v tom užitku vyhledávají, nežli V. U. již zle ve všem všudy beze všeho ušetření užívají již aspoň zdravé rady a opatrnosti užívajíc a více svého zdraví nežli toho důstojenství, za kteroužto příčinou V. J. někteří tu zdržují, žádostivi jsouc tak zase z království tohoto, kteréž vaší přítomnosti nemajíc k vám žádné lásky a náklonnosti nic vděčné není, s svým vojskem odejde. Což že učiní jak pro lepší opatření své, tak i pro obecní dobré, nepochybujeme. Dáno v Petrikově VII. dne měsíce listopadu 1587. Těch pak dnův, když špeháři od Polákův vyslaní k spatření cest od Maximilianových hejtmanů proplašeni byli a Ondřeje Opalinia něco jízdného lidu nedaleko od Pryčportu poraženo bylo, Zigmund pobyvši za několik dní v Petrikově odtud do Šendomiře málo se uchejlil a tu byl očekávaje větší od Polákův pomoci. Maximilian pak, aby vždy jemu v tom jeho předsevzetí překážku učinil, silněji Krakov oblehl chtěje ho mocí dobyti. Ale Jan Zamojský kancléř a hejtman vojska královského dobře opatřiv město silně jemu odpíral a od něho lid Maximilianův odehnal, kdežto mnozí padli, děla i několik praporců vzato. Což vida Maximilian do Slezska se obrátil a tam většího počtu lidu válečného, s nimžby zase Krakov oblehnouti a sobě jej podmaniti mohl, očekával. Mezi tím Zigmund do města od maršálka téhož království Ondřeje Cpalinia a jiných předních pánův z Velicie slavně veden, kdežto předně na místě Polských stavův, od Vavřince Bostycia, biskupa Podolského, jest přivítán a davši jemu zase polsky odpověď do Krakova po straně ku polední ležící skrze Kasymirii přes řeku Vistuli se obrátil a tu vjížděje na most ku poctivosti jeho prampouch velmi pěkně připravený postaven byl, odtud po předměstí do Stradomie pod zámkem mezi řekami Rudavou a Vistulí jako nějaký vostrůvek ležící; odkudž málo uhnuv se na pravou ruku jel po příkopích městských, jedno aby lidu válečnému, kterýž ho tu dosti oupravně vypravený očekával, se ukázal. Potom, aby spatře všeho města položení mohl se taky lidu obecnímu z příjezdu jeho radujícímu ukázati. (Dokončení.)

W. A. Maciejowski — J. E. Purkyňovi. [1])

I.

Z Warszawy, dnia 14. Czerwca 1835. r.

Szanowny pobratymcze, drogi przyjacielu
i Dobrodzieju mój!

Krótkie chwile jakie z Tobą przepędziłem roku zeszłego w Wrocławiu, zostawiły w moim sercu miłe wspomnienie na męża tchnącego prawdziwie słowianskim uczuciem, obdarzonego tkliwą duszą i umysłem ludzkości pełnym. Pragnąłem już od dawna zgłosić się do Ciebie i przynajmniej listownie rozmawiać z Tobą, dla którego największy szacunek czuję. Atoli praca moja i zatrudnienia urzędowe nie dozwoliły mi aż dotąd kosztować tego szczęścia: a w reszie oczekiwałem chwili, która by mi nastręczyła sposobność pisania do Ciebie o czemś ważniejszem aniżeli są czcze oświadczenia grzeczności. Ta przecięż nadeszła; bo dnia wczorajszego tom czwarty i ostatni dzieła mojego o historyi pravodawstw słowiańskich opuściła drukarską prassę. Wolniej teraz oddycham po piętnastu latach ciężkiego trudu, i więcej mam teraz czasu, którego chętnie użyję na pisywanie do Ciebie, jeżeli na to pozwolisz.

Ponieważ życie nasze jest krótkie, i nie godzi się używać czasno przeznaczonego nam od Stworcy wszech rzeczy, na ważne zatrudnienia a nie na fraszki; więc pozwolisz drogi przyjacielu, że Ci przełożę oraz życzenia moje. Albowiem zanoszę do Ciebie prośbę, czybyś nie był łaskaw podjąć się sprzedaży u siebie kilku n. p. pięciu lub i mniej exemplarzy kompletnych... mojego dzieła. Pisząc je miałem zamiar, ażeby wiadomość o niem doszła do wszystkich......

Twój przyjaciel

W. A Maciejowski,
Professor w Warszawie.

Kucharski się kłania.

II.

Z Warszawy dnia 14. Stycznia 1840.

Szanowny panie Janie!

Używam zdarzoney okoliczności i posyłam Ci przez p. prof. Gauppa liscik mały, który odeslesz p. Smolarzowi. Twój list odebrałem, dołączone książki oddałem p. Linde i Dubrawskiemu, za udzielone wiadomości naukowe dziękuję Ci. Bardzo nam było przykro żeśmy Cię z powrotem z Karłowych warów nie zastali. Nagrodziemy to da Bóg inszym razem. Spodziewamy się też że i Ty przyjedziesz do Warszawy kiedy. Tego roku byłeś już tak blisko, będąc w Kaliszu, a nie raczyłeś przybyć: wszak to tylko dzień jazdy. Z nowości naukowych nie mam co donieść. mało co wychodzi u nas z powodu dziwacznej Cenzury. Ukończyłem moje dzieło o obyczajach Polski w XVI. wieku, daj Boże wydać je, i doczekać się tego aż kto podobnie opisze obyczaje Czechów. To spodziewam się, byłoby bardzo ciekawe. i nauczające. Dzieło moje wyrobiłem plastycznie, nie wdając się w uczoność bynajmniej, albo bardzo mało...... Do Szafarzyka pisałem nie odpisał; toż samo Hanka. Ty panie Janie racz znowu donieść o sobie, nie uwierzysz ile mi przez to czynisz pociechy. Dzieciaki Twoje ściskamy, ja, żona i córki.

Bądź zdrów, Twój

W. A. Maciejovski.

P. S. Napisz do p. Linde ażeby dał dla p. Smolarza jeden exemplarz swego słownika, on uczyni to chętnie.

---

[1]) Sdělil laskavě tajemník pan A. Šimek.

Činnosť slovanských spolků literarních.

Matice Chrvatská.

Izvještaj Matice Hrvatske za upravnu godinu 1885. U Zagrebu 1886. Str. 138.

K nejčinnějším Maticím slovanským náleží chrvatská. Výroční její zpráva vydaná právě za minulý rok svědčí živými fakty o působnosti její. Nejznamenitějším činem, který za dobu tu vykonala, jest ten, že přistoupila 20. července 1886 ku stavbě spolkového domu, kterou míní nejpozději do srpna r. 1887 dokončiti. Ježto však stavba vypočítána na 70.000 zl., a Matičino jmění obnáší pouze 80.000 zl., ustanoveno, aby se prozatím na stavbu věnovalo 50.000 zl., ostatek pak později, až jmění její více vzroste. Městské zastupitelstvo záhřebské darovalo Matici za tím účelem stavební místo. — Téhož roku správního vydala Matice 6 knih, a sice: P. Tomićé Poviest rimska do careva. Dio drugi; Kišpatić, Iz bilinskoga svieta. Knjiga druga; Carić, Slike iz pomorskoga života. Knjiga druga; Šenoa, Sabrane pripoviesti. Svezak četvrti; Botić, Pjesme. S uvodom Mih. Pavlinovića i Fr. Markovića; Kumičić (Sisolski), Sirota. Roman iz istarskoga života. — Ze knih nových, jež Matice vydati hodlá, sluší se zmíniti jmenovitě o spise Kišpatićově „O hmyzech", který bude dle slov zprávy náležeti mezi nejkrásnější a nejbohatěji illustrované chrvatské knihy, pak o životopisech znamenitých Chrvatův od Kukuljeviće, předsedy Matice, o 5. svazku Šenoových povídek a j.[1]) — Redakce „Sborníku chrvatských národních písní" byla svěřena prof. J. Brozovi a drn. M. Šrepelovi; poněvadž však v posledním roce zasláno Matici velmi mnoho materialu, nemohli býti redaktoři s prací svou hotovi, tak že s vydáváním ještě nepočato. — Literarní ceny vypsané z fondu hr. Draškoviće uděleny třem rukopisům (dra. Kišpatiće: „Iz bilinskoga svieta. Knjiga druga"; M. Jambrišakové: „Znamenite žene u priči i poviesti. Drugi dio" a Jos. Galla: „Popotnina mladu i neizkusnu kroz družtvo i život"), ceny z fondu D. Kotura nedostal ani jediný spis. — Usnešení předlonské valné hromady o vydání „Chrvatskoslovinského slovníka" pro členy Matice mezi Slovinci bude prý brzy vykonáno. Práce svěřena prof. záhřebského gymnasia dru. Aug. Musićovi, rodilému Slovinci. Lze očekávati, že slovník ještě tohoto roku přijde do tisku. — Členův měla Matice do konce r. 1886. 6131.

„Prosvěta".

Справоздане зъ дѣяльности центральною Выдѣлу Товариства „Просвѣта" за рôкъ 1886. У Львовѣ 1887. Str. 16.

Nejnovější tato výroční zpráva o činnosti Prosvity svědčí opět, že spolek znamenitě se drží. Ze 6 knih lonského roku jím vydaných zasluhují větší zmínky „Stauropygické bratrstvo" od Oleks. Barviňského, „Kalendář na rok 1887." a „O Markianu Šaškeviči" od dra. Om. Ohonovského (referáty viz ve Slov. sborníku). — Jak se dále oznamuje, vydá Prosvita letošního roku mimo jiné mapu haličské, bukovinské a uherské Rusi zároveň s geografií, populárně napsanou, která jest již v tisku. — Ve správním roce věnoval výbor spolku, jehož starostou již po několik let jest prof. dr. Ohonovský, zvláštní péči knihovně, tak že vzrostla ze 636 knížek na 1786 děl ve 2237 svazcích. Blahodárnou působnosť Prosvity lze poznati již z toho, že stále a stále přistupuje za členy mnoho jednotlivých osob, čítáren a spolkův; tak přibylo lonského roku 196 členův, mezi nimiž 54 čítáren a spolkův. Dle zprávy pokladní obnáší základní kapitál spolku 14.600 zl., ve knihách leží 16.297 zl. 73 kr., celkové jmění se páčí na 38.044 zl. 64 kr. — Zpráva obsahuje též výkaz o knihách, jsoucích u spolku na skladě. Lze se tu totiž dočísti, kolik které knihy bylo vydáno exemplářů, kolik jich prodáno, kolik darováno atd.

---

[1]) Již vyšly. Referat přineseme příště.

Rozhledy v literatuře a umění.

Литературный Сборникъ издаваемый Галицко-Русскою Матицею. Ред. Б. А. Дѣдицкій. Годъ 1886. Вып. II. Во Львовѣ. Str. 128.—248.

Nejnovější číslo „Literárního sborníka" Haličskorusínské Matice přináší několik zajímavých prací. Kromě článku učeného A. Petruševiče „Staroruský text Slova o pluku Igorově, opravený a rozdělený ve verše", o němž jsme se již v lonském ročníku Slov. sb. zmínili, sluší vytknouti jmenovitě „Historickou píseň Karpatorusův z r. 1683.", kterou podává týž Petruševič, pak životopisný náčrtek „Toma Poljanský" (dokončení) Zmíněnou „Histor. píseň Karpatorusův" nalezl Petruševič v kostele vesnice Malý Lipník ve prešovské eparchii šaryšské stolice, kde byla umístěna v rukopisném zpěvníku církevním. Jest napsána zakarpatskoruským nářečím, jazykem to vlastně slováckým, avšak porušténým, a pochází z r. 1683., kdy Turci a maďarská strana jim nakloněná (t. zv. Kuruci) zle v Uhersku severním řádili. Báseň počíná vypravovati o zázračném obraze Panny Marie, který byl zachráněn z kostela Klokočovského (v Užské stolici), spáleného Kuruci, a přenesen do Mukačeva, pak se zmiňuje o této straně odbojné, o obležení Vídně Turky a o dobytí Varada generálem Hanserem (nějaké zkomolené jméno německé). — Nejzajímavější prací bez odporu jest v tomto čísle životopis Tómy Poljanského, ředitele gymnasia přemyšlského (zemřel lonsk. roku dne 22. května star. st.). Znamenitý muž tento narodil se r. 1822. ve Fu'štyně v Samborsku. Po vystudování doma odebral se do vídeňského semináře rusínského konviktu, aby se stal duchovním. Brzy po vysvěcení stal se suplentem a pak professorem na filosofii ve Přemyšli (r. 1846.. Nastal bouřlivý rok 1848., rok konstituce. Poláci haličtí počali tvořiti národní gardy a složili si petici o rozličné privileje, v níž na Rusíny zřetele neměli. Když pak mimo to vyšel v „Dzienniku narodowém" článek dokazující, že podle Polanů, sídlících kdysi kol Kyjeva, mají se Rusíni nazývati Poláky, vystoupil Poljanský s brožurou „Slowo jedno w celu vzajemnego porozumienia się", v níž poráží autora onoho článku a hájí mimo to práva národa rusínského. „Slovo" obsahovalo zároveň národněpolitický program haličských Rusínův. Za několik dní poslána pak petice Rusínův lvovských k císaři (19. dubna). a 10. května založen již spolek „Rusínská rada". Život národní počal se u Rusínů vzbuzovati, zvláště když pěstováno i ochotníky divadlo. Petice rusínská vyřízena příznivě. Rusínský jazyk byl mezi jiným uznán za učebný nejen ve školách národních, nýbrž i ve středních a vyšších (ve východní Haliči). Rusínská rada ve Lvově však byla toho mínění, aby se předměty ve vyšších a středních školách přednášely německy dotud, dokud nebudou v rusínském jazyku vzděláni učitelé dokonale. Poněvadž pak ministerský reskript nezapovídal přednášeti rusínsky, mělo se za to, že každý může přednášeti německy nebo rusínsky, dle toho, jak lépe umí. Počal tedy jeden Polák ve Přemyšli přednášeti rusínsky. Rozumí se, že Poljanský byl prvý, který s tím souhlasil a obviňoval „Rusínskou radu", že chce, aby se učilo německy. Způsobem tím ocitl se Tóma mimovolně v táboře polském. Poláci toho ihned použili a snažili se, aby ho na své straně udrželi. Zatím se stal Poljanský r. 1856. ředitelem gymnasia v Samboru, odkud r. 1862. přeložen do Řešova a r. 1867. jmenován ředitelem ve Přemyšli. Ačkoli v době této byl na straně polské, nevystupoval nikdy proti Rusínům, ba později se opět vrátil do tábora rusínského, k čemuž zavdalo nejvíce podnět vyšetřování na jeho gymnasiu konané se supplentem Swierzem. Vida se sklamána ve svých nadějích, přestal si všímati světa veřejného a oddal se úplně vzdělávání mládeže, jíž se stal nezapomenutelným. Životopis jest velice poučný a důležitý pro seznání rusínských poměrův od roku 1848. Psán jest plynně a srozumitelně. — J. F. Holovacký pokračuje ve článku „Materialy k historii haličskorusínské slovesnosti". Tentokráte však není práce jeho příliš obsažnou jako v jiných číslech, ba na mnohých místech zdá se nám spisovatelova zpověď až naivní, zvláště kde se zmiňuje o všelijakých nepatrnostech ze svého života, které mají třeba cenu pro nějakého jeho osobního přítele, nikoli však ceny literarní. — Mimo tyto práce přináší „Liter. Sborník" ještě článek archaeo-

logický o megalithických památkách na Ukrajině od Melnika, bibliografii vlastenecké historie, jakož i seznamy haličskorusínských publikací za r. 1886. (časopisů rusínských vychází na př. 18). *Karel Kadlec.*

Časopis Maćicy Serbskeje 1887. Red. Michał Hórnik. Lětnik XL. Zešiwk I. (Cyłeho rjada č. 75.) Budyšin. Stran 96.

K jubilejní „zhromadźizně“ lužickosrbské Matice v Budyšíně vyšel tento sešit jejího „Časopisu“, sedmdesátý pátý za čtyřicet let jejího života. Právě před čtyřiceti lety, dne 7. dubna 1847, prohlášena 43 shromážděnými Srby „Maćica Serbska“ za založenou — a tím uvedena v život instituce, která se stala nejen zjevným důkazem národního probuzení, ale i sama v čelo tohoto probuzení se postavila. Nebudeme na tomto místě ani stručnými rysy líčiti význam, zásluhy a rozvoj „Matice srbské“, poněvadž čtenáři naši znají již dějiny její ze článku „Matice srbská v Budyšíně“ (Slov. sb. 1885.). Přestáváme na pouhém poukázání k významu letošního roku pro tuto Matici a přistupujeme k I. sešitu letošního jejího „Časopisu“.

Pozornosť naši upoutá hned první, ale i nejrozsáhlejší (str. 3.—50.) a nejdůležitější článek, „Ležownostne mjena“ od Michala Rostoka. Jsou bez odporu nejen jména měst a míst, ale i jména jednotlivých částí vsí, luk, polí, lesů atd, pro filologa, ethnografa a někdy i historika velmi důležita, při nejmenším zajímava. K této důležitosti poukázal již r. 1865. v „Časopise“ M. Hórnik a uveřejnil zde i první sbírku takovýchto jmen, alfabeticky srovnanou. Po něm sbíral a ve své „Statistice“ uveřejňoval takováto jména dr. A. Muka. Nyní podává „Časopis“ velikou takovouto sbírku (kolem 4000 jmen) od M. Rostoka, výsledek zajisté pilného sbírání. Je to pěkný materiál, který by kritickým rozborem teprve plné ceny nabyl. Snad nám některý z učenců lužických někdy takovýto vědecký rozbor podá. Panu sběrateli všecka česť za jeho práci, která ceny své nikdy nepozbude. Ku konci vybízí redaktor k doplňování této sbírky, dokládaje: „Swój mały kraj dyrbimy do drobna znać a wopisać, pomniki swojeje serbskeje rěče dyrbimy wšitke zhromadźić, w małym dyrbimy swěrni a přikładni być a wostać!“

K článku Rostokově druží se jaksi Muků v „Dodawčk k serbskim swójbnym (rodinným), wjesnym a ležownostnym mjenam“, jejž přičiňuje ke své „Statistice Serbow“. Zajímava jest poznámka na str. 52., kterak lid v Rogově, pak v Mostě, Liškově a okolí (vše v Dolní Lužici) praví podobně jako Polák: „ja zóm do Sołty, do Nowakojc atd.“, t. j. „jdu k Šołtům, Nowakům atd.“ Rovněž pozoruhodno jest, kterak Dolnolužičané odvozují adjektiva ode jmen vsí (str. 54.—56.).

Časopis jest tentokráte věnován skoro výhradně filologii, obsahujeť ještě delší pojednání známého jazykozpytce lužického, dra. Pfula, „Genitiv na -u“ a kratši článek „Dodawčk za hornjoserbski słownik“ od A. Muky. Článek Pfulův jest zajímavý zvláště v té části, kde vypisuje obraty s genitivem na -u z různých podřečí lužických, shromážděné ze rtů lidu samého.

Mimo tyto články přináší „Časopis“ ještě dvě čísla ethnografická, „Jutrowne khěrluše z luda“ (velikonoční nábožné písně z lidu) od M. Handrika a „Hornjołužiske texty ludowych pěsni“, sesbírané Ludvíkem Kubou (14 čísel). Redaktor oznamuje, že ve II. sešitě Časopisu vyjde Kubova „Nowa zběrka serbskich melodiji k hornjołužiskim pěsnjam“ (223 čísla), k níž napsal i článek „Hudební umění lužických Srbův“.

Pro úplnosť přidáváme, že Časopis přináší i jednu původní básničku „Zyma“ od E. Wjelana. Ta však nevyniká. Ku konci jsou nekrology Hanuše Knjeze, mladého, nadějného učitele srbského, a Jiřího Nowaka, poléze administratora v Radwoři, pak „Spomnjenki k 40. narodninam M. S.“ od M. Hórnika.

K těmto „narozeninám“ přejeme Matici skvělého rozkvětu v dalším čtyřicetiletí! *Adolf Černý.*

Histoire d'une grande dame au XVIII. siècle. La princesse Hélène de Ligne, par Lucian Perey. Paris, C. Lévy, 1887. Pag. 448.

Spisovatel seznamuje nás se životem veliké dámy polského původu, vychované na půdě francouzské. Sličná ratolístka známé polské rodiny Massal-

ských, spřízněná s vynikajícím rodem západu, poskytla spisovateli příležitosť k studiu velice zajímavému a vděčnému. Odhaluje nám živý obraz z kulturních a společenských dějin, jak francouzských, tak polských První část této zajímavé publikace obsahuje památník „veliké dámy“, psaný v prvním květu májového života, od 10 do 15 let — v klášteře; druhá část se nese hlavně ke korrespondencím knížecí rodiny z Ligny, přechovávaným v národním archivu pařížském, v Bruselu, Monsu, jakož i v některých současných publikacích.

„Velká dáma“ byla dcerou Josefa Massalského, litevského podskarbího, a matky z rodiny Radziwillů. Po smrti otce svého byla princezna Helena zavezena r. 1771. do Paříže, kdež k radě samé paní Geoffrinové svěřena klášteru Abbaye aux Bois, kdež toho času vychovávány nejzámožnější dcerky francouzské. V denníčku svém líčí Helena Massalská netoliko tehdejší kvas společnosti v Paříži, ale i sebe, mladý svůj věk, jeho rozmary i marnivosti. Praví sama o sobě, že je sličná, obratna a vtipna, ale „umíněna jako mul samého papeže“. Klášter, jemuž Helena byla svěřena, zaměstnával se právě vychováváním velkých dam, což dělo se ovšem nákladem ohromným. V jakém přepychu byly dívky tyto vychovávány, toho svědectvím jest, že ku př. také Helena měla svou zvláštní bonnu, gouvernantku i služku, a zároveň také zvláštní komnaty k obývání Tento klášterní život odchyloval se tedy poněkud od všeobecného pojímání klášterní samoty.

Vlastní výrok princezny Heleny nebyl nikterak přehnaný. Byla skutečně neobyčejně sličná a duchaplna, ale co nejvíce znamenalo, byla také dědičkou ohromného jmění na Litvě, což ji učinilo záhy „hledanou a všímanou“. Sotva dokvetla k patnáctému jaru svého mládí, již kořili se jí lvové pařížští. Kníže d'Elboeuf a kníže Bedřich Salm byli první, kteří se ucházeli o ruku krásné Heleny, ale teprv třetí konkurrent nazval se šťastným vítězem. Manželem stal se Karel de Ligne. Sňatek odbýval se 29. července r. 1779. v klášteře.

Novomanželé neznali se před tím valně, ale zdá se, že hlavně vlídná povaha knížete povzbuzovala vzájemnou náklonnosť. Ostatně pan choť a jeho rodina poskytovaly mladé paní požitků hojnosť neobyčejnou. Velká dáma užívala světa rozkoše plným douškem.

Zatím znamenitá rodina z Ligny, a najmě manžel Helenin, ve stálém byli styku s Polskem a Ruskem, majíce také účasť ve převratných vojnách tureckých, ruských a rakouských.

Když v Belgii vypuklo povstání, odebrala se Helena do své vlasti, do Varšavy. Vzdálena jsouc od muže, jenž rytířský vedl život na bojištích, vpravovala se do varšavských radovánek neobyčejně rychle. Srdce její pro muže chladlo poznenáhla uprostřed nových dojmů, zábav a velkolepých ovací všelikého druhu. Kněžna Lubomirská (maršálková) a kněžna Ondřejová Poniatowská byly jí oddanými přítelkyněmi. Varšava sama, jakoby zmámena, podléhala veselému tomu víru. V tom čase poznala Helena korunního podkomořího, Vincenta Potockého, muže nikterak duchem neb srdcem nadaného, ale neobyčejně krásného. Tu srdce klášterní odchovanky poprvé vzplanulo pravou láskou — láskou, o níž dříve ponětí neměla. Věc dospěla k tomu, že sama Helena starala se o rozvod s mužem, leč byla by toho přes pomoc Potockého sotva dosáhla, kdyby republikánský výstřel v průsmyku hor Argonských dne 14. září 1792. náhle nebyl se světa provodil nemilovaného již chotě. Chování toto vrhá nehezké světlo na velkou dámu a nesvědčí příznivě o klášterním vychování ve Francii. Pro lásku k muži nahodile poznanému zapomněla o všech citových povinnostech! Tři měsíce po smrti prvního muže svého zasnoubila se s panem Vincentem a sice o půl noci ve Verkách.

Tím končí vlastně vypravování pana Pereye, jenž ještě dodává, že druhé toto manželství trvalo klidně až do jejich smrti. Škoda, že ctěnému spisovateli nebylo možná doplniti zajímavý společenský obraz ještě bližšími údaji o dalším losu „veliké dámy“.

Přes to však vrhá knížka tato mnoho jasných paprsků do zaniklého života a odkrývá obraz velmi zajímavý. *R.*

Kraj, výborný týdenník polský, vycházející redakcí V. D. Spasowicze a E. Piltze v Petrohradě, přináší stále příspěvky o politickém, spo-

lečenském a literarním životě českém. V půlročníku právě ukončeném nalézáme vedle pravidelných dopisů z Prahy obsažné „Listy o literaturách slovanských“ z péra Bronislava Grabowského, vřele psanou rozpravu o Českém znovuzrození od J. Nitowského a množství zpráv drobnějších Také v ostatních částech slovanských, najmě ruských, vyniká „Kraj“ jako zpravodaj pečlivý a hojný. Doporučujeme „Kraj“ opět co nejvřeleji.

Slovanské svátky. V prvních dnech měsíce srpna zahájeny v Turči sv. Martina národní výstavy vyšívání a obrazů. — Čechové počtem 510 vypravili se k bratřím Slovincům do Lublaně. O těchto významných svátcích, provázených přáním tak srdečným, toužíme přinésti příště obšírnější zprávy od účastníků.

Znamenitý bibliograf polský, dr. K. Estreicher, vypočítal právě, že J. I. Kraszewski napsal během svého neunavného života 100.000 stran tiskových - 50.000 listů = 6250 archů čili 625 svazků. Korrespondencí v různých časopisech uveřejnil Kraszewski 100.000.

Úmrtí. Dne prvního srpna zesnul v Moskvě věhlasný publicista ruský *M. N. Katkov.* Zběžnými zprávami životopisnými předešly nás časopisy denní a týdenní. Obšírněji slíbil nám vylíčiti život zesnulého bojovníka povolaný spisovatel na Rusi. — Z Paříže dochází nás zpráva, že tam zemřel dne 29 července t. r. dr. *Jan Hanusz,* slavista na slovo vzatý a přítel náš účinný. Dr. Jan Hanusz narodil se dne 11. prosince r. 1857. v Samboru (kdež přebýval otec jeho, původem Čech). Skončiv předběžná studia v Stanislavě odebral se na universitu lvovskou i věnoval se výhradně badání v oboru jazykozpytu. V Krakově byl učněm znamenitého professora L. Malinowského. Hned první jeho práce obracely k němu pozornosť vynikajících filologů netoliko doma, ale i za hranicemi. Později doplňoval a rozšiřoval své vzácné vědomosti v Berlíně, v Lipsku, ve Vídni a v Praze. Roku 1884. povolán dr. Hanusz na místo docenta při universitě vídeňské a sice pro sanskrit. V tom čase uveřejňoval již v publikacích krakovské akademie, jakož i v cizozemských sbornících (Archiv für slav. Philologie) množství cenných studií a jazykozpytných materialií. V našem Slovanském sborníku uveřejnil dvě delší práce trvalé ceny, jmenovitě o jazyku maloruském a o literatuře litevské. Kromě toho přispíval do našich Rozhledů. Také pro Ottovu Encyklopedii slíbil pracovati a zaslal také již článek o literatuře armenské. Hanuszova práce nezůstávala bez uznání. Dostalo se mu od krakovské akademie nauk i jiných učených společností nejednoho vyznamenání, posledně též značné podpory peněžité na vědecké cesty do Italie, Francie a Anglie. [1]) Povahu měl dr Hanusz čistou jak slzu, druhem byl věrným a vytrvalým. Poměr jeho k nám Čechům proniknut byl citem upřímného a vřelého přátelství. Netoliko věda polská, ale i slovanská vůbec ztrácí v něm pracovníka nevšedního, my přítele neoželeného. Česť jeho památce!

Pan L. Kuba sebral sbírku dosud neznámých písní lužických a vydal ji jako zvláštní přílohu k časopisu „Matice Srbská“ v Budyšíně.

P. Jan Grzegorzewski, známý dopisovatel z Bulharska do časopisů polských a francouzských, počal uveřejňovati v Kurjeru Warš. zajímavé črty o vynikajících osobách srbských.

---

[1]) Po možnosti uveřejníme několik dopisů dra. Hanusze zaslaných nám z ciziny. U té příležitosti bude možno dotknouti se jeho neunavné a plodné činnosti zevrubněji.

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. — 1887 — Číslo 10.

Baš-Komita.

Obrázek z dob vzniku bulharského povstání od J. A. Voráčka.

(Dokončení.)

Skytaje se ještě po jiných vesnicích i vrátiv se opětně do Plovdiva i do svého rodiště, shledal, že nemůže se krýti před úřady déle. Proto se pustil opětně do Rumunska přes Gabrovský Balkán. V Rumunsku a zejména v Bukurešti vypadalo to nyní jináče, totiž veseleji a svobodněji než roku 1862. Okolo Rakovského, který vydával bulharské listy, nakupila se studující mládež a bulharsky smýšlející občanstvo, sestávající z bulharských emigrantů. Zároveň docházející zvěsti o povstání na Kretě rozpalovaly mysli všech a dodávaly chuti pozvednouti prapor svobody i mezi balkánskými národy. S tím souhlasí také výprava dvou bulharských čet přes Dunaj a sice jedna pod náčelníkem Filipem Toťů a druhá s vojvodou Panajotem Chitovem v čele. V družině Panajotově nacházel se i Vasil Levský jako bajraktar (tur. praporečník). Ku konci června r. 1867. přešli přes Dunaj. Levský se ukázal ve všem jedním z prvých. Když přitáhli ke Karlovu, Levský se převlekl a polekav tureckou stráž, zásobil své soudruhy, čím bylo třeba. Při tom se dozvěděl, že dva z jeho bývalých přátel zavřeli v Plovdivě, protože prý dodávali hajdukům prachu.

Druhého dne dohonil svou družinu u Zlatické Hory. Avšak mimo několik šarvátek s tureckými strážemi družina nevykonala ničeho více, i byla přinucena odebrati se do Srbska. Tam dovolila srbská vláda Bulharům seřaditi se v legii, která čítala do 200 duší. Přijímali se pouze ti, kteří znali čísti. Levský byl zapsán. Avšak záhy se nebezpečně roznemohl, tak že byl nucen ležeti několik měsíců v nemocnici. Později vznikla mezi Bulhary a srbskými vojenskými učiteli neshoda, tak že celá legie vzala za své jako r. 1862. Také Levský, když se byl uzdravil, vydal se na cestu do Rumunska. Podivno, že r. 1868. nesúčastnil se čety Hadži-Dimitrovy, která k nešťastnému dospěla konci. Možno, že byl ještě sláb po nemoci, možno také, že znal již napřed neúspěch její. Za to však pracoval tím usilovněji s Karavelovem, který vydával toho času revolucionářský věstník „Svoboda".

Tendence Levského byla od nynějška, aby se dostal do Bulharska a vyhledal všechny soudruhy stejně smýšlející, povzbudil je, soustřeďoval a připravil tak najednou na několika stranách možnosť výbuchu. Proto chodil z vesnice do vesnice, z města do města a všude budil, popouzel proti tyranům. Z počátku se mu to nedařilo, poněvadž vesničané neměli k němu důvěry. Nepoznávali ho. Začal tedy s městy, kde navštěvoval pouze své důvěrníky. V Sopotě byla by jej málem policie chytla, on však vymknul se. Noc prospal v tureckém hrobě. Tím pobouřil a upozornil na sebe celé okolí. V Karlově ptali se jeho matky, kam utekl její syn, ale ta je odbyla durdivě, že ho viděla před chvilkou a že od nich ho požaduje.

Také na několik dní ji zavřeli.

Od této chvíle byl zapsán Levský v černé knize otomanských úřadů. Všude jej pronásledovali a jména Diakon, Levský, Vasil Ivanoolu, Kešiš, Derviš a p. kolovala od úst k ústům mezi četníky a strážníky.

Levský zaměřil přímo do Bukurešti, aby podal rapport o svých cestách a zkušenostech. Vykládal zejména, že třeba nějakých manifestačních prostředků, jako pečetí, provolání, znaků, protože prý prostý lid jináče neuvěří. Dali tedy hned udělati velikou pečeť jako lívanec a na ni nadepsati zřetelně: „Zatímní bulharská vláda“. Ve středu této pečeti stkvěl se bulharský lev, kterak šlape půlměsíc; vydány také lístky podepsané od předsedy vlády s podpisem „krvavé dítě“; natisknuty proklamace a pravidla, které prý byly ze Ženevy, tiskly se však v tiskárně Karavelově. Takovým způsobem stali se Levský, Karavelov, Cenovič a jiní osnovateli Ústředního výboru! Byli prozatímní vládou, předsedy a vším.

S provoláním chodil pak Levský po Bulharsku, aby sbíral peníze a zapřísahal přistouplé členy s heslem: „Čistou svobodu nebo junáckou smrť“. Nový člen se zapřísahal při své i svojí vlasti cti před Bohem i před svými jednomyslnými, že do smrti neřekne, o čem se dozví, a že bude pracovati podle sil svých k osvobození své vlasti. V krátké pak době zařídil Levský několik místních komitetů, jako na př. v Trnově, kde i prostí lidé, znajíce jedva podepsati se, přistoupli k tomuto spolku. Hlavní působnosť Levského soustředila se v nynějším knížectví. Vesnice Izvor v Lovčensku byla hlavním jeho štábem, a v jižním Bulharsku byla tím vesnice Carcovo, vzdálená asi hodinu od Plovdiva na severozápad. Levský vydával falešné průvodní listy, měl pečeti všech bulharských měst a podpisoval, čeho bylo potřebí. V nedlouhé době zosnoval místní spolky v následujících městech: Trnově, Lovči, Ruščuku, Šumenu, Razgradu, Plevnu. Trojanu, Izvoru, Gloženi, Orhanii, Teteveni, Etropoli, Sofii, Plovdivě, Karlově, Sopotu, Kaloferu, Adžaru, Slivně, Staré-Zagoře, Haskově, Tatar-Bazardžiku, Bataku, Peruštici, Carcově, Konare, Vojňagově, Dubini, Panaďurišti, Marzanu, Karnofoli atd. V některých městech pomáhali Levskému jeho pomocníci, jako Angel Kănčev, Otec Matěj Preobra-

ženský, Sava Mladenov a jiní. Korrespondenci měli znakovou. Prozatímní vláda měla také svůj exekutivní komitet, čili policii, která měla vykonávati rozsudek smrti nad zrádci. Pod její rukou skončil jedné noci jistý sazeč z knihtiskárny Karavelovy a takovým také způsobem potrestán byl diakon Dyonýz v Orhanii.

Levský měl dozor nade vším a kdy všichni váhali, on vykonal sám svoje předsevzetí. Byl všude a nikde. Pět set tureckých lir [1]) bylo slíbeno tomu, kdo by jej ubil, a tisíc tomu, kdo ho živého chytne. Podle toho řídil se i Levský. Měnil svůj oblek i barvu vlasů.

Mimo Turky nenáviděl Levský i tak zvané čorbadžije, boháče bez národního citu, učené hlavy bez srdce, popy a vůbec lidi, kteří pouze slovy byli junáky.

„Až se osvobodí Bulharsko od Turků, pak musí přijíti řada na pravoslavné Turky."

„A čím ty budeš, až se osvobodíme?" ptal se ho Božil Georgev u přítomnosti druhých tří apoštolů: Angela Kânčeva, Dimitra Obštya a Savy Mladenova.

„Až bude Bulharsko svobodno," odpověděl Levský, „pak neostane žádné práce pro mne."

Zatím však činnosť Levského blížila se ke konci, protože přísný dozor tureckých úřadů nedovoloval více počínati si tak svobodně jako dříve. Levský se odhodlal odejíti opět na čas do Bukurešti. Na cestě chtěl se zastaviti ještě v Lovči a v Trnově, kde chtěl to i ono sděliti svým přátelům, neočekávaje, že vlastní lidé ho zradí. Bylo to blízko u Lovče ve vesnici Kakrině a sice v jednom hanu (hospodě). Zrádcem byl, jak všichni za to mají, pop Kristo, bývalý předseda lovečského komitétu. Bylo to dne 26. prosince r. 1872. zrovna druhý den po Koledě, kdy měl se sejíti zmíněný pop s Levským ve výše vzpomenutém hanu, avšak na místo popa dostavila se řada převlečených i nepřevlečených žandarmů, kteří obstoupivše dvůr kolem do kola, překvapili Levského se dvěma soudruhy, právě když pokojně spali. Teprve když se drali dovnitř, vyskočil Levský s revolverem v ruce a chtěl se spasiti útěkem. Za hrubé střelby tureckých pušek podařilo se mu dostati se přes plot až k ohradě, kde nešťastnou náhodou zachytil se jednou nohou o kůl, tak že zůstal viseti hlavou dolů. Po chvíli jej stráže nalezly a svázaly. Druhého dne, vlastně v noci, poslali Levského do Trnova, kde ho několikráte v řetězích spoutaného předvolali před soudce, aby se přiznal, je-li skutečně Levským. Levský, vida nezbytí, přiznal se pašovi se vším, netajiv nikterak svého záměru proti tureckému panství.

Dne 2. ledna poslali Levského do Sofie, kam dorazili čtvrtého ledna z rána. S ním šel skorem celý pluk vojáků na koni.

Zde teprve oddělili Levského od jeho přátel. Věděl, co to znamená. Rozloučil se s nimi a připomenul, kam dále mají se obrátiti.

---

[1]) Jedna lira turecká platí as jedenácte zlatých.

V Sofii déle nežli měsíc protahovaly se výslechy. Dávali mu tisíce otázek, vyptávali se na toho i onoho povstalce, ale Levský neprozradil nikoho.

Levský byl odsouzen na šibenici...

Záhy z rána dne 6. (18.) února r. 1873. děla se poprava.

Podle Z. Stojanova pověsili Levského již bez vědomí, protože, jakmile vyřkli nad ním soud, on sám se pokusil o svou smrt, udeřiv několikráte hlavou o kamennou stěnu, tak že zůstal ležeti na zemi bez citu a bez vědomí.

Tělesné pozůstatky tohoto junáka odpočívají v Sofii. Umřel ve stáří as 36 let.

Michal Hórnik.

Kus historie lužické práce.

Napsal A. Černý.

(Pokračování.)

Ale, bohužel, nestalo se tak, jak si Hórnik představoval: ve příšti matiční valné hromadě nalezl tak málo podpory mezi přítomnými, že se svým návrhem ani nevystoupil!... Je to k neuvěření — ale je tomu tak. Bylo, bohužel, mnoho a mnoho lidí, kteří nosili sice masku přátel všeho dobrého na tváři, ale de facto báli se všeho nového, třeba možné dobré následky uznávali. Tak bylo a jest v hojnosti všude, i jest všude bojovati světlonošům se zpátečnictvím... V uznání toho neustal Hórnik ve snažení svém, ale umínil si pracovati dále — a také pracoval! Při každé příležitosti uváděl na paměť svoje ceterum censeo: Sjednoťte se konečně v pravopise, ať již tisknete latinskými nebo německými literami!" Sám vydal prvé dvě knížky ve svém nově navrženém pravopise ve fraktuře: „Krótke stavizny nabožnistwa" a překlad z Krištofa Šmída „Genovefa"... Ani po bičíku satiry nezdráhal se sáhnouti, když potřeba kázala. Tak rozmlouvají spolu „Ćibka a Mudroń" ve 3. č. „Lužičana" r. 1862.:

Ćibka: „Viktoria!"

Mudroń: „U kozla — co to?"

Ćibka: „Za půltřetí minuty lze se nyní rozdílu mezi psaním katolických a evangelických Srbů v německosrbském písmě naučiti. Přirovnejte jen poslední čísla ‚Srbských Nowin' ke ‚Genovefě'! Rozdíl jest nyní pouze ve psaní řídkých sykavek *c* a *s* a z části *s*..., podle toho pouze v půltřetím písmeně!"

Mudroń: „U čerta! Tedy mine v krátké době ten krásný čas, kdy Srb jedině tomu pravopisu rozuměl, kterým sám psal; ten čas pravé svobody, kdy byl bez mála každý pánem svého pravopisu, v jeho celém domě (nikoli kraji) vládnoucího!"

Ćibka: „Ano, zajisté! Půltřetího krůčku naši protivníci též ještě doskočí. Pro vzpomenuté tři řídké sykavky potřebujeme tři

znamének, a tu jest přijetí ‚c‘ za *c*. ‚ſ‘ za *s*... a ‚ȝ‘ za *s* nejrozumnější. A rozum volá ‚Viktoria‘!“

Připomenutí. Z daleka hučí strašlivé, vzpurné, nepodvolné volání, ale konečně — za $2^1/_2$ minuty sjednotí se všickni ve hlučné ‚Viktoria‘! — —

Že mohl Lužičanův Čibka s takovou zvěstí přijíti, jest zásluhou Hórnikovou: on přičinil se, aby návrh jeho, třeba nepodporovaný, nezanikl — ale aby slovo tělem učiněno bylo, počal prakticky myšlénku svou v život uváděti. Prvým takovým praktickým činem byly dvě vzpomenuté knížky. Aby však ještě vydatněji k rozšíření svého pravopisu působiti mohl (jakož ovšem aby katolíky vhodným čtením opatřil), přičinil se o založení „Towaŕstwa ssw. Cyrilla a Methodia“ a ponechal si redakci jeho orgánu „katholského Posła“, jejž tisknouti dal svým pravopisem ve fraktuře — třeba proti vůli samých některých kněží katolických, kteří nechtěli, aby „Katholski Posoł“ Hórnikovým pravopisem tištěn byl, ale dosavadním pravopisem katolickým, pravíce, že nemá práva jim pravopis měniti! Snad stavěli se proti reformatorským snahám Hórnikovým z obavy, že lid nebude čísti spisů „Towaŕstwa“ — ale osud spisů těch, zvláště „Katholského Posła“, a tedy i osud Hórnikova pravopisu skvěle jim dokázal, co zmůže pevné přesvědčení a železná vůle. „Kath. Posła“ nalezneš nyní v každičké katolické rodině srbské a všecky knihy pro katolické Srby ve fraktuře tisknou se nejinak než pravopisem Hórnikovým. Tak provedl Hórnik aspoň částečně, co si přál: když ne všichni, aspoň katoličtí Srbové píší nyní novým pravopisem i ve fraktuře — nezbývá, než aby se evangeličtí Srbové hleděli mu přibližovati, ba, co dím: by rázem odvrhli starý svůj pravopis a rázem, jako Hórnik učinil, přijali nový pravopis i ve fraktuře, totiž pravopis „Katholského Posła“, resp. Hórnikův, jenž sestaven jest (jak jsme nahoře uvedli) i ze živlů pravopisu evangelického. Nezdráhám se užiti přítomného článku k agitaci ve prospěch konečného sjednocení lužických Srbů v pravopise i píši ze srdce tato slova: Učiňte konečně poslední, rozhodný krok, bratrští Srbové evangeličtí, a přijměte jak v knihách „lutherskeho knihowneho towaŕstwa“, tak i v „Serbských Nowinach“ a všude jinde pojednou nový pravopis. Podařilo-li se to Hórnikovi vůči katolickým krajanům, podaří se jistě i Vám vůči rodákům evangelickým...

K prvému číslu „Katholského Posła“ připojil Hórnik přílohu „Serbske čitanje za katholskich Serbow“, v níž vykládá čtenářům nový způsob psaní, jehož v „Posłu“ užívá i předesýlá slova jazykozpytce J. Grimma: „hat nur ein einziges geschlecht der neuen schreibweise sich bequemt, so wird im nachfolgenden kein hahn nach der alten krähen. wem das thun oder lassen in solchen dingen gleichgültig ist und jeder unbrauch zu einer unabänderlichen eigenthümlichkeit des volkes gedeiht, der dürfte gar nichts anrühren und müsste in allen verschlechterungen der

sprache wirkliche verbesserungen sehen. es gibt aber in ihr nichts kleines, das nicht auf das grosze einflösse, nichts unedles, das nicht ihrer angebornen guten art empfindlichen eintrag thäte. lassen wir doch an den häusern die giebel, die vorsprünge der balken, aus den haaren das puder weg, warum soll in der schrift aller unrat bleiben?" [26])

Získal si tím dosti nepřátel ve vlastním národě, mezi svými spolupracovníky na národa roli dědičné, totiž mezi evangelickými spisovateli — ale nedal se odstrašiti. Mnozí (jako Smoleř, Imiš) zůstali mu přece nakloněni — a on neustoupil nazpět. Mnoho dalo by se napsati o tom, kterak mu bylo bojovati s nedůvěřivými a neústupnými, kterak jemně si při tom vedl, tak že nikoli roztržky větší nezpůsobil, ale ke sblížení spisovatelů obou vyznání přispěl. Přestanu však na tom, co jsem dosud podal, poněvadž jinak nabyl by článek můj rozměrů neočekávaných. Myslím, že z toho dobře vyčísti možno, jakých zásluh dobyl si Hórnik o jednotnou spisovnou řeč lužických Srbů...

Redakci „Kath. Posła" vedl po celých devět let (1863. až 1871. incl.), načež ji odevzdal Jiřímu Łusčanskému (1872.—1876.). R. 1877. vydal Łusčanski jen prvé číslo, ostatní až do 15. čísla redigoval Hórnik za příčinou přeložení Łusčanského do Prahy (za praesesa luž. semináře). Po té vedl redakci Mich. Róla až do svého posledního ochuravění r. 1881. Tu opět pomohl Hórnik a celý ročník řídil (Róla zemřel 23. máje) a teprv následující odevzdal k vedení nynějšímu redaktoru „Kath. Posła", Jak. Skalovi.

R. 1860. odebral se Smoleř do Ruska i redigoval toho roku zatímně „Serbske Nowiny" Hórnik. Již tehdáž, jakož i později, upozorňoval ve svém „Łužičanu" na potřebu nějakého hospodářského listu pro srbské rolnictvo. Konečně počal r. 1881. přílohou ke „Kath. Posłu" přidávati vlastní redakcí rolnický časopis s názvem „Serbski Hospodař". Časopis ten posud existuje, ovšem že redigován odborníkem.[27]) Hórnik uvedl jej v život — a tím se spokojil. Připomenutím, že i prvé dva ročníky (1880. a 1881.) dolnolužického kalendáře „Pratyja" (pratyja, hornol. protyka = kalendář) redigoval, můžeme uzavříti část, týkající se jeho redaktorské činnosti. On uvedl v život čtyři časopisy: „Měsačny Přidawk", „Łužičana", „Katholského Posła" a „Serbského Hospodaře". Prvý ustoupil druhému a ten spojil se

---

[26]) J. Grimm, Deutsches Wörterbuch, Lipsko 1854, LXII.

[27]) Časopis ten vycházel v l. 1881. a 1882. jako příloha ke „K. P." redakcí Hórnikovou a v jeho novém pravopise, tedy ve pravopise pro obě strany, katolickou i evangelickou. Třetí ročník (1883.) vycházel jako příloha k „Serb. Now." Toho roku provedla zatímná redakce „S. N." změnu v pravopise: přijala zase německé, špatnější označeni sykavek (ʒ, ſ, ſſ místo c, z, s). Proč tak učiněno bylo, když „Serbski Hospodař" po dvě léta dobře obstál v novém pravopise, nepochopujeme. Následující, IV. roč. (1884.), vycházel opět přílohou ke „K. P.", načež zase k „S. N." přidáván jest (1885. a 1886.).

s „Lipou Serbskou“ v nynější „Łužici“, ostatní dva trvají dosud. On byl mimo to na čas redaktorem „Časopisu Maćicy serbskeje“ — toť věru činnosť nevšední.

Zcela přirozeno, že při své činnosti redaktorské byl Hórnik i žurnalistou, napomínaje všady a k dobrému radě. On to byl, jenž první k důležitosti srbského divadla a zpěvu ukázal. Již v prvém ročníku (1858.) svého „Měs. Přidawku“ praví: „... V městě St. Louis v Americe budou tamější dilettanti české divadlo hráti. Když to tam ti v cizině dokáží — nemohli bychom i my svoji mateřštinu (snad dvakrát do roka) na divadlo uvésti? Bude-li vůle dobrá, dočkáme se toho ještě; ale lépe musíme slovu dostáti, než naši pěvci a pěvkyně, kteří nám chtěli vloni pěveckou slavnosť připraviti.“ Po třech letech se aspoň toto poslední vyplnilo, dáván totiž dne 27. dubna 1861. v malém divadle budyšínském srbský pěvecko-hudební koncert. V recensi o něm píše Hórnik v „Łužičanu“: ... „Pročež nepochybujeme, že srbský jazyk a zpěv i v dramatických kusech a operách vystoupí. Zlatá naděje!...“ A „zlatá naděje“ dosti brzy našla svého vyplnění. Již v 11. č. „Łužičana“ r. 1862. čteme referát — referát dojemný: ... „Udála se na světě dosud nevídaná věc — v Budyšíně hrálo se srbské divadlo! To je krásný moment v našem národním životě, jenž nám dosud chyběl!... Hezké... by bylo, kdyby se aspoň v Budyšíně několikráte za rok srbské divadlo hrálo. Na dobré cestě již jsme.“

Nebude snad nezajímavo, když na tomto místě připomeneme, že prvým kusem dramatickým, jenž se v lužickém jazyce hrál, byl překlad Klicperovy hry „Rohowin Štyrirohač“ (přeložil J. Češla).

Hórnik na různých místech i k důležitosti a povinnostem srbských spolků poukazoval, jako ve „Vlasteneckých hlasech“ (Wótčinske hłosy) v „Łužici“ 1885. „Pro náš národní život jsou a zůstanou vážnými i různá tovaryšstva či společenstva,“ praví, napomíná, by se jich více založilo, by se v nich více pracovalo, a kárá přísně snahy po zalíbení se Němcům tím, že v srbskych spolcích též často německy se hraje a zpívá.

Při všemožných příležitostech klade na srdce podporování národní literatury. Všecka jeho napomínání můžeme shrnouti ve výrok, jejž v těchže „Vlasteneckých hlasech“ pronesl: ... „Řeč a literatura musí nás úže sjednotiti. Každý nechať při podporování téže řekne sám k sobě: Sorabus sum a nihil sosorabici a me alienum esse puto!“

Kterak staral se o udržení a vzpružení vzájemnosti s Dolnolužičany, víme, kterak i všeslovanskou vzájemnosť podporoval, rovněž jsme poznali a v jednom ohledu ještě poznáme.

Tak přehledli jsme veškeru činnosť Hórnikovu v lužických časopisech v rozmanitých její směrech, i zbývá nám ještě o samostatných knihách jeho a o působení v cizích, hlavně slovanských literaturách promluviti. (Dokončení.)

Varšava a její společnosť.

(Pokračování.)

III.

„Salon pod širým nebem". — Zahrada Saská. — Z dějin i ze života. — Odynácovy žerty. — Varšavanky. — Letní divadlo. — Přechod do Starého Města. — Citadella.

Jakkoli Varšava nenáleží ani k nejzdravějším, ani k nejčistším městům střední Evropy, přece honosí se prostorným reservoirem pročištěného vzduchu, jako ne každé mraveniště lidské. Miním Ogród Saski — zahradu saskou. Vím, že i lidé, kteříž o Varšavu jen zavadili, zachovávají „Ogród Saski" v paměti zvláště příznivé. Nazývají jej salonem pod širým nebem a netoliko spisovatelé domácí, ale i zahraniční učinili jej dějištěm nejedněch novell a románů. Sám věděl jsem, díky ruskému romanopisci Krestovskému, o Saské zahradě dříve a více, než o ostatní Varšavě. Je to půvabné ohnisko veřejného varšavského života, kteréž snad lépe ocení cizinec, než domorodec Přebýváte-li ve Varšavě týden i déle, zavadíte o „Saski ogród" zajisté několikráte za den nejen proto, že zahrada tato leží v samém středu města, ale i proto, poněvadž cizinci poskytuje vedle příjemného zahradního pobytu také hojnosť příležitosti k pozorování společnosti, která sobě právě v této zahradě činí nejvýhodnější dostaveníčko.

„Ogród Saski" není dítětem novověkých zdravotních rad pečujících o dobro veřejné. Také její původ sahá do královských časů, rovněž jak i o rozvoj její staraly se hlavy korunované. V XVII. století byl větší díl nynější zahrady majetkem Morsztýnův; teprv r. 1713. dostal se v držení krále Augusta II., jenž netoliko sousední budovy, ale i zahradní pozemek na soukromou svou residenci přetvořil. Část nově zřízeného sadu odevzdána poprve 27. května r. 1727. veřejnosti, a od těch čas nepřestávala již místa tato býti oblíbeným útulkem nejbližších vycházek Varšavského občanstva. Také ohrazená královská část odevzdána později (úplně r. 1816.) veřejnosti. Za časů královských veselo tu bývalo a velkopanský život rozhosťoval se široce pod haluzemi košatých již kaštanů. Náruživý milovník střelby, August III. syn Augusta Mocného, pořádal zde malé honby. Nejedna smrtonosná střela zahučela křovinami. Po Augustovi nikdo již v Saské zahradě nestřílel, teprve v osudných letech šedesátých vyblesklo z temného úkrytu několik výstřelů. Byly namířeny proti vynikající osobě, ale střelec zmizel beze stop v houštinách.

Ode dávna pečuje v zahradě o pořádek bdělá stráž, jejíž oko nepřipouští porušovati přísný řád ve směru nijakém. Tu mimi připomínám sobě, co ve svých pamětnicích vypravuje Mickiewiczův soudruh Odyniec. V nejmladších svých letech bydlel Odyniec v samém sousedství Saské zahrady, takže haluze rozlehlých kaštanů sahaly až k jeho oknům. Z večera, když zahrada uzavřena, prohlížela stráž všechny stezky. Tehdáž oblíbil si mladý Odyniec znepokojovati mikulášské vojáky v ten způsob, že po-

mocí provázku zachyceného v houštinách způsoboval „nevysvětlitelný“ šum. Kdykoli hlídka kráčela kolem — trhnul provázkem. Stráž mněla se býti na stopě bohaprázdným škůdcům, a šedivý rozzuřený kaprál přísahal pomstu. Ale Odyniec v bezpečném svém úkrytu vypátrán nebyl a přiznal se k tomuto zločinu pověstných polských „intryg“ teprve v kmetském stáří.

Také „Saski ogród“ podlehnul od těch čas mnohým změnám. Moderní zahradnictví vymezilo nové cesty a novověké požadavky staly se pohnutkou k utvoření nejedné nebývalé ozdoby a výhody. Dnes skýtá varšavský „salon pod širým nebem“ vše, čím vyniknouti může elegantní zahrada velikého města. Jest ochlazující stín, jest vůně rozvíjejících se květův, jest voda, ano s dostatek postaráno jest též o prosaický posilek. Mám však za to — a doufám, že všichni navštěvovatelé těchto míst budou se mnou laskavě souhlasiti — že nejvydatnějším spolučinitelem „věhlasu“ Saské zahrady je sama varšavská společnosť, kteráž ji od časného rána až do pozdních hodin večerních oživuje a pestrým ruchem naplňuje, nejplatněji ovšem v čase předpoledním a předvečerním. Sedněte na lávku v některé z hlavních alejí, a velkoměstský kaleidoskop nepřestane baviti těkavý váš zrak. Směs veliká a zajímavá míhá se jako pohyblivý obraz, jehož jednotlivé črty mimo vůli poutají a povzbuzují naši pozornosť. Městské sady unavují obyčejně přílišnou jednotvárností a ospalostí. Toho sproštěna jest Saská zahrada tím, že jsouc v samém středu čilého města stává se průchodem i takových lidí, kteří nepřicházejí jen proto, aby loudavě čas volným krokem neb vysedáváním laviček ubíjeli.

Bývá obyčejem v celém světě, že v zahradách dominují dámy. Nelze-li popříti, že polské dámy netoliko v životě společenském, ale i veřejném do jisté míry dominují (a někdy i mravně mužské pokolení polské zjevně předstihují), nebude s podivením, že také v Saské zahradě udržují v platnosti váhu svou i význam. K tomu neváhám dodati, že není-li prázdnou frasí, co se o kráse Polek vypráví — v Saské zahradě dotvrzuje se v míře svrchované! Tolik jest jisto, že observace vede zde „badatele“ k tomu mínění, že Varšavanky nejpodobnější jsou — Varšavankám. Sami Poláci říkají, že Varšavanky vynikají zvláštním „šikem“, který v případě odčiňuje i leckteré nedostatky zevního půvabu. „Šik“ ten má smysl tak široký, že těžko jej dolíčiti několika slovy, nejlépe jest přesvědčiti se o něm vlastníma očima. Hlavním činitelem jest tu nepochybně jemný vkus ve všem chování, strojení i jednání. A přidruží-li se k tomu krása skutečná, která není ve Varšavě vzácností, pak zajisté spatříte dívku nebo paní, k níž rád sveze se váš zrak, tak jak prostý cit podléhá kráse dospělého díla uměleckého. Právě v Saské zahradě šeptnul do mého ucha jistý urputilý nepřítel Poláků: „Víte, s Poláky bratřiti se nebudu nikdy, ale s Varšavankami sestřiti bych se chtěl vždy.“ Přes to netoužil bych, aby kdokoli studia svá o polských paních a dívkách osnoval a končil v Saské zahradě, již proto, že velmi důležitá část varšavské damské společnosti jest dosti řídkým hostem

v těchto místech, a pak poněvadž jediné spolehlivé měřítko blásti lze jen — za prahem rodinným. Rozumí se, že mám na zřeteli toliko rodinu řádnou. Komu však stačí pouhá tvář a toiletta, ten nezasteskne si v rozkošných alejích Saské zahrady, jichžto názvy jsou z části dosti významné. Tak zove se jedna cestou emeritů, druhá cestou vzdechů (milostných), třetí cestou snění atd.

Zajímavo bylo by zjistiti, kolik osob vystřídá se za den v Saské zahradě. Není pochyby, že počet ten dostihuje značných tisíců. Zasvitne-li nad Varšavou jasný den, stkví se Saská zahrada v plné své kráse a nádheře. Staré košaté stromy vrhají na cesty husté stíny, proniknuté jen místy šlehnutím zlatého paprsku, trávníky a záhony podobny jsou nádherným koberců̊m. Šum kolossalního vodotrysku tlumí zpěv ptactva, šust vleček i vějířů, do něhož se mísí tu a tam zvonění důstojnických šavlí. A nade vším tím vévodí jako pravý domácí pán ten národní jazyk polský, jehož nerušené vyznívání blaze působí na sluch utýraný cizáckou hatlaninou na jistých domácích promenadách.

Napověděl jsem výše, že Saská zahrada vybavena jest také posilujícími výhodami. Z nich ať vzpomenu především na elegantní kavárnu Loursovu, která poskytuje výbornou kávu, čaj i mražené. Kromě toho lze tam krmiti v každý čas — vrabce dolétající na stůl téměř k samým příborům. Však jsme tam vykrmili nejednoho z těch komických uličníků. Ještě dříve, než se návštěvy u Loursa střídají (poznáte tam nejednoho polského umělce a spisovatele), hlučno bývá na protější straně zahrady, kdež umístěn jest „Zakład wod mineralnych“. Typickou postavou v ranních chvílích byl tam za mých prvních návštěv Varšavy znamenitý komik polský A. Żółkowski. Poněkud dále jest „mleczarnia“, jinde „owocarnia“, a ještě jinde pěkný kiosk s ochlazujícími nápoji atd. Nezmiňuji se již zvláště o úhledném rybníčku a dovoluji si vás vésti již ke vkusnému letnímu divadlu, zbudovanému rovněž v Saské zahradě. Polská činohra, opera i balet jsou stále na repertoiru, což umožňuje cizinci i v létě seznámiti se alespoň poněkud s rozvojem dramatického umění, ačkoli těžiště jeho spočívá ve Velkém divadle zimním. V letním divadle hrají členové císařského varšavského divadla, tedy přední síly polského umění. Pohříchu v posledních letech utrpěl sbór předních vynikajících umělců dramatických několik velmi citelných ztrát. Nedávno zemřel intelligentní, idealní Królikowski, již dříve se rozloučila se scenou nenahraditelná slečna Popielová, nejlíbeznější zjev, jejž jsem kdy spatřil na prknech divadelních. Slavná Modrzejowská také náleží ku ztraceným hvězdám varšavského divadla. O současných umělcích, udržujících zejména salonní veselohru a drama dosud na výši pozoruhodné, rozepisovati se nebudu na tomto místě, připomínám jen mimochodem, že v letním divadle Saské zahrady slavila ohromné triumfy také česká umělkyně slečna Sittová, která velmi důstojně representovala naše umění v bratrské zemi.[*])

[*]) Slečně Sittové zapovězeno ve Varšavě zpívati „Kde domov můj?“

Pozdější pokusy téhož způsobu neměly již výsledek tak utěšitelný, k čemuž přispěla nemálo zajisté také ta okolnosť, že pohostinné přijezdy našich umělců do Varšavy poněkud rychle za sebou sledovaly. Záhada tato jevila se ostatně též při pohostinných hrách polských umělců u nás.

Místní poměry poněkud charakterisují tak zvané afisze čili programy divadelní, nalepené na rozích ulic a prodávané v samé budově divadelní. Na prvním místě je text ruský, na druhém polský,[5]) což se děje po zvláštním vyšším ustanovení. Ustanovení toto musí zachovávati také privátní podniky divadelní (teatrzyki ogrodkowe). Nebudiž nikomu ve zlé vykládáno, jestliže se mu toto opatření právě tak málo líbí, jakoby se líbilo, kdyby ku př. programy našeho Národního divadla nesměly se obejíti bez textu německého.

Podrževše se v Saské zahradě poněkud déle, než jsme prvotně obmýšleli, vystupujeme z ní směrem k Saskému náměstí. Z té strany je vstup do zahrady i východ nejimposantnější. Přicházíme-li, proniká mohutným sloupením svěží zeleň, vycházíme-li, padá nám na rozsáhlém náměstí především do oka kolossalní, ale nevkusný obelisk, vystavěný r. 1841. ke cti památky „Polaków poległych w r. 1830. za wierność swojemu Monarsze". Nápis tento objasňuje sám účel pomníku. Pro nás Čechy má obelisk ještě tu pamětihodnosť, že při něm a k vůli němu zatknut roku 1844. náš nesmrtelný Karel Havlíček, který vraceje se tehdáž z Moskvy poněkud podezřele díval se na toto dílo vládního stavitele Corazziho.

Nalézajíce se na Saském náměstí, ocitujeme se nejblíže tepně varšavského života. Ve všech směrech, paprskovitě, proudí čilý život, jehož vlny zanášejí chodce rychle k nejdůležitějším místům první stolice polského národa. Ale podotknul jsem již dříve, že tu více mluví minulosť než přítomnosť. Nad jiné budovy vyniká ohromná stavba Velikého divadla na stejnojmenném náměstí,[6]) proti němu vznáši se obnovená radnice s nádherným sálem koncertovým a plesovým; zabočivše pak do vedlejších ulic, brzy upřeme zrak svůj na palác Prymasovský, Krasińských, Paců, Bryla, vlády edukační, Potockých, Staszyce, banky polské (nyní zrušené), Zamojských, Załuských (slavná druhdy knihovna stavší se nejvydatnějším podkladem carské veřejné knihovny v Petrohradě), rozsáhlou budovu universitní atd. Ulice, v nichž tyto budovy nalézáme, jako Senatorská, Dlouhá, Medová, Krakovské předměstí, Mazovecká, Nový Svět, Rymarská a j. jsou v dokonalém souladu s předními jich ozdobami. Na ulicích nezaniká šum a ruch ani v nejpozdnějších hodinách nočních. Tepna života bije prudce, a sám život ten podoben je neustálému víru.

Moderní a nejvýstavnější část Varšavy rozprostírá se hlavně od Saské zahrady dále až k alejím Ujazdovským, a čím více v tom

[5]) Afiše na prodej určené mají text na jedné straně ruský, na druhé polský.
[6]) O divadle polském viz ve Slov. sborníku 1886.

směru postupujeme, tím více zdá se nám býti Varšava městem mladým. Jinak však vyhlíží Varšava ve směru opačném. Tam, ve křižovatce ulic namnoze úzkých, starých a šerých lůno své má město Staré.

Přechod z elegantního „salonu pod širým nebem“ a nejbližšího jeho okolí ke Starému městu činí dojem velikých protiv. Tu rázem ocitujeme se v ovzduší docela jiném. A přec je tu přes mnohé stíny městské těsnoty a staroty přítulno. Staré město podlehlo nejmenším změnám, domy i ulice zachovaly starožitný ráz, a k nim zavěsily se dávné tradice dnes již pozapomínaného života. Tato část Varšavy připomíná také živě středověký, ctihodný ráz některých našich měst, najmě staré kouty královské Prahy. Střed stanoví pravidelný Rynek, jehož ozdobou byl ratusz, budova pocházející z časů panování údělných knížat Mazowieckých. Nad radnicí strměla věž, na jejížto železné pavláčce vytrubovali staří trubači na vše strany boží čas. Způsob ten zachován dosud v Krakově, kde s věže Marianské každou hodinu vytrubují nad hlavami tichého obyvatelstva zbožný motiv.

Rozumí se, že nyní uchyluje se na Staré město po výtce chudší třída obyvatelstva a s ním zároveň menší obchod. V místech, kde druhdy konaly se nejokázalejší slavnosti Božího Těla, vladaří nyní „překupky“ a židé, kteří nikdy neochabujíce ve své dotíravosti nepřičiňují se vždy o zpříjemnění pobytu v této části Varšavy. Přítel literatury a písemností vůbec najde tu v nejednom temném krámku vábivé ložisko svých bibliomanských choutek. Nemíním jen sklady knihkupeckých antikvariatů, kteréž posunuty jsou trochu dále, ale také pokoutní obchody se starým papírem („materialie“). Mimochodem znamenám, že v jednom z takových brlohů, děsně bezvzdušném, temném a tajůplném, podařilo se mně zakoupiti na váhu domácí korrespondenci, ze které by Dumas napsal zajisté poutavé „Tajnosti Varšavské“ — přes to, že korrespondence dotyčná nepocházela z rodiny ni pověstné, ni věhlasné...

Postupujeme-li v témž směru dále, objeví se zraku našemu brzy zdivo rozsáhlé varšavské citadelly.

Mysl mimo vůli se zadumá. Kdesi četl jsem, že varšavská pevnosť stala se evropským prahem chladné Sibiře. Otevřte knihu polského utrpení a najdete k ní odkaz na přemnohých listech. K vycítění toho není třeba sentimentalnosti, jen praobyčejného citu lidského. Mám vypravovati o dramatech, jichžto přední akt se konal v malých, zamřížených celách této pevnosti? Mám připomínati čísla těch cel a obyvatele jejich, zavlečené tam pro politické přestupky?

Vyzněl by veliký žalm!

Rudé zdivo varšavské citadelly učinilo na mne týž dojem, jako kalemegdan — bělehradská pevnosť na Dunaji. Tu i tam smýká slunce dlouhé, temné stíny...... (Pokračování.)

Návštěva Jasné Poljany.

(Statek hraběte Lva N. Tolstého).

Napsal G. P. Danilevskij. (1885.) Přeložila Klára Špecingrová.

(Pokračování.)

Prostičký psací stůl hraběte jest zdéli dvou aršínů a šířka jeho obnáší asi jeden aršín; pokryt jest suknem zeleným a vrouben jest se tří stran zábradlím, kteréž jest též známo obecenstvu z novější, překrásné podobizny, práce prof. N. N. Ge. Na této podobizně jest hrabě vyobrazen, an sedí za tímto stolkem a píše. Po pravé a levé straně kalamáře rozloženy jsou rukopisy, knihy a brožury. Zde leží též „Nový zákon“ v řeckém překladě Tischendorfově a pak i nové vydání židovského originalu bible. Na okně jest několik desk s rukopisy a zase knihy.

Hoření část okna jest přikryta zelenou hedbávnou záslonkou. Před oknem jest nádržka s kytičkou svěžích, mrazem ještě nedotknutých kvítků. Za sklenníkem jest kůl s provázky ku hře tak zvané „gigantské kroky“. Hlouček jasnopoljanských dětí, které si svobodně po sadu vedou, běhá právě tuto chvíli kolem zmíněného kolovadla.

Oknem vidíš do zahrady, která se niží v těch místech k rybníku, a pak na ostatní stavení. Na pravo pak jest viděti husté vršky březového stromořadí, kterým vede cesta k domu. V levo rozkládá se stromořadí starých, rozložitých lip. Přímo — prostorný, hladký svah k rybníku, kolem kteréhož se krásně zelenají vysoké a malebné jedle. Mezi lipovým a březovým stromořadím, za svahem, za kterýmž se schovává rybník, jest viděti cestu do dalekých polí, chlumy a modravé lesy, a mezi chlumy a lesy na svahu koleje dráhy, z nichž se po chvílích valí dým, a od nichž sem dorážejí zvuky moskevsko-kurského vlaku.

U tohoto okna v křesle po dědečkovi zděděném, práce to 18. století, s úzkými, ničím nepobitými podpěradly i s odřenou zelenavou poduškou, napsal hrabě L. N. Tolstoj svá znamenitá díla. Zde, na tom prostém, jednoduchém stole, za dne dívaje se na mizející modravou dál, za večera a v noci pak při svících ve starých bronzových svícnech psal Tolstoj historii Nataše Rostové, Ondřeje Bolkovského i Pierra Bezuchého. Zde vyprávěl píseň o lásce Kitty Ščerbacké i Levina, zde kreslil obrazy Bronského i Stivy Oblonského, naházel náčrtky koně Frou-Frou i psíka Lásky a s takovou hloubkou vyprávěl tragické osudy Anny Kareniny.

Hovor náš o zašlých i nynějších časech ruší, vbíhaje po chvílích do komnaty, krásný stavěcí pes. Ulehl k nohám hospodářovým.

„Jest to snad Láska?“ ptám se, vzpomínaje Anny Kareniny.

„Ne, ta zmizela; tato honí s mým starším synem.“

„A vy se též zabýváte honbou?“

„Té jsem již dávno zanechal, ač chodím denně po okolních polích a lesích... Jaký jest to požitek oddechnouti si od těch rozumových prací a jíti za prací tělesnou! Já každodenně, dle pohody, buď kopám půdu, kácím nebo štípám dříví, pracuji kosou, hoblíkem aneb jiným nástrojem.“

Vzpomněl jsem si na bedničku se ševcovskými kopyty, která stojí pod oknem v přijímacím pokoji hraběte.

„A práce se sochou!“ pokračoval hrabě, „ani si mysliti nedovedete, jaký jest to požitek pro mne, když ořu! Není to těžká práce, jak se mnohým zdá, ale pravý požitek! Jdeš, nadzvedáš a řídíš sochu, a ani neví člověk, kam hodina za hodinou ubíhá. Krev vesele víří v žilách, hlava jest lehka, a ani nohou pod sebou člověk necítí; a což ta chuť potom, a sen? — Nejste-li unaven, půjdeme před obědem hledat hub, je-li vám libo? Měli jsme před nedávnem dešťů hojnosť; budou to nepochybně pěkné bílé hřiby.“

„Velmi rád, půjdu,“ odpověděl jsem.

Hrabě vzal svůj měkký, kulatý klobouk a malý košíček; já vzal klobouk taktéž a jednu z hůlek v koutku pokoje stojících. Vyšli jsme bez plášťů do předního oddílu domu, u jehož vrat do černého dvora vedoucích stál malý stánek pro tělocvik.

„To jest také pro vás?“ ptám se hraběte, ukazuje na stánek.

„Ne, to jest pro mé mladší děti; já mám jiné zaměstnání,“ odpověděl hrabě, dívaje se za vrata, kdež byla naštípána hromada čerstvého dříví.

Není divu, že si hrabě při té tělesné práci zachoval tak svěží zdraví. K tomu by přispělo to, že hrabě L. N. Tolstoj větší část života strávil ve vesnici. Ztrativ v útlém věku matku svoji, rozenou kněžnu Volkonskou, byl jako hošík devítiletý odvezen v r. 1837. do Moskvy k babičce, pak žil opět ve vesnici a r. 1840. vstoupil na kazaňskou universitu, kde trávil část studií na orientalní, později na právnické fakultě; od r. 1821. do r. 1855. sloužil ve vojsku na Kavkaze, na Dunaji, v Sebastopolu a od r. 1861. skoro ustavičně žije v Jasné Poljaně. Jak zřejmo, z 57 let trávil 35 roků venku, na vesnici.

Prošedše vedlejším, mladým ovocným sadem, který též hrabě založil, vyšli jsme do polí a dali se k nejbližšímu lesu. Za tímto lesíkem a za nevelkým potokem bělaly se lesy a pole Z jednoho lesního houští hned vzhůru, hned dolů vcházeli jsme do druhého, zůstávajíce chvilkami státi a hovoříce. Slunce se hned schovalo, hned vyhlédalo z lehkých, vzdušných obláčků. Svěží vzduch byl plničký vonné, libě páchnoucí listnaté vůně. Jen tu a tam zlatý lístek spadá se stromů k zemi. Ani větevka se nehýbe v tom bezvětrném vzduchu a klidu.

Šel jsem po boku hraběte, kochaje se pohledem na jeho lehkou chůzi, bavě se jeho živým hovorem, prostotou i krásou vší jeho tak zachovalé, mohutné přírody.

„Bože můj!“ myslil jsem si, dívaje se na něho a naslouchaje řeči jeho, „praví o něm, že jest pro společnosť lidskou

ztracen, že jest zachmuřeným, svatým poustevníkem, mystikem. Však by se podivili tomu mystikovi, kdyby ho tak spatřili!“

Hrabě hovořil se mnou o umění, o ruské literatuře a o nejlepších našich spisovatelích. Těžce želel smrti Turgeněvovy, Melnikovy, Pečerského i Dostojevského. Hovoře o pozorné a milující duši Turgeněva, srdečně litoval, že musil tento tak Rusku oddaný, vysoce nadaný spisovatel tráviti nejlepší léta svého mládí mimo vlasť, v dálce od věrných přátel a druhů, že musil postrádati rodných radostí milující rodiny.

„Byl to nezávislý a až na konec žití zkoumavý rozum,“ zvolal hrabě o Turgeněvu, „co se mne týče, já ho vždycky ctil a hluboce miloval. vzdor té naší tehdejší rozmluvě. Byl to pravdivý, samostatný umělec, který se nikdy nesklonil k okamžité potřebě minuty. Snad se někdy zatoulal, ale i ty jeho potulky byly vždycky vroucí a pravdivy.“

Nejbolestněji zmínil se však o Dostojevském; nazval ho velkým a originelním psychologem srdce. úplně nezávislým spisovatelem, samostatným, což mu mnozí dlouho odpustiti nedovedli, neboť nemohli také, dle slov Carlylee, tak jako jeden Němec odpustiti slunci chybu, že si o něj nedovedli zapáliti cigarettu, kdy by se jim zachtělo.

Když jsme došli na Gogola, kterého Lev Nikolajević nikdy osobně neseznal, a na jiné živoucí spisovatele jako na Gončarova, Grigoroviče a i na mladší, tu hrabě začal hovořiti o literatuře pro lid.

„Asi před třiceti lety,“ pravil hrabě, „když mnozí spisovatelé, mezi nimiž i já. začali pracovati, v našem stomilionovém národě bylo pouze asi několik desetitisíc lidí, kteří uměli čísti a psáti, a nyní, po zavedení a rozmnožení škol vesnických i městských čítá se jich již na miliony. A tyto miliony Rusů stojí před námi jako hladové kavky, s rozevřenými zobáky a praví nám: ‚Pánové, vlastenečtí spisovatelé, hoďte nám do těchto zobáků důstojný vás i nás rozumový pokrm, pište pro nás, žíznící, dejte nám literarního slova; zbavte nás těch děsných Lazarevičů, Mylordů Jiří a jiné ryakové stravy.‘ Prostý a čestný národ za to stojí, abychom mu odpověděli na toto vyzvání jeho dobré a pravdivé duše. Já jsem se již o tom napřemýšlel a rozhodl jsem se, že dle sil svých se o to pokusím...“

Navraceli jsme se z lesa, kde chtěl hrabě najíti mnoho pěkných bílých hřibů, ale které mu již jiní nepochybně vytrhali.

„Jak jest teplo a jak ta zeleň voní!“ pravil přicházeje k vetchému, polozbořenému můstku přes úzký potok vedoucímu, „jest ta sí.a nepředvídaných dojmů, které příroda skýtá, překvapující. A jak miluji a jak si vážím všech umělců, kteří čerpaji všecka vnuknutí a síly z tohoto mohutného a věčného pramene! V něm jedině jest síla a pravda.“

Při těchto slovech hraběte vzpomněl jsem na jeho povídku „Sebastopol v máji r. 1885“. — „Hrdina mé pověsti,“ praví tam, konče tento obrázek, Lev Nikolajević, „kterého miluji vší silou

své duše, kterého jsem chtěl zobraziti ve vší kráse jeho, a který vždycky byl, jest a bude nekonečně krásným — jest pravda."

Rozhovořili jsme se o různých uměleckých motivech v literatuře, malbě i hudbě.

Mezi ostatním pravil hrabě, zůstávaje státi u klad pohozených přes potok, následující:

„Nedávno jsem dostal do ruky knihu; byly to verše jednoho mladého španělského poety, již zesnulého. Mimo neobyčejný talent poutalo mne k němu jeho opsání života. Jeho životopisec vyprávěl o něm to, co slyšel od jeho staré chůvy. Ona, vedle ostatního, s hrůzou poznamenávala, že její chovanec často celé noci nespí, že vzdychal, hovořil ze spaní, vycházel, byl-li měsíc, do polí ku stromům a tam zůstával po celé hodiny. Jednou v noci prý se jí dokonce zdálo, že se zbláznil. Mladý ten člověk totiž vstal, po tmě se oblekl a šel k blízké studni. Chůva za ním. Vidí, jak vytáhl ze studně vědro vody a jak ji pomalu na zem zase vylévá. Chůva se dala do pláče: ‚Chudák, jistě se zbláznil!' A mladý člověk to dělal proto, za tím úmyslem, aby lépe viděl a slyšel, jak za tiché, lunné noci běží a poskakují potůčky vody. — Potřeboval to k jedné nové básni.

On v tomto případě zkoumal svoji paměť, napomáhal jí, vnořoval se do ní a utíkal se k ní pro poetické dojmy — toutéž pomocí, jako malíři činí v známých případech, když si všelijak staví své modely, figury a oblékají je v obleky, jichž k obrazu třeba. Ať již čtu naše či cizí práce, nevolky cítím, kdo jest věrným přírodě a kdo jí rozumí, a kdo ji falšuje. Mnohé vychvalované modní práce, zvláště cizích spisovatelů, mne nenadchnou, neb hned na prvé stránce vidím co v nich vězí. Ani tělesný trest by mne nikdy nepřiměl k přečtení knihy toho či onoho spisovatele..."

V jednom kritickém článku praví N. N. Strachov, hovoře o ‚Vojně i míru', že, byl-li Dostojevský psychologem-idealistou, pak hrabě Tolstoj že jest, že musí býti zván psychologem-realistou. ‚Vojna i mír' dle výrazu ctihodného kritika ‚zvedá se do vysokých návrší lidských myšlének i lidského citu, do výšek obyčejně lidem nepřístupných. Hrabě L. Tolstoj jest poetou v starém a nejlepším smyslu slova. On prozrazuje a odkrývá nám nejtajnější taje života i smrti. Jeho ideal jest v prostotě, dobru a pravdě. On sám povídá: „Tam neníť velkosti, kde není prostoty, dobra a pravdy. Hlas po prostém a dobrém protiví se lži a lupičství" — a to jest skutečná, nejhlavnější myšlénka ‚Vojny a míru'. — Kdo si umí vážiti vysoké a přímé radosti druha, kdo se koří genialnosti a kdo se rád osvětí a posilní duši svoji pozorováním její obrazů a výkonů, ten nechť se raduje, že žije v době nynější.

Ten, kdo měl příležitosť pohovořiti s hrabětem Tolstým o umění, mimochodem si připomíná slov jeho nejlepšího kritika.

(Dokončení.)

Čechové v Lublani 1887.

Praha zvyklá vídati slavnostní vjezdy hostí, kteří rok co rok z daleka i blízka přicházejí navštívit staroslavnou tuto metropoli českého národa, snadno pochopí rozruch a nadšení, které způsobil příjezd Čechů do vlasti a hlavního města Slovinců. O tomto vjezdu, který pro tichý onen národ byl událostí, ale pro nás vznešenou poctou, přinesly již časopisy denní zprávy více či méně obšírné, psané v bezprostředním dojmu, takořka uprostřed slavnostního šumu, při zvuku hudby a hlaholu písní, při hostinách a besedách, v restauracích a železničních vagonech, na sklonku dne, který připravil nezapomenutelné chvíle radosti, nebo na počátku dne, o němž nevědělo se dosud, jaká nová chystá překvapení radostná. Dnes celá tato pouť patří již minulosti a dojem její jest již jednotný. Dnes možno mluviti též o jejím významu.

I kdybychom jí nepřikládali onu důležitost, kterou jí přikládalo nadšení a dvornosť řečníků, nelze přece upříti, že pouť tato přispěla k utvrzení přátelských svazků, které Čechy s národem slovinským víží, a které abychom utužovali, káže nám cit i společný prospěch. U národů velikých, kteří hledati mohou triumfy své na bojištích výbojných válek, byl by snad zjev podobný ušlechtilou sice ale bezvýznamnou celkem zábavou — u nás však, kteří jsme malí a slabí, jest on, i když rosteme a mohutníme, národní a politickou manifestací. A proto onde se ani nevyskytne, zde však přichází k plné své platnosti. A nelze zajisté u národa probouzejícího se, u něhož přirozená láska k vlasti pouze u předáků a v intelligenci teprve dospívá k patriotismu uvědomělému a k vlastenecké hrdosti, podceňovati tu okolnosť, že návštěva pěti set a několika Čechů poskytla vůdcům slovinským vítanou příležitosť, zaměstnávati byť i sebe kratší dobu mysli svých rodáků, rozplameňovati je k vlastenectví, buditi v nich vědomí solidarity a učiti je znáti cenu, na kterou se cení jejich spojenství.

Vůdcové slovinští, odchovaní zkušeností, že některým třídám našich odpůrců není žádná věc svatá dost, aby v ní nenalezli potravu pro svou nenasytnou nenávisť ke všemu, co hlásí se k původu slovanskému, s moudrou rozvahou využitkovali příležitosti a způsobili, že vzdor ztřeštěným článkům „Klagenfurter Zeitung“, alarmujícím celou Evropu do zbraně proti české invasi, tato invase stala se stkvělou manifestací národní, aniž by byla klesla na stupeň politické demonstrace. Okázalosti jí neubylo a význam její vstoupl. Takto se stalo, že příjezd imposantní deputace české, uvítaný nekonečným sice, ale nikoli vyzývavým nadšením celého národa slovinského, imponoval rozvážným a přinutil křiklouny umlknouti.

Kdyby se to i bylo nestalo — my věru nebyli bychom si toho ani povšimli. Naše zraky nalézaly jiné divadlo. Byla to krásná Slovinců vlasť, spanilá Krajina, jejíchž hranic odpoledne 10. srpna 1887. jsme dosáhli, tak různá se svou skalní romantikou od úrodných niv naší otčiny. Deputace slovinská očekávala nás tam. Slovinským a českým jazykem vítal nás její vůdce, Hribar. Tento vynikající Slovinec zná zajisté dobře povahu českého lidu, že na prahu své vlasti vítal nás vzpomínkou na naši minulosť. Pravil:

„Když před více nežli šesti sty lety vítězná vojska českého krále Otakara vtrhla do zemí našich, uvítali je naši předkové radostně a srdečně, i podali jim po dobrém obyčeji staroslovanském sůl a chléb. Od té doby bratrský národ český nepřišel k nám v počtu tak hojném; až teprve dnes, což utkví nám Slovincům navždy v paměti, opět mnoho set Čechů spěchá k nám, aby dali výraz solidarnosti obou našich národů. Drazí bratří a sestry! Nepodáváme vám dnes chléb a sůl, avšak přinášíme vám vstříc celé srdce své a vítáme vás co nejsrdečněji na naší půdě domácí!“

Není naším účelem vyličovati do podrobna veškeré ty ovace, jichž na celé další cestě až do srdce Krajiny předmětem jsme byli, ty hlučné a vroucí projevy lidu, kupícího se na stráních, horách a nádražích, střelbu z hmoždířů a hromové volání „Živili!“ jímž chvěla se návrší, nadšené pozdravy starostů a farářů, kytice, jež dívky v krojích slovinských podávaly, jásot mládeže, rozestavené podél trati a mávající praporci — a vůbec všechny ty důkazy, které měly přesvědčiti nás, že radosť z našeho příchodu jest radostí celého národa. Není to pouhou frasí, že tato jízda Krajinou byla pravým průvodem

triumfalním, který vrcholu svého dostoupil v Lublani. Praha zná ony výjevy všeobecného vlasteneckého opojení, nádherné ve své prostotě, okázalé ve své upřímnosti a povznášející ve své vroucnosti, toto nadšení ulic ověšených korouhvemi a hemžících se zástupy, jež tlačí se k peronu, obléhají vaše povozy a zasypávají vás kvítím, tuto výmluvnou mluvu davů, která přehlušuje řečníka, aniž by jej však vyrušovala, tento projev celku, který uměle nelze vyvolati, ani žádnými prostředky umlčeti. Takto vjížděla deputace česká do bílé Lublaně vítána jásotem tisíců. Starosta Graselli, tento výtečný muž, v němž hrdý patriotismus pojí se s věhlasem státníka, vítal Čechy na prahu města.

Vůdce deputace české Dr. Schmaus odpověděl pozoruhodnými slovy, jež proto dovolíme si uvésti v plném znění, že v nich účel i význam cesty jasně jest vysloven. Pravil:

„Velectěný pane purkmistře! Přijměte především nejuctivější náš dík za srdečné a v pravdě slovanské uvítání. Provázeni nadšeným souhlasem národa českého, přicházíme k vám do hlavního sídla pobratimského národa slovinského, abychom jednak vyvděčili se za vzácnou návštěvu, kterou přede dvěma roky vlastenci slovinští podnikli k nám do zlaté Prahy, jednak abychom patrný důkaz podali té vroucí sympathie, kterou celý český národ ve všech svých vrstvách k národu vašemu je prodchnut. Jako národ český, tak i národ slovinský činí nejzápadnější stráž světa slovanského a ježto sousední menší kmenové slovanští v moři germánském utonuly, tvoří oba tyto národy mocné klíny v týle společného našeho odpůrce národního. Ten ovšem veškeré páky a nástrahy nasazuje, aby zbavil nás všeho našeho národního svědomí a aby ve své nenasytnosti nás pohltil.

I jest to zajisté oprávněné, když veškeří národové slovanští, shromážděni pod praporem rakouským, navzájem se podporují, aby zachovali sobě národní i politickou existenci. V tom leží příčina, proč především národ český ohroženému národu slovinskému bratrskou ruku podává, to jest důvodem té součinnosti delegace národa českého na radě říšské s delegací národa slovinského, kteráž součinnosť zajisté i v budoucím čase bude zachována.

Takž i my při příchodu svém do středu vašeho voláme k vám: Nedejte se, bratří Slovinci, hajte slavně práv po předcích zděděných, svého jazyka mateřského a buďtež ubezpečeni, že při veškerém konání vašem k uhájení vaší národní existence i politických svobod směřujícím státi bude s vámi celý národ český povždy jako jeden muž.

Na důkaz této nezlomné solidárnosti podávám vám, velectěný pane purkmistře, jako osvědčenému zástupci národa slovinského tuto bratrskou pravici a jménem celého českého národa volám: „Živili bratří Slovinci!"

Není možno rozbíhati se v podrobnosti a vylíčiti slavnosti a pocty veškeré, jež Čechům přichystala bílá Lublaň. Večerní koncert v čitalnici, při němž mluvili: básník Grigorčič, Čechové Srb a Ryba, a lublaňský advokát dr. Tavčar, návštěva Čechů v radnici lublaňské a významná slova purkmistrova, jimiž děkoval na vzkaz, který dr. Schmaus od Riegra vyřizoval, ranní vycházka na Šišku a „Drenikový vrch", jejž majitel pan Drenik na památku „Českým vrchem" nazval, ověnčení hrobů dra. Bleiweise, Valentina Vodníka a našeho krajana J. Resla, návštěva čarokrásného jezera Bledu, ovace lidu, mohutné ohně planoucí na vysokých temenech hor a poskytující divadlo, jež málo komu zajisté udá se spatřiti v životě ještě, návštěva Postojny, tohoto divu světa — všeho toho sotva jménem možno se dotknouti.

Hostina v Čitalnici dne 10. srpna konaná a více než 400 osobami navštívená vydařila se skvěle. Celá řada nadšených řečí byla pronesena. Toť bylo místo i doba, kde mělo se vysloviti vše, co všichni cítili. Za hřímavého souhlasu připíjeli: Cís. rada Murnik J. V. císaři, Hribar hostem Čechům, dr. Schmaus městu Lublani, podžupan V. Petrčič zlaté slovanské Praze, Adolf Srp slovinskému národu, poslanec Josef Vosnjak českému národu, důst. p. Eckert československé vzájemnosti, Ančič vzájemnosti, Luka Svetec Slovákům, Ryba slovinské žurnalistice, Chudník českým ženám, slč. Hana Dumková Slovinkám, pí. Gabriela Preissová Slovákům, poslanec veledůst. pan dr. Kljun českému národu, poslanec dr. Ferjančič vzájemnosti české a slovinské a j. v.

Rychle uplynuly dny nezapomenutelné a dne 12. srpna opouštěli Čechové Lublaň, jež loučila se s námi, vyslavši to, co nejkrásnějšího má — své dívky a ženy, s kyticemi, jež odnášeli jsme s sebou, když vlak se hnul a tisícové přítomní hlavy obnažili, s pocitem nevýslovné tesknoty.

Tento obraz, který měl by býti ještě doplněn vylíčením bratrského a vřelého uvítání, jehož se nám od Slovinců v Terstě dostalo, jakkoliv kusý, přesvědčiti může přece rodáky naše, že cesta Čechů do vlasti Slovinců nezůstala ni tam ni zde bez účinku blahodárného. Slovinci nabyli přesvědčení, že na severu žije kmen krví i řečí příbuzný, v hájení práv národních otužilý, na jehož pomoc vždy a všude spoléhati mohou i právo mají, a Čechové odnášejí si vědomí, že i jim žije a mohutní zdravý a vydatný spojenec na zápasišti politickém, ušlechtilý, plný nadějí a života, statečný národ slovinský.

Dr. Em. Zítek.

O zpěvích lidu chrvatského a jich stránce ethické.

Podává prof. **Bedřich Vilém Spiess.**

(Pokračování.)

IV. Že člověk boha uznává svým tvůrcem a pánem, toho následek jest náboženství (vjerozakon), čili onen svazek, jenž člověka s bohem spojuje. Za hlavní rys v povaze slovanských národů pokládá se mezi jinými jich zvláštní láska k bohu a pobožnosť. Důvěra a víra, odměna za dobrý a trest za zlý skutek tak pěkně v národních písních jsou vysloveny, že jest nám věru s podivením, kterak národ, jenž u věčné válce věk svůj strávil, nezdivočil, než mírně a tiše ve své pobožnosti prospíval. V nábožných jeho písních i bájích vylévá se cit útěchy a naděje, v nich vyobrazeny činem živým kláštery, mnichové a jich svaté povolání. Bůh a víra, toť lidu chrvatského pevná a silná podpora, na niž ve všech okolnostech svého života se spoléhá. Vezměme na př. II. 46. — Svatý Ilija donesl cáru Lazaru jakožto zástupci celého národa list od bohorodičky tohoto znění:

„Cáre Lázo, počestný potomku!
k jakému chceš přidati se cárstvu,
čili volíš k cárstvu nebeskému,
čili volíš k cárstvu pozemskému?“

Cár Lazar znaje, že

zemské cárstvo jest jen malé cárstvo,
a nebeské od věků do věků,

přivolil k nebeskému cárstvu a zahynul se svým vojskem na Kosovu poli. Vylíčivši pak kosovskou katastrofu, končí píseň slovy, že kdož za vlasť padli,

všichni svati i počestni byli
a k milému Bohu přistoupili. *)

---

*) Celá ta báseň podána v překladě A. Brejchy v Kosinově „Malé slovesnosti“, 1876. str. 63.

Člověk v národních písních víru svou tak miluje, zachovává i brání, že hotov jest za ni v každé chvíli život položiti. Nic není s to nadchnouti ho tak, jako víra. On s vírou a u víře žije i umírá. Toho dokladem píseň nadepsaná „Robstvo i ženitba Jakšića Stjepana“ (II. 95). Turci udeřivše na Bělehrad zajali Štěpána Jakšiće i odvedli jej k cáru do Stambulu. Cár vida tak krásného bohatýra, chtěl ho sobě získati. Nabízí mu kromě vezírství i dceř svou, poturčí-li se. Ale Štěpán nechce, než praví:

Nikdy se ti bohdá nepoturčím,
ni odřeknu svatého se kříže,
Kristovy ni víry nezneuctím,
byť bys posadil mě na svůj prestol,
byť bys dal mi statky všeho světa.

Cár vida, že s ním nic nesvede, odevzdá jej vezírovi Ćuprilići, ale i ten darmo mu přimlouvá, posléze mu smrtí pohrozí, nepoturčí-li se. Avšak ni to nezaleklo Štěpána, jenž s hrdostí junáckou vece:

Dík vám budiž Chodžo i Kadijo!
Já si přeju pozbyt hlavy svojí
i pro Krista, i pro mateř jeho,
i pro zákon, Kristem lidu daný:
avšak nepoturčím vám se nikdy.

Vezír ho sic života nezbaví, ale odevzdá novopazarskému pašovi, jenž Štěpána káže vsaditi do žaláře v té naději, že, až mu trpělivosť dojde, na tureckou víru se obrátí. Půl léta seděl Štěpán už v žaláři, tehdy smilovav se paša, zavolá dceru svou Hajkunu, uloží jí, aby co nejlépe se vystrojivši donesla Štěpánovi nádobu vody „trusoviny“, aby tak zapomněl na rod i víru svou. Hajkuna tak učinila, ale opatrný Štěpán nechtěl té vody se napiti. I jme se tudíž krásná Hajkuna slovy domlouvati mu, aby se poturčil, on jí však totéž odvětí, co cáru i vezíru. Potom chtíc jej kouzlem svých vnad k tomu svésti, vyzve jej, aby jí líce políbil. On však na to:

Nemůže ni zákon předepsati,
by tureckou ženu kaurin [7]) lubil
Sice by se peklo (vedro) rozevřelo,
s báně nebes kamení sesulo
a zabilo oba, mne i tebe.

Ohněm lásky roznícená Hajkuna chce vše zaň podstoupiti; avšak vidouc, že on se nepoturčí, slíbí sama přijati křest, vezme-li on ji sobě za ženu. A tak se i stalo.

Mnohé písně bohem počínají, mnohé jím končí; každá radosť, každý žal s jménem božím se spojuje. Tak se říkává na př.: a brate, da od boga najdeš; — bože mili na svem tebi hvala; — blago meni do boga višnjega atd.; žádný vůbec čin se nepodniká, aby bůh nebyl prve za pomocníka vzýván. Národní písně líčí vlastnosti boží obecně tak, jak náboženství křesťanské, ale v starších písních, v nichž pohanství zřejměji se za-

[7]) T. j. nevěřící.

chovalo, svrhl se přece pojem o spravedlnosti boží. Tak na př. píseň II. 74 označuje boha vražedlníkem (krevnikem), skrze něhož královič Marko zahynouti musil.

Že se bezpráví bohu vůbec připisuje, ukazuje píseň II. 9, dle níž mor jedné matce devatero synů umořil, což bohu za vinu se klade, neb — jakž verš 29 praví —

„— — bůh od sebe mor vypustil,
by umořil bratrů desatero."

Z poznání velikosti boží plyne se strany jedné:

1. Bázeň, kterouž člověk před bohem má. Bázeň ta jest vlastností každého junáka, jenž nikoho

kromě boha se nebojí.

(Srovnej II. 8, III. 18, 21 atd.)

Největším trestem hříšného života pokládá se odepření potravy, jíž člověku k živobytí nezbytno potřebí. To jasně dokazuje píseň II. 1, kde sv. Maria běduje nad nepravostmi, jež ve světě se páší. Následkem toho na prosbu Ilijovu i ostatních svatých k rozkazu božímu

— — šel Petr svatý vrátný,
se svatým šel Tomášem i Pavlem,
nebes klíče, pečeť oblak vzali,
sedmero všech nebes uzamknuli,
na oblaka pečeť přitiskmuli,
s oblaků by deštní vláha žádná,
tichá žádná nepadala rosa,
plodů aby nerodila země,
ani hroznů, ani zlatých klasů. *)

Že bůh vše dobré odměňuje a zlé tresce, jisto jest; avšak lid věří, že každému zlosynu buď totéž buď cos podobného přihoditi se musí, co byl jinému učiniti chtěl. Tak se v písni II. 5 vypravuje, že dva bratří, Pavle i Radule, velikou měli k sobě lásku a takovou i dokazovali své sestře Jelici, zavděčujíce se jí začasto krásnými dary. Záviděla jí to žena Pavlova (Pavlovica) i vymýšlela úklady na Jelici, přičítajíc jí zlé skutky, které sama tropila. Pro velikou bratrovu lásku k sestře nedařilo se jí to z počátku, ale když zabila dítě Pavlovo v kolébce i nařkla z toho Jelici podstrčíc jí krvavé nože: tehdaž Pavel nevěřil více sestře, na svou nevinnosť se dojímavě odvolávající, než dal ji do smrti usmýkati koňmi.

Kamkoliv z ní kapka krve padla,
tamo roste protěž i bazilka;
kamo sama sebou ona padla,
tamo kostelíček z půdy vyrost.

Než v zápětí přišel na Pavlovici trest hrozný:

Rozstůně se mladá Pavlovice,
churaví pak devět roků celých,

---

*) Celou tu píseň podává S. Kapper ve svých „Zpěvích lidu srbského", II. díl str. 87.—91. pod názvem „Pokání země Indie".

skrze kosti jí prorůstá tráva,
lítí hadové se v trávě líhnou,
oči pijí, v trávě zas se kryjí,

v kterýchžto mukách prosila Pavlovice manžela, aby ji k tomu, nad švakrovou vyrostlému chrámu dovedl, kde doufala dosáhnouti odpuštění; než na cestě jí cos šeptalo, že jí ani chrám neodpusti. Poprosila tedy manžela, aby ji rovně na koňských ocasech dal smýkati a roztrhati. Poslechl ji manžel a tu

Kamkoliv z ní kapka krve padla,
tamo roste trní a kopřiva,
kamo sama sebou ona padla,
jezero se tamo provalilo.

V písni II. 6 vypravuje se, že

dvě jsou kmotry na cestu se daly,
k jednomu se kmochu obě braly,
jedna Řečka štíhlorostlá, mladá,
druhá bílé tváře, mladá Vlaška,
Řečka s útlým u prsou děvčátkem,
u náručí Vlaška s pacholátkem.
Šťastně dvorův kmochových jsou došly,
slušně s kmochem zrozeňátka křtily.
Druhého pak rána za svítání,
„Kmochu," prála štíhlorostlá Řečka,
„jářku, kmochu, Grčićů Manojlo,
proměňme ta nevědomá dítka!
Vezmu sobě Vlaščina já kloučka,
Vlašce zaň to moje dej ty děvče!
Dvojnásobným, bůhtě mým buď svědkem,
odvážím ho ryzým tobě zlatem!"
I dal kmoch, dal — bohdejž ho! — se zmámit,
křestná vlastní proměnil svá dítka.

Za to však neminul ho trest spravedlivý, ač hrozný. Neb solva z domu odjel, vlastní jeho dítě

na černé se jehně proměnilo,
cvalem, skokem v lesy uskočilo.

Když kmoch nevěrník na zpáteční cestě

— — pustým pohořím jel lesním,
hle, tu vstříc mu skokem černé jehně!
Zří je, měří, spustí, zastřelí je,
sleze s koně, stáhne zvěři rouno,
rozdělá si ohně, upeče ji,
sedne potom pod strom ku obědu.
Nasytiv se kýtou jednou zadní,
schoval druhou koni do pytlíku,
vsednul zase na kůň a jel domů.

Tu pak teprv s hrůzou se dozví, že v pytli

podivná to, přežalostná kýta —
přežalostná kýta — — dětská noha![*])

Co se odplaty na onom světě týče, pokládá se za největší odměnu tak zvané posvećenje (posvěcení), záležející v tom,

*) Dra. S. Kappra „Zpěvy lidu srbského", díl II. str. 83.—87.

že buď celé tělo buď nějaká jeho část po smrti neporušena se zachovává. Tak se v písni II. 14 vypravuje o posvěcení Nachoda Simeona. On nevěda s vlastní mateří se oženil. Na otázku, možno-li ho z takového hříchu rozhřešiti, odpovídá mu stařec hegumen:

— — — — „Není možno, není,
rozhřešiti z takého tě hříchu,
neboť matka nad vše synu svata!
Ale věž dám zbudovati pevnou,
z kamene ji zbudovat dám, synu,
jí tě pustím na dno, dvéře zamknu,
do Dunaje řeky vhodím klíče
Ve věži té, synu, tam tvůj pobyt,
a bude tam voda pod kolena,
žába, had a ještěr po pás tobě!
Klíče z řeky vrátí-li se, synu,
hříchu svého zproštěný ty budeš!“
I dal stařec zbudovat věž pevnou,
věži na dno Simeona spustil,
klíče hodil do Dunaje řeky. —
I minulo roků potom devět,
a kdy na rok šlo již na desátý,
na řece jsou rybářové pluli,
zlatoploutvé ryby nlovili,
do kláštera hegumenu nesli.
I vzal rybu stařec, přijal od nich,
rozřezal ji, a — hle — v rybě klíče!
A v tom stařec ruku boží viděv,
nemeškal, šel, věži dvéře odemk',
A hle, věži na dnu vody žádné,
s vodou zmizel ještěr, had i žába,
a věž všecka ozářena září,
a za stolem Simeon v ní zlatým
s blahověstí knihou v rukou sedí,
v knize pilně čte, k bohu se modlí.
Rozhřešen on, hříchu všeho zproštěn,
na nebesích pánu bohu svěcen! [10])

Dle písně 19. chtěje se otcovraždy, již byl spáchal, zprostiti, povolal cár Konstantin čtyři patriarchy, dvanáct biskupův, tři sta mnichův a tři sta diakonů, mezi kterými byl i „diakon samouk“. Cár posadiv všecky za stoly, jde od stolu ke stolu i táže se, co by měl činiti, aby se těžkého hříchu zprostil. Patriarchové, biskupi a mniši

nehovoří božím po zákonu,
než hovoří cáru po žádosti;

jediné „djače samouče“

negovori caru po chateru (žádosti),
već govori bogu po zakonu,

i radí, aby dal udělati budovu z louči, namazal ji lojem a dehtem, zavřel se v ní a dal ji zapáliti, tak aby hořelo stavení od večera do rána, a zůstane-li v něm živ, potom že bude hříchu zbaven.

[10]) Srovnej celý ten krásný zpěv v překladu Kapperově, l. c. II., pag. 134.–144.

Učinil tak cár, všecek sice shořel, ale pravá jeho ruka zůstala zcela neporušena.

Jí (pravicí) cár dobra mnoho jest prokázal:
hladových nasytil valný zástup,
žíznivým přečetným skýtal nápoj,
nahé, bosé vezdy přiodíval,
opatroval chudých i nebohých.
Proto se mu posvětila ruka.[11])

2. Víra a velikosť boží vzbuzuje s druhé strany důvěru v boha. Ta pak se jeví:

a) Modlitbou. V národních písních chrvatských není tak obšírných modliteb jako ve zpěvích Homerových, jež vesměs liturgickým jakýmsi rázem se vyznačují. Ve zpěvích lidu chrvatského modlitba se jen myslívá a z pravidla se i připomíná, prve než kdo co podniká. Kdo tak neučiní, nemůže dobrého úspěchu se nadíti.

Kdo si čeho přeje, za to také k bohu se modlí a pln jest důvěry, že bůh modlitbu každou vyslyší. Banův syn Strachinja vzpomenul boha prve než na turecké vojsko udeřil, a bůh pomohl (II. 44).

Janko Jurišić nalézal se u veliké tísni, neb měl šavli zrezavělou a tasiti ji nemohl, právě kdy jí nejvíce potřeboval. Vzpomenul boha a vytasil šavli, praví píseň II. 52.

Častokráte nebéře se ani na to ohledu, je-li přání takového zrna, by je bůh po svatosti a spravedlnosti své splniti mohl. Tak na př. matka Jugovićů prosí (II. 48)

by jí bůh dal oči sokolovy
i bělostná křídla labutina,
by zaletnout' mohla na Kosovo
i uviděť devět Jugovićů. —

Modlitba v písních lidových, jsouc prostým srdce výlevem beze všeliké okrasy, nebývá provázena nižádným obřadem. Jenom v písni II. 4 jde starý mnich k Dunaji umyt si před modlitbou ruce. Mytí rukou znamená dle symboliky orientalů — mravní čistotu.

b) Přísahou čili zaklínáním. Každý výrok dokládá se buď bohem buď vírou, buď oběma zároveň, na př. tako mi boga velikoga; — boga mi neb dajem ti božju vjeru tvrdu; — tvrdja mi je vjera od kamena atd.

Chrvat zaklíná se tolikéž vším, co mu svato i milo. Tako života mi moga. Za největší má se štěstí, má-li kdo bratra neb sestru, proto na mnohých místech bratr dokládá se sestrou, a naopak sestra bratrem. Odtud pochodí výraz: „brat ili sestra od zakletve." Mimo to jest zbroj junáku nejmilejší, a proto rád se jí dovolává. Tak čteme v písni II. 16:

Desnica (pravice) mi ne usahla ruka!
Dobru konju griva ne opala!
I britka mi sablja ne rdjala (rezavěla)! —

[11]) Širší o tom zmínku viz ve Štúrovi, l. c. pag. 98.—100.

c) Zadužbinou, pod niž se vyrozumívá dobré na prospěch lidu vykonané dílo. Budování chrámů a klášterů, toť ony veliké oběti, jež cárové a králové ve prospěch národa přinášejí, chtíce tím česť u boha si zjednati. Srovnej II. 23, 31, 35, 37.

Jako boha, ctí člověk i vše, cokoli bohu milo jest a draho, zejména svaté. Největší světec jest dle domnění lidu sv. Jovan. Proto u veliké nouzi a všelikém vážnějším podniku vzývá se kromě boha také tento svatý na př. slovy: bogu hvala i sv. Jovanu (II. 94).

Prostředníky mezi bohem a lidmi jsou patriarchové, biskupi a mniši. Slova jejich jsou svata a vliv u boha takový, že bůh na prosbu jejich také může zázrak učiniti.

V III. 11 na prosbu patriarchy Sávy, jehož Sulejman poturčiti usiloval, oheň s nebe padá, voda z kamení teče a celé vojsko napájí. Na žádosť patriarchy Niky (III. 12) zastavilo se slunce na západě, řeka Šarao přestala téci a země se otřásla.

V. Hřích. Co dle pojmu křesťanského hříšno jest, pokládá se ovšem i v národních písních za hřích. Avšak hříchové, jichž člověk dopouští se v bezprostředním svém poměru k bohu (zanedbávání služeb božích, modlitby a p.), nepřipomínají se tak zhusta, spíše hříchové tací, jež odnášejí se k životu společenskému. Proto nedbání pohostinnosti, rušení svazků rodinných a společenských, neposlušnosť dětí atd., jakož i všeliká bezpráví člověku činěná, toť jsou těžcí a velicí hříchové.

V písni I. 205 sv. Nikola a Ilija převážejí duše z tohoto na onen svět, ale tři duše nemohou převézti, ježto jsou hříchem ztíženy: jedna se sousedem se nepřátelila; druhá kmotra k soudu potahovala; třetí dívku zostudila.

V písni II. 4 vypravuje se, že „ognjena" Maria vstoupila do pekel, aby matku svou zprostila muk. Ji provází sv. Petr i vypravuje při každé duši, co byla zavinila. Jeden z nich nepodaroval kmotra, druhý zabíjel ločovky (ovce predhodnice), třetí zabil otce i mateř. Na jiném místě trápili se dva sudí, že na tomto světě křivě soudili; jinde opět krčmářka, že vody do vína nalévala a t. p. Soubor takřka života hříšného podán ve zpěvích II. 1 a 2:

Blažená Marie přichází uplakaná v kruh svatých, kteří právě o statky světa se dělí. Na otázku Ilijovu, proč pláče, odpovídá bohorodička:

Kterak bych, ach, slzí neronila,
z Indie kdy přicházím, z té země,
z Indie, ach, zlopověstné země?
V Indii se hříchy páší hrozné:
slova starců neváží si mládež,
rodičů tam neposlouchá dítě,
rodičové života plod hubí,
hanba za to buď jim na divanu
i před samým bohem spravedlivým;
kmoch sám k soudům potahuje kmotra,
i přivádí nepravé si svědky
jak bez víry tak bez čisté duše,

a vydírá kmotra svatebního,
svatebního a křestného také;
tamtě bratr na souboj zve bratra,
svak činívá nástrahy švekrnši,
a brat bratra sestrou nepohrdá.

V následující písni k tomu ještě se dodává:

Tamtě nikdo nekoří se bohu,
svatým žádná nevzdává se úcta,
nerozžhíná se ve chrámu svíce,
služeb božích neslouží se žádných.

Jsou to příklady ovšem jen řídké a málo kde se opakují.[12]) Konflikt, do něhož člověk hříšník s bohem i světem ubíhá, jest pohnutkou, jež od hříchu odvracuje. „Nehřeš, sic budeš míti boha i lidi proti sobě," ozývá se v pořekadle: „to je pred bogom grjehota a pred ljudmi zazor i sramota" (potupa i hanba). Tohoto pořekadla užívá lid, kdykoli by se co buď říci buď učiniti mělo, což se svědomím se nesrovnává.

Tak I. 34 matka Omerova oženila syna svého s dívkou, která mu nebyla po chuti, proto si touž noc po svatbě život vzal. Druhého dne slyší matka nářek mladé ženy. Domnívajíc se, že ji ženich bije, volá: „Nemáš tlouci prvý den žínku, před lidmi to potupa i hanba, a před bohem veliký hřích."

Ve III. 84 praví Usejin mateři své: „Kdyby nebylo před bohem hříšno a před lidmi s velikou hanbou, i tebe bych samu zahubil a oči ti černé vytrhal."

Strach tedy před bohem a hanba u lidí, to jsou oni dva faktorové, kteří mravní cit probouzejí a lidské zvůli brání, aby nehřešila. (Pokračování.)

K oslavě památky A. S. Puškina.

II.

Cikánka Táňa o Puškinu a Jazykovu.

Napsal B. M. Markevič. — Z ruského podává K. Štěpánek.

(Dokončení.)

„Jenom jednou večer, právě dva dni do jeho svadby zbývala, zašla jsem k Naščokinu s Olgou. Neuspěli jsme ještě pozdraviti se, když pod křídlo saně přijely, a do síně vstoupil Puškin. Uviděl mne ze síně a volá: ‚Ach, potěšení moje, jak jsem rád, že tě vidím, buď zdráva, má neocenitelná!' — políbil mne na tváře a usadil se na pohovku. Sedl a zamyslil se, a tak jako by mu bylo těžko, hlavu na ruku opřel, hledě na mne. ‚Zazpívej mně,' praví, ‚Táňo, něco ku štěstí; slyšelas možná, že se ožením?' ‚Jak neslyšeti,' pravím, ‚Bůh vám žehnej, Alex-

---

[12]) Srovnej v Kapperově často vzpomenuté sbírce zpěv „Pokání země Indie", II. pag. 87.—91.

andře Sergějeviči!' ‚Nu, zazpívej mně, zazpívej!' ‚Podej,' pravím, ‚Olgo kytaru, zazpíváme milostpánu...' Ta přinesla kytaru, já počala probírati struny a myslím, co mám zazpívati... Jenom že u srdce mně samotné neveselo bylo v tu dobu, neboť měla jsem svůj vlastní ideal — byl to ženatý člověk a žena unesla jej ode mne, přinutila jej ve vesnici u sebe žíti — a velmi jsem proto tesknila. Myslíc tedy na to, zazpívala jsem Puškinovi píseň:

Ach, matuška, čto tak v polě pyljno?
Gosudaryňa, čto tak pyljno?
Koni razygralisja... A čji to koni, čji to koni?
Koni Alexandra Sergějeviča...

Zpívám tedy tu píseň, a samé mně je smutno, cítím to a hlasem tlumočím, ale, jak již to bylo, nevím, očí ode strun nezvedám, když tu náhle slyším, jak Puškin silně zavzlykal. Zvedla jsem oči a on uchopil se rukou za hlavu, jako dítě pláče... Pavel Ivanovič k němu přiskočil: ‚Co je ti, Puškine?' ‚Ach,' praví, ‚ta píseň mně celé nitro pobouřila, ona mně ne radosť, ale velikou ztrátu věští.' A nedlouho tu zůstal, odejel, ani s nikým se nerozloučil."

„A což, bábo, viděla se s ním potom?"

„Jednou — jednou všeho potom poštěstilo se mi jej viděti. Za měsíc, a možná že i více, po jeho svadbě šla jsem poněkud z rána k Iverské a odtud do města po náměstí se ubírám. Hledím, skvostný kočár zánovní, čtverospřežní jede mně na proti. Uhnula jsem se stranou a jenom slyším, že hlasitě kdosi na mne z kočáru volá: ‚Potěšení moje, Táňo, buď zdráva!' Obrátila jsem se, a to Puškin okno spustil, nahnul se do něho sám a odtud mně ručkou políbení posýlá... A vedle něho krasavice jako malovaná — žena sedí, měla modravou aksamitovou šubu, hledí na mne, usmívá se. Již opravdu nevím, co si o tom pomyslila, ale mně se to v tu dobu zdálo býti velmi konfusním..." Stařenka se rozesmála, jakoby se všecka zaradovala od té upomínky...

„Nu a s Jazykovem jak jsi se seznámila?"

„S Jazykovem? Ale seznámila jsem se s ním v samý den svadby Puškinovy. Seděla jsem toho dne u Olgy. Večer vrátil se Pavel Ivanovič a s ním Jazykov. Byl světlovlasý, tlusťoučký a ne špatný. Tam na svadbě mnoho vypili a on docela jaksi nebyl při svém rozumu. Jak mne uviděl, počal mně vyznávati lásku. Já se směji, ale on ještě hůře doléhá; k nohám se mi uvrhl, hlavu na klín mně položil a pláče: ‚Já,' praví, ‚se s tebou ožením. Puškin se oženil s krasavicí a já mu neustoupím. Faraonka — on byl tak směšným — Faraonka jsi moje,' praví. ‚Tak napoprvé jste mne uzřel a již se chcete ženiti?' směji se mu opět. Ale on mně na to praví: ‚Já tě dávno znám, mám tě dávno zde' — a na čelo ukazuje — ‚ve snu jsem tě viděl, blouznil o tobě!'... I nechápala jsem ani opravdu, viděl-li mne někde dříve, anebo jen tak z chmeloviny... Pavel Ivanovič s Olgou umírají smíchy, vidouce, kterak na mne dotírá. Přece však mne tehdy velmi rozhořčil .. Uviděl u mne na ruce prstýnek s turkusem. ‚Jaký to máš u sebe prstýnek,' táže se, ‚snubní?' ‚Snubní.' ‚Dej mi jej.' ‚Nač ho potřebujete,' pravím. Ale on opět doléhal, stáhl mně jej s prstu a navlekl sobě na prostředník. Chci mu jej odejmouti, ale on za nic nechce ho vrátit. ‚Do smrti

nevrátím,‘ křičí. A jakkoli jsem plakala, se slzami prosila, nevrátil ho. Pavel Ivanovič praví: ‚Nechej ho, vrátí jej, myslíš snad, že to je opravdu?‘... Tak i zůstal u něho můj prstýnek... A byl to můj snubní — dal mi jej tentýž člověk, kterého jsem milovala a jenž byl ve vesnici; čekala jsem jej podle jeho dopisu den ode dne do Moskvy a prostě spáti jsem nemohla — že on přijede, zeptá se na prstýnek a já ho nemám, a ještě hůře, že je u jiného člověka... A ten mi ho za nic nevrátí. I nevěděla jsem prostě, co mám dělat. Pak Jazykov též brzy přestal jezditi do našeho sboru...“

„Kterak to, bábo, vždyť byl do tebe zamilován?“

„Ale Bůh to ví! Zamilován, ale nebyl milý — a ani to nevím, jaká byla ta jeho láska ke mně. Tak lidé nemilují! Chladný člověk byl, tak já soudím.“

Možná uzavříti, že Jazykov vůbec nezanechal v paměti stařenčině žádného značnějšího dojmu. Ona, tak podrobně pamatující se na svá setkání s Puškinem, hrda jsouc na to, že chtěl ‚báseň na ni napsati‘, nevěděla ani, že vnukla Jazykovu motivy ku třem, jedva-li ne nejpěknějším a jí věnovaným (T. D.) básním jeho — a že jedním z těch motivů byl zvláště ten prstýnek, který on v okamžiku svévole strhl s její ruky. Co však by řekla hluchá Táňa, kdyby možná bylo pročisti jí následující slohy:

Da, kak svjatyňu beregu ja
Sej perstěn, dannyj mně toboj
Za žar i silu pocěluja,
Těbja slivavšago so mnoj.
. . . .
No čtož? tak pylko, tak gluboko,
Tak vdochnovenno poljubja
Těbja, moj angel černookij,
Odnu těbja, odnu těbja, —
Odin-li ja tvoj vzor umiljnyj
K sebě privlek? Na mně lj odnom
Tvoji objatija tak siljno
Živym svivajutsja koljcom?
Ach nět! No svjato beregu ja — atd.

Nikdy žádného „prstenu“ nedala blouznícímu po její původu básníku. Podle slov stařenčiných mezi ní a Jazykovem nejenom že nebylo nikdy žádných blízkých poměrů, ale i v celé nedlouhé jejich známosti touha jeho projevila se toliko jednou, toho večera, když vrátiv se rozjařený ze svadby Puškinovy, uložil se u její nohou a nabízel jí oženiti se s ní — při čemž ona ovšem podle obyčeje cikánek tehdejší doby odpovídala políbeními na jeho polibky — z uctivosti. Podezřívati ji z neupřímnosti, není žádného důvodu — ona tak prostodušně mluví o svých „předmětech“. K tomutéž r. 1831., ve kterém byly Jazykovem napsány výše vzpomenuté verše k T. D. (Taťáně Demjanovně), vztahuje se i následující vyznání jeho v tom, co on nazývá „harmonickou lží“:

Radušno rabstvujet poetu
Životvorjaščaja mečta.
Jego ljubovnomu privětu
Ne věruj, děva krasota!
. . . .

Vot děň — i bědnaja ty vstala,
Ty ně spala, ty vsjo mečtala...
A on, tajinstvennik Kamen?
Jím ně igrali grězy noči,
I bodr i svěž prosnulsja on,
I pro ljubov i černy oči
Uže vydumyvajet son.

Vášeň k Táně nebyla-li rovněž tak „vydumaná“ Jazykovem?

„A nevrátil ti tedy tvůj prstýnek?“ otázali se „báby“.

„Vrátil, baťuško, vratil! Ale opět Puškinu Alexandru Sergějeviči za to dík! Pavel Ivanovič Naščokin stěžoval si mu na Jazykova, co on a jak nedobře se mnou učinil. Alexandr Sergějevič se mne též zastal — přinutil jej můj prstýnek Olze vrátit. Od ní jsem jej též zpět dostala. A právě v čas se tak stalo, neboť můj na druhý den z vesnice přijel... Běda, kdybych tehdy jeho prstýnek neměla u sebe!...“

Stařenka se zamlčela, spustila svoje lesklé oči na své hubené prsty, jakoby hledala na nich stopu toho snubního prstýnku, a hluboce vzdychla.

„A jak jsme již plakali pro něj, pro Alexandra Sergějeviče“ — vzpamatovala se náhle — „když jsme se dověděli, že ho ubili, srdečného... Dávno to již bylo... Let čtyřicet asi — nebo víc to bude?“

Na řasách vystoupily jí slzy.

„A kdy mne asi vezme Bůh odtud!... Ach, jak těžko, jak těžko je žíti! A všecko, zdá se, bylo by možná snášeti — ale vzpomínati, vzpomínati je nesnesitelno!...“

Záhřeb.

Osvětová studie z cest od **K. Konráda.**

(Pokračování.)

III. Nová ves a okolí.

Bezprostředně ke „Kaptolu“ pojí se předměstí „Nová ves“ nazvané. Táhne se daleko z města ven k horám severním, na něž odtud jeví se utěšený rozhled. Tento díl města obrouben jest po obou stranách široké a dlouhé ulice své příbytky praebendářů metropolitního kostela. Kdo jsou tito praebendáři? Jest to sbor dvanácti samostatných duchovních, kteří drží prostřední místo mezi kanovníky a vikaristy, jako kdysi u nás byli „mansionáři“ u sv. Víta v Praze a na Vavelu v Krakově. Každý má své hospodářství, zahradu, vinici a jinak opatřené obročí. Tento sbor založen byl v II. polovině XIII. století (r. 1269.) ku pomoci sboru kanovníků, aby mohla služba Boží stále co nejslavněji se konati a zvláště by denně konaly se hodinky a mše sv. ke cti nejblah. Rodičky Boží.[15]) V papežských bullách slovou „beneficiati perpetui“.

[15]) „Tempore sanctae et piae memoriae domini Thimothei episcopi zagrab., nonnuli ex fratribus nostris canonicus. . affectantes cultum divini numinis sa-

Popojdeme-li na Nové vsi asi čtvrt hodiny, objeví se zraku našemu milý pohled do dálky na sever. Pohoří záhřebské zdvihá tu před námi amfitheatralně své lesnaté, na 7 mil dlouhé a 2 míle široké hřbety, na hoře jedlemi, níže buky a nejníže kaštany bujně obrostlé, výše a výše až k nejvyšším štítům svým, zvaným „Velké a Malé Slémě".[29]) Z těchto hřbetů silurských břidlic a přechodního vápence vycházejí četné rozsochy na sever i jih k městu, jež tvoří hojně příčných údolí, nad nimiž vypínají se štíty kupovité, něco též kuželovitých. Za těmito horami rozkládá se požehnaná, překrásná kotlina záhorská (Zagorje), jež přírodní krásou nad jiné chrvatské krajiny vyniká, pročež i slove chrvatským Švýcarskem. S „čardaku" či s pyramidy, kterou horské družstvo na „Velkém Slemeni" vyzdvihlo, jeví se oku poutníkovu utěšený, rozsáhlý rozhled po větší části celé země chrvatské až k těm přímořským horám na jihozápadu, k uskockým brdům na pomezí krajinském a k radobojským chlumům na východě, kdež 559° vysoká Ivančica tento velkolepý obraz uzavírá.

Vyjdeme-li z Nové vsi na sever, přijdeme lesní procházkou nejprve k ústřednímu obecnému hřbitovu před zámkem Mirogojským. Tento hřbitov má po jednom oddělení pro každé vyznání. Zdoben jest arkadami s četnými pomníky vynikajících mužů, z nichžto zvláště zpomenouti sluší ohnivého buditele Petra Preradoviće. Byltě z prvních a předních buditelů doby illyrské, jenž mocně probouzel z hlubokého spánku k národnímu sebevědomí zejména Dalmatince, jež volal k praporu Gajově zvláště vzletnou básní: „Zora puca, bit će dana".[30]) Bezděčně zadumá se tu mysl naše do oné doby nadšeného vlasteneckého probouzení, jež na jihu rakouském divy tvořilo; slza radostného pohnutí vkrádá se na líce a maně vzpomínáme, s jak vroucí láskou tento jihoslovanský slavík volal tehdáž ke své drahé domovině, když ji jako zbloudilý „Poutník" konečně našel a k ní z té duše své přilnul:

„Tebi opet duša diše,
Tebi srce opet bije.
Domovino, majko srĕće;
K tebi opet sin se kretje,[31])
Od radosti suze lije.

Primi opet svoje dĕte,
Primi, vĕk će tvoje biti,
Ljubit tebe svako doba,

lubriter augmentari, de bonis a Deo sibi collatis prebendarios seu mansionarios sacerdotes ad continuum officium chori et misse b. Virginis disposuerunt et ordinaverunt," etc. Iv. Tkalčić, „Sbor prebendara prvostolne crkve zagrebačke", u Zagrebu 1884. str. 7. — Téhož Monumenta I. pag. 219.

[29]) Jsou 545·47° a 505·92° vysoké. (Výšky dle Slovn. naučn. [1863] III. str. 1115.)

[30]) T. j. „Hýna svítá, bude den", jak začínala též staročeská ranní píseň. — Poprvé ji vydal r. 1844. v novém časopise „Zora Dalmatinska" a rychle rozlétla se pak po celém Jihoslovanstvu jako ranní červánek, jenž věštil blízký východ slunce slávy jihoslovanské.

[31]) T. j. vine.

Utvom polju daj mu groba,
Tvojim cvětjem grob mu kiti.“ [32])

A milá máti domovina v pravdě popřála tomuto zdatnému synu Vojenské Hranice ve svém lůně odpočinku ke dni radostného vzkříšení, aniž kdy ustane blahou památku jeho zdobiti vděčným kvitím své lásky, byť i hrob jeho u Mirogoje někdy zahynul. Budilť věrné syny své vlasti z nepřirozené smrti k přirozenému, utěšenému a slavnému životu; vzbudí jej za to nebeský Otec těchto synů k věčné odměně. Potíral jejich nepřátely mečem [33]) i pérem, potřeť za to Bůh i nepřátely jeho odměny věčné!

S myslí vzrušenou a povznešenou jdeme od hrobu tohoto neobyčejného pěvce, jenž ač mužem byl meče, pěl národu svému přece ze srdce a stal se tak miláčkem jeho. [34]) — Vyjdeme-li ze hřbitova, otvírá se před námi rozkošná krajina, že zdá se nám, jakoby to byl ráj oné domoviny, po níž Preradović tak vřele se roztoužil, když ji, dlouho neznámou, konečně poznal. Vítáť nás tu přeutěšená krajina s rozkošnými a rozsáhlými vinohrady, jak daleko zrak stačí, s roztomilými letohrádky a jinými byty letními. Vinohrady střídají se pak s přeúrodnými rolemi a dále s bujnými lesy, jež poskytují Záhřebanům hojně občerstvujících stínů v čas letního vedra, jež dostupuje tytýž až i 35° Reaumurových. Těmito lesními procházkami možno pak daleko a vysoko se bráti přes „Šestine“ až k zříceninám hradu Medvedgradu na severozápadu, nebo k bližší faře „Remete“, jež kdysi bývala klášterem Paulánů („Pauli · Eremitae“, z čehož utvořeno Remete). Ve farním nádvoří stojí kostel s divotvorným obrazem blahosl. Panny Marie. Remete jest proto slavným poutním místem Chrvatů, kamž o svátcích marianských, pak osobitě na velkonoční a svatodušní pondělek slavné pouti se konají, k nimžto dostavuje se množství lidu z města i z dalekého okolí. Chrvatské to Emauzy. Zříceniny Medvedgradu jsou zbytky hradu, jejž dal kdysi biskup Filip (biskupoval od r. 1248.—1262.) vystavěti na obranu země proti hradu Samoboru, jejž vystavěl král český Otakar II. při pomezí své říše na půdě chrvatské, aby byl mezníkem jeho velříše na této straně. Jak bolestně vzpomíná tu česká mysl tohoto slavného i nešťastného krále, jímž dostoupila koruna česká vrcholu slávy své, by s něho rychle opět spadla! — Na severní straně pod Medvedgradem prýští se z jeskyně v chladném úvozu léčivý pramen, „kraljičina vrela“ zvaný. Horské družstvo záhřebské dalo k němu upraviti příjemné cesty ve chladu lesním.

---

[32]) T. j. ozdob. — Viz jeho báseň „Putnik“.

[33]) Bylť c. kr. plukovníkem při zemském vojenském velitelství v Temešváru, vyznamenal se v bitvě nejedné a zemřel jako general r. 1872.

[34]) Jubilejní dílo Chrvatů z r. 1885. „Slava preporoditeljem“ zove jej výslovně „najumniji i najslavniji hrvatski lirički pjesnik“. Jeho díla vydal r. 1875. zvláštní odbor nákladem vděčného národa. Mistr Rendič vytesal jeho překrásný pomník.

IV. Dolní město.

a) Jelačićev trg.

Vraťme se nyní přes tu dlouhou „Novou ves“ a „Kaptol“ a sestupme do Dolního města, jež jest nyní středištěm národního, průmyslového a obchodního života. Sestupujíce přijdeme především na největší, nejkrásnější a nejživější náměstí záhřebské, „Jelačićev trg“ zvané. Zde jest hlavní střediště veřejného života, kdež kup a prodej od rána do večera neustává; zde venkovský lid z blízkých vesnic v malebném kroji se svými plodinami polními a zahradními rovněž tak se cítí doma, jako dandyové záhřebští v tamějších čtyřech kavárnách a cukrárně Hüblerově při kávě, novinách a šachové hře venku pod oleandry sedící. Toť jsou typické figury záhřebské.

Kdežto v jiných městech zdravotní komise moderní vykazují nemocnicím místa za městem, vidíme v Záhřebě „samostan milosrdne braće“ s veřejnou nemocnicí právě na tomto středišti městského života státi. Pod ní právě rozkládají řečené prodavačky své plodiny, nestrachujíce se ani o sebe, ani o své zboží, aniž o kupce své. Naproti ní pak vypíná se nade všecky sousední budovy nový palác filiálky rakousko-uherské banky a král. chrvatské eskomptní banky. Však hlavní ozdobou a znakem toho náměstí jest velkolepý pomník bana Jelačiće. Představuje tohoto národního hrdinu a ochranitele Rakouska v nadpřirozené velikosti, an sedí na koni v bohatém kroji svém a velí s tasenou šavlí chrabrým Chrvatům svým „Naprej“ na ochranu vlasti a říše. Toť jest, co výmluvně hlásá lapidární, lakonický nápis na vysokém podstavci z moslavinské žuly:[35]) „Jelačić, ban 1848“.

Tímto nápisem stává se socha Jelačićova význanným znakem onoho boje o život, jejž bylo národu, k novému žití probuzenému, podniknouti a dokonati proti zpupnému maďarskému státu, jenž rovnoprávné a sourodné království chrvatské chtěl úplně své nadvládě a svému jazyku podmaniti. Krutý byl tento boj hned z počátku, od r. 1835., když počalo illyrské hnutí Lj. Gajem. Již dávno bylo tomu, co umlkla klassická musa dubrovnická, odmlčel se i chrabrý národ chrvatský, jakoby dřívějšími ustavičnými boji s Benátčany a Turky byl se vysílil. Maďaři vládli v zemi téměř neobmezeně. „Die Banusgewalt,“ vece Iv. Milčetić v ‚Kroatische Revue‘,[36]) „war nur noch ein Schatten der einstigen Macht. Der Banus von Kroatien bedeutete nicht viel mehr, als irgend ein magyarischer Obergespan.“ Celý národ spal. Cizincem byl ve vlastním domově. Všechen zvolati mohl s „Putnikem“ Preradovićovým:

---

[35]) Moslavinské pohoří táhne se na jihovýchodě z varaždinské bývalé Hranice na chrvatskou půdu Jeho střediště skládá se z vrstevné rudy, žulou protkané.

[36]) 1886. I. na str. 11. a 7.

„Bože mili, kud sam zašo!
Noć me stigla u tudjini,
Neznam puta, neznam staze,
Svuda goli kamen gaze
Trudne noge po pustini!“

Bolně zvolal proto chrvatský slavík v této básni dále o svém lidu k matce vlasti:

„Majko mila, majko draga,
Da ti vidiš svoga sina!

Da ti vidiš njego sada
Okružena od zla svega,
Ti bi gorko zaplakala,
Ruka bi ti zadrhtala
U žalosti grleć njega.“

Když octnul se národ chrvatský v tak smutném stavu, aj, jak snadno mohlo maďarské vládě právě tehdy přijíti na mysl pomaďařiti s ostatními národy svými též chrvatský! A tento záměr počali prováděti tak bezohledně, že dokládá o nich Milčetić:[37]) „Die Magyaren sahen die Slaven nur für ihre Sklaven an (!), welche nicht berechtigt seien, die Freiheit und Kultur anzustreben.“ — Avšak toto nepřirozené násilí počalo bezděčně a znenáhla buditi ospalé. Povstal biskup Vrhovec, povstal hrabě Janko Drašković, budice a vzdělávajíce národ svůj. Povstal i náš pěvec Kollár a roznítil v Pešti jiskru vlasteneckého nadšení v ohnivém šohaji Ljudevitu Gajovi v mocný žár illyrského hnutí, jenž rychle rozlil se po všech jihoslovanských zemích jako jarý, požehnaný déšť a kde koho dobré vůle probudil a vrátil přirozené povinnosti vlastenecké lásky buď uhaslé, nebo pod popelem jako jiskra doutnající.[38]) Maďarům zdálo se ovšem toto mocné hnutí pro „maďarský stát“ nebezpečným, ba záhubným. Proto neustávali mladé vlastence illyrské podezřívati a prohlašovati za buřiče a nepřátele Rakouska. Však nic naplat. Tak mocný a oprávněný oheň duševný nedal se uhasiti žádným protivenstvím. Naopak. Tato protivenství stala se olejem, jímž onen oheň nadšení čím dále mocněji a obecněji se roznítil, až konečně r. 1848. rekovným banem Jelačićem nastavší boj byl dobojován.

Tuhá centralisace, jež pak následovala, zmařila sice na čas jeho vlastenecké záměry ku povznesení milé domoviny; avšak bezpráví konečně pominulo, království chrvatskému vrácena jeho ústava i práva. I počíná nyní bráti se k té slávě a k tomu blahu,

---

[37]) L. c. 11.

[38]) Jak mocný byl vliv našeho pěvce „Slávy dcery“ na Gaje, jenž tehdy studoval práva v Pešti, svědčí Milčetić (l. c. 8.) takto: „Kollar entfachte den schlummernden Patriotismus in Gaj so, dass er sich schon damals mit herrlichen Ideen und nützlichen Plänen für seine Kroaten zu befassen begann. Die Worte Kollars wirkten wunderbar auf seine jugendliche Seele ein, und er wollte weder bei Tag, noch bei Nacht ruhen, bis er nicht seine Landsleute zu einem neuen Leben auferweckt haben würde.“ — Tedy netoliko své Čechoslovany, nébrž i bratry Chrvaty budila slovanská lyra Kolárova!

jež již velký duch Jelačićův mu chystal, jehož mu přáti neustal ni za tuhé centralisace poněmčující, jakž dosvědčil ku př. r. 1852., kdy zahájiv skupštinu družstva „za pověstnicu (dějepis) jugoslavjansku" pravil: „Kaošto ljubim naš narod, jez sam se ga naučio štovati (ctíti) u važnich sgodah: tako mi je sve milo i drago, što na njegovu materialnu ili duševnu korist směra," a d.

Což divu tedy, že pohlížejí Chrvaté ke krásnému pomníku tohoto národního hrdiny a vlasteneckého vzoru svého z let probuzení vždy s radostí a chloubou, nepřátelé s nenávistí a hanbou. Počínáť již plniti se vlastenecké heslo Jelačićovo: „Što Bog dade i srěća junačka." Již dal Bůh a popřál štěstí a vítězství chrabré mysli chrvatské.

b) **Zrinjski trg**.

Jdeme-li z Jelačićova náměstí ulicí „Marie Valerie". přijdeme okolo průmyslového musea a podle domu záhřebské spořitelny a záložny na náměstí Zriňského (Zrinjski trg). Umělecké průmyslové museum, vzorně spořádané, jest věrným a velice poučným obrazem vší průmyslné práce chrvatsko-slavonské, i možno tudíž poučiti se za krátko o veškeré činnosti, o pokroku a národních zvláštnostech řemeslných, obchodních a průmyslových. Zejména bohata jeví se tu sbírka národních krojů, oděvu i obuvi z rozličných krajin, všedních, svátečních a svadebních. Zajímavé jsou též modely různých selských příbytků a lodního mlýna na Savě, posavská to zvláštnosť chrvatská. [39])

Zrinjski trg náleží k nejkrásnějším částem města, jež teprve v nejnovější době se povznesla a nevšední měrou ozdobila. Obrouben jest četnými paláci a krásnými domy, z nichž nade všecky vyniká ovšem palác jihoslovanské akademie, pak proti němu stojící palác barona Ludevita Vranicanji. Vnitřek náměstí podobá se spíše sadu, anť vysázen stromovím a ozdobným kvítím. Z předu stojí ve prostřed zvláštní meteorologický sloup. Jižní stranu náměstí zavírá budova jihoslov. akademie. Stojí ze všad zcela volně ve zvláštním květinovém sadě, jak tomuto hlavnímu sídlu věd a umění sluší. Jest to silná, monumentální stavba, zbudovaná dle osnovy Fr. Schmidta, obnovitele katedrály, jež, jak známo po vší vlasti naší, vznikla nadobyčejnou vlasteneckou obětí a láskou šlechetného biskupa Strossmayera.

Bylo r. 1860. V Záhřebě zasedla banská konference, za tím účelem svolaná po pádu Bachově, by podala vládě návrh o způsobě, v jakém by se měla ústava uherských zemí obnoviti. Duší konference stal se brzy nade všecky vynikající biskup Strossmayer. Když pak nastalo památné zasedání její dne 10. prosince t. r., povstal Strossmayer a složil 58.200 zlatých, prose, by přijat byl tento kapitál za základní jistinu pro založení jihoslovanské aka-

---

[39]) Pro vzdělání mladiků v umělém průmyslu založena byla r. 1882. zvláštní průmyslová škola v Záhřebě s dílnami: kamenickou, truhlářskou soustružnickou, zámečnickou, keramickou a řezbářskou.

demie. Jako blesk roznesla se zvěsť o tomto stkvělém daru jihoslovanského mecenáše po všem Jihoslovanstvu a rychle rostla nyní tato základní jistina. Ale teprve r. 1867. dne 28. července bylo láskyplnému tvůrci akademie lze, otevříti po mnohých překážkách prvním slavným zasedáním tuto akademii, jíž měl býti položen základ k příští universitě. Tento den pokládal šlechetný lidumil za jeden z nejblaženějších dnů svého života, ježto akademii měl za nejmilejší dítko své, jakž dokázal i velkolepými dary novými. Věnovalť akademii také svou vlastní drahocennou sbírku obrazů, koupil jí bohatou a vzácnou knihovnu Kukuljevićovu, drahocennou sbírku starých listin hraběte S. Kegleviće, ještě vzácnější sbírku staroslovanských rukopisů po generalním konsulu Mihanoviói, umělecké obrazy z pozůstalosti † kardinála a arcibiskupa záhřebského Haulika a jiné věci. Všecky tyto velkolepé dary měly celkem cenu nejméně 200.000 zlatých. Na stálou paměť této neobyčejné štědrosti ozdobila vděčná akademie schodiště své budovy v II. patře poprsím svého velkého zakladatele a mecenáše. Ježto pak Strossmayer s nemenší otcovskou láskou pečoval též o povznešení a zvelebení diecése své, zejména duchovenstva, chudiny a veškerého školství, však netoliko ve své diecési, nébrž také v celém Chrvatsku, ba namnoze i v celém Jihoslovanstvu: aj což divu, že kdysi sám veliký papež Pius IX. při audienci Strossmayerově zvolal o něm k přítomným hodnostářům církevním a světským: „Ejhle apoštol!“ A vstav šel mu vstříc a objal jej.[40])

Kapitál akademického fondu obnášel koncem r. 1885. již 359.722 zlatých.

Nadobyčejnou štědrostí Strossmayerovou stala se jeho akademie tak věhlasným ústavem, že nemá ve svém druhu sobě rovných, zejména in slavicis. A ježto ve svém působení přihlédá ke všem větvím a kmenům jihoslovanským, jest v pravdě ústavem jihoslovanským, jak zvláště dosvědčuje mezinárodní orgán její „Kroatische Revue“, jenž u nás příliš málo jest znám. Podává důkladné zprávy a pojednání, všech jihoslovanských kmenů se týkající.[41])

K n i h o v n a akademie, vzorně spořádaná i katalogisovaná, uložena jest v I. patře akademické budovy. Zde má též akademie své místnosti. Knihovna čítá 18.000—20.000 svazků knih, listin 20.000—25.000 a 1350 rukopisů, ponejvíce o chrvatském jazyku, dějepise a právě jednajících.

---

[40]) Slovn. naučný VIII. díl, str. 1084.

[41]) Kéž by tímto orgánem a celou akademií plnila se v pravdě zlatá slova, jež Matija Ban z Bělehradu napsal do jubil. památníku r. 1885 : „Četiri smo brata na jugu, četiri pera i mača. Otrijeznimo se od sanjarija (blouznění), pošteno dahnimo medjusobnom pravdom, zagrlimo se iskrenom (povaleným) braćkom ljubavi, pak ćemo biti četiri tvrdo ukopana stuba (budeme čtverým řebřem), kojimi nikakov oluj (bouře) neće moći da zaljulja (zajisté neotřese). — „Prosvjetom stupajmo k slozi, a slogom ćemo stići do narodne sreće i snage (sred).“ (Na str. 14.)

Přízemek budovy obsahuje archaeologickou sbírku národního musea, jež vyniká řídkou sbírkou starožitností egyptských, jež také Strossmayer získal akademii, pak vzácnou sbírkou národopisnou, již K. Lerman jako člen výpravy Stanleyovy na Kongu nasbíral a museu daroval.

Nejkrásnější díl budovy jest II. patro, určené obrazárně. Proto vyniká vysokými a širokými románskými okny, jež hojně světla propouštějí do síní, které chovají v sobě nejvzácnější dar Strossmayerův, jeho obrazárnu, jež ho stála přes 100.000 zlatých. Na vděčnou toho veledaru paměť slove proto „Strossmajerova galerija slika". Obrazy zavěšeny jsou v sálech takovým řádem, by objevily zraku navštěvovatelově dějinný rozvoj malířského umění od Fr. Giotta (1276.—1333.) až na naše časy. Sbírka obsahuje ovšem i obrazy slovanských mistrů. K nejkrásnějším ozdobám obrazárny z naší doby náleží originál našeho Čermáka „Raněný Černohorec", jenž vyniká mistrnou kresbou horské situace, stkvělými a živými barvami, bolestným pak výrazem energických a krásných typů černohorských mocně dojímá, tak že bezděčně zamyslíme se do těch časů, kdež bylo hrdinům „Černých brd" nadobyčejnou rekovností dobývati na odvěkém vrahu zlaté svobody víry a země rodné. — K předním ozdobám galerie náležejí také obrazy bratří Mašićů, zvláště genialného Nikoly Mašiće, jehož „Bosňák" na trávníku odpočívající leží před divákem jako živý.[42])

Vyjdeme-li potěšeni z akademického paláce, spatříme před sebou v květinovém sadě ozdobném tré krásných poprsí, z kararského mramoru překrásně vytesaných od věhlasného chrvatského sochaře Rendiće. Zdobí zde památku vynikajících Chrvatů XVI. století, slavných malířů Julia Klovia (Clovius)[43]) a Medulića (Andrea Schiavone),[44]) pak hrdinského vojvody Krsta Frankopana, jenž r. 1525. proslavil se osvobozením pevnosti Jajca od Turků, jež toliko s malým ale rekovným vojskem na hlavu porazil. Padesát dobytých vojenských znaků poslal na důkaz té statečnosti králi svému Ludvíkovi II.

Před jižním průčelím paláce akademického zdvihá se ze sadu překrásná socha sv. Jiří, od mistra Fernkorna ulitá ze zinku. Svatý hrdina Boží napřahuje právě meč, by potřel lítou saň, jež

[42]) Tento obraz věnovali Strossmajerovi ctitelové k jeho 70letým narozeninám.

[43]) Klovius byl toho času a snad všech věků nejvýtečnější drobnomalíř. Zemřel v Římě r. 1578. Jeho proslavené drobnomalby roztroušeny jsou po Evropě. Arcidílem jeho, na němž 9 let pracoval, jest modlitební knížka, věnovaná nejblah. Rodičce Boží, jež chová se nyní v Museo burbonico v Neapoli. (Více o něm v Slovn. naučném, IV. d. [1865.] str. 704. a v Čas. česk. Musea, 1855)

[44]) Zemřel r. 1582. v Benátkách. Zde spatřiti lze podnes jeho výtečné malby na obmítce, jimiž ozdobil, doporučen byv slavným Titianem, bibliotéku u sv. Marka. Četné jiné obrazy jeho zdobí čelnější obrazárny evropské. (Více v Slovn. nauč., V. díl, str. 209 a v Čas. česk. Musea l. c. 279. sl. — Nejúplněji v Kukuljevićově „Slovniku umjetnikah jugoslavenskih".)

pod ním ještě divně se kroutí a zmítá. Podivuhodné to skupení nevšední umělecké krásy a dokonalosti! Bylo mi řečeno, že jest to nejkrásnější práce Fernkornova.[45])

Jak významně a význačně stojí toto umělecké arcidílo právě na tomto místě! Čím déle pohlížel jsem na ně a kráse jeho se obdivoval, tím jasněji tanulo mi na mysli, tento rek boží že nejpřípadnějším jest symbolem odvěčného boje národa chrvatského za „krst častni i slobodu zlatnu“, za bytí, za víru a jazyk otců. Již potřena jest stohlavá saň nepřátel jeho a snad již naposled zdvihá statečný národ meč duchovní, aby jí poslední hlavu srazil. Dobyto zlaté svobody, křtu čestného právě dobývá sobě. Vítěz korunován věčně svěžím vavřínem jihoslovanské akademie. Sám národ chrvatský jest tímto rekem Jiřím před palácem akademie. O něm v pravdě platí věštba, kterouž volal Stanko Vraz r. 1841.:

„Te ti stat će věk na glavi
Věnac Ćesti, věnac Sréće,
Ostavit te Slava neće,
Kao što ti je neostavi“ [46])

A jak nepatrny byly na pohled, jako kdysi u nás, prvé počátky toho duchového boje, jejž podnikli Chrvaté roku 1835.! Ale jak mocné byly pružiny jeho! A vichr, jenž do nich zadul silou vlastenecké písně, aj v jak mocný žár roznítil tu malitkou jiskru Gajova illyrismu! Záhy zachvátil neodolatelně všechny vrstvy národa. Illyrské davorije[47]) tehdy divy probuzení tvořily, jako u nás vlastenecké písně. „Jeder Gedanke unserer Illyrier,“ dí o tom Milčetić, „fand ... auch im Liede seinen Ausdruck. Und da diese Lieder zugleich auch gesungen wurden, ist es kein Wunder, dass der Illyrismus solche Fortschritte machte.“ [48]) Jako blesky vnikaly ty válečné a vlastenecké písně illyrských básníků do srdcí chrvatských, jeden sděloval je s druhým a s třetím a mládež učila se jim nazpaměť. Tak staly se majetkem celého národa. Ani šlechta, jež byla z velké části národu svému odcizila se, neubránila se kouzlu těchto písní. Ba krása jejich okouzlila mnohé takou měrou, že prováděly se tehdy v Záhřebě tytýž i takové koncerty, že při nich jediné šlechticové a šlechtičny zpívali tyto nadšené písně. Bychom poznali mocné kouzlo jejich, vizme za mnohé aspoň tento příklad. Kdož by neznal národního pěvce Chrvatů té doby Alberta Štrigu? Čím byl kdysi v letech šedesátých u nás Lukes, tím byl Štriga Chrvatům v letech čtyřicátých. Bral se často s přátely svými po ulicích záhřebských, prozpěvuje mohutným, krásným hlasem svým vlastenecké písně, by rozněcoval v krajanech svých lásku k utiskované vlasti. Bylot Chrva-

---

[45]) Kardinál Haulík koupil ji za drahý peníz na výstavě pařížské a postavil prve v parku maximirském. Později daroval ji městu, jež dalo ji postaviti na nynější místo.

[46]) „Děla Stanka Vraza“, II. dio, u Zagrebu, 1864, str. XII

[47]) T. j. válečné písně.

[48]) „Kroat. Revue“, l. c. II., 15.

tům bojovati tehdy za život politický a národní proti zpupným Maďarům. Aj jak mocně k tomu boji budil a uchvacoval Štriga, když zahlaholil nadšenou davoriji:

„Hajdo braćo. hajd junaci,
Nek se hrušti šaka mala!"[49])

neb dokonce nejpřednější illyrskou davoriji:

„Još Hrvatska nij propala,
dok mi živimo."

Podivuhodným způsobem jímala tato píseň kde koho jako žádná jiná. pročež stala se národní hymnou chrvatskou, jež proto stkví se také v památníku jubilejním, na oslavu padesáté ročnice vzkříšené literatury chrvatské r. 1885. vydaném. Již nikdy nevznikla vlastenecká píseň této rovná. Neobyčejná doba budí též neobyčejné muže. neobyčejná díla. Kdysi shromáždil Štriga veškeru akademickou mládež záhřebskou na „jižní promenádě". Bylo tam právě mnoho měšťanstva i panstva shromážděno. Tu zanotil Štriga se svou mládeží z nenadání staré i nové vlastenecké písně. I dojaly nadšené zvuky těchto písní, ze sta hrdel mladistvých plynoucí jak jarní ručej horský, a uchvátily všecko přítomné obyvatelstvo tak mocně, že celý Záhřeb tehdy byl jak omámen vlasteneckým nadšením a akademikové brali se z ulice do ulice, zpívajíce davorije pod okny vynikajících osob.[50])

(Dokončení.)

O volbě krále Zikmunda polského.

Diarium sub Rudolfo rege od Bydžovského Marka z Florentina.

(Dokončení.)

A tak objev téměř všecko město přijel nejprve na rovinu, kdež rozliční houfové lidu válečného postaveni byli, a tu také i od akademie i od senátorův města Krakova, kteříž jeho tu s nemalým počtem jízdy očekávali, poctivě přivítán jest. Odtud potom pod město prostředkem zbrojného lidu pěkně spořádaného od Jana Zamojského uveden byl do Klepardie, předměstí půlnočního, a tu byla veliká hromada zbroje i jiných válečných nástrojův, nedávno Maximilianovi při obležení města odňatých, nakladena s tímto nápisem: „Ku poctivosti Zigmundovi III., volenému Polskému a Švédskému králi, je-

[49]) „Hajdo bratří, v před junáci, zatínejte mladé pěsti."
[50]) „Kroat. Revue", 1. c 16., 17. – Feuilleton záhřebského „Obzoru". 1874., č. 43. — Proto právem slavil Lj. Varjačić nadšeně tuto vlasteneckou píseň v jubil. spise r. 1885. str. 35., volaje:

3. „Divna pjesmo leti burna, draga,
Milim rodom leti na sve kraje,
Tuj razblaži miljem sjetu, vaje,
Tamo satri (potři) gromom domu vraga!" Ad.

Proto i znamenitý hudebník Fr. Kuhač napsal tam (str. 43.): „Bez pomoći ilirskih davorija nebi Gaj i drugovi mu tako sretno uspjeli bili u nastojanju za svetu narodnu stvar, kako jesu Dapače sudim, da su upravo hrvatske popievke narod iz sna probudile i pokret ilirski izazvale." Ad.

hožto původem Maximiliana, arcikníže Rakouského, lid válečný při obležení města tohoto sa přemožen, poražen, děl zbaven ano i pryč odehnán, hejtman s vojáky svými obhajujíce důstojenství královského a svobod vlasti své přemohše křesťany, ano i některé své měšťany, nad čímž nemálo zarmúceny souc, však křivdy své, násilí svému bráníc se, pomstivši se pánu Bohu z takového vítězství děkují.“ A po straně velkých osm děl a menších dva vozy tolik i praporců odňatých položeno bylo. Brána ta, skrz kterouž jeti měl, ta všecka koberci a pěkným malováním ozdobena byla a na vrchu klenutí jejího obraz Štefana předešlého krále vymalovaný s jistým nápisem, kterak on již jemu království toho postupuje, postaven byl. Skrze Klepardii upřímo do města vjížděje, tu nemálo prampouchů velmi pěkně a krásně připravených s obrazy předkův jeho králův z Jagellova rodu pošlých, vše ku poctivosti jeho bylo postaveno a to tímto pořádkem. Předně obraz Zigmunda Augusta, potom předka jeho a tak až dó prvního z téhož rodu Jagellova, kterýž hned při samé bráně, jíž se do zámku vchází, s jistým nápisem postaven byl. Do zámku když přijel, tu hned střelba z malejch i velkejch kusův pouštěna byla, tak až se její zvuk všudy rozlíhal a rovně toho času Ondřej, bratra někdy krále Štefana syn s Bornemissou a dvěma tisíci Uhrův do Krakova přijel. Potom pak po všem hned na zejtří a ty dni pořád zběhlý v radách o obecní dobré strávili, předně starajíce se, aby pokoj mohl při náboženství zachován býti, čemuž velmi na odpor se biskupové stavěli chtějíce tomuto korunování překaziti, lečby král se přísahou zavázati chtěl, že žádného jiného náboženství kromě samého katolického v zemi trpěti ani obhajovati nechce. Ale když jim stavové toho bránili, biskupové od svého předsevzetí upustiti musili. Dne XVIII. měsíce prosince opět znovu před sebe vzali artykul o Esthonyi, aby ta zase k království Polskému připojena byla, tak jakž sou se legáti krále Švédského na sněmu v Varšavě uvolili žádajíce Zigmunda, aby prve, nežli by korunován byl, to k místu přivedl. Což nemálo Zigmundem jest pohnulo, že od něho smějí toho tak nezbedně žádati, což v jeho moci není a čehož on s dobrým svědomím učiniti nemůže, proto že ta jich žádost jest pozdní; nebo on již stavům království Švédského se jest v tom, že nechce nijakž Esthonye od země jejich odcizovati, zavázal. To slyše maršálek pověděl, že to jeho korunování k veliké překážce bude, nepovolí-li té žádosti jich. Nebo co já prý stavům při korunování odpověděti mám, kdyžto jich tázati se budu, chtějí-li a poroučejí-li krále korunovati? Kdež oni se mne zase otáží, jestli těm všem smluvám a vejminkám od něho zadosti učiněno. K tomu na místě Švéda odpovědíno jest, že stavové nemají se tu na čem zastavovati a sobě co od něho slušně stěžovati, poněvadž od legátův jeho není k tomu dokonale dovoleno, aby měla Esthonya od něho postoupena býti, ale pod jistou vejminkou totiž nebude Esthonya postoupena, aby královna, več se uvolila a v rukojemství postavila, tomu zadosti učinila. A toho uvolení jejího Zigmund že potvrditi hotov jest, však s tou vejminkou, co tu osvícené Anně, sestře jeho, náležitého jest, na tom ona aby žádné škody nenesla. Na zejtří kancléř jménem stavův království toho mnohem toužeji s ním o tu věc rozmlouval pravě, že to nenáleží na důstojnost královskou a na upřímnost národu Švédského, smluvám a jistému snešení slavně s vzýváním jména božího od legátův jeho učiněnému, dosti nečinili, obávati se jest, aby pán Bůh toho potomně skutečně netrestal, ano i na to, aby pomyslil, jaké řeči a pomluvy lidí o něm procházeti budou a zvláště nepřátelův, jestliže porozuměji, an při začátku kralování svého král nad společným snešením a uvolením ruky ochranné nedrží, zvláště pak nad tím artykulem, co se dotejče Livonye, k kteréžto krajině Švédové žádného práva nemají než sami Poláci. Užívali ovšem někdy Římané jakožto pohané té chytrosti, že když některej národ podvésti chtěli, jej nejprve skrze legáty své zklamali a když se odporní strana k nim o tom domlouvala, tehdy pro spokojení jich jim je vydávali, ale na křesťany to nenáleží, nýbrž že té sou naděje do jeho královské milosti, že on legátův svých svázaných v moc jim dávati neráčí. A protož že se jim vidí spravedlivá věc býti, aby král té vejmince dovolil a jim Esthonye postoupil. Na takové jeho důtklivé promluvení na místě Zigmunda dána jest jemu odpověď, že on v tom ve všem jednání žádné neupřímnosti a nenáležitosti se jest nedopustil, ale všecko upřímně a náležitě řídil a konal. Protož jakž v Kalmarnii prve nežli

z království vyjel, tak na břehu Gdanském, potom i v klášteře Oliventském dříve nežli jest přísahu učinil, ano před tím i v Gdansku před vyhlášením jeho vůbec zjevně a patrně ohlášení učinil, že toho, což v moci jeho není a čehož prve závazkem poddaným svým potvrdil, odcizovati nemůže. Ta i taková odpověď několikráte netoliko slovy v Krakově opakovaná, ale i v spis uvedená přítomnému biskupu Kamenenskému i jiným jest dána. A tak z té příčiny on že se neobává božské pokuty, poněvadž v tom ve všem své dobré svědomí zachoval. Legáty své aby jim svázané dáti měl toho žádné příčiny hodné neuznává, poněvadž oni ne zouplna, ale pod vejminkou Esthonye postoupiti připověděli a té že dosti učiněno není, povinen jest jim k tomu dopomáhati, aby té vejmince dosti se stalo. A kdyby to uvolení sprosta a bez vejminky se stalo jako i jiní artykulové, nebylo by potřebí toho urukovati. K Livonyi kdoby lepší právo míti měl, protože jest on sem nepřijel, aby o to se hádati měl, než o tom že dobrou vědomost má, že Poláci za žádnou jinou příčinou se na ni nepotahují, než že jest jim od mistra Pruského postoupena, kterýžto ji ani smlouvou ani žádným právem bez dovolení lenního pána říše svaté postupovati žádnému nemohl, od kteréžto oni Poláci, aby jim toho dovoleno bylo, ani jedné litery ukázati nemohou. Ale Švédové od Karla V., Ferdinanda i Maximiliana, císařův římských, listy k Gostavovi, Ericovi a Janovi králům, rozdílných časův psané, jimiž ochranu té krajiny poroučejí, ukázati mohou. A když tak dlouho s sebou v radě se hádali, předně o rukojemství, vejmince, o postoupení Livonye přidanému, kterak jemu rozumíno býti má; potom mají-li jim též legáti, kteříž tu vejminku na místě pána svého učinili, vydáni býti: tehdy kancléř k stavům promluvil, poněvadž prý vidí sami, že jeho milost královská v smlouvě a v dobrovolném uvolení státi nechce, již nebude moci v tom stavové za zlé míti, jestliže jemu poddanosti slíbiti odporni a jiného sobě voliti budou. Na to ihned odpověď jemu dána: Poněvadž jeho milost vidí, ano stavové království Polského od svého nepravého předsevzetí a žádosti upustiti, ani na potvrzení jeho rukojemství přestati nechti, to vše pánu Bohu a času poroučí. A což jest prve skrze psaní, to i nyní jim oustně opakuje, že jest hotov raději království to opustiti, nežli by měl co proti tomu svému vlastnímu svědomí a závazku poddaným svým učiněnému se dopustiti. A když vždy Poláci žádostivi byli, aby zdravě té jich žádosti povážiti, nějakou měkčejší jim odpověď dáti ráčil, tu povolavše maršálka království toho, jemu na konec oznámili, aby odpovědi jiné mimo tu jim danou neočekávali. Po té ihned z rady ušel.

Na zejtří XII. dne měsíce prosince velmi ráno maršálek zemský a kastellán Podlaský, kterýž krále z Švédské země přivedl, opět znova o postoupení Esthonye, však nadarmo mnoho předkládal, dokládaje i toho, že bude míti velikou hanbu, jestliže za příčinou tou zase do své vlasti se navrátí; nýbrž, odpověděl Zigmund, to mně k veliké chvále bude, když to všemu světu v známost vejde, že sem sobě více vážil svého vlastního svědomí, nežli dosti velkého a bohatého království. Potom, když Poláci tomu dobře vyrozuměli, že Zigmunda od svého přesvědčení odvésti nemohou, na jiné prostředky myslili, o nichž, když dosti dlouho se radili, naposledy na tom se snesli, aby v potvrzení těch smluv toho doložil: Co se dotejče té vejminky o postoupení dílu krajiny Livonye, kteréhož pan otec náš nejmilejší v držení zůstává, takové mezi námi a stavy království Polského narovnání jest, že to vše zouplna do toho času se odkládá, v kterémž království Švédské na mne jakožto dědice připadnouti má a to XVI. dne měsíce prosince na místě postaveno jest. Na zejtří pak v shromáždění biskupův, palatinův a jiných předních pánův a šlechtův, Zigmund kníže Švédské XXVII. dne měsíce prosince v neděli den sv. Jana Evangelisty vedle obyčeje země té slavně od arcibiskupa Gnesnenského, Stanislava Karnikovského na království Polské korunován jest a na zejtří jemu senatores nebo radní páni a měšťané Krakovští věrnosť a poddanosť slibovali.

Výstava slovenských výšivek v Turč. sv. Martině.

Příspěvek ke kulturním dějinám Slováků uherských.

Není divu, že prostá a neblahá skutečnosť přinutila Slováky vzdáti se do času politického výboje. Proto však Slováci nepřestali žíti a právě nedávno otevřená výstava v Turč. sv. Martině milé dává svědectví o neutlumeném bytu této slovanské ratolesti.

Slováci ohlásili se světu okázale!

Nastoupili šťastnou a zdárnou cestu průmyslného rozkvétání a národohospodářského sesílení národa, cestu, která pod šťastnými auspiciemi nastoupena. Jsou to ženy slovenské, jež okázaly svému národu, jaké poklady skrývá jeho vlasť, okázaly celému Slovanstvu nevyčerpaný poklad národní, poklad národního ornamentu, poklad samorostlé práce, bohatství, jež bude vzácným fondem, podporou k další práci národní, vítaným solidním podkladem průmyslu národního. Jest to výstava spolku „Živeny“, jež seznámila nás s cennými, vzácnými ukázkami vysoce vyspělého nadání uměleckého na Slovensku, vzory vzácné a netušené krásy, o nichž ani Slováci sami neměli do těch čas tušení.

Tím méně pak i celý ostatní předpojatý svět cos podobného čekal od národa „dráteníků“!

Skládáme tudíž již předem vřelý náš dík za záslužnou práci, jež rozšíří slávu jména slovanského.

Nyní několik slov o výstavě samé. Umístěna jest na pozemku i v domě p. Žižky Pauliny-Tótha. Hned při vstupu na výstaviště vítá nás mohutná žerď, na níž šelestí větrem zmítaná maďarská trikolora. Tu pak hned rádo spočine oko na protější výstavní věži. Slovanský ornament, z motivů slováckých, pestrý i ušlechtilý zdobí štíhlou budovu tu, zcela samorostlou, komponovanou dle vzorů chalup oravských, zbudovanou od dovedných tesařů oravských dle nákresů architekta Bully. Celek jest vzor slovanského pavillonu. Věž ta vévodí zvláštnímu přístavku k domu Paulinyho-Tótha, jehož prostranné místnosti výstavě nestačily.

Pavillon tento chová v sobě sbírku asi 800 čísel, rozloženou na šikmých stolech, osvětlených hořejším světlem, a sice jsou tu zastoupeny: 1. Dolní zem, 31 čísel (Dolniaky, krajina v jižních Uhrách kol Báčky, obydlená Slováky). 2. Stolice komárenská, 2 čísla. 3. Tekov, 6 čísel. 4. Hont, 121 čísel. 5. Novohrad. 28 čísel 6. Gemer-Malohont, 60 čísel. 7. Šariš, 6 čísel. 8. Spiš, 5 čísel. 9 Liptov, 64 čísel. 10. Zvoleň, 100 čísel. 11. Turiec, 30 čísel. 12. Orava, 29 čísel. 13. Trenčanská stolice (částečně jen též v domě Paulinyho), 52 čísel. 14. Kollektivní sbírka „Živěny“ s 49 čísly. 15 Morava, 38 čísel a 16 Čechy se 6 darovanými čísly pí. Náprstkovou. Dům Tóthovský skrývá v sobě nejlepší část výstavy, pravé thesaurarium, a sice zastoupeny jsou tu perly této výstavy, stolice: prešpurská, trenčínská a nitranská, a též sbírka páně Sochánova.

Obmezenosť místa nedovoluje nám ovšem podati podrobný popis této výstavy, přece však vynasnažíme se podati alespoň charakteristiku každé stolice i upozorniti na předměty zvláště vynikající.

Budeme postupovati od stolic technicky i kvantitativně nejslaběji zastoupených k stolicím nejlepším. „Per aspera ad astra“, k vzorům klassické krásy.

Mezi stolice kvalitativně i kvantitativně nejslaběji zastoupené patří zajisté *Dolniaky*. Větší část kusů zde vystavených není ani vůbec vyšívaná, nýbrž tkaná, cena vyšívaných věcí je nepatrná, barvy jsou křiklavé. Zde jeví se vzácné umění zhoubným vlivem maďarským na úpadku. Podobně jest se stolicemi *komárenskou* a *tekovskou*, kteréž mají obě dohromady 8 čísel nevalné ceny. Jediný vynikající kus jest ubrus č. 48, tkaný technikou na hájcovinu pruhovaných lahodných tonů.

Ne lépe projevují se dvě jiné stolice, *Šariš* a *Spiš*, kde též jest umění vyšívací téměř již zaniklé. Ve Spiši jest to zejména vliv četných míst německých, jenž tak zhoubně působil již v minulosti, neboť nemáme odtud vystaveny ani starší věci zvláštní ceny, jež by tomu nasvědčovaly, že tu alespoň

bývalo umění vyšivací ve zvláštním rozkvětu. Dolniaky a Spiš jsou tedy bezpochyby Němcům i Maďarům oním pádným důkazem, že výšivky slovenské jsou „jistě“ německé a maďarské.

Podobně hyne a vymírá krásný průmysl domácí i v stolici, jež před lety slynula vynikajícím uměním domácím, jak tomu nasvědčují skvostné starobylé památky četně zaslané. Za to novějších kusů pořídku, a ty, jež vystaveny, nedostihují nikterak dokonalostí techniky vzory stolic sousedních, tím méně pak klassické vzory staré. Stolice ta jest *Liptov*. Krásné staré kusy, jež tu vystaveny, jsou ponejvíce majetkem různých církví evangelických, zejména sv.-mikulášské a štrbské. Jsou to přikryvadla a prostěradla skvostná; zvláště pak pěkná jsou čísla 267., 268. a 271., a zajímavá šatka družbovská druhdy slovenské, nyní urputně maďaronské rodiny Szentivanyiů s nápisy slovenskými z roku 1603., jež successivně nápisy opatřena až do počátku tohoto století.

Mezi nejeffektnější kusy celého oddělení i celé výstavy náleží bez odporu půlka č. 292., znamenitá ornamentem, vyšívaná ryzím zlatem; září nevyhaslým leskem, jejž nedovedlo stáří let nikterak utlumiti.

Daleko více vyniká i počtem vystavených kusů (121) z doby novější, což velice padá na váhu, svědčíc o zachovalé tradici a o zachovalém umění národním *Hont*. Nalezli jsme zde kusy dokonalé v tonu i v koloritu, nanejvýš zajímavé a sice i ethnograficky. Jest tu celá řada výšivek úplně analog. moravským, což při vzdálenosti Hontu od Slováků moravských poněkud překvapuje zvláště uváží-li se, že tu víc analogie než v stolici trenčanské, Moravě tak blízké. Spíše již dovedeme si vysvětliti vliv ruský, lépe řečeno vliv huculský z Haliče, a tedy motivy maloruské. Bezpochyby, že četné vesnice na severu Slovenska sprostředkovaly rozšíření motivů těchto až do stolic slovenských. Zejména pak zdejší „party“ mají úplně ráz huculský, ano některé i zcela jsou podobné některým druhům „kakošníků“ ukrajinských. Party jsou nanejvýš interessantní a zvláště charakteristické pro tuto stolici, v níž v nejrůznějších obměnách se vyskytují. Množství forem jejich jest veliké, od nej jednodušších, jež jsou prostými kruhy pestře zdobeny a kteréž nalézáme i v ostatních stolicích (jako nitranské, prešpurské, liptovské, spišské), až k nejnádhernějším, majícím vysoké tvary kuželovité. Ozdoba na nich jest pestrá, blyštivé cetky, skleněné perly, zrcátka, zlaté i stříbrné krajky, na nichž posázeny jsou drahokamy, někdy i pravé, massivní podkládané ornamenty; vše to pojí se v bizarní ale malebný celek. V zadu bývají pravidelně otočeny vrkoče plavých vlasů. Tmavé vlasy neuzříte na partách nikdy, není to v Hontu „chic“, a proto tak často uzříte na chalupách hontských chumáče vlasů — jsou tam na bílení. Na tento vrkoč z pravidla bývá připevněn věneček z pestrého kvítí, perel a cetek. Celek ukončuje mohutný chumáč pestrých tkaných pentlí, splývajících od party na šíji. Mezi celou řadou vynikají zde některé úplně perlové party, dále jedna parta zlatá, zvláště svou originelní formou i granátovou ozdobou (č. 186.).

Velice slušně zastoupen jest *Gemer Malohont*. I zde ženy slovácké ozdobují všechny kusy oděvu pestrým vyšíváním lahodných tonů a pěkně jemné techniky. Jsou to plachty, pôlky, oplecka, mezi nimiž některá tu zvláště vynikají, kapky (čepice), zástěrky, živůtky a j. Kusy zde zastoupené jsou velice pěkné, až na několik živůtků, jež zhotoveny z látky barokní, ozdobeny stříbrnými a zlatými fabričními krajkami, prosty jsou úplně veškerého vyšívání. Tím méně se sem hodí č. 142., čistě turecký závoj.

Ještě lépe jest zastoupena stolice *novohradská*. V této stolici vyskytuje se více techniky, jež zastoupena několika velice pěknými vzory. Pozoruhodná jest řada zvláštních čepců vyšívaných (č. 158. atd.), jež nosí se na tuhém pevném kruhu, jenž v týle upevněn. Originelní je též decimetr dlouhá. hrubými stehy vyšívaná košile mužská (č. 165.). Ještě lépe líbil se nám *Zvoleň*. bohatý na výšivky skutečně znamenité (100 kusů), ale málo rozmanitý. Též množství technik jest přirozeně nevelike, mezi nimiž technika na retiazky (steh řetízkový) jest „en vogue“, rovněž tak technika „na pomalovanie“. Technika „na retiozky“ jest pro tuto stolici charaktoristická. Velice pěkné jsou zde některé vložky s obrovským geometrickým motivem, s nímž jinde se neshledáme. Velmi pěkné v tonu jsou zde též některé ručníky. Ale

zvláště dovolujeme si upozorniti na živůtek č. 427. paní Philadelphy z Báňské Bystřice, živůtek tak roztomilý, tak filigránní, stavby tak jemné a ušlechtilé, že neviděli jsme lepší ani od moderních firem francouzských. Mimovolně přikouzlíme si v duchu k němu postavu pěkné měšťky slovenské, jíž byl ozdobou tento zlatý brokátový živůtek již v století minulém. Rovněž pěkný jest čepec zlatý č. 405., doplněk k tomuto pěknému úboru.

K nejzajímavějším oddělením výstavy patří *Orava*, nejzachovalejší to stolice slovenská, jejíž lid zachoval si dosud úplně celý svůj ráz, svůj charakter, čistou, všeho nevlastního nátěru prostou řeč. Jest tu zlomek země, s níž není dosud setřen jemný pel pravé, čisté poesie horské. V této stolici nosí se nejkrásnější kroj celého Slovenska, kroj, z jehož nejkrasších motivů brali Maďaři, tvoříce si národní svůj kroj magnátský! Takový kroj oravský vystaven pod č. 512. Jest to kabát z hrubého, halenového černého sukna, sahající nad kolena, pošitý originelním červeným šňůrováním, motivem nanejvýš interessantním. Střih jeho jest zvláštní, avšak velice pěkný. Pravý cíp dolení totiž přikrývá celou část levou a upíná se těsně sponkami. Rovněž pěkné jsou nohavice, vyšité obrovským motivem granátového jablka, velmi pěkně ornamentálně provedeného zelenou vlnou.

Znamenitý a rozkošný jest kožíšek č 502., majetek zemanské rodiny Kutlíkovců ze Srňacieho. Jest to tak ozdobný kus oděvu, tak elegantní, že nesetkali jsme se s ničím podobným. Pěkný pendant k tomuto stejně malebný kožich bílý č. 142. z Hontu.

Sbírku *moravskou* netřeba nám popisovati, jest známa již čtenářstvu našemu z různých referátů i výstav, i obracíme se raději k oddělení *stolice trenčínské*. Jest to stolice charakterem své techniky od jiných podstatně se lišící. Výšivky stolice této mají málo podobnosti s výšivkami stolic jiných a daleko méně analogického s moravskými než stolice prešpurská a nitranská. Kusy zde vystavené patří mezi nejlepší v této výstavě a závodí s nitranskými. Jsou to zejména některé staré kusy z Čičman, provedené bílým hedbávím zvláštním originelním ornamentem.

Část oddělení tohoto umístěna již v prostranném domě Paulino-Tóthovském, do něhož nyní kroky své obracíme, vstupujíce do oddělení *stolice prešpurské*, jež převyšuje dojmem svým, který na nás učinila, veškeré očekávání. Ve středu této síně nacházíme několik výšivek zvlášť charakteristických, provedených nejen barevnou ale i zlatou nití, kterážto převládá. Některé kusy jsou velmi zdařilé, zvláště pak některá oplecka z Vajnor. Za nezdařený máme pokus nahraditi nit zlatou nití stříbrnou. Dojem celku jest nepěkný, o effektu ani nemluvě. Jest zde též několik vysoce dokonalých plachet starobylých.

Leč přicházíme již ku skvostu celé výstavy, ku pravé chloubě její, k výšivkám *stolice nitranské*, jež vyznamenávají se technikou nejdokonalejší, motivy nejušlechtilejšími, bohatostí ornamentů originelních. Vyšívání stolice této naplňují tři síně a přes to část jejich nevyložena. Nejlepší kusy jsou v síni II. a III. Technika předmětů tuto vystavených jest často přímo klassická. Za to však v tom častěji než jinde nacházíme zde kusy křiklavé, a to přečasto při kusech bezvadné, nedotknutelné techniky. Stává se to nevhodnou volbou rezavě žlutého neb i často nepěkně sirového hedbáví, jež bývá za materiál voleno. K velice pěkným kusům patří plachetky č 50., 51. a 52. ze síně II., vyšívané bělomodrým hedbávím, dále dva pasy ženské z orleánu (listru) černého, vyšívané „na kvety“, dvě nejpěknější to ukázky pestrého vyšívání na černém podkladě, ušlechtilé v tonu i v komposici. Oba kusy byly první, jež Maďaři zakoupili.

Zbývá nám zmíniti se ještě zběžně o sbírce p. Socháňově, umístěné v síni V.; obsahujeť mnoho kusů vzácné krásy, jež nasbíral tento horlivý milovník slovenských vyšívání ve stolicích prešpurské, nitranské, liptovské a trenčínské.

Končíce referát svůj o této krásné i zdařilé výstavě, skládáme svůj dík za provedení dlouho projektované myšlénky té, jež Slovanům okázala nejvzácnější poklady staletého umění a vzdělanosti. Přejeme mnoho zdaru také krokům dalším. Míníme tím zejména zamýšlenou publikaci illustrovaného díla o výšivkách slováckých, projekt to v každém směru záslužný, chvályhodný, který s nadšením nelíčeným bude přijat od celého literarního světa slovan-

ského i povolaných odborníků cizozemských. Mimovolně napadá nám myšlénka, zda nemohli bychom se pokusit o vydání díla o výšivkách všech národů slovanských? Bylo by to dílo veliké ceny kulturní i velikého dosahu. Tak alespoň poněkud manifestovali bychom vzájemnosť slovanskou, jež nyní jako zvučné heslo znovu zaznívá po našich vlastech *L. J*

Ondřej Einspieler.

Několik slov k jubileu 50tiletého jeho kněžství.

Předešlého měsíce slavili korutanští Slovinci a s nimi zároveň veškerá po tolika zemích rozdrobená haluz slovinská památku 50tiletého kněžství muže pro ně neobyčejně důležitého. Jediný snad Bleiweis a biskup Slomšek mohou se co do významu pro Slovince rovnati Ondřeji Einspielerovi. Pouze jeho zásluhou udrželo se slovanské obyvatelstvo v Korutanech, kde na ně více než v zemích sousedních dorážejí vlny zhoubné germanisace. Od r. 1848 počal působiti ve prospěch své slovinské vlasti a zůstal jí věrným až do dnů posledních. Budil národ neuvědomělý především s kazatelny, budil jej se školní kathedry, odhaloval mu v listech periodických slavnou minulosť, zároveň jej povzbuzuje k životu národnímu, a konečně hájil i s řečniště jeho práv.

Narodil se 13. listopadu roku 1813. ve Svečích v Korutanech z rodičů chudých. V Celovci vystudoval gymnasium a tam také byl r. 1837. vysvěcen na kněze. Po 14 letech, v nichž byl několikráte s jedné fary přeložen na druhou, byl jmenován (r. 1852.) professorem náboženství a jazyka slovinského na celovecké realce, kdež působil po celých 30 let. Od r. 1882. jest ve výslužbě. Sotva v něm probudil vědomí národní známý u nás vlastenec Matija Majar, stál již Einspieler v šiku prvých bojovníků za věc slovinskou. Mimo biskupa Slomška a Janežiče zasloužil se Einspieler nejvíce o družbu sv. Mohura, spolku, jakým se nemůže pochlubiti co do poměrného počtu členů snad žádná jiná literatura mimo slovinskou. Připadáť na každých 40 Slovinců jeden člen této družby. — Jako paedagog počal Einspieler r. 1852. vydávati svým nákladem měsíčník „Školní přítel", který však čtvrtého roku přeměnil v list církevní pod názvem „Slovinský přítel" (od r. 1856.–1883.). Listem tím získal si neocenitelných zásluh o spisovný jazyk, kterýž jím byl v Korutanech vzkříšen, vlastně možno říci stvořen. Podávalť kázání v jazyku ryzím, lišícím se podstatně od poloněmecké a poloslovinské hantýrky, ve které po celé 17., 18. a i na počátku 19. století kázali korutanští kněží boží slovo Slovincům. Jako publicista vydával celou řadu německých časopisův, chtěje způsobem takovým získati Němce konservativní. Byly to listy: „Stimmen aus Inneösterreich" (1861.—1863.), „Draupost" (1865.), „Kärntnerblatt" (1869.—1876.) a „Kärntner Volksstimme" (1876.—1883.). Brzy mu však bylo bohužel seznati, že Němci korutanští ducha smířlivého neznají, a byl nucen po krátké době přestat listy ony vydávati. Pokusil se i o vydávání politického listu slovinského pod názvem „Slovenec" (1865.—1867.), avšak ani tu nebyl mu osud příznivějším; list zašel pro nepatrné národní vědomí Slovinců.

Nejzdatnější činností Einspielerovou jest však politická. Jako poslanec na zemském sněmu zastává se již od r. 1863. vřele svých Slovinců a hledí jim vybojovati národní školy, aby tak od vrstev nejnižších vycházelo vědomí národní. Za stejným účelem založil r. 1881. i časopis „Mir" (vychází dvakrát měsíčně a stojí ročně pouze 1 zl.), pro zájmy korutanských Slovinců nesmírně důležitý a těšící se dle toho veliké přízni.

Tím jsme ovšem daleko ještě nevyčerpali zásluh jubilantových o korutanské Slovince, jež jsou neocenitelny. Avšak chtěli jsme se jen zmíniti o vynikajícím muži národa nám tak blízkého a zásluh jeho se jen krátce dotknouti, aby nebyly pominuty pouhým mlčením. Připojujíce ku slovinským pozdravům i náš český, přejeme oslavenci mnohá ještě léta zdárné působnosti nejen ku prospěchu Slovinců, nýbrž i Slovanů rakouských všech.

K. Kadlec.

Rozhledy v literatuře a umění.

Príspevky k dejinám jazyka slovenského. Napísal Phil. Dr. S. Czambel. V Budapešti, 1887. Str. 130.

Jsme vděčni spisovateli za knihu nadepsanou. Poslouží nejen Slovákům, ale právě tak i nám, s nimi úzce spojeným. Spisem tím vyjasní se mnoho historického a filologického. Kniha skládá se ze čtyř článků: 1. „Čeština a československčina v Uhrách do polovice XVI. věku"; 2. „Ako písal Viliam Pauliny Tóth"; 3. „Ruské živly v spisovnom jazyku slovenskom"; 4. „Slovnikárské drobnosti". — Nejzajímavější jest článek prvý a třetí. V prvém jest historicky vylíčen vliv češtiny na slovenčinu do 16. stol. Poprvé zdál se vyskytovati se český jazyk na půdě uherské za krále Kolomana (1095.—1114.), kdy přišla do Uher křižácká vojska z Německa. Ačkoli se tedy tak brzy čeština na Slovensku objevila, byla ještě málo známou na konci století 13. Teprve ve věku 14. rozmohla se více. Mohlo by se sice za to míti, že ji tam valně rozšířil syn krále česk. Václava II., Václav III, který, jak známo, byl povolán na trůn uherský, avšak mylně. Větší vliv na to měla pražská universita, kde studovalo mnoho Uhrův. Mimo to najímal do svých služeb mnoho Čechův trenčanský šlechtic Matouš Čák, který byl v části Horního Uherska téměř nezávislým panovníkem. Za krále Sigmunda užíváno češtiny i na dvoře královském. Z let 1420.—1436. známe asi 20 českých listin, vydaných v jednotlivých městech uherských. Od Sigmunda datuje se již stálá známosť češtiny na uherském dvoře královském, kde podporována samými panovníky, jsoucími zároveň králi českými. Jinak přispívaly ku rozšíření češtiny časté vpády Husitův v (letech 1430., 1431. a 1432.), z nichž se mnozí bezpochyby na Slovači usadili. Značně se však v Uhrách povznesla čeština od r. 1440., kdy tam počal působiti Jan Jiskra z Brandýsa. Možno říci, že se tam ujala. Když byli v Čechách Husité pronásledováni, hrnuli se houfně do Uherska, jmenovitě na Slovač, kamž zanesli husitské náboženství a lásku k rodnému jazyku. Čeština byla jejich vlivem zavedena nejen do kostelů, nýbrž i do života veřejného. Zdomácněla hlavně u samosprávných úřadů; tak vedli v Rajci již r 1485. městskou knihu československy. Za krále Matěje se poměry nezměnily, uměltˇ sám výborně česky; a podobně i za Vladislava II., zároveň krále českého. Nastalo stol. 16., a s rozšiřováním reformace rostlo i užívání češtiny, resp. československčiny v bohoslužbě, v životě veřejnoprávním, ba i na hradech královských a soukromých. — Velmi poučný jest článek 3. „Ruské živly ve spisovném jazyku slovenském". Bylo nám vždycky divno, že si Slováci zavádějí mnoho slov ruských, že by jich však byl tak ohromný počet, přesvědčili jsme se teprve spisem p. Czambelovým. Počátky russifikace jazyka slovenského vycházejí od M. M. Hodžy, Lud. Štúra, J. M. Hurbana, Gerometty a Dohnányho. Nyní věc došla již míry netušené a jest spíše na škodu slovenčině než k užitku. Naprosto nechápeme, jak se mohli někteří spisovatelé odvážiti odhazovati krásná slova domácí za přijatá cizí, která mají jen proto u nich cenu, že je přijali Rusové. Jaký má míti účel zavržení slov Rakúsko, rakúský, vojsko a j. a zavádění cizích Austria. austrijský. armija a j.? K čemu běžné, zdomácnělé již koncovky cizích slov nahrazovati koncovkami německými, na př. místo fatalita psáti fatalitet? Avšak co již máme říci o manii oněch spisovatelů, kteří, zavádějíce slova ruská nepřihlížejí ani k tomu, jsou-li praktická a srozumitelná? Na celých 35 stránkách vypočítává spisovatel ruská slova ve slovenčině zaváděná a podotýká ještě, že jich počet úplný vyčerpati nemohl. Proč se Slováci od naší literatury odtrhli? Ne-liž proto, aby lid prostý, který češtině spisovné dobře nerozuměl, mohl se vzdělávati jazykem vlastním, jemu srozumitelným? Co to stálo bojů, než si vůbec vytvořili Slováci jazyk svůj spisovný! A když k němu nyní dospěli, ničí mnozí spisovatelé jejich svévolně poctivou snahu svých předchůdců, zavádějíce slova ruská, lidu mnohem méně srozumitelná než česká. Nepomyslili jsme při četbě knihy p. Czambelovy, že autor její s námi souhlasí, teprve na konci dal průchod svému o věci mínění. Praví: „Naši predkovia v osobitnom jazyku slovenskom mysleli vynajsť mohutný prostriedok pre pozdvihnutie ľudu slovenského a my? Nuž my spisovný jazyk používame

ku zábave, ku hračke, ku prevedeniu sebevoľných chúťok." — Článek 2. „Jak psal Viliam Pauliny-Tóth?" poučuje nás o neuspořádaných poměrech jazyka spisovného pro r. 1860, kdy psal právě Pauliny-Tóth, přední ze spisovatelů slovenských. Ve článku 4 pak „Slovnikárske drobnosti" rozebráno jest kriticky několik slov slovenských. Spisovatel tu stojí na jediné správném stanovisku, že jazyk spisovný má se shodovati s jazykem lidu. Doporučovati knihu bylo by zbytečno, poznáť se, tuším, již z uvedeného její cena. Litovati jest jen, že střízlivý hlas, jako jest p. Czambelův, neozval se u Slováků již dříve, než russifikace jejich dostoupla nynější výše. *— dl —*

Географія Руси. Часть перша: Русь галицка, буковиньска и угорска. Зъ картою Галичины, Буковины и угорской Руси. Написавъ Романъ Заклиньскій. У Львовѣ, 1887. Str. 147.

Přítomnou knihou přispěje rusínský spolek literarní „Prosvita", vydav ji svým nákladem, měrou neobyčejnou k rozšíření známosti o velikém, ač málo jinak známém národě rusínském; jmenovitě poslouží kniha nerusínským spisovatelům slovanským, pracujícím ve slavistice. Spisovatel Zakliňský slibuje totiž v úvodě k dílu svému podati kromě geografie rakouských krajův rusínských též geografii krajův ruských, obývaných Malorusy. Spis se mu zdařil výborně. Jestiť dílo jeho zpracováno velmi důkladně a obšírně. Kromě specialně zeměpisných věcí (horo- a vodopisu, podnebí a p.) podává i zprávy statistické, ethnografické, dějepisné, pojednává o osvětě, o spolcích vědeckých, literárních a p.

K nejcennější části náleží dle našeho soudu statistická a ethnografická. V této charakterisuje nám autor jednotlivá plemena rusínská: Lemky, Bojky a Huculy (zvláště o této poslední, velmi zajímavé části Rusínův rakouských se šíří), popisuje oděv jejich atd. Dle statistiky autorovy (vzaté z posledního sčítání lidu dne 31. prosince 1880.) jest v Haliči Rusínův 2,510.408 dle víry a mluvících rusínsky 2,549.707, v Bukovině mluvících rusínsky nejméně 239.690 duší, v Uhersku dle mateřského jazyka 345.187 a v jiných konečně zemích rakouských 3270, takže jest celkem v rakousko-uherské říši 3,137.854 Rusínův. Při tom podotýká autor, že číslice vzata co nejmenší, ježto statistika v Uhrách podává jiná dáta a schematismy též jiné. Dle schematismu jest na př. v Uhrách 476.560 Rusínův. Velmi zajímavý jest oddíl 14. „Osvěta", z něhož se nejlépe vidí, jak jest Halič, co se týče škol, zanedbána. Lid prostý neumí čísti ani psáti; tak udává statistická tabulka na př., že umí čísti i psáti v Haliči jen 417.658 mužův a 257.920 žen, pouze čísti jenom 204.692 mužův a 243.354 žen; ani čísti ani psáti pak neumí 3,312.245 mužův a 2,523.038 žen! Číslice mluví nejlépe. — Připojená mapka krajův rusínských zvyšuje cenu knihy.

Przyczynek do etnografii ludu ruskiego na Wołyniu. Z materyałów zebranych przez P. Zofię Rokossowską we wsi Jurkowszczyźnie w powiecie Zwiahelskim opracował prof. dr. J. Kopernicki. Kraków 1887. Str. 99.

Spis jest otiskem z IX. sv. Sborníku zpráv komise anthropologické Akademie umění a byl zpracován na základě ethnografických dát, jež paní Žofie Rokossovská po delší dobu posýlala zmíněné komisi, aby jich použila. Paní Rokossovská zajímá se již více let s neobyčejnou zálibou ethnografickými zvláštnostmi lidu volyňského a získala si velikou zásluhu o vědu již před 5 lety, poslavši řečené komisi popis svatby a přes 300 písní lidu ze vsi Jurkovščizny. (Byly vydány r. 1883. ve Sborníku zpráv anthr. svaz. VII. str. 151.—243.) Z dalších zpráv jejích posýlaných komisi zpracoval část prof. Kopernicky, pojednal totiž o zvycích, obřadech, pověrách, předsudcích lidu v Jurkovščině, o jeho názorech o přírodě, o hádankách a p. Sbírka má obzvláštní cenu jednak proto, že ze zákoutí volyňského sebráno dříve zpráv ethnografických velmi málo, jednak, a to ještě více proto, že stará generace, která tradicionalně zvyků a zvláštností těch šetří, již vymírá, a že by tedy po delší době bylo snad již nemožno mnohé cenné zprávy zachovati. Spis jest rozdělen na 8 oddílův. Prvý jedná o zvycích domových při narozeninách, křtinách, svatbě a pohřbu a neposkytuje celkem mnoho nového. Za to však jest druhý velmi zajímavý, jednaje o zvycích a obřadech domových o svát-

cích a slavnostech, jako vánočních, o masopustě, postě, velikonocích, „wiosniankách", „návském témdni", „rusalném témdni" a mn. jiných. Obzvláště krásné jsou „wiosnianki", písně zpívané při hrách a zábavách děvčat, trvající ode 2. dne velikonočního až do Nanebevstoupení Páně. Prvý týden koná se slavnosť na hřbitově, potom pak vždy večer po skončené práci a trvá do pozdní noci. „Wiosnianki" jsou dvojí, jedny, jež jsou neodlučnou částí dívčích her, a druhé pak vlastní wiosnianki. Za obsah mají hlavně žertovné narážky na mladé zamilované párky a p. Velmi krásné jsou též písně kupajlové, zpívané děvčaty večer v den sv. Jana Křtitele kolem kupajla, ozdobeného sosnového stromku, postaveného na návsi čili „stójłu". V třetím oddílu jsou probrány jednotlivé hry dětské, ve čtvrtém demonologie (o čarodějnicích, samovrazích a upírech), v pátém uhranutí, kouzla a čáry; celkem nepodáno v nich mnoho nového. Velmi bohatý a cenný však jest oddíl šestý o pověrách a předsudcích, a to: 1. hospodářských, 2. lékařských; rovněž tak cenným jest oddíl sedmý o představách o přírodě, jejich zjevech a tvorech, nevynikající sice bohatostí, za to však cenou V oddíle posledním podáno pak přes 100 hádanek. Upozorňujeme na spis prof. Kopernického naše folkloristy nejen pro jeho cenu, nýbrž i pro množství různé látky v něm nakupené.

U noći. Svagdašnja poviest iz hrvatskoga života. Napisao Ksaver Šandor-Gjalski. U Zagrebu 1887. Str. 433.

Gjalski (Babić) náleží k počtu oněch mladých belletristů chrvatských (jako Devčić, Mažuranić, Novak, Tordinac a j.), do kterých skládá kritika veliké naděje. Svrchu nadepsaná jeho povídka vyšla poprvé v lonském ročníku Vience a byla poctěna cenou od Prvé chrvatské spořitelny jakožto nejlepší práce belletristická roku minulého ve Vienci uveřejněná. Jest věnována šlechetnému Slovanu Bronislavu Grabowskému. Vyniká jak poutavým obsahem, tak i krásnou řečí a ušlechtilou tendencí. Podklad má velice hluboký; idea národnosti jest v ní vodící myšlénkou. Není z těch všedních povídek, které mají v intenci napjati na několik hodin čtenáře nejrozmanitějšími prostředky, aby jej po několika okamžicích zanechaly úplně chladného, a z nichž si po letech zapamatuje sotva nápis. Mladá generace chrvatské intelligence, téměř veskrze právníci záhřebské university jsou jejími hrdinami. Všechny možné strany mezi nimi jsou v povídce zastoupeny. Vystupujíť tam na jedné straně zastavatelé shody mezi Chrvaty a Srby (na př. šlechetná povaha právník Živko Narančić), na druhé pak rozhodní Chrvati, kteří o srbštině nechtějí ani slyšeti (na př. Kačić, právník, vlastní hrdina), na třetí straně konečně nevlastenečtí strannici vlády a Maďarův (na př. chvastavý a ctižádostivý právník Hojkić). Dokud si mladíci hledí jen studií, jest s nimi dobře, jakmile si však počínají hleděti jiného, přicházejí na scestí. Kačiće svede ku zabývání se politikou advokát Bolić, fanatický Chrvat, povahou však muž ne právě nejbezúhonnější, Narančiće pak mladá baronka Leportová, u níž věrnosť není manželskou ctností. K vůli ní opustí Narančić Vilmu Mirkovićovu, dceru universitního professora, a odjede na studie do Prahy, kde tráví zimu také baronka Leportová. Kačić se též zamiluje, avšak ideal jeho myšlének, Tinka Ninkovićeva, věnovala již své srdce Hojkićovi, který ji však nemiluje. Ublíživši si na zdraví, zemře brzy Tinka k veliké žalosti Kačićově.

Hojkić, který stával v čele studentstva, jest přívržencem strany vládní a hlásá učení vlasti nebezpečné. Nejzapřisáhlejšího odpůrce najde v Kačićovi, který se dal již docela uchvátiti politikou a zanedbává studia úplně. Jsa nyní sám hlavou studentstva, svolá schůzi jejich, která protestuje proti nevlasteneckému učení, šířenému Hojkićem, listinou, dvěma sty studenty podepsanou. Povstane z toho vyšetřování na universitě, které skončí potrestáním akademiků, kteří byli jaksi strůjci všeho; Kačić dostane přísnou důtku. V zabývání politikou pokračuje však dále. Již byli skoro všichni kollegové jeho složili zkoušky státní, jen on stále otálí. Konečně se k nim odhodlá, ale nejsa jednak dostatečně připraven, jednak jsa u professorů pro svoje politické náhledy černě zapsán, propadne. Odebéře se domů na otcovský statek, avšak ani tu nemůže se učiti, tak že se opět vrátí do Záhřeba, maje naději, tam že se ke zkouškám připraví lépe. Odstěhuje se na bývalý svůj byt ke krejčímu Šmirganzovi, jehož dcera Růža se do něho zamiluje, a on opětuje její lásku.

(Dokončení.)

Русскій Филологическій Вѣстникъ. Издаваемый подъ редакціею А. И. Смирнова. 1887. No. 1., 2. Годъ изданія 9-тый.

Ze prací táhnoucích se několika ročníky Rusk. Fil. Věstníka dokončeno jest velmi cenné dílo A. Potebně „Obzor poetických motivů koled a štědrovek", beze vší pochyby nejlepší příspěvek časopisu po několik již let. Při tom podotýkáme zároveň, že ohromné to dílo vyšlo také ve zvláštní knize. — Druhou starší prací jest V. Bogorodického Kurs grammatiky ruského jazyka". Prvý sešit pokračuje v 7. hlavě, jednající o bezpřízvučných samohláskách. Spisovatel tu vysvětluje, jací činitelé způsobili změnu bezpřízvučných samohlásek v jiné, na př god — góda — gǒdá, a uvádí jich celkem 12. Pojednav o bezpřízvučném vokalismu v ruském jazyku spisovném, přechází k témuž, jak se jeví v jednotlivých nářečích ruských. Dále probírá změnu *é* v *ó* (ve hlavě 8.) atd. a konečně píše o příbuznosti zvuků ruského jazyka se zvuky druhých jazyků indogermanských. — K. Grot podal zprávu o slovanských rukopisech britského musea a slavistice v Anglii pod názvem „Londýnská seznání" a doplnil v prvé její části článek F. J. Uspenského „O některých slovanských a slovansky psaných rukopisech chovaných v Londýně a Oxfordě" (v Žurn. Min. Nár. Osvěty r. 1878), ve druhé pak čerpal mnoho dat z listův anglického slavisty A. L. Hardy-a, posýlaných do našeho Slovanského sborníka. — Mladý slavista P. Syrku, zabývající se výhradně téměř Rumuny a Bulhary, napsal článek o zografském (čili jak on sám praví: bulharskoathonském) rukopisu „Služby světci Methodovi", který byl vytištěn poprvé již r. 1860., avšak s velikými chybami, po druhé pak spisovatelem samým v duchovním časopise „Strannik" r. 1886., kde text dle rukopisu Grigorovičova opraven. Srovnav však i tento opravený text s textem Srezněvského a Porfiria Uspenského a zpozorovav několik míst ještě neopravených, doplnil spisovatel opravy podruhé. Zároveň podává velmi obšírně historii kultu sv. Kyrilla a Methoděje u Bulharův. Pokračováním z předešlého roku jest také „Historicko-literarní analysa básně holubiné knihy" od V. Močuljského. Mezi prameny básně uváděny jednotlivými slavisty ruskými vedle „Besedy tří světců" památky rozličné. Autor se drží toho, že pramenem, poskytujícím výklad jak formalního složení básně tak i materialního obsahu, jest zmíněná apokryfická „Beseda tří světcův", o níž se dále rozepisuje. Druhá hlava stati jedná o kosmogonii knihy holubiné, jež vzata po jeho mínění ze „Knihy bytí" a apokryfu „Z kolika částí stvořen byl Adam", obou památek přešedších do „Besedy tří světců". Otázky o prvenství a stáří předmětův na světě vzaty podle autora do knihy holubiné z apokryfického výkladu úryvkův žaltáře a knihy „Přemoudrosti Šalamouna", jež rovněž přešly do „Besedy". Článek obsahuje mnoho dat, při tom však jest velice přehledným; podávář autor po každé úvaze její výsledek, čímž věc nabývá nemalé jasnosti. — Mimo tyto delší příspěvky přinášejí oba sešity několik kratších věcí. kritik, zpráv bibliografických a p. V paedagogickém oddílu Věstníka jest uveřejněna řeč redaktora A. Smirnova o A. S. Puškinu, pronesená 1. února tohoto roku. — Jako zvláštnosť podotýkám, že A. Potebňa vynechává ve svém článku opět důsledně ъ. *K. K.*

Sámo Tomášik, pěvec nehynoucí písně „Hej, Slované!" **zemřel v Chyžném dne 10. září t. r. ve věku 74 let. Česť a sláva památce jeho!** *)

*) Viz Slovanský sborník 1884 str. 639.

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. — 1887 — Číslo 11.

Michal Hórnik.

Kus historie lužické práce.

Napsal A. Černý.

(Dokončení.)

IV.

Slovníkář. — Čítanka. — Historija serbskeho naroda. — Nakladatel. — Spisy pro lid a školu. — V cizích literaturách. — Životopisné doplňky. — Vůči nám.

O zbývající Hórnikově literarní činnosti můžeme se zmíniti málo slovy, poněvadž nejsou na Lužici ještě ty poměry, aby mohl učenec z povolání působiti rozsáhle i samostatnými knihami. Takových objevuje se na literarním trhu lužickém velice skrovně — neníť ještě tolik čtenářů, aby mohl nakladatel-obchodník bez bázně v náklad vědecké knihy lužické se uvázati. Proto také dosud ani jediná kniha vědecká, lužickým jazykem psaná, nevyšla nákladem obchodního nakladatele. Co vyšlo, není buď čistě lužické (jest buď německolužické, buď ryze německé, jen o Lužici jednající), buď vyšlo nákladem soukromým, beze všech nároků na zisk, ba s určitou předtuchou ztráty, buď konečně vydáno Maticí.

K těmto posledním knihám sluší i „Lužiski serbski słownik". Vydání jeho bylo první povinností Matice, kterou si vytkla vůči lužické vědě. Ovšem pro mnohé, hlavně hmotné překážky zdrželo se vydávání slovníku toho, tak že teprve r. 1857. mohl počíti a až do r. 1865. vycházel. To mu však nebylo na škodu. Oznamovalť sice dr. Pful, jemuž sepsání slovníku Maticí svěřeno, již ve hlavní zhromadźizně dne 23. dubna 1851., že má 1400 rukopisných archů slovníku, i že bude moci v brzce na něj posledně ruku vložiti — ale slovníku zajisté ještě mnoho chybělo. Bylať literatura lužická ještě chudičká, tak že nedal se veškerý jazykový poklad (aspoň z největšího dílu) z ní vybrati, musilo býti vypisováno z úst lidu v rozličných končinách Lužice, což zajisté vyžadovalo několika osob a několika let. Proto mimo jiné Handrij Zejleř pomáhal u přípravě k vydání slovníku, roku pak 1856. (ve schůzi výboru) požádán byl i mladistvý ještě, dvacetatřiletý Michal Hórnik, tehdáž vikar děkanského chrámu v Budyšínč, za pomoc. On zajisté velikou hřivnou přispěl k dokonalosti slovníku toho. Povězme to v krátkosti podle toho, co o tom sám do Pfulovy před-

mluvy ke „Słowniku“ (str. XVIII.) napsal: „Mnohé výrazy z oboru věd přírodních vyňal jsem abecedně z rukopisného Rostokova terminologického slovníčku, jenž částečně povstal, když náš lexikon již v tisku se nacházel. Slova ze starších a novějších katolických knih byla mi již v abecedním pořádku p. kaplanem Dučmanem odevzdána. Ostatní shromáždil jsem sám z nových děl (ku př. Časopisu, Łužičana), z úst lidu, z ‚Thesaurus polyglottus‘ od Megisera, z ‚Lingua Rhiphatica‘ od Chojnana, z rukopisných (starých) slovníků od Haučky, Hórky a foliantového ‚Lexiconu harmonico-etymologicum Slavicum‘ Abrahama Frencela (majetek „Der oberlausitzischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Görlitz“)...“ Krom toho přijal mnohá dolnolužická slova, přizpůsobená zákonům hornolužičiny, do tohoto s ovníku, aby rozmnožil jazykový poklad spisovného jazyka hornolužického a zároveň aby přispěl ke sblížení obou nářečí.

Studie, které byly nutně spojeny se spolupracovnictvím ve slovníku tomto, velice prospěly jeho vědeckým pracím v „Časopise“. Rovněž vhod mu přišly při vydávání „Čitanky“. Nějaká knížka ku poznání lužické literatury a zároveň ku snadnému se naučení lužičině byla dávno potřebna. Takovou vydal r. 1863. M. Hórnik pod nápisem „Čitanka. Mały wubjerk z narodneho a nowišeho pismowstwa hornjołužiskich Serbow“. Čitanka Hórnikova obsahuje v prvním díle články prosou, a to: přísloví, pohádky a báchorky z lidu, bajky a poučné i zábavné rozmanitosti, ve druhém pak díle práce v řeči vázané: národní písně, básně epické i lyrické. Mimo ukázky plodů národní poesie jsou tu výňatky ze 22 lužických spisovatelů. Ku konci pak přidán důkladný srbsko-německý slovníček.

W. Bogusławski při spisování díla „Dzieje Słowiańszczyzny Północno-zachodniéj“ zpracoval znovu i starší svůj spis, též v tomto článku již uvedený, „Rys dziejów Serbo-łužickich“, a nabídl pak rukopis ku překladu Hórnikovi. „To z radosću dopjelnich,“ praví Hórnik, „jenož tu a tam něšto přidawajo, wosebje w VII. a VIII. wotdźělku,[28]) a poswjećam z česćenym spisaćelom tuto knihu wosebje studowacym młodym Serbam.“ [29]) Překládání žádalo mnoho práce, obzvláště poslední dva díly knihy, které Hórnik z větší části přepracoval a zajímavými daty o národním životě lužickém doplnil, tak že tím zvláštní ceny nabyly. K dílu nakreslil spisovatel historickou mapu, již překladatel posrbštil, což opět dosti píle vyžadovalo. Vší té práci se však Hórnik milerád podvolil, poněvadž uznával důležitost podobné knihy pro Srby, obzvláště pro mládež srbskou. „Naše dějiny jsou docela smutny,“ píše Edvardu Jelínkovi dne 28. března 1884, „ale přece bylo dávno třeba je sepsati pro Srby. Na základě této historie

[28]) Str. 106 144. Oddíl sedmý jedná o panování Saska a Pruska nad Lužicí v 17., 18. a 19 stol., oddíl osmý a poslední o národním znovuzrození.
[29]) „Historija“ str. VII.

Bogusławského mohou jiní dále pracovati. Mapa v barvách k tomuto spisu se srbským textem je dávno již hotova ve velikosti dvou stran knížky, tedy 4°. Viděti je na ní a v knize, jak z prvých krajů Srby obydlených umenšuje se slovanská ta otčina. Kde možná, je politická i kulturní historie podána, na konci ovšem, kdy Srbové neměli již mnoho váhy, více historie národnosti."

Kniha vydána v Budyšíně r. 1884. pod názvem „Historija serbskeho naroda. Spisaštaj Wilhelm Bogusławski a Michał Hórnik. Z nakładom Michała Hórnika",[30]) i jest dosud i u nás v živé paměti. Bude zajisté dobře působiti v mladém národě srbském — stane se novým prostředkem vychovatelským při díle národního vychování lužickosrbského, podobně, jako jím byly Palackého „Dějiny" při díle národního vychování českého. Nadšená slova Hórnikova v poslední části spisu zvláště dovedou rozohniti srbskou mládež pro svatou věc národní — i bude zajisté na knihu tu dlouho a dlouho s úctou a láskou vzpomínáno...

Kniha jest i filologicky zajímava, jak se dá souditi z filologické činnosti Hórnikovy. Tištěna jest ovšem novým pravopisem (latinskými literami), který však rozmanitým směrem hledí si sblížení s ostatními Slovany, hlavně s Dolnolužičany Tak musil Hórnik přijati některá zapomenutá slova ze starých srbských slovníků, jiná pak zcela nová z dolnolužičiny. Mimo to, vzhledem k ostatním Slovanům, psal některá slova etymologicky důsledněji, ku př. postawić místo postajić, zjednoćić místo zjenoćić atd. Pro sblížení s Dolnolužičany přijal (mimo některá dolnolužická slova) nějaké grammatické změny podle dolnolužičiny atd. Skončíme o knize této slovy, kterými skončil Hórnik svou předmluvu k ní: „Tak njech zjednoćena próca a woporniwosć Polaka a Serba dobre płody njesetej! Njech serbscy a druzy słowanscy čitarjo tuteje knihi so zahorja za pomoc małemu serbskemu ludej při dawno wotnyslenym tak trjebnym twarjenju widźomneho centra — maćičneho domu w Budyšinje..."

Hórnik vydal i dvě knihy pro lid a jednu knížku školní, totiž uvedené již spisy: 1. „Krótke stawizny nabožnistwa w starym a nowym zakonje. Z katechisma wot Józefa Deharbea přełoži M. H. Z přidawkom: Duchowna wyšnosć Serbow. W Budyšinje 1861." (str. 48 v 8°) a 2. „Genovefa. Rjane powjedańčko ze stareho časa wot Khrystofa Schmida. Za serbske maćerje a dźeći přełožił Michał Hórnik. Z nakładom Maćicy Serb-

[30]) Hórnik ukázal se i obětavým mecenášem, pokud ovšem prostředky jeho dovolovaly. Mimo to, že své vlastní spisy (Historija, Krótke stawizny nabožnistwa, Čitanka) nákladem svým vydával, umožnil často pomocí svou vydání spisů jiných auktorů. Tak ku př. Larasův překlad žalmů („Tehilim-Psalmy"), sbírky nár. písní, vyňaté z „Časopisu", jako Jórdanovu (1875), Mukovu (1877) a Markusovu (1882), různé jiné otisky z „Časopisu", Libšovu „Syntax" a j. vydal svým nákladem. Kdo byl by se odhodlal k vydání Bogusławského Historie nebo Libšovy Syntaxe? A jsou to přece knihy veliké důležitosti, hlavně pro srbské studentstvo, budoucí intelligenci srbskou, ale ovšem i pro vědu samu.

*

skeje. W Bud. 1866." (str. 128 v 8°), potřetí 1884 (str. 124 v 8°), pak 3. školní knížku „Prěnja čitanka za serbske katholske wučeŕnje w Hornjej Lužicy. Bud. 1866. (str. 128). Nakład konsistoria. Wot M. Hórnika, němske ‚Lesestücke' str. 60.—99. wubrane wot Caut. Hoffmanna". Krom toho vydal i 4. modlitební a zpěvní knižku „Pobožny Spěwaŕ" (1879.).

Všecky ty knížky vydal ve svém novém pravopise ve fraktuře, který, poněvadž nedošel všeobecného přijetí, „prjedźeny (opravený) katholskoserbski pravopis" sluje. Prvé dvě byly z tohoto ohledu již oceněny. Zde toliko ještě poznamenáváme, že „Genovefa" vydána podruhé a potřetí v opraveném evangelickém pravopise po přání Matice, aby i u evangelíků více se kupovala.

Aby přispěl k rozšíření známosti o lužických Srbech, psal i v jiných, zvláště v slovanských jazycích o domácích záležitostech. O článku v našem musejním časopise jsme na počátku obšírněji pojednali. Kromě časopisu toho má velice vážné a cenné články z jeho péra náš „Naučný Slovník", korrespondence jeho „Pražské Noviny" (do r. 1860.), pozdější „Národní Listy" (od r. 1861.) a „Lumír", některé články náš „Slovanský sborník" (z nich zvláště na mysl uvádíme pěkný, přehledný článek „O posledním pětiletí u lužických Srbů"), důkladný, vědecky zdrželivý úvod „O jazyku lužickém" od něho má Kubovo „Slovanstvo ve svých zpěvech", kdež i lužický text opravuje atd.

On psal i v jazyce polském, ruském a německém články lužických látek. V polském jazyce uveřejnil prvý svůj článek r. 1866. v „Noworoczniku dla Polek", mimo to psal do Warty a j. V ruském jazyce zjednal si slušnou důležitosť jeho článek ve Slavjanském Sborniku 1887. „Минувшее десятилѣтіе у Сербовъ-Лужичанъ", psaný na obranu lužických Srbů proti Andreovu spisu „Wendische Wanderstudien". V německém jazyce psal do „Neues Lausitzisches Magazin", „Bautzener Nachrichten" a j.

Tím vlastně naplněn jest úkol našeho článku, který jsme v úvodě předurčili slovy: „Že vskutku pracoval Hórnik pro svoje milované, malé ‚Serbowstwo' i pro veliké Slovanstvo s láskou a horlivostí zvláštní, mimořádnou, velikou . . . pokusíme se slabým pérem svým ukázati." Článek přítomný nechtěl hleděti k soukromým událostem života Hórnikova, pokud ony nepůsobily vlivem svým v jeho činnosť na poli lužického literáta a vlastence. Proto jen krátce doplníme dáta o jeho soukromých osudech.

R. 1859. svěřeno mu bylo vyučování srbskému jazyku na katolickém semináři učitelském v Budyšíně. R. 1861. stal se druhým a na podzim r. 1862. prvním kaplanem srbského kostela Panny Marie, při němž doposud, od r. 1871. jako farář působí.

Na konec, abychom jej českým čtenářům ještě více milým učinili, než se mohlo prvou částí této práce státi, odhalíme, jak

cítí v nejhlubším nitru svém pro nás, v jichž středu prvá plodná léta svého života zažil, kde prvých slovanských idei nabyl pozorováním působení tehdejších velikánů našich a celého života našeho. Ať nepřipomínáme jeho „Listů o české řeči“ v Łužičanu, aniž láskyplných, nadšených slov jeho životopisů českých patriotů. Uveďme pouze tresť jeho referátu o položení základního kamene naší „zlaté kapličky“, kteréžto slavnosti sám přítomen byl, schválně se k ní dostaviv... „Swjedźeń čěskeho naroda“ — Svátek českého naroda, tak zněl nápis onoho článku. Jaká láska již z něho dýše... „V dějinách českého národa bude se na den 16. máje t. l. (1868.) vždy se ctí a slávou vzpomínati, poněvadž tenkrát položen byl základní kámen k velkému národnímu divadlu v Praze...“ počíná, načež objasňuje původ a rozvoj myšlénky o postavení našeho „Národního“... „Poněvadž pak mnoho Srbův o letošním svátku českého národa pouze z německých, nepřátelských listů čerpalo, popíši jim tentýž zde trochu obšírněji tak, jak jsem jej svýma očima viděl...“ Nadšenými slovy líčí pak průběh celé slavnosti a popis slavnosti na Vltavě v podvečer dne slavnostního končí slovy: „Jasná Slavia, symbol velikého Slovanstva. uzavřel v české Praze předvečer svátku, jejž sobě nejvěrnější synové Slaviini připravili...“

Stačí snad dále připomenutí, že lonského roku zavedl česká kázání v Drážďanech pro usídlené tam Čechy. První takovéto kázání (spolu se zpovědí) mělo býti dne 10. května 1885., i ohlášeno to s kazatelny dvorního chrámu drážďanského. Proto strhl se v německých novinách poplach, jenž vzrostl ještě, když „Vlastimil“ (drážďanský spolek český) dal české oznámení do „Dresd. Nachrichten“ (na vyzvání Hórnikovo). Následovaly dopisy do Němec z „uzavřeného území“ v Čechách, že budou-li si Češi v cizině, resp. v Sasích, takto vésti, bude velice ztíženo postavení Němců v Čechách, že hrozí Sasku počeštění atd. Ráno dne 10. května o šesté hodině zpovídal s pp. Bukem a Libšem, načež o půl sedmé začala mše a po ní kázání. Přítomno bylo asi 300 Čechů.

Tím, doufám, dostatečně označeno smýšlení Hórnikovo vůči nám a o nás a tak ještě v krásnější světlo sympathická jeho osobnosť postavena... Tím také mohu ukončiti svůj článek. Není tak důkladným, jak bych si jej byl přál — ale nebylo jej ani možno takovým psáti. O mužích významu Hórnika, s nimiž celá vysoce důležitá perioda národního, zvláště literarního života přeúzce srostla, kteří nejlepší síly své jen a jen svému národu obětovali. k nimž národ pohlíží jako ke spasitelům, světcům svým — o mužích takových píší se celé obsáhlé knihy... Spokojuji se však zatím tímto, ponechávaje sobě ostatní na doby příští — a těším se tomu, že právě mně popřáno bylo prvou poněkud větší českou studii o Hórnikovi psáti. Mohl jsem tak aspoň dáti výraz své úcty a lásky nejen k tomuto patriotovi lužickému — ale i k celému národu lužickosrbskému...

Nevím, jak bych lépe ukončil článek svůj, leč slovy básně, rozdávané při oslavě Hórnikova kněžského jubilea, pořádané dne 7. října 1881. „Budyskou serbskou bjesadou“:

Wuliwał je rozswětlenje
k česći Serbowstwa;
zraduj so na jeho mjenje
dźakna Łužica!
Sława temu wótčincej,
Bóh daj dobrych sćěhowarjow!
Sława knjezej Hórnikej,
knjezej Michalej!

Poznámka. Prameny při sestavování tohoto článku byly mi (kromě některých soukromých dopisů Hórnikových a vlastních mých výpisků z akt matičních, jakož i výtahů z protokolů matičních, uveřejňovaných v „Časopise M. S.“) předem články Hórnikovy v „Časopise Maćicy Serbskeje“, jakož i knihy, jím vydané, hlavně „Historija serbskeho naroda“, pak jeho časopisy „Měsačny Přidawk“, „Lužičan“ a „Katholski Posoł“. — Mimo to časopisy: „Tydźeńske Nowiny“, pozdější „Serbske Nowiny“, „Serbski Hospodaŕ“ a „Łužica“; dr. Pful, Łužiski-serbski słownik; Traugott Pech, Das serbisch-wendische Schriftthum in der Ober- und Niederlausitz. Von A. N. Pypin. Aus dem russischen übertragen sowie mit Berichtigungen und Ergänzungen versehen... Leipzig, 1884; dr. Fr. Příhonský, Geschichte des Oberlausitzer oder Wendischen Seminars zu Prag. Bautzen, 1874; články K. A. Jenče v „Časopise Maćicy“: Stawizny serbskeje ryčje a narodnosće (1849., 1850, 1852, 1854.), Prěnje pjeć a dwaceći lět našich serbskich Nowinow (1867.), Pismowstwo a spisowarjo delnjołužiskich Serbow (1880.); H. Dučman, Pismowstwo katholskich Serbow. Budyšin, 1869.

Hórnikovy biografie vyšly v našich „Květech“ 1868, ve „Světozoru“ 1875 v „Naučném Slovníku“, v „Humoristických Listech“ 1884, v polském listě „Kłosy“ 1881, společně se Smoleřem v kalendáři „Gwiazda“ 1882 a v „Encyklopediji powszechnéj“, tom. XII. Některé zmínky najdou se i ve spise W. Haana „Sächsisches Schriftsteller-Lexikon“, Leipzig 1875 a j. *A. Č.*

Angličtí spisovatelé v slovanské otázce.

Napsal A. L. Hardy. [1])

Ctihodný Artur Penrhyn Stanley, D. D. (Doctor Divinitatis) v Londýně, děkan westminsterský, narodil se 13. prosince 1815. v Alderley v Cheshire-u. Otec jeho byl bratrem prvního barona Stanleyho z Alderley; byl biskupem v Norwichi. Byl žákem v Rugby School svého proslaveného představeného, dra. Thomase Arnolda, jehož učení o theologii a jiných předmětech mělo velký vliv na dobrý mrav tehdejší mládeže, a hlavně též na Stanleyho, který se stal oddaným přítelem a následovníkem mistra svého.

V r. 1834. začal Stanley studovati v Oxfordu a již po pěti letech stal se členem koleje universitní. R 1842. při smrti mistra svého řečnil Stanley v Rugby — později pak začal psáti jeho životopis. Kniha vydána byla již r. 1844. pod titulem „The life and correspondence of Thomas Arnold, D. D.“ („Život a korrespondence Tomáše Arnolda, D. D.“). Touto knihou vstoupil Stanley do literarního světa.

---

[1]) Srovnej „Slovanský sborník“ 1884. str. 66., 141., 317., 493. a „Лондонскія замѣтки. К Грота. Русскій филолог. вѣстникъ“ 1887. Stať tuto přeložila z rukopisu Klára Šp.-Baušová.

Můžeme poznamenati, že v knize této nalézá se dopis poslaný r. 1828. p. Aug. Hareovi (kterýž byl se svým bratrem, arcijáhnem Jul. C. Harem spolupisatelem dobře známého díla „Guesses at Truth"), v kterémžto dopise dr. Arnold mluví o přátelství s proslaveným chevalierem C. K. J. Bunsenem, s nímž se setkal při návštěvě Říma r. 1827.; později zase, při jiné cestě po pevnině zmiňuje se následovně o Čechách: „Zamýšlím jeti do Lipska, Drážďan a do Prahy, pokloniti se Labi a zemi Jana Husa a Žižky" (str. 76.). V jiném dopise na Bunsena v r. 1834. píše Arnold: „Povzbuzení, kterého se mi od Vás dostalo při mé práci o římské historii, si velice vážím, dodává mi chuti ku práci další. Pracuji nyní pouze trochu na materiálu; dostal jsem Orelliho ‚Inscriptiones' a Hauboldův spis ‚Monumenta Legalia', kterážto díla zdají se mi býti velmi užitečnými. Každou chvíli však žasnu nad svojí nevědomostí; ku př. co víme o Illyrcích, o tom velkém národu, který se rozkládal na březích Řecka a Dunaje? Jaké to bylo plémě, jakou řečí mluvil lid? A což víme o zemi jejich právě za oné doby? Domnívám se, že ani rakouské provincie Dalmacie nejsou dosti prozkoumány. Zdá se mi, že římská historie má objímati historii celého človĕčenstva, s kterýmž Římané byli v jakýchkoli stycích (p. 350.—351.)."

Tato historie římská, o níž dr. Arnold mluví, a kterouž též napsal, byla později doplněna a vydána ve 3 svazcích r. 1838., 1840. a 1843.; poslední svazek byl vydán po smrti spisovatelově přítelem jeho arcijáhnem Harem.

Několik resultátů o svých výzkumech o krajích, nyní Slovany jižními obydlených, podává spisovatel v kapitole XXII. (sv. 1.), kdež poznamenává, než mluví o starých Illyrčanech a jiných obyvatelích zemí severozápadně od Řecka rozložených: „Východní pobřeží adriatického moře jest jednou částí těch nešťastně položených krajů, které ač jsouce uprostřed civilisace, jsou a zůstaly přece barbarskými. Nepřístupny a vskutku nemožny cizinci, právě hrubými zvyky svého obyvatelstva, jsou dalmatinské provincie Rakouska tak jako Černá Hora a Albansko, neb země tyto nejsou ani přístupny křesťanství a jsou až posud prosty slavných jmen a šlechetných associací, právě tak jako byly ve 4. století před Kristem."

Dr. Arnold mluví o „Illyrcích" též v kap. XLII. (n. 3.) při zprávě o válce proti Římanům r. 229. př. Kr. Zmíniv se o Illyrcích, o obyvatelích Paeonie či Pannonie, o Triballech a Thracích podotýká, že v pravdě všickni tito národové byli spojeni jeden s druhým; a jejich jazyk, kterýž dle všeho asi patřil k slovanskému nářečí velké indogermanské rodiny, nebyl asi úplně cizím ani Hellenům, kteří žili na jižních březích, nebo snad ani různým dialektům italským, odkudž nebyli přílišně vzdáleni svým západním pobřežím.

První z těchto dvou citátů ukazuje, jak málo, pakli vůbec něco bylo známo o slovanských národnostech v Anglicku, ano i mužům tak vysoce vzdělaným, jako byl dr. Arnold sám, když psal svoji historii. Jest zajímavo, že nevyjmul ani staré sídlo slovanské učenosti i literatury, Dubrovník, z pojmenování onoho barbarismu, kterýmž charakterisoval ostatní provincie. Možná že i on, tak jako ostatní Angličané, nikdy neslyšel o pracích nebo o jmenech slavných občanů dalmatské republiky.

Slovanské pobřeží adriatického moře bylo skutečně úplně neznámo anglickým cestovatelům do té doby, než je seznal Mr. Paton,[2]) Sir J. G. Wilkinson [3]) a Mr. Denton, avšak podivnou se nám jeví známosť dra. Arnolda o Černé Hoře, o té dávné pevné hradbě srbské národnosti a o pravoslaví, kteréž zadrželo moc otomanskou po staletí, ač nebylo „dosud spojeno s křesťanstvím", tak jakoby lid, který on řadí do téže kategorie s Albanci, byl pak jako větší část Albanců samých — Mahomedány!

V té době pročetlo snad pouze několik málo lidí v Anglicku ukázky z jihoslovanské literatury, které v překladech podával Sir John Bowring (nebo, abychom pravdu děli, [4]) plagiaty překladů ze srbské literatury), avšak nevědomosť dra. Arnolda, co se týče Slovanstva o jejich skutečné a pravé historii, nebyla tehdáž neobyčejnou, hlavně co se otázky shora zmíněné týče.

[2]) Viz „Slovanský sborník" 1884. p. 319.
[3]) Viz „Slovanský sborník" 1884 p. 320.
[4]) Viz „Slovanský sborník" 1884. p. 319.

V r. 1840. cestoval Stanley v Řecku a v Italii. Cestou navštívil také Čechy; nástupce jeho v hodnosti děkana westminsterského, dr. Bradley ve svých „Recollections of Arthur P. Stanley“, (r. 1883. vydaných u Murraye v Londýně) na str. 142. poznamenává, že Stanley vše pilně pozoroval, jak přírodu tak i dějiny, a podotýká, že ostrovtip „jeho oka pro poznání podrobností a shod pod zevnějškem pravých rozdílů, které dávají taký charakter všem jeho pracím v historii i theologii, jest zřetelným a zjevným i při této návštěvě historických oněch míst.“

Životopisec děkana Stanleyho pokračuje pak: „Když shledal podoba dosud neznámé mu Moskvy s domovem jeho v Norwichi, když mohl sezasti sedm vrchů Říma v témže městě, jak těšil se z toho! Neuspokojila ho poznámka o Edinburku, že se podobá Athenám; nalézal spíše, že podoba nového i starého města (skotské kapitoly) trochu upomíná na Prahu (p. 53).“

V r. 1851. byl Stanley jmenován kanovníkem v Canterbury; v tomto úřadě působil až do r. 1858. V letech 1852.—53. cestoval v Egyptě, Arabii a Syrii, a v r. 1856 vydal dílo „Sinai and Palestina in connection with their history“ („Sinai a Palestina ve spojení historickém“).

R. 1855. vydal knihu pod titulem „Historical Memorials of Canterbury“ („Historické upomínky na Canterbury“); jest to sbírka essayí o starožitnostech církevní metropole anglické. V tomto díle odvolává se návštěvy vyslance k ostatkům sv. Tomáše à Becket v katedrále canterburyské, kteréhož r. 1465. král Jiří z Poděbrad poslal ku králi Edvardu IV. do Anglicka i k ostatním evropským panovníkům, aby je přiměl ku pomoci proti papežské moci. V předcházejícím roku 1464. vyslanectví, sestávající z Kostky a Antonína Mariniho z Greenoble-u, bylo posláno Poděbradem Ludvíku XI. za podobným účelem. Opravdu, i dle Legera („Historie de l'Autriche-Hongrie“ p. 206.), tento velký český panovník doufal nalézti jakýsi způsob internacionálního tribunálu mezi panovníky. Zpráva o této diplomatické missii byla sepsána vyslancem Jaroslavem a nalezena a otištěna v letech 1827. dějepiscem Palackým, kteréžto vydání přeložil Rev. A. H. Wratislaw; vydal jej pak r. 1871. tak jak již uvedeno ve „Slov. sborníku“ 1884. na str. 142.). Tato „Diary of an Embassy“ jest též poznamenána a posouzena v W. R. Morfillově „Slavonic Literature“ (p. 229.—230.), o kterémžto díle Prof. Č. Ibl podal zprávu ve Sborníku, v prosinci 1884. (pag. 671.—672.). Avšak onen vyslanec český, který navštívil Canterbury, a ostatky v Becketu (kteréž se ve středověku těšily návštěvě poutníků nejen z kontinentu, ale též z celého Anglicka, tak jak o tom Chaucer v jeho proslavených „Canterbury Tales“ vypravuje [5]), byl švakrem krále Jiříka, byl to sám Lev z Rožmitálu, jehož dva soudruzi, sekretář Šašek a Gabriel Tetzel, napsali zprávy o svých cestách v letech 1465.—1467. po Německu, Anglii, Francii, Španělsku, Italii a jiných zemích.

Žádný originál cest Šaškových nebyl zachován, a jen později dověděli se o díle onom učenci z latinských překladů, které zpracoval Stanislav Pawlowský, kanovník olomoucký a vratislavský, vydav je též v Olomouci r. 1577. Pěkný oktávový exemplář díla tohoto, které jednou patřilo jesuitské koleji v Praze, jak vysvitá z nadpisu na titulu, nalézá se nyní v knihovně britského musea v Londýně, kdež jsem i já jej nalezl a jej prozkoumal. Nese známku „790. b. 19.“, což podotýkám pro toho, kdo by snad jednou příležitostně do něho nahlédnouti si přál.

Originál rukopisu Tetzelova, v řeči německé byl nalezen roku 1837. v Norimberku, nyní jest chován v Mnichově; o těchto cestách pojednáno bylo v tamějším jednom literarním časopise , tak jako již dříve v Paříži v „Nouvelles Annales des Sciences Géographiques“ v r. 1842. O dvě léta později bylo dílo Tetzelovo otištěno v jednom svazku zároveň s dílem Šaškovým a vydáno nákladem „Literarisches Vereinu“ ve Stuttgartu.

[5]) „And specially, from every shirés end
of Engleland, to Canterbury they wend,
The holy blissful Martyr for to seek
That them hath holpen, when that they were sick.“
Prolog „Canterbury Tales“.

S těmito podivnými zprávami o cestopisech těchto seznámil obecenstvo r. 1847. Isidor Hye, professor na universitě ghentské ve spisu „Notices sur les voyages faits en Belgique par des étrangers", vydaném v Ghentu. V anglické literatuře objevil se článek o těchto cestách poprvé ve „Quarterly Review", v dubnu r. 1852. (Nro. VI. p. 413.—444.). Tento článek věnován jest kanovníkem Stanleyem „Mr. Fordovi" (spisovateli o Španělsku) z vděčnosti, kterou mu jest spisovatel zavázán, že mu laskavě daroval spis, ze kterého mohl čerpati zprávy o spisech Šaškových a Tetzelových — pro dílo „Historical Memorials of Canterbury".

Ještě o jedné věci, která se týče Čech, mluví kanovník Stanley, a ta jest: otázka původu odznaku pštrosích per, který nosil princ walský, a původ motta „Ich dien", o kterýchž se praví, že vzaly původ od slepého krále Jana českého, který byl zavražděn v bitvě r. 1346., a které vešly v užívání Edwarda, prince Černého, jehož náhrobek v katedrále canterburyské jest v téže knize popsán. Autor pochybuje o pravdě této tradice a odvolává se k autoritám v tomto odboru, poznamenávaje na str. 121., že král Jan slepý za znak měl supa (vulture).

Od r. 1856. do 1864. kanovník Stanley byl „Regius Professor" církevních dějin na universitě oxfordské a od r. 1858. do 1864. kanovníkem křesťanské církve. Hodnosť doktora obdržel r. 1858. V r. 1857. navštívil Petrohrad a Moskvu, a resultát studií církevního života ruského podal veřejnosti ve svém dobře známém díle: „Lectures on the History of the Eastern Church, with an introduction on the study of Eclesiastical History" (Murray, 1861, Londýn a pak J. Parker, Oxford).

Můžeme zde též podotknouti, že kněz východní církve, Řek Theodor Tarsus, byl prvním, který systematicky zorganisoval a upevnil anglickou církev, která byla založena v Canterbury římským mnichem Augustinem okolo r. 597. po Kr., čímž též hierarchie originelní církve britské byla odstraněna.

Theodor byl sedmým arcibiskupem canterburyským a zastával úřad svůj od r. 668. až do r. 690. Činí se o něm zmínka v Stanleyových „Lectures" na str. 59. jak následuje:

„Pakliže stává nějaké církve, která by mohla čerpati poučení ze studií východní církve křesťanské, jest to pouze naše vlastní. Nekladu důraz na možné spojení staré britské církve s východními missionáři před příchodem Augustina, ani na možný vliv východu na anglosaskou církev v té době, kdy Theodor Tarsus seděl na trůnu v Canterbury. Tato souvislost jeví se býti příliš nepatrnou, než aby se z ní mohlo něco odvozovat. Ale stává podoby mezi naší a onou východní církví, která, ač se různí, může býti prospěšnou vědomostem o dějinách zvláště případných ke studiu naší vlastní církve."

V dalším rozhovoru téže knihy, co se týče geografického položení východní církve, rozeznává dr. Stanley tři hlavní skupiny: 1. Národní čili kacířská církev vzdáleného východu v Zadní Asii a Africe. 2. Řeckou církev. 3 Severní odvětví zasahující Rusy a ostatní Slovany.

Dotknouti musím se kapitoly, kde mluví o největším českém vlastenci, o Janu Husovi. Autor jedná dříve o prvních missiích Ulfilase, načež dí: „Ne v německých, leč v slovanských odvětvích sklízela východní církev největší žeň. Obrácení na víru slovanských odvětví na hranicích byzantské církve nesmíme zde arciť přehlédnouti. Jedno jméno, při nejmenším evropského znění, jest připoutáno k církevní historii této čtvrti. Jan Hus jest geniálním synem slovanské rodiny, a jest to snad více než pouhá domněnka, která označuje podobu jeho zásad o reformaci s podobou oněch východních jeho bratrů, a která porovnává jeho duševní rodokmen, z jedné strany k našemu anglickému Wycliffu, z druhé pak, z dřívějších dob, Cyrillu a Methodu, apoštolům bulharským a moravským. Avšak středisko a život slovanské větve byl vždycky v divoké Scythii, která buď zvala neb posýlala podmanitele ze svých vzdálených sídel civilisace do Řecka nebo Malé Asie.

V r. 1862. podstoupil dr. Stanley opětně cestu na východ, tentokráte ve společnosti prince waleského, s kterýmž cestoval Egyptem, Palestinou, Syrií atd., a k němuž byl přidělen za kaplana. Následujícího roku vydal z nařízení královnina dílo, které obsahovalo kázání, jež držel před princem waleským po dobu jeho cest, s poznámkami o různých místech, která navštívili. Na podzim

r. 1863. byl jmenován děkanem westminsterským (po známém filologu drn. R. C. Trenchovi). Krátce po jmenování zasnoubil se s Lady Augustou Bruceovou, která, jsouc zaměstnána při dvoře královnině, byla v dosti intimních svazcích s královnou samou. Tímtéž dr. Stanley se sblížil s královským dvorem; jeho žena byla stálou pilnou spolupracovnicí na jeho dílech, a domov jejich na děkanství westminsterském stal se střediskem intelligentní a vzdělané společnosti. (Dokončení.)

L e s.

Báseň **A. V. Kolcova**, věnovaná památce Puškina.

Přeložil **Rudolf Pokorný**.

Hustý lese, proč
zadumal jsi se?
Mlhou tesknoty
všecek pokryl's se?

Bovou — silákem
začarovaným
s hlavou nekrytou
stojíš před bitvou.

Stojíš, chýlíš se,
nebiješ se však
s bouří lítící,
kolem kvapící.

Hustolistou ti
přilbu zelenou
bujný vichr strh',
ve prach roznesl.

Plášť ti k nohám spad'
a rozsypal se...
Stojíš, chýlíš se,
nebiješ se však!

Kam se poděla
řeč tvá neskrovná,
síla nerovná,
chrabrosť čarovná?

Zní-li ještě kdy
v němou tvoji noc
píseň hebounká,
kyprá, slavičí?...

Máš-li ještě kdy
rozkošné ty dny
přítel, nepřítel
když v tvůj chládek spěl?...

Dosud vedou-li
pozdě z večera
hrůza s bouří zlou
v tobě hovory?...

Vytrhne-li bouř
ještě černý mrak,
obejme-li tě
zimou, vichřicí?

A ty mluvíš k ní
hlasem hukotným:
„Vrať se! Nazpátky!
Trhej okolo!“

Zatočí se bouř,
rozehraje se,
až se celý chvíš
kolísaje se.

Otřeseš se však,
rozhučíš se pak:
jenom zahvizdneš,
hukot kolem, šum...

Rozpláče se bouř
věďmou, léším s ráz,
a své mrákavy
nese za moře.

Kde teď v jeseni
moc tvé zeleni?
Všecek zčernal jsi,
mlhou pokryl se;

Zamlk', zdivočel's —
jenom v nečasy
stýskáš, žaluješ
na nepohody...

Tak to, lese, tak,
Bovo — hrdino!
Všecek život svůj
zmarnil's zápasy.

Nepřemohli tě
žádní siláci,
zahubil tě však
černý podzimek.

Ve snu na tě snad
na bezbranného
nepřátelská moc
přihrnula se:

S plecí rekovné
hlavu srazila —
ne však veškerou
silou: stebélkem...

Varšava a její společnosť.

(Pokračování.)

IV.

Za Varšavou. — Královské a magnácké residence. — Palác v Łazienkách. — Willanów. — Jablonná.

Nejokázalejší památnosti Varšavské, pokud pohlížíme na ně jako na jednotlivosti, jsou vlastně za městem. Kdož by prohlídku Varšavy omezil na pouhé objížďky ve vnitřním okruhu, učinil by názor svůj o Varšavě neúplný, chatrný, ano i chudý. Máme totiž za to, že k Varšavě náleží netoliko královský „palacik“ v Łazienkách, ale i vzdálenější residence Potockých, Willanów, jakož i jiná sousední letní sídla královská neb magnacká. Okázalosti tyto byly druhdy ve spojení mnohem bezprostřednějším s Varšavou než dnes, neboť spojoval je život, který k nim vedl vlastní své žilky nepřetržitě naplněné tokem rozprouděné krve. Právě na dvou jmenovaných místech postřehnouti lze podnes neposkvrněný ještě obraz dávného i novějšího representačního živlu v Polsce, který buď jak buď šlehal uprostřed civilisačních snah paprsky velmi jasnými a vydatnými.

Královský „palacik“ v Łazienkách a Willanów jsou toho způsobu památnosti, že zajisté nejeden jich navštěvovatel mimovolně táže se v duchu, proč se o nich tak nepoměrně málo ví, mluví a píše. Tolik zdá se mi býti jisto, že celé legie slovanských touristův obdivují se v Drážďanech a ve Vídni různého druhu „Schlossům“, jichžto význam co do krásy esthetické, umělecké, i ceny historické rozhodně pokulhává za jmenovanými perlami varšavskými.

Nepřeháním nikterak; v mínění tom utvrdil mne ostatně člověk vystřízlivělý na rozsáhlých cestách evropských i zaoceánských.

Zabočivše z neobyčejně oživeného Nového světa do Ujazdovských stromořadí, ocitujeme se rázem ve čtvrti úhledných, vkusných vill, jichžto přívětivým zdivem proniká na vše strany květy spestřená zeleň. Širokými, úpravnými a stinnými alejemi valí se za krásné pohody a zejména v čase dostihů na Mokotovském poli (teprve posledně přeloženy dostihy jinam) proud elegantních povozů, předstihující ovšem v pestrém závodu zástupy pěších.

Majíce svůj cíl u prahu „palaciku“, nezdržujeme se ani ve znamenité botanické zahradě s astronomickým observatoriem, jejíž prohlídku neméně vhodně vykonati lze též na cestě zpáteční. A zajedeme-li tak hloub do nádherného parku v Łazienkách, vystoupí před náš zrak jako v báji nevelký, sněhobílý „palacik“.

Oko pozírá s pravdivou rozkoší na nejkrásnější letní residenci krále Stanislava Augusta! Poláci nazývají tuto residenci ladným cackem, což samo nasvědčuje tomu, že pohledu nevyskytne se ohromná budova, obehnaná baštami a opevněná valy, branami i věžemi. Naopak, tento palacik podobný je hezké hračce

vyňaté právě ze škatulky, v nížto chráněna byla před každým úrazem. Bělá se jako by byl z dragantu, a celý jeho obvod činí dojem vtělené elegance. Čím menší se palacik zdá, tím čarovněji působí ve vroubení čisté hladiny vodní, vonných záhonů květin, kyprých trávníkův a skupin šumných stromů. Neobyčejný soulad vlídně vítá příchozího. Mimo vůli schyluje se člověk k myšlénce, že tu nesídlil vladař silný, železný, vojenský. Takové palaciky jsou po chuti lidem venkoncem povahy jiné. Zrodila to mysl sklonná spíše k živobytí veselého dvořeninstva, kde vějíř, vlečka a milostný šepot nepřestávaly býti pružinami dvorní podstaty. Ale byl také smysl pro krásu, pro knihu, pro obraz, pro hudbu, pro vše, co zpříjemňuje život lidí jemnějšího vkusu. Tím jasně mluví netoliko zevnějšek palaciku a jeho roztomilé okolí, ale hlavně také úprava vnitřní.

Královský palacik v Łazienkách vystavěl dle vlastních svých plánův a za pomoci architektů Marliniho, Fantanniho a Kamsetzera r. 1788. král Stanislav August. Jest to čtvercová budova v klassickém slohu se dvěma křídly, o přízemku a patru, v délce 128 stop.

Do palaciku vchází se předsíňkou vyzdobenou koryntskými sloupy ve výšce celé budovy, načež vstupuje se malou síňkou do vestibulu, okrášleného poprsími z bílého mramoru polských králů: Kazimíra Velk., Sigmunta I, Štěpána Batoryho a Jana III. Malby na stěnách představují: spravedlnosť, milosrdenství, moudrosť a sílu, vesměs od Bacciarelliho. Odtud vedou trojí dvéře do jídelny, do sálu Šalomounova a do lázní. Téměř veškery stěny pokryty jsou původními obrazy hlavně vlaských a nizozemských mistrů (Rembrandt, Van Dyck, Palamedesi, Rubens, Berghem, Vouwermann a j.). Sál Šalomounův, nejnádhernější ze všech, zaujímá prostředek budovy a má jméno své podle maleb na stěnách, představujících život moudrého panovníka. Kromě cenných maleb nalézáme téměř na každém kroku řezby, sochy a drobnější památky umělecké. Se sálem Šalomounovým hraničí zelený kabinet, jehožto stěny posvěceny jsou podobiznám nejslavnějších krásek z času krále Stanislava Augusta. Tato neveliká, ale zajímavá galerie seznamuje nás s pověstnými dámami, jako s kněžnou Sapiehovou, z domu Lubomirských, s hraběnkou Severynou Potockou, s kněžnou Lubomirskou z Czartoryských, s hraběnkou Tomatisovou, s paní de Geofrinovou a j. v. Kromě těchto obrazů nalézají se tamtéž ještě jiná díla umělecká, z nichžto povšimnutí zasluhuje též porcelánová deska stolní, práce to nevšední krásy. Řada pokojů vesměs vkusně upravených a bohatě vyzdobených končí sálem tanečním, jehož okna vedou s jedné strany k zrcadlové hladině vodní, s druhé k terasse. Z komnatky, ve kteréž druhdy byla koupel, a jejížto stěny vysázeny jsou saským porculánem, vstupuje se na patro, kdež v malých pokojíkách a kabinetech druhdy umístěny byly nepochybně královské ložnice. Leč i tu jeden kabinet věnován jest umění, obsahujíc řadu znamenitých děl malířských (Querfurta, Grefiera, Lûcka, Marna, Adry-

ana, Van der Werffa, Rafaela (?), Casanova a j. v.). Pravoslavná kaple (katolická kaple odstraněna) a nádherné parkety pocházejí ovšem v doby novější.

S obou stran paláce jsou terrasy oblity vodou. Zejména terrasa hlavního přístupu k paláci zamlouvá se oku rozkošným vzhledem. V čisté hladině vodní odrážejí se jako v zrcadle bělostkvoucí stěny palaciku, a v pozadí malebně břehy vroubí zelené skupiny starých stromů. Rozhled zpestřen jest malým ostrůvkem, uměle zde naneseným. Na něm, uprostřed uměle padělaných trosek, majících představovati zříceniny Palmiry, zříditi dal král jeviště pro představení divadelní. Na protilehlém břehu jest amfiteatr pro obecenstvo (pojme 1200—1500 lidí), tak že mezi jevištěm a hledištěm plyne tiše jako sen vodní hladina. V době letní a u příležitosti vhodné hraje se v tomto divadle dosud.

Vše to obklopeno jest nádherným parkem, na jehož rozličných stranách rozptýleny jsou domky a budovy, jež za času Stanislava Augusta obývaly buď jeho příbuzní neb osoby dvorní.

K tomu dodati sluší, že palác ten zakoupil roku 1817. car Alexandr I. za 1,080.000 polských zlatých, čímž se stal dědičným majetkem dvoru v Petrohradě. Zajisté potěšitelným úkazem jest, že dvůr o zachování této vzácné památky pečuje a nerozptyluje jeho skvosty, historicky téměř srostlé s celou budovou. Teprve v nejnovějším čase sdělují časopisy, že z vyššího nařízení přeneseny některé věci z Łazienkovského paláce do Petrohradu...

Také přístup do palaciku obmezen v posledním čase valně, a prohlédnutí jeho historických i uměleckých památek je spojeno s obtížným vyjednáváním ve varšavském zámku, kdež plukovník G. udílí neb neudílí povolení.

Za to popřán jest všemu obecenstvu přístup do rozsáhlého, velmi dobře udržovaného parku, kterýž jest nejoblíbenějším místem letních vycházek v nejbližším sousedství Varšavy. Množství stinných cest, můstky a přechody poskytují promenády rovněž tak příjemné jak rozlehlé. Sem hluk Varšavy již nezaléhá a na některé odlehlejší stezce pod haluzemi košatého stromu spočinouti lze znamenitě. Vzduch proudí svěží a nad hlavou píseň míru popěvuje ptactvo. Avšak přímo čarovně vyhlíží palacik a jeho okolí v tiché, jasné noci letní.

Tu není také divu, jestliže mysl dumavá nemůže se vymaniti z reflexí, kteréž jako sítě vrhá v těchto místech každý stín. Není to vidmo posledního krále polského, ni tragický akt rozbití druhdy mocné říše. Ze zadní terrasy zámecké postřehnouti lze jízdní sochu krále Sobieského, osvoboditele Vídně. A přejdete-li cesty parku, vysvitnou vám za nedlouho nažloutlé stěny pověstného Belvederu. Tam vzňaly se první jiskry mohutného plamenu listopadového povstání. [7])

Královský palác v Łazienkách není osamotnělý na půdě varšavského okruží. V líbezném Willanově má soupeře, který sice

[7]) Viz Slovanský sborník 1886 str. 101. atd.

krásu jeho nezastiňuje, tak jako hvězda hvězdě nezacláni, ale zbavuje jej sobeckého jedinství i prvenství. Zdá se mi, jakoby Łazienky a Vilanov byly dvojčata, podobná sobě v podrobnostech neobyčejně. Návštěvy této velkolepé residence magnacké zameškati neměl by nikdo. I Vilanov byl druhdy útulkem královským, teprve později stal se sídlem rodiny, kteráž ostatně velmi blízka byla královskému trůnu a rozhodovala nezřídka vážným hlasem ve věcech říšských.

Vilanov vzdálen jest od Varšavy asi dvě hodiny, v témže směru jako Łazienky. Vislou svlažená rovina, obklopující Vilanov živě připomíná české krajinky Polabské. Silnice dobře ražená a vystíněná starým stromovím vede k samým prahům slavné residence, která hned prvnímu pohledu rozvinuje velkopanskou bohatosť a eleganci.

Přívětivé a mile spořádané vzezření celého paláce láká překročiti rychle pohostinné jeho prahy; leč dříve než tak učiníme, budiž nám dovoleno věnovati alespoň několik slov dějinné minulosti těchto míst.

Vilanov nazýval se druhdy slovanštěji Milanovem, a původ jeho sahá do časů velmi dávných. Byltˇ majetkem starých knížat Mazowieckých, kteří darovali pěknou tu usedlosť r. 1377. za rytířské služby statečnému panu Stanislavu ze Strzelczykova. V držení této rodiny byl Milanov až do času slavného Turkobijce Sobieského. Král Jan III. oblíbiv si totiž zátiší toto, zakoupil Milanov roku 1677. s ustanovil odpočívati zde po válečných i politických námahách. I jal se ihned budovati palác důstojný jeho královské hodnosti. Povolal z Italie stavitele, sochaře i malíře, kteří novou residenci dle královských rozkazů budovali a ozdobovali. K těžké práci povoláni byli turečtí zajatci, pocházející zejména ze slavné vojny Chotimské.

Tak vzniknul roku 1680. na pusté druhdy písčině okázalý. nádherný palác. Ctihodný hospodář, jsa milovník umění, toužil do posledního dechu svého nové toto sídlo letní obohacovati památnostmi a uměleckými drahocennostmi. Zejména v Římě kázal kupovati, co jen na prodej bylo z oboru umění, a tak hromadily se poznenáhla v jeho zátiší vzácné výrobky z mramoru, úbělu, křišťálu, kosti atd. Na stěnách množily se obrazy předních mistrův a ozdob přibývalo den ke dni. Tu král ovšem oprávněn byl vyzdobyti palác svůj případným nápisem, jenž podnes vítá příchozího: „Quod vetus urbs coluit, nunc nova villa tenet.“ Odtud také pochází změna Milanova ve Villa nova, z čehož později povstalo polské Wilanów.

Sobieski pečoval o zvelebení Vilanova po celý svůj život, rozšiřoval jej, obohacoval, zde žil, zde také zemřel roku 1696. Postava králova vystupuje jako vidmo všady v popředí. Po smrti krále Sobieského stal se Vilanov majetkem třetího jeho syna, kralevice Konstantina, od něhož jej roku 1724. koupila Helena z Lubomirských, vdova po Adamu Sieniawském, velkém hetmanu korunním a kastelánu královském. Po té přešel Vilanov dědi-

ctvím na dceru její Žofii, manželku Augusta Czartoryského, vojvody ruského, později na Isabelu, choť knížete Stanislava Lubomirského, velikého maršálka korunního, a posléze dostal se rovněž dědictvím do rukou rodiny Potockých, jichžto majetkem Vilanov dosud jest. Vilanov stal se tedy údělem a poněkud i ohniskem nejpřednějších rodin polských Dědičný jejich skvost přecházel z pokolení na pokolení v řídké zachovalosti, i lze jen s potěšením vysloviti podivení, že tolikeré pohromy, stihnuvši v témže čase téměř celou Polsku — Vilanova se téměř ani nedotkly. Tak zachovalých památek je v Polsce nesmírně pořídku. ano lze říci, že v tom způsobě je Vilanov památkou jedinou. Bděla nad ní zajisté veliká pieta rodinná... trochu také štěstí a šťastná náhoda. Kdežto mnohé jiné residence polské proměnily se v prach, popel, příšerné zříceniny neb ještě příšernější protivy měnivosti, stkví se Vilanov jak stkvěl se druhdy, a nad zachováním jeho i všech památek bdí i dnes oko spanilomyslné dámy, pravé vlastenky polské — paní Potocké.

Rozumí se samo sebou, že Vilanov nezachoval do dneška prvotní své vzezření. Zejména zevně podniknuty od nástupců krále Sobieského rozličné změny, čím setřen se stěn starožitný ráz. Leč přiznati sluší, že všeho druhu obnovy děly se bez barbarského násilí copové doby, takže i nynější úprava v dokonalém jest souladu s nádherným, zachovalým vnitřkem.

Vilanov lze nazvati národním a uměleckým museem. Vše vybočuje z mezí soukromého významu, a kdo by chtěl důkladně popsati veškery pamětihodnosti této okázalé residence, napsati a vydati by musil nákladné dílo, jak to ostatně učinili již před lety Poláci.[8]) My ovšem přestati můžeme jenom na velice běžné procházce, zastavujíce se toliko u věcí zvláště důležitých.

Vstupujíce přízemkem do hlavní části paláce, překročujeme především prahy oněch komnat, jež obýval král Sobieski. Množství tam jest věcí, připomínajících bezprostředně osobu královu. Četné podobizny královské rodiny obklíčeny jsou podobiznami předních osob v zemi. Jako němí svědci lepší zajisté minulosti vzhlížejí k nám ze širokých rámů netoliko král a četná jeho rodina s potomstvem, ale i mnozí přední Lubomirští, Potočtí, Radziwillové, Sapiehové a j. Tu dumavě pozírá slavný kancléř Jan Zamojski, tam korunní hetman Jan Branický, jinde grabovský starosta Jiří Potocki, bystrý kontušovec Antonín ze Szczucina, pak zase veliký hetman korunní Stanislav Koniecpolski a celá řada jiných. Zrak rád smekne se též k podobiznám slavných paní, ku př. k duchaplné kněžně maršálkové Lubomirské neb k mramorovému poprsí Marie Kazimíry. Vůbec skytá Vilanov vděčnou příležitosť ke studiu historických fysiognomií.

[8]) Willanów. Album zbiorów widoków i pamiątek oraz kopje z obrazów Galeryi Willanowskiéj. Skreślone przez dra. H. Skimbrowicze i W. Gersona. Warszawa 1877.

Ve skříních a na stolech stkví se na sta drobných i větších předmětův uměleckých: majoliky, starožitné porculány, stolní náčiní stříbrné i zlaté, kameje, vlaské fajánse, ozdoby smaltové, řezby ze slonové kosti a dřeva ebenového, ozdoby mramorové, šperky, vasy — slovem vše, co vpadá do drobnějšího přepychu výbav rodin královských a magnackých. Okázalou tuto sbírku starožitných rodinných klenotův a uměleckých památek nenahromadila zde jen mecenášská krasochuť, zajisté také křtiny, slavné sňatky a jiné velké svátky rodinné rozmnožovaly příhodně tyto poklady. Však přispíval k nim vedle hlav korunovaných a pánů velkomožných také sám hrdý Vatikán. Tu právě v jednom z pokojíků Sobieského umístěn jest znamenitě vykládaný stolek — dar papeže Innocenta XI. vítězi Vídeňskému.

Komnaty samy zachovány jsou ve starší podobě. Nádherná úprava stěn jakož i stropů svědčí o vybroušeném vkusu uměleckém. Poněkud charakteristikou Vilanovských komnat jsou hodiny, jichž po dvou rozestaveno téměř při každých dveřích.

Dojem palácové bohatosti dovršen jest galerií obrazů, vykazující díla nemalé ceny. Ze školy vlaské zastoupeni jsou zde starší mistři: Leonardo da Vinci, Tician, Correggio, Paulo Veronese, Tintoretto, Guercino, Andrea del Sarto, Domenichino, Corracci, Guido Reni, Albano, Salvator Rosa a j.; ze školy flamské a nizozemské: Rubens, Rembrandt, Van Dyck, Wouwerman, Breughel de Velours, Ostade, Jordans, Van Ouden, Van Weld, Potter, Bol a j.; ze školy španělské: Velasques Don Diego a Spagnoletta; ze školy francouzské: Poussin, Lorrain, Lesueur, Champagne F., Vernet a j.; ze školy německé toliko Dürer a Kranach Kromě toho je zde ještě množství obrazů v různých salonech.

Jména výše vytknutá zajisté i bez kommentáře dávají svědectví o umělecké ceně Vilanovské galerie.

Bohatému přízemku vyrovnává se alespoň do jisté míry také patro, v němž poutá pozornosť zejména řada čínských kabinetů. Pravé to museum ethnograficko-umělecké, plné vzácných předmětů. Tamtéž je znamenitá sbírka numismatická, jedna z nejbohatších v Polsce. Obsahujeť vedle starších sbírek rodinných velkou kollekci, kterou za 40.000 rublů zakoupil hrabě František Potocki.

Rovněž na patře umístěna jest palácová knihovna, obsahující vedle polských „bílých vran“ literarních a jiných bibliografických vzácností též znamenité sbírky rukopisné, z nichžto připomínáme jen korrespondenci krále Sobieského a jeho ženy, litevské metriky, sněmovní památníky, akta a j. v.

Z palácových oken otevírá se vyhlídka do rozsáhlého parku. O něm podnes šumějí stromy, které vlastní rukou zasadil král Sobieski, a snad i to lze připomenouti, že tu nedaleko u kříže scházely se r. 1863. tlupy povstalecké. Park sám slyne v Polsce svou rozsáhlostí i bohatostí vzácných květin. Skýtá množství příjemných procházek a stinných útulků.

Běžnými těmito črtami nikterak jsem nevyčerpal bohatosť, jakou rozkošný Vilanov oplývá. Zbývalo by chvále jeho věnovati ještě nejedno slovo — ale nedostatek místa nutká nás uspíšiti závěrek.

Pomlčím proto již o úhledném kostelíku, o Gucině, Morysině a Natolině, ale hříchem by bylo, kdybych alespoň několika slovy nevzpomněl vděčně nynější vladařky Vilanova, spanilomyslné hraběnky Alexandry Potocké. Jest to dáma velikého světa, magnátka v pravém smyslu toho slova. Zmínil jsem se prve, že přístup do palaciku v Łazienkách v posledním čase valně znesnadněn. V té příčině jest Vilanov, díky pohostinné vladařce, stále dokořán otevřen. Stařičká hraběnka, sídlící v létě ve Vilanově, ráda vidí návštěvy a těší se z nich srdečně. Služebnictvo vždy jest pohotově a skytá průvod přiměřený. Nemohu vůbec jinak, než velkou vlasteneckou zásluhou nazvati, že hraběnka Potocká věnuje dědičné residenci své tolik péče, neváhajíc při tom udíleti ji také nejširší veřejnosti. Přesvědčiti se o tom možná na každém kroku, netoliko ve Vilanově, ale i ve společnosti, která pohlíží ku stařičké hraběnce s úctou nelíčenou a oddaností upřímnou.

Vedle Łazienek a Vilanova jsou ve vůkolí Varšavy ještě jiné „palaciky“ a místa výletní. Ať vzpomenu jen Czerniaków, Królikarniu, Natoliu, Marymont, Bielany, Saskou Kępu a zejména Jablonnou! Také Jabłonná náleží Potockým a doplňuje jaksi obraz Vilanova. Přebývalť tam letní dobou kníže Josef Poniatowski se svou provdanou sestrou hraběnkou Tyszkiewiczovou. Také palác v Jabłonné přechovává zajímavé památnosti, ač ovšem v míře nepoměrně skrovnější než nádherný Vilanov. Palác zbudován jest dle vzoru vlaských letohrádkův; odbývaly se v něm za času knížete Josefa Poniatowského soukromé zábavy, ale jinak panoval tu život tichý, téměř selankový.

Tím dotknul jsem se některých velkopanských residencí polských. Neméně však žádoucno jest překročiti také pohostinné prahy prostých dvorů šlechtických, o nichž národní jeden pěvec pověděl, že stěny jich rozšiřují se dle potřeby hostí. Šlechtický dvůr — malý domek, ale přijde-li sto hostí, najdou v něm místa všichni. Jakkoli již velmi málo těch starých, typických dvorků se slaměnými střechami, podsíňkami a sloupením, přece snad i ve vůkolí Varšavy najdete ještě dvorky, které připomenou vám alespoň poněkud staré polské časy. Jen zajeďte kus cesty za Bělany, směrem k Litvě. V jednom z nich našel jsem i Zošku i Vojského i Dovejku. Rozumí se, že milé toto objevení usnadnila živá představa a — dobrá vůle... (Dokončení.)

Návštěva Jasné Poljany.

(Statek hraběte Lva N. Tolstého.)

Napsal G. P. Danilevskij. (1885.) Přeložila Klára Špecingrová.

(Dokončení.)

Blížili jsme se na zpáteční cestě ku dvorci, kdež zase stály různé vlastní rukou hraběte vysázené stromy. Krásné, svěží stromy jabloní a hrušek s okrouhlými a silnými korunami větví stály tu v pravidelných řadách na velké ploše nedaleko dvorce.

U sousedn'ch obilních stohů pracovaly dívky, žnouce srpy bujnou trávu. Hrabě se dal s nimi do řeči, nazývaje každou její vlastním jménem.

„Víte, co to dělají?“ ptá se mne, „žnou kopřivy, kterými ovazujeme v zimě kmeny stromů; jest to nejlepší prostředek proti zajícům a myším, které nemají kopřivy u velké lásce a již z daleka utíkají před jejich zápachem.“

A jsme u domu. Podíval jsem se na hodiny. Trávili jsme na této procházce skoro půl čtvrté hodiny a ušli tak více než šest či sedm verst. Hrabě vypadal po této procházce ještě mladším, a mně zdálo se, že by se dal rád zase znovu na cestu. Ale již bylo šest hodin: žena hraběte, Sofie Andrejevna, vrátila se z Tuly, kam právě dovezla na poštu hrabětem a jí samou prohlednuté korrektury nového vydání spisů jeho — a na nás čekali již s obědem.

„Nejste unaven?“ ptá se hrabě, vesele si mne prohlížeje a bystře kráčeje po schodech do prvního poschodí domu svého, „já potřebuji tento pohyb a tělesnou práci k svému životu tak, jako vzduch. A proto jsou to časy za letní doby na vesnici; tu ořu a sekám trávu; na podzim, v deštivých dnech, jest to horší. Ve vesnicích nemáme chodníků a můstků, a proto, je-li taková nepohoda, přikrajuji kůže a šiju střevice. I v městě se stálá procházka znechutí; a aby se tam člověk dal do orání a sekání, to nemá kde. A proto jsem zde a piluji a štípám dříví. Nemůže-li se člověk po práci duševní nabažiti práce tělesné, pak ho jen lituji. Kdybych se nemohl denně pořádně projíti, kdybych nemohl pořádně prohnati nohou a rukou, pak nejsem k ničemu, k večeru zvláště; nemohu ani čísti, ani psáti, ani pozorně poslouchati tomu, o čem druzí mluví; hlava jde kolem, v očích mám nějaké hvězdy a noc ztrávím pak úplně beze snu.“

Mešká-li hrabě Tolstoj v Moskvě, v nedávno koupeném domě (v Dolgochamovničeském pereulku), tu obyčejně hned z rána štípe dříví pro všecka kamna v domě, váží vodu vědrem a rozváží ji na sáňkách v kádi po domě a do kuchyně.

„A což ti cizí i domácí povídálkové se svými povídačkami?“ myslím si, naslouchaje prostým a něžným slovům znamenitého spisovatele: „Co si to všecko nevymyslili?“ Literaturou prý se již nezabývá, protože se dal do šití bot a šatů, a chodí a baví se s prostým lidem, anebo kácí stromy na Vorobjevých horách.

Hoření patro jasnopoljanského domu jest obýváno rodinou hraběte; zde se též nalézá společná jídelna. Ubírali jsme se po dřevěných schodech, na jejichž prostředním odpočívadle stojí staré anglické hodiny v dřevěném pouzdru zasazené; na pravé straně schodů jest jídelna. U dveří stojí klavír a na pulpitu viděl jsem právě rozloženy noty „Ruslana i Ludmily“. Mezi okny jest staré, vysoké zrcadlo s bronzem krášlenými stolíky. Uprostřed pokoje stojí dlouhý stůl. Stěny jsou ověšeny podobiznami předků hraběte. Z tmavých rámců vyhlížejí na nás jakby živé podoby současníků století sedm- a osmnáctých, muži v uniformách, se stužkami a hvězdami, ženy v nádherných robách, krajkách a v poudru. Jedna podobizna zvláště láká oko pozorovatelovo. Jest to skoro životní podobizna krásné mladé dámy, jeptišky, v přísném rouchu řeholnickém, stojící zádumčivě v modlitebně před ikónou. Na moji otázku odpověděl Lev Nikolajevič, že jest to znamenitá jedna osobnosť, žena jednoho z předků jeho, která vstoupila do kláštera, neb učinila taký slib Bohu. V komnatě hraběnčině, která sousedí právě s jídelnou, spatřil jsem výtečnou podobiznu Lva Nikolajeviče, kterou maloval taktéž J. N. Krámský. Tato podobizna jest obzvláště celé rodině velmi milou.

Vešla žena hraběte; vrátil se též jeho starší syn z lovu, Sergěj, který ukončil právě toho léta kurs na moskevské universitě a před několika dny přijel ze samarského statku otcova; přišli i ostatní členové hraběcí rodiny: velká, starší dcera Taťjana, druhá dcera Marie a mladší synové. Všickni, i malé děti, zasedli k obědu. Hrabě má nyní osm dětí (druhý a třetí z jeho synů byli za mého pobytu v Jasné Poljaně ještě na školách v Moskvě, nejmladší synek umřel v minulém lednu). Něžný, milující muž i otec, hrabě Lev Nikolajevič připomínal mi uprostřed těch žvatlajících i dorostlých dětí mimovolně sympathického hrdinu z krásného románu „Rodinné štěstí“.

Skromný v osobních zvycích a potřebách Lev Nikolajevič všeho popřává rodině své a obsypává ji celou svojí něžností. Práci v domě rozdělují mimo hraběnku i starší děti hraběte.

Jedenkráte nazvala naše kritika velikého humoristu-satirika Gogola — ruským Homerem. Můžeme-li někoho z ruských spisovatelů opravdu nazvat Homerem, pak jest to, jak spravedlivě poznamenal A. P. Miljukov, jen hrabě L. N. Tolstoj. V „Iliadě“ najde čtenář úplný obraz válečnictví starého Řecka, v „Odyssei“ jeho domácí, mírný život. Hrabě L. N. Tolstoj v poemě „Vojna a mír“ najednou zobrazil bouřlivou i tichou stránku ruského života. Ale hlavní síla hraběte Tolstého jeví se v zobrazení mírných, rodinných obrázků. V různých kapitolách „Vojny i míru“ i Anny Kareniny, ale zvláště v celém románu „Rodinné štěstí“ jeví se spisovatel pravdivým a mohutným poetou tichého krbu rodinného.

Počátek večera byl věnován všeobecnému hovoru. V tom bylo přivezeno ze stanice pokračování korrektur nového jednoho spisu hraběte. Žena jeho dala se hned do čtení a prohlížení. Já

odešel se Lvem Nikolajevičem do jeho pokoje. Na moji otázku odvětil mi hrabě, že se nyní s velkou láskou zabývá studiemi řeckého a hebrejského jazyka, a že jest tak šťasten, může-li čísti knihy starého i nového zákona v originalu, i knihy novější, pojednávající o křesťanství a j. a j. Začali jsme hovořiti o „pravé víře, fanatismu a pověře". Jak o tom soudí hrabě Tolstoj, není již pro nás novinkou, neb to vykazují všecky jeho spisy; již v jeho „Mladosti" a v zpovědi Roli Irtěnjeva. Když jsme došli až na naše časy a když jsme se dotkli nejnovějších událostí, tu se dal hrabě do řeči o poslední východní válce, o křesťanské bance, o berničných, živnostenských, o jiných a jiných otázkách a zase — o literatuře. Hovořili jsme až do půlnoci.

Není možná abych zevrubně vylíčil všecky črty Jasné Poljany, abych podal dopodrobna, a hlavně abych věrně vylíčil všecky stránky originelních a zamilovaných otázek a úsudků hraběte Lva N. Tolstého, jichž jsme se dotkli v našem rozhovoru.

Vzpomínám hlavně jednoho: že jsem naslouchal řeči pravdivého, skromného, dobrého a hluboce dotknutého člověka.

Hrabě se diví zvláště jednomu úkazu v našem společenském životě. Vylíčím myšlénky jeho o tom, ač neručím, že úplně tak, jak on je vyslovoval a vykládal.

Po příkladu starých pohrom šlechticko-manské zeměvlády v některých částech společnosti naší zvláště horlivě se snaží, by donutili lid ku koupi šlechtických aneb jiných majetků a zemi. A zač a proč? Aby již nebylo žádných poměščiků? Ukazuje se, že nikterak to nelze, a že jest to jen nové úsilí učiniti tímto způsobem nové poměščiky — sedláky. A toho není dosti — přitáhli sem mimo ty nevolníky, kteří zde byli, ještě nové, na nic nemyslící sedláky, kteří byli vlastníky země volné, vlastníky své země, a učinili z nich vlastníky samostatné — t. j. učinili je opět poměščiky. Ale kdo zabrání, aby toto všecko během času nebylo oněm poměščikům jednou málo, nedostatečno, a kdo zabrání tomu, aby si pak titíž za svoji hrubou práci selskou, za své namáhání a obtíže nechtěli dobývati svých dávných, bývalých privilegií, a mimo to aby nedostali chuť i na šlechtice? Zapomíná se na příklad Číny, Turecka a větší části starého Východu. Tam jest všecka země erární, státní, a těží z ní pouze ti, kteří mohou zaplatit pokladně státní, co zaplatiti mají, aneb ti, kteří ji mohou vlastní prací rukou svých zpracovati či vyplatiti. Proto výkup pozemků i privátní země, při prostředcích pokladny, měl by spíše nějaký smysl a nesl by vládě aspoň nějakých příjmů. Aby se takto země zpracovávala, na to již poukazují mnozí západníci, a zvláště amerikánští učenci jako George a jiní. To jest předmět daleké ještě budoucnosti, ale nemá se uprostřed těch evropských muk zapomínati, čím se živí řada tisíců na velikém, starém Východě...

Noclehoval jsem v kabinetu hraběte, na posteli, která stojí za přihrádkami knih. Po nové, ranní rozpravě, po ranní procházce a snídaní ve společnosti jeho rodiny, ujel jsem zase zpět v hraběcí ekypáži do Talu a odtud pak po dráze do Moskvy.

Opustil jsem Jasnou Poljanu, a útěchou mi zůstaly všecky ty dojmy, jichž jsem tam zažil, a ve kterých jsem se dále kochal. Hrabě L. N. Tolstoj po novém tomto sejití zůstal v očích mých i v duši mé tímtéž velikým a mohutným umělcem, jakým ho seznala a jakým ho zná celá Rus. Jest úplně zdráv, bodrý ovládá všecky své umělecké síly a beze vší pochyby obdaří vlasť svoji ještě nejedním spisem, jakým se honosí býti „Vojna a mír" i „Anna Karenina". A řeknu ještě více. Jako byla zátiším a odpočinkem jeho pomlka po „Dětství", „Mladosti", „Sebastopolských povídkách" (když se začal obírati otázkami vychovatelství a jal se vydávati „Jasnopoljanský denník") a ne pouhou apathií, slabostí a ochabnutím uměleckých sil jeho, ale pouze krátkým oddechem, v němž dozrávaly obrazy jeho duše, obrazy „Vojny i míru" — tak i nyní, kdy se hrabě L. N. Tolstoj naučil v originalu čísti „Starý i Nový zákon", „Životy svatých", kdy posvěcuje své síly lidu, povídkám pro lid, a při tom očividně hotoví se k novým mocným, uměleckým pracím, a jeho nynější příprava jest pouze novým stupněm k výši velebné, jenom přibližováním se k jiným, ještě vyšším obrazům jeho tvůrčí síly.

V Petrohradě, 2. února 1886.

Záhřeb.

Osvětová studie z cest od **K. Konráda.**

(Dokončení.)

A k jak hrdinským činům pro vlasť rozněcovali se takto Chrvaté, dokázali na výsosť roku 1848., brzy na to následovavšího. Kdožkoliv jen zbraň mohl nositi, hlásil se tehdáž k praporu hrdinského bana Jelačiće za dobrovolníka. Ač každý hraničářský pluk postavil do pole 5 až 7 praporů, přece našlo se ještě do čtyř a pěti tisíců dobrovolníků v každém pluku. Všech vojínů hraničárů proti Vlachům a Maďarům čítalo se tehdáž na 100.000, tak že po skončené válce zůstalo 25.000 vdov a sirotků po nich. A jak chrabře se bili a nepřítele poráželi v Uhrách, u Vídně a jinde! V celé řadě krvavých bitev Jelačićovy voje se proslavily a netoliko sebe ochránily, alebrž i Vídeň a Rakousko zachrániti pomohly. Sám císař uznal a vyznamenal tuto neobyčejnou věrnosť svých statečných Chrvatů tím způsobem, že hned po smrti bana Jelačiće,[51]) jenž byl hlavou a srdcem jejich, vydal k armádě tento rozkaz: „Aby se památka bezpříkladné věrnosti, jižto zvěčnělý ban chrvatský v boji za řád a právo v nejtěžších okolnostech jako pevná opora trůnu osvědčil, na věčné časy zachovala, bude míti první banský pluk hraničářský na vždy jméno hraběte

[51]) Roku 1859.

Jelačiće, zároveň pak přenáším udělenou jemu hodnosť hraběcí na jeho bratry a jejich manželské potomky." [52])

V pravdě velevýznamným symbolem národa chrvatského jest tedy ten rek Boží před palácem akademickým!

A kterak mával národ chrvatský mečem ducha za ten čas? O tom svědčí nynější stav umění a věd, ústavů jejich a literatury, o tom svědčí veliký pokrok jejich ve všech oborech lidské práce duchové. Dlouhá jest ta řada převzácných děl, jež od prvého zákmitu illyrského dodnes vytryskla z věhlasu Pallady Atheny chrvatské. Malou bibliotéku naplňují již jediné důležité publikace jihoslov. akademie od jejího počátku r. 1867. do konce r. 1885. „Radu jugoslavenske akademije znaností i umjetností" 77 knih ceny 111 zlatých; nového vydání starých dubrovnických klassiků „Stari pisci hrvatski" 15 knih ceny 35 zl.; „Monumenta, spectantia historiam Slavorum meridionalium" knih 16 ceny 48 zl.; „Monumenta historico-juridica Slavorum merid." 3 knihy za $10\frac{1}{2}$ zl.; „Vetera monumenta Slavorum meridion. historiam illustrantia", jichžto prvý díl vydal sám slavný archivář papežský A. Theiner, 2 díly za 18 zl.; konečně „Starine" 17 knih ceny 26 zl. Kromě těchto sborných děl periodických vydala akademie množství jednotlivých děl a spisů ceny bezmála sto zlatých. Nade všemi stojí jako koruna jejich i akademie „Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika", jejž počala akademie vydávati nejprve redakcí výtečného znalce jazyka D. Daničiće, při V. svazku i M. Valjavce a po jeho ranné smrti péčí B. Budmani. O tomto arcidíle slovesného umění platí po výtce, že jest „aere perennius". Obsahujeť i dějiny jazyka chrvatsko-srbského. Tím a etymologickou zevrubností vyniká nad náš slovník Jungmannův. Do jubilejního roku 1885. vydáno ho bylo 7 svazků ceny 21 zlatých.

Celkem vydala akademie (asi do konce r. 1886.) 168 spisů.[53])

Že pak, jako na nivách akademie, i na roli ostatních družstev slovesných hojné a sladké žně urodily se, o tom svědčí zejména nejstarší literarní družstvo „Matice Hrvatska", jež původně „Matica Ilirska" slulo. Čtyřicet pět let jest tomu, co vyrojila se ta „Matica" ze skromné „Čitaonice Ilirske" v Záhřebě, místo tehdejších 38 členů čítá jich nyní přes šest tisíc a čtyři sta, jimžto za tři zlaté ročně vydává nyní několik cenných spisů, jež mají cenu aspoň sedmeronásobnou. Až do konce roku 1885. vydala „Matica Hrvatska" celkem 69 svazků, jež obsahovaly asi 150 archů vybraných děl.[54]) R. 1885. vydala 7 spisů, celkem 42 tisíc exemplářů. Od r. 1877. vydala ročně 7—9 spisů. Když r. 1867. ustavila se jihoslov. akademie s účelem přísně vědeckým a rok na to družstvo sv. Jeronýma za účelem vzdělávati lid obecný,[55])

---

[52]) Slovník Naučný IV., str. 228.

[53]) Kroat. Revue 1886., IV. sv. na str. 233.

[54]) Kroat. Revue, l. c. I. 129. sl.; II. 112 sl. V I. 129. viz také stručný obrys dějin Matice. IV. sv. 242.

[55]) Koncem r. 1885. čítalo 6884 členů. Založeno bylo r. 1867. podnětem kardinála J. Havlíka.

pozměnila r. 1874. Matice původní účel svůj, ustanovivši se na tom, vzdělávati odtud střední třídy chrvatského národa. Odtud slove „Matica Hrvatska". Nyní má již také svůj vlastní dům na akademickém náměstí.

c) **Universita.**

Však již na čase jest, abychom svoji pouť po Dolním městě skončili. Ostavme to rozsáhlé, krásné a na vlastenecké upomínky tak bohaté náměstí Zriňského a pojďme na západ do Kukovičovy ulice. Vyniká krásnými, novými domy a paláci, z nichžto nejkrásnější jest již zmíněný palác barona Ljudev. Vranicaňja, zdobený velkolepou loggií na rohu do ulice a do Zriňského náměstí, překrásnými vraty a sličným květinovým sadem na dvořišti. Vůbec znamenati lze, že Záhřebané tento nejnovější díl města zastavují a zdobí velmi vkusným a důmyslným způsobem, jímž nabývá Záhřeb velkoměstského hávu a moderního rázu. V téže ulici vyzdvižen byl r. 1884. též protestantský kostel. (Evangelíků čítá se v Chrvatsku a Slavonii něco přes 23.000.) Nedaleko za ním prostírá se nové náměstí „Sajmiště" zvané. Na východní straně jeho má hospodářské družstvo chrvatsko-slavonské svůj dům a na severní rozkládá se nová románská budova záhřebské university Františka Josefa I., jež konečně roku 1874. zde otevřena byla na doplnění akademie. Jest to vysoká, velkolepá budova, jež přesným slohem mile jímá a dlouhým průčelím s vysokým schodištěm oku nemálo imponuje. Bezděčně mi při tom pohledu napadlo: Kdy asi dočká se naše česká Carolo-Ferdinandea takového paláce?

Však ještě větší ozdobou této mladé university jest nemalá řada vynikajících učenců, učitelů a vychovatelů akademické mládeže, z nichžto zvláště vytknouti sluší věhlasného dějepisce chrvatského Smičiklasa, dra. Armina Paviće, dra. J. Kršnjavi, S. Brusinu, jehožto snahou vznikl přírodovědecký spolek, rychle rozšířený,[56] a j. Nevšední ozdobou její byl též náš mladý, vynikající slavista dr. Leopold Geitler, nad jehož příliš rannou smrtí († r. 1884.) truchlili s námi a světem slovanským též bratří Chrvaté. V nekrologické zprávě, již podala Kroatische Revue,[57] praví se o něm: „Durch sein frühes Hinscheiden (er starb im 37. Lebensjahre) erlitt nicht nur die erwähnte Universität, sondern die Wissenschaft überhaupt einen schweren, unersetzlichen Verlust." Jak bolestná to tedy ztráta!

Nevšední ozdobou této university jest též duch křesťanský, jenž ji řídí. Nelze věru ani pochopiti, jak mohou učenci nejedné, ba bohužel mnohých universit, kteří přece na výšině a na stráži vědecké pravdy státi mají, nepřátelsky neb dokonce jízlivě sta-

[56]) Zvláštním účelem jeho jest přírodovědecky prozkoumati zvláštnosti bohaté fauny a flory chrvatské.
[57]) R. 1886. I. 115.

věti se proti nejvyšší a absolutné pravdě Boží, již božský Vykupitel člověčenstva po mnohonásobných, ale vždy marných trudech a námahách veleduchů lidských dopátrati se jí konečně sám s nebe mu přinesl. Tato absolutná pravda nemůže zajisté nikdy přestati pravdou býti. Jí odpírati nejméně sluší nejvyšším zástupcům pravdy, ježto jest nejbezpečnějším vůdcem a pravidlem hledajícímu ostatní pravdy. Jak dobře a čestně počíná sobě tedy rektorát university záhřebské, že pevně jí hájí rázu a ducha křesťanského! V té příčině záhodno, bychom si týž a týž připamatovali slavnou inauguraci nového rektora dra. Vrbanićе dne 19. října 1886. Tehdáž prve odstupující rektor dr. Baron ve výroční zprávě své důrazně vytknul, že ryzích a pravdivých povah, jakýmiž mají studující zdobiti se, nabyti lze jediné na základě náboženském. Proto vřele napomínal mládež akademickou, aby k blahu a ke cti národa chrvatského vždy pevně přidržela se víry křesťanské, základního to pilíře spravedlnosti a mužné povahy, podobajíc se slavným předkům, kteří statky a hrdla obětovali „za krst častni i slobodu zlatnu". Podobně pak nový rektor velebil ve své inaugurační řeči zvláštní skvost národa chrvatského, t. pevnou víru v Božství Vykupitelovo, s níž vysoké školy chrvatské nikdy nesmějí octnouti se na sporech. Protož i odsoudil snahu, pomocí university podkopávati náboženské city a nezlomnou víru v Boha u lidu chrvatského. „Takové snahy," pravil, „nejsou naše, nýbrž buřeň cizácká, jež nehodí se do půdy naší." Jak důležité a vzácné to pravdy, na nichžto zakládají se celé dějiny Chrvatů a všech Jihoslovanů! Kterakž bychom tu nevzpomněli zlatých slov Strossmayerových v jubil. spise: „Cienom krvi svoje, koju je narod naš za dugo viekova preobilno prolievao za krst častni i slobodu zlatnu, zaslužio je on častno ime zatočnika (obhájce) kršćanske prosvjete i slobode, stekavši (dobyv) viečito pravo na uskrs i život." [58]) Obhájcem křesťanské svobody a osvěty proti jařmu tureckému a fanatismu islamskému byl tento národ hrdinský a zůstati musí, aby neprovinil se proti dějinnému povolání svému.

Ve školním roce 1884.—85. působilo na této universitě 42 professorů, již konali týdně 183 přednášek v 650 hodinách. Posluchačů bylo: 86 bohoslovců, 185 právníků a 50 filosofů (se 14 farmaceuty [59]). Nápadno jest, že Slovinců zde velmi málo studuje, r. 1884.—85. toliko osm.

Přehledneme-li na konec veškeré snahy a výsledky chrvatských učenců a umělců, družstev, spolků a jednot, pracujících na duševním povznešení vlasti a národa chrvatského; připamatujeme-li si, že i na tomto čestném poli pracují a bojují bratří Chrvaté s touž silnou snahou a statečností ducha, jako dříve na krvavém

[58]) „Slava preporod." na str. 16. — Autograf biskupův zde dosvědčuje, že se píše: „Strossmayer, biskup bosanski i sremski".

[59]) R. 1882. byla při universitě záhřebské založena též pro farmacii učitelská stolice. Medicinská fakulta ustavena ještě nebyla.

poli válečném, pak zajisté za pravdu dáme básníku, věštbou volajícímu:

„Drobno je zrno, i kad se primi u ruku,
Jedva se vidi; al iz njeg, kad se metne
U plodnu zemlju, velik hrast (dub) se digne,
I umoran se pod njim putnik hladi."[60])

Co takto nadšeně pěl Iv. Mažuranič roku 1840. při zahájení vlasteneckých her v Záhřebě, plní se za dnů našich. Již vyrostl z malitkého zrna illyrského hnutí velký a mohutný dub, pod jehož ratolestmi útulného přístřeší nalézají a mile odpočívají nejen Chrvaté, alebrž i ostatní Jihoslované. Tak plní se i nadšené vyzvání illyrského pěvce Štoosa z téže doby v písni „Poziv u ilirsko kolo":

„U ilirsko kolo mili
Vratite se srodni puci;
Što su stari gvoždjem (oružím) bili,
Nek su duhom sad unuci!"[61])

Tudíž naplní se zajisté i slova vznešeného osvětitele chrvatského Strossmayera, jež napsal r. 1885. do jubil. listu:[62] „Půl jest věku od času, kdy se náš národ ze svého sna buditi a na duchovním obrodu svém pracovati počal. Co za ten krátký čas i uprostřed neslýchaných obtíží na poli umy již provedl a dokázal, ruči mu, že i druhou úlohu svoji dovrši tak šťastně a slavně, jako prvou, a že i nadále ostane horlivým a důstojným, aby jej i nejučenější a nejpřednější národové tohoto světa v osvíceném kruhu svém s bratrskou láskou a úctou pozdravili a uvítali." Na brzký a rychlý zdar i této druhé úlohy přejeme bratřím Chrvatským z toho srdce s professorem Iv. Radetićem:

„Krepka volja, rad i sloga
Preporoda minuloga
Nek i dalje nas dovodi
Ka prosvjeti i slobodi." [63])

Závěr.

Končíme, ač víme, že možno by bylo ještě mnoho pověděti a uvážiti o moderním i starém Záhřebě. Však není úmyslem naším prováděti čtenáře po celém Záhřebě. Toť spraví kterýkoli „vodja po Zagrebu". Účelem těchto článků jest, abychom přispěli nějakou měrou k oživení a novému vzrušení jednak bratrské vzájemnosti těch, již přirozeným a kladným řádem a zákonem k sobě náležejí, jednak i k novému vznícení vlasteneckého, ideálného

[60]) Kroat. Revue l. c. I., 13.
[61]) L. c. I., 14.
[62]) „Slava preporod." na str. 16.
[63]) „Slava preporod." na str. 46.

ducha, jenž počíná za dnů našich sem tam utuchati a materialistickému duchu povážlivě ustupovati. Pryč s tímto otravným býlím!

„Hajd' napred, tako samo rode moj,
U nauci i radu (práci) spas je tvoj!“

Tak volejme, tak vzpružujme se slovy prof. Mile Magdiće,[64]) k tomu vzbuzujme se i příkladem bratří Chrvatů a intensivnějším jižním ohněm jejich, jakž i oni kdysi týž nebeský oheň roznítili ve svých srdcích českou „Slávy dcerou“. A roznítili jej tak mocně, že přilnuli pak ze všech slovanských národů nejvíce k Čechům, kteří, jsouce již probuzeni, byli Chrvatům vzorem vlasteneckého probouzení a jednání. A jak mocna byla tehdy láska jejich k Čechům! Když Kollár přišel roku 1842. do Chrvatska, nemálo podivil se tomu, shledav, že bezmála každý mladý, vzdělaný Illyr dovedl pohovořiti s ním po česku. A v Záhřebě připravili jemu na počesť tak stkvělou hostinu, že dostavil se k ní výkvět záhřebského vzdělaného obecenstva.[65]) Nedosti na tom. Současný básník Ognjoslav Utěšenović oslavil památku jeho též i zvláštní básní „Spomenik Kolláru“, v níž nadšeně volá:

3. „Kollárov glas zaori; od crnoga
Do bělog; sinja Jadra od mora do
Hvalinskog, — svuda jeka ječi...
Slava od radosti suze roni. —

5. Kolláru! I tvoje ime već uznese
Slavjanskij Genij jasne u visine,
Da věkověčno i ono bude,
Slavjani š njim da se věkom diče!“ [66])

Co vadí, bychom tedy i my jednou též jejich ohněm vlasteneckým se rozehřáli a vzpružili k nové, horlivé práci na té dědičné roli, ještě z valné části neoseté a nevzdělané, nebo závratnou matonohou otrávené? Sloučilyť samy dějiny tyto dvě haluze slovanské Lípy k společné činnosti a obraně, zejména co spojilo je habsburské žezlo. A nejednou bylo jim odrážeti společného nepřítele vlasti, víry a svobody, zejména proti mohamedánské sveřeposti Tatarů a Turků. Ba ve XIII. století byli to jediné Čechové a Chrvaté, kteří hrozný příval mongolskotatarský konečně zarazili a odrazili. Již úpěla nesvorná knížata ruská pod jeho jařmem, poplenĕna byla i máti měst a nejslavnější sídlo ruské osvěty Kyjev tak, že na dvě stě let zmizel s jeviště dějin. Potřena byla již i vojska polská, sežehnuta metropole jejich, Krakov. I třásl se před touto asijskou lavinou již celý západ, jeho křesťanské osvětě a vzdělanosti hrozila záhuba. Tu povstali r. 1241. Čechové s udatným králem svým Václavem II. a zastavili těmto divochům v pohraničných hvozdech cestu do Čech a tím i dále na západ; u Olomouce pak, vedeni jsouce

[64]) „Slava prep.“ na str. 43.
[65]) Kroat. Revue l. c. I. 14. 15.
[66]) T. j. „by se jím věčně honosili.“

hrdinským Jarošem z Chlumce, příjmím ze Šternberka, na hlavu je porazili a takovým postrachem sděsili, že když pak pokusili se u Nového Města Vídeňského vtrhnouti dále na západ a český král Václav s velkým vojskem hnal se za nimi, by tomu zabránil, ani nevyčkali útoku jeho, alebrž postrašeni utíkali do Uher. A když i zde byl král uherský se svým vojskem na řece „Solné“ (Sajo) žalostně poražen, byli to statní Chrvati, kteří ty divoké hordy tatarské, nešťastného krále Belu stíhající, konečně v pustém horském korytě u Rjeky potřeli, metajíce na ně jednak z úkrytů horských krupobití kamenné, jednak v dole s obou stran je sevřevše. I pobili tak na 30.000 těchto divochů roku 1242. Odtud nazváno bylo to místo „Grobničko polje“. Ostatek jich s chanem Kadanem rychle odtud utíkal a vrátil se do Asie. Křesťanstvo bylo zachráněno.

A když spuchřelá říše byzantská nemohla již déle zadržeti fanatický půlměsíc, jehož islamské voje jako kobylky počaly zapadati na osení křesťanské, by do kořenů je vyhubily: tuť byli to opět Chrvaté a Srbové, kteří první nastavovali statečná prsa svoje na ochranu osvěty a víry křesťanské. Bezmála čtyři sta let bylo jim „za krst častni i slobodu zlatnu“ snášeti nesčíslných obětí, svízelů a utrpení. Možno-li pak diviti se, že pokrok jejich ve vzdělanosti byl tím na dlouho zaražen? Však ostatní křesťanstvo bylo tím zachráněno, nikoliv též bez přispění Polanů a Čechů.[67])

Zdaž tedy není západní Evropa velikým díkem zavázána Slovanům, zvláště Chrvatům? Zdaž nemá se jim za to nyní všemožně podporou propůjčovati u vývoji obecné vzdělanosti jejich, a nikoli v něm překážeti? Mnoho rakoviny nekřesťanské usadilo se na těle západního křesťanstva; východní, slovanské křesťanstvo osvěží je čerstvými, svěžími silami, jichž potřebuje. Protož nechať nikdo naopak neotravuje Slovanstva nekřesťanskou rakovinou západu neslovanského. Svoji k svému!

„Jedna Majka vas sve rodi,
Jednim mliekom vas odgoji,
Jedna krvca vas razplodi.
Jednim duhom vas opoji;
Jednog roda, isto sjeme,
Isti jezyk, jedno pleme!“ (Ilija Okrugić.)[68])

---

[67]) „Wir Kroaten können uns mit allen übrigen Slaven jedenfalls damit trösten, dass der Ruhm der Beschützung der europäischen Civilisation und Christenheit gegen die Barbarei sowohl der wilden Tataren, wie später der Türken dennoch in der That grösstentheils nur uns Slaven gehört und nur neben uns den ungarischen und deutschen Völkern.“ Tak právem plným praví a dokazuje věhlasný Ivan Kukuljević v obšírném kriticko-historickém pojednání: „Kampf der Kroaten mit den Mongolen und Tataren“ v Kroat. Revue 1886. III. 135.

[68]) „Slava prep.“ str. 22.

O zpěvích lidu chrvatského a jich stránce ethické.

Podává prof. Bedřich Vilém Spiess.

(Pokračování.)

VI. Junáctví. Přední povinností člověka jest, aby mravní své hodnoty byl sobě vědom a všemožně se přičiňoval, by hodnoty té mu neubývalo. V poznávání této hodnoty mravní záleží česť neb ctihodnosť, které když člověk pozbude, upadá v hanbu a lehkosť u lidí.

V písních národních junáci přísně toho dbají, aby česť beze poskvrny si zachovali; proto i připomíná černohorský vladyka svým junákům VI. 10, že ni střela tak nerozerve srdce junákova, jako potupa a hanba. A svrchu již praveno, že každý hřích jeví se býti hříchem před hospodinem a hanbou před lidmi. Ještě živěji dává se to tím na jevo, že člověk netoliko positivně uznává hodnotu mravní, kterou si buď sám přisuzuje, aneb, aby mu jiní přisuzovali, si žádá; jako v I. 117 více platí moudrá hlava a tvá dobrá pověsť, než na tobě zlaté knoflíky a hedbávný pás; alebrž i negativně tím, že pečlivě všemu se vyhýbá, co by koli mu hanbu způsobiti mohlo; jako II. 29, kde cár Štěpán, věda, že jeho sestřenci (sestrići) jsou opilci, praví, že jich oběsí, aby mu ve světě neudělali ostudy; nebo III. 10, kde se vypravuje, kterak vojvoda Rajko si život vzal, že jeho česť byla pokálena: Margita dívka proklínala vojvodu Rajka, že za jeho vlády Turci Srěm hubí, kdežto za předešlého vévody o Turcích nebylo slechu. Dívka domnívala se, že jí nikdo neslyší, ale slyšel ji sám Rajko. On vysvětliv jí, že jemu samotnému nemožno Srěmu ubrániti, vzal nůž a vrazil jej sobě do srdce. Toť tedy samovražda pro urážku na cti, na níž sobě junák víc zakládá, než na vlastním životě.

Česť má své místo, nečiní-li člověk nic, co by na odpor bylo mravnímu jeho povolání, anobrž vše koná, co mu konati jest jakožto bytosti moralní. Radi (čiň) dobro za života; poštuj (cti) brata starijega i tebe će mladji tvoji. U dobru se ne ponesi (nepovyšuj) a u zlu ne poništi (nesnižuj); to jsou slova pronešená v I. 213, pravé to perly mravního života, hodící se člověku vůbec.

Co se junáka zvlášť týče, jest jeho povoláním: náležitým způsobem užívati své chrabrosti a nedopouštěti, aby ho kdo v té příčině překonal. Největší však proň strasť je dáti se zabiti beze vší slávy. Ve Skaderském žaláři (IV. 4) sedí tři junáci, kteří vědouce, že jest jim zahynouti, jeden druhého se ptají, co je komu nejbolestněji zůstaviti. Prvý vece, že mu nejtíže opustiti mladou ženušku, kterou před krátkým časem byl pojal; druhý dí, že želí svého statku a opuštěné mateře své; ale třetí praví, by styděli se jako junáci, že vše to také on má, avšak že ničeho víc nežely, než že musí zahynouti bez všeliké odměny junácké. — Ba i po smrti nezříká se junák všeho junáctví, alebrž touží aspoň

slyšeti o něm, když je provozovati nemůže. Tak II. 85 mladý Sekula umíraje prosí otce, aby ho pohřbil u široké silnice,

„bych naslouchat moh' dusotu koní
a výkřikům statečných junáků.“

Dokud junák svému povolání věren jsa, v junáckém okruhu slušně si vede, potud jest česť jeho neposkvrněna a hrdosť jeho je oprávněna. Jakmile však povolání svého není pamětliv a chrabrosti své zle užívati počne, tehdy hranice své cti překročil. Jeho hrdosť zvrhne se v hrubou triviálnosť a ve zvůli, a to bývá, co povahu mnohých junáků v národních písních zakaluje.

Kdybychom chtěli junákův náležitě oceniti, bylo by potřebí vylíčiti povahy jejich jednotlivě. Ale toť látka příliš obsáhlá, o níž samé bylo by lze knihu napsati.

Láska i junáctví jsou obyčejný předmět chrvatského básnictví národního. Ale pamětihodno je, že to obé povždy od sebe se liší a za dvě různé věci pokládá. Heroism v národních písních nedá se nikdy romantičností lásky strhnouti. Jediné romantická česť v některých písních dává k junáctví podnět.

Mezi novějšími zpěvy národními nalézají se dvě písně, v nichž se souboj pro uražení cti sbíhá a do podrobna líčí. Vuk Jerinić (III. 54), dalmatinský kapitán, nalézá se ve společnosti ostatních kapitánů i ptá se jich, který Turčín při posledním vpádu vlasti jeho největší škodu byl způsobil. Jmenují Zukana praporečníka. Vuk to uslyšev, vyzve Zukana na souboj a spolu navrhne, by jeho sestra i Zukanova choť tomu připadla, kdož bude vítězem. Zukan, s tím souhlase, přijde, aby s Vukem v souboj vešel. Jejich setkání bylo opravdu rytířské. Nedadouce si ni zástavy (základu) ni rukojmí, vejdou do stanu, pohostí i počastují se tu přátelsky, jeden druhému odpouštěje než souboj započne. Samo sebou se rozumí, že Vuk Turčína přemohl a jeho choť Hajkunu odvedl, kterouž pak pokřestiv, za choť si vzal.

V druhé písni (III. 70) vyzývá beg Lubović Baju Pivlanina na junácký souboj, protože mu tento bratra jeho zabil. Pivlanin věda dobře, že mu Turčín podlehnouti musí, nechce přijmouti souboj, než vzkáže mu, že by rád s ním se smířil. Ale Turek nechtěje k tomu svoliti, hrdě a urážlivě odpovídá. Uražený junák připraví se k souboji a zabije svého soupeře, ač tento pancířem byl ozbrojen.

Mimo to předchází i králevič Marko leckterým rytířským příkladem; jinak jsou ještě slávychtivosť, ziskuchtivosť aneb únos dívky hlavní motivy všelikých junáckých podniků; vždyť týž králevič Marko obral Turky, kteří ho potkali, pro svou slávu,

„aby se pělo a vypravovalo,
co byl Marko učinil Turčínům.“

Jakkoli se dále v písních národních hovoří tolikéž o věcech soukromých, a jakkoli bývají v nich episody milostné, přece vše to plyne z vyšších motivů, zejména ze snahy za obecným

blahem, a byť nebylo i tak, každý přece soukromý čin aspoň skonává se v obecném zájmu. Kolik jest na př. písní, ve kterých svatebčané po svatbě buď se rozcházejí buď mladou domácnosť navštíví, tu pojednou kdes na cestě vrazí na četu tureckou, která jim v cestě brání, buď sami Turky podráždí, a tak skončívá se svatební veselí bojem a krveprolitím, a to vše jen z pomsty na Turka.

Každá píseň tudíž více méně odnáší se k veřejnému životu národnímu. Ve všech písních jeví se dva principy: násilí Turků a fysická i moralní převaha slovanského junáka, který sám o sobě všude je silnější a tak svému nepříteli pro obecný jeho hřích se mstí a za bídu, již naň uvalil, při každé příležitosti krutě mu splácí. Často i menšina přemoc tureckou poráží. Junák kromě boha nikoho se nebojí; proto nikde neuznává, že by Turčín byl silnějším a lepším hrdinou. A jestliže se na mnohých místech Turkovi přednosť neupírá, připisuje se toho příčina přemoci jeho aneb nesvornosti slovanské. Srovnej II. 61, kde králevič Marko Alil-agovi praví:

„Já, Turčíne, jsem ti dobrý junák,
ale ty jsi ode mne vzácnější (stariji),
neboť Vaše cárství je a panství."

Zvláštní vlastnosť, kterou junáci v národních písních vynikají, jest jich golema snaga (obrovská síla), která nezakládá se toliko na tělesné mohutnosti, než i na tom, že jest vše veliko i mimořádno, cokoli junáci konají. Pijí-li víno, nepijí ho jak obyčej, než z korbelů dvanáctimázových (II. 66). Ve III. 34 zapil Rade třicetkrát zdraví, jakoby nebyl ani kapky pil. Křičí-li Gruica Novaković, všecko listí z lesů opadá (III. 5).

Kromě síly vyznačuje se také jich odvaha i odhodlanosť u provádění zamýšleného některého činu. Junák, jsa neodvislý od moci státní, která by mu svobodu jeho zkracovati mohla, a k tomu uvyklý rozličným válečným příhodám, nalézá často a snadno příležitosť, aby nad jiné vynikl a tím svou vášeň i nehoráznosť ukojil. Proto se rád všeho odvažuje, nač jen pomyslí.

Jako v bohatýrské době každého národa, tak i u jihoslovanských junáků bývá, že co na srdci mají, přímo a otevřeně řeknou, a proto na pohanu nepřátel ni posuny ni výrazy neskrblí, jež ovšem nesnesou míru dnešního vzdělání. Srovnej II. 59, III. 39, 42, 80 atd.

Mezi všemi junáky zaujímá přední místo králevič Marko. Jakožto osoba historická nejeví se ovšem takovým, jakovým ho líčí píseň národní. Marko může se pokládati zrádcem vlasti, neboť nechtěje Lazara uznati panovníkem, přidružil se k Turkům a bojoval s nimi proti své vlasti. — Dle zpěvů národních jest však králevič Marko junák nad junáky. Jako řecký Herakles neb Theseus zápasil s rozličnými obludami, obry, vilami atd. Jeho síla byla taká, že mohl mávati buzdohanem, jenž vážil 66 ok[12] (II. 72).

[12]) Oka = půltřetí rakouské libry.

„Dal si přinést kus suchého dřínu
z podlahy, kde devět let se sušil;
když dřín Marko v pravé ruce smačknul,
prasklo dřevo na dvé, prasklo na tré,
a dvě kapky vody vyskočily.“ (II. 67)

Obdržev sedmdesát ran, šel od krčmy ke krčmě a vínem se léčí; kůň Šarac (strakoš) jest mu druhem nerozlučným, jenž mu až do smrti věrně slouží.

Markově chrabrosti nikdo nemůže odolati. Jediné Musu Kesedžije pokládá za hrdinu sebe lepšího, ač i toho přemoci dovedl. Jako Řekové prohrávali, dokud Achill boje se stranil, tak dělo se i Turkům za nepřítomnosti Markovy. A kdekoli síly užiti nemohl, nezhrdnul lstí jako Ulysses, jen aby svého cíle došel. Jedno i druhé ukazuje píseň II. 62 tohoto obsahu:

Marko, sedě s matkou starou za stolem, dostane tři psaní, jedno z města Stambulu, v němž ho turecký cár za pomoc proti Arabům prosí; druhé z města Budína, aby šel králi na svatbu, a třetí od Sibiňského Janka, aby ho oddal s královnou. Dle moudré rady matčiny odváží se Marko boje s Araby. Jakmile Marko do Cařihradu přišel, dal se cár s ním na cestu s družstvem přes siné moře v arabskou zlou zemi. Marko zmocní se na rychlo 44 měst (gradů); jen Okanu nemohl za tři roky dobyti. Zatím pobíjel arabské junáky a jich hlavy před cára nosil. Turci, závidějíce mu, podezřívali ho u cára, že prý jenom mrtvé hlavy utíná a jemu předkládá. Když to Marko uslyšel, poprosil cára, aby mu nazejtří dal odpuštění, jelikož hodlá prý po zákonu i obyčeji své jmenoviny oslaviti. Cár k tomu svolil a Marko se vzdálil. Seznavše Arabové, že není mezi Turky onoho strašného junáka na velikém koni Šarci, udeřili na Turky a pobili jich 30.000. Cár vyzval Marka, aby se vrátil, ježto vojsko jeho velikou ztrátu utrpělo. Ale Marko, chtěje ztrestati závisť tureckou, sedí a ni hnouti se nechce. Druhý den se opětuje, co den před tím bylo se přihodilo. Arabové vědouce, že není při nich Marka, udeřili opět na Turky a pobili jich 60.000. Cárovi je těžko okolo srdce a zase Marka vyzývá k návratu, leč tomu ještě se nechce. Tak Arabové i třetí den hnali jsou útokem a pobili jich 100.000. Nyní teprv na opětovnou prosbu cárovu vrátil se Marko i udeří na Araby a všecky rozpráší Když Marko boj takto skončil, měl na sobě 70 ran. Na vyléčení jich dal mu cár 1000 dukátů. Ale Marko nehledá léku,

„než od jedné k druhé krčmě chodí,
by okoušel, lepší kde je víno;
a když Marko vína dost se napil,
šeredné mu rány vše zarostly.“

Zatím Marko slyšel, že Mina z Kostura jemu dvory spálil a manželku odvedl. Tehdy požádal cára, aby mu dal tři sta janičárů a kosíře a motyky jim místo zbraně. Cár tak učinil a Marko poslal janičáry do Kostura, aby Kostuřanům vinice vzdělávali a tam čekali, až on přijde. Co janičáři v Kosturu byli,

„přišed Marko k svaté hoře slavné,
vyzpovídav se, jde k přijímání,
neboť mnohé byl již vraždy spáchal,
pak obleče v klášterské se roucho,
ubírá se přímo ke Kosturu.“

Došed tamo, najde Mínu, an sedí a víno pije, a Markova žena mu přisluhuje. Na otázku, odkud má koně Šarce, odpovídá Marko, že byl v arabské zemi a tam že zabil Marka králeviče, i tak koně jeho „podušim“ obdržel. Mina zaradovav se nad zprávou touto, dávno želanou, dal rozkaz lži-mnichovi, aby ho se ženou Markovou oddal. Z vděčnosti pak mu dá měšec dukátů a zrezavělou šavli. Jakmile Marko šavle se uchopí, utne Minovi hlavu a vyzve janičáry, aby dvory jeho zapálili.

Jakožto pravý rek ujímá se Marko nevinných a utlačovaných žen; tak v písni 63. děvče uchvácené od 12 Arabů [13]) uteče se k Markovi a prosí ho, aby ji od těch Arabů osvobodil a s sebou vzal. Marko odváživ se toho, pobije Araby a dívku s sebou vezme.

V písni 69. stýská si opět dívka, že Arab zámořník Kosovo ujařmil, tak že musí každý, když se žení, svatebné zaplatiti; ona však že nemá, čím by platila. Marko jí netoliko dal 30 dukátů než i slíbil, že za ni chce svatebné zaplatiti, uvede-li ho jen ve dvory Arabovy. Ačkoli Arab 40 sluhů kolem sebe měl, nebál se přec Marko, ale vešel srdnatě v jeho stan a Araba si ještě dobíral a posléze jej s celou družinou zabil. Takto odstranil svatebné.

Marko je poctivec a pravdy milovník. Kde o právo běží. tehdy mu jest otec jako každý jiný.

Po smrti cara Dušana povstane spor, komu vláda přísluší. Vukašin, mladého cařice a pravého následníka Uroše dosavad poručník, osobuje si nejvíce práva. Strany se posléze dohodnou, aby kralevič Marko rozhodl, komu vláda přísluší. Marko však jest synem Vukašinovým. Otec odvolává se na synovskou povinnosť a vděčnosť. Marko ptá se matky o radu; a ta dí, aby vyřkl co právem a pravdou, a že lépe jest se nenaroditi, nežli právo svaté o vlas zkřiviti. A tak Marko, dle rady matčiny a hlasu svého svědomí, přiřkne trůn nikoliv otci svému, než careviči Urošovi. Ovšem že Vukašin proto se rozhněvav Marka zahubiti chtěl, avšak Marko nepostavil se na odpor, než prchl před otcem svým, ježto nechtěl se bíti s otcem.

Všem jeho ctnostem ozdobou jest prostota a skromnosť, jakž patrno z písně 61. Turek Alilaga vyzve Marka na střelbu o závod i klade podmínku, že jestli ho přestřelí, jemu dá své dvory, důstojenství i Kadunu, ženu svou; jestliže však on Marka přestřelí, že ho pověsí a Šarce mu vezme. Jakkoli Marko převahy své si byl vědom, nechtěl přece Turčínova vyzvání přijati, vymlouvaje se, že má velikou bolesť (srdobolju). Než Turčín

[13]) Arab je v národních písních tolik, co nějaká obluda čili drak, proti němuž Marko bojuje.

nedal Markovi pokoje a dráždil jej vždy více, až ho k tomu přiměl. Když střelba vítězstvím Markovým se skončila, jme se Turčín plačky prositi, aby ho na živu nechal, že mu dá dvory, ženu i cokoli bude chtíti. Ale králevič Marko vece:

„Není tvé mi ženy zapotřebí,
co u Turků, není u nás zvykem,
švakrová nám to, co rodná sestra.
A já manželku mám doma věrnou,
ženu urozenou, svou Jelici."

Turčín se velice zaradoval, objímal ho i častoval celé tři dni.

Vše to jest světlá stránka povahy Markovy. Má však i svoji stránku temnou. Ovšem jest méně význačna a před tolikými přednostmi se téměř tratí. Co na něm káry hodno, jest přemrštěná jeho hrdosť junácká, která tytýž ve zpupnosť se zvrhá. To se v písni 70. výslovně praví slovy:

„Markův sokol jesti vzdorohlavec
taký as, jakým pán jeho Marko."

Rub povahy Markovy označuje otec jeho král Vukašin (p. 53) drasticky takto:

„— — Mám já syna tvrdohlavce,
svého syna králeviče Marka,
všude chodí, nikoho se neptá,
kam zasedne, všude pije víno
a vše činí, by jen ztropil různic."

Divokosť Marka svedla, že dívce, jež zdráhala se jíti za ním, uťal ruku a živé jí oči vytrhal (40). On zabije arabskou dívku, ač jí byl slíbil, že si ji vezme za choť, když jej byla vysvobodila ze žaláře, v němž sedm let vězel. Vida, že opět velikého dopustil se hříchu, učinil „zadužbiny", aby se sprostil hříchu.

V písni 73. praví Markovi, an strojí se jíti na lup, matka, jelikož se jí už znechutilo práti mu košile krví potřísněné, aby se raději chytil rádla i volů a zoral hory a doly. Marko jí ovšem poslechl, neoře však hor a dolů, než cárské silnice. A Turky v cestu mu přišlé zabije a peníze jejich domů přinese a dí:

„Matko, to jsem tobě dnes vyoral."

Po tolikerých dobrodružstvích, jichž v bojích s Turky zažil, bylo mu posléze rozloučiti se s tímto svodným světem. Marko však neumře, jako ostatní lidé, jelikož nebylo, kdo by ho byl přemohl, než umře samým bohem, „starým krevníkem", a dokončí tak život, jež 300 let trval. [14])

Písně, které ke králeviči Markovi a jeho současníkům se odnášejí, ukazují nám ještě dosti živou a veselou mysl jihoslovanského lidu; ale čím více vzdalují se písně ode doby kosovské, tím hlouběji pociťuje národ neštěstí své; a odtud shledáváme, že touha pomstiti se Turkům jest vždy větší a silnější.

[14]) Dle národní pověsti Marko nezemřel, než posud žije.

V novějších písních vyskytuje se nový druh junáků pode jménem horských hajduků, již si heslem zvolili: „Koji se ne osveti (nepomstí), taj se neposveti." Když Turci nabyli vrchu, soustředil se národní život všecek v zádruze. Tu všickni hledali své útěchy i rady proti Turkům. Členové zádrugy jeden druhého chránili. Kdo Turkům na odpor postaviti se toužil, ale nechtěl, aby odpovědnosť padla na celou zadrugu, ten odebral se do hor, jež staly se mu pak otcem i mateří. Pod hajduky národních písní nesmíme si mysliti zákeřníky nebo lupiče, kteří poutníka napadajíce obírají. Hajduci jsou junáky v pravém slova smyslu. Oni jako orlové a sokolíci vidí s výšin horských množství svých nepřátel a spouštějí se na ně jako jestřáb na vrabce. Hajduk nosí hlavu svoji vždy „u torbi" a je připraven podstoupiti všeliké muky a smrť v té pevné víře, že prve nebo později ostatní bratří ho pomstí.

Tito junáci opěvují se zvláště v III. knize Vukovy sbírky.

Chceme tuto zmíniti se jen o 51. písni na doklad, s kterakou odvahou i trpělivostí hajduk Radoica muky snášel. Zajati seděli junáci v žaláři, mezi nimi mladý Radoica, který velikým si vytknul úkolem, že sebe i druhy z vězení vysvobodí. Stavěl se tedy mrtvým, tak že ho musili ze žaláře vynésti. Aga chtěl ho dáti pohřbiti, ale agenice nedá, řkouc, že není mrtev; aby mu na zkoušku položili oheň na prsa, že ho to snad vzkřísí. Ale Rade byl srdce hrdinného, ani sebou nepohnul. Agenice uchystá mu další muky. Přiloží mu k ňadrům hada „prisojkinju", než i to trpělivě snáší. Vidouc tryznitelka, že ni to nespomohlo, učiní ještě jeden pokus. Utvoří kolo z dívek a před kolo postaví krásnou Hajkunu, neusměje-li se na ni. A opravdu, jakkoli nižádné muky jím nepohnuly, dojala ho přec krása ženská, on se pousmál. Agenice na štěstí toho však nezpozorovala, měla jej za mrtvého i kázala hoditi jej do vody. Rade, jsa dobrý plavec, vyplul, a když se byl zotavil, vrátil se do dvora agova, zabil agu i agenici, a tak vysvobodil druhy své ze žaláře; Hajkunu pak pojal za ženu.

VII. Pobratimství a kmotrovství. Přiznávati bližnímu, co každý sobě přiznává, a nečiniti mu, cokoli sám nemívá rád, aby mu jiný činil, to je základ, na němž spočívá celá soustava práva, jež lidi k sobě víže.

Národní písně chrvatské mnoho nám vypravují o vzájemném tom svazku, který člověka s člověkem pojí. Upřímnosť, prostosrdečnosť, přátelská a rodinná láska, to jsou hlavní rysy v povaze chrvatského lidu. — Známo je, s kterakým srdcem a s kterakou ochotou hosť v domě se vítá a že nečiní se rozdíl mezi bohatým a chudým. Víno a rakija (kořalka) i ostatní pěkné dary, jež se hostu dávají, stálá je frase, která v písních národních všude se ozývá. Známe píseň, dle níž matka vezme dítě své z kolébky a po přání poutníků je zabije. Takového obsahu plny jsou báje v národu a ukazují, kterak svata i velika jest tato povinnosť, že pro ni na vše se zapomíná, ba i na to, co člověku bývá nejmilejší v životě.

Přátelské tyto poměry bývají ještě pevnější a silnější v tak zvaném pobratimstvu a kmotrovstvu. Obyčejem jest u Chrvatů, že jeden s druhým se přáteli na užívání vzájemného práva, na vespolnou obranu i ochranu, tak že jeden druhého má i sobě váži tak jako mezi bratry v rodině bývá. Posvátný ten svazek uzavírá se tak zvaným pobratimstvím nebo posestrimstvím, což je zajisté nejkrásnější rys v povaze tohoto lidu. Příklady přátelství, které nám Homerské písně v Achillovi a Patroklovi, v Glaukovi a Diomedovi atd. na jevo dávají, jsou ovšem vzorná přátelství, ale pobratimství je tím větší, že stává se obřadem náboženským, tak že jím nejen věčné přátelství se uzavírá, než i duševní příbuzenství mezi přátely se stanoví. Dva muži neb dvě ženy chtíce sobě na vzájem přátelství slibiti, jdou k oltáři a tu za rozličných obřadů církevních uzavírají svazek jménem boha a svatého Ivana, zavazujíce se tím, že chtí vše dobré i zlé spolu sdíleti, byť to i jich život stálo. — Války, návaly rozličných národů, krevní msta v dřívějších dobách činily tento posvátný svazek téměř nutným. Ano právě v tom nacházíme pohnutku tolikerých junáckých činů, jež v národě jsou proslaveny. Jelikož je to svatý obyčej v národě, proto se na jeho svatosť každý v tísni své odvolává. Jme-li se kdo druhého pro pomoc bratřiti, nalezne zajisté i ohlasu, jelikož každý jest povinen tuto věc pro boha přijati a svému bližnímu pomoci. Ve spojení s tím jest tolikéž, když dívka staršímu muži praví: „Moj po bogu brate", neb muž ženě: „Po bogu sestro", atd. — Národní písně jsou plny těch příkladů, a to je i pamětihodno v chrvatských písních, že těmito poměry všecka divokosť a surovosť se umirňuje a tudíž ono vzdělání nahrazuje, jehož lidu tomu se ještě nedostává.

Juraj Crnojević (II. 90) pobratří se s mladými dozorci vězňů, aby mu otevřeli okno žalářní, a oni tak pro boha učinili. Juraj oknem hledě, spatří svého pobratima Vuka i plísní jej, že ho tak brzy zapomněl a chléb i sůl nohama šlape.[15]) Na to mu pobratim odpovídá, že ho nezapomněl, ale po celý již měsíc hledí, kterak by ho ze žaláře vyprostil.

Jiného citu, než lásku bratrskou, nesmí nový pobratim k sestře míti; a zřídka, ba skorem nikdy se nepřihází, aby pobratim neb posestrima přísný, tradicí posvěcený zákon ten překročili, věčná kletba i hanba stihla by toho, kdož by s posestrimou hřešil. Lid hrozně tresce pachatele. Národní píseň zná jediný toliko příklad takového „zločinu" (I. 206) a i v tom případě není „zločincem" Srb — vždyť Srb nikdy by se toho — neodvážil — než Bulhar.

Dívka Mara zavedená do Bulharska pobratří se s Perem Bulharínem prosíc ho, aby ji z Bulhar vyvedl; on tak učiní. Když

[15]) Mimo toto místo zřídka kde se při uzavírání pobratimství soli připomíná. Sůl byla pro svou vlastnosť, že všeliké hnilobě brání, vždy symbolem pevného a nerozlučného přátelství.

na cestě byli, políbil jí Pero líce. Na to zasvítí blesk s nebe i udeří Petra Bulharína.

Lítě klne děvice Maria:
„Bůh zahladiž všakého junáka,
jenž zahoří láskou k posestrimě.“

Tak hrozná jest pokuta za pokus věrolomnosti. Z toho jasně poznáváme, kteraký význam přikládá lid instituci, jež z něho vyrostši pevně v něm se zakořenila.

Co do kmotrovství, v tom spravuje se lid zákonem církevním. Pobratimství se uzavírá mezi souvěky, ale kmotrovství je obyčejem u starších lidí, kterých mladší ctívají po způsobu rodičů. Jaká ohavnosť to souditi se s „kumem“, patrno z oněch písní, jež jsme uvedli, hovoříce o hříchu. Béře-li se kdo za kmotra, povinen je přijati tuto službu, byť tím i v nebezpečí života upadl.

Vuk Koprivica (IV. 3) přidal se k hajdukům, aby znikl pomsty černohorského vladyky, jemuž devět bratří byl zabil. Kněz, chtě se mu nějak pomstiti, slíbí tři náklady peněz tomu, kdož ho živého nebo mrtvého přivede. Když to slyšela mladá švakrová, pozvala Koprivicu na křestné kumství. Ačkoli on věděl, že tou cestou do rukou knížete upadne, nechtěl přece svaté oné povinnosti křesťanské zanedbati. Když tedy kmotrovstvím přišel, počali naň u chrámu střileti, ale žádná kule ho nezasáhla, neb bůh i sv. Ivan ho chránil, protože stál kmotrem.

Mimo svatebního a křestného kmotra rozeznává lid ještě kumstvo od nevolje (kmotrovství z nouze). Jako člověk, je-li v nesnázi, k pobratimstvu vyzývá, tak bývá i s kmotrovstvím. Proto „kumiti bogom i sv. Jovanom“ znamená tolik, jako pobratřiti se. Ačkoli se tímto výrazem od počátku jen pomoc v jakékoli tísni vyznačovala, přec se slovem „kumiti“ vůbec „moliti“ (prositi) vyrozumívá.

Král Šišman (II. 75) vzkazuje Radulu begovi: „Ježto se mi mužské dítě narodilo ‚kumím te (prosím tebe) bogom istinijem i našijem svetijem Jovanom‘, abys mně v kolébce křtil syna.“ — Jakšić Todor (II. 94) prosí Ivana Zvijezdiće, aby mu nebral ženy, za to ho „kumí“ (prosí) nejen bohem a sv. Ivanem než také nebem a zemí atd. (Dokončení.)

O obležení Gdanska.

Diarium sub Rudolfo rege od Bydžovského Marka z Florentina

(Z příspěvků k dějinám slovanským.)

Léta 1577. 8. dne dubna v pondělí velikonoční Gdančané s lidem svým ke Pšťovu městu se strojili, jež leží pět mil od Gdanska, chtíce ten lid krále polského, kterýž v něm byl, oblehnouti neb škody veliké po městečkách a vesnicích činili, totiž: brali, pálili, násilí pohlaví ženskému činili a manželky od svých vlastních manželů, když odpočívali v svých pokojích, mocí brali a svů vůli s nimi provodili. I nemohůce se tomu déle dívati, v pondělí veliko-

noční času večerního byli všickni pohotově a počali již i z města jíti; tu chvíli strhlo se veliké povětří s blejskáním, s hromobitím a s deštěm, to tak trvalo téměř celou noc, lid pak ten, kterýž z města vyšel, navrátil se zase a ten den se spokojil. Nazejtří hned v outerý velikonoční znovu se šikovali a o poledních z města táhli, kterýž byl znamenitě a oupravně vypraven. neb když do pole se dostali, v orduňku šli, zadní houf předního přehlédnouti nemohl, tak jich bylo mnoho, že každý, kdož je viděl, podiviti se musil. Toho dne na půl cesty k Pšťovu došli a poněkud lid ten byl ustál, neb zbroj na sobě těžkou měli. a ten den byl teplý velmi, i nedali lidu odpočinouti, než aby přece táhli a ranním jitrem aby se k Pšťovu přiblížili

Na zejtří v středu po velikonoci ráno přišli k jezeru velikému, při němž byla velmi dlouhá a ouzká hráz, po kteréž sotva tři osoby vedle sebe jíti mohly, z jedné strany voda a z druhé strany bahno veliké jest: tu nejprv střelbu sedm kusův velkých přes hráz přepravili a potom lid pomálu též šel. A když bylo okolo poledne a již polovici lidu toho přes hráz se přepravilo a na hrázi ještě plno lidu stálo a zadu ještě veliký houf byl: v tom nepřátelé se třemi houfy k nim se přiblížili a ti, kteříž se byli přes hráz přepravili, proti nim se šikovali, děla zasazovali, a nepřátelé jsouce všickni na koních s dlouhemi dřevci, ti na lid Gdanský valem udeřili a oni z děl a z dlouhých ručnic mezi ně stříleli. a tu z obou stran množství veliké lidu zbito jest. Ale však když střelba počala a nepřátelé jsouce na koních dřevci lid Gdanský poráželi a koňmi potlačovali, ti pak, kteříž na hrázi stáli a na zad byli, nemohli jich retovati. Tu Gdanští vidouce takovou sílu, na utíkání se dali a nepřátelé je stíhali, množství jich do jezera vyhnali, kteřížto v tom bahně stonuli a žalostivě zahynuli; kteří pak braň od sebe pomítali a na milosť se dali, ti jsou zjímáni, a ti, kteříž na hrázi byli, vidouce, co se děje, zpátkem se obrátili, a Poláci, Uhři, hejduci, je stíhajíce, šavlemi je zstínali a na tři míle lid ten zmordovaný po polích ležel, neb jich Gdančanů nebylo než okolo osmi tisíc a těch nepřátel bylo na třidceti tisíc. Při tom vzali sedm kusů střelby veliké a jiné kořisti všecky. Toliko nejvyšší hejtman Hans z Rejna Kolína z toho bojiště s koliksi osobami do města Gdanska se navrátil, i ti byli téměř všickni zraněni, z čehož strach nemalý zšel a od manželek a dítek veliký pláč a naříkání.

Potom 12 dne měsíce června, to jest tu středu před sv. Vítem ráno přitáhl Báthor, král Polský, k městu Gdansku s lidem velikým a položil se s jedné strany města na jednom vrchu, jenž jest nad samým městem a ten slove Biskupský vrch, tu se zakopal a počal z děl stříleti za několik dní, však městu málo uškodil, neb na větším díle střelba přes město šla, někdy také i do města stříleno bylo, kteréžto kule vážily půl druhého sta liber. Také železnými kulemi do města stříleli, ty vážily sedmdesát pět i osmdesát liber železa; též i menšími, kteréž nebyly tak těžké. A nemohše městu svým časem střílením uškoditi, potom i ohnivými kulemi stříleno bylo, však nic se jemu po jeho vůli nezvedlo. 19. dne pak měsíce června poslal král Štefan posly své do města a Gdančané též vyslali tři osoby radní proti tomu zase do jeho ležení. Poslové krále Polského jsou slavně přivítáni a do hospody uvedeni, kterýchžto osob u počtu bylo dvamecitma a ti měli oděv na sobě v divy drahý, že se bylo čemu podiviti a každý z nich lučiště na pasu nesl, při tom plný toul šípů a v ruce své každý držel palcát. Nazejtří poslové ti šli na rathouz, kdež se obec byla sešla, poselství pána svého řídili, ale co král od nich míti chtěl, tomu nijakž povoliti nechtěli, než vždy žádali, aby jich mimo náležitost neobtěžoval, než při svejch starobylejch zvyklostech a privilegiích, kterýmiž od předešlých králův Polských jsou nadáni, aby zachováni byli. Kteřížto poslové vyslechše úmysl jejich, do hospody zase šli a tu jsou od měšťanův slavně darováni, ihned po obědě zase z města jeli, přijevše na most, trubač z ležení zatroubil a poslové, kteříž do ležení byli posláni, do města se zase navrátili.

Král vyslyševše poselství rozhněval se a hned toho dne k večeru zase k městu rozkázal stříleti, ale oni v městě na to nic nedbali a když přestala střelba, lid obecní v městě křičel, řka: „Báthor ustává, vystřílel již, kde co měl atd.

Také v městě veliká roztržitosť mezi měštany byla, neb někteří Báthorovi přáli a všecko, co se v městě jednalo a působilo, o všem v ležení věděli,

neb jsou v městě někteří postiženi, kteří při sobě listy měli, aby město nepřátelům bylo zrazeno. Ale takové předsevzetí těch zlých lidí místa nemělo. — Toho času přitáhlo lidu na pomoc Báthorovi mnoho set Uhrův, hejdukův, Turkův, kterýžto lid se položil u Laterny, jenž jest bašta velmi pevná, půl míle od Gdanska na břehu mořském ležící a tu jedna částka řeky Visly do moře vpadá, sám pak král Štefan v svém prvním ležení z druhé strany města zůstal. I přitáhli nepřátelé k té Laterně šestnácte děl velikých a počali ukrutně k ní stříleti, a oni zase z té Laterny jich se nechybili, tak že jest mnoho lidu nepřátelského a děl pobito.

Potom 3. dne měsíce července velmi ráno před svitáním Gdančané s lidem svým vypadli z města na nepřátely, kteříž u té Laterny leželi, a oni bezpečně spali, někteří se do naha svlekli, jakoby v měkkých peřinách odpočívali, tu se oni jejich ležení zmocnili, a Poláci, Uhři a hejduci na utíkání se dali a který utéci nemohl, byl zamordován Arnošt Weyr, nejvyšší hejtman krále Polského skrze rameno jest prostřelen, ten zanechal tu šatův svých a dostavše koně sotva v košili ujel. Šestnácte děl odběhli, kteréžto tito Gdanští z ležení vytáhli, na lodi vloživše k městu dovezli: než čtyři kusové tak velicí byli, kterýchž dopraviti nemohli, ty přitáhše k břehu do vody je uvrhli. Také při tom několik pánův Polských a Uherských zahynulo; kořistí pak znamenitých, totiž od šatstva, peněz, řetězův zlatých lid dostal, i vybravše všecko, co tu našli, ležení po sobě zapálili a s veselím do města se navrátil. Král leže z druhé strany města, když o tom zvěděl, rychle svým na pomoc poslal, ale již bylo zmeškáno, i přijevše na to místo, některé z předních osob těch zbitých pochovali a potom v noci odtud do druhého ležení, aby tím bezpečnější byli, se obrátili.

Nazejtří ráno, to jest 4. dne měsíce července znovu stříleti počali a tito zase z valův k nim do ležení; tu jest zastřelen jeden pán uherský, nejvyšší rada krále Polského, kteréhož do Sedmihradské země dovézti dal. A po tom vítězství, kteréž Gdanští při té Laterně obdrželi, zůstal král ještě tři dni, potom dal střelbu všecku tiše, než Gdanští o tom v městě zvěděli, odvézti, a osmého dne měsíce července hnul se vším vojskem od města a ležení po sobě zapálili, kteréžto čtyři dni pořád hořelo, neb jsou se velmi dobře byli opatřili a zakopali, dřívím velikým zatarasovali a půl třetí míli od Gdanska v poli se položili. Pobyvše tu tři dni, táhl na Zulavu a přijevše k jedné tvrzi jménem Grablin, kterážto náleží Gdančanům, na ní několik dní pobyl a lid válečný okolo té tvrze se položil na naše pozor majíce. Potom 24. dne měsíce srpna navrátil se král Štefan se vším svým lidem, u té Laterny opěty se položil a počali mosty přes vodu dělati, aby se na druhou stranu přepravili. I vidouc z města, že by se ti, kteří na té Laterně jsou, takové síle neobránili, neb přes tři sta osob na ní nebylo, vzali naši několik kusů střelby veliké a na jednom velikém šifu, na kterémž několik set lidu zbrojného bylo, se plavilo, mezi nepřátely udeřili, z děl na ně bili a ty mosty jim porážeti, takže z obou stran mnoho lidu zhynulo. Také toho času tři šifové z Dennemarka Gdaňským na pomoc přispěli, ti z druhé strany na nepřátely od moře z děl stříleli a tak mocí od Gdanských odtud jsou odehnáni. Avšak při té šarvátce nejvyšší hejtman Gdanských Hans z Rejna Kolína, muž válečný a po všech německých zemích slovutný, tu jest zastřelen a v městě Gdansku slavně pochován. Král Štefan pak s lidem svým na Zulavu na zámek Marburk se obrátil.

Dopis Jana Kollára.[1]

15. Čerwna 1841. w Pešti.

Přemilý příteli!

Smutná zpráwa o Wašem milém p. Otci nemálo nás pronikla, ačkoli pro mne w mojich okoličnostech a při mé skušenosti nic nového a neočeká-

[1]) Z pozůstalosti Purkyňovy. Sdělil laskavě tajemník p. A. Šimek.

wanébo nebyla. Teď již jen stůjme skalopewně až do konce této truchlohry začaté. Snad Waše jméno dá wýraz této wěci a způsobí příležitost k weřejnému ji rozhodnutí. Kdybyste znali podrobně a obšírně historii slowenského Zboru w Pešti, mnoho byste získali k posilnění ducha, a ku připrawení se na nastáwající nám budoucnost. Co se u nás stalo, a stáwá posud w malém obraze, to se státi musí i s celým Slowenskem, chceli toto swau řeč a národnost retowati a znowu se zroditi. I jáť jsem byl několikráte auřadu zbawen aneb aspoň za zbaweného prohlášen od Němcůw, Maďarůw, od Senioratu anobrž jednou i od samé peštanské Stolice, která jednu neděli čili Swátek Jurassora s hajdukem do příbytku mého poslala „abych se neopowážil do chrámu jíti“; těmto wyslancům já ale uctiwě dwéře otewřew šel jsem w tom okamžení w jejich prostředku do chrámu, s tím oswědčením, „že stolice není mojím saudem ani představeným“. Naň adwokáti Šoltis, Farník a jiní Slowákůw se ujímající ztratili proto fiškalatu a wýnosné processy u zdejší stolice, u města a consilium. Mojim slowenským kupcům ku př. Hajnalowi, Malému (čti Kleinowi) a jiným zamknuty sklepy a zabráněno pod wšelijakými ničemnými předsterami jim wšecko kupčení, a to skrze wrchnost, u které Liedemann a Schedius, auhlawní naši nepřátelé, přeweliký wplyw měli: naši kupci museli též k jeho Jasnosti do Wídně jíti, kde wyhráli.

Slowenského umělce a řezbáře Wawrinca Dunajského, potom, jakž od Němců odstaupiw, ku přirozeným bratrům Slowákům se hlásil, měli Němci upecti, odebrali mu wšecku práci a zásluhu při zdejším městském Diwadle, při stoličném domě, při Museum a jinde, a dali to ledajakému tulákowi německému, který to wše zkazil. Manželka Dunajského, Němkyně, přišla se sedmi dítkami do mého příbytku s pláčem, s rukolámáním a zlořečením řkauci: abych prej já nyní celau tu rodinu chowal a šatil, ant prý já jejího manžela s mau slowenskau církwí a národností o chléb jsem připrawil. Za několik dní přišlo řízením božím z Caby psaní ke mně, abych jim pro tamnější oltář, warhany a jiné ozdoby řezbáře poradil a opatřil, kde Dunajský téměř na jeden celý rok práci našel, a několik tisíců zasaužil. Tak mne samé nebe wytrhlo z neřesti. Naši slowenští řemeslníci, krejčíři, pekaři, čižmáři a t. d. do cechů přijímáni nebyli, mušewše při wší způsobnosti 4—5 roků processy wésti a tisíce na to wynaložiti, tak že wšecko obyčejně jen we Wídni rozhodnuto bylo.

Jeden z nich, pan Matějec, Slowák z Turce, to samo nyní opět s maďarským cechem čižmarů má. Měšťanem zdejším u čas processu ani jeden Slowák učiněn nebyl, byť krásně tím nejstatečnějším byl a jakkoli mnoho za to platil. A toto wšecko rozprostíralo se až k těm nejnižším stupňům žiwota, furmanům, sluhům, nádenníkům. Kolikráte slyšel sem na mé wlastní uši: „Taglöhner, kommts her, aber keine Slowaken!“ Při ew. chrámě totiž mají obyčej stáwati a čekati. Již proto, že se ku Slow. církwi hlásili, byli wšudy nenáwiděni, potupowáni, od wýdělků odstrkowáni: a toto trwalo za 10-12 let Čtyry cesty museli naši čtyři wyslanci do Widně konati, dwě do Bistryce k superintendentowi, jednu do Lučence na konwent, jednu do Prešpurku k Radwanskému jako král. kommissarowi w této při. A když i jeho jasnost Císař František sprawedliwý ortel pro nás wydati ráčil, tedy ještě i s exekucí této sentencie téměř za dwa roky prodléwáno a překáženo na wzdor wšem prosbám a cestám. A sama exekuce, milý Bože, jak wykonána?! Celý ten, za 14 let wedený process pro řeč a národnost stál naše ubohé Slowáky, podle aučtů posud w Archiwě ležících, 8000 t. j. osm tisícůw zlatých W. W. na hotowých penízech! Mimo to pak museli oni swého kazatele, hospodu, učitele i jeho hospodu atd. osobitně platiti, anť Němci celau faru a wšecky školy pro sebe zaujali, a při tom naši wlastní jistinu 2000 od našeho kuratora erga obligationem jaksi wylaudiwše, ani od těchto přes celý čas auroků platiti nechtěli. Nu, a kdybych Wám začal wyprawowati jiné jednotliwé útržky a urážky, křiwdy a škody, pronásledowání a mučení, jak mně, tak mojim posluchačům činěna, sotwa byste uwěřili, že člowěk něco takowého na jedné straně páchati, na druhé přenésti může. Ejhle, a Bůh dobrotiwý nám předce wšecko šťastně přemoci pomáhal. Nyní Slowáci w celém městě w jakési zwláštní wážnosti sau, ze měšťanů od několika roků již jich mnoho přijato bez okolků: a wůbec jakž takž w dobrém by položení byli, kdyby opět nowý

boj s Maďaromanií nenastáwal: naději však máme, že i z tohoto očistce pán Bůh nás wyswobodí.

Takowýto tento chemickomrawný process musí wšecko podstoupiti, co od mrtwosti k žiwotu přechází, jak jednotliwci, tak i církwe, obce, kmenowé, národowé. Náš Slowenský národ hluboko padl: téměř tisíce let spal, anobrž umrlčinou páchnouti počal. Má-li tedy i on slawiti z mrtwých wstání a znowuzrození, musí se těmto zákonům přírody podati a bolesti porodu podstoupiti. Necítímeli totiž síly w sobě, aby sme to zmužile přetrpěli a při wšech překážkách nepohnutě a směle až do konce stáli, pro wšemohoucího Boha Wás prosím, raději ještě nyní wšecko tak nechejme, ničeho nezačínajíce, nebo jen smích ze sebe uděláme, a národ náš ještě do wětší zkázy a potupy uwalíme. Nenáwidím já zaslepenou ztřeštěnost a fanatismus: ale dotírám wšudy a wždycky na charakter u našich mladíků, to jest na rozumnou stálost a nepřestrašenost. na wyznání a následowání toho i zjewně před swětem, co w srdci a w přeswědčení za prawé a slušné držíme. Dokud sobě newychowáme pluk podnikawých Spartánů a nezlomných Černohorců, nic z nás nebude!

Ale kam jdeš péro mé? Odpusťte Milý Příteli! Když o této wěci mluwiti začnu, nikde konce kraje nenalézám, a ruka má sto listů by o tom načmýrala. Že Wám osud dobrého otce bolest způsobil, to Wám co dobrému synowi ke cti slauží. Ostatně nezaufejte! Bůh dobrý bdí nejen nad Maďary, i nad Slowáky. Přijdeli to we skutku k tomu, žeby Wáš pan otec z auřadu wypadl, já se k tomu oferuji. že pro něho, pokud opět auřad dostane, podpisy otewru mezi mojími známými a přátely. Že instancii holuje Wáš pan otec na distriktuální konwent, to dobře: kdyby ale i zde cíle nedosáhl, já radím bezprostředně do Wídně k Jeho Jasnosti se utíkati, tak jako to naši zdejší Slowáci učinili Já se hněwám na to, že nikdo posud z našich Slowáků této ochrany a wrchnosti nehledal, která nám jest nejpřirozenější. I Slowáci Trnawští ať jdou do Wídně.

Mějte se blaze!

Wáš upř. přítel

Jan Kollár.

Tři měsíčníky polské.

Ateneum, Pismo naukowe i literackie. Rok XII. Warszawa 1887. **Redaktor** Piotr Chmielowski.

Przegląd Polski. Rok dwudziesty pierwszy i dwudziesty drugi. **Kraków.** 1887. Redaktor dr. Jerzy Mycielski.

Przegląd Powszechny. Rok czwarty. Kraków 1887. **Redaktor X. M. Morawski** T. J.

Všechny tři uvedené měsíčníky, docházející nás, mohou konkurovati s předními listy toho druhu v literaturách cizích.

Přední místo náleží ovšem „Ateneu", časopisu vycházejícímu již po 12. rok pod aegidou znamenitého advokáta a spisovatele, dra. Vl. Spasowicze, a redigovanému právě tak proslulým literárním kritikem a historikem Petrem Chmielowským. Jako ve předešlých letech vyniká i letošní ročník „Atenea" vybraným a rozmanitým obsahem. Přinášíť pojednání z oboru literarní, politické a kulturní historie. filosofie, vychovatelství, práva, sociologie, národního hospodářství, přírodních a jiných věd, a konečně i cenné práce belletristické. Mimo to obsahuje každé téměř číslo nějaké kritiky, měsíční kroniku a nekrology.

K nejpoučnějším článkům náleží delší studie K. Waliszewského „Powieść społczesna w Anglii", v níž autor pojednává o předních belletristech anglických, J. Eliotovi, T. Hardym (pěstují směr filosofický), W. Blackovi, Ouidovi (sl. La Ramée), miss Rh. Broghtonové, miss Thackerayové a j. (pě-

stují směr idyllický), mrs. Oliphantovi a Jiřím Mooreovi (zabývají se psychologií). Spisovatel jest vůbec znalcem cizích literatur, jak dokázal již ve dřívějším pojednání „Powieść spółczesna we Francii", uveřejněném v lonském ročníku Atenea — Neméně zajímavým jest článek A Mazanowského z oboru kritiky literární, „O krytyce literackiéj w Niemczech". Vysvítá z něho, že současná kritika německá přestává vlastně na samochvále, na velebení spisů německých a tupení nebo ignorování cizích, jmenovitě slovanských. — Se socialismem, jeho stranami a vůdci seznamuje nás rozprava „Współczesny socyalizm francuski", napsaná po vyjití knihy „La France socialiste. Notes d'histoire contemporaine", loni vytištěné. — Za předmět má socialismus také článek „Karol Fourier i Furyeryzm" (4. a 5. č.), sepsaný anonymem B. L. — Pozoruhodná jest studie J. Jeziorańského „Kierunki naszych czasów", poukazující na směry, snahy a ideje, za nimiž se nese dnešní lidstvo. Autor mezi ně počítá: národnosť, krajní socialismus, prostředky záchrany (kdež opět se rozepisuje o antisemitismu, otázce agrární a otázce národní nesnášelivosti) a konečně snahy politické, mezi něž řadí militarismus a celní politiku. Studie Jeziorańského zasluhuje bedlivé úvahy. — Žofie Poznańská podala ve dvou číslech článek ze sociologie „Prawa fabriczne v Anglii, dzieje walki o nie i ich owoce". Charakteristickým jest, že mezi polskými spisovatelkami najde se žena, zabývající se tak vážnými, specialně vědeckými otázkami. — Pro právníky má význam rozprava dra. Jos. Rosenblatta „O obecnych szkołach prawa karnego i ich metodzie", v níž autor rozeznává čtyři školy trestního práva, a to 1. filosofickou (representanty jsou Berner a Hälschner), 2. historickou (Löning), 3. positivně praktickou (Schütze, Binding a Merkl), 4. sociologickou (kriminalisté vlaští, z německých Liszt). Přednosť dává spisovatel škole positivně praktické. — Ze životopisův sluší se hlavně zmíniti o práci dra. Vl. Łebińského „Kantak Kazimierz". Líčíť nám v živých barvách trapný život K. Kantoka (1824.—1886.) neohroženého polského vlastence a poslance poznańského. — Jiným zajímavým životopisem a rozpravou literarní jest studie A. Belcikowského „Anna z Krajewskich Nakwaska". Nakwaská (zemř. roku 1851.) jest velmi zajímavým zjevem v literatuře polské. Ač byla vychována v ovzduší cizím, vymanila se přece ze vlivu toho a psala pěkné polské povídky. Nejpopulárnější se stala povídkou „Czarna mara", vydanou r. 1841. — Z dalších prací téhož druhu uvádíme biografii „Ryszard Wincenty Berwiński" (básník, narodil se r. 1819., zemřel r. 1879.) od A. Bądzkiewicze, rozpravu S. Grosglika „Karol Ernest von Baer (embryolog slavný) i jego poprzednicy", pojednání S. Askenazyho o Ludvíku Börneovi a j — Nemohouce pro nedostatek místa vypočísti všechny články vědecké, jmenujeme jen ještě některé důležitější, jako „Wola i hypnotizm" od dra. A. Złotnického, Krzysztofa Warszewickiego dzieła niewydane" od P. B. (Kr. Warszewicki jest zajímavou osobností mezi polskými spisovateli 2. polovice 16. věku; stal se známým svými kázáními a pracemi historickými), „Polska w pieśni Deotymy" od P. Chwielowského, „O tak zwanéj tablicy paschalnéj Lubińskiéj , od dra. V. Kętrzyńského, „Przegląd poezyi najnowszéj" od P. Chmielowského, „Towarzystwa naukowe i literackie w Polsce wieku XVIII." od Vl. Smoleńského (práce tato jest velmi cenným příspěvkem k historii polské osvěty ve století minulém), „Podole starożytne" od A. Jabłonowského, „Usamowolnienie Irlandyi" od dra. M. E. Trepky, „Uchwały walnego zjazdu w Piotrkowie z 1444 roku" od A. Procházky a j.

Mimo rozpravy a studie vědecké pěstuje „Ateneum" také belletrii, a to v míře dosti obsáhlé. Tak přináší letos novellu Sewera (Maciejowského) „Dla świętéj ziemi", krátké obrázky: Waleské „Jego już niema" a Ostoje „Z mojich stron", úryvek z delší historické povídky J. Rogosze „Na dziejowym przełomie", kde vystupují naši táborité a j. I básně uveřejňuje Ateneum; v letošním ročníku jest úryvek delší básně Br. Komorowského „Kniazowie Rożyńscy" a překlad Goethova „Fausta", pocházející z péra Ludvíka Jenikého. Z cizí belletrie přináší kromě tohoto překlad jen jeden; jest to povídka chrvatská Janka Jurkoviće „Pavel Čuturić". — Ještě dlužno vzpomenouti zajímavých dopisů a zpráv z jednotlivých slovanských zemí, jako „Z Galicyi" od J. Rogosze, „Ze Słowacyi" od Jana Grzegorzewského a „Listy czeskie" od dra. Gablera, který jest po více již let pilným přispívatelem časopisu a se-

znamuje Poláky s našimi poměry společenskými. — Kromě toho obsahuje každé téměř číslo rubriku „Wrażenia literackie“, „Rozbiory i sprawozdania“ (kdež vycházejí kritiky nejnovějších vědeckých děl polských i cizích), „Kronika miesięczna“ (v níž seznamuje čtenářstvo Ludvík Straszewicz s novinkami z oboru politiky, života společenského, průmyslového, literatury atd.) a konečně „Nekrologia“.

Jinou přední vědeckou revuí jest „Przegląd Polski“, jehož redaktorem jest dr. Jiří Mycielski. Vychází v Krakově již dvacátý druhý rok. Ve vyšlých dosud číslech uveřejněn jediný příspěvek zábavný, totiž novella „Vorrei morir!“, ostatek místa věnován vědě a poučení. Také Przegład vyniká rozmanitostí jako Ateneum, přináší však většinou pojednání literarně historická, dějepisná, kritiky (kterým popřává mnohem více místa než Ateneum) a politické přehledy, jež píše pravidelně dr. J. Milewski. Není tím ovšem řečeno, že by jiné vědy v Przeglądu Polském nebyly zastoupeny (tak uveřejněna v dubnovém čísle velmi pěkná stať z finanční vědy „W sprawie finansów Krajowych“ od J. Kleczyńského, v červnovém pak přírodozpytná „Poglądy na powstawanie trzęsień ziemi“ od Vl. Boberského a j.), avšak nejvíce jsou přece pěstovány obory svrchu jmenované. Prvé číslo r. 1887., resp. 7. číslo 21. ročníku — počíná se totiž nový ročník vždy sešitem červencovým — zahájeno jest obšírným nekrologem dějepisce, kněze Valeriana Kalinky, jemuž věnována později (poč. v 7. čísle) dlouhá studie, napsaná hr. Stan. Tarnowským. Kalinka, známý spisovatel „Posledních let Stanislava Augusta“ a „Čtyrletého sněmu“ byl stálým pracovníkem Prz. Polsk. a uveřejňoval právě v něm jmenované své práce. — Viktor Czermak pokračuje ve svém delším pojednání, započatém již loni a majícím název „Szczęśliwy rok. Dzieje wojny moskiewskopolskiej z r. 1660.“ — Rovněž pokračováním z roku lonského jest rozprava V. Zakrzewského „Jak należałoby badać dzieje Stefana Batorego“. Autor probírá v jednotlivých bodech dějiny Štěpána Bátoryho a ukazuje na to, v čem by bylo třeba mnoho ještě bádati. Tak prý neprobádán dosud dosti podrobně pozdější poměr jeho ke stolici papežské (materiálův hojně skýtá archiv vatikánský), jeho poměr k církvi katolické a protestantské, jeho stanovisko k církevní unii na Rusi, zásluha jeho o osvětu a vzdělanosť, a konečně jeho politika zahraničná. — Jinou prací historickou jest „Trzeci Maj“ Valeriana Kalinky, 6. kniha ze 3. svazku „Čtyrletého sněmu“, kterou zůstavil autor mezi svými rukopisy, „Čtyrletý sněm“ Kalinkův jest monumentální dílo v polské literatuře; prvé dva jeho svazky, podávající děje jak zevnější tak vnitřní politiky polské za onoho sněmu, byly přijaty s velikou pochvalou. Jmenovitě chválena charakteristika předních osobností polských té doby, jako H. Kołłątaje, kn. St. Staszyce a j. V 6. právě jmenované knize jedná se o přípravách ku konstituci ze dne 3. května r. 1791., o lize protiruské, o sblížení se hlavních činitelů sněmových, o Ign. Potockém, Scipionu Piattolim a j. vynikajících osobách. — Důkladným pojednáním historickým jest též „Car Piotr i August II. w trzechleciu po sejmie niemym z r. 1717.“ Kaz. Jarochowského, velikého znalce ruských i polských dějin té doby. Zajímavý jest článek Eug. Lipnického „Hrabě Beust jako minister austryacki 1866.—1874.“, v němž pojednává po výtce o poměru ministrově ku záležitostem haličským. — Ku jedné ze zajímavějších studií náleží také delší posmrtná vzpomínka na „slavíka ukrajinského“ Bohdana Záleského. Autor její skrývá se pod chiffrou N. — Z nejlepších příspěvků jsou historicko-literární a kritické rozpravy hlavního kritika Przeglądu Polsk. hr. St. Tarnowského, jehož práce jsou ozdobou časopisu, podobně jako mají týž význam studia P. Chmielowského pro Ateneum. V únorovém čísle pokračuje týž kritik ve své dlouhé studii „O dramatech Schillera“, započaté v témž časopise r. 1885. V letošním ročníku pojednává o Schillerově „Wallensteinu“. Z delších prací hr. Tarnowského v letošním Prz. Polsk. jest také uvedená již posmrtná vzpomínka na Val. Kalinku. Kromě toho přináší každé téměř číslo nějaký posudek polské knihy z jeho péra. Kritická část Przeglądu Polského jest vůbec velice cennou; probírajíť se v ní důkladně nejnovější spisy vědecké i zábavné, jak polské tak i cizí. — Podobně jako Ateneum všímá si i Prz. Polski českých poměrů literarních; dopisovalť do něho stále o naší literatuře letos právě zemřelý nadaný linguista polský Jan Hanusz. — Nevyjmenovali jsme ovšem všech statí a pojednání, avšak to,

trváme, stačí, abychom si učinili obraz o celém směru časopisu. Ke konci ještě podotýkáme, že do časopisu ukládají své spisy z největší části universitní professoři krakovští, tak že ze stavu časopisu možno souditi na stav krakovské vědy universitní.

Třetím měsíčníkem na moderním stanovisku vědy jest „Przegląd Powszechny“, časopis vydávaný čtvrtý již rok pod redakcí M. Morawského krakovskými jezuity. Jak se dá očekávati, pěstuje především theologii a teprve ve druhé řadě vědy světské. Dlužno však uznati, že obohacuje polskou vědu mnohými spisy, které jí slouží jen ku cti. Každé číslo má tři oddíly. Prvý jest věnován delším pojednáním vědeckým druhu rozličného, druhý přehledu literatury, a to kritice domácích i zahraničných děl a časopisův, a třetí konečně zprávám z ruchu náboženského, společenského i vědeckého. Pomíjejíce výhradně theologická pojednání, jmenujeme z 1. oddílu hlavně tyto práce: „Sztuka rymotwórcza Horacego“ (překlad Horaciova listu ku Pisonům, pořízený biskupem Adamem Krasińským), „Kilka uwag o wpływie kościoła na ustawodarstwo świeckie“ od dra. J. Brzezińského (spisovatel vypočítává, v čem měla církev vliv na život společenský a na zákonodárství; pozoruje to ve právu manželském, v rovnosti všech lidí, v pojmu státní moci, v otázce přípustnosti války, ve právu trestním, dědickém, v obligačním jmenovitě co se týče úroků, v soudním řádu atd.), „Zamorskie posiadłości Wielkiej Brytanii“ od A. M. L., „Źródła historyczne wschodu odnośnie do Pisma świętego“ od V. Zaborského, „Indyjska teozofia w Europie“ od J. Badeniho (autor tu pojednává s odbornou znalostí o indickém budaismu a jeho hlasatelích, kteří šíří svou víru po celém světě, zakládajíce spolky a vydávajíce časopisy), „W sprawie autentyczności rękopisu Królodworskiego“ od dra. A. Kaliny (spisovatel se chýlí k náhledu, že jest rukopis náš podvržen), „O wolności nauczania“ od J. Popiela, „Stosunki handlowe z Bułgarią“ od J. Grzegorzewského, „Pamiętniki hrabiego Beusta“ od A. M. L., „Słowo o stosunku Kochanowskiego do Rousarda“ od K. Bronikowského (dle autora jest nesprávnou domněnka mnohých polských literarních historiků, že Kochanowski napodobil Rousarda), „O związku sztuki z moralnością“ od M. Morawského (spisovatel dokazuje nezbytnosť mravnosti v umění), „Tajne towarzystwa włoskie w pierwszej połowie XIX. wieku“ od dra. J. Pelczara, „Janssen i historya reformacyi“ od A. Kraetziga a j. — Jak z vypočtených článkův patrno, pěstuje Przegląd Powszechny po theologii nejvíce filosofii, historii literarní, kulturní i politickou a konečně vědy se jmenovanými právě příbuzné. Z uvedených pojednání a studií dlužno zvláště vytknouti práce redaktora M. Morawského, J. Badeniho, dra. Brzezińského, K. Bronikowského, dra. J. Pelczara a j. — Obšírný jest druhý i třetí oddíl každého sešitu, všímající si pozorně nejno vějších zjevů literarních i kulturních v jednotlivých zemích. O stavu literatury české v r. 1886. podal do Przeglądu Powszechného velmi péknou zprávu P. J. Vychodil. *Karel Kadlec.*

Rozhledy v literatuře a umění.

U noći. Svagdašnja poviest iz hrvatskoga života. Napisao Ksaver Šandor-Gjalski. U Zagrebu 1887 Str. 433. (Dokonč.)

Zatím se vrátí Narančić do Chrvatska. Setkav se v Záhřebě se svým svakem Lucićem, dá se po dlouhé námaze tímto přemluviti, aby šel k rodičům. Otec jej však příliš laskavě nepřivítá; konečně se usmíří a hledí syna napraviti a přiměti k tomu, aby se jednou již věnoval životu řádnému. Narančić zůstane tedy doma a hledí si hospodářství. Aby se ještě zdokonalil, odejde na studia odborná do Drážďan.

Na Kačiće naléhá stále Šmirganzová, aby dělal již zkoušky, avšak marně. Jiní jeho známí jsou již dávno advokáty neb úředníky. Také nenáviděný Hojkić má již slušnou kancelář. Obávaje se, aby Šmirganzovi nedali své dcery jinému, zapře Kačić svoje politické přesvědčení a dá se k tomu pohnouti, aby je na papíře odvolal, když mu Hojkić zaopatří státní službu, které se

napřed tolik vyhýbal. Vezme si Ružici. Narančić se vrátí z Drážďan a zaměří hned ku Mirkovićům. Vilma mu odpustí. Jak bolestnou jest však pro něho zpráva, že Kačić zapřel svoje vlastenecké přesvědčení. Nemůže potlačiti trapného pocitu: „Vzali mu nejprve víru ve vše, ubili lásku ku kráse a vědě, naučili jej nenáviděti vše, čeho nepřátelé chrvatští nenávidějí, pak opět bylo mu vniknouti v celé jejich bídáctví a bezcharakternosť. Čas ubíhá, život hledá své, musilo k tomu dojíti! Nejžalostnějším však jest to, že není on sám, nýbrž že Chrvatsko má v každém koutě — takové ztracené Kačiće." — „Oj, bědné Chrvatsko, milliony svých úst opětuj věčnou modlitbu: ‚Dej nám, ó Bože, chléb vezdejší, odpusť nám viny naše, jakož i my odpouštíme vinníkům našim; neuveď nás v pokušení, ale zbav nás od zlého — a dej nám charaktery, dej nám charaktery!"

Posledních několik slov povídky vysvětluje nápis „V noci". Vše se totiž odehrává v dobách, kdy ještě národ jest pohřížen v nočních mrákotách, kdy ještě nevysvitlo slunko lepší budoucnosti, které však básník s jistotou očekává.

Zdá se nám však, že básník líčí vše ještě černěji než ve skutečnosti, jinak možno říci, že zná velmi dobře studentský život, a že velmi dobře charakterisoval jednotlivé směry mezi studenty; každý typ je jako z kamene. Ač jest líčen život v povídce realisticky, připadá nám na prvý pohled, že se pohybujeme ve sférách přece jen příliš idealních, avšak život studentský bývá takovým skoro vždycky. Ostatně střízlivěji básník ani zakončiti nemohl, než když nechal Kačiće zpronevěřiti se své idealní minulosti. Tíha životního realismu, boje o kousek chleba, činí na nás ovšem dojem zdrcující, avšak básník učinil zadost povinnosti realistického pozorovatele života. Takovým zakončením budí povídka vážné myšlénky. — Končíme přáním, aby povídka byla přeložena do češtiny. *K. Kadlec.*

Z kresów Połabskich. Przez Jana Grzegorzewskiego. Kraków 1886. Str. 83.

Autor nám podává ve zvláštním otisku práci uveřejněnou již v „Przeglądu Powszechném". Spis jeho skládá se ze tří článků spojených v jedno. Probírají se v něm sice věci poněkud již z Hilferdinga, Perwolfa a odjinud známé, avšak spisovatel projevuje přece ducha samostatného. Tak polemisuje v prvém článku s oběma jmenovanými spisovateli v otázce, byli-li Slované na levé straně Labe již před Karlovci a za nich čili nic, a dospívá k výsledku, odpovídajícímu na otázku kladně, kdežto Hilferding a Perwolf jsou toho náhledu, že se Slované (Grzegorzewski je nazývá západními Lechity) na levý břeh přestěhovali teprve za císařů z rodu saského. Podle Grzegorzewského bylo levé pobřeží Labe osazeno Slovany současně s objevením se jich na břehu pravém a vůbec v celém Polabí. — Autor luští také otázku, byli-li Slované v kronikách zvaní Bethenzr a Bethenici tíž co Vethenici, jež uvádí kronika Thietmarova. Z rozličných náhledů přijímá mínění Šafaříkovo, které ovšem dokazuje a doplňuje tak Šafaříka, který náhledu svého nedokazoval. Dle něho značí Vethenici a Bethenici totéž, a sice lechitskou stráž na Labi, mající asi týž význam jako Ukrajina v Rusku nebo marky v Německu, nebo konečně stráže Chodů v našem Pošumaví. V oddíle druhém píše o obchodních městech lechitských a jejich obchodě. Kdežto na Labi nebyla města obydlena stálými obyvateli (usazovaliť se kolonisté pouze kolem hradů), byla na Pomoří hojnosť měst s obyvatelstvem stálým. Města se tam skládala ze hradu, vlastního města, které bylo právě střediskem obchodu, a předměstí. Obchod kvetl v rukou slovanských tak, že provozován nejen s Němci, nýbrž i s dalekým východem. Ohniskem jeho byl Volín, o němž se zmiňují již arabští spisovatelé 9. a 10. věku. Velmi pravděpodobným jest autorův výklad snadné germanisace Polabanův. Stýkajíce se pomocí obchodu s cizinci, jmenovitě Němci, podrobovali se snadno jejich vlivu a tak utratili svůj byt. V posledním oddíle jedná o hanze, spolku obchodních měst, založeného ku vzájemné pomoci. Během doby vzrostl počet oněch měst až na 85 Autor dokazuje, že hanza jest výtvorem ryze lechitským a nikoli německým. Praví, že duch germánský „v celé své prvotní ryzosti cizím byl ústrojí obecnímu vůbec a městskému zvláště," že bylo proti povaze germánské sdružování se jedno-

tlivců ve spolky, v nichž by každý byl rovnoprávným. Hanza nemohla prý vyrůsti z téže půdy, ze které vyklíčil i feudalismus, hegemonie a separatismus, opaky to slovanského federalismu. Připustíme-li, že náhled autorův jest správným, že totiž hanza jakožto spolek měst založených na zásadě vzájemnosti a rovnoprávnosti jest výtvorem slovanským, jest nám z téže příčiny pochybovati o pravdivosti toho, co praveno o několik listů dříve, že mezi jednotlivými župami Slovanů na Labi panoval separatismus. Ke konci vykládá i název hanzy jako původu slovanského. Kmen slova toho jest ąz (ve výslovnosti staropolské a západolechitské anz) = starobulharské uza (z čehož povstalo uzel, węzeł)' v ruštině změkč. juz ve spojení s předložkou so — sojuz = spolek. — Jsme přesvědčeni, že spis Grzegorzewského jakožto práce samostatná nezůstane nepovšimnut, a že zavdá podnět k novým úvahám o předmětě naznačeném. *K. K.*

Celowość w naturze. Studyum przyrodniczo-filozoficzne, napisal X. Maryan Morawski T. J. Kraków. 1887. Str. 203.

Předmět, o němž kniha jedná, jest tak lákavý a při tom závažný, že myslitelé všech věkův a národův jej přetřásali, dospívajíce ovšem ku výsledkům zcela diametrálně proti sobě stojícím. Není tedy divu, že se ho znova a znova jiní chápají, aby rozluštili záhadu pro člověka myslícího tak důležitou. Spisovatel dokazuje z jednotlivých oborů přírodopisu (počínaje nerostopisem, přechází k rostlinopisu a pak ku živočišstvu), že ve přírodě panuje účelnosť, že totiž všecko má svou příčinu a účel, a tak povstává harmonie, která není ovšem nahodilá, jak učí pantheisté, nýbrž spočívá v nějaké bytosti nadpřirozené, jsoucí mimo tuto přírodu. Pojednav o člověku jakožto cíli přírody (anthropocentrismus), přechází autor v obor metafysiky a vykládá, že Bůh jest počátkem oné účelnosti. Polemisuje s materialismem a pantheismem, vyvraceje jejich námitky, a přestává u subjektu účelnosti té, u Boha. — Spis přítomný jest doplněním a přepracováním článků vyšlých o témže předmětu lonského roku v „Przeglądu Powszechném" a svědčí o veliké vzdělanosti autorově jak ve filosofii tak i ve přírodopise. Nejsouce odborníky, neodvažujeme se pronésti vědecký soud o knize pana Morawského, doporučujíce ji však našim spisovatelům kompetentním, aby se o ní obšírněji vyslovili.

—*l*—

Matica Hrvatska u Zagrebu. Njen osnutak i razvitak.

Velmi čestné místo mezi ostatními sestrami slovanskými zaujímá Matice Chrvatská Krátce a přece dosti úplně pojednala o jejím vzniku a rozvoji kniha vydaná chrv.-slav.-dalmatskou vládou zemskou pod názvem „Izvješće o stanju školstva u Hrvatskoj i Slavoniji svršetkom školske godine 1884-5." (Oddíl V. Humánní a kulturní ústavy. Str. 336.—342) Pokusíme se napsati kratinké dějiny Matice Chrvatské dle náčrtku tohoto, beztoho již stručného (vyšel též zvláště), podávajíce jen jeho trest. Zárodek Matice povstal v jiném spolku literarním, založeném r. 1838., v „Čitaonici". Vznikla tam totiž myšlénka, aby se „Čitaonica" spojila se spolkem, který se měl utvořiti podle vzoru „Matice Srbské" a „Matice České" a měl vydávati užitečné knihy jazykem illyrským. Myšlénka se však hned neuskutečnila, ježto přednější členové spolku pokládali za důležitější, aby se na národ působilo divadlem. Teprve roku 1842. navrhl hrabě Janko Drašković, aby byl založen fond, ze kterého by se vydávali staří klassikové dalmatští a jiné užitečné knihy. K účelu tomu měla býti zřízena „Matice Illyrská". Návrh hraběte přijat s nadšením. Ještě téhož roku sebráno 2500 zl. základního jmění, a r. 1844. vyšel již nákladem nového spolku Gundulićův „Osman" ku veliké radosti vlastencův chrvatských.

Od r. 1846. rozvinula již Matice činnosť usilovnou; vyšelť téhož roku druhý svazek Gundulićových děl, pracovalo se horlivě o Drobnićově chrvatsko-německém slovníku, dána podpora Drag. Seljanovi, aby mohl vydati svůj zeměpis Illyrie atd. Nákladem spolku vydáván také periodický zábavník „Kolo", jehož vyšlo pomocí Matice od roku 1847. do roku 1850. 5 svazkův. (IV. až VIII.) — V letech 1848. a 1849 nevykonáno v Matici literarně mnoho, ačkoli

jmění spolkové zrostlo na 15.000 zl. Roku 1850. nastal však obrat, když se rozpadla „Čitaonica“. Ve výborové schůzi ke konci téhož roku svěřeno Iv. Kukuljevići a Vjekosl. Babukići složení spolkových stanov (theoreticky povolena Matice r. 1847., a zároveň již tehdy pomýšleno na změnu stanov dle Matice Maďarské a České), jež pak byly přijaty v únoru 1851. Nově zvolený výbor chopil se vydávání užitečných knih. Od r. 1852. pak počal vycházeti nákladem Matice pod redakcí M. Bogovića belletristický list „Neven“ a byl vydáván Maticí s malou přestávkou (převzalť jej na kratinký čas Ivan Perkovac) až do r. 1855. Ze starých klassiků vydán Gjorgjićův Saltir a Mandaljena a Palmotićova Kristiada. Roku 1854. pořízeno 2. vydání Gundulićova Osmana. Ježto se však nerozprodal a mimo to ztenčeny valně příjmy nákladem na „Neven“, nevydávala Matice r. 1856. a 1857. knih žádných.

Po přestávce v činnosti Matice zvolen r. 1858. výbor nový pod předsednictvím Ivana Mažuraniće; spolkové finance pak zlepšeny. R. 1859. vydán druhý díl Šulkova „Biljarstva“. Následujícího na to roku založen pod ochranou Matice a za podnětu vlastenecké paní Jelisavy Prasničkovy fond ku vydávání spisů pro lid. Téhož roku vyšly „Pojavi u zraku od Ivana Perkovca“ v 8000 výtiscích. Z fondu toho a podporou Matice pořízeno též r. 1862. nové vydání Kačićova „Razgovora“. Knih těch však rozprodáno tak málo, že upuštěno od vydávání nových, a poněvadž za podobným účelem založeno r. 1868. „Družstvo sv. Jeronyma“, darovány zásoby knih na skladě jakož i na hotovosti skorem 600 zl. uvedenému spolku. Ze knih počátkem let šedesátých vydaných dlužno se zmíniti zvláště o spisech Vrazových. Roku 1864. založila Matice prvý přísně vědecký časopis „Književnik“, jejž redigoval Vatroslav Jagić. Když pak založena r. 1867. „Jugoslavenska akademija znanost a umjetnosti“, jednalo se o spojení „Matice Illyrské“ s akademií v jeden spolek. Dle vespolné úmluvy 6. prosince 1868. měla Akademie říditi literarní práce Matice, jmění matiční však měl spravovati výbor její jako dosud. Jediným výsledkem spojení obou spolků bylo, že se usnesl výbor akademický pro práce matiční na tom, aby Matice převzala vydávání časopisu belletristického „Vience“. Literární práce matiční řídila akademie do r. 1872. Vidouc však, že z toho neplyne žádný větší prospěch, zřekla se vedení toho. „Vienac“ pak, byv dosti zabezpečen, odstoupen bezplatně Maticí „Akciové tiskárně“, aby jej vydávala dále.

Do r. 1867. a 1868. skytala Matice národu duševní stravu všeho druhu: vydávalať vedle knih přísně vědeckých i poučné a zábavné pro stavy střední, jakož i pro lid prostý. Změna nastala v letech uvedených. Přísně vědeckou stránku působnosti převzala od r. 1867. akademie, vzdělávání lidu prostého pak „Družstvo sv. Jeronyma“, založené roku 1868. Nejnovější činnosť Matice vztahuje se tedy jen na střední vrstvy národa a datuje se hlavně od r. 1874., kdy změněny stanovy a jméno Illyrská Matice přeměněno na Chrvatská. Roku 1875. a 1876. vydala Matice 5 knih z krásné literatury (Šenoovu Anthologii, Vrazových děl 5 svazků, Jul. Vernea 2 svazky a Andersenovy pohádky). Počátkem r. 1877. zvolen nový výbor s Ivanem Kukuljevićem v čele a přijata nová osnova spolkové činnosti, kterouž se řídí spolek celkem až podnes. Literarní práce matiční dělí se od té doby hlavně ve dva směry; již r. 1877. počaly vycházeti dvě serie spolkových knih, jedna pro poučení, druhá pro zábavu. Povstala tak „Zabavna a Poučna Knjižnica“.

Za posledních necelých 10 let (1877.—1886.) vykonala Matice velmi mnoho, tak že se činnosť její v prvých více než 30 letech s poslední ani měřiti nedá. V době této vydala 65 knih rozličného obsahu, které obsahují přes 1100 archů tiskových (ve 315.000 výtiscích). Jednotlivé obory literatury jsou zastoupeny takto: dějiny domácí (Kukuljević, Smičiklas, Lopašić), dějiny všeobecné (Maspero, Duruy-Tomić), zeměpis domácí (Klaić), přírodní věda všech odvětví (Kišpatić, Šulek, Šah, Rossi), nár. hospodářství (Lorković), vychovatelství (Cantu, Lorković), básně (Vraz, Šenoa, Botić, Marković), původní dramа (Jurković, Tomić, Miler, Vlad. Mažuranić, Okrugić), původní povídky (Šenoa, Jurković, Tomić, Becić, Kumišić-Sisolski, Sergij); mimo to vydány i překlady, jako z Kraszewského, Puškina atd.

V poslední době nepřestala však Matice jen na poskytování knih svým členům; počalať svým nákladem vydávati také překlady řeckých a latinských

klassiků, a aby se šířila domácí hudba, vydala i prvý svazek „Chrvatských skladeb“. Kromě toho zamýšlí obohatiti literaturu založením „Knihovny pro chrvatské kupce“.

Ku podpoře spisovatelů slouží Matici fond hrab. Iv. Draškovice a Dušana Kotora, onen ustanovený pro znamenité knihy poučné o praktických předmětech, tento pro povídku a drama.

Velmi platné služby prokáže národu Matice též sbírkou národních písní, kterou na se vzala před 10 lety. Sebráno již velmi mnoho písní, které se nyní pořádají, aby v několika letech všechny vyšly.

Též materialně učiněn za posledních let veliký pokrok. Kdežto na počátku nového období roku 1877. bylo spolkového jmění málo přes 30 000 zl., bylo již na konci r. 1882. přes 82 000 zl. — Od r. 1877. vydává se o spolkové činnosti obšírná „Zpráva“ (Izvješće), dle níž přináší zároveň Slov. sborník data o posledním právě uplynulém roku, tak že možno přestati na těchto několika řádcích o činnosti z let dřívějších. Zdárné činnosti Matice Chrvatské voláme z plna srdce „Živila!“ *Karel Kadlec.*

Pamiętnik towarzystwa literackiego imienia Adama Mickiewicza. Pod redakcyą Romana Pilata. We Lwowie. Nakładem towarzystwa. 1887. Str. VII a 279.

Již minulého roku oznámili jsme, že zřízen byl ve Lvově literarní spolek Mickiewiczův. První publikace tohoto velice užitečného spolku právě vyšla a uspokojuje všeliká očekávání ve svrchované míře. Pečlivé redakci, v jejíž čele stojí známý spisovatel Roman Pilat, podařilo se již do prvního ročníku zajímavého „Pamiętniku“ vložiti množství důležitých příspěvků ku poznání a ocenění nejslavnějšího pěvce národa polského. Spolek Mickiewiczův, a tím i redakce „Pamiętniku“ pracuje na základech velice širokých, snaží se proniknouti všecken život i význam pěvcův. Obsah „Pamietnika“ má šest samostatných oddílů; první z nich obsahuje literarně-historické rozpravy, druhý miscellanie, třetí korrespondence, vzpomínky a památky nesoucí se k Mickiewiczovi, čtvrtý úvahy o spisech vydaných o básníkovi, pátý bibliografii a šestý kroniku spolkovou.

V první části nalézáme vedle pozoruhodných studií „Idea Wallenroda“ od dra. J. Tretiaka a „Wiersz Mickiewicza do J. Lelewela“ od dra. R. Pilata, rozpravu „Mickiewicz i Puszkin przed pomnikiem Piotra Wielkiego“ z péra Vladimíra Spasowicze. Slovutný spisovatel a advokát petrohradský líčí v této stati vzájemný poměr dvou předních básníků slovanských, kterýž vykazuje tolik stránek krásných a ušlechtilých. Přátelství Puškinovo s Mickiewiczem má význam hluboký, a dr. Spasowicz uměl důstojně zachytnouti tento památný moment. U nás bylo psáno o přátelství obou básníků krátce v „Lumíru“ již r. 1878., ale jest si přáti, aby předmět tento v naší literatuře obšírněji byl projednán. Spasowiczova důkladná slovanská rozprava*) sama k tomu pobízí.

V druhém oddíle nalézáme 12 drobnějších příspěvků ku poznání života velikého pěvce. Přispěli zejména Wl. Bełza (tajemník spolku, o jehož zajímavém spisku „Maryla“ již psáno bylo v těchto listech), Fr. Konarski, dr. A. Zipper, J. Semieński, dr. R. M. Werner a j. K nejcennějším materialiím náleží také sbírka korrespondencí, obsahující buď listy samého Mickiewicze neb o něm a jeho soudruzích, psané vynikajícím osobám. Tak objasňuje sbírka výňatků z dopisů psaných v letech 1819.—1829. J. Lelewelovi zajímavé stránky Mickiewiczova pobytu na Rusi. Jiné dopisy objasňují poměry jeho milostné i společenské. Oddíl úvah a recensí o spisech atd. vydaných o Mickiewiczovi r. 1886., poskytuje znamenitou hlídku po látkách jinde vydaných. K tomu připojuje se také pečlivě sestavená bibliografie za r. 1886., sestavená M. Stankiewiczem. Zvláštní zmínka věnována jest také české rozpravě „Adam Mickiewicz a Alexandr Puškin, největší básníci slovanští“, kte-

*) Vlastně přednáška. Dr. Spasowicz měl ji dne 14. a 15. března 1886. v Krakově.

rouž sepsal Em Fait (pos. W. A. Bruchmalski). Daleko by nás vedlo, kdybychom chtěli podati rozbor jednotlivých příspěvků. Podotýkáme jen, že mladému spolku jména Mickiewicze ve Lvově podařilo se již v prvním ročníku pravidelné své publikace podati množství látky cenné i zajímavé, tak že každý přítel slovanského písemnictví a každý ctitel velkého pěvce pobratimého národa uvítá knihu tuto s vděčností upřímnou. Tím způsobem dočkáme se bohdá také přiměřeného vylíčení a ocenění znamenitého Slovana, založeného na zprávách spolehlivých a všemožně úplných. Velkou pak bude zásluhou, že lvovský spolek dal k tomu podnět tak platný a účinný. Ke konci činíme ještě dotaznou zmínku, nebylo-li by záhodno uveřejňovati v „Pamiętniku" též bibliografii překladů?

Pečlivá redakce přeje si míti také zprávy z Čech. V té příčině vyzvala již jednoho ze spisovatelů českých, aby přispěl do příštího ročníku zprávami o významu, pobytu atd. Ad. Mickiewicze v Čechách. *E. J.*

Petrohrad a okolí jeho. Slovem i obrazem líčí Josef Kolář. Se 234 illustracemi. V Praze, nákl. knihtiskárny Fr. Šimáčka. 1887. Str. 240.

Veliké dílo o Rusku mělo v české literatuře rozmnožiti počet nákladných publikací. Ale podnik ten nesetkal se s dostatečným zdarem, a podnikavé jinak nakladatelstvo bylo nuceno přestati na jediném svazku, kterýž nyní vyšel jako celek o sobě uzavřený. Obsahujeť vylíčení „severní Paříže", moderní stolice ruské říše, vyzdobené 234 vkusnými illustracemi, pocházejícími hlavně od umělců ruských. Sám Petrohrad jest město tak zajímavé a dějiny jeho neobyčejně rychlého rozvoje tak úzce jsou spojeny s dějinami ruského rozvoje vůbec, že zbytečno by bylo mluviti o poučné a zajímavé obsažnosti této publikace. Pan prof. Kolář podává nám výklad věcný, založený na osobních zkušenostech a pilných studiích literarních. V pěti odděleních líčí ctěný p. spisovatel zejména založení a vzrůst Petrohradu, chrámy a paláce, ústavy věd i umění život v Petrohradě a bohaté okolí. Doporučujeme dílo p. Kolářovo vřele.

Srbské časopisectvo. R. 1887. vycházely následující srbské časopisy. V království srbském: Učitelj, Mala Srbadija, Rodoljub, Srpće, Prosvjetni glasnik, Otadžbina, Srpstvo, Branič, Težak, Hriščanski vestnik, Beogradski dnevnik, Novi Beograd, Odjek, Nova ustavnost, Domaćica, Videlo, Zrak, Brka, Srpske Novine, Novine beogradske opštine, Sabački glasnik, Crkveni věstnik, Trgovačka pisma, Velocipedske novine, Zlatibor. — V rakouské říši: Školski list, Neven, Golub. Ženski svet, Stražilovo, Javor, Istina, Glas istine, Zastava, Branik, Naše doba, Srpski narod, Starmali, Glas naroda, Sadašnjost, Orao, Pančevac, Narodna volja, Bačvanin. Sremac, Srbobran, Srpski list, Draškov Raboš, Javnost, Srbinovi zapisnici, Gusle, Letopis Matice Srpske, Fruška Gora, Nemanja. — V Bosně: Bosanska vila Sarajevski list Prosvjeta, Dabro-bosanski istočnik. — Na Černé Hoře: Glas Crnogorca.

P. T. Pech, známý překladatel Pipinových a Spasowiczových „Dějin slov. literatury" do němčiny, uveřejnil v lipských „Blätter für literarische Unterhaltung" pozoruhodný článek „Zur slavischen Kulturgeschichte". Jest to rozbor Krekova díla „Einleitung in die slav Literaturgeschichte".

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. 1887 Číslo 12.

O zpěvích lidu chrvatského a jich stránce ethické.

Podává prof. Bedřich Vilém Spiess.

(Dokončení.)

VIII. Rodina: zejména dívka, žena, rodiče, děti, bratří a sestry.

Je-li svazek mezi pobratimstvem tak pevný a úzký, tím užší jsou svazky v rodině, která byla Slovanům povždy veleposvátná. Rodina jest svět v malém; proto pěvec národní pokládá sirotu za největší neštěstí. Rodina u chrvatského lidu má se za jednu a touž osobnosť. Kdo k rodině přísluší, jest v ostatních členech obsažen: on všecky k sobě počítá, všecku česť i hanbu s nimi sdílí. Kdo dopustí, aby kterýkoli z členů rodiny zkázu vzal, ten i sebe v záhubu uvrhne. V takovém spojení, v čisté a účinné lásce člověk cítí se býti nejšťastnějším. Rodinná láska je živě vylíčena v písních národních, i neníť, tušíme, ve světě nad Slovany národa, u kterého by svazek rodinný pevnější a silnější byl.

Známo, že u Jihoslovanů je patriarchalní, zádružný život základem rodiny. Hlavou této je otec, jejž národní písně čestným jménem „babo" nazývají. Jeho hodnosť dodává mu rázu svatosti, kterou každý jakousi uctivostí uznávati musí. Dokud jest na živu, nemůže nikdo prvenstvo jemu odejmouti, aniž z moci jeho se vymaniti. I synové ženatí ostávají v domě rodičů a tvoří jednu rodinu.

Mimo starješinu jest máti, která svou něžností a oddaností všecku příkrosť v rodině mírní. Její zvláštní oddanosť k mužovi a její povolání jako mateře v rodině toho národa, který patriarchalní život svůj do dneška si zachoval, povznáší ji na vysoký stupeň. Známo je, že vášně a afekty u ženy větší mívají převahu než u muže. Kdežto tento více myslí než cítí, bývá u ženy opak. Ona více cítí než myslí. Proto jsou city a náklonnosti s jejími ideami, pojmy a soudy tak sloučeny, že její celá duševní činnosť tytýž bývá takřka jen cit a pocit.

Bytnou tuto stránku ženské přírody písně národní velmi živě pojaly; proto jest něžnosť hlavním živlem chrvatské lyriky národní.

Především třeba vzpomenouti, kterak lid vzor ženské krásy pojímati umí. Krása ženská líčí se na mnohých místech a záleží v tom, že jsou oči její — dva drahokamy, tváře — dvě růže červené, obrvy — z moře pijavice, bílé zuby — dvě šňůry perel. A tenka jest jako šipa, vysoka jako jedle. A tančí-li — jako když páv se prochází; hovoří-li — jako když holub vrká; směje-li se — jako když slunce hřeje atd. Ale krása stává se teprve tehdy vzornou, když se k ní přidružuje vnitřní cena. Charakteristickým rysem ženské povahy pokládá se stydlivosť. Mezi jinými uvedena budiž tu píseň I. 599, z níž by každý malíř ideál ženské nevinnosti vážiti mohl. Tamo na bujném pažitu točí se dívky, tančíce oblíbené kolo; vesele poskakují kvetoucí dívčiny, s povznešenou hlavou a zářícími zraky hledí do bílých oblaků, v nichž kmitá blesk. Jenom Milica hledí před se. „Proč nevzhledáš v mraky," volají bujné dívčice, „proč nejsi jako my, ty přechytré aneb bláhové děvče!" Ale Milica, nejkrásnější z krasavic, odpovídá:

„Nejsem bláhova ni příliš moudra,
aniž vílou, bych sháněla mraky,
ale dívkou, i před sebe hledím."

Čím méně dívka o světě ví, tím větší jest její ctnosť; za div ženské dokonalosti pokládá se — ovšem po způsobu tureckém — vzrostla-li ve světnici a nepoznala-li ni slunce ni měsíce, a nezná-li, na čem obilí roste. Srovnej I. 345, 384, II. 40 atd.

Diviti bychom se musili něžným citům, jimiž srdce milenců oplývá, kdybychom nevěděli, kteraký pramen poesie v tom se nalézá. Především není to nijaký hmotný interes, než čistá láska, jež muže k ženě pojí.

Statky ne, ni stříbro ani zlato,
než to blaží, co je komu draho. (I. 320)

Spíš bych s milým po horách chodila,
hloh zobala, z listí vodu pila,
chladný kámen pod hlavu si kladla,
než s nemilým v horách se bavila,
cukr jedla, na hedbáví spala. (310)

Kterakou má láska moc, o tom srovnej I. 293, 308 atd.

Dívka, ják jí národní písně líčí, nežeIí tak svého štěstí, jako milence svého. Její city a tužby jsou jakoby ohlas druhé její duše. Proto je velikým neštěstím, ztratí li která svého muže. Kterakou žalostí nyje dívka za milým, když se s ním rozstane, neb když ho ztratí, patrno z I. 553—556 atd.

Jako taje ona hrouda sněhu,
tak i taje srdce mé za tebou.

Krasavice Mara ztrativši milence, oplakávala ho tři roky:

první rok si neumyla lící,
druhý rok si nepřičísla vlasů
a rok třetí ustřihla si vlasy.

Vdova nevdavá se snadno. Proto v národních písních každá svatba s vdovou připomíná se s opovržením a stíhá urážlivou ironií.

Následkem tak horoucí lásky nelze ovšem diviti se, že také žárlivosť vzniká, jež bez zabití neb vraždy nikde se neskonává. V I. 303 zabije sestra sestru z řevnivosti a v písni 752 žena vrazí muži svému nůž do srdce, že se do sestry její zamiloval.

Pomněmež, s jakou horoucností a obětí dívka po svatbě touží řkouc:

> A ohrada kéž se polámala,
> a chalupa ohněm za své vzala.
> Neb již trpělivosť mně mladé došla,
> procházet se sama po pavlači,
> spávati vždy sama na pohovce:
> obrať s pravé se na levou stranu,
> chladnou peřinu kol sebe svineš
> a v peřinu všecku strasť zavineš.

Jestliže dále uvážíme všecky sceny, ve kterých se rozkoš a slasť živými barvami líčí a výrazův takových užívá, které se ovšem nesnášejí se způsobem dnešní uhlazenosti, nemůžeme popříti, že smyslné chtíče bývají v národních písních nejvážnější stranou, jež k manželskému sňatku pobádá. Takové zjevy vyskytují se tolikéž ve zpěvích Homerských. Proto byli nejedni, kteří Iliadu a Odysseu pro domnělou surovosť a nestoudnosť, která v nich na jevo se dává, odsoudili. Kdo takto soudí, ten národní písně se stanoviska moderního posuzuje a nepomní, že národ za svého dětství — jež i chrvatské písně nám zobrazují — mravní (porušenosti) zkaženosti nezná a proto i své myšlénky a tužby tak vyjadřuje, jak ho sama příroda tomu byla naučila.

Jakkoli je milostný požitek takřka nejhlavnějším motivem manželského sňatku, přece pozorný čtenář tytýž ušlechtilejších citů najde, než by se nadál. Touha po dítěti a přísné i svědomité plnění manželských povinností ukazují, že svatba jest ono mravné zřízení, kterým tělesné chtíče přivádějí se v souhlas s mravným pořádkem, čímž rodina se zušlechťuje a mezi členy jejími jakási pieta plodí.

Obecno jest mínění, že u národa chrvatského žena jest spíše otrokyní než družkou mužovou. Nechceme popírati, že by orientalní vliv nebyl u valné míře této příkrosti zavinil. V národních písních žena svého muže nenazývá než „gospodarom". Co taký má neobmezenou nad ní moc a proto ji může za každý přestupek beze vší odpovědnosti ztrestati. Kralevič Marko divoce obořil se na svou ženu, že jej ze sna probudila. Tuto přísnou podrobenosť ženy ukazují také jisté obyčeje při svatbě, mezi jinými zvláště to, že mladá žena povinna jest svým domácím sloužiti a starotě i švakrům nohy mýti. Že jest ženě těžko všem domácím dosti učiniti, toho vzpomínají také písně národní I. 107 a 570.

Vzpomeneme-li si na výraz: „da prostite" (s odpuštěním), kterého chrvatský sedlák užívá, kdykoli o ženě své hovoří, mohli bychom se domnívati, že jí důstojenství lidského odpírá. Uvá-

žíme-li však, že to povídá o své ženě, a nikdy o dívce neb vdově, snadno se dovtípíme, že sedlák tak z přílišné stydlivosti činí a že výraz ten bezpochyby uvádí na mysl tajné se ženou obcování. V tom smyslu pokládá se i manželství za hřích; proto se i říká „syn po hříchu", ač je manželský, což nalezneš v písni II. 51.

Než přes to vše vidíme ženu v postavení a vážnosti, která jí po zákonu přísluší. Muž ženu nazývá především „vjerna ljubo, mila dušo, gospodjo mudra" atd. Kdekoli mužovi toho potřebí, neostýchá se užiti věhlasu své ženy, a jestliže jí jednání jeho se nelíbí, dovede ho ona také vyplísniti, a muž se jí podvolí. Srov. II. 35, 45, 77, 89, 118. A v II. 82 praví despota Juraj výslovně, že nemůže své paní býti po vůli, aby zahynul. S kterakou pak něžností a uctivostí muž se svou ženou zachází, vidí se nejlépe v I. 735.

Chlubila se kráska Ikonia:
Není mužo nad manžela mého,
nad Ivana nad Mrnjakoviće.
Kudy chodí, za ruku mne vodí,
sedne-li kdes, na klín mne si béře,
klne li se, mnou se jen zaklíná,
a když spávám horním na čardaku,
ticho kráčí, by mne neprobudil,
budí-li pak, v líce mne políbí:
Vstávej srdce, slunéčko již vyšlo!

Vrcholem manželského štěstí pokládají se četné děti a v té příčině ideálem jsou dvě dcery a čtyři synové. Srov. III. 14, 71, 72, 81 atd. Proto jest neplodnosť velikým neštěstím po domnění lidu. Neplodná žena nemá nijaké vážnosti. A kteraké z toho strasti pocházejí, toho doklady dávají nám písně národní v hojném počtu. — Navzdor něžnému chování, kterým se Ikonia ve svrchu řečené písni I. 735 vychloubá, nemůže se srdce manžela jejího ukojiti, jelikož ona jest neplodna. On ji opustiv, jinou si vezme, kteráž mu syna porodí. Na to se Ikonia ze žalosti oběsila. — Srovnej také písně 759, 760 atd.

Co do lásky rodičů k dětem uvádějí písně krásné příklady. Připomenouti sluší zejména onu mateř, která po svých dětech touží a nyje. Srovnej I. 739, 740, 752. Ovšem vyskytují se příklady tomu také protivné.

Čím větší ctnosť národní píseň ženě přisuzuje, tím ji černěji líčí, jestliže kdy zbloudí a svého povolání zapomene. Kdekoli se o cizoložství jedná, tu žena netoliko svého muže klame, než i o život mu ukládá, a je-li jí dítě na překážku, také to umoří, jen aby svým chtíčům ďábelským dosti učinila. A jako v písních Homerských každý necuda psu se přirovnává, tak v chrvatských písních nazývá se každá cizoložnice — čubkou.

V II. 8 usiluje matka všemožně o záhubu svého dítěte, ježto hříšné lásce její bylo v cestě. — V II. 25 postavila Vidosava svého muže Momčila v největší nebezpečí, aby svého života pozbyl, a to jen aby mohla k Vukašinovi se dostati. — V III. 84 matka nevědouc, kterak by před dítětem záměru svého dosáhla, tváří se

churavou i prosí syna, aby jí vody z hor přinesl. Zatím navede svého milence, aby ho zabil, až pro vodu půjde. Ale prozřetelnosť boží, jevící se všude v takových případech, nastrojí věc jinak. Syn, seznav nevěru matčinu, zabije milence jejího a matce srubne hlavu. — Píseň III. 7 ukazuje nám nejvyšší stupeň zloby ženské. Žena, přilnouc láskou k Turkovi, nejen muže zradí, svázavši mu ruce, an spal, než i s dítětem nemilosrdně nakládá, tak že věru velice diviti se musíme bezcitnosti a nestoudnosti, jež v té písni na jevo se dává.

Co do poměru dětí k rodičům ukazují nám písně velikou pokoru a poslušnosť, jakož i velikou lásku, která mezi nimi bývá. Králeviči Markovi uloží matka II. 68 aby chodil beze zbraně, a on jí poslechne, jakkoli jest mu velikou mukou choditi beze zbroje, ale větší ještě, mateře neposlouchati. — V písni II. 85, která jest téhož obsahu jako svrchu uvedená píseň 85, bojí se dítě prohřešiti se proti matce, ač tato veliké nesnáze mu způsobila, neboť ví, že jest před bohem hříchem a před lidmi potupou a hanbou neprokazovati lásky rodičům. — Totéž vidíme v III. 7, kde dítě všeliké pronásledování od matky zakoušené zapomíná, ba s pláčem otce prosí, aby jí to odpustil. Kdo ještě více dokladů si přeje, nechť si přečte III. 55. Tu uvidí, kterak nevzrostlé ještě dítě v nebezpečí života se dává, aby obstárlého otce svého před nehodou zachránilo.

Častokráte bývá tato láska přemrštěna, jelikož plodí skutky, kterými veškeren mravní řád se porušuje. Tak v I. 754 zabije muž ženu z lásky ku své matce, a to pro nepatrnou urážku její.

Ale netoliko děti musí svých rodičů poslouchati a ctíti, než každému staršímu či představenému dlužno — dle písní — úctu a poslušnosť prokazovati.

Velmi poučlivy jsou v té příčině písně III. 3 a 65, kde výslovně naznačeno nebezpečí, ve které upadá, kdož neposlouchá svého staršího.

Ale tyto všecky příklady lásky rodičů a dětí nejsou ničím oproti oné lásce, která bývá mezi bratřími a sestrami.

Bratr je sestře ochráncem a záštitou. Sestra visí na bratrech s láskou téměř vášnivou. Proto zaklínati se bratrem nebo sestrou jest zvláště posvátno, a nešťasten jest každý, kdo bratra neb sestry nemá. A naopak jak veliké je štěstí míti bratra, toho doklady podávají písně na mnohých místech, jako:

Blaze tomu bratru, jenž má sestru v II. 75. — Těžko bratru jednomu bez druhého. Sokol praví:

„Tako jest mi beze křídla mého
jako bratru asi bez druhého.“

A v I. 721 nechce sestra Ivanova za Vojina se vdáti, jelikož jí zabil bratra; a když ji tento násilím unesl, vrhla se do vody, volíc raději života pozbyti, nežli žíti s vrahem bratrovým.

V některých písních klade se láska matčina a sestřina nad lásku ženinu. Láska mateřská a sesterská jest nesobecká, láska manželčina sobecká. Onano trvá věčně, tato jen pokud předmět lásky existuje. Žena provdá se po smrti mužově, ale matka i sestra ošetřují hrob zesnulého syna a bratra. Bazilička a peluňka označují na hrobě místo, na němž co rok milující sestra slzy prolévá, oplakávajíc svého bratra. Máť i sestra jsou povždy obětovny, choť ve zřídkých jen případech. Tak na př. I. 597. Po pavlači prochází se Jovan, pavlač se sřítí a on zlomí si pravou ruku. Z lesa přikvapí víla i slíbí napraviti ruku, ale jestliže dá matka pravou ruku, sestra své krásné vlasy a choť Jovanova šňůru perel. Ochotně obětuje máť svoji ruku, sestra vlasy, jenom choť se zdráhá.

„Ne, já nedám bílých perel svojich,
věncm dostala jsem jich od otce!“

Na to rozlítí se víla hněvem, nakape Jovanovi jedu do rány, tak že umřel.

Zakukaly tři tu kukavice,
jedna kuká, nikdy neustává,
druhá kuká z jitra i večera,
třetí kuká, když si jenom smyslí. —
Která kuká, nikdy neustává?
Toť ubohá máť je Jovanova.
Která kuká z jitra i večera?
Zarmoucená sestra Jovanova.
Která kuká, když si jenom smyslí?
Totě mladá žínka Jovanova.

Pamětihodný jest tu postup i co do velikosti oběti přinesené i co do síly bolu cítěného. Kdežto matka pravici a sestra svůj krásný vlas obětuje, nemůže se choť odhodlati k oběti nejchatrnější. Ještě výmluvnějším dokladem ideálního opravdu pojetí lásky sesterské jest píseň I. 304.

Zapadlo již slunko za horami,
junáci od moře přicházejí.
Počítá je mladá choť Jiřího;
všecky spočtla, počítá pak znova,
svého blaha nenašla trojího
Blaho prvé — toť Jiří hospodář,
blaho vteré — dever to svatební,
blaho třetí — rodný bratr její.
Pro Jiřího cop si uřezala,
pro mládence líce zohavila
a pro bratra oči vytrhala.
Cop uřízla, cop jí zas naroste,
tvář zhyzdila, tvář se opět zhojí,
avšak oči nemohou se zcelit'
ani srdce rodného pro bratra.

Bratr přetěžce postrádá sestry; bez ní zdá se mu pustým, prázdným býti tento svět. A kterak nešťastnou teprv cítí se býti dívka nemající bratra! To patrno z I. 307:

Rodné sestry dvě nemají bratra,
chtí ho sobě tedy uvinouti

z bílého i rudého hedbáví;
trup urobí mu ze zimostrázu,
místo očí drahokamy dají,
za obrvy mořské pijavice,
místo zubů pak dvě řady perel,
pokryjí ho posléz medem, cukrem:
„Nyní jez, řkou, s námi se vyrážej!“

Ó jaké by to bylo štěstí, kdyby tento umělý bratr mluviti se jal, sestrám nebylo by více teskniti a záviděti družkám, jež u veselém kole po boku svých bratří tančí!

Pro něžnosť i půvab jest všeho uvážení hodna píseň II. 16 Predrag i Nenad nadepsaná. Matka odchovala dva syny pode jmény svrchu uvedenými. Obadva utekou matce a odejdou do hor k hajdukům, kdež každý u své čety arambašou (vůdcem) se stane; avšak jeden o druhém ničeho neví. Po nějakém čase zatoužil Nenad po matce; proto rozděliv peníze mezi družinu, odejde k ní. Domnívaje se, že nemá bratra, vyčítá matce, že mu ni bratra ni sestry neporodila, jimiž by se ho v četě zaklínati mohl. Matka ho přesvědčí, že bratr jeho jako arambaša četuje. Nenad jde do hor hledat bratra, nedbaje nebezpečí, na něž matka byla upozornila. Došed hor, ve kterých Predrag hajdukoval, jal se bratra dovolávati. Ten neznaje ho, přikáže družině rozděliti se na tři díly a ze zálohy živého jej chytiti. Když Nenad na přední oddíl narazil, počali naň střileti, ale on jim pravil:

„Nestřílejte, bratří, tamo s hůry,
aby bratra vám se nezželelo,
jako mně jest zželelo se bratra,
což mne smutkem dosud naplňuje.“

Totéž sběhlo se u druhé čety, jež jej také propustila, načež přijde ku třetí. Rozzlobiv se, že i tito naň střílejí, udeří na ně a rozpráší je. To když Predrag uslyší, zdvihne se sám a kulí neznámého bratra do srdce udeří. Prve než tento duši vypustí, odehrává se scena srdce rozrývající, ve které Predrag svého bratra pozná a z lítosti sám nůž do srdce si vrazí a podle bratra mrtev k zemi klesá.

A co opět bratr pro bratra učiniti jest hotov, toho máme krásný doklad v III. 57. Zajatý Milutin nalézaje se v žaláři bána Zadranina píše bratrovi, aby ho ze zajetí vykoupil. Bratr všude se pokouší penize sehnati, jichž k výkupu potřebí; leč nedostal jich tolik, pročež jal se přemýšleti, kterakým způsobem by bratru ze žaláře pomohl. Posléze vezme na se oblek žebrákův a chodí hrad od hradu, až přijde ke dvoru bana Zadranina. Tu najde služku, ana kolébala dva syny bánovy. Když tato se oddálila, aby žebrákovi domnělému almužnu dala, vzal on si obě děti a uprchl. Ovšem pak bán výměnou za své synky musí zajatému Milutinovi beze vší podmínky dáti svobodu.

Na základě této lásky, jež obecně mezi členy rodinnými vládne, rozvilo se štěstí rodinné, jež jen potud dlouhé trvání

míti může, pokud každý v rodině tolik úcty požívá, kolik mu náleží, pokud, jakž jsme viděli, i dětem i bratřím a sestrám i rodičům a představenstvu povinná úcta a láska se prokazuje.

IX. Kletba i pomsta. Jakož jsou přátelské svazky pevny a nerozlučitelny, tak bývají i nepřátelství nad míru veliká a neukojitelná. Přátelské s lidmi obcování — toť hlas srdce lidu chrvatského; proto Chrvat, kdekoli může, oproti bližnímu přátelským se býti ukazuje, aniž šetří obětí, kterých zaň přinésti třeba; ale běda tomu, kdož Chrvata jednou urazil. Tehda upadá v kletbu a ta po názoru lidu obecného zajisté se vyplní. Zvláště kletbě ženské veliká moc v písních se připisuje. Tak se v I. 368 praví, že

dívka-li zaklíná, zem se třese.

V II. 7 proklela matka svou dceru, když provdavši se, z domu jíti chtěla, pravilať jí: „Milá dcero, kéž by tebe nebylo! Kéž bys nedostala se tamo ni semo, než ostala střed černé hory!“ Kletba se vyplnila. Neb když svatebčané byli na cestě, rozstonala se nevěsta a umřela cestou. Matčina kletba pociťuje se ještě ve hrobě. Neb když ženich u hrobu jejího chodě se ptal, tíží-li ji země, odvětila ona, zem že jí netíží, ale matčina kletba.

Hroznějši nad kletbu jsou vraždy, jež ve zpěvích chrvatských s podivuhodným klidem a chladností se vypravují. Krevní pomsta jest v lidu, zejména v Černé hoře tak zakořeněna, že ji téměř za náboženskou povinnosť svou pokládají. Msta tato přechází s otce na syna, ba tytýž i na další potomky, a nezřídka upomíná matka dítě své na pomstu — krvavou košilí. Zásada „hlava za hlavu“, dle níž všickni prvotní národové se řídili, táhne se v písních národních ještě dále potud, že nejen krev krví se splácí, než i každý poruch posvátného poměru rodinného krevní pomstou stíhá. V II. 5 dá bratr sestru a choť koňmi roztrhati. V I. 723 bratr prosekl prsy sestře a provlekl jimi ruce i obě oči jí vytrhal. V II. 99 Štěpán Jakšić vyloupne manželce své obě oči, na to jí dá hůl do ruky, aby šla vyžebrat si chleba. A v III. 7 namazal Novaković svou nevěrnou choť voskem, dehtem, sirou a prachem,

„obvinul ji měkkou bílou vlnou,
potom ohnivou polil rakijí,
i zakopal v syrou zemi po pás
a zapálil kštici navrch hlavy.
Sám pak used pije sladké víno,
ana choť mu jasnou svítí září.“ *)

---

*) Stať tuto příslušelo spíše nadepsati „O zpěvích lidu jihoslovanského, jmenovitě chrvatského a srbského“, jelikož z citovaných písní jsou též ne jedny srbské. *Posn. redakce.*

Naděje, láska, víra.

Napsal H. Zejleř.

Na lesklé v slunci hladině,
na modročerné hlubině
se moje houpe naděje,
když dobrý vítr zavěje.
Duj, dobrý vánku, stále duj —
a lodníku můj, nezdřímuj!

Při luzných březích jezera
i v parnu dne i z večera
hraj' bíle zjevy labutí
u vlnek mírném zvednutí.
Kéž na ně nepočíhá lest —
vždyť v středu jich má láska jest!...

A ze dna pučí srdcem vod
až kde se paprsk v modro vbod'
trs bájně krásné květiny.
Květ na ní jeden, jediný. —
Ta růže, snící na vlnách,
má víra v duše hlubinách...

1828 Z lužičt. přel. *A. Černý.*

Angličtí spisovatelé v slovanské otázce.

Napsal A. L. Hardy.

(Dokončení.)

Roku 1863.—5. vydal dr. Stanley své „Lectures on the History of the Jewish Church" („Přednášky o historii židovské církve"); třetí serie těchto přednášek byla později doplněna a znovu vydána r. 1876.

V lednu r. 1867. uveřejnil článek v „Macmillan's Magazine" pod titulem „Recollections of Philaret, Archbishop and Metropolitan of Moscow" („Vzpomínky na Philareta, arcibiskupa a metropolitu moskevského"), který nedávno zemřel. Stanley seznámil se s tímto knězem po čas návštěvy v Rusku roku 1857.; zmiňuje se o něm též ve svých „Lectures on the Eastern Church" p. 322. a 489. („Přednášky o církvi východní"). Tento článek byl znovu otištěn v díle, které obsahuje sbírku essayí děkana Stanleyho z r. 1870.

V r. 1868. vydal „Historical Memorials of Westminster Abbey" („Historické upomínky na opatství westminsterské"). V díle tomto shledáváme dva odstavce, o kterýchž dlužno právě zde se poněkud zmíniti — týkají se českých dějin. Obsahujeť místo jedno zprávu o pohřbu Anny Lucemburské r. 1394. v opatství samém; Anna byla sestrou krále Václava IV. a ženou krále Richarda II. anglického — „the patroness", jak děkan Stanley praví, „Wykliffistů, článek spojovací mezi Wycliffem a Husem".

A. H. Wratislaw ve svém díle „John Hus" (str. 18.—19.) praví: „Před koncem r. 1381. princezna (mladičká a příjemná sestra Václavova) vjela slavnostně do Londýna. Příjezd její byl oslaven amnestií, které vyžádala několika politickým vězňům; později pak vydatné působení její i dobročinné skutky její získali jí predikat „the good queen Anne" („Dobrá královna Anna"). Nepřinesla s sebou přes moře pouze nové módy — ale též něco, co bylo více než módy: zvláštní výtisk evangelia ve třech řečích, tak jak nás sám Wycliff

poučil — v jazyku českém, německém a latinském — na kterémž pilně sama studovala.“

Slavný arcibiskup canterburyský, Tomáš Arundel, mluvil při smrti její o zvláštní lásce, kterou chovala k písmu svatému, a pilnosti, s jakou je studovala v anglickém jazyku; překonala tím i mnohé církevní hodnostáře. Můžeme se také domýšleti, že stálý její intimní svazek s bratrem i s vlastí její měl dosti vlivu na velké události, které se později v Čechách odehrály.

Pan Morfill ve spise „Slavonic Literature“ na str. 220., mluvě o překladu bible do češtiny ve 13., 14. a 15 století, připomíná slova Wycliffova, týkající se Anny: „Nobilis regina Angliae, Soror Caesaris, habet evangelium in lingua triplici exaratum, scilicet, in lingua bohemica, teutonica et latina.“

Richard II., ač jsa jinak úplně oddán své družce Anně, přítelkyni prvních protestantů Anglie — Wycliffistův — byl vlastně jejich úhlavním nepřítelem. Při popisu pomníku krále a královny, který byl postaven ještě za života Richardova a který dosud v opatství westminsterském stojí, poznamenává děkan Stanley, že nápis kolem hrobky „obsahuje první známky rozepře s povstávajícími reformatory, v pyšném slohu, ve kterém Richard opisuje svou krásu, svůj rozum a svou pravověrnosť:

Corpore procerus, animo prudens ut Homerus:
* * * * * * * * * *
Obruit hereticos et eorum stravit amicos.“

Podotýkáme ještě, že autor spisu „Historical Memorials of Westminster“ poukazuje opět na znaky české, které zdobí hrobku, ne pouze na lva, avšak také péra pštrosí, ačkoli český původ posledního znaku již popsal v kapitole o Edwardu, Černém knížeti, v „Memorials of Canterbury“, ku kterýmž jsem již dříve poukázal. Ponechávám však otázku znaků těchto těm, kteří by byli oprávněni pronésti o nich svůj úsudek.

V knize o Westminsteru zmiňuje se děkan Stanley opětně o diplomatickém poselství Rožmitálově, kteréž nás poučilo o tom, že se právě pomocí českých cestovatelů z 15. století učíme a dovídáme o poctě, která vzdávána byla zlatému náhrobku „sv. Keuharda“ nebo „sv. Sigmunda“.

V knize této činí se též zmínka o dceři Jakuba I. anglického, o Alžbětě, královně české, ženě nešťastného Fridricha, „zimního krále“. Tato i její syn jest pochován v opatství westminsterském.

Děkan Stanley, jak dobře známo, byl přívržencem liberálních zásad a sympathií, a proto také vášnivě rád pracoval na učení mistra dra. Arnolda. Byl jmenován hlavním representantem jedné sekce náboženské, tak zvané „Broad Church“, a jako vůdce školy této byl zaznamenán za nástupce zemřelého prof. F. D. Maurice, který se vyznamenal svojí snášelivostí kněze theologa, tak dobře jako pravého křesťana.

Děkan Stanley byl mluvčím v r. 1870. při pohřbu znamenitého románopisce Charlese Dickense, jehož ostatky byly pochovány v opatství Děkana Stanleyho velice zajímalo „starokatolické“ hnutí v Německu, a proto navštívil kongres v Kolíně v září 1872. — Napsal předmluvu k pracím barona C. K. J. Bunsena „God in History“ („Bůh v dějinách“) vydaným v roku 1868. popřál též přátelského přístřeší vypovězenému Père Hyacinthu (L'Abbé Loyson), k jehož dílu „Catholic Reform“ (1874.) napsal předmluvu.

Mimochodem budiž podotknuto, že professura moderních jazyků evropských v Taylorově ústavu v Oxfordu (o kterémž jsem se zmínil ve „Slov. sborníku“ v lednu 1884 p. 676.) byla držána Maxem Müllerem od r. 1854. až do r. 1868, až pak byla zaměněna professurou porovnávací filologie, kterouž též on zastává až do dnešní doby.

V r. 1874. Stanley opětně navštívil Rusko, byv tam poslán ku sňatku vévody edinburského s carevnou Marií.

Mimo již uvedené knihy děkan Stanley napsal ještě různá díla náboženská; přispíval stále do „Quarterly“ a „Edinburgh Review“, do „Frasezsova“ a „Macmillanova Magazinu“, do měsíčníku „Good Words“. Seznam článků jeho byl vydán r. 1870. ve spisku, který jsem již dříve jmenoval, v „Essayích“. Články ty týkají se hlavně církve a státu, a jednají od r. 1850. do r. 1870.

Ku knize „Eastern Question" („Východní otázka"), vydané r. 1881., napsal též předmluvu, obsahující výběr ze spisů zemřelého vikomta Stratforda de Redcliffe, slavného anglického poslance v turecké Portě, kterýž byl po mnohá léta statečným podporovatelem anglické staré politiky, která udržovala turecké císařství v Evropě, a který ignoroval právo neodvislosti slovanských i jiných národností.

Podotýkám ještě, že děkan Stanley mimo vyjmenované již hodnosti byl členem královské společnosti a dopisujícím členem institutu francouzského.

Zemřel v Londýně dne 18. července 1881. Londýn.

K jubileu J. K. Ajvazovského.

Den 26. září t. r. zůstane zlatým písmem zapsán v dějinách ruského umění. Toho dne slavil padesátileté jubileum své neunavné umělecké činnosti jeden z nejslavnějších umělců celého Ruska Toho dne celá ruská společnosť se svými vynikajícími zástupci v čele vzdávala vděčně povinnou úctu a nelíčený obdiv ohromné tvůrčí umělecké síle, mocnému a svěžímu talentu mistravelikána, jehož smělá obraznosť vznášela se na orlích křídlech do neohraničených prostorů, vyhledávala dálku a šířku, neobmezenosť a tragismus živlů, pohřižovala se do chaosu nebytí, vnikala do tajemství stvoření světa, nořila se do tůní vodních a spěla za meze kouzelných říší!

Ivan Konstantinovič Ajvazovskij, professor malířství, zakladatel školy marinistův a člen akademického senátu, narodil se dne 17. července r. 1817. ve Feodosii. Náklonnosť k malířství probudila se v něm již v útlém věku, a šťastná náhoda poslala mu příznivce v osobě místního představeného A. J. Kaznačejeva, jenž náklonnosť tuto rozněcoval. A. J. Kaznačejev seznámil mladičkého umělce s N. F. Nariškinou (rozenou hraběnkou Rastopčinou), která jsouc jednou unešena mladíkovým náčrtkem, představujícím skupinu židů v synagoze, umínila si zaopatřiti mladého Ajvazovského v akademii umění. Její přičiněním a za pomoci knížete Volkopského byly kresby nadaného mladíka podány caru Mikuláši a osud Ajvazovského byl rozhodnut. Dne 23. srpna r. 1833. vstoupil na útraty carské kanceláře ze simferopolského gymnasia do umělecké akademie, kde se stal žákem professora Vorobjeva. Na rozvoj jeho talentu měl rozhodný vliv francouzský umělec Tanneur, jenž r. 1835 přišel do Petrohradu a rozhodným úspěchem svých prací ukázal Ajvazovskému směr, který náš umělec pak neopustil. Ajvazovskij stal se marinistou a ve dou letech dovedl rozvinouti svoji samostatnou tvůrčí sílu. Již r. 1836. objevilo se na akademické výstavě jeho sedm prvních mořských obrazů, z nichž jeden (parník Herkules) byl vyznamenán zlatou medailí. Obliba, které těšily se obrazy Ajvazovského, vyvolala záviść u jeho francouzského učitele, jenž vymohl, že obrazy mladého umělce byly z výstavy odstraněny, a mimo to dovedl oslabiti náklonnosť panovníkovu k nadanému mladíku.

Toliko přímluva V. A. Žukovského a jiných mocných osob dovedla vrátiti přízeň panovníkovu mladému Ajvazovskému, jenž již tehdy budil skvělé naděje. Panovník ustanovil jej průvodcem velkoknížete Konstantina Nikolajeviče na cestě po zálivu Finském, a tato první cesta Ajvazovského přinesla mu ohromný zisk. Na výstavu r. 1837. namaloval nový obraz „Štil" (tišina na moři), jenž byl vyznamenán první zlatou medailí.

Akademické vzdělání našeho umělce bylo ukončeno a od té doby do dnešního dne umělecká jeho činnosť byla řadou těch nejskvělejších úspěchů. Sláva jeho bystře rostla po celé Evropě. Obrazy jeho šířily se po hlavních městech evropských, jméno jeho nabývalo neobyčejného zvuku. Roku 1840. jméno jeho proslavilo se v Italii na římské výstavě, kde byl odměněn zlatou medalií. Podobné pocty dostalo se mu od pařížské akademie umění za jeho obrazy „Klidné moře", „Žena s dítětem na břehu" a „Neapolská noc" R. 1844. ruská akademie poctila jej názvem akademika. Roku následujícího podnikl druhou cestu s knížetem Konstantinem Nikolajevičem po Rusku a do Cařihradu. Cesty jeho po ruských mořích a návštěva míst pro-

slulých činy ruského loďstva nadchly jej již té doby k obrazům z historie ruského loďstva. a obrazy ty měly skvělý úspěch nejen v Petrohradě, ale i v jiných hlavních městech evropských. R. 1847. jmenovala jej amsterodamská akademie svým členem, a následujícího roku ruská akademie dala mu titul professora malířství.

Ačkoliv talent třicetiletého professora byl uznán jakožto talent první třídy, on nedal se opojiti ani slávou ani svým postavením, a čím dále tím více zdokonaloval svůj štětec a zvětšoval svoji plodnosť. Každá nová cesta umělcova po Evropě budila v něm nové dojmy, jež nadchly jej pak k novým plodům, zobrazujícím krásy a divy mořské. Avšak jeho talent neobmezoval se toliko zobrazováním mořských prospektů z přírody, on uměl nalézati momenty dramatické, plné hloubky, citu a scenické pravdy. Jeho štětec přinesl daň nejen ruské historii, ale i klassickému Řecku, nemluvíme-li již o samostatných mnohočíselných plodech rovněž z daleké minulosti, jako „Krišťof Kolumbus“ a obrazy líčící episody jeho plavby a objevení Ameriky. Není divu, že jednotlivé umělecké ústavy evropské snažily se zjeviti úctu k rozmanitému talentu Ajvazovského a odměňovaly jej četnými názvy a cenami, jakých dříve nedostalo se žádnému z ruských umělců. Pařížská akademie věnovala mu r. 1856. řád čestné legie a florentinská akademie umístila jeho podobiznu řadem s nejvynikajícími malíři všech dob.

K tomu ovšem nemálo přispívá jeho ohromná plodnosť a rychlosť, s jakou pracuje své velikolepé obrazy. Ku mnohým z nich potřeboval toliko několik hodin. „Moment stvoření světa“ náš umělec maloval všeho devět hodin, rozsáhlý obraz „Kolumbus“ toliko dvě neděle. To však nevadí nikterak jeho plodům, neboť neohraničenosť jeho tvůrčí fantasie a neobyčejná umělecká paměť úplně práci takovou vystihuje. Umělec, dle vlastních slov, nikdy nepřistupuje ku práci bez určitého, úplně složeného obsahu se všemi podrobnostmi a odstíny světla. Když počíná malovati, tedy jenom okresluje se vší určitostí onen obraz, jenž dříve sestavil se v jeho obrazotvornosti a stojí již před jeho očima jasně a zcela zřetelně. Ajvazovskij však nikdy nebyl pouhým napodobitelem přírody, nikdy nepracoval v těsných rámcích, ale vždycky pohyboval se ve volné prostoře fantasie. V jeho obrazech je vždycky přítomna i umělecká paměť. A tato zvláštnosť staví jej do přední řady mezi nynějšími umělci.

Není pochyby, že hlavně originalnosť a skvělé zvláštnosti tvorby Ajvazovského učinily jej populárním v celém Rusku a vzbudily vážnou pozornosť k ruskému umění za hranicemi. Záslnhy Ajvazovského o ruské umění jsou neocenitelny. Proto den jeho jubilea byl svátkem celého ruského uměleckého světa, proto Ajvazovskij toho dne stal se předmětem těch nejsrdečnějších a nejvýznamnějších ovací. Vedlo by nás příliš daleko, kdybychom chtěli líčiti zde průběh slavnostního zasedání akademie umění, jemuž předsedal velkokníže Vladimír Alexandrovič, průběh slavnostních banketů pořádaných ku poctě slavného umělce, přípitky, telegrafické pozdravy a projevy úcty a sympathií, jichž dostává se toliko muži, jenž celý svůj život zasvětil slávě a povznešení svého národa. Nejvyšší kruhy ruské společnosti, jakož i nejčelnější zástupci vědy, umění a literatury, četné deputace různých společností, universit a měst, vynikající jednotlivci — všichni pospíchali pozdravit stařičkého, ale duchem a tvůrčí silou dosud mladistvého umělce. K nim družily se též některé projevy zahraničných uměleckých institucí. Všecky tyto ovace byly znázorněny nejlépe při banketu živým obrazem, pořádaným N. N. Karazinym, jenž na jevišti uprostřed různých národů postavil genia Ruska, věnčícího poprsí jubiláru vavříny. Nejvyšší pocta, jaké se mu dostalo — čestné členství akademie umění a zlatá medalie s jeho poprsím ku poctě jeho ražená — zajisté bude síliti jej ku práci nové, neboť jeho talent je dosud v úplné síle a svěžesti.

Jubileum toto prospělo také v tom ohledu, že nyní pomýšlí se na sestavení systematického katalogu všech obrazův Ajvazovského, z nichž toliko větších čítá se daleko přes 4000. Z počtu toho vysvítá nejlépe plodnosť a píle, s jakou Ajvazovskij pracoval. K jeho charakteristice svědčí také ta okolnosť, že za příčinou svého jubilea během jednoho měsíce namaloval 160 miniaturních mořských obrázků, z nichž každý má jiný obsah, aby z vděčnosti

mohl je věnovati všem svým ctitelům, kteří dostavili se k banketu jim pořádanému Až bude sestaven úplný katalog jeho prací, pak objeví se před námi celý jeho tvůrčí mohutný duch. Pak vynikne ještě více plodnost a význam jednoho z nejslavnějších marinistů vůbec, o němž platí slova rektora university petrohradské M. J. Vladislavleva, že kdyby i někdy Černé moře změlčelo a pozbylo svých půvabů, přece vzdáleným potomkům zůstane jasné svědectví o jeho kráse v obrazech Ajvazovského. *K. Štěpánek.*

Uroky u Rusínů v Haliči.

Napsal František Řehoř.

S vírou v uhranutí potkáváme se v nejstarší historii maloruského lidu. Jak ze současných pamětí se dovídáme, křesťanství již svou povahou odjakživa proti této pověře vystupovalo a posud tak činí, ale s účinkem nepatrným. Aspoň soudíce z poměrů nyní platných směle tvrditi chceme, že víra v uroky rozšířila se po jedné straně mezi lidem percentuelně: na 100 Rusínů 90 v uřknutí věří, a dále, smíme-li takového porovnání užiti, uroky jako síla positivní se všemi způsoby „urikanja" splodily sílu negativní, odpuzující či to tak zvané „vidmovluvanja" uroků̊v, jevící se v neméně četných formulích uroky zaříkávajících neb je předcházejících.

Uroky jsou mezi všemi slovanskými kmeny rozšířeny, ano zdají se býti dědictvím celého indoevropského plemene a snad všeho lidstva. Na haličské Rusi uroky náležejí mezi pověry nejstarší, nejvíce zobecnělé a hluboce zakořenělé, neboť i intelligentní žena věří, že „lychyj" člověk může svýma pohanýma očima nevinné duši velice uškoditi. Rusín sotva postřehl, že někdo závistivým okem pohledl třeba na jeho domácí dobytče nevelké ceny, hned plije na zem a rčením „tfu pek tobji ta osyna z tvoimy pohanymi očyma" hledí uroky zažehnati.

Lid vidí uroky všude tam, kde si nemůže nějaký výjev vysvětliti, jako při otáčení mlýnského kola, při onemocnění a zcepenění krávy a p. Podle jeho rozumu, hlavně rozumu starých bab, připisuje zjevy tyto jakési nečisté síle a síla ta obrací kolo ve mlýně. Dle jejich náhledu má mlynář svého skřítka, který jest duší mlýnského složení. Uroky jeví se tajnou silou pohaných očí účinkující proti vlastní vůli, neboť osoba uhranouti si může předmět vlastní, časem nejmilejší. Stejně uhranouti mohou muž i žena, známý i neznámý, cizinec i domácí. Vše, co má cenu, podléhá urokům; tato síla „nepevných" očí podmaňuje stádo, zvláště pěkná telata, pěkné krávy, voly a koně, budovy, těsto na chléb i pečivo, a zjeví se pokaždé nešťastným případem: uhranutá budova se rozsype, uhranutý chléb se nepovede, dobytče přestane dojiti nebo chřadne, podobně onemocní uhranutý člověk. Předmět, na nějž pohané oko přímo se neupře, nepropadá jeho škodlivému vlivu, proto uroky mají ohraničení co do místa a rozsahu plochy.

Bude tomu asi dvacet let — dovídáme se z úst ženy — byla jsem ještě děvčetem. Nevím, že hoši honili by se za jinou tak jako za mnou. Ani na noci nedbali. Nikdo nebyl mi tolik protivný, jako Trochim Fjirmanov z Poleva, však už je nebožtíkem, dej Bože duši jeho lehko!

Stávalo se, jak si sedal ke konci stolu, že mi pohlédl do očí, až mě u srdce píchlo a projelo to mnou po celém těle. „Cur tobji z tvoimy pohanymy očyma vid mene!“ nejednou sobě myslím a beru hrsť popela, již kol sebe třikrát rozhodím „na pjeňcoch“ a piji hned vodu z nového hrnku, aby mne, chraň Bože, neuhradl. Myslíte, že jsem se před tím nebezpečným člověkem uchránila? Takhle na samého Onichra — byl u nás tehdy pražnyk — přišel k nám s jinými hosty po mši. Nebožtík otec, když se s ním vzájemně přivítal, hosty za stůl pobídl a s nimi Trochima. Sedl si na konec stolu a začal se na mne dívati, až se mi nějak divně udělalo. Nic nehovořil, málo jedl a pil, odplivoval a jen se díval, stále díval na mne, na mé tváře a do očí. Mne hned z prvu zamrazilo po celém těle, pak tváře počaly mne páliti, ústa se mi semkla a naposled sevřelo mne něco pod prsama, něco chopilo za hrdlo jako kleštěmi a v očích se mi zatmělo, že jsem neviděla božího světa. Nevím, co se mnou dělo se dále, jen se pamatuji, jak na mne stříkali studenou vodu a natírali mi tváře, uši, prsa a k posledu jak má kmotra Feška, která držela mne na rukou, uvolnila mi košili na ňadrech a tak se mi trochu polehčilo. Skončil se pražnyk, hosté se rozešli a mně posud se něco kmitá před očima, jacísi komáři a zlaté mouchy šumějí křídloma, šelestí, svíjí se a hynou; žába pálí v hrdle a pod hrudí tíží jakýs veliký těžký kámen. Nebožka matka chodí okolo mne, namáhá se a činí co může. Vyvedli mne na dvorek před východem slunce a nakázali v každou světovou stranu hovořiti tuto modlitbu: „V neděli ráno, ráno sluníčko vyšlo, svatá Neposkvrněná chodila, Ježíše Krista za ručku vodila; přivedla jej na ranní službu Boží, přivedla jej na pozdní službu Boží, přivedla jej k moři na skálu. A na té skále zlatý prestol stojí a na tom prestolu sám Ježíš Kristus leží; přišli k němu svatý Petr, svatý Pavel a jali se diviti, Kristových ran litovati. Svatý Petře, svatý Pavle, nelitujte mého utrpení, vezměte kříž ve své ruce, neste po všem světě, proste staré, malé, od Boha shromené, aby tuto modlitbu říkali, při sobě nosili a nikdy neopouštěli: nebudou nehody míti, na těžké nemoci stonati, ohněm nepohoří, ve vodách se neutopí. Bude listí z klenu opadávati, budou neduživci uzdravovati.“

V ten den časínko zrána chodila jsem před východem slunce a hovořila tuto modlitbu, ale nic to nepomohlo. Přivedli mně znachorku. Stará, shrbená, omakala mne suchou rukou pod prsama, pokropila mi hlavu a takto mne oslovila: „Vroky, dušeňko, vroky; potreba uhlečko zljaty.“ Na to vzala novou, kolomyjskou polévanou mísku, nalila čisté vody a házela do ní řeřavé uhlíky. Voda syčela a stará křtila ji, dýchala na páru z vody a hovořila: „Z pod černé hvězdy, z pod temné skály, z lesa dubového, či z moře černého, či od pohaných očí, či od nečistých lidí — já uhlíky na svatou vodu házím, tebe, chorobo, volám,“ a jezdila prstem po vodě sedmkrát a zase sedmkráte říkala ta slova. Pak mne zavedla ku prahu, poručila býti v síni a sama zůstala ve světnici, i tak čtyřikráte skrze otevřené dvéře polila mne vodou z nové mísky. Tyto léky mně nepomohly.

Síla uroků závisla jest od osoby, od pohaných očí a od pevnosti úmyslu. Je-li osoba zlá, podezřelá, nečistá, „z pohanyma očyma ta čor-

noju dušejn", budou i uroky těžké a dlouhé, jichž lehce zbýti se nelze, ano mnohdy ani se neodtrhnou a jako pijavice se drží až do smrti. Člověk začíná povlovně scházeti, hubne, až se položí a více nevstane. Uroky jsou nemocí mladého věku, spíše nemocí krásy a sympathie. Na ně nechorují staré ženy, mužští a nehezká děvčata, na něž málo kdo se zahledí; jsou též nemocí očí a nejčastěji vyskytují se mezi prostým lidem a v rozličných stranách, různými se vyznačujíce příznaky a ne v každém okolí stejně se proti nim radí. Užívá se proti nim rozmanitých zaříkávání či zahovorů a ochranných zašeptávání, aby se nepřipjaly a pakli jest již něco uřknuto, hledí se zabrániti škodlivým následkům. Vejde-li kdo v cizí chatu a bojí se, aby něco neuhranul, podívá se na stěnu, když se byl s domácími přivítal. Hospodyně nesoucí od své krávy mléko v cizí chatu nejprve je solí a pak omočivši v něm malík pravé ruky poznamená jím na veřejích kříž. Krásnému dobytčeti na krk nebo na ocas má se uvázati červená stužka, by uroky svedla na sebe. Podobný urokosvadní účel má kytka na dokončeném krovu vesnického obydlí. Vychvaluje-li se vzrůst dítek a stáda, nebo krása obou, též když se chválí obilí, chléb a jiné a jiné věci, chvále předeslati se má slovo „njivroky" a k tomu třikráte odplíti. Zapomenouti se a chváliti bez onoho pojišťovacího opatření, musí osoba, jíž předmět chvály hodný náleží, předejíti uhranutí sama slovy: „curachl vsjim pohanym očam, taj tvoim" — a někdy ještě přidá se „taj moim — pjaď tobji mezi oćy!" Při tom má si držeti dlaň před očima. Také proti uhranutí chrání košile obráceně nošená, nebo se radí nositi za košilí pelyněk boží dřevec. S dítka se uroky seženou, když se hodí devět uhlíků ze spálené trniny na vodu, tou je umývají a davše mu z ní trochu napiti zbylou vylejí v „hluchý" konec dveří. Uroky mohou se též vyssáti, jak je vyssála bába svému vnukovi, kterého již dlouho neviděla. Při návštěvě prudce dítě uchopila a jala se je nesmírně líbati, až se rozplakalo. Stará věděla hned, že dítě uhranula, proto podobně rychle je posadila na stůl, pohladila na čele a pak na tom samém místě přejela rukou, ale obráceně, s levé na pravou stranu, odplila a pohledla na stěnu. Tak stejně si počínajíc třikráte po sobě, uroky z čela dítka vyssála. Jestli dítě onemocní, matka obyčejně zavolá babu, která chtíc nemoc určiti, takto postupuje: naleje do mísky vodu a přistoupivši k peci, béře odtud uhle nožem a hází je do vody. Hodí do ní třikrát devět uhlíků, ale hází je po jednom a při označení každého uhlíku číslicí vysloví slůvko „ne", tedy ne raz, ne dva, ne try, ne čotyry atd. Pakli se uhle ve vodě potápí, dítě propadlo nemoci jiné, plovou-li, má uroky. Tehdy umyje dítě vodou, v níž uhle hasila a šeptá si předepsanou modlitbu: „Jdu miž mir, murom murovanaja a zorjamy odjasnenaja, misjacem pidperezanaja, prečistaja moja tvar, ščob minji rabi božij N. N. veś mir rad. Ja do vas idu z percem ta z paskoju, a vy do mene z ščyrym sercem ta łaskoju, do naroženoji, mołytvanoji, chreščenoji raby božoji N. N. — ščob vy ne zadumały, ne zahadały łychoho słova skazaty i podumaty." Jiný zahovor zní: „Pomahaješ ty, voda javłenaja, očyščaješ ty, voda javłenaja, i łuhy, berehy, i seredynu! Očyščaj ty, voda javłenaja, narodženoho vid pryzoru podumanoho, pohadanoho; vstričnoho, vodjanoho, žinockoho, mu-

žyckoho, parubockoho, divockoho. Pidite uroky na soroky, na łuhy, na očerety, na bołota za morja!“ Odšeptavši tento zahovor, dá nemocnému napiti svěcené vody, nejčastěji jordanské. Budiž uveden zahovor ještě jeden: „Uroky-uročyšča, prystrity-prystrityšča! Choť naj buduť uroky čołoviči, choť naj buduť uroky žinoči, choť naj buduť uroky, paruboči, choť naj buduť uroky divoči, choť naj buduť uroky dytjači — aby znydiły jak visk na ohni, pina na vodi, rosa na travi, tak aby znydiły uroky vid čystoho, molytvanoho, chreščenoho N. N.!“ Tato modlitba opakuje se devětkrát a po každém její přeříkání má se třikráte chuchnouti: chu! chu! chu! a třikrát odpliti tfu-tfu-tfu! Lehčí uroky mívají děti, ty pocházejí od osob čistých, jež uhranou bez zlého úmyslu. „Vrečena“ dětina začne se svíjeti, natahuje ručičky a nožky stále vykřikujíc, až začne plakati. Nepomůže zde konejšení, ani zpěv, dítě vřískati nepřestává. Nejlépe je, pakli matka mlékem z vlastního prsu pokropí dítku tvářičky, hlavně však očka. Mají-li se uroky zažehnati listím uhlí, či „zlivanjem uhla“, musí zachovati se přesně jistá pravidla, aby byl jistý účinek. Nejprve se nabéře konévkou vody ze studánky, co se jí vytáhne, a tato nenačatá voda, t. j. že jí z konve k jinému účelu posud užito nebylo, vleje se do sudu, načež se do ní hází devět uhlů a podobně při každém kusu říci se musí „ne odyn, ne dva... ne devjať uhliv“, načež se uhranutý umyje touto vodou třikráte a po každém umytí utře se rukou s leva na pravo. Voda ze sudu vyleje se pak na střechu. Každá bába má svůj vlastní postup, léčí-li uhranutí mokrou cestou; tak na př. jedna chce míti vodu přímo z čistého pramene nabranou a nespokojí se vodou ze studánky ač také pramenitou, považujíc ji za neúčinkující. Jiná bába domáhala se uhlů ze dříví zdravého dubu, poněvadž měl uroky chasník mladý, ztepilý a zdravý jako dub. Dub dubem léčiti se musí, pravila.

V jisté vsi stará Chošicha znala několik zaříkávacích formulek, ale před lidmi je tajila, ana by, jak říkávala, zrádu této tajnosti žitím musila zaplatiti. Šoulala se po vsi a kde bylo potřeba, tam pomohla; uměla věštiti, uměla léčiti různé nemoci, znala zaříkávati růži a vylívati uroky, ano i na malé děti v kolébce dovedla snésti šťastný osud, nebo zahnala kroupy ode vsi. Lid ji ctil a vážil si jí, dada oboje na jevo hojným účastenstvím na pohřbu, a když ji vezli volama na hřbitov, cestou učinilo se několik zastávek. Ona vylívajíc uroky počínala si následovně: Lijíc vodu do mísy šeptala si: „Čistá vodičko ze studeného pramene, z kalinového vědra, z pod medvědí jeskyně, růžkem nabíraná, peřím zanášená, rosou umývaná, routou ozdobená.“ Když do vody házela řeřavé uhle, pokračovala: „Žár, žár na připecku, žár, žár na záspi, žár, žár na vodě rosou umývaný.“ Tato poslední slova nahrazovala zhusta těmito: „Na lesy, na hory, na černé rokle, na nečisté jary,[1]) tfu pek, odtrhněte se, fur, fur!“ Uspořím si rozebírati zahovory, jichž původ sluší hledati v dávnověkosti, uvedu-li ještě jeden v překladě: „Uroky-uročyšča, prystrity-prystrityšča, sivé oči, bouřné oči, tmavé oči, vyslovuji, vyhovoruji: žluté kosti, červené kosti, a tvých

---

[1]) Hluboká koryta řek a stráně při nich. Viz o nich Slov. sb. 1883. str. 397.

straka opustila, nikdy už nepřijde, tfu-tfu-tfu! Straky, vrány, přiletujte, široce křídloma máchejte; v hustém vrboví, nad černými lesy, po velikých březích, po nejbližších pahorcích, po nejširších bažinách, po červených pískách, na místech výše vzpomenutých nalézají se, a sem nikdy nepřijďte i nebývejte, chu-chu-chu!"

Podobné zahovory, jak jsem je byl uvedl, nacházíme mezi venkovským lidem četně zachovány, v každé vsi aspoň několik.

Jest zajímavo, proč nemohou býti černobrvce „kari očy krasnoho parubočka" pohanými, nebo oči její pro něho. Pakli takové oči uhranují, uhranou se vzájemně; to děvče ví, proto se svého milence nebojí, popěvujíc si: „jak pohljaneš, serce vjane i v tebe i v mene" a takové uroky „curachami" nepředchází, leda že si jen obličej rukou zacloní, spíše ovšem z té příčiny, aby parobkovi polibek jen tak beze všeho nepřišel.[*])

Varšava a její společnosť.

(Dokončení.)

V.

Polskosť varšavské společnosti. — Národní vědomí. — Život společenský. — Rušitea a rusifikace. — Střízlivosť politická. — Rusové ve Varšavě. — Němci — Čechové. — Závěr.

Kdo ve Varšavě delší dobu přebýval a vlastní vinou nestal se v její společnosti nemožným, přizná, že lidé dovedou tam žíti. Je to veliké umění! Také u nich — a snad více než kde jinde — dělí se společnosť na strany, ale proto nerozprašuje se společenská celistvosť. Ta i ona strana přispívá k celku a mravní vliv její šíří se zejména díky velikému smyslu pro společenskou družnosť, která přešla dědictvím starých tradic s pokolení na pokolení. Jmenovitě varšavská společnosť jeví jakousi zřejmou společenskou nerozbitosť a hotovosť, přes to, že ji stihly sudby tak veliké. Tím, čím dnes Poláci ve Varšavě jsou a čím se býti ukazují, jsou bez pomoci jakékoli umělé organisace a vysilující námahy. Ve Varšavě není a nemůže býti žádné zjevné tendenční akce ve smyslu národním, a přec, jak již ve předešlých črtách vytknuto, nelze si představiti města více a úplněji národního. Bez polských škol, bez práva veřejnosti vlastního jazyka a písma dominuje polskosť tak znamenitě, že vše ostatní ustupuje neokázale stranou. Vše, co ve Varšavě není polské, činí dojem pouhé nedomácí kolonie, invase, jakéhosi kočovného živlu; doma, skutečně doma je jen živel polský. Na tom nemění pranic ani nucené ruské nápisy, ani jiné malicherné prostředky povrchního nátěru. Znám ku př. ve Varšavě Rusy, kteří delší dobu ve Var-

---

[*]) Prameny: Hazeta školska č. 17. r. III. 1877. Dilo č. 65 r. I. 1880 Rodynnyj Lystok r. III č. 10. Zorja r. 1884 č. 13. Vjinok Rusynam na obžynky r. 1848. Wiadomości do antropol. krajowej.

šavě přebývající i varšavské ulice nazývají po polsku, ačkoliv každá z těch ulic má také křest ruský.

Že vše to vyplývá z přirozeného vlivu vlastní síly, rozumí se samo sebou. Společnosť v nitru svém nepodlehla zjevným pohromám, tabulka na krámě je po míře ruská, ale v krámě je smýšlení polské.

Myslím, že o stranách společnosti Varšavské lze směle říci, že cesty jejich smýšlení jsou rozličny, ale cíl jest jediný. Lůno společnosti skládá se z konservativců, demokratů, klerikálů atd., ze živlů namnoze ostře proti sobě stojících, ale jedno mají společné, totiž to, že mravní stanovisko národnostní jest u všech téměř stejně neporušeno. Smýšlení těchto jednotlivých stran může se od sebe odchylovati, může míti své veliké vady a nedostatky, ale vždy dostává se mu dostatek národní podstaty — polskosti. O nějakém obojživelnictví, přešlapování, „na obě strany“ z hruba ani není slyšeti. Varšavané Nepoláky býti nemohou. Lidí, o nichž by se mohlo říci ve Varšavě, že nejsou „ani Poláky ani Rusy“, vůbec snad ani nestává. Myslím, že ještě žádnému Polákovi také nenapadlo spatřovati ku př. v rusství něco lepšího než jest jeho po otcích zděděné poláctví. Na směšnosť a opovržení narazil by, kdo by projevovati chtěl platnosť neb oprávněnosť dvoujazyčnosti. Ruština existuje ve Varšavě jen úředně. Přese všechny rusifikační prostředky, prováděné s tak bezohlednou důsledností již ve školách, ruština nedomohla se mezi Poláky ani té zdomácnělosti, jako — frančina. Toto poznání činí zajisté dojem smutný na slovanský názor u nás v Čechách rozšířený; nechci široce rozepisovati se o těchto slovanských nepříjemnostech, dovoluji si jen mimochodem z přesvědčení vytknouti, že takové stanovisko budou Poláci proti ruštině tak dlouho zaujímati, dokud se jim ruština vnucovati bude násilně na úkor vlastního polského jazyka. Soudím, že by za daných okolností projevoval podobnou nechuť ke druhému jazyku každý jiný národ (a zajisté také český). Jen nemravná holota k svému jazyku úcty nemá a lehce váží jej. Odpor tedy, jaký chovají Poláci proti zřejmému úkladu na vlastní jazyk, nelze považovati ani za boj proti státu ani za projev nenávisti k ruštině, nýbrž za prostou známku národní uvědomělosti, která spočívá na základech přirozených a nepopiratelných. Ostatně jsem pevně přesvědčen, že kdyby Rusové dnes odstranili z království polského veškery russifikační prostředky, jmenovitě ruské školy a ruskou administraci ve veřejných úřadech — ruština by mezi Poláky jen získala. V tom případě Poláci sami by se učili rusky, praktická potřeba v ruském státě sama by k tomu vedla.

Národní houževnatosť ve Varšavě (myslím, že užívám vhodného slova), tak jak se jeví nepředpojatému pozorovateli, vydatně je podporována a udržována společenským životem v rodinách. Překročte rodinný práh a z celého organismu namířeného proti národní houževnatosti nepostřehnete vlastně ani stopy. Veškery stavy a třídy společnosti zůstávají svojimi, neassimilují se

s ničím, leda zas jen sami s sebou. Překročil jsem mnoho set prahů polských domácností ve Varšavě, zámožných i chudých, vynikajících, stojících v popředí, i takových, které representují nejvšednější massu, ale nikde nebylo znáti, že by snad polština v jakémkoli smyslu ustupovala. Ostatně nejpádnějším dokladem přirozené váhy polského jazyka ve Varšavě a v království polském je ta zajímavá okolnosť, že i židovstvo šmahem lne k polštině. Chce-li ve Varšavě židovka dělati „nóbl" dámu, nemluví rusky, nýbrž polský. V salonech varšavských finančníků, milionářů židů je polština obligátním jazykem, a polský patriotismus věcí dobrého tónu. Okolnosť tato bude zajímati zejména toho, kdo uváží, že ku př. na Litvě židovstvo docela jinak se přetvářilo.

Co z toho vychází? Chci tím zvláště vysoko ceniti polský patriotismus, chci jmenovati polské židy šlechetnými národovci? Nikoliv. Vychází, že polskosť, tak jak nyní dosud existuje, požívá oné vážnosti, onoho respektu, který nedopouští lehce vážiti a ponižovati sama sebe ve vlastním svém lůně! Polština stačí na vše i ve všem: dámě, která v nádherné toilettě s lokajem na kozlíku zastavuje před zlatnickým krámem, majiteli aristokratických paláců a všem ostatním vrstvám i kastám až k nejnižším. Zazní snad někdy také frančina (jako v Petrohradě a v Moskvě), ale tím vlastní podstata se nemění a neztráci.

Společenský život v rodinách, k jehož nepopíratelnému významu jsem již poukázal, zachován jest ve Varšavě v míře neobyčejné. Poláci říkají sice, že tato stará, krásná tradice i u nich již není tak zachovalá jako druhdy, ale popříti nelze, že podnes skytá ještě množství stránek nesetřených a působivých. Lidé tam vyrůstají, dorůstají a žijí v rodinách, nerozprchají se po hospodách, a celá konstellace života je taková, že se náležitě těží z domácího ohniska. Proto vlastního hospodského života ve Varšavě ani není a zajisté dlouho ještě nebude. Čím v důvěrnější styk přicházíme s varšavskou společností, tím prostěji stáváme se účastníky jejího života. Získaná důvěra sama otevírá dvéře do kořán, za jejichžto prahem brzy zdomácníme. Snad nikde nedělá se zejména z večera tolik návštěv, jako ve Varšnvě. Přichází se na „večírky", „na herbatu", při čemž bývá formalit mnohem méně, než se obyčejně myslí. Zákony společenské slušnosti nelze přece považovati za břemenné formality. A poněvadž v takových schůzkách za prahem rodiny lidé se obyčejně znají, aneb mají příležitosť poznati se a vybrati, panuje v nich také tón srdečný a ovzduší mile nás rozehřívající svým společenským teplem. Při prostém čaji zažívají příjemnosti vlídné družnosti. Tím rozumí se samo sebou, že tento hold neskládám ani jistým arcinudným poloučeným soiréím ani hostinám, strojeným z marnivé chlubivosti s nákladností někdy ničící. Míním spiše jen ty prosté občanské schůzky, kde při čašce čaje a skromné zákusce baví se společnosť k sobě náležející zrovna tak dobře, jako při střelbě zátek šampaňských láhví. Společenská obratnosť zábavu pak ovšem umožňuje, zrovna tak, jako smýšlení, vzdělání a duch jednotlivců

*

zájem všech spojuje. A tu také nelze nepřiznati, že právě v tomto společenském životě jsou vzdělané a čilé Polky bez rozdílu stáří vzácným tmelem, jak trefně pověděl jistý francouzský pozorovatel. Oživují společnosť nepopíratelně a střeží bdělým okem nad její souladem. Okázalejší slavnosti rodinné, domácí plesy, dětské zábavy [9]) utvrzují a rozšiřují družnosť za prahem domácím. [10])

Nezřídka jest slýchati, že v Polsce a tím také ve Varšavě žije se často nad svůj stav, nad své příjmy. Zdá se, že značná tato vada společenská také již více minulosti náleží, neboť sám stísněnější život prakticky způsobil převrat. Vinárníci a lahůdkáři s teskným zrakem pohlížejí k neoželené minulosti, kdy drahá vína tekla ještě potokem. Co podnes zůstalo vlastností, kladl bych spíše na vrub hostinnosti než náklonnosti k jakési zhýralosti. Varšavan rád žije, ale ne sám. Jsou lidé, kteří třebas po celý měsíc srkají čaj neb uspokojují se pouhým krupníkem, ale nastane-li vhodná chvíle veselého požití, ku př. padne-li jim do rukou bratr Čech, ke kterému přilnuli a kterému by rádi přátelství projevili, nešetří a neškrtí se grošem, ale vypijí láhev dobrého vína na jeho zdraví. Chladná odměřenosť, vypočítavá sobeckosť také u Varšavanů bývá velmi řídká. Veselé chvíli obětují vše, v ní zapomínají rádi na vše.

Uvnitř sebe tvoří společnosť varšavská dokonalý, vyspělý celek. Nejlépe postřehnouti toho lze na parketách varšavských salonů. O lidech, s kterými se tam setkáváme, lze říci, že by nesklouzli ani na parketách salonů pařížských.

Jinak jeví se býti tatáž společnosť na ulici, řekl bych u veřejnosti, v níž nepožívá všechněch práv volnosti a svobody. Zmitáť se sice ulicemi v podobě velkých vln, šumí a hučí pohybem svým, ale vše to děje se jakoby pod nějakou sítí. Utlumenosť a zamlklosť svírá veliké massy, o čemž netěžko se přesvědčiti. Pozorujíce ve Varšavě větší sběhy lidu, jsme oprávněni považovati lid a společnosť tuto za nejklidnější na světě! Obdivoval jsem se

---

[9]) Družnosť právě vytknutá metá své reflexe nezřídka i za rodinné prahy, téměř všady tam, kde lidé v bližším spolu jsou styku. Povšimněme si ku př. života ve varšavských redakcích. Panuje v nich nepoměrně mnoho kollegiálnosti a dobré vůle. Navštívil jsem ku př. přítele svého p. A. Z. v redakci, abych mu ku jmeninám stisknul ruku. Redakce byla toho dne na rub převrácena. Stolky, při nichž v jiné dni a v tutéž hodinu spolupracovníci horečně pracovali, sraženy byly dnes dohromady a na nich prostřeno. Byla hojnosť všeho, i vína i zákusek. Pochopil jsem ovšem záhy, že redakční kollegové oslavovali jmeniny svého soudruha, a sice způsobem tak upřímným a srdečným, že by bylo velice nevhodno rozjímati o tom, jsou-li takové věci v redakci místny čili nic. K tomu dodávám, že oslavenec byl téměř nejmladším členem redakce.

Neobyčejná kollegiálnosť panuje také v jiných redakcích. V „Kurjeru Warszawském“ sám chef-redaktor Václav Szymanowski „zpříjemňoval živobytí“ sobě i spolučlenům redakce. Měli tam vždy v rohu šachovní stolek, k němuž starý pan Václav po jedenácté hodině ranní den co den přisedal na partyjku s některým členem redakce. Nejčastěji hrával se vtipným feuilletonistou Boleslavem Prusem.

[10]) O předmětu tomto obšírně bylo psáno ve Slov. sb. 1886.

okolnosti této nejednou a neváhám říci, že takový lid může záviděti varšavské policii — policie každá. Asi před třemi lety konala se na Visle slavnosť Wianků. Den byl sobotní, podvečer překrásný. Za soumraku valili se tisícové v ohromných zástupech ku břehům Visly, kde zapalovány pak při zvucích rozjařující hudby ohně a házeny wianky. A tisícové zástupů? Mlčely jako pěna a rozešly se pak tiše bez jediné písně na rtech. Všady jinde demonstrují massy za takových příležitostí alespoň nějakým zpěvem, neobejde se bez toho žádný větši shluk v Paříži, v Bruselu, v Římě, ba ani v Praze, a hle, ta revolucionářská Varšava uprostřed tak napnutých poměrů zachovává klid a pořádek, jenž je jinde také sice zákonem, ale zřídka zachovávaným.

Česť za to vyspělé Varšavě!

Ale také běda, kdyby někdo jen pipnul. Do jaké míry sevřena jest veřejnosť a jak tuhým podléhá opatřením — těžko někdy uvěřiti. Stávají se věci naprosto nepochopitelné; z nich ať připomenu jen tragickou i komickou událosť, jejíž bohatýrem byl před několika měsíci cirkový clown. Tedy něco z nejnovějšího času. V červnu letošního roku prováděl ve varšavském cirku Salomonského jakýsi Tanti, německý clown, své kotrmelce a šprýmy. Mluvil jen německy a rusky, polský jazyk úplně ignoruje, a kromě toho dovoloval si baviti obecenstvo nedelikátními vtipy o polských ženách. Nevole obecenstva došla v novinách výrazu v tom smyslu, že časopisy i týdenníky ozvaly se proti clownovi. Úsudky časopisů vrcholily v tom, že by se něco podobného jinde státi nesmělo, dva časopisy dokonce tuším podotkly, že by jinde takového clowna vyhvízdali. Stesky tyto dovolila censura, do niž beztoho jde každá řádka pro veřejnosť určená, a neshledala v tom nic závadného. Zatím však stal se v cirku skandál. Polské obecenstvo v polské Varšavě německého šaška vyhvízdalo a s galerie letělo k němu také všelijaké zbytečné zboží. Dělá se tak na celém světě, také v Petrohradě a Moskvě. Policie snažila se ovšem ihned učiniti pořádek, což také dosaženo. Bylo trochu hlomozu a šumu, několik osob zatknuto — a bylo zase dobře.

Tím však nebyla věc skončena. Po měsíci vydal generaladjutant Hurko obšírné „Ustanovení", jímž pokutováni okázale všichni, kdož v clownové aféře jen dost málo se smočili. Řada studentův universitních a několik občanů, celkem přes 30 osob, odsouzeno k vězení do dvou měsíců. Redakce polských časopisů „Prawda", „Tygodnik mód", Tygodnik illustrowany", „Kolce" (humoristický časopis), „Przegląd tygodniowy", „Kurjer codzienny", „Biesiada literacka", „Gazeta polska", „Życie", „Kłosy", „Dziennik dla wszystkich" a „Kurjer Warszawski" odsouzeny ku peněžité pokutě od 300 až 2500 rublů za uveřejnění *censorovaných* lokálek o clownovi cirku Salomonského. Toto „ustanovení" generala Hurka datováno je dne 15. července 1887. ve vsi Sacharovu.

K takovému faktu není potřebí dodávati kommentářů, zrovna jak zbytečno bylo by šířiti se o tom, že rovněž nedávno pro-

hlášen úřední spis sepsaný ve Varšavě za neplatný proto, poněvadž opatřen byl podpisem polským (t. j. písmem latinským) a ne ruským, t. j. kyrillským.[11])

V jakém položení jest za takových okolností polská veřejnosť, leží na bíledni. Nechceme rozsuzovati, pokud zprávy o skandálu v cirku jsou přehnány se strany ruské nebo polské, kolik bylo zločinu skutečného a jaká jeho povaha, ale tolik jest jisto, že vždy nerozluštěnou záhadou zůstalo by, na jakém základě pokutovány časopisy stížené předběžnou censurou. Tu mimovolně táže se spisovatel, o čem lze vůbec psáti, jestliže pokutuje se i to, co officielní dohled propouští? Položení spisovatelů stává se tím přímo zoufalým.

Nelze popříti, že zejména obyvatelstvo Varšavy projevilo od posledních bouřných událostí velmi mnoho politické střízlivosti a zralosti. Tím více jest litovati, že vzdor tomuto nepopiratelnému a potěšitelnému úkazu stále se s nepřejných stran namlouvá, jakoby Poláci v poměru svém k Rusku a vlastních svých požadavků pranic se nezměnili, ze kterýchžto prý příčin nemůže Rusko upustiti od svých opatření. Je to bídný, ohavný pretekst! Slýchám, že prý se Poláci dosud nevzdali svých snův o Polsce, rozprostírající se od moře k moři. Nemohu než upřímně vyznati, že jsem ani v četných důvěrných stycích s Poláky ve Varšavě a v ruském Polsku vůbec neslyšel mluviti o Polsce od moře k moři. Slýchám vždy jen skrovné přání, aby polskému jazyku a národní víře popřána byla na ethnografickém území národa polského volnosť.[12]) Nuže, takové horování nelze považovati za protiruskou agitaci; vše, co Poláci nyní podnikají, směřuje na ochranu jazyka, víry, národnosti. A pokud neblahý stav věcí na prospěch národních práv polských se nezmění, nelze od Poláků vůbec ničeho žádati. Hnusné předstírání, jakoby Rusko z obavy, aby Polsko opět se nejitřilo, zachovávalo nynější tuhý system, zakládá se na čiré nepřízni. Veliké, ohromné Rusko, které prý s celým světem může podstoupiti válku a nikoho, ani Němce báti se nemusí — plno má býti obav před udolaným národem polským? V tom případě nebylo by spravedlivo viniti Bismarka ze známých opatření protipolských v Poznaňsku. Vždyť také on má jen — obavu, a tato obava nedovoluje mu jednati jinak.

Dotknuv se tak bezprostředního ostří styku rusko-polského, nemohu nezmíniti se o některých ruských osobách a věcech ve Varšavě. Jest to thema vždy nemilé a mluvíme o něm jen proto, poněvadž mlčeti o nich nelze, tak jak mluvě o Češích mlčeti nelze o Němcích.

Pohledněme na ruský živel ve Varšavě.

Ruského národa, takového, jaký spatřujeme uvnitř jeho vlasti a jaký se srdci i citu našemu slovanskému zamlouvá, ve Var-

---

[11]) Poroučíme laskavému povšimnutí spisek „Pro shodu českopolskou", vydaný letos v Praze, kdež najde čtenář více dokladů věcných.

[12]) T. j. tam, kde žijí Poláci.

šavě vlastně ani není. Jsou tam jen činovníci, k nimž ovšem počítám také vyšší a nižší učitelstvo na poruštěných školách, duchovní (popy) a vojáky. Jsou to lidé vesměs do Varšavy komandováni, služebníci v nejryzejším smyslu toho slova, jest to invase živlu, jemuž nedostává se schopnosti zdomácněti na prostranství polské půdy. Takových Rusů, kteří by se ve Varšavě z vlastní pohnutky usazovali a tvořili jakési zdomácnělé obyvatelstvo — takových je nesmírně pořídku.

I kdyby do království polského posýláni byli úředníci vesměs svědomití a lidé řádní položení jejich bylo by za daných okolností velice obtížno a nevděčno. Vystupujíce ponejvíce jako nástroj russifikace přímé nebo nepřímé, jsou v zemi živlem nepřátelským. Málo který činovník v ruském Polsku může činiti dobře, ale každému je možno býti horším, nežli samy poměry přisuzují. Zásluhou jè, když ve zlu neprojevuje zvláštní horlivosť. Leč bohužel ničemnosť ruského činovnictva je tradicionální, vytkli a za vřed na národním těle prohlásili je sami carové, Gogolové a Ščedrinové. O činovnictvu v Polsku nelze vyjádřiti se příznivěji. Jest to ta pijavka, která ssaje, ale nečistí krev. A zajímavo je ve Varšavě, že čím nižší zaujímá činovník stanovisko, tím zhoubnější jest jeho vliv. Jsou podobni oné ničící chmuře kobylek... Nejspíše vždy malý činovníček myslí, že on poslán byl do Varšavy, aby tam chránil, šířil a podporoval „interes ruského jazyka a pravoslaví v přivislanském kraji". Nevzdělanosť, podplatnosť a zlověstné vědomí, že vždy je v právu, činí z něho kletbu veřejnosti.

Tím vším rozumí se samo sebou, že mezi Rusy a Poláky ve Varšavě není žádných dobrovolných styků. Ruský činovník nemá přístupu do polské domácnosti a také nemá příležitosť seznámiti se s polskou společností. A tu neváhám vysloviti, že Rusové ve Varšavě nemají také správného ponětí o Polácích, neznají jejich života, jejich smýšlení a konání. Prozírají jen klíčovými dírkami do polského života, ale poněvadž je opatrnosť veliká, spatřují pramálo. Provádějí život úplně odloučený jako v nepřátelském městě, na něž uvrhli stav obležení.

Povšechný tento výrok netýká se výminek, jichž je pohříchu nepoměrně málo.

Z vynikajících ruských osob jmenovati třeba po generalgubernatorovi především policmistra. Jest to osobnosť velmi důležitá, od ní záleží mnoho zevních i vnitřních okolností. A tu není zajisté bez zajímavosti, že předešlý „oberpolicmajster" generál Buturlin náležel právě k nevelikému zástupu oněch officielních osob ruských ve Varšavě, kteréžto získaly sobě pověsti „poctivých, pořádných lidí". Není mně neznámo, že Rusové, jako p. Apuchtin, o němžto se ještě zmíním, měli Buturlina za „opolačeného" a „ovaršavovaného". Rozšiřuje se to vůbec o lidech, kteří nenávisť svou k Polákům okázale na jevo nedávají. Generál Buturlin, pocházeje ze staré šlechtické rodiny ruské, vynikal uhlazeným mravem, dobrým vychováním a co nejvíce znamená —

také vlídnou povahou. V jeho srdci nehnízdila brutálnosť a proto nehořela v něm touha státi se předmětem postrachu. Naopak, šel Polákům vstříc s jakousi elegancí, která mu mnoho přátel získala. General Buturlin byl přesvědčen, že s obyvatelstvem Varšavy po dobrém mnohem více lze docíliti, než po zlém A nemýlil se; kdekoliv se Buturlin objevil, tam vyzvání jeho uposlechnuto. Jeho slovo více zmohlo, nežli kordon žandarmův, jemu nevzdoroval nikdo. Znal povahu varšavského lidu výborně, dovedl s ním mluviti,[13]) nedráždil a netýral ho zbytečně. Dnes, kdy generala Buturlina není již ve Varšavě, zbytečno by bylo zmiňovati se o jeho finanční stísněnosti, která překážela někdy jeho samostatnosti; zmínil jsem se o něm jen proto, abych poznovu dotvrdil, že planá je domněnka, jakoby ostří proti Polákům vždy nabroušeno býti musilo.

Nástupcem Buturlinovým jest tuším od tří let general-major Tolstoj. Má pověsť spravedlivého člověka a požívá jisté důvěry, k nížto přispěla největší měrou jeho manželka, dáma velkého taktu a dobročinného srdce. Zásluha její o varšavské chudinství, nezakalená žádnými politickými agitacemi, uznána jest všeobecně. Nemilá událosť Odyńcova pohřbu pozapomenuta jest téměř již úplně.

Také varšavský starosta, t. jest městský náčelník, generalporučník Sylvester Starankiewicz patří k těm osobám, k nimžto pohlížejí Poláci s pocitem vážnosti. Starankiewicz má dobro města úpřímně na zřeteli, a lze o něm říci, že s Varšavou srostl i že pochopil podstatu svého povolání.

Zajímavým jest úkazem, že dobré vlastnosti „řádných" a „poctivých" Rusů ve Varšavě všeobecně jsou známy a také oceněny. Vědělo se o přednostech Buturlinových, ví se o dobré vůli Starankiewiczově, ví se také o jiných. Populárnosť těchto osob (smím-li se tak vyjádřiti) zakládá se hlavně na tom, že tyto dotyčné osoby působnosť svou nemanifestují okázalou nechutí a zlobou k polskému živlu. Dobrými Rusy zůstávají při tom vždy.

Ale za touto velkou menšinou osob dobré vůle nalézá se záplava malých i větších činovnikův, jejichžto zlý vliv zlomiti nemohl ani Albedyńskij.

Právě tato většina jest v bezprostředním styku s polskou společností, kteráž má s ní co činiti v životě všedním, praktickém. K této většině nese se hlavně polský stesk, jemuž odůvodněnosti popříti nelze. Svrchovaná svévolnosť dostupuje tu svého vrcholu; činovník, který buď jízlivě na obdiv staví svou nechuť k polské národnosti, neb důstojnosť svou zahazuje podplatností a postavení své vykořisťuje způsobem naprosto nemravným — takový činovník nemůže vzbuzovati než opovržení, které šíří se jako lučavka.

A kdyby se mělo mluviti o rusifikatorech nejhrubšího zrna, první by náleželo vysloviti jméno pověstného Apuchtina. Jest on

[13]) Ve společnosti mluvil general Buturlin obyčejně francouzsky.

vědeckým kuratorem varšavského okruží, nejvíce nenáviděnou osobou v celé zemi. Když dostal před několika léty od ruského studenta políček, předpokládalo se všeobecně, že hodnosti své se vzdá. Avšak kurator Apuchtin i po takové události zůstal. Nenávisť k polskému jazyku projevuje neskrytě a rusifikaci provádí důsledně na celé čáře své působnosti.

Takovým asi osobám také nejvíce o to jde, aby Varšavě dostalo se nátěru ruského města. Pokoušelo se o to již různými prostředky, ale zůstalo při nezdařených pokusech. V posledních letech mluví se o tom, že Varšava dostane stálé ruské divadlo, kterému prý místo postoupí na rozkaz budova velikého divadla polského. Minulého roku přijela do Varšavy skutečně divadelní společnosť z Moskvy, dávala představení v polském divadle, ale mravní úspěch byl velmi neutěšený, přes to, že „ruská trupa“ vynikala skutečně nejednou vynikající silou uměleckou. Obecenstvo polské projevilo naprostou lhostejnosť. Tu však dostaly polské časopisy rozkaz, aby o každém ruském představení přinášely referáty, a jelikož rozkazu tomu nemohly se vyhnouti, tedy alespoň tím způsobem došlo ruské divadlo ve Varšavě povšimnutí. Ujišťoval mne bodrý jeden Rus, že myšlénka zavádění ruského divadla do Varšavy a násilné zahnizďování do útulku polského dramatického umění jest myšlénkou velmi nešťastnou. Nevoli polské veřejnosti nelze se diviti, tak jako naší nevoli nebylo by možno diviti se, kdyby někomu z čista jasna napadlo dávati v Národním divadle na úkor představení českých — představení německá.

Jinak soustřeďuje se ruský živel ve Varšavě v Ruském klubu. Existence jeho nepronikά na veřejnosť téměř nikterak, také málo jest o něm slýchati. Mimochodem vzpomínám ještě, že ve Varšavě vychází officielní časopis „Varšavskij dněvnik“, rozumí se v ruském jazyku. Jaké má nyní rozšíření, nevím, ale před několika lety měl asi 240 předplatitelů. V polských kruzích čte jeho úřední část jen ten, kdo nezbytně musí. Zásadně „Varšavskij dněvnik“ Polákům nepřeje, a v posledním čase nehezky a se zvláštní zálibou hanobí a zlehčuje jméno dra. Riegera. Jinak lze o „Varšavském dněvniku“ říci, že v redakci jeho nemají vždy správné ponětí o Varšavě a polském živlu vůbec, což vysvětluje se tím, že Rusové k životu polskému přístupu nemají. Odtud zakládají se zprávy jeho někdy na tendencích napřed určených. Mluvě o ruské žurnalistice měl bych se dotknouti také vědecké činnosti několika ruských spisovatelů, resp. professorů ve Varšavě přebývajících. Vědeckou publikací jest „Ruskij filolog. věstnik“, o němž nejednou byla věcná zmínka ve Slovanském sborníku.

Za takových okolností nemůže býti nikomu s podivením, že Poláci k Rusům u nich usedlým nepociťují ni důvěry, ni náklonnosti. Veškeren jejich styk s Rusy je svrchovaně nepříjemný, z něho vyplývají jim bezprostředně netoliko těžké strasti života všedního, ale i politického.

V polském národě a zejména ve společnosti varšavské šíří a upevňuje se přesvědčení, že lid ruský je dobrý, ale čím je toto přesvědčení v praktickém životě vůči styku s tím živlem ruským, který národ polský obklopuje a proniká?! — —

Z jiných národů nejčetněji zastoupen je ve Varšavě německý. Tím však nebudiž řečeno, že by Němci ve Varšavě pronikali. naopak ztrácejí se přes to, že „Drang nach Osten“ právě tudy razil si hlavní svůj směr. V obchodě a průmyslu mají Němci ovšem jako v celém Rusku mnohé důležité posice a vliv jejich v té příčině jest dosti značný. Finančně vykořisťují zemi a těží z ní, ale zdá se, že nové ruské ustanovení o cizozemcích (jakkoli Poláky rozličně je posuzováno), na prospěch bude polské národnosti, ne-li hned, tedy později. O nějakém germanisačním vlivu v samé Varšavě (nemluvím o pohraničných guberniích a těch krajinách, kde jsou německé kolonie) mluviti nelze, spíše lze poukázati k tomu, že Němci ve hlavním městě Poláků velmi často se popolšťují. Nejedna znamenitá vlastenecká rodina polská jest původu německého. Rodiče byli přistěhovalí Němci, děti jsou již dokonalí Poláci.

Za to však mají ve Varšavě jednoho Němce, jehož důležitosť zamlčeti nelze. Jest to baron Rechemberg, generalní konsul německý. Také jiné vlády mají ve Varšavě své konsuláty a konsuly, ale z nich jediný německý má význam politický. Baron Rechemberg je znamenitým agentem politickým a slouží Berlínu nad jiné vydatně a věrně. Ví o všem, co se ve Varšavě děje, zná poměry a zpravuje vládu svou neobyčejně spolehlivě, Říká se, že v Berlíně mají o Varšavě lepší zprávy než v Petrohradě. Také v Berlíně vědí o tom dobře, a proto nebyl baron Rechemberg dosud povolán jinam, nýbrž stále ponechán na svém působišti mezi Poláky. Dávno zasloužený „avanž“ nahrazuje se mu jinak. Polákům nikdy nepřál, ač nepřejnosť tuto moudře nedával na odiv, Rusům tak dalece, že vůči nim nelásku k Polákům netoliko netajil, ale dle možnosti i skutky osvědčil.

Zbývá mně nyní ještě několik slov pověděti o našich českých krajanech. Poněkud známějších mezi sebou Čechů je ve Varšavě asi sto. Jsou mezi nimi lidé, kteří úplně se vpravili do polského života, ale jsou také tací, kteří vlastním svým chováním a vlastní svou vinou od něho se vzdálili. Jedni, vstoupivše s Poláky i do rodinných styků, zdomácněli ve Varšavě úplně, druzi zůstávají tam i po mnohých letech cizinci. Polská veřejnosť chová se ke krajanům našim přátelsky, přátelštěji než v Haliči. Politickým elementem Čechové varšavští nejsou. Jsouce po výtce lidmi práce, vzdalují se vší veřejnosti a vykonávají ve všem všudy řádně občanské své povinnosti. Ohniskem uvědomělých Čechův je Česká Beseda, nejnevinnější spolek na světě, jehožto život nesáhá za kulečník, několik zelených stolkův a prohlížení několika českých časopisův. O svatém Václavě pořádá Beseda české posvícení, o masopustě český ples. Večery tyto navštěvují dosti četně také Poláci, a časopisectvo varšavské vždy přívětivě se

o nich rozepisuje, slovem, Čechům ve Varšavě všeobecně se přeje. Jestliže to některý Čech na sobě nepociťuje, připíše po dobrém uvážení okolností příčinu toho zajisté sám sobě.

Osob žijících dotýkati se nebudu, zmíním se jen o jednom Čechu, jehož kosti od mnoha let již tlejí na Powązkách u Varšavy. Jest to František Bolemír Květ, spisovatel český a professor filologie slovanské na býv. Hlavní škole varšavské. Podnes vyslovují Poláci jméno tohoto vzácného Čecha s úctou, vzpomínajíce vděčně na jeho ryzí charakter a neposkvrněné čisté smýšlení slovanské Také ve vážných kruzích ruských neozve se nikdo proti památce Květově. Vlídná, v pravdě slovanská povaha jeho získala nám ve Varšavě celou řadu účinných přátel a nepopuzovala proti nám nikoho.

Kéž by bylo možno dáti podobné svědectví všem těm, na nichž jest prokazovati se jim v zájmu českého národa a jeho dobré pověsti!

Na Powązkách, ve stínu a svatosti ticha stojí velmi úhledný pomnik Květův s tímto nápisem: „Pamięci Franciszka Bolemira Kwieta, profesora filologie słowiańskiéj w szkole głównej warszawskiéj. Urodz. d. 11. kwietnia 1825. r. w mieście Taborze w królestwie czeskiém. Zmarł d. 18. lipca 1864. w Warszawie. Przyjaciele i koledzy ten pomnik poświęcają wraz z rodziną"

Kdyby duch muže, který pod tímto kamenem odpočívá, byl dědičný, byli bychom ušetřeni nejednoho smutně vyznívajícího stesku.

* * *

Nedostatek místa nutí nás uspíšiti závěrek, do něhož pojati jsme hodlali ještě několik úvah o stranách v polské společnosti, o časopisectvu a o židovstvu.

Jen k jedné okolnosti dovoluji si na konec poukázati.

Čím je Varšava jako město slovanské?

Není města, které by svým geografickým položením, jakož i svou kulturní hodnotou mohlo býti platnějším ohniskem slovanských snah ve smyslu poctivého sbližování se. Praktická vzájemnosť slovanská má ve Varšavě půdu neobyčejně příznivou. Přes rozháranosť, které Varšava od století podléhá, rozněcovala se v ní myšlénka slovanská již několikráte, k čemuž také prof. Perwolf poukázal. Kdybychom měli na zřeteli jen sebe a náš poměr ku Slovanstvu, přichýlili bychom se k úsudku, že právě ve Varšavě došel vzájemný náš styk uskutečnění nejplatnějšího. Vymykal se sice z akademických a politických formulí, ale razil si bezpečnou cestu *praktickým životem.* Vzájemný slovanský styk nemůže přestati na interessu několika odborníků, na pochybování neb obhajování staročeských rukopisů, přetřásání arciučených otázek, což dovedou také Němci, nýbrž styk ten zasáhati musí dále do veřejnosti, musí býti populárním v širších kruzích. A k tomu dospěla alespoň vzhledem k nám Varšava. Interess k českým věcem, touha duševně se přiblížiti a porozuměti si — to vše rozněcovalo se v po-

sledních letech v lůně varšavské společnosti v míře velmi utěšené. Myšlénka ta přijímána *opravdově*, přestala býti lehce váženou hračkou hrstky mladých nadšenců a idealistů. K nauce českého jazyka dala podnět jedna z nejvážnějších institucí varšavských — společnost nejosvícenějších vlastenců polských.[14]) České umění toutéž dobou ve Varšavě zakotvilo, interess k české literatuře, k českým poměrům politickým i společenským zobecněl tak, že časopisectvo netoliko z vlastní pohnutky, ale i z potřeby věnovalo českým věcem pozornosť pravidelnou, systematickou, založenou na zásadách sympathie, udržujíc široké obecenstvo ve stálé evidenci se vším životem českým. V té míře nedělo se podobně nikde. Varšava prokazovala vzhledem k nám netoliko dobrou vůli slovanskou, ale i schopnosť, tuto dobrou vůli prakticky prováděti. Byly to projevy skutečné vzájemnosti slovanské, nikoliv pouhé fráse anebo bezcenné přemílání dobře nebo špatně míněných theorií, z nichž je mnoho slyšeti, ale nic viděti!

Není-li Varšavou takovou na vše strany — diviti se nelze.

Upřímný Slovan nemůže nelitovati, že právě v tomto městě slovanském, stojícím na významném rozhraní, myšlénka slovanská v tolika příčinách je kompromittována a hanobena. Ve Varšavě nelze dělati vzájemnosť slovanskou jen články a literarními kombinacemi, tam jí náleží především řešiti prakticky.

A rozluštěna důstojně bude jen tehdy, až popřáno bude polské národnosti v těchto stranách všech práv osvíceného století. A v popředí všech práv stojí právo jazyka — dnes šlapaného a utiskovaného.

Žel Bohu! Dokud neblahé poměry se nezmění, vždy značný bude zástup těch, kteří spatřují tam ve velké myšlénce slovanské — úkladného zakuklence, zdroj pohrom a strastí.

Může li býti jinak za daných okolností?

A z Varšavy padají reflexe na Halič......

Kde je slovanské smýšlení bez tendence hegemonismu, takové, které upřímně hledí dobra vašeho, našeho i jejich?

Takové slovanské smýšlení přisoudí, přizná a poskytne Polákům, co jest základem humanismu, národních práv a slovanství. Neslovanské, protislovanské, vše to odmítne bezohledně. Jakož je také viděti v Poznaňsku......

A přece neváhal by ani pisatel těchto řádků padnouti na kolena před těmi, kdož rozhodujíce způsobili by převrat blahodějný, vám, nám i jim, všemu Slovanstvu prospěšný! Dej, Hospodine, dočkati!

E. Pravda.

---

[14]) Nákladné vydání mluvnice Szasteckého. V témž čase vydána ve Varšavé také přír. knížka česká Byczkowského. Knížky tyto rozšířily se netušeně.

O vodníkovi u starých Čechů

zprávu nalezl **Čeněk Zíbrt.**

Sbírajíce si material k české kulturní historii, narazíme dosti často na zprávičky a zprávy z oboru bajesloví staročeského. Některé ukázky takových drobtů mythologických, jež bezděky skladatelům vyklouzly z péra, podali jsme již [1]) — a tu položíme opět jednu drobotinu. Domníváme se, že drob'y takové, sbírané ze starých rukopisův a knih, více prospějí badateli, jenž po svém si je upraví, vytříbí a posoudí, než oblíbené u nás výlety do říše mlhavých vidin, fantasií vykouzlených, nebo kompilací spisů cizích nejapně, násilně skupených.

O tajemné bytosti, jež vládne ve vodách, koluje celé hejno příbuzných pověstí. [2]) U nás Slovanů bývá vodní duch nazýván vodník, topélec,[3]) nebo po německém slově „Wassermann" — hastrman. Toto poslední jméno ujalo se mezi lidem našim nejvíce, a dnes zpívají děti, na návsi skotačíce: „Hastrmane, tatrmane, dej mi kůži na buben," vyprávějí pohádku o hastrmanovi, o jeho tajemné sínce pod vodou, „na pestré kde chytá léčky lidské duše pod hrnečky" (Heyduk), jméno vodníka znají pramálo neb nic. V staročeské narážce o vodníkovi, které jsme se dočtli v knize M. Poličanského, „Pokuty a trest. přestupn. zák. Božích", vyd. 1613., f. 54., 55., nazýván vodník také hastrmanem. Pokud mi vědomo, neměli jsme posud o něm žádné zprávy ze staré doby. Zaradoval jsem se tedy, že se mi poštěstilo nalézti o vodníkovi staročeském první doklad. Nad názviskem „hastrman", po německu upraveném, pozastavil jsem se a bylo mi s podivením, že již tenkráte „hastrmana" znali a českého „vodníka" nic. Nechtě však zajíti do bludiště různých dohadů, netroufám si o tom rozhodovati; pouze připomínám, že jméno slovanského vodníka „topělec" dochováno vedle „hastrmana" také u nás v Čechách v místních jménech.

Poličanský vykládá, že Bůh přísně trestá ty, kdož znesvěcují den sváteční. Na potvrzenou toho přidává historii: „Praví, že byl jeden člověk před lety blíž řeky Vltavy, maje chaloupku podle potoka Radičky. Ten nikdá v neděli do kostela k slovu Božímu nechodíval. Raději chodíval ledakdes na toulky, buď s ručnicí na zvěř, nebo do potoka na raky a ryby. I přihodilo se v jednu neděli, že šel podle svého obyčeje s sakem do potoka chytati ryb. A když je lapal, přišel k němu nenadále pozadu veliký, velmi hrozný a strašlivý muž, jsa nahý a po všem těle chlupatý. On pak ohledši se, velmi se ho ulekl a zděsil. I promluvil k němu ten hrozný muž: „I proč mé rybičky chytáš a dnes jim pokoje nedáš?" A ten člověk chtěl z toho potoka prchnouti a utéci — a v tom ten vodní muž anebo hastrman sáhl po něm svou hroznou tlápí a popadše ho svými hroznými pazoury, všeho jej skrze šaty zdrápal a zprojímal a kosti v něm polámal a vyhodil ho z toho potoka na břeh. On sa strachy a bolestí omámen, ležel tu chvíli dobrou. A okřávše, zase přišel k paměti. Potom od toho mačkání stonal dvadceti neděl, čině pokání, až potom umřel." —

Druhý doklad uvádíme z kázání kn. Fabricia, „Mravná naučení", vyd. 1763, II. 248. Touží tam mravokárce na fintivé panenky, pravě: „Mnohá se často myje, jako hastrman ve vodě se šplouchá, maže, líčí, fefluje — a přece pro ni nějaký vobdaňkovaný voják přichází." —

---

[1]) Srvn. Slov. sborník 1886., str. 318., 319. „Něco o bohu Velesu". — Slov. sborník 1887., str. 138—140. „Neděle smrtelná". — Zlatá Praha 1887., str. 502. a d. „Čarodějnice v staročeské pověře". — Světozor 1887., str. 325. a d. „Zbytky pohanských ‚dědů' v domácnosti staročeské".

[2]) Viz o tom Tylor, Anfänge der Cultur, I. 108.—110., II. 210. a d.

[3]) Viz Hanuš, Wissenschaft d. slav. Mythus, 299.

Ku charakteristice Marie Leszczyńské.

V posledním čase objevilo se ve francouzské literatuře několik publikací o králové Marii Leszczyňské, zejména: „Lettres inédites de la reine Marie Leckzinska (sic!) et de la duchesse de Luynes au Président Hénault, publ. avec portraits, fac-simile et introduction par M. Victor des Dignéres membre de pleusieurs Académies et Sociétés savantes“ (Paris. H. Champon éditeur, 1886., str. 467), „Le mariage d'un roi (1721—1725) avec un portrait de Louis XV. et de Marie Leczinska d'après Vanloo. P. Paul de Raynal“. (Paris. C. Lévy. 1887, str 352.) Také nejnovější dva svazky krakovského „Przeglądu Polského“ přinášejí velmi zajímavý příspěvek pod názvem „Z korespondencyi Maryi Leszczyńskiéj“. P. de Raynal uveřejňuje ve svém díle zajímavou charakteristiku budoucí královny. Jest to raport, který přivezl do Paříže pan Lozillière chevalier de Méré, poslaný v té příčině za hranice. Leszczyňská měla tehdáž 22 let, a raport důkladného Francouze zní v překladu takto:

„Marie Karolina Žofie Felicita Leszczyňska, nar. 23. června 1703. — Princezna tato jest malá; pověsť však dí, že je trochu větší nežli mladá kněžna orleanská, ztepilá, při tom útlá, postavy půvabné. Dobře chodí, v pohybech ničím nejsouc vázána; hlava jest lepotvárná, vlasy jsou skoro kaštanové barvy a splývají na spánky; čelo jest vysoké, obočí husté a v oblouku položené; oči jsou hluboké, nevelíké, leč živé a lahodné, líce dosti plné. s ruměncem přirozeným; nos je trochu dlouhý, netlustý, ani není červený, aniž papouškový, ostatně dosti úhledný; ústa nejsou ani veliká ani malá, rty pěkně okrouhlé a červené; oval obličeje od očí dolů jest celkem hezký, pleť krásná, ruměná — čerstvá voda a někdy voda sněhová jediným jejím bělidlem, ona totiž neužívá líčidla ani růžového ani bílého; výraz tváře jest usměvavý a půvabný, hlas lahodný a milý, ucho nevelíké a hezkého tvaru; ramena jsou okrouhlá, poněkud hubená, poněvadž princezna trochu zhubeněla; ruka není ani hezká aniž ošklivá, obědvě jsou bílé. Mysl má živou a přirozenou, velmi vzdělanou; nikterak není hrda, naopak velmi lahodna, dobročinna, lítostiva, obětiva, spanilomyslna; nedovoluje nikomu přílišnou důvěrnosť, má ráda všecko své služebnictvo, kteréž ji zbožňuje. Její zaměstnání počíná se již mezi šestou a sedmou hodinou ranní, kdy totiž se probouzí. Čítá v lůžku nábožné a historické knihy, genealogii, chronologii, geografii, kterouž umí dobře. V domě vždycky k ní se obracejí, kdykoli běží o dějiny francouzské, kteréž jsou těžké za příčinou různosti jmen. V zimě vstává mezi hodinou osmou a devátou, začíná se oblékati a jest oděna živůtkem od samého rána. Potom odchází do pokojů králové své matky, a celá rodina obcuje mši svaté; oběd jest mezi 11. a 12. hodinou s královou, matkou královou a hraběnkou de Linange, neboť král obědvá vždy sám. U stolu sedívají jen malou půlhodinku. Po obědě čítá ještě hodinu a tráví zbytek dne s královou a babičkou; všecky tři dělají ruční práce, jako: vyšívání, oltářní ozdoby, jež rozdávají kostelům. Jest velmi zbožna, leč bez bigotterie; vřele miluje otce i matku, kteříž ji také velice milují. Vášnivě do ničeho není zamilována. Dobře tančí, graciosně, hraje na fortepiano, časem zpívá, hlas má líbezný. Nedostatek učitelův a příležitosti jest příčinou, že ve zpěvu se nezdokonalila. Mluví německy, velmi dobře francouzsky, bez přízvuku. Ve všem jest mírna, pije málo, často mísí víno s vodou. Organism její celkem není výborný; jest velmi zdráva, není podrobena chorobám, což mnoho znamená, uvážíme-li její postavení, nedostatek pohybu a starosti, kteréžto snáší se stálostí a bez reptání. Časem jen s úsměvem vyklouznou jí slova, že by velmi ráda viděla rozuzlení dramatu, co se tkne položení její královské rodiny. Králi, otci svému, jest velice podobna, rovněž co do schopností jakož i ducha veselého. Měla neštovice, ale není po nich památky. Má ohebnou mysl, kterou lze změniti a přetvořiti dle libosti. Měl jsem česť viděti ji pracující, chodící, tančící; mluvil jsem s ní a viděl ji v lůžku, a mimo to mezi jejím služebnictvem nalezl jsem sluhu. jenž jí samé slouží plných devět let, jejžto znám výborně a jehožto žena jest jí nejbližší. Zapomněl jsem dodati, že má pěkný krk, ramena úhledná. dosti široká, prsa vypuklá, bílá a vzklenutá. Slovem, tato princezna nejsouc krásna jest mila svou něžností, svým duchem, svou soudností, svým chováním: jest souhrnem veškerých ctností.“

O příchodu Moskvanův do města Chrudimě.[1]

Příspěvek k dějinám slovanským

Léta 1736. první týhoden před postem přišli do Čech na kvartýry Moskvané, o nichž prvé žádný nevěděl, protož jim lidé málo mohli porozumět; jejich strava byla: jikry syrové mazali na chléb, ryby na polo syrové jedli, křen strouhaný míchali s patokami, cibuli a česnek jedli syrové, a to za konfekty; krupky s hovězím masem vařili. Potom toho roku na den Božího vstoupení odmaršírovali; ale když z Chrudimě odcházeli, tedy náramně plakali a to jak officíři tak také sprostí. Litujíce zdejších kvartýrův pravili: že jsou se jak živi ani v své zemi, ani na marši tak dobře neměli, jako v Chrudimi. Pročež s tak velikou nechutí odsud šli, že posledně officíři jejich musili je poháněti, tak že jak muži, tak ženy, čeládka i ty malé děti jich litovali, nebo ti Moskvané byli lidé sprostí (t. j. dobří. Příp. red.).

Také i to doložiti musím, že jistá děvečka, Helena Skákalíková tak nazvaná, měla tu jednoho z těch Moskvanů za svého milého. Ten ji přemlouval, aby s nimi odmaršírovala, že ji sobě, až do Moskvy přijdou, vezme; v čemž Helena jeho uposlechši hned ten den před maršem přišla na děkanství, žádajíc tehdejšího pana děkana z Vlkanova, aby jí za šťastnou hodinku zvoniti dáti dovolil. Pan děkan ale nemoha tomu porozuměti, řekl: k čemu potřebuje zvonění, poněvadž zdráva a čerstva jest, a ještě neumírá, načež ona zase odpověděla, že jest sobě oblíbila jednoho z těch Moskvanů, s kterým že chce pro potvrzení toho stavu manželského do Moskvy jíti a pročež že žádá toho zvonění, aby její východ z Chrudimě šťastně se vykonal. Čemuž když pan děkan vyrozuměl, hned pro rychtáře poslal a Helenu zamknouti poručil, a nechal ji ve vězeni, až Moskvané odmaršírovali. —*ek*.

O válce mezi králem polským a Moskvou.

Diarium sub Rudolfo rege od Bydžovského Marka z Florentina.

Příspěvek k dějinám slovanským.

Léta 1579. měsíce srpna Štefan Batory, král Polský, maje válku proti velikému knížeti Mozkevskému, vedle jistého snešení všech stavův království Polského vésti jemu předně skrze psaní své, kterak z jistých příčin s ním boj vésti chce, jest oznámil, a tu ihned Mikuláše Radžiwila, vejvodu Wilněnského, s něco jízdy a lidem pěším Litevským a s jistým počtem Uhrův spolu s Kašparem Peklisem z Sviřova k znamenitému zámku a pevnosti velikého města hraničného Polocka ležícího na pomezí Litevském k zasekání cest napřed vyslal, aby odnikud jemu žádné pomoci připadnouti nemohlo. Za nimiž potom král sám s vojskem svým, s střelbou a s tím, což válečnému běhu náleží v znamenité necesty, kteréž ustavičnou prškou a způsobem těch zemí nastaly, něco zlehčeji a ponenáhlu jest táhl. A za tmy od Radžiwila a lidu jeho, kterýž napřed táhl, tři zámky Kozyan, Krásný a Sichtno vpádem v rychlosti kvapně vzaty a ohněm zkaženy. Jedenáctého dne měsíce srpna král s svými houfy k samému Polocku přitrhl a stany své v jednom místě podle samé zdi městské rozbiti dal. A tu jest zámek spolu s městem třemi stranami obležen a ihned toho dne všudy na všech místech záhrobce a šance blíž k nepříteli vzdělati kázal. Potom pak na druhý den na to místo, kteréžto dosti velikými příkopy, baštami, tlustými valy i nemalou silou lidu opatřeno bylo, proto předkem že pro ně k zámku přístupu nebylo, jest zapáleno a

[1]) Vyňato z rukopisné „Historie Chrudimské“, sepsané Josefem Cregettim. Kapitola XVI. O Josefu Cregetim (* 1722., † 1799.) viz „Časopis česk. musea“ 1848., str. 499.

v malé chvíli všeckno popelem položeno. Potom přiblíživši se s štanci svými až k samé bráně zámku, jest ten zámek šturmovati se vší mocí lidu svého usiloval. Ale pán Bůh všemohůcí ráčil to v moci své ukázati, že všeliká moc k provedení v rukou jeho zůstává, připustivše několiko dní pořád ustavičné deště, což lid válečný v práci nejvíce hyndrovalo a tudy šturmem nejvíc se prodlévalo, však proto přece lid ten pod takovů sychravostí dešťovou zvláštní srdnatostí a zuřivostí to všecko snášeti i trpěti stálý byl a v největší pršky a v nečas i v nejhlubší bláto, čehož koli k šturmu potřeba ukazovala, nic sebe nešanujíc, dodával. Tu se jim pak nepřátelé tak ukrutně a náramně spurně nad naději jich k víře nepodobnou mocí střelby dnem i nocí tak silně a zatvrdile bránili oheň tam metaný, udutujíce a všelikou moc přemahajíce i hrdla svá střelbě v šanc sázejíce, a jak jedni poraženi byli, tak ihned jiní na místa jich vstupovali dokazujíce tím toho, že Moskvané k zachování zámkův v srdnatosti a stálosti všecky národy jiné převyšují. Ale naposledy pán Bůh z dobroty své na lid královský milostivě vzhlédnouti a to dáti ráčil, že 29. dne měsíce srpna jasno udeřilo, a od téhož lidu oheň do zámku byl uvržen, ač s velikou prací a znamenitým nebezpečenstvím, tak že ten lid válečný do příkopů se dávati a přes řeku řečenou Polotu se převážeti musel, naposledy jeden vysoký vršek, na němžto bašta stála, zlézti a tam rukama nástroje, střelby i ohně (nic se na velikosť střelby, braní a odění nepřátelského neohledajíce) do té bašty uvésti musel, kterýžto oheň jak se zňal a k přední pevnosti, v nížto kušičáři neb střelci své byty měli, přístup udělal, nemohl ten lid válečný pro velikou chtivosť zdržán býti než úprkem skrze oheň proskočivše, na nepřátely třeli je ukrutně sekajíce, v kterémžto jich předsevzetí nepřítel silným odporem a zvláště tím ohněm zase nazpátek je odehnal. Tu jest z toho lidu válečného přes dvaceti sedm osob nezhynulo než více jich zraněno, ale nepřátel do dvou set poraženo. Toho dne nepřítel jest některé znamení jakoby se poddati chtěl, na sobě dával, však nejsa oumyslu toho, jakž se to potom našlo, neb jsou se nepřátelé novým vrchem, pro nějžto by skrze oheň spatřováni býti nemohli, byli ohradili, pro kteroužto příčinu za slušné uznáno jest, aby bez přestání vší mocí k šturmu se poušťělo nižádného oddechu nepřátelům k posile ani odpočinutí nedávajíce.

Potom pak na druhej den lid válečný v druhou stranu pevnosti, v kteréžto také jízda byla, oheň metali, tu ti rejtharři spustivše se koní v pěchotu se dali oheň rozhazujíce, kterýmžto opět díl zdí k roztržení přišel a ten vršek, na němžto ta první bašta již ohněm zkažena byla, jest opanován a odtud potom po straně po nepřátelských zákopách a náspech, kteréž sobě tak na pospěch (když se první částka jim šturmem vzala) byli zdělali, též také i ty, kteříž v obležení byli, jsou pohubili a nepřítel v královskou moc upadl, kterejž uznal to za dobré býti, aby krve lidské šanováno bylo a se vší pilností o to usiloval, aby takž jakž nejvejše možné ten zámek v celosti se vší střelbou a nástroji válečnými dostati mohl, jejž by nepřítel sám vida nezbytí naposledy ohněm z gruntu zkaziti mohl, vš ch těch při hrdlích zanechati připověděl a toho vejše jim přejíc, aby ti, kteřížby chtěli, k němu přistoupili (jichžto veliký počet byl) všickni statky své zachovali a jemu z platu jeho aby sloužili, kteřížby pak do Moskvy zase obrátiti se chtěli, toho vůli měli, a to pod glejtem jeho svobodně učiniti mohli.

Vejvodové pak jejich, totiž Basilius Ivanovič, Mikolinský, Telakovský, Demetrius Michalovič, Rozebarti, Obolinský, Matheus Ivanovič, Rovský, Ivan Hrehonovič. Susin, Petrus Ivanovič, Volinský, Lukian. Tretiakov Rakov, z nichžto někteří bojovali a někteří v tom zámku vladaři byli, když jsou se dobrovolně poddati a milosti královské podniknouti nechtěli ti zjímáni, u vězení držáni jsou. A takž ten zámek již opanovaný v pondělí po stětí sv. Jana, totižto posledního dne měsíce srpna v moci královské a lidem jeho osazený zůstává. V kterémžto zámku se našlo, že v něm více nežli do šesti tisíc lidu bylo, kteříž ho obhajovati a zachovati jsou měli. Když pak dobyt jest, veliký počet těl mrtvých v něm nepohřbených nalezeno jest, k tomu také tak mnoho střelby, prachův a koulí nalezeno, jako může kde v ňáké pevnosti znamenité ve všem křesťanstvu takovými věcmi tak dobře opatřené nalezeno býti. Haec ex literis praedicti regis Poloniae, quas ad status ejusdem regni dederat, de sumpta sunt.

Knihy Matice Chrvatské za rok 1886.

Zaměstnána jsouc přílišnými pracemi, vydala Matice Chrvatská knihy za rok lonský trochu později než obyčejně, za to však poskytla svým členům díla vesměs ceny nemalé. Jsou to 3 čísla poučná (Kišpatić: Kukci; Kukuljević-Sakcinski: Glasoviti Hrvati prošlih vjekova; Broz: Crtice iz hrvatske književnosti. Knjiga prva.), 3 zábavná (Šenoa: Sabrane pripoviesti. Svezak peti; Šandor-Gjalski: Pod starimi krovovi; Vojnović (Sergij): Ksanta. Pripoviest) a 1 zábavně poučné (Veber: Put u Carigrad), tvořící přechod od prvých ke druhým.

Jméno Kišpatićovo není mezi autory knih Matičných novým, naopak čítá jej tato mezi starší své pracovníky. Vydalť již nákladem jejím Obrázky z nerostopisu (r. 1878.), geologie (r. 1880.) a botaniky (r. 1884. svazek prvý, r. 1885. pak svazek druhý), a požívá jakožto spisovatel popularisující vědu velmi zvučné pověsti. Píše podobně jako u nás prof. Starý, jehož přírodopisné črty vyšly v Matici lidu. Jak praví spisovatel v úvodě, bude spis jeho „Kukci“ (O hmyzech) obsahovati ještě díl jeden. Spis jeho získal mnoho též obrázky, jichž jest přes sedmdesát.

Předseda Matice Chrvatské, veterán chrvatské literatury, Ivan Kukuljević šl. Sakcinski vybral z dějin chrvatských politických a literarních několik vynikajících mužův, kteří proslavili jméno chrvatské nejen v domovině, nýbrž i v širých končinách cizích, a napsal jejich životopisy, aby svým rodákům ukázal vzory ku následování. Čtouce řadu oněch životopisův, obdivujeme se národu, který zrodil syny tak veliké v dobách, kdy sám žil v bídě hmotné, kdy mu bylo snášeti křivdy uherské, benátské a turecké. Z Chrvatů vycházelo v době té mnoho státníků, politiků, vyslanců, vojevůdců, spisovatelů atd., z nichž mnozí se stali ozdobou nejen království uherského a říše rakouské, nýbrž i turecké, jiní pak obohacovali mimo chrvatské i literaturu latinskou, vlaskou, německou, maďarskou a tureckou. — Spis svůj počíná autor životopisem Ivana Česmičkého, zvaného Jannus Pannonius, prvého a nejstaršího básníka latinského mezi Slovany (nar. 1434., zemřel 1472.). Bylť o 23 let starší než náš Bohuslav Hasišteinský z Lobkovic a o 161 než slavný Polák Sarbievski. Z ostatních spisovatelů, s jejichž životem nás autor blíže seznamuje, vyniká jmenovitě Rugjer J. Bošković, slavný Dubrovčan, proslulý jako mathematik a hvězdář v daleké cizině (1711 —1787.), pak Juraj Habdelić (1609 —1678.), jehož úsilím jakož i podporou probošta záhřebského N Dijanešević založena r. 1666. v Záhřebě akademie, která měla Chrvatům nahrazovati universitu. Habdelićovou velikou záslnhou jest také, že napsal v kajkavském nářečí chrvatském slovník pod názvem: Dictionar ili rechi szlovenske.... na pomoch napredka u diachkom navuku skolneh mladencev hrvaczkoga i szlovenskoga naroda. — Cenným příspěvkem ku dějinám šíření se protestantismu mezi Chrvaty jest životopis Stjepana Konzula Istrijanina (1521. až 1580.), šiřitele protestantské víry mezi Chrvaty. — Dále zasluhuje větší zmínky též Ivan Ivanišević (1608.—1665.), vlasky zvaný Giovanizio a latinsky Joannitius, básník z Brače, který se ve stáří zabýval též archaeologií a dějinami, a konečně i Dinko Zavorović (1540.—1610.), dějepisec svého rodného města Šibenika. celkem však jakožto spisovatel významu podřízenějšího. — Mimo zmíněné již spisovatele seznamuje nás autor se životem Antuna Vrančiće (1504.—1573.), slavného vyslance na rozličné dvory evropské, který si dopisoval s mnohými panovníky, politiky, učenci a umělci té doby, sám jsa zároveň spisovatelem, pak se životem Stjepana Brodariće (1480.—1539.), kancléře uherského, rodem ze Slavonie, z níž pošlo tenkráte velmi málo spisovatelů, a dále se životem Mehmeda Sokolović (1509.-1579.), pověstného Chrvata-Turka, který se vyšvihl až na nejvyšší hodnosť tureckou; bylť velikým vezírem po celou vládu tří sultánův. Článek o Mehmedu Sokolovići zajímal nás nejvíce; vypisujeť v něm autor obšírně, jak byla chrvatština na dvoře cařihradském jazykem domácím vedle turečtiny a arabštiny. Směli-li bychom však pronésti svoje mínění, řekli bychom, že se nicméně Mehmed Sokolović jakožto uvědomělý Turek — třeba byl jinak slavným mužem — do Pantheonu chrvatského nehodí. Kromě uvedených životopisův mužů jednotli-

vých napsal Kukuljević také stručné dějiny celé rodiny slavných Draškovićův, která obohatila Chrvaty muži slovutnými, jako několika bany, spisovateli a vynikajícími biskupy. Velmi vhodným bylo vypsání dějin této rodiny, z níž pochází i přední muž illyrské doby, zakladatel „Čitaonice“ a „Matice Illyrské“ (nyní Chrvatské), nadšený vlastenec hrabě Janko Drašković (1770.—1856.). Jiným znamenitým mužem této rodiny byl na př. synovec právě jmenovaného, Ivan Nepom. Drašković, zvěčnivší se založením literarního fondu (jeho jména) ku vydávání dobrých chrvatských knih, který vzrostl nyní na sumu přes 17.000 zl.*) — Knihu p. Kukuljevićovu, k níž jest přidáno ještě sedm zdařených podobizen, řadíme k nejlepším knihám Maticí vydaných.

Třetí poučnou knihou, vydanou Maticí, jest spis prof Broza „Crtice iz hrvatske književnosti“, a sice 1 svazek, obsahující úvod do literatury. Chrvati pociťují již dávno u větší ještě míře než my nedostatek řádné historie literarní. Byla tedy Matici vítanou kniha p. Brozova, která má aspoň z části pragmatickou tu historii nahraditi. Že spisovatel nepomýšlel vydati dílo psané soustavně, viděti již z nápisu „Črty chrvatské literatury“. Ostatně praví v úvodě sám, že Matice vydává knihu jeho pro potřebu zatímní, chystajíc později dílo o předmětu tom důkladné. Právě vydaný svazek (167 str.) obsahuje úvod k literatuře chrvatské, tak asi, jako jest spis Krekův „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte“ úvodem k literaturám slovanským. Avšak spisovatel zašel ve svém úvodě příliš daleko, tak že, kdyby měl ve stejném rozsahu pokračovati, vzrostlo by dílo jeho na mnoho svazků. Vhodným jest ovšem poslední jeho článek v úvodě „Hrvatski jezik“, kde líčí rozdíly jednotlivých nářečí jazyka chrvatského, jakož i rozvoj a změny tohoto jazyka. Nehledíc však přísně k názvu knihy, jest dílo p. Brozovo velmi svědomitou a cennou sbírkou článků, spadajících po výtce do filologia, uvádějících sice v historii literarní, avšak, jak jsme již pravili, způsobem až příliš obšírným.

Knihou, tvořící přechod od spisů poučných ku ryze zábavným, jest výtečný cestopis kanovníka Adolfa Vebera (Tkalčevićе) „Put u Carigrad“ (str. 239), k němuž připojeno 40 obrázků s půdorysem Cařihradu. Cestopis Veberův vychvalovati bylo by zbytečno, slyneť autor již dávno jako výtečný cestopisec a stylista chrvatský Napsal totiž „Put na Plitvice“, nejlepší chrvatský cestopis, a neméně známé „Listy o Italii“. Kniha jeho má ostatně i tu cenu, že si všímá poněkud více také Srbův (popisujeť obšírně Bělehrad) a Bulharův, jejichž územím spisovatel cestoval. Neobyčejně ceníme však u Vebera onu objektivnosť, se kterou píše o Turcích jakožto katolík a k tomu vysoký hodnostář církevní.

Z děl belletristických vydán pátý svazek sebraných spisů Šenoových, obsahující tyto práce: „Karamfil s pjesnikova groba“ (krásná vzpomínka na Preširna, přeložena též do češtiny), „Pruski kralj“, „Turci idu“ (zdařilá humoreska, rovněž do češtiny přeložená) a „U akvariju“, věci otištěné vesměs z Vience r. 1878. Ale Šenoovy práce nejsou novinkou, a proto se o nich nezmiňujeme šířeji. — Za to však překvapila Matice členy své dvěma velmi zajímavými a znamenitými novinkami belletristickými. Jest to sbírka poutavých obrázků Šandora-Gjalského (Babićе) „Pod starimi krovovi“ (str. 199) a pěkná povídka Vojnovićova „Ksanta“ (str. 196). Z obrázků Gjalského přinesla sice „Hrvatska Vila“ a „Vienac“, přes to však možno sbírku nazvati novinkou, ježto ostatních 5 obrázků jest zcela nových. Mladý, velmi nadaný belletrista obral si ve své sbírce život onoho zbytku starých šlechticův chrvatských, nyní téměř již vymřelých, kteří, vychováni byvše v zásadách z konce

*) Před několika nedělemi dočetli jsme se ve „Smotře“ zajímavé zprávy o velkomyslném činu nejmladších členů výtečné rodiny Draškovićův. Spojily se totiž dvě chrvatské strany politické dříve si protivné, střední a neodvislá, a při banketu na oslavení toho konaném připil hr. Ivan Drašković chrvatským spisovatelům a žurnalistům, oznamuje zároveň, že zakládá při té příležitosti chrv. spisovatelský a žurnalistický spolek, a že mu věnuje 20.000 zl. Hned za ním vstal i bratr jeho hr. Josef Drašković a slíbil k témuž účelu 10.000 zl. Příkladu jejich následoval také Milan Stanković, slibuje 2400 zl., a baron Jovan Živković, ustanovuje spolku roční podporu.

století minulého a počátku nynějšího, ocitli se najednou v poměrech zcela nových, nijak s nimi nesouhlasících, tak že nuceni byli odebrati se někam v ústraní, aby mladý svět, nechápající jejich názorů, netropil si z nich pustý úsměšek. Starý illustrissimus Battorych a jeho zpustlý, při tom však velmi poetický zámek jest středem, kolem něhož se točí obsah všech črt Šandora-Gjalského, tvořících ladný, vzájemně se doplňující celek. Péro básníkovo vylíčilo nám illustrissima, starého mládence, poctivého Chrvata, obratností obzvláštní, tak že nám mimoděk připadá na mysl Turgeněvský Král Lear. Sbírkou nejnovější dokázal Gjalski, že dovede vylíčiti nejen život současný, nýbrž i minulý, a to šťastně. Dovede nás upoutati obrázkem, obsahem jinak nevynikajícím (na př. Diljem Brezovice); líčí jednotlivé části starého zámku, pokoj za pokojem, místnosť za místností, všechny však tak poutavě a poeticky, že nás zakouzlí do zasmušilého zámku jako nějaký čaroděj. Črtami jeho získala chrvatská literatura dílo znamenité.

Zbývá nám zmíniti se ještě o jedné novince. Jest to povídka Iva Vojnoviće „Ksanta". Spisovatel vydal pod pseudonymem Sergij již r. 1884. nákladem Matice sbírku svých črt „Perom i olovkom", která hned tenkráte vzbudila pozornosť. Nová povídka získá mu pak sympathie chrvatského čtenářstva na dobro. Děj její odehrává se v Dalmacii a jest čerpán ze života přímořanů dubrovnických. Loupežný námořník Ivo Dubović, jehož minulosť jest nepřetržitou řadou mrzkých zločinů, sestárnul a povolá k sobě syna Pera, živícího se rovněž námořnictvím. Poslušný syn přijde, avšak touhy po moři udusiti nemůže. Zasnoubí se proto s prostou dívkou Klarou, chtěje se po uzavření sňatku vydati opět na moře a péči o otce svěřiti něžným rukám ženským. Zatím však pozná Ksantu, dceru Řeka Maurija, bývalého pomocníka zločinů Dubovićových, zaplativšího smrtí přátelství své s otcem Perovým. Ihned v něm vzplane láska, pro kterou nedbá ani vyhostění z domu otcovského a vezme si chudou Ksantu. — Povídka vyniká hlavně hlubokým líčením psychologickým a poetickými popisy, v nichž si spisovatel někdy až příliš libuje a věnuje jim větší pozornosť, tak že děj plyne zvolna. Jednotlivé osoby líčeny jsou velmi plasticky. Kromě výše jmenovaných zdařila se básníku charakteristika Paska, námořníka starého již přes 90 let a pamětníka tedy zločinů Dubovićových, dále duchovního dum Frana a j. osob. Velmi sympathickou jest nám Klára, dívka prostá, tichá, s celou duší lásce se oddavší. Dojemná jest scena, kde se loučí s milovaným Perem. Celkem jest „Ksanta" krásným obrázkem, a možno říci idyllou ze života přímořanů dalmatských, která by zasluhovala, aby byla přeložena do češtiny. *Karel Kadlec.*

Rozhledy v literatuře a umění.

Adam Szymański. Szkice. Tom I. Petersburg. Nakładem autora 1887. Str. 158.

Z dalekého ruského východu došla nás knížka, kterou pročetše, počítáme k nejpozoruhodnějším zjevům nejnovější literatury polské. Nový, nevšední talent vstupuje do písemnictví, rázem obrací k sobě pozornosť a získá si zasloužené uznání. Črty Szymańského otevírají nám svět docela nový, hluboký svými nevlídnostmi i stránkami příšernými. K ponuré skutečnosti sáhnula ruka delikátního umělce, jehož talent proniká na pohled úplně skryté pružiny života. Dějiště: Sibiř. V literatuře polské napsalo se o Sibiři velmi mnoho, jsou to smutné ozvěny národního utrpení (po roce 1863. posláno na Sibiř téměř 20.000 polských politických odsouzenců), ale tuším první Szymański seznamuje nás se životem sibiřským bez základních motivů národních a politických. Szymańského společnosť: zločinci, loupežníci a vrahové. Ale pročítáme-li tyto obrázky mistrně črtané, schýlí se naše soustrasť k těmto „vývrhelům společnosti" a náležitě oceňujeme zároveň duševní lahodu i vyspělosť prostého lidu ruského, jenž nazývá hnance sibiřské — „neščastniky". Není-li pan Jędrzej neščastnikem? Nešťastná minuta učinila z člověka řád-

ného vraha, on vlastně sám neví, jak se to stalo. Přišli pak pro něj a odvezli Jędrzeje na Sibiř. — V prvním svazku uveřejňuje p. Szymański následující črty: Srul z Lubartowa, Pan Jędrzej Krawczykowski, Maciéj Mazur, Stolarz Kowalski, Przewoznik (část první).

Z nich největší cenou literarní vyniká a nejhlubší dojem působí skvělá drobnomalba „Srul z Lubartowa". Ten věčný egoista, ten typický židek polský, Srul, i ten zasteskne na Sibiři po vlasti a uchvacuje svou náklonností k rodné zemi. Však při mrazu 52 stupňů dojemně rozjímá o teple v polské vsi. U nich zelenají se trávy, u nich vše je krásné... a zde? Fe, fe!

Pan Szymański je také mistrným líčitelem přírody. Jednoduchými, ale rázovitými tahy kreslí kruté mrazy, větry i hrůzy sibiřské — slovem, odhaluje obrazy plné originality a uměleckého klidu.

Nemohouce se více šířiti o črtách těchto (kteréž původně uveřejňoval výborný petrohradský „Kraj"), podotýkáme, že redakce Slovanského sborníku žádala již ct. spisovatele za právo překladu. Práce této ujati se hodlá pan K. Kadlec. *J.*

Мелочи жизни. Сочиненіе М. Е. Салтыкова (Щедрина). С. Петербургъ 1887.

Mezi současnými spisovateli ruskými zaujímá Saltykov-Ščedrin místo zcela zvláštní. O tom jde v ruské kritice jeden hlas. Není pochyby, že nynější ruská literatura má ve svém středu mnohé spisovatele velmi nadané, kteří dovedli upoutati pozornosť všeobecnou, ale nejsou to již spisovatelé minulosti, kteří s jakou vášnivostí zanevřeli na zlo života, s takovou též láskou zaznamenávali jeho potěšitelné zjevy. Saltykov-Ščedrin zobrazuje ve svých pracích příkré stránky obklopujícího nás víru životního, náleží ještě k těm slavným dobám ruské literatury, kdy spisovatel vdechoval ve své plody s nejhlubším pronikáním v život a v jeho věčné zákony všecky svoje pochybnosti a bouře, zažité jím v boji mezi životem a ideály. Všude je patrno, jak drahy a svaty byly spisovateli ony ideály, jež pečoval zachovati do zralých let uprostřed tmy a bahna života. Proto zajisté satiry Ščedrinovy působí zvláštní silou na každého, u koho nevychladl vřelý cit pro všeobecné blaho.

V tom ohledu může býti nový, nedávno vydaný sborník satir Ščedrinových zajímavým a velmi případným dokladem. Celý sborník obsahuje 28 črt, jež všechny, až snad na jednu, byly již tištěny ve „Věstníku Europy", v „Ruských Vědomostech" a v „Neděli". Ačkoliv každá z těchto črt má samostatný význam, jest přece mezi nimi těsný svazek vnitřní. tak že nová kniha satir Ščedrinových objevuje se nyní v celé své síle a kráse Hle, jaká hluboká myšlénka, jež úplně ovládá pozornosť čtenářovu, ulehla do osnovy této nová práce proslulého satirika! „Ach, tyhle malichernosti! Jako svrabová osýpka vpíjejí se do organismu lidského a ihned jej spalují... Není místa pro práci zdravé mysli, není svobodné minuty pro plodotvarné namáhání! Malichernosti, malichernosti, malichernosti zaplenily celý život." A autor rozvíjí před očima čtenáře mistrně provedený obraz historického momentu celé nynější společnosti ruské. Řada živých a zdařilých obrazů roste pod mohutným štětcem nadaného satirika. Před našima očima vystupují lidé vzatí „z lůna přírody" (na loně prirody): hospodářský mužíček (chozjajstvennyj mužičok), jenž vládne „chytrostí hada" a „obratností diplomata", a to jen proto, aby zabezpečil sytosť pro sebe a svou rodinu", vidíme před sebou venkovského kněze (selskij svjaščenik) s jeho „unavujícím ústrojstvím života", dále „poměščiky" rozličných typův a konečně darmochleby (mirojedy), kteří po celý život „kláti se okolo drobtů, necítíce pod nohama jiné půdy a neprohlédajíce napřed k ničemu mimo ku drobtům". A za těmito následují mladí lidé (molodyje ljudi) všech kategorií, počínajíce Serežou Rostokinem a končící Čudinovem, hledajícím světlo a nalezším — smrť... A konečně k závěrku první části shledáváme se s různými druhy čtenářů (čitatěl). Ve druhé části pak, hle, kmitají se před námi podobizny různých ruských žen, líčí se zástupci sféry „sějanija", vstává truchlivá postava krejčího Grišky... A všichni tito lidé — „starci i mladíci, lidé svobodných professí i lidé jařma, lidé bílé kosti i čerň — všichni otáčejí se v jedné i téže prohlubni malicherností, neznajíce,

co vlastně nalézá se v konci onoho neunavného pachtění, a jaký význam má toto v ekonomii všelidského pokroku". Ano i „dílo úplně reální a obsažné může díky okolnostem obrátiti se ve hromadu nesouvislých a vnitřním smyslem nezahřátých malicherností".

Vedlo by nás příliš daleko, kdybychom chtěli dále stopovati tyto základní myšlénky v jednotlivých črtách a rozšiřovali se obšírněji o obsahu jedné každé Ku poznání mistrného péra Ščedrinova dostačí, zmíníme-li se jen o satirách, v nichž líčí typy ruských žen, totiž o „Andílku" (Angeloček), „Kristově nevěstě" a o „Venkovské učitelce" (selskaja učitěljnica). Jaká to trilogie, plná žalu a hlubokého rozechvění! „Andílek" — toť chorobné, duchaprázdné, rozmazlené a ničemu se nepřiučivší stvoření, stvořené jenom ku zábavám, k nimž patří i právo mučiti druhé tupoumým despotismem a svéhlavostí! Kdo nesetkal se v životě s podobným „andílkem ? Vznik této postavy od počátku až do zabezpečení jejího „osudu", t. j. do provdání, řízeného pouhým rozpočtem, líčí autor s pocitem sarkasmu. Hlavní význam této črty spočívá v nenapodobitelném vylíčení nejvíce charakteristických momentů života, v nichž „andílek" vystupuje s největší plastikou. Druhá črta — „Kristova nevěsta" — líčí smutný život ubohé dívky, jež sestarala u nemocného otce, nepoznala lásky a přívětivosti, a konečně byla odkázána na milosť dobročinnosti státu. A třetí osud ruské dívky, venkovské učitelky, zaráží čtenáře hlubokým tragismem. V této črtě autor výtečnými rysy, prozrazujícími hloubkou znalosť života, líčí celé bezmocné otroctví hrdinky před okolnostmi, malomocnosť před hnusností, jež z okružujícího ji života vztahuje k ní svoje dravé ruce. První nástraha objevuje se ve způsobě úplatku. Vezme-li jej — nastoupí taková závislosť, že nelze od toho očekávati nic dobrého, nehledíc na to, že poruší tím dosud jí svatý princip; nevezme-li — ještě hůře, poněvadž proto pozbyla místa její předchůdkyně. Čiň co čiň — všude propasť. A může býti, že dívka odebírajíc se do vesnice, blouznila o svatém povolání učitelky, o sloužení lidu a Bůh ví o čem! A hle, všecko to při prvním kroku rozbíjí se o samé prosté podmínky života, o ty podmínky, proti kterým jsou slaby všecky principy a snahy. Jak trpký to osud! Jedna bytosť hotova jest obětovati se na prospěch blaha obecného, ale společnosť odpovídá na tuto snahu netečností a s chladnou vypočítavostí čeká příhodný okamžik, aby mohla uchvátiti svoji oběť. A hle, naši hrdinku zavedla naděje na osobní štěstí... Přijel blízký bohatý statkář, opatrovník školy, a konec konců byl — těžký pád dívky, provázený bezrozumným, zvířecky příkrým posměchem celého okolí. I nepřenesla mladá bytosť těchto strašných muk a skončila bez soustrasti, bez myšlénky o návratě, o spasení... Stránky popisující tyto události dýší takovým bolem a působí takový dojem, jakoby již nebylo více víry v život, té víry, bez níž je sám život nemožný!... Po tak tragickém osudu ruské dívky nemá čtenář ani chuti seznati poslední typ ruské ženy, vylíčený ve knize Ščedrinově pod názvem „Plukovnická dcera". — A tento žalostný tón satir Ščedrinových zvučí takořka na každé stránce, a neduhy ruské společnosti vystupují před námi v netušeném dříve světle. Vezměme kteroukoliv črtu — všude narazíme na tutéž společnosť. A proto i závěrek knihy Ščedrinovy vyzněl tak truchlivě! Spisovatel-stařec líčí mračné pocity současného dožívajícího člověka (Imjarek), jenž třebas byl ještě v plné síle, pozbývá každou touhu žíti, poněvadž nevábí ho nynější těžká, bezideální a materialismu plná doba. Imjarek, obraceje své zraky do minulosti, táže se sama sebe, co bylo v té zažité jím minulosti? „K čemu spěli lidé, kteří procházeli před jeho očima, čeho dostihovali? Odpovědí na tyto otázky, ať obracel zraky kamkoliv, viděl všude malichernosti, malichernosti, malichernosti... Ať připomínal kolik chtěl bytostí, všude zelo mu vstříc nesmyslné slovo — ‚nadarmo', které rozsévalo kolem mrákotu. Život ubíhal v dál bez vytčeného cíle, přinášeje za sebou nikoliv souvislé resultáty, ale únavu a vysílení!..."

Pochybujeme, že ten, kdo pozorně přečte satiry Ščedrinovy, zůstane nedotknut hlubokými myšlénkami v nich uloženými. A co více: Ačkoliv jsou psány v poměrech ruských, vnímavý čtenář nalezne tu též nejednu kapitolu jakoby přímo vzatou z našeho veřejného života. *K. Štěpánek.*

Сводная Галицко-Русская Лѣтопись съ 1700 до конца августа 1782. года. Составилъ А. С. Петрушевичъ. Часть I. Львовъ 1887. Str. 326.

Dílo nadepsané jest pokračováním ve dřívější práci A. Petruševiče, dobře u nás známého a velice činného učence rusínského. Vydalť již v „Literárním Sborníku" Haličsko ruské Matice za léta 1872. a 1873. „Souborný haličsko-ruský letopis" o století sedmnáctém (1600.—1700). Jak vidno již z nápisu, počíná se dílo nynější r. 1700 a sahá ku konci srpna r. 1772. Letopis od této doby pak do roku 1800. podávati bude díl II., který spisovatel míní vydati roku příštího. V předmluvě podotýká, že dějiny v díle přítomném sepsané nevynikají co do politických a náboženských událostí takovou bohatostí jako věk XVII., význačný politickým obrozením zázbručské Rusi a naříká na veliký úpadek rusínského národa, na katolisování a polštění se jeho. Práce jest uspořádána jako každý jiný letopis a obsahuje velmi mnoho zajímavostí z dějin politických, náboženských (z těchto snad nejvíce), kulturních, literarních a j. haličské Rusi.

Mimo letopis již vydaný a na rok příští připravený chystá autor také letopis o XIV., XV, a XVI. věku. Souborný letopis multansko-ruský, který také napsal, vydají prý nejspíše Rumunové sami, k nimž spisovatel často dojíždí za vědeckými účely, jmenovitě aby tam studoval dějinné styky rumunskorusínské. *K. K*

Rad Jugoslavenske Akademie Znanosti i Umjetnosti. Knjiga LXXXII. a LXXXIV. U Zagrebu 1886.

Uvedené dva svazky „Radu" obsahují několik zajímavých prací k nimž náleží hlavně článek dra. Tomy Maretiće, professora záhřebského gymnasia, „O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba" a článek dr. Frant. Vrbaniće, professora záhřebské university „Kriminalitet žiteljstva u Hrvatskoj i Slavoniji". Přes to, že se obě práce zdají na prvý pohled suchými, mají přece dosti zajímavosti. Z prvé, ač jest vlastně jen ohromnou spoustou jmen prostě vedle sebe položených, jest nejlépe viděti velkou bohatosť těchto jmen a příjmení chrvatských. Článek se vlastně ve sv. 82. „Radu" již končí. Ve předcházející části jeho dokazuje spisovatel, že pravá příjmeni (prezimena) jsou ona, jež se končí na -ović nebo -ević a byla původně pouhými jmény (imena). Dále vysvětluje vznik jmen dle zaměstnání nebo stavu. Šíře se rozepisuje též o nadimcích (nadimak), jménech dávaných ze žertu nebo na potupu. Na to mluví o jménech složených, pochlebných a konečně vypočetl 219 rozličných koncovek jmen nesložených (samo -a na př. zaujímá tři a půl strany).

Druhá práce jest velmi cenným příspěvkem v oboru kulturní historie chrvatského národa. Autor se v ní sice ve své skromnosti vyjádřil, že zpracoval jen některá morálně statistická data, aby tak doplnil material pro kulturní dějiny chrvatské, avšak kdo umí oceniti podobné statistické studie, nebude ani dost málo pochybovati o důležitosti článku toho. Mezi jiným ukazuje práce jeho, v jakém poměru jest zločinnosť obyvatelstva k jeho vzdělanosti, jak jsou které zločiny rozšířeny dle pohlaví, povolání a zaměstnání atd. Pro větší přehlednosť jsou ku konci ještě připojeny statistické tabulky.

Další pojednání ve jmenovaných svazcích jsou: „Religija Srbâ i Hrvatâ na glavnoj osnovi pjesama, priča i govora narodnog" od Nadka Nodila, práce starší a delší, svědčící o veliké učenosti autorově, „Priorat vranski sa vitezi templari i hospitalci sv. Ivana u Hrvatskoj" od Ivana Kukuljeviće Sakcinského, rozprava přispívající mnoho nejen k dějinám převorství vranského, nýbrž chrvatským vůbec, a konečně „Putovanja po Balkanskem poluotoku XVI. vieka" dra. P. Matkoviće. Pojednání poslední jest také pokračováním ze svazků dřívějších. Spisovatel v něm probírá cestu Melchiora Seydlitze v letech 1556—1559, pak cestopis neznámého cestovatele do Cařihradu a konečně itinerarium císařského kurýra Jakuba Betzeka v letech 1564—1573.

Riječnik hrvatsko-slovenski. Za slovenske svoje članove izdala Matica Hrvatska. Zagreb 1887. Str. 63.

Zmínili jsme se již v letošním ročníku Slovanského sborníku o krásné myšlénce Chrvatské Matice, vydati pro svoje slovinské členy malý slovník

differenciální, který by jim umožňoval četbu chrvatských knih. Myšlénka ta již provedena. Prof. dr. Musić napsal zmíněný slovníček a Matice jej již vydala. Jako bývá obyčejem podati ve slovnících také kratinký náčrt grammatiky, učinil podobně i prof. Musić, sepsav na několika listech grammatické zvláštnosti jazyka chrvatského. Slovníček jest velmi praktický a obsahuje při svém dosti drobném tisku veliké množství slov chrvatských, kterým by Slovinci bez vysvětlení sotva rozuměli.

Zu der Frage nach den Quellen des „Hedwigbüchleins“ von dr. L. v. Mańkowski. Sonder-Abdruck aus dem Archiv für slavische Philologie. X. Band. Str. 26

Zvláštním jest, že spisovatel brošury uvedené není dle povolání filologem, nýbrž právníkem. Náleží ke vratislavské škole filologův polských, kteří se s neobyčejnou horlivostí oddali studiu starých literarních památek. Dokazuje, že známá kniha Hedviky čili Navojky jest přeložena z latiny, a sice z veliké části z modlitební knihy „Hortulus animae“, rozšířené na konci 15. a na počátku 16. stol., a Sebastianem Brandtem do němčiny přeložené. Aby podobnosť tím více vystoupila, klade spisovatel odpovídající si místa polská a latinská vedle sebe.

František Levstik, přední básník a filolog slovinský, zemřel dne 16. listopadu v Lublani. Sláva jeho památce! O zásluhách tohoto znamenitého vlastence přednášel dne 3. t. m. pan Lego v Uměl. Besedě v Praze.

„Matice Slovenska“ v Lublani rozesýlá právě knihy za rok 1887. vydané, jmenovitě Letopis Matice Slovenske (redakcí Frant. Levce), Uvod v modroslovje, spis. Fr. Lampe, Mrtve duše, román N. V. Gogola, přel. Gorenjec. — Majetek Matice obnáší 51.203 zl. 27 kr. Všech členů jest 1617. Doporučujeme ještě jednou vřele, aby Čechové hojněji přistupovali k této Matici.

Grundzüge der rationellen Solidarität aller Slaven Eine politische Studie zove se spisek, který sepsal a vydal Fr. Pazdírek v Přerově. Nemohouce se také o publikaci této rozepsati obšírněji z příčin dole vytknutých, podotýkáme jen, že referoval o ní příznivě p. N. Aksakov v moskevském denníku „Русскій Курьеръ“ (č. 303.).

Knížka o znovuzrození českého národa vyjde v polském jazyku nákladem „Kraje“ v Petrohradě. Redakce jmenovaného časopisu, v jehož čele stojí osvědčený redaktor E. Piltz a slovutný petrohradský advokát Spasovicz (spoluspisovatel Pypinova díla o literaturách slovanských), pečuje stále, aby šířila se v širokých kruzích polského čtenářstva vědomosť o českém národě. Dokladem toho jest sám „Kraj“, k jehož důležitosti jsme již poukázali. Také literarní příloha „Kraje“ vyniká pečlivou redakcí, tak že týdenník ten skytá nevšední rozhled po věcech slovanských. „Kraj“ neměl by scházeti v čelnějších čítárnách slovanských.

O Bronislavu Grabowském, spisovateli polském a horlivém šiřiteli slovanských vědomostí, uveřejňuje právě záhřebský Vienac (red. V. Klaić a M. Maravić) nadšenou vzpomínku z péra K. Šandora-Gjalského.

Nové knihy: Соколовъ М. Е. Старорусскіе солнечные боги и богини. Историко-этнографическое изслѣдованіе. Симбирскъ. 1887. — Szląk austryacki, słowem i ołówkiem na podstawie najnowszych źródeł przedstawiony. Warszawa 1887. — Муратовъ: Очерки граматики старословенскаго языка. Москва 1887. — Jos. Stritarja zbrani spisi. Ljubljana 1887. — Илустрована велика српска народна „Лира“. Изд. браће М. Поповића у Новоме Саду. 1887. — Wzdulski Konstanty: Żydzi polscy w świetle prawdy. Studyum społeczne. Warszawa 1887. — Pregorovi, prilike in reki. Nabral Fran Kocbek. V Ljubljani 1887. — Tomanović L. dr.: Fra Andrija Kačić prema srpstvu i hrvatstvu Gunduličev Osman sa gledišta srpsko-hrvatske

razmirice. U Zadru 1887. — Poblocki G. X.: Słownik kaszubski z dodatkiem idyotyzmów chełmińskich i kociewskich. Chełmno 1887. - Тимофеевъ: Вліяніе Шекспира на русскую драму. Казань 1887. — Wasilewski W.: Z krańców Sybiru. Zapiski myśliwego. Warszawa 1887. — Потебня: Объясненія малорусскихъ и сродныхъ пѣсенъ. Колядки и щедровки. Варшава 1887. — Rewelko G.: Henryk hr. Łubienski i B. Niepokojczycki. Dwaj kierownicy Banku polskiego (1831—1865). Warszawa 1887. — Андріяшевъ: Очерки исторіи Волынской земли до конца XIV. в. Кіевъ 1887. — Bibliografija dzieł, rozpraw i artykułów czeskich dotyczących rzeczy polskich. Część III. (1883. až 1886.) Zestawil E. J. Kraków 1887.

Petrohradský nakladatel Krunoslav Jurjević Heruc (Невскій, 88) vydal právě dvě pozoruhodné publikace: „Поповичъ-Липовацъ, Черногорцы и черногорскія женщины. Россія и Черногорія". Стб. 1887. Str. 214 (Cena 1 rubl) a Урсинъ М.: Очерки изъ психологіи славянскаго племени. Славянофилы." Спб. 1887. Str 221. (Cena 1 rubl 50 kop) Obsah: Ад. Мицкевичъ, Юлій Словацкій, Мицкевичъ и Словацкій подъ вліяніемъ Товянскаго, А. С Хомяковъ и Славянофильство. Графъ С. Красинскій; Шевченко и Гоголь; Петръ Прерадовичъ; Заключеніе.

Na jevišti Národního divadla dáváno v těchto dnech účinné ruské drama **„Paní majorka"** od I. Špažinského (překlad dra. P. Durdíka). Jest to znamenitý povahopis, kterým Rusové vynikají a který zanášejí patrně důsledně také do své dramatické literatury. Novinka tato velice zajímala české obecenstvo.

V málokteré literatuře jest bibliografie tak podceňována jako u nás. Jinak mají se věci v tom směru u ostatních Slovanův, jmenovitě Poláků, kde proslul nejvíce v tom oboru písemnictví K. Estreicher. S radostí vítáme zprávu, že také Rusínové budou míti větší bibliografii své literatury a sice tohoto století, kterou napsal Ivan Em. Levickij (od r. 1801. do r 1886.). Zabývali se sice u Rusínův bibliografií již dávno spisovatelé jiní, avšak byla to vždy jednak krátká perioda, ze kteréž bibliografie podána (na př. práce Holovackého), jednak pouze bibliografie, týkající se prací některého časopisu (tak se zabýval B. Dědický bibliografií publikací „Haličsko-ruské Matice", J. Franko bibliografií článkův uveřejněných v časopise „Pravda" a p.) Dílo Levického bude převyšovati všechny dosud vydané bibliografie rusínské. Dle prospektu vyjde ve 12 svazcích 3archových do konce r. 1889. Prvý, vyšlý již sešit obsahuje publikace z let 1801.—1844. Cena sešitu jest 1 zl. Celé dílo tiskne se jen ve 300 exemplářích.

Visła, nový polský měsíčník, věnovaný zeměpisu a ethnografii, dospěl právě k svazku 9. V předešlých svazcích uveřejnila „Visła" kromě jiných důležitých příspěvků důkladnou statistiku polského národa. „Visła" vychází ve Varšavě nákladem M. Arcta.

Umělecká Beseda v Praze jmenovala slovutného hr Lva Tolstého svým čestným členem.

V posledním čase došlo nás zejména z Ruska a Polska několik literarních novinek. Nemohouce pro nedostatek místa rozepisovati se o těchto publikacích v posledním svazku Slov. sborníku, podotýkáme, že podáme o nich (jakož i o takových knihách, které ještě dojdou), českému čtenářstvu zprávu jinde — Totéž připomínáme na omluvu vzhledem ku krátké zprávě o úmrtí znamenitého F. Levstika.

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

Rejstřík

jmen, míst a věcí VI. ročníku „Slovanského sborníku".*)

*) Tam, kde v jednom článku zmínka jest o jedné a té samé osobě neb věci několikráte, odkazujeme větším dílem jen jednou. Rovněž k vůli úspoře místa nenalézají se z pravidla v rejstříku odkazy celých článků při jmenování jednotlivých národností atd. Tak jest na př. literatura polská, ruská atd., školy, divadlo a t. p. ne pod „Polsko", „Rusko", „Chrvatsko", nýbrž pod „literatura", „školy", „divadla" atd. Rejstřík tentokráte poněkud zkrácený doplňuje se obsahem.

OBSAH.

